[illegible]

[illegible]

[illegible]

= 2. [illegible]

[illegible]

עבדו את ה׳ ביראה

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות לכל השנה

על נכון מסודרות והיטב מבוארות׃

רעדעלהיים׃

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות והברכות לכל השנה
מראשיתה עד אחריתה

עם

סדר הפרשיות והמעמדות והיוצרות לשבתות
והסליחות לתעניות והוספות נאות אחרות

ועליהן באור שמו

יכין לשון

לבאר היטב את כל דרכיהן·

הכל מחובר ומסודר כהלכתו ומוגה ומנוקה עד תכליתו

על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב

S. Baer.

רעדעלהיים

בשנת יערב עליו שיחי לפ״ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von M. Lehrberger & Comp.

1901.

עבדו את ה' ביראה

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות לכל השנה

על נכון מסודרות והיטב מבוארות·

רעדעלהיים·

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות והברכות לכל השנה
מראשיתה עד אחריתה

עם

סדר הפרשיות והמעמדות והיוצרות לשבתות
והסליחות לתעניות והוספות נאות אחרות

ועליהן באור שמו

יכין לשון

לבאר היטב את כל דרכיהן׃

הכל מחובר ומסודר כהלכתו ומוגה ומנוקה עד תכליתו

על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב

S. Baer.

רעדעלהיים

בשנת יערב עליו שיחי לפ״ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von M Lehrberger & Comp.

1901.

יקר סהדותא

מאת

הרב המופלא, נודע ביהודה ובישראל גדול שמו, ה"ה כמוהר"ר שלמה קליין הי"ב
היושב לראש בשבת תחכמוני בק"ק קאלמאר יע"א.

רדי"א

כתוב הוד הוא, אשרי האיש שומרהו, יומם ולילה ינצרהו, „ועבדתם את ה' אלהיכם" ולעבדו בכל לבבכם", לשפוך לב וקרב, בשיח ערב, בקר צהרים וערב, לפני ה' אלהינו, הוא מלכנו צורנו וגואלנו, לשלם פרים שפתותינו, ולכן קמו אנשי כנסת הגדולה, להראות לנו את המסלה, אשר בית אל עולה, ויסדרו לנו את סדר התפלה, סלם מצב ארצה, מיוסד על אדני פז המליצה, יפה כתרצה, וראשו השמים מגיע, בוקע חלונות רקיע, כי להם נגלו תעלומות שמים, להתהלך בארצות החיים. וחכמי המשנה והתלמוד אחריהם, הלכו בעקבותיהם, ויעשו גם הם מטעמים, להקריב לפני שוכן מרומים, ויקבצו מי ברכה העליונה, גורל אחת להנה, למלכות שמים עשו כונים, איש על דגלו חונים, שתולים על פלגי מים נאמנים — אכן ברבות העתים, בדרך התחתתים, שומרי הלשון חדלו, ודרכי התפלה אומללו, והיה המישור למעקשים, ותחת ענבים באושים, המעתיקים ינועו ויחוגו, פעם מלים ידלוגו, פעם נוספות יציגו, פעם הנקודות והטעמים אחור יסוגו, או כי משפט התנועות הטעמים ומקומם, לא ידעו בשכבם ובקומם, וגדול וקטן שוים בעיניהם, ועבד ואדון יחלפו במושבותיהם, או בחפזם במלאכתם, שגגתם אתם, גם מעיני המגיהים אשר חכמו, ולתקן את המעוות עצמו, שגגות נעלמו, ובמקומן קמו, גם מעושי המלאכה, באה המבוכה, תיבה או אות בדפוס השלכה, או מדרכה גבוכה, או אשה באחותה בגדה, ואחת במקום רעותה עמדה, ולכן שפתי המתפללים הטיפו זרה, בלשון לא מטוהרה, במקום תפלה דופי, כי תחת יפי, עד שהתעוררו חכמי חרשים, ונבוני לחשים, בעלי תבונה, ויחזרו את העטרה אל יושנה, על פי דת ודין לשוננו הקדושה, אבן הראשה, ועל פי כתבי יד הישנים, מאת אנשי אמונים. אכן בכל זאת מקום הניחו להתגדר, לאיש מהיר במלאכתו לפני חכמים יתהדר, המדקדק הנעלה, עמוקים דולה, שוקל וסופר ומחזיק בדק, בשקל הקדש ומאזני צדק, התורני המושלם כה"ר יצחק בן אריה יוסף דוב, יהי כגן רטוב, וכבר יצאו לו מוניטין בעולם, שלפניו כל רז בלשון עברית לא נעלם, וכללי לשון ארמית וכשדים, בידיו המה לאחדים, ועליהם ידבר נגידים, ולו יד ושם בספרי ומדרשי חכמינו, ובתפלות ופיוטים אשר יסדו קדמונינו, אשר המה לנו לעינים, כי ממנו תוצאות חיים, ותורת אמת על לשונו, שם הראה רב כחו ואונו, בדברים כדרבונות, מנצח בנגינות,

גם לקט תצבי, אשר לפני העברים הביא, וסדר הקינות, המה לאות, כי הוא איש תבונות, וידיו אמונות, והנה עתה גם על סדר התפלה ידו הרה, ויעמוס על שכמו זאת העבודה, להישיר לשון עלגים, ולהשבית סיגים, ולבו ער, ברוח משפט וברוח בָעֵר, על כל הנותר בשגיון, מבעלי לשון והגיון, חכמי לב אשר קדמוהו, כי רב מאוד מעשהו, לשום דבר דבור על אפניו, ככל הלכותיו ועניניו, הסר משם כל נקוד, אשר בכבלי הלשון איננו עקוד. ובכל זאת לא ישען על חכמתו, על שכלו ועל תבונתו, לשנות נוסחא או מלה, בכל סדר התפלה, מדאגה פן ישלח ידו בקדושים, במטבע אשר טבעו חכמי חרשים, לכן לא ישפוט למראה עיניו, וכאשר ידמו רעיוניו, עד ימצא כדבריו הנכוחים והטובים, הנם בכתובים, או בדפוסים מדויקים, והמה עתיקים, וגם שגדולי עולם אשר קדמוהו, אחזו בענין ההוא, ולא הרפוהו, אז יאמר מצאתי לִי אונים, ויתדים נאמנים, לדובב שפתי ישנים, גם בעקבות אבודרהם זצ״ל ידרך, ומנהגים שונים יערך, ופרושים נכונים, דברים כנים, ויבאר כל חמורה, בשפה ברורה, וכראותי כי טוב פעלו, אמרתי נוצר תאנה יאכל פרי עמלו, יישר כחו וחילו, אף ידי תכון עמו, נגידה נא לכל עם, כי טוב טעמו, כבוד מלאכתו אספרה, ותהלתה אבשרה, כי בסדורו המסלה סקלה, והמתפללים מתוכו לא ישימו תִהְלָה לתְהִלָה, מדרכי שפה נכונה לא ימוטו, ומטוקשי לשון ימלטו, דבריהם יורצו, כאשר לקדוש ישראל יעריצו, ותפלתם תקובל ברצון, כזבחי בקר וצאן, וכחלב כרים, עד כי נכון יהיה בית ה׳ בראש כל ההרים, בבי״א.

כ״ד הכותב לכבוד ה׳ ולכבוד דורשיו והחותם פה קאלמאר יום עש״ק פ׳ בראשית תרכ״ד לפ״ק.

הק׳ שלמה זאב בן כ״ה ראובן משה קליין זצ״ל רדקס״ט דג״ע רהיין ואנפי׳.

עמ״י

תחלת אמרי, וראש כל דברי, תהלות ותודות, לנורא עלילות, אשר יעזני, ואף עזרני, להחל ולכלות, חמודות התפלות, זמירות וברכות, כסדרן ערוכות, בלשונן הטהורה, הצרופה והברורה, תמימות וישרות, והיטב מבוארות.

יבורך צור אשר אין לו תחלה.	וישתבח בכל מיני תהלה.
אשר הישר לפני המסלה.	לבאר את תכונות התפלה.
חקור ודרוש מצוא שרש ועלה.	וטוב טעם לכל מלה ומלה.
עזרני והאיר לי וגלה.	אדון עולם ורב כל העלילה.

קורא נעים! בהביאי לפניך את הסדור החדש הזה של תפלותינו ובקשותינו עם דיניהן בראשיהן ובאורן בשוליהן לא ארחיב פי לדבר על עריכת עניניהן ויפי סדריהן ויושר נוסחאותיהן ותכלית באוריהן, כי את כל אלה אתה תחזה ותכיר בעיניך ותבחון ותבין בעצמך לדעה במה וכמה ועד כמה נבדל סדור זה מכל שאר הסדורים הנדפסים לפניו. אך את זאת אגידה ואספרה כי מלאכת הסדור הזה עבדתי בה בכל כחי ושמתי עליה את כל זריזותי וחריצותי ויגעתי יגיעות וטרחות הרבה לקבץ ולהביא אל ידי סדורים כתובי יד ישנים נושנים ודפוסים עתיקים קדמונים ממנהגים שונים עם פירושים ופתרונים להעזר מהם לתכן בית התפלה בעמודיו ואדניו ושעריו וחדריו. ואלה הם הסדורים של התפלות שהיו לעיני במלאכת חבורי:

סדור כתב יד על קלף נכתב בשנת ס״ו, כולל התפלות לכל השנה עם מעריבים ופיוטים ומנהגים ודינים וענינים יקרים אחרים.

סדור כתב יד ישן על קלף (ולא נודע לי זמן כתיבתו) כולל התפלות לכל השנה עם מעריבים ופיוטים.

מחזור כתב יד על נייר ישן כמנהג קהל ליסלא (L'Isle), ושלשה כ״י הנזכרים הם סגולה לר׳ בנימן נידרהאפהיים הי״ו בפפד״מ.

סדור כתב יד על קלף כמנהג טריווש (Troyes) נכתב בשנת קס״ז, כולל התפלות וסביב להן פירוש יפה ושאר ענינים יקרים, והוא באוצר ספרי ר׳ מאיר גאלדשמידט נ״ע בפפד״מ.

מחזור כתב יד על קלף נכתב בשנת קע״ב, כולל התפלות והפיוטים לכל השנה כמנהג רומא (Rom), והוא סגולה לר׳ רפאל קירכהיים הי״ו בפפד״מ.

סדור כתב יד על נייר ישן, כולל התפלות כמנהג ספרדיים עם פירוש סביב להן, והוא סגולה לר' אליקים כרמולי הי"ו בפפד"מ.

סדור כתב יד על נייר ישן, כולל תפלות לתעניות ובקשות וסליחות וקינות כמנהג אלגיר, והוא רכושי.

סדור כתב יד על נייר, כולל התפלות עם פירוש שמו לקוטי יוסף חברו ר' יפתח יוסף בר נפתלי הירץ מנלפך שהיה שמש לקהל ווירמייזא סביב שנת ת"מ, והסדור הזה סגולה לר' יונה באמדי הי"ו במגנצא[1].

סדור תפלה עם הושענות ומעריבים ופירוש בגליונו נדפס בעיר טרינו בשנת רפ"ה[2].

סדור תפלה עם הושענות ומעריבים נדפס בפראג בשנת רפ"ז.

מחזור כפי מנהג ק"ק רומא (Rom) עם פירוש גדול ויפה נקרא קמחא דאבישונא לר' יוחנן טריויש נדפס בבולוניא בשנת ש"א.

מחזור לאשכנזים, כולל התפלות והיוצרות והסליחות והפיוטים לכל מועדי השנה עם פירוש ועם דינים ומנהגים, נדפס בשאלוניק בשנת ש"מ.

סדור תפלה עם פירוש רחב ויפה שחיבר רבי לוי בר חנוך זונדלש ור' מרדכי בר אברהם קפלמאן הכהן, נדפס בקראקא בשנת שנ"ב[3].

ברכות וזמירות עם פירוש, דפוס באזיליא שנת שנ"ט.

מחזור לאשכנזים ב' כרכים עם פירוש רחב שמו הדרת קדש לר' יצחק בר יעקב יתבל הלוי[4], דפוס ויניציא שנת ש"ס.

מחזור כמנהג פולין עם פירוש, דפוס פראג שנת שע"ג.

---

[1]) נוסף לאלה ח' כתבי יד עוד רשמתי לי שנויי נוסחאות מכמה כ"י אחרים שראיתים הנה והנה. והנה בכל מקום שאביא בבאורי עדות וראיה מסדור כ"י ואזכירהו בשמו „כ"י" כוונתי בזה על הסדור הראשון הנכתב בשנת ס"ו, ואם אציין בסתם „כ"י" ולא כ"י זו כוונתי על אחד מן כ"י אחרים.

[2]) כן זה הסדור והנזכר לאחריו המה מהדפוסים הראשונים של התפלה, ורמזתי עליהם בבאורי האחד בשמו „סדור רפ"ה" והשני בשמו „סדור רפ"ז". ונמצאים עוד ב' סדורי תפלה אשר קדמו להם בדפוס אחד שנדפס בפראג בשנת רע"ב ואחד עם פירוש בגליונו שנדפס בשונצינו בשנת רפ"ב, ונזכרו ברשימת ספרי ר"ד אפפענהיים ואני לא זכיתי לראותם.

[3]) יש לדעת כי הפירוש הנמצא בסדור תפלה דפוס אמשטרדם שנת תס"ח ומיוחס לר' לוי ור' מרדכי איננו הפירוש השלם שלהם, אבל זייף בו המדפיס והיה מוסיף וגורע, והפירוש העקרי הוא הנדפס בסדור קראקא משנת שנ"ב, וצר לי על אשר לא השגתיו עד אחרי כבר נשלמה הדפסת ל' היריעות הראשונות של סדורי, וע"י זאת נמשכה לי השגגה במה שכתבתי בדף 93 שורה 11 של הבאור „בפירוש הר' לוי," ויש לתקן תחתיו „בפירוש סדור אמשטרדם משנת תס"ח", כי באמת לא כתב כן הר' לוי ורק תוספת המדפיס הוא. ועוד לי להעיר פה כי אותו הספור מעקור והוא רחום שהעתקתי מתוך סדור כ"י (ומצאתי אח"כ כי כתוב גם בס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא) והבאתיו בדף 112 נמצא כולו גם בפירוש הר' לוי של סדור שנ"ב דומה ממש בלשונו ללשון כ"י.

[4]) וחבר המחבר את פירושו מג' פירושים שונים, כי עד ברוך שאמר העתיק את פירוש מעגלי צדק, ומשם והלאה עד סוף כל התפלה הוא פירוש של הר' הירץ טריויש, ופירוש היוצרות הוא של ר' משה בר יוסף בללאל כ"ץ.

סדור תפלה עם הושענות ומעריבים ויוצרות וקינות ותהלים ומעמדות עם פירוש מיוחס לר' צבי ור' מרדכי, נדפס באמשטרדם בשנת א'ת (וראה למטה בהערה).

מחזור כמנהג ספרדיים, דפוס אמשטרדם שנת תמ'ט.

סדור תפלות ספרדיים, דפוס אמשטרדם שנת תנ'ט.

סדר תפלה עם הגהות דקדוק הלשון לר' עזריאל ווילנה, דפוס פפד'מ שנת תס'ד.

סדור דרך ישרה לרי'מ בר אברהם עפשטיין, דפוס פפד'מ שנת תס'ז.

סדור אור הישר לר' צבי בר חיים, דפוס אמשטרדם שנת תס"ט.

סדר תפלה נדפס ע'י ר' זלמן מלונדן באמשטרדם שנת תע'ב.

סדור שער השמים לר' ישעיה הורוויץ בעל של'ה, דפוס אמשטרדם שנת תע'ז.

תפלה לתעניות כמנהג ספרדיים דפוס אמשטרדם שנת תפ'ז.

מחזור לאשכנזים עם פירוש נדפס ע'י ר' אהרן בר צבי בהעמבורג אפר דער האהע בשנת תנ'ז.

סדור עמודי שמים לר' יעקב בר צבי (יעב'ץ), דפוס אלטונא שנת תק'ז.

ברכת החדש לר' שמואל טריר, דפוס רעדלהיים שנת תקי'ב.

סדר תפלות כמנהג שינגילי (Chingli) דפוס אמשטרדם שנת תקי'ז.

סדור תפלה דפוס וין שנת תקכ'ה.

סדר התמיד, כולל התפלות כמנהג ד' הקהלות קארפינטראץ אויגניון ליסלוס וקאוואליאון, נדפס ע'י ר' אליה כרמי באויגניון שנת תקכ'ז.

סדור שערי תפלה להמדקדק ר' זלמן הענה, דפוס דיהרנפורט שנת תקל'ט (והיה הסדור הזה בידי ר'וו היידנהיים ז'ל והוא נמק לו בגליונו שנויי הנוסחאות מתוך מחזור כ'י משנת י'ח ומתוך סדור כ'י משנת כ'ז, וגם הם היו לי לעזר).

סדר ברכות דפוס ויניציא שנת תק'מ.

סדור ויעתר יצחק לר' יצחק סטנאב, דפוס ברלין שנת תקמ'ה.

סדור שפה ברורה לר'וו היידנהיים, דפוס רעדלהיים שנת תקס'ו (ומלווה עם נמוקים ופירושים והערות רבות מכתב עצם ידו של החכם המנוח).

סדר תפלה עם יוצרות סליחות ומעריבים, נדפס ע'י המדקדק ר' משה ישראל בידינגן בדפוס של אפרים האדלאמאר בוין שנת תקע'ט.

סדור הגיון לב עם פירוש מקור הברכה לר' ליזר לאנדסהוט, דפוס קעניגזבערג שנת תר'ו.

מחזור לר'ה ויו'כ כמנהג תונים דפוס ליוורנא שנת תרכ'ח.

סדור תפלה דרך החיים עם פירוש נהורא השלם לר' אהרן בר יחיאל, דפוס סטעטטין שנת תרל'ב.

פירוש על שירי היחוד, כתב יד על נייר נכתב בשנת ק'ז, והוא רכושי.

הן כל אלה הספרים עם פירושיהם השונים חקרתי בהם ובדקתי ודקדקתי לברר מתוכם הלשון הנכונה ולהציב על פיהם הקריאה המתוכנה, וגם שקדתי על התלמוד והמדרשים

וספרי הגאונים ודרשתי בפוסקים ראשונים ואחרונים וכל מה שנכתב עד היום על תהלוכי התפלות והיה בכחי להשיגו לא הסבותי את עיני ממנו. ודליתי ככה כל אחרי ספר ממבואי התפלות ומוצאיהן ואת כולם נתתי לאוצר המלאכה לקבצם בבאורי ולחברם יחד להיות לאהל אחד. ועבדתי במלאכה הזאת ימים רבים וחזרתי עליה כמה וכמה פעמים ולא רפיתי ואחור לא נסוגותי מלשער ולפלס ולשקול את הכל בכף מאזני הבחינה עד כי העמדתיו על איתן תכונתו. וקראתי את שם הסדור הזה **עבודת ישראל** ע"פ מה שאמרו חז"ל ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שבלב, הוי אומר זו תפלה (ראש מס' תענית), והתפלה היא במקום קרבן ונשלמה פרים שפתינו, וכאשר עבודת מזבח קרויה עבודה כך התפלה קרויה עבודה (ספרי פ' עקב י"א, י"ג) ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל. ואת באורי לתפלה כניתיו בשם יכין לשון, להיותו מכון ללשון התפלות לכונן את סגנוניהן ולתמוך את נקודיהן ולגלות את מקוריהן ולהביא משען ומסעד לכל נוסחאותיהן ולסלול המסלה לכל מלה ומלה*).

ועתה אתה הקורא אם תמצא פה ושם בסדור זה תבה או נקוד כנגד הרגל קריאתך אל נא תבהל את פיך לקרוא עלי תועה תועה, אבל הביטה וראה נא בשולי העמוד למטה ותבין בבאור אמרי ונוח תנוח דעתך. אמנם המקנאים הרגילים לערער על כל חדש שיראו בלי שום עליו עין בוחנת אם יטענו עלי במאמר „אל תשנו ממנהג אבותיכם", ואם יאמרו „מי הוא זה שיעיז פניו לשלוח יד בלשון התפלה לתקן ולחדש ולעשות את עצמו כדיין מכריע", ואם יאמרו „הלא התפלות בידינו מזוקקות די והותר ומה איפוא זה שיחדש" — אשיבם דבר כי לא באתי לחדש מאומה רק לבאר ולתקן ודי והותר נשאר לי לבאר ולתקן, ודע, כי היידנהיים בכל מה שטהר וזקק את התפלה הוא בעצמו לא הונחה דעתו בסדורו והיה בחפצו להוציא עוד סדור חדש מתוקן בכל וכל ואף כבר קרא לו שמו בטרם הולדו „הלכה ברורה", אך הזמן לא אבה לו להוציא את מחשבתו לפועל, ואני את כל כתביו במזמתו זו הגיעו לידי ומה שמצאתי בהם נאה למחברתי ארגתיו ביריעותיה. וגם אם שניתי פה ושם נוסחא או נקוד הן באמת איננו שנוי ואיננו לחדש אבל היא היא הקריאה הנאמנה שהשיבותי על עמדה להחזיר העטרה ליושנה. ואם מפני זאת הוצרכתי במקומות להשיג על דברי זולתי ולומר על מחבר מן המחברים שטעה, לא עשיתי כן להתגדל על אחרים ולעשות את עצמי דיין מכריע, גם לא עלה בדעתי לנגוע בזה בכבוד החכמים בעצמם והם כבודם במקומו מונח וחלילה לי מהתפאר בקלון אחרים, אך כל רצוני לבקש האמת ולהודיעה, והאמת אהובה יותר מכל והיא היא כל מגמתי ולא נחלת כבוד והון, ואת אשר חנני החונן דעת וידעתי נגד מביני מדע הצעתי והם ישפטו

*) ואגלה פה את אזני הקורא כי באורי יכין לשון לא הוכן מעקרו כי אם על גופי התפלה לבדה, כאשר מחשבתי בתחלה לא היתה אלא על תקון ובאור התפלה. ואחרי כן בקרוב השלמת הדפסתה המדפיס גמר אומר להגדיל עוד את תועלת הסדור בהוסיפו לו גם את הסליחות לתענית ואת היוצרות לשבתות ובקש ממני להכין ידי גם על אלה לטהרן ולבארן ועשיתי כרצונו, אך לא הרחבתי בהן לדרוש ולהעמיק בשרשי הדברים ודקדוקם כמו בגופי התפלה, ורק את הצריך להבנת הלשון וליישוב הנוסחאות אותו כתבתי ובמעט מלין.

ולא אבוש*). ועדי במרומים כי אין דבר גדול וקטן שהעליתי בסדורי טרם עיינתי עליו בעיון היטב ומצאתיו מוסכם בדקדוק הלשון ומוכח ומותמך בסדורים קדמונים, ואף בזאת לא סמכתי על דעת עצמי כי אם שאלתי את פי חכמים חשובים ויעצתי עם משכילים אהובים והם היו בעוזרי. ובפרט סעדוני שני חכמים גדולים האחד ראש החוקרים מוהר"ר יום טוב ליפמן צונץ נר"ו אשר העמידני על נכון לא לבד ע"י ספריו המשובחים כי גם ע"י תשובותיו היקרות שהשיבני על כמה דברים ששאלתי עליהם את פיהו, והשני גדול הדור מוהר"ר שלמה קליין נר"ו והוא בחן ובדק את כל דברי באורי וגם העניקני פירושים נחמדים ציצים ופרחים ושתלתים בערוגת באורי**). ואתן פה את תודות לבי לאלופי הגדולים על רוב טובם שגמלוני.

ובכן אבוא להקים את דברי אשר הבטחתי בבאורי על נוסח ספירת העמר (דף 362) ואביא פה התשובה להרה"ג ר' משה טוביה מונטעזיים נ"ע שהיה יושב על כס הוראה בהאגוית, ואלה דבריו:

„בס"ד. כתב הגאון מוה"ר יעב"ץ בסדור שלו לומר היום שבעה ימים לעמר שהם שבוע אחד וכו' להסמיך הימים לשבוע והוא המוסכם מכל המוקדים וכן ע"ש האר"י וכו' ע"ש. ונענ"ד אמינא לחזק דבריו ביתר שלא תמוט. דעת הרמב"ם בפ' ז' מהלכות תמידין ומוספין דספירה בזמן הזה דאורייתא, וכן היא דעת הר"ן סוף סוכה במה שאמר שם ד"ה והלכתא מיתב יתבינן וכו' דכיון דידעינן בקביעא דירחא הרי חייב בספירת העמר מדאורייתא וכו' ע"ש, ולא כן דעת רוב הפוסקים ה"ה התוספות מנחות דף ס"ו ד"ה זכר למקדש והרא"ש סוף פ' ע"פ, והר"ן סוף פ' ע"פ בפירוש כתב וז"ל ורוב מפרשים מסכימים דספירת העמר עכשו דליכא הבאה ולא קרבן איננה אלא מדרבנן בעלמא זכר למקדש וכו' (וצ"ע דנראה סתירה מדבריו הנ"ל למה שכתב סוף סוכה) והובא גם בית יוסף ס' תפ"ט. ומצאתי דעת שלישית מכרעת, רבינו ירוחם מה שכתב דף מ"ד, והביאו גם באלי' זוטא ובאלי' רבא, וז"ל קשה למה אין מברכין ב' ברכות א' לימים וא' לשבועות שהרי ב' מצוות הן, ועוד למה אומרים שהם שבוע אחד היה לנו לומר והיום שבוע אחד, וב"ל משום דכתיב שבעה שבועות וכו' נמצא שלא נכתבה ספירת שבועות כי אם גבי עומר, אבל ספירת הימים לא כתיב גבי עומר, נמצא דימים הוא מן התורה אפילו בזמן הזה, אבל ספירת השבועות בזמן הזה דליכא עומר איננה אלא זכר למקדש והדבר שאינו אלא זכר למקדש בלבד אין מברכין עליו דהוה אבריכה וכו' ע"ש, נמצא שהוא מחלק בין ספירת הימים שהם דאורייתא' אפילו בזה"ז, ולא כן ספירת השבועות. ובזה

*) הן! החוקרים המבינים הנאמנים כי יבקרו את סדורי אשמח בשפטם משפט אמת, בידעי כי גם אם ימצאו ששכחתי דבר או כושלתי בדבר אשר יענו אתי כמאמר החכם „לא תוגת חטאת על מי שהביא קצת מן הדברים הנכונים באשר לא הגיע עד תכליתם". אבל האנשים הקנתרנים המתחסדים בחלקלקות פיהם ורק און בקרבם הרואים כל מגעים חוץ מנגעי עצמם המתברכים למתוק עון בחבלי שוא ולפסול כשומם ובשחתם וכל דרכם בסל למו רק לחרף ולהכלים ולהכות נקי בלשון רשע, אין לי חפץ באהבתם וגם שנאתם כאין נגדי, ואומר עליהם כמו לנרעה לא מדושם ולא מעוקצם.

**) ארמוז פה על קצת מן הפירושים שנתנם לי הרב נר"ו: פירוש על מה ישענו (דף 44), כשעמד עליהם המן (דף 102), ואינו גוף (דף 154), לקראת שבת לכו (דף 181). ועל ברכת למלשינים גלה לי את דעתו בזה"ל: הנה בנוסח ולמלשינים כבר נגעו בה ידי המגיהים למען הציל בני ישראל מחרבות פי דוברי שקר לכן כלפענ"ד דליכא למיחש מידי בהחליף ודים בזדון ויששום מלכות עכ"ל, ועל אודות ברכה אחרונה של מגלה כתב אלי וז"ל: לפענ"ד דבריו לדקו מאד בענין נוסח ברכת המגלה ובפרט כי נרים עמו כ"י וגאוני עולם וגם מפי' הכלבו נראה כדבריו שפי' הנפרע לנו ע"י דוד והמשלם ע"י מרדכי ואסתר וא"כ המשלם מאוחר מן הנפרע. אכן יען כי מהחתימה נראה שגם נוסחתנו יש לה שרש בקדש וכבר נתפשטה וגם המקובלים נתנו טעם על החתמות נוסחא זאת שנוסחת אמת ואמונה כ"ל שיעשה הטוב והישר אם ידפוס שתי נוסחאות ואז כל העם על מקומו יבא בשלום עכ"ל ואני כעצתו כן עשיתי.

יש לומר הלכה כדברי המכריע דטוב ויפה לסמוך תיבת לעומר למנין הימים שהם דאורייתא. וגם ראוי אמן לדמותו להא דאמרינן לענין אמן דבונה ירושלים ברכות דף מ"ה דהרי זה משובח ואביי עני ליה בקלא וכו׳, ואע"ג דר"א עני ליה בלחישה ולדידן דליכא פועלים אפילו אביי וכמ"ש התוס׳ על כל פנים עני ליה אמן להפסיק בין ברכה דאורייתא לדרבנן ודעת הב"ח א"ח ס׳ קפ"ג דעכשו שאין הפועלים הולכים למלאכתם ליכא למיחש שיזלזלו וכו׳, כן נמי יש לומר בנדון דידן להפסיק תיבת לעומר בין מנין הימים למה שאומרים אח"כ כדי לידע שהוא דאורייתא׳, כן נראה בעג"ד להסכים. דעת הגלוי והחתום“ וכו׳, עד כאן לשון התשובה.

עוד אערוך פה את החרוזים האחרונים של הושענא אמן ישעך אשר העירותי עליהם בדף 380.

ואלה הם:

אָבִי עד חש לתארך	קומי אורי כי בא אורך	מבשר ואומר
לחזק לב נמהרים	בא מדלג על ההרים	מבשר ואומר
עורי עורי לבשי עזך	והושיעי כל מעזך	מבשר ואומר
זרעך יָרע בהורי	והחזיקו בכנף איש יהודי	מבשר ואומר
רחבה ונסבה למעלה למעלה	כי ישב בה שוכן מעלה	מבשר ואומר
ברוח שפתיו ימית רָשע	בימיו יהודה תִוָשע	מבשר ואומר
יטפו ההרים עסים	בשמחת שוש אשיש	מבשר ואומר
רבבות ואלפים בהקבץ	ונפוצות יהודה יקבץ	מבשר ואומר
בבנין היכל ליַפות	חזקו ידים רפות	מבשר ואומר
ינון לפני שמש שמו	הוא דוד בעצמו	מבשר ואומר
קול דודי בא תגידי	כסאו כשמש נגדי	מבשר ואומר
להקים בית האולם	מעתה ועד עולם	מבשר ואומר
יום הייתם מחכים לו	נגילה ונשמחה בו	מבשר ואומר
רוח והצלה דת והוד	כי לשמך תן כבוד	מבשר ואומר
חיים נמצא והנחה	כהיום הזה בשמחה	מבשר ואומר
זכר טוב לאנוחים	כהיום הזה ששים ושמחים	מבשר ואומר
קדוש העלנו ובלב נתחדש	בבנין בית המקדש	מבשר ואומר

שדי ברכנו ונחיה. וכלכם ברוכים תהיו. ואמרו לי ברוך תהיה מבשר ואומר.

ככתוב מגדול ישועות מלכו וכו׳.

גם יש לי לסדר פה מקצת הוספות להתמים על ידן את דברי באורי יכין לשון, ואלה הן:

בדף 75 שורה 10 מלמטה אחרי „שנברכה.“ יש להוסיף: „ונוסחת הספרדים ארוכה היא מנוסחתנו וכה לשונה: „בא"י מלך גדול ומהלל בתשבחות, אל ההודאות אדון הנפלאות, בורא כל הנשמות, רבון כל המעשים, הבוחר בשירי זמרה, מלך (יחיד) חי העולמים אמן“ — והנה חתום בה אברהם, ואפשר כי הוא רמז לשם מסדרו, או לזכור זכות אברהם אבינו.“

„ 90 „ 13 מלמטה אחרי „משנה כ"א.“ יש להוסיף: „וכן גם בנדה דף ל"א ודעה ובינה והשכל.“

בדף 92 שורה 2 מלמעלה אחרי „בלשונם" יש להוסיף: „וכתב בעל ראשית חכמה בשער תשובה פ׳ ה׳ שיש לכוין בברכת רפאנו גם על תחלואי הנפש."

„ 101 „ 3 מלמעלה אחרי „קע"ז" יש להוסיף: „וכן בתרגום שיר ו׳, ז׳."

„ „ „ 8 מלמטה אחרי „פעולים" יש להוסיף: „אמנם דברי מג"א בעצמם גם הם נכונים, ויתכן ג"כ הלשון להעבירם חקי בלי מ"ם כמו שיתכן לומר מן לעבור בריתו (דברים י"ז, ב׳) להעביר (את פלוני) בריתו, וכן באמת כתב בעל ארחות חיים הלכות חנכה ס׳ כ"ב שהקריאה הנכונה לשכחם תורתך ולהעבירם חקי רצונך כלומר שעמדו עלינו להשכיחנו התורה ולהעביר אותנו את החקים."

„ 111 „ 5 מלמטה אחרי „לטבין" יש להוסיף: „ובסדור של הר׳ הירץ טריוויש כל החרוז א"מ נקום וכו׳ לא נמצא וגם בפירושו שם איננו מזכירו, רק כתב ז"ל כל סדר א"מ ברוב הספרים (למנהג אשכנז) הם ל"ז לזכור עקדתו של יצחק שהיה בן ל"ז על העקדה עכ"ל והוא רק מכוון בהשמטת חרוז זה.

„ 116 „ 9 מלמטה אחרי „על שמאלו" יש להוסיף: „ובמנהגי הר׳ יחזקיה (כ"י) מביא הטעם בשם רב האיי גאון, דתנינן תמן (פסחים ק"ח) הסיבת שמאל הסיבה שמה וזו הסיבת בני חורין ומלכים, ובאותו לד שהוא מראה להיות בן חורין צריך להכנע לפני הקב"ה."

„ 130 סוף שורה 16 מלמטה יש להוסיף: „וכן הוא בלקוטי פרדס בפירוש קדיש דף ז׳."

„ 131 שורה 12 מלמטה אחרי „אטודסס" יש להוסיף: „וכן בסדור מנהג אוינגיון."

„ „ „ 7 מלמטה אחרי „ושבח" יש להוסיף: „והנה פה להעיר עוד כי מה שכתוב המחזורים מנהג אשכנז נמצא כן גם בסדר עבודה של מוסף י"כ בפיסקא והכהנים והעם „היו כורעים ומשתחוים ומודים ונופלים על פניהם", שהיא טעות, ושם תבת ומודים יותרת היא ולא נמצאה במשנה ולא בגמרא לא בבבלי ולא בירושלמי וכן בסמ"ג עשין ר"ט וגם בכל מחזורי כ"י איננה, אבל נתירשה טעות זאת מתוך מחזור שאלוניק משנת ש"ס שהעמיד שם המדפיס ומודים בהגררו אחרי שגרת הלשון של עלינו לשבח."

„ 132 סוף שורה 5 מלמטה יש להוסיף: „ובכל ס"י פסוק זה איננו, ובק"ק ווירמייזא גם אין אומרים פסוק ה׳ ימלוך אלא מסיימים עם עד תמלוך בכבוד. ורלאה יוסיף אומן ס׳ נ"ע."

„ 154 שורה 10 מלמטה אחרי „דבר הוא" יש להוסיף: „ובימים האלה הובא לדפוס את ספר הודאת בעל דין לרון דוד כשיא, והוא מזכיר החרוז הנו אדון וכו׳ בנוסחא זו הנו אדון עולם, וכל נוצר יורה גדולתו ומלכותו, תיבת וכל טוי"ו ותבת יורה בדל"ת ל׳ הודאה. ונוסחא נכונה היא זאת מסכמת כולה עם העקר הה׳ של י"ג העקרים אשר השם ית׳ לו לבדו ראויה העבודה והתפלה."

בדף 169 שורה 5 מלמעלה קודם „המלך בכבודו" יש להוסיף: „כי המלוכה וכו', לקוח מנוסחת עלינו לשבח."

„ „ „ 9 מלמעלה אחרי „בסמן ט'." יש להוסיף: „תמיד ימלוך, בעל ארחות חיים (בדף מ"ג) כתב וז"ל המולך בכבודו עלינו לעולם ועד ועל כל מעשיו, והחותם תמיד ימלוך עלינו טועה כי לא עלינו נוסח חתימה כזאת באחת מן הברכות, כי כל החתימות הם דרך הודאה לשם ית', וזאת היה דרך תפלה עכ"ל."

„ 178 סוף שורה 10 מלמעלה יש להוסיף: „ועתה הגיעו לידי לקוטים שהעתיקם לו הר' אהרן פולד זצ"ל מק"ק פפד"מ מתוך ספר מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא ומצאתי כי גם כתוב ברור וז"ל „ביום ו' כ"ז סיון שנ"א מתחילין פה ק"ק ווירמייזא קבלת שבת והולכין לבה"כ שעה אחת קודם קריאה לבה"כ ומקבלין הכלה עכ"ל.

„ 188 שורה 5 מלמטה אחרי „כל ישראל" יש להוסיף: „וכן בעל ארחות חיים (דף ס"א, ב') כתב כי כן הלכתא לומר וימחו בה ישראל מקדשי שמך."

„ 194 „ 19 מלמטה אחרי „את הנר" יש להוסיף: „[והרב בכור שור פירש דהכי קאמר אם עשרתם ועירבתם הדליקו את הנר, ואם לאו אל תדליקו עדיין עד עישור ועירוב.]"

„ 212 סוף שורה 3 מלמטה יש להוסיף: ולמנהג ווירמייזא אומרים „שרפים ואופני הקדש."

„ 219 סוף שורה אחרונה יש להוסיף: „וכן במדרש של עשרת הדברות דבור ד', יום השביעי בחר בו הקב"ה וקדשו לשמו וחמדת ימים קראו כי בו חיבר שמים וארץ וברכו והנחילו לעמו ישראל."

„ 233 שורה 2 מלמעלה אחרי „ותתק"ו." יש להוסיף: „וכן כתוב ברור בס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא וז"ל אב הרחמים נתיסד בשעת גזרת תתנ"ו ולא נודע מי חברו כי נמצא מיוסד על השלחן שקורין עליו התורה."

„ 263 סוף שורה אחרונה יש להוסיף: „וכבר השיג עליהם יעב"ץ בסי"ק חלק ב'. וראה גם בס' מנהגי פיורדא דף ג'.

„ 265 שורה 14 מלמעלה אחרי „בשבת במנחה" יש להוסיף: „וכן כתוב בס' חסידים ס' שנ"ו"

„ 272 „ 2 מלמעלה אחרי „פ' ד'" יש להוסיף: „ובשער יחוד המעשה פ' ה' גם בהקדמת ספרו וכן בנוסחת תנחומא פ' כי תשא."

„ „ „ 7 מלמטה אחרי „עכ"ל" יש להוסיף: „וראה עוד בפירוש הרשב"ץ גם בפירוש רש"י לשבת דף קל"ט."

„ 281 „ 6 מלמעלה אחרי „דנגעים" יש להוסיף: „גם סוטה דף י"ט, ב'."

„ 288 „ 5 מלמעלה אחרי „(י"ט)" יש להוסיף: „תלויה בדבר, בטל דבר, הרע"ב גורס תלויה בדבר בטל, בטל דבר וכו'."

בדף 314 שורה 3 מלמעלה אחרי „תפלותיהם" יש להוסיף: „אבל היא הוספה ישנה ומזכירה כבר בעל ארחות חיים הלכות הבדלה אף כי נוסחתו משונה למאד מנוסח שאר המחברים."

„ 369 ראש שורה 2 מלמטה יש להוסיף: „אום נצורה, ההושענא הזאת אחזו גם הספרדים אך שנוה בלשונה הרבה."

„ 371 סוף שורה 2 מלמעלה אחרי „מנחת שי" יש להוסיף: „כהושעת שומרי וכו', חרוז זה לא נמצא במחזור רומא גם לא בסדור רפ"ז גם ברוב קהלות פולין אין אומרים אותו, וראיתי בלקוטים שהעתיק לו הר' אהרן פולד ז"ל מתוך ס' מנהגים כ"י של ק"ק ווירמייזא כי החרוז הזה הוא הסוף מפיוט הושענא אחד שיסד ר' שמואל הגאון משפירא ובשביל כבודו של הגאון ההוא נהגו בכל מושבות אשכנז לומר החרוז הזה כל ימי החג אחרי ההושענות של הקליר וכדי שלא לבטל לגמרי פיוט של אותו הגאון."

„ 388 „ 6 מלמטה אחרי „רפ"ז" יש להוסיף: „וכן גורס הבחיי בכד הקמח שער ר"ה."

„ 403 סוף שורה 5 מלמטה יש להוסיף: „אכן מי שאומר ידברות הדל"ת בחירק והבי"ת רפויה גם הוא נכון, כי דברה בבי"ת רפויה הוא משקל הנמצא במקרא, אשים דברתי (איוב ה' ח') על דברת (תהלים ק"י, ד'), ובאמת נקוד ככה בסדור רפ"ז ידברות קדשך בבית רפויה עם קו רפה עליה."

„ 554 שורה 5 מלמטה אחרי „הרמב"ם" יש לקרות: „ונוסח מנהג אויניון משונה מהן ונוסח מנהג שינגילי" וכו'.

אלה הדברים אשר ראיתים מן הצורך להקדימם לסדורי. והאל הטוב והמטיב אשר הגדיל חסדו עלי והיה בעזרי עד כה, אליו נשאתי את נפשי ובו בטחתי כי גם ידו תמיד תהי לעזרי, מכל צרה לפלטני, ויחייני ויקיימני, ובדרך אמת ינחני למען שמו, אמן.

ביבריך על נהר רהיין יום א' ז' תשרי תרכ"ח לפ"ק.

יצחק בן אריה יוסף דוב.

באור ראשי תבות·

א' אדה"ר, אדם הראשון. אה"ע, אבן העזר. א"ז, אור זרוע. אליה זוטא. א"ח, ארח חיים. א"כ, אם כן. א"מ, אבינו מלכנו. אע"כ, אשר על כן. אע"פ, אף על פי.

ב' ב"ב, בבא בתרא. בה"ג, בהלכות גדולות. בה"מ, בית המקדש. בהמ"ז, ברכת המזון. בזה"ל, בזו הלשון. ב"י, בית יוסף. בי"ד, ביורה דעה. בהכ"נ, בית הכנסת. בל"א, בלשון אשכנזי. ב"מ, בבא מציעא. בר מנן. במח"כ, במחילת כבודו. במט"מ, במטה משה. במס', במסכת. בס', בספר. בסדור. בסמן. בס"א, בספרים אחרים. בס"י, בספרים ישנים. בז"ק, בזוקף קטן. בע"ה, בעל עמק המלך. בפה"ג. בורא פרי הגפן. ב"ק, בבא קמא. ב"ר, בראשית רבה. בשו"ת, בשאלות ותשובות.

ג' ג"כ, גם כן.

ד' ד"ה, דברי הימים. דבור המתחיל. ד"י, דפוסים ישנים. ד"מ, דרכי משה. דר"א, דרבי אלעזר. דר"נ, דרבי נתן. ד"ת, דין תורה.

ה' הי"ו, השם יחייהו וישמרהו. הי"ט, היום טוב. הראב"ע, הר' אברהם בן עזרא. הרא"ב, הר' אליה בחור. הרא"ש, הרב אשר. הר"ד, הרב דוד. הרי"א, הרב יצחק אברבנאל. הריטב"א, הרב יום טוב בר אברהם. הריצ"ם, הרב יעקב צבי מעקלנבורג. הר"ם, הרב מאיר. הרב משה. הרמ"א, הרב משה איסרלש. הרמב"ם, הרב משה בן מימון. הרמ"ק, הרב משה קורדובירו. הר"ן, הרב נסים. הרע"ב, הרב עובדיה ברטנורא.

ו' ואח"כ, ואחרי כן. וז"ל, וזו לשונו. וי"א, ויש אומרים. ויי"צ, ויעתר יצחק. וע"ד, ועל דרך. וע"כ, ועל כן.

ז' ז"ל, זכרונו (זכרונם) לברכה.

ח' ח"ו, חס ושלום. חז"ל, חכמינו זכרונם לברכה. ח"י, חסד יו"ד. חיד"א, חיים יוסף דוד אזולאי.

ט' ט"ז, טורי זהב.

י' יהב"י, יקותיאל הנקדן בר יהודה. י"ט, יום טוב. י"כ, יום כפור. יעב"ץ, יעקב בן צבי.

כ' כה"ג, כהן גדול. כ"י, כתב (כתבי) יד. כי"י, כתב יד ישן. כנה"ג, כנסת הגדולה. כצ"ל, כן צריך להיות.

ל' ל', לשון. לה"ק, לשון הקדש. לעה"ב, לעולם הבא. לע"ל, לעתיד לבוא.

מ' מג"א, מגן אברהם. מהרי"ל, מורנו הרב יעקב לוי. מהר"ש, מורנו הרב שאול. מהרש"א, מורנו הרב שמואל אידלש. מהרש"ס, מורנו הרב שבתי סופר. מו"ק, מור וקציעה. מט"מ, מטה משה. מ"י, מטה יהודה. מל', מלשון. מ"מ, מכל מקום. מטה משה. מס', מסכת. מ"ש, מוצאי שבת. מנחת שי.

נ' נ"א, נוסחא אחרת.

ס' ס', סמן. ס"י, ספרים ישנים. ס"מ, ספרים מדויקים. סמ"ג, ספר מצות גדול. סמ"ק, ספר מצות קטן.

ע' ע"א, עמוד א'. ע"ב, עמוד ב': עד"ה, על דרך הכתוב. ע"ז, עבודה זרה. עט"ז, עטרת זקנים. ע"י, על ידי. ע"כ, על כן. עכ"ל, עד כאן לשונו. עמ"י, עזרי מעם ה'. ע"ס, על סדר. ע"פ, על פי. ע"ש, על שם. עיין שם. ערב שבת. עש"ה, על שם הכתוב.

פ' פ', פרק. פרשה.

צ' צ"ל, צריך לומר. צריך להיות.

ק' קה"ת, קריאת התורה. ק"ק, קהלה קדושה. ק"ש, קריאת שמע.

ר' ר"א, ר' אלעזר. ר' אייזק. ראב"ד, ר' אברהם בן דאוד. רד"ק, ר' דוד קמחי. ר"ה, ראש השנה. רוו"ה, ר' וואלף היידנהיים. ר"ז, ר' זלמן. רז"ה, ר' זלמן הענא. רז"ג, ר' זלמן גיינר. רז"ל, רבותינו זכרונם לברכה. ר"ח, ראש חדש. רי"ס, ר' יצחק סטנאב. רי"ף, ר' יצחק אלפסי. ר"ל, רצה (רצוני) לומר. רמ"ע, ר' מנחם עזריה. ר"ע, ר' עקיבה. ר' עובדיה. ר' עוריאל. רשב"א, ר' שלמה בן אדרת. רשב"ץ, ר' שמעון בן צמח. רש"ל, ר' שלמה לוריא.

ש' של"ה, שני לוחות הברית. שנ', שנאמר. ש"ע, שלחן ערוך. שמיני עצרת. ש"ש, שם שמים. ש"ת, שערי תפלה.

ת' ת"א, תרגום אונקלוס. תי"ט, תוספות יום טוב. ת"ל, תלמוד לומר. תשב"ץ, תשובות שמשון בר צדוק.

וזאת ההודעה לבודקים אחרי דברי, כי ספר הטור הנזכר בבאורי הוא הנדפס בפראג בשנת ש', וס' הרקח הוא דפוס פאנו משנת רס"ה, וס' של"ה הוא דפוס פירדא שנת תקכ"ד, וס' קצור של"ה הוא דפוס אמשטרדם שנת תמ"ז. וס' נחלת שבעה הוא דפוס פירדא שנת תל"ט. וס' הזהר הוא דפוס לובלין שנת שפ"ג. וס' זהר חדש הוא דפוס אמשטרדם שנת תמ"א. וס' נגיד ומצוה הוא דפוס אמשטרדם שנת תע"ב. וס' סמ"ק שסמכתי עליו איננו הנדפס אלא הוא כ"י על קלף משנת מ"כ אשר השם חננו בו.

מפתח הענינים·

שני שירים לשבת·

אומר המספר. אחרי כי נשלמה הדפסת סדורי עבודת ישראל והבאתי אותו לפני הרב המופלא מוהר"ר שמואל באנדי הי"ו במגנצא, ובקשתי מכבוד מעלתו לשום נא את עין פקיחתו על סדורים אשר הבאתים בסדורי ולבחון ולנקר בהם טרם אשלחם ואחלקם לרבים. והוא בטובו ענה כבקשתי ויתן לי את שני השירים האלה למען אסדרם בסדורי ויהיו לתפארת לו ולאות כי ערוכים בו הדינים כדינם. והשירים היפים האלה את האחד חברו הרב נ"י, והשיר השני חברו זקנו של הרב נ"י הגאון הגדול בישראל נודע שמו מוהר"ר נפתלי הירץ שייאר זצ"ל מחבר של הפירוש תורי זהב על שיר השירים, שהיה ר"מ ואב"ד בק"ק מגנצא והלך למנוחתו בע"ש בשנת תקפ"ג.

שיר לליל שבת·

אָנֹכִי לַיְיָ · אָשִׁירָה לֵאלֹהִים ·
אֲזַמְּרָה לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים:

שְׁבִיעִי קִדַּשְׁתָּ חֶמְדַּת הַיָּמִים זֶה הַיּוֹם תַּכְלִית הַמַּעֲשִׂים
בּוֹ צִוִּיתָ מְנוּחַת עוֹלָמִים וּלְהוֹסִיף קְדֻשָּׁה מִשִּׁשָּׁה מוֹסִיפִים
בָּנֶיךָ בְּשִׁמְךָ מַתְחִילִים וּמַקְדִּישִׁים יוֹם הַשִּׁשִּׁי וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם · אנכי וכו'.

מְאֹד לְחִכִּי נִמְלְצוּ אִמְרוֹתֶיךָ מַה מָּתוֹק בְּאַהֲבָה לְעָבְדֶךָ
עִנּוּי וְעֹנֶג הַכֹּל לִשְׁמֶךָ אֲנַחְנוּ מוּכָנִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ
בְּנַפְשֵׁנוּ וּמְאֹדֵנוּ אָנוּ לְקָדְשֶׁךָ לְבָבֵנוּ לְךָ בְּכָל־הַמַּעֲשִׂים · אנכי וכו'.

וּלְפָנֶיךָ מִצְוַת שַׁבָּת חֲרוּדָה שְׁקוּלָה כְּכָל־הַתּוֹרָה הַבְּרוּרָה
יְהִיבָה כְּתִיבָה בְּאֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל־אֵשׁ לְבָנָה בְּהִירָה וּצְחוֹרָה
וּשְׂכַר מְקַיְּמָהּ לָעַד שְׁמוּרָה לְהַנְחִילוֹ נַחֲלָה בְּלִי מְצָרִים · אנכי וכו'.

אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ דוֹדִים בְּצַוֹּתְכֶם אֱלֹהִים שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
שַׁבַּת הַיּוֹם וְלִשְׁמוֹ מְבָרְכִים שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וּבְרִיתוֹ מַחֲזִיקִים
יְמַהֵר לְגָאֳלָם וְגַם זוֹכִים לִשְׂכַר עוֹלָם צָפוּן לַצַּדִּיקִים · אנכי וכו'.

לְנֶאֱמָן בָּחַרְתָּ עָנָו עֲנָוִים אוֹתוֹ שְׁלַחְתָּ לִבְנֵי יְדִידִים
מַתָּנָה טוֹבָה לְהוֹדִיעַ לַחֲבִיבִים לְאֻמָּה בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָעַמִּים
שַׁבָּת שְׁמָהּ קְדֻשַּׁת הַיָּמִים וּמְבֹרֶכֶת שְׁבִיעִי הֵמָּה מִתְבָּרְכִים · אנכי וכו'.

בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם הִיא לְאוֹת   נָא לִשְׁמוֹר הַשַּׁבָּת וְלַעֲשׂוֹת
מְלָאכָה בְּשֵׁשֶׁת אַךְ לִהְיוֹת   הֵמָּה נְתוּנוֹת לִיגִיעַ כַּפּוֹת
רַגְלֶיךָ אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּתוֹת   רָם יָסִיר עֲוֹנוֹת וַחֲטָאִים· אנכי וכו'.

יוֹנָה בְּצַוָּארֵךְ נִמְשַׁלְתִּי כָּךְ   פִּשְׁטָתְּ אוֹתוֹ לְמִצְוַת בּוֹרְאֵךְ
עֶלְיוֹן חַזְּקֵנִי בְּעֵת לְקָדְשָׁךְ   נַפְשִׁי וְנִשְׁמָתִי הַכֹּל שֶׁלָּךְ
יְחִידָתִי בְּאַהֲבָה אֲקָרֵב לִשְׁמָךְ   לֵילֵךְ לִשְׁבּוֹת שַׁבַּת עוֹלָמִים· אנכי וכו'.

בֶּן־דָּוִד מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ   אוֹתוֹ חִישׁ מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ
נָא שְׁלוֹמְךָ פְּרוֹשׂ עָלֵינוּ   דְּבִיר קָדְשְׁךָ הָקֵם לָנוּ
יוֹם יוֹם כָּךְ תִּקְוָתֵנוּ   שַׂמַּח אוֹתָנוּ שִׂמְחַת עוֹלָמִים· אנכי וכו'.

שיר ליום השבת·

ע"ס א"ב, וחח"כ חתום נפתלי הירץ בן גאון מהר"ר דוד זכר הצדיק לברכה.

אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה   לָאֵל אַדִּיר וְנוֹרָא
אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ   אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת·
בּוֹ חָמַד וּבָחַר   הָאִישׁ הַנִּבְחָר
הַנֶּאֱמָן רוֹעֵנוּ   בְּאַהֲבָה וּבְחִבַּת:

לָכֵן נָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לַיְיָ לְהוֹדוֹת:

גִּילָה וַחֶדְוָה   הָיְתָה וְשִׂמְחָה
בְּמַתְּנוֹת קְדוֹשֵׁינוּ   מִמְּלָאכוֹת לִשְׁבּוֹת·
דִּינָיו בְּמָרָה   נִצְטַוּוּ בְּאַזְהָרָה
לְקָדְשׁוֹ הִזְהִירָנוּ   בְּדָת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת: לכן וכו'.

הֲלָכוֹת וְחֻקִּים   נֶחֱרָתִים וַחֲקוּקִים
לְשָׁמְרָם פִּקְּדָנוּ   עַם נָצוּר כְּבָבַת·
וַיְבָרֲכֵהוּ בַּמָּן   בַּמִּדְבָּר זִמֵּן
לֶחֶם מִשְׁנֶה לָנוּ   בְּהוֹרִידוֹ לְיוֹם הַשַּׁבָּת: לכן וכו'.

זֶרַע קֹדֶשׁ   בּוֹ יְקַדֵּשׁ
בְּחֶמְדַּת הַיָּמִים   בִּנְשָׁמָה יְתֵרָה חֲבִיבַת·
חַיִל וְכֹחַ   בְּתַעֲנוּג לִשְׂמוֹחַ
יֵחָשֵׁב לְרֵיחַ נִיחֹחַ   כְּעוֹלוֹת נִקְרָבוֹת: לכן וכו'

טְעָמָהּ זָכָה   לְחַיֵּי אֲרוּכָה
מְרֹבִים בִּבְרָכָה   מְשׁוֹכֵן עֲרָבוֹת·
יַרְבֶּה מְזוֹנוֹ   לִכְבוֹד קוֹנוֹ
בְּגָדִים מְכֻבָּדִים   וּמַאֲכָלֵי מַטְעַמּוֹת: לכן וכו'

כּוֹס חַיָּה   לְקַדֵּשׁ בְּהוֹדָיָה
בְּיַיִן יָשָׁן וּפַת נְקִיָּה   בְּקוֹל זְמִירוֹת עֲרֵבוֹת·
לֶחֶם שָׁלֵם לִשְׂבּוֹעַ   בְּקָרוּם בִּשּׁוּלוֹ לִבְצוֹעַ
מִכִּכָּרוֹת שְׁתַּיִם אֵין לִגְרוֹעַ   יַחְדָּו יִהְיוּ נִשְׁלָבוֹת: לכן וכו'

מִמְּלָאכוֹת לִשְׁבּוֹת   מִתּוֹלָדוֹת וְאָבוֹת
זְדוֹנוֹת וּשְׁגָגוֹת   שֶׁתְּהֵן מְחַיְּבוֹת·
נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִינוּ   בְּלִי מְצָרִים שְׂכָרֵנוּ
כַּאֲשֶׁר הִבְטִיחָנוּ   בְּדִבְרֵי הַנְּבוּאוֹת: לכן וכו'

סְעוּדוֹת שְׁלֹשָׁה מְסֻפָּרִים   אַל־יִהְיוּ נֶעְדָּרִים
מִמִּלְחֲמוֹת גּוֹג יִנָּצְרוּם   לְזֶרַע קֹדֶשׁ מַצֶּבֶת·
עֵינֵינוּ לוֹ מְיַחֲלוֹת   לְהַרְבּוֹת מְחִילוֹת
לְשׁוֹמְרֵי שַׁבָּת מְהַלְלוֹת   יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת: לכן וכו'

קִוִּינוּ נִמָּלֵא   שֶׁבַח וּתְהִלָּה
אָז יֹאמְרוּ כָּאֵלֶּה   הִגְדִּיל יְיָ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת·
צוּר יְשׁוּעֵנוּ   קוּמָה בְּעֶזְרָתֵנוּ
יַחֵד שִׁמְךָ לְעֵינֵינוּ   וְתַנְהִלֵנוּ עַל־מֵי מְנוּחוֹת: לכן כו'

קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל   בְּנֵה אֶת־אֲרִיאֵל
וּשְׁלַח לָנוּ גוֹאֵל   הַמְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת.
רַחֵם אֶת־לֹא־רֻחָמָה   קָדוֹשׁ שׁוֹכֵן רוּמָה
וְתֹאמַר לְצִיּוֹן קוּמָה   וְהָשֵׁב לֵב בָּנִים עַל־אָבוֹת: לכן וכו'.

שְׁלַח אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ   לְוִיִּם בְּשִׁירְךָ
וְכֹהֲנִים לַעֲבֹדָתֶךָ   בִּזְבָחִים וְקָרְבָּנוֹת
תְּהִלָּתְךָ מִי יְמַלֵּל   עָלֶיךָ אֵין לִגְמוֹר הַלֵּל
אָנָּא הַצִּילֵנוּ מִמִּסְתּוֹלֵל   וְנַעַבְדְךָ כְּשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

וְאָז נָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת טוֹב לַיְיָ לְהוֹדוֹת:

נִפְתָּלִים וּמְעֻקָּשִׁים   הָסֵר־נָא מִכָּל־לֵב
הַרְאֵה וְשַׁפֵּר כָּל־הַמַּעֲשִׂים   אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ לְפָנֶיךָ בְּכָל־לֵב.
בְּנֵי תְמִימִים בְּךָ חוֹסִים   לְעֵינֵי כֹל אוֹתָם תְּלַבֵּב
גְּאוֹן וַעֲטָרָה בְּרֹאשׁ מְשִׁיחֲךָ תָּשִׂים   וְתַגְבִּיהַּ כִּסְאוֹ לָשֶׁבֶת: ואז נשיר וכו'.

מַהֵר וְהַקְדֵּם יִשָּׂא אֱלֹהֵינוּ לְהָשִׁיב   אֶת־דָּוִד עַבְדְּךָ הֶחָסִיד וְרָגוּג
תַּשְׁפִּיעַ לוֹ הַטּוֹב אַתָּה הַמֵּטִיב   וְשִׁירִים אֵלֶיךָ נַאֲרוֹג.
בְּהוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב   נְרַנֵּן וּנְזַמֵּר לִשְׁמֶךָ
כִּי אֵלֶיךָ נַפְשֵׁנוּ תַּעֲרוֹג   יוֹדֵעַ לְבָבוֹת וּמַחֲשָׁבוֹת: ואז נשיר וכו'.

זִכְרוֹנֵנוּ לְטוֹבָה   יַעֲלֶה לְשׁוֹכֵן עַד
עִם־הַצַּדִּיקִים בִּמְסִבָּה   בִּסְעוּדַת לִוְיָתָן לְהִתְוַעֵד
לִבְרָכָה וְשֶׁבַח לְחוֹצֵב לֶהָבָה   יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד
יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרֹאשָׁם יְהֵבָה   אָז נִזְכֶּה לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת.

וְנָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, טוֹב לְהוֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן:

הנהגת האדם בהקיצו משנתו בבקר·

שויתי יי לנגדי תמיד (תהלים ט"ז, ח'.)

הוא כלל גדול בתורה, שיתבונן האדם תמיד כי הקב"ה מלוא כל הארץ כבודו רואה את כל מעשי בני האדם ומשקיף על כל ענייניהם. ועל כן בהקיצו האדם משנתו ישים תחלה מחשבתו הבורא יתברך ויזכור חסדו אשר גבר עליו שהחזיר לו נשמתו אשר היתה פקודה אצלו וחדש והחליף את כחו. ובשומו על לבבו את הטובות האלה אשר הגדיל השם יתברך לעשות עמו, אז תבער בו אהבת הבורא, ולא ישב על מטתו דרך עצלות, אלא יקום במהירות וזריזות לברך את בוראו ולהודות לו בתפלתו. ואע"פ שצריך לקום בזריזות מכל מקום לא יעמוד פתאום מיד בשיקיץ, כי הוא סכנה (גטין דף ע') אלא ישהה מעט ויאמר: מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה, רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ: ויכול לאמר זה אף כשאין ידיו נקיות הואיל ואין בו הזכרת השם.

יהי אדם צנוע אפילו בחדרי החדרים, כמו שכתוב והצנע לכת עם אלהיך (מיכה ו', ח'), ע"כ לא ילבש חלוקו מעומד או מיושב, אלא יכניס בו ראשו וזרועותיו בעודנו שוכב ונמצא כאשר יקום הוא מכוסה. ויזהר שלא יקח את חלוקו ולא שום דבר מיד מי שלא נטל ידיו, כי הוא סכנה. גם לא יהפוך חלוקו פנימי לחוץ, גם לא ינגב ידיו בחלוקו.

כשלובש בתי שוקיו (שטריאמפע) וכשנועל מנעליו, ילבש את של ימין תחלה ואח"כ של שמאל, אבל בקשירה יקשור את שמאל תחלה. ובחליצת המנעלים ובתי שוקים יחלוץ את של שמאל תחלה, כי הימין לעולם חשוב.

לא ילבש ב' מלבושים יחד.

לא ילך ד' אמות בגלוי הראש ובפרט תחת אויר הרקיע. גם אסור להזכיר שם שמים בגלוי הראש, ולא יועיל אם מכסה בידיו על הראש.

יזהר מללכת ד' אמות בלי מלבוש של ציצית. כי זה מביאו לידי טהרה וקדושה. וכאשר הוא לובש מלבוש של ציצית, ר"ל הטלית הקטן הנקרא ארבע כנפות, יאמר: הֲרֵי אֲנִי מוּכָן אֶת גּוּפִי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּמַלְבּוּשׁ שֶׁל מִצְוָה: אך לא יברך על ארבע כנפות עד שנטל ידיו, או אפילו אם נטל ידיו ועדיין הוא לילה אינו רשאי לברך עד שיאיר היום ונטל את ידיו.

ירגיל אדם את עצמו לפנות לנקביו בקר וערב ובפרט קודם התפלה, כדי שיתפלל בנקיות. והמשהה בנקביו ויתפלל, לא לבד כי תפלתו תועבה אלא עובר ג"כ על לאו לא תשקצו (מכות ט"ז). וישמור הצניעות גם בבית הכסא ולא יגלה את עצמו יותר מן הצורך. ולאחר שעשה צרכיו יזהר מאד לנקות את עצמו היטב ולא יקנח ביד ימין, מפני שמראה בה טעמי התורה ואוכל בה, כי אם ביד שמאל, אבל לא באצבע האמצעית לפי שהיא מרכבה לתפלין שכורכים עליה הרצועות. ויזהר פן ילכלך בגדיו לא בצואה ולא במי רגלים.

אין להרהר בבית הכסא בשום דבר מצוה. גם יזהר שלא להזכיר שם שמים בחדר שיש בו עביט של מי רגלים.

הועלה תבית כסא קבוע העשוי בית מושב צריך לערות מים על ידיו ג׳ פעמים. וכל היום כשעשה צרכיו בין גדולים בין קטנים יטול את ידיו ויברך אשר יצר וכו׳. ואין שעור לצרכיו, ואפילו לצרכיו הקטנים אין שעור, שאם השתין רק טפה אחת חייב לברך אשר יצר וכו׳, כי אם יסתם הנקב מלהוציא הטפה ההיא היה קשה לו, וע״כ חייב להודות ולברך.

השתין מים ולא שפשף, אף על פי שצריך לברך אשר יצר, אין צריך ליטול את ידיו, רק משום נקיות.

סדר נטילת ידים בשחרית.

צריך האדם לרחוץ את ידיו ופניו בכל בקר אחרי קומו ממטתו, ולא ילך ד׳ אמות בלי נטילה ידים. גם לא יגע בידו קודם הנטילה לא לפה ולא לחוטם ולא לעינים ולא לאזנים.

סדר הנטילה כך היא, יקח כלי של מים ביד ימין ונותנו ליד שמאל וישפוך מים על ימין תחלה, ואח״כ יתן הכלי ליד ימין וישפוך על יד שמאל, וחוזר ושופך ככה על יד ויד עד שספך על כל יד ג׳ פעמים, וצריך ליטול את ידיו עד פרק הזרוע. ואחר שנטל את ידיו יקח מים לרחוץ בהם את הפנים, וגם יתן מים לתוך פיו להדיחו מן הריר שבו כדי שיתפלל בפה נקי.

לא ירחוץ על גב הקרקע אלא לתוך כלי. גם לא ישפוך מי הנטילה במקום שעוברים שם בני אדם.

קבלה מחז״ל שאפילו שפך מים הרבה על ידו בפעם אחת אין מועיל עד שספך ג׳ פעמים על כל יד.

קודם שיטול את ידיו יסיר הטבעת מעל האצבע משום חציצה.

גם הנשים יזהרו ליטול את ידיהם בשחר ע״י שפיכת ג׳ פעמים קודם שיעשו דבר.

אחר שנטל ידיו קודם שינגבם ישימם זו אצל זו ויגביהם למעלה ויפשטם כאדם שרוצה לקבל דבר מה מחברו (רמז לקבלת הטהרה) ויאמר: שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת יְיָ: וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם: (ויכוין בברכה בהזכירו את השם פירוש קריאתו באדנות וגם פירוש כתיבתו ביו״ד ה״א ו״ו ה״א, ר״ל יכוין „שהוא אדון הכל והוא היה והוה ויהיה״, ובהזכיר שם אלהינו יכוין „שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכחות כלם״, וכן יכוין בכל הברכות ובכל התפלות.)

אחר שברך הברכה ינגב היטב את ידיו, ויאמר בקשה זו: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲמָד־לָנוּ זְכוּת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב לְהַצִּיל אוֹתָנוּ וְאֶת זַרְעֵנוּ מִכָּל עָוֹן וָפֶשַׁע כְּדֵי לְקַיֵּם אֶת מִצְוֹת תּוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה בְּלִי מַחֲשָׁבָה זָרָה. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים. אָמֵן:

אָנָּא. בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר. דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם:
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם. צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ. בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה. לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלוּמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

יש נוהגים להמתין מלברך על נטילת ידים עד בואם לבהכ"נ ומסדרים אותה עם שאר הברכות. ועל כל פנים לא יברך שני פעמים, ומה שמברך בביתו לא יברך בבהכ"נ. ומי שלומד או יאמר מזמורי תהלים קודם שנכנס לבהכ"נ הוא יברך על נ"י ואשר יצר וגם ברכת התורה בביתו, ולא יאמרם עוד בשעת התפלה בבהכ"נ אלא ידלגם כדי שלא יברך ברכה לבטלה. רק הש"ץ יוכל לברך בביתו, ובבהכ"נ חוזר לברך בקול רם להוציא את הרבים.

הנעור כל הלילה יטול ידיו שחרית בלא ברכה, והוא אם לא נגע בטינופת, אבל כשנגע בטינופת יברך.

השכים קודם עלות השחר ונטל ידיו, אז כשיאיר היום יטול ידיו עוד הפעם אך בלא ברכה. וכן מי שישן ביום שנת קבע יטול ידיו בלא ברכה.

עוד צריכים נטילת ידים, היוצא מבית הכסא, והיוצא מבית המרחץ, ואשר גזז צפרניו, ואשר התגלח, ואשר הקיז דם, ואשר שמש מטתו, ואשר חלץ מנעליו, ואשר נגע בגופו במקום שדרכו להתכסות, ואשר הפליא את בגדיו, ואשר נגע במת (ונוהגים ליטול את הידים אף בלאתם מבית המת או מלויית המת או מבית הקברות). אך בכל אלה אין מברכים גם אין צריכים לשפוך על הידים ג' פעמים אלא דיו בפעם אחת על כל יד, חוץ מן היוצא מבית הכסא שצריך לערות מים על ידיו ג' פעמים.

ג' חלוקי ברכות בענין נטילת ידים. בשחרית אף על פי שלא עשה צרכיו מברך על נטילת ידים ואשר יצר. ובשאר כל היום אף אם עשה צרכיו אינו מברך ענ"י רק אשר יצר. ולאכילה אפילו הידים אינן מלוכלכות ירחצם ויברך על נטילת ידים ולא אשר יצר.

דיני ציצית וברכתן.

אחר הרחיצה והנקיון ימשמש בציציות שבארבע כנפות לבודקן שיהיו כשרות, ואסור לבדקן לא לבד בחוטיהן התלויים אלא יבדוק ג"כ החוטים למעלה במקום שעוברים תוך נקב הכנף, כי כשנפסק שם אפילו חוט אחד נקרא נפסק מעיקרו ופסולין. וצריך ג"כ להפריד חוטי הציציות זה מזה שלא יהיו מעורבבים. ובעת בדיקתו יאמר: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ. יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: ואחר הבדיקה והפרידה יברך מעומד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת:

ואח"כ יאמר אלה הפסוקים: קָרָאתִי בְכָל לֵב, עֲנֵנִי יְיָ, חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה: נִדְבוֹת פִּי רְצֵה נָא יְיָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי: אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ סֶלָה: הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ: שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל אֶמּוֹט: נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ: אֶשָּׂא כַנְפֵי שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם: תְּהִי יָדְךָ לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי: חַסְדְּךָ יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי: נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי טָרֶף: מִכָּל פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל תְּשִׂימֵנִי: כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ: עֵינַי תָּמִיד אֶל יְיָ כִּי הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי: סְעָדֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד:

שעור של מלבוש ארבע כנפות לכל הפחות ג' רביעי אמה באורך וחצי אמה ברוחב.

הנקב אשר הציציות עוברות בתוכה הן בארבע כנפות הן בטלית יש להזהר בו שיהי רחוק מן הכנף הן באורך הן ברוחב כמלא קשר אגודל (שהוא מראש הבוהן עד הפרק הראשון באורך), ולא יותר על ג' אצבעות ברוחב אגודל. ואם יהיה הנקב למעלה מן ג' אצבעות אז הוא פסול כי אז לא נקרא עוד כנף, ואם הוא למטה מקשר אגודל כמו כן פסול כי אז הציצית איננה על הכנף אלא מתחת הכנף.

החוטים לציצית צריך שיהיו טוין לשמן (ר"ל שיאמר בתחלת הטוויה שעושה כך לשם ציצית), ואורך כל אחד משמנה החוטים (לאחר שנקשרו ונכרכו מלבד מה שמונח על קרן הבגד) הוא לפחות י"ב אגודלים.

עשיית חוטי הציציות על ארבע כנפות ועל הטלית היא באופן זה, יקח ד' חוטים ארוכים לפחות כ"ז אגודלים, ואחד מהם יהיה ארוך יותר מן השאר כדי לכרוך בו סביב (ונקרא חוט זה בשם שַׁמָּשׁ) ויעביר את ד' החוטים תוך נקב הכנף, ויקח את ד' החוטים מצד זה של הנקב ואת ד' מצד השני ויקשרם ב' פעמים סמוך לקרן הכנף ועי' כן הד' חוטים נעשו לשמנה חוטים. ואח"כ יכרוך את החוט הארוך הנקרא שמש סביב השבעה חוטים שבעה פעמים ויקח ד' החוטים מצד זה וד' החוטים מצד זה ויקשרם ב' פעמים, ויחזור ולוקח את השמש וכורך ח' כריכות וקושר אח"כ ב' פעמים כמו בראשונה, ויחזור וכורך י"א כריכות וקושר ב' פעמים, ויחזור וכורך י"ג כריכות וקושר ב' פעמים, עד שהשלים לעשות בין הכל ה' קשרים כפולים (כנגד ה' חומשי תורה) ול"ט כריכות (כמנין יהו' אחד). וטוב לעשות עוד בסוף כל חוט וחוט קשר כדי שיעמוד בשזירתו ולא יתפרד.

אם החוט שכורכים בו איננו ארוך כל כך לכרוך בו כל הכריכות, יכרוך קצת כריכות בחוט אחד וקצת כריכות בחוט אחר.

יעשה הכריכות שיהיה שליש אחד של החוטים נקשר ונכרך (והוא נקרא גדיל) וב' שלישיות יהיו תלוים בלי קשירה (ונקרא ענף), ר"ל הגדיל יהיה של ד' גודלים והענף של ח' אגודלים. גם יראה שיהיו כל החוטים לאחר שנכרכו ונקשרו שוים בארכם, ואם ראש חוט אחד יוצא מן האחרים יפסיקהו בשינים אבל לא יחתכנו בסכין.

חוט מן שמנה חוטי הציצית אם נפסק מן הענף, הציצית עודנה כשרה ואף אם החוט נפסק כולו. אבל שני חוטים כשנפסקו כולם, הציצית פסולה, ואם נשאר בחוט האחד בענף כדי לעשות בו עניבה (שליפע), כשר. ולפי מה שאנו נוהגים לדקדק בעת עשיית הציציות לתת סמן בד' החוטים שהם מצד האחד של נקב הכנף שיהיו לעולם מצד האחד הזה של הנקב והד' החוטים האחרים לעולם מצד השני, לפי מנהג הזה אם נפסקו שני חוטים בצד אחד עודנה הציצית כשרה אף כשלא נשאר בהן כדי עניבה, אבל אם נפסקו ב' החוטים אחד בצד זה ואחד בצד זה, פסולה. אמנם כל אלה ההכשרות רק בשעת הדחק נאמרות שאין לו ציציות מוכנות לתקן. והחרדים במצוות ישתדלו להיות תמיד חוטים לציציות מצויים בביתם כדי שיוכלו לתקן מיד כשימצאו בציציותיהם דבר שלא כהוגן.

מי שקנה לו טלית ועשה בה ציצית צריך לברך שהחיינו בשעה שמתעטף בה בראשונה, ויברך בתחלה שהחיינו ואח"כ מברך להתעטף בציצית.

מותר להתיר ציצית מן טלית זו לתת אותה בטלית אחרת.

הטלית שמתעטפים בה בשעת התפלה שיעורה לפחות שיתכסה בה ראשו ורבו של קטן המתהלך לבדו בשוק ואינו צריך אחר לשמרו.

קודם שיתעטף בטלית צריך לבדוק תחלה הציציות כמו בארבע כנפות. ואחר הבדיקה יברך הברכה להתעטף בציצית, ואח"כ יתעטף בטלית את ראשו ויקח בידו צד ימין של הטלית עם הב' ציציות שבו ויניחם על כתף השמאל כדי שיהיו כל הציציות בצד שמאל ויעמוד כך כדי הלוך ד' אמות ויאמר הפסוקים מה יקר וכו', ואה"כ יסיר צד ימין של הטלית מן כתפו השמאליה וילבש הטלית סביב הראש והגוף באופן שהיד מפסקת בחצי הטלית משני הצדדים ויהיו לימינו ציצית אחת לפניו וציצית אחת לאחריו וכן לשמאלו. ומהגים לעשות עטרה על הטלית מחתיכת משי לבן לסמן שאותן ציציות שלפניו יהיו לעולם לפניו.

יש להזהר שלא יגרור ציצית של טלית על הארץ.

טלית שאולה מותר לברך עליה.

מי שפשט טליתו ודעתו לחזור ולהתעטף בו, אינו מברך בעטיפה השניה, ואם לא היה בדעתו לחזור ולהתעטף, יברך כשיתעטף שנית.

אם נפלה טליתו מעליו ואחר ומתעטף בה צריך לחזור ולברך, והוא כשנפלה כולה, אבל אם לא נפלה כולה לא יברך כשחוזר לתקן ולהתעטף כראוי.

מצוה לאחוז ב׳ ציציות שלפניו בידו הימנית כשמתחיל **ברוך שאמר**, ואחר שסיים הברכה ינשקם ויניחם בנחת מידו. ובשעת קריאת שמע יאחוז ד׳ הציציות ביד שמאלית (בין קמיצה לזרת) כנגד לבו, ויקבלם בידו כשאומר **והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ**, וכשיגיע לפ׳ ציצית יקחם גם ביד ימין ויביט בהם ויהיו בידו עד שמגיע אל **נאמנים ונחמדים לעד**, ואז ינשקם ויסירם בנחת מידו.

לילה לא זמן ציצית הוא, ע״כ בתפלת מעריב אינו מתעטף בטלית, וגם במנחה המנהג שלא להתעטף, חוץ מן הש״ץ שמתעטף בכל עת שיורד לפני התבה, מפני כבוד הצבור, רק שבתפלת ערבית וכן באשמורת ימי הסליחות לא יברך ברכה עליה. וכן האומר קדיש לפני התבה יתעטף בטלית, גם העולה לתורה בתענית במנחה והמוציא ס״ת והמגביהו וגוללו והסנק יתעטפו בטלית מפני כבוד התורה. ובליל כל נדרי שמתעטפים בטלית יזהר שיהי עדיין יום כשמתעטף כדי שלא יברך ברכה לבטלה.

הזהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה.

דיני תפלין·

אחר שהתעטף בטלית יניח תפלין, ולא יקדם הנחת תפלין ללבישת הטלית, כי קדושת התפלין חמורה מקדושת טלית ומעלין בקדש ולא מורידין. אך מי שיש לו תפלין לפניו ואין לו טלית, יניח התפלין, ואח״כ כשמביאים לו טלית ילבשנה בברכתה.

זמן הנחת תפלין בבקר, אחרי שיאיר היום כל כך עד שיוכל להכיר את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד׳ אמות.

היוצא לדרך קודם אור היום יניח התפלין-כביתו בלא ברכה, וכשיאיר היום ימשמש בהן ויברך עליהן.

מניחים טלית ותפלין אחרי אמירת ברכות השחר קודם ברוך שאמר.

יניח תחלה תפלה של יד ואח״כ תפלה של ראש, ויכוין בהנחתן, שצונו הקב״ה להניח ד׳ הפרשיות שבתפלין שיש בהן יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח כדי שנזכור את הנסים והנפלאות שעשה עמנו השם יתברך שהם מורים על יחודו ועל כחו וממשלתו בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו, ולמען נשעבד להשם יתברך את נשמתנו שהיא במוח וגם את לבנו שהוא מקור התאוות והמחשבות כדי לשמור מצותיו תמיד.

מקום הנחת תפלה של יד הוא בזרוע שמאל על גובה הבשר בפרק שבין הקנה לכתף בחצי הסמוך לעללענבאגען, ותהי המעברתא (הוא מקום התפלה אשר הרצועה עוברת בו) מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד, ויטה התפלה מעט לצד הגוף בענין אשר אם יכוף את זרועו למטה תהיה מכוונת כנגד לבו. גם ישגיח שיהא הקשר שברצועה עם היו״ד שבו סמוך לבית ולא יפרד ממנה לעולם.

דיני תפלין

מקום הנחת תפלה של ראש הוא מהתחלת עיקרי השער באמצע המצח עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס. וצריך שיהיה כל הבית של התפלה מונח במקום השער, דהיינו שיהא הקצה התחתון של התפלה בעיקרי השער, ולא שהקצה העליון מתחיל במקום צמיחת השער והשאר מונח על המצח. ויש להזהר בזה מאד, כי מי שמניח תפלין על המצח הוא דרך מינות ועובר על איסור דאורייתא ומברך ברכה לבטלה. — והקשר של תפלה של ראש צריך שיהיה בגובה של מאחורי הראש באמצע למעלה מן העורף נגד הפנים, ולא למטה בגומא של עורף. ע"כ ישגיח שתהי הרצועה שבין הבית של תפלה של ראש ובין הקשר שלה קצרה קצת ממדת הראש כדי שלא תהי רפויה סביב הראש אלא מהודקת בו בחוזק ולא אפשר להזיזה למטה ואז ודאי מונח הבית על מקומו הראוי וגם הקשר מונח למעלה מן הגומא שבעורף.

כל המצות מברכים עליהן קודם לעשייתן, לפיכך צריך לברך על התפלין קודם קשירתן, דהיינו תפלה של יד לאחר שהניחה על בשר גבוה שבזרוע קודם שיקשרנה יברך „בא"י אמ"ה אקב"ו להניח תפלין", ולאחר שסיים את הברכה יקשור הרצועה ויהדק את הבית, גם יכרוך ברצועה ז' כריכות על קנה הזרוע עד לעצם המתחיל את היד. אח"כ יקח תפלה של ראש ויניחנה ובעוד שמניחה יברך „בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות תפלין" ויסיים הברכה קודם שמהדקה על הראש, ויאמר מיד אחר הברכה „ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

אסור להפסיק בשום דבור בין הנחת תפלה של יד להנחת תפלה של ראש. ואם הפסיק צריך לחזור ולברך ויאמר על תפלה של ראש שתי ברכות דהיינו להניח תפלין וגם על מצות תפלין, וימשמש בתפלה של יד כשאומר שנית להניח תפלין.

שמע קדיש או קדושה בין הנחת תפלה של יד ותפלה של ראש, לא יפסוק לענות עם הקהל אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים. ואם עבר והפסיק וענה עמהם אין צריך לברך שנית.

אין להוציא תפלה של ראש עד אחר הנחת תפלה של יד. ואם טעה והוציא של ראש קודם של יד, צריך להעבירה מידו ולכסותה, ויוציא של יד ויניחנה תחלה ואח"כ של ראש כי כן כתוב וקשרתם לאות על ידך ואח"כ והיו לטוטפות בין עיניך. וע"כ טוב שיעשה לו סמנים בכיס של תפלין כדי שיכיר המקום אשר בו תפלה של יד והמקום אשר בו של ראש ולא יבא לטעות.

כשיוציא התפלין מן הכיס לא ינערם ממנו אלא יוציאם ביד דרך כבוד, וינשקם.

אחר שהניח תפלין על הראש יקח רצועה הנשארת של תפלה של יד ויכרוך ג' כריכות על האצבע האמצעית ב' כריכות על פרק התחתון סמוך לכף היד וכריכה אחת על פרק האמצעי, ועל כל אחת מהכריכות יאמר פסוק אחד משלש וארשתיך לי וכו'.

לא יהי דבר חוצץ בין תפלין לבשרו הן בשל יד הן בשל ראש.

הנוהגים להניח התפלין בביתם וללכת כך מעוטר בהן לבהכ"נ יזהרו לכסות אותן בכובע שעל הראש כשעוברים במקומות מטונפים, ואחרי בואם לפרוזדור הבהכ"נ יסירו המכסה מן התפלין כדי שיהיו נראים כשנכנסים לבהכ"נ.

מי שיש לו שום אונס עד שאינו יכול להניח אלא תפלה אחת, כגון שיש לו מכה בזרועו או בראשו במקום הנחת תפלין, או שנאבדה לו תפלה אחת ואינו יכול לקחת לו תפלין אחרים, אז יניח אותה התפלה שיכול. ואם מניח תפלה של יד לבד יברך עליה להניח תפלין, אבל אם מניח של ראש לבד צריך לברך עליה ב' הברכות להניח תפלין וגם על מצות תפלין.

מותר לברך על תפלין שאולין.

הלכה למשה מסיני שבתי התפלין הן של יד הן של ראש צריכין להיות מרובעות, וצריכים להיות שחורות, וכן הרצועות צריכין להיות שחורות מבחוץ.

אורך הרצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ז' פעמים ויוכל לכרוך על אצבע האמצעית ג' כריכות ולקשור, ושל רצועות של ראש כדי שיגיעו עד הטבור או למעלה ממנו מעט. רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך שעורה לפחות.

אם רצועות התפלין אינן כשיעורן בארכן או רחבן ישתמש בהן בשעת הדחק עד שימצא אחרות כשיעור.

צריך שיהיה השחור שברצועות לצד חוץ בין של ראש בין של יד.

כל זמן שתפלין עליו לא יסיח דעתו מהם, וכשיאמר בק"ש וקשרתם לאות על ידך ימשמש בשל יד וכשיאמר והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בשל ראש וינשק ידו.

תפלין צריכים גוף נקי ודעת מיושבת, ע"כ מי שהוא חולה מעיים פטור מן התפלין. ושאר חולה אם מצטער בחליו ואין דעתו מיושבת עליו, פטור.

מי שהוא אונן על מת פטור מן התפלין.

האבל ביום ראשון לאבלו אסור לו להניח תפלין.

בט' באב בשחרית אין מניחים לא טלית ולא תפלין, ובתפלת מנחה מניחים ומברכים עליהם.

בשבת וי"ט אסור להניח תפלין, אבל בחה"מ מניחים אותן, ונוהגים לברך עליהן בלחש ואפילו הש"ץ.

אין לחלוץ התפלין עד אחר עלינו ועל כן נקוה לך, וביום שיש מילה אין לחלצן עד אחר המילה. והמהדר במצות ילמוד בתורה קודם שיחלוץ התפלין אם מעט או הרבה.

בר"ח חולצים התפלין קודם תפלת מוסף, ובחה"מ חולצים קודם אמירת הלל.

חולצים התפלין מעומד. אך אין לחלוץ אותן לפני ספר תורה ולא לפני ארון הקדש, אלא יהפוך פניו מן הס"ת ומפני ארון הקדש. ויש שקוראים קודם חליצת התפלין פ' קדש לי ופ' והיה כי יביאך.

כשיחלוץ התפלין יחלוץ של ראש תחלה, וזה אופן חליצתן, בתחלה יסיר אותן ג' כריכות שעל האצבע האמצעית ואח"כ יחלוץ תפלה של ראש ביד שמאל, ויקח הבית בידו ויקיף הרצועות על צדו וישימנו בכיסו, ואח"כ יחלוץ תפלה של יד ויקיפנה כמו כן הרצועה על צד הבית וישימנה בכיס אצל של ראש. ומנהג טוב לנשק התפלין בשעת חליצתן כמו בהנחתן.

לאחר שחלץ התפלין יסיר ג"כ הטלית מעליו ויקפלנה.

יש לפתוח ולבדוק התפלין ב' פעמים בשבע שנים, לראות אם לא נתקלקלו מזיעה. ואם נפלו למים צריכים בדיקה מיד.

אין לקנות תפלין אלא מסופר מומחה או ממוכר המוחזק בנאמנות.

דיני הליכה לבית הכנסת.

ישתדל האדם להתפלל תמיד בבהכ"נ וישכים בבקר להיות שם מעשרה הראשונים. ומי שהוא אנוס שאינו יכול להתפלל בבהכ"נ או שהוא דר במקום שאין שם בהכ"נ יכוין להתפלל בשעה שהצבור מתפללים.

כשיוצא בבקר מפתח ביתו כדי ללכת לבהכ"נ יעמוד אצל המזוזה ויאמר, הוֹרֵנִי יְיָ דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב: הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל לֵב: הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי בוֹ חָפָצְתִּי: הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע: הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי: הָקֵם לְעַבְדְּךָ אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ: הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים: הִנֵּה תָּאַבְתִּי

לפקדיך בצדקתך חייני: ואח"כ יניח יד ימין על המזוזה ויאמר, יי שמרי, יי צלי על יד ימיני: יי ישמר צאתי ובואי לחיים ולשלום מעתה ועד עולם: שדי ישמרני מיצר הרע ומכל צרה וצוקה, אמן: שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ליי הישועה, על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו: אנא יי הושיעה נא אנא יי הצליחה נא: וינשק המזוזה ויאמר, מגדל עז שם יי בו ירוץ צדיק ונשגב:

מצוה ללכת במרוצה לבהכ"נ, ואפילו בשבת שאסור לפסוע פסיעה גסה מכל מקום לרוץ לבהכ"נ מותר.

כבואו לעזרת בהכ"נ יקנח מנעליו מטנוף הרחוב, ובטרם יכנס לבהכ"נ יתעכב מעט ויאמר ואני ברב חסדך וכו' ואח"כ יכנס בנחת ובאימה והכנעה ויאמר, בבית אלהים נהלך ברגש. מה טבו אהליך וכו' וכשיאמר אשתחוה, ישתחוה נגד ארון הקדש, וכשהוא אומר ואכרעה, יכרע מעט בברכיו.

מנהג טוב לתת מעות מה לקופה של צדקה קודם שיתפלל.

אחרי בואו אל מקומו בבהכ"נ אל ימהר להתפלל מיד, אלא ישהה קצת ויעלה על דעתו רוממות השם יתברך ושפלות האדם, כדי להתפלל אח"כ באימה וביראה. וע"כ ישב מעט במקומו ויאמר הפסוק אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה: ואח"כ יאמר מי אנכי שאזכה להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא שהוא אל גדול ונורא, ואנכי איש חוטא והכעסתי שמו הגדול במעשי הרעים, אני בשר ודם עפר ואפר ואינני כדי וראוי להזכיר שמו הגדול: איך אשא פני לעמוד לפני המלך הגדול והנורא מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא עלת כל־העלות וסבת כל־הסבות, אך אבטח ברחמיו הגדולים שהוא מרחם על בריותיו ורוצה בתפלה ותחנונים של עבדיו, כמו שנאמר קרוב יי לכל־קראיו לכל אשר יקראהו באמת, רצון־יראיו יעשה ואת־שועתם ישמע ויושיעם: שומע תפלה, עדיך כל־בשר יבאו:

ואח"כ יאמר תפלה זו קודם כל התפלות. רבון העולמים, אדון כל־הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים, אתה הוא יהוה האלהים לבדך, יחיד המיוחד, יושב המרומים ומשגיח התחתונים, אל לכל־נמצא, אלהי האלהים, יחיד המרחם, ואוהב השבים לפניך בתשובה, שליט בצבאות העליונים והתחתונים, שומר דלי יחידיו, אדון כל־המעשים, הבוחר בתפלת עבדיו:

תפלה נאה לומר קודם תפלת שחרית ומוסף ומנחה ומעריב.

רבון העולם, אתה ידעת את־גדל חסרון דעתנו, כי אין בידנו לכון בתפלה לא בפרושי המלים אף כי בסוד הספירות והכונות ויחודים של־שמותיך הגדולים והנוראים, ונמשלנו כבהמות נדמינו, אך בשם קדשך בטחנו, כי אתה מצרף מחשבה טובה למעשה, ורצוננו לעשות רצונך ליחד כל־שמותיך הגדולים והנוראים ולכון כל־סודות התפלה כמו שידעו אנשי כנסת הגדולה בסדור התפלה וכונתה: לכן יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי יושב השמים ומאזין התפלות, שתעלה לפניך תפלת (שחרית זו, שחרית ומוסף הללו, מנחה זו, מנחה ומעריב הללו) כאלו התפללתי בכל־הכונות והיחודים הראוים לכון וליחד בתפלה זו (בתפלות הללו) כמו שתקנו אנשי כנסת הגדולה: ותכלול תפלתי עם־תפלות הצדיקים והחסידים היודעים ומכונים בתפלתם על־פי סוד יי ליראיו, ותעלה ותנשא לכתר ראשך על־ידי המלאך הקדוש הקושר כתרים לרבו מן־התפלות הנקיות והישרות שיעשו היום בעמך ישראל, ואל תשיבני ריקם מלפניך, אמן סלה:

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יי צורי וגואלי: ואני תפלתי־לך יי עת רצון אלהים ברב־חסדך ענני באמת ישעך:

אנשי מעשה נוהגים לשיר בכל יום שבת זה קודם תפלתם.

(מחברו שלמה משה אלשקר חתום בראשי החרוזים.)

כָּל־בְּרוּאֵי מַעְלָה וּמַטָּה. יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם נְתִיבוֹת שְׁבִילֶךָ. לְכָל־מֵבִין סוֹדָם יְסַפְּרוּ אֶת־גָּדְלֶךָ.

וּמֵהֶם יַכִּירוּ כִּי הַכֹּל שֶׁלָּךְ. וְאַתָּה הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַמְיֻחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

לְבָבוֹת בְּחָשְׁבָם עוֹלָם קָנוּי. יִמְצְאוּ כָּל־יֵשׁ בִּלְתְּךָ שָׁנוּי.

בְּמִסְפָּר בְּמִשְׁקָל הַכֹּל מָנוּי. כֻּלָּם נִתְּנוּ מֵרוֹעֶה אֶחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף יֵשׁ לְךָ סִמָּן. צָפוֹן וְיָם וָקֶדֶם וְתֵימָן.

שַׁחַק וְתֵבֵל לְךָ עֵד נֶאֱמָן. מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

הַכֹּל מִמְּךָ נִזְבָּד וְבוֹד. אַתָּה תַעֲמֹד וְהֵם יֹאבְדוּ אָבוֹד.

לָכֵן כָּל־יָצִיר יִתֵּן לְךָ כָבוֹד. כִּי מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף הֲלֹא אָב אֶחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

מְרוֹמָם עַל כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה. סִבַּת כָּל־סִבָּה וְעִלַּת כָּל־עִלָּה.

אֵין לוֹ רֵאשִׁית וְלֹא אַחֲרִית וְלֹא תַכְלָה. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

שַׁדַּי שׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי עֲלִיָּה. אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְיַבֶּשֶׁת וְצִיָּה.

יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא כָּל־בְּרִיָּה. בּוֹרֵא שָׁמַיִם וָאָרֶץ וַיַּעַמְדוּ כְּאֶחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

הָאֵל הַבּוֹרֵא שְׁחָקִים בְּאָמְרוֹ. גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ.

אֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יָהֵל אוֹרוֹ. עִמּוֹ עֹז הַמְשֵׁל וָפָחַד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים. אוֹפַנִּים וְאִישִׁים וְחַיּוֹת וְתַרְשִׁישִׁים.

כֻּלָּם מַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּקְדֻשָּׁה לוֹ מְשַׁלְּשִׁים כְּאֶחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

לְאַדִּיר וְנָאוֹר נַעֲלֶה בְּרוּם חֶבְיוֹן. אֵין שֵׁנִי לוֹ וְאֵין לוֹ רִאשׁוֹן וְלֹא דִמְיוֹן.

הָדָר בַּשַּׁחַק וֶאֱמוּנָתוֹ בְּצִבְיוֹן. כּוֹכְבֵי בֹקֶר בְּרָן־יַחַד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

שְׁמוֹ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לְנֶגְדּוֹ. הָיָה וְהֹוֶה וְיִהְיֶה וְאֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ.

מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. מַשּׂוֹא פָנִים אֵין לְפָנָיו וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

קַדְמוֹן לְכָל־נִמְצָא וְצוֹפֶה כָל־נֶעְלָם. לֹא יָשִׁיב יָהּ נִכְלָם.

אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם. וּמִי יְשִׁיבֶנּוּ וְהוּא בְאֶחָד.

יָעִידוּן יַגִּידוּן כֻּלָּם כְּאֶחָד. יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

רָם עַל־רָמִים וְרוֹכֵב עַל־עֲנָנִים. מֶלֶךְ עֶלְיוֹן וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנִים.

אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים. וְעַמְּךָ כֻּלָּם כְּאֶחָד. יָעִידוּן יַגִּידוּן יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד: וְנֶאֱמַר וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ

אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת. אֵין עוֹד:

חובה על כל ישראל להתפלל לפני הבורא שלש פעמים בכל יום, בשחרית במנחה ובערבית.

זמן תפלה השחרית מתחלת הנץ החמה עד סוף ד' שעות זמניות*) שהוא שליש היום. ואם התפלל משעלה עמוד השחר, יצא.

זמן תפלת מנחה עיקרו מן ט' שעות וחצי משעות זמניות של היום (שהוא חצי שעה אחרי התחלת רביעית אחרונה של היום) עד שעה ורביעית קודם הלילה. ובשעת הדחק מותר להתפלל עד סמוך ללילה. ואם התפלל לאחר ו' שעות ומחצה, יצא.

זמן תפלת הערב משעת יציאת ג' כוכבים קטנים (ואם הוא יום מעונן משהוא לילה בלי ספק), וזמנה עד חצי הלילה. ואם איחר והתפלל עד שלא עלה עמוד השחר, יצא.

אסור לאכול ולשתות בבקר קודם שהתפלל, אם לא לצורך רפואה. והמים מותר לו לשתות.

הגיע זמן תפלת שחרית אסור להתעסק בצרכיו עד שהתפלל. וכן שאר תפלות היום משהגיע זמנן אין להתחיל בשום עסק או מלאכה עד שהתפלל.

כתוב הכון לקראת אלהיך ישראל, על כן המתפלל צריך שיהיה לבוש כראוי בכל מלבושיו ויהיו נקיים, ויהיו שערות ראשו וזקנו סרוקים ותהי על ראשו המצנפת שהולך בה ברחוב ולא הכובע הקטן שקורים הויזקאפפכען, ויהיו נעליו ברגליו ולא יתפלל בסנדלים (פאנטאפפעל) ובפרט בבהכ"נ. והכלל, כדרך שהיה עומד לפני שר ומלך ככה יהיה עומד בתפלתו יפה ומהודר (וראה פירוש הרא"בע לבראשית ל"ה, ב').

ירחץ ידיו קודם התפלה, ואפילו עומד מתלמודו וידיו נקיות.

יהיה לו מקום קבוע בבהכ"נ ולא יישב פעם במקום זה ופעם במקום אחר.

לא יראה הנה והנה בשעת תפלתו אלא יביט לפניו עיניו למטה ולבו מכוון למעלה.

גם לא יתפלל בעל פה אלא מתוך הסדור.

המתפלל צריך להבין ולדעת מה שהוא מתפלל ומהלל לפני בוראו, וצריך שיכוין בלבו כל מה שמוציא בשפתיו, ויסיר כל מחשבות זרות הטורדות אותו עד שתשאר כוונתו זכה בתפלתו.

ידקדק היטב בתפלתו שיקרא ויבטא כל תבה כראוי, שלא יחליף אות באות ושלא ישנה שום נקודה, ושלא יטעים מלעיל מה שצריך להיות מלרע ולא מלרע מה שצריך להיות מלעיל, ושלא יפריד מה שצריך לחבור ולא יחבר מה שצריך להפריד, כי בחלוף אחד מכל אלה, בקל שיבוא לידי חרוף וגדוף חס ושלום.**) ויזהר בכל תבות אשר השניה מתחלת

---

*) ר"ל בכל זמני השנה יחלק היום מהנץ החמה עד שקיעת החמה אל י"ב חלקים שוים בין שהיום ארוך ובין שהוא קצר, וכל חלק מן י"ב חלקים כאלה יקרא שעה זמנית.

**) כגון אם יאמר בפסוקי דזמרה נפשנו הִכְּתָה תחת חִכְּתָה, או שיאמר כל הנשמה תְּחַלֵּל במקום תְּהַלֵּל, יחרף להשם ומחריב את העולם. ומי שאומר יְרַחֲבֵם עמל ואון תחת יְרַהֲבֵם, ידבר הבאי. ואם יאמר אֵל באפך תוכיחנו, תחת אַל, יקרא עליו קללה. וכן אם ידגיש ויחזק גימ"ל של גַּלֵּה כבוד מלכותך ויאמר גַּלֵּה יבקש ההפך מכוונת התפלה. ומי שמחבר יחד ואומר „נעתו פותח את ידך" או „שוכן, עד מרום" הוא כורם המשמעות. ואם לא ישמור דבורו ויחבר ויאמר „חנון ורחום שפתי" או „שמקדישים פיתו" תחת ורחום | אתה, שמקדישים | אותו, הוא מחרף. וכן מי שאיננו מפסיק בפסוק כי כל אלהי העמים ויחבר יחד „אלילים וה'" אין מגדף גדול ממנו. ונראה ממעט המשלים האלה עד כמה צריך האדם לשמור פתחי פיו בתפלתו שלא ידבר כי אם בלשון נקיה, וכן אמרו בזוהר פ' וישלח מאן דצלי צלותיה בעי לבדקא מלוי כדקא יאות, ובויקרא רבה פ' י"ט, אפילו קוץ אחד שבאותיות אם אין משגיחים עליו לקראו כראוי יכול להחריב את העולם כולו. — אבל הוי ואוי כי רבים עם הארץ המגלגלים תפלותיהם ומחללים תהלותיהם בהוציאם יום יום גדופים מפיהם אשר כל שומעיהם תצלנה אזניהם, וכל זאת בעבור שלא ישגיחו על מוצא שפתותיהם, רק מבלבלים בלי דעת ומבהלים על פיהם בלי הבין דבר וכן מקצרים התבות ומבליעים האותיות ומקלקלים התחנונים לנבזונים והבקשות למעקשות ומחליפים התהלות להוללות והתפלה לשגיאה. לכן החוב מוטל על כל מי שיוכל להזהיר להרים כשופר את קולו ולהגיד לעמים את חטאתם שייטיבו בזה ניבם ויזהרו בלשונם בעמדם להתפלל שיהיו דבריהם נכונים והגונים וראוים להתקבל לפני אדון עולם.

באות הדומה לאות של סוף תבה שלפניה שלא יקראם במהירות זו לזו אלא יתן ריוח ביניהם, כמו בכל לבבך. ואבדתם מהרה; וכן גם בכל תבה שתחלתה אל"ף וסוף תבה שלפניה מ"ם יתן ריוח ביניהם, כמו בגוים את, ירושלים את, אלהיכם אמת, שאם לא יתן ריוח ביניהם תבולע אות באות ויושחת הדבור.

לא ירים קולו בתפלתו, ואפילו בזמירות.

אסור ליגע בשעת התפלה בגופו במקומות המכוסים ולא בשער ראשו, גם אסור ליגע בצואת האזן ובצואת האף.

בשעה שמתפלל, ובפרט בתפלת שמנה עשרה, לא יסמוך את עצמו בכותל או בידיו על העמוד שלפניו, שזהו דרך עצלות, אלא יעמוד באימה כעבד לפני רבו ראשו כפוף מעט למטה וידיו כפותות הימנית על השמאלית זו על גב זו. אף כשיושב ומתפלל צריך להזהר שלא לסמוך לאחריו ולא יהיה נוטה לצדדים ואל יפשוט את רגליו ולא ירכיבם זו על גב זו.

יתפלל תפלתו דרך תחנונים כעני המבקש בפתח, ובנחת שלא תראה עליו כמשא. אך לא יאריך ולא ימשוך בתבות יותר מדאי, אלא יהי דבורו כמו שהיה מדבר אם יהיה עומד לפני מלך ושר לבקש ממנו בקשה.

אל יחשוב בתפלתו שראוי הוא שיעשה הקב"ה בקשתו בעבור שיכוין בה, אבל יאמר בלבו מי אני דל ונבזה שיעשה הקב"ה בקשתי אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג עם בריותיו.

המתפלל עם הצבור אסור לו להקדים תפלתו לתפלת צבור.

יזהר מלהפסיק משהתחיל ברוך שאמר עד סוף שמנה עשרה. ואפילו לצרך מצוה אסור להפסיק. אבל לענות על קדיש וברכו וקדושה מותר להפסיק מברוך שאמר עד שמנה עשרה, וכן מותר לומר מודים דרבנן אך לא יאמר כל המודים אלא מודים אנחנו לך בלבד ולא יותר, וכן על ברכו לא יענה רק ברוך ה' המבורך לעולם ועד בלבד, ובקדיש לא יענה רק אמן, יהא שמה עד יתברך, וישתוק עד שיאמר הש"ץ דאמירן בעלמא ויענה עליו אמן, ועל תתקבל ואילך לא יענה דבר, ובקדושה לא יאמר אלא קדוש קדוש וכו' וברוך כבוד וכו' ולא ימלוך ה' וכו'. גם על האל הקדוש ועל שומע תפלה מותר לענות אמן, אבל לשאר אמן לא יפסיק. וכל זאת דוקא עד שמנה עשרה, אמנם בשמנה עשרה עצמה אסור להפסיק לשום דבר אף לא לקדיש וקדושה. ואם סיים שמנה עשרה, אך קודם אלהי נצור יכול לענות על קדיש וקדושה.

דברים שאינם מענין התפלה אסורים לדבר מהם בבהכ"נ אפילו אחר שמנה עשרה. והמדברים דברים בטלים בשעת התפלה והנוהגים שחוק והתול וקלות ראש בבהכ"נ מחללים תפארת ישראל וגדול עונש מנשוא.

קריאת שמע בכל יום ערבית ושחרית היא מצוה מן התורה, ע"כ ידקדק היטב בקריאתה לבטא כל התבות כראוי, ויקראנה בטעמיה כמו שהם בתורה וישים בה כל כוונתו. ואם לא כיון לבו לפחות בפסוק ראשון ובשכמל"ו, לא יצא, ויחזור ויקרא בלחש ובכוונה.

כשאומר ה' אחד תהי כוונתו שהוא השם יחיד ומיוחד בשמים ובארץ ואין עוד מלבדו. ולא יאריך באל"ף של אחד, אבל יאריך בחי"ת וכן בדל"ת, ויבטא היטב הדל"ת אך לא ידגישנה יותר מדאי.

פסוק בשכמל"ו יאמר בלחש (מלבד ביוה"כ שאומרים אותו בקול).

צריך להפסיק מעט בין בשכמל"ו ובין ואהבת, כדי להפסיק בין קבלת עול מלכות שמים לקבלת שאר המצות. וכן בין היום ובין על לבבך, ובין היום ובין לאהבה יפסיק מעט, שלא יהא נראה היום ולא למחר.

בסוף ק"ש יצרף אלהיכם אל אמת ולא יפסיק ביניהם.

בק"ש יש רמ"ה תבות, וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם יכוין דעתו על מה שהחזן כופל ה' אלהיכם אמת. ואם קורא ק"ש ביחיד יאמר מקודם אל מלך נאמן ומשלים בזה מנין רמ"ח.

מי שקרא כבר ק"ש ובא לבהכ"נ ומצא צבור שקוראים ק"ש צריך לקרות עמהם פסוק ראשון ובשכמל"ו. וטוב שיקרא עמהם כל הפרשה ויקבל שכר כקורא בתורה.

תפלת שמנה עשרה אין להתפלל אלא בעמידה, ויכוין רגליו זו אצל זו כאילו שתיהן רגל אחת. וכשמתחיל ואומר ברוך יעשה כריעה בברכים וכשאומר אתה ישתחוה בראשו עם גופו וכשאומר ה' זוקף בנחת. וכן יכרע וישתחוה כשיאמר בא"י מגן אברהם, וכשיאמר מודים אנחנו לך וכשיאמר בא"י הטוב שמך ולך נאה להודות. אבל בשאר ברכות אסור לשחות לא בתחלה ולא בסוף.

בקומו להתפלל שמנה עשרה יש לחזור פניו לארץ ישראל, וע"כ אנחנו היושבים במערבית צפונית של ארץ ישראל נחזור פנינו למזרח קצת באלכסון נגד קרן דרומית מזרחית ונמצא נגד ארץ ישראל.

לא יתפלל נגד המראה ולא נגד ציורים שבכותל.

זקן שאינו יכול לעמוד יושב במקומו ומתפלל, וכן מי שהוא בדרך בקרון מותר להתפלל מיושב, וחולה מתפלל אפילו שוכב על צדו.

אין להתפלל שמנה עשרה אלא בלחש, אבל יחתוך הדברים בשפתיו.

אסור להפסיק בשמנה עשרה אפילו מלך ישראל שואל בשלומו, אלא יעמוד בכוונה גדולה מתחלה עד סוף.

בסוף שמנה עשרה כשיאמר עושה שלום פוסע לאחריו ג' פסיעות בינוניות בכריעה אחת, ועוקר רגלו השמאלית תחלה ופונה לשמאלו ואומר עושה שלום במרומיו, וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו יפנה לימינו, ואח"כ ישתחוה לפניו ואומר ועל כל ישראל וכו', ויעמוד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הלוך ד' אמות, ובצבור עד שיגיע ש"ץ לקדושה.

מי שבא לבהכ"נ והקהל מתפללים שמנה עשרה, לא יכנס לבהכ"נ, כי אסור לעבור לפני המתפלל, רק יעמוד בחוץ עד שסיימו תפלתם דהיינו עד שיתחיל הש"ץ שמנה עשרה בקול.

התפלל שמנה עשרה והשלים תפלתו ועומד אדם אחריו ומתפלל, אסור לפסוע ג' פסיעות עד שיגמור זה שאחריו את תפלתו.

אסור לישב בתוך ד' אמות של המתפלל שמנה עשרה, רק מי שהוא חלוש או עוסק בתורה.

כשהש"ץ חוזר התפלה בקול אסור לומר תחנות ובקשות או לעסוק בתורה, אלא כל אחד מחויב לכוין בברכות שמברך החזן ולענות אמן עליהן.

כשעונה בקדושה קדוש וברוך יש לכוין רגליו כמו בשמנה עשרה, ויגביה עצמו מעט למעלה באמירת קדוש וברוך.

על ברכת כהנים (או"א ברכנו וכו') שאומר הש"ץ בחזרת ש"ע יש לו לקהל לענות „כן יהי רצון" לאחר שסיים הש"ץ בתבת שלום.

טעה או נאנס ולא התפלל שמנה עשרה של שחרית, יתפלל במנחה שתים, ויחשב הראשונה למנחה והשניה לתשלומין, דהיינו שיאמר אחר תפלה הראשונה תחנון ואח"כ יתפלל השניה.

נאנס ולא התפלל מנחה, יתפלל בערבית שתים, הראשונה לערבית ואח"כ יאמר אשרי ויתפלל השניה לתשלומין.

לא התפלל ערבית, יתפלל בשחרית שתים. הראשונה לשחרית והשניה לתשלומין.

לא התפלל מנחה בערב שבת, יתפלל בערבית שתים של שבת.

לא התפלל מנחה בערב ר"ח, יתפלל בערבית שתים של ר"ח. ואם לא הזכיר יעלה ויבוא בראשונה והזכיר בשניה, צריך לחזור ולהתפלל.

לא התפלל מנחה בשבת, יתפלל במוצאי שבת שתים של חול ויאמר אתה חוננתנו בראשונה ולא בשניה.

לא התפלל מעריב במוצאי שבת, יתפלל בשחרית שתים ואינו מזכיר אתה חוננתנו.

אין תשלומין לתפלה אלא בתפלה הסמוכה לה בלבד, ודוקא בזמן התפלה הוא משלים, אבל בשעה שאינה זמן תפלה לא. ודוקא אם לא התפלל מחמת אונס או טעות יש לה תשלומין לתפלה, אבל אם הזיד ולא התפלל אז אין לה תשלומין.

יום שיש בו תפלת מוסף, אם איחר להתפללה עד זמן מנחה, צריך להקדים תפלת מנחה ואח"כ יתפלל תפלת מוסף. ואם הוא סמוך לערב ואין עוד שהות להתפלל שתיהן, יתפלל מוסף, וישלים של מנחה בערבית שתים.

עבר כל היום ולא התפלל מוסף, אין לה תשלומין.

לא התפלל שחרית בשבת או בשאר ימים שיש בהן מוסף, לא יוכל להשלים תפלת שחרית בתפלת מוסף אלא יתפלל מנחה שתים, שזו היא תפלה הסמוכה לה.

אם בא לבהכ"נ ומצא הצבור בסוף פסוקי דזמרה, יאמר ברוך שאמר עד מהלל בתשבחות, ואח"כ יתחיל אשרי ותהלה לדוד עד מעתה ועד עולם הללויה, ואח"כ יאמר מזמור הללו את ה' מן השמים ומזמור הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תהלל יה הללויה, ויאמר אח"כ ישתבח. ואם יש לו שהות יותר יאמר אחרי ברוך שאמר גם הודו לה' קראו עד והוא רחום וידלג עד והוא רחום שקודם אשרי יושבי. ואם אין לו שהות כלל לא יאמר רק ברוך שאמר ואשרי ותהלה לדוד ואח"כ מיד ישתבח. ואם הקהל התחילו כבר ישתבח, לא יאמר ברוך שאמר כלל וגם לא ישתבח, אלא יתחיל מיד עם הקהל ברכת יוצר אור ויקרא ק"ש עם ברכותיה ויתפלל שמנה עשרה עם הקהל. ואחר שמנה עשרה יאמר בפני עצמו הודו לה' קראו וגו' בלא התחלת ברוך שאמר ובלא חתימת ישתבח.

אם בא לבהכ"נ בשעה שהצבור קוראים את ההלל יש לקרותו עמהם ואח"כ יתפלל.

אם בא לבה"כ במנחה בשעה שהקהל מתפללים שמנה עשרה, יתפלל מיד עמהם ולא יאמר אשרי עד אחר התפלה, ודוקא אם יכול להתפלל ולגמור קודם שיגיע הש"ץ לקדושה, ואם לא, אל יתפלל עד שגמר הש"ץ חזרת י"ח ואמר קדיש. ואם יש לחוש שאם ימתין כל כך יעבור זמן מנחה או לא יוכל להתפלל ערבית עם הקהל, אז יתחיל להתפלל עם הש"ץ וכשיגיע ש"ץ לקדושה יאמרנה עמו מלה במלה ויכוין לגמור עם הש"ץ כל הברכות. ואם הוא ביום תענית שהש"ץ אומר עננו בין גואל לרופא, לא יאמר עננו עם הש"ץ אלא יאמר אותו בשמע קולנו ויסיים בא"י שומע תפלה.

אם בא לבהכ"נ והצבור מתחילים להתפלל מעריב והוא לא התפלל עדיין מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהצבור אומרים ק"ש וברכותיה, ואח"כ ישהה כדי הלוך ד' אמות, ויתפלל עם הצבור שמנה עשרה של מעריב, ואח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה בלילה.

בשבת וי"ט אם טעה והתחיל ברכות שמנה עשרה של חול יגמור אותה הברכה שנזכר בה שטעה, ויתחיל אחריה בתפלת שבת או י"ט.

טעה בשבת והתפלל שמנה עשרה של חול, לא יצא, וצריך לחזור ולהתפלל תפלת שבת, וכן הדין בי"ט.

טעה והתגלל בערבית של שבת ישמח משה או אתה אחד או שהתפלל בשחרית שבת אתה קדשת או אתה אחד או התפלל במנחה שבת אתה קדשת או ישמח משה, יצא ואין צריך לחזור ולהתפלל. אבל אם התפלל תפלה מוסף במקום תפלה אחרת של שבת, לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל תפלה הראויה.

טעה בתפלת מוסף של יום והתפלל תפלה אחרת במקומה, צריך לחזור ולהתפלל תפלת מוסף הראויה ליום.

במוצאי שבת מוסיפים אתה חוננתנו בברכת אתה חונן. ואם שכח לאמרו ונזכר קודם שסיים הברכה אף שאמר כבר ברוך אתה, חוזר ואומרו ומסיים עד הפעם ותננו מאתך וכו'. אבל אם לא נזכר עד אחר שהזכיר כבר את השם בסיום הברכה שאמר ברוך אתה יי, ישלים תפלתו ואין צריך לחזור לאמרו, מפני שיבדיל על הכוס. אך אם שכח לומר אתה חוננתנו גטעם קודם שהבדיל על הכוס, צריך לחזור ולהתפלל ולהוסיף אתה חוננתנו במקומו ואח"כ יבדיל על הכוס.

בתפלת מוסף של שמיני עצרת מתחילים להוסיף משיב הרוח ומוריד הגשם בברכה שניה קודם מכלכל חיים, ואומרים ככה בכל התפלות עד תפלת מוסף של יום ראשון של פסח, שאז פוסקים מלאמרו. אם שכח לומר משיב הרוח ונזכר קודם שסיים הברכה יאמרנו במקום שנזכר, ואפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אין צריך לחזור אלא אומר משיב הרוח ומה"ג ומתחיל אתה קדוש. אבל אם נזכר כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שאחריה, צריך לחזור לראש התפלה.

אם ספק לו אם אמר משיב הרוח או לא, אם הוא בתוך ל' ימים ראשונים, צריך לחזור לראש, מכאן ואילך אינו חוזר.

אם אמר משיב הרוח ומוריד הגשם בימות הקיץ, צריך לחזור לראש הברכה, ואם סיים הברכה חוזר לראש התפלה. אך אם אמר משיב הרוח ומוריד ותוך כדי דבור נזכר ואמר הטל במקום הגשם, אין צריך לחזור.

מתחילים לומר „ותן טל ומטר לברכה" בברכת ברך עלינו בתפלת מעריב של יום ס"ט אחר תקופת תשרי, ואין פוסקים עד חג הפסח.

שכח ולא שאל טל ומטר, ונזכר כשסיים מברך השנים, יאמר מיד ותן טל ומטר לברכה ומתחיל תקע בשופר. אבל אם כבר התחיל תקע בשופר ונזכר קודם שסיים שומע תפלה, שואלו בשמע קולנו (ואם הוא יום תענית שצריך לומר עננו בשמע קולנו יאמר ותן טל ומטר קודם עננו). ואם נזכר לאחר שומע תפלה קודם שהתחיל רצה יאמר ותן טל ומטר ואח"כ רצה וכו', ואם נזכר אחר רצה קודם שעקר רגליו, חוזר לברכת ברך עלינו. ואם נזכר לאחר שעקר רגליו, חוזר לראש התפלה.

אם אמר ותן טל ומטר בימות הקיץ, חוזר לראש הברכה, ואם כבר סיים הברכה, חוזר לראש התפלה.

בעשרת ימי תשובה מוסיפים לומר בברכה ראשונה של ש"ע זכרנו וכו' ובברכה שניה מי כמוך אב וכו' ובמודים וכתוב וכו' ובשים שלום בספר חיים וכו', וחותמים ברכה השלישית המלך הקדוש תחת האל הקדוש וברכת השיבה חותמים באלו המלך המשפט.

שכח לומר זכרנו או מי כמוך או וכתוב או בספר, ונזכר קודם שחתם הברכה אף שאמר כבר ברוך אתה ולא אמר עדיין השם, חוזר לומר זכרנו וכו', אבל אם נזכר לאחר שחתם הברכה ואף אם עוד לא חתמה כולה אלא שאמר ב"א יי, אין צריך לחזור.

טעה בעי"ת וסיים האל הקדוש ובתוך כדי דבור נזכר ואמר המלך הקדוש, יצא ואין צריך לחזור, אבל אחר שהתחיל אתה חונן, צריך לחזור לראש התפלה אפילו מספק.

טעה בעי"ת ואמר מלך אוהב צדקה ומשפט ובתוך כדי דבור נזכר, אומר ג"כ המלך המשפט. ואם נזכר לאחר שחתם הברכה, אין צריך לחזור.

בר"ח ובחה"מ מוסיפים או"א יעלה ויבוא בברכת רצה. ויחיד ששכח לאמרו, אם הוא ר"ח בלילה בין ליל א' דר"ח בין ליל ב' אין צריך לחזור. אבל בשחרית ובמנחה אם נזכר קודם שהתחיל מודים, אומרו שם. ואם נזכר קודם שאמר השם מברכת המחזיר שכינתו לציון, יחזור ויאמר יעלה ויבא ויסיים עוד הפעם ותחזינה וכו'. ואם נזכר אחר שהתחיל מודים קודם סיום התפלה, יחזור לרצה. ואם השלים תפלתו וכבר אמר יהיו לרצון אמרי וכו' אע"פ שלא עקר רגליו עדיין, יחזור לראש התפלה.

שכח לומר יעלה ויבוא בחה"מ אפילו בערבית, צריך לחזור כמו בשחרית ר"ח.

ש"ץ ששכח ולא אמר יעלה ויבוא בחזרת התפלה והשלים תפלתו, אין מחזירים אותו, ואם לא השלימה, חוזר לרצה.

יחיד ששכח בתענית לומר עננו בשמע קולנו ונזכר קודם שעקר רגליו, יאמרנו באלהי נצור קודם יהיו לרצון אמרי ובלא חתימה. ואם כבר עקר רגליו, אין צריך לחזור. וש"ץ שטעה בחזרת התפלה ולא אמר עננו קודם ברכת רפאנו, אם נזכר קודם שסיים ברכת רפאנו, אומרו שם וחוזר ומתחיל רפאנו, אבל אםכבר אמר בא"י לא יחזור, אלא יאמרנו בשמע קולנו ויסיים „בא"י העונה בעת צרה ושומע תפלה". ואם שכח גם שם, יאמרנו ברכה בפני עצמה לאחר שסיים המברך את עמו ישראל בשלום.

בט' באב אומרים בתפלת מנחה נחם ה' בברכת ולירושלים עירך. ואם שכח לאמרו, יאמרנו אצל ועל כלם יתברך ובלא חתימה. שכח לאמרו גם שם; אין צריך לחזור.

מי ששכח בחנוכה ובפורים לומר על הנסים במודים ונזכר קודם שהזכיר השם מברכת הטוב שמך אפילו אמר ברוך אתה יחזור ויאמר על הנסים, אבל אם סיים הברכה או שאמר כבר ב"א יי, אין צריך לחזור.

דיני אמן·

על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום יאמר ברוך הוא וברוך שמו אחרי שאמר המברך ב"א יי, ואחרי שסיים המברך את הברכה יענה ויאמר עליה אמן.

אמרו רז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך, ע"כ יתן האדם את דעתו לכוין על איזו ברכה הוא עונה אמן, ולא יענה אמן יתומה, דהיינו שאינו שומע הברכה ועונה אמן עליה, ואפילו יודע איזו ברכה היא שמברך המברך, מאחר שלא שמע אותה עניית אמן כזו נקראת אמן יתומה. גם לא יענה אמן חטופה, דהיינו שלא יחטוף וימהר לענות אמן קודם שסיים המברך. אך גם לא ימתין מלענות, רק מיד שכלתה הברכה מפי המברך יאמר אמן. ולא יענה אמן קטופה, דהיינו שאינו מוציאה היטב בפה עד שלא נשמע הנו"ן.

אם יש לצבור להתחיל באיזו תפלה אחרי שסיים הש"ץ את ברכתו אז יזהרו שלא לשכוח לענות בתחלה אמן-על ברכת הש"ץ קודם שמתחילים התפלה ההיא; כגון אחרי שברך הש"ץ בא"י המחזיר שכינתו לציון, צריך הצבור לענות אמן קודם שאומרים מודים דרבנן, וכן קודם ושמרו בני ישראל בליל שבת יענו בתחלה אמן על מה שסיים

הש״ץ הפורס סכת שלום, וכן קודם אמירת הלל יש לענות בתחלה אמן על סיום חזרת שמנה עשרה, וכן בכל מקום שיש לענות אמן אין לשכחו בדחיפת התפלה.

לא יענה אמן קצרה, אלא ארוכה קצת, כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן, ולא ארוכה יותר מדאי.

העונה אמן לא יגביה קולו יותר מן המברך.

לא לבד על ברכות אלא גם על שאר תפלות ובקשות שאומרן החזן וחותם בהן ואמרו אמן או ונאמר אמן, כגון על קדיש ויקום פרקן והכרזת ר״ח, יש להקהל לענות עליהן אמן.

אין לענות אמן אחר ברכת עצמו, מלבד בבהמ״ז אחר ברכת בונה ברחמיו ירושלים, אמן.

אין כוונת אמן שוה בכל הברכות, כי אחרי ברכות השבח והודיה, כמו ברוך שאמר וישתבח ומודים וברכות המצוות, כוונת אמן עליהן „אמת הדבר" (עז איז וואהר); ואחרי בקשות, כמו בסיום הקדיש והכרזת ר״ח, כוונת אמן „יהי אמת" (עז ווערדע וואהר); ואחרי ברכות שתחלתן בקשות וחתימתן בשבח להקב״ה, כמו הברכות האמצעיות שבשמנה עשרה וברכת רחם בבהמ״ז, בהן כוונת אמן „אמת הוא ויאמן" (עז איז וואהר אונד ווערדע וואהר), ר״ל השבח על השם יתברך הוא אמת ויעשה השם בקשת המברך שתהי אמת.

דיני קדיש.

אין אומרים קדיש בפחות מעשרה זכרים שיהיו בני י״ג שנה ויום אחד, כי כל דבר שבקדושה כגון קדיש וברכו אין אומרים בפחות מעשרה.

האומר קדיש יאמרנו מעומד ובכיוון רגליו כמו בתפלת שמנה עשרה, וגם יפסע ג׳ פסיעות כשמסיים עושה שלום במרומיו. והשומע את הקדיש אם הוא עומד צריך שישאר עומד, אך אם הוא יושב אין צריך לקום.

כמו שאסור לעבור נגד המתפלל שמנה עשרה כך אסור לעבור נגד האומר קדיש.

האומר קדיש כשמתחיל יתגדל, כורע, וכן באמן קודם יהא שמה, וכן ביתברך, וכן בבריך הוא, וכן באמן קודם תתקבל.

הפסוקים ועתה יגדל נא וכו׳ שאומרים הקהל כשפותח החזן יתגדל, יש לאמרם בלחש. ובין ישתבח לברכו ובין גאולה לתפלה שבערבית ובכל מקום שאסור להפסיק אין לאמרם כלל.

כשאמר החזן בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן, יענה הקהל אמן, יהא שמה רבא וגו׳, וצריך לאמרו בקול ובכוונה.

יש להפסיק מעט בין אמן ליהא שמה, כי אמן מוסב למעלה שעונים אמן על מה שאמר החזן יתגדל וכו׳ ומן יהא שמה רבא מתחיל שבח חדש.

אחר שענו הצבור חוזר החזן ואומר יהא שמה רבא, אבל לא יאמר אמן יהא שמה, שכבר אמר אמן קודם שאמרו הצבור ויהיה כעונה אמן ב׳ פעמים.

אין לומר קדיש עם החזן, ולכן אין לנגן עם החזן כשמנגן הקדיש.

אין פוחתים מן שבעה קדישים בכל יום, עש״ה שבע ביום הללתיך (תהלים קי״ט).

קדישים שבתפלה לא יאמרם אלא גדול בר מצוה, אבל שאר קדישים יכול לאמרם אפילו קטן שלא הגיע לחנוך.

הקדיש שאומרים על פסוקי דזמרה קודם ברכו אומרים אותו רק עד דאמירן בעלמא ואמרו אמן, וכן הקדיש אחר תחנון של שחרית, והקדיש אחר אשרי בתפלת מנחה, וקודם והוא רחום של ערבית ושמנה עשרה של ערבית. וקודם ויהי נועם של מוצאי שבת, והקדיש אחר קריאת התורה, והקדיש קודם תפלת המוספים, ונקרא קדיש כזה חצי קדיש. והשאר קדישים שבתפלה, כמו קדיש אחר ובא לציון בשחרית של חול, ושלאחר תפלת המוספים, ושקודם ויתן לך במוצאי שבת, אותן משלימים עד סוף אע"כ נקראו קדיש שלם.

הקדיש שאומרים על מזמורים קודם התפלה או לאחריה או על שאר נוספות לתפלה, כמו במה מדליקין ופטום הקטורת ועלינו ושיר היחוד, אין אומרים בו תתקבל צלותהון וכו' אלא אחרי דאמירן בעלמא ואמרו אמן מתחילין מיד יהא שלמא וכו', וכן בקדיש שאומרים על דברי תלמוד תורה שבעל פה, ונקרא קדיש כזה קדיש יתום, בעבור שהיתומים רגילים לאמרו. ונוהגים לומר בסוף כל למוד משנה ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב"ה וכו' ואז מוסיפים בקדיש שאחריו לומר על ישראל ועל רבנן וכו' קודם יהא שלמא רבא, ונקרא הקדיש קדיש דרבנן.

אלה קדישי יתום וקדישי דרבנן הם שיאמר אותם האבל על אב ואם או מי שהוא יאהרצייט, ואם אין אבל או יאהרצייט בבהכ"נ יאמרום היתומים.

אם הרבה בני אדם בבהכ"נ אשר להם זכות לקדיש, אז יחלקו להם הקדישים וע"פ הדינים הבאים:*)

בן שבעה גדול הבא לבהכ"נ יאמר כל הקדישים, אף אם שם בן שלשים או יאהרצייט. וכן בן שבעה קטן יש לו כל הקדישים, מלבד קדיש אחד אשר היאהרצייט זוכה לו. ואם יש הרבה יאהרצייט נגד כל הקדישים, אזי נדחה בן שבעה הקטן מפניהם.

אורח שהוא בן שבעה נחשב כולו כתושב.

שני אבלים שוים, כגון שני בני שבעה או שני בני שלשים, יחלקו להם הקדישים, ויפילו הגורל מי מהם יאמר הקדיש הראשון.

יש שם בן שבעה גדול ובן שבעה קטן ועוד בן יאהרצייט, ולא נמצאו יותר מן ג' קדישים, אז יבאו לשבעה גדול ב' קדישים, ולקטן קדיש אחד, והיאהרצייט אין לו קדיש כלל.

בן שלשים ועוד יאהרצייט, יבא ליאהרצייט רק קדיש אחד. ואם יש כמה יאהרצייט נגד כל הקדישים, אז נדחה הבן השלושים מפניהם.

יש אבל של אחר השלשים ועוד יאהרצייט, אז ליאהרצייט כל הקדישים, מלבד קדיש אחד של מזמור של יום שהוא לאבל.

יש תושב יאהרצייט ואורח בשלשים, אין לו לאורח אלא קדיש אחד. תושב בשלשים ואורח יאהרצייט, יש לאורח קדיש אחד גם אם עוד תושב יאהרצייט שם.

תושב ואורח ששניהם בני יאהרצייט, לא יבא לאורח קדיש כלל.

הקדיש שאומרים אחר קבלת שבת הוא לעולם ליאהרצייט, בין שיום היאהרצייט בשבת בין שהוא בערב שבת. ואם יש שני בני יאהרצייט האחד מערב שבת והשני משבת, זוכה היאהרצייט של שבת לקדיש זה.

האבל על אב ואם יאמר הקדיש י"א חדשים ומנינם מיום המיתה. והמנהג להפסיק באמירת הקדיש יום אחד קודם סוף י"א חדשים, למשל אם מת אביו י"ו מרחשון יפסוק ביום ה' דסכות.

האבל בסוף י"א חדשים שלו כשיפסוק באמירת הקדיש יאמר כל הקדישים. ואם עוד יאהרצייט או בן שלשים שם, אין להם אלא קדיש אחד.

*) ובכמה מקומות נתפשט בכל מנהג הספרדיים אשר כל האבלים ובני יאהרצייט יאמרו את הקדיש כולם באגודה אחת יחדיו, ונמשך ע"י כך שקטו ונחו כמה מחלוקות שנפלו בענין הקדימה בקדיש. גם הגאון יעב"ץ כבר נשא נראה למנהג הזה באמרו בסדורו דף קע"ד, ב': „בחלוקי דינין של האשכנזים בענין מי הקודם לאמירת הקדיש ומי דוחה למי לא אטפל כאן, דמלתא דמנהגא בעלמא הוא, ומה טוב וישר מנהג הספרדים בזה שאם רבים הם כולם זוכים בו ואומרים אותו כאחד, ובטלה מחלוקת וטורח דיני דינים בדבר" עכ"ל. אך הנוהגים מנהג זה יש להם להזהר שלא יצעקו כולם בהרעשת קול ובחפזון, כי תרי קלי לא משתמעי, רק אחד מן האבלים הוא יאמר את הקדיש בקול ובמתון מתון והאחרים יענו עמו בלחש תיבה בתיבה.

ידוע כי תפלתנו במקום קרבן היא ונשלמה פרים שפתינו, וא״כ הש״ץ העומד לפני התבה להליץ בעד קהלו הוא דוגמת הכהן המקריב קרבן העם, וע״כ צריך שיהיה דומה לכהן בכל מדותיו וראוי והגון לשרת עבודת הקדש הזאת, שיהיה עניו וכשר מעוללים ומוכתר בשם טוב ואהוב ומרוצה לקהלו. ויהי קולו ערב, והעולה על כל הוא שצריך להיות ג״כ רגיל בקריאת תורה ונביאים וכתובים ומבין בכל הברכות ותפלות ופיוטים של כל ימי השנה.*)

יחזור הש״ץ פעם בפעם על התפלות והפיוטים עם פירושיהם וניגוניהם, כדי שיהיו שגורים בפיו.

לא ירד הש״ץ לפני העמוד בבגדים קרועים או מלוכלכים. וטוב שיהיה לו מלבוש מיוחד להתפלל בו לפני העמוד וגם מגבעת מיוחדת לשום על ראשו בתפלתו. ובכל עת שמתפלל לפני העמוד יתעטף בטלית ואף בלילה.

ש״ץ המתפלל לפני העמוד יש לו להזהר עוד יותר מן היחיד בכל דיני הנהגות בתפלה הערוכים למעלה. וכל עת שיתפלל לא ישב אלא יעמוד על רגליו באימה וביראה ויהיו רגליו מכוונות תמיד זו אצל זו וידיו כפופות הימנית על השמאלית, ויעמוד בלי סמיכה ותשענת ובלי נדנוד גופו, ולא יסתכל בשום אדם, ויפנה לבו מכל הרהור זר, אבל תהי כל מחשבתו על כיון תפלתו להיותה טהורה והגונה להוציא בה את הרבים ידי חובתם. ויתפלל במתון ובנחת מלה במלה לפי פירוש המלין ובדיוק האפשרי.

כל הברכות שמתפלל הש״ץ בקול רם יזהר בהן להפסיק בדבורו אחרי הזכירו את השם כדי שיוכל הקהל לענות ברוך הוא וב״ש, ובסוף הברכות יפסיק כדי לענות הצבור אמן עליהן. וכן בכל מה שצריך הקהל לענות אחריו יפסיק הש״ץ בדבורו, כמו בקדושה לא יתחיל לומר לעומתם עד שענו הקהל קדוש ק״ק. ואותן התפלות ואמירות שעונים הקהל בפסוק על פסוק שאמר החזן לא יתחיל לומר פסוק חדש עד שגמרו הקהל בעניית פסוקם.

סופי התפלות והברכות הפרטיות שאומר אותן הש״ץ בקול יזהר בהם שלא לכפלם, ר״ל שלא יאמר עד סוף בלחש עם הקהל ואח״כ יחזור למעלה לאמרו עוד הפעם בקול, אלא ימשוך בתפלתו יותר מן הקהל כדי שבסיום תפלת הקהל הוא יעמוד באותו ענין שצריך לאמרו בקול. ויכוין שיתחיל סופי תפלות כאלה תמיד עם אותו הענין היותר קרוב לחתימה (כגון בסוף יוצר אור יתחיל בקול עם הפסוק אור חדש), ולא יתחיל בהרבה למעלה ממנה, מפני טורח הצבור (ס׳ חסידים ס׳ רנ״א).

כשיחזור הש״ץ ש״ע בקול רם יאמר קודם לכן בלחש אדנ׳ שפתי תפתח, אבל בסוף לא יאמר אלהי נצור אלא יסיים עם ברכה ישראל בשלום.

ברכת כהנים (או״א ברכנו וגו׳) יאמר בחזרת ש״ע רק בתפלת שחרית ומוסף, ולא במנחה, חוץ מתעניה צבור שאומר אותה גם במנחה. וכ״כ אומר אותה גם בנעילה. כשיאמר ברכת כהנים ישתחוה נגד ההיכל כשאומר יברכך ה׳, ובתבת וישמרך יטה

*) ואם יהיה א״ש לפניכו אשר בסלסול קולו מתפלל ואינו יודע ספר ולא יבין מה שמתפלל ואף אם הוא זקן, ויש אחר שאין קולו נעים אבל מבין מה שהוא אומר ואף אם הוא נער בן י״ג שנה, ודאי זה הנער קודם לזקן, כי מה תועיל לנו נעימת קול הבור אשר לא יידע על מה הוא שואג. והכלל אשר כל מי שאינו מבין מה שמתפלל אין להניחו לירד לפני התבה (ס׳ חסידים ס׳ תשכ״ח ויד יהודה כמאמר אם כל חי לרמ״ע מפאנו ס׳ ל״א). גם לתת עין על פרק ל״ד של ס׳ שבט מוסר, ובודאי שכל חזן יקרא את כל הפרק הזה ויישר על פיו את דרכיו.

ראשו נגד ימינו, ובתבות יאר ה׳ פניו אליך שוב ישתחוה נגד ההיכל, ובתבת ויחנך יטה ראשו לשמאלו, ובתבת ישא ה׳ פניו שוב ישתחוה נגד ההיכל, ובתבת אליך יטה ראשו נגד ימינו, ובתבת וישם לך יטה לשמאלו, ובתבת שלום שוב יטה לימינו.

וביום שיש נשיאת כפים אז החזן אחרי שסיים הטוב שמך ולך נאה להודות יאמר בלחש או״א ברכנו וכו׳ עד מפי אהרן ובניו, ואז יקרא בקול כהנים, ויאמר בלחש עם קדושך כאמור (ואם אין שם אלא כהן אחד לדוכן אז לא יקרא כהנים אלא יאמר הכל בלחש עד כאמור) ואח״כ יקריא לכהנים יברכך, ה׳, וכו׳ מלה אחר מלה עד שסיימו הכהנים את דוכנם. ויזהר החזן שלא להקרות לכהנים תבת יברכך עד שגמרו הקהל לענות אמן על הברכה שברכו הכהנים, וכן במלת ישא, יאר, וכן שים שלום יזהר שלא להתחיל עד שיגמר אמן מפי הקהל על מה שברכו הכהנים. אבל הוא לא יענה אמן גם לא יאמר פסוקים עם הקהל.

אם הש״ץ כהן ויש עוד כהנים אחרים בבהכ״נ, הש״ץ לא ישא את כפיו וגם לא יאמר או״א ברכנו וכו׳ אלא ישתוק, ויעמוד ישראל אצלו שיאמר או״א ברכנו וכו׳ בלחש ויקרא בקול כהנים וגם יקריא לכהנים את ברכתם ואחר שסיימו הכהנים יחזור הש״ץ ויתפלל שים שלום וכו׳. ואם אין כהן בבהכ״נ אלא הש״ץ, אז כשמתחיל רצה יעקור רגליו מעט ויתפלל עד ולך נאה להודות ויעלה לדוכן ויברך ברכת כהנים, ויקריא לו אחר יברכך וכו׳ ואח״כ יסיים הש״ץ שים שלום.

ש״ץ שנחלש ולא יכול לגמור את תפלתו, יעמוד אחר במקומו ויתחיל ממקום שפסק הש״ץ. ואם הוא בש״ע בברכות אמצעיות, יתחיל האחר מתחלת הברכה שפסק בה הש״ץ, ואם היה בג׳ ברכות ראשונות של ש״ע, מתחיל מראש ש״ע, ובג׳ ברכות אחרונות מתחיל מן רצה.

כשיקרא הש״ץ בספר תורה יזהר שלא יקרא בעל פה אפילו תבה אחת, אבל יקרא הכל מתוך הכתב.

ש״ץ המאריך בתפלתו בנגונים, אם עושה לשם שמים לכבוד היום ולתת בנעימתו הודאה לשם ית׳, תבוא עליו ברכה. אבל המשמיע קולו לכבוד עצמו למצוא חן בעיני השומעים הוא מגונה ונקרא חונף.

כשמנגן הש״ץ בנגונים יזהר שלא להפריד באלה את התבות הצריכות לחבור ולא יחבר תבות הצריכות להפרד, גם לא ימשוך ויאריך באמצע התבות כדי שלא יקלקל משמעות הדברים, וכן אל ימשוך הנגון בסוף הברכות יותר מדאי, כדי שלא יבוא הקהל לענות אמן חטופה. אבל יערוך כל נגינותיו בהשכל ובדעת שיהיו מכוונות לתבות ועולות יפה לתוכן כל תפלה ותפלה ופירושיה. ובכל זאת לא ירבה כל כך בנגונים, מפני טורח הצבור.
(ורפה ב״ב ענייני תפלה דף רנ״ד ע״ב.)

קודם שיתחיל הש״ץ להתפלל לפני העמוד יאמר תחנה זו:

אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, הֱיֵה לִי לְעֶזְרָתִי בְּשָׁעָה שֶׁאֲנִי עוֹמֵד לְהִתְפַּלֵּל עָלַי וְעַל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָסֵר מִמֶּנִּי כָּל־מִינֵי מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת וְכָל־מִינֵי חֲרָדָה שֶׁלֹּא יְבַלְבְּלוּ מַחְשְׁבוֹתַי, וְתֶן־לִי בַּר לֵבָב שֶׁתְּהֵי כַוָּנָתִי לְשִׁמְךָ הַקָּדוֹשׁ וַעֲבוֹדָתִי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ וְיִשְׁלֹט בִּי יֵצֶר הַטּוֹב וְאַל־יִשְׁלֹט בִּי יֵצֶר הָרָע. וְתֵן בְּלִבִּי אַהֲבָתְךָ וְיִרְאָתְךָ לַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ וּלְשָׁרֶתְךָ וּלְשׁוֹרֵר בְּשִׂמְחָה. וְיִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי. אָמֵן:

דינים

איבער

ציצית, תפלין, תפלה מ״ו.

אין דייטשער שפראכע בעארבייטעט.

דיני ציצית.

עז איזט פפליכט איינעז יעדען בר ישראל, אויסער דעם טלית, וועלכעז מאן בלאס וועהרענד דעז בעטענז זיך אומהיללט, נאך איין קליינעז פיערעקיגעז וואללענעז אדער בוימוואללענעז געוואנד, אן דעססען פיער עקען ציצית אנגעבראכט זינד, אללע טאגע פאם אויפשטעהען דעז מארגענז אן ביז צום ניעדערלעגען דעז אבענדז אויף דעם העמדע צו טראגען, דאמיט ער זא אללעצייט דאז וויכטיגע געבאט בעפאלגע: וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם „זיא זאללען שוי־פאדען אן דען עקען איהרער קליידער האבען" (במדבר ט״ו, ל״ח).

דיעזעז געוואנד — געוועהנליך אַרְבַּע כַּנְפוֹת גענאננט — זאלל ווענינגסטענז ¾ עללען לאנג אונד ½ עללע ברייט זיין, אונד דאז מאאס דעססען ביידער שולטערבלאטטער צווישען ניכט טאללער אלז דיע זייטע דעז אויסשניטטעז. אן דען פיער עקען זאלל דאז לאך, דורך דאז מאן דיע ציצית ציהעט, זא געשטאלטען ווערדען, דאס עז פאסט זא ווייט דער ברייטע זאוואהל וויע דער לענגע דעז קליידעז איין נאגעל ענטפערנט איזט.

אן דאז בעשטאנדיגע טראגען דיעזעז אַרְבַּע כַּנְפוֹת געוועהנע מאן שאן דיע קליינען קנאבען זאבאלד זיע געהאריג שפרעכען קאננען.

דעז מארגענז, נאכדעם מאן זיך געוואשען האט אונד עז טאג איזט, ערגרייפט מאן דיע ציצית דעז אַרְבַּע כַּנְפוֹת אונד שפריכט דאריבער דיע בְּרָכָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִת: נאכהער אבער מוס מאן דיע ציצית אונטערזוכען, אב זיע אויך נאך אין גוטעם צושטאנדע זינד. מאן מאכע דארום דיע פערוואררענען פאדען געהאריג אויזאיינאנדער אונד אונטערזוכע אב קיינער דאפאן אבגעריססען איזט. הויפט־זעכליך זעהע מאן אונטען, דא וואו דיע פאדען דורך דאז לאך געצאגען זינד, נאך; דען וועררע דארט ווען אויך נור איין פאדען צעררוססען, זא דארף מאן דיא בְּרָכָה ניכט זאגען, זאנדערן מוס פיר דיע צעררוססענע ציצית איינע נייע אנבריגנען.

דיע ארט, וויע מאן דיע ציצית אן דאז אַרְבַּע כַּנְפוֹת, וויא אויך אן דאז טלית אנ־מאכט, איזט פאלגענדע. מאן נעהמע פיער ווייסע וואללענע פאדען — דיע איינגענז צו דיע־זעם צוועקע געשפאננען זיין מיססען — דריא פאדען דערזעלבען יעדען ווענינגסטענז פאן זיעבענ־אונדצוואנציג דוימענברייטען לאנג אונד דען פיערטען פאדען אהנגעפאהר פיערציג דוימענברייטען לאנג, אונד ציהע זיע אום דיע האלפטע דורך דאז לאך דער עקע; נעהמע דאן דיא פיער פאדען דער איינען האלפטע אונד דיע פיער פאדען דער אנדערן האלפטע אונד קניפפע זיע אן דער עקע דאפפעלט איבעראיינאנדער, וואדורך עז אלזא אכט פאדען ווערדען. היערויף

וויקעלט מאַן דען איינען לענגערן פֿאָדען (דען מאַן שַׁמָּשׁ נעננט) זיעבענמאַל אום דיא איב־ריגען זיעבען פֿאָדען אונד קניפּפֿט, נאָכדעם דיעזע געשעהען, דיא פֿיער פֿאָדען דער איינען אונד דיא פֿיער פֿאָדען דער אַנדערן העלפֿטע דאָפּפּעלט איבעראיינאַנדער. דאַן וויקעלט מאַן דען שַׁמָּשׁ־פֿאָדען אַכטמאַל אום דיא איבריגען פֿאָדען אונד מאַכט ווידער וויא דאַז ערסטעמאַל צוויי קנאָפּפֿע. דאַן וויקעלט מאַן דען שַׁמָּשׁ־פֿאָדען עלפֿמאַל אום אונד מאַכט אַבערמאַלז צוויי קנאָפּפֿע, אונד ענדליך וויקעלט מאַן איהן דרייצעהנמאַל אום אונד מאַכט ווידער צוויי קנאָפּ־פֿע, זאָ דאַס אים גאַנצען אַן יעדער צִיצִית פֿינף דאָפּפּעלטע קנאָפּפֿע אונד ניינאונדדרייסיג אומוויקעלונגען זינד. קנאָפּפֿע אונד אומוויקעלונגען מיסען פֿעסט אַנאיינאַנדער ליעגען.

מאַן אַכטע דאַרויף, דאַס אַללע פֿאָדען דער צִיצִית גלייכע לענגע האַבען. איינען עטוואַ פֿאָרשטעהענדען פֿאָדען מאַכע מאַן אַבער ניכט מיטטעלסט מעססער אָדער שעערע קירצער, זאָנדערן בייסע דאַז הערוואָרשטעהענדע מיט דען צעהנען אַב. אויך מוס אַם ענדע איינעס יעדען פֿאָדענס איין קנאָפּף צו מאַכען, דאַמיט ער זיך ניכט אויפֿפֿלעכטע.

זינד פֿאָן דען אַכט פֿאָדען איינער צִיצִית צוויי פֿאָדען אַבגעריססען, זאָ דאַרף מאַן איבער דאַז אַרְבַּע כַּנְפוֹת אָדער טַלִּית קיינע בְּרָכָה שפּרעכען אונד אום איינע נייע צִיצִית אַנמאַכען. איזט בלאָס איין פֿאָדען אַבגעריססען, זאָ דאַרף וואָהל דיא בְּרָכָה נאָך געשפּראָכען ווערדען, דאָך אַבער זאָלל מאַן דיא צעררוססענע צִיצִית זאָ באַלד אַלז מעגליך דורך איינע פֿאָרשריפֿטס־מעססיג ריכטיגע ערזעטצען.

דאַז טַלִּית ווירד ביי'ם מאָרגענגעבעטע (תפלת שחרית) בעפֿאָר מאַן בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אַנ־פֿאַנגט אַנגעלעגט. עהע מאַן זיך דאַמיט אומהיללט האַט מאַן ערסט דיא צִיצִית דאַראַן זאָ צו אונטערזוכען וויא ביי'ם אַרְבַּע כַּנְפוֹת. דאַן האַלט מאַן עס אויזאַיינאַנדער געברייטעט פֿאָר זיך אונד שפּריכט שטעהענד דיזע בְּרָכָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִת. קיסט עס דאַן אונד לעגט עס זאָ אום זיך דאַס דער קאָפּף גאַנץ פֿערדעקט איזט. הערויף ניאַמט מאַן דען רעכטען פֿליגעל דעס טַלִּית זאַמט דעססען ביידען צִיצִית, שלאָגט איהן אוא"ו געוויקעלט אונד אום דיא לינקע שולטער אונד זאַגט דיא פְּסוּקִים: מַה יָּקָר א"ו. נאָכדעם מאַן דיעזע פְּסוּקִים געשפּראָכען לעגט מאַן דאַז טַלִּית ווידער פֿאָם געזיכטע צוריק אונד היללט זיך דער געשטאַלט דאַמיט איין, דאַס מאַן אויף יעדער זייטע איינע צִיצִית פֿאָר זיך אונד איינע הינטער זיך האַט. דאָך ציעהע מאַן דאַז טַלִּית ניכט צו ווייט הערונטער, דאַמיט דיא צִיצִיּוֹת ניכט אויף דער ערדע שלעפּפּען.

דיא איינע זייטע דעז טַלִּית זאָלל אַן דער מיטטע דעז ראַנדעז מיט איינעם ווייסען זיידע־נען באַנדע (וועלכעז מאַן עֲטָרָה נעננט) פֿערזעהען זיין, אום דאַראַן צו ערקעננען, וועלכעז דיא אויסען־ אונד אינגען־, דיא אָבען־ אונד אונטענזייטע זיי אונד מאַן עס אַלזאָ אימער אין גלייכער ווייזע אונד ניכט אַבוועכזעלנד פֿערקעהרט אַנליעגע. מאַן ניאַמט דאַהער אימער דאַז טַלִּית זאָ צור האַנד דאַס ביי'ם אַנלעגען דיא עֲטָרָה צו קאָפּפֿען אונד נאַך אויסען צו קאָממט.

ווען דאַז טַלִּית גאַנץ פֿאָם לייבע געפֿאַללען איזט, דער מוס ווען ער עס ווידער אַנ־לעגט נאָכמאַלז דיא בְּרָכָה דאַריבער זאַגען. האַנגט אַבער איין טהייל דעז טַלִּית נאָך אַן זיינען קליידערן זאָ שפּרעכע ער ביי'ם ווידערצורעכטזעטצען דעזזעלבען דיא בְּרָכָה ניכט. לעגט מאַן דאַז טַלִּית אַב מיט דער אַבזיכט עס גלייך ווידער אַנצולעגען, זאָ שפּריכט מאַן עבענפֿאַללז ביי'ם ווידעראַנלעגען דיא בְּרָכָה ניכט.

ווען מאַן בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אַנפֿאַנגט ניאַמט מאַן דיא צוויי פֿאָדערען צִיצִיּוֹת דעז טַלִּית אין דיא רעכטע האַנד ביז צו מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת, וואָראַן מאַן זיע קיסט אונד ווידער לאָסלעסט

פֿאַללען לאַסט. קאָממט מאַן פֿאָר קְרִיאַת שְׁמַע אַן דיא שטעללע וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע זאָ נימט מאַן זאַממטליכע פֿיער צִיצִיּוֹת אין דיא לינקע האַנד צווישען דען רינג- אונד קליינפֿינגער אונד האַלט זיא זאָ וועהרענד דעס גאַנצען קְרִיאַת שְׁמַע. ביי'ם לעזען דער פרשת ציצית ער-גרייפֿט מאַן זיא אויך מיט דער רעכטען האַנד אונד קיסט זיא אַן, אונד ערסט ביי דער שטעללע נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד לאַסט מאַן זיא, נאַכדעם מאַן זיא געקיסט, ווידער לאָס.

מאַן היטע זיך, דיא צִיצִית דורך בעשמוטצונג צו ענטווייהען אָדער אַלס גלייכגילטיגע זאַכע צו בעהאַנדלען.

דיני תפלין·

נאַכדעם מאַן זיך מיט דעם טַלִּית אומהיללט האַט לעגט מאַן דיא תְּפִלִּין אַן; וויל מאַן נעמליך ביי הייליגען פֿערריכטונגען מיט דער שטייגערונג בעאָבאַכטען זאָלל (מעלין בקדש), דיא הייליגקייט דער תְּפִלִּין אַבער גרעסער אַלס דיא דער צִיצִית איסט.

קאַממען יעדאָך דיא תְּפִלִּין עהער צו האַנדען אַלס דאָס טַלִּית, זאָ מוס מאַן אויך צוערסט דיא תְּפִלִּין לעגען אונד דאַן דאָס טַלִּית אַנציעהען; דען וועלכע מִצְוָה צוערסט צו האַנדען קאָממט, דיא זאָלל מאַן אויך גלייך אויסאיבען. עס איסט דאַהער צו בעאָבאַכטען, ווען מאַן טַלִּית אונד תְּפִלִּין אין איינעם זעקכען בייזאַממען האַלט, דאַס מאַן דיא תְּפִלִּין אונטען היין אונד דאָס טַלִּית דאַרויף לעגט, דאַמיט מאַן דעס אַנדערן טאַגעס דאָס טַלִּית צוערסט אין האַנדען בעקאָממע.

האַט יעמאַנד תְּפִלִּין ביי דער האַנד, אַבער קיין טַלִּית, זאָ לעגע ער פֿאָר אַללעם דיא תְּפִלִּין אַן. דאָס טַלִּית קאַן ער דאַן שפּעטער נאָך ווען ער עס ערהאַלט אַנציעהען.

דיא בעסטיממטע צייט, וואַן מאַן דעס מאָרגענס תְּפִלִּין אַנלעגען דאַרף, איסט, ווען דער טאַג שאָן זאָ ווייט ערהעללט איסט, דאַס מאַן זיינען פֿריינד, מיט דעם מאַן בעווייליג אומצו-געהען פֿפֿלעגט, אין איינער ענטפֿערנונג פֿאָן פֿיער עללען ערקעננען קאַן.

בעגיבט מאַן זיך פֿריהמאָרגענס אויף איינע רייזע, זאָ דאַרף מאַן, אָבוואָהל עס נאָך ניכט צייט איסט, צו הויזע תְּפִלִּין לעגען — יעדאָך אָהנע בְּרָכָה, אונד מוס מאַן דאַן זאָבאַלד עס געהעריג טאַג איסט, דיא געהייזע (בַּיִת) דער תְּפִלִּין בעריהרען אונד דיא פֿאָרגעשריעבענען בְּרָכוֹת דאַריבער שפּרעכען. ווער אין איינעם זאָלכען פֿאַללע דיא רייזע אין איינעם וואַגען מאַכט, נעהמע זיך אין אַכט, דאַס ער ניכט איינשלאַפֿע.

צוערסט ווירד דיא תְּפִלָּה שֶׁל יָד אונד דאַן דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אַנגעלעגט. ביי'ם אַנ-לעגען דערזעלבען מוס מאַן אין געדאַנקען האַבען: „דאַס אונז גאָטט געבאָטען האַט, דיא פֿיער אַבשניטטע (פרשיות) שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, קַדֶּשׁ־לִי אונד וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ, דיא אין דען גע-הייזען דער תְּפִלִּין איינגעשלאָססען זינד, שאַגלייך אויף דען אַרם געגענאיבער דעם הערצען אונד אָן דען קאָפּף געגענאיבער דעם געהירנע אַנצולעגען, וויל דיעזע אַבשניטטע זאָוואָהל דיא איינהייט גאָטטעס וויא אויך דיא ערלעזונג אויס דער עגיפּטישען שקלאַפֿעריי ענטהאַלטען, דאַמיט וויר אונס דיעזער צוויי גרונדוואַהרהייטען אונזערער רעליגיאָן שטעטס ערמיננערן אונד אַללעצייט איינגעדענק זיין, דאַס גאָטט דער איינציגע גאָטט איסט אונד זיינע מאַכט זיך איבער אַללעס ערשטרעקט, אויך דאַס וויר אונזער הערץ אונד אונזערן זין גאַנץ זיינעם דיענסטע ווייהען“.

דער בעסטיממטע פּלאַטץ, אַן דען דאָס בַּיִת דער תְּפִלָּה שֶׁל יָד אַנגעלעגט ווערדען מוס איסט אַם לינקען אָבעראַרם, דאַ וואָ דאָס פֿלייש ערהאַבען איסט, אעהער נאָך דעם עללבאָגען אַלס דער שולטער צו. דאָרט לעגע מאַן דאָס בַּיִת זאָ אויף, דאַס דעססען הינטערע זייטע, וואָ דער

ריעמען (רְצוּעָה) דורכגעהט, נאך אבען, אונד דעססען פֿאָרדערע זייטע נאך דער האנד צו געריכטעט איזט, אונד ריקע דאס בַּיִת איין וועניג איינווארטס, זאָ דאס, ווען מאן דען ארם האנגען לאסט, דאסזעלבע געראדע געגען דאס הערץ זיך נייגט. אויך אכטע מאן דאראויף, דאס דאס בַּיִת איממער פֿעסט אן דעם יוד - פֿאָרמיגען קנאָטען (קֶשֶׁר) דער רְצוּעָה זיטצע.

דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ איזט זאָ אויף דען קאָפּף צו לעגען, דאס דער פֿאָרדערע ראנד דעס בַּיִת ניכט ווייטער העראב אלס ביז צום אנפֿאנגע דעס הויפּטהאארעס אן דער מיטטע דער שטירנע רייכע. דער הינטערע ראנד דעס בַּיִת דארף ביז דאהין רייכען וואָ ביי זייגלינגען דיא הירנשאלע נאך ניכט פֿערקנאָכערט איזט (דיא זאָגענאננטע פֿאָנטאנעללע). דאס גאנצע בַּיִת מוס אלזאָ אויף דעם הויפּטהאארע זיטצען אונד דארף ניכטס דאפֿאָן אויף דער בלאָססען שטירנע ליעגען, וואָראויף מאן וואָהל צו אכטען האט; דען ווער דיא תְּפִלִּין אויף דיא בלאָססע שטירנע לעגט, דער מאכט זיך דאָפּפעלטער זינדע שולדיג — ער האט דאס געבאָט פֿאָן תְּפִלִּין ניכט בעפֿאָלגט אונד האט אויך דורך דאס פֿערגעבליכע שפּרעכען דער בְּרָכָה (ברכה לבטלה) דען נאמען גאָטטעס ענטווייהעט.

דער קֶשֶׁר פֿאָן דען רְצוּעוֹת דער תְּפִלַּת שֶׁל רֹאשׁ מוס אויף יענער ערהאבענען שטעללע דעס הינטערהויפּטעס זיטצען, וועלכע אָבערהאלב דער נאקקענגרובע דעם געזיכטע געגענאיבער זיך בעפֿינדעט. דיא רְצוּעוֹת דער תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ מיססען דאהער ענגע אום דען קאָפּף אנשליעסען, דאמיט דער קֶשֶׁר ניכט אין דיא נאקקענגרובע פֿאללע.

דיא תְּפִלִּין מיססען אויף דער בלאָססען הויט דעס ארמעס אונד דען בלאָססען האארען דעס קאָפּפֿעס ליעגען אונד דירפֿען דורך קיין צווישענדינג דאפֿאָן אבגעזאָנדערט זיין.

דא מאן ביי יעדער מִצְוָה דיא בְּרָכָה שפּרעכען מוס בעפֿאָר מאן דיא מִצְוָה אויסאיבט, זאָ מוס מאן ביי תְּפִלָּה שֶׁל יָד זאָבאלד מאן דאס בַּיִת אויף דען געהאָריגען אָרט דעס ארמעס געבראכט האט, עהע מאן עס מיט דער רְצוּעָה פֿעסט אנציעהט, זאָגלייך דיא בְּרָכָה שפּרעכען: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין. דאן ערסט ציעהט מאן דיא רְצוּעָה צו זאָ דאס דאס בַּיִת פֿעסט אן זיינעם פּלאטצע אנליעגט, אונד מאכט דאן מיט דער רְצוּעָה זיעבען אומוויקעלונגען (כְּרִיכוֹת) אום דען ארם פֿאָם עללבאָגען אבווארטס ביז צום האנדגעלענקע. פֿאָן דא אן ווייטער דרעהט מאן דיא רְצוּעָה ביז איבער דיא האנד אונד מאכט אום דען מיטטעלפֿינגער אבערמאלס דריי אומוויקעלונגען, נעמליך צווי אום דאס אונטערע אן דער האנד אנליעגענדע גליעד אונד איינע אום דאס מיטטלערע גליעד אונד שפּרעכע דאביי דיא דריי פֿערזע וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי א״ז״וו. דיעזע דריי לעטצטערע כְּרִיכוֹת געשעהען אבער ערסט נאכדעם מאן דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אנגעלעגט האט.

ביים אנלעגען דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ האט מאן גלייך ביים אויפֿזעטצען דעס בַּיִת דיא בְּרָכָה צו שפּרעכען: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין אונד דאראויף בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. דאן ערסט שפּאננט מאן דיא רְצוּעָה פֿעסט אום דען קאָפּף.

מאן היטע זיך זאָרגפֿעלטיג, צווישען דעם אנלעגען דער תְּפִלָּה שֶׁל יָד אונד דער תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ עטוואס אנדערעס אלס דיא דאצו געהאָריגען בְּרָכוֹת צו שפּרעכען. האטטע מאן אבער אויס פֿערגעססענהייט עטוואס אנדערעס דאצווישען גערעדעט, זאָ מוס מאן איבער דיא תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אויך דיא בְּרָכָה פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל יָד נאכמאלס ווידערהאָלען, אינדעם מאן נעמליך דיא ביידען בְּרָכוֹת: לְהָנִיחַ תְּפִלִּין אונד עַל מִצְוַת תְּפִלִּין זאגען.

זעלבסט ווען מאן וואהרענד דעס תְּפִלִּין - אנלעגענס קַדִּישׁ אָדער קְדֻשָּׁה הערט, זאָ דארף מאן ניכט דאראויף אנטוואָרטען, זאָנדערן האָרע שווייגענד מיט אנדאכט צו, וואס דיא איבריגע

געאיינדע אַנטוואָרטעט. אים פֿאַללע אַבער, דאָס מאַן אויך קַדִּישׁ אָדער קְדֻשָּׁה איטגעאַנטוואָר־
טעט האַטטע, ברויכט מאַן דיע בְּרָכָה לְהָנִיחַ תְּפִלִּין ניכט צו ווידערהאָלען.

מאַן טיטטעלע דיע תְּפִלִּין ניכט אויז איהרען ופֿקלען הערויז, זאָנדערן נעהמע זיע אים דער האַנד הערויז אונד קיסע זיע אַלז היילגעטהאַלטען געגענשטאַנד.

דיע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ דאַרף מאַן ניכט עהער אויז דעם ופֿקלען נעהמען ביז מאַן תְּפִלָּה שֶׁל יָד אַנגעלעגט האָט. האַטטע מאַן אַבער אירטהיאמליכער ווייזע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ פֿאָר תְּפִלָּה שֶׁל יָד הערויזגענאָמען, זאָ דאַרף מאַן זיע דעסוועגען דאָך ניכט ליעגען לאַססען, זאָנדערן אום זיע אויז דער האַנד טהון אונד איט עטוואַס צו דעקען, ביז מאַן תְּפִלָּה שֶׁל יָד אַנגעלעגט האָט; דען דיע תּוֹרָה בעפֿיעהלט אויזדריקליך וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ „דוה זאָללסט זיע אַלז צייכען אַן דיינע האַנד בינדען", אונד דאַן ערסט וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ „זאָללען זיע אַלז סטירנ־באַנד צווישען דיינע אויגען קאָממען"! (דברים ו׳ ח׳). מאַן מאַכע זיך דאַהער אַן דאַז ופֿקלען דער תְּפִלִּין ערקעננטליך, וואָהין מאַן יעדע דער ביידען תְּפִלִּין לעגט, דאַמיט מאַן זיך ביי דעם הערויזנעהמען דאַרין ניכט אירע.

האָט יעמאַנד דען געברויך, דיע תְּפִלִּין צו הויזע אַנצולעגען אונד זאָ אים דענזעלבען אין דיע זינאַגאָגע צו געהען, זאָ אוס ער, אים פֿאַללע ער אַן אונרייניגען פּלאַטצען פֿאָרביינעהט, דיזע תְּפִלִּין פֿערדעקען.

איזט מאַן אין דעם נאָטהפֿאַללע, איינע דער תְּפִלִּין ניכט לעגען צו קאָננען — דאָס מאַן ז. ב. איינע פֿאָן דען ביידען תְּפִלִּין פֿערלאָרען האָט אונד זיך עבען קיינע אַנדערע פֿער־שאַפֿפֿען קאַן, אָדער דאָס אַן דער שטעללע, וואָ דיע תְּפִלָּה זיטצען זאָלל איינע וואונדע איזט, דיע דאַז אַנלעגען דערזעלבען ניכט לידעט — זאָ לעגע מאַן בלאָס דיע איינע דער תְּפִלִּין, וועלכע מאַן לעגען קאַן. אין זאָלכעם פֿאַללע שפּריכט מאַן, ווען מאַן נור תְּפִלָּה שֶׁל יָד לעגט, דיזע ברכה לְהָנִיחַ תְּפִלִּין; קאַן מאַן אַבער בלאָס דיע תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ לעגען, זאָ אוס מאַן דאַריבער דיע ביידען ברכות לְהָנִיחַ תְּפִלִּין אונד עַל מִצְוַת תְּפִלִּין זאַגען.

ווען דיע רְצוּעָה דער תְּפִלָּה שֶׁל יָד דורך אַבריססונג זאָ קורץ געוואָרדען איזט, דאָס זיע ניכט מעהר צו אַללען כְּרִיכוֹת אום אַרם אונד מיטטעלפֿינגער אויזרייכט, זאָ לעגע מאַן אום דען אַרם וועניגער אַלז זיעבען כְּרִיכוֹת דאַמיט מאַן יעדענפֿאַללז אום דען מיטטעלפֿינגער דיע דריי כְּרִיכוֹת מאַכען קאַן. דאָך אוס מאַן זאָרגע טראַגען, זיך וּאַבאַלד אַלז מעגליך איינע נייע רְצוּעָה צו פֿערשאַפֿפֿען.

דיע פֿיער עקען דעז בַּיִת זאָוואָהל פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ וויע תְּפִלָּה שֶׁל יָד מיססען איין קוואַדראַט בילדען. אויך זיי מאַן דאַרויף בעדאַכט, דאָס דיע בָּתִּים וויע אויך דיע אויסענזייטע דער רְצוּעוֹת שוואַרץ אָרדענטליך געשוואַרצט זינד. דיע שוואַרצע זייטע דער רְצוּעוֹת אוס זאָ לאַנגע מאַן דיע תְּפִלִּין אַן האָט נאַך אויסען צו געקעהרט זיין.

אין קְרִיאַת שְׁמַע ביי׳ם ספּרעכען דעז פֿערזעז וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת מ״ז״ו בעריהרע מאַן צוערזט דאַז בַּיִת פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל יָד אונד דאַן פֿאָן תְּפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ אונד קיסע דיע האַנד. אויך זאָנזט בעריהרע מאַן וועהרענד דעז געבעטעז אָפֿטערז דיע תְּפִלִּין, נום צייכען דאָס מאַן איהרער ניכט פֿערגיסט, אונד צוואַר איאאער צוערזט שֶׁל יָד אונד דאַן שֶׁל רֹאשׁ.

דיע תְּפִלִּין דירפֿען נור איט ריינעם קערפּער אונד אַנדאַכטיגעם געמיטהע אַנגעלעגט ווערדען אונד אוס מאַן אין זאָלכער איססערליכען ריינהייט דעז קערפּערז אונד איננערליכען ריכטונג דער געדאַנקען אויך דיע תְּפִלִּין בעהאַרען, זאָ לאַנגע מאַן איט דענזעלבען געשמיקט איזט. ווער דאַהער אין קראַנקהייט דער איינגעווידע לידעט איזט פֿאָם תְּפִלִּין־אַנלעגען

בעפֿרייט; עבענזאָ איין אַן זאָנזטיגער קראַנקהייט ליידענדער, ווען ער זיינע געדאַנקען ניכט בייזאַממען האַלטען קאַן.

איין אונן (אייבער איינען פֿערשטאָרבענען אַנגעהאָריגען דער נאָך ניכט בעגראַבען איזט בעטריבטער) איזט פֿאָן תפילין - לעגען בעפֿרייט. עבענזאָ איזט דעם אבל אַם ע ר ז ט ע ן טאַגע זיינער שבעה דאַז תפילין - לעגען פֿערבאָטען.

אַן תשעה באב לעגט מאַן ניכט דעז מאָרגענז זאָנדערן ערזט צו מנחה דאַז טלית אונד דיע תפילין אַן.

אַן שבת אונד יום טוב איזט דאַז תפילין - לעגען פֿערבאָטען. אַן חול המועד יעדאָך ווערדען זיע אַנגעלעגט; דיע ברכות דאַריבער אָבער שפּריכט זעלבזט דער חזן נור לייזע פֿיר זיך.

נאַכדעם מאַן דאַז זאָגענאַננטע עלינו לשבח געשפּראָכען האַט לעגט מאַן דיע תפילין ווידער אַב. ביי דעם אַבלעגען דערזעלבען מאַכט מאַן צוערזט דיע דריי כריכות פֿאָם מיטטעל־פֿינגער לאָז. דאַן ניממט מאַן, אינדעם מאַן דיע תפלה של יד נאָך אַן האַט, מיט דער לינקען האַנד דיע תפלה של ראש אַב, לעגט זיע צוזאַממען, קיסט זיע אונד טהוט זיע אין דאַז דאַצו בעשטיממטע זעקכען; היערויף ניממט מאַן דיע תפלה של יד אויז, וויקעלט זיע עבענפֿאַללז צוזאַממען, קיסט זיע אונד לעגט זיע אין דאַז זעקכען נעבען דיע תפלה של ראש. צולעצט ניממט מאַן אויך דאַז טלית אַב אונד לעגט עז אָרדענטליך צו.

אַן ראש חודש לעגט מאַן דיע תפילין שאָן פֿאָר שמונה עשרה פֿאָן מוסף אַב אונד אַן חול המועד בעפֿאָר מאַן דאַז הלל אַנפֿאַנגט.

דאַז אַבלעגען דער תפילין מוס שטעהענד געשעהען. אויך דאַרף מאַן זיע ניכט פֿריי פֿאָר דער ספר תורה אָדער דעם ארון הקודש אַבלעגען, זאָנדערן אינדעם מאַן זיך צור זייטע ווענדעט.

מאַן קויפֿע דיע תפילין נור ביי איינעם געשיקטען אונד פֿראָממען סופר אָדער איינעם האַנדלער פֿאָן ערפּראָבטער רעדליכקייט. איבערדיעז מוס מאַן זיע אַללע דריי ביז פֿיער יאַהרע איינמאַל אָפֿפֿנען אונד אונטערזוכען לאַסען, אָב אינווענדיג ניכטז פֿערלאָשען אָדער זאָנזט פֿערדאָרבען וואָרדען זיי.

דיני תפלה·

יעדער ישראל איזט פֿערפּפֿליכטעט, דעז טאַגעז דרייאַמאַל זיין הערץ אים געבעטע צו גאָטט צו ערהעבען, נעמליך דעז מאָרגענז (שחרית) דעז נאַכמיטטאַגז (מנחה) אונד דעז אַבענדז (ערבית).

דיע צייט דעז מאָרגענגעבעטעז בעגיננט מיט דעם אויפֿגעהען דער זאָננע אונד דויערט ביז צום ענדע דעז ערזטען פֿיערטהיילז דעז טאַגעז (אינדעם מאַן דיע גאַנצע טאַגעזצייט פֿאָן זאָננען־אויפֿגאַנג ביז אונטערגאַנג יעדערצייט אין פֿיער גלייכע טהיילע טהיילט). דיע ריכטיגע געבעטז־צייט פֿיר מנחה איזט איינע האַלבע שטונדע נאָך דעם אַנפֿאַנגע דעז לעצטען פֿיערטהיילז דעז טאַגעז אונד דויערט ביז צו איין אונד איינער פֿיערטעלשטונדע פֿאָר נאַכט. (אין אויסערגעוועהנליכען פֿעללען דאַרף מאַן אויך שאָן איינע האַלבע שטונדע נאָך מיטטאַג דאַז מנחה - געבעט פֿערריכטען). דיע צייט דעז אַבענדגעבעטעז פֿאַנגט מיט דעם איינטריטטע דער נאַכט, דאַז איזט מיט דעם זיכטבאַרווערדען דרייער קליינען שטערנע, אַן אונד דויערט ביז מיטטערנאַכט.

זאבאלד דיא צייט צום געבעטע דא איזט זאלל מאן קיין געשעפט אדער ארבייט בע-גינגען, ביז מאן ערזט געבעטעט האט. אויך דארף מאן פאר דעם מארגענגעבעטע וועדער שפייזע נאך טראנק געניעסען, עס זייען דען מעדיקאמענטע אדער בלאססעס וואססער.

בייא'ם געבעטע מוס מאן פאללשטאנדיג אונד ריינליך אנגעקליידעט זיין. אויך וואשע מאן פאר דעם יעדעסמאליגען געבעטע צוערזט דיא הענדע, אונד גרייפע מאן וועהרענד דעס בעטענס וועדער אויף דען קאפף, נאך אין דאס האאר, נאך אין דיא נאזע, נאך אן יענע קערפערטהיילע, דיא געוועהנליך מיט דען קליידערן בעדעקט זינד. איבערהויפט בעאבאכטע מאן אללען אנשטאנד דעס קערפערס אונד אללע אנדאכט דעס גייסטעס. מאן בליקע דאראום ניכט אום זיך הין אונד הער, שטיטצע זיך אויך ניכט אויף דיא ארמע, זאנדערן האלטע דיא הענדע, דיא רעכטע אויף דיא לינקע געלעגט, געגען דיא ברוסט צוזאממען אונד שפרעכע זא אין רוהיגער, דעמוטהספאללער שטעללונג זיינע געבעטע דייטליך, אבער ניכט אין ערהאבענער שטיממע, וויא פאר דעם העררן דעס וועלטאללס.

מאן בעטע ניכט אויסווענדיג אונד ניכט אין איבעראיילונג, זאנדערן טראגע זיינע ווארטע וויא דעם פאלגענדען געבעטבוכע (סדור) אללע שפראכריכטיג אונד געהעריג בעטאנט אונד זא אין דער רעדע פערבונדען אדער געטרעננט פאר, וויא עס דערען זין ערפאדערט. בעז-זאנדערס האט מאן בייא זאלכען ווארטערן, פאן דענען דאס איינע מיט דעמזעלבען בוכשטאבען ענדיגט ווארמיט דאס פאלגענדע אנפאנגט (וויא צ. ב. יְיָ יִמְלֹךְ, בְּכָל לְבָבְךָ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה, הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת), אדער וואו דאס איינע מיט ם שליעסט אונד דאס אנדערע מיט א אנפאנגט (וויא צ. ב. וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, וְרַחוּם אַתָּה, שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ), זעהר דאראויף צו אכטען, דיא ענד- אונד אנפאנגסבוכשטאבען רעכט דייטליך אויסצושפרעכען, דאמיט ניכט דער אנפאנגסבוכשטאבע דעס צווייטען ווארטעס אונהערבאר ווערדע.

זאבאלד מאן מיט בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אנגעפאנגען האט דארף מאן ביז נאך שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה זיין געבעט מיט ניכטס אונטערברעכען. בלאס אויף קַדִּישׁ מיט אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ א״ז״וו אדער אויף בָּרְכוּ מיט בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד אדער אויף דיא קְדֻשָּׁה מיט קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ א״ז״וו אונד מיט בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ צו אנטווארטען איזט ערלויבט, אונד אויך דיעזעס נור אין דעם פאללע דאס מאן נאך ניכט אן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה האלט; אים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה זעלבסט אבער דארף מיט גאר ניכטס אונטערבראכען ווערדען.

געשפרעכע, דיא ניכט אויף דען געטטעסדיענסט בעצוג האבען, זינד וועהרענד דעס גאנצען געבעטעס אויך נאך דעם שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה פערבאטען.

האט מאן זיך פערשפעטעט, זא דאס מאן ערזט אין דיא זינאגאגע קאממט, ווען קָהָל שאן אין דער מיטטע דער פְּסוּקֵי דְזִמְרָה*) האלט, זא בעטע מאן דיא ברכה פאן בָּרוּךְ שֶׁאָמַר ביז מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת אונד פאנגע דאן גלייך מיט אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי אן אונד ריכטע זיך, יע נאכ-דעם מאן נאך צייט האט, מיט צופיגונג אדער אויסלאססונג דער פאלגענדען מִזְמוֹרִים זא איין, דאס מאן פאן יִשְׁתַּבַּח אן מיט קָהָל צוגלייך בעטען קאן. קאממט מאן ערזט, וואן דיא גע-מיינדע שאן בייא יִשְׁתַּבַּח האלט, זא פאנגע מאן צוגלייך בָּרְכוּ מיט דער געמיינדע אן אונד בעטע מיט איהר ווייטער ביז נאך שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה; דאס אויסגעלאססענע קאן מאן דאן שפעטער פיר זיך נאכהאלען, יעדאך אהנע דיא פאר- בְּרָכָה בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אונד שלוס- בְּרָכָה יִשְׁתַּבַּח.

*) „ליעדערפערזע", דאס זינד דיא אויס פסאלמען אונד דעם מעערעסליעד (שִׁירַת הַיָּם) בעשטעהענדע געבעטאבשניטטע צווישען בָּרוּךְ שֶׁאָמַר אונד יִשְׁתַּבַּח.

בייא דעם לעזען דער אבשניטטע שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אִם א״ז״וו (קְרִיאַת שְׁמַע) מוס מאַן
גאַנץ בעזאָנדערס זיינע געדאַנקען אין פֿעסטער אַנדאַכט בייזאַממען האַלטען; דען אין דיעזען
אַבשניטטען זינד דיע גרונדוואַהרהייטען אונזערער גאַנצען רעליגיאָן ענטהאַלטען. אין דעם ערסטען
פֿערזע נעמליך ערקעננען וויר גאָטט אַלז דען עוויג איינציגען אַן, אויסער דעם עס קיינען גאָטט
גיבט, אונד אין דעם פֿאָלגענדען פֿערזע אונד ווייטער שפּרעכען וויר דיע פֿערפּפֿליכטונג אויס,
איהן, דען עוויג איינציגען איבער אַללעס צו ליעבען אונד זיינע געבאָטע צו בעפֿאָלגען אַללעצייט
איינגעדענק צו זיין.

דען פֿערז שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שפּרעכע מאַן לויט אונד דייטליך (יעדאָך ניכט שרייענד) אויס,
אונד נעהמע זיך וואָהל אין אַכט, קיינעס דער ווערטער צו פֿערדאָפּפּעלן, דאַס מאַן ז. ב. ניכט
שְׁמַע שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, אָדער שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל א״ד״גל זאַגע. נאַך יִשְׂרָאֵל אונד נאַך אֱלֹהֵינוּ
זעטצע מאַן איין ווייניג אַב; דען דער זין דעס פֿערזעס איסט: „הֶערע יִשְׂרָאֵל, דער עוויגע
איזט אונזער גאָטט, דער עוויגע איזט איינציג!“ דיע זילבע אֶ פֿאָן אֶחָד דעהנע
מאַן ניכט, זאָנדערן שפּרעכע אֶחָד דייטליך אַלז איין וואָרט אויס. ביי דעם חָ פֿאָן אֶחָד אַבער
האַלטע מאַן זאָ לאַנגע אַן, דאַס מאַן דיע בעדייטונג דעס וואָרטעס היער איבערדענקען קאַן,
נעמליך: דאַס דער עוויגע דער איינציגע גאָטט איזט אים הימעל אונד אויף
ערדען אונד קיינער אויסער איהם. דאַז ד פֿאָן אֶחָד דריקע מאַן וואָהל אויס, אַבער ניכט
זאָ האַרט, דאַמיט עס ניכט ווי ט אָדער ךָ קלינגע. דען דאַרויף פֿאָלגענדען פֿערז בָּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד שפּרעכע מאַן לייזע.

צווישען אֱלֹהֵיכֶם אַם שלוססע דעס קְרִיאַת שְׁמַע אונד דעם דאַרויף פֿאָלגענדען וואָרטע אֱמֶת
האַלטע מאַן קיינע פּויזע, שפּרעכע אַבער דאָך דיע ביידען ווערטער זאָ דייטליך דאַס דאַז אֱ פֿאָן
אֱמֶת הערבאַר בלייבט אונד ניכט ווי מֶ לויטעט.

ווער צו הויזע פֿיר זיך אַלליין בעטעט דער שפּרעכע פֿאָר שמע ישראל נאָך דיע דריי ווערטער
אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן, דאַמיט זאָ דאַז קְרִיאַת שְׁמַע אים גאַנצען אויז 248 ווערטערן בעשטעהע,
גלייך דען 248 גליעדערן דעס מענשען. ביים געמיינשאַפֿטליכען געבעטע אַבער שפּרעכע מאַן
דיעז אל מלך נאמן ניכט אונד ריכטע דאַפֿיר זיינע געדאַנקען אויף דיע דריי ווערטער יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם אֱמֶת, דיע דער חַזָּן אַם שלוססע וויעדערהאָלט.

האַט מאַן דאַז קְרִיאַת שְׁמַע געדאַנקענלאָס געבעטעט אונד ניכט ווענינגסטענס דען ערסטען
פֿערז מיט געהעריגער אַנדאַכט געשפּראָכען, זאָ האַט מאַן זיינער פּפֿליכט ניכט גענוגט אונד
מוס עס נאָך איינמאַל בעטען.

קאָממט יעמאַנד דער שאָן קְרִיאַת שְׁמַע געבעטעט האַט אין דיע זינאַגאָגע, וואָ דיע
געמיינדע דאַזעלבע געראַדע צו בעטען בעגיננט, זאָ האַט ער דען ערסטען פָּסוּק נעבסט בָּרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹד מיטצושפּרעכען.

דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה ־ געבעט איזט שטעהענד צו פֿערריכטען מיט צוזאַממענגעהאַלטענען
פֿיסען אונד דאַז געזיכט נאָך אָסטען (נאַך אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל) צו געווענדעט, אונד דאַרף מאַן דיעזע
שטעללונג וועהרענד דעס גאַנצען שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה ניכט פֿעראַנדערן. אַלטען לייטען יעדאָך, אָדער
וועם זאָנסט דאַז שטעהען אונמעגליך איזט, איזט עס ערלויבט דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה זיטצענד צו
בעטען; איין קראַנקער דאַרף דאַבייא זאָגאַר אויף דער זייטע ליעגען.

דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה דאַרף נור לייזע געבעטעט ווערדען, אונד צוואַר זאָ לייזע, דאַס דיע
ווערטע וואָהל דעם איגנען אָהרע דעס בעטענדען אַבער ניכט אַנדערן הערבאַר זינד. ווען מאַן
דאַזזעלבע מיט דעם וואָרטע בָּרוּךְ בעגיננט בייגע מאַן דיע קניעע אונד ביי דעם וואָרטע

אַתָּה ביקע מאַן זיך מיט דעם קאָפּפֿע; ביי דעם דאַרויף פֿאָלגענדען גאָטטעסנאַמען יְיָ ריכטע מאַן זיך ווידער אויף. עבענזאָ ביגט מאַן אונד ביקט מאַן זיך ביי בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם, ביי מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ אונד ביי בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת. נאָך שלוסע דעס שמנה עשרה ווען מאַן עֹשֶׂה שָׁלוֹם זאָגט טריטט מאַן, זיך פֿערביינגענד, דריי טריטטע לאַנגזאַם ריקוואַרטס. מיט דעם ערזטען טריטטע דען מאַן מיט דעם לינקען פֿוסע מאַכט, ווענדעט מאַן דאַז געזיכט נאַך דער לינקען זייטע אונד שפּריכט עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו, ביי'ם צווייטען טריטטע שפּריכט מאַן, זיך נאַך דער רעכטען זייטע ווענדענד, הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ, ביי'ם דריטטען טריטטע ביינט מאַן זיך פֿאָר זיך אונד זאָגט וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל א"ז"וו. דאַן בלייבט מאַן זאָ לאַנגע רוהיג שטעהען, דאַס מאַן וועהרענד דעססען פֿיער עללען וויט געהען קאָננטע; נאַכהער טרעטע מאַן ווידער אויף זיינען געוואָהנליכען פּלאַטץ פֿאָר.

שטעהען צווי דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בעטענדע הינטעראיינאַנדער, זאָ דאַרף דער פֿאָר־שטעהענדע ניכט עהער דריי טריטטע צוריקטרעטען, ביז ערזט דער הינטערשטעהענדע זיין געבעט פֿאָללענדעט האַט. אויך דאַרף מאַן פֿאָן יעמאַנדעם, דער אים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה־געבעט שטעהט ניכט פֿאָריבערגעהען, וויל איהן דיעז אין זיינער אַנדאַכט שטאָרען ווירדע. ווער דאַרום פֿאָן דיע זינאַגאָגע קאָממט אונד בעמערקט, דאַס דיע געמיינדע עבען שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה בעטעט, דער זאָלל ניכט גלייך איינטרעטען, זאָנדערן פֿאָר דער טהירע וואַרטען, ביז דער חַזָּן דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לויט צו ווידערהאָלען בעגיננט.

וועהרענד דער חַזָּן דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה ווידערהאָלט, דאַרף מאַן קיינע תְּחִנּוֹת א"ד"גל זאָגען; פֿיעלמעהר האָרע מאַן אויפֿמערקזאַם צו, אום אויף דיע בְּרָכוֹת געהאָריג מיט בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ אונד אָמֵן אַנטוואָרטען צו קאָננען. (זיעהע ווייטערעז דאַריבער אונטער דיני אמן). זאָ זאָלל מאַן אויך ביי אַללען געבעטען דיע דער חַזָּן לויט פֿאָרצוטראַגען האַט, ניכט מיט־שפּרעכען אָדער מיטזינגען, זאָנדערן האָרע שטיללע אונד מיט אַנדאַכט צו.

קאָממע יעמאַנד צו מִנְחָה צו שפּעט אין דיע זינאַגאָגע, זאָ דאַס קָהָל שאָן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַנפֿאַנגט, זאָ בעטע ער עבענפֿאַללז זאָגלייך מיט איהנע ערזט אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי א"ז"וו צו זאָגען. האַלט אַבער קָהָל שאָן זאָ וויט, דאַס ווען ער שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַנפֿאַנגען ווירדע ער עז ניכט פֿאָללענדען קאָננטע עהע דער חַזָּן דיע קְדֻשָּׁה זאָגט, זאָ וואַרטע ער מיט זיינעם געבעטע ביז דער חַזָּן דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה גאַנץ ווידערהאָלט אונד דאַז קַדִּישׁ דאַרויף געשפּראָכען האַט. האַט ער יעדאָך צו בעפֿירכטען, דאַס איהם ביי זאָ לאַנגעם וואַרטען דיע צום מִנְחָה־געבעט בעשטיממטע צייט פֿערשטרייכט, אָדער דאַס ער דאַן ניכט מיט קָהָל דאַז עַרְבִית בעטען קאַן, זאָ פֿאַנגע ער מיט דעם חַזָּן צוגלייך דאַז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַן אונד שפּרעכע דאַזזעלבע וואָרט פֿיר וואָרט לייזע מיט, זעלבסט אויך דיע קְדֻשָּׁה. איזט עז איין פֿאַסטטאַג וואָ דער חַזָּן פֿאָר רְפָאֵנוּ נאַך עֲנֵנוּ איינשאַלטעט, זאָ זאַגע ער דיעז עֲנֵנוּ ניכט מיט דעם חַזָּן, זאָנדערן שאַלטע עז אין שְׁמַע קוֹלֵנוּ איין.

האַט מאַן אַן מוֹצָאֵי שַׁבָּת אָדער מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב פֿערגעססען אים שמנה עשרה דאַז אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ איינצושאַלטען, זאָ בראַוכט מאַן ניכט נאָכמאַלז שמנה עשרה צו בעטען, דאַ מאַן יאַ נאַך דיע הַבְדָּלָה איבער דען וויין מאַכט.

אַם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת צו מוּסַף פֿאַנגט מאַן אַן אין דער צווייטען בְּרָכָה דעז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה פֿאָר מְכַלְכֵּל חַיִּים נאַך מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם איינצושאַלטען, וועלכעז דאַן פֿאָן יענעם טאַגע אַן דען גאַנצען ווינטער הינדורך אין אַללען שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה געזאַגט ווירד, ביז צו מוּסַף דעז ערזטען טאַגעז פֶּסַח. ווער עז איינצושאַלטען פֿערגעססען, דער מוס, ווען ער זיך ערזט דאַראַן

ערינערט, נאכדעם ער האט **אַתָּה קָדוֹשׁ** אנגעפאנגען האט, דאז **שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה** נאכאמאל פֿאן פֿארן אן בעטען. האט ער אבער נאך ניכט מיט **אַתָּה קָדוֹשׁ** בעגאננען, זא פֿינגע ער דאז **מַשִּׁיב הָרוּחַ** דא וואו ער זיך געראדע דעססען ערינערט נאך הינזו.

פֿאם אבענדע דעז נייאונדפֿינפֿציגסטען טאגעז נאך **תקופת תשרי** אן ביז **פֶּסַח** זאללטע מאן אים **בָּרֵךְ עָלֵינוּ** דעז **שמנה עשרה טַל וּמָטָר** איין,*) אינדעם מאן נעמליך **ותן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** בעטעט. האטטע מאן עז פֿערגעססען איינצושאלטען אונד זיך גלייך נאך דעם שלוססע דער **ברכה** דאראן ערינערט, זא שפּרעכע מאן דארט **וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** אונד פֿאהרע דאן מיט **תְּקַע בְּשׁוֹפָר** ווייטער פֿארט צו בעטען. ערינערט מאן זיך דאראן פֿאן **תקע בשופר** אן ביז פֿאר דעם שלוססע פֿאן **שְׁמַע קוֹלֵנוּ**, זא זעטצע מאן עז אין **שמע קולנו** איין; האט מאן שאן מיט **שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה** געשלאססען, זא שפּרעכע מאן דארט **וְתֵן טַל וּמָטָר לִבְרָכָה** אונד בעטע מיט **רְצֵה** ווייטער. ערינערט מאן זיך אבער ערזט פֿאן **רְצֵה** אן ביז צום שלוססע דעז **שמנה עשרה** זא מוס מאן ווידער פֿאן **בָּרֵךְ עָלֵינוּ** אן, אונד, אים פֿאללע מאן שאן דיע דריי טריטטע צוריקגעטרעטען איזט, נאכאמאל גאנץ פֿאן פֿארן אן דאז **שמנה עשרה** בעטען.

האט מאן אן **ראשׁ חֹדֶשׁ** אין **תפלת ערבית** דאז **א״ו״א יַעֲלֶה וְיָבוֹא** א״ז״וו פֿערגעססען, זא בּרויכט מאן עז ניכט נאכצוהאָהלען. איזט עז אבער צו **שחרית** אדער **מנחה** פֿערגעססען וואָרדען אונד מאן ערינערט זיך דעססען נאך פֿאר דעם שלוססע דעז **שמנה עשרה**, זא פֿאנגע מאן ווידער מיט **רְצֵה** אן; האט מאן שאן דאז **שמנה עשרה** פֿאללענדעט, זא מוס מאן עז נאכאמאל פֿאן פֿארן אן בעטען. דיעזע רעגעל פֿאן **יעלה ויבוא** פֿיר **ראש חדש** צו **שחרית** אונד **מנחה** גילט אם **חוֹל הַמּוֹעֵד** זאגאר אויך ביי **תפלת ערבית**.

האט מאן אין דען צעהן בוססטאגען (**עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה**) פֿערגעססען אין **שמנה עשרה** דיע צוזעטצע **זָכְרֵנוּ** אדער **מִי כָמוֹךָ** אדער **הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט** אדער **וּכְתוֹב** אדער **בְּסֵפֶר** צו שפּרעכען, זא בּרויכט מאן עז ניכט נאכצוהאָהלען. האט מאן אבער פֿערגעססען **הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ** צו זאגען, זא מוס מאן דאז **שמנה עשרה** נאכאמאל בעטען.

האט מאן אן איינעם פֿאסטטאגע פֿערגעססען דאז **עֲנֵנוּ** אין **שְׁמַע קוֹלֵנוּ** איין צו שאלטען אונד זיך נאך פֿאר דעם שלוססע פֿאן **שמנה עשרה** דאראן ערינערט, זא זאגע מאן עז פֿאר **יִהְיוּ לְרָצוֹן** בעפֿאר מאן דיע דריי טריטטע צוריקגעהט, יעדאך אהנע עז מיט **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ** צו שליעססען. איזט מאן אבער שאן דיע דריי טריטטע צוריקגעטרעטען, זא בּרויכט מאן עז גאר ניכט נאכצוהאָהלען.

האט מאן אן **תִּשְׁעָה בְּאָב** צו **מנחה** פֿערגעססען אין **וְלִירוּשָׁלַיִם** דאז **נַחֵם** צו שפּרעכען, זא קאנן מאן עז נאך פֿאר **וְעַל כֻּלָּם** איינשאלטען, אבער בלאס ביז **אֶהְיֶה בְּתוֹכָהּ**. ערינערט מאן זיך ערזט דאראן, נאכדעם מאן שאן **וְעַל כֻּלָּם** געזאגט האט, זא בּרויכט מאן עז ניכט נאכצוהאָהלען.

פֿערגיסט מאן אן **חֲנֻכָּה** אדער **פּוּרִים** דאז **עַל הַנִּסִּים** אין **מוֹדִים** איינצושאלטען אונד ערינערט זיך דעססען ערזט נאכדעם מאן דאז **מוֹדִים** שאן מיט **בָּ״אַ יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ** א״ז״וו געשלאססען האט, זא בּרויכט מאן ניכט נאכאמאל **שמנה עשרה** צו בעטען.

---

*) אים קאלענדער (לוח) ווירד דאראויף מיטטעלזט דעז ווארטעז **שְׁאֵלָה** (ביטטע) אויפֿמערקזאם געמאכט.

דיני אמן.

אויך יעדער בְּרָכָה, זיא ווערדע אים בֵּית הַכְּנֶסֶת אָדער אַנדערװאָ געשפּראָכען, האָט מאַן, זאָבאַלד דעריעניגע װעלכער דיא **ברכה** שפּריכט **ברוך אתה** יי געזאַגט האָט, מיט **בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ** (ד. ה. „געלאָבט זייא ער, דער עוויגע, אונד געלאָבט זיין נאַמע!") צו אַנטוואָרטען, אונד נאַכדעם מאַן דען שלוס דער **ברכה** פֿערנאָממען האָט אַנטוואָרטע מאַן דאַרויף: **אָמֵן**. אויך אויף זאָנסטיגע געבעטע אויסער **ברכות**, דיא דער פֿאָרבעטער מיט **ואמרו אמן** אָדער **ונאמר אמן** שליעסט, האָט מאַן מיט **אָמֵן** צו אַנטוואָרטען.

דער זין, װעלכען מאַן מיט דיעזעם **אָמֵן** צו פֿערבינדען האָט, איזט, יע נאַך דען פֿערשיעדענען געבעטסוואָרטען, איין דרייפֿאַכער. נאָך לאָב- אונד דאַנקגעבעטען בעדייטעט **אָמֵן** „עס איזט וואַהר!", נאָך ביטטגעבעטען: „עס ווערדע וואַהר!"; נאָך זאָלכען געבעטען אַבער, דערען אַנפֿאַנג איינע ביטטע ענטהאַלט אונד װעלכע מיט דעם לאָבע גאָטטעס שליעסען (וויא צ. ב. ביי דען מיטטלערען **ברכות** פֿאָן **שמנה עשרה**), האָט מאַן ביי דעם **אָמֵן** דיא ביידען ערוואַהנטען בעדייטונגען אים געדאַנקען צו פֿערבינדען: „עס איזט וואַהר אונד ווערדע וואַהר!" ד. ה. דאַס דעם העררן געשפּענדעטע לאָב איזט וואַהרהייט אונד דיא איהם פֿאָרגעטראַגענע ביטטע מעגע ער ערפֿיללען דאַס זיא צור וואַהרהייט ווערדע. מאַן מוס דאַרום ביי אַללען **ברכות**, װעלכע מאַן הערט, אויף דען גאַנצען אינהאַלט דערזעלבען אויפֿמערקזאַם זיין, דאַמיט מאַן ביי'ם אַנטוואָרטען דעס **אָמֵן** אויך גענויער דעססען אויף דיא **ברכה** פּאַססענדע בעדייטונג אים זינגע האַבע.

דאַס **אָמֵן** ווערדע ניכט צו קורץ אַבגעבראָכען אונד ניכט צו לאַנגע געדעהנט, אַנדערן ריכטיג אונד זאָ דייטליך אויסגעשפּראָכען, דאַס מאַן וועהרענד דעססען וואָהל זאַגען קאָננטע **אל מלך נאמן**.

מאַן שפּרעכע דאַס **אָמֵן** מיט לייזער שטימע, יעדאָך ניכט טרייענד, אַנדערן גענויער אין דעמזעלבען טאָנע, מיט דעם דיא **ברכה** געשלאָססען װאורדע. אויך זייא מאַן דאַרויף בעדאַכט, עס װעדער עהער צו שפּרעכען, אַלס דיא **ברכה** װירקליך געשלאָססען איזט, נאָך דאַמיט נאָך דעם שלוסע דער **ברכה** צו לאַנגע צו זאַגערן; זאָבאַלד מאַן דאַס שלוסוואָרט פֿערנאָממען האָט אַנטוואָרטע מאַן גלייך **אָמֵן**:

דיני קדיש.

דאַס **קַדִּישׁ** געהאָרט צו יענען הייליגען געבעטען, דיא נור אין פֿערזאַממלונג פֿאָן װעניגסטענס צעהן געזעטצפֿליכטיגען מאַננספּערזאָנען (מִנְיָן) געשפּראָכען װערדען דירפֿען.

דעריעניגע, װעלכער דאַס **קַדִּישׁ** בעטעט, מוס דאַביי שטעהען אונד צוואַר עבענזאָ וויא ביי **שמנה עשרה**; אויך געהע ער זאָ ביי **עוֹשֶׂה שָׁלוֹם** דריי טריטטע צוריק.

וויא פֿאָר דעם דאַס **שמנה עשרה** בעטענדען דאַרף מאַן אויך פֿאָר דעם דאַס **קַדִּישׁ** שפּרעכענדען ניכט פֿאָריבערגעהען.

דער דאַס **קַדִּישׁ** בעטעט ביקע זיך ביי **יִתְגַּדַּל**, ביי **אָמֵן יהא שמה**, ביי **יִתְבָּרַךְ**, ביי **בְּרִיךְ הוּא** אונד ביי **אָמֵן** פֿאָר **תִּתְקַבַּל**.

מאַן דאַרף מיט דעם **קַדִּישׁ**-זאַגענדען ניכט מיטשפּרעכען אָדער מיטזינגען, אַנדערן האָרע שטיל אונד אַנדעכטיג צו.

דען **פסוק וְעַתָּה יִגְדַּל** נ"ו שפּרעכע דיא געמיינדע לייזע פֿיר זיך בעפֿאָר דער **קַדִּישׁ**-זאַגענדע **יִתְגַּדַּל** אַנפֿאַנגט, ניכט ערסט װען דאַס **קַדִּישׁ** שאָן אַנגעפֿאַנגען איזט; דאַ מאַן אויך דיעזעס געבעט פֿאָן אַנפֿאַנג ביז צו ענדע אויפֿמערקזאַם הערען מוס. ביי דעם **קַדִּישׁ** צווישען **יִשְׁתַּבַּח** אונד **בָּרְכוּ**, זאָוויא פֿאָר **שמנה עשרה** פֿאָן **ערבית** שפּרעכע מאַן **וְעַתָּה יִגְדַּל** גאַר ניכט.

ווען דער קַדִּישׁ זאָגענדע וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן געשפּראָכען האָט, אַנטוואָרטע מאַן לויט אונד מיט אַללער אַנדאַכט אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. צווישען אָמֵן אונד דעם פאָלגענדען יְהֵא שְׁמֵהּ מאַכע מאַן איינע פּויזע; דען אָמֵן איזט דיא בעקרעפטיגונג אויף דאַז פאָן דעם פאָרבעטער געשפּראָכענע יתגדל א״ז״וו, מיט יְהֵא שְׁמֵהּ אַבער בעגיננט איין נייעז זאַץ.

נאַכדעם דיא צוהערער געאַנטוואָרטעט האָבען שפּרעכע דער קַדִּישׁ זאָגענדע עבענפאַללז מיט לויטער שטיממע יְהֵא שְׁמֵהּ א״ז״וו, אַבער ניכט אָמֵן יהא שמה, דאַ ער דאַז וואָרט אָמֵן שאָן פאָר דער אַנטוואָרט דער געמיינדע געזאָגט האָט.

אין דען קַדִּישִׁים, דיא פאָר אָדער נאָך דעם הויפּטגעבעטע אויף מזמורים א״ז״וו געשפּראָכען ווערדען אונד וועלכע אויך איין נאָך אונטערשיעדענער קלאַססע (אונטער דרייערליי נאַמען) זאָגען דאַרף, ווירד דער אַבזאַטץ תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן אויסגעלאַססען אונד נאָך דאמירן בעלמא ואמרו אמן גלייך מיט יְהֵא שְׁלָמָא א״ז״וו פאָרטגעפאַהרען. מאַן נעננט זאָלכעז קַדִּישׁ: קַדִּישׁ יָתוֹם, וויל עז נעמליך דער אָבֵל אָדער יאַהרצייט, אָדער ווען זאָלכע ניכט דאַ זינד, דיא פערוואַיזטען (יתומים) שפּרעכען.

אויך ווען מאַן ביי פערזאַממעלטער געמיינדע תּוֹרָה געלערנט האָט, שפּריכט מאַן דאַרויף קַדִּישׁ, אין וועלכעם מאַן עבענפאַללז תִּתְקַבַּל אויזלעסט, דאַפיר אַבער פאָר יְהֵא שְׁלָמָא דאַז געבעטשטיק עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן א״ז״וו איינשאַלטעט. אויך דיעזעז קדיש, דאַז מאַן קַדִּישׁ דְּרַבָּנָן נעננט, ווירד פאָן אָבֵל, יאַהרצייט אָדער יתומים געשפּראָכען.

זינד מעהרערע אֲבֵלִים אָדער יאַהרצייט אַנוועזענד, זאָ זינד דערען אַנשפּריכע אויף דערגלייכען קַדִּישֵׁי יָתוֹם נאָך דען פאָלגענדען בעשטיממונגען צו אָרדנען:*)

איין ערוואַכזענער בֶּן שִׁבְעָה האָט אַנשפּרוך אויף אַללע קַדִּישִׁים אין דער זינאַגאָגע, ווען אויך איין בֶּן שְׁלוֹשִׁים אָדער יאַהרצייט אַנוועזענד איזט. איין קינד יעדאָך דאַז בֶּן שִׁבְעָה איזט האָט דעם יאַהרצייט איין קַדִּישׁ צו איבערלאַססען.

איין פרעמדער אַלז בֶּן שִׁבְעָה האָט דאַסזעלבע רעכט וויע איין איינהיימישער.

צוויי גלייכע אֲבֵלִים, נעמליך צוויי בְּנֵי שִׁבְעָה אָדער צוויי בְּנֵי שְׁלוֹשִׁים טהיילען דיא קַדִּישִׁים.

זינד איין ערוואַכזענער אונד איין קינד ביידע אין דען שִׁבְעָה אונד איזט נאָך איין יאַהרצייט אַנוועזענד, אַבער ניכט מעהר אַלז דריי קַדִּישִׁים צו זאָגען, זאָ ערהעלט דער ערוואַכזענע צוויי, דאַז קינד איין, אונד דער יאַהרצייט גאַר קיין קַדִּישׁ.

איזט יעמאַנד אין דען שְׁלוֹשִׁים אונד נאָך איין יאַהרצייט געגענוואַרטיג, זאָ בעקאָממט דער יאַהרצייט איין קַדִּישׁ. זינד זאָ פיעלע יאַהרצייט אַלז קַדִּישִׁים דאַ, זאָ ערהעלט דער בֶּן שְׁלוֹשִׁים גאַר קיין קַדִּישׁ.

איזט איין יאַהרצייט דאַ אונד איין אָבֵל נאָך דען שְׁלוֹשִׁים, זאָ בעקאָממט דער יאַהרצייט אַללע קַדִּישִׁים; בלאָס איין קַדִּישׁ זאָגט דער אָבֵל.

איזט איין איינהיימישער אין יאַהרצייט אונד איין פרעמדער אין שְׁלוֹשִׁים, זאָ בעקאָממט דער פרעמדע נור איין קַדִּישׁ.

איזט איין איינהיימישער אין שְׁלוֹשִׁים אונד איין פרעמדער אין יאַהרצייט, זאָ ערהעלט דער פרעמדע איין קַדִּישׁ, זעלבסט ווען נאָך איין איינהיימישער יאַהרצייט דאַ איזט.

*) אין פיעלען געמיינדען איזט יעטצט דער פּאָרטוגיעזישע געברויך איינגעפיהרט, דאַס אַללע, וועלכע אַנשפּרוך אויף קדיש האָבען, זאָ פיעל איהרער אויך זינד, דאַזעלבע אויף איינמאַל צוזאַממענזאָגען. וואָ דיעזער געברויך איינגעפיהרט איזט, זעהע מאַן אַבער דאַרויף, דאַס נור איינער פאָן דען אבלים דאַז קדיש לויט פאָרטראַגע אונד דיא אַנדערן עס בלאָז לייזע מיטשפּרעכען.

ווער איין איינהיימישער אונד איין פרעמדער ביידע אין יאהרצייט, זא בעקאממט דער פרעמדע קיין קדיש.

דאס קדיש ביי קבלת שבת ערהאלט יעדערצייט דער יאהרצייט, אהנע ער פרייטאג אדער שבת יאהרצייט האבען. ווער אבער נור יאהרצייט דא, דער איינע פאן פרייטאג אונד דער אנדערע פאן שבת, זא האט לעטצטערער דען פארצוג.

איין אבל אם לעטצטען טאגע זיינעס איינפאנגסטווייליגען קדיש׳ זאגענס בעקאממט אללע קדישים; דאך האט ער איינעם יאהרצייט אדער בן שלושים איין קדיש צו איבערלאססען.

אמרי חכמינו על ענין התפלה·

המאמרים האלה שהורו חז״ל על ענין התנהגות בתפלה יש לו לאדם לשום על לבו בכל עת שיתפלל:

חביבה תפלה לפני הקב״ה ממאה מעשים טובים ומכל הקרבנות (תנחומא כי תבוא, ברכות ל״ב).

כשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים (ברכות כ״ח). המתפלל צריך שיראה עצמו כאלו שכינה כנגדו, שנאמר שויתי ה׳ לנגדי תמיד (סנהדרין כ״ב).

העושה תפלתו קבע, אין תפלתו תחנונים (ברכות כ״ט). כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום (אבות ב׳, י״ח).

המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים (ברכות ל״א). המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות ק״ה, ב).

אסור להגביה קולו בתפלתו (ברכות ל״א). המשמיע קולו בתפלתו. הרי זה מקטני אמנה (שם כ״ד).

הקב״ה לבא בעי (סנהדרין ק״ו, ב׳).

אויזשפריכע אונזערע געזעטצלעהרער

איבער דאז געבעט.

דיע פאלגענדען וויכטיגען ווארטע אונזערע געזעטצלעהרער זינד ביי יעדעם געבעטע וואהל צו בעאכטען:

דאס וואהרהאפטע געבעט איזט גאטט וואהלגעפאלליגער אלס וואהלטהאטען אונד אללע אפפער.

ווען איהר בעטעט, זא וויססעט, פאר וועם איהר שטעהעט. דער בעטענדע פערהאלטע זיך איממער זא, אלס ווען דיע מאיעסטעט גאטטעס פאר איהם שטינדע; וויא עס אויך הייסט: איך שטעללע איר דען עוויגען שטעטס פאר אויגען.

ווער דאס געבעט בלאס אלס בעשטיממטע פראהנע פערריכטעט, דעססען געבעט איזט קיין פלעהען. ווען דו בעטעסט, זא פערריכטע דיין געבעט ניכט אלס בעשטיממטע פראהנע, זאנדערן עס זיי איין פלעהען אום גנאדע פאר גאטט.

ווער דא בעטעט מוס זיין הערץ אין אנדאכט צו גאטט ערהעבען. דער בעטענדע זאלל זיין אויגע נאך אונטען אונד זיין הערץ נאך אבען ריכטען.

עס איזט פערבאטען, ביי דעם געבעטע דיע שטיממע האך צו ערהעבען. ווער מיט לויטער שטיממע בעטעט, דער געהארט צו דען קליינגלייביגען.

גאטט זיעהט אויף דאס הערץ.

סדר תפלה׃

קודם שיכנס לבהכ"נ ישהא מעט בעזרת בהכ"נ ויאמר: בעפֿאָר מאַן אין דיזע זינאַגאָגע איינטריטט, שפּריכט מאַן:

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃

ויכנס בנחת וביראה ויאמר: דאַן געהט מאַן מיט אַנשטאַנד הינײַן אונד שפּריכט:

בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃

כשיכנס לבהכ"נ יאמר: נאַך דעם איינטריטט אין דיא זינאַגאָגע שפּריכט מאַן:

מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ׃ וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי־יְיָ עֹשִׂי׃ וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ׃

קודם תפלת שחרית נוהגים לומר זה: פֿאָר דעם מאָרגענגעבעט פֿלעגט מאַן פֿאָלגענדעס צו שפּרעכען:

אֲנִי קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃ וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ׃ יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי׃ אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל־אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ

יכין לשון.

ואני ברב, תהלים ה', ח'. ומזכיר הש' כל בו סימן ס"ו גם באבודרהם הלכות ברכות שחר פ' א"ל הנכנס לבהכ"נ אומר ואני ברב חסדך אבוא ביתך וגו' וכשיצא אומר ה' נחני בצדקתך וגו' עכ"ל גם הובא פ' בראשית עמוד ל"ו ופ' ויקרא עמוד י"ב שניהו לומר בהכנסתו לבהכ"נ.

בבית אלהים, שם נ"ה, ט"ו. ופירוש ברגש בהתחברות המון עם, כי ברב עם הדרת מלך, וכמו שאמר במקום אחר אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג (מ"ב, ה'); ויש מפרשים ברגש בחרדה ופחד, ויהיה על' רגזו ואל תחטאו בהתחלף ז"ן וסי"ן.

מה טבו, במדבר כ"ד, ה'. ומובא בס' רב עמרם גאון לאמרו כשיכנס לבהכ"נ. ובסנהדרין ק"ה, ע"ב נדרש אהליך על בתי כנסיות. ה' אהבתי, תהלים כ"ו, ח'. ואני אשתחוה, ע"פ תהלים צ"ה, ו', בהחסרת ל' רבים לל' יחיד ותחת שכתוב שם באו אומר כאן ואני. אברכה, גם הוא ל' כריעה על' ויברך הגמלים (בראשית כ"ד, י"א) מעניו ברך. ואני תפלתי, תהלים ס"ט, י"ד. עת רצון, ואמרו חז"ל בברכות ח' אימתי עת רצון, בשעה שהצבור מתפללין.

אני קראתיך, תהלים י"ז ו'. ומיוסדים הפסוקים המקובצים הללו לאמרם קודם תפלת שחרית דוקא ולא באחר תפלות. אני בצדק, תהלים י"ז, ט"ו. ואני עליך, שם ל"א, ט"ו. שמע קול, שם כ"ח, ב'. ה' אלהי, שם ל', ג'. אליך ה', ל', ט'. והשם השני שבפסוק זה כתוב בל' אדנות ע"פ המסרת כי הוא חד מן קל"ד דסין וכן הוא בכל ספרים מדויקים ב"י. וכתב הגאון הר' שמואל בן חפני הכהן שיש בין אדנ' באל"ף דל"ת ובין יו"ד ה"א וי"ו ה"א הוא שהשם בוונת אומרו שהוא אדון הנבראים ואינו מדבר כנגד עצמו אז יכתב יו"ד ה"א, וכשתהיה כוונת אומרו כנגד עצמו שיאמר אדוני וגבירי ורבוני אז יכתב באל"ף ד"לת כדין כל הדברים שמדבר האדם כנגד עצמו שיש בפסוק יו"ד, והראיה על זה מאמר הנביא העירה והקיצה למשפטי אלהי ואדני לריבי (תהלים ל"ה, כ"ג), פירושו אלהי ורבוני, וכן אומרו אליך ה' אקרא ואל אדני אתחנן. הראשון ביו"ד ה"א והשני באל"ף דל"ת, ירצה לומר שאני קורא אליך בשני ענינים בעבור שאתה אדון כל הנבראים ובעבור שאתה אדני אלי בעצמי ובכך הטנת אליהם בכלל ואלי בפרט עכ"ל. האירה, שם ל"א

זינד איין איינהיימישער אונד איין פֿרעמדער ביידע אין יאָהרצייט, זאָ בעקאָממט דער פֿרעמדער קיין קדיש.

דאָס קדיש ביי קבלת שבת ערהאַלט יעדערצייט דער יאָהרצייטער, וועלכע ער פֿרייטאַג אָדער שבת יאָהרצייט האַבען. זינד אַבער צוויי יאָהרצייט דאַ, דער איינע פֿאָן פֿרייטאַג אונד דער אַנדערע פֿאָן שבת, זאָ האָט לעצטערער דען פֿאָרצוג.

איין אָבל אַם לעצטען טאַגע זיינעס עלפֿמאָנאַטליכען קדיש· זאָגענס בעקאָממט אַללע קדישים; דאָך האָט ער איינעם יאָהרצייטער אָדער בן שלושים איין קדיש צו איבערלאַססען.

אמרי חכמינו על ענין התפלה·

המאמרים האלה שהורו חז"ל על ענין התנהגות בתפלה יש לו לאדם לשום על לבו בכל עת שיתפלל:

חביבה תפלה לפני הקב"ה ממאה מעשים טובים ומכל הקרבנות (תנחומא כי תבוא, ברכות ל"ב).

כשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים (ברכות כ"ח). המתפלל צריך שיראה עצמו כאלו שכינה כנגדו, שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד (סנהדרין כ"ב).

העושה תפלתו קבע, אין תפלתו תחנונים (ברכות כ"ט). כשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום (אבות ב', י"ח).

המתפלל צריך שיכוין את לבו לשמים (ברכות ל"א). המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה (יבמות ק"ה, ב).

אסור להגביה קולו בתפלתו (ברכות ל"א). המשמיע קולו בתפלתו, הרי זה מקטני אמנה (שם כ"ד).

הקב"ה לבא בעי (סנהדרין ק"ו, ב').

אויזשפריכע
אונזרער געזעטצלעהרער
איבער דאָז געבעט.

דיא פֿאָלגענדען וויכטיגען וואָרטע אונזרער געזעטצלעהרער זינד ביי יעדעם געבעטע וואָהל צו בעאַכטען:

דאָס וואַהרהאַפֿטע געבעט איזט גאָטט וואָהלגעפֿעלליגער אַלס וואָהלטהאַטען אונד אַללע אָפּפֿער.

ווען איהר בעטעט, זאָ וויססעט, פֿאַר וועם איהר שטעהעט. דער בעטענדע פֿערהאַלטע זיך אימער זאָ, אַלס ווען דיא מאַיעסטעט גאָטטעס פֿאָר איהם שטינדע; וויע עס אויך הייסט: איך שטעללע מיר דען עוויגען שטעטס פֿאָר אויגען.

ווער דאָס געבעט בלאָס אַלס בעשטיממטע פֿראָהנע פֿערריכטעט, דעססען געבעט איזט קיין פֿלעהען. ווען דו בעטעסט, זאָ פֿערריכטע דיין געבעט ניכט אַלס בעשטיממטע פֿראָהנע, זאָנדערן עס זיי איין פֿלעהען אום גנאַדע פֿאָר גאָטט.

ווער דאַ בעטעט מוס זיין הערץ אין אַנדאַכט צו גאָטט ערהעבען. דער בעטענדע זאָלל זיינע אויגע נאַך אונטען אונד זיין הערץ נאַך אָבען ריכטען.

עס איזט פֿערבאָטען, ביי דעם געבעטע דיא שטיממע האָך צו ערהעבען. ווער איזט לויטער שטיממע בעטעט, דער געהאָרט צו דען קליינגלויביגען.

גאָטט זיעהט אויף דאָס הערץ.

סדר תפלה·

קודם שיכנס לבהכ״נ ישהה מעט בפתח בהכ״נ ויאמר: בעפֿאָר מאַן אין דיא סינאַגאָגע היינטריטט, שפּריכט מאַן:

וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ:

ויכנס בנחת ובירא״ה ויאמר: דאַן געהט מאַן מיט אַכטזאַמער הינאיין אונד שפּריכט:

בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ:

כשיכנס לבהכ״נ יאמר: נאָך דעם היינטריטט אין דיא סינאַגאָגע שפּריכט מאַן:

מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אֶבְרְכָה לִפְנֵי־יְיָ עֹשִׂי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

קודם תפלת שחרית נוהגים לומר זה: פֿאָר דעם מאָרגענגעבעט פֿלעגט מאַן פֿאָלגענדעס צו שפּרעכען:

אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ: וַאֲנִי עָלֶיךָ בָטַחְתִּי יְיָ אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה: שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: יְיָ אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל־אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ

יכין לשון.

ואני ברב, תהלים ה׳, ח׳. ובספר כל בו סימן ס״ו גם באבודרהם הלכות ברכות שער א׳ וז״ל כשנכנס לבהכ״נ אומר ואני ברב חסדך אבוא ביתך וגו׳ וכשיצא אומר ה׳ נחני בצדקתך וגו׳ עכ״ל גם הזהר פ׳ בראשית עמוד ל״ו ופ׳ ויקרא עמוד י״ב מביאו לומר בהכנסתו לבהכ״נ.

בבית אלהים, שם נ״ה, ט״ו. ופירוש ברגש בהתחברות המון עם, כי נרגש עם הודה פלך, וכמו שאמר במקום אחר אדדם עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חוגג (מ״ב, ה׳); ויש מפרשים בתנ״ך בחישה ופחד, והיה על׳ רגזו ואל תחטאו בהתחלף זי״ן ושי״ן.

מה טבו, במדבר כ״ד, ה׳. ומובא בס׳ רב עמרם גאון לאמרו כשיכנס לבהכ״נ. ובסנהדרין ק״ה, ע״ב נדרש אהליך על בתי כנסיות. ה׳ אהבתי, תהלים כ״ו, ח׳. ואני אשתחוה, ע״פ תהלים צ״ה, ו׳, בהפסקת ל׳ רבים לל׳ יחיד ובמקום שכתוב שם באו אומר כאן ואני. אברכה, גם הוא ל׳ כריעה על׳ ויברך הגמלים (בראשית כ״ד, י״א) מענין בֶּרֶךְ· ואני תפלתי, תהלים ס״ט, י״ד. עת רצון, ואמרו חז״ל בברכות ח׳ אימתי עת רצון, בשעה שהצבור מתפללין.

אני קראתיך, תהלים י״ז ו׳. ומיוסדים הפסוקים המקובלים הללו לאמרם קודם תפלת שחרית דוקא ולא בשאר תפלות. אני בצדק, תהלים י״ז, ט״ו. ואני עליך, שם ל״א, ט״ו. שמע קול, שם כ״ח, ב׳. ה׳ אלהי, שם ל׳, ג׳. אליך ה׳, ל׳, ט׳. והשם השני שבפסוק זה כתוב בל׳ אדנות ע״פ המסרת כי הוא אחד מן קל״ד דאין וכן הוא בכל ספרים מדויקים כ״י. וכתב הגאון הר׳ שמואל בן חפני הכהן יש בין אדנ׳ בא״לף דל״ת ובין יו״ד ה״א וי״ו ה״א הוא כשתהיה כוונת אומרו שהוא אדון הנבראים ואינו מדבר כנגד עצמו אז יכתב יו״ד ה״א, וכשתהיה כוונת אומרו כנגד עצמו שיאמר אדוני וגבירי ורבוני אז יכתב בא״לף ד״לת כדין כל הדברים שמדבר האדם כנגד עצמו שיש בסופם יו״ד, והראיה על זה מאמר הנביא העירה והקיצה למשפטי אלהי ואדני לריבי (תהלים ל״ה, כ״ג), פירושו אלהי ורבוני, וכן אומרו אליך ה׳ אקרא ואל אדני אתחנן. הראשון ביו״ד ה״א והשני בא״לף דל״ת, ירצה לומר שאני קורא אליך לשני ענינים בעבור שאתה אדון כל הנבראים ובעבור שאתה אדני אני בעצמי ובכן הטבת אליהם בכלל ואלי בפרט עכ״ל. האירה, שם ל״א

הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ: כִּי־לְךָ יְיָ הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי: שְׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ: שְׁמַע־יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי: שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי אֵלֶיךָ אֶתְפַּלָּל: יְיָ בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ־לְךָ וַאֲצַפֶּה: אֲנִי קְרָאתִיךָ כִּי־תַעֲנֵנִי אֵל הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְיָ:

נקשה לר׳ שלמה בן גבירול. ג׳ תנועות ויתד וב׳ תנועות.

שַׁחַר אֲבַקֶּשְׁךָ· צוּרִי וּמִשְׂגַּבִּי· אֶעְרֹךְ לְפָנֶיךָ שַׁחְרִי וְגַם־עַרְבִּי:
לִפְנֵי גְדֻלָּתְךָ אֶעֱמֹד וְאֶבָּהֵל· כִּי־עֵינְךָ תִרְאֶה כָּל־מַחְשְׁבוֹת לִבִּי:
מַה־זֶּה אֲשֶׁר יוּכַל הַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן לַעֲשׂוֹת· וּמַה־כֹּחַ רוּחִי בְּתוֹךְ קִרְבִּי:
הִנֵּה לְךָ תִיטַב זִמְרַת אֱנוֹשׁ· עַל־כֵּן אוֹדְךָ בְּעוֹד תִּהְיֶה נִשְׁמַת אֱלוֹהַּ בִּי:

נקשה לר׳ חיים.

תָּשַׁשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמַהְתִּי בִּתְנוּמוֹת· וּלְבֵית אֵל הִנֵּה קַמְתִּי בִּזְמָמוֹת·
לְפָנָיו פִּי פָּצִיתִי· לוֹ כִּי קַוֵּה קִוִּיתִי יְיָ:
יִרְאָה רַעַד וְאֵימָה יָבוֹא בִי· נָפְלָה עָלַי תַּרְדֵּמָה בְּחוֹבִי·
אַךְ בְּמוֹ פִי אֶתְחַנֵּן לָאֵל· אוּלַי יְחֻנַּן יְיָ:
יָהּ יוֹדֵעַ מִסְתָּרַי שְׁמָרֵנִי· מַאֲזִין כָּל־אֲמָרַי עֲנֵנִי·
מֵחֲטָאַי טַהֲרֵנִי· לְךָ אֲנִי· רְפָאֵנִי יְיָ:
מַה־בֶּצַע כִּי אֶתְנַפֵּל נֶגְדְּךָ· אִם אוֹסִיף צוּר לְחַלֵּל אֲמָרֶיךָ·
הַעֲלֵה מַרְפֵּא לְצִירַי· זָכְרֵנִי וּפָקְדֵנִי יְיָ:

י״ז. כי לך, ל״ח, ט״ז. שמעה, שם ל״ט, י״ג. ותבת שְׁמְעָה הטי״ם נקמץ חטוף בכ״י ונכתב עליו „לית קמץ חטוף״, וכן הביאו הפרחון בספרו בשער החלוף גם הר״ש נקדן בס׳ דרכי הנקוד. שמע ה׳, שם ל׳, י״א. שיר המעלות, שם קכ״ב, א׳. שש אנכי, קי״ט, קס״ב. הקשיבה, שם ה׳, ג׳. ה׳ בקר, ה׳, ד׳. רגלי עמדה, כ״ו י״ב. ותבת בְּמִישׁוֹר הבי״ת בדגש, וכן כל בּם אחר יהו״ה דגוש לפי הקדמון בן בלעם ואלה דבריו בס׳ טעמי המקרא כל מקום שתהיה בי״ת נראה תנה ותחתיה שבא והאות הבאים לה פ״א או מ״ם, יכופל שם תק יהו״ה וכו׳ ואם יהיה מלך (ר״ל תנועה) תחת הבי״ת נראה תנה יתקיים בו תנאי יהו״ה; ובהתנאותיו הלך הר״ש הנקדן, גם ר׳ יוסף קמחי בס׳ הזכרון אמר כן והטעים עוד הענין באמרו וז״ל כן אם אות הראשונה בי״ת בשבא ואחריה מ״ם הבי״ת דגושה כמו כי בְּמַסְלִי׳ והקורא אותה רפויה אין רוח בעלי לשון המדקדקים נוחה הימנו, אחרי בי״ת רפויה דומה להכרת וי״ו עכ״ל וכן במקרא כ״י שבנת כ״ד כולם דגושים על הכון והסה גם בס׳ לוהר התיבה תיבת הדגש סמן כ״א, ובשערי תפלה סמן י׳.

תפלת שחרית·

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ	בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא:
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל	אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל	לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא:
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה	וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה:
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי	לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה:
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית	וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה:
וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי	וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי	מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי	בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם־רוּחִי גְּוִיָּתִי	יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

אדון עולם, שיר נאה ומיוסד מדבר מקבלת עול מלכות הבורא שהוא הכל יכול והוא אחד יחיד היה הוה ויהיה הוא העוזר והוא המושיע. ומשקל השיר במשקל שש שש תנועות בכל דלת ובכל סוגר, ולא נודע מחברו. אך זאת ברור כי השיר איננו קדמון כל כך כי בסדור תפלה על קלף מאת ה״ו גם בסדור כ״י אשר לא נמצא שם לא יגדל ולא אדון עולם אלא מתחיל מיד בברכת נטילת ידים, וכן גם בוורמש אין אומרים אדון עולם כל השנה רק בליל י״כ אומרים אותו לסיום התפלה. ואשר נראה שתוכן לשונו שלא היתה עקר כוונת מחברו להיותו שיר של יום אלא שיר של לילה ולאמרו קודם שיכנה על המטה וכמו שבאשכנז גם אומרים אותו בסוף קריאת שמע על המטה. יציר כן בכל הסדורים והוא על משקל גביר, אויל, דביר. וכן בנוסח ברכת ארוסין השמח יצירך מקדם. ודברי רו״ה בש״ת שלו בטלים הם. לעת, נפרד, וטעמו לעת מן העתים נעשה כל בחפצו ורצונו. נַעֲשָׂה עי״ן בחטף פתח ובעל ויעתר יצחק הגיה נַעְשָׂה בשב״א בשוא תחת העי״ן וכן נקד וְאַחְרֵי בככלות בשוא כדי לעשות השבאים נחים ועשה כן מפני שהוא באחרים משב שהשיר נשקל ביתד וב׳ תנועות. אמנם האמת שאינו כן ומשקל השיר רק בו׳ תנועות בלי דקדוק על השבאין כלל וכמו שאלה הרבה מן השירים שמחברו לבד על משקל זה בתנועות והשבאים אינם מן המנין כמו המזמון שבה נחסר לגבירול שמשקל על ג׳ ג׳ תנועות בלי הקשבה על השבאים והאופן אשיר הגיר להרמב״ע נשקל בו׳ ו׳ תנועות, וכן רבים מן הפיוטים. ואחרי ככלות הכל, מלת ואחרי נפרד, כי לא מלאכה סמוך אל כ״ף השמוש, וטעמה כמו אחרית וכמו אחרי כאשר יצאו (יהושע כ׳ ז׳), והפירוש, באחרית כאשר הכל יהיה כלה, בכל זאת הוא השם ב״ה יהיה במלכותו כמו שהיה במלכותו קודם שהיה הכל. ואין שני להמשיל, שיעורו ואין להמשיל ולהסמיך לו שני. להמשיל ל׳ דמיון „פערגלייכען" להחבירה ל׳ חבר. והוא אלי, קודם החרוז הזה יש בסדורי הספרדיים עוד ב׳ חרוזים ולשונם בלי ערך בלי דמיון בלי שנוי ותמורה. בלי חבור בלי פרוד גדל כח וגבורה. ולמטה קודם והוא נסי מצאתי עוד החרוז והוא רופא והוא מרפא והוא צופה והוא עזרה. ולא אדע מה הכריח את המעתיקים להעבירם. וחי גואלי, כמו וגואלי חי וע״פ הכתוב ואני ידעתי גואלי חי (איוב י״ט, כ״ה). חבלי בכל הסדורים נקוד סגו״ל בסגול וא״כ אין פירושו ל׳ חלק ונחלה כי אז יהיה לנקד חַבְלִי בפתח כמו חבלי מנשה (יהושע י״ז); אבל הוא ל׳ צער ומכאוב כמו חבלי מות (תהלים י״ח, ה׳), ר״ל כאשר הוא צורי ומשגבי בעת צרתי בשאחזוני צירים וחבלים. נסי, מל׳ ואל עמים ארים נסי (ישעיה מ״ט כ״ב) „מיין פאניער". ומנוסי כן הוא בכל ס״י, והרא״ב גם׳ כבמור מאמר ד׳ תקן ומנוס לי כדי לעשותו יתד וב׳ תנועות ואחריו בתקונו המדפיסים המאוחרים; אמנם הראיתי למעלה שאין מכוונת מחבר השיר לעשותו ביתדות וע״כ אין מן הצורך לשנות הלשון. מנת בקמץ ול׳ תהלים ט״ז, ה׳. בידו ל׳ תהלים ל״א, ו׳. גויתי, גופי, ר״ל לא לבד שאפקיד אנכי את נשמתי בידו אלא גם את גופי שישמור את שישן בעת שאישן ובעת שאעיר משנתי. ה׳ לי ל׳ תהלים קי״ח, ו׳.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר יָצַר אֶת־הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים גָּלוּי וְיָדוּעַ

ברוך, אינו בינוני פעול אלא שם תואר כמו שלום, כי לא יתכן פעול אצל השם יתברך. והכלל כי כל ל' ברכה שהיא לבני אדם היא ל' דרישת השפעת טובה להם בל"א זעגנען, וכל ל' ברכה אצל השם היא ל' הלל ושבח בל"א לאבען, ורמזה ס' עקרים מאמר ב' פרק כ"ו, גם בפירוש אונקלוס לבראשית כ"ד כ"ז. אשר קדשנו, מה שנתקנו כל הברכות בלשון נוכח בתחלה ואח"כ בל' נסתר שמדבר בתחלה כאלו השם כנגדו ובסופה כאלו אינו כנגדו, כתב אבודרהם הטעם בשם הריב"א, מפני שהקב"ה נגלה ונסתר נגלה מצד מעשיו ונסתר מצד אלהותו, וגם הנשמה נראית ונעלמת לכן הנפש מברכת בנכח ונסתר; והברכה היא בדבור הפה ובמחשבת הלב, מחשבת הלב נעלם והקול נשמע, והאדם מורכב גוף ונשמה וראוי היה לו לדבק בקונו ולעמוד נכחו תמיד מצד נשמתו אלא שאינו יכול מצד גופו, לכן ברכותיו נכח ונסתר, ורמזה גם הס' מאמר השכל דף ל'. על נטילת ידים, ברכות דף ס', ע"ב, ומה שאומרים ל' נטילה ואינם אומרים רחיצת ידים, לפי שהנוטל ידיו צריך להגביהם למעלה שלא יבואו המים שחוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים, ונטילה הוא ל' הגבהה כמו וינטלם וינשאם (ישעיה ס"ג, ט') וכן תרגום ותשאני רוח ונטלתני רוחא; ועוד לפי שצריך ליטול מן הכלי והכלי שמו נטלא בל' תלמוד. ומה שמברכים על נטילת ידים ברכה ואומרים אשר קדשנו במצותיו וצונו, אף שאינה מצוה מן התורה אלא מדברי סופרים, הוא ע"פ הכתוב לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך (דברים י"ז, י"א) ואח"כ מה שצוו אותנו רבותינו ז"ל הרי הוא כאלו צוה אותנו הקב"ה בעצמו, וע"כ שייך לומר וצונו (שבת דף כ"ג); והוא הטעם של ברכות הנהנין וברכת נר שבת ונר חנוכה וברכת מגלה והלל וערוב.

אשר יצר, ברכות דף ס', ע"ב. נקבים נקבים חלולים חלולים, נקבים כגון הפה והחוטם והאזנים, וחלולים כגון הלב והמעים, וכפל תבת נקבים וחלולים להורות על רבוים כי נקבים הרבה וחלולים הרבה יש בגוף האדם. והנה ברוב סדורינו הגרסה כך חלולים חֲלוּלִים. אמנם הרב אבודרהם הזהיר נגד גרסה זאת וכתב ז"ל חלים חֲלִים כמו ובמחלות עפר (ישעיה ב' י"ט), ויש קורין חלולים חלולים וטעות הוא כי חלולים הוא שם הפעול (רצונו בינוני פעול כמו גמולים שלוחים סגורים, ואח"כ אין ענינו כאן כמבואר שכל פעול צריך לשם דבר אשר הוא מדובר עליו ויהיה בטלת חלולים מעקר חסר), חֲלִים הוא שם דבר כשקל עלים ובלשה הלע"ד הגיה בתבות כלע"ד הראשונה עכ"ל. אך קשה לאמור בתקונו כי חֲלִים הוא בנין שלם מדגש אלא כשאלה בל' תורה ובל' חז"ל ואין לנו רשות לבנות תבות מסברתנו, ואם היה מתקן מְחִלִּים היה עוד יותר להודות לו כביות דוגמאת ובמחלות עפר רק שזה רבוי הנקבות וזה רבוי הזכרים ומצאנו כמה שמות שיתרבו פעם בל' נקבה פעם בל' זכר כמו מערות מצרים מעינות מעינים, ועוד כי נמצא גרסה זאת באמת בב"ר פ' א' אמר ר' תנחום הכוד הזה וכו' והאדם עשוי מְחִלִּים מְחִלִּים נקבים נקבים וגו'. ונמצא ברכות ס', ב' יש שם הנוסחא חֲלָלִים וכן מצאתי ג"כ בסדור כ"י אחד, וידענו שהשתמשו חז"ל במלה זו על משקל דָּבָר דְּבָרִים כמו שאמרו חֲלָלוֹ של עולם (ב"ר פ' ח'. דברים רבה פ' ראה) ניקב הלב לבית חֲלָלוֹ (חולין מ"ג) הלב יש לו ג' חֲלָלִים (י"ד מ' מ'), וכן גורס ג"כ הפרחון בשרש חלל ובשרש תפף וכתב שם וז"ל מפני שהמנו של אדם חללים חללים אמר הכתוב מלאכת תפיך ונקביך בך ביום הבראך כוננו (יחזקאל כ"ח, י"ג) וכן אמר התרגום הלא אסתכלת בפגרך דאתעביד חֲלָלִין וְנִקְבִין דאמין לרבך דלא אפשר לך דתתקיים בלא בכון מיומא דאתבריתא עמך מתקנין, ומשום זה הפסוק תקנו רבותינו אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חללים חֲלָלִים. והאומר חֲלוּלִים טועה הוא, דתנן אין עושין חָלָל תחת רשות הרבים אלא עד שתהא עגלה מהלכת ומעונה אבנים עכ"ל הן נשמע דברי הפרחון מסכימים עם נוסח הגמרא, אבל נשמע ג"כ מדבריו שבימיו היו אומרים בגרסה חֲלוּלִים. וחקרתי אחרי מעין גרסה זו ומצאתי בזה ומצאתיה מפורש במדרש תנחומא פ' שמיני דף כ"ה, ב' מדפוס וויניציא וז"ל מבריכים ישראל שבכל אבר ואבר שבהם נתן חלול רמ"ח אברים באדם, ולכך אנו אומרים בכל יום בא"י אמ"ה אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים חֲלוּלִים. חלולים חלולים בגימטריא רמ"ח הוי כמנין אברים שבאדם עכ"ל הרי לנו בפירוש חלולים עם טעמו אתו, הטענה ג"כ מאבן יחיי (ואגב גררא יוצא מזה כי תקון של רז"ה בשערי תפלה שלו חֲלָלִים בלי ו"ו ולפע"ד דחוי, כי הוא נגד קבלת הקדמונים). ומעתה אין לנו אלא להסיר מן התבה טענת אבודרהם, ואין לומר כי מעולם לא עלה על דעת הקדמונים להבין חלולים כבינוני פעול, אלא גם הוא שם דבר הוא ועל משקל כרוב, זבול, ילוד, ורבויים כרובים, כן חָלוּל הוא שם דבר ורבויו חֲלוּלִים. ואח"כ גרסת ספרינו מוצלת מכל תפיסה והאומר גם כראוי ידבר, וכן האומר בגרסת הגמרא חֲלָלִים גם הוא כראוי ידבר, רק שגרסה זאת יוכל השומע להשכיל בהבנתה כי לשון זו אף שהיא נכונה לפי השתמשות חז"ל ע"מ בל' תורה טעמה אדם הבנת כמו ודם חללים ישתה, והמתפלל צריך לסדר תפלתו בלשון צח אשר אין ספק במשמעותה, ומשום זה הטעם הסירו הקדמונים חֲלָלִים וכתבו חֲלוּלִים. שוב מצאתי גם בגמרא במקום אשר הגרסה חלולים

לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵחַ אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשַׁר לְהִתְקַיֵּם וְלַעֲמוֹד לְפָנֶיךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא כָל־בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

ברוב קהלות אשכנז מתחילים כאן אלהי נשמה. — אין דען מייסטען קהלות אשכנז פאָנגט היער גלייך אלהי נשמה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב־נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

והוא ברכות דף ס', ב' רבש"ע יצרתני נקבים נקבים חלולים חלולים וכו' והכל צריך וקים. **שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם**, כן גרסת הגמרא וכן בסדורי מנהגנו, ובני מנהג ספרד אומרים שאם יסתם אחד מהם או אם יפתח אחד מהם; ופירושו שאם יפתח אחד מאלה שדרכו להיות סתום כגון המגור ובני מעים או אם יסתם אחד מאלה שדרכו להיות פתוח כגון בית הבליעה (אבודרהם). אֶחָד כן נקוד בכ"י וס"י וכן שקר דוגמת אֶחָד מהם לא נותר (תהלים ק"ו) ורז"ה בב"ת העתיד דברים ללא הועיל. **אי אפשר** כן נקודה ברוב הסדורים, אִי בחירק וכן כתב הרמ"כ בס' התשבי וז"ל אִי כמו אֵין והוא בחירק כמו אִי כבוד (ש"א ד', כ"א) ימלט אִי נקי (איוב כ"ב, ל') וכן יש לומר אִי אפשר בחירק והאומרים אֵי בצירי טועין כי הוא לשון איה עכ"ל ובסתרו בזה דברי בעל עטרת זקנים לא"ח ס', ו'. **ולעמוד לפניך אפילו שעה אחת** כן גורס בכ"י עטרת ס"ו ובשני כ"י אחרים. ובמחזור רומא המסמא אין כל בריה יכולה לעמוד לפניך שעה אחת. ובכל הורו להלכה שהתוספת אפילו שעה אחת הנזכרת בר"ף ולא"ש ורמב"ם ובסדור רב עמרם ולא בגמרא שלנו שאין לאמרה. אך זאת לדעת כי לפי גרסת הספרדים האומרים „אי אפשר להתקים אפילו שעה אחת כי אם על ידי נפלאותיך ורפואותיך" אין מקום לתפיסה על הלשון כלל, ועיין גם בפירוש עמעוד רקם. **רופא כל בשר** ע"ש ולכל בשרו מרפא (משלי ד', כ"ב) וכן הגרסה בס' רב עמרם והאבודרהם ורוב סדורינו, רק בדפוס ישן עטרת רפ"ו גם בכ"י רופא חולי כל בשר ובדפוס נוספה זאת בשל"ה דף קכ"א ובשן אברהם לא"ח ס' ו'. גם הבוהרי (שמטר ג' ס' י"ח) גורס רופא כל בשר וכן בעל העקדה שער כ"ו וכן אמרא הגמרא. **ומפליא לעשות**, פירש הכל בו, שפלא גדול הוא שגוף האדם כלו נקבים נקבים והרוח והאוכל והמשקה שמור בתוכו.

לעשוק בדברי תורה, ברכות דף י"א ע"ב. ומלת לעשוק מורגלת בתלמוד כמו העוסק במצוה (סוכה כ"ה) ובתלמוד כל לשונה כתוב בסמ"ך והוא בעבור שאין בתלמוד נקודות לכן הוצרך לכתוב סמ"ך תחת שי"ן כדי שלא יטעה קורא לקראו כמו שי"ן וכן מצינו בתלמוד כל ל' פרוסין ול' ימום ול' ססימה בסמ"ך, אבל במקרא שהוא נקוד כולם כתובים בשי"ן כמו ותאחז אותם (בראשית ע' י"א) פרש אשה (דברים כ', ט') לבתיהם ספר היחש (נחמיה ז' ה') וכן שרש עשק במקרא בשי"ן גם הגמר עשק כי התעשקו (בראשית כ"ו, כ') אף כי אין טעמו במקרא כטעמו בתלמוד כי במקרא ל' ערעור הוא ובגמרא טעמו פנות המחשבה ורצון למלאכה „זיך בשעפטיגען", מ"מ לענין הכתיבה הנכון שהוא בשי"ן מאחר שבא בנקודותיו. אך זאת לדעת כי גרסת הספרדים „וצונו על דברי תורה" וכן נוסח הרי"ף והרא"ש ורב עמרם והרמב"ם וכן הבריא האבודרהם והיא מתקבלת יותר כי היא ל' עברי ברורה, והמתפלל יסדר תפלתו בלשון טהורה.

והערב כן ברוב הסדורים וכן כתב רבינו תם בעבור שהוא סיום לברכה הקודמת. אך בכל כ"י שראיתי גורס הערב בלי וי"ו בראש וכן בגמרא ובס' רב עמרם וכן גרסת המח"ו וכן כתב אבודרהם. ופירושו של והערב, אחר שהם כ"כ אין שיערנו עלינו דברי תורה לעסוק בהם באהבה „לאָם אָנגענעהם זיין". **ובפי עמך** כן לפי לשון המקרא אשר בא סמיכות פי גם על רבים כמו מפי עוללים (תהלים ח' ג') בפי שלשת האנשים (איוב ל"ב, ה'), ונוסחת הגמרא ובפיפיות עמך וכן גם בכ"י וכתב מדורים ישנים וכן ג"כ בבקשה הקדמונית היה אם פיפיות שלומי עמך בית ישראל, אמנם לשון זה אף כי בא במקרא איננה נאמרה אלא על חודה של חרב (שניידע), וכן מה שגרסו אחרים ובפיות גם הוא לא ימצא רק בחרב ובכלי זיין, וע"כ הנוסחא ובפי היא היותר מבוררת וכן מלא רוו"ה ז"ל בכ"י. **וצאצאינו**, תולדותינו, כמו וצאצאי מעיך (ישעיה מ"ח, י"ט). והנה נוסחתנו כנוהג היא וצאצאינו וצאצאי עמך כגרסת הגמרא, וכן בשל"ה דף שפ"א; אבל אבן ירחי כתב „וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך" וכו' כך קבלתי בגרסא מדאמרינן בב"מ (דף פ"ה) כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנ' לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר הזה עכ"ל וכתב בעל ע"ו סמן ע"ז שכן נוהגין, וכן כתב גם יעב"ץ בסדורו. ובסדורי הספרדים הנוסח „ונהיה כלנו וצאצאינו וצאצאי

כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ (לשמה) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ· בָּאַיְ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר· הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרֵאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה

שאנחנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה בא"י" וכו'. ופירוש יודעי שמך, שמתוך מסרך עלינו כדי שנכיר גדולתך בכל מפעלותיך, וכדרך ויבטחו בך יודעי שמך (תהלים ט' י"א) כי כולם ידעו אותי (ירמיה ל"א, ל"ד). ולומדי תורתך, כן גרסת הטור וכל הסדורים ישנים וחדשים, ויש מוסיפים לשמה כגרסת הרי"ף וכן בסדורי ספרד וכן כתב בעל ע"ז ס' ס"ז. והוא בעבור שאמרו העוסק שלא לשמה טוב לו שלא נברא (ברכות י"ז), ובספרי לדברים י"א, כ"ב, (גם נדרים ס"ב), שמא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאקרא חכם בשביל שאשב בישיבה בשביל שאאריך ימים, ת"ל לאהבה את ה' אלהיכם, למוד מכל מקום וסוף הכבוד לבוא, ר' אליעזר בר צדוק אמר, עשה דברים לשם פעולתם כל דבר בהן לשמן עכ"ל אמנם בגמרא איתא עלת לשמה ושם הנוסחא ועוסקי תורתך וכן ברמב"ם, ובאמת ג"כ אמרו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים נ', ב'. ודאה בתוספות שם ולברכות דף י"ז, ולתענית דף ז'). אשר בחר בנו, עפ"י כן בחר ה' להיות לו לעם סגלה מכל העמים (דברים ז', ו'). ותבת בָּחַר מלעיל מפני קרוב השוא כמו ש"א י', כ"ד. ש"ב ו', כ"א. תהלים ק"ה, כ"ו. ובמס' סופרים פ' י"ג נמצא להמשכים לקרות בתורה ביחיד במקום הנוסח אשר בחר בנו וכו' נוסחא אחרת והיא „בא"י אמ"ה אשר נתן לנו תורה מן השמים וחיי עולמים ממרומים בא"י נותן התורה".

יברכך, כתבו התוספות לברכות דף י"א, ע"כ כי מנהג הצרפתים לומר מיד אחר בה"ת יברכך שהוא תורה ואלו דברים שהוא משנה (פאה פרק א') ואלו דברים שאדם שהוא ברייתא (שבת קכ"ז) משום שאיתא בירושלמי שלא יצא אדם ידי חובתו בבה"ת אם לא למד מיד אחריהן. וא"כ אותן הנוהגין שלא לומר בה"ת קודם אלהי נשמה אלא קודם פ' התמיד הם אינם צריכים לומר פסוקים הללו כי אז פ' התמיד הוא במקום תורה ואיזהו מקומן משנה ור' ישמעאל ברייתא. ומה שתקנו דוקא לפסוקי תורה את ברכת הכהנים כתב אבן ירחי הטעם מפני שיש בה ס' אותיות כנגד ס' מסכתות שבתלמוד וכדי להזכיר ברכתן של ישראל לפני התמידים. ומה שנהגו לומר משנה וברייתא זו, משום שהלכות פסוקות הן ומדברים במצוות שנוהגין בכל עת ובכל שעה ובכל אדם. והנה יברכך וכו' נסדר גם בס' רב עמרם לאמר בה"ת ועוד הפסוק ושמו את שמי וגו' אבל לא המשנה והברייתא. שִׁעוּר· כמו שתאמר מן נחם נחום כן מן שער שִׁעוּר· הפאה שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים כדכתיב לא תכלה פאת שדך בקצרך (ויקרא כ"ג) ומה שאמר שאין לה שעור, ר"ל מן התורה, אבל חז"ל נתנו לה שעור, כדאיתא מיד במשנה הסמוכה לה אין פוחתין לפאה מששים. והבכורים כדכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה (דברים כ"ו) ולא נאמר כמה. והראיון כדכתיב יראה כל זכורך, ולא יראה פני ריקם (דברים ט"ז) ואיננו קצוב כמה שעור הקרבנות אשר יקריב בעלותו, וגם זה רק מן התורה אבל חז"ל נתנו שעור כדאיתא ברפ"א ממס' חגיגה. וְהָרֵאָיוֹן שם דבר מל' ראיה, ונקדו כן רוו"ה ז"ל ע"פ בעל ו"כ והוא על משקל אַחֲרָיו מַשְׂאוֹ וגם הא"לף בשבא לבד בעבור היו"ד שלאחריו דוגמת בְּרִיָּיו (קהלת א', י"ח). ובסדורים ישנים נקוד וְהָרַאְיוֹן וגם הוא יתכן שאז הוא במשקל חֶזְיוֹן ובעבור הא"לף לא סרי"ש בלרי דוגמת דֵּרָאוֹן (סוף ישעיה), ובאמת ברשה בן קריאת חז"ל משה שנמצא במגילה דף ז' והראיון, אמר הראיון, ביו"ד אחרי רי"ש, אמנם ברש"ש פתח גם במולין קל"ז, כ' הוא והראיון בלי יו"ד. וּגְמִילוּת· משקל בסילות, כריתות, שבירות, ידידות. וגמילות חסדים הנזכר פה הוא גמילות חסדים שאדם עושה בגופו כגון לוית המת ונשיאת אבלים ובדומה שלזו אין שעור אבל גמילות חסדים שבממונו יש לה שעור. ותלמוד תורה, אין לו שעור דכתיב והגית בו יומם ולילה (יהושע א') שמחויב ללמוד כל זמן שיש לו פנאי. אלו דברים שאדם וכו' זו ברייתא היא בעדות דברי התוספות שהזכרתי למעלה, והנה רש"ב כבוד אב ואם וג"ח והכנסת אורחים ושמה הבאת שלום בין אדם לחברו ות"ת וכו' ישנן ג"כ במשנה ראשונה של מס' פאה ובקדושין דף ל"ט, ב'; והאחר במלחו במאמר דומה בשבת קכ"ז ו' דברים אדם אוכל פירותיהן וכו' רק שם מונה „המגדל בניו לת"ת והדן את חברו לכף זכות" במקום שמביא כאן הכנסת כלה ולוית המת, וכם' מעשה תורה מביא במקומן „הדן את חברו לכף זכות והמקדש על היין בערבי שבתות" ורא"ה בפירוש רש"י לשבת קכ"ז. ונפלא לשמאר זה מאמר דומה בלשונו אבל ההפך ממנו בירושלמי ח"ל שלש עברות אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם עכ"ל ועיין בעל מס"ק בס' קכ"ב. פירותיהם· אחרי כי כתבו חז"ל פירותיהם ביו"ד אחרי פ"א לכן ודאי שקראוהו בצרי והנה הוא על משקל

וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית וְהַכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

אֱלֹהַי נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה (הִיא) אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד

פֵּרוֹתֵיהֶם, אשר הרבוי ממנו פֵּרִים בנ"ך כן פְּרִי הרבוי ממנו פֵּרוֹת. והקרן, עצמותו של דבר ועקרו, כי בשביל שהבהמה בקרנים יקרא גוף הדבר קרנו בל"א „דאס הויפטגוט", וראה הרמב"ן לויקרא כ"ג, כ"א. קימת לו. כן ל' המשנה ראה פה' פאה וכן גורס הערוך, גם במדרש משלי רבה פ' ל"א כן הלשון. הַמִּדְרָשׁ. הפי"ם כסילק כמו דה"ב כ"ד, כ"ו. והכנסת כלה, שמסייע למזונותיה ולתכשיטיה שתוכל ליכנס לחופה, בל"א „אויס-שטאטטען". וּלְוָיַת המת, כן הגיה בעל ש"ת וכן גם בסדור יעב"ץ, והוא הנכון, כי כן שם זה בדברי רז"ל לעולם כתוב לְוָיָה לא הַלְוָיָה כמו מטרפהו בלא לויה (שערי סוף שופטים) הנתכוהו בלא לויה (סוטה מ"ו) מי שיעשה לויה מתליו (שם) המהלך בדרך ואין לו לויה (שם) כופין ללויה, שכר הלויה אין לה שעור (שם. ואין לטעות כאן בהס"מ, שאיננה אלא ה"א הידיעה) אין שילוח בכל מקום אלא לויה (מכילתא בשלח) יבא אליך לוייתך (מדרש תהלים מזמור ק"ד) וכן אשל נוטריקון אכילה שתיה לויה (מדרש תהלים מזמור ק"ו ורש"י לסוטה דף י') וכן גם הרמב"ם הלכות אבל פ' י"ד כתב לויה. ואין לטעון מטה שנטלה הפעל לרז"ל בהפעיל כמו ואם הלוהו מה שכרו (ברכות י"ח) בשכר ד' פסיעות שלוהו פרעה לאברהם (סוטה מ"ו) וכן בארמית בהפעיל ואלויו יתה (ת"א בראשית י"ב, כ') לאלויותהון (שם י"ח, ו') רבינא אלוויה לרבא (סוטה מ"ו), כי נמצאהו כמדן גם בפיעל כמו ליווהו אנשי ירימו (סוטה מ"ו) ובארמית דלוואי ילווניה (כתובות ע"ב ובקהלת רבה דף ק' ע"ב) אוכלית אשקית ולוית (ב"ר סוף פ' מ"ח) וכן שם לווי (סוכה י"ג ול"ג), וע"כ אין מן הפעל ללמוד על השם והוא במשקל הקל לְוָיָה וביותר שבל' הכתוב בא גם הפעל בהוראה הזאת בל' קל והוא ילונו בעמלו (קהלת ח', ט"ו). ועודנו לברר את נקוד התבה כי לפי הכלל היה לנקד וְלִוְיַת המת שהוא הסמיכות מן לְוָיָה והפלם צְדָקָה צִדְקַת וכמו שהוא במקרא כי לוית חן (משלי א', ט'), אבל קריאתנו המורגלת לְוָיַת המת ואין לשנות אחרי שנמצא לה דומים מִשְׂרַת המתפעלה מן מִשְׂרָה, תְּעָלַת הברכה (ישעיה ז', ג') מן תְּעָלָה. ועיון תפלה, כוונת הלב בתפלתו, וראה רש"י ותוספות לב"ב דף קס"ד, ב'. ולר"ה דף ט"ז, ב'. ותבת עִיּוּן היא בפלס כִּיּוּן (עמוס ה', כ"ו) פִּגּוּל (ויקרא י"ט, ז') לִמֻּד (ירמיה ב', כ"ד) משקל החזק. ותלמוד תורה כנגד כלם, כי התלמוד מביא לידי מעשה.

אלהי נשמה שנתת, ברכות דף ס' ב'. וברכת הודאה היא אשר מודה בה להשם שהשיב לו נשמתו וע"כ איננה פותחת בברוך כי ברכות ההודאות אינם צריכים להתחילן בברוך. אלהי, יש להזהר להפסיק בין מלת אלהי למלת נשמה שלא יבא נשמע כשווה הנשמה לאלהי חס וחלילה, ויפה עשה הרו"ה שנקד אֱלֹהַי בקמץ להורות על ההפסק. שנתת בי טהורה, אתה בראתה וכו', פירושו, הקב"ה נותן הנשמה טהורה בגוף האדם, וכמאמר חז"ל והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, תנה לו כמו שנתנה לך, מה הוא נתנה לך בטהרה אף אתה החזירה לו בטהרה (שבת קנ"ב, ב'). וכן הנוסחא בכל כ"י שראיתי וכן בס' רב עמרם וכן במחזור רומא גם בסדורי הספרדים וכן גורס האבודרהם. ובסדורי האשכנזים שנדפסו הנוסחא טהורה הִיא אתה בראתה וכו', אך תבת הִיא הזאת תוספת מאוחרת וגם יוצאת ממנה משמעות שקר כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה. והנה ר"א האשכנזי בספרו מעשה ה' חלק ד' פ' ע' מפרש שהנשמה היא מצד עצמותה ושרשה טהורה וכתבו ז"ל יצר הרע נברא אבל לא ברא באדם והעד מה שתקנו לומר אלהי נשמה שנתת בי טהורה היא, ואחר שנאמר ממעי אמו יבוא עליו היצר וכו', עכ"ל והלכן בפירוש כזה גלוי לעינים וע"כ הנכון שיש להסיר תבת הִיא, וכן איננה בנוסח הגמרא ולא בהרא"ש ולא בהרמב"ם הלכות תפלה פ' ז', ולא בסדור ישן משנת רפ"ו, וכן הבחורי שאמר א' מ' קנ"ו לא גרס לה, רק בכרי"ף נמצאת ואין לי ספק שבאה לשם מיד מעתיקי הספר ולא מדעת מחברו. אח"כ ראיתי כי אף בעל העקדה שער ס"א וכ"ו כתב גם הוא טהורה בלי מלת היא, ועיין שם היטב בספרו ותשלא כי כן העקר בלי פקפוק. ואחרי כל זאת מצאתי ראיתי להרב הגדול חיד"א שכתב בס' קשר גודל סימן כ' וז"ל אין לומר טהורה היא, רק טהורה, אתה בראתה וכו' כן נהגתי מנעורי מטעם דעל הרוב חטאה ואיננה טהורה עכ"ל, ושמחתי כי ישר דנתי ועל דעת הגדול כיונתי. אתה יצרתה אתה נפחתה, בכ"י וְאַתָּה שניהם בוי"ו החבור. וכתב מהרש"א בפירוש אלו ג' לשונות בראתה יצרתה נפחתה וז"ל הנשמה בלשון דקרא כוללת כל חלוקי הנפש שהם ג' נפש רוח ונשמה ועל דרך זה אמר בה ג' לשונות אלו, אתה בראתה כי על הנפש הטבעית שנ' ויברא אלהים את האדם וגו', ואתה יצרתה כי על הרוח החיוני שנאמר בו וייצר ה' אלהים את האדם וגו', ואתה נפחתה כי על הנשמה השכלית כמ"ש ויפח באפיו נשמת וגו' עכ"ל (ועוד בעין יעקב לברכות ס' ק"ע). משמרה בקרבי, ר"ל שמשמרה שלא תצא עד עת בוא דברו, וזהו שאמר ואתה עתיד

לְשַׁלְּהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא: כָּל־זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל־הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל־הַנְּשָׁמוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לִפְגָרִים מֵתִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה:

נשים אומרות

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי נָכְרִי (נָכְרִיָּה):

לשלה ממני, פירוש, ביום המיתה. לְשַׁלְּהּ, שרשו נשל בקל במקור עם למ"ד השמוש וה"א הכנוי, ולפי הלשון בזה המקרא היה לומר לְנַשְּׁלָהּ, אבל כל' חכמים שחסרים הנו"ן ג"כ במקור וכמו שכתב רד"ק במכלול דף פ"ב עם הלמ"ד שלחנו רז"ל שבתמשו בשרון פ"א הפעל במקרם לְשׁוּל לְפֵיל וזולתם. ובמחזור רומא גורס „ואתה נוטלה ממני ואתה עתיד להחזירה בקרבי לעתיד לבוא.“ ולהחזירה הפעל חזר אינו בל' המקרא אלא בל' משנה בוא, וטעמו בהפעיל השיב דבר למקומו הראשון. לעתיד לבוא ר"ל בעת תחיית המתים שנאמר ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל"ז, י"ד). זְמַן כן נקוד בכל כ"י וס"י וכן נכון. ומה שנמצא בקצת נ' א' ובחומש כ', ו' בקמץ, הוא בעבור ההפסק דוגמת זְבַשׁ דְּבַשׁ מִשֶּׁם מִשָּׁם. ועוד שעקר התיבה בל' ארמי, ובדניאל ו', י"ג עד זְמַן ועדן [וגם שם כ' ט"ז זְמַן יתנן לה בפתח בתנ"ך של ריינעק וכן מוכח שכה קיבלו כי המסורה ממנו זְמַנָּא (שם ג' ח') ואילו היה בקמץ היה המסורה זְמָנָא וע"כ טעות מה שנקד בס"נ זְמַן יתנן לה בקמץ ומסור עליו „לית“ וצ"ל בפתח ולמסור עליו „ב' פתח“ ובזה נראה כי מה שמסור עליו לית הלא אם יהיה קמץ יהיו ג' ולא לית, ובאמת במקרא כ"י לא מצאתי נמסר עליו כלום]. והיולא לעניננו כי הנכון הוא נקוד בפתח והארכתי בעבור הטעות שטעה בה רד"ק במכלול שמניאה בשקל פַּעַל והיה לו להביאו בשקל פְּעַל רְבוּ שלה תלמודית ועקרה בל' ארמית ועמה אדון בעברית ואדוני זקן ת"א ורבוני סיב (בראשית י"ח, י"ב) ותקל גבירתה ת"א וקלת רבונתה (שם ט"ז, ד') ומשקלו בעברית הוא על דרך שָׁלוֹ רִפּוֹן. כל המעשים, כמרא הנוסחא כל העולמים. ארון כל הנשמות, כתב הסנודרהם, כמון עם אינם אומרים אדון כל הנשמות והם טועים כי לריך לאמרו כדי לומר מעין החתימה סמוך לחתימה. לפגרים מתים, שלת מתים היא תואר למלת פגרים, כמו והנה כלם פגרים מתים (מ"ב י"ט, ל"ה); וסובל פירוש נרחב זה ב' פירושים, האחד שהוא הודאה על תקיפה כי בעת השינה גוף האדם הוא כמת וכמו שאחז"ל נובלת שיחה שינה (ב"ר פ' ע"ד) והקב"ה משיב אותו בהחזרת הנשמה (דברים רבה פ' ה'), ומפירוש זה יולא עוד פירוש השני של תחיית המתים לע"ל כי כמו שמאציל הקב"ה הנשמה לאדם בכל בקר כן ג"כ יחזיר הנשמות לישני עפר לע"ל, וכן לקוח גם בגמ' סנהדרין דף ק"ח. ונמלא בפסיקתא רבתי (מ', ד') שגורס במקום המחזיר נשמות וכו', מחיה מתים.

אשר נתן לשכוי וכו' בברכות דף ס', ב'. כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי וגו' והוא פסוק באיוב ל"ח, ל"ו. ושכוי הוא התרנגול כדאיתא בר"ה דף כ"ו. ובויקרא רבה פ' כ"ה אמר ר' לוי בערביא ליזין לתרנגולתא סכוית. וכן גם בתרגום ירושלמי על פסוק זה „מאן יהב לתרנגול ברא בינתא למקלסא למריה“. וכתב אבודרהם שנקרא כן בעבור שהוא לופה ומפיס למרחוק כדמתרגמינן ויבט ואסתכי וכן שלפה תכותא, ויש מפרשים שנקרא כן מפני עלאות כנפיו על' כשכיות כסף, ואנו מברכין על בינת התרנגול מפני שהוא מלרכי בני אדם שהם עומדים משמתם לקולו, וזהו שאמר להבחין כלומר שיכמינו הבריות וידעו כי הוא מתחיל היום, וזהו דבר פלא שאין בעולם מי שיודע להבחין בין יום ללילה ואפילו האדם שהוא בעל דעה והשכל אלא התרנגול, וגם בחלות הלילה הוא מרגיש וקורא עכ"ל ולמדנו ממעשה דר' עקיבא (ברכות דף ס') שבאתמשו הקדמונים בתרנגולים לדעת על ידן זמן עמידתן ממטתן. והנה לפי פירוש זה אם לא שמע קול התרנגול בבקר אינו חייב לברך ברכה. אמנם הרא"ש כתב וז"ל הלב נקרא שכוי בל' המקרא דכתיב מי נתן לשכוי בינה (וכן מתורגם בתרגומו הראשון מאן יהב ללבא בינתא, וכן לרוב המפרשים וראה בפירוש הרמב"ן) והלב ב"א המבין וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה, ומפני שהתרנגול מבין ג"כ ובערביא קורין לתרנגול שכוי התקינו ברכה זו לאומרה בשמיעת קול התרנגול, ומיהו אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו שאינה אלא הודאה למקום שנתן לנו בינה והבנה ונראה לנו כל לרכינו דאף אם ישן אדם בבית אפל יבחין ביאת היום ע"י קול התרנגול עכ"ל. שלא עשני נכרי, במנחות דף מ"ג ע"ב (והביאו הרי"ף והרא"ש בפרק ט' דברכות) בנוסחא שעשני ישראל, אמנם בתוספתא דברכות פרק ז' ר' יהודה אומר ג' ברכות לריך אדם לברך בכל יום שלא עשני גוי וכו' וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם והאבודרהם והטור וכן בכל סדורים ישנים וראה מ"א לא"ח ס' מ"ו. אבל בעל ויעתר ילחק כרחיק תבת גוי והעמיד במקומה נכרי, ויפה תקן כי אע"פ שהרגילו חז"ל לקרוא גוי לאיש אחד שאינו מישראל, וכמו שכתב רד"ק בשרשים

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עָבֶד (הנשים אומרות שִׁפְחָה):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה:

(הנשים אומרות די פרויען זאגען: בָּרוּךְ שֶׁעָשַׂנִי כִּרְצוֹנוֹ:)

(בק"ק פין מוסיפים בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים:)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִּי כָּל־צָרְכִּי:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר הֵכִין מִצְעֲדֵי־גָבֶר:

ערך גוי, מ"מ בכל המקרא תמצא גוי הוראתו כמו עם וגם לא יתכן להשתמש בו בדבור על איש אחד כאשר כבר העיר הראב"ע בפירושו לשמות כ"א, ח'. אבל נכרי היא המלה הנכונה אם הכוונה על איש זר שאינו מזרע ישראל, ולכן תקנו חכמינו לסדר תפלותינו בלשון ברורה. וטעם ברכה זו, שנתן שבח והודאה להשם ב"ה שבחר בנו מכל האומות וקרבנו לעבודתו ונתן לנו את מצותיו לטוב לנו בעוה"ז ובעוה"ב, מה שאין כן בנכרי שאין לו אלא ז' מצות בני נח. שלא עשני עבד, שאין העבד חייב במצות כישראל ואינו ראוי לבוא בקהל ופסול לכמה דברים. שלא עשני אשה, שהיא איננה מצווה במצות עשה שהזמן גרמא. והטעם שפטורות הנשים ממצות עשה שהזמן גרמא, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו, ואם היתה מחויבת במצות עשה שהזמן גרמא אפשר שבשעת עשייתה המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו, ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו אוי לה מבעלה ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא אוי לה מיוצרה, לפיכך פטרה הבורא ממצותיו כדי להיות לה שלום עם בעלה (אבודרהם). ונהגו הנשים לברך שעשני כרצונו (ובלא שם ומלכות. קשר גודל ס' כ'). והנה לפי מנהג האשכנזים באו אלו ג' ברכות מיד אחר אשר נתן לשכוי בינה, ובסדורי הספרדים כתובים בסוף קודם המעביר שנה מעיני, ואין קפידא בדבר. פוקח עורים, במס' ברכות דף ס', ב', כי פתח עיניה ליימא ברוך פוקח עורים, כי תריץ ויתיב ליימא מתיר אסורים, כי לביש ליימא מלביש ערומים, כי זקיף זוקף כפופים, כי נחית לארעא רוקע הארץ, כי מסגי (מהלך) המכין מצעדי, כי סיים מסאניה שעשה לי, כי אסר המייניה אוזר, כי פריס סודרא על רישיה עוטר, כי מחי אפי המעביר וכו', וע"פ מן הדין היה ראוי לברך ברכות אלו כל אחת ואחת בשעת עשיית המעשה אשר עליו נתקנה, אבל מפני שאינן הידים נקיות תקנו לאמר כולן בפעם אחת לאחר שנטל ידיו, וגם מפני עמי הארץ שאינם יודעים אותן תקנו שיסדר אותן הש"ץ בבהכ"נ ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן. פוקח עורים ל' תהלים קמ"ו, ח'. ווי"ו של עורים בלי דג"ש (מכלול דף קמ"ה, ב'. וקמ"ב, ב'). עֲרֻמִּים רי"ש בקבוץ ומ"ם דגושה כי הוא מן היחיד עָרֹם יצאתי וערם אשוב (איוב א' כ"א) דוגמת אָדֹם אֲדֻמִּים, ובמקרא גם עֲרוּמִּים בוי"ו שרוקה על מ"ם דגושה (בראשית ב', כ"ה. איוב כ"ב, ו') והוא על דרך זר שנגדר במסרה, ובא כמשפטו מן הפשוטה עֶרְיָה (הושע ב', ה'). אמנם הקורא עֲרוּמִים במ"ם רפה הוא מהפך משמעות הלשון ועושה מענה ל' תחבולה וערמה כמו מחשבות ערומים (איוב ה', י"ב), וכבר נתנו במסרת הסימן, ערטילאין דגשין חכימין רפין. מתיר אסורים ל' תהלים קמ"ו, ז'. והתימה על אבודרהם שכתב כי זאת הברכה אינה נזכרת בגמרא, והלא היא בברכות דף ס', ב'. כי תריץ ויתיב וכו' והעתיקה ג"כ הרי"ף. זוקף כפופים, גם הוא ל' תהלים קמ"ו, ח'. ובגמרא הקדים זוקף כפופים למתיר אסורים וכן הוא בסדור רס"ג גם בכי"י, אבל באבודרהם הסדר כבסדורינו. רוקע הארץ ל' תהלים קל"ו, ו'. שעשה לי כל צרכי, כתב אבודרהם, טעם לברכה זו שכל זמן שהוא יחף אינו יכול ללכת ולעשות צרכיו וכיון שלבש מנעליו כאלו נעשו לו כל צרכיו. ונוסח סדורינו היא כנוסחת הגמרא וכן גורס הטור, וכן בא"ח ס' מ"ו. אמנם הרי"ף והרמב"ם והסמ"ג והסמ"ג גורסים שֶׁעָשִׂיתָ לִי כל צרכי וכן הוא בשני כי"י ובסדור רס"ג וכן העתיק גם הפרחון בשרש שכה, ובעל הלכות גדולות גורס אשר נתן לי כל צרכי ואמן ירמי גורס אשר לא חסר לי כל צרכי. וכתב מגן אברהם לא"ח ס' מ"ו שיש אומרים צְעָדַי ל' רבים (וכן נקוד בסדור רס"ג ובכ"י) ולא נראה לו לשנות. אשר הכין עפ"י תהלים ל"ז, כ"ג. בסדורי הספרדים הנוסחא המכין כגרסת הגמרא, אבל מגן אברהם מניח

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי. וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי

בשם האגודה בנוסחתנו וכן היא בכי"י. בגבורה, ברכה זו נתקנה לומר בשאוזר חגורתו, ואומר הגורה כי ע"י האזור החגור במתנים יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה כי הוא שומר את הגוף ומפריע את אברים הפנימים שלא יקבלו נזק ע"י מעינה ומריקה ובדומה, ועם שאמר אוזר ישראל רומז אל הפסוק כי כאשר ידבק האזור אל מתני האיש כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל (ירמיה י"ג, י"א). עוטר ישראל בתפארה, נתקנה לברך בשישים המצנפת על ראשו, והוא על' והיית עטרת תפארת ביד ה' (ישעיה ס"ב, ג'); ויש פותרים שכוונת הברכה על תפלין של ראש כי תפלין נקראו פאר (ברכות דף י"א). וכתב אבודרהם הטעם לברכה זו לפי שהיו עוטרים מצנפת כדי שלא ילכו בגלוי הראש, ובכל ארץ ישמעאל נוהגין לאומרה מפני שהם מניחים מצנפת על ראשם, אבל באלו הארצות (ר"ל בארץ ספאניען) אין נוהגין לאמרה כי אינם מניחין מצנפת, אבל נוהגין לומר ברכה אחרת שהיא נזכרת בגמרא והיא בא"י אמ"ה מגביה שפלים עכ"ל. וכן מביא בעל הלכות גדולות ברכה זו. גם בק"ק עין המנהג לומר מגביה שפלים קודם ברכת פוקח עורים וכן בסדרה ג"כ ברוקח גם בכ"י ובסדור רש"ו, גם בכ"י בסדרה אך אחרי ברכת מלביש ערומים וראה ט"ז ומג"א לא"ח ס' מ"ו. הנותן ליעף כח, נתקנה על שאדם מפקיד נשמתו בערב ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום והקב"ה מחזירה לו בבקר שקטה ושלוה וע"פ המדרש חדשים לבקרים רבה אמונתך, בשר ודם מפקיד פקדון ביד חברו ומחזירו לו בלוי ומקולקל אבל אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה והיא עייפה ומחזירה לו חדשה ורגועה, כן פירשו הטור והאבודרהם. אך לא נזכרה ברכה זו בגמרא אע"כ גם בני מנהג ספרד אינם נוהגים לאמרה וכן הרוקח אינו מביאה, וראה מגן אברהם לא"ח ס' מ"ו אות י"ב. מעיני, בנו"ן פתוחה בכל ס"י גם בסדור רש"ו והוא הנכון ולא כרז"ה שהגיהו בקמץ בהסמכו על הפסוק אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה (תהלים קל"ב, ד') כי אין הנדון דומה לראיה כי שם האתנחתא תחת עיני, אבל הנה אין במעיני המקום לאתנחתא אלא האתנחתא עקומה תחת העולם כידוע לכל מבין בטעמי התפלה, ולדעת רוב הפוסקים שהברכה זו מסובה היא עם ויהי רצון וסופה גומל חסדים ודאי שאין מקום להפסק בתבת מעיני, הרי לך הנקוד מֵעֵינַי בפתח העקר לכל הדעות. ותנומה, תנומה היא יותר קלה מן השינה, שלומער, ראה בפירוש הראב"ע לבראשית ב', כ"א. מעפעפי, הם שפתי העינים השומרות אותם בהסגרם (אויגענלידער) ונקראו כך משום זריזותן כאילו הן עפות מצדם עוף, כן פירש הפרחון וכן פירש ג"כ הראב"ע בתהלים ע"ז, ה'. והנה נוסחתנו היא כמו בגמרא, אבל האבודרהם גרס המעביר חֶבְלֵי שנה מעיני וכו' וכן הוא ברמב"ם. ובסדורי הספרדים בנוסחא בל' רבים המעביר שנה מעינינו ותנומה מעפעפינו, ושנוי הוא זה שנעשה כדי להשוות הלשון ללשון המשך הברכה ויהי רצון וכו' שהיא בל' רבים וכמו שנאמר בסמוך. ויהי רצון וכו' הובא בברכות דף ס', ב' אך בל' יחיד אלהי ואלהי אבתי שתרגילני וכ' וכן כתב הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וכמ' רב עמרם גם אבודרהם מביא לשונה בל' יחיד, וכן היא נמצא בסדורי כי"י גם בסדור רש"ו והאחרונים הם שתקנוה בל' רבים. ויש לומר ויהי בוי"ו החבור בעבור שהיא ברכה אחת עם המעביר שנה כדאיתא בתוספות ברכות דף מ"ו, וכתב הטור כי משום הכי אין לענות אמן אחר המעביר שנה שאינה סוף ברכה, גם אבודרהם כתב וז"ל היא סיומה של ברכת המעביר שנה וכן היא בתוספה בגמרא בנוסחאות מדויקות מסוכה לה בלי פרוד וכן שלאחריה בסדר רב עמרם ורב סעדיה וכן היא דעת הרא"ש עכ"ל. והנה לענין נוסח תפלה זו כתב מגן אברהם בשם האגודה שיש בה נ"א תבות, ולא מצאתי אחת מכל הנוסחאות השונות שבסדורים מכוונת למספר זה אלא נוסחת סדור כי"י והיא בה לשונה, „יהי ר"מ ה' או"א שתרגילני בתורתך ודבקני במצותיך ואל תביאני לא לידי חטא ולא לידי עבירה ועון ולא לידי נסיון ולא לידי בזיון ואל ישלוט בי יצר הרע ורחקני מאדם רע ומיצר הרע ודבקני ביצר הטוב ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי ותגמלני חסדים טובים בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל", והם נ"א תבות. ונשוב לפירוש נוסחתנו, ואלהי אבותינו, ברוב התפלות אומרים כן, כדי להזכיר זכות אבות. ואל תביאנו לא לידי חטא וכו', אין להקשות איך נתפלל בכה והלא הכל בידי שמים חוץ מן יראת שמים (ברכות ל"ג, ב')? כי אין ענין כל הבקשות האלה רק שיסלק הקב"ה מאתנו את כל המונעים המעכבים אתנו מלבוא אל השלמות ויזמין לנו דרכים נאים המביאים אותנו לידי תכלית יעודנו, אבל הבחירה בעצמה עליה הרשות נתונה לאדם ולו הבחירה לבחור טוב

חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵרָה וְעָוֹן וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן וְאַל תַּשְׁלֶט־בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְכֹף אֶת־יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

מי שילך בדרך ההשכמה יאמר כאן תפלת הדרך אחר גומל חסדים טובים לעמו ישראל (יוסף אומץ ס׳ רכ״ב).

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל־

אילה. נסיון, לא תנסה אותי, כי שמא לא אוכל לעמוד, ותבת נסיון לא נמצא במקרא אבל נבנה על משקל בזיון (באסתר א׳, י״ח.) ואל תַּשְׁלֶט־בנו, כן הגיה רו״ה בשם הרש״ם במקום יִשְׁלוֹט של סדורים שלפניו, דוגמת ואל תשלט בי כל און (תהלים קי״ט, קל״ג) ונכון, כי כן בכל חלקי תפלה זו נושא הדבור הוא הקב״ה, ולמה לנו לבקש כאן הלשון ולעשות היצר הרע לנושא הדבור. והרחיקנו, בשני כ״י וְהַרְחִיקֵנִי וכן הוא בגמרא, וגם הוא יתכן דוגמת ורחק ה׳ את האדם (ישעיה ו׳, י״ב). מאדם רע, שלא יהי׳ לי שום עסק עם אדם רע. ומחבר רע, שלא אלמד ממעשיו הרעים. ובכ״י גורס חבור ומחבר רע וּמִיֵּצֶר הָרָע וכן גורס גם בעל כלבו סימן נ״ח. וכוף את יצרנו להשתעבד לך, לא ימצא בגמרא שלנו ולא בס׳ רב עמרם (גם בסדור כ״י וסדור רס״ג איננו) אבל לקוח מגרסת הרי״ף. ותבת וְכֹף הוי מגזרת כפף נפשי (תהלים נ״ז, ז׳) בל״א בייגען, ומה שאמר רו״ה כי לא יתכן לומר כפה בעבור כי שרש זה הוא פועל עומד, טעה, והאמת כפף נפשי פועל יוצא הוא לדעת כל חכמי המפרשים וכן הלכף כאגמון ראשו (ישעיה נ״ח, ה׳) יוצא הוא וראשו הוא הנשוא, וע״כ תקונו וְכֹפֵה מבוטל הוא וגם טעות, כי השרש כפה אין הוראתו על הכניעה אלא על הכסוי כמו משלי כ״א, י״ד. ואף חז״ל השתמשו בו לטעם הזה כמו שכפה עליהן את ההר (שבת פ״ח) כופין קערה (שם קכ״א) כופין עליו מכתש (ערובין ק״ד, ב׳) כופה עליו כלי (פסחים ו׳), אבל להוראת הכניעה ,,ביגען בייגען״ השתמשו בשרש כפף כמו כופפת קומתך (יומא ל״ב, ב׳) וראשיהן כפופין (סוכה מ״ה) כוף אזנך לשמוע (זבחים כ״ט) יכוף אליה לתוכו (כתובות ס׳, ב׳) היה כפוף ויושב (סנהדרין כ״ד) אינו רשאי לכופן (ב״מ פ״ג) לכוף קשרי אצבעותיהן (סוטה ל״ד, ב׳) הכופף קומתו של תמרו (ב״ק כ״ה, ב׳) כופף ידיו ותליו (במדבר רבה ראש פ׳ ו׳). ואם תאמר הלא אמרו כפאו שד (ר״ה דף כ״ח) כופין את רבו (גטין מ׳, ב׳) כופין אותו לשתות (חולין פ״ג) כופין אותו לבנות (ב״ב דף ז׳, ב׳) כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו (נזיר ס״א) ודומיהן ול׳ הכרחה הן? דע ותדע אף הם אינם ל׳ כפיפה אלא ל׳ קשירה ומצורפים עם שרש כפת הארמי, וכמו שאומר גם האשכנזי בינדען, פערבינדליך מאכען, והעד משנה מפורשת הכפין (יבמות ס״ד, ב׳); ומצאתי אח״כ בירושלמי הגרסה כופת את עבדו ואינו כופת את אשתו, וגם בפ״ק דף כ׳, ב׳ וכתובות ד׳, ע״כ לכוף את אשתו, וא״כ אין קושיה כלל. להשתעבד, הנה בל׳ ארמי נמצא בנין שַׁפְעֵל בטעם בנין פיעל והפעיל העברי אך בהוראה יותר חזקה, ולו לבנין מקבל פעולתו בנין אִשְׁתַּפְעַל, כמו שכלילו, ישתכללון (עזרא ד׳, י״ב וי״ג) שיזב ישיזב (דניאל ו׳, כ״א. ג׳ י״ז), שרבינו (תרגום ירמיה ל״ח, ו׳) אשתרככו (תרג׳ איוב ו׳ י״ז) ושלהף (ת״י בראשית ל״ח, ז׳) תשלהף (תרגום איוב כ״ח, י״ט), ודומה לאלה השתמשו גם חז״ל בבנין שַׁפְעֵל לבנין הפועל ואמרו שִׁעְבֵּד במקום אִבֵּד או הֶעֱבִיד וכן שִׁחְרֵר במקום חִרֵּר או הֶחֱרִיר כמו ושחררו, משחרר (גטין מ׳ ע״ב). ואת הבנין השתפעל או נשתפעל בנו לבנין פעול שלו ואמרו נשתעבדו, ישתעבד (גטין ל״ז, ב׳) ישתעבדו (ב״ר ק״ב) להשתעבד (שמות רבה פ׳ ט״ו) נשתחרר (ב״ק פ״ז) נשתחררה (ב״ק ע״ט), אשתחרר, תשתחררי (קדושין ס״ב) או שבנו בנין שֻׁפְעַל לבנין פעול של שִׁפְעֵל כמו מְשֻׁעְבָּדִים (גטין פ״ו) מְשֻׁחְרָר (יבמות ע״ו, ב׳) מְשֻׁחְרָרִים (ראש חגיגה), גם עשו שם דבר ממנו ואמרו שִׁעְבּוּד (ברכות י״ז פסחים קט״ז, ב׳) שִׁחְרוּר (גטין ט״ד, ב׳), וכן פה בתפלה להשתעבד מבנין הִשְׁתַּפְעֵל הפעול מן שַׁפְעֵיל וטעמו להיות נעבד. וכתבתי כל זאת להעמיד המתקשים בתבות כאלה ולהוציאם מדעת אותם האומרים שהם משרשים מרובעים, והאמת גם הם שרשם ג׳ אותיות רק שבאו בבנין מיוחד בנו להם חכמי המשנה. ותננו היום וכו׳ עפ״ה ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם (משלי ג׳, ד׳) ר״ל שאהיה אהוב לשמים ואהוב לבריות. חסדים טובים, חסדים שלמים ומרובים, וזה אחד משמושי ל׳ טוב, ראה רשב״ם לבראשית כ״ד, י׳. גומל חסדים טובים עפ״ה ישעיה ס״ג, ז׳. לעמו ישראל, במ״ק ס׳ קמ״ח תחתיו הנוסחא לבריותיו.

יהי רצון, היא תפלת רבי בתר צלותיה, ברכות דף ט״ז, ב׳. ובגמ׳ שם בל׳ רבים, אלהינו, שתצילנו, וכן בשני סדורי כ״י. ובסדורינו כסדרה בל׳ יחיד וכן בס׳ רב עמרם וגם אבודרהם גרס בל׳ יחיד. גם נוסחאות הסדורים משונים מל׳ הגמרא בתוספת ומגרעת, רק בסדור תפלה נדפס באמשטרדם ע״י וייבש הלוי בשנת תצ״ח

יום מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וּמִשָּׁכֵן רָע וּמִפֶּגַע רָע וּמִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה בֵּין שֶׁהוּא בֶן־בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶן־בְּרִית:

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו וישכם ויאמר:

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים לֹא עַל־צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· מָה אֲנַחְנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ (מַה־יְּשׁוּעָתֵנוּ) מַה־כֹּחֵנוּ מַה־גְּבוּרָתֵנוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ

זה התפלה מעם כל' הגמרא והיא „יר"מ ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מיצר הרע מחבר רע ומשכן רע ומשטן המשחית ומדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא וכו'", ומ"מ לא מצאתי לבי לשנות על פיה נוסחא המגורה לנו ומה שגם הגמרא אינה שוה בגרסתה כי בשבת דף ל', ב' שתצילני בל' יחיד ובעדות הערוך ערך עז. מעזי פנים שלא יתגרה בי אדם שיש בו עזות. ומעזות פנים, שלא תהא בי בעצמי מדת העזות, כי עז פנים לגיהנם. ומשכן רע, שלא אלקה עמו. ומפגע רע, הם ילדי הזמן וקורותיו „צופאללע". מדין קשה, פירש הערוך ערך יחול שיוכל אנו לדון שלא נקוי, ויהיה לתרגם „פאר חייגער שווערינגען רעכטסהאנדעל"; גם יש לפרש שלא תבוא אלי למשפט קשה „שטרענגעש געריכט". ומבעל דין קשה שלא יהי לי דבר משפט עם אדם קשה בטענותיו „חיין הארטער געגנער". בעל הדין, איננו הדיין השופט, אלא מי שיש לו ריב עם חברו ותובע עליו משפט השופט הוא נקרא בעל דין, כמו כשיהיו בעלי דין עומדים לפניך (אבות א', ח') דיינין כשיבא ובעלי הדין כשמידה (שבועות ל', ב') אוסרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חברו (סנהדרין ז', ב') המשמיע דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חברו (סוטה כ"ח, ב'), ובלשון הכתוב הוא בעל דברים (שמות כ"ד, י"ד). בן ברית, יהודי (ב"ק דף ט"ו). שאינו בן ברית, שלא בא בברית המילה, ר"ל שאינו יהודי.

לעולם יהא עד וישכם ויאמר, במאמר זה כבר נתקשו הרבה (עיין תניא ס' כ'), והאמת יורה דרכו שאיננו מיועד להיות תפלה, רק תוכחה היא לאדם וכמו שהוא בעליל מדברי תנא דבי אליהו פרק כ"א ח"ל יהא אדם ירא שמים יראה גמורה ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו בכל יום ויום ישכים ויאמר רבון כל העולמים לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך וגו' עד בעת ההיא אביא אתכם וכו' עכ"ל הרי ברור כי התפלה בעצמה תחלתה רבון כל העולמים ומאמר לעולם יהא אדם היא רק להזהיר ולזרז על תפלה זו. והמוסרים שאלהו מועתק בסדר תפלות של רב עמרם וברמב"ם נמצא רבון כל העולמים אשביהו גם אותו מנוסח התפלה ואין ספק שלא היתה כן דעת אלה הגדולים אלא כדעת תנא דבי אליה, וכן באמת בטור ס' מ"ו מתחיל מיד בנוסח רבון כל העולמים וגם בשאר סדורי כ"י איננו לעולם יהא וכו' ועל פיהם לא העמדתי לו נקודות. ועיין יוסיף אומץ ס' רכ"ג.

רבון כל העולמים, נזכרת ביומא דף פ"ז, ב'. ר' יוחנן אמר רבון העולמים (ועיין שם רש"י), שמואל אמר מה אנו מה חיינו, ועקר תקונם לנעילת י"כ. ודע כי בסדורינו של העולמים, וכן בס' רב עמרם ובטור, אבל בסדור רס"ג אינה מלת של וכן בסדורי הספרדים וברמב"ם והוא ע"פ הגמרא. לא על צדקותינו פסוק בדניאל ט', י"ח. מה אנחנו, בגמרא מה אנו וכן בסדורים שלפני הרב בעל ויעתר יצחק, והוא העמיד אנחנו במקום אנו, ויפה תקן, כי אע"פ שבעלי המסורה הרגילו במלת אנו ע"פ במקרא לא תמצא אלא בירמיה מ"ב ו', ורק בכתיב, ולפי הקרי גם הוא אנחנו בכל מקום, והקרי עקר בכל מקום, וא"כ ל' המקרא עדיף, ומה שגם בנקוד אנו מחלקת בין הדייקנים שיש מנקדים אָנוּ ויש מנקדים אֲנוּ וע"כ ודאי שלשון המנוהר עדיף מלשון המוכרע, ודאה עוד לטעם בתפלת עלינו, גם ביוסף אומץ סמן כ"ט. מה חיינו, בכ"י ומה חיינו ומה חסדנו, וכן כולם בוי"ו כרשו הן כאן בן בתפלת נעילה. חסדנו, בטעם וחסדכם כענן בקר (הושע ו', ד') „טוגענד". מה צדקנו כן בכל סדורים ישנים וכ"י וכן גרסת הטור וכן הוא גם בסדור רוו"ה בתפלת נעילה וכן גורס גם גם הרמב"ם והאבודרהם, וכוון דוגמת חסדנו, והוא מל' ובשוב צדיק מצדקו (יחזקאל ג', כ') שפטני ה' כצדקי (תהלים ז', ט') „פראמטיגקייט". מה ישענו, יש כאן חלופי נוסחאות, והנה הנוסחא הישנה היא מה ישענו וכן גם בכ"י ועליה כתב אבודרהם אין לומר מה ישענו כי השם הגדול והנורא הוא ישענו עכ"ל ובשביל זאת המדפיסים האחרונים הגהו ותקנו מה ישועתנו. אך לא השכילו בתקונם ולא הבינו עיקר כוונת אבודרהם, כי הוא לא הסיר תבת ישענו בעבור שהיה השם הגדול אלא עשה כן כדי להרחיקנו מלשון המשמעת לשתי פנים, כי ידוע מדרך שמוש הלשון שכנויי הגוף י, ד' נו וכו' יוכלו להורות על נושא הדבור גם על הנשוא, ר"ל נאמר ישעי יש לכוונו על התשועה הבאה עלי מאחרי וע"י עצמי וגם יש להבינו על התשועה הבאה אלי מיד אחרים. והנה מה ישענו כאן הוא טעמו על ישע עצמנו, כלומר מה היא התשועה אשר נוכל להושיע את עצמנו, ובטעם זה אין זרות

יי אלהינו ואלהי אבותינו הלא כל־הגבורים כאין לפניך ואנשי השם כלא היו וחכמים כבלי מדע ונבונים כבלי השכל כי רב מעשיהם תהו וימי חייהם הבל לפניך· ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

אבל אנחנו עמך בני בריתך· בני אברהם אהבך שנשבעת לו בהר המוריה· זרע יצחק יחידו שנעקד על־גב המזבח· עדת יעקב בנך בכורך שמאהבתך שאהבת אתו ומשמחתך ששמחת בו קראת את־שמו ישראל וישרון:

לפיכך אנחנו חיבים להודות לך ולשבחך ולפארך ולברך ולקדש את־שמך ולתת־שבח והודיה לשמך: אשרינו מה־טוב חלקנו ומה־נעים גורלנו ומה־יפה ירשתנו אשרינו שאנחנו משכימים ומעריבים ערב ובקר ואומרים פעמים בכל־יום

כלל בדבר ויפה נוכל לומר ככה. אך למען לא נשנה בלשון זו להבינה מה היא התשובה שבאה אלינו מיד ושלתנו ובאה לידי שתוף ע"ז, לכן הרחיקה אבודרהם, כי באמת גם ה"ה הוא ישענו. ונראה מן האמור כי נתקן ישועתנו במקום ישענו לא נושענו, בעבור שגם ישועתנו סובל משמעות בפועל כמו ישענו. אמנם בכמה כ"י גם בסדור רס"ג גם בסדורי ספרד וכן בסדור האר"י לא נמצא לא מה ישענו ולא מה ישועתנו, וכן איננה לא ברמב"ם ולא בטור, ומצאתי בפירוש כת' לבני על התפלה גם בפירוש של"ה שיש כאן ז' מה כנגד ז' הבלים שאמר קהלת, וזה לא יסכים אלא עם הנוסחא המשמטת מה ישענו, וע"כ סגרתיו. ובב"י אמר גם בסדור רס"ג ובמחזור אשכנזי הנוסח „מה אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה יעינו מה שבותינו מה כוחנו מה גבורתנו מה נאמר" וכו'. ורמזה עוד בתפלת נעילה. מדע שם המקרה מגזרת ידע, כמו ומביני מדע, מדע והשכל (דניאל א', ד'. י"ז) בל"א „קענטניס, וויסענשאפט". כי רב מעשיהם, רבוי מעשיהם, כמו גדל מעשיך מרב כל הון (יחזקאל כ"ז, י"ח) בל"א „ריח מענגע". ובשני כ"י גורס כי כל מעשיהם הן פה בן בנעילה וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם והטור ואבודרהם, ובטעם זה כי מה שיש מפרשים פה רוב מעשיהם ולא כל מעשיהם, בל"א „דאס מייסטע איהרער טהאטען", כי כוונה כזו איננה מדעת מסדרי התפלה ואף אין זה משמעות רוב בל' הכתוב, ורמזה בביאור נשמח. ומותר האדם, פסוק בקהלת ג' י"ט. ודע כי בסדורי הספרדים יש עוד תוספת אחרי תבות כי הכל הבל ובתחלת „לבד נשמה הטהורה שהיא עתידה לתת דין וחשבון וכו', אך נוסחתנו היא נוסח הטור.

אבל אנחנו וכו' זהו לשון המכילתא פ' בשלח בפסוק אנוהו וארוממנהו, ובילקוט רמז רנ"ג מובא בטעם בלשון תפלתנו. ופירוש אבל כטעם אבל שרה אשתך (בראשית י"ז, י"ט) כלומר באמת „פירוואהר". אברהם אהבך עפ"ם דה"ב כ', ז'. וישעיה מ"א, ח'. יצחק יחידו, כן נוסח הטור, ופירושו פשוט כי יצחק היה בן יחיד לאברהם וכמו שכתוב בראשית כ"ב, ב'. וי"ב. וט"ז. אך ברמב"ם הנוסחא יחידך ובלשון המכילתא, ופירש פ' תכלת סמן כ' מה שאנו אומרים זרע יצחק יחידך, יחיד בשמך שקראת לו, אבל אברהם ויעקב לא היו יחידים בשם אחד, אברם אברהם, יעקב ישראל. וכן נמצא בירושלמי בברכות סוף פרק ראשון למה נשתנה שמו לא"ם וליצחק לא נשתנה, מפני שקראו הקב"ה בעצמו, ויש מפרשים יחידך על שם שנתייחד לקרבן עכ"ל. בנך בכורך, כמו שכתוב בני בכורי ישראל (שמות ד', כ"ב). שמאהבתך שאהבת וכו' בעל תנא דבי אליהו פ' י"ח תפס כזו בלשון. שאהבת אותו וכו', מלאכי א', ב'. בראשית ל"ה, י'. וישעיה מ"ד, ב'.

לפיכך, מוסב למעלה, ר"ל אחרי כי אנחנו בני תבות אשרים ופנינים אשר שמבנתך אותם בשרת בני, לכן חייבים אנחנו להודות. לפיכך היא מלה תלמודית מורכבת מן לפי ומן כך וכל' מקרא על כן במקומה. ולקדש את שמך כן בשני כ"י, וכן נכון ע"פ הלוך מלילת הלשון. והודיה כן נוסחתנו וכן בטור, וכן מלאנו המשקל כשכנב סוטה דף מ' ע"ב ובסוף מעשר שני. ובסדורי ספרדים והודאה וכן בסדר רב עמרם וברמב"ם וכן המשקל כשכנב יומא פ"ח, ב'. וכן נמצא חודיה (ב"ר דף ד' פ"ב) גם חודאה (אבות ד', ט') תאוה (נגעים פ' י"א) גם תאוה (סנהדרין ע"א, ב'). מה טוב חלקנו, בעולם הזה. ומה נעים גורלנו, בעולם הבא. ומה יפה ירשתנו, לעתיד לבוא. משכימים ומעריבים ערב ובקר וכו' נוסחאות שתפלות

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם· אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם· אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה· וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם הַבָּא· קַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ עַל־מַקְדִּישֵׁי שְׁמֶךָ וְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ· וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרוּם וְתִגְבַּהּ קַרְנֵנוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· מְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּרַבִּים:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים· אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים· קַבֵּץ קֹוֶיךָ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ· אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר בָּם· וּמִי בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים אוֹ בַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאמַר לְךָ מַה־תַּעֲשֶׂה· אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ

יש כאן בסדורים וכולן קצות בשלילתן, ושאלתי בכ"י פ' ל"א שגורס „משכימים ומעריבים בכל יום ואומרים שמע" והוא שלילה פשוטה ונכונה, ובסדור בי"י גם בכ"י אחר הנוסחא „משכימים ומעריבים ערב ובקר בכל יום ואומרים שמע" וגם היא נכונה וכן גם מנהג בפפד"מ. ברוך שם וגו' אינו בכ"י, ונתוסף בסדורים ע"פ הטור שכתב וז"ל רבינו יהודה החסיד היה רגיל לומר אחריו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והיה מכוין לצאת בו ידי חובת ק"ש משום שפעמים כשעושים קרובה מתעכבין בק"ש עד אחר זמנה ואמר שהיה יוצא בזה כדאיתא בברכות (דף י"ג, ב') שמע ישראל ה' א' ה' אחד זו היא ק"ש של רבי יהודה הנשיא עכ"ל. ומטעם זה היה האר"י ז"ל נוהג לומר כאן כל הפרשה הראשונה של ק"ש.

אתה הוא עד, ירושלמי פרק ברכות הובא בילקוט ואתחנן רמז תתל"ו, והשוה בש"ן לפ"א סוף ס' מ"ו. ושל"ה דף ג', ע"ב. תרום וְתִגְבַּהּ קרננו, כן נוסחת הטור (דפוס ישן) וכן העקר, והנה בסדורים שלפני בעל ויעתר יצחק היה הנוסחא תרום וְתַגְבִּיהַּ קרננו, ובא הוא ותקן תרים בהפעיל כדי להשוות הלשון אל וְתַגְבִּיהַּ. אך שהם ג' דברים האחד כי בכל הסדורים וכ"י גם בס' רב עמרם ורמב"ם וטור הנוסחא תרום. והשנית כי גם באת לשון וקרנו תרום בישועתך, והשלישית כי כן גם לשון הכתוב תהלים פ"ט, י"ח. וכ"ה. וקי"ב, ט'. ואף כי נתן לו רשות להגיה נתנה הזאת, והסכמתי על רוו"ה שהלך אחריו, אבל האמת כי תנת וְתַגְבִּיהַּ היא היא הצריכה לתקון (אם לא נדקדקה להוראת פועל עומד כמו שעשה יעב"ץ), וצריך להגיה וְתִגְבַּהּ בבנין הקל וכמו שהוא בטור, ומוסבות ב' הפעלים אל קרננו ר"ל קרננו היא תרום ותגבה את עצמה ע"י ישועתך, ובזה הכל מיושב, וכן גם במחזור דפוס פראג משנת שע"ג הנוסחא וכישועתך תרום וְתִגְבַּהּ קרננו, והוא העקר. מקדש את שמך ברבים, כתבו התניא והלבוש שעקר ברכה הזאת נתקנה כנגד דורות השמד שגזרו שלא לקרות קריאת שמע והוצרכו לקרותו בסתר, וע"כ בסיום מקדש את שמך ברבים, שהודה ושבח להשי"ת שנתבטלה הגזרה ויכולים אנחנו לקדש את שמו בגלוי ובמנין עשרה, ומזה הטעם אינה פותחת הברכה בברוך כי ברכת הודאה היא. ובסדורי ספרד חתימת הברכה בלא שם ע"פ הרמב"ם, אבל הטור חותמה בשם וכן הב"ח וכן לפי אבן ירחי.

אתה הוא ה', ירמיה י"ד, כ"ב. אתה הוא ראשון וכו' ע"פ ישעיה מ"ד, ו'. קֹוֶיךָ הסגול תחת הוי"ו כמו תהלים כ"ה, ג'. מארבע כנפות, ישעיה י"א, י"ב. אתה הוא האלהים, מ"ב י"ט, ט"ו. בעבור שמך הגדול, בס' רב עמרם ובטור גורס הגדול הגבור והנורא, ואמנם בס הספרדיים, אמנם נוסחתנו נראה עיקר כי לא

הַגָּדוֹל שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה־שֶּׁכָּתוּב בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ׃

כרוב קהלות אשכנז אומרים כאן ברכות התורה, יברכך, אלו דברים. ויש שא״א הפסוקים והמשנה.
אין דען מייסטען געמיינדען ווירד היער ברכת התורה (זייטע 37) געזאגט.

יש אומרים פ׳ הכיור קודם פ׳ התמיד.

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם׃ בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהֹוָה׃ וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם׃ וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר׃

וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיהֹוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְמִימִם שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד׃ אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃

השם הנקרא אלא שמך הגדול (מ״א ח׳, מ״ג. דה״ב ו׳, ל״ג). שנקרא עלינו, כמו שכתוב דברים כ״ח, י׳. דה״ב ז׳, י״ד. ירמיה י״ד, ט׳. והמקומות זולתם. מה שכתוב, הכי״י גורס מה שהבטחתנו, וכמו הנוסחא מה שהבטחתנו על ידי צפניה חוזך כאמור, וכן אומרים הספרדים. בעת ההיא, סוף צפניה.

וידבר, במדבר כ״ח. וכתב האבודרהם, שם שתקנו לקרות בענין הקרבנות יותר מדברים אחרים, לפי שכל האומרן בכוונת הלב כאלו מקריבן (כדאיתא בתענית דף כ״ז, ב׳ ומנחות דף ק״י, ב׳) ועוד לפי שהתפלה נתקנה כנגדן (ברכות דף כ״ו, ב׳) ותקנו לומר שנית פרק איזהו מקומן יותר משאר משניות אחרות לפי שהיא כולה בלא מחלוקת התנאים (ועיין בס׳ נגיד ומצוה דף כ״ח, ב׳) ועוד שהיא סדר הקרבנות, ומה שקבעו אחריה ברייתא דר׳ ישמעאל של י״ג מדות משום הא דאמרינן בפ״ק דקדושין (דף ל׳. וע״ז דף י״ט, ב׳. ועיין בתוספות שם ובסנהדרין כ״ד) אמר רב ספרא משום ר׳ יהושע בן חנניא מאי דכתיב ושננתם, אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד, ופריך מי ידע כמה חיי, ומתרץ לא צריכי אלא ליומי, כלומר שצריך בכל יום ללמוד משלשתן, וכך אנו נוהגים, בתחלה מקרא דהיינו פרשת כיור ואח״כ משנה דהיינו איזהו מקומן ואח״כ מדרש של ברייתא דר׳ ישמעאל והוי במקום תלמוד, שהמדרש כתלמוד, ועוד לפי שהיא תחלת תורת כהנים שהיא ראש לכל קרבנות תקנוה אצל הקרבנות עכ״ל וכן כתב אבן ירחי ומסיים שכל מי שדוחקתו לו שעתו מלעסוק בתורה ישלש שנותיו באלו ודיו וע״כ לא יתכן לדלגם עכ״ל וכתב עוד רבינו יונה לברכות דף י״א שכנגד ג׳ ברכות של ברכת התורה תקנו לומר בבקר ג׳ ענינים מקרא

ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן כתית רביעת ההין: עלת תמיד העשיה בהר סיני לריח ניחח אשה ליהוה: ונסכו רביעת ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר ליהוה: ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה:

ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני אהרן הכהנים את־דמו על־המזבח סביב:

יש מוסיפים כאן לומר פ' סממני קטרת וכו'.

אתה הוא יי אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את־קטרת הסמים בזמן שבית המקדש קים. כאשר צוית אותם על ידי משה נביאך ככתוב בתורתך:

ויאמר יהוה אל־משה קח־לך סמים נטף ושחלת וחלבנה סמים ולבנה זכה בד בבד יהיה: ועשית אתה קטרת רקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש: ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם: ונאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את־הנרת יקטירנה: ובהעלת אהרן את־הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם:

תנו רבנן. פטום הקטרת. הצרי והצפרן והחלבנה והלבנה משקל שבעים שבעים מנה. מור וקציעה שבלת נרד וכרכם. משקל ששה עשר ששה עשר מנה. הקשט שנים עשר. וקלופה שלשה. וקנמון תשעה. בורית כרשינה תשעה קבין. יין קפריסין. סאין תלתא וקבין תלתא. ואם אין לו יין קפריסין. מביא חמר חור עתיק. מלח סדומית רבע. מעלה עשן כל־שהוא. רבי נתן אומר. אף כפת הירדן כל־שהוא. ואם נתן בה דבש פסלה. ואם חסר אחת מכל סממניה חיב מיתה:

וסידרו פ' קרבנות ומשנה דאיזהו מקומן ומדרש דרבי ישמעאל אומר, וברכת אשר בחר בנו שהיא שעולה למקרא וברכת והערב למשנה, וברכת על דברי תורה למדרש עכ"ל. וכתב הטור כי בשבת מוסיפים וביום השבת שני כבשים (במדבר כ"ח, ט'), ומתחילין כשמגיע לקרות בר"ח ובראשי חדשיכם (שם כ"ח, י"א). ובעל המנהיג (סמן ס"ו) השיג על המנהג מפני שאין נכון להזכיר קרבן מוסף עם תמיד של שחר, ואינו קשה, שמוסף זמנו כל היום עכ"ל. ויש אומרים ג"כ פ' הכיור (שמות ל' י"ז) ופ' תרומת הדשן (ויקרא ו', ג') קודם פ' התמיד ואחריה פ' מזבח מקטר קטרת ופ' סממני הקטרת ועשייתן (שמות ל', ל"ד. ז'.) ע"פ עטרת זקנים לא"ח ס' א'. וכתב בעל ס' תניא [illegible] (בדף י"ד) הייתי נוהג לומר אחר פ' התמיד פ' שמע וי' הדברות, ומנעתי עצמי מפני תרעומת המינין כאשר אמרו רז"ל (ברכות י"ב) עכ"ל.

ושחט אותו על ירך תקנו לומר פסוק זה בסוף פ' התמיד ע"פ מדרש ויקרא רבה פ' ב' כמ"ש הוא אומר צפונה לפני ה', אמרו כשעה שעקד א"א את יצחק בנו התקין הקב"ה שני כבשים אחד של שחרית ואחד של ערבית, וכל כך למה, שבשעה שבני ישראל מקריבין תמיד על גבי המזבח וקורין את המקרא הזה צפונה לפני ה' זוכר הקב"ה עקדת יצחק.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה. יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה. וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ, אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה לִשְׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמַעְנוּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם כְּמִדָּתָהּ, כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין, וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תָּנֵי בַּר קַפָּרָא, אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל שִׁירַיִם לַחֲצָאִין. עוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא, אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ, וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַיְיָ:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם.
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם. צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת מוספים: אַם שבת ווירד פֿאָלגענדעס הינצוגעזעצט:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

בראש חודש מוספים: אַם ראש חדש ווירד פֿאָלגענדעס הינצוגעזעצט:

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיְיָ פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ: וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יָיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיְיָ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ:

פרק איזהו מקומן יאמר בנגון שאומרים המשניות וכן ברייתא דר' ישמעאל בנגון הגמרא.

א אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל־זְבָחִים· קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל־יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבַּח הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב: ב פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל־הַפָּרֹכֶת וְעַל־מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכָּבֶת שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל־מִזְבַּח הַחִיצוֹן אִם־לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן: ג חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ

איזהו מקומן, הוא פרק ה' של מסכת זבחים, ובכר אמור למעלה שהוא במקום ליסוד, וע"כ האומרו צריך שיבינהו, ולזאת העתקתי לפרק את פירוש של ר"ע מברטנורא ולברייתא דר' ישמעאל את פירוש של כל בו, ושם שאוסיף לבאר ולפרש בדקדוק הלשון יבא סגור בסגרות. — [שֶׁל־זְבָחִים כן הנוסחא בכל סדורים ישנים וכי"י וכן במשניות ובגמרא, וכן שֶׁל יוֹם. שֶׁל מִזְבֵּחַ. וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת כולן מלת שֶׁל נפרד בפני עצמה, ואין לנו רשות לשנות הלשון ולכתוב שֶׁלִּזְבָחִים. שֶׁלְּיוֹם. שֶׁלְּמִזְבֵּחַ. כמו שעשה רוו"ה, כי כן הלשון משנה מלת שֶׁל מלה בפני עצמה בכל מקום כמו שֶׁל־אברהם, שֶׁל־אהרן, שֶׁל־צדיקים, (אבות א', י"ב. ב', כ"א. ה' כ"ב) אף כי נמצא כל' במקרא שֶׁלִּשְׁלֹמֹה (שיר ג', ז') בְּשֶׁלִּי (יונה א' ז'), כי כבר אמרו לשון תורה לעצמה ולשון חכמים לעצמה (ע"ז נ"ח, ב'. חולין קל"ז, ב'), ועוד כי גם במקרא בְּשֶׁל אשר יעמול (קהלת ח', י"ז) מלה בפני עצמה, ועוד כי כבר העמידו קדמונינו את תיבות הפרק על מספר שמ"ד.] קדשי קדשים, עולות חטאות ואשמות שחיטתן בצפון, עולה בהדיא כתיב בה ושחט אותו על ירך המזבח צפונה (ויקרא א', י"א), חטאת כתיב בה במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת (שם ו', י"ח), אשם כתיב בה במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם (שם ז', ב'). שחיטתן בצפון, והא דלא תני הכא וקבול דמן בכלי שרת בצפון, אע"ג דבכלהו קבלת דמן בצפון במקום שחיטה, דסמוך לשחיטה כתיב ולקח מדם הפר, אלא משום דאיכא אשמות של מצורע שהכהן היה מקבל מקצת דמו בכפו, דכתיב ולקח הכהן מדם האשם ונתן (ויקרא י"ד, י"ד) מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן, משום הכי לא כתב הכא וקבול דמן, שאין קבול דמן שוה, ומשום דלא תני לה בלא קבלת כלי שלאחר שקבל כהן אחד למקצת דם בידו היה כהן אחר מקבל הדם בכלי, משום הכי כלל תני בהדיא אשם מצורע אשם תלוי שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון. פר ושעיר של יום הכפורים, אע"ג דצפון בעולה הוא דכתיב, אקדים תנא לחטאות בריעא, דאיידי דאתיא מדרשא חביבא לה, וחטאות פנימיות איידי דנכנס דמן לפני ולפנים חביבא לה ואקדמינהו לשאר חטאות, ואיכא נמי שחיטתן בצפון דכתיב ושחט את החטאת במקום העולה (שם ד', כ"ט) וקרא יתירא הוא דהא כתיב במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת (ו', י"ח) אלא זה בנה אב לכל החטאות שיהיו טעונות צפון. וקבול דמן בכלי שרת, דכתיב בעולת סיני וישם באגנות (שמות כ"ד, ו') וממנו למדו כל הנכנסים להיות טעונים כלי. הזיה על בין הבדים, עומד בין שני בדי הארון ומזה אחד למעלה ושבע למטה כנגד עביו של כפרת ולא היו נוגעים בה. ועל הפרכת, דכתיב וכן יעשה לאהל מועד (ויקרא ט"ז, ט"ז). ועל מזבח הזהב, כדכתיב ויצא אל המזבח, בסדר עבודת יה"כ בפ' אחרי מות (ט"ז, י"ח). מתנה אחת מהן מעכבת כדאמרן בפ' בית שמאי (דף ל"ט) דבפר העלם דבר כתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו (ויקרא ד', כ') וקרא יתירא הוא לשנות שאם חסר אחת מן המתנות לא כפר, ודרשינן ועשה לפר, זה פר יה"כ, דבדידיה נמי מתנה אחת מעכבת כמו בפר העלם דבר. [מְעַכֶּבֶת כ"ף נקמץ כי הוא בפסק דבור. שְׁיָרֵי כן עקר נקודו, כי הוא כמו שְׁאָרֵי בחלוף יהו"א ומשקלו כמשקל סִיגֵי קְנָס (דניאל ו', כ')]. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי, כדכתיב ישפוך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד (ויקרא ד', ז') ואהל מועד למערבו של מזבח החיצון היה. אם לא נתן שירי הדם ליסוד, לא עכב הכפרה, דבתר הזאות ומתן דמים לפנים כתיב וכלה מכפר את הקדש (שם ט"ז, כ') דמשמע שכבר שלמו כל הכפרות כולן. (ב) פרים הנשרפים, פר העלם ופר כהן משיח, שאין נאכלים לכהנים אלא נשרפים חוץ לירושלים. ושעירים הנשרפים, שעירי עבו"ם שהוקשו לפר העלם לכל דבריהם. הזיה על הפרכת, ז' הזיות על הפרכות, אבל בין הבדים לא כתיב בהו הזיה כמו בפר של יה"כ דכתיב בה והזה באצבעו על פני הכפרת (ט"ז י"ד). אלו ואלו, של יה"כ ושאר הנשרפים. נשרפין בבית הדשן, למקום שמוציאין שם את הדשן של מזבח החיצון, דכתיב בה והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ו', ד'), ובפרים הנשרפים כתיב על שפך הדשן ישרף (ד', י"ב). (ג) אלו הן חטאות הצבור, שאנו צריכים להזכירם, אחרי הפנימיות כבר נשנו.

הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל־מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת: כֵּיצַד, עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב וּבָא־לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית. מִזְרָחִית צְפוֹנִית. צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד־חֲצוֹת:
ד הָעוֹלָה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים:
ה זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשַׁם גְּזֵלוֹת אֲשַׁם מְעִילוֹת אֲשַׁם

שעירי ראשי חדשים ושל מועדות, שהן על טומאת המקדש. [מועדות, בל' מקרא בא לרוב ברבוי זכר מוֹעֲדִים מוֹעֲדֵי ובל' משנה ברבוי נקבה כמו המבזה את המועדות (אבות ג', ט"ו) וכן נמצא פעם אחת במקרא דה"ב ח', י"ג]. שחיטתן בצפון, שהרי למדנו בנין אב לכל החטאות שהן טעונות צפון. עלה בכבש ופנה לסובב, מפני שדמה נותן על הקרנות באצבע, צריך לעמוד על גבי סובב, אבל בכל שאר הדמים שהן התחתונים מן החוט ולמטה עומד על הרצפה אצל זוית המזבח וזורק מן הכלי וכל מקום שיגיע למזבח כשר. [כַּבֶּבֶשׁ בשי"ן ימין כמו דה"ב ט' י"ח, והוא מעלה אחת לצד השיפועה והולכת מתקרקעת על המזבח]. ובא לו לקרן דרומית מזרחית, שזה הוא פוגע ראשון, דקיימא לן כל פנות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, והכבש בדרום וכשעולה בו ופניו למזבח נמצא ימינו למזרח, ופונה לימינו למזרח ובא לו לאותה הקרן והולך ומקיף ונסובב דרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב דהיינו דרך ימין, ואמה על אמה ברום אמה הנתון בראש המזבח בכל זוית שהם קרויה קרן. [קרן הוא ל' נקבה בכל המקרא, וכן רבויו אף שבלשונו בל' רבוי בזכר ע"מ שמושו בל' נקבה והעד וישבר את שתי קרניו, והקרנים גבוהות והאחת גבוהה מן השנית (דניאל ח') ולכן אמר קרן דרומית ולא דרומי. ואין ראיה כלל בלשון, ודברי בעל תי"ט נדחים]. על יסוד דרומי, דילפינן ירידתו מן הכבש מחטאות הפנימיות ושירי הדם בידו מיציאתו מן ההיכל ושירים הפנימיות בידו, מה יציאתו מן ההיכל היה נותן שירי הדם בסמוך לו שהוא יסוד מערבי כדכתיב אשר פתח אהל מועד דהיינו לצד מערב שהוא סמוך להיכל, אף ירידתו מן הכבש נותן השירים בסמוך לו דהיינו יסוד דרומי הסמוך לכבש, שהכבש בדרום. לפנים מן הקלעים, לפי שבמדבר היו קלעים היקף לחצר אהל מועד, ובחטאת כתיב במקום קדש תאכל בחצר אהל מועד (ויקרא ו', י"ט), ובבית עולמים היתה חומת העזרה במקום הקלעים. לזכרי כהונה, דגבי חטאת ואשם ומנחה כתיב כל זכר בכהנים יאכל אתה. בכל מאכל, משום דבעי למתני בפסח דאינו נאכל אלא צלי, תנא נבלהו בכל מאכל. ליום ולילה. דכתיב ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל (שם ז', ט"ו) למדנו לתודה שנאכלת ליום אחד, חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. עד חצות, סייג עשו חכמים לתורה להרחיק את האדם מן העבירה, דהא קרא לא יניח ממנו עד בקר קאמר. (ד) העולה קדש קדשים היא ליפסל ביוצא ובטבול יום ובמחוסר כפורים ומועלין בה, ומשום דלא כתיב בה בקרא קדש קדשים היא כמו בחטאת ואשם, אשמעינן תנא הכא דהיא נמי קדש קדשים כחטאת ואשם, שהרי היא שוה להן למקום שחיטתן וקבלת דמן. שתי מתנות, בקרן מזרחית צפונית ובקרן מערבית דרומית שכנגדה באלכסון, וטעמא משום דקרן מזרחית דרומית לא היה לו יסוד, לפי שלא היה בחלקו של בנימין שנתנבא יעקב עליו בבקר יאכל עד, באחסנתיה יתבנא מקדשא, דבר המקודש לדמים לא יבא אלא בחלקו של בנימין, ואותו הקרן לא היה בחלקו, שבטובה היה תופס בחלקו של יהודה אמה במזרחו ואמה בדרומו על אורך מזרח ודרום בעובי אמה אלא שלא היתה אמה שבמזרח על פני כל המזרח, שכשמגיע לקרן מזרחית צפונית היתה כלה בתוך אמה לקרן, וכן שבילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרום, שכשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה, נמצא יסוד לג' הקרנות, הילכך היה מתחיל בקרן צפונית מזרחית, הואיל וקרן דרומית ומזרחית אין לה יסוד, לפי שלא היה בחלקו של טורף שנתנבא עליו יעקב, ועולה טעונה תחלת מתן דמה כנגד היסוד, הלכך בעי הני תרתי לאמרן, דשתי מתנות שהן ארבע בעינן, כדי שיהא מתן הדם בד' רוחות המזבח, דכתיב וזרקו את הדם על המזבח סביב, אי וזרקו, יכול יזרקנו בזריקה אחת, ת"ל סביב ואי אפשר להקיף בזריקה אחת, אי סביב, יכול יקיפנו כחוט, ת"ל וזרקו ואין זריקה אלא מרחוק, וכחוט אי אפשר להקיף אלא באצבע, הא כיצד, נותן שתי מתנות שהן ארבע. וטעונה הפשט ונתוח, כדכתיב והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה (ויקרא א', ו'). [הַפְשֵׁט הה"א פתוחה בסדור רפ"ז וכל"ל דוגמת הַשְׁפֵּל (ישעיה י"ד, כ"ג) הַשְׂכֵּל (ירמיה ג', ט"ו) הַשְׁלֵךְ (שם ל"ו, כ') הַכְשֵׁר (קהלת י', י') הַמְשֵׁל (איוב כ"ה, י"ב) שכולם שמות הפעולה, והמון עם קורין הֶפְשֵׁט וכן הֶפְסֵד. הֶקְדֵּשׁ. הֶרְגֵּל. הֶעְלֵם הֶתֵּר. הֶזֵּק בסגול וטועין כי באפעל הפעל לא נמצא וכולן עקר נקודן בפתח הַפְסֵד הַקְדֵּשׁ. הַרְגֵּל. הַעְלֵם הַתֵּר הַזֵּק]. וכליל לאשים, כולה נשרפת ע"ג האש (ה) זבחי שלמי צבור, כבשי עצרת. אשם גזלות, כאמור בשבועת הפקדון. אשם מעילות, דנהנה מן

שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשַׁם נָזִיר אֲשַׁם מְצוֹרָע אָשָׁם תָּלוּי. שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: ו הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: ז שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר לְכָל־אָדָם בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד: הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם: ח הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל־מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת. וּבִלְבַד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד: שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן. הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל־אָדָם וְנֶאֱכָלִין בְּכָל־הָעִיר בְּכָל־מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא

הקדש. אשם שפחה חרופה, הבא על שפחה שחציה שפחה וחציה בת חורין, המיועדת לעבד עברי שמותר בשפחה ובבת חורין. אשם נזיר שנטמא במת, דכתיב בה והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש (במדבר ו' י"ב). [אשם תלוי כצ"ל כי תלוי חוזר לאשם וע"כ הוא נפרד מה שאין כן בחבריו שצריך להוסיף בהן מלת של בסמיכות]. אשם תלוי, ספק שגג בדבר שחייבין על זדונו כרת ספק לא שגג, והוא כתיב אחר אשם מעילות (ויקרא ה', י"ז). אשם ודאי לא גרסינן שכל אלו אשם ודאי הן חוץ מאשם תלוי. שתי מתנות שהן ארבע, דבאשם נמי כתיב זריקה וכתיב סביב. ונאכלין לפנים מן הקלעים, דכתיב באשם בקדש הקדשים תאכלנו (במדבר י"ח, י') והני שלמי צבור הסך אותן הכתוב לחטאת, דכתיב ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים (ויקרא כ"ג, י"ט) לומר לך שדינן כחטאת שאין נאכלין אלא לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה, אבל אין טעונים ד' מתנות כחטאת, שאין לך בכל הקרבנות מי שטעון ד' מתנות אלא חטאת בלבד. (ו) התודה איל נזיר קדשים קלים, אין מועלין בהן. [ואיל בן נקוד בסדור רפ"ז וכצ"ל בסמיכות]. שחיטתן בכל מקום, אין טעונים שחיטה בצפון. ונאכלין בכל העיר, דגבי מנחה כתיב ואכלתם אותה במקום קדוש (ויקרא י', י"ג), ואין שלמים במקום קדוש, אלא במקום טהור, דהיינו בכל העיר שהוא מקום טהור שלהכנס שם מצורעים. לכל אדם, לזרים. ליום ולילה, בתודה כתיב ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בקר (שם ז', ט"ו) ותניא תודת שלמיו לרבות שלמי נזיר. המורם מהן, חזה ושוק שנתן מהן לכהן כשאר שלמים, דתודה בשלמים אתקיש דכתיב ואת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה (שם ז', י"ב), ותרומת חלות מארבע מינים שבה דכתיב אחד מכל קרבן תרומה לה' לכהן הזורק (ז', י"ד), ומורם מאיל נזיר זרוע בשלה וחזה ושוק ותלת מצה אחת ורקיק אחד. כיוצא בהן, נאכלים בכל העיר ליום ולילה. לכהנים לנשיהם, כדכתיב ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך (שם י', י"ד). (ז) שחיטתן בכל מקום בעזרה, ג' פרשיות נאמרו בשחיטת שלמים, חדא בבן בקר ואחת בכשב ואחת בעז, בקמייתא כתיב, ושחטו פתח אהל מועד ובתרתי בתרייתא כתיב לפני אהל מועד, להכשיר את כל הרוחות שבעזרה, דלפני משמע כל שלפני ההיכל. לשני ימים ולילה אחד, דהכי כתיב בשלמים והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף (ז', י"ז). (ח) והמעשר, מעשר בהמה. ודמן טעון מתנה אחת, דלא כתיב בהו סביב, אלא את דמם תזרוק כתיב גבי בכור (במדבר י"ח, י"ז) והנך נמי פסח ילפינן מדלא כתיב את דמו אלא את דמם. כנגד היסוד, במקום שיש יסוד תחתיו, לאפוקי מזרחית דרומית שאין שם יסוד כדאמרן, ובכור ומעשר ופסח טעונים יסוד, דילפינן זריקה זריקה לגזרה שוה מעולה, ובעולה כתיב אל יסוד מזבח העולה (ויקרא ד', ז'). שינה באכילתן זה מזה אע"פ ששוה אותן למתן דמים. הבכור נאכל לכהנים, כדכתיב ובשרם יהיה לך (במדבר י"ח, י"ח). והמעשר לכל אדם, שלא מצינו בכל התורה שיהיה לכהנים חלק בו. ונאכלין בכל העיר, דכתיב והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם (דברים י"ב, ו') ותניא בשני מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, וכתיב בסמוך קרא ובכורות בקרכם וצאנכם, ומדלא קבע להו מחיצה שמעינן מנה דמעשר ובכור נאכלין בכל העיר. לשני ימים ולילה אחד, דבבכור הוא אומר ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין, הקישו הכתוב לחזה

בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד־חֲצוֹת וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי׃

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת׃ מִקַּל וָחֹמֶר· וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה· מִבִּנְיַן אָב מִכָּתוּב אֶחָד וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים· מִכְּלָל וּפְרָט· וּמִפְּרָט וּכְלָל· כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט· מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לִכְלָל· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל

ושוק, מה חזה ושוק של שלמים לב' ימים ולילה אחד אף בכור לב' ימים ולילה אחד, ומעשר כבכור. למנויו, לאותם שנמנו עליו לקיימו, כדכתיב איש לפי אכלו תכוסו (שמות י"ב, ד').

[רַבִּי הרי"ש פתוחה וכ"ה תנוחה בן נקודו הנכון, והוא מל' רב שבלשוננו שפירושו אדון ושר כמו רב שקה (מ"ב י"ח, י"ז) רב טבחים (מ"ב כ"ה, ח') שהוא כמו שר הטבחים, רַבֵּי מלך (ירמיה ל"ט, י"ג) לא רבים יחכמו (איוב ל"ב, ט') ומתורגם רברבנא וכולם ל' שררות וגדולה בל' ארמי ולא שלשונם נכונה זאת כי אם כשבדבור שהטעים וכס' איוב אשר גם בו הרבה דומה לל' ארמי ובעל התשבי שנקד רִבִּי בחירק טעה, וגם שאר טעה במה שאמר כי הפייטנים בחתימת שמם כתבו בריבי ביו"ד אחרי רי"ש כי לא נמצא כן אלא בירבי ביו"ד קודם לרי"ש והוא כמו בי"ר (בר) רַבִּי, ויותר טעה בז"ה שנקד רִבִּי, ונ"ל יעב"ץ שנקד רַבִּי, וכל זאת אינכה; וטעה שנקד רַבִּי בפתח סוף מפני שבכל הסדורים נקוד בפתח כמו בפרקי אבות רבן גמליאל, רבן שמעון, רבן יוחנן (והוא מל' רב ובמי"ן בסוף משקל וכא כך לסגולת המעלה והתפארת וכשם הנאמר ממנו רבנות (ברכות ל"ד) כמו מן רַבְנוּ רַבְנוּת (קדושין ס"א), וכן מורא רַבָּךְ רַבִּי ואלופו, רַבּוֹתַי רַבּוֹתֵינוּ בפתח בכל הסדורים, ועוד עד שני ונאמן נמצא בגמר' ערובין ע"ח ע"ב אמר רב יוסף מריה דאברהם רַבִּים בְּרַבִּי איתלף לי, הרי שנודרת הקריאה רַבִּי למעלה מכל ספק. ומה שאומרים רבּי ביו"ד הסדנר בעדו הוא לדך כבוד לעשות את הגדול נתכסה לרב לו (וכעין תאר Monsieur בל' צרפת) ורמה עוד בעלוך ערך פני. בִּשְׁלֹשׁ בנקוד חכם זו טעו הרבה מן המדייקים ונקדו בִּשְׁלָשׁ־עֶשְׂרֵה הלמ"ד בקמץ חטוף ואינה אלא טעות, ונמצא מלת שְׁלֹשׁ יותר מנ' פעמים במקרא וכולן הלמ"ד בחולם חוץ מן אחד והם שְׁלָשׁ־אֵלֶּה (שמות כ"א, י"א) שהוא בקמץ חטוף בעבור סמיכתו למלה שהיא מלעיל בתנועה ראשונה אבל שְׁלֹשׁ עשרה אינו סמוך למלה מלעיל וע"כ נקוד בחולם כמו שנמצא בס' יהושע הרבה דוגמאות וכן נקוד בסדור רפ"ו גם בסדור רפ"ה דפוס פרין. ודע כי בספרינו הנוסחא בִּשְׁלֹשׁ עשרה מדות, ואבודרהם כתב במדרש חכמים גורס מִשְּׁלֹשׁ עשרה מדות וכן כתב רבינו סעדיה עכ"ל, אמנם בסנהדרין פ"ו וחולין קט"ו, ב' לא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן נשמע שהעקר בִּשְׁלֹשׁ עשרה, וכן גורס גם הבתיי סוף פ' בהעלתך]. מקל וחמר, כיצד, ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים (במדבר י"ב, י"ד), קל וחמר לשכינה י"ד יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף. ומגזרה שוה, כיצד, כשאומר בשומר שכר אם לא שלח ידו במלאכת רעהו (שמות כ"ב, י') מה שומר שכר שנאמר בו אם לא שלח ידו במלאכת רעהו פטר בו את הנשבעים, אף שומר חנם שנאמר בו אם לא שלח ידו (שם כ"ב, ו') פטר בו את הנשבעים. [מִבִּנְיַן אב, ביו"ד בפתח כי הוא נפרד, ואב תואר לבנין והמובן בנין שהוא אב וראש, דוגמת יד חזקה, עִנְיַן רע] מבנין אב וכתוב אחד, כיצד, לא הרי המשכב כהרי המושב ולא הרי המושב כהרי המשכב, הצד השוה שבהן שהן עשויין לנחת אדם לבדו והזב מטמא אותו בזובו והוקן לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים, אף כל שהוא עשוי לנחת אדם לבדו יהא הזב מטמא אותו בזובו והוקן לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים, יצא המרכב שהוא עשוי לסבלות אחר. מבנין אב ושני כתובים, לא הרי פרשת הנרות כהרי פרשת שלוח טמאים ולא שלוח טמאים כהרי הנרות, הצד השוה שבהם שנאמר בהם צו מיד ולדורות, אף כל שנאמר בו צו מיד ולדורות: [מבנין אב מכתוב אחד ומבנין אב משני כתובים, הוא רק מדה אחת, וכן בסדר האבודרהם.] מכלל ופרט, כיצד, מן הבהמה (ויקרא א', ב') כלל, מן הבקר ומן הצאן, פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט ונתמעטה חיה מן הקרבן. ומפרט וכלל, כיצד, כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה (שמות כ"ב, ט') פרט, וכל בהמה לשמור, כלל, עשה הכלל מוסיף על הפרט. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, כיצד, ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך (דברים י"ד, כ"ו) כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר, פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל, ואי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפרש דבר שהוא ולד ולדות הארץ, אף אין לי אלא דבר שהוא ולד ולדות הארץ [ויש לשאול היכן מצינו שהבקר והצאן הם גדולי קרקע, יש לומר מפני שכתוב תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה וגו' או יש לומר שהן גדלות ע"י גדולי קרקע שהם העשבים. האבודרהם]. מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל, כיצד, קדש לי כל בכור (שמות י"ג, ב') יכול אף נקבה במשמע, תלמוד לומר הזכר (דברים ט"ו, י"ט); אי זכר, יכול אפילו יצאה נקבה לפני הזכר, תלמוד לומר כל בכור פטר כל רחם (שמות י"ג, ב'); יכול אפילו נולד לאחר יצא דופן, תלמוד לומר בכור; והו כלל שצריך לפרט ופרט שהוא צריך לכלל. כל דבר

וְיָצָא מִן־הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל־עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל־הַכְּלָל כֻּלּוֹ יָצָא· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טֹעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחֲמִיר· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן טֹעַן אַחֵר שֶׁלֹּא כְעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר· כָּל־דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לָדוּן בְּדָבָר הֶחָדָשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵרוּשׁ· דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ· וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים זֶה אֶת־זֶה עַד שֶׁיָּבוֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְיַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם׃

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ׃ וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת׃

שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, כיצד, והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' (ויקרא ז', כ') והלא שלמים בכלל היו, ובשיצאו מן הכלל לא ללמד על עצמן יצאו אלא ללמד על הכלל כלו יצאו, מה שלמים מיוחדין שקדושתן קדושת מזבח, אף כל דבר שקדושתו קדושת מזבח. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחד שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר, כיצד, ובשר כי יהיה בו בעורו שחין ונרפא (ויקרא י"ג, י"ח) או בשר כי יהיה בו בעורו מכות אש (י"ג, כ"ד) והלא שחין ומכוה בכלל כל הנגעים היו, ולמה יצאו לטעון טוען אחד שהוא כענינו, יצאו להקל עליהן ולא להחמיר, להקל עליהן שלא יראו ולא ידונו אלא בשבוע אחד. [כתב ר' עזריאל בסדורו כי בספרים ישנים לטעום טַעַם, והאמת כי כן הוא גם בסדור רס"ג אך רק בראשון ובשני כתוב לטעון טַעַם ובשני הזה נשלא בכ"י וכן גרסת כל בו, וכן הוא בסדור של"ה; ובסדור רש"כ הראשון לטעון טַעַם והשני לטעון טַעַן ובשני הזה נוסחת כי"י ומחזור רומא; ובסדורי ספרד לטעון טֹעַן, ונראה כי זה גם גרסת אבודרהם, אמנם העקר גרסת בעל וי"ל לטעון טֹעַן, והוא ענין משא על' טענו את בעירכם (בראשית מ"ה י"ז) תחת משאו תרגומו תחות [illegible] (שמות כ"ג, ה') ומשקלו כמשקל נֹגַהּ שֶׁבַע אֹרַח]. כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טוען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר, כיצד, ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן (ויקרא י"ג, כ"ט) והלא ראש וזקן בכלל בשר הגוף היו ויצאו לטעון טוען אחר שלא כענינו, להקל עליהן ולהחמיר, להקל שלא ידונו בשער לבן, ולהחמיר שידונו בשער צהוב. וכל דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר החדש אי אתה יכול וגו' כיצד, ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת (ויקרא י"ד, י"ג) שאין ת"ל כי כחטאת האשם הוא לכהן, אלא לפי שיצא מצורע לידון בדבר חדש בבהן יד ובבהן רגל ואוזן ימנית יכול לא יטעון מתן מזבח, תלמוד לומר כי כחטאת האשם הוא, החזירו הכתוב לכללו בפירוש, מה חטאת טעונה מתן מזבח אף אשם טעון מתן מזבח. דבר הלמד מענינו, כיצד, ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא (ויקרא י"ג, מ') יכול יהא טהור מכל טומאה, כשהוא אומר וכי יהיה בקרחת או בגבחת נגע לבן אדמדם, דבר הלמד מענינו הוא שאינו טהור מכל טומאה אלא מטומאת הנתקים בלבד. ודבר הלמד מסופו, כיצד, ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם (שם י"ד, ל"ד) בית שיש בו אבנים ועצים ועפר ובית שאין בו אבנים ועצים ועפר במשמע, כשהוא אומר ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו ואת כל עפר הבית, הוא דבר הלמד מסופו שאין הבית מטמא בנגעים עד שיהיו בה אבנים ועצים ועפר. (דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופו, הוא רק מדה אחת וכן נסדר באבודרהם). וכן שני כתובים המכחישין זה את זה וגו' כיצד, כתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר (שמות י"ט, כ') וכתוב אחד אומר כי מן השמים דברתי עמכם (שם כ', י"ט), בא הכתוב השלישי והכריע מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה (דברים ד', ל"ו) מלמד שהרכין הקב"ה שמי השמים העליונים אל ראש ההר ודבר עמהם מן השמים, וכן אומר נעים זמירות (תהלים י"ח, י') ויט שמים וירד. (בסדור רס"ג גם בכ"י אחד הנוסחא [הא] שני כתובים, וראה הבנת המקרא לרוו"ה על רש"י במדבר ז', פ"ט.

יהי רצון, הוא משנה אבות סוף פרק ה'. ושם נעבדך ביראה עפ"ה עבדו את ה' ביראה (תהלים ב' י"א) כימי עולם, ל' מלאכי ג', ד'.

סדר עטיפת הטלית·

קודם נרוך שאשר מתעטפים תחלה בטלית ואח"כ מניחים תפלין. וקודם שמתעטפים בטלית צריך לבדוק בציציות לראות שיהיו כשרות, ואח"כ יאמר:

בעפֿאר מאן זיך מיט דעם טלית אומהילט, זאגט מאן פֿאלגענדעס:

הִנְנִי מִתְעַטֵּף בְּטַלִּית שֶׁל־צִיצִת כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאִי כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם· וּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי מִתְכַּסֶּה בְטַלִּית בָּעוֹלָם הַזֶּה כֵּן תִּזְכֶּה נִשְׁמָתִי לְהִתְלַבֵּשׁ בְּטַלִּית נָאָה לָעוֹלָם הַבָּא בְּגַן עֵדֶן. אָמֵן:

ואח"כ יברך מעומד. דאן ווירד שטעהענד דיעזע ברכה געזאגט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִת:

ואח"כ יניח הטלית על ראשו עד לחוטמו ויטול שתי ציציות הימניות לאחוריו בכתף שמאלית ושתים האחרות ישארו לפניו, נמצאו כל ד' ציציות בצד שמאל, ויעמוד כך מעוטף כדי הלוך ד' אמות לפחות ויאמר ד' פסוקים אלו:

נאכדעם מאן דאז טלית אויפגעווארפען האט, זאגט מאן פֿאלגענדעס:

מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ יֶחֱסָיוּן:
יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם:
כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר:
מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ לְיִשְׁרֵי־לֵב:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵי חֲשׁוּבָה מִצְוַת צִיצִת זוֹ כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתרי"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ· אָמֵן:

אח"כ יפיל הטלית מעל פניו ויאחוז ציצית אחת שבצד ימין לאחוריו וכן אחת שבצד שמאל לאחוריו, והטלית יש לו צדדים מונחת מקופלת על כתפיו ונמצא מסובב כמלווה.

הנני מתעטף, ע"פ הנוסחא הנמצא בסדור ר"ש עפשטיין ובסדור של"ה. ויש לדעת כי כל הענינים הנוספים בסדורינו על ברכות טלית ותפלין לומר לפני הברכות ולאחריהן אינם בכ"י וס"י, כי אינם תקון קדמונים רק שנכנס שנכתבו מעת שנודע ס' שערי ציון. ובספר הכוונות הובא' נוסחא אחרת לומר קודם עטיפת הטלית ויש בה דברים עמוקים יסודים בסודות הקבלה, אע"כ אמר עליה הר"ש עפשטיין בסדורו שלא יאמרנה מי שלא בא בשערי הקבלה פנימה, אלא יאמר הנוספא שלמעלה כל' פשוטה ומובנת לכל. בטלית, סדין שיש לו ארבע כנפות והוא ללבוש עליון על שאר בגדים לכסותן בו נקרא טלית בל' חכמים „בערעקונג אומהיללונג" ושרשו טלל ורבוי טליות (זבים פ' ד' משנה ה'. וז').

להתעטף בציצת, גמר' מנחות דף מ"ג. בציצת הבי"ת נפתח, כן כתבו ג"א, ולחם חמודות, ויעב"ץ במו"ק לא"ח ס' ח', ובעל ש"ת, גם בעל אור חדש בשם הרש"ם, וכן הסכים בעל של"ה בסדורו, וכן הנכון, כי זהו לשון המסודר להורות בה על ציצית הידועה שלונו עליה השם יתברך לעשותה בבגדינו, אבל בציצת בשב"א הוא כלתי מבורר ויהיה משמע על כל מיני פתילים ואף שערות הראש כמו ויקחני בציצת ראשי (יחזקאל ח', ג'). והלבוש בס' א' ענן ואמר שאין לומר בציצת בשבור שאין עוד לנו תכלת כי בציצת יהיה משמע ציצת המיוחדת של תכלת, אמנם כמח"כ זאת טענתו קלושה היא הלא המשנה ערוכה כי התכלת אינה מעכבת (ורשב"י מיד ושלום דף י"ח, ב'), והספוף הוא ועל בציצת בנקוד שב"א יש להרים כטענה שאינו משמע על ציצית של מלוה אלא על כל פתילים יהיו מה שיהיו וע"כ ודאי היותר טוב לומר בציצת בפתח, וכמו שאין אומרים ליכב בסכה אלא בסכה בפתח ר"ל בסכה המצויה לשם מלוה. מה יקר, תהלים ל"ו, ח' עד י"ב.

סדר הנחת תפלין·

קודם הנחת תפלין יאמר זה. פאר תפלין־לעגען וויגר פאלגענדעס געזאגט:

הִנְנִי מְכַוֵּן בְּהַנָּחַת תְּפִלִּין לְקַיֵּם מִצְוַת בּוֹרְאִי שֶׁצִּוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ· וְהֵם אַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ· שְׁמַע· וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ· קַדֶּשׁ· וְהָיָה כִּי יְבִאֲךָ· שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִחוּדוֹ וְאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְשֶׁנִּזְכּוֹר נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עִמָּנוּ בְּהוֹצִיאוֹ אוֹתָנוּ מִמִּצְרָיִם· וַאֲשֶׁר לוֹ הַכֹּחַ וְהַמֶּמְשָׁלָה בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים לַעֲשׂוֹת בָּהֶם כִּרְצוֹנוֹ· וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ עַל הַיָּד לְזִכְרוֹן זְרוֹעוֹ הַנְּטוּיָה· וְשֶׁהִיא נֶגֶד הַלֵּב לְשַׁעְבֵּד בָּזֶה תַּאֲוַת וּמַחְשְׁבוֹת לִבֵּנוּ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ· וְעַל הָרֹאשׁ נֶגֶד הַמּוֹחַ שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁבְּמוֹחִי עִם הוּשַׁי וְכוֹחוֹתַי כֻּלָּם יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִים לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ· וּמִשֶּׁפַע מִצְוַת תְּפִלִּין יִתְמַשֵּׁךְ עָלַי לִהְיוֹת לִי חַיִּים אֲרוּכִים וְשֶׁפַע קֹדֶשׁ וּמַחֲשָׁבוֹת קְדוֹשׁוֹת בְּלִי הִרְהוּר חֵטְא וְעָוֹן כְּלָל וְשֶׁלֹּא יְפַתֵּנוּ וְלֹא יִתְגָּרֶה בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְיַנִּיחֵנוּ לַעֲבוֹד אֶת יְיָ כַּאֲשֶׁר עִם לְבָבֵנוּ· אָמֵן:

ויקח תפלה של יד ויניח אותה על יד שמאל על בשר הגבוה שבזרוע, וקודם הקשירה יברך:
נון לעגט מאן דיא תפלה של יד אויף דען לינקען ארם אונד זאגט דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

ויהדק ויקשר הקליפה בהלועה, ואח״כ כורך שבע כריכות על קנה הזרוע.
נון ווירד דיא רצועה צוגעצאָגען אונד זיעבען כריכות אום דען ארם געשלאגט.

הנני מכון, ע״פ הנוסחא הנמצא בסדור של״ה. ויש נוסחא אחרת בס׳ שערי ציון, ואין למחות מטעם הכתוב לסגולה אלא נוסחת עטיפת הטלית. חושי, הכנתוני, „איינע געפיהלע, וכנגע".

להניח תפלין. על מצות תפלין, מנחות ל״ה, ע״ב. שבת דף ל״ו. ודף מ״ב, ע״ב. ותוספות סוף פ׳ נח, ורש״ב בכר״אז לפסחים פרק מ׳ אות י׳. לְהָנִיחַ כן נקד הרב לוצאטו בס׳ מעריך כנגד דעת ב״י בח״מ ס׳ כ״ה שנקד לְהַנִּיחַ וכן כתב בעל רי״ל. והנה לְהָנִיחַ הוא מקור הפעיל משרש ינח, לְהַנִּיחַ הוא הפעיל משרש נוח, והאר נרדף לדעת בעל הורמים כשנא בשנוי המקרא כי הַנִּיחַ משרש נוח טעמו את סמוכה לדבר הצריך למנוחה ונל״ח „רוהע פערשאפפען", כמו עד אשר יניח (דברים ג׳, כ׳) הניחם ה׳ (יהש כ״ג, י״א) וכן וכאשר יניח ידו (שמות י״ז, י״א) שעקר פרושו כאשר נתן מנוחה לידו שהיתה לו כנרם. ובהוראת הַנִּיחַ משרש ינח היא להשאיר הדבר במנוחתו ובל״א „חין רוהע לאסען" כמו הנח לו (שופט ד׳, י״ז), גם השאת דבר על מקום מה כדי שישאר שם במנוחתו ובל״א „חינזעטצען, ניעדערלעגען" כמו והנח אותו, ויניחהו אהרן (שמות ט״ז, ל״ג. ול״ד) ויניחהו בגן עדן (בראשית ב׳, ט״ו) ותנח נגדו (שם ל״ט, ט״ז) והניחם על אדמתם (ישעי׳ י״ד, א׳). ואלה לנו מן

ולוקח תפלה של ראש ומברך: דאן לעגט מאן דיא תפלה של ראש אונד זאגט דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת תְּפִלִּין:

ואחריה תיכף יאמר: גלייך דאראויף זאגט מאן:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

ומהדקה כראוי, ואח"כ כורך ג' כריכות על אצבע האמצעית, ובשעת כריכה יאמר:

נאכדעם מאן דיא תפלה של ראש בעפעסטיגט האט, ניממט מאן דיא רצועה של יד, מאכט דרייא כריכות אום דען מיטטעלפינגער אונד זאגט דאבייא פאלגענדע פסוקים:

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי לְעוֹלָם.

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים.

וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת יְיָ:

ואח"כ יאמר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא חֲשׁוּבָה מִצְוַת הֲנָחַת תְּפִלִּין זוּ כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וְכַוָּנוֹתֶיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. אָמֵן:

· ביי'ם אבלעגען דער תפלין ווערדען צוערסט דיא דרייא כריכות פאם פינגער אבגעוויקעלט, דאן ווירד ערסט של ראש אונד דאן של יד אויסגעלעגען.

הטעם שהלכה כי המוטל לְהָנִיחַ תפלין מגרה נוח יהי עצמותו לתת לתפלין מנוחה, ובל"א דען תפלין רוהע שאפפען. ואין זה שכוונת הברכה והתפלין אינם צריכים למנוחה, וע"כ הדין עם הרב לונזאנו לומר לְהָנִיחַ והוא פירושו לשום התפלין על מקומם המיוחד לנו. והיורה על אמתת נקוד זה כי גם במלי גמרא קראו ככה כיודע לנו ממה שאמרו בשבועות סוף פרק ג' ולא הִנַּחְתִּי תפלין היום, ובמנחות ל"ו, ב' הנח תפלין ביד וְהַנַּח תפלין בראש. ועתה בא לידי ס' דברי יוסף לר"י שווארץ וראיתי שם בדף קמ"א שהביא גם הוא במופלאות ודעת שהבין לְהָנִיחַ — תְּפִלִּין ממה שאמרו חז"ל בכלים פרק י"ח תְּפִלָּה מרובע כלים, ובמנחות פרק ד' תְּפִלָּה של יד, ובמקואות פרק י' והקמיע וְהַתְּפִלָּה, ובמגלה פרק ד' העושה תְּפִלָּתוֹ עגולה, נשמע ממנו שהרבוי נ"ל תפלין בלמ"ד דגושה, ורמה כתאבי. על מִצְוַת תפלין, וכן בסדור של"ה ועיין מג"א ס' כ"ה אות ט'. ואם בא"ז תאות בעל זה יאחז גם גם' לוא פרה ס' מג"ע גם ווי"ג ס' ט'.

וארשתיך, הושע ב', כ"א וכ"ב. ואמירת הפסוקים האלה הנהיג ר' נתן שפירה שהיה אב"ד בק"ק קראקא ובספר בנות של"ג, והוא הנהיג גם אמירת הפסוקים מה יקר וגו' בעטיפת הטלית (קצור של"ה דף ל"ו ול"ז ושם עומד פ' ל"א). והנוסחא של יהי רצון אחרי עטיפת הטלית והנחת תפלין לקוחה מס' שערי ציון.

ברוך שאמר יש לנגן בקול נעים, וצריך לאמרו בעמידה. ואסור להפסיק מתחילת ב"ש עד לאחר י"ח.
ויאחז הב' ציציות שלפניו בידו הימנית בשעת אמירת ב"ש ובסיומו בתשבחות ינשקם ויניחם בנחת מידו.

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם· בָּרוּךְ הוּא· בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית· בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה· בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם· בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ· בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת· בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו· בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח· בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל· בָּרוּךְ

ברוך שאמר, ברכה זו איננה בגמ' שלנו אבל הרי"ף לברכות דף ל"ב מזכירה בזה"ל ותקינו רבנן למימר ברכה מקמייהו (דפסוקי דזמרא), ומאי ניהו ברוך שאמר וישתבח, הילכך מיבעי ליה לאיניש דלא לאשתעויי מכי מתחיל בברוך שאמר עד דמסיים ליה. וכן כתב רבנו יונה ז"ל אמרו חכמים (ברכות דף ל"ב) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, מנלן ממשה שנ' ואתחנן אל ה', אתה החלות, אמירה נא, והמזמורים הן הם סדורי השבח, וא"ר יוסי (שבת קי"ח, ב') יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום שהתהלה לדוד עד סוף הספר, ולפסוקי דזמרא תקנו חכמים ברכה, ברכה לפניהם ברוך שאמר, ולאחריהם ישתבח בהקדמת ברכת השיר כע"פ' (פסחים קי"ח), וע"כ ישתבח אינה פותחת בברוך שהיא ברכה הסמוכה לחברתה כדין ברכות הסמוכות, וע"כ אסור לשוח בינתים, וכן כתב רבי אלפסי ורבי עמרם ז"ל שאסור לדבר כלל מכי התחיל ברוך שאמר עד סוף ישתבח, ואף גם זאת לא ישיח כלל עד סוף שים שלום לסמוך סדור השבח לתפלה, וכן מצאתי בירושלמי השח בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה. וכתב עוד רבנו יונה, מנהג צרפת לומר ברוך שאמר בין בחול בין בשבת לפני כל המזמורים, וכן הדין, שהיא ברכה דלפני פסוקי הזמירות, ובשאר וישתבח ברכה לאחריהם עכ"ל ורא"ה ג"כ בערוך ערך תפל. והנה ברכת ברוך שאמר זו, אשר טובא מלך גדול מראשיתה כמ' אליה זוטא פרק ד', יש בה כמה שנויי נוסחאות בין האשכנזים ובין הספרדים ואף הספרדים בעצמם אינם שוים להם הנוסחא כנראה מאבודרהם ומהמנורת המאור (כלל תפלה סמן ל"ג) ומס' נגיד ומצוה, והנוסחא שלנו יש בה פ"ז תבות וסמן לה ראשו כתם פ"ז (רוקח ס' ש"כ). וכתב היוסיפון (דף קכ"ב דפוס קראקא) כי בשבת הראשון של שנוי ראש גליות היה החזן מסדר ברוך שאמר והיה העולם והבחורים היו עונים ברוך הוא והחזן היה אומר ברוך עושה בראשית והבחורים ענו ברוך הוא וכן על כל המאמרים המתחילים בברוך היו עונים ברוך הוא; ואמר מחכמי זמננו שמשם מוכח שכן עקר כוונת מחבר ברכה זו שתאמר בענין מזמון ותבות ברוך הוא שבמדורים אמר והיה העולם יהיו רק לסמן שיענה בן הקהל על כל המאמר. אבל לא כן הוא ולא כן שמש, ותבות ברוך הוא הן מגוף הברכה והברכה היא ולא מזמון ולא נתקנה להיות מסודרת במזמון ורק בעת שנוי ראש הגולה עשו מה שעשו לרוממות תפלת היום ולהדרת שמחתו שע"כ יסופר לנו לאחרו. ומלבד זאת גם הספור ההוא מן מניית ברוך הוא איננו מוסמך כל כך כדי ללמוד ממנו, כי בס' שבט יהודה ס' ע"כ יסופר ג"כ שנוי ראש גליות ומובא שם אמירת ברוך שאמר באופן אחר. וגם בב"ר דף ו' ע"ב מי שאמר והיה העולם ברוך הוא. שאמר והיה העולם, ע"פ הכתוב כי הוא אמר ויהי (תהלים ל"ג, ט'), ותבה מליצה זו נכונה לחז"ל לקרוא בה את בורא העולם, כגון מי שאמר והיה העולם (ערובין י"ג, ב'. מגלה י"ג, ב'. סנהדרין י"ט. וק"ה. קדושין ל"א. חולין פ"ג, ב'. ספרי פסקא ויהי בנסוע. ב"ר דף ל"ד, ב'. שמות רבה פ' כ"ה. דברים רבה פ' כי תבא) במי שאמר והיה העולם (שבת קל"ט. חולין פ"ד, ב'. מדרש משלי י', ג') שמי שאמר והיה העולם (ב"ר סוף פ' ז') ומקומות אחרים. עושה בראשית, אשר ברא בתחלת כל הדברים שבעולם, בל"א שעפפער דעס וועלטאנפאנגס; ותבת בראשית של פסוק הראשון שבספור הבריאה הורגלה כל כך בפי חז"ל להשתמש בה להוראת בריאת העולם עם כל אשר בו עד שהיא עם ה"א הידיעה שלה היתה לשם דבר בפני עצמו ואמרו לששת וכל ימי בראשית שתתפלגים מתחתיו (ב"ר פ' ע"ז) במקום וכל ימי העולם, וכן בברכת הזיקין עושה בראשית (ברכות נ"ד) הגדולה זו מעשה בראשית (שם נ"ח) שבת ימי בראשית (חגיגה י"ח) מחדש בכל יום מעשה בראשית (שם י"ב ובברכת יוצר אור), נאמר במעשה בראשית (חולין ס"ג) וכן בתפלות יוצר בראשית, זכר למעשה בראשית, ובריות בראשית, נסתרות שבבראשית, ותבה בן מלה זו שגורה בפי כל עד שגם המתרגמים השתמשו בה ותרגמו אפשי עובדי בראשית (ת"י לישעיה כ"ח, כ"ט) ברית עלמא מבראשית (ת"י ישעיה ס"ו, ט' וירמיה כ"ג, ג') כזכור בראשית (ת"י חבקוק ג', ד') וכבן סירא ט"ז, י"ד הוא מן בראשית ברא בני אדם, ושם ט', כ"כ מעל דמן בראשית אתבריו. ודע כי בכי"י הנוסחא עושה מעשה בראשית וכן הוא בסדר אליה זוטא פ' ד'. אמנם בכר כתוב בשם ס' היכלות שיש פ"ז תבות בברכה וא"כ אין לומר מעשה. ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים, ברכות נ"ז ע"ב. ברוך מרחם על הארץ, תענית דף ס"ו. הבְּרִיּוֹת בן נקד בסדור רפ"ו וכן נקד בבדיא בס' נגיד ומצוה וכן כתב ה"ר עזריאל ז"ל הבְּרִיּוֹת בכ"ל והוא מל' ואם בְּרִיאָה יברא (במדבר ט"ז, ל') והיו"ד היא תמורת הא"לף כי אותיות אהו"י מתחלפות, וי"א בְּרִיּוֹת ואיננו נכון כי שמות שבן על משקל קְלִיָּה באים כן וזה במסיבות קְלִיּוֹת סמה, משא"כ מן בְּרִיָּה כ"ל בְּרִיּוֹת כמו מן עֲלִיָּה עֲלִיּוֹת ומן שְׁבִיָּה שְׁבִיּוֹת עכ"ל והביא דבריו והמנס חמשו בעל שערי תפלה בסמן ב' והעלמו שמנו דברי

שְׁמוֹ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הָאָב הָרַחֲמָן הַמְהֻלָּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת וּבִזְמִירוֹת נְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ וְנַמְלִיכְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ יָחִיד חֵי הָעוֹלָמִים. מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי־עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת׃

הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו׃ שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ׃ דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד׃ זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיהוּ׃ זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו׃ הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו׃ זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק׃ וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם׃ לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם׃ בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר׃ לֹא־הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ׃ שִׁירוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם

רד"ק במכלול שקל פְּעִלָּה ושקל פְּעִילָה. הָאָב הרחמן כן גורס אבודרהם וכן העקר ע"פ הסלוק הלשון שיהיו התואר והמתואר בענין ה"א הידיעה. הַרַחֲמָן לא נמצא במקרא במשקל זה אבל נמצא ידי נשים רחמניות (איכה ד', י') הנקבה ממנו, והוא כמו רַחוּם או מְרַחֵם ורז"ל השתמשו במשקל זה להורות כי הרחמנות להקב"ה בקביעות ותדירות לא כבשר ודם אשר פעם אכזר פעם מרחם והתפלה י"כ אחריך לבאר אי"ה. הַמְהֻלָּל כתב הפרעון בערה אחר, כל מלה שבראשה הֵ"א תהיה הה"א דגושה חוץ אם תהא מלה שבאמצע האות דגושה הרי הה"א (שבראשה) נקבצת רפויה כמו וְהַמְשַׁלֵּחַ את השעיר, הַמְכַסֶּה שמים בעבים, הכהן הַמְטַהֵר. ומזה יתפש כל המוסר בברוך שאמר הַמְשֻׁבָּח. הַמְהֻלָּל דגוש, וראוי לומר הַמְשֻׁבָּח וְהַמְהֻלָּל מפני הדגש שבאמצע עכ"ל, ובלמוד שלם דברי הפרעון כי היה לו הנוסח הַמְשֻׁבָּח והספרינו מְשֻׁבָּח בלא ה"א. בְּפִי עמו בכל הסדורים ישנים ומדוייקים וכ"י וכל"ל ושה שאמור בשן אברהם לא"ם ס' כ"א יש לומר בְּפֶה שהוא הנעתרים פ"ג אין מעניין הנעתריות שכנגד דקדוק הלשון. ונזכיר שמך ונמליכך, נכתב כ"י גם בסדור רפ"ה נהפכה הנוסחא ונמליכך ונזכיר שמך, אך בסדור רפ"ז כמו בסדורינו. חַי העולמים כן נקודו חֵי בצרי, ואם היה כתוב חַי עוֹלָמִים בלי ה"א ידיעה היה הנכון חֵי נפתח, עכשיו שכתוב הָעוֹלָמִים בה"א בכל הסדורים שנדפסו ושבכ"י אין ספק שצ"ל חֵי בצרי שכה דקדוק הלשון ואין פה מקום להאריך ובברכת ישתבח וברכת בורא נפשות יבואר יותר אי"ה. בַּתִּשְׁבָּחוֹת וכן הוא בסדור רפ"ז ודלא כמכלול שקל תִּפְעָלָה.

הודו וכו' עד והלל לה' הוא בדה"א ט"ז, ח'. עד ל"ו. וטעם אמירת פסוקים הללו לזכר קרבן תמיד, כי בתמיד של שחר היו אומרים הודו עד ובנביאי אל תרעו, ובתמיד של בין הערבים משירו לה' כל הארץ עד והלל לה', כדאית' בסדר עולם רבה פ' י"ד. וא"כ היה העקר לומר הודו מיד אחר פ' התמיד ואין להפסיק בינתים וכן נהגו מנהג הספרדים אבל האשכנזים הקדימו ברוך שאמר להודו ומסכימים להם אנן ידמי והטור. בכל נֻסְחָאוֹתַי מלא וי"ו, וכן בפסוק ספרו בגוים הוא מלא וי"ו, ורק בפסוק זכרו נפלאותיו הוא חסר וי"ו ע"פ המסורה. אתן ארץ כנען, כן הוא, אבל בתהלים ק"ה, י"א שם אתן את ארץ כנען.

אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו:
כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים: כִּי כָּל־
אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים. וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז
וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז:
הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת־
קֹדֶשׁ: חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יִרְעַם הַיָּם
וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ: אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי
יְיָ כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת
לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־
הָעוֹלָם וְעַד־הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: רוֹמְמוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: [י"א בי בשבת וי"ט אין לומר פסוק
והוא רחום] וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ
וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] אַתָּה יְיָ לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ
וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

אלילים, יש להפסיק בין תיבת אלילים ובין וה' שמים עשה, שלא יאמר השם לאלילים הם ואלילה, וכן יש להפסיק בין יי' ובין ה' (של"ה דף רנ"ג, כ'). ישמחו השמים ותגל הארץ, ר"ת שם הוי"ה. רוממו, מכאן ואילך לקוטי פסוקים מתהלים ופסוק זה והבא אחריו ממזמור צ"ט, ה'. וט'. וכן כתב הכל בו ומוסיפין אחר והלל לה' רוממו ה' אלהינו, ואמר פסוקי דרחמי כגון ה' צבאות עמנו, כדאמרינן בירושלמי לעולם אל יהי פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו (תהלים מ"ו, ח') ואחריו ה' צבאות אשרי אדם בוטח בך (פ"ד, י"ג) עכ"ל. והוא רחום, עם ע"ח, ל"ח. וכתב יעב"ץ על פסוק זה בסדורו: „פסוק והוא רחום אין אומרים בשבת וי"ט", וכן נהגו עליו גם לעמוד קודם אשרי גם בובא לציון, והוא ע"פ בעל הכנה"ג (מובא במג"א לס"ס ס' רפ"א) שכתב וז"ל בקהלות תיריא (Tiria במדינת תוגרמה) וקונסטנדינא אין אומרים והוא רחום בפסוקי דזמרה בשבת וי"ט עכ"ל. ובאמת היה כן המנהג לבני אשכנז שלא לומר פסוק זה, כי הטעם אשר בעבורו אין אומרים הפסוק בערבית של שבת (שמתקנים שם) עומד להם במקומו גם ליום השבת. ובני ספרד שאין חוששים על הטעם ההוא הם יאמרו הפסוק כמו בערבית של שבת כן ביומו וכמו שמעיד הרב חיד"א (אשר מנהגו מנהג ספרד) בקשר גודל ס' ז' אות ע'. כל חמתו, שום דבר ממשמו, כמו לא תעשה כל מלאכה (שמות כ', י') ולרש אין כל (ש"ב י"ב, ג'). וראיתי לבעל קב הישר שכתב בפ' ל"ג, חז"ל תקנו לומר ג' פעמים והוא רחום יכפר וגו' אחד בבוקר לפני קריאת שמע, ואח' קודם ובא לציון גואל, ואח' בתפלת ערבית, כי בפסוק זה יש י"ג תיבות כנגד י"ג מדות הרחמים, ת"פ עולים ל"ט, והכוונה כאשר בכל יום ויום היצר הרע מתגבר על האדם ובקושי אשר יכול האדם להנצל מן החטא שמתחייב ל"ט מלקיות, וע"כ תפלה זו מועלת לנקות שהקב"ה שיכפר עונו כאילו הוא לוקה מלקות ל"ט עכ"ל והנה היה זה טעם שמתקבל לולי היה שובש והוא רחום רביעי שאומרים בסוף יהי כבוד קודם אשרי, ונסתר טעמו. אתה ה', תהלים מ', י"ב. זכר רחמיך, כ"ה, ו'. ותיבת יְיָ בחולם ובטעם מהפך לא במקף ונקמץ עש"ס.

תנו עז לאלהים. על־ישראל גאותו ועזו בשחקים: נורא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נתן עז ותעצמות לעם ברוך אלהים: אל־נקמות יי אל נקמות הופיע: הנשא שפט הארץ השב גמול על־גאים: ליי הישועה. על־עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה. המלך יעננו ביום־קראנו: הושיעה את־עמך וברך את־נחלתך ורעם ונשאם עד־העולם: נפשנו חכתה ליי עזרנו ומגננו הוא: כי־בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי־חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: הראנו יי חסדך וישעך תתן־לנו: קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך: אנכי יי אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב־פיך ואמלאהו: אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה ליי כי גמל עלי:

אין אומרים מזמור לתודה לא בשבת וי״ט וערב יו״כ גם לא בע״פ וחה״מ של פסח.

אן שבת וי״ט, עי״כ, ע״פ אונד חה״מ פסח ווירד קיין מזמור לתודה געזאגט:

מזמור לתודה הריעו ליי כל־הארץ: עבדו את־יי בשמחה באו לפניו ברננה: דעו כי יי הוא אלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו: באו שעריו בתודה חצרתיו בתהלה הודו לו ברכו שמו: כי־טוב יי לעולם חסדו ועד־דר ודר אמונתו:

בחול מתחילים יהי כבוד בדף 68.

אן וואכענטאגען ווירד היערויף יהי כבוד אנגעפאנגען (זייטע 68).

תנו עז. נורא אלהים, שם ס״ח, ל״ה. ול״ו. אל נקמות, צ״ד, א׳. וב׳. לה׳ הישועה, ג׳, ט׳. ה׳ הושיעה, כ׳, י׳. הושיעה את, כ״ח, ט׳. נפשנו חכתה, ל״ג, כ׳. כ״א. וכ״ב. הראנו, פ״ה, ח׳. קומה עזרתה, מ״ד, כ״ז. ופירוש עזרתה כמו לעזרה. אנכי ה׳, פ״א, י״א. אשרי העם, קמ״ד, ט״ו. ואני בחסדך, י״ג, ו׳.

מזמור לתודה, בתהלים סימן ק׳. ותקנו לומר מזמור זה שהוא כמו ברכת הודאת גומל חסדים, שמפני שאין יום שלא נעשה בו נס לאדם ואין בעל הנס מכיר בנסו וצריך לתת הודאה, לכן אחר שאמרנו אזהרה לה׳ כי גאל עלי סומכים לו ההודאה לגואל. וכתב אבן ירחי, בצרפת נהגו לדלג בשבתות וי״ט מזמור לתודה, וכן בדין, שהיו אומרים אותו בזמן הבית על הקרבת התודה שהיו מביאין ד׳ הצריכין להודות (וכן בו ד׳ אמות הוי״ה כנגד ד׳ הצריכים להודות) ואין קריבה בשבת וי״ט דנדרים ונדבות אין קריבות בהן, אבל בפרובינצא וספרד אומרים אותו, ולא יתכן עכ״ל ובעל הרוקח בס׳ ש״ט אחרי כתבו הטעם כמו אבן ירחי הוסיף וז״ל ושמעתי על הר׳ אליהו שלא היה מדלג בשבת וי״ט כי אם שתי תיבות בללו מזמור לתודה והיה מתחיל הריעו לה׳ כל הארץ, מפני שזה שמה של הקרבה עכ״ל, ועיין ב״ע א״ח סוף ס׳ נ״א. ולו אנחנו כן הוא נקרי, והכתיב ולא אנחנו. ובאיכן מדרשו בב״ר פ׳ ק׳, פירוש הכתיב הוא עשנו, ולא אנחנו בראנו את נפשנו, ופירוש הקרי הוא עשנו, ולו אנו מאליפים את נפשותינו. ואנחנו בפתח אף כי הוא באתנח לפי המסורה.

בשבת וכי"ט (ובפולין וק"ק אמשטרדם גם בהושענא רבה) מוסיפים מזמורים אלו.

אן שבת אונד י"ט ווערדען פאָלגענדע מזמורים נאך הינצוגעזעטצט.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־דָּעַת: אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם: בְּכָל־הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם: וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ: תּוֹרַת יְהוָֹה תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָֹה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְהוָֹה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָֹה בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יִרְאַת יְהוָֹה טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָֹה אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו: הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב: שְׁגִיאוֹת מִי־יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: גַּם מִזֵּדִים חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָֹה צוּרִי וְגֹאֲלִי:

לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ: אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָֹה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי: בַּיהוָֹה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ: גַּדְּלוּ לַיהוָֹה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָֹה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי: הִבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ: זֶה עָנִי קָרָא

למנצח, בשבת מרבים בשבחות לכבוד השבת ולהבדילו מן החול, וז"ל הכל בו, מוסיפין בשבת מזמורים יש מהם מדברים ביצירה ויש מהם מדברים מן התורה הנתונה בשבת, ולכבוד ימים טובים אומרין אותן כ"ש כמו בשבת עכ"ל והפירוש יען שאמרתי כי בדין הוא שאף בחול היה לנו לומר אותן מזמורים כולם שלבד מזמור שיר ליום השבת, אך מפני טורח הצבור נמנעו לאמרם בחול. והנה במזמורים הללו יש שינוי מנהג בין האשכנזים והספרדים והספרדים אומרים רננו צדיקים קודם לדוד בשנותו וכמו שסדורים במקרא ועוד מוסיפים בין יושב בסתר ובין הללויה שעומדים בבית ה' את שבעת המזמורים סמן כ"ט. וקכ"א. וקכ"ב. וקכ"ג. וקכ"ד. — לַלַּיְלָה בלמ"ד דגושה, כן העיד הר"ד אבודרהם, וגם בעל מקנה אברם מניאו בתוך הדגושין כדין אתי מרחיק. והאמת כי למ"ד לַּיְלָה דגושה אך לא מתורת דין אתי מרחיק, כי ע"פ הכלל שהזכרתי בהג"ה אין דין אתי מרחיק נוהג נכון כמו ידעתיך בְּשֵׁם (שמות ל"ג, י"ב) נהיית לְּעָם (דברים כ"ז, ט') סוף מן מלת לְּךָ שנוהג בה כמו ועשית לְּךָ (שם י', א') שאלת לְּךָ (מ"א ג', י"א), אבל ולילה לְּלַיְלָה הוא דגוש מפני שניעת ג' למדי"ן זו על זו וכדי שלא תבולע הלמ"ד השניה בהבלעה הקריאה, וזו אחת משמירות הדגש להעמיד האות ולהבירה היטב שלא תבולע באות דומה הסמוכה לה. ואין מקום פה להאריך יותר. וּבִקְצֵה כל מקצה מקצה קו"ף רפוים. מחופתו, משמיעתו. וּמִפַּז זהב טוב ומזוקק, והפ"א רפויה, הסרת ומבלל דף ל"ו. ונפת צופים הדבש אשר יזל מעלמו מן הכוורת, ועיין מוסף ע"מ ע"ב. בּ בטעם דפי המפסיק. איתם, אהיה תמים ושלם, ונראה תמם בנפעל והיה ראוי אֵיתַם ובא בנח תמורת הדגש.

לדוד בשנותו, מזמור ל"ד, ואמרו דוד כאשר ברח מפני שאול אל אכיש מלך גת, ועבדיו נקמו לנקמתו, ולפי שבשבת היה זה המעשה, ע"כ אומרים מזמור זה בשבת (לבוש המור ס' רפ"א). בשנותו את טעמו כמו שכתוב בש"א כ"א, י"ד. אבימלך, כך כל מלכי פלשתים נקראים כמו שנקראו כל מלכי מצרים פרעה. ופירוש טעמו, דעתו, כתרגומו מדעיה, וכן טעמו וראו פירושו דעו וראו. אברכה, זה המזמור הולך בדרך אלפ"א בית"א, ואות וי"ו היא נבלעת בפסוק של הביטו נתיבת ופניהם וכסוף הפ"ב כפול עוד הפעם אות פ"א וכן מלאכוהו ג"כ במזמור כ"ה. וכתב אבודרהם כי הפ"א הזאת היא במקום וי"ו החסר כדרך הפסוקים כי פ"א היא וי"ו בחלוף א"ת כ"ש. מגורותי, ל' פחד של' ויגר מואב (במדבר כ"ב, ג'). הביטו אליו, כל אותם שהביטו אליו מתוך צרתם, ונהרו, האירו פניהם, וכמו של' את תראי ונהרת (ישעי' ס', ה') ואל תופע עליו

וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ: חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם: טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ: יְראוּ אֶת־יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב: לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה אֲלַמֶּדְכֶם: מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב: נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה: סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ: עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־שַׁוְעָתָם: פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם: צָעֲקוּ וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם: קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ: רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה: שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה: תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ: פֹּדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחֹסִים בּוֹ:

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים· אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ בְּדֹר וָדֹר: בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל: תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי־אָדָם: כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף: בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ: כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ: שַׁתָּ עֲוֹנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ: כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה: יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ: לִמְנוֹת

נהרו (איוב ג', ד') ל' אור. יראו היו"ד בשב"א והרי"ש נקודה בשורק והאל"ף לא נקראת כלל וכן ג' עפ"ה, דין, ויהושע כ"ד, י"ד. וש"א י"ב, כ"ד. והוא ל' צווי. רשו מלרע אף כי שרשו רוש, מכלול דף קי"א, ב'. סור מרע כל לשון סרה קמוץ עפ"ב, חוץ מן שנים כי כלו חנף ומרע (ישעיה ט', ט"ז) מרע מקשיב (משלי י"ז, ד'), ונעל וי"ו שקל אחד. בקש שלום, במקומך, ורדפהו, במקום אחר. צעקו, הצדיקים, ושב הפסוק אל עיני ה' אל צדיקים שלמעלה מפסוק הקודם. ועיין בס' האמונות והדעות לסעדיה גאון סוף מאמר ד'.

תפלה למשה, מזמור צ', ותפלה זו עם אחר דוד כתובה והיתה קבלה אצלם שאמרה משה רבינו וכתבה בספרו. איש האלהים, הטעם שלא נקרא משה רבינו בשם הזה אלא סמוך למיתתו (פ' וזאת הברכה) כי היתה אז רוח משה רבינו נבדלת מגופו ונפרדת מחומרו ולא נשאר בו קשר כלל עם החומר והדבק באלהים בתכלית השלמות כאחד מלאכי השרום (ועיין מורה חלק ג' פ' נ"א), ובעבור זה נקרא אח"כ בשם מעולה כזה לכנות בו ג"כ לכל ירא ה' בכל לבו, כמו שמואל הנביא ודוד המלך ועיין ילקוט רמז תתקמ"א. מעון, מקום ומחסה; ובפ' וזאת הברכה אמר מעונה, וטעמו כמו מלת מקום שבאמרו בה חז"ל בשם של הקב"ה וכן בב"ר פ' ס"ח מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום, שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, א"ר יצחק כתיב מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונה של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב אדני מעון אתה, הוי הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו, משל לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משופעין אילך ואילך, הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס. עכ"ל. תשב אי"ן נגרי ומלרע. עד דכא, עד תשישות כח. בלילה ה"א רפויה בכל הספרים, ומה שנקד בעל ש"ת בדגש כבר גליתי טעיות שלו ומדומים שלו בספרי תולדת אבות דף ל"ז ול"ח. זרמתם ל' שטיפה מל' זרם מים (חבקוק ג', י') ופירושו לפי רד"ק, אתה ה' זורם את אלף השנים, ואז הם כמו שינה. שנינו בטובם, וכ"ף כמו רפויה. שנותינו באולה לגרסה הפסיקו, ותבת חיש באחלא מערת ובי"ת תקום. ורהבם, ל' גאוה וגדולה, גז חיש, במלגה מהרה, ועיין בביאור רי' ברי"ל.

יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה: שׁוּבָה יְהֹוָה עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ: שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל־יָמֵינוּ: שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: יֵרָאֶה אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם: וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיהֹוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ. אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי־אַתָּה יְהֹוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ. כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו'.

כן הודע, כמו כן דברת (שמות י', כ"ט) ל' כן, בל"א יאָ, אַזױ װי בעקאַנטט, וכן תם שאול אבי יודע כן (ש"א כ"ג, י"ז). ונָבִא מסר יו"ד. והנה אף כי אין משמעותנו להאריך בבאור בחלקי התפלה שהם מקראי הכתובים בשכבר מפורשים ממפרשיהם ע"פ לא נוכל עבור על מזמור כשגב הזה מבלי הביט אליו פירוש ענינו אשר על ידו יתבארו כל הפסוקים הנשכים יחד זה על זה. והוא כי ידענו ששה אדוננו במת השלכו נשמו הקדושה עמד כל אחרית מתו לג' דברים לשיר ולברכה ולתפלה וכל זאת לא לעצמו אלא לעמו כי הוא דבק בו כאב בבנו ולא יכול לפרוד ממנו אף לא ברגע האחרון של חייו, והשיר והברכה הלא הם בתורה כתובים והתפלה שהתפלל קודם לברכתו (ספרי פ' וזאת הברכה) אותה שר לנו דוד בספרו, והורה אין רועה נאמן בתפלתו הזאת עוד הפעם על כל התלאות של אבותיו על עונותיהם ועבירותיהם במ' שנותיהם. ופתח בשבח הבורא ואמר אדני מעון אתה וגו' אתה ה' מנהיגנו שהוצאתנו מעבדות לחירות והיית לנו מחסה ומחר מכל צרה וצר וגם תמלך לשאלנו מהרה ומיד במאוזנו. אך חטאת ישראל היא היתה לעולם כי חטאו בן בעגל ובמרגלים, ותשיבם עד דכא לתום במדבר גם לכלותם ברגע היה דבקך לולי קמתי והתפללתי ועמדת שלמתי. וע"כ ינא בכניא לשנות התשובה מה גודל ערכה המעבירה את רוע הגזרה, כמאמר ה' סלחתי כדבריך ואולם הי אני סדול הרע הוא יעותו במדבר, חומר זאת משה עתה כי נכיתה, כי כל ימינו פנו, אין גם היא מן המעטים ההם שנשאר כולם נכבלו כתמתך וכלו כאשך. נראות זאת הרועה לבנו דוי ורוחו עלבה וקרא ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואף אלם גוז חשו עפו כלבי. ולכן ה' הודיענו ימינו והאיר לבנו למלאות אחריך לשמור דבריך וחבו הם החיים לעבור על האדם את קצר ימיו. עד הנה דבר משה על העבר ועל דור שעת נמתה, ומשה ולהלאה ידבר על העתיד על דור שקם ועתיד לירש את ארצו, ומתפלל שובה ה', ומעם שובה כפעם שובה ה' רבבות אלפי, ר"ל השב עם הזה למנוחתו ולנחלתו, כי עד מתי יהיה עוד הזעם? שבענו בבקר חסדך, אחר שזן המדבר ישלה נקר, אשר ימות עניתנו אחר העינוי והשכל אדם כנו מפני מוכינו שבענו ושמחנו מחסדך, ובנא אותם נשבונם ויראה אל עבדיך פעליך גם מהרה תכונן מקדשך ויהי ה' עליכם נועם.

יושב בסתר, מזמור צ"א, ונקרא שיר של פגעים (שבועות ט"ו ע"ב ובמדבר רבה דף רמ"ז, ע"ב), ואין בו אות ז"ן, לרמז שמי שאומרו בכוונה ניצול מכלי זיי"ן. צנה, מגן, „שילד". וסחרה, לבוש של שריון „פאַנצער", של' סחור סחור. וקטב, הוא קטב מרירי, רוח זלעפות הנקרא רוח מתאזין או זמאום השפית בחומו את כל מי אשר ישאנהו, ועיין פסחים קי"א, ב'. ובמדבר רבה דף רמ"ז, ב'. שחל, הוא אחד מו' שמות של ארי שהם ארי, כפיר, לביא, ליש, שחל, שחץ (סנהדרין צ"ה א'. ועיין רש"י לאיוב ד', י'. וי"א. ושם שכתב רש"י באיוב כ"ח ח'. ששבעה שמות יש לארי כתבם ע"ש וכ"ל ששה, או ששה ג"כ גור לשם בפני עצמו, אשנם גור נאמר לתואר כל חיה קטנה והעד גם תנין חלצו שד היניקו גוריהן, איכה ד', ג'). ארך ימים, נוהגים לכפול פסוק זה, שע"י כן נשלם השם היוצא ממנו (טור א"ח ס' רכ"ד. ורמ"א סוף ס' תכ"ו).

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה: שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים: כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהוֹמוֹת: מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה: שָׁלַח אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו: שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים: לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן: וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם: עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה: בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה: בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָםִ הַלְלוּיָהּ:

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

הללויה הללו. מזמור קל״ה. הַלְלוּיָהּ, כל הללויה שבספר תהלים במזמורים תיבה אחת כתובה וכ״ה בספרי... דגושה חוץ מן אחת חוץ ס״ס בסוף דפוניה ... את ב׳ הללויה של סוף מזמור ק״ד. ואמנם הללויה של פסוק ג׳ של מזמור הזה הוא בספר כן. הללו וכין יה ומעם כדפי קודם יה בס״פ וכן בכי״י ונספר ... ליה נפסק. וַאֲדֹנֵינוּ הוא אחד מן הו׳ שבר כהל״ף נמסך פתח עפ״ה ודמה שבלול דף פ״ס. מוצא כמו מוליא. ונתן ארצם נחלה כן הוא, ובמזמור אחר זה כתיב ונתן ארצם לנחלה כלט״ד.

הודו לה׳, מזמור קל״ו. תקרא הלל הגדול (ברכות דף ד׳ ופסחים קי״ח ותענית כ״ו), וכתב פהדרכם שיש בו כ״ו פסוקים שב כותבם לשם יתברך כנגד מנין השם הוי״ה, ואמר כי טוב. הטעם נקרא בדברי רז״ל הלל הגדול על שם כי גדול ה׳ והלל. אמר רז״ל נתנו בו טעם אחר (בפסחים קי״ח) למה נקרא שמו הלל הגדול; מפני שהקב״ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה, אמר ר׳ יהושע בן לוי כנגד כ״ו מדרו כנגד מי, כנגד כ״ו דורות שברא הקב״ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו עכ״ל ויש מרבעה הודו במזמור כנגד ד׳ שצריכין להודות. וצריך להפסיק בקריאה בין ה׳ ובין לעולם שלא כאומר לעולם ויבא למרוץ, וכן צריך להתיז סמך של חסדו שלא תדמה לזין (רי״ף בפרק ב׳ דברכות בשם ירושלמי, ובכלבו דף מ׳, ע״ב). לאלהי האלהים, המלאכים הם השלוכים אשר עשה שהם אדונים לפשר לפעבר שהם כמו שנעלה שר של ים (ב״ב ע״ד, ס׳) שר הסנד (פסחים קי״ח) שר ברואות (סנהדרין כ״ד) שר

אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְגֹזֵר יַם־סוּף לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמוֹלִיךְ עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר־לָנוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה: הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ־לוֹ: שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה: כִּי־יָשָׁר דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה: אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ: בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם: כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת: יִירְאוּ מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: יְהוָה הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו

אל מצרים (ילקוט ס' רמ"ח) אף אל פרעה, אף אל נבוכדנאצר (שמות רבה פ' כ"ט) תורמיקן, והקב"ה הוא מלכים עליהם. לְמֶמְשְׁלוֹת לא כתיב כאן אף שאיננו בסמיכות, דוגמא לעשפחת לבני קהת (דה"א ו', כ"ט). בבכוריהם, עם בכוריהם, דוגמת בנערינו ובזקנינו (שמות י', ט').

רננו צדיקים, מזמור ל"ג. רַנְּנוּ, כל רַנְּנוּ, יְרַנְּנוּ, נְרַנְּנָה כולם בנו"ן רפויה ונחסף פתח במקרא כ"י והוא בעבור שתי אותיות הדומות הרלופות להקל על הלשון, וכמו שכתב יכב"י סנקדן בספרו דרכי הנקוד וז"ל הַלְלוּ, בִּנְנֵי, הַמְלַקְקִים, מְקַלְלִים, וַיִּתְקַלְלוּ, בְּהִתְחַנְנוֹ, וּמִתְפַּלְלִים, הם ודומיהם רפויים להקל מפני אותיות הכפולות והיה דינם להדגש כי הם משקל החזק עכ"ל וכן כתב הרלב"ג לבראשית י"ג, ט"ו. בנבל עשור, כלי מנין שיש לו י' יתרים; ורד"ק פירש שחסר וי"ו המחבר והוא כמו בנבל ובעשור, ולפ"ז הם שני כלי זמר, והפסוק כמזמור צ"ב, ד' מסייע לפירושו. נבד, כחומה „ווית חיינע אויער" כמו כלנו כמו כד כוללים (שמות

העם בחר לנחלה לו: משמים הביט יהוה ראה את־כל־בני האדם: ממכון־שבתו השגיח אל כל־ישבי הארץ: היצר יחד לבם המבין אל־כל־מעשיהם: אין המלך נושע ברב־חיל גבור לא־ינצל ברב־כח: שקר הסוס לתשועה וברב חילו לא ימלט: הנה עין יהוה אל־יראיו למיחלים לחסדו: להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב: נפשנו חכתה ליהוה עזרנו ומגננו הוא: כי־בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו: יהי־חסדך יהוה עלינו כאשר יחלנו לך:

מזמור שיר ליום השבת: טוב להדות ליהוה ולזמר לשמך עליון: להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: עלי־עשור ועלי־נבל עלי הגיון בכנור: כי שמחתני יהוה בפעלך במעשי ידיך ארנן: מה־גדלו מעשיך יהוה מאד עמקו מחשבתיך: איש בער לא ידע וכסיל לא־יבין את־זאת: בפרח רשעים כמו־עשב ויציצו כל־פעלי און להשמדם עדי־עד: ואתה מרום לעלם יהוה: כי הנה איביך יהוה כי־הנה איביך יאבדו יתפרדו כל־פעלי און: ותרם כראים קרני בלתי בשמן רענן: ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה: שתולים בבית יהוה בחצרות אלהינו יפריחו: עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: להגיד כי־ישר יהוה צורי ולא־עולתה בו:

יהוה מלך גאות לבש לבש יהוה עז התאזר אף־תכון תבל בל־תמוט: נכון כסאך מאז מעולם אתה: נשאו נהרות יהוה נשאו נהרות קולם ישאו נהרות דכים: מקלות מים רבים אדירים משברי־ים אדיר במרום יהוה: עדתיך נאמנו מאד לביתך נאוה־קדש יהוה לארך ימים:

פ״ו), ושעור הפסוק כונס כנד מי הים להיות כנד. השגיח, הביט. היוצר יחד לבם, רז״ל דקדקו ממלת יחד שכולן נסקרין בסקירה אחת (ר״ה דף י״ח). שקר הסוס לגבור לתשועה, וברב חילו לא ימלט הגבור את נפשו. יהי חסדך, כן תפלת המשורר.

מזמור שיר, מזמור צ״ב. ואמרוהו הלוים בבה״מ בשיר קרבן תמיד של שבת (סוף מס׳ תמיד ור״ה דף ל״א), ובב״ר סוף פ׳ כ״ב ורמז קהלת רבה פ״ר לוי המזמור הזה אדם הראשון אמר ונשכח מדורו ובא משה וחדשו על שמו, ופירש בעל מתנות כהונה מזמור שיר ליום השבת ר״ת משה והטיל לפ״ד בין שמו ומפני שבוה יתרה, ואות לפ״ד רמז על מי שלמד תורה לישראל עכ״ל וכן גם נקלת נוסחאות תרגום של הפסוק שבחא ושירא די אמר אדם קדמאה על יומא דשבתא. בפעלך חסר יו״ד ול׳ יחיד הוא. קראים מלא יו״ד. בלתי על׳ בלולה בשמן, והוא מלרע כמו שבותי (דברים ל״ב פ״מ) דלתי (תלים קמ״ו, ו׳), והוא נאמר דרך משל על רוב הטובה והתענוג. בשורי, בעויני המביטים אלי לרעה לי בל״א וויכען וויערערן. ישגה, יגדל וירבה. עלתה כתיב עולתה קרי.

ה׳ מלך, מזמור צ״ג. ואף הוא מדבר מבריאת העולם, ויש בו ע״כ תבות כמנין אדם כי אחר בריאת האדם נגמר מלאכת הבריאה ונכנס השבת. מקולות מים רבים, יותר מן הקולות. נאוה בנו״ן בקמץ ובא״לף נפסק פתח ע״פ המסרת וכן כתב המנחת״ש, וקו״ף של קדש דגושה מדין דחיק.

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ: רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מֶלֶךְ, יְיָ מָלָךְ, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב־אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר: כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: [וי"א כי בנחלת וי"ם אין לומר פסוק והוא רחום] וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] יְיָ הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:
אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין

יהי כבוד, פסוקים מפוזרים הם, ונזכרו כאן במס' סופרים סוף פ' י"ז, וזה הפסוק מתהלים ק"ד, ל"א. ואמרו בחולין דף ס' פסוק זה שר העולם אמר בבריאת הדשאים. יהי שם, תהלים קי"ג, ב'. ג'. ד'. וצ"ל ויש להפסיק בין גוים ובין ה'. ה' שמך, זה קל"ה, י"ג. ה' בשמים, ק"ג, י"ט. ישמחו, דה"א ט"ז, ל"א. ה' מלך ה' מלך וגו' נמצא גם במס' סופרים פ' י"ד הלכה ח' ובמס' היכלות, ואיננו פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא הוא מורכב מהתחלות שלשת הפסוקים ה' מֶלֶך עולם ועד (תהלים י', ט"ז) ה' מָלָך גאות לבש (צ"ג, א') ה' ימלוך לעולם ועד (שמות ט"ו), וכוונתו להעיד על השם ב"ה שהוא היה הוה ויהיה, ופירושו, ה' מֶלֶך משנברא העולם, ה' מָלָך קודם שנברא העולם, ה' ימלוך לעולמי עולמים; וצריך לומר ה' מָלָך בשני קמצין כי הוא בהפסק ועוד שהוא מפסוק תהלים צ"ג, א' כאמור. ה' הפיר, תהלים ל"ג, י'. רבות, משלי י"ט, כ"א. עצת ה', תהלים ל"ג, י"א. כי הוא אמר, ל"ג, ט'. כי בחר, קל"ב, י"ג. כי יעקב, קל"ה, ד'. אוה בוי"ו תנוע וכה"ה נפסק ע"פ המסורת. כי לא יטש צ"ד, י"ד. והוא רחום ע"ח, ל"ח. ה' הושיעה, כ', י'. והנה הפסוקים הללו כ"א אזכרות מלבד השם היוצא מר"ת ישמחו השמים ותגל הארץ, כנגד כ"א פסוקים שבתהלה לדוד הסמוך להם.

אשרי יושבי בתהלים פ"ד, ה'. ואמז"ל בברכות דף ל"ב, ב' חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללין, מנא הני מילי, א"ר יהושע בן לוי אמר קרא אשרי יושבי ביתך, וכתבו שם התוספות לפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד, לאפוקי מהני דאמרי אשרי הרבה עכ"ל ומצאתי כן שלפאתי בשני סדורים כ"י שקודם אשרי יושבי גם הפסוק אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה'. אשרי העם, תהלים קמ"ד, ט"ו. ונקטו ג"כ פסוק זה לפני תהלה לדוד כי יש בו ב' פעמים אשרי ואשרי יושבי הם ג' פעמים, רמז שיאמרו אותו

חֵקֶר׃ דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃ וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃ זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃ חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָֹה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד׃ טוֹב־יְהוָֹה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו׃ יוֹדוּךָ יְהוָֹה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃ כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃ לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃ מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃ סוֹמֵךְ יְהוָֹה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים׃ עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן׃ צַדִּיק יְהוָֹה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו׃ קָרוֹב יְהוָֹה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת׃ רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃ שׁוֹמֵר יְהוָֹה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃ תְּהִלַּת יְהוָֹה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ׃

ג׳ פעמים ביום כדאית׳ בברכות דף ד׳, א״ר כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא וכו׳ עכ״ל וכתב עליו אבן ירחי ושמעתי טעם קלה שבכל פסוקי אלפא ביתא של המזמור נמשך לפסוק אחר באותה אות שמתחילין בו״ן חוץ מן ב׳ פסוקים וסמן ח״ק חנון ורחום ה׳ ארך אפים, קרוב ה׳ לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, להודיע שכל הקורא אותו באמת שהוא בן עה״ב ולא יפול עיניהם, גיהנם כשמפרים ח״ק, וזהו שמוסיפים בסוף ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה עכ״ל, וכל זה דוקא אם אומר אותו בכוונת לבו ולא כאומרו בפיו ובלשונו בלבד ולבו לא נכון עמו. תהלה לדוד מזמור קמ״ה. וזה המזמור עם ה׳ המזמורים שאחריו שהם אחרית ס׳ תהלים הם כולם תהלות ושבחות לאל יתברך, וזה המזמור תחלתו תהלה וסופו תהלה והחמשה שאחריו תחלתם הללויה וסופם הללויה והכל נכלל בתהלה ומפני כך תקנום חז״ל לאמרם בכל יום וקראום פסוקי דזמרה ועליהם אמר ר׳ יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום (שבת קי״ח, ב׳ ורי״ף פרק ה׳ דברכות וכן כתוב בהדיא במס׳ סופרים סוף פ׳ י״ז) וגדלותיך כן כתיב, וקרי וגדולתך בוי״ו קודם ללמ״ד דגושה, והוא מן כ״ב מלין דכתיבין [illegible]. רב טובך, טובך הגדול. וגדל יתיר וי״ו כתיב, ונקרי וגדל. ויברכוכה. אלא ה״א בסוף והוא חד מן כ״ח מלין דכתיבין ה״א בסוף ודמי, ויש בו דרש יברכו כה כבוד מלכותך יאמרו, שבכל ברכה צריך שיהא בה מלכות. סומך ה׳, אות נו״ן חסרה מתהלה זו בית״א ואמרו רז״ל מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל (עמוס ה׳ ב׳) ואפ״ה חזר וסמכה ברוח הקדש סומך ה׳ לכל הנופלים (ברכות ד׳, ב׳). בעתו, בעתם לא נאמר אלא בעתו, מלמד שבכל אחד ואחד נותן הקב״ה פרנסתו בעתו (כתובות ס״ז, ע״ב). פותח, כתב הטור, צריך לכוין בתהלה לדוד ויותר בפסוק פותח את ידך, שעקר מה שתקנוהו לומר בכל יום הוא בשביל אותו פסוק שמזכיר בו שבחו של הקב״ה שמשגיח על בריותיו ומפרנסן עכ״ל אך מה שנשאלו בקהלת מרודים יש לכוין בפסוק זה על המלאך הממונה על הפרנסה, כוונה כזו מגונה מאוד, ולא תהי בכוונתנו אלא הקב״ה, כי הפרנסה לא ע״י מלאך אלא ע״י הקב״ה בעצמו כדאיתא בברכות נ״ה. ובב״ר פ׳ כ׳ ופ׳ צ״ז רב שמואל בר נחמן אמר הפרנסה גדולה מן הגאולה, שהגאולה ע״י מלאך והפרנסה על ידו של הקב״ה, גאולה ע״י מלאך, המלאך הגואל אותי, ופרנסה ע״י הקב״ה פותח את ידך ומשביע לכל חי, וכן אמרו ג״כ בגמ׳ מס׳ תענית פ׳ ע״ב מפתח של פרנסה ביד הקב״ה הוא שנ׳ פותח את ידך. ידך חסר יו״ד ול׳ יחיד הוא. לכל חי מזון לא נאמר אלא רצון, שהוא נותן לכל אחד ואחד רצונו מה שהוא מבקש (שמות רבה פ׳ כ״ה). ידבר בני״ת בסגול. ואנחנו, הוא מסוף מזמור קט״ו, ותקנו לאמרו כאן כדי לסמוך הללויה אל הללויה, שכן כל המזמורים שאחריו תחלתם הללויה וסופם הללויה לכן מוסיפים פסוק זה ויבוא גם כאן הללויה על הללויה (טור בשם רב עמרם), וכתב אבן ירחי, נראה שמוסיפין עוד פסוק שלפני זה ואומרים לא המתים יהללויה ולא כל יורדי דומה, ואנחנו נברך יה וגו׳ עכ״ל ובפירוש יען שלפני שמעתי בשם ר׳ יעקב שלא היה אומר ואנחנו נברך כי אם בשחרית אבל לא במנחה ולא בסדר קדושה (וקא לכוין) כי הא דאמרינן אותו כאן להודיע כי הללויה דהללי נפשי ריש פירקא עכ״ל אמנם מנהגנו להוסיף הפסוק בכל פעם שאומרים תהלה לדוד הוא ע״פ הטעם המובא לעיל בשאר הטעם.

הַֽלְלוּיָהּ. הַֽלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְהֹוָה: אֲהַלְלָה יְהֹוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֶשְׁתֹּנֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְהֹוָה אֱלֹהָיו: עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהֹוָה מַתִּיר אֲסוּרִים: יְהֹוָה פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהֹוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהֹוָה אֹהֵב צַדִּיקִים: יְהֹוָה שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת: יִמְלֹךְ יְהֹוָה לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַֽלְלוּיָהּ:

הַֽלְלוּיָהּ. כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהֹוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהֹוָה מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ: עֱנוּ לַיהֹוָה בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְהֹוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַםִ אֶת־יְהֹוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנֹּתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַֽלְלוּיָהּ:

שֶׁאֵין כנ' טעמים והנגון כטעם השני. עשתנתיו, מחשבותיו. שברו, תקותו. אֶת־גֵּרִים הוא כתוב בו אֶת. ואחרים שבענין אין בהם את, והטעם, גרים שמתקיימים בתורה מאל"ף ועד תי"ו. יעודד, ירומם.

כי טוב זמרה, כי טוב לזמר לאלהינו. כְּעָבִים הכ"ף בשוא. קַרְחוֹ בקצת ספרים נקוד קָרְחוֹ בקמץ חטוף אבל בס"ג רפ"ו ואחרים קדמונים וכ"י קַרְחוֹ בפתח והנכון כי היחיד קֶרַח וקרח בלילה (בראשית ל"א, מ') הקרח הנורא (יחזקאל א', כ"ב) דוגמת זֶרַח זַרְחֵי זַרְחֵךְ. זֶרַע זַרְעוֹ. קֶרֶן קַרְנוֹ. קֶדֶם קַדְמוֹ. גם הרד"ק בשרשו כתב בפשיטות והשם קֶרַח והכנוי עליו קרחו בפתחים עכ"ל ואם היה כאן זרוע היה מזכירו כשכתבו בכל מקום. ומה שבעל ז"ת רצה להוכיח כי הנכון קָרְחוֹ מפני שנמצא במסרת שזה מן ב' פתחין ולא מנתה את זה בתוכה, טעה ואין להוכיח כלל ממסרת הביא על נקוד של קרחו, כי היא לא מנתה רק אותן התבות שהן יחידות בפתח וכל שאר חבריהם בקמץ כמו אדני של בראשית י"ט, ב' הוא היחיד שנא בפתח וכל חבריו הם אדנָי בקמץ, וע"כ קַרְחוֹ ספק כי גם הוא בפתח ע"פ אין לו מקום במסרת הביא מפני שאין ריע לו בקמץ, וכבר גליתי סוד מסורות כאלה אשר רבים לא הבינו בהערותי לס' הדקדוק דף 251. כפתים, כמו דבר הנגלע לנלעים נלעים. קרתו, ל' קור „קעלטע.״ דְּבָרָיו הקרי דְּבָרוֹ, וכן

הַלְלוּיָהּ׀ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ: הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים: הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף: מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי אָרֶץ: בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ׀ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ׀ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים: יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ: כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה: יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם: רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם: לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים: לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל: לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו׀ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ׀ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ׀ הַלְלוּיָהּ: כ"ה ת"י"ה:

צְבָאָו קרי צְבָאָיו ביו"ד הרבים. עֹשָׂה בשי"ן נקמץ. הוֹדוֹ הוד שלו ויש להזהר שלא לקרוא הודו בשורק. וירם קרן, שעור הפסוק כך הוא, וירם קרן לעמו, וירם תהלה לכל חסידיו, וירם תהלה לבני ישראל, עם קרובו, הללויה. ואזי תיבת וירם עומדת לשלש פסקות הפסוק וכן מלת תהלה מוסבת גם על לבני ישראל, ומעתה יפורש כמאמר כתוב טעם, ואמר המשורר אחרי דבר מתהלות צבאות השמים וצבאות הארץ כי מכל התהלות והשבחות הכן לא נמר בזה כ"ה אלא בתהלת עמו ישראל וזהו שאמר וירם קרן לעמו, ותבת קרן בפסוק זה אין טעמו קרן ישועה אלא המשורר בעצמו פירש מה הוא הקרן אשר הרים הקב"ה לעמו וירם תהלה לכל חסידיו, הנה ידענו שהתהלה היא הקרן אשר כיון עליה המשורר ר"ל היא אשר נשר גם מכל התהלות, ולמה נשר כן? שנתנו כי בני ישראל הפעם אשר הוא קרוב לו מהללים התהלה הזאת. ועוד לדעת כי המליצות קרן לעמו, תהלה לכל חסידיו, תהלה לבני ישראל, הכולן הלמדין תמורת הסמיכות של תבה הקודמת והוא כמו קרן עמו, תהלת כל חסידיו, תהלת בני ישראל, דוגמת מכון לשבתך (שמות ט"ו, י"ז) מרעה לרבצו (ירמיה ט"ז, ג') מחמד לכספם (הושע ט', ו') שהן כמו מכון שבתך, מרעה רבצו, מחמד כספם, ונכון אופן הסמיכות הזאת בדברי המליצות.

בעשיו, בא הרבוי ליחיד לתפארת הלשון. במלכם וכן במחול הבי"ת דגושה כדין בית השמושה למעלה באמרי קלסתיך דף 34. רוממות בגרונם, ושם דבר הוא במשקל פוללה ויחיד רוממה וכן כתב הראב"ע בשם ר' יהושע ובן הרד"ק בשרשיו, ונמצא שם דבר זה במשקל זכר ורומם תחת לשוני (תהלים ס"ו, י"ז). בלאמים הבי"ת נפתח והלמ"ד רפה. לאסר הלמ"ד נפתח בא והסמ"ך דגושה עפ"ה. בזקים, בשלשלאות.

הללויה הללו אל, זה המזמור יש בו י"ג הללוים כנגד שלש עשרה מדות. במנים הנו"ן דגושה אף כי היחיד מֵן ונבלע הנח בדגש דוגמת צצים (מ"א ו' י"ח) מן ציץ. ועגב חסר וי"ו והגימ"ל רפויה. שמע מלעיל כי שם דבר הוא. כל הנשמה, כופלים פסוק זה להודיע שהוא סוף פסוקי דזמרה וסוף תהלים, וכדרך סיום הפרשה שכופלים הפסוק האחרון (אבודרהם).

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן:

וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתְּ עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים: אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְּׁמוֹ אַבְרָהָם: וּמָצָאתָ אֶת־לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ

יום שיש ברית מילה נוהגים שמתחיל כאן המוהל בקול ברנה ועונה לו הסנדק, ויאמרו כן איהם עד סוף השירה פסוק ופסוק וכמו שנרשם.

מוהל וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי סנדק הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ מוהל וַתָּקֶם אֶת־דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה: סנדק וַתֵּרֶא אֶת־עֳנִי אֲבֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם וְאֶת־זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל־יַם־סוּף: מוהל וַתִּתֵּן אֹתֹת וּמֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו וּבְכָל־עַם אַרְצוֹ סנדק כִּי

ברוך ה' פסוק בתהלים סוף ספר שלישי. ברוך ה' מציון, הם סוף מזמור קל"ה. ברוך ה' אלהים, הם ע"ב, י"ח. וי"ט. שהוא סוף ספר שני. אמן ואמן, איתא בדברים רבה פ' ז' אמן הוא יש בו ג' אספליאות (פירושים, ומלה רומית היא explicatio) שבועה וקבלה ואמנה, שבועה מניין שנ' והשביע הכהן וגו' ואמרה האשה אמן אמן (במדבר ה', כ"ב), קבלה מניין שנ' ואמר כל העם אמן (דברים כ"ז, כ"ו), אמנה מניין שנ' ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר ה' (מ"א א' ל"ו) עכ"ל וג' פירושים האלה באות מלה זו בתפלותינו.

ויברך דוד, כתבו אבודרהם והטור, נתקן הגאונים לומר ויברך דויד ושירת הים, והטעם לפי שכל אותם ט"ו לשונות של שבח המסודרים בברכת ישתבח דרשו בשבלתין מתוך שירת הים ומתוך אותם פסוקים של ויברך דויד עכ"ל ועוד טעם כתב ה"ר לבי בפירושו לפי שאמרנו פסוקי ברכה אומרים ג"כ ויברך דויד שהוא ג"כ ברכה, והיא בדה"א כ"ט פסוק י' עד י"ד. ולענין תקון התפלות יש לדעת כי בסדור רב עמרם לא סודר רק ויברך דוד רק עד ומהללים לשם תפארתך, ולא הפסוקים אתה הוא ה' לבדך וגו' גם לא שירת הים, כמו שהעיד אבן ירחי בספרו המנהיג, וכן יורנו גם הרוקח סי' ש"ב וז"ל בזמירות הודו לה' קראו בשמו וגו' והודו ברוך ה' לעולם ופרשה דדברי הימים לך ה' הגדולה (עד לשם תפארתך, ושם היו מתחילין ומתפללין ישתבח, אך לאחר שכתן תקנו לומר פרשה שבעזרא אתה הוא ה' לבדך עד בעמים עזים, ויושע עד לעולם ועד, כי לה' המלוכה, ועלו מושיעים, והיה ה' למלך על כל הארץ, ועומד החזן ואומר ישתבח עכ"ל. והנצח נו"ן נקרי ע"פ המסורת. לכל לראש, לכל הראשים והמלכים אתה הוא המתנשא על כולם. אתה הוא ה' הוא בנחמיה ט' פסוק ו' עד י"ב. והאבודרהם מתחיל עם ויברכו, שם כבודך שהוא סוף הפסוק הקודם לפסוק אתה הוא, וכן הוא בסדור ספרדי כ"י, גם כהם דעת השל"ה, אמנם ראינו במסוך כי כמו הרוקח גורס כנוסחתנו. את עשית, אתה קרי. מחיה, ביו"ד בסגול. אתה הוא ה' האלהים וגו' כל זאת לא נמצא בסדור רומא, אלא מיד אחרי וכנה הצעים לך משתחוים מתחיל עם פסוק וגו' ישראל בלבו כימים (שמות י"ד, כ"ט) וגו' עד סוף השירה. שמו' הצי"ן דגושה בדין דתיק וכן הוא בכ"י וס"פ. הכנעני החתי וגו' כל' הלאומים בלא וי"ו וכל' הספרונים בוי"ו. ושמתם הזי"ן. הודו הדגשה.

יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ־לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה: סוהל וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ־הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה סגרק וְאֶת־רֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אֶבֶן בְּמַיִם עַזִּים:

סוהל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם סגרק וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: סוהל וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה סגרק וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ:

שירת הים יאמר מעומד ובנגון כטעמים.

סוהל אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר סגרק אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: סוהל עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה סגרק זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: סוהל יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: סגרק מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: סוהל תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן: סגרק יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: סוהל וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: סגרק וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: סוהל אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל סגרק תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: סוהל נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: סגרק מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה

ויושע ה', תקנו לומר ויושע ושירת הים, לזכור יציאת מצרים בכל יום כמו שכתוב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך (דברים ט"ז, ג'), וכן המנהג בכל תפוצות ישראל, רק הס' נהגו מדלגין אותה בני מנהג ספרד ואומרים במקומה שירת האזינו.

כעופרת הכ"ף פתוחה, ודברי בעל ש"א מסותרים ע"י מה שכתבתי למעלה אבל צריך קרמו הפתים. במים אדירים, כתב הב"ה בא"מ סמן כ"א יש להפסיק בין במים ובין אדירים, ודבר זה צריך ביאור והראה כי סמך על גמר' מנחות נ"ג שנדרש זה אדירים על המצריים וע"כ כתב שיש להפסיק כדי שתהי' הכונה שהאדירים הם המצריים צללו במים כעופרת וכמו שכתבת פירש הר' ספורנו, אדירים, שרים ורמזי עם צללו כעופרת במים. אמנם במס"כ לא יתכן פירוש כזה לפי התרדפות הטעמים ולפיהם מלת אדירים תואר היא למים כי תבת כעופרת היא מוטעמת בזקף ולעולם הזקף מפסיק יותר מהטפחא שלאחריו וע"כ מים דבק עם אדירים וכמו שפירש הרשב"ם, ואם היה כפירוש ספורנו היה לו להטעם צללו כעופרת במים אדירים ואז היה במים נמשך למעלה ומופסק מן אדירים דוגמת ותתן גם־לאישה עמה ויאכל. ואל תאמר א"כ לטעם לא נטעם צללו כעופרת במים אדירים מרכא טפחא מרכא וסלוק, כי זה לא יתכן ע"פ יסודי הטעמים, כי כאשר תבת הסלוק או הסמוכה שלפניו ארוכה כל כך עד שיש עוד ב' תנועות לפני תנועת הנגון אז לעולם יבא טפחא לפני הסלוק ולתבה שלפניו זקף, והמרכא לא יושם לפני הסלוק אלא אם אין ב' תנועות לפני הסלוק או לפני תנועת הנגון של תבה הקודמת לו. ודבר זה הוא שהטעה להרב ספורני שאמר במים נפסק מן אדירים בעבור שתחתיו טפחא, אבל לפי האמת הטפחא הזה שלפני הסלוק אינו מפסיק בהכרח רק לענין יהו"א ובגדכפ"ת, והטעם הוא לסלוק סוף אם יקדם לו התביר אז הוא מפסיק גם לענין המשמעות, ודע לך כלל זה. ומספרי הדברים והאמת הלא אין טעם של המפסקה בין מים ובין אדירים אלא שלא יבלעו מ"כ שנסמך במים וא"כ שנראה אדירים או כזו דוגמת הבימת אותו, ווכים מאריכים. באלם הבי"ת דגושה בשגולה כמו

מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: סוהל נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ
אָרֶץ: סנרק נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זוּ גָּאָלְתָּ מוהל נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ:
סנרק שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְּלָשֶׁת: מוהל אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: סנרק תִּפֹּל עֲלֵיהֶם
אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן מוהל עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהֹוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־
זוּ קָנִיתָ: סנרק תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהֹוָה
סוהל מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: סנרק יְהֹוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: מוהל יְיָ יִמְלֹךְ
לְעֹלָם וָעֶד:

(יְיָ מַלְכוּתֵהּ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו
בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהֹוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם:

כִּי לַייָ הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם: וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַייָ הַמְּלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: (וּבְתוֹרָתְךָ כָּתוּב לֵאמֹר שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:)

בשבת וביו"ט אומרים כאן נשמת. מן שבת ויו"ט ווירד היער נשמת געזאגט.

דוגמת השירה לה', כי הטעם הקל יש לו משמע טעם לענין אתי מרחיק. מי כמכה כאן שבפסוק לא נכ"ף תנוחה עפ"ה, וכן הרבה דגשים בשירה שלא כבללם וזה לרוממות הזכור, ואין פה מקום להאריך. נֶאְדָּר הה"א בשבא נח וכד"לת דגושה (מכלול דף ס"ג). בגדל זרועך, הוא הפוך כמו בזרועך הגדול, והטעם קדוש היכלך (תהלים ס"ה, ה') כמו היכל קדשך, תנה הראשונה היא תואר לשניה. מקדש אדני, יש להפסיק בין שניהם וכמו שמופסק מקדש ע"י טעם זקף. ה' ימלך, זה מתוק פירוש המכילתא, ה' ימלך לעולם ועד, מפני מה? כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים עכ"ל רוצה בזה כי הפסוק כי בא סוס הוא נותן טעם לזה ה' ימלוך לעולם ועד, כי טביעת פרעה ומילו בים סוף הכירו על ידה כל העמים כי אין אלהים זולת הבורא ונודעה מלכותו לכל באי עולם. ה' ימלוך כופלים הפסוק להראות כי הוא סוף השירה, כן כתב אבודרהם, גם המרדכי פ' לולב הגזול סמן אלף רפ"ח מזכיר הכפלת הפסוק. אך בכל בו ס' ד' כתב בשם קונטרס אחד כי הכפלת ה' ימלוך טעות הוא, ובאמת לדעת האומרים כי בא סוס פרעה גם הוא מן השירה נראה שאין לכפול פסוק ה' ימלוך אלא אם נכנס במר"י לקרות גם תרגום של פסוק זה (ס' נגיד ומצוה), וכבר ראינו כי גם למכילתא כי בא סוס עוד מן השירה וכן דעת הראב"ע והאברבנאל גם הסופרים כותבים אותו עוד בדמות שירה (מס' סופרים פ' י"ב הלכה י"א) וכס' נגיד ומצוה אמר שבודאי צריך לומר כי בא סוס פרעה כי גם הוא מן השירה, וכן כתב בעל מג"א לא"ח ס' נ"א, גם יעב"ץ כתב עליו בס' מו"ק ודאי שראוי ונכון הוא דהא כל פרשה דלא פסקה משה וחשי לא פסקינן אף כי נלמוד, ואפי' מטעם לא נסיים הפרשה ונשאיר פסוק אחד באמצע, וכך היה מנהגו של אבא מורי הגאון ז"ל עכ"ל. והנה בסדור ספרדי כ"י לא נכפל ה' ימלך אבל כתוב עליו גם תרגומו ה' מלכותה לעלם וכו' ואח"כ כתוב הפסוק כי בא סוס וכו', ובסדור כ"י מהדורת ס"ו גם כן איננו כפול פסוק ה' ימלך וגם תרגומו לא נכתב ואף פסוק כי בא סוס פרעה איננו שם. וקיוע לזאת, שלחתי בגליון מחזור ספרדי וז"ל אין לכפול פסוק ה' ימלוך ואין לומר כי בא סוס פרעה ולא ובתורתך כתוב וכו' ולא פסוקים אחרים, והטעם כי מן ויושע ה' עד ושמו אחד יש י"ח הויות (כי מקדש אדנ' בל' אדנות כתיב) וי"ח הויות שבהם ע"ב אותיות כמנין שם ע"ב שבו נקרע הים, ולכן אומרים תכף ישתבח עכ"ל. ה' מלכותה לעלם וכו', כן נוסח התרגום בסדור ספרדי כ"י הנזכר, וכן הנכון, והמה בסדר ובא לציון. כי לה' פסוק בתהלים כ"ב, כ"ט. ועלו מושיעים פסוק סוף עובדיה, ותבת מושעים חסר יוד קדמאה עפ"ה. והיה ה' למלך, זכריה י"ד, ט'. ובתורתך וגו' זה אינו בסדורי הספרדים גם איננו ברוב סדורים כ"י וכן כל הקדמונים לא ידעו ממנו, אלא כולם מסיימים עם ה' אחד ושמו אחד (סדר רב עמרם ורוקח ס' ש"כ וכל בו ס' ד' ותשובות מהר"ם מינץ ס' פ"א גם ס' מטה ה' חלק ג' פ' כ"ג), אע"כ נראה כי הועתק זה הפסוק לכאן ממלכיות של תפלת ר"ה.

ישתבח שמך לעד מלכנו האל המלך הגדול והקדוש בשמים ובארץ. כי לך נאה יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה הלל וזמרה עז וממשלה נצח גדלה וגבורה תהלה ותפארת קדשה ומלכות ברכות והודאות מעתה ועד עולם: ברוך אתה יי. אל מלך. גדול בתשבחות. אל ההודאות. אדון הנפלאות. הבוחר בשירי זמרה. מלך. אל. חי העולמים:

בין ישתבח ליוצר אור לא יפסיק, ע"כ אין לומר פסוק ועתה יגדל נא וכו' כשאומר הש"ץ קדיש.

חזן. יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא די־ברא כרעותה. וימליך מלכותה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל־בית ישראל בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן.

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה די־קדשא. בריך הוא לעלא מן־כל־ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא די־אמירן בעלמא. ואמרו אמן:

ישתבח, ברכה זו נחשבת היא לברכת ברוך שאמר ובמזמור שם, ויש בה קצת שנויים בין נוסחת האשכנזים ונוסחת הספרדים ובפרט בחתימתה הספרדיים מאריכים והאשכנזים מקצרים. שמך לעד מלכנו האל ר"ת שלמה, וכתב אבודרהם מפני כי החכם שחבר זו: היה שמו כן או עשאו לכבוד שלמה המלך. מלכנו, יש בברכה זו ה' פעמים לשון מלכות כנגד ה' פעמים מלך הכבוד שאמר דוד במזמור כ"ד. שיר וגו' עד והודאות הן ט"ו לשונות של שבח, כנגד ט"ו שיר המעלות שאמר דוד. כנגד ט"ו מעלות שבמקדש שעולים מעזרת נשים לעזרת ישראל שעליהם עומדים הלוים בשיר, וכנגד ט"ו תבות שבברכת כהנים, שכשם שמברך אותנו בט"ו כך אנו משבחים אותו בט"ו. והנה יש כאן ט"ו שבחים כן כתבו אבודרהם והטור בא"ח סוף ס' נ"ג ומהר"ם מינץ בתשובה פ"א ור"מ ריקאנאטי בס' טעמי המצות וכן הוא בזוהר פ' תרומה, ע"ש. אך בזוהר פ' תרומה עמוד רל"ג (טועה בשל"ה דף רנ"ג, ע"ב ובקצר סידור פ' ב') איננו מונה משם תבות ברכות והודאות ומונה רק י"ג שבחים כנגד שלש עשרה מדות, גם מה שכתבו שיאמר שבחות אלה כולם בנשימה אחת לא מצאנו כן מדברי הזוהר, רק שלא יפסיק ביניהם אבל יאמרם במתון ובנעימה כמסדר שבחו של מלך, וכן כתבו מהר"ם מינץ בתשובתו והר' יעב"ץ בסדורו, והר' חיד"א בקשר גודל ס' ט"ז. ושבחה. כמלת צדקה, רנה. ואמר שבחה ולא אמר שבח כדי לשוותו בזה עם וזמרה וממשלה גדלה שכולן סופן בה' נקבה, וכן אמר שיר ולא שירה כדי להשוותו עם הלל, עז, נצח, שכולן בל' זכר, והוא לצחות הלשון. גדלה וגבורה, בנוסחת הספרדים וגבורה גדלה, ונוסחתנו היא ע"פ הכתוב שיקדים גדלה לגבורה (דה"א כ"ט, י"א). והודאות, בל' מקרא במלת תודות (עזרא ג', י"א) ובל' חז"ל במלת ביחיד הודאה גם הודיה (למעלה דף 45) וע"כ רבויו הודאות (סוטה דף מ'. תענית ו', ע"ב) גם הודיות וכן אמרו מן יפה כוכאה וכוכאות, ובמקרא במלת מן מנה מנות (אסתר ט', י"ט) גם מנאות (נחמיה י"ב, מ"ד) גם מניות (שם י"ב, מ"ז). אל מלך, מן אל מלך עד סוף הברכה יש ט"ו תבות כנגד ט"ו השבחים שבברכה. בשירי זמרה ר"ל בשירים של שבח, וכן שיר מזמור פירושו שיר של שבח, כי זמרה הוא שבח כמו מזמרת הארץ (בראשית מ"ג, י"א) ומתורגם מן דמשבחא בארעא. וכן כל ל' זמר בתהלים מתורגם בל' שבח. חי העולמים. יש מדקדקים ואומרים חי עולמים כמו לעולמים. אבל האומר העולמים צריך לומר חי העולמים כמו וישבע בחי העולם בסוף דניאל (י"ב, ז'), כן מצאתי בפירוש ישן. וכן כתב גם אבודרהם ועקר ובברכת בורא נפשות יבואר יותר.

יתגדל מה שאמר הש"ץ קדיש אחר חתימת הברכה של ישתבח כתב הכלבו הטעם לפי שסיימו את המזמור של פסוקי דזמרה ואח"כ יתחילו האחרת של קריאת שמע וברכותיה, ושמא יפסיקו לפסוק לדקם או לדבר אחר או שמא יעבר עליהן מעכב שלקרות את שמע ויבאו בלא קדיש, לפיכך נתקן הקדיש אחר פסוקי דזמרה. ואין פוחתין מז' קדישים בכל יום, והגאונים ז"ל סמכום על שם שבע ביום הללתיך עכ"ל והפירוש לקדיש שכתבנו אחר ובא לציון.

דער פֿאָרבעטער רופֿט לויט:

ש׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

קו״ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל:

װָהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

פ׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשענין השון השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשענין החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים· וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ· כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ· מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז· הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ· אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ· מָגֵן

בָּרְכוּ הרי"ש בחטף פתח כצ"ל ע"פ המסורת, שכל ל' ברכה אם יהיה הנגון על הבי"ת הרי"ש בשבא נח ואם הנגון על הכ"ף הרי"ש בחטף פתח חוץ מן אחד ולעלאה בָּרְכֵת (דניאל ד', ל"א); והתעה על רוו"ה שלמעלה בפסוקי דזמרה נקד בית ישראל בָּרְכוּ את ה' בדינו, וכאן שבא בכלל. ויסוד ברכה זו בברכות מ"ט, ע"ב ובהספרי פ' האזינו פסוק כי שם ה'. וכתב הטור בא"ח ס' נ"ז נוהגין בכל המקומות שאומרים הקהל יתברך וישתבח וגו' בשעה שש"ץ אומר ברכו, וכן כתב אבודרהם, ונוסחתם מורכבת מפסוקים מפוזרים, כי תפלתם לקוחה מנוסח הקדיש, והחלק שהוא ראשון וגו' הוא ע"פ ישעיה מ"ד, ו'. סלו לרכב הוא פסוק בתהלים ס"ח, ה'. ובסדור ספרדי כ"י יש במקום הפסוק והוה הפסוקים של תהלים ק"ג, א'. ק"ד א'. ול"ד. ותמ' רב עמרם בעלה יתברך זה של הקהל כולו בנוסחא מיוחדת והיא „יתברך שמו ויתעלה זכרו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא אדון כל בריותיו שלים בכל מעשיו אדיר בעליונים ובתחתונים ואין זולתו אלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת לפיכך אנחנו חייבים להודות לו ולברכו". ושמו מרומם של נחמיה ט', ה'. והמי"ם של ומרומם בקמץ בס"ש וכ"י וכן כתב הרמ"ע במאמרים דף מ"ו ה' גם בלמות דף ס"ד ד', גם הרד"ק במכלול דף קי"ח ודף קמ"ו ב' אמר במציאות שהפעול בקמץ. ברוך שם כבוד, לקוח מקריאת שמע, וע"ש. ואיתא בספרי פ' האזינו מניין לאומר ברכו שיהו עונין אחריו בשכמל"ו ת"ל כי שם ה' אקרא. יהי שם ה', תלים קי"ג, ב'.

יוצר אור, זו היא ברכה ראשונה מב' הברכות שלפני ק"ש של שחרית, והלשון הוא לפ"ב בישעיה מ"ה, ז', רק שתקנו רע שבכתוב מוחלפת לתקנו את הכל, כדי להשתמש בלישנא מעליא וכדאמרינן בגמ' ברכות דף י"א, ע"ב. ובמדבר רבה דף רמ"ב ע"ב גדול שלום ששקול כנגד הכל שאנו אומרים עושה שלום ובורא את הכל.

המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, שעורו, המאיר ברחמים לארץ ולדרים עליה. ובטובו מחדש, ל' חגיגה י"ב, ע"ב. והפירוש כי כמו שהבדיל השם ב"ה בין האור ובין החשך בבריאת העולם כך הוא מחדש אותה הויה בכל יום, ואמר תמיד ע"ש ויום ולילה לא ישבותו, ולא האור והחשך בלבד אלא לכל הבריות נתן השם כח בהם להתמיד הויתן ולהתחדש יום יום עד שלא יחסר בריה מן העולם וזהו תמיד מעשה בראשית בכל יום, ראה טעמי המצות לר"מ ריקאנאטי דף ל"ז, ב' ועקדת יצחק שער ד'. מה רבו, פסוק בתהלים ק"ד, כ"ד. קִנְיָנֶךָ מחולקים הספרים אם הוא מלא יו"ד אחר נו"ן או חסר יו"ד כי במקרא מצאת רפ"ה ודפ"א הוא מלא קִנְיָנֶיךָ ובמקרא רפ"ו ואל פרופס ואחרים הוא חסר ואף בעל מ"ש העיד על השמי אבל הדפיסו גם הוא חסר וכן הוא גם בסדור רפ"ו ומן המסורת אין הכרע ודוא רש"י להכריע והוא פירש קִנְיָנֶךָ, קנין שלך וגו' נראה מזה שקרא קנינך ל' יחיד שאם היה קורא ל' רבים היה פירש קניינים שלך, הרי המקר קִנְיָנֶךָ חסר יו"ד. לבדו מאז עכ"ה נכון כהסך מאז מעולם אתה (תהלים צ"ג, ב'). ברחמיך הרבים רחם עלינו, כתב אבודרהם בשם הר' אשר כמו שהמנהגות יש לתמוה למה נתקן לשון זה בברכת המאורות ונראה בעיני מטעם דאמרינן בירושלמי יהי מלרת מלרת בתיב חסר וי"ו מפני שגזרין להפיל אסכרא בתינוקות לפיכך תקנו לומר

יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה. הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה. טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ. מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ. פִּנּוֹת צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי. תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ: תִּתְבָּרַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. וְעַל מְאוֹרֵי אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם

בהמשך הענינים בברכת המאורות. אל ברוך, מכאן עד שדי תמיד הולכת על סדר א"ב, ואח"כ מספרים כבוד אל אותיות מיכאל, ואפשר שהוא שם המחבר. וכתב אבן ירחי שהתקין הזה בסדר א"ב כיולד של חול ושל שבת וי"ם נראה שהוא להודיע כי לא נתקיימו שמים וארץ ותולדותיהן זולתי על פי התורה, והאלפא ביתא היא יסוד התורה וכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. גְּדוֹל דֵּעָה כן הוא בכל ס"י גם בסדור רס"ג גדול בפולם ובלתי מוקף וכן דוגמתו גְּדוֹל כנפים (יחזקאל י"ז, ז'), ובעל וי"כ נקד גְּדָל־דעה בקמץ חטוף ובמקף, אמנם לא נמצא גְּדָל בקמץ חטוף רק פעם אחת גדל־חמה (משלי י"ט, י"ט), והוא בעבור טעם הדחי כמבואר בספרי תורת אמת כמשפט המקף ולולי כן היה גם הוא בלתי מוקף, ומה שמצא גדל־כח. גדל־חסד. במקף, הם לא ישבו לענין זה כי הם בקמץ בעבור הסיבתן למלה מלעיל, הרי לנו המקר פה גְּדוֹל דעה, וראה גם על נקוד בשלש עשרה למעלה דף 63. זָהֳרֵי הה"א בקמץ חטוף כמו סְאָפֵי (שיר ז', ב') כמשפט משקל קְטָל בסמיכות והכנוי אם עי"ן הפעל גרונית. טוב יצר, יכר את הטוב להיות כבוד לשמו, תבת טוב שם דבר כמו רק טוב (בראשית כ"ו, כ"ט) טוב ורע (דברים א' ל"ט) דורש טוב (סוף אסתר) והטעם על המאורות עה"פ וירא אלקים את האור כי טוב. כבוד לשמו עה"פ כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו (ישעיה מ"ג, ז'): ועל דרך האמת אין כוונת המאמר פה על שמש וירח אלא על האור הגדול שברא הקב"ה ביום ראשון ואמרו עוד שהבחנה בו הרשעים וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא כדאיתא בחגיגה דף י"ב וכב"ר פ' ג' דף ה', ב'. ועליו נאמר טוב יצר כבוד לשמו, האור הראשון שאמר טוב הבדיל להיות כבוד לשמו, וזהו שאמר מאורות נתן סביבות עזו ר"ל המאור הראשון גנזו ונתן תחת כסא כבודו שהוא סביבות עזו, שהרי אלו אחר המאורות בתוך ויתן אותם ברקיע השמים. פנות צבאיו חשובי לבאיו ר"ל שרי מעלה, גם אלו כל פנות העם (ש"א י"ד, ל"ח) תרגומו כל רישי עמא. ופנימית הכוונה נאמרו פנות כנפיו קדושים על מיכאל וגבריאל השרים הגדולים והקדושים על כל המלאכים והם רוממים שדי בשירתם תמיד ובכל עת, שכל שאר המלאכים אומרים שירה ומתחלפין, והם אינם מתחלפין כדאיתא בב"ר פ' ע"ח, ונראה שעל זה רמז בר"ת מיכאל בתבות מספרים כבוד אל. תִּתְבָּרַךְ רי"ש בפתח בכל ס"י ובכל"ל בעבור כי הוא רפוס אל התבה שלאחריו, וכן יִתְבָּרַךְ וִיתְרוֹמַם שמך, יִשְׁתַּבַּח שמך, ועוד כי משקל הפתח בבנין התפעל הוא היותר נכון במו שהארכתי על זאת בספרי תולאות חיים דף ס"מ. על שבח, פירושו, הוא מבורך על כל השבחות שנותנים לו מעשי ידיו, וכן בברכת נשמת לשבח ולקלם על כל דברי שירות, יותר מכל דברי שירות. ועל מאורי אור שעשית, שמש וירח וכוכבים, וכמו שכתוב כל מאורי אור בשמים (יחזקאל ל"ב, ח') ; ובכי"י גורס ועל מאורות שעשית. יפארוך נמשך אל המאורות, הם יפארוך וכמו שכתוב השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע (תהלים י"ט). סֶּלָה לעולם ועד, והסמ"ך דגושה בדין דחיק, דוגמת יְהַלְלוּךָ סֶּלָה בתהלים פ"ד, ה'.

תתברך צורנו, מכאן מתחיל לספר מן בריאת המלאכים משרתי עליון וסדר שירתם למעלה. בורא קדושים, אלו המלאכים, עה"כ ואשמעה אחד קדוש (דניאל ח' י"ג). יוצר משרתים, בכל יום מחדש הקב"ה מלאכים כדאיתא בחגיגה דף י"ד כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי שנ' חדשים לבקרים רבה אמונתך עכ"ל וכן הוא הפירוש יוצר משרתים אותם המתחדשים בכל יום, ואשר משרתיו מעולם כמו מיכאל וגבריאל שאינם מתחלפים בהמורה למעלה, כולם עומדים לפניו להשמיע גדולתו (וראה תוספות חגיגה דף י"ג ע"ב). משרתים ואשר משרתיו ר"ת מום והוא סוף התבה של שם המפורש של ע"ב אותיות והוא כמנין מלכי"ם, לכן יש לדקדק שלא לדלג וי"ו של ואשר (עטרת זקנים). מְשָׁרְתִים הרי"ש בחטף פתח וכן משרתיו כב"ל וכן כל ל' שרת אשר הבנין בתי"ו, וכן כל ל' גרש ול' כרך והוא בעבור אות רי"ש, וראה למעלה במלת ברכו ודברי ע"ש לבראשית י"ב, ג'. וכן כתב בכדיא בן אשר במסורותיו. אלהים חיים ומלך עולם, כן הוא בכל הסדורים, וכתב בעל עטרת זקנים בשם מהרש"ל יש לומר

אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת־פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים

אֶת־שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה· וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה· לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה

מלך עולם בלא וי"ו כי ומלך ישמע כשתי רשויות ח"ו עכ"ל, והנכון כנוסח הזה, כי אע"פ שהוא פסוק בירמיה י', י'. הנה שם אין לטעות כי שם מלת הוא לפניו הוא אלהים חיים ומלך עולם. אבל כאן שאין בו מלת הוא יש לחוש שיטעה בשנים. אהובים שאין ביניהם לא קנאה ולא שנאה. ברורים, נבחרים ומיוחדים לצבות שלמעלה כמו כלם הברורים לשוערים (דה"א ט', וכ"ב), או פירושו טהורים מענין שפה ברורה (צפניה ג', ט'). גבורים, עפ"ה גבורי כח עושי דברו (תהלים ק"ג, כ'). ויש נוסחות אהובים ברורים גבורים ג"כ בתחלת סדר א"ב ולא בשלימות, וכבר אמרו בשיר רבה דף ג' בדין פייטנא כד עביד אלפא ביתא זמנין משלם לה וזמנין דלית משלם לה. וכתוב בעטרת זקנים ובפירוש יעב"ץ כי ר"ת אב"ג הזה הוא שם הראשון משם של מ"ב, לומר שהמלאכים משתמשים בו, ולא רצו החכמים לרמוז כולו משום כבוד חכמים הסתר דבר. אמנם לדעת כי בסדור מנהג קטלאנ הנוסחא „כלם אהובים כלם ברורים כלם גבורים כלם ותיקים וכים חסלים טהורים ישרים בהירים לובשים עז ותפארה וכלם עושים". קונם כן תקן בעל ויי"כ וכן הוא בסדורי הספרדים גם במחזור רומא והיא הנכון, כי לא יבוא מלת קונה במקרא בל' רבים על יחיד, וע"כ אין נכון לומר קוניהם שלא יהא נשמע ח"ו כעושה שתי רשויות. ואף כי נמצא לרז"ל שאמרו לפעמים קוניהם על הקב"ה כמו בב"ר פ' י' שהיו ידי קוניהם מעשמשין, כיון שהיו ידי קוניהם מהן, מ"מ בתפלותינו אין לנו לאחוז אלא בל' ברורה וצחה, וכמו שנאמת בברכת הלבנה בנוסחא לעשות רצון קונם בכל הסדורים חדשים גם ישנים וכן הוא בגמר' סנהדרין מ"ב וברמב"ם, וא"כ אין עוד ספק שגם פה צריך להיות כן. פותחים את פיהם, אמר כן בלשון בני אדם כדי לשבר את האזן. ובטהרה הטי"ת בקמץ וה"א בקמץ חטוף כי הוא שם דבר דוגמת תשב על דמי טהרה (ויקרא י"ב, ד'). ומעריצים ומקדישים, בסדורי ספרד ומקדישים ומעריצים ונראה עיקר עפ"ה והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג) אך גם בפרקי רבי אליעזר פ' ד' גורס ומעריצים ומקדישים, ורמזה עוד בקדושת מוסף. וממליכים, הנה זו איננה בכ"י וגם אבודרהם אינו מביאה, אבל בפירוש יעב"ץ כתב ומברכים ומשבחים וגו' הרי ו' שבחות כנגד כנפי החיות שש כנפים לאחד, וזה הפירוש ע"פ גרסת וממליכים. אבל אין לעשות סמן סוף פסוק אחרי וממליכים (כמו שהוא בטעות ברוב הסדורים החדשים) כי אין בו הפסק מאמר אלא נמשך להבא, וממליכים את שם האל וגו', רק יש להפריד מעט בין וממליכים ובין את שלא יבולע מ"ם באל"ף. הגדול הגבור והנורא עפ"ה דברים י', י"ז. נחמיה ט', ל"ב. וכלם מקבלים וגו' ל' חכמים הוא עפ"ה וקרא זה אל זה (ישעיה ו', ג') ומתרגם ומקבלין דין מן דין, כי הענוה גדולה ביניהם שאין אחד מהם פותח בשירה בלא רשות חברו (מדרש תנחומא ראה פ' כ"ו). רְשׁוּת מלה תלמודית ובלה"כ היא רשיון (עזרא ג', ז') ונקודה הרי"ש בצרה בכל הספרים והנה היא במשקל פדות, כסות. בנחת רוח, בהנעה רוח ובפה שמחה, מענין בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל', ט"ו) ול' חכמים הוא. בשפה ברורה, צפניה ג', ט'. והוא בגימטריא הלשון הקדש (ס' טעמי המצות). ובנעימה, נעימת קול מל' ונעים זמירות (ש"ב כ"ג) בל"א אנמוטיג. ובנעימה קְדֻשָּׁה, כן גורס אבודרהם והוא הנכון וכמו שהוכיח בעל ויי"כ פ' קמ"ח, וכן היתה הגירסה שגורה בפי אברבנאל עד שהשתמש בה בס' משמיע ישועה מבשר י"ד. והנה קדושה תואר הוא לנעימה כאמרו בשפה ברורה. ובה"א נקוד קְדֻשָּׁה וכן נראה מפירוש רש"י לישעיה ו', ג' [אם הלשון הזה מידי רש"י כתובה ואיננה תוספת מאוחרת כי בכ"י כ"י ישן כוזן איננה] ומתוספות מגילה דף י"ג, ע"ב, ולפי נקוד זה הוא שם דבר ויהיה נפרד מן ובנעימה ומחובר לשל אחריו, קדושה כלם כאחד וגו', אך הוא חבור דוחק את הלשון כי אז היה לו לומר ובנעימה עונים כלם כאחד קדושה, וע"כ יפה אמר אבודרהם שטה ש"ש יחידים קורים קְדֻשָּׁה שאיננו נכון. ודע כי בכ"י אחד על קלף גם במחזור רומא מצאתי בשפה ברורה ובנעימה וּבִקְדֻשָּׁה כלם כאחד וגו' והוא יתכן וכן נאמת גרסת בתרומשי גאון מובא בס' תניא סמן ד'. כלם כאחד, כלם יחד, והתניא פירש בשם הגאונים כאחד כסנדלפון שנקרא אחד שנ' והנה אופן אחד בארץ (יחזקאל א', ט"ו), אמר ר' אליעזר מלאך אחד יש שהוא עומד בארץ וראשו מגיע בין החיות, במתניתא תנא סנדלפון שמו וגדול מחברו מהלך ת"ק שנה ועומד אחרי המרכבה וקושר כתרים לקונו (חגיגה י"ג ע"ב) עכ"ל. עונים ואומרים ביראה, הספרדים גורסים עונים באימה ואומרים ביראה ובמחזור רומא הנוסחא עונים ביראה ואומרים קדוש.

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים·

בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ:

לְאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ· לְמֶלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ· כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: אוֹר חָדָשׁ עַל־צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת:

קדוש, ישעיה ו׳, ג׳. והשלוש של קדוש להורות שאין חקר לקדושתו. ויש בפסוק זה ט׳ תבות, וכן בפסוק אנכי, וכן בפסוק ויקרא אל משה בראש ס׳ ויקרא, לרמז שכל העונה אותו בכוונה כאילו מקריב קרבן. והאופנים והחיות, שמות של כתי מלאכים (יחזקאל א׳). מתנשאים לעמת שרפים, עז״ה והאופנים ינשאו לעמתם (יחזקאל א׳, כ׳). לעמתם, לעומת השרפים. ובנוסח הספרדים אין שם תבות לעומת שרפים, אך בעל הניד ומלוה כתב שצ״ל בנוסחתנו. ברוך כבוד, יחזקאל ג׳, י״ב. והנה קדושה זו שביוצר אור נקראת קדושה דישיבה ואותה שבתפלת י״ח נקראת קדושה דעמידה ואותה שבובא לציון קדושה דסדרא. והטעם שתקנו לומר קדושה ביוצר אור, כדי להוציא מלבם של מכחישים האומרים עזב ה׳ את הארץ ונתן הממשלה לשמש ושאר המאורות והם עושים הפלים בכל אשר ילכו, ואינו כן שאין השמש ולבא השמים חיים כי אם כעבדים בוראם יתברך שמו שהרי כל צבאות מעלה מקדישים ומיחדים אותו שהוא בורא הכל והוא מושל בכל.

לאל ברוך, כן נקד בכל ס״י וכי״י לאל בשב״א וכן הפתח, כי תבת ברוך שהיא תואר לו מורדת בלי ה״א ידיעה לכן גם הוא בלי ידיעה והדרך המתואר והתואר שצריכים להיות שניהם שוים בבנינם אם בידיעה אם בלא ידיעה כמו הדבר הגדול (שמות י״ח, כ״ב) העיר הגדולה (בראשית י׳, י״ב) העבודה הקשה (שמות י״ד, ג׳) דבר גדול (ש״א כ׳, ב׳) עיר גדולה (יונה ג׳, ג׳) עבודה קשה (דברים כ״ו, ו׳) וא״כ התקון של בעל עטרת זקנים (הלקוח מס׳ הניד ומלוה) לָאֵל בקמץ לא יתכן שא״כ היה לו לומר לאל הברוך, גם אין לומר כי מפני חשש לא יקרא לְאֵל שלא יטעה בו השומע להבינהו בסמיכות, לאל של ברוך ח״ו, שזהו יהיה חשש מפריז על המדה, הלא נמקרא לְאֵל עליון (בראשית י״ד י״ט) וְאֵל עליון (תהלים ע״ח ל״ה) לְאֵל פלאי (שם נ״ז, ג׳) ומי יטעה בהן לחשבן כסמוך? וא״כ הנכון לְאֵל ברוך. ודע כי בכי״י הנוסחא לְאֵל ברוך גדול דעה. נעימות יתנו, כשאלתי מהו ל׳ יתנו אצל נעימה ולמה לא אמרו יאמרו או ישוררו והלא נראה שנקודו מוטעה, וצ״ל יְתַנּוּ ומל׳ שם יתנו צדקות ה׳ (שופטים ה׳)? חזאת תשובתי, התקון יְתַנּוּ נראה רק בהשקפה ראשונה, כי נמצא ג״כ ונתנו ידידים זמירות, שבח נותנים לשמו, ומשם ברור שהנכון יִתֵּנוּ ובאמת ל׳ נתינה אצל נעימה אינו קשה כי נעימה זמר הוא, וכמו שמצינו נתינת זמר, נותן זמירות בלילה (איוב ל״ה, י׳) כן יאמר ג״כ נתינת נעימה, וכן ג״כ תנו תודה (עזרא י׳, י״א) תנו עוז (תהלים ס״ח, ל״ב) וכולם אינם נתינים ביד אלא בקול, ואצל קול יפול ל׳ נתינה ויתן את קולו (בראשית מ״ה, ב׳) וה׳ נתן קולו (יואל ב׳, י״א). לְמֶלֶךְ כן נקוד בסדור רש״ז וכן כתב בעל עטרת זקנים, ויפה נקוד כזה ולא לְמֶלֶךְ כי אם נקראהו בשב״א ודאי יש בו מקום לטעות ולומר כי הוא סמוך אל אֵל חי ויהיה המובן ח״ו מלך של אל חי (וכמו שבאמת כתב הראב״ע בפסוק לְמֶלֶךְ ה׳ צבאות (זכריה י״ד, ט״ז) שהוא סמוך וטעמו על המשיח, ויונתן שתרגמו על הקב״ה הוצרך להוסיף מלת מלכא, מלך מלכא ה׳ צבאות) וא״כ אין זה דינו כדין לְאֵל ברוך והעקר בו לומר לַמֶּלֶךְ והפירוש יאמרו זמירות למלך שהוא אל חי וקים. ותשבחות. זכר כאן ג׳ הלולים, נעימות זמירות ותשבחות, כנגד ג׳ קדושות שלמעלה. לעשה תהלים קל״ו, ז׳. אור חדש, במקום פיוט הזה יש בסדורי הספרדים „והתקין מאורות משמח עולמו אשר ברא, בא״י יוצר המאורות" ובמחזור רומא במקומו הסיום „ובחסדו נתנם להאיר על הארץ בא״י יוצר המאורות" ובסדור ספרדי כ״י חותם מיד אחרי כי לעולם חסדו, ברוך אתה ה׳ יוצר המאורות, וכן הוא בסדר רב עמרם, וחלוף זה תלוי בחלופי דעות הפוסקים כמבואר בהגהות מיימוני ה׳ תפלה פרק ד׳. ובטור א״ח ס׳ נ״ט. ולוקט ס׳ ש״ס. וגוכה, וגיע. ולאה כמוסף אל שבת בכאור פיוט זכו.

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים (כֵּן) תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד: כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ:* וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן

*) יקבץ את ד' ציציות בידו השמאלית ויאחזם נגד הלב כשעת ק"ש, וכשיגיע לפ' ציצית יקחם גם ביד ימין ויניח כהם עד שיגיע לנאמנים ונחמדים לעד, ואז יניחם מידו.

אהבה רבה, כתב הטור, ברכה שניה פליגי בפתיחתה (בגמ' ברכות י"א ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל אהבה רבה ורבנן אמרי אהבת עולם, ופסק רב אלפס כרבנן (וכן מנהג הספרדיים), והאשכנזים נהגו לומר שחרית אהבה רבה וערבית אהבת עולם לצאת ידי שניהם וכן נוהגים באשכנז (וכן הוא בס' רב עמרם), ואינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכת יוצר אור עכ"ל וכן כתבו התוספות ברכות דף י"א ע"ב. והרא"ש והמרדכי וסמ"ק ס' י"א. ולי הקטן נראה שעוד טעם אחר אחזו בנוסחאת אהבה רבה לשחרית, והוא כדי שלא לשנות בסוף הברכות ולהחליף הברכה של ערבית לשחרית ושל שחרית לערבית וכמו שמתפללים ג"כ מטעם זה בשחרית אמת ויציב ובערבית אמת ואמונה אף כי בשמעתא שניהם שוים כי יציב הוא אמונה, אך לא תקנו לומר אמת ואמונה בשחרית ונמלו בשני לשון כדי שלא יטעה אדם בתפלת לשנו לומר גם בשחרית אמת ואמונה כל זאת וכו' או בערבית אמת ויציב ונכון וקים וכו' כן מלאה ג"כ טעם של שמואל שאמר בשחרית אהבה רבה אהבתנו ולא אהבת עולם אהבתנו שלא נטעה להחליף בברכות ולומר בשחרית אהבת עולם בית ישראל עמך וכו' או בערבית אהבת עולם אהבתנו ה' אלהינו וכו' וזה הטעם באמת כדאי לנוסח האשכנזים. וכתב הכל בו סמיכת ברכת אהבה ליוצר המאורות לפי שהם מעידים יחוד שמו של הקב"ה ונתינת התורה במעלה מכל המאורות, שהשמש אינו מאיר רק ביום והתורה מאירה ביום ובלילה, ומזה דרך המשורר במזמור השמים מספרים שהזכיר יצירת המאורות וסמך ליה תורת ה' תמימה עדות ה' נאמנה, שלכן ראוין להעיד על יחודו האמתי עכ"ל. חמלה גדולה, משך מלה לאהבה עז"ה באהבתו ובחמלתו הוא גאלם (ישעיה ס"ג, ט'). ויתרה, יותר ממה שהיינו ראוים לה. בעבור אבותינו, בס"א בעבור כבוד שמך ובעבור אבותינו, ובסדורי ספרד בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו, אך בשני כ"י גם בסדור רע"ז כנוסחתנו. כן תחננו, מלת זו קשה בעליצת הלשון, ומצאתי סדור כ"י ואין בו לא מלת כן ולא מלת ותלמדנו, ונראה שהיה זה גרסת בעל ע"ז בס"א סימן ס'. והמכודדהם גם הוא לא גרס ותלמדנו והוא מחבר יחד כן תחננו אבינו. האב הרחמן, כן הנכון כמו שכתוב בברוך שאמר. להבין ולהשכיל לשמוע וכו' תקנו לומר כך בברכה זו בעבור שהיא סמוכה לפ' ק"ש והם מדברים מענין למוד התורה ושמירתה. תלמוד, לא נמצא במקרא, אבל במלת תלמיד שהוא מלומד (דה"א כ"ה, ח') וממנו בנו חז"ל תלמוד להורות על הדבר הנלמד ובשקל תמרוק תשבץ, ובל"א „סטודיום", וקראו ג"כ לתורה עם כל ענייה המקובלים בעל פה תלמוד. באהבה, הוא חוזר למעלה אל מלת ולקיים, ר"ל ולקיים באהבה את כל דברי תלמוד תורתך, ולכן תי"ו של תורתך בסגול בעבור ההפסק. והאר עינינו בתורתך, כאן מתחלפות הנוסחאות, והנוסחא שלנו כן הוא ג"כ בסדור רע"ז, ובסדורי הספרדים והאר עינינו במצותיך, ודבק לבנו בתורתך, וכן הוא ג"כ בג' כ"י גם בסדור דפוס רפ"ה, וכבר העיר על חלוף הנוסחא פירוש יוצר נוגן שכתב אית דאמרי והאר עינינו בתורתך כדכתיב ותורה אור (משלי ו', כ"ג) ויש אומרים במצותיך כדכתיב מצות ה' ברה מאירת עינים (תהלים י"ט) עכ"ל ומצאתי למהרי"ל שאמר בימים נוראים והאר עינינו במצותיך ודבק לבנו בתורתך, נשמע ממנו כי בשאר ימות השנה היה אומר כמו בנוסחתנו. ויחד לבבנו עז"ה תהלים פ"ו, י"א. לאהבה וליראה, שתות בשמעת המקור הם כמו ליראה את ה' אלהיך, ולאהבה אותו (דברים י', י"ב). הגדול והנורא, וכן הוא בס' רב עמרם. וכתוב בס' מהרי"ל שהיה נוהג לומר ככה בר"ה, משמע שבשאר הימים לא היה אומר אלא כי בשם קדשך בטחנו, או שהיתה גרסתו כשאר הימים הגדול והגבור והנורא, כמו שנמצא בכמה כ"י וכמו שאומרים גם הספרדים. נגילה עז"ה ישעיה כ"ה, ט'. והביאנו מהרה ולהלאה נוסחת הספרדים מכוונת לאחד מנוסחתנו, וכל אחד יאחז במנהגו. ותוליכנו קוממיות עז"ה ויקרא כ"ו, י"ג. פועל ישועות אתה שנאמר פועל ישועות בקרב הארץ (תהלים ע"ד, י"ב). עם ולשון, הטי"ן פתוחה מפני הסמיכות, כמו עם ועם, עם ומדינה (אסתר א', כ"ב. ח', י"א)

וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת. לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה: המתפלל ביחידות אומר אל מלך נאמן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם

סלה מוסב על לשמך הגדול ר"ל שמך שהוא גדול לעולמי עולמים, כי כן טעם סלה לפז"ל כדאיתא בערובין נ"ד כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמים. להודות לך, כדת כתיי בפ' פקודי (דף רכ"ה ע"ב) גודם תרום קרבנו להודות וכו'. וליחדך באהבה, זו היא קריאת שמע, שיש בה יחודו של הקב"ה ואהבתנו אותו. הבוחר וכו' עס"ם לא מרבכם וכו' ויבחר בכם וכו' כי מאהבת ה' אתכם (דברים ז', ז'), והיתה בומשא זו אחת מן ח' ברכות שברך הכהן הגדול ביה"כ לאחר קריאתו בתורה, כמו שגרסת גמ"ג ליומא דף ס"ח, ב'.

אל מלך נאמן, היא נוטריקון של אמן כדאיתא בשבת דף קי"ט ע"ב. וג' תבות הללו משלים הקורא ביחיד את מספר רמ"ח תבות של קריאת שמע שהן כנגד רמ"ח אברים שבגוף (תנחומא פ' קדושים), והקורא בצבור לא יאמרם כי אז ה' אלהיכם אמת שיחזירם הש"ץ משלימים המנין (מדרש רות הנעלם דף פ"א ווזכר פ' וירא בסתרי תורה עמוד רס"ג, וא"ח ס' ס"א), וכיוצ' בפירוש ינן שיכוין באל מלך נאמן, אל קודם שנבראת העולם, מלך על כל העולם הזה, נאמן לתחיית המתים, וכן הוא נכונה.

שמע, מצות עשה מן התורה לקרות שמע בכל יום ערב ובקר, ובשלש פרשיות של ק"ש הראשונה בדברים ו' פסוק ד' עד י', ופרשה שניה שם סמן י"א מפסוק י"ג עד כ"ב, ופרשה שלישית בבמדבר ט"ו פסוק ל"ז עד סוף הסדר. ומקדימים פ' שמע מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמוד תורתו שהוא העקר הגדול שהכל תלוי בו, ואחריה והיה אם שמוע שיש בה כווי על שאר כל המצות ואח"כ פ' ציצית שגם היא יש בה מורי זכירת כל המצות (רמב"ם) ואיתא בירושלמי פרק א' דברכות מפני מה קורין פרשיות הללו בכל יום, מפני שעשרת הדברות כלולים בהן, אנכי, שמע ישראל. לא יהיה לך, ה' אחד. לא תשא, ואהבת, מאן דרחים למלכא לא משתבע בשמיה לשקרא. זכור את יום השבת, למען תזכרו, ורבי אומר זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה דכתיב ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך (נחמיה ט' י"ד) להודיעך שהיא שקולה כנגד כל המצות. כבד את אביך, למען ירבו ימיכם. לא תרצח, ואבדתם מהרה, מאן דקטיל מתקטיל. לא תנאף, ולא תתורו אחרי לבבכם, אמר ר' לוי ליבא ועינא תרי סרסורי דחטאה הינון, כמ"ד תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה (משלי כ"ג, כ"ו) אמר הקב"ה אין יהבת לי לבך ועינך אנא ידע דאת דידי. לא תגנוב, ואספת דגנך ולא דגן חברך. לא תענה ברעך, אני ה' אלהיכם, וכתיב וה' אלהים אמת, מהו אמת, אמר ר' אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם, אמר הקב"ה אם העדת עדות שקר על חברך מעלה אני עליך כאלו העדת כי שלא בראתי שמים וארץ. לא תחמוד, וכתבתם על מזוזות ביתך, ביתך ולא של חברך. שמע ישראל עמעמו הסכת ושמע, וכתב ר' אלעזר מגרמייזא מפני מה נתן לישראל ליחד שמו של הקב"ה בכ' שעיה שאומרים שמע ישראל ולא נתן כל' הסבת חו כל' הכמה שבך פירושו של שמע הבינו או השכילו שה' אלהינו ה' אחד, משלו משל למה הדבר דומה למלך שזמן כל עבדיו לסעודה והושיבם בקתדראות של זהב והעלה להם כל מעדני עולם על גבי שלחנות של זהב ובבין לעצמו שלחן אחד קטן של זהב כמו שסדר לעבדיו והעלו עליו מאותן המעדנים שהכין לעבדיו, אמר המלך בטה יהא ניכר שאני מלך, אמר לאחד מעבדיו הבא לי שני כוסות של תרגליות שיש לי בבית גנזי הבא אותם על שלחני ובהם ישירו הנכנסים שאני מלך, מלך העבד להביא שני הכוסות ובשהוציא הכוס הראשון מן המנה נפל מכסה המנה ונשבר, נתרשלו ידיו של עבד, אמר המלך ולמה העבד עמבך, אמרו לו אדוננו המלך נשבר כוס אחד שבידיו, אמר להם יביא הכוס השלם ואשתמש בו ויבירו שאני מלך. המלך זה הקב"ה והמלכים אלו ישראל שזמנם לסעודה נכר מיני ביום מתן תורה והשרה שכינתו עליהם והם אמרו נעשה ונשמע, חטאו בעגל ואבדו זכות של נעשה, אמר הקב"ה במה שנאמר בידם והוא זכות של נשמע בו יהיו מיחדים את שמי בכל יום ואעמוד להם זכות לדורות, לפיכך נתן להם יחוד שמו הגדול בל' שמיעה עכ"ל. וכתב אבודרהם שמע הוא ג"כ דרך עדות כאלו כל אחד אומר לחברו שמע שאני מאמין כי ה' אלהינו הוא יחיד בעולמו ולכן תמצא עי"ן של שמע גדולה ודל"ת של אחד גדולה שהוא סמן עד רמז לעדות. וכתב עוד שמע נוטריקון שאו מרום עיניכם. מתי? שחרית מנחה ערבית. למי? שדי מלך עליון. ואם תעשה כן, תקבל עליך עול מלכות שמים עכ"ל ומובא גם בקצור לשון בילקוט רמז תתל"כ. ה' אלהינו, העקר בפירוש הפסוק,

לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ

שמע ישראל, ה' הוא אלהינו, ה' הוא אחד, וכמו שפירש הרשב"ם וכאשר ביארתי בספרי תורת אמת דף ע'. וכן מצאתי בפירוש יונתן ז"ל מהר"מ כ"מ היה מפסיק בין ישראל להשם ובין השם לאלהינו ובין אלהינו להשם שלאחריו וכן נמצא בספרים דייקנים והכי פירושו ה' הוא אלהינו ה' הוא אחד עכ"ל וכן יוצא ג"כ מספרי פ' ואתחנן וז"ל ה' אלהינו, למה נאמר והלא כבר נאמר ה' אחד ומה תלמוד לומר אלהינו, עלינו הוחל שמו ביותר עכ"ל הרי שגם לספרי פירושו ה' הוא אלהינו. אחד לא יאריך בא"לף ולא ימשוך בחי"ת שלא יהא כאומר אי חד, אבל יאריך בדל"ת כדי שימליכהו בכוונתו בשמים ובארץ ובארבע רוחות (ברכות י"ג ע"ב) וידגיש הדל"ת שלא ישמע כרי"ש (ויקרא רבה דף קס"ו).

ברוך שם כבוד, אין זה הפסוק מן המקרא, אלא שבח הוא שמשבחים בו את הקב"ה אחר שהזכרנו שמו המיוחד, וכמו שהיו עונים כן במקדש על הזכרת השם בכל הברכות (תענית ט"ז ע"ב) וכן כשה"ג מזכיר את השם (יומא דף ל"ה ול"ט). ומוסיפים כאן זה השבח לכבוד יעקב אבינו שהיה אומרו קודם מותו כדאיתא בפסחים דף נ"ו ובב"ר פ' צ"ח ותנחומא פ' ויחי וספרי פ' ואתחנן ודברים רבה דף רל"א ע"ב יעקב אבינו בשעת פטירתו אמר לבניו שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה, ואמרו לו שמע ישראל אבינו כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת אלא ה' אלהינו ה' אחד, באותה שעה אמר יעקב אבינו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד*). ואמרי רבנן היכי נעביד, נאמרוהו, לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו, אמרו יעקב, התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי עכ"ל, אמנם בדברים רבה דף רל"א ע"א איתא משמתן תורה זכו ישראל לקרות שמע, כיצד, אתה מוצא לא פתח הקב"ה בסיני תחלה אלא בדבר זה אמר להן שמע ישראל אנכי ה' אלהיך, ענו כולן ואמרו ה' אלהינו ה' אחד, ומשה אמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עכ"ל, ועוד בדברים רבה דף רל"א ע"ב רבנן אמרין בשעה שעלה משה למרום שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד והוריד אותה לישראל, ולמה אין ישראל אומרים אותו בפרהסיא, אמר ר' אסי למה הדבר דומה לאחד שגנב קוזמין (תכשיט) מתוך פלטין של מלך נתנה לה לאשתו ואמר לה אל תתקשטי בה בפרהסיא אלא בתוך ביתך, אבל ביום הכפורים שישראל נקיים כמלאכי השרת הן אומרים אותו בפרהסיא בשכמל"ו עכ"ל ועוד בב"ר פ' ס"ה וילקוט יחזקאל רמז ש"מ בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין, ואח"כ תרפינה כנפיהם ומה הן אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עכ"ל ורמז גם בתנחומא פ' בלק פסוק הן עם כלביא.

בכל־לבבך צריך לדקדק באותיות ולתת ריוח בין הדבקים (ברכות ט"ו) שלא תבולע אות באות כגון בשתי אותיות דומות שהאחת סוף תבה והשניה ראש תבה הסמוכה או שסוף תבה מ"ם וראש תבה הסמוכה אל"ף או עי"ן תבות באלה בקל יבולעו אותיותיהם ולא ישמעו כראוי אם לא ידקדק בקריאתן, ואלה הן התבות הצריכות דקדוק והבירות, בכל לבבך, היום על, על לבבך, וכתבתם על, בכל לבבכם, עשב בשדך, ועבדתם אלהים, אלהים אחרים, ואבדתם מהרה, ושמתם את, על לבבכם, וקשרתם אתם, ולמדתם אתם, ובניכם על, השמים על, הכנף פתיל, וראיתם אתו, וזכרתם את, ועשיתם אתם, זנים אחריהם, ועשיתם את, אתכם מארץ, אלהיכם אמת. וצריך לתת ריוח בין וחרה אף שלא ישמע וחרף. וכן ישמיע היטב עי"ן של נשבע ה' שלא תהא נראית כה"א, וכן זי"ן של תזכרו שלא ישמע תשקרו או תשכרו, וכן יו"ד של והיו שלא ישמע והוו. ויש לדעת כי מה שאמרו ז"ל יתן ריוח בין הדבקים, אין מטעמו שיפסיק בתבות ויתן הפסקה מעט ביניהם כי הרבה מהן שלא יתכן לעשות כן כגון בכל־לבבך הוא מוקף ואיך יפרידם, אבל הכוונה שיתן הבדל בתבות בלשון ויקראם מתון מתון עד שיתבררו היטב כל האותיות, וראה מכלול דף ע"ז, ודף פ' ע"ב. וּבְשָׁכְבְּךָ הוי"ו בגעיא כבדה וכן מְטַר־אַרְצְכֶם הטי"ת בגעיא כבדה, ולא כן ה"א של וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם וכאשר יבואר שם. וקשרתם שבפ' ראשונה התי"ו בקמץ, לפי שמדבר ליחיד ופירושו, תקשור אותם; ובפ' שניה

*) גם בתרגום ירושלמי לבראשית מ"ט, ב'. ודברים ו' ד'. מוכיח מבין הוא רק שאם כתב „עני יעקב אבוהון ואמר יהא שמיה רבא מברך לעלמי עלמין" — ולמדנו ממנו סדרו כי עקר ל' יהא שמיה רבא של הקדיש הוא הוא ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

דְּגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ
וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר
אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ
וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם:
וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם
אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם
אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ
וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן
יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם
וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת
וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא
תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:
לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים
לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יש לצרף אלהיכם לאמת, אבל יתן ריוח מעט שלא יבולע האל"ף.

וּקְשַׁרְתֶּם תי"ו בסגול, שמדבר לרבים. וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם אין געיא בה"א מפני שאין בתבה כל התנאים הצריכים לגעיא, והתנאים הם אלה. טעם התבה צריך להיות טעם מפסיק, ותנועת הנגון צריך שתתחיל בשבא נע, והתנועה השניה שלפני הנגון צריך שתהא על שבא נע או דגש והיא פתח או סגול או חירק קטן או שורק קטן, אם כל התנאים האלה הם יחד בתבה אז תעמוד געיא כבדה אצל זאת התנועה השניה שלפני הנגון, כמו תבת לְהִשְׁתַּחֲוֺת (ויקרא כ"ו, א') יש בה געיא כבדה בתנועת ה"ה בעבור שהיא תנועה השניה שלפני הנגון; אבל אם חסר בתבה אחד מן התנאים האמורים אז לא תכון לה הגעיא, וע"כ פה בתבת וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לא תבוא געיא כי פה תנועת ה"ה היא השלישית שלפני הנגון ולא השניה והנה איננה ראויה לגעיא. מְהֵרָה בטעם רביע, ויהושע כ"ג, ט"ז הוא בזקף, והסימן במסרת מהר רבינו יושב וטרחתו עומד. ציצת הכנף, המפסיקים בין ב' תבות אלה טועים הם, כי מחוברות הן בטעם. והיה לכם, מלת והיה מוסבת על פתיל שלמעלה ומובנו ר"ל הפתיל תכלת יהיה לכם לציצת. אלהיכם אמת, מצרפין מלת אמת אל אלהיכם עם"ש וה' אלהים אמת (ירמיה י', י') כדאיתא בברכות דף י"ד (ורמז נאה לזה „ואתם (אותיות ואמת) הדבקים בה' אלהיכם"), אך צריך לתת ריוח בין הדבקים כאמור למעלה. וכתב אבודרהם קיימא לן כשהיה קורא דאינו חוזר ואומר אמת פעם שנית אלא מתחיל ויציב, וכזה טועים המון העם כשמתפללים בצבור וקורין ק"ש בלחש אומרים עד אמת וכששליח צבור אומר אמת ויציב חוזרים הם ואומרים פעם אחרת אמת, ואין ראוי לעשות כן.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ: לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל־אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל־בָּנֵינוּ וְעַל־דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל־דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד· אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ· אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

אמת ויציב, ברכות דף י״ב, א׳. ור״ה, א׳. ותמיד ריש פרק ה׳. וברכה זו אינה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לברכה שלפני ק״ש שהרי מחובר אמת ויציב לסופו כמו שאמרו שצריך לסמוך ולומר ה׳ אלהיכם אמת וע״כ הברכה אמת נפתחת (תניא בשם רבנו שמואל). ותקנה כנגד ג׳ פרשיות של ק״ש, אמת אלהי עולם מלכנו נגד פ׳ ראשונה שהיא קבלת עול מלכות שמים, אחרי אין שישמע למלמוליך עד והיה אם שמוע שהיא קבלת עול מצות, ממצרים גאלתנו נגד פ׳ ציצית שמזכירין בה יציאת מצרים. וכן אמרו בירושלמי סוף פרק ראשון דברכות ושמות רבה פ׳ כ״ב צריך להזכיר באמת ויציב יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכת בכורות וצור ישראל וגואלו. ויש בתחלת ברכה זו ט״ו ווי״ן סמוכין כנגד ט״ו תבות שבפסוק האחרון של ק״ש עד ויציב וט״ו תבות בברכת כהנים וט״ו שירי המעלות וט״ו שמים שביציאתם, ועוד הט״ו ווי״ן עם אל״ף של אמת עולים למנין כ״א כנגד אמן הבא בכתיבתו וקריאתו, ועוד הט״ו ווי״ן עם ה׳ הה״ין של הדבר הזה שמספרן ק׳ כנגד מאה ברכות. ויציב, מל׳ ארמית כמו ויציב מלתא (דניאל ו׳, י״ג) וטעמו ג״כ אמת ואמונה (ועיין זהר חדש פ׳ תרומה דף ל״ה). וחביב, תואר בנוי מל׳ חובב עמים (דברים ל״ג, ג׳) ומשנה שלמה בל׳ חז״ל כמו חביב אדם, חביבים ישראל, והבא המקרא שלו חִבָּה (אבות פרק ג׳). ואדיר בקצת סדורים העמידו כאן סמן הפסקה אחר תבת ואדיר, וכתבו כי כל התוארים עד כאן מוסבים על השם ומן ומתקן מוסב על הדבר הזה שלאחריו מסנו. אך בכל סדורים ישנים אין הפסק בין ואדיר ומתקן, וכן העיקר כי כל התוארים מוסבים אל הדבר הזה ר״ל הדבר הזה שאמרנו בק״ש הוא אמת ויציב וכו׳ כמו שכתבו התוספות לברכות דף י״ב ע״א. וכסאו נכון ע״ש נכון כסאך מאז (תהלים צ״ג). קַיֶּמֶת יו״ד בקמץ [illegible] ספק ומאסר. קַיָּם בן הוא בסדור רש״ו וכ״י וכל ס״י. והמחבר תוסר (לעבעניג) כמו כי חָיוֹת הנה (שמות א׳, י״ט), ובגר אחר המכלול דף קל״ג ע״ב יש לומר לרבים קַיָּמִים כרמון כמו קַלִּים דָּוִים· וע״כ אין לשאת חַיִּים כמו שעשה בעל ז״ח, אשר כינוני: אז יש ספקות. נאמנים נג׳ כ״י נֶאֱמָנִים בוי״ו השרוק וכן בסדורי הספרדים ונכון. על בנינו, בסדורי הספרדים גם בכ״י גם בסדור רש״ו וְעַל בוי״ו וכן הוא בסדורי מסמר ג׳ ס׳ י״ו. עבדיך ל׳ רבים כן הוא בכל כ״י וכל סדורים קדמונים וכן הטעם כי התבה מוסבת על כל דורות ר״ל כל הדורות של זרע ישראל שהן עבדיך והוא כמו בני ישראל עבדיך (מלכים א׳, ו׳) ובעל וי״ג הגיה עבדך בל׳ יחיד והבר הגיה עליו רוו״ס בסדורו.

על הראשונים, על דורות הראשונים. חק ולא יעבור, מל׳ תהלים קמ״ח, ו׳. שָׁאַתָּה השי״ן קמוצה כמו שָׁאַתָּה מדבר עמי (שופטים ו׳, י״ז) ויכול כן להרסיב על המל״ף (מכלול דף ע״ו, ב׳), וכן נוקד בסדור רפ״ו ורמ״ס מע״מ ס׳ ז״כ. מעולם הוא שמך כן נס׳ רב עמרם וכן בכ״י גם בסדורי הספרדים גם במחזור רומא וכן גורס סבורי מסמר ג׳ ס׳ י״ו ובכל״ל ע״ס הרוקח שכתב יש בן אמת עד מלתך ק׳ תבות, ובדקתי כי כן הוא כן לנוסחת הספרדים כן לנוסחת האשכנזים אך בתוספת מלת הוא, אח״כ ראיתי כי גם בסדור אור הישר גורס ככה ונסמך עליו שהוא גם טעם של ע״כ ואח״כ ודאי שאין לספירת

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם. מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר: בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ. וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל־לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם הָרָגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם־סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל־זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם.

וכן הוא בסדור יעב"ץ. לבניהם אחריהם, הספרדים אומרים להם ולבניהם אחריהם. ברום עולם מושבך בכתוב היושבי בשמים (תהלים קכ"ג, א') אדיר במרום (שם צ"ג, ד'). ומשפטיך, כתוב בס' בדרך קודש יש לומר משפטיך בלא וי"ו בראש, ותקון בכך היה כדי שלא יחובר ומשפטיך עם מושבך ולא יהי' נשמע שמשפט שם ברום עולם לבד, ומפני זה העמדתי קו המפריד אחרי מושבך, כדי שיפסיק גם המתפלל ולא יבוא לידי חרוף. אפסי ארץ, סוף קצוי הארץ. אשרי איש, הספרדים גורסים אמת אשרי איש. ותורתך ודברך ישים על לבו, עפ"י דברים י"א, י"ח. לריב ריבם, בסדורי הספרדים נוסף עוד לאבות ולבנים. ממצרים גם פה אומרים הספרדים אמת ממצרים. ובס' רב עמרם איננו המאמר ממצרים גאלתנו עד פדיתנו, ואחריו גורס במצרים נגלית, כל בכוריהם וכו'. והנה המאמר הזה ממצרים גאלתנו נמצא ג"כ בנשמת, וכן ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע נמצא שם. הרגת, הרי"ש בפתח שאין כאן הפסק מאמר, אבל ובכורך גאלת נקמץ כי בו הפסק. טבעת כתב המכלול דף ס"ט אחר שהלחנו טבעו בים סוף, נאמר בבנין פיעל טבע טבעת, וכן שמעו בו רז"ל נתקבל בברכת ק"ש וזדים טבעת, בתהומות טבע עכ"ל ודתה עוד בנאמר אמת ואמונה של ערבית. וידידים, ישראל שנקראו ידידים (תהלים ס', ז'. ירמיה י"ב ז'). העברת, הה"א בנקוד' תחת' בחטף סגול כמו האספת (תהלים ל"ט, ט') האמרת (דברים כ"ו י"ז) העברתי (זכריה ג', ד'); ומה שנמצא העברת (יהושע ז', ז') הוא נקוד צר ויוצא מן הכלל, ואין למדים מן הזרות. אמנם גרסת הספרדים היא וידידים עברו ים. ויכסו וכו' פסוק הוא בתהלים ק"ו, י"א. על זאת השבחות והגאולה שבחו וכו'. אהובים, ישראל עפ"י דברים ז', ח'. כ"ג, ו'. ורוממו אל, כמו שאמרו אלפי אני ואנוותנהו. ובכ"י אחד גורס שבחו אהובים גאולים לאל. למלך כן בסדור רש"ז לט"ד נפתח וכן הנכון כמו שכתבתי למעלה דף 79. משפיל גאים, הספרדים מוסיפים ואומרים משפיל גאים עדי ארץ מגביה שפלים עד מרום. מוציא אסירים תהלים ס"ח, ז'. שועם הוי"ו בדגש כל"ל והוא מקור פעל דוגמת ובשועו אליו שמע (תהלים כ"ב כ"ה) בשועי אליך (שם כ"ח, ב'). תהלות, גם' ספרדים תהלה, אבל כתב בעל גנוז נגיד ומצוה יש לומר תהלות בל' רבים. ומברך בו הפסק מאמר ובתיבת משה מתחיל מאמר חדש.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל־שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ:

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. (גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל.) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

מי כמכה שמות ט"ו, י"א. שירה חדשה, שירת הים, ואומר שירה בל' נקבה ע"פ המכילתא ושמות רבה פ' כ"ג אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת כל השירות שנאמרו בעולם ל' נקבה מה הנקבה מתעברת ויולדת וחוזרת ומתעברת כך כל התשועות שעברו היה אחריהן שעבוד, אבל לעתיד לבוא אין עוד צרות ובאותה שעה יאמרו שיר ל' זכר שנ' שירו לה' שיר חדש, וראה תוספות פסחים דף קט"ז, ב'. ושפירי מ"ש בשנ"א בכל ס"י ונכון כי אין פה הפסק אלא נמשך אל ה' ימלך, ואף להאומר כי יש הפסק בו בעבור שהקהל מפסיקים כאן על החזן החוזר החרוז מכל מקום הנכון בשוא כי מעל המלה לא ישנה השוא לקמץ אף לא באס"ף כמו שכתבתי ועמו וְאָמְרוּ (דברים כ"א, ז') אבדון ומות אָמְרוּ (איוב כ"ח, כ"ב) ואין לנו אלא לשון המקרא. והמשכיל המעמיק בדבר יודע לו כי נא כן הפעל. אמר בתבונה המיוחדת הזאת להשאר בשוא באס"ף בעבור כי נסוגה מעל המלה האמת ענין המאמר עודנו לא נשלם ואף אם נפסקת מלך רדיפת הטעמים, כי עדיין לא שמענו מה הם הדברים הנאמרים, וע"כ הפעל הזה מחובר ונמשך אל מה שאחריו, ובעבור כן לא ישתנה. וראה בכוזרי מאמר ב' סמן פ'.

ה' ימלך, שמות ט"ו, י"ח. צור ישראל, תוקף ישראל (ש"ב כ"ג, ג'. ישעיה ל', כ"ט). קומה בעזרת ישראל, על' תהלים ל"ה, ב'. וע"כ המקף בְּעזרת בבי"ת ולא לְעזרת, וכן הגיה מהרי"ל בסדור של וורמש וכן הוא בסדור רפ"ו. ומלת קוּמָה מלעיל. כִנְאֻמֶךָ, שם דבר נְאֻם (בלא חסר וי"ו בכל המקרא) עם כנוי הנוכח, בל"א „נאך דיינעם אויסשפרוכע", וכן נקוד בסדור של יעב"ץ ובסדור ווי"ל. גם יש לומר כִּנְאָמְךָ ואז הוא מקור דוגמת אִמְרָךְ אכלך ובל"א „ווית דוח געשפראכען". ובסדור רפ"ו נקוד כְּנַאֲמָךְ ובסדור של רוו"ה כִּנְאָמָה, אך אין פה מקום להפסק גדול כל כך שישתנה השו"א לסגול. גאלנו וכו' פסוק הוא בישעיה מ"ז, ד'. וחלוקים המנהגים באמירתו, וכן נשמט ולא נמצא בכמה סדורים ורוב כ"י, וכן ראיתי בשם מהרי"ל כי בצור ישראל יש י"ד תבות, וכן גם בספר"ע אין אומרים פסוק זה, אמנם אבן ירחי כבר הביאו וגם כתב לו טעם שבזה יש ה' ישראל בנוסחא כנגד ה' פעמים שכתוב תבת ישראל בפסוק ואתנה את הלוים (במדבר ח', י"ט) וכנגד ה' חומשי תורה, ואבודרהם פירש, הטעם שתקנו לומר בשחרית פסוק זה ובערבית פסוק כי פדה ה' את יעקב, מפני שביום אנו מבקשים מלפניו שיגאלנו והו לשון גואלנו (בל' הוה), ובלילה כבר גאלנו ופדאנו מיד חזק ממנו שהם הכורדים הרודפים אותנו תמיד לכלותנו ואעפ"כ הוא מצילנו מידם בכל יום עכ"ל. וכן הוא הפסוק הזה בסדור רפ"ה וסדור רפ"ו, וגם יעב"ץ כתב שאין להשמיטו. ודע כי הספרדים מסיימים את המאמר צור ישראל וכו' ומיד אחרי ה' ימלוך לעולם ועד אומרים „ונאמר גואלנו ה' צבאות שמו" וכו', ובמחזור רומא נוספה נוסחא מיוחדת והיא „ה' ימלך לעולם ועד, בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאולה לבני בניהם כי מעולם אתה, בא"י גאל ישראל", והיא ע"פ סדור רב סעדיה (והשאר לנו נוספת החתימה הזאת כשאומרים פיוט בברכה זו כגון אחרי פיוט ברח דודי בפסח), אבל רב עמרם בסדורו מתקומם עליה וכתב שאין לאמרה ושאין להוסיף דבר על ה' ימלוך לעולם ועד, וכן הוא חותם מיד אחרי ה' ימלוך לעולם ועד, בא"י גאל ישראל. גאל ישראל, פסחים קי"ז, ב'. וחותמין כן כדי לסמוך גאולה לתפלה כדאיתא בברכות דף ט' ע"ב. ובירושלמי תכף לגאולה תפלה שנ' יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגאלי (תהלים י"ט, ט"ו) היינו גאולה, וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה היינו תפלה. והלשון גאל ישראל הוא כמו אשר גאל ישראל, ולשון עבר הוא.

יכוין רגליו יחד כאילו שהיא רגל אחת, ויניח ידו הימנית על השמאלית ויהיו על לבו, ויעמוד ביראה ובאימה ובכוונה גדולה, ולא יפסיק בתפלתו כלל, ואפילו אם ישמע שהש"ץ אומר קדיש או קדושה לא יפסיק אלא יכוין למה שאומר הש"ץ.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל

אדני שפתי, תהלים נ"א, י"ז. ונתקן קודם לתפלה (ברכות דף ד' ע"ב) על דרך לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון שמבקש בו מאת השם לשים מענה בפיו בתפלתו. ובשני כ"י יש קודם ה' שפתי עוד הפסוק שומע תפלה (תהלים ס"ה, ג') ואחר ה' שפתי הפסוק כי שם ה' אקרא (דברים ל"ב, ג') ועל זאת כתב הטור יש נוהגין לומר קודם ה' שפתי פסוקים כגון שומע תפלה, כי שם ה' אקרא, ואין לאמרם דהוי הפסק, אבל ה' שפתי לא הוי הפסק, דכיון דתקנוהו רבנן בתפלה כתפלה אריכתא דמיא. אבל במוסף ומנחה אם ירצה לומר פסוקים יאמר עכ"ל.

ברוך, י"ח ברכות הסמוכות האלה [ועם ברכת למלשינים שנוספה בזמן מאוחר הם י"ט] הן הנקראות לחז"ל סתם בשם תפלה, בעבור שהן עקר לכל התפלות ומשובחות על כולן, ובסדורי הספרדים נקראת תפלת י"ח בשם עמידה, בעבור שצריך לעמוד בה, וגם הזוהר פ' בראשית עמוד ק"ה כך קוראה, וג' ברכות הראשונות שלהן הן שבח הבורא ותהלותו וג' ברכות האחרונות הן הודאה וכבוד לשמו וי"ב ברכות האמצעיות הן בקשות לצרכי האדם (ברכות ל"ד. וספרי פ' וזאת הברכה). ומתפללים תפלה זו ג' פעמים בכל יום כדאיתא בתנחומא פ' חיי שרה וב"ר פ' ס"ח וירושלמי ברכות פרק ד', כמה תפלות אדם מתפלל בכל יום, ר' שמואל בר נחמן אמר, לפי שהיום משתנה ג' פעמים בכל יום, לפיכך צריך אדם להתפלל ג' פעמים בכל יום, בשחרית השמש בזורח ובצהרים כשהוא ברקיע ובמנחה כשערב; בערבית צריך אדם לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוציאני מאפלה לאורה, בשחרית צריך לומר מודה אני לפניך ה' אלהי שהוצאתני מאפלה לאורה, במנחה צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' אלהי שכשם שזכיתני לראות החמה בזריחתה כך תזכני לראותה בשקיעתה [והוא הטעם הפשוט]. עוד בב"ר פ' ס"ח ותנחומא פ' חיי שרה ופ' מקץ ובגמרא ברכות דף כ"ו, ב'. אין מתפללין יותר משלש תפלות שתקנו אבות העולם, אברהם תקן תפלת שחרית, יצחק תקן תפלת מנחה, יעקב תקן תפלת ערבית, ואף דניאל כתיב ביה וזמנין תלתה ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלא ומודא קדם אלהה (דניאל ו', י"א) ולא פירש באיזו שעה, עמד דוד ופירש ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי (תהלים נ"ה, י"ח). עוד בב"ר פ' ס"ח וברכות דף כ"ו, ג' תפלות כנגד תמידים תקנום, תפלת שחרית כנגד קרבן תמיד של שחר, תפלת מנחה כנגד תמיד של בין הערבים, ותפלת ערב כנגד אברים ופדרים שהיו מתאכלים במזבח כל הלילה. ומה שברכות התפלה דוקא י"ח אמרו בברכות דף כ"ח ב' ויקרא רבה פ' א' שהן כנגד י"ח שמות הוי"ה שבמזמור כ"ט, וכנגד י"ח אזכרות שבק"ש, וכנגד י"ח חוליות שבשדרה.*) ובירושלמי פרק ד' דברכות אמרו כנגד י"ח מזמורים שבראש תהלים עד מזמור יענך ה' [כי אשרי ולמה רגשו חשבו למזמור אחד], וכנגד י"ח פעמים שאבות כתובים בתורה (וכן בב"ר פ' ס"ט), וכנגד י"ח צווים שבפ' פקודי מן ל"ח, כ"ג ואילך, ובויקרא רבה אמר עוד כנגד י"ח שמות הוי"ה שבשירת הים (מן ויושע עד ויסע ושם יה מן המנין), והלא עוד מה שכתב על זה הפרחון בשער מוקדם ומאוחר. ואיתא במגלה דף י"ז ע"ב כי אנשי כנסת הגדולה תקנו י"ח ברכות אלה בהסכמה על המקראות, ושכחו וחזר שמעון הפקולי וסדר אותם. והספר התניא כתוב בשם אגור כי י"ח ברכות של תפלה מעולם היו מתוקנות זו אחר זו (ר"ל לא כולן בזמן אחד אלא אחת לאחת וכמו שמבאר והולך) וכיון שבאו אנשי כנסת הגדולה כללום ותקנום בסדרם. כיצד, כשנצול אברהם אבינו מאור כשדים פתחו מלאכי השרת ואמרו בא"י מגן אברהם (בפרקי דר' אליעזר פ' כ"ז כתב שאמרו המלאכים ברכה זו כשניצל א"א מכדרלעומר), כשנעקד יצחק אבינו על גב המזבח והגיע חרב על צוארו פרחה נשמתו והביא עליו הקב"ה טל והחיה אותו, אמרו מלאכי השרת בא"י מחיה המתים (וכעין זה גם בפרקי דר"א פ' ל"א), כשבא יעקב אבינו ופגע בשער השמים והקדיש שמו של הקב"ה, אמרו המלאכים בא"י האל הקדוש (וכן בפדר"א פ' ל"ה), כשבא פרעה להמליך את יוסף בא גבריאל ולימדו ע' לשונות אמרו מלאכים בא"י חונן הדעת (בפדר"א פ' מ' כתב שאמרו כך כשאמר הקב"ה למשה רבינו את סוד שם המפורש), כשעשה ראובן מעשה בלהה ונקנסה עליו מיתה וחזר בתשובה ומיד אמרו המלאכים בא"י הרוצה בתשובה (בפדר"א פ' מ"ג מביאו על תשובת מנשה בן חזקיה), כשעשה יהודה מעשה תמר ואמר צדקה ממני ונסלח לו על אותו עון אמרו בא"י חנון המרבה לסלוח, כשמררו המצרים את חיי אבותינו אמר הקב"ה וגאלתי אתכם, ואמרו מלאכי השרת

*) ר"ל חוליות הגדולות שבשדרה שהן י"ח, ז' חוליות שבצואר וי"א חוליות אשר מחוברות בהן י"א צלעות של ימין וי"א צלעות של שמאל. ואמר עוד ר' לוי, ברכת המינים היא כנגד חוליא קטנה שבשדרה, ור"ל שמלבד אלה י"ח חוליות גדולות נמצא עוד חוליא קטנה במקום שמחוברת בה הצלע האחת הקטנה התאומה של י"א הצלעות שבכל צד, והחוליא הקטנה הזאת פירש בה הערוך שהיא העצם הנקרא לוז במדרש ב"ר פ' כ"ח ויקרא רבה פ' י"ח (ובתניא ס' כ"ח שמו נסכוי), הרי הן בכללן י"ט חוליות והן י"ב לעבור כ"ד הצלעות שבאדם, אם מסכים עם חכמת הנתוח של הרופאים אבל המתנגדת לו המשנה באהלות פרק א' שאינה מביאה חוליא הקטנה גם לא מנתה רק כ"ב צלעות וצ"ע.

חֲסָדִים טוֹבִים וְקֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בעי״ת טומיסים זכרנו. און דען לעתו בוסטאגען ווירד זכרנו חיינגעסחוטעם.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

בא״י גואל ישראל, כשהתפלל אברהם אבינו בעד אבימלך ורפאו, אמרו בא״י רופא חולים. כשזרע יצחק אבינו ומצא מאה שערים אמרו בא״י מברך השנים, כשבא יעקב אבינו למצרים ונתקבצו הוא ובניו שמה, אמרו בא״י מקבץ נדחי עמו ישראל, כשנתנה תורה לישראל אמר לו הקב״ה לישראל ואלה המשפטים אשר תשים וגו׳ אמרו המלאכים בא״י מלך אוהב צדקה ומשפט, כשטבעו המצריים בים אמרו בא״י שובר אויבים ומכניע זדים, כשאמר הקב״ה ליעקב ויוסף ישית ידו על עיניך שמח ונשא על דברים של מקום, ובשעה שנפטר יעקב מן העולם ובא יוסף ונתן שתי ידיו על עיניו ונשקו ובכה לו אמרו המלאכים בא״י משען ומבטח לצדיקים, כשבנה שלמה את בה״מ אמרו בא״י בונה ירושלים, כשעברו ישראל הים סוף ואמרו שירה, אמרו המלאכים בא״י מצמיח קרן ישועה, כשנלחמו ישראל וצעקו לאל ושמע לצעקתם אמרו בא״י שומע תפלה, כשעשו ישראל את המשכן וירדה שכינה ושכן בו בין שני הכרובים אמרו בא״י המחזיר ברחמיו שכינתו לציון, כשהכניס שלמה הארון לפנים ונתן הודאה ושבח למקום אמרו בא״י הטוב שמך ולך נאה להודות, כשנכנסו ישראל לארץ ונתקיים עליהם המקרא ונתתי שלום בארץ אמרו מלאכי השרת בא״י עושה השלום, לפיכך כשבאו אנשי כנסת הגדולה ותקנום כסדר הזה נתכוונו על פיהם מלאכי השרת ואמרו ברוך. הנה הבאים שלפנו מכתב לידידיו עכ״ל ומועתק גם בלבוש באור סמן קי״ב וע״ש. והנה כאשר נשקול במאזנים הטובים הללו שוב לפנים על אודות השמונה עשרה כדי לעמוד על הכוון ולדעת האמת היוצא מתוכן הדברים נדע ונבין, כי זאת היתה נהוגה בישראל מיום היותם לעם להתפלל להקב״ה ג׳ פעמים בכל יום, אך לא בתפלת הי״ח כמותו היום, אלא כל איש ואיש התפלל עם שלבו אומר לו וכפי מעמד גופו ונפשו וקורותיו ותלאותיו, וכן היה עד שתם גלות בבל עד שנתאסף אנשי כנסת הגדולה ותקנו הם ברכות ותפלות וקדושות והבדלות (עיי׳ ברכות ל״ג) ותקנו גם י״ח ברכות מיוחדות לתפלה להיותם ערוכות לכל שיתפללו על פיהם בלשון נקיה וצחה. אך לא נתפשטו ברכות הכן בכל העם לנוסחא מקויימת, ונראה כי כן גם מעקרם לא נתקנו רק לאותם שאינן בקיאי שפה ולא יכלו לסדר מעצמם את תפלתם כראוי, אבל הבקיאים בסדור הדברים הם התפללו כפי תפלות רוחם ולא ע״פ מטבע קבוע, ונוסף לזה שנמשך זמנים כאשר באו לרומה וישבו לכנסת בימי החשמונאים לא נתנו עוד בתפלות המדברות על הסרת עול גלות כגון רצה בעבודה, השיבה שופטינו ודומיהם ונפלו מהן מעט מעט מברכות י״ח עד כמעט נשכחו כולם. אז כשנתעוררו בבית דינו של רבן גמליאל ביבנה כשער שנים אחר חורבן בית שני ותקנו שנית תפלת שמונה עשרה וגם הוסיפו להן עוד ברכה אחת כנגד המינים והיו כן התפלה של תשע עשרה ברכות, אך לא שינו בשבור זה את שמה הראשון שמונה עשרה שנקראת בו מאנשי כנסת הגדולה. והתפלה הזאת כמו שסדרוה ותקנוה בבית דין של רבן גמליאל היא שנתקבלה בכל ישראל להתפלל ע״פ נוסחתה אף ולא יעבור. ואחרי הקדמה הזאת נבאר התפלה בכללה נבוא לבאר בפרטם ברכה וברכה.

ברוך אתה. ברכה ראשונה של י״ח נקראת אבות, ע״ש שמזכירים בה שלשת האבות, והשנית נקראת גבורות והשלישית קדושת השם (ר״ה דף ל״ב). ובמגלה דף י״ז, ב׳ מניין שאומרים אבות, שנ׳ הבו לה׳ בני אלים (תהלים כ״ט), ומניין שאומרים גבורות, שנ׳ הבו לה׳ כבוד ועוז, ומניין שאומרים קדושות, שנ׳ הבו לה׳ כבוד שמו השתחוו לה׳ בהדרת קדש. הברכה ראשונה זו פותחת בברוך וחותמת בברוך, מפני שהיא ברכה הראשית ופותחת כולן ברכות הסמוכות לחברתה כן וע״כ אינן פותחות בברוך. ומה שאין מלך העולם בברכה הראשונה הזאת, כתנו אבן ירחי ואבודרהם שזאת כדי להספיק במלכות האבות וכנה אלהי אברהם הוא כמו מלכות שעדיין לא המליכו עליהם הם ב״ה עד שבא אברהם והודיע שמו בעולם, גם יש לומר כי האל הגדול נחשב כמו מלכות, ונכל זאת סומרים בסוף כמעך לחתימה מלך עוזר. ה׳ או״א אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, ע״ש בחומש שמות ג׳, ט״ו כדאיתא בסכילתא פ׳ בא ס׳ ע״ז. האל הגדול הגבור והנורא, דברים י׳, י״ז. ואנשי אנשי כנסת הגדולה ותקינוהו בתפלה (ברכות ל״ג, ב׳ ויומא ס״ט, ב׳). אל עליון, עז״ה בראשית י״ד, י״ט. חסדים טובים, חסדים עלומים ותשובים. וקונה הכל עז״ה קונה שמים וארץ (בראשית י״ד, י״ט) וע״כ נו״ן נמרי כי סמוך הוא. ובסדורי ספרד הוא קונה בלי וי״ו החבור. ומביא גואל עז״ה ישעיה נ״ט, כ׳. וסמך הגאולה לחסדי אבות, כלומר זוכר חסדי אבות לבניהם לגאלם, ואף אם תמה זכות אבות מביא גואל לבני בניהם למען שמו שהוא קיים לעולם.

זכרנו. מי כמוך. וכתוב. בספר. יבומרו בתפלת ר״ה. מלך עוזר, בתחזור רוסא המסחה „מלך גואל עוזר״. מגן אברהם, בפסחים קי״ז, ב׳ ובמדבר רבה דף רמ״ג סוף ר״ג בן לקיש ואעשך לגוי גדול, זהו שאומרים אלהי אברהם, ואברכך, זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך, זהו שאומרים אלהי יעקב, יכול יהו חותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכה, בך חותמין ואין חותמין בכולן עכ״ל וכתב הר׳ אלעזר מגרמייזא ירגיל אדם את עצמו שיכוין לפרש בתחיתם של כל ברכה וברכה שיש בהן קי״ג תבות כמו שיש בתפלת חנה, וקי״ג פעמים לב בתורה, לומר צריך שכן כוונת לב.

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃

אַחן שמיני עצרת מוסף אן ביז לום ערשטען טאג פסח מוסף זאגט מאן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

בעי"ת אומרים מי כמוך. אין דען לעהן בוסטאגען ווירד מי כמוך איינגעשאלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה:

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר ק"ו קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח' לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ ק"ו בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. ק"ו יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בעשי"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אתה גבור, מתחילין ברכה זו בל' גבורה, שכל אלה שמזכירים בה הם גבורותיו, (ב"ר פ' י"ג). אדני בשם של אדנות, עטרת זקנים ס' קי"ד. מחיה מתים. ביו"ד בצירי, וכן מחיה המתים. כי הסמוכים הטה, אבל מחיה ימחיה הוא מוכרת וע"כ הוא בסגול. רב להושיע. בבי"ג גם בסדור רס"ג ורב וכן נראה גרסת אבן ירחי, אמנם בטור ואבודרהם בלא וי"ו וכן בג' כ"י, והוא העקר כי כיוצ"ב ישעיה ס"ג, א'. ורבה יוסף אומץ ס' ע"ד. ועוד לדעת כי תבת אתה שלפניו צ"ל מלעיל בעבור כי בה הפסק דבור. משיב הרוח, ראה סס' תענית. וברכות דף ל"ג. וב"מ פ"ב, ע"ב. והוא עפ"י ישב רוחו יזלו מים (תהלים קמ"ז, י"ח) וכמו שתאמר מן יגש יגיש כן תאמר מן ישב משיב. וכתב אבן ירחי בימות הקיץ נהגו לומר ורב להושיע שמכלכל חיים בחסד וכו' וכן כתב רב עמרם (וכן מנהגים האשכנזים), אבל בספרד ופרובינצא נהגו לומר ורב להושיע מוריד הטל מכלכל חיים וכו' ואלו ואלו דברי אלהים חיים דתניא (תענית דף ג') בטל וברוחות לא חייבו חכמים להזכיר ואם בא להזכיר מזכיר עכ"ל. חיים, את כל חי, והוא ל' רבים מבינוני פי' בל"א דיא לעבענדען. בחסד, כמו שכתוב תהלים קל"ו, כ"ה. ומתיר אסורים, בסדור סעדיה גאון נוסף ומשען לאביונים. ומקים אמונתו, כמשמעו בדניאל י"ב, ב'. דומה לך דל"ת של דומה דגושה כי לפי משפטי הטעמים יבא טעם מפסיק על ומי. ועוד דומה בנגון מלעיל משאת נסיגת אחור ולמ"ד של לך דגושה בדין דחיק דוגמת עשה לך (בראשית ו' י"ד). ממית ומחיה עפ"י ש"א ב' ו'.

אתה קדוש, בברכה השלישית הזאת יש שני דרכי בנוסחאות, כי במחזור רומא הנוסחא „לדור ודור נמליך לאל כי הוא לבדו מרום וקדוש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה בא"י האל הקדוש", והיא עפ"י סדר רב עמרם, ומשנה ידא לאשכנזים נוסח בה"ן שיאמר בחזרת ש"ץ לסיום הקדושה. ובסדר סעדיה גאון בנוסחא „אתה קדוש ושמך קדוש וזכרך קדוש וכסאך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה בא"י ה"ה", וכן נוסח הרמב"ם אך בהשמטת תבות וזכרך קדוש וכסאך קדוש, וכה אחזו האשכנזים, והנה תבות הברכה הן י"ד כנגד י"ד תבות שבפסוק וקרא זה אל זה (ישעיה ו' ג') [טור]. והספרדים אומרים גם הם אתה קדוש וכו' רק שמוסיפים אחרי יהללוך סלה „כי אל מלך גדול וקדוש אתה" והוא לקוח מנוסח רב עמרם. ובספרי פ' זאת הברכה מזכיר ברכה זו בנוסח קדוש אתה ונורא שמך, והיא כיום לנו בתפלת ר"ה וי"כ, והנה למדנו כי הקדמונים היה להם נוסחא כזו גם בתפלת י"ט לחול. — וקדושים, ישראל (שמות י"ט, ו'. דברים י"ד, ב'). ויותר נראה כי קדושים הוא כאן תואר על המלאכים. סלה, לעולם ועד כמפורש לעיל דף 81. האל הקדוש, ובעשרת י"ת אומרים המלך הקדוש (ברכות י"ב, ב').

נקדש, בנוסח הקדושה (ברכות דף כ"א, ב') יש שנוי מנהג בין האשכנזים והספרדים, שאלה מתחילים „נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש המשלשים לך קדשה וכן כתוב על יד נביאך וקרא

12

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה· חָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת:

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ·

וכו' ונוסח האשכנזים מביאו הטור ס' קכ"ה „נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום וכן כתוב על יד נביאך", ויש בו י"ד תבות כמו שיש בפסוק וקרא זה אל זה עכ"ל ונראה מזה כי עקר הנוסחא הוא וכן כתוב, אך תקנו אח"כ ככתוב כדי שיהיו כ"א תבות קודם הזכרת השם לנגד כ"א תבות שבשירת האזינו קודם הזכרת השם (רמזה שם בתרגום ירושלמי) וכדי שיהיו מן תחלת הקדושה עד סופה בין הכל ע"ב תבות כנגד שם של ע"ב וכמו שהלאתי בפירוש יאן. ונוסח הקדושה של ספרדים גם היא יש לה יסוד וזה פ"ה אותיות קודם הזכרת השם כמו שיש מן האזינו עד הזכרת השם פ"ה אותיות, וראה בפירוש תוקוני שם בהאזינו פסוק ג' ולמטה בקדושת מוסף של שבת. קָשֵׁם שלה תלמודית שמקום כְּמוֹ במקרא. נביאך, ישעיה הנביא כמטן ו', ג'. קדוש קדוש קדוש וכו' הוא וברוך כבוד עקר הקדושה ונזכרו בתוספתא ברכות פ' א'. ברוך, יחזקאל ג', י"ב. ובדברי קדשך, חלק השלישי של מקראה אשר נקראו כתובים (ר"ה ל"א) נקרא כפי מסדרי תפלה דברי קדש. ימלך, תהלים קמ"ו, י'. וכתב אבודרהם, מן הדין היה לנו לומר ה' ימלך לעלם ועד שהוא של תורה, אלא בשביל הזכרת ציון אנו אומרים זה הפסוק שאמר דוד ע"ש אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, ובכל התפלות אנו מזכירין או ציון או ירושלים. לדור ודור זה הנוסח אומר הש"ץ אחר הקדושה במקום אתה קדוש וכיאו גם הרמב"ם, אך למנהג ספרדים אין אומר הש"ץ לדור ודור אלא מתחיל אתה קדוש. יִשְׁתַּבַּח כתב ר"י קמחי בס' המכלול אותם האומרים יִשְׁתַּבַּח תעו מדרך השכל, רק הוא יִשְׁתַּבַּח כמו מן שִׁבַּח שִׁבְּחָךְ ומן זִבַּח זִבְּחָךְ והוו הכלל לאותיות הגרון עכ"ל וכן נשמט הגמור לשרשים שרש שבח.

אתה חונן, במגלה י"ז, ב', מה ראו לומר בינה אחר קדושה, שנ' (ישעיה כ"ט, כ"ג) והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו, וסמיך לה וידעו תועי רוח בינה. ובברכות דף ל"ג נקראת ברכת חכמה [וכן בנוסח סעדיה גאון והרמב"ם גורסים בה „דעה וחכמה ובינה והשכל", אך הסירו תבת חכמה כדי להעמיד התבות על מספר י"ז כמנין תבות שבפסוק ואתה תדבר אל כל חכמי לב (שמות כ"ח, ג')], ואמר ר' אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול. וכתב הטורי בטור א' ס' י"ט הראוי להקדים שהבקשות בקשת השכל והדעת שבהם יגיע האדם להתקרב אל אלהיו, ע"כ הקדים חונן הדעת הסמוכה אל מה שאחריה רוצה לומר הרוצה בתשובה, כדי שיהיו הדעת והבינה הכל בדרך התורה והעבודה. אתה חונן, אתה הוא החונן. לאדם דעת, עש"ה תהלים צ"ד, י'. ומוכח מזה שעקר הנקוד הוא לְאָדָם בלמ"ד בשב"א כמו שהוא בכל ס"י, ולא לָאָדָם בקמצות בעל ש"ת, ואף טעמו שנית לכגלתו הוא בלי טעם, כי אם הכוונה נתת דעת על המושכלות הראשונות הנטלאות בכל אדם שבלי למוד אלא על לב הסגיכה מאת הבורא, וזהו שאומרים אתה חונן לאדם דעת, ובכך נאמר ואת הישב בעל העקרים במאמר א' פרק ט"ו גם הרשב"ץ במגן אבות דף ס"א, ב'. בינה, להבין דבר מתוך דברים שלמד. יעזה שם דבר, כמו דעה והשכל (ירמיה ג', ט"ו). דעה בינה והשכל, בשני כ"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז ובמה ס"א הנוסחא בינה דעה והשכל, אמנם בכ"י אחר כמו בסדורינו וכן בסדורי ספרדים ונכון כי כן סדר הלשון גם בנוסח רבון העולמים להבדלת מוצאי שבת, גם ביוצר של שבת יוצרם בדעת בבינה ובהשכל, וכן גורס הערוך ערך עין והשב"ץ במגן אבות דף ס"א, ב', ובעל העקרים בהקדמת ספרו ובמאמר א' פ' ט"ז, והרב מאירי בפירושו לאבות ג' משנה כ"א. והשכל, ענין בגוזה ועיון והבנת הדבר, בל"א חייכגייבם.

השיבנו, במגלה י"ז, ב', מה ראו לומר תשובה אחר בינה, דכתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו (ישעיה ו', י'). ויש בה מ"ו תבות כמנין תבות הפסוק יעזב רשע דרכו (ישעיה נ"ה, ז') והפסוק שאחר גם עמידה (שם ו', י"ג). אך גם זאת רק לפי נוסחתנו כי סעדיה גאון והרמב"ם גורסים „השיבנו אבינו לתורתך ודבקנו במצותיך וקרבנו" וכו' וכן נוסח מחזור רומא. — והחזירנו בִּתְשׁוּבָה, בי"ת בתשובה דגושה בסדור רפ"ז ונכון כי לפי משפט הטעמים יבוא טעם מפסיק על מלת והחזירנו. וכן הרוצה בִּתְשׁוּבָה הבי"ת דגושה בסדור רפ"ז והוא בלי ספק כל"ל כי על הרמך יוטעם הרוצה בטעם משרת מפסיק, וכן שיהיה כדגש כדינים בסדורי ש"ת ווי"ל.

סלח לנו, סמוך לתשובה, עש"ה וישב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח (ישעיה נ"ה, ז). מְחַל לָ' שגנה הוא (יומא ר"ס פ' ז' כתובות דף י"ז) וטעמו כמו סליחה בל' מקרא, ונקוד בכל סדורי הדפוס המי"ת בפתח וכן בס' תשבי, ועקר כי כן רוב שרשים שעי"ן הפעלם גרונית יבאו בפתח כמו גְּאַל. יִגְאַל. יִטְהַר. אֶפְחַד. לְחַם. אֶלְחַם. תִּלְחַץ. מְחַץ. תִּשְׁחַט. רְחַץ. יִרְחַץ. אף כי בל' רז"ל שלמנוהו גם בחולם כמו מחול לי (ברכות כ"ח ושבת ל' ותענית כ', ב' וסנהדרין ק"ז); ועוד כי כאן הנה אחרת לפתח וכיא זוג הפלות

בתענית צבור אומרים כאן סליחות כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

רְאֵה בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גוֹאֵל חָזָק אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

בתענית צבור מוסיף הש״ץ כאן עננו.

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל־תֵּפֶן אֶל־רִשְׁעֵנוּ. וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ. יְהִי נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע: כִּי אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה:

רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה· וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מַכּוֹתֵינוּ*) כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

*) מי שרוצה להתפלל על החולה יוסיף כאן לומר זה.

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּשְׁלַח מְהֵרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן־הַשָּׁמַיִם רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף לַחוֹלֶה פ״ב״פ בְּתוֹךְ שְׁאָר חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל.

דוגמת בלע ה׳ פלג לשונם (תהלים נ״ה, י׳). כי מוחל וסולח אתה, כן נוסחת האשכנזים; ונוסחת הספרדים ומחזור רומא היא „כי אל טוב וסלח אתה", וכן בסדר רב עמרם והרמב״ם, והיא נוסחא העקרית וכמו שאנחנו אומרים גם האשכנזים כשאומרים סליחות בברכה זו. המרבה לסלוח, עפ״י ישעיה נ״ה, ז׳.

ראה בענינו, במגלה י״ז, ע״ב, מה ראו לומר גאולה בשביעית, אמר רבא מתוך שעתידין ליגאל בשביעית לפיכך קבעוה בשביעית. והכוזרי כתב כי תולדת הסליחה היא הגאולה וכן כתב הטור. ראה בענינו הוא עפ״י ראה עניי בתהלים קי״ט, קנ״ג שסמוך לו ריבה ריבי וגאלני. והנה ברוב ס״י וכ״י ראה נא בענינו וכן הוא בכוזרי מאמר ג׳, י״ט, וברמב״ם, ובאבודרהם, ובס׳ חסידים ס׳ תקנ״ג, וכן כתב הכל בו שיש בה י״ח תבות כנגד תבות הפסוק ויצעק אל ה׳ (שמות ט״ו, כ״ה); אבל הרוקח העתיק שמספר תבות הברכה על פיו י״ז והסיר מלת נא וכן הסכימו הרש״ל והגר״א ופ״מ ולכן יוסיף אותה ס״ב״ה. וריבה, כל ריבה שבמקרא מלרע אף כי הה״א נוספת. ריבנו בסדר סעדיה ורמב״ם נוסף ודין דיננו. וגאלנו מהרה, בערוך גורס וגאלנו מלכנו. כי גואל חזק אתה, עפ״י ירמיה נ׳, ל״ד. גואל ישראל בברכת ק״ש חותמין גאל ישראל, ובתפלה גואל ישראל, דרחמי נינהו, שאנו מתפללין על העתיד (פסחים קי״ז, ע״ב).

עננו, נקראת תפלת תענית (גמר׳ תענית י״א, ב׳. וי״ג, ב׳) ויש בה שנוי נוסחא בין האשכנזים והספרדים ונוסחאות שניהם אינן שוות לנוסח הרמב״ם; והערוך בערך קבל מביא הנוסחא כזאת „עננו אבינו עננו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו ואל תתעלם מתחנתנו כי אתה עונה בעת צרה ופודה מאסור ויצעקו אל ה׳ בצר להם ממצוקותיהם יוציאם בא״י העונה בעת צרה." וכתב הכל בו שיש בברכה זו ס״ג תבות כנגד ס״ג אותיות שיש בפסוק ויירא יעקב (בראשית ל״ב, ח׳) ולזה מסכמת נוסחת האשכנזים. וכתב עוד שמה שאומר אותה הש״ץ אחר גואל ישראל עלינו זכר לדבר שמקרא שכתוב עניה תיכף לגאולה בפסוק ה׳ צורי וגואלי וסמיך לה יענך ה׳. עננו ה׳ עננו עפ״י מ״א י״ח, ל״ז. כי בצרה, עפ״י נחמיה ט׳, ל״ז. אל תפן, ל׳ דברים ט׳, כ״ז. ואל תסתר, ל׳ תהלים כ״ז, ט׳. ואל תתעלם, שם נ״ה, ב׳. וכא״ג״כ בנוסח הודו. יהי נא חסדך, שם קי״ט, ע״ו. והיה טרם, פסוק בישעיה ס״ה, כ״ד. העונה בעת צרה, עפ״י בראשית ל״ה, ג׳. בכל עת צרה וצוקה, הלשון הזאת גם בנוסחא של נשמת, והוא עפ״י ותצילם כרחמיך רבות עתים (נחמיה ט׳, כ״ח), ול׳ צרה וצוקה הוא במשלי א׳, כ״ז. בא״י העונה בעת צרה, חתימה זו היא משנה תענית ראש פרק ב׳.

רפאנו, פסוק בירמיה י״ז, י״ד בשנוי יחיד לרבים. ובגמר׳ ע״ז דף ח׳ נקראת ברכה זו ברכת החולים. ואמרו במגלה י״ז, ע״ב מה ראו לומר רפואה בשמינית, אמר ר׳ אחא מתוך שניתנה מילה בשמיני שצריכה רפואה לפיכך קבעוה בשמינית. ויש בה כ״ז תבות כנגד כ״ז תבות שבפסוק ויאמר אם שמוע (שמות ט״ו, כ״ו) וכנגד כ״ז פסוקים שבפ׳ מילה (בראשית י״ז) וכן כ״ז אותיות בפסוק כי חיים הם (משלי ד׳, כ״ב) ובפסוק הסלח לכל (תהלים ק״ג, ג׳). לכל מכותינו, עפ״י וממכותיך ארפאך (ירמיה ל׳, י״ז),

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת־כָּל־מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן *טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים׃

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ

---

*) אָהן אָבענד דעז 59טען טאָגעז נאָך תקופת תשרי אָן ביז פסח ווירד היער טל ומטר איינגעשאַלטעט; איהן זאָגט נעמליך ותן טל ומטר לברכה (בני"ת רפס).

וכן הוא בסדר רב עמרם; והרמב"ם גורס לכל תחלואינו והוא עפ"י תהלים ק"ג ג'; והספרדים יש להם בנוסחם עודיות בלשונם.

ברך עלינו, נקראת ברכת השנים, ואמרו במגלה י"ז, ב' שנתקנה כנגד מפקיעי שערים. ובנוסחאות יש שנוי רב בין האשכנזים והספרדים, גם יש להם לספרדים נוסחא מיוחדת לקיץ ונוסחא מיוחדת לחורף, אבל להאשכנזים נוסחא אחת לכל השנה רק שבחורף מוסיפים ותן טל ומטר לברכה ובקיץ אומרים ותן ברכה, וכתב הטור דמשמע כן מליגנא דגמרא שאלה בברכת השנים (ברכות כ"ט) אלמא דאין שנוי אותה אלא שואלים בה מטר. וכתב עוד שיש בה ל' תבות כנגד כ"ג תבות שבפסוק יפתח ה' לך (דברים כ"ח, י"ב) ז' שבפסוק פותח את ידך (תהלים קמ"ה) כדי שלשים, וכן כתוב בכל בו, ובפירוש יש מביא עוד כנגד ל' אותיות שבפסוק המשביע בטוב (תהלים ק"ג, ה'). ברך עלינו, בשבילנו ולצרכנו. תבואתה, כל מיני פירות נקראים תבואה. מטובך, כן בכל ס"י וכ"י ודאה בע"א ועטרת זקנים לא"ח ס' קי"ז ויוסיף אומן ס' ע"ו. שְׁנָתֵנוּ בשני כ"י גם בסדורי רס"ה ודפ"ו שְׁנוֹתֵינוּ בל' רבים וכן כתב יעב"ץ בסדורו ובלו"א ס' קנ"ד. ואף כי גם הוא יתכן ע"מ שְׁנָתֵנוּ היותר נכון בעבור כי כל נוסח הברכה בל' יחיד נתקן, את השנה הזאת, תבואתה, ואף בסדורי ספרד שְׁנָתֵנוּ בל' יחיד וכן יוצא גם מנוסחת סעדיה גאון הגורס „ברך עלינו את השנה הזאת בכל מיני תבואתה וּבָרְכָהּ כשנים הטובות במ"י" וכו'.

תקע, ברכה זו שמה קבוץ גליות במגלה י"ז, ע"ב ומה ראו לומר קבוץ גליות לאחר ברכת השנים, דכתיב ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא (יחזקאל ל"ו, ח') עכ"ל וקבוץ גליות הוא ע"י תקיעת שופר (ישעיה כ"ז, י"ג). ויש בברכה כ' תבות כמו שיש בפסוק וביום שמחתכם (במדבר י', י'). לחרותנו, מלה תלמודית שעקרה בל' ארמי, דרור מתורגם חרו (ויקרא כ"ה, י'. ישעיה ס"א, א') ואשה חרה ומזה נגזר' בן חורין (גטין פ"ו) מן המשוחררין (ב"ק ל"ה), והיה עקר נקוד המלה חֵרוּת ומפני הרי"ש שאינה מקבלת דגש בא צרי במקום חירק, ואין לו חבר במקרא שמות העברים כי מה שבמקרא גרות שְׁרוּת הם מעלומי ע"ן, ומה שדומה לו במקרא הוא זֻלּוּת (תהלים י"ב, ט'). ושא נס לקבץ וכו' עפ"י ישעיה י"א, י"ב גָּלֻיּוֹתֵינוּ כן מקודו גימ"ל בקמץ ולמ"ד בשורק ויו"ד בדגש. כי היחיד הוא גָּלוּת (עובדיה כ') ורבויו גָּלֻיּוֹת (ערכין י"ב) גָּלֻיּוֹתַי (מגלה י"ב) וצריך להיות היו"ד דגושה כמשפטה אחרי שורק, כמו מן מַלְכוּת מַלְכֻיּוֹת (דניאל ח' כ"ב והיו"ד בדגש בכל ס"ס וכ"י) ומן חָנוּת חֲנֻיּוֹת (ירמיה ל"ז, ט"ז), וכן כתב גם המכלול בסוף שקל פְּעִית וכן נקד ר' עוזיאל בסדורו והוא הנכון והעד הנאמן הוא המשקל הדומה לו בנא ביו"ד הוא משקל פְּעִית אשר בא ג"כ דגש ביו"ד ברבוי כמו נְחִית, דְּלִיּוֹתָיו וכן משְׁבִּיּוֹת, שְׁבִיּוֹת, פְּלִיּוֹת, פְּתִיּוֹת. בטלן היו"ד דגושה. ומה שהאריך בעל ש"ת בפלפולו מטן ל"ו לנקד גְּלֻיּוֹתֵינוּ הגימל בשב"א עומד לנגדו גָּלוּתִי ישלח (ישעיה מ"ה, י"ג) ובמחר כל בניו. מארבע כנפות הארץ, הספרדים מוסיפים לארצנו, והוא ע"פ סדר רב עמרם והרמב"ם. מקבץ נדחי עפ"ה דברים ל', ד'. ומיכה ד'. ו'. נִדְחֵי, בסדור דפ"ו מועמד בהדיא רפה על הדל"ת ונכון כי כן הוא רפה עפ"י בתהלים קמ"ז, ב'.

השיבה, במגלה י"ז, ב', כיון שנתקבצו גליות נעשה דין ברשעים שנ' ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וכתיב ואשיבה שופטיך כבראשונה (ישעיה א', כ"ו). וע"ש פסוק זה נתיסדה תפלת הברכה.

יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יְיָ לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט:

(בעשי"ת מסיימים הברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט:)

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה וְכָל־עוֹשֵׂי רִשְׁעָה כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ כֻּלָּם מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזֵּדִים

הנוסחא הישנה:
לַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה וְכָל־הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכָל אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזָּדוֹן

בחסד וברחמים עש"ה הושע ב', כ"א. וצדקנו במשפט, בסדורי ספרד בצדק ובמשפט, והוא ע"פ סדר רב עמרם והרמב"ם. מלך אוהב צדקה ומשפט, עש"ה תהלים ל"ג, ה'. וצ"ט, ד'. המלך המשפט שאומרים בעשרת ימי תשובה פירש רש"י בברכות י"ב, ע"ב שהוא כמו מלך המשפט, דוגמת הארון הברית שהוא כמו ארון הברית (יהושע ג', י"ד) המסגרות המכונות במקום מסגרות המכונות (מ"ב ט"ז י"ז) העמק הפגרים במקום עמק הפגרים (ירמיה ל"א, מ'), וכן כתב ר' יונה בס' הרקמה שער ל"ז, וראה גם בתשובות רש"י הנדפסות בס' חפש מטמונים סמן ד', גם בנמוק ר' וואלף היידענהיים לסחורים דף כ"ג. והראב"ד (מובא בכל בו ס' י"א גם באבודרהם בסוף שמנה עשרה) פירש שהוא להפלגת השבח אל השם יתברך, ר"ל שהוא המלך והוא המשפט כמו האומר שהוא הטוב והוא המדע. וכן פירש בר' שנוא לב"י סמן תקפ"ב.

למלשינים. הברכה הזאת היא שנוספה עוד לי"ח ברכות התפלה בימי רבן גמליאל (לא בימי הגאונים כפי שהובא בטעות בפירוש בר' לבי) ונקראת ברכת המינים או ברכת הצדוקים, כי נתקנה נגד הצדוקים והאפיקורוסים שרבו בימים ההם שהכחישו בתורה שבע"פ ובביאת משיח ושאר יסודי אמונת ישראל והיו מסיתים ומדיחים ומוסיפים ולא זאת בלבד אלא שהלשינו ג"כ את היהודים המאמינים אצל הרומיים והביאו בכה רעות רבות עליהם והזיקו להם במאוד, וידוע כי גדולה הלרה שבאה לאומה ע"י מעיקים המועדים מקרבה מן הרעה הבאה לה ע"י זרים ואויבים (וראה רש"י לויקרא כ"ו, י"ז), וע"כ כאשר ראה רבן גמליאל את הגבורת הרשעות הזאת של הפושעים ההם לא הוא ובית דינו לתקן תפלה על אודות ולקבעה בתוך שמנה עשרה ועמד חכם אחד שמואל הקטן שמו ויסדה, וכללו בה גם את הזדים, ר"ל להתפלל בה ג"כ שיכלה הזדון והעול והעושק אשר היה מונעם בימים ההם מקיום התורה והמצות, ואומרים את הברכה אחר הזכרת שופטינו, שאחר שנעשה דין ברשעים כלו המינים, וכדאיתא בגמר' ברכות דף כ"ח, ב', ומגלה דף י"ז, ב', וירושלמי ברכות פרק ד'. אך נוסחת הברכה הזאת איננה שוה בסדורים כי נתלפה לשונה במשך הזמנים ונתרבה סופרים, כי אע"פ שאיננה נוסדה בכלל נגד אומה של אמונה אחרת (וכאשר יבואר עוד להלן) רק כנגד המורדים שבישראל ומוסרים ביראתלים בכל זאת המלשינים שלא נה את ידם להתעולל עלילות רשע ולעורר תסרית ואיבה (ראה ס' נלמון סמן שמ"ע ושבט יהודה ס' ע'. וס"ד) ומפני כן שנום בגאונם עד שאין לנו לעמוד עוד בברור על הנוסחא העקרית, כי בס' כל בו העמיד תנותיה על מספר כ"ג, ותכ"י אחד שלפאתי לשונה שהיא של ע"ה תבות, ונוסחת סדור ספרדי כ"י היא של ל"ד תבות, והרמב"ם היא של כ"ב תבות. אמנם בשני סדורים כ"י גם במחזור אשכנזי כך לשונה: למשומדים אל תהי תקוה וכל המינים כרגע יאבדו וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות זדון מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע כל אויבינו במהרה בימינו ברוך אתה ה' שובר אויבים ומכניע זדים'. וכבר היא משמ גם בסדור רפ"ב (רק שהועתק למלשינים במקום למשומדים יבורך כל המדפיסים לבוחים כן) ונוסחא הואת נראה שהיא הקדמונית, כי כן סניפה באל ס' נלמון, גם בעל לדה לדרך בפרק ל"ו של מאמר א' בכלל א' (בדפוס פירארה, אבל בדפוס סביוניטה השמיטו המדפיסים את כל הענין של ברכה זו, וכמו שעשו ג"כ בס' של אבודרהם), גם הטור בא"ח ס' קי"ח ובעל"י בס' הכוונות והרוקח היתה הנוסחא הזאת לפניהם רק שהם הסירו את התבות כל אויבינו אשר הם נאמת רק כפל לשון כי כבר אמור וכל אויבי עמך, ויהיו מספר התבות כ"ט, וכן הנוסחא בסדור דפוס דפ"ו וכן העמידה גם יעב"ץ בסדורו (במעט השנוי וכל אויביך תמת וכל אויבי עמך) וכן הדמים ר' זלמן עלוגדן בסדוריו, ובעין זאת היא גם במחזור רומא, וע"כ בה נאחז גם אנחנו ואותה נבחרנה. — למשומדים, כן הנוסחא העקרית בעדות הטור ובעל כד הקמח אות ת"ו ובעל נלאון ובעל לדה לדרך ובעל כסף משנה בהלכות תפלה ראש פרק ב', וכן היא בכל כ"י ישנים. ונקרא מְשֻׁמָּד היהודי היודע ומכיר את בוראו ומתכוין למרוד בו, והוא מארמ שמד בבינוני פֻּעַל שהוא תולדת בנין פיעל, והוראת השרש (אם כי לא נמצא במקרא רק בבנין נפעל והפעיל) ל' נתוק וקליבה ופרישה היא ומורדף עם שרש שמט גם שמת, וע"כ משומד

מְהֵרָה תְעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְמַגֵּר וְתַכְנִיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹבֵר אֹיְבִים וּמַכְנִיעַ זֵדִים׃

פירושו מנותק, ר"ל מי שנתק ופרק מעליו את עול המצות*) כמות שנאמר ישוב מלוה מן המצות ולא ישנה, או שיכפור באחד מיסודי האמונה, או שלא יאמין אלא בתורה שבכתב בלבד כמו אלישע בן אבויה והקראים, והדומה להם כל איש יהודי אף שאומר שאר מצות התורה ומורד במצוה אחת שזה נקרא משומד, והעדים בדברי רז"ל משומד לחלל שבת (ערובין ס"ט. חולין ה') משומד לאכול נבלות לתאבון (סנהדרין כ"ז) משומד לאכול דם (הוריות י"א) ובכוונה הזאת תרגם גם אונקלוס כל בן נכר (שמות י"ב מ"ג) כל בר ישראל דאשתמד, ר"ל איש ישראל אשר מעשיו מעידים עליו שהתנתק מן המצות, וכן נמצא מפורש במכילתא פ' בא פ' ט"ו ובסנהדרין ס' וגטין מ"ה, ישראל משומד**). והנה למשומדים אל תהי תקוה, פירושו לפורקי עול המצות כאלה לא תהי להם תקוה ר"ל מחשבתם שחושבים לבטל מצוה ממצות השם היא לא תכון ולא תתקיים. הרי לנו ברור כי אין תיבה כזו על הלשון הזאת מצד הוראתה, ובכל זאת המדפיסים יראו להכניסה בסדורים והעלו הם במקומה למלשינים ותהי היא ידועה בכל ספרי הדפוס אע"פ שיש ספק אם יוכשרו בה (ראה מג"א ריש ס' קכ"ו), עד כי גם יעב"ץ בכל קנאתו שקנא לנוסחא העקרית בספרו לוח ארש ס' קנ"ע לא היה לו כח להחזירה בסדורו על עמדה והניח למלשינים בחרם, ומה שנעשה נעשה, ויש לדעת כי בסדורי רפ"ה ורפ"ו היא למלשינים לא ולמלשינים ובכ"ל וכמו שכתב בעל עטרת זקנים בס' ק"א. וכל המינים, מי שכופר בנבואות הבורא ואומר אין אלוה הוא נקרא מין, והוא קשה מן משומד (רש"י בחולין י"ג, ב'. וע"ז כ"ו, ב'), וכן בגטין מ"ה, ב', ס"ת שכתבו מין ישרף, ושרש התבה איננו ברור, כי יש אומרים שהוא ע"ש איש שהיה שמו מאני (Manes Cubrikus) ולא היה בעל דת ונקראו כל הנמשכים אחריו מינים (Manichäer), אבל לא יתכן לפרש כן, כי האיש מאני ההוא לא היה עדיין בעולם בימי רבן גמליאל, אלא נהרג בימי קונסטנטין בשנת פ"ה אחרי אלף הרביעי וכמו שכתב בעל העקדה לפ' שמע ישראל. ובעל בדה לדרך פירש, המינים, שאינם ממין האנושי כלל אלא מין בפני עצמם, כי כל מי שיש לו שכל יודה שיש אלוה משגיח העולם גמול טוב לאוהביו וגמול רע לשונאיו, וא"כ הכופרים באלוה הם מין בפני עצמם. ואחרים מפרשים מין מגזרת מאן, ודוגמת בִּישׁ וּבְאַשׁ ויקרא כך ע"ש שממאן באמונה, וע"כ המינים פירושו כמו המאנים (ירמיה י"ג, י'), וזה הפירוש פשוט ומתישב. והנה אף נוסחא זו שנוה בדפוסים חדשים והביאו תחתיה וכל עושי רשעה, אבל שנוי זה קלקול הוא, כי כל עקמותה של ברכה זו כלא היא להתקומם כנגד המינים ואשר ע"כ גם נקראה ברכת המינים, ובתוספתא ברכות סוף פ' ד' [גם בירושלמי שם] אמור כולל „וכולל של מינים בשל פרושים", ר"ל שבברכת הצדוקים (אשר קראם בתוספתא פרושים מל' אל תפרוש מן הצבור, אבות ב', ה', ע"ש שנפרשו מקבלת חז"ל) צריך להזכיר גם את המינים, וא"כ איך נעיז פנינו להסיר תבת המינים ממנה ולשנות מטבע שטבעו חכמים. ועוד כי עושי רשעה אינם בכלל המינים, ומי התיר להתפלל על אבודם, ואם יהי מתיר כזה, הלא יהיה הוא בעצמו עושה רשעה, ועוד איה איפוא האיש שיעשה רק הטוב ונקי הוא מכל מעשה רשעה עד שיוכל להתפלל נגד אחרים עושי רשעה, שוכח מכל זה שתקון כזה לא יכון, וכמו שצרפיקהו גם בעל חיי אדם כלל כ"ד, ואנו אין לנו אלא נוסח קדמונינו שסדר ג"כ יעב"ץ בסדורו, והוא כתב עוד שם וז"ל, התבונן מפלאות תמים דעים אשר הופיע רוח קדשו על מתקני תפלותינו, תפלת ישרים רצונו, כי מן אז והלאה כמעט נעקרו אלה הכתות מן העולם, עד שלא ימצא להם כת ידועה בעולם אלא יחידים שמסתירים עצמם והיה במחשך מעשיהם ורשעים בחשך ידמו, כי עכשו כל האומות הרשעיות מאמינים בהשגחה ותפלים ביחוד. ועדיין התפלה צריכה מחמת שרשים הרעים הנשארים שלא יתפשטו להיות שרש פורה רוש ולענה עכ"ל. וכל אויבי עמך מהרה יכרתו, כן הנוסחא הישנה, ויעב"ץ העמיד וכל אויביך כמו שהוא גם במחזור רומא, והענין אחד כי אויבי ישראל הם אויבי השם (רש"י לשמות ט"ו, ז' ובמדבר כ"ח, ג' ושופטים ה', כ"ג). ובסדורים אחרונים וכלם מהרה יכרתו, ואינו אלא שנוי. ומלכות זדון מהרה תעקר וכו' דבר ידוע הוא ולמעלה מכל ספק שאין המובן בזה על מלכות מן מלכיות האומות אשר יושבים אנחנו בצלם לבטח, כי לא די שאסור לנו לחשוב עליהם רעה אלא גם מחויבים אנחנו להתפלל על שלומם ובדברי רז"ל הוה מתפלל בשלומה של מלכות (אבות ג', ב') ובאזהרת הנביא ירמיה (כ"ט, ז') ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם

*) הנה אין לנו צורך לדקדוק הרמב"ן בשמות י"ב, מ"ג שלפיהו משומד יהי מקולב מן משומדע, וגם כתלמנו בזה את הפירוש הזר שהביא המתרגמן בערך שמד ובשער אותיות השמוש והיוחסין (בדפוס ישן) אבל יהושע בן פרחיה בשם רב האי גאון, אשר משומד יהי' כמו משועמד ופירש עמד שהורגלו בל' סורית טבילה במים, כי השוק ורחוק הוא מלקבלו, ואף אם בא בל' סורית שרש עמד בענין טבילה הנה השתמשו בו בהוראה הזאת רק המעתיקים אחר גלות וע"כ לא יאומן שהגלו להם מוצא תבה זרה כזו ללשונם, ועוד קשה כי לא בא עמד בסורית בטעם טבילה רק בבנין פעל ואתפעל ואפעל, אבל בבנין שפעל לא נמצא, וא"כ אין במה שפ"ן נכונה, ותלמוד כל זאת גם בבל מקום שזכרה תבה זאת בגמרא אינה סובלת הבנה כזו.

**) בדפוסים אחרונים של הגמרא נדפס בכל המקומות האלה תבת עובד כוכבים במקום משומד, ואינו אלא שנוי שהמדפיסים עשו מיראת הצענזור, ובכל ספרים ישנים כתוב משומד וכ"כ בהגהות הערוך ובית לוי לדרך.

עַל־הַצַּדִּיקִים וְעַל־הַחֲסִידִים וְעַל־זִקְנֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעַל־פְּלֵיטַת סוֹפְרֵיהֶם וְעַל־גֵּרֵי הַצֶּדֶק וְעָלֵינוּ יֶהֱמוּ רַחֲמֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בֶּאֱמֶת. וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם. וּלְעוֹלָם לֹא נֵבוֹשׁ כִּי־בְךָ בָּטָחְנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים:

שלום. אבל מלכות זדון טעמו כמעט וממשלת זדון תעביר מן הארץ שמתפללים בר"ה ויוה"כ, ומלת זדון אינה תואר השם אלא שם תואר הוא על משקל לצון שאון, וכמו בא זדון ויבא קלון (משלי י"א ב') ומלת מלכות נסמכה לה, מלכות של זדון, ור"ל הזדון תעקר את ממשלתו ומלכותו, כי בפרוח הזדון קם החמס והעושק והנה הוא מאביד ומחריב את העולם, כהפך מן הצדק והמשפט שהוא קיומו של עולם, וע"כ מתפללים לה' שישבר את הזדון ויעקר את ממשלתו. והנה גם נוסח זה הסירו המדפיסים האחרונים והעמידו הזדים במקום ומלכות זדון, וגם בזה טעו והרעו במה שחשבו להטיב, כי ע"פ שנוי זה הוא תפלה נגד האנשים השוגים בעברת זדון, ולא יאות להתפלל ככה ולאו אורח ארעא למעבד הכי, אבל מתפלל על אבדן הפשע לא על אבוד הפושעים, ומי כתיב חוטאים חטאים כתיב (ברכות דף י') ואל יטעון הטוען, הלא אמרו במגלה י"ז וכולל זדים עם המינים, כי הוא על סיום הברכה אמור שמסיימים אותה ומכניע זדים, ואין קושי בדבר אם נברך את השם שהוא הוא המכניע את הזדים, אבל שנתפלל אנחנו אליו שיעשה כך הוא נגד דרך המוסר. וע"כ הנוסחא הישנה ודאי היא מעולה מן החדשה. אך מפני הדוחק, שאפשר כי ישגה בכוונתה המון עם אשר לא יבין בעומק הלשון ואם הוא אחד מני אלף, הסרתי מלת ומלכות, ובהסכמת גדולי הוראה ומביני לשון, והעמדתי והזדון מהרה תעקר וכו' ובזה אין מיחוש כלל לטעות וגם יוצאים בה. תְּעַקֵּר כן נקוד בכל הסדורים, ל' ויעקר דוד את כל הרכב (ש"ב ח', ד') ובא כן כדי לזווג המלין, והאומר תְּעַקֵּר בנקוד הקל גם הוא נכון ול' הריסה כמו לעקור נטוע (קהלת ג') והכוונה לבקש לעקור את הכל. ותשבר, תפיל, מל' וכסאו לארץ מגרתה (תהלים פ"ט, מ"ה). שובר אויבים, גרסת רב סעדיה ורב עמרם והרמב"ם היא שובר רשעים.

על הצדיקים, סמיכת ברכה זו לברכת המינים מפורשת במגלה י"ז, ב', שכיון שכלו המינים מתרוממת קרן צדיקים דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים ע"ה, י"א) וכולל גרי הצדק עם הצדיקים שנ' מפני שבה תקום והדרת פני זקן, וסמיך לה וכי יגור אתכם גר (ויקרא י"ט, ל"ב). ויש בברכה זו כל א"ב, כלומר למען הצדיקים עושקי אורחך עשה עמנו חסד (הטור). על הצדיקים, הם השומרים מצוות ה'. ועל החסידים, הם גדולים במעלה מן הצדיקים, שהם אוהבים השם ועושים מעשה חסד, שומעים חרפתם ואינם משיבים ובדומה, וראה בפירוש הראב"ע לשמות ב', ה'. ועל זקני עמך, הם ראשי החכמים, כמו שבעים איש הזקנים (במדבר י"א) זקן ונשוא פנים (ישעיה ט', י"ד), וכן זקני בית שמאי וזקני בית הלל (סוכה כ"ח), ובשבת ק"נ אם שרים. חטאו זקנים מה חטאו, ופירש רש"י זקנים, סנהדרין. ובתנחומא פ' במדבר מקובל אני מר' מיאשה שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני, ובמגלה י"ז, ב', מאה ועשרים זקנים, ובמכילתא פ' בשלח גם ב"ק דף פ"ב שהתקינו הנביאים והזקנים שיהו קורין בתורה בשבת, ובמכילתא סוף בשלח זקנים הראשונים, ובב"ר דף מ"ו אם אין חכמים אין זקנים אם אין זקנים אין נביאים. ועל פליטת סופריהם, הם החכמים מקבלי קבלת תורה שבעל פה משמעון הצדיק ולהלאה, כי אנשי כנסת הגדולה נקראו סופרים, ע"ש ראש שלהם שהוא עזרא הסופר, וכן בקדושין דף ל' ראשונים נקראו סופרים (וראה שם בתוספות), ובסנהדרין פ"ח, ב' חומר בדברי סופרים מבדברי תורה, ובסוכה כ"ח דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, ובערובין כ"א, ב' כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה, והחכמים מקבלי הקבלה שבאו אחרי אנשי כנסת הגדולה והראשון שלהם שמעון הצדיק הם שהם פליטת הסופרים, ול' פליטת טעמו כמו שארית, וכן במגלת תענית פ' י"ב בי"ז באדר קמו עממיא על פליטת ספריא. יהמו, יגדלו ויתגוללו, מל' על כן המו מעי לו (ירמיה ל"א, כ'), והשם המקרה ממנו המון מעיך ורחמיך (ישעיה ס"ג, ט"ו) ובתפלת מוסף י"ט שובה אלינו בהמון רחמיך. והנה בקצת סדורים יהמו נא רחמיך, אך גם בסדור רס"ג תנה נא אחננה, וכן יעיקר לפי הטור ובל בו שהעמידו מנין תבות הברכה על מ"ב. ושים חלקנו עמהם, עם הבוטחים בשמך. ולעולם לא נבוש, כן בשני כי"י גם בכ"י אחר גם במחזור אשכנזי וכן בס' אשכנזים מגנת אמ"ת וכן במחזור רומא ובסדורי הספרדים, גם אבודרהם גורס ככה גם בעל ויי"ל ס' קפ"ב מביא ככה לנוסחא הנכונה, וכך היא בסדר רב עמרם, והסדיא כתב בעל יוסיף אומץ ס' מ"ז שזו היא נוסחת האשכנזים, והנה מלת ולעולם כמשמעה אל נבוש, שלא נבוש לעולם, וכמו שאומרים גם בבהמ"ז שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד. והמ"א לעולם ולא נבוש. והי לעולם מוסב עוד למעלה ממנו, ושים חלקנו עמהם לעולם. כי בך בטחנו, עפ"ה תהלים כ"ב, ו'. וקמ"ג, ח'. משען ומבטח, שניהם בקמץ בס"ט, גם רד"ק הזכיר שניהם בשקל מפעל הקמץ. לצדיקים, בלמ"ד פתוחה ולד"י דגושה בכל הסדורים ובכ"ל.

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין. *) נחם לט"ב. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

---

*) במנחה לט' באב אומרים כאן נחם. — אַן ט' באב צו מנחה ווירד היער נחם איינגעשאלטעט.

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְאֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת־הָעִיר הָאֲבֵלָה וְהַחֲרֵבָה וְהַבְּזוּיָה וְהַשּׁוֹמֵמָה. הָאֲבֵלָה מִבְּלִי בָנֶיהָ וְהַחֲרֵבָה מִמְּעוֹנוֹתֶיהָ וְהַבְּזוּיָה מִכְּבוֹדָהּ וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וְרֹאשָׁהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיָּטִילוּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֶחָרֶב וַיַּהַרְגוּ בְזָדוֹן חֲסִידֵי עֶלְיוֹן. עַל־כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל חַלְלֵיהֶם. כִּי אַתָּה יְיָ בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כָּאָמוּר וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נְאֻם־יְיָ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם צִיּוֹן וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: את צמח וכו'.

ולירושלים תקנו לומר אחר על הצדיקים בעבור שעיקר התרוממות קרן של צדיקים היא בירושלים, שנ' שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך (תהלים קכ"ב, ו'. מגלה י"ז, ב'). ובנוסחתה יש שנוי בין הספרדים והאשכנזים, והספרדים אומרים ע"פ הרמב"ם „תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת (וכסא דוד מהרה בתוכה תכין) ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו בא"י בונה ירושלים". ונוסחת האשכנזים היא ע"פ סדר רב עמרם ומביאים אותה הטור וכל בו ואמרו שיש בה כ"ד תבות כנגד כ"ד אותיות שבפסוק שאלו שלום ירושלם וכו', וכן בפסוק וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי (יחזקאל ל"ז כ"ה) כ"ד תבות. כאשר דברת, שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם (זכריה ח', ג'). בונה ירושלם, תהלים קמ"ז, ב'. ודע כי בירושלמי ברכות פ' ד', ור"ה פ' ד', גם במדרש שמואל רבה פ' כ"ו גם במדרש ויכלו (שמעתיקו למטה בסוף שים שלום) יש שם חתימת הברכה „אלהי דוד ובונה ירושלים, וכן כתב לחתום ר' יצחק בר שמואל דסן שבו בעדות בת"י בפירושו ראש פ' ויחלם. וטעם נוסחא זו יבואר בברכת את צמח.

נחם ה', בירושלמי ברכות פ' ד' (ומובא בהרי"ף ובהגהת הרא"ש סוף מס' תענית) ר' אחא אמר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע, ומאי ניהו, נחם ה' אלהינו עלינו ועל וכו' והנוסחא היא שהביאה רב עמרם בסדורו וישנה גם במחזור רומא, וכן לשונה „רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר (הבזויה) האבלה והחרבה והשוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה בכף עריצים ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים, ולעמך ישראל נתתה ולזרע יעקב ירושה הורשתה. גזרת ה' אלהינו ספרה והקיצה מארץ דויה. נפשה עליה כנהר שלום וכנחל שוטף כבוד גוים כי באש הצתה" וכו' ונוסחא אחרת יש להרמב"ם וגם היא תחלתה רחם, ושנה נתבוה נוסחתנו בתחלת נחם וכמו שכתב אבן ירחי בהלכות ט' באב ס' כ"ו ובהגהת הרא"ש בסוף תענית שבספרד אומרים נחם ולא רחם. האבלה והחרבה והבזויה והשוממה, ד' לשונות של אבלות, וכתב אבודרהם כי אבלה חרבה בזויה שוממה ר"ת שלהן אחבש לרמוז על פסוק ולנשברת אחבש (יחזקאל ל"ד, ט"ז) ביום חבש ה' את שבר עמו (ישעיה ל', כ"ו). אך בסדורי רע"ג ורס"ג גם בכי"י אחד ובמחזור רומא אין שם תבת והבזויה, ובכי"י אחר כל ד' תבות אלה אינן. האבלה מבלי בניה, אחר השלך ונמצא ד' הלשונות. והחרבה, הה"א בסגול וחי"ת בקמץ חטוף, ל' חורבן (יחזקאל ל"ו ל"ה). ממעונותיה, בכ"י ממעונות ישראל. והבזויה מכבודה, בשני כי"י גם בסדורי רע"ג ורס"ג אינם. לגיונות מלה תלמודית ופעמה מחנות מלחמה כמו לגיון העובר ממקום למקום (חולין קכ"ג), ועקר התבה מל' רומי Legion מורה של חיל אנשי מלחמה במספר י"ב אלף וה' מאות ובל"א עגיאונע. ויירשוה, תפשו לכס את העיר, ל' ויירשוה וישבו בה (יהושע כ"א, מ"א). ויטילו, הפילו, משרש טול בהפעיל. במר תבכה, עפ"ה אמרר בבכי (ישעיה כ"ב, ד'), ובשני כי"י גם בסדורי ספרד בְּמָרָר תבכה, וכן הוא ברמב"ם, אבל גרסתנו נכון יותר כי משקל מָרָר איננו נמצא. לבי לבי. מעי מעי, הכפל לחזק התמרור. באש הצתה עפ"ה איכה ד', י"א, כאמור בזכריה ב', ט'. מנחם ציון ובונה ירושלם. וכן גם' רב עמרם, אבל חתימת הרמב"ם היא „בא"י בונה ירושלים" כבכל הימים, וכן גם בספרדים. ובמחזור רומא חותם „בא"י מנחם ציון עירו ומכלי עמו ובונה ירושלים.

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ, וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ, כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ, כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה.

את צמח, טעם תקונה אחר בונה ירושלים, שכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנ' אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם (הושע ג', ה'), וכיון שבא דוד באה תפלה שנ' והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נ"ו, ז'), וכיון שבאת תפלה באה עבודה שנ' עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי (שם), וכיון שבאת עבודה באה תודה שנ' זובח תודה יכבדנני (תהלים נ', כ"ג) כן סידור סמיכת ברכות הללו זו על זו במגלה דף י"ח. ויש בברכת את צמח כ' תבות כמו בפסוק כי נחם ה' ציון (ישעיה נ"א, ג'). ותמה לדעת כי לפי גמרא ירושלמית ותוספתא ברכות סוף פ' ד' אין את צמח ברכה בפני עצמה אלא נכללת היא בברכה שלפניה ותיכון ברכה אחת אשר חתימתה בא"י אלהי דוד ובונה ירושלים (ראה ברכה הקודמת), והם בעבור שלפי הירושלמי לא יהיו בתפלה יותר מן י"ח ברכות אף לאחר שנתקנה ברכת למלשינים וע"כ חיבר לירושלים ואת צמח לברכה אחת ובמבואר בס' הסבריא לפס' תענית דף י"ג, ב'. והנה לפ"ז זו שמע קולנו היא ברכה ט"ז, והוא שאלינו בירושלמי ברכות פ' ב' גם בב"ר פ' מ"ט אמר ר' תנחומא מפני מה התקינו שומע תפלה ברכה מט"ז ערבה וכו' והוא ג"כ הטעם למה בנוסח שבידינו כמו שהביאו בירושלמי ברכות פ' ד' לא נפלה בו מעין ברכת את צמח (ובנראה לטעם דף 108). ובדרך זו הלך ג"כ אלעזר הקליר בפיוטיו כמו שראינו בקרובות שלו לפורים ולט' באב ולי' בטבת שלא סדר פרוז על את צמח וכן בפיוטו אהלך בקול לשחרית י"כ הסובב על ברכות שהנה עשרה לא נפלא מצמיח קרן ישועה, וכן בקרובות לי"ז בתמוז שפייט הפייטן הקדמון יוחנן הכהן בירבי שמחיה לא נפלא פרוז על את צמח, וכל זאת לפי שכללו את הברכה הזאת בבונה ירושלים וכשטת הירושלמי. ונפלא במדרש תנחומא סוף פ' קרח גם במדבר רבה פ' י"ח כל תשא עון וקח טוב, טוב בגימטריא י"ז, תפלה י"ח ברכות, הוצא מהם ברכת המינין שתקנוה ביבנה ואת צמח שתקנו אחריו על שם בחנני ה' ונסני עכ"ל והוא דבר מתמיה ובכל מה שנאמרו בו המפרשים עד כה לא יוכלו ליישב כי כולם לא ראו שי"ב באן מסדרין ב' תבות ובמלאותן בכל על נכונו, ובך כ"ל טוב בגימטר' י"ז וכו' ואת צמח שתקנו אחריו בבונה ירושלים ע"ש בחנני ה' ונסני. והפירוש, לאחר שיסדו ברכת המינין תקנו את צמח בבונה ירושלים. ואם תשאל על מה סמכו החכמים לעשות ככה? על זאת באת התשובה שבאו על שם בחנני ה' ונסני, וקיבל המדרש במקום זה וסמך על מדרש מקום אחר והוא במדרש תהלים י"ח, ל"א (יבא גם בקיצור לשון בסנהדרין ק"ז) וז"ל אמר דוד לפני הקב"ה מפני מה אומרים מגן אברהם ולא מגן דוד, אמר לו בחנתיו בי' נסיונות, אמר לפניו בחנני ה' ונסני; כיון שנסה אותו בבת שבע ולא עמד בו מיד התפלל דוד שיאמרו מגן דוד בברכת ההפטרה, כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד ברוך אתה ה' מגן דוד עכ"ל וב' המדרשים האלה דבוקים יחד, ומובן דבריהם כי נוסחת את צמח היתה חותמת בתפלה מגן דוד, ובזמן תקון ברכת המינין הסירו ברכה זו מן התפלה בהסמכם על פסוק בחנני ה' ונסני וקבעוה בברכות ההפטרה. ועתה לך ולמה בנוסח ברכות ההפטרה שבידינו רב עמרם בסדורו וגם הרמב"ם בסדר התפלה ותמצא עוד שם מטבע הלשון „את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ברוך אתה ה' מגן דוד.” והיה כך סדר הברכות עד שקבעו חכמי תלמוד בבלי והחזירו את צמח על מקומו הראשון בתפלה אך בשנוי החתימה, ובברכות ההפטרה שינו החתימה ושינו בתחלת לשונה וכתבו שמחנו ה' אלהינו וכו' וכן נתקבל להלכה. — את צמח, הוא המשיח עפ"י ירמיה ל"ג, ט"ו. וכן צמח בגימטריא מנחם שהוא אחד משמות המשיח (סנהדרין צ"ח, ב'). וקרנו תרום בישועתך, עפ' תהלים קי"ב, ט'. ופ"ט, י"ח. כי לישועתך, ל' בראשית מ"ט, י"ח. ותהלים כ"ב, כ'. מצמיח קרן, כמו שהבטיח ביחזקאל כ"ט, כ"א. ואיתא בפסחים קי"ז, ב' אמר רבה בר שילא, דצלותא מצמיח קרן ישועה, דאפטרתא (בסיום ברכת ההפטרה) מגן דוד.

שמע קולנו, במגלה דף י"ח נקראת ברכה זו בשם שומע תפלה, ויש בה שנוי נוסחא בין הספרדים והאשכנזים, והערוך בערך עין מביא סיומה „מלא רחמים רבים אתה בא"י שומע תפלה” והוא נמצא בנוסח מחזור רומא, וסיום הספרדים הוא „כי אתה שומע תפלת כל פה בא"י ש"ת” והוא ע"פ רב עמרם. ובנוסחתנו היא של ל"ה תבות כנגד שלשה פסוקים שבמזמור י"ז מן תפלה לדוד עד בל יעבר פי והפסוק שומע תפלה (תהלים ס"ה, ג') שמספר תבותיהם ל"ה (כל בו). תפלות ותחנונים, כתב אבודרהם, תפלותינו ותחנונינו כך קורין המון עם (וכן נשנה בכ"י גם בסדורי רס"ג ורמ"ז ובסדור רב עמרם ובמחזור רומא), ויש קורין תפלות ותחנונים ואנו אומרים, כי אין להפסיק עצמנו כל כך כצדיקים ולומר כי שומע תפלותינו בכל עת עכ"ל.

וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכּוֹן בְּתוֹכָהּ כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. וּבְנֵה אוֹתָהּ בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ בִּנְיַן עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תָּכִין. *) נחם לט"ב. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם:

*) בתשעה לט' באב אומרים כאן נחם. אם ט' באב אן מנחה ווירד היער נחם היינגעשאלטעט.

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי צִיּוֹן וְאֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלָיִם וְאֶת־הָעִיר הָאֲבֵלָה וְהַחֲרֵבָה וְהַבְּזוּיָה וְהַשּׁוֹמֵמָה. הָאֲבֵלָה מִבְּלִי בָנֶיהָ וְהַחֲרֵבָה מִמְּעוֹנוֹתֶיהָ וְהַבְּזוּיָה מִכְּבוֹדָהּ וְהַשּׁוֹמֵמָה מֵאֵין יוֹשֵׁב. וְהִיא יוֹשֶׁבֶת וְרֹאשָׁהּ חָפוּי כְּאִשָּׁה עֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלָדָה. וַיְבַלְּעוּהָ לִגְיוֹנוֹת וַיִּירָשׁוּהָ עוֹבְדֵי פְסִילִים. וַיָּטִילוּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לֶחָרֶב וַיַּהַרְגוּ בְזָדוֹן חֲסִידֵי עֶלְיוֹן. עַל־כֵּן צִיּוֹן בְּמַר תִּבְכֶּה וִירוּשָׁלַיִם תִּתֵּן קוֹלָהּ. לִבִּי לִבִּי עַל חַלְלֵיהֶם מֵעַי מֵעַי עַל חַלְלֵיהֶם. כִּי אַתָּה יְיָ בָּאֵשׁ הִצַּתָּהּ וּבָאֵשׁ אַתָּה עָתִיד לִבְנוֹתָהּ. כָּאָמוּר וַאֲנִי אֶהְיֶה־לָּהּ נְאֻם־יְיָ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב וּלְכָבוֹד אֶהְיֶה בְתוֹכָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם צִיּוֹן וּבוֹנֵה יְרוּשָׁלָיִם: את צמח וכו'.

ולירושלים תקנו לומר אחר על הצדיקים בעבור שעיקר התרוממות קרן של צדיקים היא בירושלים, שנ' שאלו שלום ירושלם ישליו אהביך (תהלים קכ"ב, ו'. מגלה י"ז, ב'). ובנוסחתה יש שנוי בין הספרדים והאשכנזים, והספרדים אומרים ע"פ הרמב"ם „תשכון בתוך ירושלים עירך כאשר דברת (וכסא דוד מהרה בתוכה תכין) ובנה אותה בנין עולם במהרה בימינו בא"י בונה ירושלים". ונוסחת האשכנזים היא ע"פ סדר רב עמרם ומבינים אותה העיר וכל בו ואמרו שיש בה כ"ד תבות כנגד כ"ד אותיות שבפסוק שאלו שלום ירושלם וכו', וכן בפסוק וישבו על הארץ אשר נתתי לעבדי (יחזקאל ל"ז כ"ה) כ"ד תבות. כאשר דברת, שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלם (זכריה ח', ג'). בונה ירושלם, תהלים קמ"ז, ב'. ודע כי בירושלמי ברכות פ' ד', ור"ה פ' ד', גם במדרש שמואל רבה פ' כ"ו גם במדרש ויכלו (שהעתיקו למטה בסוף סי' שים שלום) יש גם חתימת הברכה „אלהי דוד ובונה ירושלים, וכן כתב לחתום ר' יצחק בר שמואל דשן עבו בעדות בחי' בפירושו רמז פ' ויצא. ומעט נוסחא זו יבואר בברכת את צמח.

נחם ה', בירושלמי ברכות פ' ד' (ומובא בהרי"ף ובגהת הרא"ש סוף מס' תענית) ר' אחא אמר יחיד בט' באב צריך להזכיר מעין המאורע, ומאי ניהו, נחם ה' אלהינו עלינו ועל וכו' והנוסחא הכיא מביאה רב עמרם בסדורו ויש גם במחזור רומא, וכן לשונם „רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר (הבזויה) האבלה והחרבה והשוממה הנתונה ביד זרים הרומסה בכף עריצים ויבלעוה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים, ולעמך ישראל נתתה ולזרע יעקב ירושה הורשתה. נערה ה' אלהינו מעפרה והקיצה מארץ דויה. נפח עליה כנהר שלום ובנחל שוטף כבוד גוים כי באש כלתה" וכו' ונוסחא אחרת יש להרמב"ם וגם היא תחלתה רחם, ומענה נתבוה נוסחתנו המתחלת נחם וכמו שכתב אבן ירחי בהלכות ט' באב ס' כ"ו ובגהת הרא"ש, בסוף תענית שבמנהג אומרים נחם ולא רחם. האבלה והחרבה הבזויה והשוממה, ד' לשונות של אבלות, וכתב אבודרהם כי אבלה חרבה בזויה שוממה ר"ת שלבן אחבש לרמוז על פסוק ולשברת אחבש (יחזקאל ל"ד, ט"ז) ביום חבש ה' את שבר עמו (ישעיה ל', כ"ו). אך בסדורי רס"ג ורמ"ז גם בכי"י אחד ובמחזור רומא אין שם תבת והבזויה, ובכי"י אחר כל ד' תבות אלה אינכן. האבלה מבלי בניה, מתה הבלך ונכתר ד' הלשונות. והחרבה, הה"א כסגול וחי"ת נקמן סטוף, ל' חורבן (יחזקאל ל"ו ל"ה). ממעונותיה, בכי"י ממעונות ישראל. והבזויה מכבודה, בשני כי"י גם בסדורי רס"ג ורמ"ז אינכן. לגיונות מלה תלמודית ופעמה מחנות מלחמה כמו לגיון העובר ממקום למקום (חולין קכ"ג), ועקר התבה מל' רומי Legion מורה של חיל אנשי מלחמה במספר י"ב אלף וה' מאות וכל"א עגיאנעט. ויירשוה, תמצו להם את העיר, ל' ויירשוה וישבו בה (יהושע כ"א, מ"א). ויטילו, הפילו, מגזרת שול בהפעיל. במר תבכה, ע"פ אמרר בבכי (ישעיה כ"ב, ד'), ובשני כי"י גם בסדורי ספרד בְּמַר תבכה, וכן הוא ברמב"ם, אבל גרסתנו תכון יותר כי משקל מַר אינגו נשקלא. לבי לבי. מעי מעי, הכפל לחזק התמרור. באש הצתה ע"פ איכה ד', י"א. כאמור זכריה ב', ט'. מנחם ציון ובונה ירושלם. וכן בס' רב עמרם, אבל חתימת הרמב"ם היא „בא"י בונה ירושלים" ככל הימים, וכן גם באבודרהם. ובמחזור רומא חותם„ בא"י מנחם ציון עירו ואבלי עמו ובונה ירושלים.

אֶת־צֶמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תַצְמִיחַ. וְקַרְנוֹ תָּרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. כִּי לִישׁוּעָתְךָ קִוִּינוּ כָּל־הַיּוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ. חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ. וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אָתָּה.

את צמח, טעם תקונה אחר בונה ירושלים, שכיון שנבנית ירושלים בא דוד שנ' אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם (הושע ג', ה'), וכיון שבא דוד באה תפלה שנ' והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי (ישעיה נ"ו, ז'), וכיון שבאת תפלה באה עבודה שנ' עולותיהם וזבחיהם לרצון על מזבחי (שם), וכיון שבאת עבודה באה תודה שנ' זובח תודה יכבדנני (תהלים נ', כ"ג) כן פירוש סמיכת ברכות הללו זו על זו במגלה דף י"ח. ויש בברכת את צמח ה' תבות כמו בפסוק כי נחם ה' ציון (ישעיה נ"א, ג'). ואנכם לדעת כי לפי גמרא ירושלמית ותוספתא ברכות סוף פ' ד' אין את צמח ברכה בפני עצמה אלא נכללת היא בברכה שלפניה ותיקן ברכה אחת אשר חתימתה בא"י אלהי דוד ובונה ירושלים (ראה ברכה הקודמת), וזה בעבור שלפי הירושלמי לא יהיו בתפלה יותר מן י"ח ברכות אף לאחר שנתקנה ברכת למלשינים וע"כ חיבר ולירושלים ואת צמח לברכה אחת ובמבואר בס' השכריע למס' תענית דף י"ג, ב'. והנה לשטה זו שמע קולנו היא ברכה ט"ו, והוא שאמרינו בירושלמי ברכות פ' ב' גם בב"ר פ' מ"ט אמר ר' תנחומא מפני מה התקינו שומע תפלה ברכה ט"ו כנגד ט"ו עזרה וכו' והוא ג"כ הטעם למה בנוסח הביננו כמו שהביאו בירושלמי ברכות פ' ד' לא נזכר בו ענין ברכת את צמח (וכנראה לטעם דף 108). ובדרך זו הלך ג"כ אלעזר הקליר בפיוטיו כמו שראינו בקרובות שלו לפורים ולט' באב ולי' בטבת שלא פרט פרט על את צמח וכן בפיוטו האלך בקול לשחרית י"כ המובא על ברכות שמונה עשרה לא נזכר מצמיח קרן ישועה, וכן בקרובות לי"ז בתמוז שפייט הפייטן הקדמון יודן הכהן בירבי משתיה לא נזכר חרוז על את צמח, וכל זאת לפי שכללו את הברכה הזאת בבונה ירושלים כשטת הירושלמי. ונראה במדרש תנחומא סוף פ' קרח גם במדבר רבה פ' י"ח כל תשא עון וקח טוב, טוב בגימטריא י"ז, תפלה י"ח ברכות, הוציא מהם ברכת המינין שתקנוה ביבנה ואת למה שתקנו אחריו על שם בחנני ה' ונסני עכ"ל והוא דבר מתמיה והכל מה שנאמרו בו המפרשים עד כה לא יובלו ליישבו כי כולם לא ראו שיש כאן חסרון ב' תבות ובמלאותן בכל על נכונו, וכן כ"ל טוב בגימטר' י"ז וכו' ואת צמח שתקנו אחריו בבונה ירושלים ע"ש בחנני ה' ונסני. והפירוש, לאחר שיסדו ברכת המינין תקנו את צמח בבונה ירושלים. ואם תשאל על מה סמכו החכמים לעשות ככה? על זאת באת התשובה שעשו על שם בחנני ה' ונסני, וקיבל מהדרש במקום זה וסמך על מדרש מקום אחר והוא במדרש תהלים י"ח, ל"א (וכמו גם בקיצור לשון בסנהדרין ק"ז) וז"ל אמר דוד לפני הקב"ה מפני מה אומרים מגן אברהם ולא מגן דוד, אמר לו בחנתיו בי' נסיונות, אמר לפניו בחנני ה' ונסני; כיון שנסה אותו בבת שבע ולא עמד בו מיד התפלל דוד שיאמרו מגן דוד בברכת ההפטרה, כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד ברוך אתה ה' מגן דוד עכ"ל וב' המדרשים האלה דבוקים יחד, ועולה מדבריהם כי נוסחת את צמח היתה מוחמת בתפלה מגן דוד, ובזמן תקון ברכת המינין הסירו ברכה זו מן התפלה בהסמכם על פסוק בחנני ה' ונסני וקבעוה בברכות ההפטרה. ועתה לך וראה בנוסח ברכות ההפטרה שהביאם רב עמרם בסדורו וגם הרמב"ם בסדר התפלה ותמצא עוד שם שמע הלשון „את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך ברוך אתה ה' מגן דוד." והיה כך סדר הברכות עד שקבעו חכמי תלמוד בבלי והחזירו את צמח על מקומו הראשון בתפלה אך בשנוי החתימה, ובברכות ההפטרה הניחו החתימה ושינו התחלת לשונה וכתבו שמחנו ה' אלהינו וכו' וכן נתקבל להלכה. — את צמח, הוא הפסוק עפ"י ירמיה ל"ג, ט"ו. וכן צמח בגימטריא מנחם שהוא אחד משמות המשיח (סנהדרין צ"ח, ב'). וקרנו תרום בישועתך, עפ' תהלים קי"ב, ט'. ופ"ט, י"ח. כי לישועתך, ל' בראשית מ"ט, י"ח. ותהלים כ"ב, כ'. מצמיח קרן, כמו שהכתוב ביחזקאל כ"ט, כ"א. ואיתא בפסחים קי"ז, ב' אמר רבה בר שילא, דצלותא מצמיח קרן ישועה, דאפטרתא (בסיום ברכת הפטרה) מגן דוד.

שמע קולנו, במגלה דף י"ח נקראת ברכה זו בשם שומע תפלה, ויש בה שנויי נוסחא בין הספרדים והאשכנזים, והערוך בערך עין מביא סיומה „שלא ריקמים רבים אתה בא"י שומע תפלה" והוא נמצא בנוסח מחזור רומא, וסיום הספרדים הוא „כי אתה שומע תפלת כל פה בא"י ש"ת" והוא ע"פ רב עמרם. ונוסחתנו היא של ל"ב תבות כנגד השלשה פסוקים שבמזמור ס"ה מן תפלה לדוד עד כל יעבר פי והפסוק שומע תפלה (תהלים ס"ה, ג') שמספר תבותיהם ל"ב (כל כו). תפלות ותחנונים, כתב אבודרהם, תפלותינו ותחנונינו כך קורין השון עם (וכן בשני כי"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז ובסדור רב עמרם ובמחזור רומא), ויש קורין תפלות ותחנונים ושתי טעות, כי אין להפסיק עלינו כל כך כצדיקים ולומר כי שומע תפלותינו בכל עת עכ"ל.

וּמִלְּפָנֶיךָ מַלְכֵּנוּ רֵיקָם אַל תְּשִׁיבֵנוּ. *) אן תייגעט תענית צו מנחה ווירד היר אייזען ש"ע היער דהו חובטענסטעהענדע עננו הייגעשאלטעט.

כִּי אַתָּה. שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

---

*) כשמתפלל של תענית בתפלת לחש אומרים כאן עננו:

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם צוֹם תַּעֲנִיתֵנוּ. כִּי בְצָרָה גְדוֹלָה אֲנָחְנוּ. אַל־תֵּפֶן אֶל־רִשְׁעֵנוּ. וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנּוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. הֱיֵה־נָא קָרוֹב לְשַׁוְעָתֵנוּ. יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנוּ. טֶרֶם נִקְרָא אֵלֶיךָ. עֲנֵנוּ. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע: כִּי אַתָּה יְיָ הָעוֹנֶה בְּעֵת צָרָה. פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה: כי אתה וכו'.

ריקם אל תשיבנו, בסדורים אחרונים הדפיסו ודוי ותחנה להוסיפן כאן, אבל יעב"ץ כתב על זאת בלוח ארש ס' קמ"ז וז"ל התחנה בברכת שמע קולנו אין דעתי ולא דעת משכיל על דבר נוסח הישנה, שאין להוסיף על מטבע הברכות בשלום ובבואה אחת לכל הבא ומזמר כסבור שמונה היא בתפלת י"ח שלמה, ואינו נכון כלל לעשות תוספת קבועה על מה שתקנו וקבעו אנשי כנה"ג, ואם אמנם חז"ל אמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה (ע"ז דף ח'), כל אחד לפי מה שיש צריך לו ביותר ואשר ידע נגעו ומכאובו יפרש כפיו ובלבו לפי זכות מחשבתו וטוהר כונתו ותקובל תפלתו ואף אם לא תבא בלשון לא ממד רק כפי השגתו לרצון לפני ה' תהיה והיא היא עיקר עבודת התפלה שבלב נכון וטהור יודע לחדש דבר מעמקי הלב, ולא במצות אנשים מלומדה וכו' עכ"ל. שומע תפלה, תהלים ס"ה, ג'. ובב"ר פ' מ"ט דף נ"ה אמר ר' תנחומא למה התקינו ברכות חנן מהרה עד שומע תפלה, כנגד ט"ו אזכרות שאמרו לה' בני אלים עד ה' למבול ישב, שהוא מהלל את הפורענות שלבוא לעולם עכ"ל ומה שאמר עד רצונו עד בכלל והוא כשטת ירושלמי שהבאתי למעלה.

רצה, נקראת בשם עבודה (ברכות כ"ט, ב'. ושבת כ"ד. ור"ה י"ב. ומגלה י"ח. וסוטה ל"ח, ב') היא הברכה שאמרו ג"כ הכהנים בכל בקר בהקרבת התמיד (תמיד ראש פרק ה' וברכות י"א, ב') היא הברכה שברך ג"כ הכהן הגדול ביה"כ לאחר קריאתו בתורה (יומא ס"ח, ב'), רק שבזמן שבה"מ קיים לא היתה נוסחתה כנוסח שלנו כי לא היו אומרים בה „והשב את העבודה לדביר ביתך" גם לא „ותחזינה עינינו" וכו' והיתה אז חתימתה ב"א"י שאותך לבדך ביראה נעבוד (ילקוט שמואל רמז פ') וכמו שחותם הש"ץ עוד היום כשעולים הכהנים לדוכן, ורמזה רש"י בברכות י"א, ב' ויומא ס"ח, ב'. ואחר חרבן בה"מ שינו בנוסחא כדי להוסיף בה בקשת החזרת העבודה. ואיתא בויקרא רבה פ' ז' מניין לעובר לפני התבה שצריך להזכיר עולות וקרבנות ולשוח מן הדא ברכתא רצה אלהינו שוכן בציון מהרה יעבדוך בניך. ובמדרש שמואל רבה סוף פ' ל"א גם במדרש תהלים מזמור י"ז, התקינו חסידים הראשונים שיהו מתפללין ג' פעמים בכל יום ויום ואומרין אנא השב שכינתך לציון וסדר עבודתך לירושלים עירך עכ"ל וגם נוסחא זו עוד היום לנו בשהכהנים עולים לדוכן. ונוסח רמ"ה שלנו כתב קבל ט"ייג בה ל"ד תבות כנגד ל"ד הכהנים שהיו מקריבים פר העיר ואיל. ובתפלתם, בסדורי הספרדים ולתפלתם שעה והיא ע"פ נוסחת הרמב"ם. והשב את העבודה, בשני כי"י ובסדור רפ"ז חלת את סיננה וכן סעדיה גאון ורב עמרם ורמב"ם ואבודרהם גם התוספות לסוף מנחות לא גרסו לה. ואשי ישראל ותפלתם, נתקשו הדייקנים מפירוש ותפלתם, אף כי באמת אין בה קשי לשון כלל כי פירוש הוי"ו של ותפלתם הוא כוי"ו של ברטה ובעירו (ב"מ כ"ח, ג') ווי"ו של ושתי טבעות על צלעו האחת (שמות כ"ה, י"ב) ובל"א „נעמליך", כי כן מכאו תפלתנו היא במקום האשים ונשלמה פרים שפתינו, וגם בשנקח הלשון בהקשה לעתיד אין דחק בה ואז וי"ו של ותפלתם היא לחבור והכונה הפשוטה כי גם בזמן בה"מ היתה תפלה אצל הקרבנות וכן יהיה גם לעתיד. באהבה תקבל, בב' כי"י ובסדור רפ"ז גם בסדורי הספרדים בנוסחא מהרה באהבה תקבל וכן בסדר רב עמרם וכן העתיקו התוספות בסוף מנחות. אבל מהרי"ל צוה שלא לומר מהרה (יוסף אומץ ס' ע"ח), ובאמת השנוי תלוי בשנוי הגרסא של והשב את העבודה, שמי שאומר את העבודה לא יאמר מהרה ומי שאומר מהרה יאמר והשב העבודה בלי מלת את ואז כון לזה בין לזה ל"ד תבות בברכה זו כקבלת הכל בו והרוקח:

כר"ח וחה"מ אומרים יעלה ויבוא בערבית ושחרית ומנחה.

חזן ראש חדש חוזר חה"מ ונהגו אמן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

או"א יעלה ויבוא, בתוספתא ברכות פ' ד' ובגמ' שבת דף כ"ד, ימים שיש בהם קרבן מוסף כגון ראש חדש וחולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמנה עשרה ואומר מעין המאורע בעבודה, ופירש רש"י לבקש רחמים על ישראל ועל ירושלים להשיב עבודה למקומה לעשות קרבנות היום. והוא גם במגילה דף י"ז. ואמרו בברכות כ"ט, ב', טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה וכו', ובמס' סופרים פ' י"ט הלכה ז' ושם נזכר תפלה בנוסחא יעלה ויבוא. ופקדוננו, בסדורי ספרדים וכן בנוסח רב עמרם ורמב"ם איננה. משיח, כמ"ש בהדרת קדש לר' שמעון בן שאול משיח ר"ת מנחם שילה, ינון, חנינה, שהן שמותיו של הגואל (סנהדרין צ"ח, ב') יבוא במהרה בימינו. לטובה, בכי"י ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים כולן בוי"ו ברא"ש, ובכי"י אחר לטובה לחן לחסד לרחמים לחיים כולן בלי וי"ו, אין מעלה מתרומה ולשלום שהיא בוי"ו בכל הנוסחאות, והספרדים אין להם ה' התבות לחיים ולשלום, וסוף לדין כי נוסח סדורינו איננו על מתכונת הלשון אלא המחברים וי"ו צריכים לחסרה מכולן והמעתיקים אותה צריכים להעמידה בכולן, ואשר בהעמדת הוי"ו כפי נוסח כי"י בעבור שכן דרך היותר נכון במקרא (ראה לדוגמא בראשית סמן י') ובמנהג שכן אומרים גם למעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וכו' כולן בוי"ו. ביום חלוני הזה, הספרדים מוסיפים לרחם בו עלינו ולהושיענו, והוא ע"פ סדור רב עמרם. ובדבר בסדור רפ"ס גם בכ"י אחד ודבר וכן נוסחת הספרדים, ולפיה מוסב הלשון למעלה ,,והושיענו בו לחיים בדבר ישועה ורחמים". אבל בסדור רפ"ו ובכי"י גורס ובדבר בנוסחתנו, והנה מתחיל בתבה זו מאמר חדש.

ותחזינה עש"ה מיכה ד', י"א. ונתיבה זו מזכירה הכוזרי מאמר ב' ס' כ"ד ומאמר ג' ס' י"א ומאמר ה' ס' כ"ג. לציון ברחמים, בסדור ספרד גאון נוסף ,,ותרצה בנו כמו אז". המחזיר, כבר מבואר כי ל' החזרה משתמשים בו חז"ל על השבת דבר למקומו הראשון; ובמדרש תהלים מזמור ט' זמרו לה' יושב ציון, אימתי, כשיבוא להחזיר שכינתו לציון. שכינתו, גם הוא ל' חכמים ועניינו גלוי כבוד השם, וישכון כבוד ה' (שמות כ"ד ט"ז) ת"י ושרא איקר שכינתא דה', אני ה' שוכן (במדבר ל"ה, ל"ד) ת"א ארי אנא ה' דשכינתי שריא, שכנתי שמי שם (ירמי' ז', י"ב) ת"י דאשריתי שכינתי, ובגמ' יומא כ"א ה' חמשה דברים שהיו וכו' אש ושכינה ורוח הקדש, ובתרגום י"ד, ב' אפאי אתא דורא בסעודה מרבנא ושכינה עמנו, ובסוטה י"ב, ב' שראתה שכינה עמו, ובנדרים ל"ח אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור וכו' ודומיהן.

מודים נקראת הודאה (מגלה י"ח וברכות כ"ט ול"ד ושבת כ"ד וסוטה ס"ח, ב' וספרי פ' זאת הברכה), וכתב הכל בו שיש בברכה זו פ"ו תבות, ועוד גימטריא של מודים הוא ק' לרמוז שאנו מודים להשם

וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

כל ימי חנוכה, גם בפורים בתפלה ערבית קודם קריאת המגילה וביום י"ד בשחרית ובמנחה אומרים כאן על הנסים.

אין חנוכה און פורים אין מעריב שחרית און מנחה ווירד היער על הנסים געזאגט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה

כמ' ברכות בכל יום. מודים ל' דה"א כ"ט, י"ג. שאתה בזין נקמ"ץ וכן נקוד בכ"י ובסדור רמ"ז והאם למעלה דף 84. מגן ישענו עפ"ה ש"ב כ"ב, ל"ו. ובסדורי ספרד גם בכ"י ומגן בוי"ו בראם וכן בר"מב"ם. נודה לך עפ"ה תהלים ע"ט, י"ג. ויותר לנו מזה כי הטקד נודה בנגון מלרע ולמ"ד של לך רפויה. הפקודות לך, כן בכתבי כ"י וסדורי רמ"ה ורפ"ז ובמחזור רומא ואחר ס"י וכן בסדר סעדיה וסדר רב עמרם וכן נוסח אבודרהם וכן הוא בפירוש המעידה לר' שמואל גם בפירוש התפלה לבעל של"ה גם בזוהר פקודי עמוד תע"ב, וכן כתב יעב"ץ. ובספרי כ' סנחם כל זמן שאדם מתון בחיים נפשו פקודה ביד קונו. ור' עזריאל הדפיס הפקודות לך ועפ"ה תהלים ל"א, ו', ואף כי גם הוא יתכן וגם הטך לו נתנא דבי אליהו פרק כ' וי"ש, ע"פ הנוסחאות היכנות מוסדות לנגדו. נסיך, אותותיך לטוב לנו, והוא מורגל הרבה בל' חז"ל כמו עשה נסים (שבת פ' כ') מקום שנעשו בו נסים (ברכות רפ"ה פרק ט') בעל הנס אינו מכיר בנסו (נדה ל"א), בל"א וואונדער. שבכל עת ערב וכו', בכתבי כ"י שבכל יום עת ערב וכו'. הטוב, הה"א היא ה"א הקריאה (vocativ) וכן ה"א והמרחם, בל"א גיטיגער! בחראהערליגער! כי לא כלו וכו' עפ"ה איכה ג', כ"ב. מעולם קוינו לך, בסדר רב עמרם גם במחזור רומא גורס ומעולם ובסדורי הספרדיים כי מעולם, ופירוש מעולם מזמנים שעברו עד הנה, בל"א פאן יעהער, כמו בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם (יהושע כ"ד, ב'). קוינו לך, בסדר רב עמרם ובמחזור רומא יש עוד התוספת „לא הכלמתנו ה' אלהינו ולא עזבתנו ולא הסתרת פניך ממנו". ועל כלם וכו'.

מודים דרבנן, נקרא כך בעבור שהוא מורכב מהמה מודים שאמרו הרבנן, וע"פ מסקנת רב פפא בדאיתא בסוטה דף מ'. והמתימה ברוך אל ההודאות שלא נמצאה שם בגמרא וגם איננה בנוסח רב עמרם ורמב"ם וסמ"ג עדיין י"ש גם לא במחזור רומא, היא לקוחה מירושלמי ברכות פ' א' הלכה ז' אשר גם שם כמה מודים מהמה רבנן ותחימתן בא"י אל ההודאות. ונמצא במחזור רומא תפלת הנוסחא בלשון זו „מודים כורעים ומשתחוים אנחנו לפניך מלכינו מלכי כל בשר יוצרנו" וכו'. — אלהי כל בשר, ירמיה ל"ב, כ"ז. יוצר בראשית, מבואר בברוך שאמר. בלבב שלם, כמ"א בלב שלם, וגם הוא נכון כמו בדה"א כ"ט, ט'. על שאנחנו מודים לך, לפי פירש"י בסוטה מ' מוסב למעלה על מודים ר"ל ומודים אנחנו לך על שאנחנו מודים לך כלומר על שזכיתנו להודות לך, ופירוש אחר שניהם התוספות שם הלקוח מערוך ערך דד, ולפי הפשוט טעם של על במקום הוא זה לטעם של על שהחייתנו האמור למעלה בענין, ופירושו תחיינו ותקיימנו וכו' בעבור שאנו מודים לך, ר"ל בזכות ההודאה שאנו מודים לך.

על הנסים, מגמרא שבת כ"א, ב', ת"ה שבכלו ימי דחנוכה וכו' ועשאום י"ט בהלל ובהודאה, ופירש רש"י לומר על הנסים בהודאה, וכן דף כ"ד מזכיר של חנוכה בהודאה. ובמס' סופרים פ' כ' מביא על הנסים של חנוכה גם של פורים אך בנוסחא שונה מנוסחתנו. והנה בסדור רב עמרם ורמב"ם בסדר התפלה ובאבודרהם הגרסה של הנסים בלא וי"ו הראש וכן היא בכל ס"י ובכל הפוסקים, וע"כ הגהת בעל ב"ח וחל בוי"ו איננה וגם מה שמכיח למוריו את בעל מטה יהודה ובעל אור חדש אינו נעור טעם כלל כי הם דברו על אמירת הנוסחא בכסה"ז, אבל פה בתפלה יותר יפה על הנסים בלי וי"ו ומשך הוא אל שלמעלה ממנו „מעולם קוינו לך על הנסים וכו'. הפרקן מלה ארמית ופעמה בעברית ישועה, הישועה הגדולה (ש"א י"ד, מ"ו) מתורגם פורקנא רבא. ונקודו הפ"א בקמץ חטוף בסדור רמ"ז גם כאן גם בנוסח יקום פרקן וכן הטקר הן כשאקול הכתב בשקל העברי הן בשאקלה במשקל ארמי, והארמי משקלה בתו אלפו׳ שלפו׳ והעברי משקלה כמו פרקו׳ אבקו׳ וכבר דברתי עליו בס' תולאות חיים דף קס"ו. ועל המלחמות, הספרדים אומרים ועל הנפלאות ועל הנחמות; ובסדר רב עמרם ובמחזור רומא מצא ועל המלחמות ונוסף עוד ועל הפרות. בימים ההם בל"ל ימה שנקלת סדורים ובזמן הזה מעות הוא, והאם עוד בברכות נר חנוכה.

לחנוכה.

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַי וּבָנָיו. כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

לפורים.

בִּימֵי מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה כְּשֶׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמָן הָרָשָׁע. בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד אֶת־כָּל־הַיְּהוּדִים מִנַּעַר וְעַד זָקֵן טַף וְנָשִׁים בְּיוֹם אֶחָד בִּשְׁלוֹשָׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנֵים עָשָׂר הוּא־חֹדֶשׁ אֲדָר וּשְׁלָלָם לָבוֹז: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הֵפַרְתָּ אֶת־עֲצָתוֹ וְקִלְקַלְתָּ אֶת־מַחֲשַׁבְתּוֹ וַהֲשֵׁבוֹתָ גְּמוּלוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְתָלוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו עַל־הָעֵץ:

כהן גדול, יש ספק אם הוא מוסב על מתתיהו או על יוחנן, ולפי הרמב"ם בפתיחתו למשנה פרק ה' התואר כהן גדול מוסב על מתתיהו וכן הוא בספר בירושלמי וילמדנו שהעתיק אבן ירחי בהלכות חנוכה ס' קמ"ז, אבל הרב מאירי בפתיחתו למס' אבות כתב כי יוחנן כהן גדול שהעביר הודית המעשר (בסוף מס' מעשר שני) הוא אביו של מתתיהו החשמונאי, וא"כ מוסב כאן התואר על יוחנן, וכן כתב בעל יסוד עולם מאמר ד' פ' י"ח והיוחסין דף ט"ו, ב'. וכ"ד, ב. וס', ב'. חַשְׁמוֹנַי הנה הוכיח רוו"ה שקריאת הקדמונים שהעתיק בהברת חולם אחרי השי"ן, רק שהוא הדפים וחשמונאי באל"ף בין נו"ן ליו"ד, והאל"ף זו אך למותר היא ולא נכתבה אלא לצורך הספרים הבלתי מנוקדים שלא יטעה הקורא לקרות הנו"ן בחירק, ואם תנוקד התיבה יש להסיר אות תקון הקריאה הזאת, וכמו שמצאנו לרז"ל שכתבו בספריהם הבלתי מנוקדים בית שמאי ובמקרא שהוא מנוקד הוא שַׁמַּי בלי אלף (דה"א ב', כ"ח) וכן כתבו בּרַאי ובמקרא הוא קָדֵי בלא אל"ף (אסתר א', י"א), וכבר העירותי על זה בס' תולדות חיים דף ז'. וגם חשמוני זה הוא לדעת קצת שם עצם ולדעת אחרים שם תואר בטעם גדול ונכבד מענין יאתיו חשמנים (תהלים ס"ח, ל"ב), ויש שאמרו שהוא שהוא שם כנוי לכל המשפחה ע"ש עיר מולדתם והיא חשמון (יהושע ט"ו, כ"ז) ושמעון אביו של יוחנן וזקנו של מתתיה (סדר עולם זוטא, וספר א' של מקבאים פרק ב') נראה שנולד בחשמון ונכנה על זאת חשמונאי ונקראת כן כל משפחתו בית חשמונאי. הָרְשָׁעָה שם תואר בל' נקבה כמו מדרכו הרשעה (יחזקאל ג' י"ח) ורמז נעוץ בכנוי לאנשים אנשי רשע. לְהַשְׁכִּיחָם תורתך כן נוסחת האשכנזים להשכיחם בהפעיל כמו להשכיח את עמי שמי (ירמיה כ"ג, כ"ז), ונוסחת ספרדים לְשַׁכְּחָם תורתך, בפיעל, וגם היא נתכנה כמו שכח ה' בציון שבת ומועד (איכה ב', ו'). והנה בהרבה סדורים כתוב מִתּוֹרָתֶךָ, ועל זה כתב אבודרהם שהוא טעות ואין לומר מתורתך במ"ם בתחלה אלא תורתך בלא מ"ם וכן הוא בסדר רבינו סעדיה עכ"ל. ולהעבירם מֵחֻקֵּי רצונך כן בכל ס"י וכ"י וכן גורס אבודרהם והוא הנכון. ובעל מג"א בס' תרפ"ב גם בעל מטה יהודה מחקו את המ"ם מן מֵחֻקֵּי בשם אבודרהם, ובאמת טעו כי אבודרהם לא הסיר רק המ"ם של מתורתך לבד וקיים את המ"ם של מחקי, כאשר יראה כל מעיין בספרו, וכן נוסחת הלשון ולהעבירם מחקי רצונך אין בה קושי כלל, ויסודה על הכתוב לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (דברים כ"ו, י"ג) רק שהוסב ל' קל לל' הפעיל לעשותה יוצאה לשנים פעולים. ביד חלשים, ברשותם ובכחם, אין דיע געוואלט, כמו: ביד שוסים, ביד אויביהם (שופטים ב', י"ד), ואין לפרש יד ממש שא"כ היה כתוב בידי חלשים. וזדים, המזידים ברע להכעיס. כמו זדים הליצוני עד מאד, מתורתך לא נטיתי (תהלים קי"ט, נ"א) וע"פ זה הפסוק נוסדה הנוסחא. עוֹסְקֵי בסי"ן, כמבואר למעלה דף 37. ופנו ל' ביעור, כמ' ואנכי פניתי הבית (בראשית כ"ד ל"א). וקבעו, ל' קבע בל' חז"ל טעמו יסוד ותקון בל"א בעסטיממען, איינזעטצען, הקובע מקום לתפלתו (ברכות ו', ב') תפלת הערב אין לה קבע (שם ר"ה פ' ד') עשה תורתך קבע (אבות פ' ט"ו) קובע לו שכר (שם ג' ג') והגיל היחיד בקבוע (מסה ר"ה פ' ב') וכן בתפלת ר"ח ותקון לאשי מגשים לכם קבעת אֵלּוּ בל' המשנה במקום אֵלֶּה של המקרא. לשמך הגדול, בכ"י יש עוד תוספת בסוף כן לחנוכה כן לפורים וכן לשאר ,,כשם שעשית

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעשי"ת אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

בשחרית, ובתענית אף במנחה, אומר הש"ץ או"א ברכנו, ואין אומרים אותו בבית אבל.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

להם נסים וגבורות בימים ההם כן עשה עמנו ה' אלהינו פלא ונסים בעת הזאת". ותוספת כזו יש גם במחזור רומא ובסדר רב עמרם, גם אבודרהם מביאה בשם רב עמרם ורבינו סעדיה והרמב"ם וכתב עליה שהר"מ מרוטנבורג מחה לאמרה בעבור שהיא בקשה ואין לומר בקשה בהודאה, וכן גם אבן ירחי בס' ה"מ שהלכות מגלה כתב שאין לאמרה גם בהגהות מיימוניות לסדר נוסח תפלה סמן ב' כתב כן. אמנם נמצא ברוקח ובכל בו יש נוסח על הנסים של חנוכה קכ"ד תבות כמנין יוחנן, ובשל פורים פ"ב תבות, והוא רק מכוון לצרף תוספת זו, ועיין עוד בר"ן פרק ג' דר"ה ד"ה סדר ברכות אומר ובתוספות מגלה דף ד' ד"ה פסק ואומר.

מָרְדְּכַי. הקמץ של המ"ם הוא קמץ חטוף, והדל"ת בחטף קמץ. כשעמד עליהם המן, כתב בעל מטה יהודה צ"ל לגרוס כשעמד המן הרשע ואין לגרוס עליהם, וקאי אהא דכתיב בקש להשמיד וכו', אבל לנוסח עמד עליהם משמע דקאי על מרדכי ואסתר, ובאמת לא עמד מעולם על אסתר כידוע, ואין לומר דקאי על מה דכתיב בקש להשמיד וכו' את כל היהודים א"כ הוא כפל לשון עכ"ל ואחזו בהגהתו בעל ש"ת ובעל ווי"ל בלי הבין שבעל מ"י הרים קושיא מבוטלת מעקרה, כי המאמר כשעמד עליהם איננו מוסב כלל על מרדכי ואסתר, אלא מוסב על שעשית לאבותינו שלמעלה, והקירוב, על הנסים שעשית לאבותינו כשעמד עליהם (על אבותינו) המן בימי מרדכי ואסתר וכו' ותבות בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה כענין מאמר מוסגר הן, וא"כ אין לפסוק אלא עליהם. להשמיד להרוג וכו' הוא ל' אסתר ג', י"ג. הפרת עצתו עה"כ ישעיה ח', י"א ותהלים ל"ג, י'. וקלקלת, ל' בטול ואבוד בל' חז"ל ומגזרת הגבעות התקלקלו (ירמיה ד', כ"ד). והשבות גמולו בראשו עה"כ יואל ד', ד'. ובכמה סדורים והשבות לו גמולו וטעות. ותלו, אסתר ט', כ"ה.

ועל כלם וכו' בלשון הזאת נמצא בס' היכלות. וגרסת אבודרהם היא "ויתרומם תמיד שמך מלכנו לעולם ועד" וכן בסדורי ספרד, וזהו המכוון יותר ע"פ מליצת הלשון; ובסעדיה גאון גורס "ועל כלם תתברך ותתרומם כי יחיד אתה ואין בלתך", בא"י וכו'. האל, הה"א ה"א הקריאה בס"א של הטוב והמרחם, וכמו בקהל (במדבר ט"ו, ט"ו) הנער (ש"א י"ג, כ"א) הזקנים (יואל א', ב') הים, הירדן, ההרים (תהלים קי"ד, ה'. ו'). והפירוש אתה אל שאתה ישועתנו. נאה, ל' חכמים הוא ובל' המקרא נאוה כמו ומראך נאוה (שיר ב' י"ד) או יאה כמו כי לך יאתה (ירמיה י', ז').

או"א ברכנו, נוסחא זו שם: ברכת כהנים, ואיננה בכלל י"ח ברכות של תפלה אלא נתקנה לש"ץ שיאמרנה כנגד נשיאות כפים וכמו שכתב הכל בו וז"ל ומה שאנו אומרים ברכת כהנים אחר הודאה, זהו לפי שבימיהם היו עולים לדוכן בכל יום ובנגד זה אנו אומרים ברכת כהנים בעירא. וכן כתב אבן ירחי וז"ל אסור ליחיד לומר ברכת כהנים בתפלתו כי בצבור נתקנה כנגד נשיאות כפים שאינה אלא בעשרה, ואומרה הש"ץ. וראה הגהת מיימונית בפ' ט"ו מהלכות תפלה ובסמן א' לנוסח ברכות התפלה. בברכה המשלשת, ר"ל ברכה הכוללת שלש ברכות, דוגמת והחוט המשלש (קהלת ד', י"ב) חוט של שלשה חוטים, כי כן שלשה פסוקים של בכ"כ שלש פרשיות הן להיות כל אחד סתומה לפניו ולאחריו ובכל אחד ברכה מיוחדת. עם קדושך, וז"ל אבודרהם, כתב הר"י קמחי שאין לומר כהני עם קדושך כי אינם כהני ישראל אלא כהני ה' כמו שאין לומר נביאי ישראל אלא נביאי ה'. גם אין לומר כהנים עם קדושך כי אינם נקראים עם וכמו והכהנים והעם, אלא הנכון לומר כהנים עם קדושך, ונראה לי שיכול לומר כהנים עם קדושך כדאמרינן בודוי יוה"כ ובני אהרן עם קדושך (יומא מ"א ב') וכן הוא כתוב בסדורי רב עמרם ורבנו סעדיה עכ"ל. ויש בסדורי הספרדים נוסף לברכת כהנים גם הפסוק ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. והוא ע"פ נוסח רב עמרם ורבינו סעדיה והרמב"ם, גם הרוקח בס' ש"ע סבר שכן הנכון (וראה ס' חסידים סמן תת"ד), אבל אבן ירחי כתב בשם רש"י שלא יתכן לומר פסוק זה כי ל' צווי הוא לכהנים ולא ל' ברכה, אלא תכף לוישם לך שלום יאמר שים שלום, דומה לדומה.

בשחרית, ובתענית אף במנחה, אומרים שים שלום:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

במנחה ובערבית שלום רב:

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ.

שים שלום, במגלה דף י״ח, מה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים, דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם (במדבר ו׳, כ״ז) וברכה דהקב״ה שלום שנ׳ ה׳ יברך את עמו בשלום (תהלים כ״ט). ויש בה ו׳ דברים, שלום, טובה, ברכה, חן, חסד, רחמים, כנגד ו׳ דברים שבברכת כהנים. ועוד בה מעין בכה״נ, שים שלום כנגד וישם לך שלום, ברכנו אבינו כנגד יברכך, באור פניך כנגד יאר ה׳ פניו (מטה משה). ויש בברכה זו כ״ג תבות כנגד כ״ג אותיות שיש בפסוקים ישא ה׳ פניו וגו׳ ושמו את שמי על וכו׳ וכנגד כ״ג תבות שבמזמור ס״ז למנצח בנגינות. — טובה, שם דבר כמו לעשות טובה (במדבר כ״ד, י״ג) בל״א גוטעו, וכן בעלה ויבא לפליטה לטובה, ויסדר טובה בל׳ נקבה ולא טוב בל׳ זכר כדי שלא נטעה להחליטו כתואר אל שלום. באור פניך עפ״ה יאר ה׳ פניו אליך. כי באור פניך, כן הנוסחא הנכונה עפ״ה ה׳ באור פניך יהלכון (תהלים פ״ט, ט״ז) ולא במאור פניך (אבן ירחי). תורת חיים עפ״ה כי היא חייך (משלי ד׳ י״ג) עץ חיים היא (שם ג׳, י״ח). ואהבת חסד, מיכה ו׳, ח׳. והספרדים אומרים ע״פ סדר סעדיה ורב עמרם ורמב״ם ,,תורה וחיים אהבה וחסד״. וטוב בעיניך, כלומר ויהיה טוב בעיניך לברך וכו׳. שעה מלה תלמודית ומקורה בל׳ ארמית ומעט בעברית רגע, וחז״ל השתמשו בה ברוב המקומות להורות על חלק אחד מכ״ד חלקים של יום שלם, בל״א שטונדע. ובסדורי ספרדים הנוסחא ,,לברך את עמך ישראל ברב עוז ושלום״. ב״א״י המברך את עמו וכו׳ עפ״ה תהלים כ״ט, י׳. והנה החתימה הזאת איננה מוכרת להקדמונים, אבל החתימה הקדמונית היא שאנו אומרים בעי״ת ב״א״י עושה השלום, כגרסת מדרש ויקרא רבה פ׳ ט׳ ושם׳ דרך ארץ זוטא סוף פרק השלום, חותמים שלום בק״ש פורש סוכת שלום, חותמים שלום בתפלה עושה שלום עכ״ל וכן במאמר המדרש שהביאו בעל הלכות גדולות פרק ה׳ מהלכות ברכות בשם מדרש ירושלמי, ובעל הרוקח בס׳ שב״ו בשם מדרש ויכלו ונמצא גם בילקוט שמואל רמז פ׳ וז״ל אשכחן בתפלת חנה מעין שמנה עשרה, רמה קרני בה׳ כנגד מגן אברהם, ה׳ ממית ומחיה מחיה המתים, אין קדוש כה׳ האל הקדוש, כי אל דעות ה׳ חונן הדעת, ונכשלים אזרו חיל הרוצה בתשובה, מוריד שאול ויעל חנון המרבה לסלוח, שמחתי בישועתך גואל ישראל, מקים מעפר דל רופא חולי, שבעים בלחם מברך השנים, רגלי חסידיו ישמור מקבץ נדחי עמו ישראל, ה׳ ידין אפסי ארץ אוהב צדקה ומשפט, ורשעים בחשך ידמו מכניע זדים, קשת גבורים חתים מבטח לצדיקים, וירם קרן משיחו אלהי דוד ובונה ירושלים, אין צור כאלהינו שומע תפלה, אל תרבו תדברו גבוהה שאותך לבדך ביראה נעבוד, יצא עתק מפיכם הטוב שמך ולך נאה להודות, ויתן עוז למלכו עושה השלום, הרי י״ח ברכות עכ״ל וכן יוצא גם ממס׳ סופרים פ׳ י׳ בשם אנשי מערב ואנשי מזרח לומר פריסת שמע אחר עושה השלום בג׳ תפלות של י״ח עכ״ל, וכן גם נוסחת הכוזרי במאמר ג׳ ס׳ י״ט, וכן גורס רב עמרם בעבודת הטור סוף ס׳ קכ״ז וס׳ קל״ג. הרי ברור מכל האמור כי החתימה הקדמונית היא בא״י עושה השלום ונשתנה אח״כ לתפלת ר״ה ויו״כ וימי התשובה, ותקנו לומר לשאר ימות השנה החתימה המברך את עמו.

שלום רב עפ״ה תהלים קי״ט, קס״ה. וקכ״ה, ה׳. ואומרים הנוסחא הזאת בתפלת ערבית ומנחה שאין נשיאות כפים, ובשחרית ומוסף גם במנחה של תענית שהוא ראוי לנשיאות כפים אומרים שים שלום, כי אחר ברכת כהנים לעולם שים שלום כדאית׳ בסוטה דף ל״ח, ב׳ ובמדבר רבה דף רע״ד, ע׳. ויש שנוהגים לומר שים שלום במנחה של שבת ושל י״כ שאין בהם נשיאות כפים הוא בעבור שקראו בתורה ובשים שלום כתוב כי באור פניך נתת לנו תורת חיים, אך זה כמנהגים שונים, וראה בהגהות מיימוני לנוסח תפלה סמן א׳ ולקוטי פרדס דף י״ג, א׳ ומטה משה ס׳ קע״ו. ובני מנהג ספרד אין להם כלל הנוסחא של שלום רב, ואומרים תמיד שים שלום, וכן לא נמצאה שלום רב לא בסדור רב עמרם ולא ברמב״ם; ולהפך במנהג פוזנון אומרים תמיד שלום רב ולא שים שלום. ויש בנוסחא זו ל״ג תבות כנגד ל״ג תבות שיש מן זבחו זבחי צדק (תהלים ד׳, ו׳) עד סוף המזמור.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בעשי״ת אומרים:

בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם.

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: (קבלת תענית.)

במקום עשה למען שמך יש אומרים זה:

מַלְכֵּנוּ וֵאלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יַחֵד שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ בְּנֵה עִירְךָ יַסֵּד בֵּיתֶךָ שַׁכְלֵל הֵיכָלֶךָ קָרֵב קֵץ בִּיאַת מְשִׁיחֶךָ פְּדֵה עַמְּךָ שַׂמַּח עֲדָתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן מַלְאֲכֵי מְרוֹמִים. עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן צִדְקָתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: פוסע לאחריו ג׳ פסיעות ואומר עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: הופך לשמאל ואומר יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

ועומד במקום שכלו פסיעותיו עד כדי הלוך ד׳ אמות, והצבור עד שיגיע ש״ץ לקדושה.
הש״ץ חוזר התפלה בקול ואומר מתחלה אדני שפתי תפתח כלעיל

אלהי נצור, כתב אבודרהם יש יחידים שנוהגין לומר אחר תפלתם קודם שיפסעו שלש פסיעות בקשה זו, וכן נמצאת גם בסדור רב סעדיה ורב עמרם, והיא תפלת מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה (ברכות דף י״ז). נצור לשוני מרע עפ״ה תהלים ל״ד י״ד, ויותר טוב שעקר הנוסחא הוא ושפתי (וכן בסדור רס״ג) ולא ושפתותי ולא נמצא בכל המקרא שפתותי אלא שפתי. ולמקללי נפשי תדום, שלא אחרף את מי שחרפני אלא אסבול קללתו, ועל דרך שומעין חרפתן ואינן משיבין (שבת פ״ח, ב׳), ומה שאמר נפשי תדום ולא אמר פי ידום, ר״ל שאפילו אזר גם במחשבה לא אשנא את חורפי. כעפר לכל תהיה, שלא יגבה לבי כלל וכלל אלא אשפיל את עצמי לכל, והתוספות לברכות י״ז פירשוהו כדרך דרוג ע״ש. ובמצותיך תרדוף נפשי, לפי דקדוק הלשון העקר ובמצותיך לא ובמצותיך. וכל החושבים, בנוסח הגמרא יש עוד לפניו ,,ותצילני מפגע רע מיצר הרע״ וכו׳ ומסדרי התפלה השמיטוהו. הפר עצתם וקלקל מחשבותם, שכיכה לקותם מנוסח על הנסים של פורים. ודע כי בכל ס״י מחשבותם וכן מגורא ובסדורי ספרדים ובטור וברוקח ואין לשנות. עשה למען שמך וכו׳ עד ימינך ועננו זה אינני מתפלת מר וכן לא נמצא בכי״י גם לא בסדורי רס״ג ורע״ג. אבל נוסף ע״פ אגדה שהביא אבן ירחי בס׳ המנהיג וז״ל אמר שמואל כל האומר אחר תפלתו אלו ג׳ דברים עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך אין תפלתו חוזרת ריקם עכ״ל ומביאים אותו ג״כ ברוקח ס׳ שכ״ג והטור א״ח ס׳ קכ״ב אך באמת לשון קצת. וכתב עוד הטור והנהיג לומר אלהי נצור עד וקלקל מחשבותם, מלכנו ואלהינו אלהי כל בשר יחד שמך וכו׳ והיא ע״פ נוסח רב עמרם. עשה למען ימינך, הוא ע״פ מדרש תנחומא סוף פ׳ אחרי מות אמר ר׳ אבהו כל זמן שאמה לישראל היה של הקב״ה שב׳ עמו אנכי בצרה, הושיעה ימינך ועננו, אמר אתה עושה אותנו כ זעם אלך היא, וכן לישועתך לנו שלא תהא היפין לאחור שב׳ השיב אחור ימינו עכ״ל ובמדרש רבתא דף ע״כ ומובא גם בילקוט תהלים רמז תתמ״ס, אמר הקב״ה עמו אנכי בצרה, עכשיו בני שרויין בצער ואני ברווח, כביכול השיב אחור ימינו, ולבסוף גלה אותו לדניאל, אמר לו לקץ הימין, אותה ימין שהיא משועבדת, קץ נתתי ליציאה, גאלתי את בני גאלתי את ימיני, והוא שאמר דוד למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו (תהלים ק״ח, ז׳) עכ״ל. יהיו לרצון, שם י״ט, ט״ו ואמרו בברכות דף ט׳, ב׳ מה״ל ולא אמרו דוד אלא לאחר י״ח פרשיות (כי אשרי האיש ולמה רגשו אחד פרשה היא) לפיכך תקנו רבנן לאמר י״ח ברכות עכ״ל ויש בפסוק זה י׳ תבות וח׳ יודי״ן ותחלתו יו״ד וסופו יו״ד, כנגד

קבלת תענית.

אמר שמואל, כל תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום לאו שמיה תענית (תענית י"ב). וע"כ יחיד שרוצה להתענות יאמר זה בתפלת המנחה שלפני יום התענית קודם יהיו לרצון:

ווער וויל אנגעמען תענית חויל איך כיאאש זאגט דיעזען רבון לו מנחה אחר יהיו לרצון.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ בְּתַעֲנִית נְדָבָה לְמָחָר (ואם בדעתו שלא להשלים את תעניתו יוסיף ויאמר עד חֲצִי הַיּוֹם. או עַד אַחֲרֵי תְפִלַּת מִנְחָה) יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתְּקַבְּלֵנִי בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן. וְתָבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי. וְתַעֲנֶה עֲתִירָתִי בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: יהיו לרצון וכו'.

המתענה ביום תעניתו בתפלת המנחה קודם יהיו לרצון יאמר רבון זה (גמרא ברכות י"ז).

אהן טהג דעז תענית לו מנחה זאגט אהן דיעזען רבון אחר יהיו לרצון.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ. בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם אָדָם חוֹטֵא מַקְרִיב קָרְבָּן. וְאֵין מַקְרִיבִים מִמֶּנּוּ אֶלָּא חֶלְבּוֹ וְדָמוֹ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְכַפֵּר. וְעַכְשָׁו יָשַׁבְתִּי בְתַעֲנִית וְנִתְמַעֵט חֶלְבִּי וְדָמִי. יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ שֶׁיְּהִי חֶלְבִּי וְדָמִי שֶׁנִּתְמַעֵט הַיּוֹם כְּאִלּוּ הִקְרַבְתִּיו לְפָנֶיךָ עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ וְתִרְצֵנִי: יהיו לרצון וכו'.

אחר תפלת שמנה עשרה יש אומרים אלו הפסוקים:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְהוָֹה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן הַיּוֹם: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְהוָֹה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: הִנֵּה עֵין יְהוָֹה אֶל־יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ: כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָֹה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וּרְצוֹנוֹ כְּעָב מַלְקוֹשׁ: כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָֹה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים: אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה יְהוָֹה בְּאוֹר־פָּנֶיךָ יְהַלֵּכוּן: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו:

עשרת הדברות, ויש בו ע"ב אותיות כנגד שם של ע"ב. וכתב בעל תכלות ה' שכוונת אמירת פסוק זה שיהי רצון שנשערנו התפלות בכל ענין וענין ושלא אמרנו להשם שום תואר שלא כראוי ושלא נקשנו בקשה נמנעת בעצמה ולא מתוכנו מתיבה אלא כפי שראוי לה ושלא כיונו אלא כראוי לכוין. עושה שלום, ל' איוב כ"ה, ב'. ובבי"י שלאתי כאן במקום עושה שלום כוסעה עלמית וכך לזוכה שלום בשמאלי ושלום בימיני ושלום על כל ישראל תשים; ועל זאת כתב המרדכי בפ' אין עומדין ס' קנ"א שורגלו רבים לומר שלום בשמאלי שלום בימיני, ואני המסכר לא קבלתי כן, כי שנו כשה שבתוב במזורים (רצונו לומר בגמרא יומא דף נ"ג, ע"ב) ניתן שלום לשמאלו וכו', והמורים שצריך לומר כזה בלשון, וליתא, דנותן שלום הכי פירושו כשאומר עושה שלום משתחוה לשמאלו וכשהוא אומר יעשה שלום עלינו משתחוה לימינו, ומסיים על כל ישראל והורגלו להשתחות לפניהם כעבד הנפטר מרבו, תדע שהשה נשתנה סוף י"ח מסוף הקדיש של התפלות שב"ל ובן כתבו הכל כו בדין התפלה והטור ס' קכ"ג. והנה לריך עיון בנוסחא זו אם נתקנה מעקרה לסוף התפלה או לסוף הקדיש, ואחרי שבקדיש אמור כבר יהא שלמא וכו' אשר מתפללים בה על השלום נראה שעקר תקנת עושה שלום לתפלה הוא וכן נראה ג"כ מוזכר פ' תרומה עמוד רל"ח שאמר שם עושה שלום לכלותא, אמנם קשה לפי זה סוף לשונו ואמרו אמן שלא יתכן רק לקדיש, ולא לשמנה עשרה כי לפי יאמר המתפלל בעד עצמו לענות אמן [והטעם שמיכא על זאת בהגהת הקול של"ה דף כ"ב, ב' טעם תלוי בשמים הוא]. וע"כ מראה הנכון כי תנח ואמרו לא היתה בנוסח עושה שלום לתפלה, ורק לאחר הקדיש הוסיפו תבה זו וכמו שבכל נכות הקדיש הסוף ואמרו אמן, והסופרים הם שלא הבדילו וכתבו אח"כ ואמרו אמן בכל מקום. ונמצאת בס' רב עמרם גם נרטנ"ם לא נמצא אלא אמן בלבד כן אחרי התפלה כן אחרי הקדיש ולא תנת ואמרו. וערבה לה', מלאכי ג', ד'. ונודע על הקרבנות בויקרא רבה פ' ז', והתפלה היא במקום קרבן, וע"כ אומרים פסוק זה אחר התפלה.

פסוקים לשמות.

הנה יפה הוא שיאמר כל אחד בכל יום בתפלתו פסוק אחד הרומז על שמו אשר בו יקרא לס"ת, דהיינו פסוק המתחיל עם אות הראשונה של שמו וסופו אות האחרונה של שמו. ואותו הפסוק יאמרנו בכל תפלות שמנה עשרה באלהי נצור קודם יהיו לרצון. ואלה הם הפסוקים על רוב שמות אי"ש ואשה:

אברהם.	אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם.
אביגדור. אבנר. אביעזר. אליעזר. אלכסנדר. אשר. אסתר.	אל תרחק ממני כי צרה קרובה כי אין עוזר
אהרן.	אשמחה ואעלצה בך אזמרה שמך עליון.
אורי.	אמרי האזינה ה' בינה הגיגי.
אלחנן.	אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן.
אליהו.	אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו.
אליקים. אבשלום.	אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזקק שבעתים.
אלישע.	אל נקמות ה' אל נקמות הופיע.
אֶלק.	אל תרימו למרום קרנכם תדברו בצואר עתק
אלקנה. אריה.	אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה.
אפרים.	אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום.
אביגיל. אריל.	ארץ רעשה אף שמים נטפו מפני אלהים זה סיני מפני אלהים אלהי ישראל.
בונם.	בכל מקום עיני ה' צופות רעים וטובים.
בועז.	ביום קראתי ותענני תרהיבני בנפשי עז.
בנימן.	בני עבדיך ישכונו וזרעם לפניך יכון.
בצלאל. ברינדל.	בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל.
ברכיה.	בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה
ברוך.	ברוך אתה ה' למדני חקיך.
גבריאל. גיטל.	גם אני אודך בכלי נבל אמתך אלהי אזמרה לך בכנור קדוש ישראל
גר.	גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד.
גדליה. גלדה.	גל על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה.
גרשון.	גרש לץ ויצא מדון וישבות דין וקלון.
דוד.	דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד.
דינה. דבורה.	דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה.
דן. דניאל.	דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל.
הדסה.	הסתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה.
הלל. הינדל.	הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל.
זאב.	זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב.
זבולן.	זבולן לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות וירכתו על צידן.
זכריהו.	זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיו.
זלפה.	זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה.
זרח.	זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק.
חיים.	חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.
חוה. חיה. חנה.	חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'.
חנוך.	חלקי ה' אמרתי לשמור דבריך.
טוביה.	טוב ויחיל ודומם לתשועת ה'.
יאיר. יקר.	ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור.
יהודה. ידידיה. ישעיה. ירמיה.	יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברכוכה.
יהושע.	יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע.
יואל. יחיאל. יקותיאל.	ימין ה' רוממה ימין ה' עשה חיל.

יוחנן. יונתן.	יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן.
יוכבד.	יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד.
יום טוב.	יפה נוף משוש כל הארץ הר ציון ירכתי צפון קרית מלך רב.
יונה.	יונתי בחגוי סלע בסתר המדרגה.
יוסף.	ה׳ יגמור בעדי ה׳ חסדך לעולם מעשה ידך אל תרף.
יעבץ.	יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ
יעקב.	יענך ה׳ ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב.
יצחק.	י״י אדני עז ישועתי סכותה לראשי ביום נשק.
ירוחם.	יהי שם ה׳ מבורך מעתה ועד עולם.
ישי.	ה׳ לי בעוזרי ואני אראה בשונאי.
ישראל.	ייראו מה׳ כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל.
יששכר.	ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר.
כלב.	כי לא יטוש ה׳ עמו ונחלתו לא יעזוב.
לאה.	לה׳ הישועה על עמך ברכתך סלה.
לוי.	לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי.
מאיר.	מי זה האיש ירא ה׳ יורנו בדרך יבחר.
מיכאל.	מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה׳ שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל.
מרדכי.	מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.
מנחם. מרים. משלם.	מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם.
משה. מנשה.	מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה.
מתתיהו.	מה דודך מדוד היפה בנשים מה דודך מדוד שככה השבעתנו.
נחמיה.	נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה.
נחמן. נתן.	נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון.
נתנאל.	נחשבתי עם יורדי בור הייתי כגבר אין איל.
נפתלי.	נדבות פי רצה נא ה׳ ומשפטיך למדני.
סיני.	סעפים שנאתי ותורתך אהבתי.
סעריה.	סובו ציון והקיפוה ספרו מגדליה.
עזריאל.	על דעתך כי לא ארשע ואין מידך מציל.
עקיבה.	עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה.
עזור.	עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר.
פינחס.	פלס ומאזני משפט לה׳ מעשהו כל אבני כיס.
פתחיה.	פתחו לי שערי צדק אבוא בם אודה יה.
פלטיאל.	פן יטרוף כאריה נפשי פורק ואין מציל
פרץ.	פנית לפניה ותשרש שרשיה ותמלא ארץ.
צבי.	צר ומצוק מצאוני מצותיך שעשועי.
צפורה.	צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה׳.
קרינדל. קריסל.	קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור עובר על כפות המנעול.
ראובן.	ראה זה מצאתי אמרה קהלת אחת לאחת למצוא חשבון.
רבקה. ריסכה.	רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה
רחל. רפאל.	ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל.
שאול. שמואל.	שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול.
שבתי.	שברתי לישועתך ה׳ ומצותיך עשיתי.
שלמה. שמחה. שמעיה. שמריה. שרה.	שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה.
שמעון.	שבחי ירושלים את ה׳ הללי אלהיך ציון.
שניאור.	שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר.
תנחום.	תן להם כפעלם וכרוע מעלליהם כמעשה ידיהם תן להם השב גמולם להם.
תרצה.	תערוך לפני שלחן נגד צוררי דשנת בשמן ראשי כוסי רויה.

תפלת הביננו.

בשעת הדחק, כגון שהוא בדרך או במקום שטרוד וירא שיפסיקוהו, או מי שהוא חולה ואין בו כח להאריך בתפלה או מי שאין דעתו מיושבת עליו ולא יוכל להתפלל בכוונה תפלה ארוכה, או שהשעה עוברת לו, הוא יתפלל תפלת הביננו, ואומר ג' ברכות ראשונות של שמנה עשרה ואח"כ אומר הביננו וגו' ואומר רצה וכו' ומסיים ג' ברכות אחרונות. וצריך לאמרה מעומד, וכשיגיע לביתו או שידוע לו אח"כ וכשתתיישב דעתו אין צריך לחזור ולהתפלל. ואינו מתפלל הביננו בימות הגשמים, ולא במ"ש ויו"ט. הפועלים שעושין מלאכה אצל בעל הבית אם נתן להם שכר חוץ מסעודתן בשמקפיד עליהן, מתפללים הביננו. וזו הנוסחא, אדני שפתי וגו' בא"י או"א וכו' עד האל הקדוש, ואח"כ:

הֲבִינֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָדַעַת דְּרָכֶיךָ. וּמוֹל אֶת־לְבָבֵנוּ לְיִרְאָתֶךָ. וְתִסְלַח לָנוּ לִהְיוֹת גְּאוּלִים. וְרַחֲקֵנוּ מִמַּכְאוֹב. וְדַשְּׁנֵנוּ בִּנְאוֹת אַרְצֶךָ. וּנְפוּצוֹתֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ תְּקַבֵּץ. וְהַתּוֹעִים עַל־דַּעְתְּךָ יִשָּׁפֵטוּ. וְעַל הָרְשָׁעִים תָּנִיף יָדֶךָ. וְיִשְׂמְחוּ צַדִּיקִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וּבְתִקּוּן הֵיכָלֶךָ וּבִצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וּבַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ. טֶרֶם נִקְרָא אַתָּה תַעֲנֶה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה: רצה וכו'.

ההולך במקום גדודי חיה או לסטים מתפלל תפלה קצרה זו:

צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּים, וְדַעְתָּם קְצָרָה. יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד כְּדֵי פַרְנָסָתוֹ וּלְכָל־גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ, וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ואין צריך לג' ברכות ראשונות ולא לג' אחרונות. וכשבא לביתו חוזר ומתפלל שמונה עשרה כראוי.

בשחרית של ר"ח וחנוכה וחה"מ אומרים הלל אחר תפלת י"ח. (תמצאהו בסדר ר"ח).

אן ר"ח חנוכה אונד חול המועד ווירד נאך שמנה עשרה דאז הלל געשפראכען. (ויעהע נאך מוסף ר"ח.)

הביננו, זו היא מעין י"ח (ברכות דף כ"ט), כיצד? ג' ברכות ראשונות שלמות, ואח"כ הביננו כנגד אתה חונן, ומול כנגד השיבנו, ותסלח כנגד סלח, להיות גאולים כנגד ראה בעניינו, ורחקנו ממכאוב כנגד רפאנו, ודשננו כנגד ברך, ונפוצותינו כנגד תקע, והתועים כנגד השיבה, ועל הרשעים כנגד ולמלשינים, וישמחו, כנגד על הצדיקים, בבנין עירך כנגד ולירושלים, ובצמיחת כנגד את צמח, טרם נקרא כנגד שמע קולנו, ואח"כ ג' הברכות האחרונות שלמות. ובירושלמי דברכות פ' ד' הביאו נוסחא אחרת בברכה זו וכה לשונה „הביננו ה' אלהינו, ורצה תשובתנו, סלח לנו גואלנו, ורפא חליינו, ברך שנתנו בטללי ברכה, כי מפוזרים אתה תקבץ, והתועים עליך לשפוט, ועל הרשעים תשית ידך וישמחו כל חוסים בך בבנין עירך ובחדוש בית מקדשך, טרם נקרא ואתה תענה, בא"י ש"ת". והנוסחא הזאת לא נזכרה מעין ברכת את צמח ובשאת הירושלמי אשר לפיה אין את צמח ברכה בפני עצמה והמבואר למעלה דף 97. ודשננו ל' דשנת בשמן ראשי (תהלים כ"ג, ה'). בנאות, ל' נוה כמו בנאות דשא (שם כ"ג, ב'). מארבע כנפות הארץ תקבץ, כן הנוסחא באלפסי ובכל בו וכן העתיק ר"א מירנא בפירושיו וכן הוא באור זרוע על ברכות ההביננו דף מ"ד וכל"ל, ובגמ' קבוץ לשון. על דעתך ישפטו, פירושו הפשוט, התועים ישפטו על דעתך ולא על דעת אדם, כי האדם יראה לעינים אע"כ שפשעו לפעמים בשגגה ועל, לכן אתה יודע המחשבות תדין את התועים ולא אנחנו. ועיין עוד בפירוש ר' יונה על הרי"ף והגהת הטור א"ח ס' ק"י. תניף ידך, ליסרם, מל' מניף את ידי עליהם (זכרי' ב' י"ג). ובצמיחת קרן וכו' ע"פ תהלים קל"ב, י"ז. וכן גם הלשון בתפלת ר"ה. והרמב"ם הוסיף ובעריכת נר לבן ישי משיחך, וכן באלפסי ובסדר רב עמרם, וגם הוא בתפלת ר"ה. טרם נקרא ע"פ ישעיה ס"ה, כ"ד.

צרכי עמך, ברכות כ"ט, ב'. ודעתם של ישראל קצרה, ואינם יודעים לפרש צרכיהם.

בעשי"ת אומרים אבינו מלכנו אחר תפלת י"ח כן בשחרית כן במנחה, חוץ ממנחה של ערב שבת שאין אומרים.

אין דען עי"ת צו מארגענס וויא צו מנחה ווירד נאך שמנה עשרה דאס אבינו מלכנו געבעטעט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל־צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:

*) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵינוּ וּמְקַטְרְגֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

**) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אבינו מלכנו, מקור תפלה זו נמצא בגמ' תענית כ"ה, ב', מעשה בר' אליעזר שירד לפני התיבה ואמר כ"ד ברכות ולא נענה, ירד ר' עקיבא אחריו ואמר „אבינו מלכנו אבינו אתה, אבינו מלכנו אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו חטאנו לפניך, אבינו מלכנו רחם עלינו, אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך", ומיד נענה וירדו גשמים (כפי גרסת בעל עין יעקב). ועל יסוד הם הרחיבו החכמים תפלה זו ותקנוה לאמרה בר"ה ויו"כ וימי התשובה, וכן כתב הטור א"ח ס' תר"ב וז"ל באשכנז נוהגים לומר בעי"ת בקר וערב אחר היום שמנה עשרה אבינו מלכנו על סדר אלפא ביתא וכן כתב רב עמרם עכ"ל וראה בס' תניא סמן ע"ד. ויסוד תפלה זאת מד ברכות שמנה עשרה, כיצד? אין לנו מלך כנגד אבות, זכור כי עפר אנ' נגד גבורות; עשה עמנו למען שמך כנגד קדושה, הבינו כנגד אתה חונן, החזירנו נגד השיבנו, סלח ומחל נגד סלח לנו, כתבנו בספר גאולה כנגד גואל, שלח רפואה כנגד רפאנו, חדש עלינו נגד ברך עלינו, הרם קרן ישראל נגד תקע, בטל מעלינו כנגד השיבה, כלה כל צר כנגד למלשינים, מחק ברחמיך כנגד על הצדיקים, הרם קרן משיחך כנגד ולירושלים, מלאה לנו כנגד את צמח, שמע קולנו כנגד שמע, קבל ברחמים כנגד עבודה, כתבנו בס' חיים כנגד הודאה, נא אל תשיבנו כנגד ברכה אחרונה (וכן נמצא בחרוז זה ספוק למנהג ספרדיים), וכנגד עשה למען שמך וכו' שאומרים באלפי כלל תקנו החרוזים של עשה למענך וכו'. וזה גם הטעם למה אין אומרים אבינו מלכנו בשבת כי יש בו מעין שמנה עשרה של חול. והנה בענין נוסחאות החרוזים שבתפלה זו וסדרן זה אל זה יש שנוי רב בסדורים ובמנהגים השונים, וכל חרוזיה כמו שמצאתים בסדורים ובכתבי יד סך כולם נ"ג, ומהם בחרו להם בני ספרד כ"ט חרוזים, ובני אשכנז תפסו להם ל"ח חרוזים, ובני פולין מ"ד, ובנראה לטעם בנאורים. אין לנו מלך, לשון חרוז זה נא גם בגמרא. אלא מלה תלמודית ובכל המקרא כי אם נמצאה. עשה עמנו ע"פ ירמיה י"ד, ז'. שנה טובה, אחר חרוז זה נוסף בכ"י אחד „א"מ חדש עלינו גזרות טובות" ונמצא גם בס' רב עמרם, ובא גם במחזור רומא רק שם גורס „גזרות טובות". קשות, בכ"י אחד קשות ורעות וכן בסדור ספרדים. בטל מחשבות, בכ"י אחד גורס בטל מחשבות, והנוסחא באלפי כלל ספייעת לו. כלה ל' מניעה, ועי' תהלים ע"ח, י"ג. צר, צורר כמו במדבר י', ט'. ומשטין המוסרים עלינו שטנה ומלשינות; ולא ידעתי למה אמרו בהפעיל שלא נמצא במקרא ולא יסדו ושוטני כל' הכתוב תהלים ע"א י"ג. ובני מנהג פולין מוסיפים אחר זה לומר עוד „א"מ סתום פיות משטינינו ומקטרגינו", ומלת מקטרגינו ל' חז"ל ומעמה המלמדים מונה עלינו כל"א קאטעגאר. ומשחית, בכ"י ומשחית ועון ושמד ומגפה, ובסדורי ספרד ומשחית ומגפה; והנכון שאין לומר ומגפה כי לזה יוסד חרוז בפני עצמו, וכן איננו בסדור רב עמרם. מנע מגפה, בסדורים כ"י בנוסחא „עצור מגפה,

*) נאך מנהג פולין ווערדען אויך דיע קליינער געדרוקטען א"מ געזאגט.

**) נאך מנהג פולין ווערדען דיע א"מ פאן היער אן ביז א"מ תהי השעה איין פאלגענדער ארדנונג געזאגט: א"מ מנע ... סלח ומחל ... מחה והעבר ... מחק ברחמיך ... החזירנו ... שלח רפואה...

אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּֽךָ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ הַחֲזִירֵֽנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶֽיךָ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל־עֲוֹנוֹתֵֽינוּ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵֽינוּ מִנֶּֽגֶד עֵינֶֽיךָ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ קְרַע רֹֽעַ גְּזַר דִּינֵֽנוּ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ מְחֹק בְּרַחֲמֶֽיךָ הָרַבִּים כָּל־שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵֽינוּ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָֽחְנוּ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ זָכְרֵֽנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב לְפָנֶֽיךָ:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ כָּתְבֵֽנוּ בְּסֵֽפֶר חַיִּים טוֹבִים:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ כָּתְבֵֽנוּ בְּסֵֽפֶר זְכִיּוֹת:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ כָּתְבֵֽנוּ בְּסֵֽפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:
אָבִֽינוּ מַלְכֵּֽנוּ כָּתְבֵֽנוּ בְּסֵֽפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה:

ואינו נכון כי נשמע שהיא עצירת המגפה שכבר פגעה (במדבר י"ז, ט"ו) ואנחנו מתפללים שימנענה ממנו שלא תבוא כלל. החזירנו בתשובה, אחר מזה זה בא בכ"י אחד הפזמון א"מ גזור עלינו חיים טובים. סלח ומחל כהרבה כ"י וגם בסדורי ספרד כנוסחא בהפך „מחל וסלח" אמנם גרסתנו הנכונה כי כן גם בשמנה עשרה סלח ואח"כ מחל וכן הוא בסדור רפ"ו גם במחזור רומא וכן בס' רב עמרם. פשעינו מנגד, כן בסדור רפ"ה ובכל כ"י שראיתי וכן בסדורי ספרד גם בס' רב עמרם, וע"כ מה שנמצא בדפוסים פשעינו וחטאתינו מנגד נראה תוספת שהוסיפו עפ"ה ישעיה מ"ד, כ"ב. מחק, ל' הסרה בל' משנה כמו שבת דף ע"ג והמוחקו והממחקו, וכן ומחה אל מי (במדבר ה', כ"ג) ת"א וימחוק. ודע כי בסדור רפ"ו נקוד מְחֹק ונכון ע"פ מה שכתבתי בבאור סלח לנו אבינו (דף 90), והקריאה המורגלת היא מְחוֹק בחולם, והנראה כי יש ספק לה במשנה שמלא לא ימחוק (ב"ב דף פ"ח, ב') בוי"ו אחרי מי"ת שבוא סמן לתנועת החולם, ויהיה בתוך המשנים שמלא גם נמקרא בחולם על דרך יוצא מן הכלל כמו אופה, ינהום, אחזו. שטרי, ל' משנה ופעמו כתב וספר, כמו בכסף ובשטר (ריש קדושין) שטרי חוב (ב"מ י"ב, ב') שטרי אלילה ושטרי כרותין (שם דף כ') ונקוד שִׁטְרֵי ברוב סדורים גם בסדור רפ"ו והוא במשקל דִּבְשִׁי ובסדור רפ"ה גם בכ"י נקוד שְׁטָרֵי וגם הוא יתכן ואז הוא במשקל אֲשֶׁר אֲסָרֶיהָ, כְּתָב כְּתָבָם. זְכוֹר כי עפר עפ"ה תהלים ק"ג, י"ד. ובעל ש"ת נקד בל' הכתוב הוא זָכוּר בוי"ו בשורק, וכן נוקד גם בכ"י אחד, והר' עזריאל נקד זָכוּר והלך אחריו רוו"ה, ולפי הדעת כל זה אינו, והעקר זְכוֹר בל' צווי ונקשה כמו שנקוד בסדור רפ"ה ורפ"ו ושאר ס"י, ואין טענה מל' הכתוב כי שם המשורר בל' עבר ידבר ובא זָכוּר בדרך תואר, אבל בעניננו שמדברים אנחנו בל' בקשה צריכים לנקוד בצווי, וזה ברור, וכמו שמלא ג"כ באיוב ז', ז'. וי', ט'. ומקומות זולתם בל' צווי, ועיין עוד בלוח ארש ס' קנ"ז. בְּזִכְרוֹן כן נקוד בכל ס"י וכ"י, ובעל ש"ת הגיה בְּזִכָּרוֹן ושכח דברי רד"ק במכלול גם בשרשים כי שני משקלים בתבה זו אחד דגוש ואחד רפה. כתבנו, בני אשכנז ופולין נהגו לומר ה' כתבנו כנגד ה' חומשי תורה. ובכ"י אחד יש אחר הפזמון של חיים טובים עוד הפזמון א"מ כתבנו בספר מזונות, ובכ"י אחר יש הפזמון א"מ כתבנו בספר רפואות, ובסדור רב עמרם יש הפזמון א"מ כתבנו בספר זכרון, ובמחזור רומי יש שני הפזמונים א"מ כתבנו בספר צדיקים. א"מ כתבנו בספר ישרים ותמימים. זְכִיּוֹת מלה תלמודית מן הנפרד זְכוּת כמו חֲנֻיּוֹת (ירמיה ל"ז, ט"ז) מן חָנוּת, והיו"ד דגושה כמבואר למעלה דף 92, והמנקד זָכִיּוֹת זי"ן בקמץ גם הוא לא הפסיד ואז היסוד זָכוּת ובאשר נמלאהו באמת בל' ארמי זָכוּ השתכחת לי (דניאל ו', כ"ג), אך כבר הרגל הקריאה בפרוש ילמדו עליו ועלינו זכות בשבא וע"כ אין לזוז ממנה. ונמצא במחזור רומא אחר פזמון זה עוד הפזמון א"מ כתבנו בספר ישועות ונחמות. פרנסה וכלכלה, במחזור טורים הנוסחא מזונות ופרנסה טובה. גאולה וישועה, בכתב יד אחד ישועה וגאולה.

קרע... זכרנו... כתבנו בס' חיים... כתבנו בס' גאולה... כתבנו בס' פרנסה... כתבנו בס' זכיות... כתבנו בס' סליחה... הצמח... הרם... הרם... מלא ידינו... מלא אסמינו... שמע... קבל... פתח... נא אל... זכור כי עפר... תהי השעה... ח"ג"ו ח"ג"ו.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:
(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ:)
(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע:)
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:
(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:)
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:
(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:)
(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל־עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:)
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל־יִחוּדֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל־קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם (לְעֵינֵינוּ) נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:
אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

סליחה ומחילה כסדרה בסדורים וכ"י מחילה וסליחה, אך בסדור רס"ו כנוסחתנו, ובמחזור רומא סליחה ומחילה וכפרה. הַצְמַח צווי הפעיל, וכמו שאומרים מן וַיַּצְלַח (דה"א כ"ט, כ"ג) הַצְלַח (מ"א כ"ב, י"ב) כן אומרים מן וַיַּצְמַח (בראשית ב', ט') הַצְמַח, כי לעולם נקוד הצווי דומה לנקוד העתיד הבא עם וי"ו ההפוך. הרם קרן משיחך, בני מנהג פולין מוסיפים עוד א"מ מלא ידינו מברכותיך. א"מ מלא אסמינו שבע. והאחרון הוא עפ"ה משלי ג', י'. וברצון את תפלתנו, גם אחריו מוסיפים בני מנהג פולין „א"מ פתח שערי שמים לתפלתנו". נא אל תשיבנו זה החרוז ושנים שלפניו הם מעין ל' ברכה ט"ז של שמנה עשרה. עשה למען הרוגים, קודם חרוז זה מוסיפים בני מנהג פולין „א"מ תהי השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך. א"מ חמול עלינו ועל עוללינו וטפנו". ויש לדעת עוד כי החרוז הזה עשה למען הרוגים והשלשה החרוזים שלאחריו אינם בג' כ"י גם לא בסדורי ספרד, וכן אינם נמצאים לא בסדר רב עמרם ולא במחזור רומא, ואין ספק שנוספו בעת צרות של תתנ"ו. בָּאֵי באש ובמים כן בכל ס"י, והוא סמוך כדרך שהכינוי נסתר (ישעיה כ' י"א) הסבוני באהלים (שופטים ה' י"א) ודומיהם המובאים במכלול דף י"ג. נקום נקמת דם עבדיך עפ"ה תהלים ע"ט, י'. וכן הנוסחא בכ"י משנת ס"ו בלי תבת לעינינו ובכוון מטעם ידוע למבין. אם לא למעננו, בכ"י אחד הנוסחא וְלֹא למעננו וכן הוא בסדר רב עמרם ובמחזור רומא, ומסתבר. ובכ"י אחד בא אחר חרוז זה עוד א"מ עשה למענך ועננו. שנקרא עלינו, בכ"י אחד שנקרא באהבה עלינו, ובס' רב עמרם ובמחזור רומא לא נמצאו כלל התבות שנקרא עלינו. עשה עמנו צדקה וָחֶסֶד והושיענו, וי"ו של וָחֶסֶד בקמץ, ובכ"י אחד הנוסחא „צדקה וחסד עשה עמנו למען שמך הגדול והושיענו". ונוסח של חרוז זה בא ג"כ בתפלת והוא רחום.

כל ימי החול בימים שאומרים בהם תחנה אומרים אחר שמנה עשרה רחום וחנון וכו'. ובשני ובחמישי מוסיפים והוא רחום וכו' ואומרים אותו מעומד ובלחש. ואלו הימים שאין אומרים בהם תחנה ואין נופלים על פניהם: בערב שבת למנחה, ר"ח, פורים קטן ב' ימים, פורים גדול ב' ימים, חנוכה, ט' באב, ט"ו בשבט וט"ו באב, כל חדש ניסן, ל"ג בעומר, מר"ח סיון עד אחר אסרו חג דשבועות, ומיום כפורים עד אחר אסרו חג דסוכות ובק"ק פ"פ דמיין עד אחר ר"ח חשון, בימים אלו אין אומרים גם במנחה שלפניו (חוץ מן ט"ו בשבט וט"ו באב לפי מנהג פפ"דמ), ולא בערה"ש ועי"כ, ולא בבית האבל, ולא בבית החתן ביום שנכנס לחופה (ונהגו המנהג בכמה קהלות גם במנחה שלפניו), ולא בבהכ"נ ביום המילה.

טעגליך נאָך שמנה עשרה פֿאָן שחרית אונד מנחה ווירד רחום וחנון, אַם מאָנטאַג אונד דאָננערשטאַג דעז מאָרגענז אויך פֿאָלגענדעז והוא רחום געזאַגט; נור אַן יענען טאָגען ניכט, וואָ קיין תחנון געזאַגט ווירד; נעמליך: אַן ר"ח, גאַנץ ניסן, ל"ג בעומר, פֿאָן ר"ח סיון ביז נאָך אסרו חג פֿאָן שבועות, אַן ט' באב, אַן ער"ה, פֿאָן עי"כ ביז נאָך ר"ח חשון, אַן חנוכה, אַן ביידען פורים, ט"ו באב אונד ט"ו בשבט.

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: אַתָּה יְיָ לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנוּ: הוֹשִׁיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ:

והוא רחום, כתב התניא ס' כ', תולין אנו לומר בשני ובחמישי ועתה ה' אלהינו אשר הוצאת את עמך וכו' ויחיד האומרו כיון שהגיע לפסוק ויעבר ה' על פניו מדלג ואומר וסלחת לעוננו וכו' ואחר שאמרו סדר ועתה, נופלין על פניהם ואומרים רחום וחנון, אבינו הרחמן וכו' עכ"ל וכל התחנונים האלה באים במחזור רומא, והתחנה רחום וחנון היא שם בדמות פיוט ע"ס א"ב ומתחלת „רחום וחנון חטאנו לפניך רחם עלינו, אב הרחמים מלא רחמים רבים, בורא עולם במדת רחמים תבואנו לפניך רחם עלינו, גדול העצה ורב העליליה, זוכר לדקות ומגיד מישרים, הדור בלבוש ונאה בכתר, ובוחן כליות ולב ח"ל ר"ע, זך ויא" וכו' ומוסף „תוקף על כל תמים פעלו אל ארך אפים ורב חסד ואמת ח"ל ר"ע". והטור בא"ח ס' קל"ד כתב ז"ל בסדר רב עמרם כתב שנוהגין לומר אם עוננו ענו בנו, וידוי ויעבר, אבל בכל אלו המלכות אין נוהגין לומר אלא והוא רחום עכ"ל. והנה בסדר רב עמרם מביא את שלש הנוסחאות האלה, אם עונינו ענו, וגם ועתה ה' אלהינו, וגם והוא רחום וכתב שבי"ב מקומות אומרים בנוסחא האחת ובי"ב מקומות בהאחרת. והרמב"ם מביא נוסחא משונה מצלותן לאמרה בנפילת אפים והיא לפיכך אני כורע ומשתחוה ומתחנן וכו' כי לא על צדקתינו וכו', ה' שמעה וכו' אך אינו מביאה לב' וה' דוקא אלא לכל יום. והנה אמירת והוא רחום בב' וה' מזכירים גם אבן ירחי בס' ה"מ וכל בו בס' י"ח והם כותבים עליה שיסדוה ג' זקנים על נס שאירע להם שנצלו מכבשן אש, וז"ל הכל בו, עובדא הוה בספינתא דיהודאי דאתא מגלותא דירושלם לאתרא דהוה תמן הגמונא, אמר להון מאין עם אתון, אמרו ליה מעמא דיהודאי, אמר להון אם מיהודאי אתון בעינא למנסא יתכון כמה דמנסו חנניה מישאל ועזריה בגו אתון נורא יקדתא, אמרו ליה הב לנא זמן תלתין יומין, יהב לון זמן, יתבו בתעניתא וכל יומא מאי דחזו בחלמיהון הוו משתעי באפי קהלא, כדמטי לסלקא תלתין יומין, הוה תמן חד סבא דדחיל מעמין ולא הוה חכים כולי האי דאמר להו חזינא בחלמאי דאקרי לי חד פסוקא דהוה כתיב ביה תרין בי ותלתא לא ולא ידענא מאי האי, אמר ליה חד סבא חכימא לבדא, האי קרא ודאי הוא דאקרי לך מן שמיא כי תעבור במים אתך אני ובנהרות לא ישטפוך כי תלך במו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך, את ודאי תיעול בנורא ותשתזיב דהא ודאי מן שמיא אתרמיז לך ניסא. עבדו בשעת הגמונא נורא רבא לחדא בפרצת חד ועל ההוא סבא דחלם ההוא חלמא בגו נורא ואתפליג איסתא לתלתא חולקין ואזדו דעלו בגויה תלתא לדיקי לקבולי אנפיה דההוא סבא, והנהו תלתא סבי בהן שבחו ואמרו והוא רחום, קדמאה אמר עד אנא מלך רחום וחנון, תנינא אמר עד אין כמוך, תליתאה מתמן ולהלן, והכלהו מתחילין ברחום ומסיימים ברחום ותקינהו למאמרו בשני ובחמישי שהוא יומא דדינא עכ"ל. אמנם תוכן תחנה זו מתנגד לטעם הזה של כל בו כי לא נמצא בתחנה רמז דבר מכבשן אש. אבל מצאתי אני בסדור כ"י נכתב בשנת קס"ז [וסדור זה הוא בבית הר"ע גאָלדשמידט ז"ל בפפד"מ] שכתב ר' יהודה בר אליעזר בני תלמיד של ר' מנחם שהיה ש"ץ בשרויי"ש הטעם על אמירת והוא רחום כזה"ל: והוא רחום יכפר עון וכו' שאנו אומרים בשני ובחמישי מעומד יסדוהו אנשי הבית שהגלו מירושלים כשחרבן בית שני שהגלה אותם אספסיינוס שחיק עצמות ולוה לעשות מהם ג' אניות והושיבם בהם בלא רב חובל ובלא מלחים, ועמד עליהם הרוח והוליכם לישבה בכל פלך ופלך, ספינה אחת נתישבה לאפנד"א (Lepanto) ואחת במדינת ארל"א (Arles בצרפת) ואחת במדינת בורדיי"ל (Bordeaux או portugal.?) ואותם שנתישבו בבורדיי"ל קבלם השר בסבר פנים יפות ונתן להם שדות וכרמים והיו שם ימים רבים בשלוה עד שמת אותו השר וקם עליהם מלך חדש ומה שתקן להם הראשון סתר להם השני וגזר עליהם גזרות, והיו שם ב' אחים יוסף ובנימין ועמהם שמואל בן דודם והם היו מאנשי ירושלים ויצעקו אל ה' בצר להם ויגזרו צומות ותעניות ולבשו שקים על בשרם ויסדו והוא רחום בין שלשתם, יוסף יסד והוא רחום עד מלך חנון ורחום אתה, ובנימין יסד מאנא עד אין כמוך, ושמואל יסד כל השאר עד ה' אחד, ואח"כ הושיעם האל וגאלן והמית את השר

אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד: כי עמך הסליחה למען תורא: לא כחטאינו תעשה לנו ולא כעונתינו תגמול עלינו: אם עונינו ענו בנו יי עשה למען שמך: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יעננו יי ביום צרה ישגבנו שם אלהי יעקב: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך: אדונינו אלהינו שמע קול תחנונינו וזכר לנו את ברית אבותינו והושיענו למען שמך: ועתה אדני אלהינו אשר הוצאת את עמך מארץ מצרים ביד חזקה ותעש לך שם כיום הזה חטאנו רשענו: אדני ככל צדקתיך ישב נא אפך וחמתך מעירך ירושלם הר קדשך כי בחטאינו ובעונות אבתינו ירושלם ועמך לחרפה לכל סביבתינו: ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך ואל תחנוניו והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני:

הטה אלהי אזנך ושמע פקח עיניך וראה שממתינו והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא על צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: אבינו האב הרחמן הראנו אות לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו כל הגוים כי אתה יי אלהינו: ועתה יי אבינו אתה אנחנו החמר ואתה יצרנו ומעשה ידך כלנו: הושיענו למען שמך צורנו מלכנו וגואלנו: חוסה יי על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים למה יאמרו בעמים איה אלהיהם: ידענו כי חטאנו ואין מי יעמד בעדנו שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה:

כלורך נטיתה מעונה וקשה. ושלמו והודיעו כל המאורע בכל מקומות ישראל וגם התפלה כתבו והודיעו להם, וקבלו עליהם לאמרה בשני ובחמישי, וכן נהגו בכל ישראל עכ"ל ומעם זה הוא מאחר ומתיבה יותר של בשון תפלה זו כראוי לכל מעיין בה, ובזה יובן מה שאין ספק כי התפלה מורכב ע"י יותר ממחבר: אמר כי כן זה שלשה מחברים פסוקים ומצולצים, ונוספות התפלה רובה כפולה על פי פסוקי המקרא כמשנו לפי הענין וכל' בקשה. ועוד לדעת כי בני מנהג ספרד קיצרוה והשמיטו מענה אותן המאמרים כלומקים מהם על ני הוא כסר והנעתקל שהיה בזמן המותקן ופיתם רפוים. עוד לנו לאמרם אשר אנחנו נרים בכל חוכות בבלי מומם וירמת סגולה. — והוא רחום תהלים ע"ח, ל"ח. אתה ה' שם מ', י"ב. ונאמנה בל' תפים הושיענו ה' אלהינו שם ק"ו, מ"ז. ונמדור רס"ג גם נמצא כ"י נכתב בפסוק הפימנו אלהי ישענו של ישע"א ט"ו, ל"ה. וכבר כתבו שיש בתפלה זו מן האשה עד זאת מלך מנין ר"ט שמות הוי"ה ומן מנא ימלך עד טוסה שב י"ם שמות כנגד י"ם ברכות של שמנה עשרה (נפתח שער ס' ל"ב), ולפי זה נראה הדין עם גרסת כ"י, אמנם גם בסדור הפלדיים הפסוק של תהלים. אם עונות תהלים ק"ל, ג'. ו', לא כחטאינו שם ק"ג, י'. ונאמנה לל' בקשה. אם עונינו ירמיה י"ד ז'. זכר תהלים כ"ה, ו'. יעננו ה' שם כ', ב'. כנגנו סלון לרבים אלהים נעדם. ה' הושיעה שם כ', י'. כי אין בנו מעשים נאם לשון זו נמצא תהלים מאמר כ"ב. צדקה עשה עמנו, גם"מ „עשה עמנו צדקה ומסד והושיענו למען שמך" וגם"מ „צדקה עשה עמנו והושיענו למען שמך", ואין לעמוד בבירור אם נוסח אבינו מלכנו זה לקוח מן אבינו מלכנו של ער"ת, או אם לקחוהו לעי"ת מתפלה זו. אדוננו אלהינו זה הפסוק אינו בסדור הספרדים גם לא בסדור רס"ג. ועתה אדני מכאן עד אבינו האב לקוח מדניאל ט', ט"ו עד כ'. האב הרחמן כן מנבוקרמשה למעלה דף 69. ועתה ה' אבינו ישעי' ס"ד, ז'. הושיענו למען שמך אינו בכ"י ותמהו כמ"ז גם לאיכם הספרדים. חוסה ה', יואל ב', י"ז.

יָדַעְנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים. צְדָקָה עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: חֲמוֹל עַל־עַמֶּךָ רַחֵם עַל־נַחֲלָתֶךָ חוּסָה־נָּא כְּרֹב רַחֲמֶיךָ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי לְךָ יְיָ הַצְּדָקָה עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל־עֵת:

הַבֶּט־נָא רַחֶם־נָא עַל־עַמְּךָ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם וְהוֹשִׁיעָה צֹאן מַרְעִיתֶךָ וְאַל־יִמְשָׁל־בָּנוּ קֶצֶף כִּי לְךָ עֵינֵינוּ תְלוּיוֹת הוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: רַחֵם עָלֵינוּ לְמַעַן בְּרִיתֶךָ הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה בְּךָ תוֹחַלְתֵּנוּ אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת אָנָּא סְלַח־נָא אֵל טוֹב וְסַלָּח כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אָנָּא מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם זְכוֹר וְהַבֵּט לִבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדַת יָחִיד לְמַעַן יִשְׂרָאֵל: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי שִׁמְךָ הַגָּדוֹל נִקְרָא עָלֵינוּ עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת בְּכָל־עֵת עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּחַסְדֶּךָ חַנּוּן וְרַחוּם הַבִּיטָה וַעֲנֵנוּ בְּעֵת צָרָה כִּי לְךָ יְיָ הַיְשׁוּעָה: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַחְסֵנוּ אַל־תַּעַשׂ עִמָּנוּ כְּרֹעַ מַעֲלָלֵינוּ זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ וּכְרֹב טוּבְךָ הוֹשִׁיעֵנוּ וַחֲמָל־נָא עָלֵינוּ כִּי אֵין לָנוּ אֱלוֹהַּ אַחֵר מִבַּלְעָדֶיךָ צוּרֵנוּ: אַל־תַּעַזְבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַל־תִּרְחַק מִמֶּנּוּ. כִּי נַפְשֵׁנוּ קְצָרָה מֵחֶרֶב וּמִשְּׁבִי וּמִדֶּבֶר וּמִמַּגֵּפָה וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵנוּ כִּי לְךָ קִוִּינוּ וְאַל־תַּכְלִימֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ בָּנוּ וּזְכָר־לָנוּ אֶת־בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. רְאֵה בְצָרוֹתֵינוּ וּשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה:

אֵל רַחוּם וְחַנּוּן רַחֵם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ כִּי אֵין כָּמוֹךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אָנָּא שָׂא נָא פְשָׁעֵינוּ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ אֵל חַי וְקַיָּם הַחֲסִין בַּכֹּחַ חָסִיד וָטוֹב עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ כִּי אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ: אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וּמָלֵא

ידענו כי אין, זה הפסוק אינגו בס' ספרדיים. כרחם אב על' תהלים ק"ג, י', ומוכח מזה שמה שבדפוסים כן תרחם שמלת כן מיותרת וכן באמת אינה בכ"י ובס' ספרדים. והושיענו למען שמך אינו בס"ס, ובסדור רס"ג הנוסחא הושיענו וחמול על עמך וכו'. חננו ועננו, בס"ס חננו מלכנו ועננו. עשה נפלאות בכרי כל"ל כמו בתהלים ע"ב, י"ח. פ"ו, י'. קל"ו, ד'. וכן בסדור רס"ג.

ה' אלהינו חוס ורחם אינגו בסדור רס"ג. ובן זה במקום הושיענו למען שמך רחם עלינו למען בריתך הנוסחא הושיענו למען בריתך, ובסדור הספרדים נוסחת הפסקה זו „הבט נא והושיעה נא צאן מרעיתך אל ימשל בנו קצף כי לך ה' הישועה בך תוחלתנו אלוה סליחות אנא סלח נא כי אל טוב וסלח אתה".

בין הבתרים, הברית שכרת השם עם אברהם אבינו כשלקח לו עגלה ועז ואיל ותור וגוזל ויבתר אותם (בראשית ט"ו) נקראה ברית בין הבתרים ע"ש בתור הקרבנות. למען ישראל, למען יעקב אבינו, ומזכיר כאן זכות ג' אבות. אבינו מלכנו חננו וכו' מכאן עד נקרא אל תניחנו בשמט כולה בסדור הספרדים. מבלעדיך צורנו: בו סוף פסוק כי נשען למעלה ממנו, ומן אל תעזבנו מתחיל פסוק אחד עפ"ה תהלים ל"ח, כ"ב, ובשמי הלשון מפיד לרבים, ויולא לנו עוד מזה כי צ"ל אל תרחק ולא ואל וכן הוא בסדור כ"י. קצרה ל' ותקצר נפש העם (במדבר כ"א, ד'). מחרב, מסכנת החרב, המ"ם מ"ם הסבה כמו מחטאת נביאיה (איכה ד', י"ג), ויש שפרשו המ"ם למ"ם ההסרה ומחובר אל הצילנו ר"ל הצילנו מחרב וממשבי וכו', והראשון נאה יותר בעיני.

אל רחום וחנון וכו' בכ"י „אל רחום אתה רחם עלינו ועל כל מעשיך, מי כמוך ה' אלהינו, אנא שא וכו'" הַחֲסִין חי"ת בחטף פתח והוא גם תואר ל' תקיף וגבור, כמו חסין יה (תהלים פ"ט, ט') וכן בפסק הרמ"ה לבראשית שבז חסן. אתה הוא ה' אלהינו אינגו בסדור רס"ג, אלא רק כי אתה אל ארך וכו'.

רַחֲמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ שְׁמַע מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ וּמִיַּד אוֹיְבֵינוּ הַצִּילֵנוּ שְׁמַע מַלְכֵּנוּ תְּפִלָּתֵנוּ וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן הַצִּילֵנוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַתָּה וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אַל־תַּנִּחֵנוּ: אַל־תַּעַזְבֵנוּ אָבִינוּ וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ בּוֹרְאֵנוּ וְאַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ יוֹצְרֵנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֵין כָּמוֹךָ חַנּוּן וְרַחוּם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֵין כָּמוֹךָ אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת הוֹשִׁיעֵנוּ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מֵרַעַשׁ וּמֵרֹגֶז הַצִּילֵנוּ: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב אַל־תֵּפֶן אֶל־קָשְׁיֵנוּ וְאֶל־רִשְׁעֵנוּ וְאֶל־חַטָּאתֵנוּ: שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ׃ וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמָּוֶת כִּי רַחוּם אָתָּה כִּי כֵן דַּרְכֶּךָ עֹשֶׂה חֶסֶד חִנָּם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר: חוּסָה יְיָ עַל־עַמֶּךָ וְהַצִּילֵנוּ מִזַּעְמֶךָ וְהָסֵר מִמֶּנּוּ מַכַּת הַמַּגֵּפָה וּגְזֵרָה קָשָׁה כִּי אַתָּה שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים: מַה־נִּתְאוֹנֵן מַה־נֹּאמַר מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק: נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה אֵלֶיךָ כִּי יְמִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים: אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: אָנָּא יְיָ עֲנֵנוּ בְּיוֹם קָרְאֵנוּ: לְךָ יְיָ חִכִּינוּ לְךָ יְיָ קִוִּינוּ לְךָ יְיָ נְיַחֵל אַל־תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ כִּי נָאֲמוּ גוֹיִם אָבְדָה תִקְוָתָם כָּל־בֶּרֶךְ וְכָל־קוֹמָה לְךָ לְבַד תִּשְׁתַּחֲוֶה:

הַפּוֹתֵחַ יָד בִּתְשׁוּבָה לְקַבֵּל פּוֹשְׁעִים וְחַטָּאִים נִבְהֲלָה נַפְשֵׁנוּ מֵרֹב עִצְּבוֹנֵנוּ אַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ נֶצַח קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי חָסִינוּ בָךְ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אִם אֵין בָּנוּ צְדָקָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים זְכָר־לָנוּ אֶת־בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ וְעֵדוֹתֵנוּ בְּכָל־יוֹם יְיָ אֶחָד: הַבִּיטָה בְעָנְיֵנוּ כִּי רַבּוּ מַכְאוֹבֵינוּ וְצָרוֹת לְבָבֵנוּ: חוּסָה יְיָ עָלֵינוּ בְּאֶרֶץ שִׁבְיֵנוּ וְאַל־תִּשְׁפֹּךְ חֲרוֹנְךָ עָלֵינוּ כִּי אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ: אֵל הַבִּיטָה דַּל כְּבוֹדֵנוּ בַּגּוֹיִם וְשִׁקְּצוּנוּ כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה: עַד־מָתַי עֻזְּךָ לַשְּׁבִי

ושמך עלינו נקרא ירמיה י"ד, ט'. אל תעזבנו ל' מ"א ח', נ"ז. ובכ"י מוקדם לו עוד „ה' אלהינו אתה ושמך הגדול עלינו נקרא עשה עמנו למען שמך".

מרעש ומרגז ל' בהלה ורעדה כמו רגזה ותרעש הארץ (תהלים ע"ז, י"ט) ברעש ורגז (איוב ל"ט, כ"ד). זכר לעבדיך דברים ט' כ"ז. ונשתנה לפי הענין. שוב מחרון שמות ל"ב י"ב. חוסה ה' על וכו' עד לקבל שבים נמצא כולה בסדור הספרדים. ממעמך בעי"ן בשבא פתוח. לך אדני הצדקה דניאל ט', ז'. והשם בל' אומות. מה נתאונן של' איכה ג', ל"ט. ובראשית מ"ד, ט"ז. נחפשה איכה ג', מ'. כי ימינך, לקוח מתפלת נעילה. אנא ה', תהלים קי"ח, כ"ה. לך ה' חכינו עפ"י ישעיה ח', י"ז. ותהלים ק"ל, ה'. אל תחשה ותעננו, אל תשתוק ואל תיסרנו, ותבת אל עומדת במקום שנים, ולקוח מלשון ישעיה ס"ד, י"א. נאמו, אמרו, מגזרת וינאמו נאם (ירמיה כ"ג, ל"א).

כי חסינו בך איננו בסדור רפ"ז. ובסדורי הספרדים נמצא מן כי חסינו בך עד בארץ שבינו. ועדותנו. מה שמעידים אנחנו בכל יום על אחדותך באמרנו ה' אחד, והדל"ת בחולם כמו ועדותי זו אלמדם (תהלים קל"ב, י"ב). דל כבודנו, ירד והלך לו כבודנו, דל פעל הוא בל' נסתר אל עבר מענין ידל כבוד יעקב (ישעיה י"ז, ד'). ושקצונו, מאסו בנו. עוזך לשבי כן הגיה ר' עוזיאל בסדורו עפ"י תלים ע"ח ס"א, ויאמר תקן כי כן הוא גם בסדור רפ"ז, וכן גורס גם המפרש ר' לבי בר מנוח ח"ל עד מתי עוזך לשבי. הארון והמקדש נקראו עוז דכתיב ארון עוזך (דה"ב ו', מ"א) וכתיב גאון עוזכם (יחזקאל כ"ד, כ"א) עכ"ל

וְתִפְאַרְתְּךָ בְּיַד־צָר: עוֹרְרָה גְבוּרָתְךָ וְקִנְאָתְךָ עַל־אוֹיְבֶיךָ הֵם יֵבוֹשׁוּ וְיֵחַתּוּ מִגְּבוּרָתָם וְאַל־יִמְעֲטוּ לְפָנֶיךָ תְּלָאוֹתֵינוּ: מַהֵר יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ בְּיוֹם צָרָתֵנוּ וְאִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ לְמַעַנְךָ פְעַל וְאַל־תַּשְׁחִית זֵכֶר שְׁאֵרִיתֵנוּ: וְחֹן אֹם הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ פַּעֲמַיִם בְּכָל־יוֹם תָּמִיד בְּאַהֲבָה וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד:

אין נופלין על פניהם. אלא במקום שיש ספר תורה. בשיש לו תפילין בזרועו יטה על צד ימין ובשאין לו תפילין יטה על שמאלו ודוקא על זרועו ומיושב.

אן פאלגענדען טאגען ווירד קיין תחנון געזאגט: ר"ח, גאנץ ניסן, ל"ג בעומר, פון ר"ח סיון ביז נאך אסרו חג פון שבועות, ט' באב, ער"ה, פון עי"כ ביז נאך ר"ח חשון, חנוכה, פורים, ט"ו באב אונד ט"ו בשבט.

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־גָּד צַר־לִי מְאֹד נִפְּלָה־נָּא בְיַד־
יְהוָֹה כִּי־רַבִּים רַחֲמָו וּבְיַד אָדָם אַל־אֶפֹּלָה:

רַחוּם וְחַנּוּן חָטָאתִי לְפָנֶיךָ יְיָ מָלֵא רַחֲמִים רַחֵם עָלַי וְקַבֵּל תַּחֲנוּנָי: יְיָ אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: חָנֵּנִי יְיָ כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְיָ כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי: וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְיָ עַד־מָתָי: שׁוּבָה יְיָ חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ: כִּי אֵין בַּמָּוֶת זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה־לָּךְ: יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה

נס' יעב"ץ השמיט כאן הנוסחא. גם ודי הספרדים השמיטו עשות זה, וכן השמיטו המאמר „וקנאתך על אויביך הם יבושו ויחתו מגבורתם". על אויביך, תקון המדוקים הוא וכס"י כתוב על אויבינו. יבושו ויחתו ע"פ ירמי' י"ז, כ"ו. תלאותינו, כרותינו שמצאו כל התלאה אשר מצאתם (שמות י"ח, ח') והוא ענ"ה נחמיה ט', ל"ב. ואם לא למעננו למענך פעל, בשני כי"י גם בסידור רס"ג גורס לא למעננו כי אם למענך פעל. וכן גם בסדור הספרדים. שאריתנו, בכ"י נוסף כי אל מלך חנון ורחום אתה, ובסדורי ספרדים הנוסחא שאבותינו כו' לך .סולחנות. עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה וזכור עדותנו בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה שמע ישראל וכו'. יהוה לו"ו סברת חכן. אם כעס, והוא היחיד מן שכתובו כל האושים (תהלים ק"ו, ס'). פעמים בכל יום תמיד באהבה ואומרים, גרסאות מתחלפות יש כאן ובסדור רס"ג חסר מלת באהבה, ובכי"י גורס בכל יום פעמים באהבה ואומרים, וכן גם בכי"י אחר בסדרון מלת באהבה, וגרסת ספרדים בכל וכתוים. ובסדור תהלים מזמור ק"ד נמצא בעין נוסחא זו.

ויאמר דוד, ש"ב כ"ד, י"ד. ולא נעתק פסוק זה לתחנון כמוס סדור יעב"ץ גם לא בסדור אשר ששוים, כק"ש"ע בספרו הכלל של"ס דף ג"ו כתב שנוהגין לומר קודם נפילת אפים פסוק זה, ולא ידע לו טעם אם לא נאמר שנופלים על פניהם בתחנון, והפסוק זה כתוב נפלה נא ביד. — וטעם שנופלים על פנים בתחנון ילפ' הכל כי שוזים כמו עשה רבינו ע"ה שאמר עליו ואתנפל לפני ה' (דברים ט', י"ח. וכ"ב) וכן יהושע ויפל על פניו ארצה (יהושע ז', ו'), וטעם הנטיה על צד שמאל כתב שהוא דוגמת הקרבן שהמיר אשר כיו מרכינין אותו כשוחטין אותו על שמאלו ותפלה נתקנה כ"כ ע"כ רב איקלע לבבל מאמינא כבוד כבל כולי עלמא מתנפיהו, ובג"מ כ"ט ע"כ אימא שלום אשתו של ר"א בן הורקנוס לא הוה שבקה ליה למיפל על אפיה. רחום וחנון תפלה זו נקראה בשם תחנון על' אמרו מפילים תחנונינו לפניך (דניאל ט', י"ח) מ' תחנת של' ומפיל תחנתי לפני ה' (שם ט', כ'). והתחנון הזה עוד קודם בטור לא כיתה לו נוסחא מיוסדת לכל אלא כל אחד אמר כנקשתו (טור א"ח ס' קל"א) ואחר כך קבעוהו בנוסחתו. רחום וחנון חטאתי לפניך וכו' ואחריו מזמור ו', והספרדים אומרים מזמור כ"ה (וכן הוא מוזכר סוף פ' במדבר), וכתב האבודרהם יש עניינים שתחננים מיוסדים אמרים כל אחד ואחד כפי רצונו ודעתו. אמלל, נחלה ודל כם. ואף כתיב ואתה תגי, עד מתי תביט ותניח רופא. בשאול, נקבר. אשחה הוא כמל לשון של השחה ופירושו מוריד מי דמעות על מטתי, כל"ם חין נשנשע, וכל' פרמי ל' חסקי עמעו רסילה, וילקן פניו ת"ם ומספי מפוכי

בְּכָל־לַיְלָה מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה: עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה בְּכָל־צוֹרְרָי: סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי־שָׁמַע יְיָ קוֹל בִּכְיִי: שָׁמַע יְיָ תְּחִנָּתִי יְיָ תְּפִלָּתִי יִקָּח: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל־אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע:

בשני ובחמישי מוסיפים זה, אבל בשאר ימי השבוע אומרים מיד ואנחנו לא נדע וכו'.

אין מאנטאג אונד דאננערשטאג ווירד אויך יי אלהי ישראל געזאגט; אן דען איבריגען וואכענטאגען אבער זאגט מאן גלייך ואנחנו לא נדע אן.

ש"ץ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

ק' הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה כִּי הָיִינוּ לַעַג וָקֶלֶס בַּגּוֹיִם נֶחְשַׁבְנוּ כַּצֹּאן לַטֶּבַח יוּבָל לַהֲרוֹג וּלְאַבֵּד וּלְמַכָּה וּלְחֶרְפָּה:

ש"ץ וּבְכָל־זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ: "

ק' זָרִים אוֹמְרִים אֵין תּוֹחֶלֶת וְתִקְוָה. חֹן אֹם לְשִׁמְךָ מְקַוֶּה. טָהוֹר יְשׁוּעָתֵנוּ קָרְבָה. יָגַעְנוּ וְלֹא הוּנַח לָנוּ. רַחֲמֶיךָ יִכְבְּשׁוּ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ:

ש"ץ אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ: "

ק' חוּסָה יְיָ עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וְאַל־תִּתְּנֵנוּ בִּידֵי אַכְזָרִים. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱלֹהֵיהֶם לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה עִמָּנוּ חֶסֶד וְאַל־תְּאַחַר:

(ברכות ע"ב, ל"א) ודומה בארו ת"א ויספי בארה (במדבר ר"ט, ז'). אמסה, אלחלח ואמחה כמו מים, מגזרת המסיו את לב העם (יהושע י"ד, ח'). עששה, כהתה. עתקה נתישנה, געאלטערט, מלשון של ישן עתיק, וכן בדניאל ז', ט' ועתיק יומין. בכל צוררי, בעבור כל צוררי, דעתה התאמית נמשכת (נחמיה י"ט, כ"ט); קול בכיי, כי שערי דמעות לא ננעלו (ב"מ דף נ"ט). רגע, פתאום.

ה' אלהי ישראל, כתב בכל בו אומר החזן ה' אלהי ישראל ואחר מתחננות בפיוטים ואחר התחנה אומר ואנחנו לא נדע וכו'. וכן באמת נמצא בסדורים כ"י הרבה תחנות כאלה המסודרות כעין פיוט ולכולן עומד בראש הפסוק ה' אלהי ישראל שוב וכו' גם בני ספרד אומרים בתחלה ה' אלהי ישראל ואחרי תחנה מפורשת אחת ליום שני (ומצויה אצל בתפלה שלנו) ואחרת ליום חמישי, וכן לכל הקהלות יש להם תחנה מיוחדת לומר אחר הפסוק ה' אלהי ישראל. והנה זאת התחנה שלנו כתבו על אודותיה בשם ר' יהודה החסיד כי יסדה חזקיה המלך, ואם קבלה היא נקבל ואם לדין יש תשובה, כי החיפוש הזה שנעשה גם נפשת אינכה כי התחנה ה' אלהי ישראל אינו מגוף התחנה כאשר ראינו והיא מתחלת באמת הבט משמים, וא"כ אין בה סימן. אבל תוכן התחנה יגיד לנו ומן מבורר כי נוסדה בימי הגלות שבסוף אלף החמישי גם ראיה ממה מבורר שהתחנה מעקרה פיוט גדול הולך על סדר א"ב ולא נשאר בשלמותו, כי קצרוהו או בדי אלא בבתים על הבבור או מטעם אחר ואין לנו עוד מהנו כי אם החרוזים של אות ה' ו' ז' ח' נ' וק', וחרוז של אות נו"ן אינו נמצא אצל שלפניו בכ"י שמנה קודם החרוז של אות ט', ונראה לי שהקיצור מתוך פיוטי סדרי של תוסה. ומתם אנחר, שוב מחרון, שמות ל"ב, י"ב. הבט משמים, ל' ישעיה ס"ג, ט"ו. לעג וקלס, תהלים מ"ד, י"ד. וכ"ג יובל, יובא כמו ישעיה נ"ג, ז'. ובכל זאת שמך לא עכ"פ תהלים ע"ד, י"ט. אין תוחלת ותקוה, אין לכם תוחלת ותקוה, כן אומרים כודים לנו. משפיה הרי"ו בסגול כי אם ל' זכר. טהור, תואר של הקב"ה שהוא טהור עינים מראות רע (חבקוק א', י"ג). קרבה, לזה הוא וא"כ בקוף בקמץ חטוף כמו קרבה אל נפשי (תהלים ס"ט, י"ט) ופירושו אלה הטהור תקרב לישועתנו. יגענו, ל' איכה ה', ה'. רחמיך יכבשו, שאלה לקושה ממוסף של ר"ה. מחרונך נו"ן נסגול בסדור רש"ז וכל"ל כי

ק׳ו״ח אָנָּא שׁוּב מֵחֲרוֹנְךָ וְרַחֵם סְגֻלָּה אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ: ״

ח׳ קוֹלֵנוּ תִשְׁמַע וְתָחֹן וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ בְּיַד אוֹיְבֵינוּ לִמְחוֹת אֶת־שְׁמֵנוּ. זְכוֹר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם. וְעַתָּה נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה:

ק׳ו״ח וּבְכָל־זֹאת שִׁמְךָ לֹא שָׁכָחְנוּ נָא אַל־תִּשְׁכָּחֵנוּ: ״

ח׳ עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

ק׳ו״ח יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּב מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ:

בפוזנא אומרים שומר ישראל בתענית צבור וברוב קהלות בכל יום.

מן תענית צבור (אין פיעלען קהלות יעדען טאג) ווירד היער שומר ישראל געזאגט.

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹר שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל וְאַל־יֹאבַד יִשְׂרָאֵל הָאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם אֶחָד וְאַל־יֹאבַד גּוֹי אֶחָד הַמְיַחֲדִים שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קָדוֹשׁ שְׁמוֹר שְׁאֵרִית עַם קָדוֹשׁ וְאַל־יֹאבַד גּוֹי קָדוֹשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים בְּשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לְקָדוֹשׁ:

מִתְרַצֶּה בְּרַחֲמִים וּמִתְפַּיֵּס בְּתַחֲנוּנִים הִתְרַצֵּה וְהִתְפַּיֵּס לְדוֹר עָנִי כִּי אֵין עוֹזֵר:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

הפסק מאמר בו כמו נמצא אחנה. סגלה אשר בחרת כמו שכתוב בדברים ז׳, ו׳. וכתב נכ״י יש פה קודם זוסה תוספת חרוז וזה תוארו „נפלנו בעפר פינו ונכבש באפר כותנו, כי מאד שבענו מרורים, רוינו לענה וראש ולא שב ממנו חרון אף ובעתה. ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו. ה׳ אלהי וכו׳, והאחרונים הפירושו, עיין מזה מזה ס׳ ר״כ. ורצה מה שכתבתי למעלה. למה יאמרו, תהלים קט״ו, ב׳. למענך עשה עמנו ל׳ דניאל ט׳, י״ט. ככוכבי השמים ל״ב, י״ג. נשארנו ל׳ ירמיה מ״ב, ב׳. עזרנו פסוק בתהלים ע״ט, ט׳. ונראה שזה אינו עוד מן הפיוט אלא לקוח מתפלה ומנהגו לא נודע שלאחריו.

שומר ישראל, הפיוט הזה יש גם לספרדים לעי״ת אך נחסרון החרוז מתרלה ברשמים אשר במקומו יש להם החרוז „שומר גוי רבא שמור שארית גוי רבא ואל יאבד גוי רבא האומרים בכל יום אמן יהא שמה רבא״. והחרוז הזה גם במנהג טריפולי גם במחזור רומא, ובמנהג טריפולי נוסף אחרי שומר גוי קדוש עוד החרוז „שומר גוי ברוך שמור שארית גוי ברוך ואל יאבד גוי ברוך שאומר קדוש וברוך״, ובמחזור רומא לא נמצא חרוז זה אבל נמצא במקומו קודם שומר גוי אחד החרוז „שומר ברית אבותינו, שמור שאריתנו ואל תאבד פלטתנו המיוחדת בכל יום שמע ישראל ה׳ אלהינו״. א״כ הפיוט שומר ישראל נוסד בשלשה חרוזים, ונתלו ממנו לפי כל מנהג כמנהגם. האומרים שמע, בסדור ספרדיים „האומרים בכל יום שמע״ וכן בכל החרוזים. המשלשים בְּשִׁלּוּשׁ קְדֻשָּׁה לקדוש, כן כתב יעב״ץ בסדורו ובלום ארז ס׳ רי״ט ובכון ובן הוא בגל״ה דף קכ״ו, ע״ב. ופירושו האומרים שלש פעמים הקדושה המשולשת ר״ל של קדוש קדוש קדוש. וגרסת הספרדים „האומרים בכל יום קדוש קדוש קדוש״. ברחמים, בתפלה, ול׳ חכמים הוא במו רחמים ותחנונים (אבות ב׳, י״ח) אל יעשה עצמו מן הרחמים (ברכות י׳) עיקר תענית סליחות ורחמים הוא (תוספתא ברכות). ומתפיים, גם הוא ל׳ רצון ובשבת אף בל׳ חכמים כמו ספק מתפיים הימנו (יומא פ״ו ע״ב) בל״א בעזעהנטיגט ווערדען. וכתב בעל מעדת יעים בחלק ד׳ בביאור הסליחות שיש גורסים „ומתפתה בתחנונים, התרצה והתפתה״ וכן היא הנוסחא במחזור שאלוניק, אבל אינה נכונה כמו שהעיר עליה בעל ע״ו לא״ם סוף ס׳ קכ״ז. ויש להוסיף לדבריו כי גם בקרובות יום ראשון של ר״ה יש לומר בשופר ארצנו, ולא פתתנו.

ואנחנו לא נדע מה־נעשה כי עליך עינינו: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה: יהי־חסדך יי עלינו כאשר יחלנו לך: אל־תזכר־לנו עונת ראשנים מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד: חננו יי חננו כי־רב שבענו בוז: ברגז רחם תזכור: כי הוא ידע יצרנו זכור כי־עפר אנחנו: עזרנו אלהי ישענו על־דבר כבוד־שמך והצילנו וכפר על־חטאתינו למען שמך:

כאן אומר חצי קדיש.

ועתה יגדל־נא כח אדני כאשר דברת לאמר: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

חזן. יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא די־ברא כרעותה. וימליך מלכותה בחייכון וביומיכון ובחיי די־כל־בית ישראל בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן.

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה די־קדשא. בריך הוא לעלא מן־כל־ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא די־אמירן בעלמא. ואמרו אמן:

בשני וחמישי אומרין אל ארך אפים ויש לאמרו מעומד, ואין אומרים אותו לא בראש חדש ולא בערב פסח ולא בחנוכה ולא בשני ימים של פורים קטן וגדול, (ובק"ק מין אומרים אותו בפורים קטן). ובתשעה באב נחלקים המנהגים ברוב קהלות פולין ביהם ומעהרין אין אומרים, וברוב קהלות אשכנז אומרין.

אין מאנטאג אונד דאננערשטאג ווירד נאך פאלגענדעס געבעטעט, אויסער ניכט אן ר"ח, ע"פ, חנוכה אונד ביידע פורים.

מנהג אשכנז וביהם ופולין קטן.

אל ארך אפים ורב־חסד ואמת אל־באפך תוכיחנו: חוסה יי על־עמך והושיענו מכל־רע: חטאנו לך אדון סלח־נא כרב רחמיך אל:

למנהג פולין גדול מוסיפים גם את זה.

אל ארך אפים ורב־חסד ואמת אל־תסתר פניך ממנו: חוסה יי על־ישראל עמך והצילנו מכל־רע: חטאנו לך אדון סלח־נא כרב רחמיך אל:

ואנחנו לא נדע מחובר בסדר רב עמרם וברמב"ם בנוסח התפלה וברוקח ס' שי"ט. ובכל בו ס' י"ט ובטור א"ח ס' קל"א מפורש טעם אמירתו, כלומר שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל, בישיבה בפסוקי דזמרה ובעמידה בשמונה עשרה ובנפילת אפים בתחנון וכמו שעשה משה רבינו דכתיב ואשב בהר (דברים ט', ט') ואנכי עמדתי בהר (שם י', י') ואתנפל לפני ה' (שם ט', י"ח) ועתה אין בנו כח להתפלל בענין אחר ולא נדע מה נעשה עוד רק עליך עינינו. ואנחנו לא נדע, דה"ב כ' י"ב. זכור תהלים כ"ה, ו'. יהי, שם ל"ג, כ"ב. אל תזכר, שם ע"ט, ח'. חננו שם קכ"ג, ג'. ובסדורי הספרדים מוסיף קודם חננו ה' הפסוק עזרנו מעם ה' והוא ל' תהלים קכ"א, ב'. ברגז חבקוק ג', ב'. והספרדים מוסיפים עוד „ברגז עקדה תזכור, ברגז תמימות תזכור, ה' הושיעה המלך יעננו ביום קראנו", והוא ע"פ סדר רב עמרם. כי הוא ידע תהלים ק"ג, י"ד. עזרנו, שם ע"ט, ט'.

אל ארך אפים, כתב בכל בו בס' י"ט אחר התחנה פותח ואומר אל ארך אפים, ואומר תחלה והושיענו ובשני והצילנו, והטעם כי בתחלה מבקשים על הגאולה מהגלות והיא הישועה השלמה ואח"כ מבקשים שאפילו כי גם תוך זמן היותנו בגלות יצילנו מכל רע ומצרות האויבים וגזרותם עכ"ל וכן כתב גם אבודרהם, והוסיף עוד שתפלה זו כ' תבות כנגד עשרת הדברות וע' יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וללמוד עוד כי שתי הנוסחאות שבתפלה זו יחוברו לתפלה אחת ולא יתפרדו וכן גם מנהג בני ספרד ופולין ולא כשנוי המשנים שבחרו להם חלק הראשון ועזבו החלק השני. והנה נוסחת האשכנזים יש בה כ"ד תבות ונתנו גם טעם לזה שהוא כנגד כ"ד ספרי מקרא וכ"ד לשון כפרה (מטה משה ס' רכ"ח). ארך אפים, שמות ל"ד, ו'. אל באפך, ל' תהלים ו', ב'. חוסה יואל ב', י"ז. אל תסתר ל' תהלים כ"ז, ט'.

תשלומי קדיש וברכו ליחיד:

מי שאינו יכול להתפלל עם הצבור או שאיחר לבוא לבהכ״נ ולא שמע קדיש או ברכו או קדושה כוו׳
יש מקורו בספרים ובכוונות הקדמונים מענינים אלו, יע״ש בנוסחאות בכת״י.

מי שלא שמע חצי קדיש קודם ברכו של שחרית יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם חֲצִי קַדִּישׁ קֹדֶם בָּרְכוּ שֶׁל־שַׁחֲרִית:

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא בְּכָל כֹּחוֹ קוֹרְעִים לוֹ גְּזַר דִּינוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְיָ. מַה טַּעַם בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת מִשּׁוּם דְּבָרְכוּ יְיָ: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן בְּכָל־כֹּחוֹ פּוֹתְחִים לוֹ שַׁעֲרֵי גַן־עֵדֶן שֶׁנֶּאֱמַר פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי־צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים. אַל־תִּקְרָא שׁוֹמֵר אֱמֻנִים אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר אָמֵנִים.

מי שלא שמע ברכו של שחרית יאמר זה אחר תחנון.

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם בָּרְכוּ שֶׁל־שַׁחֲרִית:

בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְיָ: בָּרְכוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה בְּכָל־יוֹם וָיוֹם מַלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ שַׁחֲרִית וְאוֹמֵר יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד. וְכָל־גְּדוּדֵי מַעְלָה עוֹנִים אַחֲרָיו עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבָרְכוּ. כְּשֶׁמַּגִּיעַ לְבָרְכוּ חַיָּה אַחַת שֶׁשְּׁמָהּ יִשְׂרָאֵל וְחָקוּק עַל־מִצְחָהּ יִשְׂרָאֵל עוֹמֶדֶת בְּאֶמְצַע הָרָקִיעַ וְאוֹמֶרֶת בְּקוֹל רָם בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ, וְכָל־גְּדוּדֵי מַעְלָה עוֹנִים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

במקום קדושה של שחרית יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁל־שַׁחֲרִית:

וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מָצָא כַּת אַחַת אוֹמֶרֶת קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְכַת אַחַת אוֹמֶרֶת בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ, וְכֻלָּם עוֹנִים בְּפֶה אֶחָד וְאוֹמְרִים יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

במקום קדיש שלם יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם קַדִּישׁ שָׁלֵם:

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא בְּכָל כֹּחוֹ קוֹרְעִים לוֹ גְּזַר

דִּינוּ שֶׁנֶּאֱמַר בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְיָ. מַה טַּעַם בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת מִשּׁוּם דְּבָרְכוּ יְיָ: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּדְיָא כָּל־מִי שֶׁעוֹנֶה אָמֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה זוֹכֶה וְעוֹנֶה אָמֵן לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן. אָמֵן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאָמֵן לָעוֹלָם הַבָּא:

בתפלת מנחה במקום חצי קדיש יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם חֲצִי קַדִּישׁ קֹדֶם מִנְחָה:

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ: בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלַּת מִנְחָה וְנִכְנַסְתִּי לְחֻרְבָּה אַחַת מֵחָרְבוֹת יְרוּשָׁלַיִם לְהִתְפַּלֵּל, בָּא אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב וְשָׁמַר לִי עַל הַפֶּתַח. אָמַר לִי בְּנִי מַה קּוֹל שָׁמַעְתָּ בְּחֻרְבָּה זוֹ. אָמַרְתִּי שָׁמַעְתִּי בַּת קוֹל שֶׁמְּנַהֶמֶת כְּיוֹנָה וְאוֹמֶרֶת אוֹי שֶׁהֶחֱרַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי וְשָׂרַפְתִּי אֶת־הֵיכָלִי וְהִגְלֵיתִי אֶת־בָּנַי לְבֵין עוֹבְדֵי אֱלִילִים. אָמַר לִי בְּכָל־יוֹם וָיוֹם אוֹמֶרֶת כָּךְ וּכְשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לְבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּלְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְאוֹמְרִים אָמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַעֲנֵעַ בְּרֹאשׁוֹ וְאוֹמֵר אַשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּקַלְּסִים אוֹתוֹ בְּבֵיתוֹ כָּךְ. מַה לּוֹ לָאָב שֶׁהִגְלָה אֶת־בָּנָיו וְאוֹי לָהֶם לְבָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־לָקִישׁ כָּל־הָעוֹנֶה אָמֵן בְּכָל־כֹּחוֹ פּוֹתְחִים לוֹ שַׁעֲרֵי גַן־עֵדֶן שֶׁנֶּאֱמַר פִּתְחוּ שְׁעָרִים וְיָבֹא גוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים, אַל־תִּקְרָא שֹׁמֵר אֱמֻנִים אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר אָמֵנִים:

למנחה במקום קדושה יאמר זה אחר תחנון:

זֶה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁל־מִנְחָה:

וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפַיִם שֵׁשׁ כְּנָפַיִם לְאֶחָד בִּשְׁתַּיִם יְכַסֶּה פָנָיו וּבִשְׁתַּיִם יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבִשְׁתַּיִם יְעוֹפֵף: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ: אָמְרוּ עָלָיו עַל סַנְדַּלְפוֹן שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מֵחֲבֵרָיו מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְעוֹמֵד אֲחוֹרֵי מֶרְכָּבָה וְקוֹשֵׁר כְּתָרִים לְקוֹנוֹ וּמַשְׁבִּיעַ אֶת־הַכֶּתֶר וְעוֹלֶה וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ אֲדוֹנוֹ וּבְשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵא הַכֶּתֶר כָּל־חַיָּלֵי מָרוֹם נִרְתָּתִים וּמִזְדַּעְזְעִים וְחַיּוֹת הוֹמְמוֹת וּמְנַהֲמוֹת כַּאֲרִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה עוֹנִים וְאוֹמְרִים קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. וּכְשָׁעָה שֶׁמַּגִּיעַ לְכִסֵּא מִתְגַּלְגְּלִים גַּלְגַּלֵּי הַכִּסֵּא וּמִתְרַעֲשִׁים אַדְנֵי שַׁרְפְרַף וְכָל־הָרְקִיעִים אוֹחֲזָתָן חַלְחָלָה וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל־כִּסְאוֹ כָּל־חַיָּלֵי מָרוֹם וְכֶתֶר הַכָּבוֹד שֶׁלּוֹ פּוֹתְחִים פִּיהֶם וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְדֻלָּתוֹ וְשִׁבְחוֹ שֶׁל־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמַּגִּיעַ הַכֶּתֶר לְרֹאשׁוֹ מַחֲזִיק עַצְמוֹ לְקַבֵּל הַכֶּתֶר מֵעֲבָדָיו וְכָל־חַיּוֹת וּשְׂרָפִים וְגַלְגַּלֵּי הַמֶּרְכָּבָה וְכִסֵּא הַכָּבוֹד וְחַיָּלֵי מַעְלָה וּמַטָּה מִתְגַּדְּלִים וּמִתְגַּבְּרִים וּמִתְגָּאִים וְנוֹתְנִים הוֹד וְהָדָר וּמַמְלִיכִים כֻּלָּם בְּפֶה אֶחָד וְאוֹמְרִים יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

לערבית במקום ברכו יאמר זה מיד אחר והוא רחום:

?ה אוֹמֵר אֲנִי בִּמְקוֹם בָּרְכוּ שֶׁל־עַרְבִית:

חַיָּה אַחַת [illegible] עַ כְּשֶׁהוּא יוֹם אוֹת אֱמֶת בְּמִצְחָהּ וְיוֹדְעִים הַמַּלְאָכִים שֶׁהוּא יוֹם. וְלָעֶרֶב אֱמוּנָה בְּמִצְחָהּ וְיוֹדְעִים הַמַּלְאָכִים שֶׁהוּא לַיְלָה. וּבְכָל־פַּעַם אוֹמֶרֶת בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ וְכָל־גְּדוּדֵי מַעְלָה עוֹנִים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בכל שני וחמישי קורים בתורה, ופותחים ארון הקודש ומוציאים ס״ת ואומרים.

ביי'ם ארויסהעבען דער ס״ת אויז דעם ארון הקודש ווירד פאָלגענדעס געבעטעט:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר משֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְיָ מִירוּשָׁלָיִם:

בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ:

ויש שאומרים עוד בריך שמה וכו׳:

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בְּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ. יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם. וּפֻרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵא לָנָא מִטּוּב נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא. וְלֶהֱוֵא אֲנָא פְקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיָת כָּל־דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא. אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל כֹּלָּא. אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּי־לָךְ הִיא. אֲנָא עַבְדָּא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגִדְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמָּא דִּיקַר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל־עִדָּן וְעִדָּן. לָא עַל אֱנָשׁ רָחִיצְנָא. וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין סָמִיכְנָא. אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא. דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט. וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט. וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט. וּמַסְגֵּא לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט. בֵּהּ אֲנָא רָחֵיץ. וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא וְיַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תֻּשְׁבְּחָן. יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבִּי וְלִבָּא דְכָל־עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל. לְטַב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם:

המוציא ס״ת נותנו ביד ימין וש״ץ מקבלו בב׳ ידיו ומחזירו לימין ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם:

דער חזן עמפפאַנגט דיא ס״ת מיט ביידען אַרמען אונד רופט אויס:

גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי· וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

והקהל עונה: דיא געמיינדע אַנטוואָרטעט:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

ומגביה הש״ץ הספר בידו למעלה והולך ופונה דרך ימינו ועולה עמו למגדל שקורין שם, וכל מי שס״ת עובר לפניו חייב לעמוד מפניו ולחבקו בשתי ידיו אם אפשר לו ולנשקו, וכל הפוגע בס״ת צריך ללוותו עד הבימה, ובדרך הליכתו אומרים:

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיִזְכּוֹר בְּרִית אֵיתָנִים וְיַצִּיל נַפְשׁוֹתֵינוּ

ויהי בנסוע במדבר י׳, ל״ה. כי מציון, ישעיה ב׳, ג׳. ומוזכר בס׳ כל בו סימן ל״ו בזה״ל מוציאין ספר תורה ואומרים ויהי בנסוע הארון וכו׳. והספרדים יש להם בנוסחא מורחבת בפסוקים, וכן בכל הנוסחאות להוצאת והכנסת ס״ת יש שנוי רב בין מנהג אשכנז וספרד.

בריך שמה, איננו בסדור ספרדיים גם בסדורי רמ״ה ורמ״ז גם בכי״י וכל ס״י איננו, והאחרונים העתיקוהו מזוהר (פ׳ ויקהל עמוד שס״ט) ע״פ האר״י ז״ל (נגיד ומצוה דף ל׳, ב׳. ב״ו, ב׳), ויען כי בהרבה קהלות אשכנז אין אומרים אותו לא האריך בפירושו.

גדלו לה׳, תהלים ל״ד, ד׳. ומקור אמירתו בהוצאת ס״ת במס׳ סופרים פ׳ י״ד הלכה י״א. ובכל בו ס׳ כ׳ כתב ופותח החזן בעלותו ס״ת ואומר גדלו, וכונו הכונה לומר פסוקים של גדולה כלשון גדול ה׳ ומהולל מאד, גדול אתה וכו׳ ואח״כ רוממו ה׳ אלהינו ומשתחוים נוכח הארון עכ״ל ובאבודרהם כתב ומוציא ס״ת ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם גדלו שיש בו שש תבות על שם ויהי כי צעדו נושאי ארון ה׳ ששה צעדים (ש״ב ו׳, י״ג) ועוד לפי שיש בו כ״ו אותיות כמנין השם עכ״ל. לך ה׳. דה״א כ״ט, י״א. רוממו, תהלים צ״ט, ה׳. וט׳.

עמוסים על׳ העמוסים מני בטן (ישעיה מ״ו, ג׳). ויזכור ברית איתנים, יזכור את בריתו עם האבות ועי׳ ויקרא כ״ו, מ״ב. איתנים מעמו הפסוקים, הם האבות וכמו שדרשו חז״ל בר״ה דף י״א.

מִן־הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיִגְעַר בְּיֵצֶר הָרָע מִן הַנְּשׂוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וִימַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים:

מגביה הש"ץ על הבימה מניח הס"ת על השולחן ופותח ואומר:

תִּגָּלֶה וְתֵרָאֶה מַלְכוּתוֹ עָלֵינוּ בִּזְמַן קָרוֹב וְיָחֹן פְּלֵיטָתֵנוּ וּפְלֵיטַת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן: הַכֹּל הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ וּתְנוּ כָבוֹד לַתּוֹרָה: כֹּהֵן קְרָב יַעֲמֹד (ר"פ ב"פ הכהן) בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ: תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי: פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ אִמְרַת יְיָ צְרוּפָה. מָגֵן הוּא לְכֹל הַחוֹסִים בּוֹ:

קהל וחזן וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם:

בשני ובחמישי קורין לשלשה גברי בראש סדר של שבת הבאה, אין פוחתין מהם ואין מוסיפים עליהם. וצריך לקרות לפחות ג' פסוקים לכל אחד ולשלשתן לא פחות מעשרה פסוקים (אם לא שסוף הענין בפסוק הט' כגון בפ' ויבוא עמלק שבסוף סדר בשלח שקורין בפורים). ואין איש רשאי לעלות לקריאת התורה אלא אם קראו לו לעלות, וקוראים בתחלה כהן ואחריו לוי ואחריו ישראל, ואם ס"ת פתוח וקראו לכהן והכהן קורא ק"ש קוראים ישראל במקומו. אם אין לוי בבהכ"נ קוראים לאותו הכהן שעלה ראשון במקום לוי ויברך שנית. ואם אין כהן בבהכ"נ קוראים לישראל או ללוי במקום כהן, ואם קוראים לישראל במקום כהן לא יעלה אחריו לוי. והנקרא לעלות לתורה יעלה בדרך הקרוב ממקומו, ואם שתי הדרכים שוות יעלה בימין, ויפתח הס"ת לראות הפסוק שצריך להתחיל בו לקרות ויאחזו ע"י טלית שבידו ויאחז הס"ת בשתי ידיו ויאמר בלחש עץ חיים היא למחזיקים בה, ויהפוך פניו לצד שמאל ויברך בקול:

העולה • ברכה תיבער דית ס"ת בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

והעם עונים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וחוזר המברך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים, וְנָתַן־לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וכשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהס"ת ותאחז יד ימינו לבדה אוחזת בס"ת כל זמן הקריאה, וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה. וגם אזני כל העם יהיו אל ס"ת לשמוע הקריאה מפי הקורא ולכוין בה בכל יכלתם באימה וביראה. ולאחר הקריאה ינשק בטלית בפסוק שסיים וגולל את ס"ת ומברך.

העולה • ברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה: ואחר שאומר אליו החזן מי שברך ירד בדרך אחרת מזה שעלה.

הנשואים, ישראל שנשאם הקב"ה על כנפי נשרים והוא על' הנשואים מני רחם (ישעיה מ"ו, ג'). ויחון אותנו כן תקן בעל ווי"ל במקום ויחון עלינו שבסדורים שלפניו וכוון הוא דוגמת ויחן ה' אותם (מ"ב י"ג, כ"ג), וכן תמיד אחרי פעל חנן יחס הכנוי או לפ"ד ולא מלת על. במדה, הליכות הקב"ה בהשגחתו על יצוריו נקראו מדות כל' חז"ל כמו מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה (ר"ה דף י"ז) כמדת הקב"ה (יומא פ"ו, ע"ב) מדת טובך וענותנותך (ברכות ס"ו, ע"ב) הצדיקים הופכים מדת הדין למדת הרחמים (ב"ר פ' ל"ג) וכן שלש עשרה מדות (ר"ה י"ז, ע"ב).

תגלה ותראה, הוא מתם' סופרים פ' י"ד הלכה, י"ב. וזה הנירסה תגלה בלא וי"ו נראה וכן גורס הלבוש לא"ח ס' קל"ד וכן הוא בשני בי"י גם בסדור רפ"ה ובן הנבון, ולפה עוד בנאור על הכל יתגדל. הכל הבו, גם הוא שם בהלכה י"א בקלת שנוי לשון. ברוך שנתן, מוזכר בכל בו סמן כ'. תורת ה' וכו' מתהלים י"ט, ח'. וט'. וכ"ט, י'. וי"ח, ל"א. וכתב הכל בו נהגו העם לומר אחרי עלות הקורא לקרות בתורה פסוקים אלו תורת ה' תמימה וכו' עד מגן הוא לכל החוסים בו, ויש בהם ע' תבות כנגד ע' יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וכן ע' תבות בברכה אחרונה של ברכות ההפטרה. ואתם הדבקים, דברים ד' ד'.

ברכו את וכו' נמלא מפורש בנחמיה ח', ו' שבכר עזרא הסופר ברך ברכה קודם שקרא בתורה. וברכות התורה שלנו מובאות בגמ' ברכות דף מ"ס, ב'. ודף י"א ע"ב. ובמס' סופרים פרק י"ג הלכה ח'. נתן לנו תורת אמת, פירש הטור זו היא תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכנו, היא תורה שבעל פה

ברכת הגומל.

ארבעה צריכין להודות, מי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ומי שהיה יורד הים ועלה ממנו, ומי שהולך במדבר בהגיע לישוב; ואחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה יאמר עוד ברכה זו:

ווער פֿון שווערער קראנקהייט גענעזען, איינע זעע- אדער וויסטענרייזע געמאכט אדער אויס איינער לעבענס־געפאהר ענטגאנגען, שפרעכע נאך דער נאך־ברכה איבער דיא ס"ת נאך פאלגענדע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת. שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב:

והקהל עונים מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב סֶלָה:

אחר השלמת הקריאה אומר הש"ץ ח"ק, והגולל גולל ג' דפין על השולחן ומגביה הס"ת פתוח להראות הכתב לעם העומדים מימינו ומשמאלו, ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה על כל האנשים והנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר:

ביי'ם אויפהעבען דער ספר תורה ווירד פאלגענדעס געזאגט:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

בעוד שהוא כורך את המפה בס"ת יאמר זה:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל: וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁיִּתְגּוֹלְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל־מִדּוֹתֶיךָ וְתִתְנַהֵג עִם־בָּנֶיךָ בְּמִדַּת טוּבְךָ וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין:

בשני וחמישי קודם שמכניסים הס"ת להיכל כשאומרים תחנון יאמר הש"ץ יהי רצון. והקהל קהלות אין אומרים.

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְכוֹנֵן אֶת־בֵּית חַיֵּינוּ וּלְהָשִׁיב אֶת־שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכֵנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל פְּלֵיטָתֵנוּ וְלִמְנֹעַ מַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. לְקַיֶּם־בָּנוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל. הֵם

דכתיב דברי חכמים כדרבונות וכמשמרות נטועים (קהלת י"ב, י"א); ושתי הברכות אלו יש בהן פ' תבות כנגד פ' יום שעמד משה בהר לקבל התורה. וראה גם למעלה בברכות השחר. ואיתא במדרש רמ"ז פ' אחרי הברכה, איזו היא הברכה שנברך משה בתורה תחלה, ב"א"י אמ"ה אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה.

הגומל, בברכות דף נ"ד, ב'. ונוסחתנו היא נוסחת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם הלכות ברכות פרק י' הלכה ח' כפי שהלאה בגמרא. ובעל וי"ל כתב לרעים במקום לחייבים, ואין לנו לזוז ממטבע חז"ל. מי שגמלך, לשון המכילתא פ' בא.

וזאת התורה, פסוקים מדברים ד', מ"ד. ובמדבר ד', ל"ז. ומשלי ג', י"ח. וי"ז. וט"ז. וישעיה מ"ב, כ"א. והספרדים גם להם כעין נוסחא זו אך אומרים אותה קודם הקריאה בהגבהת הש"ץ את הספר להראות הכתב לעם, וכן משמע ממס' סופרים פ' י"ד הלכה י"ד. וראה בפירוש הרמב"ן לדברים כ"ז, כ"ו. וכתב הכל בו, כתבו שיאמר הגולל בשעת הגלילה לך ה' הגדולה והגבורה וכו' עד ומהללים לשם תפארתך, והטעם לפי שבכל שנה שנבין פליגו ל' לגיוה בפסוקים במקום אחר וע"כ אומר אותו כשהוא גולליה הספר עכ"ל. ויהי רצון שאומרים עוד תקון אחרונים הוא ולקוח מתפלת ר' ישמעאל בן אלישע (ברכות ז').

יהי רצון מלפני, מביאה רב עמרם בסדורו, גם הכל בו ס' ל"ז מזכירה אבל לאמרה בשבת שלפני ראש חודש, וכן לשונו וכשחל ראש חודש להיות בתוכה שבוע מברך החזן ואומר יהי רצון וכו' וסמן סדורם כרקשב"ה, לכונן, לרחם, לקיים, שנשמע, ונתבשר, להשמיד אויבינו עכ"ל וכן הוא גם מנהג הספרדים, וכן גם רב עמרם מביאה עוד הפעם בסדר ראש חדש. והנה האחוה אחינו כל בית ישראל לא נטלה אלא הספרדים, ומדברי הכל בו נראה שאחרון הזה גם להאשכנזים נתקנה כלשונו. לכונן את בית חיינו, את בית המקדש, והוא עפ"י ישעיה ס"ב, ו'. שכינתו בתוכנו ע"ש ושכנתי בתוכם (שמות כ"ה, ח').

וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְתַלְמִידֵיהֶם וְתַלְמִידֵי תַלְמִידֵיהֶם בְּכָל־מְקוֹמוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם· וְנֹאמַר אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן מִלִּפְנֵי אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם· שֶׁנִּשְׁמַע וְנִתְבַּשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת· וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְנֹאמַר אָמֵן:

אַחֵינוּ כָּל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל הַנְּתוּנִים בְּצָרָה וּבְשִׁבְיָה· הָעוֹמְדִים בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה· הַמָּקוֹם יְרַחֵם עֲלֵיהֶם וְיוֹצִיאֵם מִצָּרָה לִרְוָחָה· וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה· וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה· הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְנֹאמַר אָמֵן:

הש"ץ לוקח את ספר תורה להוליכה מן הבימה ולהכניסו בהיכל, ואומר:

דער חזן טראָגט דיא ספר תורה נאָך דעם ארון הקודש צוריק אונד זאָגט:

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהֹוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ·

והקהל עונים:
דיא געמיינדע אנטוואָרטעט:

הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם· וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

בעוד שמוליכים הס"ת למקומו אומרים מזמור זה:

לְדָוִד מִזְמוֹר· לַיהֹוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהֹוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהֹוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהֹוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בהחזרת הספר לתוך ההיכל אומרים:
ביים היינהעבען דער ספר תורה אין דען ארון הקודש זאָגט מאַן:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהֹוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: קוּמָה יְהֹוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: הֲשִׁיבֵנוּ יְהֹוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

בשורות טובות עפ"י ישעיה נ"ב, ז'. ויקבץ נדחינו עפ"י ישעיה י"א, י"ב. המקום, כנוי להקב"ה בל' חז"ל כמו המקום ירחם עליך (שבת י"ב, ע"ב) ובב"ר פ' ס"ח מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו. ומשעבוד מלה תלמודית וענינה מעבדות ושעבוד, ראה למעלה דף 43. השתא בעגלא מלה ארמית, ובעברית עתה במהרה ובזמן קרוב.

יהללו, תהלים קמ"ח, י"ג. וכתוב בס' רב עמרם ובכל בו כשמחזירין הספר למקומו אומר יהללו וכו' ובנחה וכו' עכ"ל. ומה שאומרים מזמור כ"ד, מפני שכתוב בו שאו שערים ראשיכם שאמר שלמה המלך בשהכניס הארון לבית קדשי קדשים (שבת דף ל'). ובשבת נוהגים לומר מזמור כ"ט, כי נאמר על מתן תורה (זבחים קט"ז וספרי פ' זאת הברכה ותנא דבי אליהו פרק ב') והתורה בשבת ניתנה (שבת פ"ו ע"ב).

ובנחה, במדבר י', ל"ו. קומה, תהלים קל"ב, ח'. ט'. י'. כי לקח, משלי ד', ב'. עץ חיים, שם ג', י"ח. וי"ז. השיבנו, סוף איכה.

אחר שהחזירו ספר תורה להיכל אומרים אשרי וכו'.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָֹה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָֹה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָֹה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָֹה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהוָֹה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָֹה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָֹה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָֹה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָֹה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

אין אומרים למנצח בראש חדש ולא בחנוכה ולא בב' ימים של פורים קטן וגדול, ולא בערב פסח (וברוב קהלות אשכנז בכל ערבי רגלים) ולא בחול המועד ולא בתשעה באב ולא בערב יום כפור. אבל בערב ראש השנה ובאסרו חג נחלקים המנהגים, יש שאומרים, ויש שאין אומרים וכן מנהג ק"ק פפ"ד ורוב אשכנז. ובב' ימים שבין אסרו חג של יום כפור לערב סוכות, ובל"ג בעומר וג' ימי הגבלה, ומ"ו בשבט אומרים למנצח.

אַן ראש חדש, חנוכה, ביידע טאָגע פֿון גרויס אונד קליין פורים, תשעה באב, עי"כ, ע"פ, אונד חול המועד ווירד למנצח ניכט געזאָגט, אין פֿיעלען קהלות אויך ניכט אַן ערב שבועות ערב סוכות אונד אסרו חג.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: יַעַנְךָ יְהוָֹה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ: יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶיךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה־סֶּלָה: יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא: נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָֹה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָֹה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ

אשרי, כתוב בכל בו סימן כ' ובטור ס' קמ"ט שמחזירין הספר למקומו ואומרים תהלה לדוד וסדר קדושה, ויש מקומות שאומרים תהלה לדוד וסדר קדושה ואחר כן מחזירין הספר למקומו עכ"ל וטעם אמירת תהלה לדוד ג' פעמים ביום בברכות דף ד', ע"ב אמר ר' אלעזר אמר ר' אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא. וראה למעלה דף 69.

למנצח, מובא בס' רב עמרם, וכתב בטור א"ח ס' קל"א נוהגין עתה לומר אשרי יושבי ויענך ה' ביום צרה לפי שיש בו מענין הישועה. והאבודרהם כתב טעם אמירתו בסוף התפלה מפני שיש במדרש תלים (מזמור כ') אתה מוצא י"ח מזמורים יש מראש הספר עד מזמור זה (מאשרי האיש ולמה רגשו גוים עד סוף) כנגד י"ח ברכות שאדם מתפלל בכל יום אדם אומר לחברו תתעני לאותך כך דוד המלך לאחר י"ח מזמורים אמרו לו לדוד יענך ה'. ויש במזמור הזה ראשו בל' עניה וסופו בל' עניה. ובשבת וי"ט אין אומרים אותו מפני שהוא מזמור של תפלה ויש בו יענך ה' ביום צרה, ובשבת וי"ט אינם ימי צרה אלא ימי שמחה עכ"ל.

משמי קדשו בגבורות ישע ימינו: אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם־יהוה אלהינו נזכיר: המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד: יהוה הושיעה המלך יעננו ביום־קראנו:

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יי: ואני זאת בריתי אתם אמר יי רוחי אשר עליך ודברי אשר־שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר יי מעתה ועד־עולם: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: וקרא זה אל־זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל־הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתה קדיש על־ארעא עובד גבורתה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא. יי צבאות מליא כל־ארעא זיו יקרה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד־יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע שגיא די משבחין ואמרין

ובא לציון כתב הטור בא"ח ס' קל"ג כתב רב עמרם ואח"כ אומר ובא לציון, ואני זאת בריתי, ואתה קדוש, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (בהלכות תפלה פ' ט') עכ"ל והם פסוקים בישעיה נ"ט, כ'. וכ"א. ותהלים כ"ב, ד'. ופירשו אבן ירחי והאבודרהם ובעל לקוטי פרדס תנת יושב תהלות ל' עכבה והמתנה על' ותשבו בקדש, שהוא ממתין ומצפה לתהלתן של ישראל וכמו שדרשו בחולין דף צ"א ע"ב שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה. ועוד דרשו רבותינו שהקב"ה ממתין עד שתתפלל כנסיה אחרונה שבישראל ומקבל תפלתם יחד (מדרש תהלים מזמור י"ט. ופ"ח) עכ"ל. וקרא זה אל זה, ישעיה ו', ג'. ונקראת קדושה זו קדושה דסידרא, וכתב הרוקח שתיקנוה בשעת השמד, והאבודרהם כתב וז"ל מה שתקנו סדר קדושה בסוף התפלה, הוא בעבור עמי הארץ המאחרים לבוא לתפלה שלא יפסידו שמיעת הקדושה, דאמרינן בגמרא סוטה (דף מ"ט ע"א) אמאי קאי עלמא, אסדרא דקדושה ואיהא שמיה רבא דאגדתא (ורמז שם פירוש רש"י), ולכך תקנו שתהא סדר קדושה זה כדי שיבינו עמי הארץ שאין מכירים לדבר בלשון הקדש אלא בל' ארמי שהיו רגילים לדבר בו באותו הזמן, ותקנו להם כאן כמו תפלה קטנה, בתפלה אשרי ואח"כ קדושה ובכרון לציון ותלמוד תורה, כמו שתקנו בלילי שבת ברכה מעין שבע בעבור המאחרים לבוא, והטעם שאין אומרים אותו בשבתות וי"ט בשחרית מפני שכולם באים לבית הכנסת בתפלה ראשונה, ונהגו לאמרו בשבתות וי"ט במנחה לפי שהיו דורשים ביום אלו קודם תפלה מנחה ותגילות הוא לדבר בסוף הדרשה בפסוקי גאולה וקדושה וגם עמי הארץ באים לשמוע הדרשה עכ"ל וראה גם בערוך ערך קדש. ומקבלין דין הוא תרגום של יונתן על פסוק קדוש קדוש. דין מסר יו"ד בכ"ל. עלאה תבה זו איננה בשני כי"י ובסדורי רפ"ה ורפ"ז ובסדור אמשטרדם משנת תפ"ת גם לא בסדור ספרדי כ"י, ואף אבודרהם לא גרס לה וכן הרמב"ע בפירושו לדניאל י"א, ח' לא גרס לה, אלא הוא גרסתו „קדיש במרומא בית שכינתיה" וזה מסתבר. שכינתה בתי"ו דגושה וכן גבורתה אף כי תנועה גדולה ושוכבה לפני בתי"ו כי כן דרך ל' ארמית לבתים בגדכפ"ת גם אחרי תנועה גדולה כמו עבידתא (דניאל ב', מ"ט) גבורתא (שם ב', כ') מדינתא (עזרא ה', ח') סומפניה (דניאל ג', ה'). לעלם ולעלמי עלמיא, כן הוא בנוסחאות תרגום שלנו וכן בסדור רפ"ה, והאבודרהם כתב שהוא טעות והנכון לומר בעלם עלמיא כמו שהוא בסדור רב עמרם ורבינו סעדיה, וכן גם נוסחת סדור רפ"ז גם יעב"ץ אחז בה. והרמב"ע בפירושו לדניאל י"א גורס „קדיש בעלמי עלמיא". והרד"ק אחז בנוסחא הראשונה גם פירשה שהוא כמו לעולם ועד. לעלם בלמ"ד פתוחה כן הוא בכל מ"י ובן נקוד בדניאל ג', ל"ג, וקבוצו עלמא עלמיו (שם ב', כ'. ומ"ד) יורם עליו שבן העקר ובפלם אשר אשיו (שם ב', י'. וב"ו). ואם יהיה נקודו עלם בקמץ יהיה קבוצו עלמא עלמיו כמו חסל חבלא. קסב קסבא כי כל הקמולין בסוף לא יסור מהן הקמץ בקבוצן. ובאשת מבקל שאל לא נמצא בל' ארמית, וכבר דברתי מזה בס' תולאות חיים דף קי"ד. ותשאני, יחזקאל ג', י"ב עם תרגומו. ונטלתני בשבו כבר קולטוסים הרבה על אודות נקוד תבה זו אם הנכון ונטלתני כאשר הוא בסדורים רבים או ונטלתני כמו שנקדו ר"ז הענא ור"י ססנאה, כי בארמית שבכתובים לא נמצא דוגמה לנסתרת בכנוי הפעול של מדבר עצמו וע"כ נחלקו הדייקנים לשני מחנות. מהם העקר לפי דרך ארמית הוא ונטלתני תי"ו בפתח והנו"ן של ני רפה ובטעם מלעיל (לא בנו"ן דגושה ומלרע כנסחת רו"ה ורא"ם) וכמו שנוקד במ"ג של שע"ם, ומה שנמלאהו במ"ג רפ"ו בפסוק הזה ונטלתני אין לסמוך עליו כי הסופרים בספרון ידיעתם בעניו דקדוק ל' ארמי שבשו הרבה ובפרט בנקוד וכאשר ידאה לנו מיד בתיבה הסמוכה ושמעית שנקדו ושמעית והוא ודאי נקוד מוטעה בעדות דניאל ה', י"ד. ומ"ו. ח', ט"ו. וכ"ח. ואם בכיש בתרגום יחזקאל י"א, כ"ד. ומ"ג, ה' בלאהו על נכון ונטלתני גם במ"ג רפ"ו. של, כל קל דארמית בקמץ, מסכה. שגיא בשי"ן בכ"ל למו דניאל ב', י"ב. וט"א. ה', ט'. די־משבחין בכ"ל

ברוך יקרא דיי מאתר בית שכינתה: יי ימלך לעלם ועד: יי מלכותה
(קאם) לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבתינו שמרה
זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר
עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל־חמתו: כי־אתה אדני טוב
וסלח ורב־חסד לכל־קראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת
ליעקב חסד לאברהם אשר־נשבעת לאבתינו מימי קדם: ברוך אדני יום
יום יעמס־לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב
סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה· המלך יעננו ביום־קראנו:
ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן־התועים ונתן לנו תורת
אמת וחיי עולם נטע בתוכנו· הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו
ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד
לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם
הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי

וכן דייהי די שלה נשני עלמא והוא דרך ל' ארמית, כיוצא לנו מדניאל ועזרא שלא נמצא שם אף לא פעם אחת מלת די מקוצר לד או ד̇ ומאוחד לתבה שלאחריו אלא תמיד די בפני עצמו, למשל די מלכא. די אלהא. די דהבא. די כספא. די נחשא. די חספא. די חיותא. די הוה. די הקים. די אבהתך. ואף בתרגומים נמצא עוד כן במקומות שלא אלו גם ידי סופרים מקצרים כגון די צלרע (בראשית א', ו') די ארחצו (א' כ"א) די פקדתך (ג' י"ז) די כרמתי (ו', ז') די אמר (שמות ו', כ"ו) די אסרית (שם כ"ג, י"ג) די הוו (שם ל"ד, א'). ואנחנו בתפלותינו יש לנו להשתמש בלשון צחה ומדוקדקת בכל האפשרי, וראה גם בספרי תוצאות חיים קי"ג. ושתה ימים כבירים אחרי כתבי זאת שלאתי משאן לי הגאון המפורסם יעב"ץ, שהיה כבר המשיל כן בסדורו עמודי שמים בקדיש די ברא. די אמירן וכתב עליו שכן הוא הנכון, ואף לפי אותן שרגילין לקצר ולעשותו מלה אחת שכל מקום בדל"ת צ"ל ארוכה, וכן הורה גם בספרו לוח ארש. מאתר בית שכינתה הוא תרגום של ממקומו, ואיתא בשמות רבה סוף פ' כ"ג החיות הנושאות את הכסא אינן מכירות את הדמות ובשעה שמגיע זמן לומר שירה הן אומרין באיזה מקום הוא אין אנו יודעות אם כאן הוא אם במקום אחר הוא, אלא בכל מקום שהוא ברוך כבוד ה' ממקומו. ה' ימלך שמות ט"ו, י"ח עם תרגומו. וכתב אבודרהם שמה שאומרים בקדושה זאת הפסוק ה' ימלוך שאמר משה ובקדושה שאומרים שעומד ה' ימלוך שאמר דוד. יש לומר לפי שמתרגמים זה סדר קדושה תקנו לומר הפסוק שאמר משה, לפי שאין תרגום לכתובים (!) מלכותה קאים כן בכל סדורינו אף בסדור כ"י גם הרד"ק לישעיה ו', ג' גורס ככה, ובכל זאת לא יתכן ועלג לשון הוא כאשר כבר תמה עליו יעב"ץ בסדורו, כי קאם בינוני קל הוא ל' זכר ואכן מלכותה אשר הוא מוסב עליה הוא ל' נקבה והיה צריך להיות קיימא בבינוני נקבה או קיימא תואר נקבה כמו בדניאל ד' כ"ג. אבל מצא רש"ד לוצאטו במוצאי דפוס ליסבונא וסביוניטה ובע"ג דפוס אנוירשה ,,ה' מלכותה לעלם ולעלמי עלמיא" ואין שם מלת קאים כלל (אוהב גר דף נ'), וגם אנכי מצאתי כן הנוסחא במחזור רומא גם בסדור כ"י על קלף, ג[ם ב]סדור ספרדי כ"י כן היא הן פה כן בתרגום ה' ימלך בשירת הים, וכן היא הנוסחא בס' רב עמרם, ובה לא קשה דבר. ה' אלהי, דה"א כ"ט, י"ח. ועיינו פה שיועיל סדר קדושה זה ליצר מחשבותינו ולהכין את לבבנו: אליך. שמרה בשי"ן בקמץ חטוף כי צווי הוא. והוא רחום, תהלים ע"ח, ל"ח. כי אתה, שם פ"ו, ה'. צדקתך, שם קי"ט קמ"ב. תתן סוף מיכה. ברוך ה', תהלים ס"ח, כ'. יעמס לנו יטעון אותנו בברכותיו. ה' צבאות, שם מ"ו, ח'. ה' צבאות אשרי, פ"ד, י"ג. ה' הושיעה, כ', י'. ברוך הוא אלהינו, בגלגה כי"י גם בסדורי הספרדים תבת היא איננה, גם אבודרהם לא גרס לה, ונוסחת הרמב"ם ברוך אד־נינו ברוך בוראנו ברוך שבראנו ומו'. לכבודו, פירוש לשבחו והוא כבודו. מן התועים, מן עובדי ע"ז ועש"ס ויקרא כ', כ"ו. וחיי עולם, מפורש למעלה דף 123. וישם בלבנו אהבתו ויראתו, בכ"י גם בסדור רפ"ו הנוסחא וישם לבנו ליראתו, ובכ"י אחר גורס ,,וישם בלבנו לאהבה אותו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה ,,ובסדור רפ"ה' וישם לבנו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם ובנפש חפצה", וגם הרמב"ם גורס תוספת זו ,,ובנפש חפצה" ונראה עיקר עש"ה דה"א כ"ח, ט'. למען לא ניגע עש"ס ישעיה ס"ה, כ"ג.

הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם · יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש תתקבל.

בכל הימים שאין מוסף אומר הש"ץ קדיש תתקבל אחר ובא לציון, אבל כשיש מוסף אומר הש"ץ רק חצי קדיש ומתפללים מוסף. ובראש חדש חולצים התפילין קודם תפלת מוסף.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

חזן יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ· וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב· וְאִמְרוּ אָמֵן·

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

למען יזמרך, תהלים ל', י"ג. ברוך הגבר, ירמיה י"ז, ז'. בטחו, ישעיה כ"ו, ד'. ויבטחו, תהלים ט' י"א. ה' חפץ, ישעיה מ"ב, כ"א.

יתגדל, תקנו חז"ל תפלה רמה זו לשבח בה את השם ב"ה ולקדשו ברבים, וע"כ נתקנה בלשון ארמית בדי שיבינו: אותה גם עמי הארץ שאינם מבינים בלשון הקודש אלא ארמית שהיתה לשונם בזמן ההוא (תוספות ברכות דף ג'). ונבערה מכרה בשם יהא שמה רבא, על שם שזה המאמר הוא עיקר השבח שבתפלה הזאת (ספרי פ' האזינו. וסוטה מ"ט. ברכות ג'. וכ"א, ע"ב. וכ"ז. שבת קי"ט, ע"ב. סוכה ל"ט. ומדרש משלי י', ג'. וי"ד, כ"ח). ובאותיות דר' עקיבא (מובא בילקוט ישעיה רמז רכ"ו) מוזכר ג"כ תחלתה יתגדל ויתקדש. ובשמה הנהוג קדיש מוזכרת במס' סופרים פ' ט"ז הלכה י"ב. ופ' י"ט הלכה א'. וי"ב. ופ' כ"א הלכה ו'. והרמב"ם בסדר התפלות מביא כל נוסחתה ואחז בה בני ספרד והיא מאוכה קצת מנוסחא שלנו שהיא בס' רב עמרם ובכל בו בס' ז'. ומביא עוד הרמב"ם נוסחא מיוחדת לאמרה אחר שלמוד בתלמוד ובמדרש והיא ג"כ נזכרת במס' סופרים סוף פ' י"ט, אבל לא יאמרו אותה האשכנזים אלא בבית החיים אחר קבורת המת והספרדיים ג"כ כמ' נהג. — ועתה יגדל נא, במדבר י"ד, י"ז. זכר רחמיך, תהלים כ"ה, ו'. ומביא הכל בו פסוקים אלה לאמרם הצבור כל זמן שפותח החזן יתגדל, ובטור א"ח ס' נ"ג כתב הטעם כי ועתה יגדל הוא כוף ל' יתגדל, וזכור רחמיך ע"ש מדת הרחמים שנזכר באותה שעה. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ ע"פ יחזקאל ל"ח, כ"ג. וכתבו שבולי הלקט והתניא שיש בקדיש י' לשונות של שבח, יתגדל ויתקדש יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתעלה ויתהדר ויתהלל, כנגד י' מאמרות שבהן נברא העולם, וסמנו אתה למד משל בן נתקן שאומרים בעלמא די ברא כרעותה עכ"ל וכבר הארכתי בספרי תולדות חיים דף ס"ו וס"ח שהנקוד הנכון הוא יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ בפתח. שמה רבא, שמו הגדול, ותבת שְׁמֵהּ בלי יו"ד לפי דקדוק ארמי (דניאל ב', כ'. ד', ט"ו); ודעת בעל מחזור ויטרי לפרש שמיה כמו שם יה בבר מחה ע"י תוספות ברכות דף ג' וע"י אבודרהם, ועוד דעים שלמה על שמה רבה שהיא תרגום של שמו הגדול בתלמוד בקהלת רבה דף ק"ע בשעה שנכנס יושב ודורש ועונין אחריו אמן יהי שמו הגדול מבורך וכו', וראה גם בברכות דף נ"ה ע"ב. דִּי־בְרָא ב' תבות, כן כתב בהדיא בעל נגיד ומצוה דף כ"ה, ע"כ וכ"ל מכח דקדוק ל' ארמי, כאשר בארתי למעלה דף 128. כרעותה, כרצונו (עזרא ה', י"ז), עושי רצונו תרגומו דעבדי רעותה (תהלים ק"ג, כ"א); ופה סוף המאמר, ומן וימליך מלכותה מתחיל מאמר שני, וע"כ יש להפסיק ביניהם, ומי שקורא כרעותה וימליך מלכותה בהמשך אחד טועה הוא. והנה לפי פירוש המתרגל תבת כרעותה נמשכת אל די ברא, ר"ל ברא את העולם כרצונו, אבל ראיתי בשם הגאון ר"א ווילנא ז"ל כי תבת כרעותה חוזרת למעלה על יתגדל ר"ל שמו הגדול יתגדל ויתקדש כרצונו בעולם אשר ברא, ורצויתו מפה שנמצא כן גם בנוסח על הכל יתגדל, כרצונו וכרצון יראיו וכו' וגם בהכרח חוזרת כרצונו על יתגדל. דִּי־כֹלֵּי ב' תבות, וכן דִּי־קֻדְשָׁא· דִּי־אֲמִירָן· דִּי־עַמְקִין· דִּי בְאַתְרָא· דִּי שְׁמַיָּא· וכמו שבארתי. בעגלא, במהרה ובמהרה, כי רננת רשעים מקרוב תרגומו שירת בעגל (איוב כ', ה'). ואמרו אמן, היא ל' הקדש, כי בל' ארמי היה נקודו וְאָמְרִין (דניאל ב', ט'), ובשמירוהו בל' הקדש, מפני שמרוב בהמשכם בו יבינו אותו גם עמי הארץ וזה גם הטעם של וחיים עלינו ועל כל ישראל שהשאירוהו ג"כ בל' הקדש. יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, יהי שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים, וסוף עס"כ דניאל ב', כ'. והכונה הוא כענין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וכמו שבארתי למעלה דף 82. לְעָלַם לפ"ד פתוחה וכמבואר למעלה דף 127, וכבר העיר על זה הרב של"ה דף רנ"ג ע"ב. לעלם ולעלמי עלמיא, לקוח מת"א לשמות ט"ו, י"ח. וטובה ממנו של"ל וּלְעָלְמֵי בוי"ו בראש וכן הוא בס' רב עמרם והרמב"ם הלכות תפלה פ' ט'. ובטור א"ח ס' נ"ו. ובשכחת יהודה לשמות כ', ט'. ומן ז' תבות מן יהא עד עלמיא כנגד ז' רקיעין, ובאלה ז' תבות יש כ"ח אותיות כנגד הפסוק בראשית שיש בו כ"ח אותיות, ובנגדו עונים יגדל נא כח אדני ר"ל יגדל הכל הסדיר

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דִּי־קֻדְשָׁא· בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דִּי־אֲמִירָן בְּעָלְמָא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבָעוּתְהוֹן דִּי־כָל־יִשְׂרָאֵל קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא· וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

אך נכון נראה השלום מאין ליה. וכתב הגאון יעב"ץ וז"ל יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, עד כאן עיקר עניית הקדיש, כן הוא דעת גדולי הראשונים בכלל, שאין צריך לענות יותר, ויש בהם כ"ח אותיות המרומזים במה שאמרו שצריך לאמרו בכל כח (שבת קי"ט, ב'); אבל מ"מ אין ראוין להפסיק בין עלמיא ליתברך אפילו במחשבה אחרת ואין צריך לומר בדבור פה, אלא יכוונו למה שאומר הש"ץ עד שיגמור הקדיש עכ"ל וכן כתב אבודרהם בשם רבינו סעדיה והרא"ש. יתברך וישתבח, כאלו הלשונות הם ל' ארמית לא העברית והוא הטעם רבים לחשוב שהקדיש כל' עברי נתקנה. יתעלה בלמ"ד נקוד בצרי לפי דקדוק ארמית כמו ישתנא (דניאל ב', ט') ישתנה (שם ג', כ"ט), ולא בסגול. ויתהדר בדל"ת בפתח, ויתהלל בלמ"ד בפתח, דוגמת דניאל ג', ע"ד. עזרא ה', י"ג. ואף בהפ"ק לא ישתנה בארמית הפתח לקמץ כל שכן כאן שאין הפסק, וכן בעל אור חדש דף ע"ז גורס שניהם על היסוד בפתח. ויתהלל, מעקרו היה הנוסח ויתקלס, כנראה מן הסדור א"א ס' ב"ו ומדברי מטרס השתיקים הרב אבן ירחי ח"ל כתב רב עמרם שיש מקומות שאין אומרים ויתקלס, לא מפני שהוא גנאי כמו וקלסה לכל הארצות (יחזקאל כ"ב, ד') ויתקלסו בך (שם כ"ב, ה') כי יש לו גם ל' שבח כמו והוא במלכים יתקלס (חבקוק א', י'), אלא שיש בקדיש ז' מיני שבח כנגד ז' רקיעים, ויש שאומר כיון שמפסיקים באמן יש"ר מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך, צריך לומר ויתקלס עכ"ל ומוסיף עליו אבן ירחי ונראה שאין נכון לאמרו אלא להכריע בשבח הנורא כ"כ, אך ויתהלל יתכן יותר שאינו מוכרע עכ"ל וכן גם דעת הרמב"ם כנראה מתשובת בנו שהובאה בראש ס' מעשה רקח. אמנם כל אלו הלשונות של שבח באים כבר במס' סופרים פ' י"ד הלכה י"ב בנוסח של על הכל יתגדל ושם ג"כ אחת ויתקלס, ועוד שגם בנוסח הקדש מובא בשבת פסחים קי"ז, ע"כ לעלה ולקלס. בריך הוא לעלא וכו' ברוך הוא למעלה מכל הברכות והשירות והשבחות שאמרנו לו. ותבת בריך מופסקת היא מן די קדשא שלפניה, ומלות אלה אינם תרגום של הקדוש ברוך הוא, אלא הפירוש ויתהלל שמה די קדשא, ויתהלל שם הקדוש, ואח"כ בריך הוא השבח למעלה, וכן הורה בלדק בעל א"ו מובא בשע"א לא"א ס' נ"ו אות ז'. קֻדְשָׁא הקו"ף בקמץ ע"פ דקדוק הלשון ולא קוּדְשָׁא בוי"ו שרוקה. לְעֵלָּא בלמ"ד דגושה והתבה מלעיל (דניאל ו', ג'). והיפים הנוהגים שמשנים לכפול את התבה, מעקר לומר לְעֵלָּא לְעֵלָּא בלי וי"ו החבור ביניהם וכמו שנמצא בת"א דברים כ"ח, מ"ג. וכן הוא במחזור רומא לכל הקדישים של כל השנה. מִן־כָּל: כן כתב בעל נגיד ומצוה, וכן נמצא לרוב בארמית של הכתובים מלת מן בפני מלה אף שנמצאים ג"כ נקבת המקומות מקוצרת ועל דרך ל' עברי כמו מעורא (דניאל ב', מ"ה) ומטל (ד', כ"ב) מקדמת (עזרא ה' י"א). ונחמתא, משקלו כמלת חֶדְוָה (עזרא ו', ט"ז), ורבו עליו הפירושים ועניתי חלקי גם אני בתולדות חיים דף קי"ד.

תתקבל צלותהון, תתקבל תפלתם. ובעותהון, תחנתם. ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם, תרגומו ותקבל מן שמיא ית צלותהון וית בעותהון (מ"א ח', מ"ה), וכן כל ל' תפלה מתורגם צַלִּי ובעאל חָזֵי צַלִּי (דניאל ד' מ'. עזרא ד', י"ג) וכל ל' תחנה מתורגם בְּעֵי וכן בדניאל ו', ח' יבעא בָּעוּ ודע כי בסדרי לתעניות ס' תתקס"ו מובאה נוסחא ישנה והיא תתקבל צלותנא ובעותנא וכו' ועודנה היום בסדור מנהג טריפולי.

יהא שלמא, וכן הוא במ' רב עמרם. והספרדים אומרים אותו בנוסחא יותר ארוכה, ולרמב"ם יש נוסחא אחרת. עזרי מעם, תהלים קכ"א, ב'.

עושה שלום, ענינו ג"כ רב עמרם והרמב"ם, גם הסדרי מזכירו והעתקתי לשונו למעלה בסוף שמנה עשרה דף 106, אך התימה מה שאחרים לבקש עוד הפעם מה שבקשנו כבר ביהא שלמא, אע"כ נראה כי יהא שלמה רבא היה בתיפלה לחתום בה הקדיש בבקשת השלום, והוספת עושה שלום היה לקושה מסוף שמנה עשרה וכדי לסיים גם בקדיש ג' פסיעות כמו בשמנה עשרה, ורמז שם. הוא יעשה שלום, הרמב"ם

כשיש מילה בבה"כ מלין קודם עלינו. וסדר המילה ראה בסוף הסדור.

עלינו לשבח לאדון הכל. לתת גדלה ליוצר בראשית. שלא עשנו כגויי הארצות. ולא שמנו כמשפחות האדמה. שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל־המונם. ואנחנו כורעים ומשתחוים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. שהוא נוטה שמים ויסד ארץ. ומושב יקרו בשמים ממעל. ושכינת עזו בגבהי מרומים: הוא אלהינו אין עוד. אמת מלכנו אפס זולתו. ככתוב בתורתו. וידעת היום והשבת אל־לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל־הארץ מתחת אין עוד:

גורס „הוא ברחמיו יעשה שלום", וכן הוא בסדורי ספרדים גם במחזור רומא, אך האשכנזים אין להם נוסחא זו שלכך בקדיש שאמר האבל בז' ימי אבלו. והנה הקדיש הזה כפי מה שאומרים אותו או מקצתו או כולו יש לו שמות מיוחדות, כי באמצע התפלה כגון לפני ברכו אומרים אותו עד די אמירן בעלמא ואמרו אמן ונקרא או קדיש עד לעילא (תניא ס' ו') או קדיש זוטא (כל בו סמן כ'. ול"ה. ומ"ד. וס"כ) או קדיש קצר (שם סמן י"א. ול"ו. ומ') או קדיש חסר (מנהיג הלכות י"ב ס' ס') או חצי קדיש, ובסוף התפלה שאומרים אותו כולו עד סופו נקרא קדיש בתרא (רמב"ם בנוסח הקדיש) או קדיש שלם (כל בו). והקדיש שנוהגים לומר על מזמורים הוא שמו קדיש יתום, או בעבור שמחסרים בו הנוסחא תתקבל צלותהון או בעבור שהיתומים אומרים אותו. והקדיש שאומרים אחר הלמוד נקרא קדיש דרבנן, בעבור שמוסיפים בו על ישראל ועל רבנן (הרמב"ם שם).

עלינו לשבח, השבח הגדול הזה לקום הוא מתפלת מוסף של ר"ה, וענין אמירתו לסוף כל התפלות לא נזכר בסדר עמרם ולא מהרמב"ם ולא מאבן ירחי ואבודרהם. אבל הכל בו בסמן י"א ומ"ז כתב, אחר כל התפלות אומר עלינו לשבח מעומד, וכן מביא הטור בא"ח ס' קל"ג. והני ספרד לא יאמרוהו רק עד אמת אין עוד. עלינו לשבח, כלומר חובה היא עלינו לשבח. ליוצר בראשית, ל' חכמים הוא מבואר בברוך שאמר. שלא שם חלקנו כהם, עפ"ה לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו (ירמיה י', ט"ז). וגורלנו, פירושו ולא גורלנו, ומלת שלא שלמעלה משמשת מוסבת גם עליו, והכונה היא „שלא שם חלקנו כהם ולא גורלנו ככל המונם", ועכ"ז יש להזהר שלא להפסיק בין כהם ובין גורלנו, כדי שלא יעשה תפלה לתיפלה, ודע כי הספ"י בפירושו לפ' וזאת הברכה גרס בהדיא „שלא שם חלקנו כהם ולא גורלנו ככל המונם". המונם, בכי"י גם בסדורי הספרדים נוסף עוד אחר מלת המונם „שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע" והוא עפ"ה ישעיה ל' ז'. ומ"ה, כ'. ובסדורי רפ"ס ורפ"ו הסירו מרוב זה כדפוס ונשאר מקומו ריוח. ואנחנו, טעמו אבל אנחנו, וכן נאמת גרסת אבודרהם, ונראה שכן גם עיקר הנוסחה והאחרונים שינוהו וכתבו ואנחנו מפני סתימת שם הושע (ראה כל בו ס' ט"ז), שהנה שיהיה הושע בן נון מסדר תפלה זו רק שמועה היא ששמע בעל כל בו ואין לה רמז בתלמוד ובמדרש וגם אבודרהם לא כתב מזה דבר, ובאמת שלשונה נראה בעליל שנוסדה בימי חכמי התלמוד. וכתב עוד הכל בו בס' קב"ב וַאֲנַחְנוּ כורעים גרסינן ולא וַאֲנוּ כי אין בכל הקריאה רק אנחנו ובכל מקום ואנו ל' אניות כמו ואנו כדינים עכ"ל וראה למעלה דף 44. ומודים, נותנים הודאה ושבח. נוטה שמים ל' ישעיה נ"א, י"ג. ומושב יקרו בשמים, כתב הטור, יש אומרים וכסא כבודו בשמים (וכן הוא בסדור רפ"ו גם במחזור רומא) ואין לומר כן אלא ומושב יקרו, וכן הוא הנוסח בס' היכלות עכ"ל גם הרוקח בפירוש קדושת היחוד מביא הנוסחא „ומושב יקרו בשמים ממעל" וכו' אך בשם מדרש משלי. ומצאתי עוד, יקרו ר"ת יה קדוש רם ונשא. אין עוד, כן בסדור רפ"ו, והספרדים גורסים וְאֵין עוֹד אַחֵר וכן הוא בכי"י, ובסדור רפ"ה גורס וְאֵין אַחֵר ובמחזור רומא הוא ה' אלהינו אין עוד מלבדו, והנה כתב התשב"ץ יש לומר „הוא אלהינו, אין עוד", כי כן כתוב בפסוק, וכן הוא בסדור יעב"ץ. וידעת דברים ד', ל"ט.

על כן נקוה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון. לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך. להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון: לפניך יי אלהינו יכרעו ויפולו. ולכבוד שמך יקר יתנו. ויקבלו כלם את עול מלכותך. ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד. ככתוב בתורתך יהוה ימלך לעלם ועד: ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

אחר עלינו יש לומר פסוקים אלו. ואם אינו יכול לאמרם מיד אחר עלינו משום אמירת קדיש יתום או שיר היחוד, יאמרם קודם לאתו שבשכ"ג.

אל תירא מפחד פתאם ומשאת רשעים כי תבא: עצו עצה ותפר. דברו דבר ולא יקום. כי עמנו אל: ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל. אני עשיתי ואני אשא ואני אסבל ואמלט:

אחר עלינו אומרים קדיש יתום, הוא קדיש שלם בלא תתקבל, ואומר אותו יתום שאב ואם או אבל או יאהרצייט, ויש קהלות כגון פראנקפורט דמיין ומגנצא שאין אומרים קדיש על עלינו אלא על המזמורים שאומרים לאחר שיר היחוד.

על כן נקוה, חוזר לשלפניו, ר"ל לפי שהשם בחר בנו וקרבנו לעבודתו ע"כ מקוים אנחנו לישועתו, ונוסד עפ"י ירמיה י"ד, כ"ב. בתפארת עזך, בתפארת בה"מ שכתוב בו ובית תפארתי אפאר (ישעיה ס', ז'). גלולים, העצבים והתועבות. במלכות שדי, אחרי שנכרתו כל הטומאות מן העולם וכל בני אדם יעבדו את השם ב"ה אז יהיה העולם מתוקן, והעת ההיא נקראה מלכות שדי כאמור כי הכל ממליכים עליהם את שדי ב"ה. כי לך תכרע, עפ"י ישעיה מ"ה, כ"ג. יקר כבוד, והוא שם דבר, וע"כ יטעם המוטר יקר יתנו, כי זה יהיה שם תואר, וכמו שכתב הראב"ע בפירוש קהלת י', א'. ויקבלו כלם, ל' חכמים הוא כמו שאמרו בק"ש יקבל עליו עול מלכות שמים (ברכות רפ"ב פ' ב'), כלומר, להאמין בו ולא בזולתו ולעשות כל מצותיו. ה' ימלך, שמות ט"ו, י"ח. והיה ה', זכריה י"ד, ט'.

אל תירא, פסוקים אלה אינם בכ"י וס"י, אך נוספו לומר ע"פ ספר זכרון ציון וע"פ מה דאיתא במדרש אסתר דף קכ"ז פגע מרדכי בג' תינוקות יוצאים מבית רבן, אמר להם אמרו לי פסוקיכם, פתח הראשון ואמר אל תירא מפחד פתאום (משלי ג', כ"ה), פתח השני ואמר עוצו עצה ותופר (ישעי' ח', י'), פתח השלישי ואמר ועד זקנה אני וכו' (שם מ"ו, ד'), ושמח מרדכי כי בשורות טובות בשרוהו.

שִׁירֵי הַיִחוּד·

בהרבה קהלות נוהגים לומר בכל יום ויום שיר היחוד של אותו יום, ואחריו מזמור פ"ג ואחריו קדיש יתום. והנוהגים כך יזהרו לאמרו בנחת ובמתון ובדרך שיר ולא במרוצה.

לְיוֹם רִאשׁוֹן·

אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי. הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי:
עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֶחֱזַקְתָּ בְּיָדִי. חַיִּים וָחֶסֶד עָשִׂיתָ עִמָּדִי:
בָּרוּךְ יְיָ וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ. כִּי עַל עַבְדּוֹ הִפְלִיא חַסְדּוֹ:
אֱלֹהֵי מָרוֹם בַּמָּה אֲקַדֵּם. וּבַמָּה אִכַּף לֵאלֹהֵי קֶדֶם:
אִלּוּ הָרִים הֵם לְמַעֲרָכָה. וְכָל עֲצֵי לְבָנוֹן בְּכָל עֲרוּכָה:
וְאִם כָּל בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת קְרוּצִים. נְתָחִים עֲרוּכִים עַל הָעֵצִים:
וְאַף זָוִיּוֹת מִזְבֵּחַ מְבוּסִים דָּם, כְּמֵימֵי לַיָּם מְכַסִּים:
וּכְחוֹל סֹלֶת דָּשֵׁן וְשָׁמֵן. בָּלוּל בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי שָׁמֶן:
וּלְאַזְכָּרָה לְבוֹנָה וְסַמִּים לִקְטֹרֶת, וְכָל רָאשֵׁי בְשָׂמִים:
(וְאִלּוּ נֵרוֹת עַל הַמְּנוֹרוֹת יִהְיוּ מְאִירוֹת כִּשְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת:)
(וּכְהַרְרֵי אֵל לֶחֶם הַפָּנִים. עַל שֻׁלְחָנוֹת עֲרוּכִים בִּפְנִים:)
וְיַיִן כְּמוֹ מְטַר הַשָּׁמַיִם. וְשֵׁכָר לְנֶסֶךְ כְּעֵינוֹת מָיִם:
וְאִלּוּ כָל בְּנֵי אָדָם כֹּהֲנִים. לְוִיִּם מְשׁוֹרְרִים כִּכְנַף רְנָנִים:
וְכָל עֲצֵי עֵדֶן וְכָל עֲצֵי יְעָרִים. כִּנּוֹרוֹת וּנְבָלִים לְשָׁרִים:
וְכָל בְּנֵי אֱלֹהִים בְּקוֹל תְּרוּעָתָם. וְהַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם:
וְכָל הַלְּבָנוֹן וְחַיָּה כֻּלָּהּ. אֵין דֵּי בָעֵר וְאֵין דֵּי עוֹלָה:
הֵן בְּכָל אֵלֶּה אֵירְדֵי לַעֲבוֹד וְאֵירְדֵי לְקַדֵּם אֶל הַכָּבוֹד:
כִּי נִכְבַּדְתָּ מְאֹד מַלְכֵּנוּ. וּבַמָּה נִכַּף לַאֲדוֹנֵנוּ:
אָמְנָם לֹא יוּכְלוּ כַבְּדָךְ כָּל חַי, אַף כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ:

אשירה, שירי הייחוד הולכים כולם על משקל מרובע מן חרוז אלהי מרום ולהלאה (כי ג' חרוזים הראשונים הם כדמות הקדמה) והוא שכל חרוז יתחלק לב' חלקים ובכל חלק אין בו יותר מן ח' הברות כד' תנועות, כהם לרוב, ואם ימלאו לפעמים ה' או ו' תנועות אזי מוקפת תנה אל תנה ונשמעות שתיהן כאחת. והמחבר של שירים אלה לא נודע בברור מי הוא, יש מיחסים אותם לר' יצחק החסיד ויש לר' יהודה החסיד ויש לר' נתנאל ויש לר' נרביה הנקדן, והנראה הנכון הוא שר' שמואל בר קלונימוס אביו של ר' יהודה החסיד חברן וכמו שכתב בעל הלבון בס' קכ"ד וצ"ג וכמו שהוכיח רוו"ה במאמרו על הפייטנים לסדור ש"ע. וכן נראה שאותם שמואל בחרוז שדי מאורי בסוף שיר יום ד'. וחרוזי השירים רובם ע"פ פסוקי המקרא, והרבה מהן שתוכנן מוסד על ס' אמונות ודעות של ר' סעדיה גאון, והשתמש הרבה בהגיון לשונם הר' אלעזר בעל הרוקח בספר קדושת היחוד. והנה שירים הללו כבר הגיהם רוו"ה ז"ל כפי אשר השיג ידו לתקן ע"פ כ"י וד"י והוא הביא הרבה פרחים במסגרות שלא מלאם בס"י וכמוהו עשיתי גם אני מלבד מה שהגהתי עוד הטעם את כולם בהגהה מדלת. — בעודי, בעוד שאני חי, והוא ל' תהלים קמ"ו, ב'. האלהים, בראשית מ"ח, ט"ו. חיים, איוב י', י"ב. הפליא, הגדיל. במה אקדם, ל' מיכה ו', ו'. ומשם נשמע שצ"ל אלהי מרום ולא לאלהי ולפע"ד כי כן כתוב גם בשה אקדם ה' ולא כתוב לה', והכה תקן רוו"ה ע"פ כ"י. למערכה, למערכת המזבח. קרוצים שמוצים מל' מספר קרצתי (איוב ל"ג, ו') שפירושו נחתכתי. נתחים, נתזי הבהמות, מבוסים דם, ל' מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז, ו'). ברבבות מיכה ו', ו'. ולאזכרה, שעור המנחה, לבונה לאזכרה (של קרבן מנחה) וסמים וכל ראשי בשמים לקטורת. ובהררי אל, פירוש, אם היו לחם הפנים גדולים כהררי אל. ככנף רננים ל' איוב ל"ט, י"ג. והשתמשו הפייטנים בלשון זו להורות על שיר של המלאכים ודמה בסוף אופן שאו מכסה שמוכנה לשבת נחמו. כנורות ל' ע"ח י' י"ג. וכל בני, עפ"ה איוב ל"ח, ז'. והכוכבים, שופטים ה', כ'. וכל הלבנון וכו' יסודו על ישעיה מ', ט"ז. אין די בער, לא יהיה די לשרפה, ומוסב על לבנון. ואין די עולה, מוסב על חיה. בכל אלה, בכל מה שמנה מן החרוז אלו הרים הם

וַאֲנִי נִבְזֶה וַחֲדַל אִישִׁים· נִמְאָס בְּעֵינַי וּשְׁפַל אֲנָשִׁים:
וְאֵין לְעַבְדְּךָ כֹּל לְכַבְּדָךְ. לְהָשִׁיב לְךָ גְּמוּל עַל־חֲסָדֶיךָ:
כִּי הִרְבֵּיתָ טוֹבוֹת אֵלַי· כִּי הִגְדַּלְתָּ חַסְדְּךָ עָלָי:
וְרֹב שִׁלּוּמִים לְךָ חִיַּבְתִּי. כִּי עָשִׂיתָ טוֹבוֹת אִתִּי:
וְלֹא חִיַּבְתָּ לִי גְּמוּלֶיךָ· כָּל־טוֹבָתִי בַּל עָלֶיךָ:
עַל הַטּוֹבוֹת לֹא עֲבַדְתִּיךָ. אַחַת לְרִבּוֹא לֹא גְמַלְתִּיךָ:
אִם אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה־נָּא כָמוֹ· לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת לָמוֹ:
וּמָה אָשִׁיב־לְךָ וְהַכֹּל שֶׁלָּךְ. לְךָ שָׁמַיִם אַף־אֶרֶץ לָךְ:
יַמִּים וְכָל־אֲשֶׁר־בָּם בְּיָדֶךָ· וְכֻלָּם יִשְׂבְּעוּן מִיָּדֶךָ:
וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאנֶךָ. וַחֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:
וְאֵיךְ נַעֲבֹד וְאֵין לְאֵל יָדֵנוּ· וְלִשְׂרֵפַת אֵשׁ בֵּית קָדְשֵׁנוּ:
וְאֵיךְ נַעֲבֹד וְאֵין זֶבַח וּמִנְחָה. כִּי לֹא בָאנוּ אֶל הַמְּנוּחָה:
וּמַיִם אַיִן לְהַעֲבִיר טֻמְאָה· וַאֲנַחְנוּ עַל אֲדָמָה טְמֵאָה:
שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אֲמָרֶיךָ. וַאֲנִי בָאתִי בִּדְבָרֶיךָ:
כִּי כָתוּב, לֹא עַל זְבָחֶיךָ וְעוֹלֹתֶיךָ אוֹכִיחֶךָ·
עַל דְּבַר זֶבַח וְעוֹלוֹתֵיכֶם לֹא צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם:
מָה שָּׁאַלְתִּי וּמָה דָּרַשְׁתִּי מִמְּךָ, כִּי אִם לְיִרְאָה אוֹתִי:
לַעֲבוֹד בְּשִׂמְחָה וּבְלֵבָב טוֹב. הִנֵּה שְׁמֹעַ מִזֶּבַח טוֹב:
וְלֵב נִשְׁבָּר מִמִּנְחָה טְהוֹרָה· וְזִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה:
זֶבַח וּמִנְחָה לֹא חָפַצְתָּ. חַטָּאת וְעוֹלָה לֹא שָׁאָלְתָּ:
מִזְבַּחַ אֶבְנֶה בְּשִׁבְרוֹן לִבִּי· וַאֲשַׁבְּרָה אַף רוּחִי בְּקִרְבִּי:
רוּם לֵב אַשְׁפִּיל וְאֶת־רוּם עֵינָי. וְאֶקְרַע לְבָבִי לְמַעַן אֲדֹנָי:
שְׁבָרֵי רוּחִי הֵם זְבָחֶיךָ· יַעֲלוּ לְרָצוֹן עַל מִזְבְּחֶךָ:
וְאַשְׁמִיעַ בְּקוֹל הוֹדָיוֹתֶיךָ. וַאֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ:
אֲשֶׁר יָדְעָה נַפְשִׁי אַחְבִּירָה· אֲמַלֵּל גְּבוּרוֹת וַאֲדַבֵּרָה:
וּמָה אֶעֱרֹךְ וְלֹא יָדַעְתִּי מָה. הֲיָכוֹל אוֹכַל דַּבֵּר מְאוּמָה:
כִּי אֵין חֵקֶר לִגְדֻלָּתוֹ· וְגַם אֵין מִסְפָּר לִתְבוּנָתוֹ:
חָכָם לֵבָב הוּא, מִי כָמוֹהוּ שַׂגִּיא כֹחַ, לֹא מְצָאנוּהוּ:

למערכה עד כה. נבזה ישעיה נ"ג, ג'. ואין לעבדך כל, אין שום דבר לעבדך. כל טובתי בל עליך, כל עליך לעשות עמי כל הטובות כי אם נחסדך הגדול, ותפס ל' תהלים ט"ז, ב'. אספרה נא כמו, פירוש, מספר הטובות כולן כמה הן, ול' תהלים ע"א, ט"ו. ספרות, תהלים ע"א, ט"ו. ואין לאל, כח (נחמיה ה', ה'). ולשרפת אש עפ"י ישעיה ס"ד י'. אל המנוחה. זו ירושלים (דברים י"ב ט'), שש, תהלים קי"ט, קס"ב. וכתב אמריך במקום אמרתך כצבור כחרוז. ואני באתי דניאל י', י"ב. לא על זבחיך, תהלים נ', ח'. על דבר זבח עפ"י ירמיה ז', כ"ב. מה שאלתי עפ"י דברים י' י"ב. הנה שמוע, ש"א ט"ו, כ"ב. ולב נשבר, פירוש, ולב נשבר טוב ממנחה טהורה. וזבחי, תהלים נ"א י"ט. זבח ומנחה, שם מ', ז'. ואקרע לבבי, תקרע שסגבה רעה עם כלך עפ"י יואל ב', י"ג. אחבירה, ל' חבור, ונפלא באיוב ס"ז, ד'. אערוך ל' עריכת דברים. כי אין חקר עפ"י תהלים קמ"ה ג'. וגם אין מספר. שם קמ"ז, ה'. שגיא כח איוב ל"ז, כ"ג.

עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת וְרַב נוֹרָאוֹת. גָּדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת:
עַד אֵין מִסְפָּר וְעַד אֵין חֵקֶר. וְלֹא נוֹדַע כִּי לֹא יֵחָקֵר:
אֵיזוֹ עַיִן אֲשֶׁר תְּעִידֶךָ. וְאֵיזֶה פֶּה אֲשֶׁר יַגִּידֶךָ:
כִּי לֹא רָאֲךָ וְלֵב לֹא יְדָעֲךָ. וְאֵיזֶה שֶׁבַח אֲשֶׁר יַגִּיעֲךָ:
גַּם מְשָׁרְתֶיךָ לֹא רָאוּךָ. וְכָל־חַכְמֵי לֵב לֹא מְצָאוּךָ:
אַתָּה לְבַדְּךָ מַכִּיר שִׁבְחֶךָ. וְאֵין זוּלָתְךָ יוֹדֵעַ כֹּחֶךָ:
וְאֵין יוֹדֵעַ בִּלְעָדֶיךָ שְׁבָחוֹת רְאוּיוֹת לִכְבוֹדֶךָ:
עַל כֵּן תְּבָרְכְךָ כָּרָאוּי לָךְ. כְּפִי קְדֻשָּׁתְךָ כְּבוֹדְךָ וְגָדְלָךְ:
וּמִפִּי הַכֹּל בְּכָל־אֱיָלוּתָם. כְּפִי מַדָּע אֲשֶׁר אַתָּה חֲנַנְתָּם:
יוֹדוּ פִלְאֲךָ הַשָּׁמַיִם. וְיַאַדִּירוּךָ קוֹלוֹת מַיִם:
וְיָרִיעוּ לְךָ כָּל־הָאָרֶץ. יוֹדוּךָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ:
אַף יוֹדוּךָ כָּל־הָעַמִּים. וִישַׁבְּחוּךָ כָּל־הָאֻמִּים:
כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב עֲבָדֶיךָ. כִּי עֲלֵיהֶם גָּבְרוּ חֲסָדֶיךָ:
אֶת־שֵׁם יְיָ יְהַלְלוּ כֻלָּם. אֵל אֱלֹהִים אֱמֶת וּמֶלֶךְ עוֹלָם:
בָּרוּךְ אַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ליום שני.

וַאֲנִי עַבְדְּךָ בְּרֵאשִׁיתְךָ. אֲדַבֵּר אֲמַלֵּל גְּבוּרוֹתֶיךָ:
דַּרְכֵי שִׁבְחֲךָ קְצָתָם אֲסַפֵּרָה. מַעֲשֶׂיךָ מַה נּוֹרָא אוֹמְרָה:
אֵין אֵלֶיךָ עֲרוֹךְ בְּסֵפֶר אֲגִידָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר:
חֵקֶר אֱלוֹהַּ לֹא יִמָּצֵא. וְתַכְלִית שַׁדַּי לֹא תִקָּצֶה:
וְלִתְבוּנָתוֹ הֲלֹא אֵין חֵקֶר. וּמִסְפַּר שָׁנָיו לֹא יֵחָקֵר:
וְגַם אֵין מִסְפָּר לִגְדוּדֶיךָ. בְּצִבְאוֹתֶיךָ אוֹת כְּבוֹדֶךָ:
אֵיזוֹ עַיִן אֲשֶׁר תְּעִידֶךָ. וְחַי לֹא־יִרְאֶה פְּנֵי כְבוֹדֶךָ:
נָבוֹן וְחָכָם הֵן לֹא־יֵדָע. וְאֵיךְ אֶעֱרוֹךְ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע:
וְאִם יֹאמַר אִישׁ עַד תַּכְלִיתוֹ אֶעֱרוֹךְ. אֵלָיו וּבְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ
אָבֹא. וְאֶמְצָא תַּכְלִית שִׁבְחוֹ. לֹא נֶאֶמְנָה אֶת־אֵל רוּחוֹ:
יְבֻלַּע כִּי לֹא יֵדַע עֶרְכּוֹ. אַחֲרִית פִּיהוּ רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ:
וְעִמָּדִי לֹא כֵן אָנֹכִי. וּפִי לֹא־אֶתֵּן לַחֲטוֹא וְחִכִּי:

גדול אתה, תהלים פ״ו, י׳. עד אין מספר, הוא מחובר עוד עם מה שקודם לו. תעידך, אשר תעיד גדלתך אותך. אשר יגידך, אשר יגיד לשבח אותך בפיו. אילותם, ל׳ כח. יודו פלאך, תהלים פ״ט, ו׳. ויאדרוך, ל׳ פאר והדר והוא ע״ד תהלים כ״ג, ה׳. ויריעו לך, ע״ד תהלים כ״ח, ד׳. יודוך, שם קל״ח, ד׳. אף יודוך, שם ס״ו, ד׳. וישבחוך, שם קי״ז, א׳. כל זרע, שם כ״ב, כ״ד. כי עליהם גברו, ע״ש שם קי״ז, ב׳.

אין אליך ערוך ע״ד תהלים מ׳, ו׳. חקר אלוה ע״ד איוב י״א ז׳ תקצה ל׳ סוף ר״ל לא תבוא לסופה. ולתבונתו, ישעיה מ׳, כ״ח. לגדודיך ע״ד איוב כ״ה, ג׳. אות כבודך, כבודך הוא אות בצבאותיך, ויסודו בחגיגה דף ט״ז. עד תכליתו, שעור כחתו, אם יאמר איש שערוך עד תכליתו, ואליו והתבוננתו אבוא ואמצא תכלית שבחו איש אשר יאמר כך לא נאמנה רוחו את אל. יבולע, איש כזה יושחת, ל׳ פן יבלע למלך (ש״ב י״ז, ט״ז). אחרית פיהו, אם היה מספר את שבח השם כל ימיו היה באחריתו עוד כתחלת

אֲסַפְּרָה לְאַחַי קְצוֹת דַּרְכֵי אֵל. וּלְיִשְׂרָאֵל מַה־פָּעַל אֵל:
כַּכָּתוּב, אִמְרוּ לֵאלֹהִים. מַה־נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ אֱלֹהִים:
וְאָמַרְתָּ עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי. יְסַפְּרוּ שְׁמִי וּתְהִלָּתִי:
בְּמִצְרַיִם שַׂמְתִּי עֲלִילוֹתַי. לְמַעַן תְּסַפֵּר אֶת־אוֹתוֹתַי:
וַאֲנִי עַבְדְּךָ עַל כֵּן אֲסַפֵּר. כַּאֲשֶׁר אֶדְרוֹשׁ מֵעַל סֵפֶר:
תְּהַלֵּל נַפְשִׁי כֹּחַ מַעֲשֶׂיךָ. וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:
וַאֲבָרְכָה בְּכָל־עִנְיָנַי. וּבְכָל־לִבִּי אוֹדֶה אֶת־אֲדֹנָי:
גַּם בִּגְרוֹנִי רוֹמְמוֹתֶיךָ. וְאֶת־פִּי אֲמַלֵּא תְּהִלָּתֶךָ:
כִּי פִּי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ. כָּל־הַיּוֹם אֶת־תִּפְאַרְתֶּךָ:
וְאָמְרָה־נָּא עֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ. וְאָשִׂיחָה דִּבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ:
וְאַזְכִּיר טוּבְךָ וְצִדְקוֹתֶיךָ. חֲסָדֶיךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ:
יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל אַתָּה. עַל כָּל־אֱלֹהִים מְאֹד גָּדַלְתָּ:
כִּי כָל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים הֵם אֱלִילִים אִלְּמִים, רוּחַ אֵין בָּהֶם:
הֵן לְעוֹבְדֵיהֶם גְּמוּל אֵין מְשִׁיבִים. וְלָמָּה לָהֶם הֵמָּה מְטִיבִים:
וּבְעֵת צָרָה אָז יִתְפַּלָּלוּ. וְלֹא יַעֲנוּם כִּי לֹא יוֹעִילוּ:
דּוֹרְשִׁים בְּכָל־לֵב לְרוּחַ אֵין־בּוֹ. וְקָרוֹב יְיָ אֶל־עַם קְרוֹבוֹ:
הַיּוֹצֵר כֹּל הוּא אֱלֹהֵינוּ. הוּא עָשָׂנוּ וְלוֹ לְבַד אֲנַחְנוּ:
עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ. נְבָרֵךְ שְׁמוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:
בְּצַר לָנוּ מְאֹד נִמְצֵאתָ. כִּי דֹרְשֶׁיךָ לֹא עָזַבְתָּ:
וְתָמִיד בְּפִינוּ תְּהִלָּתֶךָ. וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
עַד אַתָּה בְּךָ וּבִכְבוֹדֶךָ. וּמְשָׁרְתֶיךָ אַף עֲבָדֶיךָ:
אֲשֶׁר כְּבוֹדְךָ מְלֹא כָל־הָאָרֶץ. וּכְבוֹדְךָ עַל כָּל־הָאָרֶץ:
וַאֲבוֹתֵינוּ בָּחֲרוּ אוֹתְךָ. לְבַדְּךָ לַעֲבוֹד וְאֵין זָר אִתָּךְ:
גַּם אֲנַחְנוּ אוֹתְךָ לְבַדֶּךָ נַעֲבוֹד. כְּבֵן אֶת־אָב נְכַבְּדֶךָ:
וְהִגְנוּ עַל יִחוּדֶךָ יוֹמָם וָלַיְלָה עֵדֶיךָ:
בְּפִי כֻלָּנוּ וּבִלְבָבֵנוּ. שֶׁאַתָּה לְבַדְּךָ אֱלֹהֵינוּ:
(אֱלֹהֵינוּ עַל יִחוּדֶךָ עֵדִים אֲנַחְנוּ, וַעֲבָדֶיךָ:)
אֵין תְּחִלָּה אֶל־רֵאשִׁיתֶךָ. וְאֵין קֵץ וְתִכְלָה לְאַחֲרִיתֶךָ:
רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מִבְּלִי רֵאשִׁית וּמִבְּלִי אַחֲרִית, וְאֵין לֵב לְהָשִׁית:
אֵין קָצֶה אֶל־גְּבוּרוֹתֶךָ. וְאֵין סוֹף לְעֹמֶק מִדּוֹתֶיךָ:

דרכי אל קמ"ה. ולישראל, במדבר כ"ג, כ"ג. אמרו, תהלים ס"ו, ג'. עם זו, ישעיה מ"ג, כ"א. במצרים שמתי עי' שמות י', ב'. וכל קרבי, תהלים ק"ג, א'. גם בגרוני עי' שם קמ"ט, ו'. כי פי יגיד, שם נ"א, י"ז. ואמרה נא, שם קמ"ה, ה' ו'. ידעתי, שם קל"ה, ה'. על כל אלהים, שם צ"ה, ד'. כי כל, שם צ"ו, ה'. אלמים כן כתוב בחבקוק ב', י"ח אלילים אלמים, וגם אלמים בגימטרי' אלילים. וקרוב ה', אבל קרוב ה'. הוא אלהינו, הוא עשנו, תהלים ק', ג'. כי דורשיך שם ט', י"א. ומהללים דה"א כ"ט, י"ג. ומשרתיך, ר"ל משרתיך, הם המלאכים, ואף עבדיך בני ישראל גם הם עדים לכבודך. כבודך מלוא, עי' במדבר י"ד, כ"א. כבן את אב נכבדך, עי' מלאכי א', ו'. ואין לב להשית, מענין שיתו לבכם (תהלים

אין לך סובב ואין לך פאה. על כן אותך חי לא ראה:
אין צר וצלע יצליעוך. ורחב וארך לא ימצעוך:
ואין פאה לסביבותיך. ואין תוך מבדיל בינותיך:
אין חכמה אשר תדעך. ואין מדע אשר יגיעך:
ולא ישיג אותך כל־מדע. ואין שכל אשר יבין וידע
ממך מאומה ואיכה אתה. ואיך בלי מאומה כל בראת:

ליום שלישי.

אמנם ידעתי כי אתה אלהי יעקב, כל יצרת:
אתה בורא ולא נבראת. אתה יוצר ולא נוצרת:
אתה ממית ואת־כי תבלה. אתה מוריד שאול ואף תעלה:
ונאמן להחיות מתים אתה. ועל ידי נביאך כן הודעת:
ולא תמות אל חי ולא מתה. מעולם ועד עולם אתה:
משביר ומוליד ולא נולדת. מוחץ ורופא ולא חלית:
מות ומדוה אין לפניך. תנומה ושנה אין לעיניך:
הלא מקדם אל חי אתה. מאשר בך לא נשתנית:
ועד העולם לא תשתנה. מאלהותך לא תתענה:
חדש ונושן לא נמצאת. חדשת כל ולא חדשת:
לא יחולו זקנה ובחרות עליך, גם שיבה ושחרות:
ולא־חלו בך שמחה ועצב. ודמיון נוצר וכל־דבר קצב:
כי לא יסובב אותך גשם. אף לא תדמה אל כל־נשם:
כל־היצורים גבול סבבתם. אל־ראשיתם ולאחריתם:
כי הבראים בגבול שמתם. ולימי צבאם גבול הקמתם:
ולך אין גבול ולימיך ולשנותיך ולעצמך:
על כן אינך צריך לכל. לידך ולחסדך צריכים הכל:

פ״ה, י״ד) אל תזיתו לב (שם ס״ב, י״א), ר״ל לא יכול הלב להבין ולהשיג את זאת וע״כ לא יעמוק בחקירה על זאת. יצליעוך, הוא פעל משם דבר צלע. ימצעוך פעל מל׳ אמצע. ממך מאומה, דבוק עם הקודם, ר״ל אין שכל אשר יבין וידע ממך מאומה וכו׳.

תבלה, תביא לרקבון וכליון מל׳ בלה בשרי (איכה ג׳ ד׳), ומובא פירוש זה בס׳ בלחון סמן של״ג. מוריד שאול ש״א ב׳, ו׳. מתה עבר נוכח קל מבורד מות. משביר ל׳ משבר אשה היולדת והוא עפ״כ ישעיה ס״ו, ט׳. חלית ל׳ חולי, ושלאכוב בבנין פועל בישעיה י״ד, י׳. ומדוה ל׳ בער כמו כל מדוה מצרים (דברים כ״ח, ס׳). מאשר בך, ר״ל מכל מדותיך. חדש ונושן, כי לשון חדש לא יתכן לומר אלא על דבר שיש לו התחלה והנה הקב״ה הוא קדמון בלי התחלה; וכמו שאין לו התחלה כן אין לו סוף וע״כ גם ל׳ נושן לא יתכן בו. לא יחולו, לא ינוחו כמו יחולו על ראש יואב (ש״ב ג׳ כ״ט) כלומר לא יתכנו. ובחרות, ל׳ בימי בחורותיך (קהלת י״א, ט). ושחרות, נערות כמו הילדות והשחרות (שם י״א, י׳). ולא חלו בך, ולא יתכנו בך. שמחה ועצב, הם שני מקרים הנפשיים שיפלו ברוח האדם והם שנויים בהרגשת הרוח וע״כ לא יתכנו לאמר בהם את השם שהוא נעלם מכל שנוי, ומה שנמצא ישמח ה׳ במעשיו, ויתעצב אל לבו, אינו אלא דרך השאלה וכמו שאמר זאת ר׳ סעדי׳ גאון בס׳ האמונות מאמר ב׳, והרמב״ם ביסודי התורה סוף פרק א׳. הדמיון נוצר, פירוש ולא אל בך דמות שום נוצר. וכל דבר קצב. כל מה שיש לו תכונה, ר״ל אין לך דמות בכל וכלל. גשם גוף. נשם שיש בו נשמה. צבאם, וזמנם מענין הלא צבא לאנוש (איוב ז, א׳). ולעצמך עין

הַכֹּל צְרִיכִים לְצִדְקוֹתֶיךָ· וְאֵינְךָ צָרִיךְ לִבְרִיּוֹתֶיךָ:

כִּי טֶרֶם כָּל־יְצִיר הָיִיתָ לְבַדְּךָ. מְאוּמָה לֹא נִצְרַכְתָּ:

רֵאשִׁית וְאַחֲרִית בְּיָדְךָ עֲרוּכִים· אַתָּה־בָם וְהֵם בְּרוּחֲךָ שְׂרוּכִים:

כֹּל אֲשֶׁר הָיָה בָּרִאשׁוֹנָה. וַאֲשֶׁר יִהְיֶה בָּאַחֲרוֹנָה.

כָּל־הַיְצוּרִים וְכָל־מַעֲשֵׂיהֶם· וְכָל־דִּבְרֵיהֶם וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם:

מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף תֵּדַע כֻּלָּם. וְלֹא תִשְׁכַּח. כִּי־אַתָּה אֶצְלָם:

אַתָּה בְרָאתָם וּלְבַךְ עֶרְכָּם· לְבַדְּךָ תֵדַע מְקוֹמָם וְדַרְכָּם:

חַס אִיךְ־דָּבָר מִמְּךָ נֶעְלָם. כִּי לְפָנֶיךָ נְכוֹנִים כֻּלָּם:

אֵין חֹשֶׁךְ וְאֵין מָנוֹס וָסֵתֶר· לָנוּס שָׁמָּה וּלְהִסָּתֵר:

אֵת אֲשֶׁר תְּבַקֵּשׁ אַתָּה מוֹצֵא. בְּלִי נְסוֹת אֲלֵיהֶם בְּעֵת שֶׁתִּרְצֶה:

כִּי אֶת־הַכֹּל כְּאַחַת תִּרְאֶה· לְבַדְּךָ תַּעֲשֶׂה וְאֵינְךָ נִלְאֶה:

(כִּי עַל־גּוֹי וְעַל־אָדָם יָחַד. עַל כֹּל תְּדַבֵּר בְּרֶגַע אֶחָד:)

(תִּשְׁמַע בְּרֶגַע כָּל־הַקּוֹלוֹת· זַעַק וְלַחַשׁ וְכָל־הַתְּפִלּוֹת:)

(אַף תָּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם. בְּרֶגַע תַּחְקוֹר כָּל־לְבָבֵיהֶם:)

(וְלֹא תַאֲרִיךְ עַל מַחְשְׁבוֹתֶיךָ· וְלֹא תִתְמַהְמַהּ עַל עֲצָתֶךָ:

(אֲצֶל עֲצָתְךָ גְּזֵרָתֶךָ. לְקֵץ וּלְמוֹעֵד קְרִיאָתֶךָ:)

(וְכֻלָּם בֶּאֱמֶת בְּתֹם וּבְיֹשֶׁר· מִבְּלִי עֹדֶף וּמִבְּלִי חֹסֶר:)

מִמְּךָ דָּבָר לֹא יֹאבַד. וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִכָּבֵד:

כֹּל אֲשֶׁר־תַּחְפֹּץ תּוּכַל לַעֲשׂוֹת· וְאֵין מִי מוֹחֶה בְיָדְךָ מֵעֲשׂוֹת:

יְכֹלֶת יְיָ בְּחֶפְצוֹ קְשׁוּרָה. וּבִרְצוֹת יְיָ לֹא אַחֲרָה:

אֵין דְּבַר־סֵתֶר מִמְּךָ נִכְחָד· עֲתִידוֹת וְעוֹבְרוֹת לְךָ הֵם יָחַד:

אֲשֶׁר מֵעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם הֵם כֻּלָּם בְּךָ. וְאַתָּה בְּכֻלָּם:

חֲדָשׁוֹת תַּגִּיד וְסוֹד דְּרָכֶיךָ· אֶל־עֲבָדֶיךָ וּמַלְאָכֶיךָ:

וְאֵינְךָ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעֶךָ. דְּבַר סוֹד וָסֵתֶר לְהוֹדִיעֶךָ:

כִּי מִמְּךָ כָּל־סוֹד יִגָּלֶה· בְּטֶרֶם עַל־לֵב כָּל־יְצִיר יַעֲלֶה:

בְּלֵב כָּל־נִבְרָא לֹא תִמָּצֵא. סְפִינוּ עָתָק לֹא יֵצֵא:

בְּאֵין־לוֹ קָצֶה וְלֹא יֵחָצֶה· לֵב לֹא־יָתוּר וְאֵין־פֶּה פוֹצֶה:

כקטף מסוף בכל ס"י ול' עולם הוא. שרוכים נפי"ן, ל' קשירה מל' שרוך נעל (בראשית י"ד, כ"ג) וכ"א תמוכים. נלאה ל' עיפות. כי על גוי ל' איוב ל"ד, כ"ט. ברגע אחד, כענין מה שאמרו חז"ל הכל נסקרים בסקירה אחת. תשמע ברגע, במדרש ילקוט רמז ר"כ דבך בשר ודם אינו יכול לשמוע משני בני אדם כשהם צועקים כאחת אבל הקב"ה אפילו כל באי העולם באים וצועקים לפניו הוא שומע צעקתן. אף תבין ל' תהלים ל"ג, ט"ו. ולא תאריך, ר"ל אינך צריך להאריך במחשבות ולהתיעץ כשתרצה לגזור גזרה, אלא עצתך וגזרתך אחת הן. לקץ, פירושו מה שגזרת גם יבוא למועד ולקץ אשר זמנת לו. עודף, יתרון. חוסר, חסרון. מוחה, מונע. עתידות ועוברות לך הם יחד יסודו בס' אמונות דף י"ט עמוד א' שאמר שם שהקב"ה יודע כל מה שהיה וכל מה שיהיה וידיעתם אצלו שוה. והעתקה אחרת של הספר שמשם נראה הנקדן כך בלשון, הוא יודע העוברות והעתידות לאלתר ומדען הוא אצלו יחד, וזו הלשון שאמו הפייטן. כלם בך, כולם תלויים בך. ואתה בכלם, ואתה משגיח בכולם. להשמיעך, שיגידו לך החדשות והסודות. כי ממך, נס"א כי לך. לא תמצא פירוש, כל לב לא יוכל להשיג מעלתך. ספינו ל' ש"א ב', ג'. לא יתור, לא ישוב על דבר זה, ל' ולא

בְּאֵין־לוֹ רוּחוֹת וְאֵין־בּוֹ רְוָחוֹת. אֵין־לוֹ שִׂיחוֹת בּוֹ מוֹכִיחוֹת:

לְמֵרָחוֹק מִי יִשָּׂא דֵעוֹ. לְלֹא תְחִלָּה וְלֹא סוֹף לְהַגִּיעוֹ:

אֲגוּדִים אֲחוּדִים תּוֹךְ וְסוֹף וָרֹאשׁ. פְּהוּ וָלֵב אֲבְלוֹם מִדְּרוֹשׁ וּמֵחֲרוֹשׁ:

גָּבֹהַּ וְעָמֹק נְעוּצִים כְּסוֹבֵב. חֲכַם־לֵב וְנָבוֹן לֹא יְלֻבָּב:

סוֹבֵב הַכֹּל וּמָלֵא אֶת־כֹּל. וּבִהְיוֹת הַכֹּל אַתָּה בַכֹּל:

אֵין עָלֶיךָ וְאֵין תַּחְתֶּיךָ. אֵין חוּץ־לְךָ וְאֵין בֵּינוֹתֶיךָ:

אֵין מַרְאֶה וָגַב לְאַחְדֶךָ. וְאֵין גּוּף לְעֶצֶם יִחוּדֶךָ:

וְאֵין בְּתָכְּךָ מִמְּךָ נִבְדָּל. וְאֵין־מָקוֹם רֵק מִמְּךָ נֶחְדָּל:

וְאֵינְךָ נֶאֱצָל מִכֹּל וְנִבְדָּל. וְאֵין־מָקוֹם רֵק מִמְּךָ וְנֶחְדָּל:

מִקְרֶה וְשִׁנּוּי אֵין־בְּךָ נִמְצָא. וְלֹא־זְמַן וַעֲרְעַר וְלֹא כָּל־שִׁמְצָה:

כָּל־זְמַן וְכָל־עֵת אַתָּה מְכִינָם. אַתָּה עוֹרְכָם וְאַתָּה מְשַׁנָּם:

כָּל־מַדָּע לֹא יַשִּׂיג אוֹתְךָ. אֵין־שֵׂכֶל אֲשֶׁר יִמְצָא אוֹתְךָ:

בְּמִדָּתְךָ בֵּן חָכְמָתְךָ. כִּגְדֻלָּתְךָ תְּבוּנָתֶךָ:

חָכָם אַתָּה מֵאֵלֶיךָ. חַי מֵעַצְמְךָ וְאֵין כְּגִילֶךָ:

זוּלַת חָכְמָתְךָ אֵין חָכְמָה. בִּלְתִּי בִינָתְךָ אֵין מְזִמָּה:

חָלַקְתָּ בְּלֵב חֲכָמִים שֵׂכֶל. וְרוּחֲךָ תְּמַלְּאֵם וְדַעְתָּם תַּשְׂכֵּל:

מִבַּלְעֲדֵי כֹחֲךָ אֵין גְּבוּרָה. וּמִבַּלְעֲדֵי עֻזְּךָ אֵין עֶזְרָה:

אֵין נִכְבָּד כִּי־אִם כְּבֵדוּתוֹ. וְאֵין גָּדוֹל כִּי־אִם גְּדֻלָּתוֹ:

כָּל־יְקָר וְכָל־טוּב מִיָּדְךָ. לַאֲשֶׁר תַּחְפֹּץ עֲשׂוֹת חֲסָדֶיךָ:

אֵין חֵקֶר לִגְדֻלָּתֶךָ. וְאֵין מִסְפָּר לִתְבוּנָתֶךָ:

אֵין עוֹד זוּלַת הֱוָיָתֶךָ. חַי וְכֹל תּוּכַל וְאֵין־בִּלְתֶּךָ:

וְלִפְנֵי הַכֹּל כֹּל הָיִיתָ. וּבִהְיוֹת הַכֹּל כֹּל מִלֵּאתָ:

(לֹא לְחִצּוֹן וְלֹא הַתּוֹךְ יְצוּרֶיךָ, אַף לֹא מְעַטְּפָם:)

(בַּעֲשׂוֹתְךָ כֹּל לֹא נִבְדַּלְתָּ. מִתּוֹךְ מְלַאכְתְּךָ לֹא נֶחְדַּלְתָּ:)

(בַּעֲשׂוֹתְךָ אֶת־הַשָּׁמַיִם. וְאֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־הַמַּיִם:)

תאורו. רווחות, לרוים. רוחות, שטח וגבול. שיחות, ספורים, והם הנשואים על הנושא הנקראים ספורים, ועיין מלות הגיון א׳. למרחוק, דבר שהוא רחוק כל כך לשכל האנושי, ותפש ל׳ איוב ל״ו, ג׳. אבלום אסגור. נעוצים בסובב, על׳ נעוץ סופו בתחלתו והוא משל שדומות היקף מעגל שלא יודע היכן התחלה והיכן הסוף כן אין תחלה ואין סוף להש״י. לא ילבב, לא יוכל להבינו על׳ ואיש נבוב ילבב (איוב י״א, י״ב). סובב הכל וכו ר״ל הקב״ה סובב בכבודו את הכל ומלא בכבודו את הכל ואין מקום בכל העולם שלא יהיה שם, ועד״ה וימלא כבוד ה׳ את כל הארץ, מלוא כל הארץ כבודו. אין עליך, זה המרוז ענינו כבעל הכלאון בסמן קכ״ד. וגב, כבי״ וְגַב נאצל, ל׳ פרישה. וערער, פניעה ל׳ ערלי. שמצה, על׳ ומה שמץ דבר כשמע נו, ויסוד המרוז בס׳ אמונות דף ע״ו עמוד ד׳. חכם אתה לבון זו ג״כ יסודה בס׳ אמונות דף ע״ו ע״א. כגילך, כדומה לך, כמו הילדים אשר כגילכם (דניאל א׳, י׳). זולת הויותך, כי הקב״ה הוא הטוב האמתי, כי כל הדברים יכלו ויאבדו והוא יעמוד בהייתו. חי וכל תוכל גם זה יסודו באמונות דף ע״ו עמוד ג׳. ולפני הכל, טרם בראת את הכל. כל היית, אז היית כמו בכל כבודך ולא נצרכת לברואיך מאומה. ובהיות הכל, ואחר שעשה הכל בחפצך. כל מלאת, מלאת את כל העולם בכבודך, ועד״ה מלוא כל הארץ כבודו. ויש לדעת כי ר׳ משה תקו בספרו כתב תמים שלא לשונו במרוז זה והמדרזים של מעלה „הם כלם כך וכו׳ סובב הכל ומלא״ וכו׳ ואמר שאינם אלא גדוף, אבל תלונתו אינה ומעידה על טעות הבנתו בעומק כוונת הפייטן במרוזים האלה שהוא מספר בהם את הויית השם בכל מקום (אללגעגענוואַרט) ושאין מקום בכל שלא יהי בשלת, ווה

(לֹא קָרוֹב וְלֹא רָחוֹק· כִּי כָל־קִירוֹת לֹא יְחַלְּקוּךָ:)
(וְרֹם מַיִם לֹא יִשְׁטְפֶךָ. וְרוּחַ כַּבִּיר לֹא יְהַדְּפֶךָ:)
(אַף כָּל־מַגֵּפֶת לֹא תְטַנְּפֶךָ· אֵשׁ אוֹכְלָה אֵשׁ לֹא־תִשְׂרְפֶךָ:)
לַהֲוָיָתְךָ אֵין חִסָּרוֹן. וּלְיִחוּדְךָ אֵין יִתְרוֹן:
כְּמוֹ הָיִיתָ לְעוֹלָם תִּהְיֶה· חָסֵר וְעֹדֶף בְּךָ לֹא־יִהְיֶה:
וְשִׁמְךָ מְעִידְךָ כִּי הָיִיתָ וְהֹוֶה וְתִהְיֶה וּבַכֹּל אָתָּה:
הֹוֶה לְעוֹלָם וְכֵן נוֹדַעְתָּ· נְעִידְךָ וְכֵן בְּךָ הָעֵדוּת:
שֶׁאַתָּה הוּא וְהֹוֶה בַּכֹּל. שֶׁלְּךָ הַכֹּל וּמִמְּךָ הַכֹּל:
שְׁמוֹת יְקָרְךָ יַעֲנוּ וְיָעִידוּ כְּתָקְפְּךָ יְקָרְךָ בְּךָ יְסַהֲדוּ:

ליום רביעי.

אֲרוֹמֵם אֱלֹהֵי אָבִי וְאֵלִי. אֲנַוֶּה אֱלֹהֵי צוּרִי וְגֹאֲלִי:
אֶחָד אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּכָל־יוֹם פַּעֲמַיִם:
אֵל חַי אֶחָד הוּא־בְרָאָנוּ. אֲבִיר יִשְׂרָאֵל אָב לְכֻלָּנוּ:
אֲדוֹנֵנוּ אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ· אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:
אֵין כְּאֵל אֵשׁ־אוֹכְלָה וְקַנָּא. לְעוֹלָם יְיָ אֱמֶת אֵל־אֱמוּנָה:
אוֹרִי וְיִשְׁעִי מָעוֹז חַיַּי· עָלָיו תְּלוּיִם כָּל מַאֲוַיַּי:
אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא אֱלֹהִים חַיִּים. לֹא יָכִילוּ זַעְמוֹ גּוֹיִם:
אַדִּיר וְאַמִּיץ כֹּחַ וְרַב אוֹנִים· אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדוֹנִים:
אֱלוֹהַּ עוֹשִׂי אִישִׁי וּבַעְלִי. אַלּוּף נְעוּרַי שׁוֹמְרִי וְצִלִּי:
בּוֹרֵא כֹל וְיִשְׂרָאֵל גּוֹאֵל· בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
בּוֹרֵא רוּחַ הָרִים יוֹצֵר. מִמְּךָ מְזִמָּה לֹא יִבָּצֵר:
גֵּאֶה מֵשִׁיב גְּמוּל עַל־גֵּאִים· עַל הָרָמִים וְעַל הַנִּשָּׂאִים:

באמת שנה גדול. כי כל קירות יסודו באמונות דף י"ט, ע"ש שאמר שם הגאון כי אין המקומות מפרידים בין חלקיו וכו' וכדמיון שקלא בכתלים אין סותרין כנגד הקול וכו' ואור השמש לא יזיקוהו הזכוכית וכו' ובהעתקת הספר שבשם נרבינו הנקדן כתוב בלשון הזה כיון שנתברר לנו שהוא קדם לכל מוקדם וטרם לכל מקום, לפיכך אלו היו המקומות מחלקים אותו ומפרכים אותו כבר לא יצרם וכו' ואומר אין ראוי שנחשב על אלו ההפלאות הנזכרות למלכים ואפילו קלתם, ואומר אילו לא ראינו שהקירות אינם מונעים את הקולות מלהשמע כבר חשבנו וכו' ואילו לא ראינו שהזכוכית אין מונעין את האור כבר חשבנו וכו' ועפ"ז לשון זו יסד המחבר את חרוזיו ואף הרוקח בשער קדושת היחוד תפש בלשון זו כאשרו, הבורא אינו צריך למקום ומכון, כי היה קדם כל היות, ואין קירות והקורות חוללין לפניו, כי לא היה גולם דבר שהוא מזיק בנגדו. אש אוכלה אש, ביומא כ"א ע"ב תנו רבנן שש אשות הן וכו' אש אוכלת אש היא אש דשכינה. ושמך מעידך הוא שם המפורש של הוי"ה המורה עבר והוה ועתיד. נעידך, ר"ל וכן נעיד עליך בכל יום כאמרנו שמע ישראל ה' אלהינו וכו'. וכן בך העדות, דבוק עם הבא אחריו, ר"ל וכן העדות בך שאתה הוא והוה וכו' ככתוב בשמות ג' י"ד. שמות יקרך ר"ל השמות שמאחרים אנחנו בהם את הש"י כמו הגדול הגבור והנורא רחום וחנון הם לספר בהם על יקרו ותקפו ורוממותו.

ארומם עש"ה שמות טו, ב. בכל יום פעמים, נק"ש של שחרית וערבית. אדיר שמך תהלים ח, ב' אורי וישעי, שם כ"ז, א'. מאויי, ל' תאוה. לא יכילו ירמי' י', י'. בורא רוח עש"ה עמוס ד', י"ג. יבצר

גִּבּוֹר בְּקוּמוֹ לַעֲרוֹץ בְּעֶבְרָה. מְהַדֵּר גְּאוֹנוֹ מִי לֹא יִירָא:

גָּבוֹהַּ כָּל־אֲשֶׁר־תַּחְתָּיו נוֹשֵׂא. וּגְדָל־כֹּחַ גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה:

גָּדוֹל הוּא וּשְׁמוֹ בִּגְבוּרָה. אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא:

הוֹדִי דָּגוּל הוּא מֵרְבָבָה. אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדֹשִׁים רַבָּה:

הַיָּן יָתִיב כְּעַתִּיק יוֹמִין. וּצְבָאוֹ עַל שְׂמֹאל וְעַל יָמִין:

הֲדָרוֹ וְהוֹדוֹ עַל־בְּנֵי עֲבָדָיו. הָדוּר הָדָר הוּא לְכָל־חֲסִידָיו:

הוּא אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־ בָּשָׂר. שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מִכֹּל:

וַדַּי וָתִיק יוֹדֵעַ וָעֵד. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

(וַאֲשֶׁר חֶרֶב גַּאֲוָתֵנוּ. עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ:)

זוֹכֵר לְעוֹלָם בְּרִית רִאשׁוֹנִים. כְּיוֹם אֶתְמוֹל לוֹ אֶלֶף שָׁנִים:

זֶה אֱלֹהֵינוּ וְלוֹ קִוִּינוּ. וְזִמְרָת יָהּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

חֵלֶק יַעֲקֹב יוֹצֵר הַכֹּל. חַנּוּן יְיָ וְחָסִיד בַּכֹּל:

חַי הָעוֹלָם יְיָ חֶלְקִי. חֲכַם הָרָזִים יְיָ חִזְקִי:

טוֹב וּמֵטִיב הַמְלַמֵּד דֵּעָה. טְהוֹר עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָעָה:

יָשָׁר יְיָ וְיָשָׁר דְּבָרוֹ. יְדִידֵי יְדִידוּת מִשְׁכְּנוֹת דְּבִירוֹ:

יוֹעֵץ וְגוֹזֵר מִי יְפִירֶנָּה. וַיִּתְחַתֵּף וְיִפְעַל מִי יְשִׁיבֶנָּה:

(יָפֶה הוֹדִי. יָפְיוֹ וְטוּבוֹ יִרְאוּ וְיֶחֱזוּ צִיּוֹן בְּשׁוּבוֹ:)

כְּגִבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת. יָעִיר קִנְאָה לַעֲשׂוֹת נְקָמוֹת:

(כְּנֶשֶׁר עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים נָשָׂא עֲבָדָיו וְיָשַׁר הֲדוּרִים:)

(כְּדֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שַׁחַל. כְּרֶקֶב וּכְעָשׁ וְרוּחוֹ כְּנָחַל:)

(כְּדֹב שַׁכּוּל וּכְנָמֵר שׁוֹקֵד. הָכְרוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמַקֵּל שָׁקֵד:)

כַּבִּיר כֹּחַ לֵב כְּמוֹ שַׁחַל. כְּלָבִיא וְכַאֲרִי וְרוּחוֹ כְּנָחַל:

כְּאֶרֶז בָּחוּר בְּגָדְלָתוֹ. כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן עַנְוְתָנוּתוֹ:

(כְּתַפּוּחַ בְּרִיחוֹ עֹז אַהֲבָתוֹ. עַל עַם יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ:)

(כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר. כֵּן הוֹדִי עִם־יוֹשְׁבֵי שָׁעַר:)

(כַּבִּיר כֹּחַ לְמַרְגִּיזֵי אֵל, נוֹקֵם. וְכַטַּל הוּא לְיִשְׂרָאֵל:)

ימנה. לערוץ, לשבר. אריה שאג עמוס ג׳ ח׳. ובכ״י „מהדר גאונו מי לא יירא. דודי, שיר ה׳, י׳. אל נערץ תהלים פ״ט, ח׳. יתיב כעתיק יומין ע״פ דניאל ז׳, ט׳. הדר הוא תהלים קמ״ט, ט׳. אל אלהי במדבר ט״ז, כ״ב. ותיק חסיד. ה׳ ימלך, שמות ט״ו, י״ח. ואשר חרב, דברים ל״ג, כ״ט. עזרנו ומגננו תהלים ל״ג, כ׳. כיום אתמול, שם צ׳ ד׳. זה אלהינו, עיין ישעיה כ״ה, ט׳. חי העולם כן בכ״י כמו בדניאל י״ב, ז׳. ובכ״א חי לעולם כמו דברים ל״ב, מ׳. טהור עינים חבקוק א׳, י״ג. ידידי ידידות, הכוון על המלאכים העומדים במשכנות דבירו. דבירו, היכלו. ויתחתף, יכה, ול׳ איוב ט׳, י״ב הוא. כנשר, ל׳ שמות י״ט, ד׳. הדורים, עקומים ל׳ הדורות וחלוקות (חולין כ״ט, נ׳) הדרא דכתבא (שם קי״ג). והנה יש לנו כאן השם חרוזים של אות כ״ף ואינן בכ״י ואף ע״כ הניחם רוו״ה ז״ל במסגרות ובד״י אמנם במקצתן והשמיטו קצתן, ובאמת יראה כל המעיין כי ענין כל החרוזים המוסגרים הנה אחר בחרוזים אחרים וע״כ אך למותר הם ונראה כי המחבר היה כותב לו השם חרוזים בכל אות מאותיות א״ב במהדורא קמא, וחזר עליהם במהדורא שניה ובירר מהם הנאותים יותר, והמוסרים שלאחריו נשאו שתי המהדורות לידם והעתיק כל אחד ע״פ ספרו זה ע״פ מהדורא קמא וזה ע״פ מהדורא אחרא וכן נתהוו השנוי בספרים. כנחל, כנחל שוטף. כמקל שקד ירמיה א׳, י״א ועיין שם במפרשים. על עם ישראל עיין תהלים ס״ח ל״ה. וצריך להוסיף פה על עם בעבור המשקל. כתפוח, שיר ב׳, ג׳. וכטל הוא

(כּוֹסִי מְנָת חֶלְקִי וְגוֹרָלִי. אֲנִי לְדוֹדִי נַחֲלָה וְדוֹדִי לִי:)
(כְּבוֹדִי יְיָ לֹא אֲמִירָנוּ. הֶאֱמַרְנוּהוּ וְהֶאֱמִירָנוּ:)
(כְּאַרְיֵה יִשְׁאַג וְכִכְפִיר יִנְהֹם. אֱלֹהֶיךָ גִבּוֹר וּכְאִישׁ נִדְהָם:)
(כְּרוֹעֶה גִּבּוֹר אֲשֶׁר לֹא יוּכַל. צֹאנוֹ לְהַצִּיל, וְהָיָה לְמַאֲכָל:)
(כְּגִבּוֹר אֵין אֱיָל וּכְאוֹרֵחַ. נָס וּבוֹרֵחַ טַר צוֹרֵחַ:)
(כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית וְכַכְּפִיר לְעוֹזְבָיו. כְּרֶקֶב גַּם כָּעָשׁ לְאוֹיְבָיו:)
(כַּבִּיר כֹּחַ כְּשָׁמִיר וָשַׁיִת. וְלֹא יַשְׁאִיר כְּנֹקֶף זַיִת:)
(כְּשָׁמִיר וְשַׁיִת צָרִים יְמַגֵּן. כְּצִפֳּרִים עָפוֹת לְעִירוֹ יָגֵן:)
(כְּגִשְׁמֵי נְדָבָה לְגַן יָבֹא. כְּמַלְקוֹשׁ וּכְטַל לְדָבְקִים בּוֹ:)
(כְּנֶשֶׁר יְרַחֵף עַל גּוֹזָלָיו. וּבְצֵל כְּנָפָיו יֶחֱסוּ מְחַלָּיו:)
כְּצִפֳּרִים עַל עִירוֹ יָגֵן. וּבְצֵל כְּנָפָיו רְנָנוֹת נְגַנֵּן:
(לְבַדּוֹ הוּא וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה אֵל נוֹרָא עֲלִילוֹת:)
לִצְבִי וְעֹפֶר דּוֹמֶה דוֹדִי. כִּי יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהֵי חַסְדִּי:
לִפְנֵי עַמּוֹ יְיַשֵּׁר הֲדוּרִים. וַיִּנַּשְּׂאֵם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים:
לְעוֹלָם חֶלְקִי הוּא וְצוּר לְבָבִי. כָּלָה שְׁאֵרִי לְךָ וּלְבָבִי:
(לְבַדּוֹ יְיָ הוּא וְנִפְלָאוֹת גְּדוֹלוֹת עוֹשֶׂה וְרַב נוֹרָאוֹת:)
מָקוֹם וּמָעוֹן לְעוֹלָמֶךָ. וְאֵין יוֹדֵעַ אֶת־מְקוֹמֶךָ:
מוֹרָאִי אֵל רוֹעִי וְיוֹצְרִי. צוּר יְלָדַנִי מְחוֹלְלִי וְצוּרִי:
מָרוֹם וּמָעוֹז הוּא לִי וּמַחְסִי. מִגְדַּל עֹז שֵׁם יְיָ מְנוּסִי:
מֶלֶךְ יַעֲקֹב מִשְׂגָּב לָנוּ. הוּא מְחוֹקְקֵנוּ וּמוֹשִׁיעֵנוּ:
מַנְהִיל יְשׁוּעוֹת מִשְׁעָן יְהִי־לִי. מִבְטַח אֱלֹהִים יְיָ חֵילִי:
מוֹשֵׁל עוֹלָם מַלְכוּתֶךָ. בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר מֶמְשַׁלְתֶּךָ:
(מִי יִתֶּנְךָ בָּאת לִי לְעֶזְרָה. הוֹשַׁע כִּי יָדְךָ לֹא קָצְרָה:)
מְקוֹר חַיִּים מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזוֹב, כִּי מָעוּזִּי אֵל:
מָגֵן יִשְׁעִי וְחֶרֶב גַּאֲוָה. לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ נֶפֶשׁ תַּאֲוָה:
מָגֵן הוּא לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ. אַשְׁרֵי אָדָם אֲשֶׁר עוֹז לוֹ בוֹ:
נָבָר וְנָעִים נָאוֹר וְנוֹרָא. נֶאְדָּר וְנֶאְזָר שְׁמוֹ בִּגְבוּרָה:
נֶאֱמָן נֵצַח יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ. לֹא יְשַׁקֵּר. אַשְׁרֵי כָּל־חוֹכֵי לוֹ:

ע"פ הושע י"ד, ו'. כוסי ע"פ תהלים ט"ז, ה'. אני לדודי שיר ו', ג'. כבודי ה', פירושו כבודי שהוא ה' לא המיר והחליף אותו. אמירנו ל' תמורה. האמרנוהו ל' הנה על את ה' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). וכאיש נדהם, תלוה, ול' ירמיה י"ד, ט'. אין איל בלי כח. צורח, צועק. כשמיר ושית ל' קוץ ודרדר ופירושו כביר כח הוא ישים אויביו כשמיר ושית. כנקף זית ישעיה י"ז, ו'. ימגן יתנם לשחיתות. כצפרים. ל' ישעיה ל"א, ה'. כנשר ע"פ דברים ל"ב, י"א. לצבי ועופר ע"פ שיר ב', ט'. יישר הדורים, שנזכר למעלה. חלקי הוא, ע"פ תהלים ע"ג, כ"ו. מקום ומעון, ע"פ ב"ר פ' ס"ח הקב"ה מקומו של עולם ואין עולמו מקומו, הקב"ה מעונו של עולם ואין עולמו מעונו, משל לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו מושפעים אילך ואילך הסוס טפלה לרוכב ואין הרוכב טפלה לסוס. צור ילדתי ע"פ דברים ל"ב י"ח. מגדל עז משלי י"ח, י'. בכל דור, תהלים קמ"ה, י"ג. מי יתנך שיר ח' א'. מגן הוא תהלים י"ח ל"א. אשרי שם פ"ד, ו'. נבר, ל' ברור ונקי. חוכי לו, מקוים לו. נצח ישראל תקפו של ישראל

נֵצַח יְשֻׁרוּן תְּאֵל הַגָּאוֹן. מֵאֱלֹהָיו יְהוּדָה לֹא אַלְמָן:
נִפְלָא עַל כָּל־הַנִּפְלָאִים. וּמִתְנַשֵּׂא לְכָל־הַנְּשָׂאִים:
נִקְדָּשׁ וְנַעֲרָץ אֱלֹהֵי קְדוֹשִׁי. נָכוֹן וְנִשְׂגָּב יְיָ נִסִּי:
נוֹקֵם וְנוֹטֵר וּבַעַל חֵמָה לְצָרָיו. לְאוֹיְבָיו אִישׁ מִלְחָמָה:
נֵרִי יְיָ בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי. וְנֵר לְרַגְלִי דְּבָרוֹ:
סוֹמֵךְ וְסוֹעֵד יְיָ סַלְעִי. סוֹבֵל וְסוֹלֵחַ וְנוֹשֵׂא פִשְׁעִי:
סִבְרִי יְיָ סַלְעִי וְסִתְרִי. סוֹלֵחַ וְסוֹבֵל סַעֲדִי וְסִבְרִי:
סַלְעֵנוּ וּמְצוּדָתֵנוּ. עֶזְרָתֵנוּ וּמְפַלְטֵנוּ:
עִזּוּז וְגִבּוֹר עֻזִּי וְעֶזְרִי. עֶלְיוֹן עוֹד־לִי אַל־יְהִי עֲרִי:
עִיר וְקַדִּישׁ שָׁת־סְבִיבָיו סֵתֶר. אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר:
עַד מַסְתִּיר לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו. שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֹהֲבָיו:
פָּדָה אֶת־אַבְרָהָם יְדִידוֹ. הוּא יִפְדֶּה יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ:
פַּחַד יִצְחָק יִתֵּן פַּחְדּוֹ עַל־צָרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב עַבְדּוֹ:
פֹּעֲלִי חוֹקֵר וְדוֹרֵשׁ וּבוֹדֵק כָּל־לְבָבוֹת. לוֹ אֶתֵּן צֶדֶק:
צְרוֹר הַמֹּר אֶשְׁכּוֹל הַכֹּפֶר. נוֹתֵן לְעַמּוֹ צָרָיו כֹּפֶר:
צַח וְאָדוֹם דּוֹד בִּצְבָאָיו אוֹת. עַל כֵּן נִקְרָא יְיָ צְבָאוֹת:
צַדִּיק יְיָ הַצּוּר תָּמִים. אֶבְטַח עֲדֵי עַד בְּצוּר עוֹלָמִים:
צְבָא הַשָּׁמַיִם מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ. שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ:
קָדוֹשׁ הוּא בְּכָל־מִינֵי קְדֻשּׁוֹת. כִּתּוֹת שָׁלֹשׁ קָדוֹשׁ מְשַׁלְּשׁוֹת:
קַיָּם לְעָלְמִין אֱלָהָא חַיָּא. מָרֵא דִי־אַרְעָא וְדִי שְׁמַיָּא:
קוֹנִי מְרַחֵם מְקַנֵּא לְשׂוֹנְאָיו. קֶרֶן יִשְׁעִי קָרוֹב לְקוֹרְאָיו:
רָחוֹק מִכֹּל וְאֶת־כֹּל רוֹאֶה. כִּי־רָם יְיָ וְשָׁפָל יִרְאֶה:
רוֹעִי יְיָ לֹא־אֶחְסַר כֹּל. וְרַב כֹּחַ וְרַב־חֶסֶד לַכֹּל:
רַחוּם יְיָ רוֹפֵא וּמְחַבֵּשׁ לִשְׁבוּרֵי לֵב. וְעָוֹן כּוֹבֵשׁ:
רֵעִי כֻּלּוֹ הוּא מַחֲמַדִּים. מִשְׁפָּטָיו אֱמֶת מְתוּקִים וְנֶחֱמָדִים:
רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. שׁוֹכֵן עַד:
שַׁלִּיט מַלְכֵּהּ שְׁמַיָּא בְּכָל דָּר וְדָר. לָהּ אֲנָא מְשַׁבַּח מְרוֹמֵם וּמְהַדֵּר:
שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ אֱלֹהִים. שׁוֹפֵט צֶדֶק וּמַשְׁפִּיל גְּבוֹהִים:
שַׂגִּיא כֹחַ לֹא מְצָאנֻהוּ. יַשְׂגִּיב בְּכֹחוֹ וּמִי כָמֹהוּ:

ועז״ה ב״א פ״ו, כ״ט. מאלהיו יהודה עז״ה ירמיה כ״א, כ׳. נוקם ע״פ נחום א׳, ב׳. בהלו ל׳ האיר וכוח כאיוב כ״ט ג׳. ונר לרגלי תהלים קי״ט, ק״ה. וסברי ל׳ תקוה. אל יהי עדי, אונקלוס מעלין ויהי ערך (ב״א כ״ח ט״ו). עיר וקדיש אמות מלאכים (דניאל ד׳, י׳). אכן אתה ישעיה מ״ה, ט״ו. שומר הברית, נחמיה א׳ ה׳. פדה ישעיה כ״ט, כ״ב. הוא יפדה תהלים ק״ל, ח׳. צרור המור שיר א׳, י״ג. י״ד. הכופר, מין בושם. כופר, כפרה. בצבאיו אות ע״פ חגיגה דף ט״ז וילקוט תהלים רמ״ז תתכ״ז ופתח מרכבות קדש, אות כוח נתיך רכבות קדש, פ׳ כבשות אמו אדון כוח נכנה שלו. אבטח ל׳ ישעיה כ״ו, ד׳. צבא השמים ל׳ נחמיה ט׳, ו׳. שרפים ישעיה ו׳, ב׳. כי רם, תהלים קל״ח, ו׳. רועי ה׳ עז״ה שם כ״ג, א׳. רופא ומחבש, שם קמ״ז, ג׳. משבח, ל׳ דניאל ד׳, ל״ד. שמש ומגן. תהלים פ״ד, י״ב. שגיא כח, תמצא ל׳ איוב ל״ז, כ״ג. ישגיב שם

שְׁלֹמֹה שְׁמוֹ כִּי שֶׁלּוֹ שָׁלוֹם· כִּי יְדַבֵּר אֶל־חֲסִידָיו שָׁלוֹם:
שֵׁם יְיָ אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה· כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ כִּכְפִיר וּבְאַרְיֵה:
שַׁדַּי מְאוֹרִי מַלְכִּי וְאֵלִי· הַלְלוּיָהּ שְׁמוֹ נַפְשִׁי הַלְלִי:
תִּתַּמָּם עִם יוֹשְׁבֵי נְטָעִים· הַשָּׂרִיגִים שְׁלֹשֶׁת הָרוֹעִים:
תִּתְחַסַּד תִּתָּבַר עִמָּם· וְעִם־עִקְּשִׁים תִּתְפַּתָּל לְהָמָּם:
תָּמִים דַּרְכְּךָ תַּקִּיף מִכֹּל· תּוּכַל לְבַדְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־כֹּל:
תּוֹחַלְתִּי וְשִׂבְרִי וְתִקְוָתִי· תַּאֲוַת נַפְשִׁי וּתְשׁוּקָתִי:
תְּהִלָּתִי וְתִפְאַרְתִּי וְעֻזִּי· מִמְּעֵי אִמִּי גֹּחִי וְגוֹזִי:
תְּמִים דֵּעִים אֵל דֵּעוֹת אֶחָד· כָּל־הַלְּבָבוֹת דּוֹרֵשׁ יָחַד:

ליום חמישי·

מִי כָמוֹךָ בַּעַל מוֹרָה· נִיב שְׂפָתַיִם אַתָּה בוֹרֵא:
מַחְשְׁבוֹתֶיךָ עָמְקוּ וְרָמוּ· וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ:
לֹא לִמְּדוּךָ חָכְמָתֶךָ· וְלֹא הֱבִינוּךָ תְּבוּנָתֶךָ:
לֹא קִבַּלְתָּ מַלְכוּתֶךָ· וְלֹא יָרַשְׁתָּ מֶמְשַׁלְתֶּךָ:
לְעוֹלָם יְהִי לְךָ לְבַדֶּךָ· וְלֹא לַאֲחֵרִים כְּבוֹד הוֹדֶךָ:
וְלֹא תִתֵּן לֵאלֹהִים אֲחֵרִים תְּהִלָּתְךָ לַפְּסִילִים וְזָרִים:
וְכָבוֹד וְגַם כָּל־יְקָר מֵאִתָּךְ· וּכְבוֹדְךָ לֹא לְזָרִים אִתָּךְ:
אַתָּה תָּעִיד כִּיחוּדֶךָ· וְתוֹרָתְךָ וַעֲבָדֶיךָ:
אֱלֹהֵינוּ עַל יִחוּדֶךָ· אַתָּה עֵד אֱמֶת וַאֲנַחְנוּ עֲבָדֶיךָ:
לְפָנֶיךָ לֹא אֵל הִקְדִּימְךָ· וּבִמְלַאכְתְּךָ אֵין זָר עִמָּךְ:
לֹא נוֹעַצְתָּ וְלֹא לָמַדְתָּ· בְּחָשְׁבְךָ בְּרִיּוֹת כִּי נְבִינוֹתָ:
מִמַּעֲמַקֵּי מַחְשְׁבוֹתֶיךָ· וּמַלְבֶּךָ כָּל־פְּעֻלּוֹתֶיךָ:
קְצוֹת דְּרָכֶיךָ הֲלֹא הִכַּרְנוּ· וּמִמַּעֲשֶׂיךָ הֵן יָדַעְנוּ:
שֶׁאַתָּה אֵל כֹּל יָצַרְתָּ· לְבַדְּךָ מְאוּמָה לֹא נִגְרַעְתָּ:
לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתְּךָ לֹא לָחַצְתָּ· וְגַם לְעֵזֶר לֹא נִצְרַכְתָּ:
כִּי הָיִיתָ לִפְנֵי הַכֹּל· וְאָז בְּאֵין כֹּל לֹא־נִצְרַכְתָּ כֹּל:

ל"ו, כ"ב. שלמה שמו ע"פ שבועות דף ל"ה ע"ב ומסכת סופרים פרק ה' כל שלמה שאמורין בשיר השירים קדש, חוץ למי שהשלום שלו. כי ידבר על' תהלים פ"ה, ט'. כתועפות ראם, במדבר כ"ג, כ"ב. יושבי נטעים ל' דה"א ד' כ"ג. ומדרש בב"ר פ' מ' גם במדרש רות דף ט"ב ע"ב על כשרותן של צדיקים. שלשת הרועים, ג' אבות אברהם יצחק ויעקב, וע"פ ילקוט פ' בלק רמז תשס"ו מסדרי קדם, צופה אני אבנים גדולים תלוים ועומדים אברהם יצחק ויעקב. ועוד שם מראש צורים אני רואה אותם שקדמו לבראשית וכו'. ובכה פירוש השריגים של שלשה הרועים, הם בני ישראל. תתחסד, תתבר, ל' ש"ב כ"ב כ"ו. תתבר עמם, ר"ל עם השריגים של שלשה הרועים. גוחי ל' הוצאה כמו גוחי מבטן (תהלים כ"ב י'). וגוזי ל' העברה כמו ממעי אמי אתה גוזי (שם ע"א, ו').

ניב שפתים, דבור פה, ל' ישעיה נ"ז, י"ט. מחשבותיך, ל' תהלים צ"ב, ו'. ושנותיך, שם ק"ב, כ"ח. לפסילים, שמור כסרות, תהלתך לא תתן לאלהים אחרים ולא לפסילים זרים, והוא עפ"י ישעיה מ"ב, ח'. נועצת קבלת עצה. נבינות, אתה הייתי המבין מעצמך. וממעשיך הן ידענו, הקב"ה ניכר מתוך מעשיו להחצ·

כִּי מֵאַהֲבָתְךָ עֲבָדֶיךָ · כֹּל בָּרָאתָ לִכְבוֹדֶךָ:
וְלֹא נוֹדַע אֵל זוּלָתֶךָ · וְאֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ:
וְלֹא נִשְׁמַע מִן־אָז וָהָלְאָה · וְלֹא קָם וְלֹא נִהְיָה וְלֹא נִרְאָה:
וְגַם אַחֲרֶיךָ לֹא יִהְיֶה אֵל · רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן אֵל יִשְׂרָאֵל:
בָּרוּךְ אַתָּה יָחִיד וּמְיֻחָד · יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:
אֲשֶׁר מִי יַעֲשֶׂה כִּמְלַאכְתֶּךָ · כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרוֹתֶיךָ:
אֵין יְצִיר זוּלַת יְצִירָתֶךָ · וְאֵין בְּרִיאָה כִּי אִם בְּרִיאָתֶךָ:
כָּל־אֲשֶׁר תַּחְפֹּץ תַּעֲשֶׂה בַכֹּל · כִּי אַתָּה נַעֲלֵיתָ עַל־כֹּל:
אֵין כָּמוֹךָ וְאֵין בִּלְתֶּךָ · כִּי אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:
אַתָּה הָאֵל עוֹשֵׂה פֶלֶא · וְדָבָר מִמְּךָ לֹא יִפָּלֵא:
מִי כָמוֹךָ נוֹרָא תְהִלּוֹת · אֱלֹהִים לְבַדְּךָ עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת:
אֵין אוֹתוֹת כְּמוֹ אוֹתוֹתֶיךָ · אַף אֵין מוֹפֵת כְּמוֹ מוֹפְתֶיךָ:
אֵין תְּבוּנָה כִּתְבוּנָתֶךָ · אֵין גְּדֻלָּה כִּגְדֻלָּתֶךָ:
כִּי מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ · וְגָבְהוּ דַּרְכֵי אָרְחוֹתֶיךָ:
אֵין גַּאֲוָה כְּמוֹ גַּאֲוָתֶךָ · אַף אֵין עֲנָוָה כְּעַנְוָתֶךָ:
אֵין קְדֻשָּׁה כִּקְדֻשָּׁתֶךָ · אֵין קְרֵבוּת כְּמוֹ קְרֵבוּתֶךָ:
אֵין צְדָקָה כְּמוֹ צִדְקָתֶךָ · אֵין תְּשׁוּעָה כִּתְשׁוּעָתֶךָ:
אֵין זְרוֹעַ כִּזְרוֹעוֹתֶיךָ · אֵין קוֹל כְּרַעַם גְּבוּרוֹתֶיךָ:
אֵין רַחֲמִים כְּרַחֲמָנוּתֶךָ · אֵין חֲנִינוּת כַּחֲנִינוּתֶךָ:
אֵין אֱלָהוּת כֶּאֱלָהוּתֶךָ · וְאֵין מַפְלִיא כְּשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
כִּי שְׁמוֹתֶיךָ אֵלִים מְרוּצִים · בְּזִכְרְךָ לְחוּצִים לְהַפְלִיא נְחוּצִים:
וְאַשָּׁף וְחַרְטֹם לֹא יִלַּחֲצוּךָ · וְכָל־שֵׁם וְלַהַט לֹא יְנַצְּחוּךָ:
(לֹא יְנַצְּחוּךָ כָּל־הַחֲכָמִים · כָּל הַקּוֹסְמִים וְהַחַרְטֻמִּים:)
אַתָּה מֵשִׁיב לְאָחוֹר חֲכָמִים · לֹא יוּכְלוּ לְךָ עֲרוּמִים וְקוֹסְמִים:
לְהָשִׁיב לְאָחוֹר מְזִמּוֹתֶיךָ · לְהָפֵר עֲצַת סוֹד גְּזֵרָתֶךָ:
מֵרְצוֹנְךָ לֹא יַעֲבִירוּךָ · לֹא יְמַהֲרוּךָ וְלֹא יְאַחֲרוּךָ:
עֲצָתְךָ תָּפֵר עֲצַת כָּל־יוֹעֲצִים · וְעֻזְּךָ מַחֲלִישׁ לֵב אַמִּיצִים:
(אַתָּה מְצַוֶּה וּפַחְדְּךָ מַשְׁוֶה · וְאֵין עָלֶיךָ פָּקִיד וּמְצַוֶּה:)
(אַתָּה מְקַוֶּה וְאֵינְךָ מְקַוֶּה · לְךָ כָּל־מְקַוֶּה נֶפֶשׁ תְּרַוֶּה:)

ל' דוחק. בראת לכבודך עפ"ה ישעיה מ"ג, ז'. אלים מרוצים שלאכים הרצים לעשות דברך. לחוצים ישראל בגלותם בצרה. נחוצים ל' מהירות ר"ל שהמלאכים רצים במהירות להפליא פלאות לישראל הלחוצים. ואשף וחרטם שמות מכשפים (דניאל ב', י'). וכל שם, השבעה בשמות. ולהט מל' בלהטיהם (שמות ז', י"א). אתה משיב, ל' ישעיה מ"ד, כ"ה. ערומים מל' והנחש היה ערום (בראשית ג'). להשיב זה יחובר עוד בפסוק הקודם, ר"ל לא יוכלו הערומים והקוסמים להשיב לאחור מזמותיך. ופחדך משוה, פחדך מיישר הבריות לדרך הישר. אתה מקוה כמו שנאמר מקוה ישראל מושיעו (ירמיה י"ד, ח') ואינך מקוה, גם הוא מוסד על ס' אמונות וק' י"ח שאמר זה כי הכעס והרצון התענוגים והאהבה והשנאה התענוגות לא יהיו כי אם בעד שיקוה וירא, והנה מבורא הכל שיקוה לדבר שהוא חסר או שירא. לך כל מקוה נפש תרוה

(וְכָל־הַיְצוּרִים וְכָל־עִנְיָנָם· וְכָל־יְקָר אֲשֶׁר בָּךְ אֵין דִּמְיוֹנָם:
(לֹא מַחְשְׁבוֹתָם מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. כִּי אֵין בּוֹרֵא זוּלָתֶךָ:
לְאֵין דִּמְיוֹן נִפְלָא אֱלֹהֵינוּ· לְאֵין חֵקֶר נִשְׂגָּב אֲדוֹנֵנוּ:
סָתוּר מִכָּל־סָתוּר, וְעָמוּם מִכָּל־עָמוּם וּמִכָּל־כָּמוּס:
דַּק מִכָּל־דַּק, וְצָפוּן מִכָּל־ צָפוּן, וְיָכוֹל מִכָּל־יָכוֹל:
נִשְׂגָּב מִכָּל־נִשְׂגָּב, וְנֶעְלָם מִכָּל־נֶעְלָם, וּשְׁמוֹ לְעוֹלָם:
גָּבוֹהַּ מִכָּל־גָּבוֹהַּ, וְעֶלְיוֹן מִכָּל־עֶלְיוֹן וּמִכָּל־חֶבְיוֹן:
חָבוּי וְעָמוֹק מִכָּל־עָמוֹק. לֵב כָּל־דַּעַת עָלָיו חָמוּק:
שֶׁאֵין שֵׂכֶל וּמַדָּע וְחָכְמָה יְכוֹלִים לְהַשְׁווֹת לוֹ כָּל־מְאוּמָה:
לֹא מַשִּׂיגִים לוֹ אֵיךְ וְכַמָּה. לֹא מוֹצְאִים לוֹ דָּבָר דּוֹמֶה:
מִקְרֶה וְעַרְעֵר וְשִׁנּוּי וְשֶׁפֶל· וְחֶבֶר וּמִסְמָךְ אוֹר וְגַם־אֹפֶל:
וְלֹא מוֹצְאִים לוֹ מַרְאֶה וְצֶבַע. וְלֹא כָל־טֶבַע אֲשֶׁר שֵׁשׁ וָשֶׁבַע:
לָכֵן נְבוֹכוֹת כָּל־עֶשְׁתּוֹנוֹת· וְנִבְהָלוֹת כָּל־הַחֶשְׁבּוֹנוֹת:
וְכָל־שַׂרְעַפִּים וְכָל־הַרְהוֹרִים נִלְאִים לָשׂוּם בּוֹ שִׁעוּרִים
מִלְּשַׁעֲרֵהוּ וּמִלְּהַגְבִּילֵהוּ· מִלְּתָאֲרֵהוּ וּמִלְּפַרְסְמֵהוּ:
בְּכָל־שִׂכְלֵנוּ חִפַּשְׂנוּהוּ. בְּמַתָּעֵנוּ לִמְצוֹא מַה הוּא:
לֹא מְצָאנוּהוּ וְלֹא יְדַעֲנוּהוּ· אַךְ מִמַּעֲשָׂיו הִכַּרְנוּהוּ:
שֶׁהוּא לְבַדּוֹ יוֹצֵר אֶחָד. חַי וְכֹל יוּכַל וְחָכָם מְיֻחָד:
כִּי־הוּא הָיָה לַכֹּל קֹדֶם· עַל כֵּן נִקְרָא אֱלֹהֵי קֶדֶם:

שעורו אתה תרוה כפי כל מקוה לך. לא מחשבותם הוא דבוק עם חרוז שלפניו. ועמום נסתר ונעלם, כאשרו כמוס שבחרוז שגם הוא ל' העלמה כמו הלא הוא כמוס עמדי (דברים ל"ב, ל"ד), ופירוש עמום הוא כמו עמוק (בחלוף בד"ו ומנ"ך דוגמת לפן וספן עלץ ועלס) מארץ עמק שמעמו נסורית ונא' נגרא ל' סגירה וסתימה, וכתב הפייטן עמום ולא עמוק כדי לצוות החרוז עם כמוס. וכ"ר שלמה קליין מקאלמאר הי"ו העירני עוד כי גם בל' ערבי טעם עמם ל' כסתר. דק מכל דק, החרוזים האלה הן מעט לשון הגאון בס' אמונות דף י"ד עמוד ג' שכתב גם שהבורא יתברך יותר דק מכל דק ועמוק מכל עמוק וחזק מכל חזק ונעלם מכל נעלם וגבוה מכל גבוה וכו'. וכתב הרוקח בשרש קדושת היחוד וז"ל היוצר והבורא הכל דק מכל דק נפלא ונעלם ונכוי ונספון, כל דבר בריאה אין שוה לבורא, אין שייך בו שעור וקצב ולא אורך ולא רוחב ולא דמות ולא צורת גולם ולא דיבוק ולא איברים ולא כל ולא אור ולא צורה ולא סיבוב ולא מקרה ולא גוף ובתוך ומסך ודבק, ואין צריך לכלום ואין דבוק למקום, ומעלה כל השמים והארץ והים והאויר וכל העולמים, ואין שייך בו לא עמידה ולא ישיבה ולא הליכה ולא סמיכה, והוא מי כבתו ויכלתו כל הימים, ואין לו נדנוד ולא יגיעה ולא פעולת כל, הוא בורא כל בלא יגיעה ובלא עמל, כל מיני הנבראים וכל עין לא תשורנו ולא תשופנו, והוא הבורא כי היה טרם כל מכון וקדם לכל ראשון, ואין בו לא תוספת ולא מעוט ולא חסרון ולא יתרון, אין קץ להוויתו, עכ"ל וכל דבריו מיוסדים בחרוזי שירי היחוד ליום ב' ויום ג'. חביון ל' סתר, וכן חבוי. לב כל דעת, כל לב אשר יעיז לדעתו נסתר לו, חמוק גם הוא ל' סתר והעלמה כמו עד מתי תתחמקין (ירמיה ל"א, כ"ב) חמק עבר (שיר ה' ו'). איך, האיכות (קוואליטעט). וכמה, הכמות (קוואנטיטעט). וערער, גם הוא ל' מקרה ופגיעה של' וכיתו ערלי (סוכה כ"ח) בל"א נוסאֶלוויגקייט. וחבר, חבור. ומסמך, שיסמוך על דבר אחר ולשון זו מס' אמונות דף י"ח ע"א שאמר שם ועל המאמרך אומר כי הבורא יתברך לא יתכן שיצרפו אליו על דבר הבשמה וכו' ובהעתקת נרביה הנקדן בה הלשון, ואומר אי אפשר שנאמר ליוצר הכל מעט ממועט ולא בחבר אליו גשם מורכב ומחובר, מפני שיתברך שמו קודם לכל עמל וחבור וסמוך ועמוד והוא בורא הכל וכו' עכ"ל ועל פי לשונו יסד הפייטן את חרוזו. אור וגם אופל, פירוש, ואין לומר על השם שהוא אור או שהוא אופל, שכל אלה ענינים גשמיים הם. אשר שש ושבע, הם ששת מיני התנועה ושבע מיני הכמות שיש לכל הנמצאים הטבעיים ומזכירם הפייטן לפעמ ונ"ם ה' האמונות. נבוכות, שמבולבלות מל' נבוכים הם בארץ (שמות י"ד, ג'). עשתונות, מחשבות. שרעפים גם הוא ל' מחשבה כמו ברוב שרעפי בקרבי (תהלים צ"ד, י"ט). לכל קודם,

בַּעֲשׂוֹתוֹ בְּלִי כֹל אֶת־הַכֹּל. יָדַעְנוּ כִּי־הוּא כֹּל יָכוֹל:
כַּאֲשֶׁר מַעֲשָׂיו בְּחָכְמָה כֻּלָּם. יָדַעְנוּ כִּי בְּבִינָה פְּעָלָם:
בְּכָל־יוֹם וָיוֹם בְּחַדְּשׁוֹ כֻּלָּם. יָדַעְנוּ כִּי־הוּא אֱלֹהֵי עוֹלָם:
כַּאֲשֶׁר הָיָה קֹדֶם לְכֻלָּם. יָדַעְנוּ כִּי הוּא חַי לְעוֹלָם:
וְאֵין לְהַרְהֵר אַחַר יוֹצְרֵנוּ בְּלִבֵּנוּ וְלֹא בְּסִפּוּרֵנוּ:
לְמֶמֶשׁ וְגֹדֶשׁ לֹא נְשַׁעֲרֵהוּ. לְטָפֵל וְתֹאַר לֹא נְדַמֵּהוּ:
וְלֹא נַחְשְׁבֵהוּ לְעִקָּר וְנִצָּב. וְלֹא לְמִין וְכָל־אוֹן וּלְכָל־נִקְצָב:
כָּל־הַנִּרְאִים וְהַנִּשְׂכָּלִים. וְהַמַּדָּעִים בְּעֶשֶׂר כְּלוּלִים:
וְשֶׁבַע כַּמִּיּוֹת וְשֵׁשֶׁת גְּהוֹת. וְשָׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת וְעִתּוֹת וּמִדּוֹת:

קודם לכל. בעשותו בלי כל אֶת הַכֹּל, כן הפירוש ישן על שיר היחוד כ"י וכנון, ומפרש שם וז"ל שברא את הכל ולא מדבר ולא מתוך דבר ולא עם דבר ולא כדבר ולא על דבר, שאם היה בורא מדבר א"כ היה הדבר קדמון, וכן לא מתוך דבר, שאם תאמר מתוך צריך אתה לומר או מתוך כלי או מתוך הזמן וא"כ הכלי והזמן קודמין, ולא עם דבר שא"כ היה עוזר לו וזהו חלשות, וכן אם ברא כדבר, דבר זה נופל תחת בלי אומנות שהאומנים מסתייעים והשיבה נצרך כלי היה נצרך לסופר וזמן וא"כ הזמן נברא כבר, וכן לא על דבר שא"כ נהיה הדבר ההוא כמו יסוד לבנות עליו הנברא וא"כ היסוד קדם וזהו חלשות, ובכך נסתלק כל זה מן הבורא ית' ולכן צריך לומר שבלי כל עשה את הכל עכ"ל. בחכמה כלם, כמו שכתוב מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית (תהלים ק"ד, כ"ד). בחדשו כלם, כמו שאומרים בברכת יוצר, מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וראה פירושו למעלה דף 76. לממש, דבר שיש בו ממשות. וגודש, תוספת שעור, על' כל מדות שבמקדש היו נגדשות (מנחות כ') שהיו מים נדגשין (סוטה ל"ד); אך בכ"י וְגוֹשֶׁם והוא מוסכם יותר עם לשון הגאון שהעתקתי למעלה ועם אשר אעתיק בסמוך. לעקר ונצב, לעצם אשר לו ערך מיוחד, והוא ע"פ ס' אמונות דף י"א ע"ב הבורא יתברך אינו גשם ולא יתכן שיהיה לו ערך שהערכים לא משיגה ולא מעמידה והדומה לזה והכל נמנע מפני שאיננו גשם, ומפני שהערך איננו כי אם בענין הגשם על אחר, ואופני הערך מחייבים שנוי וחלוף לנערך. למין, כגון מין אדם או מין בהמה. וכל און, כח שיעלה במין אחד. נקצב, מה שקצוב לעצם אחד ולא יעלה בעצם אחר. והנה הזכיר הפייטן בב' חרוזים אלה ה' ענינים הכוללים לאישים שמנה אותם הרמב"ם בספרו מלות הגיון שער י' שהן המין והסוג וההבדל והסגולה והמקרה, ובאמרו לממש וגודש רצונו על עצם הדבר, ובאמרו לטפל ותואר כוונתו על המקרה, לעקר ונצב הוא הסוג, ואמריו ולא למין, ואמריו וכל און הוא הסגולה, ולכל נקצב הוא ההבדל. בעשר כלולים, ושבע כמיות וכו' גם זה לשון הגאון בס' אמונות דף ט"ו, ע"כ שאמר שם כי הגשם שהוא אחד לא יתכן לאמרנו לא בעשר המאמרות אשר על העצם וכן בששת מיני התנועה וכן בשבעה מיני הכמות וכן בשלשה הזמנים ושלש הגזרות ושלש הצורות עכ"ל ובאור הדברים האלה כבר הביאו רוו"ה ז"ל בהערתו על חרוז זה בסדורו שפה ברורה וז"ל, ידוע כי כל הנמצאים לא ימלטו מהיותם או עצם או מקרה ומבואר בהגיון להרמב"ם שער י' (ובבר לפניו בהאמונה הרמה להראב"ד ראש מאמר א' ובחובות הלבבות שער היחוד פרק ז') ובדוס חן לאבן תבון פרק י' ובפירושו למלות זרות למורה כי הסוגים העליונים לכל הנמצאים הם י' מינים אשר קראו עשרה מאמרות, והסוג העליון והראשון הוא העצם (דאָס וועזען), והתשעה האחרים הם מקרים המשיגים לעצם והם הכמות (דיע גרָסע) והאיכות (דיע בעשאַפפענהייט) והמצטרף (דאָס פערהעלטניס) והאנה (דער אָרט) והמצב (דיע שטעללונג) והמתי הוא הזמן (דיע צייט) והלו הוא הקנין (דיא אייגענטהיומליכקייט) והפועל (דיא טהעטיגקייט) והמתפעל (דאָס ליידען); ויאמר אבן רשד כי במאמר הכמות ימצאו שבעה מינים והם המספר, והגשם, והשטח, והקו, והמאמרים, והזמן, והמקום; ומספר מיני הפועל והמתפעל הם ששה כמספר מיני התנועות והגרידות המשיגים לעצם בהשתנותו, שנים מהם במאמר העצם והם ההויה וההפסד שהם שנוי ימצאו בעצם מצד עצמו והוא שיפשוט צורה וילבש צורה אחרת ובתנועה מעצם אל עצם אחר, ושנים מהם במאמר הכמות והם הצמיחה והיינו השינוי מקטנות לגדלות, וההיתוך והוא שינוי מגדלות לקטנות, ואחד במאמר האיכות והוא השנוי בתכונותיו מצורה אל צורה או מקור אל חום והדומה, והוא הנקרא שינוי בפתע, ואחד מהם במאמר האנה והוא ההעתק ממקום אל מקום; ויאמר עוד כי לכל גזירה ר"ל לכל מאמר גוזר ומוחק יתבנו ג' מיני ביאור, ביאור מגדר והוא אשר יתחבר מסוגו והבדל כאמרנו האדם הוא חי מדבר, וביאור בחוק והוא המתחבר מסוג וסגולה או מקרה כאמרנו האדם הוא חי לומד או חי כותב והדומה, וביאור אינו לא בגדר ולא בחק והוא המתחבר ממין ומקרה כאמרנו ראובן שהוא אדם לבן או סופר מהיר; ושלש עתות הם ההולך וההוה והעתיד; ושלש מדות הם הם הידועות בשם ג' רחקים שהם האורך והרוחב והעומק, והם צורת הקו והשטח והגשם; והנה הענינים הנזכרים הם מקיפים כל הנמצאות עם משיגיהם ומשיגי משיגיהם וכולם שנויים בגשמים ובמקריהם לכן אין גם אחד מהם בבורא ית' כי הוא בורא כל עצם וכל מקרה והוא מרומם מכל שנוי והשתנות ואין

הֵן כַּבּוֹרֵא אֵין גַּם אֶחָד. כִּי הוּא בְּרָאָם כֻּלָּם יָחַד:
כֻּלָּם יִבְלוּ אַף יַחֲלֹפוּ. הֵם יֹאבֵדוּ וְאַף יָסוּפוּ:
וְאַתָּה תַּעֲמֹד וּתְבַלֶּה כֻּלָּם. כִּי חַי וְקַיָּם אַתָּה לְעוֹלָם:

לְיוֹם שִׁשִּׁי.

אַתָּה לְבַדְּךָ יוֹצֵר כֹּל הוּא. וְלֹא יִדְמֶה מַעֲשֶׂה לְעֹשֵׂהוּ:
כָּל־הָאֲרָצוֹת לֹא יְכִילוּךָ. וְאַף שָׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ:
אָז יָחִילוּ מַיִם חַיִּים. מִפָּנֶיךָ אֱלֹהִים חַיִּים:
רָעֲשָׁה אֶרֶץ וְנָסוּ מַיִם. וְנָטְפוּ מַיִם אַף־שָׁמָיִם:
נוֹטֶה לְבַדְּךָ הַשָּׁמָיִם. רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם:
עָשִׂיתָ כָּל־חֶפְצְךָ לְבַדֶּךָ. וְלֹא נִצְרַכְתָּ עֵזֶר כְּנֶגְדֶּךָ:
סוֹעֵד אֵין מִי יִסְעָדֶךָ. הַכֹּל מִמְּךָ וּמִיָּדֶךָ:
בְּכֹחֲךָ אָז כֵּן עַתָּה וְדַעְתְּךָ. וּלְעוֹלָם כָּל־כְּבוֹדְךָ אִתָּךְ:
וְלֹא יָעַפְתָּ וְלֹא יָגַעְתָּ. כִּי בִמְלַאכְתְּךָ לֹא עָמָלְתָּ:
כִּי בִדְבָרְךָ כָּל־יְצוּרֶיךָ. וּמַעֲשֵׂה חֶפְצְךָ בְּמַאֲמָרֶיךָ:
וְלֹא אִחַרְתּוֹ וְלֹא מִהַרְתּוֹ. הַכֹּל עֲשִׂיתוֹ יָפֶה בְעִתּוֹ:
מִבְּלִי מְאוּמָה כֹּל חִדַּשְׁתָּ. וְאֶת־הַכֹּל בְּלִי כְלִי פָּעָלְתָּ:
וְעַל לֹא יְסוֹד הַכֹּל יָסַדְתָּ. בִּרְצוֹן רוּחֲךָ כֹּל תָּלִיתָ:
זְרוֹעוֹת עוֹלָם אֶת־כֹּל נוֹשְׂאוֹת. מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף וְאֵינָם נִלְאוֹת:
בְּעֵינֶיךָ לֹא דָבָר הַקָּשֶׁה. רְצוֹנְךָ כָּל־דָּבָר רוּחֲךָ עוֹשֶׂה:
לִפְעֻלָּתְךָ לֹא דִמִּיתָ. אֶל־כָּל־תָּאַר לֹא שֻׁוֵּיתָ:
וְלֹא קָדְמָה לִמְלַאכְתְּךָ מְלָאכָה. חָכְמָתְךָ הִיא הַכֹּל עָרְכָה:
לִרְצוֹנְךָ לֹא קִדְּמוּ וְאִחֲרוּ. וְעַל חֶפְצְךָ לֹא נוֹסְפוּ וְחָסֵרוּ:
מִכָּל־חֶפְצְךָ לֹא שָׁכַחְתָּ. וְדָבָר אֶחָד לֹא חִסַּרְתָּ:
לֹא הֶחְסַרְתָּ וְלֹא הֶעֱדַפְתָּ. וְדָבָר רֵק בָּם לֹא פָעָלְתָּ:
אַתָּה תְשַׁבְּחֵם וּמִי הִתְעִיבָם. וְשֶׁמֶץ דָּבָר לֹא נִמְצָא בָם:
הַחִלּוֹתָ בְּחָכְמָה עֲשִׂיתָם. בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת כִּלִּיתָם:

כי מרעיון לתפוס בו כל שגיאה. כולם יבלו, כי הנבראים עם כל מערכתם יבלו ויחלופו. ועונה אחריו זה כמ׳ בלשון ס׳ תל״ג. יסופו, יתמו, כמו ישעיה ס״ו, י״ז. ואתה תעמד ל׳ תהלים ק״ב כ״ז.

יכילוך, יחזיקוך כל״א אמצעו, כמו אלפים בת יכיל (מ״א ז׳, כ״ו). לא יכלכלוך מ״א ח׳, כ״ז. יחילו, ל׳ פחד, והוא מתהלים ע״ז, י״ז. רעשה ל׳ תהלים ס״ח, ט׳. ונסו מים, הכוונה על בריאת העולם שהבדיל השם את המים אשר מעל לרקיע והאין מתחת לרקיע. רוקע הארץ, תהלים קל״ו, ו׳. סועד, אתה הוא הסועד, ואין מי שיסעדך. כי בדברך, רק בדבור נבראת הכל וכמו שכתוב בדבר ה׳ שמים נעשו וכו׳. במאמריך, וכמו שאמרו בעשרה מאמרות נברא העולם. הכל עשיתו, עפ״י קהלת ג׳, י״א. בלי כלי פעלת, שאין אדם יכול לתקן דבר בלי כלי, אבל הבורא רצונו והוא הוא כליו; כן מצאתי בפירוש כ״י ונשמט ממנו שהכוונה היא בלי כלי. וכן כד״י. זרועות עולם עפ״י דברים ל״ג, כ״ז ונדרש בחגיגה י״ב ע״ב שכל העולם תלוי בזרועו של הקב״ה כקמיע ביד גבור. לא דמית. אינך דומה. לכל חפצך, שכל מה שחפצת עשית. התעיבם

מֵרֵאשִׁית וְעַד אַחֲרִית עֲשׂוּיִם. בֶּאֱמֶת וּבְיֹשֶׁר וְטוֹב רְאוּיִם:

הִקְדַּמְתָּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ רֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:

כִּי רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ הֲלֹא מֵעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ:

וְעַד לֹא כָל־חַי הוּכַן לְכַלְכֵּל. לִפְנֵי אוֹכֵל תִּתֵּן אֹכֶל:

וּמָזוֹן וּמָכוֹן תַּעֲשֶׂה בְּפִי כֹל צָרְכֵי הַכֹּל כַּאֲשֶׁר לַכֹּל:

שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָרִאשׁוֹנִים. אָז הֲכִינוֹתָם לָאַחֲרוֹנִים:

אָז עָטִיתָ אוֹר כַּשַּׂלְמָה. אֶדֶר מְאוֹרוֹת מִמּוּל שַׂלְמָה:

(בְּטֶרֶם כָּל־יְצוּר מְאֹד גָּדַלְתָּ. וְאַחַר כֹּל מְאֹד נִתְגַּדַּלְתָּ:)

(אָז בְּאֵין לְבוּשׁ הוֹד וְהָדָר לוֹבֵשׁ. עַד לֹא אֶרֶג גֵּאוּת לָבֵשׁ:)

(אוֹר כַּשַּׂלְמָה וְכִמְעִיל עֹטֶה. שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה נוֹטֶה:)

(עָשִׂיתָ בָּם לְאוֹרִים דְּרָכִים. וְרָצוֹא וָשׁוֹב בְּנַחַת מְהַלְּכִים:)

הִבְדַּלְתָּ בֵּין מַיִם לְמָיִם. בִּמְתִיחַת רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם:

מְזוֹנוֹת מְעוֹנוֹת לְשֶׁרֶץ מַיִם. וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הַשָּׁמָיִם:

עֵשֶׂב וְחָצִיר לְבֶשֶׂר אֲדָמָה. מַאֲכָל לְחַיָּה וּלְכָל־בְּהֵמָה:

בְּקֶרֶן שֶׁמֶן גַּן נָטַעְתָּ אֶל־הָאָדָם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ:

עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ עָשִׂיתָ לוֹ. דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר־יֶחְסַר לוֹ:

כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּיָדוֹ תַּתָּה. וְתַחַת רַגְלָיו הַכֹּל שַׁתָּה:

לְהַעֲלוֹת מֵהֶם בָּקָר וָצֹאן. עַל מִזְבַּחֲךָ יַעֲלוּ לְרָצוֹן:

עָשִׂיתָ לוֹ כְּתֹנֶת לְשָׁרֵת. לְהַדְרַת קֹדֶשׁ וּלְתִפְאֶרֶת:

שַׂמְתָּ בְקִרְבּוֹ חָכְמַת אֱלֹהִים. כִּי יְצַרְתּוֹ־לְךָ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים:

לֹא מָנַעְתָּ עַל פְּנֵי אֲדָמָה צָרְכֵי אָדָם וְכֻלָּם בְּחָכְמָה:

מַעֲשֶׂיךָ מְאֹד רַבּוּ וְגָדְלוּ. וְשִׁמְךָ יְיָ כֻּלָּם יְהַלְלוּ:

רַבּוּ וְגָדְלוּ מְאֹד מַעֲשֶׂיךָ. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ:

כֹּל פָּעַלְתָּ לְמַעֲנֶךָ. וְלִכְבוֹדְךָ כָּל־קִנְיָנֶךָ:

ל' נגלי. הקדמת וכו' שביתף בבריאת העולם מדת הרחמים למדת הדין כדי שיתקיים העולם ע"י שניהם וכמו שפירש"י בראש חומש. ועד לא כל חי, קודם שברא הבורא ית' את הבהמות והחיות ברא להם את מזונתם, וזה מדה"ר ברא בתחלה כדי שיהיו כל מזונותיו מוכנים לו. שלשת ימים, פירוש בג' ימים הראשונים של מעשה בראשית ברא צרכי כל הבריות שבראו בג' ימים האחרונים. אז עטית, ל' תהלים ק"ד, ב'. ומיתא בפר"א פרק ג' כי שמים נבראו מאור לבושו של הקב"ה. הוד והדר, גם זה ל' תהלים ק"ד, א'. אורג, ל' אריגה והכוונה בטרם שברא העולם. גאות לבש, תהלים צ"ג. אור כשלמה, שם ק"ד, ב'. עשית בם, בשמים. ורצוא ושוב, כנוי למלאכים ע"פ יחזקאל א', י"ד בנחת, בשלום. בקרן שמן, במקום טוב ושמן ל' ישעיה ה', א'. עזר כנגדו, אשתו של אדם. די מחסורו, גם נתת לו כל די מחסורו, ול' דברים ט"ו, ח' כוס. בידו חתה, נתת, וכזה לשון תהלים ח', ז'. להעלות מהם, מן הבהמות שנתן הקב"ה לאדה"ר ורומז בזה לדרוש חז"ל בשבת כ"ח ע"ב שור שהקריב אדה"ר וכו'. כתונת לשרת, כתנות אור. יודוך ה' תהלים קמ"ה, י'. כל פעלת ל' משלי ט"ז, ד'

נוהגים לומר בכל יום השיר שהיו הלויים אומרים בַּמִּקְדָּשׁ ואחריו אומרים קדיש יתום.

ואומרים בראשון בשבת הַיּוֹם יוֹם רִאשׁוֹן בְּשַׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

לְדָוִד מִזְמוֹר· לַיהוָֹה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָֹה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָֹה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָֹה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָֹה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָֹה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה: קדיש יתום.

בשני בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם שֵׁנִי בְּשַׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח: גָּדוֹל יְהוָֹה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָֹה־צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת: קדיש יתום.

בשלישי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם שְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ:

מִזְמוֹר לְאָסָף· אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה: שִׁפְטוּ־דָל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ:

מזמורים של יום. המנהג לומר בכל יום המזמור שהיו הלוים אומרים אותו בבה״מ (תמיד פרק ז׳ משנה ד׳ ור״ה דף ל״א) ומזמורים אחרים לפי ענין הימים מקורו במס׳ סופרים פ׳ י״ח. גם הרמב״ם בסדר תפלות כתב וז״ל נהגו מקצת העם לקרות בכל יום מזמור שהיו הלוים אומרים בבה״מ באותו יום, וקורין לדוד אליך ה׳ נפשי אשא (מזמור כ״ה) כל המזמור עכ״ל והספרדים אומרים במקום מזמור כ״ה הזה את מזמור פ״ו הטה ה׳ אזנך, וכן כתבו אבן ירחי ואבודרהם, והאשכנזים אומרים במקומו מזמור פ״ג אלהים אל דמי לך, מובאו בכל בו בסמן מ״ב. וס״ד. ומ״ה. וקי״ד.

תְּהִלָּתְךָ בתי״ו בשבא והתבה בטעם דחי כן בכל ס״ס וכל״ל ותבת לְמִשְׁפָּטֶךָ׳ טעמה מהפך לגרעה הפסיק, ושעור הפסוק בפירושו הוא, אלהים, כשמך־כן־תהלתך על קצוי ארץ וימינך מלאה צדק. סִפְרוּ׳ ל׳ ספירה ומנין כמו דה״א כ״א, ב׳. ועי״כ הפ״א רפויה. לְחֵילָה הה״א רפויה עפ״ה.

פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם: קדיש יתום

ברביעי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם רְבִיעִי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ:

אֵל־נְקָמוֹת יְהוָֹה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: עַד־מָתַי רְשָׁעִים ׀ יְהוָֹה עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְהוָֹה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְהוָֹה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָֹה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב: מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְהוָֹה עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט ׀ שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָֹה יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק: יָגוֹדּוּ עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְהוָֹה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ: (ויש מוסיפים עוד פסוק זה:) לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָֹה נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ:) קדיש יתום.

בחמישי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם חֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה

יראה־יָּהּ וכן תיסרנו יָּהּ, היו״ד כדגש, ונמנין במסורת בתוך י״ח מלין דגושין בתר יהו״ה בלא מפסק. טעם יראה־יה דגוש בכללו ע״פ דין דחיק כמו יִרְאֶה־לּוֹ (בראשית כ״ב, ח׳) ומשנה־כסף (מ״ג, ט״ו) יַעֲמִידֵהוּ (דברים י״ז, י״ז). הֲנֹטַע מלרע בטעם כמו יֹצֵר עַיִן, וְשֹׁסַע שֶׁסַע (ויקרא י״א, ז׳) וע״פ הכלל אלא ימה הטעם לאחור בבינוני קל, ולא מכלל דק י״ח

סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי: לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר
וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר: אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־
פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי: וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת
לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט
אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי: מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם
לְעוֹלָם: וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ: קדיש יתום.

בששי בשבת אומרים. הַיּוֹם יוֹם שִׁשִּׁי בַּשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּמִקְדָּשׁ:

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ, לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:
נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז, מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת, יְהוָה· נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ
נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה:
עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים: קדיש יתום.

נוהגים בהרבה קהלות לומר בכל יום אחר שיר של יום מזמור פ"ג, ובהרבה קהלות אין לאמרו בימים שאין אומרים תחנון (ועיין בכל בו ס' ע"ב). ובאותן הקהלות שאומרים שיר היחוד לאחר עלינו אומרים מזמור זה אחר שיר היחוד. ובכל מקום א"א אותו בבית אבל.

שִׁיר מִזְמוֹר לְאָסָף: אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־תִּשְׁקֹט אֵל:
כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ: עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ
עַל־צְפוּנֶיךָ: אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד: כִּי נוֹעֲצוּ
לֵב יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ: אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב וְהַגְרִים: גְּבָל
וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי צוֹר: גַּם־אַשּׁוּר נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־
לוֹט סֶלָה: עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן: נִשְׁמְדוּ בְעֵין־דֹּאר
הָיוּ דֹּמֶן לָאֲדָמָה: שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־נְסִיכֵמוֹ:
אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים: אֱלֹהַי שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי־
רוּחַ: כְּאֵשׁ תִּבְעַר־יָעַר וּכְלֶהָבָה תְּלַהֵט הָרִים: כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ
תְבַהֲלֵם: מַלֵּא פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה: יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־עַד וְיַחְפְּרוּ
וְיֹאבֵדוּ: וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ: קדיש יתום.

אשביעך נקוד רפה על הכ"ף בכ"י וכן גם בדפוסים קדמונים הכ"ף רפויה, והוא הנכון ע"פ הכלל כי עתידי ובינוני הפעיל לא ינקדו בכ"ף דגושה מלבד באלה מנחי למד"י ה"א, וע"כ ישחיתך (דברים ד', ל"א) נמיתך (ירמיה ל"ח, כ"ה) אוכיחך (תהלים נ', ח') אשביעך (ע"א כ"ב, ט"ז) ודומיהם כולם רפויי הכ"ף.

קדיש דרבנן.

אחר אמירת הקדישים על הפסוקים נוהגים ללמוד משנה בשנה או במדרש ואגדה ואחר התלמוד אומרים אמר ר"א אמר ר"ח תלמידי חכמים מרבים שלום וכו', או ר' חנניא ב"ע אמר רצה הקב"ה לזכות וכו' ואומרים היתומים והאבלים קדיש דרבנן, והוא ע"פ נוסחא זאת.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

היתום. יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל־מָן דִּי עָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִּי בְאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְכָל־אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן (ולכון) שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחָא וּפֻרְקָנָא מִן־קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק'. יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק'. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא (בְּרַחֲמָיו) יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

על ישראל, הניחו הרמב"ם, ויש בו כמה שנויי נוסחא בסדורים, וזו שלפנים אתה בה רוו"ה בסדורו ע"פ סדור ווי"ל, ובספרי תולאות חיים דף קט"ו הבאתי עוד נוסחא אחרת. ועל רבנן, ועל הרבנים שלנו, ולפי הפרשית שכדניאל ועזרא היה דיבו להיות רבנא, כמו אלהנא. אבהתנא. מלכנא ורברבנא (תרגום ירמיה מ"ד, י"ג), וקבלוהו על דרך ל' סוריה, וכן אמרו עַבְדוֹ די בשמיא במקום עבדנא. עבדו תרגום של עבדי ונקודו בקמץ וכמו שמצא בעקרא בי"י כל עבדו שכדניאל ועזרא תמולים, והוא הנכון בעדות המסרת בתהלים ס"א שמסרה על עבדו ינברוהו „לית פתח", הרי ברור כי כל בשאר קמולים. די באתרא הדן, אשר במקום הזה. ותבת קדש מסורת מן ב' תבות קאיגן כלומר כא זה, ורמה תולאות חיים דף קט"ו. יהא להון (ולכון), נלקח משם במל ווי"ל כי מלת ולכון אך למותר היא (וכמו שגם בסדורי ספרדיים איננה) להיות הנוסחא אמורה בל' נסתר ושכל בכלל. ולא יתכן לפרש כי יאמר ולכון בעבור אותם מן הקהל שאינם יכולים לעסוק בתורה, כי אין זה דרך תפלה שיפנה המתפלל בתפלתו מנסתר לנוכח ושוב לנסתר. וע"כ הגרתי מלה. ופרקנא פ"א בקמץ מעוף כמו שבארתי בדף 100. מן קדם אבוהון די בשמיא ואמרו אמן, ככה הנכון כמו בנוסח תתקבל צלותהון, וכן הוא ברמב"ם; ובאבודרהם גורס מן קדם מרא שמיא וארעא ואמרו אמן, וגם הוא יתכן וכן הוא במחזור רומא ובסדורי הספרדים גם בסדור של ר' עזריאל. אך מה שבקצת דפוסים אבוהון דשמיא וארעא וא"א היא נוסחא מורכבת מן שתי הנוסחאות הנאמרות ואיננה נכונה ולא נמצא כך בלשון בשום מקום שנקרא הקב"ה אביהם של שמים וארץ, אבל כך נמצא, מטעמין את לבם לאביהם שבשמים (ר"ה כ"ט), על מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים (סוטה מ"ט), ותפלה אבינו שבשמים עשה עמנו חסד.

נוהגים לומר אחר תפלת שחרית וערבית השיר יגדל.

יִגְדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל־מְצִיאוּתוֹ:
אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ נֶעְלָם וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ:
אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף לֹא נַעֲרוֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ:
קַדְמוֹן לְכָל־דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ:
הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל־נוֹצָר יוֹרֶה גְדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ:
שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נְתָנוֹ אֶל־ אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ:
לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כְּמשֶׁה עוֹד נָבִיא וּמַבִּיט אֶת־תְּמוּנָתוֹ:
תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל עַל־יַד נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ:
לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ:
צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ סְתָרֵינוּ מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמָתוֹ:
גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ נוֹתֵן לְרָשָׁע רָע כְּרִשְׁעָתוֹ:
יִשְׁלַח לְקֵץ יָמִין מְשִׁיחֵנוּ לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ:
מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרֹב חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי־עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

יגדל, שיר יפה אף נעים המביא בחרוזים את שלש עשרה עקרי אמונת בית ישראל אשר העמידן הרמב"ם בפירושו למשנה סנהדרין ריש פרק חלק ונתקבלו בכל תפוצות ישראל. ומשקל השיר הזה הוא ב' תנועות ויתד וב' תנועות ויתד וב' תנועות בדלת ובסוגר, ולפי מה שמצא רש"ד לוצאטו ז"ל מחברו הוא ר' דניאל בר יהודה דיין (ראה במבוא שלו למחזור בני רומא דף י"ט). וכתב בעל יוסף אומץ סמן ס' נוהגים לומר אחר כל תפלה יגדל בארץ אשכנז, לכן טוב ללמוד פירושו בדקדוק ולאמרו בכיון עכ"ל. נמצא, הקב"ה הוא הנמצא השלם, כי מציאותו איננה מציאות בזמן, לא כמו הנבראים אשר מציאותם תלויה בזמן, ושבלי זמן אין נמצא, אבל השם ב"ה מציאותו למעלה מן הזמן ובהעדר זמן ג"כ נמצא. ואין יחיד כיחודו, כי כל דבר בעולם אף אם נאמר עליו שהוא אחד, בכל זאת איננו אחד בהחלט בעבור שהוא מורכב מיסודות הרבה ובעבור שנמצא עמינו אחד אחר הדומה לו, לא כן אחדות של השם ב"ה כיא אחדות שלמה אחד אמתי שאינו מורכב ואינו נחלק לאחדים רבים ואין דומה לו כלל ואין יחידות בעולם כיחודו. נֶעְלָם העי"ן בשבא והלמ"ד קמוצה, כי שם דבר הוא כמו סוף קהלת. אין לו דמות הגוף, אין בו שום מקרה גופי. ואינו גוף, יש מפרשים, גם אין לדמותו למלאכים שהם שכלים נפרדים ואינם גוף, ולפי פירוש זה יהיה שעור המלות „אין לו דמות הגוף ואין לו דמות של אינו גוף"; אמנם אין צורך לדוחק זה, והכוון כי ואינו גוף שב גם הוא על השם, ואמר הפייטן אין לו דמות הגוף, כדי לשלול מן השם כל מקרים ומאורעות גופיים, ולמען לא יחשוב אדם אפשר שהשם אינו גוף הגוף בשר ודם אבל הוא גוף יותר בהיר וצלול ומעולה לכן אמר עוד ואינו גוף, ר"ל אין לו עצמות גוף כלל. לא נערוך, עפ"ה אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ', י"ח). ראשון ואין ראשית לראשיתו, מליצה זאת לקוחה מחובות הלבבות שער היחוד פרק ו'. נוֹצָר הצד"י נקמץ כי שם דבר הוא. יורה גדלתו, בריאת העולם מאין ליש היא הוראה על גדולת השם ומלכותו על כל, וע"כ חובתנו לעבוד לו לבדו ולא לזולתו. שפע, ל' שפע ימים (דברים ל"ג, י"ט). אנשי סגלתו, אנשי אומה ישראלית שהיא סגולתו, כמו שכתוב והייתם לי סגלה (שמות י"ט, ה'). ותפארתו, כמו שכתוב לישראל תפארתי (ישעיה מ"ו, י"ג), וראה בבאורי מאמר א' ס' כ"ה וק"ג. נאמן ביתו, משה רבינו ע"ה כהכתוב במדבר י"ב, ז'. והמי"ם פתוחה כי התבה סמוכה. לעולמים, ל' רבים, ר"ל לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. לזולתו, לדת אחרת. והנה כפי משפט הלשון היה ראוי לומר לזולתה שב לעלת דתו שהיא ל' נקבה, ומפני שווי החרוזים לסיים כולם על תנועת ו' אמר לזולתו. צופה, רואה. בקדמתו, קודם שנולד. ויש לומר בקדמתו המי"ם נקמץ על משקל תשבן לקדמתן (יחזקאל ט"ז, נ"ה). גומל, שעור המלות, גומל חסד לכל איש כמפעלו ונותן רע לכל רשע כרשעתו. ימין, כמו ימים במ"ם, ותפש המחבר לשון סוף דניאל. ברוך עדי עד, חתם המחבר בשבח השם כמו שפתח בשבחו. ויש לדעת כי בסדורי ספרדים עוד תוספת חרוז וז"ל
אֵלֶּה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְעִקָּרִים הֵן הֵם יְסוֹד דָּת אֵל וְתוֹרָתוֹ:

נכון לומר בכל יום ד׳ זכירות אלו:

לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

זָכוֹר אֶת־יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב. פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ:

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

נכון לומר אלו המזמורים לסיום התפלה בשחרית מנחה וערבית:

מִזְמוֹר לְדָוִד. יְהוָֹה רֹעִי לֹא אֶחְסָר: בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי: נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ: גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי: תַּעֲרֹךְ לְפָנַי שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה: אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָֹה לְאֹרֶךְ יָמִים:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

בבקר ובערב אחר כל התפלות יאמר זה:

אבענדס אונד מארגענס נאך שלוסע אללער תפלות זאגט מאן דיעזעס:

יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: לְהַטּוֹת לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: יְיָ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ: וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי: רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְיָ: יְיָ שֹׁמְרִי יְיָ צִלִּי עַל־יַד יְמִינִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתִי וּבוֹאִי

למען תזכר, אמירת זכירות כללו ע״פ כתבי האר״י ז״ל. והם הפסוק למען תזכור סוף בדברים ט״ז, ג׳, זכור את יום, לא כא כן במקרא אבל מורכב משני הפסוקים דברים ד׳, י׳. וט׳. זכור את אשר עשה לך סוף פ׳ כי תצא. זכור את אשר עשה ה׳, דברים כ״ד, ט׳.

מזמור לדוד, מזמור כ״ג. וס״ז. ואמירתן אחר כל ג׳ תפלות ע״פ האר״י ז״ל (מגיד ומלוה דף כ״ב, ב׳. וקצר גודל פ׳ כ״ד.)

יהי ה׳ אלהינו, מחובר מפסוקי המקרא. והם הפסוק והשלשה שלאחריו הם מ״א ח׳, נ״ז עד ס״א. ה׳ נחני תהלים ה׳, ט׳. ומובא גם בס׳ רב עמרם. ואני בתמי, שם כ״ו, י״א. כי יחיד, שם כ״ה, ט״ז.

לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

אֵל הַכָּבוֹד אֶתֵּן לְךָ שִׁיר וְהַלֵּל· וְאֶעֱבָד־לְךָ יוֹם וָלֵיל: בָּרוּךְ יָחִיד וּמְיֻחָד· הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה: יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא· הוּא אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ:

אם בדעתו לעסוק במלאכתו יום במשא ומתן יוסיף לומר אלו הפסוקים:

עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשְׁלֵךְ עַל־יְיָ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ: שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי־אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם: בְּטַח בַּיְיָ וַעֲשֵׂה טוֹב שְׁכָן־אֶרֶץ וּרְעֵה אֱמוּנָה: הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד· כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם· בְּדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר הַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ· וְכָתוּב וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם· יְיָ אֱלֹהִים אֱמֶת תֵּן בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדַי· כִּי בָטַחְתִּי בְךָ שֶׁעַל יְדֵי מַשָּׂא וּמַתָּן וַעֲסָקִים שֶׁלִּי תִּשְׁלַח לִי בְּרָכָה כְּדֵי שֶׁאוּכַל לְפַרְנֵס אֶת־עַצְמִי וּבְנֵי בֵיתִי בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר בְּהֶתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וִיקֻיַּם בִּי מִקְרָא שֶׁכָּתוּב הַשְׁלֵךְ עַל־יְיָ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ· אָמֵן:

כשיוצא מבה"כ ישב מעט ויאמר:

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

ואח"כ יעמוד וישתחוה מול ארון הקודש ויאמר פסוקים אלו:

כִּי כָּל־הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו· וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם־יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

ואח"כ ילך אל הפתח לאחוריו וישתחוה אל ארון הקודש ויאמר:

יְיָ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ לְמַעַן שׁוֹרְרָי הַיְשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ:

ואח"כ כשהולך לו יאמר אלו הפסוקים.

גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב: וַיְהִי דָוִד לְכָל־דְּרָכָיו מַשְׂכִּיל וַיְיָ עִמּוֹ: וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְיָ:

רגלי, שם כ"ו, י"ב. ה' שמרי, שם קכ"א, ו', בהפוך הלשון למדבר בעדו. עזרי, קכ"א, ב'. ה' ישמר, ל' קכ"א, ח'. השקיפה, דברים כ"ו, ט"ו.

אל הכבוד, זה הוא פתיחת היחוד של הקב"ה. וליל' אמר ליל ולא ולילה, כדי להשוות הלשון עם והלל' ונשאר מלת ליל גם כמשובצת, כמו כי הליל אחד עד (ישעיה ט"ו, א') שומר מה מליל (שם כ"א, י"א).

השלך, תהלים נ"ה כ"ג. שמר תם, שם ל"ז, ל"ז. בטח, ל"ז, ג'. הנה אל, ישעיה י"ב, ב'. הבוטח, תהלים ל"ב, י'. וכתוב כנ"ל בל' עברית. ואתה מחיה, נחמיה ט', ו'. אך צדיקים, תהלים ק"מ, י"ד. כי כל העמים, מיכה ד', ה'. וכל"ל בנוסחא, וכן מניחה כרמב"ם בסדר התפלות והובא בס' אב"ד. גר גדוד, בראשית מ"ט, י"ט. ויהי דוד, ש"א י"ח, י"ד. ונח, בראשית ו', ח'.

ראוי לאמר בכל יום פרשת עקידה ופרשת המן ועשרת הדברות, ויש אומרים את אלה קודם תפלתם ויש אומרים לאחריה. והבונים בכל יום כסדר מעמדות נוהגים לומר פרשיות האלה לאחר שסיימו מעמדן וכמו שנרשם שם.

פרשת עקדה (בראשית כ״ב.)

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים: בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם׀ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה׀ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם: וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ: כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם וּזְכָר־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדָה שֶׁעָקַד אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ

וְיִכְבְּשׁוּ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וּמֵעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. וְיִגֹּלּוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ. וְתִתְנַהֵג עִמָּנוּ בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ. וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת־בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת־בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר. וְעָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ לְהַכְנִיעַ אֶת־עָרְפֵּנוּ וְלָכֹף אֶת־יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וְלַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־רְצוֹנְךָ בְּאַהֲבָה וּבְיִרְאָה וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם כָּל־יָמֵינוּ לְעוֹלָם. אָמֵן:

פרשת המן.

שמות ט"ז ד'. וכתב אבן ירחי בשם הירושלמי כל האומר פ' המן בכל יום מובטח לו שאין מזונותיו נחסרין.

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם׀ יוֹם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהֹוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהֹוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהֹוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהֹוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהֹוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהֹוָה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהֹוָה כִּי שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם: וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהֹוָה נִרְאָה בֶּעָנָן: וַיְדַבֵּר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם: וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ: וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהֹוָה לָכֶם לְאָכְלָה: זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט: וַיָּמֹדּוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֻם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה: וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהֹוָה שַׁבָּתוֹן

שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר: וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה: שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי: רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי: וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִעִי: וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֶן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת: וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן: וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא:

אָנָּא הָאֵל הַמֵּכִין פַּרְנָסָה לְכָל־בְּרִיָּה וּמַזְמִין מַלְבּוּשׁ לְכָל־נִבְרָא וְשׁוֹלֵחַ לָהֶם מִחְיָה תֵּן לִי אֶת־מִחְיָתִי וּתְכַלְכְּלֵנִי וּתְפַרְנְסֵנִי אוֹתִי וְאֶת־כָּל אַנְשֵׁי בֵיתִי וְאֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל פַּרְנָסָה טוֹבָה בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר בְּהֶתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר פַּרְנָסָה שֶׁאֵין בָּהּ שׁוּם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה פַּרְנָסָה שֶׁלֹּא תַצְרִיכֵנִי בָהּ לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם כִּי אִם־לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה וְהָרְחָבָה פַּרְנָסָה שֶׁאוּכַל לַעֲסוֹק בְּתוֹרָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה וְהַטְּהוֹרָה וְהַתְּמִימָה וּלְקַיֵּם אֶת־מִצְוֹתֶיהָ בְּלִי טִרְדָּה וְאֵשֵׁב בְּשָׁלוֹם עַל שֻׁלְחָנִי וּבְכָבוֹד עִם כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְלֹא יְהִי עָלַי שׁוּם עֹל בָּשָׂר וָדָם כִּי אִם עֹל מַלְכוּתְךָ לְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְאֶזְכֶּה לְהַכְנִיס אוֹרְחִים וְלִגְמוֹל חֶסֶד אֶת־כָּל־אָדָם וְלַעֲשׂוֹת צְדָקָה לְהָרְאוּיִם לָהּ וְלֹא אֶכָּשֵׁל בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם הֲגוּנִים. אָמֵן:

עשרת הדברות.

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וַאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתָּחַת וַאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֺן אָבֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָי: לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: זָכוֹר

אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהֹוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־כֵּן בֵּרַךְ יְהֹוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: לֹא תִרְצָח לֹא תִנְאָף לֹא תִגְנֹב לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר: לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא־תַחְמֹד אֵשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרוֹ וַחֲמֹרוֹ וְכֹל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ:

שלשה עשר עקרים·

מי שאומר בכל יום יגדל אחר התפלה או קודם לה אין צריך לומר אלה י"ג עקרים כי יגדל הוא נתיסד ג"כ על י"ג עקרים אלו.

א אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא בּוֹרֵא וּמַנְהִיג לְכָל־הַבְּרוּאִים וְהוּא לְבַדּוֹ עָשָׂה וְעוֹשֶׂה וְיַעֲשֶׂה לְכָל־הַמַּעֲשִׂים:

ב אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא יָחִיד וְאֵין יְחִידוּת כָּמוֹהוּ בְּשׁוּם פָּנִים וְהוּא לְבַדּוֹ אֱלֹהֵינוּ הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה:

ג אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ אֵינוֹ גוּף· וְלֹא יַשִּׂיגוּהוּ מַשִּׂיגֵי הַגּוּף· וְאֵין לוֹ שׁוּם דִּמְיוֹן כְּלָל:

ד אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ הוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן:

ה אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לוֹ לְבַדּוֹ רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל וְאֵין רָאוּי לְהִתְפַּלֵּל לְזוּלָתוֹ:

ו אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל־דִּבְרֵי נְבִיאִים אֱמֶת:

ז אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁנְּבוּאַת משֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיְתָה אֲמִתִּית· וְשֶׁהוּא הָיָה אָב לַנְּבִיאִים לַקּוֹדְמִים לְפָנָיו וְלַבָּאִים אַחֲרָיו:

ח אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁכָּל־הַתּוֹרָה הַמְּצוּיָה עַתָּה בְיָדֵינוּ הִיא הַנְּתוּנָה לְמשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

ט אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁזֹּאת הַתּוֹרָה לֹא תְהִי מֻחְלֶפֶת וְלֹא תְהִי תּוֹרָה אַחֶרֶת מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ:

י אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ יוֹדֵעַ כָּל־מַעֲשֵׂה בְנֵי אָדָם וְכָל־מַחְשְׁבוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם:

יא אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁהַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ גּוֹמֵל טוֹב לְשׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו וּמַעֲנִישׁ לְעוֹבְרֵי מִצְוֹתָיו:

יב אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַּ עִם
כָּל־זֶה אֲחַכֶּה־לּוֹ בְּכָל־יוֹם שֶׁיָּבֹא:

יג אֲנִי מַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה שֶׁתִּהְיֶה תְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּעֵת שֶׁתַּעֲלֶה רָצוֹן
מֵאֵת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְעַלֶּה זִכְרוֹ לָעַד וּלְנֵצַח נְצָחִים:

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ׃ קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ׃ יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי:
לְפֻרְקָנָךְ סַבְרִית יְיָ׃ סַבְרִית יְיָ לְפֻרְקָנָךְ׃ יְיָ לְפֻרְקָנָךְ סַבְרִית:

תִּתְבָּרַךְ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים׃ וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ שׁוֹכֵן מְעוֹנִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּחֲנוּנִים: תִּתְבָּרַךְ בָּרוּךְ בְּכָל־פֶּה׃ וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עַם מְצַפֶּה׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ מוֹחֵץ וְרוֹפֵא׃ בָּרוּךְ אַתָּה עֲתִידוֹת צוֹפֶה: תִּתְבָּרַךְ גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיּוֹת׃ וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי כָל־בְּרִיּוֹת׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ בּוֹחֵן כְּלָיוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹת: תִּתְבָּרַךְ דָּר בַּמְּרוֹמִים׃ וְתִשְׁתַּבַּח מָלֵא רַחֲמִים׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ אֲבִי יְתוֹמִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה חֵי הָעוֹלָמִים: תִּתְבָּרַךְ הָאֵל יְיָ׃ וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי מַעֲנִי׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים אֲדֹנָי׃ בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּחֲנוּנָי: תִּתְבָּרַךְ וְאֵין דּוֹמֶה לְּךָ רַב הָעֲלִילוֹת׃ וְתִשְׁתַּבַּח יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה גִּבּוֹר בְּמִפְעָלוֹת: תִּתְבָּרַךְ זוֹכֵר הַבְּרִית וּמַזְכִּיר נִשְׁכָּחוֹת׃ וְתִשְׁתַּבַּח אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ דּוֹלֶה מִמַּעֲמַקִּים וּמִשּׁוּחוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת: תִּתְבָּרַךְ חֲסִין יָהּ אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים׃ וְתִשְׁתַּבַּח רוֹכֵב גְּבוֹהִים׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ עַל כָּל־אֱלֹהִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים: תִּתְבָּרַךְ טָהוֹר בָּהִיר בַּשְּׁחָקִים׃ וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עוֹלָלִים וְיוֹנְקִים׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ גּוֹזֵר וּמֵקִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה עֹשֶׂה מִשְׁפָּט לַעֲשׁוּקִים: תִּתְבָּרַךְ יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים׃ וְתִשְׁתַּבַּח מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בְּעָבִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים: תִּתְבָּרַךְ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם׃ וְתִשְׁתַּבַּח מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ דּוֹרֵךְ עַל־בָּמֳתֵי יָם׃ בָּרוּךְ אַתָּה חַי וְקַיָּם: תִּתְבָּרַךְ לוֹבֵשׁ צְדָקוֹת׃ וְתִשְׁתַּבַּח גּוֹלֶה עֲמוּקוֹת׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ מַאֲזִין נְאָקוֹת׃ בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ צְעָקוֹת: תִּתְבָּרַךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה׃ וְתִשְׁתַּבַּח לְעוֹלָם יִהְיֶה׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיִּהְיֶה׃ בָּרוּךְ אַתָּה אֲשֶׁר בְּיָדְךָ כָּל־יְצִיר יִחְיֶה: תִּתְבָּרַךְ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ וְתִשְׁתַּבַּח לוֹבֵשׁ עֹז וְתִפְאָרָה׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹטֶה אוֹרָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה עֶלְיוֹן וְנוֹרָא: תִּתְבָּרַךְ שַׂגִּיא כֹחַ׃ וְתִשְׁתַּבַּח נוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ׃ כִּי אֵין כָּמוֹךָ יוֹצֵר הָרִים וּבוֹרֵא רוּחַ׃ בָּרוּךְ אַתָּה עוֹשֶׂה מִשְׁקָל לָרוּחַ: תִּתְבָּרַךְ

עוֹזֵר לְנִכְשָׁלִים· וְתִשְׁתַּבַּח מָעוֹז לַדַּלִּים· כִּי אֵין כָּמוֹךָ סוֹמֵךְ נוֹפְלִים· בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ הִלּוּלִים: תִּתְבָּרַךְ פּוֹדֶה מִכָּל־צָרוֹת· וְתִשְׁתַּבַּח אֲדוֹן הַגְּבוּרוֹת· כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹנֶה עֲתִירוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת: תִּתְבָּרַךְ צַדִּיק וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲלָה· וְתִשְׁתַּבַּח עַל כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה· כִּי אֵין כָּמוֹךָ הָאֵל הַנּוֹרָא· בָּרוּךְ אַתָּה הַמַּפְלִיא בְּמוֹרָא: תִּתְבָּרַךְ קָדוֹשׁ אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת· וְתִשְׁתַּבַּח מַפְלִיא פְּלָאוֹת· כִּי אֵין כָּמוֹךָ עוֹשֶׂה נִפְלָאוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה עוֹשֶׂה נִסִּים וְנִפְלָאוֹת: תִּתְבָּרַךְ רָם שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ· וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עַם קָדוֹשׁ· כִּי אֵין כָּמוֹךָ נוֹרָא וְקָדוֹשׁ· בָּרוּךְ אַתָּה הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: תִּתְבָּרַךְ שַׁדַּי בְּמַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל· וְתִשְׁתַּבַּח קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל· כִּי אֵין כָּמוֹךָ אֵל יִשְׂרָאֵל· בָּרוּךְ אַתָּה מֶלֶךְ צוּר יִשְׂרָאֵל: תִּתְבָּרַךְ תּוֹכֵן רוּחוֹת וּבוֹרֵא עוֹלָם· וְתִשְׁתַּבַּח מִכָּל־עַיִן נֶעְלָם· כִּי אֵין כָּמוֹךָ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· בָּרוּךְ אַתָּה מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם:

תחנה שיתפלל הבעל על אשתו מיום כניסתה לחדש השביעי של עבורה.

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתָּקֵל מֵעַל אִשְׁתִּי (פלונית בת פלונית) אֶת־צַעַר עִבּוּרָהּ וְתוֹסִיף וְתִתֶּן־לָהּ כֹּחַ כָּל־יְמֵי עִבּוּרָהּ שֶׁלֹּא יָתַשׁ כֹּחָהּ וְלֹא כֹחַ הָעֻבָּר עַל־יְדֵי דָבָר בָּעוֹלָם, וְתַצִּילֶנָּה מִפִּתְקָה שֶׁלְּחַוָּה, וִיהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ כִּי יִמָּלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת לֹא יֵהָפְכוּ עָלֶיהָ צִירֶיהָ וְיֵצֵא הַיֶּלֶד לָאוֹר הָעוֹלָם כְּרֶגַע קָטֹן וְתֵלֵד כְּתַרְנְגֹלֶת בְּקַלּוּת וּבְלִי הֶזֵּק לָהּ וְלֹא לַוָּלָד, וִיהִי שֶׁיִּוָּלֵד בְּשָׁעָה טוֹבָה וּבְמַזָּל טוֹב לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וְלִבְרִיאוּת לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְעֹשֶׁר וְכָבוֹד, וּתְמַלֵּא נָא אֶת־מִשְׁאֲלוֹתַי וּמִשְׁאֲלוֹת כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְאַל־תְּשִׁיבֵנִי רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ, אָמֵן:

תפלה להתפלל על בניו שיאריכו בטוב ימיהם ויהיה לבם לב להבין בתורה.

רִבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ רַחֲמָן, רַחֵם נָא עַל־בָּנַי (פלוני ופלוני) וְתֵן לָהֶם חַיִּים וּבְרָכָה וְיַאֲרִיכוּ יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתֵיהֶם בְּטוֹב וּבַנְּעִימִים, וְיִזְכּוּ לְזֶרַע כָּשֵׁר חַי וְקַיָּם לְאֹרֶךְ יָמִים, וְיִהְיוּ מְמֻלָּאִים בַּתּוֹרָה וּבְחָכְמָה וּבְיִרְאַת שָׁמַיִם, וְיִהְיוּ אֲהוּבִים לְמַעְלָה וְנֶחְמָדִים לְמַטָּה וְנוֹשְׂאִים חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם, וְתַצִּילֵם מֵעַיִן הָרַע וּמִיֵּצֶר הָרַע וּמִכָּל־מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם, וּתְגַדְּלֵם אֲנִי וְאִשְׁתִּי שֶׁלֹּא יָמוּתוּ לֹא בְחַיַּי וְלֹא בְחַיֵּי אִשְׁתִּי, וְאַל־תְּשִׁיבֵנִי רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה, אָמֵן:

סדר תפלת מנחה לחול·

זמן מנחה הוא משש שעות ומחצה ולמעלה משעות זמניות (והיינו שמחלקין היום לפי הזמן אל י"ב חלקים שוים בין שהיום ארוך ובין שהוא קצר, וכל חלק ממנו יקרא שעה) עד שעה ורביעית קודם הלילה, ובשעת הדחק מותר להתפלל עד סמוך ללילה. ואם התפלל לאחר ו' שעות ומחצה, יצא. וזה סדר תפלת מנחה בצבור, אומרים פרשת התמיד (דף 47), והש"ץ מתחיל אשרי יושבי (דף 68) והקהל אומרים עמו ומסיימין ואנחנו נברך וגו', הש"ץ אומר ח"ק (ובת"צ מוציאין ס"ת וקורין ג' גברי בפ' ויחל ואומר הש"ץ ח"ק) ומתפללין ש"ע בלחש ואומרים שלום רב במקום שים שלום (חוץ מביום שקורין בתורה שאומרים שים שלום), והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושה נקדש כמו בשחרית אלא שאין אומר או"א ברכנו חוץ מביום שקורין בתורה, ואחר התפלה אומרים תחנון (דף 116), והש"ץ אומר קדיש תתקבל, ואומרין עלינו וק"י. ואם מיד אחר תפלת מנחה מתפללין גם תפלת ערבית, אז אין אומרים עלינו אחר תפלת מנחה. כדרך שמתפלל הצבור מתפלל גם היחיד אלא שאינו אומר קדיש ואינו חוזר התפלה בקול.

אם יש לחוש שתעבור עונת מנחה קודם שיחזיר ש"ץ התפלה, יתחיל הש"ץ להתפלל מיד בקול רם ויתפללו עמו הקהל בלחש מלה במלה ועונין קדושה אחריו ואח"כ גומרין הצבור התפלה בלחש והש"ץ בקול רם ותינוקות עונין אמן. אבל בתענית צבור לא יעשו כן אלא אם כן היום רד מאוד ואז יאמר הש"ץ עננו כדינו והקהל בשומע תפלה.

צו מנחה זאגט מאן ודבר .... צו את בני וגו' (זייטע 47), דאן אשרי וגו' (זייטע 68) ביז ועד עולם הללויה. היערויף בעטעט מאן שמנה עשרה אונד זאגט דארין שלום רב אנשטאט שים שלום. נאכהער זאגט מאן רחום וחנון (זייטע 116) נעבסט ואנחנו לא נדע (זייטע 119) אונד שליעסט מיט עלינו (זייטע 131). ווירד אבער גלייך נאך מנחה אויך מעריב געבעטעט, זא זאגט מאן קיין עלינו ביז נאך מעריב.

סדר תפלת ערבית לחול·

במדינות אשכנז ופולין מתפללין בצבור תפלת ערבית מיד אחר תפלת מנחה מפני הטורח, ומיד אחר קדיש תתקבל מתחילין והוא רחום וכו'. ויש נוהגים להתפלל ערבית בזמנה, דהיינו משעת יציאת ג' כוכבים קטנים, והוא מנהג כשר ובפרט בימי ספירת העומר כדי לקיים מצות הספירה בצבור בזמנה, ואומרים מתחלה שיר המעלות והפסוקים וחצי קדיש אחריהם, ואח"כ והוא רחום וכו'.

ווען מאן מעריב בזמנו בעטעט, זאגט מאן פֿאלגענדע פסוקים פֿאר והוא רחום.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְיָ כָּל־עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת:
שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג"פ

יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג"פ

יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: ג"פ חצי קדיש.

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ
וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

שיר המעלות, מזמור קל"ד. ולא נזכר בסדור רב עמרם ולא בהרמב"ם ואבודרהם וכלבו גם בס"י אינו, אך בעל אליה זוטא לא"ח ס' רל"ז כתב בשם שלטי גבורים שנהגו לאמרו משום דאמרינן (בברכות ד' ע"ב) אדם בא מן השדה בערב אם רגיל לקרות קורא ואח"כ קורא ק"ש ומתפלל. והאר"י ז"ל לא היה אומר המזמור רק הפסוקים ה' צבאות עמנו וכו'. ה' צבאות עמנו תהלים מ"ו, ח'. ה' צבאות פ"ד י"ג. ה' הושיעה כ', י'.

והוא רחום, ע"ח, ל"ח. והוא תחלת תפלת ערבית (רמב"ם הלכות תפלה פ' ט'), וטעם אמירתו מביא התניא ס' ט' בשם ר' אליעזר הגדול (הוא הרוקח בס' שי"ט), לפי שבשחרית ובמנחה יש קרבנות תמידין שהן מכפרין, אבל ערבית שאין קרבן לכפר תקנו לומר והוא רחום יכפר. ובשם רש"י מביא, לפי שנהגו החוטאים ללקות בין מנחה למעריב ומיד לאחר שלקו מבקשים עליו רחמים וסליחה, ועוד שבכל היום אדם חוטא ולערב צריך לומר והוא רחום.

דער פֿאָרבעטעטער רופֿט לויט:

ק' בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ׃

קו"ה
בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וועהרענד דעססען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק' יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה׃

כשמגן החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

כשמגן החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים. בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים. וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים. וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים. וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ׃ בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה. גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר׃ וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה. יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד. יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים׃

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ. תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ. עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ

אשר בדברו, היא ברכה ראשונה שלפני ק"ש של ערבית (ברכות י"א וי"ב ורש"י בפירושו לתהלים פ"ה, ט'). עֲרָבִים כן נקוד בכל סדורים ובכל כ"י, ובעל וי"ל סמן רע"ז השיג על נקוד זה והגיה עַרְבַיִם בל' המקרא. אמנם לא חזה באספקלריא מאירה כי כל עַרְבַּיִם שבמקרא מענו על זוג של ערב ובעד שכתוב בכל מקום בין הערבים ר"ל בין שתי ערבים, אבל ערבים שבתפלתנו זו הרצון בו על רבוי גדול של כמה ערבים ולאו דוקא שנים, ולכן השכילו המנקדים לנקד עֲרָבִים במשקל אלף אֲלָפִים שהוא מורה על רבוי יותר של אלף ואם הרצון דוקא בשתים אלף אז יאמר אַלְפַּיִם וזה ברור. וגם טענת בעל וי"ל שיש לנקד עַרְבַּיִם כדי להבדיל בינו ובין על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו גם היא איננה, כי נשא כשה וכמה תבות יש לשנה אחת כמה טעמים ויסמוך המדבר על בינת השומע. אך על מה שהיה לו להעיר הוא הרבוי ערבים בעלמו, ולמה לא אמרו עֲרָבוֹת וכל' המקרא בירמיה ה', ו', זאבי ערבות, שהוא ל' ערב כעדות תרגומו דיבי רמשא וכמו שפרשו גם רד"ק ל' ערב וכן גם הרשב"ם בשמות ס', י"ז, וכעדות הבריו זאבי ערב (חבקוק א', ח'. צפניה ג', ג'). אמנם גם תמיהה זאת איננה אחרי ידענו כי לשון תורה לעצמה ול' חכמים לעצמה, ונראה שחז"ל לא רצו להשתמש על ערב ברבוי ערבות, מפני שזאת המלה נאה נ"כ להורות על השמים העליונים שכן כסא הכבוד (תהלים ס"ח, ה'. וחגיגה י"ב, ב') וע"כ חששו שיובן המעריב ערבות על מקום העליון ההוא ויצא טעמו מרבה ומרוף, ובעבור זה הבריחו לומר עֲרָבִים שלא לתת יד לטעות. שערים שערי שמים. ובתבונה, הספרדים אומרים בתבונה בלי וי"ו. והאר"י ז"ל היה מקבל התבה למעלה מטה ובך היה אומר „אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה, פותח שערים בתבונה" (קשר גודל ס' כ"ד). עתים, עת לאום ועת לקור עת למטר ועת ליובש עת לטובה ועת לרעה, וכמו שכתוב והוא מהשנא עדניא וזמניא (דניאל ב', כ"א). הזמנים, מיום ללילה ומלילה ליום. עת המוגבלת נקראת זמן. במשמרותיהם, כל כוכב וכוכב על מכנו הראוי לו כל"א מהוסטן מעדין היו כשמרו (נחמיה ז', ג') במשמרותיהם במחלקותיהם (דה"ב ל"א, י"ז); ואבודרהם גורס בְּמִשְׁמְרוֹתָם וגם הוא יתכן כמו דה"ב ל"א, ט"ז. בורא, בו מתחיל מאמר חדש וע"כ יש להפסיק בתבת ברצונו, וכן הוא בסנ"א לא"מ ס' רל"ו ויוסיף אומן ס' כ"ט. גולל אור, ברכות י"א ע"ב. והפירוש, היאך ברא יום ולילה? שגולל אור מפני חושך וכו', גולל ל' הסרה על' וגללו את האבן. ה' צבאות שמו, ירמיה ל"א, ל"ה. ומוזכר שם אצל ירח וכוכבים ולכן נתקן בברכת ערבית. אל חי וכו' איננו בסדורי ספרד והאלם בטור א"ח ס' רל"ו. ובכל בו ס' י'. וקים תמיד, יתכן לחבר מלת תמיד לאל חי וקים, גם יתכן לחברה לשמה ולומר תמיד ימלוך עלינו, וכמו שיבואר להלאה דף 169.

אהבת עולם, היא ברכה שניה ואיננה פותחת בברוך לפי שהיא סמוכה לחברתה. אהבת עולם עפ"ה ואהבת עולם אהבתיך (ירמיה ל"א, ג'). תורה וכו' עפ"ה דברים ל"ג, ד'. ו', א'. ונחמיה ט', י"ג. וי"ד.

נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ, וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד, כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה· וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

נשיח בחקיך, כתנ, ועי"ע תהלים קי"ט, כ"ג. ונשמח בדברי וכו' כמדורי ספרד ורומא מורסנת הנוסחא. תורתך: כתי"ו כנכא. ובהם נהגה עי"כ יהושע א', ח'. אַל־תָּסִיר: הספרדים אומרים לֹא תָסוּר·

וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהֹוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם: יש לצרף אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת. וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדוֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם. וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף. אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה. בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

אמת ואמונה היא הברכה הראשונה שלאחר ק"ש של ערבית (ברכות דף י"ב). והיא פותחת בברוך דהוי סמוכה לחברתה דק"ש לא הוי הפסק. כל זאת שקבלנו בק"ש היא אמת ואמונה וע"פ תהלים קי"ט, פ"ו. מיד מלכים, שפרעה סיחון ועוג ול"א מלכי כנען. העריצים, עזים לפרע בל"א געוואלטטהאטיגע כמו עמלק וכמו. כאומר עריץ בכל מקום לפרע. הנפרע לנו, יבואר בברכת גאלה. העושה גדולות פסוק באיוב ט', י'. ובסדורי ספרד ורומא אינינו. השם נפשנו תהלים ס"ו, ט'. המדריכנו ע"פ דברים ל"ג, כ"ט. העושה לנו נסים וכו' שמור החרוז „העושה לנו נסים והעושה נקמה נפרעה." אותות ומופתים ע"פ תהלים ק"ה, כ"ז. בעברתו, באפו ובחמתו. גוזרי ים סוף ע"פ תהלים קל"ו, י"ג. י"ד. את רודפיהם, בכ"י ואת וכן בסדורי ספרד, וכן נראה מנחמיה ט', י"א. טבע וכן בכ"י ובסדור רס"ג גם בסדורי ספרד ורומא וכן גורס רד"ק במכלול דף ס"ט. אך בסדור רע"ה הנוסחא טִבַּע ועליה כיון רא"ב בנגונו למכלול שם. וראו בסדור רע"ה ראו בניו את גבורתו, ובסדורי ספרד „ראו בנים את גבורתו" וכן גם בסדור רומא רק שם וראו בשמחה רבה, נוספה ישנה היא „בגילה ברנה בשמחה רבה" ונראה לפתוח בה פיוט שערבית.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי משֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ, וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן, וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה, כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה, וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד:

מי כמכה, שמות ט"ו י"א. מלכותך ראו, נכתב בכ"י גם בסדור רס"ג ובסדורי ספרד בנוסחא מלכותך ה' אלהינו ראו, וכן אומרים בק"ק ווירמייזא. אך ברש"י לברכות י"ד, ע"ב כנוסחתנו וכן גם במחזור רומא. ראו בניך, כמו שאמרו חז"ל במכילתא, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים. והספרדים גורסים „ראו בניך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו," וכרב נסיי בס' כצלח גורס „מלכותך ה' ראו בניך בוקע ים לפני משה זה אלי ענו הודו והמליכו" ונוסחא אחרת ישנה היא „לפני משה זה צור ישענו פצו פה ואמרו" ונוהגים בה כשאומרים פיוט מערבית.

ה' ימלך שמות ט"ו, י"ח. כי פדה, ירמיה ל"א, י"א. ובסדור רב עמרם נמצא תחת פסוק זה נוסחא מיוחדת והיא „ויקים לנו ה' אלהינו מלכותו כבודו ותפארתו קדשתו וקדשת שמו הגדול, הוא ה' אלהינו יחוס וירחם עלינו ויושיע לנו מהרה מכל צרותינו וימהר לגאלנו גאלה שלמה בקרוב, ברוך אתה ה' גאל ישראל."

השכיבנו היא ברכה שניה שלאחר ק"ש של ערבית (ברכות דף ד' ע"ב ודף ט'). השכיבנו ה' אלהינו לשלום, וכן נוסח הרמב"ם; וגרסת הספרדים היא „השכיבנו אבינו לשלום." לחיים כנגד דוגמת לשלום. כן בכל הסדורים וכ"י וכל"ל כמו אם למות אם לחיים (ש"ב ט"ו, כ"א). ובעל ש"ת נקד לחיים וטעה ואין להשוות זה אל זכרנו לחיים כי הוא הכוונה בו על החיים הידועים הנצחיים, עי' שאין הודאתו פה. ופרוש בסי"ן כל"ל וכן הפורש, וכן הוא בסדורי הספרדים, כי כן כל ל' פריסה שהוא ענין התפשטות ושום כתוב בסי"ן כמו פרש ענן למסך (תהלים ק"ה, ל"ט). ואשר הן בסמך הם מענין אחר ל' בקיעה ושבירה, וראה בספור לשוק בדברי תורה דף 37. ותקננו בעצה טובה, לפי שבלילה לב האדם פנוי מעסקי העולם והוא סובב מחשבות על משכבו אנו מבקשים מאת השם ליעצנו עצה טובה ומתוקנת, כי רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. והושיענו למען שמך, ע"פ תהלים ק"ו, ח'. ובסדור רס"ג גם בסדור אשכנזים שבת פמ"ת אינן תבות אלה. והגן בעדנו, ע"פ תהלים ג', ד'. והסר מעלינו וכו' בסדורי הספרדים בנוסחא עוד ערוכתה יותר. ובצל כנפיך ע"פ תהלים י"ז ח'. כי אל שומרנו, בסדור רס"ג כי שומרנו בלי תבת אל, וכן כתב הב"ח סימן ער"ב ועיין יוסף אומץ ס' כ"ט. כי אל מלך חנון ורחום אתה, נחמיה ט', ל"א, ולא ידעתי למה הוסיפו מלך הן פה הן בנוסחת ימלה ואינו שלא כדרך הכתוב. ושמור צאתנו ובואנו ע"פ תהלים קכ"א, ח'. שומר עמו ישראל לעד כמו שכתוב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (שם קכ"א, ד'). והספרדים מסיימים בהוספת מלת אמן, והוא ע"פ הרמב"ם הלכות ברכות פ' א' וע"פ ר' חננאל הובא בהרא"ש לברכות דף מ"ה ע"ב סמן י' ואנו לא נהגו כן ועיין שם בתוספות.

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל־גּוֹיִם

ברוך ה' לעולם, פסוקים מלוקטים הם ונתקנו בימי הגאונים, לפי שבימיהם הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתעכב שם עד אחר תפלת ערבית ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהן י"ח אזכרות (שמות הוי"ה) כנגד י"ח ברכות ואסמיכו ברכת יראו עינינו וקדיש, ולא נתבטל מנהג זה והיו פסוקים אלה כגאולה אריכתא ולא נחשבו כהפסקה בין גאולה לתפלה, כן כתבו הרא"ש והמרדכי לרא"ש פס' ברכות והטור בא"ח ס' רל"ו ורבה תוספות לברכות דף ד' ע"ב ולמגלה דף כ"ג. ור' יונה מובא בפירוש תלמידיו הרי"ף ברכות דף ג' ע"ב כתב טעם פסוקים אלה, שתפלה שהיתה תפלת ערבית רשות היו אומרים אלה הפסוקים שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות וחותמין עליהן ואומרים קדיש ויוצאין, ואח"כ אע"פ שקבעוה חובה נשאר הדבר כמו שהנהיגו הראשון ולא הוי הפסקה בין גאולה לתפלה דכיון שמתחלה מדעתא דהכי קבעוה לא מקרי הפסקה. וכעין זה כתב התניא בסמן ע' בשם רש"י. גם אבן ירחי פירש כן ברמז ספרו המנהיג רק שאמר שיש י"ט אזכרות כנגד י"ט ברכות, והמלוף הזה שהוא מונה גם שם של אדנות בפסוק כל גוים עם האזכרות ושאר המחברים אינם מונים אלא שמות הוי"ה. והמט"ג כעזין י"ט הרבה שתי דעות אלה וכתב ז"ל כתב מורי רבנו יהודה בר יצחק שהפסוקים שלפני יראו עינינו והברכה לא נתקנו בימי חכמי התלמוד אבל לפי שאנו סוברין תפלת ערבית רשות ובתי כנסיות שלהם היו רחוקים מבתיהם ולא היו יכולים לאחר עד אחר תפלת ערבית, תקנו להם אותן הפסוקים שיש בהם י"ח אזכרות כנגד הברכות של י"ח והברכה, ואח"כ כיון שנקבעו שוב לא נסתלקו עכ"ל. והלח"ג בעל המנהגות והרשב"א בתשובה י"ד כתבו כי פסוקים ברוך ה' לעולם נתקנו בימי השמד שגזרו שלא להתפלל ועמדו ותקנו אותה ברכה שיש בה י"ח אזכרות כנגד שמנה עשרה ברכות שבתפלה, ואע"פ שבטלה אותה הגזרה נשארה אותה ברכה ביד הדורות. ורש"י בברכות דף ל"א כתב כי סדורים פסוקים האלה בתפלת ערבית בשביל שאין עומדין להתפלל אלא מתוך שמחה של מצוה. והר' אברהם בר נתן, מביאו אבודרהם בספרו בשער ב', כתב בעבור שבתפלת ערבית אין ש"ץ מחזיר התפלה (לפי שאינה חובה, רמב"ם הלכות ברכות פ' ט') לפיכך תקנו לאמר השכיבנו תשע עשרה פסוקים ומתיבה בסוף כנגד י"ט ברכות שבתפלה. ונמצא במדרש תהלים מזמור ד' אין אומר דברים אחר אמת ויציב, והכי מלי באמת ויציב בשחרית, דאמר ר' זעירא בר אבא שלש תכפות הן, תכף לסמיכה שחיטה תכף לנטילת ידים ברכה תכף לגאולה תפלה. ברוך ה' תהלים פ"ט, נ"ג. ברוך ה', קל"ה כ"א. ברוך ה' וברוך שם ע"ב, י"ח. וי"ט. יהי כבוד, ק"ד, ל"א. יהי שם, קי"ג, ב'. כי לא ש"א י"ב, כ"ב. וירא מ"א י"ח, ל"ט. והיה ה' זכריה י"ד, ט'. יהי חסדך, תהלים ל"ג, כ"ב. הושיענו דה"א, ט"ז, ל"ה. ובן עומד זה הפסוק בסדורי רפ"ה ורפ"ז גם בכ' כ"י וכן גרסת הרמב"ם בסדר התפלות, ובכ"י אחר מובא הפסוק של תהלים ק"ו מ"ז הושיענו ה' אלהינו וכו' וכן נכתב סדורים, וטעות, כי ראינו למעלה שנתקנו פסוקים אלה כנגד שמנה עשרה וא"כ בכן י"ח אזכרות, ואם כן ברור שצריך לומר הושיענו אלהי ישענו דמצאנו בזה י"ח אזכרות על נכון וכן כתבו בעל מטה משה בס' שפ"ו ומג"א לא"ח ס' רל"ו. גם הרוקח בסודות התפלה שלו מונה מספר תבות של כל פסוק מפסוקים הללו וכתב שבפסוק זה י"ב תבות כמספר י"ב שבטים, וכן הוא בפירוש ר' הירץ שליח והדרת קדש. ומלבד כל זאת עוד עדות שלמה לפסוק זה במדרש תהלים מזמור י"ד וז"ל לפי שהתינוקות אומרים שני פעמים ביום אחד שחרית ואחד ערבית הושיענו אלהי ישענו לפיכך שני פעמים מי יתן מציון עכ"ל ומובא גם בילקוט תהלים רמז תרמ"ג, וראה מה שכתבתי ע"ז בהוספות לכ' דף 59. כל גוים. כי, תהלים,

אֲשֶׁר עָשִֽׂיתָ יָבֽוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶֽיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶֽךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּֽךָ: וַאֲנַֽחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶֽךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶֽךָ: בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּֽיְלָה. בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵֽנוּ. בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵֽנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים. אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶֽפֶשׁ כָּל חָי וְרֽוּחַ כָּל־בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִֽיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵֽינוּ שֶׁבַּשָּׁמַֽיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלוֹךְ עָלֵֽינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְאוּ עֵינֵֽינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּֽנוּ וְתָגֵל נַפְשֵֽׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת. בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָֽיִךְ. יְיָ מֶֽלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעֽוֹלְמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד. כִּי אֵין לָֽנוּ מֶֽלֶךְ אֶלָּא אָֽתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמֶּֽלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵֽינוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְעַל כָּל־מַעֲשָׂיו:

הש"ץ אומר ח"ק. ואין לומר ושם יגדל אלא להפסיק בין גאולה לתפלה.

והמתפללין ש"ע בלחש כמו בשחר, ואין הש"ץ חוזר התפלה אלא אחר תפלת לחש אומר קדיש תתקבל. ואומרים עלינו, קדיש יתום.

היערויף פאלגט שמנה עשרה (זייטע 87), חוזר עלינו.

פ"ו, ט', י'. ואנחנו ע"ט, י"ג. ברוך ה', ד' ברכות אלו כנגד ד' ברכות שבתורה בראשית ט', כ"ו. י"ד, כ'. כ"ד, כ"ז. שמות י"ח, י'. אשר בידו, איוב י"ב, י'. בידך תהלים ל"א, ו'. יחד שמך וקים מלכותך, וכן הוא בסדור רע"ג ודלא יוסיף אומץ ס' כ"ט.

באמת פירושו תגל נפשנו באמת בישועתך. באמור, כאשר יאמר המבשר לציון מלך אלהיך, ועל זה הכתוב ישעיה נ"ב, ז'. ה' מלך, כבר מבואר בדף 68. המלך בכבודו וכו' הרמב"ם גורס תמלוך, וכן הוא בסדור רב עמרם וכמ' המנהיג ואבודרהם והטור ותשובות הרשב"א ובסדור ספרדיים, ודלא עי"ש לא"מ ס' רל"ו. ויש לדעת כי כל הנוסחא מן יראו עינינו עד סוף איננה במחזור רומא אלא זה כך החתימה „תהלה נביע לרוכב בערבות לאל המפואר במקהלות קדושים בא"י מלך אל חי לעד וקים לנצח." והיא שנויה בתניא סימן פ'. המלך בכבודו תמיד ימלך, נחלקו הדייקנים אם לחבר מלת תמיד למעלה עמנו או למטה עמנו. והנה בעל עו"ת לא"ח סוף ס' רל"ו כתב בשם בעה"ב דיקדק מלת תמיד למטה תמיד ימלוך וכו' גם יעב"ץ כתב ככה, והעדים לכם בזמנה עזרה שאומרים כמו כן ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד, ובנוסח הברכת ההפטרה יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד, ולפי זה כפל הלשון תמיד לעולם ועד הוא לחזק הענין ר"ל כל זמן הזמן בלי הפסקה כלל. ואחרים ומהם בעל יוסיף אומץ ס' כ"ט סוברו שלא לחבר מלת תמיד עם ימלוך אלא עם בכבודו, המלך בכבודו תמיד, ר"ל אשר הוא תמיד במלכותו הוא ימלוך גם עלינו לעולם ועד, ובאמת עליהם נראה היא זו וגם לה עדות במה שאומרים בברכה למעלה וקים מלכותך תמיד, ומלוך עלינו לעולם ועד. והנה הפסק הזה במלתו באלא גם בברכת המעריב ערבים שגם זה יתכן לחבר תמיד עם אל חי וקים, או להפרידו ממנו ולחברו עם ימלוך עלינו, אך מזה שזה בנוסחא במחזור רומא „ס' לבאות שמו, ושמו אל חי וקים תמיד הוא ימלוך עלינו לעולם ועד" נראה גם זה הנכון לחבר תמיד למעלה עמנו ולהפרידו מן ימלוך.

כשמתפללין מעריב בזמנו אומרים בכל יום ג' מזמורים אלו אחר עלינו.

לְדָוִד מִזְמוֹר· לַיהֹוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהֹוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהֹוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהֹוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהֹוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד: יְהֹוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ: וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ: תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו: צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי: צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים: יְהֹוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:

מִזְמוֹר לְדָוִד· הָבוּ לַיהֹוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהֹוָה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהֹוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהֹוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קוֹל יְהֹוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהֹוָה עַל־מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהֹוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהֹוָה בֶּהָדָר: קוֹל יְהֹוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהֹוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים: קוֹל־יְהֹוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְהֹוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהֹוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהֹוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהֹוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהֹוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְהֹוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהֹוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

בימים שאומרים תחנון יש שמוסיפים בכל לילה מזמור אחד, ואומרים בלילה שלאחר יום רצון.

לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהֹוָה נַפְשִׁי אֶשָּׂא: אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־יַעַלְצוּ אוֹיְבַי לִי: גַּם כָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם: דְּרָכֶיךָ יְהֹוָה הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי: הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם: זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְהֹוָה וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: חַטֹּאות נְעוּרַי וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר· כְּחַסְדְּךָ זְכָר־לִי־אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהֹוָה: טוֹב וְיָשָׁר יְהֹוָה עַל־כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ: יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ: כָּל־אָרְחוֹת יְהֹוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו: לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהֹוָה וְסָלַחְתָּ

לַעֲוֺנִי כִּי רַב־הוּא: מִי זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְהֹוָה יוֹרֶנּוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ: סוֹד יְהֹוָה לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם: עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהֹוָה כִּי־הוּא יוֹצִיא מֵרֶשֶׁת רַגְלָי: פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי: צָרוֹת לְבָבִי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי: רְאֵה־עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־חַטֹּאותָי: רְאֵה אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי: שָׁמְרָה נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי בָךְ: תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי קִוִּיתִיךָ: פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו:

בלילה שלאחר יום ב׳ אומרים מזמור זה.

לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה: אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהֹוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה: כִּי הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם: כִּי יוֹמָם וָלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה: חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהֹוָה וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה: עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל־חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ: אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: אַשְׂכִּילְךָ וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי: אַל־תִּהְיוּ כְּסוּס כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ: רַבִּים מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהֹוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ: שִׂמְחוּ בַיהֹוָה וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב:

בלילה שלאחר יום ג׳ אומרים מזמור זה.

מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר: יְהֹוָה אַל־בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי: כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ־בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ: אֵין־מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־שָׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי: כִּי־עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי: הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי: נַעֲוֵיתִי שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי: כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי: נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת לִבִּי: אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא־נִסְתָּרָה: לִבִּי סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר עֵינַי גַּם־הֵם אֵין אִתִּי: אֹהֲבַי וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ: וַיְנַקְשׁוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת וּמִרְמוֹת כָּל־הַיּוֹם יֶהְגּוּ: וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח־פִּיו: וָאֱהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת: כִּי־לְךָ יְהֹוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי: כִּי־אָמַרְתִּי פֶּן־יִשְׂמְחוּ־לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ: כִּי אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי נֶגְדִּי תָמִיד: כִּי־עֲוֺנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי: וְאֹיְבַי חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר: וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רָדְפִי־טוֹב: אַל־תַּעַזְבֵנִי יְהֹוָה אֱלֹהַי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי:

בלילה שלמחר יום ד׳ פוטרים מזמור זה.

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא אֶל־בַּת־שָׁבַע: חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָי: הֶרֶבה כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי: כִּי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד: לְךָ לְבַדְּךָ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי לְמַעַן־תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶךָ: הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא יֶחֱמַתְנִי אִמִּי: הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי: תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין: תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ: הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי וְכָל־עֲוֹנֹתַי מְחֵה: לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ בְּקִרְבִּי: אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי: הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי: אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ: הַצִּילֵנִי מִדָּמִים אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ: אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ: כִּי לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה: זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה: הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָםִ: אָז תַּחְפֹּץ זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים:

בלילה שלמחר יום כ׳ פוטרים מזמור זה.

תְּפִלָּה לְדָוִד· הַטֵּה יְהֹוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי, כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי: שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ: חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל־הַיּוֹם: שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: הַאֲזִינָה יְהֹוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתָי: בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי: אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים׀ אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: הוֹרֵנִי יְהֹוָה דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ: אוֹדְךָ אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם: כִּי־חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה: אֱלֹהִים׀ זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם: וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה־עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה לְבֶן־אֲמָתֶךָ: עֲשֵׂה־עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי־אַתָּה יְהֹוָה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי:

מוטל על האדם לכבד השבת כפי יכלתו במאכל ובמשתה במלבוש ונגר, ויעשה הוא בעצמו להכין לצרכי שבת ואפילו יש לו כמה עבדים משרתים, שזהו כבודו וכמו שמצינו בחז"ל שהיו עוסקין בעצמן במלאכה לכבוד שבת אע"פ שהיו להם משמשים.

אין הולכין בע"ש יותר מן ג' פרסאות, והטעם כדי שיוכל להכין צרכי סעודת שבת כשעוד היום גדול, וה"מ בישוב, אבל אם לא יוכל להשיג צרכי שבת במקום שהוא שם, מותר לילך אפילו כמה פרסאות עד שיגיע למקום שימצא שם די מחסורו.

אסור לקבוע בע"ש סעודה שאינו רגיל בו בחול, מפני כבוד שבת, חוץ מסעודה שזמנה קבוע דהיינו מילה ופדיון הבן. וסעודה שרגיל בה אע"פ שמותר כל היום מצוה להמנע ממנה מט' שעות ולמעלה.

תענית חלום או שאר תענית יחיד שקבל עליו בע"ש טוב שיפרש בשעת קבלת התענית שלא יתענה עד צאת הכוכבים אלא עד שיסיימו הצבור את תפלת ערבית של שבת. אבל תענית צבור חייב להשלים עד צאת הכוכבים.

אין עושין מלאכה בע"ש מן מנחה (קטנה) ולמעלה, והעושה מלאכה אינו רואה בה סימן ברכה, והוא שעושה להשתכר ודרך קבע אבל לצורך שבת מותר כל היום, והוא הדין לכותב ספרים דרך לימודו. מצוה לגלח בע"ש ומסתפרין לכבוד שבת כל היום אפילו מספר ישראל (והאר"י ז"ל היה נזהר שלגלח אחר מנחה). מצוה ליטול צפרנים בע"ש (ולדעת האר"י ז"ל על המקפידין שלא ליטלן כסדרן, גם לא יטלינו שניהם אלא ליטול של יד ושל רגל ביום אחד). רחיצה בחמין בע"ש מצוה.

אחר חצות קורין שנים מקרא ואחד תרגום דהיינו שקורין כל פסוק ב' פעמים ואח"כ התרגום ולא כאותן המחכים לקרות פרשה שלימה מקרא בבת אחת ובן תרגום.

על הבעל מוטל הכנת הנרות והשמן והפתילות, והאשה מדליקם. כשהאשה יולדת, בשבת ראשונה מדליק הבעל את הנרות ומברך, וכן מי שאין לו אשה ידליק בעצמו. וכתב רבינו בחיי דראוי לאשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת נר של שבת, שהיא מצוה המוטלת עליה, שיתן לה בנים מאירים בתורה כי התפלה יותר מקובלת בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה שנקראת אור וכן דרשו רז"ל הכי מאן דרגיל בשרגא הויין ליה בנים ת"ח. וכשמדליקין אחד האיש ואחד האשה מברכין:

ביי'ם אנצינדען דער שבת-ליכטער זאגט מאן דיעזע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל־שַׁבָּת:

ונוהגות הנשים להדליק תחלה ולפרוש כפיהן בין הנרות ובין עיניהן ואח"כ מברכות הברכה:

תחנה לנשים לאחר שהדליקו נר שבת. — תחנה פיר דיא הויזפרויא נאך דעם אנצינדען דער שבת-ליכטער.

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּחוֹנֵן אוֹתִי (וְאֶת־אִישִׁי, וְאֶת־אָבִי, וְאֶת־אִמִּי) וְאֶת־כָּל־קְרוֹבַי וְתִתֶּן־לָנוּ וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל חַיִּים טוֹבִים וַאֲרוּכִים וְתִזְכְּרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹבָה וּבְרָכָה וְתִפְקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וּתְבָרְכֵנוּ בְּרָכוֹת גְּדוֹלוֹת וְתַשְׁלִים בָּתֵּינוּ וְתַשְׁכֵּן שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ. וְזַכֵּנִי לְגַדֵּל בָּנִים וּבְנֵי בָנִים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים אוֹהֲבֵי יְיָ יִרְאֵי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת זֶרַע קֹדֶשׁ בַּיְיָ דְּבֵקִים וּמְאִירִים אֶת־הָעוֹלָם בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וּבְכָל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא. אָנָּא שְׁמַע אֶת־תְּחִנָּתִי בָּעֵת הַזֹּאת בִּזְכוּת שָׂרָה וְרִבְקָה וְרָחֵל וְלֵאָה אִמּוֹתֵינוּ, וְהָאֵר נֵרֵנוּ שֶׁלֹּא יִכְבֶּה לְעוֹלָם וָעֶד וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה, אָמֵן:

להדליק נר של שבת, בעלי ב"ח וחוו"י הסכימו מלת של בפנים כי מובנת הנר ע"י הסמיכות. אמנם בכל הסדורים נמצא של שבת וכן הוא בסדור רב עמרם וברמב"ם בהלכות שבת ריש פרק ה' ובבוקא ס' ע"ו ובתניא ס' י"ב ובטור ס' רס"ד ובש"ע ס' רס"ג, גם ס' הסמ"ג הלכות שבת ס' י"ז מביא כך הנוסחא בשם רב אחא משבחא, וע"כ אין לשנות. ודלא עוד לטעם בברכת חנוכה. ועל אודות הברכה ראה בתוספות שבת כ"ה ע"ב והגהות מיימוני ריש פ' ה' מהלכות שבת.

בע״ש מתפללין מנחה כבכל יום כמו בחול רק אין אומרין תחנון. אחר תפלת מנחה מקבלים את השבת, וקודם קבלת שבת יש לקרוא שיר השירים כולו בפעם אחד ולא בפסקי פסקי.

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ: שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה: אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשֱּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי: הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים: תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: צְרוֹר הַמֹּר ׀ דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר ׀ דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רַהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים: אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת: כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי: הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה: סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי־חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַםִ בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים: עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ: הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ: הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים ׀ סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: אֶחֱזוּ־לָנוּ שׁוּעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל־הָרֵי בָתֶר: עַל־מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: אָקוּמָה

נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו
וְלֹא מְצָאתִיו׃ מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם׃
כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ
עַד־שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֶדֶר הוֹרָתִי׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם
בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ׃
מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר כְּתִימֲרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת
רוֹכֵל׃ הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל׃ כֻּלָּם
אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת׃ אַפִּרְיוֹן עָשָׂה
לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן׃ עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ
אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ׃ הִנָּךְ יָפָה
רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ
מֵהַר גִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן
רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי
עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים׃ שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרוֹעִים
בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל־הַר הַמּוֹר וְאֶל־
גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה׃ כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ׃ אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה
אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת
אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים׃ לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּינִי בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד
עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ׃ מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ
מִכָּל־בְּשָׂמִים׃ נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ
שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן׃ גַּן׀ נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל׀ נָעוּל מַעְיָן חָתוּם׃ שְׁלָחַיִךְ
פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נְרָדִים׃ נֵרְדְּ׀ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן
עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל־רָאשֵׁי בְשָׂמִים׃ מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם
חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־לְבָנוֹן׃ עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא
דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃ בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי
אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים׃
אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל׀ דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי
שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה׃ פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה
רָחַצְתִּי אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם׃ דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו׃

בע״ש מתפללין מנחה כבכור כמו בחול רק אין אומרין תחנון. אחר תפלת מנחה מקבלים את השבת, וקודם קבלת שבת יש לקרות שיר השירים כולו בפעם אחד ולא פסקי פסקי.

שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה: יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: לְרֵיחַ שְׁמָנֶיךָ טוֹבִים שֶׁמֶן תּוּרַק שְׁמֶךָ עַל־כֵּן עֲלָמוֹת אֲהֵבוּךָ: מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה הֱבִיאַנִי הַמֶּלֶךְ חֲדָרָיו נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בָּךְ נַזְכִּירָה דֹדֶיךָ מִיַּיִן מֵישָׁרִים אֲהֵבוּךָ: שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה בְּנוֹת יְרוּשָׁלָ͏ִם כְּאָהֳלֵי קֵדָר כִּירִיעוֹת שְׁלֹמֹה: אַל־תִּרְאוּנִי שֶׁאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת שֶׁשְּׁזָפַתְנִי הַשָּׁמֶשׁ בְּנֵי אִמִּי נִחֲרוּ־בִי שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת־הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי: הַגִּידָה לִּי שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֵיכָה תִרְעֶה אֵיכָה תַּרְבִּיץ בַּצָּהֳרָיִם שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: אִם־לֹא תֵדְעִי לָךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים צְאִי־לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן וּרְעִי אֶת־גְּדִיֹּתַיִךְ עַל מִשְׁכְּנוֹת הָרֹעִים: לְסֻסָתִי בְּרִכְבֵי פַרְעֹה דִּמִּיתִיךְ רַעְיָתִי: נָאווּ לְחָיַיִךְ בַּתֹּרִים צַוָּארֵךְ בַּחֲרוּזִים: תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה־לָּךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף: עַד שֶׁהַמֶּלֶךְ בִּמְסִבּוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ: צְרוֹר הַמֹּר ׀ דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין: אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר ׀ דּוֹדִי לִי בְּכַרְמֵי עֵין גֶּדִי: הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים: הִנְּךָ יָפֶה דוֹדִי אַף נָעִים אַף־עַרְשֵׂנוּ רַעֲנָנָה: קֹרוֹת בָּתֵּינוּ אֲרָזִים רָהִיטֵנוּ בְּרוֹתִים: אֲנִי חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים: כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים כֵּן רַעְיָתִי בֵּין הַבָּנוֹת: כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי: הֱבִיאַנִי אֶל־בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה: סַמְּכוּנִי בָּאֲשִׁישׁוֹת רַפְּדוּנִי בַּתַּפּוּחִים כִּי־חוֹלַת אַהֲבָה אָנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַ͏ִם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ ׀ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים: עָנָה דוֹדִי וְאָמַר לִי קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: כִּי־הִנֵּה הַסְּתָו עָבָר הַגֶּשֶׁם חָלַף הָלַךְ לוֹ: הַנִּצָּנִים נִרְאוּ בָאָרֶץ עֵת הַזָּמִיר הִגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאַרְצֵנוּ: הַתְּאֵנָה חָנְטָה פַגֶּיהָ וְהַגְּפָנִים ׀ סְמָדַר נָתְנוּ רֵיחַ קוּמִי לָךְ רַעְיָתִי יָפָתִי וּלְכִי־לָךְ: יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי־קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: אֶחֱזוּ־לָנוּ שׁוּעָלִים שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים וּכְרָמֵינוּ סְמָדַר: דּוֹדִי לִי וַאֲנִי לוֹ הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים: עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים סֹב דְּמֵה־לְךָ דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל־הָרֵי בָתֶר: עַל־מִשְׁכָּבִי בַּלֵּילוֹת בִּקַּשְׁתִּי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו: אָקוּמָה

נָּא וַאֲסוֹבְבָה בָעִיר בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחֹבוֹת אֲבַקְשָׁה אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי בִּקַּשְׁתִּיו
וְלֹא מְצָאתִיו: מְצָאוּנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי רְאִיתֶם:
כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי מֵהֶם עַד שֶׁמָּצָאתִי אֵת שֶׁאָהֲבָה נַפְשִׁי אֲחַזְתִּיו וְלֹא אַרְפֶּנּוּ
עַד־שֶׁהֲבֵיאתִיו אֶל־בֵּית אִמִּי וְאֶל־חֶדֶר הוֹרָתִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלַםִ
בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה אִם־תָּעִירוּ וְאִם־תְּעוֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ:
מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר כְּתִימְרוֹת עָשָׁן מְקֻטֶּרֶת מוֹר וּלְבוֹנָה מִכֹּל אַבְקַת
רוֹכֵל: הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: כֻּלָּם
אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: אַפִּרְיוֹן עָשָׂה
לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֵעֲצֵי הַלְּבָנוֹן: עַמּוּדָיו עָשָׂה כֶסֶף רְפִידָתוֹ זָהָב מֶרְכָּבוֹ
אַרְגָּמָן תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה מִבְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ: צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה־לּוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ: הִנָּךְ יָפָה
רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ
מֵהַר גִּלְעָד: שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הַקְּצוּבוֹת שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם: כְּחוּט הַשָּׁנִי שִׂפְתוֹתַיִךְ וּמִדְבָּרֵיךְ נָאוֶה כְּפֶלַח הָרִמּוֹן
רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ: כְּמִגְדַּל דָּוִיד צַוָּארֵךְ בָּנוּי לְתַלְפִּיּוֹת אֶלֶף הַמָּגֵן תָּלוּי
עָלָיו כֹּל שִׁלְטֵי הַגִּבֹּרִים: שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי עֳפָרִים תְּאוֹמֵי צְבִיָּה הָרֹעִים
בַּשּׁוֹשַׁנִּים: עַד שֶׁיָּפוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצְּלָלִים אֵלֶךְ לִי אֶל־הַר הַמּוֹר וְאֶל־
גִּבְעַת הַלְּבוֹנָה: כֻּלָּךְ יָפָה רַעְיָתִי וּמוּם אֵין בָּךְ: אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה
אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי תָּשׁוּרִי מֵרֹאשׁ אֲמָנָה מֵרֹאשׁ שְׂנִיר וְחֶרְמוֹן מִמְּעֹנוֹת
אֲרָיוֹת מֵהַרְרֵי נְמֵרִים: לִבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי כַלָּה לִבַּבְתִּנִי בְּאַחַת מֵעֵינַיִךְ בְּאַחַד
עֲנָק מִצַּוְּרֹנָיִךְ: מַה־יָּפוּ דֹדַיִךְ אֲחֹתִי כַלָּה מַה־טֹּבוּ דֹדַיִךְ מִיַּיִן וְרֵיחַ שְׁמָנַיִךְ
מִכָּל־בְּשָׂמִים: נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ
שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: גַּן ׀ נָעוּל אֲחֹתִי כַלָּה גַּל ׀ נָעוּל מַעְיָן חָתוּם: שְׁלָחַיִךְ
פַּרְדֵּס רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגָדִים כְּפָרִים עִם־נְרָדִים: נֵרְדְּ ׀ וְכַרְכֹּם קָנֶה וְקִנָּמוֹן
עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֹר וַאֲהָלוֹת עִם כָּל־רָאשֵׁי בְשָׂמִים: מַעְיַן גַּנִּים בְּאֵר מַיִם
חַיִּים וְנֹזְלִים מִן־לְבָנוֹן: עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא
דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו: בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי
אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים:
אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר קוֹל ׀ דּוֹדִי דוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אֲחֹתִי רַעְיָתִי יוֹנָתִי תַמָּתִי
שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא־טָל קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: פָּשַׁטְתִּי אֶת־כֻּתָּנְתִּי אֵיכָכָה אֶלְבָּשֶׁנָּה
רָחַצְתִּי אֶת־רַגְלַי אֵיכָכָה אֲטַנְּפֵם: דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר וּמֵעַי הָמוּ עָלָיו:

קַמְתִּי אֲנִי לִפְתֹּחַ לְדוֹדִי וְיָדַי נָטְפוּ־מוֹר וְאֶצְבְּעֹתַי מוֹר עֹבֵר עַל כַּפּוֹת הַמַּנְעוּל׃
פָּתַחְתִּי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חָמַק עָבָר נַפְשִׁי יָצְאָה בְדַבְּרוֹ בִּקַּשְׁתִּיהוּ וְלֹא
מְצָאתִיהוּ קְרָאתִיו וְלֹא עָנָנִי׃ מְצָאֻנִי הַשֹּׁמְרִים הַסֹּבְבִים בָּעִיר הִכּוּנִי פְצָעוּנִי
נָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעָלַי שֹׁמְרֵי הַחֹמוֹת׃ הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִָם אִם־
תִּמְצְאוּ אֶת־דּוֹדִי מַה־תַּגִּידוּ לוֹ שֶׁחוֹלַת אַהֲבָה אָנִי׃ מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד הַיָּפָה
בַּנָּשִׁים מַה־דּוֹדֵךְ מִדּוֹד שֶׁכָּכָה הִשְׁבַּעְתָּנוּ׃ דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה׃
רֹאשׁוֹ כֶּתֶם פָּז קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחֹרוֹת כָּעוֹרֵב׃ עֵינָיו כְּיוֹנִים עַל־אֲפִיקֵי
מָיִם רֹחֲצוֹת בֶּחָלָב יֹשְׁבוֹת עַל־מִלֵּאת׃ לְחָיָו כַּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְדְּלוֹת מֶרְקָחִים
שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר׃ יָדָיו גְּלִילֵי זָהָב מְמֻלָּאִים בַּתַּרְשִׁישׁ מֵעָיו
עֶשֶׁת שֵׁן מְעֻלֶּפֶת סַפִּירִים׃ שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל־אַדְנֵי־פָז מַרְאֵהוּ
כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים׃ חִכּוֹ מַמְתַקִּים וְכֻלּוֹ מַחֲמַדִּים זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְּנוֹת
יְרוּשָׁלִָם׃ אָנָה הָלַךְ דּוֹדֵךְ הַיָּפָה בַּנָּשִׁים אָנָה פָּנָה דוֹדֵךְ וּנְבַקְשֶׁנּוּ עִמָּךְ׃
דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ לַעֲרוּגוֹת הַבֹּשֶׂם לִרְעוֹת בַּגַּנִּים וְלִלְקֹט שׁוֹשַׁנִּים׃ אֲנִי לְדוֹדִי
וְדוֹדִי לִי הָרֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ יָפָה אַתְּ רַעְיָתִי כְּתִרְצָה נָאוָה כִּירוּשָׁלִָם אֲיֻמָּה
כַּנִּדְגָּלוֹת׃ הָסֵבִּי עֵינַיִךְ מִנֶּגְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֻנִי שַׂעְרֵךְ כְּעֵדֶר הָעִזִּים שֶׁגָּלְשׁוּ
מִן־הַגִּלְעָד׃ שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים שֶׁעָלוּ מִן־הָרַחְצָה שֶׁכֻּלָּם מַתְאִימוֹת
וְשַׁכֻּלָה אֵין בָּהֶם׃ כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ׃ שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת
וּשְׁמֹנִים פִּילַגְשִׁים וַעֲלָמוֹת אֵין מִסְפָּר׃ אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי אַחַת הִיא
לְאִמָּהּ בָּרָה הִיא לְיוֹלַדְתָּהּ רָאוּהָ בָנוֹת וַיְאַשְּׁרוּהָ מְלָכוֹת וּפִילַגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ׃
מִי־זֹאת הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ־שָׁחַר יָפָה כַלְּבָנָה בָּרָה כַּחַמָּה אֲיֻמָּה כַּנִּדְגָּלוֹת׃ אֶל־
גִּנַּת אֱגוֹז יָרַדְתִּי לִרְאוֹת בְּאִבֵּי הַנָּחַל לִרְאוֹת הֲפָרְחָה הַגֶּפֶן הֵנֵצוּ הָרִמֹּנִים׃
לֹא יָדַעְתִּי נַפְשִׁי שָׂמַתְנִי מַרְכְּבוֹת עַמִּי־נָדִיב׃ שׁוּבִי שׁוּבִי הַשּׁוּלַמִּית שׁוּבִי
שׁוּבִי וְנֶחֱזֶה־בָּךְ מַה־תֶּחֱזוּ בַּשּׁוּלַמִּית כִּמְחֹלַת הַמַּחֲנָיִם׃ מַה־יָּפוּ פְעָמַיִךְ
בַּנְּעָלִים בַּת־נָדִיב חַמּוּקֵי יְרֵכַיִךְ כְּמוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמָּן׃ שָׁרְרֵךְ אַגַּן
הַסַּהַר אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג בִּטְנֵךְ עֲרֵמַת חִטִּים סוּגָה בַּשּׁוֹשַׁנִּים׃ שְׁנֵי שָׁדַיִךְ כִּשְׁנֵי
עֳפָרִים תָּאֳמֵי צְבִיָּה׃ צַוָּארֵךְ כְּמִגְדַּל הַשֵּׁן עֵינַיִךְ בְּרֵכוֹת בְּחֶשְׁבּוֹן עַל־שַׁעַר
בַּת־רַבִּים אַפֵּךְ כְּמִגְדַּל הַלְּבָנוֹן צוֹפֶה פְּנֵי דַמָּשֶׂק׃ רֹאשֵׁךְ עָלַיִךְ כַּכַּרְמֶל
וְדַלַּת רֹאשֵׁךְ כָּאַרְגָּמָן מֶלֶךְ אָסוּר בָּרְהָטִים׃ מַה־יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה
בַּתַּעֲנוּגִים׃ זֹאת קוֹמָתֵךְ דָּמְתָה לְתָמָר וְשָׁדַיִךְ לְאַשְׁכֹּלוֹת׃ אָמַרְתִּי אֶעֱלֶה
בְתָמָר אֹחֲזָה בְּסַנְסִנָּיו וְיִהְיוּ־נָא שָׁדַיִךְ כְּאֶשְׁכְּלוֹת הַגֶּפֶן וְרֵיחַ אַפֵּךְ כַּתַּפּוּחִים׃
וְחִכֵּךְ כְּיֵין הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדִי לְמֵישָׁרִים דּוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים׃ אֲנִי לְדוֹדִי

וְעָלַי תְּשׁוּקָתוֹ: לְכָה דוֹדִי נֵצֵא הַשָּׂדֶה נָלִינָה בַּכְּפָרִים: נַשְׁכִּימָה לַכְּרָמִים
נִרְאֶה אִם־פָּרְחָה הַגֶּפֶן פִּתַּח הַסְּמָדַר הֵנֵצוּ הָרִמּוֹנִים שָׁם אֶתֵּן אֶת־דֹּדַי
לָךְ: הַדּוּדָאִים נָתְנוּ־רֵיחַ וְעַל־פְּתָחֵינוּ כָּל־מְגָדִים חֲדָשִׁים גַּם־יְשָׁנִים דּוֹדִי
צָפַנְתִּי לָךְ: מִי יִתֶּנְךָ כְּאָח לִי יוֹנֵק שְׁדֵי אִמִּי אֶמְצָאֲךָ בַחוּץ אֶשָּׁקְךָ גַּם לֹא־
יָבוּזוּ לִי: אֶנְהָגְךָ אֲבִיאֲךָ אֶל־בֵּית אִמִּי תְּלַמְּדֵנִי אַשְׁקְךָ מִיַּיִן הָרֶקַח מֵעֲסִיס
רִמֹּנִי: שְׂמֹאלוֹ תַּחַת רֹאשִׁי וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי: הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלָםִ
מַה־תָּעִירוּ וּמַה־תְּעֹרְרוּ אֶת־הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ: מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר
מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ תַּחַת הַתַּפּוּחַ עוֹרַרְתִּיךָ שָׁמָּה חִבְּלַתְךָ אִמֶּךָ שָׁמָּה
חִבְּלָה יְלָדַתְךָ: שִׂימֵנִי כַחוֹתָם עַל־לִבֶּךָ כַּחוֹתָם עַל־זְרוֹעֶךָ כִּי־עַזָּה כַמָּוֶת
אַהֲבָה קָשָׁה כִשְׁאוֹל קִנְאָה רְשָׁפֶיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶתְיָה: מַיִם רַבִּים
לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם־יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן
בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ: אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה־נַּעֲשֶׂה
לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר־בָּהּ: אִם־חוֹמָה הִיא נִבְנֶה עָלֶיהָ טִירַת כָּסֶף וְאִם־
דֶּלֶת הִיא נָצוּר עָלֶיהָ לוּחַ אָרֶז: אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו
כְּמוֹצְאֵת שָׁלוֹם: כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן נָתַן אֶת־הַכֶּרֶם לַנֹּטְרִים
אִישׁ יָבִא בְּפִרְיוֹ אֶלֶף כָּסֶף: כַּרְמִי שֶׁלִּי לְפָנָי הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה וּמָאתַיִם
לְנֹטְרִים אֶת־פִּרְיוֹ: הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעִנִי: בְּרַח
דּוֹדִי וּדְמֵה־לְךָ לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים עַל הָרֵי בְשָׂמִים:

מי שאין לו פנאי לקרות כל שיר השירים כולו יאמר קודם קבלת שבת ד׳ פסוקים אלו:

יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דֹּדֶיךָ מִיָּיִן: עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן
הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו: קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־
זֶה בָּא מְדַלֵּג עַל־הֶהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַגְּבָעוֹת: בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה אָרִיתִי
מוֹרִי עִם־בְּשָׂמִי אָכַלְתִּי יַעְרִי עִם־דִּבְשִׁי שָׁתִיתִי יֵינִי עִם־חֲלָבִי אִכְלוּ רֵעִים
שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים:

ויאמר בקשה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּנְחִילֵנוּ שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ בְּאַהֲבָה
וּבְרָצוֹן וְלֹא תִהְיֶה דְאָגָה וְלֹא צָרָה וְלֹא יָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. כִּי אַתָּה יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַשְּׁבִיעִי שָׁבַתָּ
וְנַחְתָּ וְקָבַעְתָּ אוֹתוֹ יוֹם מְנוּחָה וְעֹנֶג לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ
תְּזַכֶּה אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָנוּחַ בִּמְנוּחָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית
לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכֻלּוֹ אָרוֹךְ. וּתְבָרְכֵנוּ מִבִּרְכָתֶךָ. אָמֵן:

נאָכדעם מאַן מנחה געבעטעט, ווערדען די קבלת שבת אַנגעהענדע מזמורים פֿערזווייזע פֿאָן חזן אונד קהל אַבגעזונגען.

ח׳ לְכוּ נְרַנְּנָה לַייָ נָרִיעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ: ז׳ נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ: ח׳ כִּי אֵל גָּדוֹל יְיָ וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים: אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ: אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ: בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְיָ עֹשֵׂנוּ: כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ· הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ: אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר: אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם· בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי: אַרְבָּעִים שָׁנָה אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ דְרָכָי: אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי:

שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ: שִׁירוּ לַייָ בָּרְכוּ שְׁמוֹ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ: סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים: כִּי כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים· וַייָ שָׁמַיִם עָשָׂה: הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו· עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: הָבוּ לַייָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַייָ כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַייָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו: הִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו כָּל־הָאָרֶץ: אִמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט· יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ: יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ· אָז

לכו נרננה, אלו ו׳ מזמורים עם הפיוט לכה דודי אינם בגוף ב״י גם לא בסדורי רס״ג ורמ״ג, גם לא ידעו הקדמונים דבר מאמירתם בליל שבת אלא לכולם פותחת התפלה עם והוא רחום לשנהג ספרדים ועם ברכו לשנהג אשכנזים (וכמו שהוא עוד היום בק״ק וורמש), גם בעל מטה משה שכתב ספרו בשנת שמ״ב לא ידע עדיין מן לכו נרננה ולכה דודי, והראשון שהזכירו הוא בעל יוסיף אומץ שכתב ספרו בשנת ש״כ והוא כתב שם בשם תקפ״ח סדר קבלת שבת שנוהגים בו חסידים מקרוב באו הוא מנהג יפה וטוב וכו׳. וכתב יעב״ץ וז״ל פותחין בתהלות הללו לכו נרננה וגומרים ו׳ מזמורים מן צ״ה עד צ״ט, וכ״ט, כנגד ו׳ ימי החול [אע״כ אין לאמרם בליל שבת שהוא שני של י״ט או סמוך לי״ט, עיקר של״ה בדיני י״ט], ע״פ מהרמ״ק ז״ל עכ״ל. והנה ידענו כי מהרמ״ק, הוא ר׳ משה קורדובירו, היה גיסו של רבנו ר׳ שלמה בן משה הלוי אלקבץ שהי׳ בצפת בשני הראשון אחרי שנה השלישית לאלף שלנו וחבר את השיר לכה דודי, וא״כ הרב והתלמיד שניהם ביחד הנהיגו אמירת ו׳ המזמורים עם לכה דודי ופשט המנהג מעט מעט מארץ ישראל למדינותינו. וכתבו עוד שיש במזמורים אלו ס״ה פסוקים במספר שם של אדנות. אמנם הספרדים לא יאמרו רק מזמור לדוד הבו לה׳. נְרַנְּנָה הנו״ן רפויה ובספר פתח וכמו שבארתי בדף 66. ותועפות ל׳ גובה. כמריבה, כמו במריבה, וכן כיום כמו ביום. אקוט, ענין קטטה. אם יבאון, אם הוא ל׳ שבועה לשלילה כמו אם אתם תבאו אל הארץ (במדבר י״ד, ל׳). מנוחתי, ארץ ישראל וירושלים.

ספרו בגוים כבודו, כן הוא, ובדה״א ט״ז, כ״ד כתיב ספרו בגוים את כבודו, ויש לזהר מן הטעות. אלילים, כאן יש להפסיק. שָׂדָי הרמב״ע בצחות דף ח׳, ב׳ נקד שדי דל״ת בקמץ על משקל [illegible] ואין בן

יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ. יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

יְיָ מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים: עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ: אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו: הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ: הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְיָ מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ: הִגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ: יֵבֹשׁוּ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים. הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים: שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ: כִּי־אַתָּה יְיָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים: אֹהֲבֵי יְיָ שִׂנְאוּ רָע. שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם: אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה: שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּייָ וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ:

מִזְמוֹר. שִׁירוּ לַייָ שִׁיר חָדָשׁ כִּי־נִפְלָאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ: הוֹדִיעַ יְיָ יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ: זָכַר חַסְדּוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל. רָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: הָרִיעוּ לַייָ כָּל־הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ: זַמְּרוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זִמְרָה: בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: יִרְעַם הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ: לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ. יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים:

בספרים אלו. לפני ה׳, נסמך למעלה, כלומר כל עצי יער ירננו אז לפני ה׳. ישפט־תבל. הפ״א בחולם ופתח וכן בסוף מזמור צ״ח, וכבר בארתי זה בתורת אמת דף ע״ו.

יתגל מלעיל והי״ת בסגול כן נקד רו״ה ע״פ כ״י ונכון כי הוא ל׳ רעדה ופחד כמו בגיל אחד (ז״א ל׳, ג׳) מגרש חול, ודוגמת ויקם ותקם ותבו ותרשם ותקם שכולם מלעיל ופ״א הפעל בסגול בבוא עליהם וי״ו המהפך. כדונג, הוא כשעוה. יבשו כל־עבדי יבשו, בטעם מהפך לגרמה המפסיק ומלת כל בדגש, כן בכל ס״ס וכ״י. אהבי בתרי טעמי והכון בטעם הזכי. שנאו רע בסי״ג בקמץ בכל ס״ס וכ״י ובמכלל העולה ויורד אין לו כח לשנות הנקוד כמו באתנח בכה״ך ספרים, ואין מקף אחר שנאו כי היתיב אל העולה ויורד מעלה מקום המקף. וכמבואר בתורת אמת דף כ״ג. אור בטעם דחי אשר במקום מונח אל פ״ך ספרים. ולישרי לב שמחה, פירושו, ולישרי לב זרוע שמחה.

פצחו פה וזמרו. ימחאו כף, יכו כף אל כף, ועל דרך משל דבר.

יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים תָּנוּט הָאָרֶץ: יְיָ בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים: יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא, קָדוֹשׁ הוּא: וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב, אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו, קָדוֹשׁ הוּא: מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ: יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם, אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־עֲלִילוֹתָם: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

מִזְמוֹר לְדָוִד. הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם, אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר: קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל, לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים: קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת, וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יש נוהגים לומר תפלת ר' נחוניא בן הקנה.

אָנָּא, בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה:
קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא:
נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם:
בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם, צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם:
חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ:
יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ:
שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת:
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

מֵישָׁרִים בטע"ם תנועה כדין אחר מפסוק. קֹרְאִים, כרי"ש בסילק והאל"ף נחה בלי תנועה, עיין רד"ק שרש קרא. אליהם, אל משה ואהרן. נתן, אשר נתן. להם, בשבילם.
אלים, אילים. וירקידם, את הארזים. ושריון הוא הר חרמון (דברים ג', ט') וכתוב בשי"ן שמאלית ע"פ המסורה, והפירוש, לבנון ושריון ירקידם כמו בן ראמים, ובמאמר תנה וירקידם אברהם פסוק גם לסופו. יחיל, ירעיד. ויחשף, יקלף, מענין מחשוף הלבן (בראשית ל'). ובהיכלו, פירושו, הכל שבהיכלו אומר כבוד לאל.

סי' סמנן בנעימה. ראשי החרוזים שלמה הלוי.

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה. פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה: לכה

שָׁמוֹר וְזָכוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד. הִשְׁמִיעָנוּ אֵל הַמְיֻחָד.
יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד. לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת וְלִתְהִלָּה: לכה

לִקְרַאת שַׁבָּת לְכוּ וְנֵלְכָה. כִּי הִיא מְקוֹר הַבְּרָכָה.
מֵרֹאשׁ מִקֶּדֶם נְסוּכָה. סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה: לכה

מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ עִיר מְלוּכָה. קוּמִי צְאִי מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה.
רַב לָךְ שֶׁבֶת בְּעֵמֶק הַבָּכָא. וְהוּא יַחֲמוֹל עָלַיִךְ חֶמְלָה: לכה

הִתְנַעֲרִי מֵעָפָר קוּמִי. לִבְשִׁי בִּגְדֵי תִפְאַרְתֵּךְ עַמִּי.
עַל יַד בֶּן יִשַׁי בֵּית הַלַּחְמִי. קָרְבָה אֶל נַפְשִׁי גְאָלָהּ: לכה

הִתְעוֹרְרִי הִתְעוֹרְרִי. כִּי בָא אוֹרֵךְ קוּמִי אוֹרִי.
עוּרִי עוּרִי שִׁיר דַּבֵּרִי. כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ נִגְלָה: לכה

לֹא תֵבֹשִׁי וְלֹא תִכָּלְמִי. מַה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וּמַה תֶּהֱמִי.
בָּךְ יֶחֱסוּ עֲנִיֵּי עַמִּי. וְנִבְנְתָה עִיר עַל תִּלָּהּ: לכה

וְהָיוּ לִמְשִׁסָּה שֹׁאסָיִךְ. וְרָחֲקוּ כָּל מְבַלְּעָיִךְ.
יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ. כִּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה: לכה

לכה דודי, מחבר פיוט זה הוא המקובל ר' שלמה בן משה הלוי אלקבץ בעל ס' מנות הלוי שחבר בשנת רפ"ט וס' ברית הלוי שחבר בשנת ש"ג. ויסד את פיוטו זה על מה דאיתא בשבת דף קי"ט ר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא ואמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה, ר' ינאי לביש מאני מעלי שבת ואמר בואי כלה בואי כלה. בדבור אחד השמיענו, ע"פ שבועות כ' ע"ב זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, מה שאין יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע. לשם, לכבוד, כמו דברים כ"ו, י"ט. ומוסב כאן על ושמו אחד, ר"ל שמו אחד והוא לשם ולתפארת ולתהלה. לקראת שבת לכו ונלכה, כבר כתבתי בפירוש לתפלה דף 168 כי בימים קדמונים היו להם בהכ"נ בשדה, וע"כ כשאמרם בע"ש בצאתם מבהכ"נ היה להם לומר בואו ונצא לקראת שבת, ובארץ ישראל המנהג לצאת לשדה ובבהכ"נ באמירת לכה דודי, ועל מנהגם יסובבו החרוזים לכה דודי לקראת כלה, לקראת שבת לכו ונלכה. אבל אנחנו שאיננו יוצאים ממקום למקום בקבלת שבת לא יכונו לנו יפה הלשונות האלה (אשר בעבור זאת בעל יוסיף אומץ לא אמר החרוז לכה דודי, ובמקום לקראת שבת לכו ונלכה אמר לקבלתי שבת מלכה), והרבים אמרו להבין מלות לכה ונלכה כל' הזמנה, כלומר נתישב בכונתנו לקבל השבת כראוי. נסוכה, עפ"ה משלי ח', כ"ג. והוא מדבר על התורה שנבראה קודם בריאת העולם (פסחים נ"ד ורבה ב"ר), ומצות שבת שבה היא שקולה כנגד כל מצותיה כמאמר חז"ל בירושלמי ברכות פרק ראשון ונדרים פרק ג'. התנערי עפ"ה ישעיה נ"ב, ב'. עמי, שעור החרוז, עמי, התנערי מעפר וקומי ולבשי בגדי תפארתך. על יד בן ישי, המשיח, ובקשה הוא זה אל השם. קרבה ל' תהלים ס"ט, י"ט. התעוררי, ישעיה נ"א, י"ז. כי בא, שם ס', א'. עורי ל' שופטים ה', י"ב. כבוד ה', ל' ישעיה ס', א'. לא תבושי, שם נ"ד, ד'. מה תשתוחחי, תהלים מ"ב, י"ב. בך יחסו עפ"ה ישעיה י"ד, ל"ב. ונבנתה, ירמיה ל', י"ח. והיו למשסה עפ"ה ירמיה ל', ט"ז. ורחקו עפ"ה ישעיה מ"ט, י"ט. ישיש,

יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרוֹצִי· וְאֶת־יְיָ תַּעֲרִיצִי·
עַל יַד־אִישׁ בֶּן פַּרְצִי· וְנִשְׂמְחָה וְנָגִילָה: לכה

בּוֹאִי בְשָׁלוֹם עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ· גַּם בְּשִׂמְחָה וּבְצָהֳלָה·
תּוֹךְ אֱמוּנֵי עַם סְגֻלָּה· בּוֹאִי כַלָּה· בּוֹאִי כַלָּה:

לְכָה דוֹדִי לִקְרַאת כַּלָּה· פְּנֵי שַׁבָּת נְקַבְּלָה:

צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת: בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה: כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ:

יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ· לָבֵשׁ יְהוָה עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז· מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת· יְהוָה· נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְהוָה: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים: קדיש יתום.

בזה"ז אבל עומד בספר ביה"כ בשבת שבקבל יוצא לקראתו ומכניסו לביה"כ קודם שמתחילים ברכו (וי"א קבלת קודם שאומרים בואי בשלום) ואומרים לו:

הַמָּקוֹם יְנַחֶמְךָ (יְנַחֶמְכֶם) עִם שְׁאָר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם:

ישעיה ס"ב, ה'. ימין, שם נ"ד, ג'. תעריצי, תשבחי כמו ואת מלכי ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג). בן פרצי, הוא משיח בן דוד שבא מתולדות פרץ (סוף רות). ונשמחה עפ"י ישעיה כ"ה, ט'. עטרת בעלה היא השבת שהיא תפארת הקב"ה כמאמר חז"ל מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה (שבת י' ע"ב). בעלה. כל בעלה בעלי בעליהו בעי"ן בשב"א נח. ועוד מלאה כאן שלדעת הקדמון הה"א בסוף רפה, ולא"כ אינה לכנוי אלא במקום למ"ד נתקלה ויש לפרש עטרת בעלה כמו עטרת לבעל. גם יש ליקח הה"א לנוספת, בעלה במקום בעל דוגמת נחלה במקום נחל. או י"ל לשכרה עם אותן המקומות שנמקרא שנרפה הה"א אף לכנוי כמו עונה (במדבר ט"ו, ל"א) לה (שם ל"ב מ"ב) כאמה (יחזקאל ט"ז, מ"ד) ודומיהן.

מזמור שיר ליום השבת, אמירת מזמור זה כתוב בספר סדור ס' קמ"ז שהוא מנהג מגנים קדמוניות.

מקדימים להתפלל ערבית יותר מכניסי השבת.

דער פֿאָרבעטער רופֿט אויס:

ק׳ ברכו את־יי המברך:

ק״י ברוך יי המברך לעולם ועד:

וועהרענד דעססען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק׳ יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של־מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו ושמו מרומם על־כל־ברכה ותהלה:

כשעונה החזן השם יאמר הקהל.

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

כשעונה החזן המבורך יאמר הקהל.

יהי שם יי מבורך מעתה ועד עולם:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר בדברו מעריב ערבים. בחכמה פותח שערים. ובתבונה משנה עתים. ומחליף את־הזמנים. ומסדר את־הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו· בורא יום ולילה. גולל אור מפני חשך וחשך מפני אור· ומעביר יום ומביא לילה ומבדיל בין יום ובין לילה. יי צבאות שמו· אל חי וקים תמיד. ימלוך עלינו לעולם ועד: ברוך אתה יי המעריב ערבים:

אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת. תורה ומצוות חקים ומשפטים אותנו למדת. על־כן יי אלהינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחקיך. ונשמח בדברי תורתך ובמצותיך לעולם ועד. כי הם חיינו וארך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה· ואהבתך אל־תסיר ממנו לעולמים: ברוך אתה יי אוהב עמו ישראל:

ברכו, הספרדים אומרים תפלה והוא רחום, והוא ע״פ סדור רב עמרם, ולא כן מנהג אשכנז, כי הוא כתוב בתלקות וע״כ אין ראוי לאמרו, טור א״ח ס׳ רס״ז. וכן כתב הרוקח ס׳ ע״ט ואין אומרים והוא רחום יכפר מפני שאין מתפללים תחנונים בשבת, גם הכל בו כתב שאין אומרים והוא רחום לפי שהוא תחנה ואין שאל צרכיו בשבת פן יתעצב בה, ואסור לאדם שיהיה עצב בה, ולכך אין אומרים בתפלה שאלעיות שלא צריך לאסף מהם ויתעצב מכ״ל גם בזוהר פ׳ תרומה עמוד קל״ט כתוב שאין לומר והוא רחום בע״ש כדי שלא לעורר הדין, וכן במדרש הנעלם לרות (דף ס״ב) שאין לאמרו משום שהוא תפלה על הרשעים בגיהנם, וכיון שנכנס שבת מסתלק הדין מן העולם והרשעים בגיהנם יש להם מנוחה (וכעין זה נמצא ג״כ בדרשה שהיטנא לפיתחם עמוד ת״ן). והספרדים שאומרים אותו סומכים על הטעם שכתב עליו ר׳ אליעזר הגדול הנפתיו לסעלה דף 163. אשר בדברו מעריב וכו׳ במקום נוסחא זו היתה לקדמונים נוסחא אחרת לערבית של שבת בברכת מעריב ערבים ובברכת אמת ואמונה וכאחרה במחזור רומא וכה הנוסחא „בא״י אמ״ה אשר כלה מעשיו ביום השביעי ויקראהו שבת קדש מערב עד ערב ויתנו מנוחה לעמו ישראל בקדשתו בורא יום ולילה גולל וכו׳ ובאמת ואמונה גם בנוסחא של סדר א״כ וכה לשונה, אמת ואמונה בשביעי קימת גזרת דברת הקשבנו ושמענו זכור חמדת טהורים ירושה כתובה היא לראש ארבעה מעת נתנה שמח בה לב ישרון עדה פדית צדקה קנית רוממת שבת תמיד בינך וביננו אות היא לעולם כי ששת ימים עולמך תקנת ובשביעי נחת למען שתניח לעמך ישראל ולכבוד שמך שבחו והודו ברוך הוא משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם מי כמכה באלים ה׳ מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלות עשה פלא, שומרי שביעי ראו גבורותיך על הים יחד כלם הודו והמליכו ואמרו ה׳ ימלך לעולם ועד, תחיש ישועה לשומרי ענוגה תפרה צאנך ואל יהיו עוד לבזה ככתוב והושעתי לצאני ולא תהיינה עוד לבז, בא״י גאל ישראל״ ונזכרה נוסחא זאת בס׳ תניא סמן פ׳ ובס׳ הסנהיג הלכות שבת סמן כ׳, ורב נטרונאי גאון ורב עמרם גאון נשלום.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ יְהוָֹה ׀ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָֹה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָֹה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָֹה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָֹה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָֹה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֺתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָֹה אֱלֹהֵיכֶם: יש לצרף אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת. וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם. וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם־סוּף. אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָֹה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהוָֹה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ, וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן, וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ, וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ.

כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְרוּשָׁלָיִם:

לשבת. וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

לשלש רגלים וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לראש השנה תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ:
כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

ליום כפור כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם
מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

הש"ץ אומר ח"ק, ואח"כ מתפללים תפלה בלחש.

מעתה ועד עולם ופרוש וכו' ואין חותמים בשבת שומר עמו כמו בחול, מפני שבשבת אין צריכים שמירה כי השבת הוא שומר, כדאיתא במדרש תהלים מזמור שיר ליום השבת, ליום ששבתו המזיקין מן העולם ליום שיש בו שמי בשלום, כן כתב אבן ירחי, והכל בו מספר יותר וז"ל כשהוא שומר עמו ישראל לעד לא נתקן רק בחול שכל אחד יצא ובא למלאכתו וצריך שימור בדרכיו אשר הוא הולך, ובשבת וי"ט שלא יצא איש ממקומו חותמין ופרוש סכת שלומך וכו' כלומר אשר לא הוצרכנו רק לשמור היום הקדוש הזה פרוס סוכת שלומך שנוכל לשמרו בשלום ובשלמות עכ"ל ונעלם מהם זאת בירושלמי פרק ג' דברכות (ומובא בטור א"ח סימן רס"ז וברוקח ס' מ"ט) וז"ל מפני שאין מלות ליליה בלילה לכן מוסיפים שומר עמו ישראל לעד, אמר ר' לוי הדא דתימר בחול, אבל בשבת אומר פורס סוכת שלום עכ"ל אמנם במדרש תהלים מזמור ו' שוחר טוב מאמר זה של ירושלמי בא בזה"ל „ולפי שאין מלות ליליה בלילה מוסיף פורס סוכת שלום", ואין בו דבר מן שומר עמו ישראל עד שנראה מזה כי גם בחול חתימת הברכה ופרוס, ונפשט מזה כך גם שמאמר ירושלמי פרק ד' דברכות, בנוי לתלפיות, תל שכל הפיות מתפללים עליה בברכה בק"ש ובתפלה, הברכה בונה ירושלם, בק"ש פורס סוכת שלום; וכן נראה גם מויקרא רבה פרשה ט' גדול השלום שכל הברכות חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום. והפך לזה הודיענו אבודרהם כי באשבילי"א וטוליטול"א נהגו לחתום גם בשבת שומר עמו ישראל. אך כבר העיד רב שלום גאון (מובא בס' המנהיג ובכל בו ותניא) כי בישיבות שבבבל היו חותמים בשבת וי"ט פורס סוכת שלום ונקטינן כמנהגנו וכן הוא בסדור רב עמרם. ודע כי בסדורי הספרדים בתחילה ופרוש עלינו וכו' כמו שהוא אחר וכן בסדרנו, והנוסחא והסר מעלינו וכו' עד מעתה ועד עולם אין להם בשבת וי"ט, וכן היא דעת אבן ירחי וטור, ודלא כמ"א סוף ס' רס"ז. ופרוש בסי', וכן ופורש ובמנוגל לפעלם דף 167. והנוסחא הפורש בה"א נראה בסדורי ספרדים וכן גורס אבן ירחי בהלכות שבת סימן ד', וכן באבודרהם ובטור א"ח סימן רס"ז וכן גורס הרשב"א בתשובה י"ד וכן הוא בזוהר פ' בראשית דף ל"ג עמוד קכ"ט ובס' המוסר לר' יהודה כלץ גם בעל לחם לדוד מאמר ד' פרק ה' גורס הפורש בה"א נראה ומי"ן בסוף וכן עיקר. ועל כל עמו ישראל, בסדור רב עמרם גורס ועל כל עדת עמו ישראל.

ושמרו בני, כתב אבודרהם, אומרים בשבת ושמרו, ובשאר מועדים אלה מועדי ה' וגו' (למנהג ספרד) או וידבר משה את מועדי וגו' (למנהג אשכנז), לומר שישלים השם סוכת שלומו עלינו אם נשמרהו כראוי. וכן מזכירים רב עמרם והתניא והכל בו אמירת ושמרו בשם רב שלום גאון. — ואין אומרים בשבת ברוך ה' לעולם וכו' לפי שכל עלמו לא נתקן אלא במקום שמנה עשרה ברכות, ובשבת אין אומרים שמנה עשרה על כן גם ברוך ה' לעולם אין אומרים (הרשב"א בתשובה י"ד וכל בו וטור).

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדל הגבר והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקנה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. אם שבת שובה ווירד זכרנו איינגעשאלטעט.

זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים.

מלך עוזר ומושיע ומגן· ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע·

אחן שבת בראשית בין פסח וחגג ואמן:

משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר· מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. אן שבת שובה ווירד מי כמוך איינגעשאלטעט.

מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים.

ונאמן אתה להחיות מתים· ברוך אתה יי מחיה המתים:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל־יום יהללוך סלה· ברוך אתה יי האל (בשבת שובה: המלך) הקדוש:

אתה קדשת את־יום השביעי לשמך· תכלית מעשה שמים וארץ· וברכתו מכל־הימים וקדשתו מכל־הזמנים, וכן כתוב בתורתך:

מלך עוזר ומושיע ומגן, בסדור רב עמרם נוסף עוד „ורצה והנחל לבניהם שבתות למנוחה למען שמך באהבה בא״י מגן אברהם״. אבל לא הועלה לשנהג לאמרה (אבן ירחי הלכות שבת סמן א׳ וטור א״ח ס׳ רס״ח).

אתה קדשת וכו׳ התפלה לשבתות וי״ט נקראת תפלת שבע בעבור שאין בה אלא שבע ברכות, אבות גבורות וקדושת השם וברכה אחת באמצע מעין היום ואח״כ עבודה והודאה ושלום. ואמרו בברכות דף כ״ט הני שבע דשבתא כנגד מי, אמר ר׳ חלפתא בר שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים עכ״ל ואבן ירחי מוסיף עוד כנגד ז׳ אוכלות שבמזמור שיר ליום השבת. והנוסחא הלא היא כרמב״ם סדר התפלות רק שם גורס מיד אחר וקדשתו מכל הזמנים, כאמור ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וכו׳ ודלג ב׳ פסוקים הראשונים של ויכלו, וכן מביא כרח״ג בשבת קי״ט ע״ב, גם הרוקח מביא נוסחא זו ועיין בטור א״ח סמן רס״ח. ודע כי במחזור רומא לא נשתנה כלל הנוסחא אתה קדשת אלא יש נוסחא מיוחדת וכה לשונה „ומאהבתך ה׳ אלהינו שאהבת את ישראל עמך ומחמלתך מלכנו שחמלת על בני בריתך נתת לנו ה׳ אלהינו את יום השביעי הגדול והקדוש הזה לגדלה ולגבורה ולקדשה ולמנוחה ולעבודה ולהודאה

כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַפּוֹרֵשׂ סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְרוּשָׁלָיִם:

לשבת וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

לשלש רגלים וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מֹעֲדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לראש השנה תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

ליום כפור כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ:

הש"ץ אומר ח"ק, ואח"כ מתפללים תפלה בלחש.

מעתה ועד עולם ופרוש וכו' ואין חותמים בשבת שומר עמו כמו בחול, מפני שבשבת אין צריכים שמירה כי השבת הוא שומר, כדאיתא במדרש תהלים מזמור שיר ליום השבת, ליום ששבתו המזיקין מן העולם ליום שיש בו שמי בשלום, כן כתב אבן ירחי, והכל בו מבאר יותר וז"ל נוסח שומר עמו ישראל לעד לא נתקן רק בחול שכל אחד יצא ובא למלאכתו וצריך שימור בדרכיו אשר הוא הולך, ובשבת וי"ט שלא יצא איש ממקומו חותמין ופרוס סכת שלומך וכו' כלומר אשר לא הוצרכנו רק לשמור היום הקדוש הזה פרוס סוכת שלומך שנוכל לשמרו בשלום ובשלמות עכ"ל ונעלם מהימנו זאת בירושלמי פרק ג' דברכות (ומובא בטור א"ח סמן רס"ז וברוקח ס' מ"ט) וז"ל מפני שאין מצות ציצית בלילה לכן מוסיפים שומר עמו ישראל לעד, אמר ר' לוי הדא דתימר בחול, אבל בשבת אומר פורס סוכת שלום עכ"ל אמנם במדרש תהלים מזמור ו' שמובא ג"כ שאמר זה של ירושלמי בא הכ"ל „ולפי שאין מצות ציצית בלילה מוסיף פורס סוכה שלום", ואין בו דבר מן שומר עמו ישראל עד שנראה ממנו כי גם בחול חותמת הברכה ופרוס, ובאמת נראה כך גם ממאמר ירושלמי פרק ד' דברכות, בנוי לתלפיות, תל שכל הפיות מתפללים עליה בברכה בק"ש ובתפלה, בברכה בונה ירושלים, בק"ש פורס סוכת שלום; וכן נראה גם מויקרא רבה פרשה ט' גדול השלום שכל הברכות חותמין בשלום בק"ש פורס סוכת שלום. והפך לזה הודיענו אבודרהם כי בסיציליא ובפוליאה נהגו לחתום גם בשבת שומר עמו ישראל. אך כבר העיד רב שלום גאון (מובא בס' המנהיג וכל בו ותניא) כי בישיבות שבבבל היו חותמים בשבת וי"ט פורס סוכת שלום ונקטינן כמנהגנו וכן הוא בסדור רב עמרם. ודע כי בסדורי הספרדים החתימה ופרוש עלינו וכו' באה מיד אחר והגן בעדנו, והנוסחא והסר מעלינו וכו' עד מעתה ועד עולם אין לגרס בשבת וי"ט, וכן כיון דעת אבן ירחי וטור, וראה מג"א סוף ס' רס"ז. ופרוש בסי"ן, וכן הפורש ובמבואר לעיל דף 167. והנוסחא הפורש בה"א נראה בסדורי ספרדים וכן גורס אבן ירחי בהלכות שבת סמן ד', וכן באבודרהם ובטור א"ח סמן רס"ז וכן גורס הרשב"א בתשובה י"ד וכן הוא בזוהר פ' בראשית דף ל"ג עמוד קכ"ע ובס' המוסר לר' יהודה כלן גם בעל צדה לדרך מאמר ד' פרק ס' גורס הפורש בה"א ונראה ושי"ן בסוף וכן עיקר. ועל כל עמו ישראל, בסדור רב עמרם גורס ועל כל עדת עמו ישראל.

ושמרו בני, כתב אבודרהם, אומרים בשבת ושמרו, ובשאר מועדים אלה מועדי ה' וגו' (למנהג ספרד) או וידבר משה את מועדי וגו' (למנהג אשכנז), לומר שיפרוס השם סוכת שלומו עלינו אם נשמרהו כראוי. וכן מזכירים רב עמרם והתניא והכל בו אמירת ושמרו בשם רב שלום גאון. — ואין אומרים בשבת ברוך ה' לעולם וכו' לפי שכל עקרו לא נתקן אלא במקום שמנה עשרה ברכות, ובשבת אין אומרים שמנה עשרה אם כן גם ברוך ה' לעולם אין אומרים (הרשב"א בתשובה י"ד וכל בו וטור).

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. נור שבת שובה ווירד זכרנו הינגעזעטצט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

מן שבת בראשית ביז פסח זאגט מאן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. נור שבת שובה ווירד מי כמוך הינגעזעטצט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה·
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל (בשבת שובה: הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה קִדַּשְׁתָּ אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לִשְׁמֶךָ· תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ· וּבֵרַכְתּוֹ מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדַּשְׁתּוֹ מִכָּל־הַזְּמַנִּים, וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

מלך עוזר ומושיע ומגן, בסדור רב עמרם מוסף עוד „ורצה והנחל לבניהם שבתות למנוחה למען שמך באהבה בא"י מגן אברהם". אבל לא הועלה לנהוג לאמרה (אכן ירמי' הלכות שבת סמן ס' וטור א"ח ס' רס"ח).

אתה קדשת וכו' התפלה לשבתות וי"ט נקראת תפלת שבע בעבור שאין בה אלא שבע ברכות, אבות וגבורות וקדושת השם וברכה אחת באמצע מעין היום ואח"כ עבודה והודאה ושלום. ואמרו בברכות דף כ"ט הני שבע דשבתא כנגד מי, אמר ר' חלפתא בר שאול כנגד שבעה קולות שאמר דוד על המים עכ"ל ואכן ירמי' מוסיף עוד כנגד ז' אזכרות שבמזמור שיר ליום השבת. והנוסחא הלא היא ברמב"ם סדר התפלות רק שהם גורם מיד אחר וקדשתו מכל הזמנים, כאמור ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וכו' ודלג ב' פסוקים הראשונים של ויכלו, וכן מביא הרא"ש בשבת קי"ט ע"ב, גם הרוקח מביא נוסחא זו ועיין בטור א"ח סמן רס"ח. ודע כי במחזור רומא לא נשתנה כלל הנוסחא אתה קדשת אלא יש נוסחא מיוחדת וכה לשונה „ומאהבתך ה' אלהינו שאהבת את ישראל עמך ומחמלתך מלכנו שחמלת על בני בריתך נתת לנו ה' אלהינו את יום השביעי הגדול והקדוש הזה לגדלה ולגבורה לקדשה ולמנוחה ולעבודה ולהודאה

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

אלהינו ואלהי אבותינו· רצה במנוחתנו· קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך· שבענו מטובך ושמחנו בישועתך· וטהר לבנו לעבדך באמת· והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך· וינוחו בה ישראל מקדשי שמך· ברוך אתה יי· מקדש השבת:

לאות ולברית ולתפארת ולתת לנו ברכה ושלום מאתך, או"א רצה במנוחתנו" וכו' והיא הנוסחא ע"פ סדור רב עמרם והזכירה בתניא בסמן י"ג וז"ל שנהגו לומר בתפלת לחש ומשכנתך, כדאיתא בתוספתא דברכות (פרק ג') אמר ר' אליעזר בר צדוק אבא היה מתפלל תפלה קצרה בלילי שבת והיא ומאהבתך ה' אלהינו וכו' עכ"ל גם אבן ירחי בהלכות שבת ס' ה' הביאה וכתב עליה איתכן יותר מנהג צרפת ופרובנצא לומר אתה קדשת וכו' הכל כנוסחתנו. — ומה שאין אומרים בשבת וי"ט י"ב ברכות אמצעיות של שבוע מצאנו כתוב במדרש תנחומא פ' וירא לפי שי"ב ברכות אלה בקשות הן לצרכי האדם לפיכך אין מתפללין אותן בשבת, שאם יהיה לו לאדם חולה בתוך ביתו יזכר ברופא חולי עמו ישראל והוא מיצר, והשבת ניתנה לקדושה ולעונג ולמנוחה ולא לצער, לכך מתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות והשבת באמצע, וכן הדין בי"ט. הששי הפי"ס בסגול בסדורי רע"ה ורש"ז וכו"ל כי הפסק שאמר בו, ונפירוש כתב אבודרהם שצריך להפסיק מעט בין לשמך ובין תכלית, כדי שלא יהא כמחובר למעלה ע"ו. תכלית, נסוף, ועפ"ה ויכלו השמים. ובעל העקדה (שער ד') פירש, יום השביעי הוא תכלית הבריאה (ענדצוועקק) וראה שם. ויברכהו עפ"ה ויברך אלהים את יום השביעי. ויקדשהו, עפ"ה ויקדש אותו. ופירשו חז"ל ברכו במן וקדשו במן (ב"ר פ' י"א. וראה תוספות פסחים דף קט"ו). והרמב"ן פירש על דרך הפשט כי יום השבת מבורך וקדוש כי הוא הזכירה לברך אותו ולהדרו והוא בשביתה שיהיה לנו קדוש :לא נעשה בו מלאכה. ויכלו, בראשית ב'. ונוסד על פי שבת קי"ט ע"ב אפילו יחיד המתפלל בע"ש צריך לומר ויכלו, דאמר רב המנונא כל המתפלל בע"ש ואומר ויכלו, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנ' ויכלו, אל תקרי ויכלו אלא ויכלו· אמר רב חסדא אמר· מר עוקבא כל המתפלל בע"ש ואומר ויכלו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר עכ"ל. ויכלו צריך לסמוך הברה ראשונה, והאומר ויכלו ח לאותו (יעב"ץ). אלהים את יום, יזהר להפסיק מעט בין אלהים ובין את.

אלהינו וא"א, הספרדים אומרים קודם או"א גם הנוסחא ישמחו במלכותך, ולא כן מנהג בני אשכנז, גם הרמב"ם אינו מביא נוסחא זו בתפלת ערבית. רצה במנוחתנו, כן בטור א"ח ס' רס"ח וכן מנהג בני אשכנז. ורב עמרם והרמב"ם גורסים רצה נא במנוחתנו, וכן מנהג בני ספרד. קדשנו במצותיך וכו' עוזבר בגמר' פסחים קי"ז, ע"ב. ושמחנו בישועתך, בס' רב עמרם ושמח לבנו בישועתך, ובסדורי ספרדים ושמח נפשנו בישועתך. לעבדך הדל"ת רפויה בשבא במקום עבד נבנויו. וינוחו בה ישראל מקדשי שמך, בשני כ"י גם בסדורי רע"ה ורש"ז וישמחו בך ישראל אוהבי שמך, וכן הוא בס' רב עמרם וכן בראה שם' חסידים ס' תתפ"ג וכן כתב בעל תורת חיים על מס' חולין סוף פ' א' ובעל עטרת זקנים לא"ח ס' רס"ח. ובמחזור רומא וישמחו בך כל ישראל מקדשי שמך. ובעל של"ה ויעב"ץ הגהידו וינוחו בו ישראל מקדשי שמך, וכן הוא בשמגי ר"י מירנא והוא גרסת אבודרהם, אמנם שבת ל' מקנה (וראה בפירוש הרמב"ע במדבר כ"ח, י'. וישעיה נ"ו, ב') וע"כ העקר בה וכן הוא בסידורי ספרד רק בנוסחת של ישראל. מקדש השבת, ואין אומרים מקדש ישראל והשבת, כמו שאומרים מקדש ישראל והזמנים, מקדש ישראל וראשי חדשים, כי השבת קדמה לישראל ומקודשת בפני עצמה משבעת ימי בראשית, מה שאין כן במועדים שהם תלויים בישראל וישראל קודם להם וכדאיתא בפסחים קי"ז ע"ב שבת דקביעא וקיימא, בין בגלותא בין בקדושא מקדש השבת, יומא טבא דישראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ירחי וקבעי שני, מקדש ישראל והזמנים. וכן הוא במס' סופרים סוף פ' י"ג.

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך. ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

בר"ח וחה"מ מוסיפים יעלה ויבוא. אין ראש חדש אונד חה"מ נאכט מאן יעלה ויבוא.

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לר"ח ראש החדש | לפסח חג המצות | לסכות חג הסכות

הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי. המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין נאכט חנוכה ווירד היער על הנסים איינגעשאלטעט (זייטע 100).

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בשבת שובה מוסיפים: וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי. הטוב שמך ולך נאה להודות:

שלום רב על ישראל עמך תשים לעולם. כי אתה הוא מלך אדון לכל השלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך.

בשבת שובה אומרים:

ברוך אתה יי, המברך את עמו ישראל בשלום:

בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי, עושה השלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות:

אין החזן מחזיר התפלה אבל אומר ברכה מעין שבע ואומר תחלה ויכלו בקול רם והקהל עונים עמו. ברכה מעין שבע אומרים אותה גם בשבת שאחר י"ט וכן כ"ש שחל להיות בשבת (חוץ מליל ראשון דפסח), ואין מזכירים בה של י"ט. בבית חתנים ואבלים אין אומרים אותה ולא בכל מקום שמתפללים במקרה.

דער חזן ווידערהאָלט ויכלו נאָך דעם קהל ספריכט עס מיט.

חו"ק ויכלו השמים והארץ וכל צבאם: ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה: ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות:

דאַן ספריכט דער חזן אַללעֵינע:

ח' ברוך אתה יי, אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא, אל עליון, קנה שמים וארץ:

ויכלו, כתבו התוספות בפסחים דף ק"ו מה שרגילין לומר ויכלו אחר התפלה בקול רם, היינו משום י"ט שחל להיות בשבת שמתפללין אתה בחרתנו ואין אומרין ויכלו בתפלה, תקנו נמי לומר בכל שבתות, שלא לחלוק בין שבת לשבת. וכן כתב אבן ירחי והוסיף שיש לאמרו בקול רם ובעומד לפי שהוא עדות להקב"ה שברא שמים וארץ, והעדות בעומד דכתיב ועמדו שני האנשים עכ"ל והאבודרהם הביא עוד טעם בשם מדרש הנ"ל בויכלו בתוך ג' פעמים אשר ובפסוק ויקחו אליך פרה אדומה כתוב ג' פעמים אשר. לומר כשם שהפרה מכפרת כך האומר ויכלו שלש פעמים מתכפר עכ"ל וכן בהגהות מיימוני בהלכות תפלה פ' ט' אות ד' ובהלכות שבת פ' כ"ט אות ט'. גם הכל בו בס' ל"ה הביא דרוש זה אך בסתם ולא בשם מדרש.

ברוך אתה וכו' ברכה זו נקראת מעין שבע ונתקנה משום סכנת מזיקים, שבתי כנסיות שלהם היו בשדה ותקנו אותה בשביל בני אדם שמאחרים לבוא כדי שיסיימו תפלתם בעוד שש"ץ מאריך בברכה זו כדאיתא בפירוש רש"י לשבת דף כ"ד ע"ב. וביאור הא ברכה זו מעין שבע, מגן אבות כנגד מגן אברהם, מחיה מתים כנגד מחיה מתים, האל הקדוש כנגד האל הקדוש, המניח לעמו כנגד רצה במנוחתנו, לפניו נעבוד כנגד רצה שהוא עבודה, ונודה לשמו כנגד מודים, אדון השלום כנגד שים שלום. ונוסח כנוסחא כולה ברמב"ם הלכות תפלה פ' ט' הלכה י'. קונה שמים וארץ, בראשית י"ד, י"ט. ואומרים ככה נעבוד שביום השביעי שהושלם

ח׳ מָגֵן אָבוֹת בִּדְבָרוֹ. מְחַיֵּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ. הָאֵל (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ שֶׁאֵין כָּמֹהוּ. הַמֵּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קָדְשׁוֹ. כִּי בָם רָצָה לְהָנִיחַ לָהֶם. לְפָנָיו נַעֲבוֹד בְּיִרְאָה וָפַחַד. וְנוֹדֶה לִשְׁמוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מֵעֵין הַבְּרָכוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וּמְבָרֵךְ שְׁבִיעִי וּמֵנִיחַ בִּקְדֻשָּׁה לְעַם מְדֻשְּׁנֵי עֹנֶג זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

ח׳ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ. קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ. וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת: קדיש תתקבל.

מנהג האשכנזים אין אומרים במה מדליקין לא ביום טוב שחל להיות בשבת או בערב שבת גם לא בשבת חול המועד, ובכל מקום אין אומרים אותו ביום כפור שחל להיות בשבת.

בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין. אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ וְלֹא בְחֹסֶן וְלֹא בְכַלָּךְ וְלֹא בִפְתִילַת הָאִידָן וְלֹא בִפְתִילַת הַמִּדְבָּר וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל

מלאכתו קנה שמים וארץ. המניח, אשר יתן מנוחה. כי בם, בישראל. להניח להם, לתת להם יום מנוחה ר"ל יום השבת. מעין הברכות, רומז למאמר חז"ל בברכות מ' וסוכה מ"ו, ברוך ה' יום יום, לומר לך בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו, ופירש"י של שבת מעין של שבת של חול מעין של חול של י"ט מעין של י"ט המאורע עכ"ל ומלת מעין פירושה מעין ומדוגמה וכל"א „נאך דער ארט" וכן מעין שמנה עשרה, מעין כל ברכה וברכה (ברכות כ"ט) מעין עה"ב (שם נ"ז ב') מעין חתימה (פסחים ק"ד), והוא על' כעין תרגום כעין הקדש (יחזקאל א') כעין נחשת (דניאל י', ו'), וראה גם בפירוש רד"ק לש"ב ט"ו, י"ב. והמתרגם העתיקו אותם כמו קוועללע תרגמו וענינו מעט מעות עלומה. אל ההודאות אבן ירחי בסדר של חול מען ז' גורס מעין הברכות וההודאות לאדון השלום וכו' וכן מנהג הספרדים. מדשני ענג על' ישעיה נ"ח, ב'. ואומרים בן עה"ב וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד (שם נ"ח י"ג). זכר למעשה בראשית, ואין אומרים זכר ליציאת מצרים אע"פ שכתוב גבי שבת וזכרת כי עבד היית במצרים, מפני שעקר תפלת שבת הוא לזכרון בריאת העולם ושבת היה קודם יציאת מצרים, אבל בקידוש של שבת מזכירים שניהם, ובקידוש של י"ט אין אומרים אלא זכר ליציאת מצרים בלבד כי כל המועדים לא נצטוו אלא לזכרון יציאת מצרים.

במה מדליקין, הוא פרק ב' של מסכת שבת, ומובא בסדור רב עמרם וז"ל לאחר שמקדשין בבהכ"נ אומר פרק אחד מעמ' שבת וזה הוא הפרק במה מדליקין וגו' עד סוף פרקא. אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי וכו' ואומר קדיש עכ"ל וכתב הכל בו וז"ל אמרו הגאונים ז"ל דתקנו לאמרו כדי להמתין אמאן דלא מצלי משום סכנה דבי שמשי דשכיחי מזיקין, ויש לומר שלכך תקנו אותה כדי להורות פסול השמנים והפתילות ושאר הלכות שבו, ואומרים אותה בכל שבת ושבת לבד שבת הסמוכה לי"ט, לפי שיש בזאת המשנה עשרתם ערבתם, ואין מעשרין בי"ט, ומשום חומרא דשבת תקנו אותה מה שאין כן בי"ט עכ"ל וכן כתב הטור גם אבודרהם והוא הוסיף לומר ומה שלא נהגו לומר דיני המשנה במה עומדין וכירה שהסיקוה, משום שהם לנור, או כמו מפני שנר שבת הוא משום שלום בית הוצרך להזכיר עליו יותר (והוא לקוח מס' המנהיג לאבן ירחי), ושמעתי יש מקומות שאומרים פרק זה בין מנחה לערבית ויפה בעיני, כי קריאתו אחר ערבית מה תועיל, לא אינו עת לתקן פתילותיו ונרותיו ולעשות מלאכה, מה שהיה היה, אבל בשקורא אותו בין מנחה לערבית אם שכח מלתקן ילך ויתקן עכ"ל וכן השל"ה בסדורו הקדים במה מדליקין לקבלת שבת ואמר שכן נכון, וכן כתב יעב"ץ שנכון לאמרו קודם קבלת שבת וכמנהג הספרדים. ואעפ"כ האשכנזים שאומרים אותו אחר תפלת ערבית אין מפסיקים אותם, והעיד הרב ב"י

פְּנֵי הַמָּיִם, וְלֹא בְזֶפֶת וְלֹא בְשַׁעֲוָה וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרֵפָה וְלֹא בְאַלְיָה וְלֹא בְחֵלֶב. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ: (ב) אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל־הַשְּׁמָנִים בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת בְּשֶׁמֶן דָּגִים בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת בְּעִטְרָן וּבְנֵפְט. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד: (ג) כָּל־הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ

כת' ר"ע שגם מנהג המוסתערבים*) כך הוא, כי להנהגם טעם אמירתו הוא מפני המתאחרים לבוא לבהכ"נ כדי שיוכלו לסיים תפלתם בעוד שהם אומרים ב"מ והכתוב למעלה ולכן אין אומרים אותו בשבת של חה"מ שאין מתאחרים כל כך מפני שאין בו מלאכה, וגם אינו צריך להנהגת הסדרים, אבל בי"ט שחל בע"ש אפילו לנהג הספרדים אין לאמרו מפני שלא יכון בו עשית ערובתם וכאמור למעלה, וזה הטעם כדאי לע"פ שהרב ב"י דחה אותו. ומנהג עם האשכנזים (חוץ מן מקצת) דוחים אותו גם בי"ט שחל בשבת לבד. אין טעם המתקבל אם לא נאמר שנדחה מפני שאז בהם עייפים הם ויגעים ומטרדים לצאת. — ולכבד את פרק זה כלה עליו את פירוש ר"ע מברטנורא.

במה מדליקין נר של שבת, במה עושין פתילות ושמנים להדליק. [ויבקשו זה הטי"ס נקטן בכ"י ובסדור רס"ג וכל"ל כהעתם מה בנה אחריו את המשניות ע"כ.] לא בלכש, כמין צמר יש בארז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש (צעדערנבאסט). בחוסן, פשתן שאינו מנופץ. בכלך, פסולת של משי (פלאָקזיידע). בפתילת האידן, כמין צמר יש בערבה בין הקליפה לעץ (ווידענבאסט). בפתילת המדבר, עלי עשב ארוך שגדלין אותם ומדליקין בהן (נעסעלקרויט). בירוקה שעל פני המים, כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששוהה זמן ארוכה במים (שיפשוואם). עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים. ולא בזפת ולא בשעוה, שלא יתן זפת בשמן ושעוה בתוך נקב הנר במקום שמן וידליק, אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי. לא בשמן קיק, שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין קוט"ון (cotton בוימוואָללענקערנער), ויש מפרשים קיקיון דיונה, והוא עשב שעלין גדולים ונקרא בערבי אל כרו"ע (ricinus ווּנדערבוים), והשמן היוצא ממנו עב ביותר. ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם מה טעם, מפני שהאור מסכסכת בהם כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה אלא סביב סביב, ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, לפי שאין נמשכים אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולק יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר, אי נמי שמא יניח הנר וילך, והכי קיימא לן דנר של שבת חובה. ולא בשמן שרפה, שמן של תרומה שנטמא, ואמאי קרי ליה שמן שרפה, הואיל ולשרפה עומד שכבר אסור באכילה, וכ"ש שאל להיות בשבת עסוקין, שמדליק בנר כחמור יום נפלא שורף שמן טמא של תרומה בי"ט, והכן קיימא לן אין שורפין קדשים בי"ט, דכתיב והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו (שמות י"ב, י') ודרשינן קרא הכי, והנותר ממנו עד בקר ראשון, עד בקר שני עמוד ותשרפנו, שאין שורפים הנותר בי"ט, והוא הדין לכל שאר קדשים הטמאים שרפה. [נחום נו"ן בפתח כן נקודו (נחום א', א')]. וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו, ותנא קמא נמי סובר ולא בחלב, כל חלב במשמע, אלא איכא בין חכמים לתנא קמא, דחד מתיר היכא דאי להדליק בחלב מבושל כשמעורב בו שמן כל שהוא, וחד אסר אפילו ע"י תערובת שמן, ולא נתברר לפרשי הש"ס מי מהחכמים האוסר ומי המתיר, והלכה כחכמים. (ב) אין מדליקין בשמן שרפה בי"ט, מאי טעמא דמתניתין דלעיל קאמר, מה טעם תנן ולא בשמן שרפה? לפי שאין מדליקין בשמן שרפה בי"ט, שאין שורפין קדשים בי"ט. אין מדליקין בעטרן, פסולת של זפת וריחו רע ביותר, ושמא יניח נר אחר הפתילה יותר מן הראוי מפני שריחו רע, הילכך אלמלא מפני כבוד שבת הוי מדליקין בו. שומשמין, כך שמו בערבי, והוא זרע דק מתוק (זעזאַם) ובארץ ישראל מצוי הרבה. שמן צנונות, שמן היוצא מזרע צנון (רעטטיג). פקועות, דלעת מדברית (קאָלאָקווינטען, ווילדע קורקען, מ"ב ד', ל"ט). ובנפט, מין זפת הוא ולבן וריחו רע (בערגאָל, נאַפטה). והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים חוץ מאותן הפסולות שנמנו לעיל במתניתין ומן שמן אפרסמון ונפט לבן, שכל אחד משני אלו השמנים הוא עב וסריך וחיישינן שמא יניחנו וילך. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון, גזרה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו, וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו, לעשות ממנו פתילה, אלא פשתן, דאקרי עץ, כדכתיב ותטמנם בפשתי העץ (יהושע ב', ו'), ואפילו הכי מדליקין בפתילה שעושין ממנו; וקנבוס וצמר גפן נמי לאו יוצאין מן העץ נינהו אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן, ופשתן נמי מין

*) מוסתערבים (Mostaraber). כן נקראו אחינו בני ארץ ישראל הנולדים מבנות הקדמונים אשר נשארו שם בארץ, נבדל מבני ישראל שבאו שמה מאשכנז ומארצות אחרות.

אֶלָּא פִשְׁתָּן. וְכָל־הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִשְׁתָּן. פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר טְמֵאָה הִיא וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ, רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר טְהוֹרָה הִיא, וּמַדְלִיקִין בָּהּ: (ד) לֹא יִקּוֹב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת וַאֲפִילוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה, מֻתָּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד. לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת, וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר: (ה) הַמְכַבֶּה אֶת־הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גּוֹיִם מִפְּנֵי לִסְטִים מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה אוֹ בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן, פָּטוּר. כְּחָס עַל הַנֵּר כְּחָס עַל

זרע הוא ולא אצטריך לרבויה אלא משום דאקרי עץ. אינו מטמא טומאת אהלים, אם עשה ממנו אהל והמת תחתיו הוי כאהל בית ואינו טעון הזיה ושבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו. [פשפשא פי' הס כדרך ומי"ת תרגם והוא כמו פשפשא ומוסב על היוצא ר"ל היוצא מן העץ הוא אינו מטמא, ומי שקורא פשפשא נשנה מוטב וכמו שכתב בתשבי ערך פשט ונעל ש"ת ס' קל"ס]. אלא פשתן, שהאהל עצמו טמא, כדכתיב והזה על האהל (במדבר י"ט, י"ח) וילפינן אהל משכן דכתיב בה ויפרש את האהל על המשכן (שמות מ', י"ט), ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב עשר יריעות שש משזר (שם כ"ו, א'). שקפלה, כדרך שגודלין הפתילות. הבהבה על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה (אבגעזענגט), וכבגד שיש בו ג' אצבעות על ג' אצבעות מלומלמות עסקינן. טמאה היא, דקפולה אינה מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה. טהורה היא, דקפולה מבטלה מתורת בגד והוא כאילו אין בה ג' על ג' וכל פחות מג' על ג' טהור שלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת. ואין מדליקין בה, בי"ט שחל להיות בע"ש עסקינן דאיכא בה איסור מוקצה, ואין עסקינן בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוו להו נולד, אבל בכלים עסקינן דהא חזו לטלטול, והכולי עלמא אית להו צריך המדליק להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הילכך טעמא דר' אליעזר דאמר אין מדליקין בה דסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי וכי מדליק בה מורחא כיון דג' על ג' מלומלמות היו הוה לה שבר כלי דפחות מג' על ג' לאו כלי הוא וכי מדליק בידים להבלים רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר בי"ט, דהי אמרינן מסיקין בכלים דוקא שלא ינע בו אחר שנפחת; ור' עקיבא אומר מדליקין בה דסבר קפולה בטלה מתורת כלי שהי קפלה מעי"ט דאין גודלין פתילה בי"ט ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר בי"ט הילכך מדליקין בה, והלכה כר"ע. [עקיבה. כה"א בסוף נסדור רפ"ז גם במחזור רומא כ"י, וכן הנכון, ודלא כנמצא שנעם ס' פ"ו וכשם הגדולים חלק א' אות י' סמן י"ט]. (ד') שפופרת של ביצה, הקליפה העליונה הקשה שביצה מונחת בתוכה. בשביל שתהא מנטפת טפה טפה לתוך הנר, וטעמא גזירה שמא יסתפק ממנו וכיון שהקלוהו לנר חייב משום מכבה. ואפילו היא של חרס, דמאיס, אפילו הכי גזרינן, שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן אתי לאסתפוקי מניה דסבר אין כאן משום מכבה. ור"י מתיר, דלא גזיר דילמא אתי לאסתפוקי מניה, שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו. אם חברה היוצר מתחלה וכו', והוא הדין אם חברה בעל הבית בסיד או בחרסית מע"ש ליכא למיחש, דשוים אסורא דשבת גדיל מניה. ויתן ראש הפתילה שהוא יוצא מן הצד לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק, ואשמעינן מתניתא פלוגתא דר' יהודה ורבנן בשפופרת של ביצה ובחרס ובקערה, דאי אשמועינן שפופרת של ביצה, בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא אתיא לאסתפוקי מניה, אבל של חרס דמאיס איפא מודו לה לר' יהודה, ואי אשמועינן של חרס, בהא קאמר ר"י, אבל בההיא איפא מודה להו לרבנן, ואי אשמועינן בהנו תרתי, בהא קאמר ר"י משום שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל הנר למעלה ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מניה, אבל בקערה דמפסקת שהרי חלל הנר מתחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא איפא מודה דגזיר, ואי אשמועינן בההיא, בההיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתי מודו לר"י, צריכא. והלכה כחכמים. (ה') מפני עכו"ם, כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עכו"ם שלהם. מפני לסטים, שלא יראו שיש שם אדם ויבאו עליו. מפני רוח רעה, השורה עליו, ושאינו רוצה בה לו. ורמב"ם פירש רוח רעה מין ממיני החולי כגון לבעלי המרה השחורה (מעלאנכאליע) שלא ינוחו אלא בחשך והסתרה מבני אדם [וכן מביא הערוך ערך רוח]. ואם בשביל החולה שיישן פטור, האי חולה שיש בו סכנה הוא, דאלו סכנה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב, לשמי, דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, וכן מפני עכו"ם מפני לסטים מפני רוח רעה כלהו איכא בהו סכנה. והדין הוא דלתני מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב תנא רישא פטור. [וכסי כאשר הוא פה, כב"ף נשעם כאשר דוגמת כשמ"ב (בראשית ל"ט, כ"ט) כפורחת (ש', י'),

השמן כחס על הפתילה, חייב. רבי יוסי פוטר בכלן חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם: (ו) על שלש עברות נשים מתות בשעת לדתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר: (ז) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה. עשרתם ערבתם הדליקו את־הנר. ספק חשכה ספק אינה חשכה, אין מעשרין את־הודי, ואין מטבילין את־הכלים, ואין מדליקין את־הנרות, אבל מעשרין את־הדמי, ומערבין וטומנין את־החמין:

תניא, אמר רבי חנניא, חיב אדם למשמש בבגדו בערב שבת עם חשכה שמא ישכח ויצא. אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא:

אחר אמירת במה מדליקין קודם אר"א אר"ח הש"ץ יאמר קידוש ואומר הברכה על היין וברכת אשר קדשנו וכו' (יתבאר לקמן דף 197) ואח"כ אומרים אר"א אר"ח וכו'. ובמקום שאין אומרים במה מדליקין מקדש הש"ץ לאחר הקדיש על התפלה. ומקדשין בבהכ"נ בכל לילי שבתות ובכל לילי י"ט חוץ מליל א' וב' של פסח וליל י"כ.

ובפי"א קמוצה כמו קם של שבתי עי"ן ו"ו]. כחס על הפתילה חייב, ואע"ג דאינו צריך לגוף הכבוי אלא לצורך דבר אחר, שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר, חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. פוטר בכולם חוץ מן הפתילה, שאין לך כבוי הצריך לגופו אלא כבוי של פחמים וכבוי של הבהוב פתילה שעושה הכבוי להאחיז האור מהר כשירצה להדליקו. ואין הלכה כר' יוסי. שהוא עושה פחם [פי' עושה את הפתילה כפחם] שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכבוי זה פחם שתהא מהובהבת להאיר יפה. (ו) [בשעת השי"ן בשב"א כי בזה אין ספק כי שעה בלשון שנה שמעני לפ"ד ה"א וע"כ הסמיכות שעת כמו שנת ורבוי שעות שעותיו כמו שנות שנותיו]. בשעת לדתן, בשעת סכנה עושין פירעונות. [לדתן כך נקודו ברוב ס"י וגם בתלמוד נא מו"ד אחר הלמ"ד וזה לפי שהיו קוראים הלמ"ד בצר"י, גם הרד"ק במכלול דף קפ"ט, ב' העיד כי נלדה נכתב לקיים הצר"י ולומר לדתו לדתי' ובסדור רפ"א נקוד לדתן וגם הוא יתכן שזה הוא מקור הכנוי כמו ותקש בלדתה (בראשית ל"ה, ט"ז) ביום השלישי ללדתי (מ"א ג' י"ח). אך מה שכתב וי"ל נתן יתרון לנקוד לדתן באמרו כי לדתן יהיה מקור שעה והבפוך הוא כי לדת הוא מקור ולדה הוא שם דבר במשקל דעה וכמו שפירש הראב"ע להושע ט' י"א.] בחלה ובהדלקת הנר, לפי שגרמו הבית הן והיא שלויה בבית תלויין בה. (ז) צריך אדם לומר בתוך ביתו, וצריך לאמרינהו בניחותא כי היכי דלקבלו מניה (גטין דף ז'). עם חשיכה, כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב, אבל קודם לחשיכה הרבה לא, דלמא פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום. עשרתם, לסעודת שבת, שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר. ערבתם, ערובי תחומים וחצרות, והני תרתי צריך לאמרינהו בל' שאלה, דשמא כבר עשו, אבל בנר לא צריך לשיולי הדלקתם את הנר, דדבר הנראה לעין הוא אי מדליק אי לא מדליק ולפיכך אומר להם בל' צווי הדליקו את הנר. [ערבתם עי"ן בצרי בעבור הרי"ש שאינו מקבל דגש כי בבנין פיעל הוא.] ספק חשיכה, מתחלת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בלבד ודאי יום, וכל זמן שנראים שני כוכבים בינונים הוא ספק חשיכה וקרוי בין השמשות ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה, ומשיראו ג' כוכבים בינונים הוא ודאי לילה לכל דבר. [אינה חשכה הה"א בצמיק, והטעם, שזה שהיא ספק יום או לילה.] אין מעשרין את הודאי, דתקון טבלים הוא, ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות, קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות. [הודי' כבר כתבתי בתולדות אדם דף ו' גם לעיל דף 101 שכן הנכון בלי אל"ף קודם ליו"ד, וכן הדמי]. ואין מטבילין את הכלים, לטהרן מידי טומאתן, דהוי כמתקן כלי ואית בה משום שבות. ואין מדליקין את הנרות, כל שכן, דספיקא דאורייתא הוא, וזו ואין צריך לומר זו קתני; ורבותי פירשו ואין מדליקין את הנרות אין אומרים לעכו"ם להדליק. אבל מעשרים את הדמאי, ולא דמי למתקן, דרוב עמי הארץ מעשרין הן. ומערבין ערובי חצרות, דמותרת בעלמא היא, אבל לא ערובי תחומין דיש להם סמך מקראי. וטומנין את החמין, בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור. והטעם דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל, שלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל, אלא גזרה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת, ובין השמשות ליכא למגזר בהכי דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה, הילכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פ שאין טומנין בשבת.

תניא אמר ר' ח', ברייתא בשבת דף י"ב, וכתב הכל בו בס' ל"ו הר"מ בר יוסף היה אומר אחר במה מדליקין תניא אמר ר' חנניא חייב וכו'. ואח"כ יאמר א"ר אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים וכו'. למשמש בבגדו, שלא יהא בידו שום דבר פן יוציאם. הלכתא רבתא, דבר גדול יש כאן להפרישו מאיסור שבת.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא· תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם· שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: קדיש יתום.

עלינו, יגדל.

נוהגים לברך את הילדים בלילי שבתות וי"ט אחר התפלה או בכניסה לבית, וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. והמברכים (אחד האבות ואחד הרבנים) מניחים ב' ידיהם על המתברך ואומרים ישימך וכו'.

דער מנהג איזט, אן שבת אונד י"ט זיינע קינדער צו זעגנען, וואבייא מאן שפריכט:

צו זעהנען: יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה:

צו טעכטערן: יְשִׂמֵךְ אֱלֹהִים כְּשָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה:

ואומרים ברכת הכהנים יברכך וגו', וכל אחד יכול להוסיף ברכה משלו כפי תאות לבו.

תחנה זו יאמר בכל ליל שבת אחר תפלתו קודם בואו מבית הכנסת.

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כָּל־הַחֲסָדִים אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וַאֲשֶׁר אַתָּה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעִם כָּל־בְּרִיּוֹתֶיךָ: וִיהִי נָא רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם אַב הָרַחֲמִים שֶׁתְּבָרְכֵנִי וְתִפְקְדֵנִי לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. וּתְזַכֵּנִי אוֹתִי (וְאֶת אִשְׁתִּי וְאֶת־זַרְעִי) וְאֶת־כָּל־בְּנֵי בֵיתִי לִמְצוֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי. וְאֶזְכֶּה לְקַבֵּל שַׁבָּתוֹת מִתּוֹךְ רֹב שִׂמְחָה וּמִתּוֹךְ עֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמִתּוֹךְ מִעוּט עֲוֹנוֹת. וְתַעֲבִיר מִמֶּנִּי וּמִכָּל־בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל־חֳלִי וּמַדְוֶה וְכָל־דַּלּוּת וַעֲנִיּוּת. וְדַבְּקֵנוּ בְּיֵצֶר הַטּוֹב לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת וּבְיִרְאָה וּבְאַהֲבָה· אָנָּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם. צַוֵּה לִי מַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם סֶלָה:

מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם עֲלֵיכֶם הַשָּׁלוֹם. מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם. מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם· אָמֵן:

אמר ר' אלעזר, סוף מס' ברכות, וכתוב אלעזר בלא יו"ד בכל ס"ש, והנהגו להוסיף אגדה זו, כדי שיוכלו לומר קדיש שאין אומרים קדיש על הלכה אלא על אגדה. וכל בניך, ישעיה נ"ד, י"ג. אל תקרא, פירושו של תפרש, לא שנקראהו באמת בוניך בחולם כי הוא נגד הקריאה המקובלת ע"י בעלי מסורת, אלא לענין דרוש הזה נדרשהו כך, ובהשקפה היטב נראה כי חז"ל לא החליפו קריאת התבה בכל הדרושים כאלה אלא בנין התבה ושרשה הוא שדרשוהו, וכן גם פה הוציאו בדרוש שהתבה עצמה בלתי שנוי בנקודה, והוא שידוע כי הרבה שמות מגזרי למד"י ה"א דומים לאחרים מגזרי עינ"י ו"ו כמו אב אח שלמד"י ה"א שב שב מעינ"י ו"ו, ועל זאת תמוה דרשתם באמרם אל תקרא בניך, ר"ל אל תפרש בניך מל' בנה שלמד"י ה"א אלא תפרש אותו מהשורש בן ומעינ"י ו"ו ל' בינה ולמוד. ודע כי בשני סדורים כ"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ו לא נמצא זה הלשון ,,אל תקרא בניך אלא בוניך" לא כאן ולא אחר אין כאלהינו, אבל הילקוט בישעיה על הפסוק שניאו, וכן הוא גם במדרש סוף אסתר ובכ"י מנהג רומא. שלום רב, תהלים קי"ט, קס"ה. יהי שלום, שם קכ"ב, ז'. ־ט'. ט'. ה' עוז, שם כ"ט, י"א.

כשיבוא מבה"כ לביתו יאמר מיד: ווען מאן אויז דער זינאגאגע נאך הויזע קאממט, זאגט מאן פאלגענדעס:

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

ברכוני לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: ג"פ

כי מלאכיו יצוה־לך לשמרך בכל־דרכיך:
יי ישמר־צאתך ובואך מעתה ועד־עולם:

ואח"כ יאמר זה: נאכהער זאגט מאן דיעזעס:

אשת חיל מי ימצא ורחק מפנינים מכרה: בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר: גמלתהו טוב ולא־רע כל ימי חייה: דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה: היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה: ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערתיה: זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם: חגרה בעוז מתניה ותאמץ זרועתיה: טעמה כי־טוב סחרה לא־יכבה בלילה נרה: ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך: כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון: לא־תירא לביתה משלג כי כל־ביתה לבש שנים: מרבדים עשתה־לה שש וארגמן לבושה: נודע בשערים בעלה בשבתו עם־זקני־ארץ: סדין עשתה ותמכור וחגור נתנה לכנעני: עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון: פיה פתחה בחכמה ותורת־חסד על־לשונה: צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל: קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה: רבות בנות עשו חיל ואת עלית על־כלנה: שקר החן והבל היפי אשה יראת־יהוה היא תתהלל: תנו־לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה:

שלום עליכם, פיוט זה יסדו ע"פ מה שאמרו חז"ל בשבת קי"ט ע"ב שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ואם לאו, מלאך רע אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו עכ"ל ובסדורים כ"י ודפוסים קדמונים לא נמצא שלום עליכם ולא אשת חיל וכו' ומה כולם הוספות אחרוני אחרונים, גם יעב"ץ בסדורו האריך עליהם ובפרט על הפיוט שלום עליכם ומה שנשנה בו מֶלֶךְ? מ"ח שאין לו הבנה וקשר נכון, וע"כ כדי שלא לשנות השגגה מכל וכל שהנהיג הוא לומר שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מֶלֶךְ וכו' ולא ממלך ונתקן הזה חנו מלאכי שטובה היה אל עליון מלך מ"ה והסידור מלאכים של עליון שבוא מלך מ"ה. ובתקון הזה הדפסתיו, אך יש לבוחר שלא להפסיק בדבור בין עליון מלך מ"ה, כדי שלא יבוא לידי מכשול ח"ו.

מצות עשה לקדש על היין בכניסת שבת קודש, ומיד כשבא מבהכ"נ לביתו ישב לקדש ולאכול ולא ימתין הרבה. ואסור לטעום כלום קודם שיקדש ואפילו מים.

גם הנשים חייבות בקידוש היום ומוציאות את האנשים בשעת הדחק, וקטן אינו מוציא אותם.

צריך שיהי' מפה על השלחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו. והנוהגין נטילת ידים אם ליטול ידיו אחר הקידוש או קודם לו יש שינוי דעות בפוסקים, וע"כ כל אחד יעשה כמנהגו.

מקדשין על כוס מלא יין שלא יהא פגום. ונוטל את הכוס ביד ימנית ואומר פרשת ויכלו עד הברכה מעומד, כי הוא עדות על הבריאה וכל עדות היא בעמידה. ומתחילין הפרשה עם יום הששי ויכלו וכו', כי בהם בראשי תבות שם הוי"ה, וכדי שלא להתחיל באמצע הפסוק אומרים מתחלה בלחש ויהי ערב ויהי בקר, ומתחילים בקול יום הששי וכו', אך צריך להפסיק מעט בין יום הששי ובין ויכלו, כדי להכיר שאינם פסוק אחד, שאין רשאין לחבר שני פסוקים ולעשות מהם פסוק אחד.

המסתכל בנרות של שבת באמירת פרש' ויכלו, ובאמירת הברכה יתן עיניו בכוס.

אין מקדשין על יין שריחו רע ולא על יין שטעמו כחומץ ולא על יין שהיה מגולה ולא על יין שיש בו קמחין (קאהמיג) אלא יסננו תחלה.

מקדשין על יין מגתו ועל יין לבן ועל יין מתוק ועל יין צמוקים ועל יין מבושל. והמצוה מן המובחר לבחור לקידוש היין היפה והטוב.

מי שאין לו יין יקדש על הפת.

אם לא קידש בליל שבת, יש לו תשלומים למחר כל היום, ויאמר אז כל הקידוש של לילה מלבד פרשת ויכלו.

קודם הקידוש יאמר:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן כַּכָּתוּב זָכוֹר וְשָׁמוֹר וְזָכְרֵהוּ עַל הַיַּיִן:

בלחש וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר בקול יוֹם הַשִּׁשִּׁי: וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

סברי מרנן ורבנן ורבותי

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

קידוש היום, הוא מצות עשה מן התורה (פסחים דף ק"ו וברכות כ' ע"ב. וש"נ מ"ב). ומה שמקדשין בבהכ"נ הוא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא (פסחים ק"א) ועיין שם בדף ק' ע"ב בתוספות ובש"ע א"ח ס' רס"ט. וכתב הכל בו שנתן ב' טעמים בענין הקידוש בבהכ"נ, הטעם לפי שיש בזה פרסום גדול לשם יתברך וקדוש שמו כשמקדשין אותו בקהלות ואין בזה משום ברכה לבטלה, כיון שמסדרים שם הברכות בפני בקיאין ושאינן בקיאין. והשני למה שנהגו להדליק נרות חנוכה בבהכ"נ לפרסום הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם גם שיצאו ידי חובתן האורחין שאין להם בית לברך שם עכ"ל. וכתב רש"ל שראוי לומר במה מדליקין שהוא נגד הנר קודם קידוש היין שהכי נר קידושא, וכן שנהגנו אף שכל אחד מהמתפללים בביתו לומר במה מדליקין לאחר הקידוש ורמז בשע"ש ס' תל"ב ותתק"לא.

סברי, כמדרש תנחומא פ' פקודי, שנים לנור כד"ז בידו כוס של קידוש או של הבדלה והוא ירא שמא המות שלא יהא בכוס הוא אומר סברי מרנן, ואומר הקהל לחיי כלומר כי לחיים יהא הכוס עכ"ל וכן כתב המנהיג בהלכות שבת ס' ע"ג. וניקודו סַבְרִי והוא בינוני קל בל' ארמי ובעברית סוברים ובאמר בל' שאלה כמו הסוברים אתם ר"ל היש דעתכם כך שאברך. ובכ"י שלפני סברו בוי"ו וכן הגרסה בלקוטי פרדס גם בתניא ס' כ"ג וכ"ד, והוא נראה יותר נכון וניקודו אז סַבְרוּ בל' צווי ובן הוא במחזור רומא, כלומר תנו דעתכם על הברכה שאומר, וגם להשמיע את הקהל שיכוונו לברכה ויענו אמן, וכן כתב התניא.
בורא פרי הגפן, ברכות ל"ה. ומברכין על היין ואח"כ על היום, מפני שהיין גורם לקידוש (פסחים קי"ד).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בָנוּ, וְשַׁבַּת קָדְשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחִילָנוּ זִכָּרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, כִּי הוּא יוֹם תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן הִנְחַלְתָּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ויטעם מיושב כמלוא לוגמיו, והשאר ישתו גם כל המסובין מכוס של ברכה, ואח"כ יברך על לחם משנה.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ:

בליל שבת בוצעין על לחם התחתון אבל ביום שבת ובליל י"ט בוצעין על העליון. וטוב להניח התחתון קרוב אליו יותר מהעליון כדי שאינו מעביר על המצות. ויאחז הלחם בשתי ידיו בעשר אצבעות ויברך קודם שיפריד הפרוסה מן הפת, ואחר הברכה יבצע פרוסה במקום שאפה היטב ויאכל, ויתן גם לכל המסובין פרוסה לכל אחד ואחד, ומצוה לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה. ויאריך על שלחנו ויתענג בתענוגים כל אחד כפי יכלתו, וילמוד דברי תורה על שלחנו גם יאמר זמירות ותשבחות לכבד בזה את השבת. ואחר גמר סעודתו יאמר מזמור שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון וגו', ויטול ידיו במים אחרונים. ויברך בה"מ על הכוס כדינו, ומברך על היין בפה"ג ואחריו ברכה מעין שלש כמשפט.

אשר קדשנו, פסחים קי"ז ע"ב. ובסדור רב עמרם והרמב"ם הלכות שבת פ' כ"ט הובאה כל הנוסחא. ומה שאין מתחילים בשבת אשר בחר בנו מכל עם כמו שאומרים בי"ט, לפי שהשבת קדמה לבחירת ישראל, גם ניתנה להם במרה קודם מתן תורה (שבת פ"ז ע"ב וסנהדרין נ"ו ע"ב). באהבה וברצון, בס' רב עמרם ובאבודרהם תבת וברצון אינה. כי הוא יום תחלה, פירוש שהשבת נזכרה בפרשת המועדים קודם לכולם. והגה הסדו"י ז"ל לא גרס ג' תיבות כי הוא יום וכן אינם בס' רב עמרם והאבודרהם. והרמב"ן בפירושו גפ' ומאחן גרס כי יום זה תחלה, והסדור רומא הנוסחא כי יום שבת תחלת מקראי, ולא נמצאה רקם על הרמב"ם. זכר ליציאת מצרים, כמו שכתוב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים (דברים ה', ט"ו) ועי"ש בפירוש הרמב"ן. כי בנו בחרת, של' ויבחר בכם (דברים ז', ז'). ואותנו קדשת של' ולהיותך עם קדוש (שם כ"ו, י"ט). ובספר מגיד משנה ובשל"ה דף קל"ט לא מובא כלל „כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים", כדי שיהיו מן ויכלו עד סוף הקידוש ע' תבות (ע"פ זוהר בראשית דף ע'), ואנחנו מפני כך לא נעזוב גרסתנו ואין לנו עסק בנסתרות. קָדְשְׁךָ הש"ן בשב"א כי אין הפסק עמהר פה וסוף דוגמת ושבת קדשך להם הודעת במוסף שו"מ ואין לדמותו אל ותנחילנו ה' אלהינו באהבה וברצון שבת קָדְשֶׁךָ כי שם הפסק עמהר, והקורא גם באן בסגול טועה. מקדש השבת, מפורש למעלה דף 188.

המוציא לחם מן הארץ, ברכות דף ל"ח. ול"ח. וב"ר פ' ע"ג. והוא עפ"ס תהלים ק"ד, י"ד. ופירוש לחם, מזון, כמו לאכל לחם (בראשית ל"א, נ"ד), שהלחם אינו יוצא מן הארץ אלא התבואה שעושים ממנה לחם, וכן כמלא נאמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות ט"ז, ד') ולא הלחם ירד מן השמים אלא המן שהיו עושים ממנו עוגות. לחם מן, צריך לתת ריוח בין שתי התבות שלא תבולע אחת מן ב' המם"ן הסמוכות זו לזו; וכתבו התוספות בברכות דף ל"ח, ב' בשם הירושלמי אשר גם מזה הטעם אומרים המוציא ולא מוציא כדי שלא לערב האותיות ר"ל שלא תבולע הה"א של המוציא במ"ם של העולם שלפניו.

זמירות לליל שבת·

נוהגים לומר בליל שבת זמירות האלה בעוד שיושבים בשלחן קודם שמברכים בהמ״ז.

ע״ס א״ב, וכל חרוז מסיים על לשון הכתוב. ונחתום הראשון חתום שם המחבר משה.

כָּל־מְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי כָּרָאוּי לוֹ· כָּל־שׁוֹמֵר שַׁבָּת כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ· שְׂכָרוֹ הַרְבֵּה מְאֹד עַל־פִּי פָעֳלוֹ· אִישׁ עַל־מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל־דִּגְלוֹ: אוֹהֲבֵי יְיָ הַמְחַכִּים לְבִנְיַן אֲרִיאֵל· בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׂישׂוּ כִּמְקַבְּלֵי מַתַּן נַחֲלִיאֵל· גַּם שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וְאִמְרוּ לָאֵל· בָּרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: דּוֹרְשֵׁי יְיָ זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבוֹ· הַמְאַחֲרִים לָצֵאת מִן הַשַּׁבָּת וּמְמַהֲרִים לָבֹא· וּשְׂמֵחִים לְשָׁמְרוֹ וּלְעָרֵב עֵרוּבוֹ· זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה בְּמִצְוַת שַׁבָּת גְּרוּסָה· חֲרוּתָה לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּכַלָּה בֵּין רֵעוֹתֶיהָ מְשֻׁבָּצָה· טְהוֹרִים יִירָשׁוּהָ וִיקַדְּשׁוּהָ בְּמַאֲמַר כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה· וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ· כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב יְכַבְּדוּהוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ· לָנוּחַ בּוֹ וְלִשְׂמוֹחַ בְּתַעֲנוּג אָכוֹל וְשָׁתוֹ· כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: מְשׁוֹךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ אֵל קַנּוֹא וְנוֹקֵם· נוֹטְרֵי יוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְהָקֵם· שַׂמְּחֵם בְּבִנְיַן שָׁלֵם וּבְאוֹר פָּנֶיךָ תַּבְהִיקֵם· יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: עֲזוֹר לַשּׁוֹבְתִים בַּשְּׁבִיעִי בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר לְעוֹלָמִים· פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קְטַנָּה סוֹעֲדִים בּוֹ לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים· צִדְקָתָם תַּצְהִיר כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים· יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָבָה תָמִים:

שביעי, את יום השביעי. כראוי לו, ליום השביעי. כל שומר שבת ל׳ ישעיה נ״ו, ו׳. מחללו, שלא לחללו. על פי פעלו, לפי פעולתו. איש על, במדבר א׳, נ״ב. לבניו כנ״ל. אריאל, בה״מ הנקרא אריאל לפי שהיכל צר מאחריו ורחב מלפניו ודומה לארי (מדות סוף פרק ד׳). נחליאל, היא התורה וכמו שדרשו חז״ל בערובין נ״ד על הפסוק וממתנה נחליאל (במדבר כ״א, י״ט). שאו, תהלים קל״ד, ב׳, ברוך ה׳, מ״א ח׳, נ״ו. המאחרים לצאת וכו׳ ר״ל מאחרים יציאת השבת וממהרים ביאתו, שמוסיפים מחול על הקדש. ושמחים בוי״ו החבור כנ״ל כי לאות וי״ו צריכים בסדר הא״ב, וגם דגוש הוא של הקדום. ערובו, ערובי תחומין וחצרות. זה היום, תהלים קי״ח כ״ד. זכרו ל׳ סוף מלאכי. גרושה, נלמדת, והפירוש התורה נלמדת מתוך מצות שבת וכמו שאמרו חז״ל מצות שבת היא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה (ירושלמי ברכות פרק ראשון ונדרים פרק ג׳ ודברים רבה פרש׳ ראה). חרותה, מל׳ חרות על הלוחות (שמות ל״ב, ט״ז) ר״ל מצות שבת היא חרותה ליום השביעי. רעותיה כנ״ל כמו בתהלים מ״ה ט״ו אשר משם לקוחה הלשון. משבצה, מוכללת. טהורים, ישראל. במאמר כל אשר עשה, באמירת ויכלו, ותבת כל כאן רומזת על ל׳ ויכלו. יום קדוש הוא, השבת. כדבר המלך, הקב״ה מלך מלכי המלכים, ותפס הל׳ אסתר ד׳, ג׳. כל עדת, שמות י״ב, מ״ז. משך, תהלים ל״ו, י״א. אל קנוא ונוקם, נחום א׳, ב׳. ונדרש בב״ר פ׳ ע״ט, ר׳ יונתן אמר, בשר ודם קנאה כובשתו, אבל הקב״ה כובש את הקנאה שנ׳ אל קנוא ונוקם ה׳. ועל זה יוסד החרוז, ר״ל תמשוך עלינו חסדך גם אם אינני ראוים לו, כי אתה אל קנוא ודרכך לכבוש את הקנאה. נוטרי יום השביעי, כן הגיה בעל מטה יהודה ונכון. זכור ושמור להקם, המקיימים זכור ושמור. שלם, ירושלים (תהלים ע״ו, ג׳). תבהיקם, ל׳ אור והבהרות, תרגום מזהב מדו, מזיו יקרה מבהיקין שמי שמיא (ש״ב כ״ב, י״ג). ירוין תהלים ל״ו, ט׳. בחריש ובקציר שמות ל״ד, כ״א. לעולמים כנ״ל והכוונה בעל מטה יהודה, ושעור החרוז עוזר לעולמים לשובתים בשביעי בחריש ובקציר. סועדים, סומכים סעודה. תצהיר, תאיר. הבה תמים כנ״ל סוף פיוט זה וסוף פסוק בש״א י״ד מ״א. וכן כתב בעל מטה יהודה, ומה שנוסף עוד בסדורים ה׳ אלהי ישראל תשועת עולמים תוספת טועות היא, כי הפייטן סדר פיוטו על ד׳ דלתות לכל חרוז וסוף כל חרוז הוא פסוק של מקרא.

ראשי החרוזים משה. ומשקלו ח' ח' תנועות.

מְנוּחָה וְשִׂמְחָה אוֹר לַיְּהוּדִים· יוֹם שַׁבָּתוֹן יוֹם מַחֲמַדִּים· שׁוֹמְרָיו וְזוֹכְרָיו הֵמָּה מְעִידִים· כִּי לְשִׁשָּׁה כֹּל בְּרוּאִים וְעוֹמְדִים: שְׁמֵי שָׁמַיִם אֶרֶץ וְיַמִּים· כָּל־צְבָא מָרוֹם גְּבוֹהִים וְרָמִים· תַּנִּין וְאָדָם וְחַיַּת רְאֵמִים· כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר לְעַם סְגֻלָּתוֹ· שָׁמוֹר לְקַדְּשׁוֹ מִבֹּאוֹ עַד צֵאתוֹ· שַׁבַּת קֹדֶשׁ יוֹם חֶמְדָּתוֹ· כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ: בְּמִצְוַת שַׁבָּת אֵל יַחֲלִיצָךְ· קוּם קְרָא אֵלָיו יָחִישׁ לְאַמְּצָךְ· נִשְׁמַת כָּל־חַי וְגַם נַעֲרִיצָךְ· אֱכֹל בְּשִׂמְחָה כִּי כְבָר רָצָךְ: בְּמִשְׁנֶה לֶחֶם וְקִדּוּשׁ רַבָּה· בְּרֹב מַטְעַמִּים וְרוּחַ נְדִיבָה· יִזְכּוּ לְרַב טוּב הַמִּתְעַנְּגִים בָּהּ· בְּבִיאַת גּוֹאֵל לְעוֹלָם הַבָּא:

שם המחבר מנחם חתום בתוכו מתחלת החרוז השני.

מַה־יְּדִידוּת מְנוּחָתֵךְ· אַתְּ שַׁבָּת הַמַּלְכָּה· בְּכֵן נָרוּץ לִקְרָאתֵךְ· בּוֹאִי כַלָּה נְסוּכָה· לְבוּשׁ בִּגְדֵי חֲמוּדוֹת· לְהַדְלִיק נֵר בִּבְרָכָה· וַתֵּכֶל כָּל־הָעֲבוֹדוֹת· לֹא תַעֲשׂוּ מְלָאכָה: לְהִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגִים· בַּרְבּוּרִים וּשְׂלָו וְדָגִים: מֵעֶרֶב מַזְמִינִים· כָּל־מִינֵי מַטְעַמִּים· מִבְּעוֹד יוֹם מוּכָנִים· תַּרְנְגוֹלִים מְפֻטָּמִים· וְלַעֲרוֹךְ כַּמָּה מִינִים· שְׁתוֹת יֵינוֹת מְבֻשָּׂמִים· וְתַפְנוּקֵי מַעֲדַנִּים· בְּכָל־שָׁלֹשׁ פְּעָמִים· להתענג: נַחֲלַת יַעֲקֹב יִירָשׁ· בְּלִי מְצָרִים נַחֲלָה· וִיכַבְּדוּהוּ עָשִׁיר וָרָשׁ· וְתִזְכּוּ לִגְאֻלָּה· יוֹם שַׁבָּת אִם־תְּכַבֵּדוּ· וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה· שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹדוּ· וּבַשְּׁבִיעִי נָגִילָה· להתענג: חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִים· וְגַם לַחֲשׁוֹב חֶשְׁבּוֹנוֹת· הַהִרְהוּרִים מֻתָּרִים· וּלְשַׁדֵּךְ הַבָּנוֹת· וְתִינוֹק לְלַמְּדוֹ סֵפֶר· לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת· וְלַהֲגוֹת בְּאִמְרֵי־שֶׁפֶר· בְּכָל־פִּנּוֹת וּמַחֲנוֹת· להתענג: הִלּוּכָךְ תְּהֵא בְנַחַת· עֹנֶג קְרָא לַשַּׁבָּת· וְהַשֵּׁנָה מְשֻׁבַּחַת· כְּדָת נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת· בְּכֵן נַפְשִׁי לְךָ עָרְגָה· וְלָנוּחַ בְּחִבַּת· כַּשּׁוֹשַׁנִּים סוּגָה· בּוֹ יָנוּחוּ בֵּן וּבַת· להתענג: מֵעֵין

יום שבתון, שעור החרוז, יום השבת יום מחמדים הוא למנוחה ולשמחה ולאור ליהודים. כל ברואים ועומדים, הנה כל העולם, ומעידו הכל היה נברא ועומד בששת ימי בראשית, וכמו שאמר והולך בחרוז הזה. כי ביה, ישעיה כ"ו, ד'. כי בו, בראשית ב', ג'. יחליצך, מל' רעב והחליצנו. נשמת כל חי, ר"ל תתפלל נשמת כל חי גם קדושת נעריצך בתפלת שבת. אכל בשמחה עפ"ה קהלת ט', ז'. וי"ל לאמר שהתפללת אז תאכל בסעודה. וקדוש רבה, קדוש של יום נקרא כך (פסחים ק"ו).

נסוכה, ל' מלכות. ותכל כל, ל' יחיד על רבים, וכן הרבה בל' הפייטנים. ברבורים עי' מ"א ה', ג' ופירש רד"ק עופות פטומים. ותפנוקי, ל' תענוג. בכל שלש פעמים, נגד שלש סעודות. נחלת יעקב, עפ"ה ישעיה נ"ח, י"ד. וכמו שאמרו חז"ל בשבת קי"ח כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. אם תכבדו, כמו שאמרו בשמות רבה סוף פ' כ"ה אלו משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד בא וכויקרא רבה פ' ג' אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת, וכן אמרו בשבת קי"ח, ע"ב. והייתם שמות י"ט, ה'. חפציך אסורים, יסודו בשבת דף קי"ג חפציך אסורין חפצי שמים מותרין, דבור אסור הרהור מותר. ושם דף ק"נ משדכין על התינוקות ליארס בשבת ועל התינוק ללמדו ספר, משבונות שעברו ושעתידין להיות אסור לחשבן. למנצח בנגינות, ר"ל ספר תהלים. באמרי שפר, בדברי תורה. תהי בנחת עפ"י שבת קי"ג לא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול. ענג קרא לשבת, עפ"ה ישעיה נ"ח, י"ג. לך ערגה מל' כאיל תערג (תהלים מ"ב, ב'). בחבת, באהבה. ושם בל' סמיכות בעבור שווי החרוז. כשושנים סוגה ל' שיר ז', ג'. וכאן לקוח

עולם הבא· יום שבת מנוחה· כל המתענגים בה· יזכו לרב שמחה· מחבלי משיח· יצלו לרוחה· פדותנו תצמיח· ונס יגון ואנחה: להתענג:

משקלו ט' תנועות בחלק הראשון של כל פרט, ושני חלקים האמצעים של כל חרוז בעלי ו' תנועות והאחרון בעל ד' תנועות. וסימנו בו מרדכי בר יצחק חזק.

מה יפית ומה נעמת בתענוגים· את שבת משוש נוגים· לך בשר ונם דגים· נכונים מבעוד יום: מערב עד ערב לב חדים· כבא עתך עת דודים· גיל וששון ליהודים· למצוא פדיום: ואת ענג להתענג בממתקים· בתענוגות בני אדם· ויין כי יתאדם· ושאר משקים: ראה וקדש ביום קדש עלי יין· זכרהו ואם אין· עלי לחם בצע בעין· יפה לקדשו: שמרהו בהלכותיו מעבודות· מאבות ותולדות· שיר לאל תן להודות· זכור לקדשו: כל שמר יום שבת מחללו· מחוללו ימחל מעלו· ובא גואלו שמו שילה· יובל שי לו: דבר סמן טוב לך במן ואות דגל· סמבטיון מתגלגל· בכל יום נח כעם סגל· ישבתו וישקטו: המורחים ולא נחים עדי ששי· ותשלחם לחפשי· בגדי שש וגם משי· לכבדך יעטו: ויאמרו באי כלה מה תאחרי· הן שלחן וגם נרך· ערוכים כי בא אורך· קומי אורי: כבוד יי עליך כאור זרח· בעת יצר בלי טרח· קצות מערב וגם מזרח· צפון וימין: עליונים ותחתונים במאמרו· עלי תבל שם אורו· ובחטוא יציר ליוצרו· בקשו להטמין: ואת חלית פני קונך ולא נטמן· יום אחד למוצאיו· אז נגנז ליראיו· יין עסים

לבוד של השבת שהוא שעתיד ומסוגל בעולם כגון של שובים. מעין עולם הבא, ע"פ ברכות נ"ז, ע"ב, ג' מעין עולם הבא אלו הן שבת וכו'. מחבלי משיח יצלו, ע"פ שבת קי"ח כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מחבלו של משיח וכו'.

מה יפית ל' שיר ז', ז'. וכתב בתענוגים בשב"א בעבור המשקל. משוש נוגים, כמשמחת האבלים. לך, בשבילך. חדים, שמחים מענין חדוה. עת דודים, בעבור שנמשלה השבת לכלה האומר כל' זה ע"פ שיר ד', י'. פדיום הנוסף סעודות שבת ימי המעשה. בממתקים, דברים מתוקים כמו נחמיה ח', י'. בתענוגות ל' קהלת ב', ח'. ויין ל' משלי כ"ג, ל"א. עלי יין זכרהו, ואם אין, עלי לחם בצע בעין יפה, לקדשו, בן לאמר הכתוב לענין הכנסה, וראה באורי לסדר הקינות דף 34. מאבות ותולדות, שלא תעשה שום מלאכה מן אב מלאכה בן תולדתה. שיר לאל תן ר"ל תאמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות וכו' כדי שתזכור לקדשו. מחוללו, יולדו ל' אל מחוללך (דברים ל"ב, י"ח). ימחל מעלו, חטאו, וע"פ שבת קי"ח כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו שנ' שומר שבת מחללו, אל תקרי מחללו אלא מחול לו. שמו שילה, בסנהדרין דף צ"ח, ע"ב משיח מה שמו, דבי ר' שילא אמרי שילה שמו שנ' עד כי יבא שילה (בראשית מ"ט, י'). והילקוט ישעיה רמז רפ"ח עתידין אומות העולם להביא דורון למלך המשיח, וכן הוא אומר עד כי יבא שילה, קרי בה עד כי יובל שי לו. יובל שי, יובא מנחה. במן, שלא ירד בשבת. ואות דגל, ועוד אות אחרת נראה לעינים כמוה של הדגל, ומה היא האות הזאת? סמבטיון מתגלגל בכל יום, הוא נהר המושך ומשליך אבנים בכל יום וביום השבת ינוח (ב"ר פ' י"א). כעם סגל, כמאמר עם סגולה הוא ישראל. ישבתו וישקטו כן גם גם העבד כהוא. ותשלחם ר"ל אתה שבת תשלחם לחפשי. יעטו, ילבשו. כי בא אורך, ישעיה ס', א'. כאור זרח ר"ל יהי כבוד ה' עליך כאותו האור אשר זרח בעת אשר יצר הבורא את כל העולם. עליונים וכו' כל זאת יסודו בחגיגה דף י"ב אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן, ולמי גנזו, לצדיקים לע"ל. ובב"ר פ' י"ב, ל"ו שעות שמשה אותה האורה, י"ב של ערב שבת וי"ב של ליל שבת וי"ב של שבת, כיון ששמשה(?) אדם הראשון בקש לגנזה, חלק כבוד לשבת שנ' ויברך אלהים את יום השביעי, ובמה בירכו באור. יציר אדם הראשון. בקשו, בקש הקב"ה להטמין אותו האור. ואת השבת. חלית פני ל' ויחל משה. למוצאיו, לשומרי שבת. יין עסים, יין המשומר לצדיקים

ומן: יהי לזכרך ולשמרך ונצל. מכל־רע וישכן בצל. עצי עדן ושם אצל. ישרים יתן: סעודותיו ושבתותיו אשר שלש. כאיש ענו בדת פלש. במקרא חד היום שלש. רמז שלשתן: יעלה אם־שלש־אלה יעשה לה. מחבלים וגם צירים. יצל ובלי מצרים. יירש נחלה: ברכות יעטה מורה בראשיתך. ויש תקוה לאחריתך. ושבו בנים בצאתך. להבדיל ישאו: כוס רויה להלל יה בשיר ורן. בקול נעים קרא בגרון. ללותך בנין אהרן. בשיר יקראו: כבוד מלכים וכל־מלכים ללוותם. הפחות והסגנים. בשבחות וברננים. בכל־עת צאתם: יצו חסדו קדוש יעקב ליל ויומם. ואז לוים על מקומם. ינצחו שיר אשר זמם. בכל־מיני זמר: עלי עולה אשר כפולה ביום שבת. כאהבת יום ברב חבת. עם נצור כאישון בת. עין נשמר: מי יפאר גדל פאר המלכה. מנתה אפים. הליכתה אלפים. אמה ארכה: חי זקף מך בקוראי שמך שמע עליון. ואל תחרש לרש ואביון. וקבל ניב ותם הגיון לבבו נשפל: מזון ארחה ליום מנוחה. בעת יחסר. יוחן בפת דג ובשר. ישב כשר בלי מחסר. לחמו נכפל: יום שביעי כמרועי אזי קשבו. ברדת דגן שמים. בתת לחם יומים. איש תחתיו שבו:

ראשי החרוזים יהונתן חזק

יום שבת קדש הוא. אשרי האיש שמרהו. ועל היין זכרהו. ואל ישים אל־לבו. הכיס רק ואין בו. ישמח וירוה. ואם לוה. הצור יפרע את־חובו: הבשר יין ודגים. לא־יחסר בתענוגים. ואם־שלש־אלה לפניו צגים. זה יהיה שכרו. אשר חפץ ביקרו. יוסף חצה דג ומצא. מרגליות בבשרו: ואם שלחן בדת ערוך. ומלאך אל ישנה ברוך. זה יהיה זמן ארוך. ואויביו

לעיל. ומן, ומזון, הוא סעודת לחם. יהי לזכרך, ר"ל אותו השר יהי שמור לאותם השומרים ואומרים את השבת. פלש, גלה בתורה באותו פסוק אשר בא בו תיבת היום ג' פעמים הוא בשמות ט"ז, כ"ה. וכמו שדרשוהו בשבת דף קי"ז ע"ב. יעלה מעלה העושה כן ויקיים ג' סעודות. יעשה לה, לשבת. מחבלים וגם צירים יוצל, ובלי מצרים יירש נחלה, כן אמרו בתיבות לענין השבת, וכן הרבה נפיוט זה. ברכות, ל' תהלים פ"ד, ז'. מורה, הקב"ה, כמו מי כמהו מורה (איוב ל"ו, כ"ב). ויש תקוה, ל' ירמיה ל"א, י"ז. בנים, ישראל. להבדיל, לעשות הבדלה. כוס רויה של' תהלים כ"ג, ה'. והוא מחובר למעלה ממנו, ר"ל להבדיל ישאו כוס רויה, יקחו כוס מלא יין לעשות עליו הבדלה. בנין אהרן, ר"ל בשירים של אליה הנביא, ואמרו חז"ל פינחס זה אליה (ילקוט רמז פ' פינחס ופרקי ר"א פרק מ"ז) וא"כ הוא מין אהרן. הפחות והסגנים, שניהם ל' שרים. על מקומם, על הדוכן. ינצחו, יזמרו. זמם, חשב. עלי עולה, הלוים יזמרו שיר על העולה אשר כפולה ביום השבת, שני כבשים למוספים. כאישון בת עין, עש"ה תהלים י"ז, ח'. אפים, כפולה, לחם משנה. ניב, ל' דבור. הגיון לבבו שמשכות לבו בשפל. ארוחה, ל' סעודה כמו סוף מלכים. יוחן, בשם יחנן אותו. כמרועי אזי קשבו, כאשר שמעו אז מן רועי, הוא משה רבנו שהיה רועה אותם במדבר. לחם יומים, שמות ט"ז, כ"ט.

ואם לוה לכבוד שבת, ומ"מ ביצה דף ט"ו, ב' אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע. יוסף חצה דג, שכן יהיה כאשר של יוסף שחלה את, והמעשה בשבת דף קי"ט יוסף מוקיר שבתא הוה, והביאו פעם אחת בע"ש את לשבור ואמרו להם לכו אצל יוסף מוקיר שבתא דרגיל

יִהְיוּ כְדִמְן · וּמַלְאָךְ רַע יַעֲנֶה אָמֵן · בְּעַל כָּרְחוֹ · יְסַפֵּר שִׁבְחוֹ · שְׁמוֹ יַעֲלֶה כְּטוֹב שָׁמֶן: נָשִׁים נֵרוֹת תַּדְלֵקְנָה · וְחֹק נִדּוֹת תַּחֲזֵקְנָה · וְהַחַלּוֹת תַּסֵּקְנָה · יָגֵן בְּעֵדֶן זְכוּתָן · יוֹם בָּא עֵת לֵדָתָן · וְאִם לֹא עָבְרוּ · וְנִזְהָרוּ · אֲזַי קְרוֹבָה לֵדָתָן: תְּנוּ שֶׁבַח וְשִׁירָה · לָאֵל אֲשֶׁר שַׁבָּת בָּרָא · וְלָנוּ בוֹ נָתַן תּוֹרָה · קָרָא לְמשֶׁה מַתָּנָה · בְּבֵית גְּנָזַי הִיא טְמוּנָה · לֵךְ יָאֲתָה · וְקַח אוֹתָהּ · תְּנָה לַעֲדַת מִי מָנָה: נֶפֶשׁ כִּי נֶאֱנָחָה · בָּא שַׁבָּת בָּא מְנוּחָה · גִּיל וְשָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה · בָּרְכוּ וְקַדְּשׁוּ בְּמָן · מִלְּהְיוֹת לְעַם לֹא אַלְמָן · וְהַשַּׁבָּת · נֶפֶשׁ מְשִׁיבַת · בְּפִסַּת בַּר אֲשֶׁר טָמָן: חֻקּוֹתֶיהָ בְּמָרָה · נִצְטַוּוּ בְּאַזְהָרָה · כַּהֲרָרִים בְּשַׂעֲרָה · תְּלוּיִם הִלְכוֹתֶיהָ · שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתֶיהָ · יִנְחֲלוּ · לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ · שַׁבָּת בְּצִבְאוֹתֶיהָ: זֶה הָאוֹת אֲשֶׁר שָׂם אֵל · בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל · וּבַשְּׁבִיעִי אֲשֶׁר הוֹאֵל · סַמְבַּטְיוֹן הַנָּהָר · שֶׁבְּכָל יוֹם רָץ וְנִמְהָר · יוֹכִיחַ בּוֹ מְנוֹחַ · תָּשִׁיב לְמִין הַנִּמְהָר: קוֹלֵי קוֹלוֹת יֶחְדָּלוּן · בְּעֵת שִׁירַי יִגְדָּלוּן · כִּי כְמוֹ טַל הֵם יִזָּלוּן · וְאַל יַשִּׁיגוּ גְּבוּלַי · בְּאֹרַח שִׁיר נָפַל חֲבָלַי · הִתְקוֹשְׁשׁוּ · וְאַל תְּשַׁמְּשׁוּ · בְּנֵזֶר שִׁיר שְׂפָתָהּ לִי:

כרתבי החרוזים מחוס יצחק.

יוֹם זֶה לְיִשְׂרָאֵל אוֹרָה וְשִׂמְחָה · שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה

צִוִּיתָ פִּקּוּדִים · בְּמַעֲמַד סִינַי · שַׁבָּת וּמוֹעֲדִים · לִשְׁמוֹר בְּכָל־שָׁנַי ·
לַעֲרוֹךְ לְפָנַי · מַשְׂאֵת וַאֲרוּחָה · שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה

חֶמְדַּת הַלְּבָבוֹת · לְאֻמָּה שְׁבוּרָה · לִנְפָשׁוֹת נִכְאָבוֹת · נְשָׁמָה יְתֵרָה ·
לְנֶפֶשׁ מְצֵרָה · יָסִיר אֲנָחָה · שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה

לקנות והביאוהו לפניו והוא קנה את הדג, וכאשר קרעו אותו מצא בו מרגלית ומכר אותה בשלש עשרה עליות של דינרי זהב. יענה אמן, עס שבת קי"ט ע"ב ב' מלאכים מלוין לו לאדם בע"ש מבהכ"נ לביתו אחד טוב וכו' כמעתקתיו למעלה דף 196. נשים נרות הוא ע"פ משנה שבת ל"א, ב'. על שלש עבירות נשים מתות בשעת לדתן וכו'. תסקנה, תארכנה. ולנו בו נתן תורה, בשבת נתנה תורה (שבת פ"ו ע"ב). מתנה בבית גנזי, ע"פ שבת י' ע"ב אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. לא אלמן, ירמיה נ"א, ה'. נפש משיבה, היא משיבת נפש. בפסת בר, תהלים ע"ב ט"ז, והטעם פה על המן. במרה נצטוו, כדאיתא בשבת פ"ז ע"ב וסנהדרין נ"ו ע"ב. כהררים בשערה, כמשנה חגיגה דף י' הלכות שבת חגיגות ומעילות הרי הם כהררים התלוין בשערה שהן מקרא מועט והלכות מרובות. שכלו שבת, הוא העולם הבא. תשיב למין הנמהר, אם ישאל מין ואפיקורוס איכה נדע שיום השבת הוא יום השביעי תוכל להשיבו מסמבטיון אשר ינוח בו ביום, כדאיתא בב"ר פרשה י"א. הנמהר, ל' פתי כמו ולבב נמהרים (ישעיה ל"ב, ד'). והנוסחא בכ"ל ע"פ תכונת השיר אשר חלק האחרון שבכל חרוז נחרז עם חלק הראשון שבו. ובנוסחא אחרת מצאתי „המבנים והנבר". קולי קולות יחדלון, כאן עשה הפייטן את שלמו בשירו ואמר שלא יתפאר אחר בנוסחתו. התקוששו צפניה ב', א'. ופירש שם רד"ק התאספו מוטיבם, ונראה שכוונה זו לאמר פה הפייטן ר"ל הזהרו לתפוש נאותת שירי לשירכם. בנזר, בכתר.

יום זה, זמר נאה זה נמצא בסדורי הספרדים. משאת, מל' וישא משאת (בראשית מ"ג, ל"ד) ר"ל מנות הסעודה. וארוחה, גם הוא ל' סעודה, כמו בסוף מלכים. חמדת הלבבות, היא השבת. נשמה יתרה, כנזכר' ביצה דף ט"ז ותענית דף כ"ז ועם' כותרים פ' י"ז נשמה יתרה נותן הקב"ה באדם ערב שבת ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו עכ"ל ופירש רש"י נשמה יתרה, רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. וכן כתב הרמב"ם בתשובתו (מובאה אבודרהם בסדר מ"ש) נשמה יתרה היא המנוחה והעונג שבנפש מוצאה בשבת כאילו היא נשמה יתרה, ובשבתנם לימי המעשה ובענוי באלו אבדה ממנו.

קִדַּשְׁתָּ בֵּרַכְתָּ. אוֹתוֹ מִכָּל־יָמִים. בְּשֵׁשֶׁת כִּלִּיתָ. מְלֶאכֶת עוֹלָמִים.
בּוֹ מָצְאוּ עֲגוּמִים. הַשְׁקֵט וּבִטְחָה. שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה

לְאִסּוּר מְלָאכָה. צִוִּיתָנוּ נוֹרָא. אֶזְכֶּה הוֹד מְלוּכָה. אִם שַׁבָּת אֶשְׁמְרָה.
אַקְרִיב שַׁי לַמּוֹרָא. מִנְחָה מֶרְקָחָה. שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה

חַדֵּשׁ מִקְדָּשֵׁנוּ. זָכְרָה נֶחֱרֶבֶת. טוּבְךָ מוֹשִׁיעֵנוּ. תְּנָה לַנֶּעֱצֶבֶת.
בְּשַׁבָּת יוֹשֶׁבֶת. בְּזֶמֶר וּשְׁבָחָה. שַׁבַּת מְנוּחָה: יום זה

ראשי החרוזים ישראל.

יָהּ רִבּוֹן עָלַם וְעָלְמַיָּא. אַנְתְּ הוּא מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא:
עוֹבַד גְּבוּרְתֵּךְ וְתִמְהַיָּא. שְׁפִיר קֳדָמָךְ לְהַחֲוָיָה: יה רבון.

שְׁבָחִין אֲסַדֵּר צַפְרָא וְרַמְשָׁא. לָךְ אֱלָהָא קַדִּישָׁא דִּי בְרָא כָּל־נַפְשָׁא.
עִירִין קַדִּישִׁין וּבְנֵי אֱנָשָׁא. חֵיוַת בָּרָא וְעוֹפֵי שְׁמַיָּא: יה רבון.

רַבְרְבִין עוֹבְדָיךְ וְתַקִּיפִין. מָכֵךְ רָמַיָּא וְזָקִף כְּפִיפִין.
לוּ יְחֵא גְבַר שְׁנִין אַלְפִין. לָא יֵעֹל גְּבוּרְתֵּךְ בְּחֻשְׁבְּנַיָּא: יה רבון.

אֱלָהָא דִּי לֵהּ יְקָר וּרְבוּתָא. פְּרֹק יַת־עָנָךְ מִפֻּם אַרְיָוָתָא.
וְאַפֵּק יַת־עַמָּךְ מִגּוֹא גָלוּתָא. עַמָּךְ דִּי בְחַרְתְּ מִכָּל־אֻמַּיָּא: יה רבון.

לְמִקְדָּשָׁךְ תּוּב וּלְקֹדֶשׁ קֻדְשִׁין. אֲתַר דִּי בֵהּ יֶחֱדוּן רוּחִין וְנַפְשִׁין.
וִיזַמְּרוּן שִׁירִין וְרַחֲשִׁין. בִּירוּשְׁלֵם קַרְתָּא דִּי־שְׁפַרַיָּא: יה רבון.

והראב"ע לבראשית ב', ג' ושמות כ', ח' פירש כי בשבת יתחדש בגוף יתרון כח ובנשמה יתרון השכל. וזה ג"כ כוונת הזוהר (ויקהל דף כ"ג וזוהר חדש דף ע"ו גם תקוני הזוהר תקון כ"א) באמרו כי נפש יתירה היא רוח הקדש השורה עליו. ומן הטעם הזה חסידים נוהגים לשבת בשבתים כדי להשיג הנפש השלמעלה של חנוך הזוג הזה. והרב אלגאזי בספרו אהבת עולם כתב על ענין נשמה יתרה בשבת, כי כדרך הטבע שנוי וסת תחלת חולי מעים, והאדם שהוא מורגל לאכול בכל ימות השבוע וביום השביעי ישבות ויבוא לאכול שיבוא לידי חולי ע"י שנוי זה כי כן כלהות לאכול ישלה נגוהו, וכן גם ביום השבת יאכל הרבה משה שיאכל בימי החול וע"כ כפי הטבע יכול לבוא לחולי, אמנם השם ית' שם נשמה בשבת שאע"פ שיבוא בו האדם ויאכל וישתה הפך המורגל אצלו. בכל זאת לא ירגיש ולא יחלה. וראה עוד גם' בשמת חיים לר' מנשה בן ישראל דף כ"ג. בצרה, שהיא בלשר, שענין אשר שלוה (ירמיה מ"ט, ט"ח). עגומים, שגורת עגמה נפשי (איוב ל', כ"ה) ל' דאגה. שי למורא, תהלים ע"ו, י"ב.

יה רבון, זמר נאה זה מחברו המשורר הגדול ר' ישראל בר משה בר לוי נג'ארה שהיה רב בעזה בארץ ישראל בחצי השני למאה השלישית לאלף שלנו, וגלה נקבץ פיוטיו הנקרא זמירות ישראל, וחתום שם המחבר בראשי החרוזים הוזר סבוסף בל' ארמי ברורה, רק שנפלו בו קצת שבושי נקוד ותקנתים. להחויא כל"ל (דניאל ב', י'). צפרא ורמשא, בבקר ובערב. עירין, מלאכים (דניאל ד', י"ד) חיות ברא, חית השדה (שם ד', י'). רברבין עובדיך, גדולים מעשיך. עובדיך הוא ברבים מן עובד בבנוי הנוכח, והיו"ד תהיה בקמץ ולא בשוא נדכר. מכך וכו' משפיל גאים וזוקף כפופים. יחא כל"ל והוא עתיד מקובל מן יחיא אלפין הכפ"ם רפויה (דניאל ז', י'). יעל עתיד מערה עלל בקל כמו תעל (דניאל ב', ט') והפירוש לא יכנס לגבורתך ולא יוכל לספרם. בחשבניא כן נקודו בהשקל שלשניא (דניאל ו', כ"ו) דקרניא (עזרא ד', ט"ו). יקר, כבוד, ונקוד בקמץ (דניאל ב', ו'. ל"ו). ורבותא, וגדולה. פרק, גאול את הצאן מפי האריות. למקדשך, הקו"ף בחירק כמו בעברית ודוגמת מקדש, מהכב (דניאל ב' ו' כ"ם. עזרא ז' ט"ו). יחדון, ישמחו. והוי"ו בחולם לא בשורק.

זמר לשבת וחנוכה.

סימן בו אני ליב ברבי עזר.

אֶזְכְּרָה רַחֲמֶיךָ. בְּשִׁירָה וּבְשִׂמְחָה. שֶׁהוֹשַׁעְתָּ עַמֶּךָ. מִצָּרָה לִרְוָחָה:
נָקַמְתָּ נִקְמָתֵנוּ. עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ נֶאֱמָנִים. לְהָפֵר תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ. בִּקְּשׁוּ הַיְּוָנִים:
יָדְךָ הוֹצִיאָנוּ. מִצָּרָה וְצוּקָה. עַל־כֵּן קָבְעוּ לָנוּ. שְׁמֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה:
לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ. גְּבוּרוֹת אֱלֹהֵינוּ. לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. נִזְכֶּה בְּיָמֵינוּ:
יְהֶרְנָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי. בְּרֹב חֲסָדֶיךָ. לֶחֶם חֻקִּי הַטְרִיפֵנִי. בְּכָל־כֹּחִי אֲיַחֲדֶךָ:
בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ. רַחוּם מוֹשִׁיעֵנוּ. כִּישׁוּעַת עַמֶּךָ. יִרְאוּ עֵינֵינוּ:
עוֹזֵר דַּלִּים אַתָּה אֵל. מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ. וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל. בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

השיר הזה יש לאמרו סמוך לברכת המזון.

צוּר. מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ. בָּרְכוּ אֱמוּנַי. שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ. כִּדְבַר יְיָ:
הַזָּן אֶת־עוֹלָמוֹ. רוֹעֵנוּ אָבִינוּ. אָכַלְנוּ אֶת־לַחְמוֹ. וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ.
עַל־כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ. וּנְהַלְּלוֹ בְּפִינוּ. אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ. אֵין־קָדוֹשׁ כַּיְיָ: צור.
בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה. נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ. עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה. שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ.
מָזוֹן וְצֵידָה. הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ. חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ. וֶאֱמֶת יְיָ: צור.
רַחֵם בְּחַסְדֶּךָ. עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ. עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ. זְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ.
בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ. רוּחַ אַפֵּינוּ. מְשִׁיחַ יְיָ: צור.
יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ. עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא. וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ. וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה.
הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ. יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה. עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא. כְּבִרְכַּת יְיָ:
צוּר. מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ. בָּרְכוּ אֱמוּנַי. שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ. כִּדְבַר יְיָ:

אזכרה רחמיך, הוא זמר נאה ואין בלשונו שאינו צריך לבאור.

צור משלו, השיר הזה נתיסד בארבעה חלקיו כנגד ברכת הזן וברכת הארץ וברכת ירושלים, שהם דאורייתא, והחרוז האחרון הוא נגד ברכת הכוס. והנה הזמר הזה אינו מדבר כלל מעניני השבת רק הוא שבח והודאה לאמרו קודם ברכת המזון, ומה שאין אומרים אותו בכל יום, לפי שאין פנאי לזה בימי המעשה, אך בי"ט יש לאמרו כמו בשבת. צור משלו וכו' שעורו, אתם אמוני ברכו את הצור אשר אכלנו משלו. כדבר ה', שצוה לברך ברכת המזון אחר שאכלנו ושבענו. אין קדוש כה' ש"א ב', ב'. נברך אלהינו כצ"ל וכן הגיה בעל ע"י. חסדו גבר, תהלים קי"ז, ב'. רחם וכו' שעורו, צורנו רחם בחסדך על עמך. זבול, כמ"ש מ"א ח', י"ג. רוח אפינו, איכה ד', כ'. תמלא, מכל טוב ומשפט וצדקה וכמו שכתוב מלא ציון משפט וצדקה (ישעיה ל"ג, ה').

כשאר נכנסים לבה"כ ואומרים כל סדר הברכות עם הקרבנות כמו בימות החול אלא שמוסיפים וביום השבת. ומתעטפים בציצית אבל אין מניחים תפלין (כי שבת וי"ט לאו זמן תפלין הוא). ואח"כ מתחילים ברוך שאמר בנועם קול זמר, ואומרים פסוקי דזמרה ומדלגים מזמור לתודה ומוסיפים למנצח מזמור לדוד ושאר המזמורים המדברים מענין בריאת שכלו בשבת ומתן תורה שהיה בו. ואומרים יהי כבוד ואשרי והללויה וכו' עד ישתבח ולא מתחילים כאן נשמת.

אם שבת איבערגעהט בעטעט מאן פאן אדון עולם אן ה"ו, ועשבת וביום השבת חיין, לאססט מזמור לתודה חויז, זאגט למנצח מזמור לדוד הו"ו ביז ישתבח, דאן פאנגט מאן היער איט נשמת אן.

נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ· וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד· מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אַתָּה אֵל· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס וּמְרַחֵם בְּכָל־עֵת צָרָה וְצוּקָה· אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה: אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים· אֱלוֹהַּ כָּל־בְּרִיּוֹת· אֲדוֹן כָּל־תּוֹלָדוֹת· הַמְהֻלָּל בְּרֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת· הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים· וַיָי לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן· הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים· וְהַמֵּשִׂיחַ אִלְּמִים· וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ

נשמת, תיקן בזמן המשנה, כי כן נשאל שהאמצעי נחלק ממנו לברכת הגשמים בגמ' ברכות נ"ט, ב' ותענית ו' ע"א, אשר נראה מזה כי הנוסחא בכר ידועה להם בנוסחא שהיה בפי כל מימים קדמוני, ומוזכר ג"כ בפסחים קי"ח לחתום בו את הגדת ליל פסח, ונקרא גם ברכת השיר בשבור שהיא ברכה גדולה בעין שירה. ושאלתי בפירוש יען הניח לסדור כ"י משנת קס"ז והוא בסמנו, מהריו"ש ז"ל שמעתי מר' יהודה בר יצחק שר' שמעון בן כיפא יסד נשמת עד מי ידמה לך עכ"ל ובפירוש אחר שלחתי נוה"ל שמעון בן כפה וי"א שמעון בן שטח יסד את נשמת ורמז שמו בו למפרע דהיינו ש' שוכן עד מ' מי ידמה ע' עד הנה עזרונו ו' ואילו פינו נ' נשמת עכ"ל. נשמת כל חי עפ"י כל הנשמה תהלל יה. ורוח כל בשר עפ"י איוב י"ב, י'. תמיד, שמירו, ורוח כל בשר תפאר ותרומם תמיד זכרך מלכנו. מן העולם, תהלים ק"ו, מ"ח. ומעשו, לנצח ולעולמי עד. ובמדרש תהלים נדרש מן העולם, מן עלמא דהיינא ביה, ועד העולם, עד עלמא דאתן ביה. ומבלעדיך עפ"י ישעיה מ"ד, ו'. ומ"ה, כ"א. ומפרנס מלה תלמודית, ונל' הסקרה הוא מכלכל. והספרדים גורסים ועונה במקום ומפרנס, וכן הוא בס' רב עמרם. מלך אלא אתה. בסידור ספרדים „מלך עוזר וסומך אלא אתה" וכן בס' רב עמרם. אלהי הראשונים עפ"י ישעיה מ"א, ד'. בְּרִיּוֹת כן נקודו כאשר בארתי למעלה דף 58. בְּרֹב התשבחות. בכ"י גם בנוסח הרמב"ם גורס המהלל בכל התשבחות. והספרדים גורסים המהלל בתשבחות, אמנם בסדורי רע"ה ורפ"ז וכל ס"י בְּרֹב התשבחות, וכנהת מיסוני בסדר תפלה דתה לשון זו מפני שהקשו בגמ' ברכות נ"ט ותענית ו' רוב ההודאות ולא כל ההודאות? אמנם לדעת כי קושיא זו לא תתכן אלא על הוראה של רוב כמו שהאמצעי בה חז"ל שהם לקחוה לבורות על חלק מן חלקים שהוא ביותר גדול בהם ובל"א רמז מייסעט כגון רוב הכוס (פסחים ק"ח) שפירושו החלק היותר הגדול מן היין שבכוס, וכן רמזו ורובו בסכה (סוכה דף כ"ט) ירושיבם. אבל בל' המקרא לא נמצא בך הוראת רוב אלא בכל מקום שמעו מרבית הדבר וגם מסודי התפלה לקחוהו בהוראה זו וע"כ גם באן ברב התשבחות טעמו בריבוי התשבחות ובל"א רייח מעננעע, ואין קשה בו, ובבר בפר זאת רוה"ב בסדורו וראה גם למעלה דף 45. הַמְנַהֵג כמ"ש רפה בכל ספרים מדויקים ובכ"ל כמו המְסַחֵר (ויקרא י"ד, י"א). וה' לא ינום עפ"ב תהלים קכ"א, ד'. ובכ"י גם בסדור רפ"ז גם גורם כן וה' הִנֵּה לא ינום. והמקיץ כן הוא בכל הנוסחאות וכתב המכלול בדף כ"ד אע"פ שארז קוץ לעולם עומד בהפעיל במו לא הקיץ בעבר (מ"ב ד', ל"א) הקיצו (ישעיה כ"ו, י"ט) בשאלה לומר פלוני העיר את פלוני משנתו תאמר הֱקִיצו. ע"ב לדקו האומרים בתפלתם המקיץ נרדמים ולא לדקו התופסים עליהם, וכן אמר חכם גדול (הוא ר' משה בן עזרא הסלח) בשמוע בלשון בפיוטו (המתחיל מפני פחד ה' לבאתי סות אימים) הֱקִיצוני רעיוני ופיגוני נרדמים עכ"ל. נרדמים, בל' תרדמה ושגורת מה לך נרדם (יונה א', ו'). ובכ"י אחד גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז הגירסה רדומים יכתב הכל בו וז"ל כתב הר' אשר ז"ל המגיה בנשמת כל חי המעורר נרדמים איני יודע למה, כי רדומים יתכן לומר וכן נהגו לומר ונראה לי כי שם בינוני לפיר רודם (תהלים ע"ח כ"ט) פי' יען מן רדם עכ"ל ואני הקטן אומר שאין לומר רדומים כי בכל המקרא שרש רדם אינו אלא בנפעל ואלא רודם

נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים· לְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים: אִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ וְיָדֵינוּ פְרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת· אֵין אֲנַחְנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת־שְׁמֶךָ· עַל־אַחַת מֵאֶלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים וְרִבֵּי רְבָבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם־אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ· בְּרָעָב זַנְתָּנוּ וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ· מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ· וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ· וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד־הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ· וְלֹא־עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ· וְאַל־תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל־כֵּן אֵבָרִים

נופלים ס"א הוא ל' רדוי לכל המפרשים והמי"ם לשמוש ולא מן השרש, ואף שלפנינו גרסה זאת נרדמים במכלול דף כ"ד גם הרשב"ם אשר הביא מזה שהגיה הנוסח אלא גרסה ישנה היא. והמשיח הפעיל מגזרת שיח, ל' דבור. ובסדורי הספרדים הגירסה „מחיה מתים ורופא חולים פוקח עורים וזוקף כפופים המשיח אלמים והמפענח נעלמים ולך לבדך אנחנו מודים" וכו' אלו מלה זו לא נמצא במקרא רק בקהלת ו', ו'. ואסתר ז', ד'. והיא מורכבת מן אם־לו ועי"כ דגש הלמ"ד לתשלום החסרון האי"ם. ורב עמרם והרשב"ם גם אבודרהם גם אברבנאל הנה פסח דף ס"א גורסים ואלו בוי"ו בראש וכן הוא בסדור הספרדים ובזוהר פ' תרומה דף ס"ב עמוד רע"ס, וגרסה זאת מסכמת להאמור למעלה בראש שבח זה. ודע כי הנוסח לשון זו באתמו ג"כ בעל תנא דבי אליה פרק י"ח. ולשוננו רנה, פירוש ולשוננו מלא רנה, ומלת מלא מוסבת גם עליו, וכן ושפתותינו מלאות שבח. מספיקים של' בעלמת ספקו (איוב כ' כ"ב) אם יספוק עפר שמרון (מ"א כ', י') ל' די „הינרייכענד זיין" ובל' חז"ל שמוש לשון זה הרבה. על אחת מאלף וכו' נראאות מתפלפות יש כאן כי הרמב"ם גורס „על אחת מאלף אלפי אלפים ורוב רבבות פעמים הטובות" וכן בסדור רב עמרם וכן גרסת אבודרהם רק שגורס רבי במקום רובי. ובסדור רש"ו „על אחת מאלף אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות." ובמחזור רומא „על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות הטובות." ובסדור רס"ג וכ"י בנוסחאותנו ולפיה פירוש הטובות שעשית עמנו אלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים אין אנחנו יכולים להודות לך עליהם על אחת מאלף ועי"כ מאלף האל"ף בקמץ להפסק שאמר, ומליצת על אחת מאלף הוא מספר חלקיי ובל"א איין טויזענדשטער טהייל. ורבי הוא כמו ורבבי ותנועת הבי"ת לחסרון הכפל, והמון אם קורין ורובי בשורק וטעות הוא, כן כתב אבודרהם. ובשבע וכן בסדור רש"ו, והוא שם דבר כמו שבע גדול (בראשית מ"א, כ"ט) וימלאו אסמיך שבע (משלי ג' י'); וכתב הראב"ע בפירושו לבראשית מ"א, שטעה המוסר בתפלת שבת ובשובע כלכלתנו בוי"ו, כי שבע שם הפועל והנכון ובשבע כלכלתנו בלא וי"ו עכ"ל ודלונו כי שבע הוא שם המקרה בל"א זעטטיגונג ולא יתכן לאמר לו אות בי"ת לומר בשבע כלכלתנו וע"כ תקן ובשבע והוא פירושו שנתת לנו פרנסה בריוח בל"א איש היבערפלוס. אך לדעת כי נכ"י גורס ובשבע כלכלתנו והוא הנכון ביותר דוגמת ואכלתם לשובע (ויקרא כ"ה י"ט) ורמה עוד בנוסף ר"ה. ומחלים רעים ונאמנים, כן באחר כמו דברים כ"ח, נ"ט. וכן בסדור רש"ו. אברים כך נקודו בכל ס"י, וכן קראו גם הבקיאים המשובחים הקדמונים כמו אבן גבירול במוכרותיו אזהרות בשקל ה' ה' תנועות וכתב „אמנה ואברים, ומאתים נטועים, כמו משמרות קבועים, במספר אברים", וכמו ר' שמואל בר יצחק בפיוטו תפלה תקח אשר בשקל ה' ה' תנועות ואמר „קשוב מקראות ומין הסדרים, כמנין אברים ומבול פדרים", וכן ר' אפרים בר יצחק בפיוטו ה' אומרי אשר ג"כ בשקל ה' ה' תנועות אמר „רבותי להכתים עולות אברים בלוא עון בנא מוכח לפדים", גם בדברי רז"ל נמצאנו כן נקודות בכל הכתב כיו"ד אחרי האל"ף להורות על הגדי, וא"כ נראה שהיחיד ממנו אבר והכוונה בו שו"ל להורות על כתם מחלקי הגוף ובל"א „קערפערטהייל, גליעד", ומקורו בל' ארמי, ונבדל ע"י נקודו הן אבר שבמקרא אשר טעמו כנף העוף (פליגעל). והנה אבר בא במשקל איש אישים. או גם במשקל אלם

שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ · וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ · וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ בְּפִינוּ · הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ: כִּי כָל־פֶּה לְךָ יוֹדֶה · וְכָל־לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע · וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע · וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה · וְכָל־לְבָבוֹת יִירָאוּךָ · וְכָל־קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ · כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ · מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ: מִי יִדְמֶה־לָּךְ וּמִי יִשְׁוֶה־לָּךְ וּמִי יַעֲרָךְ־לָךְ · הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת־שֵׁם קָדְשֶׁךָ · כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֻזֶּךָ ·
הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ ·
הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ ·
הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא ·

בשבועות מתחיל הש"ץ האל, ובסוכות ושמיני עצרת ושמחת תורה הגדול (ובק"ק מגנצא בשמחת תורה האל) ובפסח מתחיל הגבור, כן נוהגין ברוב קהלות אשכנז, אבל ברוב קהלות פולין מתחיל הש"ץ האל בכל ג' רגלים, אבל בכל המקומות בראש השנה ויום כפור מתחיל המלך, ובכל שבתות השנה הש"ץ מתחיל שוכן עד מה תתקדש והקהל עונה ובמקהלות.

אלהות אלהיו רק שנקוד הבי"ת בקמץ בכינוי בעבור הרי"ש שאיננה סובלת הדגש. ואין לבאר כי לולא הקריאה המורגלת היה לומר ג"כ אברנוי עם אשר ינוקד אֶבְרִים (לא אֵבָרִים בשבא המונעת של בעל ב"ח) ויהיה היו"ד שהכאנו לו בדברי חז"ל אחרי האל"ף לרמוז על חטף הסגול, כי כן רמזו לפעמים ביו"ד אל חטף סגול כמו כמה שכתבו אינשי אינשי לרמוז על נקוד אֱנָשׁ אֱנָשֵׁי וכמו איסורי הרגלים (סוכה נ"ב, ב') איסורי מסמת (זבחים פ"ט) להקטיר איסוריו (שם כ"ה, ב') שנקודו אֱסוּרֵי אֱסוּרָיו כמלת אסו אֱסוּנִים. אמנם אחרי כי בכל ס"י האל"ף בצרי, לכן נאחז בו גם אנחנו ולא נזח ממנו. שפלגת, שחלקת, מגזרת מי פלג לשטף תעלה (איוב ל"ח כ"ה). ורוח ונשמה, כבר כתבתי פירושו בס' תולדות חיים דף קנ"ט. שנפחת באפינו ע"ד בראשית ב', ז'. הן, ל' הנה כמו הן האדם היה (בראשית ג', כ"ב) ונקוד בצרי ברוב הסדורים והנה הוא דוגמת הֵן תַּנִּין (במדבר כ"ג, ט'), וגם יתכן לנקד הֶן־הֵם בסגול ומוקף ודוגמת הֶן־עָם (במדבר כ"ג, ט') הֶן־הוּא (איוב מ', י"ט) הֶן־כל (שם י"ג, א') הֶן אלוה (שם כ"ו, י"ד) והדומים. יודו ויברכו, הסה של ח' שבחות אלה נגד ג"כ בברכה אחרונה של הלל. וכל לשון ע"ד ישעיה מ"ה, כ"ג. וכל קומה, וכל נבוה. שכתוב בתהלים ל"ה, י'. מי ידמה לך, עשה עד וכתוב רננו צדיקים נוסחת הספרדים שהוכה שנוספתו, והיא כך לשונה „שועת עניים אתה תשמע, צעקת הדל תקשיב ותושיע, וכתוב רננו" וכו' וכן בס' רב עמרם. מי ידמה וכו' ע"ד תהלים פ"ט, ז'. וישעיה מ', כ"ה. האל הגדול, לקוח מנוסח ברכת מגן אבות. ברכי נפשי תהלים ק"ג, א'. האל, עתה מוסב לכנויי השם כ"ס שאמר לטעלה כאל הגדול הגבור והנורא ומפרש בכל אחד ואחד בשבחו. בתעצומות, בתוקף, ותמצא ל' תהלים ס"ח, ל"ו שכתוב שם עוז ותעצומות אלל השם אל. הגדול בכבוד שמך ע"ד תהלים קל"ח, ה'. הגבור לנצח, לא כגבור בשר ודם שהוא גבור בבחרותו ובזקנותו הוא חלש אבל אתה גבור לעולמי עד. בנוראותיך, ע"י מעשים נוראים אלך אתה נורא. היושב על כסא, ע"ד ישעיה ו', א'. וג"כ, ט"ו. וכתב הכל בו וז"ל כתב הר' טוביה, בשבועות מתחיל האל בשם כתעצומות עזך בשביל מתן תורה שהתורה נקראת עוז שנ' ה' עוז לעמו יתן, ובסוכות ושמיני עצרת ובשמחת תורה מתחיל בגדול בכבוד שמך לפי שאמר יספת לגוי נכבדת (ישעיה כ"ו, ט"ו) ובדרש נפסקתא על הסכות ושמיני ושמחת תורה, ובפסח מתחיל הגבור לנצח לפי שהקב"ה נראה כגבור על הים, ובר"ה וי"כ מתחיל המלך היושב לפי שהקב"ה יושב בדין עכ"ל וכן כתוב גם בס' תשב"ץ.

שֹׁכֵן עַד. מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב
רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה:

בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְהַלָּל. וּבְדִבְרֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ.
וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְרוֹמָם. וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְקַדָּשׁ:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל־הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר לְבָרֵךְ לְעַלֵּה וּלְקַלֵּס עַל כָּל־דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. אֵל מֶלֶךְ. גָּדוֹל בַּתִּשְׁבָּחוֹת. אֵל הַהוֹדָאוֹת. אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת. הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זִמְרָה. מֶלֶךְ. אֵל. חֵי הָעוֹלָמִים: ח״ק.

שוכן עד הוא דבוק למעלה ממנו, ר"ל המלך היושב רם ונשא שוכן עד, והוא עפ"י ישעיה נ"ז, ט"ו. ותבת עד פירושה לעולם, ועל"כ יש להזהר שיפסיק בדבור בין עד ובין מרום. וכתוב בתהלים ל"ג, א'. בפי ישרים, גם זה מוסב לפסוק רננו צדיקים שהזכירנו ישר והוא בפי ישרים תתהלל ע"ש לישרים נאוה תהלה, ובדברי צדיקים תתברך ע"ש רננו צדיקים. ובסדורי הספרדים ובשפתי צדיקים. תתרומם בכל מיני זמירות ועפ"י ושירו לה' חסידיו (תהלים ל', ה'). ובקרב קדושים, בתוך ישראל ועפ"י ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם (ויקרא כ"ב, ל"ב) ועפ"י נערץ בסוד קדושים (תהלים פ"ט, ח'). וכתב הכל בו וז"ל כתב הר' נתן רננו צדיקים וכו' בפי ישרים תתהלל, ובדברי צדיקים תתברך, ובלשון חסידים תתרומם, ובקרב קדושים תתקדש, כך סדרו בשחורים זקנים, אך הפשטים עשו את הפיוטר ובשביל שרצו יצחק חתום בראשי השטות נקטו לחתום רבקה בסוף השטות (כוונתו בזה על הספרדים שאומרים בן כל שורה), אמנם שמעתי כי יש מקומות שמשבשין אותו בך ניום הכסא. ונראה לי שמשום הסדר דעל רננו צדיקים שהוא על יצחק נחתם בו עכ"ל ורצונו לומר שנחתם יצחק בראשי השטות בעבור שכן בדרש הפסוק רננו צדיקים על יצחק אבינו, ומדרש זה מביאו הכל בו בס' פ' בפירושו לתפלת מנחה של שבת וז"ל יצחק ירנן, שאבינו נעקד רננו צדיקים בס' בזמן שבצדיקים רוזן הקב"ה מיד אומרים שירה, שכן אבינו כשיצחק שנעקד וראה השמים פתוחים מיד אמר שירה עכ"ל ומובא גם בתורה פ' כ'. ואברבנאל בס' זבח פסח דף כ"ד יש לו נוסחא מיוסדת וכיה ,,בפי ישרים תתרומם ובלשון חסידים תתקדש ובדברי צדיקים תתברך ובקרב קדושים תתהלל". ואכן בגבירול בסוף כתר מלכות שלו סדרו עוד בנוסחא אחרת.

ובמקהלות, נוסח זה נא בפרקי היכלות. ובמקהלות בכ"ל והוא הסמוך מן מקהלות (תהלים ס"ח, כ"ז), ור' עזריאל ורו"ה נקדו ובמקהלות בפי"ס בחירק בסגרים אחרי נמוק ברח"ב לשכל דף קס"ב ולא הבירו טעותו שדמה שאקל שנקנה מסלה לשקל הגבר מסלה. וכן טעה בעל ווי"ל בס' ש"ס שנקד ובמקהלות בס"א בלי והביא את רד"ק לסעדו, אבל רד"ק לא כתב דבר מנקוד הסמיכות הרבוי, והוא בשנ"א כמו מוקצות מוסרות מן מוקצות מוסרות ואם נפלא גם נסוכרת וכששקדות (קהלת י"ב, א') ודפי שכן הוא גם בסמיכות. ברנה יתפאר, בכי"י ברנה ישתבח ויתפאר. חובת ל' הכנים הוא כמו חובה עלינו בל"א טווריגקייט וכן בתפלת מוסף לעשות חובותינו. ולקלס, כל הלשונות של שבח הללו מביאה אותן י"ב העשם בספחים קס"ו, ב' בנוסחת הגדה, ויסרה בזה קושית רוו"ה בסדורו גם קושית אבן ירפי נקריב ובמנואר שם דף 130 על כל דברי שירות, יותר מכל דברי שירות, ר"ל כל דברי שירות דוד אינם מספיקים להודות לשם. ותשבחות בכי"ת נשנה כי סמוך הוא.

דער פארבעטער רופט לויט:

י׳ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק״ה בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ עֹשֶׂה שָׁלוֹם וּבוֹרֵא אֶת־הַכֹּל:

וועהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק׳ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמגיע החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמגיע החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

כשאומרים יוצר מוסיפים זה: אוֹר עוֹלָם בְּאוֹצַר חַיִּים אוֹרוֹת מֵאֹפֶל אָמַר וַיֶּהִי:

משבת הגדול עד ימי הסליחות מנגנים הכל יודוך. בי״ט כשחל בחול אומרים המאיר לארץ כשאינו חל בשבת.
אן יו״ט, ווען ער אויף איינען ווערקטאג פאללט, ווירד שטאטט הכל יודוך דאס אונטענשטעהענדע המאיר לארץ געבעטעט.

הַכֹּל יוֹדוּךָ וְהַכֹּל יְשַׁבְּחוּךָ. וְהַכֹּל יֹאמְרוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּייָ: הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ סֶּלָה יוֹצֵר הַכֹּל. הָאֵל הַפּוֹתֵחַ בְּכָל־יוֹם דַּלְתוֹת שַׁעֲרֵי מִזְרָח: וּבוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רָקִיעַ. מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ וּלְבָנָה מִמְּכוֹן שִׁבְתָּהּ: וּמֵאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ וּלְיוֹשְׁבָיו. שֶׁבָּרָא בְּמִדַּת רַחֲמִים: הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ וְאֵין זוּלָתֶךָ. אֶפֶס בִּלְתֶּךָ וּמִי דּוֹמֶה־לָּךְ: אֵין כְּעֶרְכְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ בְּרַחֲמִים. וּבְטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית: מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ. כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ. מָלְאָה הָאָרֶץ

הכל יודוך, בשבת שהוא יום מכובד מכל הימים שמאריכים בשבחים בברכת יוצר אור. ירוממוך סלה, תמיד. ובוקע, פותח. לעולם כלו, לכל העולם. ולפ״ד לעולם נקטן. וליושביו, ליושבי העולם. במדת רחמים, כדאיתא בב״ר סוף פ׳ י״ב ומובא בפירוש רש״י לרא׳ בראשית שהקדים הקב״ה מדת הרחמים ושתפה למדת הדין כדי שיתקיים העולם; ושלילת מדה מפורשת למעלה דף 123. המאיר לארץ, זה בתחלה והשנים הבאים אחריו הם ג״כ ביוצר של חול. ובסדורי הספרדים ומחזור רומא יש ג״כ הפסוק מה רבו מעשיך ה׳ כמו בחול, אבל בסדורי האשכנזים לא נמצא לשבת וכן אינו בסדורי רס״ג ורמ״ב. אך זאת ראיתי בכל בו שכתב בס׳ ל״ז גם בס׳ קב״ב שמהכל יודוך עד אל אדון יש קי״ג תבות ונראה ממנו שהיה גם בנוסחתו הפסוק מה רבו מעשיך וכו׳, ונזה החשבון מכוון עד אחד שבוא מיותר ואפשר שגרסתו היה חסר תבה אחת. אין כערכך עה״כ תהלים מ׳, ו׳. והספרדים אומרים אין ערוך לך. ואין זולתך עה״כ דה״א י״ז, כ׳. אפס בלתך עה״כ ישעיה מ״ה, י״ד. ומי דומה לך עה״כ תהלים פ״ט, ז׳. אין כערכך, עתה חוזר לפרש ד׳ הלשונות שהזכיר. ואמר אין כערכך ה׳ אלהינו בעולם הזה, שאין שום דבר בעולם הגופות יש לערוך אליו,

בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְאֵין זוּלָתְךָ מַלְכֵּנוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: אֶפֶס בִּלְתְּךָ גּוֹאֲלֵנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. וְאֵין דּוֹמֶה־לְּךָ מוֹשִׁיעֵנוּ לִתְחִיַּת הַמֵּתִים:

אֵל אָדוֹן עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ בְּפִי כָּל־נְשָׁמָה: גָּדְלוֹ וְטוּבוֹ מָלֵא עוֹלָם. דַּעַת וּתְבוּנָה סֹבְבִים אוֹתוֹ: הַמִּתְגָּאֶה עַל־חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנֶהְדָּר בְּכָבוֹד עַל־הַמֶּרְכָּבָה: זְכוּת וּמִישׁוֹר לִפְנֵי כִסְאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים לִפְנֵי כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאוֹרוֹת שֶׁבָּרָא אֱלֹהֵינוּ. יְצָרָם בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׂכֵּל: כֹּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לִהְיוֹת מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נֹגַהּ. נָאֶה זִיוָם בְּכָל־הָעוֹלָם: שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם

קִנְיָנֶךָ: הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ מֵאָז. הַמְשֻׁבָּח וְהַמְפֹאָר וְהַמִּתְנַשֵּׂא מִימוֹת עוֹלָם: אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים רַחֵם עָלֵינוּ. אֲדוֹן עֻזֵּנוּ צוּר

ואמר ה' אלהינו, לפי שבעולם הזה נכרת במדת הרחמים ובמדת הדין כמפורש למעלה. לחיי העולם הבא, ר"ל בעולם הנשמות גם שם אין לנו מלך אלא השם ב"ה. לימות המשיח, בשיגאלנו משעבוד מלכיות אז יודע לכל כי אפס זולתו. לתחית המתים, התשועה הגדולה בתחיית המתים היא מופת שלא נמצא דומה לגואלנו, וכן אומרים בתפלה ומי דומה לך מלך ממית ומחיה. וראה בעקרים מאמר ד' פרק ל"ה.

אל אדון, כתב הכל בו, מיוסד באלפא ביתא, ובראשונה עשר תבות כנגד עשרת הדברות, ובאחרונה י"ב תבות כנגד י"ב מזלות, נשארו תשעה אמצעיים שבכל אחד ח' תבות שהן בכללן ע"ב מד שם המפורש, ויסד הם כ"ב אותיות נגד שם בן כ"ב עכ"ל (וראה עוד מזה בזוהר פ' תרומה דף נ"ט עמוד רל"ד). ודע כי כל חרוז מתחלק לב' חלקים וכל חלק מתחיל באות מסדר אלפ"א בית"א. ובסדור סעדיה גאון לא נמצא הפיוט של אדון אבל נמצא במקומו נוסחא אחרת גם היא ע"ס א"ב תחלתה אל אדיר במעלה מושבו ותופס תהלות עוז נשיר לפניו. ברוך ומברך, בשני הי"י גם בסדורי רס"ה ורפ"ז ובמחזור רומא הגירסא ברוך הוא ומברך, וכן הוא גם בחגיגה דף ג' ע"ב ובמדבר רבה דף רנ"ז. אך בזוהר פרשת תרומה מלת הוא איננה, וכן כתב אבודרהם שאין לומר הוא כדי שיהיו י' תבות בחרוז וכמו שכתב גם הכל בו. בפי כל נשמה עפ"ה סוף תהלים. מלא עולם עפ"ה ירמיה כ"ג, כ"ד. דעת ותבונה עפ"ה משלי ב', ו'. סובבים אותו, כתוב בס' נגיד ומצוה דף כ"ו שיש לומר דעת ותבונה סובבים הודו ולא אותו והגהה כוונה היא ידוע למבין. והנה בעל וי"ל הגיה לומר סובבות אותו בעבור כי דעת ותבונה ל' נקבה הן, ואין צורך להגהתו כשבואר לשונה אצל והחיות ישוררו דף 214. חיות הקדש, מלאכי מעלה, אפילו עליהם מתגאה וכדאיתא בחגיגה דף י"ג, ב'. המרכבה, משמרות המלאכים במעמדם נקרא מרכבה בל' חז"ל (חגיגה ריש פרק ב'). זכות, מלה תלמודית ומשמה בעברי טוהר, מענין וזך ישר פעלו (משלי כ"א, ח'), והלשון הוא עפ"ה צדק ומשפט מכון כסאך (תהלים פ"ט, ט"ו) הזכות היא הצדק שיצדיק האדם בדין לזכותו, ומישור הוא משפט כמו לעשות צדקה ומשפט, לא יעשה משפט (בראשית י"ח, י"ט. וכ"ה). לפני כבודו, הס"י לפני כסא כבודו, והשמיטו תבת כסא כדי שיהיו ח' תבות בחרוז וכמבואר למעלה, והספרדים גורסים מלא כבודו, ואיננו נכון. טובים מאורות, אחר שאמר במדות הבורא מדבר עתה על תקון המאורות שהוא מענין הברכה ואמר טובים מאורות עפ"ה וירא אלהים את האור כי טוב. בדעת בבינה ובהשכל, פי' שברא על המאורות שנתן להם דעת ובינה ושכל הוא שוטה, אבל הם מדות מוסבות על הבורא ובהם ברא ויצר את הכל כמו שכתוב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו (משלי ג', י"ט). בהם, במאורות. להיות מושלים עפ"ה ולמשול ביום ובלילה. זיו, טעמו הוד והדר, כמו הדרי חיוי (דניאל ד', ל"ג), ונתת מהודך עליו תרגומו מזיוך (במדבר כ"ז, כ'). ומפיקים, מוציאים. נגה, הארת אור „סטרהלי". שמחים בצאתם וכו' הפייטן דבר על המאורות בדרך משל כבעל יצירי חיים ונתן להם שמחה וששון וכדרך הכתוב

וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם. עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנָם: פְּאֵר וְכָבוֹד נוֹתְנִים לִשְׁמוֹ. צָהֳלָה וְרִנָּה לְזֵכֶר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לַשֶּׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אוֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים־לוֹ כָּל צְבָא מָרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

לָאֵל אֲשֶׁר שָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הִתְעַלָּה וְיָשַׁב עַל־כִּסֵּא כְבוֹדוֹ. תִּפְאֶרֶת עָטָה לְיוֹם הַמְּנוּחָה עֹנֶג קָרָא לְיוֹם הַשַּׁבָּת: זֶה שֶׁבַח שֶׁלַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבּוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ: וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת (טוֹב לְהוֹדוֹת לַיָי): לְפִיכָךְ יְפָאֲרוּ וִיבָרְכוּ לָאֵל כָּל־יְצוּרָיו. שֶׁבַח יְקָר וּגְדֻלָּה יִתְּנוּ לָאֵל מֶלֶךְ יוֹצֵר כֹּל הַמַּנְחִיל מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ בְּיוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ: שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִתְקַדַּשׁ. וְזִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ יִתְפָּאַר. בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: תִּתְבָּרַךְ מוֹשִׁיעֵנוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

מִשְׂגַּבֵּנוּ. מָגֵן יִשְׁעֵנוּ מִשְׂגָּב בַּעֲדֵנוּ: אֵל בָּרוּךְ גְּדוֹל דֵּעָה. הֵכִין וּפָעַל זָהֳרֵי חַמָּה. טוֹב יָצַר כָּבוֹד לִשְׁמוֹ. מְאוֹרוֹת נָתַן סְבִיבוֹת עֻזּוֹ: פִּנּוֹת צְבָאָיו קְדוֹשִׁים רוֹמְמֵי שַׁדַּי. תָּמִיד מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּקְדֻשָּׁתוֹ: תִּתְבָּרַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל־שֶׁבַח מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ. וְעַל־מְאוֹרֵי־אוֹר שֶׁעָשִׂיתָ יְפָאֲרוּךָ סֶּלָה:

בשומר י"ט. קונם וכן בסדורי ספרדים ובמחזור רומא ורשה ביוצר של חול דף 78. נותנים בשלומות לשמו של בוראם, והכונה כי על ידי שהלכם ושנונם שהוא על סדר נכון ולא ישתנה לעולם יודע לעין כל תפארתו וכבודו של בוראם אשר הוא הוא המשגנם בכחו שאין לו תכלית. צָהֳלָה ל' עליזות שמורה בקול ורני יושבת ציון (ישעיה י"ב, ו'), והוא גם דבר בשכרו ורנה וע"כ הה"א בשט"ף קמץ דוגמת בדמי טָהֳרָה (ויקרא י"ב, ד'), ויובדל בזה מן צָהֲלָה ושמחה (אסתר ח', ט"ו) שהוא בחטף פתח בצרור שהוא פעל דוגמת שָׁהֲרָה טובה (ויקרא ט"ו, כ"ה). קרא לשמש, בעת הבריאה, ואמר קרא כי הכל נברא במאמר, וכן פירושו קרא בבורא יהי מאורות, ויהי נברא השמש ואורו זרח. ראה והתקין צורת הלבנה, כאשר ראה הקב"ה שיבאו אומות העולם לטעות אחרי השמש לעבדו אז התקין צורת הלבנה כדי שיטעו שלטעות בראותם כי הם שנים, וכדאיתא בב"ר פרשה ו'. ואמר צורת הלבנה ולא אור הלבנה כי הלבנה גוף שחור היא ואין לה אורה אלא מה שמקבלת מאור השמש. וכתב הטור שיש אומרים ראה וְהִקְטִין צורת הלבנה ומפרשים אותו על מקטרוג (בחולין ס' ע"ב ושובא בפירוש רש"י לבראשית א', ט"ז. ועיין גם בדעת זקנים לבעלי התוספות). שבח נותנים לו וכו' אחר שזכר שבח הבורא בתחתונים שב להזכיר שבחו על ידי העליונים ואמר שבח נותנים לו כל צבא מרום ר"ל כל מלאכי מעלה וע"ד הבו לה' בני אלים וכו' (תהלים כ"ט, א'), וזה שנקט בל' נתינה דוגמת ל' הבו ורמה למעלה אבל נמיעות יתנו (דף 79). והספרדים גורסים שבח יתנו לו, וגרסתנו יותר נכונה כי כן גם למעלה נותנים לשמו. תפארת וגדלה נותנים לו שרפים ואופנים וחיות הקדש, ואנות נותנים לו שנסלק הראשון שבפרוז מוסבים גם לסופו. וכתב אבודרהם יש גורסים שרפים וחיות ואופני הקדש (וכן הוא בס' עיון תפלה דף כ"ו) והגירסה הראשונה עיקר שכן אנו אומרים ביוצר והאופנים וחיות הקדש עכ"ל.

לאל אשר וכו' מקושר הוא למעלה שענה ר"ל שרפים ואופנים וחיות הקדש נותנים תפארת וגדלה לאל אשר שבת וכו' וכתב עליו הטור בא"ח ס' ר"ס ונוהגים באשכנז ובצרפת לומר לאל אשר שבת, ורב עמרם

תִּתְבָּרַךְ צוּרֵנוּ מַלְכֵּנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ בּוֹרֵא קְדוֹשִׁים. יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו כֻּלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמַשְׁמִיעִים בְּיִרְאָה יַחַד בְּקוֹל דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם: כֻּלָּם אֲהוּבִים כֻּלָּם בְּרוּרִים כֻּלָּם גִּבּוֹרִים וְכֻלָּם עֹשִׂים בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה רְצוֹן קוֹנָם וְכֻלָּם פּוֹתְחִים אֶת פִּיהֶם בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה בְּשִׁירָה וּבְזִמְרָה וּמְבָרְכִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים וּמַעֲרִיצִים וּמַקְדִּישִׁים וּמַמְלִיכִים

אֶת שֵׁם הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא: וְכֻלָּם מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם זֶה מִזֶּה. וְנוֹתְנִים רְשׁוּת זֶה לָזֶה. לְהַקְדִּישׁ לְיוֹצְרָם בְּנַחַת רוּחַ בְּשָׂפָה בְרוּרָה וּבִנְעִימָה קְדֻשָּׁה כֻּלָּם כְּאֶחָד עוֹנִים וְאוֹמְרִים בְּיִרְאָה.

קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

גם כן משנו, ובטוליטולה אין אומרים אותו עכ"ל גם אבודרהם כתב יש מקומות שנוהגים לומר לאל אשר שבת, ובעל צדה לדרך דף קנ"ב שהזכירו בשם בסדורנאי גאון. **אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי** עש"ה ושבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ותוכן שזה כי תכות ביום השביעי נשבות למעלה, ולא כגרסת הספרדים האומרים וביום השביעי נתעלה. **התעלה** כהתפעל כן הניח בעל וי"ל והלך אחריו רוו"ה ונכון הוא, והמדורים שלפניהם מדשם נתעלה כנתפעל שבתהשו בו חז"ל במקום נפעל של מקרא ופירש עליו אבודרהם שהוא פי' עלה בעלית (תהלים מ"ז, י'). ואמנם התעלה יתכן יותר כי הכוונה פה שכביכול היה יורד הקב"ה שלמעלה למטה כדי לברוא עולמו ואחרי שגמר מלאכתו שב ועלה למקומו למעלה והוא כעין ויעל אלהים מעל אברהם (בראשית י"ז, כ"ב) וע"כ הנכון התעלה שמעשו שעלה על ידי פעלו כמו התרומם והל"א ער ערהאבט זיך. **וישב על כסא** פל' תהלים מ"ז, ט'. והמלה יסוד כל דברי הפיוט הזה כמאמר חז"ל באגדה במדרש תהלים (דף ס"ז ע"ב דפוס אמשטרדם) וז"ל אמר רב לא ישב הקב"ה על כסא כבודו עד שבא שבת ונתעלה וישב על כסאו, אמר ליה ר' יוסי והא קודם שנברא העולם ישב היה הוא וכסאו, אמר ר' יהודה אי משמע לן דעל כסא כבודו משב הוא, לא, אלא הכי תנינן עד שלא נברא העולם לא היה מי שיקלס להקב"ה ויכיר אותו כיון שברא עולמו ברא המלאכים וחיות הקדש השמים וכל צבאם וכולם שוכנים לשבח ליוצרם ולפארו, ועדיין לא היה פאר ושבח לפניו עד שנכנס שבת ושקטו כולם ופתחו רנה ושבח העליונים והתחתונים ואז ישב על כסא כבודו כלומר אזי היה מי שיכיר את בוראו וישבח לכבודו, ואמר ר' יהודה אין לך שבח וקלוס לפני הקב"ה כמו שבחו של שבת, העליונים והתחתונים כולם משבחים לו כאחד ואפילו יומו של שבת עומד משבח לו, הה"ד מזמור שיר ליום השבת עכ"ל. **תפארת עטה**, שנתן תפארת וכבוד ליום השבת על כל ימי השנה. **ענג קרא** עפ"י ישעיה נ"ח, י"ג. עטה ל' לבישה. **זה שבח**, אותו הכבוד שנתן הקב"ה ליום השביעי זהו שבחו. ונוסחת מחזור רומא וסדורי הספרדים היא „זה שיר ושבח ליום השביעי," ולפיה נמשכת הלשון למטה, ר"ל מזמור שיר ליום השבת השיר אשר יום השביעי בעצמו היה אומרו הוא השיר והשבח שנאמר גם אמרנו ביום השביעי. **שליום** כן תקן רוו"ה ונכון כמו שלשלמה (שיר ג' ז') בשלמי (יונה א' ז') והוא להודאת תוספת החזוקות התנין; ואין לדעותו אל שלזבחים בפרק איזהו מקומן כי שם ל' משנה הוא, ופה בתפלה יש לאחוז בל' המקרא כי ל' תורה לעצמה ול' חכמים לעצמם. **ויום השביעי משבח**, יבואר במדרש שהעתקתי בסמוך, ועוד במדרש תהלים מזמור צ"ב וז"ל כיון שראה אדם כחו של שבת בא האדם לומר הימנון (Hymne) לשבת מזמור שיר ליום השבת, אמר לו השבת, לי אתה אומר הימנון? אני ואתה נאמר הימנון להקב"ה שנ' טוב להודות לה' עכ"ל. **טוב להודות לה'**, זה אינו בסדורי בי"י גם לא במחזור רומא ובסדורי ספרדים. **לפיכך יפארו**, לכן כל היצורים יש להם לפאר ולברך לשם ה'. **לאל מלך**, לאל שהוא מלך ויוצר כל. **ועל מאורי אור שעשית**, בכי"י גורס ועל מאורות שעשית. **יפארוך**, מוסב אל מאורי אור, המאורות יפארוך, ובמחזור רומא גם כה הנוסחא „והמאורות אשר יצרת המה יפארוך סלה".

באשכנזים אופן יאמר זה.

וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ | וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ וּשְׂרָפִים יָרֹנּוּ
בְּרַעַשׁ גָּדוֹל מִתְנַשְּׂאִים | וְאֶרְאֶלִּים יְבָרֵכוּ פְּנֵי כָל־חַיָּה וְאוֹפַן וּכְרוּב
לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים׃
בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

לָאֵל בָּרוּךְ נְעִימוֹת יִתֵּנוּ׃ לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם זְמִירוֹת יֹאמֵרוּ וְתִשְׁבָּחוֹת יַשְׁמִיעוּ׃ כִּי הוּא לְבַדּוֹ פּוֹעֵל גְּבוּרוֹת עֹשֶׂה חֲדָשׁוֹת בַּעַל מִלְחָמוֹת זוֹרֵעַ צְדָקוֹת מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת בּוֹרֵא רְפוּאוֹת נוֹרָא תְהִלּוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית׃ כָּאָמוּר לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אוֹר חָדָשׁ עַל־צִיּוֹן תָּאִיר וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ מְהֵרָה לְאוֹרוֹ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ יוֹצֵר הַמְּאוֹרוֹת׃

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וִיתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ׃ אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חֻקֵּי חַיִּים (כֵּן) תְּחָנֵּנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ׃ אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה׃ וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה שְׁמֶךָ וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתֶךָ׃ וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ׃ כִּי אֵל פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת אָתָּה וּבָנוּ בָחַרְתָּ מִכָּל־עַם וְלָשׁוֹן וְקֵרַבְתָּנוּ לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל סֶלָה בֶּאֱמֶת׃ לְהוֹדוֹת לְךָ וּלְיַחֶדְךָ בְּאַהֲבָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה׃

והחיות בספרדים פיוט של אופן אומרים זו כמוספת שהיא ג"כ כתובה כעין פיוט. ישוררו כן הוא בכל הסדורים. ובעל ווי"ל הגיה לומר תשוררנה בל' נקבה להיות מוסבת על החיות, וכן הגיה במוסף ר"ה ובריות בו תפקדנה במקום יפקדו, והנה לא ראה כי גם ביחזקאל ידובר על החיות בל' זכר ובל' נקבה. ודרך המקרא בהרבה מקומות להעמיד הפעל בדרכי הזכר על הנקבות כמו שופטים כ"א, כ"א. יחזקאל כ"ג, מ"ט. יואל ב', כ"ב. עמוס ד', א'. שיר ב', ז'. וכו', ח'. רות א', ח'. אסתר א', כ'. ודומיהם, וכמו שכתב הראב"ע בפירושו לבראשית ל"א, ל"ט כי מנהג הלשון להפריש בין זכרים לנקבות בלשון יחיד, רק בלשון רבים לא יפרשו. ואראלים, הם מלאכים שנקראו כן, והמקרא הוא אראלם צעקו (ישעיה ל"ג, ז') וע"ש פירוש רד"ק.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד׃

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃ וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃ וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם׃ וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ׃ וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ׃ הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם׃ וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם׃ וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ׃ לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת׃ וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם׃ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים

לֵאלֹהִים: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יש לצרף אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְאָהוּב וְחָבִיב וְנֶחְמָד וְנָעִים וְנוֹרָא וְאַדִּיר וּמְתֻקָּן וּמְקֻבָּל וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אֱמֶת אֱלֹהֵי עוֹלָם מַלְכֵּנוּ צוּר יַעֲקֹב מָגֵן יִשְׁעֵנוּ: לְדוֹר וָדוֹר הוּא קַיָּם וּשְׁמוֹ קַיָּם וְכִסְאוֹ נָכוֹן וּמַלְכוּתוֹ וֶאֱמוּנָתוֹ לָעַד קַיֶּמֶת: וּדְבָרָיו חָיִים וְקַיָּמִים נֶאֱמָנִים וְנֶחֱמָדִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים דָּבָר טוֹב וְקַיָּם לְעוֹלָם וָעֶד. אֱמֶת וֶאֱמוּנָה חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר: אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ צוּר יְשׁוּעָתֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ. אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

כשאומרים זולת אומרים באשכנז אמת ויציב זה עד אין אלהים זולתך, אבל בפולין מתחילים רק על הראשונים.

אֱמֶת וְיַצִּיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר וְנֶאֱמָן וְטוֹב וְיָפֶה הַדָּבָר הַזֶּה עַל אֲבוֹתֵינוּ וְעָלֵינוּ עַל בָּנֵינוּ וְעַל דּוֹרוֹתֵינוּ וְעַל כָּל דּוֹרוֹת זֶרַע יִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ:

עַל הָרִאשׁוֹנִים וְעַל הָאַחֲרוֹנִים לְעוֹלָם וָעֶד חֹק וְלֹא יַעֲבוֹר. אֱמֶת שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ מֶלֶךְ אֲבוֹתֵינוּ אָתָּה. לְמַעַן שִׁמְךָ מַהֵר לְגָאֳלֵנוּ כַּאֲשֶׁר גָּאַלְתָּ אֶת אֲבוֹתֵינוּ: אֱמֶת מֵעוֹלָם שִׁמְךָ הַגָּדוֹל עָלֵינוּ נִקְרָא בְּאַהֲבָה אֵין אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ:

אמת ויציב, המנהג באשכנז כשאומרים מיוצר קודם עזרת אבותינו שמכונה בשם זולת לומר אז אמת ויציב וכו' עד אין אלהים זולתך בנוסחא מקוצרה, ובפולין אין מקצרים הנוסחא רק מן על הראשונים ואילך. אמנם בני ספרד יש להם לכל השנה הנוסחא הנכתבה ואין להם נוסחא קצרה כלל. והנה מנהג זה של אמת ויציב המקוצר נזכר גם בס' חסידים ס' תנ"ח (והעתיקו תלמידו הרוקח בסימן ר' גם מהרי"ל בהלכות ר"ה והלבוש לא"ח ס' תקפ"ד) שהם אמר כי בר"ה וי"כ אין אומרים זולת לפי שצריכים לומר אמת ויציב בהלכתו כדי להזכיר ו' פעמים אמת, ואילו היינו אומרים זולת היו מחסרים פעמים אמת; הרי מבואר שבזמן ר' יהודה החסיד היה כבר המנהג פשוט לומר אמת ויציב קצרה באמירת זולת, אבל הטעם לשנוי זה שמנים הנוסחא לא עלתי. ובסדור תפלות מנהג רומניא (Romanien) כתב אמת ויציב הקצרה לכל שבת ושבת. לגאלנו באל"ף בקמץ חטוף בעבור עי"ן הפעל שהיא גרונית כמו לגאלך (רות ג', י"ג) באחזם (הושע ט', י') ותאחזם (עמוס ב', ד'). כאשר גאלת, בס"א שגאלת ואיננו נכון לפי ל' הכתוב, כי לא נמצא כ"ף הדמיון שיוחבר אל הפעל אלא בעקר ובטעם המקומות גם בבינוני כמו כמשיב קפורחת. אבל לא יבא על פעל עבר ועתיד, ורק הפייטנים הם שהרשו לעצמם לחברו גם לעבר ועתיד ולומר בינא, כמהם (מעריב ליל א' של פסח) כלקטו, כהולאתם, כשובאו, כנדו, כנסו (יוצר ב' של פסח) כשודעת (סליחה אל ארך) אדון כתקה (סליחה למר"ח) כנס (יוצר ב' של פכיה) כלחם (עולת שבת הגדול) ודומיהם, וע"כ כאשר גאלת הוא הנכון לפי לשון הכתוב וכמו שהסיס כמו"ה פ"ס סדי (וש"ע וכמו שנעתק גם בספור דפוס הקאבורג שנת תכ"ג.

עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם, מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר: *) בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ, וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד־אַפְסֵי אָרֶץ: אַשְׁרֵי אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל־לִבּוֹ: אֱמֶת אַתָּה הוּא אָדוֹן לְעַמֶּךָ וּמֶלֶךְ גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם: אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ: מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. כָּל־בְּכוֹרֵיהֶם הָרַגְתָּ וּבְכוֹרְךָ גָּאָלְתָּ וְיַם־סוּף בָּקַעְתָּ וְזֵדִים טִבַּעְתָּ וִידִידִים הֶעֱבַרְתָּ וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר: עַל־זֹאת שִׁבְּחוּ אֲהוּבִים וְרוֹמְמוּ אֵל וְנָתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לַמֶּלֶךְ אֵל חַי וְקַיָּם: רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ בְּעֵת שַׁוְּעָם אֵלָיו: תְּהִלּוֹת לְאֵל עֶלְיוֹן בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם.

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל־שְׂפַת הַיָּם יַחַד כֻּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ.

יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל. (גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל.) בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

---

*) ברי"ס ח"ב מתחיל פסוק בקול רם ברום עולם וכו', ובנקודות אשרי איש שישמע וכו' ובסוכות אמת אתה הוא ראשון וכו' ובפסח ממצרים גאלתנו וכו' (ס' ובירס).

שישמע למצותיך, בספרי רוסי׳ זיטומיר של מצותיך, והמחבר ע"פ דברים י"א, י"ג. וכ"ז. כ"ח, י"ג. ודומיהם, ולשון זהו למצוה נפלה רק פעם אחת בכתבי ס', כ"מ. גואל ומושיע, גם' רב עמרם גם בספרי רוסי׳ ,,גואל עוזר ומושיע".

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. אם שבת שובה ווירד זכרנו הינגעשאלטעט.

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

מן שבת בראשית ביז פסח זאגט מאן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. אן שבת שובה ווירד מי כמוך הינגעשאלטעט.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּא״י הָאֵל (בש״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

קדושה לש״ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר. קו״ח קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ: קו״ח בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ. כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ: מָתַי תִּמְלוֹךְ בְּצִיּוֹן, בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן: תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים: וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ: קו״ח יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּא״י הָאֵל (בש״ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

נקדש, קדושת תפלת שחרית לשבת וי״ט כמנהג האשכנזים דומה בתחלתה לקדושה של חול עד מלא כל הארץ כבודו, אך משם עד סופה מורחבת היא בנוסחתה והוא לכבוד שבת וכדי להבדיל בין שבת לחול. אמנם הספרדים יש להם נוסחה אחת לקדושה של שחרית הן לחול הן לשבת וי״ט. אז בקול רעש ע״פ יחזקאל ג׳, י״ב. ופירוש אז, אז כשאומרים קדוש נשאים מלאכי רעש ואומרים לעומתם ברוך, וכתב הרוקח שיש בפסוק זה י״ד תבות כנגד י״ד שמות שבעשרת הדברות. כי מחכים כ׳ תבות, כן גם׳ רב עמרם והרמב״ם וכל״ל, ובהרבה סדורים נדפס מחכים וטעות. ועוד נראה שצ״ל כי מחכים יש לנו ברוקח שכתב מן ממקומך עד כדקך ל״ח תבות כנגד ל״ח תבות אשר בג׳ הפסוקים ביחזקאל ל״ז, כ״ו. וכ״ז. וכ״ח. אשר על פיהם נתיסדה הנוסחה. האמור הה״א נקמץ דוגמת האחוז (במדבר ל״א, מ״ו), והאומר האמור בסגול טועה כי זה כמו ל׳ תימה כמו האמור בית יעקב (מיכה ב׳, ז׳), וכמו שהעיר בנר בעל ס׳ חסידים סמן תת״ה.

יִשְׂמַח מֹשֶׁה בְּמַתְּנַת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לּוֹ · כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ · בְּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר־סִינָי · וּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ · וְכָתוּב בָּהֶם שְׁמִירַת שַׁבָּת · וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ: וְלֹא נְתַתּוֹ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת · וְלֹא הִנְחַלְתּוֹ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים · וְגַם בִּמְנוּחָתוֹ לֹא יִשְׁכְּנוּ עֲרֵלִים · כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה · לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ · עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ · וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ · קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ · שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ · וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת · וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ · וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ישמח משה במתנת חלקו, על דרך הפשט לפי שהשבת נתנה ע"י משה ושבת נזכר ל' מתנה שנ' כי ה' נתן לכם השבת (שמות ט"ז כ"ט) לכן אמר ישמח משה במתנת חלקו, ואיתא בשבת י' ע"ב אמר לו הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם עכ"ל ועל דרך המדרש בשמות רבה דף קי"א ע"ב וירא בסבלותם, ראה משה בסבלות ישראל במצרים שאין להם מנוחה, הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים, אמר לו לך ועשה להן כמו שתאמר, הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח, וזה שאמר ישמח משה במתנת חלקו. כי עבד נאמן כמו שכתוב במדבר י"ב, ז'. כליל תפארת, הוא קרון עור פניו (שמות ל"ד, כ"ט). בראשו נתת, כן הנוסחא בכל ס"י גם בסדורי ספרדים וכן ברמב"ם. וכתוב בָּהֶם לוחות ל' וכו'. וכן כתוב, פירושו שגם בתורה זולת עשרת הדברות שבלוחות נאמרה שמירת שבת, ונאמרה מצות שבת י' פעמים בתורה מלבד זכור ושמור של י' הדברות. ושמרו שמות ל"א, ט"ז. ולא נתתו, את יום השבת. לגויי הארצות, כדאיתא בשמות רבה סוף פ' כ"ה ראו כי ה' נתן לכם השבת, לכם ניתנה ולא לאומות העולם, מכאן אמרו (סנהדרין נ"ח, ע"ב) אם ישבתו מבני נח ושמרו את השבת לא דיים שאינם מקבלים שכר אלא שחייבים מיתה שנ' ויום ולילה לא ישבותו עכ"ל וראה גם דברים רבה דף רפ"ז, ע"ב. ערלים כן הנוסחא בכל ס"י ובסדורי הספרדים וברמב"ם. ומה שבעל ש"ת גם ווי"ל כתבו במקומה רשעים, הוא טעות גדולה למאד. והא לשון אבן ירחי, ולא נתתו ה' אלהינו לגויי הארצות, שאינם עובדי פסילים, ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים, עובדי ע"ז, גם במנוחתו לא ישכנו ערלים, שאינם אלו ואלו אלא גרים שקבלו עליהם ז' מצות בני נח, כי אם לישראל, שקבלו עליהם כל המצות, ועל כן אין נכון לדלג אותו כלשון שתקנת חכמים היא עכ"ל וראה לו"ת ליענ"ן ס' ש"כ. עם מקדשי שביעי, בקצת נוסחאות מוקדם לו „ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי ענג" אך זהו מנהג ספרדים וע"פ ס' רב עמרם, ולא כמנהגנו. וְהַשְּׁבִיעִי רצית בו, כן גורס אבודרהם וכן נכון, ובסדורים וּבַשְּׁבִיעִי וכבר הרגיש בעל ווי"ל בכפל שמו ימם הבי"ת והוא השמיט תבת בו, אבל הלשון כמו שהגהתיה היא הנכונה. וקדשתו, בכ"י וקדשת אותו. חמדת, כל ל' חֶמְדָּה הל"ת דגושה. חמדת ימים אותו קראת, קראת ונתנת את השבת להיות הנחמד מכל הימים, ופירוש קראת מענין קראתי בשם (שמות ל"א, ב') כי אחד קראתיו (ישעיה נ"א, ב') בל"א בעשטיממען ערנעננען.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

בר"ח וחה"מ מוסיפים יעלה ויבוא. אן ראש חדש אונד חה"מ זאגט מאן יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לר"ח רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ | לפסח חַג הַמַּצּוֹת | לסכות חַג הַסֻּכּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אן חנוכה ווירד היער על הנסים איינגעשאלטעט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו· כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ· וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ

בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה: ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופנו את־היכלך וטהרו את־מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול:

ועל־כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בעשי"ת בזה אומרים: וכתוב לחיים טובים כל־בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את־שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי הטוב שמך ולך נאה להודות:

ש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על־ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור. יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום. טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל־ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך. כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום. וטוב בעיניך לברך את־עמך ישראל בכל־עת ובכל־שעה בשלומך. ברוך אתה יי המברך את־עמו ישראל בשלום:

בעשי"ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל־עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי עושה השלום:

אלהי. נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו: יהיו לרצון אמרי־פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל־ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמוניות:

כש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נקדש וגומר התפלה ואומר אחריו קדיש תתקבל; אכן בראש חודש וחנוכה וחול המועד אומרים ע"ד הלל אחר גמר חזרת התפלה קודם קדיש.

קודם פתיחת הארון אומרים בפולין ובקצת קהלות אשכנז:

(אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ׀ אֲדֹנָי, וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדֹר: יְיָ מֶלֶךְ· יְיָ מָלָךְ· יְיָ ׀ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

אַב הָרַחֲמִים הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם:
כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים:)

פותחים ארון הקודש ומוציאים ס"ת ואומרים:

ביי'ם הערויסהעבען דער ס"ת אויז דעם ארון הקודש ווירד פאָלגענדעס געבעטעט:

וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, קוּמָה ׀ יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר־יְיָ מִירוּשָׁלָיִם:
בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתוֹ:

יש אומרים עוד בריך שמה וכו'.

בְּרִיךְ שְׁמֵהּ דְּמָרֵא עָלְמָא בְּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ· יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם· וּפֻרְקַן יְמִינָךְ אַחֲזֵי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדְּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא מִטּוּב נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין· יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן חַיִּין בְּטִיבוּתָא· וְלֶהֱוֵא אֲנָא פְקִידָא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא לְמִרְחַם עָלַי וּלְמִנְטַר יָתִי וְיַת כָּל־דִּי לִי וְדִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל· אַנְתְּ הוּא זָן לְכֹלָּא וּמְפַרְנֵס לְכֹלָּא· אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט עַל־כֹּלָּא· אַנְתְּ הוּא דְשַׁלִּיט עַל־מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּי־לָךְ הִיא· אֲנָא עַבְדָּא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְסָגִדְנָא קַמֵּהּ וּמִקַּמָּא דִּיקַר אוֹרַיְתֵהּ בְּכָל־עִדָּן וְעִדָּן· לָא עַל אֱנָשׁ רָחִצְנָא· וְלָא עַל־בַּר־אֱלָהִין סָמִכְנָא· אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא· דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט· וְאוֹרַיְתֵהּ קְשׁוֹט· וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט· וּמַסְגֵּא לְמֶעְבַּד טַבְוָן וּקְשׁוֹט· בֵּהּ אֲנָא רָחֵץ· וְלִשְׁמֵהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵמַר תֻּשְׁבְּחָן· יְהֵא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לִבִּי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבִּי· וְלִבָּא דְכָל־עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל· לְטָב וּלְחַיִּין וְלִשְׁלָם:

אין כמוך, מקור אמירת פסוקים הללו היא במס' סופרים פרק י"ד הלכה ח'. אין כמוך, תהלים פ"ו, ח'. מלכותך קמ"ה, י"ג. ה' מלך, שנזכר בדף 68. ה' עז לעמו, שם כ"ט, י"א. היטיבה, שם נ"א, כ'. וכתב בשבלי הלקט אנא מארי ר' אברהם הרופא ז"ל הנהיג לומר בכל שבת וי"ט כשמוציאין ב' ס"ת לקרות בהן פסוקים של שבחות אין כמוך באלהים וכו' והיה הדבר הלזה עולה הכתוב עכ"ל ובין ברוב קהלות אשכנז אין נוהגים לאמרו, רק בשמחת תורה מאריכים בפסוקים של שבח קודם הוצאת ס"ת.

בריך שמה הועתק לסדורים החדשים מתוך הזוהר פ' ויקהל עמוד שס"ט ושם זה הלשון אמר ר' שמעון כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרי ביה מתפתחי תרעי דשמיא דרחמין. ומעוררין את האהבה לעילא ואבעי ליה לבר נש לימא הכי, בריך שמיה דמרא עלמא בריך וכו' עד ולחיין ולשלם. וראה למעלה דף 122.

תפלה לומר בשלש רגלים בשעת הוצאת ס"ת: אן שלש רגלים ווירד ביים הערויסנעהמען דער ס"ת פאלגענדעס געבעטעט:

יְהֹוָה׀ יְהֹוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת:
נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: ג"פ.

רִבּוֹן הָעוֹלָם מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת לִבִּי לְטוֹבָה וְהָפֵק רְצוֹנִי וְתֵן שְׁאֵלָתִי לִי עַבְדְּךָ פ' בֶּן פלונית אֲמָתֶךָ וְזַכֵּנִי (ואת אשתי ובני ובנותי) לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וּמַלְּטֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע. וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. וְזַכֵּנוּ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ עָלֵינוּ. וְהוֹפַע עָלֵינוּ רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה וְיִתְקַיֵּם בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְיָ רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְיָ: וְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁאֶזְכֶּה לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעֵינֶיךָ וְלָלֶכֶת בְּדַרְכֵי יְשָׁרִים לְפָנֶיךָ. וְקַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ כְּדֵי שֶׁנִּזְכֶּה לְחַיִּים טוֹבִים וַאֲרוּכִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְתִשְׁמְרֵנוּ מִמַּעֲשִׂים רָעִים וּמִשָּׁעוֹת רָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבֹא לָעוֹלָם. וְהַבּוֹטֵחַ בַּיְיָ חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ. אָמֵן:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: ג"פ.

תפלה לומר בר"ה וי"כ בשעת הוצאת ס"ת: אן ר"ה אונד י"כ ווירד פאלגענדעס געבעטעט:

יְהֹוָה׀ יְהֹוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת:
נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: ג"פ

רִבּוֹן הָעוֹלָם מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ לְטוֹבָה וְהָפֵק רְצוֹנֵנוּ וְתֵן לָנוּ שְׁאֵלָתֵנוּ וּמְחֹל עַל־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וְעַל־כָּל־עֲוֹנוֹת אַנְשֵׁי בָתֵּינוּ מְחִילָה בְּחֶסֶד סְלִיחָה בְּרַחֲמִים וְטַהֲרֵנוּ מֵחֲטָאֵינוּ וּמֵעֲוֹנוֹתֵינוּ וּמִפְּשָׁעֵינוּ. וְזָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים וְזָכְרֵנוּ לְחַיִּים אֲרוּכִים וְטוֹבִים וּלְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְתֶן לָנוּ לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ וְעֹשֶׁר וְכָבוֹד וְאֹרֶךְ יָמִים לַהֲגוֹת בְּתוֹרָתֶךָ וּלְקַיֵּם מִצְוֹתֶיהָ וְשֵׂכֶל וּבִינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל עִמְקֵי סוֹדוֹתֶיהָ. וּשְׁלַח רְפוּאָה לְכָל־מַכְאוֹבֵינוּ וּתְבָרֵךְ אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וְתִגְזֹר עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת וּתְבַטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת. וְתַטֶּה לֵב הַמַּלְכוּת וְיוֹעֲצֶיהָ וְשָׂרֶיהָ עָלֵינוּ לְטוֹבָה. אָמֵן וְכֵן יְהִי רָצוֹן:

יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: ג"פ.

המוליך ס"ת נוטלו ביד ימין והש"ץ מקבלו בב' ידיו ומחזירו לימין ועומד לפני ההיכל ואומר בקול רם גדול, והעולין וקהל הקהלות אחריו אומר הש"ץ שמע ישראל ואחריו הקהל:

[הש"ץ אומר בקול רם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ׀ אֶחָד:

אֶחָד אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ קָדוֹשׁ (בר"ה וי"כ וְנוֹרָא) שְׁמוֹ:]

הש"ץ לוקח ס"ת ואומר. דער חזן עמפפאנגט דיא ס"ת אין ביידען ארמען אונד רופט אויס:

גַּדְּלוּ לַייָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו:

והקהל עונה: דיא געמיינדע אנטוואָרטעט:

לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

ה' ה' אלא עברה עדות ורבון העולם לי"ט ור"ה וי"כ אינם בשום סדור כ"י ולא בדפוסים ישנים אבל הם נעתקים אל הסדורים החדשים מס' שערי ציון שער ג'. שמע ישראל וכו' אחד אלהינו וכו' זה מקורו במס' סופרים פרק י"ד הלכה ח', ו', וי"ג. ואמר שם כי ג' השבחים אחד, גדול, קדוש, כנגד ג' אבות וג' קדושות.

והולך הש"ץ ופונה דרך ימינו ועולה עם הס"ת לבימה שקורין שם, ובדרך הליכתו אומרים:

על הכל יתגדל ויתקדש וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: בעולמות שברא העולם הזה והעולם הבא: כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל בית ישראל: צור העולמים אדון כל הבריות אלוה כל הנפשות: היושב במרחבי מרום השוכן בשמי שמי קדם: קדשתו על החיות וקדשתו על כסא הכבוד: ובכן יתקדש שמך בנו יי אלהינו לעיני כל חי: ונאמר לפניו שיר חדש ככתוב: שירו לאלהים זמרו שמו סלו לרכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו: ונראהו עין בעין בשובו אל נוהו ככתוב: כי עין בעין יראו בשוב יי ציון: ונאמר ונגלה כבוד יי וראו כל בשר יחדו כי פי יי דבר:

אב הרחמים הוא ירחם עם עמוסים ויזכור ברית איתנים ויציל נפשותינו מן השעות הרעות ויגער ביצר הרע מן הנשואים ויחן אותנו לפליטת עולמים וימלא משאלותינו במדה טובה ישועה ורחמים:

כשמגיע הש"ץ על הבימה מניח הס"ת על השולחן ופותח ואומר:

ויעזור ויגן ויושיע לכל החוסים בו ונאמר אמן: הכל הבו גדל לאלהינו ותנו כבוד לתורה: כהן קרב יעמוד (ר"פ ב"פ הכהן). ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדשתו: תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה מחכימת פתי: פקודי יי ישרים משמחי לב מצות יי ברה מאירת עינים: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום: האל תמים דרכו אמרת יי צרופה. מגן הוא לכל החוסים בו:

קהל וחזן ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם היום:

על הכל, הוכר במס' סופרים פרק י"ד הלכה י"ב. וע"פ נוסחתו שם אומרים אותו הספרדים, ונוסחתנו מורכבת היא. ומה שאין אומרים על הכל גם בחול כתב הלבוש לא"ח ס' קל"ד שהוא משום טורח הצבור אלא לבטלן ממלאכתן. בעולמות כן בכל הספרים, ובעל ווי"ל חשב להגיה בעולמים בל' המקרא. אמנם לעדנו מן העיון בדברי רז"ל כי הבדילו בין עולמים ובין עולמות, ואמרו עולמים אם הכוונה בו כמו במקרא על הנצחיות ועל קדימת הזמנים בל"א עוויגקייט, פארצייט, וכן אמרו לדיק חי העולמים (ב"ר פ' ח') אלוה חי העולמים (ב"ר פ' ס"ו) רבון העולמים (ב"ר פ' ל"ט) ותפלה מדין עולמים, לפליטת עולמים, לעד ולעולמי עולמים. אבל אם הכוונה להם העולם הנברא בל"א וועלט, או השתמשו רק בבנוי הנקבה עולמות, כמו ג"י עולמות (סוף עוקצין) בורא עולמות ומחריב עולמות (פרקי ר"א פ' י"ג. וב"ר פ' ג'. ופ' ט') שבע עולמות ברא (פר"א פ' י"ט) שלא תבראו עולמות אחרים (ב"ר פ' י"ט) שהן שני עולמות העה"ז והעה"ב (תנחומא בראשית). וע"כ גם פה בעולמות בבנוי הנקבה טעמו עולמות הבריאה. ולפיכך גם צור העולמים שהוא מע"ב ישעיה כ"ו, ד'. ופירשו רמב"ע ורד"ק מחזק הזמנים כולם. כרצונו, יש מפרשים אותו דבוק עם סמוך הקודם, העולם שברא כרצונו וכרצון יראיו, ועל דרך מאמר חז"ל ב"ר פ' ח' ומדרש רות פ"ב ע"כ שנמלך הקב"ה בנשמותיהן של צדיקים וברא את עולמו, אבל קשה אז ל' וכרצון כל בית ישראל, וע"כ נעתק כי כרצונו וכו' מוסב למעלה לעל הכל יתגדל, ר"ל יתגדל שמו של הקב"ה כרצונו וכרצון יראיו, שהכל מפלים בכבוד שמו וגם הוא רוצה בכבוד שיכבדוהו יראיו, וראה למעלה דף 129. על החיות של המרכבה. לפניו, לפני מלכינו. שירו, תהלים ס"ח, ה'. אל נוהו, אל בה"מ. כי עין, ישעיה נ"ב, ח'. ונגלה, שם מ', ה'. והנה בסדורינו סוף על הכל בפסוק זה. אמנם בכ"י כתוב עוד אחריו בלי בנוסח ריוח פנוי „תגלה ותראה מלכותו עלינו במהרה ויחון פליטתנו ופליטת עמו ישראל לחן ולחסד ולרחמים ולרצון ואמרו אמן". ואח"כ כתוב אב הרחמים וכו' וכן הוא בסדור רס"ג ובמחזור אשכנזיות.

ויעזור, דבוק הוא עם הקודם, ולא כמאמר הוא אב הרחמים ופוסק ונאמר אמן, וכן הוא בכ"י וכן נדפס בסדור רע"ם ובמחזור דפוס שאלוניקי בלי הפסק קודם ויעזור, וכן יוצא מפליל מלשון הרוקח שכתב הוא ירחם ויזכור ויציל ויגער ויחון וימלא ויעזור ויגן ויושיע ס' לזכות שילכו מן ס' גליות.

וקורין לתורה ז' גברי ואם רצה להוסיף מוסיף והמפטיר אינו מהמנין, ואחר שברך השביעי ברכה אחרונה אומר הש"ץ חצי קדיש ונותן מי שברך לשביעי ואח"כ קורא למפטיר לפחות ג' פסוקים מן סוף הפרשה.

אם לא נמצא מי שידע להפטיר אלא אחד מאותן השבעה שעלו כבר וכבר אמר הש"ץ קדיש אחר קה"ת, זה שרוצה להפטיר אפילו הוא אותו שעלה השביעי צריך לחזור ולקרות ויברך על הקריאה תחלה וסוף, אבל אם עדיין לא אמר הש"ץ קדיש יפטיר מי שעלה לשביעי אם יודע ולא יאמר קדיש עד אחר ההפטרה.

אם טעה הש"ץ וסיים הפרשה עם השני ואמר קדיש, אין צריך לקרות עוד. אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם השני, ויחשב המפטיר למנין הקרואים.

בשבת שיש ב' סדרות שמחוברות נוהגין לקרות לרביעי מסוף סדרה ראשונה לתחלת סדרה השניה, ומפטירין בהפטרה של סדרה השניה שסיימו, חוץ מן אחרי וקדושים שמפטירין בשל אחרי.

בשבת שהוא ערב ר"ח מפטירין מחר חדש, חוץ מן עניה סוערה של פ' ראה שאינה נדחת, אבל בק"ק פפ"ד גם היא נדחת.

כשמוציאין ב' ס"ת קורין לעולם ז' גברי בסדר השבוע ולאחר שברך השביעי ברכה אחרונה מניחין ס"ת ב' אצל הראשון ואומר ח"ק על שניהם, ומגביהין וגוללין ס"ת א' ופותחין ס"ת ב' ונותנין מי שברך לשביעי וקורין למפטיר בס"ת שני.

בשבת ור"ח קורין למפטיר בס"ת ב' וביום השבת ומפטירין השמים כסאי, חוץ מן ר"ח אב בשבת שנוהגין במדינות אלו להפטיר שמעו. ולעולם אין מזכירין ר"ח בברכת ההפטרה.

בפרשת שקלים קורין למפטיר בס"ת ב' מתחלת פ' כי תשא עד סוף פסקא, ובפרשת זכור קורין זכור את אשר עשה שבסוף פ' כי תצא, ובפרשת פרה קורין מתחלת פ' זאת חקת התורה עד סוף פסקא, ובפרשת החדש קורין בסדר בא מן ויאמר יי אל משה ואל אהרן עד סוף פסקא.

כשמוציאין ג' ס"ת כגון בשבת חנוכה שהוא ר"ח קורין בראשון ו' בסדר השבוע, ומגביהין וגוללין ס"ת א' ופותחין ס"ת ב' ונותנין מי שברך לששי וקורין לשביעי בשל ר"ח, ומניחין ס"ת א' אצל הסגן וס"ת ב' אצל המקרא ופורסין המעיל על כולם ואומרין ח"ק על שלשתן ולוקחין ס"ת א' למקומו, ומגביהין וגוללין ס"ת ב', ופותחין ס"ת ג' ונותנים מי שברך לשביעי וקורין למפטיר בסדר חנוכה ומפטירין רני ושמחי. וכן הדין אם אירע ר"ח באחד מן ד' פרשיות לעולם קורין בשלישי בסדר הפרשה ומפטירין בשל פרשה.

העולה לתורה יעלה בדרך הקרוב ממקומו, ואם שתי הדרכים שוות יעלה בימין, ובשעת הלוכו יאמר בלחש משכני אחריך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך, וכשבא לבימה יפתח הס"ת לראות הפסוק שצריך להתחיל בו וינשק אותו ע"י ציצית ויאמר בלחש ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין, ויאחז הס"ת בשתי ידיו ויאמר בלחש עץ חיים היא למחזיקים בה, ויהפוך פניו לצד ויברך בקול:

פֿאר • ברכה איבער דיא ס"ת: בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

והעם עונים בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד: וחוזר המברך בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים, וְנָתַן־לָנוּ אֶת־תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וכשמתחיל הקורא לקרות בתורה יסיר ידו השמאלית מהס"ת ותשאר יד ימינו לבדה אוחזת בס"ת כל זמן הקריאה, וגם הוא יקרא בלחש עם הקורא מלה במלה. וגם אזני כל העם יהיו אל ס"ת לשמוע הקריאה מפי הקורא ולכוין בה בכל יכלתם באימה וביראה. ולאחר הקריאה ינשק בציצית בפסוק שסיים וגולל את ס"ת ומברך.

נאך • ברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת, וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה: ואחר שאמר אליו החזן מי שברך יירד בדרך אחרת מזה שעלה.

ברכת הגומל.

ארבעה צריכין להודות, מי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא, ומי שהיה יורד הים ועלה ממנו, ומי שהולך במדבר כשיגיע לישוב; ואחר ברכה אחרונה על קריאתו בתורה יאמר עוד ברכה זו:
ווער פֿאָן איינער קראַנקהייט גענעזען, איינע רייזע אָדער וואַסעררייזע געמאַכט אָדער אויס איינער לעבענס־געפֿאַהר ענטגאַנגען, ספּרעכע נאָך דער נאָך־ברכה איבער דיא ס"ת נאָך פֿאָלגענדע ברכה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיָּבִים טוֹבוֹת, שֶׁגְּמָלַנִי כָּל־טוֹב:

והקהל עונים מִי שֶׁגְּמָלְךָ כָּל־טוֹב הוּא יִגְמָלְךָ כָּל־טוֹב סֶלָה:

מי שבנו הגיע לשנות בר מצוה דהיינו שהוא בן י"ג שנה ויום אחד אומר ברכה זו בשעה שקורין לבנו לס"ת או בשעה שמתפלל בנו בצבור:

בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁלָּזֶה:

קרא ש"ץ וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו, ודוקא בטעות שמשתנה הענין ע"י זה. אם קרא לאחד רק ב' פסוקים והוא כבר בירך ברכה אחרונה, צריך לחזור ולקרוא לו והוא יברך ברכה לפניה ולאחריה, ויקרא שני הפסוקים שקרא תחלה ועוד פסוק אחד עמהם. ואם לא בירך עדיין ברכה אחרונה כי אם גלל הס"ת, אין צריך לברך שנית ברכה לפניה, רק יקרא לו עוד פסוק אחד ויברך ברכה אחרונה. ואם נמצא טעות בס"ת, אם כבר קראו בו ג' פסוקים ואפשר להפסיק, פוסקים שם ומברך ברכה אחרונה ומשלימים מנין הקרואים בס"ת האחר שמוציאים, ואם נמצא טעות בס"ת ואין שם ס"ת אחר ישלים את כל הקרואים בס"ת זו, וכל זה דוקא שנמצא טעות גמורה אבל משום חסרות ויתרות ביודי"ן ווי"ן וכדומה שאין הענין והלשון משתנה, אין להוציא אחרת, ואם נשתנה הלשון אע"פ שאין הענין משתנה כגון כשב וכבש ובן רחבה במקום רחבו וכיוצא בזה הרי זה טעות גמורה וצריך להוציא ס"ת אחר. ואם נמצא טעות בשביעי יגמור כל הסדרה ואחר קראוהו לשביעי יאמר ג"כ ההפטרה. אותיות ותבות שנמחקו קצת אם עוד רשומן ניכר עד שתינוק דלא חכים ולא טיפש יכול לקרותן אין צריך להוציא ס"ת אחר ואפילו לכתחלה מותר, וכן אם נדבק אות באות ולא נשתנה צורת האות, א"צ להוציא ס"ת אחר.

אלה הם חיובים לקרותם לתורה, החתן בחור (ולא אלמן) בשבת שקודם חתונתו, וכל חתן ביום חתונתו, והחתן בחור בשבת שאחר חתונתו אם היתה החתונה מיום ד' ואילך, והנער בר מצוה, ובעל היולדת בשבת שהשוב ללכת לבהכ"נ, ואבי הילד הנמול, והסנדק, והמוהל, והיאהרצייט (והאבל בשבת שאחר השבעה). נער בר מצוה כאותו שבת אם יש לו עירבות הוא קודם לכל החיובים חוץ מהחתן בשבת שלפני חתונתו שהוא כמו כן קודם לשאר החיובים. מי שאשתו יולדת הולכת לבהכ"נ הוא קודם לחתן בשבת שאחר חתונתו. הסנדק דוחה לאבי ילד הנמול, ואבי הילד דוחה למוהל. אם יש עוד מוהל של ילד אחר, יפילו גורל ביניהם. בעל של יולדת בת קודם לאבי הילד הנמול. והיאהרצייט הוא אחרון לכל החיובים חוץ מן אבי ילד הנמול שהוא אחרון ליאהרצייט. ויש עוד מנהגים אחרים, נהרא נהרא ופשטיה.

אחר שהשלימו הקריאה בס"ת מגביהים וגוללים אותו. כשמגביהים הס"ת מראים כתב של ס"ת ואומרים:

ביי'ם הויפהעבען דער ספר תורה ווירד פאָלגענדעס געזאָגט:

וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְיָ בְּיַד־מֹשֶׁה: עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

לאחר שגמרו בגלילת ס"ת מפטירין בנביאים מענין הפרשה, וקודם קריאת ההפטרה יברך המפטיר ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

ברוך שפטרני, בב"ר פ' ס"ג אמר ר' אלעזר צריך אדם לטפל בבנו עד י"ג שנה, מכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה עכ"ל, ורמ"א ש"ע א"ח ס' רכ"ה סעיף ב'. שֶׁפְּטָרַנִי מגזרת כי לא פטר יהוידע הכהן את המחלקות (דה"ב כ"ג, ח') ל' פריקת המוטה „ענטלעדיגען" וכן ראשי אבות ללוים בלשכות פטורים (דה"א ט', ל"ג) ומז"ל השתמשו הרבה בלשון זו כגון יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין (סוכה מ"ה ע"ב) פטור מק"ש, פטורים מן התפלה (ברכות י"ז ע"ב). ובעל התשבי נקד שֶׁפְּטָרַנִי בפיעל וטעם כי והו ל' שלוח חפשי הוא „פריי לאסען", ועיין גטין מ"ב ע"ב. עָנְשׁוֹ הטי"ן נקמץ מסוף כמשקל חָדְשׁוֹ קָדְשׁוֹ עֹשֶׁר עָשְׁרוֹ שַׁלְוָה בן העקל.

ברוך א"י אמ"ה אשר בחר, ברכות אלה קודם קריאת ההפטרה ואחריה הברו בשם סופרים פ' י"ג, ה"ב ע' ואילך. והם עם ב' הברכות על קריאת התורה שבע ברכות כנגד ז' הקרואים לתורה בשבת וכמו שהיו שם בשם' סופרים ורפא תוספות פסחים ק"ד ע"ב. ומנודרכם הנה שתקנו להפטרה תחלה וסוף מעין ברכות לרמוז על מעשה מוסרי תורה. בנביאים טובים, שהם טובים לישראל, שמתפללים על ישראל ומוכיחים אותם ומדריכים אותם בדרך הטוב. ורצה בדבריהם, שקולים דבריהם כדברי תורה שנ' ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים (דניאל ט', י').

לסיום ההפטרה יברך המפטיר ברכות אחרונות הללו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק בְּכָל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם שֶׁכָּל־דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא־יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן (וְרַחֲמָן) אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל־צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ. וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה יָבֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ. עַל־כִּסְאוֹ לֹא־יֵשֶׁב זָר וְלֹא־יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ שֶׁלֹּא־יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן דָּוִד:

צור כל העולמים עפ"י ישעיה כ"ו, ד'. האל הנאמן דברים ז', ט'. שבכל דבריו, בסדורי הספרדים „כי כל דבריו", וכן הוא במס' סופרים. נאמן אתה הוא, אין זו ברכה בפני עצמה (וע"כ אין לענות אמן אחר אמת וצדק) אלא מחובר הוא עם הקודם והכל ברכה אחת אשר סופה בא"י האל הנאמן בכל דבריו. והפסק הגדול בסדורים בין וצדק לנאמן אתה איננו לסיום ברכה, אלא בעבור המנהג שהיה לפנים בישראל שכשהגיע המפטיר בברכתו לאמת וצדק מיד היו עומדים העם והיו עונים לאמר „נאמן אתה ה' אלהינו ונאמנים דבריך נאמן חי וקים שמך תברך תמיד ימלוך עלינו לעולם ועד", ואח"כ היה חוזר המפטיר לענינו ואומר נאמן אתה הוא וכו', כן הוא במס' סופרים פרק י"ג. והגאון יעב"ץ מתפלא ומתמרמר על אשר לא נעשה עוד כמנהג היפה הזה וכתב בסדורו דף שס"ח ח"ל ולא ידעתי מה טעם בטלו בו ובטלוהו, ועל כל פשעוני דברים חדשים אשר לא שערום אבותינו קדמונינו ז"ל מוסרים נפשם, ומה שתקנו חז"ל עמודי אמונתנו גודרי פרצותינו ומחזיקי בדקי בית תפלתנו אנו עוזבים אחרי גוינו עם היותם מנהגים יפים ומשובחים ואין בהם טורח ושלא להטריח כמו שהוא בפיוטים הארוכים שמפלפלים ושונים בהם כל שונים וכו' עכ"ל. ונאמנים דבריך, כמו שכתוב נאמנים כל פקודיו (תהלים קי"א, ז'). לא ישוב ריקם עפ"י ישעיה נ"ה, י"א. נאמן ורחמן אתה, בסדורי הספרדים גם בסדור רס"ג אינם מלת ורחמן וכן במס' סופרים איננה. ולעלובת, מל' הנעלבין ואינן עולבין (שבת פ"ח ע"ב) ל' לעג ובזיון ודמה נשוק כרא"ב לשרשי רד"ק ערך לעג. והספרדים גורסים ולעגומת וכן הוא ברמב"ם ובס' רב עמרם, אבל נוסחתנו היא במס' סופרים. תושיע במהרה בימינו, זו היא הנוסחא הנכונה והקדומה ע"פ מס' סופרים. בבניה, בישראל, שהם בני ציון (ישעיה ס"ו, ח'). ומתיבה זו באה ג"כ בברכות נשואין; ובנוסחא אחרת מצאתי „מנחם ציון בבניה", ורב עמרם והרמב"ם חותמים בונה ירושלים. במהרה יבוא, המשיח בן דוד. נשבעת לו, לדוד, ועפ"י תהלים קל"ב, י"א. שלא יכבה נרו, בכ"י אחד שלא תכבה נרו. מגן דוד, בפסחים קי"ז ע"ב אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה, דאפטרתא מגן דוד, ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים (דה"א י"ז, ח') תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד עכ"ל ובמדרש תהלים מזמור י"ח אמר דוד לפני הקב"ה מפני מה אומרים בתפלה מגן אברהם ולא מגן דוד, אמר לו בחנתיו בעשרה נסיונות, אמר לפניו בחנני ה' ונסני, כיון שחטא אותו בבת שבע ולא עמד בו מיד התפלל דוד שיאמרו מגן דוד בברכת ההפטרה, כי בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד בא"י מגן דוד, הה"ד ותתן לי מגן ישעך עכ"ל ויש לדעת כי רב עמרם והרמב"ם גורסים כן נוסחא במקום שמחנו ה' וכו' את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך בא"י מגן דוד. ובמדרש שמואל פ' כ"ו נמצא, ועשיתי לך שם וכו' שבכאן קבעו חכמים אלהי דוד ובונה ירושלים כנגד אלהי אברהם יצחק ויעקב, ובשבת אע"פ שאין העובר לפני התבה מזכירו, המפטיר בנביא מזכירו אלהי דוד מצמיח ישועה לעמו ישראל עכ"ל ורמז לשאלה בעירוב ולירושלים ואת נגה (דף 96. 97).

בכל שבתות השנה גם בשבת חה"מ פסח אומרים זה.

על־התורה ועל־העבודה ועל־הנביאים ועל־יום השבת הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לכבוד ולתפארת. על־הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל־חי תמיד לעולם ועד. ברוך אתה יי, מקדש השבת:

בשלש רגלים גם בשבת חה"מ סוכות אומרים זה.

על־התורה ועל־העבודה ועל־הנביאים ועל־יום השבת הזה ועל יום לפסח חג המצות הזה | לשבועות חג השבעות הזה | לסוכות חג הסכות הזה | לש"ע וש"ת השמיני חג העצרת הזה | שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לששון ולשמחה לכבוד ולתפארת. על־הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל־חי תמיד לעולם ועד. ברוך אתה יי, מקדש השבת ישראל והזמנים:

בר"ה אומרים זה.

על־התורה ועל־העבודה ועל־הנביאים ועל־יום השבת הזה ויום הזכרון הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לכבוד ולתפארת. על־הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל־חי תמיד לעולם ועד. ודברך אמת וקים לעד. ברוך אתה יי, מלך על־כל־הארץ מקדש השבת ישראל ויום הזכרון:

ביו"כ אומרים זה.

על־התורה ועל־העבודה ועל־הנביאים ועל־יום השבת הזה ויום הכפרים הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה למחילה ולסליחה ולכפרה לכבוד ולתפארת. על־הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך. יתברך שמך בפי כל־חי תמיד לעולם ועד. ודברך אמת וקים לעד. ברוך אתה יי, מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל ומעביר אשמותינו בכל־שנה ושנה מלך על־כל־הארץ מקדש השבת ישראל ויום הכפרים:

על התורה וכו' בס' רב עמרם יש במקום נוסחה זו נוסחה מיוחדת וכזה ,,הנח לנו כי אתה אבינו, ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו בא"י מקדש השבת". על הכל וכו', נמצא ג"כ בגמרא.

מלך מוחל וכו' כתב מהרי"ל בשם מהרש"ק שאין אומרים מלך מוחל וכו' כי אם ביום שחל בשבת? וכן כתוב במנהגי רמ"ע גם כלבו וכמג"א ועט"ז לא"ח סי' תרכ"א, אבל נק"ק פפ"ד והרבה קהלות נוהגים לסיים מלך מוחל וכו' והסכים עמהם הגאון יעב"ץ.

בשבת לאחר שהפטירו אומרים יקום פרקן, וכי״ט כשחל בחול אין אומרים אותו.

נאך דער הפטרה זאגט מאן פאָלגענדעס:

יְקוּם פֻּרְקָן מִן־שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִי־שְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מַעַלְיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִי לָא־יִפְסֻק וְדִי לָא־יִבְטֻל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא. לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא דִי בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל. לְרֵישֵׁי כַלֵּי וּלְרֵישֵׁי גַלְוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְדַיָּנֵי דִי בָבָא. לְכָל־תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל־מָן דִּי עָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא. מַלְכָּא דִי־עָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְהוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָה לִשְׁנֵיהוֹן. וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתֵּיזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל־מַרְעִין בִּישִׁין מָרָן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּהוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

יקום פרקן, ברכה היא שנתיסדה בבבל לברך בה את ראשי גליות וראשי ישיבות והרבנים וכל לומדי תורה, ונתקנה בלשון ארמי לשון הארמי כדי שיבינו הכל אף הטף והנשים מה הם אומרים. וכתב הרוקח בס׳ נ״ג יקום פרקן תקנו בשבת ולא בי״ט. והנה הספרדים אינם אומרים אותה, ורק חלק ממנו שאלוהו בתוך ברכה שלהם על הקהל. — פֻּרְקָן כן נקודו בסדור רפ״ו וכן העקר כמבואר למעלה דף 100. חנא וחסדא וכו׳ לא גם בנוסח על ישראל לקדיש דרבנן. וְסִיַּעְתָּא הסמ״ך פתוחה ויו״ד דגושה ופתוחה והעי״ן בשבא נח ותי״ו דגושה, כך נקוד בסדורי רפ״ה ורפ״ו וס״י וכל״ל, כי הוא ל׳ עזר ויושבה בארמית ובמשקל זה לא בא כי אם במשקל הכבד ר״ל ביו״ד דגושה כן בשמות הן נפעלים (כמו בתרגום זכריה א׳, ט״ו. תהלים ל״ג, כ׳. ל״ז, מ׳) וכן נמצא גם לרז״ל כל סיוע שהוא ל׳ עזר וסעד נכתב בב׳ יודי״ן להורות בזה על הדגש כדרכם כמו מסייע לה מסייעין לו ודוגמת מחייב מעיין מסייר שכתבום כולן בב׳ יודי״ן לרמז על הדגש. והנה סִיַּעְתָּא הוא שם דבר במשקל יַבַּשְׁתָּא (ת״א למדבר ל״א, ו׳) וכן נמצא נקודו בתרגום תהלים מ״ו, ב׳ בס״ג משנת רפ״ו רק ששם הסמך בחירק ואין הבדל שמשמעות בזה כי אז הוא במשקל אִתְּרַפָּא׳ אבל מה שנקוד בטל וי״ל סִיַּעְתָּא היו״ד נחה והעי״ן בשבא נע טעה לשאר והרס את הבנה שמשמעותה כי סִיָּא ביו״ד נחה על החירק הוא ל׳ חבורה ואגודה כמו בתרגום יהושע ט׳, ב׳. וש״ב ב׳, כ״ה. וכן גם בת״א בראשית כ״ו, כ״ו וְסִיַּעַת מרחמוהי מרעהו ואגודת אוהביו. ובב״ר פ׳ ל״ד סִיָּעָה של בני אדם, ובברכות י״ז ע״ב סִיעָתֵנוּ כְּסִיעָתוֹ של דוד, ובשבת י״ג, ע״ב חנניה בן חזקיה וְסִיעָתוֹ ובגט׳ ב״ב דף ע״ו ובפסחים קי״ז חזקיה וסיעתו, ובסנהדרין כ״ו שבנא וסיעתו, וכולם ל׳ חברה ואגודה. ובריות וכו׳ ובריאות הגוף ומאור עי׳. ונהורא מעליא, לא נמצא בכ״י אחד. יִפְסֻק יִבְטֻל בשורק כן נקוד העתיד של בנין קל בארמית כמו יִסְגֻּד (דניאל ג׳, ו׳) נִסְגֻּד (ג׳, י״ח) תִרְשֻׁם (ו׳, ט׳) נִכְתֻּב (עזרא ה׳, י׳) ולעולם חסר וי״ו; ויש שגם כן בפתח כמו תִשְׁלַט (דניאל ב׳, ל״ט) יִשְׁלַט, יִלְבַּשׁ (ה׳, ז׳), אבל בחולם לא נמצא. מפתגמי אוריתא, מדברי התורה. ודי בבבל, בימי תקון הבקשה רוב היהודים היו יושבים בארץ בבל ובסביבותיה וראש גליות היה ממונה עליהם ואליו היו שומעים. אך בימינו שישראל מפוזרים בכל גלילות האדמה הראוי להוסיף בנוסחא ולומר די בבבל וְדִי בְּכָל אַרְעַת גָּלְוָתָנָא׳ לרישי כלי, לראשי הדרשנים. בַּלֵּי דרשנים, כמו אמא מרישי כלי דרפרם הוה (חולין מ״ט) רב נחמן בר יצחק ריש כלה הוה (ב״ב דף כ״ב), והדרשה בעלמא נקראת כַּלָּה בל׳ תלמוד כמו הני דוחקא דכלה בכלה (ברכות ו׳ ע״א) אגרא דכלה דוחקא (שם ו׳ ע״ב) ורש״י יוחסין דף קכ״ד ע״ב גם בערוך ערך הדר וערך כל. אך בכ״י אינו גורס לרישי כלי וגם כן הנוסחא ,,לרישי מתיבתא ולרישי גלי׳ ולדייני די בבא״. מתיבתא, הישיבות. די בבא, שבשער. יַפִּישׁ בכ״ל והוא הפעיל משרש פוש שמשמעו פרה בעברית, פרו ורבו תרגומו פושו וסגו, ובדפוסים נקוד יָפִישׁ וטעות כי הוא נקוד של שרשי פא״י נו״ן, אבל בעי״ן וי״ו הפעיל של ארמית בשב״א תחת אות אית״ן ודוגמת יְקִים (דניאל ב׳ מ״ד) תְּקִים (ו׳, ט׳). אַרְכָה בכף רפויה וה״א בסוף, כן הוא בדניאל ד׳, כ״ד בס״ס. וְיִשְׁתֵּיזְבוּן ויוצלו, והוא עתיד של בנין אתפעל בארמי שהוא הפעול מן בנין הפועל שפעל (שֵׁיזִב דניאל ו׳, כ״ח) והשרש יזב. וראה בבאור תבת להשתעבד דף 43. עקא, צרה. מרעין בישין, חליים רעים. מרן, אדוננו, וראה למעלה דף 153. בסעדהון, בעזרתם. ועדן, גם הוא ל׳ זמן ועת בארמי, וכן כל ל׳ עת מתורגם עִדָּן ופה הטעם כמו בכל עת ובכל שעה. וְנֹאמַר אמן, לא בנקוד ל׳ עברי כי בארמי היה נקודו וְנֵאמַר בנו״ן בצרי, וראה בבאור ואמרו אמן שבקדיש (דף 129).

המתפלל ביחידות אין אומר יקום פורקן זה ולא מי שברך.
ועיין לו הודע בטעם ומנהג דינונו יקום פרקן נ״לט.

יְקוּם פֻּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא וּבַרְיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מְעַלְּיָא. זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִּי לָא יִפְסֻק וְדִי לָא יִבְטֻל מִפִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא. לְכָל קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין רַבְרְבַיָּא עִם זְעֵירַיָּא טַפְלָא וּנְשַׁיָּא. מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפִּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָא לִשְׁנֵיכוֹן. וְתִתְפָּרְקוּן וְתִשְׁתֵּזְבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין. מָרַן דִּי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְסַעְדְּכוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן. וְנֹאמַר אָמֵן:

בהרבה קהלות נוהגים להזכיר נשמות המתים בשבת, אבל אין מזכירין ביום חתונה או מילה ולא בשבת שמברכין החדש ולא בר״ח ולא בחנוכה ולא בשושן פורים, והכלל הוא בכל שבת שאומרים יוצר ואופן אין מזכירין חוץ משבת תשובה שמזכירין.

ואח״כ מברך החזן מי שברך לקהל ולאחרים.

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, הוּא יְבָרֵךְ אֶת כָּל הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וּמִי שֶׁמְּיַחֲדִים בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת לִתְפִלָּה. וּמִי שֶׁבָּאִים בְּתוֹכָם לְהִתְפַּלֵּל. וּמִי שֶׁנּוֹתְנִים נֵר לַמָּאוֹר וְיַיִן לְקִדּוּשׁ וּלְהַבְדָּלָה וּפַת לָאוֹרְחִים וּצְדָקָה לָעֲנִיִּים [בשבת שלפני תענית ב׳ וה׳ וב׳ מוסיף וְכָל מִי שֶׁיִּתְעַנֶּה שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי]. וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצָרְכֵי צִבּוּר בֶּאֱמוּנָה. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרָם וְיָסִיר מֵהֶם כָּל מַחֲלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוּפָם וְיִסְלַח לְכָל עֲוֹנָם וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם עִם כָּל יִשְׂרָאֵל אֲחֵיהֶם. וְנֹאמַר אָמֵן:

יקום פרקן זו היא ברכה לתושבי העיר ובעקר נוסחתה דומה למקודמת לה רק שהיא בל׳ נוכח אשר נראה מזה שנתקנה רק לחזן שיברך בה את קהלו. עיין מבואר לעיל דף 168. רברביא וכו׳ הגדולים עם הקטנים טף ונשים.

מי שברך אבותינו, זו היא ברכה לקהל העיר עם כל קהלות ישראל נמצאה גם בסדורי כ״י. והכל בו, בשבת שחרית כתבו לומר אחר ההפטרה מי שברך לקהל, ויש מקומות שמברכין המלך ואח״כ הקהל (וכן הוא מנהג ספרד) והכל לפי המנהג עכ״ל, והתניא כתב וז״ל שנהגנו לאחר קריאת ההפטרה להזכיר נשמות של המתים ולברך העוסקים בצרכי צבור, שאלתי בזה מהר״ר נחמן בר אברהם הרופא, לפי שהשבת הוא יום מנוחה דוגמת לעתיד לבוא והוא יום שגם המתים נוחים בו ואינן נידונין, ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהן, וכן מנהגנו לברך כל העוסקים בתורה ובצרכי צבור ובצדקה ובגמילות חסדים ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים עכ״ל. כנסיות הוא הרבוי מן כל כנסיה שהיא לשם שמים (אבות פרק ד׳) ובשאלת תלמודי הוא, וכן לקדוש ולהבדלה והצדקה. צבור שקהל זה שלאנו בש״ב י׳, ח׳. אבל לא בהוראתו אשר לו בתלמוד, כי בו ישתמשו נאמנה על קהל ועדת עם, פעמיים, כמו העוסקים עם הצבור (אבות פרק ב׳) צבור הגדולה ואיש צבור בקטנה (ערובין כ״ב ע״ב) אחד יחיד אחד צבור (ר״ה דף ל״ה) ובמשנה ברכות דף ל׳ אומר במקומו שליח צבור.

ברכה לשררה.

הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים. מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל־עוֹלָמִים. הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה. הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה. הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמוֹר וְיִנְצוֹר וְיַעֲזוֹר וִירוֹמֵם וִיגַדֵּל וִינַשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת אֲדוֹנֵנוּ פלוני יָרוּם הוֹדוֹ: מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יְחַיֵּהוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וּמִכָּל־צָרָה וְיָגוֹן וָנֶזֶק יַצִּילֵהוּ. וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלָיו וְיַפִּיל שׂוֹנְאָיו לְפָנָיו וּבְכָל אֲשֶׁר־יִפְנֶה יַצְלִיחַ. מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלִבּוֹ וּבְלֵב כָּל־יוֹעֲצָיו וְשָׂרָיו רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבָה עִמָּנוּ וְעִם כָּל־יִשְׂרָאֵל. בְּיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל. וְכֵן יְהִי רָצוֹן. וְנֹאמַר אָמֵן:

ואומרים אשרי וכו'. אבל בשבת שלפני ר"ח שמברכים מתחלה את ר"ח ואומרים יהי רצון וכו' מי שעשה וכו', ימצא בדף הסמוך, ואח"כ אומרים אשרי.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהֹוָה אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד. אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהֹוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהֹוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהֹוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהֹוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהֹוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהֹוָה

הנותן תשועה, ברכה זו על שלום המלכות נמצא גם בסדורי הספרדים והם אומרים אותה גם בליל י"כ אחר כל נדרי, ובנוסח למעלה שכתב שכל בו מזכיר שהמנהג לברך את המלך אחר קריאת התורה. וכה לשון אבודרהם, אחר שמסיימין בקריאת התורה נהגו לברך את המלך ולהתפלל להשם שיעזרהו ויאמצהו על אויביו, שכן כתוב ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום (ירמיה כ"ט, ז') ושלום העיר הוא שיתפללו להשם שיכלה המלך את אויביו, ואמרינן בפרק קמא דע"ז (דף ג' ע"ב) אמר רב יהודה אמר שמואל, מאי דכתיב ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא מושל בו (חבקוק א' י"ד) מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו, אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, והיינו דתנן רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו' (אבות פרק ג') עכ"ל ודוגמא גם בסדור עניים חלק אמרי בינה ס' נ"ב. הנותן תשועה ל' תהלים קמ"ד, י'. לנסיכים, ל' נסיכי סיחון (יהושע י"ג, כ"א) ל' שר ונגיד. מלכותו, ל' תהלים קמ"ה, י"ג. הפוצה שם קמ"ד, י'. הנותן בים, ישעיה מ"ג, ט"ז. וידבר ינסיב של' תהלים י"ח, מ"ח. רחמנות מושאל מלמודי קום ובעברית רחמים. תושע יהודה, ירמיה י"ג, ו'. ובא, ישעיה נ"ט כ'.

בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהֹוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהֹוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו. וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהֹוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

ואומרים יהללו וכו' ומחזירין ס"ת להיכל.

בשבת שלפני ר"ח מברכים ומכריזים את החדש הבא קודם שאומרים אשרי. ואז אין מזכירים נשמות ואין אומרים אב הרחמים חוץ מימי הספירה. וקודם שמברכים נוהגים לומר תפלה זו:

ווירד ר"ח פערקינדיגט, זא זאגט מאן צוערסט פאָלגענדעס יהי רצון:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה וְתִתֶּן־לָנוּ חַיִּים אֲרוּכִים חַיִּים שֶׁל־שָׁלוֹם חַיִּים שֶׁל־טוֹבָה חַיִּים שֶׁל־בְּרָכָה חַיִּים שֶׁל־פַּרְנָסָה חַיִּים שֶׁל־חִלּוּץ עֲצָמוֹת חַיִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יִרְאַת חֵטְא חַיִּים שֶׁאֵין בָּהֶם בּוּשָׁה וּכְלִמָּה חַיִּים שֶׁל־עֹשֶׁר וְכָבוֹד חַיִּים שֶׁתְּהִי בָנוּ אַהֲבַת תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם חַיִּים שֶׁיִּמָּלְאוּ מִשְׁאֲלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה. אָמֵן סֶלָה:

ואומר הש"ץ מי שעשה וכו'.

חזן. מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת. הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב וִיקַבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ. חֲבֵרִים כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְנֹאמַר אָמֵן:

הש"ץ לוקח ס"ת בידו ומכריז:

רֹאשׁ חֹדֶשׁ פלוני יִהְיֶה בְּיוֹם פלוני עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל לְטוֹבָה:

קהל. יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה. וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי.

יהי רצון, היא תפלת רב בתר צלותיה (ברכות ט"ז ע"ב) ולקחוה האשכנזים לאמרה קודם ברכת החודש אע"כ הוסיפו בה בראשה הלשון „שתחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה" כדי לעשותה מכוונת לענין ר"ח. והספרדים לא כן מנהגם אלא הם אומרים יהי רצון מלפני אבינו וכו' אשר אומרים אותו האשכנזים לאחר קה"ת בשני וחמישי וכמו שזכרתי למעלה דף 124. חלוץ עצמות, חוזק עצמות עי' ועצמותיך יחליץ (ישעיה נ"ח י"א). חיים שיש בהם יראת חטא, כן הגרסה בגמרא וכן העתיק בעל"ה דף רנ"ט ובכ"ל, ובדפוסים יראת שמים ויראת חטא וטעות, כי יראת שמים יאמר עוד בסוף.

מי שעשה, תקנו תפלה זו במקום קדוש החדש, שהיו שלפנים הסנהדרין מקדשים אותו והיו אומרים ברכות ושבחות כידוע ממס' סופרים פרק י"ט הלכה ט', י'. ולזכרון זה מכריזים כל ר"ח בשבת שלפניו (חוץ מן חדש תשרי) ואומרים תפלה מי שעשה ובסדורי הספרדים היא בנוסחא שונה. לששון ולשמחה, צריך עיון, כי בר"ח כן בהכרזתו כן בתפלת מוסף הנוסחא לששון ולשמחה, אבל בי"ט הנוסחא לשמחה ולששון, ולמה השנוי? והטעם ע"פ סנהדרין מ"ב ע"א ברש"י וז"ל ששים ושמחים כהתחיל יצים בגבור עכ"ל א"כ נאמר במאורות השמים ל' ששון וע"כ בר"ח התלוי במאורות מקדימים ששון לשמחה, אבל בי"ט נאמר ושמחת בחגך וע"כ בי"ט שמחה קודמת לששון, כן הורה לי מורי ר' שמואל שלמה י"נ.

מי שברך לקהל ביו"ט של מתנת יד.

ביו"ט של פסח וכו' של שבועות ובשמיני עצרת אחר קריאת התורה קודם שאומרים אשרי מברך הש"ץ לכל אחד ואחד במי שברך למתנת ידו, ואח"כ אומר לכל הקהל את מי שברך הזה:

מִי שֶׁבֵּרַךְ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. הוּא יְבָרֵךְ אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה עִם כָּל־קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ וְיִשּׁוּבִים וּסְבִיבוֹת שֶׁל־כָּל־עִיר וָעִיר. הֵם וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם וְכֹל אֲשֶׁר לָהֶם. וְכָל־מִי שֶׁיִּתֵּן מַתְנַת לִבּוֹ הֵן אִישׁ הֵן אִשָּׁה לְלוֹמְדֵי תוֹרָה וְלַעֲנִיֵּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ. בִּשְׂכַר זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְזַכֵּהוּ לִרְאוֹת בְּבִנְיָנָהּ וְלִשְׂמוֹחַ בְּתִקּוּנָהּ. וְיִשְׁמְרֵהוּ וְיַצִּילֵהוּ מִכָּל־צָרָה וְצוּקָה וּמִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה. וִיזַכֵּהוּ לִרְאוֹת בִּיאַת מְשִׁיחֵנוּ וּלְהָבִיא נִדְבָתוֹ לְבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְיִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדָיו עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶחָיו. וְנֹאמַר אָמֵן: אשרי וכו'.

נוהג קהלות פולין אומרים בכל שבת אב הרחמים קודם שמחזירים הס"ת להיכל, חוץ מימים שאין אומרים צ"צ ולא בשבת חתונה ומילה, ולא כשמברכים החדש חוץ מימי הספירה, וכשמברכין חדש אב נוהגין בק"ק פראג לאמרו. ונוהג קהלות אשכנז אין אומרים אותו כי אם בשבת שלפני שבועות ובשבת שלפני תשעה באב.

אין דען אייניגען קהלות אשכנז ווירד אם שבת נאך שבועות אונד נאך ט' באב אב הרחמים געזאגט.

אַב הָרַחֲמִים שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים הוּא יִפְקוֹד בְּרַחֲמִים הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים קְהִלּוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת הַשֵּׁם. הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרָדוּ. מִנְּשָׁרִים קַלּוּ מֵאֲרָיוֹת גָּבֵרוּ. לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם: יִזְכְּרֵם אֱלֹהֵינוּ לְטוֹבָה עִם־שְׁאָר צַדִּיקֵי עוֹלָם. וְיִנְקוֹם נִקְמַת דַּם עֲבָדָיו הַשָּׁפוּךְ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים. הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם. וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ: וְעַל־יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר. וְנִקֵּיתִי דָּמָם לֹא־נִקֵּיתִי. וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן: וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר. לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם. יִוָּדַע בַּגּוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: וְאוֹמֵר כִּי דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: וְאוֹמֵר יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

אב הרחמים אינו בסדורי הספרדים, ותוכן לשונו יורה עליו שנתקן בימים הרעים של גזרות תתנ"ו ותתק"ו. הנאהבים ש"ב א', כ"ג. וינקום נקמת, בסדורים קדמונים „וינקום בימינו לעינינו נקמת" וכו' ונשמטו ב' תיבות מפני דרכי השלום. הרנינו, דברים ל"ב, מ"ג. ונקיתי, סוף יואל. למה יאמרו, תהלים ע"ט, י'. כי דורש שם ט', י"ג. ידין, שם ק"י, ו'. ז'.

הש"ץ לוקח את ספר תורה להוליכו מן התיבה ולהכניסו בהיכל, ואומר:
דער חזן טרעגט דיא ספר תורה נאך דעם ארון הקודש צוריק אונד זאגט:

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ׃

והקהל עונים:
דיא געמיינדע אנטווארטעט:

הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃

בעוד שמוליכים הס"ת למקומו אומרים מזמור זה:

לשבת.

מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הָבוּ לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ׃ קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים׃ קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר׃ קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן׃ וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיוֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים׃ קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ׃ קוֹל יְהוָה יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד׃ יְהוָה לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם׃ יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

ליום טוב כשחל בחול.

לְדָוִד מִזְמוֹר׃ לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃ נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃

כשמניחין הספר לתוך ההיכל אומרים:
ביים הינייןלעגען דער ספר תורה אין דען ארון הקודש זאגט מאן:

וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל׃ קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃ כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ׃ עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר׃ דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם וְכָל־נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם׃ הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם׃

כל יחיד חייב בתפלת מוסף כמו שחייב בצבור. זמן תפלת מוסף אחר תפלת שחרית ואין לאחרה יותר משבע שעות, והרי עבר אם התפלל אותה כל היום, יצא. עבר כל היום ולא התפלל מוסף אין לה תשלומין. מותר לטעום קצת קודם תפלת המוסף אבל סעודה אסורה אלא לצורך גדול.

קודם שעומדים להתפלל מוסף השליח צבור אומר ח"ק.

ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: זכר רחמיך יי וחסדיך כי מעולם המה:

ש"ץ יתגדל ויתקדש שמה רבא בעלמא די ברא כרעותה· וימליך מלכותה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב. ואמרו אמן·

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא·

יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל שמה דקדשא· בריך הוא לעלא מן כל ברכתא ושירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא. ואמרו אמן:

נוסח של מוסף שמתפללים מוסף של י"ט תמצאהו לקמן בסדר המועדים.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקנה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה·

בשבת שובה מוסיפים זכרנו. אם שכח לומר זכרנו אינו חוזר.

זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. וכתבנו בספר החיים למענך אלהים חיים.

מלך עוזר ומושיע ומגן· ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע·

מן שבת בראשית עד פסח אומרים:

משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר· מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה·

בשבת שובה מוסיפים מי כמוך. ואם שכח לומר מי כמוך אינו חוזר.

מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים.

ונאמן אתה להחיות מתים· ברוך אתה יי מחיה המתים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּסוֹד שִׂיחַ שַׂרְפֵי קֹדֶשׁ הַמַּקְדִּישִׁים שִׁמְךָ בַּקֹּדֶשׁ׃ כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ׃ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר׃

קו"ס קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

ש' כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם׃ מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ׃ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃

קו"ס בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃

ש' מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶן בְּרַחֲמִים וְיָחוֹן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל־יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים׃

קו"ס שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד׃

נעריצך, קדושת מוסף של שבת וי"מ נקראה בפי הפוסקים קדושה רבה, ר"ל קדושה גדולה, תשבי (ע' ויקהל דף כ"ב) שמה קדושה עלאה. ויש נתחלפה הלוך מנהג בין האשכנזים והספרדים, כי אלו מתחילים כתר יתנו לך וכו' והאשכנזים מתחילים נעריצך ונקדישך וכו' ודומה התפלה זו לקדושת שחרית של ספרדים רק שהם מקדימים נקדישך לנעריצך וכן גם נוסח הרמב"ם בתשובתו (טעם זקנים דף 75, והראה מעשה רקח), אמנם במס' סופרים סוף פ' י"ז גורס נעריצך ונקדישך וראה למעלה דף 78. ויסוד כל הקדושה הזאת הוא בפרקי ר' אליעזר סוף פ' ד' שנים שרפים עומדים אחד מימינו של הקב"ה ואחד משמאלו של הקב"ה, ומעריצים ומקדישים את שמו הגדול זה עונה וזה קורא ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו, והחיות עומדות אצל כבודו ואינן יודעות מקום כבודו עונות ואומרות בכל מקום שכבודו שם ברוך כבוד ה' ממקומו, וישראל גוי אחד בארץ שהם מיחדים שמו תמיד בכל יום עונים ואומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, והוא משיב לעמו ישראל אני ה' אלהיכם המציל אתכם מכל צרה עכ"ל. ונשאלו בקדושה זו נתפלאה קודם הזכרת השם כ"א תבות כמו שיש בפסוקינו כ"א תבות קודם השם, וכן פירש שם בעל תקוני ז"ל כי שם ה' אקרא, כתרגום ירושלמי ווי לכון לרשיעיא דמדכרין שמיה דקודשא ארום לית אפשר לחד מן מלאכי מרומא לאדכרא שמא מפרשא עד זמן דאינון אמרין ק' ק' ק' תלת זמנין, ומנהון יליף משה דלא הוה מדכר שמא מפרשא עד זמן דהוה מזכך פומיה בעשרין וחד מלין דאינון תמנין ומאה אתין, פירוש, מן האזינו עד הזכרת השם יש כ"א תבות מן פ"ה אותיות וכו' לפיכך תקנו חכמים עשרים ואחת תבות בקדושה שבכל יום קודם הזכרת השם וכו' ובקדושת יוצר שבת שמונים ושמנה אותיות והוא פרשת נקדישך ונעריצך וכו' וכן במוסף אין לנו להזכיר את השם קודם פ"ה אותיות והוא סדר הקריאה ושרש הכוונה כתר יתנו לך המוני מעלה עם עמך קבוצי מטה יחד קדשה לך ישלשו ככתוב וכו' עכ"ל והנה רוו"ה בסדורו שפה ברורה מעמיד על לשון זו של תקוני כי אם נסבב נעריצך לא נמצא בו כי אם פ"ב אותיות, והנה הוא ליישב ע"פ לשון תקוני כ"י שגורס נקדישך ונעריצך כסוד שיח וכו', ואני לא אבאר כי עלאתי גם אנכי בפירוש יען על קדושה זו שכתב בו ז"ל בקדושה זו שוים ישראל למלאכי השרת כדכתיב כה שכל שיח שרפי קדש עכ"ל אך מה הכנה יש בגרסה הזאת? והאמת כי רוו"ה טעה בהבנת דברי תקוני, והוא לא כיון כלל על נוסח קדושת מוסף של האשכנזים אלא דעתו היא על קדושת שחרית כמנהג ספרד „נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש המשלשים לך קדשה וכן כתוב על יד נביאך וקרא" וכו' והם ימלאו פ"ה אותיות על נכון, והעד שכוונתו כן הוא כי כתב ובקדושת יוצר שבת, והנה לאשכנזים אין נקדישך ונעריצך ליוצר, ועוד שהביא הוא למוסף הנוסח כתר יתנו וגם זו לספרדים, טובה מכל זאת שדעת תקוני על קדושת מנהג ספרדים הן ביוצר הן במוסף, ולא קשה דבר בדבריו. ונוסח קדושת מוסף של האשכנזים היא נעריצך ונקדישך כסוד שיח שרפי וכו'

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.)

ס׳ אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו שֵׁנִית לְעֵינֵי כָּל־חָי לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים.

ק״ס אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

בשבת שאומרים בו אופן אומרים באמצע פיוט אלהיכם (תמצאהו אחר תפלת מוסף).

(ג״ש מוסיפים:) אַדִּיר אַדִּירֵנוּ יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

ס׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר.

ק״ס יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר. הַלְלוּיָהּ:

ס׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ.)

ואין בה תכת שכל, וכן הוא בכל הסדורים. בסוד, פי׳ אל נערץ בסוד קדושים (תהלים פ״ט, ח׳). שיח, ל׳ דבור. כבודו מלא עולם, פירושו, שמלא כל העולם, שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו. ממקומו הוא יפן, עיין תוספות ע״ז דף ג׳, ע״ב. פעמים באהבה שמע אומרים, הספרדים גורסים „אומרים פעמים באהבה," והוא יותר מסתבר. שמע ישראל, כתבו אבן ירחי גם הכל בו בשם בעל האשכול כי אמירת שמע בקדושת מוסף הוא לזכרון על גזרה שנגזרה על ישראל שלא לקרות שמע והוצרכו לקרותו בהבלעה בקדושה, וכן כתב רב עמרם בשם שר שלום הגאון, ובעל המנהיג בס׳ ע״ש גם הרב ב״י בא״ח ס׳ תכ״ג מביאים הטעם באורך וז״ל מצאתי בתשובות הגאונים (ועיין יוחסין דף ק״ז ע״ב) לפי שבימי רב ספא גזר יזדגרד (Jesdigird) מלך פרס שלא יקראו ק״ש, מה עשו החכמים שבאותו הדור, תקנו להבליעו בין הקדושות, ריש שמע ישראל וסופא אני ה׳ אלהיכם, ולמה תקנו לומר בהבלעה כך, כדי שלא תשתכח קריאת שמע מפי התינוקות, ובקשו רחמים מן השמים ובא תנין בחצי היום ובלע את יזדגור מלך פרס בבית משכבו, ובטלה הגזרה, אמרו החכמים שבאותו הדור לא נבטל שלא לאמרו בקדושה כלל, כדי שיתפרסם הנס לדורות, אלא נקבע אותה בתפלת המוספים ובתפלת נעילה שאין בה ק״ש כלל עכ״ל ואמר הטור בא״ח סמן רפ״ה גם אבן ירחי בהלכות שבת כתב רב שרירא גאון אין אומרים קדושה רבה ופעמים ביום טוב ובשבת אלא במוסף ולא בשחרית ומנחה, וביום הכפורים במוסף ובנעילה, אבל בחול ובתעניות ובר״ח ובחה״מ אין אומרים כלל, גם רב עמרם כתב כך בשם נטרונאי גאון. אחד הוא אלהינו, ואין אחד מלבדו. וכתב אבן ירחי, לולי היו מאריכין באחד ולא היו כופלין היה טוב מאד, דהאומר שמע שמע כאומר מודים מודים, ושמעתי כי רבינו אליה ז״ל היה סוגר ואומר „ה׳ אחד," ולמבין אין צורך לדבר כי אם בשכופל כל הפסוק עכ״ל ולפי ענין מנהגם לא״י ראה ס׳ רפ״ו. לעיני כל חי להיות וכו׳ בסדורי הספרדים הנוסחא לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות וכו׳ ולפי המלים נכונה יותר הגרסא, ר״ל שיאמר לישראל גאלתי אתכם מגלותכם האחרונה כמו שגאלתם הראשונה אשר גאלתי אתכם (שמות ו׳, ו׳). להיות לכם לאלהים אני ה׳ אלהיכם ר״ל את כל זאת ישמיענו ה׳ שנית באשר השמיע לישראל בגלות הראשונה (שמות ו׳, ז׳), ולכן אין להפסיק בו, והוא שגם בסוף פ׳ שלח לך כלו פסוק אחד הוא.

אדיר אדירנו, איננו בסדורי הספרדים, וכתב הרוקח שמעתי שאין אומרים אדיר אדירנו כי אם בר״ה ויו״כ בקדושה, אבל במגנצא אומרים אותו כל יום טוב בקול רם בכוונה בניגון יום טוב. ה׳ אדנינו, תהלים ח׳, י׳. והיה ה׳ זכריה י״ד, ט׳.

אם שבת ראש חדש ווירד שטאטט תכנת שבת דאז פאלגענדע אתה יצרת געבעטעט.
בשבת ראש חדש אומרים אתה יצרת כמסודר למטה בעמוד.

תכנת שבת רצית קרבנותיה· צוית פרושיה עם סדורי נסכיה· מענגיה לעולם כבוד ינחלו· טועמיה חיים זכו· וגם האוהבים דבריה גדלה בחרו· אז מסיני נצטוו עליה· ותצונו יי אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו· ושם נעשה לפניך את־קרבנות חובותינו·

תכנת, תפלות המוספים בשבתות ור"ח וי"ט הם כנגד קרבנות המוספים שהיו קרבים בימים אלו, והתפלה במקום קרבן היא (ברכות דף כ"ו). והנה בתפלת מוסף של שבת יש שנוי גדול בין מנהג האשכנזים למנהג הספרדים כי הספרדים אומרים אותה בנוסח זה למשה צוית על הר סיני מצות שבת זכור ושמור, ובו צויתנו ה' אלהינו להקריב בה קרבן מוסף שבת כראוי, יהי רצון מלפניך וכו' וכן היא ברמב"ם. אבל רב עמרם ורבינו סעדיה התחילו תפלה זו „תכנת שבת רצית קרבנותיה" וכו' וכמו שכתב אבודרהם בספרו, ונוסחא זו אחזו האשכנזים והיא הולכת על סדר תשר"ק אף נוסדה בחרוזים שוי הברות כמו קרבנותיה, פירושיה, נסכיה, הכל כעין פיוט, ונאמת כתב עליה המחוקקי בפירושו לבמדבר כ"ח, ט', יסד הפייט רצית קרבנותיה. גם אבן ירחי כתב וז"ל בצרפת ובפרובינצא נהגו לומר תקנת שבת רצית קרבנותיה צוית פירושיה עם סדורי נסכיה מענגיה לעולם כבוד ינחלו טועמיה חיים זכו וגם האוהבים דבריה גדולה בחרו אז מסיני נצטוו לוויי פעליה כראוי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעלנו בשמחה לארצנו וכו' וקבלתי הטעם שרגילין בצרפת [התניא מביא טעם זה בשם רש"י] לפי שעל ידי שמירת השבת יהו נגאלין שנ' אם ישמרו שבתותי והביאותים אל הר קדשי וגו' והאלפ"א בית"א נשענת על הגאולה, תשר"ק ביום ההוא ישרוק ה', לפע"ם יטפו ההרים עסים, יטשו כמו יצפו, נסל"ך והיה ה' למלך על כל הארץ, יע"ח ימו שכם אחד לעבדו, זו"ה ויאמרו הנה אלהינו זה, דגב"א יבוא לויתן יכרו עליו חברים, מסיני נצטוו צווי פעליה כראוי, שנכפ"ך לופים אמרום, בירושלמי (ובב"ר פ' א') התורה ניתנה משאמר לאמור מאמר לאמ"ן מלדיק לבדיק מפה אל פה מכף אל כף, ותורה ניתנה בשבת עכ"ל. — תכנת, כוננת, ל' תקון כמו ושמים בזרת תכן

אם שבת וראש חודש.

אתה יצרת עולמך מקדם כלית מלאכתך ביום השביעי· אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל־הלשונות וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת· ותתן־לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה וראשי חדשים לכפרה· ולפי שחטאנו לפניך אנחנו ואבותינו חרבה עירנו ושמם בית מקדשנו וגלה יקרנו ונטל כבוד מבית חיינו· ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו· ושם נעשה לפניך את־

אתה יצרת עולמך מקדם עפ"י ירמיה י', ט"ז. ויצעיה ע"ה י"ח. כלית עפ"י בראשית ב', ב'. אהבת אותנו וכו' זהו לקוח מתפלת י"ט, ובסדורי כ"י איננה בנוסחא אהבת אותנו אלא זה הנוסחא „בחרת בנו מכל האמות ורצית" וגו' וכן גרסת רב עמרם והרמב"ם ובני ספרד. ובתשובת רב האי גאון שבאה בלוקט נמ' ג"ו יש נוסחא מיוחדת למוסף שר"ח וכך מתחלת „שבת קדשך לעמך נתת יום מנוחה לבחיריו, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתעלנו לארצנו ותטענו בגבולנו, ושם נעשה" וכו'. ורצית בנו עפ"י תהלים קמ"ט, ד'. עלינו קראת עפ"י ירמיה י"ד, ט'. לכפרה, שקרבן ר"ח מכפר על עברות שעברו בחדש העבר, כדאיתא בגמרא דשבועות. ולפי שחטאנו, לשון זה לקוח מתפלת מוסף של י"ט. ובמחזור רומא בנוסחא „יום רצון לכפר בעדנו לשמן בחדל שעושק ידינו, אבל שחטאנו לפניך ה' אלהינו חרבה עירנו" וכו' והיא ע"פ ס' רב עמרם. ונ"ל כן ברוב הסדורים והוא עבר בבנין פועל שברש כצ"ל. ובסדור רפ"ז ונ"ל וגם כוא יתכן ויהיה עבר נפעל מן נטל. מבית חיינו, מקה"ש. יכולים באולם מן היחיד יכול כמו גדולים מן גדול וגם תואר סוף. בבית בחירתך, עפ"י דה"ב ו', ט"ו. שנשתלחה

תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם· וְאֶת־מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(ישעיה ס', י"ג) שהוא כמו תקן בקו"ף כמו שכתב רד"ק בשרש כשר, וכן נאמת גורס אבן ירחי תקנת בקו"ף, אך בספרינו גם באבודרהם וברוקח ובתניא וכל בו וטור הוא בכ"ף ודמה כמוח הרא"ב לשרשים ערך תקן. רצית קרבנותיה, שאין בהן שפיר משמע כדי שלא להזכיר שום חטא ועון (כל בו ורוקח). קרבנותיה, לא נמצא במקרא קבוץ של קרבן אלא בכנוי נסתרים קרבניהם (ויקרא ז' ל"ח) ובפתיית מטנו נפל ויי"ל להגיה קרבניה, אמנם במשנה בכל מקום יאמר קרבנות בקבוץ בנקבות (כמו זבחים קי"ב ע"ב) וגם רד"ק במכלול דף קפ"ב ע"ב כתב כי משקל שאלו יתרבה בל' נקבות קרבנות שלחנות וכן כתב גם בהלשבי בס' עקבה אנרם. פרושיה, אלו השרורים המפורשים מעניהם. סדורי, ל' סדר. נסכיה, היין לנסך. מענגיה, כמו שאמרו חז"ל בשבת קי"ח כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. טועמיה, של' טעמו וראו (תהלים ל"ד, ט') ר"ל יש להם הנאה בשבת וטעמים בה. חיים זכו, ישלאו חיים נצחיים. זכו השרש זכה שעניינו במקרא ל' נקיות ובהרה בשתמשו בו חז"ל ג"כ בטעם הגיע לדבר טוב אשר יצפה לו (בל"א ערלאנגען), כמו ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות (ברכות ב' ב') זוכה ומקבל פני שכינה (שם ס"ד. מנחות ס"ג, ב') זכה מי שזכה (תמיד פרק א') זוכה ורואה בשמחתה (תענית ל', ב') זוכה לדברים הרבה (אבות פ' ו'), ונתפלה, ונזכה כלנו מהרה לאורו, ונזכה ונחיה, והבנין פיעל הראשון הוא זכו ליעות הבאית. האוהבים דבריה, כן הוא בסדור אמשטרדם שנת תמת וכן הדפיסו רז"ה ויעב"ץ ורי"ם ורוו"ה וכל"ל וכן גורס אבן ירחי. נצטוו הוא בבנין נתפעל שבשתמשו בו בעלי משנה במקום הפעל ונמצא גם במקרא במעט המקומות כמו נשפר שהוא כמו נתכפר (דברים כ"א ח') ונוסרו (יחזקאל כ"ג, מ"ח) נשתוה (משלי כ"ז, ט"ו). נצטוו עליה, כן הנוסחא ברוב הסדורים וכן בס' רב עמרם וכן גרס גם בעל התניא ולפיה מחובר הוא למעלה עם וגם האוהבים דבריה, ר"ל האוהבים נצטוו עליה, כלומר על השבת. אמנם בסדור אמשטרדם שנת תמ"ת נוסח עוד נוסחא אחרת וזה „נצטוו צווי פעליה כראוי יהי רצון וכו' וזו היא נוסחת אבן ירחי שהבאתי למעלה וכן הביא הרי"ו בלך בס' המוסר שלו גם הכל בו כתב וז"ל תכנת שבת רצית וכו' הוא מיוסד בתשר"ק ונכלם"ך בנוסחא דוקנת. מוסף, קרבן ביום הנוסף על קרבן התמיד קראו מוסף, ובמשקל מוסד מוסר והרבוי מוספים. בראוי כמו שהוא הנכון בל"א ווית עו ויך געביהרט, והוא היפיד מן הראויות לתת לה (אסתר ב', ט'). שתעלנו בשמחה לארצנו, מלת בשמחה איננה בסדור הרי"ו לא במוסף של שבת ולא במוסף של יו"ט גם במחזור רומא איננה וכן רב עמרם והרמב"ם ואבודרהם לא גרסו לה. ושם נעשה וכו' בלשון הזאת זה היא בכל תפלות המוספים. שכתבת עלינו, בשבילנו, כמו כתבו על היהודים, בשביל היהודים (אסתר ח', ח'). כהלכתם, כמשפטם, ומלה תלמודית הוא. בתורתך תי"ו בשבא בסדור רפ"ז וכן עבדך בשבא והוא העקר כי אין כאן הפסק מאמר גדול כל כך להחליף שבא לסגול. וביום

חל שבת וראש חודש.

קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם· וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: וּבְרָאשֵׁי

כן הוא בכל הסדורים ישנים ובי"ו וכן הוא בס' רב עמרם וברמב"ם ואבודרהם, והנה בעל ווי"ל הדפיס במקומו השליחת והלך אחריו רוו"ה בסדורו, ולפי האמת הורחת השלוחה איננה בהורחת שבשתלחה כי זה ל' עבר הוא ושלוחה הוא בינוני (וכמו שהעיר כבר הרב שד"ל בס' בתולת בת יהודה דף ע"ו גם בנבואת המחזור אשר לו) וע"כ אין לנו לעזוב נוסחה הקדומית, וכבר ראינו למעלה כי בנין נתפעל זה שבשתמשו בו החכמים במשנה ובתפלה במקום נפעל [וכמו שאמרו שעיר המשתלח שבת ס"ו ויומא ס"ח ע"ב] שנפלא בנין זה גם במקרא וא"כ נכון לדבר בו, וכמו שאומרים ג"כ ונתרחקנו (במוסף י"ט) שנתשברנו (נגבם"ז) מה נשתנה (הגדת פסח) אשר בנים אותן גם רוו"ה על עמדן. שתעלנו בשמחה, מלת בשמחה איננה בכי"ו ובמחזור רומא, גם רב עמרם ורמב"ם ואבודרהם אינם מביאים. ובראשי, במדבר כ"ח, י"א.

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג. עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ· וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ· קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ· שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ· וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת· וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ· וְיָנוּחוּ בָהּ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

השבת במדבר כ"ח, ט'. ישמחו, כתב התניא, מה שאמר ישמחו במלכותך שמצאתי בשם הר' אביגדור ז"ל שסמכו על מה שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם, ואמר מר (בספרי) וביום שמחתכם זה שבת. וקוראי ענג ע"ש ישעיה נ"ח, י"ג. ויש כ"ד תבות בנוסח ישמחו כנגד כ"ד שעות של שבת.

חן שבת וראש חודש.

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַייָ פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ· וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· רְצֵה בִמְנוּחָתֵנוּ וְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ (בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה) אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה· לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה· לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה· לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה· לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם· לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן (בשנת העבור וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע): כִּי בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָאֻמּוֹת· וְשַׁבַּת קָדְשְׁךָ לָהֶם הוֹדַעְתָּ וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

בקצת סדורים הועתק קודם ובראשי בנוסחא „זה קרבן שבת וקרבן ראש חדש נאמר". וכתב התניא בשם רש"י שאין נכון לאמרו וכן כתב אבודרהם גם הרב יעב"ץ, ואף לא נמצא בסדור רס"ג גם לא בסדורי הספרדים. וחדש עלינו ביום השבת הזה את החדש הזה, בכ"י גם בסדור רס"ג גם במחזור רומא גם בסדורי הספרדים בנוסחא „וחדש עלינו את החדש הזה" וכן הוא בתניא ס' ל"ד גם ביוסיף אומץ ס' תר"ב וכן נכון. לחיים ולשלום, בכ"י לחיים טובים ולשלום. ולכפרת פשע, זה לא נמצא בכ"י ובסדורים ישנים והוספת אחרונים הוא, כי בנוסחא זו יש י"ב לשונות של בקשות הטובה כנגד י"ב חדשי השנה, לכן הוסיפו עוד בקשה אחת לשנת העבור כנגד החדש הי"ג. וכן כתב בספרו למחזור ויטרי שנת ש"ם ח"ל אני שמעתי לשנת העבור שאומרים ולכפרת פשע וכן נוהגין בורנקנורט עכ"ל וכן כתב בעל יוסיף אומץ ס' תרל"א. ודע כי בסדורי הספרדים נוסף עוד אחר ולסליחת עון בנוסחא „ויהא ראש החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו, תחלה וראש לפדיון נפשנו", והוא ע"פ נוסח הרמב"ם. ובמחזור רומא הנוסחא אחרי לפרנסה ולכלכלה „לסליחת חטא ולמחילת עון לגמילות חסד ולתלמוד תורה כי בישראל עמך בחרת" וכו'. ושבת קדשך להם הודעת וכן הנוסחא בסדור רס"ג וכב"ל ע"ש נחמיה ט', י"ד. וחקי ראשי חדשים להם קבעת, כדאיתא בשמות רבה דף קל"ב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, דבריו זו התורה, חקיו ומשפטיו אלו קדושי החדשים שיש בהם חקים ומשפטים וכו' ועוד שם לא נתתי ראשי חדשים אלא לכם. וישראל וראשי חדשים, ברכות מ"ט.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין זמן חנוכה ווירד היער על הנסים אײנגעשאַלטעט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו. כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ. וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

בשבת שובה אומרים: וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

ש״ץ אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור. יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

שים שלום. טובה וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך. ברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך. כי באור פניך נתת לנו יי אלהינו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום. וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל בכל עת ובכל שעה בשלומך. ברוך אתה יי, המברך את עמו ישראל בשלום:

בש״ת בספר חיים ברכה ושלום ופרנסה טובה נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ברוך אתה יי, עושה השלום:

אלהי. נצר לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה. ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה: פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי. וכל החושבים עלי רעה. מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם. עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען קדשתך עשה למען תורתך. למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך ועננו: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי: עשה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו ועל כל ישראל ואמרו אמן:

יהי רצון לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך: ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמניות: וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם כימי עולם וכשנים קדמניות:

הש״ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושה נעריצך וגומר התפלה ואומר קדיש שלם. ואח״כ אומרים אין כאלהינו.

בשבת שאומרים אופן מוסיפים באשכנז פיוט אלהיכם בקדושת מוסף.

לשבת תשובה. חתום בו שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם שׁוֹפֵט צֶדֶק וּבְמִישׁוֹר לְאֻמִּים. מִדַּת הַדִּין יַהֲפֹךְ לְרַחֲמִים. וִיכַפֵּר זְדוֹנוֹת וּשְׁגָגוֹת עֲוֹנוֹת וַאֲשָׁמִים. אָדוֹן, חֲטָאִים הַצְהֵר וְהַלְבֵּן כְּתַמִּים. לְכַפָּרָה מְקַוִּים לֵילוֹת וְיָמִים. חֲזֵה עַמְּךָ מִתְעַנִּים וְצָמִים. זְכוֹר בְּרִית רִאשׁוֹנִים הַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים. קַיֵּם לִבְנֵיהֶם שְׁבוּעַת קְדוּמִים. וְיִמְלֹךְ מַלְכְּכֶם לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר:

לשבת חול המועד סוכות. חתום בו יהודה.

אֱלֹהֵיכֶם יָשִׁיב בְּשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ. הָקֵם יָקִים דְּבִירוֹ וַחֲדַר מִטָּתוֹ. וְעַד סֶלָה יִשְׁכָּן שָׁם הוֹד שְׁכִינָתוֹ. דִּירַת סֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל לְשׁוֹמְרֵי סֻכָּתוֹ. הָעֵת יַעֲמִיד עַל־אֶרֶץ אֲגֻדָּתוֹ. יִמְלֹךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ הַכּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלָתוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת ראש חודש. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ. שִׁבְעָתַיִם בִּגְבוּרָתוֹ. הַיָּרֵחַ בְּהִתְחַדְּשׁוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ זְרִיחָתוֹ. וְהַחֹדֶשׁ בְּהִתְקַדְּשׁוֹ. לְחַדֵּשׁ כַּפָּרָתוֹ. דָּת הַיּוֹם לְשַׁמְּשׁוֹ. חֲזוּת קְדֻשַּׁת שְׁכִינָתוֹ. מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ: ובדברי קדשך.

לשבת בראשית. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יַשְׂכִּיל עַבְדּוֹ יִכּוֹן כִּסְאוֹ כִּמְבָּרֵאשִׁית. הָעִיר עַל־תִּלָּהּ יִבָּנֶה וְאַרְמוֹן יָשִׁית. וּמִזְבְּחוֹ יְרַפֵּא וּמְקוֹם נִסּוּךְ לְהָשִׁית. דְּרוֹר יִקְרָא לַעֲבָדָיו הֱיוֹתָהּ חָפְשִׁית. הִנֵּה חָזָק וְעַמּוֹ קָמָיו יָפִיץ חֲרִישִׁית. יִמְלוֹךְ עַל־עַם שׁוֹמֵר שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית: ובדברי קדשך.

לשבת חנוכה. חתום בו יהודה חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יִשְׁלַח מְשִׁיחוֹ אֵזוֹר צֶדֶק וְהָאֱמוּנָה יַרְבִּיד. הָרָשָׁע יָמִית בְּשֵׁבֶט פִּיו אוֹיֵב יַאֲבִיד. וְעַל הַנִּסִּים הַלֵּל לִגְמוֹר צָעִיר מֵהַעֲבִיד. הָעֵדָה

אלהיכם, ה' פיוטי אלהיכם האלה שנוהגים באשכנז להוסיף בקדושת מוסף בשבתות שאומרים פיוט לאופן, נראה שכולם פייטן אחד חברן, וידמה שהיה ר' יהודה החסיד בן שמואל החסיד ואתם מעט שמו מעט שם אביו. ובמחזורים כ"י נמצאו עוד פיוטי אלהיכם מלבד אלה הנהוגים. הצהר, עי' צהר תעשה לתבה, ר"ל תעשה שתאירנו. קדומים, הקדמונים.

בשלם, בירושלים ועש"ה תהלים ע"ו, ג'. דבירו, היכלו. וחדר מטתו, תואר לבית קדשי קדשים, הש"י כמ"ש א', י"ב. תהיה לצל עש"ה ישעיה ד'. ו'. יעמיד על ארץ אגדתו, כשיגביה ישראל עם סגולתו על הארץ, וטעם אגדתו כמו לאגודה אחת (ש"ב ב', כ"ה) ול' התרגום לקוח מעמוס ט', ו'.

יזריח שמשו וכו' עש"ה ישעיה ל', כ"ו. דת היום לשמשו, ר"ל שישמש הירח גם ביום כמו שהיה בשבת ימי בראשית. חזות קדשת, ונזכה לראות שכינתו מדי חדש בחדשו וגו' ועש"ה סוף ישעיה. וכן בנוסחא בכל דפוסים קדמונים וכ"י.

ישכיל עבדו, ישראל. העיר על תלה עש"ה ירמיה ל', י"ח. ירפא, יחזור להעמידו, ואמר בל' ירפא עש"ה מ"א י"ח, ל'. דרור, שבת גאולה. חרישית, כרוח חרישית כמו יונה ד', ח'.

אזור צדק, ישעיה י"א, ה'. הרשע ימית עם י"א ד'. צעיר מהעביר, שלא יעבוד עוד הבכיר.

חֲדָשָׁה יְחַדֵּשׁ הַמּוֹת אָזֶן מַהְכְבִּיר· הָדָר חֶמְדַּת זְבוּל קֹדֶשׁ יְקוֹמֵם וְיַזְבִּיר·
וְנָשִׁיר מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: וכדברי קדשך.

לשבת נחמו. חתום בו יהודה בר שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם יוֹסִיף יָדוֹ לְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵיכֶם· הָעֵת יָחִישׁ לֵאמֹר צְאוּ מֵאֲסוּרֵיכֶם· וּמַלְאַךְ בְּרִיתוֹ יִשְׁלַח לְהָשִׁיב לְבַבְכֶם· דַּרְכּוֹ פַּנּוּ וְהָיָה הֶעָקֹב לְמִישׁוֹר וּלְעִירוֹ יְקַבְּצְכֶם· הַשּׁוֹמְרִים שַׁבַּת בְּרִית הִיא בֵּינוֹ וּבֵינֵיכֶם· בָּרְכוּ שְׁמוֹ וְאַל־תִּתְּנוּ דֳמִי לָכֶם· חַי זֵכֶר קָדְשׁוֹ נַחֲמוּ יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם· כִּי אֲנִי הוּא מַלְכְּכֶם וְאֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם: וכדברי קדשך.

לשבת נשואין. חתום בו שמואל חזק.

אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְתּוֹ שָׁם כֵּס עֵילָמוֹ· מַלְאָכָיו רוּחוֹת רָז לֹא לָמוֹ· וְאַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ הוֹלְמוֹ· אוֹמְרִים בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ· לָעֵת יִמְלוֹךְ לְיוֹם קוּמוֹ· חֲוֵה צִיּוֹן גַּנָּן בִּמְקוֹמוֹ· זֶה יִרְאוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יְקוּמוֹ· קָרוֹא לִירוּשָׁלַיִם כִּסֵּא מְקוֹמוֹ: וכדברי קדשך.

לשבת ברית מילה.

אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי זוֹכֵר הַבְּרִית· הִנֵּה אָנֹכִי שׁוֹלֵחַ לִשְׁאֵרִית· אֶת־נִסְתָּר בְּנַחַל כְּרִית וּפְנֵה לְפָנָיו וְזָדוֹן יַכְרִית· לְבַשֵּׂר טוֹב וְשָׁלוֹם בְּאַחֲרִית· יֵדְעוּ זֹאת כָּל־כְּרוּתֵי בְרִית· הָאֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהַיִךְ זְהוֹרִית: וכדברי קדשך.

דת חדשה יחדש, כן הנוסחא בכל ס"י וכ"י, ובכ"י שבגת נ"ס הנוסחא דת מורשה יחדש; ונ"ל הטעם עמד ובניה נפשו חדשה יחדש, כי לא הלוא תורתנו נצחית היא ואיך נאמר דת חדשה יחדש, אמנם לא כשא עיניו לסלוק של פ' החדש שכבר ישד גם הקליר „לבראת ארץ חדשה לבנתן דת חדשה לכרות ברית חדשה וכו'" ובאמת יסוד הרוז זה במדרש ילקוט ישעיה רמז רצ"ו ובאותיות דר' עקיבא אות ז"ן וז"ל עתיד הקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתיד ליתן ע"י משיח עכ"ל וכן בת"י לישעיה י"ב, ג' ותקבלון אולפן חדת בחדוא מבחירי צדיקיא. והפירוש באלה הנגדות הוא שעתיד לגלות לנו הקב"ה כל טעמי התורה ומצותיה הנעלמים מאתנו בעת, וכמו שאמר דברים השכוחים מהם בעולם הזה עתידים להיות גלויים לעה"ב (מדרש חקת דף רע"ד), וע"י כן נדמה לנו תורתנו המורשת לנו מהר סיני כאלו היא חדשה, וראה בפירוש רד"ק לירמיה ל"א, ל"א. ובויקרא רבה פ' י"ג בשמיני לויתן אמר ר' אבין בר כהנא, אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא, חדוש תורה מאתי תצא עכ"ל ר"ל חדושים של תורה יצאו מן אלה שטעינו עד היום ההוא [אך מה שקשה על מאמר הכוא של ר' אבין הוא שלא נמצא במקרא תורה חדשה מאתי תצא אלא כך כתוב כי תורה מאתי תצא (ישעיה נ"א, ד') וצ"ע]. אמנם בכל זאת הנכון להעמיד פה בפנים במקום דת, יען נשמור המון עם שאינם מבינים בעומק הענין וכדי שלא יכשלו, ודי במה שכתבנו להסיר התלונות מעל כבוד הפייטן. הדר חמדת וזבול קדש, בספרים ישנים הנוסחא אלוף אלילים וזבול קדש וגו' והה"א של חתימת שם המחבר נכנס בעלת הכות. ויזביד מל' זבדני אלהים אותי זבד טוב (בראשית ל', כ').

יוסיף ידו עפ"ה ישעיה י"א, י"א. צאו, שם מ"ט, ט'. ומלאך בריתו, אליה הנביא (סוף מלאכי). דרכו פנו והיה, בס"י הנוסחא ד"יך מקוב למישור וגו' והוא עפ"ה ישעיה מ', ד'. ואל תתנו, שם ס"ב, ז'. נחמו, שם מ', א'.

כם עילמו, ל' נעלם, ר"ל כסאו נעלם גם מן המלאכים, וכמו שנאמר והולך. ובכ"י אחד גורס „כם הדומו". הולמו, ל' הלום, ר"ל המלאכים אינם יודעים לומר „מקום כסאו הוא הלום". ליום קומו עפ"ה צפניה ג', ח'. חוה ציון, כן בס"י וכ"י ופירושו ל' גבול, עיין רש"י באיוב ח'. י"ז. כל יקומו, כל ברואיו. קרוא לירושלם עפ"ה ירמיה ג', י"ז.

אלהיכם אני זוכר, זה הפיוט נדפס עד הנה שלא בשלמותו והחזרתיו על עמדו ע"פ נוסחת כ"י, והנה חתום בו אליה, ונראה שחתם כך המחבר לכבוד אליה מלאך הברית. לשארית, לשארית ישראל. את נסתר וגו' אליהו הנביא, עפ"ה מ"א י"ז, ג'. האומר לציון, ישעיה נ"ב, ז'. והורית, תואר לישראל, ול' תפארת מענין והמשכילים יזהירו (דניאל י"ב, ג').

אין כאלהינו · אין כאדונינו · אין כמלכנו · אין כמושיענו: מי כאלהינו · מי כאדונינו · מי כמלכנו · מי כמושיענו: נודה לאלהינו · נודה לאדונינו · נודה למלכנו · נודה למושיענו: ברוך אלהינו · ברוך אדונינו · ברוך מלכנו · ברוך מושיענו: אתה הוא אלהינו · אתה הוא אדונינו · אתה הוא מלכנו · אתה הוא מושיענו: אתה הוא שהקטירו אבותינו לפניך את־קטרת הסמים:

פטום הקטרת הצרי והצפרן והחלבנה והלבונה · משקל שבעים שבעים מנה: מר וקציעה שבלת נרד וכרכם משקל ששה עשר ששה עשר מנה · הקשט שנים עשר · וקלופה שלשה · וקנמון תשעה · בורית כרשינה תשעה קבין · יין קפריסין סאין תלתא וקבין תלתא · ואם אין לו יין קפריסין מביא חמר חורין עתיק: מלח

אין כאלהינו, שגם נהגים זה מביאו הרמב"ם לאחר תפלת שחרית של חול, וכן גם מנהג הספרדים לאמרו בכל יום, גם הטור בא"ח ס' קל"ג כתבו לסיום שחרית של חול ובהוספת פטום הקטרת. והשיר שהלוים וגו' כולו בנוסחתנו פה, ומזכיר זה המנהג בשם רב עמרם גאון. ומה שהאשכנזים אין אומרים אותו בחול כתב בעל ד"מ שהוא מפני טרוד מלאכתן. אמנם הכל בו מביא טעם אחר לאמירת אין כאלהינו בשבת וז"ל יש מקומות שנהגו לומר אין כאלהינו אחר תפלת מוסף אחד שבת ואחד י"ט, כדי להשלים מאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום, כי בשבת וי"ט אין אדם מתפלל י"ח ברכות רק ז' נמצא שחסרו מהן ל"ג בין ערבית בין שחרית ומנחה, ומשלימין אותן בז' ברכות של מוסף וגם בסעודה שלישית וכ' כנויים יש באין כאלהינו שכל אחת מהן עולה להשלים ברכה אחת, נמצאו נשלמו ל"ג ברכות שהיו חסרות, ואחריו אומר פטום הקטרת והשיר שהלוים היו אומרים, ובמקומות שלא נהגו לאמרו יאמרו ברכות אחרות להשלים מנין מאה ברכות כמו שאמרו רז"ל בפ' התכלת (מנחות מ"ג ע"ב) רב חייא בשבת וי"ט ממלא להו בשמיני מגדי ופירות עכ"ל, גם המנהיג בסימן ס' מביא טעם זה של אין כאלהינו בשם רש"י ומוסיף שעל כן נמצא בראשי החרוזים ד' פעמים אמן וכן ברוך וכן אתה, גם הרוקח בס' ש"ט כתב כזה. אך לדעת אבן ירחי בראש ספרו אין לו לטעם זה שורש וענף. אתה הוא שהקטירו וכו' אין זה עוד מן השיר אלא מוסב למטה שהוא לפטום הקטרת.

פטום הקטרת, בברייתא במסכת כריתות דף ו' ובירושלמי יומא פרק ד', הלכה ה'. פטום, ל' רוקח מרקחת אם אשר ירקח (שמות ל', ל"ג) תרגום ירושלמי גבר דיפטם (בעדות המרוך ואבודרהם). הצרי, הוא נטף שבתורה (בלזאם). והצפרן הוא שחלת (ווענגאגעל) ונקרא כך מפני שהוא חלק ודומה לצפורן של אדם. והחלבנה, גאלבאן, וריחו רע, ועל זה אמרו חז"ל כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני הקטרת (כריתות ו' ע"ב). והלבונה, ווייראוך. שבעים שבעים מנה, ר"ל מכל אחד של ד' סממנים אלה ע' מנה הרי נכללן ר"פ מנה. מור, מיררהע. וקציעה, קאסיא ובל' הכתוב קדה (שמות ל', כ"ד. וראה שם בטור רמ"ד). שבלת נרד, נארדע, ונקרא שבלת נרד מפני שהוא דק כשער שבולת. וכרכם, זאפראן. הקשט, קאסטוס, ובגמ' כריתות דף ו' ע"ב שמו בארתא. וקלופה, הוא קנה בשם של תורה, קאננעלרינדע, לפי פירוש רד"ק. וקנמון, צימט. והנה כל סממני הקטרת הם י"א מינים, ד' מהן מפורשים בתורה נטף ושחלת וחלבנה ולבונה, והשאר הלכה למשה מסיני הם ומשקל כולן משקל שס"ח מנה, והיה מקטיר הכהן גדול מנה אחת בכל יום פרס שחרית ופרס ערבית, וג' מנים היתרים מהם היה מכניס כה"ג מלוא חפניו ביום הכפורים. בורית, זייפע. כרשינה, שם מקום. קפריסין, יין הבא מן האי ציפערן הנקרא אצל היונים קיפרוס. חמר, יין בל' ארמי. חורין, יש שפירשו שנקרא כך היין ע"ש המדינה חורן המוזכר ביחזקאל מ"ז, ט"ז וי"ח. אמנם העקר כי חִוָּרִין מל' חִוָּר אשר טעמו לבן בארמית, כל אשר לבן בו ת"א כל די חור בה (בראשית ל', ל"ה), והכונה בזה בסוף התבה היא לחזק הבינה ר"ל לבן מאד, וכן נמצא הלשון גם בב"ב דף צ"ז ע"ב, חמר חוריין שפו, ופירשוה התוספות פירוש רש"י חוריין לבן יותר מדאי. ודומה התבה במשקלה לתבת עַבְרְיָן ודלה גם בספור פלאן בתפלת י"כ. אך במדויקי הספרדים הנוסחא חמר חִוָּר וכן גורס אבודרהם. עתיק, ישן.

סְדוֹמִית רֹבַע (הקב). מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא. וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ. וְאִם חִסֵּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף: בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה: יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה: וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

הַשִּׁיר שֶׁהַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ:

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הָיוּ אוֹמְרִים. לַיָי הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֽשְׁבֵי בָהּ:

בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִים. גָּדוֹל יָיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ:

בַּשְּׁלִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים. אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט:

בָּרְבִיעִי הָיוּ אוֹמְרִים. אֵל־נְקָמוֹת יָיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ:

בַּחֲמִישִׁי הָיוּ אוֹמְרִים. הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

בַּשִּׁשִּׁי הָיוּ אוֹמְרִים. יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ. לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט:

בַּשַּׁבָּת הָיוּ אוֹמְרִים. מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבוֹא. לְיוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

רבע, רביעית הקב. ובכמה סדורים הנוסחא רבע הקב, אמנם תבת הקב איננה בגמרא ולא בסדור רב עמרם ולא בטור ובאבודרהם גם לא בש״י וכן כתב בעל נגיד ומצוה (דף כ׳ ע״ב) שאין לאמרה. מעלה עשן, שם עשב ונקרא כך לפי שמתמר העשן ועולה אותו כמקל ואינו מתפזר לכאן ולכאן. כפת הירדן, עשב הגדל על שפת הירדן. פסלה, פסל את הקטרת. השרף, הארז, גוממי. הקטף, הוא שם מן הצרי הנקרא נטף בל׳ הכתוב על שם שהוא נוטף טפות טפות מן העץ, תרגום נטף קטף. ששפין בה, כדי ליפותו בה. כדי שתהא עזה, שיהא ריחה חזק ונודף, כן פירש רש״י והוא ע״פ הגרסא שלנו שהיא גם בגמרא. וביש ספרים גם בסדורי הספרדים הנוסחא מפני שהיא עזה, ופירש הכל בו, מפני שאותו יין הוא מקשרים עז וחזק ומחזק ריח הקטרת. יפין לה פירוש לרפאה וליפותה. וכתב הכל בו יש מפרשים מי רגלים, מעין אחד הוא ששמו רגלים, ואי אפשר לומר מי רגלים ממש, חלילה, אלא עלה על לב אדם לשרות בהן מפני הקטרת עכ״ל ולפי זה פירוש מפני הכבוד, מפני שיש לאותו המעין שם של בזיון. ונראה שהמפרש הזה דעתו על המעין ששמו נקרא עין רגל (יהושע ט״ו, ז׳. י״ח, ט״ז. ש״ב י״ז, י״ז. מ״א א׳, ט׳) והיה נגד חומת דרומית לירושלים, כי מעין ששמו רגלים לא נמצא עוד בשום מקום.

השיר שהלוים, הוא משנה סוף מס׳ תמיד, ובר״ה דף ל״א ואבות דר׳ נתן פרק א׳ מסורת. בבית המקדש כן גורס רש״י, והרוקח גורס במקדש וכן אמר מהרי״ל (בהלכות תפלה). ביום הראשון היו אומרים וכו׳ אלה כולם ראשי פסוקים של מזמורים, הראשון מזמור כ״ד, השני מזמור מ״ח, השלישי מזמור פ״ב, הד׳ צ״ד, הה׳ פ״א, הו׳ צ״ג, והז׳ צ״ב. ועיין מה שכתב על זה מגן אברהם לא״ח ס׳ קל״ב אות ד׳. לחיי העולמים, לחיים הנצחיים שלעתיד לבוא. ובסדור רס״ג גורס לחי עולמים ויפורש זה על הקב״ה שהוא חי לעולמי עד, וע״פ הגמרא בר״ה דף ל״א וסנהדרין צ״ז, ע״ב שבאלף השביעי לא יהיה כי אם הקב״ה לבדו ובנגדו אומר מזמור שיר ליום השבת ר״ל לאלף השביעי כי יומו של הקב״ה אלף שנים, והא״ע שהרשמנוהו בסוף מס׳ תמיד גורס לחי העולמים וכן גרסת רש״י (בעבודת הקדש) ואף הוא יתכן ואף הוא מוסב על הקב״ה. וראה למעלה דף 69 ודף 76.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא· תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מַרְבִּים שָׁלוֹם בָּעוֹלָם· שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְיָ וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: אַל תִּקְרָא בָּנָיִךְ אֶלָּא בּוֹנָיִךְ: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: קדיש יתום.

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל, לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית, שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת, וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה, שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם· וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ, וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל, וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים: הוּא אֱלֹהֵינוּ, אֵין עוֹד· אֱמֶת מַלְכֵּנוּ, אֶפֶס זוּלָתוֹ· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ, וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד:

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן· לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ· לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ· יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן: לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ· וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ· וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ· וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד· כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ, יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: וְנֶאֱמַר וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

אַל־תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא: עֻצוּ עֵצָה וְתֻפָר, דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם, כִּי עִמָּנוּ אֵל: וְעַד־זִקְנָה אֲנִי הוּא וְעַד־שֵׂיבָה אֲנִי אֶסְבֹּל, אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא וַאֲנִי אֶסְבֹּל וַאֲמַלֵּט:

שיר היחוד ליום השבת·

נרוב הקהלות ואפילו באותן שאין נוהגים לומר שיר היחוד כל ימות החול, מ"מ בשבת אומרים שיר היחוד לשבת ומנגנים אחריו אנעים זמירות.

אָז בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי נַחְתָּ· יוֹם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן בֵּרַכְתָּ:
וְעַל כָּל־פֹּעַל תְּהִלָּה עֲרוּכָה חֲסִידֶיךָ בְּכָל־עֵת יְבָרְכוּכָה:

בָּרוּךְ יְיָ יוֹצֵר כֻּלָּם. אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ עוֹלָם:
כִּי מְעוֹלָם עַל עֲבָדֶיךָ רֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ:

וּבְמַעְבָּדִים הַחִלּוֹתָ לְהוֹדִיעַ, כִּי מְאֹד נַעֲלֵיתָ
עַל כָּל־אֱלֹהִים, בַּעֲשׂוֹת בָּהֶם שְׁפָטִים גְּדֹלִים וּבֵאלֹהֵיהֶם:

בְּבָקְעֲךָ יָם סוּף עַמְּךָ רָאוּ הַיָּד הַגְּדֹלָה וַיִּירָאוּ:
נִהַגְתָּ עַמְּךָ לַעֲשׂוֹת לְךָ שֵׁם תִּפְאֶרֶת לְתַרְאוֹת גָּדְלְךָ:

וְדִבַּרְתָּ עִמָּם מִן־הַשָּׁמַיִם. וְגַם הֶעָבִים נָטְפוּ מָיִם:
יָדַעְתָּ לֶכְתָּם הַמִּדְבָּר· בְּאֶרֶץ צִיָּה אִישׁ לֹא עָבָר:

תָּתָּה לְעַמְּךָ דְּגַן שָׁמַיִם. וְלֶעָפָר שְׁאֵר וּמִצּוּר מָיִם:
תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם רַבִּים עַמִּים· יִירְשׁוּ אַרְצָם וַעֲמַל לְאֻמִּים:

בַּעֲבוּר יִשְׁמְרוּ חֻקִּים וְתוֹרוֹת. אִמְרוֹת יְיָ אֲמָרוֹת טְהוֹרוֹת:
וַיִּתְעַדְּנוּ בְּמַרְעֶה שָׁמֵן· וּמֵחַלְמִישׁ צוּר פַּלְגֵי שָׁמֶן:

בְּנוּחָם בָּנוּ עִיר קָדְשֶׁךָ. וַיְפָאֲרוּ בֵּית מִקְדָּשֶׁךָ:
וַתֹּאמֶר פֹּה אֵשֵׁב לְאֹרֶךְ יָמִים, צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ:

כִּי שָׁם יִזְבְּחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק. אַף כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק:
וּבֵית הַלֵּוִי נְעִימוֹת יְזַמֵּרוּ· לְךָ יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ:

ועל כל פועל, על כל עם שפלת ערוכה לך התהלה. חסדיך וכו' עיין תהלים קמ"ה, י'. אלהים חיים, ירמיה י', י'. להודיע, שיעור הסדרה, אחר התלות להודיע נפלאים, כי מאד נעלית על כל אלהים, וחכות על כל אלהים שנפרח הכא מחוכרות להקודם ועיין תהלים צ"ז, ט'. והפייטן הפריד במלת נעלית להבאות החרוז. ראו היד הגדולה עיין שמות י"ד, ל"א. שם תפארת, כל"ל וכמו שכ"כ ישעיה ס"ג, י"ד. ודברת עמם, עיין שמות כ', י"ט. וגם העבים נטפו מים, בשעת מתן תורה, ועיין תהלים ס"ח, ט'. ידעת לכתם, דברים ב', ז'. ושם נדע כי העקר המדבר בה"א. בארץ ציה, ירמיה ב', ו'. תתה כמו נתת, והפייטן הפיל הנו"ן כדי לשמור קלב שירו שיש בכל חרוז ד' ד' תנות מן ח' תנועות. דגן שמים, המן. שאר, מזון, ותפש ל' הפסוק בתהלים ע"ח, כ"ד. וכ"ו. תגרש גוים, תהלים מ"ד, ג'. יירשו ארצם, תהלים ק"ה, מ"ד. בעבור ישמרו, שם פסוק מ"ה. אמרות ה', שם י"ב, ז'. ויתעדנו עיין נחמיה ט', כ"ה. פלגי שמן, ל' איוב כ"ט, ו'. ושם הוא כטעם ארץ זבת חלב ודבש. בנוחם בנו וגו' לא אדע למה כתב בנו אצל עיר וכתב ויפארו בה"א, הלא לא בנו את העיר והיא היתה בנויה והיה לו לומר בנוחם פארו עיר קדשך ויבנו בית מקדשך. ויפארו כצ"ל. פה אשב, תהלים קל"ב, י"ד. וע"ו. כי שם, דברים ל"ג, י"ט. אף כהניך, תהלים קל"ב, ט'. יתרועעו, ל'

בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִרְאֵי יְיָ. יְכַבְּדוּ וְיוֹדוּ שִׁמְךָ יְיָ:
הַטּוֹבוֹת מְאֹד לָרִאשׁוֹנִים. כֵּן תֵּיטִיב גַּם לָאַחֲרוֹנִים:

יְיָ תָּשִׂישׂ נָא עָלֵינוּ. כַּאֲשֶׁר שַׂשְׂתָּ עַל אֲבוֹתֵינוּ:
אוֹתָנוּ לְהַרְבּוֹת וּלְהֵיטִיב. וְנוֹדֶה־לְּךָ לְעוֹלָם כִּי תֵּיטִיב:

יְיָ תִּבְנֶה עִירְךָ מְהֵרָה. כִּי עָלֶיהָ שִׁמְךָ נִקְרָא:
וְקֶרֶן דָּוִד תַּצְמִיחַ בָּהּ. וְתִשְׁכּוֹן לְעוֹלָם יְיָ בְּקִרְבָּהּ:

וְזִבְחֵי צֶדֶק שָׁמָּה נִזְבְּחָה. וְכִימֵי קֶדֶם תֶּעֱרַב מִנְחָה:
וּבָרֵךְ עַמְּךָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי חֲפֵצִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ:

וּבִרְצוֹנְךָ תַּעֲשֶׂה חֶפְצֵנוּ. הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻּלָּנוּ:
בְּחַרְתָּנוּ הֱיוֹת לְךָ לְעַם סְגֻלָּה. עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:

וְתָמִיד נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ. וּנְהַלֵּל לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ:
וּמִבִּרְכָתְךָ עַמְּךָ יְבֹרָךְ. כִּי אֶת־כֹּל אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ:

וַאֲנִי בְּעוֹדִי אֲהַלְלָה בוֹרְאִי. וַאֲבָרְכֶנּוּ כָּל־יְמֵי צְבָאִי:
יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ לְעוֹלָם. מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם:

כַּכָּתוּב. בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם. וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַייָ: עָנֵה דָנִיֵּאל וְאָמַר לֶהֱוֵא שְׁמֵהּ דִּי־אֱלָהָא מְבָרַךְ מִן־עָלְמָא וְעַד־עָלְמָא דִּי חָכְמְתָא וּגְבוּרְתָא דִּי־לֵהּ הִיא: וְנֶאֱמַר. וַיֹּאמְרוּ הַלְוִיִּם יֵשׁוּעַ וְקַדְמִיאֵל בָּנִי חֲשַׁבְנְיָה שֵׁרֵבְיָה הוֹדִיָּה שְׁבַנְיָה פְתַחְיָה קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם מִן־הָעוֹלָם עַד־הָעוֹלָם וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמַם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה: וְנֶאֱמַר. בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ: וְנֶאֱמַר. וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְיָ לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם:

רנה, תהלים ס"ה, י"ד. בית ישראל, עפ"ה ישראל בטח בה', בית אהרן בטחו, יראי ה' בטחו (תהלים קט"ו), והפייטן הבדיל בית אהרן לכהנים וללוים, ואמר אף כהניך ילבשו צדק, נגד הכהנים, ובית הלוי נעימות יזמרו נגד הלוים ואח"כ עניא בית ישראל ויראי ה'. ה' תשיש נא' וגו' אותנו להרבות וגו' נבנה על לשון דברים כ"ח, ס"ג. ונודה לך וכו' נבנה על ל' תהלים ע"ט, י"ג. כי עליה, דניאל ט', י"ט. וקרן דוד תצמיח, עפ"ה תהלים קל"ב, י"ז. וזבחי צדק, עפ"ה דברים ל"ג, י"ט. וכימי קדם, עפ"ה מלאכי ג', ד'. כי חפצים וכו' עפ"ה תהלים מ', ט'. הבט נא, ישעיה ס"ד, ח'. היות לך לעם סגלה, עפ"ה דברים ז', ו'. והכ"י היות לך לסגלה וגם כוא יתכן עפ"ה שמות י"ט, ה'. על עמך, תהלים ג', ט'. נספר, תהלים ע"ט, י"ג. ונהלל, של' דה"א כ"ט, י"ג. ומברכתך, ש"ב ז', כ"ט. כי את כל, ל' במדבר כ"ב, ו'. ואני בעודי, עפ"ה תהלים קמ"ו, ב'. ואברכהו כן הכ"י והכ"ל כל' נסתר. כל ימי צבאי, כל זמן חיותי, ונקרא הזמן צבא בעבור שבו ימים הרבה כמו צבא של חיל והוא של' איוב י"ד, י"ד. יהי שם, תהלים קי"ג, ב'. ככתוב דה"א ט"ז, ל"ו. ענה דניאל, דניאל ב', כ'. ויאמרו הלוים, נחמיה ט', ה'. ויש לדעת כי מן ונאמר ויאמרו הלוים עד סוף אינו בכ"י. ברוך ה', תהלים ק"ו, מ"ח. ויברך דויד דה"א כ"ט, י'.

כשפותחים הארון הקדש לאנעים זמירות יש לומר ד' פסוקים אלו.

שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃
שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃

אַנְעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאֱרוֹג· כִּי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי תַעֲרוֹג׃
נַפְשִׁי חִמְּדָה בְּצֵל יָדֶךָ· לָדַעַת כָּל־רָז סוֹדֶךָ׃
מִדֵּי דַבְּרִי בִּכְבוֹדֶךָ· הוֹמֶה לִבִּי אֶל־דּוֹדֶיךָ׃
עַל־כֵּן אֲדַבֵּר בְּךָ נִכְבָּדוֹת· וְשִׁמְךָ אֲכַבֵּד בְּשִׁירֵי יְדִידוֹת׃
ע"ס א"כ
אֲסַפְּרָה כְבוֹדְךָ וְלֹא רְאִיתִיךָ· אֲדַמְּךָ אֲכַנְּךָ וְלֹא יְדַעְתִּיךָ׃
בְּיַד נְבִיאֶיךָ בְּסוֹד עֲבָדֶיךָ· דִּמִּיתָ הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ׃
גְּדֻלָּתְךָ וּגְבוּרָתֶךָ· כִּנּוּ לְתֹקֶף פְּעֻלָּתֶךָ׃
דִּמּוּ אוֹתְךָ וְלֹא כְפִי־יֶשְׁךָ· וַיְשַׁוּוּךָ לְפִי מַעֲשֶׂיךָ׃
הִמְשִׁילוּךָ בְּרֹב חֶזְיוֹנוֹת· הִנְּךָ אֶחָד בְּכָל־דִּמְיוֹנוֹת׃
וַיֶּחֱזוּ בְךָ זִקְנָה וּבַחֲרוּת· וּשְׂעַר רֹאשְׁךָ בְּשֵׂיבָה וְשַׁחֲרוּת׃
זִקְנָה בְּיוֹם דִּין וּבַחֲרוּת בְּיוֹם קְרָב· כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָדָיו לוֹ רָב׃
חָבַשׁ כּוֹבַע יְשׁוּעָה בְּרֹאשׁוֹ· הוֹשִׁיעָה לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃
טַלְלֵי אוֹרוֹת רֹאשׁוֹ נִמְלָא· קְוֻצּוֹתָיו רְסִיסֵי לָיְלָה׃
יִתְפָּאֵר־בִּי כִּי חָפֵץ־בִּי· וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לַעֲטֶרֶת צְבִי׃
כֶּתֶם טָהוֹר פָּז דְּמוּת רֹאשׁוֹ· וְחַק עַל־מֵצַח כְּבוֹד שֵׁם קָדְשׁוֹ׃
לְחֵן וּלְכָבוֹד צְבִי תִפְאָרָה· אֻמָּתוֹ לוֹ עִטְּרָה עֲטָרָה׃

אנעים זמירות, שיר הזה נקרא שיר הכבוד בעבור שמדבר בכבוד הבורא. והנה נראה יען כ"י שיש בו כל שירי היחוד לא נעלה שיר זה, גם הפירוש יען כ"י על שירי היחוד אין שם פירוש על אנעים זמירות, אשר ע"כ נראה כי המחבר שירי היחוד אינו מחבר של שיר הכבוד אלא הוא חתם שיריו עם יהי שם ה' מבורך, וכמו שיורו גם פסוקי התורה שנסדרו עליו כי שם חתימת השירים, ואנעים זמירות הוא חובר ע"י חכם אחר שבחתמו בו כמשקל והקלה של שירי היחוד. ונמצא בכ"י אחד דפוס עליו „שיר הכבוד שיסד רבינו יהודה החסיד מריגנשבורק ז"ל", וכן כתב גם בעל היוחסין בדף קמ"ה, ומ"מ הנה הלך הכן נעתקות אליו. — אארוג, ל' אריגה, ר"ל שירים מסודרים ומקולים יפה. כי אליך, ל' תהלים מ"ב, ב'. נפשי חמדה כן העיקר והוא עפ"כ בצלו חמדתי (שיר ב', ג') וכן הדפסתי כבר בסדור תפלת ישרים. וגרות סדורים גם כאותן של רוה"ב נדפס חמדה בקל וטעות והעד עלת בצל שלא יתכן לומר אמר חמדה והיה לו לכתוב חמדה צל או את צל וע"כ הנכון חמדה בל' הכתות. רז סודך נסתרות של מחשבתך ועלתך. רז ל' תעלומה בארמית, כמו על רזא דנה (דניאל ב' י"ח), תרגום מרגלים פרה, מאללין כרז (יהושע ב', א'). סודך, ל' עצה ומחשבה, והתיעצות, כמו מי עמד בסוד ה' (ירמיה כ"ג, י"ח). הומה, חשקה. דודיך, אהבתך, כמו טובים דודיך מיין (שיר א', ב') אתן את דודי לך (שם ז', י"ג), פריינדשאפט. אספרה עמה ולהלאה הולך השיר ע"ס א"ב, והמדרים שלפניו הם כדמות הקדמה לו. אכנך, אקרא אותך בכנוי שם, כמו תכון ורחום וכדומה. ולא כפי ישך, פירוש אע"פ שדימו אותך, לאות ולתוקף פעולתיך דמיך אבל אותך כעלמך לא דימו, כי אין לך דמיון כלל. וישווך כן נקודו בבנין פיעל. המשילוך ברוב חזיונות, פירוש שהמשילוך כים בגבור איש מלחמה, ובסיני בזקן מלא רחמים וכמו שנאמר והולך, ובכל הדמיונות כללו אתה אחד ובלי שום דמות הגוף. ובחרות ל' בימי בחורותיך (קהלת י"א, ט'). ושחרות, ל' נעורים, כמו הילדות והשחרות (שם י"א, י'), וכן אמר בשיר היחוד ליום ג' לא יחולו זקנה ובחרות עליך גם שיבה ושחרות. זקנה ביום דין, כדכתיב בדניאל ז', ט'. ובחרות ביום קרב, כמו שפירש רש"י לשמות כ', ב'. נגלה בים כגבור מלחמה ונגלה במתן תורה כזקן מלא רחמים וכו'. ובחגיגה דף י"ד כתוב אחד אומר לבושה כתלג חיור ושער ראשה כעמר נקא, וכתיב קוצותיו תלתלים שחורות כעורב (שיר ה' י"א) כאן בישיבה כאן במלחמה וכו'. רב, ל' ריב ומלחמה, מל' ידיו רב לו (דברים ל"ג, ז'). כובע ישועה, ישעיה נ"ט, י"ז. הושיעה לו, תהלים צ"ח, א'. טללי אורות ע"פ ישעיה כ"ו, י"ט ושיר ה', ב'. והוא יהיה לי, רומז לפסוק בישעיה כ"ח, ה'. צבי, ל' יופי והדר. כתם טהור עפ"כ שיר ה', י"א. וחק ל' חקיקה. אמתו, אומה שלו, היא ישראל. עטרה עטרה,

סַחְלְפוֹת רֹאשׁוֹ כְּבִימֵי בְחֻרוֹת. קְוֻצּוֹתָיו תַּלְתַּלִּים שְׁחוֹרוֹת:
נְוֵה הַצֶּדֶק צְבִי תִפְאַרְתּוֹ. יַעֲלֶה נָּא עַל־רֹאשׁ שִׂמְחָתוֹ:
סְגֻלָּתוֹ תְּהִי בְיָדוֹ עֲטֶרֶת. וּצְנִיף מְלוּכָה צְבִי תִפְאֶרֶת:
עֲמוּסִים נְשָׂאָם עֲטֶרֶת עִנְּדָם. מֵאֲשֶׁר יָקְרוּ בְעֵינָיו כִּבְּדָם:
פְּאֵרוֹ עָלַי וּפְאֵרִי עָלָיו. וְקָרוֹב אֵלַי בְּקָרְאִי אֵלָיו:
צַח וְאָדוֹם לִלְבוּשׁוֹ אָדֹם. פּוּרָה בְדָרְכוֹ בְּבוֹאוֹ מֵאֱדוֹם:
קֶשֶׁר תְּפִלִּין הֶרְאָה לֶעָנָו. תְּמוּנַת יְיָ לְנֶגֶד עֵינָיו:
רוֹצֶה בְעַמּוֹ עֲנָוִים יְפָאֵר. יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת בָּם לְהִתְפָּאֵר:
רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֱמֶת קוֹרֵא מֵרֹאשׁ. דּוֹר וָדוֹר עַם דּוֹרֶשְׁךָ דְּרוֹשׁ:
שִׁית הֲמוֹן שִׁירַי נָא עָלֶיךָ. וְרִנָּתִי תִּקְרַב אֵלֶיךָ:
תְּהִלָּתִי תְּהִי לְרֹאשְׁךָ עֲטֶרֶת. וּתְפִלָּתִי תִּכּוֹן קְטֹרֶת:
תִּיקַר שִׁירַת־רָשׁ בְּעֵינֶיךָ. כַּשִּׁיר יוּשַׁר עַל־קָרְבָּנֶיךָ:
בִּרְכָתִי תַעֲלֶה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר. מְחוֹלֵל וּמוֹלִיד צַדִּיק כַּבִּיר:
וּבְבִרְכָתִי תְנַעְנַע לִי רֹאשׁ. וְאוֹתָהּ קַח לְךָ כִּבְשָׂמִים רֹאשׁ:
יֶעֱרַב נָא שִׂיחִי עָלֶיךָ. כִּי נַפְשִׁי תַעֲרוֹג אֵלֶיךָ:

לך יי הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש:
מי ימלל גבורות יי ישמיע כל תהלתו:

אח״כ אומרים: הַיּוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ שֶׁבּוֹ הַלְוִיִּם הָיוּ אוֹמְרִים בַּמִּקְדָּשׁ: ואומרים מזמור צ״ב מזמור שיר ליום השבת (תמצאהו למעלה דף 182), ואומרים עליו קדיש יתום.

ויש קהלות כמו בספרד״ם ובהנגנא אומרים ג״כ מזמור לאסף אלהים אל דמי לך וכו׳ (תמצאהו למעלה דף 152), ואחריו קדיש יתום.

והעטרה היא תפלת ישראל. וכמו שאמר למטה תהלתי תהי לראשך עטרת. קווצותיו שיר ה׳, י״א. צבי תפארתו, בדפוס ישן בית תפארתו, ונתקן. יעלה, כמפעיל והוא לקוח מל׳ תהלים קל״ז, ו׳. סגלתו תהי וכו׳ ע״פ ישעיה ס״ב, ג׳. עמוסים, העמוסים מבטן כנאמר על כנפי נשרים ומיוסד על ישעיה מ״ו, ג׳. מאשר יקרו, ע״פ ישעיה מ״ג, ד׳. וקרוב אלי וכו׳ עפ״ה דברים ד׳, ז׳. צח ואדום וכו׳ ע״פ שיר ה׳, י״א. וישעיה ס״ג, א׳. ב׳. ג׳. קשר תפלין וגו׳ יסודו בגמרא ברכות דף ז׳ הראה הקב״ה למשה קשר תפלין, והוא משל על התקשרות באהבת הקב״ה בישראל אשר בקש משה רבינו שהקב״ה להראות לו דרכיו, וראה בפירוש אבן חביב בספרו עין יעקב ובס׳ כפתור ופרח על האגדות. ותמונת ה׳, עפ״ה במדבר י״ב, ח׳. רוצה בעמו, תהלים קמ״ט, ד׳. יושב תהלות עפ״ה שם כ״ב, ד׳. ישעיה מ״ט, ג׳. ראש דברך אמת, תהלים קי״ט, ק״ס. קורא מראש, שעורו „קורא דור ודור מראש, דרוש עם דורשך״, והוא עפ״ה ישעיה מ״א, ד׳. שית, תשית ותשום. תהלתי תהי וכו׳, בחגיגה דף י״ג, ב׳ שאמר סנדלפון קושר כתרים לקונו, ור״ל מתפלתן של צדיקים כמו שכתבו שם התוספות, וכן הוא בהדיא בשמות רבה פ׳ כ״א. ותפלתי, ע״פ תהלים קמ״א, ב׳. ברכתי, של׳ משלי י״א, כ״ו. משביר, הקב״ה המכלכל כל. מחולל, בורא. כביר, גבור, כמו הן אל כביר (איוב ל״ו, ה׳). תנענע לי ראש, לשון זו לקוחה מגמרא ברכות דף ז׳. ועניינה, תקבל את ברכתי ברצון. כבשמים ראש, כבשמים טובים (שמות ל׳ כ״ג). יערב נא שיחי, עפ״ה תהלים ק״ד. ל״ד. כי נפשי תערוג אליך, ישם הפייטן חתימת השיר מעין פתיחתו.

אסור להתענות בשבת עד שש שעות, ולשם תענית אפילו שעה אסור. יהא שולחנו ערוך כמו בסעודת לילה, ומקדש על היין, ובמקום שאין יין מצוי יוכל לקדש על כל שכר שמשקין שבשם חמר מדינה, (ואם אין לו שום משקין בוצע מיד על הפת). ולוקח הכוס בידו ואומר ושמרו וכו'.

ושמרו בני־ישראל את־השבת לעשות את־השבת לדרתם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל אות הוא לעלם כי־ששת ימים עשה יהוה את־השמים ואת־הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

זכור את־יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבד ועשית כל־מלאכתך: ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא־תעשה כל־מלאכה אתה ׀ ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך: כי ששת־ימים עשה יהוה את־השמים ואת־הארץ את־הים ואת־כל־אשר־בם וינח ביום השביעי על־כן ברך יהוה את־יום השבת ויקדשהו:

סברי מרנן ורבנן ורבותי

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן:

ושותה מיושב, ומתן גם למסובין לשתות מכוס של ברכה. ואח"כ מברך על לחם משנה.

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן־הארץ:

ובוצע על לחם העליון ויאכל, ויתן גם לכל המסובין פרוסה לכל אחד ואחד, וטוב לבצוע פרוסה גדולה שתספוק לו לכל הסעודה. ואחר שסעד ואמר שלשה דברי תורה על שולחנו ואמר זמירות ותשבחות לכבוד השבת יטול את ידיו מים אחרונים ויאמר מזמור שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון וכו', ויברך בהמ"ז על היין, ואפילו אין דרכו בכך בחול ביחיד, מ"מ בשבת יברך בהמ"ז על היין כדי להרבות ברכות, ומזה הטעם יביא גם הפירות ומגדים אחר סילוק השולחן.

קובעין מדרש אחר סעודת שבת, וגדול עונש המבטלו, ובפרט העסוקים כל ימות השבוע במשא ומתן ומרודים בעסקי פרנסה אם בשבת יתעסקו כל היום באכילה ושתיה, תורה מה תהא עליה, וצריך ידע איש הפשוטי זכות תורתו ואמונתו אם לא ילמדם בשבת. ומה יפה היה מנהג הראשונים שהביאו אבן ירחי בהלכות שבת ס' ע"ד שהיו לומדים בשבת אחר תפלת שחרית טרם ילכו מבהכ"נ את ששה סדרי משנה פרק אחד בכל שבת ושבת. אבל המתועדים בשבת להתעסק בדברים בטלים ושחוק והתול, אין חלול שבת גדול מזה.

ושמרו, קדוש של סעודת יום השבת נקרא בגמרא פסחים דף ק"ו קידושא רבה, ופירש אבן ירחי שנקרא כן ברכת בורא פרי הגפן לפי שהוא ראשון לכל הברכות דברכת הנהנין, ושם דבוק הוא, והמקור פירוש של מגיד משנה להרמב"ם הלכות שבת פ' כ"ט כי קדושא רבה הוא שם כנוי מפני שקדוש זה אינו מן התורה וכמו שקורין לעיור סגי נהור. והנה לקדוש הזה לא מצא בגמרא וברמב"ם וכל הראשונים רק הברכה בפה"ג על היין ולא יותר, וגם אבן ירחי כתב בפירוש שמי שאומר יותר שהוא טועה. אבל מה שמוסיפים אנחנו לומר מקודם ושמרו וכו' (שמות ל"א, ט"ז) וזכור את יום השבת וכו' (שם כ', ח') הביאו הכל בו גם ל"ט ז"ל יש נוהגין לפתוח קודם הקדוש ושמרו בני ישראל את השבת וכו', ואחר הקדוש פותחין בקול רם ואומרים לכבוד שבת מזמורים כגון מזמור לדוד ה' רועי וכו' ולדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וכו' ומזמור ברכי נפשי ה' אלהי גדלת מאד וכו' ויש שמתחילין מלמים חליר, והכל לפי מנהגם עכ"ל.

כמו בליל שבת כן גם ביום השבת נוהגים לזמר זמירות בעוד שיושבים בסעודה קודם שמברכים בהמ"ז.
חתום בחרוזים שמעון בר יצחק.

בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם. יַעֲמָס־לָנוּ יֶשַׁע וּפִדְיוֹם. וּבִשְׁמוֹ נָגִיל כָּל־הַיּוֹם. וּבִישׁוּעָתוֹ נָרִים רֹאשׁ עֶלְיוֹן, כִּי הוּא מָעוֹז לַדָּל וּמַחְסֶה לָאֶבְיוֹן: שִׁבְטֵי יָהּ לְיִשְׂרָאֵל עֵדוּת. בְּצָרָתָם לוֹ צָר בְּסִבְלוּת וּבְעַבְדוּת. בִּלְבְנַת הַסַּפִּיר הֶרְאָם עֹז יְדִידוּת. וְנִגְלָה לְהַעֲלוֹתָם מֵעֹמֶק בּוֹר וָדוּת. כִּי־עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: מַה־יָּקָר חַסְדּוֹ בְּצִלּוֹ לְגוֹנְנֵמוֹ. בְּגָלוּת בָּבֶלָה שֻׁלַּח לְמַעֲנֵמוֹ. לְהוֹרִיד בָּרִיחִים נִמְנָה בֵינֵימוֹ. וַיִּתְּנֵם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שׁוֹבֵימוֹ. כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר הַגָּדוֹל שְׁמוֹ: עֵילָם שָׁת כִּסְאוֹ לְהַצִּיל יְדִידָיו. לְהַעֲבִיר מִשָּׁם מָאזְנֵי מוֹרְדָיו. מֵעֲבוֹר בַּשֶּׁלַח פָּדָה אֶת־עֲבָדָיו. קֶרֶן לְעַמּוֹ יָרִים תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו. כִּי אִם־הוֹגָה וְרִחַם כְּרֹב חֲסָדָיו: וּצְפִיר הָעִזִּים הִגְדִּיל עֲצוּמָיו. וְגַם חָזוּת אַרְבַּע עָלוּ לִמְרוֹמָיו. וּבְלִבָּם דִּמּוּ לְהַשְׁחִית אֶת־רְחוּמָיו. עַל־יְדֵי כֹהֲנָיו מִגֵּר מִתְקוֹמְמָיו· חַסְדֵי יְיָ כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמָיו: נִסְגַּרְתִּי לֶאֱדוֹם בְּיַד רֵעַי מְדָנַי. שֶׁבְּכָל־יוֹם מְמַלְּאִים כְּרֵסָם מֵעֲדָנַי. עֶזְרָתוֹ עִמִּי לִסְמֹךְ אֶת־אֲדָנַי. וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי כָּל־יְמֵי עִדָּנַי. כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי: בְּבֹאוֹ מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים. זֶבַח לוֹ בְּבָצְרָה וְטֶבַח לוֹ בְּבוֹגְדִים. וְיֵז נִצְחָם מַלְבּוּשָׁיו לְהַאְדִּים. בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים. הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: רְאוֹתוֹ כִּי כֵן אֲדוֹמִי הָעוֹצֵר. יַחְשָׁב־לוֹ בָּצְרָה תִּקְלוֹט כְּבֶצֶר. וּמַלְאָךְ כְּאָדָם בְּתוֹכָהּ יִנָּצֵר. וּמֵזִיד כְּשׁוֹגֵג בְּמִקְלָט יֵעָצֵר. אֶהֱבוּ אֶת־יְיָ כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר: יְצַוֶּה צוּר חַסְדּוֹ קְהִלּוֹתָיו לְקַבֵּץ. מֵאַרְבַּע רוּחוֹת עָדָיו לְהִקָּבֵץ. וּבְהַר מְרוֹם הָרִים אוֹתָנוּ לְהַרְבֵּץ· וְאִתָּנוּ יָשׁוּב נִדָּחִים קוֹבֵץ. וְהֵשִׁיב לֹא נֶאֱמַר כִּי־אִם וְשָׁב וְקִבֵּץ:

ברוך ה', תהלים ס"ח, כ'. מעוז לדל, עי' ישעיה כ"ה, ד'. שבטי יה, ל' תהלים קכ"ב, ד'. וראה רש"י במדבר כ"ו, ה'. בלבנת, ראה רש"י שמות כ"ד, י'. ודות, גם הוא ל' נוד ומל' המשנה ר"ה כ"ז ע"ב. כי עם ה' תהלים ק"ל, ז'. לגוננמו, לגונן עליהם. למעונמו, למעונם, מל' ישעיה ס"ג, י"ד וע"ש במדרש בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם (מגלה כ"ט). להוריד בריחים, גם הוא ל' ישעיה שם וכדרש באיכה רבתא דף פ"א שנבוכדנצר השטין את ישראל רחיים והורידן כפה לבבל. ויתנם לרחמים, ל' תהלים ק"ו, מ"ו. כי לא יטש, ש"א י"ב, כ"ב. מאזני מורדיו, פירושו, כשהיו ישראל בעילם ר"ל חמה שמגלת פרס ומדי שהלם עיד המן הצורר והשכיר גזרתו עליהם, ותפס בלשון מאזני מורדיו, כעבור שקל י' אלפים ככר כסף כדי לאבד ישראל, והשקול במאזנים. מעבור בשלח, מל' איוב ל"ג, י"ח. ושלח פירושו חרב וכלי זיין, וכן תרגום בשלח יעברו, בזייני קרבא יעברון (איוב ל"ו, י"ב). קרן לעמו ל' תהלים קמ"ח, י"ד. כי אם הוגה, איכה ג', ל"ג. וצפיר העזים, מלכות יון (דניאל ח', ח'). את רחומיו, ישראל. ע"י כהניו, בית חשמונאי. חסדי, איכה ג', כ"ב. ביד רעי, כמו שכתוב כל רעיה בגדו בה (איכה א', ב'). מדני, מריבי מל' ומשלח מדנים (משלי ו', י"ט). ממלאים כרסם מל' ירמיה נ"א, ל"ד. אדני, יסודי. כי לא, איכה ג', ל"א. חמוץ בגדים, הקב"ה ועי' ישעיה ס"ג, א'. וג'. יבצר רוח תהלים ע"ו, י"ג. הגה, ישעיה כ"ז, ח'. אדומי העוצר, שר של אדום, ומשם העולה, כמשל מגזרת זה יעצור בעמי (ש"א ט', י"ז). ויסוד הפזמון במסכת מכות דף י"ב ג' טעיות עתיד שרו של אדום לטעות טועה שאינה קולטת אלא בצר והוא גולה לבצרה, טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה, טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא. אהבו את ה', תהלים ל"א, כ"ד. ובהר מרום הרים, הוא הר ציון ועי' יחזקאל כ', מ'. עדיו, אליו. והשיב לא נאמר, ראה רש"י לדברים ל', ג'.

בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ. אֲשֶׁר טוֹב גְּמָלָנוּ. כְּרַחֲמָיו וּכְרֹב חֲסָדָיו הִגְדִּיל לָנוּ. אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה יוֹסֵף עִמָּנוּ. לְהַגְדִּיל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ: בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ. לְהַלְלוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ וּלְסַפֵּר הוֹדוֹ. מִכָּל־אֹם גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ. לָכֵן בְּכָל־לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ וּבְכָל־מְאוֹד נַמְלִיכוֹ וּנְיַחֲדוֹ: שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ יָשִׂים עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם. מִשְּׂמֹאל וּמִיָּמִין עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם. וְיִזְכּוּ לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת. עַל יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי־עַד שַׂר־שָׁלוֹם:

ראשי החרוזים ברוך חזק, ומשקלם ה׳ ה׳ תנועות.

בָּרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן, אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה· לְנַפְשֵׁנוּ פִדְיוֹן, מִשֵּׁאת וַאֲנָחָה·
וְהוּא יִדְרוֹשׁ לְצִיּוֹן, עִיר הַנִּדָּחָה· עַד אָנָה תּוּגְיוֹן, נֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה:
הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת, הַבֵּן עִם הַבַּת· לָאֵל יֵרָצוּ, כְּמִנְחָה עַל־מַחֲבַת:
רוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת, מֶלֶךְ עוֹלָמִים· אֶת־עַמּוֹ לִשְׁבֹּת, אִזֵּן בַּנְּעִימִים·
בְּמַאֲכָלוֹת עֲרֵבוֹת, בְּמִינֵי מַטְעַמִּים· בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד, זֶבַח מִשְׁפָּחָה: השומר.
וְאַשְׁרֵי כָל־חוֹכֶה, לְתַשְׁלוּמֵי כֵפֶל· מֵאֵת כֹּל סוֹכֶה, שׁוֹכֵן בָּעֲרָפֶל·
נַחֲלָה לוֹ יִזְכֶּה, בָּהָר וּבַשָּׁפֶל· נַחֲלָה וּמְנוּחָה, כַּשֶּׁמֶשׁ לוֹ זָרְחָה: השומר.
כָּל־שׁוֹמֵר שַׁבָּת, כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ· הֵן הַכְשֵׁר חִבַּת, קֹדֶשׁ גּוֹרָלוֹ·
וְאִם יֵצֵא חוֹבַת הַיּוֹם אַשְׁרֵי לוֹ· אֶל אֵל אָדוֹן מְחוֹלְלוֹ, מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה: השומר.
חֶמְדַּת הַיָּמִים, קְרָאוֹ אֵלִי צוּר· וְאַשְׁרֵי לִתְמִימִים, אִם־יִהְיֶה נָצוּר·
כֶּתֶר הִלּוּמִים, עַל רֹאשָׁם יָצוּר· צוּר הָעוֹלָמִים, רוּחוֹ בָּם נָחָה: השומר.

ברוך הוא אלהינו וכו׳ יבין כל מבין שתוכן לשונו כי מזה ולהלאה הוא פיוט בפני עצמו ונוהג לאמרו בסוף ברכת המזון, ובדפוסים עד כה נקבע לפיוט הקודם ואיננו נכון. אשר טוב גמלנו, כנגד ברכת הטוב והמטיב. שמו הגדול הגבור וכו׳ לקוח מנוסח אבינו מלכנו. ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו, לקוח מנוסח ובא לציון. מכל אם, מכל אומה. גבר עלינו חסדו, תהלים קי״ז, ב׳. לכן בכל לב וכו׳ ע״פ דברים ו׳, ה׳. שהשלום שלו, הוא הקב״ה וכדאיתא בשבועות ל״ה, ב׳. הרחמן הוא יברך הוא מענין סוף ברכת המזון. יועץ, ל׳ ישעיה ט׳, ה׳. ור״ל על ישראל יבוא השלום מאת הקב״ה שנקרא יועץ אל גבור וכו׳.

ברוך אל עליון, בראשית י״ד, כ׳. משאת בש״ן ישין, ר״ל שנתן פדיון לנפשנו מן השאת והאנחה, והוא מענין היה לנו השאת והשבר (איכה ג׳, מ״ז). עד אנה תוגיון ל׳ איוב י״ט, ב׳. על מחבת, ויקרא ז׳, ט׳. רוכב בערבות, תהלים ס״ח, ה׳. און, כמו ואזן וחקר תקן (קהלת י״ב, ט׳). כל חוכה לתשלומי, ר״ל אשרי כל המחכה הולכות לתענוגי שבת ומחכה לבשם והוא ישלם לו כפלים. כל סוכה, כרואה את הכל, סוכה ל׳ ראיה בל׳ ארמית, וכן אמרו חז״ל יסכה זו שרה שסיתה סוכה ברוח הקדש (מגלה י״ד). כל שומר על׳ ישעיה נ״ו, ב׳. הכשר חבת קדש, תפס בל׳ בגמרא חבת הקדש שבשרתן (חולין ל״ג). הלומים, ל׳ נאה ויאה בל״א פאסענד, והוא על׳ בגמרא סנהדרין כ״א ע״ב שנאה להולמו ולא הולמתו. יצור מגורת ולבת הכסף (דברים י״ד, כ״ה). נחה, על׳ ונחה עליהם הרוח (במדבר י״א, כ״ו),

זָכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ· קַרְנוֹ כִּי גָבְהָה, נֵזֶר עַל־רֹאשׁוֹ·
עַל־כֵּן יִתֵּן הָאָדָם לְנַפְשׁוֹ· עֹנֶג וְגַם שִׂמְחָה, בָּהֶם לוֹ לְמָשְׁחָה: השומר.
קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם, שַׁבַּת הַמַּלְכָּה, אֶל־תּוֹךְ בָּתֵּיכֶם, לְהָנִיחַ בְּרָכָה·
בְּכָל־מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, לֹא תַעֲשׂוּ מְלָאכָה· בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם עֶבֶד וְגַם שִׁפְחָה:
הַשֹּׁמֵר שַׁבָּת, הַבֵּן עִם הַבַּת· לָאֵל יֵרָצוּ, כְּמִנְחָה עַל־מַחֲבַת:

ראשי החרוזים ישראל, ומשקלם ח׳ מ׳ תנועות.

יוֹם זֶה מְכֻבָּד מִכָּל־יָמִים, כִּי בוֹ שָׁבַת צוּר עוֹלָמִים:
שֵׁשֶׁת יָמִים עֲשֵׂה מְלַאכְתֶּךָ, וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי לֵאלֹהֶיךָ, שַׁבָּת לֹא
תַעֲשֶׂה בוֹ מְלָאכָה, כִּי כֹל עָשָׂה שֵׁשֶׁת יָמִים: יום זה.
רִאשׁוֹן הוּא לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, יוֹם שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת קֹדֶשׁ, עַל כֵּן כָּל־
אִישׁ בְּיֵינוֹ יְקַדֵּשׁ, עַל שְׁתֵּי לֶחֶם יִבְצְעוּ תְמִימִים: יום זה.
אֱכֹל מַשְׁמַנִּים שְׁתֵה מַמְתַּקִּים, כִּי אֵל יִתֵּן לְכֹל בּוֹ דְבֵקִים, בֶּגֶד
לִלְבּוֹשׁ לֶחֶם חֻקִּים, בָּשָׂר וְדָגִים וְכָל־מַטְעַמִּים: יום זה.
לֹא תֶחְסַר כֹּל בּוֹ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ
אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, כִּי בֵרַכְךָ מִכָּל־עַמִּים: יום זה.
הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹדוֹ, וְגַם הָאָרֶץ מָלְאָה חַסְדּוֹ, רְאוּ כָּל־
אֵלֶּה עָשְׂתָה יָדוֹ, כִּי הוּא הַצּוּר פָּעֳלוֹ תָמִים: יום זה.

ראשי החרוזים יהודה, ומשקלם ח׳ מ׳ תנועות.

יוֹם שַׁבָּתוֹן אֵין לִשְׁכֹּחַ, זִכְרוֹ כְּרֵיחַ הַנִּיחֹחַ,
יוֹנָה מָצְאָה בוֹ מָנוֹחַ, וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ:
הַיּוֹם נִכְבָּד לִבְנֵי אֱמוּנִים· זְהִירִים לְשָׁמְרוֹ אָבוֹת וּבָנִים, חָקוּק
בִּשְׁנֵי לֻחוֹת אֲבָנִים, מֵרֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ: יונה.
וּבָאוּ כֻלָּם בִּבְרִית יַחַד, נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע אָמְרוּ כְּאֶחָד,

ר״ל ישרה עליהם רוח קדשו. למשחה, להתגדל בהם ובפירוש רש״י בשמות כ״ט, כ״ט. אל תוך בתיכם וכו׳, עפ״י יחזקאל מ״ד, ל׳.

יום זה מכובד, השיר הזה והבא אחריו נחרזים במשקל ח׳ מ׳ תנועות, אך כי בדפוסים שבשו המשקל, והחזרתיו על מכונו. עשה ששת ימים, כמו בששת ימים. יבצעו, ל׳ פריסת הפת בל׳ חז״ל, כמו בעל הבית בוצע, כדי שיבלע במין יפה (ברכות מ״ו). אכול משמנים של׳ נחמיה ח׳, י׳. לכל, לכלם אשר דבקים בו. לא תחסר עפ״י דברים ח׳, ט׳. השמים תהלים י״ט, ב׳. וגם הארץ, שם ל״ג, ה׳. כל אלה, ישעיה ס״ו, ב׳ הוא הצור, דברים ל״ב, ד׳.

יונה, ישראל עפ״י יונתי בחגוי הסלע (שיר ב׳, י״ד) ולשון החרוז של׳ בראשית ח׳, ט׳. ושם, ר״ל בשבת, ותפש ל׳ איוב ג׳, י״ז. מרב אונים, ע״י הקב״ה שהוא רב אונים (ישעיה מ׳, כ״ו) חקוק שמירת שבת על שני לוחות אבנים. ובאו כולם וכו׳ זה החרוז והסמוך לו הובאו תחת לשון המחבר מפני דרך שלום והחרוזים שכתב המחבר היו כך לשונם: „ומתוך ערפל הגיד אפלי ועל עב הרים יושב שפלי ומגדל צבי מראה נופל, אך אנכי עלמתי בה. דרוך כנטל אויבים ולדים, גם המעד קרסולי זדים, אז ישנו לך שמי בשירים,

יִפְרְחוּ וְעָנוּ יְיָ אֶחָד, בָּרוּךְ נוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ: יונה.
דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֵל בְּהַר הַמּוֹר, יוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר, וְכָל־
פִּקּוּדָיו יַחַד לִגְמוֹר, חַזֵּק מָתְנַיִם אַמֵּץ כֹּחַ: יונה.
הָעָם אֲשֶׁר נָע כַּצֹּאן תָּעָה, יִזְכֹּר לְפָקְדוֹ בְּרִית וּשְׁבוּעָה, לְבַל יַעֲבָר־
בּוֹ מִקְרֵה רָעָה, כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע עַל־מֵי נֹחַ: יונה.

זה מחברו אברהם, (הוא ראב"ע) כמו שנראה בראשי החרוזים והם נוסדים על משקל שתי תנועות ויתד ושתי תנועות, שתי תנועות ויתד ותנועה.

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת, אֵל יִשְׁמְרֵנִי· אוֹת הִיא לְעוֹלְמֵי עַד, בֵּינוֹ וּבֵינִי:
אָסוּר מְצֹא חֵפֶץ עֲשׂוֹת דְּרָכִים· גַּם מִלְּדַבֵּר בּוֹ דִּבְרֵי צְרָכִים· דִּבְרֵי
סְחוֹרָה אַף דִּבְרֵי מְלָכִים· אֶהְגֶּה בְּתוֹרַת אֵל, וּתְחַכְּמֵנִי: כי אשמרה.
בּוֹ אֶמְצְאָה תָמִיד נֹפֶשׁ לְנַפְשִׁי· הִנֵּה לְדוֹר רִאשׁוֹן נָתַן קְדוֹשִׁי· מוֹפֵת, בְּתֵת
לֶחֶם מִשְׁנֶה בַּשִּׁשִּׁי· כָּכָה בְּכָל־שִׁשִּׁי, יַכְפִּיל מְזוֹנִי: כי אשמרה.
רָשַׁם בְּדַת הָאֵל חֹק אֶל־סְגָנָיו· בּוֹ לַעֲרֹךְ לֶחֶם פָּנִים לְפָנָיו· גַּם בּוֹ
לְהִתְעַנּוֹת, עַל פִּי נְבוֹנָיו, אָסוּר, לְבַד מִיּוֹם כִּפּוּר עֲוֹנִי: כי אשמרה.
הוּא יוֹם מְכֻבָּד הוּא יוֹם תַּעֲנוּגִים· לֶחֶם וְיַיִן טוֹב, בָּשָׂר וְדָגִים· מִתְאַבְּלִים
בּוֹ הֵם אָחוֹר נְסוֹגִים· כִּי יוֹם שְׂמָחוֹת הוּא וַתְשַׂמְּחֵנִי: כי אשמרה.
מֵחֵל מְלָאכָה בּוֹ, סוֹפוֹ לְהַכְרִית· עַל כֵּן אֲכַבֵּס בּוֹ לִבִּי כְּבוֹרִית· אֶתְפַּלְּלָה
אֶל־אֵל, עַרְבִית וְשַׁחְרִית· מוּסָף וְגַם מִנְחָה, הוּא יַעֲנֵנִי: כִּי אֶשְׁמְרָה.

לאחד הפייטנים שלמה חזק.

שִׁמְרוּ שַׁבְּתוֹתַי, לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם, מִזִּיו בִּרְכוֹתַי, אֶל הַמְּנוּחָה כִּי בָאתֶם:
וּלְווּ עָלַי בָּנַי, וְעִדְנוּ מַעֲדָנַי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:
לְעָמֵל קִרְאוּ דְרוֹר, וְנָתַתִּי אֶת־בִּרְכָתִי, אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לִצְרוֹר, לְגַלּוֹת עַל־
יוֹם שִׂמְחָתִי, בִּגְדֵי שֵׁשׁ עִם שָׁנִי, וְהִתְבּוֹנְנוּ מִזְּקֵנַי, שַׁבָּת הַיּוֹם לַייָ:

אל המלך על כנפי רוח." נותן ליעף כח, ישעיה מ', כ"ט. בהר המור, הר סיני שמשם יצאה הוראה לעולם. יחד לגמור, ללמוד ולעשות. חזק מתנים, נחום ב', ב'. נע, של' נע ונד. לכל יעבר בו כל"ל. כאשר נשבע כל"ל ועי' ישעיה נ"ד, ט'.

אות היא וכו' עי' שמות ל"א, י"ז. מצא חפץ, עי' ישעיה נ"ח, י"ג. צרכים ל' צורך. דברי מלכים, דברי מלחמות מלכים וכיוצא בו כמבואר בש"ע או"ח ס' ש"ז. סגניו, הכהנים. בו, ביום השבת. נבוניו, חכמינו ז"ל. הם אחור נסוגים, ר"ל הם עוברים עברה כי אסור להתאבל בשבת בעבור שהוא יום שמחות. מחל, מי שיחלל את השבת ע"י מלאכה, חייב כרת. כבורית ל' נתר ובורית, ר"ל שמטהר את לבי כטהרה.

למען תינקו, ל' ישעיה ס"ו, י"א. מזיו בוי"ן בסוף והוא ל' הכתוב שם בישעיה. המנוחה, ירושלים (דברים י"ב, ט'). ולוו עלי, כן אומר הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע (ביצה ט"ו ע"ב). לצרור, ל' קריבה ר"ל שתלבשנה הנשים זו אצל זו מלבושות בגדים נאים ותשמחנה בתפארתן, והפייטן תפס ל' הכתוב ויקרא י"ח, י"ח. עם שני, פי' תולעת שני. מזקני, שכן אמרו החכמים שלא יהא

מַהֲרוּ אֶת־הַמָּנֶה. לַעֲשׂוֹת אֶת־דְּבַר אֶסְתֵּר. וְחִשְׁבוּ עִם־הַקּוֹנֶה לְשַׁלֵּם אָכֹל וְהוֹתֵר. בִּטְחוּ בִי אֱמוּנַי. וּשְׁתוּ יֵין מַשְׁמַנַּי. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

הִנֵּה יוֹם גְּאֻלָּה. יוֹם שַׁבָּת אִם תִּשְׁמֹרוּ. וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה. לִינוּ וְאַחַר תַּעֲבֹרוּ. וְאָז תִּחְיוּ לְפָנַי. וְתִמָּלְאוּ צְפוּנַי. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

חַזַּק קִרְיָתִי. אֵל אֱלֹהִים עֶלְיוֹן. וְהָשֵׁב־אֶת נָוָתִי. בְּשִׂמְחָה וּבְהִגָּיוֹן. יְשׁוֹרְרוּ שָׁם רְנָנַי. לְוִיַּי וְכֹהֲנַי. וְאָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ:

חתום בו דונש, ומשקלו יתד ושתי תנועות.

דְּרוֹר יִקְרָא לְבֵן עִם בַּת. וְיִנְצָרְכֶם כְּמוֹ בָבַת. נְעִים שִׁמְכֶם וְלֹא יֻשְׁבַּת. שְׁבוּ נוּחוּ בְּיוֹם שַׁבָּת: דְּרֹשׁ נָוִי וְאוּלָמִי. וְאוֹת יֶשַׁע עֲשֵׂה עִמִּי. נְטַע שׂוֹרֵק בְּתוֹךְ כַּרְמִי. שְׁעֵה שַׁוְעַת בְּנֵי עַמִּי: דְּרוֹךְ פּוּרָה בְּתוֹךְ בָּצְרָה. וְגַם בָּבֶל אֲשֶׁר גָּבְרָה. נְתוֹץ צָרִים בְּאַף עֶבְרָה. שְׁמַע קוֹלִי בְּיוֹם אֶקְרָא: אֱלֹהִים תֵּן בְּמִדְבָּר הָר. הֲדַס שִׁטָּה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר. וְלַמַּזְהִיר וְלַנִּזְהָר. שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמֵי נָהָר: הֲדוֹךְ רִשְׁעָה בְּאֵשׁ קִנְאָה. בְּלוֹם פִּיהָ בְּכָל־פִּנָּה. וְנַרְחִיב פֶּה לְמַלְאָנָה. לְשׁוֹנֵנוּ לְךָ רִנָּה: דְּעֵה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ. וְהִיא כֶתֶר לְרֹאשֶׁךָ. נְצוֹר מִצְוַת קְדוֹשֶׁךָ. שְׁמוֹר שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ:

חתום בו שמואל.

שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ. מְאֹד צַהֲלוּ בְּרִנּוּנַי. וְגַם הַרְבּוּ מַעֲדַנַּי. אוֹתוֹ לִשְׁמוֹר כְּמִצְוַת יְיָ: שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

מֵעֲבוֹר דֶּרֶךְ וּגְבוּלִים. מֵעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעָלִים. לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת בְּהִלּוּלִים. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ: שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ:

וְאִם תִּשְׁמְרֶנּוּ. יָהּ יִנְצָרְךָ כְּבָבַת. אַתָּה וּבִנְךָ וְגַם הַבַּת. וְקָרָאתָ עֹנֶג

מלבוש של שבת כמלבוש של חול (שבת דף קי"ג). מהרו ל' אסתר ה', ה'. רק שהפייטן השליך תחת המן לתחת המנה, ומנה, מטבע כסף של' שהם מאה מנה, והכלון, אל תחוסו על ההשבם כדי לעשות סעודה כמו שעשתה אסתר. הקונה, הקב"ה, כי הוא ישלם לכם הוצאותיכם. יום גאלה, רומז שמירת שבת תבוא הגאולה כמו שאמרו חז"ל בשבת קי"ח ע"ב. לינו, שבתו בשבת. ותמלאו צפוני עפ"ה תהלים י"ז, י"ד. התענג, ישעיה נ"ח, י"ד.

דרור, בשיר הזה חתום דונש, הוא ר' אדונים דונש בן לברט הלוי מעיר פאז, אחד מן המדקדקים הקדמונים אשר עוררו ר"ש בנסה תקופות בפירושיו. כמו בבת, בבבת עין. נעים שמכם, שם הנעים שלכם לא ישבות לעולמים אם תנוחו בשבת. נוי, בה"מ. ואולמי, אולם ההיכל. שורק, גפן המובחר, ובנוי לישראל עפ"ה ישעיה ה', ב'. דרוך פורה עפ"ה ישעיה ס"ג, א'. ג'. במדבר הר, בהר המדבר, ר"ל בהר ציון שהוא חרב כמדבר. הדס וכו' עפ"ה ישעיה מ"א, י"ט. ומיני אילנות הם. ולמזהיר ולנזהר, המזהירים על שלות שבת והנזהרים בהם תתן להם רב שלום. הדוך תגרש. באש קנאה כב"ל כמו לפניה א', י"ם. בלום, ל' סגירה, כמו עדיו לבלום (תהלים ל"ב, ט'). למלאנה למלא פינו ולשוננו רנה לך, והוא עפ"ה תהלים קכ"ו, ב'. דעה חכמה משלי כ"ד, י"ד. קדושך, הקב"ה שהוא קדוש ישראל (ישעיה מ"ט, ז'). לקדשך כב"ל והכלון שמור את השבת שהוא לקדושתך.

פעלים, שלא לעשות שום פעולה. בהלולים, בהלל ובזמרה. זה היום, תהלים קי"ח, כ"ד

לשבת, אז תתענג על ה׳: שבת היום לה׳:

אכל משמנים ומעדנים, ומטעמים הרבה מינים, אגוזי פרך ורמונים, ואכלת ושבעת וברכת את ה׳: שבת היום לה׳:

לערוך בשלחן לחם חמודות, לעשות היום שלש סעודות, השם הנכבד לברך ולהודות, שקדו ושמרו ועשו בני. שבת היום לה׳:

ר׳ נג׳ארה ישראל.

יה רבון עלם ועלמיא. אנת הוא מלכא מלך מלכיא:
עובד גבורתך ותמהיא. שפיר קדמך להחויה: יה רבון.

שבחין אסדר צפרא ורמשא. לך אלהא קדישא די ברא כל נפשא.
עירין קדישין ובני אנשא. חיות ברא ועופי שמיא: יה רבון.

רברבין עובדיך ותקיפין. מכך רמיא וזקף כפיפין.
לו יחיא גבר שנין אלפין. לא יעל גבורתך בחשבניא: יה רבון.

אלהא די לה יקר ורבותא. פרק ית ענך מפם אריותא.
ואפיק ית עמך מגו גלותא. עמך די בחרת מכל אמיא: יה רבון.

למקדשך תוב ולקדש קדשין. אתר די בה יחדון רוחין ונפשין.
ויזמרון שירין ורחשין. בירושלם קרתא דשפריא: יה רבון.

השיר הזה יש לזמרו סמוך לברכת המזון.

צור, משלו אכלנו, ברכו אמוני. שבענו והותרנו, כדבר ה׳:

הזן את עולמו, רוענו אבינו. אכלנו את לחמו, ויינו שתינו.
על כן נודה לשמו, ונהללו בפינו. אמרנו ועניני, אין קדוש כה׳: צור.

בשיר וקול תודה, נברך אלהינו. על ארץ חמדה, שהנחיל לאבותינו.
מזון וצידה, השביע לנפשנו, חסדו גבר עלינו, ואמת ה׳: צור.

רחם בחסדך, על עמך צורנו. על ציון משכן כבודך, זבול בית תפארתנו.
בן דוד עבדך, יבא ויגאלנו. רוח אפינו, משיח ה׳: צור.

יבנה המקדש, עיר ציון תמלא. ושם נשיר שיר חדש, וברננה נעלה.
הרחמן הנקדש, יתברך ויתעלה. על כוס יין מלא, כברכת ה׳:
צור, משלו אכלנו, ברכו אמוני. שבענו והותרנו, כדבר ה׳:

אגוזי פרך, עי׳ בשבת שלהי פרק ג׳. ופירש שם הברטנורא, פרך שם מקום, ויש ספרים אגוזי פרך אגוזים שקליפתן רכה ונפרכין. לחם חמודות, לחם טוב ויפה ול׳ דניאל י׳, ג׳. שקדו, ל׳ זריזות (עיין ע׳, כ״ט).

כשהם נכנסים לבהכ"נ ואומרים פרשת התמיד (דף 47) ואח"כ מתחיל הש"ץ אשרי וגו', והקהל אומרים עמו.

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

תְּהִלָּה לְדָוִד· אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה: וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חָסֶד: טוֹב־יְהוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר: סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְהוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת: רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְיָ: וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְיָ רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ לֹא יָמוּשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְיָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קָדוֹשׁ ׀ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וּמְקַבְּלִין דֵּן מִן דֵּן וְאָמְרִין קַדִּישׁ בִּשְׁמֵי מְרוֹמָא עִלָּאָה בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ· קַדִּישׁ עַל־אַרְעָא עוֹבַד גְּבוּרְתֵּהּ· קַדִּישׁ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא· יְיָ צְבָאוֹת מַלְיָא

אשרי וכו' שנזכר בפסוקי דזמרה דף 68. ויש לדעת עוד כי המנהג לומר פסוקי אשרי עם תהלה לדוד הוא תקון ישן נושן מזמן קדם, כי כן כתב בגמרא ברכות דף ד' ע"ב אמר ר' יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי וכו' הרי ברור שבזמנו אשר כבר בזמנים קדמוניות חברו את אשרי אל תהלה לדוד.

ובא לציון, טעם אמירתו למנחה של שבת וי"ט כתב הכל בו, שמנהג שלא אמרו אותו בשחרית מפני טורח הצבור שלא יכבד על הזקנים והעוברות והמיניקות אם יאמרו כל כך בבהכ"נ וילכו עד אחרי אמרם כל הסדר, לכן יאמרוהו במנחה; וכן כתב הרוקח בס' שמ"ג. ואבן ירחי כתב כי סדר הקדושה מגאולה מדבר ומנחה היא עת רצון שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת מנחה, וזה שנהגו לאמרו במנחת שבת ולא בשאר מנחות, לפי שבזכות השבת יהיו נגאלין ויהיה עת רצון אע"פ שאכלו ושתו. והאבודרהם כתב שנהגו לאמרו בשבתות וימים טובים במנחה, לפי שהיו דורשים בימים אלו קודם תפלת המנחה ותקנוה לומר בסוף הדרשה פסוקי גאולה וקדושה וגם עמי הארץ באים לשמוע הדרשה.

כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: וּנְטָלַתְנִי רוּחָא וְשִׁמְעֵת בַּתְרַי קָל זִיעַ סַגִּיא דִּי מְשַׁבְּחִין וְאָמְרִין בְּרִיךְ יְקָרָא דַיְיָ מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִינְתֵּהּ: יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יְיָ מַלְכוּתֵהּ (קאֵם) לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא: יְיָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ: [יש סוברים שאין לומר פסוק והוא רחום] וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ:] כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ: צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם: בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ וְהִבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע בְּתוֹכֵנוּ. הוּא יִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיָשֵׂם בְּלִבֵּנוּ אַהֲבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וּלְעָבְדוֹ בְּלֵבָב שָׁלֵם לְמַעַן לֹא נִיגַע לָרִיק וְלֹא נֵלֵד לַבֶּהָלָה: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִרְאֶה וְנִירַשׁ טוֹבָה וּבְרָכָה לִשְׁנֵי יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם. יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: בִּטְחוּ בַיְיָ עֲדֵי־עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: וְיִבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְיָ: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

חצי קדיש.

קודם פתיחת אה"ק אומר הש"ץ ואני תפלתי והקהל עונה אחריו:

וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

מוציאין ס"ת וקורין ג' אנשים בראש הסדרה של שבת הבאה, ואין מפטירין, ואין אומרין קדיש אחר קה"ת על הבימה, אלא אחר שהכניסו ס"ת עומד הש"ץ ואומר ח"ק וזה עולה לקריאה שקראו ולתפלה הסמוכה, לפי שלעולם אין עומדין להתפלל בתפלה אלא אחר קדיש וסומכין אותו לה כל מה דאפשר. ואחר קדיש עומדין להתפלל.

ואני תפלתי, תהלים ס"ט, י"ד. וטעם אמירתו כתב התניא בשם רש"י (ומובא גם ברוקח ס' נ"ו) לפי שכתוב למעלה מפסוק ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר, אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם ביום שמחתם של אומות העולם וביום אידם הם שותים ואוכלים ומנגנים בבתי משתאותם כל היום ואינן זוכרין שמך, אבל אני לא כן ביום שגדלת השמחה לישראל ביום המנוחה ושמחתי לאחר שאני שבע ומשובע ומשוכר איני שוכחך אלא כשמגיע זמן התפלה קופץ אני לתפלתי בעת הרצון. ובאבודרהם כתב, עוד שמעתי טעם אחר לפי שתפלת מנחה נהגו להתפלל אותה אחר שאכלו ושתו הרבה, ואמרינן (בערובין ס"ד) שתוי יין אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תפלה, ולפיכך שואלין מלפניו שתהיה תפלה זו עת רצון, תדע כי בי"ט אין אומרים אותו מפני שאין נוהגין להתפלל תפלת מנחה עד סמוך לערב כשאר ימות החול עכ"ל. והתניא כתב שהנהג לאמרו ג' פעמים, ואין כן מנהג אשכנז כמובא בטור א"ח ס' רל"ב.

וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹּחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר:
זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה:

חזן יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי־בְרָא כִרְעוּתֵהּ. וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא. בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן:

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה.

בשבת שובה זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.

מן שבת בראשית עד פסח אומרים:
מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

בשבת שובה מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

קדושה לש״ץ כשחוזר התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר ק״ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח׳ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ. ק״ה בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. ק״ה יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בשבת שובה הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה אֶחָד וְשִׁמְךָ אֶחָד · וּמִי כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ · תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּה · וַעֲטֶרֶת יְשׁוּעָה · יוֹם מְנוּחָה וּקְדֻשָּׁה לְעַמְּךָ נָתָתָּ : אַבְרָהָם יָגֵל · יִצְחָק יְרַנֵּן · יַעֲקֹב וּבָנָיו יָנוּחוּ בוֹ : מְנוּחַת אַהֲבָה

אתה אחד, גם לתפלת מנחה לשבת היו שתי נוסחאות לקדמונים כמו שכתב רב עמרם ז"ל אומר אבות גבורות וקדושת השם, ואומר „הנח לנו ה' אלהינו כי אתה אבינו, ותמלוך עלינו מהרה כי אתה מלכנו, ובעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא על ישראל עמך ועל יום השביעי נשבות בו כמצות רצונך, ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו מנוחת אהבה ונדבה מנוחת אמת ואמונה. או"א" וכו' ויש שמתפללין „אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך" וכו' הכל כרשותו עכ"ל, אמנם כל שאר המסדרים אינם מביאים אלא אתה אחד והנוסחא הנ"ל אינם מזכירים כלל ולא הועלה למנהג. וכתב הטור בס' רצ"ב, מיהו במדרש שלשה מעידים זה על זה הקב"ה וישראל ושבת, הקב"ה וישראל מעידין על השבת שהוא יום מנוחה, ישראל ושבת מעידין על הקב"ה שהוא אחד, הקב"ה ושבת מעידין על ישראל שהן יחידין באומות, ועל פי זה נתקן אתה אחד (וראה בתוספות חגיגה דף ג' ע"ב). וגם שתקנו בשבת ג' שינוי תפלות, אתה קדשת, ישמח משה, אתה אחד, וכ"ש לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו, מפני שאלו ג' תפלות תקנום כנגד ג' שבתות, אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מתוכו, ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה, דלכולי עלמא בשבת ניתנה תורה, ואתה אחד כנגד שבת של עתיד עכ"ל. וטעם זה של שלש שבתות מביאו אבן ירחי בשם מגלת סתרים, ואבודרהם מביאו בשם הר' קלונימוס, והוסיף עוד טעם אחר וז"ל יש לומר מפני שהשבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן תקנו אתה קדשת ע"ש הקדושין שנותן החתן לכלה, ואח"כ ישמח משה ע"ש שמחת החתן בכלה, ואח"כ מוסף ע"ש התוספת שמוסיף החתן על כתובת הכלה או פי' נמי ע"ש שמקריבין קרבנות כמין סעודת חלוה, ואח"כ אתה אחד ע"ש שמתיחד החתן עם הכלה. אתה אחד, כמו שכתוב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. ושמך אחד כמו שכתוב ה' אחד ושמו אחד (זכריה י"ד, ט'). ומי כעמך, פסוק הוא בדה"א י"ז, כ"א. ויש לחבר כעמך ישראל כמו שהן מחוברות בטעם במקרא, וזה אין צורך להפסקת נגיד וטלוה. והנה מה שמוסיפים אחדות הבורא ואחדות אומה ישראלית הוא ע"ש את ה' האמרת היום וה' האמירך היום (דברים כ"ו י"ז), וכמו שדרשוהו חז"ל בברכות דף ו' אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנ' ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. תפארת גדלה, תפארת של גדלה. ועטרת ישועה, ועטרת של ישועה. ואיזו היא התפארת והעטרת? זו יום מנוחה וקדושה אשר נתת לעמך. כן פירוש הפסוק והנכון, ונראה עוד שעקר הנוסחא יום מנוחה כמו שהיא בברכה מדורים ישנים וכן כתב התניא וז"ל יום מנוחה וקדושה לעמך נתתה כך ראוי לומר שהרי בסוף הלשון הוא אומר ינוחו בו' שכל הלשון של מעלה הוא לשון נקבה, כך מצאתי בשם הר' שלום בר יצחק ז"ל שכך אומרים בגרמניא עכ"ל וראה עוד וכן לח"מ ס' רצ"ב. נָתָתָּ כולו קמץ כי הוא בהפסק כמו אותו תשחית וכרתָּ (דברים כ', כ') וכן הוא בווי"ל ובכון, אבל לקמן במוסף ר"ח גם בנקוד נָתַתָּ בפתח; ורוו"ה בסדורו הפך שטה וטעה. יום מנוחה וקדושה לעמך נתת, בפרקי ר"א פ' י"ח ובמדרש תהלים מזמור כ"ב, משל למלך אחד שהיה לו כלי חמדה ולא רצה להנחילו אלא לבנו, כך הקב"ה יום שבת מנוחה וקדושה לפניו ולא רצה להנחילו אלא לישראל עכ"ל. אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו, שלש לשונות העתיד שנאמר זה כן במקום לשון עבר, ותיבת בו שבסוף עולה גם על אברהם ויצחק, ופירושו כמו שהיה כתוב „אברהם גל בו (ר"ל ביום המנוחה) יצחק רנן בו, יעקב ובניו נחו בו". וזה מטעם לשון המקרא כשהיא מדוברת באורח שיר ומליצה להעתיד לפעמים לשון עתיד בטעם עבר כמו במדבר כ"ג, ו'. תהלים פ', י'. וק"ג, ז'. ק"ז, י"ז. י"ח. י"ט. קל"ט, ט"ז. וגם בדבור הפשוט נמצא בזה לפעמים עתיד תחת עבר כמו שופטים ב', א'. ע"א כ"א, ו'. ועל אודות הזכרת האבות בברכה זו פירש הכל בו וז"ל כתב הרב בעל המלמד כי תקנו ז"ל להזכיר האבות בתפלה זו, שהם הודיעו היחוד תחלה בעולם, ואת הברכה היא כולה בעניני ענין היחוד כאמרם אתה אחד וכו', והר' נתן ז"ל כתב לפי שהאבות שמרו שבת נהנו בה, באברהם כתיב וישמור משמרתי, פירוש ששמר אפילו ערובי תבשילין (יומא כ"ח ע"ב) וכתיב למען אשר יצוה את בניו, זה יצחק, וביעקב כתיב ויחן את פני העיר, נכנס עם דמדומי חמה וקבע תחומין מבעוד יום, הדה אמרה שמר יעקב את השבת, ב"ר (פרשה י"א וע"ט). ובאברהם שהיה אביו של יצחק שייך בו גילה שנאמר גיל יגיל אבי צדיק (משלי כ"ג, כ"ד), יצחק ירנן, עלינו באגדה רננו צדיקים וגו' כאשר שהצדיקים רואים הקב"ה מיד אומרים שירה שכן עלינו ביצחק שנעקד וראה השמים פתוחים מיד אמר שירה, יעקב ובניו ינוחו בו שנ' ויחן את פני העיר עכ"ל ואבודרהם פירש אברהם יגל יצחק ירנן יעקב ובניו ינוחו בו, אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו בו בשבת ושומרים אותו, ושתף יעקב עם בניו לפי שהם נקראים על שמו כמו שנאמר שמעו זאת בית יעקב הנקראים בשם ישראל (ישעיה מ"ח, א'), ואמר גילה באברהם ורנה ביצחק, לפי שיצחק הוא קרוב לבני יעקב שניתן להם השבת יותר מאברהם ויש לו שמחה יותר ממנו לפיכך נאמר בו רנה שהוא יותר מגילה שנ' אף גילת ורנן (ישעיה ל"ה ב') ועוד כי גילה היא בלב ורנה בפה, אבל יעקב שהוא קרוב יותר מאברהם ויצחק לבניו שניתן להם שבת יש להם עיקר המנוחה עכ"ל. והתניא פירש יעקב ובניו ינוחו בו, ולא אברהם ובניו ולא יצחק ובניו, שהרי בני ישמעאל ובני קטורה ובני עשו אינם נחים, וזהו שכתוב כי ה' נתן לכם את השבת, לכם ולא לאומות העולם (שמות רבה פ' כ"ה). מנוחת אהבה ונדבה, זה מוסב על האמור למעלה יום מנוחה וקדושה לעמך נתת,

ונדבה· מנוחת אמת ואמונה· מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח· מנוחה שלמה שאתה רוצה בה· יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך:

אלהינו ואלהי אבותינו· רצה במנוחתנו. קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך· שבענו מטובך ושמחנו בישועתך· וטהר לבנו לעבדך באמת· והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך· וינוחו בה ישראל מקדשי שמך· ברוך אתה יי· מקדש השבת:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם· והשב את העבודה לדביר ביתך· ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון· ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך·

בר"ח ובחה"מ אומרים יעלה ויבוא. אם ראש חדש חונה בחה"מ ובחג אומרים יעלה ויבוא.

אלהינו ואלהי אבותינו· יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו· וזכרון משיח בן דוד עבדך· וזכרון ירושלים עיר קדשך· וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך· לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לר"ח ראש החדש | לפסח חג המצות | לסכות חג הסכות

הזה· זכרנו יי אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים· ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו, והושיענו· כי אליך עינינו· כי אל מלך חנון ורחום אתה:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים· ברוך אתה יי· המחזיר שכינתו לציון:

ועכשיו אתה עמך בתנוחה שהיא מנוחה שנתן הקב"ה לישראל מאהבתו בם, ועל כן אוהבים נדבה (הושע י"ד, ה') מנוחת אמת ואמונה, המנוחה ביום השביעי היא מנוחה של אמת, והטעם לפי שלא ירד ביום השביעי. מנוחת שלום ושלוה והשקט ובטח על' הכתוב וישב עמי בנוה שלום, השקט ובטח עד עולם (ישעיה ל"ב, י"ז, י"ח) ועי' במדרש ב"ר סוף פרשה י', ושם נברא בו בעולם לאחר שבת, שאנן ונחת ושלוה והשקט. ודע כי הספרדים אינם גורסים נחת ושלוה. יכירו בניך, פירושו, גם אתה רוצה שיכירו בניך וידעו כי מנוחה זו ביום השבת היא מנוחה שאתה רוצה עליה ואשר על ידה יקדישו את שמך. ועל מנוחתם יקדישו את שמך, וזאת הכתיבה אינה במחזור רומא, אבל במקומה הנוסחא „ולמטה מכדך מסיר אטרת פני ילבו והביאותי לך".

וינוחו בה ישראל מקדשי שמך, ובס"א וישמחו בך ישראל אוהבי שמך, ובמבואר למעלה דף 188. אך מה שכתבו בעל מג"א ובעל אליה זוטא לש"ע א"ח ס' רס"ח בשם השל"ה שיש לומר בליל שבת וינוחו בה, וביום השבת וינוחו בו, ובמנחה וינוחו בם, הוא דבר תמוה ומתמיה ובנגד כל דרך הלשון.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אן שבת חנוכה ווירד היער על הנסים (זייטע 241) הינגעזעטצט.

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בשבת שובה אומרים: וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

באשכנז אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם·

בפולין אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם·

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי· וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ· לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי

וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

כש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נקדש של חול, ואינו אומר ברכת כהנים, וגומר התפלה. ואח"כ אומרים צדקתך וכו', ובימים שאין אומרים תחנון בחול, אין אומרים צדקתך, גם לא בבית חתן בז' ימי המשתה ולא בבית האבל.

פאללס שבת אויף איינען טאג, אן דעם מאן קיין תחנון זאגט, זא ווירד צדקתך ניכט געבעטעט.

צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי כָמוֹךָ: צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ יְיָ: ק"ת. עלינו.

צדקתך, ג' פסוקים הם הראשון בתהלים קי"ט, קמ"ב. והשני ע"א, י"ט. והשלישי ל"ו, ז'. ובסדורי ספרד באו פסוקים אלה בסדרן בס' תהלים דהיינו צדקתך כהררי אל וכו' וצדקתך אלהים עד מרום וכו' צדקתך צדק וכו', וכתב אבן ירחי כי כן הנכון כדי להגדיל ולהוסיף בשבח הקב"ה, בתחלה צדקתך נדמית שגדלה כהררי אל, ועוד גדלה עד מרום, ולעולם צדקתו ותורתו קיימים ואמתיים, גם הטור אמר שהנכון לאמרם בסדר זה, והאבודרהם כתב שגם כן מסודרים בסדר רב עמרם ורבינו סעדיה, והכלבו נתן סמן לזה הסדר וז"ל נתקנו לומר כן לפי שכתוב וה' אלהים אמת (ירמיה י' י') לצדקתך הראשון מסיים ה' והשני באלהים והשלישי באמת, ולפי שניתנה תורה בשבת תקנו אלו ג' פסוקים, הראשון יש עשרה תבות כנגד עשרת הדברות, והשני ע' אותיות כנגד מ' יום שעמד משה בהר לקבל הלוחות, והשלישי ה' תבות כנגד חמשה חומשי תורה עכ"ל, גם התניא (סמן כ') מוכיח מן הפסיקתא שסדר הפסוקים ע"פ סמן וה' אלהים אמת, וז"ל שם בפסיקתא דזור או בשב דורש שם צדקתך כהררי אל ומסיים מכאן רמז שאומרים צדקתך כהררי אל בשבת במנחה, מאי טעמא, דכתיב בהו אמת, וחותמו של הקב"ה אמת, ומנחת שבת חותמת שבוע — הא למדת שצריכין לחתום באמת עכ"ל (וכן גם הסדר בזוהר כנראה בסמוך). וטעם למנהג אשכנזים האומרים הפסוקים שלא כסדרן במקרא מלאתי בשם מחזור ויטרי שהוא כדי שיהא הקדיש על השם. והטעם של אמירת צדקתך חולקים ג"כ עליו הדעות כי רב שר שלום גאון כתב כי הוא כמו צדוק הדין על שמת משה רבינו בשבת במנחה (גם בזוהר פ' תרומה עמוד רע"ח, תלתא אינון דאסתלקו מעלמא בהאי זמנא, מר משה נביאה ומר יוסף צדיקא ומר דוד מלכא, בגין כך תלת צדוקי דינא הכא וגו' צדקתך כהררי אל דא יוסף, וצדקתך אלהים עד מרום דא משה, צדקתך צדק דא דוד מלכא). אבל התוספות במנחות דף ל' ע"א ומרדכי פרק ע"פ ס' של"ו ואבן ירחי בס' המנהיג הוכיחו מן המדרשים גם מסדר עולם שלא מת משה בשבת אלא בערב שבת, וכתב אבן ירחי כי צדקתך הוא כמו צדוק הדין על הפושעים שחוזרים לגיהנם במוצאי שבת, וכדאמרינן בב"ר (והובא בשאלתות דר' אחא גאון בפ' בראשית) מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו בערב שבת מכריז ואומר צאו פושעים מגיהנם ובואו בדרך שישראל עושין, ובמוצאי שבת מכריז להם חזרו פושעים לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם שב' כלמות ולא סדרים כיון דשלמו סדריהם באו למות, וכל זמן שלא התפללו ישראל שלש תפלות אינם דואגים ואומרים עדיין לא הגיע השעה אבל כיון שהתפללו מנחה והוא ערב דואגים על הלילה הבאה שעתידים לחזור לדינם ולפיכך מצדיקים עליהם את הדין במנחה. והאבודרהם מביא עוד טעם אחר וז"ל לפי שאחר המנחה אוכלים סעודה שלישית ואמרינן במס' שבת (דף קי"ח) כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות מחבלו של משיח וממלחמת גוג ומגוג ומדינה של גיהנם, ואומרים אלו ג' פסוקים על אלו ג' צדקות שיעשה עמנו, צדקתך כהררי אל כנגד חבלו של משיח שיעקור הרשעה ואמרו רבותינו ז"ל שהרשעה דומה לתהום מה תהום אין לה חקר כך הרשעה אין לה חקר (ויקרא רבה פ' כ"ו), וצדקתך אלהים עד מרום אשר עשית גדולות כנגד מלחמת גוג ומגוג שכתוב בה והתגדלתי והתקדשתי (יחזקאל ל"ח, כ"ג), צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת כנגד דינה של גיהנם שמפלין תחלה לאמר לפה לא עסקת בתורה שנקראת אמת, ודרשו זה מפסוק פוטר מים ראשית מדון (סנהדרין דף ז'). ואומר עוד אבודרהם כתבו הגאונים כל יום שאומרים בו הלל אין אומר במנחה צדקתך, לפי שההלל הוא על השמחה וצדקתך הוא ל' צער שהוא כמו צדוק הדין עכ"ל גם הכלבו הביא כן בשם מסכת סופרים. וזה דבר קשה להלמו וסותר את עצמו הוא, שאם צדקתך כעין צדוק הדין אשר בעבורו נדחה מיום שיש בו הלל, למה זה אומרים אותו בכל שבת, הלא בשבת אין צדוק הדין, ומי גדול לנו מכל ימים טובים כשבת? אבל האמת יורה דרכו כי צדקתך אינו צדוק הדין, אלא נתקן כנגד התחנון של ימי החול, ובעבור שאין מתחננין בשבת בא צדקתך במקום התחנון, וע"כ בכל שבת אשר אם היה אותו היום חול ולא היו אומרים בו במנחה תחנון, גם אין אומרים באותו שבת צדקתך.

משבת בראשית מתחילים לומר ברכי נפשי וכו׳ אחר תפלת מנחה, ואומרים עד שבת הגדול. ובשבת שלאחר פסח מתחילים לומר פרקי אבות.

פֿאָן שבת בראשית ביז שבת הגדול זאָגט מען נאָך מנחה פֿאָלגענדע פּסאַלמען:

בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְיָ. יְיָ אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד, הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ: עֹטֶה אוֹר
כַּשַּׂלְמָה נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה: הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו. הַשָּׂם־עָבִים רְכוּבוֹ
הַמְהַלֵּךְ עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו אֵשׁ לֹהֵט: יָסַד אֶרֶץ
עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד: תְּהוֹם כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ. עַל־הָרִים יַעַמְדוּ
מָיִם: מִן־גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן־קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן: יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת
אֶל־מְקוֹם זֶה יָסַדְתָּ לָהֶם: גְּבוּל־שַׂמְתָּ בַּל־יַעֲבֹרוּן, בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ:
הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן: יַשְׁקוּ כָּל־חַיְתוֹ שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ
פְרָאִים צְמָאָם: עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין עֳפָאיִם יִתְּנוּ־קוֹל: מַשְׁקֶה
הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו. מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ: מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה
וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם, לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ: וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ
לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן. וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד: יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְיָ אַרְזֵי לְבָנוֹן
אֲשֶׁר נָטָע: אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים בֵּיתָהּ: הָרִים הַגְּבֹהִים
לַיְּעֵלִים. סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים: עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים. שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ:
תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר: הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף
וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל אָכְלָם: תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן: יֵצֵא אָדָם

ברכי נפשי, כתב אבודרהם, נהגו לומר במוצאי שבת קודם התפלה שירות ותשבחות, ואמר הטעם בעבור שבא לכלה ומלכה שמלוין אותם בשירות ותשבחות ושבת מלכה וכלה, כדאמרינן בפ׳ כל כתבי (שבת קי״ט) בואו ונצא לקראת שבת מלכתא, בואי כלה בואי כלה, ואנו מלוין כך השבת בשירות ותשבחות, ודוגמא אמרינן בב״ר ויכל אלהים ביום השביעי, אמר הקב״ה בואו ואמרו שירה פנים חדשות באו לכאן, כלומר נכנסת כלה שהיא חדשה, וסמך לשירות שבתהלים מאשמ״ל בנ״א דמיוה״ב, עד כאן לשונו, גם רמזי תיבות של שירי המעלות, אל ה׳ בצרתה, אשא עיני, שמחתי, וגו׳. ובסדורי הספרדים מוקדמים עוד לפניהם מזמור קי״ט, ומזמור קי״ח מן הנה ה׳ הושיעה נא עד סופו, ומזמור קי״ט. ואחרי שיר המעלות בסדרו עוד מזמור פ״ז. וע״ב. וקמ״ד. וס״ז. ומנהג האשכנזים להקדים לשירי המעלות מזמור ק״ד, ולאמרם אחר תפלת מנחה, והמזמורים קמ״ד וס״ז אותם אומרים סמוך לתפלת מוצאי שבת, וכתב הלבוש בא״ח ס׳ תרס״ט למנהג בשבת בראשית נוהגין להתחיל לומר ברכי נפשי, והטעם שמתחילין אותו בשבת זו, מפני שכל אותו המזמור מדבר מענין מעשה בראשית לכך מתחילין אותו בשבת של פ׳ בראשית וקורין אותו בכל שבתות הנמשך עד שבת הגדול שאז נוהגין לומר ההגדה, ושם אומרין הט״ו שירי המעלות עם ברכי נפשי הואיל ג״כ שהוא מעשה שבחי אמרן דוד כשברח מביתו ואמר על ידן התהום לאחוריו ומצא קיום למעשה בראשית (סוכה דף נ״ג). ביריעה ביו״ד רפה. תהום כלבוש כסיתו, אתה כסית את הארץ בתהום כמו בלבוש, ודרש נבעלה לס׳ הרקמה דף ר״י. עפאים, ענפי האילנות, והפ״א בקמץ חטוף ואל״ף נחה והחירק תחת היו״ד. משקה, הקו״ף בסגול בכל ס״ס ואיננו מן ד׳ משקה כדברי המפרשים נמסרת בראשית מ׳, א׳. לעבודת האדם, לתועלת האדם. להצהיל פנים משמן, פירושו היין מצהיל את הפנים יותר מה שהשמן מצהילו. צפרים, נמסרת כל צפרים הפ״א בחטף קמץ, וכל צפרו הפ״א בחטף פתח. ליעלים ביו״ד מלא (מכלול דף פ״ו). לשפנים הנו״ן דגושה כמו הגנים גמלים (מכלול דף קס״ב) ובאי״ן רפה בכל ס״ס ומועמדת בגעיא דוגמת לתולדות לתנשי לתמלה ואספון בחיות. מעונתם מ״ן בחולם בן בכל

לפעלו ולעבדתו עדי־ערב: מה־רבו מעשיך יי· כלם בחכמה עשית· מלאה הארץ קנינך: זה הים גדול ורחב ידים· שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם־גדלות: שם אניות יהלכון, לויתן זה יצרת לשחק־בו: כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו: תתן להם ילקטון, תפתח ידך ישבעון טוב: תסתיר פניך יבהלון· תסף רוחם יגועון ואל־עפרם ישובון: תשלח רוחך יבראון, ותחדש פני אדמה: יהי כבוד יי לעולם, ישמח יי במעשיו: המביט לארץ ותרעד, יגע בהרים ויעשנו: אשירה ליי בחיי, אזמרה לאלהי בעודי: יערב עליו שיחי, אנכי אשמח ביי: יתמו חטאים מן־הארץ ורשעים עוד אינם· ברכי נפשי את־יי· הללויה:

שיר המעלות· אל־יי בצרתה לי קראתי ויענני: יי הצילה נפשי משפת־שקר מלשון רמיה: מה־יתן לך ומה־יסיף לך לשון רמיה: חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים: אויה לי כי־גרתי משך שכנתי עם־אהלי קדר: רבת שכנה־לה נפשי עם שונא שלום: אני שלום וכי אדבר, המה למלחמה:

שיר למעלות· אשא עיני אל־ההרים, מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: אל־יתן למוט רגלך אל־ינום שמרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שמרך יי צלך על־יד ימינך: יומם השמש לא־יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל־רע ישמר את־נפשך: יי ישמר־צאתך ובואך מעתה ועד־עולם:

שיר המעלות לדוד· שמחתי באמרים לי בית יי נלך: עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלם: ירושלם הבנויה כעיר שחברה־לה יחדו: ששם

ס"א וכ"י, וכן הוכח מהמסורת באיוב ל"ח, ט׳. אך שגם נפל טעות הדפוס כי מה שנדפס שם ושאל מעונתם ירבצון צריך להיות ומעונתי הוליד והוא בדה"א ד׳, י"ד. יָגִים דל"ת בקמץ. לשחק בו, כ"ס. ותלה ס׳ נאמן ס׳ ר"ל. תוסף רוחם, כמו תאסף. המביט לארץ ותרעד, אחרי שזכר הסדור את כל נפלאות העולם בשמש וגירת בארץ ובמים מזכיר ג"כ את סרעה הנפלאה של הרעדת האדמה אשר ימצא לפעמים ויותר בהרות שוכנות על שפת הים, בל"א ערדבעבען, ומזכיר ג"כ העשנת ההרים מקיאי האש, בל"א פייערשפייענדע בערגע, והוא אמר יגע בהרים ויעשנו כי ההרים האלה בטרם יקיאו האש תלך לפניו רעדת האדמה והעשנת ההר. לַיְיָ הלמ"ד דגוש בדין דסיק בעלילת העתנ דוגמת אשירה לה׳ בשירת הים וכמו שכתב גם יהב"י בנקדן. הללויה, זה סוף בה"א דפוס ע"פ המסורת, מעתיקה לספר כבבלל.

שיר למעלות אשא עיני, זה לבדו כתוב למעלות בלמ"ד, והנה באתי נוספות של פירוש רש"י, הפשוט כשהיו הלוים מתחילים לעלות במעלות (שהיו בשר הבית בין עזרת ישראל לעזרת נשים) אמרו שיר זה, שמפני שזה השיר לא נכתב בראשונה, אין מוקדם ומאוחר עכ"ל. וירח בלילה, שעולו, ולא בירח בלילה.

שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְיָ: כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָםִ יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: לְמַעַן־אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: לְמַעַן בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם: הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד גְּבִרְתָּהּ· כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ: חָנֵּנוּ יְיָ חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז: רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים: *) לגאי יונים קרי.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד· לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל: לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם: אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: אֲזַי הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ: אֲזַי עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: בָּרוּךְ יְיָ שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם: נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים· הַפַּח נִשְׁבַּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ: עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· הַבֹּטְחִים בַּייָ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב: יְרוּשָׁלַםִ הָרִים סָבִיב לָהּ· וַייָ סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים· לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם: הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם: וְהַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן· שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה· אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: הִגְדִּיל יְיָ

עדות לישראל· כמו לעדות ישראל, הוא הארון שמונחות בתוכו לוחות העדות.

את עיני· הנו"ן נפתח והוא מן הפתין באתנח דפסוק. הישבי, כמו היושב, והיו"ד נוספת כמו שוכני סנה (דברים ל"ג, ט"ז). השאננים, היושבים שקט ושאנן. לגאיונים, נכתיב הוא מלה אחת וקרי ב' מלין לגאי יונים· והוא חד מן ט"ו מלין דכתיבין חד וקריין תרין נמסרו בע"ג מדה"ש כ"ג י"ב. גם במס' סופרים פ' ז' הלכה ג'. והנה לגאי ל' גאוה, ויונים ל' אונאה ואונס מענין העיר היונה (צפניה ג', א').

נַחְלָה הה"א בשוא נע והטעם מלעיל כנו"ן וכן נמסר עליו במסורת ב' בטעם בתרי ליגני, והשני נַחְלָה מצרים (במדבר ל"ד, ה') גם עליו נמסר ב' מלעיל, ומה שאמר בתרי ליגני, ר"ל כי נחלה מצרים הוא כמו לנחל והה"א במקום למ"ד בתחלה, וזה נחלה עבר הוא כמו נחל והה"א נוסף כה"א של לילה, וכן כתב הראב"ע בפירושו. הזידונים, ל' זדון ורשע. נשבר הבי"ת פתוחה בס"ס קדמונים, וכן הוא בעדות המסרת שלא מסרה עליו דבר, ואילו היה קמץ היה לה למסור לית קמץ, וכן גם מתורגם איתבר בכל ספריו, והנה פעל עבר הוא.

כהר ציון, הם לא ימוטו כהר ציון. גורל, הרי"ש בפתח. והמטים עקלקלותם, אשר יטו דרכיהם במקלקלות.

לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע. בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה. אִם־יְיָ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ. אִם־יְיָ לֹא־יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר: שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים. כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָא: הִנֵּה נַחֲלַת יְיָ בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן: כְּחִצִּים בְּיַד־גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ מֵהֶם. לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ. בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן. וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ. שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר נָא יִשְׂרָאֵל: רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרָי. גַּם לֹא יָכְלוּ לִי: עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם: יְיָ צַדִּיק. קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים: יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן: יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ: שֶׁלֹּא מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר: וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת יְיָ אֲלֵיכֶם. בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְיָ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ: אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי. תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ. אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא: קִוִּיתִי יְיָ קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחָלְתִּי: נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ. כִּי־עִם־יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו:

שביתנו, גלותנו, וכתיב בוי"ו וקרי ביו"ד. כאפיקים בנגב, כנהרות מים בארץ יבשה, ודמה הגלות לנגב והישועה לאפיקי מים. משך הזרע, שם הכלי שיש בו הזרע.

העצבים, מגזרת בעצבון תאכלנה. שנא באל"ף ע"פ המסורת והוא כמו שנה. אשפתו, תיק החצים, קעכער.

בדרכיו, דרכי ה'. אֶשתך האלף בסגול ע"פ המסורת.

מנעורַי של פסוק הראשון בשופר הרי"ש בפתח והוא מן פתחין באתנח דספרא. למעניתם, הוא הקו שיעשה החורש, פורכע. וכתיב בוי"ו וקרי ביו"ד. מעמר, המלקט העמרים.

כי עם יהו' החסד, בשם הוי"ה ולא כרוו"ה שהדפיס ע"פ כ"י, שלו בשם אדנות, כי אין זה בכלל קל"ד ואין הנמסרים נמסרת. ולהפך זה הדפיס רוו"ה בתהלים שלו בשופר פ"ו, ד'. כי אליך ה' נפשי אשא בשם הוי"ה והוא בשם אדנות בכל הספרים וע"פ המסורת. החֶסד בחי"ת בסגול אף כי הוא באתנח ע"פ המסורת.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד · יְיָ לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי: אִם־לֹא שִׁוִּיתִי וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי: יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת · זְכוֹר־יְיָ לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַייָ נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב: אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי: אִם־אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה: עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַייָ מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב: הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר: נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו: קוּמָה יְיָ לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ: כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ: בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: נִשְׁבַּע־יְיָ לְדָוִד · אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה · מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ: אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם · גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ: כִּי־בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ: זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד · פֹּה אֵשֵׁב כִּי אִוִּתִיהָ: צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם: וְכֹהֲנֶיהָ אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ: שָׁם אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי: אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת · וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד · הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם־יָחַד: כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן · זְקַן אַהֲרֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו: כְּטַל־חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן · כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת־הַבְּרָכָה · חַיִּים עַד־הָעוֹלָם:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת · הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת־יְיָ כָּל־עַבְדֵי יְיָ הָעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּלֵּילוֹת: שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

רמו עיני אף זהו כו"ן בפתח באתנח. כגמל הראשון כ"ף בשבא, והשני כ"ף בפתח, וכפל הלשון שבפסוק הוא לתפארת המליצה ופירושו, לא אדרוש בשפלא שמי אבל שויתי בשפוני כך ואשתוק וכיונק הנשען על אמו כן אתנהג בנפשי.

ענותו, שפלו וטרחו. שְׁנָת כמו שֵׁנָה ובא בתי"ו אף שאיננו סמוך, כמו נחלת (תהלים ט"ז, ו'), ורד"ק במכלול דף ס"ו ע"ב. ותש"ם, ב'. כתב הב"ן בפתח, אבל בספרינו הוא בקמץ וכן העיד הראב"ע בפירושו כאן ובשמות ט"ו, ב' ובקהלת ה', י"א גם בלחות דף ל"ב. וכן כתב ר"ם הנקדן בשער שמש הדקדוק. שְׁמַעֲנוּהָ בא בחולם במקום שורק. זו כמו זאת, ושכרו בהושע ז', ט"ו. אלמדם, אשר אלמדם. צידה, מזונה.

כשמן הטוב, שמן המשחה. מדותיו, בגדיו, על' מדו בד (ויקרא ו', ג').
יְדֵכֶם חסר יו"ד. קדש, במקום קודש.

מתחילים לומר פרקי אבות בשבת שלאחר פסח אחר תפלת מנחה, ומוסרים הפרקים עד י"ז בתמוז, ויש קהלות עד ר"ח אלול, ויש קהלות עד ראש השנה.

פֿאָן שבת נאָך פסח ביז י"ז תמוז (אין אייניגען קהלות ביז ר"ה) זאָגט מאַן נאָך מנחה דיא פרקי אבות.

פרק ראשון.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

א משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים. הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה: ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה. הוא היה אומר. על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים: ג אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר. אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא היו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת

כל ישראל המנהג ללמוד פרקי אבות בשבתות של שבת אחר התפלה מזכירו אבן ירחי בספרו המנהיג (הלכות שבת ס' ס"ג), גם רב עמרם מביאו בסדורו (טור א"ח ס' רצ"ב), גם הכל בו כתב וז"ל נהגו בכל ארץ אשכנז לומר מסכת אבות בקיץ ובסתיו. ויש מקומות שאומרין אותו מפסח עד שבועות ולא עוד, ויש מקומות שאומרין אותו משבועות ועד סוכות, ויש מקומות שאומרין אותו משבת וישמע יתרו עד שבת משפטים, וסמך שמתן תורה ועל שבמשנה תוכה שמשה קבל תורה, והכל לפי המנהג, וכל פעם ופעם שמתחילין קודם הפרק כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, וכדי להפיס דעת עמי הארץ שמתחילין באותה בבא והיא ראשית פרק אחרון של מסכת סנהדרין, ויש מקומות שאומרים שני פרקים בכל שבת ושבת ויש מקומות שאין אומרים רק פרק אחד, והכל לפי המנהג, ואחר הפרקים יאמר החזן קדיש על ישראל ועל רבנן עכ"ל גם רש"י בסוף פירושו לאבות כתב שאומרים קדיש דרבנן. וכבר התמיה בעל אליה זוטא על מה שנוהגין לומר על הפרקים קדיש יתום ולא קדיש על ישראל כהוראת הקדמונים. — כל ישראל, כל שהוא ישראל, שלא ישלל את שמו ישראל: (עקדה ש' ס'). שנאמר בישעיה ס', כ"א. לעולם יירשו ארץ, שאלתי עליו בכתבי רוו"ה ז"ל פירוש נחמד ונעים ולא מצאתיו מן בני עמי, וז"ל כדרך המנוס, לדעת כל המפרשים יהיה ארץ רמז לא"י כי אחר שישובו מן הגלות ישבו לעולם בארץ ישראל ולא יגלו עוד ממנה, וכן פירש רד"ק ואמר עוד כי נצר מטעי ר"ל שיהיו נצר מטעי שזרעו במעשיהם שהיו נטעתים וכו' עיין עליו, והפירוש הזה באמת קשה מאד ובלתי מתיישב על הלשון שהיה לו לומר הארץ בה"א הידיעה שהרי על הארץ המיועדת מדבר, גם ל' נצר מטעי קשה לפרש על ענף כמוהו כי ידוע שהוא קאי על ארץ הסמוך לו, לכן היותר מסתבר בפירוש הפסוק הזה שהוא קאי אלעתיד וכן כל הפרשה כולה מתחלת ובא לציון גואל עד סופה כולה מדברת בגאולה העתידה ודברים המיועדים לבוא בזמן הגאולה ואחר הגאולה ותחיית המתים ועולם הנשמות וכולם נקראו עולם הבא בפי רז"ל כי כולם עתידים לבוא ולכן על כל אחד מהם נופל לומר עולם הבא כנגד עולם הזה שבאו, ועולם הנשמות הוא עולם הבא אף אחר תחיית המתים לדעת הרמב"ם, ולכן לדעת המשנה העולם הבא בכאן הוא העולם הנשמות בגן עדן, והביא ראיה מן הכתוב לעולם יירשו ארץ שפירושו ארץ החיים ובעבור שמלת ארץ בלתי מבורר באיזה ארץ מדבר לכן ביאר ואמר נצר מטעי כלומר הארץ הנזכר הוא גן עדן שאמר בו ל' נטיעה ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם, לכן גן עדן הוא נצר מטעו של יתברך והיא מעשה ידיו להתפאר עכ"ל. לאנשי כנסת הגדולה, חברה של ק"כ זקנים והכם כמה נביאים שנתחברו בשובם מן הגולה ועזרא בראשם (מגלה י"ז ע"ב) ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה (יומא ס"ט, ע"ב) וראה עוד ברכות ל"ג. ומגלה כ"ה. וב"ב ט"ו. ותוספות פ' בשלם דף ל"ג ד"ה וכן הוא אומר כי הכונה בהם, גם למעלה דף 95. הם אמרו, דברים האלה היו רגילים תמיד בפיהם. הוו הוא צווי לרבים כמו הֱיוּ, ובל' יחיד נמצא גם במקרא הוֵה (בראשית כ"ז, כ"ט) הֱוִי (ישעיה ט"ז, ד'). סייג גדר, ל' סוגה בשושנים (שיר ז', ג'). (ב) משירי שמאחרונים שבהם, ר"ל כנסת הגדולה נמשכה והולכה עד שמעון הצדיק והוא היה האחרון שבהם. ועל העבודה, זו תפלה (פר"א פרק י"ו). (ג) אנטיגנוס, כתב רשב"ן כי הגרסה הקדומה אנטיגנס בנו"ן פתוחה, ונמצא כן שאלתי בב' כ"י, אבל ברוב סדורינו הוא בוי"ו אחרי נו"ן וכן אלעזר בן אנטיגנוס (חולין כ"ה, ב') חנינא בן אנטיגנוס (קדושין ע"ו) וכן הורקנוס, אך הרבינס נמצא בלי וי"ו (יבמות ס"ו) וכן לויטס. סוכו, שם עיר בשבט יהודה (יהושע ט"ו, ל"ה). אל תהיו כעבדים, ע"ז דף י"ט. פרס מתנה ומנחה, כוגיו שנתנה תרגומו בלי פרס (ש"ב מ', ב') וכן ברכות דף ל"ד כעבד שמקבל פרס

לְקַבֵּל פְּרָס וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם: ד יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה וְיוֹסֵי בֶּן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם קִבְּלוּ מֵהֶם. יוֹסֵי בֶּן־יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים וֶהֱוֵה מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵיהֶם וֶהֱוֵה שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת־דִּבְרֵיהֶם: ה יוֹסֵי בֶּן־יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם אוֹמֵר, יְהִי בֵיתְךָ פָּתוּחַ לִרְוָחָה וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ וְאַל־תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה. בְּאִשְׁתּוֹ אָמְרוּ קַל וָחֹמֶר בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל־הַמַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה גּוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ וּבוֹטֵל מִדִּבְרֵי תוֹרָה וְסוֹפוֹ יוֹרֵשׁ גֵּיהִנֹּם: ו יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה וְנִתַּי הָאַרְבֵּלִי קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב וּקְנֵה לְךָ חָבֵר וֶהֱוֵה דָן אֶת־כָּל־הָאָדָם לְכַף זְכוּת: ז נִתַּי הָאַרְבֵּלִי אוֹמֵר הַרְחֵק מִשָּׁכֵן רָע וְאַל־תִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע וְאַל־תִּתְיָאֵשׁ מִן־הַפֻּרְעָנוּת: ח יְהוּדָה בֶּן טַבַּי וְשִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח קִבְּלוּ מֵהֶם. יְהוּדָה בֶּן־טַבַּי אוֹמֵר, אַל־תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִים וּכְשֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי הַדִּין עוֹמְדִים לְפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כִּרְשָׁעִים וּכְשֶׁנִּפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ יִהְיוּ בְעֵינֶיךָ כְּזַכָּאִים כְּשֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַדִּין: ט שִׁמְעוֹן בֶּן־שָׁטַח אוֹמֵר, הֱוֵה מַרְבֶּה לַחֲקוֹר אֶת־הָעֵדִים וֶהֱוֵה זָהִיר בִּדְבָרֶיךָ שֶׁמָּא מִתּוֹכָם יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר: י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן קִבְּלוּ מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֱהֹב אֶת־הַמְּלָאכָה וּשְׂנָא אֶת־הָרַבָּנוּת וְאַל־תִּתְוַדַּע לָרָשׁוּת: יא אַבְטַלְיוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים הִזָּהֲרוּ בְּדִבְרֵיכֶם שֶׁמָּא תָחוֹבוּ חוֹבַת גָּלוּת וְתִגְלוּ לִמְקוֹם מַיִם הָרָעִים וְיִשְׁתּוּ הַתַּלְמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל:

מרבו, שקבל פרס מרבו. ובב"ב דף כ"ב בעבד שאוכל פרס מרבו. שלא על מנת לקבל פרס, כ"א על מנת שלא לקבל פרס, וכן גורס הנקיי בחובות הלבבות שער הבטחון פ' ד'. (ד) יוסי בן יועזר. שמו השלם יוסף בן יועזר (וכמו שכתוב גם בקצת נוסחאות יוסף ולא יוסי) אלא שנתקצר, וכן יוסי בן יוחנן נתקצר מן יוסף, וכן כל יוסי הוא יוסף, ויוסי בן יועזר הוא היה חסיד שבכהונה (חגיגה י"ח, ע"ב). צרדה, מ"א י"א, כ"ו. ויוסי בן יוחנן, כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג, פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני, הראשון מהם נשיא והשני אב בית דין. בית ועד, בית מועד, ר"ל שיהיה ביתך מוכן להתקבץ בו החכמים תמיד. והוה מתאבק, משל הוא ופירושו תשב לרגליהם כדי ללמוד מהם, כי היה כך מנהג הקדמונים שהתלמידים היו יושבים לרגלי רבם על הארץ. בצמא, רש"י גורס בצמאה, וכן הוא בסדור רס"ג. (ה) לרוחה, פתוח לעוברים ושבים. עם האשה, שסופך לבוא לידי ניאוף (נדרים כ'). כל המרבה, בנוסחאות הגירסה כל זמן שאדם מרבה. יורש גיהנם, נ"א יורד לגיהנם. (ו) ונתי, בנוסחאות כתוב ונתאי נהלף קודם ליו"ד והוא בשבור שאין נקוד בנוסחאות והדי לרעו על הבית פתח, ואם לא בנקודו אז להוציא האל"ף והאשר בתכתי פעם ופעמים. ודע כי נכי"י גורס ומתאי כמ"ש וכן גם במשנה המסוכה. הארבלי, מן ארבל, עיר קרובה לטבריה (הושע י', י"ד). וספר א' אל תשווגאים פ', כ'.) עשה לך רב. מלמד. (ח) כעורכי, בפירוש רש"י דפוס ישן מצאתי וז"ל כאורכי כתיב במשנה במקום בעורכי, כדאמר אוספות במקום עומפות (פסחים ע"ב ע"ב) אידיבן במקום עידיבן (רפ"ג ע"ז); כעורכי הדיינין, כאדם שאינו דיין ומעריך לבעל דין טענותיו כדי שיזכה בדין, כדאמר אחם שאינו עשמנו בעורכי הדיינין (כתובות נ"ב ע"ב) עכ"ל. כזכאים, נ"א כצדיקים. (י) אהב בן נקוד בלווי (הושע ג', א'). הרבנות, הגדולה. לרשות, למלכות, וכטעם אל תתהדר לפני מלך (משלי כ"ה ו'), ונקודו לרשות הרי"ש נקמץ בכל הסדורים, והוא טעות רס"ג בחסרון הלמ"ד, וכן הנוסח אין רשות בשמים (ספרי האזינו) הרשות מקברת את בעליה (יומא פ"ו ע"ב) ורבויו שתי רשויות (ב"ר סוף דף ג') כמה רשויות (דברים רבה דף רפ"ט) הרבה רשות (סנהדרין ל"ז), ונבטל בזה מן רשות שהרי"ש בשוא וכולאתו ראיון לדבר וכל"א ערוויבים. ויאט רד"ק בשרש רשה. (יא) חכמים הזהרו וכו' יפורש ע"י תשנה דבי אליה פרק ב'. שאם הגרסה „הזהרו בדבריכם שלא תורו דבר אחד שלא מן התורה ותתחייבו ע"ה מיתה לשמים, ואף תלמידים הבאים

יב הִלֵּל וְשַׁמַּי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר, הֱוֵה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־אַהֲרֹן אוֹהֵב שָׁלוֹם וְרוֹדֵף שָׁלוֹם אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה: יג הוּא הָיָה אוֹמֵר, נְגַד שְׁמָא אֲבַד שְׁמֵהּ וּדְלָא מוֹסִיף יָסֵף וּדְלָא יָלֵף קְטָלָא חַיָּב וְדִאשְׁתַּמַּשׁ בְּתָגָא חֲלָף: יד הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי וְאִם לֹא עַכְשָׁיו אֵימָתָי: טו שַׁמַּי אוֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע אֱמוֹר מְעַט וַעֲשֵׂה הַרְבֵּה וֶהֱוֵה מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת: טז רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רַב וְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק וְאַל־תַּרְבֶּה לְעַשֵּׂר אֻמָּדוֹת: יז שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר, כָּל־יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְּׁתִיקָה וְלֹא הַמִּדְרָשׁ עִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה וְכָל־הַמַּרְבֶּה דְּבָרִים מֵבִיא חֵטְא: יח רַבָּן

אמריכם יורו משמכם דבר אחד שלא מן התורה ויתחייבו עליו מיתה לשמים וחס ושלום נמצא שם שמים מתחלל עכ"ל אמנם המאמר ונמצא ש"ש מתחלל עדיין צריך באור, ובאורו כי כשימותו אלה התלמידים מיתה שלא כדרך הטבע, העולם לא ידעו על מה ימותו ויחשבו אותם כצדיקים ואומרים שמשפט עול על גזרת השם וזה מחללים ש"ש. מים הרעים, לפי דרך הלשון היה לו לומר המים הרעים שניהם בה"א הידיעה או מים רעים שניהם בלי ה"א והמבואר בדף 59 ודף 79. ורק מעטים לדוגמתו היוצאים מן הכלל כמו פרים הטובות (בראשית מ"א, כ"ו) הרים הגבוהים (תהלים ק"ד, י"ח) ואחרים המובאים במכלול דף ס"ח. (יג) נגד שמא, בא המאמר הזה בל' ארמי וכן בפ' ב' משנה ז', כי הלל היה בבלי (פסחים ס"ו) והיה רגיל בכך לדבר בלשון ארץ מולדתו. נגד כן הנוסחא בכל ס"י ונכון ופעל נגד קל הוא מגזרת נגד בארמי שמשמו משך בעברי והוא פועל עומד כמו אבד, והפירוש, שם אשר נמשך בעולם בכבוד ובגדולה שם בזה קרוב הוא לאבוד מן העולם, גם לפרשו כפעל יוצא ועל דרך מי שהוא רודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו, אך לפירוש הזה יתכן יותר לנקד אבד בפיעל. יסף הפעיל מגזרת סוף בארמית דוגמת דניאל ב', מ"ד. והפירוש מי שאיננו מוסיף בלמודו הוא יספיד ממנו, וע"ד אם תעזבני יום יומים אעזבך. ילף, בנקוד הנה זו גדול החלוף בספרים יש מנקדים ילף ויש ילף ויש יליף וכל זאת איננו. והעקר ילף והוא בינוני קל מגזרת ילף המורדף עם גזרת אלף והוא כמו לומד בעברית, והפירוש מי שאיננו לומד הוא חייב מיתה. וזה שנשלמהו בתלמוד ביו"ד אחרי הלמ"ד יליף לרמז על נקוד הצרי, והנה ילף במשקל יתב (דניאל ב' י"ח). ובסדור רס"ב וכ"י נקד יליף וגם הוא יתכן (אך בלא יו"ד אחר למ"ד) ודוגמת יכל (דניאל ג', י"ז), כי כן דרך בינוני קל בארמית לבנקד מ"ן הפעל גם בצרי גם בחירק כמו שפל גבר (דניאל ה', י"ט. ו', י"א) בצרי שפל ברך (שם ג', כ"ב. ב', י"ט) בחירק, וכוון ספרין יו"ד. בתגא, בכתר של תורה (מגלה כ"ט, ע"ב. ונדרים ס"ב), בכתר מלכות תרגום ירושלמי ודמי תגא בריגך (אסתר ה' י"א). ונקוד בסדור רפ"ו תי"ו בקמץ וגי"מל רפה, וכן נמצא בסנהדרין ק"ה ומנחות כ"ט, ע"ב תאגא בא"לף אחרי תי"ו וללמד שזה שקראו בתי"ו בקמץ וב"כל הרבו תוג ורבויו תגיו ובמשקל דר בדיו את אחיו, וכן הוא גם בל' סורי. חלף, נעתר מן העולם, והוא על' כל בני חלוף (משלי ל"א, ח'), ונקוד בכל ס"י חלף וא"כ הוא שם דבר במשקל חלק חבל ויש לפרשו, בחלוף יבוא עליו, ודבר התנא במאמר קצר, אמנם נראה יותר לנקד חלף בבינוני קל של ארמית. ובאבות דר' נתן פ' י"ב פירש ודאשתמש בתגא, המשתמש בשם המפורש אין לו חלק לעה"ב. (יד) אם אין אני לי, אם לא אקיים מצוה לעצמי, מי יקיימנה בשבילי? וכשאני לעצמי, אם כל מה שאעשה הוא להנאת עצמי ואינני עושה שום טובה לאחרים, מה אני? ואם לא עכשיו, בה וזמן שאני חי, אימתי? כי אחר המות הוא עת הגמול ולא עת המעשה, וכדרך שאמרו היום לעשותם ולמחר לעה"ב לקבל שכרם (ע"ז ד"ף ג'). (טו) קבע, עיקר עסקך, ורמה למעלה דף 101. אמור מעט ועשה הרבה, בנא מציעא דף פ"ז. בסבר, ראיית הפנים ותוארו נקרא סבר בל' חז"ל ובל' ארמי, את פני לבן ת"א ית סבר אפה (בראשית ל"א, ב') בלשון אשכנז דאז חויזעהען, ובנו ממנו גם פעל ואמרו מסבר לו פנים (זבחים ק"ב), גם מגזרתו בכתובים כ', י"ג ואהי שבר בתעוות ירושלם. (טז) רבן גמליאל אומר, כן הגרסא בכל ספרים ישנים וכן עיקר. ורבן גמליאל זה הוא גמליאל הזקן בן בנו של הלל, כן כתב רש"י ורמה בתוספות י"ט. והסתלק מן הספק, ותעלה את עצמך מן הספק, בל"א ענטהעבע דיך. סלק בל' ארמי ל' עליה והעתקה, ויעתק משם ת"א ואסתלק (בראשית י"ב, ח') ויעל ת"א ואסתלק (שם י"ז כ"ב). אמדות כן נקודו וכן כתב בעל וי"ל רק שהוא נקד הוי"ו בחולם ול"ל בשורק במשקל אשנות, והוראת התיבה כמחשבת עצמו וכמוב בעיניו בל"א נאך גוטדינקען. (יז) גדלתי, בבנין הקל, כמו ותגדל עמו (ש"ב י"ב, ג'). וכל המרבה דברים וכו', מקרא מלא במשלי י', י"ט ברב דברים לא יחדל פשע. (יח) רבן שמעון בן גמליאל, הוא רבן שמעון בן גמליאל דיבנה, נכדו של ר' שמעון הנזכר במשנה הקודמת ואביו של רבי יהודה הנשיא

שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר. עַל־שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָעוֹלָם קַיָּם עַל־הָאֱמֶת וְעַל־הַדִּין וְעַל־הַשָּׁלוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק שני·

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א רַבִּי אוֹמֵר. אֵיזוֹ הִיא דֶרֶךְ יְשָׁרָה שֶׁיָּבוֹר לוֹ הָאָדָם כָּל־שֶׁהִיא תִפְאֶרֶת לְעֹשֶׂהָ וְתִפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וֶהֱוֵה זָהִיר בְּמִצְוָה קַלָּה כְּבַחֲמוּרָה שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל־מִצְוֹת. וֶהֱוֵה מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ וּשְׂכַר עֲבֵרָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ· הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה דַּע מַה־לְּמַעְלָה מִמְּךָ עַיִן רוֹאָה וְאֹזֶן שׁוֹמַעַת וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ בַּסֵּפֶר נִכְתָּבִים: ב רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר. יָפֶה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיְּגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּחַת עָוֹן וְכָל־תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵלָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן וְכָל־הָעוֹסְקִים עִם־הַצִּבּוּר יִהְיוּ עוֹסְקִים עִמָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם וְצִדְקָתָם עוֹמֶדֶת לָעַד וְאַתֶּם מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיכֶם שָׂכָר הַרְבֵּה כְּאִלּוּ עֲשִׂיתֶם: ג הֱווּ זְהִירִים בָּרָשׁוּת שֶׁאֵין מְקָרְבִים לוֹ לָאָדָם אֶלָּא לְצֹרֶךְ עַצְמָם נִרְאִים כְּאוֹהֲבִים בִּשְׁעַת הֲנָאָתָם וְאֵין עוֹמְדִים לוֹ לָאָדָם בִּשְׁעַת דָּחְקוֹ: ד הוּא הָיָה אוֹמֵר. עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ בַּטֵּל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ כְּדֵי שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹן אֲחֵרִים

אשר בו מתחיל פרק השני. העולם קים, פירושו לאמר שנברא העולם בשביל ג׳ דברים הנזכרים ברישא פרק בזה, מתקיים ע״י אלו ג׳ דברים. שנאמר זכריה ח׳, ט״ז. וכתב ר״ש ז״ל במשנה שברייתא אין שם פסוק זה.

רבי חנניא אין במשנה הזאת ממסכת אבות אבל היא שנויה בסוף מס׳ מכות, ולפי שיש בה סיום נאה נהגו לאמרה בסוף כל פרק ופרק. שנאמר ישעיה מ״ב, כ״א.

(א) רבי, הוא רבינו הקדוש (שבת קי״ח, ב׳) ר׳ יהודה הנשיא בן ר׳ שמעון בן ר׳ גמליאל, ונקרא בגולה ג״כ רבי רבה, ר״ל רבי הגדול, ולגודל קדושתו וחכמתו ומעלתו (גטין נ״ט) נקרא במשנה בסתם רבי ר״ל רבי של כל ישראל כי לא נמצא כמהו שהרביץ תורה בישראל. וכבר הנזכר למעלה בדף 53 כי הקריאה הנכונה היא בד׳ הרי״ש בפתח, ולא בחירק כשטת רשב״ץ והש״ב ולא בשורק כשטת רמ״ה ולא בשב״א כשטת יעב״ץ. איזו היא דרך ישרה, דומה לו שלמנו בתמיד כ״ח, ע״א. שיבור לו, שיבחר לו. והני״ת באולם כי שרשו ברר מן הכפולים. תפארת לעושה, שבח לו ושוחין אחר בני האדם ממנו. הפסד, כן נקודו בהנזכר למעלה דף 51. הפסד מצוה כנגד שכרה, ראה ב״ב דף ע״ח, ב׳. (ב) דרך ארץ, מלאכה או סחורה להתפרנס בה. וכל העוסקים, יהיו עוסקים, בס״א וכל העמלים, יהיו עמלים. מעלה אני, קשה שהשנה כאן הלשון למדבר בעדו, ויש שמפרשים הלשון על הקב״ה שאמר כך הקב״ה. ונראה שהם דברי התנא שאמר כך לנוכח פרנסי דורו. כאלו עשיתם גם אותן המצות אשר נתבטלתם מהן ע״י עסקכם בצרכי צבור. (ד) רצונו, רצון הקב״ה. מפני רצונך: יש ספרים שהוספה כאן משנה זו ,,רבי ראובן בן איצטרובלי אומר, אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו או עשה כיוצא בו או שחשב לעשותו או שראה מתעסקים בו והטה אזנו לשמוע את דבריהם. הוא היה אומר, הרמסיות והמרחצאות ואיסטרטיות

מפני רצונך: ה הלל אומר. אל תפרוש מן הצבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה: ו הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש: ז אף הוא ראה גלגלת אחת צפה על פני המים. אמר לה. על דאטיפת אטיפוך וסוף מטיפיך יטופון: ח הוא היה אומר. מרבה בשר מרבה רמה מרבה נכסים מרבה דאגה מרבה נשים מרבה כשפים מרבה שפחות מרבה זמה מרבה עבדים מרבה גזל. מרבה תורה מרבה חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה מרבה צדקה מרבה שלום קנה שם טוב קנה לעצמו קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא: ט רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר. אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת: י חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי. ואלו הן (רבי) אליעזר בן הורקנוס (רבי) יהושע בן חנניא (רבי) יוסי הכהן (רבי) שמעון בן נתנאל (ורבי) אלעזר בן ערך: יא הוא היה מונה שבחם. (רבי) אליעזר בן הורקנוס בור סוד שאינו מאבד טפה (רבי) יהושע בן חנניא אשרי יולדתו (רבי) יוסי הכהן חסיד (רבי) שמעון בן נתנאל ירא חטא (ורבי) אלעזר בן ערך כמעין המתגבר: יב הוא היה אומר. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כלם: אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם ואלעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כלם: יג אמר להם. צאו

לשם מלכות זו עושין ואינו לשם שמים. עכ"ל ורש"י מועד קטן דף י"ח, ע"ב. (ה) שאי אפשר לשמוע, אין להבינו בתחלת העיון כשמסתכל על דעת השומע שיבינהו עוד. ורע"ב גרס שאפשר לשמוע, ופירש, אל תאמר, דבר של תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו שתשמע לבסוף, אלא לאלתר הט אזנך ושמע. לכשאפנה, כשאהיה פנוי ובטל ממלאכתי. (ו) בור, ריק מכל דבר כשדה בור, והאדמה לא תשם תרגומו לא תבור (בראשית מ"ז, י"ט), וגרוע הוא מעם הארץ. שאפילו בטיב משא ומתן אינו יודע (לשון רע"ב) ונגדה ס"ט ע"כ דברי בורות, ופירש"י דברי שטות. ובמקום שאין וכו' בגמר' ברכות ס"ג, א' שניהו בל' ארמי באתר דלית גבר תמן הוי גבר. (ז) גלגלת אחת צפה כן בכ"י וכן עיקר. דאטיפת אטיפוך כנ"ל כי הוא בהפעל שמרה טוף בארמי שהוא כמו צוף בעברי, וכן גורס רע"ב גם הערוך ערך טף, ופירושו על שהצפת גלגולת של אדם אחר בנהר הטיפו אותך, ומי אשר הטיפו אותך גם הם סופם שיטופו, ומשל הוא להורות בו כי הכל ישולם מדה כנגד מדה. (ח) מרבה דאגה. הערוך בערך דו גרס „מרבה דיוו". (ט) כי לכך נוצרת, בכ"י אחד כתוב אחרי משנה זו „שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן" וכו' כל הברייתא של סוכה דף כ"ח עד סוף הפרק. אבל בפירוש שכתוב שם סביב המשניות כתב וז"ל שמונים תלמידים וכו' לא גרסינן לה הכא אלא במס' סוכה פרק היישן. (י) רבי אליעזר, בכ"י גם בנעתק בא"ח אין בכל אלה התואר רבי. (יא) בור סוד, באר סוד בסיד. ירא חטא, כנ"ל כמו וירא מצוה (משלי י"ג י"ג). ורש"ה אבות דר"נ פ' י"ד שם שונה תוספי שנת אחרים. (יב) צאו וראו, כן דרך ל' התלמוד, כמו באו וראו

וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ טוֹבָה שֶׁיִּדְבַּק בָּהּ הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן טוֹבָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר טוֹב רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן טוֹב רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הָרוֹאֶה אֶת־הַנּוֹלָד רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב טוֹב: אָמַר לָהֶם רוֹאֶה אֲנִי אֶת־דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם: יד אָמַר לָהֶם. צְאוּ וּרְאוּ אֵיזוֹ הִיא דֶּרֶךְ רָעָה שֶׁיִּתְרַחֵק מִמֶּנָּה הָאָדָם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר עַיִן רָעָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר חָבֵר רָע רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר שָׁכֵן רָע רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר הַלֹּוֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם. אֶחָד הַלֹּוֶה מִן־הָאָדָם כְּלֹוֶה מִן־הַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר לֵב רָע: אָמַר לָהֶם. רוֹאֶה אֲנִי אֶת־דִּבְרֵי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲרָךְ מִדִּבְרֵיכֶם שֶׁבִּכְלַל דְּבָרָיו דִּבְרֵיכֶם:
טו הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר. יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וְאַל־תְּהִי נוֹחַ לִכְעוֹס וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתְךָ וֶהֱוֵה מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָן שֶׁל־חֲכָמִים וֶהֱוֵה זָהִיר בְּגַחַלְתָּן שֶׁלֹּא תִכָּוֶה שֶׁנְּשִׁיכָתָן נְשִׁיכַת שׁוּעָל וַעֲקִיצָתָן עֲקִיצַת עַקְרָב וּלְחִישָׁתָן לְחִישַׁת שָׂרָף וְכָל־דִּבְרֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ:
טז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר. עַיִן הָרָע וְיֵצֶר הָרָע וְשִׂנְאַת הַבְּרִיּוֹת מוֹצִיאִים אֶת־הָאָדָם מִן־הָעוֹלָם: יז רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה־לָּךְ וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:
יח רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. הֱוֵה זָהִיר בִּקְרִיאַת שְׁמַע (וּבִתְפִלָּה) וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל אַל־תַּעַשׂ תְּפִלָּתְךָ קֶבַע אֶלָּא רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם הוּא אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְנִחָם עַל־הָרָעָה. וְאַל־תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ: יט רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר. הֱוֵה שָׁקוּד לִלְמוֹד תּוֹרָה וְדַע מַה־שֶּׁתָּשִׁיב לְאֶפִּיקוּרוֹס וְדַע לִפְנֵי מִי אַתָּה עָמֵל וּמִי הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם־לָךְ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: כ רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר. הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה וְהַפּוֹעֲלִים

מה עשה עכו"ם אחד באשקלון (קדושין ל"א) לא ולמד מה נקה (מגדם). דרך טובה, פ"א דרך ישרה. (יד) איזו היא דרך רעה, ראה מה שהעיר עליו הרמב"ן. שנאמר, תהלים ל"ז, כ"א. (טו) הם אמרו, כל אחד מהם אמר ג' דברים. ושוב יום אחד, ובגמרא שבת דף קנ"ג מבואר יותר. והוה מתחמם וכו', נראה שפרק ט' דאבות דר' נתן כי שהאריך עד סוף המשנה אינו מן המשנה, כך שלחתי לר"ש די לונזאנו. שרף, עיין גם אחרים קשה. אל תעש תפלתך קבע, שנוסף נוסח' ברכות כ"ט ע"ב. שנאמר יואל ב', י"ג. ובמשניות כתוב כי אל חנון ורחום וכו' וטעות. (יט) לאפיקורוס, של' ספקי, שמבזה את התורה ומוצאה כהפקר. ובסנהדרין צ"ט, ע"ב שפרש אפיקורוס, זה המבזה תלמידי חכמים ומגלה פנים בתורה, וראה עוד שם בדף ל"ח, ב'. גם במורה חלק ג' פרק י"ג. (כ) היום, חיי העולם הזה. קצר, לא נשלמו בעקרא בנפרד לא ביחיד ולא ברבוי, רק בסמיכות קְצַר אפים (משלי י"ד, י"ז) קִצְרֵי יד (מ"ב י"ט, כ"ו), לכן יתכן לנקד בנפרד קָצֵר גם קְצַר כי ב' משקלים אלה באים בסמיכות, אמנם נטלה להפייטן יצחק אבן גיאת בפיוטו אלהי אחסה ימותי (ליוה"כ מנהג טריפולי) אחרו „מאוי נראותי שלאכתי מרבה ויומי קָצֵר, חלקי לקח מזמן קצר, ואלה אותו בית ב' אל היוצר", וכן הפייטן אבן גבירול בפיוטו שכחי יגונך (מנהג י"כ לספרדים) אחרו „שובי נפשי לבקש היוצר, ביום קצר, ורפוק הקָצֵר", וכן רבי יהודה אלחריזי בתחכמוני אחרו בהקדמה „לאומה קצרה, ומליצתה חסרה" ונשאר אחר „השפה אחוזה, הלרה והקצרה", ונלמד כי הפייטנים המשוררים האלו קריאת הנד"י נכוני, וראה גם תשובות הרמב"ן חלק א' ס' ל"ב. והמלאכה, חובת האדם. ובעל הבית, הקב"ה.

עֲצֵלִים וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק: כא הוּא הָיָה אוֹמֵר, לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר וְלֹא־אַתָּה בֶן־חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל־צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק שלישי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א עֲקַבְיָא בֶּן־מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָא לִידֵי עֲבֵרָה דַּע מֵאַיִן בָּאתָ וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. מֵאַיִן בָּאתָ מִטִּפָּה סְרוּחָה, וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ לִמְקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ב רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הֱוֵה מִתְפַּלֵּל בִּשְׁלוֹמָהּ שֶׁל־מַלְכוּת שֶׁאִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ: ג רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן תְּרַדְיוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה הֲרֵי זֶה מוֹשַׁב לֵצִים שֶׁנֶּאֱמַר וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב. אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִים וְיֵשׁ בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי יְיָ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. אֵין לִי אֶלָּא שְׁנַיִם, מִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר שֶׁנֶּאֱמַר יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו: ד רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,

הסתכל בשלשה דברים, בויקרא רבה ריש פרשה י"ח דרש ר' עקיבא ג' הדברים מפסוק אחד וזכור את בוראיך (קהלת י"ב א') בְּאֵרְךָ בּוֹרְךָ בּוֹרַאֲךָ ועי' ג"כ ובמסכת דר' נתן פ' י"ט גם במס' דרך ארץ רבה פרק ג'. (ב) חֲנִינָא סגן הכהנים, כן שמו במשניות וכן מזכירו הרמב"ם בפתיחתו למשנה. סְגַן כן מנוקד בספרים וכן בתרגום יונתן במ"ב כ"ג ד' וירמיה נ"ב כ"ד כהן המשנה סגן בבניה בנקוד פתח, ובמסורה לא נמצאהו כי אם בל' רבים סגנים (עזרא ט', ב') גם בל' ארמי לא נמצא בכתובים כי אם בכנוי סִגְנוֹהִי וְסִגְנַיָּא (דניאל ג', ב"ח. וג', ב') לכן אין לעמוד על נקוד בפרדו ויתכן שהוא סְגַן גם סֶגֶן, ונסמוך על מציאותו בספרים. הוה מתפלל בשלומה של מלכות, ראה ע"ז דף ג' ע"ב. שֶׁאִלְמָלֵא, כן נקודו הנכון ומלה מורכבת היא מן אִלּוּ־לָא ושמשו בה הרבה חז"ל בטעם תנאי לוּלֵא שמעקרה אחר הוראתה אם לא, כל"א ווען ניכט, ובקצת מקומות שמשו בה ג"כ בהוראת אִלּוּ וכל"א ווען, כמו אלמלא בעשתי (ברכות ז') אלמלא לא נאמר (שבת פ"ח) אלמלא לא אני (סנהדרין ע"ב) אלמלא עולות אלמלא יורדות (חולין קכ"ז). והתוספות בפנים כ"ה ופוסקים בעל התשבי רוצים להבדיל ביניהם שבמקומות הכן אחר טעמה במו אִלּוּ יבי לכתוב אלמלי ביו"ד בסוף, אמנם הספרים אינם מסכימים לכם. סוף סוף זהו ברור שנקוד הספרים אִלְמָלֵא או אִלְמָלָא מוטעה הוא, והנכון כתבתי, ולשון ארמית לעד שגם הוא אִלּוּלָא. (ג) חֲנַנְיָא בן תרדיון, כן שמו בכל מקום בתלמוד אחכם לא חנינא, וכן הזכירוהו הרמב"ם בפתיחתו והיוחסין. שנאמר, ראה תהלים. אז נדברו, מלאכי ג', ט"ז. איש אל רעהו, הרי שנים. קוֹבֵעַ כן נקודו, כמו זוֹבֵחַ ורע יוֹדֵעַ ליד זוֹבֵחַ תודה, והמנקד קוֹבַע טעה אותו מלנפת. ישב בדד איכה ג', כ"ח. ודרש וידום מל' קול דממה דקה ר"ל בשונה יחידי ובלחש. כי נטל עליו את השכר. ובברכות

שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי כָּל־שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם· אֲבָל שְׁלשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל־מָקוֹם· שֶׁנֶּאֱמַר וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ: ה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן חֲכִינַאי אוֹמֵר· הַנֵּעוֹר בַּלַּיְלָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי וּמְפַנֶּה לִבּוֹ לְבַטָּלָה הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: ו רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן־הַקָּנָה אוֹמֵר· כָּל־הַמְקַבֵּל עָלָיו עֹל תּוֹרָה מַעֲבִירִים מִמֶּנּוּ עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ וְכָל־הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עֹל תּוֹרָה נוֹתְנִים עָלָיו עֹל מַלְכוּת וְעֹל דֶּרֶךְ אֶרֶץ: ז רַבִּי חֲלַפְתָּא בֶּן־דּוֹסָא אִישׁ כְּפַר חֲנַנְיָא אוֹמֵר· עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ חֲמִשָּׁה שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲגֻדָּתוֹ עַל־אֶרֶץ יְסָדָהּ· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁלשָׁה שֶׁנֶּאֱמַר בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱמַר אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב יְיָ וַיִּשְׁמָע· וּמִנַּיִן אֲפִילוּ אֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ: ח רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בֵּרְתוֹתָא אוֹמֵר· תֶּן־לוֹ מִשֶּׁלּוֹ שֶׁאַתָּה וְשֶׁלְּךָ שֶׁלּוֹ וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר כִּי־מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ: ט רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר· הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמַפְסִיק מִמִּשְׁנָתוֹ וְאוֹמֵר מַה־נָּאֶה אִילָן זֶה מַה־נָּאֶה נִיר זֶה מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: י רַבִּי דּוֹסְתַּאי בַּר יַנַּאי

דף ז׳ שהביא את הפסוק בכל המקום אשר אזכיר וכו׳ (שמות כ׳) וכן הוא למטה במשנה ז׳. (ד) כי כל שלחנות, ישעיה כ״ח, ח׳. בלי מקום בלי הזכרת שמו של המקום ברוך הוא. וידבר אלי, יחזקאל מ״א, כ״ב. (ה) חנינא בן חכינאי, בקצת ספרים חנניא בן חכינאי, אך במשניות ובנוסחאות טובות חנינא שמו, וכן נשנה שמו בכ״ד פ׳ ס״א והוא אחד מתלמידי ר׳ עקיבא, גם בויקרא רבה פ׳ כ״א ר׳ חנינא בן חכינאי ורשב״י הלכו ללמוד תורה אצל ר׳ עקיבא וכו׳ (כן הגירסא בדפוס ויניציא שנת רגנ״ו וכצ״ל וכמו שאחר בגוף הספור בהוא עוד ב׳ פעמים בשמו ר׳ חנינא) ובכתובות ס״ב ע״ב (בנוסחאות טובות) ר׳ חנינא בן חכינאי הוא קאזיל לבי רב וכו׳, והוא חנינא אחד מי׳ הרוגי מלכות. (ז) רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא, בספרים אחרים ישנים מוקדמות לזו המשנה המשניות ,,ר׳ חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו וכו׳ הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין וכו׳ ר׳ דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית וכו׳ ר׳ אליעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים וכו׳. עשרה שיושבים וכו׳ ראה מכילתא מסכת בחדש פרשה י״א. אלהים נצב, תהלים פ״ב. ואין עדה פחות מעשרה (מגלה כ״ג ע״ב). ואגדתו, עמוס ט׳ ו׳. והיד נקראת אגודה שיש בה ה׳ אצבעות וראה תוספות לסוכה דף י״ג. בקרב אלהים, תהלים פ״ב. ואלהים פירושו דיינים ואין דיינים פחות משלשה. אז נדברו, מלאכי ג׳ ט״ז. בכל המקום, שמות כ׳, כ״א. (ח) ר׳ אלעזר איש ברתותא, וכן שמו בתענית דף כ״ד. ובס״י הגרסה ר׳ אלעזר בן יהודה איש הרתותא, וכן הוא שמו במכילתא בשלח פ׳ ג׳ גם במס׳ ערלה פרק ראשון ובמס׳ פסחים דף י״ג ע״א. ובבכורות דף כ״ו ע״א ר׳ אלעזר ברבי יהודה איש כפר ברתותא. ובירושלמי חלה ראש פרק ה׳ גם בירושלמי דמאי ראש פרק ב׳, אלעזר בר יהודה איש כפר בירתותא ביו״ד בין בי״ת לרי״ש, ונשמע ממנו שהעקר לנקד בֵּרתותא בי״ת בצרי לא בפתח ונראה שהוא אחד עם העיר בֵּרותה (יחזקאל מ״ז, ט״ז) או בֵּרותי (ש״ב ח׳, ח׳). כי ממך דה״א כ״ט, י״ד. (ט) ר׳ יעקב אומר, כן הוא בס״י וכן גורס בעל מדרש שמואל וכתב עליו מצאתי שזה ר׳ יעקב הוא אביו של רבי אליעזר שאמרו עליו משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי (יבמות מ״ט, ב׳. ועירובין ס״ב, ב׳). ניר, שדה שנחרש (משלי י״ג, כ״ג). מעלה עליו הכתוב, לא הכתוב ממש אלא תרגום האחרון של הכתוב באיוב ל׳, ד׳ שכך לשונו, דשבקין פתגמי אוריתא מן לוח לבהון ומשול מלי דעלמא עקרי רותמיא מתוקדין ומתעבדין גומרין למזוניהון (והוא בספרי לקט לבי דף כ״ג). גם יש לומר כי הפסוק הנאמר במשנה הסמוכה נמשך גם על משנה זו והסודר לא רצה לכפלו וסמך על המבין. ורש״י כתב לא גרסינן מעלה עליו הכתוב, דהא לא כתיב קרא.

מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. כָּל־הַשּׁוֹכֵחַ דָּבָר אֶחָד מִמִּשְׁנָתוֹ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ שֶׁנֶּאֱמַר רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן־תִּשְׁכַּח אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־רָאוּ עֵינֶיךָ. יָכוֹל אֲפִילוּ תָּקְפָה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר וּפֶן־יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הָא אֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד־שֶׁיֵּשֵׁב וִיסִירֵם מִלִּבּוֹ: יא רַבִּי חֲנִינָא בֶּן־דּוֹסָא אוֹמֵר. כֹּל שֶׁיִּרְאַת חֶטְאוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ קוֹדֶמֶת לְיִרְאַת חֶטְאוֹ אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת: יב הוּא הָיָה אוֹמֵר. כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּים מֵחָכְמָתוֹ חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת וְכֹל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו אֵין חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת: יג הוּא הָיָה אוֹמֵר. כֹּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ וְכֹל שֶׁאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ: יד רַבִּי דוֹסָא בֶּן־הָרְכִּינַס אוֹמֵר. שֵׁנָה שֶׁל־שַׁחֲרִית וְיַיִן שֶׁל־צָהֳרַיִם וְשִׂיחַת הַיְלָדִים וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל־עַמֵּי הָאָרֶץ מוֹצִיאִים אֶת־הָאָדָם מִן־הָעוֹלָם: טו רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר. הַמְחַלֵּל אֶת־הַקֳּדָשִׁים וְהַמְבַזֶּה אֶת־הַמּוֹעֲדוֹת וְהַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים וְהַמֵּפֵר בְּרִיתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ וְהַמְגַלֶּה פָנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא: טז רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר. הֱוֵה קַל לְרֹאשׁ וְנוֹחַ לְתִשְׁחֹרֶת וֶהֱוֵה מְקַבֵּל אֶת־כָּל־הָאָדָם בְּשִׂמְחָה: יז רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר. שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ מַרְגִּילִים אֶת־הָאָדָם לְעֶרְוָה: מַסֹּרֶת סְיָג לַתּוֹרָה מַעְשְׂרוֹת סְיָג לָעֹשֶׁר נְדָרִים סְיָג לַפְּרִישׁוּת סְיָג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה: יח הוּא הָיָה אוֹמֵר. חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא

(י) משום. שם נאמרים כאן שם בעברי וכתוב בספר ח"ו (דניאל ד', ב'). רק השמר, דברים ד', ט'. תקפה, שהכוונה בעל כרחו מפני שקשה עליו. (יא) כל שיראת חטאו וכו' באבות דר"נ פרק כ"ב, ב' שנאמר ע"י שהוא נאה. (יב) כל שמעשיו מרבים, וכו' על דרך לא המדרש עיקר אלא המעשה. (יג) כל שרוח הבריות, בתוספתא דברכות פ' ג' הובא מאמר זה בשם ר' יהודה. נוחה מגזרת נוח והוא תואר על משקל טובה, וכן נאוה לתפארת שבסמוך במשקל טוב. ובפירושו כתב רש"י כל מי שאהוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה. (יד) הרכינס בכ"י אחד הרקינס בקוף. שנה של שחרית, שהיא בעיקר אחר (ערוך ערך אחר). ושיחת הילדים, שמשנענו מלמוד התורה, וראה ערוך ערך שח. (טו) רבי אלעזר המודעי, מכר המודעי היה, כן פירש רש"י בב"ב דף י', ב'. וראה גם בסנהדרין דף ל"ט. את המועדות, עיין פסחים קי"ח ומכות כ"ג. והמלבין, עיין ברכות מ"ג ע"ב, וב"מ נ"ט ע"ב, וסנהדרין ק"ז. תורה ומעשים טובים, כתב הרמב"ם יש ספרים שכתוב בהם אע"פ שיש בידו תשובה ומעשים טובים (וכן הוא בסדור רס"ג), ונראה לי שהוא טעות כי אין לך דבר עומדת בפני התשובה עכ"ל. (טז) לראש, לגדול, ותהיה קל לעבודתו. לתשחורת, מלה זו בלשון גם במס' דרך ארץ פרק ג', ופירושיו רבים, יש מפרשים לאדם בחור של' הילדות והשחרות (קהלת י"א, י') ויש מפרשים בהפך ל' זקנה, וכמו שבא בטעם זקנה במדרש איכה דף ס"ג, ב'. ועי"ג, ב'. ויש שמפרשים שר העיר, של' בספרי (פ' דברים פסקא פנו וסעו) הדבק לשחור ושתחוו לו, ויש מפרשים עבודת המלך, פראהנדיענסט, הנקרא בלשון ערבי שוחרא, ויש מפרשים תהי נוח למי שמשחר פניך ומבקש ממך שום בקשה לתת לו שאלות לבו, וראה במדרש שמואל. (יז) ר' עקיבה, בכ"א בסוף בסדור רס"ג ובסדור רומא כ"י וכן הנכון. מסורת, המסורת שמסרו לנו החכמים בחסרות ויתרות שבתורה הם גדר וחזוק לתורה שבכתב, כן פירש הר"ע מברטנורא. והערוך ערך סג גורס מסורות בלשון רבים (וכן הוא בסדור רומא) ופירש, כן סמנים שעשו חכמים לסדר התורה בפיהם. (יח) חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם אלהים, כל זאת הגירסה בכ"י גם לא בסדור רס"ג. אך במשניות נשמטת מן מלת אלהים אשר גם במשניות איננה.

בְּצֶלֶם (אֱלֹהִים) שֶׁנֶּאֱמַר כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם: חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים (לַמָּקוֹם) חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּקְרְאוּ בָנִים לַמָּקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר בָּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה
חִבָּה יְתֵרָה נוֹדַעַת לָהֶם שֶׁנִּתַּן לָהֶם כְּלִי חֶמְדָּה שֶׁבּוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם
שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: יט הַכֹּל צָפוּי וְהָרְשׁוּת
נְתוּנָה וּבְטוּב הָעוֹלָם נִדּוֹן וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה: כ הוּא הָיָה אוֹמֵר. הַכֹּל
נָתוּן בְּעֵרָבוֹן וּמְצוּדָה פְרוּשָׂה עַל־כָּל־הַחַיִּים הֶחָנוּת פְּתוּחָה וְהַחֶנְוָנִי מַקִּיף
וְהַפִּנְקָס פָּתוּחַ וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת וְכָל הָרוֹצֶה לִלְווֹת יָבֹא וְיִלְוֶה וְהַגַּבָּאִים מַחֲזִירִים
תָּדִיר בְּכָל־יוֹם וְנִפְרָעִים מִן־הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְיֵשׁ לָהֶם עַל מַה
שֶׁיִּסְמֹכוּ וְהַדִּין דִּין אֱמֶת וְהַכֹּל מְתֻקָּן לִסְעוּדָה: כא רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה
אוֹמֵר אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה אִם אֵין
חָכְמָה אֵין יִרְאָה אִם אֵין יִרְאָה אֵין חָכְמָה אִם אֵין דַּעַת אֵין בִּינָה אִם אֵין
בִּינָה אֵין דַּעַת אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח: כב הוּא
הָיָה אוֹמֵר. כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו

שנאמר, בראשית ט', ו'. בנים אתם דברים י"ד. כי לקח, משלי ד', ב'. (יט) הכל צפוי, הקב"ה צופה ורואה את הכל. והענין נערך סמך משנה זו והסמוכה לה שזה"ל הכל צפוי, ואית דגרסי הכל צפון, מלמד שכל מעשיהם של בני אדם גלויין כן אצל הקב"ה כדכתיב הלא הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי. והרשות נתונה, מלמד שניתנה רשות לבני אדם לטוב ולרע כדכתיב ובחרת בחיים, אין אומרים לו לאדם בחור אלא בדבר שיש לו רשות לבחור, אלא הרשות בידו. ובטוב העולם נידון, מלמד שהקב"ה מפרנס וזן עולמו בטובו הכל לא לפי מעשיהן, שאין אנו כדאין, שכרייתו של עולם עד שניתנה התורה כדאמרינן הני כ"ו חסדו בהודו תהלים כנגד מי, כנגד כ"ו דורות שהיו עד שנתנה התורה שלא היה להן מעשים טובים וזן אותם בחסדו. הוא היה אומר הכל נתון בערבון, מלמד שהאדם על ידי מרה משגולה, שנ' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך וכתיב והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, ללמדך ששני מלאכים מהלכין עמו ביום ושני מלאכים אחרים שהלכין עמו בלילה, ואותן שהולכין עמו ביום כותבים בלילה מה שהוא עושה ביום ואותן שהולכין עמו בלילה כותבין ביום מה שהוא עושה בלילה ובאין ומעידין לפני הקב"ה. ומצודה פרושה על כל החיים, זו מצודתו של מלאך המות שנאמר כי גם לא ידע האדם את עתו, ואומר הנה הלך פרוזק והנה מסגיך אחרים. החנות פתוחה, זה דרך הטוב והרע שהן נפתחין לפני אדם שנאמר ראה נתתי לפניך היום וגו' ועוד אמרו חכמים בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו. והחנוני מקיף, זה יצר הרע שמקיפו לאדם מעט מעט עד שימלא ספקו כיון שנתמלא ספקו הנה וכטל מן העולם שאמר במלאת ספקו יצר לו כל יד עמל תבואנו. הפנקס פתוחה והיד כותבת, זה פינקסו שכתוב כל מה שעשה זה וזה שאמר הכתוב גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו וגו', וכתוב ביד כל אדם יחתום, ואמרו חכמים אע"פ שכל מעשיהם של בני אדם גלויים וידועים לפני הקב"ה נכתבין בן מעשה שנולד אדם, כולם כתובים לא נאמר אלא יכתבו. והגבאין מחזירין תדיר בכל יום וגו' אלו פירות מעשיהן של רשעים שהן עושין בעולם הזה והקב"ה פורע מהן שנאמר אוי לרשע כי גמול ידיו יעשה לו, ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו, ואם תאמר עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנאמר אוי לרשע כי גמול ידיו יעשה לו, כבר פירשנו עבירה שעושה פירות יש לה פירות אבל קרן כולו קיים ליום הדין. ויש להן על מה שיסמכו, אלו מעשים שאמרנו על כל אחת ואחת. והדין דין אמת, כמשמעו. והכל מתוקן לסעודה, זו כימי של מיתה, מלמד שהכל מתוקן למות שנאמר הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע, ולמה נקראת מיתה סעודה, ללמדך שנקראין בני אדם לסעודה הכל נכנסין בפתח אחד, אבל כשיושבין אין יושבין אלא כל אחד ואחד לפי כבודו, אף כשעת מיתתו מקרה אחד לצדיק ולרשע, ולענין כבוד כל אחד לפי מעשיו עכ"ל. פירוש נס"ן כל"ל כמנוסח לעמלם דף 167. וכן גורס הערוך. [השגת סרייבטשפעו, וכן בבבא ק"ג, ב', לומי פנקס, דפי פנקס, ושבועות מ"ה, מחוורי על פנקסו, ורבויו בכלים פ' כ"ד שלש פנקסיות]. (כא) אם אין תורה וכו' כל הדברים הנמנים פה זוג זוג לא יתכן האחד להיות שלם בלתי חברו עמו. דרך ארץ, מוסר כל"מ ויטשלבקיים. קמח, פרנסה. (כב) כל שחכמתו, משנה שנאמר ע"י משל את דברי ר' חנינא בן דוסא שלמעלה משנה

מרבים ושרשיו מעטים והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנאמר
והיה כערער בערבה ולא יראה כי־יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ
מלחה ולא תשב. אבל כל שמעשיו מרבים מחכמתו למה הוא דומה
לאילן שענפיו מעטים ושרשיו מרבים שאפילו כל־הרוחות שבעולם באות
ונושבות בו אין מזיזים אותו ממקומו שנאמר והיה כעץ שתול על־מים
ועל־יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי־יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת
בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי: כג רבי אלעזר (בן) חסמא אומר,
קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות. תקופות וגמטריאות פרפריות לחכמה:

רבי חנניא בן־עקשיא אומר. רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את־ישראל לפיכך הרבה
להם תורה ומצות. שנאמר. יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: קדיש.

פרק רביעי.

כל־ישראל יש להם חלק לעולם הבא. שנאמר ועמך כלם
צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר:

א בן־זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל־אדם שנאמר מכל־מלמדי השכלתי (כי עדותיך שיחה לי): איזהו גבור, הכובש את־יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר: איזהו עשיר, השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא: איזהו מכבד, המכבד את־הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובזי יקלו: ב בן־עזאי אומר, הוה רץ למצוה קלה ובורח מן־העברה,

י"ב. והיה כערער, ירמיה י"ז, ו'. אין מזיזים לא גל' וכו' (וכן בתענית דף כ'. ובפרקי ר"א פ' י"ט), כי כן רוח ל' זכר ול' נקבה כמו שפירש רש"י לבראשית ל"ב, ח'. אמנם ביומא דף כ"א וסנהדרין דף ק"ו שהאמצו שם נ"כ בלשון זו הגרסה אין מזיזות. והיה כעץ, ירמיה י"ז, ח'. שתול על מים, כן הוא במשניות דפוס יעץ פוינילים ועיין תוספות י"ט. ועל יובל, הוא שמו של נהר הראשי של גן עדן, גבורות ה' ה' ע"כ ויקרא רבה סוף פ' כ"ב ובמדבר רבה פ' כ"א ותנחומא פ' פינחס. (כג) ר' אלעזר חסמא, כן הוא בכתב ובנוסחאות לא בן חסמא, וכן הוא במשנה ס' פרק ג' דתרומות ובמשנה כ' פרק ז' דנגעים גם בב"ב דף ל"ב. והנה בחגיגה דף ג' גם במכילתא פ' בשלח ופ' עמלק גורס אלעזר בן חסמא, אך בבמדבר רבה דף רנ"ז הגרסה אלעזר חסמא, וכן מזכירו הרמב"ם בפתיחתו לשבעה. והטעם למה נקרא כן בשם חסמא מוזכר בויקרא רבה פ' כ"ג דף קכ"א ע"ב. קנין, כן קרויים הקרבנות בעוף של' קן לפור. גופי הלכות, הלכות עצמיות ורצויות, וועזענטליכע אהרריסטען, הויפטרעגלן, וכן בפרק ה' גופי סנגה הויפטיגרע. ופתחי נדה, הלכות נדה. תקופות, חכמת הלוך המזלות, אסטראנאמיא. וגמטריאות, חכמת המדידה והתשבורת, געאמעטריע (יוסיפון דף ס' ותוספות י"ט). פרפריות, כן גרסת הערוך וכן גם הבי"ו, אך שם אנקד רו"ה פרפריות וכתב עליו שהוא מלת פעריפעריע פירוש בחכמת המדידה וז"ל התקופות וגימטריאות אינם אלא הקוים הסובבים את השמש והיא הנקודה בתוך העגולה, אף כי פירוש יפה הוא זה בכל זאת יש להסתפק אם הערוך הבין כן כתבה ונקדה כך, כי הרד"ק בשכלול דף ק"ס, כ' הוא נקד פרפריות שהוא הרבוי מן פרפרת אשר טעמו בייעסען, נאשעים, כמו נכון על הפרפרת שלפני המזון (ברכות מ"ב) ואת פרפרותיו (שבת קמ"ח, ע"ב) ור"ל התקופות וגימטריאות אינם עיקר החכמה רק טפלים לה, תהו הפירוש המקובל. ובס"א הנוסחא פרפראות וגם הוא הרבוי מן פרפרת, וכן גורסים בתוספות לפסחים דף קי"ד.

שנאמר, תהלים קי"ט, צ"ט. כי עדותיך שיחה לי, אינו במשניות. איזהו גבור, ראה גם בתמיד ל"ב. טוב ארך אפים משלי ט"ז, ל"ב. יגיע כפיך, תהלים קכ"ח, ב'. כי מכבדי, ש"א ב', ל'. (ב) הוה רץ למצוה

שֶׁמִּצְוָה גוֹרֶרֶת מִצְוָה וַעֲבֵרָה גוֹרֶרֶת עֲבֵרָה שֶׁשְּׂכַר מִצְוָה מִצְוָה וּשְׂכַר עֲבֵרָה עֲבֵרָה: ג הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל־תְּהִי בָז לְכָל־אָדָם וְאַל־תְּהִי מַפְלִיג לְכָל־דָּבָר שֶׁאֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שָׁעָה וְאֵין לְךָ דָבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם: ד רַבִּי לְוִיטַס אִישׁ יַבְנֶה אוֹמֵר, מְאֹד מְאֹד הֱוֵה שְׁפַל רוּחַ שֶׁתִּקְוַת אֱנוֹשׁ רִמָּה: ה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־בְּרוֹקָה אוֹמֵר, כָּל־הַמְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ בַּגָּלוּי אֶחָד בְּשׁוֹגֵג וְאֶחָד בְּמֵזִיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם: ו רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (בְּנוֹ) אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לְלַמֵּד מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וְהַלּוֹמֵד עַל־מְנָת לַעֲשׂוֹת מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לִלְמוֹד וּלְלַמֵּד (לִשְׁמוֹר) וְלַעֲשׂוֹת: ז רַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, אַל־(תִּפְרוֹשׁ מִן־הַצִּבּוּר וְאַל־תַּעַשׂ עַצְמְךָ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִים וְאַל) תַּעֲשֶׂהָ עֲטָרָה לְהִתְגַּדֶּל־בָּהּ וְלֹא קַרְדֹּם לַחְפָּר־בָּהּ. וְכָךְ הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר וּדְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא חֲלָף. הָא לָמַדְתָּ כָּל־הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטֵל חַיָּיו מִן־הָעוֹלָם: ח רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל־הַמְכַבֵּד אֶת־הַתּוֹרָה גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל־הַבְּרִיּוֹת וְכָל־הַמְחַלֵּל אֶת־הַתּוֹרָה גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל־הַבְּרִיּוֹת: ט רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַחוֹשֵׂךְ עַצְמוֹ מִן־הַדִּין פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה וְגָזֵל וּשְׁבוּעַת שָׁוְא, וְהַגַּס לִבּוֹ בְּהוֹרָאָה שׁוֹטֶה רָשָׁע וְגַס רוּחַ: י הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל־תְּהִי דָן יְחִידִי שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי אֶלָּא אֶחָד וְאַל־תֹּאמַר קַבְּלוּ דַעְתִּי שֶׁהֵם רַשָּׁאִים וְלֹא אָתָּה: יא רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל־הַמְקַיֵּם

וכו' דומה לזה אמרו במדבר רבה פ' י' דף ר"ט, הרוצה שיעשה הקב"ה שלא יבואו לידי חטא, הוא רץ למצוה קלה שתביאנו לחמורה. שמצוה גוררת מצוה, בדברים רבה פ' ו' כי תצא עבירה יותר ח"ל, כן אמרו אומר מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, כיצד? כתיב למעלה כי תצא למלחמה וגו' וראית בשביה וגו' אמר הקב"ה אע"פ שאמרתי אותה לך התרתי לך ותגלח את ראשה ועשתה את צפרניה כדי שלא תטלה מן בעיניך ותשליך אותה, ואם לא עשית כן, מה כתיב אחריו, כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, מתוך כך כי יהיה לאיש חטא משפט מות, הוי עבירה גוררת עבירה. ומצוה גוררת מצוה מנין? מצוה כי יקרא קן צפור, ומתוך כך כי תבנה בית חדש, מתוך כך לא תזרע כרמך כלאים, מתוך כך לא תחרוש בשור ובחמור יחדו, מתוך כך גדילים תעשה לך, הוי מצוה גוררת מצוה. (ג) לכל אדם, לבזות אדם. מפליג, מרחיק, ר"ל לא תאמר רחוק הוא מהיות דבר זה. (ד) ר' לויטס איש יבנה, נזכר גם בפרקי ר"א פ' כ"ג וע"ש. שתקות אנוש רמה, פירוש תקוה לאדם, וכן תקות רשעים עברה (משלי י', כ"ח) שמבררם תקוה לרשעים. (ה) בסתר, ר"ל שאין י' בני אדם יחד שרואים מעשיו שכל שאין י' בני אדם רואים נקרא בסתר, סנהדרין ע"ד ע"ב. נפרעים ממנו בגלוי, סוטה דף ג'. אחד בשוגג אחד במזיד, כן גורס רע"ב ודלא כפירוש רא"ש. (ו) רבי ישמעאל, נוסחאות מחולפות יש בזה, כי בגמ' כ"י גורס רבי ישמעאל בנו אומר וכן הוא גם במשניות וא"כ הוא ר' ישמעאל בן ר' יוחנן בן ברוקה וכן הוא בבריתא במכות דר"נ פ' כ"ז וכן כתב פירושין דף ל"ט ע"ב. ובסדורי רע"ב ורש"י גם במחזור אשכנזיק ומחזור רומי ר' ישמעאל אומר וכן הגרסה בגמרא ובמדרש שמואל. ובמקצת סדורי הדפוס ר' ישמעאל בר רבי יוסי אומר והוא טעות כי למשנה משנה ט' היא שאמרה בר ר' יוסי, אבל משנה זו שלמעלה שמה לבן יוחנן בן ברוקה היא. על מנת לעשות, כי לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה. לשמור, עיין תוספות י"ט. (ז) במשניות גם כ"י ובמחזור רפ"ג ובמחזור רומי הגרס: ר' צדוק אומר אל תעשה עטרה וכו' ואני הגרתי איננו שם ודלא מדרש שמואל. אל תעשה, את התורה. וי"ס תעשם ר"ל את דברי תורה וכן הוא בנדרים ס"ב. וע"ש. קרדם בן נקודו כי בכנוי ובכרוי היא קרדום (ז"א י"ג כ') קרדומות (תהלים ע"ד ס'). לחפור בה, להיות עובד בה, וכמו שגורס שם בנדרים, ר"ל לא תלמוד תורה כדי להתפרנס על ידה. כל הנהנה, כמו וכמחזור אשכנזיק כל האוכל הנאות, וכן במדרש שמואל, והגירך ערך את גירס „חלף. הא כל הגאות" וכן הוא בסדורי רפ"ב ורפ"ג ובמחזור רומא. (ח) וכל המחלל וגו' במדבר רבה פ' ח' דף רכ"ח גורס וכל המבזה את התורה גופו מחולל על הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובזי יקלו: (י) אלא אחד, הקב"ה. שהם רשאים,

אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּמָהּ מֵעֹשֶׁר וְכָל־הַמְבַטֵּל אֶת־הַתּוֹרָה מֵעֹשֶׁר סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעֹנִי:
יב רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, הֱוֵה מְמַעֵט בְּעֵסֶק וַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וֶהֱוֵה שְׁפַל־רוּחַ בִּפְנֵי כָל־אָדָם וְאִם־בָּטַלְתָּ מִן־הַתּוֹרָה יֶשׁ־לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדְּךָ וְאִם־עָמַלְתָּ בַתּוֹרָה יֶשׁ־לוֹ שָׂכָר הַרְבֵּה לִתֶּן־לָךְ:
יג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֶה לּוֹ פְּרַקְלִיט אֶחָד וְהָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת קוֹנֶה לּוֹ קַטֵּגוֹר אֶחָד, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִיס בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת:
יד רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, כָּל־כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם:
טו רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־שַׁמּוּעַ אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ וּכְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּךְ וּמוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם:
טז רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֱוֵה זָהִיר בְּתַלְמוּד שֶׁשִּׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן:
יז רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה כְתָרִים הֵן כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהֻנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת וְכֶתֶר שֵׁם טוֹב עוֹלֶה עַל גַּבֵּיהֶן:
יח רַבִּי נְהוֹרַי אוֹמֵר, הֱוֵה גוֹלֶה לִמְקוֹם תּוֹרָה וְאַל־תֹּאמַר שֶׁהִיא תָבוֹא אַחֲרֶיךָ שֶׁחֲבֵרֶיךָ יְקַיְּמוּהָ בְיָדֶךָ וְאֶל־בִּינָתְךָ אַל־תִּשָּׁעֵן:
יט רַבִּי יַנַּי אוֹמֵר, אֵין בְּיָדֵינוּ לֹא מִשַּׁלְוַת הָרְשָׁעִים וְאַף לֹא מִיִּסּוּרֵי הַצַּדִּיקִים:
כ רַבִּי מַתְיָה בֶּן־חָרָשׁ אוֹמֵר, הֱוֵה מַקְדִּים בִּשְׁלוֹם כָּל־אָדָם וֶהֱוֵה זָנָב לָאֲרָיוֹת וְאַל־תְּהִי רֹאשׁ לַשְּׁעָלִים:
כא רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר, הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא הַתְקֵן עַצְמְךָ בִּפְרוֹזְדוֹר כְּדֵי

שיהיה הרשות להם לקבל דשחק או להרבה. פי שניתן לו הרשות לדבר נקרא רשאי, כמו אתה רשאי לשתוק (ספרי דברים פיסקא לא תכירו פנים) והכתוב מטעו הוא רשאים, וכן זמי נקאים. (יב) בעסק, כדרך ארץ ומשא ומתן. בטלים, כבנין הקל כמו ובטלו הטוחנות (קהלת י"ב, ג') והפעל עומד הוא וכן כתב הרא"ך. יש לו להקב"ה, ובס"א ואם עמלת בתורה שכר הרבה יתן לך. (יג) פרקליט, מליץ יושר. מלאך מליץ תרגומו מלאכא פרקליטא (איוב ל"ג, כ"ג) ודפס כ"כ דף י'. קטיגור, מגיד רשעה ומלמד חובה, אנקלאגער. כתרים, תרים כל' תריס מגן וכסה, סיור, אנכי מגן לך ת"י תריס לך (בראשית ט"ו, א') מגן גבורים ת"י תריסי גבריא (ש"ב מ' כ"א) ונושא הצנה ת"י ונטל תריסא (ש"א י"ז, ז') וכן בכלים רבה פ' כ"ד שלשה תריסין הם, תריס הכפוף. וניקוד הרי"ש בלרי בסדור רפ"ו וכן ניקוד בכל מקום בתרגום וכן בהגל המקראות והוא בשקל כתב ושכ ועיר. (יד) הסנדלר, רלען סעושה סנדלים, שוהמאכער. (טו) חביב עליך כשלך, בערוך ערך כבד גורס „חביב עליך ככבוד חברך", אבל רש"י לשבות י"ז, ט' גורס כבספרינו. (יז), רבי שמעון אומר, שלשה וגו' הוא ר' שמעון בן יוחאי כדאיתא בשמות רבה פ' ל"ד וקהלת רבה דף ק'. וכתר שם טוב עולה על גביהן פירש ר' עובדיה ספורנו, הג' כתרים הם רק כתרים לזוכים נהם כאשר יהיה כתר שם טוב עולה על גביהן ולא בזולתן אחר. (יח) רבי נהוראי, ראה שבת קמ"ז, ע"ב. ויוחסין דף מ', ע"ב ודף ס"ד. (יט) אין בידנו, ר"ל לא נוכל להבין סוד הדבר. וראה תויוטא פ' כי תשא סוף פסקא הגולה פירושו. (כ) רבי מתתיה, כן הוא בנוסחות רומא גם במדרש שמואל. אבל בכ"י ושאר סדורים כתוב מתיא וכן בשאביות ובגמרא ברוב המקומות כגון אלא מתיא בן חרש (יומא, פ"ג) מתיא בן חרש אומר (שם פ"ג) אלעזר בן מתיא (פסחים ע"ם סוטה ל"ד קדושין ל"ב) יוחנן בן מתיא (ב"מ רצו פ' ז') יהושע בן מתיא (עדיות פ' ג') וכן במשנה א' פרק ג' דיומא מתיא בן שמואל כפי נוסח בגמרא, ותמנה במשנת המשניות שם גם בשקלים פ' ה' משנה א' מתתיה. ונראה כי קראו מתיא ת"ו בפירק ודגוש לסורות על חסרון ת"ו אחרת ובמלואו הוא מתתיה כמו במקרא (דה"א כ"ה, כ"א) וראה אבן העזר ס' קכ"ט סעיף כ"ד. והם מתתיה בן חרש קבע ישיבתו ברומי (יומא נ"ג, ב'. ופ"ו. ומעילה י"ז, ב'), ובמדרש ילקוט פ' ויחי (ס' קמ"א) מובא המעשה שהיה לו עם השטן. חָרָשׁ בן נקוד שם זה בדה"א פ', ט"ו. לאריות, כנוי הוא לאנשים הגונים והשובים. לשועלים, כנוי לאנשים ריקים ופוחזים. (כא) לפרוזדור, בית השער.

שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין: כב הוּא הָיָה אוֹמֵר, יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל־חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְיָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל־קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל־חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה: כג רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אַל תְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ וְאַל־תְּנַחֲמֶנּוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּתוֹ מֻטָּל לְפָנָיו וְאַל תִּשְׁאַל לוֹ בִּשְׁעַת נִדְרוֹ וְאַל־תִּשְׁתַּדֵּל לִרְאוֹתוֹ בִּשְׁעַת קַלְקָלָתוֹ: כד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן אוֹמֵר, בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל־תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל־יָגֵל לִבֶּךָ. פֶּן־יִרְאֶה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו וְהֵשִׁיב מֵעָלָיו אַפּוֹ: כה אֱלִישָׁע בֶּן־אֲבוּיָה אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד יֶלֶד לְמָה הוּא דוֹמֶה. לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל־נְיָר חָדָשׁ וְהַלּוֹמֵד זָקֵן לְמָה הוּא דוֹמֶה לִדְיוֹ כְּתוּבָה עַל־נְיָר מָחוּק: כו רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר הַבַּבְלִי אוֹמֵר, הַלּוֹמֵד מִן־הַקְּטַנִּים לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאוֹכֵל עֲנָבִים קֵהוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ וְהַלּוֹמֵד מִן־הַזְּקֵנִים לְמָה הוּא דוֹמֶה לְאוֹכֵל עֲנָבִים בְּשׁוּלוֹת וְשׁוֹתֶה יַיִן יָשָׁן: כז רַבִּי (מאיר) אוֹמֵר, אַל־תִּסְתַּכֵּל בְּקַנְקַן אֶלָּא בְּמָה שֶׁיֶּשׁ־בּוֹ. יֵשׁ קַנְקַן חָדָשׁ מָלֵא יָשָׁן וְיָשָׁן שֶׁאֲפִילוּ חָדָשׁ אֵין בּוֹ: כח רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אוֹמֵר, הַקִּנְאָה וְהַתַּאֲוָה וְהַכָּבוֹד מוֹצִיאִים אֶת־הָאָדָם מִן הָעוֹלָם: כט הוּא הָיָה אוֹמֵר, הַיִּלּוֹדִים לָמוּת וְהַמֵּתִים לְהֶחָיוֹת וְהַחַיִּים לִדּוֹן לֵידַע וּלְהוֹדִיעַ וּלְהִוָּדַע שֶׁהוּא אֵל הוּא הַיּוֹצֵר הוּא הַבּוֹרֵא הוּא הַמֵּבִין הוּא הַדַּיָּן הוּא הָעֵד הוּא בַּעַל דִּין הוּא עָתִיד לָדוּן בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵין לְפָנָיו לֹא עַוְלָה וְלֹא שִׁכְחָה וְלֹא מַשּׂוֹא פָנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד וְדַע שֶׁהַכֹּל לְפִי הַחֶשְׁבּוֹן וְאַל־יַבְטִיחֲךָ יִצְרְךָ שֶׁהַשְּׁאוֹל בֵּית מָנוֹס לָךְ

והרד"ק בפירושו לש"ב ז׳, ז׳ כתב כי בית הנשיאות הוא פרוזדור בסמ"ך. לטרקלין, חדר גדול לשבת אדם, ושלחן, והכ"כ דף ל"ח, ע"כ נקרא שמו גדול. מכל חיי העולם הבא, כי אז ישלם לאדם כפי מעשיו ולא יוכל עוד לתקנם. קורת רוח, על׳ נתקררה דעתו, (פסחים קי"ח יבמות מ"ג), ר"ל שמחה ושובע רוחני, ומשקלו כמשקל חקות יצאים אלא שהקו"ף בחולם במקום הרי"ש. (כג) אל תרצה, ברכות ז׳, ע"ב. תנחמנו בן הוא בכל ס"י וכן גורס גם הערוך. תשתדל, הערוך בערך שדל גורס תשתדל, אבל בערך אל גורס תשפול בלע"ד כמו בנוסחתנו. (כד) שמואל הקטן וכו׳ בכ"י אין כאן מקום מאמר זו אלא בפרק ה׳ אחר משנת יהודה בן תימא. בנפל אויבך, פסוק הוא במשלי כ"ד, י"ז. והיה רגיל שמואל הקטן להוכיח בו את בני אדם. (כה) הלומד ילד וכו׳ וכן אמר החכם, נקודת החכמה בימי הנערות כפתוח על האבן ונקודת החכמה בימי הזקנה כפתוח על החול (מבחר הפנינים שער ה׳). (כו) כפר הבבלי, שם מקום וכן נמצא בעדיות פ׳ ו׳ בסוגיא בן אליעזר איש כפר הבבלי. קהות, שלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את השינים, ובכ"י אחד גורס קהיות בכ"ף. יין מגתו, שעדיין עוד מעורבים בו. (כז) רבי מאיר אומר, בכל ס"י גם בשאילתות ובמחזור הגרסה רבי אומר. יש קנקן חדש שמלא ישן, ויש ישן שאפילו וכו׳ כן גירסת סדור רס"ג. ונמצא לאבן חסדאי מאמר דומה למאמר זה הס׳ בן המלך והנזיר שער ו׳, לא כל מתי זקנים לתפארת, לא כל בני נעורה למגערת, כמה נערים נשמרו מרע, כמה זקנים הם במשחית. (כח) והכבוד, הרדיפה אחר הכבוד, שתרבותו. (כט) להחיות, כן בכל ס"י, וקשה כאן לפי הקריאה המורגלת בהפעיל כי הטוען מבנה שהמתים הם לחיות את אחרים, והנה שם בו בעל תי"ט ונדחק ליישב הדוחק. ורנ"ב ורי"ם קמו ומחקו הס"א וכתבו לחיות, אבל אין זאת הדרך להעלם מן הלשון. והאמת אין מן הצורך להסיר הה"א מן המלה רק כנקודים בנפעל להחיות, דוגמת להראות להעשות, ועולם בזה הכוונה יפה ר"ל המתים יוכרו להיות לעתיד לבוא. ומשנת רי"ם שלא נמצא ארץ היה בנפעל במקרא משנת הכל היא, כי הרבה תבות במשנה שלא נמצא בניינם במקרא, כגון נגמר (תרומות פ׳ א׳) נכנס (שם פ׳ ה׳) נידר ונידב (שקלים פ׳ א׳) ניתנה (ר"ה כ"ז, ב׳) התקין (ר"ה כ"ט, ב׳) נפטרו (סוטה ע"ה, ב׳) נשרפה (שם ע"ז) ורבים כהם. לידע, רמה בקידוש לשלש תבות.

שֶׁעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹצָר וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה נוֹלָד וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק חמישי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

א בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר וַהֲלֹא בְּמַאֲמָר אֶחָד יָכוֹל לְהִבָּרְאוֹת אֶלָּא לְהִפָּרַע מִן־הָרְשָׁעִים שֶׁמְּאַבְּדִים אֶת־הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים שֶׁמְּקַיְּמִים אֶת־הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת: ב עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מֵאָדָם וְעַד נֹחַ לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל־הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִים לְפָנָיו עַד שֶׁהֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת־מֵי הַמַּבּוּל: ג עֲשָׂרָה דוֹרוֹת מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה אֶרֶךְ אַפַּיִם לְפָנָיו שֶׁכָּל־הַדּוֹרוֹת הָיוּ מַכְעִיסִים לְפָנָיו עַד שֶׁבָּא אַבְרָהָם אָבִינוּ וְקִבֵּל עָלָיו שְׂכַר כֻּלָּם: ד עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִתְנַסָּה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם לְהוֹדִיעַ כַּמָּה חִבָּתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ: ה עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וַעֲשָׂרָה עַל הַיָּם: ו עֶשֶׂר מַכּוֹת הֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּמִצְרַיִם וְעֶשֶׂר עַל הַיָּם: ז עֲשָׂרָה נִסְיוֹנוֹת נִסּוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶת־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּמִּדְבָּר

אתה נוצר, בתנחומא פ' פקודי גורס שעל כרחך נוצרת ועל כרחך נולדת ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה עתיד ליתן וכו'. לאו, כן דרך המשנה לומר במקום לאמת, וכמו דתנן בדי לאו גרסה (שבת ע"ח, ב') וכן אמרו לאו במקום לאמת (דמאי פ' ד' משנה ו').

בעשרה מאמרות נברא העולם, בגמרא ר"ה דף ל"ב ומגלה כ"א ע"ב אמרו ט' פעמים כתוב ויאמר אלהים בבריאת העולם, ובלא בראשית גם כן כמאמר חשוב. אמנם בפרקי ר' אליעזר פ' ג' מונה והולך ח' ויאמר אלהים שבמעשה בראשית ולעשירי מונה ויאמר אלהים לא טוב היות האדם לבדו, וגם מונים באופן אחר בב"ר פרשה י"ז. וראה גם במס' חגיגה דף י"ב, ע"א. ומה תלמוד לומר, מה לימוד יש לומר בזה, ר"ל מה יש לנו להודיע בזה. ובב"ק דף ק"ד, ב' יש תלמוד קאמר וכו'. (ב) מכעיסים לפניו, כן הוא בסדור רס"ג וכן גורס בעל מדרש שמואל. (ג) וקבל עליו שכר כלם, השכר שהיה ראוי לכולן אילו היו צדיקים קבל אברהם על עצמו, שנטל חלקו וחלקם (רש"י). (ד) נסיונות, נקדו נקיון והוא כמשקל זדון וקרבנות. והי' נסיונות הנה הרמב"ם כי אלה הם א') לך לך מארצך, ב') ויהי רעב בארץ, ג') בהלקח שרה לפרעה, ד') מלחמתו בד' מלכים, ה') לקיחתו הגר לאשה אחר שנואש מהוליד משרה, ו') המילה, ז') הלקח שרה לאבימלך, ח') גרוש הגר, ט') הרחקת בנו ישמעאל, י') עקדת יצחק. ובפרקי ר"א פ' כ"ו ואילך מנויים באופן אחר, וראה ג"כ מדרש תהלים מזמור י"ח ואבות דר"נ פ' ל"ג וסלוק של יוצר ב' דר"ה. (ה) ועשרה על הים, פירש הרמב"ם א') בקיעת המים, ב') שנעשה להם הים כמין אהל, ג') שארצו נתקשה, ד') שקרקעית הים שדרכו בו המצריים נתלחלח ונעשה חומר וטיט, ה') שנבקעו לישראל דרכים רבים לי"ב שבטים. ו') שנקפאו המים ונתקשו כאבנים, ז') שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות רבות מסודרות כאבני הבנין, ח') שקפאו המים כספיר וזכוכית עד שראו השבטים אלו את אלו בעברם בהם, ט') שהיו נובעים מהם מים מתוקים והיו שותים אותם, י') שלאחר ששתו מהם די ספוקם לא היו יורדים הנשאר לארץ אלא היו נקפאים ונעשו ערמות. וראה בילקוט בשלח רמז רל"ג ובסוף חבקוק. (ו) ועשרה על הים, פירש רש"י ע"פ המכילתא שהם י' נפילות שבשירה, רמה בים, ירה בים, טבעו בים

שֶׁנֶּאֱמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ח עֲשָׂרָה נִסִּים נַעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ · לֹא הִפִּילָה אִשָּׁה מֵרֵיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ. וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשַׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם. וְלֹא נִרְאָה זְבוּב בְּבֵית הַמַּטְבְּחַיִם. וְלֹא אֵרַע קֶרִי לְכֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים. וְלֹא כִבּוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל־עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה. וְלֹא נִצְּחָה הָרוּחַ אֶת־עַמּוּד הֶעָשָׁן. וְלֹא נִמְצָא פְסוּל בָּעֹמֶר וּבִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים. עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים. וְלֹא הִזִּיק נָחָשׁ וְעַקְרָב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם. וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שֶׁאָלִין בִּירוּשָׁלָיִם: ט עֲשָׂרָה דְבָרִים נִבְרְאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְאֵלּוּ הֵן · פִּי הָאָרֶץ פִּי הַבְּאֵר פִּי הָאָתוֹן הַקֶּשֶׁת וְהַמָּן וְהַמַּטֶּה וְהַשָּׁמִיר הַכְּתָב וְהַמִּכְתָּב וְהַלֻּחוֹת · וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף הַמַּזִּיקִין וּקְבוּרָתוֹ שֶׁל־מֹשֶׁה וְאֵילוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף צְבָת בִּצְבָת עֲשׂוּיָה: י שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם וְשִׁבְעָה בְּחָכָם · חָכָם אֵינוֹ מְדַבֵּר לִפְנֵי מִי שֶׁגָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה (וּבְמִנְיָן). וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹךְ דִּבְרֵי חֲבֵרוֹ. וְאֵינוֹ נִבְהָל לְהָשִׁיב. שׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה. וְאוֹמֵר עַל־רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן וְעַל־אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן. וְעַל מַה־שֶּׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמָעְתִּי. וּמוֹדֶה עַל־הָאֱמֶת. וְחִלּוּפֵיהֶם בְּגֹלֶם: יא שִׁבְעָה מִינֵי פֻרְעָנִיּוֹת בָּאִים לָעוֹלָם עַל־שִׁבְעָה גוּפֵי

סוף, תהומות יכסיומו, ירדו במצולות, פרעה טבע, תהום קפאו, יאכלמו כקש, כסמו ים, צללו כעופרת. (ז) שנאמר במדבר י״ד, כ״ב. עשר פעמים פירש הרמב״ם שהם א׳) על ים סוף (שמות י״ד, י״א, כ׳) במרה (שם ט״ו, כ״ד), ג׳) במדבר סין (ט״ז, ב׳), ד׳) שהותירו מן המן (ט״ז, כ׳), ה׳) שיצאו ללקוט מן בשבת (ט״ז, כ״ז), ו׳) ברפידים (י״ז, ב׳), ז׳) במעשה העגל, ח׳) בתבערה (במדבר י״א, א׳), ט׳) בקברות התאוה (שם י״א, ד׳), י׳) במרגלים (י״ד, ב׳). ורבה אבות דר׳ נתן פרק ל״ד ובגמ׳ ערכין דף ט״ו ומדרש תהלים מזמור ל״ה. (ח) ולא הסריח, ס״א ולא התליע. המטבחים, מגזרת הכינו לבניו מטבח (ישעי׳ י״ד, כ״א), בל״א שלאכטהויז. ארע ל׳ מקרה ופגישה, וכן נקודו בפיעל. ולא ארע קרי לכ״ג ביוה״כ, ר״ל בזמן בה״מ הראשון, כי בבה״מ שני נעשה יוסף בן אילם מציפורי שאירע לו קרי ביוה״כ כדאיתא בירושלמי הוריות פ׳ ג׳ ובבלי יומא י״ב ע״ב. ולא כבו וגו׳ ולא נצחה וגו׳ אלו השנים הדברים אינם בשנה כפי שהביאתה בגמרא יומא כ״א, ורבה תוספות י״ט. את עמוד העשן, שהיה מתמר ועולה. צפופים, כדחוקים זה אצל זה, רווחים, שלא היה אחד מהם דוחק את חברו. ובמדרש ב״ר פ׳ ה׳ ויקרא רבה סוף פ׳ י׳ וקהלת רבה דף פ״ד אמרו חז״ל שהיו ד׳ אמות ריוח בין כל אחד ואחד והמה שבל לד, כדי שלא ישמע שומע אחד תפלתו של חברו ויבוש. (ט) עשרה דברים וכו׳ ורבה פסחים דף נ״ד שהם נמנים באופן אחר גם בירושלמי לבמדבר כ״ב, כ״ח שהם הגרסה שוב בענין אחר, גם במכילתא פ׳ בשלח פסוק עד אנה מאנתם שהם שוה הגרסה מזונה מגרסאות האחרות. וקשה מכולם כי בפרקי ר׳ אליעזר פ׳ ג׳ אמר שמונה דברים נבראו ביום שני. ואלו הן הבאר והמן והמטה והקשת והכתב והמכתב והכתובות והמזיקין עכ״ל ואח״כ בפרק י״ט מביא הוא בעצמו עשרה דברים נבראו בע״ש וכו׳ הכל כמו שאתנו וצ״ע. פי הארץ, במדבר ט״ז, ל״ב. פי הבאר שמות י״ז, ו׳. פי האתון במדבר כ״ב, כ״ח. הקשת, בראשית ט׳ י״ג. והמטה שמות ד׳, י״ז. והשמיר, אבן קטן כשין תולעת שהיו מראים אותו על האבנים וכן בנקבות מיליכן ובו פתחו אבני האפוד והחשן ובו בקעו את האבנים בבנין בה״מ כדאיתא בסוטה מ״ח ע״ב וגיטין דף ס״ח וילקוט מלכים רמז קפ״ב. הכתב, לורות האותיות. והמכתב כן גורס רש״י ורבנו אפרים ואברבנאל וכן כתב בכדיא ר׳ מתתיה היצהרי שכן הנקוד בפי״ס כמחם ולרי תמת התי״ו וכן נקוד בש״ת, והוא כמו והפרש שכתב בו חקיקת הלוחות. ונמצא הנה זו ג״כ בגמרא לצורות על הפרש כמו המוקדם והמכתב (קדושין כ״א ע״ב) שהתנה גללא בוא (ע״ז כ״ב ע״ב) ורבה רש״י לפסחים נ״ד. המזיקין, השדים. ואילו של אברהם אבינו, בראשית כ״ב, י״ג. ובפרקי ר״א פ׳ י״ט גורס ואילו של יצחק. צבת, מלקחיים שנהגע. (י) שבעה דברים, אחר שהשלים סדר מספר העשרה מתחיל בסדר מספר שבעה ואח״כ בסדר ארבעה. בגלם מל׳ גלמי ראו עיניך (תהלים קל״ט, ט״ז) והוא גוף שלא נגמרה יצירתו, וכן כלים שלא נגמרה מלאכתן קרויים גולמי עץ, והשאלנו בתנה לצורות על אדם חסר בינה, שאומנו. ובמנין, אינו גורס רש״י גם הרמב״ם לא גרס לו.

עֲבֵרָה: מִקְצָתָם מְעַשְּׂרִים וּמִקְצָתָם אֵינָם מְעַשְּׂרִים רָעָב שֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא מִקְצָתָם רְעֵבִים וּמִקְצָתָם שְׂבֵעִים: גָּמְרוּ שֶׁלֹּא לְעַשֵּׂר רָעָב שֶׁל־מְהוּמָה וְשֶׁל־בַּצֹּרֶת בָּא: וְשֶׁלֹּא לִטּוֹל אֶת־הַחַלָּה רָעָב שֶׁל־כְּלָיָה בָּא: דֶּבֶר בָּא לָעוֹלָם עַל־מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין וְעַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית: חֶרֶב בָּאָה לָעוֹלָם עַל־עִנּוּי הַדִּין וְעַל־עִוּוּת הַדִּין וְעַל־הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה: חַיָּה רָעָה בָּאָה לָעוֹלָם עַל־שְׁבוּעַת שָׁוְא וְעַל־חִלּוּל הַשֵּׁם: גָּלוּת בָּאָה לָעוֹלָם עַל־עוֹבְדֵי אֱלִילִים וְעַל־גִּלּוּי עֲרָיוֹת וְעַל־שְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל־שְׁמִטַּת הָאָרֶץ: יב בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים הַדֶּבֶר מִתְרַבֶּה. בָּרְבִיעִית וּבַשְּׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: בָּרְבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית. בַּשְּׁבִיעִית מִפְּנֵי מַעְשַׂר עָנִי שֶׁבַּשִּׁשִּׁית. בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִפְּנֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. בְּמוֹצָאֵי הֶחָג שֶׁבְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה מִפְּנֵי גֶזֶל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בָּאָדָם. הָאוֹמֵר שֶׁלִּי שֶׁלִּי וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ זוֹ מִדָּה בֵינוֹנִית וְיֵשׁ אוֹמְרִים זוֹ מִדַּת סְדוֹם. שֶׁלִּי שֶׁלָּךְ וְשֶׁלְּךָ שֶׁלִּי עַם הָאָרֶץ. שֶׁלִּי (שֶׁלָּךְ) וְשֶׁלְּךָ שֶׁלָּךְ חָסִיד. שֶׁלָּךְ (שֶׁלִּי) וְשֶׁלִּי שֶׁלִּי רָשָׁע: יד אַרְבַּע מִדּוֹת בְּדֵעוֹת. נוֹחַ לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִכְעוֹס וְנוֹחַ לִרְצוֹת חָסִיד. נוֹחַ לִכְעוֹס וְקָשֶׁה לִרְצוֹת רָשָׁע: טו אַרְבַּע מִדּוֹת בַּתַּלְמִידִים. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִּשְׂכָרוֹ. מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וְקָשֶׁה לְאַבֵּד זוֹ חֵלֶק טוֹב. קָשֶׁה לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד זוֹ חֵלֶק רָע: טז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה. הָרוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁל־אֲחֵרִים. יִתְּנוּ אֲחֵרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן עֵינוֹ רָעָה בְּשֶׁלּוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אֲחֵרִים חָסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ אֲחֵרִים רָשָׁע: יז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ. הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה שְׂכַר הֲלִיכָה בְּיָדוֹ. עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ שְׂכַר מַעֲשֶׂה בְּיָדוֹ. הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה חָסִיד. לֹא הוֹלֵךְ וְלֹא עוֹשֶׂה רָשָׁע: יח אַרְבַּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבִים לִפְנֵי חֲכָמִים. סְפוֹג וּמַשְׁפֵּךְ מְשַׁמֶּרֶת וְנָפָה. סְפוֹג שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת־הַכֹּל. וּמַשְׁפֵּךְ שֶׁמַּכְנִיס בְּזוֹ וּמוֹצִיא

(יא) רעב של בצרת, שהגשמים מועטים ומתוך כך מתיקר השער עד שמקצת בני אדם רעבים. ובשבת דף ל"ב ע"ב עון בטול תרומות ומעשרות שמים נעצרין וכו'. מהומה, שאוכלים ואינם שבעים (רע"ב). ובב"ר פ' ס', ביומי אליהו רעב של בצרת היה, ביומי אלישע רעב של מהומה היה. של כליה, שהם מתים ברעב. חרב באה, ראה שבת דף קל"ג. ענוי הדין, אם הדיינים לאחר שיודעים הדין מאחרים אותו. עוות הדין, שמקבלים שחד ומעוותים את הדין. גלות באה לעולם, במדבר רבה פרק ז' דף רכ"ה מבואר הענין. (יב) ברביעית בשנה ברביעית של שמטה. ובשביעית, היא שנת השמטה. החג, חג הסוכות. (יג) שלי שלך ושלך שלך חסיד, בסדור רס"ג שלי ושלך שלך חסיד, וכן גורס הרמב"ן בשם משניות מדויקות. (יד) לרצות כמו הקל בזו ותרצני (בראשית ל"ג, י') וכעס, להיות רוגז ומוכח את מי שהיה כועס עליו. (טו) לאבד, לשכוח מה שלמד. (יז) ואינו עושה, שאין לומד דבר רק שומע מאחרים. (יח) ספוג, פירוש, יש מהם שהם כספוג כל"א שוואם. ומשפך, טריכטער. משמרת, זייהע. נפה, זיעבע. וראה אבות דר' נתן פרק מ'.

בְּזוֹ. מְשַׁמֶּרֶת שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת־הַיַּיִן וְקוֹלֶטֶת אֶת־הַשְּׁמָרִים. וְנָפָה שֶׁמּוֹצִיאָה אֶת־
הַקֶּמַח וְקוֹלֶטֶת אֶת־הַסֹּלֶת: יט כָּל־אַהֲבָה שֶׁהִיא־תְלוּיָה בְדָבָר בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה
אַהֲבָה. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר אֵינָהּ בְּטֵלָה לְעוֹלָם. אֵיזוֹ הִיא אַהֲבָה שֶׁהִיא־
תְלוּיָה בְדָבָר זוֹ אַהֲבַת אַמְנוֹן וְתָמָר. וְשֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְדָבָר זוֹ אַהֲבַת דָּוִד
וִיהוֹנָתָן: כ כָּל־מַחֲלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם
שָׁמַיִם אֵין סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם. אֵיזוֹ הִיא מַחֲלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחֲלֹקֶת
הִלֵּל וְשַׁמַּי. וְשֶׁאֵינָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם זוֹ מַחֲלֹקֶת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: כא כָּל־הַמְזַכֶּה
אֶת־הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל־יָדוֹ וְכָל־הַמַּחֲטִיא אֶת־הָרַבִּים אֵין־מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ
לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מֹשֶׁה זָכָה וְזִכָּה אֶת־הָרַבִּים זְכוּת הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
צִדְקַת יְיָ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל. יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט חָטָא וְהֶחֱטִיא אֶת־
הָרַבִּים חֵטְא הָרַבִּים תָּלוּי בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר חָטָא וַאֲשֶׁר
הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל: כב כָּל־מִי שֶׁיֶּשׁ־בּוֹ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים הַלָּלוּ הוּא מִתַּלְמִידָיו
שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ. וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֲחֵרִים הוּא מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם
הָרָשָׁע. עַיִן טוֹבָה וְרוּחַ נְמוּכָה וְנֶפֶשׁ שְׁפָלָה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ.
עַיִן רָעָה וְרוּחַ גְּבוֹהָה וְנֶפֶשׁ רְחָבָה מִתַּלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם הָרָשָׁע. מַה בֵּין
תַּלְמִידָיו שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם הָרָשָׁע תַּלְמִידָיו שֶׁל־
אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכְלִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחֲלִים הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר לְהַנְחִיל
אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא. תַּלְמִידָיו שֶׁל־בִּלְעָם הָרָשָׁע יוֹרְשִׁים גֵּי־הִנֹּם
וְיוֹרְדִים לִבְאֵר שַׁחַת שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים
וּמִרְמָה לֹא־יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ: כג יְהוּדָה בֶּן־תֵּימָא אוֹמֵר. הֱוֵה עַז

וקולטת את הסלת, פירש רש"י נפה שמוציאה את הקמח שעושים כרימים של גרוסות לצורך סולת למנחות, שאותו קמח שנופל מן הנפה נקרא אבק של מנחות וגרוע הוא ופסול אבל מה שנשאר בנפה שנקרא קליפתן מפני שלתתן במים מחזיר וטוחנין אותם עם אותן גריסין של חטים שנשארו בנפה ומוציאין מהן סלת נקיה, והוא דרכו של חכם שמחזיק בעיקר ומניח את הטפל עכ"ל. וראיתי פירוש שפירש השעורים הטמונים מתחת נפה נקראים סלת בל' ערבי. (יח) אהבת אמנון ותמר, בתנא דבי אליהו פ' כ"ח גורס ,,איזו היא אהבה שהיא תלויה בדבר זו אהבת בלעם ובלק, ושאינה תלויה בדבר כגון אברהם יצחק ויעקב" וע"ש. סוף סוף אגרסה אמנון ותמר לא תתכן כי תמר לא אהבה את אמנון ויש להגיה אמנון לתמר. (כא) אין מספיקים בידו, וכן בגמ' שמחות פרק ח' וסוטה מ"ז, אך ביומא דף פ"ז גורס ,,כמעט אין מספיקין בידו וכו'. תלוי בו, מפירוש רש"י יוצא שגרס תלויה בו וכן עיקר. צדקת ה', דברים ל"ג, כ"א. על חטאות, מ"א ט"ו. ל'. (כב) הללו, ל' משנה הוא כמו האלה והם כלשון הכתוב, והוא הרבוי מן הלה שהוא נמצא הלו כמו הלה הניף (סנהדרין פ"ב ב') הלה אומר (שבועות פ"ג ב"מ דף ק') הלה מודה (שם דף קי"ג, ב') הלה אומר (נדרים פ"ג, פ"ח) הלה כותב (ע"ז מ"א). והלה עושה (מעשר שני פ' ג' ורש"ש תוספת י"ט). שפלה הס"א נקטן והוא תואר נקבה מן הזכר שפל כמו ושפלה איננה (ויקרא י"ג, כ"א) והגבה שפלה (יחזקאל י"ז, כ"ד). ונפש רחבה, ראה רש"י במדבר כ"ב י"ח. ובנ"א ונפש קצרה, ופירש רש"י כלומר כל מה שרואה לאחרים דומה עליו כשוי ואינו יכול לסבול את בני אדם, בל"א הוכפערטיגקייט. להנחיל, משלי ח', כ"א. ובדרש בסוף מס' עוקצין שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות כמנין תיבת יש. גי־הנם ב' מלין וכו"ן נחונם כל"ל כמו שנקרא (יהושע ט"ו, ח'). ואתה אלהים, תהלים נ"ה, כ"ד. (כג) יהודה בן תימא, בפסחים דף קי"ב גורס ר' יהודה בן תימא, גם בחגיגה דף י"ד מוזכר בתואר ר',

כַּנָּמֵר וְקַל כַּנֶּשֶׁר רָץ כַּצְּבִי וְגִבּוֹר כָּאֲרִי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שֶׁבַּשָּׁמָיִם: הוּא הָיָה אוֹמֵר, עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם וּבוֹשׁ פָּנִים לְגַן עֵדֶן: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: כב הוּא הָיָה אוֹמֵר, בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים לַמִּקְרָא בֶּן־עֶשֶׂר שָׁנִים לַמִּשְׁנָה בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לַמִּצְוֹת בֶּן־חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לַתַּלְמוּד בֶּן־שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לַחֻפָּה בֶּן־עֶשְׂרִים לִרְדּוֹף בֶּן־שְׁלֹשִׁים לַכֹּחַ בֶּן־אַרְבָּעִים לַבִּינָה בֶּן־חֲמִשִּׁים לָעֵצָה בֶּן־שִׁשִּׁים לְזִקְנָה בֶּן־שִׁבְעִים לְשֵׂיבָה בֶּן־שְׁמוֹנִים לִגְבוּרָה בֶּן־תִּשְׁעִים לָשׁוּחַ בֶּן־מֵאָה כְּאִלּוּ מֵת וְעָבַר וּבָטֵל מִן הָעוֹלָם: כג בֶּן־בַּג בַּג אוֹמֵר, הֲפָךְ־בַּהּ וַהֲפָךְ־בַּהּ דְּכֹלָּא בַהּ וּבַהּ תֶּחֱזֵא וְסִיב וּבְלֵה בַהּ וּמִנַּהּ לָא תְזוּעַ שֶׁאֵין לְךָ מִדָּה טוֹבָה הֵימֶנָּה: כד בֶּן־הֵא הֵא אוֹמֵר, לְפֻם צַעֲרָא אַגְרָא:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

פרק ששי.

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר. וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

שָׁנוּ חֲכָמִים בִּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה בָּרוּךְ שֶׁבָּחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: א רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כָּל־הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ זוֹכֶה לִדְבָרִים הַרְבֵּה וְלֹא עוֹד אֶלָּא

עז פנים לגיהנם, עיין פס' כלה. ובוש פנים, כן גורס רמב"ן וכן במחזור אשלוניק ורומא וכנ"ל והוא תואר כמכרו עז פנים, ובל"א חיין פערשעמט. אבל בשת פנים הוא שם המקרה בל"א פערשעמטהייט, כמו מי שאין לו בשת פנים (נדרים כ'). שיבנה בית המקדש, וכן הגירסא בסדורי רפ"ב ורפ"ו, אף במשניות גם בכ"י ובמחזורי אשלוניק ורומא הגירסא שתבנה עירך במהרה וכו'. (כב) הוא היה אומר, בכ"י נמצא פה משנת שמואל הקטן אומר בנפול וכו' המועתקת למעלה בפרק ד' סמן כ"ד, ואח"כ בא בן בג בג אומר, ואח"כ בן הא הא, ואח"כ הוא היה אומר בן חמש וכו' ובסדור רפ"ו ובמחזור אשלוניק עומד ג"כ בן בג בג אומר וגו' בן הא הא אומר וגו' קודם משנת הוא היה אומר בן חמש, והנה לגירסא זו בן הא הא הוא שאמר משנת בן חמש שנים. ובסדור רפ"ב ובכ"י אחר הובא פה בן בג בג אומר, בן הא הא, ואח"כ שמואל הקטן אומר בנפול, ואח"כ הוא היה אומר בן חמש וכו' ולפי זה לשמואל הקטן משנת בן חמש, ורמז במדרש שמואל. לגמרא, כן נוסח רוב סדורינו, אכן בספרי המשניות הנוספא לתלמוד וכן הוא בסדורי רפ"ב ורפ"ו, והענין אחד רק שזהו לשון הקדש וזהו ל' ארמי, והטוב כאן בשם זה הספרות והטעמים שהיו התנאים המאחרים מדקדקים בדברי הראשונים לפרשם, ורמז רש"י בסוכה דף כ"ח ובבא מציעא דף ל"ג. בן שמונה עשרה לחפה, ורמז לו בגימטריא, והו"א אשה בבתוליה יקח. לרדוף, אחר מזונותיו, לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה צריך לחזור אחר פרנסת ביתו. פירוש אחר, שרודפין אותו מן השמים ומענישין אותו על מעשיו שאין בית דין שלמעלה מענישין פחות מבן כ'. לכח, כבמדבר רבה פ' ו', מבן שלשים וגו' שמכאן אמרו בן שלשים לכח. לגבורה, תהלים כ', י'. לשוח, שהולך שחוח וכפוף (כג) בן בג בג, כן נזכר ברוב המקומות בתלמוד כגון ערובין כ"ז, ע"ש פסחים דף כ"ו בכורות דף י"ב ערכין י"ג, ע"ב ומנחות מ"ט ע"ב. ובתהלים וויטא פ' י"ו גרס יוחנן בן בג בג וכן שמו בקדושין דף י', ע"ב. בה, בתורה תחזור ותחזור ותמצא בה כל מבוקשך, תחזא, תביט. וכ"מ תהוי. וסיב ובלה בה, ר"ל עד זקנה ושיבה תהגה בה. תזוע, לא תזוז ממנה. בן הא הא עיין תוספות חגיגה דף ט' ע"ב. לפום צערא אגרא, כפי רוב הצער שאדם סובל בלמוד התורה ועשיית המצוות כן יהיה שכרך מרובה.

שנו חכמים, פרק זה אינו מן המשניות של אבות, אלא ברייתא הוא ונקרא ג"כ פרק קנין התורה, וחברוהו אל מס' אבות בעבור שנוהגים לשנות מסכתא זו בין פסח לשבועות פרק אחד בכל שבת ויבוא לשבת הששית פרק זה אשר מאמריו ג"כ דברי מוסר הם ומספרים מעלת התורה ותלמודה. ותחלת פרק זה הוא

שֶׁכָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְּדַי הוּא לוֹ. נִקְרָא רֵעַ אָהוּב אוֹהֵב אֶת־הַמָּקוֹם אוֹהֵב אֶת־הַבְּרִיּוֹת וּמַלְבַּשְׁתּוֹ עֲנָוָה וְיִרְאָה וּמַכְשַׁרְתּוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק חָסִיד יָשָׁר וְנֶאֱמָן וּמְרַחַקְתּוֹ מִן־הַחֵטְא וּמְקָרַבְתּוֹ לִידֵי זְכוּת וְנֶהֱנִים מִמֶּנּוּ עֵצָה וְתוּשִׁיָּה בִּינָה וּגְבוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה. וְנוֹתֶנֶת לוֹ מַלְכוּת וּמֶמְשָׁלָה וְחִקּוּר דִּין וּמְגַלִּים לוֹ רָזֵי תוֹרָה וְנַעֲשֶׂה כְּמַעְיָן שֶׁאֵינוֹ פוֹסֵק וּכְנָהָר שֶׁמִּתְגַּבֵּר וְהוֹלֵךְ וְהֹוֶה צָנוּעַ וְאֶרֶךְ רוּחַ וּמוֹחֵל עַל־עֶלְבּוֹנוֹ וּמְגַדַּלְתּוֹ וּמְרוֹמַמְתּוֹ עַל כָּל־הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־לֵוִי. בְּכָל־יוֹם וָיוֹם בַּת־קוֹל יוֹצֵאת מֵהַר חוֹרֵב וּמַכְרֶזֶת וְאוֹמֶרֶת אוֹי לָהֶם לַבְּרִיּוֹת מֵעֶלְבּוֹנָהּ שֶׁל־תּוֹרָה. שֶׁכָּל־מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נִקְרָא נָזוּף שֶׁנֶּאֱמַר נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם: וְאוֹמֵר. וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתַּב אֱלֹהִים הוּא חָרוּת עַל־הַלֻּחֹת. אַל־תִּקְרָא חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת שֶׁאֵין לְךָ בֶּן־חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְכָל־מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה הֲרֵי זֶה מִתְעַלֶּה שֶׁנֶּאֱמַר וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: ג הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אַחַת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִּבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אַחַת צָרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי:

רבי מאיר אומר וכו' (אחר ע"כ קרא לו בעל מנורת המאור בס' כ"ו. רמ"ד. רש"ט. ורנ"ג פרק ר' מאיר) והלשון שנו חכמים וכו' היא כדמות הקדמה לו לשנה של ברייתא זו ולהודיע בזה כי הברייתות כמשנה שוות הן, למשנה רק שהמשניות נשנו במדרשו של רבינו הקדוש והברייתות נשנו חוץ למדרשו, וע"כ נקראו ברייתא מל' חוץ כי מחוץ תרגומו מברא. ובכ"י מתחיל כך שנו חכמים וכו'. והנה בתנא דבי אליהו זוטא פרק י"ז כמעט נשנה כל פרק זה, ושם מתחיל ר' אליעזר אומר כל העוסק וכו'. ועוד לדעת כי בסדור רב עמרם מביא אחרי זה בפרק של קנין תורה עוד פרק משם' דרך ארץ המתחיל דרכי תלמידי חכמים ענו ושפל רוח וגו'. כדי הוא לו, ראוי הוא לו. ומלבשתו, התורה מלבשת אותו. ונהנים בני אדם ממנו. לי עצה. משלי ח', י"ד. כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך, כן הגרסה בכ"י וכן גם בתנא דבי אליהו. וְהֹוֶה צנוע, ר"ל העוסק בתורה נעשה הוא יהיה כנוע בכל עת כי הכניעות לו קנין נפשו. וכן נקודו וְהֹוֶה בל' בינוני כמו ואתם הֹוִים להם למלך (נחמיה ו', ו') ובמשנה ע"ז דף ס"ה, ב' וְהֹוֶה להם, וכן קרא יעב"ץ גם בעל ויי"כ ס' אל"כ גם רש"ד לוצאטו בדקדוקו דף ג"מ. ושם שברוב סדורים נְהֵוָה או נְהֵוִי ל' צווי הוא זה וקשה כי לא יתכן לשנות הדבור. (ב) בכל יום וכו', שמאמר זה בא ג"כ בתנחומא בפסוק והלוחות מעשה אלהים גם בשמות רבה פ' מ"א, ובב' מקומות הללו הגרסה נזוף להקב"ה. בת קול, קול בהרה, וראה תוספות בסנהדרין דף י"א. ובעל בלאון ס' כ"ט פירש, שהוא של קול מל' אלפים בת יכיל (מ"א ז', כ"ו) ר"ל לפי המדה שיכול אוזן השומע לקבל ישמע הקול קולו, ובאמת פירוש זה מכוון עם מה שכתב רש"י בסוטה דף ל"ג וראה גם ברש"י לאיוב ד', ט"ז. מעלבונה, מהעלבון שעולבים את התורה, שהיא עלובה על שאין לה עוסקים. נזוף, מנודה ומנוזר, ויגער בו אביו תרגומו ונזף בה (בראשית ל"ז, י'). נזם זהב, משלי י"א, כ"ב. ובפירוש רש"י דפוס רפ"ה כתב נזם זהב באף נוטריקון נזוף. וראה עוד במדרש שמואל. והלחות, שמות ל"ב, ט"ז. שאין לך בן חורין, בויקרא רבה פ' י"ח גם שמות רבה פ' ל"ב, וש"מ ותנחומא פ' כי תשא מפורש לענין מה הוא בן חורין, ר' יהודה אומר חירות מן המלכיות, ר' נחמיה אומר חירות ממלאך המות, ורבנן אומרים חירות מן היסורין. וראה בפרק ג' משנה ו'. וממתנה נחליאל, במדבר כ"א, י"ט. ונדרש בערובין דף נ"ד ונדרים דף נ"ה אם האדם עוסק בתורה בכל כחו נתנה לו במתנה וכיון שנתנה לו במתנה נחלו אל וכיון שנחלו אל עולה לגדולה. (ג) לִנְהָג הה"א בפתח כמו נְהַג ולך (מ"ב ד' כ"ד) כן ינהג (ישעיה כ' ד'). מָצִינוּ, דרך בעלי משנה להשתמש לפעמים בפעלי למד"י אל"ף כשנהג למד"י הא. כמו אם רגיל לקרות, קָרִיתִי לפניו (יומא י"ח ע"ב) לא קְרִינוּ (ראש ברכות) במקום לקרא, קָרָאתִי קָרָאנוּ, וכן מָצִינוּ במקום מָצָאנוּ. קראו רבו, ס"א עשאו רבו, ר"ל עשה לו כבוד כאילו היה רבו, אבל רבו באמת היה עירא היאירי כדאיתא בשיר רבה דף ו' ומ"ק דף ט"ז, ע"ב. ואתה אנוש, תהלים נ"ה, י"ד

וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר. וּמַה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָמַד מֵאֲחִיתֹפֶל אֶלָּא שְׁנֵי דְבָרִים בִּלְבָד קְרָאוֹ רַבּוֹ אַלּוּפוֹ וּמְיֻדָּעוֹ. הַלּוֹמֵד מֵחֲבֵרוֹ פֶּרֶק אֶחָד אוֹ הֲלָכָה אֶחָת אוֹ פָּסוּק אֶחָד אוֹ דִבּוּר אֶחָד אוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת עַל־אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁצָּרִיךְ לִנְהָג בּוֹ כָּבוֹד. וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ. וּתְמִימִים יִנְחֲלוּ טוֹב. וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל־תַּעֲזֹבוּ: ד כָּךְ הִיא דַּרְכָּהּ שֶׁל־תּוֹרָה. פַּת בְּמֶלַח תֹּאכֵל וּמַיִם בִּמְשׂוּרָה תִּשְׁתֶּה וְעַל הָאָרֶץ תִּישַׁן וְחַיֵּי צַעַר תִּחְיֶה וּבַתּוֹרָה אַתָּה עָמֵל אִם־אַתָּה עֹשֶׂה כֵּן אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לָעוֹלָם הַבָּא: ה אַל־תְּבַקֵּשׁ גְּדֻלָּה לְעַצְמְךָ וְאַל־תַּחְמֹד כָּבוֹד יוֹתֵר מִלִּמּוּדֶךָ עֲשֵׂה וְאַל־תִּתְאַוֶּה לְשֻׁלְחָנָם שֶׁל־מְלָכִים שֶׁשֻּׁלְחָנְךָ גָּדוֹל מִשֻּׁלְחָנָם וְכִתְרְךָ גָּדוֹל מִכִּתְרָם וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ: ו גְּדוֹלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן־הַכְּהֻנָּה וּמִן־הַמַּלְכוּת. שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְנֵית בִּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת וְהַכְּהֻנָּה בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. וְהַתּוֹרָה נִקְנֵית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה דְבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן. בְּתַלְמוּד בִּשְׁמִיעַת הָאֹזֶן, בַּעֲרִיכַת שְׂפָתָיִם, בְּבִינַת הַלֵּב בְּשִׂכְלוּת הַלֵּב,

ומיודעו ואכן אחיתופל נקרא דדמי לי, רב דאליפת לי ומיודע מכמתא לי. אלא שני דברים בלבד, כאמר שאלו אחיתופל לדוד שהיה יושב ועוסק בתורה יחידי, אמר לו למה אתה עוסק בתורה יחידי והלא כבר נאמר חרב אל הבדים ונואלו (ירמיה נ׳, ל״ו) חרב על ת״ח שיושבין בד בבד ועוסקין ולא עוד אלא שמטפשים (ברכות ס״ג ע״ב), אמר לו מה אעשה, אמר לו אשר יחדו נמתיק סוד, נעסוק אני ואתה. פעם אחרת מצאו שהיה הולך לבית הכנסת בנחת (והגגיהן), אמר לו מה אתה עושה והלא כבר נאמר ברגש עם הדרת מלך, אמר לו מה אעשה, אמר לו בבית אלהים נהלך ברגש, ברגשת בני אדם. כן לפי הפירוש המיוחס לרש״י הנדפס סביב לפרקים בסדור רפ״ה וכן הביא מהרש״א לסנהדרין דף ק״ו, ב׳. אך במשניות דפוס ויניציא שנת שס״ו הנוסחא במקום שהיה הולך לבהכ״נ בנחת „שהיה נכנס לבית המדרש בקומה זקופה" וכן הועתק במדרש שמואל. והנה המקור שממנו הפרוש הזה הוא במסכת כלה (נדפסה בס׳ משנה קונטרסים דף ט״ו). אבל בילקוט שמואל רמז קמ״ב מובאים ב׳ הוראות אחרות לאחיתופל האחת שאין לשאת הארון אלא בכתף, והשנית (ומובאה גם בסוכה נ״ג ומכות י״א וירושלמי סנהדרין פ׳ חלק) שמותר לכתוב שם על חרס כדי לבנות התהום. אלא תורה, ר״ל אין כבוד נאה לו לאדם אלא על עסקי התורה. ובמדרש שמואל גורס אלא לחכמים. כבוד חכמים וכו׳ מורכב משני פסוקים האחד ראש פסוק משלי ג׳, ל״ה. והשני סוף פסוק משלי כ״ח, י׳. כי לקח טוב, משלי ד׳, ב׳. (ד) כך היא דרכה וכו׳ מובא בתוספות ראש פ׳ במ ומפרש שם על תורה שבעל פה שהיא צריך לעמל ויגיעה ואינה מתקיימת במי שרודף אחרי תענוגי העולם. ומים במשורה, תפס בל׳ יחזקאל ד׳, י״א. אשריך, תהלים קכ״ח, ב׳. (ה) יותר מלמודך עשה, שיהיו מעשיך מרובים מחכמתך. (ו) בשלשים מעלות, נמנות בסנהדרין פרק ב׳, ואלו הן, מלך לא דן, ולא דנין אותו, לא מעיד, ולא מעידין אותו, לא חולץ, ולא חולצין לאשתו, לא מיבם, ולא מיבמין לאשתו, אין נושאין אלמנתו, מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטין שלו, כשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ, והוא מיסב על הדרגש, ומוציא למלחמת הרשות, פורץ גדר לעשות לו דרך, ואין ממחין בידו, כל העם בוזזין ונותנין לפניו, נוטל חלק בראש, ירבה לו נשים עד י״ח, ירבה כסף וזהב כדי ליתן אספניא, ירבה סוסים כדי פרשיו, כותבים לו ס״ת לשמו, והיא עמו בין במלחמה, בין בישיבה, בין בשכיבה, אין רוכבים על סוסו, אין יושבים על כסאו, אין משתמשים בשרביטו, אין רואים אותו כשהוא ערום, ולא כשהוא מסתפר, ולא כשהוא בבית המרחץ. והכהונה בעשרים וארבע, הם כ״ד מתנות כהונה שמנויים בב״ק דף ק״י, ע״ב וחולין דף קל״ג, ע״ב ובתנחומא פ׳ במדבר, ואלו הן, י׳ במקדש וד׳ בירושלם וי׳ בגבולין, י׳ במקדש חטאת בהמה, חטאת העוף, אשם ודאי, אשם תלוי, זבחי שלמי צבור, לוג שמן של מצורע, מותר העומר, שתי הלחם, לחם הפנים, שירי מנחות; ד׳ בירושלם הבכורה, הביכורים, המורם מן התודה ואיל נזיר, ועורות קדשים; וי׳ בגבולין תרומה, תרומת מעשר, חלה, וראשית הגז, המתנות, פדיון הבן, פדיון פטר חמור, שדה אחוזה, שדה חרמים, וגזל הגר. דברים, ענינים. בתלמוד בשמיעת האוזן, הוא דבר אחד, שילמוד לא בלחש, אלא ישמיע לאזניו מה שלומד. בעריכת שפתים, שיחזור למודו פעמים רבות עד שיהי ערוך בפיו ובשפתיו. בשכלות הלב,

באימה. ביראה. בענוה. בשמחה. (בטהרה) בשמוש חכמים. בדבוק חברים. בפלפול התלמידים. בישוב במקרא ובמשנה. במעוט סחורה. במעוט דרך ארץ. במעוט תענוג. במעוט שנה. במעוט שיחה. במעוט שחוק. בארך אפים. בלב טוב. באמונת חכמים. בקבלת היסורים. המכיר את מקומו. והשמח בחלקו. והעושה סיג לדבריו. ואינו מחזיק טובה לעצמו. אהוב. אוהב את המקום. אוהב את הבריות. אוהב את הצדקות. אוהב את המישרים. אוהב את התוכחות. ומתרחק מן הכבוד. ולא מגיס לבו בתלמודו. ואינו שמח בהוראה. נושא בעל עם חברו. ומכריעו לכף זכות. ומעמידו על האמת. ומעמידו על השלום. ומתישב בתלמודו. שואל. ומשיב. שומע ומוסיף. הלומד על מנת ללמד. והלומד על מנת לעשות. המחכים את רבו. והמכון את שמועתו. והאומר דבר בשם אומרו · הא למדת כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאלה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי: ׳גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא. שנאמר כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא: ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך: ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאשר: ואומר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתך: ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגנך: ואומר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים: ואומר ארך ימים בימינה בשמאולה עשר וכבוד: ואומר

כן הגרסה בתלמוד ובמשניות דפוס ישן פויליא וכ"י גם בערוך שהביא גם בסדור רס"ג ובמחזור רומא ובמחזור שאלוניקי, אך בסדור רס"ג גורס בשכלול הלב והוא הנכון ביותר, והטעם נתבאר על הדברים. והסדורים אחרים בכוונת הלב במקום בבינת הלב. בשמחה, גס"א נוסף עוד בטהרה, אבל בערוך גם בתנא דבי אליה אינו. בדבוק חברים, כן הגרסה בסדור רס"ג וכ"י וכן הוא בתנא דבי אליה וכן פירש רש"י לשון מחברת. בישוב במקרא ובמשנה, פירושו שקובע לו ישיבה ללמוד מקרא ומשנה. וג' תבות אלו שהיה אחר כן וצ"ל ובמשנה וכן יוצא מכלל מתנא דבי אליה. דרך ארץ, כנוי לתשמיש. בארך אפים, שיהי קשה לכעוס. באמונת חכמים, שמאמין את דבריהם. ואינו מחזיק טובה לעצמו, ראה פרק ב' משנה ח'. המכיר את מקומו, מקום חכמתו, ר"ל שיכיר בעצמו עד כמה חכמתו מגעת ולא יהרס להורות בדבר שאיננו יודע. את הצדקות, למצות צדקה. את התוכחות, כשמוכיחים אותו. ולא מגיס לבו, ראה בפרק ד' משנה ט'. ומתישב בתלמודו כן גרסת בתלמוד וכן במחזור שאלוניקי ובמשניות דפוס ישן, ובתנא דבי אליה ובערוך שהביא ומתישב בלמודו, ופירושו שלומד בישוב הדעת ולא בבהילות. שואל ומשיב, כן הגרסה בתלמוד ורוב ס"י, ושני דברים הם ר"ל ששואל על מה שלא יידע, ואת מי ששואלו משיבו. ובערוך שהביא גורס שואל כענין ומשיב כהלכה, וכן במחזור שאלוניקי. שומע ומוסיף, הוא מעלה אחת, ר"ל מוסיף עוד דעת על מה ששמע מרבו שמבין דבר מתוך דבר. המחכים את רבו, שישתדל לשאול ולהקשות לרבו עד שמתוך זה הוא מחכים את רבו. הא למדת, הנה למדת, ר"ל הלא ידעת בכך כי כל האומר דבר וכו'. כל האומר דבר, במגלה דף ט"ו, אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כל האומר דבר בשם אומרו וכו', ובסוף מס' כלה מובא בשם בן עזאי, ובתנחומא פ' במדבר אמר ר' תנחום הלכך מקובל אני מר' שיתאה שקבל מן הזקנים הלכה למשה מסיני כל מי שאינו אומר דבר של תורה בשם אומרו עליו הכתוב אומר אל תגזול דל כי דל הוא, וכל האומר דבר בשם אומרו זוכה שיגאלו ישראל על ידו, ממי אתה למד, מאסתר, ששמעה הדבר ממרדכי, על ידי כן זכתה שנגאלו ישראל על ידה, הוי אם שמעת דבר הוי אומר בשם אומרו. ותאמר אסתר, אסתר ב', כ"ב. (ז) כי חיים, משלי ד', כ"ב. רפאות, שם ג', ח'. עץ חיים, ג', י"ח. כי לוית, א', ט'. ובכ"י מוקדם הפסוק כי לוית לפסוק עץ חיים. תתן לראשך, שם ד', ט'. כי בי ירבו, ט', י"א. ארך ימים, ג',

כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: ח רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־יְהוּדָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־יוֹחַי אוֹמֵר. הַנּוֹי וְהַכֹּחַ וְהָעשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְהַחָכְמָה הַזִּקְנָה וְהַשֵּׂיבָה וְהַבָּנִים נָאֶה לַצַּדִּיקִים וְנָאֶה לָעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא: וְאוֹמֵר תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה: וְאוֹמֵר עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם: וְאוֹמֵר עֲטֶרֶת זְקֵנִים בְּנֵי בָנִים וְתִפְאֶרֶת בָּנִים אֲבוֹתָם: וְאוֹמֵר וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי־מָלַךְ יְיָ צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־מְנַסְיָא אוֹמֵר. אֵלּוּ שֶׁבַע מִדּוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים לַצַּדִּיקִים כֻּלָּם נִתְקַיְּמוּ בְּרַבִּי וּבְבָנָיו: ט אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִסְמָא. פַּעַם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בִּי אָדָם אֶחָד וְנָתַן־לִי שָׁלוֹם וְהֶחֱזַרְתִּי לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לִי. רַבִּי מֵאֵיזֶה מָקוֹם אָתָּה. אָמַרְתִּי לוֹ מֵעִיר גְּדוֹלָה שֶׁל־חֲכָמִים וְשֶׁל־סוֹפְרִים אָנִי. אָמַר לִי. רַבִּי רְצוֹנְךָ שֶׁתָּדוּר עִמָּנוּ בִּמְקוֹמֵנוּ וַאֲנִי אֶתֵּן לְךָ אֶלֶף אֲלָפִים דִּינְרֵי זָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. אָמַרְתִּי לוֹ אִם אַתָּה נוֹתֵן לִי כָּל־כֶּסֶף וְזָהָב וַאֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵינִי דָר אֶלָּא בִּמְקוֹם תּוֹרָה. וְכֵן כָּתוּב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים עַל־יְדֵי דָוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף. וְלֹא עוֹד שֶׁבִּשְׁעַת פְּטִירָתוֹ שֶׁל־אָדָם אֵין מְלַוִּין לוֹ לְאָדָם לֹא כֶסֶף וְלֹא זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת אֶלָּא תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בִּלְבָד. שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ בַּקֶּבֶר וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ לָעוֹלָם הַבָּא. וְאוֹמֵר לִי הַכֶּסֶף

מ"ז. כי ארך ימים ושנות, שם ג', ב'. ובכ"י עומד במקום פסוק זה הפסוק דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. (ח) ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון בן יוחאי אומר, בכ"י הגרסה אמר רבי יהושע בן לוי משום רבי אלעזר בר רבי שמעון, ובכ"י אחר ר' שמעון בן מנסיא משום ר' שמעון בן יוחאי אומר, ובסדור רפ"ז הגרסה אמר ר' שמעון בן מנסיא משום רבי מאיר: הנוי, כתב רוו"ה ז"ל. הנוי שהזכיר תחלה איננו אחד מן השבע מדות אבל הוא שם כלל לכל שבע מדות שמנה אחריו שהם הפרטים הנכנסים בגדר הנוי, והביא התנא ראיות מן הכתובים על השבע מדות, ולא הזכיר פסוק על הנוי לבדו כי הוא שם כלל, והנה שסיים ג"כ נאה לצדיקים ונאה לעולם בל' יחיד, כי הוא חוזר על הנוי שהזכיר תחלה, והנה שעור המאמר, הנוי, והיינו הכח והעשר וכו' נאה לצדיקים וכו' עכ"ל ויפה פירש, ודוגמתו נמצא במאמר' שבת דף ע"ז, ב' תנו רבנן חמשה אימות הן אימת חלש על גבור אימת מפגיע על ארי אימת יתוש על הפיל אימת סממית על העקרב אימת סנונית על הנשר אימת כלבית על לויתן, וקשה שאמר חמשה ומונה ששה אבל הפירוש כי אימת חלש על גבור איננו מן המנין אלא הוא מוסב על כולם וכך להבין חמשה אימות הן אשר כנגד אימת חלש על הגבור, וכן אימת מפגיע וכו'. עטרת, משלי ט"ז, ל"א. תפארת בחורים, שם כ', כ"ט. עטרת חכמים, שם י"ד, כ"ד. עטרת זקנים, שם י"ז, ו'. ובכ"י מוקדם הפסוק עטרת זקנים לפסוק תפארת בחורים, ואת הפסוק עטרת חכמים עשרם לא מונה כלל, גם בתלמוד ובכל ס"י לא נסדר פסוק זה. וחפרה, ישעיה כ"ד, כ"ג. ברבי, ברבינו הקדוש. (ט) אמר רבי יוסי בן קסמא, בשני כ"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז ובמחזור אשכנזי מוקדם משנת חמשה קנינים קנה לו וכו' למשנת אמר ר' יוסי בן קסמא. ופגע בי, בס"א ופגעני. ושל סופרים. במלי עקרא. שתדור עמנו במקומנו, להיות לנו לרב ומורה לכבוד ולתפארת. טוב לי, תהלים קי"ט, ע"ב. בהתהלכך משלי ו', כ"ב. בקבר. מן הדרש, כן הוא במדרש תהלים מזמור א' פסוק והיה כעץ שתול. ובב"ר סוף פ' ל"ב גורס בשעת הפטירה במקום בקבר, וכן גם בספרי פסוק ושננתם. לי הכסף, חגי ב', ח'.

וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: ‎י חֲמִשָּׁה קִנְיָנִים קָנָה (לוֹ) הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ וְאֵלּוּ הֵן. תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד: תּוֹרָה מִנַּיִן, דִּכְתִיב יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז: שָׁמַיִם וָאָרֶץ מִנַּיִן, דִּכְתִיב כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: וְאוֹמֵר מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ: אַבְרָהָם מִנַּיִן, דִּכְתִיב וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: יִשְׂרָאֵל מִנַּיִן, דִּכְתִיב עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד־יַעֲבֹר עַם־זוּ קָנִיתָ: וְאוֹמֵר לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי בָם: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִנַּיִן, דִּכְתִיב מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: וְאוֹמֵר וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ: ‎יא כָּל מַה־שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ לֹא בְרָאוֹ אֶלָּא לִכְבוֹדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו: וְאוֹמֵר, יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן־עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר, יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: קדיש.

(י) חמשה קנינים וכו' כן גרסת התלמוד וכל ס"י וכן הוא בתנא דבי אליה פרק י"ז. אמנם במכילתא פ' בשלח בפסוק עד יעבור לא נשנו אלא ד' קנינים תורה שמים וארץ ובה"מ וישראל, וכן הוא גם בפסחים פ"ז ע"ב. ובספרי פ' האזינו בפסוק הלה' תגמלו זאת לא נשנו אלא ג' קנינים תורה וישראל ובה"מ. קנינים, דברים חשובים ומעולים בעיני הקב"ה. ה' קנני, משלי ח', כ"ב. כה אמר, ישעיה ס"ו, א'. מה רבו, תהלים ק"ד, כ"ד. ברוך אברם, בראשית י"ד, י"ט. וראה ב"ר פ' מ"ג ובמדבר רבה דף רכ"ו, א' ותנחומא פ' בהר. עד יעבר, שמות ט"ו, ט"ז. לקדושים, תהלים ט"ז, ג'. מכון לשבתך, שמות ט"ו, י"ז. ויביאם, תהלים ע"ח, נ"ד. (יא) כל מה שברא הקב"ה, כאחר שזכר שעשה ה' קנינים שלמעלה אשר הנה יותר נודעת להם בא עתה לכלול כל הנבראים שכולם נבראו לתכליתם ולשבח ולכבוד בוראם. ומובא ברייתא זו גם ביומא דף ל"ח וירושלמי שקלים פרק ה' הלכה י"א, וי"ג, אך שם עומד במקום הפסוק כל הנקרא בשמי הפסוק כל פעל ה' למענהו (משלי ט"ז, ד'). אמנם בתנא דבי אליה ובסוף אבות דר"נ כגרסה בספרינו, ורבה גם שמות רבה ראש פ' י"ז. כל הנקרא, ישעיה מ"ג, ז'. ה' ימלך שמות ט"ו, י"ח. ובכ"י נוסף עוד תרגום של פסוק זה ה' מלכותה וגו'.

לאחר מנחה יושבים לסעודה שלישית, ואין בה קידוש לפניה, לכתחלה צריך לקבוע על פת ולבצוע על לחם משנה, ואם אין לו לחם משנה יוצא על כל פנים לבצוע על ככר לחם שלם, ובדיעבד יוצאים אף במיני תרגימא. גם הנשים חייבות בשלש סעודות.

אין קובעים מדרש בין מנחה למעריב, דהיינו להתחבר וללמוד ברבים, אבל כל אחד יכול ללמוד בביתו ברצונו.

יש נמנעים מלשתות מים בין מנחה למעריב, והוא רק מנהג בעלמא למאן דחש ליה. ספק חשכה אסור לאכול מאומה או אפילו לשתות שום משקה חוץ מן המים. ונבאר זאת הדין המובא מהנהג הנ"ל.

במוצאי שבת מאחרים התפלה כדי להוסיף מחול על הקדש, וממתינים עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים, וביום המעונן עד שילך הספק מלבו. וקודם שמתחילים והוא רחום נוהגים לומר ב' מזמורים אלו:

נאכדעם מאן מוצאי שבת דיא נאכט הייגעטרעטען, ווירד דאז אבענדגעבעט פערריכטעט; פאָרהער ווערדען פאָלגענדע צוויא פּזאַלמען אבגעזונגען:

לְדָוִד· בָּרוּךְ יְהוָֹה צוּרִי הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה: חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי וּמְפַלְטִי־לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי: יְהוָֹה מָה־אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ: אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר: יְהוָֹה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ: בְּרוֹק בָּרָק וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם: שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר: אֲשֶׁר־פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ: הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה: פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר־פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין שָׁקֶר: אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְזָוִיּוֹת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל: מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל־זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ: אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְהוָֹה אֱלֹהָיו:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים, יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

לדוד ברוך ה' וכו', מזמור קמ"ד, למנצח בנגינות וכו', מזמור ס"ז. ובכ"י לא נסדרו, ובספר ס"י לא נסדר רק למנצח בנגינות, וכן הרמ"א בש"ע ס' תקכ"ט סעיף ב' לא דבר אלא על למנצח בנגינות. וכבר מפורש למעלה דף 266 כי אלה ב' מזמורים הם סוף השירות ללוית שבת, ונהגו האשכנזים להמתין בהם עד צאת הכוכבים ולאמרם סמוך לוהוא רחום ונראה הטעם שהוא כדי לאחר ע"י כך את תפלת מוצאי שבת שיוסיפו כראוי מחול על הקדש. אך יש מקומות באשכנז שאין מנהגים אותם כלל בנכב"נ. לַקְרָב, למלחמה, והקו"ף רפויה. ומפלטי, הלמ"ד רפויה. הרודד בפתלי"ש. והוא מלא ו"ו בס"י מדויקים ונמסר עליו לית ומלא. ה' מה אדם, על דרך מה אנוש כי תזכרנו (מזמור ח', ה'). להבל, לדבר שאינו מתקיים, כמו הבל פה. כצל עובר, כצל הפורח. ברוק ברק, השלך ברקים. פצני, ל' הצלה הוא. ממים רבים, כמו לצרות הגדולות. סמן, הראשון שבמזמור פצני והצילני ממים רבים מיד בני נכר, השני שבמזמור פצני והצילני מיד בני נכר. הפוצה, המציל. כזויות, פנות. מחטבות, מל' מחוטב עליך (דברים כ"ט, י') ר"ל מפוסלות ומסודרות יפה. מזוינו, אוצרות בתינו, שפייכער. מזן אל זן, ממין ומין, תרגום למינו לזנוהי, ושניהם בפתח, כהתוב במכלול ק"כ ע"א ובשרשים שרש זון. צאוננו, כתיב יתיר ו"ו. מאליפות, מגדלות לאלפים ולרבבות. אלופינו, נקרינו מלשון שגר אלפיך (דברים ז', י"ג). מסבלים בבשר, וואהלבעלייבט. שככה לו, אשר לו הכללה הזאת.

לדעת בארץ, שידעו בארץ את דרכך. עמים אלהים, יש להפסיק בין שניהם, וע"כ פסק ביניהם. תנחם, תנהגם.

הש"ץ מתחיל והוא רחום ומאריך בניגון ואומר ברכו וכו' ואומרים ק"ש בברכותיה כמו בחול ואומרים ברוך יי לעולם אמן ואמן וכו', חצי קדיש, תפלה בלחש ואומרים הבדלה בחונן הדעת, ואם שכחה והיה הבדלה אין צריך לחזור, אבל אסור במלאכה עד שיבדיל, לפיכך אם טעה ולא הבדיל בתפלה ואין לו כוס בלילה וסבור שאף למחר לא יהיה לו צריך לחזור ולהתפלל, ואם חזר בשומע תפלה, יש אומרים שיתפרנס בה"ח, אבל בשיש לו כוס לא יתפרנס בה"ת לדברי בעל מג"א. ואחר שסיימו התפלה בלחש אומר הש"ץ חצי קדיש (ואינו חוזר התפלה) ואומרים ויהי נועם מעומד וכופלים פסוק אחרון, ואתה קדוש וכו', קדיש תתקבל, ויתן לך. ואם חל י"ט בשבוע הבא באחד מששת ימי המעשה אין אומרים ויהי נועם וא"ק אלא אומרים מיד קדיש תתקבל, (ובמוצאי שבת הגדול יש אומרים שלעולם אין אומר ויהי נועם וא"ק), וכן כת' הט"ז בשם בה"ג אין אומרים ויהי נועם ולא ויתן לך.

חו"ק· וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה· הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ:

דער פֿארבעטער רופֿט אויס:

ח' בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ק"ח בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

וועהרענד דעסען בעטעט דיא געמיינדע לייזע:

ק' יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל־מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא רִאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן וּמִבַּלְעָדָיו אֵין אֱלֹהִים סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו וּשְׁמוֹ מְרוֹמָם עַל־כָּל־בְּרָכָה וּתְהִלָּה:

כשמגיע החזן השם יאמר הקהל.

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

כשמגיע החזן המבורך יאמר הקהל.

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרָבִים· בְּחָכְמָה פּוֹתֵחַ שְׁעָרִים· וּבִתְבוּנָה מְשַׁנֶּה עִתִּים· וּמַחֲלִיף אֶת־הַזְּמַנִּים· וּמְסַדֵּר אֶת־הַכּוֹכָבִים בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בָּרָקִיעַ כִּרְצוֹנוֹ· בּוֹרֵא יוֹם וָלָיְלָה· גּוֹלֵל אוֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אוֹר· וּמַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיְלָה וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה· יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ· אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד· יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים:

אַהֲבַת עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אָהָבְתָּ· תּוֹרָה וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לִמַּדְתָּ· עַל־כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁכְבֵנוּ וּבְקוּמֵנוּ נָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ· וְנִשְׂמַח בְּדִבְרֵי תוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ לְעוֹלָם וָעֶד· כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ וּבָהֶם נֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה· וְאַהֲבָתְךָ אַל־תָּסִיר מִמֶּנּוּ לְעוֹלָמִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

והוא רחום, כשמתחיל הש"ץ והוא רחום נוהג העם עם לומר „כי אל מלך חנון ורחום אתה", ונהגו טעות הוא, אבל כך יש לומר כשמתחיל הש"ץ והוא רחום „אל רחום ה' אלהינו לא תרפנו ולא תשחיתנו ולא תשכח את ברית אבותינו אשר נשבעת להם, כמו שכתוב כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם". כן כתב הכל בו ס' כ"ח וכן ביוסף אומץ ס' י"א.

(יחיד אומר אל מלך נאמן.)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ בְּכָל־לְבַבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן־יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף־יְהוָה בָּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת־דְּבָרַי אֵלֶּה עַל־לְבַבְכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל־יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים

לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם: יש לצרף אלהיכם לאמת.

אֱמֶת וֶאֱמוּנָה כָּל־זֹאת. וְקַיָּם עָלֵינוּ כִּי הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵין זוּלָתוֹ. וַאֲנַחְנוּ יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ. הַפּוֹדֵנוּ מִיַּד מְלָכִים. מַלְכֵּנוּ הַגּוֹאֲלֵנוּ מִכַּף כָּל־הֶעָרִיצִים. הָאֵל הַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵׁנוּ. הָעֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. הַשָּׂם נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ. הַמַּדְרִיכֵנוּ עַל־בָּמוֹת אוֹיְבֵינוּ וַיָּרֶם קַרְנֵנוּ עַל כָּל־שׂוֹנְאֵינוּ. הָעֹשֶׂה לָּנוּ נִסִּים וּנְקָמָה בְּפַרְעֹה אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם. הַמַּכֶּה בְעֶבְרָתוֹ כָּל־בְּכוֹרֵי מִצְרָיִם. וַיּוֹצֵא אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם לְחֵרוּת עוֹלָם: הַמַּעֲבִיר בָּנָיו בֵּין גִּזְרֵי יַם סוּף. אֶת־רוֹדְפֵיהֶם וְאֶת־שׂוֹנְאֵיהֶם בִּתְהוֹמוֹת טִבַּע: וְרָאוּ בָנָיו גְּבוּרָתוֹ שִׁבְּחוּ וְהוֹדוּ לִשְׁמוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם. מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כֻלָּם

מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהֹוָה מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: מַלְכוּתְךָ רָאוּ בָנֶיךָ בּוֹקֵעַ יָם לִפְנֵי מֹשֶׁה זֶה אֵלִי. עָנוּ וְאָמְרוּ

יְהֹוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

וְנֶאֱמַר כִּי־פָדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים. וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ. וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ. וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן: בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ: בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ: וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן: יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְיָ לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם: וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד: יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ: כָּל־גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ: כִּי גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ: וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּיְלָה. בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים. אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל־בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת. בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד. כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמֶּלֶךְ בִּכְבוֹדוֹ תָּמִיד יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד וְעַל כָּל־מַעֲשָׂיו:

הש"ץ אומר ח"ק, ואח"כ שמתפללים תפלה בלחש והש"ץ אינו חוזר.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

בעי"ת זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים.

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃

מִן שמיני עצרת מוסף עד בין פסח ומגש אמן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

בעי"ת מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים.

וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל (בעי"ת הַמֶּלֶךְ) הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לֶאֱנוֹשׁ בִּינָה׃ אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ מַדַּע תּוֹרָתֶךָ׃ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת (בָּהֶם) חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל

אתה חוננתנו, ברכות דף ל"ג ופסחים דף ק"ד. ויש שנוי נוסחא בין האשכנזים והספרדים, ונוסחת רב עמרם (שהיא אבן ירחי) היא „אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה, אתה הבדלת בין קדש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה, כשם שהבדלתנו ה' אלהינו מכל עמי הארצות ומכל משפחות האדמה כן תפדינו ותצילנו מכל דבר רע ומכל גזרות קשות ומהנו מאתך" וכו' וכמעט כן הוא גם נוסח הרמב"ם. ועל אודות נוסחתנו ראה ט"ז ומג"א ולבוש לא"ח ס' רצ"ד גם ביוסף אומץ ס' ב'. והנה הפוסקים האלה נראה שגרסו חוֹנַנְתָּנוּ בשקל הקל, וכן הוא נמצא בסדור רש"ה גם בסדור יעב"ץ. אמנם בסדור רש"ז בנוסחא חוֹנַנְתָּנוּ בהסדורים וכן גם בסדורי הספרדים והוא עבר של משקל פולעל מן שרש יחוננו (תהלים ק"ב, ט"ו) ומחונן ענוים (משלי י"ד, כ"א) ועל דרך עוֹלַלְתָּ (איכה א' כ"ב), ואמרי כי נמצא גם בהגה"ז חן ואמר שחוננתנו בכל הסדורים לבן יתרון לנוסחא זו מן הראשונה, ומה שגם בה לשון נופל על הלשון אתה חונן, חוננתנו. מדע תורתך, כן בעקר ולא למדע, וכן הוא בב"י לא"ח ס' רצ"ד גם בסדור רש"ה וכן גם גרסת הספרדים וכן נמצא בעקרא ותורתך חנני (תהלים קי"ט, כ"ט) שאז הפעול נישא השמוש ולא אמר ולתורתך, והנה מי שיאמר אתה חוננתנו למדע בשמע מדבריו שבשם אבן אותנו בעבור מדע תורתו דוגמת יחנך לקול זעקך (ישעיה ל', י"ט) והוא כנגד המכוון פה. ובב"י אמר מלאתי מדע בתורתך. לעשות חקי רצונך, כן הוא בסדור ש"ת ובסדור יעב"ץ וכן הוא בסדור בנוסח ותודיענו (ברכות ל"ג ע"ב). ומה שהם"א לעשות בהם חקי וכו' בבר ברוב העתקי הלשון הרב ב"ח בס' רצ"ד ונמשך ליהנו, והאמת כי אינה אלא טעות סופרים. ותבדל בן הנוסחא. בין קדש לחול, ככתוב ויקרא י', י'. בין אור לחשך, בראשית א', ד'. ולמד לחשך שבכ"מ דוגמת לחול כי אותם בלתי מבוררים כמבדיהם קדש אור, ודוגמת בין רב למעט (במדבר כ"ו, נ"ו). בין ישראל

לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָחֵל עָלֵינוּ הַיָּמִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם חֲשׂוּכִים מִכָּל־חֵטְא וּמְנֻקִּים מִכָּל־עָוֹן וּמְדֻבָּקִים בְּיִרְאָתֶךָ· וְחָנֵּנוּ מֵאִתְּךָ דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חוֹנֵן הַדָּעַת׃

הֲשִׁיבֵנוּ אָבִינוּ לְתוֹרָתֶךָ וְקָרְבֵנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה׃

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ· כִּי מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ׃

רְאֵה בְעָנְיֵנוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּגְאָלֵנוּ מְהֵרָה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי גוֹאֵל חָזָק אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל׃

רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה· וְהַעֲלֵה רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכָל־מַכּוֹתֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

בָּרֵךְ עָלֵינוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת־כָּל־מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה וְתֵן (טַל וּמָטָר לִ)בְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְשַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים׃

תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ· בָּא יְיָ מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃

הָשִׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה וְהָסֵר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ אַתָּה יְיָ לְבַדְּךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וְצַדְּקֵנוּ בַּמִּשְׁפָּט· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט׃

(בעשי"ת מסיימים הברכה בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט׃)

וְלַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה
וְכָל־עוֹשֵׂי רִשְׁעָה כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ
וְכֻלָּם מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזֵּדִים

הנוסחה הישנה:
לַמַּלְשִׁינִים אַל־תְּהִי תִקְוָה
וְכָל־הַמִּינִים כְּרֶגַע יֹאבֵדוּ וְכָל־
אוֹיְבֶיךָ מְהֵרָה יִכָּרֵתוּ וְהַזֵּדוֹן

לעמים, ויקרא כ', כ"ו. בין יום השביעי לששת ימי המעשה, לא נמצא ל' הבדלה ביום השבת, אלא מתוך שצריך לומר כן בהבדלה על הכוס כדי לסמוך מעין חתימה סמוך לחתימה (פסחים ק"ד) תקנו לומר כאן גם בתפלה. החל עלינו וכו', נמצא בנוסח רבון העולמים אצל הראשים כמובא בירושלמי ברכות פרק ה' סוף הלכה ב'. חשובים זכים שנהיו מזוכים מכל חטא. ומנקים, נקיים.

מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע במהרה בימינו. ברוך אתה יי, שובר אויבים ומכניע זדים:

על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם ועל גרי הצדק ועלינו יהמו רחמיך יי אלהינו. ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת, ושים חלקנו עמהם, ולעולם לא נבוש כי בך בטחנו. ברוך אתה יי, משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת, ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם, וכסא דוד מהרה לתוכה תכין. ברוך אתה יי, בונה ירושלים:

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, וקרנו תרום בישועתך, כי לישועתך קוינו כל היום. ברוך אתה יי, מצמיח קרן ישועה:

שמע קולנו יי אלהינו חוס ורחם עלינו, וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו, כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה. ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו. כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים. ברוך אתה יי שומע תפלה:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך, ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון, ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

בר״ח וחה״מ אומרים יעלה ויבא. חל ראש חדש בתוך חה״מ וגם אז יעלה ויבא.

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לר״ח ראש החדש | לפסח חג המצות | לסכות חג הסכות

הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו. כי אל מלך חנון ורחום אתה:

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אין חנוכה ווירד היער על הנסים (זייטע 241) חיינגעשלאסען.

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

בעש״ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שָׁלוֹם רָב עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בעש״ת בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הַשׁ״ץ אומר חצי קדיש.

וען אויף אײנען דער קאממענדען וואכע ווערקטאגע איין י"ט פֿאללט, ווירד קיין ויהי נעם נאך ואתה קדוש געזאגט. אויך נאך ט' באב זאגט מאן קיין ויהי נעם.

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ. אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: ארך ימים וכו'.

ויהי נעם, כתב הטור בא"ח ס' רצ"ד נוהגין לומר ויהי נעם לפי שהוא מזמור של ברכה שבו ברך משה רבינו לישראל בשעה שסיימו מלאכת המשכן, ונוהגין לכפול פסוק ארך ימים אשביעהו שע"י כן נשלם השם היוצא ממנו*) (ונתבאר ס' כ"א גם בלקוטי הפרדס מביא הטעם כדי להפריש בין קריאת המזמור לקדושה דסדרא). ואומרים סדר קדושה לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם שאבתו בשבת, וע"כ מאריכין בעניני תפלות, כי ממתינין להם עד שיסיימו כנסיה אחרונה של ישראל תפלתם, וע"כ נוהגין בקצת מקומות להאריך הרבה בויהי נעם ובסדר קדושה, וכן כתב רב עמרם זה שנהגו לומר ויהי נעם וקדושה דסדרא בנעימה ובאריכות נועם במפוקי שבתא כדי שישתהו ישראל בהשלמת סדריהן כדי להאריך מנוח לרשעים מלחזור לגיהנם, דבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם (וראה למעלה בבאור לדקתך דף 265). ומתחילין ואתה קדוש (ולא ובא לציון גואל) לפי שאין עיקר גאולה בלילה (כמו שנאמר בגאולת מצרים ויהי בעצם היום הזה בעצומו של יום). ונוהגין באשכנז שאין אומרים ויהי נעם כגון שחל י"ט באמצע השבוע אז אין אומרים ג"כ סדר קדושה (והטעם כתב אבודרהם בשם הגאונים לפי שסדר קדושה לא תקנו לומר אלא בעבור שאין דרך לברך לתלמיד שלא יתברך רבו עמו וע"כ כשנדחה זה נדחה גם זה), וכן כתב רב שר שלום (ומביאו ג"כ אבן ירחי) אין אומרים ויהי נעם אלא במוצאי שבת לחול ולא במוצאי י"ט ולא במוצאי שבת לי"ט, שמתחלה לא קבעוה הראשונים אלא במוצאי שבת לחול, אבל במ"ש לי"ט כיון דבעי למימר ומעשה ידינו וליכא, אין אומרים אותו, ואפילו חל י"ט באמצע השבת או יום כפור דליכא שבת ימי המעשה, אין לומר ויהי נעם במוצאי שבת, כיון דאמרינן ומעשה ידינו תרי זימני בעינן דאיכא שיתא יומי כולי דחולא, וכל היכא דלא אמרין ויהי נעם לא אמרין סדר קדושה (גם התניא כתב כן בשם נטרונאי גאון ורב עמרם גאון, וסמן לדבר ו' יהי נעם. ולדעת הרב יעב"ץ עקר הטעם שאין אומרים ויהי נעם ואתה קדוש במ"ש לי"ט הוא, משום שימי החול שבינתים מוטלים בין שתי קדושות שיש בהן בעצמן כדי להגין ולהציל מן המזיקין, ואם היו אומרים אותו אז נראה כפוגם בכבוד הקדושה הנוספת שיש בשבוע זה באמצעו). ואין נוהגין כן בספרד אלא מתחילין בפסוק ארך ימים אשביעהו וגו' ואתה קדוש וגו' עכ"ל וכתוב במנהגים כ"י (ונמצא גם במהרי"ל הלכות פורים) שמעתי בשם הר' אליעזר למה אין כתוב זי"ן בויהי נועם, לפי שז' שבתות אין אומרים ויהי נועם ולא יותר.

*) פירוש דבריו נמצא בחט"ת ס' תנ"ו גם בלבוש בספרים קונטרס אהרן ס' שע"ו ורצה גם במג"א ועט"ו לא"ח ס' רנ"ט ולכל הפירושים המבאר לא יכוון יפה. ונראה כוונת הטור כי בהכפלת הפסוק יש בו ג' פעמים שם הוי"ה וכשאנו אותיות שם הוי' אשר המספר קמ"ו כנגד מספר שם הוי' במלוי אותיותיו ר"ל. יו"ד ה"א וכו' שסוף ע"ב וכנגד מספר, שם הוי' במלואו שסוף מ"ד.

ואתה קדוש יושב תהלות ישראל:

וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: ומקבלין דין מן דין ואמרין קדיש בשמי מרומא עלאה בית שכינתיה קדיש על ארעא עובד גבורתיה קדיש לעלם ולעלמי עלמיא. יי צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי ממקומו: ונטלתני רוחא ושמעית בתרי קל זיע סגיא די משבחין ואמרין בריך יקרא דיי מאתר בית שכינתיה: יי ימלך לעלם ועד: יי מלכותיה (קאם) לעלם ולעלמי עלמיא: יי אלהי אברהם יצחק וישראל אבתינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך: צדקתך צדק לעולם ותורתך אמת: תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבתינו מימי קדם: ברוך אדני יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה. המלך יעננו ביום קראנו: ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו. הוא יפתח לבנו בתורתו וישם בלבנו אהבתו ויראתו ולעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שנשמור חקיך בעולם הזה ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא: למען יזמרך כבוד ולא ידם. יי אלהי לעולם אודך: ברוך הגבר אשר יבטח ביי והיה יי מבטחו: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת דרשיך יי: יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר: קדיש שלם.

בימי הספירה סופרים כאן את העומר. ובמ"ש חנוכה מדליק הש"ץ בבהכ"נ את נרות חנוכה קודם ויתן לך.

ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש: יעבדוך עמים וישתחוו לך לאמים הוה גביר לאחיך

ויתן לך וכו', בסדורי הספרדים איננו, ובמחזור רומא נוסחתו שונה הרבה מנוסחתנו בחסרון ותוספת פסוקים. וטעם אמירתו לפי שהם פסוקים של ברכה, כדי שיתברכו במעשה ידיהם (טור בס' רצ"ה). והאשכול בס' כ"א כתב וז"ל ומנהג לומר פסוקים של ברכות ונחמות לסמן טוב לפי שהוא תחלת השבוע והזמנין בא"י צלן שהלל בתשבחות, ובשם ר' אביגדור מצאתי שאין ראוי לחתום בה בברוך מאחר שלא פתח בה בברוך הלכך הויא לה ברכה לבטלה. ויש אומרים פיוטים וזמירות כדי ללוות את השבת כדרך שמלוין את המלך בכניסתו לעיר וביציאתו עכ"ל. ואכן ראיתי בספרו בהלכות שבת ס' ע"ה מזכיר בפירוש אמירת ויתן לך וז"ל מנהג כל ישראל לומר במוצאי שבת ויתן לך וכל הפסוקים של ברכות, שיתברכו ידיהם:

וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ: וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ:

בפולין מוסיפים גם פה זה. חוץ אשכנז ווירד המלאך ניכט געזאגט.

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב: יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

בָּרוּךְ אַתָּה בָּעִיר וּבָרוּךְ אַתָּה בַּשָּׂדֶה: בָּרוּךְ אַתָּה בְּבֹאֶךָ וּבָרוּךְ אַתָּה בְּצֵאתֶךָ: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ: בָּרוּךְ פְּרִי בִטְנְךָ וּפְרִי אַדְמָתְךָ וּפְרִי בְהֶמְתֶּךָ שְׁגַר אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרוֹת

בשנת התלה ומעתה ועד עולם, ובפרנקפלט אומרים אחריה אין כאלהינו ופטום הקטרת, ונראה הטעם לפי מה דאמר ביומא (דף כ"ו) מעולם לא שנה אדם בה מפני שמעשרת, ובשלמה פרים שפתינו למען נתעשר ובלליא עכ"ל וכן כתב הכל בו בס' מ"א. ואופן סדר הפסוקים של ויתן לך כך הוא, לראשונה יבאו פסוקי ברכה ואח"כ פסוקים של גאולה ואח"כ של ישועה ושל דעת ה' ושל פדיום ושל הפוך לרה ושל שלום. ויתן לך, בראשית כ"ז, כ"ח. וכ"ט. ואל שדי, שם כ"ח, ג'. וד'. מאל אביך, שם מ"ט, כ"ה. וכ"ו. ואהבך, דברים ז', י"ג. י"ד. ט"ו. המלאך, בראשית מ"ח, ט"ז. ויש לדעת כי בכי"י וס"י לא ניתן הבדל בין המלאך ושאר הפסוקים אלא נסדר הכל זה על זה עד את עמו בשלום וכן גם מנהג בני פולין לומר את כל הפסוקים האלה בלי פרוד, אך בני אשכנז הניחו מהם חלקים חלקים כדי לקצר ושלא להטריח על הקהל. והנה לפי סדר המקרא היה לו לעמוד פסוק המלאך קודם פסוקי והאבך וכו' אבל נסמכו פסוקי והאבך וכו' לפסוקי ברכת יצחק ויעקב בעבור שהם מענינם מענין ברכת הארץ ותנוי הזרע. ה' אלהיכם, דברים א', י'. י"א. וענינם דומה לענין פסוק המלאך וע"כ נסמכו לו, כי באמור שם וידגו לרב אמור כאן והרבה אתכם לרב ובאמור שם יברך את הנערים אמור כאן ויברך אתכם. ברוך אתה, עונה אל סוף פסוק הקודם כאשר דבר לכם ומבאר עתה מה היא הברכה אשר דבר, ברוך אתה וגו', דברים כ"ח, ג'. ו'. ה'. ד'. ונהפכו הפסוקים מסדרם בתורה, כדי להסמיך ענין לענין שאחר שאמר ברוך אתה בעיר אמר בבאך אתה בשדה, כלומר שבואך לעיר ובצאתך לשדה, ואח"כ אמר ברוך טנאך שהכוונה בו על הפרנסה, ואח"כ ברוך פרי בטנך, ועל דרך מה שאמרו יבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה (סוטה מ"ד) כי רק כאשר

צֹאנֶךָ׃ יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת־הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ
וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר־יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת
אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר־אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת
כָּל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה׃ כִּי־יְהֹוָה
אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְהַעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא
תַעֲבֹט וּמָשַׁלְתָּ בְּגוֹיִם רַבִּים וּבְךָ לֹא יִמְשֹׁלוּ׃ אַשְׁרֶיךָ יִשְׂרָאֵל
מִי כָמוֹךָ עַם נוֹשַׁע בַּייָ מָגֵן עֶזְרֶךָ וַאֲשֶׁר־חֶרֶב גַּאֲוָתֶךָ וְיִכָּחֲשׁוּ
אֹיְבֶיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל־בָּמוֹתֵימוֹ תִדְרֹךְ׃

בפולין מוסיפים גם את זה. ✱ אין אשכנז ווירד מחיתי ניכט געזאגט.

מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ׃ רָנּוּ שָׁמַיִם
כִּי־עָשָׂה יְיָ הָרִיעוּ תַּחְתִּיּוֹת אָרֶץ פִּצְחוּ הָרִים רִנָּה יַעַר וְכָל־עֵץ בּוֹ כִּי־גָאַל
יְיָ יַעֲקֹב וּבְיִשְׂרָאֵל יִתְפָּאָר׃ גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ
עַד־עוֹלְמֵי עַד׃ וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃
וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־
יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם׃ כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים
וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף׃ הִנֵּה
אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְיָ וַיְהִי־לִי
לִישׁוּעָה׃ וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה׃ וַאֲמַרְתֶּם
בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַייָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו

הפרנסה מלויה ברכת פרי הבטן שלמה היא. כן נראה הטעם הנכון בהפוך פסוקים הללו וראה גם בספר החיים לר"ח בן בצלאל דף י"א, אבל הטעם שהביא רוו"ה בסדורו שההפוך יהיה לסמן שהפסוקים אינם למצוה רק מנהג וכדי שלא לבוא לידי ספק ברכה, עומדים לנגדו הפסוקים ואהבך וברכך שלמעלה שהם ג' פסוקים כסדרם בתורה ונסתר טעמו. יצו ה', יפתח, דברים כ"ח, ח'. י"ב. כי ה' שם ט"ו, ו'. ונסמך לפסוק יפתח מפני לשון דומה ללשון כי פסוק יפתח מסיים והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה ונופל עליו הלשון והעבטת גוים רבים ואתה לא תעבוט. אשריך, שם ל"ג, כ"ט. ומסיימים בו פסוקי הברכה כמו שסיים בו משה רבינו את ברכתו על ישראל. ומתחילים פסוקי גאולה עם פסוק מחיתי, ישעיה מ"ד, כ"ב. חטאותיך, מלא וי"ו על אל"ף עפ"ה. רנו. שם מ"ד, כ"ג. גואלנו, שם מ"ז, ד'. ישראל נושע, שם מ"ה, י"ז. והוא תחלת פסוקי ישועה. ואכלתם, יואל ב', כ"ו. כ"ז. ונסמכו לפסוק ישראל נושע בעבור שגם בהם ל' לא יבושו כמו שנאמר שם לא תבושו. כי בשמחה ישעיה נ"ה, י"ב. ויקשר עם סוף הפסוק שלפניו, ר"ל לא יבושו עמי לעולם, אלא בשמחה יצאו. והנה בקצת סדורים מוקדם לפסוק זה הפסוק ופדויי ה' ישובון, אבן בכי"י וסדור רפ"ז גם בסדורים של רז"ה ויעב"ץ ור"ז לונדן ורי"ס ורוו"ה אין כאן מקומו אלא למטה קודם הפסוק הפכת מספדי וכן נמק ר' עזריאל בסדורו שגבי ג' פדויות אומרים ופדויי, ובן עקר. הנה אל וכו' ישעיה י"ב, ב'. ג'. ד'. ה'. ו'. והם דברי תודה על הישועה.

הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: זַמְּרוּ יְיָ כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ: צַהֲלִי וָרֹנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הִנֵּה אֱלֹהֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ, זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בִּישׁוּעָתוֹ:

בפולין מוסיפים גם את זה. ואין אשכנז אומר בית יעקב כולם בשמנם.

בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְיָ הִיא אוֹצָרוֹ: וַיְהִי דָוִד לְכָל־דְּרָכָו מַשְׂכִּיל וַייָ עִמּוֹ: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי־יְיָ אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי־עִם־אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת־יוֹנָתָן וְלֹא־מֵת: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: וְלֹא־אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם:

בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם, שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת־עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן־יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ. וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי, וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

מודעת, כתיב מידעת ביו"ד, וקרי בוי"ו ברוקה. יושבת, מלא וי"ו, ואינו מן ע' החסרין. ואמר ביום. שם כ"ה, ט'. הם סוף פסוקי ישועה, ובאו עליו ג' פסוקים של דעת ה'. בית יעקב שם ב', ה'. באור ה', ר"ל בתורתו ובמצותיו, וכת"י באולפן אוריתא דה'. והיה אמונת. שם ל"ג, ו'. ותיבת חכמת הקמ"ץ בפתח (מכלול ע"ו, ע"ב). ויהי דוד, ש"א י"ח, י"ד. לכל דרכיו, כתיב לכל, דוגמת ישבת לבטח (תהלים ע', ה') כמו בבטח. ותיבת דרכו ח"י נכתיב, וקרי דרכיו. משכיל, מלליא, כמו ומלך מלך והשכיל (ירמיה כ"ג, ה'). והנה נסמכו ג' פסוקים אלה לרמוז כראשון על למוד תורה שבכתב, ובשני על תורה שבעל פה, וכמו שגדלה בשבת דף ל"א על ששה סדרי משנה. ובפסוק הג' יודיעו השכר שיגיע לעוסק בתורה שיהי משכיל בכל דרכיו וה' עמו. פדה, תהלים נ"ה, י"ט. ויאמר העם ש"א י"ד, מ"ה. ופדויי, ישעיה ל"ה, י'. והן ג' הפדויות שאומרים בהטבת חלום (ברכות נ"ה, ע"ב). הפכת, תהלים ל', י"ב. ולא אבה, דברים כ"ג, ו', אז תשמח, ירמיה ל"א, י"ג. והן ג' הפוכות שאומרים ג"כ בהטבת חלום. בורא ניב, ישעיה נ"ז, י"ט. ותיבת ניב היא כתיב נוי"ב. ורוח. דה"א י"ב, י"ח. עמשי, בסי"ן שמאל. השלישים. הוא בכתיב השלושים בו"יו ואמרתם ש"א, כ"ה, ו'. ובמעט במפתח בכ"י ואמרתם ותיבת לחי בסמוכה, וכל"ל. והם ג' פסוקי שלום שבאו ג"כ בהטבת חלום. ה' עז, תהלים כ"ט, י"א. והנה כמו שאומרים פסוקים הללו בהטבת חלום לסמן טוב שיהפוך השם את החלום לטובה כן אומרים אותם גם לסמן טוב בתחלת ימי השבוע שהם ימי מלאכה ויגיעה ודאגה ובער שיפדה אותנו השם ב"ה מכל צרותינו ויהפוך יגוננו לשמחה ויתן שלומו בינינו.

נפולין מוסיפים גם את זה.   חוץ אשכנז ווירד אמר רבי עלנו געזאגט.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּכָל־מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ. דָּבָר זֶה כָּתוּב בַּתּוֹרָה וְשָׁנוּי בַּנְּבִיאִים וּמְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים: כָּתוּב בַּתּוֹרָה, כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגִּבֹּר וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנִים וְלֹא יִקַּח שֹׁחַד. וּכְתִיב בָּתְרֵהּ, עֹשֶׂה מִשְׁפַּט יָתוֹם וְאַלְמָנָה וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה: שָׁנוּי בַּנְּבִיאִים דִּכְתִיב, כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֶשְׁכּוֹן. וּכְתִיב בָּתְרֵהּ, וְאֶת־דַּכָּא וּשְׁפַל־רוּחַ לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים: מְשֻׁלָּשׁ בַּכְּתוּבִים דִּכְתִיב, שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ לְפָנָיו. וּכְתִיב בָּתְרֵהּ, אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ: יְהִי יְיָ אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: כִּי־נִחַם יְיָ צִיּוֹן נִחַם כָּל־חָרְבֹתֶיהָ וַיָּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעַרְבָתָהּ כְּגַן־יְיָ שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יִמָּצֵא בָהּ תּוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה: יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

הח"ז מבדיל בבית הכנסת. ואח"כ אומרים שיר המעלות.

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָֹה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ, בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְהוָֹה: יְבָרֶכְךָ יְהוָֹה מִצִּיּוֹן, וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ. שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

קדיש יתום, עלינו.

במוצאי שבת חוזרים ומתגרבים הבנים והתלמידים מאבותיהם ורבותיהם. בשיבנס האדם לביתו במוצאי שבת יתחיל בשירות וזמירות כדי ללוות בכך את השבת, ומזכירים ג"כ אליהו הנביא וביאת המשיח בתחלת השבוע כי כן עת ש"ז מוכנת לביאתו ולכן מבקשים ומתפללים על ביאתו במהרה בימינו.

אמר רבי יוחנן, וכו', אגדה היא במגלה דף ל"א. ואומרים אותה בתחלת ימי השבוע כדי לחזק בה את תוחלתנו בה', שלא נאמר איך נרים פנינו לבקש בקשותינו ממנו הרם והנשא, כי אמנם הוא בתפלת שפל רוח ולב נדכא ומלא משאלותם, ועוד כדי להתעורר שנתנהג על נכון במשא ובמתן בימי המעשה ולא נסה מדרך היושר כי הקב"ה אבי יתומים ודיין אלמנות עושה משפט העשוקים. יוסג', התי"ת והנו"ן שמיהן נקמן (עזרא ח' י"ג ונחמיה י"ג, כ"ג. וכ"ג). גדלתו כן בסדורינו, אמנם בגמרא גורס גבורתו ענותנותו עי"ן בפתח כן העקר כי נכנה מן ענו׳ כי ה׳ אלהיכם, דברים י', י"ז, י"ח. כי כה אמר, ישעיה נ"ז, ט"ו. שירו לאלהים. תהלים ס"ח, ה'. ו'.

יהי ה' וכו', אומרים עוד פסוקי נקמה ונחמה כדי לסיים בנחמה. יהי, מ"א ח', נ"ז. ואתם דברים ד', ד'. כי נחם, ישעיה נ"א, ג'. ה' חפץ שם מ"ב, כ"א.

שיר המעלות, מזמור קכ"ח. וטעם אמירתו בתחלת ימי המעשה נעלם בפירוש יען גם בפירוש הר' בני, שהוא להזהיר את בני האדם בתחלת ימי השבוע שיעסקו באמונה במשא ובמתן ולא יונה איש את חברו, וזהו שאמר יגיע כפיך, ולא מן הגזל ולא מן הגנבה, ואם אתה עושה כן אשריך בעה"ז וטוב לך לעה"ב.

אע"פ שהבדיל בתפלה ושמע הבדלה בביה"כ מ"מ חוזר ומבדיל בביתו על הכוס.

אסור לעשות מלאכה קודם הבדלה אפילו בוודאי לילה, ואם הבדיל בתפלה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס. ואם צריך לעשות מלאכה קודם שיתפלל אומר המבדיל בין קודש לחול בלא ברכה ועושה מלאכה כשתצא, והנה מנהג הנשים שאין מתפללות, אבל בעל נפש לא יעשה שום מלאכה אפילו הדלקת הנר עד אחר סדר קדושה ואח"כ מותר בהדלקת הנר וכל מלאכה קלה שאין בה שיהוי.

אסור לאכול או לשתות שום דבר חוץ מן המים משתחשך עד שיבדיל. ואם טעה ואכל קודם שהבדיל יכול להבדיל אחר כך.

אין מבדילין על הפת, אבל על שכר ושאר משקים חוץ מן המים מבדילין אם הם חמר מדינה. ואם אין לו יין ושום משקה די לו בהבדלה שבתפלה ויאמר המבדיל בלא כוס. יין להבדלה קודם ליין קידוש כי קידוש אפשר בפת. שמן למר חנוכה קודם ליין של הבדלה.

ימלא הכוס על כל גדותיו עד שישפוך היין על השלחן והוא סמן ברכה, אבל מהכוס עצמו לא ישפוך קודם הברכה או לאחריה קודם השתיה, אלא לאחר ששתה ממנו ישפוך קצת מן הכוס על השלחן ויכבה בו נר ההבדלה.

קודם הבדלה מנגנים פיוט זה. ואחר הבדלה ויגש אתן דיעוטו.

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי בִּמְהֵרָה יָבֹא אֵלֵינוּ עִם
מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד: אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל· אִישׁ בֻּשַּׂר שָׁלוֹם עַל־יַד
יְקוּתִיאֵל· אִישׁ נָּשׁ וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אליהו. אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים־עָשָׂר
רָאוּ עֵינָיו· אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִמָּנָיו· אִישׁ וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו:
אליהו. אִישׁ זָעַף עַל עוֹבְדֵי חַמָּנִים· אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהְיוֹת גִּשְׁמֵי מְעוֹנִים·
אִישׁ טַל וּמָטָר עָצַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים: אליהו. אִישׁ יָצָא לִמְצוֹא לְנַפְשׁוֹ נַחַת· אִישׁ
כִּלְכְּלוּהוּ הָעֹרְבִים וְלֹא מֵת לַשַּׁחַת· אִישׁ לְמַעֲנוֹ נִתְבָּרְכוּ כַּד וְצַפַּחַת: אליהו.
אִישׁ מוּסָרָיו הִקְשִׁיבוּ כְמֵהִים· אִישׁ נֶעֱנָה בָּאֵשׁ מִשְּׁמֵי גְבוֹהִים· אִישׁ סָחוּ
אַחֲרָיו יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: אליהו. אִישׁ עָתִיד לְהִשְׁתַּלֵּחַ מִשְּׁמֵי עֲרָבוֹת· אִישׁ
פָּקִיד עַל כָּל־בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת· אִישׁ צִיר נֶאֱמָן לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל־אָבוֹת:
אליהו. אִישׁ קָרָא קַנֹּא קִנֵּאתִי לַייָ בְּתִפְאָרָה· אִישׁ רָכַב עַל־סוּסֵי אֵשׁ בִּסְעָרָה·
אִישׁ שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה: אליהו. אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל־שְׁמוֹ נִקְרָא·

אליה הנביא, כתב אבן ירחי בהלכות שבת ס' ע"א, זה שמזכירין בכל גבול ישראל מאליהו הנביא, לפי שהוא הוא המבשר שיבוא במהרה לפני המשיח כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא (סוף מלאכי), וכבר מובטח להם שאין אליהו בא בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מפני הטורח כדאית' בעירובין (מ"ג ע"ב), ויבא לנו המבשר במוצאי שבתות, שבזכות השבת הגזר יואל ובא לציון גואל עכ"ל וכן אמרו בויקרא רבה פ' ג' ושמות רבה פ' כ"ה גם בשבת קי"ח ע"ב שבזכות שבת ישראל נגאלים. ובמהרי"ל סוף הלכות שבת כתב בשם מהר"ש מה שנוהגין לומר פסוקי דאליהו וזמירות המיוסדים על שמו במ"ש היינו משום דאיתא בתוספתא במוצאי שבת יושב אליה ז"ל תחת עץ החיים וכותב זכויות של שומרי שבת. והנה שטר הזה ההולך ע"ס א"ב מכיאו גם אבודרהם בספרו ופרשו וכתב עליו שהיו מסודרים אותו בבהכ"נ ע"י חזן וקהל והתחיל החזן אליהו הנביא וגו' והקהל עונה, וחוזר החזן ושר איש אשר קנא לשם וגו' והקהל עונה כחרוז הראשון אליהו הנביא, וכן עד תומו. ולהבנת פיוט הזה יש לערוך למולו כל המקראות שנזכר בהם אליה הנביא, והן מ"א מסמן י"ז עד מ"ב סמן ג'. מלאכי ג', כ"ג. וכ"ד. וגם במדבר כ"ה, פסוק י' עד י"ד. כי לפי המדרש ילקוט רמז תשע"א פינחס הוא אליהו. **אשר קנא לשם האל**, עש"ה מ"א י"ט, י'. **יקותיאל**, הוא אחד משבעה שמות של משה רבנו מובאים במגלה דף י"ג. **ויכפר**, במדבר כ"ה, י"ג. **דורות שנים עשר**, ואלו הן, כאשון שלמון בועז עובד ישי דוד שלמה רחבעם אביה אסא יהושפט יהורם. **בעל שער**, מ"ב א', ח'. **חמנים**, אלילים. **כמהים**, ישראל שהיו כמהים לגשם. **סחו**, אמרו. **ציר**, שליח. **קנא קנאתי**, מ"א י"ט, י'. **על סוסי אש בסערה**, כך נוקד בדפוס ישן וכצ"ל ע"פ מ"ב ב', י"א. **שלא טעם טעם מיתה וקבורה**, פירש אבודרהם שלא מת במות כל האדם אלא שהעלתהו רוח סערה מן הארץ עד גלגל האש ושם כלה

תצליחנו על־ידו בתורה· תשמיענו מפיו בשורה טובה במהרה· תוציאנו מאפלה לאורה: אליהו. איש תשבי תצילנו מפי אריות· תבשרנו בשורות טובות· תשמחנו בנים על־אבות· במוצאי שבתות: אליהו. ככתוב· הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הגדול והנורא· והשיב לב־אבות על־בנים ולב בנים על־אבותם: אליהו. אשרי מי שראה פניו בחלום· אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום· יי יברך את־עמו בשלום:

סדר הבדלה·

נוטל הכוס מלא יין בימינו ואת הבשמים בשמאלו ועומד ואומר בקול נעים:

מאן נימט דען ווייןבעכער אין דיא רעכטע האנד אונד שפעצעריען:

הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד· כי עזי וזמרת יה יי ויהי־לי לישועה: ושאבתם־מים בששון ממעיני הישועה: ליי הישועה· על־עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב סלה: ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר: כן תהיה לנו· כוס־ישועות אשא ובשם יי אקרא:

המבדיל והשומעים היוצאים על ידו יתנו עיניהם בכוס בשעת ברכה.

ברוך אתה יי· אלהינו מלך העולם· בורא פרי הגפן:

ויחזיר הכוס לשמאלו או יניחו על השלחן ונוטל ההדס או הבשמים בימינו ומברך:

היערויף שטעלט מאן דען בעכער נידער, נימט דיא געווירצע אין דיא רעכטע האנד אונד ריעכט:

ברוך אתה יי· אלהינו מלך העולם· בורא מיני בשמים:

בשרו ושב כל יסודו אל יסודו והרוח שבה אל האלהים אשר נתנה עכ"ל. תצליחנו על ידו בתורה, תשבי יתרץ קושיות ובעיות. איש תשבי תצילנו וכו' זה החרוז אינו כסדרם. ככתוב, בסוף מלאכי.

הנה אל ישועתי, פסוקים אלה שאומרים קודם ברכות הבדלה אינם מוזכרים בפירוש מהקדמונים גם אינם נמצאים בסדורי הספרדים, ורק מנהג הם לסימן טוב וכמו שכתב הרמ"א לא"ח ס' רצ"ו. והוא אינו מביא אלא הג' פסוקים הנה אל ישועתי, כוס ישועות, ליהודים היתה אורה, ועיין בלבוש. ומהרי"ל בסוף הלכות שבת מביא גם את הפסוק ושאבתם מים. ואני מצאתי במחזור רומא כ"י על קלף נוסחא עתיקה בפסוקים הללו שקודם ההבדלה והיא כך לשונה „כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישענו. אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא אנא ה' עננו ביום קראנו. הוא ישלח ברכה רוחה והצלחה בכל מעשי ידינו ונאמר אמן." ב"א"י וכו' ובמחזור רומא הנדפס עוד תוספת קודם לנוסחא הזאת וז"ל „ליהודים היתה ותהיה אורה ושמחה וששון ויקר, בשמחה מועדנו בבית הזה ובכל מקום שנהיה שם יהי אדיר בעזרם, סימן טוב בביתנו מזל טוב בגורלנו יברכנו יוצרנו יוצר כל בבריה ורביה בעושר הנכסים ומכל כל, בכל ישמחנו אדון מעוזנו ובטובו הגדול ידריכנו. כוס" וכו'. הנה אל, ישעיה י"ב, ב' וג'. לה' הישועה, תהלים ג', ט'. ה' צבאות, שם מ"ו, י"ב. ליהודים, אסתר ח', ט"ז. כוס ישועות, תהלים קט"ז, י"ג.

בורא פרי הגפן, סדר הברכות להבדלה במוצאי שבת, יין בשמים נר הבדלה, וסימן יבנ"ה (ברכות נ"ב).

בורא מיני בשמים, מה שמברכים על הבשמים במ"ש הוא להשיב הנפש שהיא כואבת מיציאת השבת (טור בס' רצ"ז וזוהר סוף פ' כו), וראה למעלה דף 203 בפירוש נשמה יתירה.

ומריח בבשמים ונותן גם לאחרים להריח. אח"כ כופף אצבעות יד ימינו על האגודל ומקרב ידו לנר ומברך:
דאן גאָטטעס איהן דיא האַנדע דעם ליכטע חונר ספריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

ומסתכל בצפרניו שהם מובדלות מן הבשר, וחוזר ונוטל הכוס בימינו ואומר:
היערויף ניממט מאן דען וויינבעכער וויעדער אין דיא רעכטע האנד חונר ספריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים· בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל:

ויושב ושותה הכוס, ומשייר בו מעט יין ושופכו על השולחן ומכבה בו הנר (ויש מלחלחים בעין הנר המכובה ורוחצים עיניהם בין הנשפך ואומרים מצות יי ברה מאירת עינים, הכל למסוב הטלוס). ולאחר הבדלה אומרים פיוט המבדיל וכו' וכתחלה רגן ספולמים וכו'.

הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל· חַטֹּאתֵינוּ יִמְחֹל· זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל· וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: יוֹם פָּנָה כְּצֵל תֹּמֶר· אֶקְרָא לָאֵל עָלַי גּוֹמֵר· (יוֹם אֲשֶׁר) אָמַר שֹׁמֵר· אָתָא בֹקֶר וְגַם לָיְלָה: צִדְקָתְךָ כְּהַר תָּבוֹר· עַל חֲטָאַי עָבוֹר תַּעֲבוֹר· כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר· וְאַשְׁמוּרָה בַלָּיְלָה: חָלְפָה עוֹנַת מִנְחָתִי· מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי· יָגַעְתִּי בְאַנְחָתִי· אַשְׂחֶה בְכָל לָיְלָה: קוֹלִי (שִׁמְעָה) בַּל יֻטָּל· פְּתַח לִי שַׁעַר הַמְנֻטָּל· שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל· קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי לָיְלָה: הֵעָתֵר נוֹרָא וְאָיוֹם· אֲשַׁוֵּעַ תְּנָה פִדְיוֹם· בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם· בְּאִישׁוֹן

בורא מאורי האש, ברכות ריש פרק ח'. ובב"ר פ' י"א, ופ' י"ב, גם בפסחים דף נ"ד כיון ששקעה החמה במ"ש. התחיל מתפחד וכו', נתמלא אדם הראשון ואמר אוי לו. שבשעה זו הוא ישופך ראש בא להזדווג לי, מה עשה הקב"ה, זימן לו שני רעפים (אבנים) והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך עליה וכו'. מאורי האש, אותיות כשמואל, דאמר שמואל (פסחים נ"ג ע"ב) מפני מה מברכין על האור במוצאי שבת מפני שהיא תחלת ברייתו עכ"ל. ובפרקי דר"א פ' כ' (מובא גם במדרש תהלים מזמור צ"ב) בין השמשות של מ"ש היה אדם יושב ומהרהר בלבו, ואמר אוי לי שמא יבא הנחש שהטעה אותי בע"ש, בשלח לו עמוד של אש, ושמח בלבו ואמר עכשיו אני יודע שהמקום עמי ופשט ידיו לאור האש וברך בורא מאורי האש, וכשהרחיק ידיו מן האש אמר עכשיו אני יודע שנבדל יום הקודש מיום החול שאין לבער אש בשבת, ואמר ברוך המבדיל בין קודש לחול עכ"ל. המבדיל בין, ברכות ל"ג. ופסחים ק"ד.

המבדיל. חתום בראשי החרוזים יצחק הקטן. ומצאתי עוד אור זרוע לו בפיוטי הספרדים לסוף נעילה י"כ שגם הוא מוסדו יצחק ומדוו החרוזים ג"כ המבדיל בין קדש לחול, אבל החרוזים האחרים משונים, והפיוט הזה הוא שכתב עליו המרדכי ביומא סוף חלק רל"ג שיש לאמרו במוצאי י"כ. ונראה כי מחבר אחד יסד שניהם האחד למוצאי שבת והשני למוצאי י"כ. זרענו וכספנו ירבה כחול. בס' ספרדים אין מלת וכספנו, ונראה עיקר עפ"י בראשית כ"ב, י"ז. כצל תמר. אחר במנחת תמר לשנות שווי החרוז. עלי גומר עפ"י תהלים נ"ז, ג'. יום אשר אמר שומר, כן הוא במחזורי ספרדים ונכון, ומוסב על ל' ישעיה כ"א, י"ב. כהר תבור, שהוא גבוה מאד, והוא כמכון לצדקתך כהררי אל. כיום אתמול, ל' תהלים צ', ד'. חלפה. עברה. עונת מנחתי, עת תפלותי, ר"ל אין לנו עוד מקדש וקרבן. יגעתי, תהלים ו', ז'. קולי שמעה בל יטל, כן הוא בכ"י גם בס' הספרדים ובכ"ל. וקיומו בל יטל, כל יושלך. המנטל, השמים. שראשי,

לילה: קראתיך יה הושיעני. ארח חיים תודיעני. מדלה תבצעני. מיום עד לילה: טהר טנוף מעשי. פן יאמרו מכעיסי. איה אלוה עשי. נתן זמרות בלילה: נחנו בידך כחמר. סלח נא על קל וחמר. יום ליום יביע אמר. ולילה ללילה:

המאחרים עוד זמירות יותר במוצאי שבת יאמרו רבון זה לאחר השירות.

רבון העולמים אב הרחמים והסליחות, בסמן טוב ובמזל טוב החל עלינו את (ששת) ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום, חשוכים מכל חטא ופשע ומנקים מכל עון ואשמה ורשע, ומדבקים בתלמוד תורה ובמעשים טובים וחנונים דעה בינה והשכל מאתך, ותשמיענו בהם ששון ושמחה ולא תעלה קנאתנו על לב אדם ולא קנאת אדם תעלה על לבנו. מלכנו אלהינו האב הרחמן, שים ברכה ורוחה והצלחה בכל מעשה ידינו, וכל היועץ עלינו ועל עמך בית ישראל עצה טובה ומחשבה טובה אמצו וברכו גדלו וקימו קים עצתו, כדבר שנאמר יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא. ונאמר ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור: וכל היועץ עלינו ועל עמך בית ישראל עצה שאינה טובה תופר עצתו, כדבר שנאמר יי הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים. ונאמר עצו עצה ותפר דברו

איל ס', ב'. קראתיך יה, תבת יה איננה בס' ספרדים. ארח חיים ל' תהלים ט"ז, י"א. מדלה, מן דלות ועניות, והוא עפ"י ישעיה ל"ח, י"ב. איה אלוה, איוב ל"ה, י'. על קל וחמר, פירש בעל מ"י על עברות קלות וחמורות, ודחוק הוא, אבל כוונת הפייטן, אחרי כי אנחנו בידך אלא כחומר ותגב עפר, ע"כ קל וחומר שתסלח לנו כי יצירי עפר אנחנו. וכזה ל' קל וחומר בטעמו הנהוג בל' חז"ל. יום ליום, תהלים י"ט, ג'. ולילה ללילה, במקצת ספרים עוד תוספת ג' חרוזים וכן לשונם „אל פודה מכל צר, קראנוך מן המצר, ידך לא תקצר, הבא יום שלא יום ולא לילה. מיכאל שר ישראל, אליהו וגבריאל, באו נא עם הגואל, קומו בחצי הלילה. יתן לנו שבוע טוב, ורענן וכל טוב, ומה' ינוא הטוב, כל היום וכל הלילה. המבדיל בין קדש וכו'.

רבון העולמים, תפלה זו מקורה בירושלמי ברכות פ' ה' סוף משנה ב' ר' ירמיה ור' זעירא בשם ר' חייא בר אבא צריך לומר במ"ש בהבדלה החל עלינו את ששת ימי המעשה הבאים לקראתנו לשלום, ר' אבא מוסיף והשמיענו בהם ששון ושמחה, ר' חזקיה בשם ר' ירמיה והבינגו ולמדנו עכ"ל. ואכן ירחי כתב יש לומר תפלה זו לפני ההבדלה, וכן אשכנזים מניחה קודם ההבדלה, אך בסדור רב עמרם מונחה לאחר ההבדלה וכן ג"כ בטור א"ח ס' רצ"ט אשר מביא כל הנוסחא ומשונה מנוסחתנו בשם רב עמרם גאון, וכן מנהגנו וכן כתב יעב"ץ. רבון העולמים אב הרחמים והסליחות, הספרדים מתחילים אלהינו ואלהי אבותינו, וכן הוא בסדור רב עמרם ובטור. בסמן טוב, באות לטובה, וזה לך האות תרגם ירושלמי ודן לך סימנא (שמות ג' י"ב) ויהיו לאות ת"י ויהון לסימן (במדבר י"ז, ג') ונמצא הפעל ממנו בישעיה כ"ח, כ"ה ושעורה נסמן. ובמזל, ל' הצלחה ועושר בל' חז"ל, בא גד תרגום ירושלמי אתא מזלא טבא (בראשית ל', י"א) הון ביתו תרגומו מזלא דביתה (משלי ו', ל"א). החל, ל' התחלה מגזרת אחל תת פחדך (דברים ב', כ"ה). את ששת ימי, כשא שבוע שחל י"ט בתוכו אין אומרים ששת, אלא את ימי (אשכנזים). חשוכים, אשר אנחנו חשוכים. ולא תעלה קנאתנו, כי הקנאה גורמת רשעת דעת. האב הרחמן, איננו בס' ספרדים. אמצו, את היועץ. יתן לך, תהלים כ', ה'. ותגזר, איוב כ"ב, כ"ח. ה' הפיר, תהלים ל"ג י'. עצו עצה, ישעיה ח', י'.

דָּבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל: וּפְתַח לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַב הָרַחֲמִים אֲדוֹן הַסְּלִיחוֹת בְּזֶה הַשָּׁבוּעַ וּבְכָל־שָׁבוּעַ. שַׁעֲרֵי אוֹרָה שַׁעֲרֵי אֹרֶךְ יָמִים וְשָׁנִים שַׁעֲרֵי אֲרִיכַת אַפַּיִם. שַׁעֲרֵי בְרָכָה שַׁעֲרֵי בִינָה. שַׁעֲרֵי גִילָה שַׁעֲרֵי גְדֻלָּה שַׁעֲרֵי גְאֻלָּה שַׁעֲרֵי גְבוּרָה. שַׁעֲרֵי דִיצָה שַׁעֲרֵי דֵעָה. שַׁעֲרֵי הוֹד שַׁעֲרֵי הָדָר שַׁעֲרֵי הַצְלָחָה שַׁעֲרֵי הַרְוָחָה. שַׁעֲרֵי וַעַד טוֹב. שַׁעֲרֵי זְרִיזוּת שַׁעֲרֵי זִמְרָה שַׁעֲרֵי זְכִיּוֹת שַׁעֲרֵי זִיו שַׁעֲרֵי זֹהַר תּוֹרָה שַׁעֲרֵי זֹהַר חָכְמָה שַׁעֲרֵי זֹהַר בִּינָה שַׁעֲרֵי זֹהַר דַּעַת. שַׁעֲרֵי חֶדְוָה שַׁעֲרֵי חֶמְלָה שַׁעֲרֵי חֵן וָחֶסֶד שַׁעֲרֵי חַיִּים טוֹבִים שַׁעֲרֵי חָכְמָה שַׁעֲרֵי טוֹבָה שַׁעֲרֵי טֹהַר. שַׁעֲרֵי יְשׁוּעָה שַׁעֲרֵי יֹשֶׁר. שַׁעֲרֵי כַפָּרָה שַׁעֲרֵי כַלְכָּלָה שַׁעֲרֵי כָבוֹד. שַׁעֲרֵי לִמּוּד. שַׁעֲרֵי מָזוֹן שַׁעֲרֵי מְנוּחוֹת שַׁעֲרֵי מְחִילוֹת שַׁעֲרֵי מַדָּע. שַׁעֲרֵי נֶחָמָה שַׁעֲרֵי נְקִיּוּת. שַׁעֲרֵי סְלִיחָה שַׁעֲרֵי סַיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא שַׁעֲרֵי עֶזְרָה. שַׁעֲרֵי פְדוּת שַׁעֲרֵי פַרְנָסָה טוֹבָה. שַׁעֲרֵי צְדָקָה שַׁעֲרֵי צָהֳלָה. שַׁעֲרֵי קְדֻשָּׁה שַׁעֲרֵי קוֹמְמִיּוּת. שַׁעֲרֵי רַחֲמִים שַׁעֲרֵי רָצוֹן שַׁעֲרֵי רְפוּאָה שְׁלֵמָה. שַׁעֲרֵי שָׁלוֹם שַׁעֲרֵי שִׂמְחָה שַׁעֲרֵי שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת שַׁעֲרֵי שַׁלְוָה. שַׁעֲרֵי תוֹרָה שַׁעֲרֵי תְפִלָּה שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה שַׁעֲרֵי תְשׁוּעָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיְיָ מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה: וַיַּעְזְרֵם יְיָ וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ בוֹ: וְנֶאֱמַר חָשַׂף יְיָ אֶת־זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל־הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: וְנֶאֱמַר קוֹל צֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן: וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב מַה־נָּאווּ עַל־הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ: רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַיִם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן. אָמֵן סֶלָה:

ופתח לנו, מכאן עד וקים לנו ה' אלהינו מקרא, הכל איננו בסדורי הספרדים וגם בס' רב עמרם והטור לא נמצא ממנו דבר, ובאמת איננו מגוף תפלה זו אלא נוסף הוא בתוכה מפיוט אחד המתחיל תענו ותעתרו מן השמים שאומרים הספרדים בימים נוראים לסוף כל תפלותיהם. שערי אורה, כל שערים האלה נוסדו על סדר א"ב וע"כ כפול לפעמים ענין אחד במלים שונות. ותשועת צדיקים, תהלים ל"ז, ל"ט. מ'. חשף ה', ישעיה נ"ב, י'. קול צפיך, שם נ"ב, ח'. מה נאוו, שם נ"ב, ז'. ראשון לציון, שם מ"א, כ"ז.

שאקלו ו' ו' תנועות וכראשי החרוזים חתום יעקב מנוי חזק.

בְּמוֹצָאֵי יוֹם מְנוּחָה, הַמְצִיא לְעַמְּךָ רְוָחָה, שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְנֶאֱנָחָה· וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה: יָאֶה הוּא לְךָ צוּרִי, לְקַבֵּץ עַם מְפֻזָּרִי, מִיַּד גּוֹי אַכְזָרִי, אֲשֶׁר כָּרָה לִי שׁוּחָה: עֵת דּוֹדִים תְּעוֹרֵר אֵל, לְמַלֵּט עַם אֲשֶׁר שׁוֹאֵל, רְאוֹת טוּבְךָ בְּבוֹא גוֹאֵל, לְשֶׂה פְזוּרָה נִדָּחָה: קְרָא יֶשַׁע לְעַם נְדָבָה, אֵל דָּגוּל מֵרְבָבָה, יְהִי הַשָּׁבוּעַ הַבָּא, לִישׁוּעָה וְלִרְוָחָה: בַּת צִיּוֹן הַשְּׁכוּלָה, אֲשֶׁר הִיא הַיּוֹם גְּעוּלָה, מְהֵרָה תִּהְיֶה בְּעוּלָה, אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה: מַעְיָנוֹת אֲזַי יְזוּבוּן, וּפְדוּיֵי יְיָ יְשׁוּבוּן, וּמֵי יֶשַׁע יִשְׁאָבוּן, וְהַצָּרָה נִשְׁכָּחָה: נְחֵה עַמְּךָ כְּאָב רַחֲמָן, יְצַפְצְפוּ עַם לֹא אַלְמָן, דְּבַר יְיָ אֲשֶׁר נֶאֱמָן, בַּהֲקִימְךָ הַבְטָחָה: וִידִידִים פְּלֵטֵי חֶרֶץ, נְגִינָתָם יִפְצְחוּ בְּמֶרֶץ, בְּלִי צְוָחָה וּבְלִי פֶרֶץ, וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה: יְהִי הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, כִּנְבוּאַת אֲבִי חוֹזֶה· וְיִשָּׁמַע בְּבַיִת זֶה, קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה: חֲזַק יְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ· אַמִּיץ יַעֲשֶׂה בַּקָּשָׁתֵנוּ· וְהוּא יִשְׁלַח בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ· בְּרָכָה וְהַצְלָחָה: בְּמוֹצָאֵי יוֹם גִּילָה, שִׁמְךָ נוֹרָא עֲלִילָה, שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְעַם סְגֻלָּה, רֶוַח שָׂשׂוֹן וַהֲנָחָה: קוֹל צָהֳלָה וְרִנָּה, שְׂפָתֵינוּ אָז תְּרַנֵּנָּה, אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא· אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה:

(בסדורים עוד פיוטים מתחילים חדש ששוני וגו', אגיל ואשמח וגו' ברבות עתים וגו' ובאו בהם דברים זרים וקשים, לפ"כ השמטנום מן הדפוס ומפני דרכי שלום.)

משקל ו' ו' תנועות וחתום בראשי החרוזים אברהם.

אֱלֹהִים יִסְעָדֵנוּ, בְּרָכָה בִּמְאוֹדֵנוּ, וְהֵד טוֹב יִזְבְּדֵנוּ, בְּכָל־מִשְׁלַח יָדֵינוּ: אֱלֹהִים יִסְעָדֵנוּ: בְּיוֹם רִאשׁוֹן לִמְלָאכָה, יְצַו אִתָּנוּ בְּרָכָה, וְיוֹם הַשֵּׁנִי כָּכָה, יַמְתִּיק אֶת־סוֹדֵנוּ: אלהים· רַבֵּה צְבָאֵי יִשְׁעִי, בַּשְּׁלִישִׁי וּבָרְבִיעִי· בַּחֲמִישִׁי אַךְ לֹא בְעִי, יִשְׁלַח אֶת־פּוֹדֵנוּ: אלהים· הָכֵן טְבוֹחַ טֶבַח, בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי זֶבַח,

במוצאי יום מנוחה, מחברו יעקב מנוי. והנה כתב בעל אור זרוע בסוף הלכות י"כ כי הפיוט במוצאי יום מנוחה איתקן לאמרו ביה"כ כנהגכ"כ בקול רם ובפתחא כתקן עכ"ל ודעתו בזה לא על הפיוט שלפנינו אלא על אותו הפיוט הנמצא במחזור כ"י לנעילה י"כ ומתחיל „במוצאי מנוחה תהלות תאמיץ בבית נכך כבורך ברכה תביא" (ובא ג"כ נדפס במחזורי ספרד בתוך הסליחות לימים נוראים) וכתוב עליו בזה"ל „אם חל י"כ להיות בשבת יאמר זאת הסליחה". שלח תשבי, אליהו הנביא (מ"א י"ז, א'). לנאנחה, לאומה ישראלית הנאנחה בגלות. ונס יגון עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ואמר וגם בל' יחיד להשוות מספר תנועות הפיוט. יאה הוא לך, ראוי לך. שוחה, בור. למלט, להציל. לשה פזורה, ישראל (ירמיה נ', י"ז). נדבה, בישראל כתוב אהבם נדבה (הושע י"ד, ה'). דגול מרבבה שיר ה', י'. השכולה, אשר בעונה מבניה. געולה, מאוסה ובזויה. בעולה, ישעיה ס"ב, ד'. אם, תהלים קי"ג ט'. ופדויי ה' כן הגיה בעל ס"י וכל"ל עפ"ה ישעיה ל"ה, י'. ישאבון, ל' ישעיה י"ב, ג'. יצפצפו, ידברו, מגזרת כן אצפצף (ישעיה ל"ח, י"ד). בהקימך הבטחה, כאשר תקיים מה שהבטחתנו. פלטי חרץ, הנמלטים מן הגזרות הרעות, וחרץ ל' גזרה. במרץ, בגדולה. פרץ, ל' תהלים קמ"ד, י"ד. אבי חוזה, ירמיה הנביא כנבואתו ירמיה ל"ג, י'. וי"א. יום גילה, הוא יום השבת. והנחה, מנוחה. אנא ה', תהלים קי"ח, כ"ה.

חבר, חלק. ימתיק את סודנו, יכשיר עצתנו והוא עפ"ה תהלים נ"ה, ט"ו. אך לא בעי, ל' תפלה ובקשה, ונוסף ע"פ איוב ל', כ"ד. הכן טבוח עפ"ה בראשית מ"ג, ט"ז. ביום ו"ת כשב"א בעבור השבת. ורננה ל' שיר א', ט"ז. ולילה, ל' תהלים קל"ט, י"א.

קֹדֶשׁ הִלּוּל וָשֶׁבַח. עַל כָּל־מַחֲמַדֵּנוּ: אלהים· מַעֲדַנִּים לְנַפְשֵׁנוּ. נִתַּן בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ. וְהַעֲנָגָה עַרְשֵׁנוּ. וְלַיְלָה אוֹר בְּעַדֵנוּ: אֱלֹהִים יִסְעָדֵנוּ:

לפזי המרווים נחמן.

אֵלִי חִישׁ גּוֹאֲלִי. עַבְדְּךָ יַשְׂכִּילִי. מְבַשֵּׂר טוֹב אֵלַי. אֶת־אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: נָאווּ עַל הֶהָרִים. שְׁלוּחֵי יוֹצֵר הָרִים. וְרַגְלֵי הַמְבַשְּׂרִים. בְּאֱמוֹר שׁוּבִי שׁוּבִי: אלי· חֲבִי כִּמְעַט רֶגַע. כָּל־מַחֲלָה וְכָל־נֶגַע. אוֹיְבֵיךְ אֶפְגַּע. יוֹם נָקָם בְּלִבִּי: אלי· מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ. יָפָה אַתְּ כֻּלָּךְ. וְרַעְיָתִי לְמוֹלְךְ. גִּלְעָדִי הַתִּשְׁבִּי: אלי· נֹפֶת תִּטֹּפְנָה. שִׂפְתֵי בְּנֵי יוֹנָה. כִּי בָא עֵת לְחֶנְנָה. צִיּוֹן נַחֲלַת צְבִי: אלי·

ע"פ א"ב, וסוף כל חרוז לכ"כ.

אַדִּיר אָיוֹם וְנוֹרָא. בַּצַּר לִי לְךָ אֶקְרָא. יְיָ לִי לֹא אִירָא: גָּדוֹר פִּרְצַת הֵיכָלִי. דָּגוּל מַהֵר חַכְלִילִי. יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי: הֵן אַתָּה תִקְוָתִי. וְלִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי· אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי: זַךְ וּנְשׂוּא כַפַּיִם. חֹן פּוֹרְשֵׂי כַפַּיִם. יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם: טוּבְךָ תָּחִישׁ לְעַמֶּךָ· יְהִי עָלֵינוּ כִּנְאֻמֶּךָ. יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: כּוֹנֵן בֵּית מְכוֹנֶךָ. לְהַרְבֵּץ בּוֹ צֹאנֶךָ. יְיָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ: מִפַּחַד לְהַצִּילִי. נַהֲלֵנִי לְגוֹרָלִי· אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי: סְעֹד וּסְמֹךְ לְנִמְהָרִים. עֲזָר־נָא אֶת־הַנִּשְׁאָרִים. יְיָ יוֹצֵר הָרִים: פְּדֵה עַמְּךָ מֵעַוִּים. צֹאנְךָ מִיַּד גּוֹזִים. יְיָ עֹשֶׂה חֲזִיזִים: קָרֵב קֵץ נֶחָמָה· רַחֵם אִם לֹא רֻחָמָה. יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה: שְׁכֹן כִּמְאָז בְּאָהֳלֵנוּ. תָּמִיד אֵל מְהוֹלְלֵנוּ. יְיָ מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

ע"פ א"ב, ובסוף חתום ישי בר מרדכי חזק.

אִישׁ חָסִיד הָיָה· בְּלִי מָזוֹן וּמִחְיָה. בְּבֵיתוֹ עֵסֶק מַלְבּוּשׁ· וְאֵין בֶּגֶד לִלְבּוֹשׁ· גּוֹנֵן בַּחֲשׁוּבָה אִשָּׁה· וְגַם בְּבָנִים חֲמִשָּׁה: הִבְּרָה לוֹ הָאִשָּׁה· יוֹתֵר אֵין לְהִתְיָאֵשָׁה· הַמִּבְּלִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל· בְּעֵרֹם וּבְחֹסֶר כֹּל. וְתוֹרָה מָצָאתָ כִּי

חיש, תבוא במהרה. מבשר טוב אלי, אשר החרוז „אלי חיש מבשר טוב" והנה חיש מכרלם החרוז מסוב גם אל סופו. נאוו, עפ"י ישעיה נ"ב, ז'. שובי שובי, ירמיה ל"א, כ"א. חבי, ישעיה כ"ו, כ'. יום נקם, שם ס"ג, ד'. מלכך, זכריה ט', ט'. יפה את, שה"ש ד', ז'. נפת, שם ד', י"א. עת לחננה, תהלים ק"ב, י"ד.

ה' לי, תהלים קי"ח, ו'. דגול, הקב"ה עפ"י שה"ש ה', י'. חכלילי, משיח, ע"פ תרגום ירושלמי לבראשית מ"ט, י"ב. היה עוזר, תהלים ל', י"א. ה' עז, שם ק"מ, ח'. ונשוא כפים, המכוונת על השמים. כפים כ' ענינים כמו של כפים כסה אור (איוב ל"ו, ל"ב). פורשי כפים, הפורשים ידיהם בתפלה. וכן הנוסחא כמו שבעה במל פי'. ארך אפים, במדבר י"ד י"ח. ה' עשה, ירמיה י"ד, ז'. להרבץ, להושיב. באור פניך, תהלים פ"ט, ט"ז. לגורלי, לאורי. שמעה בקולי, תהלים ק"ל, ב'. יוצר הרים עמוס ד', י"ג. מעוים, מן זוזים. עושה חזיזים, זכריה י', א'. לא רוחמה הושע א', ו'. ה' איש, שמות ט"ו, ג'. ה' מלכנו, ישעיה ל"ג, כ"ב.

איש חסיד, המעשה אשר יסופר בשיר הזה נמצא בספורי מעשיות דרבינו נסים. מלבוש, היה עוסק בתורה ומפני כי היה טוב לילך לבית המדרש בעסק שלא יהיה לו בגד ללבוש. גונן, מסובב. בחשובה אשה,

יָגַעְתָּ. מַה־נֹּאכַל מֵעַתָּה: זָהִיר כְּבַר נָשׁוּק. הֲלֹא תֵצֵא לַשּׁוּק. חַנּוּן וְרַחוּם בִּמְרוֹמָיו. אוּלַי יִגְמְלֵנוּ בְּרַחֲמָיו. טוֹב לְקַוּוֹת מַחְסֶה. רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה: יָעַצְתְּ בְּדַעַת וּבְחָכְמָה. עֲצָתֵךְ בְּלִי לְהַסְכִּימָה. כְּצֵאתִי לְבֹשֶׁת וְלִכְלִמָּה. מִבְּלִי כְסוּת וְשַׂלְמָה. לְאֵין בְּיָדִי לְפוּרְטָה. אֲפִילוּ שְׁוֵה פְרוּטָה: מְהֵרָה וְשָׁאֲלָה מִשְּׁכֵנִים. מַלְבּוּשִׁים נָאִים מְתֻקָּנִים. נִלְבַּשׁ וְהִשְׁלִיךְ יְהָבוֹ. עַל יְיָ אֲשֶׁר אֲהֵבוֹ. שָׂחוּ יְלָדָיו בִּפְלוּלָם. אַל־יָשֹׁב דַּךְ נִכְלָם: עָבַר כַּשּׁוּק כְּשִׂבְרָתוֹ. וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לִקְרָאתוֹ. פָּץ לוֹ הַמְבַשֵּׂר. בֶּאֱמֶת הַיּוֹם תִּתְעַשֵּׁר. צַוֵּנִי בְּכָל־כְּבוֹדֶךָ. כִּי הִנְנִי עַבְדֶּךָ: קְרָא לְמִי בְדַעְתּוֹ. קְנוֹת עֶבֶד אֵין כְּמוֹתוֹ. רָחַשׁ אֵיךְ יְשַׁנֶּה דִינוֹ. עֶבֶד לִמְכֹּר אֶת־אֲדֹנוֹ. שָׁת לוֹ חָכְמָתוֹ בְּקִרְבּוֹ. וְהֶחֱזִיק בּוֹ כְּמוֹ רַבּוֹ: תַּגָּר קְנָאוֹ בַּאֲהָבִים. בִּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף זְהוּבִים. תְּבָעוֹ מַה מְּלַאכְתֶּךָ. אִם בְּבִנְיַן חָכְמָתֶךָ. תַּכְלִית טְרַקְלִין וּפַלְטֵרִין. הֲרֵי אַתָּה בֶן־חוֹרִין: יוֹם רִאשׁוֹן בְּמִפְעָלִים. פָּעַל עִם פּוֹעֲלִים. שִׁוַּע בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. עֲנֵנִי נוֹרָא עֲלִילָה. יָזַמְתִּי וּמְכַרְתִּי לְהַעֲבִידִי. לִכְבוֹדְךָ וְלֹא לִכְבוֹדִי: בּוֹרֵא עוֹלָם בְּקִנְיָן. הַשְׁלֵם זֶה הַבִּנְיָן. רַחֲמֶיךָ יִכְמְרוּ בַּתְּנִינָתִי. כִּי לְטוֹבָה כִּוַּנְתִּי. מַלְאֲכֵי רַחֲמִים מִמְּעוֹנָתוֹ. אָז הֵחֵלּוּ לִבְנוֹתוֹ: רַבּוּ בּוֹנֵי הַמְּלוּכָה. וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה. רָץ הַסּוֹחֵר בִּרְאוֹתוֹ. כִּי נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ. כְּלוּלַת מִגְדָּלִים נָאִים. לְפִי עִנְיַן הַבַּנָּאִים: יִזְכֹּר לְךָ עַתָּה. אֶתְמוֹל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ. חִפַּשְׂתַּנִי בְּנוּדִי וּבְבֵרוּר. כְּנַמַּת לְעִנְיַן שִׁחְרוּר. זֶה קִיְּמוֹ בֶּאֱמֶת. וּפָרַע לוֹ אִישׁ הָאֱמֶת:

אָמַר יְיָ לְיַעֲקֹב	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
בָּחַר יְיָ בְּיַעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
גָּאַל יְיָ אֶת־יַעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב.	אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

נלאה תשועה. זהיר כבר נשוק, תהי מוזהר כאיש מזוין, נשוק ל׳ כלי זין מענין נושקי קשת (דה״א י״ב, ב׳) נשקו בר (תהלים ב׳). יעצת וגו׳ כן השיב האיש לאשתו. בלי להסכימה, לא אוכל להסכים לעצתך בשביל שאין לי כסות ושלמה. לפורטה לפחלק, ול׳ משנה הוא אין פורטין לא מתיבת המוכסין (ב״ק דף קי״ג). יהבו, של׳ תהלים נ״ה כ״ג. שחו, ספרו, ל׳ שיחה. בפלולם, בתפלתם. אל ישוב, תהלים ע״ד, כ״א. כשברתו, כתקותו, מענין שברו על ה׳ אלקיו (תהלים קמ״ו). פץ, דבר. המבשר, אליה הנביא. טרקלין ופלטרין, בנינים גדולים. שוע, התפלל. יזמתי, חשבתי. בקנין, עש״ה קונה שמים וארץ (בראשית י״ד). בתנינתי, בתחנתי. בוני המלוכה, שהיו בונים את בית המלוכה. רץ, שמח. כנמת, כאשר אמרת. שחרור, החירות. ופרע לו איש האמת, כתגר שהיה איש אמונה פרע לו שכרו משלם.

אמר ה׳ פיוט זה כולו מחובר מפסוקי המקרא ומסדר על סדר אלפ״א בית״א וחלק השני של כל חרוז הוא פסוק אל תירא עבדי יעקב (ישעיה מ״ד, ב׳). אמר ה׳, ל׳ ישעיה כ״ט, כ״ב. בחר ה׳, עש״ה תהלים קל״ה, ד׳. גאל, ישעיה מ״ד, כ״ג. דרך כוכב, במדבר כ״ד, י״ז. הבאים, ישעיה כ״ז, ו׳.

וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
זְכָר־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
חֶדְוַת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
טֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
נִשְׁבַּע יְיָ לְיַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
סְלַח־נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
עַתָּה הָשֵׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
פָּדָה יְיָ אֶת־יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
קוֹל קוֹל יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
רָנּוּ שִׂמְחָה לְיַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
שָׁב יְיָ אֶת־גְּאוֹן יַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃
תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב׃ אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב׃

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ בִּטְחוּ בַיְיָ עֲדֵי־עַד
כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים׃ יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם׃

רבון העולמים לעיל דף 313.

וירד, במדבר כ"ד, י"ט. זכר, ישעיה מ"ד, כ"א. חדות, ע' נחמיה ח', י'. וישעיה כ"ה, ט'. טבו, במדבר כ"ד, ה'. יורו, דברים ל"ג, י'. כי לא, במדבר כ"ג, כ"ג. לא הביט, שם כ"ג, כ"א. מי מנה, שם כ"ג, י'. נשבע, ע' עמוס ח', ז'. סלח, ע' במדבר י"ד, י"ט. עתה, ע' יחזקאל ל"ט, כ"ה. פדה, ירמיה ל"א, י"א. צוה, תהלים מ"ד, ה'. קול, בראשית כ"ז, כ"ב. רנו, ירמיה ל"א, ז'. שב, נחום ב', ג'. תתן, סוף מיכה. אתה סתר, תהלים ל"ב, ז'. בטחו, ישעיה כ"ו ד'. ה' עז, תהלים כ"ט, י"א.

צריך האדם ללוות את השבת בכל דבר כבוד מעין של שבת, ולכן יסדר את שלחנו במוצאי שבת ויהא שלחנו ערוך מפה ואפילו אינו צריך אלא לכזית, וידליק ג"כ נר נוסף לכבוד מוצאי שבת. ונמצא בספרים שיש באדם עצם אחד (ושמו לוז בב"ר פ' כ"ח. ובתניא ס' כ"א נקרא נסכוי) אשר אינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת. חמין במוצאי שבת מלוגמא (דבר רפואה), פת חמה במוצאי שבת מלוגמא (שבת קי"ט ע"ב).

סדר ערב ראש חדש הוא יום כפור קטן·

במנחה של ערב ראש חדש מתפללים כדרכה, אלא שאין אומרים תחנון. נוהגים רבים להתענות בערב ראש חדש וקוראים אותו יום כפור קטן (ואם חל ר"ח בשבת או ביום א' מתענים ביום ה' שלפניו), ובשעת מנחה הולכים לביה"כ ולובשים טלית ומניחים תפלין, והש"ץ מתחיל תפלה לעני וכו'.*)

נאך לעגען טלית אונד תפילין פאר מנחה פאנגט דער חזן פאלגענדען מזמור אן:

א׳ תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ: ב׳ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא: ג׳ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי, הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי: כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ: הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי: מִקּוֹל אַנְחָתִי דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי: דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס חֳרָבוֹת: שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג: כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ: כִּי אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי בִּבְכִי מָסָכְתִּי: מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי: יָמַי כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ: וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ: וְיִירְאוּ גוֹיִם אֶת־שֵׁם יְהוָה, וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ: כִּי־בָנָה יְהוָה צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ: פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא־בָזָה אֶת־תְּפִלָּתָם: תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל־יָהּ: כִּי־הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ, יְהוָה מִשָּׁמַיִם אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט: לִשְׁמֹעַ אֶנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה: לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלָםִ: בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה: עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחִי קִצַּר יָמָי: אֹמַר, אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמָי, בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ: לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ שָׁמָיִם: הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד, וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ: וְאַתָּה הוּא, וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ: בְּנֵי־עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן:

---

*) תענית ער"ח הנהיג אותו ר' משה קורדווירו שהי' בצפת סביב של"ג וקרא לו יום כפור קטן (פרי חדש הלכות ר"ח ס' תי"ז) וגם זה מזכירו ג"כ בעל של"ה דף ק"ב, ע"ב ודף ק"מ. ובדף קע"ט כתב וז"ל ראש חדש מאחר שהוא זמן כפרה ירצה האדם שיעשה תשובה גמורה בלב שלם, דהיינו בער"ח יעשה כמו י"כ, כמו שנוהגים הרבה מחסידי עליון, ויתקן כל המקולקל הן בממון הן בגוף הן בנפש ויתודה בבכי רב ובחרטה גמורה ויעזוב דרכו הרעה כדי שבהכנס החדש יהיה כבריה חדשה עכ"ל ובן יעב"ץ בסדורו כתב וז"ל חסידים מקדם נהגו להתענות ער"ח וקורין אותו י"כ קטן והוא ידוע ונתפשט ברבים, וטוב הדבר וביחוד להמון העם המתבלבלים כל היום כדי לשעשם מעונשם ולהיות להם זכרון בין עיניהם להשגיח על טהרת נפשם וגופם.

חזן. ראשי תיבות יהודה אריה ססורינא, ומשקלו כ' תנועות ויתד וב' תנועות.

יוֹם זֶה יְהִי מִשְׁקַל כָּל־חַטֹּאתַי כְּטַל בִּמְעוּטוֹ, כִּדְמוּת יֶרַח הַיּוֹם, לְבַד מִסְפַּר זְכֻיּוֹתַי יִרְבֶּה וְיָצִיץ צִיץ וִיהִי פּוֹרֵחַ: יום. וְדַי יָדוֹן לִבִּי אֶצְלִי גָלוּי, חוֹטְאֵי עֲוֹנוֹתַי עִם דּוֹק רִשְׁעִי. דִּינִי אֲנִי אֵדַע בְּאֵשׁ קָלוּי, כִּי רַע וּבִישׁ אָרַגְתִּי אֶל־פִּשְׁעִי. הוֹלֵךְ בְּיוֹם וָיוֹם אַחַר בִּצְעִי. מַכִּית מְקוֹם סֵפֶר תִּינוֹק בּוֹרֵחַ: יום. אָבֵן בְּחַבְלֵי שָׁוְא עָוֹן מוֹשֵׁךְ אָחוֹר, לָךְ אֵלִי בָּאתִי נִצָּב. רְפֻאוֹת לְאָדָם מַר נָחָשׁ נוֹשֵׁךְ, שׁוֹאֵל וּמִתְחַנֵּן נִכְאַב נֶעֱצָב. יוֹשֵׁב בְּעָנְיִי אֶבֶן מַחְצָב. יָד פֶּה וָעַיִן אֵין לִי טַעַם וָרֵיחַ: יום הֵן רֹאשׁ חֳדָשִׁים לָעָם נָתַתָּ, לִזְמַן לְכַפֵּר עַל כָּל־תּוֹלְדוֹתָם. מֵאֵת אֲהוּבִים שׁוֹמֵן הִשְׁבַּתָּ, עַל כֵּן אֲקַדֶּמְךָ בִּתְחִנָּתָם. מִיּוֹם לְפָנָיו בָּא כִּי אָז אִיתָם. אָשׁוּב לְאִישׁ תּוֹשָׁב לֹא עוֹד אוֹרֵחַ: יום. וּבְרֹב חֲסָדֶיךָ אַתָּה מַלְכִּי, תָּקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן קָדְשֵׁנוּ. דְּבִירַת מְנוּחָתְךָ שִׂים כָּבוֹד, כִּי בָהּ נַעֲלֶה עוֹלוֹת רֹאשׁ חָדְשֵׁנוּ. נָא אֵל שְׁלַח נוֹשֵׂא הוֹד רֹאשֵׁנוּ. כִּי שָׁם לְבָבֵנוּ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ: יום זה וכו'.

ואומרים מזמור זה קודם מנחה ולאחר מנחה אומרים מזמור ח' למנצח על הגתית, אבל אם שמים י"כ קטן ביום ה' תמורת ע"ח מהפכים המזמורים ואומרים קודם מנחה מזמור ח' ולאחר מנחה מזמור כ'. ויש קהלות שאומרים לעולם מזמור ח' קודם מנחה ומזמור כ' לאחריה.

כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: יַעַנְךָ יְהוָֹה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ: יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה: יִתֶּן־לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא: נְרַנְּנָה בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָֹה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי הוֹשִׁיעַ יְהוָֹה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבוּרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ: אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם־יְהוָֹה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר: הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד: יְהוָֹה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

ואומרים פ' התמיד, אשרי וח"ק (ואם יש עשרה שהתענו נוהגים מוציאים ס"ת וקוראים ויחל ומפטירים דרשו ואומר הש"ץ חצי קדיש) ועומדים להתפלל תפלת מנחה בלחש (ואומרים עננו כשמע קולנו), והש"ץ חוזר התפלה בקול (ואומר עננו בין גואל לרופא), ואח"כ מתחיל הש"ץ:

מען זאגט אשרי, חצי קדיש. (אונד ווען צעהן לייטע געפאסטעט האבען, ליעזט מאן ויחל אונד זאגט דיא הפטרה דרשו), דאן בעטעט מאן שמונה עשרה, אונד נאכהער דער חזן דאזעלבע ווידערהאלט האט פאנגט מאן היער אן:

לְכוּ וְנָשׁוּבָה אֶל־יְיָ כִּי הוּא טָרָף וְיִרְפָּאֵנוּ יַךְ וְיַחְבְּשֵׁנוּ: יְחַיֵּנוּ מִיֹּמָיִם, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִמֵנוּ וְנִחְיֶה לְפָנָיו: כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

נושא הוד ראשנו, כנ"ל ועי"ה זכריה ו', י"ג. ובזה המשקל שכוון וגם נטלטו מחזק רמז פסול, ודי למבין.

חו״ק הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ ׀ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה, חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: ג׳ פעמים

אֵל מֶלֶךְ, יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רַחֲמִים. מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ. מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים. עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם־כָּל־בָּשָׂר וְרוּחַ. לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל שֶׁהוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. זְכָר־לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם. וְכֵן כָּתוּב וַיֵּרֶד יְהֹוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהֹוָה: (וְשָׁם נֶאֱמַר).

וַיַּעֲבֹר יְהֹוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא.

יְהֹוָה ׀ יְהֹוָה, אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב־חֶסֶד, וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, נֹשֵׂא עָוֹן, וָפֶשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:
כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם תִּכּוֹן תְּפִלָּתֵנוּ קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ: וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֵנוּ וּמִשְׁפָּטֵנוּ כַּצָּהֳרָיִם: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה ׀ יְיָ, בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: בְּקָרְאֵנוּ עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי צִדְקֵנוּ:

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ: לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִחוֹת כִּי מָרַדְנוּ בּוֹ: וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ וּלְכָל־פִּשְׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ־בָךְ וּנְתַתָּם לְרַחֲמִים לִפְנֵי שֹׁבֵיהֶם וְרִחֲמוּם: וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִמְּקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ: סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה. וְשָׁם נֶאֱמַר, וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

רמזי החרוזים מרדכי בר שבתי ארוך.

סליחה. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ:

ח׳ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עֶרֶב רְצֵה־נָא בְּכֹשֶׁר. תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ כְּתֹם וּבְיֹשֶׁר. בְּקָרְאִי עֲנֵנִי צוּרִי הַיּוֹם וּפְנֵה, ק׳ כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה: ח׳ רֵיחַ נִיחֹחַ אִמְרֵי פִי לְפָנֶיךָ צוּר עוֹלָמִים. חֶלְבִּי וְדָמִי הַנִּמְעָט כְּצוֹמִי תְּמוּר חֲלָבִים וְדָמִים. קַבֵּל תֶּגְיוֹן לִבִּי אֲשֶׁר עָרַכְתִּי זֶה כַּמָּה יָמִים. ק׳ כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם וְכַמִּנְחָה: ח׳ דְּרָשׁ־נָא כַּיּוֹם זֶה דּוֹרְשֶׁיךָ וְהִדָּרֵשׁ לָהֶם כְּנִיב שְׂפָתַיִם. שְׁעֵה לְמַעֲמָדָם וְטַהֲרֵם כְּכֶסֶף מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם. וּרְצֵה שִׂיחָתָם

כשה אחת מן־הצאן מן־המאתים. ק׳ ממשקה ישראל למנחה: ח׳ כליל ועלה תחתית תחשב ומשטיני ריב תריב. והוצא כאור צדקי טרם יבא השמש ויעריב. שפכו כמים לבו בתפלתו כל־איש ק׳ והקריב המקריב קרבנו ליי מנחה: ח׳ ישרון עמך ישיר חסדך כטוב לקח. הטה אליו אזנך ושמע ועיניך פקח. וראה כי טוב מסתופף בשערי רחמיך. ק׳ ויקח מן־הבא בידו מנחה: ח׳ ברב רחמיך אמרי האזינה יי הגיגי בינה. ואם־נא מצאתי חן בעיניך אלהי קדם מעונה. ולקחת מנחתי מידי אשר הבאת לך בתחנה. ק׳ ויהי בעלות המנחה: ח׳ שדי לא מצאנוך שגיא כח לעדה מקדם קנית. אחד המרבה ואחד הממעיט בשובו נפשו רצית. אך יכון לבו לפניך במנחתו כעת הקרב אותה. ק׳ וזאת תורת המנחה: ח׳ בהיות מזבחי ומקדשי על מכונו וגבולו. היו מכפרים עלינו כשעירים העולים לגורלו. ועתה באשמתנו לו חפץ יי להמיתנו. ק׳ לא לקח מידנו עלה ומנחה: ח׳ תחנונים ידבר עמך יבקש סליחה בלב מר. הנו מתיצב על מצור ועומד על המשמר. מחלה פניך לעת מנחת ערב ומצפה כפר. ק׳ כי אמר אכפרה פניו במנחה: ח׳ ירושלים עירך בנה ועריה מקצה. אסורים רצוצים פתח ולחפשי הוצא. וערבה ליי מנחתם כימי עולם ותשוב ותרצה. ק׳ עוד פנות אל־המנחה: ח׳ ונפוצות ישראל לקבץ ידך שנית תוסיף. כרועה עדרו תרעם בנוה טוב תאסף. וישב מצרף ומטהר את־בני ישראל כזהב וככסף. קו״ח והיו ליי מגישי מנחה: אל מלך יושב וכו׳.

ונשלמה פרים שפתינו: תכון תפלתנו קטרת לפניך משאת כפינו מנחת ערב: יהיו לרצון אמרי פינו והגיון לבנו לפניך יי צורנו וגאלנו: כרחם אב על בנים וכו׳.

סליחה. לפי החרוזים אליעזר ברבי יצחק הלוי.

ח׳ אלהי, בשר עמך מפחדך סמר. ותמיד עומד על משמר. ומצפה לעת מנחת ערב, כי אמר. ק׳ אכפרה פניו במנחה: ח׳ להקשיב למשטינב מאן תמאן. סאונו ברעש אל־נא תהי סואן. ואם עונות תשמור הלא דבו. ק׳ מאין עוד פנות אל־המנחה: ח׳ ישראל עמך אשר בך מאמין. אם בשמאל דחיתו קרבתו בימין. בא לשחר פניך. ק׳ ויקח מן־הבא בידו מנחה: ח׳ עורכי שוע משלמי פרים שפתותם. רצה והשלך במצלות ים כל־חטאתם. יערב לפניך שיחתם ורנתם. ק׳ כחטאת וכעולה וכמנחה: ח׳ זכר פר פנים ושעיר פנימי וחיצון. יהי־נא אמרינו לפניך לרצון. ותערב

מִנְחָתֵנוּ כְּשֶׂה אַחַת מִן־הַצֹּאן׃ ק׳ מִן־הַמָּאתַיִם, מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה׃ ת׳ רְאֵה כִּי אָזְלַת יָדֵנוּ וְיוֹשְׁבֵי מָרוֹם שָׂחוּ׃ פַּסּוּ אֱמוּנִים וּבְכֵן לָקְחוּ׃ כְּבַד פֶּה וַעֲרַל שָׂפָה׃ ק׳ וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ מִנְחָה׃ ת׳ בָּרֵר נִיב שְׂפָתַיִם כְּשַׁחַר פָּרוּשׂ׃ עֲנֻגֵי וּרְפָא מִזְבַּחֲךָ הֶהָרוּס׃ חֶלְקַת לְשׁוֹנִי תֶּעֱרַב כַּשֶּׁמֶן, ק׳ לָרִם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה׃ ת׳ בֵּית תְּפִלָּתָם מְקוֹם צִקּוּן לַחַשָׁם׃ חָשׁוּב כִּבְמָקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ שָׁם הַכֹּהֲנִים אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הָאָשָׁם׃ ק׳ וַאֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת־הַמִּנְחָה׃ ת׳ יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ קוֹמְמִיּוּת הֲשִׁיבֵנִי לְנָוִי׃ לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשִׁי לְחַדֵּשׁ הֲדַר זִיוִי׃ וְיֵשֵׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר אֶת־בְּנֵי לֵוִי׃ ק״ת וְהָיוּ לַייָ מַגִּישֵׁי מִנְחָה׃ אל מלך וכו׳.

טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל מַעֲשָׂיו׃ טוֹב יְיָ לְקֹוָיו לְנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ׃ טוֹב וְיָחִיל וְדוּמָם לִתְשׁוּעַת יְיָ׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ טוֹב וְיָשָׁר יְיָ עַל כֵּן יוֹרֶה חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ׃ טוֹב יְיָ לְמָעוֹז בְּיוֹם צָרָה וְיֹדֵעַ חֹסֵי בוֹ׃ כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ כִּי טוֹב יְיָ לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃ כרחם אב על בנים וכו׳.

פזמון. חלאי תרועה כבימה, ומשקלו ו׳ ו׳ תנועות.

יו״ק בַּת עַמִּי לֹא תֶחֱשֶׁה׃ וְלֹא תִשְׁקוֹט בִּזְעָקָה׃ וּבִמְקוֹם עוֹלָה וְאִשֶּׁה׃ תָּכִין תַּחַן חֲקָה׃ לַייָ מַגִּישֵׁי מִנְחָה בִּצְדָקָה׃ נְשִׂיא אֱלֹהִים הַנֶּאֱמָן׃ רֹאשׁ צוּרִים אֵיתָנֵי׃ הִשְׁכִּים שַׁחַר וּזְמָן׃ עָמוֹד וַעֲרוֹךְ תַּחֲנוּנַי׃ בִּמְקוֹם תָּמִיד מְזֻמָּן׃ לְשַׁחַר עַל קָרְבָּנִי׃ וְכִי הֶאֱמִין בַּייָ׃ וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה׃ ליי׃ יְחִידוֹ לְמֵאָה נִתָּן׃ וְעָקוּד בְּמִזְבַּח אֲבָנָיו׃ לִפְנוֹת עֶרֶב חָנַן׃ וְהָאֵל נָשָׂא פָנָיו׃ לְתָמִיד עֶרֶב מְכוֹנָן׃ לְהִתְרַצּוֹת פְּנֵי אֲדוֹנָיו׃ כְּאִישׁ לָקַח מְלֹא חָפְנָיו׃ קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה׃ ליי׃ מִסַּלֵּל יֹשֵׁב אֹהֶל׃ הֵלֶךְ בִּמְקוֹם מֶשְׁבָּח׃ לְרִבּוּי פְּדָרִים יָהֵל׃ בְּהִתְקָרֵב בְּבֵית זָבַח׃ וְאִם אֵין קָרְבָּן לְיָהֵל׃ תְּמוּרָם אֶעֱרָךְ־שֶׁבַח׃ וְנִבְחַר לַייָ מִזֶּבַח׃ עֲשֵׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ ליי׃ נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה׃ מֵאֵין עֲבוֹדַת כֹּהֲנִים׃ וְאֵיךְ אָשִׁיר בִּשְׁבִיָּה׃ וְאָסְפוּ לְוִיֵּי אֱמוּנִים׃ וְעַל כָּל־זֹאת אוֹדֶה יָהּ׃ כִּי הוּא נַעֲלֶה בְדִינִים׃ לָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים׃ לְךָ אֲדֹנָי הַצְּדָקָה׃ ליי׃ חֵלֶף קָרְבָּנוֹת פֶּדֶר׃ תְּפִלָּתִי תֵרָאֶה׃ בְּזָכְרִי עַל הַסֵּדֶר׃ עֲבוֹדַת מְשָׁרְתִים בָּאֵי הֵיכָל חֶדֶר בְּחֶדֶר׃ וְשִׁמְעוּ מְבַשֵּׂר בְּמַרְאֶה׃ וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה׃ ליי׃

אל מלך יושב.

פרים יהל ל׳ אור כי יהל (איוב ל״א כ״ו) ויעקב תקן תפלת ערבית כנגד אברים ופדרים שלא נתעכלו (ברכות כ״ו ב׳). קרבן ליהל להאיר, כטעם ולא תאירו מזבחי (מלאכי א׳ י׳). לך אדני צדקה, כצ״ל ועפ״ה דניאל ט׳, ז׳. וכן הוא במחזור רומא למנחה י״כ אחר מעט לוקח הפיוט הזה.

ואח"כ יאמר החזן עשרה רחמנא והקהל עונה בדיל ויעבור.

רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן קְיָמֵהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן קְיָמֵהּ דְּיִצְחָק עֲקִידָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן קְיָמֵהּ דְּיַעֲקֹב שְׁלִימָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן זְכוּתֵהּ דְּיוֹסֵף צַדִּיקָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן קְיָמֵהּ דְּמֹשֶׁה נְבִיָּא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן קְיָמֵהּ דְּאַהֲרֹן כַּהֲנָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן קַנָּאוּתֵהּ דְּפִינְחָס קַנָּאָה· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן קְיָמֵהּ דְּדָוִד מְשִׁיחָא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא אִדְּכַר לַן צְלוֹתֵהּ דִּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:
רַחֲמָנָא תּוּב מֵרֻגְזָךְ וְלָא נֶהְדַּר רֵיקָם מִן קֳדָמָךְ· בְּדִיל וַיַּעֲבֹר:

אל מלך יושב.

ע"ס א"ת ב"ש.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· אַל־תַּעַשׂ עִמָּנוּ כָּלָה· תֹּאחֵז יָדְךָ בְּמִשְׁפָּט· בְּבֹא תוֹכֵחָה נֶגְדֶּךָ· שְׁמֵנוּ מִסִּפְרְךָ אַל־תֶּמַח· גִּשְׁתְּךָ לַחֲקוֹר מוּסָר· רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּ רָגְזֶךָ· דַּלּוּת מַעֲשִׂים בְּשׁוּרְךָ· קָרֵב צֶדֶק מֵאֵלֶיךָ· הוֹרֵנוּ בְּזַעֲקֵנוּ לָךְ· צַו יְשׁוּעָתֵנוּ בְּמִפְגִּיעַ· וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי תָם· פְּתָחָיו רְאֵה כִּי שָׁמֵמוּ· זְכוֹר נֶאֱמַתָּ לֹא תִשָּׁכַח עֵדוּת מִפִּי זַרְעוֹ· חוֹתָם תְּעוּדָה תַּתִּיר· סוֹדְךָ שִׂים בְּלִמּוּדֶיךָ· טַבּוּר אֲגַן הַסַּהַר· נָא אַל־יֶחְסַר הַמָּזֶג· יָהּ דַּע אֵת אֲשֶׁר יְדָעוּךָ· מַגֵּר אֵת אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ· כִּי תָשִׁיב לְבִצָּרוֹן· לְכוּדִים אֲסִירֵי הַתִּקְוָה:

ודוי הגדול של רבינו נסים ז"ל.

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם· קֹדֶם כָּל־דָּבָר אֵין לִי פֶּה לְהָשִׁיב וְלֹא מֵצַח לְהָרִים רֹאשִׁי· כִּי מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹתַי רַבּוּ מִלְּמְנוֹת וְחַטֹּאתַי עָצְמוּ מִסַּפֵּר· וּכְמַשָּׂא כָבֵד יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי· מִתְוַדֶּה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי בִּכְפִיפַת רֹאשׁ· בִּכְפִיפַת קוֹמָה· בִּכְנִיעַת חַיִל· בַּחֲלִישׁוּת כֹּחַ· בִּשְׁבִירוּת לֵב· בִּנְמִיכוּת רוּחַ· בְּקִדָּה· בִּכְרִיעָה· בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה· בְּאֵימָה· בְּבֹשֶׁת· בְּרֶתֶת· בְּזִיעַ· בְּחַלְחוּל· בְּיִרְאָה· וּבְמוֹרָא· אוֹמֵר אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי מִקְצָת מִמַּעֲשַׂי הָרָעִים· וּמִדְּרָכַי הַמְכֹעָרִים· וּמִמַּעֲלָלַי הַמְקֻלְקָלִים· לְאָמְרָם אִי אֶפְשָׁר· לְבָרְרָם אֵין בִּי כֹחַ· לְגַלּוֹתָם לֹא אֶעֱצָר־חָיִל· לְדַבְּרָם לֹא אֵדָעֵם· לְהַגִּידָם אֵינִי כְדַי· לִתְבּוֹעַ עֲלֵיהֶם סְלִיחָה וּמְחִילָה וְכַפָּרָה מָה אֲנִי מֶה חַיַּי· אֲנִי הֶבֶל וָרִיק· אֲנִי רִמָּה וְתוֹלֵעָה· אֲנִי עָפָר וָאֵפֶר· בּוֹשׁ אֲנִי מֵחֲטָאַי· וּמְכֻלָּם אֲנִי מִפְּשָׁעַי· אֵין לִי פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ· גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא· עָצְמוּ פְשָׁעַי מִסַּפֵּר· בֹּשְׁתִּי וְגַם נִכְלַמְתִּי· כְּגַנָּב הַנִּמְצָא בְּמַחְתֶּרֶת:

רבונו של־עולם. אם־עמדתי לפרש את־חטאי ולבארם. יכלה הזמן והם לא יכלו. על איזה מהם אתבע. ועל איזה מהם אבקש. ועל איזה מהם אתודה. על הכלל או על הפרט. על הנסתרות. או על הנגלות. על הראשונות. או על האחרונות. על החדשות. או על הישנות. על הטמונות או על הנודעות. על הנזכרות או על הנשכחות ממני. יודע אני בעצמי שאין בי לא תורה ולא חכמה. לא דעת ולא תבונה. לא צדקה ולא ישרות ולא גמילות חסדים. אבל אני סכל ולא יודע. בער ולא מבין. גזלן ולא נאמן. חיב ולא זכי. רשע ולא צדיק. רע ולא טוב. וכל־מעשים רעים עשיתי. וגם עברות רעות עשיתי. ואם־אתה דן אותי כמעשי. אוי לי. וי לי. אהה עלי. אויה על־נפשי. ואם־תבקש לנקותי כמטהר וכמצרף כסף. לא ישאר ממני מאומה. כי אני כקש לפני אש. וכעצים יבשים לפני האור. כסף סיגים מצפה על־חרש. הבל הבלים אין בו ממש:

כמה אקדם או מה רפואה אבקש. כבן סורר ומורה הייתי. כעבד מורד על־אדוניו. כתלמיד חולק על־רבו. את אשר־טהרת טמאתי. ואשר טמאת טהרתי. את אשר־התרת אסרתי. ואשר אסרת התרתי. את אשר אהבת שנאתי. ואשר שנאת אהבתי. את אשר־הקלת החמרתי. ואשר החמרת הקלתי. את אשר־קרבת רחקתי. ואשר רחקת קרבתי. אך לא להכעיסך נתכונתי. ובעזות מצח באתי לבקש סליחה מלפניך. שמתי פני כבלב העזותי מצח כזונה וגשתי לפניך בבשת פנים. וכן כתוב ומצח אשה זונה היה לך מאנת הכלם:

רבונו של־עולם. לא על־עצמי בלבד אני מתפלל ומתודה כי אם־בעדי ובעד קהלך העומדים לפניך. ואף על־פי שאיני ראוי ולא זכי להתודות על־עצמי וכל־שכן על אחרים. אבל כי דרכך להאריך אפך ומדתך להעביר קצפך ומנהגך לרחם על־בריותיך וביותר לשבים אליך ומודים ועוזבים ומתנחמים על פשעיהם ואינם מכסים אותם שכן כתוב מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועזב ירחם. ומציל את־נפשו מדינה של־גיהנם:

רבונו של־עולם. מנהג בית דינך הצדק לא כמנהג בתי דינין של־בני אדם. כי מדת בני אדם כשהוא תובע את־חברו בממון אל־בית דין או אל־השופט אם־יכפור ינצל מן־הממון ואם־יודה מתחיב לתן. ובית דינך הצדק לא כן־הוא אלא אם־יכפור אדם אוי לו ואוי לנפשו. ואם־מודה ועזב אתה מרחמהו:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם· לוּלֵי חֲטָאֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ לֹא הָיִינוּ בּוֹשִׁים וְנִכְלָמִים· וְעַל־מָה הָיִינוּ מִתְוַדִּים כִּי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְבַקֵּשׁ עַל חֵטְא וְהוּא לֹא חָטָא· וְלֹא יָדַע עוֹז רַחֲמֶיךָ אֶלָּא בְּהַעֲבִירְךָ חַטֹּאת יְרֵאֶיךָ· וְלֹא עַל־עַצְמִי בִּלְבַד אֲנִי מִתְוַדֶּה כִּי אִם־בַּעֲדִי וּבְעַד קְהָלֶךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּסְלַח וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ וּתְכַפֶּר־לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

תָּבֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ· וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ· מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ·

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ· כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

אָשַׁמְנוּ מִכָּל־עָם· בֹּשְׁנוּ מִכָּל־דּוֹר· גָּלָה מִמֶּנּוּ מָשׂוֹשׂ· דָּוָה לִבֵּנוּ בַּחֲטָאֵינוּ· הָחְבַּל אִוּוּיֵנוּ· וְנִפְרַע פְּאֵרֵנוּ· זְבוּל בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ חָרַב בַּעֲוֹנֵינוּ· טִירָתֵנוּ הָיְתָה לְשַׁמָּה· יְפִי אַדְמָתֵנוּ לְזָרִים· כֹּחֵנוּ לְנָכְרִים· וַעֲדַיִן לֹא שַׁבְנוּ מִטָּעוּתֵנוּ· וְהֵיךְ נָעִיז פָּנֵינוּ וְנַקְשֶׁה עָרְפֵּנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ: אשמנו וכו׳.

ואתה צדיק וכו׳.

לְעֵינֵינוּ עָשְׁקוּ עֲמָלֵנוּ· מְמֻשָּׁךְ וּמוֹרָט מִמֶּנּוּ· נָתְנוּ עֻלָּם עָלֵינוּ· סָבַלְנוּ עַל שִׁכְמֵנוּ· עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ· פֹּרֵק אֵין מִיָּדָם· צָרוֹת רַבּוֹת סְבָבוּנוּ· קְרָאנוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ· רִחַקְתָּ מִמֶּנּוּ בַּעֲוֹנֵינוּ· שַׁבְנוּ מֵאַחֲרֶיךָ· תָּעִינוּ כַּצֹּאן וְאָבַדְנוּ: וַעֲדַיִן לֹא שַׁבְנוּ מִטָּעוּתֵנוּ וְהֵיךְ נָעִיז פָּנֵינוּ וְנַקְשֶׁה עָרְפֵּנוּ לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אשמנו וכו׳. ואתה צדיק וכו׳.

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה· וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ· וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ: גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ· תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תֵּפֶן אֵלֵינוּ בְּרַחֲמִים· כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם· כְּהוֹדַעְתָּ

לְשָׁנֵינוּ כְּבְקֶדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב. כְּמוֹ בְתוֹרָתְךָ כָּתוּב: וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ נֶחְסֶה וְנִתְלוֹנָן. כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן: תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם. כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם: תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מִמֶּנּוּ מַאֲמָר. כְּיוֹם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ. וְשָׁם נֶאֱמַר.
וַיַּעֲבֹר יְהוָֹה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא.

יְהוָֹה׀יְהוָֹה, אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְרַב־חֶסֶד, וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים, נֹשֵׂא עָוֹן, וָפֶשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:

כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

חָטָאנוּ צוּרֵנוּ. סְלַח־לָנוּ יוֹצְרֵנוּ:

בקצת קהלות אין אומרים זה אלא אומרים אבינו מלכנו וכו' ואח"כ ה' מלך וכו'.

אומרים בקול רם. פעם א' **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ ׀ אֶחָד:**

ג' פעמים **בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

ז' פעמים **יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים:**

פעם א' יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:

עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ פַּחַד יִצְחָק, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֲבִיר יַעֲקֹב, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ מָגֵן דָּוִד, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי הַמֶּרְכָּבָה, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת־רָצוֹן, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת־צָרָה, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָעוֹנֶה בְּעֵת־רַחֲמִים, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנּוּן, עֲנֵנוּ: רַחֲמָנָא עֲנִינָן. רַחֲמָנָא פְּרֹק. רַחֲמָנָא אִתְמְלֵא רַחֲמִין עֲלָן וְעַל כָּל־אֱנָשֵׁי בֵיתָנָא וְעַל כָּל־אַחֲנָא בֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִזְדַּהֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא אַפְּקִינָן בְּדִיל שְׁמָךְ רַבָּא: קדיש שלם.

ואומרים מזמור זה, ואחריו קדיש יתום. עלינו. ואם חל ר"ח בשבת או ביום א' שאז עושים י"כ קטן ביום ה' שלפניו, אומרים תחנון קודם קדיש שלם ואומרים אח"כ מזמור כ' יענך ה' ביום צרה (תמצאהו למעלה דף 320) קדיש יתום. ויש קהלות שמוסיפים לומר אבינו מלכנו קודם המזמור אך בדלוג האחרוזים של כתבנו.

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד: יְהוָֹה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: מִפִּי עוֹלְלִים וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ: וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ: תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו: צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי: צִפּוֹר שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים: יְהוָֹה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ: קדיש יתום.

במנחה שלפני ר"ח מתפללים כסדרה אלא שא"א תחנון. ובשבת ער"ח אין אומרים צדקתך.

בערבית של ראש חדש מתפללים כסדרה אלא שמוסיפים יעלה ויבא בעבודה.

בשחרית מתפללים כסדר כל יום אלא שמוסיפים וּבראשי חדשיכם בסדר הקרבנות, ואומרים יעלה ויבא בעבודה, ואחר חזרת התפלה של ש"ץ קורין הלל בדלוג ומעומד ומברכין עליו תחלה וסוף. והיחיד יחזור אחר שנים שיאמר להם הודו והם יענו אחריו הודו, ובצבור צריך לשמוע הודו, ויאמר, ויאמרו מפי הש"ץ דשומע כעונה, ואם לאו לא יצא, או יאמר כל אחד עמו בנחת. הנא לבהכ"נ בשעה שאומר, הצבור הלל אומרו עמהם ואח"כ יתפלל, ואם עומד בפסוקי דזמרה אומרו גם אבל לא יברך ברכת הלל כיון שמברך ברוך שאמר וישתבח. ולכן ביחים שגומרים בהם הלל, לא יוכל לאמרו בפסוקי דזמרה. בבית האבל תוך ז' אין קורין ובשחוזרין לבית קורין.

בר"ח וחנוכה ורגלים קורין הלל ולעולם גומרים אותו חוץ מן ר"ח ושש ימים האחרונים של פסח שאומרים אותו בדלוג. ונהג"מ חולצים התפילין קודם הלל.

אַן ר"ה, פסח שבועות, סוכות, שמיני עצרת אונד שמחת תורה וויא אויך אַן חנוכה, ווירד דעז מארגענס גלייך נאך דעם שמונה עשרה דאז הלל געזונגען.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרוֹא אֶת־הַהַלֵּל:

הַלְלוּיָהּ· הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְיָ:

לקרוא את ההלל, הספרדים אין מברכים בנוסחא זו רק על ההלל של ר"ח אבל בהלל של מועדים אומרים לגמור את ההלל ובנוסח הרמב"ם (הלכות ברכות פ' י"א סמן י"ב והלכות חנכה פ' ג' סמן ה') ובן גם נוסח הכוזרי מאמר ג' סמן י"ט.) ומנהגנו הוא ע"פ הר"ם מרוטנבורג שנהג לומר בכל פעם לקרוא את ההלל, וראה בטור או"ח ס' תפ"ז ותרמ"ד. והעקר הואיל וגה"א ידיעה ברכה וכמו שהוא בסדור רב עמרם והרמב"ם ובא"ח ס' תכ"ב ובכל בו וגם' המנהיג לאבן ירחי ובאבודרהם ובסדורי הספרדים גם בסדורים קדמונים של האשכנזים, ומה שבסדורים אחרונים ספ"ל בלי ה"א ברכה אינו אלא שבוש המדפיסים וכבר הגיהו בעל וי"ל ורוו"ה ז"ל.

הללויה הללו עבדי, ו' מזמורים סמוכים האלה מסמן קי"ג עד קי"ח נקראו שירה כפי חז"ל (פסחים קי"ז, ב'. ערכין דף י', ב'), ובשם הנהוג הוא הלל (שיר רבה דף י"ח), וכן קראום גם בעלי המסרת (כגון אצפוני ד' בקריאה וס' מסברי מות, מים עד נפש, חבלי מות, ואחרו דהלילא. וכן עזי וזמרת יה ג' דסמיכי, דוויושע, דישועה, והללו), והשם הזה על שם אופן קריאתו בימים קדמונים שהיה מנהגם לקראו פסקות פסקות והיו עונים העם במלת הללויה על כל דבור ודבור שהיה קורא המקרא (כמבואר בסוכה דף ל"ח, ב' וירושלמי שבת פרק ט"ז ומסכת סופרים פרק ט"ז וברמב"ם הלכות חנוכה פרק ג'). ולפי שגם ו' מזמורים האחרונים שבתהלים קראו הלל (שבת קי"ח, ב') ועוד המזמור קל"ו גם הוא שמו הלל (ברכות ד', ע"ב. פסחים קי"ח. ותענית י"ט. ומדרש תהלים), לכן כדי להבדיל מהם את ההלל הזה כנוהו עוד בשם פרקי הלל מצראה (ברכות נ"ו, א') בעבור שיושר על גאולת מצרים ובעבור שאמרו אותו נבה"ם על שחיטת הפסחים אשר הראשון מהם נעשה במצרים (פסחים פ"ד). ואיתא בפסחים דף קי"ז הלל זה מי אמרו, נביאים שביניהן תקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן. ואיתא בגמרא ערכין דף י' אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק שמנה עשר ימים בשנה יחיד גומר בהן את ההלל ואלו הן, שמנת ימי החג ושמנת ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב הראשון של עצרת; ובגולה עשרים ואחד יום ואלו הן, תשעת ימי החג ושמנת ימי חנוכה ושני ימים הראשונים של פסח ושני ימים טובים של עצרת [ובירושלמי דסוכה מונה גם את ליל יום טוב הראשון של פסח, ובגולה את שתי לילות הראשונות של פסח, וכן הוא גם במס' סופרים פ' כ' הלכה י"ט. ובשאלתות דרב אחאי ס' כ"ו. וראה תוספות פסחים ק"ד ע"ב], מאי שנא בחג דאמרינן כל יומי ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומי, דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן (וראה כל בו ס' כ"ב); שבת דחלוקה בקרבנותיה ליעבד, לא אקרי מועד; ראש חדש דאיקרי מועד ליעבד, לא איקדש בעשיית מלאכה; ר"ה וי"כ דאיקרו מועד ואיקדש בעשיית מלאכה ליעבד, משום דרבי אבהו דאמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להן אפשר מלך יושב על כסא הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני? והא חנוכה דלא הכי ולא הכי וקאמר, משום ניסא: פוריא דאיכא ניסא ליעבד, אמר ר' יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ עכ"ל ואיתא בתענית דף כ"ח ע"ב רב איקלע

רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם יְיָ. עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: מִי כַּייָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת: הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן: לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה. הַלְלוּיָהּ:

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו: הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: מַה־לְּךָ הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר: הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן: מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב: הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם:

בר״ח ופסח (חוץ משני ימים הראשונים) מדלגים מן לא לנו עד יי זכרנו.

אן ר״ח, אוסר אן פסח אמן דריטטען טאגע אן, ווירד לא לנו ניכט געבעטעט.

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ. כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן: יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַייָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא:

לבבל חזנהו דקא קרו הלילא בריש ירחא סבר לאפסוקינהו, כיון דחזא דקא מדלגי דלוגי אמר שמע מינה מנהג אבותיהם בידיהם עכ״ל וראה בתוספות שם ובתוספות ערכין דף י׳ ותוספות ברכות דף י״ד ובטור א״ח ס׳ תכ״ב. וכתב התניא סמן ל״ב (ונמצא ג״כ בסוף ס׳ לקוטי פרדס) מצאתי בשם הגאונים ז״ל מניין שאומרים הלל בר״ח, מכאן שרמזו דוד בתהלים הללויה הללו אל בקדשו, י״ב פעמים הללו כנגד י״ב חדשים, ומשמע הללו אל בקדשו על קדוש החדש הללו יה, ולפיכך אנו כופלין כל הנשמה על שנה מעוברת שיש בה י״ג חדשים ועל חדש ב׳ ימים עכ״ל. המגביהי, המשפילי, מקימי, להושיבי, מושיבי, בכל אלה היוד״ין שבסוף נוספות הן לנאות הלשון. המשפילי לראות. הוא דבוק עם פסוק שלפניו, ושעורו כך הוא „מי כה׳ אלהינו, המגביהי לשבת בשמים, המשפילי לראות בארץ״. מאשפות ל׳ יחיד הוא, דוגמת אחות אסות (מכלול דף קפ״א). לועז, המדבר בלשון נכרית שאינה לשון עברי, ומזה בעשכנה קורין אותה ללועזות בלעז (מגלה ראש פרק ב׳); ואחרים שפירשוהו כמו לעג ל׳ חרוף ובזיון ודוגמת מוציא לעז על בניו (יומא ל׳) לעזה עליהן המדינה (פסחים כ״ח). ממשלותיו המ״ם בפתח ע״פ המסרת. אגם מים, כמו לאגם מים. למעינו מים העי״ן גם היו״ד שניהם בשב״א והוי״ו בחולם והוא נוסף כוי״ו של וחיתו ארץ. לא לנו, לא בשבילנו. על חסדך של אמתך, כן הוא ע״פ המסרת בלי וי״ו, אבל במזמור קל״ח, ב׳ על חסדך ועל אמתך. אף להם, כתב בן אשר במסורותיו, כל לשון אף פתח, בר מן חד קטן, ואחרון אף (דה״ב כ״ח, י״ג) עכ״ל וכן נמסר גם עליו שם „לית קמץ וכל אס״ף דכותיה״, וכן הוא בכל ספרינו ובן במכלול דף ר״ו.

יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ. יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל. יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם. עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: בְּרוּכִים אַתֶּם לַייָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַייָ. וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: לֹא־הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ. וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם. הַלְלוּיָהּ:

בר"ח ופסח (חוץ משני ימים הראשונים) מדלגים מן אהבתי עד מה אשיב.

אין ר"ח, אונד אין פסח אויסער די ערשטע טאג אן, ווירד אהבתי ניכט געבעטעט:

אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע יְיָ אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי. צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: וּבְשֵׁם־יְיָ אֶקְרָא. אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי: כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת. אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב:

מָה־אָשִׁיב לַייָ כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: אָנָּה יְיָ כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: לְךָ־אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא: נְדָרַי לַייָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: בְּחַצְרוֹת בֵּית יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם. הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּ אֶת־יְיָ כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים:
כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְיָ לְעוֹלָם. הַלְלוּיָהּ:

זכרנו, ל' זכירה, ומלה נפרדת מלמ"ע. לא המתים יהללו־יה כן הוא בכל ס"ס, ב' תבות ומקף ביניהן וכב"ל. אנה ה' מלטה, הוא אחד מן שנה דכתיבין בה"א בסוף כל' נקבה ע"פ המסרת, וכן אנה ה' כי אני עבדך שבפסוק ט"ז. פתאים האל"ף נחה והיו"ד נקראת בחירק. דלתי חסר וי"ו ומלרע, ובמזמור קמ"ב, ז' הוא דליתי מלא וי"ו ומלעיל. שובי גם הוא מלרע ע"פ המסרת. מן־דמעה כן הוא. בארצות החיים, כלומר ארץ ישראל כן פרשו רש"י ורד"ק. ובתנחומא וב"ר פ' ויחי גם באותיות דר"ע אות ט' ארץ שמתיה חיים תחלה. נגדה־נא, כתב רוו"ה ז"ל הדל"ת של נגדה רפה בכל הספרים וכ"י וכן העיד הר"ד אבודרהם (בסדר הגדה) שהדל"ת רפה, לכן אין לפרשו כלל ל' נגד שכולם דגושים כשיש תוספת אות בסופם, אכן הוא שם כפעל מל' הגדה ופירושו להגיד נא לכל עמו, והוא שילום הנדר שנדר להגיד נפלאות הש"י בהודות ובהלל, וכן תרגמו הארמי אתני כען ניסוי לכל עמיה עכ"ל ויפה פירש וידוע כי מלת נא טעמו בהרבה מקומות כמו עתה וע"כ יש לתרגם הפסוק „איינע געלובדע בעצאהלע איך רעכט עוויגעו, ערצאהלע נון אללן ויינעם פאלקע". המותה, כמו המות. בתוככי כ"ף ראשונה בגרי והשניה בחירק ומלעיל והוא כמו

הש״ץ מנגן הודו והקהל עונה.

ש׳ הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו
ש׳ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו
ש׳ יֹאמְרוּ נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו
ש׳ יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ק׳ הודו

מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי בַמֶּרְחַבְיָה: יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: טוֹב לַחֲסוֹת בַּייָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם: דַּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַייָ עֲזָרָנִי: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל: לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ: יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: זֶה־הַשַּׁעַר לַייָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: אודך

בתיבד והיו״ד נוספת. הודו לה׳. מנהגנו שהחזן אומר הודו והקהל חוזר לענות אחריו, ואומר החזן יאמר נא והקהל עונה הודו, אזכנו על דרך קריאת הקדמונים הנזכרת בסוכה דף ל״ח ע״ב, אבל נעתרו ממנה, כמוזכר שם בתוספות ד״ה מכאן שמצוה ובפירוש הר״נ ד״ה הוא אומר הודו. ומה שמנגן החזן בהודו ובאנא מנהג ישן הוא זה כיוצא ממדרש ילמדנו המובא בילקוט שיר רמז תקפ״ו ח״ל השמיעני את קולך בהלל, כי קולך ערב בהודו לה׳, ומראך נאוה באנא ה׳ הושיעה נא ובאנא ה׳ הצליחה נא. המצר, שם דבר משרש צרר על משקל, מסב קלע (מ״א ו׳ כ״ט). קראתי יָּהּ, יו״ד של יה דגוש ע״פ המסרת וכן יו״ד של ישרני יָּהּ בפסוק י״ח. ענני בטעם רביע מוגרש המפסיק והנו״ן בקמץ בס״ס קדמונים וכן במכלול דף ל׳. במרחביה כל״ל ע״פ המסרת האומרת אלין מלין דלא מפקין ה״א, ובזיותיה (יהושע ט״ו, כ״ח) ידידיה (ש״ב י״ב, כ״ה) מתפליה (ירמיה ב׳, ל״א) היהדיה (דה״א ד׳, י״ח) נתיה (דה״א ד׳, י״ח) וענתתיה (דה״א ח׳, כ״ד) ויערשיה (דה״א ח׳, כ״ז) הללויה, קדמה (תהלים ק״ד, ל״ה) במרחביה (תהלים קי״ח, ה׳) כעופיה (שיר א׳ י״א) שלהבתיה (שיר ח׳, ו׳) עכ״ל ונשמע ממנה כי במרחביה הוא תבה אחת, וכן גם רב ורבה בפסחים דף קי״ז לשניהם במרחביה תבה אחת היא בלי מחלקת, וכבר הדפיסה כך רוו״ה ז״ל בסדורו ע״פ מקרא כ״י, וכן עיקר; ואף כי נמצא במדרש הובא בילקוט תהלים רמז תתע״ה שדרש יה של במרחביה על השם, כבר ידענו שבכל מקום אשר המדרש מתנגד למסרת ההלכה כמסרת. אמילם אכריתם, ולשון שעניין הלמ״ד בפתח ע״פ המסרת. דחיתני. אמר כן כנגד האויב, אתה האויב דחיתני לנפול, אבל השם עזרני שלא נפלתי. לנפל הפ״א בדגש דוגמת לספד לספד לשכב לשפט לשפך לתפר לתפש, אבל עם בי״ת וכ״ף הם רפויים בנפל כנפל בשכב בכתוב בשפך, ומעטים יוצאים מן הכלל כמו בשכן כזכר. קול רנה. קול ורנה, ולא יסמך קול אל רנה על פי הטעמים. כי אחיה. אבל אחיה. יסרני הנו״ן דגושה. יָּהּ יו״ד דגושה. אודך, מכאן עד סוף כופלים כל פסוק, ויסודו במשנה סוכה דף ל״ח מקום שנהגו לכפול יכפול, ופירש רש״י

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן

מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת

זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

החזן מנגן אנא והקהל עונה. | החזן חוזר ומנגן אנא והקהל עונה.

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא | אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא

אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא: | אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָא:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך

אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל

אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי

הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ, וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

בכל יום שיש תפלת מוסף אומר הש"ץ קדיש שלם אחר הלל, לכן בחנוכה (חוץ מראש חדש ושבת) אין אומרים כי אם חצי קדיש. כשחל ראש חדש בחול מוציאים ספר תורה א' וקוראים ד' אנשים בסדר פינחס בפרשת התמיד, כהן מתחלת וידבר עד עולת תמיד, לוי חוזר אל ואמרת להם וקורא עד רביעית ההין, ישראל עד עולת התמיד ונסכה, רביעי ובראשי חדשיכם עד ועשה ונסכו. חצי קדיש. יהללו, ומחזירים הספר תורה להיכל. אשרי, ובא לציון (ואין אומרים למנצח) חצי קדיש, וחולצים התפילין, ומתפללים מוסף.

ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה, הודו תחלה וסוף, יאמר נא שלש פעמים, קראתי יה, ענני במרחביה, ה' לי, ה' לי, טוב לחסות, טוב לחסות, סבוני, סבבוני, סבוני, דחה דחיתני ויהי לי לישועה, קול רנה וישועה, ימין ה', ימין ה', לא אמות, ולמות לא נתנני, פתחו לי שערי, זה השער, אבל מאודך ולמטה אינו כפול וע"כ כופלים את הפסוקים, וראה עוד בפסחים דף קי"ט. נפלאת הלמ"ד קמוצה והאל"ף נעלמת דוגמת וחטאת (שמות ה', ט"ז) מכלול ק"מ, ע"ב. הצליחה מלרע ע"פ המסרת.

יהללוך, מוזכרת בפסחים דף קי"ח ונקראת גם ברכת השיר, ר"ל הברכה על השיר והשיר הוא ההלל כמבואר למעלה, והרמב"ם הלכות חנוכה פרק ג' סמן י' מביא כל הנוסחא אך בשנוי קצת מנוסחתנו. ורב עמרם מביאה בשתי נוסחאות, האחת כנוסחתנו מביאה בסדר של פסח, ונוסחא אחרת בדרך שיר מביא בסדר ר"ח והיא כך תואמה „יהללוך מעשיך ישבחוך עמוסיך יודוך חוסיך כפי גודל נסיך וכתוב כל הנשמה תהלל יה הללויה ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות". — יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך, כן גרסת הרמב"ם וכן הוא באבודרהם וכן הוא גם בסדור רפ"ה ואחר ס"י וכן כתב יעב"ץ, והוא העקר ועל שם הכתוב יודוך ה' כל מעשיך (תהלים קמ"ה, י'). ובקצת סדורים יהללוך ה' אלהינו על כל מעשיך, ומלת על זו יותרת היא והמולים לקיימה יחסר להם הנושא ליהללוך כי אז לפרש מעשיך לנשוא. יודו ויברכו וכו' נוסח זה של ח' שבחים בא ג"כ בנשמת. כי לך טוב להודות, עפ"ה תהלים צ"ב, ב'. ובסדור ספרדי כ"י הנוסחא „הוד והדר לזכר מלכותך כי לך טוב" וכו' ומזכירה גם אבודרהם. מעולם עד עולם, תהלים צ' ב'.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם׃

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ·

מן שמיני עצרת מוסף עד ב"ו פסח ותגט אמן:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגָּשֶׁם׃

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קו"ס קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃ ח' לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ. קו"ס בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ח' וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. קו"ס יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ח' לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ׃

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתָתָּ זְמַן כַּפָּרָה לְכָל־תּוֹלְדוֹתָם· בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר

נתתָ התי"ו בפתח, לא בקמץ, כי אין פה הפסק מאמר גדול כל כך לשנות פתח לקמץ אבל נמשך המאמר עד תולדותם, וביאורו, אתה השם נתת את ראשי חדשים לעמך להיות זמן כפרה לכל תולדותם, וראה למעלה דף 262. תולדותם, תולדות עמך ר"ל לכל זרעם, כן פירושו הפשוט. והבל בו בסמן ע"ג כתב וז"ל פירש החכם בעל המלמד בשם החכם ר' יהודה הלוי (ראה כוזרי מאמר ג' סמן ה') כי כנוי תולדותם שב אל החדשים, ר"ל ר"ח היה בא על כל תולדות (ר"ל מאורעות) ימי החדש ולפיכך קרא ר"ח זמן כפרה, ופירש ג"כ מיד שונא עיד ילד הרע כי הוא הלך הנולד ואורב להתעיה, ור"ל כי שעיר החטאת לזכרון לפני השם כדי להנצל מיד הלך הנולד עכ"ל אמנם הדוחק בפירוש הזה המשב הכנוי של תולדותם על ראשי חדשים גלוי לעינים. זבחי רצון, שהם מרצים את ישראל לאביהם שבשמים וכמו שכתוב ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא א', ד'). לכפר בעדם, כדאיתא בראש מס' שבועות שעירי ר"ח שמכפרין על הטהור שאכל את הטמא, ושם בגמרא דף ט' ע"ב אמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר

אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה: אבן
מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: מאת
זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זה

החזן מנגן אנא והקהל עונה. | החזן חוזר ומנגן אנא והקהל עונה.

אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא
אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא: אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא:

בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ: ברוך
אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: אל
אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: אלי
הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הודו

יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ כָּל־מַעֲשֶׂיךָ. וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. כִּי לְךָ טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

בכל יום שיש תפלת מוסף אומר הש"ץ קדיש שלם אחר הלל, לכן בחנוכה (חוץ מראש חדש ושבת) אין אומרים כי אם חצי קדיש. בשחל ראש חדש בחול מוציאים ספר תורה א' וקוראים ד' אנשים בסדר פינחס בפרשת התמיד, כהן מתחלת וידבר עד עולת תמיד, לוי חוזר אל ואמרת להם וקורא עד רביעית ההין, ישראל עד עולת התמיד ונסכה, רביעי ובראשי חדשיכם עד יעשה ונסכו. חצי קדיש. יהללו, ומחזירים הספר תורה להיכל. אשרי, ובא לציון (ואין אומרים למנצח) חצי קדיש, וחולצים התפילין, ומתפללים מוסף.

ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה, הודו תחלה וסוף, יאמר נא שלש פעמים, קראתי יה, ענני במרחביה, ה' לי, ה' לי, טוב לחסות, טוב לחסות, סבבוני, סבוני, דחה דחיתני ויהי לי לישועה, קול רנה וישועה, ימין ה', ימין ה', לא אמות, ולמות לא נתנני, פתחו לי שערי, זה השער, אבל אודך ולמטה אינו כפול וע"כ כופלים את הפסוקים, וראה עוד בפסחים דף קי"ט. נפלאת הלמ"ד קמוצה והאל"ף נעלמת דוגמת יחטאת (שמות ה', ט"ז) שכלול ק"מ, ע"ב. הצליחה מלרע ע"פ המסרת.

יהללוך, מוזכרת בפסחים דף קי"ח ונקראת גם ברכת השיר, ר"ל הברכה על השיר והשיר הוא ההלל כמבואר למעלה, והרמב"ם הלכות חנוכה פרק ג' סמן י' מביא כל הנוסחא אך בשנוי קצת מנוסחתנו. ורב עמרם מביאה בשתי נוסחאות, האחת כנוסחתנו מביאה בסדר של פסח, ונוסחא אחרת בדרך שיר מביא בסדר ר"ח והיא כן תומרה „יהללוך מעשיך ישבחוך עמוסיך יודוך חוסיך כפי גודל נסיך וכתוב כל הנשמה תהלל יה הללויה ברוך אתה ה' מלך מהלל בתשבחות". — יהללוך ה' אלהינו כל מעשיך, כן גרסת הרמב"ם וכן הוא באבודרהם וכן הוא גם בסדור רפ"ה ואחר ס"י וכן כתב יעב"ץ, והוא העקר ועל שם הכתוב יודוך ה' כל מעשיך (תהלים קמ"ה, י'). ותקנת סדורים יהללוך ה' אלהינו על כל מעשיך, ומלת על זו יותרת היא והמוסיפים לקיימה יחסר להם הפועל ליהללוך כי אז לפרש מעשיך לגשות. יודו ויברכו וכו' נוסח זה של י"ח שבחים נא ג"כ בנשמת. כי לך טוב להודות, עפ"ה תהלים צ"ב, ב'. ובסדור ספרדי כ"י הנוסחא „הוד והדר לזכר מלכותך כי לך טוב" וכו' ומזכירה גם אבודרהם. מעולם עד עולם, תהלים צ' ב'.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה. מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ.

מן שמיני עצרת מוסף עד יו״ט פסח אומר:

מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם:

מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה. וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קדושה לש״ץ בחזרת התפלה.

נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר קו״ה קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ח׳ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ. קו״ה בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ: ח׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. קו״ה יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

ח׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמְּךָ נָתַתָּ זְמַן כַּפָּרָה לְכָל־תּוֹלְדוֹתָם. בִּהְיוֹתָם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ זִבְחֵי רָצוֹן וּשְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר

נתת התי״ו בפתח, לא בקמץ, כי אין פה הפסק מאמר גדול כל כך שבעבור זה יתחלף הפתח לקמץ אבל נמשך המאמר עד תולדותם, וביאורו, אתה השם נתת את ראשי חדשים לעמך להיות זמן כפרה לכל תולדותם, וראה למעלה דף 262. תולדותם, תולדות עמך ר״ל לכל זרעם, כן פירושו הפשוט. והכל בו בסמן ע״ג כתב וז״ל פירש החכם בעל המלמד בשם החכם ר׳ יהודה הלוי (ראה כוזרי מאמר ג׳ סמן ה׳) כי כנוי תולדותם שב אל החדשים, ר״ל ר״ח היה בא על כל תולדות (ר״ל מאורעות) ימי החדש ולפיכך קרא ר״ח זמן כפרה, ופירש ג״כ מיד שונא עיד ילד הרע כי הוא הכר הנולד ואורב להחטיא, ור״ל כי שעיר החטאת לזכרון לפני השם כדי להכלל מיד הכר הנולד עכ״ל אמנם הדוחק בפירוש הזה המסב הכנוי של תולדותם על ראשי חדשים גלוי לעינים. זבחי רצון, שהם מרצים את ישראל לאביהם שבשמים וכמו שכתוב ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא א׳, ד׳). לכפר בעדם, כדאיתא ברפ״ק דמס׳ שבועות שעירי ר״ח מכפרין על הטהור שאכל את הטמא, וגם בגמרא דף ט׳ ע״ב אמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר

בְּעִתָּם׃ זִכָּרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ׃ וּתְשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׂוֹנֵא׃ מִזְבֵּחַ חָדָשׁ בְּצִיּוֹן תָּכִין׃ וְעוֹלַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ נַעֲלֶה עָלָיו וּשְׂעִירֵי עִזִּים נַעֲשֶׂה בְרָצוֹן׃ וּבַעֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂמַח כֻּלָּנוּ׃ וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ הַנִּשְׁמָעִים בְּעִירֶךָ׃ הָאֲמוּרִים לִפְנֵי מִזְבְּחֶךָ׃ אַהֲבַת עוֹלָם תָּבִיא לָהֶם׃ וּבְרִית אָבוֹת לַבָּנִים תִּזְכּוֹר׃ וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם׃ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם׃ וְאֶת־מוּסַף יוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר׃

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיָי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה׃ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה׃ לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה׃ לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה׃ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם׃ לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת

עליכם (ויקרא י׳, י״ז) והאי קרא בשעיר דר״ח כתיב וכו׳. זכרון לכלם יהיו, הקרבנות מעלים זכרון ישראל לפני הקב״ה לטובה, וכמו שכתוב והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם (במדבר י׳ י׳). והספרדים אומרים וזכרון לכלם יִהְיֶה תשועת נפשם. יהיה בל׳ יחיד ומלת תשועה, בלי וי״ו החבור, והנה יחובר יהיה אל תשועת, ופירושו שזכרון של הקרבנות ההם הוא יהיה לכלם לתשועת נפשם, ועל דרך ונשלמה פרים שפתינו. ובסדורים אחרים זכרון לכלם יִהְיוּ בל׳ עבר, אמנם נוסחתנו היא נוסחת רב עמרם והרמב״ם וכן ברוקח, ועיין ביוסיף אומן ס׳ תרפ״ט ובש״ת ס׳ רל״א. מיד שונא, מיד יצר הרע אשר אחד מז׳ שמותיו הוא שונא (סוכה דף נ״ב ומנורת המאור ס׳ קל״א). ובשירי דוד, פירושו ונשמח גם כן בשירי דוד, ותבת נשמח הקודמת מוסבת גם עליו. הנשמעים בעירך, אז כשתכין מזבח חדש בציון. והספרדים גורסים ושירי דוד עבדך נשמע בעירך, וכן הוא בס׳ רב עמרם וברמב״ם ונוסחא זו ל׳ בקשה היא ר״ל שירי דוד עבדך האמורים לפני מזבחך נזכה לשמוע אותם בעירך. אהבת עולם וכו׳ עתה שב המאמר למעלה אל ותשועת נפשם מיד שונא וכו יחובר, והמאמר מזבח חדש עד לפני מזבחך הוא מאמר מוסגר ביניהם (צווישענזאץ); ואם לא נפרש ככה לא יתישב הלשון תביא לָהֶם בל׳ נסתר עם נעלה נעשה נשמח בל׳ מדברים בעדם, והיה לנו לומר תביא לנו, וכבר התעורר על זה בעל יוסיף אומן בס׳ תרפ״ט. אהבת עולם, עפ״ה ירמיה ל״א, ג׳. ובריית אבות, כמו שכתוב ויקרא כ״ו, מ״ה. והביאנו וכו׳ הספרדים אומרים „יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתעלנו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את” וכו׳ וברמב״ם הנוסחא „או״א מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו שתעלנו לארצנו” וכו׳ ובמחזור רומא הנוסחא „אז ישישו עמך ועדתך בשבותם קרבנם על גבי מזבחך ותכן יהי רצון וכו׳ וכן גורס התכלאל בסמן כ״ד. לציון עירך ברנה עפ״ה ישעיה ל״ה, י׳. ושם נעשה וכו׳ מפה ולהלאה כבר מבואר בתפלת שבת ואתה יצרת.

עָוֹן (בשנת העבור וּלְכַפָּרַת פָּשַׁע)· כִּי־בְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בָּחַרְתָּ מִכָּל־הָאֻמּוֹת· וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לָהֶם קָבָעְתָּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם· וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ· וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן· וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ·

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד· צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר· נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם· הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ· בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

בחנוכה מוסיפים על הנסים. אן חנוכה ווירד היער על הנסים היינגעשאלטעט.

עַל הַנִּסִּים וְעַל הַפֻּרְקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן־יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנַאי וּבָנָיו· כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם· רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ· וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכֹל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נקדש וגומר התפלה ואומר אחריה קדיש שלם. ואומרים עלינו. שיר של יום. קדיש יתום.

ראש חדש שחל בשבת, בשחרית מתפללים כמו בשאר שבתות אלא שמוסיפים בסדר הקרבנות ובראשי חדשיכם, ואומרים בתפלה יעלה ויבוא בעבודה, ולאחר שחזר הש"ץ התפלה אומרים הלל בדילוג, קדיש תתקבל. ומוציאים ב' ס"ת וקורים בראשון ז' בסדר השבוע, ומניח ס"ת השני אצל הראשון ואומר ח"ק על שניהן, וקורא למפטיר בס"ת השני בסדר פינחס וביום השבת ובראשי חדשיכם עד סוף פיסקא ומפטירים השמים כסאי (ואימתי נדחית הפטרה זו מבואר לעיל בסדר קריאת התורה דף 225). ואחר שהכניסו הס"ת אומר הש"ץ ח"ק ומתפללים מוסף של שבת ור"ח המסודר למעלה אצל סדר מוסף לשבת.

אין מברכין על הלבנה עד שזריחתה ניכרת על גבי הקרקע. לפיכך אין מברכין עד שיעברו עליה ג' ימים, ואחר ג' ימים מיד ראויה לברכה, אלא שמצוה מן המובחר לקדש אותה במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים. לפיכך אם ליל מוצאי שבת קודם ז' בחדש, ממתינים עד מ"ש, אבל לא יותר, ובימי הגשמים יש לחוש לעבור על עונתה אין להמתין כלל. ועד אימתי מברך עליה? עד ט"ו מיום המולד, ולא ט"ו בכלל. ואין מברכין עליה לא קודם ט' באב ולא קודם י"כ, שאין מקדשין הלבנה אלא מתוך שמחה; מוצאי י"כ יקדש אותה בבהכ"נ קודם שהבדיל בבית, ומוצאי ט' באב אחר שטעם קצת, ואם חל ט' באב ביום א' יברך עליה אחר הבדלה. וכן אבל כל ז' ימי אבלו לא יקדש הלבנה כשיש עוד זמן לקדשה אחר כך, אך אם יעבור הזמן יכול לקדש באבלו. אין מקדשין הלבנה לא בשבת ולא בי"ט אם לא בדוחק גדול. כשמקדשין יש להדר אחר מנין עשרה משום ברב עם הדרת מלך, וילבש בגדים נאים ויישר רגליו ויברך מעומד, כי גדולה מצוה זו עד שאמרו עליה כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני השכינה (סנהדרין מ"ב).

יתלה עיניו לראות הירח בתחלת הברכה:

הַלְלוּיָהּ· הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים: הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו: הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר: כִּי־אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה: מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר בְּמַאֲמָרוֹ בָּרָא שְׁחָקִים· וּבְרוּחַ פִּיו כָּל־צְבָאָם· חֹק וּזְמַן נָתַן לָהֶם· שֶׁלֹּא יְשַׁנּוּ אֶת־תַּפְקִידָם: שָׂשִׂים וּשְׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם· פּוֹעֵל אֱמֶת שֶׁפְּעֻלָּתוֹ אֱמֶת· וְלַלְּבָנָה אָמַר שֶׁתִּתְחַדֵּשׁ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת לַעֲמוּסֵי בָטֶן· הָעֲתִידִים לְהִתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ· וּלְפָאֵר לְיוֹצְרָם

אשר במאמרו, נוסח הברכה בסנהדרין דף מ"ב ומס' סופרים פרק כ' ומביאה הרי"ף בסוף פ' ד' דברכות ורב עמרם בסדורו והרמב"ם הלכות ברכות פרק י' וסמ"ג עשין כ"ז ורוקח ס' רכ"ט והטור בא"ח ס' תכ"ה. **אשר במאמרו ברא** וכו' עש"ה תהלים ל"ג, ו'. והנה ע"פ הכתוב ההוא היה לנו לומר ברא שמים, אבל אומרים ברא **שחקים**. בעבור שנמצא כן ל' שחקים אצל הירח בפסוק כירח יכון עולם, ועד בשחק נאמן סלה (תהלים פ"ט ל"ח). **חק וזמן נתן להם**, עש"ה תהלים קמ"ח, ו'. **תפקידם**, משמרתם ומנוי שלהם מל' הפקד את הלוים (במדבר א', נ') והוא במשקל תכריך· תלמיד· וכן נמצא במדרש קהלת דף פ"ג דור ע"י שאינו עומד בתפקידיו של הקב"ה, והארץ ע"י שהיא עומדת בתפקידיו של הקב"ה. והארץ לעולם עומדת, מעמדת תפקידיה. וביקרא רבה סוף פ' י"ט, אתה מבקש תפקידך, ויכניה אינו מבקש תפקידו, וכולם ל' משמר ומנוי, בעשטעללונג. **ששים ושמחים**, על דרך הכתוב ישיש כגבור לרוץ ארח (תהלים י"ט, ו') וכן ביוצר שבת שמחים בצאתם וששים בבואם, וראה שם. **קונם**, כן הגרסא בגמרא וברא"ש וסמ"ג וטור ורוקח וכן בסדורי רפ"ה ורפ"ו ובכ"י וכן העתיק רבינו שם טוב בפירושו למורה חלק ב', פ' ה'. והוא הנכון כמבואר בתפלת שחרית דף 78. **פועל אמת שפעלתו אמת**, כן נוסח הרי"ף והרא"ש וסמ"ג וטור ואבן ירחי וכן בסדורינו גם בסדורי הספרדים, ותוכן הוא לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא אמת וקיימת וכמו שכתוב ויעמידם לעד לעולם (תהלים קמ"ח, ו'); ובכ"י גורס „פועל אמת שפעלתו צדק ואמת", ובס"א „פועל אמת ופעלתו אמת", והענין אחד; אבל בגמרא ומס' סופרים וס' רב עמרם גם ברוקח הגרסא „פועלי אמת שפעלתן אמת" וברמב"ם הגרסא „פועלי אמת ופעלתם צדק", וע"פ גרסא זאת אחד הוא על כנוי השמים שאינם משנים את סדרם, וראה בפירוש ר' יונה על הרי"ף גם במרדכי שם. **וללבנה**, נקרא הירח לבנה, לפי שאורה נראה לבן, כמו שהשמש נקרא חמה ע"ש חמימות אורה. **שתתחדש** בכל ל' יום, וחדושה זה הוא עטרת תפארת לעמוסי בטן, כי ישראל מונין לחדושה, ול' עמוסי בטן הוא עש"ה ישעיה מ"ו, ג'. **העתידים להתחדש כמותה**, כמו שכתוב תתחדש כנשר נעוריכי (תהלים ק"ג, ה'), ובפרקי ר"א פרק נ"א רבן גמליאל אומר כמו שראשי חדשים מתקדשין ומתחדשין בעולם הזה כך יהיו ישראל מתקדשין ומתחדשין לעתיד לבא, וראה גם תשובת הרא"ה מובאה בעין יעקב לברכות ס' כ"ט; ודע כי כן

על שם כבוד מלכותו׃ ברוך אתה יי מחדש חדשים׃

ג״פ ברוך יוצרך׃ ברוך עושך׃ ברוך קונך׃ ברוך בוראך׃

ומרקד כנגד הלבנה ואומר ג״פ: (ויזהר שלא יכרע בברכיו רק זוקף בתליו.)

ג״פ כשם שאני רוקד כנגדך׃ ואיני יכול לנגע בך׃ כך לא יוכלו כל אויבי לנגע בי לרעה׃

ג״פ תפל עליהם אימתה ופחד בגדל זרועך ידמו כאבן׃ כאבן ידמו זרועך בגדל ופחד אימתה עליהם תפל׃ דוד מלך ישראל חי וקים׃

ואומר לחברו ג״פ שלום עליכם׃ וחברו משיב ג״פ עליכם שלום׃

ג״פ סמן טוב ומזל טוב יהי לנו ולכל ישראל׃ אמן׃

קול דודי הנה זה בא׃ מדלג על ההרים׃ מקפץ על

הנוסחא בסדור רפ״ז העתידים והיא הנכונה והלאה כלשון. על שם כבוד מלכותו. כן בגמרא והרא״ש והטור וסמ״ג. וגרסת ארחות חיים וכל בו ואבודרהם „על כבוד מלכותו" בלי תבת שם וכן הוא במס' סופרים והרי״ף וכס' רב עמרם, ובאמת תבה זו מיותרת, ונוסחת הרמב״ם „על כבוד מלכותו ועל כל מה שברא". מחדש חדשים איתא בשמות רבה פ' ט״ו הרואה את הלבנה האיך צריך לברך משמן שהיו ישראל מקדשין את החדש, יש מן רבנין אמרין ברוך מחדש חדשים, ויש מהן אומרים ברוך מקדש חדשים, וי״ש מהן אומרין מקדש ישראל וחדשים, שאם אין ישראל מקדשין אותו אין אותו קדוש כלום עכ״ל. והנקוד בבכן חדשים יוסף קמץ בחי״ת שהוא הקכן מן חדש, כי הברכה על עדות החודש נתקנה ולא על שאר דברים המתחדשים, וע״כ טועה האומר חדשים בחטף פתח.

ברוך יוצרך וכו' איננו בגמרא וגם בס' רב עמרם והרמב״ם איננו, אבל הוא ע״פ מס' סופרים פרק כ' ששם איתא וז״ל ואומר ג' פעמים סמן טוב תהוי לכל ישראל, ברוך בוראך ברוך יוצרך ברוך מקדשך, ורוקד ג' רקידות כנגדה ואומר ג' פעמים כשם שאני רוקד כנגדך ואיני נוגע בך כך אם ירקדו אחרים כנגדי לא יגעו בי, תפול עליהם אימתה ופחד, ולמפרע, אמן אמן סלה הללויה, ואומר לחברו ג' פעמים שלום, וילך לביתו בלב טוב עכ״ל ודע כי כן הגרסא במס' סופרים דפוס באזיליא שנת ש״ע גם בדפוס ישן אמשטרדם גם בס' המנהיג הלכות הלל ס' מ״ד, וכן העתיק הרוקח גם הבחיי בפירושו לפ' נח, והיא הגרסה הקדמונית מיוסדת על מדרש רבה פ' בחקתי דף ר״ז אומר הקב״ה לעולמו, עולמי עולמי מי בראך מי יצרך מי יולדך? יעקב בראך יעקב יצרך ככתוב בוראך יעקב ויוצרך ישראל (ישעיה מ״ג, א') עכ״ל הרי לנו ברור שהעקר הוא ברוך בוראך ברוך יוצרך וכו' והסופרים הבאים החליפו התבות והעמידו אותן כדי להוציא מן ר״ת שם יעקב וכמו שכתב בפירוש בעל הכל בו בסמן מ״ג והטור.

תפל עליהם, שמות ט״ו, ט״ז. ואבודרהם מביא עוד את פסוק הסמוך לו עד יעבור עמך, וכן הוא ברוקח ובסדור כ״י.

דוד מלך, איננו בכ״י גם לא בסדורי רפ״ה ורפ״ז, אלא שם סוף נוסח הברכה בפסוק תפול עליהם, וכן מסייעה גם אבודרהם בפסוק זה, וא״כ ברור כי כל הנוסף עוד בסדורינו תוספת אחרונים הוא. והנה זה המאמר דוד מלך מזכירו הרמ״א לא״ח ס' תכ״ו סעיף ב' והוא לקוח מגמר' ר״ה דף כ״ה ורש״י שם גם בפירוש הבחיי לפ' וישב ל״ח, כ״ט. והנראה מטעם שמזכירים דוד המלך בעבור כי חשבון תקופת הלבנה של כ״ט יום י״ב שעות ותשצ״ג חלקים מקובל מבית דוד הוא וכמו שכתב הבחיי מאמר ב' סמן ס״ד ומאמר ד' סמן כ״ט. שלום עליכם, התניא והטור מביאים בלשון יחיד שלום עליך. ולטעם קריאת שלום זו איש לחברו כתב בעל מג״א, כלומר מפני שאמר תפול עליהם אימתה אומר לחברו שלום עליך עכ״ל אך לא יכון יפה טעם זה כי לא אחרי תפול עליהם אומרים שלום אלא אחרי דוד מלך, ולמנהג ספרד אין אומרים שלום עליכם אלא בסוף אחר אמירת הקדיש וכהוראת מס' סופרים, אבל מצאתי לבעל ס' ברכת החדש (דפוס רעדלהיים שנת תקי״ב) שהוא לבטוח איש לחברו שיהיה שלום אללו כל אותו החדש ולא ידאג שיטות, וע״פ מה שאמרו (הביאו בעל אור חדש) מי שקדש הלבנה לא ידאג שימות באותו חודש מאותו יום ואילך.

קול דודי. שיר ב', ח'. וט'. ואמירת פסוקים אלה קבלה היא מר״י החסיד כמו שכתב בעל מט״מ בס' תקמ״א ובשל״ה דף ק״מ, ע״ב. וראיתי בפירוש מכלל יופי לתהלים פ״ט, ל״ח שמזכיר המנהג לומר בברכת הלבנה את ג' הפסוקים תהלים פ״ט, ל״ו ול״ז ול״ח. וכן מצאתים בס' ברכת החדש.

הַגְּבָעוֹת: דּוֹמֶה דוֹדִי לִצְבִי אוֹ לְעֹפֶר הָאַיָּלִים· הִנֵּה־זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ· מַשְׁגִּיחַ מִן־הַחַלֹּנוֹת מֵצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים:

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל· אִלְמָלֵא לֹא זָכוּ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם פַּעַם אַחַת בַּחֹדֶשׁ דַּיָּם: אָמַר אַבַּיֵי הִלְכָּךְ צָרִיךְ לְמֵימְרָא מְעֻמָּד:

מִי זֹאת עֹלָה מִן־הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל־דּוֹדָהּ:

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי לְמַלֹּאות פְּגִימַת הַלְּבָנָה· וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם מִעוּט· וִיהִי אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וּכְאוֹר שִׁבְעַת יְמֵי בְרֵאשִׁית· כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה קֹדֶם מִעוּטָהּ· שֶׁנֶּאֱמַר אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים· וְיִתְקַיֵּם מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וּבִקְשׁוּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִיד מַלְכָּם· אָמֵן:

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת· אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים· מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

הַלְלוּיָהּ· הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ· הַלְלוּיָהּ:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים· יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים· יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

תנא דבי, וכו' גמרא סנהדרין מ"ב. ומביאו השל"ה דף ע"ד לאמרו לסוף הברכה ולומר אחריו קדיש דרבנן, וכן הוא גם מנהג בני ספרד. גם יעב"ץ בסדורו סיים עם מאמר זה נוסח הברכה ונמשך אחריו „קדיש דרבנן", אבל הוא הקדים עוד קודם תנא דבי אליה את המאמר מסנהדרין מ"ב „אמר ר' יוחנן כל המברך את החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה". מי זאת, שיר ח', ה'. פגימת הלבנה, שנתמעטה על שקטרגה כדאיתא בחולין ס', ע"ב. ויהי אור הלבנה, עפ"י ישעיה ל', כ"ו. ובקשו הושע ג', ה'.

שיר למעלות אשא עיני, מזמור קכ"א. הללויה הללו אל, מזמור ק"נ. ואמירת ב' המזמורים מביא בעל מג"א בס' תכ"ו בשם השל"ה, אמנם השל"ה בדף ע"ד ודף ק"מ ע"ב לא הזכיר אלא את מזמור ק"נ בלבד והעמידו קודם דוד מלך ישראל. ונראה שהוסיפו גם את מזמור קכ"א בעבור שכתוב בו שמש וירח ושמירת השם שישמרנו מכל דבר רע. למנצח בנגינות, מזמור ס"ז ואמירתו ע"פ המקובלים כמו שכתוב בהגהות קצור של"ה סוף דיני קידוש הלבנה.

חדשי השנה והמועדים אשר בהם.

ניסן, בט"ו בו מתחיל חג הפסח. אייר, אין בו יום טוב. ובי"ח בו ל"ג לעומר. סיון, בששה בו מתחיל חג השבועות. תמוז, בי"ז בו תענית והוא נקרא צום הרביעי (זכריה ח', י"ט). אב, בט' בו צום החמישי בט"ו יום חבר מגל (סוף מס' תענית). אלול, אין בו יום טוב. ומתחילים בו ימי הסליחות. תשרי, בא' וב' בו ימי ראש השנה. בג' בו צום גדליה. בי' בו יום הכפורים. בט"ו בו מתחיל חג הסכות, ואחריו שמיני עצרת. חשון, אין בו יום טוב. כסלו, בכ"ה בו מתחילים ח' ימי חנוכה. טבת, בי' בו תענית צום העשירי. שבט, בט"ו בו ר"ה לאילנות. אדר, בי"ג בו תענית אסתר. ובי"ד וט"ו בו ימי הפורים.

לדעת החדשים המלאים לעולם, והחסרים לעולם.

ניסן. סיון. אב. תשרי. שבט. (ואדר ראשון במעוברת) מלאים לעולם, ר"ל של ל' יום.

אייר. תמוז. אלול. טבת. אדר (הסמוך לניסן) חסרים לעולם, ר"ל של כ"ט יום.

חשון וכסלו לפעמים שניהם מלאים ואז נקראת השנה **שלמה** ולפעמים שניהם חסרים ואז נקראת השנה **חסרה**. ולפעמים שחשון חסר וכסלו מלא ואז נקראת **כסדרה**, ר"ל שיבואו החדשים כולם על הסדר מלא וחסר מלא וחסר.

לדעת החדשים שלעולם אין להם ר"ח, כי אם יום אחד ואותם שלעולם להם ב' ימים.

ניסן. סיון. אב. תשרי. שבט. לעולם ר"ח יום אחד בלבד.

אייר. תמוז. אלול. חשון. אדר. ואדר. לעולם ר"ח ב' ימים.

כסלו וטבת לפעמים ב' ימים ר"ח ולפעמים יום א' בלבד. כיצד? כשחשון וכסלו שניהם מלאים אז יהיו לכסלו וטבת ב' ימים ר"ח, וכשיהיו חשון וכסלו שניהם חסרים אז אין לכסלו וטבת כי אם ר"ח יום אחד, וכשיהיו חשון חסר וכסלו מלא אז יהיה לכסלו ר"ח יום א', ולטבת ב' ימים.

לדעת הימים הראויים לקבוע בהם ר"ח ולא בזולתם, וזה
יובן מן יום השני של ר"ח שהוא ראשון לחדש ועיקר לחשבון.

ניסן אגהז. אייר בגהז. סיון אגדו. תמוז אגהו. אב בדוז. אלול אבדו.
תשרי בגהז. חשון בדהז. כסלו אבגדהז. טבת אבגדו. שבט בגדהז. אדר זבדו.
וכשהשנים מעוברות אדר ראשון בדהז. אדר שני זבדו.

סימני השנים הפשוטות והמעוברות.

סימן לפשוטות: בש"ה. בח"ג. גכ"ה. הש"א. הכ"ז. זש"ג. זח"א.

סימן למעוברות: בש"ז. בח"ה. גכ"ז. הש"ג. הח"א. זש"ה. זח"ג.

פירוש, האות הראשונה רומזת על יום השבוע שבו הוקבע ראש השנה, והאות השניה מורה על השנה אם היא שלמה או חסרה או כסדרה, והאות הג' מורה על יום קביעת ראש חדש ניסן ופסח.

הקביעות ומולדי תשרי לז' שנים רצופות.

שנה:	תרכ"ט	תר"ל	תרל"א	תרל"ב	תרל"ג	תרל"ד	תרל"ה
קביעות:	הכז פשוטה.	בשז מעוברת.	בשה פשוטה.	זחג מעוברת.	הכז פשוטה.	בשה פשוטה.	זחג מעוברת.
מולד תשרי:	ה' ח' רס"ח.	ג', י"ז, כ"ז.	א', י"ד, תרע"ו.	ה', כ"ג, תע"ב.	ד', כ', תתרל"א.	ג', ה', תתכ"ז.	ו', י"ד, תרכ"ג.

סימן לראשי חדשים של כל השנה.

ראשי החדשים לעולם הם סדורים על סדר ימי השבוע. כיצד? למשל אם סימן השנה הפשוטה זש"ג, הנה ידעת מסימן זה שחשון וכסלו שניהם מלאים ור"ח תשר ביום שבת, לכן תדע שחשון ביום א' ב', וכסליו ג' ד', וטבת ה' ו', ושבט ז', ואדר א' ב', ניסן ג', אייר ד' ה', סיון ו', תמוז ז' א', אב ב', אלול ג' ד'. וכמוהו אם סימן השנה המעוברת זח"ג הרי ידעת שחשון, וכסלו שניהם חסרים ושיהיה ר"ה הוא ר"ח תשרי ביום שבת, לכן תדע שחשון ביום א' ב', וכסליו ג', טבת ד', ושבט ה', אדר ראשון ו' ז', ואדר שני א' ב', ניסן י'. אייר ד' ה', סיון ו', תמוז ז' א', אב ב', אלול ג' ד'. וכן על דרך זה לעולם.

לוח לקביעת המועדים.

לדעת הימים הראוים לקבוע בהם המועדים.

ראש השנה וסכות בגהז. כפור בדהז (וכמוהו תענית אסתר אלא שאם חל בשבת יוקדם ליום ה'). חנוכה אבדהוז. צום י' טבת אגדהו. פורים אגהו. פסח אגהז (וכמוהו צום י"ז תמוז וט' באב אלא שאם חלו בשבת נדחו ליום א'). שבועות והושענא רבא אגדו.

הרי יצא לנו הסמן לימים שלא יחולו בהם המועדים, כזה:
לא אדו ראש השנה וסכות, לא בדו פסח,
לא גהז שבועות והושענא רבה,
לא אגו יום הכפורים, ולא זבד פורים.

סימן לקביעת המועדים מימות הפסח.

א"ת פי' ביום א' של פסח יחול לעולם תשעה באב, וסמן: על מצות מרורים.
ב"ש פי' ביום ב' של פסח יחול לעולם חג שבועות. (וביום שיחול שבועות יחול חנוכה של שנה הבאה, אך בתנאי שהשנה שבה בה חנוכה היא כסדרה או חסרה, אבל אם היא שלמה אז לא יחול חנוכה בשבועות שלפניו.)
ג"ר פי' ביום ג' של פסח יחול לעולם ראש השנה.
ד"ק פי' ביום ד' של פסח יחול לעולם קריאת התורה הוא שמחת תורה.
ה"צ פי' ביום ה' של פסח יחול לעולם צום כפור.
ו"פ פי' ביום ו' של פסח חל פורים שעבר.
פל"ג פי' ביום שחל בו פורים יחול לעולם ל"ג לעומר.

סמנים לחבור הפרשיות

י"ד הפרשיות ויקהל פקודי תזריע מצורע אחרי קדושים בהר בחקותי חקת בלק מטות מסעי נצבים וילך לפעמים יקראו כל אחת בשבתה בפני עצמה ככל שאר פרשיות התורה, ולפעמים שיחוברו ויקראו שתים שתים יחד לשבת. והכלל כי בשנה פשוטה, תזריע ומצורע, אחרי וקדושים, בהר ובחקותי, מטות ומסעי לעולם מחוברות יקראו. ובשנה מעוברת, ויקהל פקודי תזריע מצורע אחרי קדושים בהר בחקותי תמיד נפרדות. אבל שאר הפרשיות תלוי חבורן או פרודן בקביעות השנה. וזה סמן קריאתן:

בשנה פשוטה,

בקביעה בש"ה / " גכ"ה : כל הפרשיות מחוברות.
" בח"ג / " זש"ג : נפרדות חקת, בלק.
" הכ"ז / " זח"א : נפרדות חקת, בלק, נצבים, וילך.
" הש"א : נפרדות ויקהל, פקודי, חקת, בלק, נצבים, וילך.

בשנה מעוברת,

בקביעה הח"א : כל הפרשיות נפרדות.
" בש"ז / " גכ"ז : מחוברות מטות ומסעי.
" הש"ג : מחוברות נצבים וילך.
" זח"ג : מחוברות מטות ומסעי, נצבים וילך.
" בח"ה / " זש"ה : מחוברות חקת ובלק, מטות ומסעי, נצבים וילך.

הראשון לחדשים הוא חדש האביב חדש ניסן, וחמשה עשר יום לחדש הזה חג הפסח הוא חג סמלות ראשון למועדי ה'.

ראש חדש ניסן אינו חל אלא באחד מימי אגה"ו, וכשחל בשבת אז הוא **פרשת החדש**, ומתפללים כמו בשאר ראש חדש בשבת, אלא שמוציאים ג' ס"ת וקורים בס"ת ראשון בסדר היום ו' גברי, והשביעי קורא פרשת ראש חדש בס"ת שני, והמפטיר קורא פרשת החדש בס"ת שלישי, וכמבואר בסדר קריאת התורה למעלה דף 225.

כל ימי ניסן אין מתענין ואין מספידין, ואין אומרים תחנון, ולא יהי רצון אחר קריאת התורה בשני ובחמישי, ואין מזכירין נשמות ואין אומרים צדקתך, ואין אומרים צדוק הדין ולא קדיש בבית הקברות.

שבת הסמוך לפסח נקרא שבת הגדול. בו בשבת מתחילים למנן הכל יודוך בקול, ומפטירין וערבה ליי' (אבל בק"ק פפ"דמ נוהגין להפטיר בשל פרשה חוץ אם חל בערב פסח אזי מפטירין וערבה), ובמנחה פוסקים לומר ברכי נפשי, וי"ש ק"ק שנהגו לומר בהגדה עבדים היינו וכו' עד לכפר על כל עונותינו.

בדיקת החמץ·

אור לי"ד (וכשחל בשבת אור לי"ג) בודקין החמץ לאור הנר מיד אחר תפלת ערבית, ולא יאכל באותה שעה סעודה קטנה קודם שיבדוק.

הבודק קודם שיבדוק מברך ברכה זו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל בִּעוּר חָמֵץ:

(ויכול להוציא אחרים המכוונים לברכתו) ובודק כל המקומות שברשותו שמכניסים בהם חמץ, ואע"פ שהבית נתכבד. ואחר שגמר בדיקתו יזהר להצניע היטב החמץ שמשייר לאכילתו שלא יצטרך בדיקה שנית, וחמץ שמצא ורוצה לבערו נוהגים לשמרו עד שעת הביעור ולשרפו, וצריך ליזהר שלא יאבד ויהא זקוק לבדוק עוד.

מיד אחר הבדיקה יבטל כל חמץ שברשותו הבלתי ידוע לו שמא נעלם ממנו, ויאמר:

כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִכָּא בִרְשׁוּתִי דְּלָא חֲמִתֵּהּ וּדְלָא בִעַרְתֵּהּ לִבָּטֵל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

ערב פסח בבקר השכם מתפללים, ואין אומרים מזמור לתודה ולא אל ארך אפים ולא למנצח.

אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש, ועכשו נהגו לשרוף בסוף חמישית, ואחר שרפה מבטלים פעם שנית ואומרים:

כָּל חֲמִירָא וַחֲמִיעָא דְּאִכָּא בִרְשׁוּתִי דַּחֲמִתֵּהּ וּדְלָא חֲמִתֵּהּ דְּבִעַרְתֵּהּ וּדְלָא בִעַרְתֵּהּ לִבָּטֵל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא דְאַרְעָא:

הביטול ודאי צריך להיות דוקא קודם שעה ששית לפי שאחר זמן איסורו אינו ברשותו לבטלו. גם כשחל ע"פ בשבת צריך לבער בערב שבת קודם חצות.

על בעור חמץ, פסחים דף ז'. כל חמירא, שם דף ו', ע"ב אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיבטל וכו' והרי"ף מביא הנוסחא והיא ע"פ שאלתות דר' אחאי גאון ס' ע"ג שגם כתב וז"ל, כדעייל למבדק מחייב לברוכי בא"י אקב"ו על בעור חמץ, ובתר דבדק ליימא הכי כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ולא ידענא ביה ליבטל מרשותי ויהא כעפרא דארעא עכ"ל ודומה לה באה הנוסחא ג"כ בהלכות גדולות. ובירושלמי פסחים פרק ב' בא בל' עברי בזה"ל אמר רב, צריך שיאמר „כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבטל". חמירא, תרגום של שאור. וחמיעא, תרגום של חמץ (אונקלוס שמות י"ג, ז'). חמתה, ראיתיו, וירא ה' תרגום ירושלמי וחמא ה'. וי"א אומרים חֲזִתֵּהּ והענין אחד כי כן תרגום אונקלוס כל ל' ראיה בל' חזא. בִּעַרְתֵּהּ בן הנקוד בל' עבר בעדו עם כנוי הנסתר וכמו שהוכיח כבר בנלדק רו"ה בסדר הגדה שלו. לְבַטֵּל הבי"ת דגושה בכ"ל כמו לְבַנָּא (עזרא ה', ג'. וי"ג) שהוא דגושה הבי"ת בבי"י וס"ע. וטעמו יהי מבוטל. ולהוא דניאל ב' כ"ח.

מנהג של ישראל שהבכורים מתענין בערב פסח בין בכור מאב בין בכור מאם, ובכורי כהנים ולוים. ויש אומרים שהאב או האם מתענין בשביל בכור קטן, ואין בכל זה מנהג מוחלט אלא רשות הוא ולא חובה, גם גדול הבית אם ירצה להתענות מנהגא הוי, וכלאו הכי אנשי מעשה מתענין בו כדי שיאכלו בלילה מצה לתאבון, והכל כפי מה שהוא אדם. וכשחל ערב פסח בשבת יש אומרים שמקדימין להתענות ביום ה', וטוב להחמיר לנהוג כן, ויש אומרים הואיל ואידחי אידחי, לכן אין להטילו חובה אחר שכל עיקר אינו אלא מנהג שספקו להקל (יעב"ץ). הבכורים יכולין לאכול בסעודת מצוה.

מתחלת שעה שביעית ולמעלה אסור לאכול חמץ ד"ת כלאו. ומצה שנלושה במי פירות שאין יוצאין בה ידי חובתן בלילה וקורין לה מצה עשירה וכן מצה שנתפררה ונתבשלה מותר לאכול אף אחר חצות עד שעה עשירית. אבל מצה שיוצאין בה בלילה אסורים לאכול כל יום י"ד. מתחלת שעה עשירית ולמעלה אסור לכל אדם בריא לאכול אפילו מצה עשירה, אבל אוכל הוא מעט בשר פירות וירקות ובלבד שלא ימלא כריסו מהן, וכן יין מותר לשתות בשיעור שגורר תאות המאכל, ובלבד שלא ישתכר ממנו באופן שיאכלם או שיבוא להשתקע בשינה ויתבטל ממצות הלילה.

לענין מלאכה עד חצות, מקום שנהגו לעשות עושין, שלא לעשות אין עושין, ויש אומרים לדידן מקום שנהגו שלא לעשות הוא, ואינו מנהג פשוט בכל מקום. אפילו במקום שנהגו לעשות עד חצות, מחצות ולמעלה אסור, ואפילו בחנם אסור במלאכה גמורה, אבל הקלה כגון מעט תקון כלים לצורך י"ט ובגד שומר, ואם עשה להשתכר אף היא אסורה, וכל מה שהוא מותר בחה"מ כל שכן שמותר בע"פ. אין מקיזין דם בשום ע"פ.

לאחר חצות נכנסים למרחץ, ונהגו אנשי מעשה הבריאים לטבול בכל ע"פ, ואין מברכים על הטבילה.

אחר תפלת מנחה יעסוק בסדר קרבן פסח שהיה נשחט בי"ד בניסן אחר תמיד של בין הערבים, והא לך סדרו כמו שנוהגים היראים אנשי מעשה:

רִבּוֹן הָעוֹלָם, אַתָּה צִוִּיתָנוּ לְהַקְרִיב קָרְבַּן הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וְלִהְיוֹת כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָם וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָם קוֹרְאִים אֶת־הַהַלֵּל. וְעַתָּה בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטֵל קָרְבַּן הַפֶּסַח וְאֵין לָנוּ לֹא כֹהֵן בַּעֲבוֹדָתוֹ וְלֹא לֵוִי בְּדוּכָנוֹ וְלֹא יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדוֹ, וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ. לָכֵן יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ חָשׁוּב לְפָנֶיךָ כְּאִלּוּ הִקְרַבְנוּ אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ וְעָמַדְנוּ עַל־מַעֲמָדוֹ וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בְּשִׁיר וְהַלֵּל לְהוֹדוֹת לַייָ: וְאַתָּה תְּכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל־מְכוֹנוֹ וְנַעֲלֶה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ אֶת־הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ כָּאָמוּר, דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בֶּעָשׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית־אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: וְאִם־יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיוֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל־הַשֶּׂה: שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכְּבָשִׂים וּמִן־הָעִזִּים תִּקָּחוּ: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְלָקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל־הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי־אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל־מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: אַל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם־צְלִי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעָיו וְעַל־קִרְבּוֹ: וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

וְכֵן כָּךְ הָיְתָה עֲבוֹדַת קָרְבַּן פֶּסַח בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ. בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן אַחַר שְׁחִיטַת תָּמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם וְאַחַר הֲטָבַת הַנֵּרוֹת הֵבִיאוּ מִן־הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן־הָעִזִּים זָכָר תָּמִים בֶּן־שָׁנָה וְשׁוֹחֲטִים אוֹתוֹ בָּעֲזָרָה בְּכָל־מָקוֹם. וְאֵין שׁוֹחֲטִים הַפֶּסַח וְאֵין זוֹרְקִים הַדָּם וְאֵין מַקְטִירִים הַחֵלֶב עַל־הֶחָמֵץ. שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט וְקִבֵּל דָּמוֹ הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּרֹאשׁ הַשּׁוּרָה וְנָתַן לַחֲבֵרוֹ וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ וְהַכֹּהֵן הַקָּרוֹב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ זוֹרְקוֹ זְרִיקָה אַחַת כְּנֶגֶד הַיְסוֹד וְחוֹזֵר הַכְּלִי רֵיקָם לַחֲבֵרוֹ. מְקַבֵּל הַכְּלִי הַמָּלֵא תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן מַחֲזִיר הָרֵיקָם. וְהָיוּ הַכֹּהֲנִים עוֹמְדִים שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת וּבִידֵיהֶם בָּזִיכֵי כֶסֶף וּבָזִיכֵי זָהָב וְלֹא הָיוּ לַבָּזִיכִים שׁוּלַיִם שֶׁמָּא יַנִּיחוּם וְיִקְרַשׁ הַדָּם: אַחַר כֵּן תּוֹלִים אֶת־הַפֶּסַח וּמַפְשִׁיטִים אוֹתוֹ כֻּלּוֹ וְקוֹרְעִים אוֹתוֹ וּמְמַחִים אֶת־קְרָבָיו עַד שֶׁיֵּצֵא הַפֶּרֶשׁ. וּמוֹצִיאִים אֶת־הָאֵמוּרִים הַחֵלֶב שֶׁעַל־הַקֶּרֶב וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְהַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהָאַלְיָה לְעֻמַּת הֶעָצֶה וְנוֹתְנִים אוֹתָם לִכְלִי שָׁרֵת וּמוֹלְחִים אוֹתָם וְאַחַר כֵּן מַקְטִירָם הַכֹּהֵן עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ כָּל־אֶחָד לְבַדּוֹ: וּבְשָׁלֹשׁ כִּתּוֹת הַפֶּסַח נִשְׁחָט וְאֵין כַּת פְּחוּתָה מִשְּׁלֹשִׁים אִישׁ. נִכְנְסָה כַּת אַחַת נִתְמַלְּאָה הָעֲזָרָה וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ. וּבְעוֹד שֶׁהֵם שׁוֹחֲטִים וּמַקְרִיבִים קוֹרְאִים אֶת־הַהַלֵּל. וְאִם־גָּמְרוּ אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיבוּ כֻלָּם. שׁוֹנִים אוֹתוֹ. וְאִם שָׁנוּ יְשַׁלֵּשׁוּ. וְעַל כָּל־קְרִיאָה וּקְרִיאָה תּוֹקְעִים שָׁלֹשׁ תְּקִיעוֹת תְּקִיעָה תְּרוּעָה תְּקִיעָה. גָּמְרוּ לְהַקְרִיב פּוֹתְחִים הָעֲזָרָה. יוֹצְאָה כַּת רִאשׁוֹנָה וְנִכְנֶסֶת כַּת שְׁנִיָּה וְנוֹעֲלִים הָעֲזָרָה. גָּמְרוּ לְהַקְרִיב פּוֹתְחִים הָעֲזָרָה יוֹצְאָה כַּת שְׁנִיָּה וְנִכְנֶסֶת כַּת שְׁלִישִׁית. וּמַעֲשֵׂה כֻלָּן שָׁוֶה. וְאִם הַפֶּסַח נִמְצָא טְרֵפָה. לֹא עָלָה לוֹ עַד שֶׁמֵּבִיא אַחֵר: וּכְשֶׁחָל אַרְבָּעָה עָשָׂר לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת שְׁחִיטָתוֹ וּזְרִיקַת דָּמוֹ וּמִחוּי קְרָבָיו וְהֶקְטֵר חֲלָבָיו בִּלְבַד דּוֹחִים אֶת־הַשַּׁבָּת. וְכָל־שְׁאָר עִנְיָנָיו אֵינָם דּוֹחִים אֶת־הַשַּׁבָּת. וְאֵין מוֹלִיכִים אוֹתוֹ לַבַּיִת בְּשַׁבָּת אֶלָּא הַכַּת הָאַחַת מִתְעַכֶּבֶת עִם־פִּסְחֵיהֶם בְּהַר הַבַּיִת וְהַכַּת הַשְּׁנִיָּה יוֹשֶׁבֶת לָהּ בַּחֵיל וְהַשְּׁלִישִׁית בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת. חָשְׁכָה. יָצְאוּ וְצָלוּ אֶת־פִּסְחֵיהֶם: וְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ כֻּלָּם רוֹחֲצִים אֶת־הָעֲזָרָה וַאֲפִילוּ בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי לִכְלוּךְ הַדָּם שֶׁהָיָה בָהּ. וְכֵיצַד הָיְתָה הָרְחִיצָה. אַמַּת הַמַּיִם הָיְתָה עוֹבֶרֶת בָּעֲזָרָה וְהָיָה לָהּ מָקוֹם יְצִיאָתָהּ. וּלְהָדִיחַ אֶת־הָעֲזָרָה סוֹתְמִים מְקוֹם יְצִיאָתָהּ וְהִיא מִתְמַלֵּאת עַל כָּל־גְּדוֹתֶיהָ עַד כִּי־הַמַּיִם צָפִים וְעוֹלִים מִכָּאן וּמִכָּאן וּמִתְקַבֵּץ אֵלֶיהָ כָּל־דָּם וְכָל־לִכְלוּךְ שֶׁבְּרִצְפַּת הָעֲזָרָה. וְאַחַר כֵּן פּוֹתְחִים מְקוֹם יְצִיאָתָהּ וְהַכֹּל יוֹצֵא עַד שֶׁנִּשְׁאַר הָרִצְפָּה מְנֻקָּה וּמְשֻׁפָּה. זֶהוּ כְּבוֹד הַבַּיִת: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:

ואח"כ יאמר:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן טוֹב וּמֵטִיב הִדָּרֶשׁ־לָנוּ שׁוּבָה אֵלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנְנֵהוּ עַל־מְכוֹנוֹ וְהַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ וְהָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ לְתוֹכוֹ וְהָשֵׁב כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם לְשִׁירָם וּלְזִמְרָם וְיִשְׂרָאֵל לִנְוֵיהֶם. וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ וְנֹאכַל שָׁם מִן־הַזְּבָחִים וּמִן־הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל־קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ. יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי. אָמֵן:

עֵרוּב תַּבְשִׁילִין·

י״ט שחל בערב שבת לא יבשלו בתחלה לשבת הקדרה בפני עצמה, אבל מבשל בשה קדרות לי״ט ואם הותיר, הותיר לשבת, אבן ע״י עירוב מבשל בתחלה לשבת. עירוב זה עושין אותו בפת ותבשיל, ואם לא עשאו אלא מתבשיל לבד מותר, ושיעור: כזית בין לאחד בין למאה (ויש מצריכים בפת כביצה וכן נוהגים לכתחלה). מצוה על כל אדם לערב, וגדול העיר מערב על כל בני עירו כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או אבד עירובו. המערב לאחרים צריך לזכות להם ע״י אחר, ואחר שהגביה הזוכה חוזר המזכה ונוטלו בידו ומברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא לְמֵפֵא וּלְבַשָּׁלָא וּלְאַטְמָנָא וּלְאַדְלָקָא שְׁרָגָא וּלְמֶעְבַּד כָּל־צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְּתָא לָנוּ וּלְכָל־הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

ווער קיין לה״ק פערשטעהט, דער מאג אויך אויף דייטש זאגען:

דורך דיעזען ערוב זייא עז אונז ערלויבט, צו באקקען, צו קאכען, שפייזע וואַרם צו ערהאַלטען, ליכטער אַנצוצינדען אונד איבערהויפט אללעס נאָטהיגע פאָן י״ט אויף שבת צו פערריכטען, זאָ וואָהל אונז, אלז יעדעם, דער אין דיעזער אָרטע וואָהנט.

נאכל העירוב או אבד קודם שבשל לשבת, יתן קמחו ותבשילו לאחרים שעירבו במתנה והם אופין ומבשלים לו אפילו בביתו, ואם אין שם אחרים שעירבו, מותר לאפות פת אחד ולבשל קדרה אחת ולהדליק נר אחד. אם נזכר בי״ט ראשון של גליות שלא עירב יוכל לערב בתנאי ויאמר: אם היום קדש איני צריך לערב, ואם היום חול בעירובא הדין יהא שרא כו׳ ולמחר אין צריך לומר כלום. לאחר שהבין צרכי שבת יוכל לאכלו מ״מ יניח אותו ללחם משנה בערבית ושחרית, ולמנחה יבצע עליו.

עֵרוּב חֲצֵרוֹת·

נוהגין לגבות בע״פ קמח מכל בני העיר ועושים ממנו חלת מצה לערוב חצרות ומבואות, ושיעור החלה צריך שיהא כשבה ביצים כשהדיורין מן י״ח בני אדם ולמעלה, אבל כשהדיורין פחות מן י״ח די ליקח כשיעור כל א׳ וא׳ שיעור גרוגרת שהוא שליש ביצה. ולערב בנה״כנ קודם ת״ע החזן שבקהל נוטלה בידו ונותנה ליד אחר לזכות בה ויאמר לו כלשון הזה (ויוכל לומר באיזה לשון שמבין): זכה בעירוב זה לאחינו ב״י הדרים פה עמנו ושיבואו לדור בעיר הזאת, (בחצר הזאת, במבוי זה) שיסמכו עליו לטלטל על ידו מרשות לרשות בשבת וי״ט הבאים: וחוזר המזכה ונוטלו מיד הזוכה ומברך ברכה זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שָׁרֵא לָנָא לְאַפָּקָא וּלְאַעָלָא מִן־הַמְּבוֹאוֹת לַחֲצֵרוֹת וּמִן־הַחֲצֵרוֹת לַמְּבוֹאוֹת וּמִשְּׁתֵיהֶן לְבָתִּים וּמִבָּתִּים לִשְׁתֵיהֶן בְּכָל־שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה (וי״ט) לָנוּ וּלְכָל־הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

ונוהגין להניח העירוב בבה״כ במקום משומר שלא יאבד ושלא יאכלוהו העכברים.

על מצות ערוב, ביצה דף ט״ז ורמב״ם הלכות י״ט פרק ו׳. בדין וכו׳, הרמב״ם מביא הנוסחא בל׳ הקדש וכן גם הסמ״ג בלא תעשה ס׳ ע״ה מביאה בלה״ק וז״ל „בערוב זה יותר לי ולכל בני העיר לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק מיום טוב של מחר לשבת״, אך גם׳ רב עמרם ובתניא ובארחות חיים ובטור א״ח ס׳ תקכ״ז הנוסח בל׳ ארמי וכן במהרי״ל, ואין קפידא בו ויכול לאמרו בכל לשון שמבין. בדין כן הוא בכל ס״י ובכל״ל ע״פ דקדוק ל׳ ארמי, ומה שבמדורים חדשים בהדין הוא שבוש ואף שבנקודו בהדין לא יתכן, כי בדין הוא במקום הא״בו וטעמו כמו הנה זה כמבואר למעלה דף 153, וכמו שלא נוכל להסמיך נכל״ס לפני הנה לומר בהנה בחנה, כן גם בארמית לא יתכן לומר בהא בקא, וע״כ נראה כי הנוסחא הקדמונית בדן היא הנכונה וטעמו בזה. שרא שין בשב״א והוא בינוני פעול כמו דניאל ג׳, כ״ב (אף כי בא שם בטעם אחר) וכמו חזה (ג׳, י״ט) בנה (עזרא ה׳, י״א), וטעמו בעברית בזה הערוב יהי מותר לנו. לספא בכל״ל דוגמת לפתאי לסנא (דניאל ג׳, ב׳. י״ט) ושרשו אפה ויחסר פ״א הפעל מהמכתב. ולמעבד עזרא ד׳, כ״ב. ו׳, י״א. שרגא, הנר, כי לתלי דנרך תרגומו היך שרגא (תהלים קי״ט, ק״ה).

על מצות ערוב, ערובין פ״ה, ע״ב. ורמב״ם הלכות ערובין פרק א׳. והנה ערובי תבשילין וערובי חצרות גם ערובי תחומין לשלשתן הברכה שוה היא. בדין וכו׳ גם זו הנוסחא מביאה הרמב״ם בל׳ עברי וכן גם הסמ״ג „וז״ל בערוב זה יהא מותר להוציא ולהכניס מן הבתים לחצר ומן החצר לבתים ומבית לבית לכל הדרים בחצר״. ובסדר רב עמרם ובש״ע א״ח ס׳ שס״ו ובמהרי״ל באה בל׳ ארמית, ויש בה שנויי נוסחא ומסחתנו שהעמידה רוו״ה בסדורו היא ע״פ ווי״ל. לאפקא, להוציא. ולאעלא, ולהעלות, והאל״ף בסגול כמו להעלה בדניאל ה׳ ז׳, רק שם כתיב בה״א, והאל״ף וה״א בארמית באות בחשבון ובאות זו תמורת זו.

בערב י"ט ילבש מלבושיו הנקיים והמובחרים כדי לקבל הרגל בשמחה ובששון. והולכים לבהכ"נ ומתפללים מנחה כחול כסדרו ובשבת כסדרו. ומדליקים הנרות לי"ט כמו לשבת ומברכים בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של יום טוב, ואין צריך לברך שהחיינו, מיהו אם יברך אין מוחין בו, וטוב להדליק קודם שנכנסים לבהכ"נ, ואם לאו מדליק בלילה כשנכנס לבית.

בערבית מתחילים ברכו וכו' דף 183, ואומרים המעריבים לפי המנהג, ומתפללים תפלת ערבית של י"ט.

תפלת ערבית ושחרית ומנחה.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקנה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה· מלך עוזר ומושיע ומגן· ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע·

פֿון שמיני עצרת מוסף ביז צום ערשטען טאג פסח מוסף זאגט מאן:

משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר· מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה· ונאמן אתה להחיות מתים· ברוך אתה יי מחיה המתים:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

קדושה בש"ץ בחזרת התפלה.

ץ' נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: ק"ה קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו:

בתפלת שחרית.

ץ' אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: ק"ה ברוך כבוד יי ממקומו: ץ' ממקומך מלכנו תופיע ותמלך עלינו כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך:

בתפלת מנחה.

ץ' לעמתם ברוך יאמרו: ק"ה ברוך כבוד יי ממקומו: ץ' ובדברי קדשך כתוב לאמר:

ק"ה ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

ץ' לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יי האל הקדוש:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ· וְרָצִיתָ בָּנוּ· וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

כחל י"ט במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו. אם מוצאי שבת ווירד ותודיענו היינגעזעצט.

וַתּוֹדִיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה· וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל· וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ· הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שבתות למנוחה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום

אתה בחרתנו, היא ברכה אמצעית שבשבע ברכות של תפלת המועדים ובקראת קדושת היום (ביצה דף י"ז ור"ה ל"ב) בעבור שמזכירים בה מעלת הי"ט וקדושתו שנקדש מימים אחרים ומוזכרת הנוסחא ביומא פ"ז ע"ב. בחרתנו מכל העמים. אהבת אותנו עפ"ה דברים י', ט"ו. וי"ד, ב'. ורצית בנו עפ"ה תהלים קמ"ט, ד'. מכל הלשונות, ר"ל מכל האומות ולשונותם, כמו כל הגוים והלשונות (ישעיה ס"ו: י"ח). ושמך הגדול וכו' עפ"ה ירמיה י"ד, ט'.

ותודיענו וכו', נקראת מרגניתא, ברכות ל"ג ע"ב, ושם כל הנוסחא. ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך, כן נוסח הגמרא שם בברכות, והספרדים אומרים ותודיענו משפטי צדקך, בלי הזכרת השם, והוא ע"פ הרמב"ם הלכות ברכות פרק ב' הלכה י"ב. משפטים ישרים, בסדור כ"י גם בסדורי הספרדים באהבה משפטים ישרים. ותורות כן בס' רב עמרם ובאבודרהם ובמחזור רומא כ"י גם בסדור אמשטרדם משנת תמ"ת גם בסדורי הספרדים וכנ"ל כי הוא ע"ש הכתוב בנחמיה ט', י"ג. חקים ומצות טובים, בסדור רב עמרם נוסף אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. וזמני ששון וכו' ג' הלשונות כנגד ג' דברים שנצטוו ישראל במועד והם ראייה חגיגה ושמחה (חגיגה ו' ב'), ואומרים זמני ששון נגד השמחה, ומועדי קדש נגד עולת ראיה, וחגי נדבה נגד שלמי חגיגה. הרגל, פסח שבועות וסוכות כל אחד מן ג' חגים האלה יקרא רגל, ובן עולין לרגל (חגיגה ג') כעיקר הרגל (שם ז') והוא עפ"ה שלש רגלים תחג לי (שמות כ"ג, י"ד), ולוקח השם של רגל, בעבור כי בחגים האלה יעלה כל זכר למקדש ורובם של העולים יעלו ברגליהם וכמו שפירש הראב"ע בפסוק שם. ותבדל וכו' עד בין קדשה, כולו לא נמצא בכ"י גם לא בסדור רס"ג ואף בנוסחת הגמרא והרמב"ם איננו. לקדשת יום טוב הבדלת, כי בי"ט אוכל נפש מותר, ובשבת כל מלאכה אסורה. הבדלת וקדשת, שנ' והייתם לי קדושים, ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ', כ"ו).

ותתן לנו וכו' נזכר כמו כן בברכות ל"ג, ע"ב. לשמחה, כמו שכתוב ושמחת לפני ה', ושמחת בחגך (דברים ט"ז, י"א. וי"ד). חגים, כמו שנקראו חג המצות חג השבועות חג הסכות. וזמנים לששון, הוא כפל לשון של מועדים לשמחה. את יום חג וכו' ואם חל י"ט בשבת כוללים השבת עם הי"ט, כדאיתא בגמר' ביצה דף י"ז מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע, ופירש"י מתחיל בשל שבת, ברכה אחת לשניהם, ומתחיל להזכיר של שבת תחלה, ותתן לנו את יום המנוחה הזה ואת יום חג פלוני הזה עכ"ל (וכן גם גרסת הרמב"ם בסדר תפלה שלו, את יום המנוחה הזה ואת וכו') וברש"י על הרי"ף הגרסה את יום השבת הזה ואת יום וכו' וכך היא נוסחת סדורינו וכן הוא ברוקח ס' ש"ב ובכל בו ס' כ"ב. אבל הר"ן גם הטור לא"ח ס' תפ"ז גורסים את יום המנוח הזה ואת וכו' וכן הוא בסדורי ספרד. וכתב עליו בעל נגיד ומצוה דף ס"ב, ב', בשבת וי"ט אין לומר יום המנוח הזה כי אם את יום

לשמיני עצרת ולש״ת	לסוכות	לשבועות	לפסח
הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה· זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה· זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ	חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה· זְמַן חֵרוּתֵנוּ

בְּאַהֲבָה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לשמיני עצרת ולשמחת תורה	לסוכות	לשבועות	לפסח
הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת	חַג הַסֻּכּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת	חַג הַמַּצּוֹת

הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה· וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה· וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

וְהַשִּׂיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן כַּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ

השבת הזה, והסמן אמר לי מורי (הר״ח ויטאל) ז״ל מנות עם הארץ היה עכ״ל, ואם כשקול הענין כמאזני הלשון נמלא כנים דברי הרח״ו ז״ל, כי הודאת תנת פגום בכל המקרא היא על מקום המנוחה ר״ל מקום אשר נחים עליו ולא יכון לומר כן על השבת, ויפול בזה הטעם שהביא בעל העקדה בשער כ״ה. זמן שמחתנו, כי בסכות כתוב בתורה בפרט והיית אך שמח (דברים ט״ז, ט״ו). השמיני חג העצרת, כבר הרחיב עליו הזכור רוו״ה ז״ל בבאורו למחזור במעריב שמיני עצרת. מקרא קדש, עש״ה ויקרא כ״ג, כ׳. זכר ליציאת מצרים, כל המועדים כלשון לזכרון יציאת מצרים; וגם כשהוא שבת ויום טוב אומרים ככה ואין אומרים זכר למעשה בראשית, מפני שגם בשבת מלאנו וזכרת כי עבד היית במצרים (דברים ה׳, ט״ו).

ביום חג המצות וכו׳ מה שאומרים גם בלילה יום ר״ח, יום חג וכו׳ ואין אומרים ליל ר״ח, ליל חג, פירש הרב נחיי בפירושו על ויאמר אלהים יהי אור, כי הלילה הוא בכלל יום ויקרא ג״כ בשם יום.

והשיאנו וכו׳ כזכר בירושלמי ברכות פרק ט׳ ומס׳ סופרים פ׳ י״ט הלכה ז׳. והשיאנו עש״ה ישא ברכה מאת ה׳ (תהלים כ״ד, ה׳) רק שהוסב הלשון להפעיל לשון והשיאו אותם (ויקרא כ״ב, ט״ז) בל״א בעלאַדעש חונג, לעגע חויף חונג, בריגגע חיבער חונג. ואמרת לברכנו, כדברים ט״ז, י״ז. והספרדים מוסיפים לו ,,כן תברכנו סלה״ והוא ע״פ סדור רב עמרם והרמב״ם בסדר התפלות. או״א רצה במנוחתנו, כל זאת נסגר ברוב הסדורים שלא לאמרה רק בשבת. אולם בסדור של יעב״ץ לא נסגרו אלא שני המלין רצה במנוחתנו, וכמק עליו כי אלהינו ואלהי אבותינו צריך לאמרו לעולם ובסדורים נסגר בטעות. וזה שהדפסתי

בתורתך. שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. וטהר לבנו לעבדך באמת. והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון בשמחה ובששון שבת ומועדי קדשך. וישמחו בך ישראל מקדשי שמך. ברוך אתה יי. מקדש השבת וישראל והזמנים:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך. ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי. המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמר חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי. הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו. ברכנו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושך כאמור. יברכך יי וישמרך: יאר יי פניו אליך ויחנך: ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:

או"א באותיות קטנות ובלתי נסגרות כדי להעיר על ענין זה. מקדשי שמך, בכ"י וסדורים ישנים אוהבי שמך (ראה באתה קדשת) והגאון יעב"ץ העיד שהנוסח הנכון מקדשי שמך. מקדש ישראל, מגלה דף י"ז. וברכות דף מ"ט. והזמנים, ואין אומרים מקדש ישראל והמועדים כלשון הכתוב, לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, כי כן חג הפסח בזמן האביב חג השבועות בזמן הקציר, חג הסכות בזמן האסיף, לכן תקנו ז"ל בתפלה ובקידוש לומר מקדש ישראל והזמנים ולא והמועדים, כך פירש בעל בתיי נפ' כ"ח.

בשחרית אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

בערבית ובמנחה אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אחר התפלה בערבית אומר הש"ץ קדיש תתקבל (והינו אחר התפלה) ובשבת אומרים תחלה ויכלו ומגן אבות וא"א, ויש קהלות שא"א מגן אבות, ואין אומרים במה מדליקין ובק"ק פפד"ם אומרים.

בליל ראשון ושני של פסח אין מקדשים בבהכ"נ, אלא כשהוא לילה מקדשים בבית על ההסיבה. וכל עניני ההסיבה הלא הם כתובים על סדר ההגדות הנמצאות ביד כל אדם.

בשחרית נכנסים לבהכ"נ ומסדרים הברכות וסדר התמיד ופסוקי דזמרה כמו בשבת, אלא שאין אומרים הכל יודוך אם לא כשחל י"ט בשבת, ומתפללים תפלת שבע של י"ט בלחש כמו בערבית, והש"ץ חוזר התפלה, ואומרים הלל בברכה לפניו ולאחריו, והש"ץ אומר קדיש תתקבל. ומוציאים ב' ספרי תורה, ואומרים רבון, ועל הכל וכו' וקורין ומפטירין. ביום א' של פסח קוראים בספר תורה א' בפרשת בא מן ויקרא משה לכל זקני ישראל עד על צבאותם, ומתחלק לה' גברי, ובשבת מתחלק לז' גברי, ובס"ת ב' קוראים למפטיר ובחדש הראשון עד סוף פסקה. וביום ב' של פסח קוראים בס"ת א' בפרשת אמור מן וידבר ה' וגו' שור או כשב וגו' עד אל בני ישראל ומתחלק לה' גברי, ובס"ת ב' קוראים למפטיר כדאתמול, ולאחר שהחזירו הס"ת למקומן אומר הש"ץ ח"ק ועומדים להתפלל תפלת מוסף.

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך:

ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל עליון גומל חסדים טובים וקונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה· מלך עוזר ומושיע ומגן· ברוך אתה יי· מגן אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע·

בשמיני עצרת ושמחת תורה מוסיפים: מן שמיני עצרת ואחר שמחת תורה ועד פסח ואמן:

משיב הרוח ומוריד הגשם:

מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר· מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה· ונאמן אתה להחיות מתים· ברוך אתה יי· מחיה המתים:

אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל־יום יהללוך סלה: ברוך אתה יי· האל הקדוש:

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

נעריצך ונקדישך כסוד שיח שרפי קדש המקדישים שמך בקדש ככתוב על־יד נביאך וקרא זה אל־זה ואמר: קה"ק קדוש וקדוש קדוש יי צבאות מלא כל־הארץ כבודו: ח' כבודו מלא עולם משרתיו שואלים זה לזה איה מקום כבודו· לעמתם ברוך יאמרו: קה"ק ברוך כבוד־יי ממקומו: ח' ממקומו הוא יפן ברחמים ויחן עם המיחדים שמו ערב ובקר בכל יום תמיד פעמים באהבה שמע אומרים: קה"ק שמע ישראל יי אלהינו יי אחד: ח' אחד הוא אלהינו הוא אבינו הוא מלכנו הוא מושיענו. והוא ישמיענו ברחמיו שנית לעיני כל־חי להיות לכם לאלהים: קה"ק אני יי אלהיכם:

אדיר אדירנו יי אדנינו מה־אדיר שמך בכל־הארץ: והיה יי למלך על־כל־הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד:

ח' ובדברי קדשך כתוב לאמר: קה"ק ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

ח' לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה. ברוך אתה יי האל הקדוש:

אתה בחרתנו מכל־העמים· אהבת אותנו· ורצית בנו· ורוממתנו מכל־הלשונות· וקדשתנו במצותיך· וקרבתנו מלכנו לעבודתך· ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת:

ותתן־לנו יי אלהינו באהבה שבתות למנוחה ומועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את־יום השבת הזה ואת יום

לשמיני עצרת ולש"ת	לסוכות	לשבועות	לפסח
הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ	חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חֵרוּתֵנוּ

בְּאַהֲבָה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲלוֹת וְלֵרָאוֹת וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנֶיךָ וְלַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת מוּסַף יוֹם השבת הזה ואת מוסף יום

ומפני חטאינו וכו' שזה הוא בתפלת מוסף של כל מועדי השנה, רק שבר"ה ויו"כ מחסרים מתוכו את ד' התבות לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך, בעבור שאינם זמני ראיה (הרא"ש לסוף ר"ה) ואף למוסף של שבת ושל ר"ח לקחו מאמרים מנוסחא זו, והקדמונים קראוה בשם קילוס כיוצא מסמ' סופרים פרק י"ט הלכה ז' רק שפה הלשון משובשת בדפוס וכה תקונה „וכשם שמקלסין יום ראש חדש ומוסף של מועד כך מקלסין כל ימים טובים בתפלה של מוסף, והאיך קילוסו, אלהינו ואלהי אבותינו גלה כבוד מלכותך עלינו וכו' ואחריו אנא אלהינו שם נעלה ונביא וכו' והשיאנו לחיים וכו' וחתימתו וגו'. ומפני, כבמה כ"י הנוסחא בכל המוספים מפני בלא וי"ו בראש וכן הוא גם בסדור דפוס טריין משנת רפ"ה ובמחזור דפוס שאלוניקי גם ברוקח ובטור א"ח ס' תפ"ז ובכל בו ס' כ"ב, וע'. אמנם הרמב"ם בסדר תפלות שלו גורס ומפני וכן הוא בסדור רפ"ז, וכן כתוב בפירוש יעב"ץ סביב לסדור כ"י במנהג טריו"ש וז"ל ר' בנימין גורס ומפני חטאינו, וקאי אדלעיל אתה בחרתנו ולכית בנו עכ"ל וראה ביוסיף אומץ ס' תת"ה. ולספרדים הנוסחא „אלהינו ואלהי אבותינו, מפני חטאינו וכו', והוא ע"פ ס' רב עמרם. גלינו מארצנו, כמו שכתוב ביחזקאל ל"ט, כ"ג. ונתרחקנו, ראה למעלה דף 239. לעלות ולראות, עפ"ה שמות ל"ד, כ"ד. ולהשתחוות, עפ"ה ש"א א', ג'. בבית בחירתך, בס' רב עמרם נוסף ובנוה הדרך וכן בסדורי ספרד. שנשתלחה, כן הנכון כמבואר למעלה דף 239, וכן הוא בכל כ"י וכל ס"י. גַּלֵּה, בכל הסדורים גם בכ"י כן נקודו בלשון פיעל משרש גלה, וכתב עליו בעל יוסיף אומץ בס' תת"ה נהגתי לומר גְּלֵה בשו"א ולא גַּלֵּה בפתח דמשמע ח"ו ל' הסרה כמו היום גלותי חרפת מצרים מעליכם (יהושע ה' ט') עכ"ל אבל דקדוקו של מדוקדק והנכון גַּלֵּה ובלשון לעיני הגוים גִּלָּה צדקתו (תהלים צ"ח, ב') ואין נשמע ממנו כלל ל' הסרה כי מל' גליתי אומרים בלשון גַּל ולא גַּלֵּה. והופע, מל' הופיע מהר פארן (דברים ל"ג, ב'). פזורינו, מל' שה פזורה ישראל (ירמיה נ', י"ז). ונפוצותינו, מל' ישעיה י"א, י"ב. ותהלים קמ"ז ב'. מירכתי ארץ, ירמיה ל"א, ח'. ושם נעשה, בסדורי הספרדים אנא אלהינו שם נעשה, והוא ע"פ מס' סופרים שהבאתי למעלה.

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולשמחת תורה
חַג הַמַּצּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת	חַג הַסֻּכּוֹת	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת

הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

ביום א׳ וב׳ של פסח.

וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַיהוָה: וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

מיום ג׳ דחה״מ ואילך אומרים רק והקרבתם.

וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם:

לשבועות.

וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם אַיִל אֶחָד שִׁבְעָה כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה:

ביום א׳ וב׳ של סוכות.

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגֹּתֶם חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וביום השבת, במדבר כ״ח, ט׳. ובחדש הראשון, שם כ״ח, ט״ז. ומה שנמצא בסדורים מוקדם עוד הנוסחא זה קרבן שבת וקרבן היום כאמור, אינה בכ״י וס״מ וכתב התניא בשם רש״י שאין לאמרה גם אבודרהם כתב שאינה אלא תוספת ואין נכון לאמרה וכ״כ יעב״ץ וכן רוו״ה השמיטו. וביום הבכורים, במדבר כ״ח כ״ו. ובחמשה עשר, שם כ״ט, י״ב. וביום השני. וביום השלישי וכו׳ שם כ״ט, י״ז.

אם ערשטען טאג חה"מ סכות זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ר"א וכו'.

אם צווייטען טאג חה"מ סכות זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ר"א וכו'.

אם דריטטען טאג חה"מ זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ר"א וכו'.

אם פיערטען טאג חה"מ זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר. שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים
בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ר"א וכו'.

אין הושענא רבא זאגט מאן:

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם:
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר׃ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: ומנחתם וכו' א"ו"א וכו'.

אין שמיני עצרת אונ' שמחת תורה זאגט מאן:

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהֹוָה פַּר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר׃ שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר. וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

אם שבת ווירד הייאוער ישמחו פֿאר א"ו"א געזאגט.

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ טוֹב וּמֵטִיב הִדָּרֶשׁ־לָנוּ שׁוּבָה אֵלֵינוּ בַּהֲמוֹן רַחֲמֶיךָ בִּגְלַל אָבוֹת שֶׁעָשׂוּ רְצוֹנֶךָ. בְּנֵה בֵיתְךָ כְּבַתְּחִלָּה וְכוֹנֵן מִקְדָּשְׁךָ עַל־מְכוֹנוֹ וְהַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוֹ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּתִקּוּנוֹ וְהָשֵׁב כֹּהֲנִים לַעֲבוֹדָתָם וּלְוִיִּם לְשִׁירָם וּלְזִמְרָם וְהָשֵׁב יִשְׂרָאֵל לִנְוֵיהֶם. וְשָׁם נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ בְּשָׁלֹשׁ פַּעֲמֵי רְגָלֵינוּ. כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ:

טוב ומטיב עפ"ה תהלים קי"ט, ס"ח. הדרש, על' קדרשתי ללא שאלו (ישעיה ס"ה א'). שובה אלינו כן הגיה נעל וי"ל וכבון הוא עפ"ה שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג' ז'). בהמון, כרחמי, וכמבואר למעלה דף 95. בגלל, בעבור זכות אבות. בתקונו, לשון חכמים הוא מגזרת מי יוכל לתקן, ותקן משלים (קהלת ז', י"ג. י"ב, ט'). והשב כהנים, בסדורי ספרד מוקדם עוד „והשב שכינתך לתוכו." וקדמוני' מוי"ן החכל כולא כן הוא בסדורי רמ"ה ורמ"ז ובסדור יעב"ץ גם בכל סדורים ומחזורים ישנים, וכן בסדורי הספרדים ותימנים מהימנה לאחר פ' נגל קף כ"ג עמוד י"ד, ואין ספק שכן עיקר. לנויהם, לנתי מושבותיהם, והוא עפ"ה ירמיה כ"ג, ג'. ול' רבים הוא, ואלו היה חסר יו"ד היה ל' יחיד כמו יחזקאל ל"ד, י"ד. בשלש פעמי רגלינו עפ"ה שמות כ"ג, י"ז. וי"ד. ונלמד מטעם כי מה שבקלת סדורים נקוד בְּשָׁלֹשׁ שמעות הוא, וכן כתב אבודרהם. פעמי רגלינו, הפירוש הנכון כי פעמי על' הכפל „ווידערהאָלונג, מאל" וכמו שבא בפסוק עליו שלש פעמים בשנה. אבנם לפי האמת פעמי רגלינו מענין פעמי מרכבותיו (שופטים ה' כ"ח) פעמי דלים (ישעיה כ"ו,

שָׁלוֹשׁ פְּעָמִים׀ בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָל־זְכוּרְךָ אֶת־פְּנֵי׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר בְּחַג הַמַּצּוֹת וּבְחַג הַשָּׁבֻעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת וְלֹא יֵרָאֶה אֶת־פְּנֵי יְהוָה רֵיקָם: אִישׁ כְּמַתְּנַת יָדוֹ כְּבִרְכַּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ:

וְהַשִּׂיאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־בִּרְכַּת מוֹעֲדֶיךָ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן כַּאֲשֶׁר רָצִיתָ וְאָמַרְתָּ לְבָרְכֵנוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ באהבה וברצון בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן שבת ומוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ. וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְקַדֵּשׁ השבת ויִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

ו') ל' דריסה ולעדה, כי כן נמצא לחז"ל שקראו לשלשת החגים פסח שבועות וסכות ביחד בשם פעמי רגלים בל"א וואללפאהרטספעסטע, וזה נלמד משיר רבה דף ל"ד שאמרו שם בפסוק מה יפו פעמיך, אינו מדבר אלא בפעמי רגלים וכו' מעשה באחד שהניח לכנוס לבתי ביתו ועלה לפעמי רגלים, וכו' מעשה באחד שהניח ולא הכניס תרנגולותיו ועלה לפעמי רגלים, וגם דף י"ב ע"ב ישראל נאים בהלוכן כשהן עולין לפעמי רגלים, ובירושלמי ברכות פרק ט' אלקנה היה מדריך את ישראל לפעמי רגלים. ורגלינו כן נאמר מן רגלים דוגמת ורבינו מלכינו מן רבים מלכים. אבל מן רגלים יאמר רגלינו. שלוש פעמים, דברים ט"ז, ט"ז.

וְעַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

א״א אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו. הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש״ץ חוזר התפלה בקול ואומר קדושת נעריצך, ואדיר אדירנו, ואומר או״א ברכנו בברכה, והכהנים עולים לדוכן, וגומר התפלה ואומר קדיש תתקבל, אין כאלהינו, ק״י, עלינו, שיר היחוד, שיר של יום, ומזמור לפי המנהג, ומנהג רוב אשכנז לומר ביום א׳ של פסח מזמור ק״ה, ביום ב׳ מזמור קל״ו, ביום ג׳ מזמור ע״ח, ביום ד׳ מזמור ק״ז, ביום ה׳ מזמור ק״ז, ביום ו׳ מזמור קל״ה, בשביעי מזמור ק״ד, בשמיני מזמור ס״ו.

אין נשיאת כפים פחותה מעשרה והכהנים מן המנין. אפילו שמתפללין בבית שאין שם ספר תורה נושאין כפיהם. נתפשט המנהג במדינותינו שאין הכהנים נושאים כפיהם אלא בימים טובים שהם ימי שמחה כדי שיברכו בעין יפה ולב טוב כי כהן שיברך המברך בשמחה, ומטעם זה האבל אינו נושא את כפיו, וצריך האבל לצאת מבית הכנסת כשהכהנים רוצים ידיהם לעלות לדוכן, אלא יהא השכ"צ כשהש"ץ קורא כהנים ולא יעבור על ג' עשה. אמנם מה שנוהגים קצת אשכנזים שאין נושאים כפים בי"ט שחל בשבת, הוא מנהג גרוע, ואדרבה יש בו קדושה כפולה ונפש יתרה וודאי מוכן הוא יותר לברכה, וכבר ערערו על מנהג זה גדולי עולם ובטלוהו (יעב"ץ). כהן שעומד בתפלה והחזן מגיע לרצה פוסק ועולה, ואם יש שם כהנים אחרים אינו פוסק. לא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים. אע"פ שנטל ידיו שחרית חוזר ונוטל ידיו קודם שיעלו לדוכן. והלוי יצק מים על ידיו, ואם אין לוי השכ"צ ישפכו הבכורים מים על ידיו, ואם אין בכור השכ"צ ולא לוי ישפוך הכהן עצמו על ידיו ולא ישראל. כשמתחיל הש"ץ רצה יעקרו הכהנים שבבית הכנסת רגליהם לעלות לדוכן. ועומדים הכהנים עם פניהם כלפי ההיכל עד שיתחיל הש"ץ כהנים בקול רם ואז מחזירים פניהם כלפי העם ולא יחזירו פניהם בין בתחלה בין בסוף אלא דרך ימין ומברכים. ומגביהים ידיהם כנגד כתפיהם ופושטים ידיהם נחולקים שיהא תוך כפיהם נגד הקרקע וגב ידיהם נגד השמים, וחולקים אצבעותיהם, ומכוונים לעשות ה' חלונים בין שני אצבעות לשני אצבעות אויר אחד ובין אצבע לגודל ובין גודל לגודל לקיים מציץ מן החרכים. אין לכהנים לנגן אלא ניגון אחד מתחלה ועד סוף, כדי שלא יבאו לידי טירוף דעת. בשעה שהכהנים מברכים את העם לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהא פניהם כלפי מטה כמו שעומדים בתפלה. אלו התיבות שהכהנים הופכים פניהם לדרום ולצפון: יברכך. וישמרך. אליך. ויחנך. אליך. לך. שלום. וצריך הכהן לכוון במלת יברכך שהאל יתברך שמו ישפיע חכמה על ישראל. ובמלת וישמרך יכוין שהאל ית"ש יתן בנים לישראל. ובמלת יאר יכוין שהאל ית"ש יוסיף חיים לישראל. ובמלת ויחנך יכוין שהאל ית"ש יברך את ישראל בנשיאת חן. ובמלת ישא ה' פניו אליך יכוין שהאל ית"ש יברך את ישראל בעושר ומשפחה. ובמלת וישם לך שלום יכוין שהאל ית"ש יברך את ישראל בברכת שלום כמשמעו. וכל אדם יכוין לברכת כהנים ויהיו פניו כלפי הכהנים אבל לא יסתכל בהם. והנוהגים לומר פסוקים מעין כל מלה ומלה של ברכה יהיו נזהרים לאמרם דוקא בשעה שהש"ץ מנגן אבל לא כשהכהנים מנגנים (ויותר טוב שלא לאמרם כלל). והש"ץ מקריא את הכהנים מלה במלה עד שסיימו פסוק ראשון ואז הקהל עונין אמן, וכן מקריא פסוק שני והקהל עונין אמן, וכן פסוק שלישי:

כשהכהנים עולים לדוכן בתפלת מוסף אז כשמגיע הש"ץ לותחזינה אומרים הש"ץ והקהל:

וְתֶעֱרַב עָלֶיךָ עֲתִירָתֵנוּ כְּעוֹלָה וּכְקָרְבָּן· אָנָּא רַחוּם בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים הָשֵׁב שְׁכִינָתְךָ לְצִיּוֹן וְסֵדֶר הָעֲבוֹדָה לִירוּשָׁלָיִם· וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים· וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ מסיים בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ שֶׁאוֹתְךָ לְבַדְּךָ בְּיִרְאָה נַעֲבוֹד: מודים וגו'.

והכהנים אומרים בלחש תפלה זו ומאריכים בה עד שיסיים הש"ץ ולך נאה להודות, כדי שיענה הקהל אמן על שניהם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא הַבְּרָכָה הַזֹּאת שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה שְׁלֵמָה וְלֹא־יִהְיֶה בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

ואומר הש"ץ בלחש.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו· הש"ץ בקול כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר:

ותערב עליך, כן העתיד רו"ה את הנוסחא עפ"י יערב עליו שיחי (תהלים ק"ד ל"ד) וכן העתיק כמו שכתב הראב"ע בלחות דף ט"ג. אנא רחום, מבואר בשמנה עשרה בדף 98. ושם נעבדך, עמ"ש תהלים ב', י"א. כימי עולם, ל' מלאכי ג', ד'. שאותך לבדך, מבואר ג"כ בדף 98. יהי רצון לפניך, מועה

והכהנים מברכים בקול:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו בקדשתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה:

כהן מקריא. הקהל אומר.

יברכך יברכך יי מציון עשה שמים וארץ:

יי יי אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ:

וישמרך שמרני אל כי חסיתי בך: כשהכהנים מנגנים וישמרך אומרים זה.

רבונו של עולם אני שלך וחלומותי שלך חלום חלמתי ואיני יודע מה הוא. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שיהיו כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה בין שחלמתי על עצמי ובין שחלמתי על אחרים ובין שחלמו אחרים עלי. אם טובים הם חזקם ואמצם ויתקימו בי ובהם כחלומות יוסף הצדיק. ואם צריכים רפואה רפאם כחזקיהו מלך יהודה מחליו וכמרים הנביאה מצרעתה וכנעמן מצרעתו וכמי מרה על ידי משה רבינו וכמי יריחו על ידי אלישע. וכשם שהפכת את קללת בלעם הרשע מקללה לברכה כן תהפך כל חלומותי עלי ועל כל ישראל לטובה ותשמרני ותחנני ותרצני: אמן.

יאר אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו אתנו סלה:

יי יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת:

פניו פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני:

אליך אליך יי נפשי אשא:

ויחנך הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו: רבש"ע.

דף ל"ט ובמדבר רבה דף רמ"ד, ע"ב. אשר קדשנו, שם בסוטה ובמדבר רבה. יברכך ה' מציון, תהלים קל"ד, ג'. והנה הפסוקים האלה אשר רובם באו בספרי פ' נשא לרמוז ברכת כהנים מביאם הטור בס' קכ"ח וכתב עליהם ז"ל כשמתחילין הכהנים לברך הצבור אומרין על ברכותן ומבליעין פסוקים אלה פסוק אחד על כל מלה ומלה כשהכהנים מנגנים בה עכ"ל גם אבודרהם מזכיר את המנהג הזה וכתב ז"ל כשמברכין הכהנים את העם יש אנשים שאומרים פסוקים מעין כל מלה ומלה של ברכה, ואין ראוי לאמרם עכ"ל והוא בתוספות סוטה דף מ' ד"ה כל האומרן מבטלין ובפסקי הרא"ש למגלה פרק ג' סימן כ"ג, גם בא"ח ס' קכ"ח סעיף כ"ו עם באר היטב. ה' אדנינו, תהלים ח' י'. שמרני, ט"ז א'. והכל בו מביא הפסוק של תהלים י"ז ח'. רבונו של עולם וכו' בברכות דף נ"ה ע"ב האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזא ליקום קמי כהני בעדנא דפרסי ידייהו וליצא הכי רבש"ע אני שלך וכו' אמנם במדבר רבה פ' י"א דף רמ"ד וציר רבה דף כ"א אמרו ח"ל אפילו אדם רואה בחלומו כאלו חרב מונחת בירכו מה יעשה, שכים לבית הכנסת ויעמוד לפני הכהנים וישמע ברכת כהנים ויענה אחריהם אמן ואין דבר רע מזיקו עכ"ל. אלהים יחננו, תהלים ס"ז, ב'. ה' ה', שמות ל"ד, ו'. פנה אלי, תהלים כ"ה, ט"ז; והכל בו מביא הפסוק של תהלים קי"ט, קל"ב. אליך ה', שם כ"ה, א'. והכל בו הפסוק של מזמור קכ"ג, א'. הנה כעיני,

יִשָּׂא יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: (וּמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:)

יְיָ יְיָ חָנֵּנוּ לְךָ קִוִּינוּ הֱיֵה זְרוֹעָם לַבְּקָרִים אַף־יְשׁוּעָתֵנוּ בְּעֵת צָרָה:

פָּנָיו אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי:

אֵלֶיךָ אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם:

וְיָשֵׂם וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

לְךָ לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ:

שָׁלוֹם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

בשערי ציון כתוב שיש לומר אחר שלום תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּעֲשֶׂה לְמַעַן קְדֻשַּׁת חֲסָדֶיךָ וְגֹדֶל רַחֲמֶיךָ הַפְּשׁוּטִים וּלְמַעַן טָהֳרַת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא בֶּן־עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אוֹתִיּוֹת הַיּוֹצֵא מִפְּסוּקִים שֶׁל־בִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו עַם קְדוֹשֶׁךָ שֶׁתִּהְיֶה קָרוֹב לִי בְּקָרְאִי לָךְ וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתִי וְאֶנְקָתִי תָּמִיד כְּשֵׁם שֶׁשָּׁמַעְתָּ אֶנְקַת יַעֲקֹב תְּמִימֶךָ הַנִּקְרָא אִישׁ תָּם· וְתִתֶּן־לִי וּלְכָל־נַפְשׁוֹת בֵּיתִי מְזוֹנוֹתֵינוּ וּפַרְנָסָתֵנוּ בְּרֶוַח וְלֹא בְצִמְצוּם בְּהֶתֵּר וְלֹא בְאִסּוּר בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר מִתַּחַת יָדְךָ הָרְחָבָה כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתָּ פִּסַּת לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ לְיַעֲקֹב אָבִינוּ הַנִּקְרָא אִישׁ תָּם· וְתִתְּנֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ· וְיִהְיוּ דְבָרַי נִשְׁמָעִים לַעֲבוֹדָתֶךָ· כְּשֵׁם שֶׁנָּתַתָּ אֶת־יוֹסֵף צַדִּיקֶךָ בְּשָׁעָה שֶׁהִלְבִּישׁוֹ אָבִיו כְּתֹנֶת פַּסִּים לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאָיו· וְתַעֲשֶׂה עִמִּי נִפְלָאוֹת וְנִסִּים וּלְטוֹבָה אוֹת· וְתַצְלִיחֵנִי בִּדְרָכַי וְתֵן בְּלִבִּי בִּינָה לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ וְסוֹדוֹתֶיהָ· וְתַצִּילֵנִי מִשְּׁגִיאוֹת וּתְטַהֵר רַעְיוֹנַי וְלִבִּי לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְתַאֲרִיךְ יָמַי (וִימֵי אָבִי וְאִמִּי) (וִימֵי אִשְׁתִּי, וּבָנַי, וּבְנוֹתַי) בְּטוֹב וּבִנְעִימוֹת בְּרֹב עֹז וְשָׁלוֹם· אָמֵן סֶלָה:

ויכוין לסיים עם הכהנים כדי שיענה אָמֵן על שלום.

קכ"ג, ב'. ישא ברכה, כ"ד, ה'. ומצא חן, משלי ג', ד'. ובכל נו וכן בכמה סדורים זה הפסוק אינם, וכן נראה הנכון ונראה שנעתק הפסוק לכאן ע"י שהיתה כך הלשון שגורה בפי הסופרים מתוך נוסח במחזור ילמדו של ברכת המזון. אמנם בספרי פ' נשא בא פסוק הזה על דרוש של ויחנך. ה' חננו, ישעיה ל"ג ב'.

אחר שסיימו הכהנים את ברכתם יאמר הקהל:

נאכדעם דיא פריעסטער דען זעגען בעענדיגט, שפריכט דיא געמיינדע:

אדיר במרום שוכן בגבורה· אתה שלום ושמך שלום· יהי רצון שתשים עלינו ועל עמך בית ישראל חיים וברכה למשמרת שלום:

ואומר הש"ץ שים שלום וכו' וגומר כל התפלה.

והכהנים מחזירים פניהם כלפי ההיכל ואומרים:

רבון העולם, עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה עמנו כאשר הבטחתנו· השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבתינו ארץ זבת חלב ודבש:

אין הכהנים רשאים לעקור רגליהם לירד מן הדוכן עד שסיימו הצבור לענות אמן אחר ברכת שים שלום. ויזהרו הכהנים בנעילת מנעליהם שלא יגעו גם בידיהם, ואם נגעו יחזרו ליטול ידיהם.

בי"ט מאחרין לבוא לבית הכנסת וממהרים לצאת מפני שמחת יום טוב, לכן יש לגעור בחזנים המאריכים בתפלה יותר מהלכות היום.

חייב אדם לקדש על היין קדושא רבה בסעודת שחרית של יום טוב כמו בשבת, ובמקום ושמרו וכו' יאמר הפסוק וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, ויברך על היין וישתה, ויברך המוציא ויבצע על שתי ככרות. ומצוה לאכול בשר ולשתות יין ולהרבות בכבוד יום טוב ושמחתו יותר משבת, והמנהג להוסיף בו לפחות תבשיל אחד יותר על של שבת.

מצות עשה מן התורה להיות האדם שמח וטוב לב בי"ט הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים אליו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים כפי ממונו. וחייב להאכיל גם לגר ליתום ולאלמנה עם שאר עניים האומללים, שאין שום שמחה של מצוה לפני הקב"ה גדולה מזו, אמר הקב"ה אם אתה משמח ד' שלי, אני משמח ד' שלך (מדרש תנחומא סוף פ' ראה). אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה הוא ואשתו ובניו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו, ועליהם נאמר זבחיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו, כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון להם. אדם אוכל ושותה ויהי שמח כתבל, אך לא ימשוך ביין את בשרו שלא לבוא לידי שכרות ושחוק וקלות ראש, כי השכרות והשחוק וקלות ראש איננו שמחה אלא סכלות והוללות רעה, ולא נצטוינו על הוללות וסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר.

למנחה בי"ט נכנסים לבית הכנסת ואומרים פרשת התמיד, אשרי, ובא לציון גואל, והש"ץ אומר חצי קדיש (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורים בתורה ומחזירים ספר תורה להיכל ואומר הש"ץ חצי קדיש) ומתפללים תפלת מנחה של י"ט בלחש (למעלה דף 346), והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נקדש וגומר התפלה ואומר קדיש תתקבל. עלינו.

אסור להכין שום דבר מי"ט ראשון לשני של גליות דכחול הוא לגבי ראשון, לכן שוהין עם תפלת ערבית של ליל ב' עד הלילה; אפילו יין לקידוש אין מביאים קודם הלילה.

סדר תפלת ערבית של יום טוב שני שוה הוא אל י"ט ראשון, אלא שבליל שני של פסח כבר פסקו מלומר משיב הרוח, ומתחילים בו ספירת העומר.

אל תסתר, תהלים ק"ב, ג'. אליך נשאתי, שם קכ"ג, א'. ונכל בו מוצא הפסוק של מזמור כ"ה, א'. ושמו, במדבר ו', כ"ז. ונכל בו הפסוק של ישעיה מ"ב, י"ב. לך ה' הגדולה, דה"א כ"ט, י"א. שלום שלום, ישעיה נ"ז, י"ט. אדיר במרום, ברכות דף נ"ה, ב'. וגם הוא מעקרו למי שראה חלום. רבון העולם עשינו, סוטה דף ל"ט ובמדבר רבה דף רמ"ד, ב'. והפסוק השקיפה נדרש גם הוא שם על הכהנים בדף רמ"ג, וראה גם בספרי סוף פ' כי תבוא וסוף מעשר שני.

מצות עשה מן התורה לספור כל אחד בפני עצמו מ"ט יום מיום הבאת העומר, ומתחילים בלילה לפי שנאמר תמימות, ונשים פטורות ממצוה זו. מצוה למנות ימים ושבועות בכניסת הלילה, והמדקדקים אינם סופרים עד שהוא ודאי לילה. אם שכח ולא ספר בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. שכח ולא ספר כל הלילה יספור ביום בלא ברכה, ואם שכח ולא ספר גם ביום, יספור בשאר הלילות בלא ברכה. אבל אם שכח למנות שבועות בלבד לא הפסיד שאר הימים, וכן אם ספר אפילו ביום או שהוא מסופק אם דלג יום אחד יספור בשאר הימים בברכה.

בשיש קידוש בלבד, סופרים אחר הקידוש בבית הכנסת, בשיש הבדלה סופרים קודם הבדלה (קודם ויתן לך), ובשיש קידוש והבדלה סופרים קודם קידוש, והרב בעל טורי זהב כתב דבלילה שאין ז' לא' של פסח יש לספור לעולם קודם קידוש, וכן מנהג ק"ק פפד"מ.

צריך לספור מעומד (ואם מנה מיושב יצא). וקודם שיספור מברך ואומר:

מאן פאנגט אן דאז עומר צו צאהלען פאם צווייטען אבענד פסח ביז צום אבענד פאר ערב שבועות. דיא ברכה אונד דאז צאהלען מוס מאן שטעהענד פערריכטען. דיא רעכטע צייט דאז עומר צו צאהלען איזט אבענדז, ווען דיא שטערנע אנפאנגען זיך צו צייגען. האטטע מאן אבענדז דאראן פערגעססען זא קאן מאן נאך דיא גאנצע נאכט הינדורך מיט דער ברכה צאהלען; האט מאן נאכטס אויך וועהרענד דער נאכט פערגעססען, זא צאהלע מאן אם טאגע, יעדאך אהנע ברכה. האט מאן אבער אויך אם טאגע ניכט געצאהלט, זא דארף מאן בי"ה ווייטער צאהלען אן אללען פאלגענדען אבענדען דיא ברכה ניכט מעהר שפרעכען. אן שבת אונד שביעי של פסח צאהלט מאן אין דער שולע נאך, אונד אן אחרון של פסח פאר קידוש, אן מוצאי שבת פאר ויתן לך אונד אן מוצאי י"ט פאר הבדלה.

הִנְנִי מְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל־סְפִירַת הָעֹמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־סְפִירַת הָעֹמֶר:

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לָעֹמֶר:

על ספירת העומר, ענייני המצוה הלא הם מדורים בגמ' מנחות דף ס"ה ע"ב ואילך וברי"ף סוף פסחים ורמב"ם הלכות תמידין ומוספין סוף פרק ז'. וכתוב בס' ארחות חיים ובכל בו בסמן נ"ה וז"ל, קודם שיספור מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר, ואומר היום יום אחד לעומר, וכן ביום שני אומר היום שני ימים לעומר וכן בשלישי אומר היום ג' ימים, ועל הסדר הזה מונה עד שמגיע לז' ימים ואומר היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד, וכשגיעו לח' ימים אומר היום ח' ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד, וכן בכל לילה ולילה עד נ' ימים מונה הימים והשבועות כמו שאמרו ז"ל מצוה למימני יומי ולמימני שבועי. ואין מברכין זמן בספירת העומר לפי שאין מברכין זמן אלא על דבר המתחדש לו שיש לו הנאה ושמחה, וזה אין לו שום הנאה אבל יש בו צער שמזכירין חורבן הבית שאין אנו יכולין להביא העומר עכ"ל, וכן כתבו הר"נ בסוף פסחים והרשב"א בתשובה קכ"ו. והתניא בסמן נ' כתב בשם החבר ר' בנימן בר אברהם הרופא שלא נהגו לברך שהחיינו, לפי שזמן הספירה תלוי בקביעת הפסח כמו שכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת, ולכך נראה שאין מברכין עליו זמן ודי לו בברכת הזמן של יום טוב עצמו עכ"ל וכתב עוד שם מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי, וזו היא ברכת העמר, בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר שהיום לעומר יום אחד, וכן שני ימים, ומוסיף והולך עד שבעה ואומר היום לעומר שבעת ימים שהם שבוע אחד, ומשבוע אחד ואילך מונה היום לעומר שמנה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד, ושני ימים, ושלשה ימים, עד ארבעה עשר יום, שאומר היום לעומר ארבעה עשר יום שהם שני שבועות, וכן מוסיף והולך מונה הימים והשבועות עד שבעה שבועות, ואחר כך אומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתשוב עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו עכ"ל וכן הוא במחזור רומא. גם הר"ן לסוף פסחים כתב התמידו על עצמם לומר בכל יום, היום כך וכך לעומר שהם כך וכך שבועות וימים כך וכך עכ"ל. ומכל האמור למדנו שהעקר לומר לעומר בלמ"ד שהיא הנוסחא הקדמונית וכגרסת הלבוש והשל"ה דף קמ"ג (ולא בעומר כבמנהגים ובש"ך) ועוד למדנו שהראוי לומר מז' ימים ואילך „היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד", וכן בכולם יש לסמוך תבת לעומר ל הימים ולא כמו שנוהגים המון עם שאומרים תבת לעומר באחרונה, וכן סדר הגאון יעב"ץ בסדורו וכתב שכן הוא המוסכם מכל המדוקדקים וכן ע"פ האר"י ז"ל. ורוו"ה בלכתו בכותו בעקבות יעב"ץ הדפיס ככה גם הוא בהמדורה קמא של סדורו שפה ברורה, גם הגאון ר' משה טוביה ז"ל הוכיח שכן העיקר בתשובתו שהרילה לקראת רוו"ה (והיא תחת ידי ושניתוב בהקדמה אי"ה), וכן בסדר גם בסדר ברכות שנדפס טיגיליא בשנת תק"ט, וכן הוא בסדורי הספרדים.

ואח"כ אומרים:

הָרַחֲמָן יַחֲזִיר עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִמְקוֹמָהּ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

אָנָּא. בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. נָא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם. בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם. חֲסִין קָדוֹשׁ, בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ. יָחִיד גֵּאֶה, לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ. שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. אַתָּה צִוִּיתָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ לִסְפּוֹר סְפִירַת הָעֹמֶר. כְּדֵי לְטַהֲרֵנוּ מִטֻּמְאוֹתֵינוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. כְּדֵי שֶׁיִּטָּהֲרוּ נַפְשׁוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִזֻּהֲמָתָם. בְּכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת הַסְּפִירָה שֶׁסָּפַרְתִּי יְתֻקַּן כָּל־מַה שֶּׁפָּגַמְתִּי וְאֶטָּהֵר וְאֶתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשָּׁה שֶׁל־מַעְלָה. אָמֵן סֶלָה:

בערבית ליל י"ז ניסן שהוא מוצאי י"ט אחר התפלה מברכים על ספירה ואומרים:

הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר: הָרַחֲמָן וכו' לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת וכו'.

וכן בכל לילה ולילה סופרים אחד יותר עד ליל ערב שבועות.

סדר תפלת שחרית ותפלת מנחה של יום טוב שני של פסח זהו כראשון, אלא שאם הוא ערב שבת מקבלין השבת אחרי תפלת מנחה, וברוב קהלות מדלגים החזן התנערי מעפר.

בערבית מוצאי י"ט לחה"מ מתחילים והוא רחום וכו' ומתפללים שמנה עשרה ומוסיפים אתה חוננתנו בתפלה חונן ויעלה ויבוא ברכה, והש"ץ אומר קדיש שלם, ומברכים וסופרים שני ימים לעומר, ואח"כ מבדיל הש"ץ על הכוס בפה"ג והמבדיל, ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים, ואומרים עלינו, ונפטרים לשלום, וכל אחד מבדיל בביתו להוציא בני ביתו. ואם היום ערב שבת אז מתפללים ערבית כבכל ע"ש רק שמוסיפים יעלה ויבוא בתפלה, ואין אומרים במה מדליקין.

הרחמן יחזיר, מניאו אבודרהם. למנצח בנגינות, אמירת זה המזמור לאחר הספירה מזכיר גם בעל העקדה בשער ס"ז פרק ד'. וע"ש ועיין ג"כ בחק יעקב לא"ח ס' תפ"ט.

מצות עשה מן התורה לספור כל אחד בפני עצמו מ״ט יום מיום הבאת העומר, ומתחילים בלילה לפי שנאמר תמימות, ונשים פטורות ממצוה זו. מצוה למנות ימים ושבועות בכניסת הלילה, והמדקדקים אינם סופרים עד שהוא ודאי לילה. אם שכח ולא ספר בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. שכח ולא ספר כל הלילה יספור ביום בלא ברכה, ואם שכח ולא ספר גם ביום, יספור בשאר הלילות בלא ברכה. אבל אם שכח למנות שבועות בלבד לא הפסיד שאר הימים, וכן אם ספר אפילו ביום או שהוא מסופק אם דלג יום אחד יספור בשאר הימים בברכה.

בשיש קידוש בלבד, סופרים אחר הקידוש בבית הכנסת, בשיש הבדלה סופרים קודם הבדלה (קודם ויתן לך), ובשיש קידוש והבדלה סופרים קודם קידוש, והרב בעל טורי זהב כתב דבלילה שבין ז׳ לח׳ של פסח יש לספור לעולם קודם קידוש, וכן מנהג ק״ק פפד״ם.

צריך לספור מעומד (ואם מנה מיושב יצא). וקודם שיספור מברך ואומר:

מאַן פֿאַנגט אַן דאַז עומר צו צעהלען פֿאָם צווייטען אָבענד פסח ביז צום אָבענד פֿאָן ערב שבועות. דיא ברכה אונד דאַז צעהלען מוס מאַן שטעהענד פֿערריכטען. דיא רעכטע צייט דאַז עומר צו צעהלען איזט אָבענדז, ווען דיא שטערנע אַנפֿאַנגען זיך צו צייגען. האַטטע מאַן אָבענדז דאַראַן פֿערגעססען זאָ קאַן מאַן נאָך דיא גאַנצע נאַכט הינדורך מיט דער ברכה צעהלען; האַט מאַן זאָלכעז אויך וועהרענד דער נאַכט פֿערגעססען, זאָ צעהלע מאַן אַם טאַגע, יעדאָך אָהנע ברכה. האַט מאַן אָבער אויך אַם טאַגע ניכט געצעהלט, זאָ דאַרף מאַן בייא׳ם ווייטער צעהלען אַן דען פֿאָלגענדען אָבענדען דיא ברכה ניכט מעהר שפרעכען. אַן שבת אונד שביעי של פסח צעהלט מאַן אין דער שוהלע נאַך, אונד אַן אחרון של פסח נאַך קידוש, אַן מוצאי שבת נאַך ויתן לך אונד אַן מוצאי י״ט נאַך הבדלה.

הִנְנִי מְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל־סְפִירַת הָעֹמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־סְפִירַת הָעֹמֶר:

הַיּוֹם יוֹם אֶחָד לָעֹמֶר:

על ספירת העומר, עניני המצוה הלא הם מבוררים בגמר׳ מנחות דף ס״ה ע״ב ואילך ובר״ן סוף פסחים ורמב״ם הלכות תמידין ומוספין סוף פרק ז׳. וכתוב בס׳ ארחות חיים ובכל בו בסימן נ״ה וז״ל, קודם שיספור מברך בא״י אמ״ה אקב״ו על ספירת העומר, ואומר היום יום אחד לעומר, וכן ביום שני אומר היום שני ימים לעומר וכן בשלישי אומר היום ג׳ ימים, ועל הסדר הזה מונה עד שמגיע לז׳ ימים ואומר היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד, וכשהגיעו לח׳ ימים אומר היום ח׳ ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד, וכן בכל לילה ולילה עד נ׳ ימים מונה הימים והשבועות כמו שאמרו ז״ל מצוה למימני יומי ולמימני שבועי. ואין מברכין זמן בספירת העומר לפי שאין מברכין זמן אלא על דבר המתחדש לו שיש לו הנאה ושמחה, וכזה אין לו שום הנאה אבל יש בו צער שמזכירין חורבן הבית שאין אנו יכולין להביא העומר עכ״ל, וכן כתבו הר״ן בסוף פסחים והרשב״א בתשובה קכ״ו. והתניא בסימן נ׳ כתב בשם החבר ר׳ בנימין בר אברהם הרופא שלא נהגו לברך שהחיינו, לפי שזמן הספירה תלוי בקביעת הפסח כמו שכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת, ולכך נראה שאין מברכין עליו זמן ודי לו בברכת הזמן של יום טוב עצמו עכ״ל וכתב עוד שם מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי, וזו היא ברכת העמר, בא״י אמ״ה אקב״ו על ספירת העומר שהיום לעומר יום אחד, וכן שני ימים, ומוסיף והולך עד שבעה ואומר היום לעומר שבעת ימים שהם שבוע אחד, ומשבוע אחד ואילך מונה היום לעומר שמנה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד, ושני ימים, ושלשה ימים, עד ארבעה עשר יום, שאומר היום לעומר ארבעה עשר יום שהם שני שבועות, וכן מוסיף והולך מונה הימים והשבועות עד שבעה שבועות, ואחר כך אומר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהינו ואלהי אבותינו שתשוב עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו עכ״ל וכן הוא במחזור רומא. גם הר״ן לסוף פסחים כתב החמירו על עצמם לומר בכל יום, היום כך וכך לעומר שהם כך וכך שבועות וימים כך וכך עכ״ל. ומכל האמור למדנו שהעקר לומר לעומר בלמ״ד והיא הנוסחא הקדמונית וכגרסת הלבוש והשל״ה דף קמ״ג (ולא בעומר כבמנהגים ובט״ז) ועוד למדנו שהראוי לומר מז׳ ימים ואילך „היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד", וכן בכולם יש לסמוך תבת לעומר אל הימים ולא כמו שנוהגים המון עם שאומרים תבת לעומר באחרונה, וכן סדר הגאון יעב״ץ בסדורו וכתב שכן הוא המובחר מכל הדוקנים וכן ע״פ האר״י ז״ל. ורוו״ה בלבתו בכוונו בעקבות יעב״ץ הדפים בכה גם הוא במהדורא קמא של סדורו שפה ברורה, גם הגאון ר׳ משה טוביה זצ״ל הוכיח שכן העיקר בתשובתו שהרילה לקראת רוו״ה (והיא תחת ידי ונדפסה בהקדמה א״ה), וכן בסדר גם בסדר ברכות שנדפס בויניציא בשנת תק״ט, וכן הוא בסדורי הספרדים.

ואח"כ אומרים:

הָרַחֲמָן יַחֲזִיר עֲבוֹדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִמְקוֹמָהּ: יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה: לָדַעַת בָּאָרֶץ דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים׀ אֱלֹהִים. יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ:

אָנָּא. בְּכֹחַ גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה. קַבֵּל רִנַּת עַמְּךָ שַׂגְּבֵנוּ טַהֲרֵנוּ נוֹרָא. נָא גִבּוֹר. דּוֹרְשֵׁי יִחוּדְךָ כְּבָבַת שָׁמְרֵם. בָּרְכֵם טַהֲרֵם רַחֲמֵם צִדְקָתְךָ תָּמִיד גָּמְלֵם. חֲסִין קָדוֹשׁ. בְּרֹב טוּבְךָ נַהֵל עֲדָתֶךָ. יָחִיד גֵּאֶה. לְעַמְּךָ פְּנֵה זוֹכְרֵי קְדֻשָּׁתֶךָ. שַׁוְעָתֵנוּ קַבֵּל וּשְׁמַע צַעֲקָתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. אַתָּה צִוִּיתָנוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ לִסְפּוֹר סְפִירַת הָעֹמֶר. כְּדֵי לְטַהֲרֵנוּ מִטֻּמְאוֹתֵינוּ. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הֲבִיאֲכֶם אֶת־עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה עַד מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם. כְּדֵי שֶׁיִּטָּהֲרוּ נַפְשׁוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִזֻּהֲמָתָם. בְּכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת הַסְּפִירָה שֶׁסָּפַרְתִּי יְתֻקַּן כָּל־מַה שֶּׁפָּגַמְתִּי וְאֶטָּהֵר וְאֶתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשָּׁה שֶׁל־מַעְלָה. אָמֵן סֶלָה:

ובערבית ליל י"ז ניסן שהוא מוצאי י"ט אחר התפלה מברכים על ספירה ואומרים:

הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעֹמֶר: הָרַחֲמָן וכו' לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת וכו'.

וכן בכל לילה ולילה סופרים אחד יותר עד ליל ערב שבועות.

סדר תפלת שחרית ותפלת מנחה של יום טוב שני של פסח שוה לראשון, אלא שאם הוא ערב שבת מקבלין השבת אחרי תפלת מנחה, וברוב קהלות מדלגים החרוז התעוררי מעפר.

בערבית מוצאי י"ט לחה"מ מתחילים והוא רחום וכו' ומתפללים שמנה עשרה ומוסיפים אתה חוננתנו בתפלה חונן ויעלה ויבוא ברצה, והש"ץ אומר קדיש שלם, ומברכים וסופרים שני ימים לעומר, ואח"כ מבדיל הש"ץ על הכוס בבה"ג והמבדיל, ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים, ואומרים עלינו, ונפטרים לשלום, וכל אחד מבדיל בביתו להוציא בני ביתו. ואם היום ערב שבת אז מתפללים ערבית כבכל ע"ש רק שמוסיפים יעלה ויבוא בתפלה, ואין אומרים במה מדליקין.

הרחמן יחזיר, מביאו אבודרהם. למנצח בנגינות, אמירת זה המזמור לאחר הספירה מזכיר גם בעל העקדה בשער ס"ז פרק ד'. וע"ש ועיין ג"כ בחק יעקב לא"ח ס' תפ"ט.

כל ימי חול המועד של פסח משפט אחד להם, רק בקריאת התורה הם חלוקים. ומתפללים בהם כסדר שמתפללים בחול רק שאין אומרים מזמור לתודה. בתפלת שמונה עשרה אומרים יעלה ויבא בעבודה, והש"ץ חוזר התפלה, וחולצין התפילין קודם הלל, (וי"ש שאין חולצין אלא קודם קריאת פ' מוסף בספר תורה שני), וקורין הלל בדלוג, קדיש שלם, ומוציאין ב' ספרי תורה וקורין בס"ת האחד ג' גברי, וגוללין ספר תורה זה, ופותחין ספר תורה השני וקורין לרביעי בפרשת פנחס והקרבתם עד סוף פסקא כל מלאכת עבודה לא תעשו, ומניחין ספר תורה ראשון אצלו ואומרים חצי קדיש על שניהם ואחרי כן גוללין ספר תורה השני ואומרים יהללו ומחזירין ס"ת להיכל. ואומרים אשרי ובא לציון, חצי קדיש, ומתפללים תפלת מוסף של יום טוב ופסוקי והקרבתם, והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נקדש וגומר הסדר כדרכו בחול. שיר היחוד ומזמור כל מקום לפי מנהגו.

זהו חלוף הקריאה לימי חול המועד של פסח.

ביום א' דחה"מ (י"ז ניסן) קורין בס"ת א' בס' בא אל פרעה פ' קדש לי כל בכור.
ביום ב' דחה"מ (י"ח ניסן) קורין בס"ת א' בס' משפטים פ' אם כסף תלוה.
ביום ג' דחה"מ (י"ט ניסן) קורין בס"ת א' בס' כי תשא פ' פסל לך. ואם הוא שבת מתחילין ראה אתה אומר.
ביום ד' דחה"מ (כ' ניסן) קורין בס"ת א' בס' בהעלותך וידבר ה' אל משה במדבר סיני.
ואם חל יום א' דחה"מ בשבת קורין של שבת חה"מ בסדר כי תשא פ' ויאמר ה' אל משה ראה אתה אומר אלי. וביום שני של חה"מ קורין של יום ראשון בסדר בא פ' קדש. וביום שלישי קורין של יום שני בסדר משפטים אם כסף תלוה. וביום הרביעי קורין של יום רביעי בסדר בהעלותך פ' וידבר ה' אל משה במדבר סיני.

בערבית ליום ב' דחה"מ (י"ח ניסן) סופרים שלשה ימים, ובערבית ליום ג' (י"ט ניסן) סופרים ארבעה ימים, ובערבית ליום ד' (כ' ניסן) סופרים חמשה ימים.

בשבת חה"מ של פסח מתפללים ככל שבת אלא שמוסיפים יעלה ויבא בתפלת שחרית, ואחר שחזר הש"ץ התפלה קורין הלל בדלוג והש"ץ אומר ק"ת, ואומרים שיר השירים, ק"י. ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בסדר כי תשא פ' ראה אתה אומר אלי, והמפטיר קורא בס"ת שני פ' והקרבתם. ומתפללים מוסף של י"ט עם פסוק והקרבתם, והש"ץ חוזר התפלה, ק"ת. אין כאלהינו, עלינו, שיר היחוד, ומזמור.

בערבית ליום ז' דפסח (כ"א ניסן) מתפללים של י"ט, (ואם הוא שבת מוסיפים ושמרו, ומזכירים של שבת בתפלה, ואומרים ויכלו ומגן אבות) ומקדשין על היין ואין אומרים זמן, וסופרים ששה ימים.

סדר תפלת יום שביעי של פסח שוה לתפלת י"ט ראשון שלו, רק שקורין ההלל בדלוג, (ואם הוא שבת אומרים אחריו שיר השירים,) וקורין בתורה בספר ראשון פ' בשלח מראשה עד כי אני ה' רופאך, ומתחלק לה' גברי (ובשבת לז' גברי), וגוללין ופותחין ספר שני וקורין למפטיר בפ' פינחס והקרבתם כמו בחול המועד. ובתפלת מוסף אומרין ג"כ פסוקי והקרבתם כבחה"מ.

בערבית ליום ח' דפסח (כ"ב ניסן) מתפללים ומקדשין כדאתמול (ואם הוא שבת אומרים ויכלו, מגן אבות), וסופרים שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד. (וי"ש קהלות שנוהגים לספור לעולם קודם קידוש).

ביום אחרון של פסח מתפללים כביום השביעי (ואם הוא שבת אומרים שיר השירים אחרי הלל). וקורין בתורה בפ' ראה מן כל הבכור עד סוף סדרה ומתחלק לה' גברי, ואם הוא שבת מתחילין מן עשר תעשר ומתחלק לז' גברי, ולמפטיר קורין כדאתמול. ולאחר שסיים המפטיר את ההפטרה הש"ץ או החזן שבקהל יברך לכל זכר שבבית הכנסת בעבור שיתן מתנת ידו לכבוד הרגל. וכן עושין בכל י"ט שקורין בו כל הבכור.

במו"ם אחרון מתפללים ערבית של חול ואומרים אתה חוננתנו כאתה חונן, ואחר תפלת לחש אומר הש"ץ ק"ת וסופרים שמנה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד, ואח"כ מבדיל הש"ץ על הכוס בסה"נ והמבדיל ואין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים, חוץ אם חל במוצאי שבת, שאז מתפללים ועושים הכל כמו במוצאי שבת.

יום של אחר פסח (כ"ג ניסן) וכן יום שלאחר כל אחד משלש רגלים נקרא אסרו חג, ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח.

סדר חג השבועות·

הרגל השני הוא חג הקציר הוא חג השבועות ביום חמשים לספירת העומר, והוא לעולם בששה בסיון לפי סדר קביעתנו בגלות ואינו חל כי אם באחד מימי אגד"ו, ונוהגים קודם י"ט לשוח עשבים זכר למתן תורה בהר ירוק, גם מהגים להעמיד ענפי אילנות לפי שבו נידונין פירות האילן כדי שיתפללו עליהן, ומרבים במיני פרחים המריחים לשמחת הי"ט הזה. ואם חל שבועות ביום א' צריך לעשות כל זאת קודם כניסת השבת.

סדר תפלת ערבית של שבועות הוא כמו בי"ט של פסח אלא שאומרים חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו (ואם הוא מוצאי שבת מוסיפים ותודיענו) ואחר התפלה מקדשין כנהג"כ ואומרים זמן (ובמ"ש מוסיפים בקידוש נר והבדלה), ואומרים עלינו, יגדל.

נתפשט המנהג ע"פ האר"י ז"ל להיות נעורים בליל ראשון של שבועות לעסוק בתורה, ואמנם הנשארים יזהרו שלא יתעסקו בדברים בטלים ואצ"ל בשחוק וקלות ראש, ומי שאינו בטוח בעצמו שלא יעמד בתפלתו לאחר ע"י טביעת השינה מוטב שיישן קצת כדי שלא יצא שכרו בהפסדו.

בשחרית נכנסים לבה"כ ומסדרים הברכות ופסוקי דזמרה כמו בשבת רק שאומרים המאיר לארץ במקום הכל יודוך, ומתפללים תפלת הרגלים, ואחר חזרת התפלה גומרים את ההלל, והש"ץ אומר קדיש תתקבל, ומוציאין ב' ס"ת (ואומרים הרבון המסודר לעיל בסדר קה"ת לשבת) וקורין בס"ת הראשון ה' גברי בפ' יתרו מן בחדש השלישי עד סוף הסדר (וכבר נהגו בכל הקהלות לקרוא פיוט אקדמות אחר פסוק הראשון, ובכמה קהלות אומרים פיוט ארכין קודם הדברות) ולמפטיר קורין בפ' פינחס וביום הבכורים, ומפטירין ביחזקאל ויהי בשלשים שנה וכו' ואומרים אשרי וכו' ומחזירין הס"ת להיכל, והש"ץ אומר ח"ק ועומדים להתפלל תפלת מוסף, והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נעריצך ואדיר וכו' והכהנים עולין לדוכן, וגומרים הסדר.

למנחה אומרים אשרי ובל"צ ח"ק, ומתפללים כמו בערבית, והש"ץ חוזר התפלה, קדיש תתקבל, עלינו.

בי"ט שני לערבית מתפללים כמו בראשון, (ואם הוא שבת מוסיפים ושמרו, ומזכירים של שבת בתפלה ואחר התפלה אומרים ויכלו ומגן אבות. ק"ת. ואין אומרים במה מדליקין). ומקדשין ואומרים זמן.

בשחרית מתפללים כדאתמול, ונוהגים לומר מגלת רות קודם קה"ת, ומוציאין ב' ס"ת וקורין בסדר ראה ומתחילין פ' עשר תעשר כשחל בשבת, אבל בחול מתחילין כל הבכור עד סוף הסדרה, וקורין למפטיר וביום הבכורים כדאתמול, ומפטירין בחבקוק תפלה לחבקוק וכו' (בשבת אומרים יקום פורקן) ונותנים מתנת יד, וגומרים כל סדר תפלת מוסף כדאתמול.

למנחה מתפללים כדאתמול אלא שאם חל בשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורין בתורה בפ' נשא.

לערבית במוצאי י"ט מתחילים והוא רחום וכו' ומתפללים של חול ואומרים אתה חוננתנו, ואחר התפלה אומר הש"ץ ק"ת ואין אומרים לא ויהי נועם וא"ק ולא ויתן לך, ומבדילין על הכוס כסה"ג המבדיל, אבל לא על הנר ולא על הבשמים, אבל במוצאי שבת מתפללים ומבדילין הכל כמו בשאר מ"ש.

ח' סיון הוא אסרו חג, ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח.

סדר חג הסכות.

הרגל השלישי הוא חג הסכות הוא חג האסיף בחמשה עשר יום לחדש השביעי הוא ירח האיתנים הוא חדש תשרי, ואינו חל אלא באחד מימי בגה"ז.

בערבית מתפללים כבכל ליל י"ט. ואומרים בתפלה ובקידוש חג הסכות הזה זמן שמחתנו. לא יאכל בלילה הראשון עד שהוא ודאי לילה, ואפילו קידוש צריך להיות בלילה, ומקדשין ואוכלין בסוכה.

בליל ראשון של סוכות כשנכנסים לסוכה נוהגים לומר תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ וְתִפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ בִּזְכוּת מִצְוַת סֻכָּה שֶׁאֲנַחְנוּ מְקַיְּמִים לְיַחֵד שִׁמְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִרְאָה וּבְאַהֲבָה, וְתַקִּיף אוֹתָנוּ מִזִּיו כְּבוֹדְךָ הַקָּדוֹשׁ וְהַטָּהוֹר נָטוּי עַל־רָאשֵׁינוּ מִלְמַעְלָה כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ וּמִשָּׁם יַשְׁפִּיעַ שֶׁפַע הַחַיִּים לְעַבְדְּךָ סכ"פ אֲמָתֶךָ. וּבִזְכוּת צֵאתִי מִבֵּיתִי הַחוּצָה וְדֶרֶךְ מִצְוֹתֶיךָ אָרוּצָה יֵחָשֶׁב־לִי בְּזֹאת כְּאִלּוּ הִרְחַקְתִּי נְדוֹד, וְהֶרֶב כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵנִי, תְּחַיֵּנִי אֲדֹנָי תַּשְׁפִּיעַ לִי רַב בְּרָכוֹת וְלָרְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים תֵּן לַחְמָם וּמֵימָם נֶאֱמָנִים. וְתִתֶּן־לִי זְכוּת לָשֶׁבֶת וְלַחֲסוֹת בְּסֵתֶר צֵל כְּנָפֶיךָ בְּעֵת פְּטִירָתִי מִן־הָעוֹלָם וְלַחֲסוֹת מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר כִּי תַמְטֵר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים. וּתְהֵי חֲשׁוּבָה מִצְוַת סֻכָּה זוֹ שֶׁאֲנִי מְקַיֵּם כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְדִקְדּוּקֶיהָ וּתְנָאֶיהָ וּבְכָל־מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ, וְתֵיטִיב לָנוּ הַחֲתִימָה וּתְזַכֵּנוּ לֵישֵׁב יָמִים רַבִּים עַל הָאֲדָמָה אַדְמַת קֹדֶשׁ בַּעֲבוֹדָתֶךָ וּבְיִרְאָתֶךָ. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

מקדשין כנה"ב, ובנית על השולחן. (ובשבת אומרים בתחלה יום הששי ויכלו וכו'.)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל־עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו· וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה שבתות למנוחה וּמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חַגִּים וּזְמַנִּים לְשָׂשׂוֹן אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום

לפסח	לשבועות	לסוכות	לשמיני עצרת ולש"ת
חַג הַמַּצּוֹת הַזֶּה· זְמַן חֵרוּתֵנוּ	חַג הַשָּׁבֻעוֹת הַזֶּה· זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ	חַג הַסֻּכּוֹת הַזֶּה· זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת הַזֶּה זְמַן שִׂמְחָתֵנוּ

באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל־הָעַמִּים ושבת וּמוֹעֲדֵי קָדְשֶׁךָ באהבה וברצון בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה. אין מוצאי שבת זאגט מאן הויך דיזעס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה· בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ· הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

כשמקדשין בסוכה מברכים כאן לישב בסוכה. אין דער סוכה ווירד נאך דיזעס ברכה אחר שהחיינו געזאגט.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה:

בכל לילי י"ט אומרים שהחיינו חוץ מן ליל ז' וח' של פסח.

דיזע ערזטע חוכר לווייזע נאכטע פסח, שבועות, סוכות חוכר שמיני עצרת זאגט מאן שהחיינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

בורא פרי הגפן, בפסחים דף ק"ה לילי שבת ולילי י"ט יש שהן קדושה על הכוס. והנוסחא כס' רב עמרם סדר של פסח והרמב"ם הלכות שבת פרק כ"ט והיא גם בקידוש ליל שבת. אשר בחר בנו מכל עם, לקוח ממסח אתה בחרתנו בשנוי הלשון לפי הענין. והרמב"ם מוסיף עוד לפני ותתן לנו „בחר בנו ויגדלנו רבה כנו ויפארנו" וכתב עליו אבודרהם שאינו ממטבע הברכה. מקדש ישראל והזמנים, פסחים ק"ז, ע"ב. בורא מאורי האש, כשחל י"ט במ"ש אומרים הברכות בסימן יקנה"ז, יין קידוש, נר, הבדלה, זמן, (פסחים ק"ג) ובח' של פסח שאין בו שהחיינו הסימן יקנ"ה. והיא בתניא ס' מ"ז. בין קדש לקדש, בין קדושת שבת לקדושת י"ט. ובמנא בתרחות חיים בשם בעל העטור שהאומר בנוסחא זו הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך אינו אלא טועה. לישב בסכה, סוכה דף מ"ו. לישב הוא משקל ל' המשנה שבא בה מקור פעלי פא"י יו"ד כדרך פא"י א"ף כגון שמפני שיכול לילד במקום ללדת (ערובין כ"ז) יכול לירד במקום לרדת (ברכות כ"ח. ב') העומדת לילד במקום ללדת (ב"ק כ"ג.ע"ב) לידע במקום לדעת (אבות סוף פרק ד') וכן בנוסחא ברכה זו לישב במקום לשבת, וכבר נמצא דומים לו גם במקרא כמו לישון (קהלת ה', י"א) ביבוש (ישעיה כ"ז, י"א) לירא (ש"א י"ח, כ"ט) וע"כ אין לשנות. שהחינו, פסחים ז' ב'. סוכה מ"ו. וגרסת שאלתות דר' אחאי (ס' קע"א) היא אשר החיינו, וגרסת תוספתא ברכות פ"ו היא ברוך שהגיענו לזמן הזה.

בשחרית יום ראשון של סוכות נכנסים לבהכ"נ ומסדרים הברכות ופסוקי דזמרה וק"ש כמו בשבת רק שאומרים המאיר לארץ אם לא בחל בשבת, ומתפללים תפלת הרגלים, והש"ץ חוזר התפלה. ואח"כ לוקחים את הלולב ביד כדי לברך עליו ולנענעו ולגמור עליו את ההלל.

דיני נטילת לולב. זמן מצות נטילת לולב הוא ביום ולא בלילה, וכל היום כשר לנטילת לולב, ועקר מצותה בשעת ההלל, ומצוה הוא משתנץ החמה. ואם נטלו משעלה עמוד השחר, יצא.

אסור לאכול קודם שיטול לולב. ואם אכל בשוגג, יטלנו אח"כ.

לוקח הלולב בידו הימנית והאתרוג בשמאלו. וצריך ליקח הלולב וכן כל מיניו ראשיהם למעלה, וגם כשמנענע צריך שיהיו לעולם למעלה כדרך גדילתן ולא יהפוך ראשן, והאתרוג צ"ל עוקצו למטה שזהו דרך גדילתו. ואין להפריד האתרוג מהלולב בשעת נטילתו אלא צ"ל ב' הידים סמוכות זו לזו ובלי חציצה.

יכוין לקיים מצות עשה שכתוב בתורה ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' (ויהי רצון שבסדורים השמיטו יעב"ץ וכתב בשם אביו שאין לאמרו). ויקח תחלה האתרוג בשמאלו מהופך העוקץ למעלה ופטמו למטה ואח"כ יקח הלולב בימינו ושדרו של לולב יהי למול פניו, ויברך מעומד בא"י וכו' על נטילת לולב, וביום הראשון מברך גם שהחיינו, ואחר הברכה יהפך האתרוג פטמו למעלה ומנענע מעומד לכל רוח ולמעלה ולמטה. ואופן הנענועים, שיהי עומד ופניו למזרח ויעשה ג' הולכות וג' הבאות לכל רוח דהיינו שמוליך ידו עם הלולב מכנגדו ולהלאה לצד מזרח ג' פעמים ומביאו אצלו ויכשכש בעלין בכל הולכה וכל הבאה, ואח"כ יטה ראש הלולב לצד דרום ויעשה שם גם כן ג"פ הולכה והבאה, אבל לא יהפוך פניו להצד שמנענע לנגדו אלא לעולם יעמוד ופניו למזרח בכל הנענועים ורק ראש הלולב יטה לצד שמנענע, וכן כשנענעו לצד מערב יהי פניו למזרח וירים ראש הלולב על כתפו מלאחוריו ומוליך ומביא. וסדר הרוחות, מזרח, דרום, מערב, צפון, מעלה, מטה.

גם באמירת ההלל הש"ץ והקהל מנענעים בן בהודו, ובאנא, ובהודו שבסוף, ג' הולכות והבאות לכל רוח, והש"ץ מנענע גם כשאומר נא וכו', ומחלקים שם הנענועים לפי התבות, דהיינו בהודו וכן ביאמרו נא ישראל וכו' יש ו' תבות (חוץ מהשם שלא ינענע בו) וינענע בכל תבה לרוח אחת, וכן כשאמר נא ינענע בכל תבה לרוח אחת, וכן כשאומר נא בית וכו' שהן ו' תבות יחלק התבות לו' נענועים ויחבר יאמרו־נא לנענוע אחד, ובאנא ה' הושיעה נא שהן ג' תבות (חוץ מהשם שלא ינענע בו) מנענע בכל תבה לב' רוחות, (ויש המחלקים הנענועים באופן אחר, ראה בס' דברי קהלת לרח"ג דף שכ"א). ומנענעים בהודו בכל פעם שאומרים אותו, אבל באנא ה' הצליחה נא אין מנענעים, ולמנהג פולין גם אין מנענעים בפסוקי יאמרו נא בית, יאמרו נא יראי.

בדיעבד אין הנענועים מעכבים. אבל ד' מינים מעכבים זה את זה שאם חסר לו אחד מהם לא יברך על השאר. ולא יוסיף עליהם מין אחר. ולא יקח יותר מלולב אחד ואתרוג אחד, אבל בהדס וערבה רשאי להוסיף כמה שירצה, והמדקדקים אינם מוסיפים על ג' הדסים וב' ערבות.

בשבת אין נוטלין הלולב אפילו הוא יום ראשון, ואסור בטלטול אם לא לצורך גופו ומקומו.

אין אדם יוצא ידי חובתו בי"ט ראשון בלולב של חברו עד שיתננו לו במתנה, ובמתנה על מנת להחזיר דיו.

מקבלת האשה את הלולב מיד בנה או מיד בעלה ומחזירתו למים בי"ט, ואם צריך להוסיף מים מוספת, אבל לא תחליף המים בי"ט. ובחה"מ מצוה להחליף המים כדי שישאר הלולב לח והדור.

אע"פ שכבר פשט המנהג שהקהל קונים אתרוג בשותפות כדי לצאת בו ידי חובתו מי שאין לו, מ"מ כל יחיד ישתדל ויהא זריז לקנות לו לולב ואתרוג לעצמו כדי שיוכל לקיים המצוה כתקנה.

יש נוהגים לומר תפלה זו קודם נטילת לולב.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי בִּפְרִי עֵץ הָדָר וְכַפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבוֹת וְעַרְבֵי נַחַל אוֹתִיּוֹת שִׁמְךָ הַמְיֻחָד תְּקָרֵב אֶחָד אֶל־אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדִי. וְלֵידַע אֵיךְ שִׁמְךָ נִקְרָא עָלַי וְיִירְאוּ מִגֶּשֶׁת אֵלָי. וּבְנַעֲנוּעִי אוֹתָם תַּשְׁפִּיעַ שֶׁפַע בְּרָכוֹת מִדַּעַת עֶלְיוֹן לִנְוֵה אַפִּרְיוֹן לִמְכוֹן בֵּית אֱלֹהֵינוּ. וִיהֵא חָשׁוּב לְפָנֶיךָ מִצְוַת אַרְבָּעָה מִינִים כְּאִלּוּ קִיַּמְתִּיהָ בְּכָל־פְּרָטֶיהָ וְשָׁרָשֶׁיהָ וְתַרְיַ"ג מִצְוֹת הַתְּלוּיִם בָּהּ. כִּי כַוָּנָתִי לְיַחֲדָא שְׁמָא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּהּ בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ לְיַחֵד שֵׁם י"ה בו"ה בְּיִחוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל־יִשְׂרָאֵל אָמֵן. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

יהי רצון, הועתק לסדורים חדשים מס' שערי ציון וסגנון לשונו מיוסד על דברים נפלאים יסודם בסודות הקבלה מונחים בס' הנפש החכמה לר' משה בר שם טוב מליאון ס' נ"ה, אע"כ אמירתו איננה שוה לכל שלא בא בחדרי חן פנימה וכן גם יעב"ץ השמיטו מסדורו ואני אך מפני ערעור המורגלים בו הנחתיו כמו שהוא ובלי הניף עליו יד ההגהה אף כי צריך לה.

לוקח האתרוג והלולב בידו ומברך מעומד: מ׳ען ניםמט דאָז אתרוג אונטר דאָז לולב און דיא שפּיץ אונטר זיך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת לוּלָב:

ביום ראשון מברך גם שהחיינו (ואם חל יום ראשון בשבת שאין נוטלים את הלולב, מברך שהחיינו ביום שני.)
אם ערשטען טאג ווירד אויך שהחיינו געזאגט, חיוש אבער דער
ערשטע טאג אם שבת, זאָ ווירד אם צווייטען טאג שהחיינו געזאגט.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ומנענעים לכל רוח, ואח"כ גומרים את ההלל מעומד בברכה תחלה וסוף ומנענעים בהודו ובאנא, ובהודו השני, ובגמרו את ההלל אומר הש"ץ ק"ת, ומוציאין ב' ס"ת (ואומרים הרבון המסודר אצל קה"ת לשבת) וקורין ה' גברי (ובשבת ז' גברי) בסדר אמור בפ' שור או כשב עד וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל וקורין למפטיר בס"ת שני בפ' פינחס ובחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו', ומפטירין בזכרי' סי' י"ד הנה יום בא לה' וכו', ואומרים (בשבת יקום פורקן) אשרי, יהללו, ומחזירין הס"ת להיכל, והש"ץ אומר ח"ק ומתפללים תפלת מוסף ואחר שחזר הש"ץ התפלה מוציאין ס"ת אחד ומניחין על הבימה (ואם הוא שבת אין מוציאין ס"ת אבל פותחין ארון הקודש) ואומרים הושענא וכו' עם הלולב בידם (ובשבת בלא לולב) ומקיפים את הבימה פעם אחת ומחזירין ס"ת להיכל (ובשבת אין מקיפים), ואומר הש"ץ ק"ת, ואומרים אין כאלהינו, עלינו, ושיר של יום.

למנחה אומרים אשרי ובא לציון, ח"ק, (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי וקורין וזאת הברכה) ומתפללים והש"ץ חוזר, ק"ת, עלינו. לערבית מתפללים ומקדשין ככל סדר דאתמול.

לשחרית יום שני מתפללים כדאתמול, ואין אומרים זמן בנטילת לולב, אם לא כשחל יום ראשון בשבת, וגומרים את ההלל וקורין בתורה כדאתמול ומפטירין במ"א סי' ח' ויקהלו אל המלך שלמה וגו' וגומרים כל סדר שחרית ומוסף כדאתמול. תפלת מנחה כדאתמול.

לערבית במוצאי י"ט לחה"מ אומרים והוא רחום וכו' ומתפללים ש"ע של חול ואומרים אתה חוננתנו באתה חונן ויעלה ויבוא בעבודה, קדיש שלם, ומבדילין על הכוס, אבל אין מברכין על הנר ולא על הבשמים, עלינו. ואם היום ערב שבת אז מתפללים ערבית כבכל ערב שבת ואומרים יעלה ויבוא בתפלה ואומרים ויכלו ומגן אבות, ואין אומרים במה מדליקין.

בחולו של מועד שחרית מתפללים כבכל שאר ימות החול, (חוץ מן הושענא רבא שבהרבה קהלות מנהגים לומר בו מזמורים של שבת), ומתפללים שמנה עשרה ואומרים יעלה ויבוא בעבודה והש"ץ חוזר התפלה, וחולצין התפילין, ונוטלין הלולב, וגומרים את ההלל, ומנענעים בהודו ובאנא. ואומר הש"ץ קדיש שלם, ומוציאין ס"ת אחד, (ואין אומרים על הכל חוץ מן הושענא רבא לפי מנהג ק"ק) וקורין בו ד' גברי בקרבנות החג בפ' פנחס. ביום א' דחה"מ כהן וביום השני, לוי וביום השלישי, ישראל וביום הרביעי, רביעי חוזר וביום השני וביום השלישי. ביום ב' דחה"מ כהן וביום השלישי, לוי וביום הרביעי, ישראל וביום החמישי, רביעי וביום השלישי וביום הרביעי. ביום ג' דחה"מ כהן וביום הרביעי, לוי וביום החמישי, ישראל וביום הששי, רביעי וביום הרביעי וביום החמישי. ביום ד' דחה"מ כהן וביום החמישי, לוי וביום הששי, ישראל וביום השביעי, רביעי וביום החמישי וביום הששי. ביום ה' דחה"מ הוא הושענא רבא, כהן וביום החמישי, לוי וביום הששי, ישראל וביום השביעי, רביעי וביום הששי וביום השביעי. ואחר הקריאה ח"ק, וגוללין את ס"ת ואומרים יהללו ומחזירין הס"ת להיכל. אשרי, ובא לציון, ח"ק, ומתפללים מוסף של י"ט ואומרים פ' קרבנות ספיקא דיומא שהיו קורין לרביעי, והש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת נקדש (ובה"ר נעריצך לפי מנהג ק"ק), ומוציאין ס"ת אחד (ובה"ר ז' ס"ת) ומניחין על הבימה ולוקחים את הלולב ביד ואומרים הושענא של יומו לפי המנהג, ומקיפין הבימה פעם אחת (ובה"ר ז' פעמים), ומחזירין ס"ת להיכל. קדיש שלם, עלינו, (ובה"ר נוהגים לנגן קדיש בנגון ר"ה ויו"כ, ובהרבה קהלות אומרים ג"כ אין כאלהינו).

בשבת חול המועד נוהגים לומר מגלת קהלת קודם הוצאת ס"ת ואח"כ ק"י. ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בפ' כי תשא מן ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי עד לא תבשל גדי בחלב אמו, ולמפטיר קורין בס"ת שני לפי סדר היום, ומפטירין ביחזקאל סי' ל"ח והיה ביום ההוא ביום בא גוג וכו'. ומתפללים מוסף של י"ט ואומרים ההושענא של שבת וגומרים הסדר כנהוג.

למנחה מתפללים כסדר שבת אלא שאומרים יעלה ויבוא בעבודה.

לערבית מתפללים ומבדילים כבכל מוצאי שבת אלא שאין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש.

על נטילת לולב, סוכה דף מ"ו, ופסחים דף ז' ע"ב. ול' נטילה טעמה הגבהה והרמה כל' וינטלם וינשאם (ישעיה ס"ג, ט') כי כן המצוה לנענע בלולב לצד מעלה וכדאיתא בסוכה ל"ז ע"ב. ולא תקנו לברך על לקיחת לולב, שהלקיחה היא הקנייה במשמע (אבן ירחי), ועיין תשובות רשב"א ס' קנ"ו

ח' ימים של חג הסוכות לאחר שגמר הש"ץ תפלת מוסף מוציאין ס"ת ומעלין אותו על הבימה ונוטל כל אחד לולב ואתרג בידו, ומתחיל הש"ץ ואומר הושע נא כל המקום לפי המנהג. מקיפין הבימה עם לולביהן ומנענעין קצת בכשכוש עלין אבל לא בהולכה והבאה. פונין דרך ימין והופכין פניהם למערב והולכין דרך צפון ומסבבין, וכשמגיעין לפני התיבה מסיימין פיוט ההושענא ומכניסים ס"ת להיכל. וכדרך הזה עושים כל ימי החג חוץ משבת שאין מקיפים ואין מוציאים ס"ת אלא פותחים ארון הקודש ואומרים הושענא.

הושע נא:

למענך אלהינו, הושע נא: למענך בוראנו, הושע נא:
למענך גואלנו, הושע נא: למענך דורשנו, הושע נא:

ליום א' של סכות,
בחול ביום ב' או ג' או ה' דשבוע.
אם שבת ווירד דאז אונטענשטעהענדע אום נצורה ע"ס א"ב. גענומען.

למען אמתך· למען בריתך· למען גדלך
(ותפארתך)· למען דתך· למען הודך·
למען ועודך· למען זכרך· למען חסדך·
למען טובך· למען יחודך· למען כבודך·
למען למודך· למען מלכותך· למען
נצחך· למען סודך· למען עזך· למען
פארך· למען צדקתך· למען קדשתך·
למען רחמיך (הרבים)· למען שכינתך·
הושע נא· למען תהלתך· הושע נא:

ליום ב' של סכות.
בחול ביום ג' או ד' או ו' דשבוע.
אם זאנטאג ווירד דאז נעבענשטעהענדע למען אמתך ע"ס א"ב. גענומען.

אבן שתיה· בית הבחירה· גרן ארנן·
דביר המצנע· הר המוריה· והר יראה·
זבול תפארתך· חנה דוד· טוב הלבנון·
יפה נוף משוש כל הארץ· כלילת יפי·
לינת הצדק· מכון לשבתך· נוה שאנן·
סכת שלם· עלית שבטים· פנת
יקרת· ציון המצינת· קדש הקדשים·
רצוף אהבה· שכינת כבודך·
הושע נא· תל תלפיות· הושע נא:

אני והו הושיעה נא:

הושע נא' ב' תבות, כן הוא בסדור רפ"ז ותב"י וכל"ל.
למען אמתך וכו', אבן שתיה וכו', מבואר להלן בדף 373.
אני והו', כן אמר ר"י בהקפת המזבח (סוכה מ"ה). וכתב יעב"ץ בשם אביו שהי' הי"ו נחלים.

ע"ס א"ב. אם שבת זאגט מאן פאלגענדעס.

אם נצורה כבבת· בוננת בדת נפש משיבת· גומרת הלכות שבת·
דורשת משאת שבת· הקובעת אלפים תחום שבת· ומשיבת רגל משבת·
זכור ושמור מקימת בשבת· חשה למהר ביאת שבת· טורחת כל משושה
לשבת· יושבת וממתנת עד כלות שבת· כבוד ועונג קוראה לשבת· לבוש
וכסות מחלפת בשבת· מאכל ומשתה מכינה לשבת· נעם מגדים מנעמת
לשבת· סעודות של"ש מקימת בשבת· על שתי ככרות בוצעת בשבת·
פורטת ארבע רשיות בשבת· צווי הדלקת נר מדלקת בשבת· קדוש היום

אום, האומה. כבבת, כבבת עין וכדכתיב זכריה ב', י"ב. נפש משיבת, עפ"ה תהלים י"ט, ח'. גומרת, לומדת. משאת שבת, ר"ל שדורשין מן המקרא שאסור בשבת לישא חפץ ד' אמות ברשות הרבים. ומשיבת רגל, עפ"ה ישעיה נ"ח, י"ג. חשה מל' חושה לעזרתי ור"ל שמוסיפים מחול על הקדש. טורחת כל משושה, ר"ל כל טרחתם בששת ימי המעשה היא כדי לכבד את השבת כראוי וכדאמרינן בביצה דף ט"ז מצא בהמה נאה אמר זו לכבוד שבת. נעם מגדים, פירות חשובים. ארבע רשויות, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית

ע"ס א"ב, ובסופו חתום שמואל.

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים בְּלוּד עִמָּךְ· בְּצֵאתְךָ לְיֵשַׁע עַמָּךְ· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי וֵאלֹהִים· דְּרוּשִׁים לְיֵשַׁע אֱלֹהִים· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ הֲמוֹן צְבָאוֹת· וְעִמָּם מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ זַכִּים מִבֵּית עֲבָדִים· חַנּוּן בְּיָדָם מַעֲבִידִים· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ טְבוּעִים בְּצוּל גְּזָרִים· יְקָרְךָ עִמָּם מַעֲבִירִים· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ כַּנָּה מְשׁוֹרֶרֶת וַיּוֹשַׁע· לְגוֹחָהּ מְצֻיֶּנֶת וַיִּוָּשַׁע· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ מַאֲמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם· נָקוּב וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ· עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ פִּלְאֵי אָרוֹן כְּהֻפְשַׁע· צִעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ קְהִלּוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ· רַחוּם לְמַעֲנָם שֻׁלַּחְתָּ· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

אלים, ישראל, עפ"י ישעיה ס"א, ג'. בלוד, במצרים. עמך, כאלו כביכול היה נגאל עמהם, ועל דרך מה שאמרו חז"ל במגלה כ"ט חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'. גוי ואלהים, עפ"י ש"ב ז', כ"ג. כנה, ישראל, עפ"י תהלים פ', ט"ז. לגוחה מצוינת ויושע, בשביל גוחה, היינו הקב"ה המוציא, כתב ומלוין ויושע כדי שתוכל לקרות בו נושע כאלו כביכול עצמו נגאל עמהן, כדאית' בילקוט זכריה רמז תקע"ה. גוחה, מוציאה, על' כי אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'). נקוב, מפורש. והוצאתי מאשר לא נזכר גם פועלו לרמז על יציאת כביכול עצמו ובטהור. עומסי, טוענים. פלאי ארון וכו', רומז על לקיחת הארון ע"י פלשתים ויד ה' היתה בם להכותם (ש"א סי' ה'). בבלה שלחת וכו', עפ"י ישעיה מ"ג י"ד, וע"ש מנחת ש"י.

לשבת.

מְקַדֶּשֶׁת בַּשַּׁבָּת· רֶנֶן שֶׁבַע מְפַלֶּלֶת בַּשַּׁבָּת· שִׁבְעָה בַּדַּת קוֹרְאָה בַּשַּׁבָּת·
תַּנְחִילֶנָּה יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת· הוֹשַׁע נָא: אֲנִי וָהוּ הוֹשִׁיעָה נָּא:

ע"ס א"ב ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר חזק לעד אמן.

כְּהוֹ' אָדָם יְצִיר כַּפֶּיךָ לְגוֹנְנָה· בַּשַּׁבָּת קֹדֶשׁ הִמְצֵאתוֹ כֹּפֶר וַחֲנִינָה· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי מְצֻיָּן מְקַוִּים חֹפֶשׁ· דֵּעָה כִוְּנוּ לָבוֹר שְׁבִיעִי לְנֹפֶשׁ· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ הָעָם נִהַגְתָּ כַּצֹּאן לְהַנְחוֹת· וְחֹק שַׂמְתָּ בְּמָרָה עַל מֵי מְנוּחוֹת· כה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ זְבוּדֶיךָ בְּמִדְבַּר סִין בַּמַּחֲנֶה· חָכְמוּ וְלָקְטוּ בַּשִּׁשִּׁי לֶחֶם מִשְׁנֶה· כה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ טְפוּלֶיךָ הוֹרוּ הֲבָנָה בְּמַדָּעָם· יִשַּׁר כֹּחָם וְהוֹדָה לָמוֹ רוֹעָם· כה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ כִּלְכְּלוּ בְּעֹנֶג מִן הַמְשֻׁמָּר· לֹא הֻפַּךְ עֵינוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר· כֵּן הוֹשַׁע נָא:

ומקום פסוק המפורשים במסכת שבת. רנן שבע, תפלת שבת היא של שבע ברכות. שבעה ברת, בשבת קורין ז' לתורה. תנחילנה, תנחיל את אומה ישראלית לעתיד לבא את יום שכולו שבת.

כהושעת אדם, אדה"ר יציר כפיו של הקב"ה. לגוננה, ל' הגנה והצלה, בשבת קדש וכו', כמ"ש במד"ר תהלים צ"ב יום השבת נעשה סניגור לאדה"ר ובשבילו ניצול מדינה של גיהנם. גוי מצוין, ישראל שהיו מצוינים במצרים כמאמרם ז"ל ויהי שם לגוי גדול מלמד שהיו מצוינים שם, והיו מקוים לצאת חפשי. דעה כונו, כשאמר להם פרעה שיבחרו להם יום א' למנוחה נתכוונו כולם לדעה אחת לברור להם יום השבת למנוחה ולנופש כדאית' בשמות רבה דף קי"ח, ב'. וחק, זה שבת שנצטוו עליו במרה (סנהדרין נ"ו, ב'). זבודיך, ישראל עמך וחלקך, ל' זבדני אלהים אותי זבד טוב. במדבר סין, שם ירד להם המן. טפוליך, ישראל הנטפלים והדבקים בך. הורו הבנה במדעם, בדעתם ובשכלם הורו הבנה מע"ש לשבת כאשר מצאו ביום הששי לחם יומים ובאו והגידו למשה והשיב להם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת וגו', כלומר הדבר אשר דברתם הוא אשר דבר ה' והיכן דבר? והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. רועם, משה רבינו רועה ישראל הודה להם ואמר להם ישר כוחכם. מן המשומר, מן המן שהיה משומר מששת ימי בראשית והוא אחד מי' דברים שנבראו בע"ש בין השמשות. עינו, מראיתו. לא נמר, לא הפיג טעמו וריחו

כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

(בפראג ט"י כְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:)

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא:

הוֹשִׁיעָה אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: וְיִהְיוּ דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְיָ קְרֹבִים אֶל־יְיָ אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים. אֵין עוֹד: קדיש שלם, אין כאלהינו, עלינו.

לשבת.

כְּהוֹשַׁעְתָּ מִשְׁפְּטֵי מַשְׂאוֹת שַׁבָּת גָּמָרוּ. נָחוּ וְשָׁבְתוּ רְשֻׁיּוֹת וּתְחוּמִים שָׁמָרוּ. כ"ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ סִינַי הָשְׁמְעוּ בְּדִבּוּר רְבִיעִי. עִנְיַן זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי. כ"ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ פְּקָדוּ יְרִיחוֹ שֶׁבַע לְהַקִּיף. צָרוּ עַד רִדְתָּהּ בְּשַׁבָּת לְתַקִּיף. כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ קֹהֶלֶת וְעַמּוֹ בְּבֵית עוֹלָמִים. רִצּוּךָ בְּחָגְגָם שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה יָמִים. כ"ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ שָׁבִים עוֹלֵי גוֹלָה לְפִדְיוֹם. תּוֹרָתְךָ בְּקָרְאָם בֶּחָג יוֹם יוֹם. כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ מְשַׂמְּחֶיךָ בְּבִנְיָן שֵׁנִי הַמְחֻדָּשׁ. נוֹטְלִים לוּלָב כָּל שִׁבְעָה בַּמִּקְדָּשׁ. כ"ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ חִבּוּט עֲרָבָה שַׁבָּת מַדְחִים. מֻרְבִּיּוֹת מוֹצָא לִיסוֹד מִזְבֵּחַ מַנִּיחִים. כ"ה:

כְּהוֹ' בְּרָכוֹת אֲרֻכּוֹת וּגְבוֹהוֹת מְעַלְּסִים. בִּפְטִירָתָם יֹפִי לְךָ מִזְבֵּחַ מְקַלְּסִים. כ"ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ מוֹדִים וּמְיַחֲלִים וְלֹא מְשַׁנִּים. כֻּלָּנוּ אָנוּ לְיָהּ וְעֵינֵינוּ שׁוֹנִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ יֶקֶב מַחְצְבְךָ סוֹבְבִים בְּרַעֲנָנָה. רוֹנְנִים אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא. כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹשַׁעְתָּ חַיִל וּזְרִיזִים מְשָׁרְתִים בִּמְנוּחָה. קָרְבַּן שַׁבָּת כָּפוּל עוֹלָה וּמִנְחָה. כ"ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ לְוִיֶּיךָ עַל דּוּכָנָם לְהַרְבָּת. אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת. כֵּן הוֹשַׁע נָא:

כְּהוֹ' נְחוּמֶיךָ בְּמִצְוֹתֶיךָ תָּמִיד יִשְׁתַּעַשְׁעוּן. וּרְצֵם וְהַחֲלִיצֵם בְּשׁוּבָה וָנַחַת יִוָּשֵׁעוּן. כ"ה:

כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת א"ו ח"ו ויח תבען.

משפטי וכו', ישראל גמרו במדבר כל הלכות שבת בענין מצא וטלטול ושביתה ורשויות ותחומין: פקדו ירידו וכו', ככתוב בס' יהושע ס' ו' וכתוב שם ויהי ביום השביעי וגו' והוא שבת כמבואר בפי' רש"י. קהלת, שלמה בחינוך את בית המקדש שבעה ימים ושבעה ימים ככתוב במ"א ח', כ"ה. שבים עולי גולה וכו', בנחמי' סי' ח', י"ח ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום וגו'. משמחיך וכו', כדתנן במקדש היו נוטלין לולב כל שבעה. חבוט ערבה וכו', כשהיו מקדשין ע"פ ראיה ואיקלע שביעי של ערבה בשבת היו חובטין בערבה אפילו בשבת כדאית' בסוכה דף מ"ג. מורביות, נטיעות. מוצא וכו', שם דף מ"ה במשנה מצות ערבה כיצד? מקום היה למטה מירושלים ונקרא מוצא ויורדין לשם ומלקטין משם מורביות של ערבה ובאין וזוקפין אותן בצדי מזבח וכו'. ברכות ארוכות וכו', שם בגמרא ערבות רבות וארוכות וגבוהות י"א אמה כדי שיהיו גוחות ע"ג מזבח אמה ואמרו שם בשעת פטירתו מה היו אומרין? יופי לך מזבח וכו'. מעלסים, ל' שמח. מודים ומיחלים וכו', שם דף מ"ה היו שונין ואומרין אנו ליה משתחוים ועינינו ליה מיחלות. יקב מחצבך. כינוי למזבח עפ"ה ישעי' ה', ב'. ואמרו בסוכה דף מ"ה בכל יום היו מקיפים את המזבח פעם אחת ואומרין אנא ה' הושיעה נא ר"י אומר אני והו הושיעה נא. חיל וזריזים, הכהנים זריזים הם. כפול עולה ומנחה, ככתוב וביום השבת שני כבשים ושני עשרונים סולת מנחה על עולת התמיד. להרבת להרנה. נחומיך, כמו בנחומיך, ר"ל כמו שנחמת בנחומיך את ישראל העוסקים תמיד במצותיך. ישתעשעון, ישמחו בשעשוע. והחליצם, והוציאם מן הצרות. בשובה וכו', ככתוב בשובה ונחת תושעון (ישעיה ד' ט"ו).

ע"ם א"ב. ליום ג' של סכות. (ובכנת אום נצורה)

אֶעֱרוֹךְ שׁוּעִי. בְּבֵית שַׁוְעִי. גִּלִּיתִי בַצּוֹם פִּשְׁעִי. דְּרַשְׁתִּיךָ בּוֹ לְהוֹשִׁיעִי. הַקְשִׁיבָה לְקוֹל שַׁוְעִי. וְקוּמָה וְהוֹשִׁיעִי. זְכוֹר וְרַחֵם מוֹשִׁיעִי. חַי כֵּן תְּשַׁעַשְׁעִי. טוֹב בְּאֶנֶק שְׁעִי. יָחִישׁ מוֹשִׁיעִי. כַּלֵּה מַרְשִׁיעִי. לְבַל עוֹד תַּרְשִׁיעִי. מַהֵר אֱלֹהֵי יִשְׁעִי. נֶצַח לְהוֹשִׁיעִי. שָׂא נָא עֲוֹן רִשְׁעִי. עֲבוֹר עַל פִּשְׁעִי. פְּנֵה נָא לְהוֹשִׁיעִי. צוּר צַדִּיק מוֹשִׁיעִי. קַבֵּל נָא שַׁוְעִי. רוֹמֵם קֶרֶן יִשְׁעִי. שַׁדַּי מוֹשִׁיעִי. הוֹשַׁע נָא. תּוֹפִיעַ וְתוֹשִׁיעִי. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ה"ו ווה סכעו.

ליום ד' של סכות, וי"א אל למושעות. (אם חל ביום א' אומרים אערוך שועי ואם חל ביום ג' אומרים אבן שתיה.)

ע"ם א"ב. אוֹם אֲנִי חוֹמָה. בָּרָה כַּחַמָּה. גּוֹלָה וְסוּרָה. דָּמְתָה לְתָמָר. הַהֲרוּגָה עָלֶיךָ. וְנֶחֱשֶׁבֶת כְּצֹאן טִבְחָה. זְרוּיָה בֵּין מַכְעִיסֶיהָ. חֲבוּקָה וּדְבוּקָה בָךְ. טוֹעֶנֶת עֻלָּךְ. יְחִידָה לְיַחֲדָךְ. כְּבוּשָׁה בַגּוֹלָה. לוֹמֶדֶת יִרְאָתָךְ. מְרוּטַת לֶחִי. נְתוּנָה לְמַכִּים. סוֹבֶלֶת סִבְלָךְ. עֲנִיָּה סוֹעֲרָה. פְּדוּיַת טוֹבִיָּה. צֹאן קָדָשִׁים. קְהִלּוֹת יַעֲקֹב. רְשׁוּמִים בִּשְׁמֶךָ. שׁוֹאֲגִים הוֹשַׁע נָא. תְּמוּכִים עָלֶיךָ. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ה"ו ווה סכעו.

ע"ם א"ב. ליום ה' של סכות. (ובכנת אום נצורה.)

אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. בְּאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת. גָּשִׁים בְּשַׁוְעוֹת. דּוֹפְקֵי עֶרֶךְ שׁוּעוֹת. הוֹגֵי שַׁעֲשׁוּעוֹת. וְחִידוֹתָם מִשְׁתַּעַשְׁעוֹת. זוֹעֲקִים לְהִשָּׁעוֹת. חוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. טְפוּלִים בְּךָ שְׁעוֹת. יוֹדְעֵי בִּין שָׁעוֹת. כּוֹרְעֶיךָ בְּשַׁוְעוֹת. לְהָבִין שְׁמוּעוֹת. מִפִּיךָ נִשְׁמָעוֹת. נוֹתֵן תְּשׁוּעוֹת. סְפוּרוֹת מַשְׁמָעוֹת. עֵדוּת מַשְׁמִיעוֹת. פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת. צַדִּיק נוֹשָׁעוֹת. קִרְיַת תְּשׁוּעוֹת. רֶגֶשׁ תְּשׁוּאוֹת. שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת. הוֹשַׁע נָא. תָּחִישׁ לִתְשׁוּעוֹת. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ה"ו ווה סכעו.

ע"ם א"ב. ליום ו' של סכות. (ובכנת אום נצורה.)

אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ. בִּלְתְּךָ אֵין לְהוֹשִׁיעַ. גִּבּוֹר וּמוֹשִׁיעַ. דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ. הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ. וּמַצִּיל וּמוֹשִׁיעַ. זוֹעֲקֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. חוֹכֶיךָ הוֹשִׁיעַ. טְלָאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ. יְבוּל לְהַשְׁפִּיעַ. כָּל שִׂיחַ תַּדְשֵׁא וְתוֹשִׁיעַ. לְגֵיא בַּל תַּרְשִׁיעַ. מְגָדִים תַּמְתִּיק וְתוֹשִׁיעַ. נְשִׂיאִים לְהַסִּיעַ. שְׂעִירִים לְהָנִיעַ. עֲנָנִים מִלְּהַמְנִיעַ. פּוֹתֵחַ יָד וּמַשְׂבִּיעַ. צְמֵאֶיךָ תַּשְׂבִּיעַ. קוֹרְאֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. רַב לְהוֹשִׁיעַ. שׁוֹחֲרֶיךָ הוֹשִׁיעַ. הוֹשַׁע נָא. תְּמִימֶיךָ תּוֹשִׁיעַ. הוֹשַׁע נָא: כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים ה"ו ווה סכעו.

אערוך שועי, תפלתי. בצום, ביום כפור. באנק שעי, לתפלתי פנה, ל' וישע ה'. מרשיעי, יצה"ר.
אום אני חומה, כנוי לישראל ועש"ה שיר ח', י'. וכן כל הכנויו שאחרין. טוביה, אחד לשבה רבינו.
אל למושעות, אחד לאל יתברך ומוסב על הושע נא. בארבע שבועות, שנשבעת לגאלנו; וי"מ כד' השבועות של חדש תשרי גשים לפניך בשועתיהם, ולפי זה יש לומר בארבעה ל' זכר. דופקי ערך שועות, ר"ל באים עדיך בסדר תפלותיהם. שעשועות, דברי תורה המשמחים. וחידותם, כ"כ נב"י. להשעות, לפנות פניך אליהם. שעות, שעה עליהם. יודעי בין שעות, יודעי בינה לעתים. רגש תשואות, של מלחמת גוג שיהיה בשלש שעות כלומר בג' עתות כדאי' בילקוט זכריה רמז תקע"ט.
דלותי, תהלים קט"ז, ו'. זועקיך, הזועקים אליך. חוכיך, המחכים לך. טלאיך, ישראל. להשפיע, נב"י מלהפסיק. כל שיח, כל שיח השדה. מגדים, פירות. נשיאים, עננים. שעירים, המטר הדק.

סדר הושענות להושענא רבא·

ביום שביעי של סוכות הוא הושענא רבא לוקחים עוד ערבה יתרה להושענא מלבד ערבה שבלולב, ומתירין כריכות העליונות מן הלולב, ואחר תפלת מוסף מעלין ז׳ ס״ת על הבימה ומקיפין את הבימה שבע פעמים זכר לשבע הקפות שהיו מקיפים את המזבח ביום הזה. ואחר כל אחת מן ז׳ ההקפות מכניסין ס״ת אחד להיכל.

הוֹשַׁע נָא:

לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵינוּ, הוֹשַׁע נָא: לְמַעַנְךָ בּוֹרְאֵנוּ, הוֹשַׁע נָא:

לְמַעַנְךָ גּוֹאֲלֵנוּ, הוֹשַׁע נָא: לְמַעַנְךָ דּוֹרְשֵׁנוּ, הוֹשַׁע נָא:

ע״ס א״ב

לְמַעַן אֲמִתָּךְ· לְמַעַן בְּרִיתָךְ· לְמַעַן גָּדְלָךְ (וְתִפְאַרְתָּךְ)· לְמַעַן דָּתָךְ· לְמַעַן הוֹדָךְ· לְמַעַן וִעוּדָךְ· לְמַעַן זִכְרָךְ· לְמַעַן חַסְדָּךְ· לְמַעַן טוּבָךְ· לְמַעַן יִחוּדָךְ· לְמַעַן כְּבוֹדָךְ· לְמַעַן לִמּוּדָךְ· לְמַעַן מַלְכוּתָךְ· לְמַעַן נִצְחָךְ· לְמַעַן סוֹדָךְ· לְמַעַן עֻזָּךְ· לְמַעַן פְּאֵרָךְ· לְמַעַן צִדְקָתָךְ· לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ· לְמַעַן רַחֲמֶיךָ (הָרַבִּים)· לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ· הוֹשַׁע נָא· לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ· הוֹשַׁע נָא:

ע״ס א״ב. לאחר הקפה ראשונה אומרים עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה:

אֶבֶן שְׁתִיָּה· בֵּית הַבְּחִירָה· גֹּרֶן אָרְנָן· דְּבִיר הַמֻּצְנָע· הַר הַמּוֹרִיָּה· וְהַר יֵרָאֶה· זְבוּל תִּפְאַרְתֶּךָ· חָנָה דָוִד· טוֹב הַלְּבָנוֹן· יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל הָאָרֶץ· כְּלִילַת יֹפִי· לִינַת הַצֶּדֶק· מָכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ· נָוֶה שַׁאֲנָן· סֻכַּת שָׁלֵם· עֲלִיַּת שְׁבָטִים· פִּנַּת יִקְרַת· צִיּוֹן הַמְצֻיֶּנֶת· קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים· רָצוּף אַהֲבָה· שְׁכִינַת כְּבוֹדֶךָ· הוֹשַׁע נָא· תֵּל תַּלְפִּיּוֹת· הוֹשַׁע נָא:

לאחר הקפה שניה אומרים לְךָ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ תָּרוּם יְמִינֶךָ:

אם אֲנִי חוֹמָה וגו׳ תמצא לעיל דף 372.

לאחר הקפה שלישית אומרים תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם:

אָדוֹן הַמּוֹשִׁיעַ וגו׳ תמצא לעיל דף 372.

ע״ס א״ב. לאחר הקפה רביעית אומרים נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

אָדָם וּבְהֵמָה· בָּשָׂר וְרוּחַ וּנְשָׁמָה· גִּיד וְעֶצֶם וְקָרְמָה· דְּמוּת וְצֶלֶם וְרִקְמָה· הוֹד לַהֶבֶל דָּמָה· וְנִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמָה· זִיו וְתֹאַר וְקוֹמָה· חִדּוּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה· טִיעַת עֲצֵי נְשַׁמָּה· יְקָבִים וְקָמָה· כְּרָמִים וְשִׁקְמָה· לְתֵבֵל הַמְּסֻיָּמָה· מִטְרוֹת עֹז לְסַמְּמָה· נְשִׁיָּה לְקַיְּמָה· שִׂיחִים לְקוֹמְמָה· עֲדָנִים

למען אמתך, כן בכל כ״י ות״י הכ׳ בשוא וקמץ לפניה, וכמה וריסדי ונדך דבד וכו׳ וכן מנהג הפייטנים שכתבו מקומות כשהדבור לנוכח הזכר, ויש להם סמך במקרא ככתוב במכלול דף כ״ט, ב׳, ומצאנו כמה פיוטים שנתברר מתוכם שמייקדם כיון לואת לנקד הך׳ בשוא דוקא עם קמץ לפניה, כמו בפיוטים שנוסדו על מקלב הציר ביתדות ותנועות; אכן במלות לך בך אשך אשר אוסד איכנו נכון להשתמש בהם לנוכח הזכר אם לא בהפסק ענין, כדי שלא יתערב לשון זכר עם ל׳ נקבה. למען אמתך, מוסב על הושע נא, וכן כלם. ובכ״י שלאתי כן תנת הושע נא אחר כל פסקא למען אמתך הושע נא, למען בריתך הושע נא, וכן כולם. ותפארתך, אינו בכ״י. דתך, תורה שלך. ועודך, הוא בה״כ. יחודך, שמך המיוחד.

אבן שתיה, כנוי לבה״מ, וכן כל הכנוים שבענין כנויים ותארים לבית המקדש ולירושלים. גדן ארנן· בנ״ל בנ׳ קמלין, כמו בד״ה א׳ כ״א י״ח. חנה דוד, ישעי׳ כ״ט, א׳. פנת יקרת, שם כ״ח, ט״ז.

אדם ובהמה, מוסב על הושע נא. וקרמה, כן בכ״י והוא ל׳ וקרמתי עליכם עור (יחזקאל ל״ז ו׳) ובדברי רז״ל קרום. ורקמה, ל׳ רקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קל״ט) ל׳ יצירה וצורה. טיעת, נטיעת. נשמה, הארץ השממה. נשיה, ארץ. שיחים, עצים. לנשמה, לזרמה, ל׳ גשם וזרם מים.

לעצמה· פרחים להעצימה· צמחים לגשמה· קרים לזרמה· רביבים לשלמה· שתיה לרוממה· הושע נא· תלויה על בלימה· הושע נא:

לאחר הקפה חמישית אומרים יי אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים:

ע״פ א״ב. אדמה מארר· בהמה ממשכלת· גרן מגזם· דגן מדלקת· הון ממארה· ואכל ממהומה· זית מנשל· חטה מחגב· טרף מגובי· יקב מילק· כרם מתולעת· לקש מארבה· מגד מצלצל· נפש מבהלה· שבע מסלעם· עדרים מדלות· פרות משדפון· צאן מצמיתות· קציר מקללה· רוב מרזון· שבלת מצנמון· הושע נא· תבואה מחסיל· הושע נא:

לאחר הקפה ששית אומרים צדיק יי בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו:

ע״פ א״ב. למען איתן הנזרק בלהב אש: למען בן הנעקד על עצים ואש: למען גבור הנאבק עם שר אש: למען דגלים הנחית בענן ואור אש: למען העלה למרום ונתעלה כמלאכי אש: למען והוא לך כסגן באראלי אש: למען זבד דברות הנתונות מאש: למען חפוי יריעות וענן אש: למען טכס הר ירדת עליו באש: למען ידידות אשר אהבת משמי אש: למען כמה עד שקעה האש: למען לקח מחתת אש והסיר חרון אש: למען מקנא קנאה גדולה באש: למען נף ידו וירדו אבני אש: למען שם טלה חלב כליל אש: למען עמד בגרן ונתרצה באש: למען פלל בעזרה וירדה האש: למען ציר עלה ונתעלה ברכב וסוסי אש: למען קדושים משלכים באש: למען רבו רבון חז ונהרי אש: למען שממות עירך השרופה באש· הושע נא: למען תולדות אלופי יהודה תשים כביור אש· הושע נא:

לאחר הקפה שביעית אומרים: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי־כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל | לראש: והיה יי למלך על־כל־הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב לאמר. שמע ישראל יי אלהינו יי | אחד: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

אדמה מארר, שלא תבוא מארה באדמה, לשון ארורה האדמה בעבורך. מגזם, גזם וחגב וגובי וילק וארבה וצלצל וסלעם וחסיל כולם שמות למיני הארבה. מדלקת, מחמימה השורפת הדגן. זית מנשל, ל׳ כי ישל זיתך (דברים כ״ח מ׳). מגובי כנ״ל, ל׳ יוצר גובי (עמוס ז׳ א׳ ונחום ג׳ י״ז.) לקש, ל׳ צמח פרי, ראה רש״י לאיוב כ״ד ו׳. מצמיתות, ל׳ השחתה, מל׳ ונרעתם יצמיתם. רזון, כמוש, ל׳ כמיתה מתורגם בלשון רזיא, או שטעמו מיני קטניות, כמו כל מיני קטניות אין בהם משום רסוק איברים לבד מן רוביא (חולין כ״ג א׳).

למען איתן, אברהם אבינו הנקרא איתן האזרחי. בן הנעקד, יצחק. הנאבק, יעקב. נחית בענן ואור אש, כן בכל מדויקים ועקר עש״ה תהלים ע״ח י״ד. ובכ״י הנחיה ל׳ הפעיל וגם זה נכון כל׳ הכתוב וינחם. העולה למרום, משה רבינו. והוא לך כסגן, אהרן הכהן. זבד מתנה. חפוי יריעות, המשכן המחופה ביריעות וענן אש. טכס הר, תקון הר סיני. ידידות, בית המקדש, עש״ה תהלים פ״ד. כמה וכו׳, משה רבינו שהתפלל עד ששקעה האש. לקח מחתת אש, אהרן. מקנא, פינחס. באש, בחרון אף. נף ידו, יהושע שהניף ידו בתפלה ורמזו אל הכתוב ביהושע י׳ י״א. שם טלה חלב, שמואל (ש״א ז׳ ט׳). עמד בגרן, דוד (סוף שמואל). פלל בעזרה, שלמה (דה״ב ז׳). ציר עלה, אליה (מ״ב ב׳ י״א). קדושים, חנניה מישאל ועזריה. רבוא רבון חז, זה דניאל (דניאל ז׳ י׳). שממות כנ״ל בחירק; וכ״א שמשות עירך אשר תבנה בא״ש; ויש מוסיפים ח׳ למען תבנה ותהיה לה חומת א״ש. תולדות אלופי וכו׳, עש״ה זכריה י״ב ו׳.

ע״ס א״ב, ובסופו חתום שמואל.

כְּהוֹשַׁעְתָּ אֵלִים בְּלוּד עִמָּךְ. בְּצֵאתְךָ לְיֵשַׁע עַמָּךְ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ גּוֹי וֵאלֹהִים. דְּרוּשִׁים לְיֵשַׁע אֱלֹהִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ הֲמוֹן צְבָאוֹת. וְעִמָּם מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ זַכִּים מִבֵּית עֲבָדִים. חַנּוּן בְּיָדָם מַעֲבִידִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ טְבוּעִים בְּצוּל גְּזָרִים. יְקָרְךָ עִמָּם מַעֲבִירִים. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ כַּנָּה מְשׁוֹרֶרֶת וַיּוֹשַׁע. לְגוֹחָהּ מְצֻיֶּנֶת וַיִּוָּשַׁע. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ מַאֲמַר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. נָקוּב וְהוּצֵאתִי אִתְּכֶם. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ סוֹבְבֵי מִזְבֵּחַ. עוֹמְסֵי עֲרָבָה לְהַקִּיף מִזְבֵּחַ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ פִּלְאֵי אָרוֹן כְּהֻפְשַׁע. צִעֵר פְּלֶשֶׁת בַּחֲרוֹן אַף וְנוֹשַׁע. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ קְהִלּוֹת בָּבֶלָה שִׁלַּחְתָּ. רַחוּם לְמַעֲנָם שֻׁלַּחְתָּ. כֵּן הוֹשַׁע נָא:
כְּהוֹשַׁעְתָּ שְׁבוּת שִׁבְטֵי יַעֲקֹב. תָּשׁוּב וְתָשִׁיב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
(בפראג י״א כְּהוֹשַׁעְתָּ שׁוֹמְרֵי מִצְוֹת. וְחוֹכֵי יְשׁוּעוֹת. אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:)

אֲנִי וָהוֹ הוֹשִׁיעָה נָּא:

נק״ק פראג ונק״ק קראקויא אין אומרים תתננו אלא מתחילים מיד אנא הושיעה נא.

ע״ס תשר״ק, ובח״ב חתום אלעזר (הקליר) חזק.

תִּתְּנֵנוּ לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה. תְּשִׁיבֵנוּ אֶל־הַחֵבֶל וְאֶל־הַנַּחֲלָה. תְּרוֹמְמֵנוּ לְמַעְלָה לְמָעְלָה. תְּקוֹמְמֵנוּ לְכֶרֶם סְגֻלָּה. תַּצִּיבֵנוּ כְּעֵץ עַל פַּלְגֵי מַיִם שְׁתוּלָה. תְּפַדֵּנוּ מִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה. תְּעַטְּרֵנוּ כְּאַהֲבָה כְלוּלָה. תְּשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית הַתְּפִלָּה. תְּנַהֲלֵנוּ עַל מֵי מְנוּחוֹת סֶלָה. תְּמַלְּאֵנוּ חָכְמָה וְשִׂכְלָה. תַּלְבִּישֵׁנוּ עֹז וּגְדֻלָּה. תַּכְתִּירֵנוּ בְּכֶתֶר כְּלוּלָה. תְּיַשְּׁרֵנוּ בְּאֹרַח סְלוּלָה. תִּטָּעֵנוּ בְּיֹשֶׁר מְסִלָּה. תְּחָנֵּנוּ בְּרַחֲמִים וּבְחֶמְלָה. תַּזְכִּירֵנוּ כְּמִי זֹאת עֹלָה. תּוֹשִׁיעֵנוּ בְּיָדְךָ הַגְּדוֹלָה. תְּהַדְּרֵנוּ בְּזִיו הַמְּעֻלָּה. תַּדְבִּיקֵנוּ כְּאֵזוֹר חֲתוּלָה. תַּגִּיעֵנוּ לְקֵץ הַגְּאֻלָּה. תְּבִיאֵנוּ לְבֵיתְךָ בְּרִנָּה וְצָהֳלָה. תְּאַדְּרֵנוּ בְּיֵשַׁע וְגִילָה. תְּאַמְּצֵנוּ בְּרֶוַח וְהַצָּלָה. תְּלַבְּבֵנוּ בְּבִנְיַן עִירְךָ כְּבַתְּחִלָּה. תַּעֲלֵנוּ עַל כָּל־אֻם לִתְהִלָּה. תַּזְכִּירֵנוּ בְּשָׂשׂוֹן וְגִילָה. תַּרְבִּיצֵנוּ בְּמִרְעֶה שָׁמֵן לְהַצְהִילָה. הוֹשַׁע נָא. תְּחַזְּקֵנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה. הוֹשַׁע נָא:

אָנָּא הוֹשִׁיעָה נָּא:

ע״ס א״ב.

אָנָּא אֵזוֹן חִין תַּאֲבֵי יִשְׁעָךְ. בְּעַרְבֵי נַחַל לְשַׁעְשְׁעָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא גְּאוֹל כַּנַּת נִטְעָךְ. דּוּמָה כְּטַאטְאָךְ. וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

תשיבנו, כן נכי״י ועקר. בכתר כלולה, כ״א כחתן וכלה. כמי זאת, שיר ח׳, ה׳.
אזון, האזינה. חין, תחנה. לשעשעך, לבטחך. כנת נטעך, ישראל עי״ה תהלים פ׳, ט״ז. דומה, אם אומה, ישעיה כ״א י״א. כטאטאך, ל׳ ישעיה י״ד כ״ג. לבריח טבעך, לכרית מילה הטבוע וחתום

*) אָנָּא הַבֵּט לִבְרִית טִבְעֶךָ · וּמַחְשַׁבֵּי אֶרֶץ בְּהַטְבִּיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא זְכָר־לָנוּ אָב יְדָעֶךָ · חַסְדְּךָ לָמוֹ בְּהוֹדִיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא טְהוֹרֵי לֵב בְּהַפְלִיאֶךָ · יוֹדֵעַ כִּי הוּא פִּלְאָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא כַּבִּיר כֹּחַ תְּקַלְּנוּ יִשְׁעֶךָ · לַאֲבוֹתֵינוּ כְּהִשָּׁבְעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא מַלֵּא מִשְׁאֲלוֹת עַם מְשַׁוְּעֶךָ · נֶעֱקַד כְּמוֹ בְּהַר מוֹר שׁוּעָךְ: וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא שַׂגֵּב אֶשְׁלֵי נִטְעֶךָ · עֲרִיצִים כְּהַכְנִיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא פְּתַח לָנוּ אוֹצְרוֹת רִבְעֶךָ · צִיָּה מֵהֶם בְּהַרְבִּיעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא קוֹרְאֶיךָ אֶרֶץ בְּרוֹעֲעֶךָ · רְעֵם בְּטוּב מִרְעֶךָ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אָנָּא שְׁעָרֶיךָ תַּעַל מִמְּשׁוֹאָךְ · תֵּל תַּלְפִּיּוֹת בְּהַשִּׂיאָךְ · וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

אָנָּא אֵל נָא הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

ע"ס תשר"ק.

אֵל נָא תָּעִינוּ כְּשֶׂה אוֹבֵד · שְׁמֵנוּ מִסִּפְרְךָ אַל תְּאַבֵּד · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא רְעֵה אֶת צֹאן הַהֲרֵגָה · קְצוּפָה וְעָלֶיךָ הֲרוּגָה · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא צֹאנְךָ צֹאן מַרְעִיתֶךָ · פְּעֻלָּתְךָ וְרַעְיָתֶךָ · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא עֲנִיֵּי הַצֹּאן · שִׂיחָם עֲנֵה בְּעֵת רָצוֹן · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא נוֹשְׂאִים לְךָ עַיִן · מִתְקוֹמְמֶיךָ יִהְיוּ כְּאַיִן · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא לִמְנַסְּכֵי לְךָ מַיִם · כְּמִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה יִשְׁאֲבוּן מַיִם · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא יַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים · טְפוּלִים בְּךָ וּבְשִׁמְךָ נוֹשָׁעִים · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא חֲמוּץ בְּגָדִים · זְעוֹם לְנַעֵר כָּל בּוֹגְדִים · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא זְכוֹר תִּזְכּוֹר · הַנְּכוּרִים בְּלֶתֶךְ וָכוֹר · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא דּוֹרְשֶׁיךָ בְּעַנְפֵי עֲרָבוֹת · גֹּעִים שְׁעֵה מֵעֲרָבוֹת · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:
אֵל נָא בָּרֵךְ בְּעִטּוּר שָׁנָה · אֲמָרֵי בְּפִלּוּלֵי שְׁעֵה נָא · הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

---

*) בשיש ברית מילה מוסיף כאן החזן ואומר: זכור ברית אברהם ועקדת יצחק והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: אות ברית בינו ובינך אבינו · לפי החתמת הגר נא כי אם בבשרנו · ערם ברית תוסלתנו · זכר ואל תפר בריתך אתנו ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: רחמיך זכר להולדיו כשלג אדם · תבט לברית בניך נא תקים · קול יעקב איש תם הקדום · זכר צעקת ענים קדם והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך: תפי אותם עד בינך ובין ידידיך · נא הדם לאות למשמרת לעבדיך · חנן דורש דמים נשפך דם חסידיך · זכר רחמיך יי וחסדיך ושוב ברחמים על שארית ישראל והושיענו למען שמך: דורש דמים דין דיננו · השב שבותנו מחיק מעניננו · חנם נמכרנו ולא בכסף פדיתנו · נקום נקמת השם לעינינו והשב שבות אהלי יעקב והושיענו למען שמך:

נכמרנו. אב ידעך, אברהם. נעקד וכו', ר"ל נעקד בהר מור כמו שועך. אשלי נטעך, אילנות נטע שלך ר"ל ישראל (ישעיה ס' כ"א). רבעך, גשמך. ציה, אדמה. ברועעך, כהתחברך עמהם, ל' איש רעים להתרועע (משלי י"ח, כ"ד). תעל, תעלה. ממשואך, ל' חורבן כמו שואה ומשואה (איוב ל' ג'). בהשיאך, בסי"ן ל' נשיאות והתרוממות. ובס"א גרס בהופיעך. קצופה, תיבה זו איננה בכ"י. שיחם, תפלתם. כממעיני וכו' עפ"ה ישעיה י"ב, ג'. הנכורים בלתך וכור, תאר לישראל עפ"ה ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים (הושע ג' ב') וכור וחומר אחד הוא, ולדעת הפייטן ואכרה מגזרת נכר בהוויית הנגות בכ' ובכ"י הגבורים יעקב. געים, צועקים. ובכ"י געיותם. מערבות, משמים. אמרי בפלולי שעה נא, כן בכ"י ונסתבר; ובס"א אמרי רנה בפלולי כיום הושענא.

אָנָּא אֵל נָא הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

ע״פ תשר״ק כדלת, וע״פ א״ב במוגר.

לְמַעַן תָּמִים בְּדוֹרוֹתָיו· הַנִּמְלָט בְּרֹב צִדְקוֹתָיו· מֻצָּל מִשֶּׁטֶף בְּבוֹא מַבּוּל
מַיִם· לְאֹם אֲנִי חוֹמָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן שָׁלֵם בְּכָל־מַעֲשִׂים· הַמְנֻסֶּה בַּעֲשָׂרָה נִסִּים· כְּשֶׁר מַלְאָכִים גַּם יֻקַּח
נָא מְעַט מַיִם· לְבָרָה כַּחַמָּה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן רַךְ וְיָחִיד נֶחְנַט לְמֵאָה· זָעַק אַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה· בִּשְּׂרוּהוּ עֲבָדָיו מָצָאנוּ
מַיִם· לְגוֹלָה וְסוּרָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן קִדֵּם שְׂאֵת בְּרָכָה· הַנִּשְׂטָם וּלְשִׁמְךָ חִכָּה· מְיַחֵם בְּמַקְלוֹת בְּשִׁקֲתוֹת
הַמָּיִם· לְדָמְתָה לְתָמָר· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן צֶדֶק הֱיוֹת לְךָ לְכֹהֵן· כְּחָתָן פְּאֵר יְכַהֵן· מְנֻסֶּה בְּמַסָּה בְּמֵי מְרִיבַת
מַיִם· לְהָהָר הַטּוֹב· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן פְּאֵר הֱיוֹת גְּבִיר לְאֶחָיו· יְהוּדָה אֲשֶׁר גָּבַר בְּאֶחָיו· מִסְפַּר רֹבַע מִדָּלְיָו
יִזַּל מַיִם· לוֹא לָנוּ כִּי אִם לְמַעַנְךָ· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן עָנָו מִכֹּל וְנֶאֱמָן· אֲשֶׁר בְּצִדְקוֹ כִּלְכֵּל הַמָּן· מָשׁוּךְ לְגוֹאֵל וּמָשׁוּי
מִמַּיִם· לְזֹאת הַנִּשְׁקָפָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן שַׂמְתּוֹ כְּמַלְאֲכֵי מְרוֹמִים· הַלֹּבֵשׁ אוּרִים וְתֻמִּים· מְצֻוֶּה לָבֹא בַּמִּקְדָּשׁ בְּקִדּוּשׁ
יָדַיִם וְרַגְלַיִם וּרְחִיצַת מַיִם· לְחֹלַת אַהֲבָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן נְבִיאָה מְחוֹלַת מַחֲנַיִם· לְכָמְהֵי לֵב הוּשְׂמָה עֵינַיִם· לְרַגְלָהּ רָצָה עֲלוֹת
וְרֶדֶת בְּאֵר מַיִם· לְטוֹבוּ אֹהָלָיו· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן מְשָׁרֵת לֹא מָשׁ מֵאֹהֶל· וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עָלָיו אָהַל· בְּעָבְרוֹ בַּיַּרְדֵּן נִכְרְתוּ
הַמַּיִם· לְיָפָה וּבָרָה· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:
לְמַעַן לָמַד רְאוֹת לְטוֹבָה אוֹת· זָעַק אַיֵּה נִפְלָאוֹת· מִצָּה טַל מִגִּזָּה מְלֹא
הַסֵּפֶל מַיִם· לְכַלַּת לְבָנוֹן· הוֹשַׁע נָא וְהוֹשִׁיעָה נָּא אָבִינוּ אָתָּה:

למען תמים וכו׳, נח. לאום אני חומה, אלה לישראל גביר הגוים, וכן לברה כחמה, לדמתה לאמר ותכריכם שכפיעו. שלם, אברהם. כשר, כאשר ראה, ל׳ אזורנו. רך ויחיד, יצחק. נחנט למאה, כן כב״י וד״י ובן עקר; וטעם נחנט נולד, מל׳ חנטה פגיה (שיר ב׳, י״ג). בשרוהו עבדיו וכו׳, בראשית כ״ו ל״ב. לגולה וסורה, אלה לישראל, עש״ה ישעיה מ״ט כ״א. קדם שאת ברכה, יעקב. הנשטם, בראשית כ״ז מ״א. מיחם את הצאן (שם ל׳, מ״א). צדק היות לך לכהן, שבט לוי. כחתן פאר יכהן, בבגדי כהונה. מנוסה במסה דברים ל״ג ח׳. להדר הטוב, זו ירושלים. פואר, יהודה אשר נתאמר להיות גביר ונגיד לאחיו ככתוב בדה״א ה׳ ב׳. לוא לנו, ככ״ל מלא ו׳, דוגמת כי לוא אוכל לקום (בראשית ל״א ל״ה) כי לאות ו׳ אנו צריכים בזמן בסדר א״ב. ענו, משה רבנו. שמתו כמלאכי מרומים, אהרן הכהן, ומה שאמר כמלאכי מרומים, הוא עש״ה מלאכי ב׳, ז׳. מצוה לבוא וכו׳ נכ״י מלוה לבוא במקדש ברחיצת מים. נביאה, מרים הנביאה. לרגלה, בגבולה וזכותה. משרת. יהושע. למד וכו׳, גדעון ככתוב בשופטים ו׳.

למען בלולי עשות מלחמתך. אשר בידם תמה ישועתך. צחיפי מגוי בלקקם
כידם מים. ללא בגדו בך. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען יחיד צוררים דש. אשר מרחם לנזיר הוקדש. ממכתש לחי הבקיעה לו
מים. למען שם קדשך. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען טוב הלך וגדל. מעקשות לב עדה חדל. בשוב עם מחטא עז שאב
מים. לנאוה כירושלים. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען חיך מכרכר בשיר. המלמד תורה בכל כלי שיר. מנסך לפניך כתאב
שתות מים. לשמו בך סברים. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען זך עלה בסערה. המקנא ומשיב עברה. לפלולו ירדה אש ולחכה
עפר ומים. לעיניה ברכות. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען ושרת באמת לרבו. פי שנים ברוחו נאצל בו. בקחתו מנגן נתמלאו
גבים מים. לפצו מי כמכה. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען הרהר עשות רצונך. המכריז תשובה לצאנך. אז בבוא מחרף סתם
עינות מים. לציון מכלל יפי. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען דרשוך בתוך הגולה. וסודך למו נגלה. בלי להתגאל דרשו זרעונים
ומים. לקוראיך בצר. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען גמר חכמה ובינה. סופר מהיר מפלש אמנה. מחכמנו אמרים המשולים
כרחבי מים. לרבתי עם. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען באי לך היום בכל לב. שופכים לך שיח בלא לב ולב. שואלים ממך
עז מטרות מים. לשורחי בים. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:
למען אומרי יגדל שמך. והם נחלתך ועמך. צמאים לישעך כארץ עיפה
למים. לתרת למו מנוחה. הושע נא והושיעה נא אבינו אתה:

חזן הושע נא אל נא. אנא הושיעה נא: קהל חוזר.

הושע נא. סלח נא. והצליחה נא. והושיענו אל מעזנו:

ע"פ א"ב. החזן ונעים ומן לולב חוזר אתר רגע חב חוזר כיוצא דית הושענא חזן דיה חוזר.

תענה אמונים שופכים לך לב כמים. והושיעה נא:
למען בא באש ובמים. והצליחה נא:

בלולי וכו', אלו מלות המלקקים ככתוב שם. יחיד וכו', שמשון. טוב הלך וכו', שמואל הנביא (ש"א ב', כ"ו). שאב מים, ש"א ז', ו'. חיך מכרכר וכו', כן גרס נב"י ונכון, כי מתנועו של לשתק לחייכה, והוא תואר לדוד שהיה משחק ומכרכר לפני הארון ככתוב דוד מרקד ומשחק (דה"א ט"ו כ"ט) וכתוב בתורתו דוד מפזז ומכרכר (ש"ב ו' ט"ז). מנסך לפניך, כן נב"י ועקר ע"פ ש"ב כ"ג, ט"ו. וט"ז. זך עלה וכו', זה אליה. ושרת באמת וכו', זה אלישע ככתוב במ"ב ג'. הרהר וכו', זה חזקיה ככתוב במ"ב י"ט. מחרף, סנחריב, דה"ב ל"ב, ד'. דרשוך וכו', אלו דניאל חנניה מישאל ועזריה ככתוב בדניאל א'. גמר חכמה וכו', זה עזרא. בלא לב ולב, ר"ל שאין לנו מחלוקת.

בא באש ובמים, אברהם אבינו שהושלך לכבשן האש ובמעשה העקדה נכנס במים עד צוארו,

גָּזַר וְנָם יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה דְּגָלִים גָּזוּ גִּזְרֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן הַנֶּעֱקַד בְּשַׁעַר הַשָּׁמַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

וְשָׁב וְחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה זַכִּים חוֹנִים עֲלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן חָלָק מְפַצֵּל מַקְלוֹת בְּשִׁקֲתוֹת הַמַּיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

טָעַן וְתָל אֶבֶן מִבְּאֵר מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה יְדִידִים נוֹחֲלֵי דָת מְשׁוּלַת מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן כָּרוּ בְּמִשְׁעֲנוֹתָם מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

לְהָכִין לָמוֹ וּלְצֶאֱצָאֵימוֹ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה מִתְחַנְּנִים כְּבִישִׁימוֹן עֲלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן נֶאֱמַן בַּיִת מַסְפִּיק לָעָם מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

סֶלַע הָךְ וַיָּזוּבוּ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה עוֹנִים עֲלִי בְאֵר מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן פָּקַד בְּמֵי מְרִיבַת מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

צְמֵאִים לְהַשְׁקוֹת מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה קְדוֹשִׁים מְנַסְּכִים לְךָ מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן רֹאשׁ מְשׁוֹרְרִים כְּתָאַב שְׁתוֹת מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

שָׁב וְנִסַּךְ לְךָ מַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

תַּעֲנֶה שׁוֹאֲלִים בְּרִבּוּעַ אֶשְׁלֵי מַיִם· וְהוֹשִׁיעָה נָּא:

לְמַעַן תֵּל תַּלְפִּיּוֹת מוֹצָא מַיִם· וְהַצְלִיחָה נָא:

תִּפְתַּח אֶרֶץ וְתַרְעִיף שָׁמַיִם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֵל מָעֻזֵּנוּ:

קו"ם

רַחֵם נָא קְהַל עֲדַת יְשֻׁרוּן· סְלַח וּמְחַל עֲוֹנָם· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

פ"ס א"ב.

אָז כְּעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנִים· בָּאנוּ לְפָנֶיךָ נְדוֹנִים· וְהוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ:

גֵּאָה אֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים· נִתְגָּרוּ בָנוּ מְדָנִים· דְּשָׁונוּ וּבְעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדֹנִים· וה' א"י:

הֵן גַּשְׁנוּ הַיּוֹם בְּתַחֲנוּן, עָדֶיךָ רַחוּם וְחַנּוּן· וְסִפַּרְנוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ בְּשִׁנּוּן· וה' א"י:

זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ, נָא אַל־תִּיבָשׁ· חַשְׁרַת מַיִם כְּאַבָּה תֶּחְבָּשׁ· וה' א"י:

כסמורס נקכלה. דגלים, דגלי ישראל, גזו, עברו. הנעקד, יצחק. חלק, יעקב (בראשית כ"ז, י"א). כרו וכו', כמבואר בפ' חקת כ"א י"ח. תענה מתחננים וכו', שיעורו, תענה לישראל המתחננים עלי מים כמו שהתחננו בישימון ר"ל במדבר. נאמן בית, מרע"ה. סלע הך, שמות י"ז ו'. פקד וכו', במבואר בפ' חקת כ' ח'. ראש משוררים, דוד. כתאב וכו', ש"ב כ"ג, ט"ו וט"ז. שואלים וכו', ישראל השואלים ודורשים אותך בארבעה למיני מים והיינו ד' מינים של לולב. תל תלפיות, בהמ"ק.

ובעלונו זולתך, ל' ישעיה כ"ו, י"ג. בשנון, ל' ושננתם לבניך. דאבה כן בכ"י וטעמו כאנה

טְעֻנוּ בַּשְּׁמֹנָה, בְּיַד שִׁבְעָה וּשְׁמוֹנָה. יָשָׁר צַדִּיק אֵל אֱמוּנָה. וְהַ׳ א״י:
כָּרַתָּ בְּרִית לָאָרֶץ, עַד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ. לְבִלְתִּי פְּרָץ־בָּהּ פָּרֶץ. וְהַ׳ א״י:
מִתְחַנְּנִים עֲלֵי מַיִם, בַּעֲרָבִים עַל יִבְלֵי מָיִם. נָא זְכָר־לָמוֹ נִסּוּךְ הַמָּיִם. וְהַ׳ א״י:
שִׂיחִים בְּדַרְכְּךָ מִשַּׁוְעָתָם, עוֹמְסִים בְּשַׁוְעָתָם. עֲנֵם בְּקוֹל פְּגִיעָתָם. וְהַ׳ א״י:
פֹּעַל יְשׁוּעוֹת. פְּנֵה לְפִלּוּלָם שְׁעוֹת. צַדְּקֵם אֵל לְמוֹשָׁעוֹת. וְהַ׳ א״י:
קוֹל רִגְשָׁם תַּשְׁעַ. תִּפְתַּח אֶרֶץ וְיִפְרוּ יֶשַׁע. רַב לְהוֹשִׁיעַ וְלֹא חָפֵץ רֶשַׁע. וְהַ׳ א״י:
שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם פְּתַח. וְאוֹצָרְךָ הַטּוֹב לָנוּ תִפְתַּח. תּוֹשִׁיעֵנוּ וְרִיב אַל תִּמְתַּח. וְהַ׳ א״י:

ח׳ **קוֹל מְבַשֵּׂר מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר:** והקהל חוזר.

ע״ס א״ב.

אֹמֶן יֶשְׁעֲךָ בָּא. קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
בָּא בְּרִבְבוֹת כִּתִּים. לַעֲמוֹד עַל־הַר הַזֵּיתִים. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
גִּשְׁתּוֹ בְּשׁוֹפָר לִתְקֹעַ. תַּחְתָּיו הַר יִבָּקֵעַ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
דָּפַק וְהֵצִיץ וְזָרַח. וּמָשׁ חֲצִי הָהָר מִמִּזְרָח. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
הֵקִים מִלּוּל נְאֻמוֹ. וּבָא הוּא וְכָל־קְדוֹשִׁים עִמּוֹ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
וּלְכָל־בָּאֵי הָעוֹלָם. בַּת קוֹל יִשָּׁמַע בָּעוֹלָם. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
זֶרַע עֲמוּסֵי רַחְמוֹ. נוֹלְדוּ כְּיֶלֶד מִמְּעֵי אִמּוֹ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
חָלָה וְיָלְדָה מִי זֹאת. מִי־שָׁמַע כָּזֹאת. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
טָהוֹר פָּעַל כָּל־אֵלֶּה. מִי רָאָה כָּאֵלֶּה. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
יֶשַׁע וּזְמַן הוּחַד. הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
כַּבִּיר רוּם וָתַחַת. אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
לְעֵת יִגְאַל עַמּוֹ נָאוֹר. וְהָיָה לְעֵת־עֶרֶב יִהְיֶה־אוֹר. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
מוֹשִׁיעִים יַעֲלוּ בְּהַר צִיּוֹן. כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
נִשְׁמַע בְּכָל־גְּבוּלֵךְ. הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.
שִׂימִי עַד דַּמֶּשֶׂק מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ. קַבְּלִי בָנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ. מְבַשֵּׂר וְאוֹמֵר: קוֹל.

ולמחוכה של ארץ ישראל תתנם, ות׳ תתנם לנסתרת מוסב על תגרת. טענו בשמנה, כמעט אותנו כארץ שמנה. שבעה ושמונה, מיכה ה׳ ד׳. שיחים, ד׳ מינים.

קול מבשר וכו׳, עפ״ה ישעיה נ״ב ז׳; והפייטן קבץ פה ענייני הנבואות המבטחות תשועת ושיבת ישראל לעתיד, ויאמר כי יבוא קול מבשר אשר יבשר ויאמר אומן ישעך וכו׳. אמן, כן׳, כן הוא בכל כ״י וד״י. ודע כי במחזור רומא נמצא פיוט זה יותר בשלמות וגם אחרי מרזחי מ״ב עוד י״א מרוזים ומתום בשם אלעזר בירבי קליר חזק. קול דודי, שיר ב׳, ח׳. כתים, כתות של מלאכים. לעמוד וכו׳, עפ״ה זכריה י״ד, ד׳. והציץ, כ״א והפיר. וכל קדושים, עפ״ה זכריה י״ד ה׳. בת קול, קול מן השמים. חלה וילדה מי זאת, ישראל המתוארה מי זאת עפ״ה שיר ג׳, ו׳. ו׳, י׳. היא חלה וילדה, ועפ״ה ישעיה ס״ו, ח׳. מי שמע. מי ראה. היוחל. אם יולד, שם. לעת יגאל עמו, כ״א לעת יגלה לעמו. והיה לעת, זכריה י״ד, ז׳. מושיעים יעלו, עפ״ה עובדיה כ״א. כי חלה, ישעיה ס״ו ח׳. הרחיבי, שם נ״ד, ב׳. שימי עד דמשק,

עלזי חבצלת השרון. כי קמו ישני חברון. מבשר ואומר. קול.
פנו־אלי והושעו. היום אם־בקולי תשמעו. מבשר ואומר: קול.
צמח איש צמח שמו. הוא דויד בעצמו. מבשר ואומר: קול.
קומו כפושי עפר. הקיצו ורננו שכני עפר. מבשר ואומר: קול.
רבתי עם בהמליכו. מגדיל ישועות מלכו. מבשר ואומר: קול.
שם רשעים להאביד. עושה חסד למשיחו לדוד. מבשר ואומר: קול.
תנה ישועות לעם עולם. לדוד ולזרעו עד עולם. מבשר ואומר:

חזן ג"פ. קול מבשר מבשר ואומר: והקהל חוזר ג"פ.

י' הושיעה את־עמך וברך את־נחלתך ורעם ונשאם עד־העולם: ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני יי קרבים אל־יי אלהינו יומם ולילה לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר־יום ביומו: למען דעת כל־עמי הארץ כי יי הוא האלהים. אין עוד:

וחובטין את הערבה על הקרקע פעמים או שלוש.

קדיש שלם, עלינו. ובמדה קהלות אומרים אין כאלהינו.

ויש אומרים אחר שגמרו כל הושענות מזמור כ"ט מזמור לדוד הבו לה', שיש בו ז' קולות כנגד ז' ההקפות.

תפלה לאמרה אחר חבוט הערבה.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו הבוחר בנביאים טובים ובמנהגיהם הטובים שתקבל ברחמים וברצון את־תפלותינו והקפותינו ותזכר לנו זכות שבעת תמימיך ותסיר מחיצת הברזל המפסקת בינינו ובינך ותאזין שועתנו ותטיב לנו החתימה תלה ארץ על בלימה ותחתמנו בספר חיים טובים. ותהי חשובה לפניך מחשבתנו כחביטת הערבה כאלו כוננו בה בכל־הכונות כתקונן ותשפיע לנו אור החיים ואוצרך הטוב תפתח להשביע מים נפש שקקה ויקים בנו מקרא שכתוב יפתח יי לך את־אוצרו הטוב את־השמים לתת מטר־ארצך בעתו ולברך את כל־מעשה ידך. אמן:

עד"ה זכריה ט', ח'. ולמה שם פירוש רש"י. חבצלת השרון, ישראל עש"ה שיר ב', א'. ישני חברון, האבות. פנו אלי, ישעיה מ"ה, כ"ב. ונכ"א לשון החרוז הזה „מדוייק עוד לא אקצית, לן המלך המשיח". צמח שמו, זכריה ו', י"ב. כפושי עפר, הכפופים וקבורים בעפר. הקיצו וכו', כלשון ישעיה כ"ו, י"ט, יחיו מתיך נבלתי יקומון, הקיצו ורננו שוכני עפר וגו'. רבתי עם, החשובה בעמים. מגדיל ישועות מלכו, תהלים י"ח, נ"א.

סדר שמיני עצרת ושמחת תורה·

שמיני עצרת (כ"ב תשרי) הוא רגל בפני עצמו. ואם חל ביום ה' צריך לעשות ערוב תבשילין.

בערבית לשמיני עצרת מתפללים כמו בכל י"ט אלא שאומרים בתפלה את **יום השמיני חג העצרת הזה**, וכן בקידוש, ואומרים שהחיינו בליל ראשון ושני. ובשחל בשבת מוסיפים ושמרו ומזכירים של שבת בתפלה ואומרים ויכלו מגן אבות, ויש קהלות אומרים ג"כ במה מדליקין. וסדר הקידוש מסודר למעלה בדף 366.

בשחרית של שמיני עצרת מתפללים על סדר י"ט, וגומרים את ההלל. (ובשחל בשבת אומרים קהלת קודם הוצאת ס"ת). ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ה' גברי בסדר ראה בפ' כל הבכור (ובשבת מתחילין מן **עשר תעשר** ומתחלק לז' גברי), ובס"ת שני קורין למפטיר בפ' פינחס **ביום השמיני עצרת תהיה** וגו' ומפטירין במ"א ס' ח' ויהי בכלות שלמה להתפלל וכו', (ואומרים בשבת יקום פרקן) ונותנים מתנת יד. ואומרים **אשרי**, יהללו ומכניסין ס"ת להיכל. ואומר הש"ץ **חצי קדיש** ומכריז **משיב הרוח ומוריד הגשם**, ועומדים להתפלל תפלת מוסף ומתחילין לומר בה משיב הרוח, והש"ץ חוזר התפלה, והכהנים עולין לדוכן, וגומר הש"ץ התפלה, **קדיש שלם. אין כאלהינו, עלינו, שיר היחוד**, ומזמור לפי המנהג.

בענין ישיבת הסוכה בשמיני עצרת כתב הגאון יעב"ץ: בחוצה לארץ אוכלין בסוכה בלילו ויומו ואין מברכין על ישיבתה, והמנהגים חלוקים; אבל הותיקין יושבין בה בלילה וביום, רק שאין ישנים בה בלילה, אבל כל סעודה שיש להם לאכול אוכלין בה, עכ"ל.

תפלה לומר כשיוצאים מן הסוכה. אין ש"ע ווען מאן גייט ארויס דער סוכה ליעטם, זאגט מאן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ כְּשֵׁם שֶׁקִּיַּמְתִּי וְיָשַׁבְתִּי בְּסֻכָּה זוֹ כֵּן אֶזְכֶּה (לַשָּׁנָה הַבָּאָה) לֵישֵׁב בְּסֻכַּת עוֹר שֶׁל־לִוְיָתָן:

במנחה ש"ע אומרים פ' התמיד, **אשרי ובא לציון גואל**, ח"ק (ובשבת מוסיפים **ואני תפלתי**, וקורין ג' גברי בפ' **וזאת הברכה**, ואומר הש"ץ ח"ק) ומתפללים תפלת י"ט ואומרים בה **משיב הרוח**, והש"ץ חוזר התפלה. **קדיש שלם. עלינו.**

בערבית לשמחת תורה מתפללים ככל סדר ערבית שמיני עצרת, רק שאומרים בתפלה **משיב הרוח**. (ובשחל במוצאי שבת מוסיפים **ותודיענו**). ומקדשין ואומרים שהחיינו (ובמ"ש מוסיפים נר והבדלה). ונוהגים בקהלות מנהג פולין להוציא כל ס"ת שבהיכל ולהקיף עמהם את הבימה בשירה וברנה, וגוללין ג' ס"ת ומעמידין הראשון על פ' וזאת הברכה וס"ת שני על פ' בראשית וס"ת שלישי על פ' קדמות שמיניתם ומחזירין ס"ת להיכל ופונים לבתיהם לשלום.

בשחרית מתפללים ככל סדר שחרית דאתמול, ואומרים **משיב הרוח** והש"ץ חוזר התפלה (ובאיזה קהלות הכהנים עולין לדוכן), וגומרים את ההלל ואח"כ **קדיש שלם**, וקודם הוצאת ס"ת אומרים **אתה הראת** וכו' ככל הכתוב במחזורים, ומוציאין כל ס"ת שבהיכל ומסבבים עמהם את הבימה בשירה ובשמחה ואח"כ עולין עמהן על הבימה ומגביהים על הבל וכו' ומחזירין הס"ת אל ההיכל מלבד שלשה שמניחים על הבימה לקרות בהם, וקורין בס"ת ראשון מתחלת סדר **וזאת הברכה**, ומרבין בקרואים כדי שיזכו כל הקהל בקריאת התורה ביום סיומה, וע"כ כופלים ומשלשים בקריאת הסדר עד **מעונה אלהי קדם** כדי להספיק לכולם, ולבסוף נוהגים לקרוא את כל הנערים יחד ומשלימים להם הקריאה עד **מעונה אלהי קדם**, ואח"כ אומרים רשות לחתן תורה וקורין לחתן תורה **מעונה אלהי קדם** וכו' עד סוף הסדר, ואומרים **חזק** ומגביהים ס"ת ראשון ופותחים ס"ת שני ואומרים רשות לחתן בראשית וקורין לו פ' **בראשית עד ברא אלהים לעשות**. ומגביהים ס"ת שני ופותחים ס"ת שלישי וקורין למפטיר בפ' פינחס כדאתמול, ומפטירין ביהושע א' **ויהי אחרי מות משה** וגו', ואומרים אשרי וכו' ומעמידים ג' ס"ת על השלחן ואומרים עליהם תשבחות לשמחת תורה. ואומר הש"ץ יהללו ומכניסין ס"ת להיכל. ח"ק, ועומדים להתפלל תפלת מוסף ומשלימים כל הסדר כדאתמול.

למנחה מתפללים כדאתמול.

לערבית במוצאי י"ט לחול מתחילים והוא רחום וכו' ואומרים **אתה חוננתנו** בתפלה, ואחר התפלה ק"ת, ומבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, ואין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים. ואם הוא במוצאי י"ט לשבת אז מתפללים כמו בכל שאר ערבי שבתות.

כ"ד תשרי הוא **אסרו חג** ואין אומרים בו תחנון ולא למנצח. אכן בק"ק פפ"דמ נוהגים שלא לומר תחנון עד אחר ר"ח חשון.

בשבת שאחר החג קורין סדר **בראשית**, ומברכין החדש, ובמנחה מתחילין לומר **ברכי נפשי**.

יהי רצון, מוזכר בכל בו ס' ע"א ובהנהגת מנהגי ר"א טירנא. **בסכת עור של לויתן**, בב"ב דף ע"ה עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן, ומבואר במדרש הנעלם בזוהר פ' תולדות שמוד שכ"א שענין מאמרי חז"ל מן סעודת לויתן וסכת לויתן ויין המשומר בענביו לע"ל כולו משל הוא לרמוז בו על אושר ועונג הנפש לעה"ב (וראה בכפתור ופרח דף ק"ז) וכמו שכתב גם הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ח'.

באחד בתשרי ראש השנה. ולא יחול לעולם כי אם באחד מימי גה״ז. בערב ר״ה הגדולים מתענים ואין משלימים, והאוכלים קודם עלות השחר יתנו שלא ישבו עד אור היום. באשמורת ערב ר״ה באמירת הסליחות מפילים על פניהם לתחנון, אבל בתפלת שחרית אין אומרים תחנון, ואין אומרים למנצח (והמנהג אומרים אותו), אבל אומרים אל ארך אפים כמו ביום ב׳. ואין אומרים עננו ואין קורין ויחל. ואין תוקעין בער״ה. מכבסין ומסתפרין בער״ה כמו בשאר עי״ט, ויש שטובלים ג״כ לפרישות ואין צריך ברכה. ולובשין לבנים ובגדי י״ט. באחד בתשרי ר״ה השנה לשנים ולשמיטין וליובלות לנטיעה ולירקות, בו ביום נברא אדה״ר ונדון בו ויצא זכאי, בו ביום נולדו האבות, בו נפקדו האמהות, בו יצא יוסף מבית האסורים, בו בטלה עבודה מאבותינו במצרים. חלוק ר״ה משאר ימים טובים, שאם שכח להניח ערוב תבשילין ונזכר בראשון, אינו יכול להניחו ולהתנות כמו בשאר י״ט, לפי ששני הימים של ר״ה קדושה אחת הם וכיום אחד נחשבים ואינם משום ספק.

בערבית ר״ה נכנסים לבהכ״נ (בשבת מקבלין שבת) ומתחילים ברכו ומסדרים ק״ש כברכותיו ואומרים תקעו בחדש וגו׳ (ובשבת גם ושמרו) והש״ץ אומר ח״ק, ועומדים להתפלל תפלה ר״ה.

תפלת ערבית ושחרית ומנחה.

העומדים להתפלל בכריעה וכפיפת הראש צריכים לזקוף בסוף הברכות.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים׃ מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים׃ וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים׃ לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים׃ מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

זכרנו. מי כמוך. וכתוב. בספר חיים, לא נזכרו בגמרא, אלא הגאונים תקנום כמו שכתב הרא״ש בסוף פרק ראשון דברכות והטור בא״ח ס׳ תקפ״ב. גם הרמב״ם בהלכות תפלה סוף פרק ב׳ ובסדר תפלות בנוסח ברכות אמצעיות כתב שתוספות הללו תלויות במנהג המקומות, ונראה הוא שם הוספת הבקשה למודים בנוסח זכור רחמיך וכו׳ ובעל הלכות גדולות מביאה בנוסח זכור רחמיך וכבוש כעסך, והמביא בס׳ ע״ג ופ״א מביא הנוסח זכור רחמיך וכתוב לחיים, ומתוך שלשתם נלמד שבנוסח הקדמון היה „זכור רחמיך וכבוש כעסך וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך" וכן נמצאהו באמת בסדור רב עמרם ובמחזור רומא אך מורחבת עוד יותר ומחולקת לב׳ חלקים והאמצען ועל כולם וכה שם הלשון „זכור רחמיך וכבוש את כעסך וכלה דבר וחרב ורעב ומשחית ומגפה (ויצר הרע ושנאת חנם ועבודה זרה וחלול השם) וכל מחלה (וכל תקלה וכל קטטה וכל גזרה רעה) מעלינו ומעל כל בני בריתך, על כלם יתברך וכו׳ וכל החיים וכו׳ וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך" בא״י הטוב וכו׳ והאחרונים קצרו את הנוסחה והשמיטו ראשיתה והעמידוה על ה׳ תבות כנגד ה׳ חומשי תורה. והנה ד׳ בקשות אלה מעקרם ליום ר״ה תקנו אשר הוא יום הזכרון, וע״כ בכולם הל׳ זכירה (והאמת כן שמם זכרונות בממ׳ סופרים פ׳ י״ט הלכה ח׳), ובר״ה ספרי החיים וספרי מתים פתוחים לפני הקב״ה (ערכין דף י׳) וע״כ באחרונתן מבקשים על החיים. ומוסיפים זכרנו בברכת אבות בעבור כי נזכרו הל׳ למענך וע״כ סומכים אותו אל למען שמו באהבה כדי להסמיך לשון אל לשון, ומי כמוך מוסיפים בברכת גבורות כי גם בה הלשון מי כמוך, וכן אומרים וכתוב בברכת מודים סמוך אל כי לא כלו רחמיך והמרחם, ובספר חיים השלום מוסיפים בשים שלום, וככה בכולם הלשון נופל על הלשון. לחיים כתב הטור בא״ח ס׳ תקפ״ב הל׳ שמהר״ם מרוטנבורג היה אומר לחיים בשוא ולא לחיים בפתח, כי לחיים משמע לא חיים כדאית׳ בנדרים (דף י׳ ע״ב) לחולין כמו לא חולין עכ״ל, וכתוב עליו שם ר׳ אברהם מפראג בהגהה וז״ל ותמיהני, כי דברי אלהים חיים הם כל הכתוב לחיים בירושלם בפתח בישעיה בסמן ד׳, ג׳. גם על ראייתו יש לפקפק דהתם, גם נראה לומר לחיים בפתח לידיעה כמו מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים. ולדעת מהר״ם היה מקל ואומר אסור לקרות לאל הטונה אותי ביום צרתי (בראשית ל״ה, ג׳) עכ״ל גם יעב״ץ כתב וז״ל לחיים, מודע כדאי וכן בחיים, שכל כוונת בקשתנו היום על החיים הידועים המוחלטים בשם חיים הם חיי העוה״ב כענין הכתוב לחיים בירושלם עכ״ל. מלך חפץ בחיים, עפ״ה יחזקאל י״ח, כ״ג. ול״ב. ול״ג, י״א. והספרדים אומרים אל מלך חפץ וכו׳ והוא ע״פ סדור רב עמרם. אלהים חיים, המפרש אלהים של חיים מועט שא״כ

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ׃ מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר׃ מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה׃

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים׃ זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים׃ וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים׃

קדושה לש"ץ בחזרת התפלה.

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃

ש׳ נְקַדֵּשׁ אֶת־שִׁמְךָ בָּעוֹלָם כְּשֵׁם שֶׁמַּקְדִּישִׁים אוֹתוֹ בִּשְׁמֵי מָרוֹם כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר׃ ק״ו קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ׃

בתפלת שחרית.

ש׳ אָז בְּקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ ק״ו בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ש׳ מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ׃ מָתַי תִּמְלֹךְ בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן׃ תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ לְדוֹר וָדוֹר וּלְנֵצַח נְצָחִים׃ וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל־יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ׃

בתפלת מנחה.

ש׳ לְעֻמָּתָם בָּרוּךְ יֹאמֵרוּ׃ ק״ו בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ׃ ש׳ וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר׃

ק״ו יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃

ש׳ לְדוֹר וָדוֹר נַגִּיד גָּדְלֶךָ וּלְנֵצַח נְצָחִים קְדֻשָּׁתְךָ נַקְדִּישׁ וְשִׁבְחֲךָ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה׃

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים׃

היה לו לומר אלהי חיים, אבל חיים הוא תואר אל אלהים וכל"א „לעבענדער גאטט" וכמו קול אלהים חיים (דברים ה', כ"ו) דברי אלהים חיים (ירמיה כ"ג ל"ו) וטעמו כמו אל חי (יהושע ג' י') אלא בעבור כי אלהים ל' רבים בא ג"כ חיים בל' רבים ודוגמת אלהים קדושים (יהושע כ"ד, י"ט). ודע כי הספרדים מוסיפים עוד ואומרים אלהים חיים אל חי, וגם זה ע"פ ס' רב עמרם, אך רק כפל לשון הוא ובכר כתב הטור שיש י"א תבות בנוסחה, כנגד י"א תבות שבפסוק כל פשעיו אשר עשה, ובפסוק החפץ אחפץ (יחזקאל י"ח, כ"ב וכ"ג), וכן הוא בס' נגיד ומצוה.

אב הרחמים כן נוסחתנו וכן הוא ברמב"ם, וכן גרסת אבן ירחי והתניא. והנה אב הוא כסמך כמו אבי דוגמת אב המון (בראשית י"ז, ד'. ה'). ונוסח הספרדים אב הרחמן ע"פ ס' רב עמרם, ובנוסחא זו כ"ל שבי הרמבן במגואר כדף 50. ובעל ס' נגיד ומצוה מקיים שתי הנוסחאות וכתב שבתפלת המוספים ובנעילה גם במנחה של שבת יש לומר אב הרחמים, ובשאר תפלות האב הרחמן. לחיים ברחמים, ובסדור רב עמרם כהפוך הוא ברחמים לחיים. וכן אומרים הספרדים. והנה נשטבע זו ח' תבות כנגד ויזכור כי בשר המה (תהלים ע"ח, ל"ט) וכנגד כרחם אב על בנים (שם ק"ג, י"ג) שיש בהן ח' תבות.

ובכן תן פחדך וכו' כתב הרמב"ם נר"ה וני"כ מנהג פשוט הוא להוסיף בברכה שלישית ובכן תן פחדך וכו' וגם מביא כל הנוסחה. ובכר כתוב במס' סופרים פרק י"ט בשם שתיקנתה של ר"ה ויה"כ משונה משאר ימים טובים כך תפלתן משונה. וטעם ההוספה הזאת כתב הכל בו וז"ל ובכן שאומרים בקדושת השם שלשה כנגד מלכיות זכרונות ושופרות, שהראשון שהוא ובכן תן פחדך וכו' ענינו שממליכין אותו על הכל ויעשו כלם אגודה אחת לעשות רצונו, והשני שהוא ובכן תן כבוד לעמך הוא לבקש מלפניו זכרון לטוב, והשלישי שהוא ובכן צדיקים יראו וישמחו הוא מעין שופרות, כי כל הרשעה כעשן תכלה ותעביר ממשלת זדון מן הארץ. זה נוטה למה שאמרנו (בספרי פסוק וביום שמחתכם) ונמה בשופר של חירות, ומה שאמרו

וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשָּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

בה ותמלוך אתה ה' לבדך וכו' הוא לומר מעין חתימה סמוך לחתימה שאותם בה המלך הקדוש עכ"ל וכן פירש גם אבודרהם. והכוזרי במאמר ג' ס' מ"ד פירש סדר של ג' ובכן כנגד ג' המדרגות שבבני האדם, הא' כנגד כל האדם והשני כנגד ישראל שהם סגולת האדם, והשלישי כנגד הנביאים והחסידים שהם סגולת הסגולה. וכתב הטור ובכן תן פחדך יש בו מ"ד תבות וכן יש מן מליך על כל העולם עד בכל מלה כנגד מ"ד תבות שיש מן כה אמר ה' צבאות עוד אשר יבאו עמים וגו' עד ולחלות את פני ה' (זכריה ח', כ'); ותקנו לומר ובכן ל' המקרא ובכן אבוא אל המלך (אסתר ד', ט"ז), לפי שהוא עתה יום הדין ואנו כאין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. בכן עולה ע"ב רמז לשם של ע"ב, ושם של ד' מתגלגל בצירופו ע"ב עכ"ל והאגור כתב יש מפרשים ובכן שם הוא שהאותיות שלו עולות למנין אני והו, ולמנין אנא ה'. ואני והו מפורש בס' יצירה עכ"ל אך אבודרהם כתב שפירוש זה לא יתישב שהרי מזכיר אחרי ובכן ה' אלהינו, ועוד כי לא מצאנו שהשם נקרא בכן בשום מקום עכ"ל. ויש לדעת כי הספרדים מקדימים עוד לפני ובכן תן פחדך „לדור ודור המליכו לאל כי הוא לבדו מרום וקדוש ובכן יתקדש (וככ"י יתגדל) שמך ה' אלהינו על ישראל עמך". ותוספות זאת איננה ברמב"ם אלא לאשר לדור ודור לקוחה היא מנוסח רב עמרם שגורס כן בכל ש"ע במקום אתה קדוש של נוסחתנו וסופה ובכן יתקדש לקוחה היא מפיוט כי מקדישך שאומרים אחרי קדושת מוסף. על כל מעשיך, על כל מעשה בראשית שנאמר בו לשון עשיה. על כל מה שבראת, על כל מה שנאמר בו לשון בריאה, והם שמים וארץ תנינים ואדם. וישתחוו לפניך עש"ה תהלים פ"ו, ט'. אגדה אחת, חבור אחד כמו ש"ב ב', כ"ה. ונקוד אחת בפתח בכל ס"י וכן כתב מהרי"ל, והנה בעל ש"ת הגיה אֶחָת והבאים אחריו הלכו בעקבותיו, אבל האמת גרסת מהרי"ל כי בכל המקרא נקוד אַחַת בפתח ורק באתנח וס"פ וסגולתא הוא אֶחָת בעבור ההפסק והעדים נאמנים ושפה אחת (בראשית י"א, ו'). שפה אֶחָת (שם י"א, א') פעם אֶחָת (יהושע ו', י"ד) פעם אֶחָת (שם ו', י"א) אחת אל אֶחָת (שמות ל"ו, י'). ואל יטעון הטוען שימצא שנה אֶחָת (דברים כ"ד, ה') בעיר אֶחָת (ש"ב י"ב, א'. עמוס ד', ז') קורה אֶחָת (מ"ב ו', ב') אמה אֶחָת (יחזקאל מ', י"ב) לדלת אֶחָת (שם מ"א, כ"ד) והם בזקף ונדון כמותם גם אגדה אֶחָת בעבור שגם בו מקום לזקף, כי התשובה לזאת, שיש לו לטעם זקף שני מיני הפסקות אחת הפסקה קטנה ואחרת הפסקה גדולה ממנה שהיא קרובה להפסקת האתנח, וההפסקה הגדולה היא שתשנה הנקוד מפתח לקמץ כמו האתנח וכאשר ידע כל מבין בבא הטעמים, והנה כל שנמצא במקרא אחת בזקף הוא ממין הזקף בבא הפסק גדול, ולא כן פה בנוסחתנו שאין נתנת אחת הפסקה גדולה כל כך עד שישתנה מפניה הנקוד, וע"כ הנכון אַחַת. כמו כן בכל המדויקים כוי"ו ובכ"ל. שֶׁהַשָּׁלְטָן, הממשלה. ולמלה הזאת באה חלוף נקוד בסדורים, כי בסדור רפ"ה ובמחזור שאלוניק משנת ש"ד גם במחזור ויניציא משנת ש"ם נדפס שֶׁהַשִּׁלְטוֹן וכן הוא בכתב כ"י גם בסדורי הספרדים והאבודרהם וכן גורס גם מהרש"ם, אבל מהרי"ל אמר שֶׁהַשָּׁלְטָן, וכן הורה הלבוש וכתב שזהו פירושו הממשלה, אבל שהשלטון בחירק יהיה פירושו שם תואר כאלו אמר שהמושל לפניך ואין זה כוונת המאמר, והסכימו עמו בעל מ"מ וט"ז ומג"א ויעב"ץ, וכן נקוד בכ"י אחד גם בסדור רפ"ז וכן נקד ג"כ ר"ז הענא בסדורו. אך קם בעל וי"כ ושב להדפיס שֶׁהַשִּׁלְטוֹן בחירק ונסמכו על הכתוב ואין שלטון ביום המות (קהלת ח', ח') ורוו"ה כדרכו להלוך בעקבותיו הדפיס ככה גם הוא. אכן בעיון היטב בדבר יש לנו לתפוש ראש למהרי"ל שהורה אותנו הגרסה האמתית, כי כן באמת תבת שלטון הבאה ד' פעמים במקרא יש לה בג' מקומות הוראת שם תואר בלתי ספק והן בדניאל ג', ב'. וג'. ובקהלת ח', ד'. ובמקום הד' בקהלת ח', ח' ואין שלטון ביום המות גם שם אין מניעה להבינה כך כשם תואר ולפרש ואין מי שהוא שלטון ביום המות, תם הדעת נוטה לכן, כי כבר ידענו שהרבה תבות בקהלת לא נמצא דוגמתן כי אם בארמית (כמו"ש הרא"ב בפירוש עת זמן) והנה שלטון טעמו מושל בארמית וכן בתלמוד ובמדרשים כמו על מנת שאדבר עליך לשלטון (קדושין דף ס"ג) כיון שבא השלטון התחיל לחבטו במקל (מדרש קהלת דף ק"ג) לאחד שהיה לו דין לפני השלטון (ב"ר פ' ס"ג), וע"כ הדין נותן שגם בפסוק ואין שלטון ביום המות אינו יוצא מהבנתו הנכונה הזאת. ואף כשנניח שבמקום ההוא שלטון שם המקרה הוא, בכל זאת אין לנו להגות בו בעבור שלשון משתמע לתרי אפי הוא ואין לנו להשתמש בתפלתנו בלשון מסופק וקשה אלא בלשון צח וברורה ויותר בר"ה וי"כ אשר צריכים לדקדק בחומר שפתינו בכל יכלתנו. וע"כ בצדק אמר מהרי"ל שֶׁהַשָּׁלְטָן ולא שֶׁהַשִּׁלְטוֹן אשר בקל יטעה בו השומע ויבינהו בטעם מושל ושליט ויהי נראה ח"ו כעושה שתי רשויות. וכן גם בסליחה המתחלת אלקים אין כערכך יש לומר ולעד שָׁלְטָנְךָ מלכותך ובסוף יוצר ב' של ר"ה מלך שָׁלְטָנוֹ לעד. והעד הנאמן כי חז"ל לקחו תבת שלטון לתואר אבל לשם דבר אמרו שָׁלְטָן כמאמרו בב"ר סוף פ' פ"ה כל מלך ושלטון שלא היה לו שָׁלְטָן בארץ הוא אומר איני שוה כלום. והטוען אשר יטעון הלא התפלה נתקנה בל' עברי ושלטן לא נמצאנו אלא בארמית, נשיבנו כי יתכן אשר שלטן גם הוא משקל עברי ותפלס אפנה דרכו ארחו, ואף כשמשקלו ארמית אין נמנעים מלאמרו אחרי שנאמר גם בעל הנסים שָׁלְטָן בברכת ק"ש ויציב, ועוד דומים אחרים, והן משקל ארמית. עז בידך וכו' עש"ה תהלים פ"ט, י"ד.

ובכן תן כבוד יי לעמך תהלה ליראיך ותקוה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך שמחה לארצך וששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך במהרה בימינו:

ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלזו וחסידים ברנה יגילו ועולתה תקפץ פיה· וכל הרשעה כלה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ:

ותמלוך אתה יי לבדך על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קדשך· ככתוב בדברי קדשך ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

קדוש אתה ונורא שמך ואין אלוה מבלעדיך· ככתוב

ובכן תן כבוד, בנוסחא זו יש כ"ח תבות כמו שיש כ"ח תבות מן פסוק הנה ימים באים עד ה' צדקנו (ירמיה כ"ג, ה'). ותקוה לדורשיך, במחזור רומא ,,ותקוה טובה לדורשיך", וכן הדפיסו יעב"ץ ובעל ווי"ה ע"פ ס' נגיד ומצוה שכתב שיש לומר ככה כדי לפרש היטב שאלתו ותפלתו, אך אין כן בסדורי מנהג אשכנז. ופתחון פה, יחזקאל כ"ט, כ"א בל"א פרייע רעדע, פרייאוסה. וצמיחת קרן עפ"י שם ותהלים קל"ב י"ז. וירמיה ל"ג, ט"ו. ובכן צדיקים, בהגהה סדורים ואז צדיקים וכגרסת הרמב"ם והרוקח, אמנם אכן ידמי וכל בו ואבודרהם גורסים ובכן, וכן הוא בסדור רב עמרם וכן כתב בעל נגיד ומצוה. יראו וישמחו, ל' איוב כ"ב, י"ט. ועולתה, ל' עול ואון ותרגומו רוכלאָזיגקייט, והטעם שלא יהיו עוד רשעים עושי עול ליעות המשיח והוא ל' איוב ה', ט"ז. ובתהלים ק"ז, מ"ב כתוב עולה, והענין אחד. וכל הרשעה, בס' רב עמרם והרשעה, וכן אומרים הספרדים, ובסדור רפ"ה וקצת ס"א הגרסה כי כל הרשעה, וכתב הלבוש שהעיקר לומר וכל הרשעה ולא כי כל, בעבור שהוא מחובר עם הקודם והכל מאמר אחד המספר איך יהיה אז בזמן המשיח. הרשעה, מעשה הרשעות ושם מקרה הוא ([illegible]) כמו מלאכי ג', י"ט. כלה כעשן תכלה, בסדורי הספרדים כעשן תכלה וגם נראה כן עפ"י תהלים ל"ז, כ'. ובעל ש"ת בדה מלבו נוסחא חדשה כלה כעשן תכלה, אך בכל הסדורים נקוד כלה, ובדוקים וגם בכ"י כעשן בכ"ף ומהרי"ל כתב בהדיא שהנכון כעשן בכ"ף, וכן גם במהרש"א לאגדת יומא דף ס"ט ע"ב. ואם כן איננו עפ"י שבתהלים ל"ז, כ', אלא הלשון עפ"י ישעיה כ"ט, י"ט. וכ', שגם הנבואה על שמחת וגילת הצדיקים בכלות העריצים והלצים, וממדר האפלה הוא הסב הלשון כדי שלא לדבר כליון על הרשעים בעצמם אלא על הרשעות ואם הרשעות תכלה גם הרשעים יכלו וכמאמר ברוריה בברכות דף י'. תכלה הלמ"ד בסגול בכל הסדורים וכמשפט עתידי למד"י ה"א כמו תפשה (ויקרא י"ג, ז') תפנה (שם כ', ו') תראה (כ', י"ז) תרבה (דברים ז', כ"ב); ומה שנמצא בד הקמץ לא תכלה (מ"א י"ז, י"ד) בקמץ הוא יוצא מן הכלל וכמו שהעיר עליו רד"ק בפירושו ובמכלול דף קל"ד, ואין למדים מן הזרים אלא הולכים בדרך הכלל והוא בסגול תכלה דוגמת ושבט עברתו יכלה (משלי כ"ב, ח') וכן ותכל כל עבודת (שמות ל"ט, ל"ב) הוא המקובל מן תכלה ולא מן תכלה, וע"כ לא יפה עשה רוו"ה בסדורו להדפיסו בקמץ, וראה המאמר למעלה על וידידים העברת דף 85. ממשלת זדון, מבואר בברכת למלשינים, ומה שבקצת סדורים ,,התועבים בזדון" תקון שלא לצורך הוא. ותמלוך אתה ה' לבדך על וגו' הספרדים אומרים ע"פ ס' רב עמרם ותמלוך אתה הוא ה' אלהינו מהרה על וגו' והוא דרך תפלה, שיהי כן רצון השם למלוך מהרה. ונוסחתנו ספור הדבר היא ומחוברת למעלה ממנה, ר"ל שאז כי תעביר ממשלת של הזדון אז תמלוך לבדך, וראה בלבוש ס' תקפ"ב. ימלך, תהלים קמ"ו י'. קדוש אתה ונורא שמך, מוזכר בספרי פ' וזאת הברכה, אך לשמנה עשרה של חול, גם בפר"א סוף פ' ל"ה נמצא ,,והאל הקדוש נקדש בצדקה בא"י האל הקדוש", ונלמד מזה כי היו להם להקדמונים בברכה שלישית של שמנה עשרה נוסחאות שונות. ואין אלוה מבלעדיך, עפ"י ישעיה מ"ד, ו'. ככתוב, בהגהה סדורים וכ"י

וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ׃

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים׃ אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ׃ וְרָצִיתָ בָּנוּ׃ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת׃ וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ׃ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ׃ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ׃

באחל י"ט במוצאי שבת מוסיפים ותודיענו. אן מוצאי שבת ווירד ותודיענו הינגעסאטעט.

וַתּוֹדִיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים וְתוֹרוֹת אֱמֶת חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵּי שָׂשׂוֹן וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ וְחַגֵּי נְדָבָה׃ וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדֻשַּׁת שַׁבָּת וּכְבוֹד מוֹעֵד וַחֲגִיגַת הָרֶגֶל׃ וַתַּבְדֵּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה׃ בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ׃ הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ׃

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה׃ יוֹם זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם׃

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׃ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ׃ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ׃ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ׃ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית

כגרסה וַיִּגְבַּהּ, אבל גם בסדורי ספרדים בכתוב וכן גס' ת עמדם וגרמב"ם. ויגבה, ישעיה ה', ט"ז. נִקְדַּשׁ הדל"ת פתוחה במקרא ויכילה דפום רפ"ג ותאזיליה דפוס רל"ז וס"ע אחרים וכן במקרא כ"י והוא הנכון, כי וְנִקְדַּשׁ בבגדי בשמות כ"ט, מ"ג הוא בקמץ ובמסר עליו בכ"י „לית קמץ", וא"כ זה של ישעיה הוא נִקְדַּשׁ בפתח, גם במכלול דף ס"א לא נזכר בכלל הקמוצים אלא בהפסק רק ונקדש בכבודי, אבל נקדש בצדקה לא הזכיר. המלך הקדוש, ברכות י"ב, ע"ב. ואומרים ככה בעי"ת, לפי שבימים הללו מראה הקב"ה מלכותו לשפוט את העולם, ופירוש שניהם, שהם קריאה להשם (vocativi) אתה המלך, אתה הקדוש, דוגמת אלהי המלך (תהלים קמ"ה), האל ישועתנו.

וחגיגת הרגל, אע"פ שאין ענין לנוסחה הזאת לר"ה, כי ר"ה איננו מזמני הרגל, מ"מ אין משנים סדר תקון התפלה דוגמת שאומרים ג"כ בהבדלת י"ט שחל באמצע השבוע בין יום השביעי לששת ימי המעשה (חולין כ"ו, כ'. וס"ז סמן תקצ"ט); וכתב הגאון רב שר שלום (הביאו הערוך בערך ראש) שאומרים כן גם ותתן לנו מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, אף שאין נוהגים כך.

יום תרועה, ובשבת יום זכרון תרועה, כמו שמפורש בפסקתא דר"ה, כתוב אחד אומר יום תרועה (במדבר כ"ט, א') וכתוב אחד אומר זכרון תרועה (ויקרא כ"ג, כ"ד), הא כיצד, כאן בחול כאן בשבת. ובמסכת סופרים פרק י"ט הלכה ח' אם חל ר"ה להיות בשבת אינו אומר יום תרועה אלא זכרון תרועה, לפי שאין תקיעת שופר דוחה את השבת בגבולין משום גזירה.

ישראל לפניך· לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום הזכרון הזה· זכרנו יי אלהינו בו לטובה· ופקדנו בו לברכה· והושיענו בו לחיים· ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו· כי אליך עינינו· כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אלהינו ואלהי אבותינו· מלוך על כל העולם כלו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך· וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו יי אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה:

לשבת אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך· שבענו מטובך ושמחנו בישועתך· (לשבת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך·) וטהר לבנו לעבדך באמת· כי אתה אלהים אמת ודברך אמת וקים לעד· ברוך אתה יי· מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזכרון:

מלוך על כל העולם כלו, כן נכון מסדורינו והוא גרסת הרמב"ם והרוקח והטור והתניא ואבודרהם. ובסדור רש"י חסר מלת כל וכן בסדור שערי תפלה, גם הלבוש כתב שאין צריך לומר כל בעבור שאמר אח"כ כלו. אמנם אין לנו אלא גרסת הקדמונים וביותר שהם כנגד העמידו מספר תבות תפלה זו על מ"ד תבות וכמו שהעתקתי למעלה בראש ובכן תן פחדך, ועוד שנמצא כפל לשון זה של כל גם במקרא כמו במדבר ט"ז, ג'. ישעיה י"ד, י"ח. ירמיה ל', ט"ז. יחזקאל י"א, ט"ו. וכ', מ'. והוא לחזק הענין ככתוב במכלול דף ס"ז. כל פעול, כל יצור, כן הוא בסדורי ספרדים, וכן בסדור ווי"ל, שניהם בינוני פעולים, וכבר השיג הרוו"ה בלחות שער השמות (דף ל"ט) על האומרים יציר בשב"א כי טועים הם, וצריך לומר יצור בקמץ, וכמו יצור נאמר גם פעיל שניהם במשקל זה, וכן גרסת הרמב"ם וכן כתב יעב"ץ. ויאמר, בכמה כ"י ויאמרו בל' רבים וכן גורס הכל בו, אמנם ברמב"ם וטור ואבודרהם כנוסחתנו. וטהר לבנו, בשאר תפלות שבת וי"ט עוקדם. וטהר לבנו לוהנחילנו כ' וכו', אבל בר"ה וי"כ מקדימים והנחילנו וכו' לוטהר לבנו, והטעם כדי לסמוך בר"ה הבקשות של אמת זו על זו, וכי"ב אומרים אחרי וטהר לבנו כי אתה סלחן וכו' שהסליחה היא אגד על ידה יטהר לבנו. כי אתה אלהים אמת, לא נמצא בכ"י גם אבודרהם אינו מביאו גם בס' רב עמרם איננו, אבל בטור ישנו. ויש להפסיק בין אלהים לאמת לא לבד שלא יבלעו האותיות אלא גם בעבור שפירושו אתה אלהים אתה הוא אמת „רות, גאטט, בינם וואהרהייט!" וכמו שגם בירמיה י', י' מוטעם אלהים בטעם המפסיק, ואין להבינו „אתה הוא אלהים של אמת" שא"כ היה לו לומר אלהי אמת כמו דה"ב ט"ו, ג'. ודברך אמת, בנ' כ"י גם בסדור רש"י גם בסדורי הספרדים הנוסחא ודברך מלכנו אמת, וכן גורס אבן ירחי, אבל גרסת רב עמרם והרמב"ם והטור והתניא והכל בו ואבודרהם היא כנוסחתנו וכן בסדור רש"ג. וכתב אבודרהם הטעם שתקנו לומר בחתימה ודברך אמת וקים לעד בתפלה ובקדוש היום, מפני שאומר במדרש תהלים לעולם ה' דברך נצב בשמים לדור ודור אמונתך, וכתיב בתריה למשפטיך עמדו היום (מזמור קי"ט), אמר דוד לפני הקב"ה דברך שאמרת לאדם הראשון לדון ולזכות ביום זה בניו, ולכך תקנו לומר שיקיים דברו (והתניא מביא זה הפירוש בשם רש"י). והכל בו מביא עוד טעם אחר, לפי שאומרים למעלה מזה מלוך על כל העולם וכו' לזה אומרים ודברך אמת וכו' פירוש, אתה הבטחתנו בכמה מקומות בענין הגאולה שתהיה לך לבדך המלוכה ולכך אנו מבקשים שתאמת דברך כי דברך אמת וקים לעד.

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ. וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך, כן גרסת הטור וכן מביא שם בשם הר"ם מרוטנבורג. גם אבן ירחי גורס וכתוב לחיים טובים וכן בס' מגיד ומצוה וכן בכ"י גם בסדורי הספרדים, אבל בהגהת מנהגי רא"ם מביא בשם הרוקח שלא יהיו בו רק ה' תבות, ומהרי"ל גם מהר"ש היו מוחקים תבת טובים (וכן הוא בסדור רפ"ז) ויהיו ה' תבות כנגד תבות הכתוב [illegible] (שמות ל"ג, כ"ג) אמנם אחר הכוונה לפסוק ההוא עם וכתוב קשה להולמו, ורק מותרים הם זה לזה. ואחרים אומרים כי ה' תבות כנגד ה' חומשי תורה וכנגד ה' דורות מיצחק עד משה. ובסדורים אחרים מוחקים תבת כל וכן מנהג ק"ק ווירמשא. והנכון שלא לדלג כלל מן הנוסחא משום כוונות שאין להן יסוד אלא בסוד וכמו שהעיד על זאת הלבוש בסימן תקפ"ב.

בשחרית אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

בערבית ובמנחה אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אין הש"ץ חוזר התפלה בערבית, אלא אומר קדיש תתקבל אחר שהשלימו הקהל את תפלתם (ובשבת אומרים תחלה ויכלו מגן אבות ואומרים בו המלך הקדוש וחותמים בשל שבת לבד, וברוב הקהלות אין אומרים במה מדליקין אבל בק"ק פפ"ד אומרים אותו). והש"ץ מקדש בבהכ"נ ואומר שהחיינו. עלינו, יגדל, ומברכים זה לזה לשנה טובה ונפטרים לבתיהם לשלום.

בספר חיים, בסדורי ספרדים מודפסת בנוסחא. עושה השלום החתימה הזאת איננה לבני ספרד אלא חותמים הם בכל השנה המברך את עמו ישראל בשלום, ועליהם סמך בעל של"ה בסדורו להשיג על חתימת האשכנזים ולומר עליה טעות. אך בחנם השיג, כי גם חתימת עושה השלום לר"ה ויו"כ יען כוונן היא וכבר נזכרה בפיוט אהללך בקול רם, גם החוקה מבואה, ולפי האמת היא היא החתימה העקרית בעדות כל המובא במחזור שים שלום למעלה דף 103. וזהו מהרי"ל הלכות ר"ה ומטה משה ס' תשנ"ח. יתקוד עשה בכרי במשפט כל עושה הסמוך, כמו עשה המלאכה (דה"א כ"ג, כ"ד. נחמיה ב', ט"ז. וי"א, י"ב).

קודם שיושבים סעה"כ בלילה הראשון נוהגים לומר איש לחברו:

ליחיד לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵב: ולרבים לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבוּ:

לנקבה לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבִי: ולרבות לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתַבְנָה:

סדר קדוש לראש השנה.

מקדשין כנה"ב, וכנית על השולחן ואומרים זמן בשני הלילות. (ובשבת אומרים בתחלה יום הששי ויכלו וכו'.)

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּחַר־בָּנוּ מִכָּל עָם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יום השבת הזה ואת יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה יוֹם זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם: כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל־הָעַמִּים. וּדְבָרְךָ אֱמֶת וְקַיָּם לָעַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת ויִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה. אין מוצאי שבת זאגט מאן אויך דיעזעז.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל בֵּין אוֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קְדֻשַּׁת שַׁבָּת לִקְדֻשַּׁת יוֹם טוֹב הִבְדַּלְתָּ וְאֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדַּשְׁתָּ. הִבְדַּלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּקְדֻשָּׁתֶךָ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

ואומרים שהחיינו בשני הלילות. מאן זאגט ביידע נאכטע שהחיינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ובוצעין על לחם משנה ומברכין המוציא ואוכלין פרוסת הבציעה. ואח"כ לוקחים תפוח מתוק ואוכלים אותו בדבש ומברכים:

נאך דעם מוציא איסט מאן איין שטיקלען פאן איינעם זיסען אפפעל אין האניג איינגעטונקט נאכדעם מאן פאלגענדע ברכה געשפראכען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

ואוכלים אותו ואח"כ אומרים. דאן זאגט מאן פאלגענדעז:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּחַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה:

מצוה לאכול ולשתות ולשמוח ביום הקדוש הזה כמו בשאר י"ט ומועדי ה' וביותר כי הוא הראש והראשון שבשנה, ואמרו חז"ל סימנא מילתא הוא (הוריות י"ב) ע"כ יש לאכול מאכלים טובים ומתוקים ויחזק הסימן לטוב ע"י דיבור פה שהשנה הבאה בלי ספק, וכמו שאמרו חז"ל אזל החלומות שהולכין אחר הפה (ברכות נ"ה). וכללו של דבר שיאכל משמנים וישתה ממתקים וכמו שמלאכו בנחמי' (ח' י') שאמר לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. ויבטח בה' ית' שיזמן לו פרנסתו בכבוד.

סדר אבינו מלכנו·

בשחרית ר"ה מעכימים לבהכ"נ ומסדרים הנרכות ופ' קרבנות (ואין אומרים וכרלאי מדציכם) ואומרים פסוקי דזמרה עם נרכותיהם וקורין ק"ש נברכותיה ויזהרו לגמרן עם הנץ החמה כדאי וגלא לאחר זמן התפלה. ומתפללים תפלת שבע כלחש כמו בערבית והש"ץ חוזר התפלה, וככר נהגו להוסיף בה פיוטים כל מקום לפי מנהגו, והכהנים עולים לדוכן והש"ץ גומר התפלה ואומרים אבינו מלכנו, ובשבת אין אומרים אותו.

פותחים הארון. אַם שבת ווירד אבינו מלכנו ניכט געזאגט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָטָאנוּ לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חַדֵּשׁ עָלֵינוּ שָׁנָה טוֹבָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּטֵּל מַחְשְׁבוֹת שׂוֹנְאֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָפֵר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה כָּל־צַר וּמַשְׂטִין מֵעָלֵינוּ:

(*אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְתוֹם פִּיּוֹת מַשְׂטִינֵנוּ וּמְקַטְרְגֵינוּ:)

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כַּלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ:

**) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְנַע מַגֵּפָה מִנַּחֲלָתֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ סְלַח וּמְחַל לְכָל־עֲוֹנוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קְרַע רֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מְחוֹק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים כָּל־שִׁטְרֵי חוֹבוֹתֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זְכוֹר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים: אין נעילה ווירד שטאטט כתבנו דיאזער חָתְמֵנוּ געזאגט.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר זְכֻיּוֹת:

---

*) נאך מנהג פולין ווערדען אויך דיא קליינער געדרוקטען א"ס געזאגט.

**) נאך מנהג פולין ווערדען דיא א"ם אלזו תיער אז ביז א"ם תהי השעה אין פאלגענדער ארדנונג געזאגט: א"ם מנע ... סלח ומחל ... מחה והעבר ... מחק ברחמיך .. החזירנו ... שלח רפואה ... קרע ... זכרנו ... כתבנו בס' חיים ... כתבנו בס' גאולה ... כתבנו בס' פרנסה ... כתבנו בס' זכיות ... כתבנו בס' סליחה ... הצמח ... הרם ... הרם ... מלא ידינו .. מלא אסמינו .. שמע ... קבל ... פתח .. נא אל ... זכור כי עפר ... תהי השעה ... ת"נ ת"ו.

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ כָּתְבֵנוּ בְּסֵפֶר סְלִיחָה וּמְחִילָה:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הַצְמַח לָנוּ יְשׁוּעָה בְּקָרוֹב:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ הָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחֶךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ מַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ שְׁמַע קוֹלֵנוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ פְּתַח שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם לִתְפִלָּתֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נָא אַל־תְּשִׁיבֵנוּ רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ תְּהֵא הַשָּׁעָה הַזֹּאת שְׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ:

(אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חֲמוֹל עָלֵינוּ וְעַל־עוֹלָלֵינוּ וְטַפֵּנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל־שֵׁם קָדְשֶׁךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל־יִחוּדֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל־קִדּוּשׁ שְׁמֶךָ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ נְקוֹם (לְעֵינֵינוּ) נִקְמַת דַּם־עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם־לֹא לְמַעֲנֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:

אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ חָנֵּנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וָחֶסֶד וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

ואח״כ אומר הש״ץ קדיש שלם, ומוציאין ב׳ ס״ת (ובשעת פתיחת ארון הקודש אומרים י״ג מדות ורבון המיוחד למעלה אצל קה״ת לשבת דף 223) וקורין בס״ת הראשון בפ׳ וירא מן וה׳ פקד את שרה עד ימים רבים, ומתחלק לחמשה גברי (ואם הוא שבת מתחלק לשבעה גברי), ובס״ת השני קורין למפטיר בפ׳ פינחס ובחדש השביעי עד אשה לה׳, ומפטירין בה״ש ספר שמואל ויהי איש אחד עד וירם קרן משיחו. ואחר ההפטרה תוקעין בשופר (ובשבת אין תוקעין אלא אומרים יקום פרקן), ואח״כ אומרים אשרי, יהללו וגו׳ ומחזירין ס״ת להיכל. אם יש מילה בר״ה מלין קודם תקיעת שופר, ובשבת מלין אחר אשרי.

חייב כל אדם מישראל לשמוע קול שופר בר"ה, וחייב לשמוע כל השלשים קולות. סדר הקולות הוא, ג' פעמים תקיעה שברים תרועה תקיעה, וג' פעמים תקיעה שברים תקיעה, וג' פעמים תקיעה תרועה תקיעה, וראשי תבות ג' הסדרים תשר"ת תש"ת תר"ת, סך כולם שלשים קולות, וסמן לדבר יום תרועה יהיה לכם, יהי"ה בגימטר' שלשים. קול התקיעה הוא קול פשוט בלתי מופסק גמוך בתחלתו וגבוה בסופו, והשברים הוא קול משובר מג' תקיעות קטנות רצופות כמשך אחד, והתרועה קולה מחובר לפחות מתשע קולות טבות וקטנות מאד סמוכות זו אחר זו כנשימה אחת עד שדומה קול התרועה לקול הרעם. יש אומרים כי שברים ותרועה של סדר תשר"ת צריך לעשות שתיהן יחדו בנשימה אחת, וי"א שאינו צריך וכן המנהג במדינותינו, אך אין להפסיק כל כך בין שברים לתרועה. התקיעה האחרונה של סדר תר"ת יאריך בה הרבה לסמן סיום הקולות, וזהו שנקראה תקיעה גדולה. תקיעת שופר צריכה כוונת השומע וכוונת המשמיע, לפיכך התוקע והשומע כל אחד צריך לכוין לקיים מצות עשה של תקיעת שופר ויוציא בשפתיו ויאמר הרי אני מוכן לקיים המצוה שצונו בוראנו לתקוע בשופר (השומע יאמר לשמוע קול שופר) היום הזה כמו שכתוב בתורה יום תרועה יהיה לכם, ויכוין עוד התוקע להוציא את כל מי ששומע תקיעתו. התוקע צריך לעמוד, וכן כל העם צריכים לעמוד בשעת התקיעה. והמנהג שהתוקע בבהכ"נ יעמוד על הבימה שקורין שם בתורה. ויזהר שלא ישען על שום דבר בעת תקעו. וטוב שיניח השופר בצד ימינו של פיו, ואם אי אפשר לו בכך מותר לו לשומו בשמאל. ויהפוך פה השופר של צד הכפוף למעלה. יכסה השופר בשעת הברכה וכן בין כל סדר וסדר מהתקיעות. אחד התוקע ואחד השומע לא ישיחו בין הברכה עד סוף התקיעות שבסדר תפלת מוסף, מיהו דברים מענין התקיעות והתפלות לא נחשבו הפסק. צריך שאיש אחר יקריא לפני התוקע מלה במלה כל סדר התקיעות ואפילו תקיעה הראשונה, כדי שלא יטעה התוקע. ולא יתחיל לתקוע עד שהקריא לו המקריא. ואחר שסיים התוקע סדר תשר"ת יקרא המקריא שב, ויישב התוקע מעט, וכן אחר סדר תש"ת ואחר סדר תר"ת, וזהו שנקראו תקיעות האלה תקיעות דמיושב, ואותן התקיעות שתוקעין בתוך תפלת מוסף נקראו תקיעות דמעומד. התחיל אחד לתקוע ולא יוכל להשלים, או שברך הברכה ולא יוכל לתקוע כלל, ישלים אחר ממקום שפסק הראשון ואין צריך לברך עוד הפעם ואפילו ב' או ג' זה אחר זה די להם בברכה שברך הראשון, ובלבד שהתוקעים הבאים היו בבהכ"נ בשעת ברכת הראשון. אבן אם לא שמעו את ברכת הראשון צריכים לברך עוד הפעם בפני עצמם ולא בקול רם.

התוקע קודם שיתקע מברך בנגון ובקול רם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר:

ביום הראשון מברך גם שהחיינו, ואם יום ראשון בשבת שאין תוקעים, מברך שהחיינו ביום שני.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ויקרא המקריא את התקיעות אחת לאחת והתוקע יתקע.

תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה
תקיעה שברים תרועה תקיעה שב·

תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה
תקיעה שברים תקיעה שב·

תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה
תקיעה תרועה תקיעה גדולה: שב·

אחר התקיעות אומרים אשרי העם יודעי תרועה יי באור פניך יהלכון: ואומרים אשרי, יהללו וגו', ומכניסין ס"ת להיכל והש"ץ אומר ח"ק ועומדים להתפלל תפלת מוסף.

לשמוע קול שופר, הרמב"ם הלכות שופר פרק ג' הלכה י'. וזה לשון אבודרהם, כתב רבינו האיי הלכה רווחת בישראל לברך לשמוע קול שופר, ולא תזוז מינה, וכן כתב בה"ג והכי איתא בירושלמי (בהרא"ש למס' ר"ה דף ל"ג ע"ב גורס בקול שופר, אבל המרדכי לפסחים סמן תשמ"ח גורס קול שופר וכן הוא בארחות חיים ובכל בו) ואין לומר בקול שופר בבי"ת, שהבי"ת אינה נופלת אלא על ל' קבלה כמו שנאמר והיה אם שמוע תשמעו בקולי ומתרגמינן אם קבלא תקבלון (שמות י"ט, ה') עכ"ל והכתוב לעד כי העקר קול ולא בקול כי כן נמצא תשמעה קול שופר (ירמיה ד', כ"א) וראה בפירוש הראב"ע לשמות ג', י"ח. ואומרים לשמוע קול שופר ואין אומרים לתקוע בשופר (כמו שגורס שאלתות דר' אחאי ס' קע"א) ולא על תקיעת שופר (כמו שטעות הרא"ש בשם רבינו תם), בעבור שעקר המצוה בשמיעה (המנהיג וטור).

ביחיד לא יתפלל אדם תפלת מוסף עד אחר שלש שעות על היום.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטוֹן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ· וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ· כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ· וְרָצִיתָ בָּנוּ· וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה ואת יום הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה· יוֹם זכרון תְּרוּעָה באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן· שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ· וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם· וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם

וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסְפֵי יוֹם השבת הזה וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת. וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ

וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר. וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם: מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ:

בק"ק פפד"מ וסביבותיה אומרים. וְשָׂעִיר לְכַפֵּר. מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְשָׂעִיר לְחַטָּאת וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לַאֲדוֹן הַכֹּל. לָתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת. וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. שֶׁלֹּא שָׂם

ואת מוספי יום, אומרים מוספי בל' רבים כדי לכלול גם מוסף ראש חדש (א"ח ס' תקצ"א). ובחדש השביעי, במדבר כ"ט, א'. וכתוב בהגהת מנהגי רא"ש ז"ל מצאתי בספר ישן, בשבת אומר במקום ובחדש השביעי פסוק אחר האמור בפ' אמור דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש וכו' עד אשה לה' (ויקרא כ"ג, כ"ד וכ"ה) ואומר ונאמר ועשיתם עולה לריח ניחוח וכו' עד תמימים כמו שכתוב בפ' פינחס, ומסתברא כך לפי שיש בפסוק שנאמר זכרון תרועה ולא יום תרועה עכ"ל ושני שעירים לכפר וכו' נוסחאות מתחלפות יש כאן בסדורים, והנוסחא ויין כנסכו ושעיר לכפר, מלבד עולת החדש ומנחתה ושעיר וכו' שאומרים בק"ק פפד"מ היא נוסחת הרוקח ומהרי"ל וראה ג"כ ביוסף אומץ ס' תתקע"א.

עלינו לשבח, מוסף של ר"ה יש לה ט' ברכות, משונה מכל שאר מוספי השנה שאין להם אלא ז' ברכות, והוא בעבור שמוסיפים במוסף ר"ה שלש הוספות אשר שמן מלכיות זכרונות ושופרות, וכללה הראשונה שהיא מלכיות בתוך הברכה הרביעית של קדושת היום, והזכרונות והשופרות הן כל אחת ברכה בפני עצמה וכדאיתא בר"ה דף ל"ב. ושלש ההוספות האלה שמותן על שם תוכנן כי בראשונה מודים אנחנו שהקב"ה הוא ברא את הכל ומלכותו על הכל, והשניה נודה שהוא יזכור את כל מעשי בני אדם וישלם להם כמפעלם, והשלישית היא מדברת מקול השופר אשר נשמע לראשונה במתן תורה וישמע לאחרונה בקבוץ

חֶלְקֵנוּ כָּהֶם וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל־הֲמוֹנָם׃ וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׃ שֶׁהוּא נוֹטֶה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ׃ וּמוֹשַׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּשְׁכִינַת עֻזּוֹ בְּגָבְהֵי מְרוֹמִים׃ הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד׃ אֱמֶת מַלְכֵּנוּ׃ אֶפֶס זוּלָתוֹ׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתוֹ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־לְבָבֶךָ כִּי יְהוָֹה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת׃ אֵין עוֹד׃

עַל־כֵּן נְקַוֶּה לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִרְאוֹת מְהֵרָה בְּתִפְאֶרֶת עֻזֶּךָ לְהַעֲבִיר גִּלּוּלִים מִן־הָאָרֶץ וְהָאֱלִילִים כָּרוֹת יִכָּרֵתוּן׃ לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי וְכָל־בְּנֵי בָשָׂר יִקְרְאוּ בִשְׁמֶךָ׃ לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל־רִשְׁעֵי אָרֶץ׃ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן׃ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וְיִפֹּלוּ׃ וְלִכְבוֹד שִׁמְךָ יְקָר יִתֵּנוּ׃ וִיקַבְּלוּ כֻלָּם אֶת־עֹל מַלְכוּתֶךָ׃ וְתִמְלוֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד׃ כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד׃ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃ יְהוָֹה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד׃ וְנֶאֱמַר׃ לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָֹה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃ וְנֶאֱמַר׃ וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ

גליות (ורחה ג"כ. בס' עקרים מחמר ח' פרק ד'). וחמרו בספרי בפסוק וביום שמחתכם, חני ה' חלהיכם למה נחמר, לפי שהוח חומר דבר חל בני ישרחל לחמר בחדש השביעי (ויקרח כ"ג, כ"ד. ודרשו ממנו זכרונות ושופרות בר"ה דף ל"ב) חבל מלכיות לח שמענו, תלמוד לומר ה' חלהיו עמו ותרועת מלך בו (במדבר כ"ג, כ"ח) זה שופרות ומלכיות; ר' נתן חומר חינו לריך, שהרי כבר נחמר ותקעתם בחלולרות הרי שופרות, והיו לכם לזכרון הרי זכרונות, חני ה' חלהיכם זה מלכיות, חם כן מה רחו חכמים לומר מלכיות תחלה וחח"כ זכרונות ושופרות, חלח, המליכהו עליך תחלה וחח"כ בקש מלפניו רחמים כדי שיזכור לך, וכמה, בשופר של חירות וחין שופר חלח חירות של' והיה ביום ההוח יתקע בשופר גדול עכ"ל ונקרח סדר זה של תפלת מלכיות זכרונות ושופרות בפי חז"ל בשם כלל תקיעתא דבי רב (ירושלמי ר"ה פרק ח' הלכה ה', וירושלמי ע"ז פרק ח' הלכה ב', ויקרח רבה פ' כ"ט, ותנחומח פרש' החזינו) בעבור כי נתיסד ונקבע בנוסחתו בבית מדרשו של רב, והשם תקיעתח ע"ש שתוקעים חחר כל סדר. וחופן תקונם הוח שמתחיל כל סדר משלש הסדרים בנוסח תפלה נחה לענינו, וחחר התפלה יבחו עשרה פסוקים, ג' מתורה ג' מתהלים וג' מנביחים ושוב חחד מתורה, חשר נמלח בכל חחד מהפסוקים הלשון מלך לסדר של מלכיות והל' זכר לזכרונות ול' שופר לשופרות, וחח"כ נשלם כל סדר בבקשה ובחתימת ברכה. וחמרו בר"ה דף ל"ב כי י' פסוקים הללו כנגד מה שנמלח במזמור ק"נ י' פעמים הללוהו, וכנגד י' הדברות וי' מחמרות שבהן נברח העולם. ומה שמקדימים בתפלות החלה פסוקי תהלים לפסוקי נביחים להפך מסדר המקרח שהוח תורה נביחים וכתובים, הוח מפני שדוד קדם לנביחים, ועוד שהקדמת ספרי נביחים לכתובים הוח רק לענין קדושתן שתמורה קדושת נביחים מהכתובים לפי שהנביחים נחמרו בנבוחה והכתובים ברוח הקדש, חבל לענין קדימת הזמן הכתובים היו קודם. וכן חיתח במס' סופרים פ' י"ח הלכה ג' בכל מקדימין דברי קדושה (ר"ל כתובים) לדברי קבלה (ר"ל נביחים). וחמרו בברכות דף כ"ט הני תשע (ברכות במוסף) דר"ה כנגד מי, חמר רבי ילחק דמן קרטיגנין (כחרטחגח) כנגד תשעה חזכרות שחמרה חנה בתפלתה (ש"ח ב', ח') דחמר מר (בר"ה דף י' ע"ב) בר"ה נפקדה שרה רחל וחנה עכ"ל. — עלינו לשבח הוח תחלת סדר של מלכיות, ובחורו רחה למעלה דף 131. ככתוב בתורתך ה' ימלך, פה תחלת י' הפסוקים למלכיות. לא הבים, במדבר כ"ג, כ"ח, וכבר העתקתי בסמוך מחמר הספרי שדורש פסוק זה על מלכיות גם על שופרות וזהו מפסת תבת תרועה ודחה בגמר' ר"ה ל"ב ע"ב ובהרח"ש שם. ויהי בישרון, דברים ל"ג, ה'.

בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ובדברי קדשך כתוב לאמר, כי ליי המלוכה ומשל בגוים: ונאמר, יי מלך גאות לבש, לבש יי עז התאזר אף תכון תבל בל תמוט: ונאמר, שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: מי זה מלך הכבוד. יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה: שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד. יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר, כה אמר יי מלך ישראל וגאלו יי צבאות אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים: ונאמר, ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה ליי המלוכה: ונאמר, והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד: ובתורתך כתוב לאמר, שמע ישראל יי אלהינו יי אחד:

אלהינו ואלהי אבותינו. מלוך על כל העולם כלו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך. וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו יי אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה: לשבת אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך, שבענו מטובך ושמחנו בישועתך, (לשבת והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וטהר לבנו לעבדך באמת. כי אתה אלהים אמת ודברך אמת וקים לעד. ברוך אתה יי, מלך על כל הארץ מקדש השבת וישראל ויום הזכרון:

ובדברי קדשך כתוב לאמר, מה שאין אומרים ועל ידי עבדיך הקדושים כתוב, כמו שאומרים בפסוקי הנביאים ועל ידי עבדיך הנביאים, הטעם כי פסוקי הנביאים נאמרו בשליחות הנביאים לאמרם לישראל, אבל של כתובים לא נאמרו בשליחות אלא נכתבו ברוח הקדש לכן אומרים בהם ובדברי קדשך כתוב. כי לה', תהלים כ"ב, כ"ט. ותכת ומשל ח"ו ע"פ המסרת הנכונה. ה' מלך, שם צ"ג, א'. שאו שערים, כ"ד, ז'. כה אמר ה' מלך, ישעיה מ"ד, ו'. ועלו מושעים, סוף עובדיה. והיה ה', זכריה י"ד, ט'. שמע, דברים ו', ד'. והנה במלכיות אומרים פסוק העשירי של תורה מיד אחרי שאר הפסוקים, ולא כן בזכרונות ובשופרות, שם אומרים פסוק העשירי בתוך בקשת אלהינו ואלהי אבותינו סמוך לחתימת הברכה, והטעם שאין עושים כן במלכיות, מפני שמלכיות אין לה חתימת ברכה בפני עצמה אלא נכללה בתוך קדושת היום והחתימה היא מקדושת היום, ולכן הוצרכנו לומר פסוק האחרון של תורה מיד אחרי שאר הפסוקים ולחתום בו את סדר מלכיות.

אַתָּה זוֹכֵר מַעֲשֵׂה עוֹלָם וּפוֹקֵד כָּל־יְצוּרֵי קֶדֶם· לְפָנֶיךָ נִגְלוּ כָּל־תַּעֲלֻמוֹת וַהֲמוֹן נִסְתָּרוֹת שֶׁמִּבְּרֵאשִׁית· כִּי אֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ· וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ: אַתָּה זוֹכֵר אֶת־כָּל הַמִּפְעָל· וְגַם כָּל־הַיְצוּר לֹא נִכְחָד מִמֶּךָּ· הַכֹּל גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ· צוֹפֶה וּמַבִּיט עַד־סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת· כִּי תָבִיא חֹק זִכָּרוֹן לְהִפָּקֵד כָּל־רוּחַ וָנֶפֶשׁ· לְהִזָּכֵר מַעֲשִׂים רַבִּים וַהֲמוֹן בְּרִיּוֹת לְאֵין תַּכְלִית· מֵרֵאשִׁית כָּזֹאת הוֹדַעְתָּ· וּמִלְּפָנִים אוֹתָהּ גִּלִּיתָ· זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ זִכָּרוֹן לְיוֹם רִאשׁוֹן· כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: וְעַל הַמְּדִינוֹת בּוֹ יֵאָמֵר אֵיזוֹ לַחֶרֶב· וְאֵיזוֹ לַשָּׁלוֹם· אֵיזוֹ לָרָעָב· וְאֵיזוֹ לַשָּׂבַע· וּבְרִיּוֹת בּוֹ יִפָּקֵדוּ· לְהַזְכִּירָם לַחַיִּים וְלַמָּוֶת: מִי לֹא נִפְקַד כְּהַיּוֹם הַזֶּה· כִּי זֵכֶר כָּל־הַיְצוּר לְפָנֶיךָ בָּא· מַעֲשֵׂה אִישׁ וּפְקֻדָּתוֹ·

כל תעלומות עפ"ה תהלים מ"ד, כ"ב. והמון נסתרות, רבוי הנסתרות, כל' המון גוים (בראשית י"ז, ד') המון הגשם (מ"א י"ח, מ"א). שמבראשית, מיום בריאת העולם ועד עתה, וראה בדף 58. כי אין שכחה, כן בכל ס"י גם בכי"י גם בסדורי הספרדים וכן גורס אבודרהם וכן הוא ברוקח ורק בסדור שערי תפלה חסרה מלת כי וכבר הגיה בעל וי"ל וכתב כי אין שכחה כנוסח הישן, וכן הוא בסדורי ר"ע ושל"ה ויעב"ץ, וע"כ אין לשנות. שִׁכְחָה הכ"ף רפויה על משקל שִׁפְחָה שִׁבְיָה בִּקְשָׁה גִּבְעַת, וכן כולם מזה המשקל עי"ן הפעל רפה, ובסדור רפ"ז נדפס בהדיא שִׁכְחָה ברפי על הכ"ף. וכמלא לשון נוסחא זו גם במדרש תהלים סוף מזמור קל"ז. את כל המפעל, כל מה שבראת. המפעל, מענין קדם מפעליו מאז (משלי ח', כ"ב). הַיָּצוּר היו"ד בקמץ כמבואר בדף 388. נִכְחָד החי"ת בקמץ כי הלשון הוה בכל אחד חבריו העומדים בל' הזה, אבל נִכְחַד בפתח יהיה ל' עבר כמו תהלים קל"ט, ט"ו. חק זִכָּרוֹן כן נוסחת סדורי האשכנזים, והנה חק הוא סמוך אל זכרון ופירושו החק והמשפט של הזכרון, ומוסב פה המאמר למעלה ממנו, ר"ל אתה זוכר מעשה עולם וכו' כאשר תביאם למשפט הזכרון ביום הזכרון, ונוסחת הספרדים היא חק וְיִזָּכְרוּ· לאין תכלית, שלא נוכל אנחנו לעמוד על מספרם. כזאת, שתביא כל בני עולם לזכרון ולמשפט זאת הודעת כבר בתחלת העולם לאדם הראשון, והוא ע"פ מאמר חז"ל (אעתיקנו בסמוך) שאדם הראשון עמד לדין לפני הקב"ה ביום ר"ה ויצא זכאי והבטיחו הקב"ה שכך בניו יבאו לדין ביום הזה ויצאו זכאים. זה היום, יום ר"ה. תחלת מעשיך, בתשרי נברא העולם לדעת ר' אליעזר בגמר ר"ה דף י' ע"ב. וגם בדף כ"ז אמר ר' שמואל בר יצחק כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון, כמאן, כר' אליעזר דאמר בתשרי נברא העולם. זכרון, זה היום הוא זכרון ליום דין הראשון, וע"פ מאמר חז"ל בירושלמי ר"ה פרק א' ויקרא רבה פ' כ"ט ופסיקתא רבתי מובא בילקוט פ' פינחס רמז תשפ"ב וז"ל ובחדש השביעי באחד לחדש הה"ד לעולם ה' דברך נצב בשמים, תני בשם ר' אליעזר בכ"ה באלול נברא העולם, ואתיא דרב כההיא דתני ר' אליעזר, דתנינא בתקיעתא דרב „זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כי חק לישראל הוא וגו' ועל המדינות בו יאמר איזו לחרב ואיזו לשלום איזו לרעב ואיזו לשובע ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות", נמצאת אתה אומר בראש השנה נברא אדם הראשון, בשעה ראשונה עלה במחשבה, בשניה נתיעץ עם מלאכי השרת, בשלישית כנס עפרו, בד' גבלו, בה' רקמו, בו' עשאו גולם, בז' נפח בו נשמה, בח' הכניסו לגן, בט' נצטוה, בי' עבר על צווי, בי"א נידון, בי"ב יצא בדימוס מלפני הקב"ה. אמר הקב"ה לאדם, זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני בדין היום הזה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך לעמוד לפני בדין ביום הזה ויוצאין מלפני בדימוס, אימתי בחדש השביעי באחד לחדש עכ"ל. כי חק, תהלים פ"א, ה'. אֵי־זוֹ ב' תבות ומקף ביניהן, כן העיקר דוגמת אי־זה בית (ישעיה ס"ו א'), וכן הם ב' תבות בסדורי הספרדים. לַשָּׂבַע כן הוא בכל הסדורים הישנים וכן במאמר המדרש שהעתקתי בסמוך וכן בס' כד הקמח אות ר"ש, וכן בברכות דף כ"ה רעב ושובע, וראה דף 207 בהגהה בשבע בכלכלתנו. ועקר נקודו הוא הלמ"ד בפתח והשי"ן דגושה בלשון מבורר בחבריו וכן הוא בכי"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז. כהיום הזה ר"ל היום הזה וביוצא בו בכל שנה ושנה. ופקדתו, דינו הראוי לו, על' ופקדתי בשבט פשעם (תהלים פ"ט ל"ג) ומה תעשו ליום פקודה

ועלילות מצעדי גבר· מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש: אשרי איש שלא ישכחך· ובן־אדם יתאמץ־בך· כי דורשיך לעולם לא יכשלו· ולא יכלמו לנצח כל־החוסים בך: כי זכר כל־המעשים לפניך בא ואתה דורש מעשה כלם: וגם את־נח באהבה זכרת· ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים בהביאך את־מי המבול לשחת כל־בשר מפני רוע מעלליהם· על־כן זכרונו בא לפניך יי אלהינו להרבות זרעו כעפרות תבל· וצאצאיו כחול הים: ככתוב בתורתך· ויזכר אלהים את־נח ואת כל־החיה ואת־כל־הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על־הארץ וישכו המים: ונאמר· וישמע אלהים את־נאקתם ויזכר אלהים את־בריתו את־אברהם את־יצחק ואת־יעקב: ונאמר· וזכרתי את־בריתי יעקוב ואף את־בריתי יצחק ואף את־בריתי אברהם אזכר והארץ אזכר: ובדברי קדשך כתוב לאמר· זכר עשה לנפלאותיו חנון ורחום יי: ונאמר· טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו: ונאמר ויזכר להם בריתו וינחם כרב חסדיו: ועל־ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר· הלוך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר יי זכרתי

(ישעיה י', ג'). והנה מאמר זה „מעשה איש ופקודתו, ועלילות מצעדי גבר, מחשבות אדם ותחבולותיו, ויצרי מעללי איש" מקביל בו סופו לראשו שנקרא פאראלעליזמוס, והמאמרים ועלילות מצעדי גבר, ויצרי מעללי איש יש בהם שני סמוכים על נושא אחד ושעורם ועלילות גבר ומצעדי גבר, ויצרי איש ומעללי איש, דוגמת וספוני טמוני חול (דברים ל"ג, י"ט) מספר מפקד העם (ש"ב כ"ד, ט') חכמי יועצי פרעה (ישעיה י"ט, י"א) תופשי דורכי קשת (ירמיה מ"ו, ט') נושקי רומי קשת (תהלים ע"ח, ט') הדר כבוד הודך (תהלים קמ"ה) נהרי נחלי דבש (איוב כ', י"ז). ועלילות, מעשים, ל' ונוקם על עלילותם (תהלים צ"ט, ח'). ותחבולותיו, ל' עצות כמו ונבון תחבולות יקנה (משלי א', ה'). ויצרי, כל' רבים ר"ל יצר טוב ויצר רע. ובן אדם, מלת אשרי נמשכת גם אליו ושעורו ואשרי בן אדם. יתאמץ בך, שידבק בך בכל כחו. כדבר ישועה ורחמים, שאמרת אליו להצילו בתיבה. להרבות זרעו, כמו שאמר ואתם פרו ורבו שרצו בארץ (בראשית ט' ז'). וצאצאיו, הכונה בזה לאבותיו הצדיקים הם אברהם וזרעו, ולאברהם היתה ההבטחה הזאת להרבות זרעו כעפר הארץ וכחול הים (בראשית י"ג, ט"ז. וכ"ב, י"ז), ותפש כאן בלשון ישעיה מ"ח, י"ט. ויזכר בראשית ח', א'. וישמע שמות ב', כ"ד. וזכרתי את בריתי, ויקרא כ"ו מ"ב. ובסדורי הספרדים הועמד תחת פסוק זה הפסוק וגם אני שמעתי את נאקת (שמות ו', ה'), ואין לתמוה על זה השנוי, כי מה שקדמונינו ז"ל העמידו לנו נוסח ג' סדרים האלה במטבע קבוע וכאמור למעלה, זהו דוקא בנוסח התפלות שבהן, אבל י' הפסוקים הנאמרים בתוכם לא גדרום ויחדום לקבע, והרשו להמתפלל לבחור לו הפסוקים כפי רצונו רק שיהיו כפי הכלל אשר נתנו להם בגמר' ר"ה ל"ב. ובזה גם יובאר לנו מה שנמצא שאמר הש"ץ לפיוט ביום שני פסוקים אחרים ממה שאמרו הקהל בתפלת לחש, וראה מהרי"ל סוף הלכות ר"ה. זכר עשה, תהלים קי"א, ד'. טרף, שם פסוק ה'. ויזכר להם, שם ק"ו, מ"ה. הלך וקראת, ירמיה

לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: וְנֶאֱמַר. וְזָכַרְתִּי אֲנִי אֶת־בְּרִיתִי אוֹתָךְ בִּימֵי נְעוּרָיִךְ וַהֲקִימוֹתִי לָךְ בְּרִית עוֹלָם: וְנֶאֱמַר. הֲבֵן יַקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשֻׁעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְיָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. זָכְרֵנוּ בְּזִכָּרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפָקְדֵנוּ בִּפְקֻדַּת יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים מִשְּׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם וּזְכָר־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה וְתֵרָאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדָה שֶׁעָקַד אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ עַל גַּב הַמִּזְבֵּחַ וְכָבַשׁ רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כֵּן יִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל יָשׁוּב חֲרוֹן אַפְּךָ מֵעַמְּךָ וּמֵעִירְךָ וּמִנַּחֲלָתֶךָ. וְקַיֶּם־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר: וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה: כִּי זוֹכֵר כָּל־הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם וְאֵין שִׁכְחָה לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ. וַעֲקֵדַת יִצְחָק לְזַרְעוֹ (של יעקב) הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכּוֹר. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. זוֹכֵר הַבְּרִית:

כ׳, כ׳. חכרתי אני, יחזקאל ט״ז, ס׳. ומה שמשלש פסוק זה של יחזקאל בין שני הפסוקים של ירמיה הוא כדי לסמוך זכירת ברית ימי נעורים לזכירת ברית חסד נעורים. הבן יקיר, ירמיה ל״א, כ׳.

זכרנו בזכרון טוב וכו׳ עפ״ה תהלים ק״ו, ד׳. ופקדנו כן נקוד בכל ס״י וכ״י, וראה למעלה דף 110. משמי שמי קדם, על׳ תהלים ס״ח, ל״ד. את הברית, כמו שכתוב ביום ההוא כרת ה׳ את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת (בראשית ט״ו, י״ח). ואת החסד, שנתינת הארץ לאברהם היתה מחסד הקב״ה והוא שכתוב חסד לאברהם (סוף מיכה), אבל ביעקב כתוב אמת ליעקב, כי נתינת הארץ ליעקב היא באמת שכבר כרת ברית עם אברהם וקמו לתת לו. בהר המוריה, בראשית כ״ב, ט״ז. כן יכבשו רחמיך את כעסך, לשון זו באה בנוסחת תפלת ישמעאל כהן גדול (ברכות דף ז׳) והספרדים מוסיפים עוד ויגולו רחמיך על מדותיך, וכל זאת מנוסחה היא. וזכרתי להם, ויקרא כ״ו, מ״ה. כי זוכר כל הנשכחות וכו׳ אומרים זה עתה פעם אחרת כדי להסמיך מעין החתימה סמוך לחתימה. לזרעו היום ברחמים תזכור, כן נוסח כ׳ כ״י וכן בסדורי ר״ע ות״ה ורי״פ גם בס׳ אמשטרדם משנת תמ״ת וכן כתב יעב״ץ. וגרסת הספרדים היום לזרעו תזכור. ובס׳ רפ״ה ורפ״ז הנוסח לזרעו ישראל היום ברחמים תזכור, וכיש סדורים לזרעו של יעקב היום וכו׳ וכן מנהג פפד״מ (יוסיף אומץ ס׳ תתקע״ג), אמנם מסדור רב עמרם ומהרמב״ם נראה כי התיבות ישראל או של יעקב אינן אלא תוספת מאחרים, גם בס׳ מגיד ומלוה כתב שאין לומר אלא ועקדת יצחק לזרעו היום תזכור. וראה א״ח סמן תקצ״ה.

אַתָּה נִגְלֵיתָ בַּעֲנַן כְּבוֹדֶךָ עַל עַם קָדְשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם. מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּם קוֹלֶךָ וְנִגְלֵיתָ עֲלֵיהֶם בְּעַרְפְלֵּי טֹהַר. גַּם כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ חָל מִפָּנֶיךָ וּבְרִיּוֹת בְּרֵאשִׁית חָרְדוּ מִמֶּךָּ. בְּהִגָּלוֹתְךָ מַלְכֵּנוּ עַל־הַר סִינַי לְלַמֵּד לְעַמְּךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וַתַּשְׁמִיעֵם אֶת־הוֹד קוֹלֶךָ וְדִבְּרוֹת קָדְשְׁךָ מִלַּהֲבוֹת אֵשׁ. בְּקוֹלוֹת וּבְרָקִים עֲלֵיהֶם נִגְלֵיתָ וּבְקוֹל שֹׁפָר עֲלֵיהֶם הוֹפָעְתָּ: כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ. וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיֹת הַבֹּקֶר וַיְהִי קֹלֹת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חָזָק מְאֹד וַיֶּחֱרַד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה: וְנֶאֱמַר. וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: וְנֶאֱמַר. וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עָשֵׁן וַיַּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק: וּבְדִבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר. עָלָה אֱלֹהִים בִּתְרוּעָה יְיָ בְּקוֹל שׁוֹפָר: וְנֶאֱמַר. בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ יְיָ: וְנֶאֱמַר. תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: וְנֶאֱמַר. הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ: הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ: הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר: הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב: הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע

בענן כבודך, שמות י"ט, ט'. וט"ז. לדבר עמם וכן ברמב"ם. ונוסח הספרדים לדבר עמהם, וב' הלשונות יתכנו, כמו שנמצא מדבר עמם (בראשית כ"ט, ט') ודבר עמהם (נחמיה ט', י"ג) אלך עמם (ויקרא כ"ו, מ"א) תלך עמהם (במדבר כ"ב, י"ב). מן השמים השמעתם קולך, עפ"י דברים ד', ל"ו. בערפלי טהר, כמו שכתוב מתוך האש הענן והערפל (דברים ה', י"ט), ונקוד בערפלי הפ"א פתוחה והלמ"ד דגושה כמו שהוכיח רוו"ה בביאורו למחזור. גם כל העולם כלו חל, ככה הנוסחא בכל סדורים ישנים וכן גורס אבודרהם וכן הוא בסדור רב עמרם, וראה למעלה דף 388. חל מפניך, מגזרת ותחל וחלו מפניך (דברים ב', כ"ה); והמאמר ע"פ מה שאמרו חז"ל בזבחים קט"ז, כשנתנה תורה לישראל קולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל אומות העולם אחזתן רעדה בהיכליהן, ובפרקי ר' אליעזר פ' מ"א כשיצא קול הקב"ה במתן תורה השמים והארץ רעשו ממנו והימים והנהרות ברחו ההרים והגבעות נתמוטטו וכל האילנות כרעו. ודברות קדשך כן נקד בעל וי"ל כי הוא עפ"י ישא מדברותיך (דברים ל"ג, ג') כמו שכתב אבודרהם, וראה מכלול דף קע"ט בשקל שפלה, ומה שנקד בס"א ודברות בחירק לא נמצא משקל זה בעברית. הופעת, תפס הלשון זו עפ"י הופיע מהר פארן (דברים ל"ג, ב'). ויהי ביום שמות י"ט, ט"ז. ויהי קול, שם י"ט, י"ט. הולך וחזק, זה הוא הוי"ו נכרי. וכל העם שם כ', ט"ו. עלה אלהים, תהלים מ"ז, ו'. בחצוצרות, צ"ח, ו'. תקעו, שם פ"א, ד'. הללויה הללו אל, מזמור ק"ן, ואע"פ שנמצאו כבר ג' פסוקי כתובים מוסיפים עוד מזמור זה בשביל שהוא הוא אשר מנאו בו חז"ל הרמז לי' הפסוקים, כמבואר למעלה בתחלת עלינו לשבח.

הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר, כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל וְשֹׁכְנֵי אָרֶץ כִּנְשֹׂא־נֵס הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקֹעַ שׁוֹפָר תִּשְׁמָעוּ: וְנֶאֱמַר, וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַייָ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָםִ: וְנֶאֱמַר, וַייָ עֲלֵיהֶם יֵרָאֶה וְיָצָא כַבָּרָק חִצּוֹ וַאדֹנָי יֱהוִֹה בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן: יְיָ צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם: כֵּן תָּגֵן עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁלוֹמֶךָ:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. תְּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשָׂא נֵס לְקַבֵּץ גָּלֻיּוֹתֵינוּ וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ (אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ) כִּמְצֻוָּה עָלֵינוּ בְּתוֹרָתְךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר: וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן

כל ישבי, ישעיה י"ח, ג'. והיה ביום, שם כ"ז, י"ג. וה' עליהם זכריה ט', י"ד. ה' צבאות יגן עליהם, כך תחלת הפסוק הסמוך להקודם, ומוסיפים גם אותו בעבור לשונו שהיא נאה להבטחתנו בה לנקמת רשעים על כל ישראל. ובסדורי ספרדים הנוסחא ה' צבאות יגן עליכם, ה' צבאות יגן עליהם, ה' צבאות יגן עליכם, ה' צבאות יגן עלינו.

תקע בשופר וכו' לקוח מנוסח ברכה עשירית של שמנה עשרה ושם מבואר. וקרב פזורינו וכו' זה לקוח מנוסח של ומפני חטאינו. אך בסדורי הספרדים כל הלשון מן וקרב פזורינו עד וביום שמחתכם נעלם, ושם כך הנוסחא: וקיים לנו ה' אלהינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור, וביום וכו', והאמת יש לפקפק על נוסחתנו במה שאומרים ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו, ומה ענין כאן לדבר מן הקרבנות והם כבר הוזכרו בברכה רביעית, אבל כאן ענייננו לדבר מן התקיעות וכמו שגם הפסוק הבא במלות התקיעות מדבר, ומצאתי בסדור דפוס עדין משנת רס"ה הנוסחא „ושם נעשה לפניך כמצוה עלינו" וכו' וג' תבות את קרבנות חובותינו אינן נמצאות שם, וגרסה הזאת טובה היא ובה אין קושיה, כי אז פירוש נעשה, נעשה מלות התקיעה ר"ל נתקע בחצוצרות. ואין לומר שזו הנוסחא רק במקרה נזדמנה בסדור ההוא ע"י השמטת התבות בטעות המדפיס, כי גם בסדור כ"י גם במחזור דפוס שאלוניקי משנת ש"ד גם במחזור דפוס ויניציא משנת ש"ם כך הנוסחא כולה כמו בסדור ההוא. ועוד שנדפס שם בגליון, „או"א תקע בשופר עד אני ה' אלהיכם ס"א תבות, וכן על הר גבה עלי לך עד עלות יכהל (ישעיה מ', ט') מ"ג תבות, והיה ביום ההוא יתקע (שם כ"ז, י"ג) י"ח תבות, הרי ס"א עכ"ל. מְצֻוָּה עלינו, כן נקוד בסדור הנזכר משנת רס"ה וכן כתב בעל ווי"ל גם רוו"ה מלא כך בכ"י, והוא הנכון והעמדנו עלינו מצות (נחמיה י', ל"ג); ומה שרבים מגיהים נקוד מִצְוָה עלינו טעות הוא ולא יתכן כלל בלשון, שאז היה לו לומר מְצֻוִּים אנחנו, אבל מְצֻוָּה עלינו יהי טעמו אשר אחת מצוה בשבילנו, וע"כ אינו אלא טעות. וביום שמחתכם, במדבר י' י'. ובעבור שמפסוק זה דרשו בספרי ור"ה ל"ב מלכיות זכרונות ושופרות

לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם: כי אתה שומע קול שופר ומאזין תרועה ואין דומה לך. ברוך אתה יי, שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך. ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך.

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי, המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נסיך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא כלו רחמיך והמרחם כי לא תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

מודים דרבנן.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

ועל כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

וכתוב לחיים טובים כל בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

לכן אומרים אותו בסוף אלה הסדרים, ואלה בהרא"ז לר"ה רק ל"ב. שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים, וכן בס' רב עמרם גם ברוקח, והספרדים אומרים שומע קול תרועת עמו ישראל היום ברחמים, ובגרסת הטור. אמנם הרמב"ם ובתאג תחינת הברכה, „בא"י שומע תרועה" וכן היא במחזור רומא. ובמלא בכ"י אחד עוד נוסחא מיוחדת לר"ה בשבת וכן גם הלשון: ובשבת יאמר זה, כי אתה זוכר קול שופר ומאזין זכרון תרועה ואין דומה לך בא"י זוכר תרועה לעמו ישראל ברחמים.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהַי. נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה, ואומרים פיוטים כל מקום ומקום כפי מנהגו, ותוקעין על סדר הברכות כל מדינה ומדינה כפי מנהגה, (ויחיד אינו תוקע על סדר ברכות מעומד, שאינו רשאי להפסיק תפלתו). ולאחר שגמר הש"ץ תפלת מוסף אומר קדיש שלם, ואומרים אין כאלהינו, עלינו, ומסיימים הסדר כבשאר י"ט, וחוזרין לתקוע שלשים קולות, ואח"כ נפטרים לבתיהם לשלום. ואין ממהרים לאכול כמו בשאר י"ט, אלא מעשיבים בתפלה עד קרוב לחצות היום.

בסעודת שחרית של ר"ה פותחים בקידוש כמו בשאר י"ט וידבר משה את מועדי וכו' ואוכלים ושותים ושמחים כה' מנהגו.

למנחה של ר"ה נכנסים לביה"כ ואומרים פ' התמיד, אשרי, ובא לציון, ח"ק, (ובשבת מוסיפים ואני תפלתי ומוציאין ס"ת וקורין ג' גברי בפ' האזינו, ומחזירין ס"ת להיכל ואומר הש"ץ ח"ק) ומתפללים תפלת ר"ה כלחש כמו בערבית, והש"ץ חוזר התפלה ואומרים אבינו מלכנו (ובשבת אין אומרים אותו ולא צ"ץ), ק"ת, עלינו.

ביום א' של ר"ה (ואם חל בשבת ביום ב') אחר מנחה קודם שקיעת החמה הולכים על שפת נהר אם כן הים או על באר מים חיים ואומרים:

נאך מנחה פאר זאננענאונטערגאנג געהט מאן צו איינעם באך, וואו פישע זינד, אדער צו איינעם זעע, בעטריגע קוועלע חודר נאגט:

מִי־אֵל כָּמוֹךָ, נֹשֵׂא עָוֹן, וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע, לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ, כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ, יִכְבֹּשׁ עֲוֺנֹתֵינוּ, וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: (וְכָל־חַטֹּאת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּשְׁלִיךְ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר לֹא־יִזָּכְרוּ וְלֹא־יִפָּקְדוּ וְלֹא־יַעֲלוּ עַל־לֵב לְעוֹלָם:) תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב, חֶסֶד לְאַבְרָהָם, אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ, מִימֵי קֶדֶם:

בערבית ליל שני של ר"ה מתפללים כמו בליל ראשון (ואם חל במ"ש אומרים ותודיענו) ומקדשין שבבה"כ וגם בבית ואומרים שהחיינו, ומהדרין אחר פרי חדש או בגד חדש לסמוך עליו ברכת שהחיינו, ואם אינו מוצא מ"מ מברך שהחיינו.

בשחרית יום שני מתפללים כמו בראשון וקורין בפ' וירא ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה עד סוף הסדר, ולמפטיר קורין בשתמול ומפטירין בירמי' ל"א כה אמר ה' מצא חן, ותוקעין כאתמול, ואם חל יום ראשון בשבת אומרים שהחיינו על השופר ביום שני, ובק"ק אומרים אותו לעולם. ומתפללים סדר מוסף הכל כדאתמול.

במוצאי ר"ה ערבית מתפללים ומבדילים בתפלה ועל הכוס כבכל מו"ש. ואם הוא שבת מתפללים כבשאר שבתות, ואומרים במגן אבות המלך הקדוש.

בכל עשרת ימי תשובה אומרים המלך הקדוש, המלך המשפט, זכרנו, מי כמוך, וכתוב, ובספר בכל התפלות, ואחר תפלת שחרית ומנחה אומרים אבינו מלכנו, מלבד ע"ש במנחה ושבת וערי"כ שאין אומרים אותו.

צום גדליה הנקרא צום השביעי הוא לעולם בג' בתשרי (ואם הוא שבת נדחה ליום א'). בתפלת שחרית בחזרת התפלה אומר הש"ץ עננו ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא, ואחר התפלה אומרים א"מ, ותחנון ושומר ישראל, ואל ארך אפים, ומוציאין ס"ת וקורין ויחל ואין מפטירין, ואומרים ח"ק על הס"ת בבימה, ומכניסין ס"ת להיכל ואומרים אשרי, למנצח, ובל"ג ואומרים הסדר כבכל יום חול. ובתפלת מנחה אחר ח"ק על אשרי מוציאין ס"ת וקורין ויחל ואין אומרים קדיש על ס"ת, ומפטירין דרשו, ומחזירין ס"ת להיכל, ואומרים ח"ק לפני העמוד ועומדים להתפלל בלחש, והקהל אומרים עננו בשמע קולנו, והש"ץ בחזרת התפלה אומר עננו ברכה בפני עצמה ואומר או"א ברכנו. ואחר התפלה אומרים א"מ וכו'.

שבת שובה, כך שמה על שם שמפטירין בה שובה ישראל. בערבית מתפללים כבכל ליל שבת, ואומרים בתפלה זכרנו, מי כמוך וכו' וגם במגן אבות אומרים המלך הקדוש. בשחרית מתפללים כסדר שבת, וקורין פ' וילך או האזינו, והיינו אם חל יום א' דר"ה ביום ב' או ג' קורין וילך, ואם חל ביום ה' או ז' קורין האזינו, ולעולם מפטירין בסוף הושע שובה ישראל עד סוף הנביא ומדלגים ליואל סי' ב' פסוק ט"ו תקעו שופר בציון עד סוף הסמן ולא יבושו עמי לעולם כדי להשלים כ"א פסוקים, והחזור שבקהל מפטיר. במנחה מתפללים כבכל שבת, אלא שאין אומרים צדקתך ולא פרקים ולא ברכי נפשי.

מי אל כמוך, סדר תשליך לא נמצא דבר ממנו לא בגמרא ולא בספרי הגאונים והפוסקים הראשונים אלא מנהג הוא מוכיח מהרי"ל בהלכות ר"ה ושל"ה דף רי"ד ע"ב והלבוש לא"ח ס' תקצ"ו וכתב עליו טעמו שהוא זכר לעקדה משום דאיתא במדרש (תנחומא פ' וירא) כשהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו הוליכו השטן בנהר עד שבא עד צוארו במים ואמר אברהם הושיעה ה' כי באו מים עד נפש ובילול, ותלינן לילך במקום שרואין שם דגים לומר שאנו משולים כדגים חיים הללו שנאחזים במצודה כך אנו נאחזים במצודת המות והדין (קהלת ט' י"ב) ומתוך כך נהדהר יותר בתשובה עכ"ל. והמנהג הזה נתפשט בתהוה כנראה מס' נגיד ומצוה דף ס"ח, וכבר כתב עליו בעל יוסף אומץ בס' תתקע"ה כי מנהגי אבותינו תורה. והפסוקים שאומרים הם ג' האחרונים מס' מיכה.

בערב י״כ בהשכמה לסליחות אין אומרים וידוי כי אם פעם אחת ואין אומרים תחנון גם לא אל רחום שמך וכו׳, אם לא כשחל ערב י״כ בערב שבת. ובתפלת שחרית מנהג הרבה קהלות שלא לומר מזמור לתודה, ואין אומרים תחנון ולא למנצח ולא מזמור לאסף, ומנהג הרבה קהלות שלא לומר אבינו מלכנו אלא אם כן שחל בע״ש.

סדר הכפרות לערב יום כפור·

פשט המנהג לקחת בעי״כ לכפרה תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה (ולמעוברת תרנגול ותרנגולת), ובוחרין בלבנים אך לא יהדרו אחריהם. אם אין לו תרנגול לוקח משאר בעלי חיים מטה שאינכו ראוי לקרבן. לא אלא מבעלי חיים יקח. עלין עם זרע או נטע ומחזירו סביב לראשו, כי האדם עץ השדה ומשתתף עמו בנפש הצומחת.

לוקח הכפרה בידו הימנית ואומר נפש תחת נפש וקורא אלה הפסוקים:

מאן נימט דיא כפרה אין דיא רעכטע האנד אונד זאגט פאלגענדע פסוקים:

בְּנֵי אָדָם יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל: יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל־אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְיָ בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם: יוֹדוּ לַייָ חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: אִם־יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי־אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר:

ויקח הכפרה בידו השמאלית וידו הימנית יניח על ראשה ויסבבנה סביב לראשו ואומר:

ווער איך זעלבסט דיא כפרה אויסשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתִי זֶה תְּמוּרָתִי זֶה כַּפָּרָתִי· זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וַאֲנִי אֶכָּנֵס וְאֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

וחוזר וקורא בני אדם וגו׳ ויסבב ויאמר זה חליפתי וגו׳ וכן עשה ג׳ פעמים, ואח״כ שוחטה מיד סמוך לסמיכה.

דיעזעס בני אדם אונד זה חליפתי ווירד דאן נאך דרייא מאהל וויעדערהאלט.

ואחר שעשה כך לעצמו הולך ויעשה כענין זה גם לבני ביתו אם אינם יכולים לעשות בעצמן, ואם יודעים לקרות יאמרו הם הפסוקים.

המסבב לעצמו ולאחר עמו יאמר: ווער איך אונד איינעם אנדערן צוגלייך דיא כפרה אויסשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתֵנוּ זֶה תְּמוּרָתֵנוּ זֶה כַּפָּרָתֵנוּ· זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וַאֲנַחְנוּ נִכָּנֵס וְנֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב ליחיד אומר: ווער דיא כפרה איינער אנדערן איינצעלנען פערזאן אויסשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפָתְךָ זֶה תְּמוּרָתְךָ זֶה כַּפָּרָתְךָ· זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וְאַתָּה תִּכָּנֵס וְתֵלֵךְ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לרבים זכרים בתרנגול אחד: ווער דיא כפרה מעהרערען מאננספערזאנען צוגלייך אויסשלאגט, זאגט:

זֶה חֲלִיפַתְכֶם זֶה תְּמוּרַתְכֶם זֶה כַּפָּרַתְכֶם· זֶה הַתַּרְנְגוֹל יֵלֵךְ לְמִיתָה וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לנקבה: ווער דיא כפרה איינער פרויענספערזאן אויסשלאגט, זאגט:

זֹאת חֲלִיפָתֵךְ זֹאת תְּמוּרָתֵךְ זֹאת כַּפָּרָתֵךְ· זֹאת הַתַּרְנְגֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה וְאַתְּ תִּכָּנְסִי וְתֵלְכִי לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לנקבות בכפרה אחת יאמר: ווער זיך מעהרערע ווייבספערזאָנען צוגלייך האוסאָהנט, זאָגט:

זֹאת חֲלִיפַתְכֶן זֹאת תְּמוּרַתְכֶן זֹאת כַּפָּרַתְכֶן, זֹאת הַתַּרְנְגֹלֶת תֵּלֵךְ לְמִיתָה וְאַתֶּן תִּכָּנַסְנָה וְתֵלַכְנָה לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

המסבב לרבים בכפרות רבות, וכן למעוברת, יאמר:
ווער מעהרערע כפרות צוגלייך מעהרערען פערזאָנען אָדער איינער שוואַנגערען פרויא האוסאָהנט, זאגט:

אֵלּוּ חֲלִיפוֹתֵיכֶם אֵלּוּ תְּמוּרוֹתֵיכֶם אֵלּוּ כַּפָּרוֹתֵיכֶם, אֵלּוּ הַתַּרְנְגוֹלִים יֵלְכוּ לְמִיתָה וְאַתֶּם תִּכָּנְסוּ וְתֵלְכוּ לְחַיִּים טוֹבִים אֲרוּכִים וּלְשָׁלוֹם:

ונוהגים לפדות הכפרות בממון ולתת הממון לעניים וכן הטוב והראוי.

מצוה לאכול ולהרבות בסעודה בערב י"כ, ואסור להתענות בו אפילו תענית חלום.

עבירות שבין אדם לחבירו אין י"כ מכפר עד שירצה את חברו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו; לא נתפייס בפעם אחת צריך לפייסו עד ג"פ, ויקח עמו ג' אנשים בכל פעם, ויותר מזה אינו זקוק לו, רק יאמר בפני עשרה שבקש ממנו מחילה, אבל אם היה רבו צריך לבקש עד שיתפייס. והמוחל לא יהיה אכזרי. אם מת האיש אשר חטא לו, מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ואומר חטאתי לאלהי ישראל ולפלוני שחבלתי בו.

הבריאים טובלים בעי"כ ואין מברכים על טבילה זו, והטובל עושה ט' קבין בשפיכה בפעם אחת ואם שופך מן ב' כלים צריך להתחיל השני עד שלא יפסוק הראשון. מי שמת לו מת בין ר"ה לי"כ מותר לרחוץ ולטבול בעי"כ סמוך ללילה.

סדר תפלת מנחה לעי"כ.

בערב י"כ מקדימים להתפלל מנחה, והיחיד מתפלל שמנה עשרה עד עושה השלום ואח"כ מתחיל וידוי או"א תבא לפניך וכו' (דף 414) וגומר כל סדר הודוי וסדר על חטא עד סופו, אבל הש"ץ בחזרת התפלה אינו מתודה. ואין אומרים אבינו מלכנו ולא תחנון במנחה.

לאחר מנחה אוכלים ומפסיקים מבעוד יום, שצריך להוסיף מחול על הקדש.

נוהגים להדליק נר לי"כ ומברכים אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום הכפורים. ויש מקומות שאין מברכים כי אם כשחל י"כ בשבת ואז מברכים להדליק נר של שבת ושל י"כ. ומדליקים נרות בבהכ"נ. ונוהגים לעשות נר לכל אחד, ונר נשמה לאב ואם שמתו. יש להציע השולחנות והמטות ולכבד הבית לי"כ כמו לשבת. ויש ללבוש בגדים נקיים ולבנים, ונוהגים ללבוש גם בגד מתים העליון.

דברים האסורים בי"כ.

יום הכפורים ליל כיומו לכל דבר, וכל מה שאסור בשבת אסור בי"כ, ונוסף עליו שאסור בחמשה דברים הללו, אכילה ושתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, ותשמיש המטה. ויש לנהוג באשתו דין נדה שלא ליגע בה ושלא לכתוב עמה כדברים. התינוקות אסורים ג"כ בנעילת הסנדל, אבל בשאר ג' דברים מותרין. ירדו גשמים ורוצה לילך מביתו לבהכ"נ או להפך והוא אסטנים מותר לו לנעול מנעליו עד שמגיע למקומו, ויש מחמירין. בשחרית י"כ כשניעור משנתו נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו ומברך על נטילת ידים. ואסור לרחוץ פיו ואפילו רחיצת עינים אסור. והכהנים כשעולין לדוכן כך יטלו ידם כמו כן, וי"א עד הפרק.

בן ט' שנים או בן יו"ד שנים והוא בריא מחנכין אותו להתענות לשעות, ולפי כח הבן מוסיפין לענות אותו לשעות, והוא הדין לקטנה הבריאה, וכן מחנכין בענין רחיצה וסיכה. בן י"א וכן בת י"א מתענין ומשלימין מדברי סופרים, ויש אומרים שאין צריכין להשלים ויש לסמוך עליהם בכחושים. אבל בת י"ב ויום אחד ובן י"ג ויום אחד הרי הם בגדולים לכל המצות ומתענין ומשלימין. וכל שהוא פחות מבן תשע אין מענין אותו ואפילו רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו.

סדר ליל יום כפור.

בערבית בכניסת יום הכפורים נכנסים לבהכ"נ בעוד היום גדול, מפני התרת נדרים שצריך להיות ביום חול, ומתעטפים בטלית ונוהגים לברך עליו, ומעמידים ב' חשובי קהל אחד מימין הש"ץ וא' משמאלו ואומרים לו בישיבה של מעלה וכו' ונוהגים לומר זה ג' פעמים, והש"ץ אומר כל נדרי ג"פ והקהל אומרים עמו בלחש, ואח"כ אומר הש"ץ פסוק ונסלח, ואומר שהחיינו בלא כוס, ויזהר הצבור לברך כן גם כל אחד לעצמו, ומתחילים ברכו וכו' וקורין ק"ש בברכותיה ואומרים בשכמל"ו בקול רם, ואומרים ופרוש (ובשבת גם ושמרו) כי ביום הזה וגו', ואומר הש"ץ ח"ק ועומדים להתפלל תפלת שבע כל ימים כבשורים.

לערבית ושחרית ומנחה·

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ· וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ· כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים· אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ· וְרָצִיתָ בָּנוּ· וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת· וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ· וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ· וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ· וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ· וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ· וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ· לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה· זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה· וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה· וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים· וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ· כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ· כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

הַכִּפֻּרִים, בכל המקרא בא כן יום הכפרים בל' רבים והפ"א בשורק וחסר וי"ו, למחילה וסליחה, תענית ל', ע"ב. ותכוונתם כי תבא פ' פסל לך. ולמחל־בו, חי"ת בקמץ חטוף בעבור הקמצו למלה מלעיל, ולולי כן היה למחל בחולם, ודוגמת לגאל־לי מן לגאול (רות ד', ו'), וכן הוא הכלל בפעלים הנחים בפתח בעתיד ובוי, כי בכל זאת המקור שלהם ברוב נקוד בחולם כמו לרחץ, לבחון, לרחוק, לבחוק, ללחוס, לרכוב, לבחון, לסחוב, לבחול ודומיהם. מקרא קדש זכר ליציאת מצרים, בהרבה סדורים ישנים לא נסדרו ב' התבות מקרא קדש, וטעות הוא כמו שהעיר הלבוש לא"ח ס' תרי"ט.

או"א יעלה ויבוא, הספרדים אומרים תחלה או"א מחל לעונותינו עד לפני ה' תטהרו, ואח"כ יעלה ויבוא ואח"כ אומרים מלוך על כל העולם כמו בר"ה. ונוסחתנו להקדים יעלה ויבוא למחל לעונותינו וכן בסדר ברעב"ס, והנוסחא מלוך על כל העולם אין אומרים כלל וגם בס' רב עמרם איננה כמבואר בטור א"ח ס' תרי"ט.

אלהינו ואלהי אבותינו. מחל לעונותינו ביום השבת הזה וביום הכפרים הזה. מחה והעבר פשעינו (וחטאתינו) מנגד עיניך. כאמור אנכי אנכי הוא מחה פשעיך למעני וחטאתיך לא אזכר: ונאמר. מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאותיך. שובה אלי כי גאלתיך: ונאמר. כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו: לשבת אלהינו ואלהי אבותינו (רצה במנוחתנו) קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך. שבענו מטובך ושמחנו בישועתך. (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וטהר לבנו לעבדך באמת. כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישרון בכל דור ודור.

מחל לעונותינו, תפלה זו היא אחת מן ח' ברכות שהתפלל הכהן הגדול כ"כ לאחר קריאתו בתורה כמו שפירש רש"י ביומא ס"ח ע"ב. ואמרו בספרי פ' האזינו, אל מחוללך, אל שמוחל לך על כל עונותיך. והעבר פשעינו, עש"ה ועובר על פשע (מיכה ז', י"ח). וחטאתינו, נמ' כ"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז ובאר ס"י גם בסדורי ספרד אינכו וכן אינכו בס' רב עמרם, וכבר אמרו בעלי המבין כי מן מחל עד תטהרו ט"ג תבות כנגד מספר תבות פסוקי ויקרא ט"ז, ל'. ול"ד. ובמדבר ט"ו, כ"ו. והוא רק מכוון בחסרון תבת וחטאתינו. אנכי אנכי, ישעיה מ"ג, כ"ה. מחיתי, שם מ"ד, כ"ב. ובפסוק זה מלת וחטאותיך מלא בוי"ו אחרי אלף ע"פ המסרת. כי ביום ויקרא ט"ז, ל'. כי אתה סלחן וכו' תמורת נוסחא זו יש בכי"י גם בסדורי רפ"ה ורפ"ז הגרסה „כי אתה אלהים אמת ודברך מלכנו אמת וקים לעד, כאי"" וכו' וכן הוא גם בסדורי הספרדים, והרמב"ם מובא כי אתה סלחן וכו' לסיום לאחר פסוק כי ביום הזה יכפר, והנוסחא ודברך אמת וקים לעד מובא לסיום של מלוך על כל העולם. אמנם להאשכנזים שאין אומרים מלוך על כל העולם גם הסיום כי אתה אלהים אמת ודברך וכו' לא יתכן, ולהם הנכון כי אתה סלחן וכו', ובכ"י אחד גורס כי אתה סלחן לישראל מן העולם ומחלן וכו' וראה בלבוש א"ח ס' תרי"ט. סלחן ומחלן, לא נמצאו במשקל זה במקרא אבל נבנו על דרך ל' ארמית כמו אחרן (דניאל ב', י"א), וע"כ הסמ"ך והמ"ם נקמץ חטוף, והשתמשו חז"ל במשקל הזה על מי שתכונת הפעולה נמצאה בו תמיד בלי הפסק, וזהו ההבדל בין סלחן ומחלן ובין סולח ומוחל, כי סולח ומוחל נאמר על מי שמחל וסלח אפילו פעם אחת אע"פ שהוא חבר בטבעו מ"מ על פעולת מחילתו הזאת יאמר עליו שהוא סולח ומוחל, אבל סלחן ומחלן לא יקרא כי אם מי שהסליחה והמחילה נמצאה בו בקבע והוא תמיד סולח ומוחל, והוא הקב"ה. ונמצא כן לרז"ל הרבה דוגמאות שנבנו על ההבדל הזה, כגון מי שידאג על דבר מה הוא ספיד עליו (שבת קי"ד. מקואות סוף פ' ט') אך מי שיראה מיחוש בכל דבר ודבר הוא נקרא אפדן (אבות פ' ב'. שבת ל' ע"ב), וכן מי שיבוש לעשות מה הוא בוש פנים (אבות פ' ה') אבל מי שתכונת נפשו מלאה כולה מן הבושת הוא נקרא ביישן (שם פ' ב'. יבמות ע"ט), וכן הרואה דבר הוא חוזה, אך מי שזאת אומנתו לראות בגרבי מה הוא נקרא סגן (עיין רש"י למכות כ"ב, ב'), וכן מי שילך כל ימיו במדת הענוה הוא נקרא ענותן (ב"ר פ' ל"ג. שבת ל', ב'. ב"מ דף פ"ה. סנהדרין פ"ח, ב'), ומי שכל חכמתו לדרוש דרושים בתורה הוא דרשן (סוטה מ"ט) ומי שירגז כל ימיו הוא רגזן (קדושין מ"א) או רתחן (פסחים קי"ג), ומי שעסוק בגזל וחמס הוא גזלן או חמסן (סנהדרין כ"ה, ב'. ב"ק דף ס"ב. וקס"ז, ב'), והמגיל לעבור על המצות יקרא עבריין (עיין ש"ך לי"ד ס' רנ"א), והממאן יותר מדאי הוא סרבן (ברכות ל"ד), וכן המתרגם אפילו פסוק אחד יפול עליו שם מתרגם על שם פעולתו, אבל תורגמן לא יקרא אלא מי שעסקו בכך לתרגם תמיד והוא מלאכתו (מגלה כ"ה, ב'), ועל דרך זה לומד ולמדן, שוקד ושקדן, דורש ודרשן, בוטר ובטרן, רוצח ורצחן, עלל ועללן, בטל ובטלן, מקלר וקלרן ודומיהן, וכן נמצא גם בשמות לשון המקרא שתוספת נו"ן בסוף השם הוא לחזק ולהגדיל הענין כמו עצב ועצבון וכזה יובן מאמר חז"ל בב"ר פ' כ"ז קשה היא הפרנסה כפלים כלידה, בלידה כתיב בעצב תלדי בנים ובפרנסה כתיב בעצבון תאכלנה, וכזה יובן גם דרשתם בסוטה דף י' בלעם חגר ברגלו אחת היה שנ' וילך שפי, שמשון חגר בשתי רגליו היה שנ' שפיפון עלי אורח, ויצא כן המעיין ברוב השמות כי תוספת המ"ן בסופן היא להגדיל ההבנה כמו גאון ישימון עליון לצאון רעבון זכרון שמתון ודומיהם, יכבר העירו על ענין זה בעל מעשה אפוד בפ' ט' ובעל

ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. ברוך אתה יי. מלך מוחל וסולח לעונותינו ולעונות עמו בית ישראל. ומעביר אשמותינו בכל־שנה ושנה. מלך על כל־הארץ מקדש השבת וישראל ויום הכפרים:

רצה יי אלהינו בעמך ישראל ובתפלתם. והשב את העבודה לדביר ביתך. ואשי ישראל ותפלתם באהבה תקבל ברצון. ותהי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים. ברוך אתה יי. המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. צור חיינו מגן ישענו אתה הוא לדור ודור. נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך

מודים דרבנן.

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל־בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייתנו וקימתנו כן תחינו ותקימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנחנו מודים לך. ברוך אל ההודאות:

ועל־נשמותינו הפקודות לך ועל־נסיך שבכל־יום עמנו ועל־נפלאותיך וטובותיך שבכל־עת ערב ובקר וצהרים. הטוב כי לא־כלו רחמיך והמרחם כי לא־תמו חסדיך מעולם קוינו לך:

ועל־כלם יתברך ויתרומם שמך מלכנו תמיד לעולם ועד:

וכתוב לחיים טובים כל־בני בריתך:

וכל החיים יודוך סלה ויהללו את־שמך באמת האל ישועתנו ועזרתנו סלה. ברוך אתה יי. הטוב שמך ולך נאה להודות:

מקנה אנרם בטער ד' נמיני אמות התוחלים, ורחה למעלה דף 59 ודף 245. ומבלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח, בא"י וכו' כן הנוסחא בסדורי ר' עזריאל יר"ה ורי"ס. ובקלת מודים מסף עוד אלא אתה, וכבר כתב אבודרהם בשם רבנו סעדיה המוסיף אלא אתה אחר שאמר ומבלעדיך טועה הוא. מלך מוחל וסולח וכו' מוזכר במס' סופרים פ' י"ט הלכה ח'.

בשחרית ובמנחה אומרים זה.

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם.

בערבית אומרים זה.

שָׁלוֹם רָב עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תָּשִׂים לְעוֹלָם. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ אָדוֹן לְכָל־הַשָּׁלוֹם.

וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

א"א תבוא לפניך, פה מתחיל סדר הוידוי של יה"כ, ואמרו ביומא דף פ"ז ע"ב אור יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה בשחרית מתפלל שבע ומתודה במוסף מתפלל שבע ומתודה במנחה מתפלל שבע ומתודה בנעילה מתפלל שבע ומתודה עכ"ל ועוד שם, והיכן אומר הוידוי, יחיד אחר תפלתו ושליח צבור אומרה באמצע (ר"ל בתוך ברכה האמצעית) עכ"ל. והנה הודוי כמו שהוא בסדורינו מורכב הוא מכמה בקשות חז"ל שנתחברו להיות לאחד וכאשר יבואר להלאה. **תבוא לפניך תפלתנו** עפ"ה תהלים פ"ח, ג'. **ואל תתעלם מתחנתנו** עפ"ה תהלים נ"ה, ב'. **שאין אנחנו עזי פנים וכו'**, אין בנו עזות פנים כל כך לומר לפניך שאנחנו צדיקים, ואין אנחנו עם קשה עורף לומר לפניך שלא חטאנו נגדך, אך מודים אנחנו לפניך כי חטאנו. **לומר**, כן בכל סדורינו וכל כ"י גם בסדורי הספרדים, והוא משקל המשנה במקום לאמר של ל' המקרא ובחלוף אותיות יהו"א, כמו צריך אדם לומר (שבת ל"ד) לומר לך (ר"ה כ"ט) לומר לו (ב"מ ק"ה) חייב לומר (עדיות פרק א'), וזו היא דרך בעלי המשנה לבנות בכה מדות הפעלים לשון המקור באופן שיהי' שוה ללשון העתיד, וע"כ אמרו לִקַּח לִגַּח לִגֹּף לִפּוֹ כדי להשוות הלשון אל ל' יִגַּח אֶגַּח יִגֹּף אַפּוֹ וכן לֵירֵד לֵישֵׁב כדי להשוותו עם אֵרֵד אֵשֵׁב וכן אמרו לוֹמַר כדי להשוות הלשון אל אֹמַר, ויהי כן המשקל הזה מאז המשנה והלאה הנהוג והשגור בפי כל המחברים, והמשקל לֵאמֹר היה להם לזרות. ודע עוד כי הרמב"ם הגרסא שנאמר ואף היא תתכן, ובמחזור רומא גורס בדבר הזה **שנאמר**, וכן בסדור רב עמרם. **אבל**, יש מפרשים כמו אבל חרדה גדולה (דניאל י', ז') אבל עוד העם זובחים (דה"ב ל"ג, י"ז) ר"ל אלא חטאנו, ויש מפרשים כמו אבל שרה אשתך (בראשית י"ז, י"ט) אבל אשמים אנחנו (שם מ"ב, כ"א) ר"ל באמת חטאנו. **אבל אנחנו חטאנו** מוזכר בגמרא סוף יומא וז"ל אמר בר המדורי הוה קאימנא קמיה דשמואל והוה יתיב, וכי מטא שליחא דצבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו, קם מיקם, אמר שמע מינה עיקר וידוי האי הוא עכ"ל והנה למדנו כי הנוסח **או"א תבוא לפניך** וכו' עד **אבל אנחנו חטאנו** ישן נושן הוא וקבוע כבר לפני בעלי הגמרא. ואמרו במדרש פ' חוקת ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו, כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם, ועוד שם בפ' בלק ויאמר בלעם אל מלאך ה' חטאתי, כל מי שחוטא ואומר חטאתי אין רשות למלאך ליגע בו.

אשמנו· בגדנו· גזלנו· דברנו דפי· העוינו· והרשענו·
זדנו· חמסנו· טפלנו שקר· יעצנו רע· כזבנו· לצנו· מרדנו·
נאצנו· סררנו· עוינו· פשענו· צררנו· קשינו ערף· רשענו·
שחתנו· תעבנו· תעינו· תעתענו·
סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו:
ואתה צדיק על כל הבא עלינו· כי אמת עשית· ואנחנו הרשענו:
מה נאמר לפניך יושב מרום· ומה נספר לפניך שוכן
שחקים· הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע:

אשמנו בגדנו וכו' נתקן על סדר א"ב, ובאו בו דברים כפולים ומשולשים בלשון ואחד בענינם, כמו העוינו עוינו, הרשענו רשענו פשענו, והוא למען שמור סדר הא"ב. והנה כתב של"ה בדף רכ"ג ע"ב וז"ל לענין האמור עיקר הוידוי אבל אנחנו חטאנו טועים העולם וסוברים שכלו בו אלו ג' תבות, ואינו כן אלא רמז בו כל הנוסח של אשמנו כי אבל הוא התחלת הענין אבל אנחנו חטאנו אשמנו בגדנו גזלנו וכו' עכ"ל ויפה לשפוט מדבריו כי גם הנוסח אשמנו בגדנו וכו' היה קבוע כבר לבעלי גמרא, אמנם נמצא בס' ארחות חיים סדר י"כ ס' ל' וז"ל כתב אחד מן המפרשים מקובל אני מפי גדולים שהוידוי הנכון והנראה יותר הן ליחיד בין לצבור בין לש"ץ הוא הודוי המקובל המסודר בסדר זה „אבל חטאנו אנחנו ואבותינו ועוינו ופשענו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו" וכו' ודי לנו בכך אין לנו להוסיף על אלו וכך היה מתודה כה"ג בסדר עבודה ולא היה מזכיר בגידה וגזלה וגנבה וחמס וטפול שקר וכו' ולזה נוטה דעת בעל העתים שכתב בחבורו ז"ל אצטריכינן לפרושי הא דנהיג עלמא למימר אבל חטאנו ועל חטא שחטאנו כולהו באלפא ביתא ולא דייקי בין זדונות לשגגות ומשנין סדר הודוי ועוד שמודעין החטאים ואין מתקנין לכך, הלכך לא דייקי נהנהו אל"ף בי"ת, ושמעינן דנהיגי רבותא דווקני דלא אמרי טפי מהכי מדעו אבל חטאנו אנחנו ואבותינו ועוינו ופשענו וסרנו ממצותיך וגו' עכ"ל ומאלה הדברים ברור לנו כי בנוסח הקדמון של הודוי לא היה בו סדר א"ב של אשמנו בגדנו, והוא נתוסף לו אח"כ בזמן הגאונים. וכתב רמ"ע מפאנו במאמרו חקור דין חלק א' פרק ג' לפי שהחוטא מאבד את העולם שנברא באותיות התורה לפיכך נתקן הודוי באלפא ביתא, והוא טעם פנימי. בגדנו בבוראנו. גזלנו, זה את זה. ובמחזור כ"י אחד נוסף עוד גנבנו, ובספר מלכות לאבן גבירול נראה שהיה גורס געלנו במקום גזלנו. דפי, דבר גנאי ולזול כמו בבן אמך תתן דפי (תהלים נ', כ') הגדות של דופי (סנהדרין צ"ט, ב'), ובמחזור ישן גורס דברנו דופי ולשון הרע. העוינו והרשענו, תהלים ק"ו, ו'. זדנו, מל' ולא יזידון עוד (דברים י"ז י"ג). חמסנו, במחזור כ"י נוסף עוד חמרנו, חללנו שבת וימים טובים. טפלנו שקר, חברנו ודבקנו שקר על שקר, מל' תהלים קי"ט, ס"ט, ואיוב י"ג, ד'. יעצנו רע איש על עמיתו. ונקודו היו"ד בקמץ, ומה שנקבלת בסדורים יִעצנו בחירק טעות כי לא נמצא פעל יען בפיעל. כזבנו, מל' ובלשונם יכזבו לו (תהלים ע"ח, ל"ו); ובמחזור כ"י נוסף עוד כחשנו. לצנו, מענין ומושב לצים. נאצנו מל' נאצו את קדוש ישראל (ישעיה א', ד'); ובמחזור כ"י נוסף עוד נאפנו, נשבענו לשוא ולשקר. סררנו, מל' כי כפרה סוררה סרר ישראל (הושע ד', ט"ז). עוינו, דניאל ט', ה'. צררנו, מל' וצררו אתכם (במדבר ל"ג, נ"ה). קשינו ערף, הנכון היה הקשינו ערף ככל ל' הקשות ערף שלא בא בנקרא אלא בהפעיל כמו וערפכם לא תקשו (דברים י', ט"ז) הקשו את ערפם (ירמיה י"ט, ט"ו), אך למען שמור סדר של א"ב נאמר קשינו בפיעל. רשענו, מ"א ח', מ"ז. שחתנו, מל' כי שחת עמך (שמות ל"ב, ז'), ובמחזור כ"י גורס שחתנו דרכינו. תעבנו מל' המתעבים משפט (מיכה ג', ט'). תעינו את עצמנו. תעתענו את אחרים, והוא מל' והייתי בעיניו כמתעתע (בראשית כ"ז, י"ב). סרנו, בכ"י וְסרנו. ולא שוה לנו, לא עלתה בידינו הצלחה ותועלת באותו מרד שמרדנו, וכלשון חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי (איוב ל"ג, כ"ז); ויש מפרשים מענין ולמלך אין שוה להניחם (אסתר ג', ח') כלומר חשבנו ערך מצותיך לכלום. ואתה צדיק וכו' פסוק הוא בנחמיה ט', ל"ג. ואיתא בפסיקתא רבתי פ' רני ושמחי, אמר להם הקב"ה למלאכי השרת בואו ואודיע אתכם צדקתן של בני, שאני שנתתים בעולם כמה צרות ויסורין הבאתי עליהן בכל דור ודור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים את עצמן רשעים וקוראים אותי צדיק בפני רשעם והן אומרים בלשון הזה אבל אנחנו חטאנו העוינו והרשענו וסרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו עכ"ל.

מה נאמר לפניך, מה נוכל לומר לפני כסא כבודך להצטדק על מעשינו, וכלשון עזרא (ט', י') ועתה מה נאמר אלהינו אחרי זאת כי עזבנו מצותיך. כל הנסתרות מבני אדם והנגלות לבני אדם את כלם אתה יודע.

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם. וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי: אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב: אֵין (כָּל־) דָּבָר נֶעְלָם מִמָּךְ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ. וְתִמְחַל־לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ. וּתְכַפֶּר לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ:

אתה יודע רזי וכו׳ זאת הנוסחא תקנה רב, כדאיתא בסוף יומא יחיד מתודה אחר תפלתו וש״ץ באמצע, מאי אמר, אמר רב אתה יודע רזי עולם, ושמואל אמר ממעמקי הלב, [נאלפסי גורס אתה יודע מעמקו של לב, והרא״ש גורס אתה מבין תעלומות לב], ולוי אמר ובתורתך כתוב לאמר, ר׳ יוחנן אמר רבון העולמים, ר׳ יהודה אמר כי עונותינו רבו מלמעה וחטאתינו עצמו מספר, רב המנונא אמר אלהי עד שלא נוצרתי וכו׳ עכ״ל, והנה רבים סברו כאלה הנוסחאות השונות שיהיו נוסחאות של ודוי שהתפללו חז״ל כל אחד לפי שיטתו, אמנם אחרי העיון היטב פירוש כזה לא יתכן, כי מיד בסמוך כמלא בגמרא שעיקר הודוי הוא אבל אנחנו חטאנו ושמואל קם ממושבו כשהגיע הש״ץ לאמרו, ואם יהיה הפירוש כסברה הנזכרה מדוע לא נוה שמואל לומר הוידוי כנוסחתו, ועוד מה שאמר לוי ובתורתך כתוב לאמר כי ביום הזה יכפר וכו׳ נאמת אין בו לשון של ודוי כלל, אבל הנכון בדבר כי הנוסחא או״א תבוא לפניך וכו׳ עד אבל אנחנו חטאנו ואחריה סרנו ממצותיך עד ואנחנו הרשענו היא היא עצמות הודוי והיא הנגורה והנהוגה כפי כל מימים קדמונים, ובאו חז״ל להוסיף עוד עליה בקשות כל אחד כפי שמצא נאה לסיום הענין, והוסיף רב לומר אתה יודע רזי עולם, ושמואל הוסיף אתה מבין תעלומות לב, ובן כולם, ובאו אח״כ מיסדי נוסחת סדר התפלה וערכו מבקשות ההן לשתלן כל אחת במקומה שמצאו ראוי לה לפי המשך ענין הלשון. וערכו בקשת רב להיותה סיום הודוי, וסמוך לה העמידו בקשת שמואל אתה מבין תעלומות לב, וכן מבואר המרדכי ליומא ובשם ר״ת עמרם (ונראה כי היא היא הבקשה שנמצא במחזור י״כ אחרי אתה יודע רזי עולם רק שרוב הקהלות קצרוה ואין אומרים ממנה אלא החרוז האחרון שמן מעולם עובר על פשע), ואת בקשת רב המנונא אלהי עד שלא נוצרתי אותה העמידו לחתימה בסוף על חטא. ויש לדעת כי הנוסחא זו של אתה יודע רזי שתולה היא רובה ככולה בתפלת יונה כפי שהובאה בילקוט יונה רמז תק״נ. רזי עולם, סתרי העולם, ומל׳ ארמי הוא כמו וגלא רזין, די יכלת למגלא רזא דנה (דניאל ב׳ מ״ז), וכן תרגום מרגלים חרש מאללין ברז (יהושע ב׳ א׳). **חופש**, חוקר. ובוחן כליות ולב, ירמיה י״א, כ׳. ו״ז, י׳. אין כל דבר נעלם וכו׳ כך הנוסחא בכל כ״י ודפוסים ישנים וכן גרסת הרמב״ם ואבודרהם וכן הוא בראיא מהימנא לזוהר פ׳ משפטים דף כ״ב עמוד ר״ו, גם הרוקח כתב שיש באתה יודע רזי עולם כ״ה תבות כמו שיש בשני הפסוקים אם יסתר איש (ירמיה כ״ג, כ״ד) בכל מקום עיני ה׳ (משלי ט״ו, ג׳). ופירוש אין כל דבר, אין שום דבר ובל״א איינע זאכע, ובבר כתב הרא״ב במוקו לשרשים שרש כל גם נספרו התשבי שתיבת כל משמשת במקום מאומה כשיסמוך לה מלת אין או לא, כמו לא תעשה כל מלאכה (שמות כ׳) ולא ידעו כל דבר (ש״א כ׳ ו׳, י״א) לא יפלא ממך כל דבר (ירמיה ל״ב, י״ז) ואין כל חדש (קהלת א׳, ט׳) וראה פירוש חזקוני לדברים ד׳, ט״ו.

ובכן יהי רצון וכו׳, מתחלפים הסדורים בסדר לשונו, ונוסחתנו היא במחזורי דפוס שאלוניקי שנת ש״ע ודפוס ויניציא ש״ם ופראג שע״ג. ובשני כ״י גם בסדור ירפ״ה בא מחילה בעונות וסליחה בפשעים וכפרה בחטאים, וכן כתב השל״ה בדף רכ״ח בשם האר״י, גם בויקרא רבה פ׳ ג׳ בך הסדר וז״ל אמר רב ביבי בר אביי כיצד אדם צריך להתודות עי״כ, צריך לומר מודה אני כל רע שעשיתי לפניך, בדרך רע הייתי עומד, וכל מה שעשיתי עוד לא אעשה כמהו, יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי שתמחל לי על כל עונותי ותסלח לי על כל פשעי ותכפר לי על כל חטאתי עכ״ל. ובכ״י אחר וסדור רפ״ז בא מחילה בחטאים וסליחה בעונות וכפרה בפשעים, וכן הסדר בירושלמי כפי שהעתיק בעל ראשית חכמה סוף שער התשובה וז״ל כיצד יתודה, אומר. רבון העולמים הרע בעיניך עשיתי ובשרירות לבי הלכתי ותוכחתך לא שמעתי, יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתכפר לי על כל פשעי ותסלח לי על כל עונותי ותמחל לי על כל חטאתי עכ״ל, ובאמת כן אומרים גם במוסף ר״ח למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע. ור׳ אייזק טירנא כתב כפרה בחטאים וסליחה בעונות ומחילה בפשעים, והלכו אחריו בעל הלבוש ומג״א לא״ח ס׳ תר״ז. והספרדים אומרים מחילה בחטאים שכפרה בעונות וסליחה בפשעים והוא כפי הרמב״ם. והנה כל אלה החלופים יש להם על מה שיסמכו. ותמחל, אחרי כי העתיד והצווי דרך אחד להם ברוב בענין נקוד עי״ן פעל שלהם אם בחולם אם בפתח, כמו ישְׂטֹר שְׂטֹר בחולם יִגְאַל גְּאַל בפתח, ואחרי כי בכל הסדורים נקוד סְחַל לנו בפתח גם ראוי לומר כן ותמחל לנו בפתח, והוא ברור.

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדִבּוּר פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהַרְהוֹר הַלֵּב:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּוְעִידַת זְנוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:

על חטא, סדר של על חטא נוסף עוד לודוי בזמן הגאונים ומוזכר בשאלתות דרב אחאי גאון סימן קס"ז, אך לא היה בתחלה ארוך כנוסחתו כהיום הזה גם לא כסדר א"ב, וכמו שכתב בעל שבלי הלקט וז"ל עיקר ודוי על חטא הוא בסימן אל"ף וס"ג, אונס רצון שגגה זדון סתר גלוי [וכן הוא בסדור רב עמרם בתוספת ביודעים בלא יודעים] אבל האריכו בו וסדרוהו באלף בי"ת עכ"ל ובאמתיו במחזור כ"י נסדר בכ"ו חרוזים ע"פ א"ב וכזה"ל „ע"ח ש"ל באונס. וע"ח ש"ל בבלי דעת. בגלוי. בדעת ובמרמה. בהרהור הלב. בודוי פה. בזדון. בחוזק יד. בטומאת שפתים. ביודעים. בכחש ובכזב. בלשון הרע. במראית העין. בנשך ובמרבית. בשיח שפתותינו. בעינים רמות. בפתחון פה. בצעדי רגלים. בקפילת יד. ברצון. בשגגה. בתמהון לבב. על חטאים שאנו חייבים עליהם אשם. ע"ח שח"ע אשם ודאי ואשם תלוי. ע"ח שח"ע קרבן עולה ויורד. ע"ח שח"ע מיתה וכרת בידי שמים. ע"ח שח"ע מלקות ארבעים וארבע מיתות בית דין סקילה" וגו'. גם הרמב"ם לא הביא אלא א"ב פשוט הזה רק שבאות יו"ד הוסיף עוד „ביצר הרע". וכן עודנו היום בסדורי הספרדים בקצת שנוי לשון. אולם האשכנזים הרחיבו הסדר ועשאוהו בא"ב כפול, והשנויים בנוסחאות הרבה בספרים גם לא השוו המדה עד שבסדור זה מוקדם בבלי דעת לבטוי שפתים ובסדור אחר בטוי שפתים קודם לבבלי דעת וכן כבולם, גם עריכת א"ב כפול הזה הסבה שימלאו דברים כפולים ומוכפלים כגון בבטוי שפתים בדבור פה בשיח שפתותינו ושלשתם ענין אחד. עוד לדעת כי זה הסדר של על חטא ועל חטאים קראוהו ודוי רבה, והודוי של אשמנו בגדנו שמו ודוי זוטא (ס' המנהיג הלכות ר"ה וי"כ סימן נ"ג ונ"ז). בְּאֹנֶס שאנסוהו לעבור על אחת מן העבירות ואם לאו יהרגוהו, שיעבור ואל יהרג, חוץ מן ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים שיהרג ואל יעבור. וברצון, שחטא ברצונו בלי שום אונס. ונ"ל בְּאֹנֶס מלעיל והנו"ן בסגול כי שם דבר הוא במשקל קֹדֶשׁ אֹהֶל, ואין לדמותו עם והשתיה כדת אין אֹנֵס (אסתר א', ח') שזה הוא בינוני. באמוץ הלב, מל' לא תאמץ את לבבך (דברים ט"ו, ז'). ובכ"י אחד תמורתו באכילה ובשתיה. בבטוי שפתים, מל' כי תשבע לבטא בשפתים (ויקרא ה', ד') ופירושו דבור בלי כוונה מיוסדת (איבעראיילטעס אפרס) שידור כדל מה או יבטיח דבר מה אשר בסוף יתחרט עליו, וככל ל' בטא שבמקרא שטעמו על דבור בהתרגשות הנפש בלי סדור המחשבה, וכבר אמרו חז"ל כל הבוטה ראוי לדקרו בחרב (נדרים כ"ב). בדעת ובמרמה, במרמה של דעת ר"ל שרמה את רעהו בכוונה, והוי"ו של ובמרמה יש לפרש כמו וי"ו של אשר לו ובילקוט (ש"א י"ז, מ') ברמה ובעירו (ש"א כ"ח, ג') ובל"א נעמליך, וסדר של א"ב הכריח את המחבר לסדר ככה התבות. בהרהור הלב, במחשבות הלב וכמו שאחז"ל הרהורי עבירה קשין מעבירה (יומא כ"ט, ע"א), והב"א נ"ל בפתח כמו שבמלת בהיכל ד', כ'. בהונאת רע, מל' ולא תונו איש את עמיתו (ויקרא כ"ה, י"ז), ובכ"י בהונית ולאה רק 45. בודוי פה שהתודה רק בשפתיו ולבו בל עמו. בועידה, ל' זמון בל"א זוזאממענקונפטס,

וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִפְשׁוּת פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שֹׁחַד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּלְשׁוֹן הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָצוֹן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּנְטִיַּת גָּרוֹן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂקּוּר עָיִן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:

מענין ונועדו אליך (במדבר י' ד') ומשקל תלמודי הוא כרוב הלשונות בסדר הזה. בזלזול, ל' גנאי וביזיון מענין כל מכבדיה הזילוה (איכה א', ח'). הורים, האב והאם. ומורים, המלמדים. בחוזק יד, שהתחזק על חברו להרע לו. בטפשות פה, ל' אולת וכסילות, כי אויל עמי בנים סכלים המה תרגומו ארי טפשו עמי, בנין טפשין אינון (ירמיה ד' כ"ב), ר"ל שדבר דברים של הבל ושגעון. בטמאת שפתים, שטמא את פיו בדברי נבלה וערוה. ביצר הרע, שמסרה בעצמו את יצר הרע עליו. ביודעים, שעוונם פירש כמו שנאמר או הודע אליו חטאתו, ובלא יודעים כמו שנאמר והוא לא ידע ואשם עכ"ל, ויותר נראה לפרש ביודעים שעשה עבירה בפני רבים ויודעים ממנה, ובלא יודעים שעבר בסתר ולא ידע ממנה איש. ועל כלם וכו' גם בחרוז זה מתחלפים הסדורים יש מהם אשר חסרים בו התבות אלוה סליחות, ויש מהם אשר חסר גם ועל כלם ואין שם בנוסחא אלא „סלח לנו מחל לנו כפר לנו,” וגם בהעמדת החרוז שונים הספרים כי מהם שבא החרוז ד' פעמים וכמו שנדפס למעלה, ובס"א לא בא כי אם ג' פעמים ואחרי עוות שלא לא נמצא ויש ספרים ששם עומד ולא בא כאן אחרי ובלא יודעים, ועוד ס"א שלא בא קודם ארבע מיתות בית דין, והרמב"ם לא נמצא חרוז זה כלל ואף בסדורי ספרדים איננו. בכפת שחד, לקיחת שחד בכף יד, והלשון נגזר מן נוער כפיו מתמוך בשחד (ישעיה ל"ג, ט"ו), והבנין הזה הוא זר מאד כי לא נמצא בהבנה זו בשפה אשר סמיכותו בפת לא במקרא ולא בתלמוד, והמסדר עשה מהרבוי בפות היחיד בפה בל' נקבה ובמשקל שפה שפות, ועוד שהעמידו בטעם שם הפעל דוגמת ולמסע את המחנות (במדבר י', ב'). במשא ובמתן, כך כנוהו למסחר ולרכולה. ובס"א תחתיו הנוסחה במראית העין. ובס"א גורסים כאן במשא ובמתן, ובמקום במאכל ובמשתה גורסים במראית העין. בנשך ובמרבית, ויקרא כ"ה, ל"ז. וב"מ דף ס', ע"ב. בנטית גרון, בשקור עין, שניהם ענין גאוה וגל' ותלכנה נטויות גרון ומשקרות עינים (ישעיה ג', ט"ז), וע"כ העקר בשקיר בסי"ן; ויש ספרים שבמקום בנטית גרון הנוסחא בנבול פה. בשיח, בדבור, מל' ישיחו בי (תהלים ס"ט, י"ג).

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעַזּוּת מֶצַח:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְרִיקַת עֹל:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְלִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּצְדִיַּת רֵעַ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצָרוּת עָיִן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַלּוּת רֹאשׁ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּרְכִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂנְאַת חִנָּם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּתְשׂוּמֶת יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד:

בעינים רמות משלי ו׳, י״ז. בפריקת על, מל׳ ופרקת עלו (בראשית כ״ז מ׳) שהשליך מעליו עול מלכות שמים ר״ל שכפר בהקב״ה, וכמו שפירש רש״י ביומא פ״ו ע״ב. בפלילות, בחריצות הדין והמשפט, מל׳ ונתן בפלילים (שמות כ״א כ״ב), ובכ״י אחד במקומו בפתחון פה. בצדית רע, ל׳ השליך עליו בצדיה (במדבר ל״ה, כ׳). בצרות עין הוי״ו בשורק כחבריו בפלילות בקלות בקשיות, ובמס׳ ערכין דף ט״ז על ז׳ דברים נגעים באים על לשון הרע וכו׳ ועל צרות העין, ופירש רש״י שאלה עינו באחרים ואינו מהנה שכניו מכליו על ידי שאלה וכן פירש גם בסוטה מ״ז ע״ב (כל״א איסגונסט). בקלות ראש, שיתנהג על הנקלה בעשיית המצוות, לייכטזין, והוא ל׳ משנה כמו לא יעשו קלות ראש בנדרים (נדרים כ׳) שלא יקל ראשו (שם י״ג ע״ב) לא יקל אדם את ראשו (ברכות כ״ד); והאומרים קלות ראש על מי שהולך פרוע בראשו טועים הם כי זה נקרא גלוי הראש כמו רב הונא לא מסגי ד׳ אמות בגילוי הראש (קדושין ל״א). בריצת רגלים להרע, כן נקודו הרי״ש בפתח כי הוא שם הפעולה כמו להרע או להיטיב (ויקרא ה׳, ד׳) והוא לא ישתנה לקמץ בהפסק. ברכילות, מל׳ לא תלך רכיל בעמיך (ויקרא י״ט, ט״ז). בשנאת חנם, מל׳ שונאי חנם (תהלים ל״ה, י״ט) והיא קנאת איש מרעהו, וביומא דף ט׳ ע״ב מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם. בתשומת יד, כמו שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד (ויקרא ה׳ כ״א). בתמהון לבב דברים כ״ח, כ״ח. ר״ל שהיה נבוך ומסופק בדעתו ותמה.

ועל חטאים וכו׳ סדרן של ועל חטאים אינני שוה בסדורים, ויש ספרים כך סדרן חטאת, אשם, עולה, קרבן עולה ויורד, מיתה בידי שמים, כרת, מלקות ארבעים, מכת מרדות, ארבע מיתות ב״ד. ובהגהת סדורי ר״א מילנא ומנהג בעש״ט ס׳ תתט״א ובמג״א לס׳ תר״ז נסדרו כמו שנדפס למעלה וכן מנהג קהלות רבות. ובק״ק פפד״מ ושבלא אומרים בסדר אחר והוא הנדפס למטה בעמוד. קרבן עולה ויורד, שמביאו האדם כפי אשר

*) בק״ק ספר״ם ומגנצא אומרים כסדר הכתוב למטה בעמוד.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּי וְתָלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת וַעֲרִירוּת:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ:)

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה. שְׂרֵפָה. הֶרֶג. וְחֶנֶק. עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. בֵּין שֶׁיֶּשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה.

תשיג ידו שאם אין ביכלתו להביא כבש מביא שתי תורים ואם גם אלה אין בידו מביא עשירית האיפה וכמפורש בויקרא סמן ה׳ וע״כ הקרבן עולה לעשיר ויורד לעני, וראה כריתות דף י׳ ע״ב. נ״ד כן העתק כמבואר בדף 194. והפירש קרבן אשם על עבירה שיודעה לו. ותלוי. על עבירה אשר ספק לו שעבר (ויקרא ה׳, י״ז) וראה יומא פ״ה, ע״ב. מכת מרדות, מדברי סופרים, ומכת מרדות האמורה בכל מקום כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה, כן פירש ברטנורה לנזיר פ׳ ד׳. ורש״י בחולין קמ״א ע״ב פירש מכת מרדות, רידוי בתוכחת שלא יתגיל בזה, ואין לה קצבה אלא עד שיקבל עליו עכ״ל, וכן בשבת דף מ׳ ע״ב מכת מרדות ופירש רש״י רדוי. וכן בברכות דף ז׳ טובה מרדות אחת בלבו של אדם מכמה מלקיות ופירש רש״י ל׳ רדוי והכנעה, גם בב״מ כ׳, ל׳ כן נוסח הספרדית פירש רש״י ראויה לרדות וליסר, ובתנחומא ראה פ׳ שמות כל הנוטע בנו מן המרדות, וא״כ שרשו רדה והדל״ת תנועה ובשקל ספעות. מלקות ארבעים, דברים כ״ה, ג׳. מיתה בידי שמים, כגון זר שאכל תרומה שכתוב עליו ומתו בו (ויקרא כ״ב, ט׳); ובכ״י הנוסחא מיתה בידי אדם. כרת, שעבר עבירה שנאמר בה ונכרתה הנפש ההיא. ובכל ס״י נקודו הרי״ש בצרי וכן הנכון כי כן נמצא בדברי חז״ל שאמרו כרתויו כריתות ביו״ד אחרי הרי״ש וידענו ממנו שהיחיד בצרי ובמשקל חצר חצרות. ועריות, כן הוא בסדור דפוס אמשטרדם מסכת קפ״ת וכן העתקר והוא שם דבר (קינדערלאסיגקייט) דוגמת מרירות, פלילות, ובס״א ועריריי ולא יתכן כי זה שם תואר קינדערלאס, בראשית ט״ו, ב׳. אך לדעת כי בסדור רב עמרם גם בכל ספרים ישנים ובכ״י לא נמצא לא ערירי ולא עירירות וא״כ אינו אלא תוספת אחרונים. ובכ״י ההוא שהובאתי אשר במקום מיתה בידי שמים גורס מיתה בידי אדם, עומד כאן כרת בידי שמים. ארבע מיתות, סנהדרין פרק ז׳. וחנק, כתב אבודרהם יש שקורין החי״ת בקמץ ויש שקורין אותה בסגול והוא הנכון שהוא על משקל חֶגֶא וכן שמעתי שהיה קורא הרא״ש עכ״ל. על מצות עשה ועל מצות לא תעשה, כן בכל כ״י וכן במחזור ויניציא דפוס ש״ם וכן במחזור רומא גם בסדורי הספרדים ואבודרהם, גם רוו״ה סיד כך רק שהוא נקד מצות בחולם, אמנם הלשון בין שיש ד״ה שאחריו יורה כברור שצ״ל מצות בל׳ יחיד: בין שיש בה קום עשה הוא חוזר על מצות עשה. ובין שאין בה קום עשה חוזר על מצות לא תעשה, כך פירש אבודרהם, ואיננו יוצאים בו. והאמת כי מצות עשה גם לא תעשה יען עליהם יש בה קום עשה ואין בה

---

*) אין ספר״ם מאנגער מעהרערן קהלות ווירד נאך דיעזער ארדנונג געבעטעט.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת (וכמנהגם מוסיפים וַעֲרִירוּת):
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת: ועל כלם וכו׳.

אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ: אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם· וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים· כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר· הַנִּסְתָּרֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ· וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם· לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר· וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

אֱלֹהַי· עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַי· וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי· עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי· קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי· הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה· יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד· וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים· אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים:

קום עשה, כגון מצות תפלין יש בה קום עשה, והיא עשה גמורה, וכן מצות סוכה ולולב ודומיהם, אבל מצות עשיית מעקה אין בה קום עשה שאם אין לו בית אינו מחויב בה, לכן אינה כי אם עשה בעלמא, וכן מצות ציצית ודומיהן אין בה קום עשה. ובמצות לא תעשה כל לא תעשה שהעובר עליה לא יוכל לתקנה ע"י מעשה אחר היא לא תעשה שאין בה קום עשה כגון שלא לעשות מלאכה בשבת ושלא לאכול חמץ בפסח ודומיהם שהן לא תעשה גמורות. אבל לא תעשה שלא לקחת קן לפור האם עם האפרוחים היא לא תעשה בעלמא, כי אם עבר ולקח יש בה קום עשה שישלח את האם ופטור, וראה מכות דף ט"ו, כ'. עוד יש לפרש בדרך אחר, בין שיש בה קום עשה ובין שאין וכו' ר"ל שיש במצות עשה הלווי קום עשה דבר מה, או שאין בה לווי הזה, כגון במצות עשה של אכילת מצה יש בה הלווי קום ואכול את המצה, ובמצות עשה לשבות ביום השבת אין בה לווי קום עשה, וכן גם במצות לא תעשה כגון שלא להחיות מכשפה יש בה הלווי קום ועשה והרוג אותה, ובמצות לא תעשה שלא לאכול גיד הנשה אין בה קום עשה. והנה מי שלא אכל מצה או מי שהחיה מכשפה חטא במה שלא קיים את הלווי קום עשה והיא עברה בלתי מעשה ובל"א חוס-טערלאססונגזינדע, ולהפך מי שלא שבת בשבת או אכל גיד הנשה חטא במה שעשה דבר שהיה מצווה עליו שלא לעשותו והיא עברה עם מעשה בל"א בעגעהונגזינדע. והנה לב' פירושים האלה אשר הבוחר יבחר ביניהם בא המאמר בין שיש בה קום עשה ובין וכו' לפרט את מיני החטאים ואיכות למותר. את הגלוים לנו, חוזר למעלה ועל חטאים שבראש המאמר וע"כ בא בל' זכר; והנוסחא הגלוים בה"א בסדור רס"ה ומחזור ויניציא ושאלוניקי גם בש"ת ווי"ל וכן גרסת הרמב"ם והוא הנכון בדקדוק הלשון. כבר אמרנום לפניך, בסדר הודוי של אשמנו ועל חטא ועל חטאים. ובכ"י אחד הנוסח כבר אמרנום לפניך ה' אלהינו. הנסתרות, דברים כ"ט, כ"ח. כי אתה סלחן, מבואר למעלה בתפלה. מלך מוחל וסולח, וכן גרסת הרמב"ם, וראה למעלה בתפלה. וכתב אבן ירחי בס' המנהיג כי בסדורים ישנים יש עוד כאן חתימת ברכה בא"י האל הסלחן (וכן מצאתיו בקצת כ"י גם בסדור רס"ה) ומטה הוא בדעתו לאמרה אבל מביא הוראת רבינו סעדיה שכתב שכל מי שחותם בוידוי טועה הוא וכן מנהג כל ישראל שלא לחתום עכ"ל וכן הורה גם רב עמרם מובא בהרא"ש לסוף יומא סמן כ"ה, גם אבודרהם כתב שהחותם כאן בא"י המלך הסלחן הוא טועה שאם כן הוו להו שמנה ברכות בתפלה ואכן שבע תקן כלמו, וכן כתב הגהות מיימוניות לנוסח הודוי אות א'.

אלהי עד שלא, היא הבקשה שהתפלל רבא בכל יום אחר תפלתו (ברכות דף י"ז) ורב המנונא זוטא לאחר הודוי ביה"כ (יומא פ"ז ע"ב). עד שלא נוצרתי איני כדי, קודם שנולדתי לא הייתי חשוב ושוה להיות נולד. כדי כל"ל כמו אסתר ג' י"א. וראה למעלה דף 101. ועכשו, ועתה, ומלה תלמודית היא. כאלו לא נוצרתי, כי מה אני ומה חשיבותי. קל וחמר, גם זה ל' תלמוד, ונקראת אף כי בעקומה (בל"א חוץ וויא פיעל מעהר). הרי, טעמו כל' חז"ל כמו הנה. הרי אני ב' תבות, כן הגרסא בגמרא ובר"ף והרמב"ם ואבודרהם וכן בכל הסדורים וכן העתיק גם הר"ש אלעמי בספרו אגרת מוסר וכן הנכון בלשון, ולא ידעתי מה קרה לו לרוו"ה שחבר שתי התבות לאחת ועשה מהן הריני. שלא אחטא עוד, על דרך בא לטהר מסייעין אותו (יומא ל"ח ע"ב). מרק ל' טהרה וזכוך מענין ומרק ושטף במים (ויקרא ו', כ"א). ובברכות דף ה' וביומא דף פ"ו וייסורין ממרקין, ומיתה ממרקת. וחלים רעים, אינבו בכ"י אחד גם לא בסדור הספרדים גם רב עמרם והרמב"ם לא גרסו לו וכן בהוצאת בגמרא יומא דף פ"ו ע"ב לא נמצא, אמנם בגמרא ברכות דף י"ז מסיים וחליים רעים, וכן גם מצאתיו בשני מחזורי כ"י וכן בסדורים.

אֱלֹהַי· נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי· וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם· עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ· לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

אין הש"ץ חוזר התפלה בערבית, אלא לאחר שהשלימו הקהל את תפלתם מתחילים בסליחות ותחנונים ווידוי כל מקום ומקום לפי מנהגו (ואם חל י"כ בשבת אומרים בתחלה ויכלו וברכת מגן אבות כמו בשאר שבתות רק שאומרים בה במקום האל הקדוש המלך הקדוש וחותם בה הש"ץ מקדש השבת בלבד ואינו מזכיר של י"כ, ואח"כ מתחילים בסליחות) ומסיימים באמירת אבינו מלכנו (חוץ משבת שאין אומרים אותו, ואין אומרים במה מדליקין), קדיש תתקבל. עלינו. יגדל. ונוהגים לנגן גם ארון עולם וכו' ולומר כל שירי היחוד ושיר הכבוד, ויש שגומרים כל ספר תהלים. ויש נעורים כל הלילה ואומרים שירות ותשבחות כמו כתר מלכות וכדומה, וטוב הדבר למי שכחו יפה ומובטח בעצמו שלא יטרד למחר בתפלתו ולא יזיק לו בתעניתו, שאם לא כן יצא שכרו בהפסדו. והחזנים לא יעורו כל הלילה, כי מפסידים את קולם וכוונת תפלתם כשאינם ישינים.

בשחרית י"כ משכימים לבהכ"נ לקרות ק"ש בזמנה, ומסדרים הברכות ופ' הקרבנות ופסוקי דזמרה ונשמת כמו בשאר י"ט, וברוב הקהלות אומרים והאופנים, ויש קהלות אומרים והחיות, וקורין ק"ש בברכותיה ואומרים בשכמל"ו בקול רם, ומתפללים תפלת י"כ בלחש כמו בערבית רק שאומרים שים שלום וכו', והש"ץ חוזר התפלה בקול ואומר בה קדושה של מוסף, וכן בכל תפלות היום אומר קדשה של מוסף, ומאריכים בקרובות ובסליחות כל מקום ומקום לפי מנהגו. וטוב שלא להאריך בתפלת שחרית כדי להתפלל מוסף בעונתו קודם שעה שביעית דהיינו קודם חצות היום, ואם האריך הש"ץ יותר מדאי יש לדלג בסליחות. וקובע הש"ץ הוידוי בתוך התפלה והצבור צריכים לומר הוידוי עמו בעמידה. וברוב הקהלות הכהנים עולין לדוכן גם בשחרית ובק"ק פפד"ם ובכותיה אומרים ותערב, ויש קהלות שאין עולין לדוכן בשחרית, ואחר שסיים הש"ץ התפלה פותחים הארון ואומרים אבינו מלכנו (חוץ משבת שאין אומרים אותו) ואומר הש"ץ קדיש תתקבל בנגון. ומוציאין ב' ס"ת (ובשעת פתיחת ארון הקדש אומרים י"ג מדות ורבון המסודר למעלה אצל קה"ת לשבת דף 223), וקורין בס"ת הראשון ששה גברי (ובשבת ז' גברי) מראש פ' אחרי מות עד סוף הפסקא, ומניחין ס"ת השני אצל הראשון ואומר הש"ץ ח"ק על שניהם, ומגביהין וגוללין ס"ת הראשון ופותחין ס"ת השני וקורין למפטיר בפ' פינחס ובעשור לחדש וגו' עד ומנחתה ונסכיהם, ומפטירין בישעי' סמן נ"ז פסוק י"ד ואמר סולו סולו עד כי פי ה' דבר, והמפטיר מברך ברכה ראשונה וברכות אחרונות ואומר על התורה וכו' בנוסח המסודר למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 228. (ואומרים בשבת יקום פרקן) ומזכירין נשמות ואומרים אב הרחמים לפי המנהג. (ואם יש מילה מלין קודם אשרי, ואם אין יכולים להביא התינוק לבהכ"נ וצריכים לצאת מבהכ"נ כדי למולו בביתו אז אין מלין עד אחר חזרת ס"ת למקומו, והנכון שלא לברך על הכוס, ובמקום שנהגו לברך המנהג עוקר הלכה ואם היולדת צריכה לאכול מלין אצלה ותשתה היא מן הכוס), ואומרים אשרי, יהללו וגו' ומחזירין ס"ת להיכל, והש"ץ אומר חצי קדיש, ועומדים להתפלל תפלת מוסף של י"כ.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה׃

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים. מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים. וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים. לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים. מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ. מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר. מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים. זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים. וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ. וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים. וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כְּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאַרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אַדְמָתֵנוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ בַּבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן. שֶׁתָּשׁוּב וּתְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל־מִקְדָּשְׁךָ בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים וְתִבְנֵהוּ מְהֵרָה וּתְגַדֵּל כְּבוֹדוֹ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ גַּלֵּה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ מְהֵרָה וְהוֹפַע וְהִנָּשֵׂא עָלֵינוּ לְעֵינֵי כָּל־חָי וְקָרֵב פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וּנְפוּצוֹתֵינוּ כַּנֵּס מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרִנָּה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם. וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת־קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם

וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם: וְאֶת־מוּסַף יוֹם השבת הזה ואת מוסף יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר:

לשבת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַייָ רֵיחַ נִיחֹחַ פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד אַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כִּמְדֻבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל וְעִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ וְיַיִן כְּנִסְכּוֹ וּשְׁנֵי שְׂעִירִים לְכַפֵּר. (נ״א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפורים) וּשְׁנֵי תְמִידִים כְּהִלְכָתָם:

לשבת יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ. וְהַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וביום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ (וְחַטֹּאתֵינוּ) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ. שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר. כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת

ובעשור, במדבר כ״ט, ז׳. ושני שעירים לכפר ושני תמידים כהלכתם, הנוסחאות מתחלפות, ונס״א ושעיר לכפר ושני תמידים כהלכתם, ונס״א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפורים ועולת התמיד ומנחתה ונסכיהם כמשפטם אשה לה׳, ונס״א ושעיר לכפר מלבד חטאת הכפרים ושני תמידים כהלכתם, וכזה גרסת מהרי״ל.

קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן, וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת־שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

שִׂים שָׁלוֹם. טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ. בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם. וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ. בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנִכָּתֵב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ. וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ. שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. דִּבַּרְנוּ דֹפִי. הֶעֱוִינוּ. וְהִרְשַׁעְנוּ. זַדְנוּ. חָמַסְנוּ. טָפַלְנוּ שֶׁקֶר. יָעַצְנוּ רָע. כִּזַּבְנוּ. לַצְנוּ. מָרַדְנוּ. נִאַצְנוּ. סָרַרְנוּ. עָוִינוּ. פָּשַׁעְנוּ. צָרַרְנוּ. קִשִּׁינוּ עֹרֶף. רָשַׁעְנוּ. שִׁחַתְנוּ. תִּעַבְנוּ. תָּעִינוּ. תִּעְתָּעְנוּ.

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ. כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ. וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם. וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים. הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

אַתָּה יוֹדֵעַ רָזֵי עוֹלָם. וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל־חָי: אַתָּה חוֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב: אֵין (כָּל) דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָּ. וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ:

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ. וְתִמְחַל־לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ. וּתְכַפֶּר לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאֹנֶס וּבְרָצוֹן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִמּוּץ הַלֵּב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּבְלִי דָעַת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוּי שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגָלוּי וּבַסָּתֶר:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי עֲרָיוֹת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדִבּוּר פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהַרְהוֹר הַלֵּב:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאַת רֵעַ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּוִדּוּי פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּוְעִידַת זְנוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וּבִשְׁגָגָה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלְזוּל הוֹרִים וּמוֹרִים:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֹזֶק יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטִפְשׁוּת פֶּה:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטֻמְאַת שְׂפָתָיִם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיֵצֶר הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שֹׁחַד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכָזָב:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָשׁוֹן הָרָע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלָצוֹן:

עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַשָּׂא וּבְמַתָּן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּנְטִיַּת גָּרוֹן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂקּוּר עָיִן:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רָמוֹת:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעַזּוּת מֶצַח:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ:)
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְרִיקַת עֹל:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּפְלִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּצְדִיַּת רֵעַ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצָרוּת עָיִן:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַלּוּת רֹאשׁ:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַשְׁיוּת עֹרֶף:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רַגְלַיִם לְהָרַע:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּרְכִילוּת:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂנְאַת חִנָּם:
עַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בִּתְשׂוּמֶת יָד:
וְעַל חֵטְא שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לֵבָב:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ מְחַל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ:)
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם חַטָּאת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד:

*) נק"ק פפ"ם ומנגצא אומרים כסדר הכתוב למטה בעמוד.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם וַדַּי וְתָלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת וַעֲרִירוּת:
(וְעַל כֻּלָּם אֱלוֹהַּ סְלִיחוֹת סְלַח־לָנוּ מְחַל־לָנוּ כַּפֶּר־לָנוּ:)

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית דִּין סְקִילָה. שְׂרֵפָה. הֶרֶג. וְחֶנֶק. עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה. בֵּין שֶׁיֶּשׁ־בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. וּבֵין שֶׁאֵין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה. אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ: אֶת־הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם. וְאֶת־שֶׁאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִם וִידוּעִים. כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר. הַנִּסְתָּרֹת לַיָי אֱלֹהֵינוּ. וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם. לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

אֱלֹהַי. עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַי. וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי. קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יָי אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד. וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים:

---

*) חין פפ"ם חונד אנתרערן קהלות ווירד נאך דיעזער אָרדנונג געבעטעט.

וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם אָשָׁם תָּלוּי:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בִּידֵי שָׁמָיִם:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוּת אַרְבָּעִים:
וְעַל חֲטָאִים שֶׁאָנוּ חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת: ועל כלם וכו'.

אֱלֹהַי · נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה, וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי · וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה, מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה בקול, ומוסיפים בה פיוטים כל מקום כמנהגו, ומוסיף הש"ץ לומר עלינו לשבח ותקעת אוחילה לאל בפתיחת ארון הקדש, ואומרים סדר העבודה שהיה כה"ג עושה ביה"כ והודוי שהיה מתודה ביה"כ, ואחר סדר העבודה מתחילים לומר סליחות וקובע הש"ץ הודוי ועל חטא וגו' בתוך ברכה אמצעית והצבור אומרים הודוי עמו בעמידה כמו בתפלת שחרית. ומתחיל הש"ץ רצה ואומרים ותערב והכהנים עולין לדוכן, ומסיים הש"ץ את התפלה ואומר קדיש תתקבל בנגון. ואין אומרים אין כאלהינו.

סדר מנחה ליום כפור ·

לפי סדר שאר ימות השנה היה הראוי להתחיל מנחה באמירת אשרי, ובא לציון. ואין כן המנהג, אלא מניחים אותם מלאמרם עד אחר מנחה כדי להפסיק בהם בין מנחה לנעילה, ופותחים מנחה בהוצאת ס"ת (ואין אומרין ואני תפלתי אפילו בחל בשבת) ואומרים ויהי בנסוע, גדלו, אב הרחמים, תגלה ותראה וכו' וקורין ג' גברי בפ' אחרי מות בפ' עריות (כדי להזהיר לעם שצריכים לפרוש מהן וכל מי שנכשל בהן שיכשר ויתודה), וקורין לכהן מן וידבר ה' אל משה וכו' כמעשה ארץ עד וחי בהם אני ה', לוי עד את שם אלהיך אני ה', ישראל והוא המפטיר עד סוף הסדרה, ואין אומרים קדיש על הקריאה, ומגביהין וגוללין ס"ת, ומפטירין בס' יונה מתחלתו עד סופו (שיש בו גודל כח התשובה), ויש קהלות שמסיימים בפסוקי מיכה מי אל כמוך עד מימי קדם, והמפטיר מברך לפני הפטרה ולאחריה ונוהגין שלא לומר על התורה (והגאון יעב"ץ קורא תגר על מנהג זה), ומכניסין ס"ת להיכל ואומרים יהללו ומזמור ובנחה, והש"ץ אומר חצי קדיש. ועומדים להתפלל תפלת י"כ בלחש כמו בשחרית, ואומרים שים שלום, והש"ץ חוזר התפלה, ואומרים בה פיוטים וסליחות כל מקום לפי מנהגו, ואם היום קצר יש לדלג בסליחות כדי להתחיל נעילה בזמנה, וטוב לומר מעט סליחות בנחת מהרבה במרוצה. ואומר הש"ץ הודוי בתוך ברכה אמצעית כמו בשחרית והצבור אומרים עמו בעמידה. ואין נשיאת כפים במנחה, אבל אומר הש"ץ אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו', ומסיים את התפלה ואומר קדיש שלם. ואין אומרים אבינו מלכנו (וקצת קהלות אומרים), ואין אומרים צדקתך אפילו בחל בשבת.

סדר נְעִילָה לְיוֹם כִּפּוּר·

זמן תפלת נעילה הוא סמוך לשקיעת החמה כשהיא בראש האילנות, ויש להזהר שלא לאחרה להתפלל נעילה אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים, כי תפלה זו היא כנגד נעילת שערי היכל שבמקדש שהיתה ביום אחר הדלקת נרות של בין הערבים וקודם צאת הכוכבים שאין שום עבודה במקדש אלא ביום, והנה אם מתפללים אותה שלא בזמנה נראה כדובר שקרים לפני השם שהרי מזכירים בתפלה זו כמה פעמים בעת נעילת השער והשערים כבר ננעלו, ועוד מפני שבנעילה יש נשיאות כפים ואין נשיאות כפים אלא ביום, ולפיכך יזהרו החזנים שלא להאריך כדי שיוכלו להתפלל תפלת נעילה בזמנה, שהיא עיקר כל תפלות היום, שהכל הולך אחר החיתום, ומטעם זה גם פותחים הארון הקדש בכל תפלת נעילה. וזה סדרה, מתחילים ואומרים אשרי, ובא לציון גואל, ואח"כ אומר הש"ץ חצי קדיש, ועומדים להתפלל שבע (ואם חל בשבת מזכירים בה של שבת, אבל באתה הבדלת שלאחר הודוי אינו מזכיר של שבת, מלבד הש"ץ בחזרת התפלה שמזכירו גם שם) ואומרים ותתננו במקום וכתבנו, ובמקום וכתוב אומרים וחתום ובמקום ונכתב אומרים ונחתם, ואומרים הודוי עד אתה יודע ואז אומרים אתה נותן יד וכו' וכמסודר בסמוך.

אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גוֹאֵל לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה·

זָכְרֵנוּ לַחַיִּים· מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים· וְחָתְמֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים· לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים· מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמָגֵן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם:

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ· מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר· מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דּוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה·

מִי כָמוֹךָ אַב הָרַחֲמִים· זוֹכֵר יְצוּרָיו לַחַיִּים בְּרַחֲמִים· וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשׁ וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶּלָה:

וּבְכֵן תֵּן פַּחְדְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וְאֵימָתְךָ עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ· וְיִירָאוּךָ כָּל־הַמַּעֲשִׂים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־הַבְּרוּאִים· וְיֵעָשׂוּ כֻלָּם אֲגֻדָּה אַחַת לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם· כְּמוֹ שֶׁיָּדַעְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׁלְטָן לְפָנֶיךָ עֹז בְּיָדְךָ וּגְבוּרָה בִּימִינֶךָ וְשִׁמְךָ נוֹרָא עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ:

וּבְכֵן תֵּן כָּבוֹד יְיָ לְעַמֶּךָ תְּהִלָּה לִירֵאֶיךָ וְתִקְוָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפִתְחוֹן פֶּה לַמְיַחֲלִים לָךְ שִׂמְחָה לְאַרְצֶךָ וְשָׂשׂוֹן לְעִירֶךָ וּצְמִיחַת קֶרֶן לְדָוִד עַבְדֶּךָ וַעֲרִיכַת נֵר לְבֶן־יִשַׁי מְשִׁיחֶךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ:

וחתמנו בספר החיים, וכן אומרים בנעילה בכל הנקשות ל׳ ח׳תימה במקום ל׳ כתיבה.

וּבְכֵן צַדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׂמָחוּ וִישָׁרִים יַעֲלֹזוּ וַחֲסִידִים בְּרִנָּה יָגִילוּ וְעוֹלָתָה תִּקְפָּץ־פִּיהָ. וְכָל־הָרִשְׁעָה כֻּלָּהּ כֶּעָשָׁן תִּכְלֶה כִּי תַעֲבִיר מֶמְשֶׁלֶת זָדוֹן מִן־הָאָרֶץ:

וְתִמְלוֹךְ אַתָּה יְיָ לְבַדֶּךָ עַל כָּל־מַעֲשֶׂיךָ בְּהַר צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וּבִירוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כַּכָּתוּב בְּדִבְרֵי קָדְשֶׁךָ יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

קָדוֹשׁ אַתָּה וְנוֹרָא שְׁמֶךָ וְאֵין אֱלוֹהַּ מִבַּלְעָדֶיךָ. כַּכָּתוּב וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ:

אַתָּה בְחַרְתָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים. אָהַבְתָּ אוֹתָנוּ. וְרָצִיתָ בָּנוּ. וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל־הַלְּשׁוֹנוֹת. וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ. וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ. וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ קָרָאתָ:

וַתִּתֶּן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יוֹם השבת הזה לקדושה ולמנוחה ואת יום הַכִּפֻּרִים הַזֶּה לִמְחִילָה וְלִסְלִיחָה וּלְכַפָּרָה וְלִמְחָל־בּוֹ אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ באהבה מִקְרָא קֹדֶשׁ זֵכֶר לִיצִיאַת מִצְרָיִם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם השבת הזה וביום הַכִּפֻּרִים הזה. מְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ (וחטאתינו) מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ. כָּאָמוּר. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ

לֹא אֶזְכֹּר: וְנֶאֱמַר, מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ, שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: וְנֶאֱמַר, כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: לשבת אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ (רצה במנוחתנו) קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ. שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ. (והנחילנו יי אלהינו באהבה וברצון שבת קדשך וינוחו בה ישראל מקדשי שמך.) וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת. כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְלַעֲוֹנוֹת עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וּמַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה. מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ השבת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכִּפֻּרִים:

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִתְפִלָּתָם. וְהָשֵׁב אֶת־הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ, וְאִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן. וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ.

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדֶה לְּךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל־חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל־נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל־נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל־יוֹם עִמָּנוּ וְעַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל־עֵת עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרָיִם. הַטּוֹב כִּי לֹא־כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא־תַמּוּ חֲסָדֶיךָ מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ:

מודים דרבנן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עַל שֶׁהֶחֱיִיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ כֵּן תְּחַיֵּנוּ וּתְקַיְּמֵנוּ וְתֶאֱסוֹף גָּלֻיּוֹתֵינוּ לְחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְּךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם עַל שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ. בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת:

וְעַל־כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

וַחֲתוֹם לְחַיִּים טוֹבִים כָּל־בְּנֵי בְרִיתֶךָ:

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶּלָה וִיהַלְלוּ אֶת שִׁמְךָ בֶּאֱמֶת הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

כ"ה אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר· יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

שִׂים שָׁלוֹם, טוֹבָה וּבְרָכָה חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ· בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּלָּנוּ כְּאֶחָד בְּאוֹר פָּנֶיךָ· כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד וּצְדָקָה וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם· וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ· בְּסֵפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה נִזָּכֵר וְנֵחָתֵם לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֵׂה הַשָּׁלוֹם:

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ, וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ· מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ·

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ· כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

מַה נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מָרוֹם, וּמַה נְּסַפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים· הֲלֹא כָּל־הַנִּסְתָּרוֹת וְהַנִּגְלוֹת אַתָּה יוֹדֵעַ:

וְנֵחָתֵם, ככ"ן נכלי כעביר החי"ת הנגמת יחלק יחקר יחשב ורעהים.

אַתָּה נוֹתֵן יָד לְפוֹשְׁעִים וִימִינְךָ פְשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים׃ וַתְּלַמְּדֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְהִתְוַדּוֹת לְפָנֶיךָ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ לְמַעַן נֶחְדַּל מֵעֹשֶׁק יָדֵינוּ וּתְקַבְּלֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ כְּאִשִּׁים וּכְנִיחוֹחִים׃ לְמַעַן דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר אָמָרְתָּ׃ אֵין קֵץ לְאִשֵּׁי חוֹבוֹתֵינוּ וְאֵין מִסְפָּר לְנִיחוֹחֵי אַשְׁמוֹתֵינוּ׃ וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאַחֲרִיתֵנוּ רִמָּה וְתוֹלֵעָה לְפִיכָךְ הִרְבֵּיתָ סְלִיחָתֵנוּ׃ מָה אָנוּ מֶה חַיֵּינוּ מֶה חַסְדֵּנוּ מַה־צִּדְקֵנוּ (מַה יִּשְׁעֵנוּ) מַה־כֹּחֵנוּ מַה גְּבוּרָתֵנוּ מַה־נֹּאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל־הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים

אתה נותן, ביומא פ"ז ע"ב בנעילה מתפלל שבע ומתודה, מולה בר רב נחמן קמיה דרבא פתח אתה בחרתנו וסיים במה אנו מה חיינו וגמרה עכ"ל, וא"ל אבן ירחי, כתב רב עמרם בנעילה פותח כאחרי וסדר קדושת יקרים, ועומדין לתפלת הלחש ומתודה כאחר תפלתו וכבר הביע לאתה יודע רזי עולם ואומר אתה נותן יד לפושעים. מה אנו מה חיינו ובעקיבו וכרמו לחיים ואמר חתמנו לחיים ותחתנו בספר החיים, והודאה ואחתם לחיים, ובשים שלום ובספר החיים נזכר ונחתם לפניך וכו' מיד אתה נותן באמצע התפלה במקום שאומר אתה יודע שמים כי אתה סלחן ומחלן ביום הכפורים אבל יחיד אומר לו לאחום בברכת וידוי עכ"ל וכן מנהג האשכנזים, אבל בספרדים אין להם כל תחלת הנוסחא מן אתה נותן יד עד הרבית סליחתנו, אלא פותחים מיד עם מה אנו מה חיינו. ונוסחת הרמב"ם היא מה נאמר לפניך יושב מרום וכו' כי עונותינו רבו מלמנות ופשעותינו עצמו מספר, מה אנו מה חיינו וכו' והנה סוף התחלת לשון התפלה בנוסחת של ר' יהודה (יומא פ"ז ע"ב). אתה נותן יד, מושיט להם ידך לקבלם בתשובה. וימינך פשוטה, על' כי פשטו מלאתים (ז"ח כ"ג ב"ו) ר"ל פרושה היא וגו' [ובשני אבאתא בנוסחא במחזור רומא וימינך פרושה] בנ"א חויגעבריוסעט, יעקרקי ר"ח פ' ס"ג ד' עקיבא אומר בכרית התשובה, ויתן הקב"ה פשוטה לקבל שבים בכל יום. ותלמדנו ה' אלהינו להתודות, כמו שכתוב והתודו את חטאתם אשר עשו (במדבר ה' ז') וכתוב מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירחם (משלי כ"ח, י"ג); ובכ"י נוסח ותלמדנו להתודות, בלי תבות ה' אלהינו, וכן הוא גם בס' רב עמרם. למען נחדל, למען נמנע את עצמנו מעשק, ר"ל שנתרחק ג"כ מחטאת מהחטאת שהתודינו עליה ויתעורר בלבנו שלא נשוב עוד ואז תקבלנו בשלמות היא ואתה תקבלנו; בכה לפי נוסח הספרים הגורסים למען נחדל מעשק ידינו ותקבלנו וכו', אמנם בכ"י גם בסדור רס"ג ובסדור קראקא חסרת מ"ב ומחזור ויניציא חסרת ל"ס ומחזור פראג חסרת של"ג גם בסדור אמשטרדם חסרת אמ"ה הנוסחא למען; תקבלנו בתשובה וכו' וכן הוא במחזור רומא וגם רב עמרם. כאשים, כקרבנות עולת התמידים כנס נאמר לריח ניחוח לה'. וכניחוחים, הוא נפרד הרבה מן ויכימו גם ריח ניחוחיהם (יחזקאל ב', ב"ח) והיא הגוייתי אבת בן והמחבר כולם נל' יחיד. למען דבריך, כמו הנה שמוע טובח מזבח טוב (ש"א ט"ו, כ"ב) זבחי אלהים רוח נשברה (תהלים נ"א, י"ט) ונשלמה פרים שפתינו (הושע י"ד, ג') ואחרים. ואתה למען שעשה בה לפנת העניין והוראת למען דוד עבדך (מ"א י"א, י"ב) ובל"א חוץ ווילקע ועגען, ולא כן למען נחדל שלמעלה שענינו הוא גם לתכלית העניין והוראת למען תדע (שמות ט', כ"ט) ובל"א דאמיט. אין קץ לאשי וכו' ר"ל אילו נתחייבנו להקריב קרבנות לפי ערך חובותנו ואשמותינו לא יהיה להם קץ ומספר. ואתה יודע, הוי"ו בטעם אבל, בל"א תבער דוח חייסס, דוגמת וי"ו של ובמן כורם גד (במדבר י"ח, ז') וס' שמים עשה (תהלים נ"ו, ה) ודומיהם, ונוסד ע"כ ויזכר כי בשר המה (תהלים ע"ח, ל"ט) אף כי אנוש רמה ובן אדם תולעה (איוב כ"ה, ו') הרבית סליחתנו, הרית ירבים רבים לסליחתנו מלבד הקרבנות. מה אנחנו מה חיינו וכו' זאת הנוסחא שתקנה שמואל לנעילה (יומא פ"ז ע"ב), ומסדרי התפלה העמידו תקבה זו ג"כ בברכת האחל בכל יום רק שבם אליהו לפתיחתה את מסה נקודת הודוי של ר' יוחנן רבון העולמים לא על צדקותינו וכו' (יומא שם). מה ישענו הנתיו במסג. ת, כי בכמה כ"י וס"י גם בסדורי ספרד ובמחזור רומא לא נמצא. וכן איננו בנוסח הרמב"ם אבל היא גורס כאן „מה צדקנו מה ישענו מה נאמר" וכו' ובסדור רס"ג גם במחזור אלוניק המפתח „מה נלקנו שה ימינו מה שמחתינו מה כחנו מה גבורתנו מה נאמר" וכו'. מה נאמר, כן בכל כדרינו. והתימה על רוו"ה שהבשיד כאן יש"ה נאמר סי"ו נלאה, ונגרכות בזקר הדפים מה נאמר

בכלי השכל כי רב מעשיהם תהו וימי חייהם הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל:

אתה הבדלת אנוש מראש ותכירהו לעמוד לפניך: כי מי יאמר לך מה תפעל ואם יצדק מה יתן לך: ותתן לנו יי אלהינו באהבה את יום (בש"ז נחתם התפלה מוסיף כאן השבת הזה ואת יום) צום הכפרים הזה קץ ומחילה וסליחה על כל עונותינו למען נחדל מעשק ידינו ונשוב אליך לעשות חקי רצונך בלבב שלם: ואתה ברחמיך הרבים רחם עלינו כי לא תחפץ בהשחתת עולם. שנאמר דרשו יי בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: ונאמר יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל יי וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח: ואתה אלוה סליחות חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ומרבה להטיב ורוצה אתה בתשובת רשעים ואין אתה חפץ במיתתם. שנאמר אמר אליהם חי אני נאם אדני יהוה אם אחפץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה. שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל: ונאמר, החפץ אחפץ מות רשע נאם אדני יהוה הלוא בשובו

על נכון. כי רב מעשיהם תהו עמי חייהם, בגדורי סבכד מעשינו חיינו נכנזי עיכרים בעדם. והוא ע"פ נוסח רב עמרם ורמב"ם. וגרסת מהרי"ל כיא כי כל מעשיהם, וכן ראה נפדור כפ"ה וכמה כי"י, גם רב עמרם והרמב"ם והנודהם גורכיכ כי כל, ודאה למעלה דף 45 ודף 206. ומותר האדם וכו' ר"ל טכד האדעית והנגמות גל האדם אין בו יתרון מן הבהמה כי הכל לא מן העפר וגו אל העפר (כלחון ס' ז"ג)

אתה הבדלת אנוש, כירא לנודכם, בעבור אותם אדה"ר נמרד סנ"ט, ותכירתו לעמוד לפנין. בעבור שנתחרט לא גרבו עכל וכל אלא בזכימ מקדב לג"ע נעמוד לפניו, ואחר יתכירהו. כלומר הכרת אותו וכת התכוכלתו אע"כ שתעה והיה צייך לעזות לו דש עכ"ל ונודל הזוהק כסידים שזה כדאה כשנים אמנם הפסוט והכרות סלאתי נסירוש נדפס על גליון סחזור יזן יו"ל אתה הבדלה אנוש מראש יהכירהו לעמוד לפנין, כי' הבדלת אותו לשמודמך יהיכדת אחוי לדכב זכ שיעמיד ויזרזך ויתקיים כפנך ע"י תשובה וצדקה, וכל זה עזית כפנך למיבת האים עכ"ל וכזה עולה נ"כ יפה חזיר הלשון עם מה שקדם לה, ר"ל אע"פ שהאדם הבל הוא ואלו' באין נגדך כסל ואת נודס לך כי הבדל אותו מראשים בינדי. סכל שאר הברואים נתתך כו רשמיה משכלם מעדהו לעזות מלותיך, והנה הלשון נעניני על דרך ל הכתוב מה אנוש כו תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ותחסרה מעט אלהים וכו' (תהלים ח' ה'). מה תפעל, בני' מה תעשה ופן גורם הרמב"ם נסדר התפלות ונכמה עג כ קכנת ח, ד. אמנם בעירה חלק ג' ס' י"ג גרסתו כבסדרינו. ואם יצדק כ איוב ל"ה, ובמחזור רומא נוסף במקום יתם יגדק הפסוק ..ומה יתלונן אדם חי גבר על חטאיו" (איכה ג'. ל"ט) את יום הכפורים, בקצת בדורים את יום צום הכפרים יואף בכי"י אחד מלאתי כך, אבל בסדור כפ"ה ורס"ג ובאחר כ"י אינני גם רב עמרם הרמב"ם לא גרסו לו. בהשחתת עולם, אינך חפץ נאבוד העולם רק ביבים שהשחתם שנאמר, בכ"י אחד בדבר שנאמר. וכן במחזור דפוס פראג בנת שע"ג. דרשו ה', ישעיה נ"ה, ו' יעזב רשע, שם נ"ה. ז'. ואתה אלוה סליחות גם הוא פסוק בנחמיה ט', י"ז לכן עשות היה מב אגוד הפסוקים הפל ואמת, וכנו בתב אנודרהם המוסיף ואמת עושה כוח בי איננו כתוב בפסוק עכ"ל וכן חיננו נכ"י גם במסם הרמב"ם לא נמלא. בתשובה רשעים, כן העוסקם וכן נסבור רם. אמר אליהם, יחזקאל ל"ג, י"א. החפץ אחפץ, שם י"ח, כ"ג. וגוה הכסוק כתוב

מִדְּרָכָיו וְחָיָה: וְנֶאֱמַר. כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה. וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ: כִּי אַתָּה סָלְחָן לְיִשְׂרָאֵל וּמָחֳלָן לְשִׁבְטֵי יְשֻׁרוּן בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ:

אֱלֹהַי. עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְדַי. וְעַכְשָׁו שֶׁנּוֹצַרְתִּי כְּאִלּוּ לֹא נוֹצַרְתִּי. עָפָר אֲנִי בְּחַיָּי. קַל וָחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרֵי אֲנִי לְפָנֶיךָ כִּכְלִי מָלֵא בוּשָׁה וּכְלִמָּה. יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד. וּמַה־שֶּׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ מָרֵק בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים. אֲבָל לֹא עַל־יְדֵי יִסּוּרִים וָחֳלָיִם רָעִים:

אֱלֹהַי. נְצֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וּשְׂפָתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּהְיֶה: פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי. וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה. מְהֵרָה הָפֵר עֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחְשְׁבוֹתָם. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ. לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: וְשָׁם נַעֲבָדְךָ בְּיִרְאָה כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת: וְעָרְבָה לַיְיָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

הש"ץ חוזר התפלה ואומר קדושת מוסף וקובע הודוי בתוך התפלה ובשבת מזכיר בה של שבת ואומרים והערב והכהנים נושאים כפיהם, ואחר התפלה אומרים אבינו מלכנו אפילו בשבת, ואומרים בה חתמנו במקום כתבנו ואח"כ אומר הש"ץ קדיש תתקבל, ואומרים שמע ישראל פעם אחת, בשכמל"ו ג"פ, ה' הוא האלהים ז"פ (ובק"ק פפ"ד אומרים תחלה ה' הוא האלהים ז"פ, ואח"כ שמע ישראל פעם אחת, ואח"כ כלה"ב בשכמל"ו פעם אחת), ותוקעין תקיעה אחת ואפילו חל בשבת, וצריך להוסיף מחול על הקדש אבל אין להאריך יותר מכשעור מפני החולים ונשים מעוברות ומניקות. ומתפללים תפלת ערבית כסדר מו"ש ומתחילין והוא רחום וכו' ואומרים אתה חוננתנו בחונן הדעת, ואחר התפלה קדיש תתקבל. עלינו, (ובמ"ש אומרים גם ויתן לך), ומבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, ומברכים גם על הנר בורא מאורי האש, אבל לא על בשמים אם לא במ"ש (ובעל יוסף אומץ כתב שאפילו במ"ש אין מברכין על הבשמים לכן הקהלות חלוקות במנהגיהם). אין מברכין כי אם על האור ששבת מבע"י, או שהודלק בהתר כגון לחולה, ועל הנר שהודלק מהם או מנרות בהכ"נ. ונפטרים לבתיהם ופוקדים איש את רעהו לשלום כדרך שאומרים בכניסת י"ט, ואוכלים ושותים ושמחים. והמדקדקים מתחילים מיד בעשיית הסוכה לקיים ילכו מחיל אל חיל. ונוהגין לקדש הלבנה במוצאי י"כ

למחרת י"כ משכימים לבה"כ ואין אומרים תחנון ולא למנצח.

בשבת שבין י"כ לסכות קורין האזינו ומפטירין וידבר דוד, ואין מזכירין נשמות ואין אומרים צדקתך במנחה. ובמ"ש אין אומרים ויהי נועם וא"ק. ואין מתענין בין י"כ לסוכות.

מות ר"ש, והרבה שגים לומר במות בר"ש כמו בפסוק הקודם. כי לא אחפץ, שם י"ח, ל"ב. במות המת, רשע נקרא מת על שם סופו, וכן יומת המת (דברים י"ז, ו') בל"א דער טאדטעסווירדיגע; ולהפך הצדיקים אף במיתתן קרויין חיים (ברכות דף י"ח) כי אתה סלחן לישראל, בכ"י גורס בזה ,,כי אתה סלחן לישראל מן העולם", והוא כגרסת הרמב"ם בסוף נוסח הודוי אמנם הרמב"ם שם אינו חותם תפלת נעילה בנוסח כי אתה סלחן, אלא כך סיומו ,,השיבנו וקבלנו ומחול לנו וסלחת תגדיל חסדך, יהיו לרצון אמרי פי" וכו'.

חנוכה לא יאמר ביום ג'. תרפינן דיום' שבת דף כ"א ב' מאי חנוכה, ת"ר בכ"ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות, שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים, וכשגברה יד בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא כדי להדליק יום אחד ונעשה בו נס והדליקו ממנו ח' ימים, לשנה האחרת קבעום י"ט בהלל והודאה עכ"ל.

הדלקת נרות חנוכה·

בלילה הראשון מדליק נר אחד, מכאן ואילך מוסיף נר אחד בכל לילה עד שבלילה ח' יהיו ח' נרות, ונוהגים שכל אחד מבני הבית מדליק והולך ומוסיף, וצריך להדליק כל אחד במקום מיוחד שיהא ניכר לכל אחד כמה נרות מדליק, ואין להדליק בעיגול ולא אחד נכנס ואחד יוצא אלא בשורה שוה. מצוה להניח נר חנוכה על פתח הבית הסמוך לר"ה מבחוץ. היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוך לר"ת, ובשעת הסכנה מניחו על שולחנו ודיו. מניחו למעלה מג' טפחים ולמטה מעשרה טפחים וצריך נר אחר להשתמש לאורו.

זמן הדלקה הוא משתשקע החמה ויאותו לאור הנר. שכחו נאנס ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה, וצריך לתת בה שמן כשיעור זה; עבר זמן זה ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה (וספק ברכה להקל); עבר הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין, וידליק בשאר הלילות כשאר בני אדם. בערב שבת מדליק נר חנוכה תחלה ואח"כ נר של שבת; וכן במוצאי שבת מדליקין ואח"כ מבדילין. מי שאין ידו משגת לקנות נר חנוכה ונר של שבת, נר של שבת קודם, (אבל יין, לקידוש ולהבדלה נדחה מפני נר חנוכה).

קודם ההדלקה מברכים.

פֿאָר דעם אַנצינדען דער חנכה־ליכטער זאָגט מאַן פֿאָלגענדע ברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בליל ראשון מברכים גם שהחינו, וכן מי שנאנס ולא הדליק בליל א' מברך זמן כשמדליק.

אין ערשטען אָבענד זאָגט מאַן אויך שהחינו.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

להדליק נר, שעשה נסים, שהחינו, בשבת דף כ"ג ומס' סופרים פרק כ' הלכה ו'. ורמב"ם הלכות מגלה וחנוכה פרק ג' הלכה ד' וסמ"ג בסופו וטור א"ח ס' תרע"ו. וכתב התניא בשם ר"ה נשלא נספסה ברכות שמנה רבינו יעקב ז"ל ברכת חנוכה שמיבעה להדליק מצות סופר הוא ואע"פ שבכל הספרים כתוב נכון להדליק, אדא דמגיא להדליק ע"י שליח, ועוד אי דווקא הוא להדליק מפני מה לא הביא רב פפיא לרב פפא כשאמר לו התם היכי נימא לשול לבחוש לא מגיא דלאו איהו מהיל דלאו איהו שחיש (פסחים דף ז' ע"ב), אמאי שתיק ליה, איבעי ליה למימר נהי דלא מגי דלאו איהו מהיל ושחיש ליטא לשול ולבחוש דהא נר חנוכה מגי ליה ע"י שליח ומברכינן עלה להדליק, אלא מצות סופר הוא הטבוע בספרים, ומפורש בירושלמי בפ' לולב הגזול כיצד מברכים על נר חנוכה, בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות הדלקת נר של חנוכה עכ"ל. שלחנוכה תבה אחת, ולא כמו אשר לחנוכה כלומר מיועד לחנוכה ולא לזולת דבר אחר, כן כתב הרש"ל מביאו השל"ה בדף רמ"ט ע"ב וז"ל להדליק נר שלחנוכה, תבה אחת, ולא של חנוכה, קבלתי וטעם יפה נראה דבשלמא נר של שבת שהוא נר לצורך שלום בית ולעצמו רק בשלות שבת עליו נקרא של שבת, אבל הכא הנר אינו כשאר נרות ואינו עשוי להאיר לעצמו אלא לפרסומי ניסא דחנוכה. משום הכי מברכין נר שלחנוכה כלומר שאינו עשוי אלא לחנוכה ולא לזולתו עכ"ל אמנם בשמ"ק ס' רפ"ב גם בבית יוסף א"ח ס' תרע"ו גורס להדליק נר חנכה בלתי מלת של, וגם לזו מסך בשל"ה דף רכ"ט. בזמן כבי"ת נפתח והזי"ן דגושה וכן לוסט הלמ"ד נפתח כב"ל להורות על הידיעה כי כן חוה בה"א הידיעה, וידענו כי כל שתי תבות אשר השניה היא תואר לראשונה נאים שוים בענין ה"א הידיעה וכמו שמצאנו תמיד ביום הזה, בימים ההם, בעת ההיא ולא נמצא ביום הזה בעת ההיא, ומה שכתב בעל מס"מ בס' תתק"ב להלין בעד בזמן בחירק, נסתר כבר מטעה והחליף שמות משוכות בנפרדות.

בליל ראשון יתחיל להדליק בנר המזרח ימיני, ומכאן ואילך מתחיל להדליק והולך מזרח למערב
בנר המוסף בכל לילה ופונה משמאל לימין. ואחר שהדליק נר הראשון אומר זה. ליטעט, ‏:תנט תחו שמוגעבדעט:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אֲנַחְנוּ מַדְלִיקִים עַל הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּסִּים וְעַל הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ עַל־יְדֵי כֹּהֲנֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְכָל־שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קֹדֶשׁ וְאֵין לָנוּ רְשׁוּת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם אֶלָּא לִרְאוֹתָם בִּלְבָד כְּדֵי לְהוֹדוֹת לִשְׁמְךָ עַל־נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל־נִסֶּיךָ וְעַל־יְשׁוּעָתֶךָ׃

אחר הדלקה נוהגים לומר פיוט זה.

מָעוֹז צוּר יְשׁוּעָתִי. לְךָ נָאֶה לְשַׁבֵּחַ. תִּכּוֹן בֵּית תְּפִלָּתִי. וְשָׁם תּוֹדָה נְזַבֵּחַ. לְעֵת
תָּכִין מַטְבֵּחַ. מִצָּר הַמְנַבֵּחַ. אָז אֶגְמוֹר. בְּשִׁיר מִזְמוֹר. חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃

רָעוֹת שָׂבְעָה נַפְשִׁי. בְּיָגוֹן כֹּחִי כָּלָה. חַיַּי מֵרְרוּ בְקֹשִׁי. בְּשִׁעְבּוּד מַלְכוּת עֶגְלָה.
וּבְיָדוֹ הַגְּדוֹלָה. הוֹצִיא אֶת הַסְּגֻלָּה. חֵיל פַּרְעֹה. וְכָל זַרְעוֹ. יָרְדוּ כְּאֶבֶן מְצוּלָה׃

דְּבִיר קָדְשׁוֹ הֱבִיאַנִי. וְגַם שָׁם לֹא שָׁקַטְתִּי. וּבָא נוֹגֵשׂ וְהִגְלַנִי. כִּי זָרִים עָבַדְתִּי.
וְיֵין רַעַל מָסַכְתִּי. כִּמְעַט שֶׁעָבַרְתִּי. קֵץ בָּבֶל. זְרֻבָּבֶל. לְקֵץ שִׁבְעִים נוֹשַׁעְתִּי׃

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוֹשׁ בִּקֵּשׁ. אֲגָגִי בֶּן הַמְּדָתָא. וְנִהְיָתָה לוֹ לְמוֹקֵשׁ. וְגַאֲוָתוֹ נִשְׁבָּתָה.
רֹאשׁ יְמִינִי נִשֵּׂאתָ. וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מָחִיתָ. רֹב בָּנָיו. וְקִנְיָנָיו. עַל הָעֵץ תָּלִיתָ׃

יְוָנִים נִקְבְּצוּ עָלַי. אֲזַי בִּימֵי חַשְׁמַנִּים. וּפָרְצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלַי. וְטִמְּאוּ כָּל הַשְּׁמָנִים.
וּמִנּוֹתַר קַנְקַנִּים. נַעֲשָׂה נֵס לְשׁוֹשַׁנִּים. בְּנֵי בִינָה. יְמֵי שְׁמוֹנָה. קָבְעוּ שִׁיר וּרְנָנִים׃

הנרות הללו, במס' סופרים פרק כ' הלכה ו' בזאת בל הנוסחא, ומוזכרה גם הרא"ש פרק ב' דשבת גם בטור בח"ח ס' תרע"ו ובהגהות מיימוני הלכות חנוכה פרק ג' אות ב'. ויש חלופי גרסאות בספרים וכ"י, והמובאה שלמעלה היא נוסחת אבודרהם וכמעט שוה היא לנוסחת מס"ס בס' מתקפ"א.

מעוז צור, זמר זה הוא בעל בא בא תנועות ובו ביתמר מרדכי חתום בראש החרוזים. מעוז צור, עפ"ה היה לי לצור מעוז ובו' להושיעני (תהלים ל"א ג') תכון משבח, של' ישעיה י"ד, כ"א. מצר המנבח, מאויב המנקף כלבי מעלה, והוא של' לא יוכלו לנבח (ישעיה נ"ו, י') והושאל פה על הצוק. רעות שבעה, כמו ברואות עפ"ה תהלים פ"ח, ד'. והפייטן הפיל הנו"ת בדי למטה רי"ש של חתימת שמו. כחי כלה כב"ל נקודו בקל והוא עפ"ה כלו ביגון חיי (תהלים ל"א י"א) ור"ל כלה כחי ביגון, ובמחזור דפוס שאלוניקי גורם ויגון כחי כלה וגם זה יתכן אלא שורתו הינן הוא כילה את כחי, אבל ד"ית כחי כלה הוא טעות. בקשי, בעבודה קשה, והמקור לנקד בקשי על משקל כל ראש לחלי (ישעי' א', ה') ראש פני (מיכה ג') ותבי"ת כן כתבנו שלרע ביתברתה גדשי שנחרו. מלכות עגלה, כן נקראו המצריים עפ"ה עגלה יפיפיה (ירמיה מ"ו, כ'). ובידו הגדולה, ואשר בידו הגדולה, הוא הקב"ה. גם לנקד ובידו התחלה כחולם, וכן גורם בעל מסה יהודה. מצולה, כמו במצולה, ונעזר משקל השיר חבר הבי"ת. ובא נגש, נבוכדנצר. ויין רעל, עפ"ה השקיתנו יין תרעלה (תהלים ס', ה') ובמו הוא לברות כרנות. מסכתי, של' מין מסכתי (משלי ט', ה') והשאשה בו בעניין שתיתי. כמעט שעברתי, ל' שיר ג', ד'. ופירושו, כמעט שעברתי מהלך לגלות בבל והגיע קץ של מלכות בבל וחני נושעתי ע"י זרובבל. כרות קומת ברוש, כן כתב בעל מסה יהודה ובב"ל ור"ל לכרות קומתו של עץ גדול גבה חמש בן המדתא, יגרוש הוא תואר למרדכי ע"פ מגלה דף י' ע"ב. ימיני, מרדכי איש הימיני (אסתר ב' ה'). ואויב שמו מחית, ושם אחב מחית. וקניניו, ר"ל את כניו שהיו כל קניניו והתפאר בהם למאד. יונים, מלך אנטיוכס השמנים, חשמונאים. והנה הפייטן את שם כעלם של ל' תהלים כ"ח, ב"ב בעבור שמו החרוז. ופרצו חומות מגדלי, בדאיתא במדות פרק ב', י"ג פרצות פרצו מלכי יון בהיכל. ומנותר קנקנים, נבך אחד שהיה עוד שוכן בחותמו של כה"ג, בדאיתא בשבת כ"א ע"ב. לשושנים, תואר לישראל עפ"ה שיר ב', ב'. בני בינה, חבמי הדור. שיר, הלל. ורננים, ושאר תשבחות. והנה בקצת סדורים יתדים עוד תוספת חרוז וזה תוארה „חשוף זרוע קדשך, וקרב קץ הישועה, ונקום נקמת עבדיך, מיד מלכות הרשעה, כי ארכה השעה, ואין קץ לימות הרעה, דחה אדמון בצל צלמון, והקם רועים שבעה". אך אין יתרון זה בשום סדור ישן גם אינו מן המחבר אלא תוספת מאחרון הוא כבמה מקור של"ב בלבות מטבע.

מגלה יונית היא מגלת אנטיוכס *).

1 וַיְהִי בִּימֵי אַנְטְיוֹכַס מֶלֶךְ יָוָן מֶלֶךְ גָּדוֹל וְחָזָק הָיָה וְתַקִּיף בְּמֶמְשַׁלְתּוֹ
2 וְכָל־הַמְּלָכִים יִשְׁמְעוּ לוֹ: וְהוּא כָּבַשׁ מְדִינוֹת רַבּוֹת וּמְלָכִים חֲזָקִים וְהֶחֱרִיב
3 טִירוֹתָם וְהֵיכְלֵיהֶם שָׂרַף בָּאֵשׁ וְאַנְשֵׁיהֶם בְּבֵית הָאֲסוּרִים אָסַר: מִימֵי
4 אַלֶכְּסַנְדְּרוֹס הַמֶּלֶךְ לֹא קָם מֶלֶךְ כָּמֹהוּ בְּכָל־עֵבֶר הַנָּהָר: וְהוּא בָנָה מְדִינָה
גְּדוֹלָה עַל־חוֹף הַיָּם לִהְיוֹת לוֹ לְבֵית מַלְכוּת וַיִּקְרָא־לָהּ מְדִינַת אַנְטְיוֹכְיָא
5 עַל־שְׁמוֹ: וְגַם בַּגְרִיס מִשְׁנֵהוּ בָּנָה מְדִינָה אַחֶרֶת לְנֶגְדָּהּ וַיִּקְרָא־לָהּ בַּגְרִיס
6 עַל־שְׁמוֹ וְכֵן שְׁמוֹתָן עַד הַיּוֹם הַזֶּה: בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים
לְמָלְכוֹ הִיא שְׁנַת מָאתַיִם וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנִים לְבִנְיַן בֵּית הָאֱלֹהִים שָׂם פָּנָיו
7 לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלָיִם: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר לְשָׂרָיו הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי יֵשׁ עַם הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר
8 בִּירוּשָׁלַיִם בֵּינֵינוּ: לֵאלֹהֵינוּ אֵינָם מַקְרִיבִים וְדָתֵינוּ אֵינָם עוֹשִׂים וְדָתֵי הַמֶּלֶךְ
9 עוֹזְבִים, לַעֲשׂוֹת דָּתָם: וְגַם הֵם מְיַחֲלִים לְיוֹם שִׁבְרוֹן הַמְּלָכִים וְהַשִּׁלְטוֹנִים
וְאוֹמְרִים מָתַי יִמְלֹךְ עָלֵינוּ מַלְכֵּנוּ וְנִשְׁלוֹט בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה וְכָל־הָעוֹלָם יִנָּתֵן
10 11 בְּיָדֵנוּ: אֵין כָּבוֹד לַמַּלְכוּת לְהָנִיחַ אֵלֶּה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: עַתָּה בֹּאוּ וְנַעֲלֶה
עֲלֵיהֶם וּנְבַטֵּל מֵהֶם אֶת־הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת לָהֶם שַׁבָּת רֹאשׁ־חֹדֶשׁ
12 וּמִילָה. וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי שָׂרָיו וּבְעֵינֵי כָל־חֵילוֹ: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה קָם אַנְטְיוֹכַס
הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶת־נִיקָנוֹר מִשְׁנֵהוּ בְּחַיִל גָּדוֹל וְעַם רָב וַיָּבֹא לְעִיר יְהוּדָה
13 לִירוּשָׁלָיִם: וַיַּהֲרוֹג בָּהּ הֶרֶג רַב וַיִּבֶן בָּמָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר
אָמַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבָדָיו הַנְּבִיאִים שָׁם אֲשַׁכֵּן שְׁכִינָתִי לְעוֹלָם בַּמָּקוֹם
14 הַהוּא שָׁחֲטוּ אֶת־הַחֲזִיר וַיָּבִיאוּ אֶת־דָּמוֹ לַעֲזָרַת הַקֹּדֶשׁ: וּבִהְיוֹת זֶה כַּאֲשֶׁר
שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה כֹּהֵן גָּדוֹל כִּי זֶה הַמַּעֲשֶׂה נַעֲשָׂה נִמְלָא קֶצֶף וְחֵמָה
15 וְזִיו פָּנָיו נִשְׁתַּנָּה וַיִּוָּעֵץ בְּלִבּוֹ מַה־שֶּׁיּוּכַל לַעֲשׂוֹת עַל־זֶה: וְאָז יוֹחָנָן בֶּן־
מַתִּתְיָה עָשָׂה לוֹ חֶרֶב שְׁתֵּי זְרָתוֹת אָרְכָּהּ וְזֶרֶת אַחַת רָחְבָּהּ תַּחַת בְּגָדָיו
16 עֲטוּפָה: וַיָּבוֹא לִירוּשָׁלַיִם וַיַּעֲמֹד בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לַשּׁוֹעֲרִים וַיֹּאמֶר לָהֶם
17 אֲנִי יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה בָּאתִי לָבוֹא לִפְנֵי נִיקָנוֹר: וְאָז בָּאוּ הַשּׁוֹעֲרִים וְהַשּׁוֹמְרִים
וַיֹּאמְרוּ לוֹ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֶׁל־הַיְּהוּדִים עוֹמֵד בַּפֶּתַח וַיַּעַן נִיקָנוֹר וַיֹּאמֶר לָהֶם

*) המגלה היקרה הזאת הנפלאה במחזור ישן דפוס שאלוניקי (ונעתקה משם לסדר תפלת הספרדים דפוס וויען שנת תק"פ) היא אחת מפליטת הספרים של סופרינו הקדמונים, והיא כתובה בעקר בלשונה בל' ארמית ברורה ואח"כ נעתקה מלשון זו לל' עברית וכן באה נדפס אך לשונה הארמית היתה טמונה במסתרים עד כי בשנת תרי"א קם החכם פיליפאווסקי והדפיסה בשתי לשונותיה ארמית ועברית ע"פ כ"י שמצא באוצר ספרי לונדון הבירה, ויפה העיר עליה שהיא קדומה בזמן לספרי המקבים הנמצאים באפוקריפא. ויש לדעת כי נעשתה למגלה הזאת גם העתקה אשכנזית ונדפסה בויניציא בשנת ש"ח, והיא הגיעה לידי הר' בער פרענק מפרעסבורג, ולא ידע מאומה מגוף לשונה העברית ואף לא מלשונה הארמית אשר על כן חשב להועיל להעתיק את העתקה האשכנזית ההיא ללשון הקדש ולהניחה לדפוס בשנת תקס"ו. אמנם טרח להבל, ואילו היה יודע את המגלה בעצם לשונה העקרית לא היה עושה מעשהו המזויף.

כּוֹא יָבוֹא: וְאָז יוֹחָנָן הוּבָא לִפְנֵי נִיקָנוֹר וַיַּעַן נִיקָנוֹר וַיֹּאמֶר לְיוֹחָנָן אַתָּה 18
הוּא אֶחָד מִן־הַמּוֹרְדִים אֲשֶׁר מָרְדוּ בַּמֶּלֶךְ וְאֵינָם רוֹצִים בִּשְׁלוֹם מַלְכוּתוֹ:
וַיַּעַן יוֹחָנָן לִפְנֵי נִיקָנוֹר וַיֹּאמַר אֲדוֹנִי אֲנִי הוּא עַתָּה בָּאתִי לְפָנֶיךָ אֲשֶׁר 19
תִּרְצֶה אֶעֱשֶׂה: וַיַּעַן נִיקָנוֹר וַיֹּאמֶר לְיוֹחָנָן אִם כִּרְצוֹנִי אַתָּה עוֹשֶׂה קַח חֲזִיר 20
וְשָׁחֲטֵהוּ עַל־הַבָּמָה וְתִלְבַּשׁ בִּגְדֵי מַלְכוּת וְתִרְכַּב עַל־סוּס הַמֶּלֶךְ וּכְאַחַד
מֵאוֹהֲבֵי הַמֶּלֶךְ תִּהְיֶה: וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע יוֹחָנָן הֱשִׁיבוֹ דָבָר אֲדוֹנִי אֲנִי יָרֵא 21
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֶּן־יִשְׁמְעוּ כִּי עָשִׂיתִי כֵן וְיִסְקְלוּנִי בָּאֲבָנִים: עַתָּה יֵצֵא כָל־ 22
אִישׁ מִלְּפָנֶיךָ פֶּן יוֹדִיעוּם אָז נִיקָנוֹר הוֹצִיא מִלְּפָנָיו כָּל־אִישׁ: בָּעֵת הַהִיא 23
נָשָׂא יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה עֵינָיו לַשָּׁמַיִם וְתִקֵּן תְּפִלָּתוֹ לִפְנֵי אֱלֹהָיו וַיֹּאמַר אֱלֹהַי
וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אַל־תִּתְּנֵנִי נָא בְּיַד הֶעָרֵל הַזֶּה כִּי אִם
יַהַרְגֵנִי יֵלֵךְ וְיִשְׁתַּבַּח בְּבֵית דָּגוֹן אֱלֹהָיו וְיֹאמַר אֱלֹהַי נְתָנוֹ בְיָדִי: בְּאוֹתָהּ 24
שָׁעָה פָּסַע עָלָיו שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת וַיִּתְקַע הַחֶרֶב בְּלִבּוֹ וַיַּשְׁלֵךְ אוֹתוֹ חָלָל בַּעֲזָרַת
הַקֹּדֶשׁ: לִפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם עָנָה יוֹחָנָן וְאָמַר אֱלֹהַי לֹא תָשִׂים עָלַי חֵטְא 25
כִּי הֲרַגְתִּיו בַּקֹּדֶשׁ עַתָּה כֵּן תִּתֵּן אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר בָּאוּ עִמּוֹ לְהָצֵר
לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלָיִם: אָז יָצָא יוֹחָנָן בֶּן־מַתִּתְיָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּלָּחֵם בָּעַמִּים 26
וַיַּהֲרֹג בָּהֶם הֶרֶג רָב: מִסְפַּר הַהֲרוּגִים אֲשֶׁר הָרַג בַּיּוֹם הַהוּא שְׁבַע מֵאוֹת 27
וּשְׁנַיִם (וְשִׁבְעִים) אֶלֶף אֲשֶׁר הָיוּ הוֹרְגִים אֵלֶּה לָאֵלֶּה: בְּשׁוּבוֹ בָּנָה עַמּוּד עַל־ 28
שְׁמוֹ וַיִּקְרָאֵלוֹ מַכַּבִּי מֵמִית הַחֲזָקִים: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע אַנְטִיוֹכַס 29
הַמֶּלֶךְ כִּי נֶהֱרַג נִיקָנוֹר מִשְׁנֵהוּ צַר לוֹ מְאֹד וַיִּשְׁלַח לְהָבִיא לוֹ בַּגְרִים הָרָשָׁע
הַמַּטְעֶה אֶת־עַמּוֹ: וַיַּעַן אַנְטִיוֹכַס וַיֹּאמֶר לְבַגְרִים הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ 30
אֲשֶׁר־עָשׂוּ לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרְגוּ חֵילַי וַיָּבֹזּוּ מַחֲנוֹתַי וְשָׂרַי: עַתָּה עַל מָמוֹנֵיכֶם 31
אַתֶּם בּוֹטְחִים אוֹ בָתֵּיכֶם לָכֶם הֵם. בֹּאוּ וְנַעֲלֶה עֲלֵיהֶם וּנְבַטֵּל מֵהֶם הַבְּרִית
אֲשֶׁר כָּרַת לָהֶם אֱלֹהֵיהֶם שַׁבָּת רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמִילָה: אָז בַּגְרִים הָרָשָׁע וְכָל־ 32
מַחֲנוֹתָיו בָּאוּ לִירוּשָׁלַיִם וַיַּהֲרֹג בָּהֶם הֶרֶג רַב וַיִּגְזוֹר בָּהּ גְּזֵרָה גְמוּרָה עַל־שַׁבָּת
רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וּמִילָה: בִּהְיוֹת זֶה כַּאֲשֶׁר הָיָה דְּבַר הַמֶּלֶךְ נֶחְפָּז מָצְאוּ אִישׁ 33
אֲשֶׁר־מָל בְּנוֹ וַיָּבִיאוּ הָאִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וַיִּתְלוּ אוֹתָם כְּנֶגֶד הַיֶּלֶד: וְגַם אִשָּׁה 34
אֲשֶׁר יָלְדָה בֵן אַחֲרֵי־מוֹת בַּעְלָהּ וַתָּמָל אוֹתוֹ לִשְׁמוֹנָה יָמִים וַתַּעַל עַל־חוֹמַת
יְרוּשָׁלַיִם וּבְנָהּ מָהוּל בְּיָדָהּ: וַתַּעַן וַתֹּאמַר לְךָ אוֹמְרִים בַּגְרִים הָרָשָׁע אַתֶּם 35
חוֹשְׁבִים לְבַטֵּל מֵאִתָּנוּ הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּנוּ בְּרִית אֲבוֹתֵינוּ לֹא־נְבַטֵּל
מִמֶּנּוּ שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִילָה מִבְּנֵי בָנֵינוּ לֹא יוּסַר: וַתַּפֵּל בְּנָהּ לָאָרֶץ 36
וַתִּפּוֹל אַחֲרָיו וַיָּמוּתוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד וְרַבִּים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ עוֹשִׂים

37 כֵּן בַּיָּמִים הָהֵם וְלֹא שָׁנוּ בְּרִית אֲבוֹתָם: בַּזְּמַן הַהוּא אָמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֵלֶּה לָאֵלֶּה בֹּאוּ וְנֵלֵךְ וְנִשָּׁבוֹת בַּמְּעָרָה פֶּן נְחַלֵּל אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וַיַּלְשִׁינוּ
38 אוֹתָם לִפְנֵי בַגְרִיס: אָז בַּגְרִיס הָרָשָׁע שָׁלַח אֲנָשִׁים חֲלוּצִים וַיָּבֹאוּ וַיֵּשְׁבוּ עַל
פִּי הַמְּעָרָה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם, יְהוּדִים צְאוּ אֵלֵינוּ אִכְלוּ מִלַּחְמֵנוּ וּשְׁתוּ מִיֵּינֵנוּ
39 וּמַעֲשֵׂינוּ תִּהְיוּ עוֹשִׂים: וַיַּעֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה לָאֵלֶּה זוֹכְרִים אֲנַחְנוּ
אֲשֶׁר צִוָּנוּ יְיָ עַל־הַר סִינַי שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבּוֹת עַתָּה טוֹב לָנוּ אֲשֶׁר נָמוּת בַּמְּעָרָה מֵאֲשֶׁר נְחַלֵּל אֶת־יוֹם
40 הַשַּׁבָּת: בִּהְיוֹת זֶה כַּאֲשֶׁר לֹא־יָצְאוּ אֲלֵיהֶם הַיְּהוּדִים וַיָּבִיאוּ עֵצִים וַיִּשְׂרְפוּ
41 עַל־פִּי הַמְּעָרָה וַיָּמוּתוּ כְּאֶלֶף אִישׁ וְאִשָּׁה: אַחֲרֵי כֵן יָצְאוּ חֲמִשָּׁה בְנֵי־מַתִּתְיָה
יוֹחָנָן וְאַרְבָּעָה אֶחָיו וַיִּלָּחֲמוּ בָעַמִּים וַיַּהַרְגוּ בָהֶם הֶרֶג רַב וַיְגָרְשׁוּם לְאִיֵּי הַיָּם
42 כִּי בָטְחוּ בֵּאלֹהֵי הַשָּׁמָיִם: אָז בַּגְרִיס הָרָשָׁע נִכְנַס בִּסְפִינָה אַחַת
43 וַיָּנָס אֶל־אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ וְעִמּוֹ אֲנָשִׁים פְּלִיטֵי חָרֶב: וַיַּעַן בַּגְרִיס וַיֹּאמֶר
לְאַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ אַתָּה הַמֶּלֶךְ שַׂמְתָּ צִוּוּי לְבַטֵּל מִן־הַיְּהוּדִים שַׁבָּת רֹאשׁ
44 חֹדֶשׁ וּמִילָה מִרְמָה גְדוֹלָה וּמֶרֶד בְּתוֹכָהּ: אֲשֶׁר אִם־יֵלְכוּ כָּל־הָעַמִּים
וְהָאֻמּוֹת וְהַלְּשׁוֹנוֹת לֹא יוּכְלוּ לַחֲמִשָּׁה בְּנֵי מַתִּתְיָהוּ מֵאֲרָיוֹת הֵם חֲזָקִים
45 וּמִנְּשָׁרִים הֵם קַלִּים וּמִדֻּבִּים הֵם מְמַהֲרִים: עַתָּה הַמֶּלֶךְ עֲצָתִי תִּיטַב
עָלֶיךָ וְלֹא תִלָּחֵם בַּאֲנָשִׁים מְעַט כִּי אִם־תִּלָּחֵם בָּהֶם וְתֵבוֹשׁ בְּעֵינֵי כָּל־
46 הַמְּלָכִים: לָכֵן כְּתוֹב וּשְׁלַח סְפָרִים בְּכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתֶךָ וְיָבֹאוּ שָׂרֵי
הַחֲיָלוֹת וְלֹא־יִשָּׁאֵר מֵהֶם אֶחָד וְגַם פִּילִים מְלֻבָּשִׁים שִׁרְיוֹנִים יִהְיוּ עִמָּהֶם:
47 וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח סְפָרִים לְכָל־מְדִינוֹת מַלְכוּתוֹ
וַיָּבֹאוּ שָׂרֵי כָּל־הָעַמִּים וְהַמַּמְלָכוֹת וְגַם פִּילִים מְלֻבָּשִׁים שִׁרְיוֹנִים עִמָּהֶם
48 בָּאוּ: שֵׁנִית קָם בַּגְרִיס הָרָשָׁע וַיָּבוֹא לִירוּשָׁלַיִם בָּקַע הַחוֹמָה וַיְנַתֵּק הַמָּבוֹא
וַיְשַׁבֵּר בַּמִּקְדָּשׁ שְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה פְּרָצוֹת[1] וְגַם מִן־הָאֲבָנִים שִׁבֵּר עַד־אֲשֶׁר הָיוּ
כֶעָפָר וַיַּחְשׁוֹב בְּלִבּוֹ וַיֹּאמֶר הַפַּעַם הַזֹּאת לֹא יוּכְלוּ לִי כִּי רַב חֵילִי וְעֹז יָדִי.
49 וֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם לֹא חָשַׁב כֵּן: וְכִשְׁמוֹעַ חֲמִשָּׁה בְּנֵי מַתִּתְיָה קָמוּ וַיָּבֹאוּ לְמִצְפֵּה
50 גִלְעָד אֲשֶׁר הָיָה־שָׁם פְּלֵיטָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל בִּימֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא: צוֹם גָּזְרוּ
51 וַיֵּשְׁבוּ עַל־הָאֵפֶר לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי הַשָּׁמָיִם: אָז נָפַל בְּלִבָּם עֵצָה
טוֹבָה יְהוּדָה הַבְּכוֹר שִׁמְעוֹן הַשֵּׁנִי הַשְּׁלִישִׁי יוֹחָנָן הָרְבִיעִי יוֹנָתָן הַחֲמִישִׁי
52 אֶלְעָזָר: וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֲבִיהֶם וְכֵן אָמַר יְהוּדָה בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ[2] לִיהוּדָה

---

[1]) וזה שאמרו במדות פרק ב', י"ג פרצות היו בו בסורג שפרצום מלכי יון, חזרו וגדרום וגזרו כנגדם י"ג השתחויות.
[2]) בדפוסים שלפני הלשון אודה מסך וכו' והוא בלי הבנה ואינו אלא טעות מעתיק, כי בנוסחא הארמית הלשון אודמינך כיהודה וכו' אודמינך כשמשון וכו' והוא לשון דמיון וע"כ ברור שהעתק בעברי כמו שהגהתי.

53 בֶּן־יַעֲקֹב אֲשֶׁר־הָיָה נִמְשָׁל לְאַרְיֵה: שִׁמְעוֹן בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְשִׁמְעוֹן בֶּן־
54 יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָרַג יוֹשְׁבֵי שְׁכֶם: יוֹחָנָן בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר שַׂר
צְבָא יִשְׂרָאֵל יוֹנָתָן בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְיוֹנָתָן בֶּן־שָׁאוּל אֲשֶׁר הָרַג עַם
55 פְּלִשְׁתִּים: אֶלְעָזָר בְּנִי אֲדַמֶּה אוֹתְךָ לְפִינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו
56 וְהִצִּיל אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל־זֶה יָצְאוּ חֲמִשָּׁה בְנֵי־מַתִּתְיָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּלָּחֲמוּ
57 בָּעַמִּים וַיַּהַרְגוּ בָהֶם הֶרֶג רָב וַיֵּהָרֵג מֵהֶם יְהוּדָה: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כַּאֲשֶׁר
58 רָאוּ בְּנֵי מַתִּתְיָה כִּי נֶהֱרַג יְהוּדָה שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֲבִיהֶם: וַיֹּאמֶר לָהֶם לָמָּה
59 שַׁבְתֶּם וַיַּעֲנוּ וַיֹּאמְרוּ עַל־אֲשֶׁר נֶהֱרַג אָחִינוּ אֲשֶׁר־הָיָה חָשׁוּב כְּכֻלָּנוּ: וַיַּעַן
מַתִּתְיָה אֲבִיהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲנִי אֵצֵא עִמָּכֶם וְאֶלָּחֵם בָּעַמִּים פֶּן־יֹאבְדוּ
60 בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאַתֶּם נִבְהַלְתֶּם עַל־אֲחִיכֶם: וַיֵּצֵא מַתִּתְיָה בַּיּוֹם הַהוּא עִם־בָּנָיו
61 וַיִּלָּחֲמוּ בָּעַמִּים: וֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם נָתַן כָּל־גִּבּוֹרֵי הָעַמִּים בְּיָדָם וַיַּהַרְגוּ בָהֶם
הֶרֶג רַב כָּל־אֲחוּזֵי חֶרֶב וְכָל־מוֹשְׁכֵי קֶשֶׁת שָׂרֵי הַחַיִל וְהַסְּגָנִים לֹא־נוֹתַר
62 בָּהֶם שָׂרִיד וַיָּנוּסוּ שְׁאָר הָעַמִּים לִמְדִינוֹת הַיָּם: וְאֶלְעָזָר הָיָה מִתְעַסֵּק
לְהָמִית הַפִּילִים וַיִּטְבַּע בְּפֶרֶשׁ הַפִּילִים וְכַאֲשֶׁר שָׁבוּ בִקְשׁוּהוּ בֵּין הַחַיִּים וּבֵין
63 הַמֵּתִים וְלֹא מְצָאוּהוּ וְאַחַר כֵּן מְצָאוּהוּ אֲשֶׁר טָבַע בְּפֶרֶשׁ הַפִּילִים: וַיִּשְׂמְחוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי־נִתְּנוּ בִידֵיהֶם שׂוֹנְאֵיהֶם מֵהֶם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וּמֵהֶם דָּקְרוּ בַחֶרֶב
64 וּמֵהֶם תָּלוּ עַל־הָעֵץ: וּבַגְרִיס הָרָשָׁע הַמַּטְעֶה אֶת־עַמּוֹ שָׂרְפוּ אוֹתוֹ בֵּית
65 יִשְׂרָאֵל בָּאֵשׁ: וְאָז אַנְטִיוֹכַס הַמֶּלֶךְ כַּאֲשֶׁר שָׁמַע אֲשֶׁר נֶהֶרְגוּ בַגְרִיס הָרָשָׁע
וְכָל־שָׂרֵי הַחַיִל אֲשֶׁר עִמּוֹ נִכְנַס בִּסְפִינָה וַיָּנָס לִמְדִינוֹת הַיָּם וַיְהִי כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר
66 הָיָה בָא שָׁמָּה מוֹרְדִים בּוֹ וְקוֹרְאִים אוֹתוֹ הַבּוֹרֵחַ: אַחֲרֵי כֵן בָּאוּ בְנֵי
חַשְׁמוֹנַי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּבְנוּ הַשְּׁעָרִים הַנִּשְׁבָּרִים וַיִּסְגְּרוּ הַפְּרָצוֹת וַיְטַהֲרוּ
67 אֶת־הָעֲזָרָה מִן הַהֲרוּגִים וּמִן הַטֻּמְאוֹת: וַיְבַקְשׁוּ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ לְהַדְלִיק
הַמְּנוֹרָה וְלֹא מָצְאוּ כִּי־אִם צְלוֹחִית אַחַת אֲשֶׁר הָיְתָה חֲתוּמָה בְּטַבַּעַת הַכֹּהֵן
68 הַגָּדוֹל וַיֵּדְעוּ כִּי הָיְתָה טָהוֹר וְהָיָה בָהּ כְּשִׁעוּר הַדְלָקַת יוֹם־אֶחָד: וֵאלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר שִׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם נָתַן בְּרָכָה וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנָּה שְׁמֹנָה יָמִים[1]:
69 עַל־כֵּן קִיְּמוּ בְּנֵי חַשְׁמוֹנַי קִיּוּם וְחִזְּקוּ אִסָּר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִמָּהֶם כְּאֶחָד
לַעֲשׂוֹת שְׁמֹנָה יָמִים הָאֵלֶּה יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה כִּימֵי מוֹעֲדִים הַכְּתוּבִים
בַּתּוֹרָה וּלְהַדְלִיק בָּהֶם נֵרוֹת לְהוֹדִיעַ אֲשֶׁר עָשָׂה לָהֶם אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם נִצּוּחִים:
70 וּבָהֶם אֵין לִסְפּוֹד וְלֹא לִגְזוֹר צוֹם וְתַעֲנִית זוּלָתִי אֲשֶׁר מְקֻבָּל עָלָיו מִלְּפְנֵי
71 זֶה וְיִתְפַּלֵּל לִפְנֵי אֱלֹהָיו: אַךְ חַשְׁמוֹנַי וּבָנָיו וַאֲחֵיהֶם לֹא־גָזְרוּ בָהֶם לְבַטֵּל

[1]) מעשה הנס הזה יסופר גם בגמרא שבת דף כ"א, ב' על פי מגלת תענית פרק ט'.

72 עֲבוֹדַת מְלָאכָה. וּמִן־הָעֵת הַהִיא לֹא־הָיָה שֵׁם לְמַלְכוּת יָוָן: וַיְקַבְּלוּ הַמַּלְכוּת
בְּנֵי חַשְׁמוֹנַי וּבְנֵי בְנֵיהֶם מֵהָעֵת הַזֹּאת עַד־חָרְבַּן בֵּית הָאֱלֹהִים מָאתַיִם וְשֵׁשׁ
73 שָׁנִים: עַל־כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַיּוֹם הַהוּא בְּכָל־גָּלוּתָם שׁוֹמְרִים הַיָּמִים הָאֵלֶּה
וַיִּקְרְאוּ לָהֶם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה מֵחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים לְחֹדֶשׁ כִּסְלֵו שְׁמֹנָה
74 יָמִים: מִן־הָעֵת הַהִיא וְעַד־הָעוֹלָם לֹא יָסוּרוּ מֵהֶם אֲשֶׁר הָיוּ בְּבֵית מִקְדָּשָׁם
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְחַכְמֵיהֶם אֲשֶׁר קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם וְעַל־בְּנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם:

נשלמה המגלה היונית ופסוקיה שבעים וארבעה.

סדר התפלות בחנוכה.

במנחה בעת חנוכה אין אומרים תחנון, והש"ץ מדליק בין מנחה לערבית.

בערבית ושחרית ומנחה כל שמונת ימי חנוכה אומרים על הנסים בהודאה קודם ועל כולם (גם בברכת המזון אומרים אותו קודם ועל הכל), ואם לא אמר אין מחזירין אותו; אבל אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם (אפילו נזכר בין אתה לשם) חוזר.

כל ח' ימים גומרים את ההלל בברכה תחלה וסוף ואומרים אחריו חצי קדיש לפי שאין בו מוסף (חוץ מן ר"ח ושבת שאומרים אחריו קדיש תתקבל). ואין אומרים תחנון ולא אל ארך אפים ולא למנצח.

כל ח' ימים קורין בתורה בסדר נשא בקרבנות הנשיאים, שלשה בכל יום, ומתחילין ויהי ביום כלות **משה** (ויש מתחילין בברכת כהנים) וקורין לכהן עד לפני המשכן, לוי עד לחנכת המזבח, ישראל עד בן **עמינדב** (ויש קורין לכהן עד ביום הראשון, לוי עד מלאה קטורת, ישראל גומר עד בן עמינדב), ואומרים ח"ק, יהללו, ומכניסין ס"ת להיכל, ואומרים אשרי, ובל"ג. ק"ת, עלינו. (ויש קהלות אומרים מזמור ל' מזמור שיר חנוכת הבית, ואין אומרים מזמור לאסף, ובר"ח אומרים מזמור של ר"ח קודם של חנוכה).

בשבת חנוכה מוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון ז' גברי בפ' השבוע ואומרים ח"ק, ובשני קורין למפטיר בסדר חנוכה, ומפטירין רני ושמחי, ואין מזכירין נשמות. ואין אומרים צדקתך במנחה. ואם יחולו בו ב' שבתות מפטירין בשבת שניה בנרות דשלמה.

ביום ב' של חנוכה קורין לכהן ביום השני עד קטרת, לוי מסיים הפרשה, ישראל **ביום השלישי**, וגומרים הסדר כדאתמול. וכן בכל יום קורין בסדר היום כנ"ל.

ביום ו' שהוא ר"ח אומרים אחר ההלל **קדיש שלם** ומוציאין ב' ס"ת וקורין בראשון בפ' התמיד כהן עד רביעית ההין, לוי עד ונסכה, שלישי פ' ר"ח כולה, רביעי בס"ת שני ביום הששי, ואחריו קדיש, ואומרים יהללו ומכניסין ס"ת להיכל, אשרי ובל"ג, ח"ק ומתפללים מוסף של ר"ח ואומרים על הנסים בהודאה, והש"ץ חוזר התפלה וגומר הסדר.

בשבת ר"ח וחנוכה מוציאין ג' ס"ת, וסדר הקריאה כתובה למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 225.

ביום ז' אם גם הוא ר"ח מתפללין וקורין בתורה כדאתמול ובס"ת ב' קורין לרביעי **ביום השביעי**, ואם אינו ר"ח מנהגו כשאר ימי חנוכה.

ביום ח' קורין לכהן **ביום השמיני** עד **מלאה קטרת**, לוי עד בן **פדהצור**, ישראל **ביום התשיעי** עד וידבר אליו סוף הסדרה (כן מנהג פפד"מ ובנותיה, אך בפולין וקצת קהלות אשכנז מוסיפים עוד פ' ראשונה של בהעלתך עד כן **עשה את המנרה**). ואם יום ח' בשבת קורין למפטיר ביום השמיני עד סוף הסדרה (ובקצת **קהלות** עד כן **עשה את המנרה**).

סדר ארבע פרשיות וסימני ההפסקות.

פרשת שקלים לעולם בשבת שקודם ר"ח אדר או בר"ח עצמו אם חל בשבת.

פרשת זכור לעולם בשבת שקודם פורים, אלא שלפעמים יש הפסקה בשבת שלפניו ולפעמים בשבת שלאחריו וכמבואר בסמוך.

פרשת פרה ופרשת החדש לעולם תכופים וסמוכים הם ואין ביניהם הפסקה. וסימן ההפסקות זט"ו. ב"ו. ד"ד. ובי"ו. ופירושו, אם חל ר"ח אדר (ר"ל יום שני של ר"ח שהוא ראשון לחדש) בשבת או מפסיקין ביום ט"ו לחדש, ואם חל ר"ח ביום ב' של השבוע מפסיקין ביום ו' לחדש. ואם חל ביום ד' מפסיקין ביום ד' לחדש, ואם חל ביום ו' או עושין ב' הפסקות אחת ביום ב' לחדש והשניה ביום י"ו לחדש. וסדר הקריאה לארבע פרשיות כתוב למעלה בסדר קה"ת לשבת דף 225.

בארבעה עשר יום לחדש אדר הסמוך לניסן עושים פורים, ולא יחול כי אם באחד מימי אגה"ו.

ביום שקודם פורים הוא י"ג בחדש אדר הוא **תענית אסתר**, ואם חל פורים בא' בשבת מקדימים להתענות ביום ה'. ומתפללים תפלת שחרית ככל תענית צבור, דהיינו שמוסיפים עננו בתפלה היחיד בשמע קולנו והש"ץ בחזרת התפלה בין גואל לרופא, וקורין פ' ויחל.

למנחה בתענית אסתר נכנסים לבהכ"נ וקורין ויחל ומפטירין דרשו, והיחיד אומר עננו בשמע קולנו והש"ץ בחזרת התפלה בין גואל לרופא, ואין אומרים תחנון במנחה (ואם חל בשבת אין אומרים צדקתך). ונותנים ג' מחציות מטבע שלם של אותו המקום למחצית השקל ומחלקים אותן לעניים ואין רשאין לשנותן לדבר אחר, אבל העני עושה בהם מה שירצה. ומנהגנו לתת מחצית השקל לבד ומעות פורים לבד. ושמדים להתפלל ערבית אפילו עוד היום גדול, ואומרים על הנסים ובימי מרדכי וכו' בהודאה קודם ועל כולם, ואחר התפלה אומר הש"ץ קדיש תתקבל, ופושטין מגלת אסתר כאגרת, והקורא מברך עליה ג' ברכות אלו (ויש מקומות שמברכים הג' ברכות גם ביום, ויש שביום אין מברכים שהחיינו).

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִקְרָא מְגִלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

וקורא המגלה, ולאחר שסיים לקרות כורך המגלה כולה ומברכים ברכה זו:

נאך דעם פארלעזען דער מגלה זאגט מאן פאלגענדעס:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, (הָאֵל) הָרָב אֶת־רִיבֵנוּ וְהַדָּן אֶת־דִּינֵנוּ וְהַנּוֹקֵם אֶת־נִקְמָתֵנוּ

על מקרא מגלה, שעשה נסים, שהחיינו, וסמנם מנ"ח, במגלה כ"א ע"ב.

הרב את ריבנו וכו' הנוסחא כולה במגלה כ"א, ע"ב. ובאה גם במס' סופרים פרק י"ד הלכה ה' בקצת שנוי. וכתב הכל בו בסמן מ"ה, טעם ה' הלשונות של הודאה בברכה זו כנגד ה' תשועות שעשה לנו מעמלק, הרב את ריבנו ע"י יהושע, והדן את דיננו ע"י גדעון, והנוקם את נקמתנו על יד שאול, והנפרע לנו מצרינו ע"י דוד, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו ע"י מרדכי ואסתר עכ"ל. הרב את ריבנו עפ"ה ירמיה נ"א, ל"ו, והנה גרסת הגמרא היא האל הרב וכו' וכן היא גם ברמב"ם הלכות מגלה פ"א הלכה ג' ובסמ"ג עשין ד' של מלות סופרים ובסמ"ק פ' קמ"ה ובכ"י. אמנם הרי"ף גם הרא"ש לא גרסו האל, וכן איננו בנוסח מס' סופרים, וכן כתב אבן ירחי בס' המנהיג בהלכות מגלה ס' י"ט גם המרדכי למגלה ראש פרק ד' וז"ל כתב רב נתן גאון שכך נהגי במתיבתא בא"י אמ"ה הרב את ריבנו, ולא אמרינן האל דהא אמרי כבר ה' אלהינו עכ"ל והן הם דברי רב עמרם בסדורו, גם הכל בו כתב ככה בשם הר"י גם אבודרהם בשם רב נתן וסדור רבינו סעדיה, וכן הוא בטור, וכן נהג מהרי"ל, וכן הנוסחא בסדורי רפ"ה ורפ"ז ואחר ס"י גם בסדורי הספרדים. והדן את דיננו כמו שכתוב יעשה ה' דין עני (תהלים ק"מ, י"ג). והנוקם את נקמתנו עפ"ה ירמיה נ"א, ל"ו. והנפרע שרש פרע עיקר טעמו בל' חז"ל שלום החוב בל"א „בעצאהלען" כמו פרעתיך בתוך זמנו, שיפרע בזמנו (ב"ב דף ה') שטר פרוע (סוכה כ"ט. כתובות י"ט, ב') שהיא פרועה (שם פ"ז) אמי פורע לבניך (ב"ר פ' ע"א), והשם דבר ממנו פרעון „בעצאהלונג" (ב"מ ט"ז, ב'), והנפעל טעמו תביעת החוב וגבייתו מן החייב בל"א „ייד בעצאהלט אהבען." כמו לא תפרע אלא בשבועה, נפרעת מן הלקוחות (כתובות פ"ז) נפרעין מן האדם (אבות פרק ג'); והשתמשו ג"כ בנפעל זו להורות על העונש שמביאו הקב"ה על החוטא לתשלום עונותיו (כי האדם הוא החייב לעשות רצון בוראו ואם לא עשה הנה הוא יתבע ממנו את החוב), והשם דבר בהוראה זו הוא פרענות, כמו לא נפרעת ממני (ברכות י"ט) נפרע הקב"ה ממנו (סנהדרין כ"ד) להפרע מן הרשעים (אבות פ' ה') נפרעים ממנו בגלוי (שם פ' ד') כשם שנפרעין מן הרשעים כך נפרעין מן הצדיקים (תענית י"א) אין הקב"ה נפרע מן האדם

וְהַנִּפְרָע לָֽנוּ מִצָּרֵֽינוּ וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵֽׁנוּ:

נוסחא אחרת.
וְהַמְשַׁלֵּם גְּמוּל לְכָל־אוֹיְבֵי נַפְשֵֽׁנוּ וְהַנִּפְרָע לָֽנוּ מִצָּרֵֽינוּ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַנִּפְרָע לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל־צָרֵיהֶם, הָאֵל הַמּוֹשִֽׁיעַ:

לו שחרית ווירד אשר הניא ניכט געזאגט חוגר שושנת (הנגעגען).

אֲשֶׁר הֵנִיא עֲצַת גּוֹיִם וַיָּֽפֶר מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמִים: בְּקוּם עָלֵֽינוּ אָדָם רָשָׁע נֵֽצֶר זָדוֹן מִזֶּֽרַע עֲמָלֵק: גָּאָה בְעָשְׁרוֹ וְכָֽרָה לוֹ בּוֹר וּגְדֻלָּתוֹ יָֽקְשָׁה לוֹ לָֽכֶד: דִּמָּה בְנַפְשׁוֹ לִלְכּוֹד וְנִלְכַּד בִּקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד וְנִשְׁמַד מְהֵרָה: הָמָן הוֹדִֽיעַ אֵיבַת אֲבוֹתָיו וְעוֹרֵר שִׂנְאַת אַחִים לַבָּנִים: וְלֹא זָכַר רַחֲמֵי שָׁאוּל כִּי בְחֶמְלָתוֹ עַל־אֲגָג נוֹלַד אוֹיֵב: זָמַם רָשָׁע לְהַכְרִית צַדִּיק וְנִלְכַּד טָמֵא

עד שתתמלא סאתו (סוטה ט׳) אין הקב״ה נפרע מאומה תחלה עד שיפרע משרה שלמעלה (שמואל רבה פ׳ י״ח) שבעה מיני פרעניות (אבות פ׳ ה׳); וגם המתרגמים הארמיים השתמשו בנפעל שרש זה להוראת העונש והנקמה כמו נקם נקמת בני ישראל, אתפרע פרענות (במדבר ל״א, ב׳) ודם עבדיו יקום, יתפרע (דברים ל״ב, מ״ג). וכן גם והנפרע לנו מצרינו, פירושו התובע מן הצרים את כל מה שצררו אותנו, ר״ל המעניש את צרינו, וטעם לנו בשבילנו. והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, ר״ל מדה כנגד מדה. והנה ברוב הסדורים של דפוס הועמד מאמר זה קודם למאמר והנפרע לנו מצרינו, ונראה שעשו כן ע״פ מה שכתב ר׳ אייזק טירנא במנהגיו וז״ל ואומר הרב את ריבנו והנוקם וכו׳ והמשלם וכו׳ והנפרע וכו׳ כן נראה לי סמוך לחתימה מעין חתימה ואף על גב דברוב ספרים כתוב איפכא עכ״ל והעתיק דבריו בעל דרכי משה בס׳ תרצ״ב וז״ל כתוב במנהגים שלנו (הם מנהגי ר״א טירנא) שיש לומר והנפרע באחרונה כדי שתהיה מעין חתימה סמוך עכ״ל אמנם בגמרא ובר״ף ורמב״ם ורא״ש ובטור ובסמ״ג ובסמ״ק גם בס׳ כל בו וארחות חיים ואבודרהם בכולם הנוסחא ,,והנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, בא״י" וכו׳ וכן הוא בכל סדורי כ״י שראיתי וכן סדר יעב״ץ בסדורו גם בס׳ לוח ארש וכן הוא גם בתקון המגלה לר׳ מאיר קארניק. ועדות נאמנה שכך הנכון היא תמיהת בעל מאמרת המועדות הביאה אבודרהם וז״ל יש לשאול למה חתם בא״י הנפרע לעמו, ולא חתם במשלם גמול שהרי יותר הוא סמוך לחתימה וקיימא לן שצריך לומר מעין חתימה סמוך לחתימה, ויש לומר כי רצה לחתום בלשון שהוא כולל יותר שלשון נפרע הוא ל׳ נקמה מל׳ בפרוע פרעות בישראל ועוד כי הלשון הזה מורה יותר שהפרעון שנפרע מן הצרים הוא לטוב עמו ישראל עכ״ל הרי מוכח שעקר הנוסחא כמו שהחזרתיה על עמדה, וכן יורה גם פירוש הכל בו שהעתקתי למעלה, וכן נסדר גם בברכה אחרונה לק״ש של ערבית הנפרע לנו מצרינו והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו. וברור כי ר״א טירנא לא ראה דברים אלה של מאמרת המועדות שאילו ראם לא היה מהפך. בא״י הנפרע לעמו ישראל, וכן בס׳ רב עמרם ובר״ף והרא״ש וכל בו ואבודרהם, ונוסח הרמב״ם הנפרע לישראל והוא בגרסת הגמרא. ובמקצת ספרים ,,האל הנפרע" ואיננו נכון מטעם הכתוב בראש הברכה, גם בכל ס״מ איננו. האל המושיע, עפ״י אל צדיק ומושיע (ישעיה מ״ה, כ״א), וכתב הכל בו, אף על גב דאמר אין חותמין בשתים, הני שתים שייכי אהדדי ואין תשועה אלא בשתיה וצריכין אנו להוסיף שבח והודאה לאל על שתיהן, אחת שנפרע לנו מן האויבים והאחרת גדולה מזו שהושיענו מידם ולא נפקד ממנו איש דכתיב ואיש לא עמד בפניהם, וזהו פלא ונס גדול בלי ספק אין כמהו שלא פגע אדם בהם עכ״ל.

אשר הניא, הוא אחד מן הפיוטים קדמוני הקדמונים והולך על סדר א״ב וסופו ותקותם בכל דור ודור. ומזכירו הגהות מיימוניות בהלכות מגלה פרק א׳ אות וי״ו, גם התניא בסמן ע׳ כתב וז״ל מצאתי בשם רש״י ז״ל יש מקומות שאומרים אחר הברכה פיוט כגון אשר הניא, ואומרים ברוך מרדכי ברוכה אסתר, ארור המן ארורה זרש וכו׳ וכל זה אינה חובה אלא מנהג טוב הוא עכ״ל. אשר הניא, אשר ביטל, מל׳ תהלים ל״ג, י׳. ויפר, ל׳ איוב ה׳, י״ב. בקום עלינו, ל׳ תהלים קכ״ד, ב׳. ונדרש במגלה דף י״א על המן. נצר זדון, ענף של זדון. וכרה לו בור, מל׳ תהלים ז׳, ט״ז. וגדלתו יקשה לו לכד, גדלתו יקשה לו מוקש שנלכד בו, והוא מל׳ ירמיה נ׳, כ״ד. ועורר שנאת אחים, שנאת עשו ליעקב שהם אחים עורר אותה על הבנים ר״ל על היהודים. ולא זכר המן את רחמי שאול שריחם על זקנו, כי בחמלתו של שאול שחמל על אגג ולא הרג אותו כמו שכתוב ויחמול שאול והעם על אגג (ש״א ט״ו, ט׳), ומתוך חמלה זו אין ספק שגם נשארו עוד אחרים בחיים. נולד אויב, המן. זמם רשע, מל׳ תהלים ל״ז, י״ב. צדיק,

כִּידֵי טָהוֹר: חֶסֶד גָּבַר עַל־שִׁגְגַת אָב וְרָשָׁע הוֹסִיף חֵטְא עַל־חֲטָאָיו: טָמַן בְּלִבּוֹ מַחְשְׁבוֹת עֲרוּמָיו וַיִּתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת רָעָה: יָדוֹ שָׁלַח בִּקְדוֹשֵׁי אֵל כַּסְפּוֹ נָתַן לְהַכְרִית זִכְרָם: כִּרְאוֹת מָרְדְּכַי כִּי־יָצָא קֶצֶף וְדָתֵי הָמָן נִתְּנוּ בְּשׁוּשָׁן. לָבַשׁ שַׂק וְקָשַׁר מִסְפֵּד וְגָזַר צוֹם וַיֵּשֶׁב עַל־הָאֵפֶר: מִי זֶה יַעֲמוֹד לְכַפֵּר שְׁגָגָה וְלִמְחוֹל חַטַּאת עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ: נֵץ פָּרַח מִלּוּלָב הֵן הֲדַסָּה עָמְדָה לְעוֹרֵר יְשֵׁנִים: סָרִיסֶיהָ הִבְהִילוּ לְהָמָן לְהַשְׁקוֹתוֹ יֵין חֲמַת תַּנִּינִים: עָמַד בְּעָשְׁרוֹ וְנָפַל בְּרִשְׁעוֹ עָשָׂה לוֹ עֵץ וְנִתְלָה עָלָיו: פִּיהֶם פָּתְחוּ כָּל־יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי פוּר הָמָן נֶהְפַּךְ לְפוּרֵנוּ: צַדִּיק נֶחֱלַץ מִיַּד רָשָׁע אוֹיֵב נִתַּן תַּחַת נַפְשׁוֹ: קִיְּמוּ עֲלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת פּוּרִים וְלִשְׂמוֹחַ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה: רָאִיתָ אֶת־תְּפִלַּת מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. הָמָן וּבָנָיו עַל־הָעֵץ תָּלִיתָ:

מארגענז ווירד נאך האל המושיע היער אנגעשטמנגען.

שׁוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה בִּרְאוֹתָם יַחַד תְּכֵלֶת מָרְדְּכָי: תְּשׁוּעָתָם הָיִיתָ לָנֶצַח וְתִקְוָתָם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר ·:· לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ וְלֹא־יִכָּלְמוּ לָנֶצַח כָּל־הַחוֹסִים בָּךְ: אָרוּר הָמָן אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ לְאַבְּדִי. בָּרוּךְ מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי. אֲרוּרָה זֶרֶשׁ אֵשֶׁת מַפְחִידִי. בְּרוּכָה אֶסְתֵּר מְגִנָּה בַּעֲדִי. וְגַם חַרְבוֹנָה זָכוּר לַטּוֹב:

ואח"כ אומרים ואתה קדוש וכו', קדיש שלם בלא תתקבל (וכמ"ש אומרים ויהי נועם, וא"ק, קדיש. ויתן לך, ומבדילין) עלינו.

את מרדכי, ונהפוך הדבר ונלכד המן הטמא בידי מרדכי הטהור. חסד של מרדכי שגמל את אסתר גבר על כל מה ששגג שאול אביהם, אבל המן הרשע הוא הוסיף חטא על חטאת אבותיו. ויתמכר, וכן בסדור רס"ג, ול' מחשבה הוא של' התמכר לעשות הרע (מ"א כ"א כ"ה); ובס"א ויתגבר. להכרית זכרם, בכ"י לאבד זכרם. נץ פרח, של' עלתה נצה (בראשית מ', י'), ואמר כן על שם הדסה היא אסתר. לעורר ישנים, לעורר זכות אבות אברהם יצחק ויעקב. חמת תנינים, ל' דברים ל"ב, ל"ג. נהפך לפורנו, כמו שכתוב באסתר ט', כ"ד. וכ"ו. נחלץ, ניצול. כמו משלי י"א, ח'. שושנת יעקב, עם"ס כשושנה בין החוחים (שיר ב', ב'), וכן למנצח על שושנים (תהלים ס"ט) פירש רש"י על ישראל. ותפש כאן הפייטן בלשון זו כדי לרמוז בה ג"כ על העיר שושן שצהלה ושמחה בראותם את מרדכי לבוש בתכלת וחור (אסתר ח', ט"ו). להודיע וכו' חרוז זה אינם בכ"י, אמנם הגהות מיימונית מזכירו וכן הוא בכ"י אחר. ארור המן, מקורו בירושלמי מגלה סוף פרק ג' וב"ר ר"פ מ"ט ומס' סופרים פ' י"ד הלכה ו', וראה מדרש שמואל. ודמוז גם בגמר' בבלי מגלה דף ז', ע"ב וראה שם בהרא"ש ותוספות. ונוסחתנו כולה מביאה הגהות מיימוני להלכות מגלה פרק א' אות ו"ו. אשת מפחידי, אשת המן, שהיה מפחיד אותי. מגנה בעדי, כן העתיק רוה"ה ז"ל ונכון, והוא כינוי נקבה של הפעיל של' יגן ה' בעד יושב ירושלם (זכריה י"ב, ח').

בשחרית פורים נכנסים לבהכ"נ בהשכמה ומתפללים כסדר של חול ואומרים בתפלה על הנסים בהודאה קודם ועל כולם, ואחר שאמר הש"ץ התפלה אומר חצי קדיש, ואין אומרים תחנון ולא אל ארך אפים, ומוציאין ס"ת וקורין ג' אנשי' בפ' ויבא עמלק שבסוף סדר בשלח (ויש כופלין פסוק אחרון לפי שאין בפרשה כי אם ט' פסוקים) ואחר הקריאה ח"ק, יהללו, ומחזירין ס"ת להיכל, וקורין מגלת אסתר בברכותיה תחלה וסוף, ומדלגין אשר הניא ואומרים שושנת יעקב וכו' (אבן במקומות שאין אומרים פיוטים בתפלה אומרים אשר הניא גם ביום), אשרי ובא לציון, קדיש תתקבל, עלינו, ושיר של יום (ויש קהלות שאומרים מזמור כ"ב למנצח על אילת השחר). ואם יש מילה בבהכ"נ מלין קודם קריאת המגלה, ובק"ק פפ"ד מלין אחר קריאת המגלה.

טוב לשמוח בפורים ולעשות סעודה בבשר ויין כל אחד כפי אשר תשיג ידו, ומנהגים לעשותה אחר חצות היום, ורוב הסעודה צריכה להיות ביום, ואם עשאה כולה בלילה לא יצא. ומכל מקום גם בלילה בין שלפני פורים בין של אחריו ישמח וירבה בסעודה קצת. וכשחל פורים בערב שבת יעשה סעודתו בשחרית משום כבוד שבת; ומי שחלה לעשותה תמיד בשחרית הרשות בידו. וטוב שיעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה, ואורה זו תורה. ויש נוהגים לומר את זמר זה בסעודת פורים:

אֲגָגִי קָם לְאַבֵּד יְדִידִים, וְאֶת־מָרְדֳּכַי מִזֶּרַע הַיְּהוּדִים.
כְּפָרִים עִם־נְרָדִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ דוֹדִים:
בְּרוֹשׁ וַהֲדַס, חֻבְּלָם בִּנְעִימִים, הֱיוֹת מִסְתּוֹר לִמְפֻזָּר בָּעַמִּים. כפרים עם וכו':
רוֹאָה נָשְׂאָה חֵן בְּעֵינָיו, עַל־כֵּן נִתְלוּ הָמָן וּבָנָיו. כפרים עם וכו':
הֵן־כָּל־אֱלֹהַּ יִפְעַל מֹדֵד מַיִם בְּשָׁעַל. כפרים עם וכו':
מָרְדֳּכַי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה קִיְּמוּ פוּרִים כְּדָת וְכַהֲלָכָה. כפרים עם וכו':

חייב כל אחד בפורים לשלוח לרעהו לפחות שתי מנות ממיני מאכל או משתה או מיני מרקחת, וכל המרבה לשלוח לריעים הרי זה משובח. ואם אין לו מה לשלוח מחליף עם חברו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו. גם האבל מחויב לשלוח מנות אפילו תוך ז', ואחרים אין שולחים לו כל י"ב חדש, ואם אין בעיר אלא הוא עם האבל חייב לשלוח לאבל כדי לקיים משלוח מנות ולא ישלח לו תפנוקים ולא כל דבר של שמחה. וחייב כל אחד לתת מתנות לעניים ויתן לפחות ב' מתנות לב' עניים, יש לשלוח המתנות וכן המנות ביום ולא בלילה. ומוטב להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודה, שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמוח לב עניים ויתומים ואלמנות, שהמשמח לב האמללים דומה לשכינה.

למנחה בפורים אומרים על הנסים בתפלה, אבל לא לערבית ע"ו שהוא שושן פורים.
גם בשושן פורים נוהגין שמחה ואין אומרים תחנון ולא למנצח.
בשנת העבור שעושים פורים קטן בחדש אדר ראשון בארבעה עשר ובחמשה עשר בו ומנהגים גם בהם קצת שמחה ואין אומרים בהם תחנון ולא למנצח ולא אל ארך אפים. אבן סדר הפרשיות ופורים גדול עושים לעולם באדר שני הסמוך לניסן.

אני וכו', ראשי חרוזי השמר אברהם. אגגי, המן. ידידים, ישראל. כפרים, ל' שיר ד', י"ג. ופה מעטו על יינות מבושמים ומובחרים. שתו, שה ה', א'. ברוש והדס, תוארים למרדכי ואסתר (מגלה דף י', ע"ב). רואה, אחשורוש שראה את אסתר וע"פ אסתר ה', ב'. הן כל, ל' איוב ל"ג, כ"ט. מדד ל' ישעיה מ', י"ב. ושם כתוב בשעלו מן הנפרד שעל, אך נמצא ג"כ שעלים (ע"א כ' י') והוא נפרדו שעל ומשקל זה תפס הפייטן.

סדר תשעה באב.

תשעה באב לא יחול לעולם כ"א באחד מימי אגה"ז, אלא שאם חל בשבת נדחה ליום א'.

בשבת שלפני ט' באב או בשבת ט' באב קורין פ' דברים, ומפטירין חזון ישעי' (אשר ע"כ שם השבת שבת חזון), והגדול שבצבור עולה למפטיר, אע"פ שבכל עלה בשלישי או בששי.

בערב ט' באב נוהגים לאכול בחצות היום או קודם מנחה סעודה קבועה ולהרבות בה קצת מאכלים, אבל סעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה אוכלים אחר חצות. ומנהגים בסעודה המפסקת לישב על גבי קרקע כאבל, אבל אין צריך לחלוץ מנעלים עד הלילה, גם מותר לחזור ולישב על הספסל אחר סעודה מפסקת אם עדיין יום, וצריך ליזהר שלא ישבו שלשה יחד על שולחן אחד שלא יתחייבו בכוס לזימון; אלא ישב כל אחד לבדו, אפילו בחדר אחד, ויברך כל אחד לעצמו. אין נפילת אפים במנחה, ובשבת אין אומרים צדקתך, ונהגו במדינות אלו שאין אומרים גם פרקי אבות. אם חל ט' באב בשבת או באחד בשבת אוכל בשר ושותה יין בסעודה מפסקת ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו, אלא שצריך להפסיק מבעוד יום, ולא יהיה בה שמחה. אע"פ שאכל סעודה מפסקת מותר לחזור ולאכול, אלא א"כ קבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד היום. ודין השמשות אסור באכילה ובכל דבר האסור בט' באב, לכן באול צריך להחלין מנעלים קודם שהולכים לבהכ"נ, אבל בשבת אין חולצין אלא לאחר ברכו, מפני כבוד שבת.

בערבית לט' באב הולכים לבהכ"נ ומסירין הפרוכת ואין מדליקין רק נר אחד לפני התיבה ועוד נר אחד שאם יכבה ידליקוהו ממנו, ומתפללים בקול דממה ודרך בכי כאבלים, ואין אומרים נחם ולא עננו, ואם חל במוצאי שבת אומרים הבדלה בחונן הדעת. ואחר תפלת לחש אומר ש"ץ קדיש שלם בלא תתקבל (ויש קהלו' קדיש תתקבל, ויש קהלו' חצי קדיש), ויושב לארץ וקורא מגלת איכה בלא ברכה, ובכל איכה מגביה קולו יותר בבכי ויללה, וכשמגיע לפסוק השיבנו אומרים אותו הקהל בקול רם ואח"כ מסיים החזן וחוזרים הם לאמרו בעם שנית וכן הש"ץ אחריהם, ואח"כ אומרים פיוטי הקינות ובתשלומם יקום הש"ץ ויעמוד לפני העמוד ואומרים ואתה קדוש, קדיש שלם בלי תתקבל, עלינו. וכשחל במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם ולא ויתן לך, והש"ץ אחר שסיים תפלת לחש ואמר קדיש פושט ידיו לאור הנר ומברך בורא מאורי האש, וכן היחיד, אבל אין מברכים על הבשמים, גם נוהגים שלא לברך הבנים, ואז במוצאי ט' באב מבדילין על הכוס בפה"ג והמבדיל, אבל אין מברכים לא על הנר ולא על הבשמים. אבל תוך שבעה ימי אבלתו מותר לו לילך לבהכ"נ לשמוע הקינות.

בשחרית ט' באב משכימין לבהכ"נ ומסדרים הברכות ופרשיות הקרבנות כסדרן בכל יום, רק שמתפללים הכל בקול דממה כדרך האבלים. ואין מתעטפים בטלית גדול ואין מניחים תפילין (לכן גם ברכת עוטר ישראל בתפארה אין לאמרה בשחרית כי אם במנחה, ויש מן המדקדקים שגם אין אומרים ברכת שעשה לי כל צרכי) וקורין ק"ש בברכותיה ועומדים להתפלל תפלת שמנה עשרה בלחש ואין אומרים עננו ולא נחם, והש"ץ חוזר התפלה ואומר עננו בין גואל לרופא ברכה בפני עצמה, (ומן הדין ראוי לומר גם נחם בשחרית אלא שברוב הקהלות נהגו להמתין שלאמרו עד תפלת מנחה, ויש קהלות שגם עננו אינו אומר בשחרית) ואינו אומר ברכת כהנים, ומנהג רוב הקהלות להוסיף פיוטי קרובות בין ברכות י"ח, ובסיום התפלה אומר הש"ץ ח"ק, ואין אומרים תחנון, ואומרים אל ארך אפים (וברוב פולין אין אומרים) ומוציאין ס"ת וקורין ט ג' אנשי' בסדר ואתחנן בפ' כי תוליד בנים, כהן עד ובכל נפשך, לוי עד סלברו, ישראל והוא המפטיר עד סוף פסקא, ואין אומרים מי שברך לעולים לתורה, ואחר סיום הקריאה אומר הש"ץ חצי קדיש (ומשונה קדיש זה שאומר אותו אחר שקרא השלישי המפטיר מפני שהוא ממנין הקרואים ואי אפשר להפסיק ביניהם), וגוללין ס"ת ומפטירין אסף אסיפם בניגון בכי ומברכים לאחריה ג' ברכות עד מגן דוד, ומחזירין ס"ת להיכל, ויושבים על הארץ ואומרים הקינות, ובשעת הקינות אסור לספר ולצאת חוץ לבהכ"נ כדי שלא יפסיק לבו מן האבלות, וחותמים הקינות בפסוקי נחמה כמו בערבית, ואח"כ אומרים אשרי (ואין אומרים למנצח) ובל"ג, ומדלגים את פסוק ואני זאת בריתי ומתחילים ואתה קדוש וגו' ואומרים קדיש שלם בלא תתקבל, ואח"כ קוראים בישעי' ל"ד קרבו גוים וכו' עד ונסו יגון ואנחה, ואומרים עלינו, ואין אומרים שירים ומזמורים. בשיש מילה מלין אחר גמר הקינות לאחר שבכבר אמרו פסוקי נחמה, ואבי הבן ומוהל וסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת.

למנחה בט' באב מתעטפים בטלית ומניחים תפילין ומברכים עליהם (ואז יש לומר ג"כ ברכת שעשה לי כל צרכי) גם משלימים מה שחסרו לומר בשחרית מן תהלים שירים ומזמורים, ואומרים פ' התמיד, אשרי, ח"ק, ומוציאין ס"ת וקורין פ' ויחל לאותן ג' שעלו לתורה בשחר כדי ליתן להם מי שברך, וגוללין ס"ת ומפטירין דרשו ומברכין לאחריה כמו בשחר, ומכניסין ס"ת, והש"ץ אומר ח"ק ועומדים להתפלל י"ח בלחש ואומרים נחם בבונה ירושלים, ועננו בשמע קולנו, ואומרים רבון של תענית באלהי נצור, והש"ץ חוזר התפלה ואומר עננו ברכה בפני עצמה בין גואל לרופא, ואומר נחם בבונה ירושלים, ואומר או"א ברכנו, ואחר התפלה אומר קדיש תתקבל. ואין אומרים תחנון. ואומרים עלינו, ונפטרין לבתיהם. ועדיין כל דיני ט' באב נוהגים עד הלילה.

למוצאי ט' באב מתפללים ערבית כדרכה. ואם חל ט' באב ביום אחד בשבת מבדילין על הכוס במוצאי ט' באב בפה"ג והמבדיל, אבל לא על הנר ולא על הבשמים. ומקדשין הלבנה במוצאי ט' באב.

בשבת שאחר ט' באב קורין לעולם סדר ואתחנן, ומפטירין בישעי' סימן מ' נחמו נחמו עמי וגו', ועל שם זה נקרא שבת נחמו. ומשבת זו ואילך מפטירין בכל שבת הפטרה אחת של נחמתא עד שבת שלפני ר"ה.

סדר פרשיות

למנחה בשבת ולשני וחמישי לתעניות ולחה"מ וחנוכה ופורים.

בשבת במנחה מוציאים ס"ת וקוראים ג' אנשים בסדר של שבת הבאה, וכן בשני וחמישי. ובתענית צ"ר שחרית ובמנחה קורין ג' גברי בפ' ויחל, חוץ מן ט' באב שחרית שקורין כי תוליד בנים. ובחנוכה קורין ג' בפ' חנוכה בסדר נשא. ובר"ח בחול קורין ד' גברי בסדר פינחס עם וידבר של פ' התמיד עד סוף פ' ר"ח. ובחה"מ בחול קורין ד' גברי בעניינו של המועד. וכל אלה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן.

בראשית

א בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ
וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀ לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃ לוי. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי
מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר
מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ
שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ ישראל. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם
מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ׀
לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ
בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃ וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־
בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃

נח

אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים ו
הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ׃ וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃ וַתִּשָּׁחֵת
הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה
נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ
קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם
אֶת־הָאָרֶץ׃ עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ
מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר׃ וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה
חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ׃ צֹהַר ׀ תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־
אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים
תַּעֲשֶׂהָ׃ לוי. וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־
בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע׃ וַהֲקִמֹתִי
אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ׃
וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה

יִהְיוּ׃ ישראל מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה
לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת׃ וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר
יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃ וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה
אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ׃ וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה׃
וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה׃ לוי
וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים
וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן׃ וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו
וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת
אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד
אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו׃ וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה
מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה׃ וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה׃ ישראל וַיְהִי רָעָב
בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ׃ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־
מַרְאֶה אָתְּ׃ וְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ
יְחַיּוּ׃ אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ׃

וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ וַיִּשָּׂא
עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח
הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר
מֵעַל עַבְדֶּךָ׃ יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃ וְאֶקְחָה
פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן
תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ לוי וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר
מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃ וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח
בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־
הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ ישראל
וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃ וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ
כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃
וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ וַתִּצְחַק

שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אֻמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃
הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵן׃
וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה׃
וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד
לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃ גֵּר־
וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃ וַיַּעֲנוּ
בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ שְׁמָעֵנוּ ׀ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ
בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר
מֵתֶךָ׃ וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם־הָאָרֶץ לִבְנֵי־חֵת׃ לוי וַיְדַבֵּר אִתָּם
לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרוֹן
בֶּן־צֹחַר׃ וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף
מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִּי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃ וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן
הַחִתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃ לֹא־אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ
לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ׃ וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם־הָאָרֶץ׃ ישראל וַיְדַבֵּר אֶל־
עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה
קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃ וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ אֲדֹנִי
שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃
וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר
בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃
וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃ וַיְהִי יִצְחָק
בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת
לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃ וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא
וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃ וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן
לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה׃ לוי וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גֹיִים
בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃
וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ׃ וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת
שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃ וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם׃ ישראל וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים
וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃ וַיֶּאֱהַב

יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב: וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא
עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם
הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה
כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי: וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי
בְּכֹרָה: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב:
וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־
הַבְּכֹרָה: וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ
יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד
מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ
וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי
לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: עֵקֶב אֲשֶׁר
שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֺתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

ויצא וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא
הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: וַיַּחֲלֹם
וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים
וְיֹרְדִים בּוֹ: ש׳. וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ: וְהָיָה
זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־
מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ
וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה
וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית
אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: ישראל. וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן
אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: וַיִּקְרָא אֶת־
שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה: וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר
לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן
לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי
לֵאלֹהִים: וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל
אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

וישלח וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם:

וְצִוָּה אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן
גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה׃ וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד
לַאדֹנִי לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ לוי. וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ
אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ וַיִּירָא יַעֲקֹב
מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי
מַחֲנוֹת׃ וַיֹּאמֶר אִם־יָבוֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה
הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ ישראל. וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ׃ קָטֹנְתִּי מִכֹּל
הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי־יָרֵא אָנֹכִי
אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃ וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי
אֶת־זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב׃

לז א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ אֵלֶּה ׀ תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף
בֶּן־שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה
וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃ וְיִשְׂרָאֵל
אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ לוי.
וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ
לְשָׁלֹם׃ וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֵּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃ וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ
הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ
לַאֲלֻמָּתִי׃ ישראל. וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל
בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃ וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר
וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד
עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃ וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ
אָרְצָה׃ וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר׃ וְהִנֵּה מִן־
הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ וְהִנֵּה
שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר
וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה
וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃ לוי.

וַיִּישָׁ֕ן וַֽיַּחֲלֹ֖ם שֵׁנִ֑ית וְהִנֵּ֣ה ׀ שֶׁ֣בַע שִׁבֳּלִ֗ים עֹל֛וֹת בְּקָנֶ֥ה אֶחָ֖ד בְּרִיא֥וֹת וְטֹבֽוֹת׃
וְהִנֵּה֙ שֶׁ֣בַע שִׁבֳּלִ֔ים דַּקּ֖וֹת וּשְׁדוּפֹ֣ת קָדִ֑ים צֹמְח֖וֹת אַחֲרֵיהֶֽן׃ וַתִּבְלַ֙עְנָה֙ הַשִּׁבֳּלִ֣ים
הַדַּקּ֔וֹת אֵ֚ת שֶׁ֣בַע הַשִּׁבֳּלִ֔ים הַבְּרִיא֖וֹת וְהַמְּלֵא֑וֹת וַיִּיקַ֥ץ פַּרְעֹ֖ה וְהִנֵּ֥ה חֲלֽוֹם׃
ישראל וַיְהִ֤י בַבֹּ֙קֶר֙ וַתִּפָּ֣עֶם רוּח֔וֹ וַיִּשְׁלַ֗ח וַיִּקְרָ֛א אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּ֥י מִצְרַ֖יִם וְאֶת־
כָּל־חֲכָמֶ֑יהָ וַיְסַפֵּ֨ר פַּרְעֹ֤ה לָהֶם֙ אֶת־חֲלֹמ֔וֹ וְאֵין־פּוֹתֵ֥ר אוֹתָ֖ם לְפַרְעֹֽה׃ וַיְדַבֵּר֙
שַׂ֣ר הַמַּשְׁקִ֔ים אֶת־פַּרְעֹ֖ה לֵאמֹ֑ר אֶת־חֲטָאַ֕י אֲנִ֖י מַזְכִּ֥יר הַיּֽוֹם׃ פַּרְעֹ֖ה קָצַ֣ף
עַל־עֲבָדָ֑יו וַיִּתֵּ֨ן אֹתִ֜י בְּמִשְׁמַ֗ר בֵּ֚ית שַׂ֣ר הַטַּבָּחִ֔ים אֹתִ֕י וְאֵ֖ת שַׂ֥ר הָאֹפִֽים׃
וַנַּחַלְמָ֥ה חֲל֛וֹם בְּלַ֥יְלָה אֶחָ֖ד אֲנִ֣י וָה֑וּא אִ֛ישׁ כְּפִתְר֥וֹן חֲלֹמ֖וֹ חָלָֽמְנוּ׃ וְשָׁ֨ם אִתָּ֜נוּ
נַ֣עַר עִבְרִ֗י עֶ֚בֶד לְשַׂ֣ר הַטַּבָּחִ֔ים וַנְּסַפֶּר־ל֕וֹ וַיִּפְתָּר־לָ֖נוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵ֑ינוּ אִ֥ישׁ
כַּחֲלֹמ֖וֹ פָּתָֽר׃ וַיְהִ֛י כַּאֲשֶׁ֥ר פָּֽתַר־לָ֖נוּ כֵּ֣ן הָיָ֑ה אֹתִ֛י הֵשִׁ֥יב עַל־כַּנִּ֖י וְאֹת֥וֹ תָלָֽה׃
וַיִּשְׁלַ֤ח פַּרְעֹה֙ וַיִּקְרָ֣א אֶת־יוֹסֵ֔ף וַיְרִיצֻ֖הוּ מִן־הַבּ֑וֹר וַיְגַלַּח֙ וַיְחַלֵּ֣ף שִׂמְלֹתָ֔יו וַיָּבֹ֖א
אֶל־פַּרְעֹֽה׃

ויגש וַיִּגַּ֨שׁ אֵלָ֜יו יְהוּדָ֗ה וַיֹּאמֶר֮ בִּ֣י אֲדֹנִי֒ יְדַבֶּר־נָ֨א עַבְדְּךָ֤ דָבָר֙ בְּאָזְנֵ֣י אֲדֹנִ֔י
וְאַל־יִ֥חַר אַפְּךָ֖ בְּעַבְדֶּ֑ךָ כִּ֥י כָמ֖וֹךָ כְּפַרְעֹֽה׃ אֲדֹנִ֣י שָׁאַ֔ל אֶת־עֲבָדָ֖יו לֵאמֹ֑ר הֲיֵשׁ־
לָכֶ֥ם אָ֖ב אוֹ־אָֽח׃ וַנֹּ֨אמֶר֙ אֶל־אֲדֹנִ֔י יֶשׁ־לָ֙נוּ֙ אָ֣ב זָקֵ֔ן וְיֶ֥לֶד זְקֻנִ֖ים קָטָ֑ן וְאָחִ֣יו
מֵ֗ת וַיִּוָּתֵ֨ר ה֧וּא לְבַדּ֛וֹ לְאִמּ֖וֹ וְאָבִ֥יו אֲהֵבֽוֹ׃ לוי וַתֹּ֙אמֶר֙ אֶל־עֲבָדֶ֔יךָ
הוֹרִדֻ֖הוּ אֵלָ֑י וְאָשִׂ֥ימָה עֵינִ֖י עָלָֽיו׃ וַנֹּ֙אמֶר֙ אֶל־אֲדֹנִ֔י לֹא־יוּכַ֥ל הַנַּ֖עַר לַעֲזֹ֣ב
אֶת־אָבִ֑יו וְעָזַ֥ב אֶת־אָבִ֖יו וָמֵֽת׃ וַתֹּ֙אמֶר֙ אֶל־עֲבָדֶ֔יךָ אִם־לֹ֥א יֵרֵ֛ד אֲחִיכֶ֥ם
הַקָּטֹ֖ן אִתְּכֶ֑ם לֹ֥א תֹסִפ֖וּן לִרְא֥וֹת פָּנָֽי׃ וַיְהִי֙ כִּ֣י עָלִ֔ינוּ אֶֽל־עַבְדְּךָ֖ אָבִ֑י וַנַּ֨גֶּד־ל֔וֹ
אֵ֖ת דִּבְרֵ֥י אֲדֹנִֽי׃ ישראל וַיֹּ֖אמֶר אָבִ֑ינוּ שֻׁ֖בוּ שִׁבְרוּ־לָ֥נוּ מְעַט־אֹֽכֶל׃
וַנֹּ֕אמֶר לֹ֥א נוּכַ֖ל לָרֶ֑דֶת אִם־יֵשׁ֩ אָחִ֨ינוּ הַקָּטֹ֤ן אִתָּ֙נוּ֙ וְיָרַ֔דְנוּ כִּי־לֹ֣א נוּכַ֗ל
לִרְאוֹת֙ פְּנֵ֣י הָאִ֔ישׁ וְאָחִ֥ינוּ הַקָּטֹ֖ן אֵינֶ֥נּוּ אִתָּֽנוּ׃ וַיֹּ֛אמֶר עַבְדְּךָ֥ אָבִ֖י אֵלֵ֑ינוּ אַתֶּ֣ם
יְדַעְתֶּ֔ם כִּ֥י שְׁנַ֖יִם יָֽלְדָה־לִּ֥י אִשְׁתִּֽי׃ וַיֵּצֵ֤א הָֽאֶחָד֙ מֵֽאִתִּ֔י וָאֹמַ֕ר אַ֖ךְ טָרֹ֣ף טֹרָ֑ף
וְלֹ֥א רְאִיתִ֖יו עַד־הֵֽנָּה׃ וּלְקַחְתֶּ֧ם גַּם־אֶת־זֶ֛ה מֵעִ֥ם פָּנַ֖י וְקָרָ֣הוּ אָס֑וֹן וְהוֹרַדְתֶּ֧ם
אֶת־שֵׂיבָתִ֛י בְּרָעָ֖ה שְׁאֹֽלָה׃ וְעַתָּ֗ה כְּבֹאִי֙ אֶל־עַבְדְּךָ֣ אָבִ֔י וְהַנַּ֖עַר אֵינֶ֣נּוּ אִתָּ֑נוּ
וְנַפְשׁ֖וֹ קְשׁוּרָ֥ה בְנַפְשֽׁוֹ׃

ויחי וַיְחִ֤י יַעֲקֹב֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם שְׁבַ֥ע עֶשְׂרֵ֖ה שָׁנָ֑ה וַיְהִ֤י יְמֵֽי־יַעֲקֹב֙ שְׁנֵ֣י חַיָּ֔יו
שֶׁ֣בַע שָׁנִ֔ים וְאַרְבָּעִ֥ים וּמְאַ֖ת שָׁנָֽה׃ וַיִּקְרְב֣וּ יְמֵֽי־יִשְׂרָאֵל֮ לָמוּת֒ וַיִּקְרָ֣א ׀ לִבְנ֣וֹ
לְיוֹסֵ֗ף וַיֹּ֤אמֶר לוֹ֙ אִם־נָ֨א מָצָ֤אתִי חֵן֙ בְּעֵינֶ֔יךָ שִֽׂים־נָ֥א יָדְךָ֖ תַּ֣חַת יְרֵכִ֑י וְעָשִׂ֤יתָ
עִמָּדִי֙ חֶ֣סֶד וֶֽאֱמֶ֔ת אַל־נָ֥א תִקְבְּרֵ֖נִי בְּמִצְרָֽיִם׃ וְשָֽׁכַבְתִּי֙ עִם־אֲבֹתַ֔י וּנְשָׂאתַ֙נִי֙
מִמִּצְרַ֔יִם וּקְבַרְתַּ֖נִי בִּקְבֻרָתָ֑ם וַיֹּאמַ֕ר אָנֹכִ֖י אֶֽעֱשֶׂ֥ה כִדְבָרֶֽךָ׃ וַיֹּ֕אמֶר הִשָּֽׁבְעָה֙

לִי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמִּטָּה׃ לוי וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה
וְאֶת־אֶפְרָיִם׃ וַיַּגֵּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִּנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל
וַיֵּשֶׁב עַל־הַמִּטָּה׃ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי׃ ישראל וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ
לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם׃ וְעַתָּה
שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃ וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ
עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם׃ וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָּׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת
הִוא בֵּית לָחֶם׃ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף
אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמַר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם׃

שמות

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃
רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה׃ יִשָּׂשכָר זְבוּלֻן וּבִנְיָמִן׃ דָּן וְנַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר׃
וַיְהִי כָּל־נֶפֶשׁ יֹצְאֵי יֶרֶךְ־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נָפֶשׁ וְיוֹסֵף הָיָה בְמִצְרָיִם׃ וַיָּמָת יוֹסֵף
וְכָל־אֶחָיו וְכֹל הַדּוֹר הַהוּא׃ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד
מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם׃ לוי וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרָיִם אֲשֶׁר לֹא־
יָדַע אֶת־יוֹסֵף׃ וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ׃ הָבָה
נִתְחַכְּמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם־הוּא עַל־שֹׂנְאֵינוּ
וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ׃ וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם
וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת־פִּתֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס׃ וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן
יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיָּקֻצוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ישראל וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ׃ וַיְמָרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים
וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ׃ וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ
מִצְרַיִם לַמְיַלְּדֹת הָעִבְרִיֹּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה׃
וַיֹּאמֶר בְּיַלֶּדְכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וּרְאִיתֶן עַל־הָאָבְנָיִם אִם־בֵּן הוּא וַהֲמִתֶּן אֹתוֹ
וְאִם־בַּת הִוא וָחָיָה׃ וַתִּירֶאןָ הַמְיַלְּדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַתְּחַיֶּיןָ אֶת־הַיְלָדִים׃

וארא

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה׃ וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־
יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם׃ וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃

וְגַם ׀ אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר
אֶת־בְּרִיתִי׃ לוי לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם
מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה
וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃ וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃ וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי
אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ
אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה׃ ישראל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וִישַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃
וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי
פַרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם׃ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־
לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שִׁתִי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ׃ וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן־
בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־
אֲנִי יְהוָה׃ וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃ לוי כִּי אִם־
מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ׃ וְכִסָּה אֶת־עֵין
הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל ׀ אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם
מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה׃ וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי כָל־
עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם
עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה׃ ישראל וַיֹּאמְרוּ
עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה מִצְרָיִם׃ וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
אַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי
הַהֹלְכִים׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבִבְנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ
וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר
אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם׃ לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגְּבָרִים
וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה׃
בשלח וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי
קָרוֹב הוּא כִּי ׀ אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה׃

ויסב אלהים ׀ את־העם דרך המדבר ים־סוף וחמשים עלו בני־ישראל
מארץ מצרים: ויקח משה את־עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את־
בני ישראל לאמר פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את־עצמתי מזה
אתכם: ויסעו מסכת ויחנו באתם בקצה המדבר: ויהוה הלך לפניהם
יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם
ולילה: לא־ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם: לוי·
וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי
החירת בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על־הים: ואמר
פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר: וחזקתי את־
לב־פרעה ורדף אחריהם ואכבדה בפרעה ובכל־חילו וידעו מצרים כי־
אני יהוה ויעשו־כן: ישראל· ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך
לבב פרעה ועבדיו אל־העם ויאמרו מה־זאת עשינו כי־שלחנו את־ישראל
מעבדנו: ויאסר את־רכבו ואת־עמו לקח עמו: ויקח שש־מאות רכב בחור
וכל רכב מצרים ושלשם על־כלו: ויחזק יהוה את־לב פרעה מלך מצרים
וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל־אשר עשה אלהים למשה כה
ולישראל עמו כי־הוציא יהוה את־ישראל ממצרים: ויקח יתרו חתן משה
את־צפרה אשת משה אחר שלוחיה: ואת שני בניה אשר שם האחד
גרשם כי אמר גר הייתי בארץ נכריה: ושם האחד אליעזר כי־אלהי אבי
בעזרי ויצלני מחרב פרעה: לוי· ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו
אל־משה אל־המדבר אשר־הוא חנה שם הר האלהים: ויאמר אל־משה
אני חתנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה: ויצא משה לקראת
חתנו וישתחו וישק־לו וישאלו איש־לרעהו לשלום ויבאו האהלה: ויספר
משה לחתנו את כל־אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל
את כל־התלאה אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה: ישראל· ויחד יתרו
על כל־הטובה אשר־עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים: ויאמר
יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל
את־העם מתחת יד־מצרים: עתה ידעתי כי־גדול יהוה מכל־האלהים כי
בדבר אשר זדו עליהם: ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא
אהרן וכל ׀ זקני ישראל לאכל־לחם עם־חתן משה לפני האלהים:

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם: כי תקנה עבד עברי שש משפטים

שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם׃ אִם־בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא אִם־בַּעַל
אִשָּׁה הוּא וְיָצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ׃ אִם־אֲדֹנָיו יִתֶּן־לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה־לוֹ בָנִים אוֹ
בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ׃ וְאִם־אָמֹר יֹאמַר הָעֶבֶד
אָהַבְתִּי אֶת־אֲדֹנִי אֶת־אִשְׁתִּי וְאֶת־בָּנָי לֹא אֵצֵא חָפְשִׁי׃ וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל־
הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוֹ אֶל־הַדֶּלֶת אוֹ אֶל־הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת־אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ
וַעֲבָדוֹ לְעֹלָם׃ לוי׳ וְכִי־יִמְכֹּר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְּצֵאת
הָעֲבָדִים׃ אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־לֹא יְעָדָהּ וְהֶפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־
יִמְשֹׁל לְמָכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ׃ וְאִם־לִבְנוֹ יִיעָדֶנָּה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ׃
אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לוֹ שְׁאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעֹנָתָהּ לֹא יִגְרָע׃ וְאִם־שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא
יַעֲשֶׂה לָהּ וְיָצְאָה חִנָּם אֵין כָּסֶף׃ ישראל׳ מַכֵּה אִישׁ וָמֵת מוֹת יוּמָת׃
וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה׃
וְכִי־יָזִד אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת׃ וּמַכֵּה
אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וְגֹנֵב אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת׃ וּמְקַלֵּל
אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת׃ וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ
בְאֶגְרֹף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב׃ אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעַנְתּוֹ וְנִקָּה
הַמַּכֶּה רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא׃

תרומה
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ־לִי תְּרוּמָה
מֵאֵת כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יִדְּבֶנּוּ לִבּוֹ תִּקְחוּ אֶת־תְּרוּמָתִי׃ וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
תִּקְחוּ מֵאִתָּם זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת׃ וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים׃
וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים׃ לוי׳ שֶׁמֶן לַמָּאֹר
בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים׃ אַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפֹד
וְלַחֹשֶׁן׃ וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם׃ כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתְךָ אֵת
תַּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תַּבְנִית כָּל־כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ׃ ישראל׳ וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי
שִׁטִּים אַמָּתַיִם וָחֵצִי אָרְכּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי רָחְבּוֹ וְאַמָּה וָחֵצִי קֹמָתוֹ׃ וְצִפִּיתָ אֹתוֹ
זָהָב טָהוֹר מִבַּיִת וּמִחוּץ תְּצַפֶּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֵר זָהָב סָבִיב׃ וְיָצַקְתָּ לּוֹ אַרְבַּע
טַבְּעֹת זָהָב וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הָאֶחָת וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת עַל־צַלְעוֹ הַשֵּׁנִית׃ וְעָשִׂיתָ בַדֵּי עֲצֵי שִׁטִּים וְצִפִּיתָ אֹתָם זָהָב׃ וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַבַּדִּים בַּטַּבָּעֹת עַל צַלְעֹת הָאָרֹן לָשֵׂאת אֶת־הָאָרֹן בָּהֶם׃ בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן
יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסֻרוּ מִמֶּנּוּ׃ וְנָתַתָּ אֶל־הָאָרֹן אֵת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ׃

תצוה
וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר
לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד׃ בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ

אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכַהֲנוֹ־לִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן: וְעָשִׂיתָ בִגְדֵי־קֹדֶשׁ
לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת: וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל־כָּל־חַכְמֵי־לֵב אֲשֶׁר
מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי אַהֲרֹן לְקַדְּשׁוֹ לְכַהֲנוֹ־לִי: וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי־
קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ־לִי: וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת
וְאֶת־הָאַרְגָּמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ: לוי. וְעָשׂוּ אֶת־הָאֵפֹד
זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: שְׁתֵּי כְתֵפֹת
חֹבְרֹת יִהְיֶה־לּוֹ אֶל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֻבָּר: וְחֵשֶׁב אֲפֻדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ
מִמֶּנּוּ יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: וְלָקַחְתָּ אֶת־שְׁתֵּי
אַבְנֵי־שֹׁהַם וּפִתַּחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ישראל. שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם
עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל־הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדֹתָם:
מַעֲשֵׂה חָרַשׁ אֶבֶן פִּתּוּחֵי חֹתָם תְּפַתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם: וְשַׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
עַל־שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרֹן:

מפטיר וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם
וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בִּפְקֹד אֹתָם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בִּפְקֹד
אֹתָם: זֶה יִתְּנוּ כָּל־הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים
גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: לוי. כֹּל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה יִתֵּן תְּרוּמַת יְהוָה: הֶעָשִׁיר לֹא־יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא
יַמְעִיט מִמַּחֲצִית הַשָּׁקֶל לָתֵת אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם:
וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל־עֲבֹדַת אֹהֶל
מוֹעֵד וְהָיָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם: ישראל.
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה
וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם: וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו
מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם: בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ־מַיִם וְלֹא
יָמֻתוּ אוֹ בְגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיהוָה: וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם
וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמֻתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק־עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדֹרֹתָם:

כהן וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים

אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: לֹא־
תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: לוי. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: קְחוּ מֵאִתְּכֶם
תְּרוּמָה לַיהוָה כֹּל נְדִיב לִבּוֹ יְבִיאֶהָ אֵת תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וָכֶסֶף וּנְחֹשֶׁת:
וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: וְעֹרֹת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת
תְּחָשִׁים וַעֲצֵי שִׁטִּים: וְשֶׁמֶן לַמָּאוֹר וּבְשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת
הַסַּמִּים: וְאַבְנֵי־שֹׁהַם וְאַבְנֵי מִלֻּאִים לָאֵפוֹד וְלַחֹשֶׁן: וְכָל־חֲכַם־לֵב בָּכֶם
יָבֹאוּ וְיַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ישראל. אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אָהֳלוֹ
ויקהל
וְאֶת־מִכְסֵהוּ אֶת־קְרָסָיו וְאֶת־קְרָשָׁיו אֶת־בְּרִיחָו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו: אֶת־
הָאָרֹן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־הַכַּפֹּרֶת וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת לֶחֶם הַפָּנִים: וְאֶת־מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת־כֵּלֶיהָ וְאֶת־נֵרֹתֶיהָ
וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר: וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן: אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־
מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ: אֵת
קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֵת מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר: אֶת־יִתְדֹת
הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הֶחָצֵר וְאֶת־מֵיתְרֵיהֶם: אֶת־בִּגְדֵי הַשְּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ
אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן: וַיֵּצְאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה:

פקודי
אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת
הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה
עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־
דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ: לוי. כָּל־
הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכֹל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע
וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: וְכֶסֶף פְּקוּדֵי
הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ:
בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים: וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת
מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן: ישראל. וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע
הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם:

ונחשת התנופה שבעים ככר ואלפים וארבע־מאות שקל: ויעש בה את־
אדני פתח אהל מועד ואת מזבח הנחשת ואת־מכבר הנחשת אשר־לו ואת
כל־כלי המזבח: ואת־אדני החצר סביב ואת־אדני שער החצר ואת כל־
יתדת המשכן ואת־כל־יתדת החצר סביב: ומן־התכלת והארגמן ותולעת
השני עשו בגדי־שרד לשרת בקדש ויעשו את־בגדי הקדש אשר לאהרן
כאשר צוה יהוה את־משה:

א ויקרא אל־משה וידבר יהוה אליו מאהל מועד לאמר: דבר אל־בני
ישראל ואמרת אלהם אדם כי־יקריב מכם קרבן ליהוה מן־הבהמה מן־
הבקר ומן־הצאן תקריבו את־קרבנכם: אם־עלה קרבנו מן־הבקר זכר תמים
יקריבנו אל־פתח אהל מועד יקריב אתו לרצנו לפני יהוה: וסמך ידו על
ראש העלה ונרצה לו לכפר עליו: לוי ושחט את־בן הבקר לפני יהוה
והקריבו בני אהרן הכהנים את־הדם וזרקו את־הדם על־המזבח סביב
אשר־פתח אהל מועד: והפשיט את־העלה ונתח אתה לנתחיה: ונתנו
בני אהרן הכהן אש על־המזבח וערכו עצים על־האש: וערכו בני אהרן
הכהנים את הנתחים את־הראש ואת־הפדר על־העצים אשר על־האש
אשר על־המזבח: וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את־הכל
המזבחה עלה אשה ריח־ניחוח ליהוה: ישראל ואם־מן־הצאן קרבנו
מן־הכשבים או מן־העזים לעלה זכר תמים יקריבנו: ושחט אתו על ירך
המזבח צפנה לפני יהוה וזרקו בני אהרן הכהנים את־דמו על־המזבח
סביב: ונתח אתו לנתחיו ואת־ראשו ואת־פדרו וערך הכהן אתם על־
העצים אשר על־האש אשר על־המזבח: והקרב והכרעים ירחץ במים
והקריב הכהן את־הכל והקטיר המזבחה עלה הוא אשה ריח ניחח ליהוה:

ו וידבר יהוה אל־משה לאמר: צו את־אהרן ואת־בניו לאמר זאת תורת
העלה הוא העלה על מוקדה על־המזבח כל־הלילה עד־הבקר ואש
המזבח תוקד בו: ולבש הכהן מדו בד ומכנסי־בד ילבש על־בשרו והרים
את־הדשן אשר תאכל האש את־העלה על־המזבח ושמו אצל המזבח:
לוי ופשט את־בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את־הדשן אל־מחוץ
למחנה אל־מקום טהור: והאש על־המזבח תוקד־בו לא תכבה ובער עליה
הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים:
אש תמיד תוקד על־המזבח לא תכבה: ישראל וזאת תורת המנחה
הקרב אתה בני־אהרן לפני יהוה אל־פני המזבח: והרים ממנו בקמצו

מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל־הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ
רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַיהוָה׃ וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל
בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ׃ לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי
אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם׃ כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן
יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְהוָה כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ׃

וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר
אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי
יְהוָה׃ וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה׃ וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה
בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם׃ וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל
פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה׃ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃ לוי. וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ
וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃ וַיִּקְרַב
אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃ וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק
אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃ וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת
הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ישראל. וְאֶת־הַבָּשָׂר
וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה׃ וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן
אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ
וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל
הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה׃ וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר
לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן׃ וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט׃

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי
תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים כִּימֵי נִדַּת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא׃ וּבַיּוֹם
הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ וּשְׁלֹשִׁים יוֹם וּשְׁלֹשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב בִּדְמֵי טָהֳרָה
בְּכָל־קֹדֶשׁ לֹא־תִגָּע וְאֶל־הַמִּקְדָּשׁ לֹא תָבֹא עַד־מְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ׃ לוי.
וְאִם־נְקֵבָה תֵלֵד וְטָמְאָה שְׁבֻעַיִם כְּנִדָּתָהּ וְשִׁשִּׁים יוֹם וְשֵׁשֶׁת יָמִים תֵּשֵׁב
עַל־דְּמֵי טָהֳרָה׃ וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ־תֹר לְחַטָּאת אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד אֶל־הַכֹּהֵן׃ וְהִקְרִיבוֹ
לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלֶיהָ וְטָהֲרָה מִמְּקֹר דָּמֶיהָ זֹאת תּוֹרַת הַיֹּלֶדֶת לַזָּכָר אוֹ

לִנְקֵבָה: וְאִם־לֹא תִמְצָא יָדָהּ דֵּי שֶׂה וְלָקְחָה שְׁתֵּי־תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן וְטָהֵרָה: ישראל. וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: אָדָם כִּי־יִהְיֶה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ שְׂאֵת אוֹ־סַפַּחַת אוֹ בַהֶרֶת וְהָיָה בְעוֹר־בְּשָׂרוֹ לְנֶגַע צָרָעַת וְהוּבָא אֶל־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל־אַחַד מִבָּנָיו הַכֹּהֲנִים: וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע בְּעוֹר־הַבָּשָׂר וְשֵׂעָר בַּנֶּגַע הָפַךְ ׀ לָבָן וּמַרְאֵה הַנֶּגַע עָמֹק מֵעוֹר בְּשָׂרוֹ נֶגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטִמֵּא אֹתוֹ: וְאִם־בַּהֶרֶת לְבָנָה הִוא בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ וְעָמֹק אֵין־מַרְאֶהָ מִן־הָעוֹר וּשְׂעָרָה לֹא־הָפַךְ לָבָן וְהִסְגִּיר הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע שִׁבְעַת יָמִים: וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְהִנֵּה הַנֶּגַע עָמַד בְּעֵינָיו לֹא־פָשָׂה הַנֶּגַע בָּעוֹר וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים שֵׁנִית:

מצרע

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: וְיָצָא הַכֹּהֵן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְרָאָה הַכֹּהֵן וְהִנֵּה נִרְפָּא נֶגַע־הַצָּרַעַת מִן־הַצָּרוּעַ: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לַמִּטַּהֵר שְׁתֵּי־צִפֳּרִים חַיּוֹת טְהֹרוֹת וְעֵץ אֶרֶז וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְאֵזֹב: וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׂ עַל־מַיִם חַיִּים: לוי. אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה יִקַּח אֹתָהּ וְאֶת־עֵץ הָאֶרֶז וְאֶת־שְׁנִי הַתּוֹלַעַת וְאֶת־הָאֵזֹב וְטָבַל אוֹתָם וְאֵת ׀ הַצִּפֹּר הַחַיָּה בְּדַם הַצִּפֹּר הַשְּׁחֻטָה עַל הַמַּיִם הַחַיִּים: וְהִזָּה עַל הַמִּטַּהֵר מִן־הַצָּרַעַת שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְשִׁלַּח אֶת־הַצִּפֹּר הַחַיָּה עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה: וְכִבֶּס הַמִּטַּהֵר אֶת־בְּגָדָיו וְגִלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר וְאַחַר יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְיָשַׁב מִחוּץ לְאָהֳלוֹ שִׁבְעַת יָמִים: וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלַּח אֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זְקָנוֹ וְאֵת גַּבֹּת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׂעָרוֹ יְגַלֵּחַ וְכִבֶּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהֵר: ישראל. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִם וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֹג אֶחָד שָׁמֶן: וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן הַמְטַהֵר אֵת הָאִישׁ הַמִּטַּהֵר וְאֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת־לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

אחרי מות

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת: בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה: כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר

וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם׃ וּמֵאֵת
עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה׃ וְהִקְרִיב
אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ׃ לוי. וְלָקַח
אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ וְנָתַן אַהֲרֹן
עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל׃ וְהִקְרִיב
אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת׃ וְהַשָּׂעִיר
אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ
לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה׃ וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ
וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃ ישראל. וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה
גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא
מִבֵּית לַפָּרֹכֶת׃ וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה ׀ עֲנַן הַקְּטֹרֶת
אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת וְלֹא יָמוּת׃ וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ
עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ׃
וְשָׁחַט אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת׃
וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה
לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם׃ וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה ׀ בְּאֹהֶל מוֹעֵד
בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל׃
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ כהן
אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ
וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי
מַסֵּכָה לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ לוי וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים
לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ׃ בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם
הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף׃ וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה׃
וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃
וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא
תְלַקֵּט׃ וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ ישראל. לֹא תִּגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ
בַּעֲמִיתוֹ׃ וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ לֹא־
תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר׃ לֹא־תְקַלֵּל
חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃

כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ
לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׃ כִּי אִם־לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ
וּלְאָחִיו׃ וְלַאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטַּמָּא׃
לֹא יִטַּמָּא בַּעַל בְּעַמָּיו לְהֵחַלּוֹ׃ לֹא־יִקְרְחָה קָרְחָה בְּרֹאשָׁם וּפְאַת זְקָנָם לֹא יקרחו ק'
יְגַלֵּחוּ וּבִבְשָׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שָׂרָטֶת׃ קְדֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יְחַלְּלוּ שֵׁם
אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשֵּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִם וְהָיוּ קֹדֶשׁ׃ לוי.
אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה לֹא יִקָּחוּ וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ לֹא יִקָּחוּ כִּי־קָדֹשׁ הוּא
לֵאלֹהָיו׃ וְקִדַּשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מַקְרִיב קָדֹשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קָדוֹשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃ וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת־אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת
בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו אֲשֶׁר־יוּצַק עַל־רֹאשׁוֹ ׀ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה
וּמִלֵּא אֶת־יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרָע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹם׃
וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטַּמָּא׃ וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא
וְלֹא יְחַלֵּל אֵת מִקְדַּשׁ אֱלֹהָיו כִּי נֵזֶר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו אֲנִי יְהוָה׃ ישראל.
וְהוּא אִשָּׁה בִבְתוּלֶיהָ יִקָּח׃ אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וַחֲלָלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי
אִם־בְּתוּלָה מֵעַמָּיו יִקַּח אִשָּׁה׃ וְלֹא־יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשׁוֹ׃

כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וְשָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה׃
שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ לוי.
וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע
וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר׃ אֵת סְפִיחַ קְצִירְךָ לֹא תִקְצוֹר וְאֶת־עִנְּבֵי נְזִירֶךָ לֹא תִבְצֹר
שְׁנַת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ׃ וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה לְךָ וּלְעַבְדְּךָ
וְלַאֲמָתֶךָ וְלִשְׂכִירְךָ וּלְתוֹשָׁבְךָ הַגָּרִים עִמָּךְ׃ וְלִבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ
תִּהְיֶה כָל־תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל׃ ישראל. וְסָפַרְתָּ לְךָ שֶׁבַע שַׁבְּתֹת שָׁנִים שֶׁבַע
שָׁנִים שֶׁבַע פְּעָמִים וְהָיוּ לְךָ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבְּתֹת הַשָּׁנִים תֵּשַׁע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה׃
וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ
שׁוֹפָר בְּכָל־אַרְצְכֶם׃ וְקִדַּשְׁתֶּם אֵת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרָאתֶם דְּרוֹר
בָּאָרֶץ לְכָל־יֹשְׁבֶיהָ יוֹבֵל הִוא תִּהְיֶה לָכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ
אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשֻׁבוּ׃ יוֹבֵל הִוא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא
תִזְרָעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נְזִרֶיהָ׃ כִּי יוֹבֵל הִוא
קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה תֹּאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ׃ בִּשְׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת
תָּשֻׁבוּ אִישׁ אֶל־אֲחֻזָּתוֹ׃

בחקתי אִם־בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם׃ וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם
בְּעִתָּם וְנָתְנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ׃ וְהִשִּׂיג לָכֶם דַּיִשׁ אֶת־
בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת־זָרַע וַאֲכַלְתֶּם לַחְמְכֶם לָשֹׂבַע וִישַׁבְתֶּם לָבֶטַח
בְּאַרְצְכֶם׃ לוי· וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בָּאָרֶץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחֲרִיד וְהִשְׁבַּתִּי
חַיָּה רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם׃ וּרְדַפְתֶּם אֶת־אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ
לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ וְרָדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם רְבָבָה יִרְדֹּפוּ וְנָפְלוּ
אֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם לֶחָרֶב׃ וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם וְהִפְרֵיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבֵּיתִי אֶתְכֶם
וַהֲקִימֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם׃ ישראל· וַאֲכַלְתֶּם יָשָׁן נוֹשָׁן וְיָשָׁן מִפְּנֵי
חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ׃ וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם׃ וְהִתְהַלַּכְתִּי
בְּתוֹכְכֶם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם׃ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וָאֶשְׁבֹּר מֹטֹת
עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת׃

במדבר וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל־זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם׃ מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם אַתָּה
וְאַהֲרֹן׃ וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית־אֲבֹתָיו הוּא׃ לוי·
וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃
לְשִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ לִיהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ לְיִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל
בֶּן־צוּעָר׃ לִזְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד
לִמְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ לְבִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃ לְדָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ לְאָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ לְגָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל׃ לְנַפְתָּלִי אֲחִירַע
בֶּן־עֵינָן׃ אֵלֶּה קְרִיאֵי הָעֵדָה נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל
הֵם׃ ישראל· וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת׃
וְאֵת כָּל־הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְדוּ עַל־מִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית
אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם׃ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי׃

נשא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית
אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃ מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן־חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד
אוֹתָם כָּל־הַבָּא לִצְבֹא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃ זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת
הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא׃ לוי· וְנָשְׂאוּ אֶת־יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד

מכסהו ומכסה התחש אשר־עליו מלמעלה ואת־מסך פתח אהל מועד:
ואת קלעי החצר ואת־מסך ׀ פתח ׀ שער החצר אשר על־המשכן ועל־המזבח
סביב ואת מיתריהם ואת־כל־כלי עבדתם ואת כל־אשר יעשה להם ועבדו:
על־פי אהרן ובניו תהיה כל־עבדת בני הגרשני לכל־משאם ולכל עבדתם
ופקדתם עלהם במשמרת את כל־משאם: זאת עבדת משפחת בני הגרשני
באהל מועד ומשמרתם ביד איתמר בן־אהרן הכהן: ישראל· בני
מררי למשפחתם לבית־אבתם תפקד אתם: מבן שלשים שנה ומעלה ועד
בן־חמשים שנה תפקדם כל־הבא לצבא לעבד את־עבדת אהל מועד:
וזאת משמרת משאם לכל־עבדתם באהל מועד קרשי המשכן ובריחיו
ועמודיו ואדניו: ועמודי החצר סביב ואדניהם ויתדתם ומיתריהם לכל־
כליהם ולכל עבדתם ובשמת תפקדו את־כלי משמרת משאם: זאת עבדת
משפחת בני מררי לכל־עבדתם באהל מועד ביד איתמר בן־אהרן הכהן:

בהעלתך וידבר יהוה אל־משה לאמר: דבר אל־אהרן ואמרת אליו בהעלתך
את־הנרת אל־מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש כן אהרן אל־
מול פני המנורה העלה נרתיה כאשר צוה יהוה את־משה: וזה מעשה
המנרה מקשה זהב עד־ירכה עד־פרחה מקשה הוא כמראה אשר הראה
יהוה את־משה כן עשה את־המנרה: לוי· וידבר יהוה אל־משה
לאמר: קח את־הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אתם: וכה־תעשה להם
לטהרם הזה עליהם מי חטאת והעבירו תער על־כל־בשרם וכבסו בגדיהם
והטהרו: ולקחו פר בן־בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן ופר־שני בן־בקר
תקח לחטאת: והקרבת את־הלוים לפני אהל מועד והקהלת את־כל־עדת
בני ישראל: ישראל· והקרבת את־הלוים לפני יהוה וסמכו בני־ישראל
את־ידיהם על־הלוים: והניף אהרן את־הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני
ישראל והיו לעבד את־עבדת יהוה: והלוים יסמכו את־ידיהם על ראש
הפרים ועשה את־האחד חטאת ואת־האחד עלה ליהוה לכפר על־הלוים:
והעמדת את־הלוים לפני אהרן ולפני בניו והנפת אתם תנופה ליהוה:
והבדלת את־הלוים מתוך בני ישראל והיו לי הלוים:

שלח לך וידבר יהוה אל־משה לאמר: שלח־לך אנשים ויתרו את־ארץ כנען
אשר־אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבתיו תשלחו כל
נשיא בהם: וישלח אתם משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם אנשים
ראשי בני־ישראל המה: לוי· ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן־

זַכּוּר: לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה: לְמַטֵּה
יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי
בֶּן־רָפוּא: לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן
סוּסִי: לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי: לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל: לְמַטֵּה
נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי: לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: ישרא׳
וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם
אֶת־הָהָר: וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא
הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־רָב: וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא
אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים: וּמָה
הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם
מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים:

קרח וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן
פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן: וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם
נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ
עַל־קְהַל יְהוָה: לוי׳ וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־
כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו
וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־
עֲדָתוֹ: וּתְנוּ־בָהֵן ׀ אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן ׀ קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי: ישראל׳ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי: הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד
לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם: וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם
גַּם־כְּהֻנָּה: לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי
תַלּוֹנוּ עָלָיו: וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא תלינו ק׳
נַעֲלֶה: הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־
תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

חקת וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר
אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן

וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן
מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: וְשָׂרַף
אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: וְלָקַח
הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: לוי.
וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד־הָעָרֶב: וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְטָמֵא עַד
הָעָרֶב: וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם
טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: ישראל.
וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא
שִׁבְעַת יָמִים: הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־
לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ
הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: זֹאת
הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא:
וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ
בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו
מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

כב וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי: וַיָּגָר מוֹאָב
מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר מוֹאָב
אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק
הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא: לוי. וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים
אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר
הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי: וְעַתָּה
לְכָה־נָּא אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל נַכֶּה־בּוֹ
וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר:
וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו
דִּבְרֵי בָלָק: ישראל. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם
דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר יְהוָה אֵלָי וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי־מוֹאָב עִם־בִּלְעָם: וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־
בִּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־

צִפֹּר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי: הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת־עֵין הָאָרֶץ
עַתָּה לְכָה קָבָה־לִּי אֹתוֹ אוּלַי אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֶל־בִּלְעָם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תָאֹר אֶת־הָעָם כִּי בָרוּךְ הוּא:

פינחס

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב
אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם: לוי׳ וְהָיְתָה
לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בֶּן־סָלוּא
נְשִׂיא בֵית־אָב לַשִּׁמְעֹנִי: וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית כָּזְבִּי בַת־צוּר רֹאשׁ
אֻמּוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא: ישראל וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צָרוֹר
אֶת־הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם: כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִכְּלוּ
לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעוֹר וְעַל־דְּבַר כָּזְבִּי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְיוֹם־
הַמַּגֵּפָה עַל־דְּבַר פְּעוֹר: וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה* וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל
אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ ׀ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ו׳ ועשת. י׳ קניעת.

פסקא באמצע פסוק

מטות

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה: אִישׁ כִּי־יִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אוֹ־הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל־
נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל־הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה: וְאִשָּׁה כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה
וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ: וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה
עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר
אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ: וְאִם־הָיוֹ
תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ: וְשָׁמַע
אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ
יָקֻמוּ: וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת
מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ: לוי׳ וְנֵדֶר
אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ: וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ
נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה: וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא
הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם: וְאִם־

הָפֵר יָפֵר אֹתָם ׀ אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר
נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ ישראל כָּל־נֵדֶר וְכָל־
שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ
אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הֵקִים אֹתָם כִּי־הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃ וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ
וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ׃

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה מסעי
וְאַהֲרֹן׃ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם
לְמוֹצָאֵיהֶם׃ וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל־מִצְרָיִם׃ לוי
וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה
יְהוָה שְׁפָטִים׃ וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת׃ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ
בְאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר׃ ישראל וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם וַיָּשָׁב עַל־פִּי הַחִירֹת
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בַּעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל׃ וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ
בְתוֹךְ־הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה׃
וַיִּסְעוּ מִמָּרָה וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים
תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם׃ וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיַּחֲנוּ עַל־יַם־סוּף׃

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר דברים
בָּעֲרָבָה מוֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃ אַחַד עָשָׂר יוֹם
מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃ וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר
חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ שבת חזון
אֲלֵהֶם׃ לוי אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֵת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן
וְאֵת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי׃ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ
מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר׃ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ
בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה׃ פְּנוּ ׀ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי
וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת׃ ישראל רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־
הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם׃ וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־
אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם׃ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם

כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב׃ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׃

ואתחנן

וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר׃ אֲדֹנָי יְהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ׃ אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן׃ לוי וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה׃ עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה׃ וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר׃ וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם׃ לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם׃ עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָ׃ וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם׃ ישראל רְאֵה ׀ לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ׃ וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֵת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה׃ כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו׃ וּמִי גּוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃

עקב

וְהָיָה ׀ עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֵת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשָׁמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַבְּרִית וְאֶת־הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ׃ וַאֲהֵבְךָ וּבֵרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וּבֵרַךְ פְּרִי־בִטְנְךָ וּפְרִי־אַדְמָתֶךָ דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ שְׁגַר־אֲלָפֶיךָ וְעַשְׁתְּרֹת צֹאנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ׃ בָּרוּךְ תִּהְיֶה מִכָּל־הָעַמִּים לֹא־יִהְיֶה בְךָ עָקָר וַעֲקָרָה וּבִבְהֶמְתֶּךָ׃ וְהֵסִיר יְהוָה מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ׃ וְאָכַלְתָּ אֶת־כָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ לֹא־תָחוֹס עֵינְךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־מוֹקֵשׁ הוּא לָךְ׃ כִּי תֹאמַר בִּלְבָבְךָ

רַבִּים הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִמֶּנִּי אֵיכָה אוּכַל לְהוֹרִישָׁם׃ לֹא תִירָא מֵהֶם זָכֹר תִּזְכֹּר
אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לְפַרְעֹה וּלְכָל־מִצְרָיִם׃ הַמַּסֹּת הַגְּדֹלֹת אֲשֶׁר
רָאוּ עֵינֶיךָ וְהָאֹתֹת וְהַמֹּפְתִים וְהַיָּד הַחֲזָקָה וְהַזְּרֹעַ הַנְּטוּיָה אֲשֶׁר הוֹצִאֲךָ
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־הָעַמִּים אֲשֶׁר־אַתָּה יָרֵא מִפְּנֵיהֶם׃
וְגַם אֶת־הַצִּרְעָה יְשַׁלַּח יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בָּם עַד־אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים
מִפָּנֶיךָ׃ לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם כִּי־יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקִרְבֶּךָ אֵל גָּדוֹל וְנוֹרָא׃ לוי.
וְנָשַׁל יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵל מִפָּנֶיךָ מְעַט מְעָט לֹא תוּכַל כַּלֹּתָם מַהֵר
פֶּן־תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה׃ וּנְתָנָם יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָמָם מְהוּמָה
גְדֹלָה עַד הִשָּׁמְדָם׃ וְנָתַן מַלְכֵיהֶם בְּיָדֶךָ וְהַאֲבַדְתָּ אֶת־שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם
לֹא־יִתְיַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיךָ עַד הִשְׁמִדְךָ אֹתָם׃ פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ
לֹא־תַחְמֹד כֶּסֶף וְזָהָב עֲלֵיהֶם וְלָקַחְתָּ לָךְ פֶּן תִּוָּקֵשׁ בּוֹ כִּי תוֹעֲבַת יְהֹוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ ׀ תְּשַׁקְּצֶנּוּ
וְתַעֵב ׀ תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי־חֵרֶם הוּא׃ כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם תִּשְׁמְרוּן
לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּן וּרְבִיתֶם וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע יְהֹוָה
לַאֲבֹתֵיכֶם׃ וְזָכַרְתָּ אֶת־כָּל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכֲךָ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבָּעִים
שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עַנֹּתְךָ לְנַסֹּתְךָ לָדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ הֲתִשְׁמֹר מִצְוֹתָו
אִם־לֹא׃ וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ וַיַּאֲכִלְךָ אֶת־הַמָּן אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּן אֲבֹתֶיךָ
לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצָא פִי־יְהֹוָה
יִחְיֶה הָאָדָם׃ ישראל. שִׂמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מֵעָלֶיךָ וְרַגְלְךָ לֹא בָצֵקָה זֶה
אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ וְיָדַעְתָּ עִם־לְבָבֶךָ כִּי כַּאֲשֶׁר יְיַסֵּר אִישׁ אֶת־בְּנוֹ יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ
מְיַסְּרֶךָּ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִצְוֹת יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְיִרְאָה אֹתוֹ׃ כִּי
יְהֹוָה אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם עֲיָנֹת וּתְהֹמֹת יֹצְאִים
בַּבִּקְעָה וּבָהָר׃ אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ־זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ׃
אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל־בָּהּ לֶחֶם לֹא־תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר
אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת׃ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהֹוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ׃

רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וּקְלָלָה׃ אֶת־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ
אֶל־מִצְוֹת יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם׃ וְהַקְּלָלָה אִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹת יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם
הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם׃ וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְהֹוָה
אֱלֹהֶיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָתַתָּה אֶת־הַבְּרָכָה עַל־

הַר גְּרִזִּים וְאֶת־הַקְּלָלָה עַל־הַר עֵיבָל׃ הֲלֹא־הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן אַחֲרֵי דֶּרֶךְ
מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעֲרָבָה מוּל הַגִּלְגָּל אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה׃
כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
נֹתֵן לָכֶם וִירִשְׁתֶּם אֹתָהּ וִישַׁבְתֶּם־בָּהּ׃ לוי· וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל
הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם׃ אֵלֶּה הַחֻקִּים
וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּן לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ
לְךָ לְרִשְׁתָּהּ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה׃ אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ־שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְשִׁים אֹתָם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם עַל־
הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ וְנִתַּצְתֶּם אֶת־מִזְבְּחֹתָם
וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת־מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן
וְאִבַּדְתֶּם אֶת־שְׁמָם מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא׃ לֹא־תַעֲשׂוּן כֵּן לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ כִּי
אִם־אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־שִׁבְטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ
שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה׃ ישראל· וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם
וְזִבְחֵיכֶם וְאֵת מַעְשְׂרֹתֵיכֶם וְאֵת תְּרוּמַת יֶדְכֶם וְנִדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם וּבְכֹרֹת
בְּקַרְכֶם וְצֹאנְכֶם׃ וַאֲכַלְתֶּם־שָׁם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּשְׂמַחְתֶּם בְּכֹל מִשְׁלַח
יֶדְכֶם אַתֶּם וּבָתֵּיכֶם אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא תַעֲשׂוּן כְּכֹל אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ
עֹשִׂים פֹּה הַיּוֹם אִישׁ כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו׃ כִּי לֹא־בָאתֶם עַד־עָתָּה אֶל־הַמְּנוּחָה
וְאֶל־הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ וַעֲבַרְתֶּם אֶת־הַיַּרְדֵּן וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַנְחִיל אֶתְכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִכָּל־אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב
וִישַׁבְתֶּם־בֶּטַח׃

שפטים
שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ
לִשְׁבָטֶיךָ וְשָׁפְטוּ אֶת־הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק׃ לֹא־תַטֶּה מִשְׁפָּט לֹא תַכִּיר פָּנִים
וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִם׃ צֶדֶק
צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיָרַשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃ לוי·
לֹא־תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל־עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לָּךְ׃
וְלֹא־תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ לֹא־תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ שׁוֹר
וָשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוּם כֹּל דָּבָר רָע כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא׃ כִּי־
יִמָּצֵא בְקִרְבְּךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ׃ וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ ׀ אוֹ לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִי׃ וְהֻגַּד־לְךָ וְשָׁמָעְתָּ וְדָרַשְׁתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֱמֶת נָכוֹן הַדָּבָר נֶעֶשְׂתָה

הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל׃ וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה הַהִוא
אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הָרָע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
וּסְקַלְתָּם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ׃ עַל־פִּי ׀ שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוּמַת הַמֵּת
לֹא יוּמַת עַל־פִּי עֵד אֶחָד׃ יַד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בָרִאשֹׁנָה לַהֲמִיתוֹ וְיַד כָּל־
הָעָם בָּאַחֲרֹנָה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין־דָּם ׀
לְדָם בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ׃ וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט
אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדָרַשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט׃ וְעָשִׂיתָ עַל־
פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת
כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ׃ ישראל. עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר
יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל׃ וְהָאִישׁ
אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֶל־הַכֹּהֵן הָעֹמֵד לְשָׁרֶת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ וְכָל־הָעָם
יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ וְלֹא יְזִידוּן עוֹד׃

פ׳ כי תצא כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ׃
וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃ וַהֲבֵאתָהּ
אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃ וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת
שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יֶרַח יָמִים וְאַחַר
כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃ וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ
וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכָּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר
עִנִּיתָהּ׃ לוי. כִּי־תִהְיֶיןָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה
וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנִיאָה׃ וְהָיָה בְּיוֹם
הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי
בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר׃ כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃ ישראל. כִּי־
יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ
וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם׃ וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־
שַׁעַר מְקֹמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ
זוֹלֵל וְסֹבֵא׃ וּרְגָמֻהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ
וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃

פ׳ כי תבוא וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ

וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ׃ וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית ׀ כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם׃ וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ
אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ׃ לוי. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד
מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב׃ וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ
הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה׃ וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ
וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ׃ וַיּוֹצִאֵנוּ
יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים׃
וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃
וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ
לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ וְשָׂמַחְתָּ בְכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר
נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ׃ ישראל.
כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר
וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ׃ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה
כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי׃ לֹא־אָכַלְתִּי
בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי׃ הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם
וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ׃ ס

נצבים
אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם
זִקְנֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם כֹּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל׃ טַפְּכֶם נְשֵׁיכֶם וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב
מַחֲנֶיךָ מֵחֹטֵב עֵצֶיךָ עַד שֹׁאֵב מֵימֶיךָ׃ לְעָבְרְךָ בִּבְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כֹּרֵת עִמְּךָ הַיּוֹם׃ לוי. לְמַעַן הָקִים־אֹתְךָ הַיּוֹם ׀ לוֹ
לְעָם וְהוּא יִהְיֶה־לְּךָ לֵאלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לָךְ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב׃ וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם אָנֹכִי כֹּרֵת אֶת־הַבְּרִית הַזֹּאת
וְאֶת־הָאָלָה הַזֹּאת׃ כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ פֹּה עִמָּנוּ עֹמֵד הַיּוֹם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאֵת אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ פֹּה עִמָּנוּ הַיּוֹם׃ ישראל. כִּי־אַתֶּם יְדַעְתֶּם אֵת
אֲשֶׁר־יָשַׁבְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֵת אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ בְּקֶרֶב הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עֲבַרְתֶּם׃

וַתִּרְאוּ אֶת־שִׁקּוּצֵיהֶם וְאֵת גִּלֻּלֵיהֶם עֵץ וָאֶבֶן כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עִמָּהֶם׃ פֶּן
יֵשׁ בָּכֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אוֹ מִשְׁפָּחָה אוֹ־שֵׁבֶט אֲשֶׁר לְבָבוֹ פֹנֶה הַיּוֹם מֵעִם יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת לַעֲבֹד אֶת־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָהֵם פֶּן־יֵשׁ בָּכֶם שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ
וְלַעֲנָה׃ וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם
יִהְיֶה־לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת־הַצְּמֵאָה׃ לֹא־יֹאבֶה
יְהוָה סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף־יְהוָה וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל־
הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְהוָה אֶת־שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם׃ וְהִבְדִּילוֹ
יְהוָה לְרָעָה מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אָלוֹת הַבְּרִית הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה
הַזֶּה׃ וְאָמַר הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּנֵיכֶם אֲשֶׁר יָקוּמוּ מֵאַחֲרֵיכֶם וְהַנָּכְרִי אֲשֶׁר יָבֹא
מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה וְרָאוּ אֶת־מַכּוֹת הָאָרֶץ הַהִוא וְאֶת־תַּחֲלֻאֶיהָ אֲשֶׁר־חִלָּה יְהוָה
בָּהּ׃ גָּפְרִית וָמֶלַח שְׂרֵפָה כָל־אַרְצָהּ לֹא תִזָּרַע וְלֹא תַצְמִחַ וְלֹא־יַעֲלֶה בָהּ כָּל־
עֵשֶׂב כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה אַדְמָה וּצְבוֹיִם אֲשֶׁר הָפַךְ יְהוָה בְּאַפּוֹ וּבַחֲמָתוֹ׃
וְאָמְרוּ כָּל־הַגּוֹיִם עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת מֶה חֳרִי הָאַף הַגָּדוֹל
הַזֶּה׃ וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֲשֶׁר כָּרַת עִמָּם
בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וַיֵּלְכוּ וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם
אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם וְלֹא חָלַק לָהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּאָרֶץ הַהִוא לְהָבִיא
עָלֶיהָ אֶת־כָּל־הַקְּלָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה׃ וַיִּתְּשֵׁם יְהוָה מֵעַל אַדְמָתָם
בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיַּשְׁלִכֵם אֶל־אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ הַנִּסְתָּרֹת
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃

לא וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר
אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד
אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה׃ לוי. וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃ וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־
הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃ חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם
כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ישראל. וַיִּקְרָא
מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־
הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה
אוֹתָם׃ וַיהוָה הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא

תירא ולא תחת: ויכתב משה את־התורה הזאת ויתנה אל־הכהנים בני
לוי הנשאים את־ארון ברית יהוה ואל־כל־זקני ישראל: ויצו משה אותם
לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת השמטה בחג הסכות: בבוא כל
ישראל לראות את־פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את־התורה
הזאת נגד כל־ישראל באזניהם:* הקהל את־העם האנשים והנשים והטף
וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם
ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו (ג׳ פעמים בכ״ף)
ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־האדמה
אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה:

(האזינו) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי־פי: יערף כמטר לקחי
תזל כטל אמרתי כשעירם עלי־דשא וכרביבים עלי־עשב: כי שם יהוה
אקרא הבו גדל לאלהינו: לוי. הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט
אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: שחת לו לא בניו מומם דור עקש
ופתלתל: הליהוה תגמלו־זאת עם נבל ולא חכם הלוא־הוא אביך (ה׳ תבה, והיא מלה לעצמה)
קנך הוא עשך ויכננך: ישראל. זכר ימות עולם בינו שנות דר־ודר
שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך: בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם
יצב גבלת עמים למספר בני ישראל: כי חלק יהוה עמו יעקב חבל
נחלתו: ימצאהו בארץ מדבר ובתהו ילל ישמן יסבבנהו יבוננהו יצרנהו
כאישון עינו: כנשר יעיר קנו על־גוזליו ירחף יפרש כנפיו יקחהו ישאהו
על־אברתו: יהוה בדד ינחנו ואין עמו אל נכר:

(וזאת הברכה) וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים את־בני ישראל לפני
מותו: ויאמר יהוה מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה
מרבבת קדש מימינו אשדת למו: אף חבב עמים כל־קדשיו בידך והם (אשדת, במלה חד וקרי תרין)
תכו לרגלך ישא מדברתיך: תורה צוה־לנו משה מורשה קהלת יעקב:
ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: יחי ראובן ואל
ימת ויהי מתיו מספר: וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל
עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: לוי. וללוי אמר תמיך
ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על־מי מריבה: האמר
לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת־אחיו לא הכיר ואת־בנו לא ידע כי שמרו (בניו קרי)
אמרתך ובריתך ינצרו: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה
באפך וכליל על־מזבחך: ברך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים

קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן־יְקוּמוּן׃ לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן׃ ישראל וּלְיוֹסֵף אָמַר מְבֹרֶכֶת יְהוָה אַרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל וּמִתְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת׃ וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים׃ וּמֵרֹאשׁ הַרְרֵי־קֶדֶם וּמִמֶּגֶד גִּבְעוֹת עוֹלָם׃ וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה תָּבוֹאתָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו׃ בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי־אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה׃

סדר הקריאה לחנוכה.

ביום א' של חנוכה קורין בסדר נשא מן ויהי ביום כלות משה וגו', ויש מתחילין לקרות מן פרשת כהנים.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ׃ יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ׃ יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׃ וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם׃

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם׃ וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת הֵם הָעֹמְדִים עַל־הַפְּקֻדִים׃ וַיָּבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ־עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי־עָשָׂר בָּקָר עֲגָלָה עַל־שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן׃ לוי. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ קַח מֵאִתָּם וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ׃ וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הָעֲגָלֹת וְאֶת־הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל־הַלְוִיִּם׃ אֵת ׀ שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם׃ וְאֵת ׀ אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃ וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי־עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ׃ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת־קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ׃ ישראל. וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת־קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה׃ וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־

כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם ׀ מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃ פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ שְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה
זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃

ביום ב' קוראים לכהן ביום השני עד מלאה קטרת, ללוי עד נתנאל בן צוער, לישראל ביום השלישי עד סוף פסקא; ח"ק. ביום ג' קוראים לכהן ביום השלישי עד מלאה קטרת, ללוי עד אליאב בן חלן, לישראל ביום הרביעי עד סוף פסקא. וכן בכל יום קוראים לכהן כסדר היום עד מלאה קטרת וללוי עד סוף פסקא, ולישראל ביום שלאחריו עד סוף פסקא. ואחריו ח"ק.

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר׃ הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיאָב בֶּן־חֵלֹן׃

בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃

בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃ פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃ ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־צוּרִישַׁדָּי׃

בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן־דְּעוּאֵל:

ביום הששי של חנוכה הוא לעולם ר"ח ואומרים קדיש תתקבל אחר ההלל, ומוציאים ב' ס"ת בראשון קוראים פ' התמיד (במדבר כ"ח), כהן עד רביעת ההין, לוי עד ונסכה, ישראל פ' ר"ח כולה, ורביעי קוראים בס"ת שני ביום הששי, ואחריו חצי קדיש.

ביום ז' של חנוכה קוראים ביום השביעי וביום השמיני. ואם הוא ר"ח קוראים בס"ת א' כדלעיל, ולרביעי קוראים בס"ת ב' ביום השביעי, ואחריו ח"ק

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמָע בֶּן־עַמִּיהוּד:

ביום ח' דחנוכה קוראים לכהן ביום השמיני עד מלאה קטרת, ללוי עד בן פדהצור, לישראל ביום התשיעי עד סוף הסדרה ואומרים אחריו ח"ק. ויש שקורין לכהן עד בן עמישדי, ללוי עד בן עינן, ולישראל עד סוף הסדרה. ויש מוסיפים עוד מראש פ' בהעלתך עד עשה את המנרה.

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר:

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי:

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי: קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת:
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה: שעיר עזים אחד לחטאת:
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־עַמִּישַׁדָּי:

בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים אחד לחטאת׃
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃

בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃ קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה בשמן למנחה׃ כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת׃
פר אחד בן בקר איל אחד כבש אחד בן שנתו לעלה׃ שעיר עזים לחטאת׃
ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני שנה חמשה
זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃

זֹאת ׀ חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי־כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃ כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל־זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה׃ כָּל־הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים אֵילִם שְׁנֵים־עָשָׂר כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת׃ וְכֹל בְּקַר ׀ זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שִׁשִּׁים עַתֻּדִים שִׁשִּׁים כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁשִּׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ׃ וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת־הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו׃ כאן מסיימים בספר״ם ובמתים.

יש קהלות מוסיפים עד זה מע' בהעלתך.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת׃ וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃

סדר הקריאה לפורים·

בפורים קורין ג׳ אנשים בסוף סדר בשלח.

וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה: לוי. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק: וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב: ישראל. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה׀ נִסִּי: וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: ויש כופלים פסוק אחרון.

סדר הקריאה לחה״מ של פסח·

ליום ראשון דחול המועד (י״ז ניסן). מוציאין ב׳ ס״ת וקורין בס״ת א׳ בסדר בא פ׳ קדש לי ומתחלק לג׳ גברי. (ואם הוא שבת קורין בסדר כי תשא פ׳ ראה אתה אמר אלי תמצא לקמן ליום ג׳ דחול המועד.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַדֶּשׁ־לִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶם בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ: הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: לוי. וְהָיָה כִי־יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצֹּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה: מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל־גְּבֻלֶךָ: וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְּיָד חֲזָקָה הוֹצִאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם: וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה: ישראל. וְהָיָה כִּי־יְבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלַאֲבֹתֶיךָ וּנְתָנָהּ לָךְ: וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר׀ שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַיהוָה: וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה: וְהָיָה כִּי־יִשְׁאָלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר

מה־זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים: ויהי
כי־הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל־בכור בארץ מצרים מבכר אדם
ועד־בכור בהמה על־כן אני זבח ליהוה כל־פטר רחם הזכרים וכל־
בכור בני אפדה: והיה לאות על־ידכה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד
הוציאנו יהוה ממצרים:

בס"ת שני קוראים בכל יום לרביעי והקרבתם בסדר פינחס.

והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים בני־בקר שנים ואיל אחד ושבעה
כבשים בני שנה תמימם יהיו לכם: ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה
עשרנים לפר ושני עשרנים לאיל תעשו: עשרון עשרון תעשה לכבש האחד
לשבעת הכבשים: ושעיר חטאת אחד לכפר עליכם: מלבד עלת הבקר
אשר לעלת התמיד תעשו את־אלה: כאלה תעשו ליום שבעת ימים לחם
אשה ריח־ניחח ליהוה על־עולת התמיד יעשה ונסכו: וביום השביעי מקרא־
קדש יהיה לכם כל־מלאכת עבדה לא תעשו: חצי קדיש.

ליום שני דחה"מ (י"ח ניסן). קורין בס"ת א' בסדר משפטים פ' אם כסף תלוה. (ואם יום ב' דחה"מ בראשון בשבת קורין פ' קדש לי של יום ראשון.)

כהן אם־כסף ׀ תלוה את־עמי את־העני עמך לא־תהיה לו כנשה לא־
תשימון עליו נשך: אם־חבל תחבל שלמת רעך עד־בא השמש תשיבנו
לו: כי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו במה ישכב והיה כי־יצעק
אלי ושמעתי כי־חנון אני: לוי. אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא
תאר: מלאתך ודמעך לא תאחר בכור בניך תתן־לי: כן־תעשה לשרך
לצאנך שבעת ימים יהיה עם־אמו ביום השמיני תתנו־לי: ואנשי־קדש
תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכון אתו: לא תשא
שמע שוא אל־תשת ידך עם־רשע להית עד חמס: לא־תהיה אחרי־רבים
לרעת ולא־תענה על־רב לנטת אחרי רבים להטת: ודל לא תהדר בריבו:
כי תפגע שור איבך או חמרו תעה השב תשיבנו לו: כי־תראה חמור
שנאך רבץ תחת משאו וחדלת מעזב לו עזב תעזב עמו: ישראל. לא
תטה משפט אבינך בריבו: מדבר־שקר תרחק ונקי וצדיק אל־תהרג כי לא־
אצדיק רשע: ושחד לא תקח כי השחד יעור פקחים ויסלף דברי צדיקים:
וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את־נפש הגר כי־גרים הייתם בארץ מצרים:
ושש שנים תזרע את־ארצך ואספת את־תבואתה: והשביעת תשמטנה

וּנְטַשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֶבְיֹנֵי עַמֶּךָ וְיִתְרָם תֹּאכַל חַיַּת הַשָּׂדֶה כֵּן־תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ
לְזֵיתֶךָ: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ
שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרֶךָ וְיִנָּפֵשׁ בֶּן־אֲמָתְךָ וְהַגֵּר: וּבְכֹל אֲשֶׁר־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשָּׁמֵרוּ
וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תַזְכִּירוּ לֹא יִשָּׁמַע עַל־פִּיךָ: שָׁלֹשׁ רְגָלִים תָּחֹג לִי
בַּשָּׁנָה: אֶת־חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ
לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי־בוֹ יָצָאתָ מִמִּצְרָיִם וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רֵיקָם: וְחַג הַקָּצִיר
בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאָסְפְּךָ אֶת־
מַעֲשֶׂיךָ מִן־הַשָּׂדֶה: שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאָדֹן ׀
יְהוָה: לֹא־תִזְבַּח עַל־חָמֵץ דַּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֵלֶב־חַגִּי עַד־בֹּקֶר: רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי
אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ:

בס"ת ב' קוראים והקרבתם כפרשת פינחס כמו ביום א' דחה"מ.

ביום ג' דחה"מ (י"ט ניסן) אם הוא שבת מתחילים לקרוא בפ' כי תשא מן ויאמר משה אל ה' ראה אתה אומר אלי וגו' ומתחלק לשבעה גברי, ואם הוא ברביעי או בחמישי בשבת מתחילים לקמן ויאמר ה' אל משה פסל לך וגו' ומתחלק לשלשה גברי. ואם הוא בשני בשבת קורין ג' אם כסף תלוה של יום ב'.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אַתָּה אֹמֵר אֵלַי הַעַל אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה
לֹא הוֹדַעְתַּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אָמַרְתָּ יְדַעְתִּיךָ בְשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ
חֵן בְּעֵינָי: וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדִעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכֶךָ וְאֵדָעֲךָ
לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ הַגּוֹי הַזֶּה: וַיֹּאמַר פָּנַי יֵלֵכוּ וַהֲנִחֹתִי
לָךְ: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אַל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה: וּבַמֶּה ׀ יִוָּדַע אֵפוֹא
כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמֶּךָ הֲלוֹא בְּלֶכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלֵינוּ אֲנִי וְעַמְּךָ
מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: שני. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה גַּם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֶעֱשֶׂה כִּי־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם:
וַיֹּאמַר הַרְאֵנִי נָא אֶת־כְּבֹדֶךָ: וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוּבִי עַל־פָּנֶיךָ וְקָרָאתִי
בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם: ג.
וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנָי כִּי לֹא־יִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי: וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה
מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר: וְהָיָה בַּעֲבֹר כְּבֹדִי וְשַׂמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר
וְשַׂכֹּתִי כַפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי: וַהֲסִרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת־אֲחֹרָי וּפָנַי
לֹא יֵרָאוּ: ד. כחול מתחילים כאן.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי
עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: וֶהְיֵה
נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: וְאִישׁ

לא־יעלה עמך וגם־איש אל־ירא בכל־ההר גם־הצאן והבקר אל־ירעו אל־
מול ההר ההוא: בשבת ה. ויפסל שני־לחת אבנים כראשנים וישכם
משה בבקר ויעל אל־הר סיני כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לחת
אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה
על־פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת:
נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה לא ינקה פקד עון
אבות על־בנים ועל־בני בנים על־שלשים ועל־רבעים: וימהר משה ויקד
ארצה וישתחו: ויאמר אם־נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך־נא אדני
בקרבנו כי עם־קשה־ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: ויאמר
הנה אנכי כרת ברית נגד כל־עמך אעשה נפלאת אשר לא־נבראו בכל־
הארץ ובכל־הגוים וראה כל־העם אשר־אתה בקרבו את־מעשה יהוה כי־
נורא הוא אשר אני עשה עמך: לוי. (בשבת ו.) שמר־לך את אשר אנכי
מצוך היום הנני גרש מפניך את־האמרי והכנעני והחתי והפרזי והחוי
והיבוסי: השמר לך פן־תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה
פן־יהיה למוקש בקרבך: כי את־מזבחתם תתצון ואת־מצבתם תשברון
ואת־אשריו תכרתון: כי לא תשתחוה לאל אחר כי יהוה קנא שמו
אל קנא הוא: פן־תכרת ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהם וזבחו
לאלהיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: ולקחת מבנתיו לבניך וזנו בנתיו אחרי
אלהיהן והזנו את־בניך אחרי אלהיהן: אלהי מסכה לא תעשה־לך:
ישראל. (בשבת ז.) את־חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות אשר
צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים: כל־פטר
רחם לי וכל־מקנך תזכר פטר שור ושה: ופטר חמור תפדה בשה ואם־
לא תפדה וערפתו כל בכור בניך תפדה ולא־יראו פני ריקם: ששת ימים
תעבד וביום השביעי תשבת בחריש ובקציר תשבת: וחג שבעת תעשה
לך בכורי קציר חטים וחג האסיף תקופת השנה: שלש פעמים בשנה
יראה כל־זכורך את־פני האדן יהוה אלהי ישראל: כי־אוריש גוים מפניך
והרחבתי את־גבולך ולא־יחמד איש את־ארצך בעלתך לראות את־פני יהוה
אלהיך שלש פעמים בשנה: לא־תשחט על־חמץ דם־זבחי ולא־ילין לבקר
זבח חג הפסח: ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא־תבשל
גדי בחלב אמו: בס"ת ב' קוראים והקרבתם בסוף פינחס כמו ביום ב' דחה"מ.

ביום ד' דחה"פ (כ' ניסן) קורין בס"ת א' כסדר בהעלתך פ' וידבר ה' אל משה במדבר סיני.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וְיַעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו
וּכְכָל־מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ: וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח:
וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר
סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: לוי וַיְהִי
אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא
וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה
אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן יְהוָה
בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה
יְהוָה לָכֶם: ישראל. וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם
וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה: בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ
עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ
כְּכָל־חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה וְחָדַל
לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְהוָה לֹא הִקְרִיב
בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה
כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ:

בס"ת ב' קורין והקרבתם כסדר פינחס כמו ביום א' דחה"פ.

סדר הקריאה לחה"מ של סוכות.

בחה"מ של סוכות מוציאין ס"ת אחד וקוראים בו ד' אנשים בקרבנות החג כסדר פינחס. ביום הראשון דחה"מ קוראים לכהן ביום השני, ללוי ביום השלישי, לישראל ביום הרביעי, לרביעי חוזרים למעלה וקוראים ביום השני וביום השלישי מפני ספיקא דיומא, וכן כל חה"מ קוראים לרביעי ספיקא דיומא. ומחזירו ח"ק.

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם:

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט: וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ:

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וּנְסָכֶיהָ׃

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם׃ וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃

בהושענא רבא קוראים לכהן וביום החמישי, ללוי וביום הששי, לישראל ראשון וביום השביעי, ולישראל שני וביום הששי וביום השביעי.

סדר הקריאה לתשעה באב·

בתשעה באב שחרית קוראים ג׳ אנשים בסדר ואתחנן פ׳ כי תוליד, והשלישי הוא מפטיר.

כִּי־תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ׃ הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי־אָבֹד תֹּאבֵדוּן מַהֵר מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא־תַאֲרִיכֻן יָמִים עָלֶיהָ כִּי הִשָּׁמֵד תִּשָּׁמֵדוּן׃ וְהֵפִיץ יְהוָה אֶתְכֶם בָּעַמִּים וְנִשְׁאַרְתֶּם מְתֵי מִסְפָּר בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר יְנַהֵג יְהוָה אֶתְכֶם שָׁמָּה׃ וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם עֵץ וָאֶבֶן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאוּן וְלֹא יִשְׁמְעוּן וְלֹא יֹאכְלוּן וְלֹא יְרִיחֻן׃ וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ׃ לוי. בַּצַּר לְךָ וּמְצָאוּךָ כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים וְשַׁבְתָּ עַד־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקֹלוֹ׃ כִּי אֵל רַחוּם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם׃ כִּי שְׁאַל־נָא לְיָמִים רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמִן־הַיּוֹם

אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים ׀ אָדָם עַל־הָאָרֶץ וּלְמִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד־קְצֵה הַשָּׁמָיִם
הֲנִהְיָה כַּדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הֲנִשְׁמַע כָּמֹהוּ׃ הֲשָׁמַע עָם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר
מִתּוֹךְ־הָאֵשׁ כַּאֲשֶׁר־שָׁמַעְתָּ אַתָּה וַיֶּחִי׃ אוֹ ׀ הֲנִסָּה אֱלֹהִים לָבוֹא לָקַחַת לוֹ
גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה
וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ׃
אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ׃ ישראל. מִן
הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעֲךָ אֶת־קֹלוֹ לְיַסְּרֶךָּ וְעַל־הָאָרֶץ הֶרְאֲךָ אֶת־אִשּׁוֹ הַגְּדוֹלָה וּדְבָרָיו
שָׁמַעְתָּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ וְתַחַת כִּי אָהַב אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזַרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצִאֲךָ
בְּפָנָיו בְּכֹחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרָיִם׃ לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמְּךָ מִפָּנֶיךָ
לַהֲבִיאֲךָ לָתֶת־לְךָ אֶת־אַרְצָם נַחֲלָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃ וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל־
לְבָבֶךָ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת אֵין עוֹד׃
וְשָׁמַרְתָּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־מִצְוֺתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ
אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תַּאֲרִיךְ יָמִים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃

חצי קדיש.

הפטרה לתשעה באב.

בירמיה סמן ח׳.

אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה
נָבֵל וָאֶתֵּן לָהֶם יַעַבְרוּם׃ עַל־מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי
הַמִּבְצָר וְנִדְּמָה־שָּׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הֲדִמָּנוּ וַיַּשְׁקֵנוּ מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ
לַיהוָה׃ קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה׃ מִדָּן נִשְׁמַע נַחְרַת
סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת אַבִּירָיו רָעֲשָׁה כָּל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ
עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחַשׁ
וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דַוָּי׃ הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת
בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הַיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי
בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר׃ עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ׃ עַל־שֶׁבֶר
בַּת־עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי קָדַרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי׃ הַצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד אִם־רֹפֵא אֵין
שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי׃ מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר
דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת־עַמִּי׃ מִי־יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים
וְאֶעֶזְבָה אֶת־עַמִּי וְאֵלְכָה מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים׃ וַיַּדְרְכוּ
אֶת־לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ בָאָרֶץ כִּי מֵרָעָה אֶל־רָעָה ׀ יָצָאוּ

וְאֹתִי לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־יְהוָה: אִישׁ מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי
כָל־אָח עָקוֹב יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל יַהֲלֹךְ: וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ וֶאֱמֶת לֹא
יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֵה נִלְאוּ: שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה
מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם
וּבְחַנְתִּים כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַּת־עַמִּי: חֵץ שׁוֹחֵט לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִבֵּר שחוט ק
בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ: הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אֶפְקָד־בָּם
נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי: עַל־הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי
וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה
מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ: וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְגַלִּים מְעוֹן תַּנִּים
וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב: מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת־זֹאת
וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וְיַגִּדָהּ עַל־מָה אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַמִּדְבָּר מִבְּלִי
עֹבֵר: וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ
בְקוֹלִי וְלֹא־הָלְכוּ בָהּ: וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר לִמְּדוּם
אֲבוֹתָם: לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילָם אֶת־הָעָם
הַזֶּה לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מֵי־רֹאשׁ: וַהֲפִיצוֹתִים בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ הֵמָּה
וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם: כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וּתְבוֹאֶינָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה:
וּתְמַהֵרְנָה וְתִשֶּׂנָה עָלֵינוּ נֶהִי וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ־מָיִם: כִּי
קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹּשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ
מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ: כִּי־שְׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה
בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה: כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ
לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת: דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת
הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף: כֹּה אָמַר
יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל
עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי
יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה:

בתענית צבור קורים ג׳ מנינים בסדר כי תשא: וקורים לכהן מן ויחל משה עד סוף פסוק לעשות לעמו, ומדלגים עד פ׳ פסל לך וקורים ללוי ויאמר ה׳ אל משה פסל לך עד ההר ההוא, ולישראל שהוא מפטיר קורים ויפסל שני לחת עד עשה עמך:

וַיְחַל מֹשֶׁה אֶת־פְּנֵי יְהֹוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לָמָה יְהֹוָה יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ
אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: לָמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם
לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בֶּהָרִים וּלְכַלֹּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב
מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמֶּךָ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל
עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמָיִם וְכָל־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: וַיִּנָּחֶם
יְהֹוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: לוי וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־מֹשֶׁה
פְּסָל־לְךָ שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל־הַלֻּחֹת אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
הָיוּ עַל־הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: וֶהְיֵה נָכוֹן לַבֹּקֶר וְעָלִיתָ בַבֹּקֶר אֶל־
הַר סִינַי וְנִצַּבְתָּ לִי שָׁם עַל־רֹאשׁ הָהָר: וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אַל־
יֵרָא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאן וְהַבָּקָר אַל־יִרְעוּ אֶל־מוּל הָהָר הַהוּא: ישראל:
וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וַיַּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל־הַר סִינַי
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהֹוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים: וַיֵּרֶד יְהֹוָה בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב
עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהֹוָה: וַיַּעֲבֹר יְהֹוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהֹוָה ׀ יְהֹוָה אֵל
רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע
וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד ׀ עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים וְעַל־בְּנֵי בָנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים
וְעַל־רִבֵּעִים: וַיְמַהֵר מֹשֶׁה וַיִּקֹּד אַרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ: וַיֹּאמֶר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן
בְעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יֵלֶךְ־נָא אֲדֹנָי בְּקִרְבֵּנוּ כִּי עַם־קְשֵׁה־עֹרֶף הוּא וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ
וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָנֹכִי כֹּרֵת בְּרִית נֶגֶד כָּל־עַמְּךָ אֶעֱשֶׂה
נִפְלָאֹת אֲשֶׁר לֹא־נִבְרְאוּ בְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הַגּוֹיִם וְרָאָה כָל־הָעָם אֲשֶׁר־אַתָּה
בְקִרְבּוֹ אֶת־מַעֲשֵׂה יְהֹוָה כִּי־נוֹרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:

הפטרה לתענית צבור.

ישעיה סימן נ״ה

דִּרְשׁוּ יְהֹוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב: יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן
מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהֹוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: כִּי לֹא
מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהֹוָה: כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ
כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם: כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם
וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ
וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־

יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו׃ כִּי־
בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־
ישעיה נו עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף׃ תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפַּד יַעֲלֶה
הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט
וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת׃ אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה
זֹאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע׃ וְאַל־
יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־
יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ׃ כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ
אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי
וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת׃
וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ
לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי׃ וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי
וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי
בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים׃ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו׃

פסוקי התורה

שאומרים הנערים אצל ילד זכר קודם שיקראו לו את שמו החול (חול קריש).

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְכָל־צְבָאָם׃ הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם
שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרָיְמָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ׃ וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר
יְיָ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר׃ וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד
בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר׃ אֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מוֹל
סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב׃ וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ
מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל
הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

מנהג כשר וישר לקרוא בכל יום סדר מעמדות, מעמד כל יום ביומו.

מעמד ליום ראשון·

תורה

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

נביאים (ישעיה מ״ב)

כֹּה אָמַר הָאֵל יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: אֲנִי יְיָ קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחְזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם: לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: אֲנִי יְיָ הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם:

כתובים (תהלים כ״ד)

לְדָוִד מִזְמוֹר לַייָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ: מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְיָ וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: זֶה דּוֹר דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז וְגִבּוֹר יְיָ גִּבּוֹר מִלְחָמָה: שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

סדר המעמדות בעיקר עניניו הובא כבר בסדור רב עמרם, ויסודתו ע״פ האמור במשנה תענית ריש פרק ד׳ התקינו נביאים הראשונים כ״ד משמרות ועל כל משמר ומשמר היה מעמד בירושלים של כהנים של לוים ושל ישראלים, הגיע זמן המשמר לעלות כהנים ולוים עולים לירושלים, וישראל שבאותו משמר מתכנסים לעריהם וקוראים במעשה בראשית, ביום הראשון בראשית ויהי רקיע בשני יהי רקיע ויקוו המים וכו׳ ועוד שם בגמרא דף כ״ז ע״ב (גם מגלה ל״א ע״ב) אמר רב אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנ׳ ויאמר אדני ה׳ במה אדע כי אירשנה, אמר אברהם רבונו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, אמר לאו, אמר לפניו רבש״ע הודיעני במה אירשנה, אמר לו קחה לי עגלה משלשת וגו׳, אמר לפניו רבש״ע תינח בזמן שבה״מ קיים בזמן שאין בה״מ קיים מה תהא עליהם, אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם עכ״ל ואמרו עוד בסוף מנחות כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם עכ״ל ובקדושין דף ל׳ אמרו לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא עכ״ל. וע״פ כל הדברים האלה נתקן סדר המעמדות, ואחרונים עוד הוסיפו בו גם מאמרי משניות ואגדות ויזכה בן כל אדם ללמוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה סמוך לתפלתו. וכתב רב עמרם שזה המנהג הנכון לנהג היחידים, אבל בצבור אין נוהגים כן שלא להטריח על הקהל ושלא יתבטלו ממלאכתם.

תורה (דברים ל״ב)

הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי׃ יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב׃ כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ׃ הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא׃ שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפְתַלְתֹּל׃ הַ לַיהוָה תִּגְמְלוּ זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָּנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ׃

משנה (פרק ראשון ממסכת תמיד)

בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַכֹּהֲנִים שׁוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. בְּבֵית אַבְטִינָס וּבְבֵית הַנִּיצוֹץ וּבְבֵית הַמּוֹקֵד. בֵּית אַבְטִינָס וּבֵית הַנִּיצוֹץ הָיוּ עֲלִיּוֹת, וְהָרוֹבִים שׁוֹמְרִים שָׁם. בֵּית הַמּוֹקֵד כִּפָּה וּבַיִת גָּדוֹל הָיָה מֻקָּף רוֹבְדִים שֶׁל אֶבֶן. וְזִקְנֵי בֵית אָב הָיוּ יְשֵׁנִים שָׁם וּמַפְתְּחוֹת הָעֲזָרָה בְּיָדָם. וּפִרְחֵי כְהֻנָּה אִישׁ כִּסְתוֹ בָאָרֶץ. לֹא הָיוּ יְשֵׁנִים בְּבִגְדֵי קֹדֶשׁ, אֶלָּא פוֹשְׁטִים וּמְקַפְּלִים וּמַנִּיחִים אוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם, וּמִתְכַּסִּים בִּכְסוּת עַצְמָם. אֵרַע קֶרִי לְאַחַד מֵהֶם יוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ בַמְּסִבָּה הַהוֹלֶכֶת תַּחַת הַבִּירָה וְהַנֵּרוֹת דּוֹלְקוֹת מִכָּאן וּמִכָּאן עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵית הַטְּבִילָה. וּמְדוּרָה הָיְתָה שָׁם וּבֵית כִּסֵּא שֶׁל כָּבוֹד. וְזֶה הָיָה כְבוֹדוֹ, מְצָאוֹ נָעוּל בְּיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שָׁם אָדָם. פָּתוּחַ בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין שָׁם אָדָם. יָרַד וְטָבַל עָלָה וְנִסְתַּפֵּג וְנִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה. בָּא וְיָשַׁב לוֹ אֵצֶל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים עַד שֶׁהַשְּׁעָרִים נִפְתָּחִים, וְיוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ׃ מִי שֶׁהוּא רוֹצֶה לִתְרוֹם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ מַשְׁכִּים וְטוֹבֵל עַד שֶׁלֹּא יָבֹא הַמְמֻנֶּה׃ וְכִי בְּאֵיזוֹ שָׁעָה הַמְמֻנֶּה בָא. לֹא כָל־הָעִתִּים שָׁווֹת. פְּעָמִים שֶׁהוּא בָא מִקְּרִיאַת הַגֶּבֶר אוֹ סָמוּךְ לוֹ מִלְּפָנָיו אוֹ מִלְּאַחֲרָיו׃ הַמְמֻנֶּה בָא וְדוֹפֵק עֲלֵיהֶם וְהֵם פּוֹתְחִים לוֹ. אָמַר לָהֶם מִי שֶׁטָּבַל יָבֹא וְיָפִיס. הֵפִיסוּ זָכָה מִי שֶׁזָּכָה׃ נָטַל אֶת־הַמַּפְתֵּחַ וּפָתַח אֶת־הַפִּשְׁפָּשׁ וְנִכְנַס מִבֵּית הַמּוֹקֵד לָעֲזָרָה. וְנִכְנְסוּ הַכֹּהֲנִים אַחֲרָיו וּשְׁתֵּי אֲבוּקוֹת שֶׁל־אוּר בְּיָדָם. וְנֶחְלְקוּ לִשְׁתֵּי כִתּוֹת. אֵלּוּ מְהַלְּכִים בָּאַכְסַדְרָא דֶּרֶךְ הַמִּזְרָח וְאֵלּוּ מְהַלְּכִים בָּאַכְסַדְרָא דֶּרֶךְ הַמַּעֲרָב. וְהָיוּ בוֹדְקִים וְהוֹלְכִים עַד שֶׁמַּגִּיעִים לִמְקוֹם עוֹשֵׂי חֲבִתִּים. הִגִּיעוּ אֵלּוּ וָאֵלּוּ אָמְרוּ שָׁלוֹם הַכֹּל שָׁלוֹם. הֶעֱמִידוּ אֶת־עוֹשֵׂי חֲבִתִּים לַעֲשׂוֹת חֲבִתִּים׃ מִי שֶׁזָּכָה לִתְרוֹם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ הוּא יִתְרוֹם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ. וְהֵם אוֹמְרִים לוֹ, הֱוֵה זָהִיר שֶׁלֹּא תִגַּע בַּכְּלִי עַד שֶׁתְּקַדֵּשׁ יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ מִן הַכִּיּוֹר וַהֲרֵי הַמַּחְתָּה נְתוּנָה בַמִּקְצוֹעַ בֵּין הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל־כֶּבֶשׁ. אֵין אָדָם נִכְנָס עִמּוֹ, וְלֹא נֵר בְּיָדוֹ, אֶלָּא מְהַלֵּךְ לְאוֹר הַמַּעֲרָכָה. לֹא הָיוּ רוֹאִים אוֹתוֹ וְלֹא שׁוֹמְעִים אֶת־קוֹלוֹ

עד ששומעים קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור: והם אומרים. הגיע עת קדש ידיו ורגליו מן הכיור. נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח. ופנה את הגחלים הילך והילך, וחתה מן המאכלות הפנימיות וירד. הגיע לרצפה הפך פניו לצפון הלך למזרחו של כבש כעשר אמות: צבר את הגחלים על גב הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים. מקום שנותנים מראת העוף ודשון מזבח הפנימי והמנורה:

זרעים (ברכות דף כ״ח)

רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה: אמרו לו מה מקום לתפלה זו. אמר להם. בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי. וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי:

גמרא (ברכות דף ג׳)

תניא אמר רבי יוסי. פעם אחת הייתי מהלך בדרך. ונכנסתי לחרבה אחת מחרבות ירושלים להתפלל. ובא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח (והמתין לי) עד שסיימתי תפלתי. לאחר שסיימתי תפלתי אמר לי, שלום עליך רבי. אמרתי לו, שלום עליך רבי ומורי. אמר לי, בני מפני מה נכנסת לחרבה זו. אמרתי לו להתפלל. אמר לי, היה לך להתפלל בדרך. אמרתי לו, מתירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים. אמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה: באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים. למדתי שאין נכנסים לחרבה, ולמדתי שמתפללים בדרך, ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה: אמר לי בני מה קול שמעת בחרבה זו. אמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת, אוי לי שהחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין האמות. ואמר לי, בני חייך וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. ולא זו בלבד, אלא בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונים יהא שמה הגדול מבורך, הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר, אשרי המלך שמקלסים אותו בביתו כך. מה לו לאב שהגלה את בניו לבין האמות, ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם:

משנה (ראש השנה דף כ״ט)

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק: וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה. אלא לומר לך, כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה. ומשעבדין את לבם

לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם הָיוּ מִתְגַּבְּרִים, וְאִם לָאו הָיוּ נוֹפְלִים· כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר, אַתָּה אוֹמֵר וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־משֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי· וְכִי נָחָשׁ מֵמִית אוֹ נָחָשׁ מְחַיֶּה· אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִים כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְשַׁעְבְּדִים אֶת־לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם הָיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לָאו, הָיוּ נִמּוֹקִים:

גמרא (מגילה דף כ"ח)

תַּנְיָא, שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת־רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן־הַקָּנָה בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים· אָמַר לָהֶם מִיָּמַי לֹא נִתְכַּבַּדְתִּי בִּקְלוֹן חֲבֵרִי וְלֹא עָלְתָה עַל מִטָּתִי קִלְלַת חֲבֵרִי, וְוַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי:

קדושין (בסופו)

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לְעוֹלָם יְלַמֵּד אָדָם אֶת־בְּנוֹ אֻמָּנוּת נְקִיָּה וְקַלָּה וִיבַקֵּשׁ רַחֲמִים לְמִי שֶׁהָעֹשֶׁר וְהַנְּכָסִים שֶׁלּוֹ· שֶׁאֵין עֲנִיּוּת מִן הָאֻמָּנוּת וְלֹא עֲשִׁירוּת מִן הָאֻמָּנוּת אֶלָּא מִמִּי שֶׁהָעֹשֶׁר שֶׁלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נְאֻם יְיָ צְבָאוֹת: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־אֶלְעָזָר אוֹמֵר רָאִיתָ מִיָּמֶיךָ חַיָּה וָעוֹף שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אֻמָּנוּת· וְהֵם מִתְפַּרְנְסִים שֶׁלֹּא בְצַעַר· וַהֲלֹא לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא לְשַׁמְּשֵׁנִי· וַאֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת־קוֹנִי אֵינוֹ דִין שֶׁאֶתְפַּרְנֵס שֶׁלֹּא בְצַעַר· אֶלָּא שֶׁהֲרֵעוֹתִי אֶת־מַעֲשַׂי וְקִפַּחְתִּי אֶת־פַּרְנָסָתִי· שֶׁנֶּאֱמַר עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם: תַּנְיָא רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר, מַנִּיחַ אֲנִי כָּל־אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם וְאֵינִי מְלַמֵּד אֶת־בָּנַי אֶלָּא תוֹרָה· שֶׁכָּל־אֻמָּנוּת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין עוֹמְדוֹת לוֹ לָאָדָם אֶלָּא בִּימֵי יַלְדוּתוֹ· אֲבָל בִּימֵי זִקְנָתוֹ הֲרֵי הוּא מֻטָּל בָּרָעָב· אֲבָל תּוֹרָה אֵינָהּ כֵּן· עוֹמֶדֶת לוֹ לָאָדָם בְּעֵת יַלְדוּתוֹ וְנוֹתֶנֶת לוֹ אַחֲרִית וְתִקְוָה בְּעֵת זִקְנָתוֹ· בְּעֵת יַלְדוּתוֹ מַה הוּא אוֹמֵר וְקוֹיֵ יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ· בְּזִקְנָתוֹ מַה הוּא אוֹמֵר· עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ:

משנה (סנהדרין דף צ')

כָּל־יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא· שֶׁנֶּאֱמַר וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר:

גמרא (מציעא דף ל"ג)

תָּנוּ רַבָּנָן הָעוֹסְקִים בְּמִקְרָא, מִדָּה וְאֵינָהּ מִדָּה· בְּמִשְׁנָה מִדָּה וְנוֹטְלִים עָלֶיהָ שָׂכָר· גְּמָרָא אֵין לְךָ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוֹ· וּלְעוֹלָם הֱוֵה רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן גְּמָרָא:

משנה (סוף חולין)

לֹא יִטֹּל אָדָם אֵם עַל הַבָּנִים, אֲפִילוּ לְטַהֵר אֶת־הַמְּצֹרָע· וּמָה אִם

מִצְוָה קַלָּה שֶׁהִיא כְּאִיסָּר אָמְרָה תוֹרָה לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים, קַל וָחֹמֶר עַל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה:

גמרא (סוף חולין)

תַּנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין לָךְ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָהּ בְּצִדָּהּ שֶׁאֵין תְּחִיַּת הַמֵּתִים תְּלוּיָה בָהּ. בְּכִבּוּד אָב וָאֵם כְּתִיב לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבְשִׁלּוּחַ הַקֵּן נַמִּי כְּתִיב לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים. הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבִּירָה וְהָבֵא לִי גוֹזָלוֹת, וְעָלָה וְשִׁלַּח אֶת־הָאֵם וְלָקַח אֶת־הַבָּנִים וּבְחַזְרָתוֹ נָפַל וּמֵת, הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל־זֶה וְהֵיכָן טוֹבָתוֹ שֶׁל־זֶה. אֶלָּא לְמַעַן יַאֲרִיכֻן יָמֶיךָ לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרוֹךְ. וּלְמַעַן יִיטַב לָךְ לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:

משנה (ידים פרק ג')

כָּל־כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדָיִם. שִׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדָיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שִׁיר הַשִּׁירִים מְטַמֵּא אֶת־הַיָּדָיִם וְקֹהֶלֶת מַחֲלֹקֶת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת־הַיָּדָיִם, וְשִׁיר הַשִּׁירִים מַחֲלֹקֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר קֹהֶלֶת מִקַּלֵּי בֵית שַׁמַּי וּמֵחֻמְרֵי בֵית הִלֵּל: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־עַזַּאי מְקֻבָּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זָקֵן בַּיּוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ אֶת־רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה בִּישִׁיבָה, שֶׁשִּׁיר הַשִּׁירִים וְקֹהֶלֶת מְטַמְּאִים אֶת־הַיָּדָיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָה חַס וְשָׁלוֹם לֹא נֶחֱלַק אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עַל שִׁיר הַשִּׁירִים שֶׁלֹּא תְטַמֵּא אֶת־הַיָּדָיִם שֶׁאֵין כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כְדַי כַּיּוֹם שֶׁנִּתַּן בּוֹ שִׁיר הַשִּׁירִים לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל־הַכְּתוּבִים קֹדֶשׁ וְשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. וְאִם נֶחֱלָקוּ, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא עַל קֹהֶלֶת. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־חָמִיו שֶׁל־רַבִּי עֲקִיבָה, כְּדִבְרֵי בֶּן־עַזַּאי כֵּן נֶחֶלְקוּ וְכֵן גָּמְרוּ:

גמרא (נדה דף ל')

דָּרַשׁ רַבִּי שִׂמְלַאי, לְמָה הַוָּלָד דּוֹמֶה בִּמְעֵי אִמּוֹ, לְפִנְקָס מְקֻפָּל, וּמֻנָּח שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁתֵּי צְדָעָיו, שְׁתֵּי אֲצִילָיו עַל שְׁתֵּי אַרְכֻּבוֹתָיו, וּשְׁתֵּי עֲקֵבָיו עַל שְׁתֵּי עַגְבוֹתָיו, וְרֹאשׁוֹ מֻנָּח לוֹ בֵּין בִּרְכָּיו, וּפִיו סָתוּם, וְטַבּוּרוֹ פָּתוּחַ, וְאוֹכֵל מִמַּה שֶׁאִמּוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתֶה מִמַּה שֶׁאִמּוֹ שׁוֹתָה, וְאֵינוֹ מוֹצִיא רְעִי, שֶׁמָּא יַהֲרוֹג אֶת־אִמּוֹ. וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם נִפְתַּח הַסָּתוּם וְנִסְתַּם הַפָּתוּחַ, שֶׁאִלְמָלֵא כֵן, אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת אֲפִילוּ שָׁעָה אֶחָת. וְנֵר דָּלוּק לוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְצוֹפֶה וּמַבִּיט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי לְאוֹרוֹ אֵלֶךְ חֹשֶׁךְ. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי אָדָם יָשֵׁן כָּאן וְרוֹאֶה חֲלוֹם בְּאַסְפַּמְיָא. וְאֵין לָךְ יָמִים שֶׁאָדָם שָׁרוּי בְּטוֹבָה יוֹתֵר מֵאוֹתָן הַיָּמִים, שֶׁנֶּאֱמַר מִי יִתְּנֵנִי כְיַרְחֵי

קֶדֶם כִּימֵי אֱלוֹהַּ יִשְׁמְרֵנִי. וְאֵיזֶה הֵן הַיָּמִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם יְרָחִים וְאֵין בָּהֶם שָׁנִים, הֱוֵה אוֹמֵר אֵלּוּ יַרְחֵי לֵדָה. וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ כָּל־הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ־דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה. וְאוֹמֵר בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי. מַאי וְאוֹמֵר, וְכִי תֵימָא נָבִיא הוּא דְּקָאָמַר, תָּא שְׁמַע בְּסוֹד אֱלוֹהַּ עֲלֵי אָהֳלִי: וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם בָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו וּמְשַׁכְּחוֹ כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם עַד שֶׁמַּשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לִי תִּכְרַע כָּל־בֶּרֶךְ תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן. כִּי לִי תִּכְרַע כָּל בֶּרֶךְ זֶה יוֹם הַמִּיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר. תִּשָּׁבַע כָּל־לָשׁוֹן זֶה יוֹם הַלֵּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר נְקִי כַפַּיִם וּבַר־לֵבָב אֲשֶׁר לֹא נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמִרְמָה. וּמַה הִיא הַשְּׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ, אוֹמְרִים לוֹ תְּהִי צַדִּיק וְאַל תְּהִי רָשָׁע, וַאֲפִילוּ כָּל־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ אוֹמְרִים לְךָ צַדִּיק אַתָּה, הֱיֵה בְעֵינֶיךָ כְּרָשָׁע. וֶהֱוֵה יוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טָהוֹר וּמְשָׁרְתָיו טְהוֹרִים וּנְשָׁמָה שֶׁנָּתַן בְּךָ טְהוֹרָה. אִם אַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּטָהֳרָה מוּטָב, וְאִם לָאו הֲרֵי הוּא נוֹטְלָהּ מִמְּךָ:

ובכל יום ויום אחר כל מעמד ומעמד יאמר פרשת עקדה וס' המן ועשרת הדברות (נדפסו למעלה דף 157). ואח"כ יתחיל כה.

(במדבר כ"ה)

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם:

אֵין־קָדוֹשׁ כַּייָ כִּי־אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ: כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְיָ וּמִי צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ: אֵין כֵּאלֹהֵינוּ אֵין כַּאדוֹנֵנוּ אֵין כְּמַלְכֵּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ: מִי כֵאלֹהֵינוּ מִי כַאדוֹנֵנוּ מִי כְמַלְכֵּנוּ מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ: נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ נוֹדֶה לַאדוֹנֵנוּ נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ: בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ: אַתָּה תוֹשִׁיעֵנוּ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם הָיָה אָדָם חוֹטֵא מֵבִיא קָרְבָּן וְאַתָּה מְכַפֵּר לוֹ. וְעַכְשָׁו בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ אֵין לָנוּ מִקְדָּשׁ וְלֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא קָרְבָּן וְלֹא כֹהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ. אֶלָּא זִכְרוֹן דְּבָרִים תְּהִי כַפָּרָתֵנוּ וּנְשַׁלְּמָה שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ:

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב

בְּתוֹרָתֶךָ, וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ סַמִּים נָטָף וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וּלְבֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה: וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם: וְנֶאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

(כריתות דף ו׳)

תָּנוּ רַבָּנָן, פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד. שְׁלשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה מָנִים הָיוּ בָהּ. שְׁלשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, וּשְׁלשָׁה שֶׁהָיָה מוֹסִיף כֹּהֵן גָּדוֹל בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפֻּרִים וּמַחֲזִירָם לְמַכְתֶּשֶׁת וְנוֹטֵל מִמֶּנָּה מְלֹא חָפְנָיו כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת דַּקָּה מִן הַדַּקָּה. וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ וְאֵלּוּ הֵן, הַצֳּרִי וְהַצִּפֹּרֶן וְהַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה, מֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה, הַקֹּשְׁטְ שְׁנֵים עָשָׂר, וְקִלּוּפָה שְׁלשָׁה, וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה, בֹּרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין, יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא, וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוַּרְיָן עַתִּיק. מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע, מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל־שֶׁהוּא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל־שֶׁהוּא. אִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ, וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן־גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף. בֹּרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה, יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת־הַצִּפֹּרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה, וַהֲלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ, אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

תַּנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָדֵק הֵיטֵב הֵיטֵב הָדֵק, מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים. פִּטְּמָהּ לַחֲצָאִין כְּשֵׁרָה. לְשָׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ לֹא שָׁמָעְנוּ: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם כְּמִדָּתָהּ כְּשֵׁרָה לַחֲצָאִין, וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל־סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה:

תָּנֵי בַּר קַפָּרָא, אַחַת לְשִׁשִּׁים אוֹ לְשִׁבְעִים שָׁנָה הָיְתָה בָאָה שֶׁל־שִׁירַיִם לַחֲצָאִין. וְעוֹד תָּנֵי בַּר קַפָּרָא אִלּוּ הָיָה נוֹתֵן בָּהּ קוֹרְטוֹב שֶׁל־דְּבַשׁ אֵין אָדָם יָכוֹל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רֵיחָהּ, וְלָמָּה אֵין מְעָרְבִין בָּהּ דְּבַשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַייָ:

כשיש ח״ו מגפה בעיר מוסיפים בקשה זו.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים גָּלוּי לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ אֲשֶׁר מִדַּת הַדִּין מְתוּחָה עָלֵינוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ. וּבָאנוּ לְחַלּוֹת אֶת־פָּנֶיךָ שֶׁתַּעֲצוֹר הַמַּגֵּפָה וְהַמַּשְׁחִית מֵעָלֵינוּ וְלֹא תִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בָּתֵּינוּ וְרַחֵם

עָלֵינוּ וְעַל טַפֵּנוּ וְעַל עוֹלָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת כַּפַּי מִנְחַת עָרֶב. וּכְמוֹ שֶׁקִּבַּלְתָּ קְטֹרֶת הַסַּמִּים שֶׁהִקְטִיר לְפָנֶיךָ אַהֲרֹן הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם שֶׁנֶּאֱמַר וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפִינְחָס וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. וְכֵן בְּדָוִד וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיֵּעָתֵר יְיָ לָאָרֶץ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל יִשְׂרָאֵל: כִּי אַתָּה אָבִינוּ וּלְךָ תְּלוּיוֹת עֵינֵינוּ. רְפָאֵנוּ יְיָ וְנֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתֵנוּ אָתָּה. שֶׁכֵּן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל־חֹלִי וְכָל־מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל־שֹׂנְאֶיךָ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

(סוף מנחות)

כְּתִיב וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי. בְּכָל־מָקוֹם סָלְקָא דַעְתָּךְ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בְּכָל־מָקוֹם, מַעֲלֶה אֲנִי עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ מַקְטִירִים וּמַגִּישִׁים לִשְׁמִי:

(יומא דף כ״ב)

תַּנְיָא מִי שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן יִזְכֶּה בְּסִדּוּר מַעֲרָכָה וּבִשְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים:

(יומא דף ל״ג)

אַבַּיֵּי הֲוָה מְסַדֵּר מַעֲרָכָה מִשְּׁמָא דִגְמָרָא וְאַלִּבָּא דְאַבָּא שָׁאוּל. מַעֲרָכָה גְדוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל־קְטֹרֶת, וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל־קְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים, וְסִדּוּר שְׁנֵי גִזְרֵי עֵצִים קוֹדֵם לְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי קוֹדֵם לַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת, וַהֲטָבַת חָמֵשׁ נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לְדַם הַתָּמִיד, וְדַם הַתָּמִיד קוֹדֵם לַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת, וַהֲטָבַת שְׁתֵּי נֵרוֹת קוֹדֶמֶת לִקְטֹרֶת. וּקְטֹרֶת קוֹדֶמֶת לְאֵבָרִים, וְאֵבָרִים קוֹדְמִים לְמִנְחָה, וּמִנְחָה קוֹדֶמֶת לַחֲבִתִּים, וַחֲבִתִּים קוֹדְמִים לִנְסָכִים, וּנְסָכִים קוֹדְמִים לְמוּסָפִים, וּמוּסָפִים קוֹדְמִים לְבָזִיכִים, וּבָזִיכִים קוֹדְמִים לְתָמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים, עָלֶיהָ הַשְׁלֵם כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן:

(פסחים דף נ״ט)

תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקּוֹדֵם לְתָמִיד שֶׁל־שַׁחַר אֶלָּא קְטֹרֶת בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמִּתְעַכֵּב אַחַר הַתָּמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם אֶלָּא קְטֹרֶת וְנֵרוֹת וּפֶסַח וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים בְּעֶרֶב פֶּסַח שֶׁטּוֹבֵל שְׁנִית וְאוֹכֵל אֶת־פִּסְחוֹ לָעֶרֶב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן־בְּרוֹקָה אוֹמֵר אַף מְחֻסַּר כִּפּוּרִים בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה שֶׁטּוֹבֵל וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים לָעֶרֶב:

תָּנוּ רַבָּנָן, תָּמִיד שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם קוֹדֵם לְנֵרוֹת: וְנֵרוֹת קוֹדְמוֹת לִקְטֹרֶת. שֶׁנֶּאֱמַר וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת

יַקְטִירֶנָּה: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם:

(שמות כ״ט)

וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד: אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כָּתִית רֶבַע הַהִין וְנֵסֶךְ רְבִיעִת הַהִין יָיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּהּ תַּעֲשֶׂה־לָּהּ לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַייָ: עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְיָ אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם: וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי: וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי: וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְתוֹכָם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

(ויקרא א׳)

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְנִתַּח אֹתוֹ לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ:

(ויקרא ו׳)

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ כָּל־הַלַּיְלָה עַד־הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ עַל־בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת־הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל־מָקוֹם טָהוֹר: וְהָאֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד־בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים: אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה:

וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה הַקְרֵב אֹתָהּ בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי יְיָ אֶל־פְּנֵי הַמִּזְבֵּחַ: וְהֵרִים מִמֶּנּוּ בְּקֻמְצוֹ מִסֹּלֶת הַמִּנְחָה וּמִשַּׁמְנָהּ וְאֵת כָּל־הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ רֵיחַ נִיחֹחַ אַזְכָּרָתָהּ לַייָ: וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל בְּמָקוֹם קָדֹשׁ בַּחֲצַר אֹהֶל־מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ: לֹא

תֵּאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם: כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה חָק־עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשֵּׁי יְיָ כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַייָ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ עֲשִׂירִת הָאֵפָה סֹלֶת מִנְחָה תָּמִיד מַחֲצִיתָהּ בַּבֹּקֶר וּמַחֲצִיתָהּ בָּעָרֶב: עַל־מַחֲבַת בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה מֻרְבֶּכֶת תְּבִיאֶנָּה תֻּפִינֵי מִנְחַת פִּתִּים תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: וְהַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ תַּחְתָּיו מִבָּנָיו יַעֲשֶׂה אֹתָהּ חָק־עוֹלָם לַייָ כָּלִיל תָּקְטָר: וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל:

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת לִפְנֵי יְיָ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה בְּמָקוֹם קָדֹשׁ תֵּאָכֵל בַּחֲצַר אֹהֶל מוֹעֵד: כֹּל אֲשֶׁר־יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ: וּכְלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל־בּוֹ יִשָּׁבֵר וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת בֻּשָּׁלָה וּמֹרַק וְשֻׁטַּף בַּמָּיִם: כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכַל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא: וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:

וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־דָּמוֹ יִזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: וְאֵת כָּל־חֶלְבּוֹ יַקְרִיב מִמֶּנּוּ אֵת הָאַלְיָה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב: וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל־הַכְּסָלִים וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיֹת יְסִירֶנָּה: וְהִקְטִיר אֹתָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה אִשֶּׁה לַייָ אָשָׁם הוּא: כָּל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים יֹאכְלֶנּוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ יֵאָכֵל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא: כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ לוֹ יִהְיֶה: וְהַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֶת־עֹלַת אִישׁ עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה: וְכָל־מִנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר וְכָל־נַעֲשָׂה בַמַּרְחֶשֶׁת וְעַל־מַחֲבַת לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִהְיֶה: וְכָל־מִנְחָה בְלוּלָה־בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה לְכָל־בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו:

וְזֹאת תּוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יַקְרִיב לַיהוָה: אִם עַל־תּוֹדָה יַקְרִיבֶנּוּ וְהִקְרִיב עַל־זֶבַח הַתּוֹדָה חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וְסֹלֶת מֻרְבֶּכֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן: עַל־חַלֹּת לֶחֶם חָמֵץ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ עַל־זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו: וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל־קָרְבָּן תְּרוּמָה לַיהוָה לַכֹּהֵן

הַזֹּרֵק אֶת־דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה: וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל לֹא־יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: וְאִם־נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת־זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל:

(במדבר ט״ו א׳)

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם: וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַייָ עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַייָ מִן הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַייָ מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן: וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזָּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זָבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַייָ: וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין: וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים: כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם: כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ: וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַייָ כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה: הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְיָ: תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם:

(מלאכי ג׳)

וְעָרְבָה לַייָ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלָם. כִּימֵי עוֹלָם וּכְשָׁנִים קַדְמֹנִיּוֹת:

כָּל־אֵלֶּה בִּהְיוֹת הַהֵיכָל עַל יְסוֹדוֹ וּמִזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹ וְהָיִינוּ מְלֵאִים כָּל־טוּב: וְעַכְשָׁו חָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבָטְלָה עֲבוֹדָה וְאֵין לָנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ לֹא אִשִּׁים וְלֹא אָשָׁם. לֹא בַדִּים וְלֹא בְלוּלָה. לֹא גַחֲלֵי־אֵשׁ וְלֹא גוֹרָלוֹת. לֹא דְבִיר וְלֹא דַקָּה. לֹא הֵיכָל וְלֹא הַזָּיָה. לֹא וַעַד וְלֹא וִדּוּי. לֹא זֶבַח וְלֹא זְרִיקָה. לֹא חַטָּאת וְלֹא חֲלָבִים. לֹא טַהֲרָה וְלֹא טְבִילָה. לֹא יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא יַעַר הַלְּבָנוֹן. לֹא כַּפֹּרֶת וְלֹא כְרוּבִים. לֹא לְבוֹנָה וְלֹא לֶחֶם הַפָּנִים. לֹא מִזְבֵּחַ וְלֹא מִנְחָה. לֹא נְתָחִים וְלֹא נְסָכִים. לֹא סֹלֶת וְלֹא סַמִּים. לֹא עֵרֶךְ וְלֹא עוֹלָה. לֹא פָּרֹכֶת וְלֹא פַּר הַחַטָּאת. לֹא צִיּוּן וְלֹא צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ. לֹא קִדָּה וְלֹא קִנָּמוֹן. לֹא רַקָּה וְלֹא רֵיחַ נִיחֹחַ. לֹא שַׁי וְלֹא שְׁלָמִים. לֹא תוֹדָה וְלֹא תְמִידִים: כִּי בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ

וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ חָרַב נָוֵנוּ וְשָׁמֵם מִקְדָּשֵׁנוּ וְנִטַּל כְּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ מְקוֹם שֶׁהִלְּלוּךָ בּוֹ אֲבוֹתֵינוּ. וְאֵין אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לְהַקְרִיב קָרְבָּן וְאֵין לָנוּ כֹּהֵן שֶׁיְּכַפֵּר בַּעֲדֵנוּ. אֶלָּא שִׂיחַ שִׂפְתוֹתֵינוּ תַּחַת קָרְבְּנוֹתֵינוּ וּתְפִלָּתֵנוּ תַּחַת כַּפָּרָתֵנוּ:

ביום שאין אומרים תחנון אין אומרים זה:

וּבְכֵן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וְתִמְחַל לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ וְתִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וּתְכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל־עֲוֹנוֹתֵינוּ וּזְדוֹנוֹתֵינוּ שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בֵּין בְּאֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד בֵּין בְּדִבּוּר בֵּין בְּמַחֲשָׁבָה, הַכֹּל תַּעֲבִיר וְתִסְלַח אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ:

פסוקים מאלף תיבות.

וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ: וּבְנֵי דָן חֻשִׁים: לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן וּבִנְיָמִן: מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה: וְעָשִׂיתָ מִשְׁבְּצֹת זָהָב: וּלְצָרַעַת הַבֶּגֶד וְלַבָּיִת: וְלַשְׂאֵת וְלַסַּפַּחַת וְלַבֶּהָרֶת: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה: וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב: בָּרוּךְ טַנְאֲךָ וּמִשְׁאַרְתֶּךָ:*) וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה, הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי:

י"ח פסוקים שתחלתם נו"ן וסופם נו"ן.

נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם וְהוּבָא אֶל־הַכֹּהֵן: נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְיָ אֶרֶץ כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן: נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן: נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ עִיר אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן: נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה צֹעַן: נַפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֹר אֲהָלִים וְקִנָּמוֹן: נֵר יְיָ נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל־חַדְרֵי בָטֶן: נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתוֹתַיִךְ כַּלָּה דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ וְרֵיחַ שַׂלְמֹתַיִךְ כְּרֵיחַ לְבָנוֹן: נֻדוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים צֵאוּ וִהְיוּ כְּעַתּוּדִים לִפְנֵי צֹאן: נֹשְׁקֵי קֶשֶׁת מַיְמִינִים וּמַשְׂמִאלִים בָּאֲבָנִים וּבַחִצִּים בַּקָּשֶׁת מֵאֲחֵי שָׁאוּל מִבִּנְיָמִן:

*) א"כ, המסורת שניהם י"ד פסוקין בתורה מן ג' ג' מלין ומנהם כתובים ארור טנאך ומשארתך (דברים כ"ח, י"ז), וסדר המעמדות השמיט פסוק זה בעבור ל' הקללה ושם במקומו ויהי אחרי המגפה (במדבר כ"ו, א') אף כי כזה נחשב אינגו מן ג' מלין ע"פ המסורת להיותו דבוק עם ויאמר ה' אל משה ע"כ בעבור זה הוסיף אחריו אלה גו למלאות מנין כ"ד.

עשרה פסוקים מהרמב"ן ז"ל.

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וּלְכֹל הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכֹל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה משֶׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל: וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם: הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי פִי: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי עֵשֶׂב: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר משֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ:

שלשה פסוקים מהר"ר יהודה החסיד ז"ל.

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה: בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ: כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלָם בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ כְּשָׁמְעָתוֹ עָנָךְ: כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ: כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: כִּי לֹא שְׁאוֹל תּוֹדֶךָּ מָוֶת יְהַלְלֶךָּ לֹא יְשַׂבְּרוּ יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־אֲמִתֶּךָ: כִּי אֶצָּק־מַיִם עַל צָמֵא וְנֹזְלִים עַל יַבָּשָׁה אֶצֹּק רוּחִי עַל זַרְעֶךָ וּבִרְכָתִי עַל צֶאֱצָאֶיךָ: כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירָנוּ אַתָּה יְיָ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ:

יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

(תהלים קכ"א)

שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

(עבודה זרה דף י"ט)

אמר רבי תנחום בר חנילאי לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד: אמר רבי יהושע בן לוי דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשלש בכתובים כל העוסק בתורה נכסיו מצליחים לו. כתוב בתורה דכתיב ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון: שנוי בנביאים דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל: משלש בכתובים דכתיב כי אם בתורת יי חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח:

(סוף נדה)

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא. שנאמר הליכות עולם לו אל תקרא הליכות אלא הלכות:

(סוף ברכות)

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא. תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך. אל תקרא בניך אלא בוניך: שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול: יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך: יי עז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום:

בקשה ליום ראשון. ביום שאין אומרים תחנון אין לאמרה.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב לחוס עלי ברחמיך הרבים ולהשיבני בתשובה שלמה לפניך: לתחנתי תקשיב אזנך. ותפתח לבי בתורתך. ותטע ברעיוני יראתך. ותגזור גזרות טובות עלי ועל כל בני ביתי ותבטל כל גזרות קשות ורעות מעלי ומעל כל בני ביתי: לידי נסיון נא אל תביאני. ומכל פגעים רעים הצילני. ועד יעבור הוות בצלך תסתירני. והיה עם פי והגיוני ושמור דרכי מחטוא בלשוני. זכרני ברצון עמך. פקדני בישועתך. לראות בטובת בחיריך. להתהלל עם נחלתך. לשמוח בשמחת בנין עירך ובתקון היכל קדשך. חנני לשחר את פניך שם כדביר ביתך: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר. למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: יי שמעה בקולי תהיינה אזניך קשבות לקול תחנוני: ואני תפלתי לך יי עת רצון. אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך: ענני

יְיָ עֲנֵנִי בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת. וְרַחֵם עָלַי וְעַל כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתִי. וּתְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ. וּתְבַשְּׂרֵנִי בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת מִמְּעוֹנֶךָ. וְתִרְפָּאֵנִי רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאַת הַגּוּף. וְחָנֵּנִי דֵּעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל לָדַעַת אֶת־שְׁמֶךָ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשת סתרה מעין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר בְּרֵאשִׁית אֲשֶׁר הִמְצֵאתָ אֶת־עוֹלָמְךָ כִּרְצוֹנְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה. וְנִתְיַחַדְתָּ בְעוֹלָמֶךָ. וְתָלִיתָ כּוֹ עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים בְּמַאֲמָרֶךָ. וְאֵין שֵׁנִי עִמְּךָ וְאֵין מִלְּבַדֶּךָ. וְגִלִּיתָ רָזֵי עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לִבְרוּאֶיךָ. כֵּן בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תְּיַחֵד לְבָבֵנוּ וּלְבַב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ. וְהָאֵר עֵינֵינוּ בִּמְאוֹר תּוֹרָתֶךָ. כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר. וְזַכֵּנוּ לָאוֹר כְּאוֹרְךָ הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא: מֵחָכְמָתְךָ תְּחַכְּמֵנוּ וּמִבִּינָתְךָ הֲבִינֵנוּ וְסוֹד שְׁמוֹתֶיךָ הוֹדִיעֵנוּ וְהוֹד תּוֹרָתְךָ הַרְאֵנוּ וּכִקְדֻשָּׁתְךָ קַדְּשֵׁנוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. וּמִטּוּבְךָ תַּשְׂבִּיעֵנוּ. וּמִזִּיו כְּבוֹדְךָ תִּתֵּן עָלֵינוּ. וּפְנֵי מְשִׁיחֶךָ תַּרְאֵנוּ. וּבְטוּב לֵבָב שַׂמְּחֵנוּ. שֶׁנּוּכַל לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמר ליום שני.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי:

נביאים (ישעיה מ"ב)

שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ: יָשִׂימוּ לַיְיָ כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יְיָ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל־עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ

לֹא יָדְעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יָדְעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים וְלֹא עֲזַבְתִּים:

כתובים (תהלים מ״ח)

שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ: יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו: הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה: בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְיָ־צְבָאוֹת בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה: דִּמִּינוּ אֱלֹהִים חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ: כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ: יִשְׂמַח הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ: שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת:

תורה (דברים ל״ב)

זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר־וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ: בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ: כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יְרַחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יְיָ בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:

משנה (מסכת תמיד פרק שני)

רָאוּהוּ אֶחָיו שֶׁיָּרַד וְהֵם רָצוּ וּבָאוּ. מִהֲרוּ וְקִדְּשׁוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מִן הַכִּיּוֹר. נָטְלוּ אֶת־הַמַּגְרֵפוֹת וְאֶת־הַצִּנּוֹרוֹת וְעָלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ. הָאֵבָרִים וְהַפְּדָרִים שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב סוֹנְקִים אוֹתָם לְצִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ. וְאִם אֵין הַצְּדָדִים מַחֲזִיקִים סוֹדְרִים אוֹתָם כְּסוֹבֵב עַל הַכֶּבֶשׁ: הֵחֵלּוּ מַעֲלִים בָּאֵפֶר עַל גַּבֵּי הַתַּפּוּחַ. וְתַפּוּחַ הָיָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ. פְּעָמִים עָלָיו כִּשְׁלשׁ מֵאוֹת כּוֹר. וּבָרְגָלִים לֹא הָיוּ מְדַשְּׁנִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹי לַמִּזְבֵּחַ. מִיָּמָיו לֹא נִתְעַצֵּל הַכֹּהֵן מִלְּהוֹצִיא אֶת־הַדֶּשֶׁן: הֵחֵלּוּ מַעֲלִים בִּגְזִירִים לְסַדֵּר אֶת־הַמַּעֲרָכָה. וְכִי כָל־הָעֵצִים כְּשֵׁרִים לְמַעֲרָכָה. הֵן, כָּל־הָעֵצִים כְּשֵׁרִים לְמַעֲרָכָה חוּץ מִשֶּׁל־זַיִת וְשֶׁל־גֶּפֶן. אֲבָל בְּאֵלּוּ הָיוּ רְגִילִים בְּמֻרְבִּיּוֹת שֶׁל־תְּאֵנָה וְשֶׁל־אֱגוֹז וְשֶׁל־עֵץ שֶׁמֶן: סִדֵּר הַמַּעֲרָכָה גְדוֹלָה מִזְרָחָה וַחֲזִיתָהּ מִזְרָחָה וְרָאשֵׁי הַגְּזִירִים הַפְּנִימִים הָיוּ נוֹגְעִים בַּתַּפּוּחַ. וְרֶוַח הָיָה בֵּין הַגְּזִירִים שֶׁהָיוּ מַצִּיתִים אֶת־הָאֲלִיתָא מִשָּׁם: בֵּרְרוּ מִשָּׁם עֲצֵי תְאֵנָה יָפִים לְסַדֵּר הַמַּעֲרָכָה שְׁנִיָּה לִקְטֹרֶת מִכְּנֶגֶד

קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית מָשׁוּךְ מִן הַקֶּרֶן כְּלַפֵּי צָפוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת· בְּעֶמֶד חָמֵשׁ סְאִין גֶּחָלִים וּבְשַׁבָּת כְּעֶמֶד שְׁמֹנֶה סְאִין גֶּחָלִים. שֶׁשָּׁם הָיוּ נוֹתְנִים שְׁנֵי בְזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל־לֶחֶם הַפָּנִים· הָאֵבָרִים וְהַפְּדָרִים שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב מַחֲזִירִים אוֹתָם לַמַּעֲרָכָה· הִצִּיתוּ שְׁתֵּי הַמַּעֲרָכוֹת בָּאֵשׁ וְיָרְדוּ וּבָאוּ לָהֶם לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית:

(ברכות דף נ"ד)

חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה שֶׁנֶּאֱמַר וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ· בְּכָל־לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ בְּיֵצֶר הַטּוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע. וּבְכָל־נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ נוֹטֵל אֶת־נַפְשֶׁךָ. וּבְכָל־מְאֹדֶךָ בְּכָל־מָמוֹנֶךָ· דָּבָר אַחֵר. וּבְכָל־מְאֹדֶךָ בְּכָל־מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵה מוֹדֶה לוֹ:

נמרא (ברכות ס"א)

תָּנוּ רַבָּנָן. פַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת שֶׁלֹּא יַעַסְקוּ יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה. בָּא פַּפּוּס בֶּן־יְהוּדָה וּמְצָאוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָה שֶׁהָיָה מַקְהִיל קְהִלּוֹת בָּרַבִּים וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה· אָמַר לוֹ. עֲקִיבָה אִי אַתָּה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי אֻמָּה זוֹ· אָמַר לוֹ. אֶמְשׁוֹל לְךָ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְשׁוּעָל שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ עַל שְׂפַת הַנָּהָר וְרָאָה דָגִים שֶׁהָיוּ רָצִים לְכָאן וּלְכָאן. אָמַר לָהֶם מִפְּנֵי מָה אַתֶּם רָצִים· אָמְרוּ לוֹ. מִפְּנֵי הָרְשָׁתוֹת שֶׁמְּבִיאִים עָלֵינוּ בְּנֵי אָדָם· אָמַר לָהֶם. רְצוֹנְכֶם שֶׁתַּעֲלוּ לַיַּבָּשָׁה וְנָדוּר אֲנִי וְאַתֶּם כְּשֵׁם שֶׁדָּרוּ אֲבוֹתַי עִם אֲבוֹתֵיכֶם· אָמְרוּ לוֹ. אַתָּה הוּא שֶׁאוֹמְרִים עָלֶיךָ פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת. לֹא פִקֵּחַ אַתָּה אֶלָּא טִפֵּשׁ אַתָּה· וּמָה בִּמְקוֹם חִיּוּתֵנוּ אָנוּ מִתְיָרְאִים. בִּמְקוֹם מִיתָתֵנוּ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: אַף אֲנַחְנוּ עַכְשָׁו שֶׁאָנוּ עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שֶׁכָּתוּב בָּהּ כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ כָּךְ אָנוּ מִתְיָרְאִים. אִם אֲנַחְנוּ הוֹלְכִים וּמְבַטְּלִים מִמֶּנָּה. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: לֹא הָיוּ יָמִים מוּעָטִים עַד שֶׁתְּפָשׂוּ לְרַבִּי עֲקִיבָה וַחֲבָשׁוּהוּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים וְתָפְשׂוּ לְפַפּוּס בֶּן־יְהוּדָה וַחֲבָשׁוּהוּ אֶצְלוֹ· אָמַר לוֹ. פַּפּוּס מִי הֱבִיאֲךָ לְכָאן· אָמַר לוֹ. אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁנִּתְפַּשְׂתָּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה וְאוֹי לוֹ לְפַפּוּס שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל דְּבָרִים בְּטֵלִים: אָמְרוּ. בְּשָׁעָה שֶׁהוֹצִיאוּ לְרַבִּי עֲקִיבָה לַהֲרִיגָה זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע הָיָה. וְהָיוּ סוֹרְקִים אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמַסְרְקוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. וְהָיָה מְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּאַהֲבָה· אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו. רַבֵּינוּ עַד כָּאן· אָמַר לָהֶם כָּל־יָמַי הָיִיתִי מִצְטַעֵר עַל פָּסוּק זֶה וּבְכָל־נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ הוּא נוֹטֵל אֶת־נַפְשֶׁךָ. אָמַרְתִּי מָתַי יָבֹא לְיָדִי וַאֲקַיְּמֶנּוּ. וְעַכְשָׁו שֶׁבָּא לְיָדִי לֹא אֲקַיְּמֶנּוּ· הָיָה מַאֲרִיךְ

בְּאֶחָד עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ בְּאֶחָד. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה, אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתְךָ בְּאֶחָד. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רִבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם זוֹ תוֹרָה וְזוֹ שְׂכָרָהּ, מִמְתִים יָדְךָ יְיָ מִמְתִים מֵחֶלֶד. אָמַר לָהֶם חֶלְקָם בַּחַיִּים. יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה, אַשְׁרֶיךָ רַבִּי עֲקִיבָה שֶׁאַתָּה מְזֻמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

משנה (יומא דף ס"א)

בָּא לוֹ אֵצֶל פָּרוֹ שְׁנִיָּה וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עָלָיו וּמִתְוַדֶּה. וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר, אָנָּא הַשֵּׁם, עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי חָטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ. אָנָּא הַשֵּׁם, כַּפֶּר־נָא לַעֲוֹנוֹת וְלַפְּשָׁעִים וְלַחֲטָאִים שֶׁעָוִיתִי וְשֶׁפָּשַׁעְתִּי וְשֶׁחָטָאתִי לְפָנֶיךָ אֲנִי וּבֵיתִי וּבְנֵי אַהֲרֹן עַם קְדוֹשֶׁךָ, כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת משֶׁה עַבְדֶּךָ כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ: וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

גמרא (סוכה דף מ"ט)

תָּנוּ רַבָּנָן, בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה. צְדָקָה בְּמָמוֹנוֹ, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ. צְדָקָה לָעֲנִיִּים, גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לָעֲנִיִּים בֵּין לָעֲשִׁירִים. צְדָקָה לַחַיִּים גְּמִילוּת חֲסָדִים בֵּין לַחַיִּים בֵּין לַמֵּתִים:

משנה (קדושין סוף פרק א')

כָּל־הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת מְטִיבִים לוֹ וּמַאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְנוֹחֵל אֶת־הָאָרֶץ, וְכָל־שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת אֵין מְטִיבִים לוֹ וְאֵין מַאֲרִיכִים לוֹ יָמָיו וְאֵינוֹ נוֹחֵל אֶת־הָאָרֶץ: כָּל־שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּמִקְרָא וּבְמִשְׁנָה וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ לֹא בִמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא. שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק. וְכָל־שֶׁאֵינוֹ לֹא בְמִקְרָא וְלֹא בְמִשְׁנָה וְלֹא בְדֶרֶךְ אֶרֶץ אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב:

גמרא (כתובות דף ה')

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. מִפְּנֵי מָה אֹזֶן כֻּלָּהּ קָשָׁה וְאַלְיָה שֶׁלָּהּ רַכָּה, מִפְּנֵי שֶׁאִם יִשְׁמַע אָדָם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן יָכֹף אַלְיָה לְתוֹכָהּ:

תָּנוּ רַבָּנָן, אַל־יַשְׁמִיעַ אָדָם לְאָזְנָיו דְּבָרִים בְּטֵלִים מִפְּנֵי שֶׁהָאֹזֶן נִכְוֵית תְּחִלָּה לָאֵבָרִים:

משנה (סוף מכות)

רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ, וְאוֹמֵר לֹא תֹּאכְלֶנּוּ לְמַעַן יִיטַב לְךָ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְיָ. וּמָה אִם הַדָּם שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל־אָדָם קָצָה מִמֶּנּוּ הַפּוֹרֵשׁ

מִמֶּנּוּ מְקַבֵּל שָׂכָר. גָּזֵל וַעֲרָיוֹת שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל־אָדָם מִתְאַוָּה לָהֶם וּמְחַמַּדְתָּן הַפּוֹרֵשׁ מֵהֶם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיִּזְכֶּה לוֹ וּלְדוֹרוֹתָיו וּלְדוֹרוֹת דּוֹרוֹתָיו עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת:

גמרא (בבא בתרא דף י׳)

תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, גְּדוֹלָה צְדָקָה שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת־הַגְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: הוּא הָיָה אוֹמֵר*), עֲשָׂרָה דְּבָרִים קָשִׁים נִבְרְאוּ בָּעוֹלָם. הַר קָשֶׁה בַּרְזֶל מְחַתְּכוֹ, בַּרְזֶל קָשֶׁה אֵשׁ מְפַעְפְּעוֹ, אֵשׁ קָשֶׁה מַיִם מְכַבִּים אוֹתוֹ, מַיִם קָשִׁים עָבִים סוֹבְלִים אוֹתָם, עָבִים קָשִׁים רוּחַ מְפַזַּרְתָּם, רוּחַ קָשֶׁה גּוּף סוֹבְלָהּ, גּוּף קָשֶׁה פַּחַד שׁוֹבְרוֹ, פַּחַד קָשֶׁה יַיִן מְפִיגוֹ, יַיִן קָשֶׁה שֵׁנָה מְפַכַּחְתּוֹ, וּמִיתָה קָשָׁה מִכֻּלָּם, וּצְדָקָה מַצֶּלֶת מִן הַמִּיתָה שֶׁנֶּאֱמַר וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת:

משנה (סוף מנחות)

נֶאֱמַר בְּעוֹלַת הַבְּהֵמָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ וּבְעוֹלַת הָעוֹף אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ וּבַמִּנְחָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ. לְלַמֵּד שֶׁאֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבַד שֶׁיְּכַוֵּן אָדָם אֶת־דַּעְתּוֹ לַשָּׁמָיִם:

גמרא (שם)

תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־עַזַּאי, בּוֹא וּרְאֵה מַה כְּתִיב בְּפָרָשַׁת קָרְבָּנוֹת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהֶן לֹא אֵל וְלֹא אֱלֹהִים אֶלָּא לַייָ שֶׁלֹּא לִתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה לְבַעַל הַדִּין לַחֲלוֹק:

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת, וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם. כָּל־הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת חַטָּאת כְּאִלּוּ הִקְרִיב חַטָּאת וְכָל־הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת אָשָׁם כְּאִלּוּ הִקְרִיב אָשָׁם:

משנה (אהלות סוף פרק א׳)

הָאֵבָרִים אֵין לָהֶם שִׁעוּר. אֲפִילוּ פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַמֵּת וּפָחוֹת מִכַּזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה וּפָחוֹת מִכַּעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ מְטַמְּאִים טֻמְאָתָם: מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנָה אֵבָרִים בָּאָדָם. שְׁלֹשִׁים בְּפִסַּת הָרֶגֶל שִׁשָּׁה בְּכָל־אֶצְבַּע, עֲשָׂרָה בַּקֻּרְסָל, שְׁנַיִם בַּשּׁוֹק, חֲמִשָּׁה בָּאַרְכֻּבָּה, אֶחָד בַּיָּרֵךְ, שְׁלֹשָׁה בַּקּוּלִית, וְאַחַד עָשָׂר צְלָעוֹת, שְׁלֹשִׁים בְּפִסַּת הַיָּד שִׁשָּׁה בְּכָל־אֶצְבַּע, שְׁנַיִם בַּקָּנֶה, וּשְׁנַיִם בַּמַּרְפֵּק, אֶחָד בַּזְּרוֹעַ, וְאַרְבָּעָה בַּכָּתֵף, מֵאָה וְאֶחָד מִזֶּה וּמֵאָה וְאֶחָד מִזֶּה. וּשְׁמֹנָה עָשָׂר חוּלְיוֹת שֶׁבַּשִּׁדְרָה. תִּשְׁעָה בָּרֹאשׁ, וּשְׁמוֹנָה בַּצַּוָּאר, שִׁשָּׁה בְּמַפְתֵּחַ שֶׁל־לֵב, וַחֲמִשָּׁה בִּנְקָבָיו. כָּל־אֶחָד וְאֶחָד מְטַמֵּא בְּמַגָּע

*) נקהלת תה דף ק״ד ע״ב סכיח י״ד תרים, וע״ז.

וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל, אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי. וְאִם אֵין עֲלֵיהֶם בָּשָׂר כָּרָאוּי מְטַמְּאִים בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְאֵינָם מְטַמְּאִים בְּאֹהֶל:

גמרא (נדה דף מ"ח)

רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, וַיִּבֶן יְיָ אֱלֹהִים אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם, מְלַמֵּד שֶׁקִּלְּעָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וֶהֱבִיאָהּ אֵצֶל אָדָם הָרִאשׁוֹן. שֶׁכֵּן בִּכְרַכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעֲתָא בְּנְיָתָא:

ואומר פרשת עקדה ופרשת הכיור ועשרת הדברות ופ' קטורת וגומר, כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ליום ראשון, ובמקומה יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום שני.)

וכשאין אומרים תחנון אין לאומרה:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּכַפֵּר לִי עַל כָּל־פְּשָׁעַי וְתִמְחַל לִי עַל כָּל־עֲוֹנוֹתַי. כִּי רַבּוּ מְשׁוּבוֹתַי. לְךָ חָטָאתִי עָוִיתִי וּפָשַׁעְתִּי מָרַדְתִּי וְקִשִּׁיתִי עָרְפִּי. סַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לִי: אָנָּא יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי קַבְּלֵנִי בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וַעֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנִי וּרְצֵה תְשׁוּבָתִי, וְנַקֵּנִי מִשְּׁגִיאוֹת וּמִנִּסְתָּרוֹת. וְאֶהְיֶה מִן הַשָּׁבִים אֵלֶיךָ בְּכָל־לִבָּם אֲשֶׁר חַטֹּאתָם לֹא תִזְכּוֹר עוֹד: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּצִּילֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע, וּמִכָּל־צָרָה וְצוּקָה, וּתְכוֹנֵן מַעֲשֵׂה יָדַי, וּתְרַפֵּא אֶת־מַכּוֹתַי וְאֶת־מַכְאוֹבַי, וְלֹא יִשָּׁמַע בְּכִי וּזְעָקָה בְּבֵיתִי וְלֹא שׁוֹד וָשֶׁבֶר בִּגְבוּלִי, וְאֶהְיֶה מִן יְרֵאֶיךָ וּמְעוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ, וְתַשְׂכִּילֵנִי שֵׂכֶל טוֹב מִלְּפָנֶיךָ, לְמַעַן אַשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה וּבְכֹל אֲשֶׁר אֶפְנֶה שָׁם עַד הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּאַסְפֵנִי אֵלֶיךָ וְתוֹצִיאֵנִי מִשָּׁלוֹם אֶל־שָׁלוֹם. וְאֶמְצָא חֵן וָחֶסֶד בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי: אֲדֹנָי שְׁמָעָה אֲדֹנָי סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל תְּאַחַר לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמֶּךָ: יְיָ שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה אחרת מעין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, אֲדוֹן הַכֹּל וְשַׁלִּיט בְּעוֹלָמְךָ אֲשֶׁר הִבְדַּלְתָּ לְכִסְאֲךָ הָעֶלְיוֹנִים כַּיּוֹם הַזֶּה. כֵּן בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּבְדִּילֵנוּ מִכָּל־חֵטְא וְעָוֹן וְאַשְׁמָה וָרֶשַׁע וְתַבְדִּילֵנוּ מִן הַתּוֹעִים. וְתִתֶּן־לָנוּ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים לְפָנֶיךָ וְתַצִּילֵנוּ מִדִּינָהּ שֶׁל־גֵּיהִנֹּם. וּבְרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּצִּילֵנוּ

וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁטִיפַת מָיִם· *)וְהוֹלְכֵי יַמִּים וְעוֹבְרֵי נְהָרוֹת תַּצִּילֵם מִמִּכְשׁוֹל שֶׁל־יָם וּמִשִּׁבֹּלֶת מָיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כִּי תַעֲבוֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ· וְתַצִּילֵנִי וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכָּל־פֶּגַע רָע וּמִכָּל־הֶזֵּק בֵּין בַּיָּם וּבֵין בַּיַּבָּשָׁה· וַאֲנִי וְכָל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה· בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום שלישי·

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן: וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

נביאים (יואל ב׳)

וַיְקַנֵּא יְיָ לְאַרְצוֹ וַיַּחְמֹל עַל־עַמּוֹ: וַיַּעַן יְיָ וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת־הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׂבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חֶרְפָּה בַּגּוֹיִם: וְאֶת־הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם וְהִדַּחְתִּיו אֶל־אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה אֶת־פָּנָיו אֶל־הַיָּם הַקַּדְמֹנִי וְסֹפוֹ אֶל־הַיָּם הָאַחֲרוֹן וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת: אַל־תִּירְאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמָחִי כִּי־הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת: אַל־תִּירְאוּ בַּהֲמוֹת שָׂדַי כִּי דָשְׁאוּ נְאוֹת מִדְבָּר כִּי־עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם: וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת־הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: וּמָלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר וְהֵשִׁיקוּ הַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר: וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים אֲשֶׁר אָכַל הָאַרְבֶּה הַיֶּלֶק וְהֶחָסִיל וְהַגָּזָם חֵילִי הַגָּדוֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָּכֶם: וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם: וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל אָנִי וַאֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵין עוֹד וְלֹא־יֵבֹשׁוּ עַמִּי לְעוֹלָם:

*) מה שהזכיר הולכי ימים בבקשה זו, והולכי מדברות בבקשת יום שלישי ואסכרה ביום ד׳ ויולדות ביום ה׳, יסודו בתענית כ״ז ע״ב, אנשי מעמד שמתכנסין בבהכ״נ ויושבין ד׳ תעניות, בשני בשבת בשלישי ברביעי ובחמישי, בשני על יורדי הים בשלישי על הולכי מדברות ברביעי על אסכרה שלא תפול על התינוקות בחמישי על עוברות ומיניקות עכ״ל והנה בקשות הללו לקוחות מס׳ שערי ציון אך שניתי גם בלשון פגומה למאד והחזרתין על עמדן לפי תוכן ומרוצת התפלה.

כתובים (תהלים פ״ב)

מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט: עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה: שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ הַצְדִּיקוּ: פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ: לֹא יָדְעוּ וְלֹא יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ: אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם: אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ: קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי אַתָּה תִנְחַל בְּכָל־הַגּוֹיִם:

תורה (דברים ל״ב)

יַרְכִּבֵהוּ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שָׂדָי וַיֵּנִקֵהוּ דְבַשׁ מִסֶּלַע וְשֶׁמֶן מֵחַלְמִישׁ צוּר: חֶמְאַת בָּקָר וַחֲלֵב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בָשָׁן וְעַתּוּדִים עִם־חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה וְדַם־עֵנָב תִּשְׁתֶּה־חָמֶר: וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט שָׁמַנְתָּ עָבִיתָ כָּשִׂיתָ וַיִּטֹּשׁ אֱלוֹהַּ עָשָׂהוּ וַיְנַבֵּל צוּר יְשֻׁעָתוֹ: יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבֹת יַכְעִיסֻהוּ: יִזְבְּחוּ לַשֵּׁדִים לֹא אֱלֹהַּ אֱלֹהִים לֹא יְדָעוּם חֲדָשִׁים מִקָּרֹב בָּאוּ לֹא שְׂעָרוּם אֲבֹתֵיכֶם: צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי וַתִּשְׁכַּח אֵל מְחֹלְלֶךָ:

משנה (מסכת תמיד פרק שלישי)

אָמַר לָהֶם הַמְּמֻנֶּה, בּוֹאוּ וְהָפִיסוּ מִי שׁוֹחֵט מִי זוֹרֵק מִי מְדַשֵּׁן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מִי מְדַשֵּׁן אֶת־הַמְּנוֹרָה מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ. הָרֹאשׁ. וְהָרֶגֶל. שְׁתֵּי הַיָּדַיִם. הָעֹקֶץ וְהָרֶגֶל. הֶחָזֶה וְהַגֵּרָה. וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת. הַקְּרָבַיִם. וְהַסֹּלֶת. וְהַחֲבִתִּים. וְהַיַּיִן. הֵפִיסוּ. זָכָה מִי שֶׁזָּכָה: אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה. צְאוּ וּרְאוּ אִם הִגִּיעַ זְמַן הַשְּׁחִיטָה. אִם הִגִּיעַ הָרוֹאֶה אוֹמֵר בַּרְקַי. מַתִּתְיָא בֶּן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר, הֵאִיר פְּנֵי כָל־הַמִּזְרָח עַד שֶׁהוּא בְּחֶבְרוֹן. וְהוּא אוֹמֵר הֵן: אָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהָבִיאוּ לִי טָלֶה מִלִּשְׁכַּת הַטְּלָאִים, וַהֲרֵי לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים הָיְתָה בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. וְאַרְבַּע לְשָׁכוֹת הָיוּ שָׁם. אַחַת לִשְׁכַּת הַטְּלָאִים וְאַחַת לִשְׁכַּת הַחוֹתָמוֹת וְאַחַת לִשְׁכַּת בֵּית הַמּוֹקֵד וְאַחַת לַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים בָּהּ לֶחֶם הַפָּנִים: נִכְנְסוּ לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים וְהוֹצִיאוּ מִשָּׁם תִּשְׁעִים וּשְׁלֹשָׁה כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב. הִשְׁקוּ אֶת־הַתָּמִיד בְּכוֹס שֶׁל־זָהָב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְבֻקָּר מִבָּעֶרֶב מְבַקְּרִים אוֹתוֹ לְאוֹר הָאֲבוּקוֹת: מִי שֶׁזָּכָה בַּתָּמִיד מְשְׁכוֹ וְהוֹלֵךְ לְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם. וּמִי שֶׁזָּכָה בָּאֵבָרִים הוֹלְכִים אַחֲרָיו. בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם הָיָה לִצְפוֹנוֹ שֶׁל־מִזְבֵּחַ וְעָלָיו שְׁמוֹנָה עַמּוּדֵי נַנָּסִין וּרְבָעִים שֶׁל־אֶרֶז עַל גַּבֵּיהֶם. וְאֻנְקְלָיוֹת שֶׁל־בַּרְזֶל הָיוּ קְבוּעִים בָּהֶם. וּשְׁלֹשָׁה סְדָרִים הָיוּ לְכָל־אֶחָד וְאֶחָד. שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין. וּמַפְשִׁיטִין עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל־שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים: מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִים. וְאַרְבָּעָה

כלים בידם, הטני והכוז ושני מפתחות· הטני דומה לתרקב גדול של־זהב מחזיק קבים וחצי· והכוז דומה לקיתון גדול של־זהב· ושני מפתחות היו אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיון: בא לו לפשפש הצפוני ושני פשפשין היו לו לשער הגדול אחד בצפון ואחד בדרום· שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם, ועליו הוא מפרש על ידי יחזקאל ויאמר אלי יי השער הזה סגור יהיה לא יפתח ואיש לא יבא בו כי יי אלהי ישראל בא בו והיה סגור· נטל את־המפתח ופתח את־הפשפש, נכנס לתא ומן התא אל ההיכל עד שהוא מגיע לשער הגדול· הגיע לשער הגדול העביר את־הנגר ואת־הפותחות ופתחו· לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח: מיריחו היו שומעים קול שער הגדול שנפתח, מיריחו היו שומעים קול המגרפה. מיריחו היו שומעים קול העץ שעשה בן־קטין מוכני לכיור, מיריחו היו שומעים קול גביני כרוז, מיריחו היו שומעים קול החליל, מיריחו היו שומעים קול הצלצל, מיריחו היו שומעים קול השיר, מיריחו היו שומעים קול השופר· ויש אומרים אף קול של־כהן גדול בשעה שהוא מזכיר את־השם ביום הכפורים· מיריחו היו מריחים ריח פטום הקטרת· אמר רבי אליעזר (נ״א ר׳ יוסי) בן־דגלי, עזים היו לבית אבא בהר מכור והיו מתעטשות מריח פטום הקטרת: מי שזכה בדשון מזבח הפנימי נכנס ונטל את־הטני והניחו לפניו והיה חופן ונותן לתוכו· ובאחרונה כבד את־השאר לתוכו והניחו ויצא: מי שזכה בדשון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקים, מדשן את־השאר ומניח את־אלו דולקים במקומם· מצאם שכבו, מדשנם ומדליקם מן הדולקים ואחר כך מדשן את־השאר· ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את־הנרות· והניח את־הכוז על מעלה שניה ויצא:

(סוף ברכות)

כל־חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם· משקלקלו המינים ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם: והתקינו שיהא אדם שואל את־שלום חברו בשם שנאמר והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים יי עמכם ויאמרו לו יברכך יי· ואומר יי עמך גבור החיל· ואומר ואל־תבוז כי זקנה אמך· ואומר עת לעשות ליי הפרו תורתך· רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות ליי:

גמרא (ברכות דף ס"ג)

תניא הלל הזקן אומר, בשעת המכניסין פזר בשעת המפזרין כנס. אם ראית דור שהתורה חביבה עליו, פזר, שנאמר יש מפזר ונוסף עוד, ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו, כנס, שנאמר עת לעשות ליי הפרו תורתך:

משנה (יומא פרק ו')

בא לו אצל שעיר המשתלח וסמך שתי ידיו עליו ומתודה. וכך היה אומר אנא השם חטאו עוו פשעו לפניך עמך בית ישראל. אנא בשם כפר־נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאו ושעוו ושפשעו לפניך עמך בית ישראל, ככתוב בתורת משה עבדך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי תטהרו: והכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים שם המפרש שהוא יוצא מפי כהן גדול, היו כורעים ומשתחוים ונופלים על פניהם ואומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

גמרא (סוף מגלה)

תנו רבנן, משה תקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של־יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג:

משנה (יבמות סוף פרק ו')

האיש מצוה על פריה ורביה אבל לא האשה. רבי יוחנן בן־ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אתם אלהים ויאמר להם פרו ורבו:

גמרא (שם דף ס"ג)

תנו רבנן, ובנחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל, מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושתי רבבות מישראל: הרי שהיו ישראל שני אלפים ושתי רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה נמצא שזה גורם לשכינה שתסתלק מישראל. אבא חנן אומר משום רבי אליעזר, חיב מיתה שנאמר ובנים לא היו להם, הא אם היו להם בנים לא מתו. אחרים אומרים, גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך, בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה עליכם. אין זרעך אחריך, על מי שורה על העצים ועל האבנים:

משנה (סוף מכות)

רבי חנניא בן־עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את־ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

גמרא (בתרא דף י"א)

תַּנְיָא. אָמְרוּ עָלָיו עַל בִּנְיָמִין הַצַּדִּיק שֶׁהָיָה מְמֻנֶּה עַל קֻפָּה שֶׁל צְדָקָה. פַּעַם אַחַת בָּאת אִשָּׁה לְפָנָיו בִּשְׁנֵי בַצֹּרֶת אָמְרָה לוֹ רַבִּי פַּרְנְסֵנִי. אָמַר לָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁאֵין בְּקֻפָּה שֶׁל צְדָקָה כְּלוּם. אָמְרָה לוֹ. רַבִּי אִם אֵין אַתָּה מְפַרְנְסֵנִי הֲרֵי אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ מֵתִים. עָמַד וּפִרְנְסָהּ מִשֶּׁלּוֹ: לְיָמִים חָלָה בִנְיָמִין הַצַּדִּיק וְנָטָה לָמוּת. אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה אָמַרְתָּ כָּל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא. וּבִנְיָמִין הַצַּדִּיק שֶׁהֶחֱיָה אִשָּׁה וְשִׁבְעָה בָנֶיהָ יָמוּת בְּשָׁנִים מֻעָטוֹת הַלָּלוּ. מִיַּד קָרְעוּ לוֹ גְּזַר דִּינוֹ. תָּנָא. הוֹסִיפוּ לוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה עַל שְׁנוֹתָיו:

משנה (סוף קנים)

רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עֲקַשְׁיָא אוֹמֵר. זִקְנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מִטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר מֵסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקָּח. אֲבָל זִקְנֵי תוֹרָה אֵינָם כֵּן. אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר בִּישִׁישִׁים חָכְמָה וְאֹרֶךְ יָמִים תְּבוּנָה:

גמרא (חולין דף פ"ט)

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר. אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִּשְׁבִיל מִי שֶׁבּוֹלֵם אֶת עַצְמוֹ בִּשְׁעַת מְרִיבָה. שֶׁנֶּאֱמַר תֹּלֶה אֶרֶץ עַל בְּלִימָה:

משנה (נגעים סוף פרק שני)

כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַף לֹא נִגְעֵי קְרוֹבָיו: כָּל הַנְּדָרִים אָדָם מֵתִיר חוּץ מִנִּדְרֵי עַצְמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף לֹא נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים: כָּל הַבְּכוֹרוֹת אָדָם רוֹאֶה חוּץ מִבְּכוֹרוֹת עַצְמוֹ:

גמרא (נדה דף ל"א)

תָּנוּ רַבָּנָן. שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים הָרִאשׁוֹנִים הַוָּלָד דָּר בַּמָּדוֹר הַתַּחְתּוֹן. אֶמְצָעִים הַוָּלָד דָּר בַּמָּדוֹר הָאֶמְצָעִי. אַחֲרוֹנִים הַוָּלָד דָּר בַּמָּדוֹר הָעֶלְיוֹן. וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ לָצֵאת מִתְהַפֵּךְ וְיוֹרֵד. וְזֶהוּ חֶבְלֵי אִשָּׁה:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ' הקטורת וגומר, כמו שכתוב מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה, ואז יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום שלישי.)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. לְטַהֵר מַחְשְׁבוֹת לְבָבִי וּלְכוֹנֵן מַעֲנֵה לְשׁוֹנִי. וְהָיָה עִם פִּי בְּעֵת הַטִּיפִי וְעִם לִבִּי בְּעֵת מַחֲשָׁבִי וְעִם יָדַי בְּעֵת מַעֲבָדַי. וְאַל אוֹמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן וְשֶׁלֹּא כִרְצוֹנֶךָ. וְעָזְרֵנִי עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ: רִבּוֹן הָעוֹלָמִים. גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֶיךָ אֲשֶׁר רְצוֹנִי

לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ. אֶלָּא שֶׁהַשְּׂאוֹר שֶׁבָּעִסָּה מְעַכֵּב: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי. שֶׁתַּכְנִיעַ וְתָסִיר יֵצֶר הָרַע מִמֶּנִּי וְתַרְחִיקֵהוּ מִמָּאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרַי. וְאַל יְבַטְּלֵנִי מִדְּרָכֶיךָ הַטּוֹבִים: וְתֵן בְּלִבִּי יֵצֶר הַטּוֹב לִשְׁמוֹר חֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ וּלְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם: אָנָּא שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי: וַאֲנִי תְפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ: כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

בקשה אחרת מענין יצירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. מֶלֶךְ רַחֲמָן. עוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִבְרִיּוֹתָיו. אֲשֶׁר גִּלִּיתָ אֶרֶץ בַּיּוֹם הַזֶּה וּמִלֵּאתָ פְּנֵי תֵבֵל תְּנוּבָה לָתֵת חַיִּים לָעָם עָלֶיהָ וּמָזוֹן לַהוֹלְכִים בָּהּ. שֶׁתַּמְצִיא בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים מְזוֹנוֹתֵינוּ לָנוּ וּלְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְתַזְמִין פַּרְנָסָתֵנוּ שְׁלֵמָה וְעַל דֶּרֶךְ הַכָּבוֹד. כְּדֵי שֶׁנּוּכַל לְעָבְדְךָ בְּלֵבָב שָׁלֵם. וְתַצִּיל כָּל־הוֹלְכֵי דְרָכִים וּמִדְבָּרוֹת מֵחַיּוֹת רָעוֹת וּמִכָּל־פְּגָעִים רָעִים וּמִכָּל־שָׂטָן וּמִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ כַּכָּתוּב כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: וַאֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בִּכְלַל הָרַחֲמִים. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום רביע.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

נביאים (ירמיה ל"א)

כֹּה אָמַר יְיָ נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו יְיָ צְבָאוֹת שְׁמוֹ: אִם־יָמֻשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם

יְיָ גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים: כֹּה אָמַר יְיָ אִם־יִמַּדּוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וְיֵחָקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמָטָּה גַּם־אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְיָ: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְיָ וְנִבְנְתָה הָעִיר לַייָ מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה: וְיָצָא עוֹד קַו הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה: וְכָל־הָעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן וְכָל־הַשְּׁדֵמוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַייָ לֹא־יִנָּתֵשׁ וְלֹא־יֵהָרֵס עוֹד לְעוֹלָם:

כתובים (תהלים צ״ד)

אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים: עַד־מָתַי רְשָׁעִים יְיָ עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ: יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן: עַמְּךָ יְיָ יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ: אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ: וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ: הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט: הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד אָדָם דָּעַת: יְיָ יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל: אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ: לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי רָע עַד־יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת: כִּי לֹא־יִטֹּשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזֹב: כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב: מִי־יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן: לוּלֵי יְיָ עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי: אִם־אָמַרְתִּי מָטָה רַגְלִי חַסְדְּךָ יְיָ יִסְעָדֵנִי: בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי: הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק: יָגוֹדּוּ עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ: וַיְהִי יְיָ לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי לְצוּר מַחְסִי: וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם יַצְמִיתֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

תורה (דברים ל״ב)

וַיַּרְא יְיָ וַיִּנְאָץ מִכַּעַס בָּנָיו וּבְנֹתָיו: וַיֹּאמֶר אַסְתִּירָה פָנַי מֵהֶם אֶרְאֶה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תַּהְפֻּכֹת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֵמֻן בָּם: הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא־אֵל כִּעֲסוּנִי בְּהַבְלֵיהֶם וַאֲנִי אַקְנִיאֵם בְּלֹא־עָם בְּגוֹי נָבָל אַכְעִיסֵם: כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי וַתִּיקַד עַד־שְׁאוֹל תַּחְתִּית וַתֹּאכַל אֶרֶץ וִיבֻלָהּ וַתְּלַהֵט מוֹסְדֵי הָרִים: אַסְפֶּה עָלֵימוֹ רָעוֹת חִצַּי אֲכַלֶּה־בָּם: מְזֵי רָעָב וּלְחֻמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי וְשֶׁן־בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֲמַת זֹחֲלֵי עָפָר: מִחוּץ תְּשַׁכֶּל־חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה גַּם־בָּחוּר גַּם־בְּתוּלָה יוֹנֵק עִם־אִישׁ שֵׂיבָה: אָמַרְתִּי אַפְאֵיהֶם אַשְׁבִּיתָה מֵאֱנוֹשׁ זִכְרָם: לוּלֵי כַּעַס אוֹיֵב אָגוּר פֶּן־יְנַכְּרוּ צָרֵימוֹ פֶּן־יֹאמְרוּ יָדֵנוּ רָמָה וְלֹא יְיָ פָּעַל כָּל־זֹאת: כִּי־גוֹי אֹבַד עֵצוֹת הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה:

משנה (מסכת תמיד פרק רביעי)

לֹא הָיוּ כוֹפְתִים אֶת־הַטָּלֶה אֶלָּא הָיוּ מְעַקְּדִים אוֹתוֹ. מִי שֶׁזָּכוּ בָאֵבָרִים אוֹחֲזִים בּוֹ: וְכָךְ הָיְתָה עֲקֵדָתוֹ, רֹאשׁוֹ לְדָרוֹם וּפָנָיו לְמַעֲרָב. וְהַשּׁוֹחֵט עוֹמֵד בַּמִּזְרָח וּפָנָיו לְמַעֲרָב. שֶׁל־שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה. שֶׁל־בֵּין הָעַרְבַּיִם הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה: שָׁחַט הַשּׁוֹחֵט וְקִבֵּל הַמְקַבֵּל. בָּא לוֹ לְקֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְנוֹתֵן מִזְרָחָה צְפוֹנָה, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית וְנוֹתֵן מַעֲרָבָה דְרוֹמָה. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי: לֹא הָיָה שׁוֹבֵר בּוֹ אֶת־הָרֶגֶל אֶלָּא נוֹקְבוֹ מִתּוֹךְ עַרְכֻּבּוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ. הָיָה מַפְשִׁיט וְיוֹרֵד עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לֶחָזֶה. הִגִּיעַ לֶחָזֶה חָתַךְ אֶת־הָרֹאשׁ וּנְתָנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בוֹ. חָתַךְ אֶת־הַכְּרָעַיִם וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָהֶם. מֵרֵק אֶת־הַהֶפְשֵׁט. קָרַע אֶת־הַלֵּב וְהוֹצִיא אֶת־דָּמוֹ. חָתַךְ אֶת־הַיָּדַיִם וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָהֶם. עָלָה לָרֶגֶל הַיְמָנִית חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ, וּשְׁתֵּי בֵיצִים עִמָּהּ. קְרָעוֹ וְנִמְצָא כֻלּוֹ גָּלוּי לְפָנָיו. נָטַל אֶת־הַפֶּדֶר וּנְתָנוֹ עַל בֵּית שְׁחִיטַת הָרֹאשׁ מִלְמַעְלָה. נָטַל אֶת־הַקְּרָבַיִם וּנְתָנָם לְמִי שֶׁזָּכָה בָהֶם לַהֲדִיחָם. וְהַכֶּרֶס מְדִיחִים אוֹתָהּ בְּבֵית הַמְּדִיחִים כָּל־צָרְכָּהּ, וְהַקְּרָבַיִם מְדִיחִים אוֹתָם שָׁלשׁ פְּעָמִים בִּמְעוּטָה עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים: נָטַל אֶת־הַסַּכִּין וְהִפְרִישׁ אֶת־הָרֵאָה מִן הַכָּבֵד וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן הַכָּבֵד וְלֹא הָיָה מְזִיזָהּ מִמְּקוֹמָהּ. נָקַב אֶת־הֶחָזֶה וּנְתָנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בוֹ. עָלָה לַדֹּפֶן הַיְמָנִית הָיָה חוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַל הַשִּׁדְרָה, וְלֹא הָיָה נוֹגֵעַ בַּשִּׁדְרָה, עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת. חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ. וְהַכָּבֵד תָּלוּי בָהּ. בָּא לוֹ לַגֵּרָה. וְהִנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּן וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּן חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ. וְהַקָּנֶה וְהַלֵּב וְהָרֵאָה תְּלוּיִם בָּהּ: בָּא לוֹ לַדֹּפֶן הַשְּׂמָאלִית וְהִנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְמַעְלָן וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַטָּן וְכָךְ הָיָה מַנִּיחַ בַּחֲבֶרְתָּהּ. נִמְצָא מַנִּיחַ בִּשְׁתֵּיהֶן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִלְמַעְלָן וּשְׁתַּיִם שְׁתַּיִם מִלְּמַטָּן. חֲתָכָהּ וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ, וְהַשִּׁדְרָה עִמָּהּ וְהַטְּחוֹל תָּלוּי בָהּ. וְהִיא הָיְתָה גְדוֹלָה. אֶלָּא שֶׁל־יָמִין קוֹרִין גְּדוֹלָה מִפְּנֵי שֶׁהַכָּבֵד תָּלוּי בָהּ. בָּא לוֹ לָעֹקֶץ חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בוֹ, וְהָאַלְיָה וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ. נָטַל הָרֶגֶל הַשְּׂמָאלִית וּנְתָנָהּ לְמִי שֶׁזָּכָה בָהּ: נִמְצְאוּ כֻלָּם עוֹמְדִים בְּשׁוּרָה וְהָאֵבָרִים בְּיָדָם. הָרִאשׁוֹן בָּרֹאשׁ וּבָרֶגֶל. הָרֹאשׁ בִּימִינוֹ וְחָטְמוֹ כְּלַפֵּי זְרוֹעוֹ, וְקַרְנָיו בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו, וּבֵית שְׁחִיטָתוֹ מִלְמַעְלָן וְהַפֶּדֶר נָתוּן עָלֶיהָ, הָרֶגֶל שֶׁל־יָמִין בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרוֹ לַחוּץ: הַשֵּׁנִי בִשְׁתֵּי יָדַיִם, שֶׁל־יָמִין בִּימִינוֹ וְשֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרוֹ לַחוּץ. הַשְּׁלִישִׁי בָּעֹקֶץ

וּבְרֶגֶל, הָעֹקֶץ בִּימִינוֹ וְהָאַלְיָה מְדַלְדֶּלֶת בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו. וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ. וְהָרֶגֶל שֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרוֹ לַחוּץ. הָרְבִיעִי בֶּחָזֶה וּבַגֵּרָה. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ וְהַגֵּרָה בִּשְׂמֹאלוֹ וְצַלְעוֹתָיו בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו. הַחֲמִישִׁי בִּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת, שֶׁל־יָמִין בִּימִינוֹ וְשֶׁל־שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ. הַשִּׁשִּׁי בַּקְּרָבַיִם הַנְּתוּנִים בַּבָּזָךְ, וּכְרָעַיִם עַל גַּבֵּיהֶם מִלְמַעְלָה. הַשְּׁבִיעִי בַּסֹּלֶת. הַשְּׁמִינִי בַּחֲבִתִּים. הַתְּשִׁיעִי בַּיַּיִן. הָלְכוּ וּנְתָנוּם מֵחֲצִי הַכֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה בְּמַעֲרָבוֹ, וּמְלָחוּם. וְיָרְדוּ וּבָאוּ לָהֶם לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית לִקְרוֹת אֶת־שְׁמַע:

פאה (סוף פרק שמיני)

מִי שֶׁיֶּשׁ־לוֹ חֲמִשִּׁים זוּז וְהוּא נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל: וְכָל־מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִטּוֹל וְנוֹטֵל, אֵינוֹ נִפְטָר מִן־הָעוֹלָם עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת. וְכָל־מִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לִטּוֹל וְאֵינוֹ נוֹטֵל, אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים מִשֶּׁלּוֹ, וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

גמרא (ברכות דף כ״ח)

תָּנוּ רַבָּנָן, כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּינוּ, לַמְּדֵנוּ אָרְחוֹת חַיִּים וְנִזְכֶּה בָהֶן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ בִּכְבוֹד חַבְרֵיכֶם וּמִנְעוּ בְנֵיכֶם מִן הַהִגָּיוֹן וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בִּרְכֵּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים דְּעוּ לִפְנֵי מִי אַתֶּם עוֹמְדִים. שֶׁבִּשְׁבִיל כָּךְ תִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא: וּכְשֶׁחָלָה רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי נִכְנְסוּ תַלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם הִתְחִיל לִבְכּוֹת. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, רַבֵּינוּ נֵר יִשְׂרָאֵל עַמּוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק מִפְּנֵי מָה אַתָּה בוֹכֶה. אָמַר לָהֶם אִלּוּ הָיוּ מוֹלִיכִים אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי אֵין כַּעְסוֹ כַּעַס עוֹלָם, וְאִם אוֹסְרֵנִי אֵין אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי אֵין מִיתָתִי מִיתַת עוֹלָם. וַאֲנִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן. וְאַף עַל פִּי כֵן הָיִיתִי בוֹכֶה. קַל וָחֹמֶר עַכְשָׁו שֶׁמּוֹלִיכִים אוֹתִי לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. שֶׁאִם כּוֹעֵס עָלַי כַּעְסוֹ כַּעַס עוֹלָם, וְאִם אוֹסְרֵנִי אִסּוּרוֹ אִסּוּר עוֹלָם, וְאִם מְמִיתֵנִי מִיתָתִי מִיתַת עוֹלָם, וְאֵינִי יָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים וּלְשַׁחֲדוֹ בְּמָמוֹן. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי שְׁנֵי דְרָכִים אֶחָד לְגֵיהִנֹּם וְאֶחָד לְגַן־עֵדֶן וְאֵינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מוֹלִיכִים אוֹתִי. וְלֹא אֶבְכֶּה: אָמְרוּ לוֹ, רַבֵּינוּ בָּרְכֵנוּ. אָמַר לָהֶם, יְהִי

רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר וָדָם: אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו. עַד כַּאן. אָמַר לָהֶם וּלְוַי. תֵּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם:

משנה (סוף יומא)

הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֶחֱטָא וְאָשׁוּב. אֵין מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אֶחֱטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר: עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם. יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרוֹ: אֶת־זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר. עֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה אֶת־חֲבֵרוֹ:

גמרא (מגלה דף כ"ח)

שָׁאַל רַבִּי עֲקִיבָה אֶת־רַבִּי נְחוּנְיָא הַגָּדוֹל אָמַר לוֹ בַּמֶּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים. אֲתוֹ גַּוְזֵי וְקָא־מָחוּ לֵהּ. סְלֵק יָתֵב אַרֵישָׁא דְדִקְלָא אָמַר לוֹ. רַבִּי אִם נֶאֱמַר כֶּבֶשׂ לָמָּה נֶאֱמַר אֶחָד. אָמַר לָהֶם צוּרְבָא מֵרַבָּנָן הוּא שַׁבְקוּהוּ. אָמַר לוֹ אֶחָד מְיֻחָד שֶׁבְּעֶדְרוֹ. אָמַר לוֹ מִיָּמַי לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי וַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי: לֹא קִבַּלְתִּי מַתָּנוֹת. כִּי הָא דְרַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲווֹ מְשַׁדְּרֵי לֵהּ מַתָּנוֹת מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵיל. כִּי הֲווֹ מְזַמְּנֵי לֵהּ לָא הֲוָה אָזֵיל. אֲמַר לְהוֹ לָא נִיחָא לְכוּ דְּאֶחְיֶה דִּכְתִיב וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה: רַבִּי זֵירָא כִּי הֲווֹ מְשַׁדְּרֵי לֵהּ מִבֵּי נְשִׂיאָה לָא הֲוָה שָׁקֵיל. כִּי הֲווֹ מְזַמְּנֵי לֵהּ אָזֵיל אֲמַר אִתְיַקּוּרֵי דְּמִתְיַקְּרֵי בִי: וְלֹא עָמַדְתִּי עַל מִדּוֹתַי. דְּאָמַר רָבָא כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו מַעֲבִירִין מִמֶּנּוּ כָּל־פְּשָׁעָיו. שֶׁנֶּאֱמַר נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע. לְמִי נוֹשֵׂא עָוֹן. לְמִי שֶׁעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע: וַתְּרָן בְּמָמוֹנִי הָיִיתִי. דְּאָמַר מַר. אִיּוֹב וַתְּרָן בְּמָמוֹנֵהּ הֲוֵה שֶׁהָיָה מַנִּיחַ פְּרוּטָה לַחֶנְוָנִי מִמָּמוֹנֵהּ:

משנה (סוף כתובות)

הַכֹּל מַעֲלִים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִים:

גמרא (שם דף ק"י)

תָּנוּ רַבָּנָן. לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ נָכְרִים. וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַאֲפִילוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֶּשׁ־לוֹ אֱלוֹהַ. וְכָל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַ. שֶׁנֶּאֱמַר לָתֵת לָכֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. וְכִי כָל שֶׁאֵינוֹ דָר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ אֱלוֹהַ. אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל הַדָּר בְּחוּצָה

לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת יְיָ לֵאמֹר לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים, וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים. אֶלָּא לוֹמַר לְךָ כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ נְשֻׂא עָוֹן:

משנה (סוף עדיות)

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן־זַכַּאי שֶׁשָּׁמַע מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, שֶׁאֵין אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב אֶלָּא לְרַחֵק הַמְקֹרָבִים בִּזְרוֹעַ וּלְקָרֵב הַמְרֻחָקִים בִּזְרוֹעַ. מִשְׁפַּחַת בֵּית צְרִיפָה הָיְתָה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְרִחֲקָהּ בֶּן־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. וְעוֹד אַחֶרֶת הָיְתָה שָׁם, וְקֵרְבוּהָ בְּנֵי־צִיּוֹן בִּזְרוֹעַ. כְּגוֹן אֵלּוּ אֵלִיָּהוּ בָּא לְטַמֵּא וּלְטַהֵר לְרַחֵק וּלְקָרֵב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְקָרֵב אֲבָל לֹא לְרַחֵק. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר לְהַשְׁווֹת אֶת־הַמַּחֲלֹקֶת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא לְרַחֵק וְלֹא לְקָרֵב אֶלָּא לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם:

(סוף עוקצין)

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן־חֲלַפְתָּא, לֹא מָצָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר. יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

(סוף תמיד)

בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן־אַרְזָא אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. שָׁחָה לְנַסֵּךְ, וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִים וְהִקִּישׁ בֶּן־אַרְזָא בַּצֶּלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ. וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם. עַל כָּל־פֶּרֶק תְּקִיעָה וְעַל כָּל־תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה. זֶה הוּא סֵדֶר הַתָּמִיד. לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

גמרא (מנחות דף מ"ג)

תָּנוּ רַבָּנָן, חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת. תְּפִלִּין בְּרָאשֵׁיהֶן, וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן, וְצִיצִת בְּבִגְדֵיהֶן, וּמְזוּזָה בְּפִתְחֵיהֶן, וַעֲלֵיהֶן אָמַר דָּוִד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּכְנַס דָּוִד לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְרָאָה אֶת־עַצְמוֹ עוֹמֵד עָרֹם אָמַר אוֹי לִי שֶׁאֲנִי עוֹמֵד עָרֹם בְּלֹא מִצְוָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּזְכַּר בְּמִילָה שֶׁבִּבְשָׂרוֹ נִתְיַשְּׁבָה דַעְתּוֹ. לְאַחַר שֶׁיָּצָא אָמַר עָלֶיהָ שִׁירָה. שֶׁנֶּאֱמַר לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד. עַל מִילָה

שֶׁנֶּאֱמַר בַּשְּׁמִינִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר, כָּל שֶׁיֶּשׁ־לוֹ תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ וְצִיצִית בְּבִגְדוֹ וּמְזוּזָה בְּפִתְחוֹ, הַכֹּל בְּחִזּוּק שֶׁלֹּא יֶחֱטָא, שֶׁנֶּאֱמַר וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק, וְאוֹמֵר חֹנֶה מַלְאַךְ יְיָ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם:

משנה (פרה פרק ג׳)

לֹא מָצְאוּ מִשֶּׁבַע, עוֹשִׂים מִשֵּׁשׁ מֵחָמֵשׁ מֵאַרְבַּע מִשָּׁלֹשׁ מִשְּׁתַּיִם וּמֵאַחַת. וּמִי עֲשָׂאָן. הָרִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה, וְהַשְּׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְחָמֵשׁ מֵעֶזְרָא וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים שֶׁבַע מֵעֶזְרָא וְאֵילָךְ. וּמִי עֲשָׂאָן. שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק וְיוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל עָשׂוּ שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלְיְהוֹעֵינַי בֶּן הַקּוֹף וַחֲנַמְאֵל הַמִּצְרִי וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־פִּאָבִי עָשׂוּ אַחַת אֶחָת:

גמרא (נדה דף ל״א)

דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מַאי דִּכְתִיב אוֹדְךָ עַל כִּי נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אָדָם נוֹתֵן זֵרְעוֹנִים בַּעֲרוּגָה כָּל־אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה בְּמִינוֹ, וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת־הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה וְכֻלָּן עוֹלִין לְמִין אֶחָד: דָּבָר אַחֵר, צַבָּע נוֹתֵן סַמָּנִין לְיוֹרָה וְכֻלָּן עוֹלִין לְצֶבַע אֶחָד. וְאִלּוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר אֶת־הָעֻבָּר בִּמְעֵי אִשָּׁה כָּל־אֶחָד וְאֶחָד עוֹלֶה לְמִינוֹ:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן וי׳ הדברות ופ׳ הקטורת וגומר כמו שכתוב מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה, ואז יאמר בקשה זו.

(בקשה ליום רביעי.)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתָּשִׂים חֶלְקִי עִם יוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא תָשִׂים חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. וְתַצִּילֵנִי כָּל־יְמֵי מִלֶּכֶת בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּמִשֶּׁבֶת בְּמוֹשַׁב לֵצִים. וְתֵן לִבִּי נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה לִפְנֵי כָל־בְּנֵי אָדָם. וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדֹּם. וְשָׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם שֶׁלֹּא אֶחֱטָא בִלְשׁוֹנִי וְלֹא אָשִׁיב חוֹרְפַי דָבָר: וְאַתָּה צוּרִי הֱיֵה מָגֵן בַּעֲדִי שֶׁלֹּא רוֹכֵל בְּרִיָּה לְהַזִּיקֵנִי: וְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ דְרָכַי מְתֻקָּנִים נֶגֶד פָּנֶיךָ, וּנְחֵנִי בְּאֹרַח מִישׁוֹר, וְגַל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי, וְהַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא, וְכֹף אֶת־יִצְרִי לְהִשְׁתַּעְבֶּד־לָךְ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל־יְמֵי חַיַּי. וְיִהְיֶה עִם לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ, כִּי עִמְּךָ תּוֹצְאוֹת חַיִּים, וּבְיָדְךָ רוּחִי וְנִשְׁמָתִי לְהַטּוֹת לְבָבִי לִרְצוֹנֶךָ: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ מֵעָלֵינוּ, וְיִגֹּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל

מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִמִּי בְּמִדַּת חֶסֶד וּבְמִדַּת רַחֲמִים, וְחוּסָה נָא עָלַי וְזַכֵּנִי לִרְאוֹת בְּאוֹר הַחַיִּים וְלִלְמוֹד וּלְלַמֵּד וְלִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־חֻקֵּי רְצוֹנֶךָ וּלְהִדָּבֵק עִם־יִרְאֵי שְׁמֶךָ. וְקַבֶּל־נָא תְּחִנָּתִי וַעֲשֵׂה בַּקָּשָׁתִי וּמְחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעַי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כָּאָמוּר אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר. חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

נקבה אחרת מעין ילירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יוֹצֵר הַכֹּל, אֶחָד יָחִיד וּמְיֻחָד בְּפִי כֹל, תּוֹלֶה עוֹלָמוֹ בִּזְרוֹעוֹ כְּאֶשְׁכּוֹל, חָפֵץ וְיָכוֹל, שֶׁתַּצִּיל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִשְּׁכוֹל. וְאַסְכָּרָה שֶׁתְּלוּיָה בְּיוֹם זֶה תִּשְׁמוֹר מִמֶּנָּה תִּינוֹקוֹת שֶׁל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא תִפּוֹל עֲלֵיהֶם. וּתְגַדְּלֵם לְתוֹרָתֶךָ, וְתָגֵן עֲלֵיהֶם בְּרַחֲמֶיךָ. כַּכָּתוּב וְחַנֹּתִי אֶת־אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה, בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מַעֲמָד לְיוֹם חֲמִישִׁי.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:

נביאים (יחזקאל ל״ד)

וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה־רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְּעָרִים: וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי בְּרָכָה וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ: וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה אֶת־פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ בְּשִׁבְרִי אֶת־מֹטוֹת עֻלָּם וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם: וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד: וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי רָעָב בָּאָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם: וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים: וְאַתֵּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים:

כתובים (תהלים פ״א)

לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף: הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל: תִּקְעוּ בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ: כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד תַּעֲבֹרְנָה: בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה: שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־תִּשְׁמַע־לִי: לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר: אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ: וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי: וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם: לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ: כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם אָשִׁיב יָדִי: מְשַׂנְאֵי יְיָ יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם: וַיַּאֲכִילֵהוּ מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ:

תורה (דברים ל״ב)

לוּ חָכְמוּ יַשְׂכִּילוּ זֹאת יָבִינוּ לְאַחֲרִיתָם: אֵיכָה יִרְדֹּף אֶחָד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יָנִיסוּ רְבָבָה אִם־לֹא כִּי־צוּרָם מְכָרָם וַייָ הִסְגִּירָם: כִּי לֹא כְצוּרֵנוּ צוּרָם וְאֹיְבֵינוּ פְּלִילִים: כִּי־מִגֶּפֶן סְדֹם גַּפְנָם וּמִשַּׁדְמֹת עֲמֹרָה עֲנָבֵמוֹ עִנְּבֵי־רוֹשׁ אַשְׁכְּלֹת מְרֹרֹת לָמוֹ: חֲמַת תַּנִּינִם יֵינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אַכְזָר: הֲלֹא הוּא כָּמֻס עִמָּדִי חָתוּם בְּאוֹצְרֹתָי: לִי נָקָם וְשִׁלֵּם לְעֵת תָּמוּט רַגְלָם כִּי קָרוֹב יוֹם אֵידָם וְחָשׁ עֲתִדֹת לָמוֹ:

משנה (מסכת תמיד פרק חמישי)

אָמַר לָהֶם הַמְמֻנֶּה, בָּרְכוּ בְּרָכָה אֶחָת, וְהֵם בֵּרְכוּ. קָרְאוּ עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים, שְׁמַע, וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, וַיֹּאמֶר. בֵּרְכוּ אֶת־הָעָם שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, אֱמֶת וְיַצִּיב, וַעֲבוֹדָה, וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים. וּבְשַׁבָּת מוֹסִיפִים בְּרָכָה אַחַת לַמִּשְׁמָר הַיּוֹצֵא: אָמַר לָהֶם, חֲדָשִׁים לִקְטֹרֶת בֹּאוּ וְהָפִיסוּ. הֵפִיסוּ וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה. אָמַר לָהֶם חֲדָשִׁים עִם יְשָׁנִים בֹּאוּ וְהָפִיסוּ, מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר הַמַּעֲלֶה אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ הוּא מַעֲלֶה אוֹתָם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ: מְסָרוּם לַחַזָּנִים הָיוּ מַפְשִׁיטִים אוֹתָם אֶת־בִּגְדֵיהֶם וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִים עֲלֵיהֶם אֶלָּא מִכְנָסַיִם בִּלְבָד. וְחַלּוֹנוֹת הָיוּ שָׁם וְכָתוּב עֲלֵיהֶם תַּשְׁמִישֵׁי הַכֵּלִים: מִי שֶׁזָּכָה בַקְּטֹרֶת הָיָה נוֹטֵל אֶת־הַכַּף, וְהַכַּף דּוֹמָה לְתַרְקַב גָּדוֹל שֶׁל־זָהָב מַחֲזִיק שְׁלֹשָׁה קַבִּין, וְהַבָּזָךְ הָיָה בְתוֹכוֹ מָלֵא וְגָדוּשׁ קְטֹרֶת, וְכִסּוּי הָיָה לוֹ וּכְמִין מְטֻטֶּלֶת הָיְתָה עָלָיו מִלְמַעְלָן: מִי שֶׁזָּכָה בַמַּחְתָּה נָטַל מַחְתַּת הַכֶּסֶף וְעָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּפִנָּה אֶת־הַגֶּחָלִים הֵילָךְ

וְהִילֵךְ וְהָתָה. יָרַד וְעָרַן לְתוֹךְ שֶׁל־זָהָב, נִתְפַּזֵּר מִמֶּנּוּ כְּקַב גֶּחָלִים וְהָיָה מְכַבְּדָן לָאַמָּה, וּבְשַׁבָּת הָיָה כּוֹפֶה עֲלֵיהֶן פְּסַכְתֵּר. וּפְסַכְתֵּר הָיְתָה כְלִי גָדוֹל מַחֲזֶקֶת לֶתֶךְ וּשְׁתֵּי שַׁרְשְׁרוֹת הָיוּ בָהּ, אַחַת שֶׁהוּא מוֹשֵׁךְ בָּהּ וְיוֹרֵד וְאַחַת שֶׁהוּא אוֹחֵז בָּהּ מִלְמַעְלָן בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תִתְגַּלְגֵּל. וּשְׁלשָׁה דְבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת כּוֹפִים אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי גֶחָלִים, וְעַל הַשֶּׁרֶץ בְּשַׁבָּת, וּמוֹרִידִים בָּהּ אֶת־הַדֶּשֶׁן מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ: הִגִּיעוּ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, נָטַל אֶחָד אֶת־הַמַּגְרֵפָה וּזְרָקָהּ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ. אֵין אָדָם שׁוֹמֵעַ קוֹל חֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם מִקּוֹל הַמַּגְרֵפָה. וּשְׁלשָׁה דְבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת, כֹּהֵן שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֶת־קוֹלָהּ יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְהוּא רָץ וּבָא, וּבֶן לֵוִי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ אֶת־קוֹלָהּ יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו הַלְוִיִּם נִכְנָסִים לְדַבֵּר בְּשִׁיר וְהוּא רָץ וּבָא, וְרֹאשׁ הַמַּעֲמָד הָיָה מַעֲמִיד אֶת־הַטְּמֵאִים בְּשַׁעַר הַמִּזְרָח:

פאה (סוף פרק ח׳)

כָּל־מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא חִגֵּר וְלֹא סוּמָא וְלֹא פִסֵּחַ וְעוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּאֶחָד מֵהֶם. שֶׁנֶּאֱמַר וְדֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ: וְכָל־דַּיָּן שֶׁלּוֹקֵחַ שֹׁחַד וּמַטֶּה אֶת־הַדִּין, אֵינוֹ מֵת מִן הַזִּקְנָה עַד שֶׁעֵינָיו כֵּהוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר וְשֹׁחַד לֹא תִקָּח כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר פִּקְחִים וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים:

גמרא (ברכות דף ל״ב)

תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בַּדֶּרֶךְ, וּבָא הֶגְמוֹן אֶחָד וְנָתַן לוֹ שָׁלוֹם, וְלֹא הֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם. הִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ. לְאַחַר שֶׁסִּיֵּם תְּפִלָּתוֹ אָמַר לוֹ רֵיקָא וַהֲלֹא כָּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד וְכָתוּב וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם, כְּשֶׁנָּתַתִּי לְךָ שָׁלוֹם לָמָּה לֹא הֶחֱזַרְתָּ לִי שָׁלוֹם, אִם הָיִיתִי חוֹתֵךְ רֹאשְׁךָ בְּסַיִף מִי הָיָה תוֹבֵעַ אֶת־דָּמְךָ מִיָּדִי. אָמַר לוֹ הַמְתֵּן עַד שֶׁאֲפַיֶּסְךָ בִּדְבָרִים אָמַר לוֹ, אִלּוּ הָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם וּבָא חֲבֵרְךָ וְנָתַן לְךָ שָׁלוֹם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם. אָמַר לוֹ לָאו. וְאִם הָיִיתָ מַחֲזִיר לוֹ מַה הָיוּ עוֹשִׂים לְךָ. אָמַר לוֹ הָיוּ חוֹתְכִים אֶת־רֹאשִׁי בְּסַיִף. אָמַר לוֹ וַהֲלֹא דְבָרִים קַל וָחֹמֶר וּמָה אַתָּה שֶׁהָיִיתָ עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁהַיּוֹם כָּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר, כָּךְ. אֲנִי שֶׁהָיִיתִי עוֹמֵד לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִיַּד נִתְפַּיֵּס אוֹתוֹ הֶגְמוֹן, וְנִפְטַר אוֹתוֹ חָסִיד לְבֵיתוֹ לְשָׁלוֹם:

משנה (שקלים פרק ג')

אֵין הַתּוֹרֵם נִכְנָס לֹא בְּפַרְגּוֹד חָפוּת וְלֹא בְּמִנְעָל וְלֹא בְסַנְדָּל וְלֹא בִתְפִלָּה וְלֹא בְקָמִיעַ. שֶׁמָּא יַעֲנִי וְיֹאמְרוּ מֵעֲוֹן הַלִּשְׁכָּה הֶעֱנִי. אוֹ שֶׁמָּא יַעֲשִׁיר וְיֹאמְרוּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֶעֱשִׁיר. לְפִי שֶׁאָדָם צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל. וְאוֹמֵר וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

גמרא (שבת דף ל"ב)

תָּנוּ רַבָּנָן, מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת אוֹמְרִים לוֹ הִתְוַדֵּה, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הַמּוּמָתִין מִתְוַדִּין: אָדָם יוֹצֵא לַשּׁוּק יְהִי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁנִּמְסַר לְסַרְדְּיוֹט, חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ יְהִי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁנְּתָנוּהוּ בְקוֹלָר, עָלָה לְמִטָּה וְנָפַל לְמִשְׁכָּב יְהִי דוֹמֶה בְעֵינָיו כְּמִי שֶׁהֶעֱלוּהוּ לַגַּרְדּוֹם לָדוֹן. אִם יֶשׁ־לוֹ פְּרַקְלִיטִין גְּדוֹלִים נִצּוֹל, וְאִם לָאו אֵינוֹ נִצּוֹל. וְאֵלּוּ הֵן פְּרַקְלִיטִין שֶׁל־אָדָם תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וַאֲפִילוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה מְלַמְּדִים עָלָיו חוֹבָה, וְאֶחָד מְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, נִצּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר אִם יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף לְהַגִּיד לְאָדָם יָשְׁרוֹ: וַיְחֻנֶּנּוּ וַיֹּאמֶר פְּדָעֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת מָצָאתִי כֹפֶר: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, אֲפִילוּ תְּשַׁע מֵאוֹת וְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה בְּאוֹתוֹ מַלְאָךְ לְחוֹבָה וְאֶחָד לִזְכוּת, נִצּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר מַלְאָךְ מֵלִיץ אֶחָד מִנִּי אָלֶף:

משנה (סוטה פרק ח')

אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּחְפְּזוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם: כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: אַל־יֵרַךְ לְבַבְכֶם, מִפְּנֵי צַהֲלַת סוּסִים וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת. אַל־תִּירְאוּ, מִפְּנֵי הַגָּפַת הַתְּרִיסִים וְשִׁפְעַת הַקַּלְגַּסִּים. וְאַל־תַּחְפְּזוּ מִפְּנֵי קוֹל הַקְּרָנוֹת. וְאַל־תַּעַרְצוּ, מִפְּנֵי קוֹל הַצְּוָחוֹת. כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, הֵם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל־מָקוֹם. פְּלִשְׁתִּים בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל־גָּלְיָת, מַה הָיָה סוֹפוֹ, לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל־שׁוֹבָךְ, מַה הָיָה סוֹפוֹ, לְסוֹף נָפַל בַּחֶרֶב וְנָפְלוּ עִמּוֹ. וְאַתֶּם אִי אַתֶּם כֵּן, כִּי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם, זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן:

גמרא (סוטה דף מ"ד)

תָּנוּ רַבָּנָן, אֲשֶׁר בָּנָה אֲשֶׁר נָטַע אֲשֶׁר אֵרַשׂ, לִמְּדָה תוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר

בְּחָכְמָתוֹ. הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה בַּיִת. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ זֶה כֶּרֶם. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ זוֹ אִשָּׁה: דָּבָר אַחֵר הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ זֶה מִשְׁנָה. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. זֶה תַּלְמוּד: דָּבָר אַחֵר הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ זֶה תַלְמוּד. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל־רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר. הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד. וְעַתְּדָהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ. דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר:

משנה (אבות פרק שני)

רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר. הַיּוֹם קָצֵר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה וְהַפּוֹעֲלִים עֲצֵלִים וְהַשָּׂכָר הַרְבֵּה וּבַעַל הַבַּיִת דּוֹחֵק: הוּא הָיָה אוֹמֵר. לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר וְלֹא אַתָּה בֶן־חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה. אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה הַרְבֵּה נוֹתְנִים לְךָ שָׂכָר הַרְבֵּה. וְנֶאֱמָן הוּא בַּעַל מְלַאכְתְּךָ שֶׁיְּשַׁלֶּם לְךָ שְׂכַר פְּעֻלָּתֶךָ. וְדַע שֶׁמַּתַּן שְׂכָרָם שֶׁל־צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא:

גמרא (סנהדרין דף צ״ב)

תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ. צַדִּיקִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲיוֹתָם אֵינָם חוֹזְרִים לַעֲפָרָם. שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים בִּירוּשָׁלָיִם. מַה קָּדוֹשׁ לְעוֹלָם קַיָּם. אַף הֵם לְעוֹלָם קַיָּמִים: וְאִם תֹּאמַר אוֹתָן אֶלֶף שָׁנִים שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ בָּהֶם אֶת־עוֹלָמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר וְנִשְׂגַּב יְיָ לְבַדּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא. צַדִּיקִים מָה הֵם עוֹשִׂים. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם כְּנָפַיִם כִּנְשָׁרִים וְשָׁטִים עַל פְּנֵי הַמָּיִם. שֶׁנֶּאֱמַר עַל כֵּן לֹא נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים. וְשֶׁמָּא תֹאמַר יֵשׁ לָהֶם צַעַר. תַּלְמוּד לוֹמַר וְקוֵֹי יְיָ יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ:

משנה (ערכין פרק ג׳)

בָּאוֹנֵס וּבִמְפַתֶּה לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. כֵּיצַד. אֶחָד שֶׁאָנַס וּפִתָּה אֶת־הַגְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהֻנָּה וְאֶת־הַקְּטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. נוֹתֵן חֲמִשִּׁים סְלָעִים. וְהַבֹּשֶׁת וְהַפְּגָם הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ: בְּמוֹצִיא שֵׁם רָע לְהָקֵל וּלְהַחֲמִיר. כֵּיצַד. אֶחָד שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רָע עַל גְּדוֹלָה שֶׁבַּכְּהֻנָּה. וְעַל קְטַנָּה שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. נוֹתֵן מֵאָה סְלָעִים. נִמְצָא הָאוֹמֵר בְּפִיו חָמוּר מִן הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁלֹּא

נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:

גמרא (ערכין דף ט"ז)

תנא דבי רבי ישמעאל, על מה הקטרת מכפרת, על לשון הרע. אמר הקדוש ברוך הוא יבא דבר שבחשי ויכפר על דבר שבחשי:

משנה (ידים פרק ראשון)

מי רביעית נותנים לידים לאחד, אף לשנים. מחצית לוג, לשלשה או לארבעה. מלוג, לחמשה ולעשרה ולמאה. רבי יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית. מוסיפים על השנים ואין מוסיפים על הראשונים:

גמרא (נדה דף ס"א)

תנו רבנן, בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי ולא יעשה ממנו מרדעת לחמור. אבל עושה ממנו תכריכין למת. דכתיב במתים חפשי, כיון שאדם מת נעשה חפשי מן המצות:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופרשת הקטורת וגומר כמסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ואז יאמר:

בקשה ליום חמישי.

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתתנהג עמי במדת החסד והרחמים כל־ימי חלדי. ועד זקנה ושיבה אל־תעזבני. ותתן חלקי עם יראיך ויודעי שמך העושים רצונך בלבב שלם. עמהם יהי חלקי וכוסי. ואתה תומיך גורלי: אנא יי אלהי ואלהי אבותי. אל־תפן אל־רשעי ואל חטאתי ולמעשים הרעים שעשיתי. ועשה עמי צדקה למען שמך ולמען בריתך עם אברהם ויצחק וישראל עבדיך ורחם עלי כי רחום אתה. ומבלעדיך אין לי מי שירחמני ויראה בעניי. כי אתה יי אלהי: יי שמעה תפלתי ושועתי אליך תבא. והאזינה אל־תחנוני. ובאמונתך ענני. כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מענין יצירת היום.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. מכין תבל בכחך ומקים עולם בתורתך. אשר בראת בריות חיים בתחתונים ביום הזה להראות תפארת גדלתך ונתת בהם כח לפרות ולרבות ולהפליא לעשות איש איש על עבודתו. אנא יי אלהי ברחמיך הרבים רחם על מעשה ידך לכל

תַּפִּיל אִשָּׁה מִפְּרִי בִטְנָהּ. וְאֶל־הַמֵּינִיקוֹת תַּשְׁפִּיעַ שֶׁלֹּא יֶחְסַר חָלָב מִדַּדֵּיהֶן. לְמַעַן יִגְדְּלוּ בְנֵיהֶן לַעֲבוֹדָתֶךָ כַּכָּתוּב מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז. וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ לִרְאוֹת בְּנֶחָמַת צִיּוֹן וּלְהִתְעַנֵּג בִּכְבוֹדָהּ. כַּכָּתוּב לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום ששי.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה: וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:

נביאים (ישעיה מה)

כֹּה־אָמַר יְיָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי: אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוֵּיתִי: אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: כֹּה אָמַר יְיָ יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר־כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים: אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ: בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים: יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּיְיָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד:

נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע, שנאמר וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי:

גמרא (ערכין דף ט"ז)

תנא דבי רבי ישמעאל, על מה הקטרת מכפרת, על לשון הרע. אמר הקדוש ברוך הוא יבא דבר שבחשי ויכפר על דבר שבחשי:

משנה (ידים פרק ראשון)

מי רביעית נותנים לידים לאחד. אף לשנים. מחצית לוג, לשלשה או לארבעה. מלוג, לחמשה ולעשרה ולמאה. רבי יוסי אומר ובלבד שלא יפחות לאחרון שבהם מרביעית. מוסיפים על השנים ואין מוסיפים על הראשונים:

גמרא (נדה דף ס"א)

תנו רבנן, בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי ולא יעשה ממנו מרדעת לחמור. אבל עושה ממנו תכריכין למת. דכתיב במתים חפשי, כיון שאדם מת נעשה חפשי מן המצות:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופרשת הקטורת וגומר כמסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ואז יאמר:

בקשה ליום חמישי.

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתתנהג עמי במדת החסד והרחמים כל־ימי חלדי. ועד זקנה ושיבה אל־תעזבני. ותתן חלקי עם יראיך ויודעי שמך העושים רצונך בלבב שלם. עמהם יהי חלקי וכוסי. ואתה תומיך גורלי: אנא יי אלהי ואלהי אבותי. אל־תפן אל־רשעי ואל חטאתי ולמעשים הרעים שעשיתי. ועשה עמי צדקה למען שמך ולמען בריתך עם אברהם ויצחק וישראל עבדיך ורחם עלי כי רחום אתה. ומבלעדיך אין לי מי שירחמני ויראה בעניי. כי אתה יי אלהי: יי שמעה תפלתי ושועתי אליך תבא. והאזינה אל־תחנוני. ובאמונתך ענני. כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מעין ילדת היום.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. מכין תבל בכחך ומקים עולם בתורתך. אשר בראת בריות חיים בתחתונים ביום הזה להראות תפארת גדלתך ונתת בהם כח לפרות ולרבות ולהפליא לעשות איש איש על עבודתו. אנא יי אלהי ברחמיך הרבים רחם על מעשה ידיך לבל

תַּפִּיל אִשָּׁה מִפְּרִי בִטְנָהּ. וְאַל־הַמְּנִיקוֹת תַּשְׁפִּיעַ שֶׁלֹּא יֶחְסַר חָלָב כִּמְדַדֵּיהֶן. לְמַעַן יִגְדְּלוּ בְנֵיהֶן לַעֲבוֹדָתֶךָ כַּכָּתוּב מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז. וְנִזְכֶּה כֻלָּנוּ לִרְאוֹת בְּנֶחָמַת צִיּוֹן וּלְהִתְעַנֵּג בִּכְבוֹדָהּ. כַּכָּתוּב לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשֹּׁד תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום ששי.

תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ: וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְרִי־עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה: וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן: וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:

נביאים (ישעיה מה)

כֹּה־אָמַר יְיָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וְיֹצְרוֹ הָאֹתִיּוֹת שְׁאָלוּנִי עַל־בָּנַי וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוֻּנִי: אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָרָאתִי אֲנִי יָדַי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם צִוֵּיתִי: אָנֹכִי הַעִירֹתִהוּ בְצֶדֶק וְכָל־דְּרָכָיו אֲיַשֵּׁר הוּא־יִבְנֶה עִירִי וְגָלוּתִי יְשַׁלֵּחַ לֹא בִמְחִיר וְלֹא בְשֹׁחַד אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: כֹּה אָמַר יְיָ יְגִיעַ מִצְרַיִם וּסְחַר־כּוּשׁ וּסְבָאִים אַנְשֵׁי מִדָּה עָלַיִךְ יַעֲבֹרוּ וְלָךְ יִהְיוּ אַחֲרַיִךְ יֵלֵכוּ בַּזִּקִּים יַעֲבֹרוּ וְאֵלַיִךְ יִשְׁתַּחֲווּ אֵלַיִךְ יִתְפַּלָּלוּ אַךְ בָּךְ אֵל וְאֵין עוֹד אֶפֶס אֱלֹהִים: אָכֵן אַתָּה אֵל מִסְתַּתֵּר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ: בּוֹשׁוּ וְגַם־נִכְלְמוּ כֻּלָּם יַחְדָּו הָלְכוּ בַכְּלִמָּה חָרָשֵׁי צִירִים: יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא־תֵבֹשׁוּ וְלֹא־תִכָּלְמוּ עַד־עוֹלְמֵי עַד:

כתובים (תהלים צ״ג)

יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

תורה (דברים ל״ב)

כִּי־יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנֶחָם כִּי יִרְאֶה כִּי־אָזְלַת יָד וְאֶפֶס עָצוּר וְעָזוּב: וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חָסָיוּ בוֹ: אֲשֶׁר חֵלֶב זְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ יִשְׁתּוּ יֵין נְסִיכָם יָקוּמוּ וְיַעְזְרֻכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל: כִּי אֶשָּׂא אֶל־שָׁמַיִם יָדִי וְאָמַרְתִּי חַי אָנֹכִי לְעֹלָם: אִם־שַׁנּוֹתִי בְּרַק חַרְבִּי וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי אָשִׁיב נָקָם לְצָרָי וְלִמְשַׂנְאַי אֲשַׁלֵּם: אַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר מִדַּם חָלָל וְשִׁבְיָה מֵרֹאשׁ פַּרְעוֹת אוֹיֵב: הַרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ כִּי דַם־עֲבָדָיו יִקּוֹם וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ:

משנה (מסכת תמיד פרק ו׳)

הֵחֵלּוּ עוֹלִים בְּמַעֲלוֹת הָאוּלָם. מִי שֶׁזָּכוּ בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה הָיוּ מַקְדִּימִים לִפְנֵיהֶם. מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנַס וְנָטַל אֶת־הַטֶּנִי וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא. מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנַס וּמָצָא שְׁנֵי נֵרוֹת מִזְרָחִיִּים דּוֹלְקִים. מְדַשֵּׁן אֶת־הַמִּזְרָחִי וּמַנִּיחַ אֶת־הַמַּעֲרָבִי דּוֹלֵק, שֶׁמִּמֶּנּוּ הָיָה מַדְלִיק אֶת־הַמְּנוֹרָה בֵּין הָעַרְבָּיִם. מְצָאוֹ שֶׁכָּבָה מְדַשְּׁנוֹ וּמַדְלִיקוֹ מִמִּזְבַּח הָעוֹלָה. נָטַל אֶת־הַכּוּז מִמַּעֲלָה שְׁנִיָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בְּמַחְתָּה צָבַר אֶת־הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְרִדְּדָן בְּשׁוּלֵי הַמַּחְתָּה וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא: מִי שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת הָיָה נוֹטֵל הַבָּזָךְ מִתּוֹךְ הַכַּף וְנוֹתְנוֹ לְאוֹהֲבוֹ אוֹ לִקְרוֹבוֹ. נִתְפַּזֵּר מִמֶּנּוּ לְתוֹכוֹ, נוֹתְנוֹ לוֹ בְּחָפְנָיו. וּמְלַמְּדִים אוֹתוֹ הֱוֵה זָהִיר שֶׁמָּא תַתְחִיל לְפָנֶיךָ שֶׁלֹּא תִכָּוֶה. הִתְחִיל מְרַדֵּד וְיוֹצֵא. לֹא הָיָה הַמַּקְטִיר מַקְטִיר עַד שֶׁהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לוֹ הַקְטֵר. אִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל הַקְטֵר. פֵּרְשׁוּ הָעָם וְהִקְטִיר וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא:

מעשר שני (פרק חמישי)

הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ. אַף אַתָּה עֲשֵׂה מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ. הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּבָנִים וּבָנוֹת. וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ בְּטַל וּבְמָטָר וּבְוַלְדוֹת בְּהֵמָה. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, כְּדֵי שֶׁתִּתֵּן טַעַם בַּפֵּרוֹת:

גמרא (ברכות דף נ״ח)

בֶּן־זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוּסָא עַל גַּב מַעֲלָה בְּהַר הַבַּיִת אָמַר בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים וּבָרוּךְ שֶׁבָּרָא כָל־אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי: הוּא הָיָה אוֹמֵר כַּמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא פַּת לֶאֱכוֹל, חָרַשׁ וְזָרַע וְקָצַר וְעִמֵּר וְדָשׁ וְזֵרָה וּבֵרַר וְטָחַן וְהִרְקִיד וְלָשׁ וְאָפָה וְאַחַר כָּךְ אָכַל· וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָל־אֵלּוּ מְתֻקָּנִים לְפָנָי· וְכַמָּה יְגִיעוֹת יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן עַד שֶׁמָּצָא בֶגֶד לִלְבּוֹשׁ: גָּזַז וְלִבֵּן וְנִפֵּץ וְטָוָה וְאָרַג וְצָבַע וְתָפַר וְאַחַר כָּךְ לָבַשׁ, וַאֲנִי מַשְׁכִּים וּמוֹצֵא כָל־אֵלּוּ מְתֻקָּנִים לְפָנָי:

משנה (תענית פרק ב׳)

לֹא נֶאֱמַר בְּאַנְשֵׁי נִינְוֵה וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־שַׂקָּם וְאֶת־תַּעֲנִיתָם, אֶלָּא וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֵׂיהֶם כִּי־שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה· וּבַקַּבָּלָה הוּא אוֹמֵר וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל־בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ אֶל־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

גמרא (שבת דף קי״ח)

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִיָּמַי לֹא עָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵרַי, יוֹדֵעַ אֲנִי בְּעַצְמִי שֶׁאֵינִי כֹּהֵן וְאִם אוֹמְרִים לִי חֲבֵרַי עֲלֵה לְדוּכָן אֲנִי עוֹלֶה: וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִיָּמַי לֹא־אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי:

(נדרים דף ל״ב)

תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ וְלֹא נִקְרָא תָמִים אֶלָּא עַל שֵׁם הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: דָּבָר אַחֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל־הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: דָּבָר אַחֵר, גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאִלְמָלֵא מִילָה לֹא נִתְקַיְּמוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי:

משנה (סנהדרין דף ל״ז)

לְפִיכָךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל־הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא, וְכָל־הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא· וּמִפְּנֵי שְׁלוֹם הַבְּרִיּוֹת שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ אַבָּא גָּדוֹל מֵאָבִיךָ· וְשֶׁלֹּא יְהוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה רָשֻׁיּוֹת בַּשָּׁמַיִם· וּלְהַגִּיד גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל־הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָדָם טוֹבֵעַ כַּמָּה מַטְבְּעוֹת בְּחוֹתָם אֶחָד כֻּלָּם דּוֹמִים זֶה לָזֶה, וּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבֵעַ כָּל־אָדָם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל־אָדָם הָרִאשׁוֹן וְאֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבֵרוֹ:

גמרא (סנהדרין ל״ח)

תָּנוּ רַבָּנָן, אָדָם נִבְרָא בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּמִפְּנֵי מָה, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמִּינִים אוֹמְרִים שֻׁתָּף הָיָה לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר, שֶׁאִם תָּזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו אוֹמְרִים לוֹ יַתּוּשׁ קְדָמְךָ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לְמִצְוָה מִיָּד. דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנֵס לִסְעוּדָה מִיָּד:

משנה (סוף מדות)

לִשְׁכַּת הַגָּזִית שָׁם הָיְתָה סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה שֶׁל־יִשְׂרָאֵל יוֹשֶׁבֶת. וְדָנָה אֶת־הַכְּהֻנָּה: וְכֹהֵן שֶׁנִּמְצָא בוֹ פְּסוּל לוֹבֵשׁ שְׁחוֹרִים וּמִתְעַטֵּף שְׁחוֹרִים וְיוֹצֵא וְהוֹלֵךְ לוֹ. וְשֶׁלֹּא נִמְצָא בוֹ פְּסוּל לוֹבֵשׁ לְבָנִים וּמִתְעַטֵּף לְבָנִים נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ עִם אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. וְיוֹם טוֹב הָיוּ עוֹשִׂים שֶׁלֹּא נִמְצָא פְסוּל בְּזַרְעוֹ שֶׁל־אַהֲרֹן: וּבָרוּךְ הוּא שֶׁבָּחַר בְּאַהֲרֹן וּבְבָנָיו לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת לִפְנֵי יְיָ בְּבֵית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים:

גמרא (מנחות דף מ״ד)

תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי נָתָן, אֵין לְךָ מִצְוָה קַלָּה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה שֶׁאֵין מַתַּן שְׂכָרָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה. צֵא וּלְמַד מִמִּצְוַת צִיצִת: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה זָהִיר בְּמִצְוַת צִיצִת. שָׁמַע שֶׁיֵּשׁ זוֹנָה בִּכְרַכֵּי הַיָּם שֶׁנּוֹטֶלֶת אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בִּשְׂכָרָהּ. שִׁגֵּר לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים וְקָבְעָה לוֹ זְמַן. כְּשֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ בָּא וְיָשַׁב עַל הַפֶּתַח. נִכְנְסָה שִׁפְחָתָהּ וְאָמְרָה לָהּ אוֹתוֹ אָדָם שֶׁשִּׁגֵּר לָךְ אַרְבַּע מֵאוֹת זְהוּבִים בָּא וְיָשַׁב עַל הַפֶּתַח. אָמְרָה לָהּ יִכָּנֵס. נִכְנַס. הִצִּיעָה לוֹ שֶׁבַע מִטּוֹת שֵׁשׁ שֶׁל־כֶּסֶף וְעֶלְיוֹנָה שֶׁל זָהָב וּבֵין כָּל־אַחַת וְאַחַת סֻלָּם שֶׁל־כֶּסֶף וְעֶלְיוֹנָה שֶׁל־זָהָב. עָלְתָה וְיָשְׁבָה עַל־גַּבֵּי עֶלְיוֹנָה כְּשֶׁהִיא עֲרֻמָּה, וְאַף הוּא עָלָה לֵישֵׁב עָרֹם כְּנֶגְדָּהּ. בָּאוּ אַרְבַּע צִיצִיּוֹתָיו וְטָפְחוּ לוֹ עַל־פָּנָיו. נִשְׁמַט וְיָשַׁב לוֹ עַל־גַּבֵּי קַרְקַע. אַף הִיא נִשְׁמְטָה וְיָשְׁבָה עַל־גַּבֵּי קַרְקַע. אָמְרָה לוֹ גַּפָּה שֶׁל־רוֹמִי שֶׁאֵינִי מַנַּחְתְּךָ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה מּוּם רָאִיתָ בִּי. אָמַר לָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁלֹּא רָאִיתִי אִשָּׁה יָפָה כְּמוֹתֵךְ, אֶלָּא מִצְוָה אַחַת צִוָּנוּ אֱלֹהֵינוּ וְצִיצִת שְׁמָהּ וְכָתוּב בָּהּ אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שְׁתֵּי פְעָמִים אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפָּרַע וַאֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וְעַכְשָׁיו נִדְמוּ עָלַי כְּאַרְבָּעָה עֵדִים. אָמְרָה אֵינִי מַנַּחְתְּךָ עַד שֶׁתֹּאמַר לִי מַה שִּׁמְךָ וּמַה שֵּׁם עִירְךָ וּמַה שֵּׁם רַבְּךָ וּמַה שֵּׁם מִדְרָשְׁךָ שֶׁאַתָּה לָמֵד בּוֹ תּוֹרָה. כָּתַב וְנָתַן בְּיָדָהּ. עָמְדָה וְחִלְּקָה כָּל־נְכָסֶיהָ שְׁלִישׁ לַמַּלְכוּת וּשְׁלִישׁ לָעֲנִיִּים וּשְׁלִישׁ נָטְלָה בְּיָדָהּ חוּץ מֵאוֹתָן מַצָּעוֹת וּבָאת לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל־רַבִּי חִיָּא (נ״א ר׳ מאיר), אָמְרָה לוֹ רַבִּי צַוֵּה עָלַי וִיַעֲשׂוּנִי גִּיֹּרֶת. אָמַר לָהּ

בתי שמא עיניך נתת באחד מן התלמידים. הוציאה כתב מידה ונתנה לו. אמר לה לכי זכי במקחך. אותן מצעות שהציעה לו באסור הציעה לו בהתר. זה מתן שכרו בעולם הזה, ולעולם הבא איני יודע כמה:

משנה (ידים פרק ראשון)

המים שנפסלו משתית הבהמה, בכלים פסולים ובקרקעות כשרים. נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום ונשתנו מראיהן, פסולים. עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו, פסולים. שמעון התימני אומר, אפילו נתכון לשרות בזה ונפל לשני כשרים:

גמרא (נדה דף ל"א)

דרש רבי חנינא בר פפא, מאי דכתיב עשה גדלות עד־אין חקר ונפלאות עד־אין מספר, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. מדת בשר ודם, נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה ספק משתמר ספק אינו משתמר. ואלו הקדוש ברוך הוא צר את־העבר במעי אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר: דבר אחר, אדם נותן חפציו בכף מאזנים כל־זמן שמכביד יורד למטה. ואלו הקדוש ברוך הוא כל־זמן שמכביד הולד עולה למעלה:

ואומר פרשת עקדה ופרשת המן ועשרת הדברות ופ' קטורת וגומר כמו שהוא מסודר במעמד יום ראשון (דף 500 והלאה) עד הבקשה ליום ראשון, ובמקומה יאמר בקשה זו.

בקשה ליום ששי.

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי. שתתן־לי לב טוב וחלק טוב וחבר טוב. ואל־תהי אחריתי ותקותי למפח נפש. ואל־תצריכני לידי מתנת בשר ודם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרבה, אלא לידך המלאה והרחבה והפתוחה. ותן חלקי בתורתך עם עושי רצונך בלבב שלם: מהר ענני ופדני מכל־גזרות קשות ורעות. והושיעני ברחמיך הרבים, כי אתה שומע תפלת כל־פה. ברוך אתה שומע תפלה:

בקשה אחרת מענין יצירת היום.

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו. כאשר בראתנו לכבודך כן ברחמיך הרבים תתקננו לעבודתך אותנו וכל־עמך בית ישראל, ותיחד לבבנו לעבדך בלבב שלם ותחזירנו בתשובה שלמה לפניך. ותמלא בנו מחשבתך ביצירת האדם שיצרת ביום הזה לעמוד לפניך לשרתך ולברך בשמך: יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתישרנו לפניך ותקרב שנת גאלתנו.

וְתִבָּנֶה עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וְתִכּוֹנֵן בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ. וְתַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ. וְנִזְכֶּה אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לֵאוֹר בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ חַיִּים לָנוּ. וְתַכְשִׁירֵנוּ כִּי רְצִיתָנוּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום השבת.

תורה

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

(שמות ל״א)

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

(שמות ל״ה)

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְיָ לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

(במדבר כ״ח)

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(ויקרא כ״ד)

וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל־הַשֻּׁלְחָן

הַטָּהֹר לִפְנֵי יְיָ: וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַייָ: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חָק־עוֹלָם:

נביאים (ישעיה נ"ו)

כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְיָ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְיָ מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי־כֹה אָמַר יְיָ לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְיָ לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

(ישעיה נ"ח)

אָז תִּקְרָא וַייָ יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן: וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם: וְנָחֲךָ יְיָ תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת: אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר:

(ירמיה י"ז)

כֹּה אָמַר יְיָ הִשָּׁמְרוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָםִ: וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ וּלְבִלְתִּי

וְתִבְנֶה עִירְךָ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. וּתְכוֹנֵן בֵּית קָדְשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ. וְתַשְׁרֶה שְׁכִינָתְךָ בֵּינֵינוּ. וְנִזְכֶּה אֲנַחְנוּ וְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָאוֹר בְּאוֹר פָּנֶיךָ. כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ חַיִּים לָנוּ. וּתְבַשְּׂרֵנוּ כִּי רְצִיתָנוּ. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

מעמד ליום השבת.

תורה

וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צְבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

(שמות ל״א)

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הִוא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם: וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִוא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ: שֵׁשֶׁת יָמִים יֵעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן קֹדֶשׁ לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת: וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הִוא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ:

(שמות ל״ה)

וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְיָ לַעֲשֹׂת אֹתָם: שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּעָשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן לַייָ כָּל־הָעֹשֶׂה בוֹ מְלָאכָה יוּמָת: לֹא־תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

(במדבר כ״ח)

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:

(ויקרא כ״ד)

וְלָקַחְתָּ סֹלֶת וְאָפִיתָ אֹתָהּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים יִהְיֶה הַחַלָּה הָאֶחָת: וְשַׂמְתָּ אוֹתָם שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל־הַשֻּׁלְחָן

הַטָּהֹר לִפְנֵי יְיָ: וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה וְהָיְתָה לַלֶּחֶם לְאַזְכָּרָה אִשֶּׁה לַייָ: בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ לִפְנֵי יְיָ תָּמִיד מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וַאֲכָלֻהוּ בְּמָקוֹם קָדֹשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְיָ חָק־עוֹלָם:

נביאים (ישעיה נ״ו)

כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְיָ לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְיָ מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: כִּי־כֹה אָמַר יְיָ לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְיָ לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

(ישעיה נ״ח)

אָז תִּקְרָא וַייָ יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם־תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר־אָוֶן: וְתָפֵק לָרָעֵב נַפְשֶׁךָ וְנֶפֶשׁ נַעֲנָה תַּשְׂבִּיעַ וְזָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹרֶךָ וַאֲפֵלָתְךָ כַּצָּהֳרָיִם: וְנָחֲךָ יְיָ תָּמִיד וְהִשְׂבִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת נַפְשֶׁךָ וְעַצְמֹתֶיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגַן רָוֶה וּכְמוֹצָא מַיִם אֲשֶׁר לֹא־יְכַזְּבוּ מֵימָיו: וּבָנוּ מִמְּךָ חָרְבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר־וָדוֹר תְּקוֹמֵם וְקֹרָא לְךָ גֹּדֵר פֶּרֶץ מְשֹׁבֵב נְתִיבוֹת לָשָׁבֶת: אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר:

(ירמיה י״ז)

כֹּה אָמַר יְיָ הִשָּׁמְרוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלָיִם: וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ וּלְבִלְתִּי

קַחַת מוּסָר׃ וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־יְיָ לְבִלְתִּי הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת־בּוֹ כָּל־מְלָאכָה׃ וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם׃ וּבָאוּ מֵעָרֵי־יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלַ͏ִם וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב מְבִאִים עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה וּמְבִאֵי תוֹדָה בֵּית יְיָ׃

כתובים (תהלים צ"ב)

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת לַייָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין אֶת־זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ־עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה׃ שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְיָ צוּרִי וְלֹא־עַוְלָתָה בּוֹ׃

(נחמיה י"ג)

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָלֲלוּ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם לִפְנֵי הַשַּׁבָּת וָאֹמְרָה וַיִּסָּגְרוּ הַדְּלָתוֹת וָאֹמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתָּחוּם עַד אַחַר הַשַּׁבָּת וּמִנְּעָרַי הֶעֱמַדְתִּי עַל־הַשְּׁעָרִים לֹא־יָבוֹא מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת׃ וַיָּלִינוּ הָרֹכְלִים וּמֹכְרֵי כָל־מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלָ͏ִם פַּעַם וּשְׁתָּיִם׃ וָאָעִידָה בָהֶם וָאֹמְרָה אֲלֵיהֶם מַדּוּעַ אַתֶּם לֵנִים נֶגֶד הַחוֹמָה אִם־תִּשְׁנוּ יָד אֶשְׁלַח בָּכֶם מִן־הָעֵת הַהִיא לֹא בָאוּ בַּשַּׁבָּת׃ וָאֹמְרָה לַלְוִיִּם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטַּהֲרִים וּבָאִים שֹׁמְרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת גַּם־זֹאת זָכְרָה־לִּי אֱלֹהַי וְחוּסָה עָלַי כְּרֹב חַסְדֶּךָ׃

תורה (דברים ה')

שָׁמוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ׃ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּךָ׃ וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַייָ אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתֶךָ וְשׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וְכָל־בְּהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ כָּמוֹךָ׃ וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה עַל־כֵּן צִוְּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת:

משנה (מסכת תמיד פרק שביעי)

בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס לְהִשְׁתַּחֲווֹת שְׁלֹשָׁה אוֹחֲזִים בּוֹ. אֶחָד בִּימִינוֹ וְאֶחָד בִּשְׂמֹאלוֹ וְאֶחָד בַּאֲבָנִים טוֹבוֹת. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁמַע הַמְמֻנֶּה אֶת־קוֹל רַגְלָיו שֶׁל־כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא יוֹצֵא. הִגְבִּיהַּ לוֹ אֶת־הַפָּרֹכֶת. נִכְנַס וְהִשְׁתַּחֲוָה וְיָצָא. וְנִכְנְסוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְהִשְׁתַּחֲווּ וְיָצְאוּ. בָּאוּ וְעָמְדוּ עַל־מַעֲלוֹת הָאוּלָם. עָמְדוּ הָרִאשׁוֹנִים לִדְרוֹם אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים וַחֲמִשָּׁה כֵלִים בְּיָדָם. הַטֶּנִי בְּיַד אֶחָד, וְהַכּוּז בְּיַד אֶחָד, וְהַמַּחְתָּה בְּיַד אֶחָד, וְהַבָּזָךְ בְּיַד אֶחָד, וְכַף וְכִסּוּיָהּ בְּיַד אֶחָד. וּבֵרְכוּ אֶת־הָעָם בְּרָכָה אַחַת. אֶלָּא שֶׁבַּמְּדִינָה אוֹמְרִים אוֹתָהּ שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וּבַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה אֶחָת. בַּמִּקְדָּשׁ הָיוּ אוֹמְרִים אֶת־הַשֵּׁם כִּכְתָבוֹ, וּבַמְּדִינָה בְּכִנּוּיוֹ. בַּמְּדִינָה הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים אֶת־יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד כִּתְפוֹתֵיהֶם, וּבַמִּקְדָּשׁ עַל גַּבֵּי רָאשֵׁיהֶם, חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַגְבִּיהַּ אֶת־יָדָיו לְמַעְלָה מִן־הַצִּיץ, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף כֹּהֵן גָּדוֹל מַגְבִּיהַּ אֶת־יָדָיו לְמַעְלָה מִן־הַצִּיץ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָיו אֶל־הָעָם וַיְבָרְכֵם: בִּזְמַן שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל רוֹצֶה לְהַקְטִיר הָיָה עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ וְהַסְּגָן בִּימִינוֹ. הִגִּיעַ לְמַחֲצִית הַכֶּבֶשׁ אָחַז הַסְּגָן בִּימִינוֹ וְהֶעֱלָהוּ. הוֹשִׁיט לוֹ הָרִאשׁוֹן הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶם וּזְרָקָם. הוֹשִׁיט הַשֵּׁנִי לָרִאשׁוֹן שְׁתֵּי הַיָּדַיִם וּנְתָנָן לְכֹהֵן גָּדוֹל וְסָמַךְ עֲלֵיהֶן וּזְרָקָן. נִשְׁמַט הַשֵּׁנִי וְהָלַךְ לוֹ. וְכָךְ הָיוּ מוֹשִׁיטִים לוֹ שְׁאָר כָּל־הָאֵבָרִים וְהוּא סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶם וּזְרָקָם, וּבִזְמַן שֶׁהוּא רוֹצֶה הוּא סוֹמֵךְ וַאֲחֵרִים זוֹרְקִים. בָּא לוֹ לְהַקִּיף אֶת־הַמִּזְבֵּחַ. מֵהֵיכָן הוּא מַתְחִיל. מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. נָתְנוּ לוֹ יַיִן לְנַסֵּךְ. הַסְּגָן עוֹמֵד עַל־הַקֶּרֶן וְהַסּוּדָרִים בְּיָדוֹ. וּשְׁנֵי כֹהֲנִים עוֹמְדִים עַל שֻׁלְחַן הַחֲלָבִים וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָם, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ. בָּאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל בֶּן־אַרְזָא, אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ. שָׁחָה לְנַסֵּךְ, וְהֵנִיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִים וְהִקִּישׁ בֶּן־אַרְזָא בַּצֶּלְצָל וְדִבְּרוּ הַלְוִיִּם בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לְפֶרֶק תָּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲווּ הָעָם. עַל כָּל־פֶּרֶק תְּקִיעָה, וְעַל כָּל־תְּקִיעָה הִשְׁתַּחֲוָיָה. זֶה הוּא סֵדֶר הַתָּמִיד לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ. יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן:

(פאה פרק א׳)

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. הַפֵּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרַאְיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה

והקרן קימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כלם:

גמרא (ברכות דף י"ז)

מרגלא בפומיה דרבי מאיר. גמור בכל־לבבך ובכל־נפשך לדעת את־דרכי ולשקוד על־דלתי תורתי. נצור תורתי בלבבך ונגד עיניך תהיה יראתי. שמור פיך מכל־חטא. וטהר וקדש עצמך מכל־אשמה ועון. ואני אהיה עמך בכל־מקום:

משנה (סוף יומא)

אמר רבי עקיבה, אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים. שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טמאותיכם ומכל־גלוליכם אטהר אתכם: ואומר מקוה ישראל יי. מה המקוה מטהר את־הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את־ישראל:

גמרא (ביצה דף ט"ז)

תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן כל־ימיו היה אוכל לכבוד שבת. כיצד, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת. מצא אחרת נאה הימנה מניח את־השניה ואוכל את־הראשונה: אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל־מעשיו היו לשם שמים שאמר ברוך אדני יום יום:

(שבת דף קי"ח)

תנו רבנן, כמה סעודות חיב אדם לאכול בשבת, שלש. רבי חדקא אומר ארבע. אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו. ויאמר משה אכלהו היום כי שבת היום ליי היום לא תמצאהו בשדה. רבי חדקא סבר הני תלתא היום לבר מדאורתא, ורבנן סברי כהדה דאורתא: אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן־לוי משום בר קפרא, כל־המקים שלש סעודות בשבת נצול משלש פרעניות, מחבלו של־משיח ומדינה של־גיהנם וממלחמת גוג ומגוג. מחבלו של־משיח, כתיב הכא יום וכתיב התם הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יי הגדול והנורא. מדינה של־גיהנם, כתיב הכא יום וכתיב התם יום עברה היום ההוא. ממלחמת גוג ומגוג, כתיב הכא יום וכתיב התם ביום בא גוג על אדמת ישראל: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי (כן וסרא), כל־המענג את־השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים שנאמר אז תתענג על יי והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך. לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך

בארץ לארכה ולרחבה, ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל
הארצת האל, אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה:
רב נחמן בר יצחק אומר, נצול משעבוד מלכיות. כתיב הכא והרכבתיך
על במתי ארץ. וכתיב התם ואתה על במותימו תדרך: אמר רב יהודה
אמר רב, כל־המענג את־השבת נותנים לו משאלות לבו, שנאמר והתענג
על יי ויתן־לך משאלות לבך. ענג זה איני יודע מהו, כשהוא אומר
וקראת לשבת ענג הוי אומר זה ענג שבת:

(שבת דף י׳)

אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, הנותן
מתנה לחברו צריך להודיעו שנאמר לדעת כי אני יי מקדשכם. תניא
נמי הכא, לדעת כי אני יי מקדשכם, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה,
מתנה טובה יש־לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש לתנה לישראל לך
והודיעם, מכאן אמר רבן שמעון בן־גמליאל, הנותן פת לתינוק צריך
להודיע לאמו:

(שם דף י״ב)

תנו רבנן, הנכנס לבקר את־החולה בשבת אומר, שבת היא מלזעוק
ורפואה קרובה לבא. ורבי מאיר אומר, יכולה היא שתרחם. רבי יהודה
אומר, המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל. רבי יוסי אומר, המקום ירחם
עליך בתוך חולי ישראל. שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר, שלום, וביציאתו
אומר, שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרבים ושבתו בשלום:

משנה (נדרים סוף פרק ג׳)

רבי אלעזר בן־עזריה אומר, מאוסה היא הערלה שנתגנו בה
הרשעים, שנאמר כי כל־הגוים ערלים: רבי ישמעאל אומר, גדולה מילה
שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות: רבי יוסי אומר, גדולה מילה שדוחה
את־השבת החמורה: רבי יהושע בן־קרחה אומר, גדולה מילה שלא
נתלה לו למשה הצדיק עליה מלא שעה:

גמרא (סוטה דף כ״א)

יש זכות תולה שלש שנים. זכות דמאי, אילימא זכות דתורה, הא
אינה מצוה ועושה היא. אלא זכות דמצוה, זכות דמצוה מי מגנה כולי
האי. והא תניא, את־זו דרש רבי מנחם בר רבי יוסי כי נר מצוה ותורה
אור. תלה הכתוב את־המצוה בנר ואת־התורה באור. את־המצוה בנר
לומר לך, מה נר אינה מגנה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגנה אלא

לְפִי שָׁעָה. וְאֶת־הַתּוֹרָה בְּאוֹר לוֹמַר לָךְ. מָה אוֹר מֵגֵן לְעוֹלָם אַף תּוֹרַת מְגִנָּה לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתְךָ זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה. בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ זוֹ מִיתָה. וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ לֶעָתִיד לָבוֹא: מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל־אוֹר נִצּוֹל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים. וַעֲדַיִן מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר נִצּוֹל מֵחַיָּה רָעָה וּמִלִּסְטִים וַעֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים נִצּוֹל מִכֻּלָּם: דָּבָר אַחֵר. עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת־כָּל־הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ: אָמַר רַב יוֹסֵף. מִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסֵק בַּהּ מַגְנָא וּמַצְלָא. בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסֵק בַּהּ אַגּוֹנֵי מַגְנָא אַצּוֹלֵי לָא מַצְלָה. תּוֹרָה בֵּין בְּעִדָּנָא דְּעָסֵק בַּהּ בֵּין בְּעִדָּנָא דְּלָא עָסֵק בַּהּ מַגְנָה וּמַצְּלָה:

משנה (אבות פרק שני)

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ. וְהַתְקֵן עַצְמְךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁאֵינָהּ יְרֻשָּׁה לָךְ. וְכָל־מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

גמרא (סנהדרין דף ק׳)

תַּנְיָא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר. בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד מוֹדְדִין לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר בְּסַאסְּאָה בְּשַׁלְחָהּ תְּרִיבֶנָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן. אָדָם נוֹתֵן מְלֹא עָמְסוֹ לֶעָנִי בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן לוֹ מְלֹא עָמְסוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. וְהָא כְתִיב וְשָׁמַיִם בַּזֶּרֶת תִּכֵּן. אָמַר לוֹ וְאַתָּה אִי אַתָּה אוֹמֵר כֵּן. אֵיזוֹ הִיא מִדָּה מְרֻבָּה. מִדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה אוֹ מִדַּת פֻּרְעָנוּת מְרֻבָּה הֱוֵה אוֹמֵר מִדַּת טוֹבָה מְרֻבָּה מִמִּדַּת פֻּרְעָנוּת. בְּמִדַּת טוֹבָה הוּא אוֹמֵר וַיְצַו שְׁחָקִים מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ. וּבְמִדַּת פֻּרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ. וְאוֹמֵר וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר. וַהֲלֹא אָדָם מוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בָּאוּר בָּעוֹלָם הַזֶּה מִיָּד נִכְוֶה. אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן כֹּחַ בָּרְשָׁעִים כְּדֵי לְקַבֵּל פֻּרְעָנוּתָם. כָּךְ נוֹתֵן כֹּחַ בַּצַּדִּיקִים לְקַבֵּל טוֹבָתָם:

משנה (תמיד פרק ז')

השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש. ביום הראשון היו אומרים, ליי הארץ ומלואה תבל ויושבי בה: בשני היו אומרים, גדול יי ומהלל מאד בעיר אלהינו הר־קדשו: בשלישי היו אומרים, אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: ברביעי היו אומרים, אל־נקמות יי אל נקמות הופיע: בחמישי היו אומרים, הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: בששי היו אומרים, יי מלך גאות לבש לבש יי עז התאזר אף־תכון תבל בל־תמוט: בשבת היו אומרים, מזמור שיר ליום השבת. מזמור שיר לעתיד לבא ליום שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים:

גמרא (מנחות דף מ"ג)

תניא, היה רבי מאיר אומר, חיב אדם לברך מאה ברכות בכל־יום שנאמר ועתה ישראל מה יי אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה (אל־תקרא מה אלא מאה): רבי חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באספרמקי ומגדי:

משנה (סוף שביעית)

כוורת דבורים, רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע וכותבים עליה פרוזבול ואינה מקבלת טמאה במקומה, והרודה ממנה בשבת חיב חטאת. וחכמים אומרים אינה כקרקע ואין כותבים עליה פרוזבול ומקבלת טמאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור:

גמרא (נדה דף ל"א)

תנו רבנן, שלשה שתפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו: אביו מזריע הלבן שממנו עצמות וגידין וצפרנים ומוח שבראש ולבן שבעינים. אמו מזרעת אדם שממנו עור ובשר ודם ושערות ושחור שבעינים. והקדוש ברוך הוא נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראית העין ושמיעת האזן ודבור פה והלוך רגלים ודעה ובינה והשכל: וכיון שמגיע זמנו להפטר מן העולם, הקדוש ברוך הוא נוטל חלקו. וחלק אביו ואמו מנת לפניהם:

משנה (סוף עוקצין)

אמר רבי יהושע בן־לוי, עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל־צדיק וצדיק שלש מאות ועשר עולמות, שנאמר להנחיל אהבי יש ואצרתיהם אמלא:

בקשה ליום השבת.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב· שֶׁתַּקְשִׁיב לִתְפִלָּתִי וְהִתְחַנְּנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאַי, וְתַסְפִּיק עַל יָדַי לַעֲשׂוֹת מִצְוֹת וּצְדָקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְלִלְמוֹד וּלְלַמֵּד אֶת־תּוֹרָתְךָ הַטְּהוֹרָה וְהַקְּדוֹשָׁה, וּתְחַבְּרֵנִי עִם יְרֵאֶיךָ וְעוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וּתְיַחֵד לְבָבִי לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ· וְתִגְזוֹר עָלַי גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת וְתִשְׁמְרֵנִי מִכָּל־רָע, כִּי אַתָּה מִשְׁעַנְתִּי· שְׁמוֹר צֵאתִי וּבוֹאִי לִהְיוֹת גּוֹרָלִי עִם הַצַּדִּיקִים בְּחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא: מִמְּעוֹנְךָ עֲנֵנִי חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי· וְקָרְבֵנִי לְדָתֶךָ, וְהָאִירָה עֵינַי בְּדַרְכֵי תוֹרָתֶךָ, וְשִׂימֵנִי לִבְרָכָה וְלִתְהִלָּה, וְתֶן־לִי חֵן וָחֶסֶד שֶׁתְּהִי רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנִּי· וּתְהִי שְׁאֵרִיתִי לִפְלֵיטָה וְהֵיטִיבָה לִי בְּכָל־דְּרָכַי, כַּכָּתוּב יְיָ סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי: יְיָ עֻזִּי וּמָגִנִּי בּוֹ בָטַח לִבִּי וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי· אָמֵן:

בקשה אחרת מעין ילירת היום.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ· שֶׁתַּנְחִילֵנוּ שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן וְלֹא־תִהְיֶה דְאָגָה וְלֹא צָרָה וְלֹא יָגוֹן בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ· כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ כִּלִּיתָ מְלַאכְתְּךָ בְּשֵׁשֶׁת יָמִים וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַתָּ וְנַחְתָּ וּבֵרַכְתּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ וְקָבַעְתָּ אוֹתוֹ יוֹם מְנוּחָה וְעֹנֶג לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְדוֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם· כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ תְּזַכֶּה אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לָנוּחַ בִּמְנוּחָה שֶׁאֵין לָהּ קֵץ וְתַכְלִית לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכֻלּוֹ אָרוֹךְ וְכֻלּוֹ שַׁבָּת· וְתַזְמִין לָנוּ וּלְכָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל פַּרְנָסָתֵנוּ כָּל־שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בְּנַחַת וְלֹא בְצַעַר וּתְמַלֵּא יָדֵינוּ מִבִּרְכוֹתֶיךָ וּמֵעֹשֶׁר מַתְּנַת יָדֶךָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד לְעַנֵּג שַׁבְּתוֹתֶיךָ בִּבְגָדִים יְקָרִים וּבְמַאֲכָלִים עֲרֵבִים וּבְמַשְׁקִים מְתוּקִים לְכַבֵּד בָּהֶם יוֹם שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ מִשְּׁאָר הַיָּמִים· כַּכָּתוּב אִם־תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: אָז תִּתְעַנַּג עַל־יְיָ וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל־בָּמֳתֵי אָרֶץ וְהַאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ כִּי פִּי יְיָ דִּבֵּר: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי· אָמֵן:

רבים נוהגים לומר פרק שירה בכל יום.

שָׁמַיִם מָה הֵם אוֹמְרִים. הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ:

אֶרֶץ מָה הִיא אוֹמֶרֶת. לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ: מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק וָאֹמַר רָזִי־לִי רָזִי־לִי אוֹי לִי בֹּגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ:[1]

יוֹם מָה הוּא אוֹמֵר. יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת:

לַיְלָה מָה הוּא אוֹמֵר. לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת:

שֶׁמֶשׁ מָה הוּא אוֹמֵר. שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְיָ עָלַיִךְ זָרָח:

יָרֵחַ מָה הוּא אוֹמֵר. עָשָׂה יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ:

כּוֹכָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים. וְהַמַּשְׂכִּלִים יַזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד: אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת־כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים:

עַנְנֵי כָבוֹד מָה הֵם אוֹמְרִים. אַף בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ:

עֲנָנִים מָה הֵם אוֹמְרִים. לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו:

עָבִים מָה הֵם אוֹמְרִים. יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:

בְּרָקִים מָה הֵם אוֹמְרִים. הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ:

---

[1]) ראה סנהדרין צ"ד.

פרק שירה אשר נמצאו לו נוסחאות שונות ומשונות בסדורים מסודר פה ע"פ ספרים קדמונים וע"פ סדר של הר' משה רפאל מנווהארדק משנת תנ"ב. והנה ר' משה תקן המתקוממים על מחבר שירי היחוד, והשגתי על השגתו למעלה דף 139, הוא התלונן גם על פרק שירה וכתב ז"ל „יש ספרים שזייפו הטינים להפות את העולם כמו פרק שירה וכתוב בסופו כל מי שהוגה בו תמיד זוכה לכך וכך ופלוני ופלוני ערבים עכ"ל, ואף כי קצת אמת יש בתלונתו, כי המאמרים תניא ר' אליעזר הגדול אומר כל העוסק בפרק שירה בעה"ז זוכה לאמרו לעה"ב וכו' אמר רבי העוסק בפרק שירה בכל יום מעיד אני עליו שהוא בן עה"ב ומ' ר' ישעי' תלמידו של ר' חנינא בן דוסא התענה פ"ה תעניות וכו' הכתובים בסדורים למעלה מפרק שירה לשבח בהם את פרק זה ולהעלותו, באמת לא נמצא אותם בשום מקום בתלמוד ובמדרשים, ואשר ע"כ השמטתי המאמרים באלה. אך בכל זאת פרק שירה בעצמו איננו להטעות העולם ואין בו דבר מינות כלל, אבל הכוונה בו להודיע שלמות הבריאה ושכל הנבראים מגדול שבגדולים ועד קטן שבקטנים יש לכל אחד תכליתו ודעתו המיוחדת עד שאם היה להם פה לדבר היו משבחים ומהללים את בוראם על זאת, ועוד כדי שיתעורר האדם על כל מדה ומדה שיש לכל הנברא וילמוד מהן גם הוא לעבודת בוראו וכמו שאמרו חז"ל בעירובין דף ק', כ' אלמלא לא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול וגזל מנמלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול. וראה עוד בהריטב"א לע"ז דף י"ו, ובס' עקרים מאמר ג' פ' א'.

רוּחַ מָה הוּא אוֹמֵר, עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם: אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

טַל מָה הוּא אוֹמֵר, אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן:

גְּשָׁמִים מָה הֵם אוֹמְרִים, גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ:

מַיִם מָה הֵם אוֹמְרִים, לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעַל נְשִׂאִים מִקְצֵה אָרֶץ:

מַעְיָנוֹת מָה הֵם אוֹמְרִים, וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים כָּל מַעְיָנַי בָּךְ:

נְהָרוֹת מָה הֵם אוֹמְרִים, נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ.

יַמִּים מָה הֵם אוֹמְרִים, מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ:

לִוְיָתָן מָה הוּא אוֹמֵר, הוֹדוּ לַייָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

תַּנִּינִים מָה הֵם אוֹמְרִים, הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל־תְּהֹמוֹת:

דָּגִים מָה הֵם אוֹמְרִים, קוֹל יְיָ עַל־הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים:

גַּן עֵדֶן מָה הוּא אוֹמֵר, עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו:

גֵּיהִנֹּם מָה הוּא אוֹמֵר, כִּי הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא טוֹב:

מִדְבָּר מָה הוּא אוֹמֵר, יְשֻׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצָּלֶת:

שָׂדוֹת מָה הֵם אוֹמְרִים, יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה:

שיר לירקות ועצים.

יְרָקוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה מָה הֵם אוֹמְרִים, תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ:

שִׁבֹּלֶת חִטִּים מָה הִיא אוֹמֶרֶת, שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ:

שִׁבֹּלֶת שְׂעוֹרִים מָה הִיא אוֹמֶרֶת, תְּפִלָּה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ:

שִׁבֹּלֶת שְׁאָר דָּגָן מָה הִיא אוֹמֶרֶת, לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ: [1]

עֲצֵי הַשָּׂדֶה מָה הֵם אוֹמְרִים, אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ: [2]

---

[1] ראה ר"ה דף ח'.

[2] ראה חגיגה דף י"ד, נ' בנוסח שהעתיק בעל עין יעקב.

גֶּפֶן מָה הוּא אוֹמֵר. כֹּה אָמַר יְיָ כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל וְאָמַר אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל:

תְּאֵנָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. נֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ וְשֹׁמֵר אֲדֹנָיו יְכֻבָּד:

רִמּוֹן מָה הוּא אוֹמֵר. כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ:

תָּמָר מָה הוּא אוֹמֵר. צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה:

תַּפּוּחַ מָה הוּא אוֹמֵר. כְּתַפּוּחַ בַּעֲצֵי הַיַּעַר כֵּן דּוֹדִי בֵּין הַבָּנִים בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי וְיָשַׁבְתִּי וּפִרְיוֹ מָתוֹק לְחִכִּי:

שיר לשרצים.

שְׁרָצִים מָה הֵם אוֹמְרִים. יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו:

אֵילִים שֶׁבִּשְׁרָצִים מָה הֵם אוֹמְרִים. יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם:

צְפַרְדֵּעַ מָה הִיא אוֹמֶרֶת. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

נָחָשׁ מָה הוּא אוֹמֵר. סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים:

עַקְרָב מָה הוּא אוֹמֵר. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל־מַעֲשָׂיו:

חֻלְדָּה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:

חָתוּל מָה הוּא אוֹמֵר. אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְיָ:

עַכְבָּר מָה הוּא אוֹמֵר. אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי:

חֹמֶט מָה הוּא אוֹמֵר. כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל־חָזוּ שָׁמֶשׁ:

זְבוּב מָה הוּא אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל־חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

שְׂמָמִית מָה הִיא אוֹמֶרֶת. הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:

נְמָלָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

חָסִיל מָה הוּא אוֹמֵר. יְיָ אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אֹמֶן:

צִפֹּרֶת כְּרָמִים[1] מָה הִיא אוֹמֶרֶת. שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי:

---

[1]) מין חרגה, שבת דף נ׳, ע״ב. וחולין דף ס״ב.

שיר לעופות.

תַּרְנְגוֹל מָה הוּא אוֹמֵר. בְּשָׁעָה שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן זוֹלְפִים כָּל־אִילָנֵי גַן־עֵדֶן בְּשָׂמִים וּמְרַנְּנִים וּמְשַׁבְּחִים. וְאָז גַּם־הוּא מִתְעוֹרֵר וּמְשַׁבֵּחַ וְאוֹמֵר בְּקוֹל רִאשׁוֹן, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָֹה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָֹה גִּבּוֹר מִלְחָמָה:

בְּקוֹל שֵׁנִי אוֹמֵר, שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה:

בְּקוֹל שְׁלִישִׁי אוֹמֵר, עִמְדוּ צַדִּיקִים וְעִסְקוּ בַּתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה שְׂכַרְכֶם כָּפוּל לָעוֹלָם הַבָּא:

בְּקוֹל רְבִיעִי אוֹמֵר, לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ:

בְּקוֹל חֲמִישִׁי אוֹמֵר, עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ:

בְּקוֹל שִׁשִּׁי אוֹמֵר, אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע לָחֶם:

בְּקוֹל שְׁבִיעִי אוֹמֵר, עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ:

תַּרְנְגֹלֶת[1] מָה הִיא אוֹמֶרֶת, נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

יוֹנָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע בְּסֵתֶר הַמַּדְרֵגָה הַרְאִינִי אֶת־מַרְאַיִךְ הַשְׁמִיעִנִי אֶת־קוֹלֵךְ כִּי קוֹלֵךְ עָרֵב וּמַרְאֵיךְ נָאוֶה: וְאוֹמֶרֶת, כְּסוּס עָגוּר כֵּן אֲצַפְצֵף אֶהְגֶּה כַּיּוֹנָה דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם אֲדֹנָי עָשְׁקָה לִּי עָרְבֵנִי:

אַוָּז הַבַּיִת מָה הוּא אוֹמֵר, שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו:

אַוָּז הַבָּר מָה הוּא אוֹמֵר, כְּשֶׁרוֹאֶה יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה אוֹמֵר, קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְיָ יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ: וְעַל מְצִיאוּת מְזוֹנוֹתָיו אוֹמֵר, בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

נֶשֶׁר מָה הוּא אוֹמֵר, וְאַתָּה יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה:

חֲסִידָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת, דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַםִ וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְיָ כִּפְלַיִם בְּכָל־חַטֹּאתֶיהָ:

---

[1]) לדעת יעב"ץ אין כאן הכוונה על הנקבה של תרנגול הביתי כי לא מצינו כאן שפרט בשום מין הנקבות כי הן בכלל הזכרים אלא היא תרנגולתא דאגמא הנזכרה בחולין ס"ב, ע"כ ונדה דף כ' והמין קרוי כך כמו שכתבו שם התוספות.

רְחָמָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ[1]:

עוֹרֵב מָה הוּא אוֹמֵר. מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ כִּי יְלָדָיו אֶל־אֵל יְשַׁוֵּעוּ יִתְעוּ לִבְלִי אֹכֶל: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ:

זַרְזִיר[2] מָה הוּא אוֹמֵר. וְנוֹדַע בַּגּוֹיִם זַרְעָם וְצֶאֱצָאֵיהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ:

עֲגוּר[3] מָה הוּא אוֹמֵר. הוֹדוּ לַייָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ:

סְנוּנִית[4] מָה הִיא אוֹמֶרֶת. לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ:

צִפּוֹר[5] מָה הִיא אוֹמֶרֶת. גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְיָ צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי:

צִיָּה[6] מָה הִיא אוֹמֶרֶת. אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה:

צָפִי[7] מָה הוּא אוֹמֵר. בִּטְחוּ בַייָ עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְיָ צוּר עוֹלָמִים:

טָסִית[8] מָה הִיא אוֹמֶרֶת. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

פַּרְגִּיּוֹת[9] מָה הֵן אוֹמְרוֹת. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל־מַלְכֵי אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ:

שיר לבהמות וחיות.

בְּהֵמָה דַקָּה טְהוֹרָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

בְּהֵמָה גַּסָּה טְהוֹרָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

בְּהֵמָה דַקָּה טְמֵאָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. הֵיטִיבָה יְיָ לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם:

בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה מָה הִיא אוֹמֶרֶת. יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ:

---

1) ראה חולין דף ס"ג.
2) מין עוף, חולין ס"ב. וס"ה. בל"א שטאר.
3) עוף המצפצף כלשון בני אדם כשמלמדים אותו, בל"א פאפאגיי.
4) בל"א שוואלבע, רש"י בחולין ס"ב.
5) מין עוף קטן זמר, בל"א שפערלינג.
6) עוף שוכן במקום חרבה.
7) פי' ומצפה לראות (חבקוק ב') ר"ל עוף הרואה למצוא טרפו.
8) עוף שטס בפריחה פי' יטוש עלי אוכל (איוב ט', כ"ו), וכן וירד העיט תרגום ירושלמי וכד נחת טייסא (בראשית ט"ו י"א).
9) בשרים קטנים, כמו מגילה דף כ"ד, ע"ב. בל"א יונגע הינגער, קיכלין, וכן המפרשים בל' פורית פרגית.

שור מה הוא אומר, אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליי ויאמרו לאמר אשירה ליי כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

צבי מה הוא אומר, ואני אשיר עזך וארנן לבקר חסדך כי היית משגב לי ומנוס ביום צר לי:

סוס מה הוא אומר, הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו:

חמור מה הוא אומר, לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש:

פרד מה הוא אומר, יודוך יי כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך:

גמל מה הוא אומר, יי ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאג ישאג על נוהו הידד כדרכים יענה אל כל יושבי הארץ:

חיות שבשדה מה הם אומרים, טוב אתה ומטיב למדני חקיך:

פיל מה הוא אומר, מה גדלו מעשיך יי מאד עמקו מחשבתיך:

אריה מה הוא אומר, יי כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה יריע אף יצריח על איביו יתגבר:

דב מה הוא אומר, ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירנו ישבי סלע מראש הרים יצוחו:

זאב מה הוא אומר, על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו:

שועל מה הוא אומר, הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו:

זרזיר [1] מה הוא אומר, רננו צדיקים ביי לישרים נאוה תהלה:

כלבים מה הם אומרים, באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עשנו:

ויאמר אח"כ אלו הפסוקים:

ברוך יי לעולם אמן ואמן: ברוך יי מציון שכן ירושלם הללויה: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

[1] כמו זרזיר מתנים (משלי ל׳, ל״א) מין חיה קלה בגליה.

קודם הסעודה נוטלין ידיהם כדין ובשעת הנטילה מברכין על נטילת ידים. ואוחז הלחם בשתי ידיו בי׳ אצבעות ומברך המוציא, ובוצע הפת במקום שנאפה היטב, והמסובין יכוונו לשמוע הברכה ויענו אמן, ואסור להפסיק בין ברכה לבציעה ולא בין בציעה לאכילה. הגדול שבמסובין בוצע, ואם בעל הבית עמהם הוא בוצע; וחתן ביום חתונתו בוצע הוא אע״פ שיש גדול ממנו בסעודה. והבוצע אחר שאכל פרוסתו יתן גם לכל המסובין פרוסה לפני כל אחד ואחד. ויזהר שיהא שולחנו נקי ומכוסה במפה יפה בכל עת שיושב לאכול, כי השלחן דומה למזבח, ומשום הכי מצוה ג״כ להביא על השלחן מלח משום שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח, ונוהגין לטבל פרוסת המוציא במלח. ואחר אכילת פרוסת המוציא יתפלל על הבריאות ויאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתְּהֵא אֲכִילָתִי זֹאת לְהַבְרוֹת אֶת־גּוּפִי וְאֶהְיֶה בָּרִיא וְאוּלָם לַעֲבוֹדָתֶךָ, וּתְצַו אֶת־הַבְּרָכָה בְּמַאֲכָלַי וּבְמַשְׁקַי וְתָסֵר כָּל־מַחֲלָה מִקִּרְבִּי כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּבֵרַךְ אֶת־לַחְמְךָ וְאֶת־מֵימֶיךָ וַהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: אָמֵן: ויש שאומרים עוד מזמור כ״ג ה׳ רועי לא אחסר וכו׳.

ברכת היין שלפני המזון קודם ברכת המוציא פוטר את היין שבתוך המזון, ואם לא שתה לפני המזון ובא לו יין בתוך המזון מברך עליו בורא פרי הגפן ואינו פוטר את שלאחר המזון. וכל אחד ואחד מברך לעצמו. כל מה שאוכל תוך הסעודה די לו בברכה אחת אח״כ הוא נכלל, ויין פוטר כל מיני משקין. כל מה שאוכל בתוך המזון אינו צריך ברכה אחרונה כי ברכת המזון פוטרתו. ובסעודתו יזכור תמיד שהוא אוכל ושותה לא למלאות כרסו ולא להנאת גופו רק כדי שיהיה חזק ובריא לקיים מצות אלהיו, וע״כ יתרחק מכל המותרות אפילו הם ערבים ומתוקים לחיך ומזיקים לו לאחר זמן, וזהו בכלל צדיק אוכל לשובע נפשו ובכלל ונשמרתם מאד לנפשותיכם. ויזהר ליתן מעל שלחנו לעניים כי בזה נותן חלק לגבוה מעל שלחנו הדומה למזבח. ומה מזבח, אנשי מעמד היו לומדים שם בתורה אף כאן צריך לדבר דברי תורה על שלחנו כל אחד כפי השגת לבו אם מעט אם הרבה, וכבר אמרו במשנה שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה וכו׳ ומפני כך תקנו לומר קודם בהמ״ז מזמור של תהלים ויוצא בזה מי שלא יוכל ללמוד כלל.

אחר הסעודה ביום חול אומרים מזמור זה קודם ברכת המזון:

עַל־נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם־בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת־צִיּוֹן: עַל־עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ: כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי־שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: אֵיךְ נָשִׁיר אֶת־שִׁיר יְיָ עַל אַדְמַת נֵכָר: אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָםִ תִּשְׁכַּח יְמִינִי: תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי לְחִכִּי אִם־לֹא אֶזְכְּרֵכִי אִם־לֹא אַעֲלֶה אֶת־יְרוּשָׁלַםִ עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָםִ הָאֹמְרִים עָרוּ׀ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: בַּת־בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם־לָךְ אֶת־גְּמוּלֵךְ שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ: אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת־עֹלָלַיִךְ אֶל־הַסָּלַע: וי״א ג״כ שיר של יום.

בשבת ויום טוב וימים שאין אומרים בהם תחנון אומרים במקום על נהרות בבל את מזמור זה:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת· בְּשׁוּב יְיָ אֶת־שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים: אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה: הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים: שׁוּבָה יְיָ אֶת־שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: הָלוֹךְ יֵלֵךְ וּבָכֹה נֹשֵׂא מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו:

כשמברך בהמ״ז על הכוס נוטל את הכוס בימינו קודם שיברך ויאמר כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא· ואומר הנני מוכן ומזומן לקיים המצוה שצונו בוראנו לברך על המזון, כמו שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלהיך. ויברך בהמ״ז, וכשיברך צריך להגביה הכוס מעל השלחן טפח, וצריך לאחוז הכוס על כף יד ימינו כדי שיהיו ראשי אצבעותיו זקופות למעלה ולא יאחזנו באצבעות סביב הכוס. והיינו דווקא כשמברכין במזומן ג׳, אבל אם מברך ביחיד יעמיד את הכוס על השלחן לפניו. וחייב כל אחד מהמסובין לומר בלחש עם המברך כל מלה רק יקדימו לסיים הברכה קודם המברך כדי שיענו אמן על כל ברכה וברכה.

סדר הזמון·

שלשה שאכלו כאחת חייבים לזמן. וכיצד מזמנים? המזמן אומר הב לן ונברך! או בל"א רבותי מיר וואללען בענטשען!

והם עונים יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

והמזמן אומר ברשות ... נְבָרֵךְ (בעשרה מוסיף אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ: והמסובים עונים בָּרוּךְ (בעשרה מוסיפים אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ*): וחוזר המזמן ואומר בָּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בבית האבל אומר: ברשות ... נְבָרֵךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ: ועונים: בָּרוּךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ*): והמזמן חוזר ואומר: בָּרוּךְ מְנַחֵם אֲבֵלִים שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ:

בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:

יחיד מתחיל. ווער פיר זיך אליין בעטעט, פאנגט היער אן.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאַל־יֶחְסַר

*) גם העומדים שם ואינם מן המסובים גם הם יענו ויאמרו בָּרוּךְ וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

הב לן ונברך, סדר הזמון לברכת המזון מביאה המשנה ברכות דף מ"ה שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן, ר"ל לעורר ולהתחזות זה את זה ולהתועד יחד לברכה, ושם דף מ"ט כיצד מזמנין, בשלשה אומר נברך וכו'. והלשון הב לן ונברך היא כענין קריאה למסובין שיכינו לברכה שיאמר תנו לנו את הכוס שנקח ונברך, והוא לקוח מגמר' פסחים ק"ג ע"ב. וראה מג"א ס' קצ"ב. יהי שם, תהלים קי"ג, ב'. נברך שאכלנו, ואם עשרה הם אומר נברך אלהינו שאכלנו, וכו', ברכות דף מ"ט ב'. ודף נ'. וטור א"ח ס' קצ"ב. וכתבו שם התוספות והרא"ש נברך אלהינו גרסינן ולא גרסינן נברך לאלהינו בלמ"ד, דדוקא גבי שיר והודאה כתוב בלמ"ד כמו שירו לה' הודו לה' גדלו לה', אבל גבי ברכה לא מצינו זה הלשון [מלבד ב' מקומות ראה ס' הרקמה דף י"ג] וכן מפרש בסדר רב עמרם עכ"ל וכן כתוב בלקוטי הפרדס. ואיתא בב"ר פ' מ"ג ופ"מ וסוף פ' נ"ד (ומובא גם בגמר' סוטה דף י') וז"ל אברהם היה מקבל את העוברים ואת השבים, משהיו אוכלים ושותים אמר להם ברכו, אמרו לו מה נאמר, אמר להם „ברוך אל עולם שאכלנו משלו" וכו' וזהו יסוד ברכת הזמון. ברוך ומברך, ברכות מ"ה, ע"ב. ברוך הוא וברוך שמו, מביאו הטור בס' קצ"ב וסמ"ג עשין כ"ז גם הרוקח ס' רפ"ג, וגרסת אבודרהם היא „ברוך הוא וברוך זכרו לעולמי עד", והוא דבוק עם הקודם וסוף ברכת הזמון הוא, וע"כ המברך ביחידות לא יאמרנו (של"ה דף פ"ב, ב'. ויוסיף אומץ ס' תשע"ח.)

הזן את העולם, בהמ"ז מצות עשה מן התורה, והיא של שלש ברכות, הראשונה שמה ברכת הזן, והשניה ברכת הארץ, והשלישית בונה ירושלים, ואחר חרבן עיר ביתר הוספו החכמים עוד ברכה רביעית והיא הטוב והמטיב (ברכות מ"ח, ב'); ואמרו בגמרא (שם) משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ כיון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בונה ירושלם, דוד תקן על ישראל עמך ועל ירושלים עירך, ושלמה תקן על הבית הגדול והקדוש הזה עכ"ל ובתנחומא ובראשית פ' עקב, עד שלא נכנסו ישראל לארץ היו מברכין ברכה אחת, הזן את הכל, משנכנסו לארץ היו מברכין על הארץ ועל המזון, משחרבה ירושלים הוסיפו בונה ירושלים, משנקברו הרוגי ביתר הוסיפו הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה עכ"ל והדבר בזה שתקנו עקר הענינים שיש להזכירם בברכת המזון, אך לא הוסמכו בנוסחא קבועה והיא נשתנה כפי שנוי הזמנים, וחכמי התלמוד הם שהעמידו הנוסחאות וערכון בסדרן לדורות, ובכל זאת עוד הגרסאות מתחלפות מאד ואין נוסח הספרדים שוה לנוסח האשכנזים ושתיהן שונות מנוסח רב עמרם והיא משונה מנוסח הרמב"ם ונוסח מנהג איטליאני וקוגין שוב משונה מכל אחד נוסחאות ורק חתימת הברכות היא שוה בכולן, וראה בכסף משנה להלכות ברכות להרמב"ם פרק ב'. הזן את העולם כלו, כמו שאמרו חז"ל בגמר' ע"ז דף ג', ע"ב, יושב הקב"ה וזן את כל העולם כלו מקרני ראמים עד ביצי כנים, ובברכות דף ו' הקב"ה זן את כל העולם כלו. נותן לחם וכו' פסוק הוא בתהלים קל"ו, כ"ה. וע"כ אין לומר כי לעולם חסדו עמנו, כי אינו בפסוק ועוד כי חסדי ה' על כל חי (טור א"ח קפ"ז). לא חסר

לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזָּן אֶת־הַכֹּל:

נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְעַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ (יְיָ אֱלֹהֵינוּ) מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עֲבָדִים וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחָתַמְתָּ בִּבְשָׂרֵנוּ וְעַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלִּמַּדְתָּנוּ וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֵן וָחֶסֶד שֶׁחוֹנַנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מָזוֹן שָׁאַתָּה זָן וּמְפַרְנֵס אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכָל־יוֹם וּבְכָל־עֵת וּבְכָל־שָׁעָה:

בחנוכה ופורים מוסיפים כאן על הנסים. אן חנוכה אונד פורים ווירד על הנסים איינגעשאלטעט.

ואם שכח לומר על הנסים ונזכר בתוך ועל הכל קודם שסיים הברכה אפילו נזכר בין אתה ובין ה' אומר שם על הנסים עד סוף וחוזר ומתחיל ועל הכל וגו', אבל אם כבר אמר השם אין מחזירין אותו, וכשמגיע אצל הרחמן הוא יזכנו יאמר הנוסחא הכתובה שם.

לנו ואל יחסר לנו מזון, יש המנקדים חִסֵּר יְחַסֵּר בבנין פיעל (מרדכי לסוף ברכות) וא"כ מוסבת הלשון על הקב"ה ר"ל הקב"ה בטובו הגדול לא חיסר לנו מזון ולא יחסר אותו לנו. אמנם הנקוד המותגל הוא חָסֵר יֶחְסַר בבנין הקל וכן גם בסדורי הספרדים וכן גרסת אבודרהם וכן נקד השל"ה דף פ"ג, וכן הנכון כי כן בל' המקרא ולא יֶחְסַר לחמו (ישעיה נ"א י"ד), ומוסב הפעל על מזון ר"ל המזון לא חסר לנו ולא יחסר לנו בטובו הגדול של השם ב"ה, ובל"א „עס האט אונז דיזע שפייזע ניכט געפעהלט אונד ווירד אונז ניכט פעהלען"; ויש אומרים חָסֵר בצרי בהסתמכם על הפסוק בנחמיה ט', כ"א, אבל טעות ודאי' היא לנגדם עומדת כי כלכלתם במדבר לא חסרו המוכן בו שישראל בעצמם לא היה נמצא להם חסרון (בל"א זיא האט שען קיינען מאנגעל) וכן לא חסר לנו בצרי לא יהיה משמעתו שהמזון לא נמנע ממנו אלא מוכנו יהיה שבשבילנו לא ימצא במזון בעצמו חסרון מה, והוא כנגד כוונת המאמר וע"כ העקר חָסֵר בפתח. כי הוא זן, כן בס"ס, וכן גורס אבודרהם, וכן במט"מ ס' שט"ו ושל"ה דף פ"ג וכן בסדורי ספרדים, וכן גורס גם מרדכי סוף ברכות ופירש, זן באכילה ומפרנס בשאר צרכים. מזון, כל מין מאכל המספיק לטחיה יקרא מזון.

נודה לך, זו היא ברכה שניה ונקראת ברכת הארץ ע"ש ההודאה על נתינת ארץ ישראל, ואמרו בגמר' ברכות מ"ח, ע"ב. ומ"מ. שצריך לומר בה ארץ חמדה טובה ורחבה ולהזכיר בה ברית ותורה וצריך להתחילה בל' הודאה ולסיימה בל' הודאה. והנה רש"י שם בגמר' גורס נודך ה' אלהינו וגו' וכן גורס גם אבן ירחי בהלכות סעודה ס' י"ז גם הר"ם מרוטנבורג (טור א"ח קפ"ז), אבל רב עמרם והרמב"ם גורסים נודה לך וכן הוא מרוקא גם במוקומי דברים ח', י', גם בזוהר פ' תרומה עמוד רל"ח, וכן נוהגים ואין קושי בלל בלשון והוא כמליצת להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קי"ט, ס"ב). שהנחלת, רבים טועים ואומרים שהנחלתנו. ארץ חמדה, ל' ירמיה ג', י"ט. ומפורש בשמות רבה פ' ל"ב שנקראת ארץ חמדה, מפני שהקב"ה כתן בתוכה, ומפני שחמדו לה המלכים, ומפני שחמדו לה אבות העולם. טובה ורחבה, שמות ג', ח'. ועל שהוצאתנו, עפ"ה שמות כ', ב'. והרמב"ם גורס ועל שהוצאתנו מארץ מצרים, בלי הזכרת השם, וכן הוא בס' רב עמרם ובטור ובמרדכי ואבודרהם וסדורי הספרדים וכן כתב בעל וי"ל. ונאה הנוסחא גם בתפלה קורה לזכירת יציאת מצרים בלילה (ברכות י"ד, ע"ב). ופדיתנו, עפ"ה דברים ו', ח'. ועל בריתך ברית מילה. וכתב בעל המלמד שמוקדם ברית לתורה לפי שהברית קודם לתורה קדימת זמן וקדימת סבה שהרי הוא סבת קיום התורה. ועל תורתך שלמדתנו, בירושלמי ברכות פרק א' ר' סימון בשם ריב"ל אמר, לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו, מה טעם, ויתן להם ארצות גוים (תהלים ק"ה, מ"ד), מפני מה, בעבור ישמרו חקיו ותורותיו (שם) עכ"ל ורואה עליו פירוש בעל עין יעקב. חֻקֶּיךָ ביו"ד אחרי קו"ף כ"כ כי ל' רבים הוא, והנה בסדורי רח"ה וריע"ם גם בשל ר"ווה נדפס חֻקְּךָ בלי יו"ד וטעות והעד ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה (נחמיה ט', י"ד) אשר על פי פסוק זה הוסד הנוסחא, ועוד לעדות גרסת הספרדים שהיא ועל חקי רצונך. בכל יום ובכל עת ובכל שעה, פירושו שמפרנס אותנו לא לבד בכל יום אלא גם בכל עת ולא לבד בכל עת אלא גם בכל שעה; יום גדול מעת ועת גדולה משעה,

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כַּכָּתוּב. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמָּזוֹן:

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רְעֵנוּ זוּנֵנוּ פַּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ: וְנָא אַל־תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם. כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

כי כאן הוראת עת על חלק אחד מג' חלקי היום ערב ובקר וצהרים, כל"א טאגעזייט, והוראת שעה היא בל' חז"ל על חלק אחד מכ"ד חלקים של יום שלם, ויאמר ג"כ בהרבה מקומות על הזמן זמן קטן וקצר למאד כמו אין לך אדם שאין לו שעה, יפה שעה אחת בתשובה (אבות פ' ד') ובמקום רגע בל' הכתוב, וכן רגע אחד תרגומו שעה חדא (שמות ל"ג, ה') כי רגע באפו תרגומו משום דשעתא רוגזה (תהלים ל"א ו',) וראה גם בסמ"ש ס' שכ"א. בפי כל־חי כ"ף כל נ"ל רפה באין יה"א דוגמת בפי בלעם (במדבר כ"ג, ה') בפי כסילים (משלי כ"ו, ז'), וכבר מבואר למעלה דף 37 כי הסמיכות פי' תשמש גם על יחיד גם על רבים וכמו שכתב הראב"ע בפירושו לבראשית מ"ה, י"ב. ככתוב דברים ח', י'. על הארץ ועל המזון, על הארץ המוציאה את המזון (ברכות מ"ט).

רחם היא ברכה שלישית שנקראת בונה ירושלים ע"ש חתימתה, ואמרו בברכות מ"ט שצריך להזכיר בה מלכות בית דוד, וכתב עליו אבן ירחי מצאתי במדרש שבימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בג' דברים במלכות בית דוד ובבנין הבית ובמלכות שמים, שנאמר ראה ביתך דוד (מ"א י"ב ט"ז) זה שמאסו לבית מלכות בית דוד ובנין הבית, איש לאהליך ישראל (דה"ב י', ט"ז) אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך שמאסו להם מלכות שמים, ואינן נגאלין עד שיבקשו שלשתן שנ' ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים (הושע ג' ה'), על כן צריך לומר בבונה ירושלים שלשתן בין בחול בין בשבת עכ"ל. והנה הספרדים אומרים רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל וכו' וכן גורס בעל התניא גם אבודרהם, אמנם נוסחתנו רחם ה' אלהינו על ישראל וכו' ואין אומרים עלינו, והוא כגרסת הגמרא ברכות מ"ט וכן גורס שם רש"י וכן הנוסחא לרמב"ם ולאבן ירחי ולמרדכי ולטור. אלהינו אבינו, וכן גורס אבן ירחי. רענו רעה אותנו, מל' רעה עמך בשבטך (מיכה ז', י"ד), וכן גרסת אבן ירחי בהלכות שבת ס' מ"ה ומ"ו וכן כתבו האחרונים, ראה מג"א ס' שכ"ד ובנ"א ס' קפ"א אות ג'. והספרדים אומרים רוענו ואף הוא יתכן שאז שם תואר הוא ועפ"ה ה' רועי לא אחסר (תהלים כ"ג, א') רועה ישראל (פ', ב') ומוסב אל השם כמו אלהינו אבינו, וכמו שאומרים גם בברכה רביעית רוענו רועה ישראל. זוננו, כל"ל ל' צווי משרש זון מענין מזון כמו שובנו (תהלים פ"ה, ה') משרש שוב, וכמו שפירש הראב"ע לקהלת ה', ח'. ונזכרת הנוסחא בירושלמי שבת פ' ט"ו ויקרא רבה פ' ל"ד אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת, ר' זעירא בעא קמיה דר' חייא בר אבא אלין דאמרין רוענו זוננו פרנסנו בשבת מהו, אמר ליה טופס ברכות כך הוא עכ"ל. והרויחנו, תן לנו הרוחה בשפע ויתרון, ול' חכמים הוא. והרוח לנו, מענין רוח והצלה יעמוד ליהודים (אסתר ד' י"ד). לא לידי מתנת בשר ודם, כי מתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. הלואתם, שם דבר מל' אם כסף תלוה (שמות כ"ב, כ"ד) כל"א דארלייהען. והוא משקל נהוג הרבה בל' משנה, כמו הבדלה הטבלה הנטלה הדלקה ההכרה הסכמה הספקה הפרשה הללאה הקטרה התראה ודומיהם, ובמקרא לא נמצא כי אם בחסרי נו"ן, כמו רוח והצלה (אסתר ד' י"ד) הכרת פניהם (ישעי' ג', ט') מן הכרה. שלא נבוש ולא נכלם עפ"ה ישעיה מ"ה, י"ז. ואמר שלא נבוש נגד ההלואה, ולא נכלם נגד המתנה, כי כלימה היא גדולה מן הבושה, והספרדים מבארים שלא נבוש בעולם הזה ולא נכלם לעולם הבא, אך לא ידעתי איך יחובר כאן העולם הבא עם הפרנסה.

בשבת אומרים רצה, ואין שכחתו תמלא בסוף ברכת המזון. אם שבת ותגם אומן רצה.

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך: ברצונך הניח לנו יי אלהינו שלא תהי צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו. והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובבנין ירושלים עיר קדשך. כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות:

בראש חדש ויום טוב אומרים יעלה ויבא. אם ראש חדש חוכר יום טוב ותגם אומן יעלה ויבא.

אלהינו ואלהי אבותינו. יעלה ויבא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר זכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון ירושלים עיר קדשך. וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך. לפליטה ולטובה ולחן ולחסד ולרחמים ולחיים ולשלום ביום

לראש חדש	לראש השנה	לסכות	לשמיני עצרת ושמחת תורה	לפסח	לשבועות
ראש החדש	הזכרון	חג הסכות	השמיני חג העצרת	חג המצות	חג השבעות

הזה. זכרנו יי אלהינו בו לטובה, ופקדנו בו לברכה, והושיענו בו לחיים. ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו ורחם עלינו והושיענו. כי אליך עינינו. כי אל (מלך) חנון ורחום אתה:

רצה וכו', בגמ' ברכות דף מ"ח ע"ב בשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע עכ"ל ופירש עליו הרי"ף שבשבת יש לשנות ברכה שלישית ולומר במקום רחם ה' אלהינו נחמנו ה' אלהינו וכו' וכן גם לסיימה מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים, ונוסחא זו לשבת הביאוה אבן ירחי וכל בו ואבודרהם בזה"ל „נחמנו ה' אלהינו בציון עירך ושמחנו בבנין בית בחירתך ומלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ורצה והחליצנו וכו' כי אתה הוא בעל הנחמות בא"י מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים", אבל רש"י כתב שאין לשנות בשבת עיקר הנוסחא רק שיכלול רצה והחליצנו שהיא קדושת היום באמצע הברכה, ועל פיו נוהגים ועיין תוספות והרא"ש לברכות מ"ח ע"ב וסמ"ג עשין כ"ז. ואיתא בפסחים דף ק"ה לילי שבת ולילי י"ט יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון, שבת וי"ט (ר"ל הימים) אין בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון, ופירש רש"י הזכרה בבהמ"ז, של שבת רצה והחליצנו, ושל י"ט יעלה ויבא עכ"ל. והנה נוסחת רצה והחליצנו נזכרת בירושלמי דשבת גם ויקרא רבה פ' ל"ד דף ר"ו, וזה"ל, ועצמותיך יחליץ, אמר ר' אליעזר בן יעקב מה הלשון הזה, ישמט יזיין ישזיב ויניח, ישמט כמה דאת אמר ואלה כעלו מעל תלו, יזיין כד"א חלוצים תעברו, ישזיב כד"א חלצני ה' מאדם רע, יניח ועצמותיך יחליץ, מכאן תקנו חכמים לומר רצה והחליצנו בשבת עכ"ל. ונמצא לשון זו של החליצנו גם במשנה עירובין דף ל"ט ופירש שם רש"י החליצנו חזקנו. במצות רצונך הנו"ן בסגול כי פה הפסק מאמר הוא. הניח לנו, לווי הפעיל משורש נוח, מל' הניחו לעיף (ישעיה כ"ח, י"ב) ר"ל תן לנו מנוחה. ובסדור ר"ע נדפס הנח לנו, גם בעל מטה יהודה כתב שבמקצת נוסחאות הנח ואין הפרש בין הנח להניח רק שהנח שרשו נחה והניח שרשו נוח עכ"ל ונמצאת כן ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' הגרסה הנח, אבל הנכון לומר הניח שטעמו נתינת המנוחה בל"א רוהע פערשאפפען, ולא הנח שטעמו השארת דבר במנוחתו בל"א אין רוהע לאססען, וכמו שאומרים גם בנוסח מגן אבות מניח לעמו להניח להם, ויניחו בקדשה, בלי מחלוקת ואף ברמב"ם כך הגרסה שם בהלכות תפלה פרק ט'. וראה למעלה דף 56. תהי כן נוי"ל ונכון וכן גם באבודרהם. בנחמת בל' יחיד כן העקר וכן בסדורי הספרדים. בעל הישועות. כמו שנאמר אני ה' מושיעך (ישעיה מ"ט כ"ו). ובעל הנחמות כמו שנאמר אנכי הוא מנחמכם (שם נ"א, י"ב).

כי אל חנון ורחום אתה, כן כתב אבודרהם בשם הראב"ד שיש לומר בנוסח יעלה ויבא של בהמ"ז ולא כי אל מלך חנון וכו' וכן כתב של"ה דף פ"ב ע"ב גם יוסף אומץ ס' תשצ"ג, וכן סדר בעל אור חדש, ונמצאת כך לשון הכתוב נחמיה ט', ל"א.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בֹּנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם. אָמֵן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, (הָאֵל) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵיטִיב לָנוּ: הוּא גְמָלָנוּ הוּא

בבית האבל יאמרו זה:

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת־הָאֲבֵלִים הַמִּתְאַבְּלִים בָּאֵבֶל הַזֶּה. נַחֲמֵם מֵאֶבְלָם וְשַׂמְּחֵם מִיגוֹנָם. כָּאָמוּר כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ, בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ, קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב, הַמֶּלֶךְ הַחַי, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, אֵל אֱמֶת, דַּיַּן אֱמֶת, שׁוֹפֵט צֶדֶק, (וְלוֹקֵחַ נְפָשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט), וְשַׁלִּיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כִּרְצוֹנוֹ, כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט,

ירושלים עיר הקדש, ישעיה נ"ב, א'. נחמיה י"א, א'. בּוֹנֵה הנו"ן בסגול ככל ל' בונה שנמקרא שהוא בסגול חוץ מן אחד שהוא בצרי ע"פ המסורת בּוֹנֵה ירושלם ה' (תהלים קמ"ז), והנה אם היינו חותמים בונה ירושלים אמן וכגרסת הגמרא, או היה הנכון בּוֹנֵה בצרי, עכשו שנוהגים לומר בונה ברחמיו אין עוד מקום לצרי וצריך לקרוא בסגול. ומה שחותמים בונה ברחמיו הטעם כדי לחתום בל' רחמים כמו שפותחים הברכה בל' רחמים וראה במט"מ ס' שכ"ה ועטרת זקנים סמן קפ"ח אות א'. יְרוּשָׁלָם, הלמ"ד בקמץ כמשפטו בהפסק, כי מלת אמן בלתי נחשבת דוגמת בתוככי יְרוּשָׁלָם הללויה (תהלים קט"ז). **אמן**, אומרים אמן אחר הברכה (ברכות מ"ה ע"ב) כדי להבדיל בין ג' ברכות ראשונות שהן מן התורה לברכה הרביעית שהיא מדרבנן.

נחם ה' וכו' שמוסיפים בבית האבל בשבעת ימי אבלו בברכה שלישית מובא בס' רב עמרם ובתניא ס' ס"ח ובכל בו ס' קט"ז ואבודרהם הלכות ברכות ובש"ע י"ד ס' שע"ט. ולשון הנוסחא לקוחה מנוסח נחם לט' באב. **כאיש אשר**, ישעיה ס"ו, י"ג. **מנחם ציון בבנין ירושלים**, הנוסחאות מתחלפות בחתימת הברכה, וגרסתנו היא כי"ד ס' שע"ט.

האל אבינו וכו', ברכה זו שמה הטוב והמטיב, ואיננה מדאוריתא אלא מדרבנן (ברכות מ"ו) ונתקנה כנגד הרוגי ביתר, כמו שאמרו חז"ל בגמרא ברכות מ"ח ע"ב וסוף תענית, ומבואר יותר בירושלמי תענית פרק ד' גם באיכה רבה דף ע"א וז"ל כרם גדול היה לו לאדריאנוס י"ח מיל על י"ח מיל כמן טבריא לציפורה, והקיפו גדר מהרוגי ביתר ולא גזר עליהם שיקברו, עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם וקברום, רבי הונא אמר ביום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה עכ"ל ואמרו בברכות דף מ"ט שצריך להזכיר בברכה זו ג' מלכיות (מלך העולם, מלכנו, המלך הטוב), אחת לגופה של הברכה, ואחת בשביל רחם ה' ואחת בשביל נודה לך אשר חסר בהם הזכרת מלכות שמים. ותקנו עוד להזכיר בה ג' הטבות וג' גמולות (הטיב מטיב יטיב, גמלנו גומלנו יגמלנו) והוא ע"פ המדרש כמו שכתב הרא"ש בברכות פרק ז' סוף סמן כ"ב וז"ל אמרינן במדרש דצריך לומר בה שלוש טובות ושלש גמולות, ואפילו הכי איננה חותמת בברוך דחשיבא מטבע קצרה דמעיקרא לא תקנו אלא הטוב והמטיב, ולבסוף הוסיפו בה דברים הללו עכ"ל. **האל אבינו**, וכן נוסח הרמב"ם והטור וכן גם גרסת הספרדים, אמנם אבודרהם כתב אין לומר האל דהא אמרינן אלהינו וכן כתב רב עמרם בברכה שלאחר המגלה עכ"ל וראה שם, ובאמת נראה כן גם מגרסת רש"י בברכות מ"ט ואף המגיא בסמן כ"ז גורס בא"י א"מ"ה אבינו מלכנו אדירנו וכו' וראה ט"ז סוף סמן קפ"ט. **יוצרנו**, איננו בנוסח הספרדים, גם רש"י ורמב"ם ומרדכי לא גרסו לו, וכן איננו בנוסח ברכה לאבל. **קדוש יעקב**, עפ"ה ישעיה כ"ט, כ"ג. **רועה ישראל**, תהלים פ', ב'. **הטוב והמטיב**, עפ"ה תהלים קי"ט, ס"ח. **שבכל יום ויום**, כן העמיד הנוסחא הט"ז בסמן קפ"ט. ושל"ה דף פ"ב כתב שיש לומר בְּכָל־יוֹם ויום ולא שבכל, וגרסה זאת באמת יותר נכונה בעליצת הלשון. **הוא הטיב הוא מטיב הוא יטיב לנו**, **הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו**, כך סדרן הלבוש, וכן כתב הטור בשם אביו הרא"ש, תחלה הלשון בעבר ואח"כ בהוה ואח"כ בעתיד. והספרדים אומרים, הוא מטיב לנו הוא היטיב לנו, הוא גומלנו הוא גמלנו הוא

גּוֹמְלֵנוּ הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְרֶוַח הַצָּלָה וְהַצְלָחָה בְּרָכָה וִישׁוּעָה נֶחָמָה פַּרְנָסָה וְכַלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְכָל־טוֹב. וּמִכָּל־טוּב אַל־יְחַסְּרֵנוּ:

וַאֲנַחְנוּ עַמּוֹ וַעֲבָדָיו· וְעַל־הַכֹּל אֲנַחְנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ· גּוֹדֵר פִּרְצוֹת יִשְׂרָאֵל הוּא יִגְדּוֹר אֶת־הַפִּרְצָה הַזֹּאת מֵעָלֵינוּ (אם אחר מברך יוסיף וּמֵעַל הָאָבֵל הַזֶּה) לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם. הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל־טוֹב. וּמִכָּל־טוֹב אַל־יְחַסְּרֵנוּ:

הָרַחֲמָן· הוּא יִמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:

הָרַחֲמָן· הוּא יִתְבָּרַךְ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

הָרַחֲמָן· הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים וְיִתְפָּאַר בָּנוּ לָנֶצַח נְצָחִים וְיִתְהַדַּר בָּנוּ לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: הָרַחֲמָן· הוּא יְפַרְנְסֵנוּ

"יגמלנו" תחלה בלשון הוה ואח"כ בל' עבר ואח"כ לעתיד, וכן כתב אבן ירחי בשם מנהג צרפת ועל דרך הלשון ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך. חן וחסד וכו', ע"ו לשונות של טובה כנגד ע"ו סעודות שאוכלים בשבוע, וסמן לדבר ואנחנו נברך י"ה (אור חדש). לעד חן וחסד ורחמים ורוח וכו' כן הנוסחא בסדורי הספרדים וכן גרסת אבודרהם וכן הוא בס' רב עמרם וברמב"ם וכצ"ל ע"פ ההלוך ל' עברית אשר הפעל גמל תמיד לאחריו יחס הכנוי של דבר הנגמל, כמו כי רעה גמלוך (בראשית נ') גמלתהו טוב (משלי ל"א), אבל לומר גמל פלוני את פלוני לדבר טה הוא כנגד חק המליצה, וע"כ טעות מה שנמצא בסדורים לחן לחסד ולרחמים ולרוח, ובאה ע"י שגרת הלשון שהיתה כן שגורה בפי הסופרים מתוך נוסחת יעלה ויבוא, וכבר העירותי עליה בס' תולאות חיים דף קכ"ג. גם יעב"ץ כבר פגע בנקודי הלשון ודחק ליישבה כי עד ולרוח יחזור למעלה אל יגמלנו, ומן הצלה יקשר למטה אל אל יחסרנו, אבל לא נתיישבו בזה הלמדי"ן המותרות. ואם נדחק להליץ בעד הנוסחא השגורה הזאת יותר טוב לומר עליה כי המאמר הבא לפעולת הגמול הוא מן הצלה והצלחה וכו' עד וכל טוב, ר"ל הקב"ה יגמלנו לעד הצלה והצלחה ברכה וכו', והמאמר לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הוא בא לבאר את אופן התגמול ר"ל הגמול של הצלה והצלחה וכו' אשר יגמלנו הקב"ה הגמול הזה יהיה לחן ולחסד ולרחמים ולרוח. וכל טוב, שוסב עוד למעלה ר"ל הוא יגמלנו חן וחסד וכו' וכל טוב. ויש לדעת כי נקוד התבה בשורק בסדורי הספרדים וכן נקד גם אבודרהם ובעל אור חדש דף ל"ג וכן בסדור ר"ע. אבל בעל ש"ת נקד וכל טוב ומכל טוב שניהם בחולם וכן גם רוו"ה בסדורו, והוא הנכון, כי הלשון הוא יגמלנו לעד חן וחסד וכו' וכל טוב הוא כלשון גמלתהו טוב (משלי ל"א, י"ב) והלשון ומכל טוב אל יחסרנו הוא כלשון לא יחסרו כל טוב (תהלים ל"ד, י"א) ושניהם טוב בחולם.

המלך החי וכו' נוסחא זו שאומרים בבית האבל מקורה בברכות מ"ו, ע"ב. ומס' שמחות פרק י"ד. והלה ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' ובטור א"ח ס' קפ"ט. ובלבו ס' כ"ה, וס' קט"ו. המלך החי, עפ"ה אלהים חיים ומלך עולם (ירמיה י', י'). אל אמת, תהלים ל"א, ו'. ולוקח נפשות במשפט, בשאלתות דרב אחאי גאון ס' ע"ו איננו גם הרי"ף ורמב"ם וסמ"ג לא גרסו לו, וכבר דברתי עליו בס' תולאות חיים דף קכ"ב. כי כל דרכיו משפט, דברים ל"ב, ד'. גודר פרצות ישראל, מל' גודר פרץ (ישעיה נ"ח, י"ב), והנוסחא כך היא בהגהת ש"ע י"ד ס' שע"ט.

הרחמן וכו'. סוף ברכת הטוב והמטיב הוא ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן וכו' הוספות הן לברכת המזון, וחלופים בנוסחתן ובמספרן גדול מאד במנהגים החלוקים, כי כן בסדורי הספרדים נמצאות י"ז בקשות מתחילות הרחמן והאשכנזים יש להם ט' הרחמן, והרמב"ם לא הביא אלא ג', ואבודרהם לא דבר דבר מנוסחתן רק אמר עליהן בכלל וז"ל ואומר הרחמן כל אחד ואחד כרצונו וכרצון שאלתו, ואינו חשוב הפסקה בין בהט"ו לבפה"ג, שהרי תקנו לאורח לברך לבעל הבית (ברכות דף מ"ו) וגדולה מזאת מצינו בברכת מילה שאומר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' אחר שברך בפה"ג ומפסיק בין ברכה לשתייה עכ"ל, ודבריו הן ממש דברי הטור א"ח ס' קפ"ט, וכן כתב גם הכל בו שיוכל להאריך כרצונו בבקשות אלה, הרי לנו ברור כי בהט"ו מעקרה נתיסדה עד ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן ולסלאה נתוספו אח"כ, ומדברי הכל בו בסמן כ"ע נראה שכבר בימי הגאונים הוסיפו מן הרחמן כאלה,

בְּכָבוֹד: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁבּוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרֻבָּה בַּבַּיִת הַזֶּה וְעַל שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַלְנוּ עָלָיו: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת־אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב וִיבַשֶּׂר־לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

*) הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֶת־(אָבִי) מוֹרִי בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה. וְאֶת־(אִמִּי) מוֹרָתִי בַּעֲלַת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת־בֵּיתָם וְאֶת־זַרְעָם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם. וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

---

*) הרחמן זה יאמר כל אחד כפי ענינו כגון מי שסמוך על שלחן אחרים לא יאמר אבי ואמי ובעל הבית הסמוך יאמר הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי (וְאֶת זַרְעִי) וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ וכו'. והסמוך על שלחן עצמו ואין לו אשה ובנים יאמר יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי. כְּמוֹ וגו'.

כי אמר גם בשם תשובת הגאונים שעונים אמן אחרי הרחמן. עֻלֵּנוּ, עול גלות, והוא עפ"ה ויקרא כ"ו, י"ג. והוא יוליכנו וכו' לקוח מל' נוסחת אהבה רבה. אליהו הנביא, כן הנכון כי הלשון עפ"ה מלאכי ג', כ"ג. וגם אליה כתיב בלי ויו בסוף. ויבשר לנו עפ"ה ישעיה נ"ב, ז'. והיה הנכון ע"פ לשון הכתוב ויבשר אותנו ולא לנו. ובמקצת ספרים נמצא ויבשר לנו וכו' הנוסחא „ויברך אותנו כל אחד ואחד בשמו". בשורות, הרבוי מן בשורה (ש"ב ד' י') ובפלס הגזרה הגזרות. אבי מורי, כן כתב בעל אור חדש, שהוא ל' עברי ואין לומר אבא מארי שהוא ל' תרגום ועיין שם. כמו שנתברכו אבותינו, כן הנוסחא בכל בו סמן כ"ה ובארחות חיים דף ל"ו וכן כתב בעל מע"מ ס' של"ו וראה למעלה דף 239. בכל מכל כל, הוא מל' הגמרא ב"ב דף י"ז ששה לא שלט בהן מלאך המות אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים, אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל וכו', ומבואר יותר בב"ר פ' מ"ג וז"ל ויתן לו מעשר מכל, ר' יודא בר סימון אומר מכח אותה ברכה אכלו ג' יתידות גדולות בעולם אברהם יצחק ויעקב, באברהם כתיב וה' ברך את אברהם בכל, ביצחק כתיב ואוכל מכל, ביעקב כתיב כי חנני אלהים וכי יש לי כל עכ"ל וכוונת המאמר שלא חסרו שום טובה שבעולם. ודע כי כן נוסח הכל בו וארחות חיים והרש"ל, ומע"מ, וכן בסדורי הספרדים וכל ספרים טובים וכן מוזכר בזוהר פ' עקב עמוד תקכ"ג, ומה שנמצא במקצת סדורים הנוסחא כמו שנתברכו אבותינו אברהם בכל יצחק מכל יעקב כל כן יברך וכו' טעות היא ולשון עלגים. ונאמר אמן, כן נוסחת הכל בו וארחות חיים וכן הורה מג"א בסמן קפ"ט, נגד סברת המרדכי סוף ברכות ופוסקים אחרים מביאם מע"מ בס' של"ח.

במרום, בקצת נוסחאות ממרום וכן בכל בו ס' כ"ה, ובנראה מזה היה עקר הנוסחא להיות עוד מן הברכה לבעל הבית וכך לשונה „ממרום ילמדו עליו זכות שתהא משמרת לשלום, ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו וימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם", והסבו אח"כ הלשון לברכה לכל המסובין. ילמדו, בנין פיעל בכל ס"י וכ"כ כמו בסנהדרין מ' המלמד חובה מלמד זכות, ובחולין צ"ב אלו ג' שרי בכרים שמלמדים זכות על ישראל, וכן פה הפירוש, המלאכים המליצים טוב ילמדו עלינו זכות. שתהי, הזכות תהי לנו למשמרת שלום, ובעל מטה יהודה פירשו בטעות ושכח כי זכות ל' נקבה היא. ונשא ברכה ל' תהלים כ"ד, ה'. ויש להזהר בקריאת מאת להכיר היטב את האל"ף שלא יבוא לידי חרוף. וכתוב בהגהות מהרי"ל הלכות ר"ה שבשביל זה יש שאין אומרים כלל הנוסחא במרום, ויש שאומרים מפני ה', אמנם הנכון שלא לשנות ל' הכתוב רק ידקדק בדבורו שלא יבליע האותיות (מע"מ ס' של"ט). ונמצא חן, ל' משלי ג', ד'.

בשבת הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:
בר״ח חדש הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:
ביום טוב הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:
בר״ה השנה הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:
בחה״מ דסכות הָרַחֲמָן, הוּא יָקִים לָנוּ אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת:

*) הָרַחֲמָן, הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מַגְדִּל (בר״ח ובשבת וי״ט אומרים מִגְדּוֹל) יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ

---

*) אם שכח לומר על הנסים אומר כאן נוסחא זו:
הָרַחֲמָן, הוּא יַעֲשֶׂה־לָּנוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה. בִּימֵי וכו׳.

אם שכח לומר רצה בשבת וכבר התחיל ברכת הטוב, אם הוא בסעודה ראשונה ושניה צריך לחזור לראש, ובסעודה שלישית אינו צריך; אבל אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב אומר זה נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית (ואם הוא ר״ח ושכח גם יעלה ויבא מוסיף וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְזִכָּרוֹן). בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (ובר״ח מסיים וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

אם שכח לומר יעלה ויבא בראש חדש ונזכר אחר שהתחיל ברכת הטוב אינו צריך לחזור, אבל אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב אומר זה נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן:

אם שכח לומר יעלה ויבא בי״ט (אבל לא בחה״מ) וכבר התחיל ברכת הטוב חוזר לראש, אבל אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב אומר זה נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת־יוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

ואם חל י״ט בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא כולל של שבת וי״ט ביחד ואומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. אֶת־יוֹם חַג פלוני הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

אם שכח יעלה ויבא בר״ה וכבר התחיל ברכת הטוב אינו חוזר, ואם עוד לא התחיל הטוב אומר נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

וכשחל ר״ה בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל, אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

יום שכלו שבת, מבואר למעלה דף 246, והנכון פה לומר יום, ולא ליום כמו שהוא בהרבה סדורים, כי הפעל הנחיל יקושר אחריו דבר הנחלה ביחס השמות. יקים לנו את סכת, ע״פ הכתוב עמוס ט׳ י״א, וע״כ הנכון דויד מלא יו״ד. ויש שעוד מוסיפים „וכל תהי עוד מושפלת״ והוא לקוח מקרובות הקליר ליום ב׳ דסכות. הוא יזכנו וכו׳ זה הרחמן מביאו גם הרמב״ם, והספרדים אומרים אותו בלשון מורחבת. לימות המשיח, ביאת גאולה בימינו. ולחיי העולם הבא, לעתיד. ומה שחותמים את בהמ״ז במשיח כתב הרוקח בס׳ של״ז לפי שכתוב לידה ברך אברך אבורכה אשביע לחם, וכתיב אחריו: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי. מגדיל ישועות פסוק בתהלים י״ח, נ״א. ובר״ח ובשבת וי״ט אומרים תחתיו מגדול ישועות שהוא פסוק בש״ב כ״ב, נ״א. והטעם השנוי על חלוף הלשון בשבת וי״ט כבר כתבתי בס׳ תולאות חיים דף קכ״ד שהוא כי מסדרי התפלה אשר מצאו פה ב׳ פסוקים דומים לא רצו לתת יתרון לאחד על חברו וע״כ בחרו בשניהם ונתנו

לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל · וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְראוּ אֶת־יְיָ קְדשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ, וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב: הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ: נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם:

יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ברכת המזון בקצרה·

הנשים והנערים שמלאכתן בתבשיל ואינן יכולות לברך בהמ"ז בכוונה מוטב שיברכו אותה בקצור ובכוונה, וזה נוסחה:

קנעכטע אונד מאגדע פערנער לייטע דיא ניכט צייט האבען דאס פאללשטענדיגע טישגעבעט מיט געהעריגער אנדאכט צו פערריכטען, מאגען דאפיר דאס היער אבגעקירצטע שפרעכען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאַל־יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַזָּן אֶת־הַכֹּל: נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְנָתַתָּ לָנוּ בְּרִית וְתוֹרָה וְחַיִּים וּמָזוֹן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן: רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וּתְגַדֵּל מְהֵרָה כְּבוֹד הַבַּיִת וְתַנְחֲמֵנוּ בְּכִפְלַיִם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם, אָמֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לָנוּ הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵטִיב לָנוּ הוּא גְמָלָנוּ הוּא גוֹמְלֵנוּ הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וִיזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

לזה מקומו לימי החול ולזה מקומו לימי שבת וי"ט, והלשון מגדיל המסכמת ביותר למליצת הנוסחא הקשה לתדיר, והלשון מגדול לאומר תדיר. עושה שלום, מעתכ"ם גם בסדורי ספרדים איננו, אלא ברמב"ם הסיום הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, וסיום הספרדים ה' עוז לעמו יתן וכו'. ואמנם אבודרהם מזכיר עושה שלום במרומיו וכן הוא גם בזוהר תרומה דף ע"ה סוף עמוד רל"ח. ואם כן בו סיום בהמ"ז והחתימה בשלום ע"פ מה שכתוב ונתתי גשמיכם בעתם וגו' וכתוב אחריו ונתתי שלום בארץ, ובדרש בת"כ ומובא בפירש רש"י שמא תאמר הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום ת"ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. ויש להעיר עוד כי היחיד המברך בהמ"ז לא יאמר ואמרו אמן אלא אמן בלבד, מטעם שכתבתי למעלה בדף 105.

יראו את ה'. כפירים, תהלים ל"ד, י', וי"א. והמנהג לומר פסוקים אלה בלחש והטעם שאם יש עני במסובין שלא יתבייש כשאומרים כפירים רשו וכו', ועד נער הייתי שבכר חתמו במוזה שלום לכן אומרים אלה פסוקים בלחש להודיע שאינם עוד ממטבע בהמ"ז. הודו לה', תהלים קי"ח, א'. פותח, שם קמ"ה, ט"ז. ברוך הגבר, ירמיה י"ז ז'. נער הייתי, תהלים ל"ז, כ"ה. ואף זה הפסוק הרבה אומרים אותו וכן הוא גם בסדורי הספרדים גם בסדור של יעב"ץ. ה' עז, שם כ"ט, י'.

ברכת המזון לסעודת נשואין.

המברך בהמ"ז על סעודת נשואין מוזגים לו ב' כוסות, ויקח המברך הכוס הא' בידו ויאמר בקול ובנעימה.

דְּוַי הָסֵר וְגַם חָרוֹן. וְאָז אִלֵּם בְּשִׁיר יָרֹן.
נְחֵנוּ מַעְגְּלֵי צֶדֶק. שְׁעֵה בִּרְכַּת בְּנֵי צִיּוֹן (ישרון):

בִּרְשׁוּת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְרַבּוֹתַי. נְבָרֵךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ. וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ: ועונים בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ. וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ: ויחזור המברך ואומר בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשִּׂמְחָה בִּמְעוֹנוֹ. וְשֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ וּבְטוּבוֹ חָיִינוּ: בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ: וגו' ומברך בהמ"ז עד סופו.

וכשסיים יניח הכוס הראשון מידו, ויקח הכוס הב' ומוסיף לברך אלה הברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. יוֹצֵר הָאָדָם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ. בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ. וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי עַד. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. יוֹצֵר הָאָדָם:

דוי הסר, פיוט קטן חתום בו דונש הוא דונש בן לברט מחבר של שיר דרור יקרא שאומרים בזמירות של יום השבת, ובשיר ההוא כן נחרז גם הזמר הזה במשקל יתד וב' תנועות רק שצריך תקון בשתי תבות שקלקלו בם סופרים ומדפיסים. דוי, ל' צער כמו מדוה ומעגין כל היום דוה, ולבי דוי (איכה א', כ"ב) אלם בשיר ירון עפ"ה ישעיה ל"ה, ו'. נחנו מעגלי צדק עפ"ה תהלים כ"ג, ג'. וצ"ל מעגלי בלתי בי"ת בראש בעבור המשקל וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא, והסופרים בראותם הפסוק בתהלים כ"ג חשבו לתקן ולכתוב במעגלי ושבשו. שעה, פנה, כמ' ואל מנחתו לא שעה (בראשית ד' ה'). ברכת בני אהרן, כן הגיה בעל ש"ת מסגרה, ויפר דבר, כי באמת כן הנוסחה בכ"י גם בסדר ברכות דפוס ויניציא, והנה מחבר השיר כיון בלשון הזה על עצמו כי הוא היה לוי, והסופרים אח"כ שינו וכתבו תחת בני אהרן בני ישורון כדי לעשות הלשון מכוונת יפה לכל איש ישראל ואף לאינו מזרע אהרן, אך השחיתו בתקונם את משקל השיר. וע"כ אם נחליף לשון המחבר נאמר שעה ברכת בני ציון וזה המשקל על מכונו, ויעמוד בני ציון ע"ד העברה במקום בני ישראל וכמו בני ציון יגילו במלכם (תהלים קמ"ט), והנה פירוש החרוז, תפן נא אל ברכת המזון שמברכים בני ישראל. שהשמחה במעונו, כתובות דף ח', וכתב אבן ירחי ז"ל קבלתי מרבותי בצרפת שלכך נהגו לומר שהשמחה במעונו ולא בזבולו או במכונו או בלשון אחר, לפי ששנינו בחגיגה פ' אין דורשין (דף י"ב, ב') שבעה רקיעין הן, וילון רקיע שמים מעון מכון זבול ערבות, מעון שבו מלאכי השרת אומרים שירה, הוי אומר שהשמחה במעונו עכ"ל. וראה עוד בס' עקרים מאמר ב' פרק מ"ו.

שהכל ברא, ברכות אלו שמן ברכת חתנים וקראו גם שבע ברכות ע"ש מספרן בצרוף ברכת היין, ואיתא בראש מס' כלה מניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה. והנוסחה כולה במס' כתובות דף ח' ומובאה ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' והלכות אישות פרק י' ובסמ"ג עשין מ"ח. שהכל ברא לכבודו עפ"ה ישעיה מ"ג, ז'. והודאה היא על בריאת העולם בכלל.

יוצר האדם עפ"ה בראשית ב', ז'. והודאה היא על יצירת האדם בפרט.

אשר יצר את האדם, זו היא הודאה על יצירת הזוג של זכר ונקבה ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. בצלמו, כמו שכתוב בראשית א' כ"ז. בצלם דמות תבניתו, פירושו, דמות תבניתו של אדם גם היא בצלם אלהים נבראת, והכוונה על יצירת חוה שבנה אותה הקב"ה בדמות אדם הראשון וגם היא בצלם אלהים, כן נראה הנכון בפירוש מאמר זה אשר נתקשו בו רבים. ורב סעדיה גורס לבצלם דמות תבניתו, וראה בתשובות הרי"ף להר' שאול הכהן דף י"ג גם בהליכות קדם דף מ"ב. והתקין לו לאדם. ממנו, מגופו ר"ל מצלעותיו. בנין עדי עד, את חוה, וקורא אותה בנין עפ"ה ויבן ה'

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה. וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה. קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן עִם הַכַּלָּה:

וחוזר ונוטל הכוס הראשון ויברך בורא פרי הגפן וישתה מב׳ הכוסות ויתן לחתן ולכלה ולכל המסובין.

אלהים את הצלע (בראשית ב׳ כ״ב), ופירוש עדי עד, נוהג לדורות, והטעם שע״י שניהם מתקיים מין האדם. והרי״א בתשובותיו לשאול הכהן גורס „בנין עֲדֵי עד", ולא מצאתי כן בספר זולתו.

שוש תשיש, ברכה זו נתקנה כנגד שמחת ירושלים העתידה שנמשלה לשמחת זוג חתן וכלה ככתוב ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך (ישעיה ס״ב, ה׳). והקדימו ברכה זו לברכת זוג חתונה, לפי שחייבים להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו וכמו שכתוב תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי וכו׳ (תהלים קל״ז). וג׳ ברכות אלו סמוכות הן לברכה שלישית וע״כ אינן פותחות בברוך. **העקרה**, ירושלים עש״ה רני עקרה (ישעיה נ״ד, א׳).

הרעים האהובים, הם החתן והכלה שנתקשרו יחד באהבתם להיות ריעים זה לזה. ונוסח הגמרא הוא רעים האהובים, הראשון בלי ה״א, ובעל ויי״כ תקן הָרֵעִים כדי להשוות המתואר לתואר ונכון, ואף כי במלא יום הששי (בראשית א׳ ל״א) פרות הטובות (מ״א, כ״ו) בור הגדול (ש״א י״ט, כ״ב) ואחרים אשר המתואר בלתי ידיעה, הם כדונים ליוצאים מן הכלל. והספרדים אומרים רעים אהובים שניהם בלי ה״א, וכן בסדור רב עמרם ובאבודרהם, וגם זה יתכן. ובשאלתות דרב אחאי גאון סמן י״ו וברמב״ם הלכות ברכות פ׳ ב׳ גורס רעים ואהובים. **כשמחך יצירך**, כמו ששמחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו. **משמח חתן וכלה**, ואין חותמים משמח החתן עם הכלה כמו בברכה האחרונה, והטעם מפני כי ברכת שמח תשמח היא דרך בקשה לבקש רחמים על חתן וכלה שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם לפיכך חותמים משמח חתן וכלה, ר״ל את שניהם, ואם היו חותמים החתן עם הכלה לא היה במשמע אלא שמחה לחתן בלבד שישמח בכלה ולא לכלה שתשמח בחתן. אבל הברכה האחרונה שהיא שבח והודאה להקב״ה שברא חתונת דיבוק איש באשה ע״י שמחה וחדוה בה חותמים משמח החתן עם הכלה, שהוא לשון שמחת איש באשתו.

אשר ברא ששון וכו׳ היא ברכה כוללת כל ענינים הקודמים בריאת השמחה ויצירת הזוג וזכרון ירושלים. **דיצה**, גם הוא ל׳ ששון ושמחה בל׳ חז״ל ומגזרת ולפניו תדוץ דאבה (איוב מ״א, י״ד) וכן שישו אתה משוש תרגומו דוצו עמה דוץ (ישעיה ס״ו י׳) אגילה בישועתך תרגומו אדוץ בפורקנך (תהלים ע׳ ט״ו). **ורעות**, התחברות, מענין למען אחי ורעי אדברה נא שלום (תהלים קכ״ב, ח׳). והנה נוסחתנו היא גרסת הגמרא והרי״ף והרמב״ם וסמ״ג. אבל הספרדים גורסים, „אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה אהבה אחוה גילה דיצה שלום ורעות", ומחסרים ב׳ התבות רנה וחדוה, וכן חסרים ב׳ תבות אלה גם בס׳ הבהיר מובא בזוהר בראשית דף ל״ה גם בזוהר תרומה דף ע״ה עמוד ב׳ גם בזוהר חדש מדרש רות דף פ״ט, והוא כדי שיהיו כאן י׳ לשונות כנגד י׳ מאמרות שבהן נברא העולם. **בערי יהודה**, ל׳ ירמיה ל״ג, י׳. וי״א, **מצהלות**, עליזות, מל׳ צהלי ורני (ישעיה י״ב, ו׳). **ונערים**, פירושו, וקול מצהלות נערים. והספרדים גם פה נוסחתם משונה מגרסת הגמרא, שהם אומרים „קול מצהלות חפות חתנים משמחה ונערים מנגינתם", משמח הַחתן עם הכלה, כן העקר הֶחתן בה״א ידיעה כחברו הַכלה, וכן גורס אבן ירחי בהלכות פסח

המברך לוקח כוס של יין בידו ומברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת. וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין:

ושותה החתן והכלה. ואחרי כן החתן מקדש לו את הכלה בטבעת קידושין ואומר:

הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּטַבַּעַת זוֹ כְּדַת משֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

וקורים הכתובה. ואחרי כן מברכים על כוס שני בורא פרי הגפן ואומרים ו' הברכות שהכל ברא לכבודו וגו' הסדורים למעלה בנהמ"ז לנשואין (דף 563).

פ' קי"א והביאה בס' כ"א וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא וכן הוא במחזור רומא. ויש לדעת כי במחזור רומא בטלא קודם חתימת ברכה זו עוד תוספת בעין פיוט וע"פ א"ב וז"ל: אשא תפלה, בעד חתן וכלה, גנים רב עלילה, דרשם לשם ולתהלה, העץ פרי לגדלה, והגפן תת חילה, זיתים סביבות לשתלה, חניטים עלי שור גמלה, טכוסי כבוד תורה וגדולה, ימין ושמאל לפרוץ באחוזת נחלה, כחצי גבור אשפתם תמלא, לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, מטות עוז ושבטי ממשלה, נאותי מחמד לרומם בהלולים לסגלה, שריגי ענף פורח תפרח בגילה, צמחי קסותם רבבות לכפלה, שוש תשיש בה' עליהם חוק גם הוא ישישו כמשוש חתן על כלה, ככתוב כי יבעל בחור וגו', ונאמר והיה כעץ שתול על מים וגו', ונאמר והיה כעץ שתול על פלגי וגו' ונאמר שיר המעלות אשרי כל ירא וגו' (כל המזמור), ונאמר כי תשיתהו ברכות וגו' ונאמר יהי מקורך ברוך וגו' בא"י משמח החתן עם הכלה.

בא"י וכו', ברכת אירוסין הלא היא כסדרה בגמר' כתובות דף ז', ע"ב. ומביאה הרמב"ם בהלכות אישות פרק ג'. וצונו על העריות כן נוסח הגמרא, ופירש אבודרהם ר"ל צונו על הרחקת העריות או צונו לפרוש מן העריות, ודומה לו ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך ה' אלהיך (דברים ד' כ"ג) כלומר צוך שלא לעשות. ומצאתי בתשובת שאלה להרמב"ם שהוא גורס והבדילנו מן העריות עכ"ל, ואמנם כן גם גרסת הרמב"ם בהלכות אישות פ' י' וכתב עליה בעל מגיד משנה שהיא כן הנכונה. העריות, הקטן מן ערית בת (מיכה א', י"א) בפלס חרפה תרפות. ואסר לנו את הארוסות, פירש רש"י מדרבנן הוא שגזרו על ייחוד של פנויה ואף ארוסה לא התירו עד שתכנס לחופה ובברכה עכ"ל ואע"פ שאיסור זה מדרבנן נוכל לברך עליו וכמו שמברכים על נר חנוכה ומקרא מגלה. הנשואות לנו, כן הגיה רבנו תם, ור"ל נשינו הנשואות לנו ע"י חופה. על ידי חפה וקדושין, פירוש ע"י ברכת חופה שהיא גומרת את הקדושין. ובעל העטור בחלק א' שער ה' כתב שמסתבר לומר על ידי חפה בקדושין בבי"ת וטעות וקדושין נתהוה ע"י דמיון הברת אות וי"ו ואות בי"ת *). וכן בש"ע אה"ע ס' ל"ד בקדושין בבי"ת, גם בס' חפת חתנים (ליוורנא שנת תקנ"ו) הדפיסו כן. אמנם בעל נחלת שבעה (קי' ל"ג, א') יישב הגרסה וקדושין בוי"ו. ועוד לדעת כי בשאלתות דרב אחאי גאון סמן י"ו הנוסחא על ידי קדושין וחפה. וקדושין, משקל תלמודי הוא ועניינו ל' הזמנה והכנה, ומל' וקדשתם היום, ויקדש את העם (שמות י"ט, י'. וי"ד) התקדשו למחר (במדבר י"א, י"ח) ודומיהם המתורגמים בל' הזמנה. מקדש עמו ישראל וכו' תבת עמו ליתא בגמרא ולא בשאלתות דרב אחאי ולא בס' רב עמרם, והרמב"ם חותם בלבד מקדש ישראל, וכן בש"ע אה"ע ס' ל"ד. ונוסחתנו מוצאה בהגהת מיימוני, ועיין עוד על אודות הברכה בהרא"ש לכתובות דף ז' גם באבודרהם.

הרי את מקדשת לי, קדושין דף ה', ע"ב.

---

*) חלוף אותיות דומה לזה ראה למעלה דף 288.

על תבשיל מן ה׳ מיני דגן ביבער קוכען, קאנפעקט אר"ג.	על היין מברך לפניו בײ׳ם גענוססע דעס ווײנעס.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:	בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

ברכה אחרונה·

דער זעגענספרוך נאך דערען גענוס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל

על היין שמברכין לאחריו. נאך וויין.	על פירות משבעת ארץ ישראל. נאך טרויבען, פייגען, אָליווען, דאַטטעלן אונד גראַנאַטאַפּפעלן.	על מעשה קדרה מה׳ מיני דגן. נאך מעהלשפייזען.	כשאכל מן ה׳ מיני דגן וגם שתה יין. ווען מאן בעקקווערק גענאָססען אונד צוגלייך וויין געטרונקען.
הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן	הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן

וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ· רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ· וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה:

בשבת וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה:

בר"ח זָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:

בס וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה:

בר"ה זָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

כִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל, וְנוֹדֶה לְּךָ עַל הָאָרֶץ

וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:	וְעַל הַפֵּרוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת:	וְעַל הַמִּחְיָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה:	וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:

בורא פרי הגפן, משנה ברכות דף ל"ה. בורא מיני מזונות, שם דף ל"ו, ב׳. על הגפן ועל וכו׳ ברכה זו שהיא מעין שלש, כי כלול בה מעין ג׳ הברכות של בהמ"ז, כיצד, על המחיה ועל הכלכלה הוא מעין ברכת הזן, ועל ארץ חמדה הוא מעין ברכת הארץ, רחם ה׳ אלהינו הוא מעין ברכת בונה ירושלים, ואע"פ שיש בה ג"כ כי אתה ה׳ טוב ומטיב כנגד ברכת הטוב והמטיב, לא קראוה אלא מעין שלש ולא מעין ארבע, בעבור שברכה רביעית של בהמ"ז רק מדרבנן היא. ויש אומרים כי אתה ה׳ טוב ומטיב לכל הוא לא נתקן מעקרו רק לברכת היין שהיא על הגפן ועל פרי הגפן ונתקן כנגד הטוב והמטיב שאומרים על שתי היין (ברכות נ"ט, ב׳), אלא שנהגו לומר נוסחה זו גם על ה׳ מיני דגן והפירות. והברכה מובאה בברכות דף מ"ד, וסדרה הרמב"ם בהלכות ברכות סוף פרק ג׳, ויש בה מעט חלופי נוסחאות בסדורים. ועל תנובת השדה, לשון יחזקאל ל"ו, ל׳. והרמב"ם אינו גורס לו וגם ברוקח איננו, ובשל"ה

שתה יין ואכל מפירות הארץ מברך:

עַל־הַגֶּפֶן וְעַל־פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וחותם עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת:

אכל מן ה' מיני דגן וגם מפירות הארץ מברך:

עַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַכַּלְכָּלָה וְעַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וחותם עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַפֵּרוֹת:

אכל מן ה' מיני דגן וגם מפירות הארץ ושתה יין כולל שלשתם יחד בברכה ואומר:

עַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַכַּלְכָּלָה עַל־הַגֶּפֶן וְעַל־פְּרִי הַגֶּפֶן עַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וחותם עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת:

על שתיית מים ועל שכר: איבער וואססער אונד אנדערע געטרענקע (אויסער וויין):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל נִהְיֶה בִּדְבָרוֹ:

על פרי העץ: ביי'ם גענוססע פֿאָן בוימפֿריכטען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

על פרי הארץ: ביי'ם גענוססע פֿאָן ערדפֿריכטען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה:

ואחרי שתיית מים או אכילת פרי מברך: נאך דעם גענוססע אללער דיעזער:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ לְהַחֲיוֹת (בָּהֶם) נֶפֶשׁ כָּל־חָי, בָּרוּךְ חֵי הָעוֹלָמִים:

דף כ"ה ע"ב אינו מביא ועל תנובת השדה כי אם על ה' מיני דגן וכן הוא בכל בו, ודלא טור או"ח ס' ר"ח. והנחלת לאבותינו, אבודרהם גורס והנחלת את אבותינו, וכן ברמב"ם. לאכול מפריה ולשבוע מטובה, אינו ברמב"ם ולא בשל"ה גם הספרדים אין אומרים אותו גם בסדור יעב"ץ איננו, אמנם הגמרא מביאו, וכן גורסים רב עמרם והרא"ש והטור והרוקח וכל בו ואבודרהם. ונמצא מליצת לשון זו גם בסוטה דף י"ד. ושמחנו בבנינה, וכן ברמב"ם. והשל"ה גורס ושמחנו בה והוא כגרסת הגמרא. ונאכל מפריה ונשבע מטובה, איננו בגמרא ולא בס' רב עמרם ולא ברמב"ם גם הספרדים אין אומרים אותו, אבל הטור מביאו בשם בעל הלכות גדולות, וכן בשל"ה. ונברכך עליה בקדשה ובטהרה, גם זה איננו בגמרא ובס' רב עמרם, אבל הרמב"ם מביאו. וזכרנו לטובה ביום ראש החדש הזה, כן הנוסחא וכמו שהביא בטור ובשל"ה וכן הוא בסדור של ר' עוריאל גם של ר' זלמן לונדן. כי אתה ה' טוב ומטיב לכל וכן בס' רב עמרם, וגרסת אבודרהם היא „כי אל טוב ומטיב אתה", וכן היא בכל בו וכן בכפתור ופרח פרק י'. על הארץ ועל הפרות, ר"ל על הארץ המוציאה את הפירות, ברכות דף מ"ד וע"ש. ואם אכל פירות ארץ ישראל בין בא"י בין בח"ל חותם על הארץ ועל פרותיה.

שהכל נהיה בדברו, משנה ברכות דף מ', ע"ב. נהיה היו"ד בסגול והוא בינוני כפעל מגזרת היה, וכן כל ברכות הנהנין אמורות בל' בינוני כמו בורא, המוציא, הזן, עושה, כי מודים אנחנו על שהקב"ה פועל תמיד יכלכל עת המזונות לנו והשגחתו תמיד על טבע הבריאה שלא תסור ממנו מנהגה אשר נהג אותה להלוך בה, וזהו ג"כ שנאמר בתפלה המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. בורא פרי העץ, משנה ברכות ל"ה. בורא פרי האדמה, שם. בורא נפשות וכו' מקורה בברכות דף ל"ז. ומ"ד. אך לא כזה של הנוסחא בשלמותה והתוספות מביאים אותה בזה"ל „בא"י אמ"ה בורא נפשות רבות וחסרונם ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים", ופירשו וחסרונם כמו לחם ומים שאי אפשר בלא הם, ועל כל מה שברא, כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא נבראו יכולים העולם לחיות בלא הם, שלא נבראו כי אם להתענג כמו תפוחים וכיוצא בהם עכ"ל אמנם גדול הדוחק בפירוש הזה, ונראה הנכון כי מן ברוך עד וחסרונן הוא מן הקריאה אל השם כלומר ברוך אתה ה' אשר אתה הוא בורא נפשות רבות וחסרונן, ואח"כ יאמר על מה יהיה ברוך, על כל מה שברא וגו' על זאת הוא ברוך. וזה מליצת הלשון מוסבת ואין בה קושי כלל. וחסרונן בנו"ן כן הוא במשנה ברכות מ"ד ובגמרא (ברכות ל"ז וערכין י"ד, ב') ובאבודרהם וכן כתב בעל אור חדש וכצ"ל כי נמשך על נפשות שהוא ל' נקבה. ופירושו שברא כל מה שחסר לנפשות לחיותם, ר"ל לצרכי ספוקן ובל"א [illegible]. שבראת כן הנוסחא בערוכין דף י"ד, ע"כ גם במכילתא בשלח פ' ה' וכן הורה בעל מג"א סימן ר"ז. ובברכות דף ל"ז הנוסחא שברא בל' נסתר, וכן גורס רש"י שם ראה

על ריח עשב: איבער וואהלריעכענדע קרייטער:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עִשְׂבוֹת בְּשָׂמִים:

על ריח פרי: איבער וואהלריעכענדע פריכטע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת:

על ריח בשמים: איבער געווירצע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

על ריח עץ בושם: איבער וואהלריעכענדע האלץ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים:

על שמן אפרסמון: איבער וואהלריעכענדע אהל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב:

הרואה ברקים, וכוכבים המעופפים, ומדבריות, והרים רמים, וכן הרואה החמה בראשית שבת מחזור הגדול בתקופת ניסן בבוקר יום ד', מברך:

ביי'ם אנבליקקע דעס בליטצעס, שטערנ־שיסענס, וועטטערלייכטענס, האהער גע־בירגע, גראססער וויסטען, שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

דף ס"ה, וכן באבודרהם. והנה הטור בסימן ר"ז מביא בתחלה הנוסח שברא ואח"כ מביא הנוסח שבראת ולא הכריע, אמנם בעל מגיד ומגוה דף מ' כתב בפירוש צריך שתאמר על כל מה שבראתא ולא על כל מה שברא, ובאמת המסחא הזאת היותר מתישבת בלשון, וכן היא בכל בו ס' כ"ד גם בט"ז ס' ר"ז; וכן היא במחזורי רו"ה ויענ"ץ ורי"ס: להחיות בהם, בספר ספרדים לא נמצאה תבת בהם, ומסתבר: ברוך חי העולמים, חתימה זו איננה בגמרא שלנו, אבל היא ע"פ גמרא ירושלמי ברכות פרק ו' משנה ראשונה שבם נוסח הברכה כך הוא „אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי ברוך אתה ה' חי השלמים" ובשאלתות דרב אחאי גאון פ' יתרו סמן כ"א הנוסחא „בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא ברוך חי העולמים" והרמב"ם בפירושו למשנה ברכות פ"ד גורס „בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא, ברוך אל חי העולמים". גם בספרו פאר הדור ס' ק"א (והוא ס' נ"א בתשובותיו דפוס חדש) כתב שאין חתימה לברכה זו, ר"ל שאין אומרים בסופה ברוך אתה ה', וכן כתב גם רשב"א תשובה קמ"ט. חי העולמים, חי בצרי כן נקוד הסמיכות מן השם התואר חי [לא מן חיים כמו שכתב בטעות כ"ר ארקוולטי מובא בתוספות י"ט סוף מס' תמיד גם בעל ווי"ל ס' קל"א, כי מן חיים שהוא שם המקרה, נופל על עצם החיות וכל"א דאז לעבען, יאמר בסמיכות חיי], וכרוב חיה פנחי למ"ד ה"א ונפלם די שהוא בסמיכות די (ויקרא ס' ו'. ישעיה מ', מ"ז), וכן הוא במקרא בדניאל י"ב, ז' וישבע בחי העולם והוא תואר סמוך ותרגומו „בייא דעם לעבענדיגען דער וועלט" או „בייא דעם לעבענדיגען דער עוויגקייט" כפי שיובן תבת העולם על הנצחיות או על העולם הנברא, ואם היה נקוד בחי העולם היה נשמע ממנו בחיי אשר הוא העולם בל"א בייא לעבעדיגען, דיא וועלט והיה זה ספוק גדול בהבנה, אף באן האומר חי העולמים נשמע מדבריו כחי והעולמים והיה הריסות המשמעות, וע"כ הפרש גדול בין חי בצרי וחי בפתח וכ"ל חי העולמים ופירושו ה' אשר הוא חי של העולמים. אבל כאשר נאמר עולמים או עולם בלי ה"א ידיעה או יפה יתבן ג"כ לנקד חי עולמים חי עולם בפתח שאז משמעתו כמו חי לעולמים חי לעולם וכן נמצא בפיוט האדרת והאמונה לחי עולמים בכל אחרו ותוכן, והו שכתב אבודרהם בשם בעל המלמד ח"ל ומה טוב לומר חי העולמים כלי הבתת וישבע בחי העולם, לרמוז על העולמות כי הוא חייהם וקיומם, ואם כפסך לומר שהוא חי וקים בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא, טוב הוא עכ"ל, ולדעתו אם תהי כוונתך שהוא חי לעולמי עד או תוכל לנקד חי אך צריך שתאמר או חי עולמים, והוא ברור וראה עוד בס' אור ישרא דף ל"ז, ב', גם בס' הרכסים לבקעה לבראשית ג', כ"ב: בורא עשבות בשמים, ברכות מ"ג, ע"ב. ויש גורס עשבי, אך במקרא רבוי של עשב הוא עשבות (משלי כ"ז, כ"ה) ול' המקרא מעולה שהוא המבורר לנו ונקיד עשבי אחכנו מבורר (וכט"ז לא"ח ס' רע"ז אות י"ב יש טעות). הנותן ריח, ברכות מ"ג, ב'. בורא מיני, שם מ"ג, ע"א. בורא עצי, שם. בורא שמן, שם. עושה מעשה בראשית, ברכות נ"ד. וכ"ט. וכן גרסת הרא"ש והטור א"ח ס' רכ"ז ופס"ק ס'

על רעם וסערה ורעש: ביים דאָננער, שטורמווינדע אָדער ערדבעבען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שכחו וגבורתו מלא עולם:

הרואה את הקשת בעננים: ביי'ם אנבליקקע דעז רעגענבאָגענס:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, זוכר הברית ונאמן בבריתו וקים במאמרו:

הרואה אילנות בעת פריחתם בניסן מברך בראיה הראשונה: ביי'ם ערזטען אנבליקקע בליהענדער בייאמע אים מאָנאַטע ניסן:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שלא חסר בעולמו דבר וברא בו בריות טובות ואילנות טובים להנות בהם בני אדם:

הרואה אילנות טובות ובריות נאות מברך: ביי'ם ערבליקקען פאָרציגליכער געוועקסע אָדער אויזגעצייכנעטע שעָנער געשעפּפע:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שככה לו בעולמו:

הרואה אדם משונה: ביי'ם ערבליקקען איינעז לווערגעז אָדער ריעזען:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, משנה הבריות:

בנה או קנה בית או כלים ומלבושים מברך: ביי'ם אנקויף איינעז הויזעז, אָדער נייען קליידער א. ד. גל., ואפילו ביי'ם גענוס איינער יעדען נייען ספייזע ספריכט מאַן:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שהחינו וקימנו והגיענו לזמן הזה:

הלובש מלבוש חדש: ביי'ם אנלעגען איינעז נייען קליידעז ספריכט מאַן:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, מלביש ערמים:

על שמועות טובות לו ולאחרים: ביי'ם עמפּפאַנג איינער גליקקליכען באָטשאַפט:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב:

על שמועות רעות וכן הקורע על מתו או הרואה בתי כנסיות בחרבנן: ביי'ם עמפּפאַנג איינער טרויערען נאַכריכט:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, דין האמת:

הרואה את חברו שנתרפא מחליו מברך: ביי'ם וויעדערזעהען איינעז פריינדעז דער פאָן איינער שווערען קראַנקהייט גענעזען ספריכט מאַן:

בריך רחמנא מלכא דעלמא די יהבך לן ולא יהבך לעפרא:

קע"ח. אך הרי"ף והרמב"ם והטור גורסים עושה בראשית, וכאור הלבוש ראה לעיל דף 58. שכחו וגבורתו, ברכות נ"ד. זוכר הברית, שם דף נ"ט וראה בתוספות שם ובהגהות מימוני הלכות ברכות פ' י' אות ב' ויוסיף אומן ס' שע"ו. זוכר הברית, כמו שכתוב וזכרתי את בריתי (בראשית ט', ט"ו). ונאמן בבריתו, שלא יעברנו אף בשעת הרשעים. וקים במאמרו, פירושו אפילו לא היה הברית מאחר שהשביע ולא יהיה עוד מבול גדול הוא שיקיים מאמרו. שלא חסר בעולמו, ברכות מ"ג, ב' ור"ה דף י"א. ואילנות טובים, אילן ל' זכר הוא אף כי יתרגם בכנוי נקבה, כמו אבות לחוות הוטיהם, וע"כ צ"ל טובים וכן הוא בסמ"ק ס' קפ"ח. להנות בהם כן טיי"ל ובכון, והוא מקור פיעל מטרם הנה דוגמת להנות (שופטים י"א, ט') מן תנה, ור"ל השם הוא שהנה במלכות הטובים את בני אדם, ומלה תלמודית היא וטעמה ל' תועלת, והועיל לא יועילו תרגומו ובהנה לא יהנון (ירמיה כ"ג, ל"ב). ובסמ"ג עשין כ"ז וסמ"ק ס' קפ"ח ואורחות חיים הלכות ברכות ס' ע"ה הנוסחא להנות שהם ואף כיה חתפן ופירושו בני אדם יהיו נהנים מן המלכות. שככה לו, ברכות נ"ח, ב', ותנחומא פ' פינחס. משנה הבריות, שם. שהחינו, ברכות נ"ד. וראה לעיל דף 366. מלביש, ברכות דף ס' וראה שם בהגה"ה ס' ע"ו. הטוב והמטיב, ברכות נ"ד. דין האמת, שם ופסחים נ'. והנוסחא דיאמת מה"א בראש במשנה וגמרא וכל הפוסקים ולכן צ"ל דיין היו"ד נפתח כי המלה סגולה. בריך רחמנא,

הרואה את חברו החביב לו אחר י"ב חדשים: ווער זייענן געליעבטען פריינד נאך איינעם יאהרע ווידער ערבליקקט, שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה מֵתִים:

הרואה בתי כנסיות שבתישבו מחרבנן יאמר: ווען מאן וויעדערהערגעשטעללטע גאטטעסהייזער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה:

הרואה חכם בחכמת התורה: ויעהט מאן איינען ווייזען אין דער תורה, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו:

הרואה חכם בחכמת העולם: ויעהט מאן איינען אנדערען וועלטוויזען, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מלך ומלכה: ויעהט מאן איינען רעגענטען אוסגעבען פאן זיינען גראסען, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מקום שנעשה לו נס מבכך: ביי'ם וויעדערזעהען איינעס ארטעס, וואָ מאן איינער גראָסען געפאהר ענטגאנגען איזט, שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה:

ואם הוא מקום שנעשה נס לאבותינו, אומר שעשה נס לאבותינו במקום הזה. ואם נעשה שם נס לאבותיו, אומר לאבותי, ואם לרבו אומר לרבי.

הרואה ים אוקינוס: זא מאן דאס וועלטמעער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת־הַיָּם הַגָּדוֹל:

הקובע מזוזה מברך: ביי'ם אנשלאגען דער מזוזה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְבּוֹעַ מְזוּזָה:

העושה מעקה לגגו או בותל וגדר סביב לבורו להסיר המכשול יברך: ווען מאן איינע איינפאססונג אום דען ברוננען אדער איין געלענדער אום דאס פלאטטע דאך מאכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה:

הפודה כרם רבעי מברך: ווער זיינען וויינבערג אים פיערטען יאהרע אויזלעזט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־פִּדְיוֹן כֶּרֶם רְבָעִי:

ברכות נ"ח, ב', והלא כגרסת הרא"ש שם. גם נלנוג ס' רי"ט. מחיה מתים, שם נ"ח, ב'. מציב גבול, שם. והוא עפ"י משלי ט"ו, כ"ה. שחלק מחכמתו, שנתן מחכמתו, שנתן מכבודו, ברכות דף נ"ח. והלא מאמר ר' יוחנן במגלה י"ט. שעשה לי נס, ברכות נ"ד. שעשה את הים הגדול, שם, וכן גרסת הרי"ף ורמב"ם ורא"ש וסמ"ג וסמ"ק ורוקח ואורחות חיים וכל בו ואבודרהם וכן הוא בסדורי הספרדים וכן בסדור ברכות דפוס ויניציא וכן הורה בעל מג"א בס' רכ"ח. לקבוע מזוזה, ירושלמי ברכות פ' ט' ושאלתות דר' אחאי גאון ס' קמ"ה ורמב"ם הלכות תפלין פ' ה' הלכה ז' וסמ"ג עשין כ"ג וכ"ז. לעשות מעקה, כן גורס אבודרהם וכן הוא ברמב"ם הלכות ברכות פ' י"א וסמ"ג עשין כ"ז. ונוסחת שאלתות דר' אחאי ס' קמ"ה היא על המעקה. כרם רבעי, כן הדפים רו"ה וכל"ל, ולא רביעי כמו שבא באבודרהם, ומעטן כרם בן ד' שנים וכמו שמבארת המשנה ברא"ש מס' פרה, וכן בברכות דף ל"ה ופאה פ' ז' ומעשר שני פ' ה' וספרי פ' בא כרם רבעי, נטע רבעי, כולן בלא יו"ד אחרי בי"ת הרי שקראו בני"ת

עסה מקמח של ה׳ מיני דגן הנלושה במים ובלילתה עבה לאפות ממנה פת ויש בה לפחות השעור של מ״ג ביצים ורובע ביצה צריך להפריש ממנה חלה ולברך על הפרשתה. והמצוה הזאת היא על האשה, ואם אין לו אשה המצוה על האיש, וכן כשאשתו יולדת או חולה יקיים הוא את המצוה ולא יעשנה ע״י אשה אחרת. והחלה המופרשת צריך לשרפה. וזאת הברכה:

ווען מאן חייגען ברויטטייג פֿאָן קֿחגּ געטרייד דרייא פֿפֿונד מעהל אייש אמפֿער פֿגעקנעטעט, זאָ האָט מאן חיין סטיקכען דאַפֿאָן אַבצוברעכען (חלה) חונד דאַבייא פֿאָלגענדע ברכה צו זאגען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִן־הָעִסָּה:

כלים של זכוכית או של מתכת כשטובלים יברך:

ווען מאן מעטאַללנע אדער גלאַזערנע געפֿעסע טובל חיזט ספריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־טְבִילַת כְּלִי (ואם הם רבים יאמר כֵּלִים):

האשה הטובלת טבילת מצוה, וכן הגר שנתגייר וטובל, צריך לברך:

ווען מאן חיין געזעטצליך פֿאָרגעשריעבענעז רייניגונגזבאַד ניממט, שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־הַטְּבִילָה:

ערוב תחומין.

מי שיש לו לילך לדבר מצוה חוץ לתחום בשבת או בי״ט יערב בערב שבת או בעי״ט עירובי תחומין. וכיצד יעשה, יקח מזון לשתי סעודות ויניחהו בתוך האלפים אמה מחוץ לעירו ויקנה שם שביתתו ויאמר הברכה, ואז אע״פ שחזר ולן בביתו יחשב לו כאילו שבת במקום שהניח שם שתי הסעודות, ומותר לו לטייל להתרחק ממקום שהניח שם הערוב עוד אלפים אמה. ויקח לערוב דבר מזון שלא יוכלו בפוקדה כגון בצל ושום. ואם הוא מערב לאחרים יאמר בדין ערובא יהא שרא לפלוני או לבני מקום פלוני וכו׳ וצריך להודיעם, שאין מערבין לו לאדם אלא לדעתו. וקודם שמניח הערוב מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שְׁרֵא לָנָא לְמֵאזַל מֵאַתְרָא הָדֵין תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין:

בקמץ, ואע״פ שלא נמלא במקרא שלישי רבעי, נסמוך על קבלת בעלי המסורה שהם קבלו הקריאה הנכונה מאבותיהם בעלי הלשון האמתיים. וראה שרשי רד״ק ערך ימן גם בבאור הבנת המקרא לרוו״ה בבראשית ט״ו, ט׳. ומצאתי בספ״ק ס׳ רמ״ח וז״ל לכרם רבעי כיצד יעשה, ילקט מד׳ רוחות הכרם ומעות בידו ועומד באמצע הכרם ואומר בא״י אמ״ה אקב״ו על פדיום הכרם, (וכן הנוסח בשאלתות דר׳ אחאי גאון ס׳ ק׳ ובה״ג הלכות ערלה), ואומר בזמן שבית המקדש קיים היו פירות רבעי להקדש ועכשו יהי רצון שיהיו המעות האלו להקדש והפירות חולין, ומעות שותקם או שורפם. נעתק מסדר ברכות דרב סעדיה עכ״ל, וראה בס׳ כל בו ס׳ כ״ב. להפריש חלה מן העסה, חלוקי דעות בנוסח הברכה שיש מן הפוסקים אומרים להפריש תרומה, ויש אומרים להפריש חלה, ויש אומרים להפריש תרומה חלה, והר״ש בפירושו לחלה ב׳, ג׳ גורס להפריש חלה מן העסה, וכן העמיד יעב״ץ בסדורו וכתב עליה שכן הוא הנוסח הנכון, ועל פיהו הדפיס גם רוו״ה. והנה מוצא הנוסחא הוא הפסוק ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר ט״ו, כ׳), ובל׳ המשנה יאמר ל׳ עסה במקום ל׳ עריסה ול׳ הפרשה במקום ל׳ הרמה, כמו המפריש חלתו, העסה עצמה חייבת בחלה (חלה ב׳, ה׳) כיצד מפרישין חלה (פסחים מ״ו), וע״כ הנוסח להפריש חלה מן העסה הוא בל׳ הכתוב להרים חלה מן העריסה. ותבת חלה שרשה חלל וכמשקל פלה מן כלל שפה מן שמם, ופירש הרלב״ג כפירושו הכתב והקבלה שהוא על׳ אשר נטע כרם ולא חללו (דברים כ׳, ו׳) ונקרא כן החלק המופרש מן העסה חלה ע״ש שעשה את העסה חולין, כי קודם הפרשת החלה היתה העסה אסורה באכילה והחלה מוציאה אותה מאסורה להיות חולין. והנה אין הוראת חלה במקום הזה כשאר חלה שבמקרא אשר טעמן עוגה, והוא שנמצא לאונקלוס שתרגם כל חלה שבמקרא גריצתא ורק בפסוק ראשית עריסותיכם הניח שם חלה כמו בכתוב ולא תרגמו. על טבילת כלי, י״ד ס׳ ק״כ. על הטבילה, ברכות כ״א פסחים דף ז׳ ע״ב.

בדין ערובא וכו׳ כן מביאו בעל ויי״ל בל׳ ארמי וכמוסחאות אחר ערובים שגם הם בל׳ ארמי, וכן מביאו גם אבודרהם בל׳ ארמי. וברמב״ם הלכות עירובין סוף פ׳ ו׳ ובאורחות חיים ובכל בו ובטור א״ח ס׳ ת״ד בא בל׳ עברי, וכן סדר יעב״ץ. ודקדוק הלשון מבואר למעלה דף 345.

יש שאומרים תחנה ווידוי קודם שיקראו ק"ש על המטה.
היינגע שפרעכען פאר קריאת שמע ערשט פאלגענדע תחנה חוץ ודוי.

רבונו של עולם, הרי אני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי בין בגופי בין בממוני בין בכבודי בין בכל אשר לי בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין במחשבה בין בדבור בין במעשה, ולא יענש אדם בגללי: יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד ולא אעשה הרע בעיניך, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים וחלים רעים: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יי צורי וגואלי, אמן:

הרי אני מוסר נפשי ורוחי ונשמתי על קדושת השם יתברך, ברוך הוא וברוך שמו:

רבונו של עולם, הנני באתי להפיל תחנתי לפניך ולבקש רחמים מלפני כסא כבודך, אשר אם יבא עת פקודתי לטול את נשמתי שלא ישלוט בי יצר הרע להעבירני על אחת מכל מצותיך הן מצות עשה הן מצות לא תעשה אבל תקרבני כח שתצא נשמתי בקדושה ובטהרה ותבא אל נשמות צדיקי וחסידי ישראל ואל נשמות אברהם יצחק ויעקב אל מקום חפצי· ותמיד יהי לי כח לבב עד יום מותי להאמין בשמך הגדול עד לרגע האחרון שלהי שאתה אמת ומשה עבדך אמת ותורתו אמת ואתה יחיד ומיוחד ואין יחידות כמוך בשום פנים, היה הוה ויהיה, יי מלך יי מלך יי ימלך לעולם ועד, כי אין כמוך באלהים ואין בלתך בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד· ברוך הוא וברוך שמו לעד· ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ויתודה ויאמר אשמנו וכו' וירבה להתודות על החטאים הידועים לו כתחנה ונקבה כפי כחו.

אלהינו ואלהי אבותינו· תבא לפניך תפלתנו, ואל תתעלם מתחנתנו· שאין אנחנו עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו· אבל אנחנו חטאנו:

אשמנו· בגדנו· גזלנו· דברנו דפי· העוינו· והרשענו· זדנו· חמסנו· טפלנו שקר· יעצנו רע· כזבנו· לצנו· מרדנו· נאצנו· סררנו· עוינו· פשענו· צררנו· קשינו ערף· רשענו· שחתנו· תעבנו· תעינו· תעתענו· סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו: ואתה צדיק על כל הבא עלינו· כי אמת עשית, ואנחנו הרשענו: מה נאמר לפניך יושב מרום, ומה נספר לפניך שוכן שחקים· הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע: אתה יודע רזי עולם, ותעלומות סתרי כל חי: אתה חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב: אין דבר נעלם ממך, ואין נסתר מנגד עיניך: ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו· שתסלח לנו על כל חטאתינו, ותמחל לנו על כל עונותינו ותכפר לנו על כל פשעינו:

הנכנס לישן יברך המפיל ויקרא ק"ש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל־עֵינַי וּתְנוּמָה עַל־עַפְעַפָּי: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַעֲמִידֵנִי לְשָׁלוֹם, וְאַל יְבַהֲלוּנִי רַעְיוֹנַי וַחֲלוֹמוֹת רָעִים וְהִרְהוּרִים רָעִים, וּתְהִי מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וְהָאֵר עֵינַי פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת, כִּי אַתָּה הַמֵּאִיר לְאִישׁוֹן בַּת־עָיִן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ:

אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ: ויש מוסיפים גם פ' והיה ופ' ציצית.

המפיל חבלי, מצאה בגמרא ברכות דף ס' ע"ב, והנוסחא שם ארוכה מנוסחתנו, גם בסדור רב עמרם גם ברמב"ם הלכות תפלה ראש פרק ז' הנוסחא שונה, וכן בסמ"ג עשין כ"ז ובסמ"ק ס' קמ"ט, ורוקח ס' שנ"ה, ואורחות חיים דין ק"ש. והנוסחא שלנו היא כמעט ע"פ נוסחת הרא"ש ברכות פרק ט' ס' כ"ג, והטור א"ח ס' רל"ט. וראה גם מג"א שם, ובמעשה רוקח להלכות תפלה פ' ז'. **חבלי שנה**, יש מפרשים מענין חבלי בוץ (אסתר א', ו'.) ר"ל כי ע"י מיתרים העינים סגורות וקשורות בשינה, ובל"א ריח במקצתן רעו [illegible], וי"מ ל' חלק כמו חבלי מנשה (יהושע י"ז, ה') ולב' הפירושים היה דינו לכתוב חבלי בפתח ואינו כן בשום סדור, גם אין טעם לפירושים הללו, והעקר שהוא מל' חבלי יולדה (הושע י"ג, י"ג) כי הצער יותר מאלו יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, כי השינה הטבעית בכל בעלי חיים לצורך גדול והטבע יבריחם אליה. על עיני וכו' מבואר למעלה דף 42. יבהלוני רעיוני, מל' דניאל ד', ט"ז. והרהורים, מחשבות, והה"א נפתח כמו דניאל ד', ב'. ותהי מטתי שלמה לפניך, שלא יהא פסול בזרעי, ועיין רש"י לבראשית מ"ז, ל"א. והאר עיני פן אישן המות, ל' תהלים י"ג, ד'. לאישון בת עין, ל' תהלים י"ז, ח'. ותרגם שם הארמי גלגול די במציעות עינא.

שמע, בברכות דף ד' ע"ב אמר ר' יהושע בן לוי, אע"פ שקרא אדם ק"ש בבהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו, אמר ר' יוסי מאי קראה, רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה, ואמר רב נחמן, אם תלמיד חכם הוא אין צריך, אמר אביי אף ת"ח מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי עכ"ל ושם דף ס' ע"ב הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע עכ"ל וראה שם בפרש"י. ובמדרש תהלים מזמור ד' הקורא שמע בבהכ"נ שחרית יוצא ידי חובתו, ערבית לא יצא אא"כ חוזר בביתו על מטתו, מה טעם, כדי להבריח את המזיקין. ואיתא במדרש ויכלו (העתיקו הרוקח), כשבא אחד מישראל לישן, ואינו ישן עד שממליך להקב"ה, לא ישכב עד יאמר מקרא שאומר ה' אלהינו ה' אחד, והמלאכים שומעין שהזכיר שמו של הקב"ה ואומרים עליו ומלאכים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו וכו'רחין, והוא נסמך בזה, ופוקד נפשו בידו ואומר אחר שמע בידך אפקיד, והשומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום, שנ' בפני לה' משומרים לבקר שומרים לבקר עכ"ל ונמצא ג"כ בתנחומא פ' בלק. וכתב אבודרהם, יש אנשים כשקורין ק"ש שלפני מטתם מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו לקבל עלינו עול מלכות שמים ולהמליכו בלבב שלם, וטעות הוא בידם מפני שק"ש שאומרים בבהכ"נ עיקר וזו אינה אלא רשות עכ"ל וראה בתוספת לרא"ש ברכות ולחולין דף ק"ה.

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלָיִם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה. קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן עִם־הַכַּלָּה:

וחוזר ונוטל הכוס הראשון ויברך בורא פרי הגפן וישתה מב׳ הכוסות ויתן לחתן ולכלה ולכל המסובין.

אלהים את הצלע (בראשית ב׳ כ״ב), ופירוש עדי עד, כוונה לדורות, והטעם שע״י שניהם מתקיים מין האדם. והרי״א בתשובותיו לשאול הכהן גורס „בנין עֲדֵי עד״, ולא מצאתי כן בספר זולתו.

שוש תשיש, ברכה זו נתקנה כנגד שמחת ירושלים העתידה שנמשלה לשמחת זווג חתן וכלה ככתוב ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך (ישעיה ס״ב, ה׳). והקדימו ברכה זו לברכת זווג חתונה, לפי שחייבים להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו וכמו שכתוב תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי וכו׳ (תהלים קל״ז). וג׳ ברכות אלו סמוכות הן לברכה שלישית וע״כ אינן פותחות בברוך. **העקרה**, ירושלים עש״ה רני עקרה (ישעיה נ״ד, א׳).

הרעים האהובים, הם החתן והכלה שנתקשרו יחד באהבתם להיות ריעים זה לזה. ונוסח הגמרא הוא רעים האהובים, הראשון בלי ה״א, ובעל ווי״ל תקן הָרֵעִים כדי להשוות המתואר לתואר וכנון, ואף כי במלא יום הששי (בראשית א׳ ל״א) פרות הטובות (מ״א, כ״ו) בור הגדול (ש״א י״ט, כ״ב) ואחרים אשר המתואר בלתי ידועה, הם כדומים ליוצאים מן הכלל. והספרדים אומרים רעים אהובים שניהם בלי ה״א, וכן בסדור רב עמרם ובאבודרהם, וגם זה יתכן. ובשאלתות דרב אחאי גאון סמן י״ו והרמב״ם הלכות ברכות פ׳ ב׳ גורס רעים ואהובים. **כשמחך יצירך**, כמו ששמחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו. **משמח חתן וכלה**, ואין חותמים משמח החתן עם הכלה כמו בברכה האחרונה, והטעם מפני כי ברכת שמח תשמח היא דרך בקשה לבקש רחמים על חתן וכלה שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם לפיכך חותמים משמח חתן וכלה, ר״ל את שניהם, ואם היו חותמים החתן עם הכלה לא היה במשמע אלא שמחה לחתן בלבד שישמח בכלה ולא לכלה שתשמח בחתן. אבל הברכה האחרונה שהיא שבח והודאה להקב״ה שברא חתונת דיבוק איש באשה ע״י שמחה וחדוה בה חותמים משמח החתן עם הכלה, שהוא לשון שמחת איש באשתו.

אשר ברא ששון וכו׳ היא ברכה כוללת כל ענינים הקודמים בריאת השמחה ולידת הזוג וזכרון ירושלים. **דיצה**, גם הוא ל׳ ששון ושמחה בל׳ חז״ל ומגזרת ולפניו תדוץ דאבה (איוב מ״א, י״ד) וכן שישו אתה משוש תרגומו דוצו עמה דיץ (ישעיה ס״ו י׳) אגילה בישועתך תרגומו אדוץ בפורקנך (תהלים ט׳ ט״ו). **ורעות**, התחברות, מענין למען אחי ורעי אדברה נא שלום (תהלים קכ״ב, ח׳). והנה נוסחתנו היא גרסת הגמרא והרי״ף והרמב״ם וסמ״ג. אבל הספרדים גורסים, „אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה אהבה אחוה גילה דיצה שלום ורעות״, ומחסרים ב׳ התבות רנה וחדוה, וכן חסרים ב׳ תבות אלה גם בס׳ הבהיר מובא בזוהר בראשית דף ל״ה גם בזוהר תרומה דף ע״ה עמוד ב׳ גם בזוהר חדש מדרש רות דף ס״ט, והוא כדי שיהיו כאן י׳ לשונות כנגד י׳ מאמרות שבהן נברא העולם. **בערי יהודה**, ל׳ ירמיה ל״ג, י׳. וי״א **מצהלות**, עליזות, מל׳ צהלי ורני (ישעיה י״ב, ו׳). **ונערים**, פירושו, וקול מצהלות נערים. והספרדים גם פה נוסחתם משונה מגרסת הגמרא, שהם אומרים „קול מצהלות חפות חתנים משמחה ונערים מנגינתם״, **משמח החתן עם הכלה**, כן העקר הַחתן בה״א ידיעה כחברי הכלה, וכן גורס אבן ירחי בהלכות פסח

ברכת אירוסין·

המברך לוקח כוס של יין בידו ומברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם· אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרָיוֹת· וְאָסַר לָנוּ אֶת־הָאֲרוּסוֹת וְהִתִּיר לָנוּ אֶת־הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל־יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי חֻפָּה וְקִדּוּשִׁין:

ושותה החתן והכלה. ואחרי כן החתן מקדש לו את הכלה בטבעת קידושין ואומר:

הֲרֵי אַתְּ מְקֻדֶּשֶׁת לִי בְּטַבַּעַת זוּ כְּדַת משֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

וקורים הכתובה. ואחרי כן מברכים על כוס שני בורא פרי הגפן ואומרים ו' הברכות שהכל ברא לכבודו וגו' הסדורים למעלה בנוסח לנשואין (דף 563).

ס' קי"א והתניא בס' כ"א וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא וכן הוא במחזור רומא. ויש לדעת כי במחזור רומא נעלא קודם חתימת ברכה זו שיר תוספת בענין פיוט וע"ס א"ב וז"ל: אשא תפלה, בעד חתן וכלה, גנים רב עלילה, דרשם לשם ולתהלה, העץ פרי לגדלה, והגפן תת חילה, זיתים סביבות לשתלה, חניטים עלי שור גלה, טכוסי כבוד תורה וגדולה, ימין ושמאל לפרוץ באחוזת נחלה, כח חצי גבור אשפתם תמלא, לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, מטות עוז ושבטי ממשלה, נאותי מחמד לרוסם בהלולים לסגלה, שריגי ענף פרוח תפרח בגילה, צמחי קסותם רבבות לכפלה, שוש תשיש בה' עליהם חוק גם הוא ישיש כמשוש חתן על כלה, ככתוב כי יבעל בחור וגו', ונאמר והיה כעץ שתול על מים וגו', ונאמר והיה כעץ שתול על פלגי וגו' ונאמר שיר המעלות אשרי כל ירא וכו' (כל המזמור), ונאמר כי תשיתהו ברכות וגו' תאמר יהי מקורך ברוך וגו' בא"י משמח החתן עם הכלה.

בא"י וכו', ברכת אירוסין הלא היא כסדרה בגמר' כתובות דף ז', ע"ב. ומביאה הרמב"ם בהלכות אישות פרק ג'. וצונו על העריות כן נוסח הגמרא, ופירש אבודרהם ר"ל צונו על הרחקת העריות או כונו לפרוש מן העריות, ודומה לו ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך ה' אלהיך (דברים ד' כ"ג) כלומר צוך שלא לעשות. ומצאתי בתשובת שאלה להרמב"ם שהוא גורס והבדילנו מן העריות עכ"ל, ואמנם כן גם גרסת הרמב"ם בהלכות אישות פ' י' וכתב עליה בעל מגיד משנה שהיא כן הנכונה. העריות, הקרוב מן ערוה בשת (מיכה א', י"א) כפלם חרפה חרפות. ואסר לנו את הארוסות, פירש רש"י מדרבנן הוא שגזרו על ייחוד של פנויה ואף ארוסה לא התירו עד שתיכנס לחופה וברכה עכ"ל ואע"פ שאיסור זה מדרבנן נוכל לברך עליו וכמו שמברכים על נר חנוכה ומקרא מגלה. הנשואות לנו, כן הגיה רבנו תם, ור"ל שיהיו הנשואות לנו ע"י חופה. על ידי חפה וקדושין, פירוש ע"י ברכת חופה שהיא גומרת את הקדושין. ובעל העטור בחלק א' שער ה' כתב שמסתבר לומר על ידי חפה וקדושין בני"ת וטעות וקדושיו נתהוה ע"י דמיון הברת אות וי"ו ואות ני"ת *). וכן בש"ע אה"ע ס' ל"ד וקדושין בני"ת, גם בס' תפלת חתנים (ליוורנא שנת תקנ"ז) הדפיסו כן. אמנם בעל נחלת שבעה (דף ל"ג, א') יישב הגרסה וקדושיו בוי"ו. ועוד לדעת כי בשאלתות דרב אחאי גאון סמן י"ו הנוסחא על ידי קדושין וחפה. וקדושין, משקל תלמודי הוא ועניינו ל' הזמנה והכנה, ומל' וקדשתם היום, ויקדש את העם (שמות י"ט, י'. וי"ד) התקדשו למחר (במדבר י"א, י"ח) ודומיהם המתורגמים בל' הזמנה. מקדש עמו ישראל וכו' תבת עמו איננה נמצאת ולא בשאלתות דרב אחאי ולא בס' רב עמרם, והרמב"ם חותם בלבד מקדש ישראל, וכן בש"ע אה"ע ס' ל"ד. ונוסחתנו מתאמת בהגהת מיימוני, וראה עוד על אודות הברכה בהרא"ש לכתובות דף ז' גם באבודרהם.

הרי את מקדשת לי, קדושין דף ה', ע"ב.

---

*) בלוח אותיות דומות ראה למעלה דף 288.

וְעַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כַּכָּתוּב. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ· עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמָּזוֹן:

רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רְעֵנוּ זוּנֵנוּ פַּרְנְסֵנוּ וְכַלְכְּלֵנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוַח־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל צָרוֹתֵינוּ: וְנָא אַל־תַּצְרִיכֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא לִידֵי מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם וְלֹא לִידֵי הַלְוָאָתָם· כִּי אִם לְיָדְךָ הַמְּלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה שֶׁלֹּא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

כי כאן הוראת עת על חלק אחד מג' חלקי היום ערב ובקר וצהרים, בל"א טאגעצייט, והוראת שעה היא בל' חז"ל על חלק אחד מכ"ד חלקים של יום שלם, ויאמר ג"כ בהרבה מקומות על הזמן בכלל קטן וקצר למאד כמו אין לך אדם שאין לו שעה, יפה שעה אחת בתשובה (אבות פ' ד') ובמקום רגע בל' הכתוב, וכן רגע אחד תרגומו שעה חדא (שמות ל"ג, ה') כי רגע באפו תרגומו משום דשעתא רוגזא (תהלים ל' ו') ועיין גם במס"ע ס' שכ"א. בפי כל־חי כ"ף בכל כ"ל רפה בחק יה"א דוגמת בפי בלעם (במדבר כ"ג, ה') בפי כסילים (משלי כ"ו, ז'), וכבר מבואר למעלה דף 37 כי הסמיכות פי' משמש גם על יחיד גם על רבים וכמו שכתב הראב"ע בפירושו לבראשית מ"ה, י"ב. ככתוב דברים ח', י'. על הארץ ועל המזון, על הארץ המוציאה את המזון (ברכות מ"ח).

רחם היא ברכה שלישית שנקראת בונה ירושלים ע"ש חתימתה, ואמרו בברכות מ"ח שצריך להזכיר בה מלכות בית דוד, וכתב עליו אבן ירחי מצאתי במדרש שבימי ירבעם בן נבט מאסו ישראל בג' דברים במלכות בית דוד ובבנין הבית ובמלכות שמים, שנאמר ראה ביתך דוד (מ"א י"ב ט"ז) זה שמאסו להם מלכות בית דוד ובנין הבית, איש לאהליך ישראל (דה"ב י', ט"ז) אל תקרי לאהליך אלא לאלהיך שמאסו להם מלכות שמים, ואינן נגאלין עד שיבקשו שלשתן שנ' ובקשו את ה' אלהיהם ואת דויד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים (הושע ג' ה'), על כן צריך לומר בבונה ירושלים שלשתן בין בחול בין בשבת עכ"ל. והנה הספרדים אומרים רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל וכו' וכן גורס בעל התניא גם אשכנזים, אמנם נוסחתנו רחם ה' אלהינו על ישראל וכו' ואין אומרים עלינו, והוא כגרסת הגמרא ברכות מ"ח וכן גורס שם רש"י וכן הנוסחא לרמב"ם ולאבן ירחי ולמרדכי ולטור. אלהינו אבינו, וכן גורס אבן ירחי. רענו רעה אותנו, מל' רעה עמך בשבטך (מיכה ז', י"ד), וכן גרסת אבן ירחי בהלכות שבת ס' ע"ה ומ"ו וכן כתבו האחרונים, ראה מט"מ ס' שכ"ד וסג"א ס' קפ"ח אות ג'. והספרדים אומרים רוענו ואף הוא יתכן שאז שם תואר הוא וענ"ה ה' רועי לא אחסר (תהלים כ"ג, א') רועה ישראל (פ', ב') ומוסב אל השם כמו אלהינו אבינו, וכמו שאומרים גם בברכה רביעית רוענו רועה ישראל. זוננו, בל"ל ל' צווי מבנין זן מענין מזון כמו שובנו (תהלים פ"ד, ה') מבנין שוב, וכמו שפירש הראב"ע לקהלת ה', א'. ונזכרת הנוסחא בירושלמי שבת פ' ט"ו ויקרא רבה פ' ל"ד אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת, ר' זעירא בעא קמיה דר' חייא בר אבא אלין דאמרין רוענו זוננו פרנסנו בשבת מהו, אמר ליה טופס ברכות כך הוא עכ"ל. והרויחנו, תן לנו המזונות בשפע ויתרון, ול' חכמים הוא. והרוח לנו, מענין רוח והצלה יעמוד ליהודים (אסתר ד' י"ד). לא לידי מתנת בשר ודם, כי מתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. הלואתם, שם דבר מל' אם כסף תלוה (שמות כ"ב, כ"ד) בל"א דארלייהען. והוא משקל נהוג הרבה בל' משנה, כמו הבדלה בעשרה הגשמה הדלקה הכרזה הסכמה הספקה הפרשה הלנאה הקטרה התראה ודומיהם, ובמקרא לא נמצא כי אם באחרי מ"ן, כמו רוח והצלה (אסתר ד' י"ד) הכרת פניהם (ישעי ג', ט') מן הכרה. שלא נבוש ולא נכלם עפ"ה ישעיה מ"ה, י"ז. ואמר שלא נבוש נגד ההלואה, ולא נכלם נגד המתנה, כי כלימה היא גדולה מן הבושה, והספרדים מאחרים שלא נבוש בעולם הזה ולא נכלם לעולם הבא, אך לא ידעתי איך יחובר כאן העולם הבא עם הפרנסה.

בשבת אומרים רצה, ואין שכחתו תמלא בסוף ברכת המזון. אם שכח ונזכר אחר רצה.

רְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוַת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ הַזֶּה. כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ לִשְׁבָּת־בּוֹ וְלָנוּחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת רְצוֹנֶךָ: בִּרְצוֹנְךָ הָנִיחַ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ שֶׁלֹּא תְהִי צָרָה וְיָגוֹן וַאֲנָחָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ. וְהַרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּנֶחָמַת צִיּוֹן עִירֶךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הַיְשׁוּעוֹת וּבַעַל הַנֶּחָמוֹת:

בראש חדש ויום טוב אומרים יעלה ויבא. אם ראש חדש חוזר יום טוב ונזכר אחר יעלה ויבא.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹנֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ. וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד עַבְדֶּךָ. וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ. וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ. לִפְלֵיטָה וּלְטוֹבָה וּלְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים וּלְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם

לראש חודש	לראש השנה	לסכות	לשמיני עצרת ושמחת תורה	לפסח	לשבועות
רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ	הַזִּכָּרוֹן	חַג הַסֻּכּוֹת	הַשְּׁמִינִי חַג הָעֲצֶרֶת	חַג הַמַּצּוֹת	חַג הַשָּׁבֻעוֹת

הַזֶּה. זָכְרֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה. וּפָקְדֵנוּ בוֹ לִבְרָכָה. וְהוֹשִׁיעֵנוּ בוֹ לְחַיִּים. וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ. כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ. כִּי אֵל (מלך) חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה:

רצה וכו', בגמ' ברכות דף מ"ח ע"ב בשבת מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע עכ"ל ופירש עליו הרי"ף שבשבת יש לשנות ברכה שלישית ולומר במקום רחם ה' אלהינו נחמנו ה' אלהינו וכו' וכן גם לסיימה מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים, ונוסחא זו לשבת הביאה אבן ירחי וכל בו ואבודרהם בזה"ל „נחמנו ה' אלהינו בציון עירך ושמחנו בבנין בית בחירתך ומלכות בית דוד משיחך מהרה תחזירנה למקומה ורצה והחליצנו וכו' כי אתה הוא בעל הנחמות בא"י מנחם עמו ישראל בבנין ירושלים", אבל רש"י כתב שאין לשנות בשבת עיקר הנוסחא רק שיכלול רצה והחליצנו שהיא קדושת היום באמצע הברכה, ועל פיו נוהגים וכן דעת תוספות והרא"ש לברכות מ"ח ע"ב וסמ"ג עשין כ"ז. ואיתא בפסחים דף ק"ה לילי שבת ולילי יו"ט יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון, שבת ויו"ט (ר"ל הימים) אין בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון, ופירש רש"י הזכרה בבהמ"ז, של שבת רצה והחליצנו, וביו"ט יעלה ויבא עכ"ל. והנה נוסחת רצה והחליצנו נזכרת בירושלמי דשבת גם ויקרא רבה פ' ל"ד דף ר"ו, וזה"ל, ועצמותיך יחליץ, אמר ר' אליעזר בן יעקב מה הלשון הזה, ישמעו יזיין ישזיב ויניח, ישמעו כמה דאת אמר וחלצה נעלו מעל רגלו, יזיין כד"א חלוצים תעברו, ישזיב כד"א חלצני ה' מאדם רע, יניח ועצמותיך יחליץ, מכאן קבעו חכמים לומר רצה והחליצנו בשבת עכ"ל. ונמצא לשון זו של החליצנו גם במשנה עירובין דף ל"ט ופירש שם רש"י החליצנו וזרזנו. במצות רצונך המו"ן בסגול כי פה הפסק מאמר הוא. הָנִיחַ לנו, בווי הפעיל מגזרת נוח, מל' הניחו לעיף (ישעיה כ"ח, י"ב) ר"ל תן לנו מנוחה. ובסדור ר"ע נדפס הַנַּח לנו, גם בעל מטה יהודה כתב שבמקצת נוסחאות הַנַּח ואין הפרש בין הנח להניח רק שהנח שרשו נוח והניח שרשו נוח עכ"ל ובאמת כן ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' הגרסא הַנַּח, אבל הנכון לומר הָנִיחַ שטעמו נתינת המנוחה בל"א רוהע פערשאפפען, ולא הַנַּח שטעמו השארת דבר במנוחתו בל"א אין רוהע לאססען, וכמו שאומרים גם בנוסח מגן אבות המניח לעמו לְהָנִיחַ להם, ומֵנִיחַ בקדשה, בלי מחלוקת ואף ברמב"ם כן הגרסא שם בהלכות תפלה פרק ט'. וראה לטעלה דף 56. תהי כן בווי"ל ונכון וכן גם באבודרהם. בנחמת כל' יחיד כן העקר וכן בסדורי הספרדים. בעל הישועות. כמו שנאמר אני ה' מושיעך (ישעיה מ"ט כ"ו). ובעל הנחמות כמו שנאמר אנכי הוא מנחמכם (שם נ"א, י"ב).

כי אל חנון ורחום אתה, כן כתב אבודרהם בשם הראב"ד שיש לומר בנוסח יעלה ויבוא של בהמ"ז ולא כי אל מלך חנון וכו' וכן כתב של"ה דף פ"ב ע"ב גם יוסף אומץ ס' תשצ"ג, וכן סדר בעל אור חדש, ובאמת כן לשון הכתוב נחמיה ט', ל"א.

וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם. אָמֵן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, (הָאֵל) אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ אַדִּירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לַכֹּל שֶׁבְּכָל־יוֹם וָיוֹם הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵיטִיב לָנוּ: הוּא גְמָלָנוּ הוּא

בבית האבל יאמרו זה:

נַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־אֲבֵלֵי יְרוּשָׁלַיִם וְאֶת־הָאֲבֵלִים הַמִּתְאַבְּלִים בָּאֵבֶל הַזֶּה. נַחֲמֵם מֵאֶבְלָם וְשַׂמְּחֵם מִיגוֹנָם. כָּאָמוּר כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְנַחֵם צִיּוֹן בְּבִנְיַן יְרוּשָׁלָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. בּוֹרְאֵנוּ גֹּאֲלֵנוּ. קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. הַמֶּלֶךְ הַחַי. הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב. אֵל אֱמֶת. דַּיָּן אֱמֶת. שׁוֹפֵט צֶדֶק. (וְלוֹקֵחַ נְפָשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט). וְשַׁלִּיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כִּרְצוֹנוֹ. כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט.

ירושלים עיר הקדש, ישעיה נ"ב, א'. נחמיה י"א, א'. בּוֹנֵה הנו"ן בסגול ככל ל' בונה שנמקרא שהוא בסגול חוץ מן אחד שהוא בצרי ע"פ המסרת בּוֹנֵה ירושלם ה' (תהלים קמ"ז), והנה אם היינו חותמים בונה ירושלים אמן וכגרסת הגמרא, אז היה הנכון בּוֹנֵה בצרי, עכשו שנוהגים לומר בונה ברחמיו אין עוד מקום לצרי וצריך לקרוא בסגול. ומה שחותמים בונה ברחמיו הטעם כדי לחתום בל' רחמים כמו שפותחים הברכה בל' רחמים וראה במט"מ ס' שב"ה ועטרת זקנים סמן קפ"ח אות א'. ירושלָם, הלמ"ד בקמץ כמשפטו בהפסק, כי מלת אמן בלתי נחשבת דוגמת בתוככי ירושלָם הללויה (תהלים קט"ז). **אמן**, אומרים אמן אחר הברכה (ברכות מ"ה ע"ב) כדי להבדיל בין ג' ברכות ראשונות שהן מן התורה לברכה הרביעית שהיא מדרבנן.

נחם ה' וכו' שמוסיפים בבית האבל בשבעת ימי אבלו בברכה שלישית מובא בס' רב עמרם ותכיא ס' ס"ח ובכל בו ס' קט"ו ואבודרהם הלכות ברכות וב"ע י"ד ס' שע"ט. ולשון הנוסחא לקוחה מנוסח נחם לט' באב. **כאיש אשר**, ישעיה ס"ו, י"ג. **מנחם ציון בבנין ירושלים**, הנוסחאות מתחלפות בחתימת הברכה, וגרסתנו היא בי"ד ס' שע"ט.

האל אבינו וכו', ברכה זו שמה הטוב והמטיב, ואיננה מדאוריתא אלא מדרבנן (ברכות מ"ו) ונתקנה כנגד הרוגי ביתר, כמו שאמרו חז"ל בגמרא ברכות מ"ח ע"ב וסוף תענית, ומבואר יותר בירושלמי תענית פרק ד' גם באיכה רבה דף ע"א וז"ל כרם גדול היה לו לאדריאנוס י"ח מיל על י"ח מיל כמן טבריא לציפורה, והקיפו גדר מהרוגי ביתר ולא גזר עליהם שיקברו, עד שעמד מלך אחר וגזר עליהם וקברום, רבי הונא אמר ביום שניתנו הרוגי ביתר לקבורה נקבעה הטוב והמטיב, הטוב שלא הסריחו, והמטיב שניתנו לקבורה עכ"ל ואמרו בברכות דף מ"ט שצריך להזכיר בברכה זו ג' מלכיות (מלך העולם, מלכנו, המלך הטוב), אחת לגופך הברכה, ואחת בשביל רחם ה' ואחת בשביל נודה לך אשר חסר בהם הזכרת מלכות שמים. ותקנו עוד להזכיר בה ג' הטבות וג' גמולות (הטיב מטיב ייטיב, גמלנו גומלנו יגמלנו) והוא ע"פ המדרש כמו שכתב הרא"ש בברכות פרק ז' סוף סמן כ"ב וז"ל אמרינן במדרש דצריך לומר בה שלוש טובות ושלש גמולות, ואפילו הכי איננה חותמת בברוך דחשיבא מטבע קצרה דמעיקרא לא תקנו אלא הטוב והמטיב, ולבסוף הוסיפו בה דברים הללו עכ"ל. **האל אבינו**, וכן נוסח הרמב"ם והטור וכן גם גרסת הספרדים, אמנם אבודרהם כתב אין לומר האל דהא אמרינן אלהינו וכן כתב רב עמרם בברכה שלאחר המגלה עכ"ל וראה שם, ובאמת נראה כן גם מגרסת רש"י בברכות מ"ט ואף המגיא בסמן כ"ז גורס כ"א"י א"מ"ה אבינו מלכנו אדירנו וכו' וראה ט"ז סוף סמן קפ"ט. **יוצרנו**, איננו בנוסח הספרדים, גם רש"י ורמב"ם ומרדכי לא גרסו לו, וכן איננו בנוסח ברכה לאבל. **קדוש יעקב**, עפ"ה ישעיה כ"ט, כ"ג. **רועה ישראל**, תהלים פ', ב'. **הטוב והמטיב**, עפ"ה תהלים קי"ט, ס"ח. **שבכל יום ויום**, כן העמיד הנוסחא הט"ז בסמן קפ"ט. ושל"ה דף פ"ב כתב יש לומר בְּכָל־יוֹם ויום ולא שבכל, וגרסה זאת באמת יותר נכונה בצלילת הלשון. **הוא הטיב הוא מטיב הוא יטיב לנו, הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו**, כך סדרן הלבוש, וכן כתב הטור בשם אביו הרא"ש, תחלה הלשון בעבר ואח"כ בהוה ואח"כ בעתיד. והספרדים אומרים, הוא מטיב לנו הוא היטיב לנו הוא ייטיב לנו, הוא גומלנו הוא גמלנו הוא

גומלנו הוא יגמלנו לעד לחן
ולחסד ולרחמים ולריוח
הצלה והצלחה ברכה וישועה
נחמה פרנסה וכלכלה
ורחמים וחיים ושלום וכל
טוב, ומכל טוב אל יחסרנו:

ואנחנו עמו ועבדיו. ועל הכל אנחנו
חייבים להודות לו ולברכו. גודר פרצות
ישראל הוא יגדור את הפרצה הזאת מעלינו
(אם אחר מברך יוסיף ומעל האבל הזה) לחיים
ולשלום. הוא יגמלנו לעד חן וחסד
ורחמים וכל טוב, ומכל טוב אל יחסרנו:

הרחמן. הוא ימלוך עלינו לעולם ועד:
הרחמן. הוא יתברך בשמים ובארץ:
הרחמן. הוא ישתבח לדור דורים ויתפאר בנו לנצח נצחים
ויתהדר בנו לעד ולעולמי עולמים: הרחמן. הוא יפרנסנו

יגמלנו" תחלה בלשון הוה ואח"כ בל' עבר ואח"כ לעתיד, וכן כתב אבן ירחי בשם מנהג צרפת ועל דרך הלשון ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך. חן וחסד וכו', ט"ו לשונות של טובה כנגד ט"ו סעודות שאוכלים בשבוע, וסמך לדבר ואנחנו בגרך י"ה (אור חדש). לעד חן וחסד ורחמים ורוח וכו' כן הנוסחא בסדורי הספרדים וכן גרסת אבודרהם וכן הוא בס' רב עמרם ורמב"ם וכל"ל ע"פ תהלוך ל' עברית אשר הפעל גמל תמיד לאחריו יתאם הכנוי של דבר הנגמל, כמו כי רעה גמלוך (בראשית נ') גמלתהו טוב (משלי ל"א), אבל לומר גמל פלוני את פלוני לדבר מה הוא כנגד חק המליצה, וע"כ טעות מה שנמצא בסדורים לחן לחסד ולרחמים ולרוח, ובאה ע"י שגרת הלשון שהיתה כך שגורה בפי הסופרים מתוך נוסחת יעלה ויבוא, וכבר העירותי עליה בס' תולאות חיים דף קכ"ג. גם יעב"ץ כבר פגע בקושי הלשון ודחק לישבה כי עד ולרוח יחובר למעלה אל יגמלנו, ומן הצלה יקשר למטה אל אל יחסרנו, אבל לא כתישבו בזה הלמדי"ן המותרות. ואם כדחק להלין בעד הנוסחא השגורה הזאת יותר טוב לומר עליה כי המאמר הכנוי לפעולת הגמול הוא מן הצלה והצלחה וכו' עד וכל טוב, ר"ל הקב"ה יגמלנו לעד הצלה והצלחה ברכה וכו', והמאמר לחן ולחסד ולרחמים ולרוח הוא בא לבאר את אופן הגמול ר"ל הגמול של הצלה והצלחה וכו' אשר יגמלנו הקב"ה הגמול הזה יהיה לחן ולחסד ולרחמים ולרוח. וכל טוב, מוסב עוד למעלה ר"ל הוא יגמלנו חן וחסד וכו' וכל טוב. ויש לדעת כי נקוד התבה בשורק בסדורי הספרדים וכן נקד גם אבודרהם ובעל אור חדש דף ל"ג וכן בסדור ר"ע. אבל בעל ש"ת נקד וכל טוב ומכל טוב שניהם בחולם וכן גם רוו"ה בסדורו, והוא הנכון, כי הלשון הוא יגמלנו לעד חן וחסד וכו' וכל טוב הוא כלשון גמלתהו טוב (משלי ל"א, י"ב) והלשון ומכל טוב אל יחסרנו הוא כלשון לא יחסרו כל טוב (תהלים ל"ד, י"א) ובשניהם טוב בחולם.

המלך החי וכו' נוסחא זו שאומרים בבית האבל מקורה בברכות מ"ו, ע"ב. ומס' שמחות פרק י"ד. והיא ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' ובטור א"ח ס' קפ"ט. ובלבוש ס' כ"ה, וס' קמ"ו. המלך החי, עש"ה אלהים חיים ומלך עולם (ירמיה י', י'). אל אמת, תהלים ל"א, ו'. ולוקח נפשות במשפט, בשאלתות דרב אחאי גאון ס' מ"ו אינכו גם הרי"ף ורמב"ם וסמ"ג לא גרסו לו, וכבר דברתי עליו בס' תולאות חיים דף קכ"ב. כי כל דרכיו משפט, דברים ל"ב, ד'. גודר פרצות ישראל, על' גודר פרץ (ישעיה נ"ח, י"ב), והנוסחא כך היא בהגהת ש"ע י"ד ס' שע"ט.

הרחמן וכו'. סוף ברכת הטוב והמטיב הוא ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן וכו' הוספות הן לברכת המזון, וחלושים בנוסחתן ובמספרן גדול מאד במנהגים החלוקים, כי כן בסדורי הספרדים במלאות י"ז בקשות מתחילות הרחמן והאשכנזים יש להם ט' הרחמן, והרמב"ם לא הביא אלא ג', ואבודרהם לא דבר דבר מנוסחתן רק אמר עליהן בכלל וז"ל ואומר הרחמן כל אחד ואחד כרצונו וכרצון שאלתו, ואין חשש הפסקה בין בהמ"ז לבפה"ג, שהרי תקנו לאורח לברך לבעל הבית (ברכות דף מ"ו) תדולה מזאת טלינו בברכת מילה שאומר אלהינו ואלהי אבותינו וכו' אחר שברך בפה"ג ומפסיק בין ברכה לשתייה עכ"ל, ודבריו הן ממש דברי הטור א"ח ס' קפ"ט, וכן כתב גם הכל בו שיוכל להאריך כרצונו בבקשות אלה, הרי לנו ברור כי בהמ"ז מעקרו כתיסדה עד ומכל טוב אל יחסרנו, והבקשות של הרחמן ולמעלה נתוספו אח"כ, ומדברי הכל בו נסמן ג"ט נראה שכבר בימי הגאונים הוסיפו מן הרחמן כאלה,

בְּכָבוֹד: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁבּוֹר עֻלֵּנוּ מֵעַל צַוָּארֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרֻבָּה בַּבַּיִת הַזֶּה וְעַל שֻׁלְחָן זֶה שֶׁאָכַלְנוּ עָלָיו: הָרַחֲמָן. הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת־אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא זָכוּר לַטּוֹב וִיבַשֶּׂר־לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת:

*) הָרַחֲמָן. הוּא יְבָרֵךְ אֶת־(אָבִי) מוֹרִי בַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה. וְאֶת־(אִמִּי) מוֹרָתִי בַּעֲלַת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת־בֵּיתָם וְאֶת־זַרְעָם וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל. כֵּן יְבָרֵךְ אוֹתָנוּ כֻּלָּנוּ יַחַד בִּבְרָכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

בַּמָּרוֹם יְלַמְּדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוּת שֶׁתְּהֵא לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם. וְנִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְיָ וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ. וְנִמְצָא־חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

---

*) הרחמן זה יאמר כל אחד כפי ענינו כגון מי שסמוך על שלחן אחרים לא יאמר אבי ואמי ובעל הבית הסמוך יאמר הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת אִשְׁתִּי (וְאֶת זַרְעִי) וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרְכוּ וכו'. והסמוך על שלחן עצמו ואין לו אשה ובנים יאמר יְבָרֵךְ אוֹתִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לִי. כְּמוֹ וגו'.

כי אמר שם בשם תשובות הגאונים שעונים אמן אחרי הרחמן. עֻלֵּנוּ, עול גלות, והוא ע"פ ויקרא כ"ו, י"ג. והוא יוליכנו וכו' לקוח מל' נוסחת אהבה רבה. אֵלִיָּהוּ הנביא, כן הנכון כי הלשון ע"פ מלאכי ג', כ"ג. ושם אליה כתיב בלי וי"ו בסוף. ויבשר לנו ע"פ ישעיה נ"ב, ז'. והיה הנכון ע"פ לשון הכתוב ויבשר אותנו ולא לנו. ובמקצת ספרים נמצא ויבשר לנו וכו' הנוסחא „ויברך אותנו כל אחד ואחד בשמו". בְּשׂוֹרוֹת, הרבוי מן בְּשׂוֹרָה (ש"ב ד' י') וכפלם חגורה חגורות. אָבִי מוֹרִי, כן כתב בעל אור חדש, שהוא ל' עברי ואין לומר אַבָּא מָארִי שהוא ל' תרגום ועיין שם. כמו שֶׁנִּתְבָּרְכוּ אבותינו, כן הנוסחא בכל בו סמן כ"ה ובארחות חיים דף ל"ו וכן כתב בעל מט"מ ס' של"ו וראה למעלה דף 239. בַּכֹּל מִכֹּל כֹּל, הוא מל' הגמרא ב"ב דף י"ז שנה לא שלט בהן מלאך המות אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים, אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל וכו', ומבואר יותר בב"ר פ' ע"ג וז"ל ויתן לו מעשר מכל, ר' יודא בר סימון אומר מבית אותה ברכה אכלו ג' יתידות גדולות בעולם אברהם יצחק ויעקב, באברהם כתיב וה' ברך את אברהם בכל, ביצחק כתיב ואוכל מכל, ביעקב כתיב כי חנני אלהים וכי יש לי כל עכ"ל וכוונת המאמר שלא חסרו שום טובה שבעולם. ודע כי כן נוסח הכל בו וארחות חיים והרש"ל, ומט"מ, וכן בסדורי הספרדים וכל ספרים טובים וכן מוזכר בזוהר פ' עקב עמוד תקכ"ג, ומה שנמצא במקצת סדורים הנוסחא כמו שנתברכו אבותינו אברהם בכל יצחק מכל יעקב כל כן יברך וכו' טעות זאת ולשון בלגים. ונאמר אמן, כן נוסחת הכל בו וארחות חיים וכן הורה מג"א בסמן קפ"ט, נגד סברת המרדכי סוף ברכות ופוסקים אחרים מביאם מט"מ בס' של"ח.

במרום, במקצת נוסחאות מָרוֹם וכן בכל בו ס' כ"ה, ונראה משם היה עקר הנוסחא להיות עוד מן הברכה לבעל הבית וכן לשונה „ממרום ילמדו עליו זכות שתהא משמרת לשלום, ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלהי ישעו וימצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם", והסיבו אח"כ הלשון לברכה לכל המסובין. יְלַמְּדוּ בבנין פיעל בכל כ"י וכ"כ כמו בסנהדרין מ' המלמד חובה מלמד זכות, ובחולין כ"ב אלו ג' שרי נכרים שמלמדים זכות על ישראל, וכן פה הפירוש, המלאכים המליצים טוב ילמדו עלינו זכות. שתהי, הזכות תהי לנו למשמרת שלום, ובעל מטה יהודה פירשו בטעות ושבח כי זכות ל' נקבה היא. ונשא ברכה ל' תהלים כ"ד, ה'. ויש להזהר בקריאת מֵאֵת להכיר היטב את האל"ף שלא יבוא לידי חרוף. וכתוב בהגהות מהרי"ל הלכות ר"ה שבשביל זה יש שאין אומרים כלל הנוסחא במרום, ויש שאומרים מֵעִם ה', אמנם הנכון שלא לשנות ל' הכתוב רק ידקדק בדבורו שלא יבליע האותיות (מט"מ ס' של"ט). ונמצא חן, ל' משלי ג', ד'.

בשבת הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

בר"ח חדש הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

ביום טוב הָרַחֲמָן, הוּא יַנְחִילֵנוּ יוֹם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב:

בר"ה השנה הָרַחֲמָן, הוּא יְחַדֵּשׁ עָלֵינוּ אֶת־הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

בחה"מ דסכות הָרַחֲמָן, הוּא יָקִים לָנוּ אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת:

*) הָרַחֲמָן, הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. מַגְדִּיל (בר"ח ובשבת וי"ט אומרים מִגְדּוֹל) יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ

---

*) אם שכח לומר על הנסים אומר כאן נוסחא זו:

הָרַחֲמָן, הוּא יַעֲשֶׂה־לָנוּ נִסִּים וְנִפְלָאוֹת כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בִּזְּמַן הַזֶּה. בִּימֵי וכו'.

אם שכח לומר רצה בשבת וכבר התחיל ברכת הטוב, אם הוא בסעודה ראשונה ושניה צריך לחזור לראש, ובסעודה שלישית אינו צריך; אבל אם נזכר קודם שמתחיל ברכת הטוב אומר גם נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית (ואם הוא ר"ח ושכח גם יעלה ויבא מוסיף וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְזִכָּרוֹן). בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (ובר"ח מסיים וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

אם שכח לומר יעלה ויבא בראש חדש ונזכר אחר שהתחיל ברכת הטוב אינו צריך לחזור, אבל אם נזכר קודם שפתח ברכת הטוב אומר גם נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן רָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְזִכָּרוֹן:

אם שכח לומר יעלה ויבא בי"ט (אבל לא בחה"מ) וכבר התחיל ברכת הטוב חוזר לראש, אבל אם נזכר קודם שהתחיל ברכת הטוב אומר גם נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה, אֶת־יוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

ואם חל י"ט בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא כולל של שבת וי"ט ביחד ואומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה. אֶת־יוֹם חַג פלוני הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים:

אם שכח יעלה ויבא בר"ה וכבר התחיל ברכת הטוב אינו חוזר, ואם עוד לא התחיל הטוב אומר נוסחא זו:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן יָמִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

וכשחל ר"ה בשבת ושכח רצה ויעלה ויבא אומר:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וְלִבְרִית וְיָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל, אֶת־יוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכָּרוֹן:

יום שכלו שבת, מבואר למעלה דף 246, והנכון פה לומר יום, ולא ליום כמו שהוא בהרבה סדורים, כי הפעל הנחיל יקושר אחריו דבר הנחלה בלתי הנשוא. יקים לנו את סכת, ע"פ הכתוב עמוס ט' י"א, וע"כ הנכון דוד בלא יו"ד. ויש שעוד מוסיפים „וכל תהי עוד מושפלה" והוא לקוח מקרובות הקליר ליום ב' דסכות. הוא יזכנו וכו' זה הרחמן מביאו גם הרמב"ם, והספרדים אומרים אותו בלשון [illegible]. לימות המשיח, שיבוא במהרה בימינו. ולחיי העולם הבא, לעתיד. ומה שחותמים את בהמ"ז בפסוק כתב הרוקח בס' של"ז לפי שכתוב צידה ברך אברך אביוניה אשביע לחם, וכתיב אחריו שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי. מגדיל ישועות פסוק בתהלים י"ח, נ"א. ובר"ח ובשבת וי"ט אומרים תחתיו מגדול ישועות שהוא פסוק בש"ב כ"ב, נ"א. והטעם השנוי על חלוף הלשון בשבת וי"ט כבר כתבתי בס' תולדות חיים דף קכ"ד שהוא כי מסדרי התפלה אשר מצאו פה ב' פסוקים דומים לא רצו לתת יתרון לאחד על חברו וע"כ בחרו בשניהם ונתנו

לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְראוּ אֶת־יְיָ קְדשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ· וְדֹרְשֵׁי יְיָ לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב: הוֹדוּ לַייָ כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּייָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לָחֶם:

יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ברכת המזון בקצרה·

השפחות והנשים שמלאכתן מתבטל ואינן יכולות לברך בהמ״ז בכוונה מוטב שיברכו אותה בקצור ובכוונה, וזה נוסחה:

קנעכטע אונד מאגדע, ארבייטער אונד לייטע דיא ניכט צייט האבען דאס פאללשטענדיגע טישגעבעט מיט געהעריגער אנדאכט צו פערריכטען, מאגען דאפיר דאס היער אבגעקירצטע ספרעכען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַזָּן אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאַל־יֶחְסַר לָנוּ מָזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד: בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא זָן וּמְפַרְנֵס לַכֹּל וּמֵטִיב לַכֹּל וּמֵכִין מָזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַזָּן אֶת־הַכֹּל: נוֹדֶה לְּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה וְנָתַתָּ לָנוּ בְּרִית וְתוֹרָה חַיִּים וּמָזוֹן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן: רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וּתְגַדֵּל מְהֵרָה כְּבוֹד הַבַּיִת וְתַנְחֲמֵנוּ בִּכְפָלַיִם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלָיִם, אָמֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב לָנוּ הוּא הֵטִיב הוּא מֵטִיב הוּא יֵיטִיב לָנוּ הוּא גְמָלָנוּ הוּא גוֹמְלֵנוּ הוּא יִגְמְלֵנוּ לָעַד חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וִיזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ: עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל· וְאִמְרוּ אָמֵן:

לזה מקומו לימי החול ולזה מקומו לימי שבת וי״ט, והלשון מגדיל המסכמת ביותר למליצת הנוסחא קשה לתדיר, והלשון מגדול לאומר תדיר. עושה שלום, מרמב״ם גם בסדורי ספרדים אינו, אלא ברמב״ם הסיום הודו לה׳ כי טוב כי לעולם חסדו, וסיום הספרדים ה׳ עוז לעמו יתן וכו׳. אמנם אבודרהם מזכיר עושה שלום במרומיו וכן הוא גם בזוהר תרומה דף ע״ה סוף עמוד רל״ח. ואם כן טוב סיום בהמ״ז והחתימה בשלום ע״פ מה שכתוב ונתתי גשמיכם בעתם וגו׳ וכתוב אחריו ונתתי שלום בארץ, ובדרש בת״כ ושמא תאמר הרי מאכל הרי משתה אם אין שלום אין כלום ת״ל אחר כל זאת ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. ויש להעיר עוד כי היחיד המברך בהמ״ז לא יאמר ואמרו אמן אלא אמן לבד, מטעם שכתבתי למעלה בדף 106.

יראו את ה׳. כפירים, תהלים ל״ד, י׳, וי״א. והמנהג לומר פסוקים אלה בלחש והטעם שאם יש עני במסובין שלא יתבייש כשאומרים כפירים רשו וכו׳, ועוד בעבור שכבר חתמו בעושה שלום לכן אומרים אלה פסוקים בלחש להודיע שאינם עוד ממטבע בהמ״ז. הודו לה׳, תהלים קי״ח, א׳. פותח, שם קמ״ה, ט״ז. ברוך הגבר, ירמיה י״ז ז׳. נער הייתי, תהלים ל״ז, כ״ה. ואף זה הפסוק הרבה אומרים אותו וכן הוא גם בסדורי הספרדים גם בסדור של יעב״ץ. ה׳ עז, שם כ״ט, י׳.

המברך בהמ"ז על סעודת נשואין מוזגים לו ב' כוסות, ויקח המברך הכוס הא' בידו ויאמר בקול ובנעימה.

דוי הסר וגם חרון· ואז אלם בשיר ירן·
נחנו מעגלי צדק· שעה ברכת בני ציון (ישרון):

ברשות מרנן ורבנן ורבותי· נברך אלהינו שהשמחה במעונו· ושאכלנו משלו: ועונים ברוך אלהינו שהשמחה במעונו· ושאכלנו משלו ובטובו חיינו: וחוזר המברך ואומר ברוך אלהינו שהשמחה במעונו· ושאכלנו משלו ובטובו חיינו: ברוך הוא וברוך שמו: וגו' ומברך בהמ"ז עד סופו.

ובסיים יניח הכוס הראשון מידו, ויקח הכוס הב' ומוסיף לברך אלה הברכות:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, שהכל ברא לכבודו:
ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, יוצר האדם:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בנין עדי עד· ברוך אתה יי, יוצר האדם:

דוי הסר, פיוט קטן חתום בו דונש הוא דונש בן לברט מחבר של שיר דרור יקרא שאומרים בזמירות של יום השבת, ובשיר ההוא כן נראה גם הזמר הזה במשקל יתד וב' תנועות רק שצריך תקון בשתי תבות שקלקלו בם סופרים ומדפיסים. דוי, ל' צער כמו מדוה ומענין כל היום דוה, ולבי דוי (איכה א', כ"ב). אלם בשיר ירון עפ"י ישעיה ל"ה, ו'. נחנו מעגלי צדק עפ"י תהלים כ"ג, ג'. וצ"ל מעגלי בלתי בי"ת בראש כפי המשקל וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא, והסופרים בראותם הפסוק בתהלים כ"ג חשבו לתקן ולכתוב במעגלי ושבשו. שעה, פנה, מל' ואל מנחתו לא שעה (בראשית ד' ה'). ברכת בני אהרן, כן הגיה בעל ש"ת מסכרה, ויפה דבר, כי נמצאת כן הנוסחה בכ"י גם בסדר ברכות דפוס ויניציא, והנה מחבר השיר כיון בלשון הזה על עצמו כי הוא היה לוי, והסופרים אח"כ שינו וכתבו תחת בני אהרן בני ישרון כדי לעשות הלשון מכוונת יפה לכל איש ישראל ואף לאינו מזרע אהרן, אך השמיטו בתקונם את משקל השיר. וע"כ אם נחליף לשון המחבר נאמר שעה ברכת בני ציון וכזה המשקל על מכונו, ויעמוד בני ציון ע"ד העברה במקום בני ישראל וכמו בני ציון יגילו במלכם (תהלים קמ"ט), והנה פירוש האחרון, תפן נא אל ברכת המזון שמברכים בני ישראל. שהשמחה במעונו, כתובות דף ח', וכתב אבן ירחי ז"ל קבלתי מרבותי בצרפת שלכך נהגו לומר שהשמחה במעונו ולא בזבולו או במכונו או בלשון אחר, לפי שמנינו בחגיגה פ' אין דורשין (דף י"ב, ב') שבעה רקיעין הן, וילון רקיע שמים מעון מכון זבול ערבות, מעון שבו מלאכי השרת אומרים שירה, הוי אומר שהשמחה במעונו עכ"ל. וראה עוד ס' עקרים מאמר ב' פרק ט"ו.

שהכל ברא, ברכות אלו שמן ברכת חתנים וקראו גם שבע ברכות ע"ש מספרן בצרוף ברכת היין, ואיתא בראש מס' כלה מניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה. והנוסחה כולה במס' כתובות דף ח' ומובאה ברמב"ם הלכות ברכות פרק ב' והלכות אישות פרק י' ובסמ"ג עשין מ"ח: שהכל ברא לכבודו עפ"י ישעיה מ"ג, ז'. והודאה היא על בריאת העולם בכלל.

יוצר האדם עפ"י בראשית ב', ז'. והודאה היא על יצירת האדם בפרט.

אשר יצר את האדם, זו היא הודאה על יצירת הזוג של זכר ונקבה ושלמות מין האנושי בנשמתו ושכלו. בצלמו, כמו שכתוב בראשית א' כ"ו. בצלם דמות תבניתו, פירושו, דמות תבניתו של אדם גם היא בצלם אלהים נבראת, והכוונה על יצירת חוה שבנה אותה הקב"ה בדמות אדם הראשון וגם היא בצלם אלהים, כן נראה הנכון בפירוש מאמר זה אשר נתקשו בו רבים. ורב סעדיה גורס ובצלם דמות תבניתו, וראה בתשובות הרי"ף להר' שאול הכהן דף י"ב גם בהליכות קדם דף מ"ב. והתקין לו לאדם. ממנו, מגופו ר"ל מצלעותיו. בנין עדי עד, את חוה, וקורא אותה בנין עפ"י ויבן ה'

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל הָעֲקָרָה. בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים הָאֲהוּבִים. כְּשַׂמֵּחֲךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה חָתָן וְכַלָּה. גִּילָה רִנָּה דִּיצָה וְחֶדְוָה. אַהֲבָה וְאַחֲוָה. וְשָׁלוֹם וְרֵעוּת. מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלָיִם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה. קוֹל מִצְהֲלוֹת חֲתָנִים מֵחֻפָּתָם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן עִם הַכַּלָּה:

וחוזר ונוטל הכוס הראשון ויברך בורא פרי הגפן וישתה טק׳ הכוסות ויתן לחתן ולכלה ולכל המסובין.

אלהים את הצלע (בראשית ב׳ כ״ב), ופירוש עדי עד, נוהג לדורות, והטעם שע״י שניהם מתקיים מין האדם. והרי״א בתשובותיו לשאול הכהן גורס „בנין עֲדֵי עד״, ולא מצאתי כן בספר זולתו.

שוש תשיש, ברכה זו נתקנה כנגד שמחת ירושלים העתידה שנמשלה לשמחת זוג חתן וכלה ככתוב ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך (ישעיה ס״ב, ה׳). והקדימו ברכה זו לברכת זוג חתונה, לפי שחייבים להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו וכמו שכתוב תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי וכו׳ (תהלים קל״ז). וג׳ ברכות אלו סמוכות הן לברכה שלישית וע״כ אינן פותחות בברוך. **העקרה**, ירושלים עש״ה רני עקרה (ישעיה נ״ד, א׳).

הרעים האהובים, הם החתן והכלה שנתקשרו יחד בהסכמם להיות ריעים זה לזה. ונוסח הגמרא הוא רעים האהובים, הראשון בלי ה״א, ובעל ויי״ל תקן הָרֵעִים כדי להשוות המתואר לתואר ובכון, ואף כי נמצא יום הששי (בראשית א׳ ל״א) פרות הטובות (מ״א, כ״ו) בור הגדול (ש״א י״ט, כ״ב) ואחרים אשר המתואר בלתי ידיעה, הם נדונים ליוצאים מן הכלל. והספרדים אומרים רעים **אהובים** שניהם בלי ה״א, וכן בסדור רב עמרם ובאבודרהם, וגם זה יתכן. ובשאלתות דרב אחאי גאון סמן י״ו וברמב״ם הלכות ברכות פ׳ ב׳ גורס רעים ואהובים. **כשמחך יצירך**, כמו ששמחת את אדם הראשון בהביאך את חוה לפניו. **משמח חתן וכלה**, ואין חותמים משמח החתן עם הכלה כמו בברכה האחרונה, והטעם מפני כי ברכת שמח תשמח היא דרך בקשה לבקש רחמים על חתן וכלה שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם לפיכך חותמים משמח חתן וכלה, ר״ל את שניהם, ואם היו חותמים החתן עם הכלה לא היה במשמע אלא שמחה לחתן בלבד שישמח בכלה ולא לכלה שתשמח בחתן. אבל הברכה האחרונה שהיא שבח והודאה להקב״ה שברא חתונת דיבוק איש באשה ע״י שמחה וחדוה בה חותמים משמח החתן עם הכלה, שהוא לשון שמחת איש באשתו.

אשר ברא ששון וכו׳ היא ברכה כוללת כל ענינים הקודמים בריאת השמחה ויצירת הזוג וזכרון ירושלים. **דיצה**, גם הוא ל׳ ששון ושמחה בל׳ חז״ל ומגזרת ולפניו תדוץ דאבה (איוב מ״א, י״ד) וכן שישו אתה משוש תרגומו דוצו עמה דיץ (ישעיה ס״ו י׳) אגילה בישועתך תרגומו אדוץ בפורקנך (תהלים ע׳ ט״ו). **ורעות**, התחברות, מענין למען אחי ורעי אדברה נא שלום (תהלים קכ״ב, ח׳). והנה נוסחתנו היא גרסת הגמרא והרי״ף והרמב״ם וסמ״ג. אבל הספרדים גורסים, „אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה אהבה אחוה גילה דיצה שלום ורעות״, ומחסרים ב׳ התבות רנה וחדוה, וכן חסרים ב׳ תבות אלה גם בס׳ הבהיר מובא בזוהר בראשית דף ל״ה גם בזוהר תרומה דף ע״ה עמוד ב׳ גם בזוהר חדש מדרש רות דף ס״ט, והוא כדי שיהיו כאן י׳ לשונות כנגד י׳ מאמרות שבהן נברא העולם. **בערי יהודה**, ל׳ ירמיה ל״ג, י׳. וי״א. **מצהלות**, עליזות, מל׳ צהלי ורני (ישעיה י״ב, ו׳). **ונערים**, פירושו, וקול מצהלות נערים. והספרדים גם פה נוסחתם משונה מגרסת הגמרא, שהם אומרים „קול מצהלות חפות חתנים משמחה ונערים מנגינתם״, **משמח החתן עם הכלה**, כן העקר הֶחָתָן בה״א ידיעה כחברו הַכַּלָּה, וכן גורס אבן ירחי בהלכות פסח

המברך לוקח כוס של יין בידו ומברך.

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם. בורא פרי הגפן:

ברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצותיו וצונו על העריות. ואסר לנו את הארושות והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חפה וקדושין. ברוך אתה יי׳ מקדש עמו ישראל על ידי חפה וקדושין:

נותנה החתן והכלה. ואחרי כן החתן מקדש לו את הכלה בטבעת קידושין ואומר:

הרי את מקדשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל:

וקורים הכתובה. ואחרי כן מברכים על כוס שני בורא פרי הגפן ואומרים ו׳ הברכות שהכל ברא לכבודו וגו׳ הסדורים למעלה בנהמ״ז לנשואין (דף 563).

ס׳ קי״א והתניא בס׳ ל״א וכן הוא בסדר ברכות דפוס ויניציא וכן הוא במחזור רומא. ויש לדעת כי במחזור רומא נשלא קודם תחילת ברכה זו שיר תוספת כעין פיוט וע״ס א״ב וז״ל: אשא תפלה, בעד חתן וכלה, נגנם רב עלילה, דרשם לשם ולתהלה, העץ פרי לגדלה, והגפן את חילה, וזיתים סביבה לשתלה, חניטים עלי שור גמלה, טכוסי כבוד תורה וגדולה, ימין ושמאל לפרוץ באחוזת נחלה, כח חצי גבור אשפתם תמלא, לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה, מטות עוז ושבטי ממשלה, נאותי מחמד לרומם בהלולים לסגלה, שריגי ענף פורח תפרח בגילה, צמחי קטותם רבבות לכפלה, שוש תשיש בה׳ עליהם חזק גם הוא ישיש כמשוש חתן על כלה, ככתוב כי יבעל בחור וגו׳, תאמר והיה כעץ שתול על מים וגו׳, תאמר והיה כעץ שתול על פלגי וגו׳ תאמר שיר המעלות אשרי כל ירא וגו׳ (כל המזמור), ונאמר כי תשיתהו ברכות וגו׳ תאמר יהי מקורך ברוך וגו׳ בא״י משמח החתן עם הכלה.

בא״י וכו׳, ברכת אירוסין הלא היא כסדרה בגמ׳ כתובות דף ז׳, ע״ב. ומביאה הרמב״ם בהלכות אישות פרק ג׳. וצונו על העריות כן נוסח הגמרא, ופירש אבודרהם ר״ל צונו על הרחקת העריות או צונו לפרוש מן העריות, ודומה לו ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר צוך ה׳ אלהיך (דברים ד׳ כ״ג) כלומר צוך שלא לעשות. ומצאתי בתשובת שאלה להרמב״ם שהוא גורס והבדילנו מן העריות עכ״ל, והאמת כן גם גרסת הרמב״ם בהלכות אישות פ׳ י׳ וכתב עליה בעל מגיד משנה שהיא כן הנכונה. העריות, הקמץ מן ערוה בזה (איכה א׳, י״א) בפלגם חרפה חרפות. ואסר לנו את הארוסות, פירש רש״י מדרבנן הוא שגזרו על ייחוד של פנויה ואף ארוסה לא התירו עד שיכנסם לחופה וברכה עכ״ל ואע״פ שאיסור זה מדרבנן יכול לברך עליו וכמו שמברכים על נר חנוכה ומקרא מגלה. הנשואות לנו, כן הגיה רבנו תם, ור״ל שהיו הנשואות לנו ע״י חופה. על ידי חפה וקדושין, פירוש ע״י ברכת חופה שהיא גומרת את הקדושין. ובעל העטור בחלק א׳ שער ה׳ כתב שמסתבר לומר על ידי חפה בקדושין בבי״ת וטעות וקדושין בתהוה ע״י דמיון הברת אות וי״ו ואות בי״ת*). וכן בש״ע אה״ע ס׳ ל״ד בקדושין בבי״ת, גם בס׳ אבות תמכים (ליוורנא שנת תקנ״ו) הדפיסו כן. אמנם בעל כחלת שבעה (דף ל״ג, א׳) יישב הגרסה וקדושין בוי״ו. ועוד לדעת כי בשאלתות דרב אחאי גאון סמן י״ו הנוסחא על ידי קדושין וחפה. וקדושין, משקל תלמודי הוא ועניינו ל׳ הזמנה והכנה, ומל׳ וקדשתם היום, ויקדש את העם (שמות י״ט, י׳. וי״ד) התקדשו למחר (במדבר י״א, י״ח) ודומיהם המתורגמים בל׳ הזמנה. מקדש עמו ישראל וכו׳ חתם עמו אינה בגמרא ולא בשאלתות דרב אחאי ולא בס׳ רב עמרם, והרמב״ם חותם בלבד מקדש ישראל, וכן בש״ע אה״ע ס׳ ל״ד. ונוסחתנו מתאמת בהגהת מיימוני, וראה עוד על אודות הברכה בהרא״ש לכתובות דף ז׳ גם באבודרהם.

הרי את מקדשת לי, קדושין דף ה׳, ע״ב.

*) חלוף אותיות דומה לזה ראה למעלה דף 288.

על היין מברך לפניו
ביי'ם גענוססע דעס וויינעס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

על תבשיל מן ה' מיני דגן
איבער קוכען, קאנפעקט אד"גל.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי מְזוֹנוֹת:

ברכה אחרונה·

דער זעגענספרוך נאך דערען גענוסס.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עַל

כשאכל מן ה' מיני דגן וגם שתה יין. ווען מאן בעקקווערק געגעססען אונד צוגלייך וויין געטרונקען.	על מעשה קדרה מה' מיני דגן. נאך מעהלספייזען.	על פירות משבעת ארץ ישראל. נאך טרויבען, פייגען, אָליווען, דאַטטעלן אודער גראַנאַטעפפעלן.	על היין מברכין לאחריו. נאך וויין.
הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן	הַמִּחְיָה וְעַל הַכַּלְכָּלָה	הָעֵץ וְעַל פְּרִי הָעֵץ	הַגֶּפֶן וְעַל פְּרִי הַגֶּפֶן

וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה וּרְחָבָה שֶׁרָצִיתָ וְהִנְחַלְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ לֶאֱכוֹל מִפִּרְיָהּ וְלִשְׂבּוֹעַ מִטּוּבָהּ· רַחֵם יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הֵיכָלֶךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבִנְיָנָהּ· וְנֹאכַל מִפִּרְיָהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוּבָהּ וּנְבָרֶכְךָ עָלֶיהָ בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה:

בשבת וּרְצֵה וְהַחֲלִיצֵנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה:

בר"ח זָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַזֶּה:

בי"ט וְשַׂמְּחֵנוּ בְּיוֹם חַג (פלוני) הַזֶּה:

בר"ה זָכְרֵנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזִּכָּרוֹן הַזֶּה:

כִּי־אַתָּה יְיָ טוֹב וּמֵטִיב לַכֹּל, וְנוֹדֶה לְּךָ עַל־הָאָרֶץ

וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:	וְעַל הַמִּחְיָה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמִּחְיָה:	וְעַל הַפֵּרוֹת· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַפֵּרוֹת:	וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרִי הַגָּפֶן:

בורא פרי הגפן, משנה ברכות דף ל"ה. בורא מיני מזונות, שם דף ל"ו, ב'. על הגפן ועל וכו' ברכה זו שהיא מעין שלש, כי נכלל בה מעין ג' הברכות של בהמ"ז, כיצד, על המחיה ועל הכלכלה הוא מעין ברכת הזן, ועל ארץ חמדה הוא מעין ברכת הארץ, רחם ה' אלהינו הוא מעין ברכת בונה ירושלם, ואע"פ שיש בה ג"כ כי אתה ה' טוב ומטיב כנגד ברכת הטוב והמטיב, לא קראוה אלא מעין שלש ולא מעין ארבע, בעבור שברכה רביעית של בהמ"ז רק מדרבנן היא. ויש אומרים כי אתה ה' טוב ומטיב לכל הוא לא נתקן מעיקרו רק לברכת היין שהיא על הגפן ועל פרי הגפן ונתקן כנגד הטוב והמטיב שאומרים על שתיית היין (ברכות נ"ט, ב'), אלא שנהגו לומר נוסחה זו גם על ה' מיני דגן והפירות. והברכה מובאה בברכות דף מ"ד, וסדרה הרמב"ם בהלכות ברכות סוף פרק ג', ויש בה מעט חלופי נוסחאות במדורים. ועל תנובת השדה, לשון יחזקאל ל"ו, ל'. והרמב"ם אינו גורס לו וגם ברוקח איננו, והשל"ה

שתה יין ואכל מפירות הארץ יברך:

עַל־הַגֶּפֶן וְעַל־פְּרִי הַגֶּפֶן וְעַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וכו׳ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת:

אכל מן ה׳ מיני דגן וגם מפירות הארץ יברך:

עַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַכַּלְכָּלָה וְעַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וכו׳ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַפֵּרוֹת:

אכל מן ה׳ מיני דגן וגם מפירות הארץ ושתה יין כולל שלשתם יחד בברכה ואומר:

עַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַכַּלְכָּלָה עַל־הַגֶּפֶן וְעַל־פְּרִי הַגֶּפֶן עַל־הָעֵץ וְעַל־פְּרִי הָעֵץ וכו׳ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עַל־הָאָרֶץ וְעַל־הַמִּחְיָה וְעַל־הַגֶּפֶן וְעַל־הַפֵּרוֹת:

על שתיית מים ועל שכר: איבער וואסער אונד זאנסטיגע געטרענקע (אויסער וויין):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל נִהְיֶה בִּדְבָרוֹ:

על פרי העץ: ביי׳ם געניסע פאָן בוימפריכטען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ:

על פרי הארץ: ביי׳ם גענוססע פאָן ערדפריכטען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה:

ואחרי שתיית מים או אכילת פרי מברך: נאך דעם גענוססע אללער דיעזער:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת וְחֶסְרוֹנָן עַל כָּל־מַה־שֶּׁבָּרָאתָ לְהַחֲיוֹת (בָּהֶם) נֶפֶשׁ כָּל־חָי, בָּרוּךְ חֵי הָעוֹלָמִים:

דף ל״ה ע״ב אינו מביא ועל תנובת השדה כי אם על ה׳ מיני דגן וכן הוא בכל בו, ורבה טור א״ח ס׳ ר״ח. והנחלת לאבותינו, אבודרהם גורס והנחלת את אבותינו, וכן גרסנ״ס. לאכול מפריה ולשבוע מטובה, אינו בהרמב״ם ולא בשל״ה גם הספרדים אין אומרים אותו גם בסדור יעב״ץ אינו, אמנם בגמרא מביאו, וכן גורסים רב עמרם והרא״ש והטור והרוקח וכל בו ואבודרהם. ומבלא מלילת לשון זו גם בסוטה דף י״ד. ושמחנו בבנינה, וכן בהרמב״ם. והשל״ה גורס ושמחנו בה והוא כגרסת הגמרא. ונאכל מפריה ונשבע מטובה, אינו בגמרא ולא בס׳ רב עמרם ולא ברמב״ם גם הספרדים אין אומרים אותו, אבל הטור מביאו בשם בעל הלכות גדולות, וכן בשל״ה. ונברכך עליה בקדשה ובטהרה, גם זה אינו בגמרא ובס׳ רב עמרם, אבל הרמב״ם מביאו. וזכרנו לטובה ביום ראש החדש הזה, כן הנוסחא וכמו שהיא בטור ובשל״ה וכן הוא בסדור של ר׳ עוריאל גם של ר׳ זלמן לונדן. כי אתה ה׳ טוב ומטיב לכל וכן בס׳ רב עמרם, וגרסת אבודרהם היא „כי אל טוב ומטיב אתה", וכן היא בכל בו וכן בכפתור ופרח פרק י׳. על הארץ ועל הפרות, ר״ל על הארץ המוציאה את הפירות, ברכות דף מ״ד וע״ש. ואם אכל פירות ארץ ישראל בין בא״י בין בח״ל חותם על הארץ ועל פרותיה.

שהכל נהיה בדברו, משנה ברכות דף מ׳, ע״ב. נִהְיֶה היו״ד בסגול והוא בינוני בפעל מגזרת היה, וכן כל ברכות המהנין אשורות בל׳ בינוני כמו בורא, המוציא, הנותן, עושה, כי מודים אנחנו על שהקב״ה פועל תמיד יבול עת הפעולות לנו והשגחתו תמיד על טבע הבריאה שלא תסור ממו מנהגה אשר נוה אותה ללכת בה, וזהו ג״כ שנאמר בתפלה המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית. בורא פרי העץ, משנה ברכות ל״ה. בורא פרי האדמה, שם. בורא נפשות וכו׳ מקורה בברכות דף ל״ז. ומ״ד. אך לא כמה שם הנוסחא בשלמותה והתוספות מביאים אותה בזה״ל „בא״י אמ״ה בורא נפשות רבות וחסרונם ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים", ופירשו וחסרונם כמו לחם ומים שאי אפשר בלא הם, ועל כל מה שברא, כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא נבראו יכולים העולם לחיות בלא הם, שלא נבראם כי אם להתענג כמו תפוחים וכיוצא בהם עכ״ל אמנם גדול הדוחק בפירוש הזה, ונראה הנכון כי מן ברוך עד וחסרונן הוא מן הקריאה אל השם כלומר ברוך אתה ה׳ אשר אתה הוא בורא נפשות רבות וחסרונן, ואח״כ יאמר על מה יהיה ברוך, על כל מה שברא וגו׳ על זאת הוא ברוך. והנה מלילת הלשון מיושבת ואין בה קושי כלל. וחסרונן בנו״ן כן הוא במשנה ברכות מ״ד ובגמרא (ברכות ל״ז וערובין י״ד, ב׳) ובאבודרהם וכן כתב בעל אור חדש ובכ״ל כי נמשך על נפשות שהוא ל׳ נקבה. ופירושו שברא כל מה שחסר לנפשות לחיותם, ר״ל צרכי מזונן ובלא״א חיותן בע-מהר. שבראת כן הנוסחא בערובין דף י״ד, ע״ב גם במכילתא בשלח פ׳ ה׳ וכן הורה בעל מג״א סמן ר״ז. ובברכות דף ל״ז הנוסחא שברא בל׳ נסתר, וכן גורס רש״י שם ראשו

על ריח עשב: איבער וואָהלריעכענדע קרייטער:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עִשְׂבוֹת בְּשָׂמִים:

על ריח פרי: איבער וואָהלריעכענדע פריכטע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַנּוֹתֵן רֵיחַ טוֹב בַּפֵּרוֹת:

על ריח בשמים: איבער געווירצע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מִינֵי בְשָׂמִים:

על ריח עץ בושם: איבער וואָהלריעכענדעס האָלץ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא עֲצֵי בְשָׂמִים:

על שמן אפרסמון: איבער וואָהלריעכענדעס אָהל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא שֶׁמֶן עָרֵב:

הרואה ברקים, וכוכבים המעופפים, ומדבריות, והרים רמים, וכן הרואה החמה בראשית שבת מחזור הגדול בתקופת ניסן בבוקר יום ד', מברך:

בייא'ם אנבליקקע דעס בליטצעס, שטערנ-שיעססענס, וועטטערלייכטענס, האָהער געבירגע, גראָססער וויסטען, שפריכט מאַן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית:

דף ס"ה, וכן באבודרהם. והנה הטור בסימן ר"ו מביא בתחלה הנוסחא שברא ואח"כ מביא הנוסחא שבראת ולא הבריא, אמנם בעל מגיד ומצוה דף מ' כתב בפירוש צריך שתאמר על כל מה שבראת ולא על כל מה שברא, ובאמת הנוסחא הזאת היותר מתיישבת בלשון, וכן היא בכל בו ס' כ"ד גם בט"ז ס' ר"ז; וכן היא במחזורי רח"ה ויעב"ץ ורי"ס: להחיות בהם, בסדור ספרדים לא נמצאה מלת בהם, ומסתבר: ברוך חי העולמים, תיבה זו איננה בגמרא שלנו, אבל היא ע"פ גמרא ירושלמי ברכות פרק ו' משנה ראשונה שם נוסח הברכה כך הוא „אשר ברא נפשות רבות להחיות בהן נפש כל חי ברוך אתה ה' חי העולמים“ ובשאלתות דרב אחאי גאון פ' יתרו סמן נ"א הנוסחא „בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא ברוך חי העולמים“ והרמב"ם בפירושו למשנה ברכות פ"ד גורס „בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא, ברוך אל חי העולמים“. גם בספרו פאר הדור ס' ק"א (והוא ס' ל"א בתשובותיו דפוס חדש) כתב שאין חתימה לברכה זו, ר"ל שאין אומרים בסופה ברוך אתה ה', וכן כתב גם רשב"א תשובה קמ"ט. חי העולמים, חי נצרי בן נקוד הסמיכות מן השם התואר חי [לא מן חיים כמו שכתב בטעות ב"ל אלקוואלטי מובא בתוספות י"ט סוף מס' תמיד גם בעל ווי"ל ס' קל"א; כי מן חיים שהוא שם המקרה, נופל על עצם החיות ובל"א דאס לעבען, יאמר בסמיכות חיי], וראיה חי מנחי ל"ה ה"א ומשלם די שהוא בסמיכות די (ויקרא ה' ז'. ישעיה מ', ט"ז), וכן הוא במקרא בדניאל י"ב, ז' וישבע בחי העולם והוא תואר סמוך ותרגומו „בייא דעם לעבענדיגען דער וועלט“ או „בייא דעם לעבענדיגען דער עוויגקייט“ כפי שיובן תבת העולם על הנצחיות או על העולם הנברא, ואם היה נקוד בחי העולם היה נשמע ממנו בחיי אשר הוא העולם בל"א בייא'ם לעבענדיגען, דיא וועלט והיה זה ספוק גדול בהבנה, אף כאן האומר חי העולמים נשמע מדבריו החי והעולמים ויהיה הריסות ממשמעת, וע"כ הפרש גדול בין חי נצרי וחי נפתח וכ"ל חי העולמים ופירושו ה' אשר הוא חי של העולמים. אבל כאשר נאמר עולמים או עולם בלי ה"א ידיעה אז יפה יתכן ג"כ לנקד חי עולמים חי עולם בפתח שאז משמעתו כמו חי לעולמים חי לעולם וכן נמצא בפיוט האדרת והאמונה לחי עולמים בכל תרוז וחרוז, והוא שכתב אבודרהם בשם בעל המלמד וז"ל ומה טוב לומר חי העולמים בל' הכתוב וישבע בחי העולם, לרמוז על העולמות כי הוא חייהם וקיומם, ואם בפסק לומר שהוא חי וקים בשני עולמות העולם הזה והעולם הבא; טוב הוא עכ"ל, ורצונו אם תהי כוונתך שהוא חי לעולמי עד אז תוכל לנקד חי אך צריך שתאמר או חי עולמים, והוא ברור וראיה עוד בס' אור חדש דף ל"ז, ב', גם בס' הרכסים לבקעה לבראשית ג', כ"ב. בורא עשבות בשמים, ברכות מ"ג, ע"ב. ושם גורס עשבי, אך במקרא רבוי של עשב הוא עשבות (משלי כ"ז, כ"ה) ול' המקרא מעולה שהוא המסודר לנו ונקיה עשבי איננו מסודר (ובט"ז לא"ח ס' רמ"ז אות י"ב יש טעות). הנותן ריח, ברכות מ"ג, ב'. בורא מיני, שם מ"ג, ע"א. בורא עצי, שם. בורא שמן, שם. עושה מעשה בראשית, ברכות נ"ד. ונ"ט. וכן גרסת הרמ"ב והטור א"ח ס' רכ"ו וסמ"ק ס'

על רעם וסערה וזיקים: בייא דאננער, שטורמווינד אדער ערדבעבען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם:

הרואה את הקשת בעננים: ביי'ם אנבליקקע דעז רעגענבאגענס:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ:

הרואה אילנות בעת פריחתן בחדש ניסן מברך ברואה הראשונה: ביי'ם ערשטען אנבליקקע בליהענדער בוימע אים מאנאטע ניסן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ דָּבָר וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבִים לְהַנּוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם:

הרואה אילנות טובות ובריות נאות מברך: ביי'ם ערבליקקען פארציגליכער געוועקסע אדער אויסגעצייכנעט שאנער געשעפפע:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁכָּכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ:

הרואה אדם משונה: ביי'ם ערבליקקען איינעס צווערגעס אדער ריזען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת:

בנה או קנה בית או כלים ומלבושים מברך: ביי'ם אנקויף איינעס הויזעס, אדער נייען קליידעס א. ד. גל., וואריה ביי'ם גענוס איינער יעדען נייען שפייזע ספריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

הלובש מלבוש חדש: ביי'ם אנלעגען איינעס נייען קליידעס ספריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַלְבִּישׁ עֲרֻמִּים:

על שמועות טובות לו ולאחרים: ביי'ם עמפפאנג איינער גליקקליכען בטשאפט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב:

על שמועות רעות וכן הקורע על מתו או הרואה בתי כנסיות בחרבנן: ביי'ם עמפפאנג איינער טרויערן נאכריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דַּיַּן הָאֱמֶת:

הרואה את חברו שנתרפא מחליו מברך: ביי'ם וויעדערזעהען וויכע פריינדע דער פאן איינער שווערען קראנקהייט גענעזען ספריכט מאן:

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא מַלְכָּא דְעָלְמָא דִּי יְהָבָךְ לָן וְלָא יְהָבָךְ לְעַפְרָא:

קמ"ח. אך הרי"ף והרמב"ם והטוראים גורסים עושה בראשית, והאור הלבון ראה למעלה דף 58. שכחו וגבורתו, ברכות נ"ד. זוכר הברית, שם דף נ"ט וראה בתוספות שם ובהגהות מימוני הלכות ברכות פ' י' אות כ' ויוסיף אומן ס' שע"ו. זוכר הברית, כמו שכתוב וזכרתי את בריתי (בראשית ט', ט"ו). ונאמן בבריתו, שלא יעברנו אף כשרבו הרשעים. וקים במאמרו, פירושו אפילו לא היה הברית מאמר שהבטיח ולא יהיה עוד מבול גדול הוא שיקיים מאמרו. שלא חסר בעולמו, ברכות מ"ג, ב' ור"ה דף י"א. ואילנות טובים, אילן ל' זכר הוא אף כי יתרנה בנתוי נקבה, כמו אבות לוחות תוציאם, ומ"כ כ"ל טובים וכן הוא בסמ"ק ס' קמ"ח. להנות בהם כן בוי"ל ונכון, והוא מקור פיעל מגזרת הנה דתמת למצות (שופטים י"א, מ') מן תנה, ור"ל השם הוא מהנה מאלנות הטובים את בני אדם, ומלה תלמודית היא ומעמה ל' תועלת, והועיל לא יועילו תרגומו והנאה לא יהכון (ירמיה כ"ג, ל"א). ובסמ"ג עשין כ"ז וסמ"ק ס' קמ"ח ואורחות חיים הלכות ברכות ס' מ"ה הנוסחא להנות עתם ואף כיא תמכן ואז פירושו בני אדם יהיו נהנים מן האלנות. שככה לו, ברכות נ"ח, ב', ותנחומא פ' פינחס. משנה הבריות, שם. שהחינו, ברכות נ"ד. וראה למעלה דף 366. מלביש, ברכות דף ס' וראה שם בהרא"ש ס' ע"ו. הטוב והמטיב, ברכות נ"ד. דיין האמת, שם ופסחים נ'. והנוסחא מאמת בה"ח בראש במשנה וגמרא וכל הפוסקים ולכן כ"ל דיו היו"ד בפתח כי המלה סמוכה. בריך רחמנא,

הרואה את חברו החביב לו אחר י״ב חדשים: ווער זיינען געליעבטען פריינד נאך איינעם יאהרע ווידער ערבליקט, שפריכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְחַיֵּה מֵתִים:

הרואה בתי כנסיות שבתישבו מחרבנן יאמר: ווען מאן ווידערערשטאנדענע גאטטעסהייזער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אַלְמָנָה:

הרואה חכם בחכמת התורה: זיעהט מאן איינען ווייזען אין דער תורה, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו:

הרואה חכם בחכמת העולם: זיעהט מאן איינען זאנסטיגען וועלטווייזען, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מֵחָכְמָתוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מלך ותיילין: זיעהט מאן איינען רעגענטען הוואגעבענען אדער איינען גרוסען, זא שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן מִכְּבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם:

הרואה מקום שנעשה לו נס מברך: ביי׳ם ווידערזעהען איינעס ארטעס, ווא מאן איינער גרוסען געפאהר ענטגאנגען איזט, שפריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה:

ואם הוא מקום שנעשה נס לאבותינו, אומר שעשה נס לאבותינו במקום הזה. ואם נעשה שם נס לאבותיו, אומר לאבותי, ואם לרבו אומר לרבי.

הרואה ים אוקיינוס: זא מאן דאס וועלטמעער זיעהט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת־הַיָּם הַגָּדוֹל:

הקובע מזוזה מברך: ביי׳ם אנשלאגען דער מזוזה:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְבּוֹעַ מְזוּזָה:

העשה מעקה לגגו או כותל וגדר סביב לבורו להסיר המכשול יברך: ווען מאן איינע איינפאססונג אום דען ברוננען אדער איין געלאנדער אום דאז פלאטטע דאך מאכט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה:

הפודה כרם רבעי מברך: ווער זיינען ווייינבערג אים פיערטען יאהרע אויזלעזט:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־פִּדְיוֹן כֶּרֶם רְבָעִי:

ברכות נ״ח, ב׳, ורואה כגרס״ג שם. גם כלבוש ס׳ רי״ט. מחיה מתים, שם נ״ח, ב׳. מציב גבול, שם. והוא עפ״ה משלי ט״ו, כ״ה. שחלק מחכמתו, שנתן מחכמתו, שנתן מכבודו, ברכות דף נ״ח. ורואה מאמר ר׳ יוחנן במגלה פ״ג. שעשה לי נס, ברכות נ״ד. שעשה את הים הגדול, שם, וכן גרסת הרי״ף ורמב״ם ורא״ש וסמ״ג וסמ״ק ורוקח ואורחות חיים וכל בו ואבודרהם וכן הוא בסדורי הספרדים וכן בסדור ברכות דפוס ויניציא וכן הורה בעל מג״א בס׳ רכ״ח. לקבוע מזוזה, ירושלמי ברכות פ׳ ט׳ ושאלתות דר׳ אחאי גאון ס׳ קמ״ה ורמב״ם הלכות תפלין פ׳ ה׳ הלכה ז׳ וסמ״ג עשין כ״ג וכ״ז. לעשות מעקה, כן גורס אבודרהם וכן הוא ברמב״ם הלכות ברכות פ׳ י״א ובסמ״ג עשין כ״ז. ובנוסחת שאלתות דר׳ אחאי ס׳ קמ״ה היא על המעקה. כרם רבעי, כן הדפיס חו״ב ובכ״ל, ולא רביעי כמו שבא באבודרהם, וטעמו כרם בן ד׳ שנים וכמו שמאלת המשנה ברא״ש מס׳ פרה, וכן בברכות דף ל״ה ופאה פ׳ ז׳ ומעשר שני פ׳ ה׳ וספרי פ׳ כ״א כרם רבעי, נטע רבעי, כולן בלא יו״ד אחרי בי״ת הרי שקראו הבי״ת

עסה מקמח של ה' מיני דגן הנלושה במים ובלילתה עבה לאפות ממנה פת ויש בה לפחות השעור של מ"ג ביצים וחומש ביצה צריך להפריש ממנה חלה ולברך על הפרשתה. והמצוה הזאת היא על האשה, ואם אין לו אשה המצוה על האיש, וכן כשאשתו יולדת או חולה יקיים הוא את המצוה ולא ישנה ע"י אשה אחרת. והחלה המופרשת צריך לשרפה. וזאת הברכה:

ווען מאן איינען ברויטטייג פאן מעהר געמאכט דרייא פפונד מעהל איזט ווסער אנגעקנעטעט, זא האט מאן איין שטיקקכען דאפאן אבצוברעכען (חלה) אונד דאבייא פאלגענדע ברכה צו זאגען:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַפְרִישׁ חַלָּה מִן־הָעִסָּה:

כלים של זכוכית או של מתכת כשמטבילם יברך:

ווען מאן מעטאללנע אדער גלאזערנע געפאסע מוטל חויש ספריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־טְבִילַת כֶּלִי (ואם הם רבים יאמר כֵּלִים):

האשה הטובלת טבילת מצוה, וכן הגר שנתגייר וטובל, צריך לברך:

ווען מאן איין געזעטצליך פארגעשריעבענעז רייניגונגסבאד ניממט, ספריכט מאן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־הַטְּבִילָה:

ערוב תחומין.

מי שיש לו לילך לדבר מצוה און לאחוס בשבת או מ"ט יערב בערב שבת או בעי"ט עירובי תחומין. וכיצד יעשה, יקח מזון לשתי סעודות ויניחהו בתוך האלפים אמה מחוץ לעירו ויקנה שם שביתתו ויאמר הברכה, ואז אע"פ שחוזר ולן בביתו יחשב לו כאילו שבת במקום שהניח שם שתי הסעודות, ומותר לו לטייל להרחיק ממקום שהניח שם העירוב עוד אלפים אמה. ויקח לערוב דבר מזון שלא יוצאת כמהדה כגון בכל וכום. ואם הוא מערב לאחרים יאמר בדין ערובא יהא שרא לפלוני או לבני מקום פלוני וכו' וצריך להודיעם, שאין מערבין לו לאדם אלא לדעתו. וקודם שמניח הערוב מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין עֵרוּבָא יְהֵא שְׁרֵא לָנָא לְמֵאזַל מֵאַתְרָא הָדֵין תְּרֵין אַלְפִין אַמִּין:

כקמן, ואע"פ שלא נמצא במקרא שלשי רגלי, נסמוך על קבלת בעלי המשנה שהם קבלו הקריאה הנכונה מאבותיהם בעלי הלשון המשתמשים. וראה שרשי רד"ק ערך ימן גם בבאור הבנת המקרא לרוו"ה נבראשית ט"ו, ט'. ומצאתי בסמ"ק ס' רס"ח וז"ל לכרם רבעי כיצד יעשה, ילקט עד' רואות הכרם ומעות בידו ועומד באמצע הכרם ואומר כא"י אמ"ה אקב"ו על פדיום הכרם, (וכן הנוסח בשאלתות דר' אחאי גאון ס' ק' ובה"ג הלכות ערלה), ואומר בזמן שבית המקדש קיים היו פירות רבעי להקדש ועכשו יהי רצון שיהיו המעות האלו להקדש והפירות חולין, ומעות שוחקם או שורפם. נעתק מסדר ברכות דרב סעדיה עכ"ל, ורמ"ה נם' כל בו ס' כ"ג. להפריש חלה מן העסה, חלוקי דעות בנוסח הברכה יש מן הפוסקים אומרים להפריש תרומה, ויש אומרים להפריש חלה, ויש אומרים להפריש תרומה חלה, והר"ש בפירושו לחלה ב', ג' גורס להפריש חלה מן העסה, וכן העמיד יעב"ץ בסדורו וכתב עליה שכן הוא הנוסח הנכון, ועל פיהו הדפיס גם רוו"ה. והנה מוצא הנוסחא הוא הפסוק ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה (במדבר ט"ו, כ'), תלי המשנה יאמר ל' עסה במקום ל' עריסה ול' הפרשה במקום ל' הרמה, כמו המפריש חלתו, העסה שלמה חייבת בחלה (חלה ב', ה') כיצד מפרישין חלה (פסחים מ"ו), וע"כ הנוסח להפריש חלה מן העסה הוא כל' הכתוב להרים חלה מן העריסה. ותבת חלה שרשה חלל ונמשכל חלה מן כלל שפה מן שמם, ופירש הרי"ס בפירושו הכתב והקבלה שהוא מל' אשר נטע כרם ולא חללו (דברים כ', ו') ונקרא כן החלק המופרש מן העסה חלה ע"ש שעושה את העסה חולין, כי קודם הפרשת החלה היתה העסה אסורה באכילה והחלה מוציאה אותה מאסורה להיות חולין. והנה אין הוראת חלה במקום הזה כאשר חלה שבמקרא אשר מעמן עוגה, והוו שנמצא לאונקלוס שתרגם כל חלה שבמקרא גריצתא ורק בפסוק ראשית עריסותיכם הניח שם חלה כמו בכתוב ולא תרגמו. על טבילת כלי, י"ד ס' ק"כ. על הטבילה, ברכות נ"א פסחים דף ז' ע"ב.

בדין ערובא וכו'. כן מצאנו בעל ויי"ל כל' ארמי ובנוסחאות אחר ערוכים שגם הם בל' ארמי, וכן מצאו גם אבודרהם בל' ארמי. וברמב"ם הלכות ערובין סוף פ' ו' ובאורחות חיים ובכל בו ובטור א"ח ס' תי"ד בא בל' עברי, וכן סדרו יעב"ץ. ודקדוק הלשון מבואר למעלה דף 345.

סדר קריאת שמע על המטה·

יש שאומרים תחנה ווידוי קודם שיקראו ק"ש על המטה.

היינטגע שפרעכען פאר קריאת שמע ערזט פאלגענדע תחנה מוסר ודוי.

רבונו של עולם, הרי אני מוחל לכל מי שהכעיס והקניט אותי או שחטא כנגדי בין בגופי בין בממוני בין בכבודי בין בכל אשר לי בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין במחשבה בין בדבור בין במעשה, ולא יענש אדם בגללי: יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד ולא אעשה הרע בעיניך, ומה שחטאתי לפניך מרק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים וחלים רעים: יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יי צורי וגואלי. אמן:

הרי אני מוסר נפשי ורוחי ונשמתי על קדשת השם יתברך, ברוך הוא וברוך שמו:

רבונו של עולם, הנני באתי להפיל תחנתי לפניך ולבקש רחמים מלפני כסא כבודך, אשר אם יבא עת פקדתי לטול את נשמתי שלא ישלוט כי יצר הרע להעבירני על אחת מכל מצותיך הן מצות עשה הן מצות לא תעשה אבל תרבי כח שתצא נשמתי בקדשה ובטהרה ותבא אל נשמות צדיקי וחסידי ישראל ואל נשמות אברהם יצחק ויעקב אל מקום חפצי· ותמיד יהיה לי בר לבב עד יום מותי להאמין בשמך הגדול עד לרגע האחרון של חיי שאתה אמת ומשה עבדך אמת ותורתו אמת ואתה יחיד ומיוחד ואין יחידות כמוך בשום פנים, היה הוה ויהיה, יי מלך יי מלך יי ימלך לעולם ועד, כי אין כמוך באלהים ואין בלתך בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד· ברוך הוא וברוך שמו לעד· ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד:

ויתודה ויאמר אשמנו וכו' וירבה להתודות על החטאים הידועים לו בתחנה ובקשה כפי כחו.

אלהינו ואלהי אבותינו· תבא לפניך תפלתנו, ואל תתעלם מתחנתנו· שאין אנחנו עזי פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו· אבל אנחנו חטאנו:

אשמנו· בגדנו· גזלנו· דברנו דפי· העוינו· והרשענו· זדנו· חמסנו· טפלנו שקר· יעצנו רע· כזבנו· לצנו· מרדנו· נאצנו· סררנו· עוינו· פשענו· צררנו· קשינו ערף· רשענו· שחתנו· תעבנו· תעינו· תעתענו· סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לנו: ואתה צדיק על כל הבא עלינו· כי אמת עשית, ואנחנו הרשענו: מה נאמר לפניך יושב מרום, ומה נספר לפניך שוכן שחקים· הלא כל הנסתרות והנגלות אתה יודע: אתה יודע רזי עולם, ותעלומות סתרי כל חי: אתה חופש כל חדרי בטן ובוחן כליות ולב: אין כל דבר נעלם ממך, ואין נסתר מנגד עיניך: ובכן יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו· שתסלח לנו על כל חטאתינו, ותמחל לנו על כל עונותינו ותכפר לנו על כל פשעינו:

הנכנס לישן יברך המפיל ויקרא ק"ש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַמַּפִּיל חֶבְלֵי שֵׁנָה עַל־עֵינַי וּתְנוּמָה עַל־עַפְעַפָּי: וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתַּשְׁכִּיבֵנִי לְשָׁלוֹם וְתַעֲמִידֵנִי לְשָׁלוֹם, וְאַל יְבַהֲלוּנִי רַעְיוֹנַי וַחֲלוֹמוֹת רָעִים וְהַרְהוֹרִים רָעִים, וּתְהִי מִטָּתִי שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, וְהָאֵר עֵינַי פֶּן אִישַׁן הַמָּוֶת, כִּי אַתָּה הַמֵּאִיר לְאִישׁוֹן בַּת־עָיִן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמֵּאִיר לָעוֹלָם כֻּלּוֹ בִּכְבוֹדוֹ:

אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה ׀ אֶחָד:

בלחש בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל־יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל־מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

ויש מוסיפים גם פ' והיה ופ' ציצית.

המפיל חבלי, מקורה הגמרא ברכות דף ס' ע"ב, והנוסחא שם ארוכה מנוסחתנו, גם בסדור רב עמרם גם ברמב"ם הלכות תפלה ריש פרק ז' הנוסחא משונה, וכן בסמ"ג עשין כ"ז ובסמ"ק ב' קמ"ח, ורוקח ס' שמ"ה, וארחות חיים דין ק"ש. והנוסחא שלנו היא כמעט ע"פ נוסחת הרא"ש ברכות פרק ט' ס' כ"ג, והטור א"ח ס' רל"ט. ועיין גם מג"א שם, ובמעשה רוקח להלכות תפלה פ' ז'. חבלי שנה, יש מפרשים מענין חבלי בוץ (אסתר א', ו'.) ר"ל כי ע"י מיתרים העינים סגורות וקשורות בשינה, וכל"א דיה במתרגם רשו שלפנגו, וי"מ ל' חלק כמו חבלי מנשה (יהושע י"ז, ה') ולב' הפירושים היה דינו להנקד סגלי בפתח ואינו כן בשום סדור, גם אין טעם לפירושים הללו, והעקר שהוא מל' חבלי יולדה (הושע י"ג, י"ג) כי הער יותר מדאי יאחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, כי השינה הטבעית בכל בעלי חיים לצורך גדול והטבע יכריחם אליה. על עיני וכו' מבואר למעלה דף 42. יבהלוני רעיוני, מל' דניאל ד', ט"ז. והרהורים, מחשבות, וה"א בפתח כמו דניאל ד', ב'. ותהי מטתי שלמה לפניך, שלא יהא פסול בזרעי, ועיין רש"י לבראשית מ"ז, ל"א. והאר עיני פן אישן המות, ל' תהלים י"ג, ד'. לאישון בת עין, ל' תהלים י"ז, ח'. ותרגם שם הארמי גלגל די בטליעות עינא.

שמע, בברכות דף ד' ע"ב אמר ר' יהושע בן לוי, אע"פ שקרא אדם ק"ש בבהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו, אמר ר' יוסי מאי קרא, רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה, ואמר רב נחמן, אם תלמיד חכם הוא אין צריך, אמר אביי אף ת"ח מיבעי ליה למימר חד פסוקא דרחמי כגון בידך אפקיד רוחי עכ"ל ושם דף ס' ע"ב הנכנס לישן על מטתו אומר משמע ישראל עד והיה אם שמוע עכ"ל ורא"ה שם ברא"ש. ובמדרש תהלים מזמור ד' הקורא שמע בבהכ"נ שחרית יוצא ידי חובתו, ערבית לא יצא אא"כ חוזר בביתו על מטתו, מה טעם, כדי להבריח את המזיקין. ואיתא במדרש ויכלו (העתיקו הרוקח), כשבא אחד מישראל לישן, ואינו ישן עד שממליך להקב"ה, לא ישכב עד יאמר ערף שאומר ה' אלהינו ה' אחד, והמלאכים שומעין שהזכיר שמו של הקב"ה ואומרים עליו ומלאכים אחריו ברוך שם כבוד מלכותו ובורחין, והוא כסמך בזה, ופוקד נפשו בידו ואומר אחר שמע בידך אפקיד, והשומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום, שנ' נפשי לה' משומרים לבקר שומרים לבקר עכ"ל ונמצא ג"כ בתנחומא פ' בלק. וכתב אבודרהם, יש אנשים שקורין ק"ש שלפני מטתם מברכין בא"י אמ"ה אקב"ו לקבל עלינו עול מלכות שמים ולהמליכו בלבב שלם, וטעות הוא בידם מפני שק"ש שאומרים בבהכ"נ עיקר הוא אינה אלא רשות עכ"ל ורא"ה בתוספת לריש ברכות ולחולין דף ק"ה.

וִיהִי נֹעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ:

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן: אֹמַר לַייָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ: כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת: בְּאֶבְרָתוֹ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ: לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם: מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ. אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ: רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה: כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ: לֹא־תְאֻנֶּה אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ: כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ: עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ: עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין: כִּי בִי חָשַׁק וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי: יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ: אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי: אורך ימים וכו'.

יְיָ מָה־רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי: רַבִּים אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה: וְאַתָּה יְיָ מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: קוֹלִי אֶל־יְיָ אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה: אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְיָ יִסְמְכֵנִי: לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי: קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה:

הַשְׁכִּיבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם, וְהַעֲמִידֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְחַיִּים, וּפְרוֹשׂ עָלֵינוּ סֻכַּת שְׁלוֹמֶךָ, וְתַקְּנֵנוּ בְּעֵצָה טוֹבָה מִלְּפָנֶיךָ, וְהוֹשִׁיעֵנוּ

ויהי נעם, ישב בסתר וכו', הוא שיר של פגעים ונתקן לאמרו ע"פ שבועות דף ט"ו, ע"ש ר' יהושע בן לוי אמר להו להני קראי וגאני.

ה' מה רבו, גם הוא משיר של פגעים כאמור בפירוש בירושלמי שבת פרק ו' איזהו שיר של פגעים, ה' מה רבו צרי וכל המזמור יושב בסתר עליון עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעונך.

השכיבנו, ברוך ה' ביום וכו' מובא בטור ס' רל"ט, גם בלבושים ובארחות חיים. ואומרים אותם בלא חתימת ברכה בשביל כי אמירתם אינה אלא לשמירה בעלמא (מע"מ ס' של"ג).

לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְהָגֵן בַּעֲדֵנוּ וְהָסֵר מֵעָלֵינוּ אוֹיֵב דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וְיָגוֹן. וְהָסֵר שָׂטָן מִלְּפָנֵינוּ וּמֵאַחֲרֵינוּ. וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנוּ. כִּי אֵל שׁוֹמְרֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ אָתָּה. כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה. וּשְׁמוֹר צֵאתֵנוּ וּבוֹאֵנוּ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם.

בָּרוּךְ יְיָ בַּיּוֹם. בָּרוּךְ יְיָ בַּלָּיְלָה. בָּרוּךְ יְיָ בְּשָׁכְבֵנוּ. בָּרוּךְ יְיָ בְּקוּמֵנוּ: כִּי בְיָדְךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים. אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וְרוּחַ כָּל בְּשַׂר אִישׁ: בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם יַחֵד שִׁמְךָ וְקַיֵּם מַלְכוּתְךָ תָּמִיד וּמְלוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד: יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׂמַח לִבֵּנוּ וְתָגֵל נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתְךָ בֶּאֱמֶת. בֶּאֱמֹר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ. יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי הַמַּלְכוּת שֶׁלְּךָ הִיא וּלְעוֹלְמֵי עַד תִּמְלוֹךְ בְּכָבוֹד. כִּי אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֶלָּא אָתָּה:

הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רֹפְאֶךָ: וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְיָ בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְיָ בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָםִ הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ: הִנֵּה מִטָּתוֹ שֶׁלִּשְׁלֹמֹה שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ מִגִּבֹּרֵי יִשְׂרָאֵל: כֻּלָּם אֲחֻזֵי חֶרֶב מְלֻמְּדֵי מִלְחָמָה. אִישׁ חַרְבּוֹ עַל־יְרֵכוֹ מִפַּחַד בַּלֵּילוֹת: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

המלאך וכו' הם פסוקי דרחמי נוסדו ע"פ מאמר אביי ברכות דף ד' ע"ב שהעתקתי למעלה, ומזכירם הכל בו ס' כ"ט וז"ל ואומר פסוקי דרחמי כגון ברוך ה' ביום וכגון ויאמר ה' אל השטן וגו' ה' ישמרך מכל רע וכו' בידך אפקיד רוחי וכו' וברכת כהנים (והוא לקוח מסדור רב עמרם), ויש אומרים ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך וכו' הנה מטתו שלשלמה וכו' מימיני אל וכו' ומאריך בפסוקי דרחמי כאשר ירצה עכ"ל וכן מביאם גם אבודרהם ומוסיף עוד הפסוק אם תשכב לא תפחד. המלאך, בראשית מ"ח, ט"ז. ויאמר אם, שמות ט"ו, כ"ו. ויאמר ה' אל השטן, זכריה ג', ב'. הנה מטתו, שיר ג', ז'. וח'. יברכך, במדבר ו', כ"ד. וסמיכת ג' פסוקים אלה ע"פ תנחומא פ' נשא הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים, אלו ששים אותיות שבברכת כהנים, כלם אחוזי חרב, שכל אחד ואחד שמו של

הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ג"פ

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: לִישׁוּעָתְךָ יְיָ קִוִּיתִי: קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ:
קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ: יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי: יְיָ קִוִּיתִי לִישׁוּעָתְךָ:

בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. מִימִינִי מִיכָאֵל. וּמִשְּׂמֹאלִי גַּבְרִיאֵל. וּמִלְּפָנַי אוּרִיאֵל. וּמֵאֲחוֹרַי רְפָאֵל. וְעַל רֹאשִׁי שְׁכִינַת אֵל: ג"פ

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת. אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְיָ הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו: יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ: אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ. בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ: הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר יְרֵא יְיָ: יְבָרֶכְךָ יְיָ מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ. אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה: ג"פ

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ — בְּטֶרֶם כָּל־יְצִיר נִבְרָא:
לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל — אֲזַי מֶלֶךְ שְׁמוֹ נִקְרָא:
וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל — לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא:
וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה — וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה:
וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי — לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה:
בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תַכְלִית — וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה:
וְהוּא אֵלִי וְחַי גֹּאֲלִי — וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה:
וְהוּא נִסִּי וּמָנוֹס לִי — מְנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא:
בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי — בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה:
וְעִם רוּחִי גְּוִיָּתִי — יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

הקב"ה מוכר בו וכו'. הנה לא ינום תהלים קכ"א, ד'. ור"ל אף כי עת השינה היא שעת הסכנה הנה הוא שומר ישראל לא ינום ולא יישן וע"כ לא נירא ולא נפחד כי הוא ישמרנו מכל רע ועין השגחתו תמיד עלינו. ונמצא גם בס' שבט יהודה דף ל"ט (דפוס חדש). לישועתך, בראשית מ"ט, י"ח. ויש לאמרו בשנה פנים ע"פ של"ה דף קכ"ג, ב'. וטעם סמך של"ה והלאה וכן הוא בסדור יעב"ץ גם בסדור ברכות דפוס ויניציא. בשם ה', מוכיח הכל מ ס' כ"ט, ויסוד ההשגחה זו בבמדבר רבה פ' ב' דף ר"א כשם שברא הקב"ה ד' רוחות וכנגדן ד' דגלים אף כך סיבב לכסאו ד' מלאכים מיכאל גבריאל אוריאל רפאל, מיכאל מימינו וכו' ובפרקי דר"א פ' ד' אומרים כתות של מלאכי השרת מקלסין לפני הקב"ה, מחנה ראשונה של מיכאל מימינו, מחנה ב' של גבריאל משמאלו, מחנה ג' של אוריאל מלפניו, מחנה ד' של רפאל מלאחריו ושכינתו של הקב"ה באמצע וכו' עכ"ל ונמצא גם בתרגום איוב כ"ה, ב'. אוריאל, הוי"ו בשורק כנקודו במקרא (דה"א ו', ט'. ט"ו, ה'. דה"ב י"ג, ב'.) רגזו, תהלים ד', ה'. אדון עולם אומרים פיוט זה באחרונה בעבור סיומו בידו אפקיד רוחי וכו', ונמצא מה שכתבתי על אודותיו בראש תפלת השחר.

יש מוסיפים עוד לומר ד' מזמורים ראשונים של תהלים.
טייטש פערטייטשן אויך פֿאָלגענדע פֿיער קאפיטעל אויס תהלים, ת. ג. ד.

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב: כי אם־בתורת יי חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: והיה כעץ שתול על־פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר־יעשה יצליח: לא־כן הרשעים כי אם־כמץ אשר־תדפנו רוח: על־כן לא־יקמו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים: כי־יודע יי דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד:

למה רגשו גוים ולאמים יהגו־ריק: יתיצבו מלכי־ארץ ורוזנים נוסדו־יחד על־יי ועל־משיחו: ננתקה את־מוסרותימו ונשליכה ממנו עבתימו: יושב בשמים ישחק אדני ילעג־למו: אז ידבר אלימו באפו ובחרונו יבהלמו: ואני נסכתי מלכי על־ציון הר־קדשי: אספרה אל־חק· יי אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך: שאל ממני ואתנה גוים נחלתך ואחזתך אפסי־ארץ: תרעם בשבט ברזל ככלי יוצר תנפצם: ועתה מלכים השכילו הוסרו שפטי ארץ: עבדו את־יי ביראה וגילו ברעדה: נשקו־בר פן־יאנף ותאבדו דרך כי־יבער כמעט אפו אשרי כל־חוסי בו:

מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו: יי מה־רבו צרי רבים קמים עלי: רבים אמרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה: ואתה יי מגן בעדי כבודי ומרים ראשי: קולי אל־יי אקרא ויענני מהר קדשו סלה: אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יי יסמכני: לא־אירא מרבבות עם אשר סביב שתו עלי: קומה יי הושיעני אלהי כי־הכית את־כל־איבי לחי שני רשעים שברת: ליי הישועה על־עמך ברכתך סלה:

למנצח בנגינות מזמור לדוד: בקראי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חנני ושמע תפלתי: בני־איש עד־מה כבודי לכלמה תאהבון ריק תבקשו כזב סלה: ודעו כי־הפלה יי חסיד לו יי ישמע בקראי אליו: רגזו ואל־תחטאו אמרו בלבבכם על־משכבכם ודמו סלה: זבחו זבחי־צדק ובטחו אל־יי: רבים אמרים מי־יראנו טוב· נסה־עלינו אור פניך יי: נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רבו: בשלום יחדו אשכבה ואישן כי־אתה יי לבדד לבטח תושיבני:

שויתי יי לנגדי תמיד כי מימיני בל־אמוט:
שמרני אל כי־חסיתי בך:

ויַשִּׂים ידו על מזוזת הפתח ויאמר:

היערויף געהט מאן צור טהירע לעגט דיא האנד אויף דיא מזוזה אונד שפריכט:

יְיָ שֹׁמְרִי, יְיָ צִלִּי, עַל־יַד יְמִינִי: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתִי וּבוֹאִי לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: שַׁדַּי יִשְׁמְרֵנִי מִיֵּצֶר הָרָע: שַׁדַּי
יִשְׁמְרֵנִי מִכָּל־חֳלָיִם רָעִים וּמֵחֲלוֹמוֹת רָעִים וּמִמִּקְרֶה לַיְלָה:
בְּכָל־דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ: ג״פ

אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא מוֹעֵד: בְּיָדְךָ אַפְקִיד
רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְיָ אֵל אֱמֶת: אִם־תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ:
שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי: בְּטוֹב אָלִין אָקִיץ בְּרַחֲמִים:

אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי, רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה:
סֶלָה תְּסוֹבְבֵנִי פַלֵּט רָנֵּי תִּצְּרֵנִי מִצַּר לִי סֵתֶר אַתָּה: ג״פ

תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: ג״פ

יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: ג״פ

יְיָ הוֹשִׁיעָה. הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: ג״פ

ואח״כ מברך אלהים יחד ואומר אותם ג׳ פעמים.

סדר הטבת חלום.

הרואה חלום ונפשו עגומה עליו ייטיבנו בפני שלשה האוהבים אותו (ברכות נ״ה, ב׳), וההטבה תהיה בשחרית ויזכור החלום במחשבתו בשעת ההטבה. וזה לך הסדר.

החולם יאמר בפני אוהביו ז׳ פעמים: חֶלְמָא טָבָא חֲזָאִי:

ועונים אוהביו ז׳ פעמים: חֶלְמָא טָבָא חֲזֵית. רַחֲמָנָא לְשַׁוְיֵהּ לְטָב. שִׁבְעָ זִמְנִין
לִגְזוֹר עֲלֵהּ מִן־שְׁמַיָּא דִּי־לֶהֱוֵא טָבָא. וְיֶהֱוֵא טָבָא. טָבָא הוּא וְטָבָא לֶהֱוֵא:

ויאמר החולם: הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה:

ועונים אוהביו: אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי
אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: וְלֹא־אָבָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־
בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְּךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

ויאמר החולם: פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי:

חלמא טבא, כל סדרו בברכות דף נ״ה, ע״ב. ובתוס׳ כמוש ס׳ ר״כ וכל בו סמן ל׳. הפכת, תהלים ל׳, י״ב. אז תשמח, ירמיה ל״א, י״ג. ולא אבה, דברים כ״ג, ו׳. פדה בשלום, תהלים נ״ה, י״ט.

ועונים אוהביו: וּפְדוּיֵי יְיָ יְשֻׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה יַשִּׂיגוּ וְנָסוּ יָגוֹן וַאֲנָחָה: וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל־שָׁאוּל הֲיוֹנָתָן יָמוּת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל חָלִילָה חַי־יְיָ אִם־יִפֹּל מִשַּׂעֲרַת רֹאשׁוֹ אַרְצָה כִּי־עִם־אֱלֹהִים עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעָם אֶת־יוֹנָתָן וְלֹא־מֵת:

ויאמר החולה: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

ועונים אוהביו: וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת־עֲמָשַׂי רֹאשׁ הַשָּׁלִישִׁים לְךָ דָוִיד וְעִמְּךָ בֶן־יִשַׁי שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְךָ וְשָׁלוֹם לְעֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ אֱלֹהֶיךָ וַיְקַבְּלֵם דָּוִיד וַיִּתְּנֵם בְּרָאשֵׁי הַגְּדוּד: וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

ויאמר החולה ג' פעמים: יְיָ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ יָרֵאתִי.

ועונים אוהביו: יְיָ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ בְּקֶרֶב שָׁנִים תּוֹדִיעַ בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר:

ויאמר החולה ג' פעמים: אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

ועונים אוהביו: אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: יְיָ יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

ויאמר החולה: וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

ועונים אוהביו: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

ויאמר החולה ג' פעמים: תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים.

ועונים אוהביו: שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח: ואח"כ יאמרו לו:
לֵךְ אֱכֹל לַחְמְךָ בְּשִׂמְחָה וּשְׁתֵה בְלֶב־טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת־מַעֲשֶׂיךָ:

ויתן החולה דבר מה לצדקה, והאוהבים אומרים לו: תְּשׁוּבָה וּתְפִלָּה וּצְדָקָה מַעֲבִירִים אֶת־רֹעַ הַגְּזֵרָה. וְשָׁלוֹם עָלֶיךָ וְעָלֵינוּ וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל, אָמֵן:

ופדויי, ישעיה ל"ה, י'. ויאמר העם ש"א י"ד מ"ה. בורא ניב ישעיה נ"ז, י"ט. ורוח דה"א י"ב, י"ח. ואמרתם ש"א כ"ה, ו'. ה' עז תהלים כ"ט, י'. ה' שמעתי, חבקוק ג', ב'. אשא עיני, מזמור קכ"א. וידבר, במדבר ו', כ"ב. תודיעני, תהלים ט"ז, י"א. לך אכול קהלת ט', ז'. אלא שמקדימים תבת לחמך לתבת בשמחה ע"פ הר"ם מובא בכל בו. ובעל ש"ת סדר לך בשמחה אכול לחמך, והתימה על יעב"ץ שהלך אחריו, כי הוא שלא כדעת הפוסקים. תשובה, לקוח מפיוט ונתנה תוקף, והוא ע"פ ירושלמי תענית פרק ב' ותנחומא פ' נח וב"ר פ' מ"ד וקהלת רבה דף ל"ו.

מי שיש לו לצאת לדרך יתפלל תפלת הדרך. ומחויב לאמרה אפילו אינו רוצה ללכת כי אם פרסה אחת (הוא כשעור מהלך שעה ורביעית). ואם שכח לאמרה קודם צאתו יאמרנה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הגיע סמוך לעיר שרוצה ללון בה, ומשם ואילך יאמר אותה בלא חתימת ברוך, וכן אם דרכו אינה גדולה כשעור פרסה ואינה מקום סכנה לא יחתום תפלתו בברוך, אבל במקום סכנה יש לחתום בברוך אפילו בפחות מפרסה. ואם אפשר לו יתפללנה מעומד. כל המתפלל קודם צאתו לדרך הקב״ה עושה לו חפציו, וטוב לתת צדקה לפני צאתו שנ׳ צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. אין צריך לומר תפלת הדרך אלא פעם אחת בכל יום שהולך, וזו הנוסחא.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַנְחֵנוּ אֶל־מְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם· (וְתַחֲזִירֵנוּ לְבֵיתֵנוּ לְשָׁלוֹם·) וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־מִינֵי פֻּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לָבוֹא לָעוֹלָם· וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ· וְתִתְּנֵנוּ לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ· וְתִשְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵינוּ· כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַחֲנוּן אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ואומר ג״פ וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם:

ואומר ג״פ וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב:

ואומר ג״פ הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: קִוִּיתִי יְיָ לִישׁוּעָתְךָ: יְיָ לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי:

ג״פ הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לְפָנֶיךָ לִשְׁמָרְךָ בַּדָּרֶךְ וְלַהֲבִיאֲךָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הֲכִנֹתִי:

ואומר ג״פ יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

ואומר וִיהִי נֹעַם וכו׳ יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן וכו׳ כל המזמור.

יהי רצון, באה בברכות דף כ״ט, ע״ב. וברי״ף והרא״ש שם וסמ״ג עשין י״ט ובס׳ היראה לר׳ יונה הנוסחא בקצת שנוי, ובאריכות יותר באה בסוף מס׳ דרך ארץ רבה. ותנחנו אל מחוז חפצנו, כן גורס אבודרהם ונכון והוא עפ״ה תהלים ק״ז, ל׳. ותחזירנו לביתנו לשלום, כן ע״פ גרסת הרי״ף והרא״ש ור׳ יונה וכן באבודרהם. והנה מי שיוצא ללכת אל מקום אשר אין דעתו לחזור משם לא יאמר לשון הזאת וע״כ הבאתיה במסגרת. כי אל שומע תפלה ותחנון אתה, כן בסדורינו, ע״פ ס׳ שערי ציון, אמנם ר׳ יונה בס׳ היראה גורס „כי אתה שומע תפלה״, והטור א״ח ס׳ ק״י גורס „כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים״, ואבודרהם גורס „כי אתה שומע תפלת כל פה״. ויעקב הלך וכו׳ הם פסוקי דרחמי שהסכימו להוסיף עוד ורמזה [illegible] לרמב״ן דף כ״ט, ב׳. ובס׳ צדה לדרך וגם בשל״ה דף קס״ז. ויעקב בראשית ל״ב, ב׳. ויסעו, שם ל״ה, ה׳. המלאך, שם מ״ח, ט״ז. לישועתך, מ״ט, י״ח. הנה אנכי, שמות כ״ג, כ׳. יברכך במדבר ו׳, כ״ד. יושב בסתר, מזמור צ״א, והוא שיר של פגעים ואומר בו כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך.

ויאמר אתה סתר לי מצר תצרני, רני פלט תסובבני סלה: בטחו ביי עדי עד כי ביה יי צור עולמים: יי עז לעמו יתן, יי יברך את עמו בשלום: יי צבאות עמנו, משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות, אשרי אדם בטח בך: יי הושיעה, המלך יעננו ביום קראנו:

שיר למעלות. אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי מעם יי עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום שמרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שמרך יי צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יככה וירח בלילה: יי ישמרך מכל רע ישמר את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם:

מגדל עז שם יי בו ירוץ צדיק ונשגב: בשם יי אלהי ישראל מימיני מיכאל ומשמאלי גבריאל ומלפני אוריאל ומאחורי רפאל ועל ראשי שכינת אל:

בצאתו מפתח העיר יאמר:

בית יעקב לכו ונלכה באור יי: כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם יי אלהינו לעולם ועד: וילך לדרכו לשלום.

הנכנס לכרך קודם שיכנס יאמר:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתכניסני לכרך הזה לשלום:

נכנס בשלום יאמר מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי שהכנסתני לכרך הזה לשלום:

בקש לצאת יאמר יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתוציאני מכרך הזה לשלום:

יצא בשלום יאמר מודה אני לפניך יי אלהי ואלהי אבותי שהוצאתני מכרך הזה לשלום. וכמו שהוצאתני לשלום כן תוליכני לשלום ותסמכני לשלום ותצעידני לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך:

אתה סתר תהלים ל"ב, ז' והלא נקצר גודל לההי חיד"א סוף ס' כ"ד. בטחו, ישעיה כ"ו, ד'. ה' עז, תהלים כ"ט, י"א. ה' צבאות, שם מ"ו, ח'. פ"ד, י"ג. וכ', י'. וטעם אמירת פסוקים אלה כתב אבן ירחי שהוא ע"פ ירושלמי ברכות פרק ה', ר' חזקיה בשם ר' יעקב בר אחא בשם ר' אסי בשם ר' יוחנן אמר, לעולם אל יהא פסוק זה זז מפיך ה' צבאות עמנו משגב וגו' ר' יוסי ברבי בון בשם ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר, וחבריה ה' צבאות אשרי אדם וגו'. שיר למעלות, מזמור קכ"א. מגדל עז משלי י"ח, י'. בשם ה' מבואר למעלה דף 576 ונהיגו אבותיהם לומר אותו לשם שמירה מי שיוצא בלילה. ובמחזור רבא שלם כתבה נוסחא מיוחדת וז"ל כשיוצא אדם בלילה בלא עתה (אור הגנהגעושהחגיבעו ...) אומר, מימיני אל, ומשמאלי עזיאל, ומלפני נמואל, ומאחורי שעשועאל, שכינת אל על ראשי. הצילני ה' מפגע רע ומשטן רע עכ"ל, ובספרים אחרים נכתבו עוד נוסחאות מסולבות בשמות מלאכים כגון יורך ישמרני יורך יצילני יורך יעזרני וכדומה, וכבר כתב ר"י החסיד בס' חסידים ס' ר"ה שאין לומר בשמות מלאכים כאלה אלא יתפלל לפני הקב"ה בכל צרכיו. בית יעקב ישעיה ב', ה'. כי כל העמים מיכה ד', ה'.
יהי רצון, ברכות דף ס'.

מצות עשה לאב למול את בנו ביום ח' ללדתו, וגדולה מצוה זו עד שאמרו עליה במס' שבת (קל"ז, ב') אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, וע"כ כשמביאים התינוק לבהכ"נ או לחדר שמלין אותו שם חייבים כל הקהל לקום מפניו וגם בשעה שעוסקים במצות הברית יעמדו וכמו שנ' ויעמד כל העם בברית, וכבואו יאמרו כלם בקול רם:

בָּרוּךְ הַבָּא:

ויאמר האב בשמחה:

הִנְנִי מוּכָן וּמְזֻמָּן לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁצִּוָּנוּ הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ לָמוּל אֶת־בְּנִי כַּכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּבֶן־שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם:

אח"כ יקח המוהל את התינוק מן מביאהו וישים אותו על הכסא אשר הכין לאליה ויאמר:

זֶה הַכִּסֵּא שֶׁל־אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב!

לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ· וּמִצְוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי: אֵלִיָּהוּ מַלְאַךְ הַבְּרִית הִנֵּה שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ· עֲמוֹד עַל־יְמִינִי וְסָמְכֵנִי: שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְיָ: שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־אִמְרָתֶךָ, כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב: שָׁלוֹם רָב לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל: אַשְׁרֵי תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ·

והקהל עונים: נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ הֵיכָלֶךָ:

ויקח המוהל את התינוק מכסא של אליה ויניחנו על ברכי הסנדק, ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־הַמִּילָה:

ותופס את הערלה בין אצבעותיו וימהר לחתוך הערלה. ומיד כשגמר המוהל את החתוך יברך אבי הבן את ברכה זו (ואם נפטר אבי הבן יאמרה הסנדק):

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל־אַבְרָהָם אָבִינוּ:

והעומדים יענו: כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית, כֵּן יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

וימהר המוהל לעשות הפריעה כראוי. ויטול אח"כ את הכוס בידו ויברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדַּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן, וְחֹק בִּשְׁאֵרוֹ שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ· עַל־כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת אֵל חַי

ברוך הבא, מנהג קריאה זו לנגד הילד מזכירים אבן ירחי והתניא גם אבודרהם וכתב הטעם כלומר הנימול לשמנה ימים בשנין הבא. זה הכסא, בפרקי דר"א סוף פ' כ"ט, עמד אליהו וברח מארץ ישראל ונמלט, נגלה עליו הקב"ה ואמר לו מה לך פה אליהו, אמר לו קנא קנאתי, אמר לו הקב"ה לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים על גלוי עריות שנ' פינחס בן אלעזר וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית שנ' ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא עכ"ל. לישועתך, בראשית מ"ט, י"ח. שברתי תהלים קי"ט, קס"ו. שש אנכי שם קי"ט, קס"ב. ונדרש בשבת דף ק"ל על המילה. שלום רב, שם קי"ט, קס"ה. אשרי תבחר שם ס"ה, ה'. ואמירתו ע"פ הזוהר פ' לך לך דף ס"ד, וראה ט"ז לי"ד ס' רס"ה אות י"ב. על המילה. להכניסו וכו'. כשם כשנכנס וכו'. שבת דף קל"ז, ע"ב. ותוספתא ברכות פ' ו'. אשר קדש ידיד מבטן, ידיד זה יצחק על שם אהבתו והיה מקודש מבטן שקודם שנולד נתקדש אברהם במילה, כן לפי רש"י בשבת קל"ז, ב'. אבל התוספות שם ובמנחות דף נ"ג, ב' פירשו ידיד על אברהם. והערוך פירש בשם רב שרירא ידיד על יעקב אבינו. וחק, חוק של מילה. בשארו, בבשרו. וצאצאיו, בניו. חתם חתם אותם הקב"ה. באות ברית קדש, הוא המילה שכתוב בה והיה לאות ברית (בראשית י"ז, י"א) ונקראת ברית קדש עש"ה ובשר קדש יעברו מעליך (ירמיה י"א, ט"ו) אשר נדרש על המילה במנחות נ"ג, ע"ב. בשכר זאת, בשכר המילה. אל חי

חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ צַוֵּה לְהַצִּיל יְדִידוּת שְׁאֵרֵנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, כּוֹרֵת הַבְּרִית:

*) אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. קַיֵּם אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ (כשהאב הוא המוהל יאמר קַיֵּם אֶת־בְּנִי הַיֶּלֶד הַזֶּה לִי וּלְאִמּוֹ) וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל פלוני בר פלוני.

יִשְׂמַח הָאָב בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְתָגֵל אִמּוֹ בִּפְרִי בִטְנָהּ.

כשהאב הוא המוהל יאמר:
אֶשְׂמַח בְּיוֹצֵא חֲלָצַי וְתָגֵל וגו'
כשנפטרה האם יאמר:
וְתָגֵל אִמּוֹ בְּגַן עֵדֶן בִּפְרִי בִטְנָהּ

כַּכָּתוּב. יִשְׂמַח־אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ: וְנֶאֱמַר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמָיִךְ. וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי: וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי: (ונותן באצבעו מהיין בפי התינוק.) וְנֶאֱמַר זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר: אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק: וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: וְנֶאֱמַר וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי־טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: הוֹדוּ לַיְיָ כִּי־טוֹב, כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: פלוני זֶה הַקָּטָן גָּדוֹל יִהְיֶה. כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כֵּן יִכָּנֵס לַתּוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. אָמֵן:

ויתן לסנדק לשתות וגם לנערים העומדים שם, גם יתן מעט מן היין בפי תינוק הנמול, וישלח גם ליולדת שתטעום גם היא מכוס של ברכה:

*) ליתום מאב אומרים נוסחא זאת: אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ קַיֵּם אֶת־הַיֶּלֶד הַזֶּה לְאִמּוֹ וְלִקְרוֹבָיו וּלְכָל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְיִקָּרֵא שְׁמוֹ פלוני בְּשֵׁם אָבִיו. אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר אֲבִי יְתוֹמִים תִּהְיֶה לוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לְבֵן. וּתְהִי כְנִיסָתוֹ לִבְרִית כַּפָּרָה לְאִמּוֹ וּלְכָל־קְרוֹבָיו. תִּתְעַנֵּג נֶפֶשׁ הָאָב בְּגַן עֵדֶן בְּיוֹצֵא חֲלָצָיו וְהָאֵם בָּעוֹלָם הַזֶּה תָּגֵל בִּפְרִי בִטְנָהּ. וְיִתְקַיֵּם בּוֹ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וגו'

ואם הילד אין לו אב ואם יאמר המוהל ברכה זו במקום אלהינו ואלהי אבותינו:

תִּשְׁתְּלַח אָסוּתָא דְחַיֵּי וְרַחֲמֵי מִן־קֳדָם מָרָא שְׁמַיָּא לְאַסָּאָה יַת רַבְיָא הָדֵן וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ פלוני וְיִתַּסֵּא כְּמָה דִי אִתַּסִּיוּ מַיָּא דִי מָרָה עַל־יְדֵי משֶׁה בְּמַדְבְּרָא וּכְמַיָּא דִירִיחוֹ עַל־יְדֵי אֱלִישָׁע. כֵּן יִתַּסֵּא בְּעַגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב. כְּאָמוּר וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וגו'

חלקנו צורנו, אומרים אלו הכנויים עה"כ לבי ובשרי ירננו אל אל חי (תהלים פ"ד, ג') כלה שארי ולבבי צור לבבי וחלקי אלהים לעולם (שם ע"ג, כ"ו) שמוכיחים אלה הכנויים אצל בשר ושאר, ומילה עבודת הבשר היא. ובה"ג הנוסחא „אל חי יהא חלקנו להציל ידידות" וכו'. צוה כן ניקודו בצווי ול' בקשה הוא (ש"ך בי"ד ס' רס"ה אות ה'). ידידות שארנו, זרע ישראל האהוב להקב"ה, ול' ידידות כמו נתתי את ידידות נפשי (ירמיה י"ב, ז'). וכן נוסח הגמרא והרי"ף והרא"ש ורב עמרם והרמב"ם בהלכות מילה פ' ג'. אך אבן ירחי גורס „להציל זרע קדש ידידות שארנו משחת" וכן נוסח הספרדים. ובכ"י אחד מצאתי להציל שארית נפשנו משחת. והרמב"ם בשו"ת פאר הדור ס' קל"ד (בתשובותיו דפוס חדש ס' קל"ב) מביא נוסחא אחרת והיא „על כן בשכר זאת אל חי חלקנו לעד צורנו צוה כרות לקדושים להציל ידידות שארנו משחת" ומפרש שם בשכר זאת המצוה הוא אל חי חלקנו לעד, כמו שכתוב אצל המילה והקימותי את בריתי ביני וביניך להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך (בראשית י"ז, ז') ואח"כ שואלים מאת השם ואומרים אתה צורנו צוה להציל ידידות שארנו משחת כאשר צוית לקדושים, והלשון ידידות הרמוזנה על הכנסת שהיא חביבה מן הכל. כורת הברית, עפ"ה נחמיה ט', ח'.

קים את הילד וכו' מביאו אבן ירחי בס' המנהיג והטור י"ד ס' רס"ה וכל בו ס' ע"ג ותניא ס' כ"ד ואבודרהם והוא מביא עוד בשם רב עמרם ורבינו סעדיה נוסחא ארמית המתחלת תשתלח אסותא דחיי ורחמי לומר על תינוק יתום. ישמח אביך, משלי כ"ג, כ"ה. ואעבר, יחזקאל ט"ז, ו'. זכר לעולם תהלים ק"ה, ח'. ט'. י'. וימל בראשית כ"א, ד'. הודו לה', תהלים קי"ח, א'. וכתב אבן ירחי מנהג כל ישראל לאמרו מפום דאמרינן בהשקאה (סוטה י"ב ע"א) ותרא אותו כי טוב הוא, שנולד מהול, וזהו הודו לה' כי טוב כי כבר זכה למילה ואחוי להכניסו למצות עכ"ל.

ישראל שנולד לו בן זכר והוא בכור לאמו, אע"פ שאינו בכור לאביו, חייב לפדותו. וכהן ולוי פטור מפדיון בנו, וכן אם האם היא כהנת או לויה פטור מפדיון בנו. בכור אחר הנפל שיצא ראשו חי או אחר בן תשעה חדשים שיצא ראשו ומת אין צריך פדיון. אין הבכור ראוי לפדיון עד שעברו עליו שלשים יום, וביום שלשים ואחד יפדהו מיד שלא ישהה המצוה, ואם חל יום ל"א להיות בשבת או בי"ט ימתין עד יום שלאחריו. והמנהג לעשות סעודה בפדיון והיא סעודת מצוה, ואחר ברכת המוציא פודין. ובמה פודין? האב יקח חמשה סלעים (הם ג' ברהבאנ־טער טהאלער לפנהג פפר"מ או ב' טהאלער ופריסען או ה' וויענער רובעל ורוסיער כפי תקנת ר"א ווילנא ז"ל) ויניחם לפני הכהן, או יניח לפניו כל דבר השוה ה' סלעים, חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות ואם פדהו בהם אינו פדוי. אחר זה יקח את בנו ויתן אותו לכהן ויאמר:

עס איזט פֿאָרשריפֿט דעם פֿאַטער, דען זאָהן זיינער פֿרוי ערזטגעבאָרענען זאָהן אויזצולאָזען, זאָבאַלד דיעזער 31 טאַגע אַלט איזט. איזט אַבער דער פֿאַ־טער איין כהן אָדער לוי אָדער איזט דיא מוטטער איינע כהנת אָדער לויה, זאָ בעדאַרף אויך דיזעס קינד קיינער אויזלעזונג. דיא אויזלעזונג געשיעהט וויא פֿאָלגט: דער פֿאַטער לעגט 3 בראַבאַנטער טהאַ־לער אָב, ווענדעט דען כהן אָהן; דאַן איבערגיעבט ער זיין זאָהנלייןן דעם כהן אינדעם ער שפּריכט:

אִשְׁתִּי יָלְדָה לִי בֵּן זָכָר זֶה פֶּטֶר רֶחֶם:

ויאמר אותו הכהן:

דער כהן פֿראַגט היערויף דען פֿאַטער:

אֵיזֶה תִּרְצֶה יוֹתֵר. בִּנְךָ בְּכוֹרְךָ זֶה, אוֹ חֲמִשָּׁה סְלָעִים שֶׁנִּתְחַיַּבְתָּ בִּפְדִיוֹנוֹ?

ויקח האב את כסף הפדיון בידו ויענה:

דער פֿאַטער נימט דאַז לעזעגעלד אין דיא האַנד אונד אַנטוואָרטעט:

אֶת־בְּנִי בְּכוֹרִי אֲנִי רוֹצֶה יוֹתֵר, וְהֵא לְךָ חֲמִשָּׁה סְלָעִים בִּפְדְיוֹנוֹ:

ויאמר האב את הברכה:

דאַן שפּריכט דער פֿאַטער פֿאָלגענדע ברכות:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־פִּדְיוֹן הַבֵּן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ויתן לכהן את הכסף ויקח את בנו. והכהן יאמר:

האָראַוף גיבט ער דעם כהן דאַז געלד, אונד נימט זיין קינד. דער כהן שפּריכט:

בִּנְךָ פָּדוּי, בִּנְךָ פָּדוּי, בִּנְךָ פָּדוּי:

איזה תרצה וכו' שאלה זו ותשובתו מכילה בן שנודרים כל' הקדש, והרמ"א סי' ש"ה מביאן בל' ארמי, ואין קפידא כי יוכן לאמרה בכל לשון שמבין.

על פדיון הבן, שהחינו, כגמרא סוף פסחים. והנה הרא"ש כ' ראשון דקדושין סמן מ"א גם הרשב"א בתשובותיו סמן ר' וסמן תשנ"ט מביאים עוד בשם הגאונים נוסח ברכה ארוכה שאומרה הכהן, ומביאים אותה גם בכל בו ואבודרהם ובעל העטור ופרח סוף פ' ס"ו וזו נוסחתה „ב"א י"י א"מ"ה אשר קדש עובר במעי אמו ולארבעים יום חלק את אבריו מאתים וארבעים ושמנה אברים ואחר כך נפח בו נשמה ככתוב ויפח באפיו נשמת חיים, עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידים סככו ככתוב עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני, וצוה לו מאכל ומשתה דבש וחלב להתענג בו, וזמן לו שני מלאכים לשמרו בתוך מעי אמו וצוה לו שמירה במעי אמו ככתוב חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי, אמו אומרת זה בני בכורי שבו פתח הקדוש ברוך הוא דלתי בטני אביו אומר זה בני בכורי הוא ואני מוזהר לפדותו שנאמר וכל בכור אדם בבניך תפדה, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שכשם שזכית את אביו לפדותו כן תזכהו להכניסו לתורה ולחפה ולמעשים טובים, בא"י מקדש בכורי ישראל לפדיונם". ומתמיה הרא"ש על ברכה זו וכתב שאין לאמרה, וכן גם מנהג מדינותינו רק הנוסח

יש נוהגים שהכהן נוטל הכסף ומוליכו בידו על ראש הבן ואומר:

זֶה תַּחַת זֶה, זֶה חִלּוּף זֶה, זֶה מָחוּל עַל־זֶה. יֵצֵא זֶה לַכֹּהֵן. וְנִכְנָס זֶה הַבֵּן לְחַיִּים לְתוֹרָה וּלְיִרְאַת שָׁמָיִם: יְהִי רָצוֹן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לְפִדְיוֹן כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים:

ונותן הכהן את ידו על ראש הבן ומברכו:

יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה: יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם: יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ. אָמֵן:

ואח"כ אוכלים ושותים ושמחים, והסעודה היא סעודת מצוה.

לאחר שקבל הכהן החמשה סלעים אם רוצה להחזירם לאבי הבן, הרשות בידו; אבל צריך שיגמור האב בלבו בשעה שיתנם, שיתנם במתנה גמורה ולא יהי בדעתו שיחזירם לו הכהן.

מת הבן בתוך שלשים ואפילו ביום שלשים, אין אביו חייב בפדיונו, ואם מת לאחר שלשים חייב האב לפדותו ולברך על הפדיון אבל לא יברך שהחיינו.

בן פטר רחם שלא פדאו אביו או שמת אביו קודם ל', מחויב הבן לפדות את עצמו כשיגדל, ואז הוא בעצמו יברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון הבכור, וגם שהחינו; ונוהגים ע"פ מהרי"ל לתלות בצוארו טס כסף כתוב עליו בן בכור, למען לא ישכח לפדות את עצמו.

בכור שעברו לו שלשים יום ועדיין לא יכלו למולו מחמת דבר מעכב המילה, אין לאחר בשביל זה פדיונו, אלא לפדותו בזמנו, כי מילה ופדיון כל אחת מצוה בפני עצמה היא ואין זו תלויה בזו.

זה תחת זה וכו', יברכך ה' וכו' שמביא עוד הרשב"א וכל בו ואבודרהם נוהגים שיאמר אותה הכהן על הבן הפדוי; ובעל התניא בס' נ"ז מביא נוסחא אחרת מתחלת „זה הבן בכור הוא והקב"ה כתב לפדותו שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשרים גרה הוא, כשהיית במעי אמך היית ברשות אביך שבשמים וברשות אביך ואמך ועכשו אתה ברשותי שאני כהן, ואביך ואמך מבקשים לפדותך שאתה בכור מקודש, שכן כתוב וידבר ה' אל משה לאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא, והרי התפלים הללו יכנסו תחתיך לפדיונך" וכו', והיא נתקבלה בסדורי הספרדים.

ישמך אלהים, בראשית מ"ח, כ'. יברכך, במדבר ו', כ"ד. ה' שומרך, תהלים קכ"א, ה'. כי ארך, משלי ג', ב'. ה' ישמרך, תהלים קכ"א, ז'.

מי שבא לבית עלמין ולא היה שם תוך שלשים יום יאמר ברכה זו כשרואה שהוא קרוב ד׳ אמות לקברים.
ווער איין 30 טאגען ניכט אויף דעם בית חיים וואר זאגט ביי׳ם אייננטריטט דיעזע ברכה.

ברוך אתה יי׳, אלהינו מלך העולם, אשר יצר אתכם בדין, וזן וכלכל אתכם בדין, והמית אתכם בדין, ויודע מספר כלכם (בדין), ועתיד להחזיר ולהחיותכם בדין: ברוך אתה יי׳, מחיה המתים:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב להושיע׃ מכלכל חיים בחסד מחיה מתים ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר אסורים ומקים אמונתו לישני עפר׃ מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה׃ ונאמן אתה להחיות מתים:

ויש שאין אומרים אתה גבור עד לאחר הקבורה.

כשבאו עם המת לבית הקברות אומרים צדוק הדין, ובכל ימים שאין אומרים התחנון אין אומרים אותו, ע״כ גם בט׳ באב אין אומרים אותו. וכן בערב שבת וערב י״ט אחר חצות אין אומרים אותו. ויש שגם אין אומרים אותו בקבורת ילד שלא היה עדיין בן שנה. והאבל מתחיל והקהל אומרים עמו:
זאבבאלד מאן מיט דעם מת אויף דעם בית חיים געקאממען, זאגט מאן הצור תמים. אן אללען טאגען אבער וואו קיין תחנון געזאגט ווירד, ווירד עס ניכט געספראכען.

הצור תמים פעלו כי כל־דרכיו משפט. אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא:

הצור תמים בכל־פעל, מי־יאמר לו מה־תפעל. השליט במטה ובמעל, ממית ומחיה, מוריד שאול ויעל:

הצור תמים בכל־מעשה, מי יאמר־לו מה־תעשה, האומר ועשה, חסד חנם לנו תעשה, ובזכות הנעקד כשה, הקשיבה ועשה:

ברוך אתה, ראה בס׳ תולאות חיים דף ס״א. **אשר יצר אתכם**, ברכה זו הלא היא בגמ׳ ברכות דף נ״ח ע״ב. והזכירוה הרי״ף שם, והרא״ש, ורב עמרם בסדורו, והסמ״ג עשין כ״ז, והרמב״ם הלכות ברכות פרק י׳, וסמ״ק ס׳ קמ״א, וטור א״ח ס׳ רכ״ד, ורוקח ס׳ שע״ג, וככל בו סמן פ״ז, ואבודרהם הלכות ברכות שער ח׳, אלא שאינם מסכימים בסדר הלשון וכל אחד יש לו תופס מיוחד אע״כ גם הסדורים אינם שוים בנוסחתה, וראה גם ביוסיף אומץ סמן תמ״ס. ויסוד הברכה הוא מאמר המשנה באבות סוף פ׳ ד׳ על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון וכו׳. **ויודע מספר כלכם בדין**, כן באבודרהם אך קצה חסר מלת בדין לבסוף זה, ונמצא בתוספתא דברכות פרק ו׳ והרי״ף אשר משם לוקחה מסחה זאת לא נמצאה שם מלת בדין וכן גם הכל בו לא גרס לה גם בסדר ברכות דפוס ויניציא חסר מלת בדין.

הצור תמים. וכו׳ תפלה זו שרוב לשונה היא ע״פ פסוקי המקרא שמה צדוק הדין, כי מצדיקים בה את דינו של הקב״ה, וכבר נזכר מנוסחתה בגמרא ע״ז דף י״ח וספרי פ׳ האזינו ובמדבר רבה פ׳ ח׳ דף רכ״ו. וסדר תפלה זו גם היא משונה כפי המנהגים השונים וראה בס׳ תולאות חיים מדף ס״ב והלאה. **הצור תמים**, דברים ל״ב, ד׳. **ובמעל**, ובמעלה. **ממית ומחיה** ש״א ב׳, ו׳. **מי יאמר לו מה תעשה**, קהלת ח׳, ד׳. **האומר ועושה**, כבי״י הבוחר ועשה. **הנעקד כשה**, יצחק אבינו. **הקשיבה**, דניאל י״ט, י״ט.

צדיק בכל־דרכיו הצור תמים, ארך אפים ומלא רחמים, חמל־נא וחוס־נא על־אבות ובנים, כי לך אדון הסליחות והרחמים:

צדיק אתה יי להמית ולהחיות, אשר בידך פקדון כל־רוחות, חלילה לך זכרוננו למחות, ויהיו־נא עיניך ברחמים עלינו פקוחות, כי לך אדון הרחמים והסליחות:

אדם אם בן־שנה יהיה, או אלף שנים יחיה, מה־יתרון לו, כלא היה יהיה, ברוך דין האמת, ממית ומחיה:

ברוך הוא, כי אמת דינו, ומשוטט הכל בעינו, ומשלם לאדם חשבונו ודינו, והכל לשמו הודיה יתנו (נ״א וכל אשר נשמה בו, הודאה יתנו לדר במעונו):

ידענו יי כי צדק משפטך, תצדק בדברך, ותזכה בשפטך, ואין להרהר אחר מדת שפטך, צדיק אתה יי וישר משפטיך:

דין אמת, שופט צדק ואמת, ברוך דין האמת, שכל־משפטיו צדק ואמת:

נפש כל־חי בידך, צדק מלאה ימינך וידך, רחם על פליטת צאן ידך, ותאמר למלאך הרף ידך:

גדל העצה ורב העליליה, אשר־עיניך פקחות על־כל־דרכי בני אדם, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו:

להגיד כי־ישר יי, צורי ולא־עולתה בו:

יי נתן, ויי לקח, יהי שם יי מברך:

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית, והרבה להשיב אפו, ולא יעיר כל־חמתו:

בידך פקדון כל רוחות, עפ״ה תהלים ל״א, ו׳. וקו״ף פקדון רפה בעבור הסמיכות, דוגמת וכליון עינים (דברים כ״ח, ס״ה) מן כליון (ישעיה י׳, כ״ב) ובתמהון לבב (דברים כ״ח, כ״ח) מן תמהון (זכריה י״ב, ד׳). ומשוטט הכל בעינו, עפ״ה זכריה ד׳, י׳. ודה״ב ט״ז, ט׳. והכל לשמו הודיה יתנו, במקום לשון זו יש בנוסחאות אחרות „וכל אשר נשמה בו הודאה יתנו לדר במעונו" והוא יתכן יותר לשוי החרוז. תצדק בדברך, ל׳ תהלים נ״א, ו׳. צדיק אתה, שם קי״ט, קל״ז. וע״כ משפטיך מלא יו״ד. נפש כל חי בידך, עפ״ה איוב י״ב, י׳. צדק מלאה, תהלים מ״ח, י״א. ותאמר למלאך, עפ״ה ש״ב כ״ד, ט״ז. גדול העצה, ירמיה ל״ב, י״ט. להגיד כי, תהלים צ״ב, ט״ז. ה׳ נתן, איוב א׳ כ״א. ותי״ו נתן נפתח בכל ס״ס, ומה שבמקצת דפוסים אחרונים נדפס נתן ונכתב עליו „קמץ בז״ק" אינו אלא טעות, ואותו שבולו קמץ הוא ביחזקאל י״ח, ט״ז בעדות מס״ק ומכלול דף ה׳, וראה תולדות חיים דף פ״ד. והוא רחום, שם ע״ח ל״ח.

אחר קבורת המת מרחיקים ד׳ אמות מבית הקברות והיתומים אומרים קדיש זה, והקהל אומרים עמהם עד ויקרה. ובימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אותו.

נאך דער בעערדיגונג ענטפערנט מאן זיך פיער עללען וייט פאן דען גראבערן אונד עס זאגען דיא יתומים פאלגענדעס קדיש. אן טאגען וואו מאן קיין תחנון זאגט, ווירד עס ניכט געשפראכען.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא בְּעָלְמָא דִּי הוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וּלְאַחְיָאָה מֵתַיָּא וּלְאַסָּקָא יָתְהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִּי־יְרוּשְׁלֵם וּלְשַׁכְלָלָא הֵיכְלֵהּ בְּגַוַּהּ וּלְמֶעְקַר פֻּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן אַרְעָא וְלַאֲתָבָא פֻּלְחָנָא דִּי־שְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ וְיַמְלִיךְ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵהּ וִיקָרֵהּ בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דִי־כָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן:

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא·

יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דִּי־קֻדְשָׁא· בְּרִיךְ הוּא לְעֵלָּא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דִּי־אֲמִירָן בְּעָלְמָא. וְאִמְרוּ אָמֵן: ק׳ יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן־שְׁמַיָּא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

ק׳ עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל. וְאִמְרוּ אָמֵן:

אח״כ תולשין עשבים וזורקין לאחוריהם ואומרים ויציצו. וכשאין אומרים תחנון אין תולשין עשבים.

בייק וועגגעהען פאן בית חיים רייסט מאן גראז אויס, ווירפט עס הינטער זיך אונד זאגט:

וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ: (חייניגע זאגען) זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ:

אחרי שילאו מבית הקברות ירחצו ידיהם ויאמרו:

דאן וואשט מאן זיך דיא הענדע אונד זאגט:

בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי יֱהֹוִה דִּמְעָה מֵעַל כָּל־פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל־הָאָרֶץ כִּי יְיָ דִּבֵּר: ויושבים ג׳ פעמים ואומרים ויהי נועם וכו׳.

ומצוה לנחם אבלים ולדבר על לבם דברי נחומים. ובשיפטר מן האבל יאמר:

בייק וועגגעהען פאם אבל, דען מאן צו טרוסטען געקאממען איזט, ספריכט מאן:

הַמָּקוֹם יְנַחֵם אוֹתְךָ (ולרבים אֶתְכֶם) בְּתוֹךְ שְׁאָר אֲבֵלֵי צִיּוֹן וִירוּשָׁלָיִם:

יתגדל, נוסח קדיש זה מביאו הרמב״ם לאמרו אחר הלמוד במדרש ובאגדה וכן הוא גם לפי מס׳ סופרים סוף פ׳ י״ט, אמנם המנהג שאין לאמרו אלא אחר קבורת המת, והספרדי׳ אומרי׳ אותו גם בע״כ. בעלמא די הוא עתיד לאתחדתא, כן בסדורי אשכנז וכן גרסת הלבוש בי״ד ס׳ שע״ו. ובס׳ רב עמרם גורס בעלמא דהוא עתיד לחדתא. והרמב״ם גורס דעתיד לחדתא עלמא, וכן מנהג הספרדים; וההבדל כי לנוסחאות האחרונות הפעל בפיעל לחדתא ומוסב על הקב״ה שהוא עתיד יחדש את העולם, ולנוסח שלנו הפעל בהתפעל ומוסב על העולם, שעתיד יתחדש העולם. ולאחיאה, ולהחיות וכל״ל במקור הפעיל של ארמית וכן גרסת ר׳ עמרם ואבודרה׳ והלבוש. ולאסקא יתהון, ולהעלות אותם, וכן הוא בכי״י ועיקר. קרתא, העיר. ולשכללא כן בכי״י וכן בס׳ רב עמר׳ והרמב״ם ואבודרה׳ ולבוש ובסדורי הספרדי׳ וכל״ל המקור כמו בעזרא ה׳, ג׳. ט׳. בגוה, בתוכה, ר״ל בעיר ירושלים. ובכי״י אין מלת בגוה גם בלבוש איננה, גם הספרדים אין אומרים אותה אך הם אומרים ולשכללא היכלא, וכן הוא בס׳ רב עמרם, והרמב״ם גורס ולשכללא היכלא קדישא. פלחנא נכראה, עבודה זרה וכמו שכתוב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ (זכריה י״ג, ב׳). ולאתבא, ולהשיב. לאתרה למקומו. והספרדים אומרים „להדרה וזיוה ויקרה". ויציצו, תהלים ע״ב, ט״ז. זכור כי, שם ק״ג, י״ד. בלע המות לנצח, כן דבר ה׳ ע״י נביאו ישעיה (כ״ה, ח׳) וכהבטחתו מקיימה במהרה בימינו אמן.

הסליחות
לתענית שני וחמישי ושני.

נוהגים להתענות ביום ב' וה' וב' אחרי סוכות ואחרי פסח ולומר סליחות כחורת שמנה עשרה. וכתב מהרי"ל שמתענים במרחשון ב' ה' ב' בסוף החודש קודם ר"ח כסלו, ובאייר בתחלת החדש קודם ל"ג בעומר. וכן מנהג אשכנז לקבוע תעניות הללו שיהא שני האחרון במרחשון קודם ר"ח כסלו, ושני האחרון באייר קודם ל"ג בעומר. ובמדינות פולין המנהג להתענות במרחשון ב' ה' ב' הראשונים שלאחר שבת ראשונה שבחודש.

סליחות לתענית שני.

הש"ץ חוזר שמנה עשרה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים כאן.

דער חזן ווידערהאָלט דאָס שמנה עשרה ביז מחל לנו מלכנו כי פשענו, דאַן ווירד היער אַיז סלח לנו אָנגעפאַנגען.

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי בְּרֹב אִוַּלְתֵּנוּ שָׁגִינוּ. מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי רַבּוּ עֲוֹנֵינוּ:
אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אַתָּה. וּבַעַל הָרַחֲמִים נִקְרֵאתָ. וְדֶרֶךְ תְּשׁוּבָה הוֹרֵיתָ:
גְּדֻלַּת רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ. תִּזְכֹּר הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם. לְזֶרַע יְדִידֶיךָ: תֵּפֶן אֵלֵינוּ
בְּרַחֲמִים. כִּי אַתָּה הוּא בַּעַל הָרַחֲמִים: בְּתַחֲנוּן וּבִתְפִלָּה פָּנֶיךָ נְקַדֵּם.
כְּהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם: מֵחֲרוֹן אַפְּךָ שׁוּב. כְּמוֹ בְּתוֹרָתְךָ כָּתוּב: וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ
נֶחֱסֶה וְנִתְלוֹנָן. כְּיוֹם וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן: תַּעֲבֹר עַל־פֶּשַׁע וְתִמְחֶה אָשָׁם.
כְּיוֹם וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם. תַּאֲזִין שַׁוְעָתֵנוּ וְתַקְשִׁיב מֶנּוּ מַאֲמָר. כְּיוֹם וַיִּקְרָא
בְשֵׁם יְיָ. וְשָׁם נֶאֱמַר

המנהג להתענות ב' ה' ב' אחר סוכות ופסח, והטעם נאמר כי ימי המועד הם ימי משתה ושמחה יש לחוש שמא מתוך השמחה היתרה באו לידי עבירה ומתענים לכפר עליהם, וסמך לזה בכתוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' והעלה עולות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני (איוב א' ה'). ובשבועות שאינו אלא ב' ימים אין לחוש לעבירה, גם בחנוכה אין לחוש כי אז בני אדם אינם פנויים ממלאכתם (תוספות קדושין פ"א וטור א"ח ס' תצ"ב). ועוד טעם אחר, שבשביל שאחר סוכות ופסח האויר משתנה וגופו של אדם נחלש נעשה כי לא הורגל עדיין באותו אויר, ע"כ מתענים ומתפללים שיחזק הקב"ה את גופנו (מטה משה ס' תשמ"ז). ועוד טעם אחר בס' חסידים (ס' רכ"ו ומביאו גם המרדכי לתענית ס' תתק"ע) כי אלו התעניות בשביל הגשמים הן ומתענים במרחשון בעבור יורה על הזרעים לברכה, ובאייר שלא תלקה התבואה בשדפון וירקון. ומה שמתענים בב' וה' דוקא הטעם בעבור שהם ימי רצון, כי בשעלה משה לקבל לוחות אחרונות עלה ביום ה' וירד ביום ב' (טור א"ח ס' קל"ד). ונמצא במדרש ב"ר פ' צ"ו וסיה המתנה הנאמר לפליטה, אמר ר' הושעי', אע"פ שנאמר לפליטה מתפללים היו עליהו בשני ובחמישי. ובסוף מגלת תענית, עוד גזרו רבותינו שיהו מתענין בב' ובה' מפני ג' דברים על חרבן הבית ועל התורה שנשרפת ועל חלול השם, ולעתיד לבוא עתיד הקב"ה להפכם לששון ולשמחה.

לזרע ידידך, לזרע אברהם, שנקרא ידיד, וכמו שדרשו חז"ל מה לידידי בביתי (ירמיה י"א, ט"ו) על אברהם אבינו (מנחות נ"ג ע"ב). כהודעת, כמו שהודעת, ועיין למעלה דף 216. וכן נאמר בשני כ"י בנוסחא קדם שהודעת, וכאשר היא גם כאן מלך יושב. לענו, למשה רבינו, אשר הודיע לו הקב"ה סדר התפלה שיתפללו ישראל וימצאו מחילה מאת הקב"ה וכדאית' בגמר' ר"ה דף י"ז, ב'. כמו בתורתך כתוב, שמות ל"ב, י"ב. ותקשיב ממנו כן נבי"י ונכון. ויקרא, שמות ל"ד, ה'. ו'. ז'. ט'.

וַיַּעֲבֹר יְהוָֹה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃

יְיָ ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה יְיָ טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃

הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ כַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ׃ לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃ הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע. פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ. וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ. כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי. כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃

ראשי החרוזים יצחק הקטן ברבי מאיר חזק ואמץ. והוא קלת חרוזים מפני דרכי שלום.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תְּחִנָּה עוֹרְכִים. שֶׁהֵם מְצֵרִים וּלְהִוָּשֵׁעַ צְרִיכִים. צָרֵיהֶם עֲלֵיהֶם עַל מַאֲרִיכִים. כָּל־זֹאת הַגִּיעָתַם וְשִׁמְךָ מְבָרְכִים׃ חֳלִי וּמַכְאוֹב לְהִכָּתֵב לֹא נִמְסַר. עֲלוּבִים מִנֹּעַר וְחִיָּתָם מֵהֶם לֹא הוּסַר. קָדוֹשׁ בְּיָדְךָ לְפַתֵּחַ מוֹסֵר. כֶּאֱמוּנָתְךָ הַנְּקִיָּה וְלֹא כֶאֱמוּנַת בָּשָׂר׃ הַלּוֹבֵשׁ צְדָקָה וְלוֹ כִּמְעִיל עֲטוּיָה. וּמִמַּכָּה עֲצוּמָה מְתַקֵּן רְטִיָּה. קוֹמֵם עֲדָתְךָ מִמַּפִּילָתָהּ הַמְּטוּיָה. בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ טוֹעִים הָאוֹמְרִים נַחֲלָתְךָ לְחַבֵּל.

הושיעה ה', תהלים י"ב, ב'. לולי ה', קכ"ד, ב'. ג'. כרחם אב, ל' תהלים ק"ג, י"ג. לה' הישועה, שם ג', ט'. ה' צבאות, שם מ"ו, ח'. פ"ד, י"ג. כ', י'. סלח נא, במדבר י"ד, י"ט. וכו'. הטה אלהי, דניאל ט', י"ח. י"ט.

שהם מצרים, צר להם, מל' חבה מצרה (ירמיה מ"ח, י"א). כל זאת הגיעתם וכו', עד"ה כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך (תהלים מ"ד, י"ח). להכתב לא נמסר, כלומר החלי והמכאוב הם גדולים כל כך עד כי לא יוכלו לכתוב אותם כולם על ספר. וחיתם מהם וכו' בן סבי"ו, ופירושו עלובים הם מנערותם וכל ימי חייהם לא הוסר העלבון והבזיון מהם. כאמונתך, ר"ל כמדתך. עטויה, ל' לבישה כמו עוטה אור כשלמה (תהלים ק"ד, ב'). רטיה, מזור ותחבושת בל' משנה כמו שמחזירין רטיה (עירובין ק"ב, ע"ב) המפרית רטיה (שבת ע"ה, ב'). בכחך הגדול, דברים ט', כ"ט. טועים האומרים, כנ"ל. לחבל,

כְּבוֹדְךָ לְהָמִיר וּבְהֶבֶל לְהִתְהַבֵּל· נְזוֹרַת מִדְּרָכֶיךָ וְתֹהוּ לְקַבֵּל· וְיִרְאָתְךָ הַקְּדוֹשָׁה לִנְטוֹשׁ וּלְנַבֵּל: בְּאַהֲבָתְךָ וּבְחֶמְלָתְךָ מְנַשֵּׂא וּמְנַטֵּל· עֲצָתָם תְּסַכֵּל וּמַחְשְׁבוֹתָם תְּבַטֵּל· רוּחַ תִּגְרוֹת מִבֵּינֵיהֶם הַטֵּל· וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי דְּחֵה וְטַלְטֵל: בַּעֲבוּר כְּבוֹד שִׁמְךָ וְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַמְּהֻלָּל· נוֹרָאוֹת הַפְלֵא לְכָל בַּגּוֹיִם יִתְחַלָּל· יוֹעֲצֵי רָעָה תּוֹלִיךְ שׁוֹלָל· וּבָהֶם תְּעוֹלֵל כַּאֲשֶׁר כִּי נִתְעוֹלָל: מֵקִים מֵעָפָר דָּל וְאֶבְיוֹן מֵאַשְׁפָּה· כְּנֵסָתְךָ אַל־תִּתֵּן לְכָלָה וּלְחֶרְפָּה· אִם כְּפִקּוּדֶיךָ מִתְעַצֶּלֶת וּמִרְפָּה· עַל כָּל־פְּשָׁעֶיהָ אַהֲבָתְךָ תְּהִי מְחַפָּה: יִתְרָה חִבָּתָם לְפָנֶיךָ אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים· בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ קְרוּאִים לְךָ בָּנִים· רַחֲמֶיךָ יְקַדְּמוּנוּ אֱלֹהֵי עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים· טֶרֶם יִשְׁטְפוּנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים: יוו חֲפֵצֵי קִרְבָתְךָ עַל כָּל־הַבָּאוֹת· הַחִישָׁה לָנוּ יְשׁוּעוֹת הַנִּבָּאוֹת· קָדוֹשׁ עֲשֵׂה עִמָּהֶם לְטוֹבָה אוֹת· חָזָק וְאַמִּיץ גּוֹאֲלָם יְיָ צְבָאוֹת:

אֵל מֶלֶךְ· יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם־כָּל־בָּשָׂר וָרוּחַ· לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל שֶׁהוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· זְכָר־לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם· וְכֵן כָּתוּב, וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ: (וְשָׁם נֶאֱמַר)

וַיַּעֲבֹר יְיָ ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא

יְיָ ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֺן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֺנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:

כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

להשחית. מנשא ומנטל, עפ"י ישעיה ס"ג, ט'. תגרות, מריבה, מל' חז"ל אתי תיגרא בניתיה (ב"מ כ"ט), וכן ינרב מדון תרגומו מגרי תגרא (משלי ט"ו, י"ח). יועצי רעה, עפ"י איוב י"ב, י"ז. מקים מעפר, תהלים קי"ג, ז'. כנסתך, עדתך. מרפה, מכסה, ול' משלי י', י"ב. יתרה חבתם, ע"פ משנה אבות ג', י"ח. בין כך ובין כך, כלומר הן אם עושים רצונך הן אם שוברים אותו מ"מ בניך הם. המים הזידונים, תהלים קכ"ד, ה'. וכנוי לצרות הגדולות. חפצי קרבתך, נכל הצרות הבאות עליהם בכל אלה קרבתך יחפצו.

יושב על כסא רחמים, ל' גמרא ע"ז דף ג', ע"ב. מתנהג, בתקוני זהר חדש דף פ"ג גורס ומתנהג· מוחל עונות עמו, כחרי מאמר כ' ס' ע"ג גורס מוחל לעונות עמו ישראל. מעביר ראשון, ל' גמרא ר"ה דף י"ז. לחטאים· הלמ"ד בשב"א וחי"ת בפתח וטי"ת דגושה והוא הרבוי מן חטא שהוא גם תואר לעושה חטא, כמו רעים וחטאים (בראשית י"ג, י"ג) אנשים חטאים (במדבר ל"ב, י"ד): ונמחל יען מלאתי לחוטאים· תגמול להם, כן הוא בכ"י ומדויק, ועיקר. ובסדורי ספרד הנוסחא „לא כרעתם להם גומל, וגם הוא נכון. אל שהוריתנו, כן בכ"י וכל"ל, וגם בסדורי ספרד הנוסחא הוריתנו, וכן הוא בסדור רב עמרם. ומה שבסדורי אשכנז שבדפוס הוריה לנו לא טוב הוא כתלבושי הלשון. וכן כתוב, כך הנוסחא בכל ס"י וכ"י גם בסדור רב עמרם וכל"ל. ושם נאמר ויעבר וכו' כן בכל כ"י שראיתי גם בסדורי ספרדים וכן הנכון וכזה מלה הפירוש יפה, ר"ל בפסוק וירד ה' שם נאמר ויעבר ה' וגו'. כי אתה, תהלים פ"ו, ה'.

וַיַּעֲבֹר יְהוָה ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא׃

יְיָ ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה׃ וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ׃

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ׃ מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ׃ כִּי־אַתָּה יְיָ טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃

הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ לוּלֵי יְיָ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ׃ לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגַּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ וְשָׁם נֶאֱמַר׃ וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃ הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע. פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ. וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ. כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר. לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי. כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ׃

לחשי בחתוים יצחק הקטן ברבי מאיר חזק ואמץ. והוא קלת חרוזים מפני דרכי שלום.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ תְּחִנָּה עוֹרְכִים. שֶׁהֵם מְצֵרִים וּלְהִוָּשַׁע צְרִיכִים. צָרֵיהֶם עֲלֵיהֶם עֹל מַאֲרִיכִים. כָּל־זֹאת הֱגִיעָתַם וְשִׁמְךָ מְבָרְכִים׃ חֳלִי וּמַכְאוֹב לְהִכָּתֵב לֹא נִמְסַר. עֲלוּבִים מִנֹּעַר וְחַיָּתָם מֵהֶם לֹא הוּסַר. קָדוֹשׁ בְּיָדְךָ לְפַתֵּחַ מוּסָר. כְּאָמְנוּתְךָ הַנְּקִיָּה וְלֹא כְאָמְנוּת בָּשָׂר׃ הַלּוֹבֵשׁ צְדָקָה וְלוֹ כִּמְעִיל עֲטוּיָה. וּמִמַּכָּה עַצְמָהּ מְתַקֵּן רְטִיָּה. קוֹמֵם עֲדָתְךָ מִנְּפִילָתָהּ הַמְּטוּיָה. בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה׃ טוֹעִים הָאוֹמְרִים נַחֲלָתְךָ לְחַבֵּל.

הושיעה ה׳, תהלים י״ב, ב׳. לולי ה׳, קכ״ד, ב׳. ג׳. כרחם אב, ל׳ תהלים ק״ג, י״ג. לה׳ הישועה, שם ג׳, ט׳. ה׳ צבאות, שם מ״ו, ח׳. פ״ד, י״ג. כ׳, י׳. סלח נא, במדבר י״ד, י״ט. וכ׳. הטה אלהי, דניאל ט׳, י״ח. י״ט.

שהם מצרים, צר להם, מל׳ חזה מצרה (ירמיה מ״ח, י״א). כל זאת הגיעתם וכו׳, עד״ה כל זאת באתנו ולא שכחנוך ולא שקרנו בבריתך (תהלים מ״ד, י״ח). להכתב לא נמסר, כלומר החלי והמכאוב הם גדולים כל כך עד כי לא יוכלו לכתוב אותם כולם על ספר. וחיתם מהם וכו׳ בן נבי״, ופירושו עלובים הם מנעורותם וכל ימי חייהם לא הוסר העלבון והבזיון מהם. כאמנותך, ר״ל כמדתך. עטויה, ל׳ לבישה כמו עוטה אור כשלמה (תהלים ק״ד, ב׳). רטיה, מזור ותקנושת בל׳ מגבה כמו מחזירין רטיה (עירובין ק״ב, ע״ב) המטלית רטיה (שבת ע״ה, ב׳). בכחך הגדול, דברים ט׳, כ״ט. טועים האומרים, כנ״ל. לחבל,

כבודך להמיר ובהבל להתהבל. נטות מדרכיך ותהו לקבל. ויראתך
הקדושה לנטוש ולנבל: באהבתך ובחמלתך מנשא ומנטל. עצתם תסכל
ומחשבתם תבטל. רוח תגרות מביניהם הטל. ומלאך אכזרי דחה וטלטל:
בעבור כבוד שמך ושם קדשך המהלל. נוראות הפלא לבל בגוים יתחלל.
יועצי רעה תוליך שולל. ובהם תעולל כאשר כי נתעולל: מקים מעפר
דל ואביון מאשפה. כנסתך אל־תתן לכלה ולחרפה. אם בפקודיך
מתעצלת ומרפה. על כל־פשעיה אהבתך תהי מחפה: יתרה חכמתם
לפניך אדוני האדונים. בין כך ובין כך קרואים לך בנים. רחמיך יקדמונו
אלהי עליונים ותחתונים. טרם ישטפונו המים הזידונים: יון חפצי קרבתך
על כל־הבאות. החישה לנו ישועות הנבאות. קדוש עשה עמהם לטובה
אות. חזק ואמיץ גואלם יי צבאות:

אל מלך. יושב על כסא רחמים. מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו.
מעביר ראשון ראשון. מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה
צדקות עם־כל־בשר ורוח. לא כרעתם תגמול להם: אל שהוריתנו לומר
(מדות) שלש עשרה. זכר־לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת
לענו מקדם. וכן כתוב. וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי.
(ושם נאמר)

ויעבר יי על־פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת: נצר חסד לאלפים
נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח־לנו אבינו כי חטאנו. מחל־לנו מלכנו כי פשענו:

כי־אתה אדני טוב וסלח ורב־חסד לכל־קראיך:

להשחית. מנשא ומנטל, עפ"י ישעיה ס"ג, ט'. תגרות, מריבה, מל' חז"ל אתי תיגרא בביתיה (ב"מ נ"ט), וכן יגרה מדון מתרגמינן מגרי תגרא (משלי ט"ו, י"ח). יועצי רעה, עפ"י איוב י"ב, י"ז. מקים מעפר, תהלים קי"ג, ז'. כנסתך, עדתך. מחפרה, מבושה, ול' משלי י', י"ג. יתרה חכמתם, ע"פ משנה אבות ג', י"ד. בין כך ובין כך, כלומר הן אם עושים רצונך הן אם שנכרים אותו מ"מ בניך הם. המים הזידונים, תהלים קכ"ד, ה'. וכנוי לצרות הגדולות. חפצי קרבתך, בכל הצרות הבאות עליהם בכל אלה קרבתך יחפצו.

יושב על כסא רחמים, ל' גמרא ע"ז דף ג', ע"ב. מתנהג, בתקוני זהר חדש דף כ"ג גורס ומתנהג. מוחל עונות עמו, כהרי שאמר ב' ס' ע"ג גורס מוחל לעונות עמו ישראל. מעביר ראשון ראשון, ל' גמרא ר"ה דף י"ז. לחטאים, הלמ"ד בשב"א וחי"ת בפתח וטי"ת דגושה והוא הכנוי מן חטא שהוא גם תואר לעושה חטא, כמו רעים וחטאים (בראשית י"ג, י"ג) אנשים חטאים (במדבר ל"ב, י"ד); ובסדור יעב"ץ מצאתי לחוטאים. תגמול להם, כן הוא בכ"י ומדויק, וציקל. ובסדורי ספרד הנוסחא „לא כרעתם לשם גומל, וגם זה נכון. אל שהוריתנו, כן בכ"י ובכ"ל, וגם בסדורי ספרד הנוסחא הוריתנו, וכן הוא בסדור רב עמרם. ומה שבסדורי אשכנז שבדפוס הורית לנו לא טוב הוא מתהלוכי הלשון. וכן כתוב, כך הנוסחא בכל ס"י וכ"י גם בסדור רב עמרם וכל"ל. ושם נאמר ויעבר וכו' כן בכל כ"י שראיתי גם בסדורי ספרדים וכן הנכון וכזה עולה הפירוש יפה, ר"ל בפסוק וירד ה' שם נאמר ויעבר ה' וגו'. כי אתה, תהלים פ"ו, ה'.

נשא לבבנו אל־כפים אל־אל בשמים: תבוא לפניך אנקת אסיר כגדל זרועך הותר בני תמותה: לאדני אלהינו הרחמים והסלחות כי מרדנו בו:

כרחם אב וכו' עד על עירך ועל עמך (דף 590).

ע"פ א"ב, וכל בתיו בעלי ד' תבות.

אלהים בישראל גדול נודעת. אתה יי אבינו אתה: בכל־קראנו אליך הבבנו. רם ונשא אתה בקרבנו: גמלתנו טובות גם בחובינו. לא בצדקותינו וביושר לבבנו: הודנו גם כי זנחנו. גאלנו כי עבדים אנחנו: הנחנו בעונינו עד דכא. ותקצר נפש לך מחכה: ואיה חסדיך הראשונים עמנו. מעולם ועד עולם נאמנו: ועף נשא ותש כחנו. יי אל־באפך תוכיחנו: חלחלות רבות כלו בשרנו. נא אל־בחמתך תיסרנו: טרח הצרות אין להספר. איה שקל איה ספר: ידענו צורנו כי פשענו. אמת עשית ואנחנו הרשענו: כעס יוסר וחרון יחדל. כי קטן יעקב ודל: לחץ יוסר ועל יחבל. כי כשל כח הסבל: מנת מדתנו לא תגבה. כי נשארנו מעט מהרבה: נחם על הרעה לאימתך. מטה כלפי חסד אמונתך: סלחך אם־עונינו ענו בנו. עזרנו כי עליך נשענו: ערכנו כך לך להשתעבד. לאהבה וליראה אותך ולכבד: פוקדיך קדשו צום לקבוע. והעתם קצרה צרכם להתבע: צקון לחשם לפניך תבוא. לחתל לאיש נגעו ומכאובו: קול יעקב נוהם מתהומותיך. תשמע השמים מכון שבתך: רודה רודף באף תבלה. שנת שלומים לריב ציון תגלה: שרת ורדת מנער קנותנו. אל תשליכנו לעת זקנתנו: תעינו לשמאל ימינך תקרבנו. ככלות כחנו

נשא לבבנו, איכה ג', מ"א. תבוא לפניך, תהלים ע"ט, י"א. לאדני, דניאל ט', ט'.

אלהים בישראל גדול נודעת, עפ"י תהלים ע"ו, ב'. הודנו, הקב"ה, עפ"י איוב ה', י'. עד דכא, הנחנו בעונותינו עד דכא ושפלות רוח. ותקצר נפש. ישראל המחכה לך נפשה קצרה. ועף, זעם וקצף כאש עלינו. ותש כחנו, נחלש כחנו, מל' מתשת כחו של אדם (סנהדרין כ"ו, ב') תשש כחו (שם כ"ז. מנחות כ"ט, ב'. תמורה ט"ז) מתישים כח של מעלה (ספרי האזינו ל"ב, י"ח.) ה' אל באפך, תהלים ו', ב'. נא אל באפך, שם. איה שוקל, ישעיה ל"ג, י"ח. אמת עשית, נחמיה ט', ל"ג. כי קטן יעקב, עפ"י עמוס ז', ה'. לחץ יוסר ועול יחבל כן נבי"י, ופירוש יחבל, ישובר. כי כשל, נחמיה ד', י'. לא תגבה, אל תתגבה מדתנו כמדת חטאינו. תגבה, מל' גביית המס, הגבאין מחזירין תדיר (אבות פ' ג'), וכן ועכשו אותו מתחתם ויגבהו ממנו (דברים כ"ב, י"ט). כי נשארנו, ירמיה מ"ב, ב'. לאימתך, תואר לישראל עפ"י שיר ו', ד'. אמונתך, תהלך כן היא להטות המאזנים לנגד החסד שתהי החסד גוברת, וע"פ גמרא ר"ה דף י"ז ורב חסד מטה כלפי חסד. לאהבה וליראה אותך ולכבד, כן נבי"י. פוקדיך, הזוכרים את שמך. קדשו צום, ל' יואל ב', ט"ו. והעתם קצרה, ל' גמרא ברכות כ"ט, ב'. ור"ל אינם יודעים מה טוב להם ומה ינקשו, לכן תמלא לפניך תפלתם ואתה תדע לתת לכל איש כדרכו. צקון לחשם, שפיכת לבם בתפלתם, ול' ישעיה כ"ו, ט"ז. לחתל, לחבוש מעכין והחתל לא חתלת (יחזקאל ט"ז, ד'). תשמע, מ"א ח', ט"ג. שנת שלומים, ישעיה ל"ד, ח'. שרת, מל' אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד י"ז). ורדת כמו ירדת, ופירושו השגחת עלינו וירדת לקחת אותנו לך לעם בנעורינו ועפ"י כי נער ישראל ואוהבהו (הושע י"א, א'). ובנבי"י היה כתוב שתחלב שיחו ושיהיה והא הטעיה ותיקן שרת ורדת. אל תשליכנו, מל' תהלים ע"א, ט'. ככלות כחנו, שם.

אל תעזבנו: ה׳ תביט ותציץ ותשגיח לרחומיך· תתאזר בחנינותך תתלבש בצדקותיך· תתכסה ברחמיך ותתעטף בחסידותך· ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך: אל מלך יושב וכו׳.

פזמון. חתום בו שמואל כהן יחיה.

מלאכי רחמים משרתי עליון· חלו נא פני אל במיטב הגיון· אולי יחוס עם עני ואביון· אולי ירחם: אולי ירחם שארית יוסף· שפלים ונבזים שפוחי שסף· שבויי חנם מכורים בלא כסף· שואגים בתפלה ומבקשים רשיון: אולי יחוס עם עני ואביון. אולי ירחם: אולי ירחם מעני כבל· מלמדי מכות בענוי סבל· מנוד ראש נתונים ליושבי תבל· משל בגוים ללעג ובזיון: אולי יחוס עם עני ואביון. אולי ירחם: אולי ירחם ויראה בעני עמו· יקשב וישמע הצגים לעמו· ועודים בלחש מוסר למו· ועיניהם תולים למצוא רציון: אולי יחוס עם עני ואביון. אולי ירחם: אולי ירחם אומרי סלח נא· אומצי שבחו בכל־עת ובכל־עונה· אגודים בצרה לשפוך תחנה· את־פני האלהים שופכים לב דויון: אולי יחוס עם עני ואביון. אולי ירחם: אולי ירחם לקתה בכפלים· לוקה ומשתלמת בעון שולים· לעוטה בפי אריות ובפי שחלים· לא שכחה בכל־זאת מכתב עוז חביון: אולי יחוס עם עני ואביון. אולי ירחם: אולי

ותציץ כן בכ״י ועיקר והוא ל׳ מלין מן החרכים מציץ (שיר ב׳, ט׳), ובס״א ותצף וגם הוא ל׳ ראיה כמו יצף ה׳ ביני וביניך (בראשית ל״א, מ״ט). תתאזר בחנינותך וכו׳ הוא לשון הגמרא ברכות דף ס״ז, ב׳.

במיטב הגיון, בדבור היותר טוב, כי אנחנו כבדי פה וכבדי לשון. שפוחי שסף, כן בכ״י שפוחי ובס״ן שאמל והוא מל׳ ושפח ה׳ קדקוד (ישעיה ג׳, י״ז), ומוסף מל׳ וישסף שמואל (ש״א ט״ו, ל״ג), ור״ל נתונים ופרועים וקרועים. ובס״א שפוחי והוא הוא ל׳ שסוף כי וישסף שמואל מתורגם ופסח, וכן במשנה אילן שנפשח (שביעית ד׳, ו) ר״ל שנתקע, ובאיכה ג׳, י״א ויפשחני. ומבקשים רשיון, רשות, ר״ל רשות לצאת משעבוד וגלות. וכן הנוסחא בכ״י ובכל ס״י. מעני כבל, מל׳ ענו בכבל רגלו (תהלים ק״ה, י״ח). סבל, משא של הגלות. מנוד ראש, כל יושבי תבל יניעו ראשם עלימו וע״ש תהלים מ״ד, ט״ו. לעג ובזיון, פ״א נקלף ובזיון. הצגים לעמו, ישמע תפלת ישראל העומדים ומתפללים לפניו, וע״ד שויתי ה׳ לנגדי תמיד. ותבת לעמו כמו לעומתו. ועודים בלחש, כתועדים ומקובצים בבתי כנסיות להתפלל תפלתם בלחש, ואתו מל׳ הכתות בכר פקדון נקון לחש מוסרך למו (ישעיה כ״ו, ט״ז). למצוא רציון, מלפים ישראל למצוא רצון לפניך. אומרי סלח נא, שצועקים תמיד סלח נא לעונינו ולחטאתינו. אומצי שבחו, מחזיקים שבח של הקב״ה. ונקוד שבחו בכ״י וכן עקר כמבואר למעלה דף 90. עונה, גם הוא ל׳ עת בל׳ משנה, ובגמרא ע״ז דף ע״ה מפרש כמה עונה אמר ר׳ יוחנן או יום או לילה. אגודים בצרה, נעשים באגודה אחת בקבלת הצרה ומתקבלים יחד לשפוך תחנה ואין אחד מהם פורש עצמו מן הצבור. לב דויון, לבם הכואב והדוי בצרה מל׳ רבות אנחותי ולבי דוי (איכה א׳, כ״ב); וכן הנוסחא בכ״י וס״י. ויש גורסים דביון בכ״מ והוא ל׳ שפיכה ר״ל לב הנשפך, מענין כל הארצות דובאות כסף (ויקרא רבה דף ר״ז) וכן זב מבשרו ובו תרגומו דאית מבשרה דובה (ויקרא ט״ו, א׳). לקתה בכפלים, ע״ש כי לקחה מיד ה׳ כפלים (ישעיה מ׳ ב׳). לוקה, מוכה. בעון שולים, ע״ש טמאתה בשוליה (איכה א׳, ט׳), ר״ל לוקתה ונענשה בעבור כי טמאת שונותיה ניכרה בשולי בגדיה. לעוטה, בלועה, מל׳ הלעיטני נא (בראשית כ״ה, ל׳). בפי אריות ובפי שחלים, כן בכ״י ובכון, ושחלים הוא הרבוי מן שחל ופתן תדרוך (תהלים צ״א, י״ג), ובכוי הוא לאריים השורפים. ונקוד שְׁחָלִים כמו מן גשל גְעָלִים. טעם סְעָפִים. ובכ״י נקוד שְׁחָלִים וגם הוא יתכן כמו סְגָנִים (דניאל ח׳, ג׳). מכתב עוז חביון, לא שכחה את התורה, וע״ש ושם חביון עזו (חבקוק ג׳ ד׳)

יְרַחֵם כְּבוּשֵׁי פָנִים· הַשּׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְלֹא מְשִׁיבִים וְעוֹנִים· נֶצַח מְקַוִּים לְיִשְׁעוֹ וְנִשְׁעָנִים· כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו בְּכִלָּיוֹן: אוּלַי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן. אוּלַי יְרַחֵם: אוּלַי יְרַחֵם יְחַלֵּץ עָנִי בְּעָנְיוֹ· חֲבוּשׁוֹ יַתִּיר מֵאֶרֶץ שִׁבְיוֹ· יִגְהֶה מְזוֹרוֹ וְיַחֲבֹשׁ חֳלָיוֹ· צַעֲקָתוֹ יִשְׁמַע וְיָחִישׁ יוֹם פִּדְיוֹן· אוּלַי יָחוֹס עַם עָנִי וְאֶבְיוֹן· אוּלַי יְרַחֵם:

אל מלך יושב וכו' עד לכל קוראיך.

זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ: זְכֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר צִיּוֹן זֶה שָׁכַנְתָּ בּוֹ: זְכֹר יְיָ חִבַּת יְרוּשָׁלָיִם אַהֲבַת צִיּוֹן אַל תִּשְׁכַּח לָנֶצַח: אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי בָא מוֹעֵד: זְכֹר יְיָ לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָיִם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ: זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ וַתְּדַבֵּר אֲלֵהֶם אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲכֶם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם· וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֵּן לְזַרְעֲכֶם וְנָחֲלוּ לְעֹלָם: זְכֹר לַעֲבָדֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב· אַל תֵּפֶן אֶל קְשִׁי הָעָם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חַטָּאתוֹ:

כשיש מילה באחד מן הימים שאומרים סליחות אומרים כאן פזמון זה קודם זכר לנו ברית אבות.

ווען היינט ברית מילה איז, ווערד היער דיעזער פזמון איינגעשאלטעט.

משקלו ג' ג' תנועות, וגם סימנו יצחק חתום בחרוז הראשון.

יָהּ אָיוֹם, זְכוֹר הַיּוֹם, בְּרִית שְׁבַעַת תְּמִימֶיךָ, צִיר אֶזְרָח, אֲשֶׁר אָרַח, חֻקַּת דָּת נְאֻמֶךָ· קְדוֹשׁ יַעֲקֹב· חִישׁ לִנְקוֹב, שְׁמוּתֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ· זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ: בְּרִית נִפְקַד, אֲשֶׁר נֶעֱקַד, לְהַעֲלוֹת לְפָנֶיךָ· כְּשֶׂה נֶאֱסַר, וְגַם נִמְסַר, עֲשׂוֹת הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ· רְצֵה זַרְעוֹ, וְחוֹן גִּזְעוֹ, בְּעֵת בּוֹאָם בְּדִינֶךָ· וְאִם חוֹבָם, עֲנֵה בָם, עֲשֵׂה נָא לְמַעַן שְׁמֶךָ: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ: לְמוֹדֶךָ, וְגַם הוֹדֶךָ, יִשְׂרָאֵל לְךָ מִקְרָא· אֲשֶׁר חָלַם, וְחָז סֻלָּם, בַּמָּרוֹם לוֹ הוֹרָה· אֵל אֶחָד, הֲלֹא

ורחם גם בפירוש רש"י ורד"ק. כבושי פנים, שכובשים פניהם בקרקע מפני הבושה, ול' מכבשים הוא (סנהדרין י"ט, ע"ב). השומעים חרפתם ולא משיבים ועונים, תפס כל' הגמרא שבת פ"ח ע"ב. נצח מקוים לישעו ונשענים, כן בכי"י וככון, ור"ל תמיד מקוים לישועתו ונשענים עליו. כי לא כלו רחמיו, איכה ג', כ"ב. ומה שאמר בכליון, ר"ל לעולמים לא יכלו רחמיו ממנו, ואף אם זכות אבות תמה, מ"מ רחמיו מרובים ולא כלו. יחלץ, יוציא ויציל את העני, מל' למען יחלצון ידידיך (תהלים ס', ו'). חבושו, אסורו, מל' אין החבוש מתיר את עצמו מבית האסורים (ברכות דף ה', ע"ב). יגהה מזורו, ירפא מכתו, ול' הושע ה', י"ג. ויחבוש, מל' ולא חבשה (ישעיה א', ו'). ויחיש, יביא חיש מהרה יום פדיונו מן הגלות. ובס"א עת פדיון.

זכור רחמיך, תהלים כ"ה, ו'. זכרנו ה', שם ק"ו, ד'. זכור עדתך, ע"ד, ב'. זכר ה' חבת, אין זה פסוק במקרא. אתה תקום, תהלים ק"ב, י"ד. זכר ה' לבני, שם קל"ז, ז'. זכר לאברהם, שמות ל"ב, י"ג. זכר לעבדיך, דברים ט', כ"ז.

שבעת תמימיך, אברהם יצחק יעקב משה אהרן דוד ואליה, וכמאמר והולך בחרוזי פיוטו. אזרח, אברהם אבינו ועמ"ה מ"א ה', י"א אשר נדרש על אברהם אבינו. ארח, הלך. נפקד, יצחק אבינו. למודך,

פָּחַד, וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא· זְכוֹר צִדְקוֹ, וְאֶת־נַאֲקוֹ, לִשְׁאֵרִית נִשְׁאָרָה· אֲשֶׁר נִשְּׂאָה, וְגַם נִלְאָה, וָה כַּמָּה אֵימֶיךָ: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ· שְׁנֵי אַחִים, אֶזְרָחִים, מְשֻׁלָּחִים לַשְּׁבִיָּה· קִדַּשְׁתָּם, וְשִׁלַּחְתָּם, לְשַׁר עֶגְלָה יְפֵהפִיָּה· אִישׁ עָנָו, בַּעֲנָיָו, הוֹרִיד דָּת פְּלִילִיָּה· וְהַנִּרְצָה, אֲשֶׁר מָצָא, רְצוֹנְךָ רַב עֲלִילִיָּה· בְּרִיתָם זְכוֹר, וְאַל תַּעֲבוֹר, עַם נְשׂוּאֵי רַחוּמֶיךָ: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ: וּזְכוֹר סֶגֶן, אֲשֶׁר נִגֵּן· עֲלֵי כִנּוֹר וְגַם נֵבֶל· בְּשִׁירוֹתָיו, וּמִזְמוֹרוֹתָיו, יְהוֹדוּן לְךָ בְּכָל־תֵּבֵל· לְךָ נִמְשַׁח, וְנֶגְדְּךָ שָׂח, נָשׂוֹא לְךָ עֹל וְגַם סֵבֶל· פְּרֵה נִכְאָה, מִקְרָאָה, לְךָ נַחֲלָה וְגַם חֶבֶל· לְהוֹשִׁיעָהּ, לְהַרְגִּיעָהּ, צֵא נָא מִמְּקוֹמֶךָ: זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ: בְּרִית נָבִיא, שְׁמוֹ תִשְׁבִּי, הוֹאֶל־נָא וְזָכְרָה אֵל· לְהַמְצִיא פְדוּת, מֵעַבְדוּת, לְהוֹצִיא עַם בְּךָ שׁוֹאֵל· דַּל שַׂמַּח, וְחִישׁ צֶמַח, מוֹשִׁיעַ וְגַם גּוֹאֵל· וְחַר תַּשְׁמִיד, וְגַם תַּעֲמִיד, הַמַּלְאָךְ מִיכָאֵל· וְנִפְלָאוֹת, לְמַשּׁוּאוֹת, הָרִימָה פְעָמֶיךָ· זָכְרֵנוּ יְיָ בִּרְצוֹן עַמֶּךָ: זכר לנו ברית אבות וכו'.

אם הילדים הקטנים נחלו בתחלואים כר טכן אז מוסיפים כאן סליחה זו קודם זכר לנו ברית אבות: בייא הייפיגען קראנקהייטסאנפֿעללען דער קינדער ווירד היער דיעזע סליחה געזאגט:

פ"ס א"ב.

אֵל נָא רְפָא נָא תַּחֲלוּאֵי פוֹרִיָּה· בּוֹשָׁה וְחָפְרָה וְאֻמְלַל פִּרְיָהּ· גְּאָלֶנָּה מִשַּׁחַת וּמִמַּכָּה טְרִיָּה· עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה: דְּגָלֵי עַם פְּרוּיֵי בִּזְרוֹעַ חָשׂוּף· תַּצִּיל מֵאֶנֶף וְאַל־יִהְיוּ לִשְׁסוּף· וְתַעֲנֶה קְרִיאָתֵנוּ וּלְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תִכְסֹף· עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם סוּף: וּזְכוּת צוּר חֻצַּבְנוּ הַיּוֹם לָנוּ תְגַל· חַשְּׂכֵנוּ מֵאֶנֶף וּנְחֵנוּ בְּיֹשֶׁר מַעְגָּל· טַהֵר טֻמְאָתֵנוּ וּלְמָאוֹר תּוֹרָתְךָ עֵינֵינוּ תְּגַל· עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לִיהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל: יָהּ רְאֵה דֶּשֶׁן עָקוּר וְהַצְמַח תְּרוּפָה· כַּלֵּה שׁוֹד וָשֶׁבֶר סַעַר וְסוּפָה· לַמְּדֵנוּ וְחַכְּמֵנוּ אִמְרָתְךָ הַצְּרוּפָה· עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה: מְתֻמָּם מֵרֶחֶם שָׁרָשָׁיו נָא אַל־

יעקב אבינו, שלמד תורה באהלי שם ועבר. ואת נאקו, וזאת תפלתו. ובס"א וגם חוקו. אשר נשאה, עפ"י נשאתי אימיך (תהלים פ"ח, ט"ז). שני אחים, משה ואהרן. משלחים לשביה, לבני ישראל השבוים במצרים. עגלה יפהפיה, תואר למצרים עפ"י ירמיה מ"ו, כ'. איש ענו, משה (במדבר י"ב, ג'). והנרצה, אהרן הכהן, עפ"י ופעל ידיו תרצה (דברים ל"ג, י"א). סגן, דוד המלך. סגן ל' שר כמו פחות וסגנים (יחזקאל כ"ג, ו'). נביא, אליה הנביא התשבי (מ"א י"ז, א'). דל שמח, שמח את ישראל הדל. צמח, משיח (ירמיה כ"ג, ה'. ול"ג, ט"ו. וזכריה ו', י"ב). המלאך מיכאל, להליץ טובה בעד ישראל, כי מיכאל הוא סניגור על ישראל כדאיתא ביומא דף ע"ז. למשואות הרימה פעמיך, פירוש, הרימה פעמיך לעשות נפלאות לנחלתך שהיא לשאיה ולשמה, ועפ"י תהלים ע"ד, ג'. וראה שם בפירוש הראב"ע. זכרנו ה', עפ"י שם ק"ו, ד'.

פוריה, ישראל שנמשל לגפן פוריה (תהלים פ', ט', ט"ו. ישעיה ל"ב, י"ב). וממכה טריה, ישעיה א', ו'. חשוף, גלויה, מל' ישעיה נ"ב, י'. לשסוף, לכריתה, כמו וישסף שמואל את אגג (ש"א ט"ו ל"ג). ולמעשה ידיך תכסוף, איוב י"ד, ט"ו. צור חוצבנו כן בכ"י וכל"ל ועפ"י ישעיה נ"א, א' הביטו אל צור חצבתם, והוא אברהם אבינו. תגל, תגלה לנו הזכות. מאנף, מאף וקצף. עינינו תגל, בסדור ליטא עינינו גל ומסתבר ע"פ תהלים קי"ט, י"ח. עקור, יצחק אבינו. תרופה, רפואה כמו ועלהו לתרופה (יחזקאל מ"ז, י"ב). וסופה, רוח הרעה (עמוס א' י"ד). מתמם מרחם, יעקב אבינו איש תם שנולד מהול

תַּקְמֵל. נַקֵּנוּ מִכֶּתֶם וְשֶׁמֶץ וְלֹא נְגֹאֵל. סְעָדֵנוּ וְנִוָּשְׁעָה וְאָרְחוֹת חַסְדְּךָ נִגְמֵל. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל: עוֹדְדֵנוּ בְּצֶדֶק מְשׁוּי מִמַּיִם וְכַפֵּר זָדוֹן וּמְשׁוּגָה. פְּדֵנוּ מִמְּהוּמַת מָוֶת וְאָחוֹר כָּל נְסוֹגָה. צַוֵּה יְשׁוּעָתֵנוּ וּבַעֲוֹנוֹתֵינוּ לֹא נִתְמוֹגְגָה. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְיוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּגָה: קְדֻשַּׁת אִישׁ חֲסִידֶךָ זְכוֹר לְיִפַת נְעָלִים. רַחֲמֶיךָ תְּעוֹרֵר כִּי לָקִינוּ בְּכִפְלַיִם. שׁוּבֵנוּ לְיִרְאָתְךָ וְלֹא נֶחְשַׂף שׁוּלַיִם. תַּעֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְדָוִד וּשְׁלֹמֹה בְנוֹ בִּירוּשָׁלָיִם: תַּעֲנֶה לְקוֹרְאֶיךָ וְהַסְכֵּת מִמְּעוֹנִים. תִּשְׁמַע שַׁוְעַת צוֹעֲקִים שֹׁמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים. תְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים. עֲנֵנוּ כְּשֶׁעָנִיתָ לְמָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר וְתָחֹס עַל אָבוֹת וּבָנִים:

זְכָר לָנוּ בְּרִית אָבוֹת כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ. וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקוֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר:*)

(כ׳. פ׳ ס״ג ומדרש תהלים מזמור ע׳). אל תקמל, אל תכרית, מגזרת קנה וסוף קמלו (ישעיה י״ט, ו׳). ושמץ, וטמאה. נגאל, על׳ אמלל אני (תהלים ו׳, ג׳) היהודים האמללים (נחמיה ד׳, ב׳). נגמל, יגמל עליכו לפי ארחות חסדך. עודדנו, הקימנו, על׳ יתום ואלמנה יעודד (תהלים קמ״ו, ט׳). בצדק, בזכות. משוי ממים, הוא משה רבינו. ומשוגה, ושגגה, כמו אתי תלין משוגתי (איוב י״ט ד׳). נתמוגגה, ל׳ המסה, כמו בפשם ברעה תתמוגג (תהלים ק״ז, כ״ו). איש חסידך, אהרן הכהן (דברים ל״ג, ח׳). ליפת נעלים, תואר לישראל ע״פ שיר ז׳, ב׳. ונס״א ליפת פעמים וגם הוא יתכן, אבל גרסה הראשונה נכונה יותר בעיני כחר לקינו בכפלים, ככתוב כי לקחה מיד ה׳ כפלים בכל חטאתיה (ישעיה מ׳, א׳). ולא נחשף שולים, ולא יהיה לבזיון ועפ״ס ירמיה י״ג, כ״ו.

וזכרתי את בריתי, ויקרא כ״ו, מ״ב.

---

*) בשיש ברית מילה מוסיפים כאן זכור ברית אברהם וכו׳.

חתום בו אלעזר הקטן חזק חלוי.

זְכוֹר בְּרִית אַבְרָהָם וַעֲקֵדַת יִצְחָק וְהָשֵׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: אוֹת בְּרִית בֵּינוֹ וּבֵינְךָ אָבִינוּ. לְמִי הַתְּאֻמַת הַבֵּרָא כִּי אִם בִּבְשָׂרֵנוּ. עִם אוֹהַבְךָ כָּרַתָּ בְּרִית תּוֹחַלְתֵּנוּ. זְכוֹר אַל תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ. וְשׁוּב בְּרַחֲמִים עַל שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: רַחֲמֶיךָ זְכֹר לְהַלְבִּין כַּשֶּׁלֶג אָדֹם. הַבֵּט לַבְּרִית קְנֵה נָא תְּמִימִים. קוֹל יַעֲקֹב אִישׁ תָּם הַקְּדוּמִים. זְכוֹר עֲדָתְךָ קָנִיתָ קֶּדֶם וְהָשֵׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: טַפֵּי אוֹהַבְךָ עַד בֵּינְךָ וּבֵין יְדִידֶיךָ. נָא הַדָּם לְאוֹת לְמִשְׁמֶרֶת לַעֲבָדֶיךָ. חֲזֹק הוֹרֵשׁ דָּמִים נִשְׁפַּךְ דַּם חֲסִידֶיךָ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ וְשׁוּב בְּרַחֲמִים עַל שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: הִנֵּה דַּם הַבְּרִית לְאוֹת לְמִשְׁמֶרֶת. לְטוֹטָפוֹת לְזִכָּרוֹן לְאֹם נִמְזֶרֶת. לְיַעֲקֹב לְחֹק וּלְיִשְׂרָאֵל לְמַזְכֶּרֶת. וִיהִי לָהֶם לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת. וְהָשֵׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַבְּרִית הַחֲתוּמָה. נָא זְכֹר בְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתָּ. בִּלְקִיחַת סֵפֶר לְעֵינֵי הָעֵדָה. בְּרַמֵּי אֲגֻדַּת בְּרִית סִפַּרְתָּ. וְשׁוּב בְּרַחֲמִים עַל שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: הוֹרֵשׁ דָּמִים הוּן דִּינֵנוּ. הָשֵׁב שְׁבוּתֵנוּ מֵחִיק מְעַנֵּינוּ. חִנָּם נִמְכַּרְנוּ וְלֹא בְכֶסֶף פְּדֵנוּ. זְקוֹף מִקְדָּשְׁךָ הַשּׁוֹמֵם לְעֵינֵינוּ. וְהָשֵׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקֹב וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: זכר לנו ברית ראשונים וכו׳.

אות ברית, שמילה נקראת אות (בראשית י״ז, י״א) ונכרתו עליה שלש עשרה בריתות (נדרים ל״א, ע״ב) למי התאמת, הם כל׳ בראשית ל״ח כ״ז. עם אוהבך, אברהם אבינו. תוחלתנו, אתה ה׳ שאתה תוחלתנו. זכור אל תפר, ירמיה י״ד, כ״א. אודם, חטא וחל׳ ישעיה א׳, י״ח. זכור עדתך, תהלים ע״ד, ב׳. טפי אוהבך, טפי דם מילה. זכור רחמיך, תהלים כ״ה ו׳. בלקיחת ספר וכו׳, ככתוב בשמות כ״ד, ז׳ ו׳ ח׳. חנם נמכרנו, ע״פ ישעיה נ״ב, ג׳.

זְכָר־לָנוּ בְּרִית רִאשׁוֹנִים כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ. וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לִהְיוֹת לָהֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְיָ: עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ. וְאַף־גַּם־זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא־מְאַסְתִּים וְלֹא־גְעַלְתִּים לְכַלֹּתָם לְהָפֵר בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיהֶם: הָשֵׁב שְׁבוּתֵנוּ וְרַחֲמֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וְשָׁב יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת־שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ. וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ מִכָּל־הָעַמִּים אֲשֶׁר הֱפִיצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: קַבֵּץ נִדָּחֵינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. אִם־יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקָּחֶךָ: מְחֵה פְשָׁעֵינוּ כָּעָב וְכֶעָנָן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. מָחִיתִי כָעָב פְּשָׁעֶיךָ וְכֶעָנָן חַטֹּאותֶיךָ שׁוּבָה אֵלַי כִּי גְאַלְתִּיךָ: מְחֵה פְשָׁעֵינוּ לְמַעַנְךָ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר: הַלְבֵּן חֲטָאֵינוּ כַּשֶּׁלֶג וְכַצֶּמֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. לְכוּ־נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר יְיָ אִם־יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ אִם־יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: זְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: רַחֵם עָלֵינוּ וְאַל תַּשְׁחִיתֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. כִּי אֵל רַחוּם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁכַּח אֶת־בְּרִית אֲבֹתֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם: מוֹל אֶת־לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה אֶת־שְׁמֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וּמָל יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֶת־לְבָבְךָ וְאֶת־לְבַב זַרְעֶךָ לְאַהֲבָה אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיֶּיךָ: הִמָּצֵא לָנוּ בְּבַקָּשָׁתֵנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת־יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּמָצָאתָ כִּי תִדְרְשֶׁנּוּ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשֶׁךָ: הֲבִיאֵנוּ אֶל־הַר קָדְשֶׁךָ וְשַׂמְּחֵנוּ בְּבֵית תְּפִלָּתֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב. וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים:

שְׁמַע קוֹלֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ חוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ: הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יְיָ, בִּינָה הֲגִיגֵנוּ: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ: אַל־תַּשְׁלִיכֵנוּ מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנּוּ: אַל־תַּשְׁלִיכֵנוּ לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחֵנוּ אַל־תַּעַזְבֵנוּ: אַל־תַּעַזְבֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַל־תִּרְחַק מִמֶּנּוּ: עֲשֵׂה עִמָּנוּ אוֹת לְטוֹבָה, וְיִרְאוּ שׂוֹנְאֵינוּ וְיֵבֹשׁוּ כִּי־אַתָּה יְיָ עֲזַרְתָּנוּ וְנִחַמְתָּנוּ: כִּי לְךָ יְיָ הוֹחָלְנוּ אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ:

וזכרתי להם, ויקרא כ״ו, מ״ה. ואף גם זאת, שם כ״ו, מ״ד. ושב ה׳, דברים ל׳, ג׳. אם יהיה, שם ל׳, ד׳. מחיתי כעב, ישעיה מ״ד, כ״ב. אנכי, שם מ״ג, כ״ה. לכו נא, שם א׳, י״ח. וזרקתי, יחזקאל ל״ו, כ״ה. כי אל רחום, דברים ד׳, ל״א. ומל ה׳ אלהיך, שם ל׳, ו׳. ובקשתם משם, שם ד׳, כ״ט. והביאותים, ישעיה נ״ו, ז׳. השיבנו ה׳, סוף איכה. אמרינו, תהלים ה׳, ב׳. יהיו לרצון שם י״ט, ט״ו. אל תשליכנו מלפניך, שם נ״א י״ג. אל תשליכנו לעת, שם ע״א, ט׳. אל תעזבנו, ל״ח, כ״ב. עשה עמנו, שם פ״ו, י״ז. כי לך ה׳, שם ל״ח, ט״ז.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ·

תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ· וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתֵנוּ· שֶׁאֵין אֲנַחְנוּ עַזֵּי פָנִים וּקְשֵׁי עֹרֶף לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ· אֲבָל אֲנַחְנוּ חָטָאנוּ:

אָשַׁמְנוּ· בָּגַדְנוּ· גָּזַלְנוּ· דִּבַּרְנוּ דֹפִי· הֶעֱוִינוּ· וְהִרְשַׁעְנוּ· זַדְנוּ· חָמַסְנוּ· טָפַלְנוּ שֶׁקֶר· יָעַצְנוּ רָע· כִּזַּבְנוּ· לַצְנוּ· מָרַדְנוּ· נִאַצְנוּ· סָרַרְנוּ· עָוִינוּ· פָּשַׁעְנוּ· צָרַרְנוּ· קִשִּׁינוּ עֹרֶף· רָשַׁעְנוּ· שִׁחַתְנוּ· תִּעַבְנוּ· תָּעִינוּ· תִּעְתָּעְנוּ·

סַרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֹא שָׁוָה לָנוּ: וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל־הַבָּא עָלֵינוּ· כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ, וַאֲנַחְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

הִרְשַׁעְנוּ וּפָשַׁעְנוּ· לָכֵן לֹא נוֹשָׁעְנוּ· וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לַעֲזוֹב דֶּרֶךְ רֶשַׁע· וְחִישׁ לָנוּ יֶשַׁע· כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ, יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ אָמַר לְפָנֶיךָ, שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי: נַקֵּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִכָּל־פְּשָׁעֵינוּ וְטַהֲרֵנוּ מִכָּל־טֻמְאוֹתֵינוּ וּזְרוֹק עָלֵינוּ מַיִם טְהוֹרִים וְטַהֲרֵנוּ· כַּכָּתוּב עַל־יַד נְבִיאֶךָ וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ· רְעֵבֵי טוּבְךָ· צְמֵאֵי חַסְדֶּךָ· תְּאֵבֵי יִשְׁעֶךָ· יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי לַאדֹנָי אֱלֹהֵינוּ הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת:

פ׳ וְאַל־יְעַכֵּב חֵטְא וְעָוֹן אֶת־תְּפִלָּתֵנוּ· מְחַל וּסְלַח לְכָל־חַטֹּאתֵינוּ· כִּי אֵל טוֹב וְסַלָּח אָתָּה· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

רצה בענינו וכו׳, ענגו, רפאנו וכו׳ וגומר שמונה עשרה. ואחר שמונה עשרה נוהגים לומר אל רחום שמך.

אֵל, רַחוּם שְׁמֶךָ: אֵל, חַנּוּן שְׁמֶךָ: בָּנוּ נִקְרָא שְׁמֶךָ: יְיָ, עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן אֲמִתֶּךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן בְּרִיתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן גָּדְלְךָ וְתִפְאַרְתֶּךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן דָּתֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן הוֹדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן וִעוּדֶךָ: עֲשֵׂה לְמַעַן זִכְרֶךָ:

יעזב רשע, ישעיה נ״ה, ז׳. משיח צדקך, דוד המלך. שגיאות, תהלים י״ט, י״ג. וזרקתי, יחזקאל ל״ו, כ״ה. רעבי טובך, הרעבים לטובך כרעב ללחם והצמאים לחסדך כצמא למים. תאבי ישעך, עפ״ה תהלים קי״ט, קע״ד. כי אל טוב וסלח, ראה למעלה דף 91.

ועודך, ל׳ יעוד וזמן, ר״ל מה שיעדת והבטחת לנו. ויש ספרים של׳ ונועדתי לך שם ר״ל כנ״מ.

עֲשֵׂה לְמַעַן חַסְדָּךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן טוּבָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן יִחוּדָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן כְּבוֹדָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן לִמּוּדָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן מַלְכוּתָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן נִצְחָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן סוֹדָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן עֻזָּךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן פְּאֵרָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן צִדְקָתָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁכִינָתָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן תְּהִלָּתָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן אוֹהֲבֶיךָ שׁוֹכְנֵי עָפָר: עֲשֵׂה לְמַעַן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב: עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: עֲשֵׂה לְמַעַן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה: עֲשֵׂה לְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשָׁךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְמוֹת הֵיכָלָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרִיסוּת מִזְבְּחָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן הֲרוּגִים עַל שֵׁם קָדְשָׁךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן טְבוּחִים עַל יִחוּדָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן בָּאֵי בָאֵשׁ וּבַמַּיִם עַל קִדּוּשׁ שְׁמָךְ: עֲשֵׂה לְמַעַן תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן: עֲשֵׂה לְמַעַן יוֹנְקֵי שָׁדַיִם שֶׁלֹּא חָטְאוּ: עֲשֵׂה לְמַעַן גְּמוּלֵי חָלָב שֶׁלֹּא פָשְׁעוּ: עֲשֵׂה לְמַעַן יְתוֹמִים וְאַלְמָנוֹת: עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעֲנֵנוּ: עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

עֲנֵנוּ יְיָ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵינוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אָבִינוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ דּוֹרְשֵׁנוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הָאֵל הַנֶּאֱמָן עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ וָתִיק וְחָסִיד עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ זַךְ וְיָשָׁר עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ חַי וְקַיָּם עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ טוֹב וּמֵטִיב עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ יוֹדֵעַ יֵצֶר עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ כּוֹבֵשׁ כְּעָסִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ לוֹבֵשׁ צְדָקוֹת עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ נוֹרָא וְנִשְׂגָּב עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ סוֹלֵחַ וּמוֹחֵל עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ עוֹנֶה בְּעֵת רָצוֹן עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ פּוֹדֶה וּמַצִּיל עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ צַדִּיק וְיָשָׁר עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ קָרוֹב לְקוֹרְאָיו עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנּוּן עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ שׁוֹמֵעַ אֶל אֶבְיוֹנִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ תּוֹמֵךְ תְּמִימִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ פַּחַד יִצְחָק עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֲבִיר יַעֲקֹב עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ מִשְׂגַּב אִמָּהוֹת עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ עֶזְרַת הַשְּׁבָטִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ קָשֶׁה לִכְעוֹס עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ רַךְ לִרְצוֹת עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ עוֹנֶה בְּעֵת צָרָה עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֲבִי יְתוֹמִים עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ דַּיַּן אַלְמָנוֹת עֲנֵנוּ:

זכרך, פל' זכר רב טובך יביעו (תהלים קמ"ה). למודך, תורתך. נצחך, שאין הקיום לנצח נצחים. סודך, שלתך. למען הרוגים, טבוחים, באי באש, מהרים אלה באים גם בתפלת אבינו מלכנו. עשה למענך והושיענו, עפ"י תהלים ק"ו, ח'.

עננו ה' עננו, מובא כבר במדרש ב"ר פ' נ"ח. גם התרגום ירושלמי למגלת אסתר ד', ט"ז מזכירו. ותיק, שלם ותמים, פל' ותיקין היו גומרין (ברכות ט', ב') ותיקין היו מצליחין (ר"ה ל"ב). יודע יצר של כל יצוריו. כובש כעסים, שהוא מרך אפים. לובש צדקות, עפ"י ישעיה נ"ט, י"ז. העונה בעת רצון, עפ"י תהלים ס"ט, י"ד. פחד יצחק, בראשית ל"א מ"ב. אביר יעקב, שם מ"ט, כ"ד. קשה לכעוס, שאינו כועס בשעתו. רך לרצות, כן נבי"י ועקר. אבי יתומים, דיין אלמנות, תהלים ס"ח, ו'.

מִי שֶׁעָנָה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיִצְחָק בְּנוֹ כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל־גַּב הַמִּזְבֵּחַ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיַעֲקֹב בְּבֵית־אֵל, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיוֹסֵף בְּבֵית הָאֲסוּרִים, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לַאֲבוֹתֵינוּ עַל יַם־סוּף, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְמשֶׁה בְּחוֹרֵב, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְאַהֲרֹן בַּמַּחְתָּה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְפִינְחָס בְּקוּמוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לִיהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לִשְׁמוּאֵל בַּמִּצְפָּה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְדָוִד וּשְׁלֹמֹה בְנוֹ בִּירוּשָׁלָיִם, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְאֵלִיָּהוּ בְּהַר הַכַּרְמֶל, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לֶאֱלִישָׁע בִּירִיחוֹ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְיוֹנָה בִּמְעֵי הַדָּגָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְחִזְקִיָּהוּ בְּחָלְיוֹ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לַחֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה בְּתוֹךְ כִּבְשַׁן הָאֵשׁ, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְדָנִיֵּאל בְּגֹב הָאֲרָיוֹת, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְמָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּירָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְעֶזְרָא בַּגּוֹלָה, הוּא יַעֲנֵנוּ:
מִי שֶׁעָנָה לְכָל־הַצַּדִּיקִים וְהַחֲסִידִים וְהַתְּמִימִים וְהַיְשָׁרִים, הוּא יַעֲנֵנוּ:

רַחֲמָנָא דְּעָנֵה לַעֲנִיֵּי, עֲנֵינָא. רַחֲמָנָא דְּעָנֵה לְמַכִּיכֵי רוּחָא, עֲנֵינָא. רַחֲמָנָא דְּעָנֵי לִתְבִירֵי לִבָּא, עֲנֵינָא: רַחֲמָנָא עֲנֵינָא. רַחֲמָנָא חוּס. רַחֲמָנָא פְּרֻק. רַחֲמָנָא שֵׁזִיב. רַחֲמָנָא רַחֵם עֲלָן הַשְׁתָּא בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב:

אבינו מלכנו וכו׳.

מי שענה, יסוד הפיוט הזה הוא במשנה תענית פרק ב׳. ליעקב בביתאל, בראשית ל״ה, ג׳. למשה בחורב, שמות י״ז. לאהרן במחתה, במדבר י״ז. לפינחס בקומו, שם. ליהושע בגלגל, יהושע ז׳. לשמואל במצפה, ש״א ז׳. לדוד ושלמה, ש״ב ז׳. ומ״א, ט׳. בהר הכרמל, מ״א י״ח. לאלישע ביריחו, מ״ב ב׳. במעי הדגה יונה ב׳. לחזקיה בחליו ישעיה ל״ח. בתוך כבשן האש, דניאל ג׳. לדניאל, שם ו׳. בעזרא בגולה, עזרא ח׳.

רחמנא די ענה לעניי, זה הוא רק חלק קטן מפיוט ארוך בסלח׳ בב״י וזה פתחתו „רחמנא דעני לעניי ענינן, דעני לתבירי לבא ענינן, דעני למכיכי רוחא ענינן, דעני לשפלי דעתא ענינן, דעני לבזוזי ולמטלטלי ענינן, דעני ליתמי ולארמלתא ענינן, דעני לקדישי על מדמיהון ענינן, דעני לאיילה במולדה ענינן, דעני ליעלתא כעדן מולדיהון ענינן, דעני לתייבת על מתבריהון ענינן וכו׳. שינוי בכ״ל תיו״ד הודס לא״ן כי עקר ארצו הוא יזג ובמבואר למעלה דף 229. השתא וכו׳ ערב במדרס ובזמן קריב.

הש"ץ אומר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח"כ אומרים פסוקים אלו.

אמן זאגט סלח לנו א"ו"ו (זעהען זייטע 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך אונד דאנן זאגט מאן פאלגענדע:

האזינה יי תפלתנו והקשיבה בקול תחנונותינו: הקשיבה לקול שועֵנו מלכנו ואלהינו כי אליך נתפלל: שמע יי וחננו יי היה עזר לנו:

כרחם אב על בנים תרחם יי עלינו: ליי הישועה על עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום קראנו: סלח נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד הנה: ושם נאמר· ויאמר יי סלחתי כדברך: הטה אלהי אזנך ושמע· פקח עיניך וראה שוממתינו והעיר אשר נקרא שמך עליה· כי לא על צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר· למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך:

ע"ס תשר"ק וחתום בסוף מאיר הצעיר חזק בתורה ובמעשים טובים.

אלהינו ואלהי אבותינו·

*)תענית צבור קבעו תבע צרכים· שוב עדיך חפש חקור דרכים· רך לרצות בשלש עשרה ערכים· קשה לכעוס תת לאפים ארכים: צדקיך מקשטים עדים בלי תפשיט· פאר הרחמים והסליחות הוד תכשיט· עטרת

האזינה ה', תהלים פ"ו, ו'. הקשיבה, שם ה', ג'. שמע ה', ל', י"א.
קבעו בני ישראל. תבוע, לדרוש ולבקש לרכיהם, תבוע ל' דרישה בתלמוד ובתרגום כמו עלכון אנו תבע (שבת כ"ה, ב') עלכון עבדוי לדיקיא הוא תבע (ת"י דברים ל"ב, ט"ג). שוב עדיך, ולשוב אליך ולחפש ולחקור דרכינו, ועפ"י איכה ג' מ'. רך לרצות, אתה הוא רך לרצות בהזכירנו לפניך י"ג מדותיך. ערכים, מדות. תת לאפים ארכים, שתאריך אפך. צדקיך, מקשטים, ר"ל הקב"ה מקושט ומכותר במדות הרחמים

*) בקצת קהלות אומרים את סליחה זו.

ע"ס תשר"ק כפול ובסוף חתום שלמה הקטן.

אלהינו ואלהי אבותינו

תבא לפניך שועת חנון· תהי נא אזנך קשבת תחנון· שמעה צדק הקשיבה רנון· שר מישרים ומעלים מרנון: ראש להרים נכלמנו בשנו· ריח נרדנו כי הבאשנו· קלקלנו ישרים ותורות שבשנו· קרקע פנינו בכן כבשנו: צר ומצוק מכל צד· צאן נדחה מאין מצד· פנה לימין ויגזר מעצד· פחד משמאל וציד הצד: עיניך רואות תהיינה פקוחות· עני ועניי צרות המתוחות· ספר לרנה ולרצוי

חנון, התחנן. הקשיבה רנון, רנות המתפללים. ומעלים מרנון, מעלים אנו עצמנו דבה רעה וקטרוג. רנון מפני שנתלונו זה הוא מל' מרננין אחריו בל' גמרא, וכן ודבת עם תרגומו ודבנת עמא (יחזקאל ל"ו, ג'). ריח נרדנו, ל' שיר א' י"ב. קרקע פנינו בכן כבשנו, ל' גמרא הוא להורות על הבושה כמו כבשו פניהם בקרקע (סנהדרין י"ט, ב'). מצד, מבצר ומצודה (דה"א י"א, ז'). מעצד, גרזן (ישעיה מ"ד, י"ב). ולרצוי, ולרצוי

בְּלִילַת קִלּוּס וּפִלּוּל תַּקְשִׁישׁ· סֵדֶר חַיִּים וּפַרְנָסָה לִיצוּרִים תּוֹשִׁישׁ: נִסְתְּמָה הַבִּירָה וְנִתְרוֹקַן טְהַר הַשֻּׁלְחָן· מְזוֹן מְזִיחַ סְתַר מֵעֲבוֹדַת פָּלְחָן· לִשְׁפִיכוּת הַנֶּפֶשׁ חָשׁוּב כִּבְשִׁית זָלְחָן· כִּמְעַטֵּר וּמַשְׂבִּיעַ גּוֹאֵל רוֹפֵא וְסָלְחָן: יָאוּת לָךְ יַעַן מִמַּתָּנָתְךָ נִשְׁנֶסֶת· טוּב רוּחֲךָ הָיְתָה נִזּוֹנֶת וּמִתְפַּרְנֶסֶת· חָלַף לָךְ נִשְׁאֶלֶת קוֹבֶלֶת וּמִתְנוֹסֶסֶת· זְכֹר דַּאֲגוֹתֶיהָ לְפָנֶיךָ מְשַׂחֶתֶת וּמְכַנֶּסֶת: וְאֵלֶיךָ הִיא נְשׂוּיָה וּבְךָ חָסָיָה· הַוּוֹתֶיהָ הַעֲבֵר מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ· הֵרֵךְ אָמְנוּתְךָ בְּחַלְקָהּ לְלִגְיוֹנָךְ

והחסד, ומתפלל הפייטן שלא יפסיק מעליו את עדי ותפארת המדות האלה. קלוס ופלול, תהלה ותפלה. תקשיש, תקוש עלמך. תקש ל' הדור ויופי בתלמוד כמו קשט עלמך ואחר כך קשט אחרים (סנהדרין י״ט), ר״ל תהלותינו ותפלותינו יהיו לך לתפארת, ורזה גם בתוספות חגיגה י״ג, ב'. קלוס, ל' שבח כמו במלכים יתקלס (חבקוק א', י') לעלה ולקלס (משנה פסחים קט״ז, ב'). ופלול מל' ויעמד פינחס ויפלל (תהלים ק״ו, ל'). תושיש, מל' ויושט המלך (אסתר ה', ב'). נסתמה הבירה, נחרבה ירושלים ובה״מ. ונתרוקן, נעשה ריק. טהר השלחן, השלחן הטהור שבבה״מ. מזון מזיח, כנוי למזבח שהביא פרנסה לעולם והיה מסיר ומכפר העונות. מזיח מל' מזון, ומזיח מענין ולא יזח החשן (שמות כ״ח כ״ח). סתר, נהרס, מענין וביתה דנה סתרה (עזרא ה', י״ב) מזבחותיהם תתצו ת"י תגוריהון תסתרון (דברים ז', ה'). פלחן, גם הוא ל' עבודה בארמית, ור״ל שלעבוד עליו עבודה. לשפיכות הנפש, כנוי לתפלה. כבשית זלחן, כנסכים שהיו יורדים לשיתין של מזבח (סוכה מ״ט ומעילה י״א). זלחן, ל' נזילה בארמית, כמו כזלא מן אתרא די מזלא (תרגום איוב כ״ח, ד'). כמעטר ומשביע, ר״ל תהא תפלתנו כאלו מעטרים אנחנו ומשביעים את המזבח ואת השלחן בקרבנות. יאות לך וכו', ראוי לך לקבל תפלת ישראל כי קבלה גם את תורתך. ממתנתך, ל' מתנה, והכוונה על מתנת התורה. נשנסת, נאזרה ונחגרה בתורה מל' וישנס מתניו (מ״א י״ח, מ״ו). טוב רוחך, ברוחך הטובה. חלף, וכו' אחרי כי שואלת ממך ומתחננה אליך וצועקת לך. קובלת, צועקת מתוך צרתה, מל' קובלים אנו עליכם (ידים פ' ד') אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו תרגומו אם מקבל יקבול קדמי קבלא אקבל קבילתיה (שמות כ״ב, כ״ב) ותעל שועתם תרגומו וסלקת קבילתהון (שם ב', כ״ג). ומתנוססת, נסה אליך, מל' תהלים ס', ו'. משחת, אומרת, ל' אשיחה ואהמה (תהלים נ״ה, י״ח). נשויה, נושאת עיניה אליך. הוותיה, צרותיה, מל' עד יעבור הוות (תהלים נ״ז, ב'). חסין, תקיף (תהלים פ״ט ט'). אמנותך, מדתך כן היא לחלק לברואיך מזונותיהם וע״כ גמול חסדך גם על ישראל שהם כגלמים ונחשבים כזרים. ללגיונך, לצבאך.

תּוֹכָחוֹת· סַבּוֹת וְהָפוֹךְ כִּדְרָכֶיךָ הַנְּכוֹחוֹת: נִתַּנּוּ כַּעֲוֹנֵינוּ לַשְּׁבִי וְלַבִּזָּה· נַחְנוּ מְלָכֵינוּ כֹּהֲנֵינוּ לְבוּזָה· מֵרוֹם נִכְבָּדוֹת וְאַהֲבָה עַזָּה· מִגַּרְתָּ לָאָרֶץ לְשַׁמָּה וּלְעִיזָה: לֹא חִלִּינוּ פָּנֶיךָ לְהַקְדִּים תְּחִנָּה· לְהַשְׂכִּיל כַּאֲמִתְּךָ מַעֲלוֹת צַחֲנָה· כָּלִינוּ כִּסְדוֹם בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה· כִּמְעַט רֶגַע לוּלֵי תְחִנָּה: יֶתֶר הַפְּלֵטָה לְהַשְׁאִיר חַסְתָּ· יָתֵד וְגָדֵר תַּתָּהּ וְכִנַּסְתָּהּ· טֻלְטַלְנוּ כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ מָאַסְתָּ· טִירַת כֶּסֶף כִּגְלָלֵנוּ רָמַסְתָּ: חֲבֹל חָבַלְנוּ מֵעַל לְמָעוֹל· חִבַּלְנוּ מֵעַל צֶ״עַל· זְכוֹר צִוִּיתָ בְּלִי לִגְעוֹל· וְרוֹיִים לְקַבֵּץ וְגַם לִבְעוֹל: וְאַתָּה אַחֲרֵי כָל הַבָּא· וַדַּי תַּצְדִּיק וְלָנוּ הַדִּבָּה· הַיּוֹם כִּמְאָז בְּלִי סִבָּה· הִנְנוּ לְפָנֶיךָ בְּאַשְׁמָה רַבָּה: דַּלַּת עַם לְקֶלֶס וְחֵרוּף· דְּחוּפִים סְחוּפִים נְתוּנִים לְמֵרוּף· גָּלוּת

מגרת לארץ, ל' תהלים פ״ט, מ״ה. ולעיזה, ללעג ולקלס מל' מוכיח לעז בל' חז״ל (יומא ל'). מעלות צחנה, ל' יואל ב', כ'. בשפל קול הטחנה, ל' קהלת י״ב, ד'. ומשל הוא על בטול תלמוד תורה, כדאית' במדרש קהלת דף קט״ו ומובא בפירוש רש״י. כמעט רגע, ל' עזרא ט', ח'. יתד וגדר תתה וכנסתה. כצ״ל בה״א במפיק בשניהם, ומוסב על הפליטה, ר״ל הפליטה נתת אותה וכנסת אותה למקום מיוחד ומגודר. שלש מאסת, ג' עברות הנמאסים בעיני ה', ע״ז וגלוי עריות ושפיכות דמים כדאית' ביומא דף ט', ע״ב. טירת כסף, בה״מ. ואתז בל' שיר ח', ט'. חבלנו ל' חבל ורצועה. בלי לגעול, שהבטחת לא מאסתים ולא געלתים (ויקרא כ״ו, מ״ד). וגם לבעול, להיות להם לבעלים, ול' ירמיה ג', י״ד. בלי סבה, בלי תשובה. סחופים, מענין נסחף אביריך (ירמיה מ״ו, ט״ו). למרוף, מענין טרוף טרף יוסף (בראשית ל״ז, ל״ג).

אפסניא. גמול חסד לעלובה הלזו אכסניא: בקיאים ומישבים לרצותך בדברים ערבים. אפסו פסו בכחם קטגור מערבבים. מאהבי לאבי שבשמים זריזים מערבבים. יראיו נדברי דתו שחר וערבים: הקדשנו צום עוללים וזקני אספות. ישרנו רנה ותפלה שקדנו ספות. חשך למטה מעון ושלומנו תשפות. זקוף דל מעפר ואביון מאשפות: יי בתור המעלה ובמדות הגונות תרומות. ערבתנו שים טוב יושב מרומות. ובמקוה טהר תדיח קלות ורמות. מצוא תפלתנו חסד לאדרך רוממות:

אל מלך. יושב על כסא רחמים. מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו. מעביר ראשון ראשון. מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם כל בשר ורוח. לא כרעתם תגמול להם: אל שהוריתנו לומר (מדות) שלש עשרה. זכר לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת לענו מקדם. וכן כתוב. וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי. (ושם נאמר)

ויעבר יי על פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח לנו אבינו כי חטאנו. מחל לנו מלכנו כי פשענו:

כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך:

אפסניא, שכר הניתן לחיל הכנס, כמו כדי ליתן אפסניא (סנהדרין כ"ח, ב'). אכסניא, אורח בל' גמרא. בקיאים, הנבונים, ול' תלמוד הוא כמו בקי בברכות (ברכות ל"ח, ב') בקי בהלכה (ערכין מ"ט, ב') על פי בקיאים (יומא פ"ג), והכוונה פה על הצדיקים אשר בכח תפלתם הערבה יכלו לערבב ולבטל את כל המשטינים עלינו. מאהבי, השניאים אהבה ביני לבין אבי שבשמים. זריזים, ר"ל שהיו זריזים וחרדים לזאת. מערבבים, נבוכים ונבהלים הם ואינם יכולים עוד להתפלל בעדי. יראיו נדברי, עפ"ה מלאכי ג' ט"ז. וזקני אספות, זקני הקהלה. ישרנו. סדרנו. שקדנו ספות, כמו לשקוד על דלתותי (משלי ח', ל"ד), וספות הוא ל' משקוף ואסקופה, ור"ל שוקדים אנחנו על אסקופות בית תפלה. חשוך למטה מעון. עפ"ה עזרא ט', י"ג. תשפות, תשים. זקוף דל מעפר, מל' תהלים קי"ג, ז'. בתור המעלה, כשורה עליונה של החשובים ויקרים במעלות ובמדות. הגונות, ישרות ול' חכמים הוא כמו בני אדם מהוגנין (ב"ר פ' מ"ח) ת"ח הגון (תענית ז'). תור ל' שורה וסדר כמו דה"א י"ז, י"ז. תרומות, גבוהות ומעולות. ערבתנו, חלקנו, מל' ערוב עבדך לטוב (תהלים קי"ט, קכ"ב). תדיח, תרחץ ותטהר. קלות ורמות, עברות קלות וחמורות. לאדרך רוממות, להללך בשבחות. רוממות שם דבר הוא כמו רוממות אל (תהלים קמ"ט, ו').

ושעבוד בנסיון וצרוף. גלגל בחסד לסליחה ותרוף: ברחמיך עוד ברבות עתים. בך נושע קים והושעתים. אלה מרחוק יבאו כתים. אלה מצפון ומציים וכתים: שלך הם עבדיך ועמך. לבב כימי קדם נעימך. משכנו אחריך שימנו כרשמך. הכל חפצים ליראה את שמך: יי הקטן לאלף גדל רחומנו. והצעיר לגוי להעצים בתחומנו. יחד בכל צדקותיך לרחמנו. ישב אפך ותנחמנו: אל מלך יושב וכו'.

וצרוף, מטהר ומזקק (מלאכי ג', ג'). ותרוף, ותרפא. קים והושעתים (הושע א', ז'). אלה מרחוק, ל' ישעיה מ"ט, י"ב. לבב, ל' אהבה וחבה. משכנו, שיר א', ד'. כרשמך, כמו כרשמת וכחתם. הקטן לאלף, ישעיה ס', כ"ב. רחומנו, תואר להקב"ה מל' ארחמך ה' (תהלים י"ח, ב'). ישב אפך ותנחמנו, כן בכי"י ועקר ע"פ ישעיה י"ב, א'.

הוֹשִׁיעָה יְיָ כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה־טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא: הוֹשַׁע יְיָ אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים: כרחם אב וכו׳ עד ועל עמך

ע"ס א"ב. אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ:

אַנְשֵׁי אֱמוּנָה אָבָדוּ. בָּאִים בְּכֹחַ מַעֲשֵׂיהֶם: גִּבּוֹרִים לַעֲמוֹד בַּפֶּרֶץ. דּוֹחִים אֶת־הַגְּזֵרוֹת: הָיוּ לָנוּ לְחוֹמָה. וּלְמַחְסֶה בְּיוֹם זַעַם: זוֹעֲכִים אַף בְּלַחֲשָׁם. חֵמָה עוֹצְרִים בְּשַׁוְעָם: טֶרֶם קְרָאוּךָ עֲנִיתָם. יוֹדְעִים לַעְתּוֹר וּלְרַצּוֹתֶךָ: כְּאָב רִחַמְתָּ לְמַעֲנָם. לֹא הֱשִׁבוֹתָ פְּנֵיהֶם רֵיקָם: מֵרֹב עֲוֹנֵינוּ אֲבַדְנוּם. נֶאֶסְפוּ מִמֶּנּוּ בַּחֲטָאֵינוּ: סָעוּ הֵמָּה לִמְנוּחוֹת. עָזְבוּ אוֹתָנוּ לַאֲנָחוֹת: פַּסּוּ גּוֹדְרֵי גָדֵר. צָמְתוּ מְשִׁיבֵי חֵמָה: קָמִים בַּפֶּרֶץ אָיִן. רְאוּיִם לְרַצּוֹתְךָ (בְּעֶתֶר) אָפֵסוּ: ה׳שׁוֹטַטְנוּ בְּאַרְבַּע פִּנּוֹת. תְּרוּפָה לֹא מָצָאנוּ: שַׁבְנוּ אֵלֶיךָ בְּבֹשֶׁת פָּנֵינוּ. לְשַׁחֲרָךְ אֵל בְּעֵת צָרוֹתֵינוּ: אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

פזמון. ר"תי כחרוזים שפטיר.

יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע בַּייָ תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים. גַּם הַיּוֹם יִוָּשְׁעוּ מִפִּיךָ שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. כִּי אַתָּה רַב סְלִיחוֹת וּבַעַל הָרַחֲמִים: שְׁעָרֶיךָ הֵם הוֹפְקִים כַּעֲנִיִּים וְדַלִּים. צָקוּן לַחֲשָׁם קָשׁוּב יָהּ שׁוֹכֵן מְעָלִים: פְּחוּדִים הֵם מִכָּל־צָרוֹת מִמְּחָרְפֵיהֶם וּמִלּוֹחֲצֵיהֶם. נָא אַל־תַּעַזְבֵם יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם: טוּבוֹתֶיךָ יְקַדְּמוּ לָהֶם בְּיוֹם תּוֹכֵחָה. וּמִתּוֹךְ צָרָה הַמְצִיאֵם פְּדוּת וּרְוָחָה: יִוָּשְׁעוּ לְעֵין כֹּל וְאַל־יִמְשְׁלוּ בָם רְשָׁעִים. כְּלֵה שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת וְיַעֲלוּ לְצִיּוֹן מוֹשִׁיעִים: הַקְשִׁיבָה אָדוֹן לְקוֹל שַׁוְעָתָם. וְלִמְכוֹן שִׁבְתְּךָ הַשָּׁמַיִם תַּעֲלֶה תְּפִלָּתָם. כִּי אַתָּה רַב סְלִיחוֹת וּבַעַל הָרַחֲמִים: ישראל נושע עד הרחמים.

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך דף 603. ואח"כ אומרים זכור רחמיך וכו׳ (דף 594) עד סופו.

הושיעה, תהלים י"ב, ב׳. כי אדם, קהלת ז׳, כ׳. הושע ה׳, ירמיה ל"א, ז׳. ישראל נושע, ישעיה מ"ה, י"ז.
אנשי אמונה. בכ"י רשום על הסליחה הזאת רהוטה ונאמר גם לכל תענית ותענית, והוא עדות על יקרת הסליחה הזאת אשר היא אחת מביותר. לזאת בלאן, ועניננה להתאונן על אבדן הצדיקים המגינים על הדור והמתפללים עליו בעת צרה. לעמוד בפרץ, כיחזקאל כ"ב, ל׳, ואבקש מהם איש גדר גדר ועומד בפרץ לפני בעד הארץ לבלתי שחתה ולא מצאתי. זועכים, מל׳ ימי נזעכו (איוב י"ז, א׳) והוא כמו דועכים ל׳ כבוי. בלחשם, בתפלת לחש. בשועם, בתפלה בקול. טרם קראוך, עפ"י ישעיה ס"ה, כ"ד. יודעים לעתור מל׳ ויעתר יצחק (בראשית כ"ה, כ"א). רצון ממנחת בכ"י. ולרצותך כן בכ"י. אבדנום כן נקודה. סעו, כמו נסעו. המה למנוחות. אחז כל׳ גמרא מ"ק דף כ"ח בבו לאבלים ולא לאבדה שהיא למנוחה ואנו לאנחה. צמתו, ל׳ כריתה וכליה מענין בעת יזרבו נצמתו (איוב ו׳, י"ז). קמים בפרץ, כן בכ"י ובכון. ראוים לרצותך אפסו, כן בסדור יכן גם בסדורי ספרד, ובנ"א ראוים לרצותך בעתר והוא ל׳ עתירה ותפלה. שוטטנו, פזרנו. בעת צרותינו, בכ"י נוסף עד החרוז „שועתנו תעלה לשמי מרומים, אל מלך יושב על כסא רחמים”.
ישראל נושע בה׳, ישעיה מ"ה, י"ז. מפיך, ע"י מאמר פיך. צקון לחשם. בהיות תפלתם בלחש לפניך, והוא מל׳ ישעיה כ"ו, ט"ז. קשוב, הקשיבה והאזינה. מעולים, בני בנים העליונים. פחודים, ל׳ פחד. המציאם פדות ורוחה, כן בכ"י גם בסדור ליטא. ויעלו לציון, עפ"ה סוף עובדיה.

הש"ץ אומר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח"כ אומרים פסוקים אלו:

אונ זאגט סלח לנו א״ז״וו (זעהע זייטע 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך. דאנן זאגט מאן היער:

אַל־תִּקְצֹף יְיָ עַד־מְאֹד וְאַל־לָעַד תִּזְכֹּר עָוֹן הֵן הַבֶּט־נָא עַמְּךָ כֻלָּנוּ: הַעַל־אֵלֶּה תִתְאַפַּק יְיָ תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד־מְאֹד: שׁוּבָה יְיָ עַד־מָתָי וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ:

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: הַטֵּה אֱלֹהַי׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע· פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ· וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ· כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר· לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי· כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

ע"פ א"ב כפול ובסוף חתום אמתי.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אָפָפוּנוּ מַיִם עַד־נֶפֶשׁ· בָּאנוּ בְּעִמְקֵי מְצוּלָה· גַּלֵּי יָם עָבְרוּ עָלֵינוּ· דָּכְיוֹת תְּהוֹם כִּסָּתְנוּ: הוֹדֵנוּ נֶהְפַּךְ לְמַשְׁחִית· וְעוֹד לֹא־עָצַרְנוּ כֹחַ· וְזַלְעָפְנוּ עַל חַטֹּאתֵינוּ· חַלְחָלְנוּ עַל־רֹב פְּשָׁעֵינוּ: טִכַּסְנוּ עֵצָה מַה לַּעֲשׂוֹת· יוֹעֵץ בְּקִרְבֵּנוּ אָיִן· כֻּוַּנּוּ בְּלֵב מַחֲשָׁבוֹת· לְמֵרָחוֹק שְׂאֵת דֵּעָה: מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ· נְאָקָה תְּשׁוּבָה וּצְדָקָה· סוֹתְרוֹת רֹעַ גְּזֵרוֹת· עוֹד מְעַנּוֹת עָם: פָּצְנוּ בְּהַסְכָּמָה אַחַת· צוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי· קָדוֹשׁ אוּלַי יַשְׁקִיף· רַחֲמָיו לְקַדֵּם לְרֹגֶז: שַׁדַּי עָשִׂינוּ אֶת־שֶׁלָּנוּ· תַּקִּיף עֲשֵׂה אֶת־שֶׁלָּךְ· אַל־תֵּשֵׁב עִמָּנוּ בַּדִּין· מִדֶּבֶר וּמֵחֶרֶב וּמֵרָעָב מַלְּטֵנוּ: תֵּיקַר נַפְשֵׁנוּ בְּעֵינֶיךָ· יָהּ סְלַח לָנוּ· מְחַל לָנוּ כַּפֶּר לָנוּ· כְּיוֹם רְדִתְךָ בֶּעָנָן:

אל תקצף, ישעיה ס"ד, ח'. העל אלה, שם ס"ד, י"א. שובה ה', תהלים צ', י"ג.

אפפונו, סליחה זו מיוחדת לתענית שני וחמישי ושני ונמצאה גם בסדור מנהג ליטא גם בסדור מנהג ווירמס. אפפונו מים, יונה ב', ו'. גלי ים, גם הוא מל' יונה ב', ד'. דכיות, מל' ישאו נהרות דכים (תהלים צ"ג, ג'). הודנו נהפך למשחית, עפ"י דניאל י', ח'. וזלעפנו מל' זלעפות רעב (איכה ה', י'). חלחלנו, ל' פחד ובהלה, מל' חלחלה. טכסנו, ערכנו. טכס ל' סדר וערך בארמית. למרחוק, עפ"י איוב ל"ו, ג'. ור"ל אחרי כי לא מצאנו יועץ בקרבנו נשאנו את דעתנו למרחוק אל מה שאמרו קדמונינו. מסרת בידינו מאבותינו, אחז בל' גמרא סוטה ל"ד, ע"ב. מאבותינו, שכן אמרו בירושלמי תענית פרק ב' וב"ר פ' מ"ד וקהלת רבה דף כ"ו ותנחומא פ' נח כי שלשה דברים מבטלים גזרות רעות ואלה הם תפלה וצדקה ותשובה, ושלשתן נאמרו בפסוק אחד ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וישובו מדרכיהם הרעים, ויתפללו זו תפלה, ויבקשו פני הרי צדקה כד"א אני בצדק אחזה פניך, וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה, ואח"כ ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם (דה"ב ז', י"ד) עכ"ל. נאקה, זו תפלה. סותרות, מבטלות, מל' ביתא דנה סתרה (עזרא ה' י"ב). עוד מענות עם, שלא יענו עוד הגזרות את העם. פצנו, אמרנו לעשות כן, מל' פציתי פה (שופטים י"א, ל"ה). בהסכמה אחת, בדעה אחת, ל' הסכים הקב"ה על ידו (שבת פ"ז). תיקר נפשנו בעיניך, עפ"י מ"ב א', י"ד. כיום רדתך בענן. שמות ל"ד, ה'.

אל מלך· יושב על כסא רחמים· מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו· מעביר ראשון ראשון· מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים· עושה צדקות עם־כל־בשר ורוח· לא כרעתם תגמול להם: אל שהורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה· זכר־לנו היום ברית שלש עשרה· כמו שהודעת לענו מקדם· וכן כתוב· וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי׃ (ושם נאמר)

ויעבר יי ׀ על־פניו ויקרא

יי ׀ יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח־לנו אבינו כי חטאנו· מחל־לנו מלכנו כי פשענו:
כי־אתה אדני טוב וסלח ורב־חסד לכל־קראיך:

האזינה יי תפלתנו והקשיבה בקול תחנונותינו: שמע יי קולנו נקרא וחננו ועננו: שמעה יי צדק הקשיבה רנתנו האזינה תפלתנו בלא שפתי מרמה: כרחם אב על בנים וכו׳ עד יעל עסך.

ע"ס א"ב כפול וכל הבתים של ד׳ ד׳ חרוזים.

אלהינו ואלהי אבותינו.

אזון תחן והסכת עתירה· אף הסר ושכך עברה· באי לחלותך בנפש מרה· בשמך הגדול ימצאו עזרה: געית נאנחים ענותם חזה· גחינת קומתם לא תבזה· דרוש עלבונם מצר בוזה· הורך נת ונצחם יזה: הלא אתה היית והנך· היה תהיה בהדר גאונך· ונמת יכון זרע אמוניך· והנם כלים מתגרת חרונך: ועמו בעוים וממאוים נסחו· זרו באפסים ולא נחו· חבלה רוחם ולעפר שחו· חרשו חורשים ומענית המתיחו: טבעו בבץ ואין פוצה· טורפיהם שלו מקצה לקצה· יום יום לותם מנצה· יד פורשים מלחץ ליצא: כלו חייהם ביגון ואנחה· כשל רבה וערבה שמחה· לישע חוכים והנה צוחה· לבסום קמים וכרו שוחה: מעדימים סוד ממך להדיחם· מכבידים על להכשיל כחם· נאקים אליך בהתעטף רוחם· נחת לכמוא

האזינה, תהלים פ"ו, ו׳. שמע, שם כ"ז, ז׳. שמעה ה׳, שם י"ז, א׳.
און תחן, האזין לתחנה. לחלותך, לחלות את פניך. געית, צעקת. גחינת, כפיפת, מגזרת גחון. מצר בוזה, מגורל המבזה אותנו. ונצחם, דמם, כמו ישעיה ס"ג, ג׳. ונמת, אמרת. מתגרת, מתנפת ידיך, כמו תהלים ל"ט, י"א. ועמו בעווים, ונעמת עליהם כעבור עונם. וממאוים נסחו, מבית מקדש אשר כוח כל תאותם נתרחקו ממנו. זרו באפסים, כורו ונגלו בכל אפסי ארץ. חרשו, עפ"ה תהלים קכ"ט, ג׳. המתיחו, המכיכו. בבץ, ל׳ ירמיה ל"ח, כ"ב. וטעמו רפש וטיט. פוצה, מלילי. שלו, ל׳ שלוה. מנצה, מריב עמהם. כושל, המכשלה. לבסום, הכשילום, מל׳ הושע ד׳, י"ד. נואקים, צועקים. בהתעטף רוחם,

מכבד טרחם: שיח צועקים במעמד צפוף. סליחה מבקשים בקרקר כפוף. עושקיהם יקניאום ונתנום לשסוף. עועים ימסכו ויהיו לספוף: פדה דבקיך מחרץ וכלוי. פלטם מצורר ותגם לעלוי. צוה ישועות משחריך בחלוי. צור עולמים הושיענו בגלוי: קנוא ונוקם קנא לשמך. קצץ סמלונים מצואר עמך. ראה עמלנו ושוב מזעמך. ריבה ריבנו למען חסדך: יון שכינתך השב לחיק ארמוני. שאנן הושב לויי וכהני. תטה אזנך לקול תחנוני. תרצני בקראי יי יי: אל מלך יושב וכו'.

פזמון. שמ"ה אמתי חתום בראשי החרוזים.

יי, יי, אל, רחום, וחנון, ארך אפים, ורב חסד, ואמת. נצר חסד לאלפים, נשא עון, ופשע, וחטאה, ונקה. וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: אזכרה אלהים ואהמיה. בראותי כל עיר על תלה בנויה. ועיר האלהים משפלת עד שאול תחתיה. ובכל זאת אנו ליה ועינינו ליה: מדת הרחמים עלינו התגלגלי. ולפני קונך תחנתנו הפילי. ובעד עמך רחמים שאלי. כי כל לבב דוי וכל ראש לחלי: תמכתי יתדותי בשלש עשרה תיבות. ובשערי דמעות כי לא נשלבות. לכן שפכתי שיח פני בוחן לבות. בטוח אני באלה ובזכות שלשת אבות: יהי רצון מלפניך, שומע קול בכיות. שתשים דמעתנו בנאדך להיות. ותצילנו מכל גזרות אכזריות. כי לך לבד עינינו תלויות. וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו: יי יי וכו'.

אל מלך יושב וכו' עד לכל קוראיך דף 606. ואח"כ אומרים זכור רחמיך וכו' (דף 594) עד סופו.

מל' תהלים קמ"ב, ד'. שיח, ל' תפלה. צועקים, כן בכ"י ונכון. ובס"א צגים והוא ל' עמידה, מל' אציגה נא עמך (בראשית ל"ג, ט"ו) ולפ"ז יש לפרש שיח כמו לשיח. צפוף, צר ודחוק, מל' המשנה עומדים צפופים (אבות פ' ה'). לשסוף, למריטה, מל' וישסף שמואל את אגג (ש"א ט"ו, ל"ג). עועים ימסכו, ע"פ ישעיה י"ט, י"ד. ועועים ל' עוות ועקום דעת. לספוף, לכליון, מל' סוף. מחרץ, ל' כריתה, מענין כלה ונחרצה (ישעיה י', כ"ג). בחלוי, בתפלה, מענין ויחל משה. צור עולמים הושיענו בגלוי, בס"א צדקם בריעך בסתר ובגלוי, ושתי הנוסחאות שנויי אחרונים הן ששנו נוסחת המחבר מפני דרכי שלום. קנוא ונוקם, נחום א', ב'. סמלונים, רצועות של עול, כמו בגמ' כ"ע כעגל הלך אחר סמלוניו. למען חסדך, ובס"א למען שמך, וגם זה שנוי אחרונים, וכן שונה גם החרוז האחרון מפני השלום. לחיק ארמוני, לתוך בה"מ. בקראי ה' ה', בקראי את שלש עשרה מדות.

אזכרה, ל' תהלים ע"ז, ד'. אנו ליה, ל' המשנה בסוכה כ"ה, ב'. מדת הרחמים, ראה למעלה דף 128. ולפני קונך, למדת הרחמים מדבר. תחנתנו, כן הנוסחא במחזור שאלוניקי גם בסדור מנהג ליטא ת"ל ס"י וכן העקר. כי כל לבב, ישעיה א', ה'. תמכתי יתדותי, סומך אני את עצמי כעל יתד במקום נאמן על שלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם. נשלבות, נסגרות, וכדאית' בברכות דף ל"ב, ב', שערי דמעות לא ננעלו. בכיות, במקרא לא נמצא אלא בכי בל' זכר על משקל שבי, לכן מצא אם לנקד שם הנקבה בכית ע"מ שבית (דברים כ"א, י"ג) והרבוי בכיות, או אם הוא בכיה ע"מ שביה (ישעיה כ"ב, ב') והרבוי בכיות, ומשווי החרוז פה נראה כי המייסד כיון אל נקוד בכיות וכן גם הרגל הקריאה. דמעתנו בנאדך, עפ"ה תהלים נ"ו, ט'.

הש״ץ חוזר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח״כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו׳ (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח״כ אומרים פסוקים אלו.

דאן זאגט סלח לנו א״ז״וו (זעהע זייטע 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך אונד פאנגט דאן היער אן:

כִּי־עִם־יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֹנוֹתָיו: פּוֹדֶה יְיָ נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא וְלֹא יֶאְשְׁמוּ כָּל־הַחוֹסִים בּוֹ:

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: הַטֵּה אֱלֹהַי ׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע. פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ. וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ· כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי ׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי ׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר· לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

ע״ס א״ב, ובסוף חתום יוסף. וכל סיומי החרוזים על לשון הכתוב.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֶזְכְּרָה מָצוֹק אֲשֶׁר קְרָאַנִי· בְּשָׁלשׁ מַכּוֹת בַּחֹדֶשׁ זֶה הִכַּנִי· גְּדָעַנִי הֱנִיאַנִי הִכְאַנִי· אַךְ־עַתָּה הֶלְאָנִי: דְּעָכַנִי בִּשְׁמוֹנָה בוֹ שְׂמָאלִית וִימָנִית· הֲלֹא שְׁלָשְׁתָּן קָבַעְתִּי תַּעֲנִית· וּמֶלֶךְ יָוָן אֲנָסַנִי לִכְתּוֹב דָּת יְוָנִית· עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ מַעֲנִית: וְעַמְתִּי בְּתִשְׁעָה בוֹ בִּכְלִמָּה וְחֵפֶר· חָשַׂךְ מֵעָלַי מְעִיל הוֹד וָצֶפֶר· טָרֹף טֹרַף בּוֹ הַנֹּתֵן אִמְרֵי שֶׁפֶר· הוּא עֶזְרָא

כי עם ה׳, תהלים ק״ל, ז׳. פדה אלהים, שם כ״ה, כ״ב. והוא יפדה, שם ק״ל, ח׳. פדה ה׳, שם ל״ד, כ״ג.

אשר קראני, אשר מלאני, מל׳ מקרה, כמו פחד קראני (איוב ד׳ י״ד). בשלש מכות, כבי״י גורס בארבע מכות וכן גם בסדור מנהג ליטא, וכ׳ הגרסאות יתכנו וכמבואר להלאה. הניאני, בטלני מל׳ ואם הניא אביה (במדבר ל׳, ו׳). ובכי״י הגיעני בעי״ן והוא ל׳ ויניעם במדבר (שם ל״ב, י״ג). הכאני, לשרני מל׳ הכאות לב (יחזקאל י״ג, כ״ב). אך עתה הלאני, איוב ט״ז, ז׳. דעכני, השיכני, מל׳ ידעך נרו (משלי כ׳, כ׳). בשמנה בו, ע״פ מגלת תענית פרק האחרון, בח׳ בטבת נכתבה התורה יונית בימי תלמי המלך והחושך בא לעולם שלשת ימים, ובמס׳ סופרים פ׳ א׳ כ׳ זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יונית והיה היום קשה לישראל כיום שנעשה העגל, שלא היתה התורה יכולה להתרגם כל צרכה. שמאלית וימנית, ר״ל מכל צד. או שכיון הפייטן על התורה שנאמר בה אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד. שלשתן קבעתי תענית, ג׳ ימים ההם שהיה חשך בא לעולם. וכן גם בסליחה אחרת לי׳ בטבת המתחלת אז בעזבי מקרא דת מעת אל עת במלא החרוז מעיתי אחרי גלולים וכל תבנית, יהירים הריקו עלי חרב וחנית, כלתה רוחי בהיום בנכתבה דת יונית, לכן וימש חשך שלשת ימים תורתים תענית. וכתב בעל שבלת הקבלה שר״ל שעתה פחד היהודים עשו תעניות ותפלות והושאח פניהם וכמו שעשו בימי המן עכ״ל ויפה אמר כי באותו תלמי מלך היון אשר בזה להעתיק לו את התורה יונית היטיב ליהודים כידוע. אנסני, כן מוקד בכי״י גם בסדור ליטא, ובס״א אנסני בפיעל, והראשון יותר נכון כי כן אין אונס (אסתר א׳) שבנין קל. על גבי, תהלים קכ״ט, ג׳. ועמתי בתשעה בו נבל בו סמן פ״ג, בתשעה בטבת מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה. וצפר, ל׳ תפארת מענין ולצפירת תפארה (ישעיה כ״ח, ה׳). והכתוב בלשון מעיל הוד וצפר, לרמוז על עזרא הכהן שכתוב בו קרעתי את בגדי ומעילי (עזרא ט׳, ג׳, ה׳). הנתן אמרי שפר, כדאיתא פ״ם, כ״א

הסופר: יום עשירי זה בקרבו הוזה. כתב־לך בספר המחזה. לזכרון לעם נמס ונבזה. את־עצם היום הזה: מנין סדר חדשים בעשרה בו העיר. נהי ויליל במו־פי אפעיר. סדר פרעניות בתוך לבבי יבעיר. בבא אלי הפליט לאמר הכתה העיר: על אלה על פני אבק זריתי. פצתי על ארבעתן לו חין כלבבי יריתי. צרות על־אלה קבר לי כריתי. צדיק הוא יי כי־פיהו מריתי: קראתי שמך מתנחם על רעתי. ראה עניי ושמע קול פגיעתי. שמע תחנתי חיש נא ישועתי. אל־תעלם אזנך לרוחתי לשועתי: יון ירח טבת מאוד לקיתי בו. ותשתנו עלי סדרי נתיבו. סררתי פשעתי יגלה לי טובו. האומר לים עד־פה תבוא:

אל מלך. יושב על כסא רחמים. מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו. מעביר ראשון ראשון. מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם־כל־בשר ורוח. לא כרעתם תגמול להם: אל שהורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה. זכר־לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת לענו מקדם: וכן כתוב, וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי. (ושם נאמר)

ויעבר יי על־פניו ויקרא

יי יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב־חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח־לנו אבינו כי חטאנו. מחל־לנו מלכנו כי פשענו:

כי־אתה אדני טוב וסלח ורב־חסד לכל־קראיך:

אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את־היכל קדשך שמו את־ירושלם לעיים: אלהים זדים קמו עלינו ועדת עריצים בקשו נפשנו ולא שמוך לנגדם:

כרחם אב וכו׳ עד ועל עמך, לעיל דף 608.

כן בחזי החזוה, ספכיא יחזקאל (א׳, ג׳). כתב לך וכו׳, יחזקאל כ״ד, א׳, ב׳. נמס, נמוג, מל׳ המסו את לבבנו (דברים א׳ כ״ח). מנין סדר חדשים בעשרה, בעשרה הכלות כסדרם. לפי סדר החדשים ר״ל מניסן, אז בחדש טבת בעשרה בו העיר יחזקאל הנביא נהי וקינה על הצרה שנאמרה לו בנבואה שתבוא לישראל בי׳ בטבת וכיון אל יחזקאל כ״ד, א׳. נהי, קינה ובכי, ונמשך אל הקודם לו, ר״ל הנביא העיר נהי. ויליל במו פי וכו׳, זה נמשך למטה, ר״ל איליל ואקונן מפי באכרי סדר פרעניות, וכיון בזה אל פסוק יחזקאל ל״ג, כ״א. שכתוב שם אשר נחשבה לחדש טבת בא הפליט אל יחזקאל. וזה שאמר סדר פרעניות ויסודו בגמרא ר״ה דף י״ח, ב׳ ותוספתא סוטה שבשם פלוגתא אם צום העשירי (זכריה ח׳, י״ט) טעמו על י׳ בטבת או על ה׳ בטבת והאב גם רד״ק ליחזקאל כ״ד, כ״ה. אפעיר, ל׳ פתיחה כמו פי פעלתי (תהלים ק״ס, קל״א). אבק זריתי, רמז לאבלות וכענין ויזרקו עפר על ראשיהם (איוב ב׳ י״ב). ארבעתן, ארבע הצרות המנויות בסליחה הזאת, האחת כתיבת התורה ליונית והב׳ מיתת עזרא הסופר והג׳ סמיכת מלך בבל על העיר והד׳ בקיעת העיר שהגיד הפליט ליחזקאל. והמה לפי זה נראה עיקר גרסת כי״י שגורם גם בראש הסליחה בארבע מכות בחדש זה הכני. וגרסת ספרים שהיא בשלש מכות יש לומר עליה כי שמועת בקיעת העיר שמע הנביא לא נחשבה לה בתוך הצרות להיות שמועה זו רק צרה ליחזקאל ולא לכל ישראל. צדיק הוא, איכה א׳, י״ח. מתנחם, מתחרט. פגיעתי, תפלתי. אל תעלם, איכה ג׳, נ״ו. סררי נתיבו. סרו מדרכיו. יגלה לי טובו, כן בסדור אשכנזים מנכת את״ת וכן בכי״י והוא העקר, ור״ל אף כי פשעתי הנני מתנחם על רעתי וע״כ השם ית׳ יגלה לי טובו. האומר לים וכו׳, עפ״ה איוב ל״ח, י״א. אלהים באו, תהלים ע״ט, א׳. אלהים זדים קמו עלינו, שם פ״ו, י״ד.

לר׳ החזויס אברהם בר מנחם חזק.

אלהינו ואלהי אבותינו.

אבן הראשה· לעיים ולחרישה· ונחלי מורשה· מנוד ראש בלאמים: בקרבי לב נכאב· נדוה ונדאב· נשארנו כאין אב· והיינו כיתומים: רכה ועגגה· שושנים סוגה· עתה היא נוגה· מסורה ביד קמים: היתה כאלמנה· קריה נאמנה· חרע מי מנה· נמכרו בלא דמים: מענגה ורכה· צלחה למלוכה· ומעניתה ארכה· זה כמה שנים וימים: בית יעקב לבזה· לשנ ולעיזה· והעיר העליזה· למטעי כרמים: רויה תרעלה· כיד בני עולה· הרצויה כעולה· וכקטרת הסמים: מאסה לזנוח· תורת אבי זנוח· ולא מצאה מנוח· לילות וימים: נורא אל עליון· ממך יהי צביון· להשיב לריב ציון· שנת שלומים: חדש ימינו כקדם· מענה אלהי קדם· ולבן כצמר אדם· וכשלג כתמים: יי׳ חזקנו ביראתך· ובקיום תורתך· ופקדנו בישועתך· מלך מלא רחמים: אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קראיך.

פזמון. לר׳ החזויס אברהם יצחק אפרים.

אבותי כי בטחו· בשם אלהי צורי· גדלו והצליחו· וגם עשו פרי· ובעת הדיחו· והלכו עמו קרי· היו הלוך וחסור· עד החדש העשירי: בעשירי לחדש· סמך מלך בבל· אל עיר הקדש· ונקרב רב החובל· נתתי הדש· ועניתי בכבל· והיה מדי חדש· לאבל כנורי: אבותי וכו׳. ראשית בכורה· לראשית החרם· שם אחרים הזכירה· והעון גורם· פני אל לא הקירה· ושטפה בזרם· צרה כמבכירה· כעת במרום תמריא: אבותי וכו׳.

אבן הראשה, כה״ט, וע״ה זכריה ד׳, ז׳. לעיים, לחורבה. מורשה, התורה שהיא מורשה לקהלת יעקב. מנוד ראש, תהלים מ״ד, ט״ו. כאין אב וכו׳ ל׳ איכה ה׳, ג׳. שושנים סוגה, ישראל המגודרים במלוות כשושנת שתכים וע״פ שיר ז׳, ג׳. נוגה, ל׳ יגון מטרת יגה (איכה א׳, ד׳). היתה כאלמנה, איכה א׳. קריה נאמנה, ישעיה א׳, כ״א. וחרע מי מנה, את ישראל (במדבר כ״ג, י׳). בלא דמים, בלא כסף. מענגה ורכה, תואר לבבל ע״פ ישעיה מ״ז, א׳. ומעניתה, שחרשו על גבנו ארכה: גם לפרש מענגה ורכה, ישראל שהיתה אומה מנוקה ורכה ונכבדה וצלחה למלוכה בימים שעברו, אך עתה ארכה המענית אשר חרשו עליה האויבים. ולעיזה, לשחוק וקלס מלשון הוציא לעז בל׳ חז״ל. העליזה, ירושלים (ישעיה כ״ב, ב׳). רויה תרעלה, שבעה מכוס התרעלה. הרצויה, ישראל שהיתה רצויה לפני הקב״ה כעולה וכקטרת סמים. אבי זנוח הוא אחד מי שמות של משה המנוים במגלה דף י״ג וויקרא רבה פ׳ א׳. צביון, רצון בל׳ ארמי. להשיב וכו׳ ע״ה ישעיה ל״ד, ח׳. חדש, סוף איכה. מענה, דברים ל״ג, כ״ז. אודם, החטא, וע״פ ישעיה א׳, י״ח.

אבותי, הפזמון הזה נתלאו לו מהדורות שונות בסדורים וכ״י ובכולן חתום כחרוזים אברהם יצחק אפרים, ונראה כי הוא ר׳ אפרים בר יצחק בר אברהם מרעגנסבורג, ולכבד את הוריו חתם שם זקנו ושם אביו קודם לשמו, וכן נטלא דרך מחבר זה לעשות מהדורות שונות לפיוטיו וכמו שחרו גם סליחתו אהל שכן אם רקן בשתי נוסחאות שונות. ובעת הדיחו, מל׳ ונדחת (דברים ד׳ י״ט). והלכו עמו קרי, ל׳ ויקרא כ״ו, כ״א. היו הלוך וחסור, ל׳ בראשית ח׳, ה׳. לחדש טבת. סמך וכו׳, יחזקאל כ״ד, ב׳. רב החובל, ל׳ יונה א׳, ו׳. ופה טעמו המשחית הגדול, מענין לא אחבל (איוב ל״ד, ל״א), והכוונה על נבוזראדן רב טבחים (מ״ב כ״ה, ח׳). נתתי הדש, הפוך זמני כעפר לדוש. בכבל, מל׳ עמו בכבל תלו (תהלים ק״ה, י״ח). ראשית בכורה, ישראל ע״ה הושע ט׳, י׳. החרם, ר״ל להריגה וכריתה מענין החרם תחרים אותם (דברים ז׳, ב׳). אחרים, אלהים אחרים, שעבדה ע״ז. בזרם, מים כבירים. כמבכירה, כיולדת לראשונה, ירמיה ד׳, ל״א. במרום תמריא, שנעלית לשמים, ול׳ איוב

דהאלהים הביא. יום רעה ומצור. צוה צרי סביבי, עוללי לבצור. יום הרך לבבי, ואין כח לעצור. ודבר אל־נביא. משול אל־בית המרי: אבותי וכו׳. מיושבי שער, העביר אדרת. חמתו כאש בער, והרים עמרת. ומלבנון יער, השליך תפארת. ורוח סועה וסער. תסמר שערת בשרי: אבותי וכו׳. קפיפית נמשלת, ושתה קרורנית. כעון כי כשלת, ולבך אחורנית. ונבוך ונחשלת, ראשונה ושנית. והחתל לא חתלת. מעט צרי: אבותי וכו׳. צדיק הצור תם, נשוא עון נלאה. מכרוב למפתן, לפנת גג ראה. מעון הנבתם, וצעקתם באה. רבה רעתם. כעץ עשה פרי: אבותי וכו׳. חוק כל־קמי, תוכן העלילות. כי מלאו ימי, ברוע מפעלות. ומבקשת עלומי, שכחתי גמולות. נוהן לחמי ומימי. פשתי וצמרי: אבותי וכו׳. קמי פיהם פערו, ונחלתי בלעו. מאד עלי גברו, ודמי שתו ולעו. נכרים עלי צרו, ואת־אחי הרעו. האמרים ערו ערו. בני שעיר החרי: אבותי. אמרו לכו נבלם, ונשביתה זכרם. אל קנוא גמלם, ישאו את־שברם. כמעשיהם שלם, ויבשו משברם. כאיש חלום חולם. שלשה סלי חרי: אבותי וכו׳. פצעי לא רככה, וחבורות רצח. ועיני הכהה, צופה לדודי צח. העוד לא שככה, חמתו לנצח. על מה עשה ככה. ומה חרי: אבותי וכו׳. רחום זה אלי, אל־לעד תזנח. ארכו ימי אבלי, ועוד לבי נאנח. שובה אל לאהלי, מקומך אל־תנח. שלם ימי אבלי. כי תבא על־שכרי: אבותי וכו׳. יי מנת חלקי, חושה לי לעזרה. ופתחת שקי, שמחה לי לאזרה. ותגיה את־חשכי, כאורך להאירה. את־נשף חשקי. כי אתה גירי: אבותי וכו׳. מיגון ואנחה, פדה אל את־נפשי. עשה לעמך הנחה, מלכי וקדושי. תהפך לרוחה, את־צום החמישי. לששון ולשמחה, צום הרביעי וצום העשירי: אבותי וכו׳. אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

ואח״כ אומרים זכור רחמיך וכו׳ (דף 594) עד סופו.

ל״ט, י״ח. צוה צרי עפ״י איכה א׳, י״ז. לבצור, ל׳ קצירה, ומל׳ אם בוצרים באו לך לא ישאירו עוללות (ירמיה מ״ט, ט׳). ודבר אל נביא יחזקאל (כ״ד, ג׳). מיושבי שער, הם השופטים והזקנים. חמתו כאש, כאמור באיכה ב׳, ד׳ שפך כאש חמתו. ומלבנון יער, כמו לבה״מ עפ״י בית יער הלבנון (מ״א ז׳, ב׳. י׳, י״ז) וכדרש על בה״מ במס׳ יומא דף ל״ט, ב׳. ורוח סועה, רוח תולה אילנות (תהלים נ״ה, ט׳). תסמר, איוב ד׳, ט״ו. קדורנית, ל׳ אחור ותבן. ונבוך ונחשלת, מל׳ ויזנב בך כל הנחשלים אחריך (דברים כ״ה, י״ח). ראשונה ושנית, בגלות בבל וגלות אדום. והחתל, ל׳ יחזקאל ט״ז, ד׳. וי״ל אף רפואה קטנה לא נרפאת. נלאה, מל׳ נלאיתי נשוא (ישעיה א׳, י״ד). מכרוב למפתן וכו׳, יסודו בגמרא ר״ה דף ל״א, עשר מסעות נסעה השכינה (כהסתלקה מבה״מ), מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן וממפתן לחצר ומחצר למזבח וממזבח לגג וכו׳. תוכן העלילות, חוקר כל המעשים. נותן לחמי וכו׳, תמם כל׳ הושע ב׳, ז׳. האומרים ערו ערו, תהלים קל״ז, ז׳. בני שעיר, בראשית ל״ו, כ׳. כאיש חלום חולם, גר החופים שנתלה (בראשית מ׳, ט״ז). לא רככה, מל׳ ישעיה א׳, ו׳. צופה, עיני צופה אל הקב״ה הנקרא דוד ולא בשיר ה׳, י׳. על מה עשה, דברים כ״ט, כ״ג. מקומך, ל׳ קהלת י׳, ד׳ ופה הכוונה על בה״מ. כי תבוא, בראשית ל׳, ל״ג. ה׳ מנת, תהלים ט״ז, ה׳. ופתחת וכו׳, ל׳ תהלים ל׳, י״ב. ותגיה וכו׳ עפ״י ש״ב כ״ב, כ״ט. את נשף חשקי, ל׳ ישעיה כ״א, ד׳. צום החמישי, ט׳ באב. צום הרביעי, י״ז בתמוז.

הש״ץ אומר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח״כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו׳ (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח״כ אומרים פסוקים אלו.

אונד זאגט סלח לנו ה׳ ז״וו (פֿאָרנע זייטע 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך דאַנן פֿאָלגנע דיזע פֿערזע:

קַוֹּה קִוִּינוּ יְיָ וַיֵּט אֵלֵינוּ וַיִּשְׁמַע שַׁוְעָתֵנוּ: אַף אֹרַח מִשְׁפָּטֶיךָ יְיָ קִוִּינוּךָ לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תַּאֲוַת־נָפֶשׁ:

כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים תְּרַחֵם יְיָ עָלֵינוּ: לַייָ הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה: יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ: סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: וְשָׁם נֶאֱמַר· וַיֹּאמֶר יְיָ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: הַטֵּה אֱלֹהַי׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע, פְּקַח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שֹׁמְמֹתֵינוּ, וְהָעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ· כִּי לֹא עַל־צִדְקֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל־רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים: אֲדֹנָי׀ שְׁמָעָה אֲדֹנָי׀ סְלָחָה אֲדֹנָי הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אַל־תְּאַחַר· לְמַעַנְךָ אֱלֹהַי, כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמֶּךָ:

ע״ס א״ב ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר יחיה אמן ואמן.

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אָדָם בְּקוּם עָלֵינוּ חִיל אֲחָזָתְנוּ לִרְעוֹד· בְּהִסְתַּפְּחוֹ לְמַלְכוּת חָנֵף כִּמְעַט כָּשַׁלְנוּ לִמְעוֹד· גָּמְרוּ לְמָכְרֵנוּ כְּתֵל וְחָרִיץ בְּלִי מִסְעוֹד· אָמְרוּ לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא יִזָּכֵר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד: דַּלּוּ עֵינַי לַמָּרוֹם קְרָאתִיךָ אוֹיְבַי לָקֹב· הַכְרָתַת שֵׁם וּשְׁאָר וּמְחִיָּה שָׁם לִרְקוֹב· וְצַר צוֹרְרַי בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר נִכְּלוּ לַעֲקוֹב· וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יָהּ וְלֹא יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: זְרוּיִים עָנָה וַיַּגֶּה וְלֹא מִלֵּב לְכַלּוֹתָם· חָבוּ לְפָנִים וְיִרְדֵּם כְּהַסָּרַת טַבַּעַת לְחַלּוֹתָם· טוּב דְּבָרָיו הֵקִים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לַעֲלוֹתָם· בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים לְכַלּוֹתָם: יָדַע רֶמֶז הַקּוֹרוֹת לְעַם מֵעָפָר וּמֵהֲדַס· כָּתַב הַסְתֵּר אַסְתִּיר וּמָר

קוה קוינו, תהלים מ׳, ב. אף ארח ישעיה כ״ו, ח׳.

אדם בקום, ל׳ תהלים קכ״ד. ונדרש במגלה י״א על המן. בהסתפחו, בהתחברו על׳ מהסתפחת בנחלת ה׳ (ש״א כ״ו, י״ט), וכן הוא בכ״י וכל ס״י. חנף, אחשורש, שהיה חנף שהרג את אשתו מפני אוהבו ופעם אחרת הרג את אוהבו מפני אשתו (מדרש אסתר דף קי״ו). למכרנו כתל וחריץ, במגלה י״ד נמשלו אחשורש והמן לב׳ בני אדם לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולשני היה לו חריץ בתוך שדהו בעל חריץ אמר מי יתן לי תל זה בדמים בעל התל אמר מי יתן לי חריץ זה בדמים לימים נזדווגו זה אצל זה אמר לו בעל החריץ לבעל התל מכור לי תילך ואמר לו טול אותו בחנם. אמרו לכו, תהלים פ״ג, ה׳. ויאמרו לא, שם צ״ד, ז׳. זרויים ענה השם, ול׳ איכה ג׳, ל״ג. חבו לפנים, נתחייבו רק למראית העין וע״פ מגלה דף י״ב שמפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה, מפני שהשתחוו לצלם (בימי נבוכדנצר), הם לא עשו אלא לפנים אף הקב״ה לא עשה עמהם אלא לפנים. וירדם, וירדה אותם. לכלותם כן בכ״י, ול׳ ענוי וצער. בארץ אויביהם, ויקרא כ״ו, מ״ד. ידע כודיע רמז לכל המאורעות הללו במקרא. לעם מעפר, כמשל לעפר הארץ (בראשית י״ג, ט״ז. במדבר כ״ג, י׳). ומהדס, שנמשל להדס כדאית׳ במגלה דף י״ג הצדיקים נקראו הדסים וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים (זכריה א׳, ח׳). כתב הסתר, בחולין קל״ט, ב׳, המן מן התורה מניין, המן העץ (בראשית ג׳, י״א), אסתר מן התורה

דרור מפרדס· לשבות המן ממתחת המן העץ קנדס· תחת הנעצוץ יעלה
ברוש ותחת הסרפד יעלה הדס: מקשיב דבר שקר כתב שטנה תעצב·
נתעטף בבגדי שרד כמטה במנין קצב· סרר להשתמש בשנים כלי בית
המקדש· ויבוא גם השטן בתוכם להתיצב: עם הנמצאים בשושן באכלם
מזבח עכרם· פער פיו להשטינם ולהסגירם ביד נותן מכרם· צור הסכים
לכתוב אגרת לאבד שברם· אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם:
קדושים מלאכי שלום מר יבכיון בצעקה· רחום הבט לברית ואל תפר
להרחיקה· שמעה מורשה ותלבש בגדי אלמנות ומועקה· ותשם ידה על
ראשה ותלך הלוך וזעקה: תשבי שם אזור שק במתניו תחבשת· מהר
והודיע ישני מכפל אבות שלשת· נחן לרועה מה לך נרדם להתעשת·
קום קרא אל־אלהיך אולי יתעשת: חותם טיט אשר נעשה לבלשן ספר·
מגינה למרו לאחר גזרה כעס להפר· בן־קיש הקיש דלתות בית הספר·
ויכס שק וישב על האפר: רבץ תינוקות לפניו ימים שלשה צמאים
ומכפנים· בקול קול יעקב לחלוש ידי עז פנים· ידיו אמונה לאל הצילני
נא מעלבונים· פן־יבוא והכני אם על־בנים: מזה אלה ומזה אלה בני
איתני ורבני· כלם צעקו ותעל שועתם אל־יי· יה לקול רנון כבוא שאל
לפני· ומה קול הצאן הזה באזני: רועה השיבו הם קטני קדש זרע· יה
התאל לקוחים למות מאויב הרע· חנון נכמרו רחמיו ויבקש לכבות המארע·
ויהי כקרוא מלך ישראל את־הספר ויקרע: יהירים הוקיע בלב הארץ

עניין, ואנכי הסתר אסתיר (דברים ל״א י״ח), מרדכי מן התורה מניין, דכתיב מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא (שמות ל׳, כ״ג). ובמגלה דף י׳ תחת הנעצוץ יעלה ברוש וכו׳ (ישעיה נ״ה, י״ג) הנעצוץ המן הרשע, ברוש זה מרדכי שנקרא ראש לכל הבשמים שנ׳ ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור ומתרגמינן מירי דכי, הסרפד ושתי הרשעה, הדס זו אסתר הצדקת שנקראת הדסה. מפרדס, פל׳ פרדס. קנדס, עץ חד פאמא (ערובין ל״ד, ב׳) ור״ל שנתלה. מקשיב דבר שקר, אחשורש. כתב שטנה (עזרא ד׳, ו׳. ומגלה י״א). בבגדי שרד, בגדי כהונה, ויסוד במגלה י״ב, ע״ב כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרקו אמר השתא ודאי תו לא מיפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו, בא שטן ורקד ביניהן. ובמדרש אסתר רבה פ׳ ב׳, בגדי כהונה הראה להן. ויבוא גם, איוב ב׳. פער פיו השטן, ויסודו במדרש אסתר דף קכ״ז, י״ח אלף וה׳ מאות הלכו לבית המשתה של אחשורוש ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד השטן והלשין עליהם לפני הקב״ה וכו׳. אמרתי, דברים ל״ב, כ״ו. מלאכי שלום, ישעיה ל״ג, ז׳. מורשה, התורה. ומועקה, לער ואבל (תהלים ס״ו, י״א). ותשם, ש״ב י״ג, י״ט. תשבי, אליה הנביא. תחבשת, ל׳ חגורה, מענין סוף חבוש לראשי (יונה ב׳, ו׳). לרועה, למשה רבינו. להתעשת, מענין שמנו עשתו (ירמיה ה׳, כ״ח) ר״ל מה תישן בנחת ובמנוחה. קום, יונה א׳, ו׳. חותם טיט, הגזרה שגזר הקב״ה על ישראל היתה חתומה רק בחותם של טיט, ואחר שהתפללו אליו בצרתם קרע את הגזרה, וע״פ מדרש אסתר דף קכ״ט. לבלשן, למרדכי (נחמי׳ ז׳, ז׳). בן קיש, מרדכי. הקיש, דפק. וע״פ מגלה דף י״ב, ב׳ בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו. ומכפנים, ל׳ רעב כמו בחסר ובכפן (איוב ל׳, ג׳), וכן בארמית כפן ל׳ רעב. ויכס שק, יונה ג׳, ו׳. פן יבוא, בראשית ל״ב, י״ב. לפני, לבנים שהיכלו. ומה קול, ש״א ט״ו, י״ד. ויהי כקרוא, מ״ב ה׳, ז׳. יהירים הוקיע בלב הארץ למטה ואביהם למעלה, כן נוסח סדור ליטא ונכון, גם נבי״י גורס כן רק שבמקום הארץ גורס השלחי׳ אבל נוסחה הראשונה עקר וכמבואר בסמוך. והנה פירוש יהירים הגאים ר״ל את המן ובניו תלה אותם על עץ גבוה, את הבנים שלמטה ולמעלה מהם את אביהם, ומה שאמר בלב הארץ הוא ע״פ תרגום ירושלמי לאסתר ז׳, ט׳. אמר הרא וקומו יתיה להמן רשיעא ולעשרה בנוי עלי על וקיפא די אתקין לנפשיה.

למטה ואביהם למעלה. איש בשלש אמות והרביעית אויר מגלה. משנה נקם חוה ושמח ושח תהלה. אותי השיב על בני ואותו תלה: ‏יו ותכתב אסתר תקף לקרות בהלל מהודים. מלמעלה קימו מה שקבלו מלמטה הודים. גם ינוסם לפרסם באו פלאו מסהידים. בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים:

אל מלך. יושב על כסא רחמים. מתנהג בחסידות מוחל עונות עמו. מעביר ראשון ראשון. מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים. עושה צדקות עם כל בשר ורוח. לא כרעתם תגמול להם: אל שהורית לנו לומר (מדות) שלש עשרה. זכר לנו היום ברית שלש עשרה. כמו שהודעת לענו מקדם. וכן כתוב. וירד יי בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי: (ושם נאמר)

ויעבר יי ׀ על פניו ויקרא

יי ׀ יי אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע וחטאה ונקה: וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו:

סלח לנו אבינו כי חטאנו. מחל לנו מלכנו כי פשענו:
כי אתה אדני טוב וסלח ורב חסד לכל קראיך:

כי עמך מקור חיים באורך נראה אור: בקראנו ענגו אלהי צדקנו בצר הרחבת לנו חננו ושמע תפלתנו: ועתה יגדל נא כח אדני כאשר דברת לאמר: כרחם אב וכו' עד ועלי עמך לעיל דף 612.

ע"ס א"ב ואחריו חתום שמעון בר יצחק חזק ואמץ.
אלהינו ואלהי אבותינו.

אתה האל עושה פלאות. בעמים הודעת עז נוראות. גאלת בזרוע עמך מתלאות. דכית צריהם במותי תחלואות: האויב בקומו לעורר מדנים. ודמה להכרית פרחי שושנים. זמם לשקול על גנזי אדונים. חליפי מאת ככרי אדנים: טלאיך הזהרת שקליהם להקדים. ידעת העתידות

איש בשלש אמות, כל אחד מהנתלים היה תלוי על ג' אמות ובין כל אחד ואחד היתה ריוח אמה אחת, וכן יסופר בתרגום ירושלמי לאסתר ט', י"ד. ומובא גם בתוספות לחגיגה דף י"ח. משנה, מרדכי (אסתר י', ג'). ושח תהלה, גם זה ע"פ תרגום ירושלמי שם. אותי השיב, כראשית פ"א, י"ג. מהודים, וכן בכי"י, ודוגמתו יהודה לתפלה (נחמיה י"א, י"ז), ור"ל קריאת המגלה היא כאלו מודים אנחנו בהלל וע"פ מגלה י"ד קריאתה זו הלילא. גם ינוסם ל' תהלים ס', ו'. לפרסם, לגלות לעין כל. בעת הזאת אסתר ד', י"ד.

כי עמך מקור, תהלים ל"ו, י'. בקראי, שם ד', ב'. ועתה יגדל, במדבר י"ד, י"ז.

גאלת בזרוע, תהלים ע"ז, ט"ז. האויב, המן הרשע. פרחי שושנים, כנוי לבני ישראל. ובכת"א פרחי עדנים. על גנזי, בכי"י ובכ"ל ע"פ אסתר ד', ז'. ארנים, אדני המשכן (שמות ל"ח, כ"ז). טלאיך הזהרת, יסודו במגלה י"ג, ע"ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך

ודרשת נשקדים· כבוי להמציא ללהב יקדים· לקוחים למות לתחי
נפקדים: מסכה זרה בעבדם לפנים· נמכרו להתז קנקנות וגפנים·
סבבום מוקשים בכל־דפנים· עיניהם לך תולים ובסתרך נצפנים: פור
נהפך באויבים לשלום· צלוב הוכן אגגי לקלוט· קולע וכולע פני הלוט
הלוט· ריבי עם באשמנים לעלוט: שלום ואמת נכתב לכל־צד· תקף ישע
סלע ומצד· שודד השדד וברשתו הצד· מלשני נסחף נצמת ונרצד: עשו
שמחות ולדורות קבעום· ומקראות שלשום ולא רבעום· נסכמו ממעל
ועמם טבעום· בספר נחקק על־מה קבעום: רמה ידך לסלוח לפושעים·
יהודי והדסה הקמת מושיעים· צדקתם עומדת לעד לשעשועים· חקר
כבודם להזכר לנושעים: קנא לשמך נורא ונקדש· חוה כרמך נהרס
ונגדש· זרויינו קבץ ושיר לך יחדש· קימם והחים בבנין בית המקדש:
ח׳ ובעשותך נסים באותן הימים· אתנו הפלא תשועת עולמים· מצוא לפניך
כפר ותנחומים· אל מלך יושב על־כסא רחמים:

אל מלך יושב וכו׳ עד לכל קוראיך.

פזמון. ע"ס תשר"ק וכסוף חתום משלם.

במתי מספר חלינו פניך· לשועת נבאים אל־תעלם אזניך· הקשב
תחנתם משמי מעונך· כבימי מר והדם הושעת בניך: תהלות ישראל
אתה יושב· שועתם תאזין ורנתם תקשב· רפאות למחץ תקדם ותחשב·
קנוייך להיטיב ונויהם לישב: צר ואויב הלטיש עיניו· פיהו פער לשאוף
ענו· עשת בשלו להשמיד קהל המוניו· סגל לאבד חרת בנשתוניו: נוקם

הקדים שקליהן לשקליו. נשקדים, ל׳ שקידות. כבוי, מל׳ ולא תכבה את נר (ש"ב כ"א, י"ז). לקוחים למות ישראל שנגזר עליהם מיתה, והוא ל׳ משלי כ"ד, י"א. מסכה זרה, ע"ז שעבדו בימי נבוכדנצר. לפנים, רק למראית העין, וכמבואר בסליחה הקודמת. להתז, להכרת. קנקנות, ענבים שלא הבשילו עוד כל צרכן, וכנוי הוא לבנים הקטנים, ר"ל נער וזקן. צלוב, העץ שתולין בו. לקלוט, ליקח. קולע, ל׳ זריקה כמו הנני קולע את יושבי הארץ (ירמיה י׳ י"ח). פני הלוט, ל׳ ישעיה כ"ה, ז׳. ריבי עם, צורי ישראל. שלום ואמת, אסתר ט׳, ל׳. ונרצד, ל׳ תרצדון (תהלים ס"ח י"ז). ומקראות שלשום, יסודו במגלה דף ז׳, הלא כתבתי לך שלישים (משלי כ"ב, כ׳) שלישים ולא רבעים ופירש רש"י שג׳ מקומות יש לנו להזכיר מלחמת עמלק בס׳ ואלה שמות (י"ז, י"ח) ובמשנה תורה (כ"ה, י"ז) ובס׳ שמואל (א׳ סמן ט"ו). **ועמם טבעום** כן בכי"י גם בסדור ליפסיא ועקר, ור"ל מלמעלה הסכימו עם ישראל וקבעו עמהם את ימי הפורים, ויסודו שם במגלה דף ז׳ קיימו וקבלו, קיימו למעלה מה שקבלו למטה. בספר, במגלת אסתר. לפושעים, לישראל שחטאו במה שהשתחוו לצלם נבוכדנצר וכמבואר למעלה. יהודי, מרדכי.

במתי מספר, ר"ל אנשים מעט מספר אנחנו. נבאים, נשברי לב. מור והדם, מרדכי ואסתר. תאזין, תקשב, תקדם, ותחשב, כן בכי"י ונכון. תהלות ישראל וכו׳, עפ"ה תהלים כ"ב ד׳. רפאות למחץ, רפואה למכה וכמו שאמרו חז"ל במגלה י"ג, ב׳ אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחלה. מחץ, מכה כמו ומחץ מכתו ירפא (ישעיה ל׳, כ"ו) מחץ מתנים (דברים ל"ג י"א). קנוייך, כמו לקנויך. הלטיש עיניו, הבריק עיניו לנגד מרדכי, מל׳ איוב ט"ז, ט׳. פער, פתח. לשאוף, לבלוע. עשת, יען וחשב, מל׳ אבדו עשתונותיו (תהלים קמ"ו, ד׳). סגל, סגולה ר"ל את ישראל. בנשתוניו, באגרותיו, מל׳ וכתב הנשתון (עזרא ד׳, ז׳). נוקם

לְצָרִים וְנוֹטֵר לְאוֹיְבִים. מָדַדְתָּ מִדָּתָם כְּזָדוּ לַאֲהוּבִים. לוֹחֵם וְנִינָיו נִתְלוּ צְלוּבִים. כְּבַחֲרֻזֶת דָּגִים חֲרוּזֵי תְחוּבִים: יוֹם אֲשֶׁר שִׂבְּרוּ צוֹרְרִים. טִבְחָה לָשִׁית בְּעַם נְצוּרִים. חָלְפָה הַדָּת וְנָפְלוּ פְגָרִים. וְלָעֲפוּ וְזָעֲמוּ מוּבָסִים מְגֻרִים: וּבְכֵן יִתְעַלֶּה שִׁמְךָ וְיִתְנַשֵּׂא. הוֹדְךָ שְׁמֵי שָׁמַיִם כִּסָּה. דַּכִּים בְּרוֹמִמְךָ נְתוּנִים לִמְשִׁסָּה. גֵּיא וַאֲפָסֶיהָ תְּהִלָּתְךָ מְכֻסָּה: בִּינָה הֲגִיגֵנוּ וּרְאֵה בַּצַּר. הֲשִׁיבֵנוּ לִמְנוּחָתֶךָ כִּי יָדְךָ לֹא תִקְצָר. אָרוֹן קְרָאנוּךָ מִן הַמֵּצַר. אָנָּא הוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה וְחַלְּצֵנוּ מִצָּר: מְאֹד תַּרְבֶּה לָנוּ מְחִילָה. שְׁמַע תְּפִלָּה וְהַעֲבֵר תִּפְלָה. לוֹחֲצֵינוּ הַמְעֵד וּמַלֵּאם חַלְחָלָה. מִמֶּנּוּ רַחֲמֶיךָ לָעַד לֹא תִכְלָא: (כְּבִימֵי מָרְדְּכַי וַהֲדַסָּה הוֹשַׁעְתָּ בָנֶיךָ:) כמתי מספר וכו׳.

אֵל מֶלֶךְ. יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים. מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ. מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים. עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם־כָּל־בָּשָׂר וָרוּחַ. לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל שֶׁהוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. וּזְכָר־לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָיו מִקֶּדֶם. וְכֵן כָּתוּב. וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ: (וְשָׁם נֶאֱמַר)

וַיַּעֲבֹר יְיָ ׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא

יְיָ ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ. מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ:
כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

ואח״כ אומרים זכור רחמיך וכו׳ (דף 594) עד סופו.

לצרים וכו׳, עפ״ה נחום א׳ ב׳. מדדת מדתם, שלמת להם מדה כנגד מדה. לוחם ונינו, המן ובניו. לוחם ל׳ מלחמה. צלובים, גם הוא ל׳ תלייה כל׳ חז״ל. כבחרוזת דגים, נתלו זה על זה כדגים הנאחזים בחרוזה. תחובים, ל׳ תקיעה ודחוק כל׳ חז״ל. בעם נצורים, אשר הם תחת שמירת הקב״ה. ולעפו, מל׳ ורוח זלעפות (תהלים י״א ו׳) ר״ל כעסו ונתיכו על הענן מחום הכעס. וזעמו, מל׳ זעם וקצף. מובסים, נדרכים מל׳ יבוס צרינו (תהלים ס׳ י״ד). מגרים, מושלכים. הודך וכו׳, עפ״ה חבקוק ג׳ ג׳. ברוממך, כאשר רוממת את הדכים שהיו נתונים לשלל ובזה. גיא, הארץ. גיא הוא אחד מעשרה שמות של הארץ (מדרש משלי פ׳ ח׳). ואפסיה, וקצותיה. התציאנו לרויה ל׳ תהלים ס״ו, י״ב. וכן מוסף כי״ו ומדול ליתא. תמ״א הוציאנו למרוחה, והוא ל׳ תהלים י״ח, כ׳. תפלה, דבר גרוע ונמאס כמו בנביאי שמרון ראיתי תפלה (ירמיה כ״ג, י״ג). המעד, הכשילם מל׳ ומתניהם תמיד המעד (תהלים ס״ט, כ״ד). חלחלה, יראה ופחד

הש"ץ חוזר התפלה עד מחל לנו מלכנו כי פשענו, ואח"כ מתחילים סלח לנו, אל ארך אפים וכו' (דף 589) עד ורב חסד לכל קוראיך, ואח"כ אומרים פסוקים אלו:

אין ווערט סלח לנו א"ז"וו (זעהען וייטער 589) ביז ורב חסד לכל קוראיך, חזר פסוקים דאן הייטר תן:

ואל־תתנו דמי לו עד־יכונן ועד־ישים את־ירושלם תהלה בארץ: כי־עמך מקור חיים באורך נראה־אור: אלהינו בשנו במעשינו ונכלמנו בעונינו:

כרחם אב על־בנים תרחם יי עלינו: ליי הישועה על־עמך ברכתך סלה: יי צבאות עמנו משגב־לנו אלהי יעקב סלה: יי צבאות אשרי אדם בוטח בך: יי הושיעה המלך יעננו ביום־קראנו: סלח־נא לעון העם הזה כגדל חסדך וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים ועד־הנה: ושם נאמר. ויאמר יי סלחתי כדברך: הטה אלהי ׀ אזנך ושמע. פקח עיניך וראה שממתינו. והעיר אשר־נקרא שמך עליה. כי לא על־צדקתינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על־רחמיך הרבים: אדני ׀ שמעה אדני ׀ סלחה אדני הקשיבה ועשה אל־תאחר. למענך אלהי. כי־שמך נקרא על־עירך ועל־עמך:

ע"ס א"ב. אלהינו ואלהי אבותינו.

אתאנו לך יוצר רוחות. ברב עונינו כבדו אנחות. גזרות עצמו וצריחות. כי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות: גלינו מבית הבחירה. וחשך בעדנו אורה. דיננו נחתם ונגזרה גזרה. כי בשבעה עשר בתמוז נשרפה התורה: הרסו אויבינו ההיכל. ובדחה שכינה מזוית היכל. ונמסרנו ביד זדים למאכל. כי בשבעה עשר בתמוז העמד צלם בהיכל: זרונו מעיר אל־עיר. ונלכד ממנו רב וצעיר. חרבה עירנו ואש בה הבעיר. כי בשבעה עשר בתמוז הבקעה העיר: טפש במקדשנו צר המשמיד. ונטל מתן וכלה אצעדה וצמיד. יען כעסנוך נתנו להשמיד. כי בשבעה עשר בתמוז בטל התמיד: כלה ממנו כל־הוד ושבח. חרבו שלף אויב עלינו לאבח. להיות עוללים ויונקים מובנים לטבח. כי בשבעה עשר בתמוז בטלו עולה וזבח: מרדנו לשוכן מעונות. לכן נתפזרנו בכל־פנות. נהפך מחולנו לאבל וקינות. כי בשבעה עשר בתמוז בטלו קרבנות: סררנו לפניך מריב לשונות. לכן למדה לשוננו לומר קינות. עוונינו רבו מלהמנות. כי בשבעה עשר בתמוז גרמו לנו עונות: פזרנו בלי מצוא

ואל תתנו דמי, ישעיה ס"ב, ז'. כי עמך מקור, תהלים ל"ו, י'. אלהינו בשנו, עז"ה עזרא ט' ו'.
אתאנו לך, בסליחה הזאת המסובבה לה הולך ומונה הפייטן החמשה דברים שארעו לאבותינו בי"ז תמוז כדאיתא במס' תענית דף כ"ו. וצריחות, וצעקות, מל' אף יצריח (ישעיה מ"ב, י"ג). למאכל, פי' להתאכל. העמד צלם, בשני כ"י הנוסחא העמיד אפוסטמוס צלם בהיכל. טפש, נהג מנהג טפשות. וכן נקדו בכל סדורינו, וגם בכי"י היה נקוד כך מתחלה ובא המגיה ונקד טפש. כלה ממנו. בכי"י נקד כלה ואח"כ טוסף על החוב. לאבח, ל' הריגה מל' אבחת חרב (יחזקאל כ"א, כ'). מריב לשונות, מתוך

רְוָחָה· לָכֵן רָבְתָה בָּנוּ אֲנָחָה· צוּר רְאֵה נַפְשֵׁנוּ כִּי שָׁחָה· וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲפָךְ־לָנוּ לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה: קָשֵׁינוּ עֹרֶף וְרָבְתָה בָּנוּ אָסוֹן· לָכֵן נִתַּנּוּ לִמְשִׁסָּה וְרִפְשׂוֹן· רְאֵה יְיָ וְחַלְּצֵנוּ מֵאָסוֹן· וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲפָךְ־לָנוּ לְשִׂמְחָה וּלְשָׂשׂוֹן: ח׳שְׁעֵה אֵלֵינוּ שׁוֹכֵן רוּמָה· וְקַבֵּץ נְפוּצוֹתֵינוּ מִקַּצְוֹות אֲדָמָה· תֹּאמַר לְצִיּוֹן קוּמָה וְנָקוּמָה· וְשִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז הֲפָךְ־לָנוּ לְיוֹם יְשׁוּעָה וְנֶחָמָה:

אֵל מֶלֶךְ· יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים· מִתְנַהֵג בַּחֲסִידוּת מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ· מַעֲבִיר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן· מַרְבֶּה מְחִילָה לְחַטָּאִים וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים· עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל־בָּשָׂר וְרוּחַ· לֹא כְרָעָתָם תִּגְמוֹל לָהֶם: אֵל הוֹרֵיתָנוּ לוֹמַר (מִדּוֹת) שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· זְכָר־לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה· כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לֶעָנָו מִקֶּדֶם· וְכֵן כָּתוּב· וַיֵּרֶד יְיָ בֶּעָנָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְיָ: (וְשָׁם נֶאֱמַר)

וַיַּעֲבֹר יְהוָה׀ עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא

יְיָ׀ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת: נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה: וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנֵנוּ וּלְחַטָּאתֵנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סְלַח־לָנוּ אָבִינוּ כִּי חָטָאנוּ· מְחַל־לָנוּ מַלְכֵּנוּ כִּי פָשָׁעְנוּ: כִּי־אַתָּה יְיָ טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־תִּשְׁקֹט אֵל: כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ: אֵל־נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: כרחם אב וכו׳.

ע"ס א"ב ובסוף חתום חיים עד סלה.
אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.

אֲמָרֵר בִּבְכִי מִפְּנֵי יָד שְׁלוּחָה בָּעִי· בְּנָאֲצִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ בִּבְגָדַי וְקָבְעִי· גָּז וּבָרַח וְנָסַע עֶשֶׂר וְעָלָה לַשְּׁבִיעִי· דִּמְּנִי הֱצִיקָנִי הִשִּׂיקָנִי בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי: הֵבִיא מוֹעֵד בִּמְלֵאָתוֹ לִשְׁבּוֹר בַּחוּרֵי גִמּוּז· וְרִבָּה בּוֹ פְּעָמִים בְּמִסְמוּס

ריב לאומות, שדברנו לשון הרע. בלי להמנות, בלי מספר, פי' מנין כמו קהלת א', ט"ו. אסון, כנוי לחטאים. ורפשון, בשי"ן ל' מרמס רגל, פי' ברגליכם תרפשון (יחזקאל ל"ד, י"ח). מאסון, ממקרה רע. תאמר לציון קומה ונקומה, כן בכ"י. ובס"א הנוסחא תוסיף ידיד שנית לקנות איומה.

אלהים אל דמי לך, תהלים פ"ג, ב'. וג'. אל נקמות, שם צ"ד, א'.

אמרר בבכי, ל' ישעיה כ"ב, ד'. שלותה בעי, ברוגז, פי' איוב ל', כ"ד. ומתרגם שם הארמי בעי ברתחא. בתוך ביתו של הקב"ה הוא בה"מ. בבגדי וקבעי, בטלי ובשקי. וקבעי פי' אתם קובעים אותי (מלאכי ג', ח'). גז, פי' כי גז חיש ונעופה (תהלים צ', י'). ונסע עשר, ע"פ ר"ה דף ל"א עשר מסעות נסעה השכינה, מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן וממפתן לחצר ומחצר למזבח וממזבח לגג ומגג לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר הזיתים ומהר הזיתים למדבר, וממדבר עלתה וישבה במקומה שנ' אלך ואשובה אל מקומי עכ"ל וזה שאמר ועלה לשביעי ר"ל עלתה השכינה לשמים השביעי. דמני, ל' כליה כמו דמיתי אמך (הושע ד', ה'). השיקני, בסי"ן, ל' הבערת אש, כמו אף ישיק ואפה לחם (ישעיה מ"ד, ט"ו) ואש נשקה ביעקב (תהלים ע"ח, כ"א), וכל' משנה כירה שהסיקוה (שבת פרק ג') ולא יסיק בו תנור וכירים (פסחים כ"ח). גמוז, ל' פרח כמו גמזיות של הקדש (פסחים כ"ה, ב') ור"ל בחורים חמודים. במסמוס ומומס שניהם ענינו חולי,

ומזמוז· זבולו כשר שאננות מבכות את־התמוז· חיבני ואיבני אוי כירח תמוז: טמנו פחים חמשה במקרה תלאות משלחות· יכלו לי כשבעה עשר בו באליהות· כי נוקשתי ככלה עלובה בחפת שלוה והצלחות· לרועי לא המתנתי שש ונשתברו הלחות: מדו עדיתי חלי כתם ואצעדה תמיד· נגרות כיום אפו כשחתי דרכי להשמיד· סדר עבודתו וקץ מזבחו קצתי להעמיד· על־כן מלשכת הטלאים בטל התמיד: פור התפוררה ונתפזרה סערה עניה· צי נמשלה מבלי חובל ונטרפה כאניה· קחתה כחטאתה בראשה ובכפל תאניה ואניה· ריבוה צריה כהיום והבקעה העיר בשניה: שלחה כצבי מדח מאין הורש להסתירה· שננו לשונם ונתנוה כשה צמרה והלכה להתירה· תצעק על כלי חמדה שבו נכתרה· תחמוד עיניה גזל כשרף אפוסטמוס התורה: חרף עשוקים ורצוצים בעבור הרעימם סכל· ירודים בוהיה לאכל ובהסתר פנים מלהסתכל· יד השלים מכנף שקוצים נאכל· עת צרה כהתכנם והעמד צלם בהיכל: דווים סגופים בנים היו מקדם ראשונים· סמוכות צרותיהם זו לזו כמה שנים· לוקים כאשר

ומזמוז, ל' כפיפה ומזמוז ל' נדנוד ורעדה והוא מל' חולין דף ע"ב, ב' נתמסמס פסול נתמזמז כשר, שמסמס כל שאינו יכול לעמוד. **זבולו כשר**, כאשר רואה נשים יושבות בבית מקדשו ומבכות לאליל שמו תמוז, ככתוב ביחזקאל ח', י"ד. **ואיבני**, ל' אויב, היה כאויב לי. **פחים חמשה**, חמשה דברים שארעו את אבותינו י"ז בתמוז. **במקרה תלאות**, כן בכ"י וכנ"ל, ר"ל החמשה דברים נשתלחו עלי עם מקרה כמה תלאות. **באליהות**, מל' יחדו נאלחו (תהלים י"ד, ג'). **כי נוקשתי וכו'** נוקשתי בפח האויב דוקא בי"ז תמוז בעבור כי בי"ז תמוז לא המתנתי על רועי משה רבינו ועשיתי העגל. **ככלה עלובה**, אחז בל' הגמרא שבת פ"ח, ע"ב עלובה כלה מזנה מתוך חפתה, הנאמר גם על מעשה עגל. **לא המתנתי שש**, ע"פ הגמרא שם דף פ"ט וירא העם כי בשש משה, אל תקרא בשש אלא באו שש וכו'. **מדו**, ל' מדו בד (ויקרא ו', ג'). **עדיתי**, לבשתי, מל' עדה נא גאון (איוב מ' י'). **חלי** תכשיט כמו חלי כתם (משלי כ"ה, י"ב), ורמזו בזה על שני כתרים שנכתרו כל אחד מישראל במתן תורה כדאיתא בשבת פ"ח. **נגרות**, נוטלו ממנו הכתרים האלה, ומל' איוב כ', כ"ח. **דרכי להשמיד**, כאשר העויתי את דרכי, והל' להשמיד ע"פ ל' גמרא שבת פ"ז התורה כולה כאן וישראל משומדים, האמורה גם על מעשה עגל. **וק"ץ מזבחו**, כן נקוד בכ"י ונכון כי סמוך הוא. **וקץ המזבח**, הם הקיצות שהיו מקריבין על המזבח אם לא היו עליו תמידין ונדרים ונדבות (שקלים פרק ד' וכתובות דף ק"ו, ב'). **מלשכת הטלאים**, לשכה בבה"מ שהיו שם הטלאים לקרבן תמיד (מס' תמיד פ' ג'). **פור התפוררה**, נתרללה, כמו ישעיה כ"ד, י"ט. **סערה עניה**, שם נ"ד, י"א. **צי'** ספינה כמו ישעיה ל"ג, כ"א. וכן הוא בכ"י. **מבלי חובל**, מבלי מנהיג הספינה. **קחתה**, לקחת אותה, ר"ל אחזת אותה ברעשה והשלכתה לפני האויבים. **תאניה ואניה**, איכה ב', ה'. **בשניה**, בזמן בית שני הבקעה העיר בי"ז בתמוז, ועיין תענית דף כ"ח, ע"ב. ותוספות לר"ה דף י"ח, ע"ב. **כצבי מדח**, ישעיה י"ג, י"ד. **שננו לשונם**, האויבים. **צמרה** נתלבבה להתירה כן נקוד בכ"י ועיקר, כי הוא מל' חכמים החר גזה ואלב (רש"י דברים י"ב, ט"ו), ומן חלב ואמר חלבי חלבך חלבה· גזלי נוטל ובהלל מל' וינצלו את מצרים (שמות י"ב, ל"ו). **חרף** האויב הסכל. **בעבור הרעימם**, כדי להכעיס, מל' ש"א א', ו'. **ירודים**, ישראל אשר ירדו מטה מטה. **בוהיה לאכל**, רומז על דברים ל"א י"ז. וי"ח. **יד השלים וכו'**, עה"פ דניאל ט', כ"ז. הנזכר בתענית כ"ח, ע"ב על הצלם אשר הועמד בהיכל. ואמר **יד השלים**, כי אחז בל' הגמרא שם ועל כנף שקוצים משומם אמר רבא תרי הוו ונפל חד על חבריה ותבריה לה לידיה ואשתכח דהוה כתיב אנת צבית לאחרבי ביתא ידך אשלימת ליה. **נאכל**, בכ"י נעכל בעי"ן והענין אחד כמו אברים ופדרים שלא נתעכלו, שבולי שלה, שבולי קטרת (יומא מ"ה). **צרה כהתכנם**, ישעיה כ"ח, כ'. ונדרש על צלם שנכנס להיכל. **דווים סגופים**, כואבים ונענים. דווים מל' דוה לבנו. סגופים, תרגום ענוי סגוף (איוב ל"ו, ח'), וכן בספרי לדברים א', כ"ז אי לכם דווים אי לכם סגופים, וראה גם רש"י לצפניה ג', ח'. **סמוכות צרותיהם וכו'** ראה: תעשינה הדבורים וכו' יסודו מגמ' חגיגה דף ה' והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות, מאי

תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבָרִים וְהָעֲקָרִבִּים שׁוֹנִים· הוֹגִים אֲבַד שִׂבְרָם וּבָטֵל סִכּוּיָם בָּאִישׁוֹנִים: ה׳ אֵל קַנּוֹא בְּהִתְאַפֵּק בְּמִקְנִיאֶיךָ דְּשֵׁנִים רְטוּבִים· מְחַכִּים תָּקִים עוֹמְדִים לְעוֹלָמִים כִּנְטִיעִים מְחֻטָּבִים בָּאֲהָבִים· הָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם בְּצוֹמוֹת חֲטוּבִים· נֶצַח הֱיוֹתָם לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים: אל מלך יושב וכו׳.

פזמון. ראשי החרוזים שלמה (גבירול), ומשקל בשקל שלש שלש תנועות.

שְׁעֵה נֶאֱסַר, אֲשֶׁר נִמְסַר, בְּיַד בָּבֶל וְגַם שֵׂעִיר׃ לְךָ יֶהֱמֶה, וְזֶה כַּמֶּה, וְיִתְחַנֵּן כְּבֵן צָעִיר· יוֹם גָּבַר הָאוֹיֵב וַתִּבָּקַע הָעִיר: לְזֹאת אִכַּף, וְאֶסְפֹּק כַּף, בְּיוֹם חָמֵשׁ פְּזָרוּנִי· וְעַל עֵגֶל הָעֵגֶל, הַלֻּחוֹת יְצָאוּנִי· וְגַם הִשְׁמִיד, הַתָּמִיד, וּבַסּוּגַר הֱבִיאָנִי· וְהוּשַׂם אֱלִיל, בְּהֵיכַל כָּלִיל, וּמֵעֲצָתוֹ כְּלָאָנִי· וְהַמִּנְחָה, הוּנָחָה, וְדָתְךָ צָר בָּאֵשׁ הִבְעִיר: יום גבר האויב. ותבקע העיר: מְאֹד אֶתְחַל, וְאֶתְחַלְחַל, בְּיוֹם שַׁדַּי דְּחָפָנִי· מְאוֹר חָשַׁךְ, בְּצוּל שֵׁשַׁךְ, כְּמוֹ כַּדּוּר צְנָפָנִי· וְהַשְּׁפִיפוֹן, מִצָּפוֹן, כְּשִׁבֹּלֶת שְׁטָפָנִי· וְהַצַּיָּד, שָׁלַח יָד, הַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר: יום גבר האויב. ותבקע העיר: הוֹד לִבִּי, וּמִשְׂגַּבִּי, הֲלָעַד אַפְּךָ יֶעְשַׁן· (הֲלֹא תִרְאֶה, עַם נִלְאֶה, אֲשֶׁר הָשְׁחַר כְּמוֹ כִבְשָׁן·) גְּדוֹר פִּרְצִי, כְּבֶן־פַּרְצִי, וּמֵחֵדֶק לְקוֹט שׁוֹשָׁן· בְּנֵה בֵית זְבוּל, וְהָשֵׁב גְּבוּל, הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן· וְעַיִן פְּקַח, וְנָקָם קַח, מֵאוֹצָר וּמִדִּישָׁן· שְׁפוֹט אִלֵּם· וְאָז יְשֻׁלַּם, הַמַּבְעֶה וְהַמַּבְעִיר: יום גבר הָאוֹיֵב· וַתִּבָּקַע הָעִיר: שעה נאסר וכו׳. אל מלך יושב וכו׳.

ואח״כ אומרים זכור רחמיך וכו׳ (דף 594) עד סופו.

רעות ומרות רעות שנעשות מרות זו לזו כגון זבורא ועקרבא, ופירש רש״י דאמרינן במס׳ ע״ז (דף כ״ח ב׳) חמימי לעקרבא וקרירי לזבורא וחלופא סכנתא, הילכך היכא דכתביה זיבורא ועקרבא נעשות מרות זו לזו דלית ליה תקנתא לא בקרירי דקשה לעקרב ולא בחמימי דקשה לזיבורא עכ״ל. אבד סברם, אמו כל׳ נטרא יומא ע״כ, ופירש שם רש״י סכויים, מה שאנו סוכין ומצפין להן. הוגים, אומרים. באישונים, בחשכת לילה. רטובים מל׳ רטוב הוא לפני שמש (איוב כ״ד, ח׳). כנטיעים מחטבים, מל׳ תהלים קמ״ד, י״ב.

שעה נאסר, זה הפזמון לא בסדורי הספרדים בשכיי נוסחה. שעה נאסר, תשעה ותפנה אל אנקת האסיר. וזה כמה, זה כמה ימים. כבן צעיר, כילד קטן, אשר תחנתו נשמעת יותר משל גדול. אכף, אלך בכפיפת ראש. חמש פזרוני, כן הנוסחא בכ״י וכל״ל מעדות אור החדש, ור״ל ה׳ גזרות שנגזרו ביום זה הם פזרו אותי. ובסדורי ספרד הנוסחא קראוני. ועל הגל, בשביל מעשה העגל. יצאוני, יצאו ממני. השמיד, מיטל האויב. ובסוגר הביאני כן בכ״י גם במחזור אשלומיק ווינילירא. ומעצתו כלאני, מנעני ודחני הגם מעלתו ר״ל מישועתו. הנחה, פסקה. אתחל, ל׳ חולי מל׳ להתחלות (ש״ב י״ג, ב׳). ואתחלחל, ואפחד מל׳ ותתחלחל המלכה (אסתר ד׳). בצול ששך, בעומק בבל, ראה רש״י בירמיה כ״ה, כ״ו. ונ״א, מ״א. כמו כדור צנפני, ל׳ ישעיה כ״ב, י״ח. וראה שם ברש״י. והשפיפון, שם נחש וכנוי לנבוכדנצר עפ״ה ירמיה ח׳, י״ז. כשבלת, כשטף מים. והציד, מלכות אדום עפ״ה בראשית כ״ה, כ״ז. והצפיר והשעיר, מלכות יון (דניאל ח׳, כ״א). הלא תראה, זה החרוז איננו בכ״י. כבן פרצי, ע״י המשיח בן דוד מתולדות פרץ (סוף רות). ומחדק, מתוך הקוצים. שושן, ישראל עפ״ה שיר ב׳, ב׳. בית זבול, בהמ״ק (מ״א ח׳, י״ג). והשב גבול הכרמל והבשן, כן בכ״י גם בסדור ליטא ובדפוס אמשטרדם וכן הנכון. ור״ל השב גבולות של הכרמל והבשן, ותואר הוא לארץ ישראל עפ״ה ירמיה נ׳, י״ט. מאוצר ומדישן, כנוי לאדום עפ״ה בראשית ל״ו, כ״א. שפוט אלם, תדין משפט ישראל שהם כאלמים לא יוכלו לדבר. המבעה והמבעיר, כנוי לאויבים המזיקים נזקין, ותפס בל׳ המשנה ריש ב״ק.

יוצרות וזולתות וקרובות לשבתות·

יוצר לשבת וראש חדש·

ע"פ א"ב מרובע ושם המחבר מאיר חתום אחר אות כ' גם בסוף.

אילת השחר· אורה בהצחר· ארומם במשחר· אמן מבחר: בראשית קנינו· בינותי בנינו· באר מעינינו· בחבורת מנינו: מאמרי ירצה ושבחי חלף זבחי· קדוש: גבורות שדי, גאו מדי, גדלתו ודי, גמור בכדי· דרך שם, דורשם מבקשם, דעה שם, דומיה ומחסם: האמן מדעתו· הכל בעתו, השכיל בדתו· הסכימה חמדתו: וטרם קנאו, ועולם מנאו, ועד תנאו, ובחסד בנאו: זקק מטלת, זהר טלית, וזה אצטלית, זכרו מנטלת: חשר לבן· חבר מלבן· חמוש מתלבן· חבוי לבן: טפה הגליד· טפוחים הפליד, טרק והקליד, טוען ומוליד: יערץ בסודם· יחיד יסדם· יקרו בסידם, יצק יסודם: כבירים הבזיק· כנסם כבזיק· כהחזיק והעזיק· כאזק מהזיק:

אילת השחר, ל' תהלים כ"ב. ונקרא כך עמוד השחר ע"ש שאורו מתפלל לכאן ולכאן כקרני האיל שמתפללות לכאן ולכאן (יומא כ"ט), ובירושלמי ריש ברכות אילת השחר כמין תרתי קרני דנהורא סלקין ממדנחא ומנהרין לעלמא. ובמדרש סוף אסתר ר' חייא רבה ור' שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בבקעת דארבל וראו את אילת השחר שבקעה את האורה. בהצחר, בזרות ובהאיר, מל' וצמר צחר (יחזקאל כ"ז, י"ח). במשחר, בשחרית. אמן מבחר, הוא הקב"ה. מנינו, כמנין עשרה. גאו מדי, גדלו לאין חקר. גמור בכדי, הוא לדוק עם חרוז הבא, ור"ל גבורות השם הן גדולות ועמוקות כל כך עד כי דורשם שמבקשם הודיעו ואמר כי הדרך הנאה היא לחשות ולדום. גמור, ל' למוד הדיבה, כמו זיל גמור (שבת ל"א) והנמשם לבנין ת"י ותגמרנון לבניך (דברים ו', ז'), ודורשם מבקשם הוא דוד המלך שאמר לך דומיה תהלה (תהלים ס"ה, ב'), ובן תנחום ונעים זמירות ישראל ותקין לממני בחוך מבקשם (ז"ב כ"ג, א'). בדתו, כתיקון בתורתו, וכמו שדרשו חז"ל בראש בראשית רבה היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם. ועד תנאו, תנאי שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית. ובחסד בנאו, עפ"ה תהלים פ"ט, ג'. זקק מטלית, ברא את השמים הבהירים והזכים. זקק מל' מזקק שבעתים (תהלים י"ב, ז'), ומטלית היא מכסה בל' חז"ל. וזה אצטלית, נתן זיו לשמים הפרושים כשמלה. אצטלית, היא שמלה בל' ארמי. מנטלת, השמים מנשאים זכרו וכבודו של הקב"ה וככתוב השמים מספרים כבוד אל (תהלים י"ט, ב'). חשר, קשר, מל' חשרת מים (ש"ב כ"ב, י"ב) ורמזו שם בפירוש רד"ק. לבן, השלג. מלבן, כנוי לאדמה. חמוש מתלבן, האור הכתוב ה' פעמים בפ' בראשית גנזו לצדיקים לעתיד לבוא. והוא רש"י לבראשית א', ג'. הגליד, הקפיא, וקרח כלילה ת"א וגלידא (בראשית ל"א, מ'). טפוחים, שמים עפ"ה וימיני טפחה שמים (ישעיה מ"ח, י"ג). הפליד, מל' לפידים, ור"ל עשאם בלפידי אש וברקים. טרק, הסגיר, מל' טרוקי גלי (ברכות כ"ח) דטרקיה לגליה (סנהדרין ק"ג). והקליד, מל' וכלהו אקלידי (שם ק"י) אקלידא דמטרא, אקלידא דתחיית המתים (שם קי"ג), שטעמו מפתח, ור"ל סגר כמו במפתח. טוען ומוליד, כנוי לגשמים. בסודם, הם המלאכים. יקרו בסידם, הכוונה על גיהנם, אשר ישרפו בו הרשעים כשרפת סיד. יצק יסודם, תיהנם הוצק והוכן מתחילה. כבירים, המים האדירים. הבזיק, ל' פזור מל' בזוקין שלא (ערובין ק"ד), ר"ל חנה את המים. כבזיק, כנוד. והעזיק, ל' גדר, כמו ויעזקהו (ישעיה ה', ב'), ר"ל עשה גדר סביב למים. כאזיק, כמו

לכבשה פרסם· לבלב ובסם· לערוגת הבשם· ליראיו אסם: מאורי פנם·
משטרם הגנם. מצר נכנם. מאורו נקנם: נקרא בנמוסו· נלוה בדמוסו·
נתכפר באכלסו. נאה לקלוסו: סבב בהקפתו. סדר תקופתו. סהר תכיפתו·
סתר כפתו: עשוי למועדים· עבריו מיועדים· עבורו מועדים· עדה ועדים:
פועל מפלא· פלג מלא· פרץ להעלה· פורח ונשלה: צהל נוגים· צפן
לתענוגים· צידו בקנוגים· צלצל בחנוגים: קים לעד· קנינו יעד· קדם
ועד· קוראיו למסעד: רבת עשר· רמש והכשר· רצוי התשר. ראשית
אשר: שר ממדורו· שכלל הדרו· שלחן בסדורו· שבחו בהדורו: תרוד
עפר· תקון כפר· תרם ושפר. תאמו בשפר: מצוה כהפרים· מורד
מערים· מזרחי החרים· מנוח כהתרים: ארח מוסר· אוהביו מסר· ארבעים
אסר· אחת חסר: יתרה מעלה· יפי פעלה· יחיד עלה· יתרומם במעלה:
ראש החדש· רצוף לקדש· רנן יתחדש· רם יתקדש: מאמרי יוצרה
ושבחי חלף זבחי· קדוש: הכל יודוך וכו'.

כבלו, ל' אסור באזיקים (ירמיה מ' א'). מהזיק, שלא להזיק לעולם. פרסם, ענין גלוי בל' חכמים. לבלב, הוציא פרחים. ובסם, ל' בושם. לערוגת הבשם, כנוי לגן עדן. פנם, כלי שנותנים בו הנר בל"א לאטערנע, ומעם מאורי פנם על שמש וירח. משטרם הגנם, סדר ממשלתם נתקן שוה לשניהם. הגנם, מל' גמסיא שהוא ל' משפחה. מצר נכנם, הירח נכנס במצר ובתחום השמש, וע"כ נקנס ונענש במאור שנתמעט אורו. נקרא בנמוסו, מעתה נקרא הירח מאור הקטן. בנמוסו, בתורתו וחקו. בדמוסו, בחילו, הם הכוכבים, וכל זה יסודו בב"ר פ' ו' ומובא גם בחולין ס' ע"ב את שני המאורות הגדולים, מאחר שהוא קורא אותן גדולים הוא חוזר ופוגם אותם את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה, אתמהא? אלא על ידי שנכנס בתחומו של חברו. משל למלך שהיו לו שני אפוטרופסים אחד שולט בעיר ואחד שולט במדינה, אמר המלך הואיל ומיעט עצמו זה להיות שולט בעיר גוזר אני עליו כשהוא יוצא תהא כל אכלוסיה יוצאה עמו וכשהוא נכנס תהא נכנסת עמו. אמר הקב"ה הואיל הלבנה היתה מיעטה עצמה להיות שולטת בלילה גוזר אני עליה כשהיא יוצאת יהיו הכוכבים יוצאין עמה וכו'. סבב בהקפתו, הקב"ה נתן לשמש סבובו להקף בתקופותיו בסדרן, והסהר, הוא הירח הוא הולך תמיד תכף אחר השמש וכפתו נסתרה ר"ל לא נראתה בארץ. עשוי הירח. עבורו, ר"ל לדעת מולד הלבנה מתועדים עדת סנהדרין לבדוק את העדים וכדאיתא בר"ה פ' ב'. עת מולד הלבנה נקראת עבור הלבנה (ר"ה דף כ"ה). פלג מלא, הבונה על הים. פרץ, אלים שישרצו ויפרצו לרוב. פורח, עוף. ונשלה, דגים הנשולים מן הים. צהל, להצהיל פני הנוגים לפני הקב"ה את לויתן להתענג בו הצדיקים לע"ל. בקנוגים, ל' ציד, קניגר. בחנוגים, ל' מחול בארמית, ובמחולות ת"א ובחנגין (שמות ט"ו, כ'), והכוונה על האגדה שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מלויתן ומעורו יעשה להם סוכה, (ב"ב דף ע"ה ומדרש ויקרא רבה פ' י"ג). קים לעד, הקב"ה. קנינו, עולמו. ועד, זימן. למסעד, לסעודה. רבת עשר, עה"כ רבת תעשרנה (תהלים ס"ה, י') כלומר שהעשיר הארץ הרבה ונראו בו הכל בתקונו קודם שברא את האדם. רצוי, ל' רצון. התשר, מל' תשורה. אשר, תקן ויישר. תרוד, כף בל' משנה, ואספנו, ור"ל שנטל כף של עפר ועשה ממנו את האדם, ונקט בל' תרוד ע"פ פר"א פ' י"ד כל הגופות נוגעין בעפר הארץ עד שאינו משתייר מן הגוף אלא כמלא תרווד רקב. תקון כפר, שתקן את האדם ממקום כפרתו מעפר המזבח המתוקן לכפרה (ב"ר פ' י"ד). תרם, תרמו מן הארץ כחלה מן העסה. תאמו בשפר, גם תאומתו של אדם היא חוה היתה יפה כמוהו. כהפרים, ל' פרוכה, כלומר שעבר על מצות השם. מורד, הורד מעליות שהי' שומר גן עדן. ערים הוא עובד הגן, גארטנער, ובגמרא בא לרוב באל"ף אריס אמנם הערוך גרס גם הוא ערים בעי"ן. מזרחי החרים, בעוד השמש זרחה במזרח הגיע עליו השבת. החרים, מל' חרס שהוא השמש (שופטים י"ד, י"ח ואיוב ט', ז'). מנוח, השבת יום מנוחה. כהתרים, מל' כתרים בפני הפורענות וע"פ פרקי ר"א פ' י"ט בא יום השבת ונעשה סניגור לאדה"ר וכו' ובזכות יום השבת ניצול מדינה של גיהנם. ארח מוסר, דרכי התורה מסר השם לאוהביו. ארבעים אסר, ואסר להם בשבת ל"ט מלאכות. רצוף, מחוב.

אופן. ע"פ א"ב ושקלו ג' ג' תנועות, וחתום בו אברהם.

אֲבִיר הַגְּבִיר · אֲשֶׁר הֶעֱבִיר · עֲלֵי אֶרֶץ מַלְכֻּדְתּוֹ: בְּיָדוֹ אוֹן · וְכָל־גָּאוֹן · מַעֲדֶה הוּא בְּעֹז שִׁבְטוֹ: גְּדָל־כֹּחַ · פְּקַח קֹחַ · מְשׁוֹטֵט כֹּל בְּמַבָּטוֹ: דְּבָרוֹ רָץ · בְּהוֹד נַעֲרָץ · בְּסוֹד קְדוֹשִׁים מַצַּבְתּוֹ: הֲלֹא עָרוּךְ · בְּפִי בָּרוּךְ כְּבוֹד מֶלֶךְ בְּמֶרְכַּבְתּוֹ · מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ · וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ: וּמִי יוֹרֶה · דְּרוֹשׁ אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְהַמַּחֲנֶה: זָכוּר נִלְהָט · אֲשֶׁר רָהַט · דְּרוֹשׁ חַשְׁמַל וְהוּא מְקַנֵּא: חֲשׁוֹק וּשְׁתוֹק · אֱכוֹל מָתוֹק · כְּדַיֶּךָ וְלֹא תַּעֲנֶה: טְעוֹן מִלּוּל · בְּלִי חִלּוּל · בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה: יְבָרֵךְ אֵל · וְיָד לָאֵל · בְּכָל־מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ: מדי חדש. כְּבוֹד אֱלֹהִים · בְּרוּם גְּבוֹהִים · שְׁבִילֵי אֵשׁ בְּמַעֲלוֹתָיו: לְבַדּוֹ דָר · בְּעֹז נֶאְדָּר · עֲרָפֶל שָׁת לְמַרְגְּלוֹתָיו: מְאֹד מַקְרִין · מְקוֹם עִירִין, וְקַדִּישִׁין בְּמַעְגְּלוֹתָיו: נְהַר נַחַל, אֵשׁ יִזְחַל · וְשָׁם הִדְרִיךְ מְסִלּוֹתָיו: שְׂאוּ זִמְרָה · לָאֵל נוֹרָא · בְּכֵס מַמְלֶכֶת שִׁבְתּוֹ: מדי חדש. עֲלֵי כִסֵּא · הוּא מְנֻשָּׂא · פְּנֵי אַרְיֵה לְמוּל כֻּוַּן · פְּנֵי הַשּׁוֹר · בְּהוֹד מִישׁוֹר · כְּמוֹ בִּכְתָב הַנִּשְׁתְּוָן: צָפִיר יַהֲלֹם · עֲשׂוֹת שָׁלוֹם · בְּאֵשׁ וּמַיִם אֲשֶׁר עֻרְכָן: קְדוֹשִׁים הֵם · לְאַלְפֵיהֶם · יְשַׁמְּשׁוּ רִבּוֹ רִבְבָן: רְשׁוּת אַיִן, לְכָל־עַיִן, רְאוֹת רְמִיו דִּי־כָרְסָון: שְׁמוֹ מְעֻלֶּה · וְהוּא פֶלֶא · שְׂעַר רֹאשׁוֹ מְאֹד לָבָן: תְּהִלּוֹת כֹּל · יִתְּנוּ בְּקוֹל · וְרָמְתָה תְּשׁוּבָתוֹ · מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ · וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ: והחיות וכו'.

זולת. ע"פ א"ב ובסוף חתום מאיר ברב יצחק חזק בתורה ובמעשים טבים.

אֱמוּנָתְךָ אֲמִתִּי רַבָּה בְּסוֹד קְדוֹשִׁים מִתְקַדֵּשׁ · בְּהַצִּיבְךָ צִיּוֹן יֶשַׁע בְּעַמּוּד הַשַּׁחַר הַמִּתְחַדֵּשׁ · גְּאוּלִים יַאֲמִירוּךָ וְיֹאמְרוּ מִדֵּי שַׁבָּת וָחֹדֶשׁ · עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹּדֶשׁ: דֶּרֶךְ פְּרִי תֹאַר תֵּת כַּנֵּר לַמָּאוֹר · הִלּוּךְ הַשִּׁמְשׁוֹת הַמְּאוֹרוֹת כָּבוּ גְּבוּל לְהָאוֹר · וְסָמוּךְ לַבֹּקֶר אֶעֱרָךְ וַאֲצַפֶּה

אביר הגביר, אביר של יעקב אבינו ועש"ה בראשית מ"ט, כ"ד. וכ"ז, כ"ט. מלכדתו, רשתו ללכוד בה את עוברי רצונו. מעדה, ל' הסרה כמו מעדה בגד (משלי כ"ה, כ'), ר"ל מסיר כל גאון בעת שבטו. כמבטו, כראייתו. מדי חדש, ישעיה ס"ו, כ"ג. הרכב והמחנה, מעשה מרכבה. מקנא, החשמל קנא עליו. וכוונת הפייטן על בן עזאי והאיש יתוקא שדרשו בחשמל ומתו (חגיגה י"ג ע"א). מעון מלולי, ל' מענות ותשובות, ר"ל אם תדבר במעשה מרכבה אזי תזהר שלא תבוא לידי חלול השם. מקרין, מל' קרן עור פניו (שמות ל"ד, כ"ט). עירין וקדישין, שמות מלאכים (דניאל ד', י"ד). נחל, ל' נחלי אש, הוא נהר די נור (שם ז', י'). למול כיון, פני אריה מכוון למול פני השור. בכתב הנשתון, כמו שכתוב במקרא (יחזקאל א', י'). צפיר. מכתר. יהלם, שם אבן טובה. באש ומים, יש מן המלאכים של אש ויש מהם של מים והקב"ה עושה שלום ביניהם כדאיתא בדברים רבה דף רל"ו, ועיין בתרגום איוב כ"ה, ב'. ישמשו רבו רבבן, דניאל ז', י'. רמיו די כרסון, שם ז', ט'. מאר לבן, עש"ה שם. ורמתה תשובתו, ל' ש"א ז', י"ז. וטעמו פה תרום ותשוב נפינו תהלת השם בכל חדש ובכל שבת.

מתקדש, בנ"א להתקדש. יאמירוך, מל' את ה' האמרת היום (דברים כ"ו י"ז). ויאמרו מדי, בנ"א תבת ויאמרו אינכה. עדתיך, תהלים צ"ג, ה'. דרך פרי תאר וגו', ר"ל דרך וענין ישראל שהוא פרי תואר הוא נמשל למאורות, כי כמו שהמאורות אחרי כי כבו שוב האירו בבקר, כן גם ישראל יקוה שיבוא אחרי

לך נאור· כי עמך מקור חיים באורך נראה־אור: זהר מקום כבודך יראה
לבחיריך כפעלם· חלונות מקטינות ומרחיבות כזה וכזה לעלם· טעם חנך
יאמן צר ואור להתעלם· כי יי יהיה לך לאור עולם: יופי מכלל דביריך ישב
יסד שתיות· כס ושם השלם מהשתמש בשתי אותיות· לעבדיך שם
חדש כחדשים וחדשה אותיות· רנו שמים כי־עשה יי הריעו תחתיות:
מראש אמנה ולפנים גליות משכבים כהשחל· נקבה תסובב גבר פרק
שיר נחל· סוד נהוג עלמות כעלמות תופפות אחר חיל· עיר עזלנו ישעה
ישית חומות וחל: פה פקידה בחנם העירה כרית ישנינו· צמח צדיק קרב
שנים תחדש שנינו· תהלוך מורא כמלך ואריס נטיל שנינו· אז ימלא
רנה ושחק פינו ולשוננו: ברביצת פוך וספיר הקה חזק עזרתי· ברוש
תדהר ותאשור רהיטי ברותי חזרתי· ובמען שיר מטיבים כאז כים גזרתי·
החזק מגן וצנה וקומה בעזרתי: עזרה

יוצר לשבת בראשית·

ע״פ א״ב מהופך, וחתום בו שלמה הקטן.

אל נשא· ארנן בהתעלמה· אמץ עשה· אגיד בכנסה: בסוד ברה·
בישר אתחברה· בראשית ברא· באר ולדברה: שיתו־לב לעבוד· מלך

ליל גלותם בקר של הגאולה. כי עמך, תהלים ל״ו, י׳. יראה לבחיריך, נכ״א יראה ליראיך. מקטינות ומרחיבות, חלונות שקופות אטומות של בהמ״ק. כזה וכזה, ר״ל של נה״ע ראשון וגם נה״ע שני. לעלם, ל׳ עלוי והגדלה. טעם חנך, כוונת ישעיה הנביא. צר ואור, לגנב וסמה, עיין רש״י בישעיה ה׳, ל׳. כי ה׳ יהיה לך כנ״ל ופסוק הוא בישעיה ס׳, כ׳. שתיות, היסודות, על׳ כי השתות (תהלים י״א, ג׳). כס ושם השלם, ע״פ המדרש מובא ברש״י לשמות י״ז, ט״ז כשבע הקב״ה שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זכר עמלק כלו. שם חדש, עפ״י וקורא לך שם חדש (ישעיה ס״ב, ב׳). כחדשים וחדשה אותיות, עפ״י שם ס״ו, כ״ב. רנו שמים, שם מ״ד, כ״ג. מראש אמנה, שם שיר לצפות ארץ ישראל, ועיין רש״י בשיר ד׳, ח׳. כהשחל, ל׳ המשכה והוצאה בארמית, תרגום ותשלחהו שחלתה (שמות ב׳, י׳); ונכ״י אחד גורס כהשיחל· נקבה תסובב גבר, ל׳ ירמיה ל״א, כ״ב. ופה ענינו שהנקבות סובבות האנשים ויחדו ישוררו פרק שיר נחולות. נחל, על׳ אל הנחולות (תהלים ה׳). פרק שיר נחל, נכ״י אחד גורס שיר, וכן גם נכ״י אחר הגיה כך המגיה, ולפי זאת הגרסא יש לפרש נחל על׳ אחה החלות. כעלמות תופפות, ל׳ תהלים ס״ח, כ״ו. ועיין שם רש״י. עיר עז לנו, ישעיה כ״ו, א׳. בחנם, נמכרים (ישעיה נ״ב, ג׳). ואריס, עובד עבודת הגוים נקרא אריס כל׳ חז״ל. נטיל, כהלך, כמו אני ואתה וכן ישי נטייל בגן עדן (סנהדרין ק״ב) וחוג שמים יתהלך תרגומו יטייל (איוב כ״ב, י״ד) אשר דרכו תרגומו די טיילו (שם כ״ב, ט״ו). אז ימלא, תהלים קכ״ו, ב׳. והשיחן הסך הלשון בעבור חתימת שמו. ברביצת פוך, עפ״י ישעיה נ״ד, י״א. חזקה, תייסר ותשוה, על׳ מיסר על הטחקה (ט״א ו׳, ל״ה). עזרתי, הנה בסמיכות מן עזרה שהוא חסר נה״ם לא כמלא במקרא, ולפי הדקדוק היה לנקד עזרת עזרתי דוגמת עגלה עגלתי וכן כוטה גם דעת בעל תוספות י״ט בעדות פ׳ ב׳. אמנם הקריאה המוטלת היא עזרת וכן נוקד גם נכ״י, וכגדל כזה מן עזרת אבות ל׳ עוזר ויושע, ואין לשנות אחרי שיש לו חברים במקרא כמראה נבלבול אצל עזלה ועלה גם למעלה דף 39. ברוש, ל׳ ישעיה מ״א, י״ט. רהיטי ברותי, על׳ רהיטנו ברותים (שיר א׳, י״ז). ובמען, ובמענה. החזק מגן, תהלים ל״ה, ב׳.

בכנסה, בקהל. בסוד ברה, פירוש, אתחבר ביושר לסוד הברה לאמר ולדבר על בראשית ברא, ר״ל על מעשה בראשית. ול״ל ברה נה״א וכן הוא נכ״י והוא כנוי לישראל עפ״י ישבה כלבנה ברה כחמה (שיר

הכבוד. קדוש: גדל פלל. גבורותיו נמלל. גיה וליל. גדלו נסלל: דרוש
כיצר. די מעצר. דל ינצר. דעה מהתקצר: האל בחשבו. העולם ליישבו.
התיעץ במחשבו. המשחקת במושבו: ובה נשוה. ודעתה השוה. והסכימה
במחשבה. ולבראת השיבה: וממו הרהר. זרוז מהר. זמן מזהר. זבולי
טהר: חלד האריך. חור הזריק. חץ המריק. חלף מעריק: טלול הקריש.
טיעתו השריש. טמונים להגריש. טרוד ולהפריש: יצר פוצחים. יהודו
מנצחים. יזמן קדוחים. יסר נדחים: כנס כאגדו. כבירי מדודו. כהיודם
נגדו. כבשם בפחדו: לראשי הנשי. לח הדשיא. להרבות ולהפשיא.
למזריע ולמדשיא: מעשים ומנם. כאמר ימנם. מאורות המונם. מרותו
מנם: נעלץ צועד. נאמן עד. נוטרים מועד. נתקפים מהמעד: סלק
מתבואים. שחים ודואים. סמן לנבראים. סור מטמאים: ערוך בחר.
עיניו כשחר. עתיד לסחר. עמוסי משחר: פועל בחכמה. פקד אדמה.
פלוט ביתומה. פראים ובהמה: צאלים יסכוהו. צפה לערכהו. צדו
לנבסהו. צנועים לכוסהו: קדוש מארצו. קצע קרוצו. קוממיות הפריצו.
קשטו ממערצו: רק כשחת. רוחו נפחת. רשת שחת. רדת לתחת: שלם
פעלו. שבת בזבולו. שביעי עלו. שמור מחללו: תנוי שפר. תמור שפר.

ו׳, י׳). וטעם בסוד כמו בסודם אל תבוא נפשי ר״ל בחברת. גיה, יום, מענין יגיה חשכי (תהלים י״ח, כ״ט). נסלל, נחשב. די מעצר, הנא לרוח כלילות שעה בראשית יהי עולם כמחו וישמור פיו ולשונו. דל ינצר, ל׳ נצרה על דל שפתי (תהלים קמ״א, ג׳). התיעץ במחשבו, נמוכה, כדאיתא ברבה כ״ר. זרוז מהר, שהא לשבות כזריזות את זממו ומחשבתו. זבולי טהר, השמים. האריך, אף היא ארקא בל׳ ארמית ונכה מטנה פעל. ובנ״י אחד הנוסחא להאריך׳ חור, לובן ובאות האור. חץ המריק, אילי הגיהנם הטריק ונעכם לתשלום הרשעים. חלף מעריק, חלף מעשי המעריק ר״ל הרשע הבורח ממלכות בוראו. טלול, סוכת השמים, סוכה תרגומו מטללתא. הקריש, הקפיא והחזיק, ורמה רש״י בראשית א׳, ו׳. טרוד, ל׳ גרושין. פוצחים, מלאכים. קדוחים, אש הגיהנם על׳ אש קדחה באפי (דברים ל״ב, כ״ב). כהיודם נגדו, יסודו במדרש כובן, אמר הקב״ה למים התפלגו לב׳ חלקים ותעלו חציכם למעלה וחצייכם למטה, וזה ועלו כולם למעלה וגו׳, הוסיף אצבע קטנה וקרעם לב׳ חלקים ונפלו חציים למטה בעל כרחם. הנשי, אחד משמות האדמה (ויקרא רבה כ׳ כ״ט). ולהפשיא, גם הוא ל׳ רבוי בל׳ ארמית, פרו ורבו תרגומו פושו וסגו. נעלץ צועד, הוא השמש. נאמן עד, הוא הירח. מתבואים, מעמקי הים הטמונים. שחים, הדגים. ודואים, העופות, על׳ כאשר ידאה הנשר. ונ״ל ודואים וכן מקוה בכ״י וכתב עליו שם המנקדן בגליון וז״ל כל הקורא ודאים תועה מדרך השכל כי ישקלנו על דרך שבים קמים קאים שהם מחסופי העי״ן, וזה איננו תולדתם ולא קורתם ולא יסתפח בנחלתם, כי דואים על שקל רזאים בונים קונים כי הוא מן נידא שהוא כמו בינו ביגו. שהם מחסופי הלמ״ד ומהם אומר בונים קונים כן מן נדא דואים. אך שנידא נשתכחה היו״ד בכרי נשמור האלף אכן על שקליהם הוא ומשפחתם, ועוד הראיה מן כאשר ידאה הנשר שהוא כמו אם יראה אים ובאשר מן יראה נוטר אל ירא אים כן מן ידאה נידא על כנפי רוח ומן ידאה יאמר רואים וע״כ כמו כן מן ידאה דואים ונתר הוא עכ״ל. סמן, עשה להם סמנים. עיניו כשחר, הוא לויתן (איוב מ״א, י׳). לסחר, לסעודה. שבה ואכלה ת״א אסתחר ואכול (בראשית כ״ז, י״ט). משחר, מני בטן וכל׳ תהלים ק״י, ג׳. פלוט, להוציא. ביתומה, בהרונה, על׳ יתום הבאן (בראשית ל׳, מ״א). צאלים יסכוהו, הוא הבהמות הנקרא ג״כ שור הבר. ותפס כל׳ איוב מ׳, כ״כ אשר יזוכר שם מבהמות הזה. צפה לערכהו, גם בכ״י כן הגרסא נפנים, אך בגליונו כתב המגיה צפו׳ לנבסהו, לשחטו. לכוסהו, לאכלו, שלאו הכוסס מן החטה (מכות ל״ז) לכוס חיים (נדרים נ״ג, כ״ב). קצע, על׳ הבית יקציע (ויקרא י״ד, מ״א) ל׳ חתוך. קרוצו, על׳ מחמר קרצתי (איוב ל״ג, ו׳). קשטו ממערצו, ר״ל נתן לו מעלה עליונה. נפחת, נטעם. תנוי, על׳ שם יתנו (שופטים ה׳ י״א). תמור, תחת.

תת כפר· תאב עפר: שמרו להנחילו· לעם נחילו· מן בהשחילו· השמיעו התחילו: התענג להתנאות· קלוט יציאות· טוען משאות· נוח מללאות: שיהר לב לעבוד· מלך הכבוד· קדוש: הכל יודוך.

אופן. חתום בו שלמה בר מרון.

שאלו שחקים ושיחו לאדמה· לכם יספרו כבוד זרוע רמה· מותח דק וחלד ותולה על בלימה· הגוף טפח ונפח בו הנשמה· אשר בידו נפש כל חי ורוח· יוצר הרים ובורא רוח: לבדו היה בטרם יומים· ועד לא עשה חוג שמים· ובאין מעינות נכבדי מים· בשום חשך על פני תהום ורוח: אשר בידו. מקום ממשלתו מעלה הציבו· ובדמות אבן ספיר חצבו· ורוח וענן ואש שם סביבו· נאור השם עבים רכובו· המהלך על כנפי רוח: אשר בידו. הכין כרום מלאכי רוח· וחיה נושאת אופן ברוח· אל כל אשר יהיה שמה הרוח· ושבים ורצים ושטים ברוח· להקדיש ליוצרם בנחת רוח: אשר בידו וכו'. והחיות.

זולת. ע"ס א"ב ובסוף חתום שלמה הקטן יגדל בתורה חזק ואמץ סלה.

אחשבה לדעת עמל ודברים יגעים· למה כאבי נצח אנוש ממרנועים· ברית באים יסורים ונגעים נוגעים· ורשות רופאים נתנה לפגעים פוגעים: גזו וגם גנזו מבשלי הסמנים· קרו אף הוסרו סרחו האמנים· דרכי בנסתרה ארד אצל ממנים· מהזרת שואלת מצוא תשובת מונים: השאננים בטח ובעמל אנוש אינמו· ועם אדם לא ינגעו אונימו· ובריאים כמריאים יצא מחלב עינמו· יביעו ידברו רע ומר עניינימו: זאת העזה ומצחה לא בישן· לב לה לדעת רק חדת לשן· חיתול סם היושם ונגע ידשן· זה כמה שנים ישן נושן: טעותי אחריהם חיתם לא פוסקת· כפחם לגחלים ועצים לאש נסקת· ידיעותיך שכני בשכונה לא נזקת· וספרי רפואתך מה תיגעי עושקת: כללי יפיך במבה לא שולטת· בחן אם

כפר, הכונת המספר כמבואר למעלה דף 622. עפר, כנוי להקב"ה עפ"ה שיר ב', ט'. נחילו, נחלתו. בהשחילו, בהאכילו. קלוט, מנע ועכור לך מלכות חוץ לתתום.

מותח דוק וחלד, שמים וארץ. ועל בלימה ל' איוב כ"ו, ז'. הגוף טפח, תקון גוף של אדה"ר. אשר בידו, איוב י"ב, י'. יוצר הרים עמוס ד', י"ג. בטרם יומים, בטרם התחלת הזמנים. חוג שמים, רקיע השמים ול' איוב כ"ב, י"ד. ובאין מעינות, משלי ח', כ"ד. ובדמות אבן ספיר, ע"פ יחזקאל א', כ"ו. נאור, הקב"ה. השם, תהלים ק"ד, ג'. וחיה נושאת אופן, ע"פ יחזקאל א', כ'. ושטים, ועפים של' כנשר יטוש (איוב ט', כ"ו).

אחשבה לדעת, עפ"ה תהלים ע"ג, ט"ז. למה כאבי, עפ"ה ירמיה ט"ו, י"ח. סרחו, מלשון נסרחה חכמתם (ירמיה מ"ט, ז'). מונים. לשון ולא תונו: איש את עמיתו. ובעמל, תהלים ע"ג, ה'. וזאת העזה וכו'. כן ידברו האויבים המונים אותו. חדת לשן, מחדדת לשונה. טעותי, חושבים להטעות אותי אחריהם.

תבקשי השלוה מחלטת: לבת לבי אף כי קולטת. קרבתך לי טוב חולטת פולטת: מה לי ולכם מחן הדגל. אף הטנפת פגל ולא התגלגל. נעים וטוב מה מתוק מתרגל. מצוי לרצוי אב לבן יפרגל: ספירת החשבונות אף לפי כלתה. וארכת בת עמי לא עלתה. ענין חבה לו מצבת גלתה. תאות נפש חבת דוד לא חלתה: פתגם זה תרתי בלבי המצע. המכות אשר הכיתי רב המרצע. צור מדות שונות טרם הקציע. כגן מטלת מקציע ואספלנית הציע: קשר קמיע ממחה ולחישות מעלות. דברו בדוק ומהימן כמה מעלות. רופא אמן לו נתכנו עלילות. אשר בידו נרתק רב תעלות: שקעתי חיי משבצת מרב בשת. טעונה כלמות ורק מני דבשת. תבוע אשית עד יבשת תתבשת. אחר המכה צדקה לך תלבשת: שפוט לטרוף טרף עיניו תצפינה. לא לשחת בדיותיו דרכיו תרפינה. מתוך דין לרחם מדותיו תסכינה. הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה: המפליא לעשות עם בריא ואמל. קרובים רחמיו ולא כחציר קמל. טריה לרטיה יגלגל בו באומל. נס בתוך נס ינוסס חומל: יצוריו חיבים להודות חסד גומל. גולי ים יורדים ונכנסים לנמל. הרך תועים יישר יער וכרמל. לבוטים ירפא ומתיר חבוש ועמל: כין ושמר אלה עם נבון וחכם. תר בנף מכאובכם ובבשר משכבם. וינחם לבטח וים כסה פורכם. רגלם המדברה וארבעים ספק צרכם: חזקו ויאמץ לבבכם מיחלים לו הוים. סלו לרכב בערבות מכלכל יהבים. הודו לזכר קדשו מחיץ רהבים. כעל ואת רצו ושבחו אהובים: עורת וכו'.

השלוה מחלטת, עד כה דברי האויבים. קולטת, מקבלת, ל' קולטת באמה (מכות ט'). חולטת, ל' טהירות מענין ויחלטו (מ"א כ', ל"ג). מחן הדגל, לאמית כדגלכם. יפרגל, ייסר, מל' חז"ל מה לך לוקה בפרגול (ויקרא רבה פ' ל"ב) שטעמו רצועה ללקות. חבת דוד, אהבת הקב"ה. לא חלתה בכ"י וכנ"ל. מטלת, בגד לחבוש המכה. קשר קמיע כן נקוד, ופירושו קמיע של רופא מומחה, ועלת קמיע מסוכה אל מעמה וע"כ הקו"ף בשב"א, ודרך הפייטן אחר ל' המשנה שבת כ' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה. ולחישות, לחש לרפואה. מהימן, נאמן. נרתק, כינן כל' ארמי כמו הכנסת כלים לנרתק שלהן (יומא כ"ד) מוליא חמה מנרתקה (נדרים ח', ע"ב). תעלות, רפואות. מני דבשת, יותר ממה שיוכל למשון הגמל. דבשת הוא גב הגמל (ישעיה ל', ו'). תבוע, בקשה. ואמל, חלש. טריה לרטיה יגלגל, פירוש, כו כאומל עצמו יגלגל טריה לרטיה והוא נס בתוך נס, ויסודו בשמות רבה סוף פ' בשלח אמר הקב"ה אין מדתי כמדת בשר ודם שהוא מכה באיזמל ומרפא ברטיה, אבל אני במה שאני מכה בו אני מרפא לכך נאמר ומכך אשר הכית בו את היאור קח בידך עכ"ל. ובמגלה י"ג, כ' אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן ברא להם רפואה תחלה. יצוריו חיבים להודות וכו', ע"פ ברכות דף נ"ד ארבעה צריכים להודות יורדי הים וכו'. לנמל כלשון אשכנז האפען. לבוטים, המעונים בתחלואים מלשון ואויל שפתים ילבט (משלי י', ח'). חבוש, אסור. פורכם, מלריים אשר עבדו בהם בפרך. מיחלים לו הוים. בכ"י וכנ"ל ותבת הוים רצוי מן בנוני יחיד הוה ר"ל היות תמיד מיחלים לו. יהבים, מלשון השלך על ה' יהבך (תהלים נ"ה כ"ג). רצו, לשון רינה ושמחה.

ראשי החרוזים שמואל.

שננו לשונם. בני אונם. ואת־אונם. לא השבת: זה כמה עליהם
מערכות מאז רכבת: וביד טבח. קשה לטבח. בלי רוח. בן עֻנָּת: ונלוה
חם. גם על גתם. והוא כי נלחם. ואתה לא רכת: אחרי אהב. כרשפי
להב. כי ואוהב. צור כתבת: יה רם וגאה. הקריבה אלם רחוק אליו
אמרת. וכבן קח־נא את־בנך את־יחידך אשר אהבת: מלכות אומר.
כיין חמר. מר לי מר. וארעל: ובגב אשא. סבלות משא. נשיאי משא.
בן־ישמעאל: זה חומס. וזה מואס. וזה גועל: חשב יעלם. כי
עד עולם. אהיה נכלם. ודל אל גועל: וכאיש יעבוד. חנם עבוד. יום יום
עד אבוד. כחו פועל: על כן תמנע. פה לא ימנע. מנד ונע. קרא לו
מועל: יה העירה. וגם הגבירה. כיום סיסרא. בימי יעל: וקוה גוי מיד
הארמי. קרב כאשר מיום קרבת: ובכן קח נא: ויטור ושפו. והדר וצפו. צפו
צפה. וסבבוני: ויירש ירוש. נסוכה מראש. והשקוני ראש. ויענוני: ובן
עלוה. עמם נלוה. בני קדר. וילחמוני: זה כי יכפור. וזה לי יחפור בור
וכצפור צוד צדוני: פעמי נעים. ואור לי נעים. לי מרשיעים. זו שדוני:
אלה בשגיון. עין רעיון. ואלה בהגיון שוא קנאוני: ובפחזותם. ובחזותם.
ובעליזותם. יכעיסוני: יה כם ריבה. ויד הרחיבה. פי מראש בצר
הרחבת: ובכן קח נא: אלוף נחת. ומנחת. מאין נחת. כארי פורק: ומבשם
אתם. יך עם געתם. יאמר געתם קץ ואין פורק: זה מורט. וזה שורט.

בני אונם, בני שעיר אשר אחד מבניו אונם שמו (בראשית ל"ו, כ"ו), והשתמש הפייטן בשמות אונם, גתם, טבח, תם, אומר, וכו' לכנות בהם אויבי ישראל כי כל אלה הם שמות מתולדות ישמעאל ושעיר ועשו שהיו שונאי ישראל. ואת אונם, ל' און ותרמית. וביד טבח, בראשית כ"ב, כ"ד. חם, אומות שאינו מזרע תם. על גתם, שם כ"ב, כ"ד. ואוהב צור כתבת, רומז על הפסוק ואוהב את יעקב (מלאכי א', ב'). אלם רחוק ל' תהלים נ"ו, א'. וכנוי הוא לישראל הנדודים בגלות. קח נא, בראשית כ"ב, ב'. אומר, מלכות עשו (בראשית ל"ו, י"א). כיין חמר, כיין חזק המשכר. וארעל, ל' כוס התרעלה (ישעיה נ"א, י"ז). ובגב, ותגבי. משא בן ישמעאל, בראשית כ"ה, י"ד. יעלם, בראשית ל"ו, י"ד. ודל אל גועל, תשב האויב כי אתה אלי נגעלתי ומאסתני אותי הדל. תמנע, אחד מאלופי עשו (בראשית ל"ו, מ'). קרוא לו מועל, מועל כן קוראים האויבים את ישראל הנע ונד, והוא מל' שמעלה מעל. העירה, הקימה. כיום סיסרא, שופטים ד'. גוי, ישראל עמך שנקרא גוי קדוש. ויטור ושפו והדר וצפו, בראשית כ"ה, ט"ו. ל"ו, כ"ג. ול"ט. ומ"ו. צפו צפה, ל' ראיה, ר"ל מעמידים צופים סביבותינו להרע לנו. ויירש ירוש, ל' גרוש. נסוכה מראש, כנוי לישראל. ובן עלוה, בראשית ל"ו, מ'. יכפור, התנכר לי, ל' כופר בעיקר. וכצפור, ל' איכה ג', נ"ב. פעמי נעים, ל' רע זכר. ואור לי נעים, אור התורה הנעים לי. לי מרשיעים, האויבים רוצים להדיחני מן התורה, ומקיפים אותי בדברי הסתה, וזה שאמר זו שדוני ואחז בל' תהלים י"ז, ט'. בשגיון, מל' טעות ושגגה. עין רעיון, ברעיוני שוא והבל, בכל אלה רוצים להדיחני מאמונתי. ובכ"י גורס אלה בשגיון שן גליון. ובפחזותם, ל' ריקות כמו בשקריהם ובפחזותם (ירמיה כ"ג, ל"ב). ובחזותם, ל' מחזה, ר"ל נבואה שוא שלהם. ובעליזותם, בשמחתם, ר"ל שאומרים הלא תראו אותנו יושבים שמחים ושלוים. נחת ומנחת, בראשית ל"ו, י"ג. וכ"ג. מאין נחת, ל' מנוחה, לא ינוחו ולא יחדלו לפרוק ולטרוף אותנו כארי. ומבשם, בראשית כ"ה, י"ג. יך, מכה אותנו. עם געתם, שם ל"ו, ט"ז. געתם קץ, הקץ שקוו ישראל לגאולתם הגיע אבל אין מציל אותם. מורט, מגזר שערות מל' כי ימרט ראשו (ויקרא י"ג, מ'). שורט, [illegible] של'

וזה פורט · ושן חורק: וזה יורה חץ · לבכי מוחץ · וזה לוחץ · ואבן זורק:
ובני זמרן · יועצים בחוברן · ויתרן וכרן · זה לזה שורק: הקילו משאת ·
כבד ושאת · ויעקרו את מטע שורק: ובפיהם כי באישון חשכי · יהיה
דרכי · ובטחוני ריק: אן נוראות · יד הקנאות · ולשם ולאות · ים
החרבת: וכבן קח נא: למה תישן · ובני דישן · וניני יקשן · רדו רדה: נפשי
נקשה · מעל ומטה · כי בי נטה · אל אל ידו: כאמור אויבי · אך אני נביא ·
ורוח אל בי · ודבר סודו: ובן האמה · קם על במה · וביד רמה · הביא
שדו: ויה אל מקנא · כאשר שנא · כי שם יענה · עליו אידו: לאו ילאו ·
מתים כי יגעו · ועיניו יראו · עדי כידו: ובושה ערה · היא לא עדה · על
ריק כדה · מלב בדו: ואת האהבה · עוררה כי בא · מועד צבא · אשר
קצבת: ובכן קדנא את בנך את יחידך אשר אהבת: וקרכתנו.

יוצר לשבת ראשונה של חנוכה·

ע"ס א"ב כפול תשעה, וחתום בו יוסף בר שלמה.

אודך כי אנפת בי ותשב · אזנך הטית שועי לקשוב · אויבתי כקש
בעלעלת לנשוב: אבינה ואזכרה ימי קדם · אשר קראוני כנכתם אדם ·
אותותם אגידה ולא אדם: אשיחה צרות ונקמת אנטיוכס · אבח חסידי
ומשיחי נכס · אוילי עמי כהקריצוני להרכס: יען ועד סוסי פלדות · במו
רוכבים שנוסי לפידות · מופת הראות בתוך עיר נכבדות · קדוש:

באו אבן פריצים לשן · בחרי אף המלך לעשן · בעד להכרית שרוצי
גשן: בערה חמתו ויתא בפתע · כלה בשרי וחיתי שתע · בערים חבאתי

ברש לנפש (ויקרא י"ט, כ"ח). פורט, עוקר מל' ושרט כרמך (ויקרא י"ט, י'). ובני זמרן, בראשית כ"ה, ב'. בחוברן, בהתחברותם יחד. ויתרן וכרן, שם ל"ו, כ"ו. שורק, קורא, מל' ושרק לו (ישעיה ה', כ"ו). הקילו משאת, מל' משא דבר ה' (מלאכי א') ר"ל המשא אשר נבאו הנביאים על האויבים לפורענותם הקלו אותו ומאסו. מטע שורק, ישראל עפ"י ירמיה ב', כ"א. ובני דישן וניני יקשן בראשית ל"ו, כ"ו. וכ"ה, ג'. נקשה, קלתי בחיי, ל' איוב י', א'. נטה אל אל ידו, עפ"י איוב ט"ו, כ"ה. ובן האמה, ישמעאל (בראשית כ"א, י"ג). לאו ילאו, ל' חולשה ורפיון. מתים כי יגעו, כי יגיע הקץ של תחיית המתים. כידו, שברו (איוב כ"א, כ'). ערה, כנוי לאדום ע"ש אמו (בראשית ל"ו, ב'). לא עדה, לא תעיד עוד. על ריק כדה, על שהריקה את כדה, ר"ל אמונה ריקה. וצבא, זמן.

אודך, ענייני פיוט זה יבוארו ע"י יוסיפון ספר רביעי, ומגלת אנטיוכס, ומגלת יהודית, גם ספרי המקבאים ספר א' פרק א' וספר ב' פרק ו' וז'. כקש בעלעלת כנ"ל וכן בכ"י, ועלעלת הוא רוח סערה בל' ארמית וכן תרגום סער מתגורר עלעול מתכנש (ירמיה ל', כ"ג), רוח סערה, רוח עלעולא (תהלים קמ"ח, ח'), ופירוש החרוז, נשבת את אויבי כאשר ינשוף רוח סער את הקש. קראוני, פגעוני. כנכתם אודם, ר"ל כאשר חטאתי. אותותם אגידה, כן בכ"י ועיקר. אדם, אתעצל. אבח, הרג. נכס, שחט. כהקריצוני מל' אכלו קרציהון (דניאל ג', ח') ל' מלשינות. להרכס מל' מרכסי איש (תהלים ל"א, כ"א); גם לפרשו מל' ארכס כתונתה (כתובות כ"ז) ל' אגדה. שנוסי, מל' וישנס מתניו (מ"א י"ח, מ"ו). עיר נכבדות, ירושלים עפ"י תהלים פ"ז, ג'. שתע מל' אל תשתע (ישעיה

כִּבְהֵמוֹת לְהַתַּע: בְּכַלּוֹתוֹ לְהַשְׁמִיד עָם וְלִרְפּוֹס· בָּאֵר לָשַׂר צְבָאוֹ פִּילְפּוֹס· בְּרִית לְהַעֲבִירִי וּפְסָלוֹ לִתְפּוֹשׂ: גָּזַר מִי כַּחֲזִיר יְפַגֵּל· גַּם מוֹשֵׁךְ עָרְלָה לְעַגֵּל· גְּוִיָּתוֹ לְהַשְׁאִיר וְהַמְמָאֵן מִלְּסַגֵּל: גֹּאֲלוּ בְּפַת־בָּגוֹ וּבֶאֱלִיל הֵיָה· גָּבְרוּ בְּתֻמָּם שָׁת לִשְׁאִיָּה· גָּבַע וְכָלָה נוֹצְרֵי תוּשִׁיָּה: גְּבִירוֹת שְׁתַּיִם בְּנֵיהֶן מָלוּ· גָּלַל כֵּן בְּשָׁדֵיהֶן נִתְלוּ· גּוּרִים וְאִמּוֹתָם מִמִּגְדַּל הִפִּילוּ: דָּמוּ לְטַנֵּף בְּזִבְחֵיהֶם אֶלְעָזָר· דָּתוֹ שָׁמַר וְעֹז נֶאֱזָר· דָּח וַיִּבֶז דִּבְרֵי הָאַכְזָר: דְּבַב דָּאַבְתִּי עַל נַפְשֶׁךָ· דָּרוֹשׁ אֶדְרוֹשׁ מִבְּשַׂר קָדְשֶׁךָ· דַּם כְּמוֹ הֶאֱמַנְתִּי וַאֲנַטְּשֶׁךָ: דֶּלֶף כֶּן־תִּשְׁעִים שָׁנָה אָנֹכִי· דְּחוֹל אֱלֹהַי בְּמִרְמָה תַּמְלִיכִי· דְּרָכֶיךָ כַּלֵּה וְנַחְתִּים מִלְּהָפְכִי: הֲלָזֶה יֹאחֵז צַדִּיק דַּרְכּוֹ· הַבָּחוּר יוֹסִיף אֹמֶץ בִּרְכּוֹ· הַיָּשִׁישׁ בְּשׁוּרוֹ נֶהֱרַג בְּעֶרְכּוֹ: הַעַל אֵלֶּה לֹא תִפְקוֹד· הַצָּפִיר וְהַשָּׂעִיר בַּחֲרוֹנְךָ לִיקוֹד· הָרֹאשׁ וְהָרֶגֶל הַזָּקָן וְהַקָּדְקֹד: הַבֵּט וּזְכוֹר אֶת־כָּל־הַתְּלָאָה· הַהִשְׁגָּה עֲדַת צַלְעָה וְנַהֲלָאָה· הַלְעוֹלָמִים תִּזְנַח לְרַבַּת חֶלְאָה: וְאַבִּיעָה עוֹד מִקְרֶה שִׁבְעָה· וָתִיקִים אַחִים תְּמִימֵי דֵעָה· וְקָלָם כָּאֵשׁ בְּשָׁוְא נִתְעָה: וְעַל לֹא אָכְלוּ מִזִּבְחוֹ· וַיִּדְבְּקוּ בְּעֹשֵׂה תֵבֵל בְּכֹחוֹ· וְשִׁפְּפָם נָבָל בְּאַכְזָרִיּוּת רוּחוֹ: וּמַחֲבַת נְחֹשֶׁת בְּאוּר רִתֵּחַ· וַיִּפְשַׁט הָרִאשׁוֹן נֶתַח נֶתַח· וְעוֹר רֹאשׁוֹ חָשַׂף בְּתוֹתָח: זָמַם לַהֲרוֹג שֵׁשֶׁת אֶחָיו· זֵד יָהִיר בְּעֶבְרַת טוּחָיו· זְבָחָם כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף בְּחוֹחָיו: זָמַם אֲפַתֶּה הַשְּׁבִיעִי קְטַנָּם· זָהָב אַעֲשִׁירְךָ אֵלָיו נָם· וּמַמְתִּיק לִי לְמִשְׁנֶה קוֹנָם: זַח הָעֶלֶם הַטּוֹב לְבַחֵר· זָעַק הָרְגֵנִי נָא לָמָּה תְאַחֵר· זָנַחְתִּי לְהִשְׁתַּחֲווֹת לְאֵל אַחֵר: חָם וַיִּחַר מוֹשֵׁל רָשָׁע· חִזֵּק מַכּוֹתָיו בְּלִי פֶשַׁע· חָסַן הַיֶּלֶד וּלְסוֹבְלָם שִׁעֲשַׁע: חָוְתָה הוֹרָתָם מִשְׁפְּטֵי בָנֶיהָ· חָמְטָה נַפְשָׁהּ עַל נִינֶיהָ· חָלְפָה נִתְּשַׁב רוּחָהּ לְקוֹנָהּ: חֲמִשִּׁי אִם גֶּבֶר לַעֲכוֹר· חֲסִידִים אֵלּוּ וְהֵרִיגָתָם זְכוֹר· חַנֵּן כְּרוּיֵי בִּלְהָךְ וָכָר: טָפַשׁ עוֹד מָדוֹן מְגָרֶה· טִפְטוּפֵי אֲשֶׁר לֹא יַמְרֶה· טְמוּסֵי יְוָנֵי הַהִי יִקָּרֵא: טִכֵּס זוֹכֵר שְׁמוֹ יְהוּדִי· טָבוֹחַ וְקָרוֹץ כְּמוֹ גְדִי· טְרִיָּה

מ"א, י') ות"י לא תתגר, ל' שבירה. והפייטן כתיב התי"ו נתגה וע"פ תשב"ע כבנין קל, אע"פ שאין כן לדעת המדקדקים. להתע, ל' תועה. מושך ערלה לעגל כן הנוסחא בד"י וכת"י ופירושו, למשוך את הערלה על גבי העטרה כדי לעגלה ולא תהי נראית. ובשאר ספרים הגרסא מלעגל וכוא לפראה, למשוך ערלה שלא תהא עגולת העטרה נראית. מלסגל, מל' סגולה. גורים, בנים. דת, דתו. דבב, דיבור, מלשון דובב שפתי ישנים (שיר ז', י'). דלף, מענין דלף טורד (משלי כ"ז, ט"ו), והטעם בשיר בדמעות. דחול, לשון יראה בארמית. תמליכי, תיעצני, מלשון מלכי ישפר עלך (דניאל ד', כ"ד) וכל' חז"ל המלך בגבורה. הצפיר והשעיר, מלכות יון ע"פ דניאל ח' כ"א. וקלם, ושרפם. באור, כאש. ויפשט, נקע ונתק, מל' דלכי שוד ויפשחני (איכה ג', י"א). וכן וישסף שמואל תרגומו ופשח (שמואל א' ט"ו, ל"ג). חשף, קלף עורו מעל ראשו. בתותח, הוא כלי זין (איוב מ"א כ"א). טוחיו, מחשבותיו, מלשון חכמה בטוחות (תהלים נ"א, ו'). בחוחיו, לשון חחים (איוב מ', כ"ו). נם, אמר. קונם, ל' נדר ושבועה בדברי חז"ל (נדרים י'). חם, נתחמם בחרון אפו. חסן, נתחזק, מלשון וחסון הוא כאלונים (עמוס ב', ט'). שעשע, שמח. חותה הורתם, ראתה אמם. חמטה, לשון כריעה בארמית, וברכים כורעות תרגומו חמטן (איוב ד', ד'). חלפה, פ"א חלתה. ניניה, ילדיה.

ובקרת להכביד בשלדי: טהר טבילות מקוה מהם החדיל. טשו קרושים מנשיהם להבדיל. טרדם סקרת נס להגדיל: יחיד ונשא שוכן שמים. יזמן לכלם מקואות מים. יען חסידיו מיחדיו פעמים: יסף ידו לתעב המון. ידידות בית לאיש כזמון. ישבבנה אז תחלה ההגמון: יתד זאת נתקעה לגרש. יחים ארבעים וארבעה חדש. יהודה הסיעה כהן הקדש: כנתמלא ספק ושדי חנן. כנס חשמני לבת יוחנן. כנסום לחפה במשתה להתרונן: כל עדיה פתחה הכלה. כוס מזגה לקרואי הלולה. כבשו פניהם מהביט צלה: כבד שצף האח לעמה. כבירים קרואים פה להנעימה. כנגדם איך עמדת כקדשה ערמה: למו השיבה נות יפהפיה. לי איך תיסרוני ברמיה. לערל וטמא תשגילוני הלילה עריה: לבשה רוח אז יהודה. לבו מלאו גבורה ענודה. לחש ויקנא קנאה כבדה: לקט הדם ומיני בשמים. להכין כמו בגיל והנומים. להתעת עול כחקו משלימים: מרחוק בשקפם מזמרים ומתחגגים. מלל אלה השרים המנהיגים. מעתה יכנסו בנמוסי ערוגים: משרתיו ומתניהו חוצה הגים. מתתיהו ואחיו פנימה הכנים. מכבי יהודה גבורה השנים: מאסת כל עץ הדקיר המנה. מעכו לנמרים רדף המחנה. מתצם וכלם הגד לאליפרני: נסע ויאסף המונו להקמיל. נח קרוב מציון מיל. נע לבבי כיער וכרמל: נדמו העם לשוב למחוללם. נאנחים בצום ובבי כלם. נחמדים מפז הנו בפלפולם: נבא למלך הגמונו אביזר. נריב יועץ רכם ואפיפיזר. נצרו חקם וציתוך כביור: שומן כהאזין עליו הגעיר. שח להוקיש כבודו להבעיר. סמוך מבוא שער העיר: סחף מחר הקריה באגחיל. סיפי בראש זה אחחיל. סנגרון משנאי תמור השחיל: סכבתני

כרויי בלתך וכור, עפ"ה הושע ג', ב'. טפש, ר"ל הוסיף עוד טפשות הרשע ההוא שהיה מגרה מדון בישראל. ספטופי, יתורי. טמוסי, מנהגים. חתי יקרא, כל החי יקרא בטמוסי יוני, ר"ל כל אדם יעשה כחוקי היונים. טכס, ל' תקון „פערארדנען". וקרוץ, ל' כריתה. ובקרת, טלקות, כמו ויקרא י"ט, כ'. בשלדי, בגוף מל' אלא קיימת (מ"ק כ"ה). טשו, כלומר פרשו. סקרת, ראית. ההגמון, שר וגדול בל' חז"ל, ועקרו מל' יונית, ושד היום נקרא כך ראש של קהלתן „העטמאן". לגרש, בחוזקו. יהודה הסיעה פירוש עד כי יהודה כהן הקדש הסיע אותה היתד ועקר אותה. כנתמלא ספק, כאשר עון הרשע היה שלם ונתמלא סאתו, והוא מל' איוב כ' כ"ב. חנן, היה מרחם על ישראל. פתחה הכלה, הפשיטה מעליה כל עדייה. עדוס ויאק ת"י פתיח ויאק (ישעיה כ', ג'). הלולה, חתונה בל' חז"ל כמו אגרא דבי הלולי מלי (ברכות ו' ע"ב). צלת, תואר יפיה. שצף, כעס מל' בשצף קצף (ישעיה נ"ד, ח'). לעמה, לעומתה. כבירים, גדולים ונכבדים. נות יפהפיה, סמס יהיפה. לבשה רוח, הרוח לבשה את יהודה. ענודה, קשורה. לחש, כתיען. והנומים, שמחות חתונה מל' יכאת בהינומא (כתובות ט"ו, ע"ב). בשקפם, כראותם. ס"א בספקם, והוא ל' ויספוק את כפיו (במדבר כ"ד, י') ר"ל היו סופקים כפים כלקודם. ומתחגגים, רוקדים וחוללים, כתפים ובמחולות ת"א בתפין ובחנגין (שמות ט"ו, כ'). בנמוסי ל' חוק ומנהג. מאסת כל עץ, אחז זה מביאו רש"י בפירוש יחזקאל כ"א, י"ח. מעכו לנמרים, שמות מקומות. לאליפרני, שהיה שר צבא למלך יונים. להקמיל, להכרית. כיער וכרמל, מל' יערי כרמלו (מ"ב י"ט, כ"ג). למחוללם, ליוצרם, מל' ותשכח אל מחוללך (דברים ל"ב י"ח). רכם, מנהיג בל"א חארלמג. ואפיפיזר, בוטר. הגעיר, גער בו. להבעיר, ל' ביעור ומחום. באגחיל, כאשרפנה ולשבנה גחלים. סיפי, חרבי. סנגרון, מלין. תמור השחיל, בעבור שהוליא דברים טובים על זוכאי להלין בעדם. השחיל, הוליא,

בַּלַּיְלָה הִיא יְהוּדִית. סוֹדָהּ בָּרוּךְ וְטַעְמָהּ עֲדִית. סוֹחֵרָה לְעַמָּהּ וּלְיָוָן לַפִּידִית: עִיר וְיֹשְׁבֶיהָ בְּכֹשֶׁר בַּחֲזוֹתָהּ. עָלְצָה וַתֵּלֶךְ עִמָּהּ שִׁפְחָתָהּ. עַל יְיָ הִשְׁלִיכָה יְהָבָתָהּ: עָמְדָה בְּרֹאשׁ מַחֲנוֹת הָאוֹיֵב. עֲלִיצוֹתָיו לְהָפֵג וַחֲיָלָיו לְדַיֵּב. עַל רֹאשׁוֹ גְּמוּלוֹ לְחַיֵּב: עַדֵי יָפְיָהּ הִגִּידוּ לַמֶּלֶךְ. עַלְמָה שֶׁאֵין כָּמוֹהָ בַּפֶּלֶךְ. עָרְבָה עָלָיו וְלַהֲבִיאָהּ הָלַךְ: פֵּץ מַה דַּרְכֵּךְ הַשְׁמִיעִינִי. פָּצְתָה מִמִּשְׁפַּחַת נְבִיאִים אָנִי. פּוֹתְרִים עָלֶיךָ מַלְכִּי וּקְצִינִי: פֶּתַע פִּתְאוֹם בְּבֹא מָחָר. פְּנוּזֶיךָ יִתְּצוּ הָעִיר כְּפֶחָר. פִּסַּעְתִּי לְבַשֶּׂרְךָ לְבַל תְּאַחֵר: פּוֹרָה בְּדָרְכְךָ כְּמוֹ חֲמָתֶךָ. פְּקֹד וּזְכֹר אֶת־אֲמָתֶךָ. פִּרְחֵי מִשְׁפַּחְתִּי יְשָׁרְתוּךָ בְּבֵיתֶךָ: צִפְצֵף כָּל־שְׁאֵלָתֵךְ אֲמַלֵּא. צִבְיוֹנֵי אִם תַּעֲשִׂי. מְלַכְלְכָה צֶאֱצָאַי בֵּית אָבִיךְ אֲעַלֶּה: צָרְחָה לוֹ אֵינֶנִּי טְהוֹרָה. צַו לְהַעֲבִיר קוֹל וּגְזֵרָה. צָרוּ מֵהַגִּיעַ בָּעַלְמָה הַמְּטֹהָרָה: צָהַל כְּסוּס מְיֻזָּן וְכִרְכֵּר. צְבָאָיו בְּמִשְׁתֵּה שְׁמָנִים הִשְׁכִּיר. צִוָּארוֹ לָצוּד שָׁתָה וַיִּשְׁכָּר: קִפְחַתּוּ אָז שְׁנַת תַּרְדֵּמָה. קָרְאוּ לוֹ הַנַּעֲרָה לִפְגָמָה. קָדְקֳדוֹ הִשְׁכִּיב וּכְיָשֵׁן נִרְדָּמָה: קָמוּ חִישׁ וּפָנוּ לְדַרְכָּם. קַלּוּ רֶגֶל מֵעַל מַלְכָּם. קִדְּמוּ וַיָּרֻצוּ לְאָהֳלֵי סֻכָּם: קְרוֹאָה יִרְאַת יְיָ וּמַשְׂכֶּלֶת. קָצְצָה גֻלְגָּלְתּוֹ כְּרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת. קָחַתּוּ וֶהֱבִיאַתּוּ לְהֵטִיב תּוֹחֶלֶת: רָאוּהוּ וְלֹא הֶאֱמִינוּ לָהּ. רָצוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר בְּקָצְפּוֹ תְּלָהּ. רָחַשׁ הוּא רֹאשׁוֹ בְּאֵלָה: רֶמֶשׁ הַהוּא גָּדְלוּ שְׂמָחוֹת. רָחֲקוּ וַיָּנֻסוּ יָגוֹן וַאֲנָחוֹת. רוֹדֵף וּמִתְנַקֵּם כְּהֶרֶף לְהִמָּחוֹת: רָקְדוּ וְחָדוּ כָּל־הַלַּיְלָה. רִנְּנוּ הִנְעִימוּ לְנוֹרָא עֲלִילָה. רִחֲפָם וּפְקָדָם בְּפָסוֹחַ וְהַמְלֵט: שַׁחַר כְּהַקְרִין וְהַבֹּקֶר אוֹר. שָׁאֲגוּ בְּקוֹל חָזָק וְנָאוֹר. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ לְבָאוֹר: שׁוֹדְדִים כְּשָׁמְעָם הֲמֻלַּת הֶהָמוֹן. שָׁקְדוּ לְהָקִיץ הַמֶּלֶךְ וְלִכְמוֹן. שְׁזָפוּהוּ מֵת מֻשְׁכָּב בָּאַרְמוֹן: שְׁאוֹנָם נִבְקַע וַתִּבְרַח רוּחָם. שָׁחֲחוּ וְחָגְרוּ בְּפַחַד אֶבְחָם. שׁוֹבֵיהֶם רְדָפוּם וְהִכּוּם לְפַלְּחָם: תְּמוּם וַהֲרָגוּם תִּלֵּי תִלִּים. תּוֹדוֹת וְהַלֵּל סִיְּגוּ סְגוּלִים. תֹּקֶף

מביתהו ת"א שלחתה (שמות ב', י'). עדית, נאה ועונה ומשובה, מל' לנגות לנזקין מן העדית (ב"ק דף ו'). סוחרה, מגנה כמו צנה וסוחרה (תהלים צ"א, ד'). לפידית, מל' לפיד אש. להפג, לבטל, מל' ויפג לבו (בראשית מ"ה כ"ו) מפיגין טעמן (ביצה י"ד). לדיב, מל' דאבון נפש. בפלך, במדינה. פצתה, אמרה. פותרים, שמעתי שהיו פותרים ומתנבאים עליך כי מחר תפול ירושלים בידך. פנוזיך, ומאי קנלו ת"י ופגוזי (יחזקאל כ"ו, ט') בל"א וויערברעכער. כפחר, כחרס. פורה בדרכך, אמז ל' ישעיה ס"ג, ג'. פרחי, נערים בל' חז"ל, כמו פרחי כהונה (יומא י"ט, כ'). צביוני, רצוני. מלכלת, לא אכלה את לחמי ביתך אבל אגדל אותם. צרחה בס"א טוחה, והכיכם ל' לעקה כמו מר צורח (צפניה א' י"ד) הרים ינוחו (ישעיה מ"ב י"א). צו, לוה. צורו, השמרו לכם, והגא לפי מגרש כלו. כסוס מיזן, מל' ירמיה ה', ח'. וכרכר, ורקד, כמו ודוד מכרכר (ש"ב ו', י"ד). קפחתו, גברה עליו. להטיב תוחלת, להטיב תוחלתן של ישראל שהיו מצפים לתשועה. רחש הוא ראשו באלה, דירוש, כשמע השמועה הזאת שזה הוא ראשו של אליפורני. רמש, לילה בל' ארמית. רחפם, מל' ועל גוזליו ירחף. כהקרין, כהאיר. והבקר אור, הגיע זמן ק"ש של שחרית. שקדו, מהרו. ולכמון, ולהסתיר. שזפוהו, ראוהו. בארמון, בפלטין שלו. אבחם, חרבם. לפלחם, מבין בקיעה ושבירה, כמו יפלח חץ כבדו (משלי ז' כ"ג). תמום, הכום עד תומם. סיגו סגולים כן בכ"י והוא ל' תייג וגדר, או שהוא מל' וכי שיג לו (מ"א י"ח, כ"ז) ל' דבור ועסק. תממו, ל' תמים, כלומר לגמור הלל שלם. ובס"א תחמו, והוא ל' תחום וגבול

הנם קבעו משכילים: תממו הלל לגמור שמונה· תכן נרות להעלות ברננה· תמיד בכל שנה ושנה: תאמו היום שבת (ראש חדש) וחנכה· תפאר מעניתם מענה ודכה· תעידך נצח כי לך המלוכה: יחדיך וידידיך סלה פקדוך· כל נדמית שגבוך לבדוך· משבי הדריהם והכל יודוך· קדוש: והכל יודוך.

ע"ס א"ב.

אופן.

כבודו אור יזריח· במקדש קדש· גיה נרות נחוה· הולקים בקדש· השב כהנים למחלקותם· וישרתוך בקדש· זרזיך יקבצו חורת· חנכת מקדש קדש· טכס מצות נרות שבעה· יערכו בקדש· כהנים קדושים· לבושי בגדי קדש· מנרת זהב כלה· נרתיה שבעה בקדש· שרד מכרבלים· עת תשיב בקדש· פאר מגבעות· ציץ נזר הקדש· קרב להבואת· ראשית קדש· שובה ברחמים לעיר הקדש· תתפאר ותתקדש בפי שרפי קדש:

והחיות ישוררו וכו'.

מאורה. על משקל ג' ג' תנועות, וחתום שלמה מרבא כיחויים.

שני זיתים· נכרתים· בגן נעול יצהירו: לראש קהתים· ואפרתים· שתי עטרות יכתירו: ועל מנורה· הטהורה· כמו נרות יזהירו· הן במחנה אל מול פני המנורה יאירו: לקראפרת· ציץ נכרת· אשר היה כציץ נובל: לבן המשח· אשר הושח· כמו אניה בלי חובל: וסור מראה· אשר ראה· זכריהו בעיר בבל: כמו זכרתם· והושעתם· אוי על יד זרבבל: זכור ורעם·

שקבעו לו ח' ימים. תכן נרות, מספר הנרות. תאמו, נתחברו, ל' תאומים. תפאר, אתה הקב"ה תבואר מעניתם של שבת ומכוכה ע"י ישראל שנאמר בהם אדבה בך והענגה (תרים כ"ח, כ"ז). תעידך, ישראל מעידה בך. פקדוך נגרתם, כמו שנאמר בצר פקדוך (ישעיה כ"ו, ט"ז). כל נדמית, אין דומה לך. שגבוך, רוממוך. לבדוך, מל' לבד, ר"ל יהללוך שאתה לבדך ואין זולתך. הדריהם, ל' הדור ותפארת.

כבודו, הפייטן מתפלל שיוקים השם ב"ה את כבודו ויראה את שכינתו בבה"מ, ואז נזכה לראות אור ז' נרות המנורה. גיה, ל' נוגה. חנכת מקדש קדש, כד"י חנת מקדש אינכה. טכס, תקון וסדר. נרות שבעה, חנת שבעה אינכה כד"י. שרד מכרבלים, מלובשים בגדי כהונה. מכרבלים ל' עטיפה ולבישה כמו דה"א ט"ו, כ"ז. להבואת ראשית קדש, עפ"י ירמיה ב', ג'.

שני זיתים, רומז על הכהונה אשר לזרע אהרן ממשפחת קהת, ועל המלכות אשר לזרע דוד שהיא מבית לחם הנקרא גם אפרת, וכמו שמפרש והולך בסיומו, ומוסד על הפסוקים ושנים זיתים עליה, ואלה שני בני יצהר (זכרי' ד', ג'. י"ד) כמו שנדרש במדבר רבה פ' י"ד דף רס"ג וכמו שפירש גם רש"י בפסוק הזה. בגן נעול, כנוי לישראל עפ"ה שיר ד'. יצהירו, ישובו לפרוח ולהציץ ולעשות פרי זיתים אשר יכותו מהם שמן זית, והוא מל' תירשך ויצהרך (דברים ז' י"ג) בין שורותם יצהירו (איוב כ"ד, י"א). שתי עטרות, כתר כהונה וכתר מלכות. ועל מנורה הטהורה, זו כנסת ישראל אשר היתה העולם כאמונתה במנורה. ובפסיקתא ועשית מנורת זהב טהור, זו כנסת ישראל, ירכה זו ישיבה, וקנה זה אב בית דין, גביעיה אלו החכמים, וכפתוריה אלו התלמידים וכו'. יזהירו, יאירו, מל' והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע (דניאל י"ב, ג'). הן במחנה ישראל. אל מול וכו' במדבר ח', ב'. ציץ, כתר, מל' ציץ נזר הקדש. כציץ נובל, כפרח יבש ונמוג. לבן המשח ומי' בכ"י אחד גורס „אשר המשח וגם הפחח כאניה בלי חובל". לבן המשוח, הנמשח בשמן הקדש וגם הכהנים. הושח, מל' שחה לעפר נפשנו (תהלים מ"ד, כ"ו). כמו אניה, כספינה בלי מנהיג. אשר ראה זכריהו, סמוכו על הגולה (זכריה פרק ד'). אוי על יד זרובבל, זכור ורעם

להושיעם. וגם תקרא שנת יובל: ושים אותם. מקום אבותם. היות
מושלים בכל תבל: ומעל יד. איש ציד. טבעתם יסירו: הן כמחנה. ממלכה.
ממשכה. לעיר ציון תשיבנה: ובת כבודה. ברב עבדה. לבית אמה
תביאנה: והגבירה. והצפירה. בראש דוד תשימנה: ומצנפת. מעלפת.
בראש אהרן תקימנה: והתמיד. אזי תעמיד. והמנחה תרימנה: והמרקח.
אשר לקח. ולא ראיתיו עד הנה: והנרות. במנורות. בני אהרן יבעירו:
הן כמחנה. הנבאה. והצמאה. אשר תמיד לך תיליל: סמוך ידה. בכף
דודה. הנקרא שמו חבליל: ותכניסם. לגן בשם. ותפתם בהוד תכליל:
ותוליכם. ותמליכם. בהר ציון והגליל: וחק ישר. אזי יושר. עלי נבל
וגם חליל: ועם אוהבי שמך ועוזבי חזון שקר ושוא ואליל: ואם פרוכים.
יהיו ברוכים. כל רואיהם יכירו: הן כמחנה. אל מול פני המנורה
יאירו: אור חדש.

זולת. ע"ס א"ב, ובסוף חתום שלמה הקטן בירבי יהודה חזק.

אין צור חלף. תבנית כל גולף. לכושל חיול חולף. למכשל חית
שולף: בער שקד לסלף. עם דת אלף. מעט פרחי תלף. גבר מרב אלף:
גמצי שוחות כרה. שלש עשרה כרכר. ראות ברכות סקר. בעגוי נפש
נקר: דבר שם יקר. כל מזכיר יזקר. ואז לרב הפקר. מרוד כפור בעקר:
הערים סוד בליעל. להוגי חן יעל. מסוך סף רעל. חיימו המרר והרעל:

להושיעם, כל זה איננו בכ"י אחד אלא שם הנוסחא „כמו זכרתם והושעתם וגם תקרא שנת יובל". כמו זכרתם לקץ שבעים שנה של גלות בבל. וזרובבל, שהיה משבט יהודה מזרע המלכות. איש ציד, עשו. ממשכה שלות. ובת כבודה, ישראל. ברב עבדה, ברוב קנינים, מל' ועבדה רבה (בראשית כ"ו, י"ד). והגבירה, ל' כח והיא המלכות. והצפירה, העטרת, כמו ולצפירת תפארה (ישעיה כ"ח, ה'). בראש דוד תשימנה, בכ"י אחד גורס כאן תקימנה, ובאהרן כאן תשימנה. מעלפת, מעוטפת. והמרקח, שמן המשחה. ולא ראיתיו, בראשית מ"ד, כ"ח. יבעירו, ידליקו. תיליל, תתפלל בתחנות. בכף דודה, הוא השכינה. חבליל, דוד, ע"ש הכתוב ש"א ט"ז, י"ב. ותכניסם, כן בשני כ"י ועיקר. לגן בושם, כנוי לארץ ישראל. תכליל, תפאר, מלשון כליל יופי. והגליל, בשני כ"י והר גליל והיותא מזה שהוא שם חלק ארץ ישראל הנקרא גליל. וחק ישר, כמו שתיקן דוד עבודת משמרות בית המקדש כיושר כן ישר אז לעתיד לבוא. עלי נבל, בכ"י אחד „עלי כנור". ועם אוהבי שמך ועוזבי חזון שקר ושוא ואליל, מלה זו איננה בכ"י אחד, ובכ"י אחר גורס „ועם עוזבי שמך ואוהבי שקר שוא ואליל". ואום, בכ"י אחד ועם. פרוכים, לחוצים ודחוקים, מלשון עבדו בהם בפרך (שמות א', י"ד). כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה' (ישעיה ס"א, ט').

אין צור, פירושו, אין צור תחת מי שגולף כל תבנית, ולכן הנקוד בל בחולם וי"ל תבנית של פסל. וגולף נכרי לשון פוסל והוא לשון חקיקה בארמית. לכושל חיול חולף, עפ"ה וכושלים אזרו חיל (שמואל א' ב', ד'), ואמר חולף עפ"ה וקוי ה' יחליפו כח (ישעיה מ', ל"א) וחיול הוא כח. למכשל, הגורם כשלון לזולתו, והכוונה פה על אנטיוכס. חית שולף, חולץ כמו וחיתו. מעט פרחי תלף, מעט פרחי כהוני בית המקדש, שהם חשמונאי ובניו. תלף, בית המקדש ועפ"ה בנוי לתלפיות (שיר ד', ד') הנדרש על בית המקדש. גמצי, שוחות כמו חופר גומץ (קהלת י', ח'). שלש עשרה כרכר, י"ג פרצות פרצו יונים בהיכל (מדות פרק ב'). נקר, עיור את עיניו. לרוב הפקר, הניח הפקירו עצמם וכפרו במצות התורה להלוך בחקי היונים. חן יעל, כנוי לתורה עפ"ה משלי ה', י"ט. מסוך סף רעל, למזוג להם כוס התרעלה. והרעל, לשון כוס התרעלה (ישעיה נ"א, י"ז).

וְעוֹד הוֹסִיף מַעַל· לְאֵל מוֹדֵד שַׁעַל· בִּטֵּל עוֹד מֵהַעַל· קָרְבַּן תָּמִיד מוּעָל: זֶרַע קֹדֶשׁ הֶחֱרִץ· חֲכָמוֹ קַלֵּי מֶרֶץ· גּוֹזֵר אֶצְבַּע קֶרֶץ· כּוֹתֵב כְּתֹבֶת פֶּרֶץ: חִבּוּל טֻמְאַת שֶׁרֶץ· גַּן נָעוּל הַשְּׁרֶץ· שְׁתוּק אִסּוּף הַפֶּרֶץ· וּמָה סַפֵּק אֶרֶץ: טָשׁוּ תַּרְגּוּלֵי יֶלֶק· וּמוֹרֵי הַבֶּקֶק וְהַבֶּלֶק· כְּנֵץ עַל צִפּוֹר דּוֹלֵק· גּוֹזְלֵי כֶּתֶר וְהַמֶּלֶק: יָקְדוּ כְּהַבְהֲבֵי עֲלֶק· הַרְחֵר רִיב וְחֵלֶק· עֲקוֹר מַתַּן חֵלֶק· חַג וּמְנוֹרָה דּוֹלֵק: כְּנוּיִים שְׁפַנֵּי סֶלַע· הוֹמְרוּ לְתַנִּינֵי בֶלַע· לְבָאֵי שֵׁן וּמְתַלַּע· תְּבוּאַת קֹדֶשׁ יָלַע: לְאֵיד הֵכִינוּ צֶלַע· נְטוּשׁ מְדָנֵי גַּלַּע· בְּשַׂר קֹדֶשׁ קִלַּע· מֵעַם מָשׁוּל תּוֹלָע: כְּמִדַּת חָמָס נָמְלוּ· כֵּן גְּמוּל הַגְּמָלוּ· כְּסוּף יְאוֹר קָמֵלוּ· כְּרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת נִמְלוּ: נִטְיוֹן רָעוֹת נִכְלוּ· בַּל יוּכְלוּ שֻׁכְּלוּ· כְּקַשׁ יָבֵשׁ אֻכְּלוּ· כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ: סוֹד שֵׁם לְהַלֵּל· תְּמוּר רָשָׁע מִתְהוֹלֵל· יוֹמָם הָפַךְ לְלֵיל· כְּבֵן יִגְמַר הַלֵּל: עוֹ כְּבֵן יִתְמַלֵּל· מִפִּי יוֹנֵק וְעוֹלֵל· לְמַשְׁבִּית צַר וּמִתְעוֹלֵל· כָּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל: פִּלְּגוּ לְשִׁבְעָה חֲלוּצִים· וְקָבְעוּ שְׁמוֹנָה מְלִיצִים· נֶגֶד שְׁקוּדַת נִצִּים· וּתְקוּפַת שְׁנַת קִצִּים: צַעֲרוּ כְּעַקְרַבֵּי עֲקֻצִּים· וְצָעֲרוּ כִּגְמַלֵּי שְׁקָצִים· לַהֲטוּ כַּעֲצֵי קְצָצִים· דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים: קְהָלִים נוֹסְדוּ מְדָנַי· בִּשְׁנֵים עָשָׂר עִדָּנַי· רָב רִיבָם יְיָ· עַל חוֹשְׁבֵי אָבְדָנַי: שְׁפוֹט כֵּן דִּינַי· אֵין עוֹד זוּלָתְךָ אֲדֹנָי· תֹּאבַד כֵּן זֵידוֹנַי· כָּל אוֹיְבֶיךָ יְיָ: שְׁמוֹר לְפִי מִלִּים· הֵמוּ הַקְשֵׁב קוֹבְלִים· טְרוֹד נֹף בְּהוֹלְלִים· יָחִיל רוֹזְנֵי בְעָלִים: יְצִיאַת יוֹם הִלּוּלִים· וְקֶרַע דִּין הוֹלְלִים· חֲזוֹת קָרוֹא כִּמְהַלְלִים· מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם: עזרת וכו'.

מודד שעל, עפ"ה ישעיה מ', י"ב. מהעל, מהעלות. החרץ להחרים ולהכריתם. קלי מרץ, היונים. פרץ, כנוי לישראל עפ"ה והיה ביתך כבית פרץ (סוף רות). שתוק אסוף, על' המשנה קדושין ראש פרק ד', והכוונה פה שרצו היונים להשבית זוגת חתנות מהן. תרגולי ילק, שם מין ארבה ויקרא י"א, כ"ב. יואל א', ד'. ופה הוא כנוי ליונים. הבקק והבלק, ענין כליון מלשון נחום ב', י"א. והמלק, מלשון ומלק את ראשו (ויקרא א', ט"ו). כהבהבי עלק, כאש הניהם ועפ"ס לעלוקה שתי בנות (משלי ל' ט"ו) ע"ש פירוש רש"י גם בערובין דף י"ט כד"ה והא איכא תמתה. וחלק, מחלוקת. עקור מתן חלק, לעקור חג הסכות ובימי מלכות אלו היו מונעים מ מזות לעשות בית הסוכה, ואמר בל' מתן חלק עפ"ה תן חלק לשבעה וגם לשמנה (קהלת י"א) המובא בערובין דף מ' על חג הסכות. כנוים שפני סלע, ר"ל אותם המכונים שפני סלע הפסח וכו' ורומז ליונים שנקראו שפנים בתנחומא סוף פ' שמיני. לבאי, אריות. ילע, ל' בליעה (משלי כ', כ"ה). לאיד הכינו על' איוב י"ח, י"ב. גלע, ל' גלוי (משלי י"ז, י"ד). בשר קדש, רמז למילה עפ"ה ירמיה י"א, ט"ו. קלע, העביר. משול תולע, ישעיה מ"א, י"ד. נמלו היונים לישראל. קמלו, נכרתו. נטיון, עפ"ה כי נטו עליך רעה וכו' (תהלים כ"א י"ב). כלו בעשן, תהלים ל"ז, כ'. פלגו, החשמונאים יחלקו לז' מחנות. שמנה, ח' ימי חנוכה. מליצים, כנוי לחשמונים. שקודת נצים, המנורה היו בה ז' קנים וכנגדם ז' המחנות. וחג הסכות בתקופת השנה הוא ח' ימים וכנגדם ח' ימי חנוכה. ואמר שקודת נצים על' משקדים בכפתוריה ופרחיה (שמות כ"ה, ל"ד) וכן הוא פרח. צערו היונים הציקו לעד ומרה על ישראל. ויצערו הוכה עליהם לער. דעכו, נשרפו. ול' פסוק בתהלים קי"ח, י"ב. מדני, אויבי האספו עוד הפעם בחדש שנים עשר, ככתוב בס' המקבאים ספר ב' פרק י"ד וט"ו גם במגלת תענית פרק י"ב. זידוני כל"ל כמו המים הזידונים. לפי מלים, שמור המלים של פי. הם אחנן. קובלים, הצועקים אליך, והוא על' קובלני בל' חז"ל. רוזני בעלים, אחזי הבעל, ר"ל עובדי ע"ז. יציאת יום הלולים, יציאת מצרים. מי כמכה באלם, כן הללו ושבחו החשמונאים בנגדם על אויביהם, וגם היה כתוב פסוק זה על דגליהם.

ע"ס א"ב כפול וכל חרוז מסיים בל' הכתוב והסוף חתום מנחם ברבי מכיר חיה חזק.

אודך כי עניתני· וחייתני ולא כליתני· איבי לא שמחת לי· משאול העליתני· ארוממך יי כי דליתני: בנת מרחוק לחק חק דבר מכון· בטרם תבואנה חדשות הודעת אמת כון· ועוררתי בניך ציון על בניך יון: גאלתני מראש מחמר ולבנת פיבסת ואון· גם כן מיון מצולה פועלי און· מכור שאון מטיט היון: מנורה חג וחק ושם מנעו לשמור· נתתני חלק שבעה ושמונה הלל לגמור· למנצח על השמינית מזמור· קדוש:

דברת מלכות שלישית חלם חמודות בקרושים· דמות נמר ולו ארבע כנפים להרשים· ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים: הראה שנית צפיר גדל ועצם להתאימה· הקרן הגדלה נשברה וארבע תחתיה להתקימה· צפנה ונגבה וקדמה וימה: וזה החלם לעשות במשול בעלי מדני· ויצוו חקוק בקרן השור ובבריתה אפדני· אין לכם חלק ביי: זד מלך עז פנים משישק ושסך· והר למשנהו גזרותיו על עמי משך· ויכם את עין כל הארץ ותחשך: חשב להפר חדש ושבת ודתי דיני· חק ויעבר קול גם במכתב רשם מוקדני· ואמר הם כי לא להזכיר בשם יי: טכסיסי חפה וברית נעד יהרגהו קוסטנר· טהורים נוסדו בהתאסף עם בשנום להסתגר· קול רחים ואור נר: יעצו לבטל טבילות עם בזוז ומשסה· זממו לעשות

אודך, עה"כ תהלים קי"ח, כ"א. ארוממך, שם ל', ב'. בנת מרחוק וכו', מוסב לרחוק כנגד חקקת וכתבת המלכות מדם נואמה בנבואת זכריה (ט', י"ג) שהיא ועוררתי בניך ציון וכו' והוא כלתון התשמונאים על היונים. פיבסת ואון, מצרים עה"כ יחזקאל ל', י"ז. מיון מצולה, זה בבל. מכור שאון, תהלים מ' ג'. ורומז למלכות יון. מנורה, הדלקת הנרות במנורה. חג, ימי החגים. וחק, כגון מילה ושבת ושאר דברים שבם חק לישראל. ושם, הזכרת שם שמים. נתתני, כנגד מה שהיונים חשבו למנוע ממני אתה נתת לי חלק שבעה ושמנה, והוא עה"כ קהלת י"א, ב'. הכונה על השבת והמילה ושבעת ימי פסח ושמנת ימי סכות. למנצח, תהלים י"ב. דברת וכו', על אודות מלכות יון שהיא המלכות השלישית כנגד חלם דניאל חיות תמודות במחזה ואלו אחרי כנמר (דניאל ז', ו'). ומשם, נבואית ב', י'. צפיר, גם זה בדניאל ח', ח'. ויצוו חקוק בקרן השור וגו', ע"פ ב"ר פ' ב' ופ' מ"ד חשכה זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל עכ"ל ואיתא גם בתנחומא סוף תזריע ושמות רבה פ' ט"ו, גם במגלת תענית סוף פרק ב' כתוב וז"ל בימי מלכות יון היו טפיאים עטרות של וורד ותולין אותן על פתחי ע"ז שלהם ועל פתחי החנויות ועל פתחי החצרות ושרין בשיר לע"ז וכותבין על מצחו של שור ועל מצחו של חמור שאין לבעליהן חלק באלהי ישראל וכו' וכשגברה יד בני חשמונאי בטלוהו ויום שבטלוהו עשאוהו יום טוב. עז פנים, מלך אנטיוכס. משישק, מלך מצרים (מ"א י"ד, כ"ה). ושסך, בבל (ירמיה כ"ה, כ"ו. נ"א, מ"א). ויכם, שמות י', ט"ו. חשב להפר וכו' בכ"י אחד החרוז זה כה לשונו „חודש ושבת חשב להפר תומא ואשם, חק ויעבר קול גם במכתב רשם, ואמר הם כי לא להזכיר בשם". ואמר הם, עמוס ו', י'. קוסטנר, הוא הממונה ומייסר את המחויבים (Quaestor ריכטער). בשנום להסתגר, כתגור עוז מתניהם, של' ויאזרם מתניו (מ"א י"ח, מ"ו). להסתגר, ל' האשה החוגרת בסינר (שבת כ"ב, ב') שהוא ל' אזור וחגורה. קול רחים, ירמיה כ"ה, י'. ובכ"י אחד החרוז זה כזו הלשון: „טכסיסי חפה וברית נועד יהרגנו קוסטינר, טהורים נוסדו להתאסף בפרוד חל ובקצרי קול רחים ואור נר", וע"פ הנוסחא הזאת נראה לפרש בירושלמי כתובות פרק א' משנה ה' בגמרא „קול מיגרם בשנר (לא בעיר) משתה שם, אור הנר בבחור חיל שבוע הבן שבוע הבן" ונראה שאמר זה גם בבבלי סנהדרין ל"ב ב' רק שבמקום שבירושלמי בעיר יש בבבלי בורני, וכן גם במגלת תענית פ' ו', ולמדנו מזה שהעתק בשנר בירושלמי והוא בורני בבבלי. וגם התיבה בשגיכי ברית מילה מובא גם שם חרוז דומה לזה בשם הקליר וז"ל „כמו שיסד הקליר ביו"ט של חנוכה „כאור הנר בבחור חיל אום ברית מגננת" ומאחה שזה הקרובות של הקליר

נְבָלָה אֲרוּשָׂה בְּטֶרֶם תִּנָּשֵׂא· לִשְׁכַּב אֶת־בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה: כְּנֵס אֶלְעָזָר חַנָּה בַּת סְגָנִים וְחוֹרִים· כְּנֵס אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְמִשְׁתֵּה שְׁמָנִים מְבְחָרִים· כִּי כֵן יַעֲשׂוּ הַבַּחוּרִים: לְעֵינֵי הַקְּרוּאִים יַעֲלַת חֵן רֹאשָׁהּ פָּרְעָה· לְיֵינָהּ מָסְכָה בְּדִמְעָה עַל אוֹדוֹת הָרָעָה· וּכְתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרָעָה: מִלֵּל יְהוּדָה אָחִיהָ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי· מַה לָּךְ אֵפוֹא כְּשִׁכּוֹרָה תִּשְׁתּוֹחֲחִי וְתִשְׁתַּפְּכִי· וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת רוּחַ אָנֹכִי: נְבָל פֶּן־יִתְעוֹלֶל־בִּי בְּיוֹם חֻפָּתִי· נִמְצֵאתִי מְחַלֶּלֶת אֶת־אָבִי וּמוֹצֵאת לִשְׂרֵפָתִי· וַאֲנִי אָנָה אוֹלִיךְ אֶת־חֶרְפָּתִי: שִׂיחַ מָרַת נֶפֶשׁ בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים וּבִזְעָקָה· שָׁם אָחִיהָ לְלִבּוֹ וַיֶּחֱרַד חֲרָדָה מוּעָקָה· וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה: עֵצָה הָבוּ לָכֶם בְּקִנְאַת עוֹשֵׂה נוֹרָאִים· עִמְדוּ הַשָּׂרִים מִשְׁחוּ מָגֵן חֵטְא יְרֵאִים· וַיֶּחֶרְדוּ וַיָּקֻמוּ כָּל־הַקְּרוּאִים: פְּצוּ חֲזַק וְנִתְחַזֵּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּמִשְׁפְּחוֹתֵינוּ· פֶּן־תִּתְחַלֵּלְנָה בְּנוֹתֵינוּ וְיִתְעָרְבוּ בָנוּ מַשְׁחִיתֵינוּ· וַיֹּאמְרוּ הַכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת־אֲחוֹתֵנוּ: צָבְאוּ פֶּתַח אַרְמוֹן הֶגְמוֹן מְעֻדָּן וְכִלַּי· צָהַל לִקְרָאתָם וְאָמַר בּוֹאוּ לִבְרָכָה אֵלַי· וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־אִישׁ מֵעָלַי: קָפַץ יְהוּדָה וְאֶחָיו בְּמִרְמָה כְּבָאִים לַחֲתוּנוֹ· קָרַב וְלָקַח אֲשֵׁרָה הָעוֹמֶדֶת לְפָנָיו לְשִׂטְנוֹ· וַיִּתְקָעֶהָ בְּבִטְנוֹ: רֹאשׁוֹ כָּרַת אֶלְעָזָר וַיַּשְׁלֵךְ חוּצָה לִנְדוּף· רָאוּ עֲבָדָיו כִּי מֵת אֲדוֹנֵיהֶם וַיָּנֻסוּ לַהֲדוּף· וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף: שְׁדָדוּם וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם וּמַחֲנֵיהֶם הֶחֱרִידוּ וְהִרְגִּיזוּ· שָׁלְטוּ הַיְּהוּדִים בְּשׂוֹנְאֵיהֶם אֲשֶׁר־אוֹתָם בָּזוּ· בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ: תָּקַף הַמֶּלֶךְ וְרָכַב פִּילוֹ הַטּוֹב וְהַמֻּבְחוֹר· תְּשׁוּעַת חֵץ יָרָה בְּשְׁרִירוֹ וַיִּקֹּב חוֹר· וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: מֻכֶּה וְנִשְׁבַּר עַצְמוֹת בָּרַח וַיֵּצֵא יָצֹא· מִהֲרוּ עֲבָדָיו וּלְאִפַּרְכֵי יָם

לחנוכה אשר מביאו הגהות מיימוני הלכות חנוכה פרק ד' סמן א', ולא נמצא אתנו. לשכב, בראשית ל"ד, ז'. כנס אלעזר, כל ענין זה יסודו במגלת תענית פרק ו'. כי כן, שופטים י"ד, י'. וכתנת, שמואל ב', י"ג, י"ט. ותאמר לא, ש"א א', ט"ו. פן יתעולל בי, בכ"י פן יתעלל בי. ומוצאת לשרפתי, כדין פונה בת כהן שזינתה. ואני אנה, ש"ב י"ג, י"ג. ויכר, בראשית ל"ח, כ"ו. עמדו השרים וכו' עפ"י ישעיה כ"א, ה'. ויחרדו, מ"א א', מ"ט. ויאמרו, בראשית ל"ד, ל"א. צבאו, התאספו. הגמון, שלטון. וכלי, רשאי ועושה רע, כמו ולכילי לא יאמר שוע (ישעיה ל"ב, ה'). צהל, נשא קול בהלה. ויקרא, בראשית מ"ה, א'. ובכ"י אחד בא נוסח אחר זה „בבאו פתח ארמון הגמון מעודן בבעליו, צהל ויבואם בפימה ויאמר שם לחייליו, ויצאו מעליו כל העומדים עליו". קרב ולקח אשרה, בכ"י אחד גורס „קרב ולקח תמונת פסל העומדת לפניו". ויתקעה, שופטים ג', כ"א. ויקח את, בראשית ל"א, כ"ג. באו על, שם ל"ד, כ"ז. תקף המלך, המלך אנטיוכס אחרי שמע מה נעשה לשגנהו ולשר צבאו התחזק מאד. ירה בשם יתנכר. בשרירו של פיל אשר רכב עליו המלך, וביוסיפון ס' ב' פרק כ' יסופר המעשה בזה"ל, ויצא אנטיוכס חמה ויחרף ויגדף וכו' וילך עם חילו חיל גדול מאד ועמו פילים רבים יודעי מלחמה ומחנה כבד מאד, ויהי בדרך ויעבור הרכב ממול פיל ויצעק הפיל ויגזו הסוסים וידלגו ויקפצו ויהפכו את הרכב ויפול אנטיוכס מעליו ותשברנה כל עצמותיו וכו'. ויפול, בראשית מ"ט, י"ז. ולאפרכי ים, ולמדינות הים.

הֱנִיסוּהוּ רָצוֹא· וַיָּשָׁב בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ: נִלְחָמִים בְּאַנְטוּכְיָא עִיר גְּדוֹלָה בְּעַם זְהוּהִים· נָצְחוּ בָנִים יוֹצְאֵי צָבָא בְּשׂוֹרוּ כְמֵהִים· וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְיָ אֱלֹהִים: חוֹלוֹת יוֹשֶׁבֶת יָתֵר תְּקוּעָה לְהַצְעִיר וּלְהַסְעִיר· חָרְבָה עֶקְרוֹן תֵּעָקֵר קֵסָרִי בַּת שְׂעִיר· עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר· מֵאָז כְּבָשׁוּהָ קְצִינֵי בְּשֵׁם יְיָ נִסִּי· מְסֻבַּת שֵׁם נִקְרֵאת אֲחִידַת מִגְדַּל נָשִׂיא· וְהָיָה כְּאַלֻּף בִּיהוּדָה וְעֶקְרוֹן כִּיבוּסִי: בְּהִלָּכֵד כֵּן צֹר וְצִידוֹן וְעָרֵי דִירָתָם· בְּרַבִּים יוֹשְׁבִים לִפְנֵי יְיָ יִלְמְדוּ תוֹרָתָם· בַּחֲצֵרֵיהֶם וּבְטִירוֹתָם: רוֹזְנִים עָשׂוּ כְּשִׂנְאֵיהֶם כִּרְצוֹנָם כְּמִשְׁפַּט אֲדוֹנִים· רָדוּ בְשׂוֹנְאֵיהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ מְדִינִים וּמְדָנִים· וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים: בַּעֲבוּר נִמְכְּרוּ לִיוָנִים שָׁנִים מֵאָה וּשְׁמוֹנִים· בְּרַצֵּי כֶסֶף לְהִתְרַפֵּס יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים לְחַשְׁמוֹנִים· נָתְנוּ לְאוֹצַר הַמְּלָאכָה זָהָב דַּרְכְּמוֹנִים: יְדִידוֹת מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ הַמְּכֻבָּד· יָשְׁבוּ מֵאָה וְשָׁלֹשׁ וְלָמוֹ שָׁלְחוּ כָר· מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר: מֵחֲמִשִּׁים חָלְצוּ חֲמֻשִׁים עַד

וישב, דברי הימים ב' ל"ב, כ"א. נלחמים באנטוכיא, ר"ל בזמן אחר היו נלחמים נגד אנטוכיא ואח"כ היו נלחמים בעקרון וקסרי. וזהוהים, גסי רוח, על' זהוסי הלב (סוטה מ"ז ב'). וישמעו, בראשית ג', ח'. ובכ"י אחד חרוז זה כה לשונו. „נגילת דריכת קשת בחזון המאושר, כפית יד בעורף אזי הוקם כמבשור, הנה כתובה על ספר הישר", ורומז בו לברכת יעקב ידך בעורף אויבך. חולות יושבת וכו' חרוז זה והבא אחריו יסודו במגלה דף ו' וגם איתא שהיו קורין אותה אחידת מגדל שיר, ובמגלת תענית פרק ג' קרא אותה מגדל צור. אמנם מזה שכתב הפייטן מגדל נשיא למדנו מעתו שהיה לפניו הנוסחא בגמרא מגדל שר ובעטור אזי החליף הכתוב את תבת נשיא הדומה לו במשמעת. ובני יון, בראשית י', ג'. ברצי כסף, תהלים ס"ח, ל"א. ל"ב. נתנו, עזרא ב', ס"ט. ישבו מאה ושלש, בסוף מגלת אנטיוכס כתוב ויקבלו המלכות בני חשמונאי ובני בניהם מהעת הזאת עד חרבן בית האלהים מאתים ושש שנים וע"כ תאמרו ר"ו שנים כוונתו על מלכות חשמונאים בצרוף מלכות הורדוס והם ר"ו שנה, כי מלכות הורדוס נמשכה נ"ב ק"ג שנים. מנחה, תהלים ע"ב, י'. מחמשים חלצו חמשים. שין של חמשים רפה וטעמו מזויינים וחלוצי צבא כמו וחמשים עלו (שמות י"ג, י"ח) ומשם מחמשים חמשת בניו של מתתיה כולם היו חלוצי צבא. ויש לדעת כי במקום חרוז זה עד סוף הפזמון יש בכ"י אחד הנוסחא כולה משונה וכה שם תוספה: „אשר בית שאול ואנשי נקעתה וסילה מגידים בין המארים בגבולי ערב תחלה, שבני הרעים הנתעים בנחלה. בכבדו יד נדיבי עלי יון ונלחמם, כבשו ויכניעום לעשות בהם משפט כתום, ויירשום וישבו תחתם. יוקשים ישבו מצודת ליון איבה להעיר, ישרים גרשום משם ויבדלו גדול וצעיר, וינתקו מן העיר. רודים לבוא לפנים אל הבית כגברו [.... כאן חסר עד ...] שברו, ועלה הסורן לפניהם פרצו ויעברו. ידידים גדרו שלש עשרה פרצותיו לשלחת, למען חזקו בדקי חדשו למספרים השתחויות, להשתחות למלך ה' צבאות. בראשונה תקנו אזכרה אף בשערי גליו ומנים שונים ליוחנן מותן קמיו בכליון, והוא כהן לאל עליון. בבית הצדק כנאו נח פריצים מחללים, וגם נקרא דליאל מיקנור ראש לחוללים, והאיש קשה ורוע מעללים. חומר גאוה בפי עדות יסוד ושוליו. זאת ספי תפול בידי ארסטבה בבגליו. יכופף ידו אל בת ציון גבעת ירושלם. קצצו בהונות ידיו ורגליו והתיזו קדקדו, בשערי העיר עמו בו נקמה במעבדו, תלו על העץ את אשר שלח ידו. מוסד סיסות וגדרות כאן סורג ומחילה, פריס אשר נאו בעזרה נחוקה ובלחילה, ויהי בהוציאם אותם החוצה. ובל אבני המזבח אשר שקצים יונים, שלשבת מורחית בסוכות גגיים בכוכים, ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים. ובאו מהללים ושורדים לשיר ולהודות ולשבח, את משרתי עליון להקריב ולזבח, את קרבנם לחנכת המזבח. מערכת עלים ערכו והאש אין שם, והורידו בפלל תמידים ובנו אשים ותורידם אמרו לא כאשם. בשם השונה כאש קראו ורוחים נחולים, כאבני המזבח הוצא האש ושלהבת העלים, ותאכל את העולה ואת העלים. עומדים שם ראו מופת ותמהו להשתומם, על פניהם נפלו וירונו חשם לרוממה, בעלות הלהב על המזבח שמימה. שרי יהודה נרדפם אחרי הגדוד להבדילה, מתאום ויגבום עד אנטיוכיא במוה שתולה, היא העיר הגדולה. שלאים הלוגאים גלחו את עם סגלי ובאשר כהן צדק גברה ידו ותוכל, קול שאון מעיר קול מהיכל. יבאו חלוצים מתפישי עד חג שלוי מלכא המלך שבו מעשרים וחמשה לכסלו, וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב. וישראל אחרי אשר הוציאו הוריש

חַג שָׁלֵו· מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה שָׁבוּ בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְכִסְלֵו· וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב: כָּל־אַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר שִׁקְּצוּ יְוָנִים· כְּנָסִים וּגְנָזוּם בְּמִזְרָחִית צְפוֹנִית לְשִׁכַּת תְּעָנִים· וְלָקְחוּ אֲבָנִים אֲחֵרוֹת וְהֵבִיאוּ אֶל־תַּחַת הָאֲבָנִים: יַחַד לְוִיִּם נֶאֶסְפוּ לְשׁוֹרֵר וּלְהוֹדוֹת וּלְשַׁבֵּחַ· יְשָׁרִים מְשָׁרְתֵי קֹדֶשׁ יָבוֹאוּ לְהַקְרִיב וּלְזַבֵּחַ· אֶת־קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ: רְצוּי הַגָּדוֹל מֵאֶחָיו מוֹחֵץ קָמָיו כְּבִלְיוֹן· רָצָה בְּפֹעַל מְלֹאוּ יָדָיו כְּדַת גִּלָּיוֹן· לֶחֶם וָיַיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן: חֵיל פָּרִיצִים כְּבָא לְחַלֵּל בֵּית הַיַּעַר· חֵל סוֹרֵג הָיָה גָבְהוֹ עֲשָׂרָה בְּמִשְׁעָר· פָּרְצוּ וַיַּעַבְרוּ שָׁעַר: יְדִידִים כְּחִזְּקוּ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּבִדְקָן בְּגֹרֶשׁ· יַעַן כֵּן תִּקְּנוּ לְמִסְפָּרָם הִשְׁתַּחֲוָיוֹת לְחַדֵּשׁ· וְהִשְׁתַּחֲווּ לַיָי בְּהַר הַקֹּדֶשׁ: הָאוֹיֵב כְּחִילוּ אַחֲרֵי אֲשֶׁר מָחָה נִמְחָה· הָרָצִים יָצְאוּ לְבַשֵּׂר כִּגְבוּלִים יְשׁוּעָה צָמְחָה· לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלַיִם לַעֲשׂוֹת חֲנֻכָּה וְשִׂמְחָה: חִנְּכוּ וְכִבְּדוּ הֵיכָל לְהַעֲלוֹת נֵר בְּאֹמֶן· חִפְּשׂוּ וּמָצְאוּ בְשִׁיתִין פַּךְ שַׁיִשׁ בְּטָמֶן· כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן: וְהֶרְאָה מָצָא בְנֵס לְיָמִים שְׁמוֹנָה לְשָׁקְדָנֵי· קָבְעוּ לָכֵן הַיָּמִים הָאֵלֶּה לְדוֹרוֹת עִדָּנֵי· וּלְהַזְכִּיר וּלְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיָי: מְכֹהֲנֶיךָ לָבְשׁוּ צֶדֶק בְּהַצִּיתְךָ שָׁמִיר וָשַׁיִת· נִצַּחְתָּ חֲסִידֶיךָ וְרִנְּנוּ בְּהַדְלִיקָם שֶׁמֶן זַיִת· מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

ושמחה, חשו רצים לבשר בגבולים ישועה צמחה, להביאם לירושלים לעשות חנכה בשמחה. יען כי באו זרים ויתפשו הגבורות, עוד טמאו כל קודש ולבונות ומנורות, גם הסירו דלתות האולם ויכבו את הנרות. לכן הביאו שבעה שפודי ברזל להדליק. באום צפים חפים בבדיל וקבעום להעמיד, למאור להעלות נר תמיד. ומלאום כי מצאו שמנים בלבב השמן, נמצא בשיתים פך שיש נחתם בטמן, כי אם אסוך שמן נמצא לשמונת ימים ויהי לכם להפוני. אכן מאז והלאה נהגו לדורות עדני, ולהזכיר ולהודות לה'. ששכו באור ה' ויאר לנו בנועם, להיות עושים הימים האלה כחוק טעם, קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם. מכהניך לבשו צדק בהציתך שמיר ושית, נצחת חסידיך ורננו בהדליקם שמן זית, מזמור שיר חנכת הבית, קדוש. ע"כ ולפי הנוסחא האחת חתום בפיוט „מנחם ברבי מכיר יגדל בתורה חזק במצות ובמעשים טובים ויחיה אמן סלה מנחם". ונראה כי המחבר עשה מפיוטו שתים מהדורות ואחרו הסופרים קבלתם שהדורה האחת וקבלתם מהדורה האחרת, אך בכ"י משנת ס"ו שם הנוסחא כבספרינו שבדפוס. כל אבני המזבח אשר שקצו וגו', כדאיתא במס' מדות פרק א' לשכת מזרחית צפונית בה גנזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון, וככה יסופר גם בספר ראשון של מקבאים פרק ד'. ולקחו, ויקרא י"ד, מ"ב. את קרבנם, במדבר ז', י"א. רצוי וכו' עפ"ה דברים ל"ג, י"א. כ"ד. והטעם על יהודה מקבאי. כדת גליון, כתורה הנגלה ר"ל כמשפט הכתוב בשמות כ"ט. לחם ויין, בראשית י"ד, י"ח. וביון פה בל' לחם ויין על הקרבנות, לחם, ע"ש קרבני לחמי, ויין, יין הנסכים. בית היער, בה"מ שנקרא בית יער הלבנון (מ"א ז', ב'. ויומא ל"ט, ע"ב). חיל סורג, יבואר ע"י מס' מדות פרק ב'. במשער, ענין שיעור ומדה. פרצו, מיכה ב', י"ג. ידידים, כהני בית חשמונאי. בדקן, של' לחזק את בדק הבית (מ"ב כ"ב, ה'). בגרש, בתקף ויתרון. של' כל מדות שבמקדש היו בגדשות (מנחות כ'). והשתחוו, ישעיה, כ"ז, י"ג. להביאם, נחמיה י"ב, כ"ז. חנכו וכבדו וכן בכ"י בפיעל ועיקר אך שם גורם „חנכו וכבדו היכל ולהעלות נרות באמן". והפירוש, וכבדו של' שמכבדין את הבית (כרתות פ' א' משנה א') ר"ל טיהרו את ההיכל והכינו אותו בהעלות נר. באמן, ל' קיום כמו מימיו נאמנים (ישעיה ל"ג, ט"ז), ר"ל נר תמיד שלא יהיה נפסקת בכל השנה. חפשו, כמסופר במס' שבת דף כ"א, ב'. בשיתין, מקום החלול שתחת המזבח שהיו יורדים לשם היין והמים של קרבנות הנסכים (סוכה מ"ט). בטמן, נטמן וצפון. כי אם אסוך, מ"ב ד', ב'. לשקדני, ל' תמידות. לדורות עדני, לדורות שבכל הזמנים. עדני, ל' זמן ועדן (דניאל ז', י"ב). ולהזכיר, דה"א ט"ז, ד'. שמיר ושית, מיני קוצים (ישעיה ט', י"ז), והכוי הוא לאויבים. נצחת חסידיך, כתת הנצחון לחסידיך. מזמור שיר, תהלים ל'.

אופן. רבינו החכמים אברהם.

אמצו בתופף. בשתים יעופף. ראשו כופף. ותארו חופף. אומר ברוך כבודו ממקומו: בחיות כסא. נשא מנשא. והוא נשא. משאות כסא. יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: רוחש חשמל. אשר חש ומל. שבחו למל. ומעצומו יאמל. אומר ברוך כבודו ממקומו: המון גדודים. סביביו מתגודדים. תהלתו מגידים. וקדשתו מיחדים. יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: מחנות צבא. ליושב מרכבה. משוררים באהבה. שירה ערבה. אומר ברוך כבודו ממקומו: והחיות ישוררו וכו'.

מאורה. לשבת שניה של חנוכה גם לפ' בהעלתך.

ע"ס א"ב ובמשקל ג' ג' תנועות, וחתום בו אפרים ברבי יצחק.

אשר יצר. אור וצר. ונר עורכים לך לפני: בני יצהר. לך צהר. הלא סמך מאור עיני: גבול שמש. לך ישמש. ומה יפו לך שמני: דרכך אור. ומה מאור. אשר ערכו לך כהני: הלא תהלך. בני מלך.

אמצו. כחו וגבורתו של הקב"ה. בתופף, כמגיד ומעורר המלאך את אמצו של הקב"ה. ואמר על שיר של מלאכים בתופף שהוא מל' תוף כמו עלמות תופפות (תהלים ס"ח, כ"ו) ע"ש שמרעישים המלאכים בכנפיהם כהרעשת התוף. ויש מפרשים אמצו בתופף, אמצו וחוזקו של המלאך הוא בכנפיו, ואינו נראה. בשתים יעופף, עפ"ה ישעיה ו', ב'. ראשו כופף, מפני יראה ופחד. ותוארו חופף, מכסה את פניו. אומר ברוך כבודו ממקומו, ע"פ פרקי ר"א פ' ד', שהם אופנים עומדים אחד מימינו של הקב"ה ואחד משמאלו של הקב"ה ומעריצים ומקדישים את שמו הגדול זה עונה וזה קורא ואומרים קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו, והחיות עומדות אצל כבודו ואינן יודעות מקום כבודו, שונות ואומרות, בכל מקום שכבודו שם ברוך כבוד ה' ממקומו. כסא נשוא מנושא. כסא של הקב"ה שהוא רם ונשא נראה כאילו החיות נושאות אותו, ובאמת הוא הקב"ה הוא נושא את החיות עם הכסא, וכמו שאמר גם הקליר בפיוטו לקדושת מוסף ר"ה כראות נושאות והם נשואות עם כסא, ואמר בפירוש הכת נחיי לשמות כ"ה, י'. רוחש, מספר, מענין רחש לבי (תהלים מ"ה, ב'). חשמל, יחזקאל א' ד'. וכ"ז. וח', ב'. חש ומל, יסודו בחגיגה י"ג מאי חשמל אמר רב יהודה חיות אש ממללות, במתניתא תנא עתים חשות עתים ממללות, בשעה שהדבור יוצא מפי הקב"ה חשות (ר"ל שותקות) ובשעה שאין הדבור יוצא מפי הקב"ה ממללות. למל, למלל ולספר שבחו של הקב"ה. ומעצומו יאמל, מתעלמות עוז הקב"ה יאמל החשמל, והוא ל' חולשה, מגזרת אמלל אני (תהלים ו', ג') מה אמולה לבתך (יחזקאל ט"ז, ל'). גדודים, מחנות של מלאכים. מתגודדים, מתאספים. צבא, לכת המלאכים. מרכבה, בעבור כי ד' חיות משאות כסא השם קראו אותו חז"ל מרכבה, כמו תא ואגמרך במעשה מרכבה (חגיגה י"ג), ומטעם זה נקרא גם סמן א' של ס' יחזקאל מרכבת, וכמו שאמרו אין מפטירין במרכבה (מגלה כ"ה) אין דורשין במרכבה ביחיד (חגיגה י"א ע"ב), וכן גם בתהלים ס"ח, י"ח רכב אלהים רבותים אלפי שנאן.

אור וצר, שמש וירח ועפ"ה לך ואור חשך בעריפיה (ישעיה ה', ל') ונקרא הירח צר בעבור שנתמעט אורו, ואור היא החמה. לפני, לפנים מן ההיכל. בני יצהר, הכהנים המשוחים בשמן המשחה, ואומר בני יצהר עפ"ה זכריה ד', י"ד. והמפרש בני יצהר על יצהר בן קהת טועה, כי הם היו לוים ולא כהנים. צהר, אור ונר מענין צהר תעשה לתבה. ר"ל הכהנים מדליקים נר לפניך. הלא סמך מאור עיני וכו' כל זאת יסודו בבמדבר רבה פ' ט"ו, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע לנו אתה אומר שנאיר לפניך אתה הוא אורו של עולם והאורה דירה אצלך דכתיב ונהורא עמה שרי, ואתה אומר אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות? אמר להם הקב"ה, לא שאני צריך לכם, אלא שתאירו לי כדרך שהארתי לכם, למה, לעלות אתכם בפני האומות שיהיו אומרים ראו האיך ישראל מאירים

בְּעַמּוּד הָאֵשׁ לְפָנָי: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: זְבוּל מִקְדָּשׁ· אֲשֶׁר יְחֻדָּשׁ· וּמִמֶּנּוּ אוֹר יְקָרוֹת: חֲזוֹת אֶשְׁנָב· וְחַלּוֹנָיו· שְׁקֻפִים פְּנֵי הַמְּאוֹרוֹת: טֹהַר טֹהַר· וְהַזֹּהַר· לְךָ בַּחֲשֵׁכָה אוֹרוֹת: יְקַר חֲסָדֶךָ· לְאִישׁ חֲסִידֶךָ· בְּלָאוֹתָיו לְךָ מְאִירוֹת: בְּאַהֲבָתְךָ· וְחִבָּתְךָ· תְּצַוֶּה לַעֲרוֹךְ נֵרוֹת: לְךָ אָיוֹם· בְּאִישׁוֹן יוֹם· שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: מְלוֹן שַׁדַּי· בֵּין שָׁדַי· וְהָיָה לָעַד נֵר מַעֲרָב: נְוַת בַּיִת· כְּאוֹר זַיִת· לְנֵר אֱלֹהִים מֶלֶךְ רָב: סְפוֹת חֵלֶק· כְּנֵר דּוֹלֵק· וְלֹא יִכְבֶּה כְּכָל חֲבֵרָיו: עֲרִיכָתוֹ· כְּמִדָּתוֹ· חֲצִי רֹבַע בְּמִשׁוּרָיו: מְנוֹרַת עֶרֶב· הֲלֹא יְקָרֵב· לְהַדְלִיק בּוֹ בְּכָל עֲבָרָיו: צְבָאוֹתָיו·

למי שהוא מאיר לכל העולם. משל למה הדבר דומה, לפקח וסומא שהיו מהלכין בדרך, אמר הפקח לסומא בוא ואני סומכך והיה הסומא מהלך, כיון שנכנסו לבית אמר הפקח לסומא צא והדליק לי את הנר הזה והאיר לי, אמר לו הסומא בטובתך כשהייתי בדרך אתה היית מסמכני עד שנכנסנו לתוך הבית אתה היית מלווה אותי, ועכשו אתה אומר הדלק לי את הנר הזה והאיר לי, אמר לו הפיקח אלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלווך בדרך לכך אמרתי לך האיר לי. כך הפיקח זה הקב"ה שנ׳ עיני ה׳ המה משוטטים בכל הארץ, והסומא אלו ישראל שנ׳ נגששה כעורים קיר וכאין עינים נגששה כשלנו בצהרים כנשף, והיה הקב"ה מנהיגן ומאיר להם שנ׳ וה׳ הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש, כיון שעמד המשכן קרא הקב"ה למשה ואמר לו תאירו לי שנ׳ בהעלותך את הנרות, בשביל להעלות אתכם. ובויקרא רבה פ׳ ל"א, אמר הקב"ה הגלגל הזה של חמה אחד ממשי הוא ובשעה שיוצאה לעולם אין כל בריה יכולה ליזון עיניו ממנה, ולאורך אני צריך, אלא ה׳ חפץ למען צדקו. ובשמות רבה פ׳ ל"ו, אמר הקב"ה למשה ויקחו אליך שמן זית זך לא שאני צריך להם אלא שתאירו לי כשם שהארתי לכם כדי להעלות אתכם בפני כל האומות. ובמנחות פ"ו ע"ב אם תאמר לאורה אני צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל. תהלך, תוליך את בני מלך ר"ל את ישראל. זבול מקדש, בה"מ נקרא זבול (מ"א ח׳, י"ג). אשר יחודש, במהרה בימינו. אור יקרות, אור צח ובהיר, כמו זכריה י"ד, ו׳. ויסודו בויקרא רבה פ׳ ל"א, אמר ר׳ ברכיה בשם ר"י ממקום בה"מ משם אורה יוצא לעולם, הה"ד והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו, ואין כבודו אלא בה"מ כמה דאת אמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. חזות אשנב, מראה החלון. אשנב טעמו חלון כמו בעד אשנבי נשקפתי (משלי ז׳, ו׳). וחלוניו שקופים, עש"ה ויעש לבית חלוני שקופים אטומים (מ"א ו׳, ד׳) ופירש רש"י, רבותינו פירשו (במנחות פ"ו ע"ב) שקופים לשון ראייה ופתיחה והשקפה, פתוחים מבחוץ ואטומים מבפנים, קצרים מבפנים, שלא כדרך חלונות אחרות העשויות למאור, להראות שאינו צריך לאורה עכ"ל. ובויקרא רבה פ׳ ל"א, מלך שיבנה לו טרקלין עושה חלונותיו מקמיצות מבחוץ ומרחיבות מבפנים כדי להכנס אורה לתוכו, אבל חלונות של בה"מ לא היו כן אלא מקמיצות מבפנים ומרחיבות מבחוץ כדי להוציא אורה גדולה. טהר טהר והזהר, כנוי להקב"ה הזך מכל הזכים. טהר, ל׳ זך ובהיר כמו וכעצם השמים לטהר (שמות כ"ד, י׳). לך בחשכה אורות, עש"ה תהלים קל"ט, י"ב. לאיש חסידך, לאהרן הכהן (דברים ל"ג, ח׳). בלאותיו, פתילותיו שהיו עשים מבגדים הבלויים של הכהנים, כדאיתא בסוכה נ"א מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין. איום, הנורא. שמש ומגן, תהלים פ"ד, י"ב. בין שדי, בין שני בדי הארון ועש"ה שיר א׳, י"ג. וכמו שאמרו חז"ל בשבת פ"ח, ב׳, ובמנחות צ"ח, ב׳, שני בדי הארון היו דוחקין ובולטין בפרכת ודומין כשתי שדי אשה. נר מערב, נר המערבי שבמנורה שלא כבה הוא לעדות שהשכינה שורה על ישראל כדאיתא בשבת כ"ב, ב׳ מאי עדותה אמר רבא זה נר מערבי שנותנין בה שמן כנגד חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים. ובתנחומא פ׳ תצוה, אמר ר׳ חנינא סגן הכהנים, אני הייתי משמש בבה"מ ומעשה נסים היה במנורה, שהיו מדליקין אותה בראש השנה לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. פעם אחת לא עשו הזתים שמן, התחילו הכהנים לבכות, ואמר ר׳ חנינא סגן הכהנים, אני הייתי בבה"מ ומצאתי מנורה דליקה יותר ממה שהיתה דליקה כל ימות השנה. נות בית ל׳ תהלים ס"ח, י"ג. והכוונה כאן על מנורת בית המקדש. מלך רב, הקב"ה (תהלים מ"ח, ג׳). ספות, לשון עולותיכם ספו על זבחיכם (ירמיה ז׳, כ"א) לספות עוד (במדבר ל"ב, י"ד), שהיו נותנים חלק השמן של נר מערבי כמו חלק שאר הנרות ולא יותר. חצי רובע של הקב, הוא חצי לוג שהיא מדת השמן לכל נר ונר, כי הקב ד׳ לוגין. במשוריו, במשקל ובמשורה. יקרב, הכהן. להדליק בו, מן הנר המערבי הזה היה מדליק שאר הנרות. בכל עבריו, בכל צדדיו ועש"ה והאיר על עבר פניה (שמות כ"ה, ל"ז). צבאותיו, אתם ישראל כנאות

נפלאותיו. לכו ונלכה באור יי: ומי יאיר. לך מאיר. ואתה נרי יי: קנה מקשה. פני ששה. למול פונה למערבו: ראשון הוא באורהו. ואחרון הוא בהיטיבו: שביעי עד. בבית מועד. לישראל עם קרובו: תחלה לכל. ולא יכול. מאור נגה בשלהבו: אשר ברכו. לפי ערכו. להעלות נר בלהבו: פלאותיו. ועדותיו. לבן נבחר לו בטובו: רצון שוכן. כבן סוכן. אשר אביו לא עצבו: ידיד משעשע. כך נושע. כיונק ואביו אהבו: משוך אליו. חסדך עליו. באור פניך יי: ומי יאיר. לך מאיר. ואתה נרי יי: בנה אריאל. וחיש גואל. שלח אלי ממך פדות: רצה והוצא לעמק פצה. פדהו מן ידי עבדות: רבות חסדו. לבן ידידו. לנהגהו מכבדות: יחלצהו. ויפצהו. יריצהו מבור ודות: יצו אורו. לבן בכורו. חבוש מורו. בכל מרדות: חסדים גמול. כמו מתמול. במשכנותיך ידידות: קני מנורה. אשר לאורה. עוד תהיה לי לעדות: אני מקודש. לאור חדש. ועלי יזרח יי: ומי יאיר. לך מאיר. ואתה נרי יי: אור חדש וכו'.

זולת. ע"פ א"ב וכל בתיו נתלין ג' תבנים וסופי חרוזים על לה"כ. ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר חזק.

אין מושיע וגואל זולתך אלהים אל. הפליא פלאות האל. על אודות ישראל: ברב עלילותיו אשעה. עולל ביון הרשעה. ואל־שועתי שעה. ויהי לי לישועה: גוי נבל וכילים. נשתרגו בקהל כסלים. שפן וצעירת רגלים. צבאו על ירושלים: דמו לטרף בנהימה. שלוח שן במהומה.

של השם ית' לכו ונלכה באור ה' אשר נר המנורה. לכו ונלכה, ישעיה ב', ה'. פני ששה, שהם קני המנורה היו פונים לצד נר המערבי. שביעי, הוא הנר המערבי. בבית מועד, בבה"מ. עם קרובו (תהלים קמ"ח, י"ד). ולא יכול, לא כלה שמנו ואורו. אשר ברכו, השם ית' נתן בו ברכה. רצון שוכן, רצון הקב"ה השוכן בבה"מ הוא על ישראל כמו על בן סוכן, כלומר על בן חביב המעונג והמשועשע. סוכן מל' ותהי לו סוכנת (מ"א א', ב'). אשר אביו לא עצבו, מל' מ"א א', ו'. חסדך עליו, ס"א נסה עליו והוא עפ"ה תהלים ד', ז'. אריאל, ירושלים, עפ"ה ישעיה כ"ט, א'. ובסוף מס' מדות נקראת ההיכל אריאל על שם שדומה לארי, מה ארי צר מאחוריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו. וחיש, הנא במהרה. פצה, הלל. לנהגהו מכבדות, להוציאהו מן הגלות הכבדה. ויפצהו, ויצילהו. ודות, גם הוא ל' בור ובאר כמו התוקע לתוך הבור או לתוך הדות (ר"ה כ"ז ע"ב). ואמר כל' יריצהו מבור עפ"ה ויריצוהו מן הבור (בראשית מ"א, י"ד). לבן בכורו, עפ"ה שמות ד', כ"ב. מורו, היא הסכה לפי שיורה אותה עוזר. מרדות, מל' טבת מרדות, ר"ל הפגעים הרבים אשר הבוהו האויבים. במשכנותיך ידידות, ל' תהלים פ"ד, ב'. ור"ל גמול אותנו חסד כאשר גמלת לנו בכר בזמן שבה"מ היה קיים, ואז כשתבנה הבית עוד תהיה לי נר מערבי לעדות שהשכינה שרויה בישראל. מקודש, מזומן. ועלי יזרח ה', עפ"ה ישעיה ס', ב'.

על אודות ישראל. שמות י"ח, ח'. אשעה, אתעסק בהם ואדבר מהם, כמו ואשעה בחקיך תמיד (תהלים קי"ט, קי"ז). עולל, אשר פעל. שעה, פנה. ויהי לי, שמות ט"ו, ב'. וכילים, ל' ולכילי לא יאמר (ישעיה ל"ב, ה') ר"ל אנשי מרמה. נשתרגו, נתחברו למדי. שפן, כנוי למלכות מדי. וצעירת רגלים, ר"ל הארנבת והוא כנוי למלכי יון ע"פ מדרש ויקרא רבה סוף פ' שמיני. צבאו, זכריה י"ד, י"ב. דמו, חשבו וזממו, כמו אותי דמו להרוג (שופטים כ', ה'). בנהימה, בשאגת קול גדול. שלוח שן, לטרוף אותנו בשיניהם כמו שעושים חיות רעות. מל' ושן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב, כ"ד).

וְלָהֶם סִמָּנֵי בְּהֵמָה. מַעֲלֵה גֵרָה הֵמָּה: הֶעֱמִידוּ יָוָן וְתַרְשִׁישִׁים. עַקְרַבִּים
נְשׁוּךְ יְשִׁישִׁים. וְשָׁרְצוּ וּפָרְצוּ אֲשִׁישִׁים. כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים: וְהִצּוּ דִּבְרֵי
רִיבוֹת. אָצוּ פְּתוּחַ חֲרָבוֹת. וְהִמְצִיאוּ צָרוֹת רַבּוֹת. וְחָשְׁבוּ הָרָאוּת בָּאֲרָבוֹת:
זֵדוּ אַנְשֵׁי מִרְמָה. וְעָרְכוּ טְמֵאָה בְּהֵמָה. וְהֵבִיאוּ אֶת־דָּמָהּ. אֶל־הַקֹּדֶשׁ
פְּנִימָה: חָשְׁבוּ לְהָנִיא תוֹרָתִי. וּלְטַמְּאוֹת אֶת־טָהֳרָתִי. נָתְנוּ גֹעַל בְּבָרוּתִי.
הֵפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי: טִפֵּשׁ מוֹשֵׁל מוֹקְדוֹן. בְּזָדוֹן הֶחֱזִיק כִּידוֹן. וְאָמַר מִי אָדוֹן.
וַיְהִי אִישׁ מָדוֹן: יָשַׁךְ כְּשַׁךְ שְׁפִיפוֹן. חִבְּלוּ טָמַן לִסְפּוֹן. נוֹפֵף יָדוֹ לָאַפּוֹן.
הַר צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן: כְּלוּלֵי לָחֵם הָעִיר. לְאַבֵּד רַב וְצָעִיר. לְבַלַּע פִּיחוּ הַסְּעִיר.
וַיָּסֹבּוּ אֶת־הָעִיר: לָצוּ חָלְצוּ לְרַפְּסָה. אָמְרוּ יְשׁוּעָתָהּ אֲפֵסָה. נַעֲלֶה וְנִבְקִיעֶנָּה
לְרַמְסָה. לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ: מוֹנִים חוֹשְׁבִים לְהַעֲלִילוֹ. נוֹסְדוּ יַחַד
לְמוּלוֹ. הִתְכִּינוּ עֲלִילוֹת מַעֲלָלוֹ. הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ: נוֹעֲצוּ לֵב לְמַלְּלָה.
בְּגֹדֶל עֵצָה וּפְלִילָה. לְנָאֵץ שְׁמוֹ וּלְחַלְּלָה. הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה: שָׂפָה
אַחַת מוּמָתָם. לִרְכּוֹב פִּילִים כִּבְהֶמְתָּם. וְלָסֹךְ כְּרָם וְהֶמְתָּם. וְזִרְמַת
סוּסִים זִרְמָתָם: עָרוֹב וְחַיָּה לְשַׁבְּרֵנוּ. וְכוֹכָבִים וּמַלְאָךְ לְיַסְּרֵנוּ. וְלֹא יְגָרֶה
לְצַעֲרֵנוּ. כִּי לֹא יְרָאָנוּ: פּוֹעֵל אוֹתוֹת וּמַסּוֹת. שָׂחַק עֲלֵיהֶם לְנַסּוֹת. אֵיךְ
נִכְלֵיהֶם לְהַמְסוֹת. כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת: צְאִי רֶכֶשׁ וְאוֹפָן. מִנְגּוֹעַ. שָׂרָף

מעלה גרה, דברים י"ד, ז'. ויסוד החרוז גם הוא בויקרא רבה פ' שמיני שדרשו שם הבהמות הטמאות על אומות שונאי ישראל וכדרש ואת החזיר זו אדום, מה חזיר כשהוא רובץ מוציא טלפיו ואומר ראו שאני טהור, כך מלכות אדום מתגאה ורוצחת וגוזלת ומראית כאילו מצעת בימה וכו', את הגמל זו בבל, כי מעלת גרה הוא שמקלסת להקב"ה וכו', ואת השפן זו מדי, כי מעלת גרה הוא שמקלסת להקב"ה וכו', ואת הארנבת זו יון, כי מעלת גרה הוא שמקלסת להקב"ה וכו'. ותרשישים, אחד מבני יון תרשיש שמו (בראשית י', ד'). ישישים, זקנים. ובס"א קשיש נחשים. אשישים, החוקים של האלילים (ישעיה ט"ז, ח'). כל נפש בראשית מ"ו, כ"ו. והחרוז הוא כמו כן ע"פ המדרש שם בויקרא רבה, המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב, נחש זו בבל, שרף זו מדי, עקרב זו יון, מה עקרב זו מטילה ששים ששים כך היתה מלכות יון מעמדת ששים ששים. אצו, מהרו ודחקו. פתח חרבות, עפ"ה חרב פתחו רשעים (תהלים ל"ז, י"ד). וחשבו, קהלת י"ב, ז'. בהמה טמאה, כאמרם שמלך יון שחט חזיר על מזבח בה"מ כמו שמסופר בספרי המקבאים. אל הקדש פנימה, ויקרא י', י"ח. להניא, להסר. געל בברותי, האכילוני מאכלים מגועלים ומשוקצים. הפרו את בריתי, ל' ירמיה ל"א, ל"ב. והכוונה מה שהאויבים הפרו מבני את ברית מילה, וכמסופר גם הוא בספרי המקבאים ובמגלת אנטיוכס. מושל מוקדון, הוא אנטיוכס. ויהי איש, ש"ב כ"א, כ'. כשך, כמו ישור כשך יקושים (ירמיה ה', כ"ו) והוא ל' נושך לדעת רש"י. חבלו טמן לספון, טמן בסתר את רשתו ללכוד, על' טמון בארץ חבלו (איוב י"ח, י'). לספון, ל' סתר. לאפון, לבכות את עצמו. הר ציון, תהלים מ"ח, ג'. כלולי לחם העיר, הכינו אתו כל מכשירי מלחמתו. ובס"א כלו לרוס חגיר. הסעיר, פתח. ויסבו, יהושע ו', י"ד. לצו, ל' לכנות. לרפסה, לרמוס ירושלים. ונבקיענה, נבקענה, כמו ישעיה ז', ו'. להלחם, דברים כ', י"ט. מונים, כופרים. להעלילו, להתעולל עלילות לנגד הקב"ה. למולו, לנגד הקב"ה. התכינו, הכינו ותקנו אחרי מעשי הרשע. הבה, שמות א', י'. למללה, לדבר כנגד השם ית' שהוא גדול עצה ופליליה. ופלילה הוא ל' משפט. השחיתו, תהלים י"ד. מומתם, מחשבתם ועצתם. לרכוב פילים, כל תקפו של חיל אנטיוכס היה בפילים שהביא אתו. וזרמת יחזקאל כ"ג, כ'. ערוב וגו', כן אמרו האויבים אם ישלח השם ערוב וחיות או כוכבים ומלאכים להלחם אתנו לא יוכל לנו. ולא יגרה לצערנו, לא יוכל להתגרות בנו ולא יוכל לצער אותנו. כי לא, הושע י', ג'. פועל אותות, הקב"ה. להמסות, להמס את נכליהם

ואופן. חיתם לשור ולכפן. וישב עליהם אופן: קשרם התיר לפרום.
לגמלם הערים ערום. כפות שרידם במגרום. צבא המרום במרום:
רעצם במחבטם אשו. ופקדם נפשו בנפשו. כל אחד להאשישו. ויכו איש
אישו: שודדי עם בקרבם. בכלי משחית קרבם. חצם שם בקרבם.
חרבם תבוא בלבם: תלשם נטשם כעוללות. נטפם טפם כמלילות.
צופה צפונות ועלילות. ולא נתכנו עללות: מותר נסיו לספר. איה שוקל
וסופר. חקוקים במגלת ספר. הנתן אמרי שפר: מופתי בת מררי. למטה
ראובן הבכורי. יחוסה לשבח כארי. יהודית בת בארי: ברוכה במענה רך.
כיעל בכל מערך. בידה צורר נפרך. מנשים באהל תברך: מכיבי רוחה
תמהו. חוותם ישע כמהו. קדושנו אין כמוהו. עוזרם ומגנם הוא:

עורת אבותינו וכו'.

ומחשבותם, מל' וחם השמש ונמס (שמות ט"ז, כ"א). כל אשר, בראשית י"א, ו'. צאה, ל' יציאה, כלומר רוכבי הרכב עם רוכבי העגלות כולם נסו מפני ישראל. מנגע, שהיו אומרים שלא יוכל ליגע בהם לא מלאך ולא כוכב ועתה שו לנוס. שרף ואופן, שמות מלאכים. חיתם, חייהם. לשור ולכפן, ל' איוב ה', כ"ב. וישב, משלי כ', כ"ו. לפרום, ל' קריעה כמו ובגדיו יהיו פרומים (ויקרא י"ג, מ"ה). לגמלם, לשלם להם. שרידם, שריהם של מעלה. במגרום, ל' הפלה מל' וכסאו לארץ מגרתה (תהלים פ"ט, מ"ה) וע"פ המדרש אין הקב"ה נפרע מאומה תחלה עד שיפרע משרה של מעלה (שמואל רבה פ' י"ח). צבא המרום, ישעיה כ"ד, כ"א. רעצם, מל' תרעץ אויב (שמות ט"ו, ו'). במחבטם, בשבט. ופקדם, לוה על שרים של מעלה אשר יכה כל שר את אישו של מטה, ואם לא יעשה כן יהי נפשו תחת נפשו. להאשישו, שיתאושש ויתגבר. ויכו, ש"א ב', כ'. חרבם, תהלים ל"ז, ט"ו. ובמדרש, קשת גבורים חתים וגו' אמר ר' יצחק בר נחמן, אלו ששים רבוא אלף גייסות שבאו עם תסלגם הרשע לעשות מלחמה, באותה שעה פתח תסלגם ואמר לישראל שוטים שבעולם, יש לכם י"ב איש שעושין מלחמה עם חיל שאין לו שיעור שמא תאמרו אלהיכם מוליא עלינו כוכבים ממסלותם כדרך שעשה עם סיסרא, או שמא תאמרו מטל יביא עלינו כמו בשבע שאינו מביא מטול לעולם, ואם תאמרו גבריאל ישלוט בנו וישרוף אותנו כדרך שעשה לחיל סנחריב, הרי אנו סכין אותנו ואת מרכבותינו בדם חזיר ובשכבת זרע ואין מלאכים נוגעים בנו, ואם תאמרו נחשים ודובים מגרה בנו כדרך שגירה בכותים, הרי אנו רוכבים על הפילים שאין מתלתעות של חיות נוגעות בהם. באותה שעה ישראל נשאו עיניהם למעלה ואמרו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שלא עמדנו אלא בשמך הגדול שלא יתגאו הגוים והללו אומרים שכל מלחמה שתעשה נתחכמה לו, אם אין אתה עושה לנו נסים ומשליכנו בידם עכשו יאמרו שוב אין לו עצה אחרת, וכתיב כן גדול העצה ורב העליליה. אמר להם הקב"ה, בני חייכם שמחשבותי גדולי ממחשבותם וכדבר שחשבו להכותכם בו אני מכה אותם. באותה שעה לקח הקב"ה שרים של אומות העולם ותיילותיהם וכפת אותם ורלע אותם בשרלע של אש ואמר להם כל אחד ואחד מכם יהרוג את שלו, ואם ינוס אחד מהם נפשכם תחת נפשו, כד"א יפקוד ה' על צבא המרום במרום וגו'. מיד ירדו לארץ וכל אחד שהיה נותן חן בקשת לזרוק על ישראל היה המלאך בא ומחזירו לחן ותוחב אותו ללבו של' קשת גבורים חתים וכיון ששלף איש חרבו להכות את ישראל היה המלאך מחזירו ותוחב לו ללבו של' חרבם תבוא בלבם, והיו בית חשמונאי רואים את כל הנסים שהיה עושה להם הקב"ה ואמרו ה' ילחם לכם וגו'. ועל מדרש זה דברי הפיוט בנויים. תלשם נטשם, שהניחם ל' עזיבה. נטפם, ליקט אחריהם, מענין איזוהי שוללת כל שאין לה כתף ולא נטף (פאה פ' ז'). צופה צפונות בעלילות, הקב"ה הרואה את הנסתרות והנגלות. בעלילות מל' בעליל לארץ (תהלים י"ב, ז') כמו שנראה בעליל (ראש השנה כ"א, ע"ב). ולא נתכנו, ש"א ב', ג'. איה שוקל, ל' ישעיה ל"ג, י"ח. הנותן, בראשית מ"ט, כ"א. והכוונה כאן על ספר דברי הימים של יוסף הכהן הנקרא יוסיפוס, המספר כל ענייני מלחמת המקבאים עם אנטיוכס. בת מררי, היא יהודית בת מררי אשר מעשה גם שלה יסופר במגלת יהודית. יהודית בת בארי, בראשית כ"ו, ל"ד. ברוכה יהודית. כיעל, אשת חבר הקיני (שופטים ה', כ"ד). בכל מערך, בכל ענין. נפרך, נשבר, שחתכה את ראשו. ישע כמהו, הישועה אשר היו ישראל בוטחים ומחכים לה. עוזרם, תהלים קמ"ו.

ואומרים אותה גם בשבת שיש ברית מילה.

גאולה. חתום בו יהודה הלוי.

יום ליבשה. נהפכו מצולים. שירה חדשה. שבחו גאולים: הטבעת בתרמית. רגלי ענמית. ופעמי שולמית. יפו בנעלים. שירה חדשה. שבחו גאולים: וכל־רואי ישורון. בבית הודי ישורון. אין כאל ישרון. ואויבינו פלילים. שירה חדשה. שבחו גאולים: דגלי כן תרים. על הנשארים. ותלקט נפזרים. כמלקט שבלים. שירה חדשה. שבחו גאולים: הבאים עמך. בברית חתמך. ומבטן לשמך. המה נמולים. שירה חדשה. שבחו גאולים: הראה אותותם. לכל־רואי אותם. ועל־כנפי כסותם. יעשו גדילים. שירה חדשה. שבחו גאולים: למי זאת נרשמת. הכר־נא דבר אמת. למי החותמת. ולמי הפתילים. שירה חדשה. שבחו גאולים: ושוב שנית לקדשה. ואל־תוסיף לגרשה. והעלה אור שמשה. ונסו הצללים. שירה חדשה. שבחו גאולים: ידידים רוממוך. בשירה קדמוך. מי כמכה יי באלם: שירה חדשה שבחו גאולים:

בגלל אבות תושיע בנים, ותביא גאלה
לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

מאורה לפרשת יתרו.

מאורה. לפ׳ יתרו ובכל פעם שקוראים אנכי.

בשקל תנועה ויתד וב׳ תנועות ויתד ותנועה, וחתום בראשי החרוזים יהודה (הלוי).

אמרות האל טהורות, מפנינים הם יקרות, בלבבות הם צרורות בנפשות הם קשורות: ייגעו כל־הדברים, מדלוק אחר שבחיו. מה לבך

יום ליבשה וכו׳, באותו היום שהעביר הקב״ה את ישראל בתוך הים ושם את הים לחרבה ונהפכו ונבקעו כל מצולות הים באותו היום שבחו ישראל הגאולים ושרו לו שירה חדשה. בתרמית, כמו הים הכתוב. ונקט ל׳ תרמית עפ״ה ובזוח אפיך נערמו מים ותרגם אונקלוס חכימו מיא (שמות ט״ו, ח׳) ובמדרש ילקוט שמות רמז רמ״ח ובזוח אפיך נערמו מים, במדה שמדדו המצריים בה מדדת להם, הם אמרו הבה נתחכמה לו, אף אתה נתת ערמומית במים והיו המים נלחמים בהם בכל מיני פרעניות. רגלי ענמית, בן בכ״י, ובס״א רגלי בת ענמית, וענמית הוא תואר למצרים עפ״ה בראשית י׳, י״ג. שולמית, היא ישראל עפ״ה שובי שובי השולמית (שיר ז׳, א׳). יפו בנעלים, הלכו מהלך יפה בים ביבשה, ונקט ל׳ שיר ז׳, ב׳ מה יפו פעמיך בנעלים. בבית הודי, בבית תפלתי. אין כאל ישרון, דברים ל״ג, כ״ו. ול״ב, ל״א. ותלקט, ישראל המפוזרים בין האומות תלקט אותם כשלקט שבלים המפוזרות אחת הנה ואחת הנה. הראה אותותם, אות התפלין. גדילים, ציצית (דברים כ״ב, י״ב). למי זאת נרשמת, למי זאת היא ישראל שכתוב עליה מי זאת עולה מן המדבר (שיר ג׳, ו׳. ח׳, ה׳). החותמת, ברית מילה. והפתילים פתות ציצית, כן למי כל אלה, זאת תראה לכל האומות. ואתו בל׳ בראשית ל״ח, כ״ה. לקדשה, מענין קידושין ונשוין. הצללים, כל הגלות (שיר ד׳, ו׳).

אמרות האל, זה הפיוט מיוסד באורח שיר ושקול על תנועה ויתד ושתי תנועות ויתד ותנועה, ודעם כי מחברו הוא הפייטן המפואר ר׳ יהודה בר שמואל הלוי הספרדי. אמרות האל, עפ״ה תהלים י״ב, ס״ז. מפנינים הם יקרות, עפ״ה משלי ג׳, ט״ו. צרורות, קשורות ושמורות, מל׳ לצורות בשמלותם (שמות י״ב, ל״ד). בנפשות הם קשורות, הוא כפל ענין במלין שונות. ייגעו כל הדברים, כל בעלי דברים ייגעו וייעפו מדלוק אחר שבח השם ית׳ כי לא יוכלו לגמור שבחיו. מדלוק, ל׳ רדיפה כמו כי דלקת אחרי

יָמִים סְפוּרִים. אַחֲרֵי נֵצַח נְצָחָיו. כִּשְׁחָקִים מֵעֲפָרִים. גָּבְהוּ מֶנּוּ אֳרָחָיו: מַה לְדֵעוֹת הַחֲסֵרוֹת. וּתְבוּנוֹת הַקְּצָרוֹת. לֶאֱחוֹז דַּרְכֵי גְבוּרוֹת. הַגְּבוֹהוֹת הַבְּצוּרוֹת: הֵם לְפָנָיו כָּל־מְדַבֵּר בּוֹ וְאָבַד רַעְיוֹנוֹ. אַךְ בְּמִפְעָלָיו יְחַבֵּר קוֹל וְיַרְחִיב אֶת־גְּרוֹנוֹ. וּבְדִבְרֵי שִׁיר יְגַבֵּר פִּיו וְיַאֲרִיךְ אֶת־לְשׁוֹנוֹ: הַלְּשׁוֹנוֹת מַאֲמִירוֹת. מַעֲרִיצוֹת מַעֲטִירוֹת. הַנְּשָׁמוֹת מַאֲדִירוֹת. בֵּין לְהָבִין וּלְהוֹדוֹת: וּבַמֶּה אִכַּף אֲקַדֵּם. וַאֲדַבֵּר לַיָי. בֵּית אֱלֹהִים שָׁם אֲדַדֵּם. בַּעֲגָלִים קָרְבָּנַי. מִשְּׁאוֹל יֹאמַר וְאֶפְדֵּם. אֶהְיֶה כְּאָב לְבָנַי: הֵן אֲרָצוֹת כֹּל לְזָרוֹת. מִבְּלִי הַקְרִיב טְהוֹרוֹת. תִּבְנֶה רֵאשִׁית עֲיָרוֹת. הַחֵפֶץ שַׁי בַּעֲזָרוֹת: דַּלְלוּ חָכְמוּ וְחָרְבוּ. מִלְּכָב כַּלְכֹּל וְדַרְדַּע. כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ וְהִשְׂכִּלוּ לֹא כְּמוֹ חָשַׁב וְיָדַע. מַעֲשָׂיו עָצְמוּ וְרַבּוּ. מֵחֵקֶר חָכְמָה וּמַדָּע: נִפְלְאוֹתָיו לֹא סְפוּרוֹת. יוֹם לְיוֹם רַבּוֹת וּפוֹרוֹת. וּתְנוּ תָמִיד זְמִירוֹת לוֹ וְלֹא יָדְעוּ סְפוּרוֹת: הֵא לְךָ עֵדִים בְּרוּרִים. מָלְאוּ כָּל־הַר וָגֶבַע. כִּי בְּכָל צוּרוֹת יְצוּרִים. יֶשׁ־לְאֵל חוֹתָם וָטֶבַע. וְהָרֵי כָּל־הַמְּאוֹרִים. וְהָרֵי שֶׁבַע לְשֶׁבַע: כַּאֲשֶׁר שֶׁבַע מְאוֹרוֹת. כֵּן לְשֶׁבַע הַמְּנוֹרוֹת. שָׁם לְעֵינַיִם מְאִירוֹת. לַחֲזוֹת אֶת־הַמְּאוֹרוֹת:

אור חרש וכו'.

(בראשית ל"א, ל"ו). ימים ספורים, כן אדם אשר ימיו ספורים הם ומעטים איך יעיז פניו להשיג שבח השם ית' אשר הוא קים לעד ולנצח נצחים. מעפרים, מן האדמה, ר"ל כגבוה השמים מן הארץ כן גבהו דרכי השם מן האדם אשר הוא חסר דעה וקצר בינה. ארחיו, דרכיו. הם לפניו וכו', ישתוק לדבר גבהות ועצמות הבורא כי אם יעשה כן רק יאבד את מחשבותיו, אך לדבר ממעשי השם ומגבורותיו זה מותר לבן אדם ועל זה יוכל לחבר שבחות ושירים ולהרחיב בהם לשונו. מאמירות, מגדילות, מל' את ה' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). מעריצות, מרוממות, מל' ואת אלהי ישראל יעריצו (ישעיה כ"ט, כ"ג). מעטירות, מל' עטרה וכתר. בין להבין, להבין בינה. ובמה אכף וגו', עפ"י מיכה ו', ו'. בית אלהים שם אדדם בעגלים קרבני, ר"ל ופירושו, בזמן שעוד בית אלהים בה"מ היה קיים הייתי מביא שם את העגלים לקרבנות, והקב"ה היה מכפר ופודה עונינו, אבל עתה אין לי במה לקדם את השם ית'. ואחז הפייטן בל' תהלים מ"ב, ה' אדדם עד בית אלהים ובל' משנה שבת קכ"ח, ע"ב מדדין עגלים, ואשר שניהן יחד באחוז. וברוב דפוסים בית אלהים אדדם ונשתבש המשקל. יאמר ואפדם, ואפדם משאול כן יאמר השם, ומל' הושע י"ג, י"ד. לזרות, וזאת הן כל הארצות שלהקריב שם קרבנות. ראשית עירות, ירושלים. שי בעזרות, תרצה בה התקדשות שיקריבו אז כאשר בה"מ. דללו, ל' ישעיה י"ט, ו'. ור"ל כל מה שיתחכמו החכמים הוא כאין לפני השם. כלכל ודרדע, שמות ב' חכמים שמפורסמים בימי שלמה המלך (מ"א ה' י"א), וחז"ל פירשו כלכל על יוסף ודרדע על דור המדבר (במדבר רבה פ' י"ט). לא כמו חשב וידע, כל מה שחשבו וידעו הם השם ית' לא חשב וידע כן. לא ספורות, אין מספר לנפלאותיו. זמירות לו, להקב"ה. ולא ידעו ספורות, עפ"י תהלים ע"א, ט"ו. ופירושו, תמיד תתנו זמירות להקב"ה, אף כי כל הזמירות לא יוכלו לספר כל נפלאותיו. וטבע, גם הוא ל' חותם כל' חז"ל, כמו אדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומה"ה הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחברו (סנהדרין ל"ז). והרי שבע לשבע, וזהר זיו של שבעה כוכבי לכת כנגד זוהר זיו של שבעה המלאכים שבראו מתחלה לשרת לפנים מן הפרגוד (פר"א פ' ד'). או שהכוונה על אור של ז' ימי בראשית שגנזו לעתיד לבוא. כאשר שבע מאורות כן לשבע וכו', ר"ל אור של שבע המאורות ואור של שבע נרות המנורה הקב"ה שם אותם וגנזם שיאירו לעתיד לבוא לעיני הצופים לראותם.

פ"ס א"ב.

אל מתנשא לכל־לראש· בחר כאם דלת ראש· כבכורה בתאנה בראש: בימה ואותה דרוש· מכל־אם לפרוש· לנשאה על כל־ראש: געלה תשית למנוד ראש· והיא תרים ראש· בכסא כבוד מראש: כבודי ומרים ראשי· עתה יעבור בראשי· וידרשי ויבקשי· קדוש:

דבר כזה ספר· וקים באמרי שפר· למשולי עפר ואפר· היותם נותנים כפר· בלי דפי וחפר· בעד עונם לכפר: וצדקתם תכתוב בספר· בזכרון הספר· למנותם עם נם אנכי עפר ואפר: זה אלי נם לאבי חוזה· והראהו כמין מטבע אש במחזה· וגם הכל יתנו כזה: חסדם יושת כזה· ואחד מהם אל יתבזה· וצוררם ירזה: טובות יוטבו על זה· ושכינה יזכו לחזה· וגוי לגוים רבים יזה: יחיד שוכן רומה· התנה בתורה תמימה· ליונה שהיא תמה· כל־העבר בימה· ישקלו שקל בלי מהומה· מחצית השקל תרומה: לטובתם בלי לעלמה· ותהיה לה כחומה· תלה ארץ על בלימה: מבן־עשרים שנה· יתנדבו בחנינה· פני שוכן מעונה: נשיאים ודכים במשענה· כלם ישוו בנתינה· בלי עוד להתמתנה: סלה יסכית תתנה· בבלעת ובכל־עונה· ויתקימו ברננה: על נפשותיהם יכפרו· וחטאתיהם יופרו· ובחלק טוב יספרו: פארם הכל יספרו· ושבח יתנו ויגמרו· והודיה לצור ישוררו: צריהם ימעטו ויחסרו· ועל צואריהם יגברו·

אל מתנשא לכל לראש, עפ"י דה"א כ"ט, י"א. כאום דלת ראש, בכ"י אחד כדלת ראש, והענין אחד, ופירושו כאומה ישראל שהיא דלת מספר. דלת, מל' דלות, וראש ל' כי תשא את ראש, וכן אמר גם הפייטן בשחרית י"כ בפיוט אמרו לאלהים בחרוז י"מ, וע"כ יש לתרגמו „דער איינציגע אן צאהל ארמע נאטיאן זיך ערוואהלטע". כבכורה בתאנה בראש, עפ"ז הכתוב הושע ט', י'. כימה, סביבה. לפרוש, להבדיל ועפ"ה ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ', כ"ו). נועלה, המשים את ישראל. למנוד ראש, לשמה ולשנינה, כמו תהלים מ"ד, ט"ו. והיא, כנסת ישראל. בכסא כבוד, נפה"מ ועפ"ה ירמיה י"ז, י"ב. כבודי ומרים ראשי, תהלים ג', ד'. יעבור בראשי, לגאלני.

כזה ספר, כספר התורה. וי"מ כזה ספר, כספר ואלה שמות, וקים באמרי שפר, במגלת אסתר. למשולי עפר ואפר, לישראל עפ"ה בראשית כ"ח, י"ד. במדבר כ"ג, י'. בלי דפי וחפר, בלתי גנאי וחרפה. דפי כמו בבן אמך תתן דפי (תהלים נ', כ'), וחפר מל' ופניהם אל יחפרו (ל"ד, ו'). תכתוב בספר, בספר הזכרון. עם נם, עם אשר אמר אנכי עפר ואפר (בראשית י"ח, כ"ז). נם לאבי חוזה, אמר למשה רבנו שהיה אב לנביאים וחוזים. והראהו כמין מטבע אש, עפ"י תנחומא פ' כי תשא, זה יתנו, אמר ר' מאיר כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה מתחת כסא הכבוד והראהו למשה ואמר לו זה יתנו, כזה יתנו עכ"ל, ודומה גם בקרובות פ' החדש בפיסקא אבי כל חוזה אל נו. ירזה, יהיה כחוש. לחזה, לחזות. וגוי לגוים רבים יזה, גוי ישראל יזה לגוים רבים, והוא עפ"י ישעיה נ"ב, ט"ו. התנה, עשה תנאי. ליונה, ישראל עפ"ה שיר ו', ט'. כל העובר בימה, בירושלמי שקלים פ' א' הלכה ו', כל העובר על הפקודים, ר' יהודה ור' נחמיה, חד אמר כל העובר על פקודה יתן, וחד אמר כל העובר על ימא יתן. בלי מהומה, בלי ערעור ועכוב. בלי לעלמה, שלא תהי נעלמה מהם טובתם. תולה ארץ, איוב כ"ו, ז'. שוכן מעונה, שוכן השמים. אחד מז' שמות של שמים הוא מעון (חגיגה י"ב, ב'). נשיאים, עשירים. ודכים במשענה, העניים הנשענים על אחרים. בלי עוד להתמתנה, בלי להמתין עוד. סלה, תמיד וכמבואר למעלה דף 81. יסכית, ישמע. יספרו, כן בכ"י וכתן, ר"ל יהיו ספורים ונמנים ומיועדים להיות להם חלק טוב. פארם הכל יספרו, פירושו, הכל יספרו איך פאר והכתיר הקדוש ברוך הוא את ישראל שמחל להם עון גדול בדבר מועט של מחצית השקל. יתנו, יגידו, כמו יתנו צדקות ה' (שופטים ה', י"א). ויגמרו,

ובשבע שמחות יחברו: קהלם להתחזק בתעודה. בלי עוד למעדה. בהקריבכם זה לעבודה: רם עמם הועדה. באהבה ובחמדה. בישיבה ובעמידה: שמם בחיים התמידה. בכל כלול חמדה. לזר בלי לעבדה: תמיד תהיה לזכרון. לחבצלת השרון. בכפור ויתרון. לפני מרום קדוש:

הכל יודוך וכו'.

אופן. כבודו יתרומם ויתנשא. בגוי אשר לפניו מתמידים והוא להם מחסה. ועל פשעיהם אהבה מכסה. והכל ירוממוהו כסובבים כסא: והחיות.

זולת. ע"ס א"ב.

אתה אהבת עמך. בעבורם ירדת ממרומך. גזרת להם ימך. דבקתם באהב לשמך. הם נחלתך ועמך. ומתמידים לרוממך. זכור ברית נאמך. חמול וקרב להם יומך: טוב נמת לאדירים. ישקלו כסף כפרים. כפר עון מכפרים. לעד יהיו משמרים: מנין מעות עשרים. נתינת עניים ועשירים. סמיכת כל הנספרים. עולצים בכל עברים: פקדיהם ושמותם. צבאם ורבבותם. קומם במתנותם. רם השוכן אתם. שבטי שאריתם. תהי תקוה לאחריתם. תתן לברכתם. כקריעת ים סוף וכמכת בכורים שונאיהם להכותם: עזרת.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

ע"ס א"ב.

יוצר. מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

יוצר. אז מאז זמות בכל פעל. במספר במשקל כל לך להעל. גדת דבן למשוי ממי שעל. דעת מפקד יפי פעמי נעל: העל המירו כבוד רע

יכתירו, לשני מכלול תרגום יונתן לשני גמר (יחזקאל כ"ג י"ב) רוכבין בשכלולים ת"י תגרך בגמר (שם כ"ז, כ"ד). בתעודה, בתורה שנקראת תעודה (ישעיה ח', ט"ז). למעדה, להכשל ולנוע ולמוט, שלשון ולא מעדו קרסלי (תהלים י"ח, ל"ז). בהקריבכם זה, מחצית השקל. רם, קריאה להקדוש ברוך הוא. בישיבה ובעמידה, ר"ל בכל אופני עניניהם. כלול, ל' כלל. לחבצלת השרון, ישראל עפ"ה שיר ב', א'. בכפור ויתרון, ביתרון הכפרה.

רדת, ירדת. דבקתם באהב לשמך, שנ' הדבקתי אלי את כל בית ישראל (ירמיה י"ג, י"א). הם נחלתך ועמך, דברים ט' כ"ט. וקרב להם יומך, יום הגאולה. טוב נמת לאדירים, אתה הקדוש ברוך הוא הטוב והמטיב אתה דברת לישראל שנקראו אדירים. מעות עשרים, עשרים גרה ת"א עשרין מעין (שמות ל', י"ג) והנה נרמז שם העברי ושם הארמי, ולמטה כולל שניה הפייטן כל חלקי השקל לפי שמותיהן וערכיהן. סמיכת, נתינת מחצית השקל תהי סמיכה ועזר לישראל. תקוה לאחריתם, ע"פ הכתוב ירמיה כ"ט, י"א.

מסוד חכמים, זה הוא רשות אשר מבקש אותה החזן המסדר הקרובות, ואומר שסדר קרובות זה שמסדר לא מדעת עצמו מסדרו אלא ע"פ הסוד שיסדו החכמים ז"ל.

אז מאז, אז כטרם שבראת את העולם. זמות, חשבת. להעל, להעלות. גדת, הגדת. למשוי ממי שעל, למשה רבנו שהיה משוי מן המים. והל' ממי שעל עפ"ה מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ' י"ב). דעת, לדעת. יפי פעמי נעל, ישראל עפ"ה שיר ז', ב'. כבוד רע, כבוד השם ית' שנאמר בו זה דודי וזה רעי

בְּבַעַל. וְזֶה לְלֹא זֶה פְּצָחוּ בְּמַעַל. זְנָחוּ בַּחֲרוֹן אַף לְנֶגֶף וְגַעַל. חַל בְּעַדָם חָבֵר וְהַצֳּרִי תַעַל: מָחָה מַשָּׂאָם הֻגַּד לוֹ שְׂאֵת. יְשָׁרָם לְהָלִיץ תְּלוּי רֹאשׁ לָשֵׂאת. י׳כָּפְרָם פֶּן תֵּת לְאֻמִּים מַשְׂאֵת. לְנַטְּלָם לְנַשְּׂאָם בְּכִי תִשָּׂא אֶת:

רֹאשִׁי עַל כָּל־רֹאשׁ נִשֵּׂאתָ. גֵּוִי עַל גַּפֵּי מְרוֹמֵי קֶרֶת הִתְנַשֵּׂאתָ. ח׳אַהֲבָה עַל כָּל־פֶּשַׁע כִּסִּיתָ. בְּגִין צֵל יְמִינְךָ לְגוֹנְנִי הִתְנַשֵּׂאתָ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

מַעְתִּיק פְּלוּסִים צָר וּבוֹרֵא רוּחַ. מְמַדֵּד וּמְשַׁקֵּל גֶּזֶל עִם רוּחַ. גֶּנֶף לְכָל יָזִיק לְנִדְכְּאֵי רוּחַ. נוֹבַבְתָּם תֵּת פִּדְיוֹן לְכָל־רוּחַ: שְׂרִיג זֵד שְׂעִיר טֶרֶם עָמַד. סָקַרְתָּ כִּי לְמוֹקֵשׁ וְלִצְנִין יַעֲמַד. עֵצְתָּ זֶה לָזֶה שֶׁמַע בְּמַעֲמָד. עָתוּד שְׁקָלִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ לִלְמֹד: פָּרָשָׁה זֹאת לַהֲגוֹת בְּקֵץ זֶה. פְּלָסֶיהָ לְהַקְדִּים לְפַלֵּם צָר וּבוֹזֶה. ח׳צוּרַת מַטְבֵּעַ בְּחָזוּ אֲבִי חוֹזֶה. צִוָּה צוּר לְצִיר כֵּן תֵּת מַתָּן זֶה:

שְׁמוֹ מְשַׁתֵּף בָּעָם לוֹ עֲמוּתִים. וְעָלָיו כָּל־הַיּוֹם הֵם מוּמָתִים. ח׳יָעִיר

(שיר ה׳, מ״ז). בבעל, כשגל. וזה ללא זה פצחו, שאמרו זה אלהיך (נחמיה ט׳, י״ח) לעגל שהיה לא זה ר״ל לא דבר. זנחו, כעזוב. בחרון אף של הקב״ה. וגעל, בזיון, מל׳ ולא געלתים (ויקרא כ״ו, מ״ד). חל, התפלל, מל׳ ויחל משה. חבר, אחד מסמוכיו של משה רבנו, ע״פ מגלה דף י״ג. והצרי תעל, שהיכם ל׳ רפואה, כמו עלי גלעד וקחי צרי, הרבית רפואות תעלה אין לך (ירמיה מ״ו, י״א), והטעם, משה רבנו בתפלתו הביא צרי ורפואה למחלתם. שאת, שיסבול את מריהם ועונם. ישראל להליץ תלוי ראש לשאת, פירוש, יהיה להם למליץ יושר כדי שיסלח להם הקב״ה את עונם ועונשם אשר הוא תליית ראש, כי עונש ע״ז מלאכנו שהוא התלייה כמו בענין פעור והוקע אותם (סוף פ׳ בלק). ומלת לשאת מענין נושא עון. פן, אמר הקב״ה. בכי תשא את, פרשת שקלים בשמות ל׳ י״ב.

גוי על גפי מרומי קרת התנשאת, כן הוא בכ״י ועיקר עפ״ה משלי ט׳, ג׳. אהבה על כל פשע כסית. עפ״ה משלי י׳, י״ב. בגין, בשביל ובעבור בל׳ חז״ל, והכוונה בעבור המצות היושבים בצל ימינך התנשאת לגונן בעדי ולהצילני מן הרעה.

מעתיק פלוסים, מעתיק הרים, ויקראו פלוסים ע״ש ושקל בפלס הרים (ישעיה מ׳ י״ב) שהם שקולים ומאוזנים. צר, יוצר. נזל, מים. נובבתם, דברת להם, מל׳ ניב שפתים (ישעיה נ״ז, י״ט). לכל רוח, לכל נפש. שריג זד שעיר, זה המן שיצא מעמלק בנו של עשו היושב בהר שעיר. סקרת, ראית, כמו כלן נסקרין בסקירה אחת (ראש השנה דף י״ח) וכן עין שזפתו תרגומו עינא סקרתה (איוב כ׳, ט׳). ולצנין, לקוץ מכאיב. עצת, יעצת. זה לזה שמע במעמד. ר״ל צוית מצות השקלים במעמד כל קהל ישראל. וכס״א עצת בכן לזה שמע במעמד. עתוד, ל׳ הכנה. בקץ, בזמן. פלסיה, שקלי ישראל. לפלם צר ובוזה, לשקלי כסף המן הרשע, וע״פ מגלה י״ג, ע״ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו. לציר, לשליח, הוא משה.

שמו משתף, גם בקדושת ה׳ של סכות בפיוט ארחץ בנקיון אמר הקליר „שמך משתף בשמנו", וכן אמר הפייטן בסליחה המתחלת אל נאפך שאומרים בני אשכנז בער״ה „תגדיל שמך המשתף בשמנו", גם בנעילה יום כפור יסד הפייטן „יה שמך בנו יעדת", והוא ע״פ המדרש במדבר רבה פ׳ כ׳ כיון שראה בלעם האיך משמרים ישראל המצוות הקלות אמר מי יוכל לקלל את אלה שמשמרים מצותיו ושמו משותף בהן של ה׳ אלהיו עמו עכ״ל, ובמדרש תנחומא פ׳ קדושים, ישראל נקראו בשמו של הקב״ה כל שם חביב שהיה להקדוש ברוך הוא בהם קרא את ישראל וכו׳, ובמדבר רבה פ׳ ה׳ למען שמי אאריך אפי אלו ישראל שיחד הקדוש ברוך הוא שמו עליהם ושיתף שמו בשמם, ישר־אל עכ״ל, וראה גם פירוש רש״י בבמדבר כ״ו, ה׳. עמותים, מחוברים ומדובקים, מענין איש בעמיתו (ויקרא י״ט, י״א). הם מומתים, עפ״ה

וְיֶחֱשׂוֹף זְרוֹעַ וְיַד מִמְּתִים. בְּזִיל נְטָפֵי לֶקֶשׁ לְהַחֲיוֹת מֵתִים: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קְצוּבָה הִיא זֹאת לְשׁוֹעִים וְקַלִּים. קְצִינִים וְרָשִׁים יַחַד בָּהּ שְׁקוּלִים. קָצִין לְבַל יָעֹז מוּל מַקְהֵלִים. קָרָא לוֹמַר חוֹנִי פְּדָעֵנִי מֵעֲקוּלִים: רַב עַם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר. רַב עִם צָעִיר מֵעֲשָׂרִים לְהִסָּפֵר. רְאוּיִם לְעֹנֶשׁ וְזָהֵר בְּסֵדֶר לְהִתַּפֵּר. רֶשַׁע וְכָל פֶּשַׁע לְכַפֵּר וּלְהָפֵר: שְׁעוּרִים כָּזֶה שִׁעוּר בְּמִסְפַּר לְהַגְבֵּר. שְׁתִילָמוֹ לִנְשִׂיאַת רֹאשׁ אוֹתָם לְהַבֵּר: יי׳ שִׁקְלֵי כֶסֶף כִּפּוּרִים כָּפְרָם לְהַדְבֵּר. שְׁמוּרִים לְזִכָּרוֹן תֵּת כָּל הָעֹבֵר:

תָּמְרוּ מְאֹד כָּל עֲדַת קְדוֹשִׁים. תָּרוּם בִּשְׁלֹשָׁה פְרָקִים תְּרוּמַת קֳדָשִׁים. יי׳ תְּכוּנָה לְבֶדֶק הַבַּיִת וְכָל אִשִּׁים. תֵּת כְּיַד הַכֹּהֲנִים כֶּסֶף הַקֳּדָשִׁים:

תֵּחַן כְּאוֹן פִּיד טִיט רִפְשֵׁנוּ. תַּבִּיט בְּדַרְכֵּנוּ וְעַד כָּל תַּכְפִּישֵׁנוּ. יי׳ תִּקְרָא דְרוֹר כִּמְאָז בּוֹ לְהַתְפִּישֵׁנוּ. תֵּת הֲמוֹן לְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֵׁנוּ:

תִּזְכּוֹר לְהַעֲלוֹת נְשׂוּאֵי רֶחֶם מְדַדְּיָם. תְּמוּכִים נְזוּרִים בְּהוֹד טוּב עֶדְיָם: יי׳ תֹּקֶף עֹז אַדִּירוּךָ עַל יָם. תִּזְכּוֹר לְעַם מְסֻפָּרָם כְּחוֹל הַיָּם:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

מִי יוּכַל לְשַׁעֵר כָּל הַפְּקוּדִים. אֲשֶׁר בְּחֶבֶל וּבְחֶלֶשׁ לֹא נִפְקָדִים. בְּרִית כְּרוּתָה לָמוֹ מְאֹז בִּפְקוּדִים. לְבַל יֶחְסַר הַמֶּזֶג מֵחֹמֶשׁ פְּקוּדִים. וְאִם כְּתֹרֶן וְכַנֵּס יִשָּׁרְדוּ מִפֻּקָּדִים. לֹא יִמְעֲטוּ מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא מְנֻקָּדִים. וְאִם לְנֶגֶף

תהלים ע"ד, כ"ג. ויד ממתים, עז"ב שם י"ז, י"ד. בזיל, נטיפות, מל' כמו נד נוזלים. לקש, ל' מלקוש.

לשועים וקלים, לעשירים ועניים. לשועים ל' לא נכר שוע לפני דל (איוב ל"ד, י"ט). חוני פדעני, בכ"ל עי"ש איוב ל"ג, כ"ד. מעקולים, ממכשול. אשר לא יספר, הושע ב', א'. וזהר, ל' מזהירין, הוו זהירין, בלשון המבכו אחרונים. להתפר, להתחבר בסדר המתנים מחצית השקל, מענין ויתפרו עלה תאנה (בראשית ג', ז'). במספר להגבר, הוצאת לכח שאננו ויגדלו וגם בניהם יתחברו עוד עמם להבאת ראשם במנינות השקל. להדבר, לבניא להם כפרה.

תמרו, מלשון תמיד. תרום בשלשה פרקים, מבואר בפיוט להפסקה שניה.

באון, בטמל. פיד, ל' שבר כמו איוב ל', כ"ד. תכפישנו, מל' הכפישני באפר (איכה ג', ט"ז). תת המון לאומים, עז"ב ישעיה מ"ג, ד'.

נשואי רחם, מהלל עז"ה ישעיה מ"ו, ג'. נזורים, ל' נזר וכתר. תקף עז, ר"ל שירה משולה. אדירוך, שבחוך, מל' נאדרי בכח.

ימלך ה', תהלים קמ"ו, י'. ואתה קדוש, שם כ"ב, ד'.

בחבל, במדה. ובחלש, בגורל מל' חולש על גוים (ישעיה י"ד, י"ב). ובילקוט שמות רמז רס"ה, ארבע שמות נקראו לגורל, חלש פור גורל חבל. בפקודים, בתורה. לבל יחסר המזג, ל' שיר ז', ג'. ופה הטעם, אל יחסרו ישראל ממספרם שכמנו במדבר. מחמש פקודים, ספר רביעי של תורה נקרא כך על שם תחלתו מענין הפקודים ביחס. ואם כתרן וכנס, ע"ש מכתוב ישעיה ל', י"ז. מפקדים, מבוררים, מלשון בתורם, ר"ל נקודת המנין של ששים רבוא לא תמעט אלא תמיד נעמדר מבוון נשכחת.

וְאֶנֶף בְּאַף מְפַקְּדִים· כֶּסֶף תֵּת כֹּפֶר הֵם מְפַקְּדִים· וּבְכָל־עֶרֶב נִשְׁמָתָם בְּיָדְךָ מַפְקִידִים· וּבְכָל־רִגְעֵי בֹקֶר נִבְחָנִים וְנִפְקָדִים· וְלִי מַה יָּקְרוּ עָלַי הַפִּקּוּדִים· אֵלֶּה הַפְּקֻדִים וְהַמִּתְפָּקְדִים: שְׁמוֹר פִּקּוּדִים· וְנִפְקָדִים וְשׁוֹקְדִים· הֱיוֹת מְשַׁקְּדִים· וּלְךָ קוֹדִים·

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

רפ"י מלוזיו אלעזר בירבי קליר.

אוֹמֶן בְּשָׁמְעוֹ כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ· חָל וַיֵּחַת אֵיךְ אוֹתָם דְּרוֹשׁ: לְעָם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר· אֵיכָכָה אֲסַפְּרֵם וְלֹא נִתְּנוּ לְהִסָּפֵר: עִקָּרָם כְּנֶאֱמַר לוֹ הַבֵּט וּסְפֹר· שָׁב וַיּוֹשֵׁב אִם תּוּכַל לִסְפֹּר: זַרְעָם כְּחוֹל יַמִּים וְכוֹכָבִים סְפוּרִים· וַאֲנִי אֵיךְ אֲסַפְּרֵם וְלַעַד פָּרִים: רָם חִוָּה לוֹ אוֹת מִסְפָּרָם· אֵיךְ לִמְנוֹתָם וְלַעֲמוֹד עַל סְפָרָם: בִּקּוּר רָאשֵׁי שְׁמוֹתָם לְחֶשְׁבּוֹן תַּעֲלֶה· וּמִדַּת מִנְיָנָם בְּיָדְךָ אָז תַּעֲלֶה: יָקָר שְׁלִישִׁי בְּתוֹכָם לֹא הָפְקַד· כִּי לִגְיוֹן מֶלֶךְ לְבַדּוֹ נִפְקָד: רָשׁוּם מִבֶּטֶן לְהִפָּקֵד בְּמִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ· וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו נִמְנִים מִבֶּן־חֹדֶשׁ: כְּשָׁמְעוֹ אֹמֶר וְנָתְנוּ אִישׁ כֹּפֶר· פָּץ בַּמֶּה יִתְרַצֶּה אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר: יָצִיר מַה יִתֵּן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ· וְיִמְצָא חֲנִינַת פְּנֵי שָׂם נַפְשׁוֹ: קָדוֹשׁ כְּחָפֵץ לְהַצְדִּיק עַם זֶה· כְּמִין מַטְבֵּעַ אֵשׁ הֶרְאָהוּ בְּמַחֲזֶה: לִמְּדוֹ זֶה יִתְּנוּ וְלֹא יִתְמַהְמְהוּ· וְלַכֹּל יִתְּנוּ אֵת אֲשֶׁר נָתָנוּ: יָהּ לֹא מְצָאנוּךָ שַׂגִּיא כֹחַ· כַּאֲשֶׁר נִקֵּיתָ חֵטְא גִּבּוֹרֵי כֹחַ: רַחוּם כְּרַחֲמֶיךָ נְשׂוּאֶיךָ בְּכֶסֶף כִּפּוּרִים· כֵּן שְׁעֵה שְׂפָתֵינוּ בְּשִׁלּוּם פָּרִים:

ובכל רגעי וכו' עפ"ה איוב ז', י"ח. שמור, אתה הקב"ה תשמור את: ושוקדים, המשתדלים לעשות רצונך. היות משקדים, אשר אתה תשקוד עליהם ותנצרם. קודים, משתחוים.

אומן בשמעו, שמשה בילקוט ראה כי תשא, אמר הקב"ה למשה, לך מנה את ישראל, אמר משה לפני הקב"ה, כתיב והיה וכתיב כעפר הארץ וכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים ואתה אומר לך מנה את ישראל, היאך יכול לעמוד על מניינם, אמר לו הקב"ה לא כשם שאתה סבור אלא אם בקשת לעמוד על מניינם של ישראל טול ראשי אותיות של שבטים ואתה עומד על מניינם, ר"ש מראובן מאתים אלף, ש"ן משמעון שלש מאות אלף, י"ה מיהודה יו"ד מיששכר יו"ד מיוסף שלשים אלף, ז"ן של זבולן שבעת אלפים, ד"ן של דן ארבעת אלפים, גימ"ל של גד שלשת אלפים, בי"ת של בנימן אלפיים. אל"ף של אשר אלף אחד, הרי ת"ק אלף וכ"ז אלף, ואותן שלשה אלפים שנשתיירו כן שנהרגו על העגל עכ"ל ועל מדרש זה יסוד הפיוט. אומן, משה רבנו, עפ"ה במדבר י"א, י"ב. חל, ל' התחלה. עקרם, שרשם, זה אברהם אבינו. הבט, בראשית ט"ו, ה'. שב ויושב, חזר הקב"ה והשיב לו לאברהם. פרים, ל' פרו ורבו. רם, הקב"ה. חוה, הגיד. בקור, ל' דרישה וחקירה. יקר שלישי, השבט היקר השלישי, הוא שבט לוי. לגיון, לכת, ועגיון. רשום מבטן להפקד, ע"פ תנחומא פ' במדבר ובמדבר רבה פ' ג', פקוד את בני לוי מבן חדש, למוד הוא השבט הזה להיות הקב"ה מונה אותו בכל מקום עד שהם קטנים, למוד הוא השבט הזה להיות הקב"ה מונה אותו עד שהן במעי אמן, וראה גם רש"י במדבר ג', ט"ו. פץ, פצה פיו ואמר. אשכל הכפר, כנוי להקב"ה ע"פ שיר א', י"ד ונדרש בשבת פ"ח ע"ב מי שהכל שלו מכפר לי. כמין מטבע אש, כמבואר למעלה דף 647. ולא יתמהמהו, לא יאחרו. ולכל יתנו, יספרו לכל העולם. לא מצאנוך שגיא כח, לא מצאנוך שהשכבת עלינו כח מחוץ לשום עלינו נתינת סכום רב לכפרת חטאתינו. גבורי כח, כנוי לישראל המוגלים בימים. שעה שפתינו, תשעה ותפנה אל תפלת שפתינו אשר נשלמה נה פרים של הקרבנות.

יד' אל נא· לעולם תערץ· ולעולם תקדש· ולעולמי עולמים· תמלוך ותתנשא· האל מלך· נורא מרום וקדוש· כי אתה הוא מלך מלכי המלכים· מלכותו נצח· נוראותיו שיחו· ספרו עוזו· פארוהו צבאיו· קדשוהו רוממוהו· רן שיר ושבח· תוקף תהלות תפארתו:

טו"ק עד אשא ראש· כמו מראש· להקדיש לקדוש:

טז"ק עד במאזני צדק· יכריעני לצדק· נורא וקדוש:

אלה אזכרה את אשר נעשה· כהיותי בטח ושקט בנכון ונשא· גאלתי בעבר ושקלי איך אשא: די שקלי עד לא שקלתי· הנם למס עובד היום שקלתי· ובחטא עוול שקל לרשע נשקלתי: זוזי ללא תתי לשכני בגילה· חבתי לתשלום דרכמון לעולי גולה· טבעו גם הם והערכמתי מגלה: ישר שלש קפות משלשות סאים· כנוסות למקח שי מריאים ושיים· לקחו ואין עוד בצעי נושאים: מדת שופרות תקלין תרתין ותתיקין· נדבות אשר בם היו מעתקין· סרו כמה מני והדברים עתיקין: עצם המון חוגג ושוטף כנהר· פאר ונותרתי כתרן בראש ההר· צדק מלוני שערר כתל הר: קן צפור קרא למרום הרים· ראש נשואיך במאז לו להרים· שבעה ושמנה עליהם לראש תרים:

אל נא לעולם תערץ וכו', זה הוא כעין קדושת נעריצך ונקדישך וגו', כי מפני שמאריכים בקדושה ולא באים עוד לומר הקדושה לכן אומרים כאן אל נא לעולם וגו' במקומה, ועל כן יש לעמוד בשיאמר החזן אל נא. פארוהו כצ"ל הפ"א נקמץ בל' צווי.

עד אשא, הוא דבוק עם סוף פיוט הקדוש, ר"ל שעד תפלתנו בשלום פרים עד שתנשאנו ונשא לרומם את ראשנו כמו מקדם ונוכל להקדישך ע"י הקרבנות, ועד כי תכריענו לזכות במאזני צדק, ועל דרך ורב חסד מטה כלפי חסד.

בנכון ונשא, נה"מ עפ"ה ישעיה ב', ב'. גואלתי בעבר, ר"ל כפזורתי בגלות בכל עברי הארץ. ויש מפרשים, נתעבתי בעברות שעברתי. די שקלי, שיעור שקלי בעבור שלא שקלתי אותם כראוי בהיותי בארצי בעבור זאת צריך אני היום לפרוע שקלים למס. עוול שקל, שעשיתי עול במדה ובמשקל. זוזי, מטבעות השקל. לשכני בגילה, כאשר שכנתי וישבתי בשמחה. לעולי גולה, ראה עזרא ב', ס"ח. וס"ט. טבעו גם הם, גם הדרכמונים כלו ותמו, שנחרב בית שני. והערכמתי כן נקוד הפניה בכ"י וכצ"ל. ופירושו, נשארתי עירום ועריה ובגולה. ישר שלש קפות, שקלים פרק ג' משנה ב'. ויומא דף ס"ב. ומגלה דף כ"ט ע"ב. ורצה לקמן בפיוט הפסקה הראשונה. למקח שי מריאים ושיים, לקחת ולקנות מהם קרבנות פרים וכבשים. בצעי, אינם מכפרים עוד על עון בלע ישראל. מדת שופרות וכו', שקלים פרק ו' משנה ה' ויומא נ"ה ע"ב. מעתקין, מל' הון עתק (משלי ח', י"ח). סרו כמה מני, כמה שנים עברו שמני ונטלו השופרות ונדבותם. והדברים עתיקין, פירוש, דבר ידוע הוא זה שאין לי עוד הנדרים הללו, ואמנם הפייטן בל' דה"א ד', כ"ב. עצם המון חוגג, לשון זה העתיק רש"י בפירושו לתהלים מ"ב, ה'. פאר בכ"י כוונה פארתי· כתרן, כנס (ישעיה ל' י"ז). צדק מלוני, נה"מ. שערר, חרב, ל' שמה ושערורה (ירמיה ה', ל'). קן צפור קרא, קרא את ישראל שנמשל לצפור נודד לשוב לקנו. למרום הרים, לנה"מ. שבעה ושמנה וכו' רומז על מיכה ה', ד' והקמנו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם. ונמנו בסוכה נ"ב, ב', ואלה הן שבעה רועים, דוד באמצע, אדם שת מתושלח בימינו, אברהם יעקב ומשה משמאלו, ושמנה נסיכי אדם הן ישי ושאול ושמואל עמוס צפניה חזקיה משיח ואליה. ועיין גם בתרגום שני של אסתר א', ב' שמביא עוד ז' חסידי עולם וז' אבות העולם.

סלוק.

י׳ וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אז ראית וספרת והכנת וחקרת. ומדדת ושקלת וכלת ואמדת ותכרת. ופקדת וחשבת וסכמת ומנית וספרת. וקצבת וחרצת וגזרת וטפחת ושערת. והכמת והבנת והשכלת ושרת וסקרת. וכתבת וחרטת וחקקת וצינת וחרת. ולמדת והודעת וחוית והורית וגזרת. וצוית וקראת ושנית ודברת ואמרת. כל מנין ומפקד וחשבון ומספריו. כל משקל ופלס וכים וגזריו. כל כיל לח ויבש ומשוריו. כל קו וקצב ומדד ושעוריו: היך לדקדק חשבון לכל דבר. לבל יגלם חשבון וישטף ויעבר: מתחיל במדידה מחמש מאות שנה. עד שהוא מכלה באצבע הקטנה: דרך יום הוא בעשר פרסה. וארבעת מיל היא כל פרסה: ומדת המיל שבעה ומחצה רים. ובשלשים קנים הוא קצב הרים: ושעור הקנה שש אמות וזרת. וכל אמה מודדת שליש כזרת. והזרת מתחת עד שנים כסיט. וארבע אצבעות הוא הטפח והסיט: וכמו נתנה מדה למדידת הארץ. כן נתן כיל לתולדות הארץ: מתחיל ממאה וששים ושש שנה. עד שהוא מכלה בשתות אצבע קטנה: זה הים הגדול בשליש יושב. במאה וששים ושש ועוד מתחשב. ועמקו בעשרים וארבעה למתחת סוף. וסוף בשבעים ושנים לעגל גיחון. וגיחון מכפיל ששים במדת פרת. והפרת תקפו כנגד שני הנהרות. ושני הנהרות מעריפים בארך הירדן. והירדן מרחיב חמשה

אז ראית וספרת בן נקוד כד״י וכנ״ל כי הוא עפ״כ איוב כ״ח, כ״ז אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה, ורזה שם כפירוש רש״י. וכלת ל׳ מדה, כמו וכל בשליש עפר הארץ (ישעיה מ׳, י״ב). ואמרת, ל׳ שיעור ואומד הדעת. וסכמת, ל׳ חשבון ותוכן, ותוכן לבנים ת״א וסכום (שמות ה׳, י״ח). וקצבת, ערכת, מל׳ מדה אחת וקצב אחד (מ״א ו׳, כ״ה). והרצת, ל׳ גזירה כמו ע״ח כ׳, מ׳. ושרת וסקרת, שניהם ל׳ ראיה. וחרת, מל׳ חרות על הלוחות (שמות ל״ב ט״ז). וכים, ר״ל אבני המשקל אשר נתונים בכים. וגזוריו, חלקי המשקל. כיל, מדה. יגלם, שלא יהי׳ בגולם. וישטף ויעבר, מל׳ ובא בוא ושטף ועבר (דניאל י״א, י׳), ור״ל שלא יחסר המדה תם לא יעדיף. מתחיל במדידה, כמ׳ אלים בחלק הנקרא גבורות ה׳ כתב וז״ל אלה הם מדות חכמי ישראל, אצבע הוא רוחב הגודל ר״ל האצבע הגדול שביד, טפח הוא שעור ד׳ אצבעות מרוחבם, זרת הוא כמו שני טפחים, אמה כמותה היא שלש זרתות ר״ל ששה טפחים, קנה שעורו שש אמות וזרת, ריס ארכו שלשים קנים, מיל מדתו שבעה ומחצה ריס, פרסה שעורו ד׳ מלין, דרך יום הוא מהלך אדם בינוני ר״ל עשר פרסאות עכ״ל. מחמש מאות שנה, כמדרש בוקן פ׳ מדת העולם, תנו רבנן ישובו של עולם מהלך ת״ק שנה, שלש יש שלים מדבר שלים ישוב, וכמה שלישו קס״ו שנה ח׳ חדשים. הוא קצב הרים, עיין פירוש רש״י ליומא דף ס״ז, ע״א גם בערוך ערך רום. עד שנים בסיט, סיט הוא טפח, ספוא, עיין ערוך ערך סט ותוספת ערובין כ״א, א׳ בד״ה אחד משלשת. זה הים הגדול בשליש יושב, מדתו כשעור ישוב העולם שהוא שלים אשר הוא קס״ו שנה וח׳ חדשים, וזה שאמר במאה וששים ושש ועוד, ר״ל ועוד ח׳ חדשים. ודרוז דומה לו מביאים התוספות לחגיגה י״ב מתוך יולד שיסד הר׳ בנימן וז״ל „זה הים שלים שלשו במאה וששים ושש ועוד קיימו״. בשבעים ושנים לעיגל גיחון, נכ״י גורס בעשרים ושנים לעוגל גיחון. והפרת תקפו כנגד שני הנהרות, פישון וחדקל. ועיין תוספות בכורות נ״ה, נ׳.

כְּיָם הַזְּבוּל · וְיָם הַזְּבוּל מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מִקְוָאוֹת · וּמִדַּת הַמִּקְוֶה כִּשְׁנֵי חֳמָרִים בְּיֹבֶשׁ · וְשִׁעוּר כָּל־חֹמֶר כִּשְׁנֵי לְתָכִים · וְכָל־לֶתֶךְ יָכִיל חָמֵשׁ אֵיפוֹת · וְכָל־אֵיפָה עוֹשָׂה עֲשָׂרָה עֳמָרִים · וְכָל־עֹמֶר שִׁבְעַת רֶבַע וּכְלָה · וְהַכְּלָה אֶחָד מִמֵּאָה וָעוֹד בִּסְאָה · וּסְאַת יָבֵשׁ חֲסֵרָה שְׁלִישׁ בְּלַח · וּסְאַת הַלַּח אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה בַּבַּת · וְכָל־בַּת מַחֲזֶקֶת שִׁשָּׁה בַּהִין · וְהַהִין כֻּלּוֹ שְׁנֵים עָשָׂר לֹג וָעוֹד · הַלֹּג מִתְחַלֵּק לְאַרְבַּעַת רְבָעִים · וְרֶבַע מוּכָן לְרִבּוּעַ כּוֹס יְשׁוּעוֹת · וְהַכּוֹס סוֹבֵב אֶצְבָּעַיִם עַל אֶצְבָּעַיִם · וְעַל גָּבְהוֹ חָסֵר שְׁתוּת מֵאֶצְבָּעַיִם: וּכְמוֹ נָתַן כַּיִל לְתוֹלְדוֹת הָאָרֶץ · כֵּן נָתַן קֵץ לִימֵי הָאָרֶץ: מַתְחִיל לִמְנוֹת מִשֵּׁשֶׁת אַלְפֵי אֶרֶץ · עַד שֶׁהוּא מְכַלֶּה בְּרִגְעֵי אָרֶץ: כִּי הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֵׁשֶׁת אֲלָפִים · עוֹשִׂים חֲמִשָּׁה וּשְׁתֵּי יָדַיִם מַחֲזוֹרוֹת · וּמִנְיַן הַמַּחֲזוֹר בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם יוֹבְלוֹת · וּשְׁנַת הַיּוֹבֵל שֶׁבַע שַׁבְּתוֹת שָׁנִים · וְשַׁבְּתוֹת הַשָּׁנִים בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמֹנֶה תְּקוּפוֹת · וִימוֹת הַתְּקוּפָה תִּשְׁעִים וְאֶחָד יוֹם וּשְׁלִישׁ · וְעוֹנוֹת הַיּוֹם חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וָשֵׁשׁ · וְרִגְעֵי הָעוֹנָה כְּעוֹנוֹת כָּל־הַיּוֹם · וְהַמְדַקְדֵּק מְחַלֵּק הָרֶגַע לְכַמָּה רְגָעִים: וּכְמוֹ נָתַן חֶשְׁבּוֹן עַל כֹּל · כֵּן נָתַן מִשְׁקָל וְתֶלֶם לַכֹּל · מַתְחִיל מִכִּכָּר עַד פְּרוּטָה קְטַנָּה: כִּכָּר הַגָּדוֹל כְּגֹדֶל שְׁנֵי מָנֶה · וְהַמָּנֶה עוֹלֶה עַד שִׁשִּׁים שֶׁקֶל · וְהַשֶּׁקֶל מִתְחַשֵּׁב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמֵשׁ סֶלַע · וְהַסֶּלַע חֶצְיוֹ בֶּקַע וְרִבְעוֹ זוּז · וְהַזּוּז מִתְחַלֵּק לְפֶלֶג וַחֲמִשּׁוֹ מָעָה · נִמְצָא הַזּוּז חֲמֵשׁ מָעוֹת כֶּסֶף · וְהַמָּעָה שְׁתֵּי פוּנְדְּיוֹנוֹת בְּאִסָּר דָּת · וְהָאִסָּר עוֹלֶה עַד שְׁמֹנָה

כים הזבול, כים שעשה שלמה המלך (מ"א ז', כ"ג). חמר, הוא כור, ואולי מר הוא לתך, וראה ביחזקאל סמן מ"ה. וכל עומר, עיין ערוך ערך כמר וערך קב. והדהן כלו שנים עשר לוג ועוד, ראה מנחות פ"ט, א'. לרבוע כוס ישועות, לארבעה כוסות בליל פסח שמסמכים עליהם ישועת השם ית', ועיין תוספות פסחים ק"ט, א' בד"ה תביעית של תורה. מששת אלפי ארץ, ששת אלפים שנה הוי עלמא (סנהדרין צ"ז). שבע שבתות שנים, שבע פעמים שבע שנים. בעשרים ושמנה תקופות, כי בכל שנה ד' תקופות. ועונות היום חמש מאות ושבעים ושש, הוא ע"פ התוספתא ריש מס' ברכות, שנה אחת מן כ"ד לשעה, והעת אחת מן כ"ד לשנה, ורגע אחת מן כ"ד בעת עכ"ל ולפי זה עונות היום כן תקע"ו [ומה שאמרו במס' ע"ז דף ד' ע"ב וברכות דף ז' ע"א ומדרש איכה דף ע"ד בפסוק לעת לבם, וכמה רגע אחת מחמש רבוא וכו' כבר בגיהו ר"ת בס' הישר ס' תל"ג שצ"ל אחד מרבוא ושלשת אלפים ושמנה מאות ושמונים ושמונה]. אמנם בתוספתא הנזכרת מתנגדת לגמ' ע"ז דף ע"ה ע"א כמה הוה שעה אמר ר' יוחנן או יום או לילה, ונמצא כי השעה היא י"ב שעות וע"ש, ומלינו לרז"ל בהרבה מקומות שיקראו שעה לחלק אחד מן כ"ד חלקי היום והלילה נחלקים היום בלחוד הלילה לכ"ד חלקים ונתנו ליום י"ב שעות, אבל אמרו במדרש תהלים מזמור ו' כי שלשת ימים הם עושים שלשים ושש שעות, ונראה מזה שהיתה להם עוד חלוקה אחרת אשר לפיה היום והלילה יחד אינם עושים אלא י"ב שעות, וכן מנהג הבבליים לחלק היום והלילה יחד לי"ב שעות ועוד היום קוראים אנחנו לחלק י"ב מן כ"ד שעות היום שעה בבלית. ועיין שו"ת תשב"ץ חלק א' סמן ק"ג וחלק ג' ס' רמ"ו גם בספרו יבין שמועה במאמר אמן שלו דף כ"ג, ע"ב. עד פרוטה קטנה, פרוטה היא הקטנה מכל מיני מטבעות, עיין קדושין דף י"ב, א'. והמעה שתי פונדיונות וכו', כדי להבין דברי הפייטן יובא פה ערך המטבעות כמו שהיו נהוגות בזמן בית שני לפי שטת הערוך בערך ככר וערך קב ע"פ התוספתא דבבא בתרא, והן אלה: פרוטה, איסר, פונדיון, מעה, דינר [ונקרא גם זוז], שקל [ונקרא גם סלע], מנה [ונקרא גם ליטרא], ככר, והנה ח' פרוטות הם איסר

פרוטות. נמצא הבקע כארבע מאות פרוטות. והם בכתב חרוטות. ובספה
מפרטות: ועד מקום שאנוש יכול למנות. נמסר לו למדוד וגם למנות:
לפי כחו ולפי מעוט חילו. הקצב לו מעוט הון שקלו: ולפי שכלו כן יהי
הלולו. גדול אדונינו ורב כח חילו. על כן אוחיל לו: כי מדתו ושקלו לפי
גדלו. כלאוצרות שלג ורוח פלס במשקלו. ומי בראשית מדד בשעלו.
ושמי רום תכן זרתו מלא. וכל הררי קדם באצבעו שקלו. וגבעות עולם
תמך בהוד אגדלו. גיא וכל עפרה בצרדה הכילו. לחולל תנין ממגרת
הכין לו: נמצאת כל מדת יצירת עולמו. כמלוא פסת יד היא רשומו.
וכקמיע ביד גבור בזרוע חותמו. ואין לקצוב רב מחקרי תעצומו. אשר
מדד וקצב ושער במרומו. על כל מדת כסאו והדומו: מדת בת מלך בכל
מעלה. באורך ברחב בעמק בגבה מתעלה. כי יש קץ לכל תכלה. ואמרה
רחבה לעד לא כלה: מדת עולם כמלא פסת יד. ומדתה נתונה בימין
וזרוע ויד: מדת עולם בזרת ועד אגדל. ומדתה בקו אשר מאד גדל:
מדת עולם נמדדת בשליש אמה. ומדתה עולה ונוסבת באלפים אמה.
במראה המדה אשר ציר ראה. מגלה עשרים על עשר אמה. עשה
ארבעים על עשרים ושמנה מאות אמה*). וכל העולם כלו בשליש אמה:
נמצאת דת במדותיה רחבה וארכה. אלפים וארבע מאות בעולם מאריכה:
והיא נותנת לעולם מרפא וארוכה. ובימינה קוצבת כל ימי ארכה.

*) נ״י עשה ארבעים על עשרים אמה. ארבעים מעשרים שמנה מאות אמה.

אחד, ב׳ איסרין הם פונדיון אחד, ב׳ פונדיונות הן מעה אחת, ו׳ מעות הן דינר אחד, ד׳ דינרין הם שקל אחד הנקרא גם סלע, כ״ה שקלים הם מנה או ליטרא אחת (litra, mina) וששים מנה הן ככר אחד. אך ככר של קודש היה כפול בערכו עד שחצי שקל של קודש היה ערכו כשקל שלם של חולין. והנה הפייטן שאמר ככר הגדול כוונתו ג״כ על ככר של הקדש אך הוא הבדיל הסלע מן השקל וע״כ אינו מסכים עם דעת הערוך רק מן הסלע ולמטה ומן הסלע ולמעלה חילק ערכן של מטבעות באופן אחר ואמר כי השקל יש בו כ״ה סלעים ובמנה פ׳ שקלים ובככר ב׳ מנה, וכל זה [illegible] כמבואר כי עשה מן סלע ומן שקל ב׳ מינים נפרדים, והערוך עשה מהן רק מטבע אחת בשני שמות וכמו שהוא באמת הנכון ע״פ התרגום שתרגם שקל סלע וא״כ סלע הוא שם ארמית של שקל. ורביע זוז, ר״ל רביע של סלע הוא זוז. באסר דת, פירוש גם נאסר בן הדת, ר״ל כמו שהמעה ב׳ פונדיונות כן הפונדיון ב׳ איסרין. כארבע מאות, ר״ל קרוב לארבע מאות ולאו דוקא כי בקע הוא שפ״ד פרוטות. גדול אדונינו, תהלים קמ״ז, ה׳. מדד בשעלו וגו׳, עפ״י ישעיה מ׳, י״ב. גיא וכל עפרה, עיין תוספות ערובין כ״א, א׳. ויומא י״ט, ב׳. ומנחות ל״ט, ב׳. לחולל תנין, להכות את פרעה. מדת בת מלך, ר״ל מדת התורה הנקראת בתו של הקב״ה היא מעולה על הכל והיא ארוכה מני ארץ ורחבה מני ים (איוב י״א, ט׳) וכמו שאמר דוד לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד (תלים קי״ט). ונוסבת, מקיפה. ציר ראה, זכריה הנביא (זכריה ה׳, ב׳). מגלה עשרים על עשר, יעויין בערובין כ״א, א׳ ותוספות שם. במדותיה רחבה וארכה, נכ״י גורס במדותיה רחבה וארכה ועיין תוספות שם בערובין. ובימינה קוצבת כל ימי ארכה, עפ״י אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד (משלי ג׳, ט״ז).

ובשמאלה שוקלת עשר וכבוד וברכה: והיא הודיעה את־כל־חביון סתורות· והיא קצבה כל־מדות ספורות· והיא פתחה את־כל־סגורות· והיא שקלה ואצרה את־כל־אוצרות: והיא חקרה המון מפקד תחתונים· והיא נתנה מספר גדודי עליונים· והיא שערה קומת אלפי שנאנים· אשר זה מזה בקומתם משנים: יש כמדת הים הגדול קומתם· ויש כחללו של־עולם הקמתם· ויש כמלא כל־עולם תקומתם: יש לשתי טישות טשים עולם· ויש למישה אחת עפים עולם· וכל־אחד ואחד במתנהו נעלם· ובמחיצתו צג וחש ודומם ונאלם· עד יתן רשות מלך עולם· וחשים עד ימליכוהו עם עולם· ואז יפצחו לפאר אלהי עולם: ומשהם מפארים עוד לא שונים· כי בנהר די־נור שחים ונתנים· ועוד ממנו נחצבים ומתחדשים כראשונים· שבח והלל ורן לאל משננים· וכפי קשת עם כנף רננים· זמר ושיר ועז ורנן מרננים· ושרפים המעלים על כל־שנאנים· שש שש כנפים בגוים תנונים· ממעל ליושב ערבות בכם נתונים· וליושב על כסא בחילה מנגנים· מצוא חן בנגונם מחננים· וקדם לכל־צבא מעל עונים· ושלוש קדשה לרם ונשא נותנים· כורעים ומשתחוים המונים המונים· לנערץ בסוד המון גדודי עליונים· ונקדש באלפי רבבות תחתונים:

חזן ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קו״ה קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קו״ה ברוך כבוד יי ממקומו: חזן ממקומך מלכנו תופיע ותמלך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכן: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קו״ה ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה:

חזן לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו׳

שנאנים, מלאכי השרת על' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים ס״ח, י״ח). יש כמדת הים, ע״פ חולין צ״א ע״ב, כתיב ביה במלאך וגויתו כתרשיש וגמירי דתרשיש תרי אלפי פרסי הוו. כמלוא כל העולם, כחללו של עולם עם עובי הרקיע, כדאיתא בחגיגה י״ג ע״ב, מלאך אחד שהוא עומד בארץ וראשו מגיע אצל החיות וכו׳. ויש לשתי טישות, ע״פ ברכות סוף דף ד׳, מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע וכו׳. וחשים, שותקים. עם עולם, ישראל. וע״פ ב״ר פ׳ ס״ה בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקים, ואח״כ מרפינה כנפיהם ואומרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו וכו׳. ובחולין צ״א ע״ב אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה, שנ׳ ברן יחד כוכבי בקר, והדר ויריעו כל בני אלהים. ומשהם מפארים וכו׳, ע״פ ב״ר פ׳ ע״ח וחגיגה דף י״ד כל יומא ויומא נבראין מלאכי השרת מנהר דינור ואמרי שירה ובטלי, שנאמר חדשים לבקרים רבה אמונתך. שש שש כנפים, ישעיה ו׳, ב׳. בגוים, בגופם. ממעל ליושב ערבות בכם נתונים, שנאמר שרפים עומדים ממעל לו (שם). בחילה, בפחד. לנערץ בסוד, תהלים פ״ט, ח׳.

הש״ץ אומר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואומרים:

אֶשְׁכֹּל אוּוִי תַּאֲוַת כָּל־נֶפֶשׁ· בְּצִלּוֹ חִמַּדְתִּי שֶׁבֶת מְצֹא נֹפֶשׁ· בִּקַּשְׁתִּיו וְלֹא מְצָאתִיו וּפַצְתִּי בְּמֶפֶשׁ· חָמַק עָבַר מִלְּהַדְרִיר לִי חֹפֶשׁ· גָּזַלְתִּי שִׁקְלֵי מַתַּת כֹּפֶר נֶפֶשׁ· טָבַעְתִּי בְּמֵי צוּל כְּטִיט וָרֶפֶשׁ: ה׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא· גּוֹנְנֵנוּ בְּמָגֵן אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור לעולם וכו׳ עד להחיות מתים.

הַכֹּפֶר דְּעוּ דִּרְשׁוּ מֵעַל סֵפֶר· כְּמוֹ הוּא חָרוּת בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר· הַתְשִׁירוּ כוֹ פְּנֵי נִדְמָה לְעֹפֶר· וְיִזְכּוֹר לָהֶם זְכוּת עָפָר וָאֵפֶר· וְלֹא יִהְיֶה בָכֶם נֶגֶף וְחֵפֶר· בְּתִתְּכֶם מַתַּן זֶה לְשֵׁם כֹּפֶר: ה׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא· הַחֲיֵינוּ בְגֶשֶׁם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים: נעריצך וכו׳ עד וקדוש אתה.

דּוֹדִי זְכָר־לִי שִׁקְלֵי עֶפְרוֹן· אֲשֶׁר שָׁקַל אָב בְּמַכְפֵּלָה חֶבְרוֹן· חֵקֶר שִׁקְלֵי יְבוּס מַשְׂכִּיתִי חָרוֹן· וְזָכְרָה־לִּי עוֹד לְדוֹר אַחֲרוֹן· מֵעַם חִין אֲשֶׁר אֶקְרָא בְּגָרוֹן· שְׁעֵה מְנִי אֵל בְּשׁוּבִי לְבִצָּרוֹן: ה׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא· וּבְצֶדֶק הֶגֶה עֶרֶךְ כִּי תִשָּׂא· וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ: תכנת שבת עד מקדשי שמך. ובר״ח אתה יצרת עד קבעת.

לִי יִשָּׂא עַל אֶבְרַת נֶשֶׁר· כִּי יַגִּיד מֵלִיץ עָלַי שִׂיחַ יֹשֶׁר· כֹּפֶר מִשֶּׁלּוֹ אֶתֶּן־לוֹ תֹּשֶׁר· כִּי מִלְּפָנָיו הוֹן וְכָבוֹד וָעֹשֶׁר· לְהַצְדִּיק אֱנוֹשׁ וּלְהַמְצִיא לוֹ כֹּשֶׁר· שַׁת לוֹ פִּדְיוֹן לִמְצוֹא אֹשֶׁר: ה׳ אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָדוֹן נְסָה· וְשֶׁקֶל

אשכול, אומר לאל יתברך עש״ה שיר א׳ י״ד אשכול הכופר דודי לי וכו׳ אשר על פסוק הזה בנה הפיוט הזה כראשי חרוזיו, ואמרו חז״ל בשבת פ״ח, ב׳ אשכול הכופר וגו׳ מי שהכל שלו מכפר לי על עון גדי, ולפי זאת יש לתרגמו „דער אללמאכטיגע". מלהדריר, ל׳ דרור שהוא ל׳ חרות, וכן חפש ל׳ חרות מל׳ חפשי. אור פניך עש״ה תהלים ד׳, ז׳. ובצדק הגה, יתכן לפרש הגה ובלדק משכנת למעלה, ר״ל כדי שאשא השקל בלדק ובמשפט לפי ההגה של ערך כי תשא דהיינו לפי המלוה הנאמר עליו בפרשת כי תשא. ערך הוא סדר מל׳ ערכתי משפט (איוב י״ג י״ח). גם יש לפרש ובצדק הגה בזכות קריאת פרשת כי תשא, כי כן השתמשו הפייטנים בתבת בלדק במקום בזכות כמו בקרובות אלהים בנעדך לשבת הגדול, ובצדק נפקד לתשע ותשעים, וכן בסוף קרובות לב׳ דסוכות, קיאת ב׳ ערבות בצדק ג׳ אבות, וכן בסוף פיוט הגשם, בצדק גם מלאו אתעה בדי מים, וכן בפיוט אשא דעי למוסף י״כ, בלדקו עתה לרועי, גם בפיוט נעילה, גוננו בלדק יושב כחום היום.

התשירו, מל׳ תשורה (ש״א ט׳, ז׳) והשרים הפייטן תי״ו של תשורה ובנה פעל ממנו אף כי היא תי״ו המשקל כמו תי״ו תקומה [ועשה דוגמת מה שבנו בעלי המשנה מן תחלה פעל התחיל], ועוד בנה מן פעלו התשירו הזה עוד שם דבר ואמר תֹשֶׁר לקמן בחרוז לי ישא. וחפר, מל׳ ותחפרה הלבנה (ישעיה כ״ד כ״ג) ומניהם אל יחפרו (תהלים ל״ד), ר״ל בושה וכלמה. לשם כפר, להיות כפרה.

חקר שקלי יבוס, ארונה היבוסי (ש״ב כ״ד, י״ח). שעה, קבל מאמני את שירי חן הללו. לבצרון, לירושלים (זכריה ט׳, י״ב).

שיח ישר, שיחה הישרה ר״ל הקריאה של פ׳ השקלים היא תהי לי למליץ בעדי.

אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֱגֵה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. עַנְּגֵנוּ בְּנֶפֶשׁ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים:)

רצה עד בשובך לציון ברחמים.

בְּכַרְמִי מָלוֹן בֵּין שְׁנֵי שָׁדַי. אַרְבַּע מֵאוֹת וָעֶשֶׂר הֲלִינוֹתִי שַׁדַּי. נָת בְּשִׁכְנָם וְגַם יֵשׁ דַּי. וּבְכֵם וַהֲדוֹם לֹא נָם שַׁדַּי. סָע וְעָף בְּבֶצַע שִׁקְלֵי חֲשָׁדַי. וְנָשְׂאוּ אֶת־רְדִידִי מֵעַלֵי שׁוֹדְדַי: ח׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָרוֹן נְסֵה. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֱגֵה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. רְצֵנוּ כְּשַׁי אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: מודים וגו׳ עד האל ישועתנו ועזרתנו סלה:

עֵין עֲצָם הֲמוֹן מִסְפַּר עֲפָרִים. מִי מָנָה וּפָקַד בְּחֶלֶשׁ וּפוּרִים. פְּקָדָם פּוֹקֵד בְּחֻמּוּשׁ סְפָרִים. וְגַם עוֹד חָמֵשׁ בְּכָל־הַסְּפָרִים. צָחוֹת נִיב שְׂפָתֵינוּ יְשַׁלֵּם פָּרִים. כִּי אֶפֶס כֶּסֶף שִׁקְלֵי כִפּוּרִים: ח׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָרוֹן נְסֵה. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֱגֵה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. וְתֵיטִיב לָנוּ בְּמַטְבֵּעַךָ אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת:

אלהינו ואלהי אבותינו וגו׳ עד בכל עת ובכל שעה בשלומך:

גְּדִי קְשׁוּר יָדַיִם בְּרָכוֹת לָשֵׂאת. כְּאַהַב עוֹד גְּדָיו שְׁכִינָה נִתְעַלְּסָה. רְעֵה גְדִיּוֹתָיו עַל אֶבֶן מַעֲמָסָה. צֹאנוֹ עַל שְׁכֶם וְחֹצֶן נֶעֱמָסָה. שְׁחוֹחַ בְּנֵי מְעַנֶּיהָ בְּאַף מְעַשָּׂה. תִּלְבֹּשֶׁת הוֹד עֲדִי עֲדָיִים מְכוּסָּה: ח׳אוֹר פָּנֶיךָ עָלֵינוּ אָרוֹן נְסֵה. וְשֶׁקֶל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. וּבְצֶדֶק הֱגֵה עֶרְכְּךָ כִּי תִשָּׂא. בָּרְכֵנוּ בַשָּׁלוֹם אֵל רָם וְנִשָּׂא: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בַּשָּׁלוֹם:

בכרמי מלון, בבה"מ. בין שני שדי, בין שני בדי הארון שם השרה הקב"ה שכינתו ת"י שנה, כי בית הראשון עמד ת"י שנה כידוע. הלינותי, נתתי מלון לשכינה בבה"מ שבניתי. סע ועף, נסע משם והסתלק שכינתו. ונשאו את רדידי, ל' שיר ה', ז'.

עין עצם, מראית תוקף מספר ישראל שנמשלו לעפר. בחלש ובפורים, שניהם ל' גורל. כחלש מל' חולש על גוים (ישעיה י"ד, י"ב. וגמרא שבת קמ"ט, ב') וראה למעלה דף 650. בחומש ספרים, בחמשה ספרי תורה. וגם עוד חמש בכל הספרים, גם בשאר ספרי כ"ד יסופר שנמנו עוד ה' פעמים, ר"ל ב' פעמים על ידי שאול (ש"א י"א, ח'. וט"ו, ד') פעם אחד ע"י דוד (ש"ב כ"ד, ט') ופעם אחת נמנו עולי הגולה ע"י עזרא (עזרא ב') ועוד פעם אחת ימנו לעתיד לבוא לפי הכתוב עוד תעבורנה הצאן ע"י מונה (ירמי' ל"ג, י"ג), כן לפי תנחומא מובא בילקוט שמות רמז שפ"ו גם בילקוט שמואל רמז ק"כ.

גדי קשור ידים, רמז על יעקב שהיו נקשרים על ידיו עורות גדיי עזים כלקחו את הברכה. כאהב עוד גדיו וכו' שעור המאמר נתעלסה אמנם גדיו של יעקב עוד כאהב השכינה, ופירושו, הברכה שנשא יעקב מאביו היא הסבה שעוד אמנם אשר אמנם גדיו ר"ל זרעו נתעלסה באהבת הקב"ה, ונקט הפייטן בלשון גדיו גדיותיו כדי להפיל הלשון על לשון גדי. ובכמה ספרים נדפס עוד גריו ברי"ש וטעות. רעה גדיותיו, עפ"ה שיר א', ח'. אבן מעמסה, ירושלים (זכריה י"ב, ג'). וחצן, זרוע, ול' ישעיה מ"ט, כ"ב. שחוח, ל' ישעיה ס', י"ד. מעשה, ל' כבישה כמו ושם עשו (יחזקאל כ"ג, ג') ועסותם רשעים (מלאכי ג', כ"א). מכוסה, מתוקנה וקבועה.

ע״פ א״ב, ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר הצעיר.

אור זרוע זורח כבודו· אצר ונצר לאשר עבדו· אהבו זבד טוב זבדו:
בן כישבי נטעים וגדרה מראשית· בטרם ירה פנה וברא שית· מצוקי
ארץ עליהם תבל השית: גלה סודו לישריו וליראיו· לחג מועדיו קרא
מקראיו· ברוך שחלק מחכמתו ליראיו: מניח מברכיו ביום קדשו· מכבד
ירשת עם קדשו· שמור שבתו ומורא מקדשו· קדוש:

דעת למד חבר את העם· אזן ותקן לקרוא בכל פעם· ולשאול ולדרוש
בענין טעם: הוסיפו לקח שבת תחכמונים· והתקינו להקדים שלשים
נמנים· להיות שואלים בהלכות וזמנים: ובשבת יוצאים שלוחים בעדים·
על ניסן ועל תשרי יחד נועדים· שבהם מתקנים את המועדים: זכרון
ספר נדברים להכתב ולהחתם· האמת אתם לשתק חולק ולסתם· מועדי
יי אשר תקראו אתם אתם: חכמו לקבוע ראשון וליסדו· כאחד לעשות
הפסח במועדו· זכר לדבר הוא לבדו ולא בדו: טרד וגער שטן באיתן
האצל· כעבור אחד ויגיעו בנהו אל אצל· סמך למקרא הלא זה אוד מצל:
יספו להציב ציונים לשום תמרורים· ליל הלל ויהלל בשה נגררים· יעשו
אתו על מצות ומררים: כונו יום חנוך ויום בכור לתאור· כסדרן וחסרין
ולא שלמין לבאור· כי נר מצוה ותורה אור: לארבעת זמנים צרף הצף
מלסור· את ב״ש ג״ר ד״ק ה״ע זה לזה אסור· מפני כפור וערבה חק זה מסור:
משכילים בשמור חדש האביב ראשונה· וחג האסיף תקופת השנה כחקה

אצר ונצר, רמז רש״י בראשית א׳, ד׳. בן בישבי נטעים, יסודו בב״ר פרשה ח׳ ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ שמואל אמר בנפשותן של צדיקים נמלך, הה״ד המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שם (דה״א ד׳ כ״ג) עכ״ל וכן במדרש רות דף ע״ב ב׳ המה היוצרים אלו נפשותיהן של צדיקים שבהם נמלך הקב״ה לבראות את עולמו, יושבי נטעים ע״ש ויטע ה׳ אלהים, וגדרה ע״ש שאמר שמתי חול גבול לים, עם המלך במלאכתו עם ממ״ה הקב״ה, ישבו שם נשמתן של צדיקים שבהם נמלך וברא את עולמו עכ״ל. שמור שבתו עש״ה את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו (ויקרא י״ט, ל׳). חבר, משה רבנו, ע״פ מגלה דף י״ג. שבת תחכמונים, כנוי לסנהדרין. להקדים שלשים, פסחים דף ו׳. ובשבת יוצאים שלוחים, ראש השנה דף כ״א. מועדי ה׳ אשר תקראו אתם אתם, ע״פ ראש השנה דף כ״ד א׳ ראש בית דין אומר מקודש וכל העם עונין אחריו מקודש מקודש, מנא לן, אמר רב פפא אמר קרא אשר תקראו אתם, קרי ביה אתם· טורד וגוער שטן באיתן האצל, ר״ל בחדש איתן הוא חדש תשרי אשר הונשא והוגדל נטרד השטן, וע״פ מדרש ידוע שהשטן רוצה להשטין על ישראל ויגער בו הקב״ה ויטרידנו. ולפי הפשוט יש לפרש שטן מל׳ שטנה ור״ל הימים אשר הם לשטנה לחדש תשרי דהיינו שלא יוכל לקבוע בהם חדש זה הם נעדרים וכפרים. ויגיעו בנהו אל אצל ר״ל ימים בגה״ז שבשבוע יכול לבוא בהם חג בנהו הוא ראש השנה, ונקט הפייטן ל׳ זכריה י״ד, ה׳ כי יגיע גיא הרים אל אצל, ופירש שם רש״י אצל ל׳ גובה. ציונים, סמנים. יעשו אתו על וגו׳ במדבר ט׳, י״א, וסמן הוא ליום ראשון של פסח ולתשעה באב שיחולו על יום שוה בשבוע, וראה גם פתיחתא איכה רבתי דף כ״ג ד״ה ר׳ אבין פתח השביעי בשדורים. כונו יום חנוך ויום בכור לתאור, בשני כ״י כונו יום בכור ויום חנוך לתאור, וכן הראה נכון, כי יום ראשון של חנוכה יחול כיום שחל בו יום ראשון של שבועות העבר. כסדרן וחסרין וכו׳, ר״ל חנוכה לא יחול כיום שחל בו שבועות אלא אם השנה היא כסדרה דהיינו שחדש מרחשון יש לו כ״ט יום ולחדש כסליו ל׳ יום או כשהשנה חסרה דהיינו שיש למרחשון וכסליו כ״ט יום לשניהם, אבל כשהשנה שלמה שיש ל׳ יום למרחשון וגם לכסליו אז לא יחול חנוכה כמו שבועות. א״ת ב״ש וכו׳, כבר פרשנו למעלה דף 341.

ישנה. מראשית השנה ועד אחרית שנה: נמסר בידם למלאות ולחסר טעמים. לקבוע ולדחות ולפשוט ולעבר מטעמים. כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים: סדר יסוד עולם לבררה וללבנה. מונים אמונים יודעי לעתים בינה. תקופות מניסן לחמה ושנים מתשרי ללבנה: ערך פרשיות הורו ישישי עקרים. שתים לפני מגלה ושתים לאחריה קורים. לעלות וכירתן כעשיתן לעם יקרים: פותחים שבת ראשונה בשקלים. ובשניה זכור מחית מקלקלים. להקדים ולהכריע בקע למאה וזוים קלים: צווי פרה בשלישית להתרגל. וברביעית החדש להתחבר עם סגל. כזרוז קדשה וטהרה לרגל: קבוע אדר הסמוך לניסן. זכרו סמן מזמן ומחסן. לסמוך גאלה לגאלה במצות יתחסן: ראוי לבא בשבת ראש מנינו. (וקורים ביומו) ובשמונה בו בפרשת ענינו. ומפסיקים אחר מגלה זהו סמנו: שני חל בו מקדימים לשעבר. ומפסיקים לשבת הבאה וסמן בו ידבר. והשלש בשלש רצופות ענינן יחבר: תר לבא ברביעי מקדימים. ומפסיקים לשבת הבאה מסרת יד מסימים. והשלש משלבות זו אחר זו משלימים: מדי בוא בששי שתי הפסקות יהיו. למחר ולאחר פורים בציון וכיו. והשניות לבד במשפטן להבר יבעיו: גדיבים משמיעים על השקלים מראש חדש. חדשים וגם ישנים לתרום ראשון בהתחדש. מצוה להביא קרבן מתרומה חדשה בקדש: ברית עולם לעמו ישמרנה ויגבירנה. בעתה יחיש כל מוטה ינתק וישברנה. ייטיב ציון ויחזיר שלם ברנה: מתי להתראות פנים בקדש יקהלו. כימי עולם מנחתם יובילו וינהלו. רנו שמחה ליעקב וצהלו: הנה צופות עיני למועדי עדני. ימים על ימים אהבה בסוד סודני. רנו שמים כי עשה יי: מנחיל חמדת יום מימים. ברית שם בינו לבדולי מעמים. מי כמוך נורא חי העולמים. קדוש: הכל יודוך וכו'.

טעמים. טעמים המפורשים בסנהדרין י"א, על ג' דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה, ועוד טעמים אחרים המובאים שם בגמרא. מחית מקלקלים, כן בכ"י וד"י. בקע למאה וזוים קלים, יסודו במגלה י"ג, ב', גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו עכ"ל והנה המן נתן י' אלפים ככר כסף לגנזי המלך ושקלי ישראל לא היו אלא מאה כסרים כאמור בפ' פקודי ל"ח, כ"ה, וא"כ הכריע שקל אחד של ישראל למחצה שקלים של המן, כי ק' ככרים הם ט"ו רבוא שקלים (150000) וי' אלפים ככרים הם ט"ו מאות רבואות שקלים (15000000), וזהו כוונת הלשון בקע למאה וזוים קלים, ר"ל שקל אחד של ישראל הכריע למאה של המן, אם נחשוב השקל לאוזים קלים, כי שקל הקדש כפול היה כמבואר למעלה בסלוק פ' שקלים, וראה גם תוספות מגלה דף ט"ז. אחרי אדר, כן נקודו בשני כ"י וכן בד"י וכנ"ל, והוא שם דבר. זה"ו סמנו וכו', גם זה פרשנו למעלה דף 445. תר לבוא ברביעי, תר על' תור אסתר (אסתר ב', י"ב) ר"ל כשיגיע תור החדש לבוא מרביעי בשבוע. יבעיו, ר"ל יתפללו. בסוד סודני, תלמידי חכמים שלי, כמו סודני לא דשמגית באפיה (נדה י"ב). חי העולמים, ס' נבאי כי הוא סמוך אל העולמים. אך בשני כ"י ובד"י הנוסחא ס' עולמים, ס' נכתב ומלת עולמים בלי ה"א נראה וגם זה יתכן.

חתום בראשי מחרוזים מנחם ברבי מכיר ארבעה פעמים.

אופן.

מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת בְּעֶלְצוֹן, מַחַן שִׁנְאַן גְּדוּדֶיךָ · מְאוֹרֵי זִיקוֹת חֶלְצוֹן, מַרְאֵה בָזָק כִּידוֹדֶיךָ · נְגִידֵי פָנִים וְחִיצוֹן, נִצּוּחַ עוֹז יְדִידֶיךָ · נוֹעֲדִים לְשַׁעַר קִיצוֹן, נְעַם שִׁיר סוֹדֶךָ · וַאֲנִי תְפִלָּתִי־לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן, אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ: חָלִים וְזָעִים כֻּלָּם, חֲרֵדִים מִבְּלִי עָקוֹב · חֲיָלִים מְזִיעִים בְּחִילָם, חֲלוּצִים חוֹשִׁים מִלַּעֲקוֹב · מַחֲשִׁים וּמְמַלְלִים בְּקוֹלָם, מַבְקִיעִים רְקִיעִים לָקוֹב · מַזְכִּירִים תָּם בְּסִלְסְלָם, מְבָרְכִים בְּשְׁמוֹ לְנָקוֹב · וַאֲנִי אַגִּיד לְעֹלָם, אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב: בָּרוּךְ זִכְרָךְ אֲמִתִּי, בָּרוּךְ דִּבְרָךְ וְחוֹתָמֶךָ · רִבְבוֹת הֲמוֹנֵי וְכִתֵּי, רָצוֹא וָשׁוֹב בִּמְעוֹנֶךָ · בִּגְבוּרָה וְלֹא בְשֹׁתִי, בָּאִים לְהַקְדִּישׁ שְׁמֶךָ · יַחַד כָּל־עִתִּי, יִצְפּוֹר יָרִיעַ לְרוֹמְמֶךָ · וַאֲנִי אֵלֶיךָ יְיָ שִׁוַּעְתִּי, וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָ: מְרַצִּים כְּדוֹרוֹן מֵבִיא, מְרַנְּנִים מִתְחַנְּנִים בְּקוֹלָם · מְכַסִּים פָּנִים לְהַחְבִּיא, מִפַּחְדְּךָ מִסְתַּתֵּר וְנֶעְלָם · כְּמוֹ חָזָה נָבִיא, כְּבוֹד גַּלְגַּלִּים וְאֶרְאֶלָּם · כְּרוּב נֶשֶׁר וְלָבִיא, כְּבֶן אָדָם לְמוּלָם · וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי, וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: יְדִידוּן בְּנֵי עֲלִיָּתִי, יַחְדָּו חֵיל מְשָׁרְתֶיךָ · יִדְּמוּ לְמוֹ תְהִלָּתִי, יְחַלּוּ אֱלֵי קְדֻשָּׁתֶךָ · רוֹעֲשִׁים אָז לְעֻמָּתִי, רַחֲמִים דְּרוֹשׁ וְחֶמְלָתֶךָ · רְווּי רִבּוּי רִנָּתִי, רָצוֹן הֱיוֹת לִקְרָאתֶךָ · וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי, יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: והחיות ישוררו וכו'.

ע"ס א"ב ובסוף חתום מנחם ברבי מכיר חזק ואמץ אמן סלה. וכל מחרוזת בעלי ג' אבנים, ומסוגר על ל' הכתוב.

זולת.

אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּ · אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ · בְּלַעְתִּי כִּמְעַט בְּצָרָתָה · לוּלֵי יְיָ עֶזְרָתָה: גְּאַלְתַּנִי מֵרֹאשׁ מִמִּסְתּוֹלְלִי · גָּדַעְתָּ שֵׁבֶט מִשְׁתּוֹלְלִי · דִּכִּיתָ תַּנִּין מְהַתְּלִי · הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי: הַצִּיר הִגְבַּרְתּוֹ כְּאַרְיֵה · הוֹדַעְתּוֹ עַתָּה אֶהְיֶה ·

בעלצון, בשמחה, מל' עלץ לבי (ש"א ב', א'). מחן, מחנה. שנאן, מלאכי אלפי שנאן (תהלים ס"ח, י"ח). מאורי זיקות, ישעיה נ', י"א. חלצון, ל' לבוש מענין מחלצות (זכרי' ג', ד'). בזק, ברק. כידודיך, כמלאי אש, כמו כידודי אש (איוב מ"א, י"א). נגידי פנים וחיצון, המלאכים הפנימיים והחיצונים. קיצון, בשער הקיצונה מתאספים. ואני תפלתי, תהלים ס"ט, י"ד. מבלי עקוב, מבלי עכוב. מזיעים, ל' זיעה. מחשים וממללים, ע"פ חגיגה י"ג עתים חשות עתים ממללות. לקוב, כאילו עושים נקב ברקיע בקולם. תם, יעקב אבינו. בסלסולם, בשבחם. ואני אגיד, תהלים ע"ה, י'. המוני וכתי, המונים וכתות. במעמך, כמלותך. כל עתי, כל אחד ואחד בעתו. יצפור, הצבא כנקר, מל' צפרא בארמית, וכמקרא ויצפר מהר גלעד (שופטים ז', ג'). ואני אליך תהלים פ"ח, י"ד. כדורון, כמנחה, בשטענה. להחביא, להסתיר וע"ד בשתים יכסה פניו (ישעיה ו', ב'). מסתתר ונעלם, כמו תואר להשם. נביא, יחזקאל. ואני בתמי, תהלים מ"א, י"ג. ידידון, ל' כדידה כמו תהלים ס"ח, י"ג. ידמו, ישתקו. ואני בחסדך, תהלים י"ג, ו'.

אחור, עש"כ תהלים קל"ט, ה'. ד'. לולי ה', שם כ"ד, י"ז. ממסתוללי, ממרעה (שמות ט', י"ז). משתוללי, ל' שגעון. מהתלי, הלועג עלי, מל' אל יוסף פרעה התל (שם ח', כ"ה). היית עזרתה, תהלים ס"ג, ח'. הציר, השליח, זה משה רבינו. עתה אהיה, ע"פ גמרא ברכות דף ט', ע"ב ומובא ברש"י לשמות

ובשעבוד מלכיות אהיה. ועזר מצריו תהיה: וזולתך בעלוני אדני. זדים
עודוני מעדני. חזיר כרסם מעדני. עזרי מעם יי: טוב לכל יצוריך. טוב
ומטיב למאמיריך. יערף טובך באמרך. כי בי בעזרך: כרתי בריתך בנזר.
כאזור למתנים אוזר. לך הדבקתם מלהנזר. הנה אלהים עוזר: מרימי
על ליסרם. משוכי בחבלים לאסרם. נרתקים בעבותות שזורים. בטחו ביי
עזרם: סוקר בעינו ליצירו. סב כצבי בחורו. ער וישן מנצרו. שאל יעקב
בעזרו: פונה לדל לראותו. פלל בהכינו לקראתו. צעקתו ישמע בקריאתו.
מלך עוזר אתו: קמים כאפר פזר. קדושים הענד בנזר. רבדם בשלוש
זר. יי היה עוזר: שוקקה נפשי תוהי. שואלים בחסדך משתהי. תפן
לפנות מבלהי. עזרני יי אלהי: מרודים בעוטי בעט. נחרת סוסים ושעט.
מתלעות כפירים ולעט. יעזרו עזר מעט: בריתך עדינה כחשה. כקשה
קשה כנחשה. יקוד להבה הכחישה. אילותי לעזרתי חושה: מהר ישעך
תבשרני. כתם התם מבזרני. ירושלים נגד החזירני. תהי ידך לעזרני:
חזיון צופיך שחרתיך. קראתיך בשם כנתיך. וכימיני תמכתיך אזרתיך.
אמצתיך אף עזרתיך: אמונת ברית הגברתה. שגב בעזך כנחרתה.
להשיב מבשן ומפרתה. הבה לנו עזרתה:

עזרת וכו'.

ג', י"ד. ועזר, דברים ל"ג, ז'. וזולתך, עפ"י ישעיה כ"ו, י"ג. עודוני, מסמכי לגללוני מן עדיי, כמו רשעים עודוני (תהלים קי"ט, ס"א). כרסם, ל' תהלים פ', י"ד, ונקרא בויקרא רבה פ' י"ג על אדום. עזרי, תהלים קכ"א, ב'. כי בי, הושע י"ג, ט'. בנזר, כברית מילה. כאזור למתנים וכו' עפ"י ירמיה י"ג, י"א. מלהנזר, שלא לפרוש מהם. הנה, תהלים נ"ד, ו'. מרימי על, עפ"י הושע י"א, ד'. ופירושו כאן ישראל שהיה הקב"ה את עולם מהם עכשו מיוסרים הם ואשר משכם בעבותות האהבה עכשו נאסרים. נרתקים, נקשרים כמו רתקו בזקים (נחום ג', י'). שזורים, כפול ומכופל, מל' משזר. בטחו, תהלים קט"ו. סוקר, צופה. ליצירו, לישראל (ישעיה מ"ג, כ"א. מ"ד, ב'. וכ"א). סב כצבי, עפ"י שיר ב', י"ז. בחורו, זהו כבני כשבורח הופך פניו תמיד כנגד רודפו אף הקב"ה אע"פ שסלק שכינתו מישראל שב לשמוע תפלתם. שאל יעקב, תהלים קמ"ו, ה'. פלל, תפלה. מלך עוזר, מ"א כ', ט"ז. הענד, ל' קשירה, כמו ענדם על גרגרותיך (משלי ו', כ"א). רבדם, ל' ריבוד ותכשיט מענין רביד הזהב (בראשית מ"א, מ"ב) רבדתי ערשי (משלי ז', ט"ז). בשלוש זר, כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות. ה' היה עוזר, תהלים ל', י"א. תוהי, התוהים ומתמיהים על אורך גלותם. משתהי, השוהים בגלות. וי"מ כמו משתאה בא"לף ול' תמיה כמו והאיש משתאה (בראשית כ"ד, כ"א). לפנות, להרחיק. עזרני, תהלים ק"ט, כ"ו. בעוטי בעט, מבוזים כבזיון, מל' למה תבעטו בזבחי (ש"א ב', כ"ט). ושעט, ודיסת רגל הסוס. מתלעות כפירים ולעט, משוברים ע"י שיני אריות. לעט, מל' הלעיטני נא (בראשית כ"ה, ל'). יעזרו, דניאל י"א, ל"ד. עדינה, כנוי לבבל עפ"י ישעיה מ"ז, ח'. כקשה כן בכי"י וכנוג, ופירושו את עדינה אשר היא קשה כנחושה נקשה ונקום ממנה את הרעה שעשתה לישראל. הכחישה, תכחיש אותה ותכלנה יקוד להבות אש. אילותי, תהלים כ"ב, כ'. כתם, של זהב. מבזרני, האומה אשר עשני מבוזה ונמאס. דבר כ' כוה תתשומי מתעשת דה' בזה (במדבר ט"ו, ל"א). תהי, תהלים קי"ט, קע"ג. שחרתיך, אבקשך לקיים חזיון צופיך שנאמר בשמך קראתיך בשם וכו', בישעיה מ"ג, א'. ס'. וי'. שגב, ענין חוזק ורוממות. כנחרתה, כנחרת, מל' חרות על הלוחות (שמות ל"ב, ט"ז). הבה, תהלים ס', י"ג.

ע"פ א"ב חלוף אבגד"ה כל חרוז יקדים לו תבת זכור.

זכור את אשר עשה. ויהי לבז ולמשסה. תגזעו יעקר בכעיסה. כישה אל תחטאו אל תשא. כי קהלך עשה. בכל צרה ודריסה. גם כך לא חסה. ובצאת הדליל עמוסה. בתוך אבן מעמסה: אתה זוכר נשכחים. זכור אם לך משבחים. וקדשה לך מפציחים. קדוש:

זכור דבר עתק בכל ערך. על חמוקי ירך. לדורי מפרך. הקדים ויצא בהרך. לזנב כל ברך. לדוש בגאות ולהדרך. וכודך צץ מחרך. בכל רחב וארך. ועמק בטובך להארך: זכור זמורה שהשליך למעלה. ואחריך אין לחללה. עשותם כמעי מפלה. חזק לשיתם כלה. אותם להפילה. בהכנעה ובהשפלה. טוב שומע תפלה. הפלתו בבהלה. ואחריתו לקלקלה: זכור יהיר רשע. כי למאוד פשע. והציק בן משעשע. כבר חטא והרשע. ואזניו הכבד ועיניו השע. וליראתך לא שע. למענך צדיק ונושע. חיש לנושעים ישע. עבר על פשע: זכור מלולו למולך. ומאס בפעלך. לבחירי קהלך. נא זכור יום זבולך. וישלם לו משלך. גמול רע מחילך. סערהו בשצף עלך. וכל פה יהללך. על פלא מפעלך: זכור עמך ונחלתך. אשר הם אהבתך. ומקוים לישועתך. פנה בתהלתך. ורחם על עדתך. ההוגים בשעשוע דתך. צהלם ביראתך. ותטעם בקריתך. ותשם תצמצם שכינתך: זכור קרית חנה. ועדת מי מנה. המפזרת בכל פנה. רוממה בתחינה. כי געה עונה. ועת לחננה. שכח שם עדינה. מכל צד ומכל פנה. והמלכות לבעליה השב נא: תפקוד עתה ברחמים. ותופיע ממרומים. להושיע מעוטי עמים. קדוש: הכל יודוך וכו'.

אופן.

כבודו יתרומם בפי כל הנשמה. וישמיע למקדישיו המקדישים שמו בנעימה. ויתפאר להתרוממה. במעלה ובמטה שוכן רומה: והחיות.

לבו ולמשסה, עפ"ה מ"ג כ"ח י"ד. ופירוש ויהי כדי שיהיה. הדליל, השפיל והחליש, מל' דללו וחרבו (ישעיה י"ט, ו'). עמוסה, ישראל העמוסים מני בטן. אבן מעמסה, כמו לירושלים ע"פ זכריה י"ב, ג'. חמוקי ירך, ישראל עפ"ה שיר ז', ב'. לזנב כל ברך, כל שנכשלו על הברכים מעיפות וכדכתיב ויזנב בך כל הנחשלים (דברים כ"ה, י"ח). להארך, לרפאתו, מל' וארוכתך מהרה תצמח (ישעיה נ"ח, ח'). זכור זמורה שהשליך וכו', רמז למדרש רבה פ' י"ג דף רנ"ח, והיכה דתני בפסוק תציב לכם דף ע"ז, גם ערוך ערך זמר ... התימני. כמעי ספלה, ל' ישעיה י"ז, ח'. והציק, הציר לישראל שנקרא ילד שעשועים (ירמיה ל"א, כ'). ואזניו הכבד, ישעיה ו', י'. פנה בתהלתך, פירושו פנה בישראל שהם תהלתך ונחלתך. והמחזור ישן מלאתי פנה כתהלתך, בחי"ת, ואף הוא על ישראל ידובר שהוא תחלת והראשית תבואת ה'. קרית חנה, ירושלים (ישעיה כ"ט, א'). מי מנה, במדבר כ"ג, י'. כי געת וכו' עפ"ה כי עת לחננה כי בא מועד (תהלים ק"ב, י"ד).

זולת. ע״פ א״ב.

אַתָּה מָלֵא רַחֲמִים· בְּרַחֲמֶיךָ שַׂמַּח עֲגוּמִים· גְּאָלֵם כִּי הֵם יְתוֹמִים· דָּתְךָ בְּהִגָּיוֹן נוֹאֲמִים· הֵם מֻבְדָּלִים מֵעַמִּים· וְאוֹתְךָ בְּהֶתְמֵד מְרוֹמְמִים· זְכוֹר שְׁלֹשֶׁת קְדוּמִים· חֲפוֹף בְּבָנוּי כְּמוֹ רָמִים: טוֹב זְכוֹר יְדִידֶיךָ· יַחַד שַׂמְּחֵם בְּרֹב חֲסָדֶיךָ· כִּי הֵם עֲבָדֶיךָ· לְמוּדִים לְעָבְדֶךָ· מְהֵרָה קוֹמֵם נְגִידֶיךָ· נַהֲלֵם בְּחֹזֶק יָדֶךָ· סָמְכֵם בְּשֵׁם יִחוּדֶךָ· עַנְּדֵם בְּמַאֲדֶךָ: פְּדֵה תִפְדֶּה מְזַכְּרֶיךָ· צוֹעֲקִים בְּכָל־לֵב לְשַׁחֲרֶךָ· קַיֵּם עָלֵימוֹ דְּבָרֶיךָ· רַבְּצֵם בְּבֵית בְּחִירֶךָ· שׁוֹבְבֵם לַחֲדָרֶיךָ· שַׁכְּנֵם בְּעִירֶךָ· תִּשְׁתַּבַּח בַּהֲדָרֶךָ· תִּפְרֵם כְּבִקְרִיעַת פֶּלֶג עֲדָרֶיךָ: עזרת וכו׳.

קרובות. הש״ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, והח״ב מתחיל כאן.

חזן. מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

ע״פ א״ב.

קהל. אַזְכִּיר סֶלָה זִכְרוֹן מַעֲשִׂים· בַּיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים· גָּחוֹן נָח מִבֵּין עֲכָסִים· הֶרְאוּנוּ לְהַזְכִּיר לְרֶקֶב כְּעָשִׁים: הַהוּא הַנֵּץ מִגַּלְגַּל וְהַדַּרְדַּר· וּמִדּוֹר לְדוֹר גִּלְגַּל וְהִדַּרְדַּר· זֻכַּר עֲוֹן אֲבוֹתָיו הַקָּדֵר· חַטַּאת אִמּוֹ בְּלִי לְהֵעָדֵר: טָרַף אַף וַיַּשְׁחֵת רַחֲם· יְחוּמָתוֹ מִקָּלוֹט בְּהֵרָיוֹן יָחַם· כְּהִפָּקֵד לְשָׁלִישׁוֹ חֵטְא נִחַם· לְכַּם לְהִלָּחֵם בְּלוֹחֲמֵי לָחֶם: מַהֲלָךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה· נָע וָנָד מִכְּמוּדֶת לְפָרְשָׂה· סָע מִשֵּׂעִיר וְהִכְמִין פְּרוּסָה· עָיֵף וְיָגֵעַ מְבוּשָׁיו לְפָרְסָה: פָּעַל שְׂטִימַת בְּכוֹרָה לַעֲכוֹר· צְמִיתוּת צֹאן קָדָשִׁים לִמְכּוֹר· קְלוֹנוֹ הַחֶרֶט בְּעֵט לִזְכּוֹר· רֵאשִׁית גּוֹיִם לְגַלַּע בְּזָכוֹר: שַׁדַּי וָכָר לַיְלָה חָלֵק· שֹׁרֶשׁ וְעָנָף בַּחֲלַקְלַק לְהַחֲלֵק· י״י תָּמוּר כִּי חֲשָׁלִים הַמָּלֵק· תָּבַע לְהַזְכִּיר מַעֲשֵׂה עֲמָלֵק:

עגומים, הנעלבים. שלשת קדומים, ג׳ האבות. כבנוי כמו רמים, עפ״ה ויבן כמו רמים מקדשו (תהלים ע״ח, ס״ט). ומלת חפוף מל׳ חופף עליו כל היום (דברים ל״ג, י״ב), ר״ל תגין עליהם. אך כי לא יאבה דקדוק הלשון לומר חפוף מן חופף. מהרה קומם, עפ״ה והקמנו עליו שבעה רועים (מיכה ה׳ ד׳). נגידיך, ל׳ לצוות אותי נגיד (ש״ב ו׳, כ״א). ענדם, עטרם. פלג, ל׳ פלגי מים ר״ל מי ים סוף.

גחון נח, עפ״ל פ׳ פ״ז הוא הנחש בשם גיחון, זו מדה שהשטיתה את הכהן אדם ועיסה את ישראל ככתוב עפ״ה על גחונך [illegible] עכ״ל וכירה שם רש״י הוא הרשע שהיה מזרע עמלק אף עמה בנחש שכתוב עם אתהותם לפורענותן של ישראל, וכמה נקרא גיחון ע״ש על גחונך תלך, ועל זה יסד הפייט גחון נח מבין עכסים עכ״ל. הראונו, הרפתנו, כמו והיו דראון לכל בשר (סוף ישעיה). מגלגל והדרדר, שכיחם מין קוצים, כמו וכגלגל לפני סופה (ישעיה י״ז, י״ג). זכור עון אבותיו וגו׳ טרף אפו ושכחה וגו׳ כל זה ע״פ מדרש חז״ל בילקוט סוף פ׳ כי תצא ע״ש. לשלישו חטא נחם כב״י ה״י וכל״ל ופירשו חטא של עשו שהתנחם במיתת יצחק אביו הפקד לשלישו ר״ל לעמלק וגו נפקד חטא זה כי הוא לכם במלחמה שנלחם עם ישראל לוחמי מלחמתה של תורה. לכם ל׳ מכה כמו ילכם (הושע ד׳, י״ד) שטעמו ילקה. ארבע מאות פרסה, ע״פ המדרש ילקוט בשלח סוף רמז רס״ב. והכמין, טמן. לגלע, לגלות, מל׳ ולפני התגלע (משלי י״ז, י״ד). לילה חולק, אברהם אבינו עפ״ה בראשית י״ד, ט״ו. וחשליו המלק, מל׳ הנחשלים אחריך, והוא כמו נחלשים ל׳ חולשות. המלק, מל׳ ומלק את ראשו (ויקרא א׳, ט״ו).

לאחרונה יסעו שבם שלט. כי הענן מטם פלט. י' לעת ימחה ולא ימלט.
יגונן עם נגון ומפלט: ברוך אתה יי, מגן אברהם: אתה גבור וכו' עד להחיות מתים.

ע"פ חשר"ק.

תמימים בעודם בסין רפודים. שבוץ עדי עדיים אפודים. רצו שלול מתן לפידים. קפצו ידים רפות ברפידים: צורר אסף כל אספסוף. פושע סביבות מתנם אסוף. עלות פעמימו ממצולות סוף. סכר לקמלם כקנה וסוף: גדד ויעף שלש פעמים. מחזר בגיני חמשה עממים. לץ הכה ופתי העמים. כלל להתיחם גריבי עמים: יהר לץ והעמיד מסלה. טכום בחורי בזומה סלה. חמוקי ירכי בם לפסלה. זרע להרביע ולהתעיב סגלה: וישטם שטימת ישישו המחבא. החל לבא מראש במחבא. דגר שגירת בחרב להובה. גש בשלישי כעליל בחובה: כמשלו ששכי באם מושלים. בפרך עמד מסור נשולים. י' אמרו לכו ונכחיד נכשלים. אז כמאז זנב כל הנחשלים:

ק' שונאיך הם ילבשו בשת. כמו בצלעי שמחו בבשת. י' בעטתך עטרת עדיי תלבשת. להגשים תחי לצלעת תחבשת. ברוך אתה יי, מחיה המתים:

ע"פ א"ת ב"ש, ובסוף חתום יהודה.

אצילי מרעי נגד שעיר. תולדות אלה בני שעיר. בקשם אצו אשי להבעיר. שאונם חרשו כשדה עיר: גוי גדול שלא זכרת. ראשיונותיו למה אז זכרת. דגלים בלא הון מכרת. קדושים בזונה וביין המכרת: הזכר לערים נוה נארו. צרים אשר חומות ערערו. ועד היסוד ערו ערו. פימו דברו בגאות ופערו: זה אין לפניך שכחה. עברתם שמרה נצח מלשכחה. הלך לא ידעו עשות נכוחה. ספרם חתום ליום תוכחה. טעם חקקת מוכח. נזכר כי לא תשכח: י' יום בוא עמם להתוכח. מכן צוית לעמך לא תשכח:

כי הענן מטם פלט, ע"פ ילקוט סוף כי תשא. קפצו ידים רפות ברפידים, יסודו בדרש חז"ל ילקוט רמז רס"ג אין רפידים אלא רפיון ידים, לפי שרפו ידיהם מדברי תורה לכך בא השונא עליהם. סכר לקמלם, חשב להבריחם, מל' קנה וסוף קמלו (ישעיה י"ט, ו'). ופתי העמים, לצה אותו הקב"ה, מל' נחלים עטופות (פסחים כ"ז). כלל להתיחס, פירושו, אשר היה מוכלל ביחוסו להיות ראשית גוים. כלל, ל' כליל ותפארת. טכום, מערכה. סלה, השפיל. דגר, קנן חיכו, מל' ודגרה בצלה (ישעיה ל"ד, ט"ו). ששכי, כמו שאמר מלך בבל הנקרא ששך (ירמיה כ"ה, כ"ו) באם מושלים, בישראל. ושולים, מל' כי ישל זיתך (דברים כ"ח, מ'). שמחו בבשת, כמאמר עטרת עדיי תלבשת, כן נד"י. ובס"א עטרת עדיי תלבשת, ומפרשים על עטרה לנוים שנתלבש בהם הקב"ה וכמבואר בילקוט ישעיה רמז תס"ו וילקוט תהלים רמז תתמ"ג וראה בגאון רוו"ה לראש יוצר א' של ר"ה. לצולעת, לישראל עפ"י מיכה ד', ו'.
אצילי מרעי, אלופי עמלק שהרעו לי. ראשיונותיו, אשר ישה ברעהו ת"א די יישא בחברה (דברים ט"ו, ב') ר"ל הסלחתיו שאמת לך, ואתה זכרת אותו עד עתה, וכיון לדרוש חז"ל על וביום פקדי ופקדתי. קדושים בזונה, עפ"י יואל ג', ג'. הזכר לערים, לשונאים, כמו ויהי עריך (ש"א כ"ח, ט"ז). עברתם

יָקֹשׁ לֵץ לְהָרֵף צְבָאוֹת· הַחֲתוּמֵי בְּרִית בְּצָבָא וָאוֹת· וְהַפְקֵד מִדָּה בְּמִדָּה לְתוֹצָאוֹת· י׳ דַּעַת כִּי לְעֵת הַמְּצִיאוֹת· הוּא יִפָּקֵד בְּשֵׁם יְיָ צְבָאוֹת:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

כְּלָשׁוֹן אֲשֶׁר הִזְכַּרְתָּ לְזוֹכְרֶיךָ זָכוֹר· בּוֹ כְלָשׁוֹן הִזְכִּירוּךָ נָא אַתָּה זְכוֹר· וְאִם הֵמָּה כְּאָדָם עָבְרוּ בְּרִית מִלִּזְכּוֹר· אַתָּה אֵל וְלֹא אִישׁ לָמָּה לֹא תִזְכּוֹר: כְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי יֶשׁ־לְךָ לִזְכּוֹר· אֲבָל תָּשׁוֹחַ עָלַי נַפְשִׁי עַד זָכוֹר תִּזְכּוֹר· מַה כֹּחִי כִּי אֲיַחֵל לְקֵץ זָכוֹר· וּמַה קִּצִּי כִּי אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי עַד שֶׁתִּזְכּוֹר: אִם לֹא לְמַעֲנִי תִּזְכּוֹר· לְמַעַנְךָ וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם זְכוֹר· חֹק כִּי לֹא תִשָּׁכַח עֵדוּת זָכוֹר· וְאָמַר אִם אֶשְׁכָּחֵךְ עַתָּה לָהּ זְכוֹר· וְתִפְקֹד וְתִזְכּוֹר· כְּאָב צָר לַעֲכוֹר· פִּיהוּ לִסְכּוֹר· לָנוּעַ כַּשִּׁכּוֹר· וְעוֹד בַּל תִּמְכּוֹר· נְקוּבֵי בֵּן בְּכוֹר: י׳ נְכוּרֵי בִלְתֵּךְ וָכָר· וּפְאֵרֵךְ אֶזְכּוֹר· וַאֲרַצְּךָ לִזְכּוֹר· בְּפָרָשַׁת זָכוֹר·

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

חתום בחלוזי החרוזים אלעזר בירבי קליר.

אָץ קוֹצֵץ בֶּן־קוֹצֵץ· קְצוּצֵי לְקַצֵּץ· בְּדִבּוּר מְפוֹצֵץ· רְצוּצֵי לְרַצֵּץ: לֵץ בְּבוֹא לְלוֹצֵץ· פֶּלֶץ וְנִתְלוֹצֵץ· כְּעֵץ מִתְעַצְּצִים לְחַצֵּץ· כְּנֵץ עַל צִפּוֹר לְנַצֵּץ: עָב בְּקַעַת מֵרֹאשׁ· יְחִידִים מִמֶּנּוּ גְּרוֹשׁ· חָל וַיֵּלֶךְ וַיִּתְרוֹשׁ· וַיֵּשֶׁב עַל גַּבֵּי חֲרוֹשׁ: זִמֵּן וְהִנְקַב לְרֹאשׁ· רֵאשִׁית גּוֹיִם לָרַע לִדְרוֹשׁ· הֱיוֹת לְכָל־כּוֹתְרִים רֹאשׁ· וְצִפְעוֹ תְּלוּת בְּמִבְחַר בְּרוֹשׁ: רָץ וְהִקְרָה בַּדֶּרֶךְ· עֵינֵי טַרְחוּת הַדֶּרֶךְ· וּפָץ לֹא זוּ הַדֶּרֶךְ· תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ: בְּנָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ· שָׁלַח יָד בִּתְמוּכֵי יָרֵךְ· וְעַל כָּל־רֹאשׁ הֲדַרֶךְ· וְזִנֵּב כָּל־עִבְרֵי דֶרֶךְ: יָעַף וְעָף וְחָשׁ· וּמִדּוֹר פֶּתֶן רָחַשׁ· וְנוֹדַע כִּי הוּא הֶחָשׁ· מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ: רָגַשׁ וְלָחַשׁ· וְעֵת לִרְדוֹת נִחַשׁ·

שמורה, ע״פ עמוס ח׳, י״א. יקש לץ וכו׳ בחלוזי בתי חרוז זה חתום יהודה, וכתב ר״ז מרגלית שבקדשם מחזור קרבן אהרן בשם הראב״ן כ״י שהיה אח לר׳ אלעזר הקליר ושמו יהודה והקליר שאהבתו את אחיו זכר אותו בתוך פיוטיו. כזאת ידעתי כי וכו׳ חרוז זה מביאו רש״י בפירוש איכה ג׳ בפסוק זכור תזכור. מה כחי, איוב ו׳, י״א. ואמר אם אשכחך, כצ״ל ואמר גם הגר, ר״ל כאומרה אם אשכחך וגו׳ וזכור לה עתה. נכורי בלתך וכר, עפ״י הושע ג׳, כ׳. וכן חרז גם בהושענא אל נא תעינו, דף 376, וראה שם. אץ, מיהר. קוצץ בן קוצץ, במכילתא פ׳ יתרו סוף פ׳ ו׳, רשע בן רשע קוצץ בן קוצץ, ובילקוט אסתר רמז תתרנ״ט יתלה קוצץ בן קוצץ על הקוץ, ומירושו תוח בן תות על׳ קוץ הדרדר. קצוצי, תואר לישראל שהם מהולים, או שהוא רומז למי שנקצץ ונפלט מן הענן. מפוצץ, על׳ יפוצץ סלע (ירמיה כ״ג, כ״ט). פלץ, על׳ ותבשני פלצות (תהלים כ״ה, ה׳). כעץ, כאשר יען. מתעצצים, כמו שופטים כ׳, י״א. לחצץ, ל׳ חצי ר״ל לחלק ולהפריד אותם. לנצץ, הוא הפעל על׳ כן ר״ל להרחם כנץ. והנקב לראש, על׳ פורה ראש ולענה. וצפעו, זה השטן שנמשל לצפע ונחש. במבחר ברוש, כתלה נאה כפסוק לפעלה דף 620. והקרה, על׳ אשר קרך בדרך (דברים כ״ה, י״ח). בנחש עלי דרך, שגם דן המשל לנחש בברכת יעקב אבינו, ובשבט זה וכו׳ שעלק בדואגה במדרש ילקוט סוף כי תצא. רחש, ישלח הטים שרן

וּבִכְשָׁפָיו הִכְחַשׁ· וּבְחַלָּשׁ נֶחֱלַשׁ וְלֹא חָשׁ: בִּכְשָׁפָיו הַלָּלוּ· וּבִקְסָמָיו חִלְּלוּ· יוֹם הֶעֱמִיד וְזָלָלוּ· שֶׁמֶשׁ הַדּוֹמִים וְזָלְזְלוּ: יָגַע וְלֹא הוּנַח לוֹ· וְלַחֲרָפוֹת נְחָלוֹ· עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ הוּחִילוֹ· לְהִמָּחוֹת הוּא וְכָל־חֵילוֹ: קָט וְשֵׁן חָרַק· וְנֶאָצוֹת שָׁרַק· וְמוֹרָה בְּאַפּוֹ הֵרַק· וְהֵרַכּוֹ הִבְרַק: לַמִּילָה פָּרַק· וּכְלַפֵּי מַעְלָה זָרַק· וּלְשֵׁם שֶׁמֶן תּוּרַק· בְּעַזּוּת יָרוֹק יָרַק: יָהּ אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר· צִוָּה אֶל־מְשׁוֹל עֹפֶר· זִכְרוֹן מִשְּׁלֵי אֵפֶר· כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר: רֶשֶׁם בְּזֶה סֵפֶר· בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים לְהֵחָפֵר· לְהִמָּחוֹת מִסֵּפֶר· וְלֹא יִכָּתֵב עִם כָּל־הַכָּתוּב לַחַיִּים בַּסֵּפֶר:

ח׳אֵל נָא· לְעוֹלָם תֵּעָרַץ· וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ· וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים· תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא· הָאֵל מֶלֶךְ· נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ· כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים· מַלְכוּתוֹ נֶצַח· נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ· סַפְּרוּ עֻזּוֹ· פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו· קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ· רֹן שִׁיר וָשֶׁבַח· תֹּקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

ח׳וּבְכֵן זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק:

חו׳ק׳קוֹמַח שְׁמוֹ חֻבְּרוֹ· וְנִמַּח זִכּוּרוֹ· מִלְּהַזְכִּירוֹ· בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

חו׳ק׳יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר· וְנֶחְשַׁב כְּנֵכָר· מִלְּהִזָּכֵר· בְּזִכְרוֹן קָדוֹשׁ:

ע״ס אכ״ג כנ״ד גר״ת.

זָכוֹר אִישׁ אֲשֶׁר הִגְוִיעַ אָב לְלֹא עִתּוֹ· בִּרְצִיחַ וְגָנוֹב תָּאוֹף בְּעִתּוֹ· גָּרַע חָמֵשׁ שָׁנִים מִמִּחְיָתוֹ: זָכוֹר בּוֹזֶה עַל גְּמִילוּת חֶסֶד· גּוֹעֵל אָח עָשׂ לְזִקְנוֹ חֶסֶד· דּוֹמֶה לַמָּס מֵרֵעֵהוּ חֶסֶד: זָכוֹר גִּלָּה עֶרְוַת מְצוּאַת שָׂדֶה· דָּם שָׁפַךְ בְּבוֹאוֹ מִן הַשָּׂדֶה· הָפַךְ לֵב אָב שָׂח בַּשָּׂדֶה: זָכוֹר דָּחוּי בְּאֹזֶן הָעֲרֵלָה·

ת״ח ירחזון עיין רש״י. ובחלש נחלש, ע״פ הסמיכות מוכח בילקוט רמז רמ״ה ד׳ שמות שנקראו לגורל חלש מזל גורל חכל ובזבולן לקו בני עשו, בחלש לקה עמלק וכו׳. ולא חש, לא נשאר לו חוש וכח. בכשפיו הללו וכו׳ בתנחומא פ׳ בשלח, היו מתשבין את השעות באסטרולוגין, מה עשה משה, העמיד גלגל חמה ולבנה ונערבב שעותיהן עכ״ל ואיתא גם בפר״א פרק מ״ב. הוחילו, הורידו והפילו לכורע על האדמה, מל׳ זוחלי עפר. קט, קצף מל׳ אקוט בדור (תהלים צ״ה, י׳). פרק, מל׳ פרקו נזמי הזהב (שמות ל״ב, ב׳) ר״ל שחתך המילות של הנחשלים. ולשם, שמו של הקב״ה אשר הוא כשמן תורק אותו נאץ וגדף. אל משול עופר, אל משה רבנו ועה״ה שיר ו׳, ד׳, הנדרש על משה ואהרן. זכרון משלי אפר, זכר של עמלק יהי דומה לאפר, והוא מל׳ איוב י״ג, י״ב. כתב זאת, שמות י״ז, י״ד. בתורה, מחיית עמלק (שמות י״ז, י״ד ודברים כ״ה י״ז), ובנביאים, פקדתי את אשר עשה עמלק (ש״א ט״ו) ובכתובים, תליית המן (מגלת אסתר), וע״ש מגלה דף ז׳, כתב זאת זכרון בספר, כתב זאת מה שכתב כאן ובמשנה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגלה. להחפר, שיהי לחרפה. עם כל הכתוב לחיים, ל׳ ישעיה ד׳, ג׳. מלהזכירו בזכרון קדוש, יש להזהר מאד לחבר תבת בזכרון עם תבת קדוש בנשימה אחת ובמהירות זו לזו, כי מי שמאריך בתבת זכרון ומפרידה מן קדוש הרי זה מחרף כלפי מעלה.

זכור איש אשר, התוספות לר״ה דף ג׳ ע״א קוראים לפיוט זה פזמון. הגויע אב, כמאמר חז״ל (בילקוט סוף פ׳ כי תלא) שאברהם מת ה׳ שנה לפני זמנו כדי שלא יראה בן בנו יוצא לתרבות רעה. ממחיתו, מחייו שלו, כמו מחיה מעט (עזרא ט׳, ח׳) ופירש זה רש״י חיים מועטים. למס מרעהו חסד, ל׳ איוב ו׳, י״ד. זכור גלה ערות וכו׳ ע״פ מדרש חז״ל בשמות רבה פ׳ א׳ גם ילקוט תולדות סוף רמז ק״י, ה׳ עברות עבר אותו רשע באותו יום וגו׳. אב שח בשדה, יצחק עה״ה ויצא יצחק לשוח בשדה

הכוזה בכורה כבוס התרעלה. ופרק מנו על ומשך לו ערלה: זכור הסכסך
הרך איש ונר. והכהה מאור אב כעשן עבודת זר. וממם בלב היות לאח
לאכזר: זכור ונתעולל לרבע כאשה. וזון לבו השיאו באשה. חתו גבוריו
להיות כלב אשה: זכור זרע מרעים נתעב ונאלח. חלק להשחית ולומר
האח. טמנו גאים פח לחבל אח: זכור חנט מנו עמלקי. טש כילק לאבד
חלקי. ירע כבירים לעין כל ללוקקי: זכור טפש מהערימה. ירד וכתת
עמי עד חרמה. כמו כן חיב להחרימה: זכור ישב הנגב בלי על כערד.
כסות ולשון שנה היות מלך ערד. לשבת שבי מרד וחרד: זכור כסיל
שונה באולתו. לתערובת מדין כעלותו. מהר ירבשת וגלה נבלותו: זכור
לקעקע בצתו משרש. מלעזב לו ענף וגם שרש. נענש קישי כי השאיר
לו שרש: זכור מעשה אגג מעדנות. נשים כשכלה חרבו לענות. סרס
שארו לשסוף יענות: זכור נגיד להמלך הסכים. סר ממלוכה מבין נסיכים.
עולל הנותר עמד לשכים: זכור סבב צקלג ונגב. עמלק יושב בארץ
הנגב. פגרו טוב ראי מנשף בענב: זכור עריץ בעמונים נחבא. פרץ
כרמי עין גדי כהובא. צדו איש באחיו בחרב להובה: זכור פלטים אשר
באף הסעיר. צבאי בלכתם אל הר שעיר. קנא לנקום עירות שעיר: זכור
צג בפרק להסגיר שרידי. קם בראש דרכים לסעוד את דודי. רדף ומסר

(בראשית כ"ד, ס"ג). ומשך לו ערלה, כפרקי ר"א פ' כ"ט עשו מאס במילה כמו שמאס את הבכורה, וכמ' אליה רבא פרק כ"ד ורשעו של עשו כל זמן שיצחק קיים קיימו ברית מילה, כיון שמת יצחק בטלו ברית מילה. הסכסך ל' משלי כ"א, ח'. ונתעולל, כמו למשכב זכור. השיאו באשה, הסית אותו לעשות מעשים מקולקלים ומכוערים. חלק להשחית, ל' חלק לבם (הושע י', ב'); ויש מוקדים סלא ואח"כ מוסב על יעקב עה"כ ואנכי איש חלק ויהיה פירושו להשחית את יעקב. טש כילק, עיף כארבה. ירע כבירים, איוב ל"ד, כ"ד. טפש מהערימה, כנער מחכמה. עד חרמה, במדבר י"ד, מ"ה. יושב הנגב, עה"כ עמלק יושב בארץ הנגב (במדבר י"ג, כ"ט). בלי עול כערד, נראה כונתו דף ג' וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן וגו' תאנא הוא סיחון הוא ערד הוא כנען ולמה קרא שמו ערד שהיה בלי עול כערד עכ"ל. כסות ולשון שינה, ע"פ מדרש ילקוט חקת רמז תשס"ג לבש כנעני לבוש ולמד שיחת כנענים והיה מדבר בלשונם שלא יכירו אותו ישראל. כסיל שונה באולתו, ל' משלי כ"ו י"א. להערובת מדין, שהתערב עם מדין ללחום ישראל (שופטים ו', ג'. ל"ג). מהר ירבשת, הוא גדעון (שמואל ב' י"א, כ"א). וגלה נבלותו, עה"כ הושע ב', י"ב. קישי, שאול. זכור מעשה אגג וגו' סרס שארו וגו', עה"כ וילך אגג מעדנות וגו' וישסף שמואל את אגג (שמואל א' ט"ו, ל"ג) ואמרו באיכה רבה דף פ"ז התחיל מחתך בבשרו חתיכות ומאכיל לנעמיות, ר' אומר הביא ד' קונדסין ומתחו עליהם, ר"י אומר סירסו, לפי שהיה נוטל את המילות וזורקן כלפי מעלה, על דא כפרע ממנו, הה"ד ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך, וישסף, מלמד שמתכו ד' חתיכות עכ"ל, וכל הענינים האלה חברן הפייטן יחד. נגיד, שאול. עולל הנותר, כמו עולל ויונק (איכה ב', י"א) והכוונה על הבן. פגרו, השחית אותו דוד, ונקט לשון זה ע"ש עלת פגריו שאמר שם בענין ההוא בש"א סמן ל'. מנשף בענב, דוד בא עליו בנשף כשהיה מתעלס באהבים וככתוב שם אוכלים שותים וחוגגים. ענב, ל' ותעגב על מאהביה (יחזקאל כ"ג ה'). עריץ בעמונים, ראה בפירוש המיוחס לרש"י בדה"ב כ', א'. קנא לנקום, פירוש, האדומים קנאו קנאה אחיהם שהיו מקדם לשם עובד לישראל.

בעדם פרודי רפודי: זכור קפץ לשער השמים. רעש ושאג מי לי כשמים. שלט ויגדל עד לשמים: זכור רד אל־חנף להחניף ממלכת. שמשי אשר שמשו מאמשת והולכת. תמה הלשון לרפותה ממלאכת: זכור שקל אלפים עשרה. שתילים מאה הקנים לשברה. שער מהם עשרה לשרדה: זכור תכע להפר חמושים. תמימה קצב לכלות חמשים. תכלית שבעים נתלה על חמשים:

י' ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

סלוק.

אלהים אל־דמי לך. כקול מים רבים נשמע קולך. משמיע ומצוה לשקך בקנין פעלך. זכור את אשר עשה לך. אשר קרך בהחשילך. והיה בהניח יי אלהיך לך. תמחה זכרו מכל־גבולך. והם ישימו ויאמרו לך. ומשלך עוד יתנו לך. אנא הקם את־דבר מלולך. עד שאתה מצונו הזכר לך. אתה זכור את אשר עשו לך. זכור יי את־יום זבולך. המתנאים ונואמים פה מה לך. השולחים ומורות באף להלך. זכור כמא כבוד גדלך. אשר מגרו ונאצו למולך. ושלחו באש היכלך. וישימו כל־גבולך. ושדדו ונתקו יריעות אהלך. אשר צויתה לא יבאו בקהל לך. אמרו לכו ונכחידם מגוי בגללך. ולא יזכר שם הילולך. עליך יעזב חלך. ויותר מאשר עשו לנו עשו לך: אתנו במדבר נלחמו. ואתך בישוב נתלחמו. אתנו חוץ למחנה המו. ואתך בקרב המחנה נהמו. אתנו פלשי עגן ומכו.

פרודי רפודי, המפורדים מן השמחה. רפודי מל' ירפד חרוץ (איוב מ"א כ"ב). לשער השמים, הוא הכ"מ. להחניף ממלכת, מל' ולא תחניפו את הארץ (במדבר ל"ה, ל"ג), והטעם להחניף ממלכת ישראל. שמשי, עזרא ד', ח' ופירש שם רש"י שמשי הוא בנו של המן, ולמד זה ממגלה דף ט"ז ומדרש אסתר דף ק"ז. שתילים מאה הקנים, ע"פ מדרש רבה ויקרא על פסוק אם יוליד איש מאה (קהלת ו', ג') זה המן, כי נהרג בו בלא מי ובלא מרחץ וכו', והאגדות חלוקות על בני המן, כי גם במדרש תהלים מזמור כ"ב אמר מאה בנים היו לו להמן, אך לפי גמרא מגלה ט"ו, ב' היו לו שלשים בנים, וי"א שבעים, וי"א מאתים ושמונה. מאמשת, מל' אמש שואה ומשואה (איוב ל', ג') וימש חשך (שמות י', כ"א). תמימה קצב, שנה תמימה שבה המן להשמיד כי ניסן כתב האגרות ואדר להשמיד. חמשים, ה' חומשי תורה. חמושים ישראל שע"ה וחמושים עלו בני ישראל (שמות י"ג י"ח); ויש מפרשים ע"ש שנזכרו ה' פעמים בפסוק אחד (במדבר ח', י"ט). תכלית שבעים, במדבר רבה פ' י"ד (דף רמ"א, ב') אמר ר' פינחס שבי אורים לא מלאה עד שכשלים עליהם ע' פסוקים הכתב והמן הרשע, הכתב וכו' המן, מאחר הדברים האלה גדל המלך עד ויתלו את המן שבעים פסוקים לתכלית שבעים נתלה על חמשים עכ"ל והנה לשון הקליר ולשון המדרש מעט תנה נתכה [ונראה לי כי הלשון לתכלית שבעים נתלה על חמשים שבמדרש איננו מן המדרש מעקרו אלא כי הכניסו סופר אחד ע"פ פיוט זה של הקליר]; אמנם יש לפרש עוד תכלית שבעים וגו' בתכלית שבעים יום, כי מן י"ג ניסן שכתב המן האגרות עד כ"ג סיון שביטלן מרדכי הם ע' יום. ונלאיתי עוד לפרש שצירה בתכלית שבעים שנה של גלות בבל אשר בזמן ההוא היתה גם פורים.

ומשוה לשקך בקנין פעלך, ר"ל בתורה שהיא אחת מן ה' קנינים שקנה לו הקב"ה. זכור ה' את יום זבולך, ראה פירוש זוקומי בסוף הספר. אמרו לכו, מזמור פ"ג אשר כולו מדבר מבית עמלק. בגללך, פירוש בעבורך ה' אמרו כן כדי שלא יזכר עוד שמך המהולל. עליך יעזב חלך, ע"פ תהלים י', י"ד

ואתך כפרת ענן נשמו · אתנו לחשולי עב דמו · ואתך עלות על במתי עב דממו · אתנו חוץ ממחיצה קמו · ואתך לפני ולפנים קדמו · אתנו ברחוק מקום אשמו · ואתך בקרב מקומך שממו · אתנו חוץ מישיבתנו דמו · ואתך במכון שבתך דמו · אתנו אות ברית משאר הרימו · ואתך עשרת אבירי ברית החרימו · אתנו ברום ידי ענו החרמו · ואתך תלות יד למולך הרימו · אתנו נתיעצו וסוד הערימו · ואתך כרובי סודך לחרפות הגרימו:

ואתה יי לעלם תשב · והוא נגדך כמטה יושב · תפוש מדבר וכל היושב · אני ואפסי עוד בלב מתחשב · אם לא עתה תקום ותקשב · בשלש עשרה קימות נקמות לחשב · בפחד ופחת ופח לפקד על היושב · ואם אין כגר תחשב: וכל המונה וסופר וחושב · קץ הפלאות להבין ולחשב · נשתרה גבורתו ממחשב · ולא ימצא מענה להשב · ויחשה דומיה מהקשב · ובאמונה בסליו יישב · וזאת על לבו ישב · ויאמר עד ישקיף וירא ויקשב: ונחשבתי כעד זומם · כל היום מדמם · ונפשי נבהלה מאד ומשתומם · ואת יי עד מתי רואה ודומם · זכור בית מקדשך השמם · כל עובר עליו משתומם · מתי תתנשא ותתרומם · וזכר אמר פיך קומם · בשלש עתות עמלק להמם · בשלש מיתות זכרם להדמם · בשלשת ימי אפלה נגהם להעמם · בשבעה ימי עברה להרשימם · בעשרת מיני שמד להאשימם: וכמו מעשרה

עליך יעזוב חלכה ופירש רש"י לש' חיל וא"כ הגרת דה היא לכנוי וכן לקחו הפייטן, אך רד"ק ושארו פירש הכ"ף מן השרש ופירשו עני ודוכא. נשמו ל' כריתה, כמו אילן שנשמש (שביעית א' משנה ח') בית שמאי אומרים ינשום (שם ד' משנה ד'), והכוונה על מיעוט שגידר את הפרוכת (ב"ר פ' י' תמין ב"ו, כ'), וזהו שאמר כפרת ענן, ר"ל ענן הכפרת הוא הפרכת שהיתה סוככת לכפרת כענן. ואותך עלות, ל' ישעיה י"ד, י"ד. עשרת אבירי ברית, י' הרוגי מלכות. ברום ידי ענו, הותרמו כששרים משה רבנו את ידיו (שמות י"ז, י"א), וכן הנוסח בד"י וכ"י. ואותך כרובי סודך וגו' יסודו בפתיחת איכה רבה, נכנסו עמונים ומואבים לבית קדשי קדשים ומצאו שם שני כרובים נטלו אותן וכו', גם בקינה את אתר לאבלם לערבית ט' באב חבר הפייטן עם עמוני ומואבי והוציאו הכרובים. ומדרש זה קשה כי בבית שני לא היו עוד כרובים וגם בחרבן בית ראשון לא היו עוד שם כיוצא מגמרא יומא נ"ג ובמדבר רבה פ' ט"ו. וא"כ איך נטלום האויבים? ובעל יפה ענף מתרץ ע"פ רש"י ליחזקאל כ"ה, ח' ולגמרא יומא נ"ד, ב' שלא היו הכרובים שעל הכפרת אלא צורת הכרובים אשר צר שלמה על קיר ההיכל, אמנם מדברי הפייטן נראה כעליל שכוונתו על כרובי הכפרת כאמרו כרובי סודך וכן נראה גם ממדרש שאמר בהדיא שנכנסו לבית קדשי קדשים וע"כ צ"ע. אך לדעת כי בכ"י אחד כאן הגירסה דְּבִירֵי סודך. ואתה ה', תהלים ק"ב, י"ג. בשלש עשרה קימות נקמות לחשב, כן הנוסח בד"י, ופירושו כי י"ג פעמים נמצא ל' קימה אצל השם אשר יעולל לו להכרית מבקשי התורה והן אלה, במדבר י', ל"ה. ירמיה ב', כ"ז. תהלים ג', ח'. ז', ז'. וט' כ'. י', י"ב. ו"ז, י"ג. ול"ה, ב'. ומ"ד, כ"ז. וע"ד, כ"ב. ופ"ב, ח'. וק"ב, י"ד. וקל"ב, ח'. בפחד ופחת ופח, ישעיה כ"ד, י"ז. ונחשבתי כעד זומם, ר"ל האומות אומרים שאנחנו עדים זוממים בהיות שמחכים אנחנו לביאת המשיח והם אומרים שלא יבוא. ונפשי נבהלה, תהלים ו' ד'. בשלוש עתות, יסודו על הפסוק ישעיה ל"ג, י' אשר נמצא בו ג' פעמים מלת עתה. בשלוש מיתות, חרב ודבר ורעב. ובכ"י אחד נוסף קודם החרוז בשלוש מיתות עוד הלשון בשלש עשרה קימות אותם להחרים, ופירוש קימות, נקמות. בשבעה ימי עברה, כלצפניה א', ט"ו בפסוק יום עברה וגו' עד יום שופר ותרועה נמצא בו מלת יום ז' פעמים. בעשרת מיני השמד, הנזכרים בפ' קרבו גוים (ישעיה ל"ד). מעשרה

דברים עכבו עם מענות. ומשבע מצות המישנות. כן בעשר ושבע ישכרו לענות. ובת־קול תצא ממעונות. ותפוצץ בכל־המחנות. זכרון דברים להגיד ולענות. אל־תזכרו ראשונות. בינו נא ישועות אחרונות. והזכירו זכר רננות. עמלק אשר בא ועות מחנות. והקר אתכם בפני בנות. ויצא לו שם בכל־המדינות. ראו עתה זאת לתנות. איך נמחה כחתף בכל־פנות. וצבא המרום אשר במעונות. אשר הסמך עליהם במשענות. יפקד עליהם את־העונות. לרב ימים להמנות. לחשוב להם חשבונות. להפילם לתפת הראונות. והמון לאמים וכל־הלשונות. על עוזר ועזור ישאו קינות. וכשל עוזר ונפל עזור מקוננות: וידע כל־פעל כי לא שכחת. ויבין כל־יצור כי שמם שכחת. ושעיר ושריו אז וכחת. עמלק וספריו הוכחת. ואתם במשפט נתוכחת: ויזכרו עם אשר זכרת. כי לטובה אתם הזכרת. ובזכרון טוב אתם נזכרת: ה׳ והמזכירים את־יי. יאמרו תמיד יגדל יי. ויאמרו גאולי יי. כן יאבדו כל־אויביך יי. והעמדים בבית יי. והבטחים ביי. והשתולים בבית יי. יחוו בנעם יי. ויגידו כי אין קדוש ביי: כי אל רחום יי. אשרי כל־ירא יי. טוב להדות ליי. טוב לחסות ביי. רננו צדיקים ביי. קול אמרים הודו את־יי. כי הם זרע ברך יי. זה היום עשה יי. כי אל גדול יי. ברוך הבא בשם יי. שוש אשיש ביי: ע״כ. ואם כל־המועדים יהיו בטלים. ימי הפורים לא נבטלים. זכרם לא יסוף מנטלים. ויזכרו לעד גאולים. לששון ולשמחת גילים. ממעלות אלהים מגלים. ועזוז נוראותיו מגדילים. ושרים כחללים. בעשרת מיני עשר מסלסלים.

דברים, מסורת הדברות. מענות, מלענות להם, ר״ל מלצעור אותם. ומשבע מצוות של בני נח. כן בעשר ושבע, כדרש ר׳ פנחס על מלת, בפסוק כי כוס ביד ה׳ (תהלים ע״ה, ט׳) יש בו י״ז תבות. ובת קול, מבואר למעלה דף 290. ממעונות, מן השמים. אל תזכרו ראשונות, ישעיה מ״ג, י״ח. ונדרש בברכות י״ג על שעבוד הגלות. והקר אתכם, ל׳ קור וצנה, ויסודו על מה שאמרו חז״ל (ילקוט כי תצא) אשר קרך בדרך, רבנן אמרי הקירך לפני אומות העולם, משל לאמבטי רותחת שלא היתה בריה יכולה לירד לתוכה ובא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה אף על פי שנכווה הקירה בפני אחרים, כך כיון שיצאו ישראל ממצרים נפלה אימתן על כל אומות העולם, שנ׳ אז נבהלו אלופי אדום וגו׳ תפול עליהם אימתה וגו׳, וכיון שבא עמלק ונזדווג להם אף על פי שנטל את שלו מתחת ידיהם הקירן בפני אומות העולם עכ״ל. כחתף, פתאום, כמו שפירש רש״י במשלי כ״ג, כ״ח. וצבא המרום, עפ״ה ישעיה כ״ד, כ״א. לרב ימים להמנות, ראה רש״י בישעיה כ״ד, כ״ב. וכשל עוזר, ישעיה ל״א, ג׳. והמזכירים וגו׳, הם כולם פסוקי תנ״ך בישעיה ס״ב, ו׳. ותהלים ט׳, י״ב. וק״ז, ב׳. ושופטים ה׳, ל״א. ותהלים קל״ד, א׳. וקל״ה, א׳. ול״ב, י״ד. ושמואל א׳ ב׳, ב׳. ודברים ד׳, ל״א. ותהלים קכ״ח א׳. ול״ב, ב׳. וקי״ח, ח׳. ול״ג, א׳. וירמיה ל״ג, י״א. וישעיה ס״א, ט׳. ותהלים קי״ח, כ״ד. וצ״ה, ג׳. וקי״ח, כ״ו. וישעיה ס״א, י׳. ואם כל המועדים, וכו׳ כדאיתא במדרש משלי בפסוק שמחה שמחה (ט׳, כ׳), והוא הרשב״א תשובה ל״ג. מגאלים, מישראל, והוא ע״ש הכתוב וינטלם וינשאם (ישעיה ס״ג, ט׳). ממעלות אלהים מגלים, הכוונה, שקוראים בימים אלה את המגלה אשר כתוב בה מפעלות ה׳, שגאל את עמו ע״י נפלאות מיד המן הרשע. ושרים כחוללים, תהלים פ״ז, ז׳. בעשרת מיני עשור, בילקוט תהלים רמז תתל״ג, כנור של מקדש היה של שבע מינין, ושל ימות המשיח שמונה, ושל עתיד לבוא עשר שנ׳ עלי עשור.

בכנורות ובנבלים. בעשרת מיני הלל מהללים. בעשרת לשונות שמחה
צהלים. ושרפי הקדש המעלים. כתלמיד לרב יהיו למו שאלים. מה
פעל אל אלים: כי אלה יהו מכפנים. ואלה מלפניהם מפנים. ואלה
חוצה למו פונים. ואלה לפני ולפנים. בצל שדי מתלוננים. ובחמשה
קלות הצפונים. קול רנה וישועה מצפינים. באהלי צדיקים צפונים.
חדוגים ביקרה מפנינים. וקדמו שרים אחר נגנים. לדעת איך הם מנגנים.
בגאות אפיקי מגנים. בצלם היות גנונים. ובאברתם מתגוננים. ועל
חומתם מתמנים. לשוערים ולשומרים ממנים. כל היום וכל הלילה
מזמנים. להזכיר קדשת נוצר אמונים. להעריץ זכירת גוי שמר אמנים.
ובשם ישראל מתכנים. ובשלוש קדשה לקדוש מתכוננים. שתים בראש
בנים משכינים. ואחת בראש מלכם מתקינים. ובשלשתם הם נכונים.
כסא שלם ושם שלם בם מכינים. ובשלוש קדשה עטות כאז מוכנים.
קרוא זה אל זה מכוננים. ובכנוי שם קדוש קוראים ומכנים:

חזן ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קהל קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קהל ברוך כבוד יי ממקומו: חזן ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדר ודר ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קהל ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

חזן לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו'.

בעשרת מיני הלל, ע"ד שהם הלל ושיר ומדה [illegible] רנון תרועה גיחל רומם נרנה. ויש מפרשים על י' מזמורות של שיר שנאמר בהן ס' תהלים נצוח נגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה (פסחים קי"ז). בעשרה לשונות שמחה, גילה רנה דיצה חדוה שמחה ששון עלז עלץ צהל. כתלמיד לרב יהיו למו שואלים, ישעיה כמדובר רבה פרשה כ' כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, ישראל יושבין לפני הקב"ה כתלמיד לפני רבו לעתיד לבוא ושואלין ממנו כל פרשה ופרשה למה נכתבה, ומלאכי השרת רואין אותן ושואלין אותן מה הורה להן הקב"ה לפי שאינן יכולין ליכנס במחיצתן עכ"ל ובמדרש רבה דף רפ"ו אמר ר' אבא לעתיד לבוא מחיצתן של צדיקים להיות לפנים ממלאכי השרת, והם שואלים להם מה הלכות חדש הקב"ה היום עכ"ל. ובחמשה קולות בפסוק ירמיה ל"ג, י"א יש בו קול ה' פעמים, ואמר הצפונות ר"ל [illegible] בין הקולות אלו עד [illegible] ואז ישמח בהן הקב"ה את עמו. ביקרה מפנינים, התורה. וקדמו שרים הם ישראל הקודמים בשירה ואח"כ [illegible] המלאכים לשבח כמו כן להקב"ה, כדאיתא בשמות רבה פרשה כ"ג דף ק"ס. וראה גם למעלה דף 666. בגאות אפיקי מגנים וכו', [illegible] המלאכים להתגונן בחומות [illegible] ישראל. ועל חומותיך וגו' ע"פ ישעיה ס"ב, ו', ודרשוהו חז"ל על המלאכים. שתים בראש בנים, ע"פ ויקרא רבה פ' כ"ד משל לבני מדינה שעשו ג' עטרות למלך וכו' כך בכל יום ויום העליונים מכתירים להקב"ה ג' קדושות, מה הקב"ה עושה, נותן בראשו אחת, ושתים בראשן של ישראל וכו' עכ"ל.

משקלו ד׳ ד׳ תנועות, ובראשי החרוזים חתום שמואל.

שיר אל נעלם. ליום אות עולם. והיה שם למנשא לכל ראש:
יהללו יחדו. יום יום מעידיו. כי בלעדיו. אין מי לדרוש: עוזרי משמי
מרומי. כמה היה בימי אחשורוש: בקום רע חורש. גרש ינרש. פרה שרש.
לענה ורוש: נצר ראשית. גוי אשר השית. רוח חרישית. לעקור ולשרוש:
אורי וישעי. אמץ זרועי. יאיר לעברה. שמש זרחה: ירוממו ידידים. כי
ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: מקוה ישראל בעת צרה. הלביש
גבורה. בן אפרתי: לנקום נקם אל. בני ישראל. בלע המגאל. איש חרפתי:
בא זדון קלון. עד קץ מלון. פליטי וילון. לכרות בריתי: זכור להכרית. שמו
עד אחרית. מצות עברית. היתה אתי: ואתמוגג. מאשר שגג. תמול על אגג.
ראש מלכותי: לולי אור לי. יי חילי. מצר עזרה. המציא רוחה: ירוממו
ידידים. כי ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: ויצא רענן פרח רע. המן הרע.
בן המדתא: זמם באפו. להכביד אכפו. עד אין רפא. להשית כתה: כי
הוקם על כל מעל. כוס תרעל. כדי לשתותה: נקלה בנכבד. במרדכי
לכד. בו ותכבד. בפי כסיל מחתה: אלהי מחסי. הפכה לשוסי. בלי תת
לחסידיו תמותה: האיר דרכי. אחרי מלכי. בבא לו צרה. לצר ואנחה: ירוממו
ידידים. כי ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: אלהי צורי. שמתי שברי בו כי
בעזרי. קשתו דורך: השיב פשע. גמול יד רשע. צדיק ונושע. קרא לו
אברך: פרי מעשהו. להאכילהו. להשביעהו. ימים ארך: זה לי כמה. לבבי
הומה. שני מגורי מעבודת פרך: זרע להחיות. אגורות שיות. אבקש
להיות. כמות הורך: ובאורך אור. נראה באור. וכנס פזורה. הנדחה:
ירוממו ידידים. כי ליהודים. היתה אורה. ששון ושמחה: אור חדש וכו׳.

שיר אל נעלם, כמורה שיר לאל נעלם ביום הזה שהוא אות עולם. והיה שם, השיר הזה יהי לשם ולתפארת להתנשא לכל לראש. מעידיו, ישראל. מרומי, כמו מרומים. רע חורש, המן החושב רע לגרש את ישראל. פורה שרש, ל׳ דברים כ״ט, י״ז. נצר ראשית, ישראל, עפ״י ירמיה ב׳, ג׳. רוח חרישית, רוח עזה (יונה ד׳, ח׳), וטעמו פה על מחשבת המן שחשב לעקור ולאבד את ישראל. יאיר לעברה, השם האיר אורו לעדת ישראל העבורה. לעברה, שם דבר על משקל תשעה (מיכה ג׳ ו׳) מל׳ עברתם אותי (ברכות ל״ד, ל׳). כי ליהודים, ל׳ אסתר ח׳, ט״ז. מקוה ישראל, ירמיה י״ד, ח׳. בן אפרתי, יהושע שהיה משבט אפרים (במדבר י״ג, ח׳). בלע המגאל, בעמלק. עד קץ מלון, עד אחרית מחנה ישראל. פליטי וילון, כל מי שהשאר פלטה לבד אותם עמלק. וילון, ל׳ יריעה, כי הענן היה כמו יריעה סביב המחנה. לכרות בריתי, עמלק היה חותך מילותיהן וזורקן כלפי מעלה. מצות עברית, מצוה לישראל היא להכרית זכר עמלק. ואתמוגג, מל׳ נמוגו כל יושבי כנען (שמות ט״ו). ראש מלכותי, הוא שאול אשר חמל על אגג מלך עמלק (ש״א ט״ו, ט׳). ויצא רענן, אגג הוציא מענפיו פרח רע, כי המן מזרע אגג. אכפו, ידו הכבדה, מל׳ איוב ל״ג, ז׳. כתה. לאשמה וכליון (ישעיה כ׳, ו׳). כי הוקם המן על כל השרים, כדי שישתה אח״כ כוס התרעלה. נקלה, המן. בנכבד, במרדכי ושער המלך, נקלה בו בנכבד במרדכי לכד, ותכבד מחתה בפי כסיל. הפכה, הקב״ה הפך המחתה ויגונה על המן שוסי ורומסי. אחרי מלכי, אחרי שאול שנכשל האיר השם את דרכי ע״י מרדכי. לצר, להמן. קשתו דורך, להלחם מלחמתי. צדיק ונושע, זה מרדכי. אברך, שנ׳ ויקרא לפניו ככה יעשה וגו׳ (אסתר ו׳, י״א). להשביעהו, ל׳ תהלים כ״ח, ט׳. שיות, כבשים. אבקש, אתפלל. ובאורך, תהלים ל״ו, י׳. וכנס, וקבץ.

הש״ץ אחר התפלה וכשמגיע אל מלך עוזר ומושיע ומגן אומרים קרובות ויאהב.

ע״פ א״ב מחומש אלא שהקדים לכל אות תיבה אחת מפסוק ויאהב המלך וגו׳. ובראש סיומי החרוזים חתום שם המחבר אלעזר בירבי קליר חזק אלא שהקדים להם תיבה אחת מפסוק ומרדכי יצא מלפני וגו׳.

ויאהב אומן יתומת הגן· אמנה שבעים וחמש בעדה להגן· אז כמאז כחו יודע נגן· אריה בן זאב לישע הוגן· אין להזכיר אותו מגגן· ומרדכי אמץ באלף המגן: ברוך אתה יי מגן אברהם:

אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

המלך בכס יה חק לזרע כה יהיה· בקמים כל נשם לא תחיה· בן בכורת חל דבר אהיה· בקוץ אשר נכמר ויחיה· בכן צפעו צץ לצדים שיהיה· יצא למררו מר בגשמים מחיה: ברוך אתה יי מחיה המתים:

נקדש וכו׳ עד וקדוש אתה.

את אסתר גל ממסתיר לגואל· גוי כנואש מלהגאל· גוזר אם אין לאיש גואל· גלף מישפה תבנית הגואל· גש כאח לצרה לצחצח

ויאהב אומן, מרדכי (אסתר ב׳, ז׳). יתומת הגן, אסתר שהיתה יתומה הגונה וכשרה. אמנה וכו׳, האמונה שהאמין אברהם אבינו ע״ה בלכתו מארצו והוא היה אז בן ע״ה שנה (בראשית י״ב, ד׳) אותה האמונה הגינה על אסתר להגיע למלכות כשהיתה בת ע״ה שנה. הדסה בגימט׳ ע״ד, וי״ב חדשים היתה בחצר בית הנשים הרי ע״ה, וכדאיתא בב״ר פ׳ ל״ט ובתרגום אסתר ב׳ ז׳. כחו, כאשר ראה. יודע נגן, דוד המלך. אריה בן זאב, כנוי למרדכי, שהיה אביו מבנימין זאב יטרף (בראשית מ״ט, כ״ז) ואמו מיהודה גור אריה (שם מ״ט, ט׳). אין, מהר. ור״ל כשבקש אבישי להרוג את שמעי לא הניחו דוד (ש״ב י״ט, כ״ג), לפי שחזה ברוח הקדש שעתיד לצאת ממנו מרדכי שהיה המגן להושיע את ישראל, וכל זה יסודו בגמרא מגלה דף י״ב, ב׳. אמץ, נתאמץ ונתחזק בתורת ה׳ שהיא מגינה לכל העוסקים בה. אלף, פי׳ ואאלפך חכמה (איוב ל״ג, ל״ג). ויש מפרשים באלף המגן על אלף איש מבנימין שהביא שמעי אתו כשירד לקראת דוד לבקש על נפשו (ש״ב י״ט, י״ח). ויש מפרשים על בנין בית המקדש שני ושה״ש ד׳, ד׳ הנדרש על בה״מ.

המלך, הקב״ה. בכס יה, שמות י״ז, ט״ז. חק, חקק וגזר. כה יהיה, ישראל, עה״כ בראשית ט״ו, ה׳. בקמים, בעמלק השונא. נשם, נשמה. בן בכורת, שאול המלך (שמואל א׳ ט׳, א׳). חל, חלל את דבר ה׳. בקוץ, הוא אגג אשר נכמרו עליו רחמי שאול והחייה אותו. צפעו, זרעו של אגג הכין לו ותכנו להיות לצדים ולצנינים לישראל. צפעו, פי׳ הצאצאים והצפיעות (ישעיה כ״ב, כ״ד), או שהוא פי׳ משרש נחש יצא צפע (שם י״ד, כ״ט), והכוונה על המן מזרע אגג. למררו מר, מרדכי שנקרא מר דרור (לפי מגלה דף י׳ ע״ב) יצא למרר את המן, ובעזרת ה׳ שהוא בגשמים מחיה את בריותיו.

גל, גילה והוציא את אסתר מבית שאול שהיה מסתיר את דבר המלוכה (שמואל א׳ י׳, ט״ז) ויסודו במגלה י״ג, ב׳ בשכר צניעות שהיתה בו בשאול זכה ויצאת ממנו אסתר. כנואש, כאשר נתיאשו ישראל מן הגאולה. גוזר, הקב״ה גזר בתורתו שאם אין גואל לאיש שנמכר לעבד ויצא בשנת היובל. גלף, ל׳ פיתוח, תרגום ופתחת ותגלוף (שמות כ״ח, ט׳). מישפה, פירושו, חקק להוציא את מרדכי הגואל שבשבט בנימין אשר אבנו באבני החושן היתה ישפה, ויסודו במדרש אסתר דף קמ״ה רחל תפשה פלך שתיקה, בנימין בנה תפש בשתיקה, תדע שאבנו שהיתה בחושן היתה ישפה לומר יודע היה במכירת יוסף ושותק, ישפה יש פה ושותק, שאול בן בנה ואת דבר המלוכה לא הגיד, אסתר אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה. גש, נגש מרדכי. לצחצח, לטהר. הגואל, הוא פי׳ לחם מגואל (מלאכי א׳, ז׳)

הַגּוֹאֵל. סִלְסְּנִי עִיר וְקַדִּישׁ לְהַקְדִּישׁ אָאֵל. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

אתה חונן וכו׳ עד בינה והשכל.

מִכָּל־דּוֹרוֹ פֵּן לְהִתְבּוֹנֵן. בְּעֵת מֵאֵי־זֶה חֵטְא צָג צָר שׁוֹנֵן. דִּבְרַת אָב כְּזָכָר אוֹנֵן. דַּלְתֵי צוּר כְּנֵסָה דָּפַק וְחִנֵּן. דְּגָלִים לְשַׁלֵּשׁ תַּעַן וּלְחַנֵּן. הַמֶּלֶךְ וְשָׁקַם כֵּן דֵּעָה חוֹנֵן: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חוֹנֵן הַדָּעַת:

השיבנו וכו׳ עד בתשובה שלמה לפניך.

הַנָּשִׁים הַהֲגוּנוֹת לָכֶם יְשִׁיבָה. הֻכְאֲרוּ וְסָעֲרָה בָּם נִשְׁבָּה. הֲדַסָּה וְזֹאת כְּנֶגַע לָהּ תּוֹר וּמַחֲשָׁבָה. הִלְּלָה לְכָל־רוֹאֶיהָ וְעָזַר לוֹ שִׁוָּה. הֶדֶר יְמִינִי לְשׁוֹבֵב שׁוֹבֵבָה. בִּלְבוּשׁ רְצוֹת רוֹצֶה תְּשׁוּבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָרוֹצֶה בִּתְשׁוּבָה:

סלח עד וסולח אתה.

וַתִּשָּׂא וַתָּבֹא בְּאֶלְהַּ. וְלֹא יָדְעָה כִּי זֹאת עָשְׂתָה יַד אֱלוֹהַּ. וַיִּבְעַר חָנֵף בְּכָל־גְּבוּל לִשְׁלוֹחַ. וּבְהַגִּיעַ תּוֹר בִּנְיָן לִצְלוֹחַ. וּבַת אֲבִיחַיִל לָבְשָׁה צְלוֹחַ. מַלְכוּת בָּהּ רַבָּה מַרְבָּה לִסְלוֹחַ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלוֹחַ:

ראה בענינו עד גואל חזק אתה.

חֵן וְזָכְרָה מֵהַרְרֵי אֵל. זְכוּתָהּ עִמְּעֵם כְּיַד בֶּן־אֲבִיאֵל. וְזֹאת כְּבוֹאָהּ הֲלוֹם נָשְׂאָה עַיִן לָאֵל. זָכְרָה־נָּא לִי צִדְקַת הַרְרֵי אֵל. זֶה הֱכִינָהּ לְאוֹת לְתִקּוּן אֲרִיאֵל. תִּכְלַת יָדָהּ עֲשׂוֹת לִגְאוּלֵי אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

רפאנו וכו׳ עד ורחמן אתה.

וְחֶסֶד חִסְּדָהּ חָסִיד הַמְּהוּלָּלִי. תּוֹר וְכַרְפַּס וְכֶתֶם וַחֲלִי. חִילָה רוֹץ

הרכון על עון ישראל שנהנו מסעודת אחשורוש. עיר וקדיש, שמות מלאכים. אאל, אתחיל, מל׳ הנה נא הואלתי (בראשית י״ח כ״ז) והכוונה קודם שיקדישו המלאכים את הקב״ה אתחיל אנכי לומר הקדושה. וע״פ מאמר חז״ל שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה (חולין צ״א, ב׳).

פן, פנה מרדכי להתבונן ולדעת מאיזה חטא אשר בסבתו עמד השטן הצר להיות שונן לשונו כנגד ישראל. דברת אב, ענין שאול שהחיה את אגג. אונן, התאבל. דלתי צור כנסה, דלתי בית הכנסת שמתפללים שם לצור ישראל. ויותר נראה שצ״ל צ״ר מל׳ הדלת תסוב על צירה (משלי כ״ו, י״ד) ור״ל דפק על צירי בהכ״נ. דגלים לשלש, צוה לדגלי ישראל לצום ג׳ ימים רצופים ולהתחנן אל הקב״ה. תען, ל׳ תענית. המלך, הקב״ה.

הכארו, נתגוללו, מל׳ נכנש כאור (ב״ק דף ק׳, ב׳) והוא כמו ל׳ כעור בחלוף אהח״ע. כנגע, והגיע תור אסתר (אסתר ב׳, ט״ו). ועזר לו שוה, המלך אחשורוש שוה אותה להיות לעזר לו. ימיני, מרדכי. לשובב שובבה, להשיב ישראל שהיו שובבים בחטאם. בלבוש רצות, בלבוש שק לרצות את רוצה בתשובה.

באלוה, בעזר אלהים. כי זאת עשתה וכו׳, ל׳ איוב י״ב, ט׳. ויבער, מל׳ יבערו ויכסלו (ירמיה י׳, ח׳), ר״ל כסיל היה אחשורוש במה שצוה שיביאו אליו כל נערה בתולה, כי כל מאן דהוה ליה ברתא איטמרת מניה (מגלה י״ב ע״ב). חנף, אחשורוש (מדרש אסתר דף קי״ז). בנין, בנין בה״מ. צלוח, כלבשת המלכות.

זכרה, ניתן לה למתנה, ל׳ זבדני אלהים (בראשית ל׳, כ׳). מהררי אל, מן העליונים. עמעם, נתחבר החן והיופי עם הזכות שהיתה לה ביד מרדכי. עמעם, מל׳ עם. בן אביאל, מרדכי שהיה מזרע קיש בן אביאל (ש״א ט׳, א׳). צדקת הררי אל, זכות האבות. זה, הקב״ה עש״ה זה אלי ואנוהו (שמות ט״ו, ב׳). לאות, שיצא ממנה בן שיבנה בה״מ והוא דריוש. אריאל, בה״מ. תכלת וכו׳, ידה עשתה את המלוכה לבה״מ. וי״מ תכלת ל׳ תכלית, ר״ל דריוש כלה וגמר את בנין הבית שהתחיל כורש לבנותו כבר.

וחסד, הקב״ה שהוא חסיד בכל מעשיו ומהולל כל הוא קשט את אסתר בחסד, וע״פ מגלה י״ג אסתר ירקרוקת היתה וחוט של חסד משוך עליה. וכתם וחלי, עדי תכשיט (משלי כ״ה, י״ב). חילה,

ראש פתן מנחלי. חרון בו לשלח עוד מלאכלי. חלת פני אלהים יי חילי. וחור רב חתלי רופא חלי: ברוך אתה יי, רופא חולי עמו ישראל:

ברך עלינו וכו' עד כשנים הטובות.

לפניו טבע הוד אברך. טבוע היה ומוכן להאריך. טמנה וסתרה מפרוע ירך. טמא כברזל נפנה להברך. טוב פץ לה קומי אורי כי בא אורך. נעטרת בשנת טובתך בגשם אברך: ברוך אתה יי, מברך השנים:

תקע בשופר וכו' עד כנפות הארץ.

מכל־יודעי דת שפתי מרבץ. יקר ימיני בדת ימין רובץ. יפי עדי עדים משבץ. יצא מלבש על יד קובץ. ירש מתן שאלות יעבץ. זהב ימן לאסוף נדחים מקבץ: ברוך אתה יי, מקבץ נדחי עמו ישראל:

השיבה וכו' עד וצדקנו במשפט.

הבתולות כהקבץ שנית במאהב. כבודה בת־מלך השליכה יהב. כי צדיק יי צדקות אהב. כמס רב רשפי להב מלהיב ללהב. כרה שוחה לעד לחומו להבהב. גדולה קפץ בדין משפט אהב: ברוך אתה יי, מלך אוהב צדקה ומשפט: למלשינים וכו' עד במהרה בימינו.

הקב"ה נתן לה חיל וכח לרוצץ ראש פתן, ר"ל את המן. מנחלי, המנחיל עלי נחלים. ויש גורסים מנחלי ומפרשים שלא יאריכו בחלי רעתו. עוד מלאכלי, שלא יאכלני עוד. חלת, התפללה, מל' ויחל משה. וחור, ל' חזות. חתלי ל' חבישת המכה כמו לשום חתול לחבשה (יחזקאל ל' כ"א).

לפניו, ימים רבים לפני מרדכי. טבע, חקק הקב"ה והם הוד של יוסף הנקרא אברך עש"ה בראשית מ"א, מ"ג. טבוע, ר"ל זה ההוד של יוסף היה מוטס ושמור ומוכן גם למרדכי כדי שתעלה בזה תרופה לישראל. להאריך, להעלות ארוכה ורפואה. ובמדרש אסתר דף קפ"ו בניה של רחל כמן שזה תחולתן שזה וכו' ביוסף כתיב ויקראו לפניו אברך, ובמרדכי ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש וכו'. טמנת, מרדכי טמן והסתיר את אסתר ד' שנים, כדאיתא במדרש ילקוט ובתרגום ירושלמי לאסתר ב', ח'. מפרוע ירך, ל' גלוי, שלא רצתה לגלות ירכה להכנס לערל וטמא. כברזל, כאשר נפל גורלה להכנס לאחשורוש. להברך, ל' הרכיב ורע, מענין המבריך את הגפן (כלאים פ' ז'). קומי אורי, ל' ישעיה ס', א'. נעטרת, תפארת ישראל. בשנת טובתך, ר"ל בימי מלכותך, ותיבה כל' תהלים ס"ה, י"ב. בגשם, בגשמי ברכה והצלחה.

שפתי מרבץ, מל' רובץ בין המשפתים (בראשית מ"ט, י"ד) אשר נדרש על בני יששכר יודעי בינה לעתים. ישר כן כמדויקים בפיעל, ומידותו הוקיר הקב"ה את מרדכי הימיני יותר מכל יודעי ולומדי תורה, בעבור שהיה רובץ תמיד ועוסק בדת שנתנה מימין הקב"ה ועז"ה מימינו אש דת למו (דברים ל"ג, ב'). משבץ, ל' משבצות זהב (שמות כ"ח, י"א). על יד קובץ, ל' משלי י"ג, י"א. והכוונה פה על מרדכי שהיה קובץ כל התורה בידו. שאלות יעבץ, הוא עתניאל בן קנז ששאל מאת השם לברכו בתורה ולהרבות את גבולו בתלמידים (תמורה דף ט"ז). זהב, הקב"ה שהוא מוכן מזמן ומכין זהב רב למרדכי לאסוף. ימן ל' הזמנה מענין וימן ה' (יונה ב', א') אף כי אינו מגזרתו.

במאהב, כאשר אחשורוש באהבתו את אסתר צוה להקבץ שנית בתולות כדי שתגיד לו את עמה ואת מולדתה. כבודה בת מלך, אסתר, ול' תהלים מ"ה, י"ד. השליכה יהב. בטחה בה' ולא הגיד את עמה, ול' תהלים נ"ה, כ"ג. ויסוד החרוז במגלה י"ג עביד מבתיה ולא גליא ליה דלא כרגא ולא גליא ליה וכו'. כי צדיק, תהלים י"א, ז'. כמס, הקב"ה המכיס והמפיס בלב אחשורוש שהיה פרסי ומשל לדוב (דניאל ז', ה') את רשפי להב האהבה כדי ללהב ולשרוף את המן שהיה מלהיב ומבעיר איבה על ישראל. כרה המן שוחה לישראל. לעד לחומו להבהב, נשה כמו נשרף לגנות. לחומו, נשה כמו לחניה א' י"ג. להבהב, ל' שרפה כמו זבחי הבהבי (הושע ח' י"ג) ותמונה שנשפה ולא הנוצה. גדולה קפץ, הקב"ה שהוא משפט אהב סגר בדין במדת הרחמים הגדולה. קפץ ל' סגירה מגזרה ולא תקפוץ את ידך (דברים ט"ו, ז').

וַיָּשֶׂם לַיְלָה וּתְנוּמָה הִמְנִיעַ. לֵיל אֲשֶׁר תַּגִּין וַיֶּרֶב הֵנִיעַ. לַדּוֹרוֹת אוֹתוֹ הִצְנִיעַ. לִהְיוֹת לְפִלְאוֹ צָנוּעַ. לָבַר זֵד יָהִיר וּבְאַשְׁמוּרוֹ הִכְנִיעַ. וְתַכְרִיךְ יְחוּמָיו שַׂח וְדִים מַכְנִיעַ:

ע"ס א"ב.

אֶזְרָח בָּם חוּץ. בְּכֶסֶל גָּרוּץ. בִּנְתִיב נָחוּץ. סָכַת צֵאת חוּץ: בַּמָּה אֵדַע. פְּתוּל יָדַע. וּפִלּוּלוֹ נוֹדַע. כְּיָדַע תֵּדַע: גְּמוּלָיו חִבֵּל. בְּעַל הַמְסֻבָּל. וְשָׁנוּ בְּסֵבֶל. קוֹדֵי נִסְבָּל: דְּלָיו בְּלוּד דְּאוֹת. אַרְבַּע מֵאוֹת. בְּלִבְנַת יָוֵן לָאוֹת. עַד יוּחַשׁ אוֹת: הָרִים צַח דִּלֵּג. וּגְבָעוֹת בִּלֵּג. וְעָנָם מִלֵּג. בְּצַלְמוֹן מַשְׁלֵג: וְתַגִּין קוֹמֵם. בּוֹ בַּיָּם זָמַם. בְּגִיחוֹ עִמַּם. בְּאֶצְבַּע הַמֵּם: זָרוּ לוֹעֲזִים. מֵצַח מְעִזִּים. וְקָפְאוּ בְּעִזִּים. כְּנֵבֶל רְעוּזִים: חֵיל צְבָא פַרְעֹה. בְּסַאסְּאָה פָרְעוֹ. וּבָם בָּנָם וְקָרְעוֹ. מוּל אָב וְרֵעוֹ: טְבוּעִים אָז כְּשָׁרוּ. תּוֹפְפוֹת בְּקֵן שָׁרוּ. וּפָז בְּסוּף אִשְּׁרוּ. וְאֶל שׁוּר נִשָּׁרוּ: יִקְשׁוּ אֲמָרִים. שׁוּב לְגֵיא חֲמוֹרִים. וּמֵי חֲשׁוּבִים מוֹרִים. נִתְמְרוּ לְמָרִים: כְּשֵׁר צִיר תְּחַן. לוּט בְּאוּשֵׁי צַחַן. לְהַמְתִּיק מַר לְמַחַן. לְבַל לָקוּט בְּבֹחַן: לוּו לְאֵילָם. וְאַף לַהַט הָאֵלִים. וְנָקְבוּ

לילה, ליל פסח היה. תגין, פרעה. וירב, מסתריב (ה"ע ס', י"ג). הניע, הזליף, מל' ויניעם במדבר (במדבר ל"ב, י"ג). אותו הלילה. לפלאו, לנפלאות שיעשה לע"ל כאותו לילה. זד יהיר, המן. ותכריך יחומיו, פי' מגור וקנן כגיו שח והשפיל אותם הקב"ה המכניע זדים. תכריך, ל' אגודה. יחומיו מל' יחמתני אמי (תהלים נ"א, ז').

אזרח, אברהם אבינו הנקרא איתן האזרחי. בם, בהים. בכסל גרוץ, בכוכבים הטהורים. כסל, מל' עושה כימה וכסיל (עמוס ה', ח'). גרוץ, טהור, מענין גיהוץ בל' חז"ל. נחוץ, ענין מהירות כמו ש"א כ"א, ט'. סכת, שמע. ור"ל אברהם אבינו הביט בכוכבים לראות במזלו ואמר לו השם צא מאצטגנינות שלך וכמו שדרשו חז"ל בשבת קנ"ו על פסוק ויוצא אותו החוצה. במה אדע, בראשית ט"ו, ח'. פתול, על' עקש ונפתלתול. ופלולו, משפטו נודע לו. גמוליו, בניו. חבל, השחית אותם פרעה. בסבל, בסבלות מצרים. קודי נסבל, תואר למצרים המשתחוים לאלילים. קודי, מל' ויקוד. נסבל, ע"ז אשר על כתף יסבלוהו (ישעיה מ"ו, ז'). דליו, בניו בשו למצרים. לוד, כנוי למצרים (בראשית י' י"ג). דאות, ל' פריחה, כמו ידאה הנשר. לאות, הלמ"ד מן השורש מגזרת וילאו מצרים, ר"ל שהיו ישראל יגעים ונלאים בעבודת לבנים וטיט היון ד' מאות שנה. עד יוחש אות, עד הזמן שמהר הקב"ה והחיש להם אות הגאולה. צח, הקב"ה עש"ה שיר ה', י'. דלג, את הקץ. בלג, חזק את ישראל מל' המבליג (עמוס ה', ט'). וענם, מצרים (בראשית י', י"ג). מלג, הרתיח ברותחין מל' מולגין את הראש (ביצה ל"ד). בצלמון משלג, זה הקב"ה שכתוב בו תשלג בצלמון (תהלים ס"ח, ט"ו). ותגין, פרעה במה שחשב לאבד את ישראל במים באותו דבר עצמו נטל לו ונטבע בים. בגיחו, במלחמתו, ונלחם בנו ת"א ויגיחון בגו קרב (שמות א', י'). המם, הוחסך. באצבע, אצבע אלהים. זרו לועזים, נתנכרו מצרים שנקראו עם לועז (תהלים קי"ד). מצח, כמו זרו רשעים (שם נ"ח, ד'). וקפאו, נטבעו במים עזים. תרגום ויצף הברזל וקפא (מ"ב ו', ו'). כנבל, כנאד כזה שהוא פקוק וצף על פני המים. רעוזים כמו רעולים, דוגמת עלו ועלז. בסאסאה פרעו, שלם לו הקב"ה מדה כנגד מדה. ובם, הכיח הקב"ה. בנם, בים עש"ה הים ראה וינוס. מול אב ורעו, עפני יעקב ובניו. כשרו, כאשר ראו ישראל את מצריים טבועים בים. תופפות, עש"ה תהלים ס"ח, כ"ו. ופז, זהב טוב. אשרו, נתעשרו בבזת הים. ובמ"א עשרו בעי"ן. ואל שור נשרו, הלכו במישור אל מדבר שור. יקשו, הקשו לדבר קשות לשוב לארץ מצרים אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כ"ג, כ'). מורים, על' מר ואהלות (שיר ד' י"ד). נתמרו, נהפכו, מל' תמורה, והגריס בתי"ו כמו שעשו חז"ל בגמלת מתרימין, מתחילין. ובמ"א גורס ומחשובים מורים וכו' ופירושו כאשר בתחלה היו ישראל חשובים כמור הומה להיות מרים. ציר, משה רבינו שהיה ציר נאמן בכשיר וערך תחנה בעד ישראל. תחן, תחנה. לוט, כדי ללוט ולכסות סרחונם, מל' וילט פניו (ש"ב י"ט י"ג). באושי צחן, כמו ועלה באשו ותעל צחנתו (יואל ב' כ'), וכנוי לחטא. למחן, למחנה ישראל. או שהיא מל' חנינה ור"ל לטחוק. לבל לקוט, שלא יקוץ בם הקב"ה בנסיון הזה. לקוט על' אקוט בדור (תהלים צ"ה, י'). לוו, נתלוו ע"י ענני כבוד. ואף, וחרון אף של להט החרב נשתתק מהם. האלים, ל' אלם או חרש. ונקבו

אלים· בצדק בני אלים: מהרו לאלוש· וכל־בצק מלוש· ורגנו בפלוש·
עדי דק חלוש: נסו פעמים· בתקון יומים· בדנן שמים· ובצית מים:
סעו לרפידים· ברפיון לפידים· ועודם שם רפודים· חלו בצר קפודים:
עד הגם בהם· אץ להאליחם· ובסוף האחם· ופה בחשף גלדם: פסע
פרסאות· ארבע מאות· לנגב צבאות· נצי צבאות: צג במלחמות· ראשית
עלמות· ופן במהלמות· והושת לכלמות: קצץ אשלים· בחיק נחשלים·
וקלם מושלים· בחטא נשולים: רדף שלשה· ובשתו שלשה· ועדתו חלשה·
ביד אזן חלושה: יוו שדי חק בכם· קרבו לרכסם· זכרו לכרכם· מהדום
ומכם: תחור עם איבה· במשול הבה· ושמרה לו איבה· בבוז ובגאוה:

ע"ס תשר"ק.

תמימים כרשו ארץ· והקציננו שר בערץ· פקד לרוץ במרץ· לבלותו
בחרץ: שדי שוכן עד· צו ללועט עד· אחריו לצעד· לטמאו עדי עד:
רחן עמעם· ואכזר רעם· ומאז זעם· ממלוך עלי עם: קצין מכמר· נין
צוף כמר· וישסף וישמר· ולארבעה זמר: צפע מנו חש· משרש נחש·
בגיתו כחש· לחוץ עם נחש: פיו שלח ברע· כלילת יפי לגרע· בבבת עין

אלים, נקראו גבורים וגדולים, על׳ אילי מואב (שמות ט״ו, ט״ו). בצדק בני אלים, בזכות האבות. לאלוש, במדבר ל״ב, י״ג. מלוש, כל הבצק שהוציאו ממצרים כלה ולא היה להם עוד מה ללוש. בפלוש, בפרהסיא ובגלוי, על׳ מבוי מפולש (עירובין ו׳). עדי דוק חלוש, עד השמים נתחלשו. דוק, כנוי לשמים עפ״ה ישעיה מ׳, כ״ב. נסו, הקב״ה נסה אותם ולא עמדו בנסיון. בתקון יומים, בתקון הזמן לב׳ ימים שאמר הקב״ה אל תלאו והם יצאו, אל תותירו והם הותירו. ובצית מים, שאמרו מה נשתה. תצית, ל׳ יובש. סעו, נסעו. ברפיון לפידים, שרפו ידיהם מן התורה שניתנה בקולות ולפידים. רפודים, רמולים וחונים. חלו, נחלשו. בצר, ע״י הצורר עמלק. קפודים, ל׳ כשילה וכריתה, על׳ קפדתי כאורג חיי (ישעיה ל״ח, י״ב). עד הגם בהם, נעודם במצרים. אץ להאליחם, מהר עמלק להתעיבם, על׳ יחדו נאלחו (תהלים י״ד, ג׳). ובסוף, בים סוף. האחם, קרא עליהם האח האח, כי חשב שיפלו ביד מצרים. והנה הפייטן פעל מעלת האח. ופה, ברפידים. בחשף, נגלה, על׳ מחשוף הלבן (בראשית ל׳, ל״ז). צג, נצב. ראשית עלמות, עמלק עפ״ה במדבר כ״ד, כ׳. ופן, פנה לנוס. במהלמות, במכות שהוכה ע״י יהושע. אשלים הכנוי מן אשל נטע אברהם והכוונה על זרע אברהם שנ׳ בו ויטע אשל. בחיק, בתוך. וקלם, חרף ולעג בישראל הנקראים מושלים. נשולים, אלו דן שפלטם הענן ונפלו ביד עמלק. נשולים על׳ כי ישל זיתך (דברים כ״ח, מ׳). שלשה, א׳ במצרים וא׳ בים וא׳ ברפידים ובמובא למעלה. שלשה, מחיית עמלק כתובה ג׳ פעמים בשמות י״ז, י״ד. דברים כ״ה, י״ז. וש״א ט״ו, ב׳. אזן חלושה, כנוי ליהושע ועפ״ה שמות ל״ב י״ז. ועי״ש. בכם, שמות י״ז, ט׳. קרבו לרכסם, לחבר למלחמה כנגד עמלק. לרכס על׳ וירכסו את החשן (שמות כ״ח, כ״ח). לכרכם, להשמיד, על׳ גמרא בעי לכרכושי נקי (שבת ע״ז, ב׳). מהדום ומכם, ר״ל מלמטה ומלמעלה. תחור, תחרות. במשול, כשעמלק שהיה למשל ולשנינה. בבוז ובגאוה, בשביל בזיון ולמה שעשה בגאותו לישראל.

כרשו, כאשר ירשו. והקציננו, והמליכו את שאול לקצין ולשר עליהם. בערץ, ל׳ עריצים. במרץ, במהרה. בחרץ, ל׳ כלה ונחרצה (ישעי׳ י׳, כ״ג). ללועט עד, הוא שאול משבט בנימין שנאמר עליו בבקר יאכל עד (בראשית מ״ט, כ״ז). אחריו, אחרי עמלק. רחן עמעם, קבץ חיילו. רחן לפי ענינו ל׳ חיל, ולא ידעתי מקורו. ועמעם ל׳ חבור וקבוץ על׳ עם כמו למעלה זכותה עמעם. ואכזר רעם, רחם על אגג. רעם כמו רחם בחלוף אהח״ע. וזעם, כמאס שאול. קצין מוכמר, אגג שנכמרו רחמי שאול עליו. נין צוף, שמואל הנביא (ש״א א׳, א׳). כמר, הביא מכמורת ורשת על אגג. וישסף, על׳ שמיר ושית. וזמר, ל׳ כריתה מענין ובכרמך לא תזמור (ויקרא כ״ה, ד׳) ויסודו במדרש העמידו על ארבעה קונדיסין ומתחו עליהן. צפע, המן. בגיתו, בלאתו מרחם אמו. לחוץ עם נחש, הלך לקראת נחשים כשהפילו גורלות מיום ליום ללחוץ עם ה׳.

הרע· גמול אב לפרע: עץ בתרמית תער· להשגיא איש בער· וירפא ידי נער· ממלאכת יער: שטנה חרת· לערער יקרת· ויער ערת· מגזע בכורת: נשא כרב וזאב· ונסה כבן זאב· ובו נעבר כאב· כעורב וכזאב: מסכה נעשה· לעבדו כל עסה· וכאפר עשה· ביד מאמר עשה: לענה ורוש· נועץ לפרוש· לסמוך לברוש· בשם אחשורוש: כחש סלופים· והתעה אלופים· להכחיד עלופים· בפלס אלפים: יקראו סופרים· וכתבו ספרים· ושלחו צירים· בדבר המלך מהירים: טשים בהליכה· לעין כל־ממלכה· והדת נמלכה· והעיר שושן נבוכה: חלום יהודי חלם· והבין כסלם· מדיו קרע להכשילם· ונפרע למו גמולם: זעק במר נפש· באפר להתכפש· בצום ובטיט והפש· ישב בעצת טפש: ומהליל שפלות· כחו עבורות כפולות· הקשיב תפלות· והגיה אפלות: הסכית שועה· מאמולת שבעה· ואז אל שעה· ואיל ישועה: רפי בן קיש· הבין נין קיש· ותחן הלקיש· עד לדק הקיש: גל לאילת אהב· לבוא אל־יהב· להדעיך יקוד להב· מגזי רהב: בבינה עשתה· בגוחה חסתה· שלוש צום פצתה· וצר פלץ כסתה: יוארחה שוגא· בדת אל עונה· בלי מצוא מענה· מה יענה:

גמול אב לפרע, לפרוע ממרדכי על שכפף שאול את אגג אביו. עץ, יען. בתרמית תער, בתרמית לשון המלושה כתער, ועי"ה לשונך כתער מלטש עושה רמיה (תהלים נ"ב, ד'). להשגיא, להתעות, מל' משגה עור (דברים כ"ז, י"ח). איש בער, את אחשורוש. נער, ישראל עי"ה הושע י"א, א'. יער, בית מקדש יער הלבנון. חרת, חקק. לערער יקרת, להכרית ישראל. ויער ערת, הוציא הקב"ה חוטר מגזע שאול והוא מרדכי. ויער ערת, ל' גדול וצמיחה מל' ומתערה כאזרח (תהלים ל"ז, ל"ה) ערות על יאור (ישעיה י"ט, ז'). נשא, התנשא המן. ונסה, כעלה, והנם זועפים תרגום אונקלס והא אינון נסיסין (בראשית מ', ו'). בבן זאב, מרדכי. ובו, בהמן. כעורב וכזאב, מלכי מדין (שופטים ז', כ"ה. תהלים פ"ג, י"ב). מסכה נעשה, המן עשה את עצמו ע"ז כדאיתא בפרקי ר"א פ' כ' ובמדרש אסתר. עסה, הכריח את הכל לעבדו. עסה מל' ועסותם רשעים (מלאכי ג', כ"א). מאמר עשה, אסתר עי"ה אסתר ב', כ'. לענה ורוש, ר"ל גזרות קשות. לפרוש, לגזור ולאחוז, כמו לפרש להם (ויקרא כ"ד, י"ב). לסמוך, לתלות. לברוש, את מרדכי הנקרא ברוש. כחש סלופים, דבר דברי כחש ועול. סלופים, מל' וסלף בוגדים (משלי י"א, ג'). עלופים, ישראל שהם כשוני רוח, מל' בניך עלפו (ישעיה נ"א, כ'). בפלס, כשקל עשרת אלפים ככרי כסף כאמר לשקול אל גנזי המלך. צירים, שלוחים. נמלכה, מועצה ונגמרה, מל' מלכי ישפר (דניאל ד', כ"ד). יהודי חלם, מרדכי היהודי חלם חלום מעלת המן, והחלום מובא במדרש אסתר ד', ז'. כסלם, כשאון המן וחבריו שבטחו בכסילותם. להתכפש, מל' הכפישני באפר (איכה ג' ט"ז). בעצת, כעבור עבת. טפש, כסיל. ומהליל, הקדוש ברוך הוא המגביה שפלים. מתליל, ל' גבוה ותלול (יחזקאל י"ז, כ"ב). הסכית, שמע. מאמולת, המיוסרה כמה פעמים. אמולת, מל' מה אמולה לבתך (יחזקאל ט"ז, ל'). ואיל, חיזק. רפי, רפיון שאול. נין קיש, מרדכי. ותחן, התחנה. הלקיש, אחרה כגשם מלקוש. לדוק, שמים. הקיש, דפק בתפלתו. גל, גילה. לאילת אהב, אסתר. יהב, אחשורוש. להדעיך, לכבות את כעסו. מגזי רהב, מישראל שעברו וגזו הים. שר של ים רהב שמו (בבא בתרא ע"ד, ב'). בגוחה, בנוחה, כמו כי אתה גוחי מבטן (תהלים כ"ב, י'). וצר, את המן. פלץ, חיל ורעדה כמו וכסתה אותם פלצות (יחזקאל ז', י"ח). ארחה, וזמנה את המן לסעודתו, מל' וארוחתו ארוחת תמיד (סוף מלכים). עונה בעת צרה, ר"ל כמו שכתוב במשלי כ"ה, כ"א. בלי מצוא, לא מצא המן מענה מה יענה לפני המלך.

ראשי החרוזים אלעזר בירבי קלי׳.

אוֹתוֹ מְהַלֶּלֶת. חֲתוּת לוֹ גַחֶלֶת. בְּמָנוֹת תּוֹחֶלֶת. מְנוֹ מַתְחֶלֶת: לְאוֹהֲבָיו הֵבָאִיר. אֵת אֲשֶׁר הֵתְאִיר. וְלַעַב בֶּן־יָאִיר. מְחוּנוֹ הַבָּאִיר: עֶבְרָה נִמְלָא. וְצָרָה הַמְּלָא. וּבוֹרְכָיו כַּשִּׂמְלָה. וּמוֹרוּהוּ מִלָּה: זָם וְהֵכִין עֵץ. תְּקֹעַ הַג דָּת עֵץ. תַּרְעֵלוֹת כְּהוּעֵץ. וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: רַק כְּנֶחְשַׁב כְּמֶר. וְהוּשַׁב לוֹ כְּיֵמֶר. וְאֶל־מֵנִיף עֹמֶר. שָׁב וְחִנֵּן אֹמֶר: בְּקָרְשְׁמְעִי בִּשֵּׂר. וְהֻבָּב לוֹ אָסַר. כִּי הִכְרִיעַ אִסָּר. מֵהוֹן מְעֻשָּׂר: יָחַד בְּהַל שֵׁנִית. לְסַעַר תָּכְנִית. וְעָלְתָה תַּעֲנִית. וַתְּקַצֵּץ חֲנִית: רָעַל מֹר הִמְרִירוֹ. וְחַרְבוֹן הֶאֱרִירוֹ. וַהֲדַס הֶעֱרִירוֹ. וְלַשַּׁחַת גְּרָרוֹ: בְּרוֹשׁ נֵעֵר. נַעֲצוּץ נִגְעַר. וְכָל־מְמֻתָיו עִרְעֵר. וּפָן לְשַׁוַע עַרְעָר: יְהוּמִים מֵאָה. אֲשֶׁר יֶהֱמָה טְמֵאָה. סֹעֲרוּ לְקִמְעָה. סְפוֹת רָוָה וּצְמֵאָה: קוֹעוּ וְנִשְׁחָתוּ. וְעִם יוֹלְדָיו נֶאֱחָתוּ. וּבָאַע חַד נוֹחָתוּ. וְכָל־מְצֵרִים חַתּוּ: לְרָם נִגְנוּ זוּ. בַּאֲשֶׁר חָזוּ. וְעָלְצוּ וְעָלְזוּ. וּבוֹ לֹא בָזוּ: יַעַן בְּמִיר סְפָרִים. הֻצוּ עֳפָרִים. בְּפַלְכֵי כְּפָרִים. בִּמְשׂוֹשׂ פּוּרִים: יְרֻנַּן תְּאֵלָה. רֶוַח וְהַצָּלָה. רְנָנָה סְגֻלָּה. בִּקְרִיאַת מְגִלָּה:

אותו, את המן. במנות, במתנות. תוחלת, אסתר המיחלה לה'. מנו מתחלת, מהמן היתה מתחלת לתת לו מנות הסעודה קודם לאחשורוש כדי לקנא בו המלך, כדאיתא במדרש אסתר. לאוהביו, לאוהביו באר וספר את אשר גדלו המלך. התאיר, מל' תואר פניו. ולעב, מל' ויהיו מלעיבים (דה"ב ל"ו, ט"ז), ר"ל גם ספר להם מה שאירע לו עם מרדכי שהלעיג בו. מחונו הבאיר, שאם מרדכי בע"ז של המן. מחונו, כנוי לע"ז עפ"ה ישעיה מ"ד, י"ג. הבאיר, ל' בעור ואמום כדברי רז"ל בחלוף אהח"ע. ובורכיו כשמלה, אותם שכרעו וברכו נכיכסם לפניו כמו לפני ע"ז שהיה מצויין בשמלתו. ומורו מלה, יעצוהו לתלות את מרדכי. תרגום של זמה, עצת תאשין. זם, זמם. תקוע, לתקוע ולתלות עליו את מרדכי ההוגה בדת עץ חיים. ותשועה ברב יועץ, זה הקב"ה, ופסוק הוא במשלי י"א, י"ד. רק, המן. כמר, מל' והשבית את הכמרים (מ"ב כ"ג, ה') ר"ל שעשה את עצמו ע"ז. כימר, כאשר שנאמר בלבנו לעשות למרדכי, מל' תתימרו (ישעיה ס"א, ו'). מניף עמר, זה מרדכי שלמד לתלמידיו הלכות קמיצת העומר כאשר בא המן עם הלבוש והסוס, כדאיתא במדרש אסתר. וחנן, בקש בתחנה ממרדכי לרכוב על הסוס. הכריע אסר, שעד העומר שעסק בו מרדכי שהוא רק כאשר הכריע עשרת אלפים ככר כסף של המן. בהל שנית, לבוא אל משתה אסתר. לסער, לסעודה המתוקנת. תכנית, ל' תקון. חנית של הרשע. רעל מור, מרדכי הנקרא מור המריר להמן כוס של תרעלה. וחרבון, הוא חרבונה. האריהו, קללו. והדס, אסתר. העריהו, עשתה אותו ערירי, שנתלה עם בניו. ברוש, מרדכי. נער, התחדש ופרח כנשר. נעצוץ, המן. נגער, נשמד מן העולם, כמו וינערו רשעים (איוב ל"ח, י"ג). ערער, הקדים מחץ הוא איבד את כל אנשי עצתו, מל' ערער תתערער (ירמיה נ"א, נ"ח). ופן, ופנה הקב"ה אל תפלת ישראל, ועפ"ה תהלים ק"ב, י"ח. יהומים, בנים, מל' יחמתני אמי (תהלים נ"א). מאה, ע"פ מדרש קהלת דף כ"פ אם יוליד איש מאה, זה המן, וראה למעלה דף 669. טמאה, ורש. סערו, נאבדו, מל' יסער מגרן (הושע י"ג, ג') לקמעה. מעט כל' חז"ל כמו טוחן הרבה ומוציא קמעא (גיטין ס"ז, ע"א), ר"ל בזמן מועט. ספות, על שהוסיפו זדונות ושגגות, וע"פ תרגום אונקלוס דברים כ"ט, י"ח. קועו, נתלו, מל' והוקע אותם (במדבר כ"ה, ד'). נאחתו, ל' אחות, נתאחדו ונתחברו עם אביהם. ובאע חד, כגון אחד בשבה ובשחתו. נוחתו, ל' מחתה מענין יחת אפרים (ישעיה ז', ח'). ומה שאמר ובאע חד יסודו בפר"א פ' נ' אליה ז"ל נדמה כחרבונה אחד מסריסי המלך ואמר לו יש עץ בביתו של המן מבית קדשי קדשים גבוה נ' אמה, מיד צוה המלך לתלותו עליו לקיים מה שנאמר יתנסח עא מן ביתה (עזרא ו', י"א). מצרים, צוררי ישראל. לרם, להקב"ה. זו, ישראל שנקראו עם זו (שמות ט"ו, י"ג. ע"ז. ישעיה מ"ג, כ"א). ובו לא בזו, נבזה לא שלחו את ידם. במיר ספרים, שהוערו ונחלפו אגרות המן. עפרים, ישראל עפ"ה שיר ד', ה'. בפלכי כפרים, בכל פלך וכפר.

ע״ס א״ב.

אספרה אלחק. פלאות לחוק. אשא רעי למרחוק. בבוא צר לדחוק: בקום עלי צפע. משרש אפע. הון פלם בשפע. והוקע בעץ משפע: גש והפיל פור. מיום ליום ספור. ויצא חפור. בהביעו ספור: הרש ימי שבוע. לשום יום קבוע. באריה חדש טבוע. קוב ספר רבוע: הן יום ראשון. הניב להחשון. ומי זה בא ללשון. נצורי כאישון: וגיא ודק כי נבראו. ועל שמם נקראו. ואם ימדו ויחקרו. אז אלה יעקרו: זע יום שני. להצדיק שפת שני. ואלם מלשני. מלהלשיני: חי כי הרקיע. והבדיל רקיע. ומי זה בא להשקיע. והר הרקיע: טש יום שלישי. והטיל חלשי. בכמוה פלשי. וחילי ושלשי: ישר עץ ודגן. כי נטעו בגן. ואם כדברי נרגן. למה נבראת גן: כהפיל מרעי. פור עלי רביעי. מול פני רועי. אמצה זרועי: למזלות דמם. בכור שור בשמם. וצר מה זמם. לאבדם ולהמם: מהר חמישי. בפורו להמשי. והגיה אמשי. כהעריב שמשי: נוצה זיז ונשר. כי עפפו כישר. מי יוביל תשר. אם עפו נשואי נשר: סבר לרוששי. צר בפור ששי. ועלה ואששי. בהצהיר עששי: ערך בהמות. מוכן לנחמות. שאג בעדי הומות. ושכך חמות: פאר שיר שבת. חל פני משיבת. ואם זו

לחק, לכתוב על ספר. אשא, איוב ל״ו ג׳. לדחוק, ללחוץ את ישראל. צפע ואפע, שניהם שמות מיני נחשים רעים (ישעיה י״ד, כ״ט. ול׳, ו׳). פלם בשפע, הכונה לשקול כסף. והוקע, נתלה. בעץ משפע, כנגד מה כי לפי מדרש אסתר נתלה על עץ של קוץ. גש והפיל פור, כל הענין הזה יסודו במדרש אסתר דף קכ״ו ובתרגום שני לאסתר ג׳ ז׳. חפור, נכלם. בהביעו ספור, כשהגיד לו הגורל על כל יום וזכותו של ישראל. לשום, לגזרת ולמלכות. טבוע, גם הוא ל׳ קביעה בל׳ חז״ל. קב ספר רבוע, לקלל ישראל אשר נאמר עליו ומספר את רובע ישראל (במדבר כ״ג, י׳). ספר ל׳ מספר כמו הספר אשר ספרם (דה״ב ב׳, ט״ז). ובמ״א לקעקע דגלי רבוע. הניב להחשון, הוציא הדבור. הניב מל׳ כי ינוב (תהלים ס״ב, י״א) ניב שפתים (ישעיה נ״ז, י״ט). להחשון, מל׳ אין להם לחש (ירמיה ח׳, י״ז) עלי יתלחשו (תהלים מ״א, ח׳). ללשון, להלשין. וגיא ודק, ארץ ושמים. ועל שמם נקראו, כמו שדרשו חז״ל, בראשית, בשביל ישראל שנקרא ראשית. ואם ימדו, ירמיה ל״א, ל״ו. זע, התנועע וקם. שפת שני, ישראל עפ״ה שיר ד׳, ג׳. ואלם, השתיק. חי, הקב״ה. והר הרקיע, ישראל עפ״ה דניאל י״ב, ג׳. והטיל חלשי, השליך גורלי. חלש, גורל בל׳ משנה כמו מטילין חלשין (שבת קמ״ח ב׳) ובישעיה י״ד, י״ב חולש על גוים. פלשי, ל׳ גלוי ופרסום, ר״ל גלה את מעשי הטובים, וחילי, אמלכי. ושלשי, שני כחוט המשולש אשר לא במהרה ינתק. עץ, עץ החיים. ודגן, עץ הדעת, וכמאן דאמר חטה היתה (סנהדרין ע׳, ב׳). בגן, גן עדן. נרגן, השטן המריב. מרעי, הנולד לי. דמם דמה אותם. בכור שור, יוסף עפ״ה דברים ל״ג, י״ז. ואמר והנה השמש והירח וכו׳. מהר המן ביום חמישי. להמשי, להוציא, מל׳ מן המים משיתהו. והגיה אמשי, האיר חשכי, מל׳ אמש שואה (איוב ל׳, ג׳). נוצה, שם כלל לעופות. זיז, בתהלים נ׳, י״א זיז שדי והוא העוף היותר גדול ע״פ ויקרא רבה פ׳ כ״ב. תשר, תשורה ומנחה עקרתן עופות. עפו, ל׳ חולשה כמו כרדם ויעף (שופטים ד׳ כ״א) מעוף צוקה (ישעיה ח׳, כ״ג). נשואי נשר, עפ״ה שמות י״ט, ד׳. לרוששי, לעשותני רש ועני. ועלה יום הששי. ואששי, חזקני מל׳ והתאששו (ישעיה מ״ו, ח׳). בהצהיר עששי, כהאיר נרי. כהצהיר, מל׳ צוהר תעשה לתבה. עששי, מל׳ עששית שהיתה דולקת (ברכות דף כ״ג) הוא הכלי שמשימים בו הנר. בהמות, בהמות בהררי אלף (תהלים נ׳, י׳) שהיא החיה היותר גדולה (ויקרא רבה פ׳ י״ג, וכ״ג). לנחמות, לנחם הצדיקים. הומות, קולות ולעקות. פאר שיר שבת, השבת שהוא לפאר ולשיר, ועפ״ה שיר ליום השבת (תהלים צ״ב). חל פני משיבת, חילה את פני התורה שהיא משיבת נפש (שם י״ט, ח׳). זו, ישראל עם זו.

תשבת· מי כי ישבת: צפה עלי חדשים· והטיל חלשים· ומזלות הרשים· להכחיד קדושים: קדם ועלה· ראש חדשים למעלה· טלה חלב העלה· פסוח במי זאת עלה: רץ שני כאמן· ובידו זכות מן· ורץ אל־שור מזמן· ויתלו את־המן: שלישי שמר· מתן דת במשמר· וכתאומי תמר· הדס ומור תמר: תמזו חן לשמים· בלי קום צרה פעמים· וסרטן גרל במים· העיר צדק משוי ממים:

ראשי החרוזים אלעזר בירבי קליר.

אמל ורבך· חמישי כהנבך· די כי סובך· אריה מסבך: לעשור בהמה· ששי המה· ומבתולה הומה· שבך חמה: עלצו עלות בסגל· רע וכפור ורגל· ונוסף מנוח רגל· למרבעי תגל: זכות סר מרע· במאזני צדק הכרע· והוזכר להפרע· מהמן הרע: ראה בירח בול· כי בו רד מבול· ולא ידע כי קץ ובול· באבו סכול: בו תר לקרב· לעורר ביום קרב· ויושב על עקרב· עקצו כעקרב: יסוד היכל קדש· חנוך מנורת קדש· תשיעי החדש· הוזכר לאנשי קדש: רע פרש רשתו· ונהיתה לכשתו· כי באיתן קשתו· נשברה קשיותו: בחדש אשר בל סמך· תר היות מסמך· ובשבט

תשבת, תבוטל. צפה, כאשר ראה המן שלא נפל לו גורל בימים הלך הגורל על החדשים. חלשים, גורלות. ראש חדשים, ניסן. טלה חלב, מזל ניסן הוא טלה, ואמר טלה חלב לרמוז על שמואל שהעלה טלה חלב (שמואל א' ז', ט') והוא שסף את אגג. פסוח, המזל העלה את קרבן פסח לזכות ישראל הנקרא מי זאת עולה (שיר ז', ה'). שני, אייר החדש השני. מן, שניתן להם בחדש השני. ורץ אל שור, מזל אייר שור והוא ג"כ הזכיר זכות אברהם שרץ אל הבקר לעשות סעודה למלאכים. שלישי, סיון שמר לישראל זכות מתן תורה. וכתאומי תמר, מזל תאומים של סיון רמז על משה ואהרן הנקראים תאומי צביה כדאיתא במדרש רבה על שיר ד', ה'. ועלת תמר עפ"ה לדיק כתמר יפרח. הדס ומור, אסתר ומרדכי. תמר, עלו למעלה, מענין כתימרות עשן (שיר ג', ו'). חן, האחוז. בלי קום צרת פעמים, שכבר אירע בו מה שנתקפה העיר לכן לא תגר להיות בו מה שהית. וסרטן, מזל תמוז. משוי ממים, משה רבינו.

אמל, אומלל המן. ורבך, נמס לבו, מל' מורבכת תבואנה (ויקרא ו', י"ד). כהנבך, כאשר נמשה נבוך ע"י חודש החמישי שאמר די לגזרה שאירע בו ע"י נבוכדנצר שעלה על ירושלים כאריה מסבכו (ירמיה ד', ז'). סובך ל' סבסוך מענין נאחז בסבך (בראשית כ"ב, י"ג). ששי, נאחד באלול ר"ה למעשר בהמה (משנה ר"ה ר"ה). המה, התאוה מל' ומעי המו עליו (שיר ה' ד'). ומבתולה הומה, מבתולת ישראל שהיתה הומיה ובוכיה. וס"א ומבתולה חומה מזל ב"ת וגם הוא כנוי לישראל עפ"ה שיר ח', י'. ושמך לגרסה זו במדרש אסתר שמזכיר ג"כ חומה לאלול, עלה באלול זכות השלמת החומה של ירושלים שבו נשלמה וכו'. בסגל, באחד המסוגל והמכאל הוא חדש תשרי. רע, ר"ה יום תרועה. וכפור, יה"כ. ורגל, סוכות. מנוח רגל, הוא שמיני עצרת. סר מרע, איוב (איוב א' א'), וכמאן דאמר איוב מגולי הגולה היה (ב"ב דף ט"ו). במאזני צדק הכרע, כמו אומר ישקלני במאזני צדק (איוב ל"א, ו'), ומזלו מאזנים. והוזכר זכות איוב. בול, מרחשון. קץ ובול, השלמת בנין בה"מ (מ"א ו', ל"ח). באבו, הוא כנוי לחדש חשון וע"פ תרגום יונתן שתרגם בירח בול בירח מיכף אבביא. סכול, ל' כסילה כמו ויש אמו לסכול (בראשית מ"ט, ט"ו). תר, חפש. לעורר איבה. ביום קרב, ביום מלחמה. ויושב על עקרב, זכות יחזקאל הנביא שנאמר לו ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ב', ו'), ועקרב הוא מזל חשון. יסוד היכל קדש, חגי ב', י"ח. חנוך מנורת קדש, ע"י החשמונאים. רע, המן. באיתן קשתו, בזכות יוסף (בראשית מ"ט, כ"ד) כשברה קשיות מחשבת המן אשר בל סמך, אשר סמך בו שנבוכדנצר על ירושלים, הוא חדש טבת (מ"ב כ"ה, א'. יחזקאל כ"ד, ב') ונקרא נבוכדנצר בל ע"ש אלילו שעבד

הרשע תמך· ובעץ חמשים נסמך: ישר עורות גדיים· חילת מי דלים· ידעו פלאים· בירח הדודאים: קוץ והדרדר· ים לפור אדר· בגבולו הוא דר· כי לא נמצא בו הדר: לאחוז לנדגים· קרא לדיגים· ובסיר הוגים· נבלע כדגים: יום ליום יביע אמר· דרוש קל וחמר· ובקצירת העמר· חלו ליוצר חמר: ראשי קמותיו לקצור· ואשכלותיו לבצור· יומו לעד לעצור· מיום ליום לנצור: ברוך אתה יי, שובר איבים ומכניע זדים:

על הצדיקים וכו' עד כי בך בטחנו.

כתר מלוכה מאז היה מבטח· מאליו היה להנתן לבת הבטח· מלכות כשורה מראם הוטח· מזיו הוד כם אשר הכסח· מראש עד עקב לבה כסח· בוץ להאמירה במעוז ומבטח: ברוך אתה יי, משען ומבטח לצדיקים:

ולירושלים וכו' עד לתוכה תכין.

מלכות נחפזה כחוו רביד· נבל נתון על ידיד מיד מעביד· נשאו מעל כל ותרחו הכביד· ניניו כתרו להאביד· נשואי רחם זבד טוב הזביד· וארגזו ימנם לכונן עיר דוד: ברוך אתה יי, בונה ירושלים:

את צמח ושמע קולנו וכו' עד ברחמים.

בראשה סים זר אשר הפלא· סוגת שושן עלות משפלה· שיחת

נסמך, נזקף ונתלה. עורות גדיים, יעקב אבינו ע"ה ככתוב בראשית כ"ז, ט"ז. חילת מי דלים, משה רבינו עה"כ דלה דלה לנו (שמות ב' י"ט). גדי הוא מזל טבת ודלי הוא מזל שבט. ידעו, שתי מזלות אלה הודיעו לו להמן פלאות. בירח דודאים, שבט, שבו ראש השנה לאילנות. קוץ והדרדר, המן. ים, אדר. לנדגים, הנמשלים לדגים (בראשית מ"ח, ט"ז). לדיגים, לבעלי מצודה ורשת (ירמיה ט"ז, ט"ז). ובסיר הוגים, עמוס ד', ב'. ויסוד החרוז במדרש אסתר, אמר המן כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן, אמר לו הקב"ה, רשע דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין. יביע אומר, כל יום ויום היה מליץ על ישראל והיה דורש המצות הקלות והחמורות שהם מקיימים. ובקצירת העמר, יום ט"ז בניסן היה יום ג' לתעניתם. ליוצר חומר, להקב"ה ברוך הוא. ראשי קמותיו, של המן, הם בניו. לקצור, לכרות. יומו לעד לעצור, כמו שכתוב וימי הפורים האלה לא יעברו וכו' (אסתר ט' כ"ח).

מאליו היה, מאת הקב"ה. לבת הבטח, לאסתר. כשורה, כאשר ראו את אסתר. הוטח, נתקן, מל' טח מראות (ישעיה מ"ד, י"ח). מזיו הוד כם, מהוד זיו יפיה של אסתר שניתן לה מכסה של מעלה. עד עקב, כלומר עד סוף. בוץ להאמירה, נתנשאה ונתרוממה בבגדי בוץ שהם בגדי מלכות. להאמירה, ל' את ה' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). במעוז, בעוז מעוז ומבטח של הצדיקים.

מלכות נחפזה, אחד האומות. רביד נבל, כאשר ראו שניתן רביד הזהב של המן הנבל על צוארו של מרדכי. מיד מעביד, זה אחשורוש שהיה מעביד את ישראל בצרות הגזרות. נשאו מעל כל, אסתר ג' א'. ותרחו הכביד, שהטריח את כל העם להשתחוות לפני המן. ניניו כתרו להאביד, וכל גדולתו היתה להאביד עם בניו כמו שמאבידים גלל של רעי. כתרו, מל' כאן במחתרת (חולין ל"ח) ויסודו במדרש אסתר קב"ה ע"ב אם יעלה לשמים שיאו לרומה, וראשו לעב יגיע לעננה, כגללו לנצח יאבד, מה גללים הללו מוזהמין כך הוא מזוהם. נשואי רחם, ישראל (ישעיה מ"ו, ג'). הזביד זבד טוב, שנתן למרדכי עושר המן. ימנם, זימן להם.

בראשה סים זר, הוא הכתר הנפלא בראש אסתר. סוגת שושן, ישראל שנ"ה סוגה בשושנים (שיר ז', ג').

רדומים עלות ממכפלה. שעיר ושרידיו לשחת הפילה. סגורי כלא המן מאפלה. ותעיר רן כפלה לשומע תפלה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

רצה וכו' עד לציון ברחמים.

ויַמליכה עוזר לאם מוראה. עצורה היתה לכן מעת נבראה. עמיתה הפגיע בעדה קריאה. עד עת בא דברו אשר ראה. ענותם לחוזים שדי הראה. שושן חוחים לעבדו ביראה: ברוך אתה יי, המחזיר שכינתו לציון:

מודים, על הנסים, ועל כלם וכו' עד סלה.

תחת פלפול יגיע לקח טוב. פעלת צדיק פעלם לטוב. פאר אמר אשר הוא טוב. פור הפך למשתה ויום טוב. פדות תחיש להדר הטוב. תהלה זמרה להודות לאל טוב: ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה, שים שלום וכו' עד בשלומך.

ושתי צאנה למערכות. קצינות כהכתרה ממלכות. רגלי אילת במות דורכות. שבעים ימי צר עלות לה ארוכות. תקפה עם דוד לעיניה ברכות. ותשסה קול נשמע מחרכות. ודובר שלום ממעון הברכות: ברוך אתה יי, המברך את־עמו ישראל בשלום:

חצי קדיש.

רדומים, האבות הישנים במערת המכפלה תפלתם בעד ישראל עלתה לשמים. סגורי כלא, האסורים בתי כלאים והכוונה על כ"ב אלף תינוקות שהיה המן אוסר אותם בשלשלאות כדי להרגם למחר והדאיתא במדרש לאסתר ה', י"ג. המן, הפכה והוציא אותם.

ויסליכה הקב"ה את אסתר כדי לעזור על ידה לישראל שנקרא אום מוראה עפ"י צפניה ג' א', בשביל שנמשלה בין האומות. עצורה היתה לכן, היתה אסתר מעותדת למלכות. עמיתה, מרדכי התפלל בעדה. אשר ראה, בחלום שחלם כדאיתא במדרש. ענותם. ל' ולא שקץ ענות עני (תהלים כ"ב כ"ה). לחוזים לנביאים, כמו שכתוב ומצאוהו רעות רבות וכו' (דברים ל"א, י"ז). שושן חוחים, ישראל עפ"י שיר ב', ב'.

תחת פלפול, שהיו מעלים אפר על ראשם ועסקו בתורה הנקראת לקח טוב. ועי' תרגום שני לאסתר ד', א' ואפיקו ית ארונא לתרעי שוק ואפיקו עלוי ספרא דאורייתא כד מטרך ומפלפל בקטמא והוין קריין ביה נכר לך ומאוך וכו'. צדיק, מרדכי. פאר אמר, השירה המפוארה של תפלת מרדכי. להדר הטוב, הש"ע.

צאנה למערכות, הלכה לפני מערכות המשפט ונמדד לה מדה כנגד מדה, כי היא היתה מביאה בנות ישראל ערומות לעשות בהן מלאכה בשבת, כך היא הובאה ערומה אל הדין (מגלה י"ב, ב'). צואנה כמו סואנה במש"ך שכינן שאל מאדם סאן של' כל סאון סואן ברעש (ישעיה ט' ד') שפירשוהו חז"ל ל' מדה במדה בסוטה דף ח'. ושמור סדר הא"ב הכריח את הפייטן לכתוב צואנה בחלוף ס"ן ודוגמת סמן לשן, עלם עלז, תמם תמן. קצינות, שרות של ואתי. כהכתרה, כאשר נפסקה ממנה, ל' כתר לי זעיר (איוב ל"ו, ב') שאיחרו הפסק לי הדרך. וי"מ כנגד מה שהיתה מתחלה מוכתרה בקצינות יותר משאר מלכות כן היתה עתה כמאסה. אילת, תואר לאסתר. שבעים וכו', בין אגרות הראשונות לאחרונות היו ע' יום ואסתר העלתה ארוכה ותרופה לע' ימים כללו. תקפה, חזקה ואמצה. עם דוד, מרדכי. לעיניה ברכות, תואר לישראל עפ"י שיר ז', ו'. מן החרכות, מן השמים. הדובר שלום, קול משמיע שלום.

ע״פ א״ב ואל סופי חרוזים של לה״ב. ובאמ״ת משה בן חבוב חתום באמצע ובסוף.

את־פני מלך אתיצבה בעתר מקהלות. ועזוז נוראותיו לספר במערכי תהלות. אלהים עד־מרום אשר־עשית גדלות: אז בטרם נמתחו ואבני פנתיך יסדת. בם ישיבתך עלה במחשבת חשבת. נכון כסאך מאז מעולם אתה: בנים חביבים בחבה יתרה ונודעת. עלו במחשבה להשכילם עצה מודעת. אמונת עתיך חסן ישועת חכמת ודעת: משמיע שלום השמיע הכונו דרכיכם. בני חסו בצלי וזכו במקחכם. כי לקח טוב נתתי לכם. קדוש: גמילות חסד תמיד אבשרה ואגבירה. אלהי ודברי בלקחת טוב להתפארה. חפץ למען צדקו יגדיל תורה: מרפא ושקוי עצם למחזיקיהם ומסמיכיהם. חיי נצח הנחיל יש למוצאיהם. יעשה אתם האדם וחי בהם: דבריו נחמדים מפז ומדבש מתוקים. לוית חן ועטרת לגרון מעניקים. אשר לו חקים ומשפטים צדיקם: הורונו ישישי לכת נתיבו. זה הדרך לכו בה עם קרובו. השער ליי צדיקים יבאו בו: והתבוננו קבוע שנים ולתקנם כמרץ. אלהיכם המשכילכם לחסר ולעבר בתרץ. ראה נתתי לפניכם את־הארץ: התחזקו והזהרו במנהג אבותיכם בידיכם. לדחות ולקבע במסרת מסורה לכם. הדבקים ביי אלהיכם חיים כלכם: זהרו לדחות פסח. מגרו ומאיו ראש השנה. לקבוע פסח באיהז, ובגהז כסה לתקנה. ככתבם וכזמנם בכל־שנה ושנה: ימים יצרו והבחרו זכרו סגיהם. אדר הסמוך לניסן קבוע בהם. לקים את־ימי הפרים האלה בזמניהם: חכמי לבב חכמו קבוע ולתקנה. ארבע פרשיות תמיד לקרות ברננה. לעתים מזמנים שנה בשנה: טהורים באחד באדר משמיעים על השקלים ברנה.

את פני מלך, תוכן ענין פיוט זה הוא כולו כענין פיוט של הפסקה הראשונה וע״כ אין מן הצורך להאריך כאן כמה שכבר מבואר שם. את פני מלך, לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה. במערכי תהלות, בתהלות כערוכות וסדורות. אלהים עד מרום, תהלים ע״א, י״ט. נמתחו, השמים. ואבני פנותיך, מוסדי ארץ, ועפ״ה איוב ל״ח, ו׳. נכון, תהלים צ״ג, ב׳. ויסודו בפסחים נ״ד ובפרקי דר״א פ׳ ג׳ (גם נראה ב״ר), שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם תורה ותשובה וג״ע וגיהנם וכסא הכבוד וביהמ״ק ושמו של משיח. בנים חביבים, ישראל, ותפס ל׳ המשנה אבות פרק ג׳, חביבים ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתרה נודעת להם וכו׳. עצה מודעת, היא התורה עפ״ה משלי כ״ב, כ׳. אמונת, ישעיה ל״ג, ו׳. ומהם של תורה שבעל פה בשבת דף ל״א. משמיע שלום, הקב״ה. הכונו דרכיכם, על׳ הכון לקראת אלהיך (עמוס ד׳, י״ב). במקחכם בתורה. כי לקח, משלי ד׳, ב׳. חפץ, ישעיה מ״ב, כ״א. מרפא ושקוי וכו׳, עפ״ה משלי ג׳, ח׳. ע״ז. י״ח. ד׳, כ״ב. ח׳, כ״א. הנחיל יש, ע״פ המשנה סוף עוקצין אמר ר׳ יהושע בן לוי עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות, שנ׳ להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא. יעשה, ויקרא י״ח, ה׳. נחמדים, תהלים י״ט, י״א. לוית חן, משלי א׳, ט׳. אשר לו חקים, דברים ד׳, ח׳. ישישי, זקני. השער, תהלים קי״ח, כ׳ במרץ, בוריות. בתרץ, ביושר ובצדק, דברי צדיקים ת״א פתגמין תריצין (שמות כ״ג, ח׳). ראה, דברים א׳, ח׳. והזהרו במנהג אבותיכם, עפ״מ ביצה דף ד׳, ב׳ השתא דידעינן בקביעא דירחא מאי טעמא עבדינן תרי יומי, משום דשלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם בידיכם וכו׳. הדבקים, שם ד׳, ד׳. זהרו, הזהרו. כסה, ראש השנה. ככתבם, אסתר ט׳, כ״ז. והבחרו, להיות בהם ראש חדש אדר. לקים, שם ט׳, ל״א. לעתים, נחמיה י׳, ל״ה.

בְּנִיסָן לְהָבִיא קָרְבָּן מִתְּרוּמָה חֲדָשָׁה כְּתִקּוּנָהּ. רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי
הַשָּׁנָה: מִתְכַּפִּים אַחֲרֶיהָ מְחִיַּת שׂוֹטֵן לְהַשְׁמִיעָה. שְׁקָלֵינוּ לְהַקְדִּים גְּאוֹן
קָמֵינוּ לְהַכְנִיעָה. אָמַר עִם־הַסֵּפֶר יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה: יַשְׁמִיעוּ כִּשְׁלִישִׁי
עַל טָהֳרַת הָרֶגֶל בִּקְרִיאָתָם. לְהַזְהִיר בְּהַזָּיוֹת וּבִטְבִילוֹת טָהֳרָתָם. וְהִזַּרְתֶּם
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטֻּמְאָתָם: כְּבוֹד הָרֶגֶל לְהַשְׁמִיעַ לִדְרוֹשׁ וְלִשְׁאוֹל. הִלְכוֹת
חֻקּוֹתָיו בְּשִׂמְחָה וּמָחוֹל. וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל: בָּרְבִיעִית עִנְיַן הַחֹדֶשׁ
לְבָאֵר כַּצָּהֳרָיִם. נִסֵּי נִפְלְאוֹתָיו לְהַגִּיד אֲתוּיֵ נַהֲרָיִם. תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: לָמְדוּ פְּעָמִים לְהַקְדִּים וּפְעָמִים לְהַפְסִיק קְרִיאָתָם. וְשׁוּ ם
דַּד וּבִיו נְתִיבָתָם. חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם: מִדֵּי חָל אֲדָר בִּבְשַׂר
מִצְוָה. קוֹרְאִים פָּרָשַׁת שְׁקָלִים בְּשַׁבַּתּוֹ בְּאַחֲוָה. אֶת־סֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר
צִוָּה: כִּשְׁמֹנָה בוֹ פָּרָשַׁת זָכוֹר לְהַשְׁמִיעָהּ וּלְהַזְכִּירָהּ. לְהַשְׁמִיעֵנוּ שָׂשׂוֹן
וְשִׂמְחָה גִּילָה וְאוֹרָה. וְאָזְנֵי כָל־הָעָם אֶל־סֵפֶר הַתּוֹרָה: נִמְנִים וּמַפְסִיקִים
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ מִקְרָאֵיהֶם. וּפָרָה וְהַחֹדֶשׁ בִּשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת יִצָּרְפוּ קוֹרְאֵיהֶם.
חוֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם: סְפִירָתוֹ כְּהִקָּבַע כַּשְּׁנִי מִפִּי רָאשֵׁי.
נַקְדִּים קְרִיאָתֵנוּ לְפָנָיו וְלֹא נֶחֱשֶׁה. בַּיּוֹם הַהוּא נִקְרָא בְּסֵפֶר מֹשֶׁה: כַּשִּׁשָּׁה
בוֹ מַפְסִיקִים פָּרָשַׁת זְכִירוֹתֵיהֶם. לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִגְאֻלָּה יְמֵי מַחֲמַדֵּיהֶם. אֲשֶׁר
נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם: עָבַר יוֹם פּוּר קוֹרְאִים כָּל־אַחַת כְּשַׁבַּתָּהּ.
פָּרָה וְהַחֹדֶשׁ אַחַת אַחַת בִּקְרִיאָתָהּ. חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ: פּוּרוֹ בִּנְפֹל
לְקָבְעוֹ בָּרְבִיעִי בְּחָכְמָה וְהַשְׂכֵּל. קְרִיאַת שְׁקָלֵינוּ בוֹ נַקְדִּים בְּרוּחַ נְדִיבָה
וָשֵׂכֶל. בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל: כְּאַרְבָּעָה בוֹ מַפְסִיקִים מְחִיַּת
שׂוֹטְנֵיהֶם. לְצָרֵף יַחַד גְּאֻלָּתָם וּלְהַשְׁמִיעָם נִסֵּי אֱלֹהֵיהֶם. הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד
כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: צֵרוּף פָּרָה וְהַחֹדֶשׁ הַשְׁמִיעוּ כִּקְרִיאַתְכֶם. טָהֳרַת
הָרֶגֶל וְחֶדְוַת יְיָ הִיא מָעֻזְּכֶם. וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: קִבּוּעַ
כְּחֹל כְּשִׁשִּׁי מִפִּי חֲכָמִים נִרְמָזוֹת. לְהַקְדִּים קְרִיאַת שְׁקָלִים בְּחֶדְוָה וּבַעֲלִיזוֹת.

ראשון, שמות י"ב, ב'. מתכיפים, ל' תכף ומיד, ר"ל תכף אחר פ' שקלים תבוא פ' זכור. שוטן, עמלק. שקלינו להקדים גאון קמינו, ע"פ מגלה דף י"ג, ב', אמר ר"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים. וראה למעלה דף 660. אמר, אסתר ט', כ"ה. והזרתם, ויקרא ט"ו, ל"א. ואת עמי, יחזקאל מ"ד, כ"ג. אתוי נהרים, ישראל, שעברו את הים ואת הירדן. תזכור, דברים ט"ז, ג'. חכמים, איוב ט"ו, י"ח. בבשר מצוה, ר"ל בשבת. באחוה, ר"ל פ' שקלים ופ' ראש חדש יחד כשני אחים. את ספר, נחמיה ח', א'. ואזני, שם ח', ג'. נמנים, עומדים כמנין וקהל עם, ול' משנה הוא כשם נמנו וגמרו (ידים פרק ד'). חוברות, יחזקאל א', ט'. מפני ראשי, מפי ראשי סנהדרין. ולא נחשה, לא נשתוק. ביום ההוא, נחמיה י"ג, א'. אשר נחו, אסתר ט', כ"ב. פור, פורים. חוברות, שמות כ"ו, ג'. פורו, אם יפול גורלו של אדר להיות ברביעי בשבוע. בתורת, נחמיה ח', ח'. התורה הזאת, דברים ל"א, י"א. לצרף, צרוף, ל' סמיכה וחבור בל' תלמוד. ובני ציון, יואל ב', כ"ג.

שָׁמוֹר תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת: שְׁתֵּי הַפְּסָקוֹת קָבְעוּ נְבוֹנִים וּתְמִימִים.
אַחַת כְּשֵׁנִי בוֹ וְאַחַת כְּשִׁשָּׁה עָשָׂר מַתְאִימִים. כִּי הִיא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם
לְעֵינֵי הָעַמִּים: רֵעִים סִבְּבוּ לְטָהֳרַת הָרֶגֶל לְקָרְבֵהוּ. וְעִנְיַן הַחֹדֶשׁ כְּיוֹם
קִדּוּשׁוֹ לְזָכְרֵהוּ. וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא: שִׁוִּינוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תָּמִיד
לְנֶגְדֵּנוּ. עֲבוֹדָתְךָ לַעֲבֹד כְּמִבְטָא שְׂפָתֵינוּ וְהֶגְיוֹנֵנוּ. אֲמָרֵינוּ הַאֲזִינָה יְיָ בִּינָה
הֲגִיגֵנוּ: צָמְאָה נַפְשֵׁנוּ לְהִסְתּוֹפֵף בְּכָתְלֵי בֵיתֶךָ. חַדְשֶׁיךָ לְקַדֵּשׁ בְּנַעַר וְזָקֵן
וּמְשָׁרְתֶיךָ. יְיָ צְבָאוֹת מַה יְּדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ: תְּמִימֶיךָ לְבוּשִׁים בַּעֲדִי
עֲדָיִים נְגֹהִים. מְקַבְּלִים עֵדוּת הַחֹדֶשׁ דּוֹמִים כְּמַלְאָכִים תְּמֵהִים. מָתַי
אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: מִשְׂגַּב שֵׁם הַגָּדוֹל צִדְקָתוֹ כְּהַרְרֵי אֵל. חֶסֶד
וְכִירַת קְדוֹשָׁיו אֹמֶן לְיִשְׁרֵי אֵל. שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

ראשי החרוזים שלום. והוא מיוסד ע"פ ג' ג' תבושת.

אופן. שִׁמְךָ לָעַד. בְּפִי מוֹעֵד. וְאֶקּוֹד לְךָ אַפָּיִם: וְגַם אֶדְרוֹשׁ. לְךָ אֶפְרוֹשׂ.
הֲגוּת שִׁירֵי מְצִלְתָּיִם: וְרֹאשׁ אַחֲרִית. וְהִיא הַבְּרִית. כְּרוּתָה לִשְׂפָתָיִם:
הֲגוּת חַסְדְּךָ. וְרֹב הוֹדְךָ. תְּצַלֶּינָה אָזְנָיִם: וְאָכֵן כֹּל. בְּפִי הַכֹּל. מְקֻדָּשׁ
הוּא כְּמָתְנָיִם: יְהַלְלוּ יָהּ. בְּהַבְטָיָה. וּבוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם: לְבֵית מַעֲלוֹת.
בַּהֵיכָלוֹת. וְגַלְגַּלֵּי כְרוּב תָּנָה: וְהָאוֹפַן. לְצַד נֶאֱפַן. וְהַחַיּוֹת רְבָעֶינָה: וְהֵן
נִרְאוֹת כְּמוֹ נוֹשְׂאוֹת. מְקוֹם כִּסֵּא וְתַחְתֶּנָה: וְהָאָמְנָם. הֲלֹא יֶשְׁנָם. בְּכֹחוֹ
רָב וְתִתְרַעֶינָה: קְצוֹת תֵּבֵל. וְהוּא סוֹבֵל. וּבִזְרוֹעוֹ תְּעוֹפֶפְנָה: וְעֵת צוֹפִי.
בְּצַפְצוּפִי. אֲזַי יִשְׂאוּ לְךָ רִנָּה: וְאָז יַעֲנוּ. וִירַנְּנוּ. בְּכַנְפֵיהֶן תְּרַפֶּינָה: חֲמִשִּׁים
הֵם. בְּגַבֵּיהֶם. וְהַשִּׁשָּׁה וּמָאתָיִם. יְהַלְלוּ יָהּ. בְּהַבְטָיָה. וּבוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם: וְהוּא

שמור, דברים י"א כ"ב. כי היא חכמתכם, שם ד', ו'. וכדרש בשבת דף ע"ה על מלות חישוב תקופות ומזלות. רעים, הם החכמים אשר סמנו וסדרו כך ענייני ההפסקות כדי לקרא פ' פרה שתהיה סמוכה לפסח ושתבוא פ' החדש סמוך לחדש ניסן. וקדש, במדבר ו', י"א. שויתיך, עפ"ה תהלים ט"ז, ח'. אמרינו, שם ה', ב'. להסתופף, לגור, כמו תהלים פ"ד, י"א. מה ידידות, שם פ"ד, ב'. נגוהים, כלים ובהירים. תמוהים, נפלאים. מתי, תהלים מ"ב, ג'. שובה ה', במדבר י', ל"ו.

מועד, מזומן. ור"ל שבח זה הוא מזומן ומוכן תמיד בפי אשר שמך לעד ולנצח נצחים. אפרוש, ל' מפורש ומסודר. הגות ל' דבור. מצלתים, שם כלי שיר. וראש אחרית, ראש דברי ואחרית דברי להגות בחסדך. תצלינה אזנים מרוב הרמת קול בדברי תהלתך. ואכן, ל' אמת וקיום הדבר. ור"ל אמת הוא אשר הקב"ה מקודש בכל מקום ובפי כל ברואיו. בהבטיה, בדבור פה. לבית מעלות, הם השמים. נאפן, מתגלגל. והאמנם, ר"ל נראה כמו שהחיות יהיו נושאות את הכסא, אבל באמת הם נשואות ע"י כחו של הקב"ה ועיין למעלה דף 640. ותרעינה, דרך משל כאילו הם רועות על ידיו. קצות, שעה, והוא סובל קצות תבל. תעופינה החיות. ועת צופי, בעת שאנו נוספים בתפלתנו אל השם ית'. בצפצופי, ל' צפצוף קול, ר"ל בתפלותי. אזי ישאו, המלאכים, וע"פ ב"ר פ' ס"ה, בעמדם תרפינה כנפיהן (יחזקאל א' כ"ד) מהו בעמדם, בא עם דם. בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין ואח"כ תרפינה כנפיהן, ומה הן אומרין, ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו. ובחולין צ"א ע"ב, אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנ' ברן יחד כוכבי בקר, והדר ויריעו כל בני אלהים. חמשים הם וכו', ארבע החיות יש לכן רנ"ו כנפיים, ס"ד כנפיים לכל חיה, וכמבואר בתרגום יונתן

נוֹשֵׂא. לְכָל־מַעֲשֵׂי. יְמֵי רֵאשִׁית אֲשֶׁר בָּרָא: וְהוּא גוֹמֵר. לְכָל־אֹמֶר.
מְעוֹנוֹ שָׁם בְּתוֹךְ סִתְרָה: וּבַעֲרָפֶל. מְקוֹם אֹפֶל. הֲלֹא יַכְפִּיל לְהָאִירָה:
וּבִסְבִיבוֹ. בְּתוֹךְ רְכוּבוֹ. יְקַר נֹגַהּ לְהַצְהִירָה: יְגוֹרְדוּ. בְּמַחֲנֵהוּ. מְכוֹן צֶדֶק
לְהִתְאַזְּרָה: וְהָרָקִיעַ. וְהִבְקִיעַ. פֶּלֶג מֵיוֹת לְהַשְׁבִּרָה: וּמֶחֱצִיתָם. בְּדָכְיָתָם.
יַאְדִּירוּ שֵׁם בְּתִפְאָרָה: וּבִמְרוֹמוֹ. מִמְּקוֹמוֹ. בְּקוֹל יַעֲנוּ בְּנֵי זִמְרָה: יְהִי
בָּרוּךְ. בְּשִׁיר עָרוּךְ. לְשׁוֹכֵן בְּרָמָתַיִם: הַלְלוּ יָהּ. בְּהַבְטָחָה. וּבוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם:
מִי יִדְמֶה לָּךְ וּבַמֶּה נְקַדֵּם אֶת־פְּנֵי אֵימָתָן: וּמִבְּלִי כֹל. וְאֵין אֶשְׁכֹּל.
בְּרֹאשׁ נוֹפֵי וְמוֹרָתָן: וְנִפְזַרְתִּי. וְנוֹתַרְתִּי. כְּמוֹ תֹרֶן כֶּתֶר אֵיתָן: וְאֵין קָרְבָּן.
וְהַקָּרְבָּן. מְאֹד נִגְבַּר לְהַכְרִיתָן: וְרַק לָהּ זֹאת. בַּעֲלִיּוֹת. וְהִיא בָאָה לְתוֹחַלְתָּן:
אֲשֶׁר דָּרְשׁוּ. וְסוֹד פֵּרְשׁוּ. הֱיוֹת קוֹרְאִין בְּתוֹרָתָן: וְסוֹד שֶׁקֶל. מֶחֱצָה עֶקֶל.
וְגַם פָּרָה לְטָהֳרָתָן: וְאַחֲרוֹנָה. בְּחָדְשָׁנָה. סְמוּכָה לִגְאֻלָּתָן: הַאִם כַּסּוֹ. וְגַם
אַפְסוֹ. לְנִיחוֹחִים בְּתִמּוּרָתָן: וְשִׁית סִפּוּר. מְקוֹם כִּפּוּר. וְתֵרָצֶה בְּרִנָּתָן:
וְתַנְפִּישֵׁם. וְתַחְפִּישֵׁם. וְתֵיטִיבָה לְאַחֲרִיתָן: אֲזַי אֶקּוֹד. בְּעֵת אֶפְקוֹד. וְאֶכְרַע
לְךָ בִּרְכַּיִם: יְהַלְלוּ יָהּ. בְּהַבְטָחָה. וּבוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם: והחיות ישוררו וכו'.

זולת. ע"פ א ב וגם המחבר משה חזק חתום בכן.

יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אַתָּה הַחִלּוֹתָ. הַרְאוֹת כֹּחֲךָ וַחֲסָדֶיךָ לְעַם זוּ יָצַרְתָּ.
בִּימִין יֶשַׁע וּגְבוּרָה בְּעֻזְּךָ נִתְאַזַּרְתָּ. הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ:
גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמְּךָ וּלְחֹצֵיהֶם דִּכִּיתָ. שְׂפָתֶיךָ בָּרוּר מִלֵּלוּ בְּחָזוֹן דִּבַּרְתָּ.
דַּרְכְּךָ הַטּוֹב לֹא נָפַל כְּמֵאָז הִבְטַחְתָּ. וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ:
הֲבֵאתָנוּ בִּמְצוּדָה נְתוּנִים בְּיַד אוֹיְבַי. וַיַּגְרֵס בֶּחָצָץ שִׁנַּי לְהַעֲבִיר כָּל־טוּבִי.

ליחזקאל א', ו', ובפירוש רש"י שם, וז"ל רש"י כפי גרסת כ"י וארבעה פנים לאחת, כל חיה וחיה מרובעת היא פנים אחת מזרח. מערב לפון ודרום, ובכל רוח יש בה ארבעה פנים אלו, וארבע כנפים לאחת להם, לכל אחד מארבעה פנים שבחיה זו יש לו ארבע כנפים לאחת, נמצאת אתה אומר כל חיה יש לה י"ו פנים וס"ד כנפים, והוא בת"י שתין וארבע גפין עכ"ל. להצהירה, על' צוהר תעשה לתבה (בראשית ו', ט"ז). יגורדו, האחד יגור עם הקדוש בתוך סוד. פלג מיות, הרקיע הפרים לשני חלקים חצים למעלה וחצים למטה. יאדרו השם שם של הקב"ה, וע"פ כל פ' ה' המים היו אומרים אלו לאלו כלן ונעשה קילוסין להקב"ה הה"ד כאלו כאזות ה' ישאו מרום קולם. בני זמרה, המלאכים. לשוכן ברמתים, במרומים. ובכ"י גורס על ארץ ושמים. אימתן, האלים. והגוזל, והוא ל' אדמי כמו דחילה ואימתני (דניאל ז', ז'). ומבלי כל, אין לי שום מנחה לקדם בו את פני השם ית' כי לא כאלה אף השמאל אחד בוטלת גפן ישראל. ונותרתי כמו תרן, עפ"ה ישעיה ל', י"ז. והקרבן בן נקוד בכ"י ובכן ואות הביכוני קל"ב עם הכבוי, ופירושו אין. לי קרבן ואין לי כהן להקריב את הקרבנות. מאד נגבר החוב. ורק לה זאת בעליות, פירוש, רק זאת היא לה לכנסת ישראל לשמחה ולתוחלתה כי תוכל לקרוא בתורה, וכמו שדרשו ופרשו לה חכמים סוד כזה. וסוד שקל, פרשת שקלים. מחצה עקל, ע' זמל. בחדשנה, פ' החדש. בתמורתן, שמן ריח ניחוח של הקרבנות. ושית ספור, שים ספור הדברים במקום כפור הקרבנות. ותנפישם, על' כנ"ג, ר"ל תחיה אותם מחדש. ותחפישם, ל' חפשי.

ה' אלהים וכו', על' דברים ג', כ"ד. לעם זו יצרת, ישעיה מ"ג, כ"א. הושעתנו, תהלים מ"ד, ח'. גאלת בזרוע, שם ע"ז, ט"ז. בחזון דברת, תהלים פ"ט, כ'. עמך, דברים ט', כ"ט. ויגרס, איכה ג', ט"ז.

וּמִדֵּי יוֹם בְּיוֹם מְהָרְסַי וּמַחֲרִיבַי · וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי: זֶרַע מְרֵעִים וְעַם לֹא בִינוֹת · עָרוּ יְסוֹדוֹתַיִךְ וְהָרְסוּ כָּל־פִּנּוֹת · חָרְשׁוּ וְעָקְרוּ נְוֹתַיִךְ וְנִבְעוּ מַצְפּוּנוֹת · גַּם כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת: טִבְעֲךָ יָצָא בָּעוֹלָם לְהַכְחִיד כָּל־צוֹרְרֶיךָ · שְׁאוֹן קָמֶיךָ תְּהוֹמֵם לְנַעֵר כָּל־צָרֶיךָ · יוֹם בְּשׂוֹרָה וּשְׁנַת גְּאוּלִים גַּלֵּה לִידִידֶיךָ · שַׁלָּמָה אֶהְיֶה כְּעֹטְיָה עַל עֶדְרֵי חֲבֵרֶיךָ: כַּבִּיר פְּדֵה יְקוּרְךָ מִיַּד מַעֲבִידוֹ · אֵי כַּמָּה שָׁנִים לוֹחֲצוֹ וּמַרְעִידוֹ · לוֹ תְּשׁוּבָה נָשִׁיב כִּי יִרְאוּ עֵינָיו כִּידוֹ · הֵן הֶרְאָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־כְּבוֹדוֹ: מִכּוּר הַבַּרְזֶל יְדִידֶיךָ הָחִישָׁה לְנַחֲמָם · רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבֵב לְנַהֲלָם וּלְהַחֲמָם · נְשֵׁיהֶם נְגִידֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְשַׂמְּחָם וּלְרוֹמְמָם · מַלְכוּתָם הָקֵם וְגַדֵּל אֶת־שְׁמָם: שֶׂבֶר תּוֹחַלְתֵּנוּ הַרְאֵנוּ אֶת־פָּנֶיךָ נְעִימוֹת · צִיּוֹן הֵיטִיבָה כִּרְצוֹנֶךָ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת · עֲבָדֶיךָ רָצוּ אֲבָנֶיהָ וּמַסְפִּיקִים לְךָ רוֹמְמוֹת · תְּחַלֵּק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת: פְּדֵה וְהַצֵּל לְקוּחֶיךָ וּבְרֵנוּ פְלָאֶיךָ · יִפְּלוּ וְלֹא יָקוּמוּ בּוֹגְדֶיךָ וּמְקַנְאֶיךָ · צַמְּתֵם וְהַצְמִיתֵם וְרַבֵּה עֲלֵיהֶם צְבָאֶיךָ · כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ: קַנָּא אֵל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל קוּמָה וְהָחֵל רֵשׁ · אוֹיְבֶיךָ בִּירָתְךָ הֶחֱרִיבוּ וּמְעוֹנְךָ נִתְרָשׁ · רֵעֶיךָ יִירְשׁוּ נַחֲלָתְךָ יַחַד עִיר וּמִגְרָשׁ · הוֹרִישׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: שִׁמְךָ יִתְקַדֵּשׁ בְּעוֹלָמְךָ מוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל · מְפֹרָשׁ שֵׁם הַנִּכְבָּד צִדְקָתְךָ כְּהַרְרֵי אֵל · חֹסֶן וְכִירַת קְדֻשָּׁתְךָ יַזְכִּירוּ יִשְׁרֵי אֵל · חַי יְיָ הַמּוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל:

עֶזְרַת אבותינו וכו

וילחם, במדבר כ"א, א'. מיושב, ל' נזר גם ל' שבי; והוא שם המקדש. ונבעו, נחפשו ונבדקו ע"י החיפוש כל האוצרות הגנוזות, והוא מל' עובדיה ו'. גם כסף, קהלת ב', ח'. טבעך, גדולת שמך תבונותיו יצאו בעולם. תהומם, כל' תלמוד שמועה כלשם (ר"ע), כמו צווחין אחול קיים ולא יגמר טבעך בעולם (מגלה י"ב, ע"ב). לנער, כמו וינער ה' את מצרים (שמות י"ד, כ"ז). שלמה היה, שיר א', ז'. יקורך, ישראל, עפ"ה ירמיה ל"א, כ'. כידו, אבדו (איוב כ"א, כ'). הן הראנו, דברים ה', כ"א. רני פלט, רנות הצלה (תהלים ל"ב, ז'). שבר, נפרץ, ל' תקוה כמו שברו על ה' (תהלים קמ"ו ה'). ציון היטיבה, ל' תהלים נ"א, כ'. עבדיך, שם ק"ב, ט"ו. ומספיקים, ומוליכים. תחלק הארץ, במדבר כ"ו, נ"ג. לקוחיך, ישראל עפ"ה שמות ו', ז'. צמתם והצמיתם, ל' כריתה. כי הנה, תהלים פ"ג, ג'. רש, לגרש. רעיך, ישראל. הוריש, שופטים י"א, כ"ד. חוסן, ל' חוזק וגדולה. חי ה', ש"א י"ד, ל"ט.

יוצר לפרשת פרה·

ע"ס א"ב.

אם אשר בך דבוקה· חפצת ורצית לצדקה· להנחילה מדבש מתוקה: באור ארכה ועמקה· בהם באהב לחשקה· כרביד לצואר לחבקה: גם היא במאד מחזקה· בתקף ובתני נחקקה· מעמו בלי לסלקה: אשרי מי זאת· בהתחזקם בתורה זאת· בפתחי מזוזות קדוש:

דרש בעד נמרה· וגם להביא פרה· בעדם עבור לכפרה: הלא כחטאו בבן פרה· חרת עליהם גזרה· והנם באמירה סדרה: וזה המקבל עתירה· חשך מהם עברה· וכל צוקה וצרה: זכרון פרה אדמה· כפי יונה תמה· לעד בלי לעלמה: חסד דת תמימה· יעשו בה להתרוממה· לפני יוצר נשמה: טעמיה בטוב נעימה· בלי היות לשמה· בהושיבך הארץ הנשמה: זאת חקת התורה· ערוכה בכל ושמורה· בה להקדיש לנורא· קדוש: יקרה והרבה תמימה· ומכל מום שלמה· ובנקיות ובטהרה מסימה: כתב חקוק רשומה· לשמח נפש עגומה· למעלה לזקוף ולרוממה: לטהר חטא ואשמה· ולמחול עון וזוממה· עוד בלי להאשימה: מטהרת גוי אחד· לרצות לשם המיחד· אשר בכל פה מתיחד: נפשם תחשך מפחד· והגיונם כל יתכחד· בהתפללם בלב אחד: שונאיהם יודש כאחד· בפחת ופח ופחד· בעבדם לצור שכם אחד: על יד כהן נתינתה· לכבודו מתנתה· דקדק בכל פנתה: פעלתה והקרבתה· הוא יקריב אותה· והוא יוציא אותה: צופים הכל בטובתה· ומתנים את ברכתה· כל קהל רעיתה: קדושה ולא פסולה· בלי מום ועולה· כקרבן כליל ועולה: רם אותה עלה· כחפץ ולא בגעילה· קהלו בה להועילה: שומריה ינצרו מחלחלה· ומכל נגע ומחלה· בשוררם שיר ותהלה: תתן בכלם ברורים· אשר שמך מזכירים· וזרוק עלימו מים טהורים· קדוש: הכל יודוך.

אופן. כבודו יתרומם ויתהדר· והוא בערבות דר· עטוי
הוד והדר· והכל יגדלוהו בתמיד ובתדר: והחיות.

מדבש מתוקה, התורה עפ"י תהלים י"ט, י"א. בתקף ובתני, ר"ל והיה אם שמוע תשמע, והיה אם לא תשמע (דברים כ"ח). בלי לסלקה, לא תעבור התורה מישראל. סלק ל' העתקה והסרה, ואנכי הסתר אסתיר ת"א סלקא אסלק (דברים ל"א, י"ח). מי זאת, ישראל עפ"י שיר ג', ו'. וזה, הקב"ה עפ"י שמות ט"ו, ב'. יונה תמה, ישראל עפ"י שיר ו', ט'. לעלמה, להסתיר. מסוימה, מסומנה ומצוינה. עגומה, עצובה מל' עגמה נפשי (איוב ל' כ"ה). בעבדם, בעבודת ישראל. שכם אחד, בלב אחד. לכבודו, ר"ל זה היה סגולה של כהן גדול שהכל נעשה על ידו. בכל פנתה, בכל צדדי מצוות פעולתה. ומתנים, ומספרים. ברורים, אשר בחרת בן. רם אותה עלה, העליון רם את הפרה; עלה כמו עלת כל העולות הוא הקב"ה. בגעילה, מל' ולא געלתים (ויקרא כ"ו, מ"ד). ברורים, ראה דף 78. ובתדר, גם הוא ל' תמיד בארמית.

זולת. ע"ס א"ב.

אשרי כל חוסי בך. באהב יאהבך. גוי אשר אהבך. דבקתם בך. הלא אתה תריב ריבך. ותיסד את נגדך. זכור בנך ואהובך. חתומי על לבך: טהרם מכל טמאותם. יהי כפר אשמתם. כשר תהי אחריתם. לער יתקים שמותם. מהר עתה תשועתם. נאור כי אתה תקותם. שמחם כשבע שמחתם. עזך תפאר אותם: פנה אותם לצדקם. צמחי צמח לחבקם. קדוש מכל עון נקם. רם בטוב חזקם. שמרם ובצלך דבקם. שכנם וכאזור תדביקם. תאמר בדתך להמתיקם. כקריעת ים סוף וכמכת בכורים שונאיהם להבקיקם: עזרת וכו'.

קרובות. הש"ץ אומר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

ע"ס א"ב. מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אצולת אמן בצרוף וקוקה. בגנבכיה זאת בלט פקוקה. גלומה עלומה ונקוקה. דבורה על אפן חקוקה. המסקלה והמעזקה. ורשונה רשון למשמר חקה. זר שבעתים מזקקה. חק טהור מטמא מחזקה. טבועה בלא רחוקה והיא רחוקה. יחוסה אטורה ודחוקה. י' כתמת המוקה בה מחוקה. לטהרת חשוקה. נחקקה זאת חקה:

מקומה יגלה. מעמקיה ידלה. י' לעת יגלה. גנוניו יעלה: ברוך אתה יי, מגן אברהם: אתה גבור וכו' עד להחיות מתים.

ממרה חקה גזר. מגבנון אמרה נגזר. נאמן לאזנה נתאזר. נצח עדי בן בנזרה נזר. סלול צפוניה חלץ אזר. שקר באביה ונחשב למוזר. ערך בה חק לעם מסר. עבור מלפתל עקש כמין זר. פאר בקוריה באגד משזר. פעלתה בסגן כעדי משזר. י' צפונה לטהרת עם אל עזר. צורה צור לציר צור צרורה לאלעזר:

חתומי על לבך, עפ"ה שיר ח', ו'. כשר, ענין יושר וכנון. נאור, הקב"ה. צמחי צמח, זה המשיח, עפ"ה זכריה ו', י"ב. להבקיקם, מל' ויבוקקו את ארצה (ירמיה כ"ה, כ') בוקה ומבוקה (נחום ב' י"א) ל' אבוד והשחתה.

אצולת אמן, כנוי לתורה עפ"ה ואהיה אצלו אמון (משלי ח', ל'). בגנבכיה, בעמקיה. זאת, זאת חוקת התורה של פרה אדומה. בלט פקוקה גלומה עלומה ונקוקה, כולן ל' הסתר והעלמה. פקוקה, מל' המשנה פקק החלון, (שבת קכ"ה ב'), גלומה מל' ויגלום (ע"ב ב', כ'), ונקוקה מל' ובנקיקי הסלעים (ישעיה ז', י"ט). דבורה על אופן, עפ"ה דבר דבור על אפניו (משלי כ"ה, י"א). המסקלה והמעוזקה, עפ"ה ישעיה ה' ב'. טבועה בלא רחוקה, מקוקה בטוב בתורה אשר נאמר עליה ולא רחוקה היא (דברים ל' י"א). יחוסה, פירוש, מיוחסת היא בתלי תלים של הלכות. אטורה, סגורה כמו ואל תאטר עלי (תהלים ס"ט, ט"ז). כתמת חשוקה בה מחוקה כן לנקד ופירושו, ככתם של ישראל הנקראות חמוקה עפ"ה שיר ז' ב' הוא נמחק ונמחה במעשה הפרה. מגבנון, מהר סיני ועפ"ה תהלים ס"ח, ט"ז. נאמן, משה רבנו. חלץ אזר, אזר חלציו. שקר באביה, ראה בעניניה. למוזר, כמו מוזר הייתי (תהלים ס"ט, ט'). ערך, הקב"ה. עבור מלפתל, ראה פירוש רש"י פ' חוקת י"ט, ב', באגד משזר, שלא תהיינה בה שתי שערות שחורות או לבנות אגודות בגומא אחת. פעלתה בסגן, היתה נעשית ע"י אלעזר שהיה סגן הכהנים. צור צרורה, ר"ל קשור כל מעשיה וחוקותיה ומסר אותם לאלעזר.

עולם ומלואו שלך· חפצת להצדיק קהלך· על כן אוחיל לך· להגשים תחי אטומי פעלך: ברוך אתה יי, מחיה המתים:

קפאון חק אלפת היקר· לוטה באור יקר· חשוף לעם מיקר· לעמד על עקר: רעבים לפענח דתיה· פענח מהותיה· צמאים גמות חדותיה· גלה להם עדותיה: שמץ דגלים טהר· מצרף ומטהר· הרב לכבסם תמהר· מעווים אותם לטהר: תקרא כהן· בחטאך באזוב מתכהן· מהורים זרוק במכהן· תמור דם מקח אלעזר הכהן:

ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:
ואתה קדוש יושב תהלות ישראל אל נא:

אמרתי אחכמה והיא רחוקה· שח איתיאל עדי זאת חקה· בלא נפלאת היא ולא רחוקה· זאת פליאה היא ומרחקה· מלפניה משפט וחקה· ומאחריה תודר וחקה· בחירת חקוקה· ובלוח לב מחקקה· מודק תלולה ומשאול עמקה· ומדירי ארקא· מסלתה חמוקה: בכן אין לעמד בסודה· ואין להגיע יסודה· ואין לחקור חקה· ואין להחליש חלקה· ואין לידע ערכה· ואין להבין דרכה· אלהים הבין דרכה·

חי וקים נורא ומרום וקדוש

רמזי חתום אלעזר בירבי קליר.

אצורה ומפרשה· עצורה ולא מפרשת· זאת חקת הפרשה· בכל שנה מתפרשה: לבעלי אספות· תוקיה חשופות· ובל צרורות כסופות· דקדוקיה ספות: ערוכה ושמורה· קצובה וגמורה· דרושה ואמורה· בקלה וחמורה: זיוה לענו· בפניני מעוניו· והגיה עיניו· בפרץ מעיניו: רעד כהסכית טעם תחלת משנתה· פרה בת שתים עגלת בת שנתה· כצר ציר תתן כקשב שמועתה· נא מני יפרה מורה הלכה לשעתה: ידעו בה הליכות· ושנון הלכות· אלה המערכות· ואלה המתהלכות: ראיתה איך לחזות· דמה איך להזות· באורה מלחכזות· לחוות למי זאת: כדבור אמר

אטומי, הסגורים בקבר. אלפת היקר, של׳ שגר אלפיך, ר״ל פרה היקרה. לפענח, לגלות, של׳ צפנת פענח אשר תרגומו די טמירן גלין לה (בראשית מ״א מ״ה). גמות, לטעום, של׳ הגמיאיני נא (בראשית כ״ד, י״ז). תקרא כהן, כן נקוד בכ״י וד״י ועיקר, ופירושו תהיה אתה נקראת לנו לכהן וגו׳. איתיאל, אגמה כמלך ע״פ משלי ל׳, א׳. להחליש, ל׳ גורל. לבעלי אספות, לתלמידי חכמים, ול׳ קהלת י״ב י״א. חשופות, גלויות. צרורות, כמו לנשמות, עפ״ה ש״א כ״ה כ״ט. כסופות, מתאוות. ספות, מענין ספות הרוה (דברים כ״ט, י״ח). בפרץ מעיניו, של׳ יפוצו מעינותיך (משלי ה׳, ט״ז). רעד בהסכית, ענין זה יבואר ע״י תנחומא חקת וילקוט פ׳ חקת ומדרש קהלת דף ק״ב, ב׳ בסוף פסוק עי׳ בשחכם. פרה בת שתים, כך תחלת מסכת פרה. בצר ציר תתן, שזה רמז הליר בנאמן נמר והחזיק נתחנה וגו׳ כשהוא אם כרעות, למי זאת,

אל הכהנים שנא עז פניו· שב ויערך זאת לפניו· והאיר עיניו: יען כנאמר לו ולקחו לטמא· פלצות בעתתו ושח מי יתן טהור מטמא: קשט אמרי פרה· כל טהור מטמאה· ואיך היא תעביר רוח הטמאה: לו הגיד אל חקה חקקתי· ומה תיגע לידע· עמקה משאול מה תדע: יבא אפר פרה· להלבין מטנוף בקפרה· היות כפרה· לסדרה כפרה: רמז כי יקחו אליך· היות פרתו מתמדת· שכל הפרות כלות· ושלך לעד עומדת:

יו' אל נא· לעולם תערץ· ולעולם תקדש· ולעולמי עולמים· תמלוך ותתנשא· האל מלך· נורא מרום וקדוש· כי אתה הוא מלך מלכי המלכים· מלכותו נצח· נוראותיו שיחו· ספרו עזו· פארוהו צבאיו· קדשוהו רוממוהו· רן שיר ושבח· תקף תהלות תפארתו:

חו"ק לטהר טמאים· לטמא טהורים· באמר קדוש:

אמרה סנונה וצרופה· כדולה כדתה מעורפה· גדלה כרענן לתרופה: דרושה בזקוק שבעה משבעה· היות טבילות וכבוסים שבעה· ופרות וכהנים טהורים וטמאים שבעה: וקני גזית תמימים ממום· חבואיה יבקרו לבל היות בה מום· טהורה תהיה לאדמות כממום: יעשה טהור כהן כבש פרה· כפה מול אטם בהוד תפארה· להוציא בה תמימה חטא תפרה מפירה: מסעדיו אתו יצאו להר המשחה· נחן טבול שנית עבור כורה שותה· סדר מערכת ולא שהה: עמד מקדם ופניו למערב· פרה שחט ודם לא ערב· צת בה חריות ומוקדה הרב: קם מול שער איתון ודם שבע יזה· רענן ארז ואזוב ושני יחזה· שמע לכל עץ ארז זה ואזוב זה: תתגל וחלקה לשלשה חלקים· כל משמרות היו ממנה מחלקים· תכונה למשמרת עד נקוקים יקים:

לישראל (שיר ג', ו'). שנא עז פניו, כלשון עפ"ה קהלת ח', א'. ויערך זאת, פי' ויערך פרשת זאת חקת התורה לפניו כמשמר שם במדרש. סנונה, לשון כדבר שמסננים אותו במסננת. מעורפה, מעולה שרופה. בזקוק שבעה משבעה, יסודו ברכות פ' חקת, אמרות ה' אמרות טהורות מזוקק שבעתים, ר' תנן אותי פתח קרא בפ' פרה זיה נה מבעה שבעה, שבע פרות שבע שרפות שבע הזיות שבעה כבוסים שבעה טמאים שבעה טהורים שבעה כהנים, ואם יאמר לך אדם חסר הן, אמור לו משה ואהרן נכלל עכ"ל, אין מובן זה קשה כי כהן הזאת במלה כפרשה ה' פעמים ונמחק משה ואהרן הם ז' כדבריו אבל פרה לא נמלה כפרשה רק ה' פעמים וכן אחר הדברים אין המובן ז' מכוון שהם אע"כ צריך עיון, אמנם ז' הפרות יש לפרשן על ז' פרות אדומות שהיו בעשות הראשונה עשה משה והשאר עשה עזרא ומשם מעזרא ואילך כדאיתא במש' פרה פ' ג' משנה ה'. חבואיה, ל' משתריה. יעשה טהור כהן, ע"פ פרק ג' דמס' פרה משנה ו'. מסעדיו אתו יצאו, ע"פ המשנה שם. עבור כורה שותה, מפני הבלוקים כדאיתא שם משנה ז'. סדר מערכה ולא שהה כן גב"י וכל"ל ל' שהיה ועכוב. צת, הלית. חריות, ושורות של דקל, וכל' עקיבא שם במשנה ט' אף כי אין הלכה כמותו. הרב- הגדול. שער איתון (יחזקאל מ' ט"ו), הוא שער המזרחי של בה"מ והוא רד"ק למ"ב י"א, ו'. שמע לכל עץ ארז זה וכו' ע"פ משנה י' שם במס' פרה. תתגל, הלך. נקוקים, המתים השוכבים בנקיקי הקברים.

אין פיוטען קהלות ווירד דאס פאלגענדע ניכט געזאגט, אנדערן גלייך ובכן לך תעלה (סגנאמנגע).
פו"ז זאת הַקָּשָׁה מְאֹד בְּעֵינֵיהֶם. אֵיךְ לְטַהֵר בֵּית מְעוֹנֵיהֶם. טָהוֹר וְקָדוֹשׁ הֵאִיר עֵינֵיהֶם. קָדוֹשׁ:

רהטי מחזיו אלעזר בירבי קליר.

אֲצִילֵי עַם עוֹלֵי גוֹלָה. כְּחָשׁ בּוֹא קֵץ גְּאֻלָּה. עָלוּ בְּנוֹת בַּיִת בְּגִילָה: לְחַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי גִּגְלָה. וְלָהֶם אֵל בְּמַחֲזֶה גִּלָּה. קֵץ זְמַן פָּרָה וְעֶגְלָה: עָרוּךְ מוּל גֹּרֶן עֶגְלָה. זֹאת עֲשׂוֹת כְּחֹק מְגִלָּה. לְטַהֵר טֻמְאַת סוֹרָה וְגוֹלָה: נִמְסוּ בְּנוֹת בָּתֵּי חֲצֵרִים. עַל צְחִיחַ סֶלַע מִקְצָרִים. מִפְּנֵי טֻמְאַת תְּהוֹם מְאֻצָּרִים: רְגִלוּ בָם מְלֵאוֹת עֻבָּרִים. בְּתוֹכָם גּוֹלְדִים וְשָׁם גָּרִים. עַד יִגְדְּלוּ בְּכֹחַ כַּגִּבּוֹרִים: בְּעֵת יַפְרִיחוּ כְּבַעֲלֵי דְבָרִים. יַגִּישׁוּ לָמוֹ אֵיתָנֵי שְׁוָרִים. מַרְפִּינִים לְהַחֲזִיק יְלָדִים גִּבּוֹרִים: יַרְכִּיבוּ עַל גַּבָּם דְּלָתוֹת. כְּאִישׁ עַל הַגַּלּוּ בְּאוֹתֹת. עַל הַדֶּרֶךְ שְׁלוּחַ לְאוֹתוֹת: רֶגֶל מִלְּהוֹצִיא חוּץ מִדְּלָתוֹת. בְּלִי לְהַאֲהֵל בְּטֻמְאַת מֵיתוֹת. הִקְדּוּק טְהָרוֹת שָׁמוּר בְּדָתוֹת: בְּיָדָם כּוֹסוֹת אֶבֶן לְמַלֹּאת. מַיִם קְדוֹשִׁים בָּם לְדַלּוֹת. מֵי נִדָּה לְקַצֵּם לְהַעֲלוֹת: יַעֲלוּ מִשָּׁם לְבֵית עֲזָרָה. זַכִּים מִשְּׁגִיאוֹת הַרְהוּר זָרָה. לְהוֹצִיא דֶשֶׁן הַשָּׁמוּר לַעֲזָרָה: קַנְקַן הֶחָבוּי שָׁם בְּחֲפִירָה. מְלֹא מֵאָז אֵפֶר פָּרָה. לְתֵשַׁע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים לְתִפְאָרָה: יָבִיאוּ אַיִל מִקֶּרֶן בְּמַטָּרָה. בְּרֹאשׁוֹ חֶבֶל וְשׁוּט טְהָרָה. לְטַהֶרֶת זֹאת כְּרָמִים נוֹטְרָה: לָקְחוּ מֵעֵפֶר אֲשֶׁר בַּגְּלִי. וְטִהֲרוּ וְקִדְּשׁוּ הוֹד הֵיכָלִי. מִפִּי רֵעַת יַיִן חַכְלִילִי: יָרִיעוּ בְּחַ נִצּוּחַ נְחִילִי. רָחֲצוּ וְהִזּוּ כָּל־קְהָלִי. וְחִלּוּ חֻקַּשׁ עֶצֶב מְחֻלִּי: רֶגֶל מָהִיר עוֹד לְאֵילִי. וּפָרָה שְׁנִיָּה עָשׂ וְחִילִי. וְנִקְדַּשׁ יְהוָה אִתִּי חֵילִי:

סלוק.

פ'וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

אֵין לְשׂוֹחֵחַ עֹצֶם נִפְלְאוֹתֶיךָ. אֵין לְהַגִּיד חֵקֶר דָּתוֹתֶיךָ. אֵין לְהָבִין תֹּקֶף מִפְעֲלוֹתֶיךָ. אֵין לְפַעְנֵחַ עֹמֶק פְּלָאוֹתֶיךָ. אֵין לַעֲמוֹד עַל סֵפֶן מִדּוֹתֶיךָ. אֵין לַחֲקוֹר חֵקֶר חִידוֹתֶיךָ. אֵין לְהַשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלּוֹתֶיךָ. אֵין לְגַלּוֹת סוֹד עֵדוֹתֶיךָ: הַמְפֹרָשׁוֹת סְתוּמוֹת. הַגְּלוּיוֹת עֲלוּמוֹת. הַמְבֹאָרוֹת חֲתוּמוֹת. הַמְשֻׁנָּנוֹת עֲצוּמוֹת. הַחֲקוּקוֹת רְשׁוּמוֹת. הַחֲסֵרוֹת מְיֻתָּרוֹת. הָאֲסוּרוֹת מֻתָּרוֹת. הַשְּׁחוֹרוֹת צְחוֹרוֹת. הַחֲשׂוּפוֹת אֲטוּרוֹת. הַפְּרוּצוֹת אֲצוּרוֹת. הַכְּלוּלוֹת עֲצוּרוֹת. הַקַּלּוֹת חֲמוּרוֹת. מוֹצִיא מְגִלּוֹת יְקָרוֹת. מַתִּיר מֵאֲסוּרוֹת מֻתָּרוֹת. נוֹתֵן מִטְּמֵאוֹת טְהוֹרוֹת: מִן הַחֵלֶב. שֻׁמַּן הַלֵּב: וּמִן הַדָּם. טְחוֹל וְכָבֵד הַדָּם: וּמִבָּשָׂר בְּחָלָב. כְּחַל הֶחָלָב: מִכִּלְאֵי בְגָדִים. תְּכֵלֶת בַּסָּדִין:

אצילי עם, פיוט זה יסופר כלו ע"פ פרק ג' דפרה. בנות, לבנות את בה"מ. גרן ענלה, כמו לסנהדרין. סורה וגולה, ישעיה מ"ט, כ"א. רגלו בם, הכיאו אשה נשים מעוברות. מרפינים, השוורים היו דפנות עץ על גביהם ליושב עליהם הילדים. על דרך שלות, הוא מעין אחת לפני ירושלים ונקראת גם שלח (נחמיה ג', ט"ו) ונקראת ג"כ גיחון ע"פ תרגום והורדתם אותו אל גיחון, ותתחון יתה לשלוחא (מ"א א', ל"ג). מי נדה לקצם, נכ"י „דמי נדה קלס". לתשע מאות וששים, מיליאת טלרים עד אותם פגלות בכל שנה תתק"ס שנה. יביאו איל וכו', ראה פירוש תוקוני כמדבר י"ט, כ"א. במטרה, שהיה נעשה לכך. ושוט, מקל. לטהרת זאת, נכ"י גורס לספר זאת. כרמים נוטרה, ישראל עש"ה שיר א', ו'. יין חכלילי, כמו לתורה. נצוח נחילי, ל' למנצח אל הנחילות, ר"ל תקעו והריעו בחלילים וחצוצרות. רגל מהיר, הוא עזרא סופר מהיר.

אין להבין תקף מפעלותיך, נכ"י אחד נוסף עוד „אין לפרסר אסר מדותיך". החסרות מיותרות, כמה פרשיות בתורה שנראה כאלו חסר כגון דגר, ונמצאת כן מלאות הלכות תלי תלים. מוציא מגלות יקרות, עש"ה מוציא יקר מזולל (ירמיה ט"ו, י"ט). שומן הלב, חולין דף ק"ט, כ' ודשה בתוספות אם נד"ה נדה דם טהור. טחול וכבד הדם, נכ"י לא גרס תנת וכבד, ואף בתוספות בחולין ק"ט, כ' לא

מֵאֵשֶׁת אָח. יְבוּם הָאָח: מֵאֵשֶׁת אִישׁ. יְפַת תֹּאַר לְאִישׁ: מִטְּמֵאַת נִדַּת אִשָּׁה. טְהֹרַת בְּתוּלֵי אִשָּׁה: מֵהֶתֵּר אִסּוּר. וּמֵאִסּוּר הֶתֵּר. מִטָּמֵא טָהוֹר. וּמִטָּהוֹר טָמֵא: בַּהֶרֶת מְמֻעָט תִּטַּמֵּא. פָּרְחָה בְּכֻלּוֹ עוֹד בַּל־תִּטַּמֵּא: הַמֵּת בַּבַּיִת אֵינוֹ טָמֵא. יָצָא מִמֶּנּוּ אוֹתוֹ מְטַמֵּא: שְׂעִיר יוֹם כִּפּוּר מְכַפֵּר עַל כָּל טָמֵא. וְכָל־מַעֲשִׂיקָיו בְּגָדִים מְטַמֵּא: פָּרָה אֲדֻמָּה עוֹשֶׂיהָ מְטַמְּאָה. וְהִיא עֲשׂוּיָה לְטַהֵר כָּל־טֻמְאָה: וְאֶפְרָהּ נַעֲשָׂה אַב הַטֻּמְאָה. וְהִיא מְטַהֶרֶת אֲבִי אֲבוֹת הַטֻּמְאָה: כְּכֵן אֵין לְהָבִין סוֹד תּוֹרָתֶךָ. וְלֹא זִקּוּק אִמְרָתֶךָ. וְלֹא עֲרוּךְ גְּזֵרָתֶךָ: כְּכֵן אֵין לְהָמִיר וְלֹא לְהִתְמִיר. אֵין לְהַרְהֵר וְלֹא לְחַרְחֵר: אֵין לֵידַע וְלֹא לְיַדַּע. עֲמֻקָּה מִשְּׁאוֹל מַה תֵּדַע. נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע: זוֹ בַּאֲמִירָה וְזוֹ בִּגְזֵרָה. זוֹ בַּאֲסִיפָה וְזוֹ בַּחֲשִׂיפָה. זוֹ בִּנְשִׁיקָה וְזוֹ בִּתְשׁוּקָה. זוֹ בִּכְבִישָׁה וְזוֹ בְּהַפְרָשָׁה. זוֹ בִּדְרִישָׁה וְזוֹ בַּחֲרִישָׁה: וְכָל־אִמְרָה הֶחָקוּק בָּהּ חֻקָּה. אֵין לְהַרְהֵר וְלוֹמַר עַל־מֶה נֶחְקְקָה. שֶׁכָּךְ נִתְּנָה בִּנְשִׁיקָה: וְכֻלָּם נְכוֹחִים לַמֵּבִין. וְכָל־הַמַּשְׂכִּיל יָבִין. חוּץ מִטַּעֲמֵי פָּרָה שֶׁאֵין לְהָבִין. וְכָל־חֲכַם לֵב יְדַל מִבִּין. חֲפָצֶיהָ אֵין לְהָבִין: וּבִשְׁמוֹת תְּעוּדָה הִיא נְקוּבָה. לְכָל־קָרְבַּן שַׁי לֹא שָׁוָה. שֶׁהֵם זְכָרִים וְהִיא נְקֵבָה. לְטַהֵר שִׁמְצַת עֵגֶל תּוֹעֵבָה: הֵם הֵמִירוּ כָּבוֹד בְּבֶן־פָּרָה. וְסָרְרוּ בוֹ כְּפָרָה. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר הִיא פָרָה. וּתְהִיֶה לָעָם כַּפָּרָה: הֵם הֶאְדִּימוּ בוֹ פָּנִים. וְאָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר הִיא אֲדֻמַּת פָּנִים. וּבָהּ צַח וְאָדוֹם יִשָּׂא פָנִים: הֵם חֲרָטוּהוּ הֱיוֹת צָג בִּתְמִים. וּבוֹ חָבוּ מִהְיוֹת תְּמִימִים. תָּבֹא אִמּוֹ תְּמִימַת תְּמִימִים. וּבָהּ יְטַהֵר תַּמָּה הַצּוּר תְּמִים: הֵם שֶׁחֲתוּ לְפֶסֶל כָּל־מוּם. וְנֶעֶנְשׁוּ בוֹ הֱיוֹת בַּעֲלֵי מוּם. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. לְהָדִיחַ דְּמֵי יָפָה וְאֵין בָּהּ מוּם: הֵם זָמְמוּ בְּעֵגֶל לִמְעוֹל. וַיִּזְבְּחוּ לוֹ וַיִּפְרְקוּ עֹל. תָּבֹא אִמּוֹ אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל. וְתִנָּתֵן עַל שִׁכְמָם כְּעֹל: הֵם נִקְהֲלוּ עֲבוּרוֹ אֶל־כֹּהֵן. וְאַנַף בְּהַשְׁמֵד אִישׁ מְכַהֵן. תָּבֹא אִמּוֹ וְתִנָּתֵן לַכֹּהֵן. וִיכַפֵּר בָּהּ עֲוֹן כֹּהֵן: וּכְמוֹ בָּאֵשׁ נִשְׂרַף. כֵּן בָּאֵשׁ

גרסו לה. בהרת ממועט וכו', ע"פ תנחומא פ' חוקת בפסיקתא תמן תנינן בהרת כגריס. המת בבית וכו', ר"ל העובר במעי אמו שהוא ביתו של עובר אע"פ שמת מ"מ אמו שהיא בית העובר איננה טמאה כל עוד שהמת בלוע, אבל אם יצא העובר מן הבית ר"ל ממעי אמו אפילו הוא חי מ"מ מטמא הבית. וכתב בעל פסיקתא זוטרתא בפ' תזריע וז"ל וטמאה שבעת ימים, היא טמאה ואין הילד טמא וזהו שאמר ר' אלעזר הקליר המת בבית טהור יצא מן הבית הוא טמא והבית טמא עכ"ל. זו בנשיקה, ראה תוספות ע"ז דף ל"ה. ידל מבין, יחלש מלהבין, מל' ידל כבוד (ישעיה י"ז, ד'). ובשמות תעודה, פירוש, ה' שמות יש לה לפרה כמו שהתעודה היא התורה יש לה ה' שמות, וה' שמות של פרה הן עגלה פרה אלף שור בקר, וה' שמות של תורה בראשית שמות ויקרא וכו', וכן אמר גם בפיוט אז על כל חיתו יער ליום ב' של פסח. כבוד, כבוד הקב"ה. האדימו בו פנים, שעבדו לעגל ויקדו לו עד שהאדימו פניהם בתרבותם. צח ואדום, הקב"ה (שיר ה', י'). היות צג בתמים, להיות עומד לפניהם במקום משה התמים. היות בעלי מום, כדאיתא בפסיקתא כשעשו ישראל אותו מעשה נעשו כלם זבים ומצורעים שנ' וירא משה את העם כי פרוע הוא וכתיב במצורע וראשו יהיה פרוע. איש מכהן, אהרן (דברים ט', כ'). נשרף העגל.

תשרף: וכמו טחן והדק עד עפר. כן תדק ותעשה עפר: וכמו השלך עפרו אל המים. כן ישלך אפרה אל המים: וכמו נפלו בו שלשת אלפי ישר. כן יפלו בה שלשת מיני כשר: וכמו נגף עם טהור. כן תטמא במגע כל טהור: וכמו טהר עם בו נטמא. כן תטהר איש אשר נטמא: וכמו פאר פשעו לכל דור שמור לחטאת. כן תהי למשמרת למי חטאת: להדיח דמים. לכבס כתמים. לנקות טנופים. להרחיץ צואים. להלבין חטאים. לטהר טמאים. לקדש קדושים. להצדיק עמוסים. בעץ ארז לענופים כארז. באזוב לנדכאים כאזוב. בשני לשפתותיה כשני. בתולעת לאל תיראי תולעת. לכל יתגאה מתגאה כארז. שאם לא ימך כאזוב ויחשב כתולעת. לא יטהר באזוב ובשני תולעת. ואם לא ישפך לב כמים. לא יטהר בזריקת מים: ומה יתגאה חציר יבש. נכח אש אוכלה אש. ומה יעז ציץ גאה. נכח אל גאה גאה. והוא רוכב שחקים בגאוה. גאה על גאים. מתנשא על נשאים. ומתגאה כארז על מתגאים. ושנו כאזוב על נדכאים. וצר בעולמו חמשה מיני גאים. שור בבהמה. אריה בחיה. נשר במעופפים. ארז בעצים. ואדם בכלם. ומלך מתגאה על כלם. לבש גאות מכלם. חקקם בכס שביבי אש. ארבעה בכם מעלה. ואחד בכם מטה: כי הם מעלה מכון כנגד כס מטה. וכל אשר יש במעלה יש במטה. כסא מול כסא. היכל מול היכל. מקדש מול מקדש. זבול מול זבול. מזבח מול מזבח. בנים מול בנים. מלאכים מול מלאכים. משרתים מול משרתים. עבדים מול עבדים. צבאות מול צבאות. כרובים מול כרובים. אלפים מול אלפים. רבבות מול רבבות. קדושים מול קדושים. מחנות מול מחנות. מעריצים מול מעריצים. מקדישים מול מקדישים. וקדשה לקדוש משלשים: ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה וגו'.

שלשת מיני כשר, ר"ל עץ ארז ואזוב ושני תולעת. וכמו טהר עם, מירוש שאפר העגל היה מטהר את העם וע"פ פרקי ר"א פרק מ"ה שמשה היה משקה את ישראל מן מי אפר העגל וכל מי שהיה מנשק את העגל נכר להם היו שפתיו נעשות של זהב ושבט לוי היו הורגים אותו וכנה ע"י זה היה העם מטוהר מפושעיו, ונראה שזה גם דעת חז"ל בע"ז דף מ"ד לא נתכוון אלא לבודקן כסוטות. ודע כי בכ"י גורס „וכמו טהר עם טהור בו נטמא, כן תטהר איש אשר יטמא". פאר פשעו לכל דור, ע"פ סנהדרין ק"ב, אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מכ"ד בכרע ליטרא של עגל הראשון. לענופים, המגביהים את עצמם כענפי הארז. לשפתותיה כשני, עה"ש שיר ד', ג'. לאל תיראי תולעת, עה"כ ישעיה מ"א, י"ד. חמשה מיני גאים, חגיגה דף י"ג ע"ב ושמות רבה פ' כ"ג ומדרש חזית דף כ"ב ויש להגיה שם ע"פ הקליר כאן, ומלך, הקב"ה. ארבעה בכם מעלה, יחזקאל א', י'. ואחד בכם מטה, ר"ל הארז, כי בכ"מ נמנה מעלי ארזים. וכל אשר יש במעלה, כל זאת ע"פ שמות רבה פ' ל"ג דף קנ"א.

ע"ס א"ב.

אות זה החדש. אצת מכל לקדש. וכו ישע לחדש: כותריך תובעים אותך לקדש. ואתה אותם מקדש. אל נערץ בקדש: גאלתם עתה תחדש. ושונאיך פתאם להרש. וכליפה ירומם ויקדש: י' החדש הזה לכם. בכל מושבתיכם. נחלה בכל־קהלכם. קדוש:

דרשתו מכל־חדשים. והנחלתו לקדושים. היות בו מקדשים: הזמנתו לשלישים. לאפרתים מגלשים. למנות בו עד שלשים: וכו תפיל קדשים. ותחמול על צאן קדשים. בבית קדש הקדשים: זכרון שבועת ברוכים. הנחלת למברכים. להושיעם מיד מפריכים: חונן דלים ודכים. חמלת על נמוכים. אשר אחריך משוכים: טוב טעם מאריכים. ולפניך לב שופכים. בראש ירח ממליכים: יקבצו עתה מקהלים. כיפי תאר מכלולים. ושם תשמע פלולים: כבוד שמך מעלים. בשיר ובתחן מתפללים. בחשבון ראש רגלים: לפניך יהיו מסגלים. כל־גועי רגלים. משוררים ומהללים: מה גדלו מעשים. לעשה נפלאות ונסים. לבנים ארוכים ועמוסים: גאלו מיד פתרוסים. אשר אותם מעשים. והעמתו היות ששים: שונאיהם בים דורסים. וכנת ראשימו רופסים. כי בגוחם היו חוסים: עולצי בשמחות ישישו ברב הצלחות. ויתמלטו מכל־אנחות: פודה אלהי הרוחות. המעלה בכל־שבחות. יטה אזן לשיחות: צורריהם יפיל בשוחות. ונפשותם תהיינה שחות. בכל־רע מוכחות: קדוש יקבץ עדרים. ויזכור ברית אבירים. אשר לפניו היו ברורים: רצה בנים מבחרים. בכל־צר ועברים. לפניו היות משמרים: שקד עליהם בליל שמרים. וקטל למענם בכורים. והוציאם בפרות מדרדים: תפן באני ישינה. ותצילנה מעדינה. בראשון לחדשי השנה. קדוש: הכל יודוך.

אופן.

כבודו משבחים בכל־העולם. והוא מעין כל נעלם. ובאי בפתחי אולם. והכל ירוממוהו באופנים לעולם: והחיות.

זה החדש, הוא ניסן. לאפרתים מגלשים, מצאתי בקונטרס יען שמירה על שגלשו מהר גלעד (שה"ש ד', א') וז"ל שגלשו, שנקרחו מהר גלעד אותם מנהיגי העדרים מכל העזים שבשם הם מגלשים עזים חשופים ומנודדים מכל, והפייטן ר' אלעזר הקליר מוכיח שיסד אפרתים מוגלשים שכינוהו מנודדים מכ"ל, וא"כ יש לתרגמו ריוו געשערזען חוכר ערלאזן. עד שלושים, ניסן תמיד מלא הוא של שלשים יום. מפריכים, המצריים שהעבידו בישראל בפרך. מסגלים, חכיכים. פתרוסים, מצרים. מעשים, עינו אותם. והעמתו, כתחבולה. בגוחם, ביולדם. חיו חוסים ישראל. אבירים, האבות. והוציאם, הוליא את ישראל לדרור ולחרות. באני ישינה, כמו לישראל עש"ה שיר ה', ב'.

זולת. ע"ס א"ב.

אל עשה נפלאות. בעבורם עשית נוראות. גלית ברבבי צבאות. דגלימו להוציא מתלאות. הם כנשרים נשואות. ומשארותם נושאות. זבד טוב מלאות. חסד בעיניהם רואות: טוב בנים כללם. יודע פרי מעללם. כל־ההדך נהלם. לפני כל התלילם. מלא כל־משאלם. נואמי רעתם הפילם. שבע מן האבילם. על כל־אם עלם: פצו פה בשירה. צדקו לאיום ונורא. קול תודה וזמרה. רננו לשוררה. שם הנכבד והנורא. שבחו להעיר במורא. תקפו כלם להתאזרה. תנות קריעת ים סוף ומכת בכורים להגבירה: עזרת אבותינו וכו'.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ורת"כ מתחיל כאן.

מסוד חכמים ונבונים. ומלמד דעת מבינים. אפתחה פי בשיר ורננים. להודות ולהלל פני שוכן מעונים:

אתית עת דודים כנעה. באחת ועשר פוט נגעה. גישת צקון מכפל כפגעה. דלג פעם ואת רגעה: השגיח עפר מחרך ארבות. והתל ארך בתבם תערובות. זמן קפץ עשות רבות. חדשים וגם ישנים להרבות: טש ויהא ועדן שנה. יקץ כישן ועד כמשנה. י'כסף ודפק בפתחי ישנה. להפשה בראשון לחדשי השנה:

לי עוד תגנון. בפסוח וגנון. י'בגוננך לכנון. במגנת ינון: ברוך אתה יי, מגן אברהם: אתה גבור עד להחיות מתים.

מרימי על עגלה להלאות. מכאב הגתה להראות אות. נאקה החישה קץ הפלאות. נתצו למאתים (ועשר) ארבע מאות: שה המסכך לעקר צור. סים זכרו בפקד נצור. עמוסים כאחיו לעת בצור. עדימו לשי יהי עצור: פלא עשות נגד אבות. פץ מעשר לאסרו בעבות. י'צליחת ירדן כו להתוות. צפית שה לבית אבות:

טוב, הקב"ה. התלילם, הגביהם. שבחו להעיר במורא, בכ"י גורס שבחו לאיומה תנות קריעת וכו', בכ"י גורס תנות קריעה ומכה להגבירה.

כנעה, כלומר הגיעה. באחת ועשר, כי' מכות ואחת מהן היא מכות בכורות תשובה כנגד כולן. פוט, מצרים, כי פוט אח מצרים (בראשית י', ו'). צקון מכפל, תפלת האבות ישני מערת מכפלה. דלג פעם, דלג בגימל בן הוא בכל כ"י וד"י, והפייטן, כמבין פע"ם שהוא ק"נ שנה דלג הקב"ה על הגזרה של ד' מאות שנה והחסירם על ר"י שנה. ונקוט כל' דלג עפ"ה מדלג על ההרים (שיר ב', ח') וכתרגומו. עופר, הקב"ה עפ"ה שיר ב', ט'. ארך, ארוכה ורפואה. בתבם תערובות, לש' מתבוססת בדמיך (יחזקאל ט"ז, ו') אשר דרשו חז"ל על תערובות דם פסח ומילה אשר בזכותם נגאלו. והנה כמו שנאמר מן כלל תדל עגו, כן נבנה מן נפס תגס לבנון, נפ"ש. ינון, המשיח. עגלה, ישראל (הושע י', י"א). מכאב הגתה, ל' הגה, ר"ל כמאב שהיה להם הגרת למשה להראות אות ולהוציאם. נתצו, נמאסו ונתקלקלו. סים, השם. בצור, צרה. לשי יהי עצור, ר"ל שאחנו קרבן שה קודם צאתם ממצרים. צליחת ירדן נקיעת הירדן שהיתה גם

לְךָ עוֹד נַקְשִׁיבָה. מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה נִשְׁאָבָה. יי׳ שָׂשׂוֹן יַשְׂשְׂךָ הֲשִׁיבָה. וּבִתְחִיַּת גֶּשֶׁם נֶחְשֶׁבָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

קִיחַת עֲלִית עָקָר. הִיא נִצְּבָה בַּבֹּקֶר. תְּוִיכַת בִּתְרֵי שָׁקֶד. רִשְׁפֵּי לוֹד לְיַקֵּד: יָחִישׁ יְשֵׁנִים כְּעֶרֶב. דַּם תְּבוּסָה כְּעֹרֶב. קֵץ חָשׁ וְקָרֵב. לְעוֹרֵר בְּתַנִּין קֶרֶב: שֶׁמַע מִכְסַת פְּסָחִים. אֲשֶׁר כָּסוּ פְּסוּחִים. הִיא צִמְּתָה כַּסְּלוּחִים. לְהַצִּיתָם כְּקוֹצִים כְּסוּחִים: תְּרָפִים כְּדֵי לְמַעֵט. מְנוּיֵי מְתֵי מְעַט. יי׳ תֹּקֶף הֲדַרַת מֶלֶךְ מִלְּהַמְעַט. הָרֹשֶׁם לְהִמָּנוֹת בּוֹאָם יִמְעַט:

הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם לִשְׁמוֹר. בְּסֻבָּם אֲסוּפֵי הַר מוֹר.
יי׳ וְאַתֶּם אַל יִגְמוֹר. שְׁלֹשֶׁת אוֹתוֹת בּוֹ לִשְׁמוֹר:

חֹדֶשׁ זֶה חִדֵּשׁ בְּחָדְשׁוֹ. לְאוֹת וּלְמוֹפֵת קִדְּשׁוֹ.
יי׳ יְדִידֵי עַם קְדוֹשׁוֹ. הוֹשִׁיעָה לוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ:

הָדָם אֲשֶׁר מָגֵר וְהוֹרִישׁ. כְּהַיּוֹם הַזֶּה יְחַדֵּשׁ בְּגֹדֶשׁ.
יי׳ וְנוֹבִיל שַׁי בַּקֹּדֶשׁ. כָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:
וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל אֵל נָא:

רַבּוֹת עָשִׂיתָ וְחִשַּׁבְתָּ וְסִפַּרְתָּ. מִמִּפְעֲלוֹתֶיךָ פְּעוֹל בְּסֵדֶר סִדַּרְתָּ. לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים חֲבָלוֹ שִׁפַּרְתָּ. לִתְקוּפוֹת וּמַחֲזוֹרוֹת קִצּוֹ צִפַּרְתָּ. לְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְאַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה זְמַנּוֹ בֵּאַרְתָּ. וּבְתֵשַׁע מֵאוֹת עִבּוּרִים עָדָיו עִבַּרְתָּ. וְהַיּוֹם הוֹרֵיתָ לָעָם אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ. לָכֵן עַל כָּל־חֹדֶשׁ חָדְשׁוֹ הִגְבַּרְתָּ. סִפְּרוּ בִּקַּרְתָּ. קִצּוֹ חָקַרְתָּ. גְּזָלוֹ הִקְרַתָּ. פִּלְאוֹ סִקַּרְתָּ. מֵעַצְמוֹ יָקַרְתָּ. וּבוֹ יָקַרְתָּ וְנִתְיַקַּרְתָּ.

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

היא כיו"ד בניסן (יהושע ד' י"ט). קיחת עלית עקר, עקדת יצחק. תויכת בתרי שקד, כנראה בין הבתרים אשר כרת שם אברהם את הבתרים בתוך. לוד, מצרים וכן כסלוחים (בראשית י', י"ג). כסו פסוחים, ל' תכסו על השה (שמות י"ב, ד'). תרפים, אלילי מצרים שהם עבדו את השה. בואם ימעט, שמות י"ב, ד'. אסופי הר מור, הר המוריה, וכנוי לבה"מ אשר ישבו שם סנהדרין הגדול. שלשה אותות, כמאמר חז"ל בסנהדרין י"א, על ג' דברים מעברין את השנה, על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה. הדם אשר מגר והוריש. כהיום הזה וכו' כן היא הגרסה הנכונה. בגדש, בשלמותו.

בסדר, בלבנה. צפרת, פארת. לאלפים וארבע מאות וארבעים ושמנה, היא שנת יציאת מצרים. ובתשע מאות עבורים, בהתחשב המחזורים על ב' אלפים ותמ"ח שנה תמצא קכ"ח מחזורים וע"ו שנה ובהם ט' מאות ואחת עבורים, קכ"ח מחזורים הם 896 עבורים, ועוד ע"ו שנה יש בהן ה' עבורים, והפייטן שכתב תשע מאות נקט קן שגל. גזלו הקרת, גשמי המלקוש בניסן.

ראשי החרוזים אלעזר בירבי קליר.

אבי כל חוזה. חל בו במחזה. כנאמר לו חזה. תבנית החדש הזה: להבין קצב מולדתו. מתחלתו. וארך מלאתו. עד תכליתו: עמתו להראהו. ולא הכיר מראהו. עד באצבע הראהו. אז כן וראהו: זהר לשעות שש. תארו להתאשש. פחות משש. כל עין יעשש: רואיו לבקר. עדיו לחקר. מאמיריו ליקר. ממיריו לעקר: במדד רו שער. עביו איך לשער. עד שמיפת שער. יקבלו ישבי שער: ידעו תבונה. להיות לאם נכונה. להורות לידעי בינה. ערך לבנה: תלים לישב. זמנים לחשב. בעבור איך לישב. וסוד מה להקשב: בפניו צגו אילי קדש. להעיד עדות חדש. ואל נתעטף בקדש. במקדישי חדש: יה בדקם לשינו. ועדותם דקדק במענו. והכל צוחו במעונו. מקדש החדש בזמנו: קץ מולדו חל להקצות. ביום רביעי בחצות. ועד שלשים מרוצות. לא נכר בחוצות: לאה ציר ופחד. ותר מעת לעת ספור אחד. וצור פץ לו ויחד. מערב עד ערב מנות אחד: ילדות חדש וסהר בו ביום חשבון מצו. ובתחלת בריאתם בחלון אחד נמצאו. רעים כנתן למו מסרת אמצו. לחשב לעבר ולקדש ספורות במצאו:

ה׳ אל נא. לעולם תערץ. ולעולם תקדש. ולעולמי עולמים. תמלוך ותתנשא. האל מלך. נורא מרום וקדוש. כי אתה הוא מלך מלכי המלכים. מלכותו נצח. נוראותיו שיחו. ספרו עזו. פארוהו צבאיו. קדשוהו רוממוהו. רן שיר ושבח. תקף תהלות תפארתו:

חו״ק ראשון הוא לכם. לפסח עליכם. להתקדש בתוככם. קדוש:

חו״ק לכם הוא ראשון. נצורי כאישון. להעריץ לאל אחרון וראשון. קדוש:

ע״פ א״ב.

ארון מקדם תכנו ראש. בינו רא גל בספר תולדות ראש. גלה תחלה לכם לדרוש: דרש להשוות בו גיה ואישון. הפלא מכל עם ולשון.

אבי כל חוזה, משה רבינו. חל בו, שלה את פני הש"י להורותו דרכי מולדי הלבנה, ויסודו במכילתא פ' החדש הזה, ר' עקיבא אומר זה אחד מג' דברים שנתקשה משה בהן והראהו הקב"ה למשה באצבע. ובשמות רבה סוף פ' ט"ו זה אחד מד' דברים שהראה הקב"ה למשה באצבע לפי שהיה מתקשה בהן וגו' ע"ש, אמנם במנחות כ"ט איתא כשיטת המכילתא תנא דבי ר' ישמעאל שלשה דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבע ואלו הן מנורה וראש חדש ושרצים וכו' וראה התוספות שם גם בחולין מ"ב ד"ה זאת החיה. לשעות שש, אחר המולד. להתאשש, להתחזק. יעשש, ל' חשך כמו עששה מכעס עיני (תהלים ו', ח'). אילי קדש, המלאכים. קץ מולדו, של אותו חדש ניסן של יציאת מצרים. להקצות, ל' קצה ותכלית. ותר, משך כלנו אם לא יהיה לשכות מן חצות של יום ד' שם היה מולד הלבנה עד חצות יום ה' יום אחד. מרוצות, שעות. ויתר על' ויחד יתרו, ר"ל היה משך מחזור כאשר חסר לו הכול מעת עד עת וכו'. מצו, כלו החשבונים, ר"ל מולד החמה ומולד הלבנה היו שניהם בשוה ברגע אחד. בחלון אחד, במזל אחד במזל שבתי. רעים, ישראל. וי"מ על משה ואהרן. כאישון, כאישון בת עין. תכנו, תכן את חדש ניסן. בינו, הבינו. בספר תולדות ראש, בספר בראשית. גיה ואישון, יום

וְלֹא הֻמְסַר לְאָדָם הָרִאשׁוֹן: וְמַן עֶדְנָה בּוֹ בְשָׂרָה. חָנוּט לְקֵץ עָקוּד לְמוֹסֵרָה. טַפֶּיהָ בְּכֵן בּוֹ בְּשָׂרוּ בְשׂוֹרָה: יֶרַח אֲשֶׁר לֹא פֻעְנַח לָרִאשׁוֹנִים. כָּמוּס לִצְפּוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. לְרֹאשׁ הֻשַּׂם לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים: מוֹעֲדִים מְזֻמָּן לְנִדְגָּלִים. נוֹעֲדִים בּוֹ עֵינֵימוֹ צִירֵי רוֹגְלִים. סִפּוּר הוּא לִמְלָכִים וְלִרְגָלִים: עִבּוּר מְעַבְּרִים לְשָׁמְרוֹ בְּמוֹעֲדוֹ. פֶּרַח וְאָבִיב תְּקוּפָה בָּם לְוַעֲדוֹ. צִיּוּן שְׁלָשְׁתָּם יִצָּרְפוּ לְסַעֲדוֹ: קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁוֹ וּשְׁלִישׁוֹ וְחֶצְיוֹ וְרֻבּוֹ לִשְׁמֹר. לְקַדֵּשׁ לָקַחַת לָחֹג לִקְצוֹר יִגְמוֹר. רֻשַּׁם בְּכָל־דּוֹר שָׁמוּר הוּא לִרְכֹּב עַל חֲמוֹר: שְׁמִירַת שְׁלִישׁוֹ בַּיַּרְדֵּן עֲמָדָה. שַׁלְהֶבֶת חֶצְיוֹ שְׁאוֹן פּוּל הִשְׁמִידָה. תְּשׁוּעַת קְצִירוֹ יְמִינִי הֶעֱמִידָה:

ט׳ וּבְכֵן לְךָ תַעֲלֶה קְדֻשָּׁה כִּי אַתָּה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעַ:

סלוק.

הוּא נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְנֶאֱמוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וּמוֹעֲדוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאִוּוּיוֹ נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְנוֹחֲלָיו נִקְרְאוּ רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאֹיְבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאוֹהֲבָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְגֹאֲלָם נִקְרָא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן: הִנֵּה הָעֵת יָבֹא בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. בְּקֵץ אֲשֶׁר הוּא רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לַעֲבוֹר בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְכוֹנֵן נָכוֹן בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. וְאִתּוֹ נוֹצַר בְּרוּחַ רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְקַעֲקֵעַ שְׂרִידֵי אַדְמַת רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְעוֹרֵר צוּרִים הַחֲצוּבִים מֵרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לִפְעוֹל חֲדָשׁוֹת בְּרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְרַצּוֹת חִדּוּשׁ תְּשׁוּרַת רֹאשׁ וְרִאשׁוֹן. לְהוֹבִיל בּוֹ שַׁי לְרֹאשׁ וְרִאשׁוֹן: וְעוֹד בַּל־יִזָּכְרוּ רִאשׁוֹנִים. כִּי יְחֻדְּשׁוּ חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. פְּלָאִים מִפְּלָאִים מְשֻׁנִּים. וְיָקִיצוּ כָּל־יְשֵׁנִים.

ולילה. ולא המסר לאדה"ר, פי' סוד ובתקופה אשר לפיה יבא ניסן בעת שיום ולילה שוים לא נמסר לאדה"ר, אבל סוד העבור ודאי שנמסר לו. כן פירש רבנו שלמה. בשרה, נתבשרה שרה. לצפון חדשים וגם ישנים, לעשות בו נסים חדשים וגם ישנים. לנדגלים, לישראל, עש"ה איומה כנדגלות (שיר ו', י'). עינימו, עיני העדה הם הסנהדרין. צירי רוגלים, לבדוק את השלוחים היוצאים לראות מולד הלבנה. למלכים ולרגלים (רפ"א ר"ה). קדש בראשו, ר"ח. ושלישו, בעשור לחדש שלקחו את שה לפסח. וחציו, מתחיל חג הפסח. ורבו, הבאת העומר בט"ז בו ושביעית שאר ימי החג. לקדש, הוא הפירוש של הקודם לו. לרכב על חמור, למשיח (זכריה ט', ט'). בירדן עמדה, שנבקע להם הירדן בי' ניסן (יהושע ד', י"ט). שאון פול, לגיוני סנחריב שהומו בט"ו ניסן ע"פ הקבלה. ימיני, מרדכי אשר על ידו נתלה המן בט"ז ניסן.

הוא נקרא ראש וכו' כולו מבואר בילקוט פ' תולדות פסוק ויצא הראשון אדמוני בזכות ראשון אני נגלה לכם ראשון וכו' ובשמות רבה פ' ט"ו ראשון הוא לכם, כביכול הקב"ה נקרא ראשון וכו'. ונוחליו נקראו ראש וראשון ואויבם נקרא ראש וראשון, כל זה איננו בכ"י. לעבור בראש וראשון עש"ה ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב', י"ג). נכון, בה"מ (ישעיה ב' ב'). ואתו נוצר ברוח ראש וראשון פי' עם הקב"ה יבוא משיח אשר נולד בראשית בריאת העולם כדאיתא במדרש ורוח אלהים מרחפת, זה רוחו של משיח. צורים, האבות. לרצות חדוש וכו', שנ' בראשון באחד לחדש תקח וכו' (יחזקאל מ"ה,

מְהַלְלִים וּמְשׁוֹרְרִים שִׁירִים מְשִׁירִים מְשַׁנְּנִים: וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי יְיָ אֲשֶׁר הֶעֱלָה בְּנָבִיא. כִּי אִם חַי יְיָ אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא. וְאָז אֵל יִשְׁאַג כְּלָבִיא. לַעֲרוֹךְ קְרָבִי. חֲדָשׁוֹת לְהָבִיא. בְּיַד אִישׁ נָבִיא. מִשֵּׁבֶט לֵוִי. לְהָשִׁיב לְבָבִי. לְחַדֵּשׁ קְרָבַי: וְיַצְמִיחַ צֶמַח נָקוּב שִׁבְעָה. וְאִתּוֹ יָהּוּ רוֹעִים שִׁבְעָה. וְיִתְחַדְּשׁוּ לְאֹם דְּבָרִים שִׁבְעָה. וְיִתְכַּסֶּה מֵהֶם שָׁבֻעִים שִׁבְעָה: וְיָשׁוּב וְיִגָּלֶה לְעַם קְדוֹשִׁים. אֲשֶׁר עִמּוֹ יָהּוּ מְקֻדָּשִׁים. וְלֹא לְעֶדְרֵי צֹאן קָדָשִׁים. עַד קֵץ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. עַד בּוֹ רִאשׁוֹן לְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים. וְאָז יֵרָאֶה לַעֲדַת קְדוֹשִׁים. הַנִּשְׁאָרִים מֵעֹל קֳדָשִׁים. וְיֵרָאֶה לָמוֹ אוֹתוֹת חֲדָשִׁים. לְחַדֵּשׁ שָׁמַיִם הַחֲדָשִׁים. לִמְשׁוֹחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. לִפְתּוֹחַ דֶּלֶת לִקְדוֹשִׁים. בְּשַׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים: וְאָז יְצַוֶּה חִדּוּשׁ עֲבוֹדַת חֹדֶשׁ. מַה לְּהַעֲלוֹת בְּרֹאשׁ כָּל חֹדֶשׁ. וַעֲבוֹדַת רִאשׁוֹן כָּל חֹדֶשׁ. הִיא תַקְדִּים תְּחִלָּה לְכָל חֹדֶשׁ. כִּי כְמוֹ הָיָה רֹאשׁ לְכָל חֹדֶשׁ. כֵּן יִהְיֶה רֹאשׁ לְכָל חֹדֶשׁ: וְתֵעָשֶׂה בּוֹ חֲדָשָׁה. לִבְרֹאת אֶרֶץ חֲדָשָׁה. לְהִנָּתֵן דָּת חֲדָשָׁה. לִכְרוֹת בְּרִית חֲדָשָׁה. לְהִבָּרְאוֹת בְּרִיאָה חֲדָשָׁה. לְהִתְחַדֵּשׁ רוּחַ חֲדָשָׁה. לְהוֹבִיל בּוֹ שַׁי מִנְחָה חֲדָשָׁה: וְהַחַמָּה וּלְבָנָה תִּתְחַדָּשׁ. וְאוֹרָם שִׁבְעָתַיִם יְחֻדָּשׁ. שְׁתַּיִם בְּשָׁנָה יִתְחַדָּשׁ. וִיצַמְצֵם שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹךְ שַׁעַר הֶחָדָשׁ. וְיִקָּרֵא לוֹ שֵׁם חָדָשׁ. כְּשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם הַמְּקֻדָּשׁ. וְיִנָּתֵן לָעָם לֵב חָדָשׁ. לְשׁוֹרֵר בְּפִיהֶם שִׁיר חָדָשׁ. שִׁיר מְפֹאָר וּמְחֻדָּשׁ. עַל כָּל שִׁיר מְהֻלָּל וּמְקֻדָּשׁ: כִּי שִׁירֵי אֶרְאֶלִּים. אֲשֶׁר שִׁיר וְתִשְׁבָּחוֹת מְהַלְּלִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא חָלִים: וְנִצּוּחַ אֵלִים. אֲשֶׁר קוֹל הֲמֻלָּה צוֹהֲלִים. לִפְנֵי שִׁיר

י"ח). ולא יאמרו עוד חי ה', ל' ירמיה כ"ג, ז'. לערוך קרבי, ל' מלחמה, כמו המלמד ידי לקרב (תהלים קמ"ד). איש נביא, אליה הנביא והוא משבט לוי, כמו שאמרו חז"ל פינחס הוא אליה (ילקוט ראש פ' פינחס). לחדש קרבי, ל' קרב ובני מעים. ויצמיח צמח נקוב שבעה, המשיח יש לו ז' שמות, ינון, צמח, פלא, יועץ, אל גבור, אבי עד, שר שלום, כדאיתא בס' מעשה תורה. רועים שבעה, אדם שת מתושלח אברהם יעקב משה ודוד, כדאיתא במס' סוכה נ"ב, ב'. וראה למעלה דף 652. דברים שבעה, ארון ואש של מעלה ושכינה ורוח הקדש ואורים ותמים ומנורה ושמן המשחה. ככה לפי המאמר במדבר רבה פ' ט"ו ומדרש חזית דף ל"ח וגמרא בבלי יומא כ"א, ב' וירושלמי תענית פרק ב' הלכה א' ושקלים פרק ה' משנה א'. ויתכסה מהם שבועים שבעה, ראה רש"י בסוף דניאל. ולא לעדרי צאן וכו', ר"ל לקדושי עם יתגלה בראש חדש תשרי, אבל לאחר העם לא יתגלה עד כי עברו עוד ו' חדשים דהיינו בראש חדש ניסן. הנשארים מעול קדשים, כ"א „אשר מאכלם מרבים". להנתן דת חדשה ראה באורו למעלה דף 244. לכרות ברית חדשה, ע"פ הושע ב', כ'. שבעתים יחדש, ע"פ ישעיה ל', כ"ו. כשם העיר מיום המקדש, פירוש, שם השער יהיה כשם העיר מיום ההוא, שם מקודש, ר"ל שמם יהיה „ה' שמה" כמפורש בסוף יחזקאל. לב חדש, יחזקאל ל"ו, כ"ו. על כל שיר מהלל ומקדש, גם על שיר המלאכים, וע"פ מדרש תהלים מזמור ל"ג המלאכים מרננין וכן הוא אומר הללוהו כל מלאכיו, ואע"פ שהכל מרננין לפניו, רנון של צדיקים ושל ישרים נאה מן הכל שנ' וכו'. אראלים, עתה מזכיר י' שמות של כתות המלאכים והם, אראלים אלים גלגלים כרובים אופנים גדודים עירין קדישין שנאנים שרפים. והנה גם הרמב"ם בפ' ב' מהלכות יסודי התורה ובמאמר היחוד שלו מונה י' שמות למלאכים אך אינן מסכימות עם שמות הקליר. חלים, מתחילים. ונצוח אלים, ראה תרגום תהלים כ"ט, א'. קול המלה, יחזקאל א', כ"ד.

זֶה לֹא מְמַלְּלִים: וְרֶכֶב גַּלְגַּלִּים. אֲשֶׁר אִם־הָרְשׁוּ כָּל־גּוֹלְלִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא כוֹלְלִים: וְאֵימַת כְּרוּבִים. אֲשֶׁר הֵם צָגִים כְּמוֹ רוֹבִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מַרְבִּים: וְהַדְרַת אוֹפַנִּים. אֲשֶׁר הֵם מְרֻבְּעֵי פָנִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא סוֹפְנִים: וַהֲמוֹן גְּדוּדִים. אֲשֶׁר הֵם הוֹד אֵל מַגִּידִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא נֶאֱגָדִים: וְסוֹד עִירִין. אֲשֶׁר כְּעֵין קָלָל בּוֹעֲרִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מְפֹאָרִים: וְרֶגֶשׁ קַדִּישִׁין. אֲשֶׁר לַבְּקָרִים מִתְחַדְּשִׁים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מַקְדִּישִׁים: וְנַהַם שִׁנְאַנִּים. אֲשֶׁר טַעְמָם לֹא מְשַׁנִּים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא מְשַׁנְּנִים: וּפַחַד שְׂרָפִים. אֲשֶׁר כְּרֶגַע כֹּל שׂוֹרְפִים. לִפְנֵי שִׁיר זֶה לֹא רוֹפְפִים: כִּי כָל־מַחֲנוֹת מְשָׁרְתִים קְדוֹשִׁים. מְשָׁרְתָיו יִהְיוּ מַקְדִּישִׁים. וְגַם הֲמוֹן צְבָא מַלְאָכִים. מַנְעִימָיו יִהְיוּ מַמְלִיכִים: וּמְרוּצוֹת חֵיל זִקִּים. כֹּחָם יִהְיוּ מְחַזְּקִים. וְזִיו מְשֻׁלַּח בְּרָקִים. פְּנֵיהֶם יִהְיוּ מַבְרִיקִים. וְחוּצָה לָכֵן הוֹוִים. מִתְעַלְּסִים בָּאֳהָבִים: וְעַד מְחִיצָתָם לֹא בָאִים. בְּאִשָּׁם נִלְהָבִים. וּבְנַחֲלָתָם נִכְוִים. וּבִפְאֵרָם הֵם נֶאֱלָמִים: וְעֵת כִּי יַתְחִילוּ יָחִישׁוּ. וְעֵת כִּי יַתְכִּילוּ יָחִילוּ. וְעֵת כִּי יִגְמְרוּ יַעֲרִיצוּ. וְעֵת כִּי יָחֱשׁוּ יַקְדִּישׁוּ. וְעֵת כִּי יִשְׁתְּקוּ יְשַׁלְּשׁוּ קְדֻשָּׁה מְשֻׁלֶּשֶׁת:

חזן. ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר: קהל. קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו: חזן. אז בקול רעש גדול אדיר וחזק משמיעים קול מתנשאים לעמת שרפים לעמתם ברוך יאמרו: קהל. ברוך כבוד יי ממקומו: חזן. ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו, כי מחכים אנחנו לך: מתי תמלך בציון, בקרוב בימינו לעולם ועד תשכון: תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדר ודר ולנצח נצחים: ועינינו תראינה מלכותך כדבר האמור בשירי עזך על ידי דוד משיח צדקך: קהל. ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

חזן. לדר ודר נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש ושבחך אלהינו מפינו לא ימוש לעולם ועד כי אל מלך גדול וקדוש אתה: ברוך אתה יי האל הקדוש:

ישמח משה וכו'.

ורבך, הרעשה וכן נאיכה רבתי דף פ"ג קול תרועות היום (לפי גרסת הערוך) שפירושו קול המולת מחנה. ובפ"א ורגן. אם הרשו. אם יותן להם רשות. כל גוללים, כל גלגלים. כוללים, משלימים. או שהוא ל' כליל ותפארת. רובים, נערים. לא סופנים, ל' חשיבות וכבוד, מל' והייתי ספון בפניו (שמות רבה דף קל"ו) מאן חשיב מאן ספין (מ"ק דף כ"ח) יש תורה ואינו סופנה (ירושלמי סנהדרין פ' י"א הלכ' א') דיוגנמא ישנה שאין אדם סופנה (ספרי ואתחנן פסוק והיו הדברים האלה). קלל, נחשת קלל (דניאל י', ו'). לבקרים מתחדשים, בב"ר פ' ע"ח ואיכה רבה דף ע"ו גם בחגיגה דף י"ד בכל יום ויום בורא הקב"ה כת של מלאכים חדשים ואומרים שירה חדשה והולכים להם שנ' חדשים לבקרים רבה אמונתך. טעמם, שירתם. משרתיו, ישראל. זקים, מלאכי אש, מל' היורה זקים (משלי כ"ו, י"ח). הוים. הרבוי מן כינויי הנה׳ ועד מחיצתם לא באים, כמואר למעלה דף 672. כי יתחילו ישראל לומר שירה, יחישו המלאכים. יחישו, כמו יחשו ל' שתיקה, וכן יחילו כמו יחלו ל' המתנה, ובעבור שווי החרוז שנה את משקלם. יתכילו מל' תכלה וקץ, ר"ל כשיגמרו ישראל אז יתחילו המלאכים לשורר. וראה למעלה דף 656.

הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואומרים:

ע"פ א"ב כפול, אלא שאחר בראש כל פסקא תיבה אחת מפסוק ראשון לציון וגו' (ישעיה מ"א, כ"ז).

רִאשׁוֹן אִמַּצְתָּ לְפֶרַח שׁוֹשַׁנִּים· אָמוֹץ לְעוֹרֵר מֵרֶדֶם יְשֵׁנִים· בְּזָכְרְךָ בְּרִית רִאשׁוֹנִים· בִּצְפוֹן חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים· גִּלּוּתוֹ בְּדָת שְׁנוּנִים· גָּזַר רֹאשׁ לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים: ה׳אַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים בְּמַחֲזֶה· בֵּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה· גּוֹנְנֵנוּ בְּמָגֵן בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וגו' עד להחיות מתים.

לְצִיּוֹן דְּרוֹר תָּשִׁית בּוֹ קְפוֹת· דְּבַר אוֹר יְקָרוֹת לִקְפוֹת· הַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר יְשׁוּעוֹת בּוֹ מַקִּיפוֹת· הַחוֹסִים בּוֹ מִתְקִיפוֹת· וּמִמֶּנּוּ מַתְחִילוֹת וְתוֹקְפוֹת· וָעַר רֹאשׁ לְאַרְבַּע תְּקוּפוֹת: ה׳אַרְבַּע תְּקוּפוֹת בַּשָּׁנָה· תְּחַדֵּשׁ אוֹרָם כְּבָרִאשׁוֹנָה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא· הַחֲיֵנוּ בְּגֶשֶׁם בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

נעריצך וגו' עד וקדוש אתה.

הִנֵּה זֶה בָּא לִפְרָקִים· זְמַן לִגְאוֹל רְצוּצֵי אֲרָקִים· חֹדֶשׁ אֲשֶׁר רְבִיבִים בּוֹ מְרִיקִים· חַשְׁרַת מַיִם לְמַלֹּאת רֵיקִים· טִיעוֹת לְרַוּוֹת וִירָקִים· טְלָאִים בּוֹ לְהָקִים בְּאַרְבָּעָה פְרָקִים: ה׳אַרְבָּעָה פְרָקִים כְּבַמַּחֲזֶה· בֵּאַרְתָּ זֶה מִזֶּה לַחוֹזֶה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד נֶחֱזֶה· וְנַקְדִּישְׁךָ קָדוֹשׁ בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַקָּדוֹשׁ:

תכנת שבת עד מקדשי שמך. ובר"ח אתה יצרת עד קבעת.

הִנָּם יָמִים הַמְבֹרָכִים· יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּאִבָּם פּוֹרְכִים· כְּחִתַּת כַּאֲבִיבִים רַכִּים· כַּרְמֶל לְהַקְלִיא אָבִיב פְּרוּכִים· לְשַׁנֵּן מִפְעֲלוֹת מֵצִיץ מֵחֲרַכִּים· לְפָנָיו קוֹרְאִים עִנְיַן אַרְבָּעָה עֲרָכִים· ה׳אַרְבָּעָה עֲרָכִים אֲשַׁנְּנָה· סִפּוּר מִסּוֹת פִּרְחֵי שׁוֹשַׁנָּה· כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן עוֹד חִישׁ נָא· עַנְּגֵנוּ כְּנֹפֶשׁ בָּרִאשׁוֹן לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת (בר"ח וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים):

רצה וגו' עד בשובך לציון ברחמים.

לעורר מרדם, תחיית המתים בניסן תהיה. בצפון, ר"ל אתה תצפון ותטמון שנות חדשים וישנים. גלותו, גלות והודעת את החדש הניסן הזה. שנונים, מל' ושננתם לבניך. זה מזה, ר"ל הקב"ה הנקרא זה (שמות ט"ו, ב') באר הענין למשה בתורה שכתוב בה ועשה ומזה הם כתובים (שמות ל"ב, ט"ו). קפות, לבתיא, מל' אין מקיפין שתי חביות (ביצה ל"ב, ב'). אור יקרות, זכריה י"ד, ו'. הנה זה, המשיח. לפרקים, לזמנו. רצוצי ארקים, הרצוצים בארצות. וכן גרסת כ"י וד"י. רביבים, גשמים. ריקים, השדות. טיעות, נטיעות. טלאים, ישראל. בארבעה פרקים, רומז על המשנה ר"ה דף ט"ז באר"ע פרקים העולם נדון, בפסח וכו'. פורכים, מל' נפרכת בלשון והטעם על גבול הפירות. להקליא, ליבש, מל' וקלי וכרמל (ויקרא כ"ג, י"ד). ארבעה ערכים, ד' פרשיות. מסות, מתנות, מל' מסת נדבת ידך (דברים ט"ז, י').

ולירושלם מופת הוחק בו כסות. מעין כל־חי להתכסות. נקמות אשר בלב מכסות. נתכנו במועד זה היות מכוסות. שה לבית אבת מנות במכסת. סבות עליו עסים ארבעה כוסות: ח׳ארבעה כוסות כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. רצנו כשי בחדש הזה: ברוך אתה יי, המחזיר שכינתו לציון:

מודים עד האל ישועתנו ועזרתנו סלה.

מבשר עם זכיות. עצורים להעלות מצול דכיות. פרוים חוה במשכיות. פצח שירים תמור בכיות. צבאות כל־חמדת שכיות. צאת למרחב מלחץ ארבע מלכיות: ח׳ארבע מלכיות נראה נא. כמדותך פעלתם כבראשונה. כאשר שמענו כן עוד חיש נא. ותיטיב לנו בטובך בראשון לחדשי השנה: ברוך אתה יי, הטוב שמך ולך נאה להודות:

אלהינו ואלהי אבותינו וגו׳ עד בכל עת ובכל שעה בשלומך.

אתן קול בשוררו ראשים. קרוא בגרון בני החרשים. ראשי תגינים אשר על־גבי חרשים. ראותם בזה חדש מגרשים. שיר חדש והגה מדרשים. תרננה שפתי בשורי ארבעה חרשים: ח׳ארבעה חרשים כבמחזה. בארת זה מזה לחוזה. כאשר שמענו כן עוד נחזה. ברכנו בשלום בחדש הזה: ברוך אתה יי, המברך את עמו ישראל בשלום:

כסת, לבונות. מכוסות, מתוקנות. במכסות, שמות י״ב, ג׳. ד׳. סבות, של׳ הכינה, מסובין. עסים, יין מתוק. ארבעה כוסות, ד׳ כוסות של ישועה עתיד הקב״ה להשקות את ישראל כדאיתא בב״ר פ׳ פ״ח וראה שם. מבשר, המשיח. במשכיות, בנבואות. דכיות, שמה שאחז פה הפייטן נביות עם במשכיות שכיות מראה שזה כי כיון אל הנקוד דְּבִיּוֹת שהוא הרמוי מן דְּבִיַּת על משקל שְׁבִיָּה (ישעיה כ״ב, ג׳), וכן נקד גם הפייטן אמתי בר שפטיה בסליחתו ה׳ ה׳ אל רחום (למעלה דף 607 וראה שם). **חמדת שכיות**, ישעיה ב׳ ט״ז. **צאת למרחב**, בספרים יש כאן נוסחאות קשות לאמרן והנכון כשמדתי. **ראשים**, ראשי העם בקריעת ים סוף. בני החרשים, נחמיה י״א, ל״ה. והכוונה על ארץ ישראל. ואמר כל׳ חרשים שבה כחרש והמסגר דהיינו הסנהדרין בבית המקדש. **ראשי תגינים**, כמו לוויתנים. **ארבעה חרשים**, זכריה ב׳, ג׳. ואמרו בסוכה נ״ב מאן נינהו ארבעה חרשים, משיח בן דוד, ומשיח בן יוסף, ואליהו, וכהן צדק עכ״ל וכן הוא גם בתוספתא דבי אליה פ׳ י״ח. ובמדרש רבה דף רכ״ו מונה את אליהו ומשיח בן יוסף ומשיח בן דוד ומשוח מלחמה. ואמנם במדרש חזית דף י״ז מונה אליהו ומלך המשיח ומלכי צדק ומשוח מלחמה.

*) נהגנה קהלות אומרים ליוצר אתי מלבנון כלה, הכתוב לטעה כעמוד.

ע״פ א״ב לר׳ יוסף בר שמואל טוב עלם, וכל החרוזים מסיימים על ל׳ הכתוב.

אֲאַמִּיר מְסֻתָּר בִּמְעוֹן חֶבְיוֹן· אֶעֶרְכָה פְּלָאוֹתָיו זוּ לְזוּ בְּהִגָּיוֹן· אֲזַמְּרָה שֵׁם יְיָ עֶלְיוֹן: בָּאוּר פְּלָאָיו אַטִּיף בְּמַעַן· בַּעֲשׂוֹתוֹ נוֹרָאוֹת לְרַוּוֹי לַעַן· בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה צֹעַן: גֵּאֶה הֶרְאָה נוֹרְאוֹתָיו· וְלֶעָתִיד כֵּן יַרְאֶה מִפְעֲלוֹתָיו· זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו: יָם וְהֶרְאָה גְּבוּרוֹת מָעֻזּוֹ· סִדֵּר פְּלָאָיו זוּ לְעֻמַּת זוּ· בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ· קָדוֹשׁ: דִּלָּה כְּבָרִאשׁוֹן זְרוֹעַ מַחֲצֶבֶת· נְטוֹת יְרִיעוֹתָיו כָּעֲלָה בְּמַחֲשֶׁבֶת· וַיִּמְתָּחֵם כָּאֹהֶל לָשֶׁבֶת: הַדּוּרִים בְּצֵאתָם מֵעַם מְסַכְסֵךְ· מַחֲסֶה מֵעֲלֵיהֶם לֹא נֶחְשַׁךְ· פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ: וְלֶעָתִיד בְּהִשָּׁמַע קוֹל הַתּוֹר· קְנוֹת פְּזוּרָיו מִפַּלֶּשֶׁת וְכַפְתּוֹר· בְּסֻכָּה יְסוֹכְכֵם לְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר: זָךְ כַּשֵּׁנִי חָצָה מְצוּלוֹתָיו· הֶצִּיָּם כִּתְהוֹם וְהֶצִּיָּם בְּמַעֲלוֹתָיו· הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו: חֲמֻשִׁים בַּעֲלוֹתָם בְּיוֹם קְרָב· בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם בְּעֻזּוֹ חָרָב· וַיִּגְעַר בְּיַם־סוּף

אאמיר, ל׳ שבח מענין את ה׳ האמרת (דברים כ״ו י״ז). אומרה, תהלים ז׳, י״ח. אטיף, אספר של׳ ולא תטיף (עמוס ז׳ ט״ז). במען, במענה לשון. לרווי לען, השתוי כוס לענה והוא ישראל. והוא של׳ איכה ג׳ ט״ו. בארץ מצרים, תהלים ע״ח, י״ב. זכר עשה, שם קי״א, ד׳. יום, חשב. בימינו, ישעיה ס״ב, ח׳. דלה, הגביה. מחצבת, ל׳ ילידה כמעט הכינו אל צור חצבתם (ישעיה נ״א, א׳). יריעותיו, השמים. וימתחם, ישעיה מ׳, כ״ב. הדורים, ישראל הנהדרים. מסכסך, מבולבל, של׳ וסכסכתי מצרים (ישעיה י״ט, ב׳). פרש ענן, תהלים ק״ה, ל״ט. קול התור, קול הגואל, וע״פ שיר ב׳, י״ב המתורגם קל רוחא דקודשא דפורקנא. בסכה יסוככם, עפ״י ישעיה ד׳, ו׳. זך, הקב״ה. המקרה, תהלים ק״ד, ג׳. חמושים, חלוצים (שמות י״ג י״ח), ביום קרב, ביום שהקריבו המצריים להלחם עמהם. חרב, נחרבה. ויגער, תהלים ק״ו,

---

ע״פ א״ב, ואחר אות ב׳ ובסופו חתום בנימין בן זרח חזק.

*) אִתִּי מִלְּבָנוֹן כַּלָּה מֵרֹאשׁ אֲמָנָה תָּשׁוּרִי· בְּטֹהַר עֲדָיַיִךְ לוֹבֶשׁ הִתְבַּהֲגִי וְהִתְפָּאֲרִי· בְּשֵׂם רֹקַח הִתְבַּשְּׂמִי מֹר וּלְבוֹנָה הִתְקַטְּרִי· כִּי בָא עֵת וְהִגִּיעָה שָׁעָה אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ תָּשׁוּרִי: י״ בֵּין שָׁדַי יָלִין אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר· מְצַפְצֶפֶת נוֹאֶמֶת כַּלָּה בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר· בְּנֵי מָכוֹן זְבוּלוֹ רוֹחֲשִׁים בְּלִי חֶפֶר· חֹק זֵכֶר קְדֻשָּׁתוֹ בְּעָרִיץ וְנִסְפָּר· בְּמַעְלָה יִתְקַדֵּשׁ וּבְמַטָּה יִסְתַּלְסֵל תָּמִיד לֵיל וָצֶפֶר· קָדוֹשׁ:

גַּן נָעוּל קְרָאַנִי דוֹדִי· חָמַק עָבַר וְשֹׁמְרִים נָשְׂאוּ רְדִידִי· דָּלְפָה עֵינִי וְגָרְסָה בְּזֵכֶר עָנְיִי וּמְרוּדִי· דּוֹדִי אַהֲבַת חֵשֶׁק תַּאֲוַת דוֹדִי: הֵן כְּלֹא לֵב וָלֵב וְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה· חָתָן מִתְנַדֵּב וְכַלָּה רוֹצָה· וְעַל מַה זֶּה מִתְאַחֵר דִּיץ הָעֲלִיצָה· שְׁלוּחִים הֵרִיצוּ לָזֶה וְלָזוּ בִּמְרוּצָה: זָכַר בָּהּ בְּרִית וּשְׁבוּעַת אָלָה· אֲשֶׁר

אתי מלבנון כלה, עפ״י שיר ד׳, ח׳. וכנסת ישראל היא שנקראת כלה כדאיתא במדרש שיר דף כ״ו, ב׳ גם דברים רבה סוף ואתחנן, בעשרה מקומות נקראו ישראל כלה, ו׳ בשיר השירים וד׳ בנביאים וכו׳. בין שדי, שיר א׳, י״ג. רוחשים, אומרים. יסתלסל, יתעלה, מענין סלו לרוכב (תהלים ס״ח, ה׳). גן נעול, שיר ד׳, י״ב. חמק, שם ה׳, ו׳. ז׳. וגרסה, נשתברה כמו תהלים קי״ט, כ׳. דודי, שכדדה מעני אהבת השם. בלא לב ולב, ר״ל בלב תמים. דיץ, שמחה. שלוחים, משה ואהרן. ודימה הפייטן את

וַיֶּחֱרַב: וְלֶעָתִיד טְרוּפִים בִּהְיוֹתָם פְּרוּיִים. בְּאֱסֹף נִדָּחֵימוֹ מִכָּל־אִיִּים. בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם חַיִּים: יָהּ בַּשְּׁלִישִׁי הִטְרִיחַ בְּרִי. הִדְשִׁיא דְשָׁאִים וְהִפְרִיא. עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי: כְּמֵהִים בְּבוֹא עִתָּם עֵת דּוֹדִים. הֵצִיץ לְבוֹנָה וּפְרִי מְגָדִים. כְּפָרִים עִם־נְרָדִים: וְלֶעָתִיד לְהִגָּאֵל כָּל יוּכָל. בְּצֵאת נַחַל מִמִּפְתַּן הֵיכָל. יַעֲלֶה עַל־שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה כָּל־עֵץ־מַאֲכָל: מָרוֹם בָּרְבִיעִי הִזְרִיחַ מוֹשְׁלִים. לְאוֹר יוֹם וָלַיְלָה בְּרוּם זְבוּלִים. אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים: נָאוֹר דְּמוּתָם לְעַם זוּ הִתְאִיר. וַיַּנְחֵם יוֹמָם בֶּעָנָן מַבְעִיר. וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר: וְלֶעָתִיד סְגֻלִּים בְּהִגָּאֵל כִּימֵי עוֹלָם. קוּמִי אוֹרִי יַשְׁמִיעֵם גֹּאֲלָם. וְהָיָה לָךְ יְיָ לְאוֹר עוֹלָם: עֶלְיוֹן בַּחֲמִישִׁי הִשְׁרִיץ בְּמֶרֶץ. דְּגַת הַיָּם מִשַּׁרְצֵי שֶׁרֶץ. וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ: פְּרוּיִים עֵת הִתְאַוּוּ בְּמַאֲוַיִּים. וַיִּתֵּן שְׁאֵלָתָם אֵל חַי וְקַיָּם. וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם: וְלֶעָתִיד צֵאת הַנַּחַל יִפְרוֹץ. בִּדְגַת הַיָּם יִפְרוֹץ בְּמֵרוֹץ.

ט'. טרופים, ישראל הנטרפים והנלחצים בגלות. ביום ההוא, זכריה י"ד, ח'. הטריח ברי, על' אף ברי יטריח עב (איוב ל"ז י"א) ופירש רש"י שם ובתענית דף ז' ע"ב כי המלאך הממונה על עננים אף ברי שמו. וכן אומר גם הקליר בראש פיוטו לתפלת הגשם „אף ברי אותת שם שר מטר". והפריא, ל' פרי. עץ פרי, בראשית א'. כמהים, המצפים לישועה. עת דודים, עת האהבה ר"ל עת הגאולה. הציץ, הניץ ניצים ופרחים. ופרי מגדים וכו', שיר ד', י"ג. כל יוכל, ע"י הקב"ה אשר הוא כל יוכל. בצאת נחל, עפ"ה יחזקאל מ"ז, א'. יעלה, שם מ"ז, י"ב. מרום, הקב"ה. ברום זבולים, מרום השמים. את שני, בראשית א'. נאור, הקב"ה. דמותם כדמות אור שמש וירח התקין הקב"ה גם לישראל אוד להאיר להם את הדרך. לעם זו, כמו לישראל עפ"ה שמות ט"ו, י"ג. ט"ז. ישעיה מ"ג, כ"א. התאיר, ל' תואר. וינחם וכו', שמות י"ג כ"א. סגלים, ישראל עם סגלה. קומי אורי, ישעיה ס', א'. והיה לך, שם ס', י"ט. במרץ בגבורה. ועוף, בראשית א'. עת התאוו, כמסופר במדבר י"א. ויגז, שם י"א, ל"א. במרוץ, דגים הדלים בגבורה.

בִּשְׁעַת אֲרוּשֶׂיהָ כָּרַתִּי לִמְהֻלָּלָה. חֶפְצִי וּרְצוֹנִי לְקַיֵּם בַּקְּהִלָּה. הֵשִׁיב חָתָן לִשְׁלוּחֵי כַלָּה: טַעֲנָה סְגֻלָּה אַף הִיא יֹשֶׁר אֲמָרִים. נְכוֹנָה אֲנִי וּמְקַיֶּמֶת בְּהֵן הֵן הַדְּבָרִים. יִגְמוֹל רַק עִמִּי חֶסֶד וְיִזְכּוֹר אַהֲבַת נְעוּרִים. וִימַהֵר לִפְדוֹתִי מִבֵּין חֲמוּרִים: כְּצִירֵי מַרְפֵּא וּשְׁלוּחֵי אֱמוּנִים. נִתְמַצְּעוּ תְּאוֹמִים בְּזִוּוּג חֲתָנִים. לְדַבֵּר עַל לֵב כַּלָּה דְּבָרִים הֲגוּנִים. וּלְהַבְעִיר לֵב חָתָן בְּקִנְאַת מְגִנִּים: מְלוּכָה כְּהִתְבַּשְּׂרָה כַּלָּה בְּתַמְרוּקֶיהָ מְאֹד הִשְׁבִּיחָה. רִמּוֹנֶיהָ הֵנֵצוּ וּסְמָדְרָהּ פִּתֵּחָה. נָכֹנוּ שָׁדֶיהָ וּשְׂעָרָהּ צִמֵּחָה. וַתִּתְנַוֶּה לַכֶּתֶר וְלַמַּלְכוּת הִצְלִיחָה: סוֹא מַפְרִיכָהּ בִּרְאוֹתָהּ תְּמֵהָה בְּעֵינֶיהָ. הֲלֹא זֹאת הַנִּמְבְּזָה וְהַנִּקְלָה הֱשִׁיבָהּ לִסְגָנֶיהָ. עַל זֹאת שָׁלְחָה וְקָרְאָה לְאִצְטַגְנִינֶיהָ. עָלֶיהָ

כנסת ישראל לכלה המתנת לחפה, ואת השם ב"ה לחתן ואת משה ואהרן לשדכנים וכדרך שנמצא בשיר השירים. טענה, ל' טענת דברים. סגלה, כנסת ישראל עם סגלה. מבין חמורים, מן המצריים. נתמצעו תאומים, משה ואהרן, ראה רש"י לשיר ד', ה'. רמוניה הנצו, עפ"ה שיר ז', י"ג. נכנו שדיה, עפ"ה יחזקאל ט"ז, ז'. סוא, מצרים עפ"ה מ"ב י"ז, ד'. לאצטגניניה, לחוזי כוכבים שהיו יועצי פרעה. עליה

וְהָיָה כָל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִשְׁרֹץ: קָדוֹשׁ בְּשֵׁשִׁי הִשְׁלִים בְּתֶרֶץ· וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ· בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ: רָקַם יְצִיר בְּעֹז נְאֻמוֹ· וְהִבְדִּילוֹ מִכָּל־בְּרוּאֵי עוֹלָמוֹ· וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ: שַׁדַּי כֵּן מִשִּׁבְעִים עֲמָמִים· חָשַׁק וְהִבְדִּיל מַעֲשֵׂי עַמִּים· כְּנָם וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים: תַּקִּיף כְּחָשׁ תְּנוּפַת יְמָנִית· קְנוֹת פְּזוּרָיו מִמַּאֲרִיכֵי מַעֲנִית· כֵּן יוֹסִיף אֲדֹנָי יָדוֹ שֵׁנִית: תְּמִימֵי לֵב הַמְיַחֲלִים לְגָדְלוֹ· בְּרִנָּה יְנַהֲלֵם לִמְעוֹן הֵיכָלוֹ· שָׁם יַעַבְדוּהוּ כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה: תָּרוּם יָד מִפְעָלָהּ· לְשַׂמֵּחַ אֵם נַהֲלָאָה· בִּירוּשָׁלַיִם לַשָּׁנָה הַבָּאָה: קוּמָה יְיָ וְחַדֵּשׁ גְּבוּרוֹת מִפְעָלֶיהָ· הַמְזָרַחַת נְגוֹהוֹת וְרַבּוּ תְעָלֶיהָ· הַמֵּאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ· קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

והיה כל, יחזקאל מ"ז, ט'. בתרץ, כיושר. דברי צדיקים תרגום אונקלוס פתגמי תריצין (שמות כ"ג, ח'). ויאמר, בראשית א'. רקם, כונן, מל' רקמתי בתחתיות ארץ (תהלים קל"ט, ט"ו). יציר, האדם נקרא בפרט יציר של הקב"ה על כי הוא ראש לכל היצורים והלם נברא בעטרו, וכן נאמר גם בברכת נשואין כשמחך יצירך בגן עדן מקדם. בעז נאמו, בעטרת מאמרו. ויברא, בראשית א'. מעשי עמים, ישראל עפ"י לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל העמים (דברים ז', ז'). ואבדיל, ויקרא כ', כ"ו. תקיף, הקב"ה החזק והגבור. כחש, כאשר מיהר להניף יד ימינו על מצרים. ממאריכי מענית, מצריים שהעבידו אותם. והוא מל' תהלים קכ"ט, ג'. כן יוסיף, עפ"י ישעיה י"א, י"א. שם יעבדוהו, עפ"י יחזקאל כ', מ'. נהלאה, כמו והנהלאה לגוי עצום (מיכה ד', ז') ותרגם יונתן ומבדריא. מפעליה, מפעלותיך בירושלים. נגוהות, ל' נוגה. תעליה, תרופותיה, כמו רפואות תעלה (ירמיה ל', י"ג).

חוֹשֶׁבֶת וְחוֹרֶקֶת שִׁנֶּיהָ: פְּרִיץ חַיּוֹת נוֹהֵם וְלִבּוֹ מַכְבֵּד· כִּלָּה לְעַנּוֹת בְּקֹשִׁי לְשַׁעְבֵּד· צְעָקָה בְּפֶרֶךְ וּבְעֹל כָּבֵד· אוּלַי תִּתְעַנֶּה וְתִהְיֶה כִּכְלִי אֹבֵד: קָרָא עָלָיו מוֹעֵד בַּחוּרָיו לִשְׁבֹּר· צְפַרְדֵּעַ חֲנָמַל וְכִנִּים חֳמָרִים חֳמָרִים לִצְבֹּר· רֶשֶׁף וְדֶבֶר וּבָרָד לְפָנָיו לַעֲבֹר· וְרֵאשִׁית כָּל־אוֹנִים בְּאָהֳלֵי חָם לִקְבֹּר: שִׁלְּחָה פִּרְכָה בַּעַל קֹרַח מִסְתּוֹלֵל· וַתֵּצֶאןָ כָל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֹף לְחוֹלֵל· תַּנּוֹת לָאֵל זֶמֶר וְהוֹדָיוֹת וְשֶׁבַח וְהַלֵּל· שֶׁבָּבָה אוֹתוֹת בַּדִּים מֵפֵר וְקֹסְמִים יְהוֹלֵל: מִבֵּין שָׁדַי יָלִין אֶשְׁכֹּל הַכֹּפֶר· מְצַפְצֶפֶת נוֹאֶמֶת כַּלָּה בְּאִמְרֵי שָׁפֶר· בְּנֵי מְכוֹן זְבוּלוֹ רוֹחֲשִׁים בְּלִי חֵפֶר· חֹק זֶכֶר קָדְשׁוֹ נַעֲרִיץ וּנְסַפֵּר· בְּמַעֲלָה יִתְקַדֵּשׁ וּבְמַטָּה יִסְתַּלְסֵל תָּמִיד לֵיל וָצֶפֶר· קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

חושבת, ר"ל ליתן עלות להרע לישראל. פריץ חיות, פרעה. קרא עליו מועד, ל' איכה א', ט"ו. ופירוש מועד, מועד הפורענות. וראשית כל אונים, ל' תהלים ע"ח, נ"א. בעל קרח מסתולל, פרעה שהיה מסתולל בישראל היה צריך לשלחם בעל כרחו. ותצאן, ל' שמות ט"ו, כ'. תנות, מל' יתנו צדקות (שופטים ה', י"א). אותות בדים, פסוק בישעיה מ"ד, כ"ה.

אופן. לאני החזן בנימן (בר זרח נעל שם).

בְּלוּלֵי אֵשׁ וּמֵימוֹת. גִּבּוֹרֵי עִיר מְרוֹמוֹת. נִצָּבִים כַּחוֹמוֹת. בְּרִתְתִים וְאֵימוֹת. מַרְבִּים תַּעֲצוּמוֹת. לָאֵל יוֹסֵד הֲדוֹמוֹת. וַאֲנִי אֹם מְאֻמּוֹת. בְּחֵיךְ וְגָרוֹן רוֹמְמוֹת: נוֹהֵם מִיכָאֵל. וְגוֹעֶה גַּבְרִיאֵל. זוֹעֵק אוּרִיאֵל. וְגוֹעֵשׁ רְפָאֵל. וּמְהַדֵּר הֲדַרְנִיאֵל. הוֹד לְיָהּ אַכְתְּרִיאֵל. וַאֲנִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. מְעִידָה כִּי אֵין כָּאֵל: יְרוּצְצוּ כִּבְרָקִים. חֵיל זְוָעוֹת וְזִקִּים. לַפִּידִים דּוֹלְקִים. וְכַבָּזָק בּוֹזְקִים. תִּשְׁבָּחוֹת מְפִיקִים. וְשִׁעוּר רֹן מְדַקְדְּקִים. וַאֲנִי שׁוֹשַׁנַּת הָעֲמָקִים. עֲשׂוּקָה בְּמִצְוֹת וְחֻקִּים: מֵאָה וְאַלְפֵי רְבָבוֹת. מַרְכְּבוֹת אֵשׁ וְשַׁלְהָבוֹת. מַקִּיפוֹת וְסוֹבְבוֹת. עִלּוּי כָּם עֲרָבוֹת. שָׁלֹשׁ קְדֻשּׁוֹת דּוֹבְבוֹת. וְקוֹל דְּמָמָה מַקְשִׁיבוֹת. וַאֲנִי בַּת־שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת. תָּמִיד תְּפִלּוֹתַי עֲרֵבוֹת: נַהֲרֵי אֵימָה וְחִילָה. זֵעַת חַיּוֹת מַגְדִּילָה. וְעַל אַרְבַּעְתָּן מִלְמַעְלָה. חַיָּה חֲמִישִׁית גְּדוֹלָה. לְסַלְסֵל הִיא מַתְחִילָה. וְאַחֲרֶיהָ פַּמַּלְיָא כֻלָּה. וַאֲנִי כְּבֵית הַתְּפִלָּה. תְּבַקְּעָנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה:

והחיות ישוררו וכו'.

זולת. ע"ס א"ב ובסוף חתום יוסף בן שמואל.

אָז כְּאֵרַשְׂתְּ בְּתוּלָה בְּמֹהַר וְקִדּוּשִׁים. בְּאֶרֶץ פַּתְרוֹס הֻגְרְרָה בֵּין קְרֵשִׁים. בְּהַגִּיעַ זְמַן חֻפָּה בָּרִאשׁוֹן לֶחֳדָשִׁים. בְּעֵדָה שַׁתָּה שַׁדְּכָנִים יְשָׁרִים וּקְדוֹשִׁים: גֻּשׁוּ אִי כַפְתּוֹר כְּהִפָּקְדוּ יְדִידִים. גַּם הִרְצוּ דְבָרִים לְמִסְתּוֹלֵל וּגְדוּדִים. דְּעוּ כִּי עַלְמָה בְּבָתֵּיכֶם שׁוֹדְדִים. דְּרוּשָׁה לְנִשּׂוּאִין וְעַתָּה עֵת דּוֹדִים: הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ כְּמוֹ קִדְּשָׁהּ בַּחֲתֻנָּה. הַרְבֵּה סִבְלוֹנוֹת שִׁגֵּר לָהּ

בלולי אש ומימות, הם המלאכים, וכן בתרגום ירושלמי לאיוב כ"ה, ב', מיכאל מן ימינא והוא דאשא וגבריאל משמאלא והוא דמיא ובריתא קדישתא מערבין אשתא ומיא. אמנם בתנחומא פ' ויגש איתא, המשל ופחד עמו המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל, מיכאל מן המים וגבריאל מן האש והן עומדין לפני השכינה ואינן מזיקין זה את זה, הוי אומר עושה שלום במרומיו. וכן בשיר רבה דף כ"ב גם במדבר רבה דף רמ"ח ודברים רבה דף רנ"ו מיכאל כולו שלג וגבריאל כולו אש ולא זה מכבה זה ולא זה מזיק זה, וכן גם באופן לשבת חתן המתחיל כגוזה אפד להשגא חרז הפייטן „המשל ופחד עמו עושה במרומיו שלום מיכאל שלג וגבריאל אש במערכת שלום". וראה בפי' מתנות כהונה ב"ר פ' י"ב דף ט"ו. נוהם, שואג. וגועה, גם הוא ל' שאגה. הדרניאל, שם מלאך נזכר בפסיקתא רבתי פ' כ'. אכתריאל, אינכו שם מלאך אלא הוא כנוי להקב"ה בברכות דף ז'. ובכ"י הנוסחא חזיי ליה אכתריאל ומשתבח. זקים ניצוצי אש כמו משלי כ"ו, י"ח. וכבזק, ברק כמו ביחזקאל א' י"ד. ובכ"י הנוסחא והחיות בוזקים. שושנת העמקים עש"ה שיר ב' א'. מאה ואלפי רבבות, כן בכ"י ונכון. שלש קדשות, בכ"י „עלוי כם ערבות פסו לאל מרבות שלוש קדשות" וכו'. זעת חיות מגדילה, בפרקי ר"א פרק ד' גם בחגיגה י"ג, ע"ב, מן זיעת פני החיות נהר מושך ויוצא לפניו שנ' נהר די נור נגד ונפק קדמוהי (דניאל ז', י'). חיה חמישית, היא נאמרה אשר שמה ישראל ועומדת באמצע הרקיע ואומרת בקול רם ברכו את ה' המבורך וכל גדודי מעלה עונין אחריה וכו' כדאיתא בסוף מדרש כונן. לסלסל, לרומם. פמליא כלה, כל מחנות המלאכים. פמליא, אגודת משפחה, פאמיליע, כמו בחגיגה י"ג, ב' פמליא של מעלה, ובסנהדרין כ"ט, ב' בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה.

בתולה, ישראל במצרים מדמה הפייטן לבתולה, ומשה ואהרן לשני שדכנים אשר באו לארשה להקב"ה שיהיה לבעלה. פתרוס, מצרים. הגררה, נמשכה ונטלטלה, מל' כל הכלים אין נגררין, גורר אדם מטה (ביצה כ"ג, ע"ב), אם לא יסחבום תרגומו אם לא יגררון (ירמיה מ"ט, כ'). שתה, שמת. שדכנים, משה ואהרן. אי כפתור, כנוי למצרים, כי כפתורים הם ממצרים (בראשית י', י"ד). הרצו דברים, סדרו וערכו דבריהם, ול' חכמים הוא כמו ר' יהושע הרצה דברים לפני ר' יוחנן בן זכאי (חגיגה י"ד ע"ב). למסתולל, פרעה (שמות ט' י"ז). וגדודים, עבדי פרעה. עת דדים, יחזקאל ט"ז, ח'. שגר, שלח.

במתנה. ונשבע לה להכניסה כשתעמד באיתנה. ומאז ועד עתה לדודה
המתינה: זדון לבכם השיאכם המלכה לכבוש. ומנה להעביר ולעכבה
עד בוש. חושו נא והחלצו מכתה לחבוש. תתן פן יעבור נקם יעט ללבוש:
סף אויל והשיב דברי מרמה. טובת חן שאמרתם מצאתיה ערומה. ירדה
עד עפר פרושה פרומה. ידיה אסורות אכל חכמה בערמה: כנסתיה
בהיכלי כעין פרתמים ופחה. כלכלתיה ברעבון פן נפשה נפחה. לשאת
חוותי כי גדלה משפחה. לקחתיה בעד כספי היות לי לשפחה: מה יקחך
לבך תאנים כהשיבך. מות קראתכם ככלות כל תנובך. נצלתם בחכמתה
ופיך ענה בך. נדרת ברצונך להורישה כל טובך: ספר מתנה הפרע לה
בנחיצה. סב היצא כלה מארצך חוצה. עמלה תשלם אם תשמע לעצה.
עד לא תתחבל בכלה ונחרצה: פשפשתי בבירת גנזי פנקסים וספרים.
פן אמצא התתן שאתם מספרים. צבא היש לו עירים וכפרים. צפיתי
ואין שעו לכם עפרים: קצפת בנבלות פה וקלונך נתגלה. קדושנו רב
חילו ומפאר בעגלה. ריב כהתגלע נודע למי הסגלה. רדתך לסוף בעצמך
להשתחוות לרגלה: שרש נחש בשמעו מאמר פרושם. שב והתעבר וצוה
חוצה לגרשם. תכבד העבודה עלי כלה כהרשם. תאמים ספרו מעשה
להולך בראשם: ירד והתאיר חנית מסע ושריה. וישלח חציו להפוך עיר
וקריה. סבבום עשרה עדים במכה טריה. פצו צאי כלה ענפה ופריה:
במחול משחקים אז יצתה אהובה. נוהגת לרקמות עם כספה וזהבה.
שודדים בחוותם בערה בם להבה. מהרו לרדוף כי שבתה מדהבה: ויגער
בים סוף וידרכו בנעלם. אויבים הטביע והמציאם כפי פעלם. לכן שוררו
ידידים למלך נעלם. עוזר אבותינו אתה הוא מעולם:

עזרת אבותינו וכו'.

זדון לבכם השיאכם, ל' עובדיה ג'. סף, דבר. אויל, פרעה. מה יקחך וגו', כן אמרו משה ואהרן. תואנים דברי התגוללות, מל' כי תואנה הוא מבקש (שופטים י"ד, ד'). קראתכם, מל' מקרה, ר"ל כלא הייתם מתים בשבע שני הרעב אם לא היה מציל אתכם יוסף בחכמתו. הפרע לה, ישולם לה ע"פ ספר מתנה שכתבת לה, בנחיצה, מהר, מל' דבר המלך נחוץ (שמואל א' כ"א, ט'). פשפשתי, בדקתי וחפשתי. והוא מאמר פרעה. פנקסים, לוחות. פן אמצא וכו', ענין זה יסודו בשמות רבה פ' ה'. עפרים, עפ"ה כמו אדון כשני עפרים (שיר ד' ה') הנדרש על משה ואהרן. קצפת וכו', הם דברי משה ואהרן אל פרעה. בעגלה, ככל סביבות שלמו. בעגלה, ל' עגול וסביב, קרייס. כהתגלע, אם יתגלע לריב עמך; ומל' משלי י"ז, י"ד. הסגלה, ישראל. שרש נחש, פרעה. תאומים, משה ואהרן. להולך בראשם, הוא הקב"ה. והתאיר, מל' תאור ר"ל לבש כלי מלחמה עד אגלה כמין מלחמה. חנית, ל' איוב מ"א, י"ח. פצו, לא פתחו המצריים את פיהם לאמר כזו. ענפה, מל' יחזקאל י"ט, י'. לרקמות, בגדים נאים. שודדים, המצריים. כי שבתה מדהבה, אחז כל' ישעיה י"ד, ד'. וטעמה פה על ישראל שמעתה כובס רב ונחה על הים. זהב כל' ארמי דהב וממנו מדהבה. ויגער הקב"ה בים סוף, וידרכו ישראל בנעלם בתוך הים בחרבה.

קרובות. הש"ץ חוזר התפלה עד מלך עוזר ומושיע ומגן, ואח"כ מתחיל כאן.

יוּ. מִסּוֹד חֲכָמִים וּנְבוֹנִים. וּמִלֶּמֶד דַּעַת מְבִינִים. אֶפְתְּחָה

פִּי בְּשִׁיר וּרְנָנִים. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל פְּנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים:

ע"ס א"ב. ואח"כ חתום יוסף בר שמואל.

קהל. אֱלֹהִים בְּצַעְדְּךָ הַכּוֹת פַּתְרוֹס. בִּתַּקְתָּ חֵילָם מִבְּצָרֵיהֶם לַהֲרוֹס. גָּאַלְתָּ עַמְּךָ בְּגֶבֶל קַתְרוֹס. דְּרַדְתָּם וְהִכְרַתָּם כְּסֹלֶת לְרֹס: הִגַּרְתָּ לְגֵי הָמוֹן פִּיבֶסֶת. וְנִקְּתָה לָאָרֶץ כִּמְרִיָּה נֶחְבֶּסֶת. וְנוּחָה וְרָחָה בְּדָם מִסְתּוֹסֶסֶת. חֻלְּצָה וְנִגְהָצָה כִּרְחִיצָה וְתִכְבֹּסֶת: טֶרֶם מֵרוֹר מִמְּעָנִים יְשֻׁבַּת. יְשׁוּעָה צִמַּחְתָּה לִנְצוּרֵי כְּבָבַת. יו׳ כִּתַּרְתָּ כְּלִיל לְנֶפֶשׁ מְשִׁיבַת. לְשֶׁעָבַר קִדַּמְתָּ מַתַּן שַׁבָּת:

סֶלָה אֲרוֹמִמְךָ מוֹשִׁיעַ וְשַׁלִּיט. מוֹצִיאִי לְחָפְשִׁי מִבֵּית מַעֲלִיט. יו׳ סִבּוֹתָהּ לְרָאשֵׁי לְהַשְׁאִיר פָּלִיט. גָּנוֹן וְהַצֵּיל פָּסוֹחַ וְהִמְלִיט: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן אַבְרָהָם:

אתה גבור וכו׳ עד להחיות מתים.

מִמַּסְגֵּר אַסִּיר בְּצֵאת לְחֹפֶשׁ. נִתְנוֹסֵס גַּם בִּטְבִיעַת רֶפֶשׁ. שֶׁנָּבְתָּם חֹק מַרְגֵּעַ וְנֶפֶשׁ. עָרוֹךְ תְּהִלָּה לִמְשִׁיבַת נֶפֶשׁ: פֵּרוּשׁוֹ וְטַעְמוֹ צִוִּיתָהּ בְּמָרָה. צַחְצוּחַ דָּתוֹ לְהָבִין וּלְגָמְרָה. קְבִיעַת קְדֻשָּׁתוֹ בִּזְכִירָה וּשְׁמִירָה. רֹן לְהָפִיק בְּתוֹדָה וְזִמְרָה: שְׁפָטִים גְּדוֹלִים עָשִׂיתָ בְּצֹעַן. שִׁפַּרְתָּ אֹהֶל בַּל יִצְעָן. יו׳ תְּעוּבִים פָּסוּ בְּאַף לְהַכְנִיעָן. תְּקִפָּה תְּדַדֶּה עֲמָלֵק וּכְנַעַן:

לְךָ וְעֵינֶיךָ לְהֵיכָלְךָ תְּשׁוֹבֵב. דֶּשֶׁן וְשֶׁמֶן לְעַמְּךָ יְנוֹבֵב. יו׳ תְּכוֹנֵן אוּלַמְּךָ מִזְבֵּחַ וְסוֹבֵב. לְהַגִּישִׁים תְּחִי יְשֵׁנִים דּוֹבֵב: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְחַיֵּה הַמֵּתִים:

יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוּסִי. וְנִצָּב לָרִיב עַל אוֹנְסִי. סוֹכְכִי בְּאֶבְרָתוֹ יְיָ נִסִּי. פּוֹרֵעַ וְגוֹבֶה דִּין קְנָסִי: בְּהִלּוֹ נֵרוֹ עֲלֵי רֹאשִׁי. רֹכֵב עַל עָב קַל מַעֲנוּי לְגָרְשִׁי: שׁוֹתֵת מִבְּצַר מַחֲלִישֵׁי וְחוֹרְשַׁי. מְלוֹן קִצּוֹ נָתְנֵי דוֹרְשַׁי: וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ חָבַשׁ כְּאֵבִי. אָרוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה הִשְׁאִיבִי. יו׳ לִמְּדֵנִי לָנוּחַ בַּשַּׁבָּת מִיַּד אוֹיְבִי. לְהַאֲכִילִי נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִי:

יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל, אֵל נָא:

בתקת, דקרת מל׳ ובתקוך בחרבותם (יחזקאל ט"ז, מ׳). הגרת לגי, השלכת לארץ, ומל׳ מיכה א׳, ו׳. ונקתה, ל׳ שממה כמו ישעיה ג׳, כ"ו. נחבסת, ל׳ מכה כמו גלגלת שנחבסה (חולין כ"ב). נוחה, ישראל. בדם מתבוססת, עפ"ה יחזקאל ט"ז, ו׳. חלצה, נתחזקה, מל׳ ועצמותיך יחליץ (ישעיה נ"ח, י"א). ונגהצה, ל׳ גיהוץ. כתרת כליל, ר"ל המנה אשר ניתן להם כבר במצרים ועפ"פ המדרש השתקתיו למעלה דף 219. חק מרגע ונפש, חק השבת שניתן להם במרה. שפררת, ל׳ שפר ויפי. אהל בל יצען, אהל ישראל ועפ"ה ישעיה ל"ג, כ׳. תעובים, המצריים. בהלו, איוב כ"ט, ג׳. רכב על עב קל, ע"פ הכתוב ישעיה י"ט, א׳. מלון קצו, ירושלים (מלכים ב׳ י"ט כ"ג). השאיבי, מל׳ ישעיה י"ב, ג׳.

כֶּרֶם חֶמֶר נֶטַע שַׁעֲשׁוּעִים· בְּלוּסָה וּמְכֻסְכֶּסֶת שְׁנֵי רְשָׁעִים· וְנִגְלֵיתָ לְחַלְּצָהּ מִבֵּין פּוֹשְׁעִים· בְּחֵיל אֲלָפִים רְבָבוֹת תִּשְׁעִים· וּבְצֶדֶק נִפְקַד לְתֵשַׁע וְתִשְׁעִים· הָעֲמוּסָה מַשָּׂא פְּרָדִים תִּשְׁעִים· פִּנִּיתָ לְפָנֶיהָ מְלָכִים וְשׁוֹעִים· שִׁלְּחָה קְצִירֶיהָ וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים· וּלְחֶלְקָהּ נָטְלָה שִׁבְעָה מִשִּׁבְעִים· שֶׁעָשׂוֹר נְכָסִים לְבָנוֹת קְבוּעִים· וּבִישִׁימוֹן דֶּרֶךְ הָלְכוּ אַרְבָּעִים· מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ אוֹכְלִים וְשָׂבֵעִים· קְדֻשָּׁתוֹ מְתַנִּים וְרֶנֶן מַבִּיעִים·

חַי וְקַיָּם נוֹרָא וּמָרוֹם וְקָדוֹשׁ:

ראשי החרוזים יוסף בר שמואל חזק.

יָרַדְתָּ לְהַצִּיל עַמֶּךָ· לְהוֹדִיעָם אֹרַח נָעֳמֶךָ· לְמַשּׁוּאוֹת תָּרִים פְּעָמֶיךָ· לְהַכְנִיעַ רוֹדִים בְּזַעְמֶךָ: וּכְהִתֵּם הֲמוֹן שׁוֹדְדִים· כָּלוּ שָׂרִים וּגְדוּדִים· וְהִגִּיעָה עֵת הוֹדִים· צָמְחָה יְשׁוּעָה לִידִידִים: סוֹד כְּיָצָא כְּהַנְוָיָה· צֵאת עֲגוּמִים לִרְוָיָה· נָחֲצוּ צִירִים לִשְׁבִיָּה· שְׁנֵי תָאֳמֵי צְבִיָּה: פְּרוֹס כֵּרָה שֶׁל מֶלֶךְ· אֶרְעוּהוּ לְשַׂר פֶּלֶךְ· כָּל־הַבָּא לַמֶּלֶךְ· אֶשְׁכָּר לְפָנָיו מְהַלֵּךְ: כְּשַׁעַר בַּת כַּסְלוּחַ· נִצָּבִים מַלְאֲכֵי שָׁלוּחַ· נִסְתַּכְּלוּ קוֹטְפֵי מַלּוּחַ· בְּאֵין קֹמֶץ וְקָלוּחַ: רַהַב לִבָּב גִּנָּה· לִלְגְיוֹנָיו קָפַץ וּמִנָּה· יִכָּנֵס הַבָּא בְּמָנָה· וְאֵלֶּה לְבַד בָּאַחֲרוֹנָה: שָׁאַל פֶּתֶן חֵרֵשׁ· מִי נִדְרָשׁ וְהַדּוֹרֵשׁ· הֱשִׁיבוּהוּ הָפַךְ מְשׂוֹרֵשׁ· כָּלָה גָּרֵשׁ יְגָרֵשׁ: מָרַד זֵד בְּעִקּוּלוֹ· מַה לִּי וּלְקוֹלוֹ· וְלֹא הִרְצָנִי בְּשִׁקְלוֹ· כְּנִשְׁעָן עַל מַקְלוֹ: וְאָז צָפָה בָּאֱלִילִים· הֲיֵשׁ יָדָיו גְּלִילִים· צָגוּ עָלָיו בִּפְלִילִים· אֵין פְּנוֹת בַּחֲלָלִים: אֱוִיל מוּכָן לַעֲבָרוֹת· מַה לַכֹּהֵן בִּקְבָרוֹת· הֲלֹא בְּתֶכֶל

כרם חמר וכו', כנוי לישראל עפ"י ישעיה ה', ז'. בלוסה, מל' ובולס שקמים (עמוס ז', י"ד). ומכסכסת, נטרפה ונאכלת, מל' כס פלפלא כס זנגבילא, הכוסס את החטה (ברכות ל"ו, ב'. ול"ז). אלפים רבבות תשעים, לא ידעתי מקורו. ובצדק, בזכות אברהם אבינו (בראשית י"ז, א'). פנית, ביערת, כמו תהלים פ', י'. שלחה קצירה, עפ"י שם פ' י"ב. נטלה שבעה משבעים, נטל ישראל משבעים אומות את חלק של שבע אומות שהם כנעני חתי אמורי פרזי חוי יבוסי וגרגשי, וראה רש"י לדברים ל"ב, ח'. שעשור נכסים לבנות קבועים, דין בהלכות נחלה שמתפרנסו הבנות בעישור נכסים וע"פ כתובות דף ס"ח, והשתמש בו הפייטן על ישראל שנקרא ג"כ בת, שמעי בת וראי, כבודה בת מלך (תהלים מ"ה, י"א. י"ד) בת נדיב (שיר ז', ב').

למשאות עפ"י תהלים ע"ד, ג'. בהנויה, ל' נאה. נחצו, מהרו. צירים, משה ואהרן שנדמו אל תאמי צביה (שיר ז', ד'). פרוס וכו', פרעו לשר המכין מזונות לסעודת המלך, בל"א קאך. כל הבא למלך, כן אמר השר ההוא למשה ואהרן, כי כל אשר יבוא אל המלך צריך שיביא מנחה אתו לכבד בה את המלך. וכל הענין הזה ע"פ שמות רבה פ' ה'. כסלוח, מצרים (בראשית י', י"ד). קוטפי מלוח, מל' איוב ל', ד'. והשאל פה על עבדי פרעה שהיו מקבלים את המתנות המובאות לפרעה והביטו על משה ואהרן בעבור שלא בידם מתנה כלל. קמץ, מנחת דבר הנקמץ ביד כמו סלתות וכדומה. וקלות, ל' כזילה ר"ל מנחת דבר הנזל כמו יין וכדומה. ואלה, משה ואהרן הם יכנסו לאחרונה. צגו עליו, משה ואהרן עמדו לנגדו לדיין עמו ואמרו לא תפנה לאלילים ומגרים מתים ר"ל לע"ז אתה אויל אשר מוכן אתה להענש בעברת השם. מה לכהן בקברות, ר"ל כמו שאי אפשר שימצא כהן בבית הקברות כן אי אפשר שימצא שמו של הקב"ה בלוח של ע"ז שלך. בתכל, בתכלית, ר"ל בעצותו מה שנגזר עליך.

הַדִּבְּרוֹת. נוֹדַע בְּעַל גְּבוּרוֹת: לוֹבֵשׁ צֶדֶק נֶאְזָר. לְהָשִׁיב גְּמוּל לְאַכְזָר. הָפַךְ דֶּרֶךְ אִישׁ וָזָר. עֲמָלוֹ בְּרֹאשׁוֹ חָזָר: תִּנְמַל כָּרָד וּרְשָׁפִים. זִלְעַף בַּעֲלֵי כְשָׁפִים. קָרְסוּ כָּרְעוּ כְּשׁוּפִים. עֲפַר אֶרֶץ שׁוֹאֲפִים:

ח׳ אֵל נָא. לְעוֹלָם תֻּעֲרָץ. וּלְעוֹלָם תֻּקְדָּשׁ. וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. תִּמְלוֹךְ וְתִתְנַשֵּׂא. הָאֵל מֶלֶךְ. נוֹרָא מָרוֹם וְקָדוֹשׁ. כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים. מַלְכוּתוֹ נֶצַח. נוֹרְאוֹתָיו שִׂיחוּ. סַפְּרוּ עֻזּוֹ. פָּאֲרוּהוּ צְבָאָיו. קַדְּשׁוּהוּ רוֹמְמוּהוּ. רֹן שִׁיר וָשֶׁבַח. תֹּקֶף תְּהִלּוֹת תִּפְאַרְתּוֹ:

כרלה״ז חתום יוסף וחח״כ ע״ס א״ב ובסוף חתום טוב עלם.

תו״ק יוֹצְאֵי חִפָּזוֹן. סִפְּקָם מָזוֹן. לִשְׂבַּע וְלֹא לְרָזוֹן. קָדוֹשׁ:

אֱמוּנָה גְדוֹלָה הָיְתָה בָעָם. בְּלִי לְהִתְלוֹנֵן זֹאת הַפָּעַם. גּוֹעָה לֵאמֹר מַה נִּטְעַם: דֶּרֶךְ שְׁלשָׁה נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר. הִגִּיד מֵאָז מַנְהִיג וְדַבָּר. וְלֹא כִחֵד מֵהֶם דָּבָר: זְרִיזִים חָשׁוּ לְהַקְדִּישׁ קְרוּאָיו. חָסוּ בְּמַטְרִיף כָּל בְּרוּאָיו. טוֹב אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו: יָחִיד שְׁמָרָהּ לְמִדָּה שְׁרוּעָה. כְּלוּלוֹתַיִךְ אֶזְכּוֹר חֶסֶד לְפָרְעָה. לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: מְקוֹם צִפְעוֹנִים נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב. נָסְעוּ קְדוֹשִׁים לְשֶׁמֶשׁ וְשָׁרָב. שָׁב וְעוֹלֵל וּמִקְנֶה רָב: עֲדָרִים הִשְׂכִּילוּ מַדָּע לְהַחְכִּימָם. פַּסַּת מִשְׁאָרוֹת נָשְׂאוּ בְּהַשְׁכִּימָם. צְרוּרֹת בְּשִׂמְלֹתָם עַל שִׁכְמָם: קְטוּף הָעִסָּה בַּהֲרָרָה קְמוּצָה. רְצוּפָה בְּרָאשֵׁיהֶם שֶׁלֹּא חֻמָּצָה. שֶׁמֶשׁ שְׁזָפַתָּהּ וַאֲכָלוּהָ מַצָּה: תְּפִינֵי שִׁשִּׁים וְאַחַת בְּמִשְׁטָר. טְעָמוּ וְאָרְחוּ כְּשִׁיעוּר הַמִּנְטָר. עַד לֶחֶם מִשָּׁמַיִם הַמְטַר: יוצאי חפזון וכו׳.

ע״ס א״ב. וּבְכֵן וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

אָז רֹב נִסִּים הִפְלֵאתָ בַּלַּיְלָה:
בְּרֹאשׁ אַשְׁמוֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה:

הפך דרך, עש״ה משלי כ״א, ח׳. זלעף, שרף. קרסו, הוכנעו (ישעיה מ״ו, ב׳). כשופים, הכ״ף לשמוש, ופירושו כבתותים ודכוכים, והכות אותו שחון ת״א ושפית יתה (דברים ט׳ כ״א). עפר ארץ שואפים, ל׳ עמוס ב׳, ז׳.

ספקם, נתן להם די ספוקם וצרכם. גועה, מלת בלי מוספת גם אליו, בלי נועה, שלא לעקה לאמר. ודבר גם הוא ל׳ מנהיג בארמית, כמו דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור (סנהדרין ח׳). למדה שרועה, למדה גדולה ויתרה. מל׳ או חרום או שרוע (ויקרא כ״א, י״ח). כלולותיך אזכור וכו׳, ל׳ ירמיה ב׳, ב׳. קטוף העסה, מל׳ הגמרא את שלשין נו מקטפין בו (פסחים ל״ו). קמוצה, ל׳ וקמץ משם (ויקרא ב׳, ב׳). ששים ואחת, ס״א סעודות אכלו מן הבצק שהוציאו ממצרים מן ט״ו ניסן עד ט״ז אייר, וראה רש״י לשמות ט״ז, א׳.

ובכן ויהי בחצי הלילה, במצי ליל ט״ו ניסן (שמות י״ב, כ״ט). והנה כל הדברים הנמנים בפיוט זה כלם אירעו בליל ט״ו בניסן, קצת מהם נכתבים במקרא בפירוש, וקצת מהן ע״פ הקבלה וקצת מכן מגזרה שוה. ואיתא בשמות רבה סוף פ׳ י״ח מה ראה לומר ליל שמורים, שמו עשה גדולות לצדיקים כשם שעשה לישראל במצרים, ובו הציל לחזקיה ובו הציל לדניאל מגוב האריות ובו משיח ואליהו מתגדלין שנ׳ אמר שומר אתא בקר וגם לילה עכ״ל ובבמדבר רבה פ׳ כ׳ כל הנסים שנעשו לישראל ופרע להם מן הרשעים בלילה היה וכו׳. בראש אשמורות, הלילה נחלק לג׳ אשמורות או משמרות, הראשונה נקראה ראש אשמורות (איכה ב׳ י״ט) והשניה אשמורת התיכונה (שופטים ז׳,

גֵּר צֶדֶק נִצַּחְתּוֹ כְּנֶחֱלַק לוֹ   לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

דַּנְתָּ מֶלֶךְ גְּרָר בַּחֲלוֹם   הַלַּיְלָה:

הִפְחַדְתָּ אֲרַמִּי בְּאֶמֶשׁ   לַיְלָה:

וַיָּשַׂר יִשְׂרָאֵל לְאֵל וַיּוּכַל לוֹ   לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

זֶרַע בְּכוֹרֵי פַתְרוֹס מָחַצְתָּ בַּחֲצִי   הַלַּיְלָה:

חֵילָם לֹא מָצְאוּ בְּקוּמָם   בַּלַּיְלָה:

טִישַׁת נְגִיד חֲרֹשֶׁת סִלִּיתָ בְּכוֹכְבֵי   לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

יָעַץ מְחָרֵף לְנוֹפֵף אִוּוּי הוֹבַשְׁתָּ פְגָרָיו   בַּלַּיְלָה:

כָּרַע בֵּל וּמַצָּבוֹ בְּאִישׁוֹן   לַיְלָה:

לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת   לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

מִשְׁתַּכֵּר בִּכְלֵי קֹדֶשׁ נֶהֱרַג בּוֹ   בַּלַּיְלָה:

נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרָיוֹת פּוֹתֵר בִּעֲתוּתֵי   לַיְלָה:

י״ט) והפליטית לשמורת הבקר (שמות י״ד, כ״ד). והברכות רק ג׳ שלש משמרות הוי הלילה וכו׳. גר צדק, אברהם אבינו. נצחתו, שהיה מכלה את ד׳ המלכים בחלוק הלילה שנ׳ ויחלק עליהם לילה (בראשית י״ד, ט״ו) ואיתא בבראשית רבה פ׳ מ״ג ר׳ בנימן אמר הלילה נחלקה מאליו, ורבנן אמרי יוצרו חלקו, אמר הקב״ה אביהם פעל עמי בחצי הלילה אף אני פועל עם בניו בחצי הלילה, ואימתי, במצרים. וזהו גם פירוש רש״י על הפסוק. מלך גרר, אבימלך (שם כ׳, ו׳). ארמי, לבן (שם ל״א, כ״ט). באמש, על׳ אמש שואה ומשואה (איוב ל׳, ג׳). וישראל, יעקב אבינו. ישר לאל, כלחם עם מלאך (בראשית ל״ב, כ״ט), והלשון עפ״י הושע י״ב, ה׳. פתרוס, מצרים עפ״י בראשית י׳ י״ד. מחצת, הכית. חילם, כוחם. טישת, ל׳ התעופפות כבנפים על׳ יטוש עלי אוכל (איוב ט׳, כ״ו), ועי״כ הכוכב טישת בסי״ן. ונאינו שנקראו אנשי המלחמה כנף בעבור שהם כבנפים למלך ככתוב והיו מטות כנפיו (ישעיה ח׳, ח׳) כן הגאל כאן ל׳ טיסה על חיל של נגיד חרשת והוא סיסרא שר צבא של יבין והוא ישב בחרשת (שופטים ד׳, ב׳. ט״ו). סלית, כבשת על׳ סלה כל אבירי (איכה א׳, ט״ו). בכוכבי לילה, שופטים ה׳, כ׳. מחרף, סנחריב (מ״ב סמן י״ח. י״ט, ט׳. כ״ג). לנופף את ידו על אחי הוא ירושלים וה״ם, ומל׳ ישעיה י׳, ל״ב. ותהלים קל״ב, י״ג. הובשת פגריו, מ״ב י״ט, ל״ה. הובשת ל׳ חרפה כמו הובשת היום את פני כל עבדיך (ש״ב י״ט, ו׳), גם הוא ל׳ יבש כמו הובשת נהרות איתן (תהלים ע״ד, ט״ו) ר״ל מתו בהבר ונתייבשו כעץ. כרע בל ומצבו, בל הוא אליל של בבל (ישעיה מ״ו, א׳), ומלכם הוא נבוכו שהיה עומד עליו, ונשתבח שניהם בלילה. והמעשה הזה של שבירת אליל בבל לא נמצא בפירוש במקרא אבל ימצא בספרי אפוקריפא בחלק אשר שמו הבל הבבל והתנין הבבלי, ונזכר גם במדרש רבה פ׳ ס״ח וז״ל היה לו תנין אחד לנבוכדנצר והיה בולע כל מה שהיו משליכין לפניו, אמר נבוכדנצר לדניאל כמה כחו גדול שבולע כל מה שמשליכין לפניו, אמר לו דניאל תן לי רשות ואני מתישו, נתן לו רשות, מה עשה נטל תבן והטמין לתוכו מסמרים והשליך לפניו ונקבו מסמרים את בני מעיו הה״ד ופקדתי על בל בבבל והוצאתי את בלעו מפיו (ירמיה נ״א, מ״ד) עכ״ל גם במדרש שיר דף ל״ו איתא שהפילה הרוח את כל צלם של בבל. לאיש חמודות, לדניאל (דניאל י׳, י״א). נגלה רז, של חלום נבוכדנצר (שם ב׳, י״ט). משתכר, בלשאצר (שם ה׳, ב׳, ל׳). בעתותי. כמו בעתות [וכן גם בכ״י בעתות] ר״ל בחצי הלילה אשר הוא חולק העתות, והעתות הללו נוש- הפותר דניאל מבור האריות (שם סמן ו׳). ובעיני יש מפרשים בעתותי על׳ בעתה ר״ל פותר

שִׂנְאָה נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סְפָרִים בַּלַּיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

עוֹרַרְתָּ נִצְחֲךָ עָלָיו בְּנֶגֶד שְׁנַת לַיְלָה:

פּוּרָה תִדְרוֹךְ לְשֹׁמֵר מַה מִּלַּיְלָה:

צָרַח כַּשֹּׁמֵר וְשָׂח אָתָא בֹקֶר וְגַם לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

קָרֵב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה:

רָם הוֹדַע כִּי לְךָ יוֹם אַף לְךָ לַיְלָה:

שׁוֹמְרִים הַפְקֵד לְעִירְךָ כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה:

תָּאִיר כְּאוֹר יוֹם חֶשְׁכַת לַיְלָה:

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה:

וּבְכֵן כָּל־מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ:

ע"פ א"ב. ובסוף חתום יוסף הקטן בר שמואל חזק.

סדר· אָבֹא בְחַיִל לְהִתְיַצְּבָה· בְּמַעֲמַד פְּנֵי תֵבָה· נָשָׂאתִי לְרוֹמֵם וּלְשַׂגְּבָה· מֵרְשׁוּת דָּגוּל מֵרְבָבָה: הִלּוּל קוֹנִי אַקְשִׁיבָה· וּבְחֵקֶר דָּתוֹ אֶתְיַשְּׁבָה· זֹאת לָדַעַת אֲחַשְּׁבָה· מִטַּעַם חַכְמֵי יְשִׁיבָה: טֹעַן עוֹלָם אַמְלִיכָה· יְהָבִי עָלָיו אַשְׁלִיכָה· כְּרֶשׁ לְפָנָיו אֶתְהַלְּכָה· לִפְתּוֹחַ בִּדְבַר הֲלָכָה: מִלַּת פִּי גְּרוּשָׁה· נוֹצֵר חֶסֶד אַקְדִּישָׁה· סַלְסֵל בְּדָת חֲדָשָׁה· מֵרְשׁוּת עֵדָה הַקְּדוֹשָׁה: פְּנֵי יְשָׁרִים דּוֹבֵר· צַחְצוּחַ אֲמָרִים אֲגַבֵּר· קִדַּמְתִּי לְטוֹל בְּסֵבֶר· רְשׁוּת מֵרַב וְחָבֵר: שַׁדַּי חֵילִי תְּאַמֵּץ· תַּעֲדִיף קַט וְקֹמֶץ· לְבָאֵר בְּלִי שֶׁמֶץ· הִלְכוֹת בִּעוּר חָמֵץ:

החלומות המבעיתין ומבהילין האנשים בלילה, ופירוש זה טעות הוא כי אם היה כך היה לו לכתוב בעתותי לילה, ועוד מלבד זה יהיה לפי פירוש כזה שעתק חסר כי בכל החרוזים כאן מלת לילה סובבת על ליל פסח דוקא, וע"כ הנכון כמו שפירשתי וכ"ת בעתותי הוא כ"ת הזמן, והעד הנאמן הוא החרוז הבא לו בפיוט ואמרתם זבח פסח ליום ב' של פסח מסגרת סוגרה בעתותי פסח והוא ודאי ל' עת. ודקדוק בעתותי דומה לדקדוק ובפתותי לחם (יחזקאל י"ג, י"ט) שהוא כמו ובפתות כן בעתותי כמו בעתות. אגגי, המן. בנגד שנת לילה, שנדדה השינה מן אחשורוש (אסתר ו', א'). ואיתא בילקוט אסתר רמז תתרנ"ח ארבע פעמים כתיב בלילה ההוא ולרשעתם היו בליל פסח, שתים ביד בניה של רחל ושתים ביד בניה של לאה, מכת בכורות ומפלת סנחריב ביד בניה של לאה, ומפלת גדעון והמן ביד בניה של רחל. בסנחריב כתיב ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור, הכין דבוקה על החומה ושמע שהיו קוראים את ההלל ואמר לסנחריב חזור לאחוריך כי נסים יעשו להם בזו הלילה, והוא היה מנוה על המזלים דכתיב ינופף ידו הר בת ציון. דבר אחר זה לילה של סיסרא דכתיב הכוכבים ממסלותם. לשומר מה מלילה, ע"פ ישעיה כ"א, י"א. י"ב. צרח כשומר, כב"י אחד „לרח שומר". קרב יום וגו', הוא יום הגאולה העתידה ועה"ה זכריה י"ד, ז'. רם, קריאה אל הקב"ה, אתה הקב"ה תודיע. כי לך יום, תהלים ע"ד, ט"ז. שומרים הפקד, ישעיה ס"ב, ו'. חשכת לילה, כמו לגלות.

כל מחמצת, שמות י"ב, כ'. אבוא בחיל, בפיוט זה מביא כל הלכות פסח מבדיקת חמץ והגעלת כלים וסדר הסינה זכהושה והכל בקוצר לשון, ומרים שמתחיל לסדרן מטל רשות. דגול מרבבה, הקב"ה עפ"ה שיר ה', י'. אשליכה, ל' מנה, ר"ל שאחל עלה מטנו. גרושה, סלאה. קט וקומץ, הטעם בקומץ יד תגדילנו.

אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל־בָּשָׂר. חֹק לְעַמּוֹ מָסַר. וְהִזְהִירָם בִּכְתָב מוּסָר.
לִבְדּוֹק חָמֵץ אוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר: בְּשָׁעָה שֶׁאֵין בְּנֵי אָדָם מְצוּיִים בְּשׁוּקָא.
אוֹר הַנֵּר יָפֶה לִבְדִיקָה. אֵין בּוֹדְקִים לֹא לְאוֹר הַחַמָּה וְלֹא לְאוֹר הַלְּבָנָה וְלֹא
לְאוֹר הָאֲבוּקָה. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל בִּעוּר חָמֵץ כַּחֻקָּה: גָּמַר מְנַטְּרֵהּ עַד
דְּבָתְרָא. וּמִיַּד צָרִיךְ לְבַטֵּל הַשְּׂאֹר בַּאֲמִירָה. וְלֵימָא הָכִי כָּל־חֲמִירָא דְּאִכָּא
בְּהַדָּא דִּירָא. דְּלָא חֲמִתֵּהּ וּדְלָא בַעֲרְתֵּהּ לִבְטִיל וְלֶהֱוֵי כְּעַפְרָא: דְּרַאי
מִשְׁתַּכַּח לְאַחַר אוֹתָהּ שָׁעָה. אֵינוֹ חַיָּב בְּבַל־יֵרָאֶה וּבְבַל־יִמָּצֵא לְפָשְׁעָה.
וְהָרוֹצֶה אַחַר בְּדִיקָתוֹ לֶאֱכוֹל חָמֵץ וּלְשָׂבְעָה. מַה שֶּׁמְּשַׁיֵּר יַנִּיחֶנּוּ בְּצִנְעָה:
הֵיכָא דִּבְדַק בְּחוֹרֵי בֵיתָא. וְהִנִּיחַ אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ רִפְתָּא. וְאַשְׁכַּח חַדָּא
מְגַיְּרוֹ פַּתְּתָא. לִבְדּוֹק מֵרֵישָׁא שֶׁמָּא חֻלְדָּה לְקָחַתָּהּ: וְכֵן תְּנוּ רַבָּנָן בְּפִרְקִין.
דְּחוֹרֵי בֵיתָא וּנְקִיקִין. עִלָּאֵי וְתַתָּאֵי אֵינָן נִבְדָּקִין. וְאֶמְצָעִים זְקוּקִין: וַהֲרֵי
גַּג הַיָּצִיעַ וְגַג מִגְדָּלִין. וְרֶפֶת בָּקָר וּמַתְבֵּן וְלוּלִין. וְאוֹצְרוֹת יַיִן וְשֶׁמֶן תַּנְעוּלִין.
לִבְדּוֹק חָמֵץ בְּלִי עוֹלִין: חוֹר שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ. זֶה וָזֶה בּוֹדֵק עַד שֶׁמַּגִּיעַ
וּמְבַטֵּל שְׂאֹרוֹ. וְכֵן בֵּין יְהוּדִי וַאֲרַמִּי חַיָּב לְבַעֲרוֹ. פְּלִימוֹ מֵקֵל שֶׁמָּא יֹאמַר
הַגּוֹי כְּשָׁפוֹ חֲבֵרוֹ: טְעָנוֹ הַמְפָרֵשׁ וְהַיּוֹצֵא בְשַׁיָּרָא. דַּעְתּוֹ קֹדֶם פֶּסַח לַחֲזָרָה.
תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם בָּעֵי לְבָעֵר חֲמִירָא. לִפְנֵי שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין זָקוּק לְבַעֲרָה: יִשְׂרָאֵל
דְּחָמֵץ אִתְפְּקִיד לֵהּ. וְלֵיתֵהּ לְמָרֵהּ לְמִשְׁקְלֵהּ. נָטְרֵהּ עַד אַרְבַּע דְּחָזֵי לְאָכְלֵהּ.
שְׁלִים אַרְבַּע וְלָא אֲתָא לְגוֹיִם מְזַבֵּן לֵהּ: כְּשֶׁנָּפְלָה מַפֹּלֶת עַל חָמֵץ בְּעַרְבֵי
פְסָחִים. וְכֶלֶב אֵין יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו בְּטוּחִים. הֲרֵי הוּא כִּמְבֹעָר לְרֵעִים פִּקְחִים.
וְכַמָּה חֲפִישַׁת הַכֶּלֶב שְׁלֹשָׁה טְפָחִים: לְמַדּוּ בֵּי מִלְחֵי וּבֵי קִירֵי נְקוּבִים.
וּבֵי תְמָרִים וְצִיבִים. לִבְדּוֹק אוֹתָם חַיָּבִים. וְחָצֵר פְּטוּרָה מִפְּנֵי הָעוֹרְבִים:
מוֹצֵא חָמֵץ בְּפֶסַח בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי בְּלִי רְאוּתוֹ. וְאִם שֶׁל־הֶקְדֵּשׁ
הוּא אֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹתוֹ. לְפִי שֶׁבְּדֵלִין מֵאוֹתוֹ: נָפֵי וּפַטִּילֵי וְיוֹרֶה. דְּאִשְׁתַּמֵּשׁ
בְּהוּ חַמִּין חֲמִירָא. צָרִיךְ לְגַעֲלִנְהוּ וְיַנִּיחַ בְּגוֹ רַבָּא וְעֵירָא. וּלְרַבָּא לְעַבֵּד
גִּדְנְפָא וּלְרָתְחֵהּ בְּנוּרָא: סַכִּינֵי דְּאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוּ חֲמִירָא לַאֲרוּחִין. אִם אֶפְשָׁר
לַעֲשׂוֹתָן חֲדָשִׁים הֵם מְשֻׁבָּחִין. וְאִי לָא מַגְעִילָן בְּרוֹתְחִין וּבִכְלִי רִאשׁוֹן הֵם
מְצֻחְצָחִין. וְעֵץ פָּרוּר מַגְעִילִין בְּרוֹתְחִין: עֲנָדוּ אֲגַנֵּי וּקְצִיעֵי דְּקוּנְיָא וּפַחְרָא.

גמר, לבדוק. פלימו, שם חכם (פסחים ח׳, ב׳). וחברו, ל׳ וחובר חבר (דברים י״ח, י״א). דעתו קודם פסח לחזרה, הוא כשיטת אביי פסחים ו׳. למרה, בעל החמץ. בטוחים, אם בטוחים שאין יכול הכלב לחפש אחריו. בי מלחי. אוצרות מלח. ובי קירי, אוצרות שעוה. וציבים, מיני בשמים (פסחים ח׳). ופטילי, כלי לתת בו גרוגרות וכחומה כמו בכלים פ׳ ט״ז משנה ה׳, קערבע. גדנפא, שפה לפיו, רתח״ר. סכיני, פסחים ל׳, ע״ב. לארוחין, בסעודה, מל׳ ארוחת תמיד (סוף מלכים). ענדו, הורו החכמים. וקציעי דקוניא, כלים שעושים,

אף על גב דמפליט להו שפיר לאשתמושי בהו אסירא. ואף על גב דרויחן ואכא למימר דשלים בהו אוירא. אפילו הכי קימא אסורא: פחר קדרות אין צריך לפלחא. אבל משהי לה עד בתר פסחא. וקערות מתרות כי שקל מדודא עליהו לאנחא. ובורמי דגללא שרין כהדחה: צעי דמשהי בהו חמירא בשאר יומי. כבית שאור שחמוצו קשה דמי. ואי אקרי אותיבה ולא אשתהי עמה. לאשתמושי בהו שפיר דמי: קטוף ביין ושמן עבידין. מלמילש בהו לילי קמאי קפדין. ואמהן דלא טבילין ועבדין. דלא למילש בהו הוא הדין: רקיקי מצות עושין זכר לעגון. ולשמן צריך לשמרן מחמוץ כהגון. וחרש שוטה וקטן אין לשין דילמא ישגון. אף על גב דאפה ישראל בר דעה לא יגהגון: שנו שאין לשין בבת אחת למעלה מחמשת רבעים קמח וכן לחלה. והן ביצים כמנין חלה והעמר מוכח לה. והאשה לא תלוש אלא במים שלנו הלילה: תמימים שנו במשנה המהללה. מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שמחמיצין סלה. ואמרינן שדי להו במקום מדרון דלא ליתי בהו לידי תקלה: תמו הלכות בעור והגעלה: יין כי יתאדם. למצוה הוא מקדם. לצאת בו חובת ידי אדם. אם אין קונדיטון ומבשל נגדם: וארבעה כוסות הללו צריך שיהא כדי רביעית בלי יקילו. אחד אנשים ואחד נשים אלו כאלו. ומחלקין לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו: סחו שהנשים צריכות לאמצה. בכל מלי דפסחא בלי שמצה. אף על גב דמצות עשה שהזמן גרמם בם לא נמצא. שכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה: פרשו בשפה נדיבה. מצה ויין צריך הסבה. מרור אין בו כן חובה. ומבעי לה לכסכוסי טובא: הסבת ימין הסבה אינה. ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי סכנה. פרקדן לא מן חשבנא. ואשה אינה צריכה ואם חשובה היא נהונה: קמי אב מסב הבן ברוצה. תלמיד בפני רבו אינו ראוי לפרצה. אבל בשוליא דנגרי צריך להסב כמרוצה. והשמש שאכל כזית מצה כשהוא מסב יצא: טענו לחטוף מצה בלילי פסחים. כדי שלא יישנו הפרחים. וחיבים ברגל להיות שמחים. במקדש בבשר והשתא ביין רקוחים: נשים חיבות לשמוח ולהרנין. בבבל בבגדי צבעונין. בארץ

גוהירט (פסחים ל׳, ע״ב). פחר קדרות, ראה תוספות ע״ז דף ע״ד, כ׳. לפלחא, לשמש. ובורמי דגללא, כלים מעשויים של זית, וראה רי״ף פרק ב׳ דפסחים משנה חמץ של נכרי. צעי, ספלים, סמוש. לעגון, לשעשע. וחרש שוטה וקטן, ראה שו״ת רשב״א ס׳ כ״ו ותקל״ג. כמנין חלה, ע״ג גלים. במשנה המהללה, פסחים מ׳ ע״ב. סחו, אמרו חז״ל. בשוליא דנגרא, תלמיד של נגר, ועהרויננ (פסחים ק״ח). טענו, הורו חז״ל. ביין רקוחים,

ישראל בבגדי פשתן המלבנין· והאנשים ביין מתעדנים: בערב הפסח סמוך למנחת ראשון· לא יאכל אדם עד האישון· ובבואו מבית רחשון· מוזגים לו כוס ראשון: ראשון מברך על היין· ואחר כך קדוש וזמן ואינו אומר גם עדין· שצריך לאמרו באגדה וראו לכפלו אין· ושתי ומשי ידיה ומברך על נטילת ידים: שקל גרגירא או כרפסא או כסברתא או חסא· ויטבל בחרסת ויברך בורא פרי האדמה· וכד אכל יחצה אחת משלש מצות ואין ברכה עמה· מחצה בקערה ומחצה בשלחן להשימה: מושך מהקערה שני תבשילי· דאנון בשרא וכורא צלילי· אי נמי גרמא ובשלי· ומגביה קערה ולימא הא לחמא עניא כלה: ומוזגים לו כוס שני מארבעת האל· וכן הבן מאביו שואל· מה נשתנה מלילות זה ליל· וגומר האגדה עד גאל ישראל: אחר דשתי משי ידיה· ומברך על נטילת ידים לחודיה· ושרי המוציא על השלמה דעלוי תרתי דידיה· ולא אכל מנה אכתי מדי: לוקח פרוסה ומברך לאכול מצה במלל· וכהדי דההיא דהמוציא אוכל וכולל· ומברך בחזרת לאכול מרור וטובל ובולל· והדר אכל מצה ומרור בלא ברכה וכורכן בבת אחת כהלל: חלף לכמה בתי ועבד כי הי גוונא עד הכא· ואחר כך עושים סעודתן כל צרכה· ובזית מצה באחרונה צריכין לכרכה· וגוטלין ולא מברכין שמים אחרונים חובה ואין טעונים ברכה: זוכר בשלישי ברכת מזונו· ולשאר הבתים תחלה וטועם הכוס עד משלו אינו· וברביעי הלל מצרי לתנו· כל יטעום כלום כאישונו: קמעא לשתות מים יכנס· אם חולה הוא או אסטנס· ובעי למשתי חמרא משום אנס· לומר בחמישי הלל הגדול ישתנס:

חסל סדור פסח כהלכתו· ככל משפטו וחקתו· כאשר זכינו לסדר אותו· כן נזכה לעשותו: זך שוכן מעונה· קומם קהל מי מנה· בקרוב נהל נטעי כנה· פדויים לציון ברנה:

פסחים דף ק"ט. למנחת ראשון, ר"ל מנחה גדולה, דהוא מחצי שעות ולמעלה. עד האישון, עד הלילה. מבית רחשון, מבית תפלה, מל' רחש לבי (תהלים מ"ה, ב'). גם, גמי מכרים. גרגירא, זעגע. כרפסא, פעטערזיליע. כסברתא, קאריאנדער. חסא, לאטטיך. בחרסת, לחטווערג. וכורא צלילי, דג צלוי. מארבעה האל, מד' כוסות הללה. אכתי, עדיין. במלל, ר"ל בקול. כהלל, פסחים קט"ו. וטועם הכוס עד משלו אינו, ר"ל אינו טועם הכוס של ברכת המזון באחר בתים עד כי יבוא אל שולחנו ומברך ואז טועם הכוס. לתנו, כמו לתנות ר"ל לשיר. קמעא, מעט. אסטנס, שוואכליך. ובעי למשתי, התוספות בפסחים קי"ז ע"ב גורסים ואי בעי משתי. הלל הגדול, הוא מזמור קל"ו. ישתנס, יזדרז, ל' וישנס מתניו (מ"א, י"ח, מ"ו). חסל, נגמר. חסל ל' סוף וגמר בארמית, כמו ב"ר סוף פ' ע"ו אתא למחסל, ובנזיר רבה דף ג' ומכין מיחסל ליה ומכין דלא מחסל ליה, ובתרגום ירושלמי בראשית ב', י"ע חסלת ביפא. מי מנה, ישראל (במדבר כ"ג, י'). נטעי כנה, עפ"י תהלים פ', ט"ז.

י' ובכן לך תעלה קדשה כי אתה קדוש ישראל ומושיע:

סלוק. אין ערוך אליך להגיד ולדבר. חקר פלאי נסיך להבין ולספר. מה יקר חסדך מכין מצעדי גבר. מאד עמקו מחשבותיך נותן תעצמות ועז להתגבר. ובני אדם בצלך יחסיון ארך האבר. הרבית הגוי והגדלת שמחה לבני עבר. במשול רשע על עם דל לישועתך שובר. ונתאזרת כתנינותיך מפזר ומפרד לכנס ולחבר. ועוררת אהבת ישני חברון שוכני קבר. ודנת דיני קנסות תחבולות על חוברי חבר. והכנעתם בדם וצפרדעים וכנים וערוב ודבר. ושברת ראש תנין על ריב לא לו מתעבר. כי לפני כשלון גבה וגאון לפני שבר. ומה יעז ציץ השדה וימיו כצל עובר. לגבה מעל גבה מפרק הרים ומשבר. והוא בעל נקמות אלהי המשפט מישרים דובר. ומצמיח ישע לקויו ועמים תחתיהם ידבר: ועלינו הפליא חסדיו ונשא נס. ונקם נקמתנו מכל בעלי אנס. והכניע בזעם וצרה בחורי און וחנס. ומלוש בצק עד חמצתו דנם באונים להקנס. ואזור חלציו חזק ואמץ להשתנס. בקע ים העבירם וכנד נוזלים כנס. ובארץ לא זרועה אותם כלכל ופרנס. לכן לנו להודות על כל נס ונס: למה פסח מן הצאן. שפסח וחמל על קרואי צאן. וכרועה מקבץ טלאים משכם ואלם מבעלי לצון: ולמה לקיחתו קדם לשחיטתו ימים ארבעה. ונתן למולים, ולערלים נפסל בהיא השעה. כדי שיהיו בידם מצות מצויות להשתעשעה. שכבר בא עת דודים וזמן שטעה. והיו מתבוססים בשני דמים שתצמיח ישועה: ולמה נתינת דמו על המשקוף ושתי המזוזות. שהן שלש מזבחות במקום רואים אותם לחזות. זכר שלש מזבחות שלאב המון נרמזות. שבדן וביתאל ואלון מורה נחרזות: ולמה אכילת חמץ לשש שעות. זכר לחפזון שכינה להעביר גזרות רעות. מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות: ולמה אכילת מצה לחם עני. שלא הספיק בצק להחמיץ עד שגאלם מעני: ולמה במרור שתחלתו רך וסופו קשה. שנמררו תחלה בפה רך ולבסוף בעל קשה:

ארך האבר, ל' יחזקאל י"ז, ג'. וכאן הוא תואר להקב"ה. שוכני קבר, ע"פ שמות רבה סוף פ' א' אף על פי שעשו תשובה לא יצאו משם אלמלא זכות אבות. ראש תנין, תואר לפרעה. כי לפני כשלון, ל' משלי ט"ז, י"ח. און וחנס, כמו למצרים, כי און וחנס ערי מצרים הם (ישעיה ל', ד'. יחזקאל ל', י"ז). ומלוש בצק עד חמצתו, ר"ל בזמן קצר מאד, ול' הושע ז', ד' ועיין שם ת"י. באונים, בגבורים, מל' ראשית אונים (תהלים ע"ח, נ"א). להקנס, לענוש. קרואי צאן, יחזקאל ל"ד. בשני דמים, דם פסח ודם מילה, ועיין רש"י ביחזקאל ט"ז, ו'. שלש מזבחות של אב המון נרמזות, בב"ר סוף פ' ל"ט, ג' מזבחות בנה אברהם אחד לבשורת ארץ ישראל ואחד לקנינה ואחד שלא יפלו בניו עכ"ל ופירושו אחד לבשורת א"י כמו שכתוב לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן שם מזבח (בראשית י"ב, ז') ואחד לקנינה כמו שכתוב קום התהלך בארץ וכו' ויבן שם מזבח (י"ג, י"ח) ואחד שלא יפלו בניו ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח (י"ב, ח'). אך מה שכתב הפייטן שבדן, לא ידעתי איפה בנה מזבח בדן ונראה כי הוא טעות מעתיקים וצריך להיות שבחברון. מדלג, שיר ב', ח'. שתחלתו רך וכו',

ולמה טבולו בחרסת. זכר לטיט שאשה ובעלה הורסת: ולמה תבלין בתוכו מעגלים כמו מלבן. זכר לגפוץ עם לקשש קש לתבן: ולמה שני מיני בשר בצד עונה. אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה: ולמה מגביהים קערה קדם זמנה. כדי שיראה תינוק וישאל מה נשתנה: ולמה שאר ירקות באים תחלה. לפטור חזרת שלמצוה ברכה ראויה לה. ושאין לומר שתי ברכות כאחת שתיה או אכילה. ואי אפשר לאכול ולשתות כאחת כשכבר כרסו מלא. וכן בשתי מצות פוטרין חלה מחלה. על כי אין לשנות בשתי ברכות. מברך על זו ועל זו ואינו אוכל עד שיגמור שתי ברכות: ולמה ארבעה כוסות מצותן בזה הלילה. זכר לארבע גאלות שנתבשרו בהם עם סגלה. יציאה והצלה לקיחה וגאלה. ולהודות בהם ולתן בם תהלה. לחובט ארבעה כוסות של יפהפיה עגלה. וכדי לשבר אמות עממות משקצות בגעילה. בארבעה כוסות הכתובים בם שהן כוס התרעלה. וכנגדם להשקותנו ארבעה כוסות שלחמלה: ולמה מסבין במטה כבדה וכלולה. זכר לחרות ורבוץ ענגי כבוד בתחלה. שכן דרך בני מלכים לנהג כבוד ולסלסלה. שעטרנו קדוש יעקב עטרת מלוכה ותהלה. וכדי להודיע עם מרעיתו להיות לו לעם נחלה. כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה: נעלה בקדשתו מרום וקדוש. כי אלהים קדשים הוא בכל מיני קדשה. דרכו בקדשה. והלוכו בקדשה. דבורו בקדשה. ישיבתו בקדשה. חשיפת זרועו בקדשה. נאה ואדיר בקדשה. הוא קדוש ועמו קדוש וכל משרתיו קדושים. אין כקדשתו. ואין דומה לו. מקדש בקרוביו ונורא על כל סביביו. ונערץ בסוד קדושים. נשגב ברבבות אראלים. אילי קדש. משוררים ומהללים בשיר קדש. עירין וקדישין. רועשים ומרעישים. בקדש הקדשים. עתים חשים ועתים ממללים. ולבקרים מתחדשים. מקיפים בם המרכבה וקדשת השם מפרשים. ושלוש קדשה לקדוש ונורא מקדישים:

ככתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה וכו'.

פסחים ל"ט. מלבן, טיט למלבן. ולמה שאר ירקות, על מזה זה טעמו התוספות לפסחים קט"ו. יציאה וכו', והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי (שמות ו', ו'. ז'). לחובט וכו', שהפיל ד' מגפות שגזר פרעה והם שעבוד פרך והשלכת הזכרים ליאור ושחיטת הילדים לרחוץ פרעה בדמם ומניעת התבן מהעם (מתנות כהונה לשמות רבה פ' ו'). יפהפיה עגלה, תואר למצרים (ירמיה מ"ו, כ'). שהן כוס התרעלה, ואלה הם כוסות התרעלה, בירמיה כ"ה, ט"ו. ל"א, ז'. תהלי' י"א ו'. וע"ה, ט'. ארבעה כוסות של חמלה, הם בתהלים ט"ז, ה'. כ"ג, ה'. ושנים בקט"ז, י"ג. כי אם כוס ישועות בל' רבים ומעוט רבים שנים, וכל זאת ע"פ מדרש תהלים מזמור ע"ה וילקוט תהלים רמז תתי"ג. כי לאלהים, תהלים מ"ז, י'. אראלים, אילים, עירין וקדישין, כלם שמות כתות של מלאכים. עתים חשים ועתים ממללים, ע"פ חגיגה י"ג, ע"ב. ולבקרים מתחדשים, גם הוא ע"פ חגיגה דף י"ד כל יומא ויומא מתבריין מלאכי השרת מנהר די נור ואמרי שירה ובטלי, שנ' חדשים לבקרים רבה אמונתך (איכה ג' כ"ג).

ע״פ א״ב אחר תיבת ר״פ השירה וכל חרוז מסיים בלכ״ב בד׳ תיבות, וחתום בו מאיר ברבי יצחק.

וַיּוֹשַׁע. אוֹר יִשְׂרָאֵל אֲיֻמָּתוֹ מִיַּד כּוֹבְשִׁים. מִכּוּר הַבַּרְזֶל שֶׁמְּמַשָּׁהּ מֵאֲדוֹנִים קָשִׁים. כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים: בַּעֲבוּר זֹאת רָאֲתָה עָלוּף כּוֹבְשָׁהּ. אֲמָנָה מֵהַקְטִין וְתוֹרֵי זָהָב חֲבוּשָׁה. וְתֵרֶא אֹיַבְתִּי וּתְכַסֶּהָ בוּשָׁה: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל, גְּדֻלַּת גְּלִילִים מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים נִמְנִים. יְקַר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הִלְבִּישׁוּ בְּחֶזְיוֹנִים. גּוֹי צַדִּיק שֹׁמֵר אֱמֻנִים: מֵרֹאשׁ אֲמָנָה יָרַשׁ יֵשׁ נַחֲלָתוֹ. בְּרַבִּיּוֹנֵי צֶאֱצָאָיו חָתְמוּ קָדוֹשׁ כְּמַעֲלָתוֹ. וַיַּאֲמִינוּ כִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ. קָדוֹשׁ:

אָז יָשִׁיר, דְּגִמַת תְּחִי וְעַל הַשְּׁמִינִית הוֹדוֹת. רְאוּיוֹת לְנָאָה וּמְשֻׁבָּח מִדּוֹתָיו חֲמוּדוֹת. בְּמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת: הָדוּר גֵּאַנִי וְגֵאִיתִיו שֶׁבַח נֶעְדָּף. בַּמִּתְגָּאִים נִתְגָּאָה וְעָתִיד שָׂרָם נֶהְדָּף. וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף: עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ הֶאֱמַרְתִּיו מַלְכוּת וְתִפְאֶרֶת מֻרְבָּה. יְקַרְתִּיו וְהִכַּרְתִּיו בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה. דּוֹדִי צַח וְאָדוֹם דָּגוּל מֵרְבָבָה: מִדַּת שֶׁבַח שִׁוִּיתִיו בְּמִצְוֹתָיו נְוִיתִיו. אֲרַשְׁנִי כְּבַת מְלָכִים נָוֵהוּ לְוִיתִיו. וְלֹא אַרְפֶּנּוּ עַד שֶׁהֲבִיאֹתִיו. קָדוֹשׁ:

יְיָ זַיִן עָשָׂה כְּגָאָה גֵּיוֹתָן נְגָהוֹ. לֹא שֶׁצָּרִיךְ כָּתוּב תְּשׁוּבָתוֹ בְּצִדּוֹ. כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ: חִבַּת יִשְׂרָאֵל גָּרְמָה עִנְיַן הַדְּמוּיוֹת. וְהַשֵּׁם מוֹכִיחַ מִלְּהַרְהֵר בִּשְׁתֵּי רְשֻׁיּוֹת. מְשׂוּמֵי עַם עוֹלָם וְאֹתִיּוֹת: טַכְסִיסֵי גְבוּרוֹתָיו נֶצַח בְּמִדּוֹת נָאוֹת. בַּמִּלְחָמָה בָּאוֹת מֵזִין וּמַסְפִּיק אַפְסְנַיָּאוֹת. שֵׁם שֵׁם יְיָ צְבָאוֹת: מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת אֵל שַׁדַּי. אֵין הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ לֶאֱלָהוּתוֹ כְּדֵי. בְּרָכָה עַד בְּלִי דָי. קָדוֹשׁ:

כצפור, תהלים קכ״ד, ז׳. עלוף כובשה, כשילת מצרים שהיו כובשים את ישראל. אמנה מהקטין, ולא היו עוד ישראל מקטני אמונה. חבושה, מלובשה בתורי זהב ועש״ה שיר א׳, י״א. ר״ל היו מעונים זהב וכסף מביזת ים סוף. ותרא, מיכה ז׳, י׳. גדלת גלילים, גדולת ידו של הקב״ה ועש״ה ידיו גלילי זהב (שיר ה׳, י״ד). מאתים וחמשים נמנים, מכות שלקו המצריים וכמו שאמור בהגדת ליל פסח. גוי צדיק, ישעיה כ״ו, ב׳. מראש אמנה, אברהם אבינו שהוא ראש המאמינים והובטח לו ירושת הארץ, ואיתא בתנחומא בסדר תצוה ירש אברהם אבינו העולם הזה והעולם הבא שנ׳ והאמין בה׳, וזהו שאמר יש נחלתו ר״ל ש״י שלמות. ברביוני, ל׳ רבוי, ר״ל כל צאצאיו אשר נחתמים באות קדושתו, והכוונה על ברית המילה. ויאמינו, תהלים ק״ו, י״ב. אז ישיר דגמת תחי, בסנהדרין צ״א ע״ב. שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה. ועל השמינית הודות, בילקוט רמז רמ״א לשה נאה, אל״ף אחד וי״ן שבעה הרי שמנה, אמר שמנה נוכות השירה שביתמה לשמנה נקרע הים, כאן נקלס. במשל, תהלים ע״ח, ב׳. הדור גאני וגאיתיו וכו׳, ע״פ תנחומא פ׳ בשלח, כי גאה גאה, גיאני וגיאיתיו, גיאני במצרים אף אני גאיתיו במצרים, גאני על הים אף אני גאיתיו על הים, ועתיד להתגאות וכו׳ מתגאה הוא על כל המתגאים וכו׳. שרם, שר של האומות. והאלהים, קהלת ג׳, ט״ו. האמרתיו, אף בכי״י כתוב כן, אך בגליון כתוב עליו האמירתי. דודי, שיר ה׳, י׳. נוהו לויתיו, מל׳ ילוה אישי אלי (בראשית כ״ט, ל״ד) ר״ל אתחבר עמו, וע״פ המכילתא שדרש ואנוהו כמו ואלוהו. ולא ארפנו, שיר ג׳, ד׳. זין, כלי מלחמה. גיותן, פרעה. לא שצריך הקב״ה לכלי מלחמה שהרי כתוב תשובתו בצדו, ה׳ שמו, שבשמו הנשגב לבדו הכניע וענש את האויב. כי נשגב, תהלים קמ״ח, י״ג. גרמה, סבבה. ענין הדמויות, שנגלה הקב״ה בים כגבור איש מלחמה ובסיני כזקן מלא רחמים. והשם מוכיח, שאמר ה׳ שמו, אנכי ה׳ אלהיך, ועיין פירוש רש״י לשמות ט״ו, ג׳. וכ׳, כ׳. משומי, ישעיה מ״ד, ז׳. טכסיסי, דרכי. במלחמה באות מזין וכו׳, כן מדת הקב״ה שבא במדת הדין להלחם כנגד אויביו ובכל זאת מזין ומפרנס ברואיו במדת רחמיו, וכמו שנאמר לגוזר ים סוף לגזרים וכתיב בתריה נותן לחם לכל בשר, וכדאיתא במכילתא. אפסניאות, הוצאות לצרכי חיל הצבא, כמו כדי לתן אפסניא (סנהדרין כ״א, ב׳). שם, ש״ב ו׳ ב׳. ברכה, מלאכי ג׳ י׳.

מרכבות, יוקש מוטות ומשתמטות מלהב מרוץ, סגניות ערבב בשרבב טעונות לרוץ· והון אדם יקר חרוץ: תהמת, כסו כנבנסו טרקת כוי גליך· ירית חץ בנץ התור גלגליך· צנוריך כל משבריך וגליך: ימינך, לבאי עולם פשוטה בחסדי אופניך· ארכה תת עשות רצונך צפוניך· ימינך וזרועך ואור פניך: לבשי עז זרוע מחוללת תנין כקצח· האויב תרעץ ותעטר אדיר כפצח· הגדלה והגבורה והתפארת והנצח· לקדוש:

וברב גאונך, משנאיך תהרס מול בניך מתגברים· כאלו לנגדך בביכל לעזרתם מתחברים באו לעזרת יי בגבורים: נמשלו כארזים כחיות יער עולים· יהרסו בבא מהבנות כקש בעלעולים· ידי חרב מנת שעלים: וברות, סוף הרתיח מעלפים ערמומית נלקחה· ולעדת קדושים לריחני בשמים נפקחה· מצולה ים ישים כמרקחה: לבים כלב האבן עשה· מלבב תוכן לב בגאלתם יתנשא· רנו שמים כי עשה· קדוש:

אמר אויב, עומד אחרי פלטין נאצות להרבות· בן המלך לתפוש להמיתו בקרבות· הנה יביעון בפיהם חרבות: פיו לכדו בשפתיו כסיל ונאלם· עשרו וכבודו להוריש עמך כלם· ורוחך הטובה נתת להשכילם: נשפת, צורר בגאון וחרון מימיניו לנקשה· מחמש חמש בסאסאה בשלחה

מרכבות יוקש. מרכבות האויב שהיה מכין רשת לישראל, ל' מפח יוקשים (תהלים קכ"ד, ז'). ומשתמטות, נשמטו ונתקלקלו. מלהב מרוץ, מחוזק המהר. סגניות, משרי דגלים של מצריים. מל' סגנון שמשמעו אות וסמן (signum). בשרבב טעונות, שהיו נמשכות המרכבות לרוץ מהר, מל' אשתרבובי דאשתרבוב (חולין י"ח). והון אדם, משלי י"ב, כ"ז. וכל זאת ע"פ תנחומא פ' בשלח ושיר רבה דף י', ויהם, המהם ומהבהב כנגד סגניות שלהן ולא היו יודעין מה הן עושין, ויסר את אופן מרכבותיו, מחמת אש של מעלה נשרפו גלגליו של מטה והיו מוטות ומרכבות רצות ונכנסות בים בשל ברחן, שהיו של כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות כדי שיטלו ישראל את הבזה עכ"ל. טרקת כוי גליך, סגרת ארובות שערי מימיך, מל' גנרא דטרקיה לגלים (סנהדרין ק"ג). כוי, ל' חלון וארובה. בנץ, שם עוף דורס, וכנוי למצריים, ויסודו במדרש שיר דף י"ז, ב', בשעה שיצאו ישראל ממצרים למה היו דומין, ליונה שברחה מפני הנץ ונכנסה לנקיק הסלע ומצאה שם נחש מקנן ולא היתה יכולה להכנס, תחזור לאחוריה לא תהי יכולה שהנץ עומד בחוץ, מה עשתה היונה התחילה צווחת ומטפחת באגפיה כדי שישמע לה בעל השובך ויבוא ויצילה, כך היו ישראל דומים על הים וכו'. התור גלגליך, אף גלגלי השמים נלחמו במצריים. צנוריך, תהלים מ"ב, ח'. בחסדי אופניך, נגד אופני ודרכי חסדך. ארכה, אריכת זמן לתשובה, ול' ארמי הוא כמו וארכה בחיין (דניאל ז', י"ב). צפוניך, כדי שיזכו לרב טוב הצפון. ימינך, תהלים מ"ד, ד'. לבשי עז וכו', ל' ישעיה נ"א, ט'. כקצח, מין זרעונים (ישעיה כ"ח, כ"ז). כפצח. ל' פצחו ורננו (תהלים צ"ח, ד'). הגדלה, דה"א כ"ט, י"א. משלו לנגדך וכו', במכילתא תהרוס קמיך, תהרוס קמינו אין כתיב אלא קמיך, שכל מי שקם על ישראל כאילו קם על הקב"ה, וראה ברש"י לשמות ט"ו, ז'. במדבר ל"א, ג'. שופטים ה', כ"ג. בבא, לעתיד לבוא. בעלעולים, ברוח סערה, וראה למעלה דף 629. ידי חרב, תהלים ס"ג, י"א. מעלפים, על המצריים שנחלשו בים, מל' ויתעלף (יונה ד' ח'). ערמומית נלקחה, ערמתם ודעתם נלקחה מהם שלא היו יודעים מה לעשות. ולעדת קדושים, לישראל נפתח הים לכל מיני בשמים. וע"פ המכילתא, המצריים היו מצולפים מרים הים שנ' ירתיח כסיר מצולה, וישראל נעשה להם הים לכל מיני בשמים שנ' ים ישים כמרקחה (איוב מ"א, כ"ג). מלבב תוכן לב. הקב"ה. רנו. ישעיה מ"ד, כ"ג. אויב, פרעה. פלטין. היכל המלך. הנה יביעון, תהלים נ"ט, ח'. ורוחך, נחמיה ט', כ'. מימיניו, יועציו. מחמש חמש, ע"פ המכילתא חמשה דברים היה פרעה עומד ומבלבל, ארדוף, אשיג, אחלק שלל, תמלאמו נפשי, אריק חרבי תורישמו ידי, וכנגדן השיבה אותו רוח הקדש ואומרת נשפת ברוחך וכו'. בסאסאה, במדה כנגד מדה, ול' ישעיה

לַעֲקָשָׁה. תְּרִיקֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה: מֶלֶךְ אַדִּיר לְאַדִּירָיו נִגְלָה מְסֻיָּם. יָרְדָה אַדִּירִים רָמָה בְּצוּל דָּכְיָם. רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם. קָדוֹשׁ:

מִי כָמֹכָה. קוֹרְאֶיךָ קִלְּסוּךָ וְחִקְּקוּךָ כָּפְרוּ בְּהֶבְלָם. וְלֶעָתִיד בְּרֵאוֹתְךָ בְּעָלְכוֹן בְּנֵיךָ מֵהִתְעַלֵּם. אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם: רַב מְהוּלָּל כֹּל בְּמִדּוֹת נוֹרָאוֹת. רַבּוֹת עָשִׂיתָ לָאָבוֹת וְלַבָּנִים לְמַלְאוֹת. מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת: נָטִיתָ. שְׁבִיל דִּין מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ יָרְאָה. פְּרוֹעַ לְחַיָּבִים שְׂכַר שִׂיחָה נָאָה. קַצְוֵי אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה: מִגַּעֲרַת אֱלֹהֵי יַעֲקֹב חֵיל וְעֶזּוֹ. רֶכֶב וָסוּס נִרְדָּם אֲגֻדָּם מְלֻוּוֹ. מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְיָ עִזּוּז. קָדוֹשׁ:

נָחִיתָ. תָּמַכְתָּ עוֹלָמְךָ בְּחֶסֶד וָעֹז מְלֻוֶּה. עַל הָעֲבוֹדָה מָתַי יִתְבַּסֵּס בְּשָׁוֶה. עֵינֶיךָ תִרְאֶינָה יְרוּשָׁלַיִם נָוֶה: שָׁמְעוּ. מְלָכִים הַגְבָּהַת קֶרֶן עַמְּךָ וְנִרְעָמִים. וּבְרוֹמֶמְךָ קַרְנוֹת צַדִּיקִים לָעַד נִעְמִים. יְיָ מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים: אָז. אֱדוֹם רָפְתָה אֲחוּזָתָהּ בֶּהָל וְחִתִּית. כְּתִית כְּנִשְׁבֶּרֶת כְּתִית הַשִּׁירָה עִתִּית. לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר עַל־הַגִּתִּית: מִפְּנֵי אֲגִינוּת לוֹטֵי וְלָטוּי נִמְעַד. יֹאחֲזֵמוֹ רַעַד וְנָמַסּוּ. עִמָּנוּ כְּנִתְוַעַד. רָם וְנִשָּׂא שֹׁכֵן עַד. קָדוֹשׁ:

תִּפֹּל. יִרְאָה וָפַחַד כֹּחַ צָרִים לְהַעֲדִיר. בְּרִנָּה חֲסִידִים שִׁבְחֲךָ לְהַסְדִּיר. יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר: תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ. מִפְּאַת יָם וְקֵדְמָה כִּשְׁוּרוֹת כְּרָמִים. וְלֹא יִנָּטְשׁוּ עוֹד מֵהַר נַחֲלַת מְרוֹמִים. לְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: חִבַּת יְדִידוּת זָכוּר יְדִיד לִידִידֶיךָ. קוֹל מֵהֵיכָל יַקְטִרֵג מַחֲרִיבָיו מוֹרְדֶיךָ. מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: מֵאַחַת יְסוֹד עוֹלָם נִקְבַּע בְּמֶרֶץ. רוֹמֵם מִקְדָּשׁ בְּתוֹסֶפֶת שֵׁנִית לְתָרֶץ. מֶלֶךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ. קָדוֹשׁ:

כ"ו, ח'. מסוים, ניכר באותותיו, מל' וסיימו אותן (ב"ר פ' א') שתהיו מסויימין (דברים רבה פ' ו') ל' סימן. רבים אדירים, תהלים צ"ג, ד'. ויסוד החרוז במכילתא כ"ג ינאה אדיר ויפרע לאדירים מאדירים באדירים וכו'. כפרו בהבלם, ע"פ המכילתא לא ישראל בלבד אמרו שירה אלא אף אומות העולם כיון ששמעו שאבד פרעה בכפרו כולן באלהיהן שלהן ואמרו מי כמכה וגו' אתה מוצא שעתידין אומות העולם לכפור באלהיהן שלהן וכו'. אלהים, תהלים ס"ז, ד'. רב מהולל כל, ל' משלי כ"ו, י'. ופה הוא תואר להקב"ה בורא הכל. מארץ, מיכה ז', ט"ו. שביל דין, אורח הדין. משמים, תהלי' ע"ו ט'. שכר שיחה נאה, בשכר שאמרו המצריים ה' הצדיק ניתן להם מקום קבורה, כדאיתא במכילתא ומובא ברש"י לשמות ט"ו, י"ב. קצוי ארץ, תהלים מ"ח, י"א. מגערת וכו', עפ"ה תהלים ע"ו, ז'. אגדם מלוות, נקשרו יחדו סוס ורכב ורוכבם ולא יכלו לזוז זה מזה כדי שיבלע הים כולם יחד. מלך הכבוד, שם כ"ד, ח'. תמכת וכו', יסודו בפסיקתא הובא בילקוט רמז רנ"א תנינן על ג' דברים העולם עומד על התורה וכו' רב הונא בשם ר' אחא אומר עוברי הים פירשו אותן, נחית בחסדך זו גמילות חסדים נהלת בעזך זו תורה, ועדיין היה העולם מתמוטט, ואימתי נתבסס כשבאו אל נוה קדשך. יתבסס, ל' סמיכה, כמו תרגומו בסיסה (שמות ל', י"ח). עיניך, ישעיה ל"ג, כ'. ה' מלך, תהלים צ"ט. בהל, בהלה. וחתית, מחתה ופחד. כתית, מצרים. כתית, ל' כתישה ושחיקה. עתית, ל' עת, כשבא עת לשורר שירה. למנצח, תהלים ח'. אגינות, אבלות. לוטי, עמון ומואב בני לוט. ולטוי, הוא כנען עפ"ה ארור כנען, ותרגומו ליט כנען. נמסו, בני לוט וכנען נמסו כאשר נתועד עמנו רם ונשא. להעדיר, להסיר כחם. ה' אדנינו, תהלים ח'. לך מכון, מ"א ח', י"ג. ידידות, אהבת הקב"ה לבה"מ שנ' מה ידידות משכנותיך (תהלים פ"ד). ידיד, הקב"ה עפ"ה ישעיה ה', א'. קול מהיכל, שם ס"ו, ו'. מקדש, שמות ט"ו. מאחת, יסודו במכילתא, חביב בה"מ לפני הקב"ה, שכשברא את עולמו לא בראו אלא בידו אחת שנ' אף ידי יסדה ארץ (ישעיה מ"ח י"ג) וכשברא בה"מ כביכול בשתי ידיו שנ' מקדש ה' כוננו ידיך, ואימתי תבנהו בשתי ידיך, כשתמלוך לבדך לעולם ועד. במרץ, במחלה. לתרץ, לתקן.

יי ימלך, בהיכלך ששה בידים תתפש. במלא גאות שם תשב ותתפש. אבירים בעגלי עמים מתרפם: אז מלכות שמים בכבודה תעד. יצדקו ויתהללו בך מיחליך להעד. יי ימלך לעלם ועד: חמם במלכותך זרע אברהם נאמנך. בני יצחק יחודך ויעקב מאמינך. וכנה אשר נטעה ימינך: מפרש יחוד רז שמך לבאור. הטוב והמטיב יתיחד אדיר ונאור. חיים באורך נראה אור. קדוש: הכל יודוך וכו'.

כמה קהלות אומרים אופן זה, ויש קהלות אומרים אראלים העומד למטה.

ע"ס א"ב עד אות פ', ובמשקל ג' ג' תנועות.

אופן.

ארוגי עז, בקול מעוז. לנערץ בצבא המלה. בוטים רן, כחיך ירון. לך יי הגדלה: גוזרי אש, אזורי אש. עטויי עז ותהלה: המונם, וחזיונם. כזהר סובבי חילה: הגות באימה, ובנעימה. בקול ערב וקול מלה: ויענידוך, ויעידון. ויגידון אמתך. אין קדוש כיי כי אין בלתך: זהרי נו,

מלך, פי' זכריה י"ד, ט'. בידים תתפש, ל' משלי ל', כ"ח. ונדרש על מלכות אדום שאוחזים היכל של מלך מלכי המלכים. במלא גאות, ל' תהלים ק"י, ו'. ונדרש במדרש שעתיד הקב"ה שילבש פורפירין שלו כדם כל נפש ונפש מהרוגי ישראל וכשיגיע יום הדין וישב בכסאו לדון לובש אותו פורפירין וכו'. ותתפש כדין את עון אבירים אשר רופסים על עגלי עמים. אבירים, כנוי לאדומים, ועגלי עמים כנוי לישראל, ול' תהלים ס"ח, ל"א. תועד, תתכונן. יצדקו, ל' ישעיה מ"ה, כ"ה. ה' ימלך, שמות ט"ו. וכנה, תהלים פ', ט"ז. מפרש וכו', פי' שם המפורש שהוא שם המיוחד להקב"ה יבואר לנו אז בזמן היעוד. חיים. תהלים ל"ו, י'.

בצבא המלה, כנגד המלאכים המשבחים בקול גדול ככתוב ביחזקאל א', כ"ד. בוטים, אומרים מל' מבטא שפתים. גוזרי, חלוקים. עטויי עז, כן נבי"י ונכון. וחזיונם, מראיהם. סובבי חילה, הם החיות המסובבות את כסא הכבוד. חילה, ל' ילדה. ונבי"י הנוסחא כזהר כוכבי לילה. ויענידון, ל' קשירה כמו ענדם על גרגרותיך (משלי ו', כ"א). אין קדוש כה', ש"א ב', ב'. וזהרי נו, אשר כל נופס אור. נו, נוף

בפיהם ובברונא והנוהגים מנהגם אומרים אופן זה.

ע"ס א"ב, ובמשקל ג' ג' תנועות, וחתום בו יוסף.

אופן.

אראלים, והשמלים, יתנו שיר לשם האל: בטוב הגיון, לצור עליון, הפודה והגואל: וכן יחד, גוי אחד, ברב שבח וברב הלל: יקדישון, וישלשון, קדשתך ביום וליל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: גדודי רום, יכתירום, לך זמר ותפארה: דמות פניהם, ומראיהם, כמראה אש בוערה: המון קולם, בסלסולם, לך נאזר בגבורה: ושיר פוצחים, ולך שוחחים, ואומרים כי אין כאל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: זהרי אור, כעין מאור, פני נשר לארבעתם: חצובי אש, יצוקי אש, וסוסי אש מרכבותם: שמך יברכון, בעת ילכון, לא יסבו בלכתם: סוד מבקשים, בעת רוחשים, איה מקום כבוד האל: ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: מכוסי הוד, לך הוד יסדרון אתה צורם: יהודוך, ויודוך, במהללם וטוב שירם:

אראלים והשמלים, שמות של כתות מלאכים. גוי אחד, ישראל. ואתה קדוש, תהלים כ"ב, ד'. יכתירו, ל' כתר. שוחחים, פי' במעשה ידיך אשוחח (תהלים קמ"ג, ה'). פני נשר, ע"פ יחזקאל א', י'. יצוקי, מל' יצוקים במוצקתו (מ"א ו', כ"ד). לא יסבו, יחזקאל א', י"ב. רוחשים, ל' רחש לבי (תהלים מ"ה, ב'). מכוסי, לבושי.

מִחוּץ וְגוֹ׳. יְקוּדֵי לַהֲבֵי רְשָׁפִים: חֲקוּקֵי הוֹד. בְּלֵב וּמְאֹד. תְּהִלָּתְךָ מַטִּיפִים: מוֹסִיפֵי שִׁיר. לוֹ לְהָשִׁיר. בִּשְׁחָרִים וּבִנְשָׁפִים: יִרְהָטוּן. יִלְהָטוּן. לָכֵן נִקְרְאוּ שְׂרָפִים: כּוֹפְפִים רֹאשׁ. בְּחִיל לִדְרוֹשׁ. רְאוֹת הוֹדוֹ לֹא זוֹקְפִים: לְכָל יִלְיוּן, וְלֹא יֶחֱזוּן. כְּבוֹדְךָ בְּלֶכְתְּךָ. אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ: מַלְאָכִים. נֶעֱרָכִים. לְהוֹדוֹת לְךָ נִצָּבִים: נֶאֱזָרִים. וְנִגְזָרִים. מִנַּחַל נֶחֱצָבִים: סִלְסוּלָם, וְצִלְצוּלָם. עֲנוֹת שִׁירוֹת נִקְצָבִים: עֲנוּדֵי חֵן, וְלִוְיַת חֵן. שְׂמֵחִים וְלֹא נֶעֱצָבִים: פְּאֵר פּוֹצְחִים, וּמְנַצְּחִים. סָבִיב מְכוֹן לְשִׁבְתֶּךָ: אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ: והחיות ישוררו וכו׳.

כמו ושבט לגו חסר לב (משלי י׳ י״ג). מחוץ וגו׳, מבחוץ ומבפנים של גופם הכל זוהר הוא. וזה וגו ל׳ תוך כמו מן גו יגרשו (איוב ל׳, ה׳). רשפים, רשפי אש. חקוקי הוד, רשומים ומוכתרים בהוד. בלב ומאד, בכל לבבם ובכל מאודם. מטיפים, מזכירים. מוספי שיר. כתרים של שירים. מוספי ל׳ פאר וכתר, כמו ולא בטוטפת (שבת כ״ז). בשחרים ובנשפים, בבוקר ובערב. בחיל, באימה. לא זוקפים, אינם זוקפים את ראשם אלא כופפים אותו שלא יזונו מזיו השכינה. לכל יליזון, שלא יסורו ממקומם, מל׳ אל ילוזו מעיניך (משלי ג׳ כ״א). מנחל, מנהר של אש הוא נהר די נור (חגיגה י״ד). סלסולם וצלצולם, שניהם ל׳ הרמת קול. נקצבים, איזו זמן קצוב להם לומר שירה. ומנצחים, מל׳ למנצח.

כְּגַבְרִיאֵל, קָדוֹשׁ הָאֵל, וְסַנְדַּלְפוֹן טַפְסְרָם: פְּאֵר קוֹשֵׁר, כֶּתֶם וְיֹשֶׁר, עִם הַשַּׂר מִיכָאֵל: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: לְךָ יַחַד, גּוֹי אֶחָד, תְּהִלָּתְךָ יַעֲרִיצוּן: מַחֲנוֹתָם, אַרְבַּעְתָּם, לְמוּל כִּסְאֲךָ יִתְחַצְּצוּן: נוֹרָאִים, וְנִשָּׂאִים, כְּעֵין קָלָל יִתְנוֹצְצוּן: זֶה יַעֲרִיץ, וְזֶה יַמְרִיץ, וְזֶה יְהַלֵּל וְזֶה יְסַלְסֵל: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: סְגֻלָּתְךָ, וְנַחֲלָתְךָ, לְךָ תָּמִיד יְשׁוֹרְרוּ: עֲבָדֶיךָ, מְעִידֶיךָ, כְּבוֹד זִכְרְךָ יְזַמֵּרוּ: וְהַשְּׂרָפִים בְּשֵׁשׁ עָפִים, בְּרוּם עֶרֶץ יְפָאֵרוּ: בְּקוֹל הָדָר, לְצוּר נֶאְדָּר, אֲשֶׁר אַיָּלוֹת יְחוֹלֵל: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: פְּתוּכֵי אֵשׁ, טָסִים בְּשֵׁשׁ כְּנָפַיִם בְּרוּם זְבוּלָךְ: צַהֲלָתָם, וְרִנָּתָם, עוֹרְכִים תָּדִיר לְמוּלָךְ: וְעַם נוֹשַׁע, שָׁב פֶּשַׁע, יַקְדִּישׁוּ כְּבוֹד גָּדְלָךְ: אֲדוֹן הַכֹּל, כֹּל יָכוֹל, גְּבוּרָתְךָ מִי יְמַלֵּל: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: קְדוֹשִׁים כְּתַרְשִׁישִׁים, קְרוּאִים מַלְאֲכֵי הָאֵל: רַן רוֹחֲשִׁים, בְּעֵת רוֹגְשִׁים, וְאוֹמְרִים יָהּ אַכְתְּרִיאֵל: וְעַם נְדָבוֹת, בְּנֵי אָבוֹת, קוֹרְאֵי שְׁמַע יִשְׂרָאֵל: רְצֵה נִיבָם, מְחַל חוֹבָם, מַעֲבִיר יוֹם וּמֵבִיא לָיִל: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: שִׁנְאַנִּים, וְאוֹפַנִּים, סוֹבְבִים כֵּס מֶרְכַּבְתֶּךָ: תְּהִלָּתְךָ, וְהִלָּתְךָ, מַעֲרִיצִים תִּפְאַרְתֶּךָ: וְגוֹי קָדוֹשׁ, לְךָ שָׁלֹשׁ. יְשַׁלְּשׁוּן אֶת קְדֻשָּׁתֶךָ: הֲמוֹנֶיךָ, וּבָנֶיךָ, נִצָּבִים כְּבַדַּל שׁוֹאֵל: וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל:

והחיות ישוררו וכו׳.

כגבריאל קדוש האל, ככתוב עליו ואשמעה אחד קדוש מדבר (דניאל ח׳, י״ג). וסנדלפון, מלאך הקושר כתר להקב״ה מתפלתן של ישראל (חגיג׳ י״ג, ב׳). השר מיכאל (דניאל י״ב, א׳). יתחצצון, ל׳ כרת מענין חצציך יתהלכון (תהלי׳ ע״ז, י״ח). כעין קלל, ע״פ יחזקאל א׳, ז׳. ימריץ, מל׳ נמרצו אמרי יושר (איוב ו׳, כ״ה). אילות יחולל, תהלי׳ כ״ט, ט׳. פתוכי אש, בלולי אש, בלולות בשמן ת״י פתיכן במשח (שמות כ״ט). תדיר, תמיד. שב פשע, עפ״י ישעיה נ״ט, כ׳. כתרשישים, יחזקאל א׳, ט״ז. י׳, ט׳. דניאל י׳, ו׳. אכתריאל, שם משמות הקב״ה (ברכות דף ז׳). ועם נדבות, ישראל עפ״י תהלים ק״י, ג׳. ניבם, דבורם. שנאנים, מלאכים אלפי שנאן (תהלים ס״ח י״ח). והלתך, זוהרך, מל׳ בהלו נרו (איוב כ״ט, ג׳).

אהבה. רשֵׁי החרוזים יוסף אחר אלהי ועמי.

אֱלֹהַי, יְמֵי שְׁנוֹתַי כֻּלּוּ בְּאֶרֶץ גָּלוּתִי· כָּלֻא־וְלֹא אֵצֵא מִצַּר לְרַוְחָתִי· עָזוּב וְלֹא עָזוּר וְאֵין כִּי עֶזְרָתִי· גּוֹלֶה וְאֵין גּוֹלֶה סוֹד קֵץ תְּשׁוּעָתִי· מִתְנוֹדֵד בְּלִי מְעוֹדֵד מֵאֹסֶף חֶרְפָּתִי· דִּבַּת עָם אֶשְׁמַע וּמוּסַר כְּלִמָּתִי· בְּאֱמֹר לִי אַיֵּה אֵפוֹא תִקְוָתִי· אָכֵן כָּל־הַיּוֹם זֹאת הִיא שִׂיחָתִי· חֶלְקִי וְצוּר לְבָבִי וְתוֹרָתִי מְנָתִי· אֲיַחֵל וְלֹא אָחֵל דְּבָרוֹ עַד הֱיוֹתִי· אֲצַפֶּה וְלֹא אַרְפֶּה וְלָאֵל צִפִּיתִי· אֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהָי: עַמִּי, וְנַחֲלָתִי שַׂמְתִּי בְּיַד עוֹבְרֵי רְצוֹנִי· בְּפֶשַׁע יַעֲקֹב זֹאת אָמַר צוּר קוֹנִי· לִי צַר וַתִּקְצַר רוּחִי לְעַם עָנִי· קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי וּמִזְּרוֹעִי קַלַּנִי· וְאָנִיעַ בְּרֹאשִׁי אוֹי לִי מְעוֹנִי· וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבַי וְאַכְרִיתָם בְּיַד יְמִינִי· אָפִיר עֲצַת גּוֹיִם וּמַחְשְׁבוֹתָם אָנִיא· יָזֹמּוּ וְהֶעֱרִימוּ עֵצָה וְלֹא מִנִּי· נֹטַע אֹזֶן הֲלֹא קוֹל שָׁמְעָה אָזְנִי· יֹצֵר עַיִן הֵן כֹּל רָאֲתָה עֵינִי· רָאֹה רָאִיתִי אֶת־עֳנִי עַמִּי: אֱלֹהַי, סְבָרִי בְּךָ שַׁתִּי, וּמָתַי מִתַּאֲוַת נַפְשִׁי וְאֵין דּוֹרְשִׁי, וּבִלְבָבִי מִכְוַת אֵשׁ עַל הַר קָדְשִׁי שֶׁשָּׁמֵם, וּנְוַת בַּיִת קֵץ אֵין לָהּ אֻמְלָלָה דָוַת, לִי זָרִים אוֹמְרִים בְּגֹדֶל וּבְגַאֲוַת רוּחַ, עַל רוּחַ תִּבְטְחִי וַתּוֹתְרִי בְּשִׁבְי כִּצְבִי מֻדָּח, וּמַה תִּקְוַת עַם נַעֲנָה, אֶעֱנֶה עַל דְּבַר אֱמֶת וְעַנְוַת צֶדֶק וְעַל עִקַּר דָּת וְכָל־יְקָר שָׁוַת, אַל תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ אֵלַי בְּנֵי נַעֲוַת, סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֹת אֱלֹהָי: עַמִּי, פָּנִיתִי עָנִיתִי אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר, נְאֻם יְיָ לְיִשְׂרָאֵל אֲהַבְתִּי נַעַר, וְעַד זִקְנָה אֲנִי הוּא אִם מִזְּכוּת נֹעַר, אֵדַע כִּי יִכָּבֵד וְאָבִין כִּי יִצְעַר, עֵינַי בְּכָל־עוֹיְנָיו וּמְשַׂטְּנָיו אֶגְעַר, לְהַר שֵׂעִיר אַסְעִיר וְעַרְעֵר יִתְעַרְעַר· לֹא לָךְ חֲזִיר יַעַר, כְּבוֹד בֵּית הַיַּעַר, צֵא אִישׁ הַדָּמִים מֵעֲמָמִים נִבְעַר, לַחֲרָפוֹת עוֹלָם לְחֵמָה וּלְצַעַר, אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר עַמִּי:

וקרבתנו לשמך הגדול וכו'.

כלוא, אסור. גולה, ל' גלות. ואין גולה, ואין מי שיגלה לי סוד הקץ. מתנודד, ל' והתנודדה כמלונה (ישעיה כ"ד, כ'). מעודד, מקומם, כמו מעודד ענוים ה' (תהלים קמ"ז, ו'). באמר לי, עפ"י מאמר אלי כל היום איה אלהיך (שם מ"ב, ד'). חלקי, ל' תהלים ע"ג, כ"ו. מנתי, חלקי. אמר לה', תהלים צ"א, ב'. לי צר, עפ"י בכל צרתם לו צר (ישעיה ס"ג, ט'). קלני מראשי וכו', ל' המשנה סנהדרין דף מ"ו בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי וכו' ופירושו מצרה ל' קלות ואח"כ הקו"ף צ"ל פתוחה והלמ"ד דגושה. מעוני, ל' מדור ודירה כמו על עמו ועל מעונו (דה"ב ל"ו, ט"ו), ור"ל שהשכינה מתנענעת בראשה ואומרת אוי לי שהחרבתי את ביתי, וע"פ גמרא ברכות דף ג'. אפיר וכו', עפ"י תהלים ל"ג, י'. ולא מני, אין העצה ממני, ופי' ישעיה ל', א'. ראה ראיתי, שמות ג', ז'. אלהי סברי וכו', הם דברי כנסת ישראל. ונות בית, ישראל עפ"י תהלים ס"ח, י"ג. דוה, מל' כל היום דוה (איכה א', י"ג). אענה, ואני אענה על דברי הזרים כי בטחוני הוא על דבר אמת של התורה, וכל יקר שוה, התורה שהיא אה יותר מכל אבנים יקרות. סורו ממני, תהלים קי"ט, קט"ו. עמי וכו', כן דבר השם ית'. פניתי עניתי אל תפלת הערער, עפ"י תהלים ק"ב, י"ח. לישראל אהבתי נער, עפ"י הושע י"א, א'. נוער, ריק. כי יכבד. כי יכבד ישראל. כי יצער, כי יבוזה. עוניו, שונאיו, מל' שאול עוין את דוד (שמואל א' י"ח, ט'). אסעיר, מל' רוח סערה. וערער יתערער, יתחרב מיסודות, כמו ירמיה נ"א, נ"ח. חזיר יער, כנוי לאומות עפ"י תהלים פ' י"ד. בית היער, בהמ"ק. נבער, ל' איש בער. אל תבוא, עובדיה י"ג.

זולת. ע״פ א״ב ובסוף חתום יצחק ברבי שלום חזק.

אֵין כָּמוֹךָ בָּאִלְּמִים. דּוֹמֵם וְשׁוֹתֵק לְמַעֲגִימִים. צָרֵינוּ רַבִּים קָמִים: בְּהִוָּסְדָם יַחַד לְנַדְּפֵנוּ. אַיֵּה מַלְכְּכֶם חֵרְפוּנוּ. לֹא שְׁכַחְנוּ וְלֹא שִׁקַּרְנוּ. אַל דֳּמִי לָךְ: גְּרוּשִׁים מִן גֵּו גָּאוּ. וַעֲמָק כְּפֶרֶךְ דִּכְּאוּ. מְשַׂנְאֶיךָ רֹאשׁ נָשְׂאוּ: הוֹרְשֵׁי אוֹבוֹת וֶאֱלִילִים. יֹאמְרוּ אוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים. מָה הַיְּהוּדִים הָאֲמֵלָלִים. אַל־דֳּמִי לָךְ: הָבוּ לָכֶם עֵצָה. פֶּן־תִּהְיוּ לִמְשִׁסָּה. הֵן לְרִיב וּמַצָּה: וְאִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ. וְאֶל־מוֹרָאֵנוּ תִּפְנוּ. לְעַם אֶחָד וְהָיִינוּ. אַל־דֳּמִי לָךְ: וַעֲקוּ לוּקִים וַיַּעֲנוּ. לֹא נָשׁוּב וְלֹא נַעַבְדֶנּוּ. יְיָ הוּא מַלְכֵּנוּ: חַי וְקַיָּם גֹּאֲלֵנוּ. אוֹתוֹ נַעֲבוֹד וְנִתְחַטְּבֶנּוּ. בְּעֵת צָרָה יְשׁוּעָתֵנוּ. אַל־דֳּמִי לָךְ: טְבוֹחַ יְלָדִים הֵכִינוּ. בִּרְכַּת הַזֶּבַח כִּוֵּנוּ. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד וּנְיַחֲדֶנּוּ. וְעַל קִדּוּשׁ שְׁמוֹ הֹרַגְנוּ. לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ. אַל־דֳּמִי לָךְ: כֹּהֲנִים לִזְבֹּחַ עוֹלָתָם. עָקְדוּ יְלָדִים וְאִמּוֹתָם. וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עוֹרֹתָם: לִזְרוֹק דְּמֵי אֲחָיוֹת וְאַחִים. וּלְקַטֵּר אֵמוּרֵי נִיחוֹחִים. אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַנְּתָחִים. אַל־דֳּמִי לָךְ: מַעֲרָכָה גְרוּשָׁה שְׁזוּפָה. בְּכִירָה לֹא קְטוּמָה וּגְרוּפָה. וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה: נוֹפְלִים לְרִשְׁפֵּי שַׁלְהֶבֶתְיָה. נוֹעָדִים לִמְחִיצַת בְּנֵי עֲלִיָּה. חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה. אַל־דֳּמִי לָךְ: סְחִי שָׂמוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה. וְתַלְמוּד רַבִּינָא וְרַב אַשִׁי. הַעַל־אֵלֶּה תִתְאַפַּק וְתֶחֱשֶׁה: עַמּוּדִים וּגְוִילִים לַאֲבָרוֹת. וְאוֹתִיּוֹת קְדוֹשׁוֹת פּוֹרְחוֹת. מִכְתַּב אֱלֹהִים חָרוּת עַל הַלֻּחוֹת. אַל־דֳּמִי לָךְ: פָּסַע אוֹיֵב בְּזַיִן. וְאִבַּד טוּבִי וְשָׂם לְאָיִן. וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי־עָיִן: צִיּוֹן לִפְרָט וַאֲרֶשֶׁת. צָרָה אֶל־אֲחוֹתָהּ נִגֶּשֶׁת. הֵכִינוּ לִפְעָמַי רֶשֶׁת. אַל־דֳּמִי לָךְ: קֵץ קִדּוּשׁ נַחְשׁוֹן. נָגַע צַר בְּאִישׁוֹן. בְּעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: רָטְשׁוּ דּוֹרְשֵׁי חֲמוּרוֹת. וְקַלּוֹת

באלמים, ע״פ גטין נ״ו, ב׳, מי כמכה באלים ה׳, מי כמוך באלמים, שאתה שומע נאוצו וגדופו של רשע ושותק. למעגימים, למכאיבים, מל׳ עגמה נפשי (איוב ל׳, כ״ה). אל דמי לך, תהלים פ״ג, ב׳. מן גו, מל׳ איוב ל׳, ה׳. ר״ל האויבים הגרשים מתוך מחילתן. מה היהודים, נחמיה ג׳ ל״ד. הבו לכם וכו׳, כך אומרים האויבים אלינו. הן לריב, ל׳ ישעיה נ״ח ד׳. ואם תהיו, ל׳ בראשית ל״ד, ט״ו. ט״ז. לוקים, ישראל הטובים. ונחטבנו, ונאסר אותו, את ה׳ האמרת ת״א חטבתא (דברים כ״ו, י״ז). כונו. הכהנים אמרו ברכת השחיטה בכוונה, ר״ל שקדשו את השם. לנפל, ל׳ במדבר י״ד, ג׳. ושרפו, ויקרא ט״ז, כ״ז. את הראש, שם א׳, ח׳. מערכה גרושה שזופה, המגרים השרפים היו מערכה מלאה ובכורה. שזופה, ל׳ שרפה, מענין ששזפתני השמש (שיר א׳, ו׳). לא קטומה וגרופה, אשר לא ביטל מערכה הדשן, ומל׳ המשנה עד שיגרוף או עד שיתן את האפר (שבת ל״ו, ע״ב). וכל בית, ויקרא י׳, ו׳. שלהבתיה, שלהבת גדולה (שיר ח׳, ו׳). נועדים, מיועדים הקדושים הללו לבוא אצל צדיקי מעלה בג״ע. חנניה מישאל ועזריה, שקדשו כמו כן את השם כשהושלכו לכבשן האש (דניאל ג׳). סחי, כמו סחי ומאוס (איכה ג׳, מ״ה). שמו האויבים. העל אלה, ישעיה ס״ד, י״א. עמודים, עמודי ס״ת. וגוילים, היריעות של ס״ת, מל׳ על הקלף ועל הגויל (שבת ע״ט, ב׳). לאברות, לאחת, ר״ל שחתכו אותן האויבים בחרבותם. מכתב, שמות ל״ב, ט״ז. בזין, בכלי מלחמה. ויהרג, איכה ב׳, ד׳. וארשת, בגמטריא תתק״ז. היא שנת ד׳ אלפים ותתק״ז אשר אז היתה הגזרה הגדולה ההיא על ישראל. צרה אל אחותה נגשת, ר״ל במעט שעברה הגזרה שסבלו ישראל בשנת תתנ״ו ונגשה לה גזרה זו מחדש. הכינו, ל׳ תהלים נ״ז, ז׳. קץ קדוש נחשון, עתה מבאר באיזה חדש ובכמה בחדש היתה הגזרה, ואמר בקץ החדש שקידש הנשיא נחשון את המקדש בקרבנו, ור״ל בסוף חדש ניסן (שמות מ׳, י״ז. במדבר ז׳, י״ב). באישון, בבבת עין, והוא ישראל עפ״ה זכריה ב׳, י״ב. דורשי חמורות וקלות וכו׳, ר״ל החכמים ולומדי התורה.

ושוות גזרות. החקים והמשפטים והתורות. אלהים לך: שדי קנא לתורתך. לבש נקמתך וקנאתך. ועוררה את־גבורתך: תגער באויבים וקמים. יתרפקו באהב לאמים. כל־דבים עמים. אלהים לך: ימינך רהב מחצבת. מחוללת תנין במקבת. זאת עדינה הישבת: צח ואדום דודי. אלי גואלי ופודי. זכר־עניי ומרודי. אלהים לך: קנה שנית שרידנו. כרבים נסיך תראנו. שלום תשפת לנו: חמול זרעיך קדושנו. ורוח נדיבה תסמכנו. קומה עזרתה לנו ופדנו. אלהים לך: עזרת אבותינו וכו'.

גאולה. לרבי החרוזים שלמה.

שביה עניה, בארץ נכריה, לקוחה לאמה, לאמה מצריה, מיום עזבתה, לך היא צופיה. השב שבותה רב העליליה. ואם עשיריה. תהי שלישיה. וחיש קל מהרה ובשרה באליה: רני בת־ציון הנה משיחנו. למה לנצח תשכחנו. יי חננו לך קוינו. יי מלכנו הוא יושיענו: לכל תכלה ישקץ ואין קץ לפרצי. כלו שנותי ואין מתום למחצי. שבנתי בגלות טבועה בבצי. ואין תופש משוט אניה להוציא. עד אנה יי תאריך קצי. מתי קול התור ישמע בארצי. שמך עלינו נקרא אל־תנחנו: למה לנצח וכו'. מחוצים לחוצים סובלי מעמס. בוזים גוזזים נתונים למרמס. עד אנה יהוה אזעק חמס. ולבבי בקרבי המס ימס. זה כמה שנים עובדים למס. ישמעאל באריה ופרס כתחמס. זה ינינו וזה יקרנו: למה לנצח וכו'. הקולך זה הקול גולת אריאל. עמדי וצהלי בתולת ישראל. לעת הרשום בספר דניאל. ובעת ההיא יעמוד מיכאל. ויקרא על ההר ובא לציון גואל. אמן ואמן כן יעשה יי האל. כימות עניתנו כן תשמחנו: למה לנצח וכו'.

בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאלה לבני בניהם. ברוך אתה יי גאל ישראל:

יתרפקו, ידבקו באהבה זה לזה, ל' מתרפקת על דודה (שיר ח', ה'). רהב, מצרים (ישעיה נ"א, ט'). במקבת, בכלים. זאת עדינה, בבל (שם מ"ז, ח'). צח ואדום, שיר ה', י'. זכר, איכה ג', י"ט. שלום, ישעיה כ"ו, י"ב. קדושנו, אתה קדוש ישראל. ורוח נדיבה, ל' תהלים נ"א, י"ד. קומה, שם מ"ד, כ"ז.

לאמה מצריה, לישמעאל (בראשית ט"ז, ג'). צופיה, מצפה ומחכה לך. עשיריה, ישראל עפ"ה (ישעיה ו', י"ג). שלישיה, לראש, מל' ושלשים על כלו (שמות י"ד, ז'). וחיש, תמהר. ובשרה, תודיע לה בשורות טובות ע"י אליה הנביא. רני, צפניה ג', י"ד. למה, איכה ה', כ'. ה' חננו, ישעיה ל"ג, ב'. ה' מלכנו, שם ל"ג, כ"ב. לפרצי, לשברי. ואין מתום למחצי, לא ירפאו מכותי. בבצי, ל' רפש וטיט, כמו הטבעו בבץ רגלך (ירמיה ל"ח, כ"ב). קול התור, קול הגואל, עפ"ה שיר ב', י"ב ותרגומו קל רוח הקודשא דפורקנא. ובפסיקתא פ' ע"ו קול התור כשמע גאולתם, קול תייר טב כשמע גאולתם, זה מלך המשיח. שמך, ירמיה י"ד, ט'. מחוצים לחוצים, עוכרים ודחוקים. מעמס, משא. בוזים, ל' בזה וגזל. גוזזים, ל' לגזוז את צאנו (בראשית ל"א י"ט). אזעק חמס, מל' חבקוק א', ב'. המס ימס, נמס ונמוג. כתחמס, שם עוף טמא, ונקט כל' תחמס זהוא ל' חמס. הקולך, כמס יא' ישאל לך. גולת אריאל, ישראל שגלה מארצו. אריאל, כנוי לירושלם עפ"ה ישעיה כ"ט, א'. הרשום, הכתוב. בספר דניאל (י"ב, י"ב). ובעת ההיא, שם י"ב, א'. ובא לציון גואל, ישעיה נ"ט, כ'. כימות ל' תהלים צ', ט"ו.

ע"פ א"ב כפול וסופי החרוזים על ל' הכתוב, וחתום בו יוסף בר שמואל.

ארגן חסידך לבקר. אמיץ כליות חוקר. בכל־קצוי ארץ משוטט
וסוקר. בדבורו מפרק סלעים ועוקר. גבורותיו אשנן בלי שפת שקר.
גבהי דק מתח ורקע תבל להתיקר. עשה גדלות עד־אין חקר: יוקר
ספסירו ברקים. שכן מושבו ארקים. לימים שם חקים. גאותו ועוז
בשחקים. קדוש: דגול אל נעלם. דברו נצב לעולם. הוא אלהים חיים
ומלך עולם. הכין ופעל יסודי עולם. ואמץ וחזק בריתם ומגעולם.
והקריש מצוקים בתקון מפעלם. וחסד יי מעולם ועד־עולם: ומן משרתיו
במרומים. זהר נגה כהרומים. חשכה וגם אורה יחדו מתאמים. חלקם
למשמרותם וגזרה מקימים. טף אפל לאשמנים ונגהות לימים. טוב
הצפין לישרים הולכי תמים. החשך יכסה־ארץ וערפל לאמים: ימים
הקוה כלם. יכשה להראות השכילם. כון בשעלו מדת משקלם. כנס
חצים למעלה וחצים שקע במעקולם. למאד כסו תחתונים לקה כי קלם.
לרן תחלה התנה התמורת קלקולם. נשאו נהרות יי נשאו נהרות קולם:
מלך רב מנה. מארץ דשאים להזמינה. נצנים ודשאים הצמיח ממנה.
נשאו קל וחמר נם כתנוב למינה. סמל בריה צאת בערבוביא לאו כל־
הימנה. שורק משמר בענביו צר מהם להטמינה. כי־ישר דבר־יי וכל־
מעשהו באמונה: ערך מאורי מופתו. עששיות זהרות בעפתו. פער
האחר לרגל ברעו בשפתו. כעלי הושב בראשו ולא רעננה כפתו. צאת

משוטט וסוקר, חוקר ורואה. מפרק סלעים, מל' מ"א י"ט, י"א. אשנן, ל' דבור. דק מתח, נטה שמים ורקע אדמה, ועש"ה ישעיה מ', כ"ב. ומ"ג ס'. עשה גדלות, איוב ס', י'. יוקר ספסירו, כנגד חרבו הם הברקים ועש"ה דברים ל"ב, מ"א. ספסיר הוא חרב בל' חז"ל כמו שקל ספסירא לפקטליה (ב"ב כ"א, ב') אפותיה דספסירא שכיבן (סנהדרין ז'). ארקים, נארץ. גאותו, תהלים פ"ח, ל"ד. הוא אלהים חיים, ירמיה י', י'. והקריש מצוקים, כלומר השמים נקרשו ונתחזקו ביום שני כדאיתא בב"ר ריש פ' ד' ומובא בפירוש רש"י בראשית א', ו'. וחסד ה', תהלים ק"ג, י"ז. משרתיו, המלאכים. זהר נגה, ברח האור. כהרומים, כארץ עש"ה והארץ הדום רגלי (ישעיה ס"ו, א'). טף ל' דבור, ר"ל שלוה לאפל ולחשך להיות שמושו בלילה ולאור להיות שמושו ביום. טוב, האור שנקרא טוב אותו גנז לצדיקים לע"ל וע"פ המדרש בב"ר פ' י"ב וחגיגה י"ב ומובא בפירוש רש"י בראשית א', ד'. החשך, ישעיה ס', ב'. כון בשעלו, שנ' מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ', י"ב). במעקולם, בעמקי הים המעוקמים. כי קלם, על שהקל נגד הקב"ה והורידם וע"פ המדרש המובא למעלה דף 625. ובב"ר פ' ה', אמר ר' ברכיה לא פרשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה, הה"ד מבכי נהרות חבש. לרן תחלה, ע"פ ב"ר שם, מתחלת בריאתו של עולם לא היה קילוס של הקב"ה עולה אלא מן המים, הה"ד מקולות מים רבים וכו'. מלך רב, הקב"ה. מנה, זימן וצוה. להזמינה, להוציא. נם כתנוב, אמר הקב"ה נעץ פרי למינו, ויסודו בחולין דף ס' נשאו דשאים קל וחומר בעצמן, אם רצונו של הקב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות. סמל בריה, צורת שום בריה. לאו כל הימנה, ל' תלמוד, כלומר, אינה ראוי לדשאים לצאת בערבוביא. משמר בענביו, הוא היין המשומר בענביו מששת ימי בראשית לצדיקים לע"ל כידוע מן המדרשים. צר, יצר. להטמינה, לגנוז לצדיקים. כי ישר, תהלים ל"ג, ד'. עששיות וזהרות בעפתו, הכוונה המאורות כאחד. עששיות, שם הכלי שמשימים בו הנר, ותבערנה, כמו עששית שהיתה דולקת (ברכות כ"ג). בעפתו, מל' ארץ עפתה (איוב י' כ"ב). פער, פתח את שפתיו. והאחר, הלבנה. לרגל ברעו, להלשין על חברו. ור"ל שקטרגה הלבנה על החמה, וע"פ חולין דף ס' ומובא ברש"י בראשית א', ט"ז. ולא רעננה כפתו, ל' איוב ט"ו, ל"ב. והכוונה

כְּמִין שׁוֹפָר נִגְזַר בּוֹ לְהַרְפּוֹתוֹ· צַדִּיקִים נִקְרָאִים בּוֹ וְגַם כְּחִבְּרוֹ לְיַפּוֹתוֹ· וְהוּא כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ: קִנִּין וְדָגִים וַאֲנָקָה· קֶרֶץ וְהַשֶּׁרֶץ עֲלֵי אַרְקָה· רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה גַּסָּה וְדַקָּה· רוֹבֵץ בְּהַרְרֵי אֶלֶף הִטְרִיפוֹ חָקָה· שָׁת נָחָשׁ בָּרִחַ בִּמְצֻלָה עֲמוּקָה· שָׁמוּר עַד יִפְקְדֶנּוּ מְדַבֵּר בִּצְדָקָה· בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְהַגְּדוֹלָה וְהַחֲזָקָה: תְּמוּנָה גִּבֵּל מִשְׁבָּחָה· תַּבְנִית אֱנוֹשׁ בְּמִסְפִּיחָה· יָצַר בְּכַפּוֹ הֱיוֹת דַּרְכּוֹ צְלֵחָה· וְהִמְשִׁיל יָדוֹ בְּכָל מַעֲרָבָה וּמִזְרָחָה· סָח לֹא טוֹב הֱיוֹתוֹ לְבַדּוֹ בִּמְנוּחָה· פֵּרַשׁ לוֹ מִצַּלְעוֹ גֶּפֶן פּוֹרִיָּה· לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקָּחָה: בְּשִׁשָּׁה שִׁכְלֵל כָּל הַמִּנְזָר· רָם אֵין אִתּוֹ אֵל זָר· שֵׁם קָדְשׁוֹ יְבָרֵךְ שֶׁבּוֹ נֶאֱזָר· מְאוּמָה מִדְּבָרוֹ אָחוֹר לֹא חָזַר· וְיוֹם מְנוּחָה הִנְחִיל לְעַם מְסֻגָּר· אֲשֶׁר בּוֹ בִּצַּע אִמְרָתוֹ שֶׁגָּזַר· לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר: יוקר ספסירו וס'.

הכל יודוך וכו'.

אופן זה אומרים בפיוט ובברותא. לאמי תרווי יעקב.

יְחִיד עָרִיץ· יָסַד אֶרֶץ· בְּרֹב חָכְמָה וְתוּשִׁיָּה: עֲנָוָתוֹ· וּגְדֻלָּתוֹ· מְפֻרְסֶמֶת וּגְלוּיָה: נוֹרְאוֹתָיו· וְנִפְלְאוֹתָיו· יְהוֹדוּן דָּרֵי נְשִׁיָּה: מַלְאָכִים· נֶעֱרָכִים· לְהַקְדִּישׁוֹ בְּרוּם עֲלִיָּה: יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ:

עֶלְיוֹנִים· וְתַחְתּוֹנִים· שְׁמוֹ לָעַד יְזַמֵּרוּ: וְאוֹפַנִּים· בִּרְנָנִים· כְּבוֹד זִכְרוֹ יְפָאֵרוּ: וְאֵי מְעוֹנוֹ· וְחֶבְיוֹנוֹ· בְּחִיל זֶה לָזֶה יְדַבֵּרוּ: וּבִנְעִימוֹת· וּבִתְמִימוּת· תְּהִלָּתוֹ יְסַפֵּרוּ: וְאֵין בָּהֶם· וּבֵינֵיהֶם· לְשׁוֹן שֶׁקֶר וּרְמִיָּה:

יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ:

קְדוֹשִׁים· רֹן רוֹחֲשִׁים· עִם כְּרוּבִים וּשְׂרָפִים: וְהֵם עוֹמְדִים· וּמְסַלְּדִים· וְכִסֵּא אֵל מַקִּיפִים: בְּמֶרְכָּבוֹת· לִרְבָבוֹת· לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים: וְתַגְלִיהֶם·

שנתמעטה באורה ואין לה עוד צורה שלמה אלא צורתה דומה לצורת שופר. להרפותו, להחלישו. ויש גורסים לתרפתו. ויש גורסים לרפותו ומחברים אותו לשטה, לרפאותו צדיקים נקראים בו, ור"ל כדי לפייסו אמר לו הקב"ה לירח צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן וכדאית' שם בחולין ס', ב'. וגם כחברו ליפותו, כימות המשיח שוב יהיה אור הלבנה כאור החמה (ישעיה ל', כ"ו). והוא כחתן, תהלים י"ט, ו'. קנין, ל' קן ר"ל עופות הדרים בקן. ואנקה, כנוי לשרצים. קרץ, חתך. ארקה. ארץ. רובץ בהררי אלף, הוא שור הבר הנקרא גם בהמות ואיתא בויקרא רבה פ' כ"ב ופרקי ר"א פ' [illegible] ופסיקתא פ' פ"ו שהוא רובץ על אלף הרים ואלף הרים מגדלין לו מאכל וראה איוב מ', ט"ו ותהלים נ', י' עם פירוש רש"י. נחש בריח, זה לויתן, עיי' ישעיה כ"ז, א'. ואיתא בויקרא רבה פ' י"ג וב"ב דף ע"ה שעתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן. תמונה, תמונת האדם. גבל, ל' לישת העיסה. במספחה, ל' כל זמן שטפיחין (מנחות כ"ה) היה בה משקה טופח (כלים פ' ח'), בעפייטען, ויסודו בב"ר רפ' פ' י"ד אדם הראשון היה גמר חלתו של עולם, אמר ר' יוסי בן קצרתה, כאשה הזאת שהיא מקשקשת עיסתה במים ומגבהת חלתה מביניהם, כך בתחלה ואד יעלה מן הארץ ואח"כ וייצר ה' אלהים את האדם, וראה גם רש"י בראשית ב', ו'. סח, אמר הקב"ה. לא טוב, בראשית ב'. י"ח. לזאת, שם ב', כ"ג. שכלל, גמר וסיים, ויכלו השמים ת"א ואשתכללו. כל המנזר, את כל העולם היפה. המנזר ל' נזר וכתר. נאזר, מוכתר ומאדר בשמו הקדוש. בצע, ל' השלמה כמו איכה ב', י"ז. לבש ה', תהלים צ"ג.

יחיד ערץ, הנערץ לבדו. דרי נשיה, הדרים בארץ, כמו וצדקתך בארץ נשיה (תהלים פ"ח, י"ג), ובויקרא רבה פ' כ"ט נשיה אחת מז' שמות של אדמה. נערכים במערכות ומחנות. ה' אלהי צבאות, תהלים פ"ט, ט'. בחיל, ביראה ובאימה. רון, רנה. ומסלדים, ויראים מל' ואסלדה (איוב ו', י'). ותגליהם

בכנפיהם. מסתירים וכם עפים: יקדישון וישלשון. קדשת רב עליליה:
יי אלהי צבאות מי־כמוך חסין יה:

בעת לכתם. לארבעתם. ואופניהם אצלם: ובעמדם. במעמדם. יקומון המה למולם: ושם ירימון. ויעצימון. אדוניהם ברום עולם: בקדשה. משלשה. כבוד האל מלא עולם: קדוש יענו. קדוש ישנו. קדוש ישלשו שלישיה: יי אלהי צבאות מי־כמוך חסין יה: והחיות וכו'.

מאורה. חתום ט כפול שמואל כהן.

אימתי, שמחי ועלזי כי בא עת הדרך. קרוב יום ישעך ופעלת שכרך. הנה מלכך יבוא אל־שערך. התפתחי ציון מוסרי צוארך. קומי אורי כי־בא אורך. אימתי: אילותי, שמחתי ערבה וגלה מקום מקדשי. שבת משוש תגי שבתי וחדשי. וסתם רחשי ופס קרבן אשי. אויב דלקני ויקם בי כחשי. ראית ודוממת מלכי וקדושי. ותזנח משלום נפשי. אילותי: אימתי. מזרות ושמשים וכל־שטרי מזרח. עבורך קבעתי עולם בלי נקרח. אם לא בריתי כתוב הוא ונארח. החשיתי מעולם לראשון אשר סרח. עת בא אתוי נהרים אשר זרח ממזרח. העלם באפל ובעשור נטרח. וכבוד יי עליך זרח. אימתי: אילותי. מן־המצר קראתיך בשנוני. דלגת קץ והושעת המוני. אף כי עמדה לי זכות איתני. ועתה נטשתני

בכנפיהם מסתירים, שנאמר ובשתים יכסה רגליו (ישעיה ו', ב'). וכם עפים, שנ' ובשתים יעופף (שם). לארבעתם, ארבע החיות. יקומון המה, האופנים, וכמו שנאמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם, בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו (יחזקאל א', י"ט. כ"א). ירימון, ירוממו. ויעצימון, משבחים תעצומות עוז של הקב"ה. כבוד האל מלא עולם, עפ"י הנזכר י"ד כ"א. ישעיה ו', ג'.

אימתי, הפיוט היפה הזה הוא מענה דברים בין הקב"ה ובין כנסת ישראל והחרוזים המתחילים בתבת אימתי הם מאמר הקב"ה לישראל לנחמם מיגונם, והחרוזים המתחילים אילותי הם מאמר ישראל להקב"ה לצעוק אליו על מר גלותם. אימתי, תואר לישראל עפ"ה שה"ש ו', ד'. קרוב יום ישעך, עפ"ה ישעיה ס"ב, י"א. הנה מלכך יבוא, זכריה ט', ט'. התפתחי, ישעיה נ"ב, ב'. קומי אורי, שם ס', א'. אילותי, כחי, ותואר להקב"ה, עפ"ה תהלים כ"ב, כ'. שמחתי ערבה, מל' ישעיה כ"ד, י"א. שבת משוש, עפ"ה הושע ב', י"ג. רחשי, תפלתי, מל' רחש לבי (תהלים מ"ה, ב'). ופס, חדל. דלקני, רדפני. ויקם בי כחשי, איוב ט"ז, ח'. ל' כחישות בשר. ותזנח, איכה ג', י"ז. מזרות, מזלות (איוב ל"ח, ל"ב). ושמשים, כוכבים המשמשים. וכל שטרי מזרח, כל אחד כוכבים הזורחים ומושלים בעולם. שטרי ל' ממשלה מענין משטרו בארץ (שם ל"ח, ל"ג). עבורך קבעתי, עפ"י המדרש, בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית וכו'. נקרח, נקרש ונתחזק. אם לא בריתי וכו', עפ"י נדרים ל"ב אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנ' אם לא בריתי יומם ולילה וכו'. ונארח, ל' אורח והנהגה, ר"ל התורה אם לא היתה כתובה ונתנהגה בישראל. החשיתי מעולם, ל' ישעיה מ"ב, י"ד. ור"ל עזבתי את העולם בעבור אדם הראשון אשר חטא. עת בא, עד העת אשר בא אברהם אבינו מארם נהרים. אשר זרח ממזרח, עפ"ה ישעיה מ"א, י"ב. העלם באופל, גם הוא תואר לאברהם אבינו שבכרתת אתו ברית בין הבתרים וכתוב שם והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו, ועלטה היה (בראשית ט"ו, י"ב. י"ז). ובעשור נטרח, הטריח אותו השם בעשות מילה, ואיתא בפרקי ר"א פ' י"ט שביום הכפורים נמול אברהם. ולפי שהיה אברהם זקן והיה לו לצער במילתו, לכך יסד ל' נטרח. גם לפרש ובעשור נטרח, כתנסה בעשרה נסיונות. וכבוד ה', ישעיה ס', א'. בשנוני, ל' דטר. דלגת קץ, דלגת מד' מאות שנה של גלות מצרים ק"ל שנה ולא היו שם רק רד"ו שנה. אף כי עמדה לי זכות איתני, זכות האבות שנקראו איתנים, וכדאית' בשמות רבה דף קי"ט, ע"כ שלא נגאלו ישראל אלא בזכות

וכלו חשבוני. אפסו עתותי וגם עבדו זמני. וכצאן לטבח נתתי ביד מעני.
העל־אלה תתאפק יי. אילותי: אימתי, ועוד איך אניחך תחת יד מוני. כי
עליך השתתו והטבעו אדני. פעלתי למענך רב טוב מצפוני. שמאל
בגלותך אחזתיך בימיני ידעתיך בצר לצמצם שם שכיני. בספר תנחומיך
העידותי נאמני. יום נקם בלבי באה שנת פדיוני. ועליך יזרח יי. אימתי:
אילותי. אמנם ידעתי כי חסדך גבר. אכן הייתי בוזה בכל־מעבר. ואל־מי
אשוה ואוכל להתחבר. אם לקנוי ונרצע דינם נגדע ונשבר. כלו כפה
שמשים ועלי לא נשבר. הודיעני קצי מתי אתגבר. קום ועשה כי עליך
הדבר. אילותי: אימתי, לבשי עזך ותהלי פאר רקמה אתחבשך. מהר
אשמיעך שובי לנפשך. מהרה קל יבא מבשר טוב להפשך. משמיע
שלום תשועת קדושך. גואלך כי חוק מלון בית מקדשך. השתחוי
לבוראך בשבתך וחדשך. לא יבוא עוד שמשך. אימתי: אילותי, לעזרתי
חושה ונגלה קץ פדעי. עזרה בצרות נמצאת רועי. הנה העת יאתה לך
להושיעי. אויבי תרפני שובי לתעתועי. בריתות שלוחך עוד בל תושעי.
להם אשיב תשובת מדעי. ואני ביי אצפה אוחילה לאלהי ישעי. אילותי:
אימתי, כמוס יום בשרה צריך להרעילם. כנבואות כהני בחמה להופילם.
הן שבועה לעבדי על ידך לשכלם. העת כי תבוא אשיב להם גמולם.
נדחיך אקבץ אוסיף שנית לגאלם. נר משיחי יאיר עמוסי להנחילם.
והיה לך יי לאור עולם. אימתי: אור חדש וכו'.

אנות. וכלו חשבוני, כדאיתא בסנהדרין צ"ז ע"ב כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ובמעשים טובים. העל אלה תתאפק ה', ישעיה ס"ד, י"א. יד מוני, יד המוכים אותך. השתתו, ל' יסוד. אדני, יסודות המקדש הוטבעו בגלות ישראל. רב טוב מצפוני, עפ"י תהלים ל"א, כ'. ידעתיך בצר, על דרך עמו אנכי בצרה (תהלים צ"א ט"ו) ובגמרא בתנחומא סוף פ' אחרי מות אמר ר' אבהו כל צרה שבאה לישראל היא של הקב"ה שנ' עמו אנכי בצרה. לצמצם שם שכיני, כדאיתא במגלה כ"ט בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'. בספר תנחומיך, ספר ישעיה נקרא ספר התנחומים ע"ש נחמו נחמו עמי וכו' ושאר הנחמות הכתובים בו. יום נקם, ישעיה ס"ג, ד'. ועליך יזרח ה', שם ס', ב'. בכל מעבר, בכל עברי וקצוי הארץ. אם לקנוי, לעבד עברי הקנוי לשש שנים ויצא בשביעית. ונרצע, או לעבד שנרצע אזנו ויצא ביובל. נגדע ונשבר, ר"ל אף עבודת העבדים יש לה דין קצוב ויש קץ וסוף לשעבודם ותכניע קצם נגדע ונשבר עול שעבודם. קום ועשה, עזרא י', ד'. לבשי עזך, ישעיה נ"ב, א'. פאר רקמה אתחבשך, מל' יחזקאל ט"ז, י'. מבשר טוב, מבשר הגאולה (ישעיה נ"ב, ז'). להפשך, לגאול אותך, מל' חפשי. בשבתך וחדשך, עפ"י ישעיה ס"ו, כ"ג. לא יבוא עוד שמשך, שם ס', כ'. לעזרתי חושה, תהלים ל"ח, כ"ג. פדעי, גאולתי, מל' פדעהו מרדת שחת (איוב ל"ג, כ"ד) שהוא כמו פדהו. שובי לתעתועי, כך אומר לי האויב המתעך, לשוב ולקבל אמונתו של תעתוע. בריתות שלוחך וכו', כך אומר האויב, אחרי שכתב לך השם ית' ספר כריתות ושלח אותך שוב לא תושעי עוד לעולם. תשובת מדעי, תשובה אשר אדע אותה כי היא האמת. ומה היא התשובה, ואני בה' וכו' (מיכה ז', ז'). כמוס, גנוז, כמו הלא הוא כמוס עמדי (דברים ל"ב, ל"ד). להרעילם, להשקות את אויביך ולבוזם, מל' כוס התרעלה (ישעי' נ"א י"ז). כהני, ירמיה ויחזקאל שהיו כהנים. העת, עת הגאולה. אשיב להם גמולם, עפ"י איכה ג', ס"ד. נדחיך אקבץ, עפ"י צפניה ג', י"ט. אוסיף שנית לגאלם, עפ"י ישעיה י"א, י"א. עמוסי, ישראל העמוסים מני בטן (ישעיה מ"ו, ג'). והיה לך, ישעיה ס', י"ט.

ע"פ א"ב, וכל בתיו בעלי ג' ג' אבנים. ובסוף חתום שמעון בר יצחק.

אל־אל חי ארנן. בלב ובשר אתחנן. שדי דעה חונן: בעמל יגוני הבט. כי כקצה אחבט. הסר מעלי שבט. אל־דמי לך: גברה עלי גלות. בחסר כל ודלות. כראותי כרם זלת: דכאוני ערב ובקר. וכרך מפי לעקר. בהיכלך בלי לבקר. אל דמי לך: הונוני מוני בתלאה. ותנפוני ברכת חלאה. ואמרו הנה מתלאה: ומה לכם להעלב. בחדודי תער גלב. נשכחתם כמת מלב. אל דמי לך: זנחתי ערני תענוגם. משתיהם ופת־בגם. וכל־מועדי חגם: חי עליך הרגנו. ובכלי ריק הצגנו. נפש עליך ערגנו. אל דמי לך: טמנו פח ומוקש. ישור כשך יוקש. עבור ממך להעקש: יעוללו עלילות רשע. בלי עון ופשע. ממך נוחיל ישע. אל דמי לך: כל־שמחה ערבה. אלי גיל בלי לקרבה. רעתנו כי רבה: למה תביט בוגדיך. תחריש כבלעם ידידיך. בהתאפק המון חסדיך. אל דמי לך: מעת היכלי שמם. בדד ישבתי ודמם. כל־היום משתמם: נטלו זבחים ועולות. ובטל ענג היכלות. ועטרות חתנים וכלות: אל דמי לך: סוד סנהדרי ערער. זקנים שבתו משער. מבית לבנון יער: ענג נהפך לעגן. ובטלו שירי נגן. מבית משתאות מנגן. אל דמי לך: פקד גפן כנתך. גורל חבל מנתך. כרם חמד גנתך: צור לישעך תמהרנה. גיה אורך תנהרנה. לילה ויום תנצרנה. אל דמי לך: קרית משושך בנה. גער חית קנה. שנית עמך תקנה: רבה כחול צבאיה. וקים חזון נביאיה. חפת כבוד במקראיה. אל דמי לך: שית פארה כחתן. להושיבה בנוה איתן. ברבוי מהר ומתן: תשיב מלוכה לבעליה. צלך תפרוש עליה. וככלה תעדה כליה. אל דמי לך: שלח מעמק פדות. ונשיר שיר ידידות. כאז בצאתי מעבדות: בים רעיתך בגזות. יצאה חפשי בעליזות. קדוש שבחה על־זאת. אל־דמי לך:

עזרת אבותינו וכו'.

אל אל חי ארנן, עפ"י תהלים פ"ד, ג'. כקצה אחבט, עפ"י ישעיה כ"ח, כ"ז. כרום זלות, ל' תהלים י"ב, ט'. ופירש רד"ק כשיתרוממו הרשעים. בהיכלך, עפ"י תהלים כ"ז, ד'. ברכת חלאה, ל' יחזקאל כ"ד, י"ב. וכנוי כאן לע"ז. מתלאה, ל' מלאכי א', י"ג. ומה לכם וגו' כך אומרים האויבים המונים את ישראל, למה תירצו אתם לעשות כמעשנו, עשו גם אתם כחוקותינו והעבירו תער על זקנכם תחת המספריים וכדומה, ואם לא תעשו כן אזי תהיו נשכחים ממנו כמת. ופת בגם, כמו מפת בג המלך ומיין משתיו (דניאל א' ה'). ובכלי ריק, מל' ירמיה נ"א, ל"ד. ישור כשך, עפ"י שם ה', כ"ו. למה תביט, ל' חבקוק א', י"ג. ובטל ענג היכלות, כן בנוסח כ"י וכצ"ל. ועטרות חתנים וכלות, ע"פ סוטה מ"ט בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים, בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות. ערער, נהרס. זקנים, איכה ה', י"ד. לבנון יער, בה"מ. לעגן, יגון. פקוד גפן, עפ"י תהלים פ', ט"ו. תמהרנה, את נטיעת ישראל ממהר ותביא אותה אל ישעך. גיה, זיו. תנהרנה, הוא ג"כ ל' אור. גער, תהלים ס"ח, ל"א. חפת כבוד, עפ"י ישעיה ד', ה'. וככלה, שם ס"א, י'. בגזות, כשגזרם את הים, מל' נגזו ועבר (נחום א', י"ב). בעליזות, בשמחה מל' יעלזו חסידים (תהלים קמ"ט).

גאולה. נראה התרוזים חתום שלמה (גבירול) חזק.

שנותינו ספו בדלות ובקלות. לאור נקוה והנה בוז ושפלות. משלו בנו עבדים ואנחנו בגלות. הושיעה יי כי בך אילות. למען שמך יי עשה לטובה אות. יי עד־מתי קץ הפלאות: לקחוני זדים לנחלת אחוזה. אזלת ידי וזדם עזה. הייתי לבוז לשמה ולמזה. נאלמתי כרחל לפני גוזזה. עד ישקיף וירא יי צבאות. יי עד־מתי קץ הפלאות: משל כי ששך עד אשר קרס. לכבני שעיר יון ופרס. הפיצוני בעילם משך ותירס. וגם עוד ישמעאל הרס וגרס. תרי ששים ואחת וארבע מאות. יי עד־מתי קץ הפלאות: הן כל־אלה אם משלו בי. ממך אלהי לא נואש לבי. יען כי אתה אלהי אבי. תשוב תרחם ותרפא כאבי. שכחוני ישועות צרות הבאות. יי עד־מתי קץ הפלאות: חשבון קץ ראשון לאב המון נכתר. וזמן קץ שני לירמיה נפתר. קץ השלישי לדניאל נעטר. וקץ הרביעי מכל־עין נסתר. ישוטטו כל־דורש ויחסום כל־תר. ונעלם החזון ונעדרו המראות. יי עד־מתי קץ הפלאות:

בגלל אבות תושיע בנים, ותביא גאלה
לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

ספו, ל׳ סוף כמו ספו תמו מן בלהות (תהלים ע״ג, י״ט). ובקלות, ל׳ כי קלות (נחום א׳, י״ד). בוז, בזיון. משלו בנו עבדים, ל׳ איכה ה׳, ח׳. קץ הפלאות, קץ הגאולה הסתום ונפלא ממנו, ול׳ דניאל י״ב, ו׳. אזלת ידי, כחי לוקח ממני, כמו כי אזלת יד (דברים ל״ב, ל״ו). לשמה ולמזה, הן שמות בני עשו (בראשית ל״ו, י״ג). נאלמתי כרחל, ל׳ ישעיה נ״ג, ז׳, ובכי״י גורס כאלמתי כרחל [illegible] לגוזזה. עד ישקיף וירא, איכה ג׳, נ׳. ששך, בבל (ירמיה כ״ה, כ״ו. נ״א, מ״א). קרס, הכניעני תחתיו. קרס ל׳ כריעה כמו קורס נבו (ישעיה מ״ו, א׳), ונקוד בכ״י קֵרֵס בפיעל וכבון. בעילם, שם מדינה (ישעיה כ״א ב׳. דניאל ח׳ ב׳). משך ותירס, שמות גוים (בראשית י׳, ב׳). וגרס, ל׳ שבירה וכתיתה. ששים ואחת וארבע מאות, בימי הפייטן עמדה כבר מלכות ישמעאל כל כך שנים, ותחלת מלכות ישמעאל היתה בשנת ד׳ אלפים ג׳ מאות וכ״ד, וא״כ חי הפייטן בשנת ד׳ אלפים תתמ״ו, ועי״כ נראה שאין ר׳ שלמה אבן גבירול בעל כתר מלכות שחי בזמן ההוא. אם משלו בי, אע״פ שמשלו בי. לא נואש לבי, לא נתייאשתי מישועתך, כמו ונואש ממני שאול (ש״א כ״ז, א׳). שכחוני ישועות, ר״ל כשוכך לרחם עלי אז ע״י הישועות אשכח כל הצרות הבאות עלי. אמנם בכי״י הנוסחא שכחוני ישועות, וצרות באות, ולפיה אינו מחובר עם לשון הקודם אלא חוזר לקונן על הצרות. קץ ראשון, קץ שעבוד מצרים. לאב המון נכתר, נגלה לאברהם אבינו (בראשית ט״ו, י״ג). נכתר, ל׳ כתר, שהיה מוכתר בהבטחה ההיא. קץ שני, קץ גלות בבל. לירמיה נפתר (ירמיה כ״ה, י״א. וכ״ט, י׳). קץ השלישי, קץ שעבוד מלך אנטיוכס. לדניאל נעטר, שהוכתר בו דניאל ונגלה לו, ככתוב בדניאל סימן ח׳ (וראה שם בפירוש הראב״ע). נעטר, ל׳ עטרה. וקץ הרביעי, קץ גלות האחרון. ובכי״י הנוסחא משונה וכה לשונה „וזמן קץ שני לירמיה נפתר, קץ השלישי מעין כל נסתר ישוטט כל דורש" וכו׳. ישוטטו, יחפשו לחקור הקץ ועפ״ה ישוטטו רבים (דניאל י״ב, ד׳). ויחסום כל תר, יסתום כל חוקר. ויחסום, ל׳ סגירה וסתימה כמו לא תחסום שור (דברים כ״ה, ד׳). תר, ל׳ חקירה כמו לדרוש ולתור (קהלת א׳ י״ג) תרתי בלבי (שם ב׳ ג׳). ונעדרו, נסתרות ונחתמות, של׳ איש לא נעדר (ישעיה מ׳, כ״ו).

ע"ס א"ב כפול וחתום בו שלמה הקטן חזק.

אֹמֶץ דָּר חֲזָקִים· אֲבָאֵר לְפִי סִפּוּקִים· בְּתוֹךְ קְהַל וַעַד שׁוֹמְרֵי חֻקִּים· בְּחִיל וָזִיעַ אַבִּיעָה מַעֲשָׂיו הַחֲקוּקִים· גְּבוֹהִים הִרְקִיעַ וְנָטָם וּמַרְאָם תָּמִיד נִרְתָּקִים· גַּם יָדוֹ יָסְדָה יְסוֹדוֹת אֲרָקִים· דִּלֵּק וְזָרַח אוֹרָה לַיְשָׁרִים וְלַצַּדִּיקִים: שֶׁפֶר אֹמֶר יְבֻטָּא· לָעֶלְיוֹנִים כַּדֹּק נָטָה· מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָה מַטָּה· הָאוֹר כַּשַּׂלְמָה עָטָה· קָדוֹשׁ:

הַמַּיִם עוֹלָם מִלְּמְחוֹת· הֵכִין רָקִיעַ מְתוּחוֹת· וּבְתוֹךְ שְׁמוֹתָיו תָּצִים בְּמֵי רוֹם לְהַשְׁחוֹת· וְתֻצִּים בַּיָּם הֱיוֹתָם מִלְּתַחוֹת· וְרָגְנוּ וְנִשְׁבַּע לָמוֹ לְקַבֵּל מֵהֶם שְׁבָחוֹת· וּמִן נַעֲשִׂים רוּחוֹת· בְּלֶכְתָּם בְּמִשְׁלָחוֹת· זֶרֶם מַיִם מִתְחַלְּפִים בְּשָׁרְתָם לֵאלֹהֵי הָרוּחוֹת· חֲשַׁשׁ וְקָדַח עָרַךְ לְמַכְעִיסָיו בְּמִפְלָחוֹת: שִׁכֵּן כָּם אַכְזָר· לְיַסֵּר עוֹבְדֵי זָר· מְיַחֲלָיו שְׁאוֹל לְהַחֲזָר· הֱיוֹתָם חֶלְקוֹ גָּזַר קָדוֹשׁ:

טוֹב כִּרְאוֹת נָסִים· טְבוּעוֹת אֶדֶן מְכַסִּים· יִשְׁוֵם בְּגַעַר בְּמַעֲמַקִּים וְגִלְגְּלָם בִּמְכֻנָּסִים· יָהֵרוּ עוֹלָם לְהָצִיפָה וּגְבוּלָם חוֹל הֵשִׂים· כְּלַל פְּנֵי הָאָרֶץ אִילָנוֹת וּפַרְדֵּסִים· כְּגַן גַּן בְּעֵדֶן וּמַאֲכָל עֲסִיסִים· לְהַנְחִיל אוֹהֲבָיו יֵשׁ לִבְנֵי אָב עֲמוּסִים: שְׁאוֹנוֹ כְּחוֹל נִגְדָּרִים· לְנֶאֱמָן עֵדוּתוֹ מְאַדְּרִים· מִשְׁבְּרֵי יָם מְהַדְּרִים· הַמַּשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן אַדִּירִים· קָדוֹשׁ:

מְאוֹרוֹת וְכוֹכְבֵי רְנָנִים· מַזָּרוֹת וּנְחִיַּת בָּנִים· נָפַח בְּרוּחַ פִּיו וְהִכְנִיסָם בָּעֶלְיוֹנִים· נִסְתָּר אֵין מֵחַמָּתוֹ וּמְחֻתָּל עֲנָנִים· סִדְּרָם בָּרָקִיעַ לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וְשָׁנִים· סֶלָה לִמְשׁוֹל וּלְהָאִיר יָמִים וְאִישׁוֹנִים· עֶלְיוֹן לָכֵן מַשְׁקִיעָם

דר חוקים, השוכן בשמים, חוקים תואר לשמים עפ"י איוב ל"ז, י"ח. לפי ספוקים, לפי כל יכלתי. ספוק ל' יכולת בל' חז"ל. ועד, עדה. גבוהים, את השמים. נרתקים, מל' עשה הרתוק (יחזקאל ז', כ"ג), ל' קשירה, ר"ל קשורים ועומדים לעד במרוצתם. ארקים, אדמה. דלק, הדליק האור. שפר אומר, האמירה הנאה והטובה. יובטא, ל' דבור. מטה, הארץ. כשלמה עטה, עפ"י תהלים ק"ד, ב'. מלמחות, כדי שלא ימחה במים לכן מתח הרקיע. להשחות, ל' יפרש השוחה לשחות (ישעיה כ"ה י"א) סווימען, ר"ל להעלות למעלה. מלתחות, מלמטה בתחתית הים, והוא ל' תחת. ורגנו וכו', מבואר למעלה דף 729. נעשים רוחות, המלאכים עפ"י תהלים ק"ד, ד'. במשלחות, בשליחותם. זרם מים מתחלפים, חולפים והולכים להם לנהר מים אחרי ששרתו להשם ית', ועפ"י חגיגה י"ד כל יום נבראים מלאכי השרת מנהר דינור ואומרים שירה ובטלי. חשש, ל' חשש להבה (ישעיה ה', כ"ד). וקדח מל' אש קדחה באפי (דברים ל"ב כ"ב) והכוונה על אש הגיהנם. במפלחות, בעבודת אלילים. תרגום עבודה פלחן. כם, במדורי גיהנם. אכזר, מלאכי חבלה. שאול להחזר, המיחלים להשם אותם יחזיר הגיהנם ואינם נדונים שם. חלקו, חלק של הקב"ה. טוב הקב"ה. נסים, המים הנסים. טבועות ארן, אדני הארץ ויסודותיה. ישום, השוה את המים בגערתו ונלגל אותם במקום מכונם. יהרו, כתגאו. חול השים, שם הקב"ה את החול לגבולם, ועפ"י תהלים ק"ד, ט'. ירמיה ה', כ"ב. כלל, מל' כלילת יפי (יחזקאל כ"ז, ג'). כגן, הכין. ומאכל עסיסים, פרות מתוקים. מל' מעסים רמוני (שיר ח', ב'). להנחיל, משלי ח', כ"א: אב, אברהם אבינו. עמוסים, ישעיה מ"ו, ג'. שאונו, שאון המים. מאדרים, מהדרים, שגיהם ל' שבח. המשביח, תהלים ס"ה, ז'. וכוכבי רננים, כוכבי בקר המלאכים עפ"י ברן יחד כוכבי בקר (איוב ל"ח, ז'). מזרות, מזלות. ונחיית בנים, הם הכוכבים המשרתים לכוכבים אחרים. ואמר ונחיית עפ"י ועיש על בניה תנחם (שם ל"ח, ל"ב). נסתר אין מחמתו, השמש (תהלים י"ט, ח'). ומחתל ענגים, הלבנה, שאורה אין ללול כאור השמש אלא מראה כמכוסה בעננים. ואישונים, ולילות. לכן משקיעם, משקיע את סירח ביום ואת השמש בלילה ולא ברא מאור אחד להאיר

עבור עושי כונים: שמו להלל בראם. לכלם שמות קראם. מסדר מוצאם ומבואם. המוציא במספר צבאם. קדוש:

פקד מים להשריצה. פורשי אברה ונוצה. צפי ארחות ימים להרבות ולהפריצה. צור צד מהם ובהם לעתיד ריצה. קרוי זיז במעופפים לענג נרצה. קש חושב תותח ובמתניו שחיצה. רעים כרות עליו וביניהם להתחצה: שאון גדל תנינים. לתוך פיו נתנים. מדורו במים התחתונים. הכינו ליום חתונים. קדוש:

שדי לנפש תאוה. שכן שחקים בגאוה. תבל עשה בכחו להוציא רמש צוה. שפע נפש חיה זמן ליום חדוה. לעת שוב לבצרון אסירי התקוה. מטיל ברזל גרמיו דמה והשוה. הוא ראשית דרכי אל הכתב והתוה: שמרו לעתיד לבא. לישראל עם קרובו. מרעהו אלף מסבו. העשו יגש חרבו. קדוש:

הכין קרוץ מחמר. קדימה הכניסו לשמר. טכוס עשר חפות טללו מגלה טמר. נאור צוהו ועבר ונתחיב להגמר. חנן בעדו שביעי למקים אמר. וזמן מיד לאל שיר וזמר. קדש לבן שבת להזכר ולהשמר: שמר שבת מחללו. לעונותיו מחול לו. מטב ונוח לו. העולם הבא להנחילו. קדוש: הכל יודוך וכו'.

ביום וגם בלילה, כדי שלא יעבדו את הסהור לע"ז, וע"פ ב"ר פ' ו', לא נברא להאיר אלא גלגל חמה בלבד, אם כן למה נבראת לבנה, אלא מלמד שצפה הקב"ה שעתידין אומות העולם לעשותן אלהות, אמר הקב"ה מה אם משהן שנים מכחישין זה את זה אומות העולם עושין אותן אלהות, אילו היו אחד על אחת כמה וכמה. כונים, מין ע"ז לשמש (ירמיה ז', י"ח. מ"ד, י"ט). שמו להלל בראם, ככתוב הללוהו שמש וירח וכו' (תהלים קמ"ח, ג'). שמות קראם, עפ"י ישעיה מ', כ"ו. צפי, השטים, הם הדגים. צד מהם, לד מן הדגים את נקבת הלויתן. ובהם לעתיד ריצה, והניח בהם את לויתן הזכר והוא רק בתוכם עד לעתיד לבוא, וכדאיתא בגמר' ב"ב דף ע"ד, ב', ומובא ברש"י לבראשית א', כ"א. זיז, הוא העוף הגדול מכל העופות ונקרא גם בר יוחני כדאיתא בב"ב דף ע"ג, ב' ובויקרא רבה פ' כ"ב. לענג נרצה, כן נב"י, ובמ"א נמצא והענין אחד, כלומר מוכן ומזומן לעונג הצדיקים לע"ל. קש חושב תותח, עפ"י איוב מ"א, כ"א. והוא הלויתן. שחיצה, ל' גאות וגבורה, כמו בני שחץ (שם כ"ח, ח'. מ"א, כ"ו). רעים, הצדיקים. כרות, ל' אכילה, ועפ"י שם מ', ל'. להתחצה, ל' חצי, ר"ל יתחלקו ביניהם מסעודת לויתן. שאון גדל תנינים וכו', ע"פ פרקי ר"א פ' ט' כל התנינים הגדולים שכים מזונו של לויתן, והוא פותח פיו והתנין הגדול שבא יומו להאכל הוא בורח ונס ונכנס לתוך פיו של לויתן. הכינו, הקב"ה הכין אותו. לנפש תאוה, שהוא תאות נפשנו. שפע נפש חיה, שפע ל' רבוי, ר"ל הגדול שבנפש חיה, הוא הבהמות ודלהב למעלה דף 730. שוב לבצרון, ל' זכריה ט', י"ב. מטיל ברזל וכו', איוב מ', י"ח. י"ט. מסבו, ל' הסבת סעודה. העשו, שם מ', י"ט. קרוץ מחמר, האדם ומל' איוב ל"ג, ו'. קדימה, לגן עדן אשר נטע אותו מקדם. טכוס, ל' תקון. עשר חפות טללו, ע"פ ב"ב דף ע"ה. מגלה טמר, הקב"ה המגלה כל הנסתרות, ועפ"ה וגלא רזין (דניאל ב' מ"ז), ויטמנהו ת"א וטמרה (שמות ב', י"ב). להגמר, להכרת, עפו בלה ת"א תעבד עמהון גמירא (בראשית י"ח כ"א) כי החרם תחרימם ת"א ארי גמרא תגמרנון (דברים כ' י"ז). שביעי, יום השבת התחנן אל הקב"ה בעד אדם הראשון, וע"פ פרקי ר"א פ' י"ט בא יום השבת ונעשה סניגור לאדה"ר וכו' ובזכות יום השבת ניצול מדינה של גיהנם. וזמן, אדה"ר בראותו כחו של שבת עמד להלל ולומר להקב"ה, וכמסופר למעלה דף 213. שמר שבת מחללו, ישעיה נ"ו, ו'. וכנדרש בפרקי ר"א סוף פ' י"ח ובשבת קי"ח אל תקרי מחללו אלא מחול לו.

אופן. כל חרוזיו מתחילים באות ל' והאות שאחריה היא אות אחת משם המחבר בנימן.

לבעל התפארת. מתכן רום בזרת. מעצימים אדרת. מלאכי השרת. נותים לו לתשחרת. כהלכה ומסרת. ואני שחרחרת. תהלה בפי סדרת: לנקרא ראשון ואחרון. מלך אדירירון. מביעים סלד ורן. בישר ובכשרון. ואתם מטטרון. פסקון אטמון וסגרון. ואני חבצלת השרון. משתחוה פני ארון: ליה חוצב להבה. נערץ בסוד קדושים רבה. ועירי מרכבה. וקדישי שלהבה. מתגברים להקשיבה. קדשה כאתת חטיבה. ואני חולת אהבה. בקשה כשי ערבה: למפליא פלאות. אדון כל הנפלאות. כתים וחילות. בחדרי היכלות. רועשים בקולות. נועדים במקהלות. ואני חומה ושדי כמגדלות. תשבחות ותהלות: לנאמן בבריתו. וקים בשבועתו. חשמלי שרותו. מתבהלים משאתו. מתנטלים מאימתו. מגידים אלהותו. ואני לדודי ועלי תשוקתו. ברוך שם כבוד מלכותו: והחיות ישוררו וכו'.

אהבת. כל החרוזים מסיימים על לה"כ, והראשים חתום משלם (בר נתן).

סגלתי, מלוכה אזרתיך. ולמאד לבבתיך. רחם רחמתיך. על כף חקתיך. מכור הצלתיך. ואחרי משכתיך. ואהבת עולם אהבתיך. סגלתי: דודי, שמך עז בני. חכרך אור פני. ומלחץ מוני. לך רב תחנוני. וכל ימי ושני. לך ארבה רנני. אליך נשאתי את עיני. דודי: סגלתי, לקחתיך לי בשפר. וחלקך לי שפר. ומחשב צר הופר. אשר בשמי כפר. והוצאתיך מכפר. וצירי לך ספר. התנערי מעפר. סגלתי: דודי, מנוסי בעת צרה. לך אנום לעזרה. מאד נפשי קצרה. בכל אום נפזרה. וקוראים לי מרה. און ועצרה. לא אוכל להמלט ההרה. דודי: סגלתי, בחסד וברחמים. באמת ובתמים. אקבצך מעמים. ואשבור על קמים.

מתכן כב"ק עפ"ה ישעיה מ', י"ב. **נותים לו לתשחורת**, מל' אבות פ' ג' וכוח לתשחורת. ופה טעם תשחורת מענין שחר ודרש ובקש. **שחרחורת**, כנוי לישראל ע"פ שיר א', ו'. וכן כל חרוזי ואני שבפיוט כנויים הם לישראל ע"פ פסוקי שיר השירים. **אדירירון**, הקב"ה מל' אדיר. **סלד**, מל' ואסלדה (איוב ו', י'). **ובכשרון** כן בשני כי"י. **מטטרון**, שם מלאך שהוא ראש כל המלאכים (סנהדרין ל"ח). **פסקון אטמון וסגרון**, שלשתם כנויים למלאך גבריאל (סנהדרין מ"ד). **חטיבה**, שבח מיוחד ומופלא, כמו אתם עשיתוני חטיבה (חגיגה ג') וכן תרגום את ה' האמרת ית ה' חטבת (דברים כ"ו). **כתים**, מחנות. **נועדים במקהלות ואני וכו'**, כן בשני כי"י.

סגלתי, הפיוט הזה תוכנו כעין פיוט אימתי שמחי של מעלה דף 731, והוא גם כן טענת דברים בין הקב"ה לכנסת ישראל, וחרוזי סגלתי הם דברי השם וחרוזי דודי הם דברי ישראל. **לבבתיך**, אהבתיך. **על כף חקתיך**, ישעיה מ"ט, ט"ז. **מכור** הברזל של שעבוד מצרים. **ואחרי משכתיך**, כן הוגה בכי"י וכמו עפ"ה שיר א', ד'. **ואהבת**, ירמיה ל"א, ג'. **אליך נשאתי**, תהלים קכ"ג, א'. **בשפר**, לחלקי, מל' ואשפר אחד (ש"ב ו', י"ט). **לי שפר**, יאה לי מל' נחלת שפרה עלי (תהלים ט"ז, ו'). **צר**, פרעה מלך מצרים. **כפר**, כתם, מל' כפר נעקד. **מכפר**, מעבדי מצרים. **וצירי**, שלוחי משה רבנו. **התנערי**, ישעיה נ"ב, ב'. **און ועצרה**, בכי"י הנוסחא ופידם בך מרה. **לא אוכל**, בראשית י"ט, י"ט. ופה הכוונה לא אוכל לבוא אל הר ציון.

וְשָׁבִים וַעֲלָמִים. יוֹדוּן לְעוֹלָמִים. לִפְנֵי כָּל־הַיָּמִים. סְגֻלָּתִי: דּוֹדִי. רְצוֹנְךָ תְּהַלְּלִי. אֵלִי וְגַם גּוֹאֲלִי. וְשׁוֹבֵב אֶת־קְהָלִי. מְהֵרָה לִגְבוּלִי. וְשָׁלְמוּ יְמֵי אֶבְלִי. בְּךָ שִׂמְחַת גִּילִי. יְיָ אוֹר לִי. דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי. הֵן אָזְנֵי קַשֶּׁבֶת. תְּפִלָּתֵךְ הָעֲרֵבָה. עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה. בְּנַחַת וּבְשׁוּבָה. וְכָל־מִינֵי טוֹבָה. לְשִׁיתֵךְ לִרְבָבָה. מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת־הָאַהֲבָה. סְגֻלָּתִי: וקרבתנו וכו'.

זולת. ע"ס א"ב, ובסוף חתום יוסף בר שמואל טוב עלם.

אֲרָיוֹת הֵדִיחוּ פְּזוּרָה. מִבַּיִת לִשְׁכּוֹת וַעֲזָרָה. מֵאַיִן אֲבַקֵּשׁ עֶזְרָה: בָּאוּ כֻּלָּם כִּמְרִית. נוֹעֲצִים לֵב לְהַכְרִית. מִבְּלִי תֵת שְׁאֵרִית. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: גֶּבֶר חָטָא וְאַשְׁמָה. אוֹיֵב מַקִּיף בִּנְשָׁמָה. שָׂם גַּפְנִי לְשַׁמָּה: דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת נֶהֱמוּ. חֲפֵצֵי קִרְבָתְךָ הָמוּ. מֵעַי כַּיָּם יֶהֱמוּ. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: הָרְסוּ מְרוֹם הָרִים. אַרְצִי בָּזְאוּ נְהָרִים. לִשְׁפָּךְ־דָּם מְמַהֲרִים: וְתָמִיד בְּתוֹךְ לְבָאוֹת. יִחַלְתִּי לֵאלֹהֵי הַצְּבָאוֹת. הַרְאוּתִי לְטוֹבָה אוֹת. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: זֵדִים מְאֹד הֱלִיצוּנִי. כְּעֶצֶב גָּבְהָה הֱפִיצוּנִי. מַה תְּחַכֶּה נְאָצוּנִי: חָלַף זְמַן וְעִדָּן. נִגְרַע עֹנֶג וּמַעֲדָן. אָרְכוּ קִצִּים וּמוֹעֲדָן. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: טָמְנוּ פַחִים לְמָשְׁכָה. גָּלוּת מְאֹד נִמְשָׁכָה. תִּנֶּה אֵימָה וַחֲשֵׁכָה: יְדִידוּת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יָרְשׁוּ. בָּנִים מִמֶּנּוּ גֹּרְשׁוּ. עַל גַּבִּי חָרְשׁוּ. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: כְּזָכְרִי בֵּית מְנוּחָה. מְקוֹם זֶבַח וּמִנְחָה. מָלֵאתִי יָגוֹן וַאֲנָחָה: לְאֵבֶל נֶהְפַּךְ כִּנּוֹרִי. מָתַי יִגַּע בְּצִנּוֹרִי. וְאַתָּה תָּאִיר נֵרִי. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: מֶלֶךְ עֻזְּךָ מְפֹרָשׁ. דֹּחַק עָנִי וָרָשׁ. אֵיכָה תַבִּיט וְתַחֲרֹשׁ: נָאַץ שִׁמְךָ מִתְאַגְּדִים. לְלֹא אֱלֹהִים סוֹגְדִים. לָמָּה תַבִּיט בּוֹגְדִים. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: סָמַר בְּשָׂרִי מִפַּחַד. הוֹדִי נֶהְפַּךְ וְנִכְחַד. בַּהֲסִרָם עָלַי יָחַד: עֵרֶךְ מְאֹד מַקְשִׁים. לְהָנִיא יִחוּדְךָ מְבַקְשִׁים. יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: פָּרְשׂוּ מִכְמֹרֶת מְצֵרִים. אוֹיֵב לוֹחֵץ עֲצוּרִים. יֵשֵׁב בְּמַאֲרַב חֲצֵרִים: צוּר אֱלֹהֵי עוֹלָם. לָמָּה תֶחֱשֶׁה וְתִתְעַלָּם. תֶּן לָהֶם כְּפָעֳלָם. חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי: קִבְּצוּ עָלַי עוֹלִים. בִּמְרִירוֹת אוֹתִי מַרְעִילִים. אָהֳלֵי כוּשׁ

שבים ועלמים, זקנים ונערים. לפני כל הימים, ירמיה ל"א, ל"ו. ושובב, השיבה. ה' אור לי, מיכה ז', ח'. הן אזני קשבת תפלתך הערבה. פ"א הן תפלתך קשבה אזני הערבה, וגם הוא יתכן ומוסב השערבה אל תפלתך. עד זקנה ושיבה, שעוה, עד זקנה ושיבה אשיתך לרבבה בנחת ובשובה ובכל מיני טובה. מים רבים, שיר ח', ז'.

אויב מקיף בנשמה, כנשמה מוסב על אויב ר"ל האויב אותי בכל לבבו מקיף אותי, והוא עפ"ה אויבי בנפשו יקיפו עלי (תהלים י"ז, ט') ות"י בעלי דבבי ברעות נפשהון. מרום הרים, נה"מ. ארצי בזאו, ל' ישעיה י"ח, ב'. ונהרים כנוי לגדודי האויבים. זדים, תהלים קי"ט, נ"א. טמנו פחים, כן בשני כ"י והוא עפ"י ירמיה י"ח, כ"ב. מנו, מתוך, כמו איוב ל', ה'. מתי יגע בצנורי, פירוש מתי יחזור הקב"ה לשכון בעירו ירושלים, ול' בנלותי ע"ש כל מכה יבוסי ויגע בצנור (ש"ב ה', ח') ות"י ויגרי למכבש כרכא. מלך, הקב"ה אשר גדלתך ועוזך מפורסים וגלויים בכל העולם. מתאגדים, פ"א מתועדים. ללא אלהים סוגדים, בשני כ"י לבטל עץ סוגדים, והוא עפ"ה ישעיה מ"ד, י"ט. סמר, תהלים קי"ט, ק"כ. להניא, להפר ולבטל. יספרו, שם ס"ד, ו'. ישב, שם י', ח'. עולים, נערים, כמו התשכח אשה עולה (ישעיה מ"ט, ט"ו); אך בשני כ"י געולים. מרעילים,

וישמעאלים: רבתי עם דוממה. מקוה ישעך שוממה. ימין יי רוממה. חושה לעזרתי: שירות היכל גנוזים. פסו נביאים וחוזים. שבת גאון עליזים: תמיד נשמעה צוחה. נפשי לעפר שחה. ערבה כל שמחה. חושה לעזרתי: יריבי בוססים בפרך. ורוחי נבקה ממרך. ספקתי על ירך: סוגת לצור מבטה. בשבט אנוש נחבטה: ראה יי והביטה. חושה לעזרתי: שואגים בקול שועה. מחכים ברית ושבועה. והיה רק זועה: אנא חיש עליצותם. להאזין חין מליצתם. כאז מנף בצאתם. חושה לעזרתי: טוב סוכך באברה. ונותן מלוכה ומעבירה. בידך כח וגבורה: עדיך חשב למאוים. למענך חי וקים. מושל בגאות הים. חושה לעזרתי: עזרת אבותינו וכו'.

גאולה. ראשי החרוזים שלמה.

שדודים נדודים לציון תקבץ. מכורים בלא הון תשובב למרבץ. השב עבודת לבושי תשבץ. תרעת שמעת משפחות יעבץ. להודות ולזמר לשמך עליון. אתה תקום תרחם ציון. חיש קל מהרה את פדותנו. למה לנצח תשכחנו. יי חננו לך קוינו. יי מלכנו הוא יושיענו: לגויי הארצות תחיש שאת נס. יגון תגבר ומתניו תשנס. עדרי תאסוף ופוצי תכנס. תחדש גאלה כשאנם ותנס. חושה והשב את שבותנו: למה לנצח וכו'. משנאי ידבר עזות בפני. מבקש לאבד תוחלת אמוני. ירבני עד אן תוחיל לעיני. עניתיו הן כתוב בספר חזיוני. כי לא יזנח לעולם אדני. ישוב ירחם יכבש עונתינו: למה לנצח וכו'. השב גרושה לנחלה ירשה. ופקוד אנושה ביד צר ענושה. אכולה בכל פה נתוצה ונמושה. וחדש צדקת אבות שלשה. שמים חדשים וארץ חדשה. ואז נשורר ברננינו: למה לנצח וכו'.

בגלל אבות תושיע בנים, ותביא גאלה
לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

כל' כוס התרעלה. ערבה, נחשכה (ישעיה כ"ד, י"א). בוססים, דורכים עלינו. נבקה, הלכה לה, כמו ישעיה י"ט, ג'. ממרך, מלוטה. נחבטה, מוכה. והיה רק זועה כנ"ל כל' הכתוב ישעי' כ"ח, י"ט, וכן הוא בשני כ"י. חין, אנמוטיג. מליצתם, שירתם. סוכך באברה, עפ"י תהלים צ"א, ד'. למאוים, לנה"מ. מושל, תהלים פ"ט, י'.

תשובב למרבץ, השיבם למשכנותם. לבושי תשבץ, הכהנים אשר מלבושיהם מעשה תשבץ (שמות כ"ח, ד'). תרעת וכו', דה"א ב', נ"ה. ור"ל ושבו גם עבודת משפחות תרעת ושמעת, שהיו מסנהדרין יושבי לשכת הגזית, כדאיתא בסוטה י"א וסנהדרין ק"ד. להודות ולזמר, ל' תהלים צ"ב, ב'. למה לנצח, איכה ה', כ'. ה' חננו, ישעיה ל"ג, ב'. ה' מלכנו, שם ל"ג, כ"ב. לגויי הארצות, לעיני גויי הארצות. יגון, שמו של מצרים, ע"פ סנהדרין צ"ח, ע"ב. ופוצי, נפוצי ישראל, כמו עתרי בת פוצי (צפניה ג' י'). כשאנם ותנס, ר"ל כגאולת מצרים, שאנם ותנס ערי מצרים הם, שאנם הוא צוען ותנס הוא תחפנחס כמו שתרגם יונתן בישעיה ל', ד'. ירבני, ירים עמדי ויאמר עד אן וכו'. כי לא יזנח, איכה ג', ל"א. ישוב, סוף מיכה. אנושה, כנסת ישראל הנחלשה. ענושה, נענשה ומיוסרה. שמים חדשים וארץ חדשה, יקוים לנו נבואת ישעיה (ס"ה, י"ז) כי הנני בורא שמים חדשים וכו'.

ע"ס א"ב וחתום בו אמתי.

אָשִׁירָה כְּדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ· אֲסַפְּרָה כְּבוֹד מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעוֹתֶיךָ· בַּעֲמִידָה אֲרַנֵּן פְּנֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ· בְּרִיאַת עוֹלָם לְבָאֵר כִּי אֵין כְּאָמָּנוּתֶךָ· גִּבַּלְתָּ אֵשׁ וּמַיִם לְכֵס שְׁכִינָתֶךָ· גּוּשׁ וְשֶׁלֶג הִקְפֵּאתָ לָדוּר בְּרִיּוֹתֶיךָ· וְלִיקַת נֵר עָרַכְתָּ מֵהוֹד שַׂלְמָתֶךָ: אֶזְכּוֹר זֹאת וְאֶנְהִים· מִי אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִים· הַסּוֹמֵךְ תִּקְרַת גְּבֹהִים· יָסַד הֲדוֹם וְתֵהִים· קָדוֹשׁ:

הִקְרַשְׁתָּ מַעֲזִיבַת בִּנְיָנִים· הִבְדִּיל עֶלְיוֹנִים מִתַּחְתּוֹנִים· וְלֹא אָבוּ בִּרְצִיּוֹנִים· לְפִיכָךְ נִקְרְאוּ זֵידוֹנִים· וּמִמַּעַל הוּרְדוּ בְּבֶעֱרַת עֲשָׁנִים· וּמִנִּית בּוֹ בְּיוֹם עָלוּס כְּנַף רְנָנִים· זְרִיבַת תָּפְתֶּה הֵכַנְתָּ מִשְׁנֵה דִינִים· חֳדָשִׁים שְׁנֵים עָשָׂר הַכְּווֹת כָּל סַרְבָנִים: אָמְנָם עַל שֵׁם שָׂא מַיִם· מְיַחֵס שְׁמוֹ שָׁמַיִם· הַתַּקִּיף קוֹלוֹ עַל הַמָּיִם· יָחִיד וּמְיֻחָד פַּעֲמַיִם· קָדוֹשׁ:

טִכֵּס חוֹל לָרְהָבִים· טָרוֹד אוֹתָם בִּרְבִיבִים· יַעַן אִלּוּלֵי הוּא עוֹלָם מַחֲרִיבִים· יִמֵּן תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ אִילָנוֹת וַעֲשָׂבִים· כִּוֵּן לְמִינֵהוּ בְּלִי צֵאת מֵעֲרָכִים· כִּי טוֹב פַּעֲמַיִם בְּפָרָשָׁה כְּתוּבִים· לְהוֹדִיעַ כִּי נִבְרֵאת גַּן לִבְנֵי שְׁלֹשֶׁת טוֹבִים: אֵל אַמִּיץ וְתָמִים· מִקּוֹלוֹ מַיִם הוֹמִים· תְּהִלָּתוֹ לָעַד נוֹאֲמִים· יָהּ אַדִּיר בַּמְּרוֹמִים· קָדוֹשׁ:

מִנָּה חַמָּה וּלְבָנָה· מַרְאֵה אָדָם לְהֵנָּה· נְתִינָתָם בָּרְבִיעִי וּבְרִיָּתָם מֵרֹאשׁ נִתְמַנָּה· נִמְשַׁל מָשָׁל לְבוֹנֶה בַּיִת מִיַּד מַדְלִיק בּוֹצִינָא· סִיּוּם יְהִי

אשירה, של' תהלים קמ"ה, ה'. וח', ד'. בעמידה, בתפלה, עש"ה ויעמד פינחס ויפלל (תהלים ק"ו, ל'). פני יושבי ביתך, לפני מקהל. גבלת, ל' ליטה ועירוב. גוש, חתיכת עפר, כמו איוב ז', ה', ואמר גוש ושלג עש"ה כי לשלג יאמר הוא ארץ (איוב ל"ז, ו') ואמור עליו בפר"א פ' ג' הארץ מאיזה מקום נבראת משלג שתחת כסא הכבוד, לקח וזרק המים ונקפאו המים ונעשה עפר ארץ. מהוד שלמתך, ע"פ ב"ר פ' ג' ומדרש כונן, שהיכן נבראת האורה, שנתעטף בה הקב"ה כשלמה והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו. ואנהים, ואקרא. הדום, הארץ. ותהים, השמים. מעוזבת בנינים, תקרה של בנין העולם הם השמים, וע"פ ב"ר פ' ד' שנקרשו ונתחזקו השמים ביום השני. ברציונים, לא אבו מים התחתונים לפרוש מן העליונים ברצון טוב, וכמבואר למעלה דף 625. בבערת עשנים, בקצף גדול ר"ל שקצף עליהם הקב"ה. עשן ל' חוזק ועוז בארמית וסורית, מגדל עוז תרגומו מגדלא דעושנא (משלי י"ח, י'). עלוס כנף רננים, תואר למלאכים שנבראו ביום שני (רמא ב"ר), ועש"ה איוב ל"ט, י"ג. זריבת תפתה, אש הגיהנם. תפתה כנוי לגיהנם (ישעיה ל' ל"ג ועירובין י"ט וב"ר פ' ד'), וזריבת כמו שריפת מל' יזרבו נצמתו (איוב ו', י"ז). משנה דינים, דין כפול של שלג ושל אש. או שרמז לגיהנם של מטה שהוא לגוף ולגיהנם של מעלה שהוא לנפש. חדשים שנים עשר, משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש (עדיות סוף פ' ב', שבת דף ל"ג, ע"ב, ור"ה דף י"ז). הכוות ל' שרפה מל' מכות אש (ויקרא י"ג, כ"ד) לא תכוה (ישעיה מ"ג, ב'). סרבנים, מורדים. וימאן ת"א וסרב (בראשית ל"ט, ח'). שא מים, ע"פ ב"ר פ' ד' ומובא ברש"י בראשית א', ח'. תקיף, הקב"ה. קולו, תהלים כ"ט, ג'. פעמים בכל יום. טכס, תקן. לרהבים, למי הים. טרוד אותם ברביבים, גזר שיעלו מן הים האדים להיות מהם רביבי מטר. אלולי הוא, שאם לא היה כן היו מי הים מחריבים את העולם. ימן, זמן. כון למינהו, מבואר למעלה דף 729. בפרשה, בפרשת יום שלישי של מעשה בראשית כתוב כי טוב ב' פעמים. גן, גן עדן. שלשת טובים, כמ"ש שלשה אהובים, והענין אחד והטעם על ג' האבות אברהם יצחק ויעקב. הומים, רועשים. תהלתו לעד נואמים, ע"פ ב"ר פ' ה', המים היו אומרים אלו לאלו נלך ונעשה קילוסין להקב"ה שה"ד נשאו נהרות ה' נשאו נהרות קולם, וראה למעלה דף 729. מראה אדם להנה, כראותה לורתם כצורת פני אדם. בוצינא, מל' ארמי, להעלות נר ת"א לאדלקא בוציניא (שמות כ"ז, כ'). והמשל הזה לקוח מב"ר

מְאֹרֹת לִמְאֵרַת נִשְׁתַּנָּה· סֵדֶר מַעֲמָדוֹת לְפִיכָךְ מִתְעַנּוֹת בִּתְחִנָּה· עַל אַסְכָּרַת תִּינוֹקוֹת וּגְמוּלֵי שָׁנָה: אֵין זָרִיז כִּשְׁלִיחוּתָם· מִי רָאָה כְּמוֹתָם· תְּדִירִים בִּמְלַאכוֹתָם· יוֹדְעֵי מוֹעֲדֵי בִיאָתָם· קָדוֹשׁ:

פֶּץ הַשֶּׁרֶץ אַדִּירִים· פּוֹרְחִים שָׁחִים טְמֵאִים וּטְהוֹרִים· צָפִים הִתִּיר בִּשְׁנַיִם בְּקַשְׂקֶשֶׂת וּסְנַפִּירִים· צִפֳּרִים הִכְשִׁיר בִּשְׁלשָׁה זֶפֶק וְקֻרְקְבָן וְאֶצְבַּע מְיֻתָּרִים· קִיֵּם מֵאֵלֶּה וּמֵאֵלֶּה לֶעָתִיד שְׁמוּרִים· קָהָל בִּסְעוּדָתָם חֲבוּרַת חֲבֵרִים· רֶמֶז רָמוּז בְּאִיּוֹב יִכְרוּ עָלָיו חַבָּרִים: אָדוֹן אֵל שַׁדַּי· מַקְדִּים לְעוֹלָם דַּי· תָּמַךְ חֵלֶק לִידִידַי· יַרְתִּיחַ צוּל חַיַּת שָׂדָי· קָדוֹשׁ:

שִׁמַּע עוֹד לַאֲדָמָה· שֶׁרֶץ חַיָּה וּבְהֵמָה· שִׁפֵּר אוֹן בִּשְׁרִירָיו· וְנִתְיָעֵץ בְּחָכְמָה· תֹּאַר גֹּלֶם כִּיפָיו הַכֵּהוֹת גַּלְגַּל חַמָּה· תַּרְדֵּמָה חֲטָפַתּוּ תַּבְנִית מִצַּלְעוֹ לְרִקְמָה· תֵּיוֹם מִצְוָה אַחַת לֹא יָכְלוּ לְקַיְּמָה· תָּחַת כֵּן גָּרְמוּ לְיוֹם תּוֹלֵעָה וְרִמָּה: אָדָם בַּל יָלִין בִּיקָר· מִגַּן גֹּרַשׁ וְהֻפְקַר· תִּמּוּר כִּי מֵעִקָּר· יָדַע וְגָנַב וְשִׁקֵּר לְקָדוֹשׁ:

אִמֵּץ יוֹם מִמִּימִים· אִחֵד אוֹתוֹ לִתְמִימִים· מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא עֲנָגָיו מְסֻיָּמִים· מְכֻפָּל בְּלַחְמוֹ וְעָנְשׁוֹ וְאַזְהָרוֹתוֹ וְשִׁירָיו הַנְּעִימִים: תִּכְלוֹ בְּתֶבֶל מִשְׁנֶה בְּכָבוֹד מַטְעַמִּים· תַּעֲנוּג בִּלְבוּשׁ מֶשִׁי וּמְנוּחַ לַעֲגוּמִים· יְהִי לָנוּ מוֹרָשָׁה לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים: אֲסַפֵּר קְצָת פְּעֻלּוֹתָיו· אַרְבַּע רְשֻׁיּוֹתָיו· שְׁתַּיִם

חגי פ׳ ג׳. מארת למארת נשתנה, כתיב מארת חסר ואו ע״כ נשנו נקוד נקרא ?, נענו: שבשעת המאורות למארה וע״כ היו מתענין אנשי מעמד ביום הרביעי כדאיתא בתענית כ״ז, ב׳. וכפירש רש״י בראשית א׳, י״ד. פץ, כוה הקב״ה אשר המים האדירים ישרצו שופות ודגים. צפים, הדגים. בשנים, בשנים סמני טהרה. בשלשה, בג׳ סמני טהרה וכדאיתא בחולין ב״ס. באיוב מ׳, ל׳. מקדים לעולם די, שאמר די לעולמו, כדאיתא בחגיגה י״ב אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולם די. ירתיח צול, הוא לויתן ועש״ה איוב מ״א, כ״ג. חית שדי, תהלים נ׳, י״א. והוא עוף שמזמן ג״כ לצדיקים לע״ל (ויקרא רבה פ׳ כ״ב, ופסיקתא פ׳ ט״ז ופירוש הנתיי לשמות ט״ז, ד׳). און בשריריו, הוא הבהמות עש״ה איוב מ׳, ט״ז. גלם, גוף של אדה״ר. כיפיו הכהות גלגל חמה, כדאיתא בב״ב דף נ״ח וב״ב דף פ״ד ויקרא רבה פ׳ כ׳, תפוח עקבו של אדה״ר היה מכהה גלגל חמה וכו׳. לרקמה, לבנות אשה מצלעו של אדה״ר, מל׳ רקמתי (תהלים קל״ט, ט״ו). תיום, התאומים ר״ל אדם וחוה. בל ילין ביקר, עש״ה תהלים מ״ט, י״ג. ונדרש על אדה״ר שלא לן כבודו עמו אלא כדון בשעה י״א ונטרד מגן עדן בשעה י״ב כדאיתא בב״ר ב׳ י״א וכ״א וסנהדרין דף ל״ח, ב׳ ומדרש תהלים מזמור ל״ב ואבות דר״נ פ׳ א׳. והפקר, נעשה להפקר. מעקר ידע וגנב ושקר, בן בכ״י, ופירושו, כי ידע עקר השטה ובכל זאת גנב מעץ הדעת ושקר להקב״ה באמרו האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי. גם לפרש מעקר ידע וגנב, גנב דעת העקר ר״ל דעת הקב״ה, וע״פ סנהדרין ל״ח, ב׳, אדה״ר כופר בעיקר היה. יום מימים, יום השבת ויחד אותו לישראל התמימים, וע״פ ב״ר פ׳ י״א, אמרה שבת לפני הקב״ה רבש״ע לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג, אמר לו הקב״ה כנסת ישראל היא בן זוגך, וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני אמר להם הקב״ה זכרו הדבר שאמרתי לשבת כנסת ישראל היא בן זוגך, היינו דכתיב זכור את יום השבת לקדשו. מעין עולם הבא, השבת הוא מעין עוה״ב (ברכות נ״ז, ע״ב). מסוימים, שלימים. מכפל בלחמו וכו׳, ע״פ מדרש תהלים מזמור צ״ב, אמר ר׳ יצחק כל עסקה דשבתא כפול, עומר כפול שני העומר לאחד, קרבנה כפול וביום השבת שני כבשים, עונשה כפול מחלליה מות יומת, שכרה כפול וקראת לשבת עונג לקדוש ה׳ מכובד, אזהרותיה כפולות זכור ושמור, מזמורו כפול מזמור שיר ליום השבת. תכלו, ערכו. בחבל משנה. מל׳ תבלין שהוא ל׳ בשמים בל׳ תלמוד, וע״פ שבת קי״ט אמר ליה קיסר לר׳ יהושע בן חנניה מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף, אמר לו, תבלין אחד יש

שהן ארבע יציאותיו· שלשים ושש אזהרותיו· ארבעים חסר אחת אבות מלאכותיו· להודיע לכל בריותיו· שהוא שקול ככל מדותיו· קדוש:

הכל יודוך וכו'.

אופן. לאבי החתוים יעקב.

ידודון ידודון, שנאני שלהבת· עם פתכים, ותוכים, מהסק צרבת· קרניהם, וזיו פניהם, כזיו זיקת שלהבת· יקדישון, וישלשון, עם אופני מרכבת· מי כיי אלהינו המגביהי לשבת: עטופים, וצנופים, לאחד שש כנפים· בם מכסים, ובם טשים, בפסע חוג שמים· וגופותם, וגבותם, הם מלאות עינים· שבח אוזרים, לצור צורים, תת תהלה מחשבת· מי כיי אלהינו המגביהי לשבת: קביעתם, במשמרתם, תמיד לילה ויומם· לכל יליזון, לכל יזיזון, עדי עד ממקומם· כי צורם, שם סדרם, על מעמדם קימם· מיכאל, וגבריאל, סביב כסאו שם שמם· וצר חיות, שם היות, שכינתו מסבת· מי כיי אלהינו המגביהי לשבת: ברעישה, ובגעישה, כבוד זכרו יפארו· ועבדיו, בני ידידיו למטה הם יספרו· בקול קדוש קדוש קדוש יי צבאות יזמרו· וגם יהגון, בקול הגון, ובדעת מישבת· מי כיי אלהינו המגביהי לשבת: והחיות ישוררו וכו'.

אהבה.

סגלתי אימה נשאתי· ועריה כסיתי· חדרי הביאותי· לבנון הושבתי· ואשכל עשיתי· ויושביו המסיתי· ועתודותיהם שוסתי· סגלתי: הודי, עזבתי נטושה· כאשה מגרשה· חלושה ואנושה· כיד נוגש ענושה· זמן ישעי חושה· ואקרא דרושה· ותרא איבתי ותכסה בושה· הודי: סגלתי,

לנו ושבת שמו שאנו מטילין לתוכו וליתו כותף. ארבע רשויותיו, רשות היחיד ורשות הרבים וכרמלית ומקום פטור המפורשים במס' שבת. שתים שהן ארבע יציאותיו, ריש מס' שבת. שלשים ושש אזהרותיו, בכ"י גורס ארבעים ושש, וצ"ע. אבות מלאכותיו, ל"ט אבות מלאכות אסורות בשבת ומנויות במס' שבת פ' ז'. שקול ככל מדותיו, השבת הוא שקול לכל מעשה בראשית.

ידודון, יתנדדו וימהרו, ול' תהלים ס"ח, י"ג. שנאני שלהבת, מלאכי אש. פתכים, ל' ערוב בלולות בשמן ת"י פתיכן במשח (שמות כ"ט ב'). ותוכים, מל' תוך. מהסק צרבת, שניהם ל' יקוד אש מל' ואש נשקה (תהלים ע"ח, כ"א) כאש צרבת (משלי ט"ז, כ"ז). והפירוש השרפים עם שאר המלאכים אשר כולם כאש בוערה. קרניהם, מל' כי קרן עור פניו (שמות ל"ד, כ"ט). זיקת, כינוי, כמו מאורי זיקות (ישעיה נ' י"א). מי כה', תהלים קי"ג, ה'. בפסע, כפסיעה אחת. חוג שמים, סיבוב השמים. מלאות עינים, יחזקאל א', י"ח. מחשבת, מצוירה. יליזון, יסורו, מל' אל ילוזו מעיניך (משלי ג', כ"א). חיות, חיות הקדש. שכינתו מסבת, להיות סובבים כסא הכבוד. ברעישה ובגעישה, מל' ותגעש ותרעש הארץ (תהלים י"ח, ח'). ועבדיו, ישראל. בני ידידיו, בני האבות האהובים להקב"ה. הגון, כנון ויסד.

ועריה כסיתי, עפ"ה יחזקאל ט"ז, ח'. חדרי הביאותי, שיר א', ד'. לבנון, בהמ"ק. ואשכל עשיתי, עפ"ה ונטעתיך שורק (ירמיה ב' כ"א). ויושביו, של א"י והם הכנענים המסיתי את לבבם (יהושע ה', א'). ועתודותיהם שוסתי, ל' ישעיה י' י"ג. ואקרא דרושה, עפ"ה שם ס"ב, י"ב. ותרא, מיכה ז', י'.

רְאִיתִיךְ בְּכִבְלַיִךְ. בְּצַעַר עָלַיִךְ. פְּשׁוּטָה מְעִילַיִךְ. פְּרוּעָה קָדְלַיִךְ. וּפַעֲמוֹנֵי זָהָב עֲלֵי תַלְתַּלַּיִךְ. מֵעַי הָמוּ לָךְ וָאָבֹא אֵלַיִךְ. וָאֶפְרֹשׂ כְּנָפַי עָלַיִךְ. סְגֻלָּתִי: דּוֹדִי, בָּאתִי בַמְּצוּדָה. בְּרֶשֶׁת צָר לְכוּדָה. בְּיַד בָּבֶל בְּדוּדָה. בְּיַד פָּרָס נְדוּדָה. בְּיַד יָוָן שְׁדוּדָה. בְּיַד צָר גַּלְמוּדָה. שִׂימֵנִי כַחוֹתָם כְּקֶדֶם מְיֻסָּדָה. וְתָגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה. דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי, רַחֵם אֲדִירַת וְנָם זָכוֹר אֶזְכְּרֵךְ. חַסְתִּי עַל נְעוּרֵךְ. וְרָאִיתִי מְגוּרֵךְ. עוֹד אֲפָאֵר תָּאֳרֵךְ. אַצְהִיר נֹאוֹר זָהֳרֵךְ. וְיָבֹא לָךְ צִירֵךְ. וַהֲבוֹשׁ אֶת־שִׁבְרֵךְ. הִתְפַּתְּחִי צִיּוֹן מוֹסְרֵי צַוָּארֵךְ. קוּמִי אוֹרִי כִּי־בָא אוֹרֵךְ. סְגֻלָּתִי: דּוֹדִי, אֲכָלוּנִי שְׁנֵי דֻבִּים וַאֲרָיוֹת. וְשָׂמוּ בֵּית קָדְשִׁי לִמְעוֹן פְּרִיץ חַיּוֹת. מוֹאָב וַעֲמָלֵק קֵדָר וּנְבָיוֹת. תִּקְרָא שְׁנַת גְּאֻלָּה לִשְׁבוּיוֹת הַשְּׁבוּיוֹת. וְקָרְבֵנוּ לַעֲבוֹדָתְךָ כְּמַעַר אִישׁ וְלֹיוֹת. דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי, נְחִיתִיךְ בַּשְּׁבִיָּה. בְּכֶבֶל צַר כְּלוּיָה. נְפוּצָה וּזְרוּיָה. בְּאֶרֶץ מַאְפֵּלְיָה. וְנָוַתִי שְׁבוּיָה. תָּשׁוּב לְעִלּוּיָה. כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ. סְגֻלָּתִי: וקרבתנו לשמך הגדול וכו'.

זולת. ע"פ א"ב ואח"כ חתום אפרים ברבי יצחק חזק. ונשמטו קצת חרוזים בעבור השלום.

אֱלֹהַי בְּךָ אֶחָבֵק. כְּטוֹבֵעַ לְנָמֵל יֵאָבֵק. אֹמֵר טוֹב לְדֶבֶק: בְּשִׁמְךָ תָּמִיד חִתַּלְתִּי. אַף כִּי עָלֶיךָ נִקְטַלְתִּי. נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: גַּרְתִּי עִם־מֶשֶׁךְ וְתֻבָל. נִמְשַׁכְתִּי בְּיַד שׁוֹבָל. כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל: דָּבַקְתִּי מְאֹד בְּעֵדְוֹתֶיךָ. הִסְתּוֹפֵף בִּכְנַף מִדּוֹתֶיךָ. קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדוֹתֶיךָ. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: הִרְחַקְתִּי נְדוֹד מִמְּךָ. וְלִבִּי קָרוֹב לְשִׁמְךָ. וּרְאֵה כִּי עַמְּךָ: וְצֹאן יָדְךָ נִמוֹנָה. וְאָחוֹר לֹא נָסוֹנָה. רְעֵה אֶת־צֹאן הַהֲרֵגָה. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: זְכוֹר הֶרֶג רָב. עָלֶיךָ נַפְשִׁי תִּקְרָב. וְנָפַל מִמֶּנִּי רָב: חֲסִידֶיךָ וּמְיַחֲדֶיךָ מְקֹרָב. בֹּקֶר וְצָהֳרַיִם וָעֶרֶב. עִם שְׂרִידֵי חָרֶב. אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: טָחֵי תָפֵל

קדליך, ערפך מגולה שחוסר בגדים. תרגום עורף קדל. ופעמוני זהב וכו', תחת פרועה נעשית גם עליו, ר"ל וגם פרועה מפעמוני זהב. תלתליך, מל' קוצותיו תלתלים (שיר ה' י"א). ואפרש, יחזקאל ט"ז, ח'. במצודה, ברשת כמו תהלים ס"ו, י"א. בדודה, ל' בדד. גלמודה, שוממה ועזובה כמו ישעיה מ"ט, כ"א. שימני כחותם, שיר ח', ו'. ותגלנה, תהלים כ"ו, ח'. מגורך, מל' מגורי אביו, ר"ל בכל הארצות שהיית גר שם שמרתיך. התפתחי, ישעיה נ"ב, ב'. קומי, שם ס', א'. פריץ חיות, חיות טורפות. קדר ונביות, אומות מבני ישמעאל (בראשית כ"ה, י"ג). כמער איש וליות, ל' מ"א ז', ל"ו, ונאמר שם על הכרובים, והוא ל' דבוק וחבור, ור"ל תקרבנו ותדבקנו לעבודתך כמו הכרובים שהיו מדובקים יחד. כלויה, ל' אסור כלא. בארץ מאפליה, מל' ירמיה ב', ל"א. ונותי, מל' ונות בית תחלק שלל (תהלים ס"ח, י"ג) ר"ל כנסת ישראל. כי יעקב, תהלים קל"ה, ד'.

אחבק, אדבק. לנמל, כמו הוא שפת הים מקום אסיפת הספינות. יאבק, מל' ויאבק איש (בראשית ל"ב, כ"ה), כלומר כאדם שנפל למים ומתעסק בידיו סביביו כדי להתקרב ליבשה. אומר טוב לדבק, ל' ישעיה מ"א, ז'. חתלתי, נתעטפתי. פ"א הוחלתי. נפתולי, בראשית ל', ח'. אל תרחק ממני, תהלים כ"ב, י"ב. משך ותובל, שמות של אומות מבני יפת (בראשית י', ב'. יחזקאל ל"ט, א'. תהלים ק"כ, ה'). שובל, בן שעיר (בראשית ל"ו, כ'). כשה, ישעיה נ"ג, ז'. הסתופף, להסתר. ובס"א הסתוכך, והוא ל' מחסה מזרם סכך. קציעות, תהלים מ"ה, ט'. וראה, שמות ל"ג, י"ג. רעה, זכריה י"א, ד'. ונפל, מל' שמות י"ט, כ"א. עם שרידי, ירמיה ל"א, ב'. טחי תפל, ל' יחזקאל י"ג, י"א. ואיכה ב', י"ד. ור"ל

ומדוחים. אלי גיל השמחים. ובמשכנות מבטחים: יראיך נסקלים
ונחנקים. ואלו הן הלוקים. בני הדבקים. אל־תרחק ממני: כורע לכל ויסגוד.
יעצני בך לבגוד. לערב עמו באגוד: לא אצתי לרעות אחריו. נמתי יבשו
כל־חבריו. רע ירוע כי ערב. אל־תרחק ממני: מחמת עפר זוחל. לירחי
שוא אני נוחל. מה־כחי כי איחל: נפשי בך דבקה. כיונק נכנס לרבקה.
השביע נפש שוקקה. אל־תרחק ממני: שונאיך בלבות זחוחים. לשונם
מדברת גבוהים. שוא עבד אלהים: עמך בעצתם לא ישב. ובתוכם לא
יתחשב. השמרים הבלי שוא. אל־תרחק ממני: פליאה בעיני נשגבה.
למדהבה היש קצבה. הנה קמה וגם נצבה: צועקת הבא מדוד. אומרת
לי מה לך נדוד. מה דודך מדוד. אל־תרחק ממני: קומה לצאת כפעם
בפעם. תרעם בשבט רעם. העם אשר זעם: רודף אחרי בלב יחם.
תמיד כי מתרגז ומתלחם. אכלי עמי אכלו לחם. אל־תרחק ממני: שופך
דמו לא כסה. נתן יעקב למשסה. ואכליו עונו ישא: תועי רוח כלו
רעיתך בהלו ושכלו. והנותרת ממנה יאכלו. אל־תרחק ממני: אלי גואלי
דמי דורש. לא תעזוב נפשי למשרש. כלה גרש יגרש: פנה נא ממעונך.
אל־פליטת צאן ידך. חוסה יי על־עמך. אל־תרחק ממני: ראה את־חרפתנו.
הוציאה ממסגר נפשנו. למה לנצח תשכחנו: יען משכתני בעבדות.
נשפטתי בכל־מיני מרדות. הקצור קצרה ידך מפדות. אל־תרחק ממני:
מוני בעניי שמח. ואני אליך בוטח. מושכות כסיל תפתח: ברבים
רחמיך שוב. לנשכח כמת מלב חשוב. אל־אחוזת אבתיו ישוב. אל־תרחק
ממני: ידעתי כי לא לצמיתת. נמכר עמך לחליטות. ואיה ספר כריתות:
צא וחשוב עם קונם. מה מכרם מה קנינם. כי־לקח עמי חנם. אל־תרחק

הנחנקים בגוף ואקף. ובמשכנות, ישעיה ל"ב, י"ח. ואלו הן הלוקים, ל' מכות רפ"ג פ' ג'. בני הדבקים, ל' דברים ד', ד'. לכל, זה אליל של הפסלים. לערב עמו באגוד, להתחבר עמו לאגודה אחת. תמ"י לבול עץ לסגוד, והוא על' ישעיה מ"ד, י"ט. רע ירוע, משלי י"א, ט"ו. ומעמו פה מרעה ישבר הלוה אשר ערב את לבו לפתות אותי. מחמת, מפני חרון הלוה המשל לנחש זוחל עפר. לירחי שוא, על' איוב ז', ג'. מה כחי, שם ו', י"א. כיונק, כעגל היונק הנכנס אחרי אמה. נכנס לרבקה, על' נטרה פרה שהכניסה לרבקה של מנת אחיכן (גיטין כ"ג). רבקה הוא מקום פטימת הבהמות ועל' הכתוב מרבק וכן כעגלי מרבק תרגומו כעגלי רבקא (ירמיה מ"ו, כ"א). השביע, תהלים ק"ז, ט'. זחוחים, ל' גאוה כמו שמרגו זחוחי הלב (סוטה מ"ז, ב'). שוא, מלאכי ג', י"ד. השמרים, תהלים ל"א, ז'. פליאה, ל' תהלים קל"ט, ו'. למדהבה, כמו לסבל בישעיה י"ד, ד', ומדרש בשבת דף ק"ב אומה זו שאומרת תמיד מדוד והבא. הנה קמה, ל' בראשית ל"ז, ז'. מה דודך, שיר ה', ט'. קומה, אמה המק"ה קומה. תרעם, על' תהלים ב', ט'. העם, ל' מלאכי א', ד'. בלב יחם, בחמימות לבב ובחרונו. אכלי עמי, תהלים י"ד, ד'. ואוכליו, ויקרא י"ט, ח'. כלו, כלו את רעיתך. והנותרת, ויקרא ו', ט'. כלה, שמות י"א, א'. חוסה ה', יואל ב', י"ז. ראה, איכה ה', א'. הוציאה, ל' תהלים קמ"ב, ח'. למה, איכה ה', כ'. הקצור, ל' ישעיה נ', ב'. מושכות, איוב ל"ח, ל"א. לחליטות, מעמו כמו לצמיתות כי כן תרגום לצמיתות לחלוטין (ויקרא כ"ה, כ"ג). ואיה ספר כריתות, עפ"ה ישעיה נ', א'. עם קונם, עם הלוה אשר עמך נמכר לו. כי לקח,

ממני: חוסה איומתך מלהסעיר. ברכת אב תעיר. ורב יעבד צעיר: קרן עמך תרים. תקפוץ קץ ותערים. מדלג על ההרים. אל־תרחק ממני: חשבתי עדן עדנים. עיני כלות לזמנים. לפי רב השנים: זמותי לקץ זה אין חקר. אך לעת ערב יהיה בקר. נצח ישראל לא ישקר. אל־תרחק ממני: קויתי לו אצא כיובל. ויסר שכמי מסבל. והיתה ציצת נבל: קרן נגה כאור צהרים. לנדחי יהודה ואפרים. וכיום עלותה מארץ מצרים. אל־תרחק ממני: עזרת וגו' עד שמו קדוש ישראל.

גאולה. *) אבל כשחולקים בהר ובחקתי אז אומרים יקוש בעניו העומד למטה בעמוד.

על משקל ח' ח' תנועות, וכראשי החרוזים חתום שלמה.

שכולה אכולה, למה תבכי. היאשי לבך, מאשר תחכי. קצי נמשך, וארך חשכי: הוחילי עניה, עוד מעט כי אשלח מלאך, לפנות דרכי. ועל הר ציון, אסוך מלכי: יי מלך, יי מלך, יי ימלך. אמרו לציון, יי ימלך. הנה מלכך יבוא לך: לאל אלי, כמה איחל. ועד אן תמשוך, גלות החל. ובני רחל, גזוזים כרחל. ואני בכל־זאת תמיד איחל: הוחילי עניה לפוקד ומוחל. כי

ישעיה נ"ב, ה'. איומתך מלהסעיר, מל' סערה, שלא תבוא עוד רוח סערה של הצרות על ישראל עמך. אב, יצחק. ורב, בראשית כ"ה, כ"ג. תקפוץ קץ, תדלג את הקץ, שתביא את הגאולה אף אם עדיין עתה לא הגיעה. ותערים, ל' תחבולה. מדלג, שיר ב', ח'. עדן עדנים, מועדי קץ הגאולה אשר נגלו לדניאל (ז', כ"ה. י"ב, ז'). לפי רב השנים, ויקרא כ"ה, ט"ז. זמותי, חשבתי. לעת ערב, עפ"י זכריה י"ד, ז'. נצח, שמואל א' ט"ו, כ"ט. והיתה ציצת, ישעיה כ"ח, ד'. קרן, ענין נוגה וזוהר. וכיום עלותה, הושע ב' י"ז.

שכולה, כן אומר הקב"ה לכנסת ישראל, אתה שכולה ואכולה בין האומות למה תבכי וכי נתיאש לבך מלהושע עוד. ועל זאת עונה כנסת ישראל כי תבכה על אשר קץ הגאולה נמשך הרבה ואורכה מאד חשכת גלותה. והקב"ה שב ועונה ואומר הוחילי עניה וכו', ועל הדרך הזאת הולך כל הפיוט. אשלח מלאך, עפ"י מלאכי ג', א'. אסוך מלכי, ל' תהלים ב', ו'. הנה מלכך, זכריה ט', ט'. גלות החל,

---

גאולה.

*) אם בהר ובחקתי חלוקים אומרים זאת בגאולה.

חתום בראשי החרוזים יצחק.

יקוש בעניו, ולכוד בפח חבלו. וצבי עדיו, הורד ועגילו. ופאר חליו, הפשט ומעילו. ונתפש על מריו, ונשבה על מעלו. מתי משביו. תעלהו עלה. אחרי נמכר גאלה תהיה־לו: צואר עבדים בפרך אין פתות. לקונם כי לא נמכרו לצמיתות. כי בשביעית יצאו משחיתות. או בשנת יובל חפשי לחליטות. ועדת עם קדש לעד בתוך עבדות. ומעוך וכרות ונתוק וכתות. אפסו שבתיו ובטל יובלו. אחרי נמכר גאלה תהיה־לו: חק שמטת

לֹא לְעוֹלָם בָּךְ אֲנִי בּוֹחֵל. עוֹד מְעַט וְהָיִיתָ לִי וַאֲנִי לָךְ. יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. אִמְרוּ לְצִיּוֹן. יְיָ יִמְלֹךְ. הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ: מָתַי יִקְרַב, וְיַגִּיעַ הַתּוֹר. סָתוּם וְחָתוּם, מָתַי תִּפְתּוֹר. אַרְמוֹן זָרִים, מָתַי תִּסְתּוֹר: הוֹחִילִי שְׂגִיָּה לְמַחְסֶה וּמִסְתּוֹר. כִּי עוֹד יֵשׁ לָךְ, מַרְפֵּא וּמַעְתּוֹר. וְיִפְרַח כַּפְתֹּר כְּיוֹם אִי כַפְתּוֹר. וְיָצִיץ בְּמִצְחֵךְ צִיץ אֲשֶׁר נִשְׁלַךְ. יְיָ מֶלֶךְ. יְיָ מָלָךְ. אִמְרוּ לְצִיּוֹן. יְיָ יִמְלֹךְ. הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ: הֲמוֹנֵי לְפָנִים, בְּאַחַת נִטְבַּע. מִנֹּף וּבָבֶל, בְּקָרוֹב נִתְבַּע. הָיִיתָ אֲנִי עוֹד כְּבָעַיִט נִצְבַּע. נִקְבְּצוּ עָלַי, בִּשְׁלוֹחַ אֶצְבַּע. וְאָכַל בְּשָׂרִי, וְעוֹד לֹא נִשְׂבַּע: הוֹחִילִי שְׂגִיָּה לְצוּר אֲשֶׁר הוּא נִשְׁבַּע. כִּי בֹא יָבֹא דּוֹד אֲשֶׁר הָלַךְ. יְיָ מֶלֶךְ, יְיָ מָלָךְ. אִמְרוּ לְצִיּוֹן, יְיָ יִמְלֹךְ. הִנֵּה מַלְכֵּךְ יָבוֹא לָךְ:

בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים, וְתָבִיא גְאֻלָּה
לִבְנֵי בְנֵיהֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

עובדיה כ'. בוחל, לא אמאס בך. בחל ל' מאוס כמו נפשם בחלה בי (זכריה י"א, ח'). התור, הזמן המוגבל, כמו ובהגיע תור אסתר (אסתר ב', ט"ו). ארמון זרים, ישעיה כ"ה, ב'. מרפא ומעתור, עפ"ה ונעתר להם ורפאם (שם י"ט, כ"ב). כפתור, כרח. כיום אי כפתור, עפ"ה שודד ה' את פלשתים שארית אי כפתור (ירמיה מ"ז, ד'). והכוונה יפרח לישראל ישועה כמו ביום שהיה שודד הקב"ה את יושבי כפתור. ציץ, כתר. המוני, המון ישראל. באחת נטבע, ביד אומה אחת בגלות מצרים וכן בגלות בבל. מנוף, ממצרים. נתבע, נתבקשו בטהרה מגלותם לשוב לארצם. כבעים נצבע, כמו בתוך שלות דורסים ועפ"ה ירמיה י"ב, ט'. בשלוח אצבע, העופות שולחים אצבעותם הדורסים, וכנוי לאויבי ישראל הרבים. אשר הוא נשבע, ישעיה כ"ד, ט'. ס"ב, ח'. דוד אשר הלך, עפ"ה שיר ה', ו'. ו', א'.

לְמִסְכֵּן בְּעָנְיוֹ וּמְרוּדוֹ. וַחֲנַנְתּוֹ בְּמָכְרוֹ שְׂדֵה אֲחֻזַּת יְלָדוֹ. גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ אִם מָצְאָה יָדוֹ. אוֹ בַּיּוֹבֵל יָשׁוּב לְיָדוֹ וַעֲבָדוֹ. וְאִם לְעֵקֶר נִמְכַּר בְּאֶפֶס כָּל מְאוֹדוֹ. אָז קְרוֹבוֹ פּוֹדוֹ דּוֹדוֹ אוֹ בֶן דּוֹדוֹ. וְזֶה כַּמָּה שָׁנִים לֹא רָמָה יָדוֹ. נְטוּשָׁה בְּיַד בּוֹגְדוֹ. נַחֲלָתוֹ וְחֶבְלוֹ. אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ: קְרוֹבַי אִם אָפְסוּ הֵן אַתָּה נוֹתַרְתָּ. גּוֹאֲלֵי אִם פַּסּוּ הֵן אַתָּה נִשְׁאַרְתָּ. וּמִי יַחֲמוֹל אִם לֹא חָמַלְתָּ. אִם לְזָדוֹן שַׁרְתָּ וְעָוֹן שָׁמַרְתָּ. אִי בְּרִית כָּרַתָּ וְחֶסֶד נִשְׁבַּעְתָּ. הֲלֹא מֶלֶךְ אַתָּה. צוּר יִשְׂרָאֵל וְגוֹאֲלוֹ. אַחֲרֵי נִמְכַּר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ:

בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים, וְתָבִיא גְאֻלָּה
לִבְנֵי בְנֵיהֶם. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

ע"ס א"ב, וחתום בו אליה.

אגורה באהלך עולמים· אחסה בסתר כנפיך לילות וימים: בחכמה יסדת הדומים ובתבונה כוננת מרומים· בנית רקמת אמצת שרשת יפית תמכת חשבת בקיומים· גמרת הכל בשש אותיות המסימים· גנזתם ששתם בטבעת אהיה חתומים· דרוש אותם הדורש על־כן הם סתומים:

אלו שש מדות· למעשה ידי אמן נמדדות·

יען כי נועדות· התחיל בספר תעודות· קדוש:

הצבת גבולות אדמה· השרות שכינתך בהמה· ושם־העיר מיום יי שמה· ואחר כן נתעלה וישב בחכמה· זרח אורה לישרים גנוז לתעלומה· ומן כפת רקיע הבדיל שליש המימה· חפצם להשתמש אלו לאלו במהומה:

אדון אין בלתך· לא יעברון אדירים גזרותיך·

ינוסון מגערתך· המקרה במים עליותיך· קדוש:

טבע ערוך מקדמונים· טירתו מהלך אלפים ומאה שנים· יחסו שבע שמות ובתוכו חמשה בתי דינים· יחד כלם נגלו לבן־אמוץ בחזיונים· כון תשעים ושנים אלף לארבעה מכונים· כנס למקום אחד כל־מים התחתונים· ליבשה קרא ארץ ולמים מקוה זידונים:

אתה משל בהם· לדכאות כחלל רהביהם·

יהמו יחמרו מימיהם· השבחת שאון גליהם· קדוש:

מגיא הרשיא זרעונים· מטע נטעי נעמנים· נטע כל־עץ מאכל וכל־מיני עדנים· נבראו לקומתם ומאליהם פרי טעונים· סדורים לקיץ שלחן לחבורת רבנים· שש בעל המלאכה כצאת הכל בעניינים· עשות חפצו ורצונו כלם נכונים:

אגורה, ל' תהלים ס"א, ה'. הדומים, הארץ. מרומים, השמים. ואמר בחכמה על הארץ ובתבונה על השמים עפ"י משלי ג' י"ט. בנית רקמת וכו', ראשי ו' תבות הללו הן שלש בראשית. בשש אותיות המסימים, ר"ל בשש אותיות הראשונות כתבת בראשית נהן ברא וגמר הקב"ה את כל ברואי שמים וארץ. גנזתם ששתם, סוד שש אותיות הללו גנוז וסתום מבני האדם. בטבעת אהי' חתומים, השם אהי' בגימטרי' כ"א וכן שש אותיות ראשונות של א"ב בגמטרי' כ"א, ועוד גמטרי' של בראשית במספר קטן הוא י"ג וכן גמטרי' של אהי' במספר קטן עם הכולל הוא י"ג. אלו שש מדות, ענייני הבריאה שהזכיר בראש, בנית רקמת אמצת וכו'. נועדות, מוכנות לפני הבורא. בספר תעודות, ספר התורה, ועפ"י ישעיה ח', ט"ז. ושם העיר, ל' סוף יחזקאל. גנוז לתעלומה, האור של ששת ימי בראשית גנוז לצדיקים לע"ל. כפת רקיע, את השמים היממעלגעוואלבע, כמו כפין על גבי כפין כפה כנגד האוטם (פרה פ' ג') ג' מלכו נכפה (מלכים י"א). אלו לאלו במהומה, שלא רצו המים להתחלק, וכמבואר למעלה דף 625. ינוסון, תהלים ק"ד. טבע, שקע. ערוך מקדמונים, כנוי לגיהנם עפ"י ישעיה ל' ל"ג. אלפיים ומאה שנה, במדרש כונן, לפון העולם שם גיהנם ושיעורו כ' אלפים ומאה שנים ושם נדונים הרשעים בז' מדורי גיהנם וכו'. יחסו, קרא לו ז' שמות והן שאול, אבדון, באר שחת, טיט היון, דומה (או-שערי מות או בור שאון), צלמות, ארץ תחתית. כדאיתא במדרש כונן ובערובין דף י"ט. ה' בתי דינים, ה' מיני אש יש בגיהנם, כדאית' במס' גיהנם. לבן אמוץ, ישעיה הנביא. צ"ב אף מלאכים. לארבעה, לד' רוחות של כפה הכנור. זידונים, המים נקראו זידונים על שזדו ולא רצו לירד למטה. יהמו, עפ"י תהלים מ"ו, ד'. השבחת, עפ"י שם פ"ט, י'. מגיא, מן האדמה. לקיץ שלחן, מל' סוטר נסכים

אֵל מָלֵא רַחֲמִים. לְפִי מַעֲשָׂיו הָעֲצוּמִים. יִתְהַלֵּל
בְּצִדְקוֹ בִּתְמִימִים. הַמְתַקֵּן מָזוֹן לְכָל־יְקוּמִים. קָדוֹשׁ:

פָּקַד בִּשְׁמֵי זְבוּלִים. פְּאֵר שְׁנֵי מְאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים. צַו לִמְשׁוֹל כַּיּוֹם בְּחַלּוֹן כָּל־גְּבוּלִים. צִוָּה אוֹר בַּעֲרִיפִים בִּגְדוּדֵי חֲיָלִים. קָשַׁט מֶמְשַׁלְתּוֹ מִהְיוֹת שְׁקוּלִים. קַשְׂקֶשֶׂת וּמְעוּפָפִים שָׁרְצוּ נוֹזְלִים. רֹאשׁ תַּנִּין לְיוֹם נֶחָמָה לִסְעוּדוֹת מַשְׂכִּילִים:

אֵין מִי יִמְשׁוֹל בּוֹ. לָשׂוּם אֵלָיו אָרְבּוֹ.
יָצוּק כְּפֶלַח לִבּוֹ. הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ. קָדוֹשׁ:

שִׁכְלֵל עוֹד בְּמַאֲמָרוֹת. שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת טְמֵאוֹת וּטְהוֹרוֹת. שְׁלֹשָׁה מִינֵי בְהֵמָה לְקָרְבָּן נִבְחָרוֹת. תַּכְלִית כֻּלָּם בָּרָא מוֹשֵׁל כָּל־יְצִירוֹת. תִּכֵּן כָּל־צְבָאָיו עַל עֲבוֹדָתָם סְדוּרוֹת. תִּלֵּל מַלְאָךְ בְּרֹאשׁ כֻּלָּם וְגַבְרִיאֵל בְּרֹאשׁ שׁוּרוֹת. וְכָל־שְׁבָחוֹת בִּגְרוֹנָם וּבְפִיהֶם טַעֲמֵי שִׁירוֹת:

אֵין עֶרְכּוֹ וְאֵין זוּלָתוֹ. לֹא יִמָּצֵא צַיָּר כְּמוֹתוֹ.
יַגִּיד עָלָיו אֱמוּנָתוֹ. הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ. קָדוֹשׁ:

אִפֵּד אַפִּרְיוֹן אֳהָלָיו. אַבְנֵי יְקָרָה מְסֻכָתוֹ וַעֲצֵי פְרִי זְבוּלָיו. לִבְנוֹן וְאַלּוֹנִים לִבְרוֹת מֵאֵלָיו. לְבַד מֵעֵץ הַדַּעַת שֶׁלֹּא הִגְרִיל בְּגוֹרָלָיו. יְעוּדָתוֹ הִשִּׁיאַתּוּ בְּאֹהֶל בַּל־יִצְעָן וְנִתְּקוּ חֲבָלָיו. יוֹם מְנוּחָה כְּאָח לְצָרָה נוֹלַד וְחָשַׂךְ מוֹרָשַׁת מַעְגָּלָיו. לָכֵן שָׁר לְנוּחַ בּוֹ שִׁבְחֵי דְגָלָיו:

אָדוֹן אָיוֹם וְנוֹרָא. לְעַמּוֹ חָקַק עֹנֶשׁ וְאַזְהָרָה.
יִחֵד לְקָדְשׁוֹ בִּזְכִירָה וּשְׁמִירָה. הֱיוֹת חֶצְיוֹ
לְעֹנֶג וְחֶצְיוֹ לִשְׁמִירָה. קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

לקין המזבח (שקלים פ' ד') והוא ענין קנות סעודה, נקבצים. צו, כזה לשמש. כל גבולים, להאיר בכל גבולות הארץ, או שפירושו כל גבולת המזלות ועי"פ פרקי ר"א פ' ו' שהחמה יוצאת ונכנסת בג' מאות וס"ו חלונות. אור בעריפים, עפ"י ישעיה ה', ל'. זכנוי הוא ללבנה. בגדודי חילים, הם הכוכבים. מהיות שקולים, שלא יהיו שמש וירח שקולים שניהם כאחד, ועי"פ המדרש שנתמעטה הלבנה. קשקשת, תנים. ראש, פי' כי תאמר אחוס רשעה (מלאכי א' ד') ר"ל החליש את תנין, והכוונה על לויתן שהרג הקב"ה את הזכר ואת הנקבה ומלחה לצדיקים לע"ל (ב"ב דף ע"ד, ב'). בו, בלויתן. יצוק כפלח, עפ"י איוב מ"א, ט"ז. העשו, שם מ', י"ט. שלשה מיני בהמה, שור וכשב ועז. תכלית כלם, בסוף כולם. מושל כל יצירות, הוא האדם. תלל, העמיד למעלה מהם, מל' גבה ותלול (יחזקאל י"ז, כ"ב). וגבריאל, בב"ר פ' א' מיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדה"ר. ציר, יוצר, ובברכות דף י' א' ודאי שלא מדת הקב"ה כמדת בשר ודם, מדת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים, והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים והיינו דאמרה חנה אין קדוש כה' ואין בלתך אין צור כאלהינו (ש"א ב' ב') אין צייר כאלהינו. הכל עשה, קהלת ג' י"א. אפד, תקן. אהליו, של אדה"ר. אבני יקרה, עפ"י יחזקאל כ"ח, י"ג. ואיתא בב"ב דף ע"ה ובפר"א פ' י"ב עשר חפות עשה הקב"ה לאדה"ר בג"ע שנ' בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך וכו'. לברות מאליו, ר"ל אדה"ר יכול לברות וליקח מכל פרי הגן. יעודתו, אשתו. באהל בל יצען, בג"ע אשר היה מיועד לישב בו תמיד לולי היה חוטא, והוא מל' ישעיה ל"ג, כ'. כאח לצרה, מל' משלי י"ז, י"ז. וחשך מורשה מעגליו, שהשבת הגין בעדו וכשנאמר למעלה דף 622. לקדשו, לקדש את השבת. וחציו לענג, כמו שאמרו בפסחים ס"ח, ב' חציו לה' וחציו לכם.

אופן. ראשי חרוזיו יעקב.

יקודי אש, כידודי אש, יצורי צור כרובים דר. עיניהם, ומראיהם
כעין סחרת וכעין דר. קול ינופפון, ויתעופפון, עשות חפץ אל נאדר.
בטוב שירה, ברן זמרה, ישוררון איש בלי נעדר. קול יי בכח קול יי
בהדר: עצמתם, וקומתם, וקופה כקומת תמר. ליל ויום, למול איום,
מטיבים שבח וזמר. המלות, מחילות, ומחנות כילק סמר. מצבם, ומושבם,
משמר לעמת משמר. כי קונם, התקינם, ומערכותם סדר. קול יי בכח
קול יי בהדר: קול ירימון, ויעצימון, לאל כביר ממקומו. ועל מעונו,
ותכיונו, זה ישאל כנאמו. והם עומדים, וחרדים, מפחדו ומאימו. יעריצון,
ויקדישון, כבוד יי ממקומו. כי סכו, מכה ומכה, בסופה וסער לגדר.
קול יי בכח קול יי בהדר: ונשר ויציר, ושור וכפיר, מוכנים במרכבתו.
ותחנותם, ומחנותם, סביבות תכונות שבתו. לפניהם, אופניהם, סובלי
כס תפארתו. לשרת פני המחנה, והסדר הנסדר. קול יי בכח קול יי
בהדר: בימינו, על שכנו, שת מחנה מיכאל. ולשמאלו, וממולו, גבריאל
ואוריאל. ומאחריו, כמשמריו, הכין מחנה רפאל. יקדישון, וישלשון,
קדשה כעתות האל. לדר תכיון, לאל עליון, שמו מרמם ומהדר. קול יי
בכח קול יי בהדר: והחיות ישוררו וכו'.

אהבה. ראשי החרוזים מנחם חזק.

סגלתי, משכתיך חסד עטרת הלומים. התכללי בשלך שתים
מתאמים. וגם שתים שלי בכתרך משלמים. בצדק ובמשפט ובחסד
וברחמים. סגלתי: דודי, נשבעת ובאת בברית כרת. ואותי באלהך אתך

יקודי אש, תואר למלאכים. כידודי, ניצוצי כמו איוב מ"א, י"א. צור, הקב"ה היושב על הכרובים. סחרת, דר, שמות אבנים טובות (אסתר א', ו'). קול ינופפון, ישאו את קולם. איש בלי נעדר, עפ"י ישעיה מ', כ"ו. קול ה', תהלים כ"ט, ד'. עצמתם, תקפם. מחולות, ל' חיל וכנה. כילק סמר, ר"ל מתנם רק כאימה ופל' ירמיה כ"ח, כ"ז. ופעם סמר ל' רעדה ופחד כמו סמר מפחדך בשרי (תהלים קי"ט ק"כ), כי המלאכים חרדים מפחד השכינה. לגדר, ל' גדר וסייג ועפ"י נחום א' ג'. ויציר, אדם. וכפיר, אריה, וכמו שכתוב פני אדם ופני אריה וכו' (יחזקאל א', י'). בימינו, מימין כסא הכבוד. מחנה מיכאל וכו', יסודו בפרקי ר"א פ' ד' ובמדבר רבה פ' ב' והעתקתיו למעלה דף 576.

סגלתי וכו' כן מאמר השם, וראה בבאור אותותי למעלה דף 731. משכתיך חסד, ירמיה ל"א, ג'. עטרת הלומים, עטרת נאה לראש. הלומים, מל' נקש להולמו ולא הולמתו (סנהדרין כ"א ב'). שתים מתאמים וכו', יסודו בדברים רבה פ' עקב, מלך שנשא למטרונה והכניסה לו שני אריסין (תכשיטים) אף המלך זקף לה כנגדן שני אריסין, אבדה מטרונה את שלה אף המלך נטל את שלו, לאחר ימים עמדה וכשרה את עצמה והביאה אותן שני אריסין, אף המלך הביא את שלו, אמר המלך אלו ואלו יעשו עטרה ויתנו בראשה של מטרונה. כך אתה מוצא אברהם נתן לבניו שני אריסין צדק ומשפט שנ' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו, לעשות צדקה ומשפט (בראשית י"ח, י"ט) אף הקב"ה זקף להם כנגדם שני אריסין חסד ורחמים שנ' ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד (דברים ז', י"ב) ונאמר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך (שם י"ג, י"ח), אבדו ישראל את שלהם שנ' ההפכתם לראש משפט ופרי צדקה ללענה (עמוס ו', י"ב) אף הקב"ה נטל את שלו, שנ' כי אספתי את שלומי מאת העם הזה את החסד ואת

הֶעֱבַרְתָּ· לְבַל תְּמִירֵנִי וְלֹא אֲמִירְךָ גָּזַרְתָּ· כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ· דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי, חַקּוֹתִיךְ עַל כַּף כְּנֶסֶת מִי מָנָה· אֲנִי אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ תִּשְׁכַּח מִיְמִינָהּ· חֲטִיבָה מוּל חֲטִיבָה גְּמַלְתִּיךְ לִי לְמָנָה· וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה· סְגֻלָּתִי: דּוֹדִי, מָצָאתִי חִנְּךָ הֱיוֹת אֻמָּתֶךָ, וּמִי אָנֹכִי לְמוּל עֹז אֵימָתֶךָ· לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ· וּפָרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל־אֲמָתֶךָ· דּוֹדִי: סְגֻלָּתִי, חֲשַׁקְתִּיךְ כְּדֶבֶק וּבְאַהֲבָה כְּסוֹכֵן· וּבְדִבּוּר עַל לֵב וּבְחֵשֶׁק לְהַסְכֵּן· אַרְבַּעַת אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה בְּתֹכֵן· וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן סְגֻלָּתִי:

וקרבתנו לשמך הגדול וכו'.

זולת. ע"ס א"ב ומ"כ חתום אפרים ברבי יצחק. ובסתנו קלת חרוזים כשנור השלום.

אֱלֹהִים לֹא אֵדַע זוּלָתֶךָ· מוֹשִׁיעַ אֵין בִּלְתֶּךָ· גְּאַל־לְךָ אֶת־גְּאֻלָּתֶךָ: בֵּיתְךָ קֹדֶשׁ נָאֲוָה· הָיָה לְאֵשׁ וְלֶהָבָה· הַר הָאֱלֹהִים חֳרֵבָה· עַד־מָתַי יְיָ: גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ· מִיַּד נַפְשִׁי קוֹבֵעַ· וַאֲנִי עָנִי וְגֹוֵעַ: דָּתְךָ לְהַעֲבִיר בִּקֵּשׁ· דּוֹר אַנְטִיּוֹךְ וְעִקֵּשׁ· זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ· עַד מָתַי יְיָ: הָיִיתִי כְּנִתַּק לְרְעִיָּה· כְּנוֹם לְכִפָּה לְדַחְיָה· הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה: וָאֱהִי נָגוּעַ בְּתוֹכָחוֹת· מִפְּנֵי שֶׁקֶר טֻחוֹת· חָרוּת עַל־הַלֻּחוֹת· עַד מָתַי יְיָ: זֵדִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי· הֵפֵר מִצְוַת קְדוֹשִׁי· וְחִלֵּל שַׁבְּתִי וְחָדְשִׁי: חַי רֹכֵב עַל עָב קַל· הַבֵּט אֶל־עָמָל לֹא תוּכַל· לָמָּה זֶה אֶשְׁכֹּל· עַד מָתַי יְיָ: טֹפְלֵי שֶׁקֶר כֻּלָּם· הַמַּרְחִיקִים מֵעַל גְּבוּלָם· שֵׁם יְיָ אֵל עוֹלָם: יִרְצְצוּ כָּל־קְדוֹשִׁים· לְנַפְשָׁם עוֹלִים לְאִשִּׁים· עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חוֹרְשִׁים· עַד מָתַי יְיָ: כַּמָּה עָלַי יַעֲבוֹר· אֵהָרֵג וְלֹא אֶעֱבוֹר· חֹק עוֹלָם וְלֹא יַעֲבוֹר: לְנַפְשִׁי הִגִּיעוּ זֵידוֹנִים· עָרְכוּ עָלַי כִּידוֹנִים· בְּעָלוּנוּ זוּלָתְךָ אֲדֹנִים·

הרחמים (ירמיה ט"ז, ה'). עמדו ישראל וביטחו את עלמן והביאו אותן שני פריטין שנ' ליון במשפט תפדה ושביה בלדקה (ישעיה א', כ"ז) אף הקב"ה הביא את שלו שנ' כי ההרים ימושו וחסדי מאתך לא ימוש, אמר מרחמך ה' (שם נ"ד, י'), וכיון שיביאו ישראל את שלהן והקב"ה נותן את שלו אומר הקב"ה אלו ואלו יעשו עטרה ויכתנו בראשן של ישראל שנ' וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בלדק ובמשפט ובחסד וברחמים (הושע ב', כ"א) עכ"ל. כן תעשה, בראשית י"ח, ה'. חקתיך על כף, עפ"ה ישעיה מ"ט, ט"ז. מי מנה, עפ"ה במדבר כ"ג, י'. מי מנה, ימיני, ועפ"ה תהלים קל"ז, ה'. חטיבה, חשיבות, ועי"פ ברכות דף ו' אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם. לשמך, תהלים קט"ו, א'. ופרשת, רות ג', ט'. כסוכן, כאומן, מל' ותהי לו סוכנת (מ"א א', ב'). להסכן, להתגיל מל' ההסכן הסכנתי (במדבר כ"ב, ל'). ובכ"י גורס דָּשָׁבוּ ופירושו לשכון שכינתי בתוככם. ארבעת אלה, לדק ומשפט וחסד ורחמים וכאלה עוד רבים. בתוכן, במנין. ואהבת עולם, ירמיה ל"א, ג'.

גאל לך, מל' רות ד', ו'. ביתך, ל' תהלים ל"ג, ה'. הר, שמות ג', א'. ותנת חרבה לקחה פה הפיגון בטעם חרבן, נפשי קובע, האויב הגוזל את נפשי, מל' וקבע את קובעיהם נפש (משלי כ"ב, כ"ג). ואני עני, ל' תהלים פ"ח, ט"ז. זה לנו, שמות י', ז'. כנתק לרעיה, כהמת קרבן אשם שמתו בעליה או שנאבדה ונתכפרו באחר אין לה תקנה אלא תרעה עד שתסתאב. כנום לכפה לדחיה, כהמת קרבן חטאת שבוכסין אותה לכיפה ומתה שם מאליה. ור"ל הכנו בין האויבים כאשם וכחטאת ומיני מיתות. הייתי, שמות י"ח, ג'. נגוע בתוכחות, מל' תהלים ע"ג, י"ד. טוחות, מחשבות, הכליות נקראות טוחות (רש"י באיוב ל"ח, ל"ו). חרות, שמות ל"ב, ט"ז. רכב על עב, ישעיה י"ט, א'. הבט אל עמל, חבקוק א', י"ג. טופלי שקר, איוב י"ג, ד'. ירצצו, ל' שבירה. לנפשם, ברלון נפשם עולים הם לאשי ה' להיות כליל. על גבי, תהלים קכ"ט, ג'. ולא אעבור את התורה אשר היא חק עולם ולא ישתנה. כידונים, רומח וחנית. בעלונו,

עד מתי יי: משולים תוריך ויונך. בניך בני בחוניך. שורך טבוח לעיניך:
נא הבט ממעלותיך. טבחה טבחה סגלתך. התיצב על־עלתך. עד מתי יי:
שנאתי מעשה תעתעים. והדמים מודיעים. לבקרים לרגעים: עליך
פרחי נמלקים. קול דמיהם צועקים. והנה עבדיך מכים. עד מתי יי: פתח
שער אנך. מוניך כלה בחרונך. מתקוממים בימינך: צרור את־מחלליך.
ועל כל־הקמים עליך. שא־נא כליך. עד מתי יי: קנא בעריץ בער.
מתערה כרענן יער. מדוע לא־יבער: רודף פליטה הנשארת. השכם לו
כבמחתרת. ועשית לו מסגרת. עד מתי יי: שלח ברשת רגליו. שלם
כרתע מעלליו. וחמישתו יסף עליו: תבער מארצי קמים. ורשע מהרי
בשמים. כי ארכו־לו שם הימים. עד מתי יי: אהלי שחד אכלו. יגיע כפי
כלו. בנכליהם אשר־נכלו: פערו לבלעני חנם. חרקו עלי שנם. תנה־עון
על־עונם. עד מתי יי: ראה תראה בעני. דלפה לך עיני. אך אם־אתה לו
שמעני: ימינך מחיקך כלה. ותגדיל לעשות עם־אלה. אתה האל עשה
פלא. עד מתי יי: מה ארוך עלי פרך. כבשו עלי דרך. והלכו גוים לארך:
בקול עלה נדף. הייתי תמיד נהדף. והאלהים יבקש את־נרדף. עד מתי
יי: ראיתי קץ לכל־תכלה. ואין קץ ליושבת בגולה. חפשה לא נתן־לה:
רחמיך מיום ליום צופה. למתי תעלה תרופה. עשה שחר עיפה. עד מתי
יי: בידו לפדות עם קרובו. ועד מתי אצפה ליום שובו. ולא־אין לבוא:
יערה ממרום רוחו. וירם קרן משיחו. השיב המלך את־נדחו. עד מתי יי:
צוה ישועות עמך. עזרתי היתה מעמך. אין גואל קרוב ממך: חי גאלי
חכתה. נפשי לך כלתה. כי גאל אתה: עד מתי יי: קים קול צופך. עוד
תעברנה אלפיך. ופרשת עלי כנפיך: קרב שנת הגאלה. הסר מעלי כלי
גולה. כי לך משפט הגאלה. ואתה יי: עזרת וכו' עד שמו קדוש ישראל.

ישעיה כ"ו, י"ג. תוריך ויונך, ישראל נמשלת לתור ויונה (תהלים ע"ד, י"ט. שיר ב', י"ד). שורך, דברים כ"ח, ל"א. התיצב, במדבר כ"ג, ג'. לבקרים לרגעים, איוב ז', י"ח. פרחי, בני, מל' פרחי כהונה. והנה, שמות ה', ט"ז. שער אנך, שער חומה, וע"פ ב"מ דף כ"ט כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה שנ' הנה ה' נצב על חומת אנך ובידו אנך (עמוס ז', ז'). שא נא, בראשית כ"ז, ג'. מתערה, ל' תהלים ל"ז, ל"ה. מדוע, שמות ג', ג'. כבמחתרת, כגנב הבא במחתרת. ועשית, שמות כ"ה, כ"ה. וחמישתו, במדבר ה', ז'. מהרי בשמים, ארץ ישראל, עש"ה סוף שיר השירים. כי ארכו, בראשית כ"ו, ח' בנכליהם, במדבר כ"ה, י"ח. פערו את פיהם. תנה עון, תהלים ס"ט, כ"ח. דלפה, תוריד דמעות, כמו איוב ט"ז, כ"ו. אך אם אתה, בראשית כ"ג, י"ג. מחיקך כלה, תוציאה מחיקך, ועש"ה תהלים ע"ד, י"א. אתה האל, שם ע"ז, ט"ו. כבשו עלי, דורכים עלי כמסלות דרכם. והלכו, תפס לשון ישעיה ס', ג', רק שהפך תבת לאורך אל לארך ל' אריכות ימים שהשונאים כבשו בי. בקול עלה, ל' ויקרא כ"ו, ל"ו. והאלהים, קהלת ג', ט"ו. חפשה, חרות, ויקרא י"ט, כ'. עשה, עמוס ו', י"ג. ולא אץ, יהושע י', י"ג. יערה, ישפך עלינו, ל' ישעיה ל"ב, ט"ו. וירם, ש"א ב', י'. השיב, ש"ב י"ד, י"ג. כי גואל, רות ג', ט'. צופך, ירמיה הנביא שאמר עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה (ירמיה ל"ג, י"ג). כי לך משפט הגאלה, ירמיה ל"ב, ז'. וכן בכי"י.

גאולה. *) אצל אם בהר ובחקתי חלוקים אז אומרים שכולה אכולה העומד למטה בעמוד.

יקוש בעניו, ולכוד בפח חבלו. וצבי עדיו, הורד ועגילו. ופאר חליו. הפשט ומעילו. ונתפש על מריו, ונשבה על מעלו. מתי משביו, תעלהו עלה. אחרי נמכר גאלה תהיה לו: צואר עבדים בפרך אין פתות. לקונם כי לא נמכרו לצמיתות. כי בשביעית יצאו משחיתות. או בשנת יובל חפשי לחליצות. ועדת עם קדש לעד בתוך עבדות. ומעוך וכרות ונתוק וכתות. אפסו שבתיו ובטל יובלו. אחרי נמכר גאלה תהיה לו: חק שמת למסכן בעניו ומרודו. וחננתו במכרו שדה אחזת יולדו. גאלה תהיה לו אם מצאה ידו. או ביובל ישוב לידו ועבדו. ואם לעקר נמכר באפס כל מאודו. אז קרובו פודו דודו או בן דודו. וזה כמה שנים לא רמה ידו. נטושה ביד בוגדו. נחלתו וחבלו. אחרי נמכר גאלה תהיה לו: קרובי אם אפסו הן אתה נותרת. גואלי אם פסו הן אתה נשארת. ומי יחמול אם לא חמלת. אם לזדון שרת ועון שמרת. אי ברית כרת וחסד נשבעת. הלא מלך אתה. צור ישראל וגואלו. אחרי נמכר גאלה תהיה לו:

בגלל אבות תושיע בנים ותביא גאלה לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

כפח חבלו, כרשת לרגליו. ועגילו, ל' תכשיט, וכן חליו. אחרי נמכר, ויקרא כ"ה, מ"ח. אין פתות, אין נשבר, מל' פתות אותה (ויקרא ב', ו'). ומעוך וכו', שם כ"ב, כ"ד. והושאל פה לצרות רבות ומשונות. למסכן, לעני. באפס כל מאודו, ר"ל כשאין לו ממון כלל. הן אתה, הקב"ה. שרת, תביט ותראה, מל' אשורנו.

גאולה. *) אם בהר ובחקתי חלוקים אומרים זאת לגאולה.

שכולה אכולה, למה תבכי. היאשי לבך, מאשר תחכי. קצי נמשך, וארך חשכי: הוחילי עניה, עוד מעט כי אשלח מלאך, לפנות דרכי. ועל הר ציון, אסוך מלכי: יי מלך, יי מלך, יי ימלך. אמרו לציון יי ימלך. הנה מלכך יבוא לך: לאל אלי, כמה איחל. ועד אן תמשוך, גלת החיל. ובני רחל, גזוזים כרחל. ואני בכל זאת תמיד איחל: הוחילי עניה לפוקד ומוחל. כי לא לעולם כך אני כוחל. עוד מעט והיית לי ואני לך. יי מלך וכו': מתי יקרב, ויגיע התור. סתום וחתום, מתי תפתור. ארמון זרים, מתי תסתור: הוחילי עניה למחסה ומסתור. כי עוד יש לך, מרפא ומעתור. ויפרח כפתר כיום אי כפתור. ויציץ במצחך ציץ אשר נשלך. יי מלך וכו': המוני לפנים, כאחת נטבע. מנף ובבל, בקרוב נתבע. היות אני עוד כבעים נצבע. נקבצו עלי, בשלוה אצבע. ואכל בשרי, ועוד לא נשבע: הוחילי עניה לצור אשר הוא נשבע. כי בא יבא דוד אשר הלך. יי מלך וכו':

בגלל אבות תושיע בנים, ותביא גאלה לבני בניהם. ברוך אתה יי, גאל ישראל:

ע"ס א"ב וחתום בסוף בנימין.

אֲהַלֵּל בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע לְאֵל אֱלֹהִים יְיָ· אוֹתִיּוֹת תּוֹרָתוֹ אֲבָאֵר לְעַם הֲמוֹנָי· אֲשֶׁר הִפְלִיא וְהִגְדִּיל וּמָסַר לְמשֶׁה מִסִּינָי: אָלֶף אוֹת רִאשׁוֹנָה אַחַת הִיא וְנִקְרֵאת בְּשָׁלשׁ· רֶמֶז לְיִחוּד הַשֵּׁם הַנִּקְדָּשׁ בִּקְדֻשּׁוֹת שָׁלשׁ· זֶה פֵּרוּשׁוֹ אֶחָד וְאוֹתִיּוֹתָיו שָׁלשׁ: בֵּית בֵּין שְׁתַּיִם מְנוּיָה וְטַעֲמֶיהָ מוֹדִיעִים· כִּי עָתִיד עוֹלָם לֶחָרֵב פַּעֲמַיִם בְּשִׁקּוּעִים· אַחַת בְּדוֹר הַמַּבּוּל וְאַחַת בְּשֵׁשֶׁת אֲלָפִים וְשָׁלשׁ וְתִשְׁעִים: גִּימֶל גְּמוּל חַסְדּוֹ אֲשֶׁר גָּמַל בְּעוֹלָמוֹ· מֵכִין נְשָׁמוֹת וּמְחַיָּה גְּבוּרָה וְעֵצָה מֵעִמּוֹ· וּשְׁאָר צָרְכֵי יְצוּרָיו הַחוֹסִים בִּשְׁמוֹ· קָדוֹשׁ:

דָּלֶת דְּמוּת פָּנֶיהָ לָמָּה כְּלַפֵּי הֵא מוּבָא· כִּי כָל־מַצְלִיחַ בָּזֶה יִדַּל לָעוֹלָם הַבָּא· כְּגוֹן עוֹבֵד אֱלִילִים וַחֲבֵרָיו עוֹשֵׂי רָעָה רַבָּה: הֵא הֲגִיוֹנָהּ מְשֻׁנָּה מִכָּל הָאוֹתִיּוֹת· בְּכֻלָּם הַרְגֵּשׁ שָׂפָה וּבְהֵא אֵינוֹ מָצוּי לִהְיוֹת· לְלַמֶּדְךָ כִּי בְהֵא נִבְרְאוּ תּוֹלְדוֹת חוּג וַעֲלִיּוֹת: וָו וָוֵי עַמּוּדֵי אֵשׁ אֲשֶׁר צָגִים פְּנֵי אֵל אֵלִים· הֵם שֵׁמוֹת הַמְפֹרָשִׁים וּמִכָּל־שֵׁמוֹת מְעֻלִּים· בְּסוֹד רָזֵיהֶם מִשְׁתַּמְּשִׁים אֶרְאֶלִּים: זַיִן זֶה כֹּחַ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מַפְתְּחוֹת· כְּגוֹן רֶחֶם וּמָטָר וְקִבְרֵי מֵתֵי רוּחוֹת· וְאַחֲרוֹנָה שֶׁבְּכֻלָּם מַפְתֵּחַ עֲלוּקוֹת שׁוּחוֹת: חֵית חֵטְא פֵּרוּשׁוֹ אֲשֶׁר חוֹטְאִים רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל· עֲתִידִים לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהָעִיד אֵין כָּאֵל· וּמִיָּד יֵחָשְׁבוּ כִּשְׁאָר צַדִּיקֵי יִשְׂרָאֵל: טֵית טִיט הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁחֲסִידִים מִמֶּנּוּ נִצְמָחִים· כְּתוֹרַת

אהלל, עפ"ה תהלים ק"נ, ה'. אלף אות ראשונה וכו', יסודו בב' אותיות דר' עקיבא, א"ף מפני מה כותבין אותו באות אחת וקורין אותו בשלש אותיות, מפני שהוא כתוב אחד שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, וקריאת שמו אותיות משולשות וכו', וכן רוב דברי הפיוט הזה מיוסדים על פי אותיות דר' עקיבא. בין שתים, הכונה כי מספרו שתים. וטעמיה מודיעים, ע"פ מה שאמור שם באותיות דר"ע, מה נשתנה בי"ת מכל האותיות שברא בו הקב"ה כל סדרי בראשית, שגלוי וידוע היה לפני הקב"ה שב' פעמים עתיד העולם ליחרב אחד בימי דור המבול ואחד בסוף ששה אלפים תשעים ושלש שנה. גמול חסדו וכו', כאמור שם, מהו גימ"ל, מלמד שאמר הקב"ה גמלתי יחד מחסדי לדלים, ומה גמילות של הקב"ה שהוא עושה את עולמו בכל יום ויום, אלו הן, רוח ונשמה ותבונה וחכמה וערמה ועצה וגבורה ומחשבה ומאירת עינים ושמיעת אזנים והלוך רגלים ומשוש ידים ופתיחת הפה שהוא נותן לכל אדם ובריה שבהן העולם מתקיים. כלפי, כנגד, ול' גמרא הוא. כי כל מצליח וכו', כאמור שם, מפני מה דל"ת נותן פניו כלפי ה"א, שכל מי שהוא דל בעולם הזה עשיר הוא לעה"ב כמון שעשק נפשות, עשיר בעולם הזה יהיה דל לעה"ב, כגון עובדי ע"ז ורשעים. תולדות חוג ועליות, ר"ל תולדות ארץ ושמים, וחוג הוא סבת הארץ כמו חוג הארץ (ישעיה מ', כ"ב). ועליות הוא השמים של' עליה אבנית, וכולן נברא באות ה"א, כדאיתא בב"ר פ' י"ב ובמנחות כ"ט, ב', העולם הזה נברא בה"א והעה"ב נברא ביו"ד. ובאותיות דר' עקיבא ובמדרש תהלים מזמור ס"ב מבואר יותר, למה נברא העולם הזה בה"א, מה ה"א כשאדם מוציאה מתוך פיו אין בה לא ריחוש שפתים ולא חריכת לשון, כך בלא עמל ובלא יגיעה ברא הקב"ה את עולמו. ווי עמודי אש, בכ"י ווי העמודים, ויסודו באותיות דר"ע, ו"ו חותמות של הקב"ה, שכל שם ושם שבמרכבה יש לו חותם ויש לו כנוי והקב"ה יושב על כסא אש וסביב סביב לו כעמודי אש שמות המפורשים וכו'. שש עשרה מפתחות, והן מפתח של חיה, מפתח של גשמים, מפתח של תחיית המתים, מפתח של פרנסה, מפתח של נקבים, מפתח של מן, מפתח של חדוש מלכות, מפתח של עינים, מפתח של חרשים, מפתח של שפתים, מפתח של פה, מפתח של לשון, מפתח של אסורים, מפתח של ארץ, מפתח של גן עדן, מפתח של גיהנם, כאמור שם באותיות דר"ע. עלוקות שוחות, הוא כנוי לגיהנם עפ"ה משלי ל'. ע"ש הנדרש על הגיהנם בע"ז דף י"ז. חטא פרושו וכו', גם הוא ע"פ אותיות דר"ע אל תקרא חי"ת אלא חטא מפני שמשה כתב להם לרשעי ישראל וכו', אל תקרא טי"ת אלא טיט, זהו טיטו של סעה"ב שהצדיקים מליכין

וחבורות יקרים ומשבחים. והיה לבושיהם כריח ניחוחים: יוד יד ושם ועטרת תפארת. יגיד לסגלתו בראיה ומסרת. שם עולם אתן לו אשר לא יכרת: כף כפיו אל יספוק בשמחה אם מאמרת. בנחלה שלש מאות ועשרה עולמות. ותענוג זיז שדי לויתן ובהמות: למד לב אדם שקול בכל האברים. בעין ואזן ודבור וברב שאר דברים. ובו סמוכה ותלויה יראת משפיל ומרים: מם מה טעם משול לשנים דרים באחד מדור. כי בכסא הכבוד מקלסים ושוחחים לסדור. מלכותך מלכות כל עלמים וממשלתך בכל דור ודר: נון נר יי נשמת אדם ולא נשמת בהמה. אף כי לפי מיתתם זו לזו דומה. לתחית המתים לרוח אדם תקומה: סמך סוד משכן שסומכים לו אמנה. מחנה יהודה מזרחה ומחנה ראובן תימנה. ומחנה אפרים ימה ומחנה דן צפונה: עין עץ חיים היא לעושיה כאפרכסת אזנים. מעידה על עין ומכרעת צדק במאזנים. מצות יי ברה מאירת עינים: פא פה של כבד פה וכבד לשון. פץ תנה לי שיחה כי לבך נוצר הלשון. השיבו מי שם פה לאדם הראשון: צדי צדקת אלהינו עם בשר ודם. מלמדים דרך צדק ורב טוב להעתידם. גבורות מפעלותיו להודיע לבני האדם: קוף קרן עוד פני פודה הקיף כל דבר חכמה. דבורו כצאת

היטנו כתות כעשבי השדה נכמה לנושין שריחן הולך מסוף העולם עד סופו כריח ג"ע. יד ושם וכו', כאמור שם אל תקרא יוד אלא יד, מלמד שהוא יד ושם טוב שעתיד הקב"ה ליתן להם לצדיקים לעה"ב בירושלים ובבה"מ שנ' ונתתי להם בביתי ובחומותי וכו' (ישעיה נ"ו, ה'). וזה אחרי הפייטן בראייה ומסרת, ר"ל בראית בכתוב ובראית הקבלה. כפיו אל יספיק, כאמור שם באותיות דר"ע, כף זה כף שכינה שהיא מכה כף על כף בשמחה רבה בסעודתו של צדיקים לעה"ב ועומד ומרקד לפניהם בסעודה וכו'. שלש מאות ועשרה עולמות, ע"פ סוף מסכת עוקצין וסנהדרין דף ק'. זיז שדי לויתן ובהמות, ע"פ ויקרא רבה פ' י"ג וב"ב דף ע"ה ופסיקתא פ' ט"ו ולעיל למעלה דף 730 ודף 736. לב אדם שקול, כאמור שם באותיות דר"ע אל תקרא למ"ד אלא לב מבין דעת, ששקול הלב כנגד כל האיברים, לאדם יש לו עינים אזנים פה דבור נוטה לעקה, אף ללב כן מכאן למדנו שהלב שקול כנגד רמ"ח איברים שבאדם וכו' לפיכך אין הקב"ה צופה אלא ללב שנ' כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב (ש"א ט"ז, ז'). משפיל ומרים, הקב"ה (ש"א ב', ז'). לשנים דרים באחד מדור, ר"ל בתבנית מ"ם יש בה מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה. לסדור, בסדר. מלכותך, תהלים קמ"ה, י"ג. ויסודו גם באותיות דר"ע, מפני מה שם שנים בבת אחת, מפני ששניהם עומדים נגד כסא הכבוד וכו' ופותחים את פיהם ואומרים שירה, ומה שיר שהן אומרים, מ' אומר מלכותך ה' מלכות כל עולמים, ומ"ם סתומה אומרת וממשלתך בכל דור ודור וכו'. נר ה', משלי כ', כ"ז. זו לזו דומה, כי כמות זה כן מות זה (קהלת ג', י"ט), ואף הוא יסודו גם באותיות דר"ע. ויש לדעת כי גם איתא נר אלהים נשמת אדם בשם אלהות וכן נמצא גם כאן בכל סדורי יוצרות שראיתי והוא שלא כלשון הכתוב שהוא נר ה' בשם הוי"ה וכן הגהתי אנכי, אך צריך עיון כי גם בגמר' פסחים דף ז' ודף ח' הובא הפסוק נר אלהים בל' אלהות וכן העתיק גם הרב אלפסי וכן מובא הפסוק גם בפסיקתא פ' ח', גם הבחיי בהקדמתו לחובות הלבבות מביאו ככה, וכן גם המתרגם הארמי תרגם שרגא דאלהא, ותמהתי על בעל מ"ש שלא העיר על זאת. סמך סוד משכן וכו', כי סמך ל' סמיכה, ואף הוא יסודו גם באותיות דר"ע. אמנה, תואר לישראל. עץ חיים היא וכו', כאמור שם, עי"ן, לא תאמר אלא עין של תורה שהיא עין לכל עין וכו' שנ' מצות ה' ברה מאירת עינים (תהלים י"ט, י"ט). כאפרכסת אזנים, להטות אליה האזנים ומל' הגמר' עשה אזניך כאפרכסת וקנה לך לב מבין לשמוע (חגיגה ג', ב'). פא פה, כאמור שם, אל תקרא פא אלא פה ואין פה אלא משה שנ' כי כבד פה וכבד לשון אנכי (שמות ד', י') וכו' אמר משה לפני הקב"ה תן לי שיחה תן לי דיבור להשמע נתן בפה ובלשון, השיב הקב"ה ואמר לו מי שם פה לאדם הראשון וכו'. צדקת אלהינו, גם הוא ע"פ אותיות דר"ע. פני פודה, פני משה רבנו, וכאמור שם, ק"ף זה משה אבי החכמה ואבי כל הנביאים שהקיף לפני פרעה

שַׁלְהֶבֶת וּפָנָיו כְּזִיו הַחַמָּה· לְהָקֵל עַל הַכָּבֵד מֵעַל יוֹנָה תַּמָּה: רֵישׁ רֵאשִׁית תְּבוּאַת בְּנֵי שְׁלֹשֶׁת אָבוֹת· נְתוּנִים לְכָל־אֻמָּה לְרֹאשׁ וְלֹא לִזְנָבוֹת· הַיּוֹשְׁבִים רִאשׁוֹנָה בְּמַלְכוּת רֹכֵב עֲרָבוֹת: שִׁין שְׁלֹשָׁה עֲנָפִים יֶשׁ־לָהּ כְּמוֹ כִסֵּא וּמַשְׁבֵּר· כִּי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שְׁנֵי רְשָׁעִים יִשָּׁבֵר· וּלְעֻמּוֹ יִתְרוֹן הַכְשֵׁיר וַחֲיָלִים יְגַבֵּר: תָּו תַּאֲוַת אָדָם מִתְאַוֶּה לִדְבָרִים רַבִּים· לְעֹשֶׁר וּגְדֻלָּה וְכָבוֹד וּבְחוּרוֹת חֲשׁוּבִים· וּכְמוֹתוֹ לֹא יְלַוּוּהוּ כִּי אִם תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים: בְּכֵן אֲשֶׁר בְּחָרָן וְצָר כָּהֵן כָּל־מְלַאכְתּוֹ· נָטַע חוּג לַהֲדוֹמוֹ וְשַׁחַק לִמְכוֹן שִׁבְתּוֹ· יִפָּה צַר וָאוֹר וּמַזָּלוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ: מֵימוֹת שֶׁעָלוּ לְצַד הָעוֹלָם הֵשִׁים· יָשֵׁב וּמִלֵּא כָּל־קְצוֹת אֶרֶץ וַאֲפָסִים· נָפַשׁ לְסוֹף פֹּעַל וְשָׁבַת מִכָּל־הַמַּעֲשִׂים:

גָּמַל גְּמוּל חַסְדּוֹ אֲשֶׁר גָּמַל בְּעוֹלָמוֹ·
מֵכִין נְשָׁמוֹת וּמְחַיֶּה גְּבוּרָה וְעֵצָה מֵעִמּוֹ·
וּשְׁאָר עֶרְכֵּי יְצוּרָיו הַחוֹסִים בִּשְׁמוֹ· קָדוֹשׁ:

אופן

אָרְחוֹת אֶרְאֶלִּים· יַקְדִּישׁוּ בְּרִדְתּוֹ לְסִינָי· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
בְּרוּאֵי בְקָרִים יַרְעִידוּ כְּבֹאוֹ בְּסִינָי· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
כְּבוֹדוֹ נִגְלָה עַל־הַר סִינָי· וּמַלְכוּתוֹ עַל־הַר סִינָי·
אָמוֹן אֶצְלוֹ מַתְּנַת סִינָי· וְדִבְּרוֹת עֲשָׂרָה שָׁמְעוּ
בְּסִינָי· מְקַבְּלֵי הֲלָכָה לְמשֶׁה מִסִּינָי· קָדוֹשׁ:
גְּנוּזֵי גַלְגַּלִּים הַלְלוּ בְסִינָי· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
דְּגָלֵי דְבֵקִים יַאְדִּירוּ בְּפִצְחוֹ בְסִינָי· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
הוֹגֵי הֲדוּרִים מְפָאֲרִים בְּשׁוּרוֹ בְסִינָי· מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

כל דברי חכמה וכו' וכיון שראו פרעה ועבדיו את משה ואת אהרן שהן דומין למלאכי השרת חיו פניהם כזיו החמה ודמו פיהם יוצא כשלהבת מיד נפלה עליהם פחד ורעדה וכו'. יונה תמה, ישראל (שיר ה', ב'). ראשית תבואה, ישראל עפ"י ירמיה ב', ג'. לראש ולא לזנבות, עפ"י דברים כ"ח, י"ג. רוכב ערבות, הקב"ה, עפ"י תהלים ס"ח, ה'. ומשבר, מושב האשה היולדת. שלש פעמים, אחת בעולם הזה ואחת לימות המשיח ואחת לעה"ב, כאמור שם בתדב"א. יתרון הכשיר, ע' קהלת י', י'. תו תאוות, כאמור שם באותיות דר"ע אל תקרא ת"ו אלא תאו זה תאותו של בשר ודם שהוא מתאוה בעולם הזה בכל יום ויום וכו' וכיון שמלא כולם נפטר מן העולם והולך כשהוא ריקן וכו' אשרי מי שעמלו בתורה ועשה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. בחרן, האותיות אשר בחר בהן הקב"ה. וצר, ויצר. צר ואור, לבנה וחמה (ישעיה ה', ל'). מימות שעלו, מימי הים ועפ"י ישעיה מ', י"ב.

ארחות, הפיוט הזה הולך ע"פ א"ב כפול אלא שנשמט כאן מן אות כ' עד ק', וביוצר ליום ב' של שבועות מנהג אשכנז בא בשלמות. ארחות, מחנות על' אורחת ישמעאלים (בראשית ל"ז, כ"ה). ברואי בקרים, מלאכים שנבראו בכל בקר ובקר וכמבואר למעלה ־ דף 656. תס"א גם בכ"י ברואי ברקים ־ ואם הוא יתכן לומר על המלאכים ועפ"י יחזקאל א', י"ג וי"ד. ירעידו, היו אומרים ברעד. אמון אצלו, התורה ועפ"י משלי ח', ל'. מקבלי, בכ"י ויקבלו. הללו בסיני, בס"א הללו ורוממו בסיני. דבקים, גם זה תואר למלאכים הדבוקים ואחודים יחד ואין בהם קנאה ותחרות. יאדירו בפצחו בסיני, האדירו לאל כאשר פתח הדברות. ובכ"י גורס ירוכבו בסיני. הדורים, על' הדר ור"ל אמרים נחמדים. בשורו, כאשר

וְרָצִים וְשָׁבִים מִתְיַחֲדִים כְּהַטּוֹתוֹ לְסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
זִיקֵי זוֹהֲרִים זָרְזוּ בְּהַשְׁגִּיחוֹ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
חֵילֵי חַשְׁמַלִּים רָעֲשׁוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
טַפְסְרֵי טְפוּחִים רָקְדוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
יְקָדִים יוֹקְדִים רָצוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
קְהַל קְדוֹשִׁים קָמוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
רָאוּ רֶכֶב רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
ק"ו שְׁאַג שׁוֹפָרוֹת שָׁמְעוּ בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
תּוֹרָה תְּמִימָה תִּכְבַּדְתֶּם בְּסִינָי. מְלֹא כָל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:

והחיות ישוררו וכו'.

מאורה.

במקורן פ' נשא קודם שבועות או אומרים אשר יחדו למאורה.
משקלו ג' ג' תנועות, וחתום בו אברהם בר שמואל.

אֲשֶׁר יַחֲדָו, עִם יְדִידָיו, עוֹבְדִים לוֹ אֶחָד שְׁכֶם. אֶל־יְרֵאָיו, בְּיַד נְבִיאָיו, פָּץ יָרוּם לְרַחֶמְכֶם. אַל תִּירְאוּ, עֵת תִּרְאוּ, מַפֶּלֶת שׂוֹנְאֵיכֶם. זֶה חֶלְקָם, יוֹם נָקָם. שְׁנַת שִׁלּוּם לְרִיב עִירְכֶם. וְהֶרֶג רַב, בְּגוֹי חָרֵב מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם. שְׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: בַּעֲדַת אֵל, יִשְׂרָאֵל, יִשְׂאוּ אֶת־קוֹל כֹּהֲנָי. אָמוֹר לָהֶם לִבְנֵיהֶם, יְבָרֶכְךָ יְיָ. וְיִשְׁמְרֶךָ מִצָּרֶיךָ, וְרוֹמְמָה יְמִין יְיָ. אֵלֶיךָ בְּאָהֳלֶךָ יָאֵר פָּנָיו יְיָ. וִיחֻנֶּךָּ, וַעֲוֹנֶךָ יִשָּׂא בְּרַחֲמָיו יְיָ: וְיוֹם מְהוּמָה, לְמִזָּה וְשַׁמָּה, וּנְקָמָה בְּיַד גֹּאֲלְכֶם. שְׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: רִבּוֹת גְּדֻלָּה, יָשֵׂם לְךָ, שָׁלוֹם לַחֲזוֹת בְּנֹעַם. לָהֶם נִשְׁבַּע, עַל אַרְבַּע, לְאַב הֲמוֹן בְּכָל־הָעָם. לָשׂוּם שְׁמוֹ, בְּתוֹךְ עַמּוֹ, מִמְּצוּקוֹת לְהוֹשִׁיעָם. בְּלִי לְהַכְרִית, שׁוֹמְרֵי בְרִית, בְּיוֹם עֶבְרָה וָזַעַם. שְׁמִי יִקְרָאוּ, וְהֵם יִרְאוּ, כְּרִבּוֹת כְּחוֹל וָרַעַם. בְּגִיל וְרִנָּה, תְּבִיאֶנָּה, בְּהֵיכַל מֶלֶךְ צוּרְכֶם. שְׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: הֶחֱזַקְתִּי, וְזָעַקְתִּי, לִפְנֵי שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. פֶּן־יַקְשִׁיב,

רצו מותו. ורצים ושבים, עפ"י יחזקאל א', י"ד. זיקי זוהרים, מלאכים כמזהירים כאש, ל' מאזרי זיקות (ישעיה נ', י"א); ובנ"י זיקים זוהרים. זרזו, כזרזו. חילי, ס"א חבורת. טפסרי טפוחים, שרי מעלה, מל' וטפסריך (נחום ג', י"ז) ול' וימיני טפחה שמים (ישעיה מ"ח, י"ג). רקדו, נבי"י רקדו וחרדו. רצו, אמחו. ובנ"י רצופים. רכב, עפ"י תהלים ס"ח, י"ח. שאג, קול חזק של שופר. תכבדתם, כן בכל המחזורים, וזר במתכונת הלשון כי היה לו לומר הכבדתם, וכמלת דמיון לו כתבת תרגלתי לאפרים (הושע י"א ג').

אחד שכם, בלב אחד ועפ"י צפניה ג', ט'. פץ, פצה פיו ואמר. ירום לרחמכם, ישעיה ל', י"ח. יום נקם, שם ל"ד, ח'. ו'. שנת, במדבר ו', כ"ו. ויום מהומה, זכריה י"ד, י"ג. למזה ושמה, שמות אלופי אדום (בראשית ל"ו, י"ג). על ארבע, כשבע בשמו הגדול של ארבע אותיות. לאב המון, לאברהם אבינו (בראשית י"ז, ד'). החזקתי ועקתי, אזעק ואתפלל בחוזק ובתמידות. פן יקשיב, אולי כי

שבות להשיב. מסורת במתקוממים. ובא לבנם, עמד לנס, ונשא גם לעמים. אז יאמרו, לכו ונחרה, ארחות יעקב תמימים. כי מלכם, הדריכם, להתהלל בנעימים. מעון האל, בישראל, מחמד הוא בכל־אמים. שמו אהבו, לכו שובו לכם אל־אהליכם. שמי על־בני ישראל נצח ואני אברכם:

אור חדש על ציון וכו'.

אהבה. לאבי זקני יצחק בן רוח.

אימתי, יונה יעלת חן מה־לך כי תבכי. משיחך יבא לך קומי לך ולכי. כי אני משיעך וגאלך אשר תחכי. ועתה כי אמנם כי גאל אנכי. אימתי: אילותי, צופים אשר צפו נבואה החרושה. לקרא לעזובה אשר היום גרושה. חשוקה להיות עוד וגם תהיה דרושה. כי לך משפט הירשה. אילותי: אימתי, חשקתיך יפה־פיה אותך בראותי. בעברי עליך בכרתי את־בריתי. ועוד אני אקבצך אל־בית מנוחתי. אל־המקום אשר הכינתי. אימתי: אילותי, קרב ציר נאמן בנתנו תושיה. וצוני להיות טהורה ונקיה. אם תשמרי, ואם־לא תלכי בשביה. ויהי כאשר פתר־לנו כן היה. אילותי: אימתי, בחונה בכור עני כמסגר מנעולך. עוד תעדי עדיך באמר מהללך. עטרת תפארת אשר היא מכלולך. טוב תתי אתה לך. אימתי: אילותי. נדיבה הייתי מקשטת בכל־פאר. יצאוני בני נין ונכד ושאר. בחשך בור עמק ואין לי מי יאר. והאבן גדלה על־פי הבאר. אילותי: אימתי, רעיתי צאי־לך מבין ידי צרים. אשר מפתים לך בפתוי דברים. יען לא אבית דלוק אחרי זרים. לבלתי־לכת אחרי הבחורים. אימתי: אילותי, ואני בגלות עצורה ברגזות. בהבל פתוני ויענוני עזות. לעזוב שמך ועד חזות. יי אלהי אם־עשיתי זאת. אילותי: אימתי, הן כי נשבעתי לאסוף נכבשי. הלא אז מלכים לך יובילו שי. הנה עד לאמים שמתי לקדושי. הנה ראיתי בן לישי. אימתי: וקרבתנו וכו'.

יקביה. פן כמעם אולי כמו פן כשלו רות (ע"כ כ', ע"ו). תשא נס, עפ"ה ישעיה י"א, י'. י"ב. פ"ט, כ"ב. אז יאמרו העמים. לכו, עפ"ה שם כ', ג'. מעון האל, כה"ם.

אימתי וכו', כן מלמד הסם. ורלה למעלה דף 731. ועתה כי, רות ג', י"ב. צופים, הנביאים, כמו קול צופיך (ישעיה נ"ב, ח') והקימותי עליכם צופים (ירמיה ו' י"ז). החרושה, הכתובה, מל' חרושה על לוח לבם (ירמיה י"ז, א'). לקרוא לעזובה וכו', עפ"ה ישעיה ס"ב, ד'. וי"ב. כי לך משפט הירשה, ירמיה ל"ב, ח'. אל המקום, שמות כ"ג, כ'. ציר נאמן, השליח הנאמן הוא משה רבנו. תושיה, התורה. ואם לא, ר"ל ואם לא תשמרי את עצמך בטהרה ונקיות אז תלכי בשביה. ויהי כאשר, בראשית מ"א, י"ג. בכור עני, כנוי לגלות ועפ"ה ישעיה מ"ח, י'. תעדי עדיך, תלבשי עדים נאים ועפ"ה ישעיה ס', י'. ירמיה ל"א, ד'. מכלולך, תכשיטך. טוב, בראשית כ"ט, י"ט. יצאוני, יצאו ממני, כמו ירמיה י', כ'. והאבן, בראשית כ"ט, ג'. צאי לך לחרות. אחרי הבחורים, ר"ל אחרי עובדי ע"ז ותפס כל' רות ג', י'. ועד חזות, ועדות נבואת הנביאים. חזות, נבואה כמו ונחזות יעזו (דה"ב ט', כ"ט). ה' אלהי, תהלים ז', ד'. נכבשי, הנכבשים בגלות. שי, מנחה ומתנה כמו תהלים ס"ח, ל'. הנה עד לאומים, עפ"ה ישעיה נ"ה, ד'. והכוונה על המשיח. הנה ראיתי, ש"א ט"ז, י"ח.

זולת.

ע"פ א"ב, וכל סופי החרוזים על לה"ב, ובסוף חתום שמואל חזק.

אלהי אקראך במחשב. שיר מעני להקשב. ואתה קדוש יושב:
בעוזך תפאר בהמוני. מכלל יפי בהגיוני. מקוה ישראל יי. אלדמי לך:
געוני ימי עברה. וצר בזדון נתגרה. כי דבר סרה: דאו מארץ רחוקה.
אנפי תימן להחזיקה. יום צרה ומצוקה. אלדמי לך: המון חיל שעיר.
להקתם בבלה להסעיר. קול שאון מעיר: ועדו לקרן אפלה. בכבוד גבר
להתהללה. והנה אימה חשכה גדלה. אלדמי לך: זעו ונתפלצו אבירים.
רשע כאסף עדרים. עבר בין הגזרים: חבל ילדי שעשועים. ישרי לב
מדעים. על משכנות הרעים. אלדמי לך: טבחה כצאן נחשבו. המסלאים
כפז נסחבו. האמת והשלום אהבו: יחדו שמך לקדש. ונפשם השלימו
להדש. כיום אחד לחדש. אלדמי לך: כל אלופי תורה. הורשי מצוה ברה.
יראת יי טהורה: ליום מצות הגבלה. הזבחו בני הקהלה. מנורת זהב
כלה. אלדמי לך: משחקת קרועה ושרופה. חמוסה ובדם הוצפה. אמרת
יי צרופה: נוצריה הקדשו להתחיב. זוללו חוללו לדיב. כי גבר אויב.
אלדמי לך: סמוך לחג השבעות. קראוני רבות רעות. בישראל בפרע

במחשב, נכונה. מעני, ל' מענה לשון (משלי ט"ז, א'). ואתה, תהלים כ"ב, ד'. מכלל יפי, ר"ל מכלל כל ההוד והכבוד של הקב"ה ישתבח בתפלות ישראל. בהגיוני, ל' תפלה כמו והגיון לבי (תהלים י"ט, ט"ו) מגזרת ולשוני תהגה צדקך (שם ל"ה, כ"ח). מקוה, ירמיה י"ז, י"ג. געוני, הגיעוני. נתגרה, התגרה בי הצורר בזדון לבו. כי דבר, דברים י"ג, ו'. דאו, מל' כאשר ידאה הנשר (דברים כ"ח, מ"ט). אנפי, חילות. תימן, שם אחד מאלופי אדום (בראשית ל"ו, ט"ו). יום צרה, צפניה א', ט"ו. להקתם, חבורתם, כמו להקת הנביאים (ש"א י"ט, כ') והוא כמו קהלת בהפוך אותיות דוגמת אכן כאן, חלא חאל, כבש כשב, עלג לעג, שמלה שלמה. להסעיר, מל' רוח סערה, ר"ל חילותם נשאו עלי כמו רוח סערה לבלעני. קול, ישעיה ס"ו, ו'. לקרן אפלה, כיון בזה על העיר Clermont בצרפת אשר התאספו שם גבאות עמים רבים בשנת התנ"ה והכומר פעטער האיענס צוה ללחום מלחמה כנגד הישמעאלים כדי לגרשם מן הארץ הקדושה ולכבוש אותה אל תחת ידיהם והסכימו כולם אל עצתו, ומן העצה הזאת יצאה הרעה על ישראל, כי אספת ההמונים ההם ככה נתחלה את היהודים והכחידם טרם הלך לגרש הישמעאלים. והנה טעם השם קלערמאנט הוא כמו קרן האורה והפייטן הפך טעמו באמרו קרן אפלה על אשר משם יצאה אפלה וצרה לישראל. והנה אימה, בראשית ט"ו, י"ב. ונתפלצו, רעדו מל' ועמודיה יתפלצון (איוב ט', ו') ותכסני פלצות (תהלים ק"ה, ו'). עבר, בראשית ט"ו, י"ז. וטעמו פה שהאויב עבר בבני ישראל בחרבו שלופה וחתכם ושמם לגזרים. חבל, ל' השחתה כמו וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה', ה'). על משכנות, שיר א', ח'. המסלאים בפז, ל' איכה ד', ב'. נסחבו, נגררו ומשכו בקרקע, ל' וסחבנו אותו עד הנחל (ש"ב י"ז, י"ג) סחוב והשלך מהלאה (ירמיה כ"ב, י"ט). האמת והשלום אהבו, ל' זכריה ח', י"ט. וטעמו פה אותם אשר אהבו האמת והשלום נסחבו ונכתתו. להדש, לפנויים מל' ודשתי את בשרכם (שופטים ח', ז'). כיום אחד לחדש, ל' עזרא י', ט"ז. ואתו הפייטן בכתוב הזה לרמוז על היום אשר עברה הצרה ההיא על ישראל כי ביום א' לשבוע ראשון לחדש סיון של שנת התנ"ו נהרגו בווארמז כשמנה מאות יהודים, וביום ג' לחדש נהרגו במגנצא כאלף ושלש מאות יהודים, וכמסופר בארוכה בקונטרס גזרות תתנ"ו לר' אליעזר בר נתן. מצוה ברה, תהלים י"ט, ט'. י'. ליום מצות הגבלה, ר"ל בג' סיון שהוא הראשון משלשת ימי הגבלה. מנורת, זכריה ד', ב'. ונמשל פה לבנוי על קהלת מגנצא. משחקת, התורה עפ"ה משלי ח', ל'. חמוסה, מל' חמסו תורה (צפניה ג', ד'). ובכ"י חבוסה והוא ל' שבירה וקריעה כמו שנתבסה בחובה (חולין נ"ג) אי נתבסא כמל (ב"מ קמ"ז, ב'). ובדם של ההרוגים. אמרת, תהלים י"ח, ל"א. זוללו ל' זלזול. חוללו, ל' חילול. לדיב, מל' מדיבות נפש (ויקרא כ"ו, ט"ז). כי גבר, איכה א' ט"ז. קראוני, פגעוני. בישראל בפרוע

פרעות: עיניך פקח איום. ביטה להחיש פדיום. כי עליך הרגנו כל היום. אלהים מי לך: פרחי לוים וכהנים. תמו בהסתר פנים. חדשים גם ישנים: ציון שערי תעודה. רעועים בישיבת בדודה. ואני שכולה וגלמודה. אלהים מי לך: קרב קץ הפלאות. הצל עמך מתלאות. גאלנו יי צבאות: רחמם באברתך להנחות. אמצם להשיג רוחות. ארח חיים שבע שמחות. אלהים מי לך: שאון קמים הדק. מהר בנה עיר הצדק. לחזק את בדק: תמלא שמך בערץ. נעם כסאך להתרץ. עליון על כל־הארץ. אלהים מי לך: שנת חמשים וששה. מחצי ומכתי אנושה. יי לעזרתי חושה: חנון זקוף מטוי קרננו. כימות עניתנו שמחנו. האל ישועתנו ועזרתנו. אלהים מי לך: עורת אבותינו וכו'.

גאולה. חתום ט יהודה.

יונה נשאתה על־כנפי נשרים וקננה בחקך בחדרי חדרים. למה נטשתה נדודה ביערים. ומכל־עברים פורשי מכמורים. יסיתוה זרים. לאלהים אחרים. והיא במסתרים. תבכה לבעל נעורים: ותשא אישון. לבעלה הראשון. ובין אצר חשון. תחליק לו לשון: למה תעזוב נפשי לשאול. וארעה כי אין זולתך לגאול: הלנצח תמה. תהי גלוית צמה. מזה ושמה. לבזה ושמה. ובן־האמה. בעתני אימה. כי ביד רמה. קשת רמה. ואהלי במה. לאהליבמה. ואהלי במה תיחל עוד וכמה: אין מופת

פרעות, כאשר באו הפרעות על ישראל, והוא מל' שופטים ה', ב'. ביטה, הבט נא. כי עליך, תהלים מ"ד, כ"ג. פרחי, הנערים. בהסתר פנים, כאשר הסתרת פניך מהם וכמו שכתוב והסתרתי פני מהם והיה לאכול וכו' (דברים ל"א, י"ז). חדשים, שיר ז', י"ד. ור"ל גם נערים גם זקנים. ציון שערי תעודה, השערים המצוינים של בתי תלמוד תורה. תעודה, כנוי לתורה עפ"ה ישעיה ח', ט"ז. כ'. רעועים, שבורים. ואני, ישעיה מ"ט, כ"א. קץ הפלאות, כנוי לגאולה העתידה עפ"ה דניאל י"ב, ו'. גואלנו, ישעיה מ"ז, ד'. רחמם, מל' על גוזליו ירחף (דברים ל"ב, י"א). ארח חיים, תהלים ט"ז, י"א. עיר הצדק, ירושלים (ישעיה א', כ"ו). לחזק מ"ב י"ב, י"ג. בערץ, בחוזק. להתרץ, להישיר, ור"ל שיהיה השם שלם והכסא שלם, ועפ"י מדרש חז"ל המובא בפירוש רש"י לסוף פ' בשלח. עליון, תהלים פ"ג, י"ט. חמשים וששה לאלף החמישי, היא שנת התתנ"ו. אנושה, ענין חולשה וצער, כמו ירמיה ט"ו, י"ח. לעזרתי חושה, תהלים מ', י"ד. מטוי קרננו, שפלת קרננו, מל' ומטה ידו (ויקרא כ"ה, ל"ה). כימות, תהלים צ', ט"ו.

יונה, ישראל (שיר א', ט"ו. ב', י"ד. ו', ט'). נשאתה, עפ"ה שמות י"ט, ד'. וקננה, עשתה את קנה ר"ל שיכנה. בחקך וכו', כנוי לבה"מ. נטשתה, עזבת אותה. עברים, צדדים. פורשי מכמורים, אויבים הפורשים לה רשת ללכוד אותה. לבעל נעורים, אל הקב"ה. אישון, עין. לבעלה הראשון, אל הקב"ה ועפ"ה אלכה ואשובה אל אישי הראשון (הושע ב', ט'). אצר חשון, בני שעיר (בראשית ל"ו, כ"א). תחליק לו לשון, ר"ל מביאה את אמרותיה הנעימות לפני הקב"ה. וארעה וכו', רות ד', ד'. תמה, ישראל (שיר ו', ט'). גלוית צמה, פרועה שער ראשה, מל' מבעד לצמתך (שיר ד' א'). מזה ושמה וכו', שעוד הגלות תהי לבזה ושמה למזה ושמה. ומזה ושמה, הם בני אדום (בראשית ל"ו, י"ג). ובן האמה, ישמעאל (שם כ"א, י"ג). בעתני, הבהילני, מל' ואימתך אל תבעתני (איוב י"ג, כ"א). קשת רמה, דרך את קשתו, מל' נושקי רומי קשת (תהלים ע"ח, ט'). במה, ע"ז. לאהליבמה, היא אחת מנשי עשו, וטבעה המפייטן לכנות בה את כל תולדות עשו, וכמה שחילק התבה לשתי תבות

וְאֵין אוֹת· וְאֵין חָזוּת וּמַרְאוֹת· וְאִם אֶשְׁאַל לִרְאוֹת· מָתַי קֵץ הַפְּלָאוֹת· יַעֲנוּ נְבוּאוֹת· הִקְשִׁיתָ לִשְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל: וּבְנוֹת עֲדִינוֹת· הָגְלוּ מִמְּדִינוֹת· וּמִמְּטוֹת רַעֲנָנוֹת· וּמְנוּחוֹת שַׁאֲנַנּוֹת· וְנִפְזְרוּ בֵּינוֹת עַם לֹא בִינוֹת· בְּלַעֲגֵי שָׂפָה וּלְשׁוֹנוֹת שׁוֹנוֹת· אֵיךְ שׁוֹמְרֵי אֱמוּנוֹת· כָּם הָיוּ טְמוּנוֹת· וְלִיצִיר דִּמְיוֹנוֹת· אֵין חֵפֶץ לַעֲנוֹת: לָמָּה בַּמֶּרְחָק· תַּעֲמוֹד דַּר שַׁחַק· דּוֹדִי רָחַק· וְרוֹדִי דָּחַק: וּלְקֵץ הַיָּמִין נִשְׁאַל נִשְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל: הֶרֶגֶל אַהֲבָה· מֵעָלַי הוּסַר· וְרֶגֶל גַּאֲוָה· עָלַי עַל מוֹסֵר· וַאֲנִי מֻיְסָר· בְּאַכְזָרִיּוּת מוּסָר: גּוֹלָה וְנֶאֱסָר· וּמַר וְזָעֵף וְסַר· אֵין מְנֻזָּר וְמִסְפָּר· אֵין מֶלֶךְ וְאֵין שַׂר· צַר אֵלַי סָר· וְצוּר מֶנִּי סָר: הֶחֱרִיב בְּקִצְפּוֹ· מְקוֹם מִדְרַךְ כַּפּוֹ· וְהִצִּית בְּזַעְפּוֹ· מְזוּזָתוֹ וְסִפּוֹ· וְאֵשׁ קָדְחָה בְאַפּוֹ· וַתִּיקַד עַד שְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל: הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי· הַאֵין קִצָּה לְמוֹפֵת חֲזוֹנָי· קוּמָה יְיָ· וְיָפֻצוּ שׂוֹטְנָי· וְשׁוּב אֶל־מְעוֹנָי· אֶל־הֵיכַל לְפָנָי· וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנָי· גְּמוּלוֹת יְגוֹנָי· וְתִגָּלֶה לְעֵינָי· כְּבוֹאֲךָ מִסִּינָי: וּבַטֵּל יֶשַׁע יֵרֵד· עַל יָרֵא וְחָרֵד· וּמִכִּסְאֵי הוֹרֵד· כְּבֶן הָאָמָה מוֹרֵד· עַד לֹא אֵרֵד· בְּיָגוֹן אֶל שְׁאוֹל· וְאֵדְעָה כִּי אֵין זוּלָתְךָ לִגְאוֹל:

בִּגְלַל אָבוֹת תּוֹשִׁיעַ בָּנִים. וְתָבִיא גְאֻלָּה
לִבְנֵי בְנֵיהֶם· בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, גָּאַל יִשְׂרָאֵל:

עשה גם כן לשון נופל על לשון ואולי צריך לאהליבמה ואהלי צריך· חזות, חזיוני הנבואה. קץ הפלאות, מתי תבוא הגאולה ועפ"ה דניאל י"ב, ו'. הקשית לשאול, כי קץ הגאולה סתום וחתום. ובנות עדינות, כנוי על כנסת ישראל, ומעם עדינות, מעונגות ומפונקות על' ויתעדנו (נחמיה ט', כ"ה). ממדינות, מאהלם ומעריהם. וממטות רעננות, מנה"ע, ורואה רש"י לשיר א' ט"ז. בינות, כמו בין. שומרי אמונות, ישראל. כם, בין אחד האומות. וליציר דמיונות, ר"ל ואין חפץ ישראל לענות ולהאמין בילידי דמיוני ע"ז. למה במרחק, עפ"ה למה ה' תעמוד ברחוק (תהלים י', א'). דר שחק, שוכן השמים. דודי הקב"ה רחק ממני, ועפ"ה ודודי חמק עבר (שיר ה' ו'). ורודי, האויב. גם לשון זו נופל על לשון בחלוף אותיות דל"ת ורי"ש דודי רודי, רחק דחק. ולקץ הימין, למועד ימי הגאולה העתידה, ועפ"ה סוף דניאל. רגל אהבה, עפ"ה שיר ג', ד'. ורגל גאוה, האויב הדורך עלינו ברגל גאוה. וסר, עצב, על' סר וזעף (מ"א כ' מ"ג). מנזר ומספר, ל' נגיד וקצין, כמו נחום ג', י"ז. אלי סר, נגש, על' סורו נא אל בית (בראשית י"ט, ב'). וצור, הקב"ה. מני סר, הרחיק ממני. מקום מדרך כפו, הוא בה"מ. וספו, מפתן הפתח, כמו בתתם ספם את ספי ומזוזתם (יחזקאל מ"ג, ח'). ואש קדחה, על' דברים ל"ב, כ"ב. הלעולמים, תהלים ע"ז, ח'. האין קצה, פירוש, האין קץ לגלות ויבאו המופתים של הגאולה אשר התנבאו הנביאים. קומה, ל' במדבר י', ל"ה. מעוני, ל' מעון ביתך (תהלים כ"ו, ח'). לפני, ר"ל אל ההיכל לפני ולפנים. והשב לשכני, עפ"ה תהלים ע"ט, י"ב. יגוני, היגון והצער שגמלוני. כבואך מסיני, כמו אז אשר באת ונגלית מסיני. ירא וחרד, על עם הירא וחרד במצות. בן האמה, ישמעאל אשר כתוב עליו והוא יהיה פרא אדם (בראשית ט"ז, י"ב) ותרגם אונקלוס והוא יהא מרוד באנשא. עד לא ארד וכו', על' בראשית ל"ז, ל"ה. מ"ב, ל"ח.

יוצר לשבת אחר שבועות·

ע"פ א"ב משולש ואח"כ חתום מאיר בירבי יצחק הקטן יזכה לחיי עד אמן אמן סלה, וגם נשלש הא"ב חתום שמו כמה פעמים.

אדיר ונאה בקדש קדשת מתנאים· אות ודגמא דגול ברבבות קדש משבחים ונאים· אמן מפלא משבח בסוד בנאים: באמנותו פליאה דבר הסתר והאסם· בכבוד מלכים חקר כבודם לפרסם· בשבח מלך עולם חך לבסם: גאותו לנצח להשכיל שיר ידידות· גבורה ועשר שלו חכמה וחסידות· גדלתו אין לפרש מקראות כמה לעדות: מלך הכבוד מלאכי המלכים אכלוסיו· אמן לממלכת כהנים שעשועי עלוסיו· יתרומם רם ומתנשא לראש קלוסיו· קדוש: דעתו נקיה כנתישבה אותיות לצרף· דקדק נתיבותם בשלושים ושתים לפרף· דבק במועצות דת כם ושרפרף: הארץ ומלואה לכבודו הקנה וקנאה· האור כי טוב ובו נתגאה· הבדילו כמלך לבנו מנה נאה: והן כאלה קצות דרכיו שנן· ובהבראם בוראם שבחם ומי מננן· ורעם גבורתיו מי חכם ויתבונן: ביום ראשון באין המשל ופחד· ביחידי מתח ורקע יום אחד· נשגב לבדו כן בהודאות נתיחד· קדוש: זמן לחצות לחים והקרישם באמצעם· זכך רקיע ומעל גבם הציעם· זויות ים השאר הקליט והסיעם: חלד עשות רצון קונה

מתנאים, כנוי למלאכים מל' נאה ויפה. אות ודגמא וכו', יסודו בחגיגה דף ט"ז ואתה מרבבות קדש (דברים ל"ג, ב') אות הוא ברבבה שלו, דגול מרבבה (שיר ה' י') דוגמא הוא ברבבה שלו, ה' צבאות שמו (ישעיה מ"ז ד') אדון הוא בצבא שלו; ופירש רש"י דוגמא דבר היכר העומד לדוגמא להראותו לומר כזה עשה לי ואין זה אלא דבר הניכר אף כאן מקומו ניכר עכ"ל ועקרו מל' יונית ובל"א מוסטער. בנאים, הבונים בנינים, באייזשער. והאסם, מל' באסמיך (דברים כ"ח ח') ור"ל פעולת הקב"ה היא נפלאה כל כך עד שאין יכלתנו לשבחו כראוי ויש להסתיר ולהעלים דבר השבח, ועל דרך לך דומיה תהלה. לפרסם, לגלות. ור"ל הן זה כבוד מלך בשר ודם לגלות את כבודו ולהרבות בשבחו. ובכי"י גורס בכבוד מלכים חקור דבר ולפרסם, והענין אחד. חך לבסם, מל' בושם, ר"ל השבח שנאמר להקב"ה איננו תלוי ברבוי דברים אלא שיהי' שבח מבושם ומתוק וראוי לגדולת הקב"ה. מקראות כמה לעדות, כמו ולגדלתו אין חקר (תהלים קמ"ה, ג') הן אל שגיא ולא נדע (איוב ל"ו, כ"ו) וכדומה. אכלוסיו, צבאיו. שעשועי עלוסיו, ישראל, מל' ילד שעשועים (ירמיה ל"א, כ') נתעלסה באהבים (משלי ז' י"ח) ל' שמחה. קלוסיו, שבחיו. אותיות לצרף, לחבר. וע"פ ס' יצירה פרק ב' עשרים ושתים אותיות יסוד חקקן חצבן צרפן שקלן והמירן וצר בהם את כל היצור ואת כל העתיד לצור. ועוד שם בפ' א' בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה וכו'. לפרף, לחבר ולשלב, קרסי נחשת ת"א פורפין דנחשא (שמות כ"ו). במועצות דת, בעצתה של התורה. כם, כנוי לשמים, ושרפרף, כנוי לארץ וע"ש השמים כסאי והארץ הדום רגלי (ישעיה ס"ו), כי שרפרף פירושו הדום ושפסל קטן בארמית כמו אדם עושה שרפרף ואח"כ עושה כסא (חגיגה י"ב) לא על גבי כסא ולא על גבי שרפרף (ברכות י' ב') כסא ליתב עליו שרפרף להדום רגליו (סנהדרין ל"ח, ב'). ובכי"י גורס „דקק במועצות חכמה כם ושרפרף. מנה נאה, מתנה יפה. וע"פ חגיגה דף י"ב אור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו כיון שנסתכל הקב"ה בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהם, ולמי גנזו, לצדיקים לע"ל. שנן, סיפר. בוראם שבחם, ככתוב בגמר כל מעשה ומעשה וירא אלהים כי טוב. יננן, ל' נגאי. ורעם וכו', ע"ש איוב כ"ו, י"ד. המשל ופחד, כנוי למלאכים ע"ש איוב כ"ה, ב' ותרגומו. ביחידי, הוא הקב"ה היה היחיד ביום הראשון כי המלאכים לא נבראו עד יום שני. וע"ש המדרש רבה ב"ר, הכל מודים שלא נברא ביום ראשון כלום, שלא יאמרו מיכאל היה מותח בדרומו של רקיע וגבריאל בצפונו והקב"ה ממדד באמצעיתו, אלא אנכי ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי (ישעיה מ"ד, כ"ד) מי אתי כתיב, מי היה שותף עמי בבריאת העולם. לחצות, לחלק לשני חלקים. לחים, המים. והקרישם, הקפיאם. זכך, ל' זך ובהיר, שעשה הרקיע זך. הציעם, הניח את חצי המים מעל לרקיע. משאר הקליט, כן בכי"י ונכון ופירושו שאר המים הניח והניח בזויות ים. להקליט מל' ערי מקלט. חלד, האדמה. חלד הוא אחד מן ז' שמות של הארץ (מדרש

רָצְתָה. חֲדָשָׁה עֲרוּגָה בְּעַיִן לֹא רָאֲתָה. חָד בְּמַעֲשָׂיו תְּהִלָּה לוֹ יָאֲתָה: טִיב מְאוֹרוֹת וְאֶחָד לְהִמָּעֵט זְמַן. טִבְעוֹ יָצָא לְהִתְחַדֵּשׁ וּלְהִתְקַדֵּשׁ נֶאֱמָן. טִכְּסוֹ בְּכַפָּרָה וּבְלִגְיוֹן לְצִיּוֹן סִמָּן: יִהְיֶה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה בְּעָצוּמוֹ. צְדָקָה וּמַרְפֵּא בְּכַנְפֵי הַחַמָּה בְּצִמְצוּמוֹ. יַחֲבֹשׁ יְיָ אֶת־שֶׁבֶר עַמּוֹ. קָדוֹשׁ: יוֹצֵר הַכֹּל פָּעֳלוֹ תְּמַהּ מִבְצָר. יְחוּדוֹ לְהַרְנִין בְּרִיּוֹת בַּמַּיִם צָר. וְיוֹם אַחֲרוֹן לְשַׂחֵק לִוְיָתָן יָצָר: כַּבִּיר כֹּחַ מוֹשֵׁל וְשַׁלִּיט בְּהֶבֶל. כְּעוּבָּרָה הִמְלִיטָה בְּטֶרֶם יָבֹא חֵבֶל. כֹּחוֹ בְּמָתְנָיו לִסְעֻדַּת נַחֲלַת הֶבֶל: לְכָל־תִּכְלָה הִשְׁגִּיחַ מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ. לְלִבּוֹ עָרַב הַכֹּל לִצְבְיוֹנוֹ וּלְדַעְתּוֹ. לְהַנְוֵה וּלְשַׁבֵּחַ וְאֵין מֵסֵב בִּסְעֻדָּתוֹ: חֶסֶד וָצֶדֶק לְגִיזְנֵי שׁוֹכֵן עֶרֶץ. וְקִקְוּהוּ לִבְרִיאַת אָדָם שִׁבְחוֹ לְחָרֵץ. יְיָ אֲדֹנֵינוּ מָה אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ. קָדוֹשׁ: מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי חוֹתָם הוֹפִיעַ. מִמְּקוֹם טָהֳרָה תְּרֻמוֹ וְחָכְמָתוֹ הִשְׁפִּיעַ. מִשָּׁכוֹ לְעֵדֶן עָשְׂקוֹ בִּצְפוּנוֹת מוֹפִיעַ: נִצְטַוָּה שֵׁשׁ וְרָאוּי לָזֶה סֵפֶר. נִזְדַּוְּגָה לוֹ לוּלֵא הִזִּיקַתּוֹ לְהָפֵר. נֹעַם יוֹם נֶפֶשׁ הַמְצִיאָם כֹּפֶר: שַׂגִּיא כֹחַ חֲסָדָיו מֵעוֹלָם וְחֶמְלָתוֹ. סִבֵּב לְרוּחַ הַיּוֹם בַּעֲבוּר נַחֲלָתוֹ. סִינַי לְהַעֲמִידָהּ שַׁבָּת לְהַתְאִים לִסְגֻלָּתוֹ: לְבָאֵי עוֹלָם אַגְוֶה נוֹיוֹתָיו

משלי ח׳, ל״א). **חרושה ערוגה**, תתעדן להתחדש לעתיד לבוא בעת אשר נאמר בה עין לא ראתה אלהים זולתך (ישעיה ס״ד ג׳). **חד** ל׳ שמחה וכמו שכתוב ישמח ה׳ במעשיו (תהלים ק״ד, ל״א). **טיב**, ל׳ טוב. **ואחד**, את הירח. **טבעו**, תכונתו ומנהגו, אייגענשאפט. **להתחדש**, בכל חודש. **ולהתקדש** ע״י ישראל. **נאמן**, זה הירח עפ״ה תהלים פ״ט, ל״ח. **טכסו**, התקין לו. **בכפרה**, הוא שעיר ר״ח לכפרה. **ובלגיון**, חיל, הם הכוכבים, וע״פ המדרש המובא למעלה דף 622. **לציון סמן**, ע״פ ב״ר פ׳ ו׳ כל זמן שאורו של גדול קיים אין אורו של קטן מתפרסם, שקע אורו של גדול מתפרסם אורו של קטן, כך כל זמן שאורו של עשו קיים אין אורו של יעקב מתפרסם שקע אורו של עשו מתפרסם אורו של יעקב הה״ד קומי אורי כי בא אורך. **יהיה אור וכו׳**, עפ״ה ישעיה ל׳, כ״ו ומלאכי ג׳, כ׳. **בעצומו**, ל׳ עוצם וחוזק. **בצמצומו**, כאשר ישוב הקב״ה לצמצם שכינתו בישראל. **תמה** ל׳ תמיה מגזרת ויתמהו האנשים (בראשית מ״ג, ל״ג) וכן כקד בכי״. **מבצר** ל׳ ערים בצורות (דברים ג׳, ה׳) ור״ל מעשי ה׳ גדולות למאד ונפלאות ממנו. **להרנין**, להלל את יחודו. **ויום אחרון**, לעתיד לבוא שאז יעשה הקב״ה סעודה לצדיקים מלויתן. **כעוברה**, כאשה מעוברת היולדת בלי חבלי לידה כן המליטה האדמה את הבהמות אשר כחו במתניו, והוא ג״כ מוכן לסעודת הצדיקים לע״ל וכדאיתא בב״ב דף ע״ה גם בפרקי ר״א פ׳ י״א ובויקרא רבה פ׳ י״ג וכ״ב ובתנחומא פ׳ פינחס. **לכל תכלה**, כל מה שברא וכלה. **ערב**, היה חפץ בו. **לצביונו**, לרצונו. **להנוה**, מל׳ זה אלי ואנוהו. **ואין מסב בסעודתו**, ר״ל האדם לא נברא עדיין. **וקקוהו**, הכריזוהו. ויסודו בב״ר פ׳ ח׳ בשעה שבא הקב״ה לבראות את אדה״ר נעשו מלאכי השרת כתים כתים וחבורות חבורות, מהם אומרים יברא ומהם אומרים אל יברא, הה״ד חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו, חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שהוא כולו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכוליה קטטה וכו׳. **לחרץ**, להגיד. **ה׳ אדנינו**, תהלים ח׳, ב׳. ופסוק זה המלאכים אמרו כשהסכים הקב״ה לבראות את האדם, כדאיתא שם במדרש. **מציון**, ל׳ תהלים נ׳, ב׳. ואמרו ביומא דף נ״ד, ב׳ כי כל מעשי בראשית מציון נבראו. **ממקום טהרה**, שלקח הקב״ה את האדמה ליצירת האדם ממקום שהיה עומד שם המזבח, וע״פ ב״ר פ׳ י״ד ממקום כפרתו נברא. **תרמו**, ל׳ תרומה, כי אדה״ר היה גמר חלתו של עולם, כדאיתא שם במדרש. **בצפונות מופיע**, בתורה המופעת ומגלה את הנסתרות. **שש**, שש מצות נצטוה אדה״ר, דהיינו ז׳ מצות בני נח חוץ מן אבר מן החי. **וראוי לזה ספר**, פירושו היה ראוי לתת לו את כל התורה, הנקראת זה ספר, אם לא היתה מסיתה אותו אשתו להפר את מצות ה׳ ולאכול מן העץ. **יום נפש**, השבת היה מכפר עליהם כמבואר למעלה דף 622. **סבב לרוח היום**, כן בבי״ו וכן עיקר ויסודו בב״ר פ׳ י״ט וישמעו את קול ה׳ אלהים מתהלך בגן לרוח היום, אמר לו הקב״ה לרוח היום, הריני מחייב לו את היום, כך אמרתי לו כי ביום אכלך ממנו מות תמות, אין אתם יודעים אם יום משלי אם יום א׳ משלכם, אלא הרי אני נותן לו יום אחד משלי שהוא אלף שנים וכו׳. **נחלתו**, ישראל. **להתאים**,

וְשִׁבְחוֹ· מְאֹז זְבָדַנִי חֵלֶק יָפֶה בְּמִקְחוֹ· יוֹסִיף אֹמֶץ יִגְדַּל וְיִשַׁר כֹּחוֹ· קָדוֹשׁ: עֵת דּוֹדִים כְּהִגִּיעַ וּפֶרֶק אִישׁוּת· עָקֵב עֲנָוָה עָנָיו נִתְבַּקֵּשׁ בִּדְרִישׁוּת· עֲדַת קֹדֶשׁ לְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשָּׁה וּפְרִישׁוּת: פְּרוּזָה מִצְעַן תָּשָׁה הִכָּנֵס לְתוּשִׁיָּה· פִּנּוּקִים שְׁלֹשָׁה הֻקְדְּשָׁה וְנִתְרַפְּאָה שְׁלִישִׁיָּה· פֶּתַח וְרָאִיָּה גֵּרוּת שַׁחֲרוּר וְשִׁבְיָה: צִנַּת שֶׁלֶג בְּיוֹם בִּכּוּרֵי קָצִיר· צִיֵּן לְשׁוֹלֵחַ וּלְמִשְׁתַּלֵּחַ כְּדֵי צִיר· צְפוּנָה לְקַבֵּל חֶמְדָּה אַלְפַּיִם הֶאֱצִיר: מִמַּתָּנָה אֶל־הַנְּחִילוֹת בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם· יָרַד זָכָה וְזִכָּה בְּשַׁעֲשׁוּעַ יוֹמַיִם· יְתֵרָה חִבָּה חֲבִיבִים לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם· קָדוֹשׁ: קָרְבוּ לְהַר סִינַי בְּלֵב שָׁוֶה· קוֹל עָרֵב הִשְׁמִיעוּ וּמַרְאֶה נָאוֶה· קָדְמוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּאַהַב לְהַוֶּה: יָרְדוּ מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת שְׁנוּנִים בְּחַרְבָּם· רֶשֶׁם וְאוֹת רַבָּם מְסַיְּמִם בְּקִרְבָּם· רִבּוֹתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן יְיָ בָם: שִׁשִּׁים רִבּוֹא הַכְּפִּלוּ לִמְגַלֵּי סִתְרָם· שִׁקְּדוּ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם לְהַעֲטִירָם כִּתְרָם· שְׁמַעְיָה הַסּוֹפֵר הִגְבִּילָם וְזֵרְזָם וְהִתְרָם: מִסִּינַי בָּא בְּקֹדֶשׁ נָאוֶה וְזִיוְתָן· אֶת־פְּנֵי כַלָּה לְהַקְבִּיל כְּחָתָן·

ל' תאומים כי השבת הוא בן זוג לישראל, כדאיתא בב"ר סוף פ' י"א. במקחו, כתורתו שהיא לקח טוב. ופרק אישות, זמן נישואין, ר"ל כאשר קרבה העת של מתן תורה והיא תהרה את ישראל אל הקב"ה, ונמשל הקב"ה לחתן וישראל לכלה והתורה היא הכתובה, וכמו שאמר הפייטן למטה „את פני כלה להקביל כחתן", וכן בפיוט אז שש מאות „תואר כלה מאד נתעלה בקבלת יום זה עשרת הדברים", וכן בפרקי ר"א פרק מ"א גם במכילתא ויוצא משה את העם לקראת האלהים, כחתן יוצא לקראת הכלה ליתן להם את התורה. ענו, משה רבנו. מצוען, מסולרים. תשה, היתה חלושה. מל' היו המים תשים (ב"ר פ' ל"א). לתושיה, לתורה. פנוקים, עדונים מל' מפנק מנער (משלי כ"ט, כ"א). שלשה, כן בכו"י, והפירוש, יען כי כנסת ישראל עדיין היתה חלושה לכן המעדנה נתענגים שלשה חדשים, מעת צאתה ממצרים עד החדש השלישי, ונתחדשה ונתרפאה מכל מום, ויסודו במדרש תנחומא פ' יתרו. שלישיה, תואר לישראל שהיא אומה משולשת כהנים לוים וישראלים (תנחומא פ' יתרו). פתח וראיה וכו', מה שהמתין הקב"ה בנתינת התורה עד החדש הג' הוא ג"כ פתח וראיה לכל גרים ושבויים ועבדים משוחררים שלא יתארסו ויתנשאו עד ג' חדשים. צנת שלג, ל' משלי כ"ה, י"ג. ציין לשולח וכו', הציר שהוא משה רבנו היה מצוין להיות ראוי וכדאי הן לשולח שהוא הקב"ה הן למשתלח שהוא ישראל. צפונה לקבל, לקבל את התורה שהיתה צפונה וגנוזה אצל הקב"ה אלפיים שנה, וכמו שפירש רש"י על ואהיה שעשועים יום יום (משלי ח' ל') אלפיים שנה, כי יום יום ב' פעמים ויום אחד של הקב"ה הוא אלף שנה. ממתנה, בשביל התורה שנקראת מתנה, כמו שדרשו חז"ל בערובין נ"ד על פסוק וממדבר מתנה וממתנה נחליאל (במדבר כ"א י"ח) וראה למעלה דף 290. אל הנחילות, עלה משה למעלה לתוך מחנות המלאכים שנבראו מאש ומים. הנחילות פירושו קיבוץ וסיעה מל' נחיל של דבורים (ב"ק דף קי"ד). ירד, הוא אחד משמות של משה רבינו, ע"פ מגלה דף י"ג ויקרא רבה פ' א'. זכה בעצמו. וזיכה את ישראל. בשעשוע יומים, התורה עפ"ה משלי ח', ל'. יתרה חבה, אבות פ' ג' משנה י"ח. בלב שוה, כמו שפירש רש"י בשמות י"ט, ב'. קול ערב, עפ"ה שיר ב', י"ד. להוה, להגיד. רדו, ירדו. ססים, מסומן ומצוין. בקרבם, כן בכו"י. ור"ל שמו של הקב"ה משותף בשם המלאכים כגון מיכאל גבריאל רפאל (תנחומא פ' משפטים וילקוט שמות רמז רפ"ו וילקוט תהלים רמז תש"ו). ובקצת נוסחאות בחרבם, ויש לפרשו ע"פ תנחומא פ' תצוה רשב"י אומר כלי זיין חגר להם ושם המפורש חקוק עליו, וכן בשיר רבה דף כ"ו וכ"ט ול"ז. אבל הגרסה הראשונה נכונה יותר כי אין מדרך הפייטנים להשתמש בחרוזיהם בתבה אחת ב' פעמים. רבותים, ל' תהלים ס"ח, י"ח. למגלי סתרם, לישראל שהקדימו נעשה לנשמע, וע"פ שבת דף פ"ח בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, ברישא עושי והדר לשמוע עכ"ל. ומה שכתב הפייטן ששים רבוא הכפלו, הוא ע"פ מדרש תנחומא פ' תצוה ואיכה רבתי דף ע"ג ופסיקתא פ' י' וכ"א ול"ג, אמר ר' אבא בר כהנא כשעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע מיד חיבבן הקב"ה ושלח מאה ועשרים רבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מהן שני מלאכים והיה אחד חוגר לו זיינו ואחד נותן לו עטרה בראשו עכ"ל. ואגדות חלוקות יש בזה כי לפי גמר' שבת דף פ"ח ופרקי ר"א פ' מ"ז לא ירדו כי אם ששים רבוא מלאכים לישראל לקשור לכל אחד ואחד ב' כתרים. שמעיה הסופר, משה רבינו ע"פ מגלה י"ג ויקרא רבה פ' א'. והתרם, ל' התראה והזהרה. וזיותן, ל' זיו

יתרומם שמו לפי הגדלה ענותן. קדוש: תאום עשרת הדברים בכללם
הקדם. תקף שאי אפשר לבשר ודם. תעצומות למרעים בקולו נפלאות
ליסדם: מתוך שנראה בים כגבור בנלחמים. אתא לסיני כזקן מלא
רחמים. יציאת מצרים לכך הזכרה בנאומים: ראו עתה אנכי בלי סבה.
בורא וסובל כל עד זקנה ושיבה. יחיד במלכות קדם ותוך ולבא: בזכרי
רב כבודו לבי יתחתם. ביום חתנה נתקדשתי בסיני להתחתם. אקוה
בגלותי באנכי אותי ינחם. קדוש: ראוי למלך צרכי חילותיו לספק.
בהוכה לקבל מלכותו רצונו להפק. יקר תאותו להשלים עליו להתרפק:
יחוד אלהותו קבלו שוב חזר. צוה גזרותיו כמלך בשלטנותו גזר. לא
יהיה בך אל זר. חק על פני עתיק ימים. חי וקים לעולם ולעולמי
עולמים. קנא ונוקם שליט בקנאה ובנאומים: רצאה מדת מורדיו רבועה
בקצבותיו. חסד וברית שמורים לאלפי רבבותיו. וקבועים לעולם לאהביו
ולשומרי מצותיו. קדוש: השם בשתי מדות אמור בענין. קדם קבלת
שבועה ברחמים מצין. מורד לשבע נעשה לו דין: ימים יצרו ולו בהם
אחד. זכור ושמור לפניו ולאחריו יחד. כביכל הכתיב לעצמו במנוחה
נתיחד: הקיש אב ואם לכבוד ומורא. לחיי עד להאריך בקלה כחמורה.
לבית דין במשה אינן באזהרה: מלכי ארץ הודו למלך עולם. ישרו

ופסל. לפי הגדלה ענותן, כמו שאמרו במגלה ל"א כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו וכו'. תאום עשרת הדברים, הלוחות היו כב' אחים תאומים והיו כתובים ה' דברות בלוח זה וה' בלוח זה, וכמו שיסד למטה „חמשה מול חמשה בלוחות הסדירם". וראה פירוש רש"י לשיר ד', ה'. בכללם הקדם, כדאית' בתנחומא פ' יתרו, עשרת הדברות כולן בקול אחד יצאו מפי הגבורה, וידבר אלהים את כל הדברים, הכל בבת אחת. למרעים בקולו, עפ"ה איוב ל"ז, ה'. ונדרש על מתן תורה בתנחומא פ' שמות. בים כגבור וכו', ע"פ המכילתא מובא בפירוש רש"י לשמות כ', ב'. בנאומים, בדברות. בלי סבה, המסבבת אותי לדבר. וסובל כל וכו', עפ"ה ישעיה מ"ו, ד'. קדם ותוך ולבא, ר"ל בכל הזמנים בעבר ובהוה ובעתיד. להתחתם, ל' חותם ר"ל נבדלתי שם להיות לעמו. באנכי אותי ינחם, ככתוב אנכי אנכי הוא מנחמכם (ישעיה נ"א, י"ב). רצונו להפק, לעשות רצונו. יקר תאותו, התורה. להתרפק, להתחבר לו, מל' מתרפקת על דודה (שיר ח', ה'). ויסוד החרוז במכילתא לא נתן הקב"ה התורה לישראל עד שקרע להם הים ונתן להם מן והוריד להם שליו והראה להם שראוי למלוך עליהם להספיק צרכם וללחום מלחמתם כדי שיקבלו עליהם מלכותו. חק על פני, חקק וכתב בדבור שני לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. עתיק יומים, הקב"ה עפ"ה דניאל ז', ט'. שליט בקנאה, שאינו נוקם מיד אלא ארך אפים הוא. רבועה בקצבותיו, כמו שכתוב ועל רבעים לשונאי. לאלפי רבבותיו, כמו שכתוב ועושה חסד לאלפים. השם, בדבור ג' כתוב לא תשא את שם ה' אלהיך, מדת הרחמים ומדת הדין. קדם קבלת שבועה, אם עלה בלבו להשבע ולא הוציא השבועה מפיו הקב"ה מתנהג עמו ברחמים. מורד לישבע, שהוציא השבועה מפיו. ולו בהם אחד, שנבחר לו יום אחד הוא יום השבת, וכל' עפ"ה תהלים קל"ט, ט"ז. לפניו ולאחריו, כלומר להוסיף מחול על הקדש בכניסת השבת ובצאתו. כביכל, כביכול, אם היה מותר לומר כך, ומלה תלמודית היא, מחוברת מן הפעל יכול עם כ"ף וני"ת השמוש בל"א וועו עס זיין קאננטע. הכתיב לעצמו במנוחה, ככתוב שבת לה' אלהיך, וינח ביום השביעי. הקיש, השוה כבוד אב ואם לכבודו ומוראת אב ואם למוראו, וכדאיתא בקדושין דף ל', ב'. בקלה כחמורה, פירוש, בשלוח הקן שהיא מצוה קלה כתוב והארכת ימים כמו שכתוב בכבוד אב ואם שהיא מצוה חמורה למען יאריכון ימיך לומר לך שלא תהא יושב ושוקל במצותיה של תורה וכדאיתא בתנחומא פ' עקב ודברים רבה פ' כי תצא. אינן באזהרה, כל מצות עשה שמתן שכרן בצדן אין בית דין של מטה מוזהרין לעונשו עליהן כי זהו עונשו שלא יקבל השכר שכתוב בה. מלכי ארץ הודו,

מאמרות הראשונים לקלסם לעלם. ראש דברך אמת נצב לעולם. קדוש:
אש דת כנתנה בפרט וחבור. מכח האש נרתעים ושבים הצבור. נאוים
מכבדים ומתכבדים את־הדבור: אזהרת רצח ועקף שמענו בארשת. משלש
עשרה מדות שהתורה נדרשת. נלמד לגונב נפשות סתומה ממפרשת:
סים דין וחשבון בלא תענה. לכלל ופרט וכלל חמוד להמנה. הפרט
מפרש דבר קונה ומקנה: חמשה מול חמשה בלחות הסדירם. זה כנגד
זה מכונים בסדרם. קדוש ישראל לזכותם הגדילם והאדירם. קדוש:
מנשיקות פה נבחרה סעודת מלך. אותה נפשי בצלו חמדתי להמלך. יין
הטוב חכי לדודי הולך: רצויה הייתי אז כמוצאת שלום. יחידי לארך
ימים עזבני הלם. מתי אבוא ואראה לאל עילום: ברגג נכספה נפשי
חצרותיו לדרשה. ביום הבכורים להקריב מנחה חדשה. אדון עולם יחיד
להמליכו בקדשה: ממעונות אריות יראה ישלם נכלאים. חשוף זרועך
קבץ ונהל טלאים. וערבה ליי מנחת יהודה וירושלם. קדוש:

הכל יודוך וכו'.

אופן.

כמשקל יתד ושתי תנועות.

כבודו אות. ברבואות. משבחות ומפלאות. בהיכלות. משכללות.
בסלסול הוד ונפלאות. ובם כסאות. מנשאות. בכל־כבוד מסלאות.
ומתעלות. בנוי מעלות. שבעתן אור ממלאות. פאר אורה. ובם נורא.

יודוך בקדושתך רק ל"א יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך (תהלים קל"ח, ד') בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש, כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו לדברות הראשונות וכו'. ראש, עמ"ש תהלים קי"ט, ק"ס. אש דת, התורה (דברים ל"ג, ב'). וחבור, בכלל. ועקף בנאוף, ומל' המכילתא מוכיח לעוקף אחר המנאף. בארשת, בדבור בשבוע, וע"פ המכילתא שלש מלות נאמרו בענין, שתים מפורשות (לא תרצח לא תנאף) ואחת סתומה (לא תגנוב). משלש עשרה מדות וכו', ע"פ סנהדרין פ"ו לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר, לא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, דבר הלמד מענינו, במה הכתוב מדבר, בנפשות, אף כאן בנפשות. ובמכילתא, ללמוד סתומה ממפורשת מה מפורשות מלות שחייבין עליהן מיתת בית דין, אף סתומה מלוה שחייבין עליה מיתת בית דין. סים, שמם. לכלל ופרט וכלל, לא תחמוד הוא כלל, שורו וחמורו הוא פרט, וכל אשר לרעך הוא כלל, וכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר קונה ומקנה ר"ל שאי אפשר לבאתו מרשות לרשות אלא מדעת הבעלים אף כל אשר לרעך כן, יצא בנו לבתך או בתו לבנך שמותר לחמוד. מנשיקות פה וכו', עמ"ש שיר א', ב'. וכ', ג'. וז', י'. סעודת המלך, כנוי למתן תורה, וכן יין הטוב כנוי לתורה. כמוצאת שלום, עמ"ש שם ח', י'. יחידי, ר"ל עתה יחידי אנכי ובדד וכבר ימים רבים אשר עזבני הקב"ה. ובכי"י גורס דודי עילום כמו עולם (דה"ב ל"ג, ז'). ברגג, בתאוה, ובחמד העץ ת"א ומרגג אילנא (בראשית ג' ו') ולא תחמוד ת"א ולא תרוג (דברים ה' כ"א). ממעונות אריות, ל' שיר ד', ח'. וראה שם פירוש רמ"י. נכלאים, האסורים בגלות ישלם להם שכרם על אמונתם שמאמינים בו. טלאים, ישראל ועמ"ה ישעיה מ', י"א. וערבה, מלאכי ג' ד'.

כבודו, הפיוט הזה מיוסד על האגדה בחגיגה י"ב, ע"ב שבעה רקיעין הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וכו', ומתחיל הפייטן בערבות ומסיים בוילון. אות ברבואות, זוהר כבוד שכינת הקב"ה אות הוא וניכר בין רבבות המלאכים המשרתים והמופלאים. ובם כסאות, בכל רקיע ורקיע יש כסא רם ונשא. מסלאות, ל' המסלאים בפז (איכה ד', ב'). פאר אורה, האור המפואר שהוא הכסא הנורא הוא

שְׁבִיעִית הִיא לְהַעֲלָאוֹת· וְשָׁם אֵימָה, וּבִדְמָמָה, פְּלָדוֹת אִצְטַבְלָאוֹת· יְיָ בָּם, וְעַל לִבָּם, שְׁמוֹ חָקוּק בְּטַבְלָאוֹת· וּבָם נָאוֹת, בְּצָבָא אוֹת, לְהִקָּרְאוֹת בְּמוֹרָאוֹת· קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: בְּסָמוּךְ לָהּ, יְקַר מַעְלָה, וְבָם מַלְכוּת לְחַי עוֹלָם· בְּזָוִיּוֹת, כְּבוֹד חַיּוֹת, כְּחָז חוֹזֶה בְּמִסְעָלָם, וּבַחֲמִישִׁית, הֲדַר הֵשִׁית, וְבָם צֶדֶק לְכָל נֶעְלָם· וְשָׁם יָדִין, אֱמֶת בַּדִּין, כְּחָז מַשְׂכִּיל בְּקֵץ עוֹלָם· רְבִיעִית לָהּ, כְּמוֹ כַלָּה, וְבָם קָדוֹשׁ בְּשִׁכְלוּלָם· וְהוּא כֻּוַּן, לְכָל גַּוָּן, לְמוּל הַזְּבוּל וּבֵית עוֹלָם· וְשָׁב יוֹשֵׁב, וְתָם יַקְשֵׁב, לְחִין אָבוֹת וְהִלּוּלָם· מְקוֹם מִקְדָּשׁ, וְשִׁיר חָדָשׁ, לְמַלְאָכִים וְאֶרְאֶלָּם· קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: מְשֻׁלֶּשֶׁת, מְקֻדֶּשֶׁת, בְּרֶכֶב אֵשׁ וְבָם גַּאֲוָה· גְּאוֹן זִהְיוֹן, וְעֹז חֶבְיוֹן, לְשֵׁם יוֹשֵׁב בְּמַעֲרָכָה· וְהוּא נִפְתַּח, וְגַם נִמְתַּח, בְּהַר סִינַי בְּאֵשׁ לַבָּה· וְשָׁם מוֹדִים, וְגַם קוֹדִים, מְאוֹרֵי אוֹר וְלֶהָבָה· וְהַשֵּׁנִית, לְהוֹד תַּבְנִית, בְּבָם גְּדֻלָּה וּמֶרְכָּבָה· וְשָׁם הַשַּׂר, שְׁנֵים עָשָׂר, כְּלַ״שׁ צַמְחַ״ן וְכָל צָבָא· וְרִאשׁוֹנָה, בְּהוֹד יְשָׁנָה, בְּבָם גְּבוּרָה לְהִתְיַצְּבָה· וְשָׁם פְּשׁוּטָה, בְּעֹז קְשׁוּטָה, לְמוּל שָׁבִים לְהָשִׁיבָה· (מְזוֹן מְחִיָּה, לְכָל בְּרִיָּה, בְּתִקּוּן רַב לְהִתְחַשְּׁבָה·) וּבוֹ זַכִּים, וּמַלְאָכִים, קְדֻשָּׁתָם לְהַקְשִׁיבָה· קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת: בְּהַגִּיעַ, לְהַפְגִּיעַ, וְיוֹם נָכוֹן בְּמוֹצָאוֹ· אֲזַי נָעִים, בְּקוֹל יַרְעִים, אֱלֵי חַיּוֹת בְּהַרְצָאוֹ: כְּבוֹד כִּסְאוֹ, הֲדַר שִׂיאוֹ, תְּנוּ כָבוֹד לְנִמְצָאוֹ· דְּמוּם כָּנָף, עֲדֵי יִצָּנֵף, לְקוֹל יַעֲקֹב וְצֶאֱצָאוֹ· בְּעֵת

מעלה ברקיע השביעי ושמו ערבות. פלדות, מלאכי אש מל׳ באש פלדות (נחום ב׳ ד׳) שהוא כמו לפידות בהפוך האותיות. אצטבלאות, העומדים שורות שורות, כמו והוא שעושין אצטבלאות (ערובין כ״ד). בטבלאות, בלוחות, כמו בטבלא ובכותל (ר״ה כ״ד) בטבלאות של זהב (פסחים כ״ז) בל׳ רומי Tabula ובל״א טאפעל. ויסוד המרוז בפסיקתא פ׳ כ״א ובתנחומא מובא בילקוט שמות רמז רס״ו, אמר רשב״ל טבלא יש על לבו של כל מלאך ומלאך ושמו של הקב״ה משותף עם שמו של כל מלאך מיכאל רפאל גבריאל. ובם נאות, נאה למלאכים האלה שיקראו בשורש קדוש ק״ק אל הקב״ה שהוא אות בצבא שלו. בסמוך לה, סמוך למעלה השביעית כזאת יש מעלה שניה תחתיה והיא שמה מכון וגם בה כסא מלכות. כחז חוזה, כאשר ראה יחזקאל הנביא. ובחמישית, הוא מעון. לכל נעלם, להקב״ה הנעלם מעין כל. כחז משכיל, כאשר ראה דניאל, כמו שכתב חזה הוית עד די כרסון רמיו וכו׳ (דניאל ז׳, ט׳) וראה שם רש״י. ובס״א גורס אמת הדין דגש משכיל והענין אחד. רביעית לה, זה זבול. כלה, לשון של הכלה, ברויטרעקקע. כיון לכל גנן למול הזבול, ברקיע זה יש בה״מ ומזבח, והוא מכוון נגד ענין לבה״מ של מטה, וכדאיתא במכילתא פ׳ בשלח ותנחומא פ׳ משפטים ויקהל ופקודי ומדרש חזית דף כ״ב וכ״ה ובמדבר רבה פ׳ ד׳ ומדרש תהלים מזמור ל׳ גם בתרגום יונתן לירמיה י״ז, י״ב ורש״י לשמות כ״ג, כ׳. ושם יושב הקב״ה. לחין, לתחנה. והלולם, בכי״י ועוללם, והוא ל׳ עולל ויונק, ר״ל לתפלת אבות ובניהם. משלשת, הוא שחקים. זהיון, ל׳ זוהר ונוגה, מל׳ גמרא זיהרא הוא דעבר (ברכות כ״ח, ב׳) זיהרא דשמשא (יומא כ״ח, ב׳). יושב במערכה, כי השכינה במערב. והוא, הרקיע הזה. באש לבה, בלבת אש. והשנית, המעלה השניה אשר שמה רקיע. השר, ל׳ שררה כמו השירו ולא ידעתי (הושע ח׳, ד׳). שנים עשר, י״ב המזלות. כל״ש צמח״ן, ז׳ כוכבי לכת כוכב לבנה שבתי צדק מאדים חמה נוגה (פר״א פ׳ ו׳). וכל צבא, שאר הכוכבים. וראשונה, הוא וילון. בכם גבורה, כסא של גבורה. ושם פשוטה ידו של הקב״ה לקבל את השבים אליו. קשוטה, מלובשה. מזון מחיה וכו׳, חרוז זה איננו בכי״י וס״א. קדושתם של ישראל. להפגיע, להתפלל, ר״ל כשמגיע זמן תפלת ישראל. נעים, הקב״ה עש״ב שב׳ ח׳, ע״ז. בהרצאו, ל׳ רצון, שמרצה את החיות הנושאים את כסאו שיתנו מקום לתפלת ישראל לעלות אליו. שיאו, התנשאותו. לנמצא, לנמצא בכל הוא הקב״ה. דמום כנף, השרפים שותקים. עדי יצנף עד שנעשה עטרה להקב״ה מתפלת ישראל. יוצנף מל׳ מצנפת. בעת

עָמְדָם, בְּמַעֲמָדָם, לְכַוֵּן לֵב לְמוֹרָאוֹ: שְׂאֵת עֵינָם, לְמִשְׂגַּבָּם, לְהַקְדִּישׁוֹ בְּמִקְרָאוֹ. אֲזַי פּוֹנֶה, וְאָז יֶהֱגֶה, בְּעוֹלָמוֹ אֲשֶׁר בָּרָא: בְּעַנְוָתוֹ, וְחִבָּתוֹ, מְנַשֵּׁק זִיו מְקֹרָאוֹ. קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת:

והחיות ישוררו וכו'.

מאורה.

אבל כשקורין פ' בהעלתך אומרים למאורה אשר יצר, למטה דף 769.

משקלו ג' ג' תנועות, וחתום בו אברהם בר שמואל.

אֲשֶׁר יַחְדָּו, עִם יְדִידָיו, עוֹבְדִים לוֹ אֶחָד שְׁכֶם. אֶל־יְרֵאָיו, בְּיַד נְבִיאָיו, פָּץ יָרוּם לְרַחֶמְכֶם. אַל תִּירְאוּ, עֵת תִּרְאוּ, מַפֶּלֶת שׂוֹנְאֵיכֶם. זֶה חֶלְקָם, יוֹם נָקָם, שְׁנַת שִׁלּוּם לְרִיב עִירְכֶם. וְהֶרֶג רַב, בְּגוֹי חָרָב מִשְׁכְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם. שְׂמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: בַּעֲדַת אֵל, יִשְׂרָאֵל, יִשְׂאוּ אֶת־קוֹל כֹּהֲנֵי. אָמוֹר לָהֶם לִבְנֵיהֶם, יְבָרֶכְךָ יְיָ. וְיִשְׁמְרֶךָ מִצָּרֶיךָ, וְרוֹמֵמָה יְמִין יְיָ. אֵלֶיךָ בְּאָהֳלֶיךָ יָאֵר פָּנָיו יְיָ. וִיחֻנֶּךָ, וְשׂוֹנְאֶיךָ יִשָּׂא בְּרַחֲמָיו יְיָ: וְיוֹם מְהוּמָה, לְמִזָּה וְשַׁמָּה, וּנְקָמָה בְּיַד גֹּאַלְכֶם. שְׂמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: רִבּוֹת גָּדְלָךְ, יָשֵׂם לָךְ, שָׁלוֹם לַחֲזוֹת בְּנֹעַם. לָהֶם נִשְׁבַּע, עַל אַרְבַּע, לְאַב הֲמוֹן בְּכָל־הָעָם. לָשׂוּם שְׁמוֹ, בְּתוֹךְ עַמּוֹ, מִמְּצוּקוֹת לְהוֹשִׁיעָם. בְּלִי לְהַכְרִית, שׁוֹמְרֵי בְרִית, בְּיוֹם עֶבְרָה וָזַעַם. שְׁמִי יִקְרָאוּ, וְהֵם יִרְאוּ, בְּרִבּוֹת כְּחוֹל זַרְעָם. בְּגִיל וְרִנָּה, תְּבִיאֶנָּה, בְּהֵיכַל מֶלֶךְ צוּרְכֶם. שְׂמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם: הֶחֱזַקְתִּי, וְזָעַקְתִּי, לִפְנֵי שׁוֹכֵן מְרוֹמִים. פֶּן־יַקְשִׁיב, שְׁבוּת לְהָשִׁיב, מְפֻזֶּרֶת בְּמִתְקוֹמְמִים. וּבָא לְכַנֵּס, עוֹמֵד לְנֵס, וְנָשָׂא נֵס לָעַמִּים. אָז יֹאמְרוּ, לְכוּ וּבַחֲרוּ, אָרְחוֹת יַעֲקֹב תְּמִימִים. כִּי מַלְכְּכֶם, הַדְרִיכְכֶם, לְהִתְהַלֵּל בַּנְּעִימִים. מְעוֹן הָאֵל, בְּיִשְׂרָאֵל, מַחְמָד הוּא בְּכָל־אֻמִּים. שְׁמוֹ אֶהֱבוּ, לְכוּ שׁוּבוּ לָכֶם אֶל־אָהֳלֵיכֶם. שְׂמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֶצַח וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

וקרבתנו וכו'.

עמדם, בעת שעומדים ישראל ומתפללים בכוונה אל הקב"ה ונושאים את עיניהם אליו אשר הוא מעזם. במקראו, במקרא העדה ר"ל בקהל מכינס. וזיו מקוראו, צורת יעקב אבינו הנחקקה בכסא הכבוד (חולין צ"א, ב'), ואמר מקוראו עפ"ה ישעיה מ"ח, י"ב. ויסוד החרוז בס' היכלות, כשישראל מקדשין שמו של הקב"ה למטה בבית קדשו או במקדש מעט קק"ק הקב"ה מחבק ומנשק שמו של דיוקנו של יעקב החקוק בכסא הכבוד ואומר אשרי העם שמקלסין אותו בניו בקדושות הללו.

אחד שכם, בלב אחד ועפ"ה צפניה ג', ט'. פץ, פצה פיו ואמר. ירום לרחמכם, ישעיה ל', י"ח. יום נקם, שם ל"ד, ח'. ו'. שמי, במדבר ו', כ"ז. ויום מהומה, זכריה י"ד, י"ג. למזה ושמה, שמות אלופי אדום (בראשית ל"ו, י"ג). על ארבע, כשבע בשמו הגדול של ארבע אותיות. לאב המון, לאברהם אבינו (בראשית י"ז, ד'). החזקתי ועקתי, צועק ומתפלל בחוזק ובתמידות. פן יקשיב, אולי כי יקשיב. פן בטעם אולי כמו פן נשאו רוח (מ"ב ב', ט"ז). ונשא נס, עפ"ה ישעיה י"א, י'. י"ב. ס"ס, כ"ב. אז יאמרו העמים. לכו, עפ"ה שם ב', ג'. מעון האל, בה"כ.

זולת. ע"ם א"ב וסיום כל החרוזים על לה"כ. ובסוף חתום יוסף בן שמואל.

אור ישראל וקדושו. בפארן הרקיע ודשו. גלה כל־טעם וחדושו. עז ותפארת במקדשו: דת צרופה ומזוקקה. הדור באצבעו חקקה. ומרווי דדיה ללקקה. השביע נפש שוקקה: זהר השמיע בארקים. חרות בשני פרקים. טשי שלהבת נזרקים. ויהי קלת וברקים: ימה נדמה בשפתו. כשלח בני אשפתו. לסין רעננה כפתו. כחתן יצא מחפתו: מנה למאמרו חרד. נתעטף בבגדי השרד. נחם אצלו מלהפרד. ויט שמים וירד: סדר והודיע למי מנה. עדות יי נאמנה. פרשת דרכים מזמנה. ארך ימים בימינה: צעד ארץ בזעמו. קדשים הרעיד ברעמו. רחומים הבטיח בנאמו. כי חלק יי עמו: שפל הגביה בזקיפה. שתותיו כגינית כפה. תחתיו צוה להקיפה. מי זאת הנשקפה: ידידים נוגנים ושרים. ונזר תהלה קושרים. ששים בקבלת מכשרים. פקודי יי ישרים: בחשפך אדיר זרועך. נבהלו נחפזו מרעך. שבטים נהלת במרעך. מה יקרו רעיך: וכמו חוקת אזרתי. אספת מגוף פזרתי. לציון תמהר חזרתי. כי אתה יי עזרתי: עזרת אבותינו וכו'.

אור ישראל, עפ"ה ישעיה י', י"ז. בפארן הרקיע, פרש את הרקיע על הר סיני, ונקרא כפארן עפ"ה הופיע מהר פארן (דברים ל"ג). ובשבת דף פ"ט, ה' שמות יש לו להר חורב, אין קדש קדמות פארן סיני. ודשו, היה דש בו נתליו, וכל ל' דריסת הרגל גם בל' ארמי בל' דש. ויסוד החרוז במכילתא ומובא בילקוט רמז רפ"ד, שהליע הקב"ה השמים ושמי השמים על הר סיני וירד ממקומו. וחדושו, חדושי תורה. עז, תהלים כ"ט, ו'. צרופה ומזוקקה, על' תהלים י"ב, ז'. הדור, הקב"ה. ללקקה, לינק, על' מספר המלקקים (שופטים ז', ו') והטעם על למוד התורה. השביע, תהלים ק"ז, ט'. זוהר דבריו. בארקים, בארץ. בשני פרקים, בשני לוחות. טשי שלהבת, ניצוצי אש. ויהי, שמות י"ט, ט"ז. בשפתו, בשפת הים נראה הקב"ה כגבור השולא את חלי אשפתו. לסין, בסיני נראה כחתן סולא מחופה המגודלת ומיופה בעלי רענן. והל' רעננה כפתו על' איוב ט"ו, ל"ב. כחתן, תהלים י"ט, ו'. למאמרו חרד, את משה רבנו. בבגדי השרד, בבגדי תפארת דוגמת כהן גדול. נחם, היה קשה לו להפרד מן משה, ל' והטעם נחם לנגימן (שופטים כ"א, ט"ו). ויט, תהלים י"ח, י'. למי מנה, לישראל (במדבר כ"ג, י'). עדות, תהלים י"ט, ח'. פרשת דרכים מזמנה, נתן לפניהם שתי דרכים דרך לטוב ודרך לרע ונתן להם הבחירה לבחור הדרך שירצו ובכתוב בדברים ל', ט"ו. י"ט. ארך, משלי ג' ט"ז. צעד ארץ, עפ"ה תהלים ס"ח, ח'. קדשים, את הרשעים. רחומים, ישראל האהובים, על' ארחמך (תהלים י"ח, ב') ורחמך (דברים י"ג, י"ח). כי חלק, דברים ל"ב, ט'. שפל, הר סיני שהיה שפל ונמוך מכל ההרים הגביה וזקף אותו. שתותיו, יסודות ההר. כגינית כפה, ע"פ שבת דף פ"ח כפה הקב"ה עליהן את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. להקיפה, להעמיד סביב. מי זאת הנשקפה, תואר לישראל עפ"ה שיר ו', י'. פקודי, תהלים י"ט, ח'. בחשפך, כאשר גלית את זרועך אתה האדיר. מרעך, המי"ם בנר"י, והוא ל' תרועה ורעם ודעם כמו את קול העם ברעה (שמות ל"ב י"ז) יגיד עליו רעו (איוב ל"ו, ל"ג) ובלי כנוי יאמר למה תריע רע (מיכה ד', ט'). וטעם החרוז כי בנתן תורה נבהלו וחרדו ישראל מפני תרועת קול החזק וחזרו לאחוריהן י"ב מיל ומלאכי השרת והקב"ה הוריד טל והחיה אותן, וכדאיתא בשבת פ"ח ב'. מה יקרו רעיך, רלונך ואהבתך, ול' תהלים קל"ט, י"ז. אזרתי, כחי, על' אזר כא כגבר (איוב ל"ח, ג'). פזרתי, הפזורים במצרים. חזרתי, להחזירני לציון.

מאורה לפרשת בהעלתך·

ע"ס א"ב ותשקל ג' ג' תנועות, ובסוף חתום אפרים ברבי יצחק.

אֲשֶׁר יָצַר· אוֹר וָצַר· וְנֵר עוֹרְכִים לְךָ לְפָנָי: בְּנֵי יִצְהָר· לְךָ צֹהַר· הֲלֹא כִּמְּךָ כְּמָאוֹר עֵינָי: גְּבוּל שֶׁמֶשׁ· לְךָ יְשַׁמֵּשׁ· וּמַה יָּפוּ לְךָ שְׁמָנָי: דְּבָרְךָ אוֹר· וּמַה מָּאוֹר· אֲשֶׁר עָרְכוּ לְךָ כֹּהֲנָי: הֲלֹא תְהַלֵּךְ· בְּנֵי מֶלֶךְ· בְּעַמּוּד הָאֵשׁ לְפָנָי: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: זְבוּל מִקְדָּשׁ· אֲשֶׁר יְחֻדַּשׁ· וּמִמֶּנּוּ אוֹר יְקָרוֹת: חֲזוֹת אֶשְׁנָב· וְחַלּוֹנָיו· שְׁקֻפִים פְּנֵי הַמְּאוֹרוֹת: טְהַר טֹהַר· וְהַזֹּהַר· לְךָ בַּחֲשֵׁכָה אוֹרוֹת: יְקַר חַסְדְּךָ· לְאִישׁ חֲסִידְךָ· בְּלָאוֹתָיו לְךָ מְאִירוֹת: כְּאַהֲבָתְךָ· וְחִבָּתְךָ· תְּצַוֶּה לַעֲרוֹךְ נֵרוֹת: לְךָ אָיוֹם· בְּאִישׁוֹן יוֹם· שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: מְלוֹן שַׁדַּי· בֵּין שָׁדַי· וְהָיָה לָעַד נֵר מַעֲרָב: נְוַת בַּיִת· כְּאוֹר זַיִת· לְנֵר אֱלֹהִים מֶלֶךְ רָב: סְפוֹת חֵלֶק· בְּנֵר דּוֹלֵק· וְלֹא יִכְבֶּה כְּכָל־חֲבֵרָיו: עֲרִיכָתוֹ· בְּמִדָּתוֹ· חֲצִי רֶבַע בְּמְשׁוּרָיו: פְּנוֹת עֶרֶב· הֲלֹא יְקָרֵב· לְהַדְלִיק בּוֹ בְּכָל־עֲבָרָיו: צְבָאוֹתָיו· וְנִפְלְאוֹתָיו· לְכוּ וְנֵלְכָה בְּאוֹר יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: קָנֶה מִקְשָׁה· פְּנֵי שִׁשָּׁה· לְמוּל פּוֹנֶה לְמַעֲרָבוֹ: רִאשׁוֹן הוּא בְּאוֹרֵהוּ· וְאַחֲרוֹן הוּא בַּהֲטִיבוֹ: שְׁבִיעִי עֵד· בְּבֵית מוֹעֵד· לְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ: תְּחִלָּה לַכֹּל· וְלֹא יָכוֹל· מְאוֹר נֹגַהּ בְּשַׁלְהֲבוֹ: אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ· לְפִי עֶרְכּוֹ· לְהַעֲלוֹת נֵר בְּלֶהָבוֹ: פְּלָאוֹתָיו· וְעֵדוֹתָיו· לְבֵן נִבְחַר לוֹ בְּטוּבוֹ: רְצוֹן שׁוֹכֵן· כְּבֶקְרוֹסֵכֵן· אֲשֶׁר אָבִיו לֹא עֲצָבוֹ: יְדִיד מְשַׁעֲשֵׁעַ· בְּךָ נוֹשַׁע· כְּיוֹנֵק וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: מְשׁוֹךְ אֵלָיו· חַסְדְּךָ עָלָיו· בְּאוֹר פָּנֶיךָ יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: בְּנֵה אֲרִיאֵל· וְחִישׁ גּוֹאֵל· שְׁלַח אֵלַי מִמְּךָ פְּדוּת: רְצֵה· וְהוֹצֵא לְעַמְּךָ פְּצֵה· פְּדֵהוּ מִן יְדֵי עֲבָדוֹת: רְבוֹת חַסְדּוֹ· לְבֵן יְדִידוֹ· לְנַהֲגוֹ מִכְּבֵדוֹת: יְחַלְּצֵהוּ· וִיפַצֵּהוּ· יְרִיצֵהוּ מִבּוֹר וָדוּת: יְצוּ אוֹרוֹ· לְבֵן בְּכוֹרוֹ· חֲבוֹשׁ מְזוֹרוֹ· בְּכָל־מַרְדּוּת: חֲסָדִים גְּמוֹל· כְּמוֹ מִתְּמוֹל· בְּמִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְדִידוֹת: קְנֵי מְנוֹרָה· אֲשֶׁר לְאוֹרָהּ· עוֹד תִּהְיֶה לִי לְעֵדוּת: אֲנִי מְקֻדָּשׁ· לְאוֹר חָדָשׁ· וְעָלַי יִזְרַח יְיָ: וּמִי יָאִיר· לְךָ מֵאִיר· וְאַתָּה נֵרִי יְיָ: אור חדש וכו'.

אשר יצר, ראה בלוח למעלה דף 640.

על משקל ג' ג' תנועות, ותתום בו שלמה חוק.

שֵׁשׁ מֵאוֹת, נִקְרָאוֹת, בְּדַת הָאֵל יְסוֹדֵיהֶם· לְבַת מִי זֹאת, נִרְמָזוֹת, עַל
כַּנְפֵי רְדִידֵיהֶם· מְחֻקָּקוֹת, מְזֻקָּקוֹת, כְּמוֹ צִיצַת פְּקוּדֵיהֶם· הִזְהִיר אֵל,
לְיִשְׂרָאֵל, חֹק שָׁמוֹר בִּידֵיהֶם· וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם: שָׁמוֹר
לָבָן, כְּמוֹ דָרְבָן, מְקוֹם תְּכֵלֶת הַנִּצְבַּע· לָךְ נִפְתָּר, סוֹד נִסְתָּר, חוּט צִיצַת
הֱיוֹת מְרֻבַּע· מִשְׁפָּטָיו, הֱיוֹת חוּטָיו· כְּפוּלִים תּוֹךְ שְׁלֹשׁ אֶצְבַּע· הַמְשֻׁלְשָׁל,
יְהִי נִפְשָׁל, כְּדֵי אֶצְבָּעוֹת אַרְבַּע· חֹק סְדִינָא, כְּרַב קְטִינָא, כְּדַת צִיצִת לֹא
נִקְבַּע· זְקוֹף עֶרֶךְ, לְחוּט כֶּרֶךְ· עֲלוֹת מִמְּנִינֵיהֶם· וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם:
שְׁקוֹד עָנָף, עֲלֵי כָנָף, וּמִקֶּרֶן יְהִי נִבְדָּל· לֹא יַרְחִיק, אֲבָל יַרְחִיק, כִּמְלֹא
קֶשֶׁר אֲגוּדָל· מְנַת טַלִּית· נִכְפֶּלֶת· כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן פָּטוּר וַחֲדַל· הֵן כְּפֻלָּה,
וְתָפַר לָהּ, וּמִצִּיצִת לֹא תֶחְדַּל· חוּט בֶּגֶד, וְעוֹר נֶגֶד, כְּמִין בֶּגֶד לְחֹק תִּגְדַּל·
זָנַח וּנְעוֹר, חֻקּוֹקֵי עוֹר, וְאִם בֶּגֶד בְּכַנְפֵיהֶם· וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם:
שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדַת אָיוֹם, כְּסוּת שְׁאוּלָה מְעֻכֶּבֶת· לְעֵת הָלַךְ· כֵּן וְאֵילָךְ,
הֲלֹא צִיצַת הַיֶּבֶת· מְכוּרַת שׁוּק· לְעַם חָשׁוּק, כְּחֻקָּה הִיא נֶחֱשֶׁבֶת· הֲמוֹן
תַּגָּר, וְגוֹי מִתְגָּר, כְּשֵׁרָה הִיא מְחֻטֶּבֶת· חֹק נִפְרָץ, וְחוּט נִקְרָץ, פְּסוּלָה הִיא
וְנֶעֱזֶבֶת: זָכוֹר וְהָתֵם, וּרְאִיתֶם, פְּרָט לְלַיְלָה מְעַכֶּבֶת· קֵץ נִקְבַּע, עַל אַרְבַּע,
וְלֹא שָׁלֹשׁ בְּסוֹדֵיהֶם· וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם: וקרבתנו וכו'.

שש מאות, הנה מאות מצות הנקראות בתורת ה' כן נרמזות לישראל בכנפי בגדיהם, כי תבת ציצית בגימטריא ת"ר, וח' חוטין וה' קשרים שבציצית משלימין חשבון תרי"ג כנגד תרי"ג מצות (תנחומא סוף פ' קרח), והפייטן שאמר שש מאות תפס כלל המספר והניח הפרט. לבת מי זאת, לישראל (שיר ג', ו'. ו', י'.) רדידיהם, טליותיהם כי הטלית כמו רדיד לגוף. חק שמור, לשמור את החק של ציצית. שמור לבן, לעשות החוט לבן. דרבן, הוא מלמד להנהיג בו הפרה שלא תטה ימין ושמאל בשדה החרישה, כן לא תטה ימין ושמאל מלעשות לבן במקום תכלת, כי גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת כדאיתא במנחות מ"ג, ב'. הנצבע, נצבע התכלת בדמא לים. היות מרבע, ד' חוטין לכל ציצית והן כפולין תוך הנקב עד שנעשו ח' חוטים. תוך שלש אצבע, בתוך ג' אצבעות סמוך לקרן הטלית. נפשל, יהי נתלה ד' אצבעות, כדאיתא במנחות מ"א ב' כמה תהא משולשלת בית שמאי אומרים ארבע, ורואה שם בתוספות. כרב קטינא, שם דף מ"א מלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי סדינא, אמר ליה קטינא קטינא סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא, ציצית של תכלת מה תהא עליה. זקוף ערך, החוט שכורכים בו את שאר החוטים (ונקרא בלשוננו שמש) הוא עולה למנין ד' החוטין. שקוד, הזהר. ענף של הציצית. עלי כנף, יהי נתלה על כנף הטלית, אבל לא יהי מחובר בכנף אלא יהי נבדל מן הקרן כמלוא קשר אגודל. מנת, ל' מנה. כרבי שמעון, שם דף מ"א טלית כפולה חייבת בציצית. ור' שמעון פוטר, ומודה שאם כפלה ותפרה שחייבת. חוט בגד, אם הבגד הוא של חוטין. ועור נגד, שבכנפיו הם של עור. כמין בגד לחוק תגדיל, אז הוא החוק שתעשה בו ציצית כי נחשב כמין בגד. תגדיל, מל' גדילים תעשה לך. זנח ונעור וכו', אם הבגד הוא של עור ואף כי כנפיו הם של חוטין אז זנח מלעשות בו ציצית. מעכבת, ר"ל השואל טלית מחברו ומעכב מלעשות בו ציצית עד ל' יום פטור. לעת הלך, לאחר ל' יום עיד כאשר הולך בו מכאן ואילך חייב לעשות בו ציצית. מכורת שוק, הקונה טלית מן השוק. לעם חשוק, לישראל. כחקה היא נחשבת, כלומר כשרה היא. המון תגר, כשלוקח טלית מן אוצר התגרים. ווארענלאגער. וגוי מתגר, כשלוקח מן גוי תגר המשתכר בטליות לבד, בכולם כשרה היא. מחטבת, רצויה, מל' חטיבה. חק נפרץ, אם הקרן של טלית נפרצה ונקרעה. נקרץ, נפסק. והתם, היה תם להאמין להקבלה האמתית האומרת וראיתם אותו (במדבר ט"ו, ל"ט), פרט לכסות לילה, ולא כדעת הקראים החולקים במצות ציצית ואומרים כי חייבה גם בלילה וכי צריכין להיות ז' חוטין ולא ח'. קץ נקבע על ארבע, מטה שכתוב על ארבע כנפות כסותך (דברים כ"ב, י"ב) מזה נקבע קץ וגבול שדוקא בגד שיש לו ד' כנפות חייב בציצית ושל ג' כנפות פטור מן הציצית.

במשקל ג' נ' תנועות.

אל מהוללי, שמע קולי, כפי חילי, אהללה· את־שמך, ארוממך, כי ממך, לי תהלה: אזכיר אות, ונפלאות, בצבאות צור נגלה· הושעתם, את־בני תם, בעלותם, מעגלה· בבואם אל־מקום בית אל, הראם אל, הגדלה· אז ישיר ישראל עלי באר ענו־לה: הן אפטור, נם לפתור, בבוא התור, עם לחמול· הרשעים, נקבעים, בתוך סלעים, עמך קמול· יעצת, ודברת, והשבת, להם גמול· עם פליאים, הם באים, בתוך חצוים, ימין ושמאל· הן יצאת, הר ארמתה, לקראתה להקבילה· אז ישיר ישראל עלי באר ענו־לה: נדכאו, עד שאו, והם ראו, בשונאיהם· נקמתם, הודעתם, מפלתם, לאחריהם· באר הלכה, והוליכה, את־דכא, לפניהם· כמו חזו, אזי עם זו, בן יחזו, פלאיהם· באהבתך, וחבתך, בהראותך, את־פלילה· אז ישיר ישראל עלי באר ענו־לה: וקרבתנו וכו'.

מהוללי, יוצרי, כמו אל מחוללך (דברים ל"ב, י"ח). חילי, כוחי. את שמך ארוממך, עפ"ה תהלים קמ"ה, א'. בצבאות, בכנאות ישראל. תם, יעקב אבינו. מעגלה, ממצרים (ירמיה מ"ו, כ'). מקום בית אל, אל מערות ארנון אשר שם נעשו להם נסים כנאמר, כדאיתא במדרש פ' חוקת, עשה להם הקב"ה אותות ונסים בנחלי ארנון כנסים שעשה להם בים סוף, ומה הם נסי נחלי ארנון, אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר הזה והוא רחוק ממנו שבעה מלין והדרך יורד לתוך הנחל ועולה, והדרך של ישראל לעבור בתוך הנחלים, נתכנסו כל האומות לשם אוכלוסין שאין להם סוף ישבו מקצתן בתוך הנחל והנחל מלמעלן עשוי מערות וכנגד המערות הר שכנגדו עשוי סלעים סלעים כמין שדיים, נכנסו האוכלוסין לתוך המערות ואמרו כשירדו ישראל לתוך הנחל אלו עומדים לפניהם בתוך הנחל ואלו למעלה מן המערות ונהרוג את כולם. כיון שהגיעו ישראל לאותו מקום לא הצריכן הקב"ה לירד למטה לנחל אלא רמז להרים ונכנסו שדיים של הר לתוך המערות ומתו כולם, והקיפו ההרים ראשיהם זה לזה ונעשה דרך כבושה ולא נודע איזה הר נסמך לחברו. ועברו ישראל על אותן ההרים ולא ידעו כל הנסים האלו, אמר הקב"ה, הריני מודיע לבני כמה אוכלוסין איבדתי מפניהם, ירדה הבאר לאותן המערות והוציאה גולגוליות וזרועות ורגלים שאין להם חקר, וישראל חזרו לבקש את הבאר וראו אותה מביאה כל זה מתוך הנחל שהיא מוציאה איברים איברים, ומנין שהבאר מודיעה בהן שנ' ואשד הנחלים וגו' ומשם בארה וגו' וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם, אלא שירדה לפרסם את הנסים, והיו ישראל עומדים על הנחלים ואומרים לה עלי באר ענו לה עכ"ל ומצא ענין כם זה גם בתרגום ירושלמי לבמדבר כ"א, ט"ז, גם בפירוש רש"י שם. אך מה שקרא הפייטן למקום ההוא בית אל לא ידעתי מקורו. אז ישיר, במדבר כ"א, י"ח. אפטור, אפתח פי. נס לפתור, לפרש הנס שנעשה לישראל בנשעבות ארנון. התור, הזמן, כמו ובהגיע תור נערה (אסתר ב', י"ב). הרשעים נקבעים, האמוריים היו נחבאים בנקיקי הסלעים, וכדאיתא במדרש הנזכר. לקמול, להכרית את ישראל, מל' קנה וסוף קמלו (ישעיה י"ט, ו') לבנון קמל (שם ל"ג, ט'). עם פליאים, ישראל אשר נעשו להם נפלאות ועפ"ה ונפלינו אני ועמך (שמות ל"ג, ט"ז). בתוך חצויים, הלכו בנחל בין ההרים של ימין ושמאל. הר ארמתה, הר של אדמת ארץ ישראל הנה אתה יצאת לקראת ישראל להקביל את פניהם, וכמו שפירש רש"י במדבר כ"א, ט"ו. נדכאו, האמוריים אשר עמדו בנקעי ההרים נדכאו ע"י ההרים שנתקרבו זה אצל זה. שאו, ל' שממה כמו שאו ערים (ישעיה ו', י"א). והם ראו, ישראל ראו. מפלתם, מפלת האמוריים. לאחריהם, לאחר כך. את דכא, את האמוריים המדוכאים. עם זו, ישראל (שמות ט"ו, י"ג. ט"ז. ישעיה מ"ג, כ"א). את פלילה, את הדין, כמו עשי פלילה (ישעיה ט"ז, ג').

ע"פ א"ב כפול ועל פסוק ואתם הדבקים, וכל חרוז מסיים על פסוקי הפטרת נחמו. וחתום בו מנחם ברבי מכיר חזק.

אֶל־אֵל שַׁדַּי אֶתְחַנֵּן מַזְרִיחַ כְּבוֹד נְגָהֵיכֶם· אוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וְרָצוֹן לְבָמֳתֵיכֶם· נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם: בְּנוּיָה וְנָסְבָה לְמַעְלָה עַד כִּסְאוֹ מֵאֵלֶיהָ· בְּאֹרֶךְ בְּרֹחַב נוֹטָה לְהַחֲזִיק בְּנֵי אֵילֶיהָ· דַּבְּרוּ עַל־לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ: גְּאוּלַי אֲנַהֵל וְאֶנְהַג עַל מַבּוּעֵי עֲיָנַי· גְּנוּנִים עֲנוּנִים כְּיוֹם עֲלוֹתָם מִפֶּרֶךְ מְעַנַּי· קוֹל קוֹרֵא בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְיָ: וְאַתֶּם מַטַּע נֵצֶר חֶמֶד שַׁעֲשׁוּעַי נָעֳמוּ· כְּדֶרֶךְ אֵם לְנַחֵם וְאָב לְרַחֵם תְּרֻחָמוּ· כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תְּנֻחָמוּ· קָדוֹשׁ: הִגְלֵי אוֹלִיךְ בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר כָּל יָאֳפֶלוּ· דַּרְכֵי הַדּוּרִים אֲיַשֵּׁר וּמַעֲקַשֵּׁי עָקוֹב יְקֻפָּלוּ· כָּל־גֶּיא יִנָּשֵׂא וְכָל־הַר וְגִבְעָה יִשְׁפָּלוּ: הַשְׂכִּילוּ זֶה הַדֶּרֶךְ לְכוּ עַמִּי יְבֻשָּׂר· הֵן לֹא־יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶה מוּסָר· וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל־בָּשָׂר: וְהַחֹדֶשׁ נֶהְפַּךְ מִיָּגוֹן לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה יְקָרָה· וְיִהְיוּ חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרָא מִקְרָא· קוֹל אֹמֵר קְרָא וְאָמַר מָה אֶקְרָא: סִרְבָּשִׁים· בְּרֹב יְשׁוּעָה יִתְעַנְּגוּ בְּדֶשֶׁן חֶלְבָּם· מְכַהֲנֵי יְיָ יִקָּרְאוּ רֵעַ שֶׁהַכֹּל בָּם· וִינַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם· קָדוֹשׁ: זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ מִתַּרְכָּיו מֵצִיץ· זְבוּל בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן יַפְרִיחַ פְּטוּרֵי צִיץ· יָבֵשׁ חָצִיר נָבֵל צִיץ: חָזָה אֶבֶן כַּדְכֹּד שִׁמְשׁוֹת הֵיכָל וְאוּלָם· חוֹצְבִים מְשָׁרְתָיו לְשַׁעַר מִזְרָח אֶקְדָּח מְשֻׁלָּם· וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: טַעַם יַשְׁמִיעַ לְבַת צִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכָּךְ· מִירַת הַר הַקֹּדֶשׁ הִתְרָאִי פָּנִים כָּלָּךְ· עַל הַר־גָּבֹהַּ עֲלִי־לָךְ: גֹּיִי מִבְטַח נִצְחֵךְ חֶמְלָתוֹ עַל עַמֵּךְ· בְּרַחֲמִים יְנַחֲמֵךְ מִשּׁוֹד וָשֶׁבֶר קוֹרוֹת וְעָמֵךְ· מִי כָּמוֹךְ יִרְפָּא לָךְ לְרַחֲמֵךְ וּמִי יְנַחֲמֵךְ· קָדוֹשׁ: יְכַנֵּס נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל מִיַּד כּוֹבְשׁוֹ וְאוֹיְבוֹ· יָשִׁיב אֶת־שְׁבוּתוֹ עַד עִיר מְבוֹא· הִנֵּה אֲדֹנָי אֱלֹהִים בְּחָזָק יָבוֹא: כְּחָתָן יוֹצֵא לִקְרַאת כַּלָּה כְּלוּלַת מִשְׁבֵּץ· כֵּן יַקְדִּים אִתִּי מִלְּבָנוֹן תָּבוֹאִי לְמַרְבֵּץ· כְּרוֹעֶה עֶדְרוֹ יִרְעֶה בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ: לָנוּ יַעֲמֹס אֲחוֹרַיִם שֶׁבֶר וּפְעֻלַּת·

לבמותיכם, מל' במה לך נבזי (תהלים כ"ג, ג'). ונסבה למעלה, ירושלים עתידה לנסוב למעלה עד כסא הכבוד ולהתרחב כדי להחזיק בני ישראל הנקראים בני אילי הצדק כישעיה ס"א, ג'. גנונים, מל' גנון והלל (ישעיה ל"א, ה'). ענונים, מל' ענן, ר"ל שיהיו מחופים בענני כבוד כמו בעלותם ממצרים. מטע נצר חמד, ישראל עפ"ה ישעיה ס' כ"א. כן אנכי, שם ס"ו, י"ג. הדורים, עקומים ול' תלמוד הוא כמו כרובות הדורות (חולין כ"ט, ב') הדרא דכותא (שם קי"ג). יקפלו, שיתקפל הדרך ויתקצר. לא יכנף, לא יסתר, ול' ישעיה ל', כ'. חדש, מל' שם א', י"ג. רע, ויקראו ריעים להקב"ה. שהכל בם, כל טוב ימצא בם. וינחם, כראשית נ', כ"א. זה עומד, ל' שיר ב', ט'. זבול בית יער הלבנון, הבה"מ. פטורי ציץ (מ"א ו', י"ח). נבל ציץ, אבל דבר אלהינו יקום לעולם ומה שהבטיח עשה יעשה. חזה, נבי"י פו. אבן כדכוד וכו', עפ"ה ישעיה נ"ד, י"ב. משרתיו, מלאכיו. לשער מזרח של בה"מ. וראה למטה בולות דף 778. טעם, דבר נאה. מלך מלך, עפ"ה ישעיה כ"ב, ז'. התראי פנים כלך, ר"ל תתקבצו כולם שמה. קורות ועמך, מאורעות של זמנם. מי כמוך, הקב"ה (עפ"ה שמו' ט"ו, י"א) הוא ירפא לך. קדוש, הוא ינחמך. עיר מבוא, ירושלים שכל ישראל יבואו לשם שלש פעמים בשנה. משבץ, בגדים מוזהבים. אתי מלבנון, שיר ד', ח'. למרבץ, למקום מנוחה. יעמוס אחורים, יעמוס לנו הטוב הרבה למאוד עד שלא נוכל לשאת אותו כולו לפנינו וצריך שנסבול לאחורינו, והבר כדרך משל. ויפעלת

יוֹמַיִם. לְפִי כֹחוֹ וְגָדְלוֹ הַסּוֹבֵל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. מִי־מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם: אֱלֹהֵיכֶם. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ נְחוּמִים יְרַחֵם. סִמָּן וְעַיִשׁ עַל־בָּנֶיהָ תְּנַחֵם. כִּי־נִחַם יְיָ עַמּוֹ וַעֲנִיָּו יְרַחֵם. קָדוֹשׁ: מְהֵרָה יָקִים צֶמַח צַדִּיק עַל שׁוֹקְרָנַי. מֶלֶךְ טָעוּן כְּרֵחַיִם מְרִיחַ וְדָן דִּינַי. מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְיָ: נָעִים שְׁמוֹ לִפְנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן מוֹנֵהוּ. נִכְתַּר בְּשֵׁשׁ מִדּוֹת בְּהוֹד וְהָדָר קוֹנֵהוּ. אֶת־מִי נוֹעָץ וַיְבִינֵהוּ: שֶׂכֶל יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבֹהַּ מִמְּלֵאֵי עֵינַיִם. שׁוֹרֵק לְנֵס עַמִּים יִדְרְשֻׁהוּ לִשְׁמֹעַ אָזְנַיִם. כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם: חַיִּים בְּשָׁאֲלוֹ נָתַתָּ לוֹ צָפָה תַּחְכְּמֹנִי. רַבּוֹת מְאֹד כְּבוֹדוֹ יְעַטֵּר רֹאשׁוֹ בַּהֲמוֹנַי. תֶּרֶב גְּדֻלָּתוֹ יֹשֵׁב אֶפֶק וְתִנְחֲמֵנִי. קָדוֹשׁ: עָתָק הַדּוֹבֶרֶת חַיַּת קָנֶה גָּבְהָהּ לְמַעְלָה. עַל־מוֹקְדָה הִיא הָעֹלָה רוּחָהּ מַעְלָה. וּלְבָנוֹן אֵין דֵּי בָּעֵר וְחַיָּתוֹ אֵין דֵּי עוֹלָה: פּוֹקֵד עָוֹן יַסְחִיף אַבִּירָהּ וְיִגַּע חֶלְדוֹ. פּוּרָה בְּבָצְרָה לֹא קוֹלֶמֶת יִדְרוֹךְ לְבַדּוֹ. כָּל־הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ: צִיצַת אַדֶּרֶת שֵׂעִיר יִלְבַּשׁ שַׂר הַמְּנֻאָל. צוֹנְחוֹ וּמוֹרִידוֹ מִבֵּין כּוֹכָבִים וְשָׂרָה בִּפְנוּאֵל. וְאֶל־מִי תְּדַמְּיוּן אֵל: גִּלְגַּל מְעֻצָּבִים נֶגֶד חֵיל צְבָא מְעוֹנַי. בָּרָאתִי אֵלֶּה כִּנּוּ עַם שְׁעוּנַי. מִסְפַּר כֻּלָּם יָרִיתִי בְּאֵלֶּה דִּינַי. נִחַם יְיָ. קָדוֹשׁ: קְדוֹשֵׁנוּ רָחוֹק וְקָרוֹב לִשְׁמוֹעַ נוֹשֵׂא בְּאַהַב. קֹדֶם כֶּרַע קָרוֹב וְרָחוֹק נִסְבַּל לְהִתְיַהֵב. הַפֶּסֶל נָסַךְ חָרָשׁ וְצֹרֵף בַּזָּהָב: רַב כֹּחַ וּגְבוּרָה עֹשֵׂה עֵיפָה שַׁחַר.

יומים, שכר על מה שקבלנו כחות כשבך שתי גליותינו, וראה רש"י להושע ו', ב'. ועיש, איוב ל"ח, ל"ב. ואמרו בברכות נ"ט שנטל הקב"ה ב' כוכבים מן עיש וסתם בהם את המבול ולעתיד יחזירם לו לנחם אותו, וכן ינחם גם את ישראל, והוא הסמן, ונדרש תבת סנחם בנקוד תנחם. כי נחם, ישעיה נ"א, י"ג. צמח צדיק, מלך המשיח ועש"ה ירמיה כ"ג, ה'. שוקרני, המוקדים ורוזים לעשות הסלות. טעה כרחים וכו', עש"ה והריחו ביראת ה' וכו' (ישעיה י"א ג') ואיתא עליו בסנהדרין כ"ג, ע"ב אמר ר' אלכסנדרי מלמד שהטעינו מלוות ויסורין כריחיים, רבא אמר דמורח ודאין; ונקט הפייטן דעת שניהם. נעים, המשיח. לפני שמש, בפרקי ר"א פ' ג' ובפסחים נ"ד ובנדרים ל"ט ותנחומא פ' נשא גם רוח ב"ר, ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואחד מהם שמו של משיח דכתיב יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו (תהלים ע"ב, י"ז). ובסנהדרין נ"ח, ע"ב ינון הוא אחד משמות של המשיח. מונהו, הקב"ה אשר מינה חימן אותו, מל' וימן ה' (יונה ב', א') ומניתי אתכם (ישעיה ס"ה, י"ב). בשש מדות, הכתובות בישעיה י"א, ב', חכמה ובינה עלה וגבורה דעת ויראת ה'. ממלאי עינים, מן המלאכים (יחזקאל א', י"ח.) שורק וכו', עש"ה ישעיה ה', כ"ו. חיים בשאלו, עש"ה תהלים כ"א, ה'. ונדרש על המשיח כסוכה נ"ב. תחכמני, דוד המלך נקרא כך במ"ק דף ט"ז, ב'. ישב אפק, ישעיה י"ב, א'. עתק דוברת, מל' תהלים ל"א, י"ט. חית קנה, כנוי לאויבים עש"ה שם ס"ח, ל"א. על מוקדה וכו', ר"ל שעתידים האויבים לידון ותפש כל' ויקרא ו', ב'. יסחיף, יפיל מל' מדוע נסחף אביריך (ירמיה מ"ו, ט"ו). חלדו, ארצו. פורה בבצרה, ע"פ מכות דף י"ב שלש טעיות עתיד שרו של אדום לטעות דכתיב מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה (ישעיה ס"ג, א') טועה שאינה קולטת אלא בגר והוא גולה לבצרה וכו'. שר המנאל, שר של אדום, ואמר אדרת שעיר עש"ה בראשית כ"ה, כ"ה. צונחו, מפיל אותו מל' ותצנח מעל החמור (יהושע ט"ו, י"ח). ושרה בפנואל, שרו של עשו היה אשר נלחם עם יעקב אבינו בפנואל (בראשית ל"ב, ל"ב) כדאיתא בב"ר פ' ע"ז. נגד חיל צבא מעוני, ישראל משולים לכוכבים. מעוני, שמים. עם שעוני, העם הנשען עלי. מספר כלם, את מספר כל הכוכבים הבאתי לדין ומשפט. נחם ה', עש"ה ישעיה מ"ט, י"ג. רחוק וקרוב, אע"פ שהוא רחוק מאתנו בשמים מ"מ קרוב הוא לשמוע את תפלתנו. נושא באהב, באהבתו נושא עון הוא. קודם כרע, כנוי לע"ז עש"ה ישעיה מ"ו, א'. קרוב ורחוק, האליל של עובדי ע"ז אף כי הוא קרוב להם מ"מ רחוק הוא מהם ולא יכול להושיעם. נסבל להתיהב, ר"ל אע"פ שיסבלוהו על כתף בכל זאת אין בו ממש. עושה עיפה שחר, הקב"ה הופך הלילה לבקר, ול' עמוס ד', י"ג.

רקע אין לו שחר ונשבר כפחר. המסכן תרומה עץ לא ירקב יבחר: שחו זרים כמות יראתם ויגועו. שדי חלק יעקב חלקם בחיים נודעו. הלא תדעו הלוא תשמעו: היום אם בקלו תשמעו יחישנה ברצון. אולם נכון יביא בעתה כגשם בציון. נחם יי ציון. קדוש: תקיף בערבות אות ברבבות נערץ בשגובים. תלה ארץ על בלימה ומדביק רגבים. הישב על חוג הארץ וישביה כחגבים: חיל קדר פושטי ידיהם בנוהו. זוקף מוסר כנגד רודף לדונם במטהו. הנותן רוזנים לאין שפטי ארץ כתהו: יאספו לירושלים כל המצירים ושם יפרעו. מצוי דינם ישפטו מקום אשר הרעו. אף בל נטעו אף בל זרעו: אל מלך נאמן ומהימן בנחומי כפלים. מבשר טוב נחץ מה נאוו לו רגלים. נחם יי עמו גאל ירושלם. קדוש: בת ציון עזבני שכחני למה תאמר. ואיה צרתה ומי מנושי בה התעמר. ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר: רבוא כוכבים לגסטרא כימות חמה ברה. השטרתי חיל לגיון קרטון ורהטון בעבורה. שאו מרום עיניכם וראו מי ברא: אשה עולת רחם האשכח להטיב כוחך. מאמר נעשה ונשמע אזכור בשור מלוכחך. גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך: אמת מה נחמד ברור ביע מרחמכם. כונן ירושלים שם שלום גבול תחומכם. אנכי אנכי הוא מנחמכם. קדוש:

הכל יודוך וכו'.

רקע, אבל סע"ז המרוקע בכסף וזהב אין בו תועלת כלל. **כפחר**, כחרס, וכלי חרס תרגום ירושלמי וכל מאן דפחר (ויקרא ו', כ"א); וכן עקר נקודו בספר הפ"א בשבא ותי"ו פתוחה, והוא מורה על הטיט שעושים ממנו הכלי (טהו), והמנקד בקמץ טועה, שזהו טעמו היוצר העושה כלי חרס (טעפפער) כמו חסף די פחר (דניאל ב', מ"א). **כמות יראתם**, כמו עלניהם. **יחישנה**, יחיש את הגאולה. **ברצון**, ברלון. **יביא בעתה**, עפ"ה ישעיה ס', כ"ב. ואיתא בסנהדרין צ"ח כתיב בעתה וכתיב אחישנה, זכו אחישנה, לא זכו בעתה. ועוד שם, ר' יהושע בן לוי שאל את אליה הנביא אימתי יבוא המשיח, אמר לו היום אם בקולו תשמעו. **כציון**, על ארץ ציה ויבשה. **נחם**, ישעיה נ"א, ג'. **בערבות**, שם השמים העליונים (תהלים ס"ח, ה'. חגיגה י"ב ב'). **אות ברבבות**, הקב"ה אות הוא וניכר בין רבבות מלאכיו, וכדאיתא בחגיגה ט"ז ואתה מרבבות קדש, אות הוא ברבבה שלו. **בשגובים**, ל' רוחק. **תולה**, איוב כ"ו, ז'. **המצירים**, הצוררים. **מצוי דינם**, דינם השלם והקצב, ומל' ימצה אל יסוד (ויקרא ה', ט'). **מבשר טוב**, המשיח ועפ"ה ישעיה נ"ב, ז'. **ומהימן**, הוא ל' ארמי של נאמן. **נחץ**, ל' מהירות. **נחם ה'**, שם נ"ב, ט'. **צרתה**, ל' וכעסתה צרתה (ש"א א', ו'). **ומי מנושי**, עפ"ה ישעיה נ', א'. **בה התעמר**, אשר יחזיק בה להשתמש בה, מל' דברים כ"א, י"ד. **לגסטרא**, למחנות, ועקרו מל' רומי castra. **השטרתי**, המשלתי, מל' משטרו בארץ (איוב ל"ח, ל"ג). **לגיון**, לגיונו. **קרטון**, גם הוא ל' חיל וצבא ועקרו מל' יוני וכל"ת קאהארטעס, וכן גם טעם ורהטון, רקטטעו. וכל זאת יסודו בברכות ל"ב ע"ב, ותאמר ציון עזבני ה' ואדני שכחני (ישעיה מ"ט, י"ד), אמר לה הקב"ה, בתי שנים עשר מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שס"ה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה, וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואתה אמרת עזבתני ושכחתני, התשכח אשה עולה וכו' גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל, ואנכי לא אשכחך, זה מעשה סיני עכ"ל, וזהו שיסד בשור מלוכחך, ר"ל לא אתוכח עמך על השור כלומר על מעשה העגל. **ברור ביע**, המאמר המסודר, מל' יביע אמר (תהלים י"ט, ג'). **שם שלום**, עפ"ה תהלים קמ"ז, י"ד. **אנכי**, ישעיה נ"א, י"ב.

אופן.

נמשקל ג' ג' תנועות, ואלמי החרוזים ל' הכתוב בישעיה מ' כ"ו, והארבעה החרוזים האחרונים ראשיהם ברוך כבוד ה' ממקומו, ובחרוזים המשולשים חתום מנחם.

שְׂאוּ מִנְחָה· מְשֻׁבָּחָה· בְּיוֹם מְנוּחָה· הַתְשִׁירוּ:
מְרוֹם דָּר· בְּעֹז נֶאְדָּר· בְּהוֹד וְהָדָר· הַכְשִׁירוּ:
עֵינֵיכֶם· לְנֶגְדְּכֶם· עַפְעַפֵּיכֶם· הַיְשִׁירוּ:
וּרְאוּ אוֹר· צַר וָאוֹר· מְאוֹרֵי אוֹר· תָּשׁוּרוּ:
מְרַנְּנֵי שֶׁפֶר· וְכוֹכְבֵי צֶפֶר· שִׁיר חָדָשׁ יָשִׁירוּ:
וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ:

מִי מָסַר· שְׁנֵים עָשָׂר מַזָּלוֹת בָּרָקִיעַ: בָּרָא לְמוּל בְּנֵי תָם וּמוּל אֲשֶׁר בַּחֹשֶׁן הִשְׁקִיעַ: אֵלֶּה הֵם· חֲיָלֵיהֶם· מְשֻׁלָּשִׁים הִתְקִיעַ: הַמּוֹצִיא גַּלְגַּל חֲצִי עֲלִיל וַחֲצִי מַשְׁקִיעַ: בְּמִסְפַּר כֵּן· אֵפוֹד תִּכֵּן· שְׁבָטִים חֲצָיִם הִבְקִיעַ: נֶגְדוֹ לָכֵן· הֵם בְּתוֹכֵן· בְּגַלְגַּל הֵאִירוּ: והחיות ישוררו וכו'.

צְבָאָם נְצוּר· בְּתוֹךְ צַר צוּר· יְצוּ שָׁרֵימוֹ לְמַעְלָה: לְכֻלָּם חַיִל· שׁוֹמְרֵי חֵל חוֹמַת עִיר עַל תִּלָּהּ: בְּשֵׁם יִפְקוֹד· שְׁמוֹר וְשָׁקוֹד· תָּמִיד יוֹם וָלַיְלָה: יִקְרָא לַצֹּאן· שְׁנַת רָצוֹן· אַל תִּתְּנוּ דֳמִי סֶלָה: חַשְׁמַלִּים· וְאֶרְאֶלִּים· אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ: והחיות ישוררו וכו'.

מֵרֹב חַיִל· הֲלֹא מְזִחִיל· זֵעַ חַיּוֹת מְסַכָּה: אוֹנִים לוֹ· וְהִלּוּלוֹ· שָׁכוֹן

שאו מנחה, עפ"ה תהלים צ"ו, ח'. ואמר מנחה משובחה, ר"ל לא מנחת סולת כי אם מנחה של שבח והלול. התשירו, הביאו תשורה והוא פעל נגזר מעם דבר תשורה שעקר יסודו שור ועמה הת"ו כאלו היא שרש דוגמת שבנו חז"ל מתריעין מן תרועה, וכמבואר כבר במוסף פ' שקלים דף 657. מרום דר, שעוזו, הכשירו בהוד והדר להקב"ה שהוא דר במרום ונאדר בעוז. עיניכם לנגדכם, עפ"ה משלי ד', כ"ה. צר ואור, לבנה וחמה כמו שפירש רש"י בישעיה ה', ל'. שפר, צפר, שניהם ל' בוקר, אך שפר יורה על העלות הבוקר בנאת החמה כמו בספרפרא (דניאל ו', כ') ובל"א מארגענראטהע. ורמז הוא על מלאכי השרת ויסודו על הכתוב ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים (איוב ל"ח, ז'). למול בני תם, בנגד בני יעקב הנקרא איש תם. אלה הם חיליהם, מוסב על י"ב מזלות ואלה הם תקועים בגלגלם משולשים, ר"ל שלש שלש לכל רוח ג' לצד מזרח וג' לצד מערב וכן לצפון וכן לדרום. ובפרקי רבי אליעזר פרק ו', כל המזלות משרתות ללבנה בלילה מד' פנות העולם ג' בצפון ג' בדרום ג' במערב ג' במזרח. חצי עליל, חצי הגלגל של המזלות הוא גלוי לעין, שנראה ממעל לארץ וחצי השני מתחת לארץ. הבקיע, חלק. נגדו, נגד הקב"ה טרחם. בתוכן, כדרך סבת הגלגל. והנה משל זה של הפייטן שהמשיל המזלות הגלגלים לחושן נמצא גם לידידיה (Philo) בספרו על חיי משה ספר ג' וכה שם לשונו, שתי אבני שוהם עגולות אשר היו על שתי כתפות האפוד של הכהן הגדול הם נגד שני גלגלי השמים אשר הם שוים כמו שתי האבנים האלה. ועל זאת רומז גם כן גוון של האבנים כי כל גלגל השמים מראהו כמראה השוהם [Smaragd], ולכן היו גם מפותחות ששה שמות השבטים על האבן האחת וששה על האחרת, כאשר כי כל חצי הגלגל חולק את המזלות ובכל חצי יש שש מזלות. האבנים השתים עשר אשר היו בחשן (Logion) בד' טורים שלש אבנים בכל טור רומזים על גלגל המזלות כי גם זה נחלק לד' חלקים, וג' ממזלותיו באים על תקופה אחת עכ"ל ורמזה גם בפיוט מנחם המאמרים פ' תצוה. צבאם, כנוית ישראל. שרימו, בנ"ר פ' י"ח מיכאל וגבריאל הם שומרי ישראל. לכלם חיל, חיל המלאכים. שומרי חל, עפ"ה ישעיה ס"ב, ו'. ז'. ואיתא במנחות דף פ"ז המלאכים השומרים לא יחשו מלומר אתה תקום תרחם ציון. מרוב חיל, מרוב חלחלה. מזחיל, מל' כל המים מטהרין בזוחלין (שבת ק"ט). מסכה, גם הוא ל' נזילה והגרה מל' והנה מים מפכים (יחזקאל מ"ז, ב'). ויסודו בפרקי ר"א פ' ד' החיות עומדות ביראה ובאימה ברתת ובזיע ומזיעת פניהם נהר של אש מושך ויוצא. אונים לו, פירוש, אע"פ שהוא רוב אונים ובכיר כח מכל מקום זה הלולו

אֶת־דַּכָּא וְנָכֶה: וְאַמִּיץ יָהּ· בְּנֵי עֲלִיָּה· לְפָנָיו אַשְׁרֵי זוֹכֶה: כֹּחַ רַב· לְמִי נִקְרָב· בְּמִנְיָן לוֹ כָּל־חוֹכֵי: אִישׁ אִישׁ בְּבַר· וְיֵשׁ בְּלֹא בַר· נִבְנָם בְּמַרְאִית סוּכָה: מְלִיצֵי עָם· הֵם בְּנָעַם· יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ: והחיות ישוררו וכו'.

לֹא מְרֻשִּׁים· תַּרְשִׁישִׁים· בְּשִׁיר כַּכּוֹכָבִים אֱמוּנִים: נֶעְדָּר אַךְ כָּל־מַלְאָךְ· רֹן לְהַתְמִיד בְּכָל־זְמַנִּים: בָּרוּךְ שְׁמוֹ· בְּבִרְכָמוֹ· אַחֲרֵי קִלּוּס מְשַׁנְּנִים: כְּבוֹד עָמְדָם· בְּעֵת עָם דָּם· תְּרַפֶּינָה כְּנַף רְנָנִים: יְיָ שֵׁם· בְּהַקְדִּישָׁם· פַּעַם אַחַת נִמְנִים: מִמְּקוֹמוֹ· יִתְמְהוּ לָמוֹ· חַיּוֹת לְשָׁאֳלָם פּוֹנִים: אָן אֲבִיר תָּם· בְּכֶם נֶחְתָּם· וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַזְכִּירוּ: וְהַחַיּוֹת יְשׁוֹרֵרוּ וּכְרוּבִים יְפָאֵרוּ: והחיות ישוררו וכו'.

אהבה. לר' החזן שלמה בר יהודה.

שְׁתֵּי פְעָמִים, מְקַיְּמִים, בְּכָל־יוֹם עַל הֲמוֹנֵנוּ: לְיַחֵד צוּר, בְּלֵב עָצוּר, בְּהֶגְיוֹן לְשׁוֹנֵנוּ: מִמְּקוֹמוֹ, מִמְּרוֹמוֹ, יִשְׁלַח אוֹר לְעֵינֵינוּ: הוּא לְבַדּוֹ, יְצַו חַסְדּוֹ, וְיַאֲזִין קוֹל רִנּוּנֵינוּ· בְּקָרְאֵי שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ: שְׁאָר יַעֲקֹב, לְךָ אֶקּוֹב, יְסוֹד דָּת אֵל אֲשֶׁר נָתַן: לְךָ וּשְׁמַע, תּוֹרַת שְׁמַע, אֲשֶׁר נָחֲלוּ בְּנֵי אֵיתָן: מִצְוָתָהּ, לְקִרוֹתָהּ, לְנוֹחֲלֵי גַּן הַבִּיתָן: הָגֵה עַרְבִית, אַל־תַּשְׁבִּית, כְּתַנָּאִים בְּמִשְׁנָתָן: כְּהִכָּנֵס, כֹּהֲנֵי גַם, לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָתָן: רְשׁוּת נוֹעַד, לִקְרֹא עַד עֲלוֹת שַׁחַר כְּמוֹ חָתָן: יְסוֹד מְרֻבָּע, לָהּ נִקְבָּע, לָעַד לֹא לְהַכְרִיתָן: הֵן עֲרוּכוֹת, שְׁתֵּי בְרָכוֹת לְפָנֶיהָ כְּהִלְכָתָן: וְחֹק כְּרוּתָהּ, לְאַחֲרִיתָהּ שְׁתֵּי בְרָכוֹת לְהוֹדָתָן: דָּת וָחֹק, מֵרָחוֹק, הֻגּוֹת בָּהּ עַל מְלוֹנֵינוּ· בְּקָרְאֵי שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ: שְׁתֵּי בְרָכוֹת, נֶעֱרָכוֹת, בְּרֹאשׁ שַׁחֲרִית לְהִתְהַלֵּל: לְאַחֲרִיתָהּ, בִּבְרִיתָהּ· סָמוּךְ אַחַת לְהִתְפַּלֵּל: מְסוּבָּתָהּ, הִלְכָתָהּ, עִם הָנֵץ מְאוֹד הֵילֵל:

לשכון את דכא ונכה רוח וכל' הכתוב בישעיה נ"ז, ט"ו וכמדרש במגלה ל"א. כח רב למי נקרב וגו', כל זה יבואר ע"פ סוכה מ"ה ע"ב, לא פחות עלמא מתלתין ותמניא צדיקי דמקבלי פני שכינה כל יומא שנ' אשרי כל חוכי לו, לו בגימטריא ל"ו הווי וגו'. איש איש בבר, על דרך ונותנים רשות זה לזה. בר בל' ארמי רשות. במראית סוכה, במראות נהירה וע"פ מה שאמרו שם בסוכה מ"ה, ב', הא דמסתכלי באספקלריא מאירה וכו'. סוכה ל' תמונה בארמית. ככוכבים אמונים, כישראל. נעדר, נשגב. אחרי קלוס, אחרי השבח שבחו ישראל. כבוד עמדם וכו', ע"פ ב"ר פ' ס"ה, בעמדם תרפינה כנפיהם (יחזקאל א' כ"ד), מהו בעמדם, בא עם דם· בשעה שישראל אומרים שמע ישראל המלאכים שותקין, ואח"כ תרפינה כנפיהם ומה הן אומרין ברוך כבוד ה' ממקומו וברוך שם כבוד מלכותו עכ"ל וכן בחולין דף צ"א אין המלאכים אומרים שירה למעלה עד שישראל אומרים שירה למטה עכ"ל. ממקומו יתמהו למו וגו', יסודו במדבר רבה סוף פ' נשא ופרקי ר"א סוף פ' ד', אף החיות הנושאות את הכסא ואף מלאכי השרת שחייהן חיי עולם אינן רואות את הכבוד. ועיין למעלה דף 236. תם בכם נחתם, צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד (ב"ר פ' ס"ח וחולין צ"א, ב').

בלב עצור, שלא ממחשבות זרות, ר"ל בכוונת לב. שאר יעקב, שארית ישראל. לך אקוב, אפרש לך. בני איתן, בני אברהם. גן הביתן, גן עדן, וכמבואר האזרח תשב בל' אסתר א', ה'. הגה, דבר ובור. כתנאים במשנתן, בריש מס' ברכות. כהני גם, כהני נה"ש. כמו חתן, כיציאת השמש כתוב והוא כחתן יוצא מחופתו (תהלים י"ט, ו'). יסוד מרבע, ארבע ברכות מסדו לק"ש ב' לפניה וב' לאחריה. מרחוק, מזמן קדם. על מלונינו, בשכבנו על המטה. בבריתה, ברית כרותה לק"ש של שחרית שרק ברכה אחת לאחריה וסמוך לה עומדים להתפלל. מסובתה, ר"ל גדרה של מצות ק"ש לקרותה עם הנץ החמה. עם הנץ, כמ"י אות י"ג. הילל,

הלא נסעד· לקוראי עד שלש שעות להתהולל: בעת הלך· בן ואילך· לא הפסיד ולא חלל: רוחשים כה· איש כדרכו· והלכה כבית הלל: יד יפסוק· אשר יעשוק· בראש פרקים להתכולל: היה רץ· ולא יחרץ· אבל יעמוד ויפלל: וכה יפעל· קרוא עד על־לבבך מסתולל: דין נשמע· תורת שמע· בכל־לשון להתמלל: הלא נודעה· בארבעה· אשר פרשו זקנינו· בקראי שמע ישראל יי אלהינו: שם אחד· ירא ופחד· והשמר באותותיו: לבד החת· אל תשחת· האריך דלת כחקותיו: מאריכו· להמליכו· על ארבע רוחותיו: המפחד· לא יכחד· באמצע שאלותיו: בריה יקים· בין פרקים· להשיב לכל שלומותיו: רוח יקים· בין דבקים· וידקדק באותותיו: ירא תעשה כרב יוסי· והאנת למצותיו: הקורא· אל־יורה באצבעותיו ושפתותיו: ואם טעה· בארבעה· יחזיר לראש קריאותיו: דת ספק· להתאפק· הלא יחזור לראשיתיו: הלך אן· ומצאן· והן קוראין לעמתיו: הוי עשוק· כפסוק הראשון כדיננו· בקראי שמע ישראל יי אלהינו: וקרבתנו לשמך הגדול סלה וכו׳.

זולת. ע״ס א״ב, ובסוף חתום מאיר בר יצחק חזק ואמץ.

אמת משל היה· באמתת קדמוני משליכם· גבר תם וישר· דמיון קרית מושליכם· הכפל במשנה נחמות· וביד הנביאים אליכם· נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: זרז חכם בעז· חסות באה לנחם· טכסה במשכרת שלמה· ידיד מבית־לחם· כמה וכמה יאמרו לירושלם כבודה בהתחם· נחם יי עמו ועניו ירחם: משוח מחבריו לבשר נבואות ונחמות

כמו הילל בן שחר (ישעיה י״ד, י״ב). הלא נסעד, גם יש לו סעד וסמך בדברי רז״ל להמתין בקריאה ולקרותו עד שלש שעות היום, והסעד הוא ר׳ יהושע בברכות דף ט׳, ע״ב. בעת הלך, ר״ל ואם עבר גם הזמן הזה וקרא אותו מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם קורא בתורה (ברכות שם). ולא חלל, שלא בדך ברכה לבטלה. רוחשים, אומרים. איש כדרכו, ר״ל מותר לקרותו בין עומדים בין יושבים. כבית הלל, בברכות דף י׳, ע״ב. יד יפסוק, הפועל העוסק במלאכה יפסוק ידו ממלאכתו עד שקרא ראש פרקי ק״ש ר״ל פ׳ שמע. ולא יחרץ, לא ימהר הרץ, אלא יעמוד עד שקרא עד על לבבך. בארבעה אשר פרשו זקנינו, במשנה סוטה ריש פ׳ ז׳ אלו נאמרין בכל לשון פ׳ סוטה וידוי מעשר ק״ש וכו׳ ומביא שם ז׳ דברים, וע״כ מה שאמר פה הפייטן בארבעה קשה, ונראה כי דעתו שארבעה דברים מפורשין בעצמן והן פ׳ סוטה וק״ש והמ״ז ושבועת העדות, וג׳ דברים האחרים נלמדים מאלה הד׳, כי וידוי מעשר נלמד בגזרה שוה מסוטה, ושבועת הפקדון נלמדת בגזרה שוה משבועת העדות, והתפלה אין צריך לפרש כלל כי מצלי היא כאמור בגמ׳, וא״כ רק ד׳ ראשי דברים הם המפורשים ע״י זקנינו להאמר בכל לשון. הח״ת אל תשחת וכו׳, ראה המבואר למעלה דף 82. המפחד וכו׳, ע״פ ברכות דף י״ג באמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ובפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם. בין דבקים, גם זה מבואר למעלה דף 82. כרב יוסי, האומר לא יצא אם לא השמיע לאזנו (ברכות ט״ו). טעה בארבעה, ר״ל בד׳ טעיות צריך לחזור לראש, כדאיתא בברכות דף ט״ז ומבואר שם בהרא״ש. להתאפק, ר״ל אל תעמוד בספק כלל. הלך אן, אם בא למקום אשר קוראים שם את שמע יקרא גם הוא עמהם את הפסוק הראשון.

אמת משל היה, פיוט זה יסודו בפסיקתא פ׳ כ״ט והובא בילקוט ישעיה רמז ש״ו. תם וישר, איוב (איוב א׳). במשנה נחמות, שם מ״ב י׳. נחמו, ישעיה מ׳. חכם בעוז, בועז. חסות באה, רות. טכסה, ל׳ קישוט והדור. במשכרת שלמה, רות ב׳, י״ב. כבודה בהתחם נב״י בכבודך בהתנחם, והענין אחד. נחם, ישעיה מ״ט, י״ג. משוח,

בכפלים. שוש אשיש, התעוררי עורי, ירודה פלאים. פורץ עלות מנחם, צדקנו טהר שולים. נחם יי עוד את ציון ובחר עוד בירושלים: קבוע כזה וכזה, רום עשרים ארבותיה. שמשותיה לאבני חפץ, שלום לשום גבולותיה. תקן מדברה כעדן, כגן יי ערבותיה. נחם יי ציון נחם כל חרבותיה: מאהביה ירויון דשן, מנחל עדני נחומיה. ברצותך תנחומים לדבר על לב רחומיה. יצדקו ויתהללו בך, חוכי קשוט תחומיה. תינקו ושבעתם משד תנחמיה: חזיון קדושים עשרה עמך בהשתתף בקימתני. ואותיות מצטרפות לתנחומך, לצאנך וכרמך כסימתני. בשיר ותודות אזמרך, כאז מנוף הוצאתני, כי אתה יי עזרתני ונחמתני: עזרת אבותינו וכו'.

ישעיה הביא כפשח מחבריו הנביאים. **שוש אשיש**, ישעיה ס"א, י'. **התעוררי**, נ"א, י"ז. **עורי**, נ"ב, א'. **ירודה פלאים**, ע"פ איכה א', ט'. **פורץ עלות**, ע"פ מיכה ב', י"ג. **מנחם**, הוא אחד משמותיו של משיח (סנהדרין צ"ח, ב'). **טהר שולים**, שיטהרנו מכל לכלוך חטא. **נחם ה' עוד את ציון וגו'**, כל"ל ע"פ זכריה א', י"ז. **רום עשרים ארבותיה**, חלונותיה. **שמשותיה**, גם הוא פירושו חלונות אשר אור השמש נופל לתוכן. ויסודו בבבא בתרא דף ע"ה ומדרש תהלים מזמור פ"ז, ושמתי כדכד שמשותיך (ישעיה נ"ד, י"ב) עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים. **מדברה כעדן וכו'**, עפ"י ישעיה נ"א, ג'. **ירויון דשן**, עפ"י תהלים ל"ו, ט'. **ברצותך תנחומים לדבר וגו'**, בשני כ"י „ברצותך כאהבת יוסף לדבר על לב רחומים".
תינקו, ישעיה ס"ו, י"א. **חזיון קדושים וכו'**, פירוש החרוז הזה נתן לי החכם הטנות רש"ד לוצאטו מפאדובה במכתבו ששלח אלי בעש"ק נחמו תרי"ד לפ"ק, וז"ל: „אחרי אשר תמהתי בכל מפרשי המחזור ולא מצאתי דבר הגון בפירוש סוף דברי ר' מאיר ש"ץ בזולת לשבת נחמו וגם דברתי אל חכמים ואין מגיד לי פתרתי אל הפסיקתא כ"י שבידי ותהלות לאל עליון מצאתי שם לרוות צמאוני ולמאוכן. והנה דברי הפסיקתא אשר משם לקח הפייטן הם מובאים בילקוט ישעיה רמז ש"ג, אבל הנוסחא שהיתה לפני הפייטן היתה מגוהה מעט והיא ממש כנוסחת כ"י שבידי. ועתה אשר אני אחזה לי הוא כי **חזיון קדושים עשרה** הם עשרה נביאים הושע יואל ושאר תרי עשר חוץ מעובדיה ויונה כי אותם העשרה נבאו על ישראל לטובה ולרעה, אבל עובדיה לא נבא לרעה על ישראל ויונה לא נבא לישראל מטוב עד רע. והנה לדברי הפסיקתא (עיין גם בילקוט) ישראל ימאנו לקבל התנחומין מאותן עשרה נביאים, באומרם לאי זו נאמין? לראשונה או לשניה? והו „הלכו להן נביאים אצל הקב"ה ואמרו לו רבש"ע לא קבלה עליה ירושלים להתנחם, אמר להם הקב"ה אני ואתם נלך ונכחמנה, הוי נחמו נחמו עמי". אבל אברהם יצחק ויעקב שנזכרו גם בילקוט אינם בכ"י שלי, וגם מלת חזיון רומזת לנביאים ולא לאבות. והנה מלות עמך בהשתתף כקימתני הכוונה בהן שהקב"ה הבטיחנו להתחבר עם אותן י' נביאים ולבוא לנחמנו. ואמנם ואותיות מצטרפות לתנחומך לצאנך וכרמך כסימתני יסודותן על מה שכמצא בפסיקתא הנ"ל ו' שורות אחר מה שהבאתי למעלה, ובילקוט הוא למעלה קודם זכרון עשרת הנביאים וגם הלשון מגוהה, וכן הוא בכ"י „ר' אבין אמר למלך שהיה לו כרם ונכנסו שונאים לתוכו וקיצצוהו ופיסקוהו, מי צריך להתנחם בתנחומין, כרם או בעל הכרם? כך אמר הקב"ה לישראל כרמי, כי כרם ה' צבאות בית ישראל, מי צריך להתנחם, לא אני? הוי נחמו נחמו עמי, נחמוני נחמוני עמי. ר' ברכיה אמר למלך שהיה לו צאן ונכנסו זאבים לתוכה וטרפוה מי צריך להתנחם, צאן או בעל הצאן? כך אמר הקב"ה לישראל צאני, ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם, מי צריך להתנחם, לא אני? הוי אומר נחמו נחמו עמי נחמוני נחמוני עמי." — והנה לדעת הפייטן כמו שהדורש הראשון דורש אפי' כאלו כתוב בן אותם שדרשו **נחמוני נחמוני** עשו מלת **עמי** גימטריא 120 וחלקו הסך הזה לשנים ועשו ממנו נ' נ' ובמקום נחמו נחמו עמי דרשו נחמוני נחמוני, וזה רמזו באמרו **ואותיות מצטרפות לתנחומך**, ר"ל לנחם אותך בטעם נחמוני נחמוני, **לצאנך וכרמך כסימתני**, ישראל נדמו ישראל לאני. יתברך המגלה תעלומות. ע"כ דברי אוהבי החכם נ"ע, וכן מצאתי אח"כ גם אנכי בפירוש מדור דפוס אמשטרדם משנת תמ"ת. כסימתני הוא ל' פיוס כמו ופייסו אותן (ב"ר פ' א') מלך שאמר לו בנו פייסני, מבקשים אתם שאהיו מפויסין (דברים רבה פ' כי תבוא). **כאז מנוף הוצאתני**, בשני כ"י כאז מנוף הקמתני.

נמשקל ג׳ ג׳ תנועות, ורא׳שי החרוזים יהודה.

ידיד עליון, שמע הגיון, כאשר אשמיעך: כהן מליין, בדת תפלין,
במדת שעשועיך: וארבעה, לראש קבעה, ונצרם לרגעיך: ושל־היד, יהי
אחד, ליד כהה בקבעך· כחותם על לבך וכחותם על זרועך: הדר תפלין,
היות אצולים, ממתר לפי קדושים: והעמידם, והפרידם, היות לארבעה
ראשים: וראשי שין, כמו רישין מרבעים משלשים: ולצור דל, אל תחדל,
ויוד מיד אל תאשים: עשה לשמם, עד תמם, ומצותם לאנשים: הכי
מהם, פטורים הם, קטנים עבדים ונשים: וחתנים, ומתאוננים, ואשר
למצוה חמושים: ולא נתן, לעשותן, לתשעה הם מפרשים: וישים אותות,
עלי אותות, בתגין כתבנית גדשים: רצועיהם, לבר פניהם, לכל־חפציהם
דרושים: ואין להזקם, בהתפסקם, אבל לעשותן חדשים: בזאת תרבה,
ולא תכבה, וכחול ימי זרעך· כחותם על לבך וכחותם על זרועך: והרצועות, יהיו
צבועות, שחורות למשה הלכה: רצועת יד, קשורה עד אצבע צרדה
ארכה: והרצועה, לראש ידועה· עדי טבור ממשכה: ודת שתיהן,
ברתביהן, כארך שעורה ארכה: ותתורתא, ומעברתא· היות בשער נכרכה:
קשור קשרן, ותן סדרן, כאשר אצו אתכה: שמע והיה, תן בחליא, לפאת
ימינך סמוכה: ותן ממול, פאת השמאל, קדש־לי וכי יבאך: ואל תמר,
והשמר, מלהחליף ומלהפכה: וגם תדרוש, ליד ולראש· אחת היא הברכה:

במדת שעשועיך, כמדת התורה הנקראת שעשועים (משלי ח׳, ל׳). ובכ״י כמו דת שעשועיך. וארבעה, בית תפלין של ראש היא של ארבעה בתים. קבעה בן בכ״י, והוא ל׳ כובע. לרגעיך, ל׳ רגע, ר״ל בכל עת. יהי אחד, ר״ל הבית אשר הפרשיות של תפלה של יד נתונות לתוכו אינו נחלק לד׳ בתים קטנים כמו אותו של תפלה של ראש, אלא הוא רק בית אחד. ליד כהה, ר״ל ליד שמאל שהיא ככהה. אצולים, לקוחים ונעשים. ממתר, מעורות בהמות מותרות. והפרידם, שיכתוב כל אחת מד׳ פרשיות התפלין לבדה. וראשי שין, השינין שהם בעור בית של תפלין מבחוץ הם של שלש ראשים ושל ארבעה ראשים והראשים נכתבים כולם כצורת ז״ין. ולצור דל, לקשור קשר כעין דל״ת בתפלין של ראש. ויוד מיד, קשר כעין יו״ד בתפלין של יד. אל תאשים, אל תמנע ואל תחסיר. עד תומם, ר״ל כל אשר בתפלין צריך שיעשה לשמן. ומתאוננים, האונן (ברכות י״ז, ב׳). חמושים, מזורזים, כי העוסק במצוה פטור ממצוה. לתשעה, בגטין מ״ה ע״ב, ס״ת תפלין ומזוזות שכתבן מין ומסור ונכרי ועע״ה ועבד ואשה וקטן וכותי וישראל מומר פסולין. בתגין, הן הזיונין על שעטנ״ז ג״ץ ועל שאר אותיות שבפרשיות התפלין ומובאות ברמב״ם הלכות תפלין סוף פ׳ ב׳. ונקוד בתגין התיו בקמץ וגימל רפויה וכן בכ״י בתאגין, וראה למעלה דף 273. גדשים, ל׳ גדיש. לבר, מבחוץ יהי שחור של רצועות. דרושים, במנחות ל״ה. בהתפסקם, כשנקרעו הרצועות אין לקשרן זו בזו. תרבה ימיך, כדאית׳ במנחות מ״ד כל המניח תפלין מאריך ימים. שחורות, שם במנחות ל״ה רצועות שחורות הלכה למשה מסיני. אצבע צרדה, היא האצבע האמצעית. ותתורתא, הוא דף העור אשר בתי התפלין נתונים בתוכו, רעקקבלאטט. ומעברתא, העור של הבתים אשר הרצועות עוברות בתוכו. היות בשער נכרכה, כל הפרשיות צריך שיכרוך אותם בשער של בהמה טהורה. בחליא, בית של ראש היא של ד׳ בתים (פאַכער) ובכל בית יותן פרשה אחת, ויבאו הב׳ פרשיות שמע והיה אם שמוע בחוליות שבצד ימין המניח, וב׳ פרשיות קדש והיה כי יביאך הן בב׳ חוליות שבצד שמאל המניח, וכדאית׳ במנחות דף ל״ד, ע״ב, תנו רבנן כיצד סדרן קדש לי והיה כי יביאך מימין שמע והיה אם שמע

ודינם אם לא תתאים, ברכה להחזיר צריכה: כן נאמר, וכן נגמר, וגם
אני מודיעך: כחותם על לבך וכחותם על זרועך: דרוש ומצא, אנוש רצה, בחקת
אל כהלכתם: חוב עליו, היות תפליו. עלי קלף כתיבתם: דת ודין,
תפור בגידין, ואין שרטוט בתורתם: ודין להיות, לאותיות. אויר לכל
סביבותם: ואל יורד, מראש ליד, לכל תקל קדשתם: ומעשר, עד עשר
וארבע קץ תפירתם: ועת שומם, בעוד יומם, אנוש חיב בברכתם: ויד
יקדם, בעת יעדם, וראש עת יחלוץ אותם: וזאת כזאת, לא אחוזות, ולא
מעכבות חובתם: ושבתות, ימי אותות, די להם באותותם: ותופשיהם,
אסורים הם, לקבוע תנומתם: תנה דעתך, ומחשבתך, ושים כם
שעשועיך: כחותם על לבך וכחותם על זרועך: הגה זהיר, באור בהיר, צח אין
עליו עננה: דת נתונה, לך למנה, בהר מור גבעת לבונה: ודת תפלין, אל
תעלים, פן תעבור בשמונה: צר למגן, לך למגן יהיו כמו כנפי יונה:
ומוראך בלב רואך, בשם שדי אל אמונה: כה כחה, ולא אחר, לגלות
ברכה צפונה: ציר בשלחו, לך ברוחו, אין בפיהו רק נכונה: ואם ענך, על
עונך, בריתו לך נאמנה: אל תירא, כי מהרה, קל יבואון ימי עדנה:
והאהבה, כטל נדבה, בראשונה ובאחרונה: כן יאמר, צור שמר, ברית
לאתנים נתונה: עם אחד, אל תפחד, כי אני מושיעך: כחותם על לבך
וכחותם על זרועך: וקרבתנו לשמך הגדול וכו'.

מטוטל, והתכוין איפכא, אמר אביי לא קשיא, כאן מימינו של קורא כאן מימינו של מניח, והקורא קורא כסדרן. אם לא תתאים, פי' שכלם מתאימות (שיר ד', ב'), ר"ל אם שח בין הנחת שתיהן. וכן נגמר, במנחות ל"ו אביי ורבא דאמרי תרווייהו, לא סח מברך אחת, סח מברך שתים. כהלכתם, פירוש, שידרוש אחר איש מומחה שיעשה לו התפלין וע"פ מנחות מ"ב, ע"ב, אין נקחין אלא מן המומחה. קלף, פערגאמענט. בגידין, זעהנען. שרטוט, ליניערען. ואל יורד וכו', תפלה של ראש אין עושין אותה לשל יד וכן רצועה של ראש אין עושין ממנה רצועה לשל יד, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. ומעשר, יתפרו הבתים לפחות בי' או ליותר בי"ד תפירות. ויד, תפלה של יד. יעדם, כאשר יניח התפלין. יעדים פי' תעדי עדי (ירמיה ד', ל'). עת יחלוץ, כשבא לחלוץ התפלין יחלוץ של ראש תחלה. לא אחוזות, אלא שתי מצות הן זו לעצמה וזו לעצמה. ושבתות, כלומר בשבת אין מניחים תפלין כי השבת בעצמו הוא אות. לקבוע תנומתם, לישן בהם שינת קבע. באור בהיר, כמצות השם שהיא בהיר כאור. בהר מור, בהר סיני, ועש"ה שיר ד', ו'. אל תעלים, אל תתרשל במצות תפלין. בשמונה, ע"פ מנחות דף מ"ד כל שאינו מניח תפלין עובר בשמונה עשה, ופירש רש"י ד' פרשיות יש בהן ועל כל אחד קיימי תרי עשה וקשרתם לאות והיו לטוטפות. צר למגן, אם יבוא הצר למגן ולמסור אותך למגר. אז התפלין יהיו לך למגן ולמסתור. ויסודו בשבת דף מ"ט ודף ק"ל אמר ר' ינאי תפלין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים, ואמאי קרו לה אלישע בעל כנפים, שפעם אחת גזרה המלכות גזרה על ישראל שכל המניח תפלין יקרו את מוחו, והיה אלישע מניח תפלין ויצא לשוק, וראהו קסדור אחד (quaesitor), רץ מפניו ורץ אחריו וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו מה זה בידך, אמר לו כנפי יונה ופשט את ידו ונמצאו בה כנפי יונה, לפיכך היו קורין אותו אלישע בעל כנפים. ומוראך, כמו שכתוב כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כ"ח, י'). ציר, משה רבינו. ענך, ל' עינוי, ר"ל אף שמיסר אותך על עונך מ"מ בריתו נאמנה. כטל נדבה, עש"ה הושע י"ד, ו'. לאתנים, לאבות.

ע"ס א"ב כפול ובסוף חתום יצחק ברבי משה חזק.

אל אלהים יי דבר ויקרא. אל השמים מעל והארץ במאמרו ברא. שמעה עמי ואדברה: ברוחו שפרו שבעתים ויחדו עמדו. ברוח פיו כל צבאם ועדו. התהללו בשם קדשו והודו: גאות לבש וכסא מאז נכון. גבורות ערכם לספר מי יכון. לך דמיה תהלה אף תכון: עדתיך נאמנו מאד ונסיך. תהלות שמך יספרו חוסיך. דור לדור ישבח מעשיך. קדוש: הדרך זו אלך השכילני. דבקתי בעדותיך למדני. הדרך פקודיך הבינני: הן מקצה השמים ועד ירכתיהם. הגביל חמש מאות שנה אפאיהם. מקצה הארץ ועד קצה מליהם: ותכן אחד שם במעביהם. ואויר חללם ותקופותיהם. לשמש שם אהל בהם: לכו חזו מפעלות אלהים והשכילו. נוראות בהקפותם יחילו. יראי יי הללו קדוש: זכרתי שמך וכו אתהללה. זמר לשמך סלה. מפלאות תמים דעים נורא עלילה: חבל מדת שבעה רקיעים ושבעה אוירים. חק שנים למדתם משוררים. חשק שבעה ארצות מחזרים: טובו העדיף בם בחסדו מגבר. טיב כל תבניתם לא יעדרו דבר. טוב העמידם לעד לעולם חקקתן ולא עבר: ידדון משרתיו וצבאיו בכלם ליחדו. והוא אלהים חיים ואין בלעדו. כי נשגב שמו לבדו. קדוש: יקוב שם ראשון וילון שמים. יחד בו שבעה מחנים. ישמעו לשבעה שוטרים על שבעה כסאותים: כלם לשם נורא יקדישון. כבוד שגובו ישלשון. כל אשר יצום ירשון: להטם האש ומהאש יצאו. למצותיו אימה ימלאו. למלאות דברו בשם יקראו: קומה יי אלהים ורדוף זדים עד חובה. ויפצו איביך בלי סבה. אל נערץ בסוד קדשים רבה. קדוש: מה נורא מעש

אל אלהים, ל' תהלים נ', א'. ז'. שפרו, נתיפו. שבעתים, שבעה שמים, ועי"ה איוב כ"ו, י"ג. לך דמיה, תהלים ס"ה, ב'. עדותיך, שם צ"ג, ה'. דור, שם קמ"ה, ד'. דרך, קמ"ג, ח'. דבקתי, קי"ט, ל"א. וכ"ו. הגביל חמש מאות שנה, כפסחים צ"ד, ע"ב גם בחגיגה י"ג מן הארץ עד לרקיע מהלך ה' מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך ה' מאות שנה ובין רקיע לרקיע מהלך ה' מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע. ותכן אחד, מדה אחת. לכו חזו מפעלות אלהים, כך כתוב גם בכי"י, ולא מנחת שי לתהלים ס"ו, ה'. יחילו, שמוכנים בהקפותם בליסה ובירתה. מפלאות תמים דעים, כן הוגה בכי"י ועיקר ע"פ איוב ל"ז, ט"ז. חבל, ל' מדה. ושבעה אוירים, שבין רקיע לרקיע. חק שנים, שיש ה' מאות שנה אויר בין רקיע לרקיע. ושבעה ארצות מחזרים, ז' אקלימי בעולם כדאית' במדרש. טיב, ענין טורתם. לא יעדרו, לא יחסרו. טוב, הקב"ה. העמידם, עי"ה תהלים קמ"ח, ו'. ידדון, ל' תנועה. יקוב, יפרש ויקרא. וילון, מכאן ואילך יסוד הפיוט על מאמר חגיגה דף י"ב ע"ב שבעה רקיעין הן, וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות וכו', רק שהפייטן הקדים מכון אל מעון, והוא בסדר שהובא במדרש של עשרת הדברות ובתנא דבי אליה זוטא פ' ט' גם בפירוש הנדפס לפ' בראשית. ועוד סדר אחר נמצא בסליחה שערי שמים ליום ב' של ע"ת שגם סידר „רקיע וילון שחקים זבול מעון מכון ערבות". ומלבד זאת גם האגדות חלוקות בשמות ז' הרקיעין, כי בויקרא רבה סוף פ' כ"ט נקראו „שמים, שמי שמים, רקיע, שחקים, זבול, מעון, ערבות". ובדברים רבה פ' ואתחנן נקראו „שמים, שמי שמים, רקיע, שחקים, מעון, זבול ערפל". והפייטן של סלוק ענתה י"כ המתחיל כי רבותו מניאן „שמים, שמי שמים, ערפל, זבול, מעון, שחקים, ערבות." מחנים, מחנות מלאכים. לשבעה שומרים כן בכי"י. שגובו, גדולתו. להטם האש, ר"ל הוא סביבת המלאכים ומאש נבראו. אימה ימלאו, כן בכי"י. אויביך בלי סבה, ר"ל שאונאים אותך חנם. אל נערץ, תהלים פ"ט, ח'.

יוֹצֵר כֹּל בְּהַפְלֵא וָפֶלֶא· מַעֲלוֹת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בָּרָקִיעַ שֵׁנִי אֵלֶּה· מַלְאֲכֵי זִיעַ וּרְתֵת עַל כָּל־מַעֲלָה לְעַלֵּה: נִרְאִים בּוֹ אוֹצְרוֹת בָּרָד וָשֶׁלֶג וּכְפוֹר אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה· נוֹרָאִים מַלְאָכִים מְלֵא· נוֹרָא מִנָּה שׁוֹטְרִים עֲלֵיהֶם דְּבָרוֹ לְמַלֵּא: סוֹד אֱלֹהִים לִירֵאָיו לְהַשְׂכִּיל· סַפֵּר עִזּוּז שְׁמוֹ כֹּחַ מִי יָכִיל· סַפְּרוּ עֱזוּז סוֹדוֹת צְבָאָיו אֱלֹהִים וַמְּרוּ מַשְׂכִּיל: חֵקֶר כְּבוֹד אֱלֹהִים נוֹרָא· מִצְוַת יְיָ בָּרָה· כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמוֹ לִכְבוֹדוֹ בָּרָא· קָדוֹשׁ: עֹצֶם שְׁחָקִים אוֹצְרוֹת עֲרָפֶל וְרוּחוֹת· עִזּוּז בְּרָקִים וּרְעָמִים בָּרָא מַגִּיד שֵׂחוֹת· עֲמִידַת שְׁלֹשָׁה עַל כִּסְאוֹת שְׁלֹשָׁה מוּכָחוֹת: פְּאֵר לְשֵׁם קָדְשׁוֹ יְתַנּוּ· פַּחַד וְאֵימָה יִשְׂאוּ קוֹל וִירַנְּנוּ· פְּנוֹת לְמִשְׁלַחְתּוֹ יְזֻמָּנוּ: צַחְצוּחַ זְבוּל נָטוּי בְּרוּחַ סְעָרָה· צְמוּדִים בּוֹ גִּנְזֵי גְבוּרָה· וְאוֹצְרוֹת טְלָלִים וְנַהֲרֵי אֵשׁ וּמַיִם מִזֶּה וּמִזֶּה בְּעֶבְרָה: יְיָ שָׁלוֹם עֹשֶׂה בִּמְרוֹמָיו· לְהַלֵּל לְשֵׁם קָדְשׁוֹ צְבָאָיו וּמַחֲנָיו· מִי יַעֲרוֹךְ לְהוֹדוֹת הִלּוּלָיו וּרְנָנָיו· קָדוֹשׁ: קֶרֶן מָכוֹן יְקַר מַעְלָה· בְּמַלְאֲכֵי הוֹד וְגַאֲוָה מְפֻלָּא· חֵילוֹת מְהַלְלִים לְבוֹרֵא אֵלֶּה: רַבֵּי נְשִׂיאִים שְׁנֵים עָשָׂר· שָׁלֹשׁ לְכָל־רוּחַ שָׂר· מְמֻנִּים עַל־חָדְשֵׁי תְּרֵי־עָשָׂר: שִׁשִּׁי מָעוֹן וְאוֹצְרוֹתָיו מְלֵאִים נֹפֶת· לַצַּדִּיקִים לְאוֹת וּלְמוֹפֵת· וְאוֹר גָּדוֹל וְרִבּוֹתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן לָעוּף בְּעֹפֶת: שׁוֹנִים שִׁיר וְתִשְׁבָּחוֹת בְּמוֹרָאוֹת· לְיוֹצֵר הַכֹּל וְעוֹשֵׂה נִפְלָאוֹת· הוּא הַמֶּלֶךְ יְיָ צְבָאוֹת· קָדוֹשׁ: תֹּקֶף עֲרָבוֹת אוֹרוֹ אוֹר שִׁבְעָתַיִם· וְכִסֵּא עַל חַיּוֹת בְּאַוִּיר אַרְבַּעְתַּיִם· נוֹשֵׂא וְנִרְאֶה נִשָּׂא לָעֵינָיִם: תּוֹכוֹ אוֹצְרוֹת חַיִּים וּנְפָשׁוֹת· וְכִתּוֹת מַלְאָכִים מְשַׁלְּשִׁים קְדֻשּׁוֹת· וְעֵינֵיהֶם נוֹצְצִים בְּרַק אִשּׁוֹת: יוֹשֵׁב בִּמְעוֹן קֹדֶשׁ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא· דּוֹרֵשׁ אֱמוּנָה וּמִשְׁפָּט עֹטֶה כַּשַּׂלְמָה אוֹרָה· כֹּל לֹא שָׁרִים תְּמוּנָתוֹ וּתְמוּנָה מִמֶּנּוּ לֹא נִסְתָּרָה: צֶדֶק מְפַלֵּס שׁוֹפֵט בֶּאֱמוּנָה· סְפָרֵי אֵשׁ פְּתוּחִים לְפָנָיו חֵנֶּת וְהֶגֶּה· וְכִתּוֹת טוֹבְלִים בִּנְהַר טֹהַר וּמִתְעַטְּפִים אֵשׁ לְבָנָה· לְהַקְדִּישׁ קָדוֹשׁ: חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ· קָדוֹשׁ צִוָּה לָהֶם לְעֹלָם

מעלות שתים עשרה, כנגד י"ב מזלות. זיע, ל' זועה וחרדה. ורתת, גם הוא ל' רעד ופחד (הושע י"ג, א'). לעלה את הקב"ה ולהללו. אוצרות ברד ושלג וכו', במאמר של הגמ' חגיגה י"ב הובא את זאת ברקיע השני ששמו מכון, וכן גם בעניני הרקיעים האחרים שינה הפייטן ממאמר הגמרא וגם הוסיף דברים שאינם שם אע"כ נראה שמצא ממדרש אחר הנאבד לנו. מלא, כבכי"י ועיקר ר"ל הקב"ה מילא את הרקיע הזה מלאכים נוראים. מצות ה' ברה, פירושו, מי שחפץ לחקור כבוד אלהים הוא יחקור בתורה מצות ה'. כל הנקרא, עפ"ה ישעיה מ"ג, ז'. מגיד שחות, מל' מגיד לאדם מה שחו (עמוס ד', י"ג). עמידת שלשה מלאכים. מוכחות, מל' נוכח ומול, שהכסאות עומדות זו מול זו. פחד, בפחד. למשלחתו, לשליחותם אשר ישלחם השם. זבול, שם רקיע הד'. צמודים, מחוברים. בעברה, שעוברים כה וכה. מכון, הרקיע הה'. שר, העומד להיות בשררה, מל' שרים ישרו (משלי ח', ט"ז). על חרשי תרי שר, על שנים עשר חדשים. ובכי"י גורס על חדשי השנה ספר. בעפת, בחוזק, מל' כתועפות ראם לו (במדבר כ"ד, ח'). נושא, הכסא נושא את החיות ונראה כמו נשא ע"י החיות, וכמבואר למעלה דף 640. ברק אשות, ברק ואש. עטה כשלמה אורה, תהלים ק"ד, ב'. לא שרים, אינם רואים, ל' אשורנו (במדבר כ"ג, ט'). צדק מפלס, שוקל הצדק, וכן בכי"י. בנהר טוהר, בנהר די נור. חלק ה', דברים ל"ב, ט'.

בריתו. ברכי תורותיו להשתעשע אם סגלתו: משך לעמו חסדו וגלה סוד
דתו. הוקם אחד בשביעי למשפט בריתו. חייב כגמל לנוצר ראשון
כדמותו: זכרון חק לעולם בריתו. דברו נצב לכל תולדתו. למשפט עמוד
חרדים מחרדתו. קדוש: לרחמים לדור ודור אמונתו תקעו בחדש ליום
חגנו כסה. והחרדו לשוב באמת מרוע מעשה. על כל יביא במשפט
יושב על כסא. קדוש: הכל יודוך וכו'.

אופן.

כמשקל ג' ג' תנועות, וחתום בו יצחק ברבי משה.

שאו לבבכם. לכפיכם. ורחצו נא והזכו: והסירו. והעבירו. מראות
שוא. והדבקו. ביראת אל. ישראל. ישרו לב והצדיקו. ביום כי בא. חקור
תוכה. ויושר לב וגם תזכו: והבו עז. למלך עז. ותפארת במקדשו: רוממו
יי אלהינו והשתחוו להר קדשו: התקוששו. והקדישו. לחי יושב על כסא:
ותתקעו. והריעו. ביום חגנו כסה: והחרדו. והתודו. להסיר רוע מעשה:
ולב קרעו. והדמיעו. פני אל עון נושא: כי על כל. יעביר קול. וישלם
אתו בראשו: רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו: ירומם צור. בלב עצור.
בקרא מקרא קדש: צמוד חנון. וגם רנון. כשי קרב בקדש: חפוץ לטהר.
לב נמהר. ורוח נכון חדש: קנה עמך. כך נתמך. פרוש ביראה
והתקדש: בר לבב. חשוב נעלב. כזבח שי בקדש: ביום יקרב. עון רב.
באחד שביעי חדש: משוך חסדך. היות לעבדך רוח חדשה לחדשו:
רוממו יי אלהינו והשתחוו להר קדשו: בני מעלה. בעז גדלה. מיכאל וגבריאל:
בעד עמכם. שאו קולכם. בני יעקב וישראל: ערוך תפלה. מהללה.
רפאל והדרניאל: ושרפים. לאלפים. צעוק חושו לעזי אל. והחיות. בכל
פיות. ערוך תחן למלכי אל: בנות עירו. ברב הדרו. אשר עמו לו שואל:

ברכי תורותיו, עפ"י הושע ח', י"ב. אחד בשביעי, ראש השנה. בריתו, ברואיו. לנוצר ראשון, לאדה"ר שנדון בר"ה ויצא בדימוס וכמבואר למעלה דף 400. לרחמים, למען תמצאו רחמים לפני הקב"ה אשר לדור ודור אמונתו. תקעו, תהלים פ"א, ד'. על כל יביא, עי' סוף קהלת.

שאו לבבכם, עפ"י איכה ג', מ"א. ורחצו, עפ"י ישעיה א', ט"ז. ישרו לב, כן נכ"י ועיקר. ביום, בר"ה. כי בא הקב"ה לחקור ולדון התוכה והיוצר. רוממו, תהלים צ"ט, ט'. התקוששו, הזדכו, כמו התקוששו וקושו (צפניה ב' א'). ותתקעו, נכ"י וגם תקעו. והדמיעו, תבכו על עונותיכם, עי' דמעה. יעביר קול, יכריז דינו על כל דבר וישלם לכל איש כמעשהו. בלב עצור, עצור מכל מחשבה זרה, ר"ל בלב מכוון. בקרא מקרא קדש, ביום טוב של ר"ה. צמוד, ל' חבור. חנון, תחנה. רנון, רנה. כשי, כקרבן. לב נמהר, לב הכסיל, כמו ישעיה ל"ה, ד'. פרוש ביראה, המופרש ומובדל ביראה ובקדושה. בר לבב, הלב הטהור. נעלב, הנדכה. באחד שביעי חדש, ביום ר"ה שהוא באחד לחדש השביעי. היות לעבדך, כן נכ"י ועקר. רוח חדשה, שתחדש לו רוח חדשה. מיכאל וגבריאל, רפאל והדרניאל, שמות מלאכים הם. צעוק חושו, חושו ומהרו לצעוק בעדנו לאל שהוא עוזי. תחן תחנה. למלכי אל, לאל שהוא מלכי. בנות עירו,

וּנְפוּצִים. נִקְבָּצִים. בְּמַאֲמָרוֹ יְמַלֵּא אֵל: עֲבוֹר מַלְכָּם. בְּיוֹם חָקָם. וַיְיָ יֵלֵךְ בְּרֹאשׁוֹ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ: בְּקוֹל יָרֹן. מְטַטְרוֹן. לִפְתּוֹחַ בְּמֵישָׁרִים: זְכוּת אָבוֹת. וְאִמָּהוֹת. וְזֵכֶר חֶסֶד נְעוּרִים: וַהֲרוּגִים. וּשְׂרוּפִים. בְּאֵשׁ יוֹקֵד תַּבְעֵרִים: לְקַדּוֹשׁ שֵׁם. מְאוֹד וְנֶשֶׁם. בְּכָל־כֹּחָם מִתְעוֹרְרִים: וְהַתּוֹדָה. הַטְּהוֹרָה. בְּפִי הָעָם נֶחֱרִים. תִּתְעוֹדֵד. זְכוּת לְלַמֵּד. עֲלֵי הוֹגִים מְצֹעָרִים. בְּרֹב צָרוֹת. וּמַחֲסוֹרוֹת. אֲשֶׁר גּוֹלִים לְכָל־שְׁעָרִים: שְׁפוֹךְ תַּחֲנוּן. פְּנֵי חַנּוּן. לְפָאֵר מְקוֹם מִקְדָּשׁוֹ: רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ:

והחיות ישוררו וכו'.

זולת.

ע"ס א"ב וחתום בו יצחק ברבי משה חזק הלוי.

אֱלֹהִים אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ. בְּאַשְׁמֹרֶת אֶהְגֶּה בְּכָל־תַּגְמוּלֶיךָ. תַּנְחוּמֶיךָ יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי וְרַחֲמֶיךָ: גָּדוֹל חַסְדְּךָ עֲלֵי מֵעוֹלָם וְצִדְקוֹתֶיךָ. דְּרָכֶיךָ יְיָ הוֹדִיעֵנִי לְמַעַן אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֶיךָ: דַּרְכֵי טוּבְךָ מֵעוֹלָם הֵמָּה. הָרִאשׁוֹן אָדָם חֲנַנְתּוֹ. וּבְרֹב טוּבְךָ יוֹם הֶאֱרַכְתּוֹ. לְעוֹלָם דְּבָרְךָ נִצָּב לְחֹק וּמִשְׁפָּט כּוֹנַנְתּוֹ. סוֹד יְיָ לִירֵאָיו לְהוֹדִיעָם בְּרִיתוֹ: זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ אֱמֶת נִצָּב לְעוֹלָם. חָנוּן תּוֹלְדוֹתָיו בְּמִשְׁפָּט כִּי תָבִיא עַל כָּל־נֶעְלָם. טוּב טַעַם וָדַעַת מֵרֶדֶת שַׁחַת מְשַׁלֵּם. רַחֲמֶיךָ יְבוֹאוּם וְתַטֶּה לְאֶרֶץ מִנְלָם: יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה לְיוֹם כְּהֶה יָבֹא. כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט חֹק לְיִשְׂרָאֵל בּוֹ. לְמִשְׁפָּטְךָ עָמוֹד אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ. יִתְנַחֵם עַל עֲוֹנוֹ פִּשְׁעוֹ מִלְטְמוֹן בְּחֻבּוֹ: מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמַיִם. נֶאֶמְנוּ עֵדֹתֶיךָ לְהַחֲיוֹת לְשָׁבֶיךָ מִיּוֹמַיִם. סַעַד יְמִינְךָ

שיבוא לבנות את עירו. עבור מלכם, הוא המשיח, ועפ"ה ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם (מיכה ב', י"ג). מטטרון, הוא ראש המלאכים (סנהדרין דף ל"ח ע"ב וחגיגה דף ט"ו, וע"ז דף ג' ע"ב, ותנחומא פ' ואתחנן ובמדבר רבה פ' י"ב דף רמ"ט ותרגום ירושלמי לבראשית ה', כ"ד ולדברים ל"ד, ו'). באש יוקד תבערים, שנשרפו במוקדת ותבערת אש על קידוש השם ית'. מאוד ונשם, שהתעוררו בכל מאודם ובכל נפשם ובכל כוחם לקדש את השם. ונשם, ל' נשמה. נחורים, ל' חורה, ר"ל שתהלה היא בפי העם. תתעודד, התורה גם היא תתעודד ותקום ללמד זכות על ישראל ההוגים בה. מצוערים, ל' צער ועני. שפוך תחנון, התורה תשפוך תחנה לפני הקב"ה הרחום וחנון שיבוא לפאר את בה"מ מקום מקדשו.

אלהים, תהלים ס"ג, ב'. באשמורת הבוקר. תנחומיך, שם צ"ד, י"ט. דרכיך, ל' שמות ל"ג, י"ג. הראשון אדם חננתו, ר"ל האדם הראשון תוכנת אותו והארכת את ימיו אף היה בר"ה וכן הכנת דרכך לבניו שתדון עליהם גם כן בר"ה ותדין אותם ברחמים וע"פ הכתוב לעולם ה' דברך נצב בשמים (תהלים קי"ט, פ"ט) ואלה למעלה דף 400. סוד ה', שם כ"ה, י"ד. זכור, שם קי"ט, מ"ט. ופירושו זכור אותו הדבר אשר הבטחת לאדם הראשון שכך תדון את תולדותיו. כי תביא, ל' סוף קהלת. טוב טעם ודעת, בזכות התורה שהיא טוב טעם (תהלים קי"ט, ס"ו) אל תורידם לשחת. מגלם, מומם ותילם, מל' איוב ט"ו, כ"ט. יבאוני, תהלים קי"ט, מ"א. אשר בקרבו ישים ארבו, ל' ירמיה ט', ז'. מלטמון בחבו, שלא יסתיר את עונו בחיקו. מכל מלמדי, תהלים קי"ט, צ"ט. לשביך מיומים, השבים אליך

פשוטה לקבל תוהים על עון עקבים. שובו בנים שובבים ארפה משובתים: פלאות עדותיך ביד נביאיך השכם ושלוח. צדקו ישראל ושובו אל יי כי ירבה לסלוח. קראנוך השיבנו אליך במר נפש ואנוח. ואתה תשמע השמים ברא לנו לב טהור ונוח: ראה עניי וצרי רבו חרשו על גבי. שתוני תועבות למו ויבאו טובי. תחת רדפי־טוב השקוני רוש במסבי. קרבו רודפי זמה והציהם נחתו בי: יבשו שקר עותוני כי לדברך יחלתי. צר ומצוק המציאוני ואני אליך שועתי. חליתי פניך בכל־לב לא תבזה ולא תשקץ ענותי. קרבה אל־נפשי גאלה כי אתה אלהי תשועתי: כרבים צעקותי עיני נגרה ולא תדמה. משך מעניתם ארכו עלי כמה. הקם דברך הטוב לעבדך לך הומה. שימה דמעתי בנאדך בספרתך להומה: השבתי דרכי יגרתי מאימת דינך. זכרתי משפטך ליום כסה בא לפניך. קול שופר לחרדה חשתי לשמור מצותיך. באור פניך יהלכון להודות לך על משפטי צדקך: קדם ידעתיך חנון לדל עזרתה. שערי דמע ואנך לא נעלתה. ואמונה מאד נגד עיניך שתה. אל־תשכח קול צרריך עלה תמיד עולתה: על־עמך יערימו סוד ועל צפוניך יתיעצו. עליך הרגו ושמך לא נאצו. שפכו דמם כמים ויצוריהם רצצו. ובכל־זאת שמך לא שכחו ואת־קדשתך יעריצו: עורה למה תישן הקיצה לפקד כל־הגוים. הודע בעמים עזך וישמחו רבים איים. לא יבשו קויך הנפוצים ארץ וירכתים. וידעו כי עזרי מעם יי עשה ארץ ושמים:

עזרת אבותינו וכו׳.

פירשתם שעשו בימים שעברו. מעד, ל׳ עוד ותשובה. תוהים, המתחרטים גם על העבירות הקלות שאדם דש בעקביו. שובו, ירמיה ג׳, כ״ב. השכם ושלוח, ע״ה שם ל״ה, ט״ו. כי ירבה לסלוח, ישעיה נ״ה, ז׳. ואנות, מל׳ ויאנחו בני ישראל (שמות ב׳, כ״ג). ונוח, נכון ונוח לעשות רצונך. חרשו על גבי, ל׳ תהלים קכ״ט, ג׳. שתוני, שם פ״ח, ז׳. טובי, רכושי. רדפי טוב, בעבור שרדפתי אחרי הטוב שהיא התורה. ול׳ תהלים ל״ח, כ״א. רוש, לענה ורוש. במסבי, במעודתי, כמו עד שהמלך במסבו (שיר א׳, י״ב). קרבו, תהלים קי״ט, ק״נ. נחתו, ירדו. יבושו, תהלים קי״ט, ע״ח. המציאוני, הגיעו עלי האויבים. חליתי, תהלים קי״ט, נ״ח. ענותי, צעקתי. קרבה, שם ס״ט, י״ט. עיני נגרה, איכה ג׳ מ״ט. משך, אורך. הומה, צועק בתפלה. שימה, ל׳ תהלים נ״ו, ט׳. באור פניך, שם פ״ט, ט״ז. להודות, שם קי״ט, ס״ב. שערי דמע, שערי דמעות ושערי תוגה לא ננעלו. ואנך הוא תוגה, כדאיתא בב״מ דף נ״ט. ואמונה מאד, שהמאמינים אמנתו בך. אל תשכח, תהלים ע״ד, כ״ג. עולתה, און ורשע. על עמך, שם פ״ג, ד׳. ויצוריהם, אבריהם כמו ויצורי ככל (איוב י״ז, ז׳). רצצו, ל׳ עשוק ורצוץ (דברים כ״ח, ל״ג). וירכתים, בכל ירכתי ופאות האדמה. עזרי, תהלים קכ״א, ב׳.

ע"פ א"ב, וחתום בו מנחם ברבי מכיר, וכל חרוז מסיים בפסוק מפ' שובה הושע י"ד ויואל ב'.

אשחר אל־אל כל־שנות עדני· אלהי מרחק נמצא וקרוב מצדיקי בדיני· שובה ישראל עד יי: בטרם יעלה הבימה לגרדום לדון התחשבו· בינו דרשו מעל ספר ובצלו שבו· קחו עמכם דברים ושובו: גדל־חסד מטה כלפיו כפיד שוענו· גבר טוב חסיונו מבטחת אדם שעוננו· אשור לא יושיענו: מושיענו נקוץ חטוי מקוננו נפשנו מלהדאיבה· באור בטוי קווי בסמכי רוח נדיבה· ארפא משובתם אהבם נדבה· קדוש:

דולקים הצבאים על אריאל יקהו בשנה· דבקים צבאות ישרי אל יפקוד כבראשונה· אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה: הלב יכון למעלה מעלות שמיר ושית· התול חלחליות מדיח ידיח יקציע מבית· ילכו יונקותיו ויהי כזית: ותיקיו יעצים וישגיב בכחו ברצונו להצילו· ומורה דרך לשובבים עד כסאו אצלו· ישבו ישבי בצלו: זמורות גמזיות זרע קדש מני צורים ובורות חצובים· זריזי קום מאחרי שבת בלחם העצבים· אפרים מה־לי עוד לעצבים: חנון חפץ לצדקם ולהחיותם בלי לכלה· חוה חדשו שפרו מעשיכם בעשרה תולה· מי חכם ויבן אלה: טוב שלומו לרחוק ולקרוב מקדים להחילו· טלאים שובו לאביכם ליחדו להללו· ויי נתן קולו לפני חילו: ישדלם והייתי עד ממהר בשטי לבלעדי· ישובון ואני נעשה עד לטובה לעדי· וגם עתה נאם יי שבו עדי: כליל זבחיו רוח נשברה ונדכאים־לו הקשיבו· כבוד שמושו כלים שבורים שבחו חשבו· וקרעו לבבכם ואל־

אשחר, ל' תפלה ותקוה, ועש"ה איוב ח', ה'. עדני, זמני. אלהי מרחוק וכו', ר"ל אע"פ שהקב"ה רחוק הוא מאתנו בשמים, קרוב הוא לשמוע תפלתנו ולהצדיקנו, ותפש בל' ירמיה כ"ג, כ"ג. הבימה, מקום גבוה כמו שאין לו בימה (סוטה מ"א) ביהגע. לגרדום, בית הועד שדנין בו (gradus) כמו שכיס שעלו לגרדום לדון (ר"ה י"ז), ונקד בן בכי"י לִגְרָדוֹם והוא הנכון. מעל ספר, בתורה. ובצלו שבו, ר"ל תשבו כמו שכתוב בו. גדל חסד, ע"פ ר"ה דף י"ז ורב חסד, מטה כלפי חסד, ופירש רש"י מטה את ההכרע לצד זכות. כפיד שוענו, מל' אם בפידו להן שוע (איוב ל' כ"ד) ובדרש בגמל' ע"ז דף ד' אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה אני מצרפן לחשבון גדול להן. שוע, בשכר שמשוועין לפני אני מושיע אותן. גבר טוב, טוב לגבר לחסות בהקב"ה מלבטוח ומלשען על אדם. חטוי, ל' לחטא את הבית (ויקרא י"ד, מ"ט). באור בטוי קווי, כפירוש אמר לקוות אליו והוא ימשכנו ברוח נדיבה. בטוי, ל' מבטא שפתים. דולקים, הרודפים. אריאל, בה"מ. בשנה, בושה (הושע י', ו'). ישרי אל, ישראל. שמיר ושית, שניהם ל' קוץ ודרדר. ר"ל שלא יעלו בלבו מחשבות זרות. התול, רמיה ושקר, מל' התל בי (בראשית ל"א, ז'). חלחוליות, מחשבות, כמו לבם מלא חלחליות רעות (ויקרא רבה פ' כ'). ותיקיו, חסידיו. יעצים, יחזק. גמזיות, הם הפרחים העולים סביב האילן כמו גמזיות של הקדש (פסחים נ"ה, ב'). צורים, האבות. ובורות, האמהות, ור"ל אשר אתם בני האבות והאמהות הקדושים. זריזי קום וכו', ל' תהלים קכ"ז, ב'. חוה, אמר. בעשרה תולה. בעשרת ימי תשובה אשר תולה בהם דינו של אדם עד י"כ. טוב הקב"ה. להחילו, להצליחו מל' יחילו דרכיו (תהלים י', ה'). טלאים, כנוי לבני ישראל. ישדלם, ידבר על לבם, וכי יפתה איש ת"א וארי ישדל (שמות כ"ב, ט"ו). והייתי, מלאכי ג', ה'. בשטי, כמו ושטי כזב (תהלים מ', ה'). לבלעדי, ר"ל הפונים לאלהים אחרים. כליל זבחיו, עש"ה תהלים נ"א, י"ט. כלים שבורים, ע"פ ויקרא רבה פ' ז' ההדיוט הזה אם משתמש בכלי שבורים גנאי הוא לו, אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים שנ' קרוב ה' לנשברי לב, הרופא לשבורי לב וכו'.

בגדיכם ושובו: להקשיב מחלב אילים כדברי בן־ירחם· לשלם פרים
שפה ומודה ועזב ירחם· מי יודע ישוב ונחם: מחנה גבורה אשר כחו
מעצימים עצום· משובבים בינתים בדברי כבושים בחרט לפצום· תקעו
שופר בציון קדשו צום: נושא נעשה נושה וכוסה עון תהל· נחשבו כל־
הבגידות מר וקציעות ואהל· אספרעם קדשו קהל: סדר תשובה ותפלה
וצדקה בכפרתן להשתבח· סבר נשבר ונדכה כמעלה חלבו ומזבח· בין
האולם ולמזבח: ערך מועדים בהקרבה וכסה כעשיה טעמו· עולים בדמוס
נעשים בריה חדשה כנאמו· ויקנא יי לארצו ויחמל על־עמו: פלואי ימי
תשובה כמוספי עשרה צולח· פגוע במו פשוט יד יקבלנו סולח· ויען יי
ויאמר לעמו הנני שלח: צור מכשול סתתו בו לכבשו מלהמעילכם·
צדקו עד אעבירו ורוחי תחדש מעלליכם· ואת־הצפוני ארחיק מעליכם:
קו עולם בנטותו להחריט יסודותיו ולחתמה· קרקסיו לא עמדו עד תשובה
קדמה· אל־תיראי אדמה: רעים המשתוקקים עליה לבלתי מוט יסודי·
רועם ישבית ארבע חיות הארץ מחסדי· אל־תיראו בהמות שדי: שפולים
מארץ דוברים ויתנערו מעפר ויצמחו· שלמים בספר חיים יכתבו ולא
ימחו· ובני ציון גילו ושמחו: תמימיו עוד יאמנו ויתמנו גדבר ודתבר·
תמלא בטנם צפון חלקם ומתנם המדבר· ומלאו הגרנות בר: תמגנה

בן ירחם, הוא שמואל הנביא (ש"א א', א'. ט"ו, כ"ב). לשלם פרים שפה, עש"ה הושע י"ד, ג'. ומודה ועוזב ירחם, משלי כ"ח, י"ג. מחנה גבורה, ישראל שהם מחנה הקב"ה אשר לו הגבורה. אשר כחו מעצימים, מהללים ומאדירים את כחו של הקב"ה. בינתים, בין ר"ה לי"כ. בדברי כבושים, בדברים הנכנסים ללב, ול' חכמים הוא. בחרט לפצום, לקרוע את הלב שיבוא לתשובה על החטא. חרט ל' חרטה. לפצום ל' ארץ פצמת (תהלים ס' ד'). נושא, נושא העונות. נושה, שוכח את העונות, מל' נשיתי טובה (איכה ג', י"ז). תהל, כן בכי"י ובכין והוא ל' ישים תהלה (איוב ד' י"ח). הבגידות, העונות. ואהל, ל' מור ואהלות (תהלים מ"ה, ט'). סדר תשובה וכו', מבואר למעלה דף 605. סבר, תואר פנים. ערך מועדים בהקרבה וכו', יסודו בויקרא רבה סוף פ' כ"ט בכל המוספין כתיב והקרבתם אשה, ובר"ה כתיב ועשיתם אשה, הא כיצד, אמר להם הקב"ה לישראל, בני מעלה אני עליכם כאלו היום נעשיתם לפני כאלו היום בראתי אתכם בריה חדשה. בדמוס, מוצדק בדין, כמו עמדת לפני בדין ויצאת בדימוס (ויקרא רבה פ' כ"ט). כמוספי עשרה צולח, ימי תשובה הם עשרה כנגד קרבנות מוסף של ר"ה, פר אחד איל אחד כבשים שבעה ושעיר חטאת אחד (במדבר כ"ט). פגוע במו, המתפלל בימים האלה הקב"ה יפשוט ידו לקבל תשובתו. פגוע, ל' בקשה כמו ופגעו לי (בראשית כ"ג, ח') ואל תפגע בי (ירמיה ז' ט"ז). צור מכשול, הוא אחד משבעה שמות של יצר הרע (סוכה נ"ב). סתתו, ל' כתיתה ודחיפה. צדקו עד אעבירו, ע"פ תנחומא פ' בהעלותך, אמרו ישראל לפני הקב"ה אתה יודע כחו של יצר הרע שהוא קשה, אמר להם הקב"ה סלקו אותו קימעא קימעא בעולם הזה ואני מעבירו מכם שנ' סולו סולו המסלה, ולעולם הבא אני עוקרו מכם שנ' והסירותי את לב האבן מבשרכם. להחריט, ל' ויצר אותו בחרט (שמות ל"ב, ד'), ר"ל לקבוע ולייסד יסודות העולם. קרקסיו, קרסיו, כמו קורקוסי השמים במימי אוקיינוס הם אחוזים (פרקי ר"א פ' ג') ז' רקיעים אחוזים בקורקסיהון (מדרש כונן) קורקוסים של זהב עשה לו (ב"ר פ' י"ח). רעים, כנוי לישראל עש"ה שיר ה' י"א. רועם, הקב"ה. ארבע חיות הארץ, כנוי לאויבי ישראל עש"ה בדניאל סימן ז'. מחסדי, המחרפים אותי, מל' פן יחסדך שומע (משלי כ"ה, י'). מארץ דוברים, המדברים בשפל קול כאלו יצא הקול מתחת הארץ, והוא מל' ישעיה כ"ט, ד'. יאמנו, יגודלו כאשר ישא האומן את היונק. גדבר ודתבר, שמות של שררות כמו דניאל ג', ג'. תמלא, מל' תהלים י"ז, י"ד. תמגנה, ל' מגן, ר"ל מגן שמי רעה יהי הסוגו.

וְהִתְמַנָּה שְׁנֵי רָעָה אָדָם שָׁנִים. תַּחְמוֹד אָמְרוּ יֵאָמֵן לְשַׂמְּחֵנוּ כְּנֶגְדָּם מְדֻשָּׁנִים. וְשִׁלַּמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים: תִּבָּרוּ וְתִנָּקוּ בְּצוּרִים חֲצַבְתֶּם וּגְבָעוֹת הוֹלַלְתֶּם. תָּבִיאוּ טֶרֶף בְּבֵיתִי רֵאשִׁית קְצִירְכֶם וְחִלַּלְתֶּם. וַאֲכַלְתֶּם אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהִלַּלְתֶּם: אֶת שֵׁם מְכֻבָּד וְנוֹרָא צִדְקָתוֹ כְּהַרְרֵי אֵל. יָרֵחַ כְּנִיחוֹחַ מִנְחַת מְנוּחָתוֹ כַּאֲרִיאֵל וְהַהַרְאֵל. וִידַעְתֶּם כִּי בְקֶרֶב יִשְׂרָאֵל קָדוֹשׁ:

הכל יודוך וכו'.

אופן. ע"פ א"ב, ובראש כל חרוז תיבה אחת מפסוקי פ' האזינו, וסוף כל חרוז על לה"כ.

הַאֲזִינוּ, אַבִּירִים בְּנֵי אֵלִים מוֹרָא מִקְדָּשׁ כְּמֹהֵינוּ. בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ שִׂימוּ פְּנֵיכֶם לְתַלְפִּיּוֹת גָּבְהֵנוּ. גַּם כְּמִקְדָּשׁ מְעַט הַיְשִׁירוּ עַפְעַפֵּי גִיהֵנוּ. וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: יַעֲרֹף, דֹּבֶב לֶקַח לְקוּחָה וְנֹפֶת תִּטֹּף לְמִתְקָהּ. הָעֵת יוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים קוֹל קִלּוּס לְוַתְּקָהּ. וְעוֹדִים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים מַחְשִׁים דְּמָמָה דַקָּה. וַיִּגְבַּהּ יְיָ צְבָאוֹת בַּמִּשְׁפָּט וְהָאֵל הַקָּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בִּצְדָקָה: כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא, זֶה יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת חֵלֶף גֵּאִיתִיו גְּאָנִי. הִין קְדֻשּׁוֹת שְׁלָשְׁתָּן לְהִתְפָּאֵר בָּם נְשָׂאָנִי. סֶכֶם שְׁתַּיִם מֵהֶם גְּמוּל טוֹב הֶרְאַנִי. וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי: הַצּוּר, יְדֹדוּן מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת מְרוּצָתָם בְּלִי לַעֲקוֹב. כִּוֵּן עֵת רָצוֹן כַּוֵּי רְקִיעִים לָקוֹב. לְהַעֲרִיץ לְהַמְלִיץ סְגֻלָּה מִכְתָּב מְבֹאָר לְנָקוֹב. יַקְדִּישׁוּ שְׁמִי וְהִקְדִּישׁוּ אֶת־קְדוֹשׁ יַעֲקֹב: מְסֻיָּם

אדם שנים, החטא שהוא אדום כלמר שני (ישעיה א', י"ח). תחמוד, יהי רצונך שיאמן מאמר יואל הנביא ושלמתי לכם וכו'. כנגדם מדשנים, שיתנו לנו כנגד שני הרעה ההם שנים מדושנים. תברו ותנקו, תשובת העם היא. תטהרו מן החטא ותהיו נקיים. בצורים, כנוי האבות, וע"ה ישעיה נ"א, א'. ב'. תביאו טרף בביתי, מל' מלאכי ג', י'. וכנוי הוא לקרבנות. וחללתם, שחללו את ראשית קצירכם גם בבה"מ. את שם, דבוק הוא עם סוף פסוק הקודם, והללתם את שם. כאריאל וההראל, כנוי לבה"מ ולמזבח (ישעיה כ"ט, ב'. יחזקאל מ"ג, ט"ו).

בני אלים, בני האבות וע"ה תהלים כ"ט, א' הנדרש על האבות במגלה י"ז, ב'. כמהינו, המתאוים לבה"מ, מל' כמה לך (תהלים ס"ג, ב'). לתלפיות, כנוי לבה"מ ע"ה בנוי לתלפיות (שה"ש ד') ונדרש בברכות דף ל' תל שכל פיות פונות בו. כמקדש מעט, כן נקרא בית הכנסת שם, וע"פ תרגום יונתן ליחזקאל י"א, ט"ז ומגלה דף כ"ט. גיהנו, עינינו, ל' יגיה חשכי (תהלים י"ח, כ"ט). והשתחוו, שם צ"ט, ט'. דבב, דבור, מל' דובב שפתי ישנים (שה"ש ז', י'). לקח לקוחה, התורה הנקראת לקח טוב והיא מתוקה מדבש ונופת צופים. יושבת בגנים, כנוי לישראל ע"ה שה"ש ח', י"ג. קלוס, שבח. לותקה, למתקה. חברים מקשיבים, גם הוא ע"ה שה"ש ח', י"ג. וכנוי הוא פה למלאכים המתאוים להקשיב לשבח שמשבחים ישראל. מחשים, כשישראל אומרים שירה שותקים המלאכים וכמבואר למעלה דף 666. ויגבה, ישעיה ה' ט"ז. גאיתיו, רוממתי את השם בשבחי. גאני, הוא רוממני. וע"פ תנחומא פ' בשלח, כי גאה גאה, גאה אני וגאיתיו, גאה אני במצרים אף אני גאיתיו במצרים, גאה על הים אף אני גאיתיו על הים וכו'. הין, זמר, ויעוי"ש. סכם, ל' פאר ויפוי. שתים מהם, מן השלש קדושות שמקדישים ישראל להקב"ה יתן שתים מהן לישראל וכמבואר למעלה דף 672. והתקדשתם, ויקרא י"א, מ"ד. ידודון, ענין תנועה, שנוענעו. בלי לעקוב, בלי עכוב. כוון עת רצון, שמכוונים השעה שהיא רצויה לפני הקב"ה. כוי, חלונות. לקוב, ל' נקב כמו ויקוב חור (מ"ב י"ב, י'), ר"ל שערי השמים נפתחים הם. להמליץ סגולה, להיות מליצים על ישראל. מכתב מבואר לנקוב, כאשר מבואר ומפורש הוא בישעיה כ"ט, כ"ג יקדישו וכו'. לנקוב, ל' פירש כמו נקבה שכרך (בראשית ל', כ"ח) ויקב בן האשה (ויקרא כ"ד, י"א). מסים, ל' סימן והכר, כמו לא דבר מסוים ולא דבר שאינו מסוים (ירושלמי שקלים פ' א') מלך שאמר לו בנו סיימני, סמנים אתם שתהיו מסוימים (דברים רבה פ' כי תבא), ור"ל הקב"ה ניכר בין מלאכים אלפי שנאן. ויסודו בחגיגה דף ט"ז ואתא מרבבות קודש, אות הוא

באלפי שנאן בקדושי רבי רבואות. נורא כבני אלים בתוך צבאו אות.
סובבים כסא כבודו בשלש כתות להגאות. קדוש קדוש קדוש יי צבאות:

והחיות ישוררו וכו'.

זולת. ס"ס א"ב, ואח"כ חתום מנחם ברבי מכיר חזק, וסופי כל החרוזים על לה"כ.

אדעה כי אין זולתך לגאול נצורי כאישון. בעוטה ולעוטה ועבוטה בין אצר ודישון. גועה אחרי שובי נחמתי בלב ובלשון. ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון: דמתה לאשה עזובה ועצובה התשכח בעזבך. הנך לא שנית ולא תאלמן בהשיזבך. ותחזור לחבתה הראשונה ספר כריתות בהכזיבך. שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה בך: ומנת לה תשבה להלבין כסוף מאדם. חשבה בשבעה קדומים תעלה לבשר ודם. טרם הרים ילדו ותחולל ארץ ותקדם. תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם: ידידות סגלת נערות חולת אהבת בלהלוהי. כמער איש וליות הוראות חבת שלהי. לבעבור גדלת כוחך לשא כבד מבלהי. השיבני ואשובה כי אתה יי אלהי: מרוד וטרוד בפתוי גודש און לאלוח. נורא לא יתבונן ביד פשעו לשלוח. סיעו בבא לטהר וטהרו במקוה שלוח. וישב

ברננה שלו, תגל ברננה, דהטעם הוא ברננה שלו, ה' לכתות שנו, אדון הוא ככתה שלו. להגאות, מל' נאה, ר"ל לומר כבוד נאה של קדוש קדוש קדוש.

נצורי כאישון, הכלואים והנשמרים כאישון בת עין והם בני ישראל, עפ"ס הנוגע בכם נוגע בבבת עינו (זכריה ב', י"ב). בעוטה, ל' דריסה, מל' וישמן ישורון ויבעט (דברים ל"ב, ט"ו). ולעוטה, אכולה ובלועה, מל' הלעיטני נא (בראשית כ"ה, ל'). ועבוטה, מטולטלה, מל' ולא יעבטון ארחותם (יואל ב', ז'). אצר ודישן, שמות בני שעיר (בראשית ל"ו, כ"א) וכנוי לאדומים. גועה, צועקת. אחרי שובי, ירמיה ל"א, י"ט. ואמרה, הושע ב', ט'. לא שנית, ככתוב במלאכי ג', ו'. ולא תאלמן, כן נקוד בכי"י והוא ל' נפעל, ר"ל כנסת ישראל לא תהי אלמנה, ועי' ירמיה נ"א, ה'. בהשיזבך, שאתה תצילנה. שזב ל' הצלה בארמית, כמו די ישיזבנכון מן ידי, יכל לשיזבותנא (דניאל ג', ט"ו. י"ז). לחבתה, לאהבתה. בהכזיבך, ל' לא יכזבו מימיו (ישעיה נ"ח, י"א), ר"ל כאשר תפסיק ותעביר את אשר אמרת ע"י ירמיה (ג', ח') ואתן את ספר כריתותיה אליה. שובי, שיר ז', א'. להלבין כסוף מאדם, להלבין את החטא שמאדם להיות לבן ככסף. בשבעה קדומים, שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם. ואלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח (פרקי ר"א פ' ג' ופסחים נ"ד ונדרים ל"ט. ובב"ר פ' א' מביא האבות וישראל במקום ג"ע וגיהנם וראה גם בתנחומא פ' נשא פיסקא בשם דברים קדמו). תעלה, רפואה. טרם הרים, תהלים צ' ב'. תשב, שם צ', ג'. ידידות וכו', ר"ל כשאני זוכרת הידידות והאהבה שאהבתני בעת נעורי אז אני חולת אהבה עד לשגעון. ודע כי גם בכי"י היה כתוב נערות ובא המגיה ותקן נעורים. בלהלוהי, ל' שגעון מל' כמתלהלה (משלי כ"ו, י"ח). כמער איש ולויות, הם הכרובים עפ"ה מ"א ז', ל"ו. הוראות חבת שלהי, הכרובים היו מודיעים את אהבת השם אל ישראל אשר הם עתה עיפים ותלשים. שלהי, ל' חולשה, עיף ויגע תרגם אונקלוס משלהי ולאי (דברים כ"ה י"ח), תתעלפנה הבתולות תרגומו ישתלהיין בכישתא דישראל (עמוס ח', י"ג). מבלהי, האויבים המבהילים אותי. השיבני, ירמיה ל"א, י"ח. מרוד, ל' מרד. וטרוד בפתוי, הנטרד בחטא ע"י יצר הרע המפתה אותו. גודש און לאלוח, אשר מלוכלך בהרבה עונות. לאלוח, מל' יחדו נאלחו (תהלים י"ד, ג'). נורא, הקב"ה. סיעו רבוא לטהר, כמו שאמרו ביומא ל"ח, ע"ב הבא ליטהר מסייעין אותו. וטהרו, בכי"י ומטהרו. במקוה שלוח, שלוח הוא מעין אחד לפני ירושלים (ישעיה ח', ו') אשר לוקחין משם המים למי נדה, וראה למעלה דף 694. וישב, ישעיה כ"ה, ו'.

אֱלֹ־יְיָ וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ: עֲוֹן בַּעֲלֵי תְשׁוּבָה יִכְבּוֹשׁ וְיַעֲבִיר לִפְשׁוֹל· פִּשְׁעֵי זְדוֹנוֹת עוֹשֶׂה כְּחֵטְא שְׁגִיאוֹת לִרְשׁוֹל· צָרוּר וּצְפוּנָה וּמְסִית יְבַעֵר יְנַעֵר לְנַחְשׁוֹל· שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מִכָּל־פִּשְׁעֵיכֶם וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לְמִכְשׁוֹל: קַוֵּי זֶה אַחַר זֶה יַעַל בְּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם· רַחוּם יָחֹן חִנָּם וּצְדָקָה יִרְצֶה תְשׁוּבוֹתֵיכֶם· שְׁאוֹן קוֹלוֹ יְפוֹצֵץ בְּכָל־מַחֲנוֹת מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם· שׁוּבוּ בָּנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם: תָּמִיד הוֹלֵךְ שׁוֹבָב גְּבֹהָה וְעָתָק לְהָשִׂיחָה· תַּכְלִיתוֹ מֵרָעָתוֹ נִחַם וּבָא כָּפוּף לְהִשְׁתַּחֲוָה· תּוֹחַלְתּוֹ חִיךְ מָתוֹק מִנְּטוֹר בְּרֵאשִׁיתוֹ הֲטִיחָה· בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן בְּהַשְׁקֵט וּבְבִטְחָה: תְּמִימָיו בְּעָתְרָם נֶעְתָּר לָהֶם לְהֵטִיב אוֹת· תַּחֲרוּת בְּרַחֲמָנוּת יַהֲפוֹךְ כְּעֶתֶר לִתְבוּאוֹת· תּוֹהִים מִדַּרְכָּם כְּשׁוּבָם נָכוֹנוּ לְנִחוּמֵי נְבוּאוֹת· שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אָמַר יְיָ צְבָאוֹת: תַּקִּיף יְדִידֶיךָ רְצֵה וּמִכְשׁוֹל הָרֵם וְהָדֵם· תּוֹדַת חוֹגֵג זָכְּנוּ נַעֲבֹר בַּסָּךְ וְנִדַּדֵּם· תָּשׁוּב קְנֵנוּ כְּמִנֹּף תְּבִיאֵנוּ מִיָּם וּמִקֶּדֶם· הֲשִׁיבֵנוּ יְיָ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: עזרת אבותינו וכו'.

לפשול, מל' המשנה לא יפשיל את הקופה לאחוריו (ב"מ כ"ט, ע"ב). **כחטא שגיאות**, ע"פ יומא דף פ"ו גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות. לרשול, שנתרשל נמלוה. צרור וצפונה, עפ"ה הושע י"ג, י"ב. ופה הפירוש, העברות הצרורות והצפונות וגם המסית הוא יצר הרע יבער אותם הקב"ה וינערם במצולות ים. לנחשול, גלי הים המסוערים בסערה, כמו עמד עליו נחשול שבים לטבעו (יומא ל"ח), ויהי סער גדול בים תרגומו והוה נחשול רבא בימא (יונה א' ד'). שובו, יחזקאל י"ח, ל'. קווי זה אחר זה, לקוות אל ה' ולחזור ולקוות, וע"פ ברכות דף ל"ב, אם רואה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנ' קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' (תהלים כ"ז, י"ד). וצדקה, התשובה יחשוב לכם לצדקה. יפוצץ, יתפשט וישמע. שובו, ירמיה ג', כ"ב. גבהה ועתק להשיחה, שדיבר גבהות ועזות, ומל' אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם (ש"א ב', ג'). תכליתו, בסופו. חיך מתוק, הקב"ה עפ"ה חכו ממתקים (שיר ה', ט"ז). מנטור, שלא יטור לו הקב"ה מה שהטיח לנגדו קודם לכן. להטיחה, לתון, מל' אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה (תענית כ"ה). בשובה, ישעיה ל', ט"ו. בעתרם, בהתחננם. נעתר, נבי"י נעתור וגם הוא יתכן כמו דה"א ה', כ'. תחרות, רוגז. כעתר, הוא מרה שמהפכים בו התבואה, שויפעל. ואיתא ביבמות דף ס"ד שנמשלה התפלה לעתר בעבור שמהפכת מדת הדין לרחמים כעתר שמהפך התבואה. תוהים, המתחרטים. תהה ל' חרטה בארמית, וינחם ה' תרגם ירושלמי והוה תהי (בראשית ו', ו') ובקידושין דף מ"ט, ע"ב נתוהא על הראשונות. שובו, מלאכי ג', ז'. הרם, הסר והרחק מל' הרימו מכשול (ישעיה נ"ז, י"ד). והדם, ותברית, מל' הדמין תתעבדון (דניאל ב', ה'). תורת חוגג וכו', עפ"ה תהלים מ"ב, ה'. כמנוף, כמו ממצרים (ישעיה י"ט, י"ג. ירמיה ב', ט"ז) השיבנו, איכה ה', כ"א.

ע"פ א"ב כפול וכל חרוז מסיים על לשון הכתוב, וחתום בו מאיר בר יצחק.

אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא נָאָה לִתְהִלּוֹתָיו· אַבִּיעַ זֵכֶר רַב טוּב מִפְעֲלוֹתָיו· הַבּוֹנֶה בַשָּׁמַיִם מַעֲלוֹתָיו: בְּכִתְרֵת מְלָכִים נִתְיָעֵץ וְנִמְלַךְ בְּסוֹדָהּ· בְּחָכְמָה אֲמָרֶיהָ תֹאמַר נָאָה וַחֲסוּדָה· וַאֲגֻדָּתוֹ עַל־אֶרֶץ יְסָדָהּ: גָּבַהּ תִּקְרָה קֵרָה בִּמְקוֹרָאֵי אֵל· גְּבוּלוֹת הַדָּרִים הַצָּפוֹן הִצִּיב מֵהֲרָרֵי אֵל· לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מֵאַהֵב יְרֵאָיו בֵּרֵר בְּסוֹס שְׁעִינָתוֹ· יְדִידוּת צִיּוֹן חָמֵד
קָדְשַׁת שְׁכִינָתוֹ· בְּשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ· קָדוֹשׁ:

דְּגָלִים סֻכּוֹת סְבִיבוֹתָיו הִקִּיף וְהִתְקִיעַ· דִּמְיוֹן כְּקֶרַח הַנּוֹרָא רִדֵּד וְהִרְקִיעַ· וְהַמַּשְׂכִּלִים יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ: הָרֵי בְשָׂמִים הִטְבִּיר וְכַבִּיר הִצְבִּיר· הִצְמִיחַ מְשַׂמֵּחַ וּמְסָעֵד וּפָנִים מַסְבִּיר· וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר: וְתָגֵי מְלָכִים בְּקַו מִשְׁקֶלֶת עִלֵּם· וְיִתְרוֹן הַכֹּשֶׁר בְּחֶשֶׁר אֲשֶׁר פְּעָלָם· כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם:

מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעוֹתֶיךָ פְּלָאִים תְּמֵהִים וְנָאוִים· יָרֵחַ וְכוֹכָבִים
יְקָר כְּבוֹדְךָ מְחַוִּים· וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים· קָדוֹשׁ:

זָרִיז וּמְשֻׁבָּח הִשְׁפִּיעַ שֶׁפַע יַמִּים· זִיז וּבָרִיחַ לְהַאֲרִיחַ לְבָרוֹת מַטְעַמִּים·

אביע זכר, ל' תהלים קמ"ה, ז'. הבונה, עמוס ט', ו'. בכתרת מלכים, כנוי לתורה. ואיתא בפרקי ר"א פ' ג' כשנמלך הקב"ה בתורה לברוא את העולם, השיבה לו ואמרה רבון העולמים אם אין צבא ואם אין מחנה למלך על מה הוא מולך ואם אין מקלסין למלך אי זה הוא כבודו של מלך. ונמלך, גם הוא ל' עצה בארמית כמו המלך בקונך וצא (ברכות כ"ט ע"ב) בנפשותן של צדיקים נמלך (ב"ר פ' ח') וגם בל' הכתוב וימלך לבי עלי (נחמיה ה' ז') וממנו השם דבר מלכי ישפר עלך (דניאל ד', כ"ד) ובמשלי בן סירא שתין מליכין יהון לך ומליכות נפשך לא תשבוק. ואגודתו, עמוס ט', ו'. וכדרש במנחות דף כ"ז על ישראל כשהן בשלום איש אל רעהו. גבה תקרה קרה, ברא את השמים הגבוהים, ועש"ה המקרה במים עליותיו (תהלים ק"ד, ג'). במקוראי אל, בשביל ישראל שנקראו מקוראיו (ישעיה מ"ח, י"ב). הדרים הצפון, ל' דרום וצפון, ר"ל גבולות דרום וצפון הציב הררים גדולים. למספר, דברים ל"ב, ח'. מאהב, בשביל אהבתו את יראיו. בסוס שעינתו, מכון שבתו. בסוס, ל' יסוד ומכון, תרגום כנו בסיסה (שמות ל', י"ח). בשלם, תהלים ע"ו, ג'. דגלים, דגלי מלאכים סיבב הקב"ה סביב לכסאו. סכות סביבותיו, בכי"י סביב סכתו, ומסתבר. והתקיע, ל' ויעקב תקע את אהלו (בראשית ל"א, כ"ה). בקרח הנורא, מל' יחזקאל א', כ"ב. רדד, מל' וירד על הכרובים (מ"א ו', ל"ב) וכן וירקעו תרגם אונקלוס ורדדו (שמות ל"ט, ג'). והמשכילים, דניאל י"ב, ג'. הרי בשמים, הר המוריה כמו שפירש רש"י בסוף שיר השירים. הטביר, מל' טבור, ר"ל ברא את הר המוריה באמצע העולם. וכביר הצביר, מן הר המוריה צבר וברא את כל הארץ כדאיתא ביומא נ"ד ע"ב מציון נברא העולם. וכביר תואר לארץ. ויש מפרשים וכביר על אדה"ר שהיה מסוף העולם ועד סופו (חגיגה י"ב) והוא נברא מעפר הר המוריה, כדאיתא בפרקי ר"א פ' כ'. משמח, כנוי ליין, ומסעד, כנוי ללחם, ופנים מסביר, כנוי לשמן, ועש"ה תהלים ק"ד, ט"ו. וברכה, משלי י"א, כ"ו. ותגי מלכים, כתרי השמש והירח, ר"ל אורם. בקו משקלת עלם, שברא שניהם שוים. ויתרון הכשר, היתרון שנתן הקב"ה לשמש בעבור שקטנה הלבנה. בחשר אשר, אשר ותקן הקב"ה ע"י מתנה שנתן ללבנה את הכוכבים לצבאיה כדי להפיס דעתה. פעלם, ר"ל ענין הכוכבים הוא אשר יכונו לעולם עם הירח. וכל זה ע"פ ב"ר פ' ו' וחולין ס' ע"ב ועיין למעלה דף 622. כירח, תהלים פ"ט, ל"ח. וצבא, נחמיה ט', ו'. זריז ומשובח, הקב"ה. השפיע, בכי"י השביח. זיז, העוף זיז שהוא העוף היותר גדול. ובריח, הוא לויתן (ישעיה כ"ז, א') הדג היותר גדול, והם שמורים לתקן מהם סעודה לצדיקים לע"ל כדאיתא בב"ב דף ע"ד, ב'. גם בויקרא רבה פ' כ"ב. וזהו שאמר להאריח לברת מטעמים, ל' וארוחתו ארוחת תמיד

חֲבָלִים נָפְלוּ לִי בַּנְּעִמִים: חֶלֶד הוֹצִיאָה מִקְנֶה וּמְנַת סֵבֶר· חָבִיב נִבְרָא בְּצֶלֶם הוּרַד לְגֶבֶר· כִּי הוּא רֹדֶה בְּכָל־עֵבֶר: טִכְּסוֹ בְּקֶשֶׁב חֲבֵרִים גַּן יְשִׁיבַת· טְרָדוֹ בְּהַמְרָאָה וּבְמִזְרָחִית קוֹלֶטֶת שָׁבַת· מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת:

מֵאֵין כָּמוֹךָ לְךָ יָאֲתָה לְהֵאָמֵר· רַב מְהֻלָּל כָּל
בְּתֶחֶל וּבְגֶמֶר· טוֹב לְהוֹדוֹת לַיָי וּלְזַמֵּר· קָדוֹשׁ:

יְדִיד אֶרְאוֹי בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ לְעֶשְׂרִים הַנְּסַכְתָּ· יְחִידוֹ הַכְּלִיל וְחוּט מְשֻׁלָּשׁוֹ סַכּוֹתָה· וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה: כְּאִילָן מְבֹרָךְ שְׁתִילֵי זַיִת הָעֲטָר· כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר בְּשִׁעְבּוּדָם נָטָר· לְמַחְסֶה וּלְמִסְתּוֹר מִזֶּרֶם וּמִמָּטָר: לְקֵץ פְּרָאָם כְּדָבָר בְּחָזוֹן לַחֲסִידוֹ· לֹא נָחָם בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ יְסוֹדוֹ· בָּרוּךְ יְיָ כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ:

מֵאַהֲבָה יִתְרָה רְצָם וְהֶחֱלִיף הַשּׁוּרָה· בִּקְהַל רָב יְבַשֵּׂר
צִדְקוֹ לְהַכְשִׁירָה· חַסְדֵי יְיָ עוֹלָם אָשִׁירָה· קָדוֹשׁ:

מִנְהַג עוֹלָם תַּלְמִיד טוֹעֵן פָּנָס· מַרְחִיץ וּמַנְעִיל וּמַלְבִּישׁ מִשְׁמָר וּמִכְנָס· נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵס: נֵס וְדֻגְמָא לְהֵרָאוֹת לְאֻמּוֹת נְשִׁי· נָתַתָּ לְכָבוֹד וַהֲרֵי שִׁעְבּוּד קָשִׁי· וְאַתָּה יְיָ מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי: סַכּוֹתָה לְרֹאשִׁי לְךָ אֶדְרוֹשׁ תְּהִלּוֹת· סִלְסוּלְךָ לַהֲגוֹת בְּסוֹד חַכְמֵי קְהִלּוֹת· חַסְדֵי יְיָ אַזְכִּיר תְּהִלּוֹת:

(ש"ב כ"ב, ל"). ול' ויכתו להם כתה (שם ו' כ"ג). חבלים, תהלים ט"ז, ו'. חלד, העולם. מקנה, נחלה. ומנת סבר, והכנת מזון פרנסה ותקותם של בני אדם ועש"ה עיני כל אליך ישברו וגו' (תהלים קמ"ה). חביב, אדה"ר (מסכת אבות פ' ג'). הורד, ל' ממשלה שענין ורדו בדגת הים. כי הוא רודה, ע"א ה', ד'. טכסו, קישט הקב"ה את אדה"ר. בקשב חברים וכו', ר"ל המלאכים היו מקלסים ומשבחים את אדה"ר והכניסו אותו לגן עדן כדאיתא בפרקי ר"א פ' י"ב. טרדו בהמראה, וכאשר המרה האדם במצות השם ואכל מן העץ טרד אותו הקונה מן הגן. ובמזרחית קולטת שבת, שבת וכה מזרח לג"ע (בראשית ג' כ"ד) ויסודו בב"ר פ' כ"א בכל מקום רוח מזרחית קולטת, אדה"ר ויגרש את האדם וישכן מקדם לג"ע, קין ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן וכו'. מזמור שיר, תהלים צ"ב וזה המזמור אדה"ר אמרו כדאיתא בפרקי ר"א פ' י"ט. מאין כמוך וכו', עליך נאה לומר אין כמוך. בתחל ובגמר, מתחלה עד סוף. ידיד, אברהם אבינו. בהררי קדש, הר המוריה. לעשרים, כ' דורות מן אדם עד אברהם. הנסכת, נבחרת. יחידו, יצחק בנו. הכליל, העלה אותו שם לעולה כליל. וחוט משלשו, יעקב אבינו שהוא השלישי לאבות. ויעקב, בראשית ל"ג, י"ז. שתילי זית העטר, ר"ל נתעטר יעקב בבנים, ועש"ה תהלים קכ"ח ג'. כמעשה לבנת הספיר, ל' שמות כ"ד, י'. נטר, שמר אותם הקב"ה כמו ששומרים אבן ספיר שהיא אבן טובה. למחסה, ישעיה ד', ו'. לחסידו, לאברהם (בראשית ט"ו, י"ג), והלשון עש"ה תהלים פ"ט, כ'. לא נחם בדרך ארץ, בשמות רבה פ' כ', ולא נחם אלהים דרך ארץ, שלא נהג עמהם כדרך כל הארץ, המנהג דרך כל הארץ, מי שהוא קונה עבדים קונה אותם על מנת שיהיו מרחיצין אותו וסכין אותו ומלבישין אותו ומנעלין אותו ומוליכין לפניו, אבל הקב"ה לא עשה כן לישראל, אלא שהיה הוא מרחיצן וסך אותן והלבישן ונעלן ומוליך לפניהם. ועוד שם בפ' כ"ה בשר ודם מושך פנס לפני רבו, והקב"ה אינו כן, וה' הולך לפניהם יומם, העבד מרחיץ רבו, והקב"ה אינו כן אלא וארחצך במים, העבד מלביש רבו, והקב"ה אינו כן אלא ואלבישך רקמה וכו', ועל מדה זו יסוד החרוזים הללו. ברוך ה', תהלים ל"א, כ"ב. רצם, רצה בהם. חסדי ה', שם פ"ט, ב'. פנס, העששית שהנר נתון בתוכו, לאטערנע. נתתה, תהלים ס', ו'. ודגמא, אות להפליא, כמו דוגמא היא ברכבה שלו (חגיגה ט"ז). לאומות נשי, לאומות העולם. נשיה הוא אחד מן ז' שמות של אדמה (ויקרא רבה פ' כ"ט). ואתה ה', תהלים ג', ד'. סלסולך, שבחך. להגות, בכ"י להגות. חסדי, ישעיה ס"ג, ז'.

מְעֻנָּם אַדֶּרֶת יְצָהָה אֶשְׁכְּלוֹתֶיהָ שִׁפְּרוּ. רֹב עָלֶיהָ בְּאֶגֶד
דְּבוּקִים יִתְכַּפְּרוּ. עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ. קָדוֹשׁ:

עֲנָוֵי כָבוֹד שֹׂבַע וְעֹמֶר אֲדֹנָי. עֲנִיַּת הַלֵּל שֹׂבַע אֶעֱנֶנּוּ בְּעֶדְנִי. כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר־גְּמָלָנוּ יְיָ: פָּקַד אֲבִי סוּכוֹ בְּטוּבוֹת כִּפְלוֹתָיו. פָּעֳלָתוֹ לְהוֹדִיעַ לְרוֹמְמוֹ בְּבֵית תְּפִלּוֹתָיו. זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו: צֶדֶק אֶתֵּן לְפֹעֲלִי וְשִׁבְחוֹ אַסְדִּיר. צוֹפֶה וְשׁוֹקֵד לְזַכּוֹת יִשְׂרָאֵל תָּדִיר. לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מֶמְשֶׁלֶת אַדִּיר מִתְאַמֶּצֶת בִּישִׁיבַת מַמְלַכְתּוֹ.
בְּהִתְאַסֵּף רָאשִׁים בִּישֻׁרוּן יְצַחְצְחוּ קְדוֹשׁ הֲלִיכָתוֹ.
נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם־הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ. קָדוֹשׁ:

קְבִיעוּת הַסֵּדֶר תִּקֵּן כִּי טוֹב. קְרוֹת וּדְרוֹשׁ בְּעִנְיַן הַיּוֹם לַחְטוֹב. וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב: רְאָיָה וּזְכוּת מִלְּקִיחַת אֵזוֹב נִסְכָּמִים. רְאֵה מַעֲמָדָהּ כְּמָה בְּרִבּוּעַ מְחֻכָּמִים. קְטַנֵּי אֶרֶץ וְהֵמָּה חֲכָמִים: שְׁבִיעִי חָבִיב לִשְׁבוּעַת אֵיתָנִים אָחוֹת. שְׁבָעָה בְּמִצְוֹת וּבְכָל־טוֹבוֹת נִצְמָחוֹת. אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת:

מענם, מן מצרים. ענמים הם בני מצרים (ברלשית י׳, י״ג). אדרת, ישראל נקרא גפן אדרת (יחזקאל י״ז, ח׳). רב עליה וכו׳, יתכפר לישראל כשהן נאגדים באגודה אחת, וע״פ ויקרא רבה פ׳ ל׳ פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפות תמרים, מה התמרה זו יש בה טעם ואין בה ריח כך ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עץ עבות, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה, וערבי נחל, ערבה אין בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, אמר הקב״ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו עכ״ל. עם זו, ישעיה מ״ג, כ״א. שבע כן כבי״י והוא פעל נגזר מן שבעה על דרך חמש מן חמשה, וירמוז אל שבעה ענני כבוד שסבבו הקב״ה על ישראל בצאתם ממצרים. אדני, ר״ל מחנותי. הלל שבע, לפיכך תקנו לגמור את ההלל כל שבעת ימי החג, מלבד שמיני עצרת שהוא חל בפני עצמו. כעל כל, ישעיה ס״ג, ז׳. פקד אבי סוכו, זה לשום רבנו. אבי סוכו הוא אחד משמותיו של משה ע״פ מגלה דף י״ג. פעלתו להודיע וכו׳, כמו שאמרו חז״ל בר״ה דף י״ז שהראה לו סדר תפלה. זכר, תהלים קי״א, ד׳. צדק אתן, ל׳ איוב ל״ו ג׳. לזכות ישראל וכו׳, וכמאמר ר׳ חנניא בן עקשיא רצה הקב״ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה וכו׳ (סוף מכות). למען צדקו (ישעיה מ״ב, כ״א). בהתאסף, ל׳ דברים ל״ג, ה׳. יצחצחו, ישבחו ויפארו. הליכתו, בשביל הנהגתו המונה עם ברואיו. וככי״י גורם קידוש מהלכתו. נטעים וכו׳, ל׳ דה״א ד׳, כ״ג וכדרש בב״ר פ׳ ח׳ ובמדרש רות דף ס״ב על נפשות הצדיקים שבהן נמלך הקב״ה לברוא את עולמו, כמבואר לעיל דף 659, וע״כ הפירוש שגם הנשמות גם כן ישבחו להקב״ה. כי טוב, משה רבינו שנקרא טוב עפ״ש ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב׳ ב׳) הוא תקן קביעות הסדר לקרות ולדרוש בענין כל חג בחגו, וכדאיתא בסוף פ״ג מגלה. לחטוב, לפרסם, של׳ חטיבה. ודבר, משלי ט״ו, כ״ג וכדרש בסנהדרין ק״א כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם. ראיה וזכות וכו׳, ע״פ מדרש שו״ט דף י״ד ע״ב אמר משה לישראל אם אתם מבקשים להתאל כדבר קל אתם מאלים ולקחתם לכם אגודת אזוב (שמות י״ב, כ״ב), אמרו לו, משה רבינו הדא מיסתרא (אגודה) כמה היא שוה בד׳ מנה או בה׳, אמר להן אפילו בחד, והיא גרמה לכון לירש בזת מצרים ובזת הים; לולב שהוא עומד על אדם בכמה דמים ויש בו כמה מצות על אחת וכמה עכ״ל. מעמדה, ערבה. וע״פ המדרש הנזכר לולב שהוא עומד על אדם וכו׳. ברבוע, ד׳ מינים שבלולב. קטני, משלי ל׳, כ״ד וכדרש בויקרא רבה פ׳ ל׳ על ד׳ מינים שבלולב. שביעי, חדש השביעי הוא תשרי. לשבועת איתנים, ע״פ הפסיקתא הובא בילקוט רמז תרע״ה, בחדש השביעי, ר׳ ברכיה הוה קרי ליה ירחא דשבועה שבו נשבע הקב״ה לאבותם. ויאמר בי נשבעתי נאם ה׳. אחות, מחובר. שבעה במצות וכו׳, ע״פ הפסיקתא שם, בחדש שהוא מושבע במצות, שופר בתוכו כפור בתוכו סוכה בתוכו לולב בתוכו ערבה בתוכו; ד״א בחדש שהוא מושבע בכל, גרנות בתוכו גתות בתוכו כל מיני מגדים בתוכו ארח חיים, תהלים ט״ז.

מלך במשפט יעמיד ארץ יסודו· אז ירננו אילנות בקלוסם בהוסדו· הודו ליי כי־טוב כי לעולם חסדו· קדוש:

תכתב זאת לעם נברא להתכפר· מה עלינו לקח לולב ושפר· לשמע בקול תודה ולספר: אתה כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת· ירושלים ברצותך תקים ותאיר מאפלת· סכת דויד הנפלת: בירושלם תהיה פליטה ובשרידי קוראיה· יקר צפירת חפת קדש קוראיה· מכון הר־ציון ועל־מקראיה:

מחיל אל־חיל נמיל במחזה· יראה שכינתך
באצבע נהנים מזיוך להחזה· ואמר ביום
ההוא הנה אלהינו זה· קדוש: הכל יודוך וכו'.

*) אופן. ראשי החרוזים יהודה.

יחו לשון· חוות אישון· אשר יחזה פלאיך: כפי כחו· ישו שיחו· ולא כפי מוראך: לך מעגל· ברום גלגל· והוא לא ישאך: וכל־נוצר· הלא

מלך, הקב"ה. במשפט, כשהקב"ה יושב על כסא הדין. והוא ל' משלי כ"ט, ד'. אילנות, כנוי לישראל המרננים אל הקב"ה כשיוצאים זכאים מן הדין, וכדאיתא בויקרא רבה פ' ל'. הודו, תהלים קי"ח. תכתב, שם ק"ב, י"ט. ובמדרש שוחר טוב תהלים, אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך בר"ה וי"כ ואתה בורא אותם בריה חדשה, ומה להם לעשות, ליקח הדס ולולב ולהלל אותך עכ"ל. ושפר, אמרי שפר. לשמע, שם כ"ו, ז'. סכת, עמוס ט', י"א. בירושלם וכו', עפ"ה יואל ג', ה'. מכון, ישעיה ד', ה'. מחיל, ל' תהלים פ"ד, ח'. יראה שכינתך באצבע, ע"פ סוף מס' תענית ומדרש קהלת דף פ"ו עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בג"ע וכל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר הנה אלהינו זה קוינו לו (ישעיה כ"ה, ט'). תרגום נביא"י גורס יראה אל אלהים בציון להתנה.

יחו לשון, כלשון יחוה ויאמר מה שיחוה העין מפלאיך. אישון, העין. ישו, ישוה ויסדר את דברו. והוא,

---

*) אופן זה אומרים בפירם ובברונא. ראשי חרוזיו יעקב.

יחיד ערץ· יסד ארץ· ברב חכמה ותושיה: ענותו· וגדלתו· מפרסמת וגלויה: נוראותיו· ונפלאותיו· יהודון דרי נשיה: מלאכים· נערכים· להקדישו ברום עליה: יי אלהי צבאות מי־כמוך חסין יה:

עליונים· ותחתונים· שמו לעד יזמרו: ואופנים· ברננים· כבוד זכרו יפארו: ואי מעונו· וחביונו· בחיל זה לזה ידברו: ובנעימות· ובתמימות· תהלתו יספרו: ואין בהם· וביניהם· לשון שקר ורמיה:

יי אלהי צבאות מי־כמוך חסין יה:

יחיד ערץ, הקב"ה היחיד הנערץ לבדו. ענותו וגדלתו מפרסמת, כדאיתא במגלה ל"א כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקב"ה אתה מוצא ענותנותו וכו'. דרי נשיה, הדרים בארץ, כמו ולצדקתך בארץ נשיה (תהלים פ"ח, י"ג), ובויקרא רבה פ' כ"ט ומדרש אסתר דף קי"ט ז' שמות לארץ, ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה תבל. נערכים למערכות ומחנות. ה' אלהי צבאות, תהלים פ"ט, ט'. עליונים ותחתונים, ברואי מעלה וברואי מטה. ואי מעונו, ואיה מקומו. וחביוני, חביון עזו (חבקוק ג', ד') ויסודו בפרקי רבי אליעזר פ ד' החיות עומדות אצל כבודו של הקב"ה ואינן יודעות מקום כבודו. בחיל, ביראה ובאימה.

תִּבָּצֵר· מִתַּחַת לְכִסְאֶךָ: וּמִמַּעַלְךָ· יָעִיד לְךָ· נֶגֶד כָּל־בְּרוּאֶיךָ: וְעֵדוּתָם· כִּי בְרָאתָם· וְלֹא יָדְעוּ אַיֶּכָּה: כָּרִאשׁוֹנִים· כָּאַחֲרוֹנִים· יַחַד בְּאֵימָה עוֹנִים· הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: הַזְּמַנִּים· מִשְׁתַּנִּים· וְהוֹדוֹ לֹא יִשְׁתַּנֶּה: הַמְּקָרֶה· שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה· וּמַעֲלוֹת בְּשִׁבְעָה בּוֹנֶה: וּבְחָכְמָה· כְּסִיל וְכִימָה· שִׁבְעָה עוֹלִים בְּקָנֶה: וְהַשֶּׁמֶשׁ· כִּי יַאֲמֵשׁ· עַל פִּיו יִסַּע וְיַחֲנֶה: וְיִתְהַלֵּךְ· כְּמוֹ מֶלֶךְ· מִמַּחֲנֶה אֶל־מַחֲנֶה: וְאוֹר סַהַר· לְטֹהַר· בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה: וּמִסְּבִיבָיו· כּוֹכָבָיו· לְכֻלָּם מִסְפָּר מוֹנֶה: וּפֶלֶךְ רַב· לְמוּל מַעֲרָב· פַּעַם בְּכָל־יוֹם יִפְנֶה: מִשְׁתַּחֲוֶה· וּמְחַוֶּה· כִּי לַכֹּל יֵשׁ קוֹנֶה: וְאִם נַעֲלָה· הֲלֹא נִגְלָה· בְּמַעֲשָׂיו פָּנִים בְּפָנִים: הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: וְשָׁם קֻבָּה· בִּמְסִבָּה· וְתָלָה בְּתוֹכָהּ אֲדָמָה: וְתַעֲמוֹד· עַל לֹא יְסוֹד· אֲבָל תְּלוּיָה עַל בְּלִימָה: כִּי כָבְדָה· לָכֵן יָרְדָה· וּבִקְּשָׁה לְמַטָּה מְקוֹמָהּ: וְאֵשׁ דָּרְשָׁה· אֶת־

הגלגל לא ישא אותך אלא אתה תשא את הגלגל וכמאמר לעולה דף 640. תבצר, תמצא, מל' ערים בצורות (דברים ג', ה') לבצר החומה (ישעיה כ"ב, י'). יעיד לך, מעשי השם הם מעידים על גדולתו. הוא אלהי, דברים י', י"ז. שתים עשרה, י"ב מזלות. ומעלות בשבעה, שבעה רקיעים (חגיגה י"ב, ב'). כסיל וכימה, שמות קטני כוכבים (עמוס ה', ח'. ואיוב ט', ט'. ל"ח, ל"א). שבעה עולים, כוכבי כימה הם ז' (זיעבענגעשטירן, פלעיאדען). יש מפרשים על ז' כוכבי לכת שצ"ם חנכ"ל. כי יאמש, ר"ל כי יבוא עת החשך אז יסע השמש ממקום ארחתו על פי ה', וכי יעבור החשך אז יחנה השמש בגבורתו. יאמש מל' אמש שהוא ל' חשך. ובכי"י גורס יִּמֵּשׁ וגם הוא ל' חשך כמו שמות י', כ"א. סהר, לבנה בל' ארמי. במרכבת המשנה: ר"ל הלבנה היא ההולכת אחרי השמש כמו משנה למלך. ופלך, סיבוב (קרייז). פעם בכל יום, כן בכי"י וכצ"ל בעדות משקל הפיוט. ור"ל השמש מהלך את סיבובו פעם אחד בכל יום וסבובו לצד מערב. ואם נעלה, ואע"פ כי הקב"ה נעלם הוא מעמו מצד עצמותו ע"מ מצד מעשיו נגלה לנו. קבה, אוהל כמו במדבר כ"ה, ח'. והכוונה על חוג אויר השמימי האטמאספערע. על לא יסוד, כן בכי"י. על בלימה, על לא דבר (איוב כ"ו, ז'). כבדה, הארץ.

קְדִישִׁים· רֹן רוֹחֲשִׁים· עִם כְּרוּבִים וּשְׂרָפִים: וְהֵם עוֹמְדִים· וּמְסַלְּדִים· וְכִסֵּא אֵל מַקִּיפִים: בְּמֶרְכָּבוֹת· לְרִבְבוֹת· לְמֵאוֹת וְלַאֲלָפִים: וְרַגְלֵיהֶם· בְּכַנְפֵיהֶם· מַסְתִּירִים וּבָם עָפִים: יַקְדִּישׁוּן וִישַׁלְּשׁוּן· קְדֻשַּׁת רַב עֲלִילִיָּה:

יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ:

בְּעֵת לֶכְתָּם· לְאַרְבַּעְתָּם· וְאוֹפַנֵּיהֶם אֶצְלָם: וּבְעָמְדָם· בְּמַעֲמָדָם· יְקוּמוּן הֵמָּה לְמוּלָם: וְשָׁם יְרִימוּן· וְיַעֲצִימוּן· אֲדוֹנֵיהֶם בְּרוּם עוֹלָם: בִּקְדֻשָּׁה· מְשֻׁלָּשָׁה· כְּבוֹד הָאֵל מְלֹא עוֹלָם: קָדוֹשׁ יַעֲנוּ· קָדוֹשׁ יִשְׁנוּ· קָדוֹשׁ יְשַׁלְּשׁוּ שְׁלִישִׁיָּה: יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין יָהּ: והחיות וכו'.

קדישים, שם כת אחת של המלאכים. רון, רנה. רוחשים, מל' רחש לבי (תהלים מ"ה, ב'). ומסלדים, ילאים מל' ואסלדה (איוב ו', י'). מקיפים, סובבים. ורגליהם בכנפיהם מסתירים, שנאמר ובשתים יכסה רגליו (ישעיה ו', ב'). ובם עפים, שנ' ובשתים יעופף (שם). רב עליליה, הקב"ה (ירמיה ל"ב, י"ט). לארבעתם, ארבע החיות. יקומון המה, האופנים, וכמו שנאמר ובלכת החיות ילכו האופנים אצלם, בלכתם ילכו ובעמדם יעמדו (יחזקאל א', י"ט. כ"א). ירימון, ירוממו. ויעצימון, מגבהים תעצומות עוז של הקב"ה. כבוד האל מלוא עולם, ע"פ במדבר י"ד כ"א. ישעיה ו', ג'. ישנו, יאמרו שנית.

שָׁרְשָׁהּ· וְתַעֲלֶה לִמְרוֹמָהּ: וְתוֹךְ שְׁתֵּיהֶן· וּבֵינֵיהֶן· הָאֲוִיר וְהַמַּיִם·: וְכָל־
פְּרוּדוֹת· וּצְמוּדוֹת· הֵם יְסוֹדוֹת לְהֵמָּה: וּבָם צֶמַח· כָּל־צֶמַח· הָאָדָם
וְהַבְּהֵמָה: וְאֵיד יַעֲלֶה· וְיִבְלֶא· לְרַחֲמִים אוֹ לִנְקָמָה: כִּי חִצָּיו· בְּלֵב
מְנַאֲצָיו· וַחֲנוּנָיו הֵמָּה חֲנוּנִים· הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: דּוֹר נִשְׁמַד וְדוֹר
עָמַד· וְהוּא קַיָּם לְדוֹר דּוֹרִים: בְּרֹאשׁ כָּל־אֵל· הוּא הָאֵל· וְאַחַר כָּל־
הַדְּבָרִים: לֹא בְכֹחַ· כִּי בְרוּחַ· יוֹצֵר כָּל־הַיְצוּרִים: הַנְּשָׁמוֹת· וְהַחָכְמוֹת·
וְהַשֵּׂכֶל הַמְּאִירִים: וְרָקִיעַ· הָרָקִיעַ· וְעָלָיו מַיִם הַזּוֹרִים: מְאוֹרוֹת· וּמַזָּרוֹת·
עֲלֵי אֶרֶץ מַזְהִירִים: וְאֶרְאֶלִּים· וְחַשְׁמַלִּים· שֵׁם כְּבוֹדוֹ מַזְכִּירִים: וְתַרְשִׁישִׁים·
מְפָרְשִׁים· שֵׁם אוֹמְרִים וּמַאֲמִירִים: וּשְׂרָפִים· מַקִּיפִים· וּכְרוּבִים וְאוֹפַנִּים·
הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: הָאוֹמֵר· וְהַגּוֹמֵר· וְהַמַּגִּיד אוֹתִיּוֹת: וְהַצּוֹפֶה·
רַע וְיָפֶה· וְיוֹדֵעַ מַה לִּהְיוֹת: אֱסֹף עֶדְרְךָ· לְתוֹךְ חֶדְרְךָ· מִבֵּין שִׁנֵּי אֲרָיוֹת:
הַשָּׁוִיּוֹת· הַשְּׁבוּיוֹת· אֱלֵי קֵדָר וּנְבָיוֹת: כִּי בְחַנְתָּם· וּצְרַפְתָּם· וְהוֹרַדְתָּם
לְתַחְתִּיּוֹת: הֵן בְּכָל־זֹאת· בְּךָ אֲחוּזוֹת· וּלְיִשְׁעֲךָ צוֹפִיּוֹת: קְדֻשַּׁת שִׁמְךָ·
בְּעוֹלָמְךָ· קוֹרְאוֹת בְּרֹאשׁ הֹמִיּוֹת: קוֹל מְרִימוֹת· לְהִדַּמּוֹת· לִכְרוּבִים
וּלְחַיּוֹת: מַקְדִּישִׁים· וּמְשַׁלְּשִׁים· כֶּתֶר לְיוֹצְרָם נוֹתְנִים· הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים: והחיות ישוררו וכו'.

זולת. פ"ס א"ב עד אות כ' ואקרוס אות ח' ובסוף חתום יצחק.

אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֲךָ לְשִׁמְךָ וּלְזִכְרְךָ תֶּשֶׁק· בְּךָ גִּילָה שְׁלֵמָה מַחְמַד
חֶפְצִי חֵשֶׁק· גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמְּךָ נִהַלְתָּ בְּחֶסֶד מֶשֶׁק· אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי
סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק: דֶּרֶךְ אֶרֶץ שָׁנִיתָ סִדַּרְתָּ מִשַּׁחַק נִטְחַן· הַטַּל

וביניהן, בין האש והאדמה. פרודות, ל' נפרד. וצמודות ל' חבור. והנה האדמה והאש והאויר והמים הם היסודות לכל אלה הנבראים. ובם נארגו יסודות האלה. ואיד יעלה, שעולו ואיד יעלה לרחמים או יבלא לנקמה. חציו, של הקב"ה. דור נשמד, ר"ל דור הולך ודור בא. כל אל, כל אלה. ואחר כל הדברים, ר"ל הקב"ה הוא קדמון לכל דבר והוא נמצא אחרי כי יכלה כל דבר. לא בכח, ר"ל לא ביגיעה רק ברוח פיו ברא כל היצורים וכל הנשמות והחכמות והשכל, וכדאיתא בב"ר פ' ג' לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו אלא בדבר ה' ובדבר שמים נעשו. המאירים, כ"א המעירים. הזורים, הזיל, מל' זורם וממטר (ישעיה ד', ו'). ומזרות, מזלות (איוב ל"ח, ל"ב). ואראלים, וחשמלים, ותרשישים, ושרפים, וכרובים, ואופנים, כלם שמות כתות מלאכים. מפרשים שם, אומרים את שם המפורש. ומאמירים, ומשבחים, מל' את ה' האמרת (דברים כ"ו, י"ז). מקיפים, סובבים את כסא הכבוד. והמגיד אותיות, המודיע את העתיד להיות, ומל' ישעיה מ"א, כ"ג. קדר ונביות, שמות בני ישמעאל (בראשית כ"ה, י"ג). בראש הומיות, ר"ל לעיני כל, ומל' משלי א', כ"א. להדמות, להיות דומה למלאכים ולחיות המקדישים את השם בכל יום תמיד.

תשק, ל' תשוקה וחשק. מחמד חפצי חשק, ר"ל אתה הוא כל חשקנו ואליך כל תאותנו. נהלת, ל' תהלים ע"ז, ט"ז. משק, ל' מזון וכלכלה כמו בן משק ביתי (בראשית ט"ו, ב'). עוז ישועתי, תהלים ק"מ, ח'. דרך ארץ שנית, כי בדרך ארץ הלחם יוצא מן הארץ ולישראל היה הלחם יורד מן השמים. ובתנחומא פ' בשלח, בא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה ששינה להם מעשה בראשית ועשה להם העליונים תחתונים והתחתונים עליונים, לשעבר היה הלחם עולה מן הארץ והטל יורד מן השמים, ועכשו ירד הלחם מן השמים והטל עולה מן הארץ. משחק, מן השמים. נטחן, המן (במדבר י"א, ח'). ואמר ל'

עולה ומחספס עלומות מלבין ובחן. ומדי יום ביום פניך להקביל בתחן. דשנת בשמן ראשי תערך לפני שלחן: זיו ענן כבוד צריך אחד לכנס. חדר לפנים מחדר קרן עמו כפנס. טהר וגהץ ומשלים רמז לשבת בהכנס. מפני קשט סלה נתתה ליראיך נס: יחוקקו נדיבי עם שירת הבאר לחסלה. כמין כברה קטנה מחוקת ומענגת בסלסולה. תוקפת עבור בציות שנים עשר מסלה. נהרות תבקע ארץ שבעות מטות אמר סלה: ידידות קדמוניות כנס פליאות גמילות חסדיך. ציון ספרת דויד היטיבה כסודך לחסידיך. חדש עז מיחדיך כבים צופים כבודך. קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך:

עזרת אבותינו וכו'.

שחק אצל המן ע"פ חגיגה דף י"ב שחקים שבו רחיים שטוחות וטוחנות מן לצדיקים. ומחספס, פל' דק מחספס (שמות ט"ז, י"ד). עלומות מלבין ובחן, כדאיתא ביומא דף ע"ה והמן כזרע גד לבן, שהיה מלבין עונותיהם של ישראל, אמר ר"י כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחוריהם ומה שבסדקיהם כך המן מגיד להם לישראל מה שבחוריהם ומה שבסדקיהם, כיצד, שנים שבאו לפני משה לדין, זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה לבקר משפט, למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו, ואם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו, וכן איש ואשה שבאו לפני משה לדין, זה אומר היא סרחה עלי והיא אומרת הוא סרח עלי, אמר להם משה לבקר משפט, למחר אם נמצא עומרה בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו, ואם נמצא עומרה בבית אביה בידוע שהוא סרח עליה. ומדי יום ביום, לא היה יורד המן אלא יום יום ולא מהיום למחר כדי שתמיד יהיו עיניהם תלויות לשמים. בתחן, בתחנה. דשנת, תהלים כ"ג, ה'. צריך אחד לכנס, שאם היה אחד צריך ליכנס למקום אופל זיו הענן היה מאיר לו שם. קרן, האיר. כפנס, כעששית, לאטערנע. טהר וגהץ, ענן הכבוד היה מגהץ לבושיהם, וכמו שפירש רש"י בדברים ח', ד'. גהץ ל' החליק ויפוי בל' תלמוד, גלעטטען ביגעלן. ומשלים, עמוד הענן היה משלים לעמוד האש ועמוד האש היה משלים לעמוד הענן, וכמו שפירש רש"י על פסוק לא ימיש (שמות י"ג, כ"ב) והפסוק הזה רמז להכנסת שבת שלא לאחר נהדלקה כדאיתא בשבת דף כ"ג, ע"ב. מפני קשט, תהלים ס', ו'. יחוקקו, פל' במדבר כ"א, י"ח. לחסלה, לגמור. חסל ל' גמר וסוף בארמית, כמו אתא למחסל (ב"ר פ' ע"ו) חסלת ביזא (תרגום ירושלמי בראשית כ', י"ט). ומה שמביא פה הפייטן על ענין המן את שירת הבאר יסודו בשמות רבה פ' כ"ה, למה לא אמרו שירה על המן כשם שאמרו על הבאר, אלא על המן היו מוליזין דברי תפלות שנ' ועתה נפשנו יבשה אין כל, אמר הקב"ה איני מבקש לא תרעומותיכם ולא קילוסיכם לפיכך לא נתן להם רשות לומר שירה אלא על הבאר מפני שהיו מחבבין אותה שנ' עלי באר ענו לה עכ"ל, וזה שנקד הפייטן ל' לחסלה ר"ל מחשבתם לשורר על המן נגמר אותה בשירת הבאר. כמין כברה קטנה, הבאר היתה כמין כברה והיתה מגדלת מיני דשאים ואילנות שהתענגו בם ישראל כדאיתא בתנחומא פ' חוקת. בסלסולה, בעלייתה. תוקפת הבאר. עבור בציות וכו', גם זה ע"פ תנחומא, באר חפרוה שרים, וכי חפורה היתה, אלא שניתנה בזכות אבות שנקראו שרים שנ' פתח צור ויזובו מים הלכו בציות נהר, כרוה נדיבי העם, שהיו הנשיאים עומדים על גבה ומושכים במטותיהם כל אחד ואחד לשבטו ולמשפחתו, ודיות היה בין הדגלים מלא מים מעבורין, אשה שהיתה צריכה לילך אצל חברתה מדגל לדגל היתה הולכת בספינה שנ' הלכו בציות נהר ואין ציות אלא ספינות שנ' וצי אדיר לא יעברנו עכ"ל. נהרות, חבקוק ג', ט'. כנס פליאות גמילות וחסדיך, פי' זכור פליאת מדת חסדיך. כסודך, כאשר גלית את סודך והיא הנבואה לחסידיך הנביאים. צופים, רואים. קומה, תהלים ע"ד, כ"ז.

ע״פ א״ב כפול וכל סופי החרוזים על לה״ב, וחתום בו אברהם הכהן ברבי יצחק.

אוֹת בְּרִיתוּת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּכָרוֹת אֵל רָם· אָמַר לְעַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ קוּם לְשָׁמְרָם· וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם: בְּתֻמּוֹ הָלַךְ צַדִּיק שָׁב בָּא בַיָּמִים· בֶּאֱמוֹר לוֹ אֵל הֱיֵה חֲתַן דָּמִים· הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: גּוֹזֵר אֹמֶר עָלָיו הַמְּלָאכָה לִגְמֹר· גַּם אֵל בְּעַצְמוֹ הוֹאִיל בְּרִית לִשְׁמֹר· כָּרַת יְיָ אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר: אַחֲרֵי כְּלוֹתוֹ רִבָּה הָאֵל מַעֲדַנָּיו· בְּרַכִּים יַעֲשֶׂה צְחוֹק לְגֹרַל כֹּהֲנָיו· וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו· לִפְנֵי קָדוֹשׁ: דַּם בְּרִית אֶת־יוֹם מְנוּחָתוֹ· דּוֹחֶה אֶת־הַנֶּגַע בְּהֵרָאוֹתוֹ· וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: הִפְלִיא חֲסָדָיו שֵׁם הַמְפֹרָשׁ לְעֵילוֹם· הֵכִין לִמְקַנֵּא כֹּם כַּשֶּׁמֶשׁ וְיַהֲלוֹם· בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: וְלָקַח הַכֹּהֵן בְּשַׂר בְּרִית וְדָמוֹ· וּמִיכָאֵל הַשַּׂר מַקְרִיב בִּמְרוֹמוֹ· מִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: זֶה דַּם הַבְּרִית אֲשֶׁר בּוֹ יֶעֱרַב· זֶבַח פֶּסַח צָעִיר וָרַב· הִמּוֹל לוֹ כָל־זָכָר וְאָז יִקְרַב: חֵלֶק כְּחֵלֶק יֹאכֵל אִישׁ בִּמְסִבּוֹ· חָלַץ מֵהֶם אִישׁ נֵכָר מִלִּבּוֹ· וְכָל־עָרֵל לֹא־יֹאכַל בּוֹ: טֻמְאַת בְּשָׂרוֹ אִישׁ בֶּעָפָר יְעַפֵּר· טוּבוֹ וְיָפְיוֹ עָצְמוֹ מִלְּסַפֵּר· כִּי־הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר: יַבֶּלֶת נֶחְתֶּכֶת לְזִבְחֵי שְׁלָמִים· יֵעָשֶׂה כֵּן לִבְנֵי שְׁמֹנַת יָמִים· וְיַחְדָּו מִלְּמַטָּה יִהְיוּ תַמִּים: כָּל־סְפִירוֹת בְּלִימָה בַּמִּילָה יֻסָּדוּ· כַּמָּה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֱמֶת יָעִידוּ· אֲשֶׁר־חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ: לוּלֵי דַם בְּרִית אָמַר אֱלֹהִים

בריתות שלש עשרה, ע״פ נדרים ל״א, ב׳, ר׳ ישמעאל אומר גדולה מילה שנכרתו עליה י״ג בריתות. ור״ל בפ׳ המילה (בראשית י״ז) כתובה מלת ברית י״ג פעמים. אמר, הקב״ה. לעבדו זקן ביתו, לאברהם אבינו שהיה אז זקן בן צ״ט שנה. לשמרם, לשמור את בריתות אלה של המילה. ולא יקרא, בראשית י״ז, ה׳. היה חתן דמים, ר״ל מול את עצמך, ומל׳ שמות ד׳, כ״ו. התהלך, בראשית י״ז, א׳. גוזר אומר, הקב״ה. הואיל, ר״ל הקב״ה עזר לאברהם לימול וע״פ המדרש ב״ר פ׳ מ״ז נמול אברהם, מל אברהם אין כתיב אלא נימול, בדק את עצמו ומצא עצמו מהול. ובתנחומא, ויפול אברהם על פניו כיון שנפל אברהם על פניו רמז הקב״ה לאותו מקום ועקצו עקרב ונמצא מהול. כרת ה׳, בראשית ט״ו, י״ח. לגורל כהניו, אברהם היה כהן גדול כשהקריבו את בנו למזבח. ויפל, שם י״ז, ג׳. י״ז. את יום מנוחתו דוחה, המילה דוחה את השבת, ואף אם יש שם בהרת יקוץ, וכדאיתא בנדרים ל״א, ב׳ ושבת קל״ב. וביום, ויקרא י״ב, ג׳. לעילום, כמו לעולם (דה״ב ל״ג, ז׳). למקנא, לאליהו הנביא עה״כ קנא קנאתי וכו׳ (מ״א י״ט, י׳). כם, ע״פ פרקי ר״א פ׳ כ״ט, אמר הקב״ה לאליה קנאת בשטים על גלוי עריות שנ׳ פינחס בן אלעזר וכו׳, וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית שנ׳ ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. ויהלום, שם אבן טובה. בריתי, מלאכי ב׳, ה׳. ולקח הכהן, ר״ל אליה הנביא שהוא כהן שהוא פינחס כדאיתא בפר״א פ׳ כ״ט וילקוט ר״פ פ׳ פינחס. ומיכאל השר, ע״פ סוף מנחות. משפט, מ״א ח׳, נ״ט. ופה פירוש משפט עמו, תפלת עמו, ורמז בתוספות שם במנחות. יערב, ל׳ וערבה לה׳ מנחת יהודה, ר״ל רק מי שנמול מותר לו לזבוח זבח פסח, וגם לאכול ממנו אינו מותר אלא לנמול. המול לו, שמות י״ב, מ״ח. במסבו, במסובין בליל פסח. חלק, כשוה, ר״ל אסור בזבח פסח. נכר מלבו, שנתנכרו מעשיו (רש״י לשמות י״ב, מ״ג). וכל ערל, שם י״ב, מ״ח. בעפר יעפר, כי מזים עליו ממי אפר פרה אדומה. טובו ויפיו של דם ברית מילה. עצמו מלספר, ר״ל גדול הוא יותר מן אפר פרה אדומה, כי הוא מכפר על הנפש. כי הדם, ויקרא י״ז, י״א. נחתכת בשבת, וע״פ ערובין ק״ג חותכין יבלת במקדש. ויחדו, ל׳ שמות כ״ו, כ״ד. ספירות בלימה, יסודו בס׳ יצירה פ׳ א׳, עשר ספירות בלימה כמספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוון באמצע במילת הלשון ובמילת המעור עכ״ל. ופירוש בלימה מל׳ תולה ארץ על בלימה (איוב כ״ו, ז׳) ר״ל כל עשר הספירות שבהן נתלית הארץ על בלימה בזכות המילה נוסח, וע״פ נדרים דף ל״ב אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (ירמיה ל״ג, כ״ה). אשר חכמים, ל׳ איוב ט״ו, י״ח.

נִחַמְתִּי· לְבִלְתִּי שְׁנוֹת אֶרֶץ וְשָׁמַיִם לֹא רוֹמַמְתִּי· חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא
שַׂמְתִּי: מִילַת מָעוֹר וְלֵב וְלָשׁוֹן הֵמָּה· מַכְרִיעִים בֵּין הַחֲמִישִׁים שֵׁמָּה· יְיָ
יִתֵּן חָכְמָה: נַעֲרֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹק בְּרִיתוֹתֵיהֶם· נִמּוֹלִים אֲשֶׁר לֹא יָמוּתוּן
אֲחֵיהֶם· אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם: שֶׂה תָמִים נִמּוֹל רִאשׁוֹן
לִשְׁמֹנָה· סְעָדוּהוּ מַלְאֲכֵי שָׁלוֹם בַּחֲנִינָה· עַל־יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה: עָרְלַת בֶּן
אִישׁ טוֹב פָּשְׁרָה תְּפֻשָּׂה· עֶבְרָה קְרָאַתְהוּ וְאָדוֹן קָשֶׁה· וַיְבַקֵּשׁ לַהֲרֹג אֶת־
מֹשֶׁה: פְּנִימָה כְּבוּדָה פִּשְׁפְּשָׁה בְּמַעֲלָלָיו· פָּדְתָה נַפְשׁוֹ שָׁתְּתָה עָלָיו· אֶת־
עָרְלַת בְּנָהּ וַתַּגַּע לְרַגְלָיו: צַדִּיק בִּן־נוּן מָל שֵׁנִית נְדִיבִים· צָר יְשׁוּעָתָם
שְׁמָרָם מִכַּף אוֹיְבִים· בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כּוֹאֲבִים: קָם עַל גְּרִיבוֹת
נַפְשׁוֹ מִמֶּרְחָץ נִבְהֲלָה· קִדְּמוּהוּ שְׂעִפָּיו בְּמִשּׂוֹשׂ בְּרִית מִילָה· תְּשֻׁאוֹת חֵן
חֵן לָהּ: רֵיחוֹ נִיחוֹחַ כִּצְרוֹר הַמֹּר· רַבָּה תְהִלּוֹתָיו לָאֵל לֵאמֹר· לַמְנַצֵּחַ עַל
הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר: שִׁיבַת צִיּוֹן אֵל בַּהֲשִׁיבוֹ· שִׁבְטֵי יָהּ יִנְהֲרוּ אֵלָיו וְאֶל־טוּבוֹ·
עֲרֵל לֵב וַעֲרֵל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא: תּוֹרַת הַבְּרִית שְׁמוּרָה וַעֲרוּכָה· תֵּעָשֶׂה
בְּעִבְרִי מָהוּל כָּכָה· כִּי שָׁם צִוָּה יְיָ אֶת־הַבְּרָכָה: אַךְ אִם אֵין אִישׁ וּזְמַן
עוֹבֵר· בַּנָּשִׁים מִשְׁפָּחוֹת תִּהְיֶה תַּחַת גֶּבֶר· תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים אֵשֶׁת חֶבֶר: רוּחַ
יְיָ דִּבֶּר עַל־פִּי נָבִיא· הַמּוֹל יִמּוֹל, וְעָרֵל וְכוּתִי וְעַרְבִי יִכָּלֵא הָעָם מֵהָבִיא:
הֵן גְּאַלְתָּ אֵל בִּדְמֵי שִׁירַיִם· כָּל־בֵּית יְהוּדָה וּשְׁאֵרִית אֶפְרַיִם· הַנִּדָּחִים

נחמתי, ל' חלמה. מעור, ל' ערוה. מכריעים בין החמישים, המילה של המעור ושל הלב ושל הלשון היא מכוונת באמצע בין חמשה וחמשה, והכוונה על הידים והרגלים שהם בני חמש וחמש אצבעות, וע"פ משנת ס' יצירה המזכרה ועוד שם בסוף פ' ו' כשבא אברהם אבינו נגלה עליו אדון הכל יתברך שמו וכרת לו ברית בין עשר אצבעות ידיו והוא ברית הלשון ובין עשר אצבעות רגליו והוא ברית המילה. החמישים, כן הנוסחא בז"ד אחרי פי"ס והוא הרבוי מן חמישי. ה' יתן חכמה, משלי ב', ו'. אשר לא ימותון אחיהם, כי תינוק אשר מתו אחיו במילה אינו נימול שנ' וחי בהם (ויקרא י"ח, ה') ולא שימות בהם וכדאיתא ביבמות דף ס"ד, ב'. שה תמים, הוא יצחק. על ירך המזבח, ר"ל כאשר נעקד על גב המזבח, ול' ויקרא א', י"א. בן איש טוב, בנו של משה רבינו הנקרא טוב ע"פ שמות ב', ב'. קראתהו, פגעה במשה בשביל שלא מל את אליעזר בנו וכדאיתא בשמות רבה פ' ה' ומובא ברש"י לשמות ד' כ"ד. ויבקש, ל' שמות ב', ט"ו. פנימה כבודה, ל' תהלים מ"ה, י"ד. ותואר לצפורה אשת משה. פשפשה, חפשה ודרשה. את ערלת, שמות ד', כ"ה. בן נון, יהושע. מל שנית, יהושע ה', ב'. ביום השלישי, ל' בראשית ל"ד, כ"ה. קם על גריבות, תואר לדוד המלך. נפשו ממרחץ נבהלה, ע"פ מנחות מ"ג, ב', בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמד אני ערום בלי מצוה, וכיון שנזכר למילה שבבשרו נתישבה דעתו, לאחר שיצא אמר עליה שירה למנצח על השמינית מזמור לדוד, על המילה שניתנה בשמיני עכ"ל. שעפיו, מחשבותיו. תשאות, זכריה ד', ז'. למנצח על השמינית מזמור, תהלים י"ב. וכן הובא מזמור זה במנחות מ"ג במאמר שהבאתי בסמוך, גם בפיוט אפוכי מימיו שאומרים בני אשכנז ליולד ברית מילה גם בפיוט אלהים לוית לידידך שאומרים בני אשכנז בנה"מ לברית מילה הובא כן, וע"כ אין ספק שכוונתם על מזמור י"ב, ולא על מזמור ו' שאילו כוונתם על מזמור זה היה להם לכתוב למנצח בנגינות על השמינית; ועדיין צריך עיון כי במדרש תהלים מבאר כל הענין הזה של דוד המלך בסדר במזמור ו', וראה בפירוש יפה מראה לירושלמי סוף מס' ברכות. ינהרו, יקבצו. ערל לב, יחזקאל מ"ד, ט'. בעברי, ולא ע"י נכרי. כי שם, תהלים קל"ג, ג'. תברך, ל' שופטים ה', כ"ד. ולקח כאן אשת חבר בטעם חבר לחכמים. על פי נביא, ר"ל בתורת משה. המול ימול, בראשית י"ז, י"ג. וכדרש בע"ז דף כ"ז מהול ימול, ר"ל מי שהוא מהול ימול אחרים. יכלא, ל' שמות ל"ו, ו'. בדמי שירים, ר"ל בשביל טעום דמים של דם מילה ודם קרבן פסח, וע"פ שמות רבה פ' י"ז בשני דמים נגאלו ישראל ממצרים בדם פסח ובדם מילה שנ' ואומר לך בדמיך חיי. שירים, גם ניזכר ב' של סוכות אחר הפייטן שירים עם

בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְעַתָּה לָמָּה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת· בָּנֶיךָ הַחֲתוּמִים בִּבְרִית וָאוֹת· נְתֻנִים לְעַם אַחֵר וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת: שְׁלַח מְכוֹר אֲסִירִים בְּדַם בְּרִית חֲתוּמִים· עַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים· כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים: אֲנַחְנוּ כּוֹרְתִים בְּרִית אֵל בְּאַהֲבָתוֹ· וְהוּא יָמוּל לְבָבֵנוּ לְיִרְאָה אוֹתוֹ· יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ· קָדוֹשׁ: הכל יודוך וכו'.

אופן.

בראשי החרוזים חתום ד' מעמים אליעזר, וכל הבתים בעלי ד' אבנים חוץ מן הסוגר.

אֲזוּרֵי אֵימָה בְּרוּרֵי יִרְאָה· אַמִּיצֵי כֹחַ כִּסְאוֹ לְנַשְּׂאָה·
אֵימִים רוֹעֲדִים וְעוֹבְדִים בְּיִרְאָה· אוֹמְרִים לְמַלְכָּם תְּהִלָּה נָאָה:
וְעַמּוֹ כּוֹרְתֵי בְרִית· מְהַלְלִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
לַמֶּלֶךְ הַמְהֻלָּל מִי לֹא יְהַדֵּר· לַמֶּלֶךְ הַמְשֻׁבָּח מִי לֹא יְאַדֵּר·
לַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ לְעַלֵּה וּלְהַדֵּר· לְסַלְסֵל וּלְפָאֵר שִׁבְחוֹ לְסַדֵּר:
וְעַמּוֹ עַרְבִית וְשַׁחֲרִית· מְיַחֲדִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
יִתְגַּבְּרוּ יִתְגַּבְּהוּ מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן· יִתְנַשְּׂאוּ יִתְעַלּוּ בַּעֲלֵי זֶהְיוֹן·
יְפָאֲרוּ יְבָאֲרוּ לְהַלֵּל בִּצְבְיוֹן· יִשְׂאוּ כִּנּוֹר עֲלֵי הִגָּיוֹן:
וְעַמּוֹ כְּטַל שְׁאֵרִית· מְפָאֲרִים לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
עִירֵי גְבוּרָה מְפַעֲמֵי שְׁכִינָה· עוֹטְרֵי כְתָרִים לֵאלֹהֵי מְעוֹנָה·
עֶלְיוֹן מְרַנְּנִים בְּגִילָה וְרִנָּה· עוֹשִׂים מְלַאכְתָּם בְּאֹמֶן אֱמוּנָה:
וְאֵם בַּת עִבְרִית· מְהַדֶּרֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

צהרים מצרים, וע"כ נקודו שיריים מן שיר והפלם שין שינים, והוא מל' שארית כחלתו וכמו שנמצא גם במקרא שרית תחת שארית (דה"א י"ב, ל"ח), וכן במחזורים כ"ג ע' אמה ושיריים, והכונה י"ג שפיכות שיריים הזוביהם. ומשקל אחר שירי הדם שהוא מן שיר במקום שאר והפלם פיג אז"ל. ועוד משקל אחר שיור בפלם ביו, כמו ואין שיור רק התורה הזאת, שעשאנו שיירים (מדרש שיר דף ד') שיירי מכה ומרור (מכילתא פ' י"ג). הרי לנו ג' משקלים לתבה זו שיר שיור גם שיר ונראה כי המשקל שיר לא נאמר בל' יחיד אלא רק ברבוי הזוגי. הגרדיים, ישעיה כ"ז, י"ג. נדחים, דברים כ"ח, ל"ב. ויש לדעת כי במקום שני המחרוזים האלה מן גאלת וכו' ועתה למה וכו' יש בכ"י המחרוזים „הבא בשר ברית מונב ומולק, ברות יכרת ולבושו יחלק, מלחמה לה' בעמלק. הנקל זאת בעיניך אלהי הצבאות, בראותך בניך חתומי ברית ואות, נתונים לעם אחר ועיניך רואות". מכור, כנוי לגלות. עם אחד, ל' אסתר ג', ח'. כי ארכו, בראשית כ"ו, ח'. יזכר, תהלים קי"א, ה'.

אזורי אימה, המלאכים העושים באימה רצון קונם. ברורי יראה, כן בכ"י והוא מל' כולם אהובים כולם ברורים. אמיצי כח, המקראים גבורי כח (תהלים ק"ג, כ'). כסאו לנשאה, כן בכ"י. קרואי בריה כן בכ"י וכל"ל. יאדר, מל' נאדרי בכח, נאדר בקדש (שמות ט"ו). לסלסל, ענין תהלה ושבח מל' סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח, ה'). יתגברו יתגבהו בכ"י וכנון. והיון, ל' זמר ונוגה מל' גמרא והגא הוא דעבד (ברכות כ"ח ע"ב) והגא דשמעא (יומא כ"ח, ב'). בצביון, ברצון, לנו כל' ארמי רצון. כטל שארית, עפ"י והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' (מיכה ה' ו'). עירי, תואר למלאכים ע"ש הכתוב עיר וקדיש, בגזרת עירין (דניאל ד' י', י"ד). מפעמי, מל' ותחל רוח ה' לפעמו (שופטים י"ג, כ"ה) ר"ל המעוררים את שפע השכינה ברוחם ובנחם. עוטרי כתרים, מטאר למעלה דף 251

זִמְרָה וּבְרָכָה שֶׁבַח וְהַלֵּל· זַקֵּי חַשְׁמַלִּים פּוֹצְחִים לְמַלֵּל·
זָהֳרֵי מַעְלָה מַכְתִּירִים לְכַלֵּל· זְהִירִים זְרִיזִים גַּדְּלוּ לְסַלֵּל:
וְאֹם נָאוָה שְׁחַרְחֹרֶת· מְשַׁבַּחַת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:
רֶכֶב אֱלֹהִים אַלְפֵי רִבֹּתָיִם· רוֹגְשִׁים שָׁלוֹשׁ קָדוֹשׁ בְּמַחֲנוֹתָיִם·
רוֹחֲשִׁים בָּרוּךְ בְּלִי עַצְלְתָּיִם· רוֹעֲשִׁים וּמְנִיעִים סִפֵּי אַמּוֹתָיִם:
וְאֹם תַּתּוּמָה בִּבְרִית· מְבָרֶכֶת לְזוֹכֵר הַבְּרִית:

והחיות ישוררו.

זולת. ע"ס א"ב, ובסוף חתום אברהם ברבי יצחק הכהן.

אוֹת בְּרִית יִשְׂרָאֵל וְשַׁבָּת וְהַתּוֹרָה· בִּגְלָלָם עֲלִיּוֹת בַּמַּיִם אֵל קֵרָה· גַּם אֶבֶן פִּנַּת הָאָרֶץ יָרָה· דַּעַת יְהֹוָה בְּרֵאשִׁית בָּרָא: הֵן שֶׁבַע מִצְוֹת נִצְטַוּוּ הַמּוֹרִים· וּשְׁמִינִית לְאַב הֲמוֹן אֲבִי כָל־הָעִבְרִים· זֶה אֵלִי כָּרַת עִמּוֹ בְּרִית בְּשָׂרִים: חִטְּאוּ בְּדָמוֹ כְּיוֹם הַכִּפֻּרִים: טִהֲרוּ וְקִדְּשׁוּ בְּדָמִים יְקָרִים· יְדִידְיָה אָז לָקַח לוֹ חַרְבוֹת צֻרִים· כִּנְחָלִים נִטָּיו בְּדָמִים כַּיְאוֹרִים· לְרָצוֹן עָלוּ לְיוֹשֵׁב בַּסְּתָרִים: מִשָּׁמַיִם בָּא לְבַקֵּר חֲתַן דָּמִים· נָתְנוּ רֵיחַ עֲרָלוֹת כַּעֲרוּגַת בְּשָׂמִים· שֵׂיוֹ כָּעֵת חַיָּה מָל לִשְׁמֹנַת יָמִים· עַל כֵּן עָרֵב לְזֶבַח שְׁלָמִים: פְּקִידָה כְפוּלָה פָּקַד הָאֵל בְּרַחֲמִים· צֹאן אוֹבְדוֹת לִגְאוֹל מִסִּבְלוֹת עֲנָמִים· קַל מְהֵרָה יָצְאוּ בְּדָמִים נִכְתָּמִים· רָם שָׁב שְׁבוּתָם בִּהְיוֹתָם כְּחוֹלְמִים: שָׁפַךְ חֲמָתוֹ עַל־פִּטְרֵי חֲמוֹרִים· תַּחַת אֲשֶׁר עִנּוּ בְּכוֹר בֶּן־אַדִּירִים· אֶת־בְּרִיתוֹ זָכַר בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים· בְּגָזְרוֹ יַם סוּף לִגְזָרִים: רִיב לַיְיָ בְּעַם אֲשֶׁר זִנֵּב

זמרה וברכה שבח והלל, כן בכ"י וד"י וכן כי צריך לכל חרוז ד' תבות. זקי, כזיקוקי אש, כדאיתא בחגיגה י"ג מהו חשמל, חיות אש ממללות. פוצחים, פותחים פה. ואום נאוה שחרחורית, עפ"ה שיר א', ה'. רכב אלהים, תהלים ס"ח, י"ח. רוגשים שלוש קדוש במחנותים, כן בכ"י והוא נכון. רוחשים, ל' רחש לבי דבר (תהלים מ"ה, ב'). עצלתים, עצלות. ומניעים ספי אמותים, עפ"ה וינועו אמות הספים (ישעיה ו', ד').

אות ברית, המילה. עליות וכו', עפ"ה המקרה במים עליותיו (תהלים ק"ד, ג'). גם אבן פנת, עפ"ה מי ירה אבן פנתה (איוב ל"ח, ו'). ור"ל השמים והארץ נבראו בשביל המילה ובשביל ישראל והשבת והתורה, כמו שנרמז זאת בפסוק בראשית ברא, ועפ"י המדרש מביאו רש"י בפירושו, בשביל התורה שנקראה ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו. ובנדרים ל"ב אלמלא דם ברית לא נתקיימו שמים וארץ, אלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ. ועוד בראשית אותיות ברית אש, ר"ל ברית של מילה וברית של שבת המצלת מאש של גיהנם. ורזה במדרש הנעלם פ' בראשית. שבע מצות, ז' מצות בני נח. המורים, ר"ל בני אדם הראשונים. ושמינית, מצות המילה. זה אלי, הקב"ה עפ"ה שמות ט"ו, ב'. ביום הכפורים, לפי פרקי ר"א פ' כ"ט נמול אברהם ביום כפור. ידידיה, תואר לאברהם אבינו עפ"ה מה לידידי בביתי (ירמיה י"א, ט"ו) המדרש על אברהם במנחות נ"ג. כנחלים נטיו, שהיה מל כל ילידי ביתו והיה הדם זב כנחלים. משמים בא לבקר, בב"מ פ"ו, ע"ב, וירא אליו ה' באלוני ממרא, אמר ר' חמא בר חנינא אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה ובא הקב"ה לשאול באברהם. שיו, בנו יצחק. כעת חיה, בראשית י"ח, י'. פקידה כפולה, ככתוב פקד פקדתי אתכם (שמות ג', ט"ז). ענמים, מצריים (בראשית י', י"ג). נכתמים, מכתמים. בהיותם כחולמים, מל' תהלים קכ"ו, א'. פטרי חמורים, בכורי מצרים שנמשלו לחמורים ביחזקאל כ"ג, כ'. בעיי העברים ר"ל במעברות ים סוף. לגזרים, ל' תהלים קל"ו, י"ג. והדרש במדרש (ילקוט רמז רמ"ב) כמו לגזורים, שכן בל' ארמי קורין למהולים גזורים. כעם אשר זנב

עמו· האומר לו סור וקח בשר ברית ודמו· מתחת שמיו ימחה זכר שמו· בקומו לערוץ לא יכיל זעמו: רצון שכני סנה לשאת בן נון דגלו· רשע להפיל חללים בעצמו וחילו· בברית אשר הגביר לישראל ומלו· יעשו ישע ומידו זאת היתה לו: יקר דם הברית ודמי הרוגים בעיניך· צוה ישועות יעקב ותדוש באף עוינך· חלף אשר שפכו כמים דם צפוניך· קדש קדשים הוא הרי שלך לפניך: הבט משמים אל גדול ונורא· כנתך אשר חפיתה בירקרק אברה· הן חולת אהבתך תמיד פזורה· נצח ישראל הבה לנו עזרה: עזרת אבותינו וכו׳.

גאולה. מיסוד ר׳ יהודה הלוי.

יום ליבשה· נהפכו מצולים· שירה חדשה· שבחו גאולים: הטבעת בתרמית· רגלי ענמית· ופעמי שולמית· יפו בנעלים· שירה חדשה שבחו גאולים: ולכל רואי ישורון· בבירת הודי ישורון· אין כאל ישורון· ואויבינו פלילים· שירה חדשה שבחו גאולים: דגלי כן תרים· על הנשארים· ותלקט נפזרים· כמלקט שבלים· שירה חדשה שבחו גאולים: הבאים עמך· בברית חתמך· ומבטן לשמך· המה נמולים· שירה חדשה שבחו גאולים: הראה אותותם· לכל רואי אותם· ועל כנפי כסותם· יעשו גדילים· שירה חדשה שבחו גאולים: למי זאת נרשמת· הכר נא דבר אמת· למי החתמת· ולמי הפתילים· שירה חדשה שבחו גאולים: ושוב שנית לקדשה· ואל תוסיף לגרשה· ותעלה אור שמשה· ונסו הצללים· שירה חדשה שבחו גאולים: ידידים רוממוך· בשירה קדמוך· מי כמכה יי באלים: שירה חדשה שבחו גאולים:

בגלל אבות תושיע בנים, ותביא גאלה
לבני בניהם· ברוך אתה יי, גאל ישראל:

עמו, הוא עמלק (דברים כ״ה, י״ח). סור, גזה הנה. וקח בשר ברית ודמו, ע״פ תנחומא פ׳ כי תצא ופסיקתא רבתי דף ע״ז ובפסיקתא רבה דף רנ״א, בית עמלק היו מחתכין מילותיהן של ישראל וזורקין אותן כלפי מעלה ואומרין כזה בחרת טול לך מה שבחרת. בקומו לערוץ, כאשר יקום הקב״ה לדין. לא יכיל עמלק את זעמו של הקב״ה. לשאת בן נון דגלו, יהושע הרים את הדגל להלחם בעמלק. בברית אשר הגביר, כמסור שהגביל יהושע את מצות המילה בישראל (יהושע ה׳, ג׳). יעשו, מלכנו. הרוגים, כבי״י נעקדים. עוינך, אויביך, על׳ ויהי שאול עוין את דוד (ש״א י״ח, ט׳). צפוניך, ישראל (תהלים פ״ג, ד׳). קדש קדשים הוא הדם. הבט משמים וכו׳, חרוז זה בכי״י כה לשונו „הזכרת חנות אל גדול ונורא, כנה כמעה ימינך נבח וגבורה, הלגלת תונת ש״ד הפזורה, נלח ישראל הבה לנו עזרה". חפיתה, עפ״י תהלים ס״ח, י״ד. חולת אהבתך, ישראל עפ״י שיר ב׳, ה׳. ה׳, ח׳. נצח ישראל, הקב״ה (ש״א ט״ו, כ״ט).

יום ליבשה, ראה באורו למעלה דף 645.

בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל סְעוּדַת בְּרִית מִילָה׃

הַמִּנְהָג כִּי הַמּוֹהֵל מְבָרֵךְ אֶת בהמ"ז בִּסְעוּדַת הַמִּילָה. וְנוֹהֲגִים לוֹמַר קוֹדֶם בהמ"ז אֶת הַזֶּמֶר הַזֶּה:

פֵּירוּשׁ בּוֹ זֶה כַּמְבֹאָר לְקַמָּן.

נוֹדֶה לְשִׁמְךָ בְּתוֹךְ אֱמוּנַי׃ בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ:

בִּרְשׁוּת אֵל אָיוֹם וְנוֹרָא, מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃
אֵל נֶאְזָר בִּגְבוּרָה, אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ: נודה.

בִּרְשׁוּת הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, טְהוֹרָה הִיא וְגַם פְּרוּשָׁה
צִוָּה לָנוּ מוֹרָשָׁה, מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ: נודה.

בִּרְשׁוּת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, אֶתֵּן שֶׁבַח לְרוֹכֵב שָׁמָיִם׃
אֲהוֹדֶנּוּ בְּכָל־אִיִּים, אֲבָרְכָה אֶת־יְיָ: נודה.

בִּרְשׁוּת רַבִּי וּמוֹרִי, אֶקְרָא לֵאלֹהֵי צוּרִי׃
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי, עֶזְרִי מֵעִם יְיָ: נודה.

בִּרְשׁוּת הָרַבָּנִים וְהַבַּחוּרִים, אֶקְרָא לֵאלֹהֵי הָעִבְרִים׃
לְכוּ נָא הַגְּבָרִים, וְעִבְדוּ אֶת־יְיָ: נודה.

בִּרְשׁוּת מוֹרַי וְרַבּוֹתַי, אֶפְתְּחָה בְּשִׁיר שְׂפָתַי׃
וְתֹאמַרְנָה כָּל־עַצְמוֹתַי, בָּרוּךְ שֵׁם יְיָ: נודה.

זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, בְּשִׁיר נָעִים אֲסַלְסְלֵהוּ׃
שַׂגִּיא כֹחַ לֹא מְצָאנֻהוּ, מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ: נודה.

לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה, שִׁיר וָשֶׁבַח רַנֵּן סְגֻלָּה׃
בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה, בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְיָ: נודה.

מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ, יְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ בְּמֶרֶץ׃
שְׁמוֹ יְגַדֵּל וְיָרֶץ, בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ: נודה.

נַעֲלֶה וְנֵרָאֶה בְּבִנְיָנוֹ, בִּהְיוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ עַל מְכוֹנוֹ׃
וְנִשְׂמַח בְּתִקּוּנוֹ, יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ: נודה.

נְבָרֶכְךָ כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ, לֶעָנָו מִקֶּדֶם כְּהוֹדַעְתָּ׃
וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ, וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְיָ: נודה.

נודה לשמך, הזמר הזה הדפסתיו פה בשלמותו כפי שמצאתיו בסדר ברכות דפוס וויניציא משנת תק"ע, כי ברוב הסדורים שנדפס הוא ומחוסר כל החרוזים המודיעים שם מחברו. ברוכים, ל' תהלים קט"ו, ט"ו. משגב לעתות, שם ט', י'. אדיר, שם צ"ג, ד'. וגם פירושה, גם התורה שבעל פה נמסרה לנו ע"י משה רבנו, ועי"ה דברים ל"ג, ד'. ול"ד, ה'. לרוכב שמים, עי"ה שם ל"ג, כ"ו. אהודנו בכל איים, בכל האומות. וכ"ה אל עליון על כל גוים. אברכה, תהלים ל"ד, ב'. מאין, שם קכ"א, א'. ב'. לכו נא, שמות י', י"א. ותאמרנה, ל' תהלים ל"ה, י'. זה אלי, שמות ט"ו, ב'. אסלסלהו, ל' שבח ותהלה על' סלו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח, ה'). שגיא כח, ל' איוב ל"ז, כ"ג. מי ימלל, תהלים ק"ו, ב'. לישרים, שם ל"ג, א'. רנן סגולה, רנה חשובה. בכל יום, שם קמ"ה, ב'. בית הלוי, שם קל"ה, כ'. במרץ, במהרה במהרה. וירץ, ויגלה לקיים את הבטחת הפסוק בשובי וכו' (סוף צפניה). ישמח לב, תהלים ק"ה, ג'. לענו, למשה רבנו (במדבר י"ב, ג').

ומברכים ברכת המזון עד שמגיעים אל ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, ואז יוסיף המברך ואומר:

חתום בן אברהם (בר יצחק) הכהן.

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ אֲבִי הַיֶּלֶד וְאִמּוֹ. וְיִזְכּוּ לְגַדְּלוֹ וּלְחַנְּכוֹ וּלְחַכְּמוֹ. מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה דָמוֹ. וִיהִי יְיָ אֱלֹהָיו עִמּוֹ:

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ בַּעַל בְּרִית הַמִּילָה. אֲשֶׁר שָׂשׂ לַעֲשׂוֹת צֶדֶק בְּגִילָה. וִישַׁלֵּם פָּעֳלוֹ וּמַשְׂכֻּרְתּוֹ כְּפוּלָה. וְיִתְּנֵהוּ לְמַעְלָה מָעְלָה:

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ רַךְ הַנִּמּוֹל לִשְׁמוֹנָה. וְיִהְיוּ יָדָיו וְלִבּוֹ לְאֵל אֱמוּנָה. וְיִזְכֶּה לִרְאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה:

הָרַחֲמָן, הוּא יְבָרֵךְ הַמָּל בְּשַׂר הָעָרְלָה. וּפָרַע וּמָצַץ דְּמֵי הַמִּילָה. אִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אִם שְׁלָשׁ־אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָהּ:

הָרַחֲמָן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים. בִּזְכוּת חֲתַנֵי מוּלוֹת דָּמִים. לְבַשֵּׂר בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת וְנִחוּמִים. לְעַם אֶחָד מְפֻזָּר וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים:

הָרַחֲמָן, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ כֹּהֵן צֶדֶק אֲשֶׁר לֻקַּח לְעֵילוֹם. עַד הוּכַן כִּסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ וְיַהֲלוֹם. וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיִּגְלֹם. בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם: הָרַחֲמָן הוּא יְזַכֵּנוּ לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וכו'.

הרחמן, נוסחי הרחמן הללו חתום אברהם הכהן ונראה שהוא אברהם שחבר גם היוצר לברית מילה. ולחנכו למצות. ולחכמו בתורה. מיום השמיני, מל' ויקרא כ"ב, כ"ז. ויהי ה' אלהיו עמו, ל' עזרא א', ג'. ודה"ב ל"ו, כ"ג. לאל אמונה, פירוש ידיו ולבו יהיו נאמנים ובטוחים לאל וכטעם ויהי ידיו אמונה (שמות י"ז, י"ב). שלש פעמים, דברים ט"ז, ט"ז. אם שלש אלה, מילה ופריעה ומציצה. חתני מולות דמים, עפ"י שמות ד', כ"ו. לעם אחד, ל' אסתר ג', ח'. כהן צדק, אליהו הנביא שהוא פינחס. לעילום, לשלם הנשמות. ול' לעילום כמו לעולם (דה"ב ל"ג, ז'). ויהלום, שם אבן טובה. וילט וכו', מ"א, י"ט, י"ג. מ"ב ב', ח'. בריתי, מלאכי ב', ה'.

וזאת להוסיף לבאורי למעלה דף 712 שאמרתי גם על אלפים רבבות תשעים „לא ידעתי מקורו" — ואח"כ מצאתי יסודו בפירוש הבחיי לדאג פ' בראשית שמביא בשם מדרש, תני ר' חייא, מלך עולה תשעים, מלמד שאין כבודו של הקב"ה אורה בפחות מתשעים אלף רבבות מלאכים.

תם.

ספר תהלים

מנוקד ומוטעם על נכון ומוגה בעיון היטב

על פי

המסורות הברורות ותורות הנגינות

ומסודר לימי השבוע ולימי החדש
לשבעה וגם לשלשים חלקים

על ידי

יצחק בן אריה יוסף דוב

S. Baer.

רעדעלהיים

כשנה כי תקדמנו **ברכות** טוב לפ"ק.

Rödelheim,

Druck u. Verlag von M. Lehrberger & Comp.

1901.

טעמי תהלים איוב ומשלי.

---

*) הטעמים של שלשת הספרים תהלים איוב ומשלי, אשר הם משונים מטעמי שאר ספר המקרא בצורתם ובשמותם וגם במשמרותם, יחלקו לאחד עשר טעמים מפסיקים ולשמנה טעמים משרתים.

הטעמים המפסיקים הם: 1) א סלוק הוא סוף פסוק. 2) אא עולה ויורד, אשר יבוא לסוף מחלקת הראשונה של הפסוק, ועומדת צורת המרכא תחת האות אשר לה הנגון, וצורת הזינור תבוא מעל לתנועה הקודמת לנגון, כמו הכבוד. ואם התבה נגונה בראשה אז ינוקד הזינור על האות האחרונה של התבה הקודמת אם אין בה נגון כמו ספרתה אתה. ואם התבה הקודמת יש לה הנגון בסופה, אז מנקדים הזינור בין שתי התבות באמצע כמו ותשנא רשע. וכן אם ב' התבות רצויות למקף והשניה נגונה בראשה יבוא הזינור באחרית התבה הראשונה ויוטל המקף כמו פלגי־מים. אל־חק. 3) א אתנח, אשר כח הפסקתו ככח הזקף שבשאר ספרים. 4) א רביע גדול. 5) א רביע קטן, והוא בצורתו אל רביע הגדול אבל מפסיק שפל הוא ממנו, וסמן הכרתו כי לעולם העולה ויורד אחריו. 6) אא רביע מוגרש, ועומד צורת הרביע על אות הנגון וצורת הגרש תמוקד על האות הראשונה שבתבה שהנגון לה כמו לצים. ואם התבה נגונה באות הראשונה אז תעמודנה ב' הצורות על אות אחת כמו כל. וגם בהיות ב' או ג' תבות מוקפות ככל זאת צורת הגרש בתחלת התבה הראשונה אבל הרביע כמו חשכת־מים. על־דברי־כזב. 7) אא צנור, ולעולם מושבו בסוף התבה על האות האחרונה אף אם נגונו בראש התבה. 8) אא דחי, והוא לעולם מקומו מחוץ לתבה לימינה אף אם נגונו בסוף התבה. ואם ב' תבות הוקפו במקף יבא הדחי בתחלת התבה השניה כמו ברכו. לא־אירא. 9) א פזר. 10) א׀ לגרמה, ויבוא בשתי תמונות, כי פעמים צורתו א׀ ונקרא מהפך לגרמה, ולפעמים צורתו א׀ ונקרא אזלא לגרמה, ולעולם קו ארוך אחרי תבתו כעין פסק. 11) א׀ שלשלת גדולה, גם היא צורת פסק אחרי תבתה.

הטעמים המשרתים הם: 1) א מרכא. 2) א מונח, 3) א עלוי. 4) אא טרחא, והוא דומה אל המפסיק דחי ונבדל ממנו ע"י מקום מושבו, כי המפסיק דחי לעולם מחוץ לתבה בראשה, אבל טרחא המשרת מוקד תמיד תחת האות אשר לה הנגון, כמו אך (תהלים כ"ב, ה') הוא דחי, אבל בך (שם כ"ב, ו') הוא טרחא משרת. 5) א גלגל. 6) א מהפך, הדומה ללגרמה המפסיק אבל נבדל ממנו ע"י שאין קו עומד אחרי תבתו, כמו למען׀ (תהלים ס"ח, כ"ד) הוא מפסיק לגרמה, אבל למען (ע"ח, ו') אשר אין קו אחריו הוא משרת. 7) א אזלא, וגם הוא נבדל מן המפסיק לגרמה הדומה לו ע"י שאין קו אחרי תבתו, כמו אתה׀ (תהלים י' ד') הוא מפסיק, אבל ואתה (ל"ג, ה') הוא משרת כי אין קו אחריו. 8) א שלשלת קטנה, וגם היא אין קו פסק אחרי תבתה ובזה נבדלה היא מן השלשלת הגדולה. והכלל, כי השלשלת המשרת לא נמצאה רק בשמנה מקומות והם בתהלים ג', ג'. ול"ד, ח'. וס"ה, כ'. וס"ח, ט"ו. וע"ב, כ'. וקל"ז, ט'. ובמשלי א', ט'. ו', כ"ז. וכל שאר שלשלות שבמקרא הן גדולות ומפסיקות. —

---

*) והמלמד הזה יבאר רק ראשי כללי הטעמים אשר בלי דעתם לא יוכל איש לנגן ולקרא כהלכה פסוקי ספרי תהלים איוב ומשלי. ואנכי הוספתי להשכיל בטעמים האלה כפי דרכיהם והקוראים ידרשו מגל ספרי תורת אמת וישאו גם בכמעו שבעו.

עוד מלבד אלה המשרתים כולה אחת אֽא ונקראה צנורית, אבל איננה משרת בפני עצמה אלא עבד למשרתים הוא, כי לא ישמש רק בהצטרף המרכא או המהפך בתבות אשר תקדם בהן לאות המרכא או המהפך תנועה פתוחה, ונרשמה הצנורית על התנועה הפתוחה ההיא כמו יָחִילוּ יָפִיחַ (תהלים י׳, ה׳), ויש להכירה ולהבדילה זה מן המפסיק צנור הדומה לה בצורה, כי הצנור לעולם מקומו בסוף התבה, והצנורית לעולם לפני המרכא או המהפך. ואם המרכא או המהפך בראש תבה ולפניה תבה קטנה יוצאת על תנועה פתוחה וראויה למקף, מנקדים הצנורית על ראש התבה הקטנה ומבטלים המקף כמו כִּי הוּא. כִּי הוּא (כ״ה, ט״ו. ס״ד, כ״ג).

כן אלה הטעמים המפסיקים ומשרתיהם הנמצאים בספרי תא״ם, אך הפָּסֵק והמַקֵּף והמֶתֶג לא יכנסו בכלל הטעמים וגם הם משמשים בספרי תא״ם כולם כמו בשאר ספרי קדש.

הטעמים הסדורים האלה נקראים הם כולם על אותה האות שראוי להאריך בה בנגון התבה ואף אם אינם בנקדים באות ההיא, כמו הצנור שהוא תמיד בסוף התבה והדחי שהוא תמיד בראש התבה, אעפ״כ נקראים באות ההיא שהיתה בה הנגינה אילו היתה אחת מנגינות אחרות. למשל בתבת פָּנֶיךָ (תהלים ל״א, כ״א) נקרא הצנור על הנו״ן וכמו שנמצא בנגינה אחרת פָּנֶיךָ (כ׳, ח׳), וכן צַדִּיקִים (ל״ג, א׳) נקרא הדחי על הקו״ף וכמו שנמצא בנגינה אחרת צַדִּיקִים (ל״ג, י״א). והטעמים אשר צורתם תאומית לשלם הנגון בצורה השניה, והצורה הראשונה איננה אלא סימן להכיר על ידה את הטעם ולהבדילו מטעם דומה לו, כמו אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי שִׁיתָה יוֹמָם. וכן כשיש שני טעמים על תבה אחת הנגון לשלם בטעם האחרון, כמו וּבַחֲרוֹנוֹ. מֵאִישׁ. מִמְּצֻוקוֹתֵיהֶם. בִּישׁוּעָתֶךָ. אוֹדִיעֲךָ. חוץ מן הדחי שאם ימצא לו בתבתו עוד טעם מורכב אחריו, לא יבוא הנגון על האות של המונח ההוא, אלא יש לנגן האות הראויה לנגון כפי בנין התבה, כמו וירמשדהו (ק״ו, ל״ג) יש לנגנו מלעיל בתנועת מַ. וכן שֶׁעֹמְדִים (קל״ה, ב׳) יש לנגנו מלרע בתנועת דִים.

אחד עשר המפסיקים שבטעמי ספרי תא״ם יתחלקו לענין כח הפסקתם לארבע כתות. הכת האחת הם המפסיקים הגדולים, והם הסלוק הסוגר את הפסוק כמו בשאר ספרי קדש, העולה ויורד החולק את הפסוק לשני חלקים, והאתנח. אשר יבוא להפסקה היותר גדולה שבין העולה ויורד ובין הסלוק. הכת הב׳ הוא המפסיק הגדול רביע גדול. הכת השלישית בה המפסיקים הקטנים, והם צנור, רביע קטן, רביע מוגרש. ושלשלת. הכת הד׳ יבואו בה המפסיקים היותר קטנים והם דחי ופזר ולגרמיה. הדחי והפזר גדול כח הפסקתם יותר מכח הלגרמיה, והפזר מפסיק יותר מן הלגרמיה ופחות מן הדחי. ואם הלגרמיה או הפזר בראש פסוק פעמים כחם גדול ככח העולה ויורד והאתנח. מפסיק אחד כי יכפל בשתי תבות סמוכות יש לטעם הראשון הפסקה גדולה מן השני כמו לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר (תהלים פ״ט, כ׳). ואין מכל המפסיקים שיוכל להכפל בפסוק רק שלשה, הלגרמיה והצנור והרביע, וסמן לצ״ר.

הדחי לעולם אחריו אתנח או רביע מוגרש, חוץ מן ב׳ מקומות שיבוא הדחי לפני הסלוק והם בתהלים ק״ט, ט״ז ובמשלי ח׳, י״ג. השלשלת הגדולה לעולם לפני הסלוק, חוץ ממקום אחד שיבוא אחריה רביע מוגרש והוא באיוב י״א, ו׳. הצנור והרביע הקטן לעולם אחריהם עולה ויורד. הרביע מוגרש הוא שכן לסלוק, ולפעמים המהפך לגרמיה אחרי הרביע מוגרש טרם שיבוא הסלוק.

בקשה קודם תהלים·

קודם אמירת תהלים אומרים בקשה זו (ובשבת וי"ט אין אומרים):

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, הבוחר בדוד עבדו ובזרעו אחריו, והבוחר בשירות ותשבחות, שתפן ברחמים אל קריאת מזמורי תהלים שאקרא כאלו אמרם דוד המלך עליו השלום בעצמו זכותו תגן עלינו, ותעמד לנו זכות פסוקי תהלים וזכות תבותיהם ואותיותיהם ונקדותיהם וטעמיהם והשמות היוצאים מהם מראשי תבות ומסופי תבות לכפר חטאתינו ועונותינו ופשעינו ולזמר עריצים ולהכרית כל החוחים והקוצים הסובבים את השושנה העליונה ולחבר אשת נעורים עם דודה באהבה ואחוה ורעות ומשם ימשך לנו שפע לנפש רוח ונשמה לטהרנו מעונותינו ולסלוח חטאתינו ולכפר פשעינו, כמו שסלחת לדוד שאמר מזמורים אלו לפניך כמו שנאמר גם יי העביר חטאתך לא תמות· ואל תקחני מהעולם הזה קדם זמני עד מלאת שנותינו בהם שבעים שנה באופן שאוכל לתקן את אשר שחתי· וזכות דוד המלך עליו השלום תגן בעדנו שתאריך אפך עד שובנו אליך בתשובה שלמה ומאוצר מתנת חנם חננו, כמו שכתוב וחנתי את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם· וכאשר אנחנו אומרים לפניך שירים בעולם הזה כך נזכה לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיר ושבחה לעולם הבא, ועל ידי אמירת תהלים תתעורר חבצלת השרון לשיר בקול נעים גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה הוד והדר בבית אלהינו במהרה בימינו· אמן סלה:

קודם שיתחיל תהלים יאמר ג' פסוקים אלו.

לכו נרננה ליי נריעה לצור ישענו: נקדמה פניו בתודה בזמרות נריע לו: כי אל גדול יי ומלך גדול על כל אלהים:

אחר שסיים תהלים יאמר ג' פסוקים אלו.

מי יתן מציון ישועת ישראל, בשוב יי שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל: ותשועת צדיקים מיי מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם יפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו:

בקשה לאחר תהלים·

כשיסיים כל ספר וספר מחמשת ספרי תהלים והוא אחר מזמור מ"א, ואחר מזמור ע"ב, ואחר פ"ט, ואחר ק"ו, ואחר מזמור ק"נ שהוא סוף הספר החמישי, יאמר בקשה זו:

(אבל בשבת וי"ט לא יאמרנה, רק יאמר יהי רצון העומד בסוף הספר.)

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, בִּזְכוּת סֵפֶר

רִאשׁוֹן | שֵׁנִי | שְׁלִישִׁי | רְבִיעִי | חֲמִישִׁי

שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר

בְּרֵאשִׁית | שְׁמוֹת | וַיִּקְרָא | בְּמִדְבַּר | דְּבָרִים

שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטֹּאתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כָּל־פְּשָׁעֵינוּ שֶׁחָטָאנוּ וְשֶׁעָוִינוּ וְשֶׁפָּשַׁעְנוּ לְפָנֶיךָ וְתַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ וְתַדְרִיכֵנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְתִפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ וְתִשְׁלַח רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְחוֹלֵי עַמֶּךָ (וְלַחוֹלֶה פ"כ"פ), וְתִקְרָא לִשְׁבוּיִים דְּרוֹר וְלַאֲסוּרִים פְּקַח־קוֹחַ וּלְכָל הוֹלְכֵי דְרָכִים וְעוֹבְרֵי יַמִּים וּנְהָרוֹת מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל תַּצִּילֵם מִכָּל־צַעַר וָנֶזֶק וְתַגִּיעֵם לִמְחוֹז חֶפְצָם לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וְתִפְקוֹד אֶת־כָּל־חֲשׂוּכֵי בָנִים בְּזֶרַע שֶׁל־קַיָּמָא לַעֲבוֹדָתֶךָ וּלְיִרְאָתֶךָ, וְעֻבָּרוֹת שֶׁל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל תַּצִּיל אֶתְהֶן שֶׁלֹּא תַפֵּלְנָה וְלָדוֹתֵיהֶן, וְהַיּוֹשְׁבוֹת עַל הַמַּשְׁבֵּר בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים תַּצִּיל אֶתְהֶן מִכָּל־רָע, וְאֶל־הַמֵּינִיקוֹת תַּשְׁפִּיעַ שֶׁלֹּא יֶחְסַר חָלָב מִדְּדֵיהֶן, וְאַל־יִמְשֹׁל אַסְכָּרָה וְכָל־חֳלִי וּפֶגַע רַע בְּכָל־יַלְדֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל וּתְגַדְּלֵם לְתוֹרָתֶךָ לִלְמוֹד תּוֹרָה לִשְׁמָהּ וְתַצִּילֵם מֵעַיִן הָרָע וּמִשָּׂטָן וּמִיֵּצֶר הָרָע· וּתְבַטֵּל מֵעָלֵינוּ וּמִכָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מָקוֹם שֶׁהֵם כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת· וְתַטֶּה לֵב הַמַּלְכוּת עָלֵינוּ לְטוֹבָה· וְתִגְזוֹר עָלֵינוּ גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת· וְתִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ· וְתָכֵן פַּרְנָסָתֵנוּ מִיָּדְךָ הָרְחָבָה וְהַמְּלֵאָה שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל זֶה לָזֶה וְלֹא לְעַם אַחֵר, וְתֵן לְכָל־אִישׁ וְאִישׁ דֵּי פַּרְנָסָתוֹ וּלְכָל־גְּוִיָּה וּגְוִיָּה דֵּי מַחְסוֹרָהּ· וּתְמַהֵר וְתָחִישׁ לְגָאֳלֵנוּ וְתִבְנֶה בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ· וּבִזְכוּת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹתֶיךָ שֶׁל־רַחֲמִים הַכְּתוּבוֹת בְּתוֹרָתֶךָ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ יְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה, שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם מִלְּפָנֶיךָ, עָזְרֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ:

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

בשבת ויו"ט בסיום כל ספר מספרי תהלים יאמר את זאת:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בִּזְכוּת סֵפֶר . . . שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר . . . בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ שֶׁתְּהֵי נֶחֱשֶׁבֶת לָנוּ אֲמִירַת מִזְמוֹרֵי תְהִלִּים אֵלּוּ כְּאִלּוּ אֲמָרָם דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּעַצְמוֹ. זְכוּתוֹ תָּגֵן עָלֵינוּ וְהַעֲמֹד־לָנוּ לְחַבֵּר אֵשֶׁת נְעוּרִים עִם דּוֹדָהּ בְּאַהֲבָה וְאַחֲוָה וְרֵעוּת וּמִשָּׁם יִמָּשֵׁךְ לָנוּ שֶׁפַע לְנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה. וְכַאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים שִׁירִים בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּךְ נִזְכֶּה לוֹמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה לָעוֹלָם הַבָּא. וְעַל־יְדֵי אֲמִירַת תְּהִלִּים תִּתְעוֹרֵר חֲבַצֶּלֶת הַשָּׁרוֹן לָשִׁיר בְּקוֹל נָעִים גִּילַת וְרַנֵּן כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן נִתַּן־לָהּ הוֹד וְהָדָר בְּבֵית אֱלֹהֵינוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. אָמֵן סֶלָה:

בליל הושענא רבה

בסיום כל ספר וספר מחמשת ספרי תהלים אומרים את זאת:

לסיום ספר א׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר רִאשׁוֹן שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר בְּרֵאשִׁית שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה. בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתָּחֹן עָלֵינוּ כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ. וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר חַיִּים טוֹבִים וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אוֹרָה שַׁעֲרֵי לְוָיַת חֵן וָחֶסֶד שַׁעֲרֵי פֵרוֹת שַׁעֲרֵי לִבּוּן עֲוֹנוֹת שַׁעֲרֵי מוּל הָעֶלְיוֹן שַׁעֲרֵי דֹרוֹר: יוֹמָם יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי:

לסיום ספר ב׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר שֵׁנִי שֶׁבִּתְהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר שְׁמוֹת שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה. בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתְּצַוֶּה פַּחְדְּךָ עַל אֹיְבֵינוּ. וְתַצִּילֵנוּ בְּכֹחַ גְּבוּרָתֶךָ. וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וִישׁוּעָה וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אֹמֶץ שַׁעֲרֵי לִבּוּב שַׁעֲרֵי הַצָּלָה שַׁעֲרֵי יְשׁוּעָה שַׁעֲרֵי מְזוֹנוֹת: וְגַם עַד זִקְנָה וְשֵׂיבָה אֱלֹהִים אַל תַּעַזְבֵנִי עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ:

לסיום ספר ג׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר שְׁלִישִׁי שֶׁבַּתְּהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר וַיִּקְרָא שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתְּרַחֵם עָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ וַאֲמִתֶּךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר מְזוֹנוֹת וּפַרְנָסָה טוֹבָה וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי יֹשֶׁר שַׁעֲרֵי וָתִיקוּת שַׁעֲרֵי דֵּעָה שַׁעֲרֵי הַצְלָחָה שַׁעֲרֵי אַהֲבָה שַׁעֲרֵי וָעַד טוֹב שַׁעֲרֵי אֱמֶת שַׁעֲרֵי וּתְרָנוּת שַׁעֲרֵי הַרְוָחָה שַׁעֲרֵי אֲרוּכָה, וְקַיֶּם־בָּנוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב וּלְתִתְּךָ עֶלְיוֹן עַל כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה לִתְהִלָּה וּלְשֵׁם וּלְתִפְאָרֶת וְלִהְיֹתְךָ עַם־קָדֹשׁ לַיהוָֹה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר:

לסיום ספר ד׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר רְבִיעִי שֶׁבַּתְּהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר בַּמִּדְבָּר שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתָּגֵן עָלֵינוּ וּתְאַמְּצֵנוּ לְנַצֵּחַ שׂוֹנְאֵינוּ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר יְשָׁרִים וּתְמִימִים וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי יְדִידוּת שַׁעֲרֵי הוֹד וְהָדָר שַׁעֲרֵי הַצְלָחָה שַׁעֲרֵי צְדָקָה שַׁעֲרֵי בְרָכָה שַׁעֲרֵי אַחֲוָה וְרֵעוּת שַׁעֲרֵי תְקוּמָה: יְהוָֹה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח:

לסיום ספר ה׳ יְהִי רָצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבִּזְכוּת סֵפֶר חֲמִישִׁי שֶׁבַּתְּהִלִּים שֶׁקָּרָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁהוּא כְּנֶגֶד סֵפֶר דְּבָרִים שֶׁבַּחֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, בִּזְכוּת מִזְמוֹרָיו וּבִזְכוּת פְּסוּקָיו וּבִזְכוּת תֵּבוֹתָיו וּבִזְכוּת אוֹתִיּוֹתָיו וּבִזְכוּת נְקֻדּוֹתָיו וּבִזְכוּת טְעָמָיו וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הַכְּתוּבִים בָּהֶם וּבִזְכוּת שְׁמוֹתֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים הָרְמוּזִים וְהַמְצֻרָּפִים בָּהֶם שֶׁתִּתֵּן הוֹדְךָ עַל מְשִׁיחֶךָ לְיַחֵד מַלְכוּתֶךָ, וְתַחְתְּמֵנוּ בְּסֵפֶר צַדִּיקִים וְתִפְתַּח לָנוּ שַׁעֲרֵי אוֹצָר טוֹב שַׁעֲרֵי לֶקַח שַׁעֲרֵי הַשְׁקֵט שַׁעֲרֵי יְקָר שַׁעֲרֵי מְנוּחָה שַׁעֲרֵי צָהֳלָה שַׁעֲרֵי בִינָה שַׁעֲרֵי אֹמֶץ וֶאֱיָלוּת שַׁעֲרֵי תְשׁוּעָה: אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה: יְהוָֹה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם: נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת יְהוָֹה, לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל־אֵל חָי: כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ:

תהלים·

ספר ראשון·

(ליום א׳.)

פרק א׳

א אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים וּבְדֶרֶךְ חַטָּאִים
2 לֹא עָמָד וּבְמוֹשַׁב לֵצִים לֹא יָשָׁב׃ כִּי אִם־בְּתוֹרַת יְהוָה חֶפְצוֹ
3 וּבְתוֹרָתוֹ יֶהְגֶּה יוֹמָם וָלָיְלָה׃ וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל־פַּלְגֵי מָיִם
אֲשֶׁר פִּרְיוֹ יִתֵּן בְּעִתּוֹ וְעָלֵהוּ לֹא־יִבּוֹל וְכֹל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יַצְלִיחַ׃
4 5 לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֹּץ אֲשֶׁר־תִּדְּפֶנּוּ רוּחַ׃ עַל־כֵּן לֹא־
6 יָקֻמוּ רְשָׁעִים בַּמִּשְׁפָּט וְחַטָּאִים בַּעֲדַת צַדִּיקִים׃ כִּי־יוֹדֵעַ יְהוָה
דֶּרֶךְ צַדִּיקִים וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ ב לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם
2 וּלְאֻמִּים יֶהְגּוּ־רִיק׃ יִתְיַצְּבוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ־יָחַד עַל־
3 יְהוָה וְעַל־מְשִׁיחוֹ׃ נְנַתְּקָה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנַשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ
4 5 עֲבֹתֵימוֹ׃ יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׂחָק אֲדֹנָי יִלְעַג־לָמוֹ׃ אָז יְדַבֵּר
6 אֵלֵימוֹ בְאַפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יְבַהֲלֵמוֹ׃ וַאֲנִי נָסַכְתִּי מַלְכִּי עַל־צִיּוֹן הַר־
7 קָדְשִׁי׃ אֲסַפְּרָה אֶל חֹק יְהוָה אָמַר אֵלַי בְּנִי אַתָּה אֲנִי הַיּוֹם
8 יְלִדְתִּיךָ׃ שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גוֹיִם נַחֲלָתֶךָ וַאֲחֻזָּתְךָ אַפְסֵי־אָרֶץ׃
9 10 תְּרֹעֵם בְּשֵׁבֶט בַּרְזֶל כִּכְלִי יוֹצֵר תְּנַפְּצֵם׃ וְעַתָּה מְלָכִים
11 הַשְׂכִּילוּ הִוָּסְרוּ שֹׁפְטֵי אָרֶץ׃ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּיִרְאָה וְגִילוּ
12 בִּרְעָדָה׃ נַשְּׁקוּ־בַר פֶּן־יֶאֱנַף וְתֹאבְדוּ דֶרֶךְ כִּי־יִבְעַר כִּמְעַט
1 אַפּוֹ אַשְׁרֵי כָּל־חוֹסֵי בוֹ׃ ג מִזְמוֹר לְדָוִד בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי
2 3 אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ׃ יְהוָה מָה־רַבּוּ צָרָי רַבִּים קָמִים עָלָי׃ רַבִּים
4 אֹמְרִים לְנַפְשִׁי אֵין יְשׁוּעָתָה לּוֹ בֵאלֹהִים סֶלָה׃ וְאַתָּה יְהוָה
5 מָגֵן בַּעֲדִי כְּבוֹדִי וּמֵרִים רֹאשִׁי׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי

פ״ב באמצע

6 מֵהַר קָדְשׁוֹ סֶלָה׃ אֲנִי שָׁכַבְתִּי וָאִישָׁנָה הֱקִיצוֹתִי כִּי יְהוָה
7 8 יִסְמְכֵנִי׃ לֹא־אִירָא מֵרִבְבוֹת עָם אֲשֶׁר סָבִיב שָׁתוּ עָלָי׃ קוּמָה
יְהוָה ׀ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי־הִכִּיתָ אֶת־כָּל־אֹיְבַי לֶחִי שִׁנֵּי
9 רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ׃ לַיהוָה הַיְשׁוּעָה עַל־עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶּלָה׃
ד 1 2 לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ בְּקָרְאִי עֲנֵנִי ׀ אֱלֹהֵי צִדְקִי
3 בַּצָּר הִרְחַבְתָּ לִּי חָנֵּנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי׃ בְּנֵי־אִישׁ עַד־מֶה כְבוֹדִי
4 לִכְלִמָּה תֶּאֱהָבוּן רִיק תְּבַקְשׁוּ כָזָב סֶלָה׃ וּדְעוּ כִּי־הִפְלָה יְהוָה
5 חָסִיד לוֹ יְהוָה יִשְׁמַע בְּקָרְאִי אֵלָיו׃ רִגְזוּ וְאַל־תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ
6 בִלְבַבְכֶם עַל־מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃ זִבְחוּ זִבְחֵי־צֶדֶק וּבִטְחוּ
7 אֶל־יְהוָה׃ רַבִּים אֹמְרִים מִי־יַרְאֵנוּ טוֹב נְסָה־עָלֵינוּ אוֹר פָּנֶיךָ
8 9 יְהוָה׃ נָתַתָּה שִׂמְחָה בְלִבִּי מֵעֵת דְּגָנָם וְתִירוֹשָׁם רָבּוּ׃ בְּשָׁלוֹם
יַחְדָּו אֶשְׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי־אַתָּה יְהוָה לְבָדָד לָבֶטַח תּוֹשִׁיבֵנִי׃
ה 1 2 לַמְנַצֵּחַ אֶל־הַנְּחִילוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֲמָרַי הַאֲזִינָה ׀ יְהוָה
3 בִּינָה הֲגִיגִי׃ הַקְשִׁיבָה ׀ לְקוֹל שַׁוְעִי מַלְכִּי וֵאלֹהָי כִּי־אֵלֶיךָ
4 5 אֶתְפַּלָּל׃ יְהוָה בֹּקֶר תִּשְׁמַע קוֹלִי בֹּקֶר אֶעֱרָךְ־לְךָ וַאֲצַפֶּה׃ כִּי ׀
6 לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע ׀ אָתָּה לֹא יְגֻרְךָ רָע׃ לֹא־יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים
7 לְנֶגֶד עֵינֶיךָ שָׂנֵאתָ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ תְּאַבֵּד דֹּבְרֵי כָזָב אִישׁ־
8 דָּמִים וּמִרְמָה יְתָעֵב ׀ יְהוָה׃ וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ
9 אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל־הֵיכַל־קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ׃ יְהוָה ׀ נְחֵנִי בְצִדְקָתֶךָ
10 לְמַעַן שׁוֹרְרָי הוֹשַׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ׃ כִּי אֵין בְּפִיהוּ נְכוֹנָה קִרְבָּם
11 הַוּוֹת קֶבֶר־פָּתוּחַ גְּרוֹנָם לְשׁוֹנָם יַחֲלִיקוּן׃ הַאֲשִׁימֵם ׀ אֱלֹהִים
12 יִפְּלוּ מִמֹּעֲצוֹתֵיהֶם בְּרֹב פִּשְׁעֵיהֶם הַדִּיחֵמוֹ כִּי־מָרוּ בָךְ׃ וְיִשְׂמְחוּ
כָל־חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנֵּנוּ וְתָסֵךְ עָלֵימוֹ וְיַעְלְצוּ בְךָ אֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃
13 ו 1 כִּי־אַתָּה תְּבָרֵךְ צַדִּיק יְהוָה כַּצִּנָּה רָצוֹן תַּעְטְרֶנּוּ׃ לַמְנַצֵּחַ
2 בִּנְגִינוֹת עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה אַל־בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנִי
3 וְאַל־בַּחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי אֻמְלַל אָנִי רְפָאֵנִי יְהוָה
4 כִּי נִבְהֲלוּ עֲצָמָי׃ וְנַפְשִׁי נִבְהֲלָה מְאֹד וְאַתָּה יְהוָה עַד־מָתָי׃
5 שׁוּבָה יְהוָה חַלְּצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן חַסְדֶּךָ׃ כִּי אֵין בַּמָּוֶת

7 זִכְרֶךָ בִּשְׁאוֹל מִי יוֹדֶה־לָּךְ׃ יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי אַשְׂחֶה בְכָל־לַיְלָה
8 מִטָּתִי בְּדִמְעָתִי עַרְשִׂי אַמְסֶה׃ עָשְׁשָׁה מִכַּעַס עֵינִי עָתְקָה
9 בְּכָל־צוֹרְרָי׃ סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן כִּי־שָׁמַע יְהוָה קוֹל בִּכְיִי׃
10 11 שָׁמַע יְהוָה תְּחִנָּתִי יְהוָה תְּפִלָּתִי יִקָּח׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל
ז אֹיְבָי יָשֻׁבוּ יֵבֹשׁוּ רָגַע׃ ז שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר־שָׁר לַיהוָה עַל
2 דִּבְרֵי־כוּשׁ בֶּן־יְמִינִי׃ יְהוָה אֱלֹהַי בְּךָ חָסִיתִי הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל
3 4 רֹדְפַי וְהַצִּילֵנִי׃ פֶּן־יִטְרֹף כְּאַרְיֵה נַפְשִׁי פֹּרֵק וְאֵין מַצִּיל׃ יְהוָה
5 אֱלֹהַי אִם־עָשִׂיתִי זֹאת אִם־יֶשׁ־עָוֶל בְּכַפָּי׃ אִם־גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמִי
6 רָע וָאֲחַלְּצָה צוֹרְרִי רֵיקָם׃ יִרַדֹּף אוֹיֵב ׀ נַפְשִׁי וְיַשֵּׂג וְיִרְמֹס
7 לָאָרֶץ חַיָּי וּכְבוֹדִי ׀ לֶעָפָר יַשְׁכֵּן סֶלָה׃ קוּמָה יְהוָה ׀ בְּאַפֶּךָ
8 הִנָּשֵׂא בְּעַבְרוֹת צוֹרְרָי וְעוּרָה אֵלַי מִשְׁפָּט צִוִּיתָ׃ וַעֲדַת לְאֻמִּים
9 תְּסוֹבְבֶךָּ וְעָלֶיהָ לַמָּרוֹם שׁוּבָה׃ יְהוָה יָדִין עַמִּים שָׁפְטֵנִי יְהוָה
10 כְּצִדְקִי וּכְתֻמִּי עָלָי׃ יִגְמָר־נָא רַע ׀ רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן
11 לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק׃ מָגִנִּי עַל־אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׁרֵי־לֵב׃
12 13 אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל־יוֹם׃ אִם־לֹא יָשׁוּב חַרְבּוֹ
14 יִלְטוֹשׁ קַשְׁתּוֹ דָרַךְ וַיְכוֹנְנֶהָ׃ וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי־מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים
15 16 יִפְעָל׃ הִנֵּה יְחַבֶּל־אָוֶן וְהָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר׃ בּוֹר כָּרָה
17 וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל׃ יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְרֹאשׁוֹ וְעַל־קָדְקֳדוֹ
18 חֲמָסוֹ יֵרֵד׃ אוֹדֶה יְהוָה כְּצִדְקוֹ וַאֲזַמְּרָה שֵׁם־יְהוָה עֶלְיוֹן׃
ח 1 2 ח לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר
3 שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תְּנָה הוֹדְךָ עַל־הַשָּׁמָיִם׃ מִפִּי עוֹלְלִים ׀
4 וְיֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז לְמַעַן צוֹרְרֶיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם׃ כִּי־
אֶרְאֶה שָׁמֶיךָ מַעֲשֵׂה אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרֵחַ וְכוֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנָנְתָּה׃
5 6 מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ וּבֶן־אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ׃ וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט
7 מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ׃ תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כֹּל
8 9 שַׁתָּה תַחַת־רַגְלָיו׃ צֹנֶה וַאֲלָפִים כֻּלָּם וְגַם בַּהֲמוֹת שָׂדָי׃ צִפּוֹר
10 שָׁמַיִם וּדְגֵי הַיָּם עֹבֵר אָרְחוֹת יַמִּים׃ יְהוָה אֲדֹנֵינוּ מָה־אַדִּיר
ט 1 שִׁמְךָ בְּכָל־הָאָרֶץ׃ ט לַמְנַצֵּחַ עַל־מוּת לַבֵּן מִזְמוֹר לְדָוִד׃

2 3 אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לִבִּי אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ אֶשְׂמְחָה וְאֶעֶלְצָה
4 בָךְ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ בְּשׁוּב אוֹיְבַי אָחוֹר יִכָּשְׁלוּ וְיֹאבְדוּ
5 מִפָּנֶיךָ׃ כִּי־עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי יָשַׁבְתָּ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק׃
6 7 גָּעַרְתָּ גוֹיִם אִבַּדְתָּ רָשָׁע שְׁמָם מָחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ הָאוֹיֵב ׀ תַּמּוּ
8 חֳרָבוֹת לָנֶצַח וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה׃ וַיהוָה לְעוֹלָם פתח באתנח
9 יֵשֵׁב כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ׃ וְהוּא יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק יָדִין לְאֻמִּים
10 11 בְּמֵישָׁרִים׃ וִיהִי יְהוָה מִשְׂגָּב לַדָּךְ מִשְׂגָּב לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ וְיִבְטְחוּ
12 בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא־עָזַבְתָּ דֹרְשֶׁיךָ יְהוָה׃ זַמְּרוּ לַיהוָה יֹשֵׁב
13 צִיּוֹן הַגִּידוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ כִּי־דֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכָר לֹא־
14 שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָיִים׃ חָנְנֵנִי יְהוָה רְאֵה עָנְיִי מִשֹּׂנְאָי מְרוֹמְמִי ענוים ק׳
15 מִשַּׁעֲרֵי־מָוֶת׃ לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בַת־צִיּוֹן
16 אָגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ׃ טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְּרֶשֶׁת־זוּ טָמָנוּ
17 נִלְכְּדָה רַגְלָם׃ נוֹדַע ׀ יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ
18 רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה׃ יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה כָּל־גּוֹיִם שְׁכֵחֵי
19 אֱלֹהִים׃ כִּי לֹא לָנֶצַח יִשָּׁכַח אֶבְיוֹן תִּקְוַת עֲנָוִים תֹּאבַד לָעַד׃ עניים ק׳
20 21 קוּמָה יְהוָה אַל־יָעֹז אֱנוֹשׁ יִשָּׁפְטוּ גוֹיִם עַל־פָּנֶיךָ׃ שִׁיתָה יְהוָה ׀
1 מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶלָה׃ י לָמָה יְהוָה ב׳ מלרע
2 תַּעֲמֹד בְּרָחוֹק תַּעְלִים לְעִתּוֹת בַּצָּרָה׃ בְּגַאֲוַת רָשָׁע יִדְלַק עָנִי
3 יִתָּפְשׂוּ ׀ בִּמְזִמּוֹת זוּ חָשָׁבוּ׃ כִּי־הִלֵּל רָשָׁע עַל־תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ וּבֹצֵעַ
4 בֵּרֵךְ נִאֵץ ׀ יְהוָה׃ רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל־יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל־
5 מְזִמּוֹתָיו׃ יָחִילוּ דְרָכָו ׀ בְּכָל־עֵת מָרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנֶּגְדּוֹ כָּל־ דרכיו ק׳
6 צוֹרְרָיו יָפִיחַ בָּהֶם׃ אָמַר בְּלִבּוֹ בַּל־אֶמּוֹט לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר לֹא־
7 בְרָע׃ אָלָה ׀ פִּיהוּ מָלֵא וּמִרְמוֹת וָתֹךְ תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן׃
8 יֵשֵׁב ׀ בְּמַאְרַב חֲצֵרִים בַּמִּסְתָּרִים יַהֲרֹג נָקִי עֵינָיו לְחֵלְכָה
9 יִצְפֹּנוּ׃ יֶאֱרֹב בַּמִּסְתָּר ׀ כְּאַרְיֵה בְסֻכֹּה יֶאֱרֹב לַחֲטוֹף עָנִי יַחְטֹף ידכה ק׳
10 11 עָנִי בְּמָשְׁכוֹ בְרִשְׁתּוֹ׃ וְדָכָה יָשֹׁחַ וְנָפַל בַּעֲצוּמָיו חֵלְכָּאִים׃ אָמַר חל כאים ק׳
12 בְּלִבּוֹ שָׁכַח אֵל הִסְתִּיר פָּנָיו בַּל־רָאָה לָנֶצַח׃ קוּמָה יְהוָה אֵל
13 נְשָׂא יָדֶךָ אַל־תִּשְׁכַּח עֲנָיִים׃ עַל־מֶה ׀ נִאֵץ רָשָׁע ׀ אֱלֹהִים אָמַר ענוים ק׳

14 בְּלִבּוֹ לֹא תִּדְרֹשׁ׃ רָאִתָה כִּי־אַתָּה ׀ עָמָל וָכַעַס ׀ תַּבִּיט לָתֵת
15 בְּיָדֶךָ עָלֶיךָ יַעֲזֹב חֵלֶכָה יָתוֹם אַתָּה ׀ הָיִיתָ עוֹזֵר׃ שְׁבֹר זְרוֹעַ
16 רָשָׁע וָרָע תִּדְרוֹשׁ־רִשְׁעוֹ בַל־תִּמְצָא׃ יְהוָה מֶלֶךְ עוֹלָם וָעֶד
17 אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ׃ תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְהוָה תָּכִין לִבָּם
18 תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ׃ לִשְׁפֹּט יָתוֹם וָדָךְ בַּל־יוֹסִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֱנוֹשׁ
יא 1 מִן־הָאָרֶץ׃ יא לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד בַּיהוָה ׀ חָסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ
2 לְנַפְשִׁי נוּדוּ הַרְכֶם צִפּוֹר׃ כִּי הִנֵּה הָרְשָׁעִים יִדְרְכוּן קֶשֶׁת כּוֹנְנוּ
3 חִצָּם עַל־יֶתֶר לִירוֹת בְּמוֹ־אֹפֶל לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ כִּי הַשָּׁתוֹת יֵהָרֵסוּן
4 צַדִּיק מַה־פָּעָל׃ יְהוָה ׀ בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ יְהוָה בַּשָּׁמַיִם כִּסְאוֹ עֵינָיו
5 יֶחֱזוּ עַפְעַפָּיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם׃ יְהוָה צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאֹהֵב
6 חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ׃ יַמְטֵר עַל־רְשָׁעִים פַּחִים אֵשׁ וְגָפְרִית וְרוּחַ
7 זִלְעָפוֹת מְנָת כּוֹסָם׃ כִּי־צַדִּיק יְהוָה צְדָקוֹת אָהֵב יָשָׁר יֶחֱזוּ
יב 1 פָנֵימוֹ׃ יב לַמְנַצֵּחַ עַל־הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 3 הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי־גָמַר חָסִיד כִּי־פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם׃ שָׁוְא ׀
4 יְדַבְּרוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ שְׂפַת חֲלָקוֹת בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ׃ יַכְרֵת
5 יְהוָה כָּל־שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ ׀
6 לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ׃ מִשֹּׁד עֲנִיִּים מֵאַנְקַת
7 אֶבְיוֹנִים עַתָּה אָקוּם יֹאמַר יְהוָה אָשִׁית בְּיֵשַׁע יָפִיחַ לוֹ׃ אִמֲרוֹת
יְהוָה אֲמָרוֹת טְהֹרוֹת כֶּסֶף צָרוּף בַּעֲלִיל לָאָרֶץ מְזֻקָּק שִׁבְעָתָיִם׃
8 9 אַתָּה־יְהוָה תִּשְׁמְרֵם תִּצְּרֶנּוּ ׀ מִן־הַדּוֹר זוּ לְעוֹלָם׃ סָבִיב רְשָׁעִים
יג 1 יִתְהַלָּכוּן כְּרֻם זֻלּוּת לִבְנֵי אָדָם׃ יג לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃
2 עַד־אָנָה יְהוָה תִּשְׁכָּחֵנִי נֶצַח עַד־אָנָה ׀ תַּסְתִּיר אֶת־פָּנֶיךָ
3 מִמֶּנִּי׃ עַד־אָנָה אָשִׁית עֵצוֹת בְּנַפְשִׁי יָגוֹן בִּלְבָבִי יוֹמָם עַד־
4 אָנָה ׀ יָרוּם אֹיְבִי עָלָי׃ הַבִּיטָה עֲנֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הָאִירָה עֵינַי
5 פֶּן־אִישַׁן הַמָּוֶת׃ פֶּן־יֹאמַר אֹיְבִי יְכָלְתִּיו צָרַי יָגִילוּ כִּי אֶמּוֹט׃
6 וַאֲנִי ׀ בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי
יד 1 גָמַל עָלָי׃ יד לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים
2 הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ עֲלִילָה אֵין עֹשֵׂה־טוֹב׃ יְהוָה מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף

3 עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ הַכֹּל סָר
4 יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה־טוֹב אֵין גַּם־אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ כָּל־פֹּעֲלֵי
5 אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם יְהוָה לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ פָחַד
6 כִּי־אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק׃ עֲצַת־עָנִי תָבִישׁוּ כִּי יְהוָה מַחְסֵהוּ׃
7 מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יְשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב יְהוָה שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב
טו 1 יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל׃ טו מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי־יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי
2 יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ׃ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ׃
3 לֹא־רָגַל ׀ עַל־לְשֹׁנוֹ לֹא־עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא־נָשָׂא
4 עַל־קְרֹבוֹ׃ נִבְזֶה ׀ בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת־יִרְאֵי יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע
5 לְהָרַע וְלֹא יָמִר׃ כַּסְפּוֹ ׀ לֹא־נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד עַל־נָקִי לֹא
טז 1 לָקָח עֹשֵׂה־אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם׃ טז מִכְתָּם לְדָוִד שָׁמְרֵנִי
2 אֵל כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ אָמַרְתְּ לַיהוָה אֲדֹנָי אָתָּה טוֹבָתִי בַּל־עָלֶיךָ׃
3 4 לִקְדוֹשִׁים אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ הֵמָּה וְאַדִּירֵי כָּל־חֶפְצִי־בָם׃ יִרְבּוּ
עַצְּבוֹתָם אַחֵר מָהָרוּ בַּל־אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם וּבַל־אֶשָּׂא אֶת־
5 שְׁמוֹתָם עַל־שְׂפָתָי׃ יְהוָה מְנָת־חֶלְקִי וְכוֹסִי אַתָּה תּוֹמִיךְ גּוֹרָלִי׃
6 7 חֲבָלִים נָפְלוּ־לִי בַּנְּעִמִים אַף־נַחֲלָת שָׁפְרָה עָלָי׃ אֲבָרֵךְ אֶת־
8 יְהוָה אֲשֶׁר יְעָצָנִי אַף־לֵילוֹת יִסְּרוּנִי כִלְיוֹתָי׃ שִׁוִּיתִי יְהוָה לְנֶגְדִּי
9 תָמִיד כִּי מִימִינִי בַּל־אֶמּוֹט׃ לָכֵן ׀ שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף־
10 בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח׃ כִּי ׀ לֹא־תַעֲזֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא־תִתֵּן
11 חֲסִידֶיךָ לִרְאוֹת שָׁחַת׃ תּוֹדִיעֵנִי אֹרַח חַיִּים שֹׂבַע שְׂמָחוֹת אֶת־
יז 1 פָּנֶיךָ נְעִמוֹת בִּימִינְךָ נֶצַח׃ יז תְּפִלָּה לְדָוִד שִׁמְעָה יְהוָה ׀
צֶדֶק הַקְשִׁיבָה רִנָּתִי הַאֲזִינָה תְפִלָּתִי בְּלֹא שִׂפְתֵי מִרְמָה׃
2 3 מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא עֵינֶיךָ תֶּחֱזֶינָה מֵישָׁרִים׃ בָּחַנְתָּ לִבִּי ׀
4 פָּקַדְתָּ לַּיְלָה צְרַפְתַּנִי בַל־תִּמְצָא זַמֹּתִי בַּל־יַעֲבָר־פִּי׃ לִפְעֻלּוֹת
5 אָדָם בִּדְבַר שְׂפָתֶיךָ אֲנִי שָׁמַרְתִּי אָרְחוֹת פָּרִיץ׃ תָּמֹךְ אֲשֻׁרַי
6 בְּמַעְגְּלוֹתֶיךָ בַּל־נָמוֹטּוּ פְעָמָי׃ אֲנִי־קְרָאתִיךָ כִי־תַעֲנֵנִי אֵל
7 הַט־אָזְנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי׃ הַפְלֵה חֲסָדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים
8 מִמִּתְקוֹמְמִים בִּימִינֶךָ׃ שָׁמְרֵנִי כְּאִישׁוֹן בַּת־עָיִן בְּצֵל כְּנָפֶיךָ

פסול באתנח

חסידך ק'

9 תַּסְתִּירֵנִי׃ מִפְּנֵי רְשָׁעִים זוּ שַׁדּוּנִי אֹיְבַי בְּנֶפֶשׁ יַקִּיפוּ עָלָי׃
10 11 חֶלְבָּמוֹ סָּגְרוּ פִּימוֹ דִּבְּרוּ בְגֵאוּת׃ אַשֻּׁרֵנוּ עַתָּה סְבָבוּנִי עֵינֵיהֶם
12 יָשִׁיתוּ לִנְטוֹת בָּאָרֶץ׃ דִּמְיֹנוֹ כְּאַרְיֵה יִכְסוֹף לִטְרֹף וְכִכְפִיר
13 יֹשֵׁב בְּמִסְתָּרִים׃ קוּמָה יְהוָה קַדְּמָה פָנָיו הַכְרִיעֵהוּ פַּלְּטָה נַפְשִׁי
14 מֵרָשָׁע חַרְבֶּךָ׃ מִמְתִים יָדְךָ ׀ יְהוָה מִמְתִים מֵחֶלֶד חֶלְקָם
בַּחַיִּים וּצְפִינְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם
15 לְעוֹלְלֵיהֶם׃ אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ׃
יח 1 לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד יְהוָה לְדָוִד אֲשֶׁר דִּבֶּר לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה
הַזֹּאת בְּיוֹם ׀ הִצִּיל־יְהוָה אוֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל׃
2 3 וַיֹּאמַר   אֶרְחָמְךָ יְהוָה חִזְקִי׃   יְהוָה
סַלְעִי וּמְצוּדָתִי וּמְפַלְטִי   אֵלִי צוּרִי אֶחֱסֶה־
4 בּוֹ   מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי׃   מְהֻלָּל
5 אֶקְרָא יְהוָה וּמִן־אֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ׃   אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־
6 מָוֶת   וְנַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתוּנִי׃   חֶבְלֵי
שְׁאוֹל סְבָבוּנִי   קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי
7 מָוֶת׃   בַּצַּר־לִי ׀ אֶקְרָא יְהוָה   וְאֶל־
אֱלֹהַי אֲשַׁוֵּעַ   יִשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ
8 קוֹלִי   וְשַׁוְעָתִי לְפָנָיו ׀ תָּבוֹא בְאָזְנָיו׃   וַתִּגְעַשׁ
וַתִּרְעַשׁ ׀ הָאָרֶץ   וּמוֹסְדֵי הָרִים
9 יִרְגָּזוּ   וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ׃   עָלָה
עָשָׁן ׀ בְּאַפּוֹ   וְאֵשׁ מִפִּיו
10 תֹּאכֵל   גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ׃   וַיֵּט
שָׁמַיִם וַיֵּרַד   וַעֲרָפֶל תַּחַת
11 רַגְלָיו׃   וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיָּעֹף   וַיֵּדֶא
12 עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃   יָשֶׁת חֹשֶׁךְ ׀ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו
13 סֻכָּתוֹ   חֶשְׁכַת־מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים׃   מִנֹּגַהּ
נֶגְדּוֹ עָבָיו עָבְרוּ   בָּרָד וְגַחֲלֵי־
14 אֵשׁ׃   וַיַּרְעֵם בַּשָּׁמַיִם ׀ יְהוָה   וְעֶלְיוֹן

יִתֵּן קֹלוֹ   בָּרָד וְגַחֲלֵי
15 אֵשׁ׃   וַיִּשְׁלַח חִצָּיו וַיְפִיצֵם   וּבְרָקִים
16 רָב וַיְהֻמֵּם׃   וַיֵּרָאוּ ׀ אֲפִיקֵי
מַיִם   וַיִּגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל   מִגַּעֲרָתְךָ
17 יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפֶּךָ׃   יִשְׁלַח מִמָּרוֹם
18 יִקָּחֵנִי   יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים׃   יַצִּילֵנִי
מֵאֹיְבִי עָז   וּמִשֹּׂנְאַי כִּי־אָמְצוּ
19 מִמֶּנִּי׃   יְקַדְּמוּנִי בְיוֹם־אֵידִי   וַיְהִי־
20 יְהוָה לְמִשְׁעָן לִי׃   וַיּוֹצִיאֵנִי לַמֶּרְחָב
21 יְחַלְּצֵנִי   כִּי חָפֵץ בִּי׃   יִגְמְלֵנִי
יְהוָה כְּצִדְקִי   כְּבֹר יָדַי יָשִׁיב
22 לִי׃   כִּי־שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה   וְלֹא־
23 רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי׃   כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו
24 לְנֶגְדִּי   וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסִיר מֶנִּי׃   וָאֱהִי
25 תָמִים עִמּוֹ וָאֶשְׁתַּמֵּר מֵעֲוֺנִי׃   וַיָּשֶׁב־יְהוָה לִי
26 כְצִדְקִי   כְּבֹר יָדַי לְנֶגֶד עֵינָיו׃   עִם־
חָסִיד תִּתְחַסָּד   עִם־גְּבַר תָּמִים
27 תִּתַּמָּם׃   עִם־נָבָר תִּתְבָּרָר   וְעִם־
28 עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל׃   כִּי־אַתָּה עַם־עָנִי
29 תוֹשִׁיעַ   וְעֵינַיִם רָמוֹת תַּשְׁפִּיל׃   כִּי־
אַתָּה תָּאִיר נֵרִי   יְהוָה אֱלֹהַי יַגִּיהַּ
30 חָשְׁכִּי׃   כִּי־בְךָ אָרֻץ גְּדוּד   וּבֵאלֹהַי
31 אֲדַלֶּג־שׁוּר׃   הָאֵל תָּמִים
דַּרְכּוֹ   אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה   מָגֵן
32 הוּא לְכֹל ׀ הַחֹסִים בּוֹ׃   כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי
33 יְהוָה   וּמִי־צוּר זוּלָתִי אֱלֹהֵינוּ׃   הָאֵל
הַמְאַזְּרֵנִי חָיִל   וַיִּתֵּן תָּמִים
34 דַּרְכִּי׃   מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת   וְעַל

35 בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי׃ מְלַמֵּד יָדַי

36 לַמִּלְחָמָה וְנִחֲתָה קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרוֹעֹתָי׃ וַתִּתֶּן

לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וִימִינְךָ תִסְעָדֵנִי וְעַנְוַתְךָ

37 תַרְבֵּנִי׃ תַּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּי וְלֹא

38 מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי׃ אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי

39 וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא־אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם׃ אֶמְחָצֵם

וְלֹא־יֻכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַּחַת

40 רַגְלָי׃ וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ

41 קָמַי תַּחְתָּי׃ וְאֹיְבַי נָתַתָּה לִּי

42 עֹרֶף וּמְשַׂנְאַי אַצְמִיתֵם׃ יְשַׁוְּעוּ

וְאֵין מוֹשִׁיעַ עַל־יְהוָה וְלֹא

43 עָנָם׃ וְאֶשְׁחָקֵם כְּעָפָר עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט

44 חוּצוֹת אֲרִיקֵם׃ תְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי

עָם תְּשִׂימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם

45 לֹא־יָדַעְתִּי יַעַבְדוּנִי׃ לְשֵׁמַע אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ

46 לִי בְּנֵי־נֵכָר יְכַחֲשׁוּ־לִי׃ בְּנֵי

47 נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם׃ חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ

48 צוּרִי וְיָרוּם אֱלוֹהֵי יִשְׁעִי׃ הָאֵל

הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת לִי וַיַּדְבֵּר עַמִּים

49 תַּחְתָּי׃ מְפַלְּטִי מֵאֹיְבָי אַף מִן־קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ

50 חָמָס תַּצִּילֵנִי׃ עַל־כֵּן ׀ אוֹדְךָ בַגּוֹיִם ׀

51 יְהוָה וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּרָה׃ מַגְדִּל

יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד ׀

לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם׃

יט

1 2 יט לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה

3 יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְּלַיְלָה יְחַוֶּה־

4 5 דָּעַת׃ אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע קוֹלָם׃ בְּכָל־הָאָרֶץ ׀

6 יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם־אֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא

7 כְּחָתָן יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃ מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם ׀
8 מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְהוָה
תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְהוָה נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃
9 פִּקּוּדֵי יְהוָה יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב מִצְוַת יְהוָה בָּרָה מְאִירַת
10 עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְהוָה ׀ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד מִשְׁפְּטֵי־יְהוָה אֱמֶת
11 צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת
12 13 צוּפִים׃ גַּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי־
14 יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים ׀ חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל־יִמְשְׁלוּ־בִי
15 אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן ׀ אִמְרֵי־פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי
כ 1 2 לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי׃ כ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יַעַנְךָ
3 יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יְשַׂגֶּבְךָ שֵׁם ׀ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃ יִשְׁלַח־עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ
4 5 וּמִצִּיּוֹן יִסְעָדֶךָּ׃ יִזְכֹּר כָּל־מִנְחֹתֶךָ וְעוֹלָתְךָ יְדַשְּׁנֶה סֶלָה׃ יִתֶּן־
6 לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל־עֲצָתְךָ יְמַלֵּא׃ נְרַנְּנָה ׀ בִּישׁוּעָתֶךָ וּבְשֵׁם־
7 אֱלֹהֵינוּ נִדְגֹּל יְמַלֵּא יְהוָה כָּל־מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ׃ עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי
הוֹשִׁיעַ ׀ יְהוָה מְשִׁיחוֹ יַעֲנֵהוּ מִשְּׁמֵי קָדְשׁוֹ בִּגְבֻרוֹת יֵשַׁע יְמִינוֹ׃
8 אֵלֶּה בָרֶכֶב וְאֵלֶּה בַסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ ׀ בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר׃
9 10 הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַּמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד׃ יְהוָה הוֹשִׁיעָה
כא 1 2 הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם־קָרְאֵנוּ׃ כא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ יְהוָה
3 בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח־מֶלֶךְ וּבִישׁוּעָתְךָ מַה־יָּגֶיל מְאֹד׃ תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּה
4 לּוֹ וַאֲרֶשֶׁת שְׂפָתָיו בַּל־מָנַעְתָּ סֶּלָה׃ כִּי־תְקַדְּמֶנּוּ בִּרְכוֹת טוֹב
5 תָּשִׁית לְרֹאשׁוֹ עֲטֶרֶת פָּז׃ חַיִּים ׀ שָׁאַל מִמְּךָ נָתַתָּה לּוֹ אֹרֶךְ
6 יָמִים עוֹלָם וָעֶד׃ גָּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִּישׁוּעָתֶךָ הוֹד וְהָדָר תְּשַׁוֶּה
7 עָלָיו׃ כִּי־תְשִׁיתֵהוּ בְרָכוֹת לָעַד תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת־פָּנֶיךָ׃
8 9 כִּי־הַמֶּלֶךְ בֹּטֵחַ בַּיהוָה וּבְחֶסֶד עֶלְיוֹן בַּל־יִמּוֹט׃ תִּמְצָא יָדְךָ
10 לְכָל־אֹיְבֶיךָ יְמִינְךָ תִּמְצָא שֹׂנְאֶיךָ׃ תְּשִׁיתֵמוֹ ׀ כְּתַנּוּר אֵשׁ לְעֵת
11 פָּנֶיךָ יְהוָה בְּאַפּוֹ יְבַלְּעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ׃ פִּרְיָמוֹ מֵאֶרֶץ תְּאַבֵּד
12 וְזַרְעָם מִבְּנֵי אָדָם׃ כִּי־נָטוּ עָלֶיךָ רָעָה חָשְׁבוּ מְזִמָּה בַּל־יוּכָלוּ׃
13 כִּי תְּשִׁיתֵמוֹ שֶׁכֶם בְּמֵיתָרֶיךָ תְּכוֹנֵן עַל־פְּנֵיהֶם׃ רוּמָה יְהוָה

כב 1 בְּעֻזֶּךָ נָשִׁירָה וּנְזַמְּרָה גְּבוּרָתֶךָ׃ כב לַמְנַצֵּחַ עַל־אַיֶּלֶת
2 הַשַּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אֵלִי אֵלִי לָמָה עֲזַבְתָּנִי רָחוֹק מִישׁוּעָתִי
3 דִּבְרֵי שַׁאֲגָתִי׃ אֱלֹהַי אֶקְרָא יוֹמָם וְלֹא תַעֲנֶה וְלַיְלָה וְלֹא־דֻמִיָּה
4 5 לִי׃ וְאַתָּה קָדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל׃ בְּךָ בָּטְחוּ אֲבֹתֵינוּ
6 בָּטְחוּ וַתְּפַלְּטֵמוֹ׃ אֵלֶיךָ זָעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בְּךָ בָטְחוּ וְלֹא־בוֹשׁוּ׃
7 8 וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא־אִישׁ חֶרְפַּת אָדָם וּבְזוּי עָם׃ כָּל־רֹאַי יַלְעִגוּ
9 לִי יַפְטִירוּ בְשָׂפָה יָנִיעוּ רֹאשׁ׃ גֹּל אֶל־יְהוָה יְפַלְּטֵהוּ יַצִּילֵהוּ כִּי
10 11 חָפֵץ בּוֹ׃ כִּי־אַתָּה גֹחִי מִבָּטֶן מַבְטִיחִי עַל־שְׁדֵי אִמִּי׃ עָלֶיךָ
12 הָשְׁלַכְתִּי מֵרָחֶם מִבֶּטֶן אִמִּי אֵלִי אָתָּה׃ אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִּי־
13 צָרָה קְרוֹבָה כִּי־אֵין עוֹזֵר׃ סְבָבוּנִי פָּרִים רַבִּים אַבִּירֵי בָשָׁן
14 15 כִּתְּרוּנִי׃ פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אַרְיֵה טֹרֵף וְשֹׁאֵג׃ כַּמַּיִם נִשְׁפַּכְתִּי
16 וְהִתְפָּרְדוּ כָּל־עַצְמוֹתָי הָיָה לִבִּי כַּדּוֹנָג נָמֵס בְּתוֹךְ מֵעָי׃ יָבֵשׁ
17 כַּחֶרֶשׂ ׀ כֹּחִי וּלְשׁוֹנִי מֻדְבָּק מַלְקוֹחָי וְלַעֲפַר־מָוֶת תִּשְׁפְּתֵנִי׃ כִּי
18 סְבָבוּנִי כְּלָבִים עֲדַת מְרֵעִים הִקִּיפוּנִי כָּאֲרִי יָדַי וְרַגְלָי׃ אֲסַפֵּר
19 כָּל־עַצְמוֹתָי הֵמָּה יַבִּיטוּ יִרְאוּ־בִי׃ יְחַלְּקוּ בְגָדַי לָהֶם וְעַל־לְבוּשִׁי
20 יַפִּילוּ גוֹרָל׃ וְאַתָּה יְהוָה אַל־תִּרְחָק אֱיָלוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃
21 22 הַצִּילָה מֵחֶרֶב נַפְשִׁי מִיַּד־כֶּלֶב יְחִידָתִי׃ הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה
23 וּמִקַּרְנֵי רֵמִים עֲנִיתָנִי׃ אֲסַפְּרָה שִׁמְךָ לְאֶחָי בְּתוֹךְ קָהָל
24 אֲהַלְלֶךָּ׃ יִרְאֵי יְהוָה ׀ הַלְלוּהוּ כָּל־זֶרַע יַעֲקֹב כַּבְּדוּהוּ וְגוּרוּ
25 מִמֶּנּוּ כָּל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל׃ כִּי לֹא־בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֱנוּת עָנִי וְלֹא־
26 הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ וּבְשַׁוְּעוֹ אֵלָיו שָׁמֵעַ׃ מֵאִתְּךָ תְּהִלָּתִי בְּקָהָל
27 רָב נְדָרַי אֲשַׁלֵּם נֶגֶד יְרֵאָיו׃ יֹאכְלוּ עֲנָוִים ׀ וְיִשְׂבָּעוּ יְהַלְלוּ
28 יְהוָה דֹּרְשָׁיו יְחִי לְבַבְכֶם לָעַד׃ יִזְכְּרוּ ׀ וְיָשֻׁבוּ אֶל־יְהוָה כָּל־
29 אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל־מִשְׁפְּחוֹת גּוֹיִם׃ כִּי לַיהוָה
30 הַמְּלוּכָה וּמֹשֵׁל בַּגּוֹיִם׃ אָכְלוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ ׀ כָּל־דִּשְׁנֵי־אֶרֶץ לְפָנָיו
31 יִכְרְעוּ כָּל־יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה׃ זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַאדֹנָי
32 כג 1 לַדּוֹר׃ יָבֹאוּ וְיַגִּידוּ צִדְקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה׃ כג מִזְמוֹר
2 לְדָוִד יְהוָה רֹעִי לֹא אֶחְסָר׃ בִּנְאוֹת דֶּשֶׁא יַרְבִּיצֵנִי עַל־מֵי

3 מְנֻחוֹת יְנַהֲלֵנִי׃ נַפְשִׁי יְשׁוֹבֵב יַנְחֵנִי בְמַעְגְּלֵי־צֶדֶק לְמַעַן שְׁמוֹ׃
4 גַּם כִּי־אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא־אִירָא רָע כִּי־אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ
5 וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי׃ תַּעֲרֹךְ לְפָנַי ׀ שֻׁלְחָן נֶגֶד צֹרְרָי דִּשַּׁנְתָּ
6 בַשֶּׁמֶן רֹאשִׁי כּוֹסִי רְוָיָה׃ אַךְ טוֹב וָחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל־יְמֵי חַיָּי
כד 1 וְשַׁבְתִּי בְּבֵית יְהוָה לְאֹרֶךְ יָמִים׃ כד לְדָוִד מִזְמוֹר לַיהוָה
2 הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ כִּי הוּא עַל־יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל־
3 נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ׃ מִי־יַעֲלֶה בְהַר יְהוָה וּמִי־יָקוּם בִּמְקוֹם קָדְשׁוֹ׃
4 נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב אֲשֶׁר לֹא־נָשָׂא לַשָּׁוְא נַפְשׁוֹ וְלֹא נִשְׁבַּע
5 6 לְמִרְמָה׃ יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת יְהוָה וּצְדָקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ׃ זֶה דּוֹר
7 דֹּרְשָׁו מְבַקְשֵׁי פָנֶיךָ יַעֲקֹב סֶלָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים ׀ רָאשֵׁיכֶם
8 וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד
9 יְהוָה עִזּוּז וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה׃ שְׂאוּ שְׁעָרִים ׀ רָאשֵׁיכֶם
10 וּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד׃ מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכָּבוֹד
כה 1 יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה׃ כה לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה
2 נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ אֱלֹהַי בְּךָ בָטַחְתִּי אַל־אֵבוֹשָׁה אַל־יַעַלְצוּ אֹיְבַי
3 4 לִי׃ גַּם כָּל־קֹוֶיךָ לֹא יֵבֹשׁוּ יֵבֹשׁוּ הַבּוֹגְדִים רֵיקָם׃ דְּרָכֶיךָ יְהוָה
5 הוֹדִיעֵנִי אֹרְחוֹתֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ הַדְרִיכֵנִי בַאֲמִתֶּךָ ׀ וְלַמְּדֵנִי כִּי־אַתָּה
6 אֱלֹהֵי יִשְׁעִי אוֹתְךָ קִוִּיתִי כָּל־הַיּוֹם׃ זְכֹר רַחֲמֶיךָ יְהוָה וַחֲסָדֶיךָ
7 כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ חַטֹּאות נְעוּרַי ׀ וּפְשָׁעַי אַל־תִּזְכֹּר כְּחַסְדְּךָ
8 זְכָר־לִי־אַתָּה לְמַעַן טוּבְךָ יְהוָה׃ טוֹב וְיָשָׁר יְהוָה עַל־כֵּן יוֹרֶה
9 10 חַטָּאִים בַּדָּרֶךְ׃ יַדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט וִילַמֵּד עֲנָוִים דַּרְכּוֹ׃ כָּל־
11 אָרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וֶאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדֹתָיו׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ
12 יְהוָה וְסָלַחְתָּ לַעֲוֹנִי כִּי רַב־הוּא׃ מִי־זֶה הָאִישׁ יְרֵא יְהוָה יוֹרֶנּוּ
13 14 בְּדֶרֶךְ יִבְחָר׃ נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תָּלִין וְזַרְעוֹ יִירַשׁ אָרֶץ׃ סוֹד יְהוָה
15 לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם׃ עֵינַי תָּמִיד אֶל־יְהוָה כִּי הוּא יוֹצִיא
16 17 מֵרֶשֶׁת רַגְלָי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כִּי־יָחִיד וְעָנִי אָנִי׃ צָרוֹת לְבָבִי
18 הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי׃ רְאֵה עָנְיִי וַעֲמָלִי וְשָׂא לְכָל־
19 חַטֹּאותָי׃ רְאֵה אוֹיְבַי כִּי־רָבּוּ וְשִׂנְאַת חָמָס שְׂנֵאוּנִי׃ שָׁמְרָה

ר׳ תיו״א. נפשי ק׳. דורשיו ק׳.

פתח באתנח

21 נַפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי אַל־אֵבוֹשׁ כִּי־חָסִיתִי בָךְ׃ תֹּם־וָיֹשֶׁר יִצְּרוּנִי כִּי
22 קִוִּיתִיךָ׃ פְּדֵה אֱלֹהִים אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל צָרוֹתָיו׃ כו 1 לְדָוִד ׀
שָׁפְטֵנִי יְהוָה כִּי־אֲנִי בְּתֻמִּי הָלַכְתִּי וּבַיהוָה בָּטַחְתִּי לֹא אֶמְעָד׃
2 3 בְּחָנֵנִי יְהוָה וְנַסֵּנִי צְרוֹפָה כִלְיוֹתַי וְלִבִּי׃ כִּי־חַסְדְּךָ לְנֶגֶד עֵינָי
4 וְהִתְהַלַּכְתִּי בַּאֲמִתֶּךָ׃ לֹא־יָשַׁבְתִּי עִם־מְתֵי־שָׁוְא וְעִם נַעֲלָמִים
5 6 לֹא אָבוֹא׃ שָׂנֵאתִי קְהַל מְרֵעִים וְעִם־רְשָׁעִים לֹא אֵשֵׁב׃ אֶרְחַץ
7 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי וַאֲסֹבְבָה אֶת־מִזְבַּחֲךָ יְהוָה׃ לַשְׁמִעַ בְּקוֹל תּוֹדָה
8 וּלְסַפֵּר כָּל־נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ יְהוָה אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן
9 כְּבוֹדֶךָ׃ אַל־תֶּאֱסֹף עִם־חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעִם־אַנְשֵׁי דָמִים חַיָּי׃
10 11 אֲשֶׁר־בִּידֵיהֶם זִמָּה וִימִינָם מָלְאָה שֹּׁחַד׃ וַאֲנִי בְּתֻמִּי אֵלֵךְ
12 פְּדֵנִי וְחָנֵּנִי׃ רַגְלִי עָמְדָה בְמִישׁוֹר בְּמַקְהֵלִים אֲבָרֵךְ יְהוָה׃
כז 1 לְדָוִד ׀ יְהוָה ׀ אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יְהוָה מָעוֹז חַיַּי מִמִּי
2 אֶפְחָד׃ בִּקְרֹב עָלַי ׀ מְרֵעִים לֶאֱכֹל אֶת־בְּשָׂרִי צָרַי וְאֹיְבַי לִי
3 הֵמָּה כָשְׁלוּ וְנָפָלוּ׃ אִם־תַּחֲנֶה עָלַי ׀ מַחֲנֶה לֹא־יִירָא לִבִּי אִם
4 תָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בוֹטֵחַ׃ אַחַת ׀ שָׁאַלְתִּי מֵאֵת־
יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שִׁבְתִּי בְּבֵית־יְהוָה כָּל־יְמֵי חַיַּי לַחֲזוֹת בְּנֹעַם
5 יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ׃ כִּי יִצְפְּנֵנִי ׀ בְּסֻכֹּה בְּיוֹם רָעָה יַסְתִּרֵנִי
6 בְּסֵתֶר אָהֳלוֹ בְּצוּר יְרוֹמְמֵנִי׃ וְעַתָּה יָרוּם רֹאשִׁי עַל־אֹיְבַי
סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָה בְאָהֳלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה לַיהוָה׃
7 8 שְׁמַע־יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא וְחָנֵּנִי וַעֲנֵנִי׃ לְךָ ׀ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ פָנָי
9 אֶת־פָּנֶיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ׃ אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי אַל־תַּט בְּאַף
10 עַבְדֶּךָ עֶזְרָתִי הָיִיתָ אַל־תִּטְּשֵׁנִי וְאַל־תַּעַזְבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעִי׃ כִּי־
11 אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוָה יַאַסְפֵנִי׃ הוֹרֵנִי יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּנְחֵנִי
12 בְּאֹרַח מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְרָי׃ אַל־תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרָי כִּי קָמוּ־בִי
13 עֵדֵי־שֶׁקֶר וִיפֵחַ חָמָס׃ *לוּלֵא הֶאֱמַנְתִּי לִרְאוֹת בְּטוּב־יְהוָה
14 בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל־יְהוָה׃
כח 1 לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה ׀ אֶקְרָא צוּרִי אַל־תֶּחֱרַשׁ מִמֶּנִּי פֶּן־תֶּחֱשֶׁה
2 מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־יוֹרְדֵי בוֹר׃ שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ

פתח באתנח. יתיר י׳

בסכו ק׳

*) נקוד מלמטה ומלמעלה חוץ מן ו"ו שלא נקוד אלא מלמטה.

3 בְּנָשְׂאִי יָדַי אֶל־דְּבִיר קָדְשֶׁךָ: אַל־תִּמְשְׁכֵנִי עִם־רְשָׁעִים וְעִם־
4 פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּבְרֵי שָׁלוֹם עִם־רֵעֵיהֶם וְרָעָה בִּלְבָבָם: תֶּן־לָהֶם
כְּפָעֳלָם וּכְרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם הָשֵׁב גְּמוּלָם
5 לָהֶם: כִּי לֹא יָבִינוּ אֶל־פְּעֻלֹּת יְהוָה וְאֶל־מַעֲשֵׂה יָדָיו יֶהֶרְסֵם
6 7 וְלֹא יִבְנֵם: בָּרוּךְ יְהוָה כִּי־שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָי: יְהוָה ׀ עֻזִּי וּמָגִנִּי
8 בּוֹ בָטַח לִבִּי וְנֶעֱזָרְתִּי וַיַּעֲלֹז לִבִּי וּמִשִּׁירִי אֲהוֹדֶנּוּ: יְהוָה עֹז־לָמוֹ
9 וּמָעוֹז יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא: הוֹשִׁיעָה ׀ אֶת־עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת־ ה' לחדש
כט 1 נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד־הָעוֹלָם: כט מִזְמוֹר לְדָוִד הָבוּ
2 לַיהוָה בְּנֵי אֵלִים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז: הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ
3 הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ: קוֹל יְהוָה עַל־הַמָּיִם אֵל־הַכָּבוֹד
4 הִרְעִים יְהוָה עַל־מַיִם רַבִּים: קוֹל־יְהוָה בַּכֹּחַ קוֹל יְהוָה בֶּהָדָר:
5 6 קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְהוָה אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם
7 כְּמוֹ־עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן־רְאֵמִים: קוֹל־יְהוָה חֹצֵב לַהֲבוֹת
8 9 אֵשׁ: קוֹל יְהוָה יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְהוָה מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְהוָה ׀
10 יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: יְהוָה
11 לַמַּבּוּל יָשָׁב וַיֵּשֶׁב יְהוָה מֶלֶךְ לְעוֹלָם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה ׀
ל 1 יְבָרֵךְ אֶת־עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: ל מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת יום ב'
2 3 לְדָוִד: אֲרוֹמִמְךָ יְהוָה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא־שִׂמַּחְתָּ אֹיְבַי לִי: יְהוָה
4 אֱלֹהָי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ וַתִּרְפָּאֵנִי: יְהוָה הֶעֱלִיתָ מִן־שְׁאוֹל נַפְשִׁי
5 חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי־בוֹר: זַמְּרוּ לַיהוָה חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ: סדר ד'
6 7 כִּי רֶגַע ׀ בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה: וַאֲנִי
8 אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל־אֶמּוֹט לְעוֹלָם: יְהוָה בִּרְצוֹנְךָ הֶעֱמַדְתָּה
9 לְהַרְרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל: אֵלֶיךָ יְהוָה אֶקְרָא וְאֶל־
10 אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן: מַה־בֶּצַע בְּדָמִי בְּרִדְתִּי אֶל־שָׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר
11 12 הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ: שְׁמַע־יְהוָה וְחָנֵּנִי יְהוָה הֱיֵה־עֹזֵר ׀ לִי: הָפַכְתָּ
13 מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה: לְמַעַן ׀ יְזַמֶּרְךָ
לא 1 כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְהוָה אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ: לא לַמְנַצֵּחַ
2 מִזְמוֹר לְדָוִד: בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצִדְקָתְךָ

3 פַּלְּטֵנִי׃ הַטֵּה אֵלַי ׀ אָזְנְךָ מְהֵרָה הַצִּילֵנִי הֱיֵה לִי ׀ לְצוּר־מָעוֹז
4 לְבֵית מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי אָתָּה וּלְמַעַן
5 שִׁמְךָ תַּנְחֵנִי וּתְנַהֲלֵנִי׃ תּוֹצִיאֵנִי מֵרֶשֶׁת זוּ טָמְנוּ לִי כִּי־אַתָּה
6 7 מָעוּזִּי׃ בְּיָדְךָ אַפְקִיד רוּחִי פָּדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֱמֶת׃ שָׂנֵאתִי
8 הַשֹּׁמְרִים הַבְלֵי־שָׁוְא וַאֲנִי אֶל־יְהוָה בָּטָחְתִּי׃ אָגִילָה וְאֶשְׂמְחָה
9 בְּחַסְדֶּךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת־עָנְיִי יָדַעְתָּ בְּצָרוֹת נַפְשִׁי׃ וְלֹא
10 הִסְגַּרְתַּנִי בְּיַד־אוֹיֵב הֶעֱמַדְתָּ בַמֶּרְחָב רַגְלָי׃ חָנֵּנִי יְהוָה כִּי
11 צַר־לִי עָשְׁשָׁה בְכַעַס עֵינִי נַפְשִׁי וּבִטְנִי׃ כִּי כָלוּ בְיָגוֹן חַיַּי וּשְׁנוֹתַי
12 בַּאֲנָחָה כָּשַׁל בַּעֲוֺנִי כֹחִי וַעֲצָמַי עָשֵׁשׁוּ׃ מִכָּל־צֹרְרַי הָיִיתִי
חֶרְפָּה וְלִשְׁכֵנַי ׀ מְאֹד וּפַחַד לִמְיֻדָּעָי רֹאַי בַּחוּץ נָדְדוּ מִמֶּנִּי׃
13 14 נִשְׁכַּחְתִּי כְּמֵת מִלֵּב הָיִיתִי כִּכְלִי אֹבֵד׃ כִּי שָׁמַעְתִּי ׀ דִּבַּת רַבִּים
15 מָגוֹר מִסָּבִיב בְּהִוָּסְדָם יַחַד עָלַי לָקַחַת נַפְשִׁי זָמָמוּ׃ וַאֲנִי ׀ עָלֶיךָ
16 בָטַחְתִּי יְהוָה אָמַרְתִּי אֱלֹהַי אָתָּה׃ בְּיָדְךָ עִתֹּתָי הַצִּילֵנִי מִיַּד־
17 18 אוֹיְבַי וּמֵרֹדְפָי׃ הָאִירָה פָנֶיךָ עַל־עַבְדֶּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְחַסְדֶּךָ׃ יְהוָה
19 אַל־אֵבוֹשָׁה כִּי קְרָאתִיךָ יֵבֹשׁוּ רְשָׁעִים יִדְּמוּ לִשְׁאוֹל׃ תֵּאָלַמְנָה
20 שִׂפְתֵי שָׁקֶר הַדֹּבְרוֹת עַל־צַדִּיק עָתָק בְּגַאֲוָה וָבוּז׃ מָה רַב
טוּבְךָ אֲשֶׁר־צָפַנְתָּ לִּירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם׃
21 תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ מֵרֻכְסֵי אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסֻכָּה מֵרִיב
22 23 לְשֹׁנוֹת׃ בָּרוּךְ יְהוָה כִּי הִפְלִיא חַסְדּוֹ לִי בְּעִיר מָצוֹר׃ וַאֲנִי ׀
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אָכֵן שָׁמַעְתָּ קוֹל תַּחֲנוּנַי
24 בְּשַׁוְּעִי אֵלֶיךָ׃ אֶהֱבוּ אֶת־יְהוָה כָּל־חֲסִידָיו אֱמוּנִים נֹצֵר יְהוָה
26 וּמְשַׁלֵּם עַל־יֶתֶר עֹשֵׂה גַאֲוָה׃ חִזְקוּ וְיַאֲמֵץ לְבַבְכֶם כָּל־הַמְיַחֲלִים
לב 1 לַיהוָה׃ לב לְדָוִד מַשְׂכִּיל אַשְׁרֵי נְשׂוּי־פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה׃
2 3 אַשְׁרֵי אָדָם לֹא יַחְשֹׁב יְהוָה לוֹ עָוֺן וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה׃ כִּי
4 הֶחֱרַשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשַׁאֲגָתִי כָּל־הַיּוֹם׃ כִּי ׀ יוֹמָם וָלַיְלָה ׀
5 תִּכְבַּד עָלַי יָדֶךָ נֶהְפַּךְ לְשַׁדִּי בְּחַרְבֹנֵי קַיִץ סֶלָה׃ חַטָּאתִי
אוֹדִיעֲךָ וַעֲוֺנִי לֹא־כִסִּיתִי אָמַרְתִּי אוֹדֶה עֲלֵי פְשָׁעַי לַיהוָה
6 וְאַתָּה נָשָׂאתָ עֲוֺן חַטָּאתִי סֶלָה׃ עַל־זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל־חָסִיד ׀

7 אֵלֶיךָ לְעֵת מְצֹא רַק לְשֵׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ׃ אַתָּה
8 סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצְּרֵנִי רָנֵּי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה׃ אַשְׂכִּילְךָ ׀
9 וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ־זוּ תֵלֵךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינִי׃ אַל־תִּהְיוּ ׀ כְּסוּס
10 כְּפֶרֶד אֵין הָבִין בְּמֶתֶג־וָרֶסֶן עֶדְיוֹ לִבְלוֹם בַּל קְרֹב אֵלֶיךָ׃ רַבִּים
11 מַכְאוֹבִים לָרָשָׁע וְהַבּוֹטֵחַ בַּיהוָה חֶסֶד יְסוֹבְבֶנּוּ׃ שִׂמְחוּ בַיהוָה
לג 1 וְגִילוּ צַדִּיקִים וְהַרְנִינוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ לג רַנְּנוּ צַדִּיקִים
2 בַּיהוָה לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר
3 4 זַמְּרוּ־לוֹ׃ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ נַגֵּן בִּתְרוּעָה׃ כִּי־יָשָׁר
5 דְּבַר־יְהוָה וְכָל־מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ אֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד
6 יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ׃ בִּדְבַר יְהוָה שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל
7 8 צְבָאָם׃ כֹּנֵס כַּנֵּד מֵי הַיָּם נֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ
9 מֵיְהוָה כָּל־הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יָגוּרוּ כָּל־יֹשְׁבֵי תֵבֵל׃ כִּי הוּא אָמַר
10 וַיֶּהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמֹד׃ יְהוָה הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
11 עַמִּים׃ עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר׃
12 13 אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהָיו הָעָם ׀ בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ׃ מִשָּׁמַיִם
14 הִבִּיט יְהוָה רָאָה אֶת־כָּל־בְּנֵי הָאָדָם׃ מִמְּכוֹן־שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל
15 כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ הַיֹּצֵר יַחַד לִבָּם הַמֵּבִין אֶל־כָּל־מַעֲשֵׂיהֶם׃
16 17 אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרָב־חָיִל גִּבּוֹר לֹא־יִנָּצֵל בְּרָב־כֹּחַ׃ שֶׁקֶר
18 הַסּוּס לִתְשׁוּעָה וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט׃ הִנֵּה עֵין יְהוָה אֶל־
19 יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב׃
20 21 נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה לַיהוָה עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי־בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי
22 בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי־חַסְדְּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃
לד 1 לְדָוִד בְּשַׁנּוֹתוֹ אֶת־טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלַךְ׃
2 3 אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃ בַּיהוָה תִּתְהַלֵּל
4 נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃ גַּדְּלוּ לַיהוָה אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ
5 6 יַחְדָּו׃ דָּרַשְׁתִּי אֶת־יְהוָה וְעָנָנִי וּמִכָּל־מְגוּרוֹתַי הִצִּילָנִי׃ הִבִּיטוּ
7 אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם אַל־יֶחְפָּרוּ׃ זֶה עָנִי קָרָא וַיהוָה שָׁמֵעַ
8 וּמִכָּל־צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוֹ׃ חֹנֶה מַלְאַךְ־יְהוָה סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם׃

פסקא באמצע פסוק

9 10 טַעֲמוּ וּרְאוּ כִּי־טוֹב יְהוָה אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר יֶחֱסֶה־בּוֹ׃ יְראוּ אֶת־
11 יְהוָה קְדֹשָׁיו כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירֵאָיו׃ כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדֹרְשֵׁי
12 יְהוָה לֹא־יַחְסְרוּ כָל־טוֹב׃ לְכוּ־בָנִים שִׁמְעוּ־לִי יִרְאַת יְהוָה
13 אֲלַמֶּדְכֶם׃ מִי־הָאִישׁ הֶחָפֵץ חַיִּים אֹהֵב יָמִים לִרְאוֹת טוֹב׃
14 15 נְצֹר לְשׁוֹנְךָ מֵרָע וּשְׂפָתֶיךָ מִדַּבֵּר מִרְמָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה
16 טוֹב בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׃ עֵינֵי יְהוָה אֶל־צַדִּיקִים וְאָזְנָיו אֶל־
17 18 שַׁוְעָתָם׃ פְּנֵי יְהוָה בְּעֹשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ צָעֲקוּ
19 וַיהוָה שָׁמֵעַ וּמִכָּל־צָרוֹתָם הִצִּילָם׃ קָרוֹב יְהוָה לְנִשְׁבְּרֵי־לֵב
20 וְאֶת־דַּכְּאֵי־רוּחַ יוֹשִׁיעַ׃ רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְהוָה׃
21 22 שֹׁמֵר כָּל־עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה׃ תְּמוֹתֵת רָשָׁע
23 רָעָה וְשֹׂנְאֵי צַדִּיק יֶאְשָׁמוּ׃ פּוֹדֶה יְהוָה נֶפֶשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יֶאְשְׁמוּ
לה 1 כָּל־הַחֹסִים בּוֹ׃ לה לְדָוִד ׀ רִיבָה יְהוָה אֶת־יְרִיבַי לְחַם
2 3 אֶת־לֹחֲמָי׃ הַחֲזֵק מָגֵן וְצִנָּה וְקוּמָה בְּעֶזְרָתִי׃ וְהָרֵק חֲנִית וּסְגֹר
4 לִקְרַאת רֹדְפָי אֱמֹר לְנַפְשִׁי יְשֻׁעָתֵךְ אָנִי׃ יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ מְבַקְשֵׁי
5 נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיַחְפְּרוּ חֹשְׁבֵי רָעָתִי׃ יִהְיוּ כְּמֹץ לִפְנֵי־רוּחַ
6 וּמַלְאַךְ יְהוָה דּוֹחֶה׃ יְהִי־דַרְכָּם חֹשֶׁךְ וַחֲלַקְלַקֹּת וּמַלְאַךְ יְהוָה
7 רֹדְפָם׃ כִּי־חִנָּם טָמְנוּ־לִי שַׁחַת רִשְׁתָּם חִנָּם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי׃
8 תְּבוֹאֵהוּ שׁוֹאָה לֹא־יֵדָע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמַן תִּלְכְּדוֹ בְּשׁוֹאָה
9 10 יִפָּל־בָּהּ׃ וְנַפְשִׁי תָּגִיל בַּיהוָה תָּשִׂישׂ בִּישׁוּעָתוֹ׃ כָּל עַצְמוֹתַי ׀
תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן
11 12 מִגֹּזְלוֹ׃ יְקוּמוּן עֵדֵי חָמָס אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי יִשְׁאָלוּנִי׃ יְשַׁלְּמוּנִי
13 רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכוֹל לְנַפְשִׁי׃ וַאֲנִי ׀ בַּחֲלוֹתָם לְבוּשִׁי שָׂק
14 עִנֵּיתִי בַצּוֹם נַפְשִׁי וּתְפִלָּתִי עַל־חֵיקִי תָשׁוּב׃ כְּרֵעַ כְּאָח־לִי
15 הִתְהַלָּכְתִּי כַּאֲבֶל־אֵם קֹדֵר שַׁחוֹתִי׃ וּבְצַלְעִי שָׂמְחוּ וְנֶאֱסָפוּ
16 נֶאֶסְפוּ עָלַי נֵכִים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא־דָמּוּ׃ בְּחַנְפֵי לַעֲגֵי
17 מָעוֹג חָרֹק עָלַי שִׁנֵּימוֹ׃ אֲדֹנָי כַּמָּה תִּרְאֶה הָשִׁיבָה נַפְשִׁי
18 מִשֹּׁאֵיהֶם מִכְּפִירִים יְחִידָתִי׃ אוֹדְךָ בְּקָהָל רָב בְּעַם עָצוּם
19 20 אֲהַלְלֶךָּ׃ אַל־יִשְׂמְחוּ־לִי אֹיְבַי שֶׁקֶר שֹׂנְאַי חִנָּם יִקְרְצוּ־עָיִן׃ כִּי

ו' לחדש. פתח באתנח
פתח באתנח
סגול באתנח

סגול באתנח. פתח באתנח

לֹא שָׁלוֹם יְדַבֵּרוּ וְעַל רִגְעֵי־אֶרֶץ דִּבְרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן׃
21 22 וַיַּרְחִיבוּ עָלַי פִּיהֶם אָמְרוּ הֶאָח ׀ הֶאָח רָאֲתָה עֵינֵנוּ׃ רָאִיתָה
23 יְהוָה אַל־תֶּחֱרַשׁ אֲדֹנָי אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי׃ הָעִירָה וְהָקִיצָה
24 לְמִשְׁפָּטִי אֱלֹהַי וַאדֹנָי לְרִיבִי׃ שָׁפְטֵנִי כְצִדְקְךָ יְהוָה אֱלֹהָי וְאַל־
25 יִשְׂמְחוּ־לִי׃ אַל־יֹאמְרוּ בְלִבָּם הֶאָח נַפְשֵׁנוּ אַל־יֹאמְרוּ בִּלַּעֲנוּהוּ׃
26 יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחְדָּו שְׂמֵחֵי רָעָתִי יִלְבְּשׁוּ־בֹשֶׁת וּכְלִמָּה הַמַּגְדִּילִים
27 עָלָי׃ יָרֹנּוּ וְיִשְׂמְחוּ חֲפֵצֵי צִדְקִי וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה
28 הֶחָפֵץ שְׁלוֹם עַבְדּוֹ׃ וּלְשׁוֹנִי תֶּהְגֶּה צִדְקֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּהִלָּתֶךָ׃
לו 1 2 לו לַמְנַצֵּחַ לְעֶבֶד־יְהוָה לְדָוִד׃ נְאֻם־פֶּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב
3 לִבִּי אֵין־פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו׃ כִּי־הֶחֱלִיק אֵלָיו בְּעֵינָיו
4 לִמְצֹא עֲוֹנוֹ לִשְׂנֹא׃ דִּבְרֵי־פִיו אָוֶן וּמִרְמָה חָדַל לְהַשְׂכִּיל
5 לְהֵיטִיב׃ אָוֶן ׀ יַחְשֹׁב עַל־מִשְׁכָּבוֹ יִתְיַצֵּב עַל־דֶּרֶךְ לֹא־טוֹב רָע
6 לֹא יִמְאָס׃ יְהוָה בְּהַשָּׁמַיִם חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ עַד־שְׁחָקִים׃
7 צִדְקָתְךָ ׀ כְּהַרְרֵי־אֵל מִשְׁפָּטְךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה
8 תוֹשִׁיעַ יְהוָה׃ מַה־יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצֵל כְּנָפֶיךָ
9 10 יֶחֱסָיוּן׃ יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם׃ כִּי־עִמְּךָ מְקוֹר
11 חַיִּים בְּאוֹרְךָ נִרְאֶה־אוֹר׃ מְשֹׁךְ חַסְדְּךָ לְיֹדְעֶיךָ וְצִדְקָתְךָ
12 13 לְיִשְׁרֵי־לֵב׃ אַל־תְּבוֹאֵנִי רֶגֶל גַּאֲוָה וְיַד־רְשָׁעִים אַל־תְּנִדֵנִי׃ שָׁם
לז 1 נָפְלוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן דֹּחוּ וְלֹא־יָכְלוּ קוּם׃ לז לְדָוִד ׀ אַל־תִּתְחַר
2 בַּמְּרֵעִים אַל־תְּקַנֵּא בְּעֹשֵׂי עַוְלָה׃ כִּי כֶחָצִיר מְהֵרָה יִמָּלוּ
3 וּכְיֶרֶק דֶּשֶׁא יִבּוֹלוּן׃ בְּטַח בַּיהוָה וַעֲשֵׂה־טוֹב שְׁכָן־אֶרֶץ וּרְעֵה
4 5 אֱמוּנָה׃ וְהִתְעַנַּג עַל־יְהוָה וְיִתֶּן־לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבֶּךָ׃ גּוֹל עַל־
6 יְהוָה דַּרְכֶּךָ וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה׃ וְהוֹצִיא כָאוֹר צִדְקֶךָ
7 וּמִשְׁפָּטֶךָ כַּצָּהֳרָיִם׃ דּוֹם ׀ לַיהוָה וְהִתְחוֹלֵל לוֹ אַל־תִּתְחַר
8 בְּמַצְלִיחַ דַּרְכּוֹ בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזִמּוֹת׃ הֶרֶף מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה
9 אַל־תִּתְחַר אַךְ־לְהָרֵעַ׃ כִּי־מְרֵעִים יִכָּרֵתוּן וְקֹוֵי יְהוָה הֵמָּה
10 יִירְשׁוּ־אָרֶץ׃ וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל־מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ׃
11 12 וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל־רֹב שָׁלוֹם׃ זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק

13 14 וְחֹרֵק עָלָיו שִׁנָּיו׃ אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ כִּי־רָאָה כִּי־יָבֹא יוֹמוֹ׃ חֶרֶב ׀
פָּתְחוּ רְשָׁעִים וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבוֹחַ יִשְׁרֵי־
15 16 דָרֶךְ׃ חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְּׁתוֹתָם תִּשָּׁבַרְנָה׃ טוֹב מְעַט
17 לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים׃ כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה
18 וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה׃ יוֹדֵעַ יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם
19 20 תִּהְיֶה׃ לֹא־יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ׃ כִּי רְשָׁעִים ׀
21 יֹאבֵדוּ וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶעָשָׁן כָּלוּ׃ לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא
22 יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן׃ כִּי מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו
23 24 יִכָּרֵתוּ׃ מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ׃ כִּי־יִפֹּל לֹא־
25 יוּטָל כִּי־יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ׃ נַעַר הָיִיתִי גַּם־זָקַנְתִּי וְלֹא־רָאִיתִי
26 צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם׃ כָּל־הַיּוֹם חוֹנֵן וּמַלְוֶה וְזַרְעוֹ
27 28 לִבְרָכָה׃ סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה־טוֹב וּשְׁכֹן לְעוֹלָם׃ כִּי יְהוָה ׀ אֹהֵב
מִשְׁפָּט וְלֹא־יַעֲזֹב אֶת־חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ וְזֶרַע רְשָׁעִים
29 30 נִכְרָת׃ צַדִּיקִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ׃ פִּי־צַדִּיק יֶהְגֶּה
31 חָכְמָה וּלְשׁוֹנוֹ תְּדַבֵּר מִשְׁפָּט׃ תּוֹרַת אֱלֹהָיו בְּלִבּוֹ לֹא תִמְעַד
32 33 אֲשֻׁרָיו׃ צוֹפֶה רָשָׁע לַצַּדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ׃ יְהוָה לֹא־יַעַזְבֶנּוּ
34 בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ׃ קַוֵּה אֶל־יְהוָה ׀ וּשְׁמֹר דַּרְכּוֹ
35 וִירוֹמִמְךָ לָרֶשֶׁת אָרֶץ בְּהִכָּרֵת רְשָׁעִים תִּרְאֶה׃ רָאִיתִי רָשָׁע
36 עָרִיץ וּמִתְעָרֶה כְּאֶזְרָח רַעֲנָן׃ וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ וָאֲבַקְשֵׁהוּ
37 וְלֹא נִמְצָא׃ שְׁמָר־תָּם וּרְאֵה יָשָׁר כִּי־אַחֲרִית לְאִישׁ שָׁלוֹם׃
38 39 וּפֹשְׁעִים נִשְׁמְדוּ יַחְדָּו אַחֲרִית רְשָׁעִים נִכְרָתָה׃ וּתְשׁוּעַת
40 צַדִּיקִים מֵיְהוָה מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה׃ וַיַּעְזְרֵם יְהוָה וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם
1 מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי־חָסוּ בוֹ׃ לח מִזְמוֹר לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ לח
2 3 יְהוָה אַל־בְּקֶצְפְּךָ תוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמָתְךָ תְיַסְּרֵנִי׃ כִּי־חִצֶּיךָ נִחֲתוּ
4 בִי וַתִּנְחַת עָלַי יָדֶךָ׃ אֵין־מְתֹם בִּבְשָׂרִי מִפְּנֵי זַעְמֶךָ אֵין־שָׁלוֹם
5 בַּעֲצָמַי מִפְּנֵי חַטָּאתִי׃ כִּי עֲוֺנֹתַי עָבְרוּ רֹאשִׁי כְּמַשָּׂא כָבֵד
6 7 יִכְבְּדוּ מִמֶּנִּי׃ הִבְאִישׁוּ נָמַקּוּ חַבּוּרֹתָי מִפְּנֵי אִוַּלְתִּי׃ נַעֲוֵיתִי
8 שַׁחֹתִי עַד־מְאֹד כָּל־הַיּוֹם קֹדֵר הִלָּכְתִּי׃ כִּי־כְסָלַי מָלְאוּ נִקְלֶה

9 וְאֵין מְתֹם בִּבְשָׂרִי: נְפוּגוֹתִי וְנִדְכֵּיתִי עַד־מְאֹד שָׁאַגְתִּי מִנַּהֲמַת
10 לִבִּי: אֲדֹנָי נֶגְדְּךָ כָל־תַּאֲוָתִי וְאַנְחָתִי מִמְּךָ לֹא־נִסְתָּרָה:
11 לִבִּי סְחַרְחַר עֲזָבַנִי כֹחִי וְאוֹר־עֵינַי גַּם־הֵם אֵין אִתִּי:
12 13 אֹהֲבַי וְרֵעַי מִנֶּגֶד נִגְעִי יַעֲמֹדוּ וּקְרוֹבַי מֵרָחֹק עָמָדוּ: וַיְנַקְשׁוּ
מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי וְדֹרְשֵׁי רָעָתִי דִּבְּרוּ הַוּוֹת וּמִרְמוֹת כָּל־הַיּוֹם
14 יֶהְגּוּ: וַאֲנִי כְחֵרֵשׁ לֹא אֶשְׁמָע וּכְאִלֵּם לֹא יִפְתַּח־פִּיו:
15 16 וָאֱהִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־שֹׁמֵעַ וְאֵין בְּפִיו תּוֹכָחוֹת: כִּי־לְךָ
17 יְהוָה הוֹחָלְתִּי אַתָּה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהָי: כִּי־אָמַרְתִּי פֶּן
18 יִשְׂמְחוּ־לִי בְּמוֹט רַגְלִי עָלַי הִגְדִּילוּ: כִּי־אֲנִי לְצֶלַע נָכוֹן וּמַכְאוֹבִי
19 20 נֶגְדִּי תָמִיד: כִּי־עֲוֹנִי אַגִּיד אֶדְאַג מֵחַטָּאתִי: וְאֹיְבַי
21 חַיִּים עָצֵמוּ וְרַבּוּ שֹׂנְאַי שָׁקֶר: וּמְשַׁלְּמֵי רָעָה תַּחַת טוֹבָה
22 יִשְׂטְנוּנִי תַּחַת רְדוֹפִי־טוֹב: אַל־תַּעַזְבֵנִי יְהוָה אֱלֹהַי
23 אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי: חוּשָׁה לְעֶזְרָתִי אֲדֹנָי תְּשׁוּעָתִי:
לט 1 2 לט לַמְנַצֵּחַ לִידִיתוּן מִזְמוֹר לְדָוִד: אָמַרְתִּי אֶשְׁמְרָה דְרָכַי
מֵחֲטוֹא בִלְשׁוֹנִי אֶשְׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעֹד רָשָׁע לְנֶגְדִּי:
3 4 נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר: חַם־לִבִּי
5 בְּקִרְבִּי בַּהֲגִיגִי תִבְעַר־אֵשׁ דִּבַּרְתִּי בִּלְשׁוֹנִי: הוֹדִיעֵנִי יְהוָה
6 קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה־הִיא אֵדְעָה מֶה־חָדֵל אָנִי: הִנֵּה טְפָחוֹת
נָתַתָּה יָמַי וְחֶלְדִּי כְאַיִן נֶגְדֶּךָ אַךְ־כָּל־הֶבֶל כָּל־אָדָם נִצָּב
7 סֶלָה: אַךְ־בְּצֶלֶם יִתְהַלֶּךְ־אִישׁ אַךְ־הֶבֶל יֶהֱמָיוּן יִצְבֹּר
8 וְלֹא־יֵדַע מִי־אֹסְפָם: וְעַתָּה מַה־קִּוִּיתִי אֲדֹנָי תּוֹחַלְתִּי לְךָ הִיא:
9 10 מִכָּל־פְּשָׁעַי הַצִּילֵנִי חֶרְפַּת נָבָל אַל־תְּשִׂימֵנִי: נֶאֱלַמְתִּי לֹא
11 אֶפְתַּח־פִּי כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ: הָסֵר מֵעָלַי נִגְעֶךָ מִתִּגְרַת
12 יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי: בְּתוֹכָחוֹת עַל־עָוֹן יִסַּרְתָּ אִישׁ וַתֶּמֶס כָּעָשׁ
13 חֲמוּדוֹ אַךְ הֶבֶל כָּל־אָדָם סֶלָה: שִׁמְעָה־תְפִלָּתִי יְהוָה
וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל־דִּמְעָתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ
14 תּוֹשָׁב כְּכָל־אֲבוֹתָי: הָשַׁע מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה בְּטֶרֶם אֵלֵךְ וְאֵינֶנִּי:
מ 1 2 מ לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר: קַוֹּה קִוִּיתִי יְהוָה וַיֵּט אֵלַי וַיִּשְׁמַע

3 שׁוּעָתִי׃ וַיַּעֲלֵנִי ׀ מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן וַיָּקֶם עַל־סֶלַע
4 רַגְלַי כּוֹנֵן אֲשֻׁרָי׃ וַיִּתֵּן בְּפִי ׀ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּה לֵאלֹהֵינוּ
5 יִרְאוּ רַבִּים וְיִירָאוּ וְיִבְטְחוּ בַּיהוָה׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־שָׂם
6 יְהוָה מִבְטַחוֹ וְלֹא־פָנָה אֶל־רְהָבִים וְשָׂטֵי כָזָב׃ רַבּוֹת
עָשִׂיתָ ׀ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהַי נִפְלְאֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אֵין ׀
7 עֲרֹךְ אֵלֶיךָ אַגִּידָה וַאֲדַבֵּרָה עָצְמוּ מִסַּפֵּר׃ זֶבַח וּמִנְחָה ׀
8 לֹא־חָפַצְתָּ אָזְנַיִם כָּרִיתָ לִּי עוֹלָה וַחֲטָאָה לֹא שָׁאָלְתָּ׃ אָז
9 אָמַרְתִּי הִנֵּה־בָאתִי בִּמְגִלַּת־סֵפֶר כָּתוּב עָלָי׃ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ
10 אֱלֹהַי חָפָצְתִּי וְתוֹרָתְךָ בְּתוֹךְ מֵעָי׃ בִּשַּׂרְתִּי צֶדֶק ׀ בְּקָהָל רָב
11 הִנֵּה שְׂפָתַי לֹא אֶכְלָא יְהוָה אַתָּה יָדָעְתָּ׃ צִדְקָתְךָ לֹא־
כִסִּיתִי ׀ בְּתוֹךְ לִבִּי אֱמוּנָתְךָ וּתְשׁוּעָתְךָ אָמָרְתִּי לֹא־כִחַדְתִּי
12 חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ לְקָהָל רָב׃ אַתָּה יְהוָה לֹא־תִכְלָא רַחֲמֶיךָ
13 מִמֶּנִּי חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי׃ כִּי אָפְפוּ עָלַי ׀ רָעוֹת
עַד־אֵין מִסְפָּר הִשִּׂיגוּנִי עֲוֺנֹתַי וְלֹא־יָכֹלְתִּי לִרְאוֹת עָצְמוּ
14 מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבָנִי׃ רְצֵה־יְהוָה לְהַצִּילֵנִי יְהוָה
15 לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ וְיַחְפְּרוּ ׀ יַחַד מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי לִסְפּוֹתָהּ
16 יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשֹׁמּוּ עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם
17 הָאֹמְרִים לִי הֶאָח ׀ הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ כָּל־
18 מְבַקְשֶׁיךָ יֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְהוָה אֹהֲבֵי תְּשׁוּעָתֶךָ׃ וַאֲנִי ׀
עָנִי וְאֶבְיוֹן אֲדֹנָי יַחֲשָׁב לִי עֶזְרָתִי וּמְפַלְטִי אַתָּה אֱלֹהַי אַל־ מא
2 תְּאַחַר׃ מא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל־
3 דָּל בְּיוֹם רָעָה יְמַלְּטֵהוּ יְהוָה׃ יְהוָה ׀ יִשְׁמְרֵהוּ וִיחַיֵּהוּ יְאֻשַּׁר
4 בָּאָרֶץ וְאַל־תִּתְּנֵהוּ בְּנֶפֶשׁ אֹיְבָיו׃ יְהוָה יִסְעָדֶנּוּ עַל־עֶרֶשׂ דְּוָי
5 כָּל־מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ׃ אֲנִי אָמַרְתִּי יְהוָה חָנֵּנִי רְפָאָה
6 נַפְשִׁי כִּי־חָטָאתִי לָךְ׃ אוֹיְבַי יֹאמְרוּ רַע לִי מָתַי יָמוּת
7 וְאָבַד שְׁמוֹ׃ וְאִם־בָּא לִרְאוֹת ׀ שָׁוְא יְדַבֵּר לִבּוֹ יִקְבָּץ־אָוֶן
8 לוֹ יֵצֵא לַחוּץ יְדַבֵּר׃ יַחַד עָלַי יִתְלַחֲשׁוּ כָּל־שֹׂנְאָי עָלַי ׀ יַחְשְׁבוּ
9 רָעָה לִי׃ דְּבַר־בְּלִיַּעַל יָצוּק בּוֹ וַאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא־יוֹסִיף

פתח באתנח ובס״פ. ואשר ק׳

10 לָקוּם: גַּם אִישׁ־שְׁלוֹמִי ׀ אֲשֶׁר־בָּטַחְתִּי בוֹ אוֹכֵל לַחְמִי
11 הִגְדִּיל עָלַי עָקֵב: וְאַתָּה יְהוָה חָנֵּנִי וַהֲקִימֵנִי וַאֲשַׁלְּמָה
12 לָהֶם: בְּזֹאת יָדַעְתִּי כִּי־חָפַצְתָּ בִּי כִּי לֹא־יָרִיעַ אֹיְבִי עָלָי:
13 14 וַאֲנִי בְּתֻמִּי תָּמַכְתָּ בִּי וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: בָּרוּךְ יְהוָה ׀
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן:

ספר שני·

מב 2 מב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לִבְנֵי־קֹרַח: כְּאַיָּל תַּעֲרֹג עַל־אֲפִיקֵי־מָיִם
3 כֵּן נַפְשִׁי תַעֲרֹג אֵלֶיךָ אֱלֹהִים: צָמְאָה נַפְשִׁי ׀ לֵאלֹהִים לְאֵל
4 חָי מָתַי אָבוֹא וְאֵרָאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים: הָיְתָה־לִּי דִמְעָתִי לֶחֶם
5 יוֹמָם וָלָיְלָה בֶּאֱמֹר אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ: אֵלֶּה אֶזְכְּרָה ׀
וְאֶשְׁפְּכָה עָלַי ׀ נַפְשִׁי כִּי אֶעֱבֹר ׀ בַּסָּךְ אֶדַּדֵּם עַד־בֵּית אֱלֹהִים
6 בְּקוֹל־רִנָּה וְתוֹדָה הָמוֹן חוֹגֵג: מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וַתֶּהֱמִי
7 עָלָי הוֹחִלִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעוֹת פָּנָיו: אֱלֹהַי עָלַי
נַפְשִׁי תִשְׁתּוֹחָח עַל־כֵּן אֶזְכָּרְךָ מֵאֶרֶץ יַרְדֵּן וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר
8 מִצְעָר: תְּהוֹם־אֶל־תְּהוֹם קוֹרֵא לְקוֹל צִנּוֹרֶיךָ כָּל־מִשְׁבָּרֶיךָ
9 וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ: יוֹמָם ׀ יְצַוֶּה יְהוָה ׀ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה
10 עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי: אוֹמְרָה ׀ לְאֵל סַלְעִי לָמָה שְׁכַחְתָּנִי
11 לָמָּה־קֹדֵר אֵלֵךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב: בְּרֶצַח ׀ בְּעַצְמוֹתַי חֵרְפוּנִי צוֹרְרָי
12 בְּאָמְרָם אֵלַי כָּל־הַיּוֹם אַיֵּה אֱלֹהֶיךָ: מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי
וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי
מג 1 וֵאלֹהָי: מג שָׁפְטֵנִי אֱלֹהִים ׀ וְרִיבָה רִיבִי מִגּוֹי לֹא־חָסִיד
2 מֵאִישׁ־מִרְמָה וְעַוְלָה תְפַלְּטֵנִי: כִּי־אַתָּה ׀ אֱלֹהֵי מָעוּזִּי לָמָה
3 זְנַחְתָּנִי לָמָּה־קֹדֵר אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב: שְׁלַח־אוֹרְךָ וַאֲמִתְּךָ
4 הֵמָּה יַנְחוּנִי יְבִיאוּנִי אֶל־הַר־קָדְשְׁךָ וְאֶל־מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ: וְאָבוֹאָה ׀
אֶל־מִזְבַּח אֱלֹהִים אֶל־אֵל שִׂמְחַת גִּילִי וְאוֹדְךָ בְכִנּוֹר אֱלֹהִים

ח׳ לחדש

5 אֱלֹהָי: מַה־תִּשְׁתּוֹחֲחִי ׀ נַפְשִׁי וּמַה־תֶּהֱמִי עָלָי הוֹחִילִי לֵאלֹהִים
מד 1 כִּי־עוֹד אוֹדֶנּוּ יְשׁוּעֹת פָּנַי וֵאלֹהָי: מד לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח
2 מַשְׂכִּיל: אֱלֹהִים ׀ בְּאָזְנֵינוּ שָׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָנוּ פֹּעַל
3 פָּעַלְתָּ בִימֵיהֶם בִּימֵי קֶדֶם: אַתָּה ׀ יָדְךָ גּוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ וַתִּטָּעֵם
4 תָּרַע לְאֻמִּים וַתְּשַׁלְּחֵם: כִּי לֹא בְחַרְבָּם יָרְשׁוּ אָרֶץ וּזְרוֹעָם
לֹא־הוֹשִׁיעָה לָּמוֹ כִּי־יְמִינְךָ וּזְרוֹעֲךָ וְאוֹר פָּנֶיךָ כִּי רְצִיתָם:
5 6 אַתָּה־הוּא מַלְכִּי אֱלֹהִים צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב: בְּךָ צָרֵינוּ נְנַגֵּחַ
7 בְּשִׁמְךָ נָבוּס קָמֵינוּ: כִּי לֹא בְקַשְׁתִּי אֶבְטָח וְחַרְבִּי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי:
8 9 כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ וּמְשַׂנְאֵינוּ הֱבִישׁוֹתָ: בֵּאלֹהִים הִלַּלְנוּ כָל־
10 הַיּוֹם וְשִׁמְךָ ׀ לְעוֹלָם נוֹדֶה סֶלָה: אַף־זָנַחְתָּ וַתַּכְלִימֵנוּ וְלֹא־תֵצֵא
11 בְּצִבְאוֹתֵינוּ: תְּשִׁיבֵנוּ אָחוֹר מִנִּי־צָר וּמְשַׂנְאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ:
12 13 תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מַאֲכָל וּבַגּוֹיִם זֵרִיתָנוּ: תִּמְכֹּר־עַמְּךָ בְלֹא־הוֹן וְלֹא־
14 רִבִּיתָ בִּמְחִירֵיהֶם: תְּשִׂימֵנוּ חֶרְפָּה לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס
15 16 לִסְבִיבוֹתֵינוּ: תְּשִׂימֵנוּ מָשָׁל בַּגּוֹיִם מְנוֹד־רֹאשׁ בַּל־אֻמִּים: כָּל־
17 הַיּוֹם כְּלִמָּתִי נֶגְדִּי וּבֹשֶׁת פָּנַי כִּסָּתְנִי: מִקּוֹל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף
18 מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: כָּל־זֹאת בָּאַתְנוּ וְלֹא שְׁכַחֲנוּךָ וְלֹא־שִׁקַּרְנוּ
19 20 בִּבְרִיתֶךָ: לֹא־נָסוֹג אָחוֹר לִבֵּנוּ וַתֵּט אֲשֻׁרֵינוּ מִנִּי אָרְחֶךָ: כִּי
21 דִכִּיתָנוּ בִּמְקוֹם תַּנִּים וַתְּכַס עָלֵינוּ בְצַלְמָוֶת: אִם־שָׁכַחְנוּ שֵׁם
22 אֱלֹהֵינוּ וַנִּפְרֹשׂ כַּפֵּינוּ לְאֵל זָר: הֲלֹא אֱלֹהִים יַחֲקָר־זֹאת כִּי
23 הוּא יֹדֵעַ תַּעֲלֻמוֹת לֵב: כִּי־עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָל־הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ
24 כְּצֹאן טִבְחָה: עוּרָה ׀ לָמָּה תִישַׁן ׀ אֲדֹנָי הָקִיצָה אַל־תִּזְנַח
25 26 לָנֶצַח: לָמָּה־פָנֶיךָ תַסְתִּיר תִּשְׁכַּח עָנְיֵנוּ וְלַחֲצֵנוּ: כִּי שָׁחָה
27 לֶעָפָר נַפְשֵׁנוּ דָּבְקָה לָאָרֶץ בִּטְנֵנוּ: קוּמָה עֶזְרָתָה לָּנוּ וּפְדֵנוּ
מה 1 לְמַעַן חַסְדֶּךָ: מה לַמְנַצֵּחַ עַל־שֹׁשַׁנִּים לִבְנֵי־קֹרַח מַשְׂכִּיל
2 שִׁיר יְדִידֹת: רָחַשׁ לִבִּי ׀ דָּבָר טוֹב אֹמֵר אָנִי מַעֲשַׂי לְמֶלֶךְ
3 לְשׁוֹנִי עֵט ׀ סוֹפֵר מָהִיר: יָפְיָפִיתָ מִבְּנֵי אָדָם הוּצַק חֵן
4 בְּשְׂפְתוֹתֶיךָ עַל־כֵּן בֵּרַכְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם: חֲגוֹר חַרְבְּךָ עַל־יָרֵךְ
5 גִּבּוֹר הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ: וַהֲדָרְךָ ׀ צְלַח רְכַב עַל־דְּבַר־אֱמֶת וְעַנְוָה־

6 צֶדֶק וְתוֹרְךָ נוֹרָאוֹת יְמִינֶךָ׃ חִצֶּיךָ שְׁנוּנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְּלוּ
7 בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ׃ כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֵׁבֶט מִישֹׁר שֵׁבֶט
8 מַלְכוּתֶךָ׃ אָהַבְתָּ צֶּדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע עַל־כֵּן ׀ מְשָׁחֲךָ אֱלֹהִים
9 אֱלֹהֶיךָ שֶׁמֶן שָׂשׂוֹן מֵחֲבֵרֶךָ׃ מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל־בִּגְדֹתֶיךָ
10 מִן־הֵיכְלֵי שֵׁן מִנִּי שִׂמְּחוּךָ׃ בְּנוֹת מְלָכִים בְּיִקְּרוֹתֶיךָ נִצְּבָה שֵׁגַל
11 לִימִינְךָ בְּכֶתֶם אוֹפִיר׃ שִׁמְעִי־בַת וּרְאִי וְהַטִּי אָזְנֵךְ וְשִׁכְחִי
12 עַמֵּךְ וּבֵית אָבִיךְ׃ וְיִתְאָו הַמֶּלֶךְ יָפְיֵךְ כִּי־הוּא אֲדֹנַיִךְ וְהִשְׁתַּחֲוִי
13 14 לוֹ׃ וּבַת־צֹר ׀ בְּמִנְחָה פָּנַיִךְ יְחַלּוּ עֲשִׁירֵי עָם׃ כָּל־כְּבוּדָּה בַת־
15 מֶלֶךְ פְּנִימָה מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁהּ׃ לִרְקָמוֹת תּוּבַל לַמֶּלֶךְ
16 בְּתוּלוֹת אַחֲרֶיהָ רֵעוֹתֶיהָ מוּבָאוֹת לָךְ׃ תּוּבַלְנָה בִּשְׂמָחֹת וָגִיל
17 תְּבֹאֶינָה בְּהֵיכַל מֶלֶךְ׃ תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ
18 לְשָׂרִים בְּכָל־הָאָרֶץ׃ אַזְכִּירָה שִׁמְךָ בְּכָל־דֹּר וָדֹר עַל־כֵּן עַמִּים
מו 1 יְהוֹדֻךָ לְעֹלָם וָעֶד׃ מו לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח עַל־עֲלָמוֹת
2 3 שִׁיר׃ אֱלֹהִים לָנוּ מַחֲסֶה וָעֹז עֶזְרָה בְצָרוֹת נִמְצָא מְאֹד׃ עַל־
4 כֵּן לֹא־נִירָא בְּהָמִיר אָרֶץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יַמִּים׃ יֶהֱמוּ
5 יֶחְמְרוּ מֵימָיו יִרְעֲשׁוּ הָרִים בְּגַאֲוָתוֹ סֶלָה׃ נָהָר פְּלָגָיו יְשַׂמְּחוּ
6 עִיר־אֱלֹהִים קְדֹשׁ מִשְׁכְּנֵי עֶלְיוֹן׃ אֱלֹהִים בְּקִרְבָּהּ בַּל־תִּמּוֹט
7 יַעְזְרֶהָ אֱלֹהִים לִפְנוֹת בֹּקֶר׃ הָמוּ גוֹיִם מָטוּ מַמְלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ
8 תָּמוּג אָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב
9 10 סֶלָה׃ לְכוּ־חֲזוּ מִפְעֲלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־שָׂם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ׃ מַשְׁבִּית
מִלְחָמוֹת עַד־קְצֵה הָאָרֶץ קֶשֶׁת יְשַׁבֵּר וְקִצֵּץ חֲנִית עֲגָלוֹת
11 יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ הַרְפּוּ וּדְעוּ כִּי־אָנֹכִי אֱלֹהִים אָרוּם בַּגּוֹיִם אָרוּם
12 בָּאָרֶץ׃ יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃
מז 1 2 מז לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ כָּל־הָעַמִּים תִּקְעוּ־כָף הָרִיעוּ
3 לֵאלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה׃ כִּי־יְהוָה עֶלְיוֹן נוֹרָא מֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־
4 5 הָאָרֶץ׃ יַדְבֵּר עַמִּים תַּחְתֵּינוּ וּלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ׃ יִבְחַר־לָנוּ
6 אֶת־נַחֲלָתֵנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר־אָהֵב סֶלָה׃ עָלָה אֱלֹהִים
7 בִּתְרוּעָה יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר׃ זַמְּרוּ אֱלֹהִים זַמֵּרוּ זַמְּרוּ לְמַלְכֵּנוּ

8 9 זַמְּרוּ׃ כִּי מֶלֶךְ כָּל־הָאָרֶץ אֱלֹהִים זַמְּרוּ מַשְׂכִּיל׃ מָלַךְ אֱלֹהִים
10 עַל־גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב ׀ עַל־כִּסֵּא קָדְשׁוֹ׃ נְדִיבֵי עַמִּים ׀ נֶאֱסָפוּ
מח עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה׃
1 2 מח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח׃ גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר
3 אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ׃ יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי
4 5 צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב׃ אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב׃ כִּי־
6 הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ עָבְרוּ יַחְדָּו׃ הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ נִבְהֲלוּ
7 8 נֶחְפָּזוּ׃ רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ בְּרוּחַ קָדִים תְּשַׁבֵּר
9 אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ׃ כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ ׀ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר יְהוָה־צְבָאוֹת
10 בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהִים יְכוֹנְנֶהָ עַד־עוֹלָם סֶלָה׃ דִּמִּינוּ אֱלֹהִים
11 חַסְדֶּךָ בְּקֶרֶב הֵיכָלֶךָ׃ כְּשִׁמְךָ ׀ אֱלֹהִים כֵּן תְּהִלָּתְךָ עַל־קַצְוֵי־
12 אֶרֶץ צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ׃ יִשְׂמַח ׀ הַר־צִיּוֹן תָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה
13 14 לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ׃ סֹבּוּ צִיּוֹן וְהַקִּיפוּהָ סִפְרוּ מִגְדָּלֶיהָ׃ שִׁיתוּ
לִבְּכֶם ׀ לְחֵילָה פַּסְּגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ לְמַעַן תְּסַפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן׃
15 כִּי זֶה ׀ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל־מוּת׃
מט 1 2 מט לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ שִׁמְעוּ־זֹאת כָּל־הָעַמִּים
3 הַאֲזִינוּ כָּל־יֹשְׁבֵי חָלֶד׃ גַּם־בְּנֵי אָדָם גַּם־בְּנֵי־אִישׁ יַחַד עָשִׁיר
4 5 וְאֶבְיוֹן׃ פִּי יְדַבֵּר חָכְמוֹת וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת׃ אַטֶּה לְמָשָׁל
6 אָזְנִי אֶפְתַּח בְּכִנּוֹר חִידָתִי׃ לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֹן עֲקֵבַי
7 8 יְסוּבֵּנִי׃ הַבֹּטְחִים עַל־חֵילָם וּבְרֹב עָשְׁרָם יִתְהַלָּלוּ׃ אָח לֹא־
9 פָדֹה יִפְדֶּה אִישׁ לֹא־יִתֵּן לֵאלֹהִים כָּפְרוֹ׃ וְיֵקַר פִּדְיוֹן נַפְשָׁם
10 11 וְחָדַל לְעוֹלָם׃ וִיחִי־עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת׃ כִּי יִרְאֶה ׀
חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וָבַעַר יֹאבֵדוּ וְעָזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם׃
12 קִרְבָּם בָּתֵּימוֹ ׀ לְעוֹלָם מִשְׁכְּנֹתָם לְדֹר וָדֹר קָרְאוּ בִשְׁמוֹתָם
13 14 עֲלֵי אֲדָמוֹת׃ וְאָדָם בִּיקָר בַּל־יָלִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ׃ זֶה
15 דַרְכָּם כֵּסֶל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם ׀ בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֶלָה׃ כַּצֹּאן לִשְׁאוֹל
שַׁתּוּ מָוֶת יִרְעֵם וַיִּרְדּוּ בָם יְשָׁרִים ׀ לַבֹּקֶר וְצוּרָם לְבַלּוֹת שְׁאוֹל
16 מִזְּבֻל לוֹ׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד שְׁאוֹל כִּי יִקָּחֵנִי סֶלָה׃

17 18 אַל־תִּירָא כִּֽי־יַעֲשִׁר אִישׁ כִּֽי־יִרְבֶּה כְּבוֹד בֵּיתֽוֹ׃ כִּי לֹא בְמוֹתוֹ
19 יִקַּח הַכֹּל לֹא־יֵרֵד אַחֲרָיו כְּבוֹדֽוֹ׃ כִּֽי־נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו יְבָרֵךְ וְיוֹדֻךָ
20 כִּֽי־תֵיטִיב לָֽךְ׃ תָּבוֹא עַד־דּוֹר אֲבוֹתָיו עַד־נֵצַח לֹא יִרְאוּ־אֽוֹר׃
21 נ אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמֽוּ׃ נ מִזְמוֹר
1 לְאָסָף אֵל ׀ אֱלֹהִים יְהוָה דִּבֶּר וַיִּקְרָא־אָרֶץ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־
2 3 מְבֹאֽוֹ׃ מִצִּיּוֹן מִכְלַל־יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִֽיעַ׃ יָבֹא אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יֶחֱרַשׁ
4 אֵשׁ־לְפָנָיו תֹּאכֵל וּסְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹֽד׃ יִקְרָא אֶל־הַשָּׁמַיִם
5 מֵעָל וְאֶל־הָאָרֶץ לָדִין עַמּֽוֹ׃ אִסְפוּ־לִי חֲסִידָי כֹּרְתֵי בְרִיתִי
6 עֲלֵי־זָֽבַח׃ וַיַּגִּידוּ שָׁמַיִם צִדְקוֹ כִּֽי־אֱלֹהִים ׀ שֹׁפֵט הוּא סֶֽלָה׃
7 שִׁמְעָה עַמִּי ׀ וַאֲדַבֵּרָה יִשְׂרָאֵל וְאָעִידָה בָּךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ
8 9 אָנֹֽכִי׃ לֹא עַל־זְבָחֶיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ לְנֶגְדִּי תָמִֽיד׃ לֹא־אֶקַּח
10 מִבֵּיתְךָ פָר מִמִּכְלְאֹתֶיךָ עַתּוּדִֽים׃ כִּי־לִי כָל־חַיְתוֹ־יָעַר בְּהֵמוֹת
11 12 בְּהַרְרֵי־אָֽלֶף׃ יָדַעְתִּי כָּל־עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִֽי׃ אִם־אֶרְעַב
13 לֹא־אֹמַר לָךְ כִּי־לִי תֵבֵל וּמְלֹאָֽהּ׃ הַאוֹכַל בְּשַׂר אַבִּירִים וְדַם
14 עַתּוּדִים אֶשְׁתֶּֽה׃ זְבַח לֵאלֹהִים תּוֹדָה וְשַׁלֵּם לְעֶלְיוֹן נְדָרֶֽיךָ׃
15 16 וּקְרָאֵנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלֶּצְךָ וּתְכַבְּדֵֽנִי׃ וְלָרָשָׁע ׀ אָמַר אֱלֹהִים
17 מַה־לְּךָ לְסַפֵּר חֻקָּי וַתִּשָּׂא בְרִיתִי עֲלֵי־פִֽיךָ׃ וְאַתָּה שָׂנֵאתָ
18 מוּסָר וַתַּשְׁלֵךְ דְּבָרַי אַחֲרֶֽיךָ׃ אִם־רָאִיתָ גַנָּב וַתִּרֶץ עִמּוֹ וְעִם
19 מְנָאֲפִים חֶלְקֶֽךָ׃ פִּיךָ שָׁלַחְתָּ בְרָעָה וּלְשׁוֹנְךָ תַּצְמִיד מִרְמָֽה׃
20 21 תֵּשֵׁב בְּאָחִיךָ תְדַבֵּר בְּבֶן־אִמְּךָ תִּתֶּן־דֹּֽפִי׃ אֵלֶּה עָשִׂיתָ ׀
וְהֶחֱרַשְׁתִּי דִּמִּיתָ הֱיֽוֹת־אֶהְיֶה כָמוֹךָ אוֹכִיחֲךָ וְאֶעֶרְכָה
22 לְעֵינֶֽיךָ׃ בִּינוּ־נָא זֹאת שֹׁכְחֵי אֱלוֹהַּ פֶּן־אֶטְרֹף וְאֵין מַצִּֽיל׃
23 זֹבֵחַ תּוֹדָה יְכַבְּדָֽנְנִי וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִֽים׃
נא 1 2 נא לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִֽד׃ בְּבוֹא־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא כַּאֲשֶׁר־בָּא
3 אֶל־בַּת־שָֽׁבַע׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים כְּחַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ מְחֵה פְשָׁעָֽי׃
4 5 הֶרֶבה כַּבְּסֵנִי מֵעֲוֹנִי וּמֵחַטָּאתִי טַהֲרֵֽנִי׃ כִּֽי־פְשָׁעַי אֲנִי אֵדָע
6 וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִֽיד׃ לְךָ לְבַדְּךָ ׀ חָטָאתִי וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי
7 לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדָבְרֶךָ תִּזְכֶּה בְשָׁפְטֶֽךָ׃ הֵן־בְּעָווֹן חוֹלָלְתִּי וּבְחֵטְא

סגול באתנח. יום ג'

8 יֶחֱמַתְנִי אִמִּי׃ הֵן אֱמֶת חָפַצְתָּ בַטֻּחוֹת וּבְסָתֻם חָכְמָה תוֹדִיעֵנִי׃
9 10 תְּחַטְּאֵנִי בְאֵזוֹב וְאֶטְהָר תְּכַבְּסֵנִי וּמִשֶּׁלֶג אַלְבִּין׃ תַּשְׁמִיעֵנִי
11 שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה תָּגֵלְנָה עֲצָמוֹת דִּכִּיתָ׃ הַסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵחֲטָאָי
12 וְכָל־עֲוֺנֹתַי מְחֵה׃ לֵב טָהוֹר בְּרָא־לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נָכוֹן חַדֵּשׁ
13 בְּקִרְבִּי׃ אַל־תַּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ וְרוּחַ קָדְשְׁךָ אַל־תִּקַּח מִמֶּנִּי׃
14 15 הָשִׁיבָה לִּי שְׂשׂוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי׃ אֲלַמְּדָה פֹשְׁעִים
16 דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ׃ הַצִּילֵנִי מִדָּמִים ׀ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
17 תְּשׁוּעָתִי תְּרַנֵּן לְשׁוֹנִי צִדְקָתֶךָ׃ אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד
18 19 תְּהִלָּתֶךָ׃ כִּי ׀ לֹא־תַחְפֹּץ זֶבַח וְאֶתֵּנָה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה׃ זִבְחֵי
אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב־נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה׃
20 21 הֵיטִיבָה בִרְצוֹנְךָ אֶת־צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָםִ׃ אָז תַּחְפֹּץ
זִבְחֵי־צֶדֶק עוֹלָה וְכָלִיל אָז יַעֲלוּ עַל־מִזְבַּחֲךָ פָרִים׃
נב 1 2 נב לַמְנַצֵּחַ מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא ׀ דּוֹאֵג הָאֲדֹמִי וַיַּגֵּד לְשָׁאוּל
3 וַיֹּאמֶר לוֹ בָּא דָוִד אֶל־בֵּית אֲחִימֶלֶךְ׃ מַה־תִּתְהַלֵּל בְּרָעָה
4 הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל־הַיּוֹם׃ הַוּוֹת תַּחְשֹׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתַעַר מְלֻטָּשׁ
5 עֹשֵׂה רְמִיָּה׃ אָהַבְתָּ רָּע מִטּוֹב שֶׁקֶר ׀ מִדַּבֵּר צֶדֶק סֶלָה׃
6 7 אָהַבְתָּ כָל־דִּבְרֵי־בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה׃ גַּם־אֵל יִתָּצְךָ לָנֶצַח יַחְתְּךָ
8 וְיִסָּחֲךָ מֵאֹהֶל וְשֵׁרֶשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים סֶלָה׃ וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִירָאוּ
9 וְעָלָיו יִשְׂחָקוּ׃ הִנֵּה הַגֶּבֶר לֹא יָשִׂים אֱלֹהִים מָעוּזּוֹ וַיִּבְטַח בְּרֹב
10 עָשְׁרוֹ יָעֹז בְּהַוָּתוֹ׃ וַאֲנִי כְּזַיִת רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בָּטַחְתִּי
11 בְחֶסֶד אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד׃ אוֹדְךָ לְעוֹלָם כִּי עָשִׂיתָ וַאֲקַוֶּה
נג 1 שִׁמְךָ כִי־טוֹב נֶגֶד חֲסִידֶיךָ׃ נג לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת מַשְׂכִּיל
2 לְדָוִד׃ אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הִשְׁחִיתוּ וְהִתְעִיבוּ עָוֶל אֵין
3 עֹשֵׂה־טוֹב׃ אֱלֹהִים מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל־בְּנֵי־אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ
4 מַשְׂכִּיל דֹּרֵשׁ אֶת־אֱלֹהִים׃ כֻּלּוֹ סָג יַחְדָּו נֶאֱלָחוּ אֵין עֹשֵׂה־טוֹב
5 אֵין גַּם־אֶחָד׃ הֲלֹא יָדְעוּ פֹּעֲלֵי אָוֶן אֹכְלֵי עַמִּי אָכְלוּ לֶחֶם
6 אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ׃ שָׁם ׀ פָּחֲדוּ־פַחַד לֹא־הָיָה פָחַד כִּי־אֱלֹהִים
7 פִּזַּר עַצְמוֹת חֹנָךְ הֱבִשֹׁתָה כִּי־אֱלֹהִים מְאָסָם׃ מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן

נג יְשֻׁעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוּת עַמּוֹ יָגֵל יַעֲקֹב יִשְׂמַח
1 2 יִשְׂרָאֵל׃ נד לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ בְּבוֹא הַזִּיפִים
3 וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד מִסְתַּתֵּר עִמָּנוּ׃ אֱלֹהִים בְּשִׁמְךָ
4 הוֹשִׁיעֵנִי וּבִגְבוּרָתְךָ תְדִינֵנִי׃ אֱלֹהִים שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה
5 לְאִמְרֵי־פִי׃ כִּי זָרִים ׀ קָמוּ עָלַי וְעָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי לֹא שָׂמוּ
6 אֱלֹהִים לְנֶגְדָּם סֶלָה׃ הִנֵּה אֱלֹהִים עֹזֵר לִי אֲדֹנָי בְּסֹמְכֵי נַפְשִׁי׃
7 8 יָשׁוֹב הָרַע לְשֹׁרְרָי בַּאֲמִתְּךָ הַצְמִיתֵם׃ בִּנְדָבָה אֶזְבְּחָה־לָּךְ
9 אוֹדֶה שִּׁמְךָ יְהוָה כִּי־טוֹב׃ כִּי מִכָּל־צָרָה הִצִּילָנִי וּבְאֹיְבַי רָאֲתָה
נה 1 2 עֵינִי׃ נה לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מַשְׂכִּיל לְדָוִד׃ הַאֲזִינָה אֱלֹהִים
3 תְּפִלָּתִי וְאַל־תִּתְעַלַּם מִתְּחִנָּתִי׃ הַקְשִׁיבָה לִּי וַעֲנֵנִי אָרִיד
4 בְּשִׂיחִי וְאָהִימָה׃ מִקּוֹל אוֹיֵב מִפְּנֵי עָקַת רָשָׁע כִּי־יָמִיטוּ עָלַי
5 אָוֶן וּבְאַף יִשְׂטְמוּנִי׃ לִבִּי יָחִיל בְּקִרְבִּי וְאֵימוֹת מָוֶת נָפְלוּ עָלָי׃
6 7 יִרְאָה וָרַעַד יָבֹא בִי וַתְּכַסֵּנִי פַּלָּצוּת׃ וָאֹמַר מִי־יִתֶּן־לִּי אֵבֶר
8 כַּיּוֹנָה אָעוּפָה וְאֶשְׁכֹּנָה׃ הִנֵּה אַרְחִיק נְדֹד אָלִין בַּמִּדְבָּר סֶלָה׃
9 10 אָחִישָׁה מִפְלָט לִי מֵרוּחַ סֹעָה מִסָּעַר׃ בַּלַּע אֲדֹנָי פַּלַּג לְשׁוֹנָם
11 כִּי־רָאִיתִי חָמָס וְרִיב בָּעִיר׃ יוֹמָם וָלַיְלָה יְסוֹבְבֻהָ עַל־חוֹמֹתֶיהָ
12 וְאָוֶן וְעָמָל בְּקִרְבָּהּ׃ הַוּוֹת בְּקִרְבָּהּ וְלֹא־יָמִישׁ מֵרְחֹבָהּ תֹּךְ
13 וּמִרְמָה׃ כִּי לֹא־אוֹיֵב יְחָרְפֵנִי וְאֶשָּׂא לֹא־מְשַׂנְאִי עָלַי הִגְדִּיל
14 15 וְאֶסָּתֵר מִמֶּנּוּ׃ וְאַתָּה אֱנוֹשׁ כְּעֶרְכִּי אַלּוּפִי וּמְיֻדָּעִי׃ אֲשֶׁר יַחְדָּו
16 נַמְתִּיק סוֹד בְּבֵית אֱלֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגֶשׁ׃ יַשִּׁימָוֶת ׀ עָלֵימוֹ יֵרְדוּ
17 שְׁאוֹל חַיִּים כִּי־רָעוֹת בִּמְגוּרָם בְּקִרְבָּם׃ אֲנִי אֶל־אֱלֹהִים אֶקְרָא
18 וַיהוָה יוֹשִׁיעֵנִי׃ עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אָשִׂיחָה וְאֶהֱמֶה וַיִּשְׁמַע
19 קוֹלִי׃ פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֲּרָב־לִי כִּי־בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי׃
20 יִשְׁמַע אֵל ׀ וְיַעֲנֵם וְיֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לָמוֹ
21 22 וְלֹא יָרְאוּ אֱלֹהִים׃ שָׁלַח יָדָיו בִּשְׁלֹמָיו חִלֵּל בְּרִיתוֹ׃ חָלְקוּ ׀
מַחְמָאֹת פִּיו וּקְרָב־לִבּוֹ רַכּוּ דְבָרָיו מִשֶּׁמֶן וְהֵמָּה פְתִחוֹת׃
23 הַשְׁלֵךְ עַל־יְהוָה ׀ יְהָבְךָ וְהוּא יְכַלְכְּלֶךָ לֹא־יִתֵּן לְעוֹלָם מוֹט
24 לַצַּדִּיק׃ וְאַתָּה אֱלֹהִים ׀ תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים

נו 1 וּמִרְמָה לֹא־יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח־בָּךְ׃ נו לַמְנַצֵּחַ עַל־
יוֹנַת אֵלֶם רְחֹקִים לְדָוִד מִכְתָּם בֶּאֱחֹז אֹתוֹ פְלִשְׁתִּים בְּגַת׃
2 3 חָנֵּנִי אֱלֹהִים כִּי־שְׁאָפַנִי אֱנוֹשׁ כָּל־הַיּוֹם לֹחֵם יִלְחָצֵנִי׃ שָׁאֲפוּ
4 שׁוֹרְרַי כָּל־הַיּוֹם כִּי־רַבִּים לֹחֲמִים לִי מָרוֹם׃ יוֹם אִירָא אֲנִי
5 אֵלֶיךָ אֶבְטָח׃ בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דְּבָרוֹ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא
6 אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה בָשָׂר לִי׃ כָּל־הַיּוֹם דְּבָרַי יְעַצֵּבוּ עָלַי כָּל־
7 מַחְשְׁבֹתָם לָרָע׃ יָגוּרוּ יִצְפּוֹנוּ הֵמָּה עֲקֵבַי יִשְׁמֹרוּ כַּאֲשֶׁר קִוּוּ
8 9 נַפְשִׁי׃ עַל־אָוֶן פַּלֶּט־לָמוֹ בְּאַף עַמִּים ׀ הוֹרֵד אֱלֹהִים׃ נֹדִי
10 סָפַרְתָּה אָתָּה שִׂימָה דִמְעָתִי בְנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתֶךָ׃ אָז ׀
יָשׁוּבוּ אוֹיְבַי אָחוֹר בְּיוֹם אֶקְרָא זֶה־יָדַעְתִּי כִּי־אֱלֹהִים לִי׃
11 12 בֵּאלֹהִים אֲהַלֵּל דָּבָר בַּיהוָה אֲהַלֵּל דָּבָר׃ בֵּאלֹהִים בָּטַחְתִּי לֹא
13 אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה אָדָם לִי׃ עָלַי אֱלֹהִים נְדָרֶיךָ אֲשַׁלֵּם תּוֹדֹת
14 לָךְ׃ כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלַי מִדֶּחִי לְהִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי
נז 1 אֱלֹהִים בְּאוֹר הַחַיִּים׃ נז לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם
2 בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי־שָׁאוּל בַּמְּעָרָה׃ חָנֵּנִי אֱלֹהִים ׀ חָנֵּנִי כִּי בְךָ חָסָיָה
3 נַפְשִׁי וּבְצֵל־כְּנָפֶיךָ אֶחְסֶה עַד יַעֲבֹר הַוּוֹת׃ אֶקְרָא לֵאלֹהִים
4 עֶלְיוֹן לָאֵל גֹּמֵר עָלָי׃ יִשְׁלַח מִשָּׁמַיִם ׀ וְיוֹשִׁיעֵנִי חֵרֵף שֹׁאֲפִי
5 סֶלָה יִשְׁלַח אֱלֹהִים חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ׃ נַפְשִׁי ׀ בְּתוֹךְ לְבָאִם
אֶשְׁכְּבָה לֹהֲטִים בְּנֵי־אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב
6 7 חַדָּה׃ רוּמָה עַל־הַשָּׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ רֶשֶׁת ׀
הֵכִינוּ ׀ לִפְעָמַי כָּפַף נַפְשִׁי כָּרוּ לְפָנַי שִׁיחָה נָפְלוּ בְתוֹכָהּ סֶלָה׃
8 9 נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים נָכוֹן לִבִּי אָשִׁירָה וַאֲזַמֵּרָה׃ עוּרָה כְבוֹדִי
10 עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ אֲדֹנָי
11 אֲזַמֶּרְךָ בַּל־אֻמִּים׃ כִּי־גָדֹל עַד־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים
12 אֲמִתֶּךָ׃ רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃
נח 1 2 נח לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם׃ הַאֻמְנָם
3 אֵלֶם צֶדֶק תְּדַבֵּרוּן מֵישָׁרִים תִּשְׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם׃ אַף־בְּלֵב
עוֹלֹת תִּפְעָלוּן בָּאָרֶץ חֲמַס יְדֵיכֶם תְּפַלֵּסוּן׃ זֹרוּ רְשָׁעִים מֵרָחֶם

פתח בסוף פסוק

צפונו ק׳

5 תָּעוּ מִבֶּטֶן דֹּבְרֵי כָזָב׃ חֲמַת־לָמוֹ כִּדְמוּת חֲמַת־נָחָשׁ כְּמוֹ־פֶתֶן
6 חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ׃ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחֲשִׁים חוֹבֵר
7 חֲבָרִים מְחֻכָּם׃ אֱלֹהִים הֲרָס־שִׁנֵּימוֹ בְּפִימוֹ מַלְתְּעוֹת כְּפִירִים
8 נְתֹץ ׀ יְהוָה׃ יִמָּאֲסוּ כְמוֹ־מַיִם יִתְהַלְּכוּ־לָמוֹ יִדְרֹךְ חִצָּו כְּמוֹ חציו ק׳
9 יִתְמֹלָלוּ׃ כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל־חָזוּ שָׁמֶשׁ׃
10 11 בְּטֶרֶם יָבִינוּ סִּירֹתֵיכֶם אָטָד כְּמוֹ־חַי כְּמוֹ־חָרוֹן יִשְׂעָרֶנּוּ׃ יִשְׂמַח
12 צַדִּיק כִּי־חָזָה נָקָם פְּעָמָיו יִרְחַץ בְּדַם הָרָשָׁע׃ וְיֹאמַר אָדָם
נט 1 אַךְ־פְּרִי לַצַּדִּיק אַךְ יֵשׁ־אֱלֹהִים שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ׃ נט לַמְנַצֵּחַ
אַל־תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם בִּשְׁלֹחַ שָׁאוּל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת־הַבַּיִת
2 3 לַהֲמִיתוֹ׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ אֱלֹהָי מִמִּתְקוֹמְמַי תְּשַׂגְּבֵנִי׃ הַצִּילֵנִי
4 מִפֹּעֲלֵי אָוֶן וּמֵאַנְשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי׃ כִּי הִנֵּה אָרְבוּ לְנַפְשִׁי
5 יָגוּרוּ עָלַי עַזִּים לֹא־פִשְׁעִי וְלֹא־חַטָּאתִי יְהוָה׃ בְּלִי־עָוֺן יְרֻצוּן
6 וְיִכּוֹנָנוּ עוּרָה לִקְרָאתִי וּרְאֵה׃ וְאַתָּה יְהוָה ׀ אֱלֹהִים ׀ צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָקִיצָה לִפְקֹד כָּל־הַגּוֹיִם אַל־תָּחֹן כָּל־בֹּגְדֵי אָוֶן
7 8 סֶלָה׃ יָשׁוּבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הִנֵּה ׀ יַבִּיעוּן
9 בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת בְּשִׂפְתוֹתֵיהֶם כִּי־מִי שֹׁמֵעַ׃ וְאַתָּה יְהוָה תִּשְׂחַק
10 לָמוֹ תִּלְעַג לְכָל־גּוֹיִם׃ עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי׃
11 12 אֱלֹהֵי חַסְדּוֹ יְקַדְּמֵנִי אֱלֹהִים יַרְאֵנִי בְשֹׁרְרָי׃ אַל־תַּהַרְגֵם ׀ פֶּן חסדי ק׳
13 יִשְׁכְּחוּ עַמִּי הֲנִיעֵמוֹ בְחֵילְךָ וְהוֹרִידֵמוֹ מָגִנֵּנוּ אֲדֹנָי׃ חַטַּאת
פִּימוֹ דְּבַר־שְׂפָתֵימוֹ וְיִלָּכְדוּ בִגְאוֹנָם וּמֵאָלָה וּמִכַּחַשׁ יְסַפֵּרוּ׃
14 כַּלֵּה בְחֵמָה כַּלֵּה וְאֵינֵמוֹ וְיֵדְעוּ כִּי־אֱלֹהִים מֹשֵׁל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי
15 16 הָאָרֶץ סֶלָה׃ וְיָשֻׁבוּ לָעֶרֶב יֶהֱמוּ כַכָּלֶב וִיסוֹבְבוּ עִיר׃ הֵמָּה
17 יְנוּעוּן לֶאֱכֹל אִם־לֹא יִשְׂבְּעוּ וַיָּלִינוּ׃ וַאֲנִי ׀ אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן יניעון ק׳
18 לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי־הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר־לִי׃ עֻזִּי אֵלֶיךָ
ס 1 אֲזַמֵּרָה כִּי־אֱלֹהִים מִשְׂגַּבִּי אֱלֹהֵי חַסְדִּי׃ ס לַמְנַצֵּחַ עַל־ אלהים
2 שׁוּשַׁן עֵדוּת מִכְתָּם לְדָוִד לְלַמֵּד׃ בְּהַצּוֹתוֹ ׀ אֶת אֲרַם נַהֲרַיִם
וְאֶת־אֲרַם צוֹבָה וַיָּשָׁב יוֹאָב וַיַּךְ אֶת־אֱדוֹם בְּגֵיא־מֶלַח שְׁנֵים
3 עָשָׂר אָלֶף׃ אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ פְרַצְתָּנוּ אָנַפְתָּ תְּשׁוֹבֵב לָנוּ׃

4 5 הִרְעַשְׁתָּה אֶרֶץ פְּצַמְתָּהּ רְפָה שְׁבָרֶיהָ כִי־מָטָה׃ הִרְאִיתָ עַמְּךָ
6 קָשָׁה הִשְׁקִיתָנוּ יַיִן תַּרְעֵלָה׃ נָתַתָּה לִּירֵאֶיךָ נֵּס לְהִתְנוֹסֵס
7 מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנוּ׃ ועננִי ק'
8 אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעֱלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת
9 אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ וְלִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה
10 מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי פְּלֶשֶׁת
11 12 הִתְרֹעָעִי׃ מִי יֹבִלֵנִי עִיר מָצוֹר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃ הֲלֹא־
13 אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאוֹתֵינוּ׃ הָבָה־לָּנוּ
14 עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא
1 2 יָבוּס צָרֵינוּ׃ סא לַמְנַצֵּחַ עַל־נְגִינַת לְדָוִד׃ שִׁמְעָה אֱלֹהִים סא
3 רִנָּתִי הַקְשִׁיבָה תְּפִלָּתִי׃ מִקְצֵה הָאָרֶץ ׀ אֵלֶיךָ אֶקְרָא בַּעֲטֹף
4 לִבִּי בְּצוּר־יָרוּם מִמֶּנִּי תַנְחֵנִי׃ כִּי־הָיִיתָ מַחְסֶה לִי מִגְדַּל־עֹז
5 מִפְּנֵי אוֹיֵב׃ אָגוּרָה בְאָהָלְךָ עוֹלָמִים אֶחֱסֶה בְסֵתֶר כְּנָפֶיךָ
6 סֶּלָה׃ כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לִנְדָרָי נָתַתָּ יְרֻשַּׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ׃
7 8 יָמִים עַל־יְמֵי־מֶלֶךְ תּוֹסִיף שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ־דֹר וָדֹר׃ יֵשֵׁב עוֹלָם
9 לִפְנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וֶאֱמֶת מַן יִנְצְרֻהוּ׃ כֵּן ׀ אֲזַמְּרָה שִׁמְךָ לָעַד
1 לְשַׁלְּמִי נְדָרַי יוֹם ׀ יוֹם׃ סב לַמְנַצֵּחַ עַל־יְדוּתוּן מִזְמוֹר סב
2 3 לְדָוִד׃ אַךְ אֶל־אֱלֹהִים דּוּמִיָּה נַפְשִׁי מִמֶּנּוּ יְשׁוּעָתִי׃ אַךְ־הוּא
4 צוּרִי וִישׁוּעָתִי מִשְׂגַּבִּי לֹא־אֶמּוֹט רַבָּה׃ עַד־אָנָה ׀ תְּהוֹתְתוּ עַל־
5 אִישׁ תְּרָצְּחוּ כֻלְּכֶם כְּקִיר נָטוּי גָּדֵר הַדְּחוּיָה׃ אַךְ מִשְּׂאֵתוֹ ׀
6 יָעֲצוּ לְהַדִּיחַ יִרְצוּ כָזָב בְּפִיו יְבָרֵכוּ וּבְקִרְבָּם יְקַלְלוּ־סֶלָה׃ אַךְ
7 לֵאלֹהִים דּוֹמִּי נַפְשִׁי כִּי־מִמֶּנּוּ תִּקְוָתִי׃ אַךְ־הוּא צוּרִי וִישׁוּעָתִי
8 מִשְׂגַּבִּי לֹא אֶמּוֹט׃ עַל־אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי צוּר־עֻזִּי מַחְסִי
9 בֵּאלֹהִים׃ בִּטְחוּ בוֹ בְכָל־עֵת ׀ עָם שִׁפְכוּ־לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים
10 מַחֲסֶה־לָּנוּ סֶלָה׃ אַךְ ׀ הֶבֶל בְּנֵי־אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֹאזְנַיִם
11 לַעֲלוֹת הֵמָּה מֵהֶבֶל יָחַד׃ אַל־תִּבְטְחוּ בְעֹשֶׁק וּבְגָזֵל אַל־
12 תֶּהְבָּלוּ חַיִל ׀ כִּי־יָנוּב אַל־תָּשִׁיתוּ לֵב׃ אַחַת ׀ דִּבֶּר אֱלֹהִים
13 שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי כִּי עֹז לֵאלֹהִים׃ וּלְךָ־אֲדֹנָי חָסֶד כִּי־אַתָּה

סג 1 תְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ׃ סג מִזְמוֹר לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ בְּמִדְבַּר
2 יְהוּדָה׃ אֱלֹהִים ׀ אֵלִי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָּ צָמְאָה לְךָ ׀ נַפְשִׁי כָּמַהּ
3 לְךָ בְשָׂרִי בְּאֶרֶץ־צִיָּה וְעָיֵף בְּלִי־מָיִם׃ כֵּן בַּקֹּדֶשׁ חֲזִיתִךָ לִרְאוֹת
4 5 עֻזְּךָ וּכְבוֹדֶךָ׃ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים שְׂפָתַי יְשַׁבְּחוּנְךָ׃ כֵּן
6 אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי׃ כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי
7 וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל־פִּי׃ אִם־זְכַרְתִּיךָ עַל־יְצוּעָי בְּאַשְׁמֻרוֹת
8 9 אֶהְגֶּה־בָּךְ׃ כִּי־הָיִיתָ עֶזְרָתָה לִּי וּבְצֵל כְּנָפֶיךָ אֲרַנֵּן׃ דָּבְקָה
10 נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תָּמְכָה יְמִינֶךָ׃ וְהֵמָּה לְשׁוֹאָה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי
11 יָבֹאוּ בְּתַחְתִּיּוֹת הָאָרֶץ׃ יַגִּירֻהוּ עַל־יְדֵי־חָרֶב מְנָת שֻׁעָלִים יִהְיוּ׃
12 סד וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בֵּאלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל־הַנִּשְׁבָּע בּוֹ כִּי יִסָּכֵר פִּי
1 2 דוֹבְרֵי־שָׁקֶר׃ סד לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ שְׁמַע־אֱלֹהִים קוֹלִי
3 בְשִׂיחִי מִפַּחַד אוֹיֵב תִּצֹּר חַיָּי׃ תַּסְתִּירֵנִי מִסּוֹד מְרֵעִים מֵרִגְשַׁת
4 פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ אֲשֶׁר שָׁנְנוּ כַחֶרֶב לְשׁוֹנָם דָּרְכוּ חִצָּם דָּבָר מָר׃
5 6 לִירוֹת בַּמִּסְתָּרִים תָּם פִּתְאֹם יֹרֻהוּ וְלֹא יִירָאוּ׃ יְחַזְּקוּ־לָמוֹ ׀
7 דָּבָר רָע יְסַפְּרוּ לִטְמוֹן מוֹקְשִׁים אָמְרוּ מִי יִרְאֶה־לָּמוֹ׃ יַחְפְּשׂוּ
8 עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק׃ וַיֹּרֵם אֱלֹהִים
9 חֵץ פִּתְאוֹם הָיוּ מַכּוֹתָם׃ וַיַּכְשִׁילוּהוּ עָלֵימוֹ לְשׁוֹנָם יִתְנֹדְדוּ כָּל־
10 רֹאֵה בָם׃ וַיִּירְאוּ כָּל־אָדָם וַיַּגִּידוּ פֹּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשֵׂהוּ
11 סה הִשְׂכִּילוּ׃ יִשְׂמַח צַדִּיק בַּיהוָה וְחָסָה בוֹ וְיִתְהַלְלוּ כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃
1 2 סה לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד שִׁיר׃ לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה אֱלֹהִים
3 בְּצִיּוֹן וּלְךָ יְשֻׁלַּם־נֶדֶר׃ שֹׁמֵעַ תְּפִלָּה עָדֶיךָ כָּל־בָּשָׂר יָבֹאוּ׃
4 5 דִּבְרֵי עֲוֺנֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם׃ אַשְׁרֵי ׀
תִּבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּן חֲצֵרֶיךָ נִשְׂבְּעָה בְּטוּב בֵּיתֶךָ קְדֹשׁ
6 הֵיכָלֶךָ׃ נוֹרָאוֹת ׀ בְּצֶדֶק תַּעֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ מִבְטָח כָּל־קַצְוֵי־
7 8 אֶרֶץ וְיָם רְחֹקִים׃ מֵכִין הָרִים בְּכֹחוֹ נֶאְזָר בִּגְבוּרָה׃ מַשְׁבִּיחַ ׀
9 שְׁאוֹן יַמִּים שְׁאוֹן גַּלֵּיהֶם וַהֲמוֹן לְאֻמִּים׃ וַיִּירְאוּ ׀ יֹשְׁבֵי קְצָוֹת
10 מֵאוֹתֹתֶיךָ מוֹצָאֵי־בֹקֶר וָעֶרֶב תַּרְנִין׃ פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ ׀ וַתְּשֹׁקְקֶהָ
רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין דְּגָנָם כִּי־כֵן תְּכִינֶהָ׃

11 תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ׃
12 13 עִטַּרְתָּ שְׁנַת טוֹבָתֶךָ וּמַעְגָּלֶיךָ יִרְעֲפוּן דָּשֶׁן׃ יִרְעֲפוּ נְאוֹת
14 מִדְבָּר וְגִיל גְּבָעוֹת תַּחְגֹּרְנָה׃ לָבְשׁוּ כָרִים ׀ הַצֹּאן וַעֲמָקִים
סו 1 יַעַטְפוּ־בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף־יָשִׁירוּ׃ סו לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מִזְמוֹר [illegible]
2 הָרִיעוּ לֵאלֹהִים כָּל־הָאָרֶץ׃ זַמְּרוּ כְבוֹד־שְׁמוֹ שִׂימוּ כָבוֹד
3 תְּהִלָּתוֹ׃ אִמְרוּ לֵאלֹהִים מַה־נּוֹרָא מַעֲשֶׂיךָ בְּרֹב עֻזְּךָ יְכַחֲשׁוּ
4 לְךָ אֹיְבֶיךָ׃ כָּל־הָאָרֶץ ׀ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ וִיזַמְּרוּ־לָךְ יְזַמְּרוּ שִׁמְךָ
5 סֶלָה׃ לְכוּ וּרְאוּ מִפְעֲלוֹת אֱלֹהִים נוֹרָא עֲלִילָה עַל־בְּנֵי אָדָם׃
6 7 הָפַךְ יָם ׀ לְיַבָּשָׁה בַּנָּהָר יַעַבְרוּ בְרָגֶל שָׁם נִשְׂמְחָה־בּוֹ׃ מֹשֵׁל
בִּגְבוּרָתוֹ ׀ עוֹלָם עֵינָיו בַּגּוֹיִם תִּצְפֶּינָה הַסּוֹרְרִים ׀ אַל־יָרִימוּ ירומו ק׳
8 9 לָמוֹ סֶלָה׃ בָּרְכוּ עַמִּים ׀ אֱלֹהֵינוּ וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ׃ הַשָּׂם
10 נַפְשֵׁנוּ בַּחַיִּים וְלֹא־נָתַן לַמּוֹט רַגְלֵנוּ׃ כִּי־בְחַנְתָּנוּ אֱלֹהִים צְרַפְתָּנוּ
11 כִּצְרָף־כָּסֶף׃ הֲבֵאתָנוּ בַמְּצוּדָה שַׂמְתָּ מוּעָקָה בְמָתְנֵינוּ׃
12 הִרְכַּבְתָּ אֱנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ בָּאנוּ־בָאֵשׁ וּבַמַּיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוָיָה׃ פתח באתנח
13 14 אָבוֹא בֵיתְךָ בְעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לְךָ נְדָרָי׃ אֲשֶׁר־פָּצוּ שְׂפָתָי
15 וְדִבֶּר־פִּי בַּצַּר־לִי׃ עֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה־לָּךְ עִם־קְטֹרֶת אֵילִים
16 אֶעֱשֶׂה בָקָר עִם־עַתּוּדִים סֶלָה׃ לְכוּ שִׁמְעוּ וַאֲסַפְּרָה כָּל־
17 יִרְאֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי׃ אֵלָיו פִּי־קָרָאתִי וְרוֹמַם תַּחַת
18 19 לְשׁוֹנִי׃ אָוֶן אִם־רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע ׀ אֲדֹנָי׃ אָכֵן שָׁמַע
20 אֱלֹהִים הִקְשִׁיב בְּקוֹל תְּפִלָּתִי׃ בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא־הֵסִיר
סז 1 תְּפִלָּתִי וְחַסְדּוֹ מֵאִתִּי׃ סז לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת מִזְמוֹר שִׁיר׃
2 3 אֱלֹהִים יְחָנֵּנוּ וִיבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אִתָּנוּ סֶלָה׃ לָדַעַת בָּאָרֶץ
4 דַּרְכֶּךָ בְּכָל־גּוֹיִם יְשׁוּעָתֶךָ׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים
5 כֻּלָּם׃ יִשְׂמְחוּ וִירַנְּנוּ לְאֻמִּים כִּי־תִשְׁפֹּט עַמִּים מִישֹׁר וּלְאֻמִּים ׀
6 בָּאָרֶץ תַּנְחֵם סֶלָה׃ יוֹדוּךָ עַמִּים ׀ אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כֻּלָּם׃
7 8 אֶרֶץ נָתְנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ׃ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
סח 1 וְיִירְאוּ אוֹתוֹ כָּל־אַפְסֵי־אָרֶץ׃ סח לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד
2 מִזְמוֹר שִׁיר׃ יָקוּם אֱלֹהִים יָפוּצוּ אוֹיְבָיו וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאָיו מִפָּנָיו׃

3 כְּהִנְדֹּף עָשָׁן תִּנְדֹּף כְּהִמֵּס דּוֹנַג מִפְּנֵי־אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי
4 אֱלֹהִים׃ וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ יַעַלְצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיָשִׂישׂוּ בְשִׂמְחָה׃
5 שִׁירוּ ׀ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעִלְזוּ
6 לְפָנָיו׃ אֲבִי יְתוֹמִים וְדַיַּן אַלְמָנוֹת אֱלֹהִים בִּמְעוֹן קָדְשׁוֹ׃
7 אֱלֹהִים ׀ מוֹשִׁיב יְחִידִים ׀ בַּיְתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת אַךְ
8 סוֹרְרִים שָׁכְנוּ צְחִיחָה׃ אֱלֹהִים בְּצֵאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ בְּצַעְדְּךָ
9 בִישִׁימוֹן סֶלָה׃ אֶרֶץ רָעָשָׁה ׀ אַף־שָׁמַיִם נָטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים
10 זֶה סִינַי מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים
11 נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ׃ חַיָּתְךָ יָשְׁבוּ־בָהּ תָּכִין בְּטוֹבָתְךָ פתח באתנח
12 13 לֶעָנִי אֱלֹהִים׃ אֲדֹנָי יִתֶּן־אֹמֶר הַמְבַשְּׂרוֹת צָבָא רָב׃ מַלְכֵי
14 צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן וּנְוַת־בַּיִת תְּחַלֵּק שָׁלָל׃ אִם־תִּשְׁכְּבוּן בֵּין
שְׁפַתָּיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ׃ סגול באתנח
15 16 בְּפָרֵשׂ שַׁדַּי מְלָכִים בָּהּ תַּשְׁלֵג בְּצַלְמוֹן׃ הַר־אֱלֹהִים הַר־בָּשָׁן
17 הַר גַּבְנֻנִּים הַר־בָּשָׁן׃ לָמָּה ׀ תְּרַצְּדוּן הָרִים גַּבְנֻנִּים הָהָר חָמַד
18 אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אַף־יְהוָה יִשְׁכֹּן לָנֶצַח׃ רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם
19 אַלְפֵי שִׁנְאָן אֲדֹנָי בָם סִינַי בַּקֹּדֶשׁ׃ עָלִיתָ לַמָּרוֹם ׀ שָׁבִיתָ שֶּׁבִי ב׳ רפה
20 לָקַחְתָּ מַתָּנוֹת בָּאָדָם וְאַף סוֹרְרִים לִשְׁכֹּן ׀ יָהּ אֱלֹהִים׃ בָּרוּךְ
21 אֲדֹנָי יוֹם ׀ יוֹם יַעֲמָס־לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה׃ הָאֵל ׀ לָנוּ אֵל
22 לְמוֹשָׁעוֹת וְלֵיהוִה אֲדֹנָי לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת׃ אַךְ־אֱלֹהִים יִמְחַץ
23 רֹאשׁ אֹיְבָיו קָדְקֹד שֵׂעָר מִתְהַלֵּךְ בַּאֲשָׁמָיו׃ אָמַר אֲדֹנָי מִבָּשָׁן
24 אָשִׁיב אָשִׁיב מִמְּצֻלוֹת יָם׃ לְמַעַן ׀ תִּמְחַץ רַגְלְךָ בְּדָם לְשׁוֹן
25 כְּלָבֶיךָ מֵאֹיְבִים מִנֵּהוּ׃ רָאוּ הֲלִיכוֹתֶיךָ אֱלֹהִים הֲלִיכוֹת אֵלִי
26 מַלְכִּי בַקֹּדֶשׁ׃ קִדְּמוּ שָׁרִים אַחַר נֹגְנִים בְּתוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפֵפוֹת׃
27 28 בְּמַקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל׃ שָׁם בִּנְיָמִן ׀
29 צָעִיר רֹדֵם שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבֻלוּן שָׂרֵי נַפְתָּלִי׃ צִוָּה
30 אֱלֹהֶיךָ עֻזֶּךָ עוּזָּה אֱלֹהִים זוּ פָּעַלְתָּ לָּנוּ׃ מֵהֵיכָלֶךָ עַל־יְרוּשָׁלָםִ
31 לְךָ יוֹבִילוּ מְלָכִים שָׁי׃ גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים ׀ בְּעֶגְלֵי
32 עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי־כָסֶף בִּזַּר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ׃ יֶאֱתָיוּ

33 חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים׃ מַמְלְכוֹת
34 הָאָרֶץ שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ אֲדֹנָי סֶלָה׃ לָרֹכֵב בִּשְׁמֵי שְׁמֵי־
35 קֶדֶם הֵן־יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֹז׃ תְּנוּ עֹז לֵאלֹהִים עַל־יִשְׂרָאֵל
36 גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃ נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל
סט 1 הוּא נֹתֵן ׀ עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים׃ סט לַמְנַצֵּחַ
2 עַל־שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד׃ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד־נָפֶשׁ׃ י"ג לחדש
3 טָבַעְתִּי ׀ בִּיוֵן מְצוּלָה וְאֵין מָעֳמָד בָּאתִי בְמַעֲמַקֵּי־מַיִם וְשִׁבֹּלֶת
4 שְׁטָפָתְנִי׃ יָגַעְתִּי בְקָרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מְיַחֵל לֵאלֹהָי׃ פתח בא׳.
5 רַבּוּ ׀ מִשַּׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֹׂנְאַי חִנָּם עָצְמוּ מַצְמִיתַי אֹיְבַי שֶׁקֶר
6 אֲשֶׁר לֹא־גָזַלְתִּי אָז אָשִׁיב׃ אֱלֹהִים אַתָּה יָדַעְתָּ לְאִוַּלְתִּי פעול בא׳.
7 וְאַשְׁמוֹתַי מִמְּךָ לֹא־נִכְחָדוּ׃ אַל־יֵבֹשׁוּ בִי ׀ קֹוֶיךָ אֲדֹנָי יֱהוִה
8 צְבָאוֹת אַל־יִכָּלְמוּ בִי מְבַקְשֶׁיךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כִּי־עָלֶיךָ נָשָׂאתִי
9 חֶרְפָּה כִּסְּתָה כְלִמָּה פָנָי׃ מוּזָר הָיִיתִי לְאֶחָי וְנָכְרִי לִבְנֵי אִמִּי׃
10 11 כִּי־קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי וְחֶרְפּוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלָי׃ וָאֶבְכֶּה
12 בַצּוֹם נַפְשִׁי וַתְּהִי לַחֲרָפוֹת לִי׃ וָאֶתְּנָה לְבוּשִׁי שָׂק וָאֱהִי לָהֶם
13 14 לְמָשָׁל׃ יָשִׂיחוּ בִי יֹשְׁבֵי שָׁעַר וּנְגִינוֹת שׁוֹתֵי שֵׁכָר׃ וַאֲנִי
תְפִלָּתִי־לְךָ ׀ יְהוָה עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב־חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת
15 יִשְׁעֶךָ׃ הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאַל־אֶטְבָּעָה אִנָּצְלָה מִשֹּׂנְאַי וּמִמַּעֲמַקֵּי־
16 מָיִם׃ אַל־תִּשְׁטְפֵנִי ׀ שִׁבֹּלֶת מַיִם וְאַל־תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה וְאַל־
17 תֶּאְטַר־עָלַי בְּאֵר פִּיהָ׃ עֲנֵנִי יְהוָה כִּי־טוֹב חַסְדֶּךָ כְּרֹב רַחֲמֶיךָ
18 פְּנֵה אֵלָי׃ וְאַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מֵעַבְדֶּךָ כִּי־צַר־לִי מַהֵר עֲנֵנִי׃
19 20 קָרְבָה אֶל־נַפְשִׁי גְאָלָהּ לְמַעַן אֹיְבַי פְּדֵנִי׃ אַתָּה יָדַעְתָּ חֶרְפָּתִי
21 וּבָשְׁתִּי וּכְלִמָּתִי נֶגְדְּךָ כָּל־צוֹרְרָי׃ חֶרְפָּה ׀ שָׁבְרָה לִבִּי וָאָנוּשָׁה
22 וָאֲקַוֶּה לָנוּד וָאַיִן וְלַמְנַחֲמִים וְלֹא מָצָאתִי׃ וַיִּתְּנוּ בְּבָרוּתִי רֹאשׁ פתח באתנח.
23 וְלִצְמָאִי יַשְׁקוּנִי חֹמֶץ׃ יְהִי שֻׁלְחָנָם לִפְנֵיהֶם לְפָח וְלִשְׁלוֹמִים
24 לְמוֹקֵשׁ׃ תֶּחְשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מֵרְאוֹת וּמָתְנֵיהֶם תָּמִיד הַמְעַד׃ פתח בס"פ.
25 26 שְׁפָךְ־עֲלֵיהֶם זַעְמֶךָ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יַשִּׂיגֵם׃ תְּהִי־טִירָתָם נְשַׁמָּה
27 בְּאָהֳלֵיהֶם אַל־יְהִי יֹשֵׁב׃ כִּי־אַתָּה אֲשֶׁר־הִכִּיתָ רָדָפוּ וְאֶל־מַכְאוֹב

29 חֲלָלֶיךָ יְסַפֵּרוּ׃ תְּנָה־עָוֺן עַל־עֲוֺנָם וְאַל־יָבֹאוּ בְּצִדְקָתֶךָ׃ יִמָּחוּ
30 מִסֵּפֶר חַיִּים וְעִם־צַדִּיקִים אַל־יִכָּתֵבוּ׃ וַאֲנִי עָנִי וְכוֹאֵב יְשׁוּעָתְךָ
31 אֱלֹהִים תְּשַׂגְּבֵנִי׃ אֲהַלְלָה שֵׁם־אֱלֹהִים בְּשִׁיר וַאֲגַדְּלֶנּוּ בְתוֹדָה׃
32 33 וְתִיטַב לַיהוָה מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס׃ רָאוּ עֲנָוִים יִשְׂמָחוּ
34 דֹּרְשֵׁי אֱלֹהִים וִיחִי לְבַבְכֶם׃ כִּי־שֹׁמֵעַ אֶל־אֶבְיוֹנִים יְהוָה וְאֶת־
35 אֲסִירָיו לֹא בָזָה׃ יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ יַמִּים וְכָל־רֹמֵשׂ בָּם׃
36 כִּי אֱלֹהִים ׀ יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן וְיִבְנֶה עָרֵי יְהוּדָה וְיָשְׁבוּ שָׁם וִירֵשׁוּהָ׃
37 וְזֶרַע עֲבָדָיו יִנְחָלוּהָ וְאֹהֲבֵי שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ־בָהּ׃ ע לַמְנַצֵּחַ
2 3 לְדָוִד לְהַזְכִּיר׃ אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה׃ יֵבֹשׁוּ
4 וְיַחְפְּרוּ מְבַקְשֵׁי נַפְשִׁי יִסֹּגוּ אָחוֹר וְיִכָּלְמוּ חֲפֵצֵי רָעָתִי׃ יָשׁוּבוּ
5 עַל־עֵקֶב בָּשְׁתָּם הָאֹמְרִים הֶאָח ׀ הֶאָח׃ יָשִׂישׂוּ וְיִשְׂמְחוּ ׀ בְּךָ
כָּל־מְבַקְשֶׁיךָ וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל אֱלֹהִים אֹהֲבֵי יְשׁוּעָתֶךָ׃ פתח באתנח וס״פ
6 וַאֲנִי ׀ עָנִי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוּשָׁה־לִּי עֶזְרִי וּמְפַלְטִי אַתָּה יְהוָה עא
1 אַל־תְּאַחַר׃ עא בְּךָ־יְהוָה חָסִיתִי אַל־אֵבוֹשָׁה לְעוֹלָם׃
2 3 בְּצִדְקָתְךָ תַּצִּילֵנִי וּתְפַלְּטֵנִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי׃ הֱיֵה לִי ׀
לְצוּר מָעוֹן לָבוֹא תָּמִיד צִוִּיתָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי־סַלְעִי וּמְצוּדָתִי
4 5 אָתָּה׃ אֱלֹהַי פַּלְּטֵנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ׃ כִּי־אַתָּה
6 תִקְוָתִי אֲדֹנָי יְהוִה מִבְטַחִי מִנְּעוּרָי׃ עָלֶיךָ ׀ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן
7 מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי בְּךָ תְהִלָּתִי תָמִיד׃ כְּמוֹפֵת הָיִיתִי לְרַבִּים
8 9 וְאַתָּה מַחֲסִי־עֹז׃ יִמָּלֵא פִי תְּהִלָּתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ אַל־
10 תַּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זִקְנָה כִּכְלוֹת כֹּחִי אַל־תַּעַזְבֵנִי׃ כִּי־אָמְרוּ אוֹיְבַי
11 לִי וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו׃ לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוֹ רִדְפוּ
12 וְתִפְשׂוּהוּ כִּי־אֵין מַצִּיל׃ אֱלֹהִים אַל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהַי לְעֶזְרָתִי
13 חִישָׁה׃ יֵבֹשׁוּ יִכְלוּ שֹׂטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֶרְפָּה וּכְלִמָּה מְבַקְשֵׁי חטף ד׳
14 15 רָעָתִי׃ וַאֲנִי תָּמִיד אֲיַחֵל וְהוֹסַפְתִּי עַל־כָּל־תְּהִלָּתֶךָ׃ פִּי ׀ יְסַפֵּר
16 צִדְקָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם תְּשׁוּעָתֶךָ כִּי לֹא יָדַעְתִּי סְפֹרוֹת׃ אָבוֹא
17 בִּגְבֻרוֹת אֲדֹנָי יְהוִה אַזְכִּיר צִדְקָתְךָ לְבַדֶּךָ׃ אֱלֹהִים לִמַּדְתַּנִי
18 מִנְּעוּרָי וְעַד־הֵנָּה אַגִּיד נִפְלְאוֹתֶיךָ׃ וְגַם עַד־זִקְנָה ׀ וְשֵׂיבָה

אֱלֹהִים אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־אַגִּיד זְרוֹעֲךָ לְדוֹר לְכָל־יָבוֹא גְּבוּרָתֶךָ׃
19 וְצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד־מָרוֹם אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ גְדֹלוֹת אֱלֹהִים מִי
20 כָמוֹךָ׃ אֲשֶׁר הִרְאִיתַנוּ ׀ צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ
21 וּמִתְּהֹמוֹת הָאָרֶץ תָּשׁוּב תַּעֲלֵנִי׃ תֶּרֶב ׀ גְּדֻלָּתִי וְתִסֹּב תְּנַחֲמֵנִי׃
22 גַּם־אֲנִי ׀ אוֹדְךָ בִכְלִי־נֶבֶל אֲמִתְּךָ אֱלֹהָי אֲזַמְּרָה לְךָ בְכִנּוֹר
23 קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ תְּרַנֵּנָּה שְׂפָתַי כִּי אֲזַמְּרָה־לָּךְ וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר
24 פָּדִיתָ׃ גַּם־לְשׁוֹנִי כָּל־הַיּוֹם תֶּהְגֶּה צִדְקָתֶךָ כִּי בֹשׁוּ כִי־חָפְרוּ
1 מְבַקְשֵׁי רָעָתִי׃ עב לִשְׁלֹמֹה ׀ אֱלֹהִים מִשְׁפָּטֶיךָ לְמֶלֶךְ תֵּן עב
2 3 וְצִדְקָתְךָ לְבֶן־מֶלֶךְ׃ יָדִין עַמְּךָ בְצֶדֶק וַעֲנִיֶּיךָ בְמִשְׁפָּט׃ יִשְׂאוּ
4 הָרִים שָׁלוֹם לָעָם וּגְבָעוֹת בִּצְדָקָה׃ יִשְׁפֹּט ׀ עֲנִיֵּי־עָם יוֹשִׁיעַ
5 לִבְנֵי אֶבְיוֹן וִידַכֵּא עוֹשֵׁק׃ יִירָאוּךָ עִם־שָׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דּוֹר
6 7 דּוֹרִים׃ יֵרֵד כְּמָטָר עַל־גֵּז כִּרְבִיבִים זַרְזִיף אָרֶץ׃ יִפְרַח־בְּיָמָיו
8 צַדִּיק וְרֹב שָׁלוֹם עַד־בְּלִי יָרֵחַ׃ וְיֵרְדְּ מִיָּם עַד־יָם וּמִנָּהָר עַד
9 10 אַפְסֵי־אָרֶץ׃ לְפָנָיו יִכְרְעוּ צִיִּים וְאֹיְבָיו עָפָר יְלַחֵכוּ׃ מַלְכֵי
תַרְשִׁישׁ וְאִיִּים מִנְחָה יָשִׁיבוּ מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא אֶשְׁכָּר יַקְרִיבוּ׃
11 12 וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָל־מְלָכִים כָּל־גּוֹיִם יַעַבְדוּהוּ׃ כִּי־יַצִּיל אֶבְיוֹן מְשַׁוֵּעַ
13 וְעָנִי וְאֵין־עֹזֵר לוֹ׃ יָחֹס עַל־דַּל וְאֶבְיוֹן וְנַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים יוֹשִׁיעַ׃
14 15 מִתּוֹךְ וּמֵחָמָס יִגְאַל נַפְשָׁם וְיֵיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו׃ וִיחִי וְיִתֶּן־לוֹ
16 מִזְּהַב שְׁבָא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ תָמִיד כָּל־הַיּוֹם יְבָרֲכֶנְהוּ׃ יְהִי פִסַּת־
בַּר ׀ בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ וְיָצִיצוּ מֵעִיר
17 כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ׃ יְהִי שְׁמוֹ ׀ לְעוֹלָם לִפְנֵי־שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ
18 וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל־גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ׃ בָּרוּךְ ׀ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי
19 יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ׃ וּבָרוּךְ ׀ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא
20 כְבוֹדוֹ אֶת־כֹּל הָאָרֶץ אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃ כָּלּוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן־יִשָׁי׃

ספר שלישי.

יום ד׳.

עג

1 2 עג מִזְמוֹר לְאָסָף אַךְ טוֹב לְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְבָרֵי לֵבָב׃ וַאֲנִי נטיו ק׳.
3 כִּמְעַט נָטָיוּ רַגְלָי כְּאַיִן שֻׁפְּכָה אֲשֻׁרָי׃ כִּי־קִנֵּאתִי בַּהוֹלְלִים שפכו ק׳.
4 שְׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה׃ כִּי אֵין חַרְצֻבּוֹת לְמוֹתָם וּבָרִיא אוּלָם׃
5 6 בַּעֲמַל אֱנוֹשׁ אֵינֵמוֹ וְעִם־אָדָם לֹא יְנֻגָּעוּ׃ לָכֵן עֲנָקַתְמוֹ גַאֲוָה
7 יַעֲטָף־שִׁית חָמָס לָמוֹ׃ יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב׃
8 9 יָמִיקוּ ׀ וִידַבְּרוּ בְרָע עֹשֶׁק מִמָּרוֹם יְדַבֵּרוּ׃ שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם
10 וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ׃ לָכֵן ׀ יָשִׁיב עַמּוֹ הֲלֹם וּמֵי מָלֵא יִמָּצוּ ישוב ק׳.
11 12 לָמוֹ׃ וְאָמְרוּ אֵיכָה יָדַע־אֵל וְיֵשׁ דֵּעָה בְעֶלְיוֹן׃ הִנֵּה־אֵלֶּה
13 רְשָׁעִים וְשַׁלְוֵי עוֹלָם הִשְׂגּוּ־חָיִל׃ אַךְ־רִיק זִכִּיתִי לְבָבִי וָאֶרְחַץ
14 15 בְּנִקָּיוֹן כַּפָּי׃ וָאֱהִי נָגוּעַ כָּל־הַיּוֹם וְתוֹכַחְתִּי לַבְּקָרִים׃ אִם־
16 אָמַרְתִּי אֲסַפְּרָה כְמוֹ הִנֵּה דוֹר בָּנֶיךָ בָגָדְתִּי׃ וָאֲחַשְּׁבָה לָדַעַת
17 זֹאת עָמָל הִיא בְעֵינָי׃ עַד־אָבוֹא אֶל־מִקְדְּשֵׁי־אֵל אָבִינָה הוא ק׳.
18 19 לְאַחֲרִיתָם׃ אַךְ בַּחֲלָקוֹת תָּשִׁית לָמוֹ הִפַּלְתָּם לְמַשּׁוּאוֹת׃ אֵיךְ
20 הָיוּ לְשַׁמָּה כְרָגַע סָפוּ תַמּוּ מִן־בַּלָּהוֹת׃ כַּחֲלוֹם מֵהָקִיץ אֲדֹנָי
21 22 בָּעִיר ׀ צַלְמָם תִּבְזֶה׃ כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי וְכִלְיוֹתַי אֶשְׁתּוֹנָן׃ וַאֲנִי
23 בַעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ׃ וַאֲנִי תָמִיד עִמָּךְ אָחַזְתָּ
24 25 בְּיַד יְמִינִי׃ בַּעֲצָתְךָ תַנְחֵנִי וְאַחַר כָּבוֹד תִּקָּחֵנִי׃ מִי־לִי בַשָּׁמָיִם
26 וְעִמְּךָ לֹא־חָפַצְתִּי בָאָרֶץ׃ כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי צוּר־לְבָבִי וְחֶלְקִי
27 אֱלֹהִים לְעוֹלָם׃ כִּי־הִנֵּה רְחֵקֶיךָ יֹאבֵדוּ הִצְמַתָּה כָּל־זוֹנֶה מִמֶּךָּ׃
28 וַאֲנִי ׀ קִרֲבַת אֱלֹהִים לִי טוֹב שַׁתִּי ׀ בַּאדֹנָי יֱהוִה מַחְסִי לְסַפֵּר

עד

1 כָּל־מַלְאֲכוֹתֶיךָ׃ עד מַשְׂכִּיל לְאָסָף לָמָה אֱלֹהִים זָנַחְתָּ
2 לָנֶצַח יֶעְשַׁן אַפְּךָ בְּצֹאן מַרְעִיתֶךָ׃ זְכֹר עֲדָתְךָ ׀ קָנִיתָ קֶּדֶם
3 גָּאַלְתָּ שֵׁבֶט נַחֲלָתֶךָ הַר־צִיּוֹן זֶה ׀ שָׁכַנְתָּ בּוֹ׃ הָרִימָה פְעָמֶיךָ
4 לְמַשֻּׁאוֹת נֶצַח כָּל־הֵרַע אוֹיֵב בַּקֹּדֶשׁ׃ שָׁאֲגוּ צֹרְרֶיךָ בְּקֶרֶב
5 מוֹעֲדֶךָ שָׂמוּ אוֹתֹתָם אֹתוֹת׃ יִוָּדַע כְּמֵבִיא לְמָעְלָה בִּסֲבָךְ־עֵץ
6 7 קַרְדֻּמּוֹת׃ וְעַתָּ פִּתּוּחֶיהָ יָּחַד בְּכַשִּׁיל וְכֵילַפּוֹת יַהֲלֹמוּן׃ שִׁלְּחוּ ועתה ק׳.

8 בָאֵשׁ מִקְדָּשֶׁךָ לָאָרֶץ חִלְּלוּ מִשְׁכַּן־שְׁמֶךָ׃ אָמְרוּ בְלִבָּם נִינָם
9 יַחַד שָׂרְפוּ כָל־מוֹעֲדֵי־אֵל בָּאָרֶץ׃ אוֹתֹתֵינוּ לֹא־רָאִינוּ אֵין־עוֹד
10 נָבִיא וְלֹא־אִתָּנוּ יֹדֵעַ עַד־מָה׃ עַד־מָתַי אֱלֹהִים יְחָרֶף צָר יְנָאֵץ
11 אוֹיֵב שִׁמְךָ לָנֶצַח׃ לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינֶךָ מִקֶּרֶב חֵוקְךָ כַלֵּה׃ חיקך ק׳
12 13 וֵאלֹהִים מַלְכִּי מִקֶּדֶם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ אַתָּה פוֹרַרְתָּ
14 בְעָזְּךָ יָם שִׁבַּרְתָּ רָאשֵׁי תַנִּינִים עַל־הַמָּיִם׃ אַתָּה רִצַּצְתָּ רָאשֵׁי
15 לִוְיָתָן תִּתְּנֶנּוּ מַאֲכָל לְעָם לְצִיִּים׃ אַתָּה בָקַעְתָּ מַעְיָן וָנָחַל
16 אַתָּה הוֹבַשְׁתָּ נַהֲרוֹת אֵיתָן׃ לְךָ יוֹם אַף־לְךָ לָיְלָה אַתָּה
17 הֲכִינוֹתָ מָאוֹר וָשָׁמֶשׁ׃ אַתָּה הִצַּבְתָּ כָּל־גְּבוּלוֹת אָרֶץ קַיִץ וָחֹרֶף
18 אַתָּה יְצַרְתָּם׃ זְכָר־זֹאת אוֹיֵב חֵרֵף ׀ יְהוָה וְעַם נָבָל נִאֲצוּ
19 שְׁמֶךָ׃ אַל־תִּתֵּן לְחַיַּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיַּת עֲנִיֶּיךָ אַל־תִּשְׁכַּח לָנֶצַח׃
20 21 הַבֵּט לַבְּרִית כִּי מָלְאוּ מַחֲשַׁכֵּי־אֶרֶץ נְאוֹת חָמָס׃ אַל־יָשֹׁב דַּךְ
22 נִכְלָם עָנִי וְאֶבְיוֹן יְהַלְלוּ שְׁמֶךָ׃ קוּמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבֶךָ זְכֹר
23 חֶרְפָּתְךָ מִנִּי־נָבָל כָּל־הַיּוֹם׃ אַל־תִּשְׁכַּח קוֹל צֹרְרֶיךָ שְׁאוֹן
עה 1 קָמֶיךָ עֹלֶה תָמִיד׃ עה לַמְנַצֵּחַ אַל־תַּשְׁחֵת מִזְמוֹר לְאָסָף
2 שִׁיר׃ הוֹדִינוּ לְּךָ ׀ אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְּרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ׃
3 4 כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מֵישָׁרִים אֶשְׁפֹּט׃ נְמֹגִים אֶרֶץ וְכָל־יֹשְׁבֶיהָ
5 אָנֹכִי תִכַּנְתִּי עַמּוּדֶיהָ סֶּלָה׃ אָמַרְתִּי לַהוֹלְלִים אַל־תָּהֹלּוּ
6 וְלָרְשָׁעִים אַל־תָּרִימוּ קָרֶן׃ אַל־תָּרִימוּ לַמָּרוֹם קַרְנְכֶם תְּדַבְּרוּ
7 בְצַוָּאר עָתָק׃ כִּי לֹא מִמּוֹצָא וּמִמַּעֲרָב וְלֹא מִמִּדְבַּר הָרִים׃
8 9 כִּי־אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים׃ כִּי כוֹס בְּיַד־יְהוָה וְיַיִן
חָמַר ׀ מָלֵא מֶסֶךְ וַיַּגֵּר מִזֶּה אַךְ־שְׁמָרֶיהָ יִמְצוּ יִשְׁתּוּ כֹּל רִשְׁעֵי־
10 11 אָרֶץ׃ וַאֲנִי אַגִּיד לְעֹלָם אֲזַמְּרָה לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ וְכָל־קַרְנֵי
עו 1 רְשָׁעִים אֲגַדֵּעַ תְּרוֹמַמְנָה קַרְנוֹת צַדִּיק׃ עו לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינֹת
2 מִזְמוֹר לְאָסָף שִׁיר׃ נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל גָּדוֹל שְׁמוֹ׃
3 4 וַיְהִי בְשָׁלֵם סֻכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְצִיּוֹן׃ שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵי־קָשֶׁת מָגֵן
5 וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה סֶלָה׃ נָאוֹר אַתָּה אַדִּיר מֵהַרְרֵי־טָרֶף׃
6 אֶשְׁתּוֹלְלוּ ׀ אַבִּירֵי לֵב נָמוּ שְׁנָתָם וְלֹא־מָצְאוּ כָל־אַנְשֵׁי־חַיִל

7 8 יְדֵיהֶֽם׃ מִגַּעֲרָתְךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם וְרֶכֶב וָסֽוּס׃ אַתָּה ׀
9 נוֹרָא אַתָּה וּמִֽי־יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאָז אַפֶּֽךָ׃ מִשָּׁמַיִם הִשְׁמַעְתָּ דִּין
10 אֶרֶץ יָרְאָה וְשָׁקָֽטָה׃ בְּקוּם־לַמִּשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל־עַנְוֵי־
11 12 אֶרֶץ סֶֽלָה׃ כִּֽי־חֲמַת אָדָם תּוֹדֶךָּ שְׁאֵרִית חֵמֹת תַּחְגֹּֽר׃ נִדְרוּ
13 וְשַׁלְּמוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־סְבִיבָיו יוֹבִילוּ שַׁי לַמּוֹרָֽא׃ יִבְצֹר רוּחַ
עז 1 נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי־אָֽרֶץ׃ עז לַמְנַצֵּחַ עַֽל־ידיתון לְאָסָף מִזְמֽוֹר׃
2 מִזְמֽוֹר׃ קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְאֶצְעָקָה קוֹלִי אֶל־אֱלֹהִים וְהַאֲזִין ידותון ק׳
3 אֵלָֽי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֲדֹנָי דָּרָשְׁתִּי יָדִי ׀ לַיְלָה נִגְּרָה וְלֹא תָפוּג
4 מֵאֲנָה הִנָּחֵם נַפְשִֽׁי׃ אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהֱמָיָה אָשִׂיחָה ׀ וְתִתְעַטֵּף
5 6 רוּחִי סֶֽלָה׃ אָחַזְתָּ שְׁמֻרוֹת עֵינָי נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּֽר׃ חִשַּׁבְתִּי
7 יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִֽים׃ אֶזְכְּרָה נְגִינָתִי בַּלָּיְלָה עִם־לְבָבִי
8 אָשִׂיחָה וַיְחַפֵּשׂ רוּחִֽי׃ הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח ׀ אֲדֹנָי וְלֹא־יֹסִיף
9 10 לִרְצוֹת עֽוֹד׃ הֶאָפֵס לָנֶצַח חַסְדּוֹ גָּמַר אֹמֶר לְדֹר וָדֹֽר׃ הֲשָׁכַח
11 חַנּוֹת אֵל אִם־קָפַץ בְּאַף רַחֲמָיו סֶֽלָה׃ וָאֹמַר חַלּוֹתִי הִיא שְׁנוֹת
12 13 יְמִין עֶלְיֽוֹן׃ אזכיר מַעַלְלֵי־יָהּ כִּֽי־אֶזְכְּרָה מִקֶּדֶם פִּלְאֶֽךָ׃ וְהָגִיתִי אזכור ק׳
14 בְכָל־פָּעֳלֶךָ וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אָשִֽׂיחָה׃ אֱלֹהִים בַּקֹּדֶשׁ דַּרְכֶּךָ מִֽי־
15 אֵל גָּדוֹל כֵּאלֹהִֽים׃ אַתָּה הָאֵל עֹשֵׂה פֶלֶא הוֹדַעְתָּ בָעַמִּים
16 17 עֻזֶּֽךָ׃ גָּאַלְתָּ בִּזְרוֹעַ עַמֶּךָ בְּנֵֽי־יַעֲקֹב וְיוֹסֵף סֶֽלָה׃ רָאוּךָ מַּיִם ׀
18 אֱלֹהִים רָאוּךָ מַּיִם יָחִילוּ אַף יִרְגְּזוּ תְהֹמֽוֹת׃ זֹרְמוּ מַיִם ׀ עָבוֹת
19 קוֹל נָתְנוּ שְׁחָקִים אַף־חֲצָצֶיךָ יִתְהַלָּֽכוּ׃ קוֹל רַעַמְךָ ׀ בַּגַּלְגַּל
20 הֵאִירוּ בְרָקִים תֵּבֵל רָגְזָה וַתִּרְעַשׁ הָאָֽרֶץ׃ בַּיָּם ׀ דַּרְכֶּךָ
21 ושביליך בְּמַיִם רַבִּים וְעִקְּבוֹתֶיךָ לֹא נֹדָֽעוּ׃ נָחִיתָ כַצֹּאן עַמֶּךָ
עח 1 בְּֽיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹֽן׃ עח מַשְׂכִּיל לְאָסָף הַאֲזִינָה עַמִּי תּוֹרָתִי
2 הַטּוּ אָזְנְכֶם לְאִמְרֵי־פִֽי׃ אֶפְתְּחָה בְמָשָׁל פִּי אַבִּיעָה חִידוֹת
3 4 מִנִּי־קֶֽדֶם׃ אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנֵּדָעֵם וַאֲבוֹתֵינוּ סִפְּרוּ־לָֽנוּ׃ לֹא
נְכַחֵד ׀ מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן מְסַפְּרִים תְּהִלּוֹת יְהוָה וֶעֱזוּזוֹ
5 וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָֽׂה׃ וַיָּקֶם עֵדוּת ׀ בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שָׂם
6 בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעָם לִבְנֵיהֶֽם׃ לְמַעַן

7 יֵדְעוּ ׀ דּוֹר אַחֲרוֹן בָּנִים יִוָּלֵדוּ יָקֻמוּ וִיסַפְּרוּ לִבְנֵיהֶם׃ וְיָשִׂימוּ
8 בֵאלֹהִים כִּסְלָם וְלֹא יִשְׁכְּחוּ מַעַלְלֵי־אֵל וּמִצְוֺתָיו יִנְצֹרוּ׃ וְלֹא
יִהְיוּ ׀ כַּאֲבוֹתָם דּוֹר סוֹרֵר וּמֹרֶה דּוֹר לֹא־הֵכִין לִבּוֹ וְלֹא־נֶאֶמְנָה
9 אֶת־אֵל רוּחוֹ׃ בְּנֵי־אֶפְרַיִם נֹשְׁקֵי רוֹמֵי־קָשֶׁת הָפְכוּ בְּיוֹם קְרָב׃
10 11 לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנוּ לָלֶכֶת׃ וַיִּשְׁכְּחוּ
12 עֲלִילוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הֶרְאָם׃ נֶגֶד אֲבוֹתָם עָשָׂה פֶלֶא
13 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה־צֹעַן׃ בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם וַיַּצֶּב־מַיִם כְּמוֹ־
14 15 נֵד׃ וַיַּנְחֵם בֶּעָנָן יוֹמָם וְכָל־הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ׃ יְבַקַּע צֻרִים
16 בַּמִּדְבָּר וַיַּשְׁקְ כִּתְהֹמוֹת רַבָּה׃ וַיּוֹצִא נוֹזְלִים מִסָּלַע וַיּוֹרֶד
17 כַּנְּהָרוֹת מָיִם׃ וַיּוֹסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא־לוֹ לַמְרוֹת עֶלְיוֹן בַּצִּיָּה׃
18 19 וַיְנַסּוּ־אֵל בִּלְבָבָם לִשְׁאָל־אֹכֶל לְנַפְשָׁם׃ וַיְדַבְּרוּ בֵּאלֹהִים אָמְרוּ
20 הֲיוּכַל אֵל לַעֲרֹךְ שֻׁלְחָן בַּמִּדְבָּר׃ הֵן הִכָּה־צוּר וַיָּזוּבוּ מַיִם
21 וּנְחָלִים יִשְׁטֹפוּ הֲגַם־לֶחֶם יוּכַל תֵּת אִם־יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ׃ לָכֵן ׀
שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבָּר וְאֵשׁ נִשְּׂקָה בְיַעֲקֹב וְגַם־אַף עָלָה בְיִשְׂרָאֵל׃
22 23 כִּי לֹא הֶאֱמִינוּ בֵּאלֹהִים וְלֹא בָטְחוּ בִּישׁוּעָתוֹ׃ וַיְצַו שְׁחָקִים
24 מִמָּעַל וְדַלְתֵי שָׁמַיִם פָּתָח׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן לֶאֱכֹל וּדְגַן
25 שָׁמַיִם נָתַן לָמוֹ׃ לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ צֵידָה שָׁלַח לָהֶם
26 27 לָשֹׂבַע׃ יַסַּע קָדִים בַּשָּׁמָיִם וַיְנַהֵג בְּעֻזּוֹ תֵימָן׃ וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם
28 כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף׃ וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב
29 30 לְמִשְׁכְּנֹתָיו׃ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מְאֹד וְתַאֲוָתָם יָבִא לָהֶם׃ לֹא־זָרוּ
31 מִתַּאֲוָתָם עוֹד אָכְלָם בְּפִיהֶם׃ וְאַף אֱלֹהִים ׀ עָלָה בָהֶם וַיַּהֲרֹג
32 בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ׃ בְּכָל־זֹאת חָטְאוּ־עוֹד וְלֹא
33 34 הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו׃ וַיְכַל־בַּהֶבֶל יְמֵיהֶם וּשְׁנוֹתָם בַּבֶּהָלָה׃ אִם־
35 הֲרָגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ־אֵל׃ וַיִּזְכְּרוּ כִּי־אֱלֹהִים צוּרָם וְאֵל
36 37 עֶלְיוֹן גֹּאֲלָם׃ * וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יְכַזְּבוּ־לוֹ׃ וְלִבָּם
38 לֹא־נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֶמְנוּ בִּבְרִיתוֹ׃ וְהוּא רַחוּם ׀
יְכַפֵּר עָוֺן וְלֹא־יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא־יָעִיר כָּל־חֲמָתוֹ׃
39 40 וַיִּזְכֹּר כִּי־בָשָׂר הֵמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב׃ כַּמָּה יַמְרוּהוּ

סגול בפסוק פסוק

חצי הספר

41 בַּמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִּישִׁימוֹן׃ וַיָּשׁוּבוּ וַיְנַסּוּ אֵל וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
42 43 הִתְווּ׃ לֹא־זָכְרוּ אֶת־יָדוֹ יוֹם אֲשֶׁר־פָּדָם מִנִּי־צָר׃ אֲשֶׁר־שָׂם
44 בְּמִצְרַיִם אֹתוֹתָיו וּמוֹפְתָיו בִּשְׂדֵה־צֹעַן׃ וַיַּהֲפֹךְ לְדָם יְאֹרֵיהֶם
45 וְנֹזְלֵיהֶם בַּל־יִשְׁתָּיוּן׃ יְשַׁלַּח בָּהֶם עָרֹב וַיֹּאכְלֵם וּצְפַרְדֵּעַ
46 47 וַתַּשְׁחִיתֵם׃ וַיִּתֵּן לֶחָסִיל יְבוּלָם וִיגִיעָם לָאַרְבֶּה׃ יַהֲרֹג בַּבָּרָד
48 גַּפְנָם וְשִׁקְמוֹתָם בַּחֲנָמַל׃ וַיַּסְגֵּר לַבָּרָד בְּעִירָם וּמִקְנֵיהֶם
49 לָרְשָׁפִים׃ יְשַׁלַּח־בָּם ׀ חֲרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וָזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת
50 מַלְאֲכֵי רָעִים׃ יְפַלֵּס נָתִיב לְאַפּוֹ לֹא־חָשַׂךְ מִמָּוֶת נַפְשָׁם
51 וְחַיָּתָם לַדֶּבֶר הִסְגִּיר׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּמִצְרָיִם רֵאשִׁית אוֹנִים
52 53 בְּאָהֳלֵי־חָם׃ וַיַּסַּע כַּצֹּאן עַמּוֹ וַיְנַהֲגֵם כַּעֵדֶר בַּמִּדְבָּר׃ וַיַּנְחֵם
54 לָבֶטַח וְלֹא פָחָדוּ וְאֶת־אוֹיְבֵיהֶם כִּסָּה הַיָּם׃ וַיְבִיאֵם אֶל־גְּבוּל
55 קָדְשׁוֹ הַר־זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ׃ וַיְגָרֶשׁ מִפְּנֵיהֶם ׀ גּוֹיִם וַיַּפִּילֵם
56 בְּחֶבֶל נַחֲלָה וַיַּשְׁכֵּן בְּאָהֳלֵיהֶם שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ וַיְנַסּוּ וַיַּמְרוּ אֶת־
57 אֱלֹהִים עֶלְיוֹן וְעֵדוֹתָיו לֹא שָׁמָרוּ׃ וַיִּסֹּגוּ וַיִּבְגְּדוּ כַּאֲבוֹתָם
58 נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה׃ וַיַּכְעִיסוּהוּ בְּבָמוֹתָם וּבִפְסִילֵיהֶם
59 60 יַקְנִיאוּהוּ׃ שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבָּר וַיִּמְאַס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל׃ וַיִּטֹּשׁ
61 מִשְׁכַּן שִׁלוֹ אֹהֶל שִׁכֵּן בָּאָדָם׃ וַיִּתֵּן לַשְּׁבִי עֻזּוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ בְיַד־
62 63 צָר׃ וַיַּסְגֵּר לַחֶרֶב עַמּוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבָּר׃ בַּחוּרָיו אָכְלָה־אֵשׁ
64 וּבְתוּלֹתָיו לֹא הוּלָּלוּ׃ כֹּהֲנָיו בַּחֶרֶב נָפָלוּ וְאַלְמְנֹתָיו לֹא
65 66 תִבְכֶּינָה׃ וַיִּקַץ כְּיָשֵׁן ׀ אֲדֹנָי כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּיִן׃ וַיַּךְ צָרָיו
67 אָחוֹר חֶרְפַּת עוֹלָם נָתַן לָמוֹ׃ וַיִּמְאַס בְּאֹהֶל יוֹסֵף וּבְשֵׁבֶט
68 אֶפְרַיִם לֹא בָחָר׃ וַיִּבְחַר אֶת־שֵׁבֶט יְהוּדָה אֶת־הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר
69 70 אָהֵב׃ וַיִּבֶן כְּמוֹ־רָמִים מִקְדָּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יְסָדָהּ לְעוֹלָם׃ וַיִּבְחַר
71 בְּדָוִד עַבְדּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת צֹאן׃ מֵאַחַר עָלוֹת הֱבִיאוֹ לִרְעוֹת
72 בְּיַעֲקֹב עַמּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ׃ וַיִּרְעֵם כְּתֹם לְבָבוֹ וּבִתְבוּנוֹת
עט 1 כַּפָּיו יַנְחֵם׃ עט מִזְמוֹר לְאָסָף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם ׀ בְּנַחֲלָתֶךָ
2 טִמְּאוּ אֶת־הֵיכַל קָדְשֶׁךָ שָׂמוּ אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְעִיִּים׃ נָתְנוּ אֶת־
נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמָיִם בְּשַׂר חֲסִידֶיךָ לְחַיְתוֹ־אָרֶץ׃

4 שָׁפְכוּ דָמָם ׀ כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאֵין קוֹבֵר׃ הָיִינוּ חֶרְפָּה
5 לִשְׁכֵנֵינוּ לַעַג וָקֶלֶס לִסְבִיבוֹתֵינוּ׃ עַד־מָה יְהוָה תֶּאֱנַף לָנֶצַח
6 תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ קִנְאָתֶךָ׃ שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־
7 יְדָעוּךָ וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ׃ כִּי אָכַל אֶת־
8 יַעֲקֹב וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ׃ אַל־תִּזְכָּר־לָנוּ עֲוֺנֹת רִאשֹׁנִים מַהֵר
9 יְקַדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דַלּוֹנוּ מְאֹד׃ עָזְרֵנוּ ׀ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל־דְּבַר
10 כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהַצִּילֵנוּ וְכַפֵּר עַל־חַטֹּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ לָמָּה ׀
יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם יִוָּדַע בַּגּיִּים לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דַּם־ בגוים ק׳
11 עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ׃ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ אֶנְקַת אָסִיר כְּגֹדֶל זְרוֹעֲךָ הוֹתֵר
12 בְּנֵי תְמוּתָה׃ וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל־חֵיקָם חֶרְפָּתָם
13 אֲשֶׁר חֵרְפוּךָ אֲדֹנָי׃ וַאֲנַחְנוּ עַמְּךָ ׀ וְצֹאן מַרְעִיתֶךָ נוֹדֶה לְּךָ
פ 1 לְעוֹלָם לְדֹר וָדֹר נְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ׃ פ לַמְנַצֵּחַ אֶל־שֹׁשַׁנִּים
2 עֵדוּת לְאָסָף מִזְמוֹר׃ רֹעֵה יִשְׂרָאֵל ׀ הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף
3 יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה׃ לִפְנֵי אֶפְרַיִם ׀ וּבִנְיָמִן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה
4 אֶת־גְּבוּרָתֶךָ וּלְכָה לִישֻׁעָתָה לָּנוּ׃ אֱלֹהִים הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר פָּנֶיךָ
5 וְנִוָּשֵׁעָה׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד־מָתַי עָשַׁנְתָּ בִּתְפִלַּת עַמֶּךָ׃
6 7 הֶאֱכַלְתָּם לֶחֶם דִּמְעָה וַתַּשְׁקֵמוֹ בִּדְמָעוֹת שָׁלִישׁ׃ תְּשִׂימֵנוּ מָדוֹן
8 לִשְׁכֵנֵינוּ וְאֹיְבֵינוּ יִלְעֲגוּ־לָמוֹ׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ וְהָאֵר
9 10 פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תַּסִּיעַ תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֶהָ׃ פִּנִּיתָ
11 לְפָנֶיהָ וַתַּשְׁרֵשׁ שָׁרָשֶׁיהָ וַתְּמַלֵּא־אָרֶץ׃ כָּסּוּ הָרִים צִלָּהּ וַעֲנָפֶיהָ
12 13 אַרְזֵי־אֵל׃ תְּשַׁלַּח קְצִירֶהָ עַד־יָם וְאֶל־נָהָר יוֹנְקוֹתֶיהָ׃ לָמָּה
14 פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאָרוּהָ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ׃ יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר ע׳ תלויה
15 וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה׃ אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוּב נָא הַבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה
16 וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת׃ וְכַנָּה אֲשֶׁר־נָטְעָה יְמִינֶךָ וְעַל־בֵּן אִמַּצְתָּה לָּךְ׃ נ׳ רבתי
17 18 שְׂרֻפָה בָאֵשׁ כְּסוּחָה מִגַּעֲרַת פָּנֶיךָ יֹאבֵדוּ׃ תְּהִי־יָדְךָ עַל־אִישׁ
19 יְמִינֶךָ עַל־בֶּן־אָדָם אִמַּצְתָּ לָּךְ׃ וְלֹא־נָסוֹג מִמֶּךָּ תְּחַיֵּנוּ וּבְשִׁמְךָ
20 נִקְרָא׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הֲשִׁיבֵנוּ הָאֵר פָּנֶיךָ וְנִוָּשֵׁעָה׃ פא
1 2 פא לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לְאָסָף׃ הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ הָרִיעוּ

3 4 לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ שְׂאוּ־זִמְרָה וּתְנוּ־תֹף כִּנּוֹר נָעִים עִם־נָבֶל׃ תִּקְעוּ
5 בַחֹדֶשׁ שׁוֹפָר בַּכֵּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ׃ כִּי חֹק לְיִשְׂרָאֵל הוּא מִשְׁפָּט
6 לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב׃ עֵדוּת ׀ בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם
7 שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע׃ הֲסִירוֹתִי מִסֵּבֶל שִׁכְמוֹ כַּפָּיו מִדּוּד
8 תַּעֲבֹרְנָה׃ בַּצָּרָה קָרָאתָ וָאֲחַלְּצֶךָּ אֶעֶנְךָ בְּסֵתֶר רַעַם אֶבְחָנְךָ
9 עַל־מֵי מְרִיבָה סֶלָה׃ שְׁמַע עַמִּי וְאָעִידָה בָּךְ יִשְׂרָאֵל אִם־
10 תִּשְׁמַע־לִי׃ לֹא־יִהְיֶה בְךָ אֵל זָר וְלֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר׃
11 אָנֹכִי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַרְחֶב־פִּיךָ
12 וַאֲמַלְאֵהוּ׃ וְלֹא־שָׁמַע עַמִּי לְקוֹלִי וְיִשְׂרָאֵל לֹא־אָבָה לִי׃
13 14 וָאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם יֵלְכוּ בְּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם׃ לוּ עַמִּי שֹׁמֵעַ
15 לִי יִשְׂרָאֵל בִּדְרָכַי יְהַלֵּכוּ׃ כִּמְעַט אוֹיְבֵיהֶם אַכְנִיעַ וְעַל־צָרֵיהֶם
16 17 אָשִׁיב יָדִי׃ מְשַׂנְאֵי יְהוָה יְכַחֲשׁוּ־לוֹ וִיהִי עִתָּם לְעוֹלָם׃ וַיַּאֲכִילֵהוּ
פב 1 מֵחֵלֶב חִטָּה וּמִצּוּר דְּבַשׁ אַשְׂבִּיעֶךָ׃ פב מִזְמוֹר לְאָסָף
2 אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת־אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט׃ עַד־מָתַי תִּשְׁפְּטוּ־
3 עָוֶל וּפְנֵי רְשָׁעִים תִּשְׂאוּ־סֶלָה׃ שִׁפְטוּ־דַל וְיָתוֹם עָנִי וָרָשׁ
4 5 הַצְדִּיקוּ׃ פַּלְּטוּ־דַל וְאֶבְיוֹן מִיַּד רְשָׁעִים הַצִּילוּ׃ לֹא יָדְעוּ ׀ וְלֹא
6 יָבִינוּ בַּחֲשֵׁכָה יִתְהַלָּכוּ יִמּוֹטוּ כָּל־מוֹסְדֵי אָרֶץ׃ אֲנִי אָמַרְתִּי
7 אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם׃ אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וּכְאַחַד
8 הַשָּׂרִים תִּפֹּלוּ׃ קוּמָה אֱלֹהִים שָׁפְטָה הָאָרֶץ כִּי־אַתָּה תִנְחַל
פג 1 2 בְּכָל־הַגּוֹיִם׃ פג שִׁיר מִזְמוֹר לְאָסָף׃ אֱלֹהִים אַל־דֳּמִי־לָךְ
3 אַל־תֶּחֱרַשׁ וְאַל־תִּשְׁקֹט אֵל׃ כִּי־הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן וּמְשַׂנְאֶיךָ
4 5 נָשְׂאוּ רֹאשׁ׃ עַל־עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד וְיִתְיָעֲצוּ עַל־צְפוּנֶיךָ׃ אָמְרוּ
6 לְכוּ וְנַכְחִידֵם מִגּוֹי וְלֹא־יִזָּכֵר שֵׁם־יִשְׂרָאֵל עוֹד׃ כִּי נוֹעֲצוּ לֵב
7 יַחְדָּו עָלֶיךָ בְּרִית יִכְרֹתוּ׃ אָהֳלֵי אֱדוֹם וְיִשְׁמְעֵאלִים מוֹאָב
8 9 וְהַגְרִים׃ גְּבָל וְעַמּוֹן וַעֲמָלֵק פְּלֶשֶׁת עִם־יֹשְׁבֵי צוֹר׃ גַּם־אַשּׁוּר
10 נִלְוָה עִמָּם הָיוּ זְרוֹעַ לִבְנֵי־לוֹט סֶלָה׃ עֲשֵׂה־לָהֶם כְּמִדְיָן
11 כְּסִיסְרָא כְיָבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן׃ נִשְׁמְדוּ בְעֵין־דֹּאר הָיוּ דֹּמֶן
12 לָאֲדָמָה׃ שִׁיתֵמוֹ נְדִיבֵמוֹ כְּעֹרֵב וְכִזְאֵב וּכְזֶבַח וּכְצַלְמֻנָּע כָּל־

פתח באתנח

13 14 נְסִיכֵמוֹ׃ אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָּנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים׃ אֱלֹהַי פתח באתנח
15 שִׁיתֵמוֹ כַגַּלְגַּל כְּקַשׁ לִפְנֵי־רוּחַ׃ כְּאֵשׁ תִּבְעַר־יָעַר וּכְלֶהָבָה
16 17 תְּלַהֵט הָרִים׃ כֵּן תִּרְדְּפֵם בְּסַעֲרֶךָ וּבְסוּפָתְךָ תְבַהֲלֵם׃ מַלֵּא
18 פְנֵיהֶם קָלוֹן וִיבַקְשׁוּ שִׁמְךָ יְהוָה׃ יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ עֲדֵי־עַד וְיַחְפְּרוּ
19 וְיֹאבֵדוּ׃ וְיֵדְעוּ כִּי־אַתָּה שִׁמְךָ יְהוָה לְבַדֶּךָ עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ׃ פד
1 2 פד לַמְנַצֵּחַ עַל־הַגִּתִּית לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר׃ מַה־יְּדִידוֹת
3 מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְהוָה צְבָאוֹת׃ נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחַצְרוֹת
4 יְהוָה לִבִּי וּבְשָׂרִי יְרַנְּנוּ אֶל אֵל־חָי׃ גַּם־צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת
וּדְרוֹר קֵן לָהּ אֲשֶׁר־שָׁתָה אֶפְרֹחֶיהָ אֶת־מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְהוָה פתח באתנח
5 צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי׃ אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶּלָה׃
6 7 אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז־לוֹ בָךְ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם׃ עֹבְרֵי בְּעֵמֶק הַבָּכָא
8 מַעְיָן יְשִׁיתוּהוּ גַּם־בְּרָכוֹת יַעְטֶה מוֹרֶה׃ יֵלְכוּ מֵחַיִל אֶל־חָיִל
9 יֵרָאֶה אֶל־אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן׃ יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת שִׁמְעָה תְפִלָּתִי
10 הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ מָגִנֵּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים וְהַבֵּט פְּנֵי
11 מְשִׁיחֶךָ׃ כִּי טוֹב־יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלֶף בָּחַרְתִּי הִסְתּוֹפֵף בְּבֵית
12 אֱלֹהַי מִדּוּר בְּאָהֳלֵי־רֶשַׁע׃ כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן יְהוָה אֱלֹהִים חֵן
13 וְכָבוֹד יִתֵּן יְהוָה לֹא יִמְנַע־טוֹב לַהֹלְכִים בְּתָמִים׃ יְהוָה צְבָאוֹת
1 אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ פה לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי־קֹרַח
2 3 מִזְמוֹר׃ רָצִיתָ יְהוָה אַרְצֶךָ שַׁבְתָּ שְׁבוּת יַעֲקֹב׃ נָשָׂאתָ עֲוֹן
4 עַמֶּךָ כִּסִּיתָ כָל־חַטָּאתָם סֶלָה׃ אָסַפְתָּ כָל־עֶבְרָתֶךָ הֱשִׁיבוֹתָ
5 6 מֵחֲרוֹן אַפֶּךָ׃ שׁוּבֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְהָפֵר כַּעַסְךָ עִמָּנוּ׃ הַלְעוֹלָם
7 תֶּאֱנַף־בָּנוּ תִּמְשֹׁךְ אַפְּךָ לְדֹר וָדֹר׃ הֲלֹא־אַתָּה תָּשׁוּב תְּחַיֵּנוּ
8 וְעַמְּךָ יִשְׂמְחוּ־בָךְ׃ הַרְאֵנוּ יְהוָה חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן־לָנוּ׃
9 אֶשְׁמְעָה מַה־יְדַבֵּר הָאֵל יְהוָה כִּי־יְדַבֵּר שָׁלוֹם אֶל־עַמּוֹ וְאֶל־
10 חֲסִידָיו וְאַל־יָשׁוּבוּ לְכִסְלָה׃ אַךְ קָרוֹב לִירֵאָיו יִשְׁעוֹ לִשְׁכֹּן
11 12 כָּבוֹד בְּאַרְצֵנוּ׃ חֶסֶד־וֶאֱמֶת נִפְגָּשׁוּ צֶדֶק וְשָׁלוֹם נָשָׁקוּ׃ אֱמֶת
13 מֵאֶרֶץ תִּצְמָח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקָף׃ גַּם־יְהוָה יִתֵּן הַטּוֹב
14 וְאַרְצֵנוּ תִּתֵּן יְבוּלָהּ׃ צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו׃

פו 1 פו תְּפִלָּה לְדָוִד הַטֵּה־יְהוָה אָזְנְךָ עֲנֵנִי כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנִי׃
2 שָׁמְרָה נַפְשִׁי כִּי־חָסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ אַתָּה אֱלֹהַי הַבּוֹטֵחַ
3 4 אֵלֶיךָ׃ חָנֵּנִי אֲדֹנָי כִּי־אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל־הַיּוֹם׃ שַׂמֵּחַ נֶפֶשׁ עַבְדֶּךָ
5 כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֶשָּׂא׃ כִּי־אַתָּה אֲדֹנָי טוֹב וְסַלָּח וְרַב־
6 חֶסֶד לְכָל־קֹרְאֶיךָ׃ הַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל
7 8 תַּחֲנוּנוֹתָי׃ בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָאֶךָּ כִּי תַעֲנֵנִי׃ אֵין־כָּמוֹךָ בָאֱלֹהִים ׀
9 אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ׃ כָּל־גּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יָבוֹאוּ ׀ וְיִשְׁתַּחֲווּ
10 לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וִיכַבְּדוּ לִשְׁמֶךָ׃ כִּי־גָדוֹל אַתָּה וְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת
11 אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ׃ הוֹרֵנִי יְהוָה ׀ דַּרְכֶּךָ אֲהַלֵּךְ בַּאֲמִתֶּךָ יַחֵד
12 לְבָבִי לְיִרְאָה שְׁמֶךָ׃ אוֹדְךָ ׀ אֲדֹנָי אֱלֹהַי בְּכָל־לְבָבִי וַאֲכַבְּדָה
13 שִׁמְךָ לְעוֹלָם׃ כִּי־חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלָי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל
14 תַּחְתִּיָּה׃ אֱלֹהִים ׀ זֵדִים קָמוּ עָלַי וַעֲדַת עָרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי
15 וְלֹא שָׂמוּךָ לְנֶגְדָּם׃ וְאַתָּה אֲדֹנָי אֵל־רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם
16 וְרַב־חֶסֶד וֶאֱמֶת׃ פְּנֵה אֵלַי וְחָנֵּנִי תְּנָה־עֻזְּךָ לְעַבְדֶּךָ וְהוֹשִׁיעָה
17 לְבֶן־אֲמָתֶךָ׃ עֲשֵׂה־עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה וְיִרְאוּ שֹׂנְאַי וְיֵבֹשׁוּ כִּי־
פז 1 אַתָּה יְהוָה עֲזַרְתַּנִי וְנִחַמְתָּנִי׃ פז לִבְנֵי־קֹרַח מִזְמוֹר שִׁיר
2 יְסוּדָתוֹ בְּהַרְרֵי־קֹדֶשׁ׃ אֹהֵב יְהוָה שַׁעֲרֵי צִיּוֹן מִכֹּל מִשְׁכְּנוֹת
3 4 יַעֲקֹב׃ נִכְבָּדוֹת מְדֻבָּר בָּךְ עִיר הָאֱלֹהִים סֶלָה׃ אַזְכִּיר ׀ רַהַב
5 וּבָבֶל לְיֹדְעָי הִנֵּה פְלֶשֶׁת וְצוֹר עִם־כּוּשׁ זֶה יֻלַּד־שָׁם׃ וּלְצִיּוֹן
6 יֵאָמַר אִישׁ וְאִישׁ יֻלַּד־בָּהּ וְהוּא יְכוֹנְנֶהָ עֶלְיוֹן׃ יְהוָה יִסְפֹּר
7 בִּכְתוֹב עַמִּים זֶה יֻלַּד־שָׁם סֶלָה׃ וְשָׁרִים כְּחֹלְלִים כָּל־מַעְיָנַי
פח 1 בָּךְ׃ פח שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קֹרַח לַמְנַצֵּחַ עַל־מָחֲלַת לְעַנּוֹת
2 מַשְׂכִּיל לְהֵימָן הָאֶזְרָחִי׃ יְהוָה אֱלֹהֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם־צָעַקְתִּי
3 4 בַלַּיְלָה נֶגְדֶּךָ׃ תָּבוֹא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתִי הַטֵּה־אָזְנְךָ לְרִנָּתִי׃ כִּי־
5 שָׂבְעָה בְרָעוֹת נַפְשִׁי וְחַיַּי לִשְׁאוֹל הִגִּיעוּ׃ נֶחְשַׁבְתִּי עִם־יוֹרְדֵי
6 בוֹר הָיִיתִי כְּגֶבֶר אֵין־אֱיָל׃ בַּמֵּתִים חָפְשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים ׀ שֹׁכְבֵי
7 קֶבֶר אֲשֶׁר לֹא זְכַרְתָּם עוֹד וְהֵמָּה מִיָּדְךָ נִגְזָרוּ׃ שַׁתַּנִי בְּבוֹר
8 תַּחְתִּיּוֹת בְּמַחֲשַׁכִּים בִּמְצֹלוֹת׃ עָלַי סָמְכָה חֲמָתֶךָ וְכָל־מִשְׁבָּרֶיךָ

פתח באתנח

ית׳ לחדם

9 עִנִּיתָ סֶלָה׃ הִרְחַקְתָּ מְיֻדָּעַי מִמֶּנִּי שַׁתַּנִי תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֻא
10 וְלֹא אֵצֵא׃ עֵינִי דָאֲבָה מִנִּי עֹנִי קְרָאתִיךָ יְהוָה בְּכָל־יוֹם
11 שִׁטַּחְתִּי אֵלֶיךָ כַפָּי׃ הֲלַמֵּתִים תַּעֲשֶׂה־פֶּלֶא אִם־רְפָאִים יָקוּמוּ
12 13 יוֹדוּךָ סֶּלָה׃ הַיְסֻפַּר בַּקֶּבֶר חַסְדֶּךָ אֱמוּנָתְךָ בָּאֲבַדּוֹן׃ הֲיִוָּדַע
14 בַּחֹשֶׁךְ פִּלְאֶךָ וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נְשִׁיָּה׃ וַאֲנִי ׀ אֵלֶיךָ יְהוָה פתח באתנח
15 שִׁוַּעְתִּי וּבַבֹּקֶר תְּפִלָּתִי תְקַדְּמֶךָּ׃ לָמָה יְהוָה תִּזְנַח נַפְשִׁי
16 תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי׃ עָנִי אֲנִי וְגֹוֵעַ מִנֹּעַר נָשָׂאתִי אֵמֶיךָ
17 אָפוּנָה׃ עָלַי עָבְרוּ חֲרוֹנֶיךָ בִּעוּתֶיךָ צִמְּתוּתֻנִי׃ סַבּוּנִי כַמַּיִם
18 19 כָּל־הַיּוֹם הִקִּיפוּ עָלַי יָחַד׃ הִרְחַקְתָּ מִמֶּנִּי אֹהֵב וָרֵעַ מְיֻדָּעַי
פט
1 2 מַחְשָׁךְ׃ פט מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי׃ חַסְדֵי יְהוָה עוֹלָם
3 אָשִׁירָה לְדֹר וָדֹר ׀ אוֹדִיעַ אֱמוּנָתְךָ בְּפִי׃ כִּי־אָמַרְתִּי עוֹלָם
4 חֶסֶד יִבָּנֶה שָׁמַיִם ׀ תָּכִן אֱמוּנָתְךָ בָהֶם׃ כָּרַתִּי בְרִית לִבְחִירִי
5 נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד עַבְדִּי׃ עַד־עוֹלָם אָכִין זַרְעֶךָ וּבָנִיתִי לְדֹר־וָדוֹר
6 כִּסְאֲךָ סֶלָה׃ וְיוֹדוּ שָׁמַיִם פִּלְאֲךָ יְהוָה אַף־אֱמוּנָתְךָ בִּקְהַל
7 קְדֹשִׁים׃ כִּי מִי בַשַּׁחַק יַעֲרֹךְ לַיהוָה יִדְמֶה לַיהוָה בִּבְנֵי אֵלִים׃
8 9 אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד־קְדֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל־כָּל־סְבִיבָיו׃ יְהוָה ׀
10 אֱלֹהֵי צְבָאוֹת מִי־כָמוֹךָ חֲסִין ׀ יָהּ וֶאֱמוּנָתְךָ סְבִיבוֹתֶיךָ׃ אַתָּה
11 מוֹשֵׁל בְּגֵאוּת הַיָּם בְּשׂוֹא גַלָּיו אַתָּה תְשַׁבְּחֵם׃ אַתָּה דִכִּאתָ
12 כֶחָלָל רָהַב בִּזְרוֹעַ עֻזְּךָ פִּזַּרְתָּ אוֹיְבֶיךָ׃ לְךָ שָׁמַיִם אַף־לְךָ אָרֶץ
13 תֵּבֵל וּמְלֹאָהּ אַתָּה יְסַדְתָּם׃ צָפוֹן וְיָמִין אַתָּה בְרָאתָם תָּבוֹר
14 וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יְרַנֵּנוּ׃ לְךָ זְרוֹעַ עִם־גְּבוּרָה תָּעֹז יָדְךָ
15 תָּרוּם יְמִינֶךָ׃ צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ חֶסֶד וֶאֱמֶת
16 יְקַדְּמוּ פָנֶיךָ׃ אַשְׁרֵי הָעָם יֹדְעֵי תְרוּעָה יְהוָה בְּאוֹר־פָּנֶיךָ
17 18 יְהַלֵּכוּן׃ בְּשִׁמְךָ יְגִילוּן כָּל־הַיּוֹם וּבְצִדְקָתְךָ יָרוּמוּ׃ כִּי־תִפְאֶרֶת
19 עֻזָּמוֹ אָתָּה וּבִרְצוֹנְךָ תָּרִים קַרְנֵנוּ׃ כִּי לַיהוָה מָגִנֵּנוּ וְלִקְדוֹשׁ תרום ק'
20 יִשְׂרָאֵל מַלְכֵּנוּ׃ אָז דִּבַּרְתָּ בְחָזוֹן לַחֲסִידֶיךָ וַתֹּאמֶר שִׁוִּיתִי עֵזֶר
21 עַל־גִּבּוֹר הֲרִימוֹתִי בָחוּר מֵעָם׃ מָצָאתִי דָּוִד עַבְדִּי בְּשֶׁמֶן
22 23 קָדְשִׁי מְשַׁחְתִּיו׃ אֲשֶׁר יָדִי תִּכּוֹן עִמּוֹ אַף־זְרוֹעִי תְאַמְּצֶנּוּ׃ לֹא

24 יִשָּׂא אוֹיֵב בּוֹ וּבֶן־עַוְלָה לֹא יְעַנֶּנּוּ׃ וְכַתּוֹתִי מִפָּנָיו צָרָיו
25 וּמְשַׂנְאָיו אֶגּוֹף׃ וֶאֱמוּנָתִי וְחַסְדִּי עִמּוֹ וּבִשְׁמִי תָּרוּם קַרְנוֹ׃
26 27 וְשַׂמְתִּי בַיָּם יָדוֹ וּבַנְּהָרוֹת יְמִינוֹ׃ הוּא יִקְרָאֵנִי אָבִי אָתָּה אֵלִי
28 וְצוּר יְשׁוּעָתִי׃ אַף־אָנִי בְּכוֹר אֶתְּנֵהוּ עֶלְיוֹן לְמַלְכֵי־אָרֶץ׃
29 30 לְעוֹלָם אֶשְׁמָור־לוֹ חַסְדִּי וּבְרִיתִי נֶאֱמֶנֶת לוֹ׃ וְשַׂמְתִּי לָעַד
31 זַרְעוֹ וְכִסְאוֹ כִּימֵי שָׁמָיִם׃ אִם־יַעַזְבוּ בָנָיו תּוֹרָתִי וּבְמִשְׁפָּטַי
32 33 לֹא יֵלֵכוּן׃ אִם־חֻקֹּתַי יְחַלֵּלוּ וּמִצְוֺתַי לֹא יִשְׁמֹרוּ׃ וּפָקַדְתִּי
34 בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֺנָם׃ וְחַסְדִּי לֹא־אָפִיר מֵעִמּוֹ וְלֹא
35 אֲשַׁקֵּר בֶּאֱמוּנָתִי׃ לֹא־אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא
36 37 אֲשַׁנֶּה׃ אַחַת נִשְׁבַּעְתִּי בְקָדְשִׁי אִם־לְדָוִד אֲכַזֵּב׃ זַרְעוֹ לְעוֹלָם
38 יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי׃ כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם וְעֵד בַּשַּׁחַק נֶאֱמָן
39 40 סֶלָה׃ וְאַתָּה זָנַחְתָּ וַתִּמְאָס הִתְעַבַּרְתָּ עִם־מְשִׁיחֶךָ׃ נֵאַרְתָּה
41 בְּרִית עַבְדֶּךָ חִלַּלְתָּ לָאָרֶץ נִזְרוֹ׃ פָּרַצְתָּ כָל־גְּדֵרֹתָיו שַׂמְתָּ
42 מִבְצָרָיו מְחִתָּה׃ שַׁסֻּהוּ כָּל־עֹבְרֵי דָרֶךְ הָיָה חֶרְפָּה לִשְׁכֵנָיו׃
43 44 הֲרִימוֹתָ יְמִין צָרָיו הִשְׂמַחְתָּ כָּל־אוֹיְבָיו׃ אַף־תָּשִׁיב צוּר
45 חַרְבּוֹ וְלֹא הֲקֵמֹתוֹ בַּמִּלְחָמָה׃ הִשְׁבַּתָּ מִטְּהָרוֹ וְכִסְאוֹ
46 לָאָרֶץ מִגַּרְתָּה׃ הִקְצַרְתָּ יְמֵי עֲלוּמָיו הֶעֱטִיתָ עָלָיו בּוּשָׁה
47 סֶלָה׃ עַד־מָה יְהוָה תִּסָּתֵר לָנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ־אֵשׁ חֲמָתֶךָ׃
48 זְכָר־אֲנִי מֶה־חָלֶד עַל־מַה־שָּׁוְא בָּרָאתָ כָל־בְּנֵי־אָדָם׃
49 מִי גֶבֶר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה־מָּוֶת יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ מִיַּד־שְׁאוֹל
50 סֶלָה׃ אַיֵּה חֲסָדֶיךָ הָרִאשֹׁנִים ׀ אֲדֹנָי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד
51 בֶּאֱמוּנָתֶךָ׃ זְכֹר אֲדֹנָי חֶרְפַּת עֲבָדֶיךָ שְׂאֵתִי בְחֵיקִי
52 כָּל־רַבִּים עַמִּים׃ אֲשֶׁר חֵרְפוּ אוֹיְבֶיךָ ׀ יְהוָה אֲשֶׁר
53 חֵרְפוּ עִקְּבוֹת מְשִׁיחֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן ׀ וְאָמֵן׃

פתח בסוף פסוק

ספר רביעי.

יום ה׳.

י"ט לחדש

צ 1 תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָּנוּ
2 בְּדֹר וָדֹר׃ בְּטֶרֶם ׀ הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם
3 עַד־עוֹלָם אַתָּה אֵל׃ תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד־דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי
4 אָדָם׃ כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר וְאַשְׁמוּרָה
5 6 בַלָּיְלָה׃ זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַּבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלֹף׃ בַּבֹּקֶר יָצִיץ
7 וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ׃ כִּי־כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ׃
8 9 שַׁתָּ עֲוֺנֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ׃ כִּי כָל־יָמֵינוּ פָּנוּ
שבת י'
10 בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִּינוּ שָׁנֵינוּ כְמוֹ־הֶגֶה׃ יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ ׀ בָהֶם שִׁבְעִים
שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת ׀ שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָּם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז
11 12 חִישׁ וַנָּעֻפָה׃ מִי־יוֹדֵעַ עֹז אַפֶּךָ וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ׃ לִמְנוֹת
13 יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִא לְבַב חָכְמָה׃ שׁוּבָה יְהוָה עַד־מָתָי
14 וְהִנָּחֵם עַל־עֲבָדֶיךָ׃ שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה
15 16 בְּכָל־יָמֵינוּ׃ שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה׃ יֵרָאֶה
17 אֶל־עֲבָדֶיךָ פָעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל־בְּנֵיהֶם׃ וִיהִי ׀ נֹעַם אֲדֹנָי
אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ׃
צא 1 2 יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן׃ אֹמַר לַיהוָה מַחְסִי
3 וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח־בּוֹ׃ כִּי הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר
4 הַוּוֹת׃ בְּאֶבְרָתוֹ ׀ יָסֶךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה וְסֹחֵרָה
5 6 אֲמִתּוֹ׃ לֹא־תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם׃ מִדֶּבֶר
7 בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם׃ יִפֹּל מִצִּדְּךָ ׀ אֶלֶף וּרְבָבָה
8 מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ׃ רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים
9 10 תִּרְאֶה׃ כִּי־אַתָּה יְהוָה מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ׃ לֹא־תְאֻנֶּה
11 אֵלֶיךָ רָעָה וְנֶגַע לֹא־יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ׃ כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה־לָּךְ
12 לִשְׁמָרְךָ בְּכָל־דְּרָכֶיךָ׃ עַל־כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ פֶּן־תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ׃
13 14 עַל־שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמֹס כְּפִיר וְתַנִּין׃ כִּי בִי חָשַׁק
וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי־יָדַע שְׁמִי׃ יִקְרָאֵנִי ׀ וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי

16 בְּצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ׃ אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ
צב 1 2 בִּישׁוּעָתִי׃ צב מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת׃ טוֹב לְהֹדוֹת
3 לַיהוָה וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן׃ לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וֶאֱמוּנָתְךָ
4 5 בַּלֵּילוֹת׃ עֲלֵי־עָשׂוֹר וַעֲלֵי־נָבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר׃ כִּי שִׂמַּחְתַּנִי
6 יְהוָה בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן׃ מַה־גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְהוָה
7 מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ אִישׁ בַּעַר לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא־יָבִין
8 אֶת־זֹאת׃ בִּפְרֹחַ רְשָׁעִים ׀ כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן
9 10 לְהִשָּׁמְדָם עֲדֵי־עַד׃ וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְהוָה׃ כִּי הִנֵּה אֹיְבֶיךָ
11 יְהוָה כִּי־הִנֵּה אֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ וַתָּרֶם
12 כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלֹּתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן׃ וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים
13 עָלַי מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי׃ צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן
14 15 יִשְׂגֶּה׃ שְׁתוּלִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ׃ עוֹד
16 יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ׃ לְהַגִּיד כִּי־יָשָׁר יְהוָה צוּרִי
צג 1 וְלֹא־עַלָתָה בּוֹ׃ צג יְהוָה מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְהוָה עֹז (עַוְלָתָה קרי)
2 הִתְאַזָּר אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט׃ נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם
3 אָתָּה׃ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת ׀ יְהוָה נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת
4 דָּכְיָם׃ מִקֹּלוֹת ׀ מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם
5 יְהוָה׃ עֵדֹתֶיךָ ׀ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאֲוָה־קֹדֶשׁ יְהוָה לְאֹרֶךְ
צד 1 2 יָמִים׃ צד אֵל־נְקָמוֹת יְהוָה אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא
3 שֹׁפֵט הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל־גֵּאִים׃ עַד־מָתַי רְשָׁעִים ׀ יְהוָה
4 עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ׃ יַבִּיעוּ יְדַבְּרוּ עָתָק יִתְאַמְּרוּ כָּל־פֹּעֲלֵי
5 6 אָוֶן׃ עַמְּךָ יְהוָה יְדַכְּאוּ וְנַחֲלָתְךָ יְעַנּוּ׃ אַלְמָנָה וְגֵר יַהֲרֹגוּ
7 וִיתוֹמִים יְרַצֵּחוּ׃ וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה־יָּהּ וְלֹא־יָבִין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב׃
8 9 בִּינוּ בֹּעֲרִים בָּעָם וּכְסִילִים מָתַי תַּשְׂכִּילוּ׃ הֲנֹטַע אֹזֶן הֲלֹא
10 יִשְׁמָע אִם־יֹצֵר עַיִן הֲלֹא יַבִּיט׃ הֲיֹסֵר גּוֹיִם הֲלֹא יוֹכִיחַ הַמְלַמֵּד
11 12 אָדָם דָּעַת׃ יְהוָה יֹדֵעַ מַחְשְׁבוֹת אָדָם כִּי הֵמָּה הָבֶל׃ אַשְׁרֵי
13 הַגֶּבֶר אֲשֶׁר־תְּיַסְּרֶנּוּ יָּהּ וּמִתּוֹרָתְךָ תְלַמְּדֶנּוּ׃ לְהַשְׁקִיט לוֹ מִימֵי
14 רָע עַד יִכָּרֶה לָרָשָׁע שָׁחַת׃ כִּי ׀ לֹא־יִטֹּשׁ יְהוָה עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ

15 16 לֹא יַעֲזֹב׃ כִּי־עַד־צֶדֶק יָשׁוּב מִשְׁפָּט וְאַחֲרָיו כָּל־יִשְׁרֵי־לֵב׃ מִי־
17 יָקוּם לִי עִם־מְרֵעִים מִי־יִתְיַצֵּב לִי עִם־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ לוּלֵי יְהוָה
18 עֶזְרָתָה לִּי כִּמְעַט ׀ שָׁכְנָה דוּמָה נַפְשִׁי׃ אִם־אָמַרְתִּי מָטָה
19 רַגְלִי חַסְדְּךָ יְהוָה יִסְעָדֵנִי׃ בְּרֹב שַׂרְעַפַּי בְּקִרְבִּי תַּנְחוּמֶיךָ
20 21 יְשַׁעַשְׁעוּ נַפְשִׁי׃ הַיְחָבְרְךָ כִּסֵּא הַוּוֹת יֹצֵר עָמָל עֲלֵי־חֹק׃ יָגוֹדּוּ
22 עַל־נֶפֶשׁ צַדִּיק וְדָם נָקִי יַרְשִׁיעוּ׃ וַיְהִי יְהוָה לִי לְמִשְׂגָּב וֵאלֹהַי
23 לְצוּר מַחְסִי׃ וַיָּשֶׁב עֲלֵיהֶם ׀ אֶת־אוֹנָם וּבְרָעָתָם יַצְמִיתֵם
צה 1 יַצְמִיתֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ צה לְכוּ נְרַנְּנָה לַיהוָה נָרִיעָה לְצוּר
2 3 יִשְׁעֵנוּ׃ נְקַדְּמָה פָנָיו בְּתוֹדָה בִּזְמִרוֹת נָרִיעַ לוֹ׃ כִּי אֵל גָּדוֹל
4 יְהוָה וּמֶלֶךְ גָּדוֹל עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי־אָרֶץ
5 וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ׃ אֲשֶׁר־לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו
6 7 יָצָרוּ׃ בֹּאוּ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרָעָה נִבְרְכָה לִפְנֵי־יְהוָה עֹשֵׂנוּ׃ כִּי
הוּא אֱלֹהֵינוּ וַאֲנַחְנוּ עַם מַרְעִיתוֹ וְצֹאן יָדוֹ הַיּוֹם אִם־בְּקֹלוֹ
8 תִשְׁמָעוּ׃ אַל־תַּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כִּמְרִיבָה כְּיוֹם מַסָּה בַּמִּדְבָּר׃
9 10 אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחָנוּנִי גַּם־רָאוּ פָעֳלִי׃ אַרְבָּעִים שָׁנָה ׀
אָקוּט בְּדוֹר וָאֹמַר עַם תֹּעֵי לֵבָב הֵם וְהֵם לֹא־יָדְעוּ דְרָכָי׃
11 צו 1 אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי אִם־יְבֹאוּן אֶל־מְנוּחָתִי׃ צו שִׁירוּ לַיהוָה
2 שִׁיר חָדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃ שִׁירוּ לַיהוָה בָּרְכוּ שְׁמוֹ
3 בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־לְיוֹם יְשׁוּעָתוֹ׃ סַפְּרוּ בַגּוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל־הָעַמִּים
4 נִפְלְאוֹתָיו׃ כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל־כָּל־
5 אֱלֹהִים׃ כִּי ׀ כָּל־אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה׃
6 7 הוֹד־וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ׃ הָבוּ לַיהוָה מִשְׁפְּחוֹת
8 עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז׃ הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ־מִנְחָה
9 וּבֹאוּ לְחַצְרוֹתָיו׃ הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ חִילוּ מִפָּנָיו
10 כָּל־הָאָרֶץ׃ אִמְרוּ בַגּוֹיִם ׀ יְהוָה מָלָךְ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט
11 יָדִין עַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ יִרְעַם הַיָּם
12 13 וּמְלֹאוֹ׃ יַעֲלֹז שָׂדַי וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ אָז יְרַנְּנוּ כָּל־עֲצֵי־יָעַר׃ לִפְנֵי
יְהוָה ׀ כִּי בָא כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים

צז 1 בֶּאֱמוּנָתוֹ׃ צז יְהוָה מָלָךְ תָּגֵל הָאָרֶץ יִשְׂמְחוּ אִיִּים רַבִּים׃
2 3 עָנָן וַעֲרָפֶל סְבִיבָיו צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאוֹ׃ אֵשׁ לְפָנָיו תֵּלֵךְ
4 וּתְלַהֵט סָבִיב צָרָיו׃ הֵאִירוּ בְרָקָיו תֵּבֵל רָאֲתָה וַתָּחֵל הָאָרֶץ׃
5 6 הָרִים כַּדּוֹנַג נָמַסּוּ מִלִּפְנֵי יְהוָה מִלִּפְנֵי אֲדוֹן כָּל־הָאָרֶץ׃ הִגִּידוּ
7 הַשָּׁמַיִם צִדְקוֹ וְרָאוּ כָל־הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ׃ יֵבֹשׁוּ ׀ כָּל־עֹבְדֵי פֶסֶל
8 הַמִּתְהַלְלִים בָּאֱלִילִים הִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ כָּל־אֱלֹהִים׃ שָׁמְעָה וַתִּשְׂמַח ׀
9 צִיּוֹן וַתָּגֵלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ יְהוָה׃ כִּי־אַתָּה יְהוָה
10 עֶלְיוֹן עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְאֹד נַעֲלֵיתָ עַל־כָּל־אֱלֹהִים׃ אֹהֲבֵי יְהוָה
11 שִׂנְאוּ רָע שֹׁמֵר נַפְשׁוֹת חֲסִידָיו מִיַּד רְשָׁעִים יַצִּילֵם׃ אוֹר זָרֻעַ
12 לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי־לֵב שִׂמְחָה׃ שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּיהוָה וְהוֹדוּ לְזֵכֶר
צח 1 קָדְשׁוֹ׃ צח מִזְמוֹר שִׁירוּ לַיהוָה ׀ שִׁיר חָדָשׁ כִּי־נִפְלָאוֹת
2 עָשָׂה הוֹשִׁיעָה־לּוֹ יְמִינוֹ וּזְרוֹעַ קָדְשׁוֹ׃ הוֹדִיעַ יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ
3 לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גִּלָּה צִדְקָתוֹ׃ זָכַר חַסְדּוֹ ׀ וֶאֱמוּנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל
4 רָאוּ כָל־אַפְסֵי־אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ׃ הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־
5 הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרַנְּנוּ וְזַמֵּרוּ׃ זַמְּרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל
6 7 זִמְרָה׃ בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הָרִיעוּ לִפְנֵי ׀ הַמֶּלֶךְ יְהוָה׃ יִרְעַם
8 הַיָּם וּמְלֹאוֹ תֵּבֵל וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ־כָף יַחַד הָרִים
9 יְרַנֵּנוּ׃ לִפְנֵי יְהוָה כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצֶדֶק
צט 1 וְעַמִּים בְּמֵישָׁרִים׃ צט יְהוָה מָלָךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים יֹשֵׁב כְּרוּבִים
2 תָּנוּט הָאָרֶץ׃ יְהוָה בְּצִיּוֹן גָּדוֹל וְרָם הוּא עַל־כָּל־הָעַמִּים׃
3 4 יוֹדוּ שִׁמְךָ גָּדוֹל וְנוֹרָא קָדוֹשׁ הוּא׃ וְעֹז מֶלֶךְ מִשְׁפָּט אָהֵב
אַתָּה כּוֹנַנְתָּ מֵישָׁרִים מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ׃
5 6 רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃ מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן ׀ בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל־יְהוָה וְהוּא וא׳ נעלם
7 יַעֲנֵם׃ בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שָׁמְרוּ עֵדֹתָיו וְחֹק נָתַן־לָמוֹ׃
8 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֵל נֹשֵׂא הָיִיתָ לָהֶם וְנֹקֵם עַל־
9 עֲלִילוֹתָם׃ רוֹמְמוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי־קָדוֹשׁ
ק 1 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ק מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ׃

2 3 עִבְדוּ אֶת־יְהוָה בְּשִׂמְחָה בֹּאוּ לְפָנָיו בִּרְנָנָה׃ דְּעוּ כִּי יְהוָה (ולו ק׳, פתח באתנח)
4 הוּא אֱלֹהִים הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ עַמּוֹ וְצֹאן מַרְעִיתוֹ׃ בֹּאוּ
5 שְׁעָרָיו ׀ בְּתוֹדָה חֲצֵרֹתָיו בִּתְהִלָּה הוֹדוּ לוֹ בָּרְכוּ שְׁמוֹ׃ כִּי־טוֹב
יְהוָה לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְעַד־דֹּר וָדֹר אֱמוּנָתוֹ׃ קא לְדָוִד קא 1
2 מִזְמוֹר חֶסֶד־וּמִשְׁפָּט אָשִׁירָה לְךָ יְהוָה אֲזַמֵּרָה׃ אַשְׂכִּילָה ׀
בְּדֶרֶךְ תָּמִים מָתַי תָּבוֹא אֵלָי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם־לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי׃
3 לֹא־אָשִׁית ׀ לְנֶגֶד עֵינַי דְּבַר־בְּלִיָּעַל עֲשֹׂה־סֵטִים שָׂנֵאתִי לֹא
4 5 יִדְבַּק בִּי׃ לֵבָב עִקֵּשׁ יָסוּר מִמֶּנִּי רָע לֹא אֵדָע׃ מְלָושְׁנִי (מלשני ק׳)
בַסֵּתֶר ׀ רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ־עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא
6 אוּכָל׃ עֵינַי ׀ בְּנֶאֶמְנֵי־אֶרֶץ לָשֶׁבֶת עִמָּדִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ תָּמִים
7 הוּא יְשָׁרְתֵנִי׃ לֹא־יֵשֵׁב ׀ בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֹשֵׂה רְמִיָּה דֹּבֵר שְׁקָרִים
8 לֹא־יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי׃ לַבְּקָרִים אַצְמִית כָּל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לְהַכְרִית
מֵעִיר־יְהוָה כָּל־פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ קב תְּפִלָּה לְעָנִי כִי־יַעֲטֹף וְלִפְנֵי קב 1
2 יְהוָה יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ׃ יְהוָה שִׁמְעָה תְפִלָּתִי וְשַׁוְעָתִי אֵלֶיךָ תָבוֹא׃
3 אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ ׀ מִמֶּנִּי בְּיוֹם צַר לִי הַטֵּה־אֵלַי אָזְנֶךָ בְּיוֹם
4 אֶקְרָא מַהֵר עֲנֵנִי׃ כִּי־כָלוּ בְעָשָׁן יָמָי וְעַצְמוֹתַי כְּמוֹקֵד נִחָרוּ׃
5 6 הוּכָּה כָעֵשֶׂב וַיִּבַשׁ לִבִּי כִּי־שָׁכַחְתִּי מֵאֲכֹל לַחְמִי׃ מִקּוֹל אַנְחָתִי
7 דָּבְקָה עַצְמִי לִבְשָׂרִי׃ דָּמִיתִי לִקְאַת מִדְבָּר הָיִיתִי כְּכוֹס
8 9 חֳרָבוֹת׃ שָׁקַדְתִּי וָאֶהְיֶה כְּצִפּוֹר בּוֹדֵד עַל־גָּג׃ כָּל־הַיּוֹם חֵרְפוּנִי
10 אוֹיְבָי מְהוֹלָלַי בִּי נִשְׁבָּעוּ׃ כִּי־אֵפֶר כַּלֶּחֶם אָכָלְתִּי וְשִׁקֻּוַי
11 12 בִּבְכִי מָסָכְתִּי׃ מִפְּנֵי־זַעַמְךָ וְקִצְפֶּךָ כִּי נְשָׂאתַנִי וַתַּשְׁלִיכֵנִי׃ יָמַי
13 כְּצֵל נָטוּי וַאֲנִי כָּעֵשֶׂב אִיבָשׁ׃ וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב וְזִכְרְךָ
14 לְדֹר וָדֹר׃ אַתָּה תָקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן כִּי־עֵת לְחֶנְנָהּ כִּי־בָא
15 16 מוֹעֵד׃ כִּי־רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־אֲבָנֶיהָ וְאֶת־עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ׃ וְיִירְאוּ
17 גוֹיִם אֶת־שֵׁם יְהוָה וְכָל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת־כְּבוֹדֶךָ׃ כִּי־בָנָה יְהוָה
18 צִיּוֹן נִרְאָה בִּכְבוֹדוֹ׃ פָּנָה אֶל־תְּפִלַּת הָעַרְעָר וְלֹא־בָזָה אֶת־
19 20 תְּפִלָּתָם׃ תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן וְעַם נִבְרָא יְהַלֶּל־יָהּ׃ כִּי־
21 הִשְׁקִיף מִמְּרוֹם קָדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם ׀ אֶל־אֶרֶץ הִבִּיט׃ לִשְׁמֹעַ

22 אִנְקַת אָסִיר לְפַתֵּחַ בְּנֵי תְמוּתָה׃ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה
23 וּתְהִלָּתוֹ בִּירוּשָׁלִָם׃ בְּהִקָּבֵץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת לַעֲבֹד אֶת־
24 25 יְהוָה׃ עִנָּה בַדֶּרֶךְ כֹּחוֹ קִצַּר יָמָי׃ אֹמַר אֵלִי אַל־תַּעֲלֵנִי
26 בַּחֲצִי יָמָי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ׃ לְפָנִים הָאָרֶץ יָסַדְתָּ וּמַעֲשֵׂה
27 יָדֶיךָ שָׁמָיִם׃ הֵמָּה יֹאבֵדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכֻלָּם כַּבֶּגֶד יִבְלוּ
28 29 כַּלְּבוּשׁ תַּחֲלִיפֵם וְיַחֲלֹפוּ׃ וְאַתָּה הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתָּמּוּ׃ בְּנֵי
קג 1 עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוֹנוּ וְזַרְעָם לְפָנֶיךָ יִכּוֹן׃ קג לְדָוִד ׀ בָּרְכִי נַפְשִׁי
2 אֶת־יְהוָה וְכָל־קְרָבַי אֶת־שֵׁם קָדְשׁוֹ׃ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
3 וְאַל־תִּשְׁכְּחִי כָּל־גְּמוּלָיו׃ הַסֹּלֵחַ לְכָל־עֲוֺנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל־
4 תַּחֲלוּאָיְכִי׃ הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיָּיְכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים׃
5 6 הַמַּשְׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵךְ תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיְכִי׃ עֹשֵׂה צְדָקוֹת
7 יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל־עֲשׁוּקִים׃ יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְנֵי
8 יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו׃ רַחוּם וְחַנּוּן יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חָסֶד׃
9 10 לֹא־לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר׃ לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ
11 וְלֹא כַעֲוֺנֹתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ׃ כִּי כִגְבֹהַּ שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ גָּבַר
12 חַסְדּוֹ עַל־יְרֵאָיו׃ כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת־
13 14 פְּשָׁעֵינוּ׃ כְּרַחֵם אָב עַל־בָּנִים רִחַם יְהוָה עַל־יְרֵאָיו׃ כִּי־הוּא
15 יָדַע יִצְרֵנוּ זָכוּר כִּי־עָפָר אֲנָחְנוּ׃ אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ
16 הַשָּׂדֶה כֵּן יָצִיץ׃ כִּי רוּחַ עָבְרָה־בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא־יַכִּירֶנּוּ עוֹד
17 מְקוֹמוֹ׃ וְחֶסֶד יְהוָה ׀ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם עַל־יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ
18 19 לִבְנֵי בָנִים׃ לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקֻּדָיו לַעֲשׂוֹתָם׃ יְהוָה
20 בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה׃ בָּרְכוּ יְהוָה ׀ מַלְאָכָיו
21 גִּבֹּרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה כָּל־צְבָאָיו
22 מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ׃ בָּרְכוּ יְהוָה ׀ כָּל־מַעֲשָׂיו בְּכָל־מְקֹמוֹת
קד 1 מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃ קד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה
2 יְהוָה אֱלֹהַי גָּדַלְתָּ מְּאֹד הוֹד וְהָדָר לָבָשְׁתָּ׃ עֹטֶה־אוֹר כַּשַּׂלְמָה
3 נוֹטֶה שָׁמַיִם כַּיְרִיעָה׃ הַמְקָרֶה בַמַּיִם עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׂם־עָבִים
4 רְכוּבוֹ הַמְהַלֵּךְ עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ׃ עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מְשָׁרְתָיו

5 6 אֵשׁ לֹהֵט׃ יָסַד־אֶרֶץ עַל־מְכוֹנֶיהָ בַּל־תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד׃ תְּהוֹם
7 כַּלְּבוּשׁ כִּסִּיתוֹ עַל־הָרִים יַעַמְדוּ מָיִם׃ מִן־גַּעֲרָתְךָ יְנוּסוּן מִן־
8 קוֹל רַעַמְךָ יֵחָפֵזוּן׃ יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת אֶל־מְקוֹם זֶה ׀
9 יָסַדְתָּ לָהֶם׃ גְּבוּל־שַׂמְתָּ בַּל־יַעֲבֹרוּן בַּל־יְשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ׃
10 11 הַמְשַׁלֵּחַ מַעְיָנִים בַּנְּחָלִים בֵּין הָרִים יְהַלֵּכוּן׃ יַשְׁקוּ כָּל־חַיְתוֹ
12 שָׂדָי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם׃ עֲלֵיהֶם עוֹף־הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוֹן מִבֵּין
13 עֳפָאיִם יִתְּנוּ־קוֹל׃ מַשְׁקֶה הָרִים מֵעֲלִיּוֹתָיו מִפְּרִי מַעֲשֶׂיךָ
14 תִּשְׂבַּע הָאָרֶץ׃ מַצְמִיחַ חָצִיר ׀ לַבְּהֵמָה וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם
15 לְהוֹצִיא לֶחֶם מִן־הָאָרֶץ׃ וְיַיִן ׀ יְשַׂמַּח לְבַב־אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל
16 פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב־אֱנוֹשׁ יִסְעָד׃ יִשְׂבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אַרְזֵי
17 לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטָע׃ אֲשֶׁר־שָׁם צִפֳּרִים יְקַנֵּנוּ חֲסִידָה בְּרוֹשִׁים
18 19 בֵּיתָהּ׃ הָרִים הַגְּבֹהִים לַיְּעֵלִים סְלָעִים מַחְסֶה לַשְׁפַנִּים׃ עָשָׂה
20 יָרֵחַ לְמוֹעֲדִים שֶׁמֶשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ׃ תָּשֶׁת־חֹשֶׁךְ וִיהִי לָיְלָה בּוֹ־
21 תִרְמֹשׂ כָּל־חַיְתוֹ־יָעַר׃ הַכְּפִירִים שֹׁאֲגִים לַטָּרֶף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל
22 23 אָכְלָם׃ תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יֵאָסֵפוּן וְאֶל־מְעוֹנֹתָם יִרְבָּצוּן׃ יֵצֵא
24 אָדָם לְפָעֳלוֹ וְלַעֲבֹדָתוֹ עֲדֵי־עָרֶב׃ מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ׀ יְהוָה כֻּלָּם
25 בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ׃ זֶה ׀ הַיָּם גָּדוֹל וּרְחַב יָדָיִם
26 שָׁם־רֶמֶשׂ וְאֵין מִסְפָּר חַיּוֹת קְטַנּוֹת עִם־גְּדֹלוֹת׃ שָׁם אֳנִיּוֹת
27 יְהַלֵּכוּן לִוְיָתָן זֶה ׀ יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק־בּוֹ׃ כֻּלָּם אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּן לָתֵת
28 אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃ תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׂבְּעוּן טוֹב׃
29 תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ יִבָּהֵלוּן תֹּסֵף רוּחָם יִגְוָעוּן וְאֶל־עֲפָרָם יְשׁוּבוּן׃
30 31 תְּשַׁלַּח רוּחֲךָ יִבָּרֵאוּן וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה׃ יְהִי כְבוֹד יְהוָה
32 לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו׃ הַמַּבִּיט לָאָרֶץ וַתִּרְעָד יִגַּע
33 בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ אָשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃
34 35 יֶעֱרַב עָלָיו שִׂיחִי אָנֹכִי אֶשְׂמַח בַּיהוָה׃ יִתַּמּוּ חַטָּאִים ׀ מִן־
הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים ׀ עוֹד אֵינָם בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה הַלְלוּ־יָהּ׃
קה 1 2 קה הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִּשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו׃ שִׁירוּ
3 לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־נִפְלְאוֹתָיו׃ הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח

4 5 לֵב ׀ מְבַקְשֵׁי יְהוָֽה׃ דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִֽיד׃ זִכְרוּ
6 נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִֽיו׃ זֶרַע אַבְרָהָם עַבְדּוֹ
7 בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָֽיו׃ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָֽיו׃
8 9 זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּֽוֹר׃ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־
10 אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָֽק׃ וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל
11 בְּרִית עוֹלָֽם׃ לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת־אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶֽם׃
12 13 בִּהְיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּֽהּ׃ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי
14 מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵֽר׃ לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם
15 16 מְלָכִֽים׃ אַל־תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וְלִנְבִיאַי אַל־תָּרֵֽעוּ׃ וַיִּקְרָא רָעָב
17 עַל־הָאָרֶץ כָּל־מַטֵּה־לֶחֶם שָׁבָֽר׃ שָׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד
18 19 נִמְכַּר יוֹסֵֽף׃ עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלָיו בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשֽׁוֹ׃ עַד־עֵת בֹּא־
20 דְבָרוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרָפָֽתְהוּ׃ שָׁלַח־מֶלֶךְ וַיַּתִּירֵהוּ מֹשֵׁל עַמִּים
21 22 וַיְפַתְּחֵֽהוּ׃ שָׂמוֹ אָדוֹן לְבֵיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־קִנְיָנֽוֹ׃ לֶאְסֹר שָׂרָיו
23 בְּנַפְשׁוֹ וּזְקֵנָיו יְחַכֵּֽם׃ וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וְיַעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ־
24 25 חָֽם׃ וַיֶּפֶר אֶת־עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצִמֵהוּ מִצָּרָֽיו׃ הָפַךְ לִבָּם לִשְׂנֹא
26 עַמּוֹ לְהִתְנַכֵּל בַּעֲבָדָֽיו׃ שָׁלַח מֹשֶׁה עַבְדּוֹ אַהֲרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־
27 28 בּֽוֹ׃ שָֽׂמוּ־בָם דִּבְרֵי אֹתוֹתָיו וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ חָֽם׃ שָׁלַח חֹשֶׁךְ
29 וַיַּחְשִׁךְ וְלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרָֽיו׃ הָפַךְ אֶת־מֵימֵיהֶם לְדָם וַיָּמֶת
30 31 אֶת־דְּגָתָֽם׃ שָׁרַץ אַרְצָם צְפַרְדְּעִים בְּחַדְרֵי מַלְכֵיהֶֽם׃ אָמַר
32 וַיָּבֹא עָרֹב כִּנִּים בְּכָל־גְּבוּלָֽם׃ נָתַן גִּשְׁמֵיהֶם בָּרָד אֵשׁ לֶהָבוֹת
33 34 בְּאַרְצָֽם׃ וַיַּךְ גַּפְנָם וּתְאֵנָתָם וַיְשַׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָֽם׃ אָמַר וַיָּבֹא
35 אַרְבֶּה וְיֶלֶק וְאֵין מִסְפָּֽר׃ וַיֹּאכַל כָּל־עֵשֶׂב בְּאַרְצָם וַיֹּאכַל פְּרִי
36 37 אַדְמָתָֽם׃ וַיַּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאַרְצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָֽם׃ וַיּוֹצִיאֵם
38 בְּכֶסֶף וְזָהָב וְאֵין בִּשְׁבָטָיו כּוֹשֵֽׁל׃ שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּֽי־
39 נָפַל פַּחְדָּם עֲלֵיהֶֽם׃ פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ וְאֵשׁ לְהָאִיר לָֽיְלָה׃
40 41 שָׁאַל וַיָּבֵא שְׂלָו וְלֶחֶם שָׁמַיִם יַשְׂבִּיעֵֽם׃ פָּתַח צוּר וַיָּזוּבוּ מָיִם
42 הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָֽר׃ כִּֽי־זָכַר אֶת־דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת־אַבְרָהָם עַבְדּֽוֹ׃
43 44 וַיּוֹצִא עַמּוֹ בְשָׂשׂוֹן בְּרִנָּה אֶת־בְּחִירָֽיו׃ וַיִּתֵּן לָהֶם אַרְצוֹת גּוֹיִם

כ״ב לחדש

45 וְעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ׃ בַּעֲבוּר ׀ יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְצֹרוּ
קו 1 הַלְלוּ־יָהּ׃ קו הַלְלוּיָהּ ׀ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
2 3 מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְהוָה יַשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ׃ אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט
4 עֹשֵׂה צְדָקָה בְכָל־עֵת׃ זָכְרֵנִי יְהוָה בִּרְצוֹן עַמֶּךָ פָּקְדֵנִי
5 בִּישׁוּעָתֶךָ׃ לִרְאוֹת ׀ בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶךָ
6 לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתֶךָ׃ חָטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ׃
7 אֲבוֹתֵינוּ בְמִצְרַיִם ׀ לֹא־הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רֹב
8 חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל־יָם בְּיַם־סוּף׃ וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ
9 אֶת־גְּבוּרָתוֹ׃ וַיִּגְעַר בְּיַם־סוּף וַיֶּחֱרָב וַיּוֹלִיכֵם בַּתְּהֹמוֹת כַּמִּדְבָּר׃
10 11 וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׂוֹנֵא וַיִּגְאָלֵם מִיַּד אוֹיֵב׃ וַיְכַסּוּ־מַיִם צָרֵיהֶם
12 13 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר׃ וַיַּאֲמִינוּ בִדְבָרָיו יָשִׁירוּ תְּהִלָּתוֹ׃ מִהֲרוּ
14 שָׁכְחוּ מַעֲשָׂיו לֹא־חִכּוּ לַעֲצָתוֹ׃ וַיִּתְאַוּוּ תַאֲוָה בַּמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ־
15 16 אֵל בִּישִׁימוֹן׃ וַיִּתֵּן לָהֶם שֶׁאֱלָתָם וַיְשַׁלַּח רָזוֹן בְּנַפְשָׁם׃ וַיְקַנְאוּ
17 לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהוָה׃ תִּפְתַּח־אֶרֶץ וַתִּבְלַע דָּתָן
18 וַתְּכַס עַל־עֲדַת אֲבִירָם׃ וַתִּבְעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לֶהָבָה תְּלַהֵט
19 20 רְשָׁעִים׃ יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחֹרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסֵּכָה׃ וַיָּמִירוּ אֶת־כְּבוֹדָם
21 בְּתַבְנִית שׁוֹר אֹכֵל עֵשֶׂב׃ שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעָם עֹשֶׂה גְדֹלוֹת
22 23 בְּמִצְרָיִם׃ נִפְלָאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרָאוֹת עַל־יַם־סוּף׃ וַיֹּאמֶר
לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ
24 25 מֵהַשְׁחִית׃ וַיִּמְאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ׃ וַיֵּרָגְנוּ
26 בְאָהֳלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה׃ וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
27 28 בַּמִּדְבָּר׃ וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃ וַיִּצָּמְדוּ לְבַעַל
29 פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים׃ וַיַּכְעִיסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרָץ־בָּם
30 31 מַגֵּפָה׃ וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה׃ וַתֵּחָשֶׁב לוֹ
32 לִצְדָקָה לְדֹר וָדֹר עַד־עוֹלָם׃ וַיַּקְצִיפוּ עַל־מֵי מְרִיבָה וַיֵּרַע
33 34 לְמֹשֶׁה בַּעֲבוּרָם׃ כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיְבַטֵּא בִּשְׂפָתָיו׃ לֹא־
35 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם׃ וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם
36 וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם׃ וַיַּעַבְדוּ אֶת־עֲצַבֵּיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ׃

37 38 וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַשֵּׁדִים׃ וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַּם־
בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זִבְּחוּ לַעֲצַבֵּי כְנָעַן וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ
39 40 בַּדָּמִים׃ וַיִּטְמְאוּ בְמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם׃ וַיִּחַר־אַף יְהוָה
41 בְּעַמּוֹ וַיְתָעֵב אֶת־נַחֲלָתוֹ׃ וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם
42 43 שֹׂנְאֵיהֶם׃ וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכָּנְעוּ תַּחַת יָדָם׃ פְּעָמִים
44 רַבּוֹת יַצִּילֵם וְהֵמָּה יַמְרוּ בַעֲצָתָם וַיָּמֹכּוּ בַּעֲוֺנָם׃ וַיַּרְא
45 בַּצַּר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם׃ וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם
46 כְּרֹב חֲסָדָו׃ וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָּל־שׁוֹבֵיהֶם׃ חסדו ק׳
47 הוֹשִׁיעֵנוּ ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם
48 קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן־הָעוֹלָם ׀ וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּ־יָהּ׃

ספר חמישי׃

יום ו׳.

קז
1 2 הֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי יְהוָה
3 אֲשֶׁר גְּאָלָם מִיַּד־צָר׃ וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרָח וּמִמַּעֲרָב
4 מִצָּפוֹן וּמִיָּם׃ תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דָּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ׃
5 6 רְעֵבִים גַּם־צְמֵאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטָּף׃ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
7 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקוֹתֵיהֶם יַצִּילֵם׃ וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת
8 9 אֶל־עִיר מוֹשָׁב׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ כִּי־
10 הִשְׂבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֵקָה וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה מִלֵּא־טוֹב׃ יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ
11 וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֳנִי וּבַרְזֶל׃ כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן
12 13 נָאָצוּ׃ וַיַּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה
14 בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃ יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת
15 וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃
16 17 כִּי־שִׁבַּר דַּלְתוֹת נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדֵּעַ׃ אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ
18 פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֺנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ׃ כָּל־אֹכֶל תְּתַעֵב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־

19 שַׁעֲרֵי מָוֶת׃ וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם׃
20 21 יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיִרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשְּׁחִיתוֹתָם׃ יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
22 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו
23 בְּרִנָּה׃ ׆ יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה
24 בְּמַיִם רַבִּים׃ ׆ הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה
25 וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה׃ ׆ וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ
26 סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו׃ ׆ יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ
27 תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוֹגָג׃ ׆ יָחוֹגּוּ וְיָנוּעוּ
28 כַּשִּׁכּוֹר וְכָל־חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע׃ ׆ וַיִּצְעֲקוּ אֶל־
29 יְהוָה בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם׃ יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה
30 31 וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם׃ וַיִּשְׂמְחוּ כִי־יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל־מְחוֹז חֶפְצָם׃ יוֹדוּ
32 לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם׃ וִירֹמְמוּהוּ בִּקְהַל־עָם
33 וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ׃ יָשֵׂם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמֹצָאֵי מַיִם
34 35 לְצִמָּאוֹן׃ אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יֹשְׁבֵי בָהּ׃ יָשֵׂם מִדְבָּר
36 לַאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמֹצָאֵי מָיִם׃ וַיּוֹשֶׁב שָׁם רְעֵבִים וַיְכוֹנְנוּ
37 עִיר מוֹשָׁב׃ וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְּעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה׃
38 39 וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהֶמְתָּם לֹא יַמְעִיט׃ וַיִּמְעֲטוּ וַיָּשֹׁחוּ
40 מֵעֹצֶר רָעָה וְיָגוֹן׃ ׆ שֹׁפֵךְ בּוּז עַל־נְדִיבִים
41 וַיַּתְעֵם בְּתֹהוּ לֹא־דָרֶךְ׃ וַיְשַׂגֵּב אֶבְיוֹן מֵעוֹנִי וַיָּשֶׂם כַּצֹּאן
42 43 מִשְׁפָּחוֹת׃ יִרְאוּ יְשָׁרִים וְיִשְׂמָחוּ וְכָל־עַוְלָה קָפְצָה פִּיהָ׃ מִי־
קח 1 חָכָם וְיִשְׁמָר־אֵלֶּה וְיִתְבּוֹנְנוּ חַסְדֵי יְהוָה׃ קח שִׁיר מִזְמוֹר
2 3 לְדָוִד׃ נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ עוּרָה
4 הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר אָעִירָה שָּׁחַר׃ אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ
5 בַּל־אֻמִּים׃ כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃
6 7 רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ לְמַעַן יֵחָלְצוּן
8 יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה
9 אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃ לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה
10 וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־

פתח באתנח

כ״ג לחדש

11 אֱדוֹם אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עֲלֵי־פְלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ מִי יֹבִלֵנִי עִיר
12 מִבְצָר מִי נָחַנִי עַד־אֱדוֹם׃ הֲלֹא־אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא
13 אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃ הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃
14 קט בֵּאלֹהִים נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃ קט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד
2 מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ׃ כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי
3 פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי
4 5 חִנָּם׃ תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה׃ וַיָּשִׂימוּ עָלַי רָעָה
6 תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי׃ הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן
7 יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃ בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃
8 9 יִהְיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ יִהְיוּ־בָנָיו יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ
10 11 אַלְמָנָה׃ וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ יְנַקֵּשׁ
12 נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד
13 וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח
14 שְׁמָם׃ יִזָּכֵר ׀ עֲוֺן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃
15 16 יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וְיַכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר
עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת׃
17 18 וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ וַיִּלְבַּשׁ
19 קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ תְּהִי־לוֹ
20 כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ זֹאת פְּעֻלַּת שֹׂטְנַי מֵאֵת
21 יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ וְאַתָּה ׀ יְהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
22 לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃ כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי
23 24 חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ בִּרְכַּי
25 כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן׃ וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם
26 יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְחַסְדֶּךָ׃
27 28 וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹּאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה
29 תְבָרֵךְ קָמוּ ׀ וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וְיַעֲטוּ
30 כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃
31 קי 1 כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃ קי לְדָוִד

מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה ׀ לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם
2 לְרַגְלֶיךָ׃ מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ׃
3 עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחָר לְךָ טַל
4 יַלְדֻתֶךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל
5 דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק׃ אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים׃
6 7 יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה׃ מִנַּחַל
קיא בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ׃ קיא הַלְלוּיָהּ ׀ אוֹדֶה יְהוָה
2 בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה׃ גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים
3 4 לְכָל־חֶפְצֵיהֶם׃ הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זֵכֶר
5 עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה׃ טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכֹּר
6 לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ׃ כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
7 8 גּוֹיִם׃ מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים כָּל־פִּקּוּדָיו׃ סְמוּכִים
9 לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר׃ פְּדוּת ׀ שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה
10 לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה ׀
יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃
קיב קיב הַלְלוּיָהּ ׀ אַשְׁרֵי־אִישׁ יָרֵא אֶת־יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו
2 3 חָפֵץ מְאֹד׃ גִּבּוֹר בָּאָרֶץ יִהְיֶה זַרְעוֹ דּוֹר יְשָׁרִים יְבֹרָךְ׃ הוֹן
4 וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד׃ זָרַח בַּחֹשֶׁךְ אוֹר לַיְשָׁרִים
5 חַנּוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק׃ טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו
6 בְּמִשְׁפָּט׃ כִּי־לְעוֹלָם לֹא יִמּוֹט לְזֵכֶר עוֹלָם יִהְיֶה צַדִּיק׃
7 8 מִשְּׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נָכוֹן לִבּוֹ בָּטֻחַ בַּיהוָה׃ סָמוּךְ לִבּוֹ
9 לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר־יִרְאֶה בְצָרָיו׃ פִּזַּר ׀ נָתַן לָאֶבְיוֹנִים
10 צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד׃ רָשָׁע יִרְאֶה ׀ וְכָעָס
קיג שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד׃ קיג הַלְלוּיָהּ ׀
2 הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה׃ יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ
3 מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃ מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם יְהוָה׃
4 5 רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם ׀ יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ׃ מִי כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ
6 הַמַּגְבִּיהִי לָשָׁבֶת׃ הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ׃ מְקִימִי

מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן׃ לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים עִם 8
נְדִיבֵי עַמּוֹ׃ מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ־יָהּ׃ 9
קיד
קיד בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז׃ הָיְתָה 1 2
יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו׃ הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב 3
לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי־צֹאן׃ מַה־לְּךָ הַיָּם 4 5
כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר׃ הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת 6
כִּבְנֵי־צֹאן׃ מִלִּפְנֵי אָדוֹן חוּלִי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלוֹהַּ יַעֲקֹב׃ הַהֹפְכִי 7 8
קטו
הַצּוּר אֲגַם־מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ־מָיִם׃ קטו לֹא 1
לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ׃
לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם׃ וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל 2 3
אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה׃ עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ 4
פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא 5 6
יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן׃ יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם 7
וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־ 8
בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ בֵּית 9 10
אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ 11
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא׃ יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית 12
יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן׃ יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־ 13
הַגְּדֹלִים׃ יֹסֵף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם׃ בְּרוּכִים אַתֶּם 14 15
לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן 16
לִבְנֵי־אָדָם׃ לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה׃ וַאֲנַחְנוּ 17 18
קטז
נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קטז אָהַבְתִּי כִּי־ 1
יִשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי׃ כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא׃ 2
אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא׃ 3
וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי׃ חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק 4 5
וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם׃ שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ׃ שׁוּבִי 6 7
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי׃ כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת 8
אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי׃ אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה 9

10 11 בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים׃ הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד׃ אֲנִי
12 אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב׃ מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי
13 14 עָלָי׃ כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה
15 אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו׃
16 אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי׃
17 18 לְךָ־אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא׃ נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם
19 נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ׃ בְּחַצְרוֹת ׀ בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָםִ
קיז הַלְלוּ־יָהּ׃ קיז הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים׃
קיח 2 כִּי גָבַר עָלֵינוּ ׀ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ׃ קיח 1 הוֹדוּ
2 לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם
3 4 חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ נָא בֵית־אַהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ יֹאמְרוּ נָא
5 יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָּהּ עָנָנִי
6 7 בַמֶּרְחַבְיָהּ׃ יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם׃ יְהוָה
8 לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ
9 10 בָּאָדָם׃ טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים׃ כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי
11 בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ סַבּוּנִי גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃
12 13 סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם׃ דַּחֹה
14 דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי׃ עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה׃
15 16 קוֹל ׀ רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ יְמִין
17 יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל׃ לֹא אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה
18 19 וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יָהּ׃ יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָּהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי׃ פִּתְחוּ
20 לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ׃ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה צַדִּיקִים
21 22 יָבֹאוּ בוֹ׃ אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה׃ אֶבֶן מָאֲסוּ
23 הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה׃ מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא
24 נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ׃ זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ׃
25 26 אָנָּא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא׃ בָּרוּךְ הַבָּא
27 בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה׃ אֵל ׀ יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ
28 אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ

29 אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ׃ הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
כ"ה לחדש קיט 1 קיט אַשְׁרֵי תְמִימֵי־דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת
2 3 יְהוָה׃ אַשְׁרֵי נֹצְרֵי עֵדֹתָיו בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ׃ אַף לֹא
4 פָעֲלוּ עַוְלָה בִּדְרָכָיו הָלָכוּ׃ אַתָּה צִוִּיתָה פִקֻּדֶיךָ לִשְׁמֹר
5 6 מְאֹד׃ אַחֲלַי יִכֹּנוּ דְרָכָי לִשְׁמֹר חֻקֶּיךָ׃ אָז לֹא־אֵבוֹשׁ
7 בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצְוֺתֶיךָ׃ אוֹדְךָ בְּיֹשֶׁר לֵבָב בְּלָמְדִי
8 מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ אֶת־חֻקֶּיךָ אֶשְׁמֹר אַל־תַּעַזְבֵנִי עַד־מְאֹד׃
9 10 בַּמֶּה יְזַכֶּה־נַּעַר אֶת־אָרְחוֹ לִשְׁמֹר כִּדְבָרֶךָ׃ בְּכָל־לִבִּי דְרַשְׁתִּיךָ
11 אַל־תַּשְׁגֵּנִי מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ בְּלִבִּי צָפַנְתִּי אִמְרָתֶךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־
12 13 לָךְ׃ בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ בִּשְׂפָתַי סִפַּרְתִּי כֹּל מִשְׁפְּטֵי־ [illegible]
14 15 פִיךָ׃ בְּדֶרֶךְ עֵדְוֺתֶיךָ שַׂשְׂתִּי כְּעַל כָּל־הוֹן׃ בְּפִקֻּדֶיךָ אָשִׂיחָה
16 וְאַבִּיטָה אֹרְחֹתֶיךָ׃ בְּחֻקֹּתֶיךָ אֶשְׁתַּעֲשָׁע לֹא אֶשְׁכַּח דְּבָרֶךָ׃
17 18 גְּמֹל עַל־עַבְדְּךָ אֶחְיֶה וְאֶשְׁמְרָה דְבָרֶךָ׃ גַּל־עֵינַי וְאַבִּיטָה
19 נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ׃ גֵּר אָנֹכִי בָאָרֶץ אַל־תַּסְתֵּר מִמֶּנִּי
20 מִצְוֺתֶיךָ׃ גָּרְסָה נַפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְכָל־עֵת׃
21 22 גָּעַרְתָּ זֵדִים אֲרוּרִים הַשֹּׁגִים מִמִּצְוֺתֶיךָ׃ גַּל מֵעָלַי
23 חֶרְפָּה וָבוּז כִּי עֵדֹתֶיךָ נָצָרְתִּי׃ גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים בִּי
24 נִדְבָּרוּ עַבְדְּךָ יָשִׂיחַ בְּחֻקֶּיךָ׃ גַּם־עֵדֹתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי אַנְשֵׁי עֲצָתִי׃
25 26 דָּבְקָה לֶעָפָר נַפְשִׁי חַיֵּנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דְּרָכַי סִפַּרְתִּי וַתַּעֲנֵנִי לַמְּדֵנִי
27 28 חֻקֶּיךָ׃ דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הֲבִינֵנִי וְאָשִׂיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ׃ דָּלְפָה
29 נַפְשִׁי מִתּוּגָה קַיְּמֵנִי כִּדְבָרֶךָ׃ דֶּרֶךְ שֶׁקֶר הָסֵר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ
30 31 חָנֵּנִי׃ דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בָחָרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ שִׁוִּיתִי׃ דָּבַקְתִּי בְעֵדְוֺתֶיךָ
32 יְהוָה אַל־תְּבִישֵׁנִי׃ דֶּרֶךְ־מִצְוֺתֶיךָ אָרוּץ כִּי תַרְחִיב לִבִּי׃
33 34 הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ וְאֶצְּרֶנָּה עֵקֶב׃ הֲבִינֵנִי וְאֶצְּרָה
35 תוֹרָתֶךָ וְאֶשְׁמְרֶנָּה בְכָל־לֵב׃ הַדְרִיכֵנִי בִּנְתִיב מִצְוֺתֶיךָ
36 כִּי־בוֹ חָפָצְתִּי׃ הַט־לִבִּי אֶל־עֵדְוֺתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע׃
37 38 הַעֲבֵר עֵינַי מֵרְאוֹת שָׁוְא בִּדְרָכֶךָ חַיֵּנִי׃ הָקֵם לְעַבְדְּךָ
39 אִמְרָתֶךָ אֲשֶׁר לְיִרְאָתֶךָ׃ הַעֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יָגֹרְתִּי

40 כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים׃ הִנֵּה תָּאַבְתִּי לְפִקֻּדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חַיֵּנִי׃
41 42 וִיבֹאֻנִי חֲסָדֶךָ יְהוָה תְּשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתֶךָ׃ וְאֶעֱנֶה חֹרְפִי דָבָר
43 כִּי־בָטַחְתִּי בִּדְבָרֶךָ׃ וְאַל־תַּצֵּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מְאֹד כִּי
44 לְמִשְׁפָּטֶךָ יִחָלְתִּי׃ וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ תָמִיד לְעוֹלָם וָעֶד׃
45 46 וְאֶתְהַלְּכָה בָרְחָבָה כִּי פִקֻּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךָ נֶגֶד
47 מְלָכִים וְלֹא אֵבוֹשׁ׃ וְאֶשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי׃
48 וְאֶשָּׂא כַפַּי אֶל־מִצְוֺתֶיךָ אֲשֶׁר אָהָבְתִּי וְאָשִׂיחָה בְחֻקֶּיךָ׃
49 50 זְכָר־דָּבָר לְעַבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר יִחַלְתָּנִי׃ זֹאת נֶחָמָתִי
51 בְעָנְיִי כִּי אִמְרָתְךָ חִיָּתְנִי׃ זֵדִים הֱלִיצֻנִי עַד־מְאֹד מִתּוֹרָתְךָ
52 לֹא נָטִיתִי׃ זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם ׀ יְהוָה וָאֶתְנֶחָם׃
53 54 זַלְעָפָה אֲחָזַתְנִי מֵרְשָׁעִים עֹזְבֵי תּוֹרָתֶךָ׃ זְמִרוֹת הָיוּ
55 לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי׃ זָכַרְתִּי בַלַּיְלָה שִׁמְךָ יְהוָה
56 וָאֶשְׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ׃ זֹאת הָיְתָה־לִּי כִּי פִקֻּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃
57 58 חֶלְקִי יְהוָה אָמַרְתִּי לִשְׁמֹר דְּבָרֶיךָ׃ חִלִּיתִי פָנֶיךָ בְכָל־לֵב
59 חָנֵּנִי כְּאִמְרָתֶךָ׃ חִשַּׁבְתִּי דְרָכָי וָאָשִׁיבָה רַגְלַי אֶל־עֵדֹתֶיךָ׃
60 61 חַשְׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמָהְתִּי לִשְׁמֹר מִצְוֺתֶיךָ׃ חֶבְלֵי רְשָׁעִים
62 עִוְּדֻנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ
63 עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ חָבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וּלְשֹׁמְרֵי
64 פִּקּוּדֶיךָ׃ חַסְדְּךָ יְהוָה מָלְאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃
65 66 טוֹב עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה כִּדְבָרֶךָ׃ טוּב טַעַם וָדַעַת
67 לַמְּדֵנִי כִּי בְמִצְוֺתֶיךָ הֶאֱמָנְתִּי׃ טֶרֶם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעַתָּה
68 69 אִמְרָתְךָ שָׁמָרְתִּי׃ טוֹב אַתָּה וּמֵטִיב לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ׃ טָפְלוּ
70 עָלַי שֶׁקֶר זֵדִים אֲנִי בְּכָל־לֵב ׀ אֱצֹּר פִּקּוּדֶיךָ׃ טָפַשׁ כַּחֵלֶב
71 לִבָּם אֲנִי תּוֹרָתְךָ שִׁעֲשָׁעְתִּי׃ טוֹב־לִי כִי־עֻנֵּיתִי לְמַעַן
72 אֶלְמַד חֻקֶּיךָ׃ טוֹב לִי תוֹרַת פִּיךָ מֵאַלְפֵי זָהָב וָכָסֶף׃
73 74 יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכוֹנְנוּנִי הֲבִינֵנִי וְאֶלְמְדָה מִצְוֺתֶיךָ׃ יְרֵאֶיךָ
75 יִרְאוּנִי וְיִשְׂמָחוּ כִּי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי־צֶדֶק
76 מִשְׁפָּטֶיךָ וֶאֱמוּנָה עִנִּיתָנִי׃ יְהִי־נָא חַסְדְּךָ לְנַחֲמֵנִי כְאִמְרָתֶךָ

77 78 לְעַבְדֶּךָ׃ יְבֹאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיֶה כִּי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ יֵבֹשׁוּ
79 זֵדִים כִּי־שֶׁקֶר עִוְּתוּנִי אֲנִי אָשִׂיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ׃ יָשׁוּבוּ־לִי יְרֵאֶיךָ
80 וְיָדְעוּ עֵדֹתֶיךָ׃ יְהִי־לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ׃
81 82 כָּלְתָה לִתְשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ כָּלוּ עֵינַי לְאִמְרָתֶךָ
83 לֵאמֹר מָתַי תְּנַחֲמֵנִי׃ כִּי־הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטוֹר חֻקֶּיךָ לֹא
84 שָׁכָחְתִּי׃ כַּמָּה יְמֵי עַבְדֶּךָ מָתַי תַּעֲשֶׂה בְרֹדְפַי מִשְׁפָּט׃
85 86 כָּרוּ־לִי זֵדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוֹרָתֶךָ׃ כָּל־מִצְוֺתֶיךָ
87 אֱמוּנָה שֶׁקֶר רְדָפוּנִי עָזְרֵנִי׃ כִּמְעַט כִּלּוּנִי בָאָרֶץ וַאֲנִי
88 לֹא־עָזַבְתִּי פִקֻּדֶיךָ׃ כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדוּת פִּיךָ׃
89 90 לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נִצָּב בַּשָּׁמָיִם׃ לְדֹר וָדֹר אֱמוּנָתֶךָ
91 כּוֹנַנְתָּ אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד׃ לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל
92 93 עֲבָדֶיךָ׃ לוּלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי אָז אָבַדְתִּי בְעָנְיִי׃ לְעוֹלָם
94 לֹא־אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי־בָם חִיִּיתָנִי׃ לְךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי
95 כִּי פִקּוּדֶיךָ דָרָשְׁתִּי׃ לִי קִוּוּ רְשָׁעִים לְאַבְּדֵנִי עֵדֹתֶיךָ
96 אֶתְבּוֹנָן׃ לְכָל־תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ רְחָבָה מִצְוָתְךָ מְאֹד׃
97 98 *מָה־אָהַבְתִּי תוֹרָתֶךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא שִׂיחָתִי׃ מֵאֹיְבַי תְּחַכְּמֵנִי
99 מִצְוֺתֶךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי׃ מִכָּל־מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֺתֶיךָ
100 101 שִׂיחָה לִי׃ מִזְּקֵנִים אֶתְבּוֹנָן כִּי פִקּוּדֶיךָ נָצָרְתִּי׃ מִכָּל־אֹרַח
102 רָע כָּלִאתִי רַגְלָי לְמַעַן אֶשְׁמֹר דְּבָרֶךָ׃ מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־
103 סָרְתִּי כִּי־אַתָּה הוֹרֵתָנִי׃ מַה־נִּמְלְצוּ לְחִכִּי אִמְרָתֶךָ מִדְּבַשׁ
104 לְפִי׃ מִפִּקּוּדֶיךָ אֶתְבּוֹנָן עַל־כֵּן שָׂנֵאתִי ׀ כָּל־אֹרַח שָׁקֶר׃
105 106 נֵר־לְרַגְלִי דְבָרֶךָ וְאוֹר לִנְתִיבָתִי׃ נִשְׁבַּעְתִּי וָאֲקַיֵּמָה לִשְׁמֹר
107 מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ נַעֲנֵיתִי עַד־מְאֹד יְהוָה חַיֵּנִי כִדְבָרֶךָ׃
108 109 נִדְבוֹת פִּי רְצֵה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לַמְּדֵנִי׃ נַפְשִׁי בְכַפִּי
110 תָמִיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ נָתְנוּ רְשָׁעִים פַּח לִי
111 וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי׃ נָחַלְתִּי עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי־שְׂשׂוֹן
112 לִבִּי הֵמָּה׃ נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֻקֶּיךָ לְעוֹלָם עֵקֶב׃
113 114 סֵעֲפִים שָׂנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אָהָבְתִּי׃ סִתְרִי וּמָגִנִּי אָתָּה

וידעי ק׳

* פתח באתנח

115 לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי׃ סוּרוּ מִמֶּנִּי מְרֵעִים וְאֶצְּרָה מִצְוֺת אֱלֹהָי׃
116 117 סָמְכֵנִי כְאִמְרָתְךָ וְאֶחְיֶה וְאַל־תְּבִישֵׁנִי מִשִּׂבְרִי׃ סְעָדֵנִי
118 וְאִוָּשֵׁעָה וְאֶשְׁעָה בְחֻקֶּיךָ תָמִיד׃ סָלִיתָ כָּל־שׁוֹגִים מֵחֻקֶּיךָ
119 כִּי־שֶׁקֶר תַּרְמִיתָם׃ סִגִים הִשְׁבַּתָּ כָל־רִשְׁעֵי־אָרֶץ לָכֵן
120 אָהַבְתִּי עֵדֹתֶיךָ׃ סָמַר מִפַּחְדְּךָ בְשָׂרִי וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יָרֵאתִי׃
121 122 עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וָצֶדֶק בַּל־תַּנִּיחֵנִי לְעֹשְׁקָי׃ עֲרֹב עַבְדְּךָ
123 לְטוֹב אַל־יַעַשְׁקֻנִי זֵדִים׃ עֵינַי כָּלוּ לִישׁוּעָתֶךָ וּלְאִמְרַת
124 125 צִדְקֶךָ׃ עֲשֵׂה עִם־עַבְדְּךָ כְחַסְדֶּךָ וְחֻקֶּיךָ לַמְּדֵנִי׃ עַבְדְּךָ־
126 אָנִי הֲבִינֵנִי וְאֵדְעָה עֵדֹתֶיךָ׃ עֵת לַעֲשׂוֹת לַיהוָה
127 הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ׃ עַל־כֵּן אָהַבְתִּי מִצְוֺתֶיךָ מִזָּהָב וּמִפָּז׃
128 עַל־כֵּן ׀ כָּל־פִּקּוּדֵי כֹל יִשָּׁרְתִּי כָּל־אֹרַח שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי׃
129 130 פְּלָאוֹת עֵדְוֺתֶיךָ עַל־כֵּן נְצָרָתַם נַפְשִׁי׃ פֵּתַח דְּבָרֶיךָ
131 יָאִיר מֵבִין פְּתָיִים׃ פִּי־פָעַרְתִּי וָאֶשְׁאָפָה כִּי לְמִצְוֺתֶיךָ
132 133 יָאָבְתִּי׃ פְּנֵה־אֵלַי וְחָנֵּנִי כְּמִשְׁפָּט לְאֹהֲבֵי שְׁמֶךָ׃ פְּעָמַי הָכֵן
134 בְּאִמְרָתֶךָ וְאַל־תַּשְׁלֶט־בִּי כָל־אָוֶן׃ פְּדֵנִי מֵעֹשֶׁק אָדָם
135 וְאֶשְׁמְרָה פִּקּוּדֶיךָ׃ פָּנֶיךָ הָאֵר בְּעַבְדֶּךָ וְלַמְּדֵנִי אֶת־
136 חֻקֶּיךָ׃ פַּלְגֵי־מַיִם יָרְדוּ עֵינָי עַל לֹא־שָׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ׃
137 138 צַדִּיק אַתָּה יְהוָה וְיָשָׁר מִשְׁפָּטֶיךָ׃ צִוִּיתָ צֶדֶק עֵדֹתֶיךָ וֶאֱמוּנָה
139 140 מְאֹד׃ צִמְּתַתְנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכְחוּ דְבָרֶיךָ צָרָי׃ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ
141 מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֲהֵבָהּ׃ צָעִיר אָנֹכִי וְנִבְזֶה פִּקֻּדֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃
142 143 צִדְקָתְךָ צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת׃ צַר־וּמָצוֹק מְצָאוּנִי
144 מִצְוֺתֶיךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ צֶדֶק עֵדְוֺתֶיךָ לְעוֹלָם הֲבִינֵנִי וְאֶחְיֶה׃
145 146 קָרָאתִי בְכָל־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֻקֶּיךָ אֶצֹּרָה׃ קְרָאתִיךָ
147 הוֹשִׁיעֵנִי וְאֶשְׁמְרָה עֵדֹתֶיךָ׃ קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה
148 לִדְבָרְיךָ יִחָלְתִּי׃ קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ׃
149 150 קוֹלִי שִׁמְעָה כְחַסְדֶּךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶךָ חַיֵּנִי׃ קָרְבוּ רֹדְפֵי
151 זִמָּה מִתּוֹרָתְךָ רָחָקוּ׃ קָרוֹב אַתָּה יְהוָה וְכָל־מִצְוֺתֶיךָ
152 אֱמֶת׃ קֶדֶם יָדַעְתִּי מֵעֵדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם יְסַדְתָּם׃

153 154 רְאֵה־עָנְיִי וְחַלְּצֵנִי כִּי־תוֹרָתְךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ רִיבָה רִיבִי וּגְאָלֵנִי
155 לְאִמְרָתְךָ חַיֵּנִי׃ רָחוֹק מֵרְשָׁעִים יְשׁוּעָה כִּי־חֻקֶּיךָ לֹא דָרָשׁוּ׃
156 157 רַחֲמֶיךָ רַבִּים ׀ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חַיֵּנִי׃ רַבִּים רֹדְפַי וְצָרָי
158 מֵעֵדְוֺתֶיךָ לֹא נָטִיתִי׃ רָאִיתִי בֹגְדִים וָאֶתְקוֹטָטָה אֲשֶׁר
159 אִמְרָתְךָ לֹא שָׁמָרוּ׃ רְאֵה כִּי־פִקּוּדֶיךָ אָהָבְתִּי יְהוָה
160 כְּחַסְדְּךָ חַיֵּנִי׃ רֹאשׁ־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפַּט צִדְקֶךָ׃
161 162 שָׂרִים רְדָפוּנִי חִנָּם וּמִדְּבָרְיךָ פָּחַד לִבִּי׃ שָׂשׂ אָנֹכִי עַל־
163 אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב׃ שֶׁקֶר שָׂנֵאתִי וָאֲתַעֵבָה תּוֹרָתְךָ
164 165 אָהָבְתִּי׃ שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ׃ שָׁלוֹם רָב
166 לְאֹהֲבֵי תוֹרָתֶךָ וְאֵין־לָמוֹ מִכְשׁוֹל׃ שִׂבַּרְתִּי לִישׁוּעָתְךָ
167 יְהוָה וּמִצְוֺתֶיךָ עָשִׂיתִי׃ שָׁמְרָה נַפְשִׁי עֵדֹתֶיךָ וָאֹהֲבֵם
168 מְאֹד׃ שָׁמַרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֵדֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכַי נֶגְדֶּךָ׃
169 170 תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כִּדְבָרְךָ הֲבִינֵנִי׃ תָּבוֹא תְחִנָּתִי
171 לְפָנֶיךָ כְּאִמְרָתְךָ הַצִּילֵנִי׃ תַּבַּעְנָה שְׂפָתַי תְּהִלָּה כִּי תְלַמְּדֵנִי
172 173 חֻקֶּיךָ׃ תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ כִּי כָל־מִצְוֺתֶיךָ צֶּדֶק׃ תְּהִי־יָדְךָ
174 לְעָזְרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בָחָרְתִּי׃ תָּאַבְתִּי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה
175 וְתוֹרָתְךָ שַׁעֲשֻׁעָי׃ תְּחִי־נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעְזְרֻנִי׃
176 תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד בַּקֵּשׁ עַבְדֶּךָ כִּי מִצְוֺתֶיךָ לֹא שָׁכָחְתִּי׃ כ״ו לחדש.
קכ 1 קכ שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי׃
2 3 יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־שֶׁקֶר מִלָּשׁוֹן רְמִיָּה׃ מַה־יִּתֵּן לְךָ
4 וּמַה־יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה׃ חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
5 רְתָמִים׃ אוֹיָה־לִי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי עִם־אָהֳלֵי קֵדָר׃
6 7 רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׂוֹנֵא שָׁלוֹם׃ אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר
קכא 1 הֵמָּה לַמִּלְחָמָה׃ קכא שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־
2 הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי׃ עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃
3 4 אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ׃ הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
5 יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל׃ יְהוָה שֹׁמְרֶךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ׃
6 7 יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה׃ יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע

8 יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
קכב 1 קכב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְהוָה
2 3 נֵלֵךְ׃ עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלִָם׃ יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה
4 כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו׃ שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
5 לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה׃ כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
6 7 כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד׃ שַׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ׃ יְהִי־
8 שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ׃ לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
9 נָּא שָׁלוֹם בָּךְ׃ לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ׃ פתח באתנח
קכג 1 קכג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת־עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם׃
2 הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל־יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל־יַד
3 גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ׃ חָנֵּנוּ יְהוָה
4 חָנֵּנוּ כִּי־רַב שָׂבַעְנוּ בוּז׃ רַבַּת שָׂבְעָה־לָּהּ נַפְשֵׁנוּ הַלַּעַג
קכד 1 הַשַּׁאֲנַנִּים הַבּוּז לִגְאֵיוֹנִים׃ קכד שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לוּלֵי לגאי יונים ק'
2 יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ לוּלֵי יְהוָה שֶׁהָיָה לָנוּ
3 4 בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם׃ אֲזַי חַיִּים בְּלָעוּנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ׃ אֲזַי
5 הַמַּיִם שְׁטָפוּנוּ נַחְלָה עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ׃ אֲזַי עָבַר עַל־נַפְשֵׁנוּ
6 הַמַּיִם הַזֵּידוֹנִים׃ בָּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נְתָנָנוּ טֶרֶף לְשִׁנֵּיהֶם׃
7 נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ
קכה 8 1 נִמְלָטְנוּ׃ עֶזְרֵנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קכה שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת הַבֹּטְחִים בַּיהוָה כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־יִמּוֹט לְעוֹלָם יֵשֵׁב׃
2 יְרוּשָׁלִַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיהוָה סָבִיב לְעַמּוֹ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם׃
3 כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא־יִשְׁלְחוּ
4 הַצַּדִּיקִים ׀ בְּעַוְלָתָה יְדֵיהֶם׃ הֵיטִיבָה יְהוָה לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים
5 בְּלִבּוֹתָם׃ וְהַמַּטִּים עַקַלְקַלּוֹתָם יוֹלִיכֵם יְהוָה אֶת־פֹּעֲלֵי הָאָוֶן
קכו 1 שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכו שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־
2 שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֹלְמִים׃ אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה
3 אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֵלֶּה׃ הִגְדִּיל יְהוָה
4 לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים׃ שׁוּבָה יְהוָה אֶת־שְׁבוּתֵנוּ כַּאֲפִיקִים שביתנו ק'

5 6 בַּנֶּגֶב׃ הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ׃ הָלוֹךְ יֵלֵךְ ׀ וּבָכֹה נֹשֵׂא סגול בסיפ
קכז 1 מֶשֶׁךְ־הַזָּרַע בֹּא־יָבֹא בְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמֹּתָיו׃ קכז שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת לִשְׁלֹמֹה אִם־יְהוָה ׀ לֹא־יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו
2 בּוֹ אִם־יְהוָה לֹא־יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא ׀ שָׁקַד שׁוֹמֵר׃ שָׁוְא לָכֶם ׀
מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי־שֶׁבֶת אֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ
3 4 שֵׁנָא׃ הִנֵּה נַחֲלַת יְהוָה בָּנִים שָׂכָר פְּרִי הַבָּטֶן׃ כְּחִצִּים בְּיַד־
5 גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים׃ אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת־אַשְׁפָּתוֹ
קכח 1 מֵהֶם לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי־יְדַבְּרוּ אֶת־אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר׃ קכח שִׁיר
2 הַמַּעֲלוֹת אַשְׁרֵי כָּל־יְרֵא יְהוָה הַהֹלֵךְ בִּדְרָכָיו׃ יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי
3 תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ׃ אֶשְׁתְּךָ ׀ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ
4 בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ׃ הִנֵּה כִי־כֵן יְבֹרַךְ גָּבֶר
5 יְרֵא יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְּטוּב יְרוּשָׁלָםִ כֹּל יְמֵי
קכט 6 חַיֶּיךָ׃ וּרְאֵה־בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל׃ קכט שִׁיר פתח באתנח
1 2 הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מִנְּעוּרַי יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל׃ רַבַּת צְרָרוּנִי
3 מִנְּעוּרָי גַּם לֹא־יָכְלוּ לִי׃ עַל־גַּבִּי חָרְשׁוּ חֹרְשִׁים הֶאֱרִיכוּ
4 5 לְמַעֲנוֹתָם׃ יְהוָה צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רְשָׁעִים׃ יֵבֹשׁוּ וְיִסֹּגוּ אָחוֹר למעניהם ק׳
6 7 כֹּל שֹׂנְאֵי צִיּוֹן׃ יִהְיוּ כַּחֲצִיר גַּגּוֹת שֶׁקַּדְמַת שָׁלַף יָבֵשׁ׃ שֶׁלֹּא
8 מִלֵּא כַפּוֹ קוֹצֵר וְחִצְנוֹ מְעַמֵּר׃ וְלֹא אָמְרוּ ׀ הָעֹבְרִים בִּרְכַּת
קל יְהוָה אֲלֵיכֶם בֵּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה׃ קל שִׁיר הַמַּעֲלוֹת
2 מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְהוָה׃ אֲדֹנָי שִׁמְעָה בְקוֹלִי תִּהְיֶינָה אָזְנֶיךָ
3 קַשֻּׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי׃ אִם־עֲוֺנוֹת תִּשְׁמָר־יָהּ אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד׃
4 5 כִּי־עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא׃ קִוִּיתִי יְהוָה קִוְּתָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ
6 7 הוֹחָלְתִּי׃ נַפְשִׁי לַאדֹנָי מִשֹּׁמְרִים לַבֹּקֶר שֹׁמְרִים לַבֹּקֶר׃ יַחֵל סגול באתנח
8 יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה כִּי־עִם־יְהוָה הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת׃ וְהוּא
קלא 1 יִפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכֹּל עֲוֺנֹתָיו׃ קלא שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד
יְהוָה ׀ לֹא־גָבַהּ לִבִּי וְלֹא־רָמוּ עֵינַי וְלֹא־הִלַּכְתִּי ׀ בִּגְדֹלוֹת פתח באתנח
2 וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי׃ אִם־לֹא שִׁוִּיתִי ׀ וְדוֹמַמְתִּי נַפְשִׁי כְּגָמֻל עֲלֵי
3 אִמּוֹ כַּגָּמֻל עָלַי נַפְשִׁי׃ יַחֵל יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־

קלב 1 עוֹלָם׃ קלב שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר־יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל־עֻנּוֹתוֹ׃
2 3 אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַיהוָה נָדַר לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ אִם־אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי
4 אִם־אֶעֱלֶה עַל־עֶרֶשׂ יְצוּעָי׃ אִם־אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי
5 6 תְּנוּמָה׃ עַד־אֶמְצָא מָקוֹם לַיהוָה מִשְׁכָּנוֹת לַאֲבִיר יַעֲקֹב׃ הִנֵּה־
7 שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי־יָעַר׃ נָבוֹאָה לְמִשְׁכְּנוֹתָיו
8 נִשְׁתַּחֲוֶה לַהֲדֹם רַגְלָיו׃ קוּמָה יְהוָה לִמְנוּחָתֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ׃
9 10 כֹּהֲנֶיךָ יִלְבְּשׁוּ־צֶדֶק וַחֲסִידֶיךָ יְרַנֵּנוּ׃ בַּעֲבוּר דָּוִד עַבְדֶּךָ אַל־
11 תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ׃ נִשְׁבַּע יְהוָה ׀ לְדָוִד אֱמֶת לֹא־יָשׁוּב מִמֶּנָּה
12 מִפְּרִי בִטְנְךָ אָשִׁית לְכִסֵּא־לָךְ׃ אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ ׀ בְּרִיתִי וְעֵדֹתִי
13 זוֹ אֲלַמְּדֵם גַּם־בְּנֵיהֶם עֲדֵי־עַד יֵשְׁבוּ לְכִסֵּא־לָךְ׃ כִּי־בָחַר יְהוָה
14 בְּצִיּוֹן אִוָּהּ לְמוֹשָׁב לוֹ׃ זֹאת־מְנוּחָתִי עֲדֵי־עַד פֹּה אֵשֵׁב כִּי
15 16 אִוִּתִיהָ׃ צֵידָהּ בָּרֵךְ אֲבָרֵךְ אֶבְיוֹנֶיהָ אַשְׂבִּיעַ לָחֶם׃ וְכֹהֲנֶיהָ
17 אַלְבִּישׁ יֶשַׁע וַחֲסִידֶיהָ רַנֵּן יְרַנֵּנוּ׃ שָׁם ׀ אַצְמִיחַ קֶרֶן לְדָוִד
18 עָרַכְתִּי נֵר לִמְשִׁיחִי׃ אוֹיְבָיו אַלְבִּישׁ בֹּשֶׁת וְעָלָיו יָצִיץ נִזְרוֹ׃
קלג 1 קלג שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים
2 גַּם־יָחַד׃ כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב ׀ עַל־הָרֹאשׁ יֹרֵד עַל־הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן
3 שֶׁיֹּרֵד עַל־פִּי מִדּוֹתָיו׃ כְּטַל־חֶרְמוֹן שֶׁיֹּרֵד עַל־הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי
קלד 1 שָׁם ׀ צִוָּה יְהוָה אֶת־הַבְּרָכָה חַיִּים עַד־הָעוֹלָם׃ קלד שִׁיר
הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה ׀ בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה כָּל־עַבְדֵי יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית־
2 3 יְהוָה בַּלֵּילוֹת׃ שְׂאוּ־יְדֵכֶם קֹדֶשׁ וּבָרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ יְבָרֶכְךָ יְהוָה
קלה 1 מִצִּיּוֹן עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ קלה הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ אֶת־שֵׁם
כ"ח לחדש
2 יְהוָה הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה׃ שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחַצְרוֹת בֵּית
3 4 אֱלֹהֵינוּ׃ הַלְלוּ־יָהּ כִּי־טוֹב יְהוָה זַמְּרוּ לִשְׁמוֹ כִּי נָעִים׃ כִּי־יַעֲקֹב
5 בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ׃ כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה
6 וַאֲדֹנֵינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים׃ כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בַּשָּׁמַיִם
7 וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל־תְּהֹמוֹת׃ מַעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ
8 בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו׃ שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי
9 מִצְרָיִם מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה׃ שָׁלַח ׀ אוֹתֹת וּמֹפְתִים בְּתוֹכֵכִי

10 מִצְרָיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל־עֲבָדָיו׃ שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים
11 עֲצוּמִים׃ לְסִיחוֹן ׀ מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכֹל
12 מַמְלְכוֹת כְּנָעַן׃ וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ 13 יְהוָה
14 שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְהוָה זִכְרְךָ לְדֹר־וָדֹר׃ כִּי־יָדִין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל
15 עֲבָדָיו יִתְנֶחָם׃ עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃
16 פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ׃ 17 אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא
18 יַאֲזִינוּ אַף אֵין־יֶשׁ־רוּחַ בְּפִיהֶם׃ כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר
19 בֹּטֵחַ בָּהֶם׃ בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ
20 אֶת־יְהוָה׃ בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה יִרְאֵי יְהוָה
21 בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה׃ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָ͏ִם הַלְלוּ־יָהּ׃
קלו 1 הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 2 הוֹדוּ לֵאלֹהֵי
3 הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים כִּי לְעוֹלָם
4 חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 5 לְעֹשֵׂה
6 הַשָּׁמַיִם בִּתְבוּנָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְרֹקַע הָאָרֶץ עַל־הַמָּיִם
7 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְעֹשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 8 אֶת־
9 הַשֶּׁמֶשׁ לְמֶמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ אֶת־הַיָּרֵחַ וְכוֹכָבִים
10 לְמֶמְשְׁלוֹת בַּלָּיְלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מִצְרַיִם בִּבְכוֹרֵיהֶם
11 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
12 בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 13 לְגֹזֵר יַם־סוּף
14 לִגְזָרִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְהֶעֱבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ כִּי לְעוֹלָם
15 חַסְדּוֹ׃ וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם־סוּף כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 16 לְמוֹלִיךְ
17 עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ לְמַכֵּה מְלָכִים גְּדֹלִים כִּי
18 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיַּהֲרֹג מְלָכִים אַדִּירִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃
19 לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 20 וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
21 כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְנָתַן אַרְצָם לְנַחֲלָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 22 נַחֲלָה
23 לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ שֶׁבְּשִׁפְלֵנוּ זָכַר לָנוּ כִּי
24 לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ 25 נֹתֵן לֶחֶם לְכָל
26 בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמָיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃

קלז 1 קלז עַל־נַהֲרוֹת ׀ בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם־בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת־
2 3 צִיּוֹן׃ עַל־עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ תָּלִינוּ כִּנֹּרוֹתֵינוּ׃ כִּי שָׁם שְׁאֵלוּנוּ
שׁוֹבֵינוּ דִּבְרֵי־שִׁיר וְתוֹלָלֵינוּ שִׂמְחָה שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן׃
4 5 אֵיךְ נָשִׁיר אֶת־שִׁיר יְהוָה עַל אַדְמַת נֵכָר׃ אִם־אֶשְׁכָּחֵךְ
6 יְרוּשָׁלָם תִּשְׁכַּח יְמִינִי׃ תִּדְבַּק לְשׁוֹנִי ׀ לְחִכִּי אִם־לֹא אֶזְכְּרֵכִי
7 אִם־לֹא אַעֲלֶה אֶת־יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי׃ זְכֹר יְהוָה ׀ פ״ת
לִבְנֵי אֱדוֹם אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָם הָאֹמְרִים עָרוּ ׀ עָרוּ עַד הַיְסוֹד באתנח
8 בָּהּ׃ בַּת־בָּבֶל הַשְּׁדוּדָה אַשְׁרֵי שֶׁיְשַׁלֶּם־לָךְ אֶת־גְּמוּלֵךְ
9 שֶׁגָּמַלְתְּ לָנוּ׃ אַשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֵז וְנִפֵּץ אֶת־עֹלָלַיִךְ אֶל־הַסָּלַע׃
קלח 1 2 קלח לְדָוִד ׀ אוֹדְךָ בְכָל־לִבִּי נֶגֶד אֱלֹהִים אֲזַמְּרֶךָּ׃ אֶשְׁתַּחֲוֶה
אֶל־הֵיכַל קָדְשְׁךָ וְאוֹדֶה אֶת־שְׁמֶךָ עַל־חַסְדְּךָ וְעַל־אֲמִתֶּךָ
3 כִּי־הִגְדַּלְתָּ עַל־כָּל־שִׁמְךָ אִמְרָתֶךָ׃ בְּיוֹם קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי כ׳
4 תַּרְהִבֵנִי בְנַפְשִׁי עֹז׃ יוֹדוּךָ יְהוָה כָּל־מַלְכֵי־אָרֶץ כִּי שָׁמְעוּ בעולם
5 6 אִמְרֵי־פִיךָ׃ וְיָשִׁירוּ בְּדַרְכֵי יְהוָה כִּי־גָדוֹל כְּבוֹד יְהוָה׃ כִּי־רָם
7 יְהוָה וְשָׁפָל יִרְאֶה וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע׃ אִם־אֵלֵךְ בְּקֶרֶב צָרָה
8 תְּחַיֵּנִי עַל אַף אֹיְבַי תִּשְׁלַח יָדֶךָ וְתוֹשִׁיעֵנִי יְמִינֶךָ׃ יְהוָה
קלט יִגְמֹר בַּעֲדִי יְהוָה חַסְדְּךָ לְעוֹלָם מַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אַל־תֶּרֶף׃
1 2 קלט לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר יְהוָה חֲקַרְתַּנִי וַתֵּדָע׃ אַתָּה יָדַעְתָּ
3 שִׁבְתִּי וְקוּמִי בַּנְתָּה לְרֵעִי מֵרָחוֹק׃ אָרְחִי וְרִבְעִי זֵרִיתָ וְכָל־ פתח
4 דְּרָכַי הִסְכַּנְתָּה׃ כִּי אֵין מִלָּה בִּלְשׁוֹנִי הֵן יְהוָה יָדַעְתָּ כֻלָּהּ׃ בס״פ
5 6 אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה׃ פְּלִאיָה דַעַת מִמֶּנִּי פלאיה
7 נִשְׂגְּבָה לֹא־אוּכַל לָהּ׃ אָנָה אֵלֵךְ מֵרוּחֶךָ וְאָנָה מִפָּנֶיךָ ק׳
8 אֶבְרָח׃ אִם־אֶסַּק שָׁמַיִם שָׁם אָתָּה וְאַצִּיעָה שְּׁאוֹל הִנֶּךָּ׃
9 10 אֶשָּׂא כַנְפֵי־שָׁחַר אֶשְׁכְּנָה בְּאַחֲרִית יָם׃ גַּם־שָׁם יָדְךָ תַנְחֵנִי
11 וְתֹאחֲזֵנִי יְמִינֶךָ׃ וָאֹמַר אַךְ־חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנִי׃
12 גַּם־חֹשֶׁךְ לֹא־יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר כַּחֲשֵׁיכָה כָּאוֹרָה׃
13 14 כִּי־אַתָּה קָנִיתָ כִלְיֹתָי תְּסֻכֵּנִי בְּבֶטֶן אִמִּי׃ אוֹדְךָ עַל כִּי
15 נוֹרָאוֹת נִפְלֵיתִי נִפְלָאִים מַעֲשֶׂיךָ וְנַפְשִׁי יֹדַעַת מְאֹד׃ לֹא־

נִכְחַד עָצְמִי מִמֶּךָּ אֲשֶׁר־עֻשֵּׂיתִי בַסֵּתֶר רֻקַּמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת
16 אָרֶץ׃ גָּלְמִי ׀ רָאוּ עֵינֶיךָ וְעַל־סִפְרְךָ כֻּלָּם יִכָּתֵבוּ יָמִים יֻצָּרוּ
17 וְלֹא אֶחָד בָּהֶם׃ וְלִי מַה־יָּקְרוּ רֵעֶיךָ אֵל מֶה עָצְמוּ רָאשֵׁיהֶם׃
18 19 אֶסְפְּרֵם מֵחוֹל יִרְבּוּן הֱקִיצֹתִי וְעוֹדִי עִמָּךְ׃ אִם־תִּקְטֹל אֱלוֹהַּ ׀
20 רָשָׁע וְאַנְשֵׁי דָמִים סוּרוּ מֶנִּי׃ אֲשֶׁר יֹמְרוּךָ לִמְזִמָּה נָשׂוּא
21 לַשָּׁוְא עָרֶיךָ׃ הֲלוֹא־מְשַׂנְאֶיךָ יְהוָה ׀ אֶשְׂנָא וּבִתְקוֹמְמֶיךָ
22 23 אֶתְקוֹטָט׃ תַּכְלִית שִׂנְאָה שְׂנֵאתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי׃ חָקְרֵנִי
24 אֵל וְדַע לְבָבִי בְּחָנֵנִי וְדַע שַׂרְעַפָּי׃ וּרְאֵה אִם־דֶּרֶךְ־עֹצֶב בִּי
קמ 1 2 וּנְחֵנִי בְּדֶרֶךְ עוֹלָם׃ קמ לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ חַלְּצֵנִי
3 יְהוָה מֵאָדָם רָע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי׃ אֲשֶׁר חָשְׁבוּ רָעוֹת
4 בְּלֵב כָּל־יוֹם יָגוּרוּ מִלְחָמוֹת׃ שָׁנְנוּ לְשׁוֹנָם כְּמוֹ־נָחָשׁ חֲמַת
5 עַכְשׁוּב תַּחַת שְׂפָתֵימוֹ סֶלָה׃ שָׁמְרֵנִי יְהוָה ׀ מִידֵי רָשָׁע
6 מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לִדְחוֹת פְּעָמָי׃ טָמְנוּ
גֵאִים ׀ פַּח־לִי וַחֲבָלִים פָּרְשׂוּ רֶשֶׁת לְיַד מַעְגָּל מֹקְשִׁים שָׁתוּ־לִי
7 סֶלָה׃ אָמַרְתִּי לַיהוָה אֵלִי אָתָּה הַאֲזִינָה יְהוָה קוֹל תַּחֲנוּנָי׃
8 9 יְהוִה אֲדֹנָי עֹז יְשׁוּעָתִי סַכֹּתָה לְרֹאשִׁי בְּיוֹם נָשֶׁק׃ אַל־תִּתֵּן
10 יְהוָה מַאֲוַיֵּי רָשָׁע זְמָמוֹ אַל־תָּפֵק יָרוּמוּ סֶלָה׃ רֹאשׁ מְסִבָּי
11 עֲמַל שְׂפָתֵימוֹ יְכַסֵּמוֹ׃ יָמִיטוּ עֲלֵיהֶם גֶּחָלִים בָּאֵשׁ יַפִּלֵם
12 בְּמַהֲמֹרוֹת בַּל־יָקוּמוּ׃ אִישׁ לָשׁוֹן בַּל־יִכּוֹן בָּאָרֶץ אִישׁ־חָמָס
13 רָע יְצוּדֶנּוּ לְמַדְחֵפֹת׃ יָדַעְתָּ כִּי־יַעֲשֶׂה יְהוָה דִּין עָנִי מִשְׁפַּט
14 אֶבְיֹנִים׃ אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ׃
קמא 1 קמא מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה קְרָאתִיךָ חוּשָׁה לִּי
2 הַאֲזִינָה קוֹלִי בְּקָרְאִי־לָךְ׃ תִּכּוֹן תְּפִלָּתִי קְטֹרֶת לְפָנֶיךָ מַשְׂאַת
3 כַּפַּי מִנְחַת־עָרֶב׃ שִׁיתָה יְהוָה שָׁמְרָה לְפִי נִצְּרָה עַל־דַּל
4 שְׂפָתָי׃ אַל־תַּט־לִבִּי ׀ לְדָבָר ׀ רָע לְהִתְעוֹלֵל עֲלִלוֹת ׀ בְּרֶשַׁע
5 אֶת־אִישִׁים פֹּעֲלֵי־אָוֶן וּבַל־אֶלְחַם בְּמַנְעַמֵּיהֶם׃ יֶהֶלְמֵנִי צַדִּיק ׀
חֶסֶד וְיוֹכִיחֵנִי שֶׁמֶן רֹאשׁ אַל־יָנִי רֹאשִׁי כִּי־עוֹד וּתְפִלָּתִי
6 בְּרָעוֹתֵיהֶם׃ נִשְׁמְטוּ בִידֵי־סֶלַע שֹׁפְטֵיהֶם וְשָׁמְעוּ אֲמָרַי כִּי

7 8 נֶעֶמוּ׃ כְּמוֹ פֹלֵחַ וּבֹקֵעַ בָּאָרֶץ נִפְזְרוּ עֲצָמֵינוּ לְפִי שְׁאוֹל׃ כִּי
9 אֵלֶיךָ ׀ יֱהוִה אֲדֹנָי עֵינָי בְּכָה חָסִיתִי אַל־תְּעַר נַפְשִׁי׃ שָׁמְרֵנִי
10 מִידֵי פַח יָקְשׁוּ לִי וּמֹקְשׁוֹת פֹּעֲלֵי אָוֶן׃ יִפְּלוּ בְמַכְמֹרָיו רְשָׁעִים
קמב 1 יַחַד אָנֹכִי עַד־אֶעֱבוֹר׃ קמב מַשְׂכִּיל לְדָוִד בִּהְיוֹתוֹ
2 בַמְּעָרָה תְפִלָּה׃ קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶזְעָק קוֹלִי אֶל־יְהוָה אֶתְחַנָּן׃
3 4 אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד׃ בְּהִתְעַטֵּף עָלַי ׀ רוּחִי
5 וְאַתָּה יָדַעְתָּ נְתִיבָתִי בְּאֹרַח־זוּ אֲהַלֵּךְ טָמְנוּ פַח לִי׃ הַבֵּיט
יָמִין ׀ וּרְאֵה וְאֵין־לִי מַכִּיר אָבַד מָנוֹס מִמֶּנִּי אֵין דּוֹרֵשׁ
6 לְנַפְשִׁי׃ זָעַקְתִּי אֵלֶיךָ יְהוָה אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי חֶלְקִי בְּאֶרֶץ
7 הַחַיִּים׃ הַקְשִׁיבָה ׀ אֶל־רִנָּתִי כִּי־דַלּוֹתִי מְאֹד הַצִּילֵנִי מֵרֹדְפַי
8 כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי׃ הוֹצִיאָה מִמַּסְגֵּר ׀ נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת־שְׁמֶךָ
קמג 1 בִּי יַכְתִּרוּ צַדִּיקִים כִּי תִגְמֹל עָלָי׃ קמג מִזְמוֹר לְדָוִד
יְהוָה ׀ שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֶל־תַּחֲנוּנַי בֶּאֱמֻנָתְךָ עֲנֵנִי
2 בְּצִדְקָתֶךָ׃ וְאַל־תָּבוֹא בְמִשְׁפָּט אֶת־עַבְדֶּךָ כִּי לֹא־יִצְדַּק לְפָנֶיךָ
3 כָל־חָי׃ כִּי רָדַף אוֹיֵב ׀ נַפְשִׁי דִּכָּא לָאָרֶץ חַיָּתִי הוֹשִׁיבַנִי
4 בְמַחֲשַׁכִּים כְּמֵתֵי עוֹלָם׃ וַתִּתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתּוֹמֵם
5 לִבִּי׃ זָכַרְתִּי יָמִים ׀ מִקֶּדֶם הָגִיתִי בְכָל־פָּעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
6 7 אֲשׂוֹחֵחַ׃ פֵּרַשְׂתִּי יָדַי אֵלֶיךָ נַפְשִׁי ׀ כְּאֶרֶץ־עֲיֵפָה לְךָ סֶלָה׃ מַהֵר
עֲנֵנִי ׀ יְהוָה כָּלְתָה רוּחִי אַל־תַּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם־
8 יֹרְדֵי בוֹר׃ הַשְׁמִיעֵנִי בַבֹּקֶר ׀ חַסְדֶּךָ כִּי־בְךָ בָטָחְתִּי הוֹדִיעֵנִי דֶּרֶךְ־
9 זוּ אֵלֵךְ כִּי־אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי נַפְשִׁי׃ הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבַי ׀ יְהוָה אֵלֶיךָ
10 כִסִּתִי׃ לַמְּדֵנִי ׀ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ כִּי־אַתָּה אֱלוֹהָי רוּחֲךָ טוֹבָה
11 תַּנְחֵנִי בְּאֶרֶץ מִישׁוֹר׃ לְמַעַן־שִׁמְךָ יְהוָה תְּחַיֵּנִי בְּצִדְקָתְךָ ׀
12 תוֹצִיא מִצָּרָה נַפְשִׁי׃ וּבְחַסְדְּךָ תַּצְמִית אֹיְבָי וְהַאֲבַדְתָּ כָּל־
קמד 1 צֹרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ׃ קמד לְדָוִד ׀ בָּרוּךְ יְהוָה ׀ צוּרִי
2 הַמְלַמֵּד יָדַי לַקְרָב אֶצְבְּעוֹתַי לַמִּלְחָמָה׃ חַסְדִּי וּמְצוּדָתִי מִשְׂגַּבִּי
3 וּמְפַלְטִי־לִי מָגִנִּי וּבוֹ חָסִיתִי הָרוֹדֵד עַמִּי תַחְתָּי׃ יְהוָה מָה־
4 אָדָם וַתֵּדָעֵהוּ בֶּן־אֱנוֹשׁ וַתְּחַשְּׁבֵהוּ׃ אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל

5 6 עוֹבֵר׃ יְהֹוָה הַט־שָׁמֶיךָ וְתֵרֵד גַּע בֶּהָרִים וְיֶעֱשָׁנוּ׃ בְּרוֹק בָּרָק
7 וּתְפִיצֵם שְׁלַח חִצֶּיךָ וּתְהֻמֵּם׃ שְׁלַח יָדֶיךָ מִמָּרוֹם פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי
8 מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֵכָר׃ אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין
9 שָׁקֶר׃ אֱלֹהִים שִׁיר חָדָשׁ אָשִׁירָה לָּךְ בְּנֵבֶל עָשׂוֹר אֲזַמְּרָה־לָּךְ׃
10 הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים הַפּוֹצֶה אֶת־דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה׃
11 פְּצֵנִי וְהַצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי־נֵכָר אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבֶּר־שָׁוְא וִימִינָם יְמִין
12 שָׁקֶר׃ אֲשֶׁר בָּנֵינוּ ׀ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ
13 כְזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל׃ מְזָוֵינוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן
14 אֶל־זַן צֹאונֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ׃ אַלּוּפֵינוּ מְסֻבָּלִים
15 אֵין פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה בִּרְחֹבֹתֵינוּ׃ אַשְׁרֵי הָעָם
קמה 1 שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיהֹוָה אֱלֹהָיו׃ קמה תְּהִלָּה לְדָוִד
אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃
2 בְּכָל־יוֹם אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃
3 גָּדוֹל יְהֹוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר׃
4 דּוֹר לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ׃
5 הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאֹתֶיךָ אָשִׂיחָה׃
6 וֶעֱזוּז נוֹרְאֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדוּלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה׃
7 זֵכֶר רַב־טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ׃
8 חַנּוּן וְרַחוּם יְהֹוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדוֹל־חָסֶד׃
9 טוֹב־יְהֹוָה לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו׃
10 יוֹדוּךָ יְהֹוָה כָּל־מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה׃
11 כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ׃
12 לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ׃
13 מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃
14 סוֹמֵךְ יְהֹוָה לְכָל־הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל־הַכְּפוּפִים׃
15 עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן־לָהֶם אֶת־אָכְלָם בְּעִתּוֹ׃
16 פּוֹתֵחַ אֶת־יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל־חַי רָצוֹן׃
17 צַדִּיק יְהֹוָה בְּכָל־דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל־מַעֲשָׂיו׃

18 קָרוֹב יְהוָה לְכָל־קֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאֻהוּ בֶאֱמֶת׃
19 רְצוֹן־יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת־שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם׃
20 שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת־כָּל־אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל־הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד׃
21 תְּהִלַּת יְהוָה יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל־בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃
קמו 2 קמו הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת־יְהוָה׃ אֲהַלְלָה יְהוָה בְּחַיָּי
3 אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי׃ אַל־תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים בְּבֶן־אָדָם ׀ שֶׁאֵין
4 לוֹ תְשׁוּעָה׃ תֵּצֵא רוּחוֹ יָשֻׁב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ
5 עֶשְׁתֹּנֹתָיו׃ אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל־יְהוָה אֱלֹהָיו׃
6 עֹשֶׂה ׀ שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם הַשֹּׁמֵר אֱמֶת
7 לְעוֹלָם׃ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט ׀ לַעֲשׁוּקִים נֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים יְהוָה
8 מַתִּיר אֲסוּרִים׃ יְהוָה ׀ פֹּקֵחַ עִוְרִים יְהוָה זֹקֵף כְּפוּפִים יְהוָה
9 אֹהֵב צַדִּיקִים׃ יְהוָה ׀ שֹׁמֵר אֶת־גֵּרִים יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד
10 וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת׃ יִמְלֹךְ יְהוָה ׀ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר
קמז וָדֹר הַלְלוּיָהּ׃ קמז הַלְלוּיָהּ ׀ כִּי־טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי־נָעִים
2 3 נָאוָה תְהִלָּה׃ בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַםִ יְהוָה נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס׃ הָרֹפֵא
4 לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם׃ מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם
5 שֵׁמוֹת יִקְרָא׃ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב־כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר׃
6 7 מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְהוָה מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי־אָרֶץ׃ עֱנוּ לַיהוָה
8 בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְכִנּוֹר׃ הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם ׀ בְּעָבִים הַמֵּכִין
9 לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר׃ נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי
10 עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ׃ לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא־בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ
11 12 יִרְצֶה׃ רוֹצֶה יְהוָה אֶת־יְרֵאָיו אֶת־הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ׃ שַׁבְּחִי
13 יְרוּשָׁלַםִ אֶת־יְהוָה הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן׃ כִּי־חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ
14 בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ׃ הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ׃
15 16 הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד־מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ׃ הַנֹּתֵן שֶׁלֶג
17 כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר׃ מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ
18 19 מִי יַעֲמֹד׃ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְּלוּ־מָיִם׃ מַגִּיד
20 דְּבָרָו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל׃ לֹא עָשָׂה כֵן ׀ לְכָל־

(פתח באתנח. אבגאורי')

קמח 1 גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל־יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ׃ קמח הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ
2 אֶת־יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים׃ הַלְלוּהוּ כָל־מַלְאָכָיו
3 הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאָו׃ הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אוֹר׃
4 5 הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר ׀ מֵעַל הַשָּׁמָיִם׃ יְהַלְלוּ
6 אֶת־שֵׁם יְהוָה כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ׃ וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם
7 חָק־נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר׃ הַלְלוּ אֶת־יְהוָה מִן־הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל
8 תְּהֹמוֹת׃ אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עֹשָׂה דְבָרוֹ׃
9 10 הֶהָרִים וְכָל־גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל־אֲרָזִים׃ הַחַיָּה וְכָל־בְּהֵמָה
11 רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף׃ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכָל־לְאֻמִּים שָׂרִים וְכָל־שֹׁפְטֵי
12 13 אָרֶץ׃ בַּחוּרִים וְגַם־בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם־נְעָרִים׃ יְהַלְלוּ ׀ אֶת
14 שֵׁם יְהוָה כִּי־נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמָיִם׃ וַיָּרֶם
קֶרֶן ׀ לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל־חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרֹבוֹ הַלְלוּיָהּ׃
קמט 1 קמט הַלְלוּיָהּ ׀ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים׃
2 3 יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי־צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם׃ יְהַלְלוּ שְׁמוֹ
4 בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ־לוֹ׃ כִּי־רוֹצֶה יְהוָה בְּעַמּוֹ יְפָאֵר
5 עֲנָוִים בִּישׁוּעָה׃ יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל־מִשְׁכְּבוֹתָם׃
6 7 רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם׃ לַעֲשׂוֹת נְקָמָה
8 בַּגּוֹיִם תּוֹכֵחוֹת בַּלְאֻמִּים׃ לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִקִּים וְנִכְבְּדֵיהֶם
9 בְּכַבְלֵי בַרְזֶל׃ לַעֲשׂוֹת בָּהֶם ׀ מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל
קנ 1 חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ׃ קנ הַלְלוּיָהּ ׀ הַלְלוּ־אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ
2 3 בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ׃ הַלְלוּהוּ בִגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ׃ הַלְלוּהוּ
4 בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר׃ הַלְלוּהוּ בְתֹף וּמָחוֹל
5 הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעֻגָב׃ הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי־שָׁמַע הַלְלוּהוּ
6 בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ׃

חזק

סכום פסוקי תהלות אלפים וחמש מאות ועשרים ושבעה, וסמן ב״ך אבב״ז. וחציו ויפתוהו בפיהם (78, 36). וסדריו תשעה עשר וסמן כט״ב. ומזמוריו מאה וחמשים:

תְּפִלָּה בְּעֵת עֲצִירַת גְּשָׁמִים׃

בעת עצירת גשמים מתפללים על הגשמים ואומרים מזמורים. והמנהגים חלוקים, כי בעל אמתחת בנימין מביא את כ"ו מזמורים הללו: מזמור ד', י"ג, כ"ה, ל"ב, נ"א, כ"ג, כ"ט, מ"ב, ס"ג, ס"ה, ס"ח, ע"ז, פ"ה ק"ג, ק"ד, קי"ד, קכ"א, קכ"ד, קכ"ו, קכ"ט, ק"ל, קל"ה, קל"ו, קמ"ה, קמ"ו, קמ"ז. וגם מנהגי פיורדא נרשמים אלו י' מזמורים: י"ג, כ"ה, מ"ב, נ"א, ס"ה, ס"ח, פ"ה, ק"ד, ק"ה, ק"ל. ויענק"ן במדורו רשם אלה י"ג מזמורים: י"ג, כ"ה, ל"ב, פ"ו, ק"ג, קל"ה, צ"ח, ק"ה, קכ"א, קכ"ג, קכ"ד, ק"ל, קל"ו. ומנהג ק"ק פפד"מ לומר י' מזמורים אלו: י', כ"ג, כ"ה, נ"א, ס"ט, פ"ה, פ"ו, ק"ה, ק"ל, כ'. ויש קהלות שמוסיפים לומר תפלה זו:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מֶלֶךְ רַחֲמָן לְרַחֵם עָלֵינוּ וְעַל כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ וּבְרֹב רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כַּפְּרָנָא עַל כָּל־חַטֹּאתֵינוּ וַעֲוֹנוֹתֵינוּ וּפְשָׁעֵינוּ, וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ, קְרַע רֹעַ גְּזַר דִּינֵנוּ וּבַטֵּל מֵעָלֵינוּ כָּל־גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת, וְכַלֵּה דֶּבֶר וְחֶרֶב וְרָעָב וּשְׁבִי וּמַשְׁחִית וּמַגֵּפָה מִבְּנֵי בְרִיתֶךָ׃ אָנָּא אַב הָרַחֲמִים שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ, וּבָרֵךְ שְׁנָתֵנוּ כַּשָּׁנִים הַטּוֹבוֹת, צַוֵּה לַשָּׁמַיִם לָתֵת טַל וּמָטָר לִבְרָכָה עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם וּלְשֹׂבַע, וְאֶל־הָאָרֶץ תְּצַוֶּה לָתֵת פִּרְיָהּ בְּעִתָּהּ לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשׁוֹתֵינוּ וְנַפְשׁוֹת בָּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְטַפֵּנוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ לְתוֹרָתֶךָ וּלְמִצְוֹתֶיךָ׃ וּמַלֵּא אֲסָמֵינוּ שָׂבָע, וְיִמָּלְאוּ הַגֳּרָנוֹת בָּר וְהַיְקָבִים תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר׃ עֲשֵׂה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עֲשֵׂה לְמַעַן אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עֲשֵׂה לְמַעַן דָּוִד וּשְׁלֹמֹה, עֲשֵׂה לְמַעַן חֲסִידֶיךָ הַטְּהוֹרִים וְהַקְּדוֹשִׁים, עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִינוּ וְהֶגְיוֹן לִבֵּנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרֵנוּ וְגוֹאֲלֵנוּ׃

תְּפִלָּה בְּעֵת רִבּוּי גְּשָׁמִים׃

בעת רבוי גשמים אומרים:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ אֶת־כַּעַסְךָ וְיִגֹּלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מִדּוֹתֶיךָ, וְתִתְנַהֵג עִם־בָּנֶיךָ בְּמִדַּת רַחֲמִים וְתִכָּנֵס לָהֶם לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וּבְטוּבְךָ הַגָּדוֹל רַחֵם עֲלֵיהֶם שֶׁאֵין פֻּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְהֵם עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל לֹא רֹב רָעָה וְלֹא רֹב טוֹבָה, הִשְׁפַּעְתָּ עֲלֵיהֶם רֹב טוֹבָה אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל, כָּעַסְתָּ עֲלֵיהֶם אֵינָם יְכוֹלִים לִסְבּוֹל׃ יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא רֶוַח בָּעוֹלָם וּזְכוֹר רַחֲמֶיךָ וּשְׁמַע צַעֲקַת וְנַאֲקַת עֲנִיֵּי עַמְּךָ בְּרַחֲמִים׃

מזמורים

שנוהגים לומר אחר התפלה בימי חגים ותעניות ושאר ימים מצוינים שבשנה·

	מזמור		מזמור		מזמור
בראש חדש	ק"ד	ימי הסליחות קודם ר"ה	פ"ט	שמיני עצרת	ס"ה
בשבת הגדול	צ"ה	ערב ראש השנה	צ"ח	שמחת תורה.	קמ"ז
יום א׳ של פסח	ק"ה	יום א׳ של ר"ה	פ"א	חנוכה	ל׳
יום ב׳ של פסח	ס"ו	יום ב׳ של ר"ה	מ"ז	עשרה בטבת	ע"ד
חול המועד של פסח	ע"ח	עשרת ימי תשובה.	י׳	פרשת שקלים	מ"ט
יום ז׳ של פסח	י"ח	שבת תשובה.	ל"ב	פרשת זכור	ק"ט
יום ח׳ של פסח	קי"ד	ערב יום כפור	ק"ז	תענית אסתר	כ"ב
אסרו חג	קי"ח	כל נדרי	צ"ט	פורים	ז׳
שני וחמישי ושני	ל"ג	יום כפור	מ"ה	שושן פורים	ס׳
יום א׳ של שבועות	ס"ח	יום א׳ של סכות	ע"ו	פרשת פרה	נ"א
יום ב׳ של שבועות	כ"ט	יום ב׳ של סכות	ס"ו	פרשת החדש	ע"ז
שבעה עשר בתמוז	ע"ט	חול המועד של סכות	צ"ז	לחתונה	י"ט
תשעה באב	קל"ז	הושענא רבה.	פ"ח	לברית מילה.	י"ב

מזמורים

שנוהגים לומר בכל שבת ושבת מעין הפרשיות·

	מזמור		מזמור		מזמור
שבת בראשית.	קל"ט	שבת תרומה	כ"ו	שבת שלח לך	ס"ד
· נח	כ"ט	· תצוה	ס"ה	· קרח	ה׳
· לך לך	ק"י	· כי תשא	ע"ה	· חקת	צ"ה
· וירא	י"א	· ויקהל	ס"א	· בלק	ע"ט
· חיי שרה.	מ"ה	· פקודי	מ"ה	· פינחס	נ׳
· תולדת	ל"ו	· ויקרא	נ׳	· מטות	קי"א
· ויצא	ג׳	· צו	ק"ז	· מסעי	מ"ט
· וישלח	ק"ט	· שמיני	קכ"ח	· דברים	קל"ז
· וישב	קי"ב	· תזריע	ק"ו	· ואתחנן	צ׳
· מקץ	מ׳	· מצרע	ק"כ	· עקב	ע"ה
· ויגש	מ"ח	· אחרי מות	כ"ו	· ראה	צ"ז
· ויחי	מ"א	· קדושים	ט"ז	· שופטים	י"ז
· שמות	צ"ט	· אמור	מ"כ	· כי תצא	ל"ב
· וארא	מ"ו	· בהר	קי"ב	· כי תבא	נ"א
· בא	ע"ז	· בחקתי	ק"ה	· נצבים	פ"א
· בשלח	ס"ו	· במדבר	קכ"ב	· וילך	ס"ה
· יתרו	י"ט	· נשא	ס"ז	· האזינו	ע"א
· משפטים	ע"ב	· בהעלתך	ס"ח	· וזאת הברכה	י"ב

עבדו את ה׳ ביראה

סדר

עבודת ישראל

כולל

התפלות לכל השנה

על נכון מסודרות והיטב מבוארות·

רעדעלהיים·